



This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

### Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

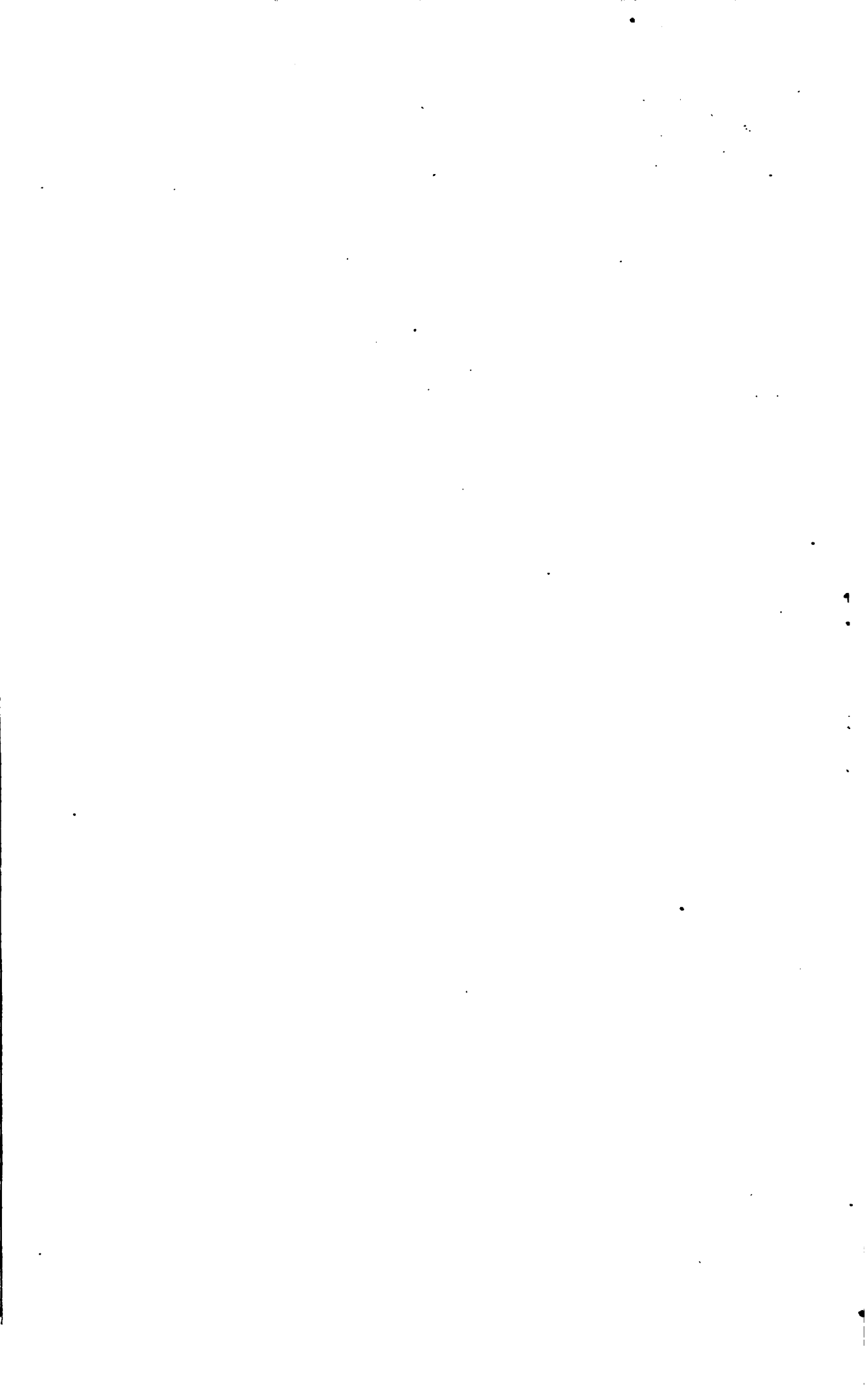
### About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>













# PATROLOGIÆ

## CURSUS COMPLETUS,

SRU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, OËCONOMICA,  
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANN. 1216) PRO LATINIS,  
ET AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA (ANN. 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

### RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIORA  
ECCLESIAE SÆCULA,

SECUNDA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE QUÆ NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGEN-  
TER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA; OMNIUM  
OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DERENTUR ABSOLUTAS, DETECTIS  
AUCTA; INDICIBUS ORDINARIIS VEL ETIAM ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TONOS, SIVE AUCTORES ALICUIUS  
MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS  
SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFI-  
CANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN  
ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;  
DUCENTIS ET QUADRAGINTA INDICIBUS SUB OMNI RESPECTU, SCILICET, ALPHABETICO, CHRONOLOGICO, ANALYTICO,  
ANALOGICO, STATISTICO, SYNTHETICO, ETC., OPERA, RES ET AUCTORES EXHIBENTIBUS, ITA UT NON SOLUM  
STUDIOSO, SED NEGOTIIS IMPLICATO, ET SI FORTE SINT, PIGNIS ETIAM ET IMPERITIS PATEANT OMNES  
SS. PATRES, LOCUPLETATA; SED PRÆSERTIM DUOBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS INDICIBUS, ALTERO  
SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM  
UNUSQUISQUE PATRUM, ABSQUE ulla EXCEPTIONE, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO  
INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COM-  
PERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS  
SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERBUS, A PRIMO GENESIOS  
USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT;  
EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS,  
CHARTA QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, CORRECTIONIS PERFECTIO, OPERUM RECUSORUM TÏM VARIETAS  
TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER  
SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA.  
SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, VEL ETIAM  
INEDITORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES  
ÆTATES, LOCOS. LINGVAS FORMASQUE PERTINENTIBUS. COADUNATORUM,  
ET EX INNUMERIS OPERIBUS TRADITIONEM CATHOLICAM CONFLANTIBUS, OPUS UNICUM MIRABILITER EFFICIENTIUM.

### SERIES GRÆCA POSTERIOR

IN QUA PRODUUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIAE GRÆCÆ AB ÆVO PHOTIANO AD  
CONCILII USQUE FLORENTINI TEMPORA, ET AMPLIUS, NEMPE MORTEM CARDINALIS BESSARIONIS.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

*Bibliothecæ cleri universæ.*

SIVE CURSUS COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIAE, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIAM NEMPE LATINAM, ALIAM GRÆCO-LATINAM.  
AMBÆ PARTES JAM INTEGRE EXARATÆ SUNT. LATINA, 222 VOLUMINIBUS MOLE SUA STANS, 1110 FRANCIS VENIT: GRÆCA  
DUPLEX EDITIONE TÏPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA LATERALI COMPLE-  
CTITUR, ET 104 VOLUMINA IN 109 TOMIS, PRO PRIMA SERIE, NON EXCEDIT. POSTERIOR VERSIONEM LATINAM TANTUM  
EXHIBET, IDEOQUE INTRA 55 VOLUMINA RETINETUR. SECUNDA SERIES GRÆCO-LATINA AD 58 VOLUMINA TANTUM AT-  
TINGIT; DUM HUIUS VERSIO MERE LATINA 29 VOLUMINIBUS EST ABSOLUTA. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM 8,  
UNUMQUODQUE MERE LATINUM 5 FRANCIS SOLUMMODO EMITUR: UTRORIQUE VERO, UT PRETII HUIUS BENEFICIO  
FRUATUR EMPTOR, COLLECTIONEM INTEGRAM, SIVE LATINAM, SIVE GRÆCAM COMPANET NECESSE ERIT; SECUS ENIM  
CUIUSQUE VOLUMINIS AMPLITUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA ÆQUABUNT. IDEO, SI QUI TANTUM EMAT  
LICET INTEGRE, SED SEORSIM, COLLECTIONEM GRÆCO-LATINAM, VEL EANDEM EX GRÆCO-LATINE VERSAM, TUM QUODQUE  
VOLUMEN PRO 9 VEL PRO 6 FRANCIS SOLUM OBTINEBIT. ISTÆ CONDITIONES POSTERIORI PATROLOGIÆ LATINÆ SERIEI,  
PATRES AB INNOCENTIO III AD CONCILIIUM TRIDENTINUM EXHIBENTI, APPLICABUNTUR. PATROLOGIA QUÆ MANUSCRIPTIS  
IN BIBLIOTHECIS ORBIS UNIVERSI QUIESCENTIBUS CONSTABIT, NECNON PATROLOGIA ORIENTALIS, CONDITIONIBUS SPE-  
CIALIBUS SUBICIANTUR, ET IN TEMPORE SUO ANNUNTIABUNTUR, SI TEMPUS EAS TÏPIS MANDANDI NOBIS NON DEFULCRIT.

### PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS CLIII.

JOANNES CANTACUZENUS IMP. CP.

EXCUDERATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE, EDITOREM,  
IN VIA DICTA THIBAUD, OLIM D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO  
D'ENFER NOMINATAM. SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA MURUS PARISIENSIS.



055014



TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM XIV. ANNUS 1375.

ΙΩΑΝΝΟΥ

ΤΟΥ

KANTAKOYZHNOY

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

JOANNIS

CANTACUZENI

OPERA OMNIA,

*HISTORICA, THEOLOGICA, APOLOGETICA.*

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

---

TOMUS PRIOR.

---

VENIUNT 2 VOLUMINA 23 FRANCIS GALLICES.

EXCUEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,  
IN VIA DICTA THIBAUD, OLIM D'AMBOISE. PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO  
D'ENFER NOMINATAM, SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA MOENIA PARISIINA.

1866

# TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM XIV, ANNUS 1376.

## ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO CLIII CONTINENTUR.

---

### JOANNES CANTACUZENUS IMP. CP.

Historiæ Byzantiæ libri IV. De rebus sua ætate gestis, inde a morte Michaelis Palæologi, anno 1320 extincti, usque ad annum circiter 1354. — Præmittuntur binæ epistolæ sub fictis Nili et Christoduli nominibus. Nilus Christodulum, hoc est Cantacuzenum, rogat ut quæ sua ætate acciderint velit consignare scripto, quod Cantacuzenus sub Christoduli nomine illi pollicetur. col. 17

# NOTITIA

FABRIC. HARL., Biblioth. Gr. tom. VII, p. 787.

Joannes Cantacuzenus, Cantacuzeni Peloponneso praefecti et Theodorae Palaeologinae, imperatoris Andronici Palaeologi amitae, filius (a), distinguendus 1) a Joanne Cantacuzeno, Manuелиs Comneni progenero, qui adversus Servios et Hungaros fortiter pugnavit et in bello adversus Turcos circa ann. Chr. 1174, cecidit; 2) a Joanne Cantacuzeno Caesare, quem oculis privavit Andronicus Comnenus, et 3) a Joanne Cantacuzeno, qui despota dignitate usus fuit sub Joanne Palaeologo circa ann. Chr. 1356; ab his, inquam, distinguendus Joannes Cantacuzenus, imperator, litteris humanioribus perinde ac sacris egregie excultus (b) et prudentia in rebus gerendis, rei que militaris peritia et animi virtute conspicuus; hic sub Andronico Palaeologo seniore praefectus sacri cubiculi, sive magni Papiae munere insignis (c), deinde donatus magni domestici dignitate ab Andronico Juniore imperatore, cui a teneris peramatus et familiaris atque adeo charus fuit, ut imperii collegam sibi asciscere cogitaverit, constanterque renuentem hoc aegre tulerit, et moriens ann. Chr. 1341 liliis suis impuberibus, Joanni, novem annos nato; Theodoro et Manuели delegerit tutorem. Cantacuzenus, cum tutorio nomine imperium coepisset administrare, intercedentibus variis cum Anna, quam viduam Andronicus reliquerat, disensionibus, per calumnias insidiasque aemulorum compulsus est ad bellum, quod Didymotichi ann. 1342 appellatus et cum conjuge, Irene, a Lazaro, patriarcha Hierosol. coronatus imperator, adversus Annam filiumque ejus, Joannem, per quinquennium gessit. His, post captam 8 Jan. 1347 proditione CPolin, nihil mali intulit; sed iterum reconciliatus filiam suam Helenam Joanni, quod prius Anna, aemulis Cantacuzeni suffragata, ferre noluerat, desponsavit, atque iterum solemniter CPoli proclamatus 8 Febr. imperator, coronatusque in Blachernarum templo est a patriarcha CPol. Isidoro 15 Maii, consorte imperii a Joanne illo Palaeologo, quindecim tum annos nato, ita tamen (d) ut junior seniori potiores deferret in omnibus, ac propter aetatem nondum firmatam, decem annos administratione cederet, quibus exactis, aequali auctoritate cum eo imperaret. Sed non diu post recrudescens dissidiis, res iterum devenit ad bellum, in quo superior Joannes CPolin cepit ann. 1355, Joan. Cantacuzenus cessit imperio, et non diu post in Manganorum monasterio monachi habitum et Joasaphi nomen induit, ut Irene, uxor, delituit in Marthae monasterio, Eugeniae appellatione ascita. Per longum tempus in monastico secessu ac quiete vixisse Cantacuzenum scribit Ducas (e), sed plane aetatem produxisse usque ad ann. Chr. 1411, 20 Nov. Lambecius ad Codinum, pag. 210, observat ex nota Demetrii cujusdam Leontarii, qui codici ms. Tacticor. Graecor. qui est in bibl. Barberina, adnotavit, filiam ejus, Lascarinam Leontariam, natam esse a. 6919 (Christi 1411), ἡμέρα δευτέρα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αὐοιδίμου βασιλέως τοῦ διὰ τοῦ θεοῦ καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος μετονομασθέντος Ἰωσήφ μοναχοῦ • die secunda post obitum inclyti imperatoris, qui in habitu monachali nomen Josephi suscepit. Sed tum centenario propior vel major etiam Cantacuzenus fuerit. Et addit ipse Lambecius, hoc forte rectius intelligi de Joanne Palaeologo, Andronici Junioris filio, quem perinde, ut Cantacuzenum, et factum esse monachum et Josephi nomen post annos duos et dimidium imperii assumpsisse Codinus (f) scribit. Cantacuzenum porro, quem certe adhuc ann. Chr. 1375 superstitem fuisse Cangius observavit, non minus inter milites, ducesque bellicos et imperatores sub Cantacuzeni, quam inter monachos Joasaphi nomine omnibus saeculis celebrandum canit Simon, archiepiscopus Thebanus (g), hisce versibus:

Θυλλοῖτο νῦν δὲ τοῖς ἀπείροις τῶν χρόνων  
Ὁ στρατιώτης, ὁ στρατηγὸς ὁ βρέμων  
Καρτακουζηνὸς ὡς ἀναξ Ἰωάννης,  
Σεπτοῖς τε σύζων ἀγίοις Ἰωασάφ,  
Τάξει πάση γὰρ ἐξέλαμψεν ἐλλόγως.

(a) Vide, quae de Cantacuzenorum stemmate Cangius in *Familii Byz.*, p. 258 seq. De Cantacuzeno Gregoras, Ducas, Phranza, atque in primis Cantacuzenus ipse. (FABR.) De Cantacuzeno vide G. I. Vossium, *De Histor. Graecis*, lib. II, cap. 23, p. 234; Oudin *Comm. de script. eccl.*, t. III, p. 978, et alios quos laudant Fabric., ipse mox in Nota c, Hamberger *Z. N.*, IV, p. 609 seq.; et Saxius, in *Onom.*, II, p. 375. (HARL.)

(b) Boivinus ad Niceph. Gregoram, 797.

(c) Cangius, *Famil. Byz.*, p. 260; Hanckius, *De Scriptoribus Byz.*, lib. II, c. 36; Heur. Warthoni

Appendix ad Cavei *Historiam litterariam scriptorum eccles.* ad a. C. 1342; Jacobus Pontanus in *Cantacuzeni Vita*, historiae ejus praemissa.

(d) Cantacuzenus, lib. III, cap. ult.

(e) Ducas, *Hist. Byz.*, cap. II.

(f) Codinus, *Orig. CPol.*, p. 82.

(g) Apud Allatum, de Simeonibus, p. 203. (FABR.) Simeonis illius carmina XIV, ad Cantacuzenum, quorum quinque postrema attulit Fabricius, sunt in cod. Veneto 151 de quo paulo post erit sermo. (HARL.)

Existant ejus *Historiæ Byz.*, libr. iv, de rebus sua ætate gestis a morte usque Michaelis Palæologi, 15 Octob., ann. Chr. 1320, extincti, usque ad Philotheum, patriarcham CPol. anno circiter 1354 constitutum a Joanne Palæologo, Andronici Junioris filio. Argumentum operis ipse exponit his verbis, lib. iv, cap. ult., p. 910: "Α μὲν οὖν συμβέβηκε Ῥωμαίους ἐφ' ἡμῶν ἐν τε ταῖς ἀνω χρόνοις, ἤνικα τῶν βασιλέων Ἀνδρονικῶν ὁ πρὸς ἀλλήλους ἐκινήθη πόλεμος, καὶ ὕστερον ὁ μεταξὺ τῆς βασιλείδος Ἄννης καὶ Καντακουζηνῶ τοῦ βασιλέως ἀνεβήμισθη, καὶ τὰ τελευταῖα δὴ ταῦτα, ὅσα βασιλεὺς ὁ νέος Ἰωάννης πρὸς τε τὸν γυναικῆς ἀδελφὸν Ματθαῖον διηγέθη, καὶ βασιλεὺς τὴν κηδεστήν, τοιαῦτά ἐστιν. *Quæ igitur a Romanis nostro ævo a pluribus retro annis gesta sunt, quando inter Andronicos (avum ac nepotem) bellum viguit, et postea inter imperatricem, Annam (viduam relictam ab Andronico Palæologo Juniore) et Jo. Cantacuzenum accensum est; et postremo, quæ juniore imperatore Joanne (filio Andronici nepotis), ab uxoris (Helenæ, Jo. Cantacuzeni filix) fratre (Matthæo Cantacuzeno) et socero (Joanne Cantacuzeno) dissidente, contigerunt, hæc sunt.* Præmissæ sunt operi *binæ epistolæ* sub fictis *Nili (h)* et *Christoduli* nominibus. Nilus Christodulum, hoc est, Cantacuzenum, rogat, ut, quæ sua ætate (i) imperatoribus Byzantinis acciderint, velit consignare scripto, quod Cantacuzenus sub Christodulī nomine illi pollicetur, laudatque cum, quod a se potissimum hoc requirat, quo nemo melius id præstare valeat, et deinde subdit imperatorum CPol. genealogiam ab Alexio Angelo usque ad Michaelē Palæologum, ann. Chr. 1320 extinctum.

Reprehenditur Cantacuzenus (j), quod paulo fusior sit in narrandis rebus suis et in laudando se modum excedere, vicissim ea quæ gloriæ et famæ officiebant, silentio præterisse videatur. Neque tamen ideo fidem ei temere detraxerim in iis omnibus, ubi aliter quædam narrant Gregoras, Ducas, Phranzes, quibus universis, etiam ipso Gregora, est plerumque accuratio, ne de stylo dicam, cujus dignitatem et elegantiam omnes prædicant. Palamæ nimium favisse arguit Allatius, II, 17, 2, *De consensu utriusque Ecclesiæ*, pag. 850. *Et mentitur palam Cantacuzenus, qui narrat, Barlaamum veniam ob stulte dicta petiisse — tacens contra Palamam pœnas, a synodo constitutas, ne etiam ipse in posterum aliquid de dogmate pertractaret. Sed Cantacuzenus, dummodo suum tucatur Palamam, omnia invertit (k).* Quidquid vero sit de Palama, saltem imperium neque per injuriam rapuisse, neque per tyrannidem administrasse videtur, qui oblatum pridem ab Andronico Juniore accipere tam constanter recusavit, et tot testatissima alius dedit moderationis æquitatisque suæ specimina: potius credibilè est, quæcunque graviora fecit, fecisse coactum æmulorum injuriis Annæque.

Opus Cantacuzeni e codice ms. Bavaricæ (l) bibliothecæ descripsit vertitque Jacobus Pontanus S. I. cujus versio Latina cum ipsius argumentis librorum capitumque et notis in totum opus atque explanatione dignitatum aulicæ et Ecclesiæ CPol. nec minus adjunctis Adnotationibus historicis Jacobi Gretseri, S. I. prodiit Ingolstadii 1603, fol. Deinde Græca ex codice ms. bibliothecæ Petri. Seguerii, Francæ cancellarii, adjuncta sunt in splendida editione regia Græco-Latina, Paris. 1645 fol., tribus voluminibus, quorum primo Vita auctoris, explanatio dignitatum et duo priores libri, secundo tertius, et tertio quartus, Gretserique ac Pontani notæ una cum duplici indice comprehenduntur. (FABR.) Rec. in corp. Script. Byzant. Venet. 1729. (HARL.)

#### Alia Cantacuzeni scripta.

*Apologia IV*, sive assertio pro Christiana religione adversus Muhamedanos (m), et *IV, λόγοι* sive libri adversus Mahometis errores, quibus varia Alcorani capita confutantur. Hæc opus Cantacuzenus in monasterio scripsit in gratiam amici sui, Achæmenidis, qui e Mahomedano Christianus monasticæ vitæ et ipse nomen dedit et Meletius dictus est. Eum Muselmanus, Sampates Isphachanes, Persa, litteris scriptis ad deserendam Christianam fidem sollicitaverat, quas confutaturus Cantacuzenus non satis fuit

(h) Confer Jac. Pontani Præf. ad Cantacuzenum, et Allatium, *De Nili*, p. 85 nostræ editionis, qui observat, inde factum esse, ut a quibusdam Nilus, historicus, pro Cantacuzeno, et pro Cantacuzeni, Nili historia celebretur.

(i) Interpres Pontanus, p. 3, habet: *Quæ superiore et hac nostra ætate.* Sed in Græco tantum est ἂ ταῖς βασιλεύσαι Ῥωμαίων συνέβησαν ἐφ' ἡμῶν. Nihil certe scribit Cantacuzenus, quod ætatem ipsius antecedit. Itaque et p. 910 idem Pontanus male: *Quæ nostro ævo et superiore gesta sunt, pro: Quæ nostro ævo a pluribus retro annis sunt gesta.*

(j) Vide judicia de Cantacuzeno, apud Vossium, Bonam, Hauckium, Thomam Pope Blount. etc. [et supra, de variis monumentis, cum Nicephoro Gregora edendis et editis, n. 7. (HARL.)]

(k) Conf. infra, vol. X, p. 468. (HARL.)

(l) In catal. codd. Gr. Bavar., p. 72, numeratur cod.

184 hujus sententiæ: Christoduli (hoc est Joannis Cantacuzeni) historiæ libri quatuor de bellis et controversiis Andronici avi et nepotis. Præterea exstat ejus historia in cod. Coisliliano 144, atque Montlacon, in *Bibl. Coisl.*, p. 210: *Præit*, inquit, *epistola Nili Christodulo; nomina fictitia sunt, et epistole i, sicut Cantacuzeni esse putantur: — Christodulus Nilo.* — *Initium historia — continuo et sine titulo post epistolam ponitur. — In fine quædam alio ordine locatur in ms., etc. — Tum in bibl. Mûnensi ducant, teste Montlauc., in Diario ital., p. 34. — Florentie in bibl. Laurent. Medic. cod. 9, plut. 9, præmissæ sunt binæ epp. sub fictis Nili et Christoduli nominibus: de illo cod. et discrimine ab edit. Veneta fusius disserit Bandin. in Cat. codd. Gr. Laur., vol. I, p. 405 sq. (HARL.)*

(m) Primam apologiam ait se scribere Cantacuzenus a. post Christi σταθμωσιν 1360.

respondere ad objectiones; sed plurima etiam addidit ad fidem religioni nostræ faciendam, et Mahomedis e plodenda commenta. Duos hujus operis codices græcos mss., quorum alterum Einmanuel Zycandyla exarasse se subscriptione fuit testatus, Theodorus Bibliander communicavit cum Rudolpho Gualthero, Tigurino, qui illud Latine vertit ediditque cum Alcorani versione et aliis Muhammedis sectæ oppositis scriptis, Basil. 1543 fol., et Græca ad calcem voluminis subjunxit (n). Notat Gualtherus, multos Judæorum errores, quos nempe cum Mahometanis communes habent, simul a Cantacuzeno r. felli: unde suspireris, libros Cantacuzeni *Adversus Judæos*, Simlero memoratos, ab his non diversos esse. Certe editi hactenus alij nulli sunt. Sed tamen novem Sermones Christoduli, monachi, adversus Judæos memorat Labbeus, *Bibl. nova mss.*, p. 1554 (o). Alia quoque ejus monumenta inedita adhuc servantur in bibliothecis, ut Responsio duplex ad Prochorum Cydonium de lumine in monte Thaborio et de essentia atque operatione divina, in bibl. Vaticana (p), et regis Galliæ cod. 1999, ex quo locum produxit Boivinus in *Stogiiis*, præmissis Nicephori Gregoræ Historiæ, et Allatii de Simeonibus, pag. 87 seq (FABR.) Secundum Catal. codd. Paris. bibl. publ. In cod. 1240, n. 1, Prochori Cydonii Disputatio de lumine Thaborio, adversus Palamitas, cujus Disputationis summam hanc esse auctor Catalogi II, pag. 262, scripsit: « Proœmium breve, testimonia undecim a Prochoro adversus Palamitas allata. » — N. 2. Joasaphi, sive Cantacuzeni, adversus Prochorum antirrheticæ Disputationes duæ, ubi brevis Narratio de origine et progressu totius controversiæ, adversarii proœmia duo illorumque refutatio, singulorum capitum examen, testimoniorum explicatio ex aliis Patrum testimoniis. Præfixum est argumentum historicum. Res autem (ut verbis utar confectoris catalogi) sic fere narratur. Anno Chr. 1369, Byzantium ex Italia venit vir eruditus, Paulus nomine, qui se patriarcham CPolitanum nuncupabat. a pontifice Rom. Urbano V, ad Joannem Palæologum legatus. Paulus iste cum multa a Barlaamitis et Acindynianis CPolitane Ecclesiæ crimina objici audisset, cupiebat admodum scire, an vera essent, quæ objicerentur. Id cum rescivisset Cantacuzenus, eum accessit et, cum ipso bis terque in palatio collocutus, ostendit eos qui a Barlaamo starent, male sentire, Ecclesiam autem CPolitana recta et Storum Patrum dictis consentanea sapere. » Addit vero auctor Catal. monendos esse lectores, non esse ex omni parte veram hanc narrationem, et denique ablegat eos ad epistolam Pauli, legati ad pontificem Rom. Urbanum, scriptam ea de re, et a Petro Arcudio editam. — In cod. 1241, n. 1, et cod. 1247, n. 5, J. Cantacuz. Antirrhetica ad loca Patrum, a Prochoro Cydonio allata, de lumine in monte Thaborio et de operatione divina. (N. 2.) Ejusdem ad Paulum, e Latinis patriarch., epistola, qua Barlaami et Acindyni blasphemiam evertit; cod. est manu Manuelis Zycandylæ, ann. 1370, exaratus. — In cod. 1242, n. 1, J. Cantacuz. Antirrhetica adversus Isaacum Argyrum, monachum, qui Barlaami et Acindyni de lumine Thaborio sententiam acerrime defendebat. Præmittitur Præfatio, qua res, in

(n) Versio Latina Gualteri, sed sine textu Græco, in persimili scriptorum sylloge iterum edita est Basil. 1550 fol. (HARL.)

(o) Libros *Adversus Judæos* a libris *Adversus Muhamedanos* omnino esse diversos, patet ex codd. Veneto Marc. CLI atque Parisin., in Veneto enim sunt Christoduli, monachi, s. Jo. Cantacuzeni Opera, n. 1) apologiæ IV pro Christiana religione adversus Muhamedanos; 2) libri IV, s. sermones adversus Mahomedis errores; subsequuntur carmina XIV Simonis Thebani supra memorata, 3) Sermones novem contra Judæos, quorum sermonum initia posuit auctor Catal. codd. Gr. Ven., p. 83. — Duo priora opera exstant quoque *ibid.* In cod. 577. V. Cat. cit. p. 304. — In codd. Paris. bibl. publ. secundum catal. codd. Par., vol. II, exstant in 1242, n. 3, Jo. Cantacuz. Apologiæ quatuor pro Christiana religione adversus Muhamedanos in gratiam Meleti scriptæ; n. 4) Ejusd. libri quatuor adversus Muhammedis errores; n. 5) ejusd. libri novem adversus Judæos: in cod. 1243, n. 1) Cantacuz. in Judæos libri ix. 2) Apologiæ IV, etc., subsequitur argumentum operis, sive præfatio, cui subjuncta est epistola Musulmani Sampsatini, Spachani Persæ, ad Meletium monachum; n. 5) Ejusd. adversus Mahumetanos orationes quatuor. Præfixus index capitum Alcorani, quæ hisce orationibus refeliuntur. — In cod. 1275, n. 1) Joan. Cantacuz. adversus Judæos libri novem, in dialogi modum conscripti. — In ap. endice in cod. 1245 adversus Mohammedis errores libri iv, in linguam Græcam vulgarem a Meletio Syrico, rogato Jo. Basili, Moldaviæ principis, ann. Chr. 1655, conversi.

— In cod. Bavarico 189, Jo. Cantacuz. Defensiones contra Mahomet lib. III, in tertio multæ sunt lacunæ. (Catal. codd. Gr. p. 73.) — Vindobonæ, in cod. Casareo 50, Jo. Cantacuz. Apologiæ quatuor pro religione Christiana adversus Muhamedanos, et quatuor Αἰῶτες, sive orationes, adversus Muhammedis errores, Kollarius in Supplém. ad Lambecii comment., p. 253 sqq., multus de illo codice, scripto ann. 1380 arbitratur, eum exaratum esse aut adhuc vivente Cantacuzeno, aut non multo ante illius mortem, et ex probæ quidem notæ exemplari descriptum. Quod vero interdum lectio codicis plenioris differt ab edito opere, Kollarius potiora discrimina indicavit. Eadem apologiæ IV et quatuor oratt. sunt in cod. 51 Casareo, ex superiore cod. probabiliter descripto. V. Kollar. I. c., p. 256 sq., et p. 257; de cod. 52 scripto manu Michaelis Byzantii, Bukureschti, ann. 1700, in quo sunt eadem Apologiæ atque Orationes, in Græcum vulgarem sermonem converse a Meletio Zyrgo. Atque ad cognoscendam commutationem, quam lingua vulgaris Græca decursu trecentorum et amplius annorum sit perpeasa, Kollarius subjecit initium versionis sæculi XIV, et initium illius ann. 1700. Insuper copiose agit de Joanne Basilio, Moldaviæ principe, atque de Meletio Zyrgo vel Syrgo nec non de Mich. Byzantio, etc. — Venetiis in cod. bibl. Grimani Joan. Cantacuz. contra Muhammedam, teste Mantfaucou in *Diario itali.*, p. 40. (HARL.)

(p) Vide Allatium, *De Nilis*, p. 61, edit. a me curatæ.

Barlaami causâ variis temporibus gestæ, exponuntur. — (N. 2.) Ejusd. colloquium cum Paulo, legato. Auctor ibi totus in eo est, ut Palamæ de divina natura 'Deique operationibus sententiam variis Patrum testimoniis astruat. — In cod. 1247, n. 4, J. Cantac. Responsio ad dicta Prochori de essentia et operatione divina. — (N. 6) Ejusd. ad Isaacum Argyrum liber *De operationibus Spiritus sancti*. — In codj. 1244 et 1246 sunt Philothei et Joannis Cyparissotæ scripta, ad eandem controversiam spectantia; add. not. sequentem. (HARL.)

*Adversus Isaacum Argyrum*, et de dogmate Barlaami et Acindyni *adversus Paulum*, e Latinis patriarcham CPol. Utrumque scriptum in bibl. Cæsarea et regis Galliæ. Vide Lambecium, V, pag. 206 (q), et Labbeum, p. 86, *Bibl. novæ mss.*

*Epistolæ sex ad eundem Paulum* cum duabus Pauli responsoriis, in bibl. regis Galliæ et Oxoniensi Bodleiana, n. 197.

*Edictum pro tomo Synodico*, ann. Chr. 1347, factæ excommunicationis Joannis Calecæ, patriarchæ CPol. Barlaamo et Acindyno faventis, una cum tomo ipso, in bibl. Cæsarea. Vide Lambecium VI, p. 29 [part. 1, cod. 6, n. 13, p. 63 sqq., et Kollar. et hujus not. pag. 65 sq.]

*Paraphrasis Ethicorum Aristotelis*, Simlero memorata et Labbeo, pag. 113 seq. *Bibl. novæ mss.* (FABR.) Cons. supra, vol. III, pag. 265 et 264 Bandin. de cod. Laurent. Med. 3, plut. 80; in Cat. codd. Gr. III, pag. 173 sq. et Montfauc., *Palæogr. Græc.* lib. 1, pag. 71. (HARL.)

(q) De codd. Paris. paulo ante egimus. In cod. Cæsareo 266, n. 18 et 19, apud Lambec. V, p. 427, Kollar. sunt tantum excerpta ex Jo. Cantac. capp. contra Paulum et contra monachum, Isaac. Argyrum. Florentiæ in cod. Laurent. Medic. 16, plut. 5, sunt: J. Cantac. 1) Liber contra Palamam, in quinque sectiones divisus; 2) Sermo de discrimine divinæ naturæ et operationis, in tres sectiones distributus; 3) Octo hymni in Verbum Dei, a Fabricio omissi. De singulis uberius exposuit Bandin. Cat. codd. Gr. Laur. I, p. 38-40. — In cod. 8 maximæ molis, plut. 8, continentur Joan. Cantacuz. scripta contra Palamam, Barlaam et Acindynum, una cum omnibus iis, quæ hæc super re gesta sunt. Præcedit omnibus Proœmium, quod, cum fere totum sit historicum, Bandinius, tom. I. Cat. codd., pag. 342, 349, de illo codice admodum copiosus, integrum formulis typographicis describendum curavit. Proœmium excipit Τόμος editus a patriarcha, Joanne, et a synodo adversus Barlaami falsam opinionem, atquæ Bandin. l. c. typis exprimi fecit nomina episcoporum et metropolitaram, qui subscripserunt. In nota autem observat, synodum CPolitanam, habitam prostruendo errore Gregorii Palamæ, damnandisque Barlaamo et Acindyno, ann. Chr. 1350, sub Jo. Cantacuz. et Palæologo imp. Orientis, legi tom. XV Concilior. ed. Venetæ; eam vero posse amplissimo integro volumine optimi hujus codicis ope locupletari; item Jo. Cantacuz., in *Hist. Byz.*, lib. iv, cap. 23, referre, tres diversas synodos contra Barlaamum et Acindynum, eorumque sectatores CPoli fuisse habitas, totidemque tomos condemnationis contra eosdem editos. — N. 5, sunt Christoduli, h. e. Jo. Cantacuz. Sermones antirrhetici octavi, in plura capita divisi, eos, qui Ecclesiam Dei, unaque patriarch. Philotheum et Pala-

mam, cum ipsis autem etiam tomum, a synodo contra Barlaami et Acindyni hæresin concinnatum, impugnant, reſellentes, singulis adversariorum capitibus expositis, suaque iis statim confutatione subjecta. — N. 13, sequitur liber tertius, Sermones iidem octo, in capita distributos, contra Palamam complectens. — N. 23, sequitur liber quartus, in quo Sermones tres, capitibus pluribus distincti, contra Palamæ sectatores. Bandinius, singulis sermonibus, pluribusque illorum capitibus expositis, in fine p. 347 sq., nomina auctorum, quorum enarrationes passim afferuntur, eruit, et ordine alphabetico digessit, singulorum etiam operibus iisdem prorsus verbis, quibus in codice adnotantur, breviter subjectis. Denique, p. 349, lambicum Carmen in laudem Jo. Cantacuz. ab eodem codicis scriptore exaratum, quo totum clauditur opus, Græce cum versione Latina publicavit. — In cod. Cæsareo 266, n. 15, est tomos condemnationis sectatorum Barlaami Calabri et Georgii Acindyni a synodo CPolitana compositus et editus ann. Chr. 1351, m. Aug. cui subscripserunt Jo. Cantacuzenus et Jo. Palæologus imp. cum multis metropolitans præcipisque ministris ecclesiæ CPolit. S. Sophiæ: quorum nomina in ampla illius codicis descriptione typis repeti fecit Lamb. comm. V, p. 420 sqq. add. eundem in vol. VI, part. 1, cod. 6, n. 11, 12, 14, 15, pag. 58 sqq. — Jo. Cantacuz. subscripsit quoque tomo synodico contra Barlaami et Acindyni errorem, in synodo acta ann. Chr. 1351, teste Montfauc., in *Bibl. Coisl.*, p. 175, de cod. Coisl. 100. — Præfatio ad Jo. Cantacuzeni magnum Opus contra Palamam, Barlaamum et Acindynum, una cum synodis, adversus has hæreses celebratis, exstat in Angeli Bandini *Græcæ Ecclesiæ monumentis*, Florent., 1762, 8, vol. II. (HARL.)

ΙΩΑΝΝΟΥ  
ΤΟΥ ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΟΥ  
ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΒΙΒΛΙΑ Δ'.

JOANNIS CANTACUZENI  
HISTORIARUM LIBRI IV.

LECTORI CANDIDO.

*Secundus et quadragesimus annus hic agitur, postquam Jacobus Pontanus Societatis Jesu Joannem Cantacuzenum Orientis imperatorem e palliato togatum fecit : de Græco, inquam, in Latinum eleganter convertit : togæque ejus notas pereruditas veluti purpuram intexuit, ne scilicet terræ Græciæ princeps in publicum sine purpura prodiret. Itaque longe optimum historicum, et veteribus rerum scriptoribus sine dubio comparandum, qua docti, qua indocti manibus versabant. Hi propter rerum gestarum memoriam auctorem laudabant et probabant : illi rerum divinarum atque humanarum scientiam in principe suspiciebant : civilem animum, prudentiam domi militiæque, fortitudinem in rebus hostilibus : animi magnitudinem in perferendis injuriis, quas intulerant modestiæ nescii, et pudoris ignari homines, quosque ex pene servis liberos fecerat, et ex infimis hominum, summos. Denique in imperatore clementiam erga hostes, dignos profecto qui hostilia paterentur, funditusque tollerentur. Postremo abdicationem imperii, despectionemque summæ rei demirabantur, cujus causa plerique jura divina humanaque violant, et secessum in monasterium, quo solitarius separatusque ex hominum frequentia puriorem et sanctiorem vitam viveret. Hi, inquam, id est, Græcæ linguæ nescii, non aliter quam Latine loquentem vellent : illi, id est, callentes utriusque linguæ diutius ferre non poterant, ut Græcus auctor aliter, quam Græce loqueretur. Quod cum intelligeret illustrissimus vir D. de Noyers regi ab intimis consiliis et secretis, cujus curæ ædificia regia, artes, ipsaque typographia regia permissa sunt, pro singulari humanitate sua, proque innato non vulgari erga litteras affectu, quarum propagationem ad summam rempublicam pertinere probe scit, statim optimum factum videri sibi significavit, ut διγλωττο; ederetur auctor luce dignissimus, quo utrosque voti compotes faceret : utque ipse Cantacuzenus cum tineis et blattis pugnare desineret, qui tot pugnas pugnasset, totque hominum strages priusquam e virorum numero eximeretur, edidisset : quo facto egregio nemo sane sapiens ibit inficias, illustrissimum virum optime de litteris esse promeritum, eoque nomine unicas ei gratias agendas. Quin imo, si quid manes sentiunt, id ipsi Cantacuzeno acceptissimum fore credibile est, quod Latine linguæ et Græcæ quodam consortio quasi quodammodo inter veterem novamque Romam bene convenire videatur, quod ille vivus percuperat. Hoc igitur frui, lector, et beneficium agnosce viri, quo nemo ad bonas artes promovendas, et eximios ab arte viros juvandos propensior existit, si non ingratus atque ab omni humanitate alienus es. Quod si te hic æquum præbueris, primo quoque tempore omnes historiæ Byzantinae scriptores tam editos, quam manu exaratos typis regis edendos ejusdem illustrissimi viri ductu, et regis Christianissimi auspiciis prolaturi sumus : de cujus rei utilitate plerique omnes consentiunt. Vos qui litteras amatis, favete, et consilio juvate. Fama, virtus, et recti*



*amor cum deseruere, qui litteras non amat, aut eas incultas deserit : et penitus inglorius, vel iudicio suo nec memoria, neque litteris dignum quidquam gessit, sed quod æterno silentio magis obriendum sit, quam litterarum monumentis mandandum. Vale.*

## J. PONTANI S. J.

### AD CANDIDUM ET ERUDITUM LECTOREM PRÆFATIO.

*Interpretandi laus, occasio suscepti laboris, auctor, æconomia, tempus, locus, præconium Historiæ propositæ : et tandem quid a nobis præstitum sit.*

Qui de Græcis in Latinum convertere aggrediuntur, et bonos scriptores veluti immortales peregrinos, atque ab exteris regionibus ad se ventitantes, hospitio humaniter ac benigne accipiunt, eosque patriæ suæ linguam, mores et instituta docere conantur, quo (contra quam olim civili Romanorum jure permittebatur, per quod duarum civitatum civis esse nemo poterat) in posterum non minus inter Latinos, quam inter Græcos profiteri queant, næ illi munus sane pulchrum, utilitatis, jucunditatisque plenum, addo etiam, nisi in eo exercitationem jam ceperint, impeditum, ac laboriosum aggrediuntur. Quid enim, amabo, cum universo genere litterarum, tum duabus hisce linguis, Græca scilicet, ac Latina, quibus divinæ, humanæque artes, et scientiæ omnes continentur, præclarius? quid elegantius? quarum in utraque versantur, qui de altera in alteram bona scripta transferre, et de doctrinarum candidatis, perque illos de hominum genere quam optime mereri (quod ipsum est in primis laudabile) annuntur. Et cum etiamnum haud pauca in Græcis codicibus, per illustriores præpotentium, ac principum virorum, et rerum publicarum bibliothecas abdita, et inclusa lateant, quibus in apertum proditis crescere, ac propagari possit in omnem partem nostra eruditio, eorum studia, qui id præstant, fructum ferre permagnum quis inficiabitur? Sed quanquam labor is adhuc tyronibus, paucorumque stipendiorum militibus operosior accidit propterea, quod per multa vitia, et peccata occurrunt, quæ vitare difficile est (cujus rei non leve argumentum, quod cum interpretes pene innumerabiles, excellentes tamen, atque perfectos admodum raros novinare possumus), nihilominus in ista quantacunque interpretandi defatigatione, ac molestia, suavitate quadam perfunditur, expleturque animus, com sibi in sinu quodammodo nasci thesaurum videt, unde bonarum litterarum ditior evadat: quæque hactenus tot hominum, etiam eruditorum, millia ignorarunt, multoque diutius, ac perpetuo forsitan ignorassent, ea princeps cognoscit, et sollicitudines, operam, atque conatus suos spe et fiducia græte posteritatis consolatur.

Æterum cum in hoc quoque tam præstanti munere elaborandi, et aliquod operæ pretium faciendi voluntas non medioeris jam pridem mihi haud defuerit, nihilominus ejus difficultates cogitatione complectentem, non quidem pudor subrusticus, sed metus quidam, ut arbitror, ingenuus semper absterruit. Et nescio quomodo hæret in medullis, nec oblivisci queo, quod apud scriptorem persipientem legere memini: præstare timere, quam audere in litteris. Accessit ad me retardandum, quod qui primorum primi, signiferique, atque adeo, qui interpretum familiam ducere existimantur, vel in uno libro convertendo creberrime hallucinati, atque a lineis, quod dicitur, excidisse, diligentiorum animadversione deprehensi sunt.

Quænam ergo mihi semidocto fama speranda fuit? Verumenimvero, cunctantem, ac trepidantem sapientium virorum auctoritas commovit, ipsaque ratio confirmavit, ut aliquando in isthanc palæstram descenderem: siquidem, juxta vulgatum, nemo nascitur artifex: et ars nulla est, in qua non peccando discatur: quodque nobis pueris quondam præceptores in ludo ingerebant, Qui nunquam male, nunquam bene. Factum igitur, ut cum serenissimus Boiorum princeps Maximilianus societatis nostræ domesticis potestatem liberaliter, atque ultro concessisset, e voluminibus Græcis calamo exaratis (quorum habet in bibliotheca sua nobilissima lectissimam copiam) depromendi, et ad communem usum, emolumentumque, cujus incenso tenetur desiderio, interpretandi quæ placuisset, ego in hunc non Christodulum utique, sed in ipsissimum Joannem Cantacuzenum inciderim: quo ad gustum, sententiamque meam nihil accommodatius, nihil ad primam militiæ hujus tentanda pericula, propter facilitatem quamdam ejus in scribendo opportunius nancisci potuissem.

Sic omnino est, ut dixi, in Joannem Cantacuzenum incidit: qui quidem quo commodius hujus libri sui occasionem, causasque afferret, et personam suam celaret (quod tamen haud satis caute fecit, ut mox docebo) fingit a quodam Nilo familiari se ad scriptionem per litteras sollicitari, ac sibi vocabulum Christoduli imponit. Idoneum profecto, nempe a statu, et conditione vita, quam hæc scribens agebat: agebat autem monasticam, et Christo serviens, merito ejus servum se appel-

lavit. Occultare porro, et tegere personam suam A ideo voluit, idque prudenter, quod de rebus cum alienuis, tum suis historiam compositurus erat, et narraturus plurima, quibus audiendis aures quibusdam dolerent, ut antea videndis oculi doluerant. Est vero tam infrequens Græcis hoc nomen, Christodulus, ut vel hinc isto loco scititium, ac supposititium appareat. Cumque per id tempus in monasterio pro Joanne etiam Joasaphus mutato nomine diceretur, sicut non antiquum, et proprium, ita nec novum istud, et assumptitium, Joasaphus inquam, ad libri auctorem indicandum usurpare decuit: ne monachus inane aucupari gloriam, et qui Deo militatum venerat, iterum se negotiis implicare sæcularibus videretur. Atque ita codex Græcus ἀνεπίγραφος est, sine titulo prorsus. Deinde ex ipsa Nili epistola Cantacuzenum hujus historiæ parentem, et conditorem esse perspicuum fit. Illa enim verba, Καὶ ὅτε γὰρ τὰ κοινὰ διετέλεις πράττων, σωτηρία τοῖς πράγμασιν ἦρθα· καὶ νῦν σουτοῦ γεγονώς, ἀληθείας Καὶ δικαιοσύνης παράδειγμα τὸν βίον κατέστρας τὸν σουτοῦ. Tu enim et quandiu gessisti rempublicam, salus imperii fuisti: et hodie, postquam defunctus honore, tui ipsius esse instituisi, vitam moresque tuos veritatis ac justitiæ exemplar effecisti: h. e., inquam, voces non ad judicem, consulem, præfectum aliquem, sed ad magnum domesticum Joannem Cantacuzenum, cujus post Andronicum minorem, quandiu is vixit, suprema fuit potestas, et imperatoris proxima in omnibus, et apud omnes auctoritas: imo vero ad ipsos mutus imperatorium, quod idem citra nomen diu, postmodum et re, et nomine multis annis administravit, planissime pertinent: qui quo pacto σωτηρία τῶν πραγμάτων fuerit, legendo disces. et nihil verius dici potuisse constitues. Illa similiter in quem alium, quæso, nisi in eundem quadrant, quibus eum Nilus ab exemplis nostratium, exterorumque scriptorum incitat, uti acta sua memoriæ ipsemet prodat? Ἔστι δὲ καὶ εἰς παράδειγμα τὴν ἡμετέραν ἰστὴραν ἀνενεγκεῖν. Ἄντε γὰρ τοὺς ἔξωθεν, ἄντε τοὺς ἡμετέρους ἡγεμόνας ἐνθυμηθῆς, οὐδαμῶς ἀτιμάσης τὴν ἰστορίαν. Καὶ οἱτοὶ γὰρ κάκεινοι ἐπὶ τὸ συγγράφειν καθῆκαν ἑαυτοῖς, οὐ μικρὰ τὸν ἀνθρώπινον βίον ἐκ τοιούτων διψῆσιν οἰόμενοι. Nec vero caret exemplo, quod abs te petimus. Etenim sive ad externos, sive ad nostrates belli duces respicias, non poteris hoc genus scriptiōnis contemnere. Quippe tum hi, tum illi huc pariter se demiserunt, non parum inde humano generi consultum iri arbitantes. Quid quod de sua cum Andronico conjunctissima fidelissimaque amicitia (de qua equidem cogitans, simul de Davidis et Jonathæ devinctissima familiaritate cogito: de quibus scriptum legimus: Anima Jonathæ conglutinata est animæ Davidis: et dilexit eum quasi animam suam<sup>1</sup>; rursus: Doleo super te, frater mi Jonatha, decore

animis, et amabilis super amorem mulierum<sup>2</sup>), non nisi ipsemet ita συμπαθῶς et ἐναργῶς scribere potuit? quod quidem sæpenuero facit. Sic solemus, frequenter, inquam, magnoque cum sensu de iis loqui, ac scribere, quæ aut absentia valde in desiderijs, aut præsentia vehementer nobis in amoribus sunt. Nec alius tam diserte de recusato toties imperio, de libertate apud Andronicum sua, deque amplitudine potestatis quam obtinisset, præter ipsummet narrare voluisset, etiamsi potuisset. Scripturæ sanctæ toties productæ, et monastica disciplina non semel tam eximie prædicata, atque etiam per totam historiam sparsæ tot pietatis notæ; non alium quam monachum olent, qualis ille tum erat, cum hæc chartis mandaret. Dicendi genus, quod in libris contra Mahometanos, et Judæos in defensione fidei Christianæ adhibuit, ideo dissimile est, quia illic disputatio quædam perpetua, et dialectica potius; hic narratio diffusa, et continuata suscipitur; proinde ut alia ibi, alia hic sit facies, necesse est. Illa demum lib. iv, cap. 24 et 25, adversus Nicephorum Gregoram multa cum acrimonia, et fusius posita (ne amplius verborum in re parum ambigua consumamus) manifeste nobis astipulantur; ubi præ indignatione dissimulatæ personæ immemor, causam suam accuratius agit, quam alius pro eo egisset: tametsi id postmodum animadvertens, in viam redeat, rursumque qui sit, dissimulare studeat.

C Sequitur ut de œconomia breviter te moneamus. His quatuor libris res sub utroque Andronico, avo et nepote, et sub Cantacuzeno filiorum nepotis tutore, atque imperatore gestæ explanantur: sic, ut primus discordiam, et bella inter Andronicos: alter imperium minoris: tertius bellum Cantacuzeni cum obtrectatoribus et inimicis, postremus ejusdem victoris ac triumphatoris tempora persequatur: in quo etiam subtexitur, quæ inter Joannem Palæologum legitimum hæredem, et patris sui Andronici successorem, socerumque Cantacuzenum, et ejusdem filium Matthæum (cum quibus ambobus dissidium ei intercessit) contigerunt. Tametsi et in duobus prioribus tam multa de Cantacuzeno commemorata sunt, ut quod in epistola Nilus ait, eum αὐτοργόν, hoc est, rebus ipsismet coram, ut actorem, adfuisse, æque de illis, ut de posterioribus intelligendum videatur.

D Gesta sunt autem omnia ab anno post Christum natum millesimo trecentesimo vicesimo primo, ad annum plus minus quinquagesimum novum, annis nimirum triginta novem, aut circiter. Sic enim rationem subducimus. Michael Palæologus collega patris sui Andronici mortuus est millesimo trecentesimo vicesimo primo. Eodem ipso anno (si a Septembri ducas anni initium, ut Græci dicunt) bellum inter avum et nepotem exarsit, duravitque sexennium, et mensem unum, ut in calce libri

<sup>1</sup> I Reg. xviii, 1. <sup>2</sup> II Reg. i, 26.

primi relatum est. Victo avo, nepos solus præfuit imperio annis viginti, si verum scribit Gregoras. Quo e vivis sublato, pupillorum tutelam gessit Cantacuzenus, vix annum, ut colligere est: adversus quem deinde ut tyrannum nomine viduæ imperatricis, et liberum ejus bellum administratum est annis quinque. Eo finito Cantacuzenus, data Joanni Palæologo in matrimonium filia, decem annos ab eo paciscitur, quibus penes se imperii gubernatio cum nomine maneat: penes illum nomen duntaxat, et dignitas imperatoria, donec ætas maturescat (agebat enim Joannes annum non plus decimum quintum), postea se collegam patitur. Hujus spatii vix dimidium videtur explevisse, rerum hujus mundi, et adversæ sortis renovatæ quodam tædio. Quæ ipso jam monacho inter Palæologum et Mattheum scēta sunt, forsitan unius, aut duorum annorum fuerunt: nam in his quod pro certo affirmem, non habeo. Hac ratione colliguntur anni historiæ hujus circiter triginta novem. Ex his patet, tempora Andronici Junioris, Cantacuzeni, et Joannis Palæologi non satis probe digessisse Onuphrium, et alios. Errunt item cum Gregora, dum Andronicum Juniorem anno ætatis quadragesimo quinto extinctum tradiderunt. Nam si natus erat annos viginti septem antequam secundam uxorem duceret, ut noster libro primo narrat, et ea ducta adhuc aliquot annis cum avo bellum gessit: si eo victo annis viginti solus imperavit, sequitur quinquagenarium, aut eo majorem obiisse.

Ostendemus nunc, quo loco inter Byzantinas historias hæc nostra collocanda sit. Cantacuzenus Nicephoro Gregoræ proxime succedit, ejusque narrationes continuat: quanquam non præcise, ac simpliciter. Nam cum Gregoras in obitu Andronici Junioris desinat, noster inde non orditur: quin imo secundum historiæ suæ librum ad ejusdem Andronici mortem perducit. Verum quia Gregoras iste avo, in cujus aulam desertis studiis liberalibus se contulit, amicior, nepoti autem iniquior fuit: illumque plurimum et sæpe commendavit; hunc aperte, nec modice, et non raro insinulavit, ac vituperavit; ad hæc, quæ inter illos acciderunt, partem maximam minime comperta habuit: quæ autem comperit, ea confuse, imperfecte, quædam quoque aliter aliquanto; quid aliquanto? multo aliter, quam evenerunt, et cum mendaciis exposuit; in ipsius quoque Cantacuzeni bello, rebusque commemorandis (quæ scripta vel interierunt, vel adhuc in aliqua bibliotheca latent) parum bona fide, malevoleque versatus est. Cantacuzenus hæc vitia non ferens, longe sincerius, longeque copiosius, distinctius, integrius, certius omnia explicavit; quippe qui omnibus pene non interfuit solum, verum etiam præfuit; et quæ ipse non vidit, aut egit (qui enim potuit omnia?) ea a testibus gravissimis accepit; quemadmodum in fine libri quarti testatur.

Sed juvat ipsius Cantacuzeni verba proferre in medium, ex libri quarti capite vicesimo quarto, unde, quomodo se gesserit in Historia scribenda Gregoras, liquido perspicitur: *Imperatorem vero Cantacuzenum, postquam ipsum per se deprimere, atque evertere non potuit, Palæologorum imperatorum bellum mutuam pro argumento sumens; et partim ignorantia rerum gestarum, partim gratia corrupta veritate, ac totis viribus velut in fabula comminiscenda mentiens, deinde ordine ad bellum, quod nostra memoria contra Cantacuzenum excitatum est, progressus, tum alia complura crimini dat, servitutes, cædes, trucidationes, populationes, et quæcunque Romanis per id bellum luctuosa incidunt, illi ascribens, tum ob amorem dominandi, imperialisque fastigii cupidinem malorum illorum nullam duxisse rationem affirmat. Illud autem Cantacuzenum potissimum vellicat, et cor ejus urit, quod mentitur, eum, adhuc vivente Andronico, imperii Romani longe appetentissimum, cum id assequi non posset, ad monachos in monte Atho, qui viri sancti, et à Deo afflati futurorum prævisionem habere judicabantur, profectum esse, de futuris, et an ad se Romanum imperium perventurum esset. percunctaturum, etc. Attamen fieri potest, ut Gregoras de moribus Andronici quædam non prorsus falsa scribat, et ea noster aut tanti non æstimet, ejusque juventuti condonanda putet, aut dissimulet, et id amicitia singulari fortasse tribuat, de quo in Notis suo loco videbimus.*

Jam de excellentia, fructu, elegantia, et ornamentis historiæ hujus quid ego satis dignum commemorem? Inter recentiores quidem rerum Græcarum, seu Byzantarum scriptores, ut sunt Zonaras, Nicetas, Cedrenus, et alii, meo quidem et quorundam bene litteratorum judicio hic primas tenet: videturque solus didicisse, quo pacto ad laudem accommodate contexenda sit historia. Mira, nova, inaudita, inusitata, occultorum Dei judiciorum plena, grandia, illustra multa hic recensentur. Et, si historia debet esse prudens, atque ornata rerum explicatio, neutra virtus in hac desideratur: quæ mihi semper a viro nobilissimo, et ingenio excellentissimo suavissimoque visa est profluxisse. Prudentia militaris, atque civilis tam eximia hic elucet, ut civitatum provinciarumque rectoribus, ac belli ducibus majorem in modum commodaturam putem. Cum autem virum politicum ad bene regendum aliis quoque virtutibus nihilominus instructum esse oporteat, hæc earum quidem exempla documentaque hic frustra requiras. In quibus qualis fuerit Cantacuzenus, infra ostendemus: in præsens aliquid de Andronico dicemus, quem, qui a Clemente V pontifice maximo in Extravag. communibus ut hereticorum et schismatis antiqui factorem excommunicatione percussus existimat, is tempora male componit, et ἀνιστορησίᾳ manifeste laborat. Qui enim tunc imperabat, et ultra adhuc annis quin-

decim post Clementis e vita discessum imperavit Andronicus senior, sacro illo fulmine tactus est. Ergo in Andronico Juniore Christiani imperatoris expressum ac vivum quodammodo simulacrum hic proponitur. Est enim, ut paucis, et summam agamus, excelsi, nec minus modesti animi, beneficus, fortis, ac generosus, adversus bene merentia gratus, humanus, injuriarum laborumque tolerans, in ignoscendo mitis, misericors, pacis cupidus, in consultando cum amicis diligens (quod contra mentitur Gregoras, dum consilia nulla admisisse, et imperium neglexisse autumat), ab odio in quemquam suscipiendo alienus, pecuniæ liberalis, ædificandi studiosus, erga Deum, cœlites, sacerdotes, avum mire pius. Insunt in his libris insuper alia in aliis præclarorum facinorum, et (quod dissimulandum non est) etiam insignium vitiorum exempla: quorum ut illa imitanda, sic ista evitanda nobis sunt. Notum est namque illud Romanæ historiæ principis: *Hoc illud est præcipue in cognitione rerum salubre ac frugiferum, omnis te exempli documenta in illustri posita monumento intueri, unde tibi tuæque reipublicæ quod imitere capias: unde sædum inceptum, sædum exitum quod vites.* Habet hic dux, habet miles, habet privatus civis, habet magistratus, habent sacri, habent profani, habent summi, habent infimi, habent viri, habent mulieres, quod vel fugiant vel sequantur. Insunt orationes creberrimæ: quas cum hic auctor directas valde amet (sunt enim speciosiores et graviores), nos interdum brevitatibus gratia, et ad vitandam ex similitudine satietatem, ad obliquas, more Cæsariano redigimus. Nec possum de istis orationibus quidquam melius ac verius dicere, quam si eas prudentes, copiosas, nervorumque ac sanguinis plenas, et omnino ἑπιτομωτέρας dixerō. Præterea hic invenire est locus communes tractatos egregie, scite dicta, parœmiæ non vulgares, celeberrimorum scriptorum (ut de sacris taceam) sententias, fabellas aliquot lepidas, et ad rem demonstrandam appositas: quas, ut scis, philosophorum illi antistites, Plato et Aristoteles, neutiquam contemnendas censuerunt. Capiant te item quas strictim attingit Romanæ historiæ; capient varii ritus; capient quos miscet animorum motus, tum lenes ac sedati, quos ἡθῆ Græci, tum graves illi, et concitati, quos iidem πάθη vocant: capient descriptiones aliquot insignes: capient alia demum plurima. Quod si rerum varietas delectat, de quo nemo dubitat, ea sane hic mirifica cernitur, ut singulorum librorum periochæ, seu epitomæ indicabunt. Episcopis debitus honos et reverentia hic tribuitur. Catholica instituta cæremoniæque ita sunt per hosce libros luculenta, ut non optes magis. In primis vero Dei Mater summa in veneratione est: cui etiam urbs tota Constantinopolis a Constantino Magno commissa ac dedicata legitur. Vita monastica est illi, πρᾶγμα καλὸν καὶ θεοφιλές, ἀπράγμων καὶ μετὲς γαλήνης βίος, ἀκρῆστατος βίος, καὶ

ἄτελεστάτη πολιτεία, θεῶν τι χρῆμα καὶ ἱερὸν, φιλοσοφία, καὶ περὶ οὐρανίων πραγμάτων γνῶσις, ἔργον ὑψηλόν, καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ὑπερβαίνον δύναμιν, ἱερὰ ἡσυχία. Id est, *res honesta, et Deo amabilis, vita negotiis vacua, et tranquillitatis plena, supremum ac perfectissimum vitæ institutum, res sancta et divina, philosophia et cognitio rerum cœlestium, opus sublime et humanis viribus majus, quies sancta.* Montem porro Atho, ad quem complura ædificata monasteria, in quibus ingens monachorum multitudo, πᾶσιν οὐρανίον, cœlestem civitatem nominat. Fucos illos scholasticos, καὶ τὰς ληξύθους, et pigmenta Isocratea non habet hæc historia: sed ornatum quemdam matronalem virilemque, ac robustam elegantiam. Schemata quædam oratoria et Atticisimi non penitus absunt. Lingua purior est, quam pro illa ætate, non cum lacte nutricis hausta, sed ex libris percepta videlicet. Nam illo sæculo (sub Andronicis nimirum, et antea) non mediocriter infuscatam, et mutationes haud leves perpessam, eruditi non nesciunt. Addamus hoc pro corollario. Genuenses et Veneti multa hic ab aliis historicis suis prætermissa, aut nunquam cognita de majoribus suis, eorumque virtute et factis legere, et quamdam falso de iisdem hæcenus scripta deprehendere poterunt.

Restat, ut quæ nos vel præstitimus, vel præstare contendimus, indicemus. In interpretando eam speciem pro captu nostro consecrati sumus, quam ex eorum lectione, qui de optimo genere interpretandi præceperunt, bonorumque interpretum observatione mente conceptam atque informatam tenebamus: quæ cujusmodi sit, si potissimum intelligunt, quorum industria in eodem curriculo se aliquando explicavit. Codicem perquam mendosum, maleque interpunctum accepimus, ut divinare et conicere frequenter oportuerit. Nomina locorum, quæ nec diligentissimus Ortelius omnia collegit, et personarum, quæ vel Græcia jam occidens et βεβαρβαρωμένη, vel libroriorum oscitantia depravarat, alicubi de conjectura emendavimus (nam qui omnium veram et germanam scripturam conjectando possit assequi, ego quidem futurum opinor neminem), omnia quædam supplevimus; in singulos libros periochas, seu epitomas conscripsimus: quas et lecturo ad προπαρασκευῆν, et ei qui jam legit, ad ἀνακεφαλαίωσιν utiles fore confidimus: relictis sectionibus (quas in plerisque codicibus, sive scribas, sive lectores, non ipsos auctores excogitasse et adhibuisse reor) quod modo nimis crebræ, modo nimis raræ, sæpius argumentum vix ex triente comprehenderent, in capita, more Latinorum totum corpus divisimus, et ad cujusque capituli initium ejus summam apposuimus notasque, ut quantum maxime possemus, et hisce summis, et illis epitomis lectori lumen præpanderemus. Locos aliquot parum sanos, prætextis in ipso contextu animadversionibus perstrinximus, quas quidem

rogatu nostro Jacobus Gretserus, societatis nostræ theologus, et in academia Ingolstadiana professor ordinarius conscripsit. Et hæc fecimus, magis ut candorem nostrum bonis viris probaremus, quam quod illa, qualiacunque sunt, hoc quidem sæculo, et in his terris ad quemquam inficiendum depravandumque valitura formidaremus. Quis enim nescit, etiam qui litteras non didicit, non tum primum, propendente scilicet jam ad occasum imperio, sed multis ante annorum centuriis, pene post octingentesimum statim ab ortu Christi, Orientalem Ecclesiam a Romana secessisse? Feruntur item historici non pauci, hoc nostro partim antiquiores, partim recentiores, quos cum ad unum vel in hæreticis, vel in schismaticis jure numeremus, nullo tamen eorum sine aliquo, omnibus simul sine maximo detrimento Ecclesia Romana carere non potest. Vin' tu audire qui sint? Sozomenus et Socrates Novati perfidiam sectati sunt. Quorum hic non oblata solum, sed interdum etiam quæsitâ occasione Novatianog libenter laudat, ipsis miracula tribuit, Romanorum pontificum potentiam exagitat: quæ omnia Jacobus Billius eruditus theologus Observationum sacrarum libro primo, capite vicesimo sexto luculenter demonstrat. De Nicephoro Callisto liquet ex Gennadii Apologia pro concilio Florentino, ubi ejus non tam scripta, quam convicia contra Latinos refelluntur, ut de iis quæ sparsim in historiam suam sinistra inseruit, nihil dicam. Zonarâ fuisse schismaticum, testari possunt ejus poemata aculeatissima de processione sancti Spiritus, et alia versus Latinos composita, quæ Genebrardus dum converteret, se criminationes illas omisisse narrat. De Pachymerio idem constare potest ex adjunctis ad Gregoram Latinum. Ea sunt capita, seu loci rerum memoria dignorum, e codice Augustano, carie confecto et mutilo, per singulos libros excerpti: cujus animus in Romanam Ecclesiam qualis fuerit, ex quinto, sexto, et octavo potissimum libris deprehenditur. Nicephorum Gregoram quoque et Nicetam Choniata eorum monumenta produunt. Adde huc Cedrenum, Glycam, Constantinum Manassem, Jeannem et Georgium, Curopalatas, et alios, si quæramus. Nam per illa tempora tam non facile movachum, aut scriptorem a Romana Ecclesia non alienissimum erat invenire in Græcia, quam hodie difficile est præconem verbi Dei, aut professorem catholicum invenire in Saxonia. Et qui tandem fieri potest, ut qui patriarchas Constantinopolitanos schismaticos, appellant sanctissimos, œcumenicos, et principes Ecclesiæ, ipsi ejusdem farinæ non fuerint? Si ego quempiam superintendentem saretissimi vocabulo afficerem, credo, aliqui, imo plurimi, nec injuria, me Lutheranum, aut Calvinianum esse colligerent. At

que ut ab historicis abeamus, et ad alios scriptores veniamus, Origenes et Tertullianus quales tandem fuerunt? nonne eorum hæreses exstant? Feruntur *Demonstrationes evangelicæ* Eusebii Pamphili, in quibus aperte et sæpius ἀπὸ τῶν ἑσθῶν, quod doctissimus Billius *Observationum* lib. 1, cap. 27, plane ac diserte ostendit. Quid *Demonstrationes evangelicæ*? Statim in ipso principio Ecclesiasticæ ejus Historiæ (quo monumento nihil habemus in republica Christiana illustrius) arianismos aliquot observat tomo tertio *Annalium Zonaræ*. Sunt in manibus Monumenta Photii, sunt Theodori Balsamonis, qui Latinos, ut pestilentissimus schismaticus, conviciis passim lacerat. Eisdem ob processionem sancti Spiritus exagitat etiam nobilis inter theologos Patres Theophylactus Bulgariæ episcopus, et, cujus similiter magnum intersacros scriptores nomen est, Euthymius. Possum adhuc nominare hominibus, et alia scripta hujuscemodi hominum, quæ in Latinum translata leguntur, et ab eruditis proferuntur. Si ergo nec superiorum historiæ, nec istorum commentarii hactenus Ecclesiæ incommodarunt, quin potius (quod res clamat) mirum in modum vehementerque commodarunt, ne a Cantacuzeno quidem magis damnum ullum metuendum, quam fructus, isque non mediocris, ut ex antecedentibus patuit, expectandus est. Rerum gestarum, ac vetustiorum temporum, utilem, necessariamque cognitionem persequimur et inquirimus: si quid interdum in iis minus commendabile aspergitur, id tota mente aversamus atque rejicimus: et calamo etiam, cum est occasio, notamus atque confodimus. Nec vero ab hoc auctore nostro Ecclesiæ Romanæ, aut Romano pontifici contumeliæ dicuntur, quem *Patrem, sanctissimum Dominum, tuam sanctitatem, tuam beatitudinem* vocat, et ut apud eum opinio mala ne sit, elaborat (propter barbaros, Turcas videlicet, in auxilium accessitos, vastatamque bello civili provinciam) cum eo arma adversus infideles pro gloria crucis Christi conjungere cupit; ejus laudationem sibi amplissimo honori ducit: legatos ipsius benigne excipit: cum eodem (Clemente nimirum VI) de synodo habenda, redintegrandaque Ecclesiarum concordia sollicitè, ac reverenter agit. Non, inquam, hic probra, et maledicta jaciuntur: sed dissensio, ac dissidium illud a nobis Latinis jam lippis et tonsoribus etiam notum, aliquoties se exserit, atque a majorum exemplo defensionem, quanquam injustam, petit. Nam si majores

*Magnopere a vero, longeque errasse videntur,*

ut ait Lucretius, non ideo minoribus pedes in illorum vestigiis ponendi sunt: nisi ipsi quoque cum iisdem in idem se barathrum præcipitare studeant.

## DE VITA JOANNIS CANTACUZENI

## EX EJUSDEM HISTORIA.

*Genus et familia.*

Joannis, Manuelis, et aliorum Cantacuzenorum, ut virorum illustrium et bellicosorum meminit Nicetas. Quos hic noster Cantacuzenus in majoribus suis habet. Idem, Joannem Manuelis imperatoris neptem, alium Joannem Cantacuzenum Isaaci Angeli sororem in matrimonio habuisse. Natus est Byzantii. Patrem a natalibus modeste prædicat lib. III, cum dicit, Οὐ γὰρ τῶν πολλῶν εἷς, *Non erat unus e multis, seu vulgaris*: et alicubi matrem suam Syrgianis appellat *θετῶν materteram, seu amitam, seu demum cognatam suam* (liberius enim hac voce utitur, ut docebimus), quam quidem feminam ex libro primo, haud longe ab initio scire licet ad imperatores genus retulisse. Puer adhuc patrem amisit: qui anno ætatis primo supra vice-simum, præfecturæ suæ Peloponesiacæ octavo, in eadem peninsula decessit. Mater dicta est Theodora, cujus avunculus magnus, id est, aviæ maternæ frater, Michael primus Palæologus imperator. Itaque eadem Michaelis soror, et Cantacuzeni pro-avia. Fuit Theodora mulier prudentiæ majoris, quam pro eaptu sexus, et tractationi rerum gravium atque magnarum idonea, quam Gregoræ recte his verbis celebravit, lib. II: *Quam assistricem conjugii imperator reliquerat, senatoria matrona, et gravitate marum conspicua, et singulari prudentia ornata, ac in rebus dubiis præsentis consilio instructa*. Ejus indignissima vexatio propter filium, et mors lacrymabilis lib. III, cap. 22, 26, 36, exponitur. Nicephori Cantacuzeni, et Manuelis Tarchanotæ, illius patruelis, hujus consobrini, aut ex sorore nepotis lib. II, cap. 8, meminit. Joannem Angelum ἑξάδεκαρον, et ἀνεψιὸν similiter appellat, et ex eadem radice prodiisse scribit. Mentio autem sororis est lib. III, cap. 26.

*Uxor, liberi, nepotes.*

Conjugem habuit Irenen, Andronici Asanis viri illustrissimi, magni ducis, et cum Andronico seniore cognatione conjuncti filiam. Fuit enim Asanes e sorore Andronici natus. Ex ea sustulit liberōs sex, mares tres, feminas totidem. Illis nomina fuerunt, Matthæus, Manuel, Andronicus. Atque hic postremus vix duodecimum attingens annum, cum aviæ paternæ in custodiam datus, postmodum pestifera lue per id tempus grassante interit: reliquorum opera domi bellique multum usus est pater. Uterque ornatur laudibus lib. III, cap. 28. Matthæus Demetrii Despotæ, filii

A Andronici majoris natam Irenen uxorem duxit: quæ filios ei peperit duos, Joannem et Demetrium; filias ternas, quarum primogenitæ inditum nomen Theodoræ. Matthæum pater imperatorem renuntiavit, deditque id precibus præsertim exercitus: quem tamen Joannes Palæologus hæres legitimus imperio abire coegit. Manueli filiam Syrgis (fuit hic Cypriorum rege procreatus) despondit. Sed id connubium Syrges ante nuptias rescidit. Post, Liberus Triballorum dynastarum potentissimus, filiam suam eidem Manueli desponderi cupit, et despondetur, ut est libro III, cap. 48. Hactenus de maribus. Puellarum trium nomina sunt Maria, Theodora, Helena. Primam Nicephoro Ducæ, Joannis Despotæ filio, Acarnaniæ principi, nondum septennio egresso pactus est. Alteram Orhani Persæ, seu Turcæ potius, Bithyniæ domino tradidit: cujus opibus rem suam sæpenumero sustentavit atque constabiliavit. Postremam cum Joanne Palæologo imperatore, annorum quindecim adolescente conjunxit, quem laudat lib. IV, cap. 1. Ex eo matrimonio Andronicus, Manuel, Joannes, Demetrius filii, et Irene filia propagati sunt. Suam cuique trium filiarum peculiarem laudationem impertit: Theodoræ lib. III, cap. 95; Helenæ eodém libro, cap. 34; Mariæ, quæ adversis casibus propter nequam maritum jactata, tandem eo occiso cum matre monacham Byzantii egit, lib. III, cap. 43.

*Honores.*

C Principio Andronici avi cubiculi sacri præpositus fuit, deinde Andronici nepotis (cujus videtur coævus) magnus domesticus. Thraciam præfectus, seu prætor gubernavit. Fuit item princeps militiæ imperatoriæ, sive copiarum dux summus. Auctoritas ejus, potestas et existimatio incredibilis, ita, ut eo inconsulto, aut refragante nihil gereretur, ipseque administraret omnia, et esset, non quidem vocabulo (nam id una cum habitu, licet non semel ab Andronico invitatus, et enixe rogatus, constanter fugit), sed opere ipso imperator. Lege cap. 9, lib. II. Quo defuncto, procerum ac militum votis bidymotichi obsecutus, itemque aliis de causis (quas præfert, dum affectu tyrannidis suspicionem a se depellit: depellit autem sæpissime ac disertissime, et tam verisimiliter, ut nihil desideres) purpuram et tiaram induit. Adriano-poli a Lazaro Hierosolymorum, rursus Byzantii ab Isidoro patriarchis coronam imperialem solemniter accepit. Quam beate vixerit, in quantis cujusque medi opibus, in quanta hominum admi-

rathone et gloria, ipse clarissimis verbis, lib. III, A cap. 53 et 78 edocuit.

*Studia, doctrinæ et mores.*

In militari disciplina, socio Syrgianne, magistro Angelo usum se narrat : in qua deinde per exercitationem lectionemque longe admodum processit, talisque prorsus extitit imperator, qualem M. Tullius in Pompeiana depinxit : siquidem in eo quæque illa quatuor, quæ in summo imperatore inesse debent, eniterunt, scientia, virtus, felicitas, auctoritas. Talis item, qualem in Strategico gravissimus præceptor militaris Onosander describit cap. 1, castus, temperans, sobrius, frugi, laboriosus, intelligens, minime avarus, nec junior, nec senior, filiorum pater, dicendi peritus, gloria illustris. Qualem præterea de bellico apparatu, B cap. 2, Leo imperator. Linguam Latinam calluisse inde conjecturam capio. Etenim res Romanorum imperatorum (ut nos Romanos imperatores appellamus, hoc est eorum qui in Italia et Romæ vixerunt) aliquoties in medium adducit, quas forsitan apud historiæ Augustæ scriptores legit. Et Arego monacho Sabaudo quædam Græcæ scripta non intelligenti, interpretatur lib. III, cap. 84. Si quis auditione tantum Romanorum facta accepisse, et Græca illa Italice monacho interpretatum esse credere malit, cum eo non contendam : et ita nomine Latinæ linguæ, cujus se scientem quodam loco affirmat, quaque præsiarios Italos alloquitur Constantinopoli lib. IV, cap. 54, Italica intelligenda erit : sicut per Latinos Itali, et alii, non Græci. Persice quoque, sive Turcice nosse se lib. IV, cap. 10, affirmat. Artem didicisse oratoriam, eloquentia ipsius omni prædicatione digna et in tam præclaris orationibus, totaque scriptione se exserens, demonstrat. Sane quod M. Tullius de Pompeio, idem ego verissime de hoc viro, paucis immutatis usurpavero : *Quantum consilio, quantum dicendi gravitate et copia paleat, in quo ipso inest quædam dignitas imperatoria, vos ex hisce libris sæpe cognoscetis.* Oppida complura, quæ armis resistebant, oris sui facundia subegit : ut quod Cyueas legatus Pyrrho Epirotarum regi, hoc idem pene Andronico imperatori Cantacuzenus fuerit. Et cum oratoris sit historiam scribere, si qua alia, hæc sine controversia oratorie, hoc est prudenter, disposite, diserte, nec invenuste scripta est. Poetas diligenter legisse, Homerum præcipue, et Euripidem, crebrius ex iis prolati versus docent. Sacrarum litterarum scientia non parum imbutum, tot loci apposite inducti argumento sunt. Sed id ex libris aliis sole clarius est, quos nempe contra Mahometanos et Judæos edidit. Fertur insuper in quinque priores *Ethiqrurum* Aristotelis Paraphrasin conscripsisse. Hæc de studiis et litteris ejus.

Quod ad mores et virtutes attinet, veritatem amavit, ut qui maxime, idque toties testatur ac proficitur. Ejus prudentia e dictis, maximeque e consiliis egregia semper et memoranda persoici-

tur : digna profecto, cui vel majus committeretur imperium. Fortitudinis, magnanimitatis, ac patientiæ est, quod nusquam ferme abest ab exercitu, manuque sua in hostem pugnat viriliter : nec voluptatibus indulget, et adversis casibus non frangitur : injuriis (potissimum ab Apocaucho, cui tantopere benefecerat, illatis) non succumbit : et invidiam æqua mente sustinet. In bene de se merentes unus omnium gratissimus : quam virtutem in aliis etiam amat, et ideo nulla propemodum pagina gratiarum actionibus vacat. Ad moderationem continentiamque pertinet, quod imperii communionem sibi ab Andronico etiam quartum delatam, recusat. In amicitia colenda constantissimus, Andronicum minorem præcipue, et Amurium Persam Ionæ Satrapam, sive principem dilexit, sicutque vicissim amobus supra quam dici potest charus et jucundus. Dilexit eum etiam vehementer et proceribus Triballorum opulentissimum quidam Liberus, ut est lib. III, cap. 42. Beneficentiam ac liberalitatem coluit mirabiliter, et in exercitum de suo sumptum, imperatore vivo mortuoque, sæpius fecit : castella et oppida sua pecunia refecit et instauravit, eidemque imperatori funus amplissimum sua impensa curavit. Aurum quod habere gratis poterat contempsit. Pacis et concordie quis illo cupidior? quis Barbaris et idololatriis inimicior? Non potest pro dignitate collaudari hujus præstantissimi principis admiranda lenitas, et ad deponendam offensionem, veniamque tribuendam suscipienda facilitas, beneficiorum altissima recordatio, et in gratis agentis commemoranda sedulitas. Omnia his libris gratiarum actionibus referta sunt. Summa præterea in negotiis procurandis diligentia, et vigilantia, animique religio. Monachismum quantis præconiis, Deus bone, et quidem toties, cohonestat? ac tandem ipse in Manganense monasterium prope Constantinopolim se ultro ac libens includit, cum imperium retinere potuisset, ut videbis lib. IV. Tantum abest, ut eo ipsum Joannes Palæologus victor compulerit, quod quidam hujus nostræ historiæ funditus ignari nugantur. Conjux porro Irene in monasterio a Martha Michaelis primi Palæologi sorore constructo, monacham induit. *Ῥωμαίων tu quidem, ἀλλ' οὐ Ῥωμαϊκὴν βασιλεία,* laudas, inquis. Ego vero etiam Agesilaos, Alexandros, Julios, et Pompeios, ethnicos, et idololatrias sæpe laudavi : et virtutem vel in hoste amabilem, ejusque exempla a quocunque, et qualicunque sumenda nobis esse confirmo. Est enim eadem semper, nec ejus splendor immortalis cujusquam sordibus potest obsolescere.

*Divitiæ.*

Incredibile memoratu est, quantæ ejus copię, facultates, quanti pecuniæ thesauri fuerint, de quibus variis locis ipse constat, et ego virum gravem, vanitatisque infensissimum, ad hæc etiam religiosum, mentiri non puto. Insulas, oppida, castella in opibus suis recenset. Pecuniam sane,

quam Byzantii, et in aliis urbibus per Thraciam apud amicos depositam habebat, nec ipsi, qui eandem diripuerunt, inimici, quam magna esset, pro certo novisse potuerunt. Tritici, hordei, frugum fructuumque infinita illi copia, innumerabiles acervi. Boum pascualium numerat quinquaginta millia, aratorum juga mille, equas pascuales mille quingentas, camelos ducentos, mulos trecentos, asinos quingentos, porcorum quinquaginta, ovium septuaginta millia. Ut jam non sit, cur greges et armenta illius Job miremur. Verum iste apud urbes Thraciæ non unam, sed plures possedit. Vide lib. III, cap. 24, ubi ait, sibi toto imperio Romano sparsas, easque immensas copias atque opes. Et 31 et 36. E supellectili aurea et argentea supra ducenta vasa mutuo dat palatio, capite vicesimo quarto.

*Elogia.*

Lib. I, cap. 38, Andronicus senior ejus prudentiam in dando consilio admiratur, seque in illo avi materni imaginem intueri asseverat, qui tam celementer arripuisset, tam apte explicasset, et promptissime transegitset, quæ res postulasset, ut statuerit, si absque successore ex se nato moreretur, suadere proceribus, illum ante alios imperatorem eligendum. Animadvertis igitur Cantacuzenum imperio dignum judicatum, si avum ejus judicavit, cujus in ipso expressum se intueri simulacrum confessus est.

Gregoras, libro nono, de eodem: *Cæteri illa mutatione velut multo mero ebrii insolenter fortuna*

*sunt abusi. Ille contra, naturali prudentia, et magno ingenio ornatus, se ad veterum præstantiorum virorum mores conformabat, et magnificentia morum, et animi liberalitate. Et cum tunc res ei feliciter successissent, fortunam non lacessivit, neque immodice supercilium arroxit; sed retenta animi gravitate, intra modestiæ limites immotus mansit, etc.*

Rursum, lib. X: *Hæc oratione confirmati, omnes strenue ac fortiter hostes invaserunt, in primis vero magnus domesticus Cantacuzenus, qui multis ensibus, multis telis hostium petitus atque impulsus, ipse quidem plurimos hostes prostravit: sed neque clypeo, neque gladio amisso, incolumis e prælio evasit, velut agglutinator atque infixus equo, etc.*

Et libro undecimo: *Adeo magnorum operum ingeniosa effectrix magni domestici taciturnitas existit. Nam aliorum quidem verba umbræ tantum sunt operum, simul atque e lingua prodierint, morientes: viri autem hujus etiam silentium magnas res gerit. Nam ingenii magnitudine et solertia vir ille excellit, revera profundo mentis sulco fruens. Hæc Gregoras de Cantacuzeno sive amico adhuc, sive ab ipsamet veritate coactus: nam postea evasit inimicus, ut ex libro quarto constabit, et nos supra in præfatione ipsis Cantacuzeni verbis id docuimus.*

Lib. III, cap. 52, a Cabatze Triballo, viro principe, oculus Romanorum vocatur. Eundem magifico præconio extollit in epistolis ad papam Romanum et Delfinum Viennensem Bartholomæus legatus, libro quarto, capite secundo.

Præter testimonia de Joanne Cantacuzeno quæ vir pereruditus Jacobus Pontanus Societatis Jesu ex Nicephoro Gregora protulit, ad commendationem Cantacuzeni maxime pertinere visum est fragmentum ejusdem Nicephori ex libro XI, quod edidit V. Cl. deque omni genere litterarum præclare meritis R. P. Dionysius Petavius ejusdem Societatis.

Ὁ μὲν τοι βασιλεὺς Ἀνδρόνικο; περὶ τὴν πολιορκίαν ἀσχολούμενος τῆς τῶν Ἀκαρνάνων μητροπόλεως πάντα ἐξουρίας εἶχε τὰ εἰς βούλησιν αὐτῷ γελόντα κατὰ τὸ ἐπιχτόν. Τοῦ γὰρ μεγάλου δομestίκου τοῦ Καντακουζηνοῦ παρασπίζοντος καὶ συνδιθύνοντος; ἀριστα τὴν ἀρχὴν, οὐδὲν δεινὸν αὐτῷ τῶν παρεστῶτων ἔδοκει δεινῶν. Τὴν τε γὰρ χρόνιον ἐν ὑπερορίῳ ἐκστρατεία διατριβὴν καὶ φθορὰν τῆς ἰσχύος καὶ τοῦ στρατοῦ δεξιῶς διετίθει, καὶ αὐτὴν ἀπὸ τῶν σπληνῶς πιέζουσαν νόσον συνετῶς αὐτῷ ἐπεκούφιζε· καὶ ἀπαντος τοῦ ἐντεῦθεν ἀπήλλαττε δέους. Καὶ εἰ τις πλήττουσα τὴν καρδίαν ὑπῆρχε φροντικὸς κοσμικῆ πάσας ἐξομαλίζων ἐτέλει βῆδλιος· καὶ ἐπὶ τοῦτοις τὰ; ἐκ τῶν συγγενῶν τηρικαῦτα παραφρονας; ἐπιβουλὰς μάλᾳ σοφῶς αὐτὸς ἀνείργε, συστάλλων καὶ ἀπαλλάττων εἰς τὰσφαλές, πρὶν εἰς ἀκοὰς ἵναί τῷ βασιλεῖ. Πολλοὶ γὰρ κοσμούμενοι; ὁ ἀνὴρ τοῖς πλεονεκτήμασιν, ὅσα τε φύσις χαρίζεται, καὶ ὅσα βάλῃ σύνεσι; εὐφυῶς πηδάλιουχοῦσα κοσμεῖ, πρὸς παντὸς ἰγαπᾶτο τοῦ στρατοπέδου· καὶ τὴν οὐδεὶς ἔ; οὐ προὔτιθει τῆς ἐπ' αὐτοῦ ζωῆς τὴν ἐκείνου· τὴ τε γὰρ φιλότιμον τῆς δεξιᾶς καὶ τὸ τοῦ ἔθους καρτε-

At Andronicus imperator dum Acarnanum caput obsidet, omnia sibi ex animi sententiâ, quoad fieri poterat, succedere sentiebat. Etenim adjuvante magno domestico Cantacuzeno, optimeque imperium cum eo moderante, nullum ex iis quibus premebatur incommodis incommodum esse videbatur. Nam et diuturnam illam peregrina in expeditione moram, atque equitum peditumque cladem prudenter admodum relevabat: et illum ex liene morbum eadem solertia lenibat, omnemque inde metum abstergebat: ac si quid externa negotia sollicitudinis aspergerent, eam ille administratione sua facile componebat. Ad hæc cognatorum insidias, quæ, tum contra imperatoris caput grassate sunt, sapienter repressit, omnibus in tuto collocatis, antequam ad aures imperatoris acciderent. Si quidem multis animi ornamentis vir ille præditus, quæ aut a natura insita sunt, aut exaggeratæ mentis, quæ vitæ nostræ moderatrix optima est, prudentia quæsitâ, apud militem gratosus impri-mis erat, ut nemo esset qui non ejus vitam ac salutem anteponeret suæ. Nam cum ne in expedi-



tione quidem, tantisque negotiis quidquam de pristina liberalitate animique constantia mutaret, mutabat ille tamen in melius eorum fortunam, qui tum fame ac peste laborabant. Quare omnes una voce qui spererant milites ac duces, ordines æque atque ordinum præfecti servatorem illum, et altorem, ac largitorem appellare, tum ea prædicare, quibus Romanum imperium illustrius fecerat, et, ut summam complectar, quidquid sub idem tempus ejus viri prudentia confectum est, quæ tam propinqua quam dissita moderando continebat. Etenim dum una cum imperatore Acarnanum urbem obsidet, comprehensi sunt qui tyrannidem cogitabant ac Byzantio imminabant, nec pauci nec obscuro, de quibus plura postea dicenda sunt.

Λ ρικὸν οὐδ' ἐν ταῖς ὑπερορῖαις διατριβαῖς τε καὶ ἀσχολίαις ἀμείδων, ἤμειθεν ὁμοῦ τὰς τύχας τῶν ἐν τοῖς ὅπλοις τῷ τε λιμῷ καὶ λοιμῷ προσταλαιπωρῶντων ἕξ γε τὸ βέλτιον· καὶ ἦσαν ὡσπερ ἐκ μιᾶς οἱ περιλειπόμενοι βεῶντες ἅπαντες γλώττης στρατιῶται καὶ στρατηγοὶ, λόγοι καὶ λοχαγοὶ, σωτῆρα τούτου, καὶ τροφέα, καὶ πλουτοδότην, καὶ ὅσα τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν ἐνδοξοτέραν καθίστησι· καὶ ἔν' ὧς ἐν κεφαλῇ διεξέλθωμεν, ὅσα ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ ἢ τοῦ ἀνδρὸς εὐφυῶς κατέπραξε σύνεσις, ἐγγύθεν καὶ πόρρωθεν ὁμοίως διενεργούσα. Αὐτοῦ γὰρ ἕνα τῷ βασιλεῖ τὴν τῶν Ἀκαρνάνων πολιορκούστος μητρόπολιν, ἐάλωσαν οἱ τυραννίδα μελετήσαντές τε καὶ ἐπιθέμενοι εἰς Βυζάντιον, πολλοὶ τε οὖν καὶ οὐ τῶν ἀφανῶν, περὶ ὧν ὑστερον πλατύτερον λέξομεν.

## DIGNITATUM AC FUNCTIONUM PALATII

### ET ECCLESIAE CONSTANTINOPOLITANÆ,

Quarum Historicus noster meminit, ex Curopalata et ejus Scholiaste potissimum dilucida explanatio.

Δεσπότης, Dominus. Hæc appellatio imperatori, B filiis ejus, fratribus ac generis tribuebatur generatim. Proprie ab imperatoria majestate secundus sic dicebatur, quem recentiores etiam σεβαστὸν vocarunt. Hoc enim semel denotare convenit, imperatores illos Orientis multos titulos honorarios ad suos sibi devincendos excogitasse. In Galliis olim proximus a rege major dominus nominabatur. Græcorum imperatorum ex mpto se quoque despotas vicini principes dici voluerunt, præsertim Bulgari et Servii. Qui interdum in Græcorum historiis regio quoque titulo censentur, cum pro despotis Crales, et uxores pro despœnis Cralanæ appellantur; hoc quippe sonat nomen barbarum. Sic a Cantacuzeno Acarnaniæ et Ætolia principes despota dicuntur. Verum noster historicus Constantium Andronici filium despota vocatum scribit, qui post Michaelem fratrem genitus, per cuncta secundas obtineret. Infantem vocant Hispani. Observanda igitur alia notio. Monebimus in Adnotat

Παρακοιμώμενοι, subaudi τοῦ κοιτῶνος, cubiculi, Accubitor cubiculi ad verbum, id est sacri cubiculi, seu excubiarum sacri cubiculi præfectus, principi, seu imperatori a cubiculis, aut præfectus excubitorum, et custodum sacri cubiculi. Caput est puerorum qui in cœtone sunt, et cubiculariorum, habens etiam sibi subditum procubitorem sacri cubiculi. Ha Curopalata. Magnum cubicularium aliqui vocant.

Leunclavius, Pandecte historiae Turcicae seu ad Annales Turcicos: Παρακοιμώμενοι sunt intimi cubicularii qui augustalibus in cubiculis et ipsi propter

imperatores dormiebant. Tale nunc officium est apud Turcarum sultanum ejus cubicularii, qui Thiodar, aut Trohadar appellatur. Is enim et intra cubiculum noctu excubias agit, et pluviam Sultani vestem gestat, ut παρακείμενος, quæ scaramangium vocatur. Ac norunt omnes, qui Portam viderunt Osmanicam, non sultanum modo comitari cubicularium, qui sereno quoque cælo scaramangium ejus gestat; sed omnes etiam quotidie bassas, et legos, quotiescumque per urbem ad portam equitant, habere pedisequum unum, qui vestem hujusmodi portat, cæteris superinjiciendam vestimentis, si aere mutato forte pluat.

Μέγας δομέστικος, magnus domesticus. Varia ejus officia apud Curoplatam vide, variis locis. Nomen domesticus ad plures dignitates pertinebat, quæ adjuncto discernebantur, ut cognosces, e quibus magni domestici præcipuum existitiae, nomen ipsum magnus significat.

Πρωτοστράτωρ, Protostrator. Absente magno domestico fert imperatoris spatham. Cum itaque imperator est conscensus equum, comite equorum imperatoris adducente et tenente equum, postquam ascendit imperator, protostrator prehensens freno deducit equum ad quartam, aut quintam usque partem suble palatii. Deinde recipiens eum magnus Chartularius, deducit freno ad portam usque aulae. Similiter etiam facit, cum imperator pedibus itineres, agens fidelicet a porta equum ad eum usque locum, quem ante diximus: ex quo iterum recipit eum protostrator, agens ad eum usque locum, ubi imperator pedes esse solet. Quod si forte pro-

tostratorem abesse contigerit, hoc facit a principio usque ad finem magnus chartularius. Paulo post : Protostrator etiam est defensor cursorum (cursores hoc loco sunt, quicumque nulli agmini, aut signo militari ascripti sunt, sed ipsi castra prosequuntur ultro, exspectantes dum accensi fiant). His enim neque ordinem retinentibus, neque flammeolum (signum militare est, Latina origine, a colore dictum) suum, sed inordinate quodammodo dissolutis, protostrator ipse subsequens, defendit ipsos, si forte bello opprimantur. Propterea enim protostrator etiam appellatur, quod toti ipsi στρατῶ, id est exercitui præeat, et consistat primus. A cursoribus autem omnes res varias quæ futilia nominantur, moris est protostratorem accipere. Nomine φυτῶν, futillum (est enim Latinum vocabulum) significatur quæcumque res, quæ per se nihili sunt, aut nihil ad rem militarem faciunt, denique impedimenta belli certissima, nisi avertantur. Nam hæc cursores commodius comportant quam milites, quia non hærent signis : et audacius colligunt, quia se legibus non teneri putant. Quamobrem protostratori potestas data est futilia ista auferendi.

Μέγας κοντοσταυλος, qui Gallice *connétable*, Italianice *conestabile*, Latine comes stabuli. Ubi si stabulum pro equili accipias, erit comes stabuli, vel qui præest omnibus copiis equestribus : vel qui præest equitatu imperatoris aulico. Apud recentiores Græcos est dux copiarum auxiliarium, quæ ex Gallia, Sicilia, Italia, facturæ stipendia Orientem petebant.

Μέγας λογοθέτης, *Magnus Logotheta*, cancellarium Latinis vocari λογοθέτην, ait Nicetas lib. vii. Munus magni logothetæ his verbis Curopalata describit : Disponit mandata et bullas aureas, quæ ab imperatore mittuntur ad reges, sultanos, et toparchas. Atque hoc quidem proprium est magni logothetæ ministerium. Quod autem ad rem domesticam, ipsius est efficere, quod imperator mandaverit. Addunt alii esse etiam libellorum magistrum, archivi præfectum, aut tale quippiam. Λογοθέτης exponitur a quibusdam, magister rationum, qui expensas et reditus computat, œconomus, sive procurator, quod magnum erat officium, et politicum.

Λογοθέτης τοῦ στρατιωτικοῦ, *logotheta castrensis*, *Zahlmeister*, *Pfennigmeister*, Gallice *Trésorier du camp*.

Καβαλλάριος, *caballarius* Καβαλλάριον equestrem imperatoris comitatum nominat Curopalata. Ex Italico ducta vox, quæ ipsa a Latina voce manavit. Hujus ergo comitatus præfectus Caballarius dici videtur.

Μέγας παπίας, *Magnus Pappias*. Id est, magnus paterculus, summus ille iudex, ad quem commentarienses de personis reorum et numero, de qualitate delictorum, de clausorum ordinibus referre debent. In hanc sententiam accipio nomen Papiæ apud Zonaram, ubi de eo agitur,

A qui Michaeli Balbo adjutor fuit, ut Leonem Armonum e medio tolleret, imperioque potiretur.

Μέγας Στρατοπεδάρχης, *magnus castrorum præfectus*. Est curator earum rerum, quæ exercitui sunt opus, videlicet alimentorum, instrumentorum et necessariorum omnium. *Proviantmeister*. Exponitur etiam, princeps exercitus, ut sit idem quod στρατάρχης; nam στρατόπεδον aliquando pro στρατός ponitur.

Πρωταλόγατος, *summus equitum præfectus*. Voce enim ἄλογον Græci recentiores equum, aut jumentum significant, facta ex ἀλόκου, a verbo halac, quod Orientalibus erat, iræ : quia maximus et præcipuus jumentorum usus ad commoditatem itinerum. Turcæ etiam hodie nuntium, seu viatorem appellant hulac. Ex ἀλόκου igitur ἄλογον, id est, brutum κατ' ἐξοχὴν jumentum, aut equus, ut Itali dicunt, *la bestia mia*, pro equus meus. Ex ἀλόγου fit ἀλόγιον equitatus, seu equorum equitumve merus. Præfectus ἀλογάτωρ : summus præfectus, πρωταλόγατος.

Σεβαστοκράτωρ, *Augustimperator*, Tertia dignitas ab imperatore, Cæsariana præstantior. Dum imperator βασιλεύς, σεβαστής, Καῖσαρ dictus est, uno, eodemque omnes hos titulos obtinente, dignitates officiis, ac non titulis, æstimatæ sunt. Postea vero imperatores luserunt titulis, et honoraria dignitatum nomina sine officiis impertiti sunt arbitrato suo, ut Curopalata his verbis declarat : Despota, sebastocrator, Cæsar ad nullum ministerium tenentur, nisi ad summum aliquem principatum instituantur, puta aut regendo imperio, aut gerendo bello : cujus rei exempla sunt apud Nicephorum Gregoram quam plurima. Ac primum quidem Cæsar fuit secundus ab imperatore (ut hodie rex Romanorum est in Occidenti imperio), et obtinuit hoc ad Alexium Comnenum usque : postea sebastocrator secundus est habitus, et Cæsar tertius esse cœpit, cum Alexius Comnenus Isaacium fratrem Sebastocratora diceret : auctor Zonaras. Postremo despotes, sive dominus, ab imperatore secundus est factus, nempe Alexius Palæologus; cum idem Comnenus filius maribus carens, Irenem filiam suam primogenitam Alexio huic despondit, eumque titulo despota, id est, domini, ornavit, futurum nempe hæredem imperii, nisi morte sublatus esset, teste Gregora lib. iii.

Πρωτοψάλτης, *princeps seu primus psallentium*. Ecclesiasticum nomen est, de clero palatii. Forsitan magister chori, aut simile quiddam.

Δομέστικοι, *domestici*. In jure appellantur domestici omnes adjutores, sive administri legitime instituti a justis functionum principibus, in palatio, aut in foro, aut in ecclesia. In palatio, ut magnus domesticus, domesticus mensæ, domesticus scholarum, domesticus murorum, domesticus regionum, etc. In foro, ut domestici judicum, administri. In ecclesia, ut domesticus chori, domesticus januarum, etc., quorum omnium fun-

ctio *δομειστικιον*, sive *δομειστικιον*, id est, domesticus dicta est.

*Ραιφερενδάριος*, *referendarius*. Ecclesiasticæ dignitatis nomen, Latine relator, qui allegatur ad imperatorem et sacerdotem maximum.

*Πανυπερέβαστος*, *Augustissimus omnium*. Ab Alexio Comneno titulus inventus, ut Michaeli Taronitæ gratificaretur, quod scribit Zonaras tomo III, sub finein. Superior erat omnibus, etiam ipso protovestiario, magno duce, magno domestico, et cæteris.

*Πρωτοβεστιάριος*, *protovestiarus*. Hujus officium sic describitur: Ascendente igitur imperatore, ut declaratum est, ad oratorium, protovestiarius, qui pilaticia, quæ imperialis prospectum obtegit, aut scepra judicialia tenet, ut in altum subvecta sunt, dextra manu sua educens ea, e prothyro ostendit populo, demonstrans hoc signo, ascendisse imperatorem in oratorium. Hic autem in oratorio, si imperator aut suum ipsius stemma, aut aliquod aliud gestamen suum gestaturus est, protovestiarius, inquam, sumit illud a ministris rucharii, et imperatori tradit: neque id solum in tempore ejusmodi festorum dierum, verum etiam semper ita facit. Id vero etiam proprium et singulare habet, quod si quid aliædum viderit, aut lutum, aut quid aliud ad imperatoris vestem, deponens ille umbellam, aut tegmen capitis sui, extenta manu tollit, aut purgat illud non rogatus. Ex omnibus vero aliis principibus nemo auctoritatem habet faciendi istud, sed ille solus. *Pilaticia* est opus e margaritis cum simbria, in longitudinem minus spithama, in latitudinem autem palmo, quæ rex Medorum gestabat, similiterque judices, quemadmodum olim duces exercitus gestabant torques, honorem ipsorum demonstrantes. Τὸ *βουχον* suprema vestis, species vestis e Germania apportata, unde Germanicum nomen retinuit, *Rock*. Hinc *βουχαρσιον* vestiarius speciali nomine a Curopalata appellatur, quia latus patet nomen vestiarii apud recentiores Græcos.

*Protovestiarus*, ut agamus dilucidius, regio vestitus præerat, quod hodie cubiculariorum videtur munus. Sæpe rebus maximi momenti adhibebantur, et res per eos non vulgares gerebantur, ut in Lecapeno et Leone Basilii filio apud Cedrenum videre est. In Constantino, Romani filio protovestiarii dignitas proxima a domestico scholarum, et accubitore, biglæ drungario superior ostenditur. Inveni, qui scriberet, protovestiarium fuisse thesaurarium, seu thesauro præfectum, quia *βεστιάριον* ærarium vocetur, seu thesauri repositorium, *ταμειον*. Quod ego quidem in aliquo vel auctore, vel glossario nondum legi.

*Δικαιοφύλαξ*. Ad verbum, *custos legum et juris*, de quo magistratu nihil habet Curopalata.

*Λογαριάστης*, *logariastes*. A Curopalata additur, τῆς αὐλῆς, aulæ, scu palatii. Rationes inquit omnium stipendiatorum qui in aula sunt, si quid deest illi

de stipendio ejus, aut ad servitium ejus, cujus causa stipendia facit. Apud Nicetam et *φροντιστής* καὶ λογιστής. Valere putant idem, quod quæstor, aut receptor generalis, aut quod Germanis est *Kammermeister*. Inde clarum quis *μεγαλογαριάστης*.

*Ἀποκρισιάριος*, *apocrisiarius*. Sic jurisconsulti Græci eum nominant, qui legationibus audiendis referendisque ad imperatorem, et responsis ab eo dandis constitutus est.

*Χαρτοφύλαξ*, *præfectus chartis*. Quæ tabulas habet chartaceas, ad jura ecclesiæ pertinentes, chartarum custos, qui privilegia et similia asservat, præfectus scriniorum, judex idem causarum ecclesiasticarum, et quæstionum matrimonialium, defensor in clericorum causis, veluti manus summi sacerdotis dextra. Hinc *μέγας χαρτοφύλαξ*.

*Δομειστικός τῆς τραπέζης*, *dapifer*, aut simile habens officium, ut suspicor.

*Δρουγγάριος*, *drungarius*. *Δρουγγός* seu *δρουγγός* Orientale nomen, cætum hominum una comæantium significans, et cætus illius princeps vocatur *dargon*, vel *dorgon*, ex quo drungarius facta epenthesi τοῦ ν pro γ geminato. Quidam vocant tribunalium militum. Drungus globum significat, ait Turnebius libro vicesimo quarto capite vicesimo quinto. *Vopiscus* in Probo: Triumphavit de Germanis et Blemis, omnium gentium drungos, usque ad quingenarios homines ante triumphum duxit. *Vegetius* libro tertio capite decimo sexto: Scire debet dux hostium, contra quos drungos (male scriptum, *drunos*), hoc est, globos hostium, quos equites oporteat ponere. Hinc Drungarius biglæ, Drungarius classis, qui præsent globis vigilum et classiariorum.

De hac voce Leunclavius in *Pandecte ad Annales Turcicos*: Dico, Turcis Agelarios esse sua lingua, qui Græcis erant vel Drungarii, vel Druncarii potius. Eos Leo Sapiens Augustus in libro suo *De apparatus bellicis*, capite 5, num. 42, 43, 45, olim dictos fuisse tradit chiliarchos, quod militibus mille præssent: et druncum chiliarchiam. Latini chiliarchos vocabant tribunos, qui nunc colonelli sunt. Druncum (sic enim pronuntiabat *Zygonas*, et druncarium, non drungum, vel drungarium, quod vulgo fieri solet) sic appellatum arbitror a trunco, sive baculo, sive sceptro: quemadmodum hodieque regimentum vocamus tam ipsius tribuni baculum (vitem dixere puto Romani) quem ceu magistratus insigne gestat, quam illum signorum, militumque numerum, qui ad constituendum regimentum requiritur. Ideoque druncus est regimentum militum, cujus caput est druncarius, olim tribunus, nunc colonellus, aut regimenti præfectus.

*Μέγας ἐταιριάρχης*, *magnus sodalitalis princeps*. Antequam e cella sua imperator exeat, protovestiarius adest in triclinio cum magno hetæriarcha et primicerio aulæ. Postquam vero egressus est, et constitit imperator, egrediens protovestiarius ac-

cersit honoratissimos principes ad circumstationem. Lege cætera, et infra. Hic vero excipit etiam perugas advenientes ex omni parte, ac propterea etiam betæriarches nominatur, velut *εταίριος*, sive amicos excipiens.

*Βαράγγοι*, *barangl*. In festo Occursus (Purificationis) discedit imperator in Blachernarum templum, barangis quoque sequentibus. Atque hi quidem ubique imperatorem equitantem prosequuntur, ferentes humeris secures suas. Erant ergo custodes, satellites, aut stipatores imperatoris bipenniferi; eorum præfectus ante ipsos imperatorem sequebatur, et ideo *ἀξιόλοθος* dicebatur.

*Πινκέρνη*; *pincerna*, a poculis. Quod si imperatorem oportet bibere, pincerna ministrat illud: ac non diebus festis solum, verum etiam semper imperatore cibum sumente miscet, si præsens est. Ac veteri quidem more hic extra civitatem imperatorem sequens ferebat poculum castrense, cæcena vinctum: ut si cum opus esset bibere, ex fonte, aut fluvio daret, ac biberet. Hoc autem in præsentia non fit.

*Ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης*, *mensæ præfectus*. Serviebat etiam imperatori ad mensam. Præbebat missum magnus domesticus primus proxime imperatorem: post eum domesticus mensæ; et post hunc præfectus mensæ, et quæ apud Curopalatam sequuntur.

*Δομέστικος θεμάτων ἐσπέριων*, *domesticus thematum occidentalium*. Quæ florentie adhuc imperio Romano τάγματα, sive legiones dictæ, postmodum imminuta Heraclii temporibus Romana potentia, et truncato imperio θεμάτων nomen acceperunt, carentes jam veteri amplitudine sua. Vide libellum Constantini Porphyrogennetæ de Thematibus, sive de agminibus militaribus per imperium orientale distributis. Hic præfectus hujuscemodi agminum per Occidentis urbes distributorum intelligendus est.

*Μέγας διοικητής*, *magnus administrator, sive procurator*. Nihil de hoc Curopalata.

*Μέγας δούξ*, *magnus dux*. Quemadmodum magnus domesticus princeps, et caput ad universum fossatum (quid sit *fossatum*, suo loco explicabitur), sic etiam hic ad universum mare. Ac cæteri quidem principes aliis rebus instituti, ut capita, præferunt consuetam imperatoris flammeum, aut exeretos flammeum cum ignitis telis. Magnus dux contum præfert imperatoris insidentis equo. Habet autem subjectos sibi magnum drungarium classis, ameralium, etc. Vide Curopalatam, et scholiasten.

*Πρωτοστάστος*, *primaugustus*. Nullum ministerium habet, quia non functio est palatio militans: sed dignitas honoraria, quam non ministerii aut ordinis necessitas facit, sed imperatoris *εὐδοκία*.

*Μέγας χαρτουλάριος*, *magnus chartularius*. Equum imperatoris a protostratore susceptum, etc. Vide quæ supra in protostratore dicta sunt. *Stallmeister* Germanis diei putat scholiastes. Zornaras in Leone Isauro, tomo tertio *Annalium* posterioribus temporibus τὸν τῶν βασιλικῶν ἱπποκόμων ἐπιστατοῦντα appellatum tradit.

*Πριμικήριος ἀβλῆς*, *aulæ primicerius*. Habet quidem in circumstatione administrationem, qualem ante diximus, ordine vero collocat etiam omnes qui in aula sunt. Ut enim princeps suum quisque et constitutum locum ad circumstandum habet: sic etiam ordines qui in aula sunt, singuli proprium suum locum obtinent.

*Πρωτοκυνηγός*, *venatorum princeps, jägermeister*. Imperatore concedente equum nemo alius præter hunc stapiam tenet cum præsens est. Præest vero iis venatoribus, qui curatores canum appellantur. Quod si quando imperatoris, cum in venatione est, vestem aliquam sanguine aspergi contigerit, eam hic venator accipit ex beneficio.

*Πράτωρ δήμου*, *prætor populi*. Nullam administrationem habet in aula palatina, sed in urbe, et urbanam solum.

## LECTORI.

*Nilus et Christodulus ficta nomina sunt, qualia apud veteres in dialogis et epistolis plurima. Christodulus mihi Cantacuzenus est, utpote qui curis illustribus defunctus, decursisque vitæ palatinæ malefidis honoribus, Christo sibi in posterum vacare statuens, nobilem illam servitatem amplexus est, quæ mera viri sapientis libertas haberi debet. Nilus, a quo se ad scribendum impelli fingit, monachi nomen, ut cuiusvis obvium est.*

### NILAOΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΨ.

Ἐπειδὴ σε βούλεσθαι οἶδα μηδὲν τῶν ἡμετέρων ἀγνοεῖν, εἰ καὶ μηδὲν τι γενναῖον ἔχοιμεν λέγειν, ἄγε ἕνασαι σιωπῆν οὐ θέμις· οἶσθα τοὺς περιπάτους οὗς ἐκάστοτε μετὰ τῶν φίλων ποιούμεθα· ἐν οἷς πολλὰ, τὰ μὲν σπουδῆ, τὰ δὲ παιδιᾶ προσήκοντα λέ-

ΠΑΤΡΟΛ. GR. CLIII.

D

### I NILUS CHRISTODULO S.

Quoniam probe scio te res nostras omnes, quales quales, etiam avere cognoscere, desiderio tuo morem geram: tacere enim non licet. In quotidianis ambulationibus, quas, quod te non fugit, cum familiaribus conficere consuevimus, multi nobis

2

sermones, et eorum partim graves ac serii, partim hilares ac jocosos incidere solent. Forte evenit, ut quibusdam de bello imperatorum disserentibus, quoniam modo primivus conflatum, ac tantis postea incrementis auctum : et quid tandem generosas illas animas ad naturam exuendam impulsisset : ab utro præterea belli inferendi initium, et hic, an ille ad reconciliationem concordiam propensior paratorque fuisset, avum hi, nepotem illi in reprehensionem vocarent. Qua ego dissertatione commotus, eos desidia condemnavi, qui inde a primordio singula explorata percepta animoque comprehensa cum haberent, nullam eorum memoriam posteritati reliquissent. Sed et de his quoque in utramque partem ratiocinari possumus, id quod de discipulis Euclidis aiunt (1). Te porro nos hac molestia expedire, et summa cum brevitate quoque sub imperatoribus illis, quæque nostro ævo contigerunt exponendo, tanquam compendiarie via ad veritatem solam liquido percipiendam deducere, æquitatis ratio postulat. Tu enim et quandiu publico functus es munere (2), salus imperii fuisti : et hodie posteaquam decursis honoribus tui ipsius esse cœpisti (3), vitam et mores tuos veritatis ac justitiæ exemplar (4) effecisti.

#### Jacobi Pontani notæ.

(1) Locus tenebrosior, quem sic explicandum opinor. Qui bellum inter avum et nepotem gestum, cum haberent perspecta et comperta omnia, scriptis tamen non commendarunt, eorum consilium vel laudare licet, vel reprehendere : sicut de Euclidis sectatoribus dicitur : neque illos solitus διπλά λογίζεσθαι. Nam Euclides ille Megarensis atque Socraticus, princeps et parens philosophorum quorundam fuit, qui, quod disputatores contentiosi essent, et in contradicendo liberi, τριπτικοί sunt appellati, ut docet Laertius. Est autem contentiosorum ingenium probare, quæ alii improbant, et improbare quæ alii probent. Placet enim articulum τῶν genere virili, de discipulis, non de dogmatis Euclideis accipere : ut personas cum personis potius, quam personas cum re comparare videatur. Porro τὸ ἔξιόνον ad Andronicos imperatores (ut sensus sit, quæsitum esse ab illis, uter horum bello causam et originem attulerit, et in utramque partem de his disputari posse, sicut de Euclidis placitis solet) apte referri posse arbitror.

(2) De officio magni domestici, seu megadomestici intelligendum est. In quo tantum potestatis et auctoritatis habuit (etsi id non ratione officii) ut imperium penes Andronicum Juniorem nomine solo, penes ipsum re fuisse appareat, lib. II potissimum. Nec semel ipsemet summam rempublicam etiam Andronico superstite ab se administratam gloriatur. Qui autem Græca vel primoribus labris attigerunt, eos non fallit, vocem πράγματα frequenter in eo solere poni, in quo respublica et imperium ponuntur. Porro verbum σωτηρία etiam ei tempore tribuendum est, quo partim ut tutor impuberum Andronici filiorum, partim ut imperator postea communi præfuit. Sed ut hæc, ita quæ sequuntur ad alium neminem, quam ad Cantacuzenum pertinent. Αὐτοῦργόν enim nominat, qui res scilicet ipsas gesserit ; et addit : Οὐκ ἀγνοήσαι ; δὴ πῶς τὰ σά, non ulique ignorabis res tuas.

(3) De monachismo Cantacuzeni hæc interpretor, quæ se medullitis expetere toties testatur,

γεται. Ἐν τούτοις τινῶν τῶν τῶν βασιλέων διεξιόντων πόλεμον, ὅπως τε τὴν ἀρχὴν συνέστη, καὶ ἤκμασεν εἰς τοσοῦτον, καὶ τί τὸ πείσαν τοὺς γενναίους ἀγνοῆσαι τὴν φύσιν· καὶ πότερος αὐτῶν μάχη; ἤρξατο· καὶ τίς πρὸς διαλλαγὰς ὀξύτερος, ὁ μὲν τὸν πάππον, ὁ δὲ τὸν νεώτερον αἰτίας ἐνέχεσθαι ἤξλου. Ἐγὼ δὲ ἀκούων, ἐπλήγην τοῖς λόγοις, βαθυμίαν κατεγνώκως τῶν ἀνδρῶν, ἃ παρηκολουθηκότας τοῖς πράγμασιν ἐξ ἀρχῆς, οὐ κατέλιπον τῷ βίῳ τὴν τῶν πεπραγμένων διήγησιν· ἀλλ' ἔστι καὶ περὶ ἐκείνων διπλᾶ λογίζεσθαι, καθάπερ καὶ περὶ τῶν Εὐκλείδου φασίν. Ἄλλὰ οὐ δίκαιος ἀνεῖτης ἀπαλλάττων πραγμάτων ἡμᾶς, τὰ τε ἐπὶ τῶν βασιλέων, τὰ τε ἐφ' ἡμῶν γεγόνота διδάξας. Τὸ δ' ἂν γένοιτο, ἐπιτομωτάτη χρησάμενος ἰδῶν τινι συγγραφῆς, δι' ἧς μόνως ἔξεστι τάληθες εὐρεῖν· καὶ ὅτε γὰρ τὰ κοινὰ διετέλεις πράττων, σωτηρία τοῖς πράγμασιν ἦσθα· καὶ νῦν σαυτοῦ γαγονῶς, ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης παράδειγμα τὸν βίον κατέστησας τὸν σαυτοῦ. Ὡς μὲν οὖν τῶν γεγόνωτων καὶ νομιζόμενος καὶ ὢν αὐτοῦργος, οὐκ ἀγνοήσεις δῆκου τὰ σά· ὡς δὲ μὴδὲν τῆς ἀληθείας διὰ βίου πρότερον ἠγασάμενος, τάληθες ἐρεῖς· ὡς δὲ βαθυμίαν ἐξορίας παντάπασι τῆς ψυχῆς, οὐ λογίῃ τὸν ἐπὶ τῷ πράγματι πόνον. Ἔστι δὲ καὶ εἰς παράδειγμα τὴν ἡμετέραν ἱκατελαν ἀνεργεῖν.

et sub finem libri IV, cap. 42, cum conjuge amplexatur. In eo vitæ cursu maxime licet homini suum esse, secumque habitare, nec se extra quaerere. Libro III, ubi de eadem re agit, ἀφανεία συζήσω τὴν πάντα βίον, κατ' ἐμαυτὴν διάγων· vitam ignotus vitæ reliquam, et vitam mihi metipsi. Quinque autem argumentis fingitur Nilus quidam, amicus Christodulo (hoc est, Joanni Cantacuzeno Christi servo) hanc historicam scriptiorem suadere ac persuadere. I et II, quia vir illustrissimus atque optimus est, quales scriptores ipsi historici auctoritati atque ornamento sunt. Bene namque Euripid. *Hecuba* :

... λόγος γὰρ ἐκτ' ἀδοξούτων ἰών  
κἀκ τῶν δοκούτων, αὐτὸς οὐ ταυτὸν σθένει.

... quod a levibus profecta oratio,  
Et a probatis, non idem valet eadem.

III, quia non spectator modo illarum rerum, quod satis fuisset, sed actor quoque fuit. — IV, quia veritatis amantissimus : multi enim historici multa mentiti sunt mentunturque (nemini illius Senecæ ex libro quarto *Questionum naturalium*, cap. 30 : *Historici cum multa mentiti sunt ad arbitrium suum, unam aliquam rem notunt spondere ; sed adjiciunt, Penes auctores fides erit*), ac proinde qui historiam conscribant, minime digni, cujus prima lex, ne quid falsum audeas, neu quid verum non audeas. — V, quia laborem non oderit ; ut nonnulli, quos a præclaris negotiis segnitie præcipue deferret, cum ingenuis ipsa rerum difficultate crescat animus. Vel dicamus, Nilum tribus uti rationibus : quod rerum ipsarum actor, quod verax, quod impiger, quarum priores duæ ex illis : *Tu enim quandoque, etc.*, colliguntur.

(4) Veritas et justitia hic idem sonant, quod sæpissime in divinis Litteris, quarum hunc auctorem esse perstudiosum, et amare sacras illas loquendi formas, certum est : *Ambulare in veritate, Facere veritatem et justitiam, Sic decet nos implere omnem justitiam*, nihil sunt aliud, quam colere sanctimoniam, et omni virtute excellere. Aristoteles item v

Ἄν τε γὰρ τοὺς ἔξωθεν, ἂν τε τοὺς ἡμετέρους ἔγε-  
 μόνως ἐνθυμηθῆς, οὐδαμῶς ἀτιμάσεις τὴν ἱστορίαν·  
 καὶ αὐτοὶ γὰρ κἀκεῖνοι ἐπὶ τῷ συγγράφειν καθῆκαν  
 ἑαυτοὺς, οὐ μικρὰ τὸν ἀνθρώπινον βίον ἐκ τριούτων  
 ὀνήσειν οἰόμενοι. Καὶ ἀπλῶς δὲ εἶπαι, εἰ μὲν ἱθικὸι  
 τῶν λόγων, ὅσοι ἢ ἀρετὴν ἐπήρσασαν ἢ κακίαν διέ-  
 βαλον, καλοὶ τὲ εἶσι καὶ θαυμάζεσθαι δίκαιοι· εἰ δὲ  
 καὶ δυνατόν κατὰ τούτους τοὺς ἀνθρώπους βῶναι,  
 ἐνταῦθα δὴ πολὺς ὁ λόγος, τινῶν ἀξιοῦντων μὴ δύ-  
 νασθαι τὰ πράγματα διὰ τέλους συμβάλειν τοῖς λό-  
 γοις. Οἷς δὲ ἐμέλιτος πράξεις ἀνδρῶν ἀναγράφειν,  
 ἐξ ὧν ἀρετὴν καὶ κακίαν, τὴν μὲν ἔστιν ἐλέσθαι,  
 τὴν δὲ φυγεῖν, τοῖς τοιούτοις ἀντιλέγειν οὐ πάνυ τοι  
 βέλδιον, οἷ μὴ λογισμοῖς, ἀλλὰ πράγμασι παύθουσι·  
 οἷς ἐρίζειν μανία σαφής. Ὡς οὖν τὰ μέγιστα ὀνήσων  
 τὸν ἀνθρώπινον βίον, ἂν μὴ κατ' ἐλπίδας τὰ παρ-  
 όντα ἐκθῆ, ἐξ ὧν ἔστι τούς τε ἄλλους εὖ ποιεῖν, καὶ  
 τὸ σαυτοῦ διασώζειν ἦθος, ἐλοῦ.

amissi (8) actiones suas dirigere, de eo magna quæstio est; censentibus nonnullis, quæ sub actionem cadunt, orationi usque ad ultimum non posse exæquari. At quibus cordi fuit res gestas et facta litteris persequi, unde cum virtute conjuncta ad imitandum eligas, cum scelere implicata devites, contra hos § dicere difficile est; quod non rationum conclusionibus, sed rebus ipsis persuasionem signunt; quas impugnare aperta insania est. Quare ut plurimum vitæ humanæ commodaturus, si præsentia spem fefellerint (9), tu ea tibi sumito, per quæ et aliis benefacias, et animi ingenium conserves.

#### Jacobi Pontani notæ.

Νικουμαχίων illud Theognidis in proverbium ab-  
 lisse ait :

Ἐν δὲ δικαιούσῃ συλλήβδην πᾶσ' ἀρετ' ἐστί.

Justitia in sese virtutes continet omnes.

(5) Quod nimirum ad III et IV libros attinet, quæque et supra intellexit, illis verbis, quæque postea avo contigerunt. Quæ enim libro secundo narrantur, etsi ejus res sunt propemodum omnes, tamen non etiam ejus nomine, quemadmodum reliquæ, patratæ sunt. Omitto, multa exponi etiam in primo, a Cantacuzeno gesta magnifice, sapienter, fortiter ac feliciter, ut pene majorem partem ejus solius, quam Andronici Junioris historia censi possit.

(6) Qui de rebus suis ipsimet historiam contexuerunt, seu exercitus duxerint, seu non duxerint, proferri possunt alieni a vero Deo Xenophon, Julius Cæsar, Adrianus, ut a Spartiano traditum est, tam cupidus fuit famæ celebris, ut libros vitæ suæ a se scriptos libertis suis litteratis dederit, jubens ut eos nominibus suis publicarent. Arrianus in Periplus Rubri maris. Multa de se Judæi duo, Josephus in libris De bello Judaico, et libro de Vita sua; Philo, De legatione ad Caium; imo et antiquissimi illi Moses et Josue Israelitarum duces. Inter Christianos divus Augustinus in libris Confessionum non pauca de se memorat. Item Carolus IV imperator Vitam suam descripsit; multi duces navigationes suas et bella in India, quidam peregrinationes suas. Est autem prope idem, cum illi parentum res et facta conscribunt: quod Anna Alexii Comneni imperatoris Constantinopolitani filia erudite et eleganter præstitit. Quæ historia nondum est, quod sciam, Latine edita. Quadrat huc locus M. Tullii ex epistola ad Luceium libro quinto: Cogar fortasse facere, quod nonnulli sæpe reprehendunt. Scribam ipse de me, multorum tamen exemplo, et clarorum virorum. Sed, quod te non fugit, hæc sunt in hoc genere vitia, et ut verecundius ipsi de se scribant necesse est, si quid est laudandum, et prætereant, si quid forte reprehendendum

A Quando igitur rebus gestis te non ut spectatorem, sed ut actorem interfuisse constat, quæ tibi acciderunt (5), ea profecto nescire non potes. Dein, quia in omni vita nihil duxisti veritate antiquius, nihil ab ea alienum memorabis. Ad extremum, quia tota de mente socordiam fugasti, quid laboris sit ista litteris amplecti, non reputabis. Nec vero primus, nulloque exemplo facturus es, quod abs te contendimus. Etenim sive ad extraneos, sive ad nostrates (6) belli duces animo te et cogitatione convertas, genus hoc descriptionis minime contemnes. Nam et hi et illi non parum inde humanæ societati consultum iri arbitrantur, huc pariter se demiserunt. Atque ut simpliciter et ingenue dicam quod sentio, morales commentarii, quot-

B quot (7) aut virtutem efferunt, aut vitiositatem insectantur, egregii et in admiratione merito ponendi sunt: verum, possintne homines illorum

est. In quem locum nominat Paulus Manutius ex Plutarcho L. Sullam, qui Commentariorum libros viginti duos de rebus suis composuit. Item M. Scaurum principem illum senatus, qui tres libros de Vita sua præscripsit, quos memorat Cicero in Bruto, et Tacitus in Vita Agricolæ soceri sui. Etiam P. Rutilius, forsitan simulatione permotus, vitam suam litteris mandavit.

(7) Fortasse eo respicit, quod Cantacuzenus præter illas apologias Christianismi adversus Mahometanos et Judæos, quas habemus, etiam paraphrases in aliquot Aristotelis libros Ethicorum conscripsisse fertur, idque opus in Veneta bibliotheca exstare dicitur. Ut ita præterita ejus scripta cum futuris, minora cum majoribus, si fructum spectes, componantur.

(8) Hæc adversum Stoicos, ut mihi videtur, qui sapientem informant, qualis nunquam exstitit, quod quidem in Senecæ libris clarissime licet perspicere, cujus tamen vita-mollior fuit, adeo facilius est magna et mirabilia dicere, quam facere. Plutarchus, quamquam et ipse Stoicus, haud æque rigidus est. Pulchre, ut omnia, M. Tullius in Laelio: Sed hoc primum sentio, nisi in bonis amicitiam esse non posse: neque id ad vitium vesoco, ut illi, qui hæc subtilius disserunt, fortasse vere, sed ad communem utilitatem parum. Negant enim quemquam virum bonum esse, nisi sapientem. Sit ita sana. Sed eam sapientiam interpretantur, quam adhuc mortalis nemo est consecutus. Nos autem ea quæ sunt in usu, vitæque communi, non ea quæ finguntur aut optantur, spectare debemus. Et Offic. 1: Visitur enim non cum perfectis hominibus pleneque sapientibus, sed cum iis, in quibus præclare agitur, si sint simulacra virtutis. Hæc ille. Laudari debent Peripatetici, qui mediocritatem quædam exigunt, et virtutem ponunt in medio, quod vult Horatius illo versiculo: Virtus est medium vitiorum, et utrinque reductum.

(Epist. 18, lib. 1.)

(9) Quorsum istuc spectet, ex proœmio libri tertii clarebit. Sunt profecto incorruptiora posteri-

## CHRISTODULUS NIO'S. (10).

A

## ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΝΕΙΑΡ.

Cum legissem litteras tuas, mi Nile, præclaram indolem tuam amplexatus sum. Nam velle discere quæ superiore et hac nostra ætate (11) Romanorum imperatoribus acciderint, optantis est veri notitiam adipisci. Admirabilia siquidem et inaudita prorsus, superiorumque imperatorum casibus dissimillima eis evenerunt: in quibus præter rationem, et opinionem, tum in subtilis rerum conversionibus, tum in hominum moribus plurima cernas, quando hi sese ad penitus inconcussam et immobilem (12), ac nullis mutationibus expugnabilem constantiam pulcherrime composuerunt: alii plane secus continenter huc illuc Euripi instar fluitarunt (13). Enimvero si quis illi perturbatissimo statui diligenter attendere animum voluerit, divinorum quoque judiciorum profunda deprehendet. Quare cum propositæ narrationis multiplicem varietatem ob oculos ponerem, equid me ad scribendum darem, diu in incerto habui. Tam en quia nihil amicitia potentius, nec ad persuadenda alicui vel majora viribus onera quidquam efficacius, huic ego quoque manus ꝙ do et ad scribendum accedo: Deum veritatis antea comprecatus, ne verbum veritatis auferat de ore meo<sup>1</sup>. Non enim odio aut gratia, mendaciorum plerumque parentibus (14), adductus: sed unius veritatis prodendi studio incensus, hoc operis suscepi, et veritatis amantibus scribere me profiteor. Ad hoc non ista a majoribus natu didici, aut famæ fabulise ineptis (quibus non pauci temporum explicatores decepti a recto itinere aberrarunt) aures dedendo accepi: ipse ego præsens omnibus interfui (15) singulaque, si quisquam

<sup>1</sup> Psal. cxviii, 45.

## Jacobi Pontani notæ.

latis iudicia: præsentia livor carpit. Horatius, *Ode 24*, lib. iii:

*Virtutem incolumem odimus,  
Sublatam ex oculis quærimus invidi.*

Cic. pro M. Marcello ad Cæsarem: *Servi igitur vis etiam iudicibus, qui multis post sæculis de te iudicabunt: et quidem haud scio an incorruptius, quam nos. Nam et sine odore, et sine cupiditate, et rursus sine odio et sine invidia iudicabunt.*

(10) In hac epistola ad historiam sequentis notitiam series superiorum imperatorum explicatur.

(11) Quamvis in Græco tantum sit ἐφ' ἡμῶν, nostra ætate, tamen quia Nilus bipartitam propositionem faciebat, τὰ τε ἐπὶ τῶν βασιλέων, τὰ τε ἐφ' ἡμῶν γεγονότα, pulo alterum quoque caput posse repeti: et seipsum etiam nomine imperatorum comprehendit, dum subijcit, *Romanorum imperatoribus acciderunt.*

(12) Hoc de Cantacuzeno ipso dictum accipe, qui in fide mansit, adversasque res omnes cum Andronico sue toleravit constantissime. Euripi autem similes, ac transugæ, proditoresque Andronici Syrgiannes et protosrator, Cantacuzeni imperatrix, Joannes patriarcha, et alii fuerunt.

(13) Euripus fretum angustum inter Aulidem Bœotiae portum, et Eubœam insulam, die ac nocte fluit, refluit septies. Propter quam vicissitudinem et inconstantiam homo mutabilis, et incon-

Ἐπήνεσά σου τὸν τρόπον, ὡ φίλε Νεΐλε, τὴν σὴν ἐπιστολὴν ἀναγνούς. Τὸ γὰρ μαθεῖν ἐθέλειν ἃ τοῖς βασιλεῦσι Ῥωμαίων συνέβησαν ἐφ' ἡμῶν, τάληθές ἐστιν εἰδέναι ποθοῦντος. Παράδοξα γάρ τινα καὶ ἀλλόκοτα συνέβησαν ἐπ' αὐτῶν, καὶ οὐδαμῶς προσόμοια τοῖς ἐπὶ τῶν προτέρων βασιλέων· ἀλλὰ πολὺν τινα τὸν παράλογόν ἐστιν εὐρεῖν ἐν αὐτοῖς, ἐν τε ταῖς ἀγχιτρόφοις τῶν πραγμάτων μεταβολαῖς, καὶ ἐν τοῖς τῶν ἀνθρώπων ἥθεσι καὶ βίαις· τῶν μὲν εἰς τὴ πάντη εὐσταθὲς καὶ ἀκίνητον καὶ μηδαμῶς εἰκον ταῖς μεταβολαῖς τῶν πραγμάτων ἑαυτοῦς κἀλλίστα ἀρμολάντων, τῶν δὲ τὸναντίον βίην Εὐρίπου δίχην μεταφερομένων ἀεὶ καὶ ἀστατούτων· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων τὸ βάθος φανεῖται τῷ βουλομένῳ τοῖς πράγμασι προσέχων ἐπιμαλῶς. Τοῦτου δὲ χάριν, ὠκνοῦν ἐπιπολὺ τῶν λόγων ἔφρασθαι τούτων, τῆς διηγήσεως ἀναλογιζόμενος τὸ πολυειδὲς καὶ ποικίλον. Ἐπιὰ δὲ φίλας οὐδὲν ἰσχυρότερον οὐδὲ πιθανώτερον καὶ τοῖς ὑπὲρ δύναμιν ἐγχειρεῖν, ταύτη βιασθεὶς κἀγὼ ἤδη ἀρχομαι λόγου· ὃ δὲ τῆς ἀληθείας θεὸς μὴ περιέλοι λόγον ἀληθείας ἐκ στόματός μου· σὲ γὰρ ἀπεχθεῖα τινὴ ἢ φίλια (ἐξ ὧν τὸ ψεῦδος ἐπιπολὺ τίκεται), πρὸς τούτους ὑπήχθη τούτους λόγους· ἀλλ' ἀληθείας ἐνεκα, καὶ πρὸς ἀληθείας ἐρασθὴν τούτους ποιῶμαι. Ἐτι ἐκ οὐδ' ἀκοῆ ταῦτα πρὸς τῶν παλαιότερων παρειληφώς, ἢ φήμαις προσέχων καὶ μύθοις ὑγιᾶς οὐδὲν ἔχουσιν, (ἐξ ὧν συμβέβηκε τοῖς πολλοῖς τῶν συγγραφέων ἀποπλανηθῆναι τῆς ἀληθείας), ἀλλ' αὐτοῖς ἐφ' ἅπασιν παρών, καὶ ὡς ἐνεσσι μάλιστα τάληθῃ περὶ πάντων εἰπερ τις εἰδώς, οὕτω δὲ ποιήσομαι τὴν περὶ αὐτῶν διηγήσιν, τὴν ἀλήθειαν προστιτάμενος, καὶ πάσης ἀλλῆς αἰτίας αὐτὴν προτιμήσας. Εἰ δὲ σὺ μὲν ἀληθείας

stans Euripus audit. Legimus quoque τὴν εὐριπος, quod Ovidius hoc disticho declaravit:

*Passibus ambiguus fortuna volubilis errat,  
Et manet in nullo certa tenaxque loco.*

Item εὐριπος διάνοια, humanis quippe cogitationibus nihil mobilius ac variabilius.

(14) Non solum qui de rebus dubiis consultant (ut ait apud Sallustium Cæsar), sed etiam qui rerum gestarum memoriam produunt, eos ab odio, amicitia, ira, misericordia vacuos esse convenit. Haud facile animus verum providet, ubi illa officium. Notatus est T. Livius, quod Romanis quibusdam nimium faverit. Notatus Sallustius, qui in Catilina conjuratore, quæ Ciceroni senatus honorifice, perbenevoleque decreverat, cum malevolentia sublocuerit. Peccant gratia, qui se nimium in laudes principum effundunt. Audivi Carolum V Historiam Sleidani legentem dixisse, ipsum de se multa mentiri. Peccant odio, qui immoderate et æpe reprehendum. Timæus historicus, quod esset acerbior, Epitimaus dicitur est: auctor Diodorus lib. v, cap. 1. Licitum est autem rerum scriptori et reprehendere ea quæ vituperanda ducet, et quæ placent exponendis rationibus comprobare, quomodo at Luccium Cicero scripsit, epist. 12, lib. v; sed utrumque modice.

(15) In calce tamen historię fatetur, se quædam ab aliis accepisse, quæ nimirum in adver-

εραστής, ἐπεί τε οὐδέν ἐστι τὸ παῖσον ταύτης ἀπο-  
στῆναι διὰ πάσης τῆς διηγῆσεως, ἔχεις ὄπαρ ἐπό-  
θεις. Ἄξιον δὲ μακρὸν ἄνωθεν ἀναλαβεῖν τὴν σειρὰν  
τοῦ γένους τῶν βασιλέων· ὧς ἂν εἰδῆται, μὴ τις ἐκ  
τίνος ἔφυ, τίνας τε αὐτὸς τετοιχῶς, τίνα προέπτεσε  
βασίλευσιν, τοὺς ἄλλους καταστήσας τελεῖν ὑπ' αὐ-  
τῶν

mus imperatoris juvat repetere: quo nimirum quis a quō procreatus, et quibus ipse vicissim ex se gentis, quem imperio, reliquis fratribus antelatum, admoverit, perspicere possimus.

Ὁ βασιλεὺς τοίνυν Ἀλέξιος, ὁ τὴν ἑπωνυμίαν Ἄγγελος, τῷ Θεόδωρῳ Λάσκαρι τὴν θυγατέρα κατεγγυήσας, τὴν βασιλείαν ἀρχὴν παρέπειμα πρὸς αὐτόν. Οὗτος δὲ αἰ πάλιν ἄρρενος παιδὸς ἀπορῶν, Ἰωάννη τῷ Βατάτζῃ ἐξ ἀρχοντικῆς τάξεως ὄντι, Εἰρήνην τὴν θυγατέρα συνίκευξεν, ἀποδείξας καὶ βασιλεία τὸν κληδοστήν· αὐτῷ δὲ Θεόδωρος γεγέννηται παῖς, Ῥωμαίων καὶ αὐτὸς βασιλεύσας· ἐξ αὐτοῦ δὲ γεγέννηται Ἰωάννης, ἐφ' οὗ δὴ τῆς βασιλικῆς τοῦ γένους διασημώσεως σειρὰς, ἐπὶ Μηχαῆλ τὸν Παλαιολόγον ἡ βασιλεία μετέβη· ὃς δὴ παῖδας ἐγέννησεν ἄρρενας τρεῖς· Ἀνδρόνικον, ὃς καὶ τῶν βασιλικῶν ἐπιλάβετο σκήπτρων, καὶ Κωνσταντῖνον τὸν ἐν τῇ πορφύρᾳ τεχθέντα, καὶ τρίτον Θεόδωρον· ἀλλὰ

A alius, perspectissima habens, ut poterō, ea commemorabo: veritatēque, tanquam scopum iutuens, quacunq; alia causa potiorē ducam. Quamobrem si tu, Nile, veri pernoscenti es cupidus; nihil autem erit quod me quam longa erit narratio ab eo avocet, fiet profecto quod concupisti.

Verum paulo supra seriem sive genealogiam domus imperatoris juvat repetere: quo nimirum quis a quō procreatus, et quibus ipse vicissim ex se gentis, quem imperio, reliquis fratribus antelatum, admoverit, perspicere possimus.

Alexius igitur imperator, cognomento Angelus, filia Theodoro Lascari thalamo sociata, summum quoque principatum ad eundem transmisit. Lascaris sobole virili carens Joanni Batatzæ, ex ordine procerum, [seu virorum principum,] Irenen ex so natam collocavit, generumque imperatorem nominavit. Joannis satu Theodorus editur, qui et ipso Romanis imperitavit. Is Joannem creat, in 5 quo intercesa propagatione Imperatoria, ad Michaelē Palæologum (16) ex asse republica demigravit. Hic senos sustulit liberos (17), Andronicum, qui etiam secundum patrem in scepra successit: Constantinum Porphyrogenitum (18) ac Theodorum; filias Irenen, Eudociam et Annam. Andro-

#### Jacobi Pontani notæ.

sariorum suorum conventiculis agitata sint: et alia utique, quibus adesse præsens non potuit. Nec Julius Cæsar omnibus quæ narrat coram affuit; affuit autem plurimis: et quæ pro illo gesta sunt, ejus virtute multa et' aspiciis gesta sunt omnia. Valet ad conciliandam historis fidem, scribere quæ videris, non quæ audieris: oculis siquidem certior fides est, quam auribus. Quare nonnulli, quo exploratiora et indubitiora possent scribere, ipsimet terras et regiones peragrarunt, ut Diodoros Siculus, Sallustius.

(16) Michael Palæologus Joannem puerum, Theodori filium, Joannis Batatzæ nepotem, Theodori Lascaris pronepotem, heredem legitimum, cujus intor erat institutus, nefarie exoculavit, vel, ut alii retulerunt, interfecit; imperium Constantinopolitanum circiter annos sex et quinquaginta a Latinis, ab anno Domini 1203 ad 1259, seu ut alii, ad annos circiter tres et sexaginta, a Belgis, inquam, occupatum, pulso Balduino secundo, Grecis restituit, sibi que usurpavit. Vide Nicephorum Gregoram, lib. vi et iv; Petrum Bizarum, *de bello Veneto*, libro primo. Docet idem Gregoras libro sexto, quo pacto Andronicus filius, paterni sceleris vindictam metuens (ne et ipse videlicet oculos cum imperio amitteret propter quem pater Michael legitimum heredem ita crudeliter tractaverat), ad eum in quodam Bithyniæ oppidulo custoditum venerit, consolatus sit, ad victum et cultum omnia quoad viveret, suppeditavit. — *Familiam Palæologorum ex Italia, et Viterbo Etruriæ civitate haud ignobili originem traxisse, nonnullis placet: et continuata quadam serie ex hac Cæsares imperio Constantinopolitano dati sunt, annis circiter centum nonaginta quatuor: donec tandem refrigerante pristina illa virtute pietateque Christiana, omnia sequentie quadam et diversis studiis in deterius labi cœperunt: sic, ut florentissimum Græcorum imperium in Turcarum manus ac potestatem deveniret, anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo tertio, postquam mille centum et amplius nonaginta annis incolome stetitisset. Ut autem imperium hoc a Constantino magno Helena matre genito, qui hanc urbem e raderibus et nobilissimæ antiquitatis fragmentis plane*

*novam refecerat miroque ornatu extruxerat, initium habuit: sic sans in Constantino octavo, cui quoque mater fuit Helena, desit. Quin etiam cum id tenuissent Latini quot annis supra diximus, et eorum auspicia regni a Balduino Flandriæ comite cœpissent, sic postmodum in Balduino, secundo nimirum hujus nominis, conciderunt. Hæc ut perspicua et cognita digna ex Bizari libro i de bello Veneto inferenda duximus.*

(17) Posteritatem Michaelis Palæologi tam distincte, plene ac vere non facile apud alios explicatam œernas. Quod ignorantis historiæ hujus, quæ adhuc in tenebris jacuit, ascribendum quispiam putaverit. Propter quam ignorantiam multa aliter ab aliis narrata et errata sunt.

(18) Verbum e verbo, et *Constantinum in purpura natum*. Hoc est, patre jam purpurato, seu purpuram gestante, quod solebant imperatores; id enim erat eorum insignis. Seu qui natus est imperator, ad quem purpura, sive imperium cujus ea symbolum et indicium, seu successio in imperio, ipso ortus jure pertinebat. Tametsi infantes quoque ipsi purpureis fasciis involvi solerent, quod de se Anna Comnena, Alexii filia, Præfatione Historiæ suæ testificatur. Unico verbo Græce dicitur Πορφυρογεννήτης, quod malo (nec id sine exemplo) reddere *Porphyrogenitus*, quo magis latinizem, quam retinere Græcum, ac dicere *Porphyrogeuneta*. Verumtamen Constantinus iste non fuit proximus hæres imperii, sed posterior. Etenim Michael pater Andronico, ante purpuram sibi uato, ut apparet, priores dare voluit. Poterat inter Constantinum et Andronicum fratres eadem lis intercedere, que inter Artemenem et Xerxem, Darii Persarum regis filios intercessit. Artemenes siquidem, ut natu maximus, ætatis prærogativa imperium ad se trahabat, quod jus et ordo nascendi, et natura ipsa gentibus dedit. Xerxes controversiam non de ordine, sed de nascendi felicitate relerebat. Namque Artemenem primum quidem Dario, sed privato provenisse, se regi primum natum, etc., Justinus, lib. ii, de eorumdem memorabilia concordia in petitione regni; Plutarchus, libro *De amore fratrum*, ubi, quem Justinus Artemenem, ipse Ariamenem vocat.



nico igitur Michaelis imperatoris filio duæ deinceps uxores fuerunt, quarum prior Hungarorum rege orta (20), Anna audivit, ac duos mares ei peperit, Michaelē, qui cum patre imperium tenuit, et Constantinum despotam (21) cognominatum, ut qui post fratrem imperatorem generatus per euncta proinde secundas obtineret. Ex altera, nempe Irene, marchionis Montisferrati Lombardi principis filia (22), trium filiorum factus est pater, Joannis, Theodori, Demetrii et unius puellæ nomine Simonidis (23). Jam vero Michael prædicti Andronici filius, ducta regis Armeniorum filia, Andronicum imperatorem, et Manuelem despotam, muliebris autem sexus Annam et Theodoram ex ea suscepit. Quæ autem supra nominatorum imperatorum temporibus a Theodoro Lascari usque ad Michaelē ex Palæologis secundum (24)

καὶ θηλείας τσαύτας, Ειρήνην, καὶ Ἐδοκίαν, καὶ Ἄνναν. Οὗτος δὲ ὁ βασιλεὺς Ἀνδρόνικος ὁ τοῦ Μιχαὴλ βασιλεὺς παῖς (19), δυοὶ γάμοις προσμιλήσας, ἐκ μὲν Ἄννης τῆς θυγατρὸς τοῦ τῆς Οὐγγρίας ῥηγὸς, παῖδας ἐγέννησεν ἄρθνας δύο. Μιχαὴλ τὸν βασιλεύσαντα τὸν αὐτῷ, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον δεσπότην ὀνόμασθέντα, ὡς καὶ μετὰ τὸν βασιλεῖα τεχθέντα, καὶ τὰ δευτερεῖα φερόμενον ἐπὶ πᾶσιν. Ἐκ δὲ τῆς πρὸς δευτέρον γάμον ὁμιλησάσης αὐτῷ Ειρήνης τῆς θυγατρὸς μαρκήση Μουμφαρά ἀρχοντος Λουμπαρδίας, ἐγέννησεν υἱοὺς τρεῖς, Ἰωάννην, Θεόδωρον, καὶ Δημήτριον, καὶ θυγατέρα μίαν τὴν Σιμωνίδα. Ὁ δὲ γὰρ βασιλεὺς Μιχαὴλ, ὁ τοῦ προβῆθέντος Ἀνδρόνικου βασιλεὺς παῖς, εἰς γάμον ἑαυτῷ συναρμόσας τὴν θυγατέρα τοῦ τῆς Ἀρμενίας ῥηγὸς, παῖδας ἔσχεν ἐξ αὐτῆς τὸν τε βασιλεῖα Ἀνδρόνικον, καὶ Μανουὴλ τὸν δεσπότην, καὶ θυγατέρας,

### Jacobi Pontani notæ.

(19) Ad oram ms. ascriptum erat πατῆρ. Frustra.

(20) Observo, Οὐγγραν transferri Hungariam, tametsi spiritus non consentit, cum sit in Græca voce lenis; et Ungri populus nominantur ad Istrum. Sed tamen cum etiam e Germania, Sabaudia, Italia Byzantini imperatores sibi conjuges asciverint, cur non ex vicina Hungaria? Græci porro posteriores plurima dignitatum, magistratum ac potestatum vocabula aut Latina prorsus, aut Latino-Græca seu ad Græcas flexiones detorta, et nonnihil immutata, seu Ἑλληνοδοξάρθρα ex commerciis forsitan et consuetudine eam Latinis adhibuerunt. Cum igitur Constantinopolitanum semper βασιλεῖα nominet, reges autem ῥηγας; (excepit Mæssorum rege, quem, si memini, pene nunquam τοῦ βασιλεὺς nomine dignatur, quam ob causam, non dispicio) videtur vocabulo βασιλεὺς quiddam amplius et majus significare voluisse, quam nos voce rex significare consuevimus. Et quanquam Græci regem βασιλεῖα dicunt, nihilominus eodem vocabulo imperatorem etiam Romanum et Augustum exprimunt. Duo duntaxat scriptores nominantur qui interdum ἀτοκράτορα appellant, Plutarchus et Herodianus. Quamobrem quoties in hac historia vox βασιλεὺς de Constantinopolitano principe occurrit (occurrit autem milites), non rex, sed imperator reddenda est. Non me latet, tria hæc nomina eundem aliquando gessisse, βασιλεὺς, καίσαρ, σεβαστός. Verum ea aliud non sunt, quam imperator, Cæsar, Augustus. Est ergo in hisce libris non modo Οὐγγρίας, Ἀρμενίας, Παύνας (Παβέννη: legendum), Κύπρου, Κατελάων, semelque et iterum Μυσωνίδη, sed etiam Κάρολος ῥηγῆς: ne de regulis tantummodo dictum exisimes. Quin et imperatorem Occidentis apud quosdam recentiores Græcos non βασιλεῖα Ῥωμαίων, sed ῥηγῆς Ῥωμαίων nominatum videbis: nam illo priore suum illum orientalem honorant.

(21) Despota hic valet, quod Hispanis et Lusitanis infans. Primogenitus enim, imperator, qui Gallis delfinus, Hispanis princeps. Ipsemet Cantacuzenus rationem offert cur despota dicitur sit iste Constantinus, et offert eam quam adduximus. Imperatores Romani de filiis, aut nepotibus, aut consanguineis, quorum præstantem vidissent indolem, et ad imperandum idoneos fore censuissent, successores sibi legebant, quos initio principes juventutis nominabant: post nominati sunt Cæsares (quod retineverunt, etiam cum ad culmen imperatoris majestatis ascendissent, ut Cæsares imperatores dicerentur), tandem nobilissimi Cæsares appellati sunt. Apud Turcas Zelebis significat probilem. Quam vocem eo-

rum monarchæ honoris causa in successoribus suis nominandis, imitatione Romanorum (ut conjici potest) usurparunt. Tamen Mahometis II et successorum filii non zelebes, sed sultani cœpti sunt indigitari.

(22) Irene huic senatus Genuensis quatuor trimestres instructas dixerit, quæ illam Byzantium Andronico nupturam devexere. Gregoras, libro sexto, scriptum reliquit, cum eo duceretur, egisse annum undecimum, Andronicum vero tertium supra vicesimum: quam et vultus et morum elegantia commendavit. Mulierem longe ambitiosissimam eandem describit libro septimo, quippe quæ omnes tres filios suos imperatores designari percipiebat, et ut modo imperantes videret. Romanas opes in Romanorum hostes profundebat. Ibidem, quam lenis ad eam placandam Andronicus fuerit. Feltri corrupta obit diem suum, in oppidulo Drama, quo animi gratia Thessalonica se conferre solebat. Est autem Græce ἀρχοντος Λουμπαρδίας. At enim non paruit huic marchioni universa Lombardia, quam Insubriam veteres dixerunt (proinde malui Lombardi principis, quam Lombardiæ principis, ut vitarem τὸ ἀμφίβολον), sed ea solum reginacula, quæ inter Padum et Tanarum sita, et jampridem Montisferrati nomine vocata est. Primus marchio ejus fuit Almaranus, a socero Othone magno creatus, anno Christi 957. Inde postea marchiones propagati.

(23) Georgius Pachymerius hoc illi nomen factum tradit, quod cum plures puellæ Andronico natæ morentur, a muliere quadam eductus, duodecim apostolorum duodecim status cereas viri magnitudine statuerit, easque sub tempus factus ordine accenderit; qui cum in tempus, quo statua Simonis ardere incipiebat, incidisset, puellam ex eo Simonidem nuncupatam. Hanc, teste Gregora, pater quinquennem Crali Servie regulo quadragenario quartam uxorem desponsam domi, donec viri tempestiva evaderet, educandam dedit. Invitâ ad maritum postea, a quo discesserat, Byzantio revertitur, et monacham proficitur. Vide principium lib. viii. Sustulit et notham filiam idem Andronicus, nomine Irenen, quam Joannes Lucas, Pelasgorum et Thessalorum princeps, uxorem duxit, ut est libro vii apud eundem Gregoram.

(24) Primus ex Palæologis Michael fuit Andronici parens. Secundus Michael Palæologus, filius Andronici senioris, et imperii consors. Tò secundum ad nomen et ordinem in imperio referendum est: nec enim post patrem Andronicum, sed cum patre imperavit. Ita non tertius a primo, sed secundus numeratur.

Ἄναν καὶ Θεοδώραν. Ἄ μὲν οὖν συμβέβηκεν ἐπὶ τῶν ἀναγεγραμμένων βασιλέων, ἀπὸ τῶν τοῦ Ἀλέξανδρου χρόνων, ἄχρι Μιχαὴλ βασιλέως τοῦ τῶν Παλαιολόγων δευτέρου, πολλοῖς ἐγένετο συγγράφασθαι σπουδαῖα καὶ μικρὰ· ἐξ ὧν αὐτὸς τε σὺ, καὶ εἰ τις ἕτερος βούλοιτο, ὀνηθεῖν ἂν ἀκριβῶς μαθεῖν περὶ τῶν πραγμάτων· εἰ γὰρ μὴ κάκεινοι ταῖς προβήθειαις ἐντυχθέντες αἰτίαις, τὰ μὲν ἀληθῆ λέγειν εἴσαν χαίρειν, αὐτοὶ δὲ ὅπως ποτὲ ἐτυχον διακείμενοι περὶ ὧν διελέγοντο, οὕτω δὲ καὶ τὴν διήγησιν ἀπέδωκαν τῶν πραγμάτων, ἀρκεῖν αὐτοῖς ἡγούμενοι πρὸς ἀντιμισθίαν τῶν πόρων, ἢ τὸν φιλούμενον ἐπαινεῖσαι, ἢ τὸν μισούμενον καθυβρίσαι, τῆς δ' ἀληθείας μηδὲν φρονεῖσαντες. Ἐξ ὅτου δ' ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ, τῶν Παλαιολόγων ὁ δεύτερος δηλαδὴ, τοῦ παρόντος ἀπέστη βίου, ἢ οὐδαὶς συνεγράψατο τὰ τοῖν βασιλέων ἐπιγεγραμμένα ἐν ταῖς εἰρήνης καιροῖς, καὶ ἐν οἷς περὶ τῆς ἀρχῆς ἐπαλέμησαν πρὸς ἀλλήλους· ἢ εἴγε καὶ συνεγράψατο, οὐκ ἂν οἶμαι καθαρῶς τῆς ἀληθείας αὐτὸν ἐπίπτεσθαι, ἅτε δὴ τῶν πραγμάτων ἀκριβῆ γινώσκων οὐκ ἐσχηκότα, πολλῶν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ καὶ ποικίλων συνευχθέντων. Διὸ σὺ τε καλῶς ἐποίησας παρὰ τοῦ σαφῶς εἰδότες ἐθέλησας μαθεῖν τῶν πραγμάτων, τῆς ἀληθείας προτιμήσας μηδὲν.

acta sunt, in iis scriptura consignandis complures diligentissime elaborarunt (25) : ex quorum monumentis et tu, et quibus libebit, omnia ad unguem percipietis : si modo non etiam illi praedictorum rei (26) **6** criminum [puta odii, et gratiae] veritatem valere jusserunt, et prout erga eos erant animati, de quibus exponebant, ita rerum nobis memoriam tradiderunt, satis magnam suis laboribus mercedem statuentes, vel immodice commendare quos diligenter, vel despiciabiles reddere quos odissent. Ab excessu Michaelis Palaeologi secundi aut nemo quisquam inter duos imperatores [avum ac nepotem scilicet Andronicos] pace belloque quod super imperio habuerunt, gesta conscripsit : aut si etiam, non eum arbitror incorruptam veritatem attigisse : utpote plena et accurata gestorum cognitione destitutum, quandoquidem haud ita longo intervallo multa et varia contigerunt. Quocirca cum tu prudenter facis ab eo accipere illa desiderans, qui ea certissime novit tum ego nihil procrastinans, eadem quam verissime explanare occipiam.

#### Jacobi Pontani notæ.

(25) Georgius Pachymerius, Gregoras, et (quem penes se manu exaratum esse affirmat in Pandectæ historici Turcici Joannes Leunclavius) prætor Græciæ. Hic prætor annorum amplius sexaginta historiam, a capta nimirum Constantinopoli a Flaudris usque ad eandem a Michael Palaeologo receptam composuit. Qui præterea illa tempora persecuti sunt, nescire me fateor.

(26) Hæc contra Gregoram in primis, quem et

lib. iv, cap. 24 et 25 ut hominem mendacissimum insectatur. Eundem paulo infra iterum tangit, cum res Andronicorum satis cognitas et exploratas habuisse, et ideo incorruptam veritatem attigisse negat. Sane non pauca ad junioris Andronici gloriam spectantia dissimulavit, aut ignorantia, aut fide non bona. De eodem historico Præfatione ad lectorem plura disserimus.

## ARGUMENTUM LIBRI PRIMI.

**7** Michael senioris Andronici filius, Junioris pater, filiabus in matrimonio collocatis et filiis parenti ad educandum commissis, ex oriente Byzantium rediens Adrianopolin, deinde Thessalonicam ab eodem transmittitur, ubi de morte filii Manuelis certior factus, præ luctu adolebissimum in morbum labitur, quo etiam hac vita decedit. Senex pater Andronicum adolescentem nepotem, Constantino despota filio suo, Michaelis germano fratre, in imperio surrogato, idque non tam ipsius Constantini, quam Michaelis pueri eidem Constantino ex pellice suscepti, causa abdicare constituit. Post obitum Michaelis imperatoris provinciarum præsides et magistratus sacramentum novum postulantur, et juvenis Andronici nomen in conceptione juramenti præteritur : solus Joannes Cantacuzenus, cubiculi sacri præfectus, ne se scelere contaminet, jurare detrectat : veteri formula jurare sinitur. Tacitus fert injuriam nepos, quem Syrgiannes vir nobilissimus serio monet, ut sibi consulat ; et in eam rem operam fidelem spondet. Ille rem cum Cantacuzeno, qui tum in Thracia prætor versabatur, ut cum amico omnium sincerissimo, prius communicandam censet. Dolet is ea necessitate, quam Syrgianni internuntio diserte explanat, calamitatemque in posterum præsentit, et juvenem in tuto collocandum, aliud nihil, nisi cogantur, incipiendum suadet. Christopolis fugæ, nepote approbante, deligitur : Cantacuzenus e Thracia Constantinopolim veniens, quid sibi cum Syrgianno convenerit, renuntiat : Apocauchum hominem obscuri generis, sed prudentem in primis (a quo postmodum diu vehementerque divexatus est, ut patebit lib. iii). Syrgianni gratificans, Andronico commendat. Causæ dissidii inter avum et nepotem aliæ antiquiores afferuntur, prolatisque exemplis, avus nimis austeritatis et importunitatis insimulatur, quam illi per patriarcham Josephum nepos exprobrat. Avus se excusat. Placatur nepos. Verum hæc Michael e adhuc vivente. Quo fati assumpto, cum quoddam dicturo redigeret ei in

memoriam, quo honestius eum hæreditaria successione multaret, ostendit nepos quæ mente dixerit: veniam delictis suis petit; cui Cantacuzenus, ut justam causam habenti, senet et omnia sua offert. Iterum per fugio Christopholis destinatur. Callinicus ad Crælem Triballorum principem de societate legatur. Spondet. Denuo de loco, ad quem salutis tuendæ **S** confugiant, deliberatur, et Adrianopolis præfertur. Injuriam avi in nepotem memorantur. Syrgiannes e Thracia revocatur. Adhuc de loco fugæ. Adrianopolis iterum eligitur. Quærent quomodo Constantinopoli impune exeant. Protostrator senem in custodiam tradendum, Syrgiannes omnino jugulandum decernit: utriusque repugnans Cantacuzenus, in prima sententia, de simplici discessu, permouendum pronuntiat, Syrgianni contra nitenti sapienter occurrit, simulque protostratorem refellit. Nepos ab omni crudelitate in avum abhorrens, Cantacuzeno subscribit. Idem Syrgiannes et protostrator faciunt: imperatricem Cantacuzenus, qui et magnus domesticus, junioris imperatoris conjugem Constantinopoli relinquendam sentit. Magnus costantulus et magnus logotheta Metochites causam nepotis apud avum agunt: ad iudicium accessit: protostrator eum comitatur: domesticus supervenit postea: in palatio de servando juvene sermocinantur. Ternæ triremes a Genuensibus amicis instruuntur. Nepos magnum domesticum offendens, se desertum conqueritur: quæ maxime vult, audit. Citatur de integro ab avo ad iudicium: amicos ad fidelitatem sibi in periculo præstandam hortatur. Cantacuzenus et protostrator omnia pollicentur: ad palatium deducunt. Ibi coram episcopis ut superbus et rebellis a sene accusatur. Negat se talem: si facinorum istorum compertus fuerit, vel capitalem penam libenter excepturum, et avum ut contumeliosum redarguit. Amici duo foris clamorem audientes, succurrere prærant. Senex quiescit, et nepoti conditiones fert quatuor: ad singulas respondet: pedem ejus pronus osculatur. Fingit ille se reconciliatum: inani gaudio exsultatur. Jubetur in Peloponnesum præfectus abire magnus domesticus; quæ jussio quoniam fraudem olebat, quid agat, cum sociis consultat. Conjicitur mens senis hæc, ut ipsis specie præfecturarum distractis, nocere liberius ac facilius possit: non esse salutem negligendam. A juniore ad senem pro impunitate sociorum legatio decernitur, quam Metochites certis de causis obire detrectat. Sequitur frivola domestici excusatio, cur a Peloponneso abhorreat. Objurgatus ab imperatore, in Thessaliam jubetur proficisci; quam conditionem similiter subterfugere studens dissimulat, et extra urbem milites pecuniamque expectat. Protostratori Prillapi præfectura mandatur. Scriptura ad lectulum inventa, nepos Byzantio decimo tertio Kalendas Maias; comitatus protostratore, paucisque famulis, cum canibus et avibus venatoriis (ad fugam tegendam scilicet) egreditur: Adrianopoli comiter accipitur. Hoc intellecto, imperator Tagarim magistrum militiæ ad fugitivum reducendum mittere vult: a quo docetur, laborem inanem fore. Interdicitur omnibus, ne de cætero nepotem nomine imperatoris afficiant, declaraturque hostis, et cum factione sua a piorum communione secluditur. Ab eo deinde pacem senex petit. Legati in discrimen veniunt: et ibi alterius præsens atque inconcussus animus. Benigno cum responso dimittuntur. Postridie in concilio pax recusatur, ni senior imperio cedat: datur tamen opera, ut is imminens periculum declinare possit. Exercitus mire avet Byzantium petere, nec ei persuaderi potest, ut libens in occidentem tendat. A Sphenthilabo Mæsurum rege insidias. Lentè Constantinopolin pergit junior, morbum præterens; senem præmonet, ut sibi caveat. Magnus domesticus ab oppugnatione urbis dehortatur. Palæologa monacha super induciis rogatum accedit. Nepos respondens, se in avum officiosissimum demonstrat. Avus jusjurandum dat, et anathematismum rescindit: irascitur, hominem de infima plebe ad se juramenti exigendi missum: factum excusatur. Adrianopolin se recipit nepos, eo uxorem evocat. Syrgiannes ad senem deficit; objectum perfidiæ crimen negat. Iter infestis signis Byzantium; optimates et duces exercitus ad avum de pace scribunt. Xena mater Andronici minoris Thessalonice a templo avulsa, pro captiva adducitur Constantinopolin. Pax petitur. Morbus junioris, a quo stratopedarcha desciscit. Beneficentia magni domestici, ejusque matris Theodoræ magnanimitas. Oppida Apri, Garella, Rhædestum, Sergentizium occupantur, Sacci exuruntur. Stratopedarchæ perfidia, Sympani pastoris fidelitas in dominum, et charitas in inimicum admirabilis. Nepotis in hostem lenitas. Constantinus despota captivus in vincula **S** conjicitur. Qui Xena imperatrici manus violentas attulerant, puniuntur. Lemniorum ad nepotem defectio: quem formidantes Persæ deserto avo, cui auxilio veniebant, in orientem turpiter refugiant. Poscitur pacem, quam dare cogitat, ita ut ipse, exercitus, urbes, tota imperii administratio penes seniore sint de cætero. Conciones imperatoris et Cantacuzeni ad principes et duces exercitus. Actum gratias, et pacem confirmatum Xena ad filium mittitur. Conditiones senex accipit, ad quem salutandum nepos Byzantium concedit: ille obviam se fert. Ibi consuetudo quædam imperatoria declaratur. Una in urbem ingrediuntur. Die sequenti Deiparæ de confecta pace nepos gratias agit. In palatio cum avo degit aliquandiu: ad eum spectandum frequentes undique concursus sunt. Didymotichum redit. Sphenthilabus morbo interit, Tertere filio successore, a quo Philippopolis capitur. Nepos Mæsiam incursans, prædas ingentes agit, et Byzantii Syrgiannem in senem conjurationis reum in carcere invenit: in quem facta licet potestate, sententiam ferre abnuat. Moritur Terteres. Complura Mæsiæ oppida Andronico minori se dedunt: reliqua Boesilas, defuncti regis patruus, sibi asserit. Avi commissu nepos Philippopolin,

sed frustra, oppugnat. Machina, cujusdam Germani opus, depingitur. De Boesilæ socii et amici morte falsus rumor. Philippopolis fortuito recuperatur. Bellum in Barbaros decernitur, incassum dissentientibus senioris consiliariis, a quo magnus domesticus commendatur. Pax et fœdus inter imperatores, et Mœsum, quicum junioris nupta erat seror. Mos Romanorum imperatorum, quo sibi per matrimonia Scytharum satrapas devinciebant. De Scytharum binis in Thraciam irruptionibus, quorum partem Romani trucidant. Cum Scytharum quodam duce nepotis ex altera ripa colloquium. Irene conjux diem obit; Anna Sabaudia comitis filia juniori ad connubium petitur; ipse a patriarcha Isaiâ solempni cœremonia (quam auctor accurate explicat) coronatur. Annæ e Sabaudia illustris adventus. Quæ Byzantii splendide peractis nuptiis, ipsa quoque coronâ induitur. Nobiles Sabaudi complures quasi per successionem manent Constantinopoli, et imperatorem juvenem ludicris artibus instituunt. Persæ prædones cœduntur. Imperator pedem sagitta vulneratur. Magni domestici in pugna virtus. Michael Mœsorum rex Zernæ cum nepote dies aliquot hilares agit. Didymotichum reversus, de avo ab se sine causa alienato nuntium accipit. Panhypersebastus regnum affectat, cui magui logothetæ filii student: quorum litteræ intercipiuntur, et eorum pater officii sui admonetur. Protovestiarius logothetæ extrema munitans, a nepote compescitur, et apud avum excusatur. Amho ingrattissimi inveniuntur, eorumque instigatione bellum recrudescit. Nititur senex memoriam junioris e sacris tollere: cujus patrociniûm patriarcha suscipit. Avum placare Andronicus conatur, et a bello dehortans se ad causam dicendam offert. Orat idem per litteras magnus domesticus, et in extremis terret, si monita contempserit. Responso avi mœstus juvenis, patriarchæ et episcoporum fidem appellat, qui enim in avi gratiam conantur restituere. Mittuntur Rhegium ex tribus delecti ordinibus; qui crimina exponant, ejus defensionem audiant, et judicent. Ille avum in odium rapit, sibi benevolentiam judicum colligit, et sigillatim objectis respondet. Sequitur oratiuncula, qua suam innocentiam adversus criminationem de perjurio in fœdero violando tuetur. Avi et Coca'æ litteras contra se profert, quibus ab ipsis fœdus violatum convincere contendit. Coca'æ impudentia. Episcopi damnare accusatum verentur. Respondens avo de se, ut in eum officioso, prædicat, illum ut sycophantis credulum perstringit, pacem pro republica orat, se subjicit, et ni bene monenti obsecundet, minatur. Coca'as acta Rhegii renuntiat seni omnia: reliqui non audiuntur. Eum patriarcha castigans, a juniore se staturum profitetur. Cum episcopis idcirco habetur sub custodiis. Magnus domesticus et protostrator ad procedendum Constantinopolim nepotem incitant: cui spem reliquam pacis domesticus eripit. Litteræ smicorum Byzantio. Imperat ei avus uti se ab urbe amoliat. Marci Caballarii convicium. Memorat, quo officio in avum fuerit, cujus pertinaciam accusat. Selybria rempublicam ordinat. Rursum nepos Didymotichum rediit. **IO** Andronicus Tornices et Manuel Lascaris pactionis cum satrapis Scytharum suspecti, et Thracia exacti, quæ protostratori cum parte copiarum committitur. In Macedonia junior contra hostes abit, Pheris eos provocat. Iis se excusantibus, quominus postulata præstent, removetur inde exercitus. Thessalonicam vocatur: urbe dedita, arx oppugnatur, cui Pherenses eventu infelici subsidium mittunt. Miraculum sancti Demetrii martyris in imperatore. Arx traditur. Deliberatur, quo eundem. Probatur consilium magni domestici. Edessa et Berrhœa se dedunt. Ingens Occidentis defectio. Duces senioris ad Triballum fugientes, a Pheræis militibus capti ad nepotem adducuntur. Cum uxoris eorum benigne agitur. Deditio Castoriæ et Archridis. Protovestiarius cum sociis Triballum ad arma in imperatorem juniorem sollicitat. Uxoris ejusdem protovestarii mendacium. Domestici in contemptu auri argentique apud protovestiarium reperti excelsus animus. Imperatoris beneficentia. Voluntaria agrestium Albanorum deditio, Triballorum procerum in dissuadendo bello æquitas. Viæ ad fugitivos juvandos complures. Casus eorundem. Strombitza et Melenicus nolunt se dedere. Protostrator ad fluvium Nigrum seniore vinct: nec lætatur victoriæ nuntio junior. Fœdus cum Mæso senex facit; ad urbem junior accedit, pacem iterum iterumque petit. Duo plebei Constantinopolim produnt. Pulchrum exemplum Christianæ mansuetudinis Andronicus minor. Proditoribus præmium condignum promittitur. Mœsus ad confinia copias adducit. Nepos abire Logos decernit. Queritur cur tria millia equitum a Mæsis Byzantium missa, Avus monitionem de periculo vilipendit. Interrogatur Mœsus, quid sibi velit cum exercitu. Post conterritus minis, jurat se fœdus non rumpere, nec contra imperatorem venire: fidei pignus sacram crucem mittit. Ibanem, seu Joannem, ducem cum equitibus ex urbe revocat. Scabæ et alia ad eam capiendam parantur. Die Pentecostes Logis progrediuntur: a domestico et imperatore agmen oppugnationi disponitur. Extrema capite, quomodo urbs capta sit, et humanitas nepotis erga avum, et patriarchæ e monasterio liberatio describuntur. In hoc libro præcipua animadversione digna, et tanquam potissima capita hæc observanda: varii naturæ motus in avo et nepote, ac memorabile exemplum illius in hunc odii, hujus in illum observantiæ. Deliberationes et legationes multæ, in quibus multa prudenter dicta. Pacis mentio, et desiderium frequens, et incredibile. Assentatorum et sycophantarum studium. Ritus coronationis imperatorum. Singularis eventus in capienda Constantinopoli. Mira commutatio imperatoris senioris in privatum, contra junioris privati propemodum et exsulis in monarcham

## LIBER PRIMUS.

## CAPUT PRIMUM.

*Michaelis Palæologi II obitus, avi in nepotem impietas, et in spurium filii propensissima voluntas.*

Michael imperator, senioris Andronici et patris A in imperio socius et collega, cum generasset, sicuti antea demonstravimus, filios duos, filias item duas, Annam quidem siliarum alteram Thomæ despota, Nicephori despota filio, principi Acarnaniæ (27) in conjugium tradidit, Theodoram autem Sphenthisthlabo Mæsurum regi (28) connubio junxit: puerosque ambos; Andronicum imperatorem et Manuelem despotam, avo regali disciplina educandos concredens, ipse in Orientem transmisit, ut qui illic in Romanorum dititione ac potestate erant, et a Persis vexabantur, iis pro copia auxilium portaret. ¶ Ubi cum non ita diu comoratus esset, Constantinopolin revenit, et a patre Adrianopolin missus diutius ibidem ætatem habuit. Ab eodem denuo jussus, Thessalonicam proficiscitur, quo illi tristes nuntii afferuntur, Annam filiam, cum Thoma despota conjunctam, lucis usuram reddidisse. Parvo intervallo alii prioribus etiam tristiores, Manuelem despotam junio- rem filium vivere desiisse (29). Sive autem morbum quempiam intestinum et acutum dolor acceptus veluti flamma succensum exaggeravit, sive ipsa per se luctus immensitas tantum valuit, post diem octavum ipse similiter apud Thessalonicam naturæ concessit, annum agens tertium ultra quadragesimum, ab orbe condito sexies millesimo octingentesimo vicesimo nono (30), quarto

Ὁ τοίνυν βασιλεὺς ὄδοσι Μιχαήλ, συμβασιλεύων Ἀνδρονίκῳ τῷ βασιλεῖ καὶ πατρὶ, καὶ παῖδας ἐσχηκῶς, καθάπερ εἰπόντες ἐφθήμεν, ἀρβέννας δύο, καὶ θυγατέρας τσαούτας, τὴν μὲν ἐτέραν τῶν θυγατέρων τὴν Ἀννὴν Θωμᾷ τῷ δεσπότη, τῷ τοῦ Νικηφόρου τοῦ δεσπότη παιδί, ἀρχοντι τῆς Ἀκαρνανίας πρὸς γάμον ἐξέδωκε· τὴν Θεοδώραν δὲ τῷ βασιλεῖ Μυσῶν Σφεντισθλάβῳ· τοὺς υἱοὺς δὲ αὐτοῦ τὸν βασιλέα Ἀνδρόνικον καὶ Μανουὴλ τὸν δεσπότην, παρὰ τῷ βασιλεῖ καὶ πάπῳ αὐτῶν ἀφαιρῆς ἀνάγεσθαι βασιλικῶς, αὐτὸς ἐπεραιώθη πρὸς ἑω, τοῖς ἐπηκόοις ἐκείσε τῆ βασιλείᾳ Ῥωμαίων τὴν δυνατὴν εἰσοίσων βοηθεῖαν, πάσχουσι κακῶς ὑπὸ τῶν Περαίων· ὀλίγον δὲ τινα χρόνον ἐνδιατρέψας ἐκεῖ, καὶ πρὸς τὴν Κωνσταντινου πόλιν ἐπανελθὼν, πέμπεται παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ βασιλέως τῆ Ἀδριανοῦ πόλει ἐνδιατρέβειν· καὶ διέτριψεν ἐκεῖ χρόνον τινὰ συγνόν· εἶτα τοῦ πατρὸς πάλιν προσεταχότος, πρὸς Θεσσαλονίκην ἀπήρην. Ἐν τούτοις ἔντος αὐτοῦ, ἤκουσι κακῶν ἀγγελοὶ πρὸς αὐτὸν, τὴν τῷ δεσπότη συνοικουσαν Θωμᾷ θυγατέρα αὐτοῦ λέγοντες τεθνηκέναι· καὶ μετὰ μικρὸν ἕτεροι τῶν προτέρων βαρυτέρας φέροντες ἀγγελίας, τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μανουὴλ δεσπότην ἐφασαν τεθνηκέναι. Ἔστε δὲ καὶ νόσημά τι τῶν ὀξείων ἔχον οἰκουροῦν ἐτι ἢ τῆς ἀθυμίας ὑπανήψε φλόξ, εἶτε καὶ αὐτὴ καθ' αὐτὴν ἢ ἀμετρία τῆς λύπης ἤρκεσε πρὸς θάνατον αὐτῆ, μετὰ ὀγδόην ἡμέραν τῆς ἀγγελίας τῆς τελευταίας τοῦ παιδὸς τελευταῖ

## Jacobi Pontani notæ.

(27) Parva Epiri regio Acarnania. Epiri et Ætolizæ principem facit Gregoras lib. viii, et Annam post mariti necem Conio ejus nepoti ac percussori nupsisse commemorat.

(28) Gregoras ait, *Bulgarorum principi*. Mæsiam enim superiorem, cujus creberrima in his libris mentio, sunt qui Valachiam, sunt qui Moldaviam aut Bulgariam fuisse dicant. Ita Mæsi erunt, qui recentioribus Valachi aut Moldavi, aut etiam Bulgari. Quo tamen nomine, Bulgarum, inquam, alii Triballos, Mæsiæ inferioris populos intelligunt, qui Nicetæ dicuntur Servii, de quibus similiter in hac historia scripsisse agit. Cum autem historicus noster perpetuo et constanter scribat Μωσῶς et Μωσῶν, ego Mæsos et Mæsiam potius existimavi.

(29) De genere mortis ejus Gregoras in limine libri octavi. Si verum est quod narrat, miserabiliter interit bonus adolescens. Confirmat etiam hic locus notionem vocis *despota*, de qua supra egimus, ubi Constantinus Andronici senioris filius secundum Michaelæm natus, sic nominabatur. Primogenitus enim dicebatur βασιλεύς, ut Andronicus quoque junior, frater Manuelis, semper dicitur.

(30) Qui tandem? Hodie ab orbe condito non plures 556 numerantur; quomodo igitur ante au-

nos abhinc plus ducentos sexaginta, cum ista gererentur, sexies mille octingenti novem et viginti numerari poterant? Hac de re cum consulissem D. Marcum Velsorum, hujus reipub. duumvirum, et omnis antiquitatis peritissimum, sic mihi ad verbum rescripsit: *Re accuratius perpensa, Cantacuzenum eorum æram sequi video, qui Christum anno mundi 5568 natum existimant. Hanc autem usum ab Ecclesia receptam esse ait Antonius Continus in Notis Chronol. Nicephorianæ, cap. 9, et testimoniis comprobatur, ut videre est in secunda editione Bibliothecæ sanctorum Patrum, tomo VII, colum. 981 Annus itaque 6829, quo Michael mortuus est, erit Christi 1321, quo sane currebat indictio quarta, quam Cantacuzenus in calce lib. i annotat Quod inde potest ostendi. Datis annis Christi, si annos 312 auferimus, et reliquos per 15 dividimus, quidquid provenit, indictmentis numerum indicat. Jam si a 1321 auferas 312, remanent anni 1009, qui per quindecim divisi ostendunt orbem indictmentum sexages septies absolutum, et quatuor annos indictmentis sexagesimæ octavæ esse reliquos Hoc est quod ponebatur, indictmentem quartam numerari. Annus 6855 est Christi 1321 et indictio decima, quod cum superiori supputatione demonstrari potest, tum inde manifestum est, quod sexto ante anno ipse Cantacuzenus quartam*

καὶ αὐτὸς ἐν Θεσσαλονίᾳ, τρίτον πρὸς τεσσαρά-  
 κοντα χρόνον ἔργων τῆς ἡλικίας, ἔτους ἐνάτου  
 πρὸς τοὺς εἰκοσι καὶ ὀκτακοσίους καὶ ἑξακισχιλίους,  
 δωδεκάτῃ μηνὸς Ὀκτωβρίου, ἡμέρᾳ πρώτῃ τῆς  
 ἑβδομάδος. Τούτων οὕτω συνεγενθέντων, ἀγγέλλεται  
 τῷ βασιλεῖ Ἀνδρονίκῳ τῷ τοῦ τετελευτηκότος πα-  
 τρὶ ἢ τοῦ βασιλέως καὶ υἱοῦ τελευταῖ. Καὶ χρόνον  
 μὲν τινα συχνὸν ἐπέβησεν ἐπὶ τῷ βασιλεῖ καὶ  
 παιδὶ· οὐ γὰρ ἄκρας ἔψαυσεν αὐτοῦ καρδίας ἢ τοῦ  
 καλοῦ παιδὸς τελευταῖ. Ἔϊτα δαίμονός τις τῶν  
 ἐξητασμένων ἐπὶ φθορᾷ, βαρὺ καὶ ἄγριον κατὰ τῆς  
 Ῥωμαίων πνεύσαντος εὐτυχίας, ἢ, τάληθέστερον  
 μᾶλλον εἰπεῖν, αὐτοῦ τοῦ τὰ πάντα οἰκονομοῦντος  
 Θεοῦ πρὸς ἑκτεῖσιν τῶν ἐπὶ πλήθει καὶ μεγέθει τὸ  
 μέτρον ὑπερβαινόντων ἡμετέρων σφαλμάτων τὰ  
 τοιαῦτα παραχωροῦντος, ἐπὶ νοῦν ἔρχεται τῷ βασι-  
 λεῖ Ἀνδρονίκῳ, τὸν μὲν καθιστώτα βασιλεῖα τὸν ἔκ-  
 γονον αὐτοῦ τὸν νέον Ἀνδρόνικον ἀποστερῆσαι τῆς  
 βασιλείας, καὶ εἰς ἰδιώτου μεταστῆσαι σχῆμα· τὸν  
 υἱὸν δὲ αὐτοῦ τὸν Κωνσταντῖνον δεσπότην ὄντα τῷ  
 δεαδήματι τῆς βασιλείας κοσμήσαι· οὐ μᾶλλον αὐ-  
 τοῦ τούτου γε ἕνεκα διανοηθεὶς τούτου τοῦ Κωνσταν-  
 τίνου, ἢ ὥστε τὸ τῆς βασιλείας ἀξίωμα, καὶ εἰς τὸν  
 ἐκ παλλακῆς αὐτῷ δῆ τῷ Κωνσταντίνῳ πρόσοντα  
 παῖδα μεταβῆναι τὸν Μιχαήλ, ὡς πατρόθεν καὶ ἐξ  
 ἀρμονίας αὐτῷ προσῆκον· ὃς δὲ καὶ Καθαρός ὠνό-  
 μαστο μητρόθεν λαχὼν τὴν κλησιν· οὗτος δὲ ὁ Mi-

Idus Octobres, primo die hebdomadis [quem Do-  
 minicum appellamus.] Cum hæc ad istunc mo-  
 bum evenissent, Andronicus senior de ejus obitu  
 certior factus, in diuturno mœnore jacuit (31); in  
 pectus enim penitissimum tam boni filii occasus  
 descenderat (32). Exiit quoque malo dæmone, de  
 iis qui in exitio hominibus machinando sunt exer-  
 citati (33), adversus Romanorum felicia tem-  
 pora (34) dirum et immane spirante, quinimo (ut  
 verius loquar) ipso universam naturam procurante  
 Deo ad delictorum nostrorum, qua multitudine, qua  
 gravitate infinitorum pœnas expetendas permit-  
 tente (35), Andronicus decretum jam imperato-  
 rem nepotem suum Andronicum juniorem, im-  
 perio spoliatum, in ordinem redigere, ac pro eo  
 Constantinum filium despotam imperialis diademate  
 exornare meditatur. Neque id tam ipsius Constanti-  
 ni causa, quam ut amplitudo imperatoria etiam  
 ad Michaelem puerum, ipsi Constantino ex Ca-  
 thara pellice (36) natum, (a qua et Catharus cognomen  
 invenit), tanquam debita a patre hæreditas  
 et quasi ex compage, perveniret. Hic igitur Michael  
 generis sui fontem ex matre viii et ignobili traxit,  
 fuitque cætera quoque nullius pretii. Nam neque  
 illi ingenium prudentia munitum erat, neque liberalium  
 disciplinarum peritiam ullam (37), neque  
 militaris scientiæ exercitationem vel mediocrem,

#### Jacobi Pontani notæ.

*indictionem nominat. Veruntamen, anno 1327 post  
 mensensem Septembrem, quo Græci indictiones auspi-  
 cabantur, undecimam indictionem cepisse. Sed quia  
 in scheda tua dies 14 Kalendas Junias ascripta erat,  
 rationem qua Cantacuzenum, sive librarium excu-  
 sem, non invenio, siquidem codex ita præfert. Hactenus  
 ille. Solent ergo Græci tempora ab annis mundi  
 conditi numerare: in numero autem a nobis ipsa  
 multitudo plurimum discrepant.*

(31) Gregoræ verba recitabo. *Senex autem imperator  
 Andronicus ex mœnore et sollicitudine confectus  
 est, cujus vix exemplum reperitur. Sic ille. Ex  
 quo scire licet, patri fuisse charissimum, quia  
 filius optimus, ut sequitur in Cantacuzeno.*

(32) Verba sunt Ulyssis in Hecuba Euripidis.  
*Autumat enim, Hecubæ beneficium sibi maneræ  
 alta mente repositum. Erasmus sic convertit, haud  
 enim hæc res summa atrinxit pectoris. Ad verbum,  
 non enim summum seu superficiem cordis ejus  
 boni filii mors tetigit. Id est, in pectus ejus quam  
 altissime descendit. Dolor ille de filii charissimi  
 obitu cor ejus intimum penetravit. Germanice,  
 Esi st ihm tief zu Herzen gegangen. Aut. ἐμπατικώτε-  
 ρον, Das grosse Leid hat dem guten Alten sein Herz,  
 seine Seele durchdrungen.*

(33) *De numero eorum, qui in nocendo hominibus  
 sæpe magna documenta dederunt. Aut sic: Quorum  
 delictis hæmano generi inferendis, jam multis  
 experimentis probata et explorata cognita malignitas.  
 Scimus dæmones hominum esse hostes sempiternos,  
 idque ex incredibili quadam invidia. Sed  
 historiens sentit quoddam esse genus, cui nocere  
 hominibus per calamitates ingentes palmarium est:  
 quales, opinor, ii quibus mulierculæ sagæ seu  
 venelicæ totas se consecrant. Ab illis enim qua  
 privata, qua publica damna, perniciosaque hominibus  
 dare compelluntur.*

(34) In historia Byzantina rudiores illos quoque  
 Orientales populos intelligant Romanos vocari, et

imperium illud Romanum, et imperatores Roma-  
 nos, ex quo Constantinus Magnus communis Ori-  
 entis et Occidentis, Romanorumque imperator sedem  
 Constantinopoli posuit, et eo ex Italica Roma tan-  
 quam coloniam deduxit, quam et novam Romam  
 dixit, et sic passim a Græcis scriptoribus appella-  
 tur, veta Ῥώμη, ut illa altera πρᾶσδυτέρα Ῥώμη,  
 indeque se Græci Ῥωμαίους, populos autem Occi-  
 dentis Ἀρτίους et Φράγκους appellare cœperunt.  
 Successores porro Constantini hoc nomen ut glo-  
 riosum sibi suisque retinuerunt, et se quoque  
 Romanos dici haberique voluerunt. Sciendum in-  
 super, a Græcis posterioribus nonnunquam Græ-  
 ciam Europæam, nonnunquam provinciâs illas  
 Asiæ minoris Romaniam vocari.

(35) Hujuscemodi piæ Christianæque sententiæ,  
 et hæc præ aliis ab hoc scriptore frequentantur.  
 Nisi enim essent hominum scelera et flagitia, non  
 essent pestilentia, bellum, fames, eluviones, aliaque  
 mala atrocissima et plurima, quibus Deus nos  
 punit, vel admonet potius, ut resipiscamus, si  
 pœnas æternas velimus effugere. Ergo in Deum  
 mala nostra ob hanc causam, quasi videlicet in  
 animadversorem punitoremque referri, pium est,  
 et id sancta Scriptura passim docet: *Omnia quæ  
 fecisti nobis, Domine, in vero judicio fecisti, quia  
 peccavimus tibi, et mandatis tuis non obediimus.*  
 (Dan. iii). Mittam locos alios, quia sapienti pauca,  
 ut dicitur.

(36) Muzalonis protovestiarii filiam uxorem ha-  
 buit, ex qua nullos genuit liberos. Ea post de-  
 functa, ex ancilla formosa, Cathara nomine, puerum  
 suscepit, quem Michaeleni Catharum dixit: et  
 postmodum novis ejusdam Eudociæ amoribus  
 (quam et viro ejus mortuo uxorem duxit) veterem  
 et concubinæ, et filii ex ea sibi procreati amore  
 ex animo eiecit, ut pluribus, lib. viii, ipso sermo  
 initio a Gregora proditur.

(37) Græce est, ὀδ' ἐγκυ λίου παῖρην ἔσχε πα-

neque demum quantamcumque indolem ad ullum adolescentiæ decus et ornamentum præ se tulit. Nihil tamen secius vehemens libido Andronicum imperatorem invasit, ut omnimodis ab omni laude inopem splendidissimo, et altæ cujusdam mentis indigo **12** principatui Romano præficiendum existimaret. Ergo ubi consilium expedivit, nihil morandum ratus, Michaelē a consuetudine convictique matris segregatum, domesticum suum et contubernalem fecit (38); a latere suo nusquam discedere passus est, et quæcumque legitime generatis honorifica tribuerentur, in his eundem primas ferre voluit. Insuper enixe operam dedit, ut in responsis ad legationes unde unde missas, et in congressibus cum episcopis, aut aliqui cum viris sapientibus, aliisve in sermonibus et colloquiis, quæ auscultatorem semetipso prudentiorem effectura viderentur, coram præsens adesset atque attenderet. Sin imperatore disceptante cum quopiam forte fortuna abesset, pluribus continuo dimissis, ut magnum operæ prælium faciens, eum advocabat. Ac scopus quidem ejus in speciem erat, ut si his rationibus illi honorem auctoritatemque comparasset, Romanis velut nepotem imperatoris colendum observandumque persuaderet: re autem vera, ut eum ad destinatum imperii fastigium præpararet atque præcøleret, et ad imperium functionum experientiam eveheret. Quoniam ipsummet post pacificationem cum juniore Andronico, quæ a se sulpam removeret, affirmare solitum ferunt, quæ Michaeli facta essent, non aliqua vafrutiae aut dolo malo, sed incuriose, nullo fuco, et casu facta esse. Ac propter altitudinem quidem gradus quem tenebat (39), amoremque veritatis, cui in omni anteacta vita studuerat, firmam fidem ejus reperisset oratio, nisi rerum exitus postea declarasset, earum exordia non fortuito et inconsulto, sed ex callido commento potius et insidiosis cogitationibus exstitisse: id quod procedens narratio mox demonstrabit.

Ἀρχὴ εἶλεν μὲν καὶ τὰς τοῦ γένους πηγὰς ἐκ φαύλης καὶ ἀσχημοῦ μητρὸς· ἦν δὲ καὶ τὰλλα βέλτιος οὐδενός· οὔτε γὰρ φύσεως ἔτυχεν εὐρώστου πρὸς τὸ φρονεῖν, οὔτ' ἐγκυκλίου παῖραν ἔσχε παιδείας· οὔτε πρὸς στρατείας ἤσκητο τὸ παράπαν οὔτε πρὸς τι τῶν ὄσα νέους κοσμεῖ εὐφυῶς εἶχε κἂν ἐπ' ὀλίγον· ἀλλ' οὕτω παντάπασιν ὄντα παντὸς ἑσπερημένον καλοῦ, δεινός ἔρωσ εἰσῆλθε τὸν βασιλέα, τῆ λαμπρᾷ ταύτῃ καὶ βαθείας θεομένη φρενὸς ἐπιστῆσαι βασιλεῖα Ῥωμαίων. Οὕτω δὲ διανοηθεὶς, καὶ ἔργου ἤπτετο ἡδῶ, καὶ τὸν Μιχαὴλ ἐκ τῆς παρὰ μητρὶ διατριβῆς ἀφελὼν, σύνοικον ἀπέδειξεν ἑαυτῷ καὶ συνδιατρίβοντα· αὐτῷ τε ἀεὶ παρακαθήμενον καὶ παριστάμενον, καὶ τὰ πρῶτα τῶν γνησίων ἀποφερόμενον, ὅσα γε εἰς τιμῆν. Ἔτι τε διὰ σπουδῆς ἐποίητο κάσης, ἐν τε τοῖς πρὸς τοὺς θειοδότητον πρέσβεις χρηματισμοῖς, κἂν ταῖς πρὸς ἀρχιερέας ἢ τινὰς τῶν σοφῶν ἑμάλαις, ἢ καὶ ἄλλοις τισὶ λόγοις τὸν ἀκροατὴν δοκοῦσι συνειτώτερον ποιεῖν ἑαυτοῦ. παρῆναι καὶ ἀκροᾶσθαι τὸν Μιχαὴλ· εἰ δὲ ποτε συμβεθῆκει τὸν Μιχαὴλ μὴ παρῆναι ταῖς ἀγωνιστικαῖς ἑμάλαις τοῦ βασιλέως, μετακαλεῖτο τοῦτον διὰ πολλῶν ὡς δὴ τι προῦργου ποιῶν· σκοπὸς δ' ἦν αὐτῷ, τὸ ἐμφανὲς μὲν, ὡς ἂν αὐτῷ περιποιήσῃ τιμῆν, καὶ Ῥωμαίους πείσῃ ὡς ἔγγονο βασιλέως αὐτῷ προσέχειν· τῇ δ' ἀληθείᾳ, πρὸς τὸ μελετώμενον αὐτὸν τῆς ἀρχῆς ἐξακίῃσαι ὕψος, καὶ πρὸς παῖραν ἀναγαγεῖν διοικήσεως πραγμάτων βασιλικῶν· καίτοι τε αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Ἀνδρόνικος, μετὰ τὰς συμβάσεις, ἃς ἐποίησατο πρὸς τὸν ἔγγονον καὶ βασιλεῖα τὸν νέον Ἀνδρόνικον, ἑαυτὸν ἐξαιτιώμενος περὶ τοῦτου, οὐκ ἐκ περινοίας τινὸς ἢ κακούργου σκέψεως ἔλεγε τὰ κατὰ τὸν Μιχαὴλ γεγενῆσθαι, ἀλλ' ἀπεριέργως οὕτω καὶ ἀπλῶς ἐκ τοῦ συντυχόντος· καὶ ἦν ἂν ταῖς τοιοῦτοις λόγοις ἰσχυρὰ πίστις, τό τε τοῦ βασιλέως ἀξίωμα, καὶ τὸ, διὰ βίου παντὸς αὐτὸν τῇ ἀληθείᾳ προσέχειν, εἰ μὴ τὰ τῶν πραγμάτων τέλη τὰς ἀρχὰς ἀπέδειξαν ἑαυτῶν οὐχ ὡς ἔτυχεν οὐδ' ἐκ τοῦ συμβεθῆκότος, ἀλλ' ἐκ περινοίας καὶ σκέψεως οὐ δικαίας γεγενημένης· σκοπεῖτον δὲ ἐκ τῶν πραγμάτων.

#### Jacobi Pontani notæ.

δατάς. De orbe illo doctrinarum loquitur, qui septem artibus liberalibus definitur. Quæ aliqui etiam juncto verbo ἐγκυκλιοναδσία vocari solet. Verum a me nomen ipsum orbis exprimi haud necesse fuit, quando res clara est.

(38) Gregoras alias causas duas affert, quæ tamen huic a nostro allatæ nihil repugnant: *Eum, inquit, annum ætatis 15 ægentem accersitum, inter aulica ministeria assumit: primum, ne ab omnibus neglectus, fame periret; deinde fortasse, ut sanguine imperatorio oriundus, affinitate cum aliquo ex finitimis hostibus jungeretur, pacemque conciliaret, et Romanos, Romanamque rem adjuvaret.* Pergit deinde paucis indicare, quo loco apud senem fuerit, in quo noster est copiosior: *Cum autem, inquit, in pulatio versaretur, brevi tempore imperatoris animus ita sibi conciliavit, ut et ipsi imperatoris filii ei inviderent, Andronicus vero Junior imperator irasceretur, molestæque ferret, insignem illum sui amorem*

*apud senem languescere, erga novitium vero illum et subdititium vehementer crescere.* Ostendit præterea, quomodo annos natum 25 cuidam Mæcedonicæ provinciæ præfecerit, et ejus encomium textit. Lege lib. viii. paulo post principium.

(39) Plinius Vespasianum alloquens Præfatione Historiæ suæ naturalis, imperatorem ait in excelssissimo humani generis fastigio positum. Nobiles, ac præsertim principes, reges, imperatores non est verisimile mentiri velle, quia id summa eorum ingenuitas non permittit: et quia nulli hominum generi scædus est mendacium. Nam cum ob duas plerumque causas mortales mentiantur, vel ut jocentur scurriliter, vel ut aliquam sibi utilitatem, compendiumque pariant, in viros tales neutrum convenit, quos et summa gravitas decet, et qui magis habent quod aliis dent, quam indigent quod ab aliis accipiant. Nec minus odit Deus divitiæ mendacem, quam pauperem superbium.

## CAPUT II.

*Origo dissidii inter Andronicos imperatores. Cantacuzeni in recusatione juramenti libertas. Nepotis cum Syrgianne colloquium de salute et dignitate retinenda, mutuusque inter nepotem et Cantacuzenum amor. Hujus et Syrgiannitis in Thracia consultiō.*

Ἔθους γὰρ ἐπικρατοῦντος παρὰ Ῥωμαίους, ἐπι- A  
δὴν ἀπολίπη τὸν βίον ὁ βασιλεὺς τοὺς μὲν ἐπιτρόπους  
τῶν ἐπαρχιῶν ἅπαντας, παραλύεσθαι τῆς ἀρχῆς· εἰς  
ἐν δὲ συνιόντας, ὄρκους βεβαιοῦν τὴν πίστιν τῷ ὑπο-  
λειπομένῳ βασιλεῖ, εἰ γὰρ εἰς ἔστιν ἢ καὶ δύο· εἴτ'  
αἴθρῃ οἷς ἂν αὐτῷ δόξειε τὰς ἀρχὰς ἐγχειρίζειν,  
ᾧριστο καὶ τότε παρὰ τοῦ βασιλέως, μετὰ τὴν τοῦ  
υἱοῦ καὶ βασιλέως τελευτὴν Μιχαήλ, τοὺς τε ἐν τέ-  
λει καὶ τοὺς ἐν ἀξιώμασι πάντας, μέλλοντας καθ-  
ίστασθαι πρὸς ἀρχὰς, ὄρκους ἔμπεδοῦν τὴν πίστιν  
ταῖς βασιλευσίν. Ἐτελοῦντο τοίνυν οἱ ὄρκοι, οὐ κατὰ  
τὸν πρότερον συνήθη τύπον· ἔτι γὰρ καὶ Μιχαήλ ἐν  
ζῶσιν ὄντος τοῦ βασιλέως, εἰπερ ἐδέησέ τινα ὄρκου  
δοῦναι πίστιν τοῖς βασιλευσίν, προσαριθμησάμενος  
τὰ ἄγρια ἐν οἷς ὤμνουν, εἴτα στέργειν ἔλεγε καὶ βα-  
σιλέα, πρῶτον μὲν Ἀνδρόνικον τὸν καὶ πρεσβύτε- B  
ρον τῷ χρόνῳ καὶ πατέρα τῶν βασιλέων, καὶ τὴν  
αὐτοῦ γαμετὴν· εἴτα μετ' ἐκείνον, τὸν υἱὸν αὐτοῦ  
Μιχαήλ ὁμοῦ τῇ συζύγῳ· καὶ τρίτον τὸν νέον Ἀν-  
δρόνικον, υἱὸν μὲν ὄντα τοῦ Μιχαήλ υἱῶν δὲ Ἀν-  
δρόνικου· τοῦ τοιούτου ἔθους ἀπὸ τῶν χρόνων ἀρξα-  
μένου τοῦ πρώτου βεβασιλευκότος Παλαιολόγου τοῦ  
Μιχαήλ· πρότερον γὰρ οὐκ ἔξῃν τῷ παιδί τοῦ βα-  
σιλέως ὄρκους ἀποδιδόναι· ἀλλ' οὐδὲ παρασήμοις  
κκοσμηθῆσαι βασιλικαῖς, εἰ μὴ τοῦ πατρὸς αὐτῷ  
μεταστάντος τοῦ βίου, τὸ κράτος τῆς βασιλείας ἤδη  
καθαρῶς πρὸς αὐτὸν μεταβαίη. Ὡς περ ἔφημεν τοίνυν  
ἔτι τοῦ Μιχαήλ ζῶντος, τελοῦμένων τῶν ὄρκων,  
μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν ᾧριστο τοὺς ὀμνύοντας  
πρὸς μόνον τὸν πρεσβύτερον Ἀνδρόνικον ποιείσθαι C  
τοὺς ὄρκους, καὶ ὃν ἂν αὐτὸς βασιλέα Ῥωμαίων  
καταστήσῃ, τὸ τοῦ νέου βασιλέως ὄνομα Ἀνδρόνι-  
κου παντάπασιν ἐκβαλόντας· τοῦτο πάντας μὲν  
ἰνίσαε τοὺς συνετωτέρους Ῥωμαίων, καταστοχαζο-  
μένους ἤδη τὴν μέλλουσαν ἔσεσθαι τῶν Ῥωμαϊκῶν  
πραγμάτων φθορὰν ἐκ τῆς ἀναφυομένης μεταξὺ τῶν  
βασιλέων στάσεως καὶ διαφορᾶς. Τῷ δέει μέντοι τοῦ  
κρατοῦντος ἄκοντες πάντες ὤμνουν ὡς ἐκελεύοντο  
πλὴν ἐνὸς μόνου τοῦ Καντακουζηνοῦ Ἀνδρόνικου τῇ  
τοῦ πρᾶκοιμωμένου τετιμημένου ἀξίᾳ· οὗτος γὰρ  
χρησάμενος παρρησίᾳ κατὰ καιρὸν, ἀθέτησιν ἔλεγεν  
εἶναι τοῦ Θεοῦ φανεράν, εἰ μὴ καὶ τὸν νέον βασιλέα  
Ἀνδρόνικον συμπαραλάβοι τοῖς ὄρκοις· τοῦτον γὰρ D  
τὸν τρόπον καὶ πρότερον ὄμωμοκέναι. Διὸ καὶ αἱ ἐπὶ  
τῆς ὀρκωμοσίας τεταγμένοι, συνιδόντες τὴν ἐνστα-  
σιν τοῦ ἀνδρὸς ὡς βικαῖα, ἀκιντες μὲν, ὁμῶς δ' οὖν  
συνεχώρησαν αὐτῷ τὸν πρότερον τύπον ἐκδέσθαι  
τοῦ ὄρκου. Τοῦτο διη παρ' αὐτῶν γνωρίσας καὶ βα-  
σιλεὺς, βαρέως μὲν ἤνεγκε τὴν τοῦ ἀνδρὸς παρρη-  
σίαν, τοῦ δὲ μὴ τινα ταραχὴν ποιῆσαι τὴν πρὸς

Cum increbuisse apud Romanos consuetudo, ut  
demortuo imperatore provinciarum praesides om-  
nes magistratu vacarent et in unum coeuntes im-  
peratori supersediti, si unus esset, aut etiam duobus,  
fidelitatis sacramentum dicerent, deinde, quos  
ille delegisset, praefecturas recipere, edixit etiam  
tum imperator, ut extincto Michaelis filio collega,  
13 quicumque magistratus gererent et dignitates  
obtinerent, si eas sibi confirmari optarent, novo  
sacramento imperatoribus sese obstringerent. Ex  
quo jusjurandum dabatur illud quidem, non ta-  
men veteri ac solemniori more dabatur. Nam viva  
adhuc Michaelis, percensitis antea sanctis quae  
testabantur, tum se agnoscere et amplecti profite-  
bantur imperatorem, primum quidem Andronicum  
B (utpote annis grandiorum imperatorumque paren-  
tem) et imperatricem: deinde filium ejus Michael-  
lem item cum conjuge: tertio loco Andronicum  
Michaelis progenitum, Andronici nepotem: hac  
consuetudine a temporibus Michaelis ex Palaeologis  
primi imperatoris introducta. Ante illam siquidem  
aetatem imperatoris filio non jurabatur, neque  
eum insignibus imperatoris cohonestare licebat,  
nisi patre jam lumine casso, imperialis ad eum  
potentia citra controversiam devolveretur. Itaque  
juramentis, eo modo quo diximus, Michaelis supe-  
rante conceptis, post ejus e vita discessum lata  
lex est, ut Andronicum seniori tantum et quem  
sibi consortem allegisset, nomine Andronici junio-  
ris penitus ejecto, jurato fides firmaretur. Quae  
res prudentioribus Romanorum universis pestem  
et exitium in Romanam rempublicam ex subo-  
riente inter imperatores dissidio distractioneque  
incubiturum, suspitione praecipientibus luctuosa  
accidit. Nihilominus dominantis timore subacti,  
omnes iuxta praecipitum juramenti religionis se de-  
vinxerunt, extra unum tantummodo Joannem Can-  
taezenum. Qui honore praefecti sacri cubiculi (40)  
ab Andronico insignitus, tempestiva loquendi  
libertate adhibita, Deum a se manifeste contem-  
ptum iri dixit, nisi item junioris imperatoris An-  
dronici jurando meminisset: ad eum quippe mo-  
dum etiam prius juravisse. Quamobrem qui adju-  
rabant, seu qui juramentum deferebant, non inju-  
ria virum acrius obniti ac repugnare cernentes,  
ut se ex antiqua formula sacramento constringe-  
ret volentes nolentesque permisissent. Id simul  
ex eis senior rescivit, hominis confidentiam inique  
passus, ne tamen si illum premeret urgeretque  
severius, turbarum aliquid efficeretur, conniven-

Jacobi Pontani notæ.

(40) Παρκασιώμενος Græce, Latine *accubitor*,  
et usu verbi liberiore, *custos*. Sed sine contro-  
versia ea dignitas designatur, quam tribus vocibus  
expressimus. Paulo infra, μέγας δομέστικος, et ita

deinceps semper nominatur (minoris Andronici in-  
telligi): quæ tamen dignitas, quando in eum col-  
lata sit, nusquam indicatur.



dum et ipse censuit. Nepos comperto quid ageretur, illico animum graviter vulneratus, proemiaque hujuscemodi ad eversionem atque interitum suum spectare auguratus, dolorem silentio dissimulat cor suum comedens, ut Homerus ait (41), ac ne verbis quidem tenuis in avum I. contumax, ac superbus videri studens. Atque ille quidem sic tacitus sedebat, cum quidam perillustri prosapia oriundus, cui materum genus e sanguine imperatorio (42), pater autem apud Comanos (qui Joanni Batatzæ imperium capessenti se dederant [43]) nobilissimus, barbare Sytzigan, nomine vero ejus, qui ipsum e sacro fonte susceperat (44), Syrgianes nuncupatus; hujus itaque Syrgiannis filius patri cognominis, noctu imperatorem nepotem cum convenisset, istiusmodi verbis eum affatus est: Credo equidem, imperator, novas hæcce machinationes tibi plane auditas esse: te autem, ut minime stultum, quoniam res tali exorsu evasura sit, conjectura providere decet. Illud profecto dici non potest, avum tuum dementia quadam, aut imperitia rerum huc prorupisse, cum se prudentissimum experientissimumque multis antehac exemplis probaverit. Nam nisi prius constabilisset et communiisset, quem splendida purpura induturus est (45),

Α ἐκεῖνον ἔστασιν, συνεχώρησ' καὶ αὐτός. Ὁ μέντοι νέος Ἀνδρόνικος ταῦτα μαθὼν, ἐπλήγη μὲν σφοδρῶς τὴν ψυχὴν, τὴν ἀρχὴν τῶν τοιούτων πραγμάτων εἰς αὐτοῦ καταστροφὴν ἀποβλέπουσαν ἔνοιῶν, ἔφερε δὲ τὸ ἄλγος σιγῆς, θυμὸν ἔδων, καθ' Ὁμηρον, καὶ οὐδὲ λόγῳ γούν ἐθέλων δόξειν ἀπαυθαδιάζειν πρὸς τὸν πάππον καὶ βασιλέα. Ἐκείνος μὲν οὖν οὕτω καθήτο σιγῆς· εἰς δὲ τις τῶν ἐπ' εὐγενείᾳ λαμπρυνομένων, καὶ τὰς σειρὰς ἐλκόντων τοῦ γένους μητρόθεν μὲν ἐξ αἱμάτων βασιλικῶν, πατρός δὲ ἦν πατὴρ τοῦ πατρὸς Κομάνοις εὐγενεστάτου (οἱ προσεχώρησαν Βεζάντη τῷ βασιλεῖ τῆς Ῥωμαίων βασιλείας ἐπειλημμένῳ), Συτζιγάν βαρβαρικῶς καλυμμένου, ἐκ δὲ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἁγίου φωτισματος αὐτὸν ἀναδαξαμένου Συργιάνη ἐπικληθέντο· τούτου δὴ τοῦ Συργιάνη πατὴρ Συργιάνης, νυκτὸς τῷ νέῳ βασιλεῖ προσελθὼν, Πάντως ἤκουσται σοι, βασιλεῦ, ἔφη, τὰ καινουργήματα ταῦτα τὰ νέα· καὶ στογάζεσθαι τὸ τέλος τῶν πραγμάτων ἐκ τῆς ἀρχῆς ὄντι συνετῷ σοι προσήκει. Οὐ γὰρ ἔστιν εἰπεῖν ὡς ὁ σὸς πάππος καὶ βασιλεὺς, ἐξ ἀνοίας ἢ ἀπειρίας τοιαῦτα προήχθη δρᾶν· ὁ παρελθὼν γὰρ χρόνος καὶ ἐμπειρίαν πολλὴν καὶ φρονήσεως αὐτῷ μέγεθος μαρτυρεῖ, ἀλλ' εἰ μὴ πρότερον ὄν μέλλει τῷ τῆς ἀλουργίᾳ ἄνθει κοσμήσειν κατέστησεν ἐν βεβαίῳ, οὐκ ἂν ἀπιστῆσαι σε ταύτης

#### Jacobi Pontani notæ.

(41) Locus est de Bellerophonte *Iliad.* ζ, qui ab Antia, Præti Argivorum regis uxore, apud virum falso accusatus, quod se de stupro appellasset, ab eodem cum litteris ad Jobaten Lyciorum regem socerum missus, et ab illo periculis magnis obiectus est, quæ tamen vicit. Postmodum illis exosus factus, in locis solis oberrabat, hominum congressus fugiens, ac se tristitia et dolore macerans: Versus Homeri cum Latina M. Tullii interpretatione apponam:

Ἦτοι δὲ χακπαῖδον τὸ ἀλγῆτον οἶος ἀλάτο.  
Ὅν θυμὸν κατέδων, ἥατον ἀνθρώπων ἀλειώνων.

Qui miser in campis mærens errabat Aleis,  
Ipse sum cor edens, hominum vestigia vitans.

Germani istuc, cor suum comedere, ἐμφατικῶς; exprimiunt, *er frisst sich selbst*, hoc est, comedit, absunit se ipsum. Mæror enim vehemens, ac diuturnus, seu immensa et longa animi ægritudo corpus labefacit, ad cutemque et ossa redigit: quod Artemisiam reginæ Carie Mausolum maritum ἀπαρλοθῆτως lugenti contigit, de qua Cicero in Tuscul.: *Ut Artemisia illa Mausoli Carie regis uxor, quæ nobile illud Halicarnassi fecit sepulcrum, quandiu vixit, vixit in luctu, eodemque etiam confecta contabuit.*

(42) E familia imperatoria erat hæc femina, quæ dynastæ barbaro et Comano nupsit, Cantacuzeni cognata. Nam et Scythis principibus, ut audivimus, imperatores Constantinopolitani locabant filias suas, ut Cantacuzenus Orhani Persæ, seu Turcæ potius Theodoram filiam nuptum dedit.

(43) Hoc ἐν παρενθήσει dictum, quam Græci notare non solent: quo attentiosem oportet esse interpretem. Verisimile sit, Sytziganum istum barbarum cum uxore Constantinopolim migrasse, ibidemque susceptis Christianorum sacris habitasse, et in eadem urbe Syrgianem filium genuisse.

(44) Hos quidam susceptores, alii compatres vocant: debent enim cura paterna, pro quibus in baptismo spondent, in Christianis institutis eru-

diendos suscipere, et in eo paternam illorum curam gerere. Nisi quis malit ab eo dici susceptores, quod infantem vel ablundum salutari fonte, vel ablutum suscipiunt in ipsa brachia. Græcæ est, ἀπὸ τοῦ ἁγίου φωτισματος αὐτὸν ἀναδαξαμένου, qui eum a sancta illuminatione suscepit. Quod Latini dicunt, voce e Græco fonte cadente, baptizari, a βαπτίζεσθαι, id Græci præterea aliis tribus efferrunt, φωτίζεσθαι, σφραγίζεσθαι, καθαιράσθαι, illuminari, obsignari, purgari. Quæ tamen, si verborum ipsorum vim et sensum velimus exprimere, non sic reddenda sunt, sed, *baptismo abluī, sacro fonte tingi, salutari aqua perfundi, sacro rore tingi, celesti fonte lustrari*, et aliis compluribus modis, quos Latinitatis studiosi haud ignorant. Dies autem ille, quo Christi baptizati memoria celebratur, et in diem Epiphaniæ in Latina Ecclesia incidit, a Græcis Patribus φῶτων ἡμέρα nominatur, *dies luminum*: siquidem φωτισμὸν ἀντὶ βαπτισματος; frequenter accipiunt. Ita Gregorius Nazianzus orationem eo die habitam inscripsit, *Εἰς τὰ ἅγια φῶτα, In sancta lumina*. Qui ergo festum luminum apud Græcos esse festum Purificationis Mariæ volunt, falluntur. Fons autem in basilicis, ut notavit Brissonius commentario de feriis Christianis, proprio et baptismi officio specialiter dicato loco concludebatur, cujus appellationem Latini verborum inopes a Græcis mendicantes, locum eum baptisterium nuncupant. Græci suum illud Latinis commodatum verbum intempesive repetere nolentes, φωτιστήριον dicunt, Ambrosius, *regenerationis sacrarium*. Et recens baptizati tum νεόφωτοι, tum νεοφώτιστοι appellabantur.

(45) *Quem ornatus est ornatu purpuræ.* Ἄνθος quippe etiam ea notione est, qua κόσμος; sed μεταφορικῶς, ut Latinum, flos, sæpe decus, elegantiam, pulchritudinem, et ornamentum quoddam significat. At certe ἀνός, hic potius ipsum κάλλος τοῦ βάρματος, tincturæ, sive coloris purpurei nitorem ac venustatem quandam designat.

ἀναφανδόν. Τὸ γὰρ σε μὲν ἐκβαλεῖν τῶν ὄρκων, ἀν-  
 εἰσαγαγεῖν δὲ ἂν αὐτὸς καταστήσῃ, οὐδὲν ἄλλο  
 δύνασθαι μοι δοκεῖ. Δεῖ δὲ σε βουλευσασθαι περὶ  
 τοῦ πράγματος συνेतῶς· οὐ γὰρ περὶ μικρῶν καὶ  
 εὐκαταφρονητῶν βουλεύσῃ· ἀλλ' ἢ καλῶς ζῆν, ἢ μὴ  
 ἀτίμως ἀποθανεῖν. Ἐγὼ δ' ἐμυτὸν παρὶξω σοὶ  
 προθυμότερον πρὸς ἅπαν' τὸ προσταττόμενον ἐτοι-  
 μως ἔχοντα μὴ πράγματα μόνον καὶ κτήματα, ἀλλὰ  
 καὶ αὐτὴν ζωὴν ὑπὲρ τῆς σῆς προέσθαι τιμῆς. Τού-  
 των τῶν λόγων ἀκούσας ὁ βασιλεὺς, τῆς μὲν εἰς ἐμέ  
 σου φιλίας ἕνεκα καὶ προθυμίας, ὁμολογῶ σοὶ χάριν,  
 ἔφη, πολλήν· ἐπεὶ δ' ὁ μέγας δομῆστικος ὁ Καντα-  
 κουζηνὸς Ἰωάννης καὶ σοὶ μὲν οἰκείως διάκειται  
 πάνυ καὶ φιλικῶς, ἐμοὶ δὲ συνδέεται δεσμοῖς φι-  
 λίας ἀρβήκτοις ἐκ βρεφικῆς ἡλικίας ἄχρι καὶ δεῦρο  
 συνηυξημένης ἡμῖν, καὶ εἰς βάθος προκοφάσης  
 τοσοῦτον ὡς δοκεῖν τὴν μὲν ἐμὴν ψυχὴν τὸ ἐκείνου  
 σῶμα κινεῖν, τὴν δ' ἐκείνου ψυχὴν ἐν ἐμοὶ κινεῖσθαι,  
 καὶ ταῦτα καὶ λέγειν καὶ πράττειν ἅπερ ἂν ἐγὼ  
 βούλωμαι, καὶ τρόπον τινὰ τὰς ἀμφοτέρων ψυχῶν  
 συνακαίσας εἰς μίαν, ἀμφοτέρα τὰ σώματα κινεῖν.  
 Ἐπεὶ τοίνυν συμφυῶς οὕτως ἔχομεν πρὸς ἀλλήλους,  
 οὐκ ἀνεκτὸν ἡγοῦμαι μόνος τι βουλευσασθαι περὶ  
 ἐμαυτοῦ κἄν ἐν ἐσχάτοις κινδύνοις συμβαίῃ περι-  
 πασεῖν. Ἄλλ' ἐπεὶ σὺ πρὸς Θρᾶκην ἀπέρχῃ τῆς  
 ἐκείνου διάδοχος ἐσόμενος ἀρχῆς, γράμματα πρὸς  
 αὐτὸν λαθὼν τῆς ἐμῆς χειρὸς ἂν πιστεύσῃ πρὸς  
 λόγους σοὶ συνελθεῖν, (ἄλλως γὰρ οὐ θαρβήσειεν ἂν),  
 ταῦτ' ἐπίδος αὐτῷ. Καὶ συνελθόντων ὑμῶν εἰς ἐν,  
 καὶ βουλευσαμένων περὶ τῶν προκειμένων, ἅπερ ἂν  
 ὑμῖν δόξῃ λυσιτελεῖν καὶ ὠφέλιμα, ταῦτ' ἔσται συν-  
 δοκούντα κἀμοί. Πέπεισμαι γὰρ ἀκριδῶς, ὡς εἰ μὴ  
 θεὸς οἷς οἶδε τρόποις τὴν ὑμῶν σφήλαις γνῶσιν, οὐκ  
 ἂν ἀμάρτοι τοῦ καλοῦ καὶ λυσιτελοῦντος καὶ ὠφε-  
 λίμου, καὶ φρονήσεως ὀφείας ἕνεκα, καὶ πείρας  
 πραγμάτων πολιτῶν, καὶ τῆς περὶ ἐμέ φιλίας  
 ἀφρας καὶ συναφείας. Τούτων οὕτω βῆθέντων, τὰ  
 γράμματα λαθὼν ἐκ βασιλείας ὁ Συργιάννης, ἐχώ-  
 ρει πρὸς Θρᾶκην· ἔνθα δὴ τῷ μεγάλῳ συγγενόμενος  
 δομῆστικῷ, καὶ τὰ τε συμβάντα γηγορίσας αὐτῷ,  
 καὶ τὰ τῷ βασιλεῶς γράμματα ἰχχειρίσας, ἐβου-  
 λεύοντο περὶ τῶν παρόντων, καὶ δύο καὶ τρισὶν  
 ἡμερῶν ἡμέραις. Καὶ ποικίλης καὶ πολυειδοῦς  
 τῆς βουλῆς γενομένης (ἐπεὶ περὶ τῶν μεγίστων  
 ἦν ὁ ἀγών), καὶ πολλῶν βῆθέντων παρ' ἀμφο-  
 τέρων (ἐπεὶ καὶ φρονήσεως ἕνεκα καὶ πείρας  
 στρατηγικῆς τοῖς μάλιστα πρώτοις τῶν Ῥωμαίων  
 συνημιλλούντο), τέλος ὁ μέγας δομῆστικος εἶπε  
 τοιαῦτα·

A non te eadem palam privatum iret. Etenim quid  
 aliud sit, nomen tuum formula jurandi exclusisse,  
 ejus contra, quem ipse cooptaverit, inseruisse,  
 ego non intelligo. Quoniam igitur non parvæ et  
 floccifaciendæ res aguntur, sed quo pacto vel cum  
 honestate vivas, vel citra dedecus ignominiam-  
 que pereas, tute tibi sapienter consulas, atque  
 prospicias necesse est. De me hoc tibi habeo pol-  
 liceri, ad omnia mandata tua conficienda, nec ad  
 facultates modo omnes, sed ad vitam quoque pro  
 dignitate tua contemnendam paratissimum fore.  
 Finierat, cum sic excepit imperator : Quod m-  
 tanto per te diligis, et in mea causa tantam alacritate  
 præ te fers, immortales tibi gratias ago.  
 Cæterum quia Joannes Cantacuzenus magnus do-  
 mesticus et in intima familiaritate tua versatur,  
 et irruptis tecum amicitia vinculis conjungitur,  
 quæ inde ab infantibus (46) usque ad hanc diem  
 nobiscum accrevit et tantis auctibus est cumulata,  
 ut utriusque anima in alterius corpore habitare,  
 seu animæ duæ in unam conflatae amborum artus  
 regere videantur, vigetque inter nos sermonum et  
 actionum summa consensus : quia, inquam, nos  
 duo animis usque adeo coaluimus, scelus consci-  
 scerem, si, quanquam in extremum periculum  
 præcipitatus, de rebus meis sine illo consultarem.  
 Sed cum tu in Thraciam pro illius successore  
 abeas, manu mea exaratam epistolam ei red-  
 des, quo fide facta tecum congrediatur : alioqui enim  
 fortasse non audebit. **15** Quæcunque autem vobis  
 super præsentis statu meo deliberantibus conducere  
 et expedire videbuntur, apud me quoque in simili  
 æstimatione futura sunt. Prorsus enim ita sentio,  
 nisi Deus, modo quo ipse novit, mentibus vestris  
 caliginem offuderit, vos ut intelligentia pollentes,  
 non mediocri reipublicæ usu præditos, mihique  
 omnibus necessitudinibus conjunctissimos, ab eo  
 quod honestum, frugiferum et conducibile est,  
 opinione et sententia nequaquam abituros. His inter  
 se dictis, Syrgiannes cum litteris in Thraciam  
 discedens eas Cantacuzeno reddit, et in colloca-  
 tione quæ Constantinopoli acciderint enuntiat. Tri-  
 stium deinceps in consultationem impendunt. Cum  
 diversa et multifaria in medium allata essent (de  
 negotio quippe in primis magno et arduo laboraba-  
 tur) et uterque non pauca dixisset (prudencia enim  
 civilis et experientia militari cum laudatissimis  
 quibusque Romanorum certabant), tandem Canta-  
 cuzenus sic cepit :

### CAPUT III.

*Cantacuzeni ad Syrgiannem oratio. Dolet de re tam ancipiti et periculosa dicendum sententiam; nepotem laudat et miseratur: futuram calamitatem præsentit: amicitiam justitiæ se prælatum negat: elabendum potius aliqno, quam armis, citra ultimam necessitatem, decertandum affirmat.*

Ποιῶν ἂν ἡλλαξάμενην πραγμάτων, ὧ βέλτεστε  
 φιλῶν, ἢ μάλλον καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς οὐκ ὀλίγου

Multa ego, amicorum optime, imo, enimvero non  
 parum de reliqua vita mea præoptarem amittere,

Jacobi Pontani notæ.

(46) Cantacuzenus cognatus imperatori Andro-  
 nico juveni æqualis et amicissimus ab ineunte ætate,  
 et ob animi candorem sermonumque veritatem

et morum commoditatem charissimus. Gregoras  
 lib. viii.

quam ut esset ad nos delata hujusmodi consultatio, ubi utrumvis evenerit, citra grande periculum evenire non potest. Qui de aliis rebus in consilium veniunt, his ratiocinando licet concludere, tali modo rebus euntibus, bene, alio male omnino eventuras. In hac vero, qua de in præsens quaerimus, si pars deterior meliorem vicerit, moriendum erit: sin, quæ apparet melior, deteriorem superaverit, quas non calamitatum Iliadas subire oportebit? Etenim si exitum sortita fuerint quæ imperator noster adversus nepotem coquit, ad malorum perferendorum magnitudinem accedere nihil poterit. Hominem namque pluribus æquiparandum (47) prudentia, cum prudentissimis de palma contendentem, fortitudine animi post se alios longe relinquentem, ingennitate, et naturæ habilitate ad tantam imperii molemi suis humeris sustinendam idoneum, amicitia et scientem, et conservantem leges, et ut universe dicant, commune humani generis **16** ornamentum (48) sic indicta causa gravissimorum criminum damnari (49), atque aut vitam omni morte acerbiorum exigere (qui enim heri et nudius tertius (50) ut imperator adorabatur et colebatur ab omnibus (51), hodie despicitur, et injuriose tractatur, atque unus de circumforaneis seu ex infima plebe reputatur), aut contra jura omnia, contraque præscriptum rationis ad mortem mitti continget. Quod si qua via discrimen capitis effugerit, tum jam poeta quopiam tragico indigebimus, qui clades et ærumnas a Romanis vicissim importandas cum gravitate ac miseratione decantet. Quis enim vel lignis ac lapidibus stupidior non cogitatione præcipit, inter imperatores flagrante discordia, neces-

Α μέρους τινός, μή τήν βουλὴν εἶναι περὶ πραγμάτων προκρίσθαι τοιούτων, ὥστ' ἀμφοτέρωθεν ἔχειν τὸ ἐπικινδύνουν οὐκ ὀλίγον, ὅπως ἂν ἀποβαίη. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων πραγμάτων βουλευομένοις, ἔστι συνάγειν ἐκ λογισμῶν, ὡς, ὡς μὲν ἀπαντησάντων, σήσει κελῶς· μή οὕτω δέ, τούναντίον ἅπαν ἂν ἀποβαίη. Ἐφ' οὗ δὲ νῦν βουλευόμεθα, εἰ μὲν νικήσει τὰ χεῖρω, τῆς ζωῆς ἔστιν ἔκπεσείν· εἰ δὲ τὰ δοκοῦντα βελτίω γένηται κρείττω, κακῶν ἐστὶν προσδοκᾶν ἀνάγκη. Τοῦ βασιλέως γὰρ ἡμῶν τοιαῦτα βουλευομένου περὶ τοῦ ἐχθροῦ καὶ βασιλέως, εἰ μὲν εἰς πέρας ἔλθῃ τὰ μελετώμενα, οὐδεμίαν ὑπερβολὴν ἐλλείψει κακῶν. Ἄνθρωπον γὰρ πολλῶν ἀντάξιον ἄλλων, φρονήσει μὲν τοῖς πρώτοις τῶν πρωταίων ἀμφισθητοῦντα, ἀνδρῖα δὲ ψυχῆς πολλῆ τῷ μέτρῳ τοῖς ἄλλοις ὑπερνεκικῶντα, ἐλευθερίᾳ δὲ γνώμην, καὶ φύσεως ἐπιτηδεύουσι τῷ τοσοῦτῳ μεγέθει προσήκοντα τῆς ἀρχῆς, φιλίας δὲ εἶδῶτα καὶ τηροῦντα θεσμούς, ἄλλως δὲ κοινὸν ἀγαλμα τῆς φύσεως ὄντα, οὕτως ἐρήμην ἐπὶ τοῖς μεγίστοις ἀλῶναι συμβαίνει· καὶ ἡ ζῆν παντός θανάτου βαρύτεραν ζωὴν (ὁ χθὲς καὶ πρόην ὡς βασιλεὺς καὶ προσκυνούμενος καὶ τιμώμενος, σήμερον καταφρονούμενος καὶ περιυβριζόμενος, καὶ τῶν ἀγοραίων καὶ τοῦ δήμου νομιζόμενος εἷς), ἢ τεθνᾶναι παντός ἔξω καὶ δικαίου καὶ λόγου. Εἰ δὲ θυνηθεῖ τρόπῳ δὴ τινι τὸν κίνδυνον ἐκφυγεῖν, τότε ἤδη τραγικῶς τινος θεοσέμεθα ποιητοῦ τὰς συμβησομένας παρ' ἀλλήλων Ῥωμαίοις ἐκτραγυθίσοντος συμφοράς. Τίς γὰρ οὐκ ἔνοσθε κἄν ἀψύχων ἀναισθητότερος ἢ, ὡς διαστάντων τῶν βασιλέων, ἀνάγκη συνδιαστῆναι καὶ τὴν ἀρχὴν, καὶ μάχας συβραγῆναι παρ' ἀμφοτέρων μερῶν· καὶ ὡς περ ἐν νυκτομαχίᾳ συμπεσόντας ἄλ-

#### Jacobi Pontani notæ.

(47) Ad Andronicum suum accommodat, quod de medico Homerus protulit *Iliad.* A :

Ἴητρος γὰρ ἀνὴρ, πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων,

quo versiculo poetæ sapientissimi jure gloriantur medici: cujus sensus, medicus instar multorum, seu pro multis est, seu, multis æquiparari potest. Hoc vult, Andronicum multorum virtutes unum complexum, ita ut in singulis nemini cedat. Nota egregiam laudationem ex verbis, quæ continenter subjiciuntur.

(48) Vocein φύσεως de humana natura, id est, de hominibus ipsis prolatam accipio, quorum communiter decus et ornamentum fuisse (propter animi præstantiam videlicet) Andronicum suum testatur. In quovis rerum genere illud aliarum decus, gloria et ornamentum est, quod supra alias excellit. Et quia ἀγαλμα etiam exponitur oblectamentum, parum aberat, quin hoc totum, κοινὸν ἀγαλμα τῆς φύσεως, converterem, *amor ac deliciae humani generis*, recordatus ita Titum imperatorem Vespasiani filium nominatum esse, teste Suetonio, in ejus Vita, cap. 4.

(49) In Græco subaudienda est vocula, δίχη, cum illa, ἐρήμη. Est autem δίχη causa, judicium, ut ἐρήμη δίχη sit desertum judicium, seu desertum vadimonium. Composita vox est ἐρημοδικιον, quando quis ad diem non se sistit in judicio. Et ἐρήμην καταδικασθῆναι, vel, ut apud nostrum est, ἐρήμην ἀλῶναι, est, ob desertum vadimonium damnari. Potest etiam verti, *indicta causa damnari*,

quod nos fecimus; neuter enim, et qui vadimonium deseruit, et qui causam non dixit, ad judicium comparet; ita uterque videtur deseruisse, etsi alter reus est, qui vadimonio se obligavit; alteri fit injuria. Seneca *Medea* :

*Qui statuit aliquid parte inaudita altera,  
Æquum licet statuerit, haud æquus fuit.*

(50) Hac proverbiali hyperbole utitur non raro. Licet etiam reddere, *pronper, usperime, paulo ante, heri.*

(51) Verbum προσκυνεῖν, *adorare*, in sacrosanctis profanisque litteris creberrime ad homines, qui dii non sunt, accommodatur, dicunturque προσκυνεῖσθαι, *adorari*, id est, singulari quadam veneratione, corpore ad terram incurvato, affici. *Summissi petimus terram*, inquit *Æneas* lib. III in *Æneid.* Quem adorandi modum et gestum expressit pulcherrime Themistocles, dum regem Persarum per simulationem adoravit. Annulum enim cadere permisit, quem, cum se inclinans levasset, visus est suo minere perfunctus. Noster quoque satis clare libro II cap. 5, ubi Tamerchanes Phrygiæ satrapa ad imperatorem venit. Nam de ejus comitibus Persis, ὅτι μὲν ἄλλοι πάντες ἀπῶθεν τὸν βασιλέα προσκύνουν τὰς κεφαλὰς ἐπέσαντες ἐπὶ τῇ γῇ· *Cæteri quidem omnes imperatorem, antequam appropinquarent, capitibus humi submissis venerabantur.* Ista adoratio etiam hodie Barbaris in more est. Non igitur verebor προσκυνεῖν exponere, *adorare*, cum res tam aperta sit.

λήλους συγγενικῶν αἱμάτων ἐμπλησθῆναι καὶ φιλι-  
 κῶν; Καὶ ἐὼ ληλασίας καὶ πραγμάτων φθοράς, ἐν  
 αἷς διαφθερούμεν τὴν οἰκείαν ὡς πολεμίαν. Τί οὖν  
 ἐν τις βουλευσαίτο πρὸς τοσαύτην ἀνακύπτουσαν  
 βλάβητην κακῶν; Τὸ μὲν γὰρ τὸν νέον βασιλέα περι-  
 ρεῖν οὕτως ἐξ οὐδεμιᾶς αἰτίας προπηλακισθέντα  
 καὶ τὴν βασιλείαν ἀφαιρεθέντα, ἴσω; δὲ καὶ περὶ τὸ  
 ζῆν κινδυνεύοντα, οὐδὲν ἔμοιγε ἤττον θανάτου. Τὸ  
 δ' αὖ πάλιν πρὸ τοῦ προσήκοντος χρόνου πρὸς πόλε-  
 μον ἐτοίμους ὁφθῆναι, ὡς δοκεῖν καὶ τοῖς ἐξωθεν  
 αὐτοῦς ἡμᾶς ἐξεπίτηδες τὸν βασιλέα παρορμαῖν  
 πρὸς ἀποστασίαν τοῦ πάππου καὶ βασιλέως, ἀβου-  
 λίας εἶναι μοι δοκεῖ τῆς ἐσχάτης. Ἐγὼ γὰρ τοσοῦ-  
 του δέω πρὸς ἀποστασίαν τοῦ βασιλέως τὸν ἔγγονον  
 αὐτοῦ καὶ βασιλέα παρακινεῖν, ὥστε, καὶ τοι τοῦτον  
 πάνυ φιλιῶν, καὶ ὡς ὁρᾷς ἐτοιμος ὢν καὶ τὴν ψυχὴν  
 αὐτὴν ὑπὲρ αὐτοῦ προσέθαι, εὖ ἴσθι σαφῶς, εὐκ ἂν  
 αὐτῷ συνέπραξα πρὸς οὐδὲν, εἰ γε τῆς ἀρχῆς αὐτὸν  
 ἐύρων προθυμούμενον ἀποστερήσει τὸν βασιλέα  
 χρυσάμενον πλεονεξία καὶ ἀρπαγῇ. Ἦν γὰρ ἂν  
 ἐκεῖνος μὲν οὐδὲν διαφέρων Ἀβσσαλώμ, Ἀχιτόφελ  
 δ' ἐγὼ. Τοιγαροῦν ἐπειδήπερ εἰς τοιαύτην συνηλά-  
 θημεν ἀνάγκην πραγμάτων, δεῖν εἶναι νομίζω τὸ  
 μέσον ἐλομένους, ἐκατέρων ἀποσχίσθαι τῶν ἄκρων·  
 καὶ μήτε ἄμελῶς πάνυ καὶ βραθύμως διάγειν, ὡς  
 μηδὲν προσδοκώμενου δεινοῦ, μήτ' αὖ πάλιν ἀπε-  
 ρισκέπτως οὕτω καὶ θρασείως τὰ δοκοῦντα συμφέ-  
 ροντα πράττειν. Τοῦτα δὲ γένοιτ' ἂν, εἰ γε τὴν μὲν  
 προσδοκωμένην φλόγα τῶν πειρασμῶν σθενύομεν  
 ὅση δύναμις, συνέσει χρώμενοι καὶ εὐβουλίᾳ· τὸν  
 νέον δὲ βασιλέα καταστήσομεν ἐν ἀσφαλείᾳ, ὡς  
 μηδὲνα κίνδυνον ὑφορᾶσθαι, ἂν τῆς θαλάσσης ἐκτα-  
 ραχθείσης τὸ κλυδωνίον ὑπερξέσῃ. Εἰ μὲν οὖν τὰς  
 ἡμετέρας τε καὶ πάντων Ῥωμαίων ἀμαρτίας ὑπερ-  
 ιδῶν ὁ Θεὸς ἄνωθεν κατασθῆσει τὴν πρὸς οὐδοκωμέ-  
 νην φλόγα τῶν πειρασμῶν, τὴν καρδίαν τοῦ βασι-  
 λέως εὐθείαν ἀπεργασάμενος πρὸς βασιλεία τὸν νέον,  
 συγχὰ; αὐτῷ προσήκει χάριτας ὁμολογεῖν ῥυσάμενῶν  
 τῶν συμφορῶν. Εἰ δ' αὖ, ὃ μὴ γένοιτο, ἵνα πολλῶν  
 κακῶν πείραν Ῥωμαῖοι λάθωσιν, ἢ ψυχὴ σκληρυ-  
 θείσα τοῦ βασιλέως ἀνήκεστόν τι βουλευσεται περὶ  
 τοῦ ἐγγόνου, τότε ἤδη τῇ προκατασκευασθείσῃ  
 ἀσφαλείᾳ τὸν νέον θέμενοι βασιλέα, οὕτω χωρή-  
 σουμεν πρὸς τὸ πράττειν, τὸν Θεὸν προστησάμενοι  
 μάρτυρα τῆς ἀδικίας, καὶ τῶν πραττομένων ἐξετα-  
 στήν.

<sup>1</sup> II Reg. xv et seqq.

#### Jacobi Pontani notæ.

(52) Ad locum Pauli alludit, Actor. xvii, in cen-  
 sione ad Areopagitas Τοὺς μὲν οὖν χρόνους τῆς  
 ἀγνοίας ἀπεριδῶν ὁ Θεός. *Et tempora quidem hujus  
 ignorantie despiciens Deus.* Subjungit noster, τὴν  
 καρδίαν τοῦ βασιλέως εὐθείαν ἀπεργασάμενος, *cor  
 imperatoris rectum præstans*, ubi alium locum in  
 mente habuit, qui est Actor. viii. Sic enim sanctus  
 Petrus ad Simonem, oblata pecunia per manuum  
 impositionem Spiritus sancti communiteandi po-

sario seditionem in imperio exorituram, arma ar-  
 mis concursura : atque haud aliter quam per caecam  
 noctem conserto prælio, sublatoque in tenebris  
 discrimine, mutuum invasuros, ex cognatorum  
 amicorumque trucidationibus multo sanguine sese  
 cruentantes? Mitto direptiones ac vastitates, quibus  
 provinciam nostram periude ut hostilem regionem  
 deformabimus. Quid ergo adversus enascentem  
 tam multorum incommodorum propaginem remedii  
 excogitabimus? Mihi sane juniorem imperatorem  
 nulla sua culpa tam ignominiosæ habitum, et cum  
 imperio vitam quoque ipsam fortasse amissurum  
 negligere, mortis instar est. Rursum ante tempus  
 ad bellum comparatos apparere, ut ab exteris quo-  
 que de compacto nepotem ad defectionem ab avo  
 sollicitare existimemur, id ego in summa temeritate  
 numero : et ab ea mente tantum absum ut,  
 quamvis adolescentem valde amem charumque  
 habeam, et ut vides, ipsam insuper corpus meum  
 ejus causa projicere non recusem, tamen (pro  
 certo credas velim) non ei me usquam adiutorem  
 ac socium præberem, si ad avum principatu  
 per avaritiam et rapinas depellendum incumbere  
 animadverterem. Sic enim ipse Absalonem, ego  
 Achitophelem induerem<sup>1</sup>. Quoniam igitur in istam  
 necessitatem devenimus, ad officium pertinere  
 judico, vitatis extremis, in medio consistere : et  
 neque dissolute admodum ac desidioso vitam  
 transire, quasi nihil grave formidandum sit :  
 neque ita inconcubitate et audacter provisas  
 utilitates persequi. Id consequemur, si imminenti  
 tentationum flammæ consilii prudentia, quantum  
 in nobis est, occurrerimus, juvenemque impera-  
 torem in tranquillo ac tuto portu constituerimus :  
 ut, quamvis iratum pelagus vastos ad littora  
 fluctus volverit, ipse cujusque periculi timore vacet.  
 Quod si Deus nostra Romanorumque omnium  
 admissa despiciens (52) ac dissimulans, formi-  
 datum hoc malorum incendium cœlitus compres-  
 serit; si, inquam, cor seuis erga nepotem rectum  
 et sedatum præstiterit, crebras ei gratias pro cala-  
 mitatum amolitione debebimus. Sin contra (quod  
 idem Deus averruncet), ad Romanos multis malis  
 atterendos animus ejus obdurerit, et immanis  
 in nepotem consuluerit, tum jam eo in præparata  
 loci securitate collocato, divinum numen impietatis  
 injuriæque testem, factorumque interpretem et  
 judicem nobis proponentes, operi accingemur.

## CAPUT IV.

*Syrgiannes magni domestici consilium probat. Duæ urbes ad fugam deliguntur : Christopolis Adrianopoli præfertur. Cantacuzenus uxore Calliopoli relicta Byzantium venit, Andronico Juniori, quid decreverint, renuntiat : Alexium Apocauchum, obscurum hominem, sed prudentem, in gratiam Syrgiannis ei commendat. Andronicus consulta amplectitur, magnanimitatemque et æquitatem suam ostendit.*

Postquam magnus domesticus hoc maxime modo disseruit, Syrgiannes eadem, quæ ipse cum animo agitare locutum, seque omnibus, ut probe dictis, astipulari confessus est. Sed adhuc paulum requiri quo verbis effectus respondeat : quomocumque enim locum inventiendum, ubi Andronicus Junior tuto se teneat. Super quo communiter inquirentibus, visum ambobus, alterius horum solutam ei optionem esse : sive ut Adrianopoli, amplæ urbi et frequenti (53), præterea militare agmen haud modicum habenti, se crederet : cum præsertim et parens ejus Michael imperator, illic potius longinquo tempore degens, plurimorum amicitiam familiaritatemque adeptus esset, qui pro ejus filio summa voluntate dimicaturi viderentur : sive si is locus minus placeret (quia metueret ne, si avus spreta pietate exacerbatus, bellum quam pacem mallet, manum validam Constantinopoli ad se oppugnandum emitteret, quod propter vicinitatem facile posset), Christopolin se conferret, oppidum simul natura loci et muris firmum ac munitum : simul velut quoddam claustrum in medio utriusque climatis, Occidentales copias, quamvis ingentes et præliis assuefactas, **18** ab Orientalibus ac Threiciis acludens (54) : adhæc maritimum, et ad auxilia undecumque e mari accipienda situ commodum. Sic demum finita deliberatione, valeque invicem dicto (55), Syrgiannes in Thracia, ejus administrandæ causâ remansit : Cantacuzenus Constantinopolin iter intendit, uxore Calliopoli relicta, in qua urbe ut plurimum commorabatur ; partim quod ea propter munitionem ad Barbarorum irruptiones prohibendas idonea, partim quod cum tota classis ibidem staret, essentque triremes et classarii multi, indigenæ regionis expollabantur ac premebantur, nemine eos terrente, eorumque impetus

## Jacobi Pontani notæ.

(53) Orestiadem antea dictam hanc urbem quidam auctores sunt. Solebant sultani Turcici regnum auspiciari in ea civitate, quæ sedes esset imperii. Principio Turcis (capta Constantinopoli videlicet) fuit Prusa Bithyniæ, paulo ante mortem Osmanis ab Urchane filio capta, quæ licet honorem hunc non diu retinuit, ex pristina tamen prærogativa meruit, ut longissimi temporis spatio sultani Turcarum mortui, paternis et avitis istic monumentis, etiam diu post captam Constantinopolim, inferrentur. Postquam vero transvectis in Europam copiis, Murates I, Urchanis fil. Osmanis N. Hadrianopolim cepisset, eodem et regni sedes ex Asia commigrasse videtur, quod recte se facturos sultani ducerent, si rebus Anatolicis jam tranquillioribus, præcipuum militiæ robur jam Hadrianopoli velut in excubiis haberent : unde, momentis rerum ex usu suo gerendarum animadversis, progredi paulatim latius, et in Europæ viscera grassari possent. Leunclavius.

**A** Οὕτω τοῦ μεγάλου δομαστικοῦ διαλεχθέντος, πάντα μὲν εἶπεν ὁ Συργιάννης πρὸς γνώμην αὐτῷ εἰρησθαι, καὶ πᾶσιν ὡς καλῶς ἔχουσι συμφωνεῖν, πλὴν ὀλίγου τινὸς ἐνεῖν ἐπὶ τοὺς λόγους ἔλθειν πρὸς πέρας. Δεῖ γὰρ ἐξευρεῖν ὅπως ποτὲ καὶ ἦτις ἔσται ἡ τοῦ βασιλέως ἀσφάλεια. Κοινῇ δὲ συνδιασκεψάμενοι περὶ τούτου, ἔδοξεν ἀμφοτέροις αἰρεῖσιν προθεῖναι τῷ νέῳ βασιλεῖ τῶν δύο τουτωνὶ ἐτέρου · ἢ πρὸς τὴν Ἀδριανουῦ μεταβῆναι πόλιν, ἃτε μεγάλην οὖσαν καὶ πολυάνθρωπον, καὶ στρατιάν οὐκ εὐκαταφρόνητον ἔχουσαν ἰδρυμένην ἐν ἑαυτῇ · ἄλλως δ' ὅτι καὶ τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ τοῦ πατρὸς αὐτῷ (56) χρόνον ἐκεῖ διατρίψαντος μάλα συχνόν, πολλοὶ προσεγέγοντο αὐτῷ οἰκίῳ καὶ φίλοι καὶ βουλευσόμενοι μάλα προθύμως ὑπὲρ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ διακινδυνεύειν · ἢ εἰ μὴ τοῦτο βούλοιο (θεδῶς ὡς εἰ μὴ πρὸς συμβάσεις ὁ βασιλεὺς καὶ πάππος αὐτῷ, ἀλλὰ πρὸς πόλεμον ἄλλων ὑπὲρ τὸ δέον χωρήσει, παρεξυθελίς, βαδῖως σχήσων στρατιὰς συχνὰς ἐκπέμπειν πρὸς μάχην, οἷα δὴ πλησίον οὖσας τῆς Κωνσταντινου), πρὸς τὸ τῆς Χριστουπόλεως φρούριον ἀφικέσθαι · ἕνα μὲν ὡς ὃν καρτερόν ἐκ τε τῆς φύσεως τῆς κατασκευῆς, τοῦτό που καὶ τῶν τευχῶν, ἕνα δ' ὅτι καὶ ὡσπερ ἐπὶ κλειθρον κείται τῶν κλιμάτων ἐκατέρων μέσσην, τὴν θυτικὴν στρατιάν πολλὴν τινα οὖσαν καὶ πρὸς μάχας ἐξησχημένην τῆς ἐκ τῆς ἑω καὶ τῆς Θράκης διείργον · καὶ τρίτον, ὅτι παράλιον ὄν, καὶ τὴν ἐκ θαλάττης θενεδῆποθεν εὐκαίρως ἂν παράσχοιτο συμμαχίαν. Τοῦτο πέρας ἐπιθέμενοι τῇ βουλῇ, ἀλλήλοισ τε συνταξάμενοι, ὁ μὲν ἔμεινεν ἐν Θράκῃ ταύτῃ · ἐπιτροπεύων. Καντακουζηνὸς δ' ὁ μέγας δομέστικος τῆς πρὸς τὴν Κωνσταντινου φεροῦσας εἶχετο, τὴν σύννευον αὐτῷ καταλιπὼν ἐν τῇ Καλλίου πόλει · ἐν ταύτῃ γὰρ διετρίβε τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου · τοῦτο μὲν ὡς ἐπικαίρως ἔχοντος τοῦ χωρίου πρὸς τὰς ἐφόδους ἀντίστα-

(54) Arbitror ad hunc locum pertinere, quod scribitur a Gregora libro septimo, Andronicum seniore longum murum ad Christopolim a mari usque ad vicini montis cacumen exstruxisse, ut locus is se invito prorsus inaccessus esset iis, qui vel e Thracia in Macedoniam, vel e Macedonia in Thraciam iter haberent.

(55) Ἀλλήλοισ τε συνταξάμενοι. Vox συντάσασθαι sacris scriptoribus idem valet, quod ἀποτάσασθαι, in digressu salutem dicere. Quare συντακτήριος λόγος Gregorii Nazianzeni centum quinquaginta episcopis presentibus habitus, est ea oratio, quam primo quoque tempore discessurus pronuntiavit, et episcopis illis valedixit. Item apud Damascenum, libro, *Quod mortui viventium beneficiis juventur*, συντακτήριον θρηνην, est in ultimo digressu flere ac lamentari. Plura Billius, *Observat. sacrar. lib. 1, cap. 22.*

(56) Ita sæpius pro αὐτοῦ, ut infra.

σθαι τῶν βαρβάρων, τοῦτο δ' ἐστὶ καὶ τοῦ ναυτικοῦ παντὸς ἐν ταύτῃ κατεφωσμένου, πολλῶν ὄντων τριήρων πληρωμάτων, τοὺς ἐγγυρλοὺς συνδέβαιεν ἀρπαγὰς ὑπομένειν καὶ βίας, τοῦ φοβοῦντος οὐκ ὄντος καὶ τὰς ὀρμὰς ἐπέχοντος. Ναυτικὴ γὰρ ἀναρχία κρείσσων, τίς ἔφη, πυρός. Κατέλιπε δ' ἔχει τὴν γυναῖκα, τῷ δοκεῖν μὲν, ὡς οὐ βραδίως ἔχων ἐπισύρσθαι τὴν γυναικωνίτιν, τῇ δ' ἀληθείᾳ, ὅπως αὐτῷ πρόφασιν εὐπρόσωπον ὑπολίπηται· εἰ δέοι τῷ Συργιάννῃ συγγενέσθαι πάλιν καὶ εἰς λόγους ἔλθειν. Ἐλθὼν δὲ εἰς τὴν Κωνσταντίνου, καὶ τῷ νέφ βασιλεὶ προσελθὼν, καὶ τὰ τῆς βουλῆς ἀπαγγέλλας, εἶπε δὲ καὶ τὸν Ἀπόκαυον, ἄνδρα γένους μὲν ἀφανοῦς ὄντα, καὶ ταῖς τῶν δημοσίων πράξεσιν ἡσχολημένον (τῶν δημοσίων γὰρ ἄλλων τότε τὴν διάθεσιν ἐποιεῖτο), ἄλλως δὲ βαθείας ὄντα φρονός, καὶ δυνάμενον καιροῖς καὶ πράγμασι χρῆσθαι, προσοικειώσας τῷ βασιλεῖ, χάριν ἐν τούτῳ πλείστην τινὰ τῷ Συργιάννῃ κατατιθέμενος (ἦν γὰρ αὐτὸς τὸν μέγαν δομέστικον περὶ τούτου πολλὰ παρακεκληκώς), ἐν πᾶσιν εἶχεν ἐπινεύοντα καὶ συνουδοκούντα τὸν βασιλέα. Τοῖς βεβουλευμένοις δὲ καὶ τοῦτο προσέθηκεν ὁ βασιλεὺς, ὅτι, Τὸ μὲν ἡμῖν αὐτοῖς τὴν ἀσφάλειαν προετοιμάσαι, ὥστ' ἔχειν ἀποφυγὴν τῶν δεινῶν ἐπιόντων, καὶ τῶν πάντων συμφερόντων εἶναι μοι δοκεῖ καὶ τῶν ἀναγκαίων· διὸ καὶ τοῦτο χρὴ σπουδάσαι προύργου παντὸς εἰς πέρας ἰδεῖν ἔλθόν· μεγαλοφυχίας δὲ καὶ καρτερίας οὐδὲν ἐλλείπειν, ἀλλ' ἄχρι καὶ αὐτῆς διακατερεῖσθαι τῆς ἀκμῆς τῶν κινδύνων μένοντας ἐπὶ τῶν προτέρων· κἄν μὲν τινα σχώμεν τῆς καρτερίας καρπὸν, τοῦ βασιλέως ἴσως μεταβαλόντος, καὶ τῶν μελετωμένων καθ' ἡμῶν παυσαμένων, πάντοθεν ἂν ἔχοι καλῶς. Εἰ δ' οὐν, ἀλλὰ τοῦτο γε ἡμῖν περιέσται πάντως, τὸ μὴ δοκεῖν ἀσάφεια καὶ θρασύτητι τρύπων μηδὲ πλεονεξία γνώμης καὶ φιλαρχίᾳ, τοῦ βασιλέως καὶ πάππου κατεξανίστασθαι· ἀλλ' ἀδικουμένους καὶ τὰ ἔσχατα ὑπομένοντας, τὸν προὔπτον κίνδυνον ἀποδιδράσκειν. Καὶ ταῦτα μὲν βασιλεὺς ὁ νέος.

### 19 CAPUT V.

*Dirus ab avo nuntius. Altera, et antiqua causa inter imperatores dissidii, solutio videlicet vita nepetis, et avi in illum contumeliæ.*

Ὁ δὲ γε πρεσβύτερος τῷ πρὸς τὸν ἔγγονον μίσει τὴν καρδίαν μάλλον οἰδαίνων, ἀγγέλλει διὰ τινος αὐτῷ τῶν συγκλητικῶν· Οἴσθα πρὸ καιροῦ τινος αἰτησάμενός με τὸ βασιλικὸν ἀποθέσθαι σχῆμα, καὶ

Cæterum senior odio in nepotem crudeliore concepto, per senatorem quemdam (59) hæc ei nuntiat: meminisse ipsum, quomodo alias ab se contenderit, uti ejus bona venia liceret posito or-

Jacobi Pontani notæ.

(57) Genus hominum valde improbum nautæ, perjurum, mendax, naves alienas et homines despolians: quos apologo quodam notavit Æsopus, dum eos dicit in tempestate multa diis vovere, quæ cum in litibus salvi pervenerint, minime solvant; et cum quibus Bias navigabat impii, quibusque in sæva tempestate deorum opem implorantibus dicebat. *Tacete, ne vos illi hic navigare sensiant, nautæ potissimum erant.* Laertius, Euripid. *Hecuba*, ubi illa misera mulier captiva jam et serva mittit famulam, quæ petat a Græcis, ne quid in corpus filix Polyxene jam ad Achillis tumulum maclatæ designent illiberalius ac petulantius: Ἐν γὰρ μυρίῳ στρατεύματι ἀκόλατος ὄχλος, ναυτικὴ τ' ἀναρχία, κρείσσων πυρός. Nam in numeroſo exercitu indomita, seu infrenis turba est, nauticaque licentia, est

*Digne violentior.* Sumpsit ergo ab Euripide Cantuzenus, ut vides.

(58) In ms. hæc ætiologia non est.

(59) Nomina σύγκλητος et συγκλητικὸς, *senatus* et *senator*, quod mihi videor observasse, noster scriptor varie usurpat. Nunc enim proceres aulicos conciliumve aulicum, seu senatum imperialem, sive imperatorium, nunc belli duces conciliumve bellicum, et utrobique optimates, ac viros illustres primariosque sic appellat. Itaque raro transtulimus *senatus*, *senatores*, ne quis de civili senatu et senatoribus rem intelligendam putaret: fugienda est enim ὁμωνυμία. Hoc etiam loco, si placet, senatorem, virum nobilem Palatinum, aut consiliarium imperatoris, *einen Kammerherrn*, interpretare.

natu imperatorio privatum vivere, ac tum quidem se, quæ decuissent, respondisse : nunc autem petitione illa examinata statuisset, ex æquo et bono factam, petitaque concessurum, idque in præsens ei significatum velle, nihilominus successorem ejus præcipuo ipsum honore et amore dignaturum. Solio quidem haud assurrecturum accedenti, quando id privatis præstare imperatores morem non habent; quoties tamen accederet, stantem et erectum inventurum; qua ratione utrique dignitatem et jus suum conservatum iri. Hoc animo suo fixum immotumque sedere sciret. Respondit Andronicus nepos ea quæ paulo infra (60) ascribemus; verum prius memorandum est, unde quibusve momentis imperator ad huncce nuntium allegandum iuductus sit. Nepos primo anno supra vicesimum decurso, intra Byzantii fines (61) omne tempus conterebat, nec quamquam ultra sinebatur progredi. Qui juvenili inflatus spiritu, et naturæ acrimonia effrenatior, longioribus sibi peregrinationibus interdictum indigne ferebat; nec illi secus erat, quam si carcere clausus teneretur. Nihilominus necessitati se submittere, avj imperata facessebat, intereaque, prout res ferebat, solatiola sibi quærens, captandis per venatum feris in agro Byzantino, et decursionibus equestribus ita vacabat, ut præ hac cura et sollicitudine putaretur nec somnum posse capere. Hoc genus occupationum Illius ægerime ferens avus (62), adolescentem abpe-

Α εις ιδιωτου τάξιν τελειν· ἐγὼ δὲ τότε μὲν ἀπεκρινάμην ὅσα προσήκε· νῦν δ' ἐξετάσει τὸ πρῶγμα δοῦς, καὶ καλῶς ἔχειν ἠγησάμενος ὅπερ αἰτεῖς, καὶ βούλομαι τοῦτο καὶ σοὶ δῆλον ποιῶ. Ὁ μὲν τοι τὴν βασιλείαν διαδιξόμενος, ἐν τῇ πρώτῃ σε τιμῇ καὶ ἀγάπῃ τηρήσει, καὶ οὐχ ὑπαναστῆσεται μὲν, σοῦ προσιόντος, τοῦ θρόνου· οὐδὲ γὰρ ἔθος βασιλεῦσιν ἐξανίστασθαι ἰδιώταις· εὐρήσεις μὲν τοι προσιόν, ὀρθὸν ἐστηκότα ὡς ἂν καὶ σοὶ τὸ τῆς τιμῆς, καὶ κείνῃ τὸ τῆς βασιλείας δίκαιον περισώζοιτο. Ταῦτ' ἔδοξε, καὶ ἔσο ταῦτα εἰδώς. Πρὸς ταῦτ' ἀπεκρίνατο μὲν ὁ νέος Ἀνδρόνικος ἅ μετὰ μικρὸν ἐρούμεν· νυνὶ δὲ ἄξιον ἱστορῆσαι, ὅθεν καὶ τίνος αἰτίας εἰς τοῦτους προήχθη τοὺς λόγους ὁ βασιλεὺς. Ὁ νέος Ἀνδρόνικος, ἐν πῶ καὶ εἴκοσι γεγονῶς ἔτη, περὶ τὸ Βυζάντιον ἀεὶ διέτριβε μηδαμῇ συγχωρούμενος παραιτέρω προβαίνειν· οἷα δὲ σφριγῶν νεότητι, καὶ φύσει δέξυτῃ· τὸ ἀκάθεκτον ἔχων, ἐδυσχέρανε μὲν εἰργόμενος μακροτέρας τὰς ἀποδημίας ποιῆσθαι, καὶ οὐδὲν ἄμεινον δέικετο τῶν κατακακλεισμένων φρουρῶν· ἑσπεργε δὲ ὁμοῦ, τοῖς τοῦ βασιλέως καὶ πάππου προστάγμασι πειθόμενος ἀναγκάως. Ὅμοῦ δὲ αὐτῷ τινα παραμυθίαν ἐκ τῶν ἐνότων κατασκευάζων, κυνηγεσίαις ἐσχόλαζε καὶ ἵπποδρομίαις, ὡς δοκεῖν μὴδὲ ὕπνου μεταλαγχάνειν τῇ ἀσχολίᾳ τῇ περὶ ταῦτα. Ἐν οἷς ὑπεραχθόμενος ὁ πάππος καὶ βασιλεὺς, τραχύτερον ἐπέπληττε τὸν νέον, ὀνειδιστικοῖς τοῖς σκώμμασι βάλλων, οὐκ ἰδίᾳ μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλῶν παρόντων

Jacobi Pontani notæ.

(60) Cap. 6.

(61) Urbs hæc nobilissima deo nomina habuit, antiquius Byzantium, recentius Constantinopolis; de utroque dicendum. Vetus fuit oppidum in Thracia ad Propontidem, quod Byzantes classis Megarensium, eo coloniam deducendum dux condidit, quod conditum Pausanias Spartanus instaurasse et amplificasse dicitur. Tradit Zonaras, Constantinum Magnum parantem urbem sui nominis ædificare, primo Sardicum agrum, post Sigæum promontorium, tandem Chalcedonem et Byzantium delegisse. Cedrenus auctor est, Thessalonicæ fecisse initium; sed peste interpellatum, reliquisse locum, et Chalcedonem profectum. Quam a Persis eversam cum restituere inciperet, ab aquillis admonitum fuisse, ubi Constantinopolim conderet, quod illæ architectorum regulas et funiculos sæpius raperent, Byzantiumque deportarent. Sozomenus et Zosimus narrant, cogitantem urbem sui nominis condere, quæ honore Romam æquaret, inter Nium et Hellespontum spatium invenisse commodum, ibi fundamenta jecisse, partem muri in altitudinem eduxisse, post sedem commodiorem visum Byzantium. Quam post Severus imperator superioribus annis, occiso Pescennio Nigro, qui imperium Orientis invaserat, diruisset, et in vici formam redegisset, ipse Licinio devicto, ejus ambitum dilatavit, muros extulit, ædificiis publicis privatisque ad usum et decus explere instituit. Postea utroque imperio in multas portiones diviso, Occidentalis Romam, Orientalis domicilium Byzantium esse voluit, vocatisque Orientis episcopis, magna cæremonia urbem novam Deo ac Virgini Matri consecravit, eamque novam Romam et Constantinopolim indigitavit, et ad dignitatem urbi addendam, ecclesiam ejus ad honorem patriarchatus evexit, ejusque episcopum Metroph-

C nem post Alexandrinum sedere instituit. Hactenus illi. Si libet, vide etiam de conditoribus, et nomine urbis hujus quæ affert Petrus Bizarus, *Historiæ Genuensis*, lib. xii, in anno 1453. Vocatur sæpe a Græcis βασιλις τῶν πόλεων, *regina urbium*, seu *urbs imperatrix*. Noster infra, cap. 21, en quam honorifice de ea: Ἰδίᾳν οὕτω μεγάλην, καὶ πολυάνθρωπον, καὶ χρήμασι, καὶ ὄπλοις, καὶ στρατιώταις δυνατωτάτην, *urbem adeo amplam, et frequentem, pecuniæque, et armis, et militibus potentissimam*. Locum haud inelegantem ascribam ex epistola Matthæi Camariotæ, qua Constantinopolim a Turcis subactam lamentatur: *Cuncta nobis præsidia et ornamenta simul uno impetu erepta sunt. Patria capta est; cujus urbs in terris similis nulla, sed ejusmodi quæ non humana potuerit exstrui manu. Eadem magnitudine, et pulchritudine præstabilis, situ et venustate splendens, quam affirmare omnium uspiam urbium maximam pulcherrimamque ausim; quam unam omnes sperabant et credebant in perpetuum ab omnibus mansuram inexcugnabilem; cui secundum Deum universi salutem credebant suam; quæ si oculus appellatur orbis terræ, aut cor, a vero non aberretur; de qua nemini non gloriari licebat; in qua civem ascriptum esse, non parum argumenti ad commendationem gloriæque habebat*. Hactenus ille. Vide etiam Nicetam ad finem *Annulium*. Invenio hanc urbem dictam Χριστούπολιν, quemadmodum Antiochiam Θεοῦπολιν.

(62) Venari, aucupari inquam et aucupio delectabatur juvenis, ut videbis), equestribus vacare lusibus, non sunt illiberales occupationes, nec principem, præsertim adolescentem, dedecent. Quare causæ nihil erat, cur senex morosus his vacanti adeo irasceretur, adeoque innocentem duriter increparet. Videntur aliæ quædam fuisse occupationes illius, nempe in scortis, comessationibus, noctur-

καὶ τῶν τῆς συγκλήτου καὶ τῶν κατὰ γένος προσ-  
 ηκόντων αὐτῶ. Πάντα μὲν οὖν ἐλύπει τὴν τοῦ νέου  
 ψυχὴν οὕτως ὑπὸ τοῖς ἀπάντων ὀφθαλμοῖς δοκοῦντος;  
 περιυβρίζεσθαι. Ὁ δὲ τῶν ἄλλων μᾶλλον ἡνία,  
 τοῦτ' ἦν, ὅτι πρὸς τοὺς παρόντας μαρτυρόμενος  
 τὸ τοῦ ἐγγόνου διάστροφον δῆθεν ὁ βασιλεὺς, ἔλε-  
 γεν· Εἰ πρὸς τι τῶν ἀναγκαίων χρῆσιμος οὗτος  
 ἀποδειχθῆ, ζῶν μὲν ἄξιος βληθῆναι λίθοις ἐγὼ  
 ἀποθανὼν δὲ, ἀνορυχθῆναι καὶ παραδοθῆναι πυρί.  
 Μεταξὺ δὲ τῶν στωμάτων τούτων, (καὶ τί τοιοῦτον  
 συνηνέχθη γενέσθαι;) ἤλθε ποτε βασιλεὺς ὁ νέος  
 τὴν συνήθη προσκύνειν ἀποδώσων τῷ πάππῳ.  
 Εἰσιῶν δὲ τοῦ οἰκίσκου τῆν θύραν, ἐν ᾧ καθῆστο  
 συνήθως ὁ βασιλεὺς, ἐκ μαρτύρων οὖσαν τὴν  
 φλοῖαν ἡρμωμένην, συμδέθηκε τὸν ἐπὶ τῆς κεφα-  
 λῆς λίθον τῷ μαρμάρῳ προσαβραχθῆναι. Ἐφ' ᾧ  
 διατραχθεὶς οὐκ ὀλίγον ὁ βασιλεὺς, καὶ σιγῇ μὴ  
 δυνηθεὶς καρτερῆσαι, Ὁρᾶς, εἶπε μεγάλη τῇ φωνῇ,  
 ὦ, ὅπερ ἐγὼ λέγω, καὶ θεὸς ἐπιμαρτυρόμενος  
 ἄνωθεν, ἀνάξιον κέκρικέ σε τῆς βασιλείας, καὶ διὰ  
 τοῦτό σε τὸ σύμβολον αὐτῆς τῇ πέτρᾳ προσαβράξει  
 παρακεχώρησε; Τοῦτο παντὸς βέλους πικρότερον  
 ἔλυμήνατο καὶ κατέτρωσε τὰ σπλάγχνα τοῦ νέου.  
 Καὶ πρὸς τὴν οἰκίαν τὴν ἑαυτοῦ ἀπελθὼν, ἔκειτο  
 βρέα στενάχων, ψυχὴν ἐρευρόμενος, ποιητικῶς  
 εἶπε·

consuaviavit. Hinc se domum cōspessens, lectulo  
 poetice dicam, animam ipsam eructans (64).

## CAPUT VI.

*Mittit legatum ad avum nepos : ejus viri virtus prædicatur. Summa legationis, secum atrocius agi, quam  
 delicta mereantur; et illum oblivisci se patrem esse. Si pergat odisse, alium imperatorem designet. Avus  
 memorans, quanto amore nondum etiam natum dilexerit, severitatem et rigorem excusat. Ad superiorem  
 narrationem reditur, et interrupta contexuntur.*

Ὁμως δ' ἑαυτὸν τῆς πολλῆς ἀθυμίας ἀναλαβὼν

Porro ut se ex ingenti ægritudine collegit, lega-

Jacobi Pontani notæ.

nis obambulationibus, in ære profundendo, et C  
 nominibus faciendis, cum inobedientia et contu-  
 macia erga avum, quæ Gregoras, nihil quidquam  
 veritus memorat, infensor et iniquior eidem, ut  
 apparet. At noster hic vel digna hæc non putat,  
 ob quæ juvenis imperio privetur, quia scilicet  
 peccata juventutis sint : *Dum ætas, dum tempus  
 tulit* (ait ille senex in *Adria*) *sivi, animum ut ex-  
 pleret sum;* et alius ille in *Adelphis*, plus æquo  
 indulgens : *Amet, ascortetur, potes, faciat quod libet;*  
 vel propter summum amorem, credo, ut famæ et  
 honori ejus consulat, artificiose dissimulat, ac  
 præterit. Etiam non semel jurantem inducit, nihil  
 se tanta ira et odio avi dignum commisisse, sed  
 a calumniatoribus se falso apud illum deferri.  
 Quedam excusari possit, si Gregoras vera loquitur,  
 equidem haud scio. Ac tanto minus fortasse potest,  
 quod initio historiæ se veritatis tam amante  
 ostenderit. Verumtamen non ita dissimulat, quin  
 quem toties defendit et excusat, propemodum  
 inmanifeste prodat. Infra enim ipsam adolescentem  
 se flagris digna perpetrasse contentam facit.  
 Atqui venatus et decursus equestris flagris digna  
 non sunt. Quanquam vero modum in his excedere  
 potuit (imo excessit, cum præ studio rerum istarum  
 somnum capere non potuerit, ut audisti, et  
 mira narrat in hoc genere de canibus et avibus  
 ejus Gregoras, etiam imperatoris), tamen non hanc,  
 sed aliam quamdam intemperantiam esse putarim,  
 quam in se flagris puniendam confessus est. Nihilominus ista vitia magnis ac splendidis postea vir-

A rius castigat, et probris conscindit, non in secreto  
 modo ac sine testibus, sed pluribus etiam proceribus  
 et propinquis præsentibus. Adolescens vehe-  
 mentissimo dolore angi, qui videret ante ora om-  
 nium sibi tantas imponi contumelias. Præ cæteris  
 vero eum excruciat, quod audientibus aliis, in-  
 genium ejus perversum ac distortum his ver-  
 bis testificaretur : Si hic ad ullam rem conducibili-  
 lem efficiendam reperietur idoneus, ego me di-  
 gnum deputo, qui vivens lapidibus obruar, mor-  
 tuus refodiar et, ignibus exustus, in cineres redigar.

20 Media inter talia scommata (quid aliquando  
 simile factum meminimus?) forte adest die quod-  
 dam juvenis, senem consueta adoratione imperti-  
 turus. Eo introeunte per humilem januam domun-  
 culæ, ubi avus pro consuetudine considerat, mar-  
 more incrustatos postes habentem, accidit pileum  
 seu tiaram gemmatam, quam in capite ferebat  
 (63), ad marmor allidi. Quo casu mire contur-  
 batus imperator, nec voci iræque parcere potis,  
 sublato clamore, Jamne intelligis, inquit, Deum  
 dictis meis de cælo perhibere testimonium, et te  
 indignum judicari imperio; ideoque, quod est im-  
 perii symbolum [corona videlicet] in marmor im-  
 pingi sustinuisse? Hoc verbum intima juvenis  
 præcordia quovis telo dirius læsit, et acerbis  
 recumbebat, flebiles effundens gemitus, et, ut

utibus emendata sunt, et cum Cantacuzenus.  
 amoro, tum Gregoras odio peccare, et ille quadam  
 vera omisisse, hic multa non vera in medium  
 attulisse potuit.

(63) Græce est, τὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς λίθον, lapi-  
 dem supra caput, lapidem utique pretiosum, qua-  
 libus pileus ille distinguebatur. Et fortassis hic  
 λίθος in apicem coronæ ejus insertus, visendæ  
 magnitudinis erat. Certe etiam lib. iv dicitur λίθῳ  
 κεκοσμημένος πλοῦς. Subjicit mox, imperii esse  
 symbolum. Unde patet συνεκδοχικῶς; locutum; nam  
 non lapis, quantumvis pretiosus, sed corona, tiara,  
 aut diadema symbolum ac signum est imperii.  
*Cassidis formam hodieque retinent uscfia Turcarum,*  
 inquit in *Pandecte historia Turcica* Leunclavius,  
*instar pileoli rotundi, ovalis figuræ, vel ro-*  
*tundi calicis, absque pedunculo factæ : cujusmodi*  
*coronas ovales ex auro solido gestare solebant impe-*  
*ratores Græci, planeque talis etiam imponebatur*  
*Theolepto patriarchæ, cum nos Constantinopoli esse-*  
*mus, a duobus aliis tunc ibidem præsentibus patriar-*  
*chis, Sylvestro Alexandrino, et Michæle Antiocheno,*  
*die 10 Martii, anno Christiano 1585, quo tempore*  
*ab eis inaugurabatur, quod Græci vocant, in thro-*  
*num collocari. Solent hodieque Genitzari et alii di-*  
*tiores ex auro solido factas uscfias gestare. Brevis*  
*ipse vidi sic ornatos, qui sultani Turcarum cursores*  
*sunt, circum ipsum semper obambulant, cum e*  
*sarao, seu palatio prodit.*

(64) Præcedit, βρέα στενάχων, quomodo Home-  
 rus loquitur. Ψυχὴν ἐρευρόμενος ipsene finxerit, an



tionem ad avum decernit, cum ut furorem ejus mitiget, eumque ad lenitatem ac mansuetudinem traducat, tum ut causam cognoscat, ob quam ille sibi tam infensus atque infestus sit. Legat igitur Josephum quemdam, virtute et doctrina conspicuum (65), et per omnium ora volitantem. Qui, quanquam lucernam sub modio abscondere pro virili nitetur, nihil tamen promovebat, quando effatum Domini\* non potest ullo modo intercideri. Eo siquidem claritudinis pervenerat, ut communibus imperatoris, sacræ synodi, universi senatus suffragationibus in pontificia hujus novæ Romæ cathedra collocandus censeretur: etsi ipse, ob modestiam animi moderationemque singularem repugnans, fastigium et magnitudinem dignitatis religiose declinaret. Ergo [hujus oratoris ore] imperatorem avum sic alloquitur (66): Quandoquidem parentibus singulis (67) præcipuum quemdam amorem erga liberos natura ingeneravit, rationi consentaneum est utique, ut ii errata etiam eorumdem obtegere et occultare velint. Quod si pater unus aliquis filium copiose atque honorifice laudaverit, non effugiet, quin auditores illas laudes ementitas, et laudatorem ob charitatem propensionemque naturalem deceptum magnopere suspicentur. Contra ea, si filium vel levj reprehensione perstrinxerit, rursus ex diametro nimium fuisse reprehensum interpretantur, et adæque arguunt. Igitur cum tu, pater meus, tam valde mihi irascaris, multaque et varia in me convicia et maledicta assidue jactes, quodque omnium durissimum, et a quo non solum dicendo lingua, sed etiam audiendo aures meæ abhorrent, cum capiti tuo frequenter malam pestem imprecatus sis, si ego nunquam ad ullum operæ pretium faciendum habilis et appositus viderer: quodque vel ipsa morte amarius est, cum minuta quædam et fortuita eventa cælestes significationes, divinique consilii demonstrationes existimes, quibus ad populos imperio regendos ineptus ostendar, quis, quæso, Romanorum hæcaudians, non te maria tota improborum facinorum (68) mecum de me conscire arbitrabitur? Ideo autem modica quædam ad

\* Matth. v, 15.

#### Jacobi Pontani notæ.

ab Homero, aliove poeta sumpserit, et an priorem vocem mutaverit, si forsitan m̄ην fuit, ignoro.

(65) Philosophia non semper est illa divinarum humanarumque rerum cognitio: sæpe enim liberalem doctrinam, seu eruditionem ingenuam, seu φιλολογίαν Græci hoc verbo exprimunt. Isocrates in primis (ex quo plura testimonia Budæus profert) qui etiam oratione περὶ τῆς εἰρήνης in fine, φιλοσόφους vocat homines litterarum studiosos, quia et φιλοσοφῆν, σπουδάζειν significat. Sacri scriptores Græci studium vitæ innocenter et sancte agendæ frequentius φιλοσοφίαν nominant, quia nimirum timor Domini disciplina sapientiæ, j Proverbiorum capite decimo quinto.

(66) Amat noster historicus orationes, quæ directæ vocantur, hoc est, per primam personam et indicativum modum conceptas (quod in præfatione lectorem monuit), et hoc etiam in lega-

A Ἐγὼ δὲν πρὸς αὐτὸν ἀποδοῦναι τινὲς πρὸς τὸν πάππον καὶ βασιλέα, ἅμα μὲν καὶ τὴν ὀργὴν ἐκμειλιζόμενος τὴν ἐκείνου καὶ πρῶτον καταστήσων, ἅμα δὲ καὶ τὴν αἰτίαν ἐθέλων μαθεῖν δι' ἣν πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλεὺς οὕτως ἐκπεπολέμωτο. Πέμπει δὲ τινὰ τῶν ἐπ' ἀρετῇ καὶ φιλοσοφίᾳ γνωρίμων, καὶ παρὰ τοῖς ἀπάντων στόμασι κείμενον Ἰωσήφ. Ὅς ἐφιλονεύει μὲν, τὸ γε εἰς αὐτὸν ἦκον, τὴν λύχον ὑπὸ τὸν μόδιον κρύψαι, οὐκ ἠδυνήθη δὲ, τοῦ Δεσποτικοῦ λόγου πάντως μὴ δυναμένου διαπεσεῖν. Ἄλλ' εἰς τοσοῦτον ἤλθε περιφανείας, ὡς ψήφῳ κοινῇ βασιλέως τε καὶ συνόδου τῆς ἱερᾶς, ἔτι δὲ καὶ συγκλήτου πάσης, τῶν ἐκκλησιαστικῶν θρόνων τῆς νέας ταυτησὶ Ῥώμης ἀποδοιχθῆναι, καὶ αὐτὸς τῷ λίαν ταπεινῷ καὶ μετρίῳ τοῦ ἡθους ἀπόσατο τὴν ἀξίαν, τὸ τῆς καθέδρας ὕψος, καὶ τὸ μέγεθος ἐυλαθηθεὶς τῆς ἀρχῆς. Τοῦτῃ δὲ χρησάμενος πρὸς αὐτὸν, ἀναφέρει δι' αὐτοῦ τῷ βασιλεὶ καὶ πάππῳ τοιαῦτα· Τῶν γεγεννηχότων πάντων πρὸς τοὺς ἐξ αὐτῶν φυσικῇ τινὲ κεκρατημένων στοργῇ, εἰκὸς ἐστὶ δῆπου καὶ τὰ τῶν παιδῶν ἐλαττώματα συσκιάζειν ἐθέλειν. Ἐὰν τις ὑπὲρ τοῦ παιδὸς πολλοὺς τινὰς διεξέβη καὶ θαυμασίους ἐπαίνους, ὑπόψιαν οὐ μικρὰν τοῖς ἀκούουσι παρέχει, ὡς οὐ τοῦ παιδὸς ὄντος τοιούτου, ἀλλὰ πολλῷ τῷ μέτρῳ λειπομένου τῶν ἐπαίνων, αὐτοῦ δὲ ἀπατωμένου διὰ τὴν σχέσιν τὴν πρὸς αὐτόν. Ἄν δ' ὁ πατὴρ τῷ παιδί τινὰ καὶ μικρὸν προστρίψεται ψόγον, πάλιν ἐκ διαμέτρου πολλαπλασίονα τὸν ψόγον ὑπονοοῖσι, τὴν ἴσῃν προστίθεντες αἰτίαν. Σοῦ τολύμν τοῦ πατρὸς κατ' ἐμοῦ τοῦ παιδὸς οὕτως ἐξωρισμένου, καὶ πολλὰς καὶ ποικίλας ὀσμῆρας καταχέοντος τὰς λοιδορίας καὶ τὰ ὀνειδή, καὶ τὸ πάντων ἐμοὶ βαρύτερον, καὶ ὃ μῆτ' ἀκούειν, μῆτε λέγειν ἀνεκτὸν ἐμοί, κατὰ σεαυτοῦ πολλάκις τὰ δεινότερα ἐπαρωμένου, εἴποτ' ἐγὼ πρὸς τι τῶν χρησίμων εὐφυῶς ἔχων φανεῖτην τὸ δ' ἔτι ὅν θανάτου πικρότερον, τὸ καὶ μικρὰ τινὰ συμβάματα ὡς ἔτυχεν ἐκ τοῦ συμπαρόντος γεγεννημένα, θεοσημαίας καὶ θεοῦ βουλῆς ἀποκαλύψεις ἠγγεῖσθαι, ἐμὲ τῆς βασιλείας οὐκ ἀξιὸν ἀποδεικνύοντος, τίς ἐστὶ Ῥωμαίων ὃς ταῦτα ἀκούων, οὐ θαλάσσης ὄλας κακῶν ἐμοὶ συνειδέναι λογίζεται τὴν πατέρα; Καὶ διὰ τοῦτο καὶ

D tionibus servat: ubi legati personam mittentis in dicendo induunt. Primum exemplum est hoc Josephi. Quo res fieret planior, illas voces, *hujus oratoris ore*, de nostro addendas duximus.

(67) Sæpius avum patrem nominat; vere enim pater est, quamvis non proximus, sed major, hoc est, antiquior. Unde Germanis, *Grossvater*: et defuncto Michaele patre naturali, avus erat ei patris loco. Diligebatur item ut a patre filius, et reverebatur eum vicissim ut filius patrem; hoc enim de se credi vult.

(68) Cum proverbio dicamus, mare bonorum, sicut, mare malorum, pro innumerabilibus bonis ac malis, sententia postulat, ut κακῶν hic non *malorum*, sed *villorum*, aut *malorum facinorum* interpretemur. Auxit rem valde, cum adjecit ὄλας, *tota*, dixitque θαλάσσης τῶν κακῶν.

μικρά τινα προχέσθαι τοῖς ἔξω, δαίγμα τοῦ κεκρυμμένου κλήθους τῶν ἀφορήτων κακῶν καὶ σοὶ τῷ πατρὶ· ὅπου γε καὶ θαυμάζοντός σου καὶ πολλοὺς ἱπαινοὺς διεξιδόντος, καὶ πλέον σεμνύνοντος ἢ προσῆκε, τούτοις δὲ εἰκὸς ἦν τὸν ἱπαινον ὑποπετεύειν, τῇ πρὸς τὸν παῖδα διαθέσει τοῦτο λογιζομένους. Ταῦτ' ἐστὶν ἃ με λυπεῖ, καὶ τὴν ζωὴν ἀηδεστέραν ποιεῖ θανάτου. Ἄμαρτάνειν μὲν οὖν ὁμολογῶ καὶ πληγῶν ἄξια καὶ μαστίγων· καὶ ἦν ἂν ἐμοὶ τῶν εὐεργεσιῶν ἡ μέγιστη, εἰ γε ἐν τῷ κεκρυμμένῳ παρὰ σοῦ τοῦ πατρὸς τῶν σφαλμάτων χάριν ἱμαστιγούμην· τὸ δ' εἰς τούτων ἐξάγεσθαι τὴν ὄργην, ὡς καὶ πολλῶν παρόντων οὕτω προσηλακίζεσθαι, πάντων ἀνιαιρώτερον. Ἄν τοίνυν ἰλεων ἐπιβλέψας ὁ θεὸς ταῖς ἑμαῖς ἀμαρτίαις, ὀδηγήσει καὶ σε πρὸς τὸν γένεσθαι καὶ συμπαθεῖν ὡς ὑφ', τοῦτ' ἂν εἴη βέλτιστον· εἰ δ' ὁμοίως ὡσπερ νῦν κἀν τοῖς ἐφεξῆς τελεῖσθαι μέλλει, ἕτερος προβληθήτω σοὶ βασιλεὺς, ὃς ἂν σοὶ δόξη χρησίμος καὶ καλός. Ταῦτα διαπρεσθευζάμενος Ἰωσήφ ἐξ Ἀνδρονίκου βασιλέως πρὸς τὸν πάππον καὶ βασιλέα. Ἔτα καὶ παρ' ἑαυτοῦ συχοῦς· τινὰς ἐγκωμίων λόγους τοῦ νέου βασιλέως διεξελέθοντο, καὶ πράως καθαφαμένον τοῦ βασιλέως, ὡς τραχύτερον ἢ προσήκει προσφερομένον τῷ νέῳ, ἀντεμήνυσε καὶ αὐτὸς τοιαῦτα· τῶν ἄλλων πάντων πατέρων ἅμα τῇ τῶν παίδων γεννήσει τὸ πρὸς αὐτοῦς φίλτρον κτωμένων καὶ συναυξανόντων αὐξανομένους, αὐτὸς οὕτως ἐφίλησά σε καὶ πρὶν εἰς φῶς προσελθεῖν, ὡς καὶ πολλοὺς τῶν διαβεδοημένων ἐπ' ἀρετῇ, καὶ θεῶν προσεγγίζοντα βίον ζώντας μάρτυρας ἔχειν τοῦ φίλτρον. Οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἐστὶν οὐδεὶς ἐν οὐ πολλὰ πολλάκις ἰκέτευσα, θερμότερας καὶ συχνὰς ὑπὲρ σοῦ θεῶν προσάγειν εὐχάς, ὡς μὴ μόνον μηδὲν δυσχερὲς ἀπαντῆσαι τῇ σῇ γεννήσει, ἀλλὰ καὶ τεχθέντα, πάντα ἄριστον καὶ ᾧ τῶν τοσοῦτων εὐχῶν ἄξιον ἀποδειχθῆναι. Καὶ αὐτὸς δὲ ἐγὼ, προπετῶς μὲν διὰ τὸ μὴ τὸ θαρβῆναι ἔχειν ἐκ τῆς τοῦ βίου διαστροφῆς, ἔπραττον δ' οὖν ὁμοίως, πολλὰ πολλάκις ἐδάκρυσα προσευχόμενος τῷ θεῶν, ὥστε σε καὶ γεννηθῆναι, καὶ γεννηθέντα τῶν ἐμῶν εὐχῶν ἄξιον ἀποθῆναι. Ὅν οὖν ἐτι τοῖς μητρικοῖς θαλάμοις ἐνδιατριβόντα οὕτως ἐφίλησα καὶ ὑπὲρ τὸ μέτρον, πῶς εἰς τοσοῦτον ἡλικίας προσήκοντα νῦν, μισεῖν εἶχον καὶ ἀποσεῖσθαι; οὐκ ἐστὶ σὺν λόγῳ φθέ-

A alios abs te profundi (69), ut argumento sicut, quam multa adhuc et intolerabilia, etiam tibi patri, crimina mea conscientia tua constricta teneantur; cum te nepotem admirante, et multis laudibus plus æquo efferente ac honorante, illos ipsos prædicationem eam suspectam habere, paternoque affectui attribuere magis decuisset. Hæc sunt quæ me torquent, vitamque mihi morte ipsa insuaviorem reddunt. Peccasse me, et plagis ac flagris expianda commisisse non ibo inficias, summiq; beneficii loco numerarem, si in addito tua manu, pater, pœnas a me repeteres (70): verum usque eo laxare habenas iracundiæ ut, quamvis in præsentia multorum ita maledice me laceres, id est quod mœrorem mihi parit incredibilem. Si itaque Deus misericordibus oculis delicta mea respiciens, te quoque ad humanitatem, et misericordiam mihi, utpote filio tuo, impertiendam inflexerit, nihil acciderit mihi optabilius. At si in posterum nihilominus tam aversa a me voluntate futurus es, quem probaveris, hunc imperatorem pro me designes licet. Hæc Josephus legatus nepotis apud avum exposuit. Postea cum eumdem nepotem sua sponte affatim collaudasset, verbisque mitioribus seum molliter arguisset, qui inclementius, quam pro æquo et bono se in adolescentem gereret, ille vicissim talia referenda dedit: Cum patres reliqui omnes, quando cœlo frui cœperunt liberi, tum primum eos amare incipient, quem amorem ipsis crescentibus adaugent et amplificanc, ego te adeo miris modis amavi (71), etiam antequam in auras luminis exires, ut non paucos quoque spectata vitæ sanctimonia hujus rei testes habeam. Non enim est, non est, inquam, illorum ullus, quem non sæpe impensius rogaverim, ardentes et crebras Deo preces fundere, non tantum, ut ne quid sinisteri in ortum tuum incideret, verum etiam ut natus undequaque optimus, votisque tam multis dignus redderis. Quin ego ipse, temere quidem, fateor, quando a moribus meis, tam parum sanctitatis norma directis, impetrandi fiduciam petere nequibam, tua causa complura feci, nec raro lacrymans Deum oravi, ut et nasci posses, et natus talis evaderes, qualem ego te ab ipso poposcissem. Quem ergo

#### Jacobi Pontani notæ.

(69) Manet in metaphora, quod tamen non semper est necessarium. Dixerat enim, θάλασσα κακῶν. Ideo nos quoque non, proferrî, quod poteramus, sed profundi transtulimus; mare enim, quoniam aqua constat, funditur. Et alioqui etiam sic loquimur, aliquid effundere, pro, cum affectu vel ex affectu aliquo proloqui. Item simpliciter, ut Cicero *De orat* I, *Effudi vobis omnia*. Et poetice, *Hæc effudit pectore dicta*.

(70) Vel quia forsitan pro magno peccato paululum supplicii satis erit patri, ut Terentius ait. Vel quia naturale est malle a propinquis quam alienis vapulare, quod misericordiam speramus ab iis, qui in nos crudeles propter sanguinis communionem esse non possunt. David quoque a Deo tanquam a

patre, quam ab hominibus puniri malebat: *Coarctor nimis. Sed melius est, ut incidam in manus Domini (multæ enim misericordiæ ejus sunt) quam in manus hominum* (II Reg. xxiv).

(71) Gregoras principio lib. viii: *Andronicum tanto amore prosecutus est avus, ita ejus aspectu gavisus, ut omnes et ante et post natos filios, filias, nepotes multo minoris faceret, omnesque quam hunc unum perire mallet, si opto daretur, tum ob firmiorem imperii successionem, tum propter ingenii præstantiam, tum propter vultus majestatem; forsitan et similitudo nominis aliquid ad benevolentiam contulit. Quibus de causis eum apud se regia disciplina instituendum, ejusque conspectu noctu atque interdium fruendum esse, lætandumque censuit.*

etiam tum in materni uteri penetralibus latitantem (72) sic effuse et immense dilexi, eum ad hunc ætatis florem provectum odisse, et a me repellere, qui tandem potui? Haud istuc cum ratione dicitur. Quod autem in te emendando rigidior, et in objurgando aculeator fui, non id potius in odii, quam in perfectæ charitatis et paternæ sollicitudinis indicium certissimum trahi debet: ut qui studuerim filium meum omnibus florere laudibus, præsertim jam ad tanti imperii culmen ascendentem, in quo et parvissima labes sapientibus videri maxima queat (73): siquidem omnis honestatis exemplum universis propositus, ea propter ad splendorem virtutum omnium merito expoliendus sit. Hac tam placida et benigna responsione delinitus adolescens, per certum hominem festive gratias egit. Ac toto biennio insequente a malo quies, et respiratio fuit, avo nepotem amicus intuente, et si quando res tulisset, parcius increpante: ut et ipse nepos, quasi tantummodo commonefactus, id gratum sibi evenire confirmaret. Sed et ita antea faciebat vivente imperatore Michaele, verum eo mortuo, et ad cætera quod attinet efferatum gessit animum in juvenem, et illius, cujus supra mentionem fecimus, recordatione tactus (quomodo scilicet ex iniquis ejus increpationibus inæstior, per internuntium ei dixerat: Siquidem amaritudinem adversus me deponis (74); sin autem, aliam pro arbitratu imperatorem creato) renuntiari eidem hæc verba jussit: Quod aliquando desiderabas, ejus nunc faxo compos fias; alius enim in locum tuum imperator asciscetur, qui te potissimis honestabit honoribus. Tunc quidem Andronicus 23 hunc in modum responsum reddidit:

## CAPUT VII.

*Purgat se de verbo suo nepos; dolentem, et conturbatum dixisse, sperantemque paternum animum ad misericordiam ita commoveri posse. Veniam petit. Magnas domesticus e Thracia reversus acta cognoscit: fidem et operam suam usque ad aras spondet. De perfugii loco deliberatur. A Cræle Triballorum principe legatio, et Callinici legati aatus.*

Qui ira, dolore, aut alio quopiam graviore affectu concitantur, neque quid dixerint in illa perturbatione, neque quid fecerint, meminisse solent. Nec mirandum eos dictorum oblivisci. Cum enim non sentiant vel ad exiguum tempus, quid agant, multo minus verborum præteritorum recordari queant. In quos vero sero verbo, seu re aliquid officii colatum est, illi vel in multos annos acceptorum

γεσθαι ταῦτα. Τὸ δὲ με τραχυτέροις χρῆσθαι ταῖς διορθώσεσι, καὶ δάκνουςι καθάπτεσθαι λόγοις, οὐ μίσους τεκμήριον χρῆ ποιείσθαι, ἀκρας δὲ μᾶλλον ἀγάπης, καὶ κηδεμονίας πατρὶ κρηπούσης, βουλομένῳ τὸν υἱὸν διὰ πάντων ἀρίστον εἶναι, καὶ μέλιτα πρὸς ὄγκον τηλικαύτης ἀρχῆς ἐπιβαίνοντα ἦδη. Ἐν ἐκείνῳ γὰρ καὶ τὸ φαυλότατον τῶν ἀμαρτημάτων παρ' εὖ φρονούσι μέγιστον ἂν κριθείη, ὡς μίμημα παντὸς καλοῦ πᾶσι κειμένῳ, καὶ διὰ τοῦτο εἰς κάλλος ἀπεξέσθαι διὰ πάντων δικαίῳ ὄντι. Ταύταις ταῖς ἀποκρίσεσιν οὕτως ἡμέροις οὖσαις καὶ προσηέσει καὶ ὁ νέος, χαριεστέρας ἀντέπεμπε τῷ βασιλεῖ τὰς εὐχαριστίας. Καὶ δυσὶν ἔτεσιν ἐφεξῆς ἐλώφησε τὸ κακὸν, τοῦ βασιλέως εὐμενέστερον ἐπιβλέποντος τῷ ἔγγονῳ· εἰ δὲ ποτε καὶ ἐπιπλήττειν ἔδει, συμμέτρως τοῦτο ποιοῦντος, ὡς καὶ τὸν νέον, οἷα δὴ νοθετούμενον, χάριν ὁμολογεῖν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐτι παρόντος βασιλέως τοῦ Μιχαήλ· ἐπεὶ δ' ἐτεθνήκει, τότε ἄλλα ἐκπεπολέμητο πρὸς τὸν ἔγγονον ὁ βασιλεὺς, καὶ δὴ καὶ ὁ μικρῷ πρόσθεν εἰρηται μεμνημένος (ὡς ὁ νέος Ἀνδρόνικος ἀγαυόμενος ταῖς πέρα τοῦ δέοντος ἐπιπλήξει μεμήνυκε πρὸς αὐτὸν, ὡς εἰ μὲν μεταβάλοις τῆς εἰς ἐμὲ πικρίας· εἰ δ' οὖν, ἀλλ' ἕτερος ὢν ἂν ἐθέλῃς προσεβλήσθαι σοι βασιλεὺς), ἀντερμήνυσεν αὐτῷ νῦν καὶ αὐτὸς, ὡς Ὁ πρόσθεν ἐζητείς, γενήσεται νῦν, καὶ ἕτερος ἀντὶ σοῦ προβληθήσεται βασιλεὺς, σοῦ τὰς πρώτας παρ' αὐτοῦ τιμὰς καρπούμενου. Πρὸς ταῦθ' ὁ νέος Ἀνδρόνικος ἀπεκρίνατο τοιαῦτα·

Τοὺς ἐξ ὀργῆς ἢ λύπης ἢ τινος τῶν τοιούτων παραγμένους τοὺς λογισμοὺς, ἀκόλουθόν ἐστι μὴ ὦν λέγουσι μὴ ὦν δρῶσιν ἐν τοῖς τῆς παραχῆς καιροῖς παρακατέχειν τὴν μνήμην. Ὅπου γὰρ μὴ ὦν πράττουσιν αἰσθάνονται καὶ πρὸς βραχὺ, σχολῆ γ' ἂν μεμήσονται λόγων παρεβρύχητος χρόνου. Οἱ δὲ γε παρά τινος λόγοις ἢ πράγμασιν εὐεργετούμενοι, καὶ εἰς πολλοὺς ἐνιαυτοὺς τὴν μνήμην

## Jacobi Pontani notæ.

(72) Non opinor quemquam scriptorem uterum mulieris, seu parentis uterum vocasse thalamum. Recordor autem in sacris Litteris de Salvatore nostri ortu legi, *tanquam sponsus procedens de thalamo suo*. Ubi consensu theologorum sanctissimæ Virginis Mariæ uterus intelligitur, in quo velut thalamo eam sibi Filius Dei, carne ex ea indutus, sponsam copulavit. Et quoniam Cantacuzenus libenter vocibus divinarum Scripturarum utitur, de matre Andronici et partu ejus cogitanti, hoc verbum, seu hunc Scripturæ locum occurrisse existimemus licet.

(73) Juvenalis Satyra 8:

*Omne animi vitium tanto conspectius in se  
Esse solet, quanto major qui peccat habetur.*

B. ne, sapientibus, nam hi longe cernunt acutius quam vulgus, et judicant verius. Ergo sapientes a

regibus perfectionem maximam, requirunt, eorumque peccatis non facile ignoscunt. Ipsemet Cantacuzenus extremo quarto, cap. 48, en quam præclare, dum filium Matthæum a cupiditate imperandi absterret: *Non enim quemadmodum aliis, si vitam solute transegerint, sic etiam imperatoribus usquevenit, ut damnatum ad ipsos modo pertineat, sed et bona et mala ipsorum subditis communia sunt: et imperatoris animam omnis virtutis speculum atque archetypum esse oportet: alioqui non solum sua, sed et aliorum segnitiei pœnas persolvit.*

(74) In Evangelio, si quidem fructum fecerit: sin autem, succides eam. Genus loquendi ἐλλειπτικόν. Sabauditur, bene res habebit, aut tale quidpiam. Latini quoque sic loquuntur, atque adeo ipse Cicero. Notatum est alicubi a Budæo in Pandectas.

παρακατέχουσι τῶν εὐεργετημάτων. Ἡμέρου γὰρ οὐστὸς τῆς ψυχῆς καὶ καθεστηκυίας, καὶ ταῖς εὐεργεσίαις ἐνηδομένης, ὡς ἐν χαλκῷ συμβαίνει καὶ τῶν λόγων καὶ τῶν ἔργων ἐγκολάπτεσθαι τὰς μνήμας. Καὶ αὐτὸς τοίνυν, ὦ βασιλεῦ, ὦν μὲν ἐφθαγγάμην ἐν οἷς ἠγανάκτου. ἐπιλέλησμαι παντελῶς· ὦν δ' ἤχηκθαι εὐεργετούμενος παρὰ σοῦ, οὕτως ἔχω τὴν μνήμην ἀνθοῦσαν καὶ νεαράν, ὡς δοκεῖν οὐπω χθὲς καὶ πρῶτην ἀκηκοέναι. Καὶ σὲ δὲ αὐτὸν ἐλογιζόμενον, τὸν Ἰσὸν ἐμοὶ διακεῖσθαι τρόπον· καὶ ὦν μὲν ὀργιζόμενος ἐφθέξω, τὴν ταχίστην τὴν μνήμην ἀποβαλεῖν· ὦν δὲ εὐεργέτης, ἀσφαλῶς παρακατέχειν. Νῦν δὲ τοῦναντίον ἀπαν ὁρῶ συμβαῖνον. Τοῖς γὰρ τῆς εἰρήνης λόγους βυθῷ Ἀθήνης φέρεσθαι παραδούς, τοὺς ἐξ ἀμετρίας ἐξενηνεγμένους λύπης εἰς μέσον ἄγεις. Ἐγὼ δ' ὅτι μὲν εἰρήνην ἀνεμνήσθην ἀκηκῶς· οὐ μὴν ὡς δὴ τι τῶν αἰσχίστων τὴν βασιλείαν ἀποποιούμενος, τοιαῦτ' εἰρήκειν. Ἡ γὰρ ἂν ἦν παντάπασιν ἐσπερημένος φρενῶν, καὶ ἀχαριστίας ὑπερβολὴν καταλιπὼν οὐδεμίαν, εἰ δὲ θεὸς ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων, καὶ σὺ αὐτὸς ὁ κύριος καὶ πατήρ, πᾶσαν εὐεργεσίαν ὑπερβαίνοντα ἐχαρίσασθε, ταῦτ' αὐτὸς ἀνοήτω καὶ παραβῶλῃ φρενὶ ὡς τι τῶν ἀχρηστῶν ἀπεβαλόμην. Ἄλλ' ἐκ λίαν ἐνωδύνου καὶ τεταραγμένης ψυχῆς τοὺς τοιοῦτους λόγους προήειν, λογιζόμενος ὅτι τὸ λίαν ἐνωδύνον καὶ οἶον πικρίας γέμον τοῦ παιδὸς φθέγμα, πρὸς συμπάθειαν κάμψει τὰ σπλάγγνα τὰ πατρικά· ὁ δὲ καὶ κατὰ γνώμην ἐμὴν ἵκεθι, καὶ πολλῆς ἀπέλαυσα μέχρι δεῦρο τῆς εὐμελείας τῆς πατρικῆς. Νῦν οὖν εἰ μὲν ἐστὶ τίς ἐξελέγξων ἀξιά μὲν τινα εἰργασμένον θανάτου, οὐ παραιτήσομαι τὸ δικαίως ἀποθανεῖν. Εἰ δ' ἄρα τοιαῦτ' ἐστὶ τὰ ἐγκλήματα ὡς παιδείας δεῖσθαι καὶ μάστιγος πατρικῆς, τὰ μὲν ἀφήσεις, ὡς καὶ αὐτὸς παρὰ τοῦ μεγάλου Βασιλέως καὶ θεοῦ Πατρὸς τὴν τῶν πλημμελημάτων συγχώρησιν ἐξαυτοῦμενος ὁσημέραι· ὑπερ δὲ τῶν, ἐξαστὶ σοὶ δίκας λαμβάνειν τῶν πλημμελημάτων ἀξίας, τοὺς τοιοῦτους ἐπαχθεῖς καὶ παντὸς βαρυτέρους φορτίου μακρὰν ἡμῶν ἀπαιτῶντι λόγους. Τοιαῦτα καὶ Ἀνδρονίκου τοῦ νέου ἀποκρινάμενου τῷ πάππῳ, αὐτὸς μὲν πρὸς τὴν ἀπολογίαν ἀντείπειν οὐδὲν· βαρεῖαν δ' ἦν τῇ σιγῇ καὶ τοῖς ἤθεσι τὴν ὀργὴν ἐνδείκνυμενος τῷ ἔγγονῳ. Ὁ μὲν τοι μέγας δομῆστικός ἐκ Θράκης ἐλθὼν ἐπέτι ἐπόθετο τὰ συμβάντα παρὰ βασιλέως τοῦ νέου,

A memoriam custodiunt. Quia namque mitis eorum beneque compositus est animus, et beneficio delectatur, sit, ut cum verba tum benefacta illi tanquam in aes insculpta altissime hæreant. Ac me sane eorum quæ locutus sum, dum stomacho et indignationi serviebam, funditus cepit oblivio: quæ autem abs te mihi beneficiente audivi, ita vigent, itaque recentia sunt in pectore meo, ut ea nec heri quidem ac nudiustertius, sed, quod amplius est, hodie primum his auribus hæuisse me putem. Te vero perinde affectum rebar, quæque per iram exprumpsisses, eorum citissime abjecisse memoriam: quæ autem merita in me collocasses, ea te etiam atque etiam recordari. Atqui aliter multo rem evenisse intelligo. Nam sermones meos de pace Lethæis volvendos aquis perutiliens (75), quæ in medico dolore stimulatus effuderam, ea nunc in medicum adducis. Quæ ego audiens, dixisse me veni in memoriam! Verumtamen non quod imperium, ut quidpiam turpitudinis et infamiae plenum repudiarem, illa dixi. Profecto enim nullam partem mentis possiderem, nec esset quidquam me ingratus, si quæ Deus rex regum, et tu ipse dominus ac parens meus, ultra omnem beneficentiæ modum donavistis, ea insipienter ac temere cœu inutilia rejicerem. Quid igitur? animi acerbius dolentis, et perquam conturbati, confidentisque ægritudine et amaritie refertam nati vocem paterna viscera ad sympathiam emollituram, illa fuit oratio; idque factum, ut volui. Nam hucusque patria mihi abs te benevolentia tributa est. Nunc si quis est, qui me capitalia designasse convincet, meritis mortis supplicium non deprecabor. Quod si talia sunt crimina mea, ut paterna duntaxat castigatione verberibusque expianda videantur, eorum mihi gratiam facies, cum ipse quoque a magno imperatore (76), qui nos æqualiter omnes adoptavit, peccatorum tuorum veniam preceris quotidie. At quæ ego in te commisi, digna pœna vindicabis, si molestas hasce omnique onere intolerabiliores voces procul a me abstinueris. Hæc defensione explicata, avus eam nec verbo refellit, silentio vero ipso et gestibus contra nepotem ira æstulare visus est. Cæteram (77) magnus domesticus e-

#### Jacobi Pontani notæ.

(75) Lethe pains inferorum, ab oblivione nominata, quod mortui omnium rerum hujus vitæ obliviscantur. Quin autem historicus iterum, ut alibi, poetice loquatur, nullus dubito; et est hæc quoque una historice proprietatis, uti poetice loquendi generibus, in quo apud Latinos conspicuus est Livius. Ovidius in Ibin:

*Et tua lethæis acta dabuntur aquis.*

Et Trist., eleg. 7:

*Cunctane in æquoreos abierant irrita ventos?*

*Cunctane lethæis mersa feruntur aquis?*

(76) Agapetus diaconus ad Justinianum imperatorem libello pulcherrimo, quo imperatorem præcepit format: Συγγνώμην αἰτούμενος ἀμαρτημάτων, συγγνώσκει καὶ αὐτὸς τοῖς εἰς σὲ πλημμελοῦσιν, ὅτι ἀφέσει ἀντιδίδοται ἀφείσι, καὶ τῇ πρὸς

ὁμοδοῦλους ἡμῶν καταλλαγῇ, ἢ πρὸς Θεὸν φίλα καὶ εὐκταστος. Cum delictorum tuorum veniam a Deo petas, ipse quoque te offendentibus ignosce, quoniam remissioni retribuitur remissio, nostræque cum conservis reconciliationi, Dei amicitia et familiaritas. Simili sententia usum inventi D. Epiphanium, ad Eudociam Augustam, Arcadii conjugem, cum illa de injuriis sibi a Joanne Chrysostomo illatis, eidem conquereretur, ut est lectere in Vita ejusdem Chrysostomi apud Metaphrasten.

(77) Hæc alia deliberatio est. Illa prior inter domesticum et Syrgianum in Thracia fuit, hæc inter domesticum, et juniorem Andronicum suscipitur. Et intelligimus rediisse in Thraciam magnum domesticum, siquidem Constantinopolim reversus dicitur.

Thracia reversus auditis ex juniore imperatore quæ contigerant, impendio miratus humanam naturam tot tantisque subjectam miseris, et de invidia conquestus, quæ semel a se occupatos ipsi naturæ bellum inferre cogit, Optime imperator, inquit, malum esse atrocissimum hinc satis liquet. Fidem porro erga te meam et auiorem sincerissimum, coræamque inter nos amicitiam, et cum utrisque corporibus quodam modo auctam, antegressa tempora abunde docuerunt. Itaque verbis inter nos opus esse non arbitror, quibus nostrum uterque alterum sibi conciliet et adjungat. Ventura autem tempora, fidelissimorum amicorum operi imploratura, ut auguror, non minus qui sim erga te declarabunt. Si quidem igitur viderem te, malignitate et arrogantia corruptum, avo imperium eripere, et ad te solum transferre attentare, persuadeas tibi velim, quanquam tui sum cupidissimus, nollem tamen in tam infando negotio ad tuas rationes me adjungere. At quia te immerente prorsus hujusmodi adversum te mala emergere cerno, ut, nisi Deus illa desuper discusserit, metuetudum sit ne in altitudinem immensam excrescant, en ego ultro ac libens pro salute tua non pecunias tantum, fortunas, servos, amicos, sed me ipsum præterea offero, ut quacunque in re et quomocunque me uti possis. Gratias diserte agit imperator, atque hoc insuper addit : Cum ipsa die veterascat paulatimque dilabantur omnia, instituta mihi tecum amicitia vetustatem vincit : quippe quæ tempore procedente validior semper atque virentior apparet, arbori perpetua baccarum ubertate incurvescenti, ac præsentī auctumnitate præteritam superantī similitis. Dehinc ad consultandum conversis, primum omnium complacitum est, diligendum esse, qui ad se confugientes reciperet, locum munitum, situque tum ad tuendos receptos, tum ad arcendos oppugnantes haud incommodum. Nominabatur 25 in Odrysis ab Adriano Augusto vocabulum sortita Adrianopolis, idque multis et pernecessariis de causis. Sed cum illud eis timorem faceret, ne infesto agmine per vestigia insecutus senior (qui militem in promptu haberet, quemque viæ brevitatis, duorum nimirum, aut trium dierum itinere minor adjuvaret) fugientes opprimeret : quandoquidem ipsi a tergo instantes propulsare nequirent, in irritum cadente sententia, Christopholin Thraciæ urbem petere constituerunt. Iis hoc modo inter se consiliantibus, a Cræle Stephano, Triballorum principe (78), ad imperatorem avum (cujus filiam Simoniam habebat in matrimonio), adventi legatio, ex causa hujuscemodi. Imperator de ejus exercitu mutuatus circiter duo Comanorum millia, eos non restituerat, sed ad remanendum pellectos, ita retinebat. Quare ar-

πολλὰ θαυμάσας τῶν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως κατορχουμένων κακῶν, καὶ τὴν ἀδικίαν καταμεμφόμενος ὡς καὶ κατ' αὐτῆς τῆς φύσεως ὀπλιζουσάν τοὺς ἀλόγους ἀσπῆ καθάπαξ, Κράτιστε βασιλεῦ, ἔφη, τὸ μὲν κακὸν κατὰδῆλον ἀτόθην ὡς ἔστι τῶν ἀνηκέστων. Τὴν δὲ πρὸς σέ μου πίστιν καὶ δόλου παντὸς ἀμιγῆ φιλίαν, καὶ ὁ παρελθὼν μὲν χρόνος βεβαιώσασθαι ἱκανὸς, ἠλικιωτὶν καὶ τοῖς σώμασιν ἡμῖν συναυξανομένην ἀποδείξας τρόπον τινά. Διόπερ οὐδὲ λόγων δεῖν πρὸς ἀλλήλους ἡμᾶς ἡγοῦμαι, ἐνωτῶ τὸν ἕτερον ἐκατέρου; οἰκειουμένων. Καὶ ὁ μέλλων δὲ οὐκ ἐλαττον δεῖξει, φιλῶν πιστοτάτων θεησόμενος ὡς ὄρω. Εἰ μὲν οὖν ἐώρων σε κακοθηεῖα χρώμενον καὶ ἀσθαλεῖα πρὸς βασιλεία τὸν πάππον, τῆς ἀρχῆς ἐκείνου μὲν ἀποστρεφείν, σεαυτῷ δὲ μόνῳ περιποιεῖσθαι βούλεσθαι, εὖ ἴσθι, καί τοι λείαν φιλῶν, οὐκ ἂν οὕτως ἀτόπου πράξεως εἰδῆμην σοὶ κοινωνεῖν. Ἐπεὶ δ' ἐξ οὐδεμιᾶς αἰτίας τοιαῦθ' ὄρω φερόμενα κακὰ κατὰ σοῦ, ὥστ' εἰ μὴ θεὸς ἀνωθεν αὐτὰ διαλύσει, οὐδὲ πᾶν πόρρω προσδοκίας εἰς ὕψος ἀρθῆναι βαθῦ, ἐκὼν αὐτὸς ἐπιδίδωμι τοῖς κινδύνοις τοῖς ὑπὲρ σοῦ, οὐ χρήματα μόνον καὶ τέχσιν καὶ οἰκέτας καὶ φίλους, ἀλλ' ἤδη καὶ αὐτὸν ἐμὲ, ὥστε ἔχειν, ὃ τε βουλήσῃ χρῆσθαι. Ἐπὶ τοῦτοιοῦ τοῦ βασιλέως δομestικῆ τῷ μεγάλῳ πολλὴν χάριν ὁμολογήσαντος, καὶ προσθέντος, ὡς Ὁ πάντ' ἀμδύλων χρόνος, καὶ κατὰ μικρὸν ὑπορρέειν ποιῶν, τῆς ἡμετέρας ἡττηται πρὸς ἀλλήλους φιλίας, ἐρρωμενέστερας ἀεὶ καὶ ἀκμαιοτέρας προϊόντος φαινομένης, καὶ δένδρῳ προσεικάσαντος ἀεὶ βριβουνοῖ τοῖς καρποῖς, καὶ τὸν παρελθυθότα τῷ ἐνεστώτι νικῶντι χρόνῳ, ἐτράποντο πρὸς τὸ βουλευέσθαι περὶ τῶν παρόντων. Καὶ πρῶτον ἰδόκει πάντων, ἐκλογὴν ποιήσασθαι τοῦ μέλλοντος αὐτοῦς ὑποδέξασθαι φεύγοντας φρουρίου ἐπικαίρως κεισομένου, καὶ πρὸς τὸ φυλάξαι διαδράντας, καὶ πρὸς τὸ τοῖς μαχομένοις ἀντεπιχειρεῖν βραστώνην παρέχειν. Ἐδόκει μὲν οὖν ἐλθεῖν τὴν ἐν Ὀδρυσσοῖς ἐπίνομον Ἀδριανῶ πάλιν, πολλῶν ἕνεκα καὶ ἀναγκαιοτάτων αἰτιῶν. Δεδιότας δὲ μὴ καταπόδας τῆς φυγῆς ἐπιστρατεύσαντος αὐτοῖς τοῦ βασιλέως, ἅτε καὶ στρατιὰν ἔχοντος ἐξ ἰταλίου, καὶ τῆς ὁδοῦ δοῦναι ἢ τριῶν ἡμερῶν ἐλαττον οὔσης ἀλώσιν, ἀμύνασθαι μὴ δυνάμενοι τοὺς ἐπίοντας, ἐξέκρουοντο τῶν λογισμῶν. Συνετίθεντο δὲ μᾶλλον πρὸς τὴν ἐν Θράκη Χριστούπολιν ἀπελθεῖν. Οὕτω περὶ τῶν καθ' ἐαυτοῦς βουλευομένων αὐτῶν, ἀφικνεῖται παρὰ τοῦ Τριβαλλῶν ἀρχόντος Κράλη Στεφάνου πρὸς βασιλέα πρεσβεία, ὃς ἦν γεγαμηκῶς τὴν βασιλείως θυγατέρα τὴν Σιμωνίδα. Ἡ δὲ τῆς πρεσβείας πρόφασις ἦν, ὅτι ἐκ τῆς αὐτοῦ στρατιᾶς Κομάνων ὀλίγων δέοντας δισχίλων λαθῶν, οὐκ ἀπέδωκε τοὺς στρατιώτας, ἀλλὰ πείσας μένειν, παρακατεῖχεν. Ἐφ' οἷς ὁ Κράλης παροξυνόμενος, διεπρεσβεύετο πρὸς τὸν κηδεστήν. Ὁ πρεσβευτῆς δὲ μοναχὸς ἦν, Καλλίνικος κεκλημένος, τὸ γένος μὲν καὶ αὐτὸς Τριβαλλός, εὖ

#### Jacobi Pontani notæ.

(78) Nomen Κράλης regem sonat Hungaris, Bulgaris sive Servis, Sclavonibus, Boemis, Polonis, a Kiral, et contractione Kral. Inde positione Græca

facium Κράλης a nostro historico, et muliebre Κράλαινα.

δὲ εἰδὼς καιροῦς καὶ πράγμασι πολιτικοῖς χρῆσθαι ἄμπειρίαν. Ὅς δὴ τὴν μεταξὺ τῶν βασιλέων ἀναφωρμένην στάσιν μὴ ἀγνοήσας, καὶ συνιδὼν ὡς ἡ τοιαύτη διχοστασία καιρὸν ἂν παράσχη τῷ ἰδίῳ δεσπότη παρὰ βασιλέως ὧν ἡδίκητο περὶ τὴν στρατιῶν δικαιοσύνην λαβεῖν, ἐβούλετο κρύφα τῷ νέῳ βασιλεὶ συντυχεῖν.

propter militem non redditum iniuriam, cum juniore imperatore clandestinum voluit inire colloquium.

## CAPUT VIII.

*Callinicus ad Cralem de societate legatus, rem feliciter conficit. Andronici junioris propositum. Theodorus Synadenus protostrator consiliorum periculatorumque socius asciscitur. De trium Genuensium fide ac promissis. Adrianopolis ad fugam denuo eligitur. Avi in nepotem inhumanitas et importunitas. A magno domestico solatium. Syrgiannis e Thracia revocatio. De ratione Byzantio se educendi consultatio.*

Τὸ δ' αὐτὸ καὶ βασιλεὺς ὁ νέος εὖν δομεστικῷ τῷ Β  
μεγάλῳ λυστατεῖν αὐτοῖς ἠγησάμενοι, πρὸς τὸν Κράλην διαπρεσβεύσασθαι περὶ συμμαχίας, τὸν Καλλίνικον μετακαλεσάμενοι, καὶ περὶ τῆς τοῦ Κράλη συμμαχίας καὶ φιλίας διαλεχθέντες, καὶ παίσαντες ἐκ τοῦ ῥήσθου διὰ τὸ καὶ αὐτὸν τὴν πρεσβείαν ταύτην τῷ Κράλῃ νομίζειν λυστατεῖν, ἄλλως δ' ὅτι καὶ πρὸς Συργιάνην αὐτῇ φιλίας ἐνέχυρα καὶ πρότερον ἦσαν, ἐξαποπέλλουσιν. Ὁ δὲ, σπουδῆ καὶ προθυμίᾳ πολλῇ τὴν ὁδὸν τάχιστα διανύσας, τῷ Κράλῃ τε συγγενόμενος, καὶ τὴν τοῦ νέου βασιλέως ἀπαγγελίας πρεσβείαν, εὔρε καὶ αὐτὸν ὡσπερ ἔρμα:ον ἠγησάμενον τὸν καιρὸν, καὶ παντὶ σθένει συμμαχῆσειν ὑπισχνούμενον τῷ νέῳ βασιλεὶ, πρὸς τῷ καὶ χάριν εἶδέναι, εἰ μόνον τοῦ πάππου καὶ βασιλέως ἀποστᾶς, πρὸς τοῖς μέρεσι γένοιτο Μακεδονίας. ἤτο γὰρ τὴν πρὸς αὐτὸν συμμαχίαν κάκωσιν εἶναι τῶν τοῦ κηδεστοῦ καὶ βασιλέως πραγμάτων. Λαβὼν τοίνυν ὁ Καλλίνικος τὰς ἐπαγγελίας, ἐπάνεισι πρὸς τὸ Βυζάντιον κατὰ τάχος, καὶ χαίρων ὀφθελ: τῷ βασιλεὶ χαίροντι ἀπήγγελλέ τε τὰ τῆς πρεσβείας, καὶ τὴν συμμαχίαν αὐτῷ τοῦ Κράλη ἐν βεβαίῳ καίσθαι διέσχυριζέτο, ἣν μόνον πρὸς τοῖς μέρεσι γένηται Μακεδονίας. Οὕτω μὲν καὶ περὶ τῆς τοῦ Κράλη συμμαχίας ὁ νέος Ἀνδρόνικος κατεπράξατο. Τὸν μέντοι βασιλέα καὶ πάππον ὁρῶν τοῖς ἤθεσι καὶ τοῖς λόγοις τῆς προτέρας δυσμενείας οὐχ ὀφείμενον, τὰ πρὸς τὴν ἰδίαν φυλακὴν ἐξηγύετο καὶ αὐτός, τούτο διανοούμενος, ὡς, εἰ μὲν τρὶς δὴ τινι διαλυθεῖ τὰ δυσχερῆ, ὑπὸ τῷ βασιλεὶ καὶ πάππῳ τελείων ἄχρις ἂν ἀποστῆ τοῦ ζῆν. εἰ δ' ἐπὶ τὰ πρόσω προῖοι καὶ ἦδη πρὸς τέλος ἐγγίξοι κατὸν, τότε ἦδη τῆς βασιλείδος τῶν πόλεων ἀποστᾶς, αὐτὸν τε διασώξοι καὶ τοὺς συνόντας. Ἐν τοῖς τοιοῦτοις δὴ τριβομένου τοῦ χρόνου, καὶ ὁ Συναδηνὸς Θεόδωρος ὁ καὶ πρωτοστράτωρ ἦκεν εἰς Βυζάν-

A dens iracundia Crales ad socerum Callinicum monachum, natione Triballum, mittit. Qui cum non male didicisset uti occasionibus, et in rebus civilibus tritus esset, exortam præterea inter imperatores discordiam non ignoraret, nec non etiam prospiceret, hanc dissensionem domino suo peropportunam fore, ad animadvertendam a socero

propter militem non redditum iniuriam, cum juniore imperatore clandestinum voluit inire colloquium.

Is et magnus domesticus e re sua futurum stantes, si legationem de coeunda secum belli societate ad Cralem mitterent, Callinicum arcescentes, et cum eodem de amicitia et armis cum Crale conjungendis sermonem miscentes: facileque homini consuadentes, quod ipse hoc etiam æque Crali conducturum sentiret, tum etiam quod vetus ei cum Syrgianne necessitudo esset, legatum eum mittunt. Missus Callinicus festinatione et alacritate mira celerrime confecto itinere, cum Crale congressus, legationem junioris imperatoris exponit. Ille similiter de oblata commoditate, tanquam de inexpectato lucro (79) sibi meti gaudet, gratias insuper agit, atque ad nepotem adjuvandum vires 26 suas omnes spondet: dummodo ab

avo remotus, juxta Macedoniam summato; sic enim expeditionem suam auxiliariam soceri rebus damnosam fore confidebat. Cum tali pollicitatione Callinicus magnis itineribus Byzantium se recipit, successumque legationis suæ læto imperatori lætus edisserit: certam et indubitam esse Cralis societatem asseverat, tantum propter Macedoniam se collocet. De Crale quidem ad suas partes adiungendo Andronicus minor hoc fecit. Animadvertens autem avum de pristina malevolentia nec moribus, nec verbis remittere, securitati suæ prospiciebat, proponens apud animum, si quo modo tam turbida tempestas sedaretur, in avi arbitrio manere, quandiu illi vita suppeditaret: sin ulterius progrediretur, meditatuseque furor ad effectum inclinaret, imperatricem urbium deserere, et se cum suo grege conservatum ire. Dum in his tempus ponitur, Theodorus Synadenus protostrator vacatione accepta ab Occidente Byzantium venit: Prillapum siquidem, finitimaque loca, et inferiora Macedonia oppidula procuraverat, vir domo nobilis, et amplie-

C  
D

## Jacobi Pontani notæ.

(79) Ἐρμα:ιον dicitur pro lucro insperanti objecto seu inopinato, et adventitio; ut cum quis in itinere aliquid fortuito invenit (quod etiam εὐρημα propterea appellatur, quasi dicas . inventum). Hinc quidquid boni nobis contingit (præsertim, si præter opinionem atque ærem), id εὐρημα vocatur. Budæus a Platone in *Phædone* poni ait pro bono inexpectato, ac pro sorte exoptanda, quæ forte fortuna nobis oblata sit. Ratio nominis est a Mercurio, qui Græcis Ἐρμῆς et viis, nuntius,

lucro præstat, et in *Amphitryone* Plauti est ita loquens:

*Nam vos quidem id jam scitis concessum et datum  
Mihl esse ab diis aliis, nuntius ut præsim et lucro.*

Si plures iter facerent, et unus boni quidpiam in via jacens repererat, alii, qui id secum dividi, seu commune vellent esse, dicebant κοινὸς ἔρμῆς, Latine, in commune. Observat Turneb. lib. xxvi, cap. 14.

simio genere natus. Nam qua de matre, imperatores attingebat, quod ea fratre Michaelis primi imperatoris Palæologi procreata esset: pater in Occidente apud Dalmatas Pologum toparchiam obtinebat. Quam quia una secum Michaeli jam dicto obtulerat, ejusque ditioni subjecerat, eximius apud Romanos honores adeptus, et consobrinæ imperatoris copulatus, superboque conjugio dignatus fuerat. Hic ut Byzantium intravit, seniorisque ad juniorem pessumdandum et evertendum dicta factaque omnia percepit, cum detestatione tantæ iniquitatis incredibilem animo dolorem persensit. Quamobrem juvenis et magnus domesticus majorem in se concipientes audaciam (præsertim quod et antea protostratorem bene sibi cupientem habuissent, plus tamen magnus domesticus, ex eo quod Adrianopoli cum Michaeli imperatore ambo vixerant, temporis longinquitate amicitiam confirmante) faciendum sibi existimarunt, ut cum eo provinciam suam communicarent: non solum qua amicus, sed etiam qua vir fortis, qua belli gerendi peritus, qua consideratus: quæ virtutes talibus in 27 negotiis maximopere expetuntur. Igitur quæ imperator nepoti denunciasset, quid responsi redditum esset, quænam ipsi adhuc deliberassent, illi aperiant. Ea protostrator omnia comprobans, se perpetua communitate qua consiliorum, qua periculorum cum eis devinxit. Convenerit etiam illis cum nepote, nemini Romanorum ullo pacto arcana detegenda, præterquam tribus hisce, nempe magno domestico, Synædno protostratori, Syrgianni: adhuc Latinis Genuensibus tribus, quorum erat imperatori respecta fides, quique illis ad fugam Byzantio Christopholia magno possent esse adjumento. Ternas quippe trirèmes suo, septenas imperatoris sumptu armaturos promiserant: ut numerus earum denarius et ad fugam, si fugiendum, ei subserviret, et apud Christopholin simul bellum toleraret, quoad res suas ordinasset. Nomina eorum fuerunt, e gente quidem Auriarum Raphou Auria (80), e Spinularum, Fredericus Spinula (81), ex Temarensium, Raphou Temar (82). Denuo cum his

Jacobi Pontani notæ.

(80) Ab Ansaldo Auria gens Auriarum clarissima originem habuit. Ansaldo natus est ex quadam matrona nobili, cui nomen Oria fuit, ex prisca familia, Volta dicta, quæ nunc, ut diximus, Cataneorum est; quam postquam Arduinus ex provincia Narbonensi regulus oriundus, propter venustatem formæ atque familiæ nobilitatem ambivisset, in matrimonium tandem accepit. Nam cum profectionem in Palæstinam religionis ergo instituisset, casu Genuam delatus in hujus præstantissimæ feminæ ex occasione, ut fit, familiaritatem et consuetudinem incidit, adeo, ut formæ pulchritudine illectus, postmodum in Voltarum familiam receptus, ad nominis et familiæ aviæ differentiam, Oriæ uxoris suæ nomen retinuerit. Bizarus in Historia Genuensium, lib. 1.

(81) Familia Spinularum celeberrima et laudatissima, a Guidone Spinula Beli vicecomitis filio, viro egregio animi corporisque dotibus originem traxit. Bizarus. Φερρίγω ex Italælisum pro Φεδερικω.

(82) Plurimas Genuensium antiquas familias re-

Α τιον εκ τῆς ἐσπέρας παραλυθεὶς τῆς ἀρχῆς· ἐπιτρό-  
 πεισε δὲ Πριλλάπου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν χωρῶν τε  
 καὶ πολυχῶν κατωτέρω Μακεδονίας. Ἐν δ' ὁ  
 Συναδηνὸς οὗτος ἐξ εὐπατριῶν, καὶ τὸ γένος περι-  
 φανῆς· μητρόθεν μὲν γὰρ εἰς βασιλείας ἀνήγε τὰς  
 τοῦ γένους σειρὰς, ἐξ ἀδελφοῦ τοῦ πρώτου τῶν Πα-  
 λαιολόγων βασιλεῦσαντος Μιχαὴλ τῆς μητρὸς αὐτοῦ  
 γεννηθείσης· ὁ δὲ γὰρ πατὴρ, τοῦ πρώτου ἐσπέραν κατὰ  
 τὴν Δαλματίαν λεγομένου Πολόγου τοπάρχης ἦν, ἦν  
 δὴ τοπαρχίαν σὺν ἑαυτῷ τῷ πρώτῳ τῶν βασιλέων  
 προσαγαγὼν Παλιολόγῳ τῷ Μιχαὴλ, καὶ ὑποχέρον  
 ἀποδείξας αὐτῷ, τιμῶν τε ἡξιώθη μεγάλων παρὰ  
 Ῥωμαίοις, καὶ γάμου κοινωνίας ἐπιφανοῦς, τῇ  
 βασιλῆως ἀνεψιᾷ συναφθεῖς. Οὗτος τοίνυν ὁ πρωτο-  
 στράτωρ ἐκ τῆς ἐσπέρας, ὡς περ ἐφημεν, εἰς Βυ-  
 ζάντιον ἀφικόμενος, καὶ ὅσα πρὸς βασιλῆως εἰρηται  
 τε καὶ πέπρακται ἐπὶ τῇ καταλύσει τοῦ ἐγγόνου  
 καὶ βασιλῆως ἀκηχῶς, ἡγανάκτει τε οὐκ ἀνεκτῶς,  
 καὶ πολλὴν κατεγίνωσκε τοῦ πράγματος ἀγνωμο-  
 σύνην. Διὸ δὴ καὶ θαρρήσαντες ὁ νέος βασιλεὺς σὺν  
 δομestικῷ τῷ μεγάλῳ (ἄλλως θ' ὅτι καὶ φιλικῶς  
 πρὸς αὐτοὺς δέχεται καὶ πρότερον ὁ πρωτοστράτωρ,  
 τῷ μεγάλῳ δὲ μάλιστα δομestικῷ ἐκ τῆς πρὸς  
 Ἀδριανούπολιν παρὰ τῷ βασιλεὶ Μιχαὴλ διατριβῆς,  
 χρόνῳ πολλῷ τῆς φιλίας αὐτοῖς ἰσχυρᾶς γενομένης),  
 δεῖν ψήθησαν κοινωνῶν καὶ αὐτὸν τῶν πραττομέ-  
 νων παραλαβεῖν, φιλίας τε τῆς πρὸς αὐτοὺς ἕνεκα  
 καὶ ἀνδρίας, καὶ πολεμικῆς ἐμπειρίας καὶ φρονή-  
 σως, ἧς αἱ τοιαῦται μάλιστα τῶν πράξεων δεόνται.  
 Ἀνακαλύπτουσιν αὐτῷ τοιγαροῦν ὅσα τε ὁ βασιλεὺς  
 μνήσσει τῷ ἐγγόνῳ, ὅποιον τε τύχοι τῶν ἀποκρι-  
 σεων, ἔτι τε ὅσα καὶ αὐτοὶ περὶ τῶν καθ' ἑαυτοὺς  
 βουλευσαιντο πραγμάτων. Ἄ δὲ πάντα καλῶς ἔχειν  
 ἐπιψηφισάμενος καὶ αὐτὸς, κοινωνεῖν αὐτοῖς; εἴλετο  
 καὶ τῶν βουλευμάτων καὶ τῶν κινδύνων μέχρι παν-  
 τός. Ἐδέδοκτο δὲ τοῦτοις ἕνα τῷ βασιλεὶ, πρὸς  
 μηδὲνα μηδαιῶς ἕτερον τῶν Ῥωμαίων ἐκφανῆ γεν-  
 νέσθαι τὰ βουλευόμενα, ὅτι μὴ τοιοῦτοί τοι; τρισί,  
 δομestικῷ δηλαδὴ τῷ μεγάλῳ καὶ τῷ Συναδηνῷ  
 πρωτοστράτορι καὶ Συργιάνῳ, καὶ Γεννουίταις Λατί-  
 νοῖς ἑτέροις τρισί, φίλοις μὲν ὄσοι δεδοκιμασμένοι;  
 τῷ βασιλεὶ, δυναμένοις δὲ μέγιστα πρὸς τὴν εἰς

D censet Bizarus libro 1, inter quas hujus nulla men-  
 tio, sed bene additum ab eodem his verbis: *Et  
 pleræque antiæ, quarum hac tempestate exsolevit me-  
 moria, et vix aliqua earum exstant ullius antiquæ  
 nobilitatis indicia. Verum interea non me latet, at-  
 que omnino verisimile est, plurimas familias, suc-  
 cessu temporis, mirum in modum extenuatas et incli-  
 natas, cum aliis familiis, suo tempore integris et  
 florentibus coaluisse, et quasi in eas insitas, et trans-  
 latus fuisse, adeo ut postmodum abolito et anti-  
 quato pristino nomine illius familiæ, in quam trans-  
 iissent, nomen assumpserint. Cum suspicarer  
 porro, Raphou ex Raphaelæ corruptum esse, viri  
 clarissimi Marci Velseri sententia opinionem meam  
 confirmavit. Visum, inquit, monere, Raphones  
 quidem haud dubie Raphaelæ videri, depravato in  
 hanc faciem vocabulo, Genuensi idiotismo, qui  
 inter Italicæ dialectos crassissimus est. Et Raphaelæ  
 sane Dorianæ maritimæ præfecturis illa ætate  
 claruisse, historici ostendunt, neque Folieta in*

Χριστούπολιν ἐκ Βυζαντίου συγκαταπράξασθαι φυγήν αὐτοῖς. Ἐπηγγέλαντο γὰρ αὐτοί, τρεῖς μὲν τριήρεις οἰκείους ἀναλώμασι πληρώσειν, ἑπτὰ δ' ἑτέρας ἐκ βασιλέως λαβόντες χρήματα· ὡς δέκα τὰς συμπάσας γενομένας, καὶ πρὸς τὴν ἀπόδρασιν, εἰ δεήσει, συνάρασθαι τῷ βασιλεῖ, καὶ πρὸς τῇ Χριστούπολει συμμαχοῦσας καρτερῆσαι, ἄχρις ἂν ὁ βασιλεὺς εὖ διάθοιτο τὰ κατ' αὐτόν. Ὀνόματα δ' αὐτοῖς, ἀπὸ μὲν τοῦ τῶν Ὀρίων γένους, Ῥάφων τε Ὅρια· ἀπὸ δὲ τοῦ Σπιουλιῶν, Φερρίγῳ Σπινουλα· ἐκ δὲ τῶν Ντεμάρ, Ῥάφων Ντεμάρ. Αὐθις δ' ἅμα τοῖς δυοῖ βουλευομένῳ τῷ βασιλεῖ περὶ τοῦ ποτέραν χρῆ τῶν πόλεων ἀποδιδράσκοντας εἰσεῖσθαι, ὡς ἂν καὶ ὁ πρωτοστράτωρ τὴν δοκοῦσαν αὐτῷ τὸ νικῆν ἔχειν εἰσενέγκῃ ψῆφον, καὶ τὴν μὲν Χριστούπολιν τῇ παρὰ τοῦ Κράλη συμμαχίᾳ παραζευγνύουσι, τῇ Ἀδριανοῦ δὲ τὴν πολυανθρωπίαν καὶ τὴν ἐγκαθιδρυμένην ἐκεῖ στρατιάν, καὶ τὸ πλείστους εἶναι τῶν οἰκούντων ἐκεῖ τὰ τοῦ νέου βασιλέως ἡρημένους· ὁ πρωτοστράτωρ μὲν τὴν εἰς Ἀδριανούπολιν ἤρατο. Οὕτω δὲ πέρασ τῆς βουλῆς λαβούσης, ἀνέστησαν. Εἴτε αὐθις ἅμα δομestikῶ τῷ μεγάλῳ μόνῳ καὶ βασιλεῖ περὶ τῶν αὐτῶν τούτων βουλευομένων, καὶ συνιδόντων ὡς Συργιάνῃ μὲν καὶ τῷ μεγάλῳ δομestikῶ τῇ θράξῃ τῶν γαμετῶν ἐνδιατριβουσῶν, ῥῆδιόν ἐστιν ὅποι βούλονται ταύτας ἀπαγαγεῖν, πρωτοστράτωρι δὲ τῆς γαμετῆς ἅμα δυοῖ θυγατρίδοις τῇ Ἀδριανοῦ πόλει ἐγκαθιδρυμένης, κολλῆ τὸ δύσκολον μετακινεῖσθαι· εἶτα καὶ τοῦτο προσπεινούμενον, ὡς καὶ τὸ τοσούτην ἀνάγκην τῷ πρωτοστράτωρι ἐπαγαγεῖν, ἀγνωμοσύνης ἂν εἴη πολλῆς· καὶ τὸ δυσκόλως ἔχοντα πρὸς ταῦτα τῆς κοινωνίας ἀπωθεῖσθαι, καὶ ἀβουλίας ἅμα καὶ ἀδικίας· τοῦτο μὲν, εἰ πρὸς πάντα βέλτιστον ἀνδρᾶ μικρᾶς ἀπόσαιντο αἰτίας ἕνεκα· ἀδικίας δ', ὅτι αὐτοὶ προσκαλεσάμενοι καὶ προσεταιρισάμενοι, καὶ σπουδὴν κολλῆν καὶ προθυμίαν πρὸς τὸ σὺν αὐτοῖς κινδυνεύειν εἰσνεγκόντα νῦν ἀπωθοῦνται, ἔδοξε θεῷ θαρρῆσαντας, καὶ ὑποψίαν κινδύνου μικρὰν τοῦ ἐταίρου χάριν ἀναδεξαμένους, τὴν εἰς Ἀδριανούπολιν μᾶλλον ἐπιψηφίσασθαι. Οὕτω πέρασ ἐπιθέντες τῇ περὶ τούτου βουλῇ, καὶ τῷ πρωτοστράτωρι δὴλα καταστήσαντες τὰ τῆς γνώμης, ἀνεπτέρωσάν τε πρὸς τὸ πράττειν, καὶ προθυμότερον ἀπέκεισαν ἑαυτοῦ.

Ἀλλὰ τὰ μὲν κατ' αὐτοὺς τοιαῦτα. Βασιλεὺς δ' ὁ πρεσβύτερος τῇ πρὸς τὸν ἔγγονον ὀργῇ λίαν παρωξυμένος, οὔτε προσιόντα καθήμεραν προσηγόρευε τὸν ἔγγονον, οὔτε μὴν πρὸς τὴν οἰκίαν ἀπιόντα ἰπάλιν προσήσεως ἤξειο τινός. Ἀλλ' οὐδὲ βελτίονος ἢ φαύλου λόγου ἐπὶ τέσσαρσιν ἡμέραις μῆσι μετέδωκε, κλῆν ὅτι τοῦ νέου βασιλέως ἐξεπίτηδες ὁσμέραι τῆς βασιλείας καὶ ὑπὲρ τὸ δέον προσκαρτεροῦντος, ὁρῶν ὁ βασιλεὺς τῆς προσεδρείας τὴν ἀκαίριαν, ὡσπερ ὅτ' ἀνάγκης συνωθούμενος, Ἄπελθε λοιπὸν πρὸς τὴν σὴν οἰκίαν, ἔλεγε τῷ ἔγγονῳ, μηδὲν τι τούτου προστιθεῖς πλέον. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν τῆς συγκλήτου καὶ τῶν ἐν ἀξιώμασι τοῦ νέου βασιλέως τῷ πάντῳ παρισταμένῳ, εὐδέκοτ' ἐπέτρεψε

A duobus [puta cum magno domestico et Syrgianne] consultantem imperatore, utram urbium confugio consistere oporteret, quo et protostrator, quam pro meliore duceret, sententiam proferret, et cum Christopoli quidem auxilia a Crate exspectanda, cum Adrianopoli vero populi frequentiam, ibidemque locatam militarem copiam, ac civium denique multitudinem sibi faventium conjungente, et protostratore Adrianopolin praecipiente, antequam certum quid decernerent, surrexerunt. Post iterum domestico et imperatore solis super eadem quaestione inter se agentibus, nec ignorantibus, Syrgianni et domestico facile factu esse, uxores in Thracia manentes, quo placeret, abducere, protostratori contra, Adrianopoli conjugem cum duabus filiolis habenti, sedem mutare perdifficile fore: deinde et hoc secum volentibus, nec tantam necessitatem, nisi admodum injuste illi imponi posse: et reluctantem a communione repellere, non injustum modo, verum etiam stolidum videri: illud quidem, quia virum omnimodis optimum adeo levi de causa excluderent, hoc vero, quia eum nunc removerent, quem prius invitassent, et ad numerum suum allegissent, quique ad discrimina communiter adeunda promptam et alacrem animi voluntatem attulissent: haec, inquam, repugnantibus complacuit, divina bonitate comisos, cum nonnulla suspicione periculi, ob majus bonum Adrianopolin potius decernere. Finita deliberatione sensum suum protostratori indicant, qui ad rem aggrediendam mirabiliter excitatus semetipso evadit erectior.

Et horum quidem ejusmodi status et conditio fuit. Senior autem imperator iracundia percitus in nepotem, neque in dies singulos ad se ventitantem, recedentemve salutatione, neque totis quatuor mensibus ullo vel dextro, vel sinistro sermone dignari: nisi quod eo de industria citra decorum quotidie palatium obeunte, importunam assiduitatem intuens, veluti vi adactus in hanc vocem aliquando erupit, nullo praeterea verbo audito: Mane de caetero domi tuae. Enimvero nec cum senatoribus suis et magistratibus sibi assistentem unquam sedere jussit, sed aliis ejus jussu considentibus, ipse quoque necessario considebat, omnibus ad illum respicientibus, quassaque capite

#### Jacobi Pontani notæ.

elogiis dissimulat. Verum Temar familiae quod vestigium reperiemus? In Genuensium Animalibus saepius obvii Uso di mare, sive antiquæ Uso de mare, et Uso de mar, quos Folieta Usas maris appellat. Hos ipsos, abjecta prima vocola, ut a vulgo brevi-

tatis amante fieri solet, Demar, atque inde Temar dictos fuisse, admodum apparet probabile. Hæc Velserus. Raphou Temar sine dubio est Raphael Temar.



significantius, se stante ipso non sessuros; quod adolescentem mordebat acrius, ut et quibus fidebat, diceret, velle se domino et imperatore (hoc etenim modo avum semper nominabat) ceteris sessionem mandante, sibi autem minime, stare diutius; hortantibus autem (83) ad sedendum, responderet: Vobis, non mihi, facultas ab imperatore domino data est. Quapropter vos jussa implentes, sedere convenit, me autem stare, donec similiter sedere jubeat. His apud eos, quibus audebat fidere, dolorem suum testabatur. Itaque magnus domesticus cum consolans, cum alia tanquam carmina ad leniendam ægrimoniam accinebat, tum illi Salomonis (84) obtemperandum aiebat, præcipientis patientiam et tolerantiam ostendendam in tempore. Secundum hæc junior imperator et amici per familiarem quemdam Syrgiannem certiores faciunt, cupere se, ut Constantinopolin, reversionis suæ honestam aliquam causam commentus, advolet; res enim hac melius, illac deterius ire. Qui multo cum studio celeriter adest, et cum imperatore ac sociis collocutus, intelligit quod dictum fuerat: res melius procedere, ad protostratorem, alterum, res deterius ire, ad imperatorem avum pertinere, qui nepotem odisset 29 implacabilis. Edocetur nihilominus alia, quæ post ejus in Thraciam discessum evenerant. Tum quid res tempusque postulet, et quinam ex urbe regina urbium se queant subducere, disquirunt. Primus itaque protostrator in hæc verba disserit:

ἔγγνω τὸν βασιλέα, καὶ τὰλλα ἐκδιδαχθεὶς ὅσα δὴ ἐγγνώμῃ τὸν βασιλέα, καὶ τὰλλα ἐκδιδαχθεὶς ὅσα δὴ συμβεβῆκε μετὰ τὸ εἰς Θράκην αὐτὸν ἀπεῖραι, περὶ τοῦ τί χρὴ πράττειν ἐβουλεύοντο κατὰ σφῶν· καὶ ὅπως ἂν αὐτοὺς γένοιτο τῆς βασιλείδος τῶν πόλεων ἀκινδύως ὑπεξελθεῖν. Πρῶτος τοίνυν εἶπεν ὁ πρωτοστράτωρ Συναδηγός·

#### CAPUT IX.

*Protostrator imperatorem seniore in custodiam dandum, Syrgiannes interficiendum, magnus domesticus in priore sententia consistendum suadet. Reprehensus a Syrgianne de pertinacia, sapienter se tuetur, et utrumque refellit.*

Magnum ego et manifestum periculum huic negotio inesse animadverto. Si enim nos quomodocumque clam hac urbe egressos, imperator senex armis continuo fuerit persecutus, quibus tandem machinis præsentissimo discrimini elabemur? Est autem, uti reor, virorum prudentium, et incolumitatis suæ amantium, certa pericula salutis suæ non anteponere (85). Ex urbe igitur clam exire, imperatore potentissimo adversario a tergo relicto, et ita gravem suspicionem commovere, non longe ab extrema pernicie abesse judico (86): et securitatem multam adepturos, si comprehensum, quod facile poterimus, custodiæ mandemus; sic enim nemine adversante, nullo plane negotio

καθεσθῆναι· πρὸς δὲ τοὺς ἄλλους τῆς ἐπιτροπῆς γινομένης, ἐξ ἀνάγκης ἐκαθέζετο καὶ αὐτὸς, πάντων πρὸς αὐτὸν ὄρωντων, καὶ τοῖς νεύμασι δηλοῦντων, ὡς οὐδ' ἂν αὐτοὶ καθισθεῖεν ἐστηχότος αὐτοῦ. Ὁ δὲ καὶ μᾶλλον τὸν νέον ἔδακνε βασιλέα, ὡς καὶ πρὸς οὗς εἶχε λέγειν θαρρῆναι, ὡς βούλοιο τοῦ κυρίου καὶ βασιλέως (τοῦτον γὰρ αἶε τὴν τῆς τῶν βασιλέως καὶ πάππου προέφερον ὄνομα), τοῖς ἄλλοις ἐπιτρέποντος τὴν ἀνάκλιτον, αὐτῷ δὲ μὴ, ἐστάναι ἐπιπολύ. Ἐπιτρεπομένων δ' αὐτῶν, Ἄλλ' ὅμην μὲν, εἰπεῖν, πρὸς τοῦ κυρίου καὶ βασιλέως τὴν καθέδραν ἐπιτετράφθαι, ἐμοὶ δὲ μὴ. Διόπερ ὅμᾳς μὲν καθισθῆναι προσήκει, τὸ προσταττόμενον ἐκπληροῦντας· ἐμὲ δ' ἐστηκέναι ἄχρις οὗ τὸ ἐπίταγμα φθάσῃ καὶ πρὸς ἐμέ. Τοιαῦτ' ἔλεγε πρὸς οὗς ἐθάρρει, τὸ τῆς ψυχῆς ἄλγος ἀνακαλύπτων· ἐφ' οἷς αὐτὸν ὁ μέγας δομέστικος παραμυθούμενος, ἄλλα τε κατεπέθε τῆς λύπης, καὶ τὸ Σολομώντειον ἔλεγε δεῖν ἐκπληροῦν, ὑπομονὴν ἐνδεικνύμενον καὶ καρτερίαν κατὰ καιρὸν. Τὸ δ' ἐξῆς ὁ νέος βασιλεὺς καὶ οἱ ἄμφ' αὐτὸν, διὰ τινος τῶν οἰκείων μηνύουσι Συργιάνην πρὸς τὴν Κωνσταντίνου ταχέως ἐπανελθεῖν, εὐπρόσωπόν τινα πλασάμενον αἰτίαν τῆς ἐπανόδου. Τὰ γὰρ κατ' αὐτοὺς πράγματα, πῆ μὲν ἐπὶ τὸ βέλτιον, πῆ δ' ἐπὶ τὸ χεῖρον χωρεῖν· ὁ δὲ σὺν σπουδῇ πολλῇ κατὰ τάχος ἐπανελθὼν, καὶ συγγενόμενος βασιλεὶ καὶ τοῖς ἑταίροις, καὶ τὸ μὲν ἐπὶ τὸ βέλτιον προκεχωρηκέναι σφίσι τὰ πράγματα, τοῦ πρωτοστράτορος Συναδηνοῦ χάριν εἰρησθαι μαθὼν· τὸ δ' εἰς τὸ χεῖρον, διὰ τὸ μᾶλλον ἐκπεπολεμῶσθαι τῷ

Jacobi Pontani notæ.

(83) In Græcis lego, προτροπομένον, perspicue id postulante sententia.

(84) Ecclesiastici cap. xviii: Ante languorem humilia te, et in tempore infirmitatis ostende conversationem tuam. Græce sic legitur in Septuaginta: Πρὶν ἀρρωστῆσαι σε ταπεινώθητι, καὶ ἐν καιρῷ ἀμαρτημάτων δείξων ἐπιστροφῆν. Græca illa Cantacuzeni Latini potius respondent.

(85) Cic. 1 Off. Nunquam omnino periculi fuga committendum est, ut imbelles timidique videamur. Sed fugiendum etiam illud, ne offeramus nos periculis sine causa, quo nihil potest esse stultius.

(86) Necessario ante μακρὰν particula negans in Græco adjicienda est, prætermissa a librario. Itaque interpretando adjecimus. — Interpres legit οὐ μακρὰν. Frustra, quippe aliter vertere debuit.

μένου, βῆσα κρατήσομεν ἀπάντων. Συργιάννης δὲ A  
 μετ' ἐκείνων εὐθύς, Καὶ τοῦθ' ὄπισθ' εἰρηκας, ἔφη,  
 πολλοὺς ἔχον ἐξετάζοντι φανεῖται τοὺς κινδύνους.  
 Πρῶτον μὲν γὰρ οὐ μικρὸν ἔργον τὸ κατασχεῖν, πολ-  
 λῶν περὶ αὐτὸν εὐνοικῶς διακειμένων καὶ τῶν τῆς  
 συγκλήτου, καὶ τῶν ἐν τέλει, καὶ μισθοφόρων ἀεὶ  
 πολλῶν διατρεβόντων ἐν βασιλείοις· ἔπειθ' ὅτι καὶ  
 τοῦτ' εἰ μετὰ πολλῶν τῶν κινδύνων κατορθωθείη,  
 τότε ἤδη χαλεπωτέροις περιπεσοῦμεθα κινδύνους,  
 πολλὰς ὑποπεύοντες ἐκ τῶν φυλάκων καὶ τῶν  
 πραγμάτων τὰς μεταβολὰς. Ὅτε τοίνυν καὶ ἀμφο-  
 τέρωθεν ὑποψία δεινὴ, βέλτιον βραχεία καιροῦ ῥοπή  
 τῆς ζωῆς ἀποστερήσαντας, βεβαίως ἄρχειν αὐτοῦ τε  
 οὐκ ἀμυνομένου, καὶ τῶν ἄλλων οὐδενὸς διακινδυ-  
 νεύειν ὑπὲρ αὐτοῦ κειμένου βουλευομένου. Τὴν δὲ  
 τοιαύτην βουλὴν ἐξήνεγκε μὲν κατὰ βασιλέως ὁ Συρ-  
 γιάννης· ἐξ αὐτοῦ μὲν, ἐνήγε δ' εἰς αὐτὴν μάλιστα B  
 καὶ Ἀποκαυχος, ἐκσπόνδως πρὸς βασιλέα ἐξ αἰτιῶν  
 διακείμενος παραδῶν· μὴ δι' αὐτοῦ δὲ δυνάμενος  
 εἰσάγειν τὴν γνώμην (ὅσπῃ γὰρ ὕψειστο βασιλεὶ  
 τοσοῦτον ὡς καὶ μετέχειν βουλῆς), φίλῃ ὄντι τῷ  
 Συργιάννῃ τὰς βουλὰς ὑπετίθει ὡς αὐτῷ παρῆρησεν  
 βουλευομένῃ. Πρὸς ταῦθ' ὁ μέγας δομέστικος, Ἔμοι  
 τὸ πρῶτον, ἔφη, τῶν βουλευμάτων τῶν ἀπανθρωπῶν  
 κρινόντι, τὸ δεύτερον, οὐδ' ὠμότητος καὶ ἀπανθρω-  
 πίας ὑπερβολὴν ἐλλείπειν οὐδεμίαν φαίνεται. Διὸ  
 συμφέρειν ἡγοῦμαι τούτων ἀποστάντας ἀπάντων,  
 τῶν προτέρων ἔχεται βουλευμάτων, καὶ σκοπεῖν οὐχ  
 ὅπως βασιλεὶ κακῶν ἀνηκέστων αἰτιοὶ φανώμεν,  
 ἀλλ' ὅπως ἡμεῖς αὐτοὺς ἀπαθείς διατηρήσωμεν κα-  
 κῶν (εἰς τοῦτο γὰρ καὶ συνελθῶμεν, ὅπως τῷ  
 μὲν τῶν βασιλέων ἀδικουμένῳ, Θεοῦ συναιρομένου,  
 καὶ τὴν ζωὴν διατηρήσωμεν καὶ τὴν τιμὴν)· τῷ δὲ,  
 μηδεμίαν ἀκολουθοῦσης ἀνάγκης, μηδ' εἰς τὴν τιμὴν  
 παρενοχλήσει, μήτοι γε τὴν ζωὴν. Τούτων οὕτως  
 ἀλλήλοισι ἐναντία βουλευομένων, ὁ μὲν βασιλεὺς καθ-  
 ῆστο σιγῆ, τῶν λεγομένων ἐπακροώμενος· ὁ Συρ-  
 γιάννης δὲ τὸν λόγον ἀναλαθὼν, ἐκ τῶν ἐναντιῶν  
 ἀντιλέγων πρὸς τὸν μέγαν δομέστικον ἔφη· Τῆς  
 ἀνθρωπίνης φύσεως τὸ ἐνδεὲς ἐχούσης, καὶ τῆς τε-  
 λείας τῶν ὄντων γνώσεως ἀπολειπομένης, οὐδένα  
 δεῖν οἶμαι τοῖς ἀπ' ἀρχῆς δεδογμένοις ἐμμένειν, ἂν  
 μετὰ ταῦτα βελτίω τὰναντία φαίνεται, ἢ εἰ τοῦτο  
 κρατήσῃ, οὐκ ἂν φθάνοι πάντ' ἄνω καὶ κάτω γενό-  
 μενα. Ἄν γὰρ μήτ' ἔμπορος, μήθ' ὁ γεωργός, μήθ' D  
 ὁ κυβερνήτης πρὸς τὰ δοκοῦντα λυσιστελῆ μεθαρμό-  
 ζηται, ἀλλ' ἀναγκαίως ἐμμένῃ τοῖς ἀπ' ἀρχῆς δε-  
 δογμένοις, ταχέως ὁ μὲν κυβερνήτης αὐτῷ συγκα-  
 τίδεσθαι τὴν ναῦν ἐναντιῶν κινήθέντων πνευματῶν· ὁ  
 δ' ἔμπορος ἐπανήξει κενὸς χρημάτων· ὁ γεωργὸς δὲ  
 πρὸς τῆ τῶν πόνων ἀποστερήσει, καὶ βαθὺν ὄψλησει  
 γέλωτα. Προσθήσομεν δὲ τι καὶ τῶν οἰκείων παρα-  
 γιγμάτων. Οὐκ ἂν οὐδὲ στρατηγὸς τοῖς ἀπ' ἀρχῆς

rerum summa potiemur. Tum Syrgiannes excol-  
 piens, Et hoc quod dixisti, inquit, si quis cogita-  
 tione perlustrarit, multis obnoxium periculis in-  
 veniet. Primum enim arduum opus est illam com-  
 prehendere, quando et ex proceribus, et ex magistra-  
 tibus, et ex meritoriis militibus, qui frequentes in pa-  
 latio semper visuntur, multi suam in eum benevo-  
 lentiam navant. Deinde ut hoc fauste transigamus  
 (quamvis non sine pluribus periculis) in discri-  
 men sævius incidemus, cum e custodibus plures  
 suspectos habere et rerum vicissitudinem metuere  
 cogemur. Quoniam igitur utrinque male metuen-  
 dum est, præstat, ut mea fert opinio, seni quod  
 restat vitæ momentum præcidere, atque ita cer-  
 tum et constans imperium indipisci, quando-  
 quidem nec ipsum se ulciscetur, et qui pro mor-  
 tuo aliquid periculose inceptet, nullus existet.  
 Tale consilium Syrgiannes contra avum ex se qui-  
 dem dabat; sed in primis Apocaucho sollicitante,  
 qui ob causas quasdam non legitimas, ab imperato-  
 re seniore alienior, quia ore suo sententiam dice-  
 re non poterat, quod in junioris familiaritatem  
 necdum adeo penetraverat, 30 ut etiam in con-  
 silium adhiberetur, et Syrgiannem diligebat, eidem  
 istuc, ut liberrime consulturo suggesserat. Contra  
 hæc sic ingressus est magnus domesticus: Et  
 prima sententia mihi inhumana, et altera sævitiæ  
 atque immanitatis modum omnem exsuperare vi-  
 detur. Quamobrem spectata utilitate, ab hisce  
 consiliis recedendum, ac prioribus adhærescendum  
 constituo, providendumque, non quoniam pacto  
 imperatorem atrocissime multemus, sed qua ratione  
 a nostris ipsorum cervicibus exitium prohibeamus  
 (hujus enim ergo convenimus, ut alterius quidem  
 injuria læsi vitam honoremque, Deo nos bene  
 adjuvante, tueamur); alterius autem, nulla impel-  
 lente necessitudine, ne honori quidem, quid dica-  
 m vitæ? incommodemus. Illis isto modo judiciis  
 sententiaque discrepantibus, junior imperator se-  
 dens, tacitus quæ dicebantur auscultabat. Tum  
 Syrgiannes magno domestico sic occurrit: Cum  
 ingenii humani imbecillitas perfectam rerum cog-  
 nitionem simul (87) assequi nequeat, nemini in  
 his quæ ab initio ei visa sunt, conquiescendum  
 puto, si postmodum contraria meliora apparuerint;  
 alioqui aliud alio ferri, miscerique ac perturbari  
 omnia necesse est. Si enim nec mercator, nec agri-  
 cola, nec gubernator perspectæ commoditati se  
 accommodaverit, verum in suscepto semel propo-  
 sito perseverare obstinate imberit, hic ventis  
 adversis surgentibus cito navem secum summer-  
 get, negotiorum crumena vacua redibit; arator præ-  
 ter laboris frustrationem publica etiam irrisione

Jacobi Pontani notæ.

(87) Verissimum est, quod ait i Off. M. Tullius, omnes homines trahi et duci ad cognitionis et scientiæ cupiditatem, et veri videndi a natura nobis ingeneratum desiderium. Sed quia cognitio nostra necesse est per sensus ad animum veniat,

quomodo nec simul omnia sensibus percipere, sic nec omnia eodem tempore simul cognoscere possumus. Itaque perfectam cognitionem quasi gradatim acquirimus.

ludetur. Quin etiam exempla e re nostra adjiciamus. Nullus ductor placitorum priorum tenax, de hostibus tropæum eriget; imo turpiter et effeminate victus seque militemque perditum ibit. Nam si copias suas adversariis longe majores; et bello exercitiores censens, idcirco prælio dimicandum decreverit, deinde in conspectum hostium veniens, eos et numero, et usu, et armorum apparatu multis partibus superiores viderit, et quia anticipatam opinionem deserere non vult, inconsiderate ac temere signis illatis conflixerit, ecquid talem ducem insano parum interesse negabimus? Certe neutiquam. Itaque et tu mihi in præsens admirationem commoves, homo a pueritia usque ad hoc ætatis in militia et militaribus versatus laboribus, dum affirmas, quæ a principio statuerit quispiam, iis adixum esse oportere, nec scis vel uno temporis puncto **3** rerum plurimarum commutationes solere fieri. Adhæc magnus domesticus sic respondit: Ego vero mortalium adhuc nullum, saltem paululum mente valentem, ita perpetuam in prima aliqua voluntate permansionem sibi indixisse credo, ut eam postea, tametsi meliora se offerrent, immutare detrectaverit. Te quoque ipsum arbitror non potuisse tam immodice mihi conviciari, aut de rebus adeo commode ac vere loqui, nisi pariter mecum sentiret. Tantum autem ab illo disto, quem tu me describis, ut tam in publicis quam privatis deliberationibus, cum sententiam probabilem et rei propositæ utilitatem opinione mea maxime attingentem sæpenumero protulisset, deinde ubi ad facta ventum fuerit, aut ab alio, quem minus prudentem judicarem, aut a memet persuasus, in alia omnia discesserim. In hoc autem negotio, de quo nunc disceptamus, non quæ vobis, sed quæ mihi videntur, probanda existimo, idque pluribus de causis. Primum enim manus in imperatorem, et unctum Domini (88) injicere, eique animam extinguere, non apud homines solum universos venia caret, sed, uti credimus, etiam a Deo hujusmodi facinora acerbissima mercede pensantur. Deinde non istuc nobis a principio proposuimus, ut alterum imperatorem neci daremus, alterum in solio collocarem: sed sollicito ad justitiam respectu, studiosius ad ei opitulandum incubuimus, qui et de imperio, et de vita conservanda laboraret. Absurdum est igitur, huic juste imperium vindicare, illi injuste etiam spiritum, et sanguinem eripere: et quæ, si in alium designarentur ab aliis, crudelissima duceremus, iis multo crudeliora nos ipsos in imperatorem machinatos videri: et velut in trutina, rebus in una lance divergentibus, ad similem inæqualitatem ex contra-

ἐμμένων βεβουλευμένοις, τρόπκιον ἀπὸ τῶν πολεμίων ἀναστήσει· ἀλλ' αἰσχυρῶς καὶ ἀγεννῶς ἤττηθεις, συγκινδυνεύσεις τοῖς στρατιώταις. Ἄν γὰρ συμβῆ τυχὸν τὴν μὲν ἑαυτοῦ στρατιὰν πολλαπλασίονα τῶν πολεμίων καὶ πρὸς τὰ πολεμικὰ μᾶλλον ἡσχημένην ἤγασθαι, καὶ διὰ τοῦτο δεῖν βουλευσθῆται μάχην συνάπτειν, εἰτ' ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἐλθὼν, τὴν τῶν ἐναντιῶν ἴσῃ καὶ τῷ πλήθει καὶ τῇ ἀσκήσει καὶ τοῖς ὅπλοις ὑπερέχουσαν πολλῶ τῷ μέτρῳ· διὰ δὲ τὸ μὴ λύσει τὰ δεδογμένα, ἀλογίστως συμπλέκῃται καὶ παραβόλως, οὐκ ἂν ἔγγυς τοῦ μαίνεσθαι φαίημεν τὸν στρατηγὸν ἐκαίον; Παντὶ που δῆλον. Διὸ μοι καὶ σὲ νῦν ἔπεισαι θαυμάζειν, οὕτως ἀπορηνάμενον ὡς χρὴ τοῖς ἐξ ἀρχῆς δεδογμένοις ἐμμένειν, ἐκ πρώτης ἡλικίας ἐς τὴν ἐξέχοντα, στρατείαις καὶ τοῖς ἐκ στρατείας ἐνδιατρίψαντα πόνοις, τοῦτο δὲ ἠγνοήκοτα, ὡς μία καιροῦ ῥοπή πολλῶν ποιήσεις πραγμάτων μεταβολάς. Ἐπὶ τούτοις ὁ μέγας δομῆστικὸς εἶπε τοιάδε· Οὐδένα νομίζω τῶν καὶ ὀπωσοῦν μεταειργότων φρενῶν οὕτως ἑαυτὸν οἷς ἐξ ἀρχῆς ἐβουλεύσατο πεπεικέναι βεβαίως ἐμμένειν, ὥστε μὴ μεταβάλλειν, ἐτέρων ἐν ὑπέρῳ φαινομένων βελτιόνων. Καὶ σὲ δὲ αὐτὸν οὐκ ἂν εὐπορήσειν ἐπ' ἐμοὶ λοιδωρίας ὑπερβολῆς, ἢ οὕτω περὶ τῶν πραγμάτων λέγειν ἔχειν, ἐν διαφορᾷ καταστάντα. Ἐγὼ δὲ τοσούτου δέω ὅποιον εἶναι φατε, ὥστε κἂν τοῖς δημοσίοις, κἂν τοῖς ἰδίοις, ψῆφον ὡς καλῶς ἔχουσαν, καὶ τοῦ λυσιτελοῦντος τὸ δοκεῖν ἐς τὰ μάλιστα ἐφικνουμένην περὶ τίνος πολλὰς ἐξενεγκῶν, ἦδη δὲ καὶ πρὸς τὸ πράττειν χωρῶν, ἔπειτ' ἢ ἐτέρῳ τὸ ἦρσον ἔχειν ἐπὶ τῷ φρονεῖν δοκοῦντι, ἢ αὐτῷ; ἐμαυτῷ τὴν ἐναντίαν πεισθεῖς εἰλόγημ. Ἐφ' οἷς δὲ νοτὶ σκοποῦμεν, μάλιστα μὲν ὧν ὑμεῖς βουλεύεσθε, ἀποσχέσθαι, ὧν δ' ἐμοὶ δοκεῖ, δεῖν ἔγχεσθαι νομίζω πολλῶν ἕνεκεν αἰτιῶν. Πρῶτον μὲν γὰρ τὸ χεῖρα κινήσει κατὰ βασιλείῳ, καὶ τῷ Θεῷ κεχρισμένῳ, καὶ σωτηρίῳ ἀποστερηθῆναι ψυχῆς, οὐ μόνον πάσης ἐν ἀνθρώποις ἀπεστερηθῆναι συγγνώμης, ἀλλὰ καὶ παρὰ Θεῷ τὰς ἐσχάτας τῶν τοιούτων ἔργων πεπεισμέθα κεῖσθαι τὰς ἀντιδόσεις. Ἐπειτα δὲ, οὐδὲ τοῦτο ἐξ ἀρχῆς ὑπεθέμεθα, ὥστε τὸν μὲν ἀνελεῖν, τὸν δ' ἐγκαθιδρύσει τοῖς θρόνοις τῶν βασιλείων· ἀλλὰ πολὺν τινα τὸν δικαίου ποιούμενον λόγον, ἀμύνειν τῷ νέῳ προθύμῳ ἡθῆμεν βασιλεῖ, ἀδικουμένῳ τε περὶ τὴν ἀρχὴν, καὶ δεδοκότε περὶ τὸ ζῆν. Ἄτοπον οὖν, τῷ μὲν σὺν τῷ δικαίῳ τὴν ἀρχὴν κατακτάσθαι, τὸν δ' ἀδίκως ἀφαιρέσθαι καὶ τὴν ζωὴν· καὶ ἂ περὶ τὸν ἕνα κραττόντων ἐτέρων, τῶν ἀτοπωτάτων ἐδόκει, τοῦτων χαλεπώτερα περὶ τὸν ἕτερον ἐξεργασμένους αὐτοὺς ὀφθῆναι· καὶ ὡσπερ ἐν ζυγοῖς τῶν πραγμάτων ἐφ' ἐτέρῳ μέρει βαρυνόμενων, ἐπὶ τὴν ἴσῃ ἀμετρίαν πρὸς τὸναντιον αὐτοὺς καταπίσαι, ὅσον ἐπὶ τὸ ἴσον ἀναγαγεῖν. Οὐ μὴν οὐδὲ τὸ δῆσαντας φρουρεῖν, τοῦ ἅπαξ

## Jacobi Pontani notæ.

(88) Loquitur, ut David de Saule consuevit, lib III Reg 1. Interpretes Bibliorum frequentissime vocem Græcam χριστός retinuerunt, ut I Regum: *Loquimini e ram Deo et christo ejus*. In Psalmis: *Nobite tangere christos meos. Salvavit Dominus*

*christum suum*. Apud Lucam de Simeone: *Non visarum se mortem, nisi prius videret christum Domini*; et sexcentis alibi. Dicitur autem, τὸ unctus Domini, aut, *christus Domini*, cum significatione maxima, est et verbum gravissimum.

ἡμερώτερον ἀποκτείναι. Τοῖς γὰρ ἐν ἔθει τοῦ θαρρα-  
 πύεσθαι καὶ θυροφροεῖσθαι, φοβερώτερον τοῦ ἀπο-  
 θανεῖν, τὸ παρ' ἀξίαν κακοπραγεῖν. Αἰδὲ καὶ πολλοὶ  
 τῶν ὀμνουμένων παρὰ Ῥωμαίοις αὐτοκρατόρων  
 μᾶλλον εἰλοσκο ἀποθανεῖν, ἢ ζῶντες αἰσχρῶς δου-  
 λεύειν ἀτυχήσαντες περὶ τὰς μάχας· καὶ χωρὶς δὲ  
 τούτων, τὸ παρὰ τῶν φυλάκων ὡς δεσμώτῃ προσε-  
 χόντων περιϋβρίζεσθαι καὶ λοιδορεῖσθαι, παντὸς ἂν  
 εἴη πικρότερον ὕδατος Στυγός. Ἐτι δ' οὐδ' ἀσφάλειαν  
 ἡμῖν παρέχει τὸ δῆσαντας φρουρεῖν. Ἄν γὰρ ὀψι-  
 δήτην τρώπῃ δυνηθεῖν τὰ δεσμὰ διαφυγεῖν, ὅπερ  
 ἡμῖν πρόσεσι νῦν, τὸ δοκοῦντας ἀδικεῖσθαι καρ-  
 ποῦσθαι τὴν ἀπάντων εὐνοίαν, ἐκείνῃ περιστήσεται·  
 καὶ σφοδρότερον πολεμήσει συμμάχοις προθύμοις  
 καὶ τοῖς περιόικοις βαρβάροις καὶ Ῥωμαίοις χρώ-  
 μενος. Ὅσα τοίνυν, τὸ μὲν ἀποκτείναι ἀλαστόρων  
 καὶ ἀνδροφόνων ἐπιτιμίαν, οὐ μόνον ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ  
 καί τινι ἡμετέροις ἐπειτα προσάπτει, τὸ δ' ἐρξεντας  
 φρουρεῖν, μετὰ τοῦ αἰσχροῦ καὶ τοῦ ἐσχάτου ὀπο-  
 πτεῖσθαι κινδύουσι, καὶ λυσitteλὲς ἅμα καὶ δίκαιον εἶ-  
 ναι νομίζω. τῶν προτέρων ἐχομένων λογισμῶν, τὸν  
 ἡμέτερον βασιλεὺς διασώζων ἀμυνομένους ἂν τις  
 ἐπιη. Ἄλλ' ἔρει, Τί οὖν; ἂν ἐπιστρατεύῃ βασιλεὺς  
 ἡμῖν, οὐ μαχοῦμεθα αὐτῷ, οὐδ' ἀποκτενοῦμεν, ἂν  
 οὕτω συμβαίῃ; Μάλιστα μὲν οὖν ἀμυνοῦμεθα πάσῃ  
 δυνάμει· ἀλλ' οὐ τὸν αὐτὸν ἔχει τό τε κατάρχειν  
 καὶ τὸ ἀμύνασθαι τινα, λόγον. Τῷ μὲν γὰρ πρὸς τῷ  
 αἰσχροῦ πρόσεσι καὶ τὸ ἀδικεῖν· τὸ δ' ἀμύνασθαι,  
 πρὸς τῷ δικαίῳ καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων εὐκλείαν  
 ἔχει. Ἄν γὰρ συμβῇ τὸν προκατάρχοντα παθεῖν κα-  
 κῶς, οὐ τῷ ἀμυνομένῳ τὴν ἀπόδοσιν, ἀλλὰ τῷ ἐπόντι  
 λογιζέσθαι, τῶν ἔργων δίκαιον. Ἡμῖν μὲν οὖν ἐπ'  
 ὁμφοτέρω γυμνάζουσι τὸν λόγον ἑκατέρους εἰρηται  
 πολιᾶ. Βασιλεὶ δὲ πάντων ἀκρωμένῳ ἐξίσταται τὸν  
 τῶν ἀλιῶν τρόπον τῆς σαγήνης πολλὰ περισχύουσης  
 τὰ χρεῖσιμα ἐκλεξαμένην, τῶν ἀχρήστων ἀποσχέσθαι.  
 Ἐπὶ τούτοις καὶ τῶν ἄλλων συνθεμένων, καὶ τὴν  
 διάκρισιν τῶν λόγων ἀναθεμένων τῷ βασιλεῖ, εἶπε  
 καὶ αὐτὸς τοιαῦτα·

taitionis causa satis dictum est. Restat ut imperator  
 quasi e sagena multos pisces concludente, utilia deligat, inutilia rejiciat. Hoc ipsum ubi et reliqui  
 duo assensu firmarunt, et dijudicationem controversiæ eidem detulerunt, sic profatus est :

#### Jacobi Pontani notæ.

(89) Id præcipue tragici poetæ nobis egregie D  
 ponunt ante oculos, dum heroas et heroínas sua  
 infortunia, tristissimamque, et beate quondam,  
 ac felici longe disparem conditionem deplorantes  
 inducunt. Exempla multa suppeditabit unus Euripides.  
 Nec tam jucundum est, ex afflicto ac per-  
 ditto beatum, quam acerbum ac luctuosum, ex  
 beato miserum et calamitosum evadere. Seneca,  
*De tranquillitate animi*, cap. 8: *Tolerabilius est, faci-*  
*liusque non acquirere, quam amittere. Ideoque læ-*  
*tiores videbis quos nunquam fortuna respexit, quam*  
*quos deseruit.*

(90) Enumerat Valer. Max. lib. III, cap. 2, *De*  
*fortitudine*, P. Crassum, qui cum Aristonico bel-  
 lum in Asia gessit, Scipionem Pompei socerum,

ria parte alteram lancem deprimere, cum ambas  
 potius ad æquamentum, seu æquilibrium compo-  
 nere debeamus. Nec vero mitius eum habebimus,  
 si vincitum in custodiam tradamus, quam si semel  
 jugulaverimus. Qui enim tam officiose coli, satellitio-  
 que semper stipari consueverunt, iis (89) am-  
 plitudine et dignitate sua orbatis adversos casus  
 volvere, letho ipso horribilius est. Hinc plures  
 Romanorum imperatores, quorum celebris est  
 apud posteros memoria, præliis usi adversis, mori,  
 quam indignam hostibus servitutem servire, malue-  
 runt (90). Præterea a custodibus, ut ad vincitum  
 attentis, probra et contumelias perpeti, tales  
 animos quavis aqua Stygia cruciat amarius (91).

32 Huc accedit, quod nihilo securiores erimus,  
 si catenis injectis eum carceri mandaverimus.  
 Quippe si arte aliqua inde elapsus fuerit, quod  
 hodie abunde datur nobis, ut, cum inique nobis-  
 cum videatur actum, omnium favore ac benevo-  
 lentia perfruemur, tunc illi dabitur, et vicinis Bar-  
 baris Romanisque impigre adjuvantibus, in-  
 festiore in nos Marte pugnabit. Quia igitur e medio  
 tollere imperatorem, nobis liberisque nostris ne-  
 fariorum atque homicidarum notam inuret, in  
 carcerem autem compingere, præter facti infamiam  
 etiam summorum malorum suspicionis ac  
 formidinis plenum est: ex æquo et bono futu-  
 rum sentio, in pristino consilio permanere, et  
 imperatorem nostrum juniorem, si qua vis exstiterit,  
 tutum præstare. Illic tu objicies: Quid? si  
 senior arma nobis intulerit, non contra pugnabi-  
 mus? non eum, si sors ita ferat, trucidabimus?  
 Maxime imo pugnabimus, et quidem nervis omni-  
 bus; verum aliud est præoccupare, et aliud resi-  
 stere. Illud et turpè ad famam, et injustum; hoc et  
 gloriosum, et justum numeratur. Quod si damnum  
 acceperit qui antevertit, rerum exitum non defen-  
 sori, sed invasori concedebit ascribere. Ab utroque  
 igitur nostrum in utramque partem velut exerci-  
 tationis causa satis dictum est. Restat ut imperator  
 auditis omnibus a principio, more piscatorum,  
 quasi e sagena multos pisces concludente, utilia deligat,  
 inutilia rejiciat. Hoc ipsum ubi et reliqui  
 duo assensu firmarunt, et dijudicationem controversiæ eidem detulerunt, sic profatus est :

Catonem Uticensem. Quibus adde ex Suetonio.

Oihonem. Primus hoste lacessito, ab eo est inter-  
 fectus, reliqui sua manu necem sibi intulerunt, ne  
 servirent. Sed Catonis facinus cum ab aliis, tum  
 etiam a Cicerone laudem invenit. Putat enim, cum  
 ei incredibilem tribuisset natura gravitatem, eam-  
 que ipse perpetua constantia roborasset, semper-  
 que in proposito, susceptoque consilio permansisset,  
 necem potius sibi consciscere, quam tyranni  
 Cæsaris vultum aspiciere debuisset. *Off. 1.*

(91) Ipsa Styge est illis odiosius, nam et ab odio  
 palus illa fabulosa nomen habet. Impatiens est in-  
 juris contumeliæque nobilis animus, et nobilium  
 illustriumque hominum plerumque etiam nobiles  
 animi.

## CAPUT X.

*Nepos insignem observantiam in avum ostendit, et crudelia potius ab ipso pati, quam in eum facere paratus est. Quæ fortuna dabitur, ea se usurum. Si se deserant socii, acerbè latuim. Ejus voluntate collaudata, prostrator et Syrgiannes, dum licet, Byzantio discedendum statuunt. Queritur ecquid imperatrix assumenda, an Constantinopoli relinquenda sit.*

Qui de rebus gravioribus consilii capiendi causa deliberant, eos etiam numerum conficere oportere autumo. Unde olim Romani et Græci, quique sub populari, quique sub optimatum potestate et imperio degebant, consilia e pluribus congregabant, recte sentientes, hoc modo ab honesto et conducibili haud facile deflexum iri. Quin et de veteribus quidam, et e nostro ovili sapiens (92), salutem esse dicit, ubi multa consilia : sibi met 33 autem inimicum pronuntiat hominem inconsultum. Cum itaque vos et plures sitis, et in dando consilio excellatis, deque præsentis negotio multa disserueritis, licitum erit et mihi, quemadmodum piscatoribus, ut dixistis, e plena sagena delectis melioribus, cætera foras mittere. Proferam ergo ipse quoque meo judicio optima : vestrum unicuique integrum erit, quæ probaverit amplecti. De rebus interpretandis ac fugiendis, jucundis et injucundis nequaquam unus et idem est omnium hominum sensus, sed ut quisque iis afficitur, ita de illis judicat. Fas sit igitur mihi quoque nunc in consultatione ita proloqui, ut affectus sum. Usque eo nihil durum, et immane vel vitæ, vel dignitatis meæ gratia in dominum meum et imperatorem perpetrari velim, ut si forte districto ense in me jugulabundus irrueret, pedibus salutem meam expedire contenderem. Sin quippiam fugienti obstaret, adeo me non delectaret ad defensionem converti, ut velata facie, cum silentio plagam mallem accipere ; metuens ne aspectu illius vehementer turbatus, ac velut de statu mentis dimotus insilirem, ferrumque ei extortum longius projicerem : cum hoc ipsum scelesti facinoris loco ducam, quoquo modo contra parentem manus tollere. Sic me de avi honore sentire, Deum omnia perspicentem testor. Eodem animo vos esse desidero, certos plane, ne mutire quidem super hac re amplius, neque conari, me in diversum trahere : nec enim hilum proficietis. Si ergo priora consulta vestra, eaque salutaria sequentes, instantia pericula fugiendo declinare vultis, bene est, et ego ad numerum vestrum me aggrego, nec discriminum communionem recuso. Sin autem illa, ut ex timiditate et ignavia profecta improbant, in secundis cogitatis nulla interposita dubitatione consistere decrevistis, ac me in alia omnia discedente, vos, quæ mihi placent haud profutura ducitis, ego sane hujusmodi factorum consortium nunquam cupiverim : vos quæ securitati vestræ conducere creditis, quoniam potestas est, amplectimini. Deo

Α Τοῖς περὶ μεγάλων πραγμάτων βουλευομένοις ἀναγκαῖον εἶναι νομίζω, καὶ πολλοῖς εἶναι τὸν ἀριθμὸν. Διδὸν καὶ Ῥωμαῖοι καὶ Ἕλληνας τὸ παλαιὸν, καὶ δημοκρατούμενοι, καὶ τῶν ἀρίστων ἀρχόντων, ἐκ πλειόνων τὰς βουλὰς συνεκρῶντο τοῦ καλοῦ καὶ συμφέροντος, οὕτως οὐκ ἂν οἰόμενοι βραδίως ἀμαρτεῖν ὁρθῶς φρονούντες. Καὶ τῶν παλαιῶν δέ τις σοφὸς τῆς ἡμετέρας αὐλῆς ἐν πολλῇ βουλῇ τὴν σωτηρίαν εἴρηκεν εἶναι, καὶ πολέμιον ἑαυτῶ τὸν ἀτύμβουλον ἀπεφῆνατο. Καὶ ὑμῶν τοίνυν καὶ πολλῶν καὶ περὶ ταῦτα ἀρίστων ὄντων, καὶ λόγαι, οὐκ ὀλίγοις περὶ τοῦ πράγματος χρησαμένων, ἐξέσται κάμοι, ὃν εἰρήκατε τῶν ἀλίτων τρόπον, πολλὰ τῆς σαγήνης καταγαγούσης, τὰ χρήσιμα ἐκλεξαμένῃ ἀποβρίψαι τὰ μὴ τοιαῦτα. Ἐρῶ τοίνυν καὶ αὐτὸς ἃ μοι δοκεῖ βέλτιστα εἶναι. Ὑμῖν δ' ἐξέσται ἐκάστῳ ἃ δοκεῖ συμφέροντα ἐλέσθαι. Οὐ πᾶσιν ἀνθρώποις τὰ αὐτὰ αἰρετὰ καὶ φευκτὰ, καὶ ἡδέα καὶ μὴ τοιαῦτα δοκεῖ, ἀλλ' ὅπως ποτὲ ἔχουσι περὶ αὐτὰ, τοιαῦτα; καὶ περὶ αὐτῶν ἐξήγουσι τὰς κρίσεις. Ὡς ἔχω τοίνυν καὶ αὐτὸς περὶ τῶν προκειμένων ἐρῶ. Τοσοῦτου ὄντος τοῦ τι τῶν ἀνηκέστων καὶ ζωῆς ἕνεκα καὶ τιμῆς περὶ τὸν ἑμὸν κύριον καὶ βασιλέα γενέσθαι βούλεσθαι, ὥστ' εἰ συμβέβηκε τὸν αὐτὸν ξίφος ὡς ἀποκτενοῦντά με σπασάμενον ἐπιέναι, φυγῇ μὲν ἂν ἐπραγματευσάμενη τὴν σωτηρίαν· εἰ δὲ κώλυμά τι μεταξὺ φεύγοντι συμβέβηκε τῆς φυγῆς, τοσοῦτον ἀπέχω τοῦ συστραφεῖς ἀμύνεσθαι βούλεσθαι, ὥστ' ἐγκαλυφάμενος, ἐδεχόμεν ἂν σιγῇ τὰς πληγὰς, δαίσα; μὴ πρὸς ἐκείνον ὀρῶν, καὶ οἷον τῆ πάθει, τῶν φρενῶν ἐκκρουσθεὶς, πρὸς τὴ λαβεῖν ἐξ αὐτοῦ κινήθω, καὶ μακρὰν ἀποβρίψαι τὸ ξίφος, ἐπειδὴ καὶ τοῦτο τῶν ἀνόσιων κρίνω, καθ' ὅντινα τρόπον χεῖρας ἀνασχέιν τῆ πατρί. Τοιαύτην ἔχειν γνώμην περὶ τῆς εἰς τὸν πάππον τιμῆς τὸν πάντα ἐφορῶντα μαρτύρομαι ὀφθαλμῶν τοῦ Θεοῦ. Διδὸν δὴ καὶ ὑμᾶς βούλομαι οὕτως ἔχειν σαφῶς πεισθέντας, μηδένα περὶ τοῦτου λόγον κινεῖν, μηδὲ μεταπεθεῖν ἐπιχειρεῖν. Ἔσεσθε γὰρ ἡνυκότες πλέον οὐδέν. Εἰ μὲν οὖν ἐθελήσετε τῶν ἐξ ἀρχῆς ἐχόμενοι λογισμῶν, τὴν σωτηρίαν ἐνυτοῖς ποριζομένους φυγῇ τὸν ὑφορώμενον κίνδυνον διαβιδράσκειν, εἴ ἂν ἔχοι, καὶ τὴν κοινωνίαν αὐτὸς ἀσπάζομαι τὴν ὑμετέραν, καὶ συγκινδυνεύειν ὑμῖν αἰρούμαι· εἰ δὲ τῆς προτέρας ἀτολμῆν καὶ ἀνανδρίαν καταγόντες βουλῆς, ἐμμένοντες ἀσφαλῶς κερκίκατε τοῖς δευτέροις, μὴ παιδομένου δ' ἐμοῦ, οὐδ' αὐτοῖς λυσταλεῖν ἑαυτοῖς ἄπειρ ἐγὼ βούλομαι ἡγήσασθε, ἐγὼ μὲν τῶν τοιούτων ἔργων κοινωνεῖν ὑμῖν οὐκ ἂν ἐλοίμην ποτέ. Ὑμᾶς δὲ τὸ οἰκτεῖον ἀσφαλῆς ἐξεσσι περισώζοντας, ἃ συμφέρειν ὑμῖν οἴεσθε ἐλέσθαι. Χάρις

Jacobi Pontani notæ.

(92) Salomon est ista, Proverb. cap. 11, 24. Vides quemadmodum tangat sacras Scripturas ? Nam e nostro ovili est, ἐκ τῆς ἡμετέρας αὐλῆς, apud

Joannem cap. x. Salomon est ex nostro ovili, quia Deum verum, quem nos agnoscimus et colimus, ipse quoque agnovit et coluit.

δὲ πολλὴν ἐμολογῶ τῷ Θεῷ, ὅτι τῆς εἰς ἐμὲ εὐνοίας οὐδὲν οὐδέπω καὶ νῦν ἔμιν ἀπήντηκε τῶν δυσχερῶν, οὐδὲ περὶ ἡμῶν ἐβουλευσάμεθα κατὰ δὴλον οὐδὲν γέγονεν οὐδὲν πλὴν ἡμῶν. Ἐγὼ δὲ ὡς ἂν οὐδὲν τε ὦ, καὶ ὡς ἂν ὁ Θεὸς διδῶν, τὸν ὑπὲρ ἡμαυτοῦ κίνδυνον διακυβερνήσω. Οἶδα μὲν οὖν ὡς ἂν συμβῆ μαχόμενον με πεσεῖν, πολλὰ μὲν ἐπιβρηνήσετε καί μενῶ, πολλὰ δὲ πολλὰκις ἀνακλαύσεσθε τὸν φίλον, εἰ δὲ τι καὶ μνήμης ἄξιον ἐνεδειξάμεθα φίλας εἰς ὑμᾶς. Εἰ δ' ἔτι περιόντι πάλιν ἐθειλήσετε προσελθεῖν, μηδαμῶς ἡμῖν ἐμπόδιον τὸ νῦν ἡμᾶς χωρίζεσθαι καταστήτω· εὐρήσετε γὰρ αἰὲν τὸν αὐτὸν ὄντα καὶ φιλικῶς ὡς περ καὶ νῦν διακείμενον πρὸς ὑμᾶς. Μὴ νομίσητε δὲ ἐμὲ μῆτε ἀλύπως ἐπὶ τῷ χωρισμῷ ὑμῶν διακείσθαι, μὴθ' ὡς τοῦ μηδεὸς ἀξίους ὑμᾶς οὕτως ἐκ τοῦ παραυτίκα ἀπωθεῖσθαι. Ἐξ ὅτου γὰρ περὶ τῶν τοιούτων ἠρξάμεθα λέγειν, πολλῶν τὴν διάστασιν ὑμῶν ἐννοῶν αἰσθάνομαι τῶν ἀληθῶν· οἶδα δ' ἐν τῷ μετὰ ταῦτα καὶ κλεινῶν αἰσθησόμενος καὶ σφοδρῶτερων. Φέρειν δὲ ἀνάγκη, τῶν πραγμάτων ἀσυμμάτως ἐχόντων. Εἰ μὲν οὖν, ὡς περ εἶπον, ἐθειλήσετε τῶν προτέρων ἐχομένους λογισμῶν, ὑπὲρ μὲν τῆς ἡμετέρας σωτηρίας φροντισαί, μηδὲν δὲ κατὰ βασιλείως βουλευσάμεθα τῶν ἀπεικῶτων, καὶ ἐμὲ κοινωνὸν ἔχετε τῶν πραττομένων· εἰ δ' ἕτερος ὑμῖν δοκεῖ, οὐδὲν ἄλλο λοιπὸν, ἢ πολλὰ τῆς εἰς ἐμὲ φιλίας ἐπευξάμενον ἀγαθὰ, καθ' ἑαυτὸν ἃ μοι δοκῶ συμφέροντα πράττειν. Τοιαῦτα καὶ τοῦ βασιλέως εἰπόντος, ἐπὶ πλὴν μὲν πρὸς ἀλλήλους ἐώρων, τὸ τῆς γνώμης θαυμάζοντες ἐπὶ τὰ κατὰ βεβηκός, ὡς μηδὲν τῆς πρὸς τὸν βασιλέα καὶ πάππον αἰδοῦς ὑφείναι, καί τοι πολλοῖς αὐτῶν τοῖς λυποῦσιν ἀμειβομένου. Εἶθ' ὁ πρωτοστράτωρ ἀπεκρίνατο τοιαῦτα· Ἡμῖν, ὦ βασιλεῦ, τὸ συμφέρον σοὶ τε καὶ ἡμῖν αὐτοῖς σκοποῦσιν, ἃ λυσισταλείν ἐδοκούμεν, ἐφθραξάμεθα. Ἄ δὲ περὶ βασιλείας ἐφθραξάμεθα, οὐκ αὐτὸ τοῦτο μόνον ὅπως κακὸν τι πάθος σκοποῦντες ἐβουλευσάμεθα, ἀλλ' ὅπως μὴ μετὰ τὸ φανερῶς εἰς τὸν πόλεμον καταστῆναι, τις ὑπολείπεται μετὰ σοῦ προσδοκία δεῖνου· τοῦτο γὰρ ἡμῖν περὶ κλειστότου σκοπεῖται· ἐπεὶ δ' ὡς ἠκούσαμεν τῆς εἰς τὸν βασιλέα καὶ πάππον ἀσφαλείας τε καὶ τιμῆς τὴν οἰκίαν σωτηρίαν καὶ ἀσφάλειαν ἐν δευτέρῳ λογίζῃ, θαυμάζομεν μὲν ἔπεισι τῆς μεγαλοφυχίας καὶ τῆς δικαιοσύνης, παύσασθαι ἐξ οἷς ἂν ἐθέλη, καὶ ταῦτα νομίζειν καὶ δίκαια καὶ συμφέροντα, ἅπερ ἂν καὶ σοὶ συνδοκῆ. Εἰ δὲ τι καὶ πρότερον διηγήθημεν περὶ τοῦ λόγου, οὐκ ἀλλήλοισι ἐναντία βουλευόμενοι, ἀλλ' ὅπως μηδὲν τῶν δεόντων ἀνεξίτηστον διαφυγῇ. Τοιγαροῦν ἐπὶ τῆς ἀμφοτερείας πευσσάμενης εἰς ἂν συνήλασμεν ταῖς γνώμαις, οὐδὲν ἄλλο λείπεται ἢ τοὺς λόγους καταλιπόντας, χωρεῖν ἐπὶ τὸ πράττειν τὰ δεδομένα. Καὶ Συργιάννη κατὰ γνώμην αὐτῷ εἰπόντος εἰρηθεῖν, καὶ τοῦτο προσθέντος· ὡς Τῆς εἰς τὸν βασιλέα καὶ πάππον αἰδοῦς καὶ κτηδεμονίας, ὦ βασιλεῦ, πολλὰ ἔστι παρὰ τῷ μεγάλῳ καὶ οὐρανίῳ βασιλεῖ κείσονται χάριτες· καὶ ἡ μεταβαλεῖ τὰς γνώμας τῶν ἐπιβουλευόντων, ἢ κακοῦν ὠρμημένων, αὐτὸς ὑπὲρ ἡμῶν ποιηθήσεται· τοῦ τε βασιλέως τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας

A singulares ago gratias, quod usque ad hanc diem nulli vestrum sua in me inclinatio voluntatis quidquam creavit incommodi : neque extra vos ulli mortalium nostrarum consultationum arcana patefacta sunt. Quod ad me attinet, ut potero, et ut Deus annuerit, in periculo meo me tractabo. Equidem non ignoro, si in pugna occubuerō, **34** vos morti meæ illacrymaturos affatim, frequentique ac longo fletu amicum proscuturos, si modo aliquod amicitiae meritum memoria haud indignum in vos collocavi. Quod si ad superatitiam denuo vos adjungere volueritis, non erit ullo impedimento ista quæ nunc sit inter nos dissociatio : eundem quippe me semper, atque ut nunc, vestri amantem invenietis. Ne vero arbitremini, aut hanc separationem mihi non molestam accidere, aut vos, ceu homines nauci a me rejici in presentia. Ex quo enim hunc sermonem orsus sum, ex cogitatione distractionis nostræ doloribus multis cumulat⁹ est mihi animus : etsi me in posterum plura et vehementius doliturum sciam. Sed quoniam res in tranquillum conferri non possunt, quod ferre oportet, feramus. Ergo si, ut dicebam, antegressis cogitationibus insistentes, salutem nostræ prospicere, et adversus avum nihil inconveniens meditari institueritis, rebus agendis comitem me prolebor : sin alia vobis mens, hoc unum relinquatur, ut multa bona ob declaratam in me benevolentiam vobis a Deo precatur, ipse mihi ad utilitatem meam promus condus flum. His auditis illi diu inter se aspicere, et admirari ingenium juvenis, adeo ad honestatem grassantis, ut de pudore et reverentia erga avum nihil diminueret, quamvis ille tristia multa remetiretur. Dein protostrator sic incipit : Nos, imperator, de tuis atque nostris commodis solliciti, quæ eo facere putabamus, edisseruimus. Quod autem de avo consulimus, in eo non hoc unum spectavimus, ut malo multaretur, verum ut ne ad bellum apertam veniretur, tuoque capiti casus aliquis gravior impenderet : id enim est, quod omnium minime velimus. Et cum securitatem honoremque avi tuæ salutem incolumitatisque præferas, quod intelleximus, subito nos hujus magnanimitatis et justitiæ admiratio, et quæ voles præstabis, justaque et utilia tuo iudicio metiemur. Quod vero antea oratione discrepuimus, non id studio dissentendi factum est, sed ut ne quid eorum quæ tempus postuleret, nisi indiscussum præteriret. Proinde cum omni ambiguitate sublata sententiis congruamus, hoc solum restat, ut omnis sermonibus, ad id quod datur, aggrediamur. Postquam Syrgiannes deinde ex sua item mente locutum protostratorem pronuntiavit, et hoc ad commendationem nepotis adjecit, ob **35** hanc reverentiam atque curam avi multa illum apud magnum, cœlestemque imperatorem manere præmia, qui aut malevolorum consilia mutaturus, aut ad nocendum prorumpentibus pro defensoribus obviam iturus esset : ubi nepos quoque de bene-

volentia et obsequio sibi præstitis gratias amplas A  
 cogit, fugiendum esset nec ne quæsierunt. Et quia  
 semper diem supervenientem malum aliquod majus  
 parere videbant, et iram avi magis magis que corro-  
 borari, ex eo ducta conjectura videlicet, quod nun-  
 quam vel verbo appellare nepotem dignaretur : et  
 quia in timore erant, ne si quid inopinatum de-  
 repente exstiltisset, id ipsam effugere nequirent,  
 dum tempus ad eam rem sineret, et libertas sup-  
 pedicaret, Byzantio excedendum statuerunt. Impe-  
 rator quanquam eos id quod res esset dixisse, et  
 scopum tetigisse fateretur, tamen excelso et pa-  
 tienti animo usque ad ipsum discriminis articulum  
 expectandum esse monuit, cum senem aliam men-  
 tem induturum, et a conceptis maleficiis destitutum  
 confideret. Nunc autem de conjugæ meæ decernen-  
 dum est, inquit, utrum eam fugientibus nobis pone  
 sequi oporteat. Hæc e Germanis erat principis  
 Brunsvicensis (95), apud suos eminentissimi et  
 splendore generis inter omnes sui ordinis facile  
 præcipui filia. Protostratoribus igitur et Syrgianui  
 faciendum videbatur, uti imperatoris conjugem  
 assumrent, quando et ipsi suas secum haberent :  
 quin omnem lapidem movendum, ut et imperatrix  
 cum imperatore esset.

καὶ εὐπειθεῖας πολλὴν ὁμολογήσαντος χάριν αὐτοῖς,  
 εἰ φευκτέα ἢ μὴ, ἐσκόπουον. Ὅρωντες δὲ αἰετὴν τὴν  
 ἐπιούσαν μείζον τι φύουσαν κακὴν, καὶ τοὺς κατὰ  
 βασιλείως, τοῦ πάππου καὶ βασιλέως, θυμοὺς ἐπὶ  
 μᾶλλον ἀξυμένους ἐκ τοῦ μηδαμοῦ τεκμαιρόμενοι  
 μὴδὲ λόγου τινὸς ψιλοῦ τούτῳ μεταδιδόναι· καὶ δε-  
 δικότες μὴ τινος τῶν ἀδοκῆτων ἐκ τοῦ αἰρηθίου  
 συμβάντος, οὐδ' αὐτὸ τοῦτο διαδρᾶναι δυνηθεῖεν,  
 ἐδόκει νῦν ὡς κερὸν ἔχουσι καὶ ἀδελφὰς εὐποροῦσιν,  
 ἀφίστασθαι τοῦ Βυζαντίου. Βασ. λεὺς δὲ αὐτοὺς ταῦτα  
 μὲν ἤ ἔχουσιν εἰρηκέναι καὶ καλῶς στοχάσασθαι ἔφη,  
 ἐτι μέντοι γε καρτερίας καὶ μεγαλοψυχίας προσδεῖν,  
 ἔχει καὶ αὐτῆς τῶν κινδύνων τῆς ἀκμῆς. Ἡλιπίζε  
 γὰρ αἰετὴ μεταβαλεῖν, καὶ τῶν μελετωμένων ἀπο-  
 στησεσθαι τὴν βασιλεία. Τὸ δὲ νῦν ἔχον, περὶ τῆς  
 βασιλίδος, ἔφη, τῆς ἐμοῦ συνοίκου σκεπτέον εἰ χρὴ  
 καὶ ταύτην φεύγουσιν ἡμῖν συνέπεσθαι. Ἦν δ' ἐκ  
 Γερμανῶν αὐτῆ θυγάτηρ δουκὸς ντιμ προτζουήκ  
 τοῦ παρ' αὐτοῖς ἐπιφανεστάτου, καὶ λαμπρότητι  
 πάντας τοὺς ὁμοφύλους ὑπερβάλλοντος τοῦ γένους.  
 Τοῖς μὲν οὖν δυσὶ τῶν ἀναγκαίων ἐδόκει καὶ τὴν τοῦ  
 βασιλέως γαμετὴν συμπαράλαβεῖν, διὰ τὸ καὶ αὐτοὺς  
 τὰς γυναῖκας ἔχειν μεθ' ἑαυτῶν, καὶ διὰ τοῦτο δέον  
 εἶναι πάσῃ μηχανῇ χρῆσασθαι ὥστε καὶ τὴν βασί-  
 λιδα συνεῖναι τῷ βασιλεῖ.

## CAPUT XI.

*Cantacuzeni rationes, cur imperatrix Constantinopoli relinquenda. Syrgianne ad præfecturam suam in Thraciam dimisso reliqui hærent Byzantii. Magnus constantianus, et magnus logotheta Metochites viri clarissimi imperatorem senem frustra ab incepto dimovere nituntur.*

At enim Cantacuzenus magnus domesticus seor- C  
 um ab his sentiens, opinionis suæ momenta his  
 verbis explicavit : Primum discessio nostra clan-  
 destine, et auxie nobis satagentibus futura est ; id  
 feminis ad hujusmodi operum laborem infirmis,  
 et natura nequaquam idoneis, summum pericu-  
 lum conflabit ; et nos ipsi non mediocre habemus  
 formidare discrimen, si factio in ipso deprehensi  
 fuerimus. Adhæc, etiamsi fortuna favente hoc ope-  
 ris bene processerit, tamen posteriora non perinde  
 evenient. Nam si ab avo manus ad nos insequen-  
 dos 36 mittatur, alterum e duobus cogemur, aut  
 uxoris relictiis porro fugere, quod nos timidita-  
 tis, ignavie, dementiæ, temeritatis criminibus  
 maculabit (ut omittam quod imperatrici dedecoris  
 auctores erimus, quæ pro captiva abducetur), aut  
 ejus, imperatricis inquam, causa pauci cum mul-  
 to pluribus pedem conferentes interfici : quorum  
 utrumvis eligere, a prudentia abhorret plurimum.  
 Præterea neque ad quos proficiscimur, constantem  
 erga nos fidem gerunt. Quod cum ita sit, non

Καντακουζηνὸς δ' ὁ μέγας δομέστικος τὰναντία  
 ὄρων ἦν, καὶ τὰς αἰτίας προσετίθει· Πρῶτον μὲν  
 γὰρ, ἐφίμωκε, τῆς ἀναχωρήσεως ἡμῶν λαθραίας γι-  
 νομένης καὶ κατεσπουδασμένης, ἐπικινδυνότατον  
 γυναιξὶ πρὸς τὰ τοιαῦτα τῶν ἐργῶν ἀσθενῶς ἔχου-  
 σις καὶ ἀφωῦς· καὶ ἡμῖν δὲ αὐτοῖς οὐ μικρὸς ὁ  
 κίνδυνος ὑποπεύεται, ἐπ' αὐτῶν τῶν ἐργῶν κατα-  
 φόροις γινομένοις· ἔπειτα εἰς καὶ εὐχὴν χρησαμέ-  
 νοι; τοῦτο πρὸς τὸ ῥᾶδιον ἀποδοῆναι, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως  
 ἀπαντήσῃ καὶ τὰ μετὰ ταῦτα. Εἰ γὰρ πρὸς βασί-  
 λέως στρατιᾷ πρὸς δίωξιν ἡμῶν ἀποσταλῆ, δυσὶν  
 ἀνάγκῃ θάτερον ἐλθεῖν, ἢ τὰς γυναῖκας καταλι-  
 πόντας χρῆσασθαι φυγῆς, ὃ δειλίαις καὶ ἀνανδρίαις,  
 ἐτι τε ἀνοίας καὶ ἀβουλίας ἡμῖν ἐγκλημα περιάρσῃ,  
 πρὸς τῷ καὶ ἀδοξίας αἰτίους τῇ βασίλειδι γεγονέναι  
 δίκην ἀγομένην δοριαλώτου, ἢ ταύτης ἐνεκα πολλα-  
 πλαστοῖς ὀλίγους συμπλεκόμενους ἀποθνήσκειν, ὧν  
 οὐδέτερον ἐλθεῖναι προσήκει σωφρονούντα;. Πρὸς δὲ  
 τοῦτοις, οὐδὲ πρὸς οὓς ἀπερχόμεθα βέβαια τὰ τῆς  
 πίστεως ἡμῖν· καὶ διὰ τοῦτο οὐ μέλλειν οὐδὲ κατα-  
 τριβεῖν τὸν καιρὸν ὁμαλῶς βαδίζοντας καὶ ἀνεμέ-

Jacobi Pontani notæ.

(95) Quis neget hic nomen proprium corru-  
 ptum esse? Divinet igitur lector vocabulum hujus  
 principis; nam quod sequitur, nomen est provinci-  
 cæ Brunsvicensis, et dicitur lib. II, cap. 5, Ger-  
 manis cum imperatoribus Constantinopolitanis  
 fuisse hospitium et amicitiam. Hæc autem mul-  
 lier, Irene dicta, sine liberis decessit, de quo infra,  
 cap. 40. — In Græco δουκὸς ντιμ προτζουήκ, ubi  
 nil omnino corruptum est, quod ait interpres, sed

ita scribendum : δουκὸς ντι Μπροτζουήκ, id est,  
 Italice, *duca di Brunsvic*, nam ejus linguæ magnus  
 usus Constantinopoli, ut conjicere est ex locorum  
 appellationibus, ut Φράντζα, et Σαβωία, etc., litteræ  
 autem ντι valent δ apud Græcos inferiores, ut  
 infra patebit sæpius : μπι valent β ut μπαλότα  
 pro βαλετα, et Μπαλούλο;, *Bailus*, nomen Ven-  
 etum.

ως, ἀλλὰ κατεσπουδασμένως καὶ σὺν τάχει πολλῶν A  
 χρῆ· ἵνα μὴ πρὸ τοῦ ἡμᾶς ἀφικέσθαι, τὴν ἀφίξιν  
 ἡμῶν πυθόμενοι, βουλευσῶνται κατὰ σφᾶς, μὴ εἰσ-  
 δέξασθαι ἡμᾶς τῇ πόλει, καὶ γένηνται παράδειγμα  
 καὶ ταῖς ἄλλαις τὰ ἴσα δρῆν, ἀλλ' αὐτοὺς ἡμᾶς  
 ἀγγέλλειν τε τὴν ἀφίξιν ἡμῶν, καὶ κατέχειν τὴν  
 πόλιν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ κατὰ γαστρὸς ἔχειν τὴν  
 βασιλίδι, οὐ μικρὸν κώλυμα πρὸς τὸ ἀνδράσι φεύ-  
 γουσιν ἀκολουθεῖν. Δι' ἃ δὴ πάντα προσήκειν ἡγοῦ-  
 μι. ταύτην μὲν ἔἴην καθ' ἡσυχίαν μένειν, ἡμᾶς δὲ  
 διακινδυνεύειν· κἄν μὲν ἡμῖν τὰ πράγματα χωρήσῃ  
 κατὰ νοῦν Θεοῦ βουλομένου, τότε' ἤδη καὶ τὴν βασι-  
 λίδα μετακαλεῖσθαι ὅπου περ ἂν ἦ βασιλεὺς, εἰ δ'  
 ἐναντίως ἢ ἐλπίζομεν ἀποδοῖν, αὐτὴν γοῦν ἐν ἀσφα-  
 λείᾳ εἶναι. Τούτοις τοῖς λόγοις ὡς καλῶς ἔχουσι  
 ἐπιψηφισάμενο; ὁ βασιλεὺς σὺν τοῖς ἄλλοις, ἐκαέ-  
 πωντο περὶ τοῦ πότε καὶ ὅπως τὴν ἀναχώρησιν χρῆ  
 πο εἶσθαι. Ὑπῶντες δὲ καὶ τοὺς ἐπιλοιπούς τῆς  
 συγκλήτου καὶ τοὺς ἐν τέλει ἐν δεινῷ τιθεμένους  
 τὴν τῶν βασιλέων διαφορὰν, καὶ κακῶν νηάδα; τῷ  
 κοινῷ τῶν Ῥωμαίων οὐ μετρίως προσδοκῶντας καὶ  
 περὶ τούτων πρὸς ἀλλήλους ἀεὶ διαλεγόμενους, καὶ  
 προσδοκίμου; ὄντας καὶ βασιλεῖ διαλέξεσθαι περὶ  
 τοῦ μὴ δεῖν νεωτερίζειν, ἀλλ' ἔἴην τὸν ἔγγονον ἐπὶ  
 σχήματος εἶναι, ὡς μεγάλων κακῶν αἰτίας ἐσομένης  
 καὶ ταραχῆς τῆς τοιαύτης ἐπιχειρήσεως, ἐπεὶ ἔδοξε  
 καρτερεῖν τὸ μέλλον ἀποθήσεσθαι σκοποῦντας, ἐξα-  
 ποστέλλουσι πρὸς Θράκην τὸν Συργιάνην τῆς ἀρχῆς  
 ἐπιμελησόμενον, αὐτοὶ δὲ προσεκατέρουν τῇ Κων-  
 σταντινίῳ. Ἐν τούτοις δὲ τῶν πραγμάτων ὄντων, C  
 ὁ μέγας κονοσταύλος Μιχαὴλ ὁ Τορνίκης (μητρὸθεν  
 μὲν κατὰ γένος προσήκων τῷ πρεσβυτέρῳ τῶν  
 βασιλέων, καὶ πολλῆς εὐμενείας ἀπολαύων παρ' αὐτῷ  
 καὶ τιμῆς, οὐ μόνον διὰ τὴν συγγένειαν, ἀλλ' ὅτι  
 καὶ φρενὸς ἦν βαθείας, καὶ τοὺς τρόπους ἀγαθοῦς,  
 καὶ πρὸς τὰς ἐπαρχίας ὧν ἤρξε βασιλέως διδόντος,  
 εὐνομώτατος καὶ σπουδαιότατος ἐφ' ἑαυτῷ), οὗτος δὲ τῇ  
 πρὸς αὐτὸν εὐμενείᾳ τοῦ βασιλέως θαρρήσας, προσ-  
 ἤθετέ τε καὶ διελέχθη κρύφα περὶ βασιλέως τοῦ νέου,  
 τὸ ἄτοπον, ὡς εἰκόσ, τῶν μελετωμένων ὑποδεικνύς,  
 καὶ ὡς πολλῶν ἐσοίτο συμφορῶν αἰτίον τῇ βασιλείᾳ  
 Ῥωμαίων, ἂν τε κατορθωθῇ τὸ μελετώμενον, ἂν τε  
 μὴ; Τὸ δ' αὐτὸ τοῦτο καὶ Μετοχίτης λογοθέτης ὁ  
 μέγας, ὃς μεσιτεύων μὲν τότε τῇ διοικήσει τῶν βα-  
 σιλικῶν πραγμάτων ἦν, ἄλλως δὲ ἀγγίνους, καὶ οὐ  
 μόνον τῆς καθ' ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ τῆς ἔξω σοφίας εἰς  
 ἄκρον ἑλλητικῶς· τὴν γὰρ ἀστρονομίαν ἀπὸ τινος  
 Βρυεννίου φαύλας τινὰς καὶ οὐκ ἀκριβεῖς πάνυ πα-  
 ραλαβῶν ἀρχάς, αὐτὸς ἰδίους πόνοι; ἐξηκριθώσατο,

cunctandum, neque æquabili et lento passu bo-  
 num tempus conterendum : sed enixe et accele-  
 rato gradu ambulandum est, ne antequam perve-  
 niamus, incolæ adventu nostro præcepto, unanimi  
 consensu urbe nos arceant, reliquisque urbibus  
 ad similem audaciam exemplo suo præeant ; sed  
 ut ipsimet nuntium adventus nostri apportemus,  
 urbemque occupemus. Illud iusuper imperatrici  
 ad comitandam virorum fogam non levi impedi-  
 mento est, quod uterum fert. Ob hæc omnia  
 æquum judico, ut illa se non moveat ; nos autem  
 fortunam subeamus, et, si quidem res, Deo bene  
 juvante, ad voluntatem fluxerit, tum jam ipsa quo-  
 que eo accersatur, ubi conjux fuerit ; sin secus,  
 ipsa saltem securâ degat. His ut præclare dictis,  
 imperator et reliqui suffragantes, quando, quove-  
 pacto secederent, circumspiciebant. Cæterum  
 cum perspicerent, etiam reliquos tum proceres,  
 tum magistratus dissidio imperatorum graviter of-  
 fendi, calamitatumque densissimos, imbres com-  
 muni Romanorum inde metuere, et eas crebris  
 usurpare sermonibus, expectarique ut lidem cum  
 imperatore agerent, ne quid novi et inusitati in-  
 ceptaret, sed nepoti ornamenta imperatoria per-  
 mitteret ; quod alioqui molitio senis ingentium  
 incommodorum ac motuum futura esset materia,  
 durandum, et quo res evaderet, observandum esse  
 censerunt. Itaque Syrgianne in Thraciam ad præ-  
 fecturæ suæ munus dimisso, cæteri Constantino-  
 poli hæere perseverant. In hoc rerum statu ma-  
 gnus contostaulus Michael Tornices (qui materno  
 genere imperatorem seniore attingebat, nec po-  
 stremum gratiæ et auctoritatis locum apud eum  
 tenebat, non tantum quia cognatus, sed quia non  
 vulgari prudentia, et morum probitate egregius,  
 atque a provinciis, quas imperatoris concessu ad-  
 ministrarat, æquitatis et integritatis laudem maxi-  
 mam reportaverat), 37 hic igitur fretus ea gra-  
 tia qua valebat, clam aliis ad imperatorem acces-  
 sit, et cum eo super nepote collocutus, quam  
 aliena a ratione tentaret, non immerito ostendit,  
 quamque varias in imperium Romanorum calami-  
 tates inveheret, sive meditata feliciter, sive contra  
 irent, demonstravit. Id ipsum et magnus logotheta  
 Metochites (94) præstitit, qui tum domum impe-  
 ratoriam, sive aulam regebat (95), vir alioqui so-  
 lers, et non Christianis modo, sed externis etiam  
 litteris politissimus. Etenim cum astronomiæ  
 principia a quodam Bryennio minuta et imper-

## Jacobi Pontani notæ.

(94) Erat tum potens apud imperatorem ac rerum  
 omnium moderator Metochites Theodorus, logotheta  
 generalis. Sic autem ab imperatore amabatur, tanti-  
 que fœbat, ut nullum ejus arcanum ignoraret, etc.  
 Gregoras lib. vii.

(95) Græcæ sic est, ὃς μεσιτεύων μὲν τότε τῇ  
 διοικίσει τῶν βασιλικῶν ἦν, quod rerum omnium pro  
 imperatore moderatorem, seu vicarium imperatoris  
 transferri posse non puto. Etenim isti μεσάζοντες,  
 seu μεσιτεύοντες τοῖς πράγμασι τοῦ βασιλέως, seu

τῆς βασιλίδος (nam et illa suum μεσίτην habuit me-  
 diatorem, ad verbum) videntur non alii fuisse  
 quam magistri aulæ, Hoffmeister, curatores, præ-  
 fecti et administri rerum domus imperatoricæ, quos  
 jureconsulti vocant conites rerum privatarum,  
 qui quidem assidui erant apud principes, eorum  
 jussa excipientes et exsequentes. Πράγματα igitur  
 βασιλικὰ quæ fuerint hoc loco, jam, ut reor, per-  
 spicis.



fecta accepisset, ipse in eo studio accuratissima diligentia sua tantos processus effecit, ut deinde quoque permulti in eadem scientia ipso præceptore progressus eximios adepti sint. Quod cum imperator admirans, Gregoram ejus auditorem percunctaretur, qui tandem Metochites a tam tenuibus profectus initiis, ad plenam hujus disciplinæ cognitionem aspirare potuisset, audivit ab eo, nihil esse mirum, ex parva lampade luculentam facem accendi. Laudavit respondentis acumen imperator (96), et imagine obvia, ac familiari naturam rei ante oculos ponente delectatus est. Ergo hic magnus logotheta cum propter intelligentiam atque doctrinam liberalem, et in negotiis obcunctis dexteritatem ab imperatore familiariter admodum diligeretur, ausus est et ipse de nepote illum admonere, suadereque ne semel fixa et rata convelleret, neve imperium eidem ablatum, alteri, cui minime deberetur, transditum vellet: si non ob aliud, at certe ne tanti tumultus inde cicerentur. Hæc et similia imperatori occinentes illi duo, lapides videbantur loqui (97): nam quod a primordio decreverat, ab eo deduci nullis machinis poterat, suamque malignitatem in nepotem rebus ipsis exerebat. Aiunt, hoc tempore in seipsum descendisse, et quasi cura altiore defixum, neminem quidem allocutum, sibi met autem frequenter interrogantem dixisse: Ergone natura ipsa potentius erit istuc odium? Quod verbum aliorsumne, an ad nepotem pertineret, seire pro certo nemo potuit; omnes tamen in hanc partem potius, quam in aliam interpretati sunt, et pro argumento futurarum miseriaturum habuerunt. In his hiems desiit.

ὡς καὶ μετὰ ταῦτα πολλοὺς ἐν ἐπιστήμῃ τοῦ μαθη-  
ματος σὺν ἀκριβείᾳ γενέσθαι παρ' αὐτοῦ διδαχθέντας·  
δ καὶ θαυμάζοντος βασιλέως, καὶ πρὸς τινὰ τῶν  
ἐκεῖνῳ φοιτησάντων ἐρωμένου, ὁ Γρηγόριος οὕτως  
ἦν, πῶς ὁ Μετοχίτης ἐκ φαύλων τῶν ἀρχῶν ὠρμη-  
μένος, οὕτως ἤβουλήθη πρὸς τελείαν ἐξέυρεσιν τοῦ  
μαθήματος ἔλθειν. Οὐ θαυμαστὸν, φάναι, βασιλεῦ,  
τὴν ἐρωτηθέντα, ἐκ λαμπάδος μικρᾶς πυρρὸν ἀνα-  
φθῆναι μέγαν, ἐπαινέσαι τε τοῦτον τῆς ἀγχινοίας  
τὸν βασιλέα, καὶ τὸ οὐκ εἶναι τῆς εὐχόνης θαυμάσαι.  
Οὗτος δὲ οὐν ὁ μέγας λογοθέτης, διὰ τε τὴν σύνεσιν  
καὶ τὴν σοφίαν, καὶ τὴν ἦν εἶχεν ἐπιτηδεύματα πρὸς  
τὴν διοίκησιν τῶν πραγμάτων πολλῆς ἀπολαύου  
παρὰ βασιλέως οικειότητος καὶ τόμηντας, ἐθάρσησε  
καὶ αὐτὸς τῷ βασιλεῖ προσελθὼν περὶ τοῦ ἐγγόνου  
διαλεχθῆναι, πείθειν ἐπιχειρῶν ὡς οὐ δεῖ τὰ κατε-  
στῶτα κινεῖν, οὐδὲ τὸν ἕγγονον τῆς βασιλείας ἀπο-  
στεροῦντα, ἐτέρῳ μηδαμῶς προσήκοντι παρέχειν,  
εἰ μὴ τι ἄλλο, τὰς ἀπὸ τούτου παραχᾶς συμβησο-  
μένας εὐλαβοῦμενον. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν τοιαῦτα, καὶ  
ἕτερ' ἅτα διαλέχθησαν βασιλεῖ· ἰδὲ οὖν δὲ λήθους  
ἔχειν. Ὁ γὰρ βασιλεὺς ἀναπιστρέφως εἶχετο τῶν  
ἀπαρχῆς δεδογμένων, καὶ τὴν πρὸς τὸν ἕγγονον  
δυσμένειαν αὐτοῖς πράγμασιν ἐπεδείκνυ. Αἰγεται  
δ' ἐν τούτοις τοῖς καιροῖς καὶ βασιλεὺς εἰς ἑαυτὸν  
συννευκῶς, καὶ περὶ τινος δοκῶν φροντίζειν, πρὸς  
μηδὲνα δὲ διαλεγόμενος, αὐτὸς πρὸς ἑαυτὸν πολλὰ-  
κις εἰπεῖν ὡσπερ ἐπερωτῶν· Καὶ τῆς φύσεως ἐπι-  
κρατεστέρα φανείται ἡ ἔχθρα ἄρα; εἴτε δὲ πρὸς τα-  
τῶν μελετωμένων ἄλλο ὁ λόγος ἀπεταίνοτο, εἴτε  
περὶ τῆς εἰς ἕγγονον ἔχθρας ἦν, οὐδεὶς σαφῶς ἤδου-  
νήθη μαθεῖν· πάντες μὲνοι πρὸς τοῦτο τὸν λόγον  
ἐξέλαβον, καὶ τεκμήριον ἐποιούνο τῶν μελλόντων  
κακῶν. Ἐν τούτοις μὲν οὖν ὁ χαμῶν ἐτελεῦτα.

### 38 CAPUT XII.

*Ab avo citatur nepos, et a protostratore de illius versutia monetur. Iterum citatus, in palatium vadit, protostratore prosequente et foris exspectante. Supervenit magnus domesticus; quid actum sit cognoscit; consilium suum edictas. Mos Genuensium et Venetorum, Dominico die imperatorem venerandi. Genuenses ternas triremes celeriter armant. Protostratoris ad pugnam ardor.*

Vere novo, Nonis Aprilibus (98), Dominica ante diem Palmarum, avus nepoti per ministerium mandat, ne quoquam concedat, sed ad se confestim accedat. Qui secum animo versans, et curiosius indagans, quidnam ista denuntiatio sibi vellet, cum causam accitus nullam posset conjicere, interroga-

Ἄρτι δ' ἔαρὸς ἀρχομένου, Ἀπριλλίου μηνὸς πέμπτῃ  
ἰσταμένου τῇ πρὸ τῶν Βαίων Κυριακῇ, ὁ βασιλεὺς τῷ  
βασιλεῖ καὶ ἐγγόνῳ μηνύει ἐτέρῳ μηδαμῶς πορευθῆ-  
ναι, πρὸς αὐτὸν δὲ ἀφικέσθαι, καὶ τὸ νῦν εἶναι. Ὁ  
δὲ τί ποτ' ἂν εἴη τὸ λεχθὲν ἐν νῶ στήθεσιν καὶ πε-  
ριεργαζόμενος, καὶ μηδαμῶς τὴν αἰτίαν συμβαλεῖν

#### Jacobi Pontani notæ.

(96) Animadvertite laudari obiter Gregoram, propter scite dictum. Lib. iv reprehenditur acerrime, sed a moribus. Ipse tamen Gregoras non semel Cantacuzeni honorifice meminit, ut præfatione ad Lectorem ostendimus. Quod diei paulo ante, Gregoram fuisse Metochitæ discipulum, id ipsemet libro viii testatur his verbis: *Nam postquam in recens ædificato monasterio Chora me collocavit, maximi fecit, et pene in germani filii loco me dilexit: adeo, ut astronomiceam disciplinam, quam solus eo tempore perfectissime noverat, mihi traderet, nec tantas opes invideret, et sæpe apud imperatorem ac proceres gloriaretur, me a se hæredem doctrinæ suæ institutum esse.*

(97) Peccatum est forte a librario, et scriptum εἶπειν pro εἰπεῖν. Si non est, tum inanem operam

significabit; non enim mollescit lapis, dum coquitur, ignibus tamen ad calcem redigitur. Sed malo legere εἰπεῖν, ut sensus sit, nimis dura videbantur loqui, ut est lapis. Itaque et Plautus Aulularia: *Cerebrum mihi dicta tua excutiunt, soror: lapides loqueris.*

— In Græco nihil mutandum. *Lapides coquere*, proverbium pro nihil aut incassum agere.

(98) Quomodo tam sero novum ver? Græce enim est, ἄρτι δ' ἔαρὸς ἀρχομένου. Adultum est potius Nonis Aprilibus. Ita sane secundum cæli cursum. Sed potest tunc novum esse, si tum primum verna tempestas incipiat, quam hoc anno 1601 et superiore experti sumus cum Martio mense haud incepisse. Quo pacto aliter locus explicetur, non displicio.

ἔγων, ἤρατο τὸν βῆνύσαντα, καὶ ἀξίωσιν προσθεῖς, **A** εἰ τι σύνοιδεν ἀπαγγέλλειν· ὁ δ' ἔλεγε βέβαιον μὲν οὐδὲν εἶπαι ἔχειν, στοχάζεσθαι δὲ, τὸν πάππον βούλεισθαι καὶ βασιλέα τοῦ πατριάρχου καὶ ἀρχιερέων παρόντων λόγους· τινὰς πρὸς· οὐ διαλεθεῖν· οἱ τινὲς δὲ οἱ λόγοι καὶ πρὸς τί φέρουσι, σαφῶς εἶδέναι μηδὲ μῶς. Εἶτα μικρὸν ἐπισχῶν· "Ὅσπερ μὲν ἔφη, ἀκριβῶς οὐκ οἶδα, εἶπε, περὶ ὧν οἱ λόγοι· εἰκάζειν μέντοι μὴ προσηνεῖς τινὰς ἔσεσθαι καὶ ἡμέους, ἀλλ' ὡς ἐπὶ δίκῃ καλεῖσθαι· ἐδεξέτο τε μικρὸν ἀναμείναντα, καὶ μέλετ' ἡ μικρῶν προσασχοληθέντα, ὡς εὐθύνας ὑπέζοντα, πρὸς ἀπολογίαν ἔτοιμον ἔχειν. Ὁ βασιλεὺς δὲ χάριν αὐτῷ τῆς καλοκαγαθίας ἐμολογήσας, καὶ ἀγαθῶν ἀμοιβῆν προσπευξάμενος· παρὰ θεοῦ, εἶτα καὶ τοῦτο εἰπὼν, ὡς κατὰ γνώμην αὐτῷ γένοιτο· ἂν τὸ πολλῶν παρόντων δικαζόμενον ἀπολύσασθαι τὰ ἐγκλήματα, ἀπαγγέλλειν· ἐκέλευε τῷ πάππῳ καὶ βασιλεῖ, ὡς ἀφίξεταί· ὅσον οὐπω. Ἐκεῖνος μὲν οὖν τὴν παρὰ θεοῦ βοήθειαν ἐπευξάμενος· ἐν ταῖς παρούσαις τῷ βασιλεῖ, καὶ προσκυνήσας ἀπῆλθε. Βασιλεὺς δ' εὐθύς τοῦ· ἐταίρους μετεκαλίειτο. Ἄλλ' ὁ μὲν μέγας δομέστικος, θεῖον αὐτῷ τοῦ Τερζανειώτου, ἀδελφῆς τοῦ πρώτου βασιλέως Μιχαήλ υἱοῦ τεθνηκότος, παρῆν ἐκεῖ παυθήσων ἐπὶ καιμένῳ τῷ συγγενεῖ. Ὁ πρωτοστράτηγος δὲ διατριβῶν οἴκοι, ἀφίκετό τε πρὸς βασιλέα εὐθύς, καὶ τὴν αἰτίαν τῆς κλήσεως ἰσχύει μαθεῖν. Βασιλεὺς δὲ τὰ τε παρὰ βασιλέως μνησθέντα, καὶ ὅτι δίκης ἕνεκα καλεῖτο γνωρίζει, καὶ ὡς ἔξαι ἐπηγγεῖλατο κατὰ τόχους, προσθεῖς καὶ τοῦτο, ὡς κατὰ γνώμην ἂν **C** αὐτῷ γένοιτο δικασθῆναι, δυνησομένην ῥαδίως αὐτὸν μὲν οὐδὲν τῶν ἐγκαλουμένων ἐναχόμενον ἀποδείξαι, τὸν δὲ κύριον καὶ βασιλέα, ψυχῆς ἰδέας θέλησιν ἐκλιπούντα. Ὁ πρωτοστράτηγος δὲ, Πάνου μοι δοκίμεις ἀμαρτάνειν, ἔφη, τοῦ ὄντος, ὡ βασιλεῦ· καὶ ὡς ἔοικεν, ὧν πρὸς σὲ περὶ τῆς τοιαύτης κρίσεως ὁ μέγας δομέστικος εἴρηκεν ἐπελάθου, ἢ δὴ που καὶ σὸς εἰρησθαι τότε καὶ ἡμῖν ὀρθῶς ἔδοκει. Σοῦ γὰρ εἰρηκότος, ὡς βουλομένη ἂν ἐπὶ τοῦ βασιλέως καὶ πάππου δίκης τυχῶν, ἢ τὰ ἐγκλήματα ἀπολύσασθαι, ἢ τοῦτο μὴ θυγηθεῖς, μὴ τὴν βασιλείαν μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ἀφαιρεθῆναι ζῶην, ὁ δ' ἠθέλητο μὴ ζῶν ἰδεῖν τοιαύτην ἡμέραν ἐν ἣ γενήσεται σοὶ τῷ βασιλεῖ καὶ τῷ πάππῳ δικαζόμενον ἰδεῖν, οὐ γὰρ δίκης, καταδίκης δὲ μᾶλλον ἔστιν ἀληθὲς τὴν ἡμέραν προσεῖπαι ἐκεῖνην. Ἐνὸς γὰρ ὄντος τοῦ δικάζοντος καὶ τοῦ κατηγοροῦντος, οὐδὲν ἄλλο λείπεται συνάγειν. Ἄλλως τ' οὐδὲ τῶν ἀνοήτων ὁ βασιλεὺς, ὡσθ' οὕτως ἀπερισκέπτως ὀρηθησάμενος πρὸς τὴν δίκην, ὡς καὶ καιρὸν ἀπολογίας σοὶ παρασχέιν, καὶ ἢ τὰ ἐγκλήματα ἀπολύσασθαι, ἢ καὶ ἀδικούμενον ἑαυτὸν ἀποδείξαι· ἀλλὰ βαθείας ὧν καὶ συνετῆς, ὡς ἴσμεν, φρονὸς, καὶ δεινὸς πράγμασι χρῆσθαι, τότε ἐπὶ τῆς δίκης σε καταστήσει, ὅτε πρὸς τὸ αὐτῷ δοκοῦν πάντα προκατασκευασάμενος, οὐδενὸς ἄλλου λει-

**B** bat, et precibus orabat nuntium, ut si quid nosset ne celaret. Tum ille, nihil se exploratum habere quod affirmaret; in suspicionem autem delabi, avum patriarcha et episcopis presentibus eum constituisse alloqui. Verum quidnam, et quo sine dicturus sit, sibi neullquam liquido constare; et parumper conticescens, Sicut narravi, inquit, satis perspectum non habeo, quid verborum sit facturus; auguror tamen, molle ac inansuetum nihil locuturum, sed te velut in iudicium arcessi. Quare aliquandiu praemeditatis licet, ut rationem repositendum, paratus ad respondendum venias. Ne-  
**C** pos ut bono viro gratias agens, et praemium a D o comprecans, atque hoc insuper addens, sibi optatum fore, coram multis iudicio contententem crimina obiecta refellere, renuntiare avo jubet, mox se affuturum. Apparitor divinam ei operi tali statu precatus, et ut imperatorem veneratus, recedit. Extemplo socios convocat. Porro magnus domesticus, Tarchaniota sororis primi Michaelis imperatoris, et majoris matertera suae filio rebus humanis erepto, ad exanime corpus lucius causa abierat: protostrator domi manens illico adest, cur vocatus sit quarit. Ne-  
**D** pos et quid sibi ab avo mandatum, et se reum citari, ac sine mora se stitutum refert. Addit etiam, se iudicium ex animo subitutum, cum nihil negotii sit ostendere, tum se vacare omni crimine, tum dominum et imperatorem semet de maligna voluntate sua ulcisci (99). Subiecit protostrator: Longe mihi a vero lapsus videris, imperator, atque ut verisimile sit, quae de tali iudicio a magno domestico audivisti, **39** quaeque tum et a te, et a nobis, ut recte dicta accipiebantur, eorum te occupavit oblivio. Nam cum tu ita praedicasses, velle te, si apud avum causam diceres, aut obiecta diluere, aut, si id minus posses, non imperio tantum, verum etiam vita carere, ille emori optabat potius quam videre diem illum, quo tu iudicio cum avo contenderes: non enim iudicii, sed condemnationis diem revera appellare convenit. Cum enim idem sit futurus iudex, qui accusator, aliud ratiocinando colligi nihil potest. Praeterea non ita est insipiens, ut tam inconsiderate ad iudicium feratur, tibi que tempus etiam ad responsionem concedat, quo aut innocentem te ostendas, si bene, aut nocentem, si male responderis; sed cum sit, quod scimus, praestanti prudentia, et rerum gerendarum callidus, tum demum in iudicio te adducet, quando ejus arbitrato praestructis omnibus, unum hoc restabit, ut sententia de te, tanquam de sceleratissimorum facinorum manifesto, et ob id quibusvis suppliciiis excarnificando (ut sic apud externos etiam iustitiae opinionem auferat) pronuntietur. Haec illis in colloquio agitantibus, ecce alius ab imperatore apparitor,

Jacobi Pontani notae.

(99) Ut facit senex apud Terentium, in *Heautimimoracho*:  
*Interca usque illi de me supplicium dabo.*

Sed aliam ob causam ille, et ob aliam iste. Praeterea, ille volens ac prudens, hic invidus.

qui nepotem urgeret ad regiam. Quia ergo aliter A nequibat, quo vocabatur, ivit, multa plenus maestitudine propter magni domestici absentiam, quicum consilia sua conferre potuisset. Haud multo post domesticus quoque palatium ingreditur, junioremque imperatorem apud avum intus, protostratorem foris sedentem invenit, ipso vultu perturbationem ac sollicitudinem intimam ostentantem. Tum sic eum compellat: Aspectus tuus meditando similis te in re quapiam magni ponderis cogitatione defixisse significat. Hic protostrator, Maxime, inquit, et cogitatione defixus, et gravissimo casu afflictus sum. Quam ob causam tandem? Quod, inquit, Andronicus ab avo in iudicium vocatus, cum vehementer cuperet prius tecum colloqui, ea facultate exclusus est. Et quoniam moras interponere non licebat, ipse ad imperatorem introivit, me timore non levi de se suspensum reliquit: cum praesertim recogito, quid tu nobis de istoc iudicio dixeris. Rursum querente magno domestico, quid interea loci rationibus suis appositum, et tempori accommodatum praestitissent: Nihil, ait protostrator; nam quia inter binos vocatus intervallum permodicum intercessit, 40 et ad imperatorem Testinato abeundum fuit, haud quidquam quod in rem esset effecimus. Quid? de famulitio tuo aut nepotis cur hic nemo visitur? Visebantur vero, inquit, ab ego formidans, ne eorum praesentia, aliis secus ratiocinantibus, aliquid suspicionis et damni afferret, eos domum remisi. Hoc loco domesticus eorum imprudentia magnopere incusata, quod nullum tempus periculosius et ad vim faciendam opportunius existere posset, quo proinde famuli velut ensam haberent, minime fucatam benevolentiam amoremque suum erga juniorem imperatorem declarandi, ipsum quibus cingeretur discriminibus eripiendo: Age, inquit, tu coactis de ministris et amicis tuis quotquot poteris, hic praestolari jube; ego hinc digressus, ipsius nepotis nihilominus meosque congregabo. In unam deinde multitudinem conglobati, ad Sophiae Dei Verbi sacrosanctam aedem (1) nos

ποιτο, ἢ τὴν ἀπόφασιν ἐξευαγγελίσαι κατὰ σοῦ· καὶ τοῦτο, ἵνα καὶ τοῖς ἐξω δίκαια δοκοῖη ποιεῖν, ὡς ἐπὶ τοῖς ἀνοσιωτάτοις σοῦ φανερώς ἐαλωκότος· καὶ διὰ τοῦτο δίκαιως πάσχοντος ὀτιοῦν. Τοιαῦτα πρὸς ἀλλήλους ὁμιλούντων, αὐθις ἤκε μηνυτῆς ἕτερος ἐκ βασιλείως, ἐπισπεύδων τὴν ἐν βασιλείῳ ἀφίξιν τῷ ἐγγόνῳ· ὅδ' (οὐ γὰρ ἐξῆν ἑτέρως δρᾶν) ἀφικνεῖται πρὸς τὸν βασιλέα καὶ πάππον, λύπη πολλῇ τηρόμενος τὴν ψυχὴν, διὰ τὸ τὸν μέγαν ἀπόντα δομῆστικόν μὴ περὶ τῶν παρόντων ἐσχηκέναι συνδιασκέψασθαι. Εὐθύς δὲ μετὰ μικρὴν καὶ ὀ μέγας δομῆστικὸς ἤκει ἐν βασιλείῳ, καὶ τὸν μὲν βασιλέα παρὰ τῶν βασιλέων καὶ πάππων ἐξῶθεν εὗρισκεν ὄντα· τὸν πρωτοστράτορα δ' ἐξω καθήμενον, καὶ τῇ ὄψει τὴν ἔνδον ταραχὴν τῆς καρδίας καὶ τὴν φροντίδα ὑποδεικνύοντα· εἰπέ τε πρὸς αὐτόν· Δοκεῖ μοι περὶ τίνος σκέπτεσθαι τῶν μεγάλων τῇ ἐξῶθεν ὄψει καὶ τῇ συννοίᾳ. Ὁ δ' ἔφη καὶ σκέπτεσθαι, καὶ περιστάσει προσομιλεῖν ταῖς ἐσχάταις· τοῦ δ', Ὅτου χάριν; ἀντερομένου, Ὁ βασιλεὺς, ἔφη, παρὰ βασιλείῳ τοῦ πάππου κληθεὶς ἐπὶ δίκην, σοὶ μὲν συντυχεῖν πολλὰ ζητήσας, οὐκ ἠδυνήθη· τοῦ καιροῦ δὲ οὐκ ἐπιτρέποντος διαμῆλλειν, αὐτὸς μὲν εἰσῆλθε πρὸς βασιλέα, ἐμοὶ δὲ φόβον οὐ μικρὸν ἐνέθηκε περὶ αὐτοῦ, μάλιστα τῶν σῶν λόγων ἐνθυμουμένη, ὅς; πρὸς ἡμᾶς περὶ τῆς δίκης ταυτησὶ διεξῆλθες. Τοῦ δ' αὐθις ἐπανερομένου. Τί δ' ἔμιν ἄξιον ἔμιν ἀρμόζον τῷ καιρῷ καὶ τοῖς πράγμασιν εἰργασται; Οὐδὲν, εἶπεν ὁ πρωτοστράτωρ· βραχυτάτου γὰρ ὄντος τοῦ μεταξὺ τῶν ἀγγελίων χρόνου, καὶ τὴν ὡς βασιλέα ἀφίξιν κατεπαίγοντος, οὐδὲν ἐπράξαμεν τῶν δεόντων. Πῶς δ' οὐ πάρεσιν ἐνταῦθα τῶν βασιλείως οἰκετῶν, ἢ καὶ τῶν σῶν τιες, ἐρομένου, Παρήσαν μὲν, εἶπεν ὁ πρωτοστράτωρ· δεισας δ' ἐγὼ μὴ παρόντας ὁρώντων, καὶ ἄλλων ἄλλα λογισομένων, ἐκ τούτου συμβῆη τις ὑποψία καὶ βλάβη, ἐκέλευσα ἀπιέναι. Ὁ δὲ πολλὰ καταμεμψάμενος τῆς ἀθουλας, καὶ μηδένα καιρὸν ἄλλον εὐρήσειν ἐπικινδυνότερον ἢ βιαιότερον εἰπὼν ὥστε τὴν ἄδολον αὐτῶν εὐνοίαν καὶ ἀγάπην ἐνδεικνυμένους πρὸς βασιλέα τῶν περισχόντων ἀπαλλάττειν κινδύνων, Σὺ μὲν, ἔφη, τῶν σῶν οἰκετῶν ὁπόσους ἂν ἐξῆ καὶ τῶν φίλων συναγαγῶν, ἐνταῦθα κέλευσον μένειν· ἐγὼ δ' ἐξελθὼν αὐθις

#### Jacobi Pontani notæ.

(1) Filio Dei, qui est Verbum, et sapientia Patris, a Constantino primum excitatum est hoc templum, ut scribit Nicephorus Callistus, lib. vii, cap. 49. Laudatur a nostro historico lib. iv, cap. 4, ubi terræ motu quassatum, et ex parte collapsum narratur. Procopius de ædificiis Justiniani: *Totum templum in cineres redactum, Justinianus, quanquam multo post, ita reparavit et expolivit, ut quisquis de priori templo audiverit, is monstrata præsentis venustate, optare possit, illud jamdudum perierisse, ut in præsentem faciem mutatum cernat.* Paulo infra: *Extracta igitur ecclesia est in speculaculum plane pulcherrimum, iis quidem, quos videre contigit, stupendum: illis vero qui audiunt, incredibile prorsus.* Lege cætera. In Turcogræcia, ubi Constantinopolis capta et vastata describitur, templum hoc verbis istis deploratur: Πῶς κατεδέξατο ἢ ἐκ' ὀνόματι τοῦ Θεοῦ Λόγου κτισθεῖσα ἅγια Σοφία;

D ὁ ἐπίγειος οὐρανός, ἢ νέα Σιών, ἣν ἐπηξεν ὁ Κύριος, καὶ οὐκ ἄνθρωπος τὸ καύχημα πάσης τῆς οἰκουμένης τῆς ἀγαθῆς τῶν ἐκκλησιῶν ἢ ὑπερέχουσα πάντων τῆς γῆς κτισμάτων. Ὡς τοῦ θαύματος! Ὡς τοῦ Θεοῦ περιώνυμος ναὸς ἐγένετο ναὸς τῶν Ἰσραηλιτῶν, τῶν ἀθέτων Φοίβων, ἤλις, στέναξον, ἢ γῆ, καὶ κλονομένη βόησον, ἀνεξίτακε Κύριε, δόξα σοι· *Quomodo contumeliam ferre tantam potuit, quæ de nomine Logi condita fuit sancta Sophia? Illud terrestre caelum: nova illa Sion, quam construxit ipse Dominus, non homo; gloria illa universi orbis terrarum; illud decus ecclesiarum; eminentissimum illud omnium per totum mundum ædificiorum. O rem miram! Nobilissimum Dei templum templum factum est Ismaelitarum, impiorum illorum et infidelium. Horresce, sol, ingemisce, tellus, et concutere. Exclama, Gloria, tibi tolerantissime malorum Domine.*

τοὺς βασιλέως συναθροίσαι καὶ τοὺς ἐμούς· εἰ· ἐν δὲ συνελθόντες, καὶ τὴν νέον βασιλέα παραλαβόντες, (ὅπερ οἶμαι δυνήσεσθαι) πρὸς τὸν τῆς Σοφίας ἀπελευσόμεθα τοῦ Θεοῦ Λόγου θελον νέον, τὴν σωτηρίαν διὰ τῆς ἀσυλίας τῆς ἐκείνου· πραγματευόμενοι, εἶτα διαπρεσθευσάμενοι πρὸς βασιλέα, ἀμνηστίαν αὐτῆσομεν τῶν τολμηθέντων· τὸν δὲ, δεισαντα τὴν στάσιν, ὡσπερ εἰκός, ὄρωκα καὶ βασιλεῖ καὶ ἡμῖν, καὶ τὴν ἀσφάλειαν πιστώσασθαι καὶ τὴν ἀμνηστίαν τῶν εἰργασμένων. Τοῦ νέου δὲ βασιλέως ἀπαλλαγέντος τοῦ περισχόντος νῦν ἐξαπίνης κινδύνου, τότε ἤδη βουλευσαμένοις ὅπερ ἂν δοκῆ βέλτιον, ἐξίσταί· πράττειν κατ' ἐξουσίαν. Ἡ γὰρ ἐκ τῆς ἡπείρου μίαν τῶν τῆς πόλεως πυλῶν διατεμόντες ἐκπεσόμεθα νυκτός, ἢ τῶν ἐκ Γεννοῦσας τοῦ βασιλέως φίλων τριήρη μίαν, ἢ καὶ δύο πληρωσάντων ἐπιθροσόμεθα, καὶ πρὸς τὰς παραλίους τῆς Θράκης πόλεις (αὗται δ' εἰσὶν ἡμέτεραι διὰ τὸ τὸν Συργιάνην αὐτῶν ἐπιτροπεύειν) διασωθίσομεθα· καὶ ὧτω μακρὰν γενόμενοι τῶν κινδύνων, ἃ δοκεῖ συμφέρειν ἐν ὑστέρω πράξομεν. Τὸ δὲ νῦν ἔχον, πάσῃ δεῖ χρῆσασθαι καὶ ἀνδρεία καὶ προθυμία, καὶ αὐτῆ, εἰ δόμοι, τὴν ζωὴν προθύμως προσιμένους, ὥστε τῶν περισχόντων ἐξαρπάσαι κινδύνων τὸν βασιλέα, καὶ μὴ περιῖσθαι αὐτὸν ἕμα τῷ δικαίῳ διαφθαρέντα· καὶ ἱερῶν γὰρ τοῦ ἐμπειροτέρους ὄρωμεν καὶ στρατηγῶν, πρὸς τὰ καταπεινόντα μᾶλλον ἱσταμένους τῶν νοσημάτων καὶ τῶν πολέμων. Ταύτης τῆς βουλῆς καὶ πρωτοστράτορι βελτίστῃ εἶναι κριθείσης, ἰδέδοκτο πρὸς τέλος ἐξάγειν· καὶ πρωτοστράτωρ μὲν εὐθύς πέμψας, μετεκαλίσσατο τῶν οικετῶν καὶ τῶν φίλων ὄσους ἐνήν· οἱ δὲ παρῆσαν σὺν τάχει· ὁ μέγας δὲ δομέστικος ἀπελθὼν, ὄσους ἐνήν τῶν βασιλικῶν καὶ τῶν ἰδίων συναγαγὼν, τοὺς δὲ διεσκαδασμένους ἕταν ἐπανήξωσι παραγγελίας ἰέναι πρὸς τὰ βασιλεία, ἐπανῆλθε σὺν τάχει. Τούτων δ' οὕτω σὺν σπουδῇ πραττομένων, ἐπεὶ Κυριαχὴ ἦν, ἔθος δ' ἐπεκράτησεν ἐκ πολλοῦ ἐν τῇ πρώτῃ ταύτῃ τῆς ἑβδομάδος ἡμέρᾳ Γεννοῦστας τε καὶ τοὺς ἐκ Βενετίας Λατίνους ἀφικνούμενους εἰς τὰ βασιλεία τιμῆς τε ἕνεκα καὶ ὁμολογίας τοῦ ὑπὸ βασιλεῖ τῶν Ῥωμαίων τετάχθαι, ἄλλο μὲν οὐδὲν, μόνην δὲ προσκύνησιν ἀπονέμοντας, πάλιν οἰκασθε ἀπέναι. Ἦγον καὶ τότε οἱ ἐκ Γεννοῦσας πράξοντες· τὰ εἰωθότα, ἐν οἷς ὁ μέγας δομέστικος τοὺς δύο τῶν εἰρημένων τοῦ

recipiemus : ibi denique ut in asylo (2) tuenda ac legendæ salutis nostræ incumbemus. Postmodum missis ad avum oratoribus, ut ausus in se nostros oblivione sempiterna deleat (3) rogabimus. Et quia seditionem, quod credible est, timeat, ut jurejurando nepoti nobisque tum securitatem, tum commissorum illam oblivionem promittat. Postquam ex hoc tam subito periculo evaserit, tum deinde ubi consuluerimus, quod præstare videbitur, ejus agundi libera potestas erit. Aut enim a continente una urbis porta (4) effracta noctuabundi erumpemus, aut Gonuales nepoti amicos, triremum unam, binasve instructas auxilio poscemus, et ad maritimas Thraciæ civitates (quæ, quoniam a Syrgianne reguntur, a nobis sunt) incolomes profugiemus. Atque ita procul periculis, quæ in rem nostram existimaverimus, de cætero exsequemur. Nunc animis opus et pectore firmo : nunc, si res flagitabit, ipsa quoque anima intrepide impendenda, quo imperatorem juniorem e medio discrimine extrahamus ; nec eum in causa justa rapi ad interitum patiamur, siquidem et melicos, et belli duces experientiores, morbis ac pugnis ingravescentibus acrius instare videmus. Hoc consilium ubi et protostrator pro optimo amplexus est, visum ad effectum perducendum. Et ille quidem protinus famulos, et amicos quotquot potuit coegit, quos cito pedes attulerunt. Idem magnus domesticus in suis et nepotis, quantum licuit, contrahendis præstans, absentesque, cum primum domum [4] revertissent, ad palatium occurrere jubens, brevi eodem rediit. His studiose ac sedulo peractis, quia Dominica agebatur, et mos longinquitate invaluerat, principe hebdomadis die, Genuenses, ac Venetos Latinos, honoris et subjectionis prostandæ gratia in regiam ventitare, adoratoque imperatore domum regredi, venerunt et tum Genuenses, solemne officium persoluturi. Inter hos magnus domesticus, duobus ex illis tribus, quorum supra mentionem faciebamus, nepotis fautoribus repertis, promissa eis redegit in memoriam, atque insuper de summa auxilii necessitate edoctos ad triremes instruendas dimisit. Illi abeuntes, et pro tempore diligentiam adhibentes, intra horas viginti, ternas omnibus rebus ornant. Quæ intuens protostator, multosque

#### Jacobi Pontani notæ.

(2) Ἀσυλος, cui necesse non est timere, ne spoliatur, ne, quæ habet, præda fiant. Item, quem spoliare nefas est, tutus a violentia, sacrosanctus. Templâ porro asyla dicuntur, ex quibus nefas est abstrahi eum, qui ad illa confugit. Servius in II Æneid. vocari putat asylum, quasi asyrum, a non abstrahendo. Multa asyla recenset Alexander ab Alexandro, lib. III, cap. 20.

(3) Ἀμνηστία, id est, injuriarum offensionumque oblivio. Hoc verbo Athenienses in sedandis discordiis usos affirmat Cicero, I Philippica. Et Thrasybulus, auctore Æmilio Probo, legem tulit, reconciliata pace, ne quis anteactarum rerum accusaretur, neve multaretur : eamque illi legem oblivionis appellarunt. Sed legem quidem ἀμνη-

στίας appellatam concedit Muretus : verbo autem usos μὴ μνησικαχεῖν, hoc est, non esse retinendam injuriæ memoriam, seu, animum malevolam ob injuriam illatam non suscipiendum, et hoc idem fuisse in lege positum probat, Variar. lect. lib. II, cap. 15.

(4) De viginti tribus portis urbis Constantinopolitanæ, vide Joannis Leuclavii Pandecten historiæ Turcicæ, quo libro Annales sultanorum Othmanidarum, seu Osmanidarum illustravit, nobisque ad hæc notas plurimum commodavit : quando bonam partem Turcici imperii peragravit, et curiose, imo vero diligenter accurateque omnia inquisivit. Vide item Petrum Gyllium in Thraciæ Bosphoro.

tam de nepotis, quam de suis domesticis circumstantes conspiciens, spe bona confirmatus mirifice lætatur, et amore magno pugnandi exardescit. Verumtamen præter Apocauzum nemo causam evocationis noverat: illi enim soli quod agebatur patefecerant: alii ob aliquid singulare convenisse suspicabantur, eo argumento, quod qui equos haberent, eos ad palatium mittere jussi essent, nisi quod quæ de Michaelæ Catharō fama jactabat (quæ jam omnium aures compleverat), ea se ut novum quiddam et audituros, et visuros etiam sperabant. Et illi quidem in his erant.

ἄλλοι, τινὸς μὲν ἕνεκα μεγάλης τῆν μετάκλησιν ὑπενόουν εἶναι, καὶ τεκμήριον ἐποιοῦντο τὸ τοῦ ἵππου ἔχοντα εἶναι πρὸς τὰ βασίλεια καλεουθῆναι, εἶχον δὲ εἶδέναι σαφὲς οὐδὲν, πλὴν τὰ περι τοῦ Καθαροῦ τῆς φήμης διαθυλλοῦσης (διεδέδοτο γὰρ ἤδη πρὸς πάντας), ἰδεῖν τι καὶ ἀκούσαι καινότερον ἡλπίζον. Οἱ μὲν ἐν τούτοις ἦσαν.

## CAPUT XIII.

*Junior Imperator egressus, magnum domesticum requirit. Quid utrinque actum mutuo indicant. Historia inseritur de dilato senioris consilio. Venno per eunuchum, et ad judicium quidem, cum magna vocantis miseratione et lacrymis accessit nepos. Ad officium tūli tempore sibi præstandum socios cohortatur. Promittunt omnia, ipsūque ad palatium comitantur.*

Imperator minor ad exteriora palatii alvi dolore simulato egressus, magnum domesticum investigabat. Quo invento dolens ac moestus, Tu vero, bone vir, inquit, ubi hactenus fuisti? Ille contra magno cum affectu, Quo me nolentem rei necessitudo compulit. Deinde narrat quæque sternerint hactenus, quæque egerint. Nepos gratias agit, et interrogatus quid ipsis porro faciendum sit, de judicio futuro ait nullum relinqui dubium: hucusque autem avum nihil cuiquam 42 ex iis qui assuissent verborum fecisse, posseque nihilominus adhuc fieri, ut meditata, suo adventu videlicet dissipata, etiam nunc differat: quomodo nimirum paucis ante diebus usuvenerit, cum vetere instituto iugni canovis officium canebatur (5): quem even-

Βασιλέως φιλῶν εὐρῶν, καὶ τῶν τε ὑποσχέσεων ἀναμνήσας, εἶτι δὲ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς βοήθειας γρίαν ἀναδιδάξας, ἐξαπέστειλε τὰς τρίτεις ἐφοπλίσειν. Οἱ δ' ἀπειθόντας καὶ σπουδῆ χρησάμενοι τῷ καιρῷ προσηκούσῃ, ἐντὸς ὡρῶν εἴκοσι τρεῖ, πῆρουσι τρίτεις. Ταῦτα καὶ πρωτοστράτωρ ὡρῶν, καὶ ἐν ἑλίσις ἤδη χρησταῖς γενόμενος, ὑπερῆδετό τε, καὶ ὀρμῆς ἐπληροῦτο, πολλοὺς περὶ αὐτοὺς τῶν τε βασιλικῶν καὶ τῶν ἰθῶν ἀθροισμένους ὡρῶν. Οὐδέας μόντοι τῶν συναθροισμένων τὴν αἰτίαν τῆς συνέθου συνῆδαι πλὴν Ἀποκαύχου· ἐκαίνω γὰρ μόνω τὴν αἰτίαν ἐκοινώσαντο τῶν πραττομένων· οἱ δ'

Βασιλεὺς δ' ὁ νέος νύξιν ὑποκρίθεις τῆς γαστρὸς καὶ πρὸς τοὺς ἐξαιρέτω τῶν βασιλείων ἐξελθὼν οἴκους, τὸν μέγαν δομέστικον ἀνεζήτει· εὐρῶν δὲ, σὺν ἀλγεὶ καὶ ἀθυρίᾳ ψυχῆς, Σὺ δ', ὦ ἀγαθὲ, ἤρετο, ὅπου μέχρι νῦν ἦς; Ὁ δὲ περιπαθέστερον ἀπεκρίνατο· Ὅπου μὲν οὐκ ἠθουλόμην, ἢ δ' ἀνάγκη τῶν πραγμάτων συνῶθαι. Εἶτ' ἐξαγγελίας ὅσα τε ἐβουλεύσαντο καὶ ὅσα ἐπραξαν ἄγρ: τότε, τῆς μὲν βουλῆς αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς καὶ τῶν πραττομένων χάριτας ὡμολόγηε: ἐρωτηθεὶς δ' ὅ τι δέοι πράττειν αὐτοὺς, τὴν μὲν δίκην ἐφησε γενήσεσθαι μέλλειν ἀναμφιδόλως, μέχρι δὲ νῦν μηδὲν εἰρησθαι πρὸς μηδένα τῶν ἀφικνουμένων τῷ πάππῳ καὶ βασιλεῖ. Ἐνδέχεσθαι γε μὴν καὶ νῦν ὑπερθέσθαι τὴν βασιλείαν τὰ μελετώμενα, τῇ παρουσίᾳ τῇ ἐμῇ διασκεδα-

## Jacobi Pontani notæ.

(5) Ex Triodio quodam libro rituali Græcorum de magno canone describebimus, quæ interpretatus est noster Jacobus Greiserus, Notis in orationes Patrum de sancta cruce: Eodem die (quinta scilicet quinta hebdomadis in Quadragesima) canimus officium magni canonis. Hunc vere ex omnibus canonibus maximum optime et ingeniose composuit et conscripsit sanctus Pater noster Andreas, archiepiscopus Cretæ, cognomento Hierosolymitanus, ex Damasco oriundus, qui decimo quarto ætatis suæ anno grammaticæ studia aggressus, et in omni disciplinarum genere probe excultus, Hierosolymam pervenit, vitamque monasticam inivit, qui sancte et pie vitam peragens, in quieto illo et a turbis remoto vivendi instituto, multa quidem cum alia Ecclesiæ Dei fructuosa ingenii sui monumenta reliquit, tum varias orationes et canones, crebrior tamen et copiosior in panegyricis orationibus existit. Ex multis autem aliis hunc quoque magnum canonem, infinita contritione animique compunctione refertum, elaboravit. Collecta enim in unum universa Veteris et Novi Testamenti historia, canticum hoc composuit, ab Adamo videlicet, usque ad Christi ascensionem apostolorumque prædicationem: quo quidem omnem animam cohortatur, ut ea quæ in historia videt esse bona et laudabilia, pro viribus sectetur; quæ vero mala, fugiat et aversetur, semperque ad Deum recurat, per pœnitentiam, per lacrymas, per confes-

sionem, et per alia hujusmodi Deum placandi eique placendi media. Quin adeo canon hic canorus est, et in animas tam facile infuit, ut et mentem, etsi præduram, satis emolliat, et ad recipiendum id quod bonum et honestum est, excitet: dummodo corde contrito et debita cum attentione psallatur. Fecit autem hunc canonem eo tempore, quo magnus Sophronius patriarcha Hierosolymitanus Vitam Mariæ Ægyptiacæ litteris mandavit: quæ et ipsa compunctionis plenissima est, lapsisque et peccatoribus multum consolationis affert, si modo a pravis operibus desistere velint. Lege autem receptum est, ut huc die legatur hac de causa. Cum enim sancta Quadragesima ad finem tendat, ne homines seqniores effecti spiritualia certamina negligentius ineant, vitamque sobriam et temperantem valere jubeant, maximus adest Andreas, qui, velut aliptes, per historias magni canonis, enumerando insignium virorum virtutem, et improborum casum et eversionem, eos qui laboribus insistent, alacriores, et ut ita dicam, generosiores facit, ut viriliter ea, quæ supersunt, capessant. Sanctus vero Sophronius oratione sua sobrios et ipse reddit, et ad Deum excitat, ne currant, neque desperent, licet aliquibus peccatis irretiti fuerint. Quanta enim sit Dei humanitas et clementia in illos, qui ex toto corde præterita vitæ noxas relinquere cogitant, narratio de Mariæ Ægyptiacæ abunde docet. Appellatur

σθέντα, ὡσπερ δὴ καὶ πρότερον εὐλαγίας ἡμέρας  
 οὐκ ἀποδέχεται, ὅτ' ἔθος ἡμῖν τὴν τοῦ μεγάλου κανόνος  
 φάλλεσθαι ἀκολουθίαν. Ἄξιον δὲ διεγρησασθαι καὶ  
 τὴ τότε συμβάν. Τοῦ μεγάλου λογοθέτου τοῦ Μισο-  
 χίτου ἐν ὄρῳ μάλιστα χειμῶνος διὰ τὴν σμικρότητα  
 τῆς ἡμέρας, οὐ δις τῆς ἡμέρας, ἀλλ' ἀπαξ εἰσθό-  
 ρος τοῖς βασιλείοις ἐπιθεμεῖν καὶ διημερεύειν, καὶ  
 αὐτὴν τὴν τοῦ μεγάλου κανόνος ἡμέραν διημερεύ-  
 ουστος τοῖς βασιλείοις, καὶ ἤδη νυκτὸς ἐπελθοῦστος  
 οἰκάδα ἀπελθόντος, ὁ βασιλεὺς κατὰ τάχος μετεκα-  
 λίστο παρὰ τὸ πρότερον εἰσθόρος. Τοῦτο δὲ οἱ τοῦ  
 μεγάλου λογοθέτου παῖδες, Δημήτριος καὶ Νικη-  
 φίρος Ἰβόντες, καὶ περὶ τινων καινότερων τὴν τοῦ  
 πατρὸς ἀθήθη μετάκλησιν ὡς εἰκόθ' ὑπολογισάμενοι  
 (ὡς δὲ γὰρ οὐδ' αὐτοὶ τῶν μελετωμένων κατὰ τοῦ  
 νέου βασιλέως ἀνήκοι ἦσαν), ἤκουσι πρὸς βασιλέα  
 τὸν νέον, καὶ τὸ συμβάν ἀπαγγελλαντες, ἃ δέοντα  
 ἀνομιζοῖσι περὶ ἑαυτοῦ ἰδόντο δρᾶν. Ὁ βασιλεὺς  
 δὲ τούτους μὲν ἀπέπεμψεν ἐπαινεσάσας· μετὰ δὲ τῶν  
 φίλων διασκεψάμενος, ἰδοὺ δὲ δεινὸν ἐπεὶ καὶ μετ' οὐ  
 πῶλύ τῆς ἐορτῆς χάριν καιρὸς ἀφικέσθαι πρὸς τὰ  
 βασίλεια (ἄλλως γὰρ εἶχεν ἀν' ὑποψίαν ἢ ἀφιξίς),  
 ἰδεῖν καὶ πρὸ τοῦ καιροῦ. Κἂν μὲν περὶ τινων  
 ἄλλων ἢ διασκεψίς ἦ, τῆς ἐορτῆς χάριν δόξομεν  
 ἐπιτρέσθαι· ἀν' δὲ πρὸ ἡμῶν, παυθῆσεσθαι τὴν  
 βουλήν ἡμῶν παρόντων· ὃ δὲ καὶ συμβέβηκε. Τοῦ  
 προσκυθέντος γὰρ βασιλέως πρὸς τὸν μέγαν λογοθέτην  
 περὶ ὧν ἔδειτο διαλεγόμενου, καὶ τοῦτο μόνον εἰπόντος,  
 περὶ μὲν τοῦ τίνα χρὴ τρόπον γενέσθαι βουλήν ζητεῖν,  
 περὶ δὲ τοῦ γενέσθαι ἢ μή, μὲν [leg. οὐ] ζητεῖν (ὡς  
 ὕστερον ἐκ τῶν ἐκεῖ παρόντων πρὸς ὑπηρεσίαν τῆ  
 βασιλείας μαθεῖν ἀκριβῶς ἐξήγνητο)· καὶ ὁ νέος πα-  
 ρὴν βασιλεὺς, καὶ ἡ βουλή διελέλυτο· εἶτα περὶ τῶν  
 προκειμένων ἢ τινων ἄλλων ἦν, οὐδαμῶς φανεροῦ  
 γενημένου. Τούτου δὴ τότε καὶ ὁ βασιλεὺς εἰς  
 μνήμην ἔλθων, ἔλεγε πρὸς τοὺς ἐταίρους, ὡς Ἰωάννης  
 ὡσπερ τότε τὰ τῆς βουλῆς, οὕτω δὲ καὶ νῦν τὰ τῆς

tum non erit alienum exponere. Cum magnus logo-  
 theta Metochites hibernis mensibus potissimum,  
 propter diernm brevitatem non bis, sed semel dun-  
 taxat ad palatium accedere, ibique lucem totam  
 transigere consuesset, et magni canonis diem ipsuni  
 ibi consumpsisset, jamque nocta se domum rece-  
 pissset, imperator senior præter consuetudinem re-  
 pentino eum vocat; cuius filii, Demetrius et Ni-  
 cephorus insulhis huic accersitui quippiam novum  
 arbesse verisimillimum cogitantes (nec enim ipsos  
 quoque latebant quæ adversus juniorem imperato-  
 rem pararentur), eundem juniorem adeunt, quod-  
 que acci lerat exponunt, orantes, ut quæ necessa-  
 ria factu pro seipso consuerit, ea ne prætermittat.  
 Ille laudibus affectos dimittit, reque cum amicis  
 communicata, placuit, quandoquidem paulo post,  
 festi diei causa, palatium ingrediendum esset (alio-  
 qui enim suspicionem moveret ejus eodem ad-  
 ventus), tempus antecapere. Et si quidem aliis de  
 rebus consulet, diei festi gratia venisse vidibimur,  
 inquit; sin de nobis, nostra præsentia consulti-  
 onem disturbabit; quod etiam evenit. Etenim cum  
 imperator senior magno logothetæ, de quibus ro-  
 gabat respondisset, et hoc tantum adjecisset, quo  
 facto consultaretur querendum: an consultaretur,  
 non querendum (id quo postea ex apparitoribus  
 probe cognitum est); et junior imperator aderat,  
 et consilium ad nihilum recidit; sive id de re præ-  
 senti, sive de quibusdam aliis esset; id enim hæc  
 rescitum est. Hujus itaque eventus memor tunc  
 imperator dicebat cæteris, fortasse quomodo tum  
 consultationem, sic nunc judicium avum esse dila-  
 turum. Sed aliter fuit; nam judicium certo cer-  
 tius constitutum ac paratum erat. Adhuc enim eo  
 cum magno domestico sermocinante, numerumque  
 congregatorum exquirente, illoque respondente,  
 nunc quidem esse centum, brevi ad trecentos fore;

#### Jacobi Pontani notæ.

antem magnus canon, ut forte quispiam dixerit,  
 propter sententiarum pondus et gravitatem, quarum  
 feracissimus est canonis hujus auctor, in his com-  
 ponendis præclare exercitatus. Cumque cæteri cano-  
 nes triginta aut paulo amplius, troparia contineant,  
 iste ad ducenta et quinquaginta progreditur, quo-  
 libet ex illis ineffabilem stillante dulcedinem et vo-  
 luptatem. Jure igitur optimo et convenienter sanc-  
 tum est, ut magnus iste canon et compunctionis  
 plenissimus in magna Quadragesima psallatur.  
 Hæc præclarissimum et maximam canonem, et  
 orationem in Mariam (Ægyptiacam) ipsemet Pater  
 noster Andreas primus Constantinopolim tulit,  
 quando ab Hierosolymorum patriarcha Theodoro ad  
 sextam synodum subsidio missus est. Tunc enim  
 monasticam vitam adhuc proficens, cum adversus  
 Monothelitas fortiter decertasset, Ecclesie Constanti-  
 nopolitane clero ascriptus est, deinceps in eadem  
 diaconus et pupillorum curator et altor constituitur,  
 et non longo post tempore archiepiscopus Cretæ or-  
 dinatus est. Postea proxime apud locum, qui Hicri-  
 us dicitur, cum Mitylenam pervenisset, migravit ad  
 Dominum, cum sedis suæ fructum copiosum percepisset.  
 Ejus intercessionem miserere nostri, Deus.

Cæterum quinta hebdomas fuit Græcis ea, quæ  
 nobis quarta. Nam Græci auspiciantur Quadrage-

simam die lunæ post Dominicam, quam vocant  
 τυρινήν, seu τυροπάγον, quæ est Dominica Quin-  
 quagesimæ apud nos. Et prima Quadragesimæ heb-  
 domas finitur Dominica orthodoxæ, seu prima  
 Quadragesimæ, quæ apud nos est *Invocavit*. Si ergo  
 a Dominica τῆς τυροπάγου numerus hebdomadas  
 usque ad quintam feriam, post quartam Domini-  
 cam Quadragesimæ, invenies eam de qua loquimur  
 esse quintam, non quartam Quadragesimæ hebdo-  
 madem. Quæ omnia liquent ex Rituali Græcorum  
 libro, qui Typicon Sabæ inscribitur, in quo titulus  
 cap. 33, talis est: Ἐδοξίς τοῦ τύπου τῆς τετάρτης,  
 Κυριακῆς τῶν νηστειῶν, καὶ τῆς μετ' αὐτὴν ἑβδο-  
 μάδος. Est autem hæc hebdomas quinta. Subjunn-  
 gitur enim τῇ δευτέρῃ τῆς πέμπτης ἑβδομάδος, καὶ  
 εὐθύς ἀρχόμεθα τοῦ μεγάλου κανόνος. Et ut rem  
 exemplo illustrem. Hoc anno 1600 agunt Græci,  
 qui fastos Gregorianos sequuntur, festum magni  
 canonis feria quinta post *Lætare*, qui est quintus  
 Aprilis, et quinta hebdomas Quadragesimæ Græcæ,  
 ducto initio a die lunæ post Dominicam Quinquage-  
 simæ. Et hæc omnia sunt certissima ex libris ri-  
 tualibus. Nam Græcorum Quadragesima septem  
 hebdomadibus constat, et sex duntaxat Dominicis.  
 Hæc me his ipsiis verbis idem Gretserus noster  
 monuit, quibus mecum utaris licet.

ad unum viros fortes, et ad præliandum exercita-  
tos, si abundum sit, etiam plures, et ignotos ac-  
cursuros : de his, inquam, illis sermonem miscen-  
tibus, Deumque precantibus, **43** iudicium ampliaret, quoad colissent, qui pro ipsis decertaturi sperabantur, missu avi adest eunuchus Michael Callicrenites; et priusquam vocem edat, lacrymis gemitibusque infaustum se apportare nuntium ostendit. Deinde præfatus, maluisse se tellure ima sibi dehiscente ad Manes descendere (6), et hac jucundissima luce privari, quam adeo mala nuntiare : Dominus, inquit, et imperator avus tuus te ad causam d'cendam vocat. Tum ille : Haud aspernandum tuæ in me propensionis testimonium, quas fundis lacrymas : tamen, quid ita fles, cum necdum eventus pateat? Fieri siquidem potest, ut cum albo calculo (7) discedam. Ipsa res, suscipit Callicrenites, me in fletum solvit. Etenim cum avus pro more in throno, patriarcha ad latus in sella, arbitri dextra sinistra sederent, tibi soli scamillum e regione et remotius mandatu imperatoris positum est. Quo viso, condemnationis tuæ locum illam sedeculam interpretans, optavi, ut dicebam, hodie mihi terram dehiscere. Verum Deus, qui prophetam suum Danielem de lacu leonum liberavit, et tres pueros a Babylonia fornace intactos præstitit, collatasque in Susannam scelerorum iudicium calumnias detexit, idem te nunc qua premeris necessitate superiorem reddat, angelum suum mittens, qui te antecedit, et sapientiam tibi atque intelligentiam largiatur, qua objecta facile, ceu telas arancarum dissolvas. Hæc ubi precatus est eunuchus, Dei voluntas fiat, ait imperator ; jubetque avo renuntiari, se imperata facturum ; et conversus ad amicos, sic eos compellat : Si unquam alius, nunc tempus venit, quo virtutem, diligentiam, prudentiam, tolerantiamque vestram, tam formidoloso tempore declaretis. Enimvero cum multi sæpe et numero, et aliis rebus vobis impares, animorum facta conspiratione, admirabilia et obstupescenda prospere gesserint, vos ita frequentes ac tales longe utique justius est, præclaris et laudabilibus facinoribus efficiendis vobismet ipsis dignos apparere, et aut vitam honestam vivere, aut gloriosam mortem oppetere, hanc solam mentem vos decere arbitantes. Ego ad tribunal vado ; quod si divino munere rursus conjungemur, interque nos amabiliter iterum intuebimur, erit cur gratias Numini persolvamus. Sin quid aliud illi de nobis complacitum est, ego his verbis postremum vos salutatos volo : vos **44** autem nobilitati virtutisque vestræ paretote. Ad ista cum uterque dicere aliquid percuperet, protostratore cunctante, magnus

Α δίκης ὁ βασιλεὺς ὑπερβήσεται. Τὸ δ' οὐκ εἶχεν οὕτως· ἀλλ' ἀναμφιβόλως ἠτοίμαστο τὰ τῆς δίκης. Ἔτι γὰρ δοματικῶν τῶ μεγάλῳ διαλεγομένου βασιλέως, καὶ τὸν ἀριθμὸν ζητούντος μαθεῖν τῶν συνηγμένων ἀνδρῶν, καὶ τούτου πρὸς αὐτὸν ἀποκριναμένου, Ὡς νῦν μὲν εἰσιν ἑκατὸν, μικρὰς δὲ παρελθούσης ὥρας συνελύσσονται καὶ μέχρι τριακονσίων, πάντες ἀνδρεῖοι καὶ μάχασθαι ἴσκημένοι· εἰ δεήσει δὲ ἀπέρχεσθαι, καὶ ἄλλοι πλείονες συνδραμοῦνται καὶ οὐδ' οὐκ ἴσμεν· περὶ τούτων δὲ διαλεγόμενων, καὶ Θεοῦ δεομένων τὴν τῆς δίκης ὥραν παραταθῆναι, ὥστε συναθροισθῆναι τοὺς ἐπιζομένους ὑπὲρ αὐτῶν μαχεῖσθαι, ἤκεν ἐκ βασιλέως τοῦ πρεσβυτέρου πρὸς τὸν νέον ἀπεσταλμένος ὁ Καλλικρηνίτης Μιχαὴλ ἔκτομίας· καὶ πρὶν φθέγγασθαι, τοῖς δάκρυσι καὶ τοῖς στεναγμοῖς κακῶν ἀγγέλιος· ἤκειν σημαίνων· πρότερον δ' ἑαυτῶ τὴν γῆν χανεῖν μᾶλλον, καὶ τῆς ἡδίστης ἀπεστερηθῆναι ζωῆς ἀνεκτότερον εἶναι, ἢ τοιούτων κακῶν ἀγγελος ἤκειν εἰπὼν, Ὁ κύριός, Ἐφη, καὶ βασιλεὺς ὁ σὸς πάππος, ὦ βασιλεῦ, ἐπὶ δίκην καλεῖ. Τοῦ βασιλέως δ' ἐπὶ τοῦτοις εἰπόντος, Ὡς τῆς μὲν εἰς ἐμέ σου εὐνοίας ἀξιοχρεῶς τὰ δάκρυα μάρτυς· ἀνθ' οὗτο δ' οὕτω θρηνεῖς, ἐν ἀδύλῳ κειμένης τῆς δίκης ; ἐπέχεται γὰρ με καὶ τὴν νικῶσαν ἐνεγκάμενον ἀπελοιπῆν. Ὁ Καλλικρηνίτης, αὐτὰ τὰ πράγματα θρηνεῖν πειθούσιν, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ· τοῦ γὰρ βασιλέως καὶ πάππου τοῦ σου ἐπὶ θρόνου καθεσθέντος, ὡς ἔθος, καὶ τοῦ πατριάρχου παρ' αὐτῶ ἐπὶ θρόνου, τῶν δ' ἀκροασομένων τὴν δίκην ἐξ ἑκατέρων μερῶν, σοὶ μόνῳ, τοῦ βασιλέως προσταταχτός, σκίμπος· ἐτέθη κατὰ πρόσωπον βασιλέως· καὶ οὕτως ἀπώτερῳ. Ὅπερ ἰδὼν, ἠύξασθην, ὅπερ εἶπον, σήμερον τὴν γῆν χανεῖν μοι, καταδίκης τόπον τὴν καθέδραν λογισαμένῳ. Ἄλλ' ὁ Δανιὴλ τὸν αὐτοῦ πρόφῆτην ἐκ τοῦ λάκκου τῶν λείντων ἀβλαβῆ διασώσας, καὶ τῆς Βαβυλωνίας καμίνου τοὺς τρεῖς πειθῆς κρείττονας ἀποδείξας Θεός, καὶ Σωσάνναν, τῶν ἀδίκων κριτῶν τὴν συκοφαντίαν ἐλέγξας, ἀδύς τῆς ἐφεστώσης ἀνάγκῃ ; κρείττονα καὶ σὲ νῦν ἀποδείξαι, καὶ ἀποστελεῖαι τὸν ἀγγελὸν αὐτοῦ προηρεῦσθαι σου, καὶ σοφίαν παράσχει καὶ σύνεσιν, ὥστε τὰ προβαλλόμενα λύειν εὐκόλως ὡς ἀράχης ἱστούς. Οὕτως εὐξαμένου τοῦ ἔκτομίου, ὁ βασιλεὺς, D Τὸ τοῦ Χριστοῦ θέλημα γενέσθω, εἰπὼν, καὶ τῶ πάππῳ μηνύσας ὡς ἑτοιμός ἐστι τὸ προστατόμενον ἐκπληροῦν, πρὸς τοὺς φίλους ἐπιστραφεὶς, Νῦν καιρὸς, ἔφη, ἀνδρῶν ἕνα καὶ σπουδῆν καὶ σύνεσιν καὶ καρτερίαν ἐν τοῖς δαινοῖς ἐπιδείξασθαι ἡμᾶς. Καίτοι γε πολλοὶ πολλὰκις καὶ τὸν ἀριθμὸν ἐλάσσους, καὶ τὰ ἅλα ἡμῶν ἠτῶμενοι, ὁμόνοιαν κτησάμενοι, θαυμάσιά τε καὶ ἀκοήν ἐκπλήττοντα κατώρθωσάν τινα ἡμᾶς δὲ τοσούτους ὄντας καὶ τοιούτους

Jacobi Pontani notæ.

(6) Ex Homero, quod expressit Virgilius in *Aeneid.* ubi sic Dido :

*Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiscat.*

Quaquam Homerus τότε μοι χάνοι εὐρεῖα χθῶν.

(7) Τὴν νικῶσαν vocat auctor, vincentem. Album

calculum addere, est approbare. Olim enim calculus in urnam missis ita ferebantur a iudicibus sententiæ, ut albis absolverent, pluribus scilicet, atris damnantur. Quod si æquales numero fuissent, reus nihilominus liberabatur. Plura Choliastes.

π.λὺ δῆπου δικαιότερον ἀξίους ἑαυτῶν κατὰ τῶν ἔργων φανῆναι, ἐγκωμίων ἀξία δράσαντάς τινα καὶ γυναικῶν, ὡς ἢ καλῶς ζῆν ἢ ἀποθανεῖν εὐκλεῶς· καὶ ταύτην μόνην ἡγήσασθαι διάνοιαν ἀξίαν ἑαυτῶν. Ἐγὼ μὲν οὖν ἤδη πρὸς τὴν δίκην χωρῶ· ἀλλ' εἰ μὲν καὶ αὐθις γένοιτο Θεοῦ, διδόντος, ἀλλήλοις τε συγγενέσθαι, καὶ τὴν ποθεινὴν ἀλλήλων εὖσιν ἰδεῖν, αὐτῶ χάρις· εἰ δ' ἕτερόν τι δέδοκται περὶ ἡμῶν, ἐγὼ μὲν ἀσπάζομαι ὑμᾶς τὰ τελευταῖα δὴ ταῦτα· ὑμεῖς δ' ἀξιοὶ φαίνητε καὶ τῆς εὐγενείας καὶ τῆς ἀνδρείας. Ἐπὶ τούτοις ἀμφοτέρων ἀποκρίνασθαι ὤρημμένων, τοῦ πρωτοστράτορος ἐπισχόντος, ὁ μέγας δομέστικος ἔφη· Τῶν λογικῶν ἀνθρώπων κατὰ τοῦτο τῶν ἀλόγων ὑπερεχόντων, ὅτι λόγῳ χρώμενοι τὰ δέοντα αἰροῦνται, οὐδὲν ἀναγκαίστερον οὐδὲ ὠφελιμώτερον τοῦ φιλίαν αἰρεῖσθαι ἡγοῦμαι. Τοῖνον καὶ αὐτὸς, ὁ βασιλεῦ, τὴν σὴν φιλίαν ἐκ παιθῶς ἡρημένος, καὶ εἰς τότε χρόνου διατηρήσας· αὐξανομένην, καὶ μέχρι ζωῆς ὄρων ἀκραίφνη καὶ καθαρὴν ἐλπίζω φυλάξειν. Θάρσει τοιγαροῦν, ὁ βασιλεῦ, ὡς οὐ πρότερόν σοι τῶν ἀβουλήτων τι συναντήσῃ, πρὶν ἐμὲ πεσεῖν τῶν ἰδίων αἱμάτων ἐμπεπλησμένον. Σὺ μὲν οὖν ἔχου τῆς προκειμένης ἰδοῦ, τῇ παρὰ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ καὶ τῆς αὐτὸν τεκούσης βοήθειᾳ, ἔτι δὲ καὶ ταῖς εὐχαῖς τοῦ πρὸ μᾶκροῦ παρὰ βασιλείως ἀπεσταλμένου τεταχισμένος. Ἡμεῖς δ' ἐν τῷ ἐξωτερῷ τοῦ ἐν ᾧ ἡ δίκη γένησεται μενοῦμεν οἰκω, τὰς ψυχὰς ὑπὲρ τῆς σῆς ὠφελείας ὄντες ἔτοιμοι προσεῖναι, βίας ἐπαγομένης. Τοῖς αὐτοῖς δὲ τούτοις καὶ ὁ πρωτοστράτωρ εἰπὼν ἀρκεῖσθαι, ἀλλήλοις συνταξάμενοι, καὶ ὡσπερ περιπτυστάμενοι τελευταῖον, τῷ σταυρῷ τε καθοπλισάντες ἑαυτοὺς, ἐχώρουν ἐπὶ τὴν δίκην, ἀτρέπτω καὶ βεβηχότι καὶ σχήματι καὶ φρονήματι.

## CAPUT XIV.

*Enumerantur assessores Andronici senioris in iudicio. Ponitur ejus in juniorem accusatio, et hujus defensio. Status est absolutus; negat enim se objecta crimina conscivisse; leviora commississe fatetur. Acerbitatem in se nimiam avo exprobrat. Ille in contumeliam prorumpit, quam nepos repellit.*

Οἱ μὲν οὖν ἑταῖροι τοῦ βασιλέως ἔμεναν ἔξω· αὐτὸς δ' εἰσελθὼν ἐν οἶκον τῆς δίκης, τοῦ πάππου καὶ βασιλέως ἐπὶ τοῦ θρόνου καθήμενος, αὐτὸς ἐπὶ τοῦ προσηρημένου σκίμμοδος ἰκαθέσθη. Καὶ οἱ προκληθέντες δὲ τῆς δίκης ἀκραταί, ἐφ' ᾧ προσήκειν ἔκαστος· ἰκαθέσθησαν. Ἦσαν δ' οὗτοι· Γεράσιμος τε ὁ πατριάρχης, χαρίτων μὲν θεῶν πεπληρωμένος καὶ τῆς μοναδικῆς πολιτείας εἰς ἄκρον ἐληλακῶς· πολιτικῶν δὲ πραγμάτων καὶ δημοσίων παντάπασιν ἀπαίριως ἔχων. Καὶ ὁ τὸν τῆς Φιλαδελφείας θρόνον κοσμῶν Θεόκλητος, καὶ αὐτὸς μὲν εἰς ἄκρον ἀρετῆς ἦκων, καὶ πολιτείας ἀκριβείαν μοναδικῆς οὐ μόνον κατωρθώκως, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους ἰκανῶς ἔχων διδάξαι· ἔτι δὲ καὶ φρονήσεως εὖ ἔχων, καὶ παιδείας τῆς ἐξωθεν οὐκ ὀλίγον μεταλαβὼν. Ἀπὸ δὲ τῶν τῆς συγκλήτου παρῆσαν ὁ τε μέγας λογοθέτης ὁ Μετοχίτης, ὃν ἀδήλωσε φθάσας ὁ λόγος, καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ Κανικλείου Νικηφόρος ὁ Χοῦμος, σοφὸς

Amicis ergo extra remanentibus ipse locum iudicii introgressus, et avum in solio (8), arbitros autem sive assessores pro sua quemque dignitate considerentes reperiens, in scamno humili, de quo dicebamus, consedit. Porro arbitri illi erant Gerasimus patriarcha, divinis cumulatus muneribus; et ut in vita solitaria ipsius fastigium perfectionis attingerat, sic civilium publicarumque rerum longe ignorantissimus erat. Deinde insignia Philadelphie episcopus Theocleptus, qui et ipse ad culmeum virtutis ascenderat, nec solum omnes vite anachoreticæ numeros adeptus erat, sed aliis quoque ad eandem disciplinam idoneum se magistrum præbere poterat. Adde quod vir prudens, et in externis doctrinarum studiis versatus non mediocriter. De senatu palatino præsentem aderant magnus 45 logetheta Melochites, cujus antea meminimus, et Nicophorus, qui Canicleo præerat, et veli solebat,

## Jacobi Pontani notæ.

(8) Quæ scribit Gregoras libro octavo cum his quæ paulo ante dicta sunt quæque sequuntur, parum consentiunt. Audi, si libet: *Sexta porro hebdomade sanctæ Quadragesimæ imperator Gerasimo patriarcha, et aliis pontificibus, qui in urbe erant, accesserunt, nepotem adducit, palam objurgaturus: et moniturus, ut fugæ consilium mutaret, quo coram*

*tan'is testibus pudefactus, aut in officio esset, aut non sine causa probabili multatus videretur. Ingressus est igitur Andronicus junior, adductis secum nonnullis, qui occulta arma et pugiones gerebant, nec ipse plane inermis. Convenerat enim inter eos, si avus paternis et lenibus admonitionibus erga ipsum uteretur, etc.*



admirabili (9) sapientia consilioque præditus, et ab imperatore benevolentia honoreque singulari dignatus, ita ut etiam Irenen filiam ejus Joanni despote filio suo nuptiis conjungeret. Hic Nicephorus prius imperatoris domestica administrabat: tum autem, podagra conflictatus, functione illa abierat. Nihilominus summo eum honore imperator prosequabatur. Præter hos autem aderat et Constantinus Acropolita, ipse quoque magni logothetæ dignitate ornatus. Facto igitur paulisper silentio, Andronicus major inquit: Domine patriarcha, quique coram adestis, hic homo (nepotem designans) est moribus intractabilis, et arrogans, atque inobediens, nequiquam mihi cedit, sed pro libidine agit omnia, nostræ voluntatis nec parvam rationem ducens. Propterea. Hactenus junior tacitas sedebat. Illud autem verbum, *Propterea*, iutium forendæ adversum se sententiæ ratus, Obsecro te, exclamat, sacratissime domine imperator, paulillum subsiste, mihi que medium spatium ad loquendum ne denega; et ubi summam, quæ voluntas fert, explicavero, reliquum orationis tuæ absolvita. Sinente sene ut diceret quæ vellet, hunc in modum disseruit: Deum testem invoco, me quorum accusor criminum, nullius mihi conscium esse. Quod ipsum et alias majestati tuæ per virum excellentem Josephum legatum meum indicavi, et nunc rursus assero: et ut verbis meis apud te fides sit, jusjurandum interpono, conscientiam meam nec hodie impediri atque convinci, nec tum impeditam atque convictam fuisse ullius horum scelerum, quorum nunc reus peragor. Verumtamen peccasse me talia quædam peccata libenter crediderim, ut si te invito venatum iterum; si diutius quam tu forsitan velles, equestribus ludis indulserim; aut si quid aliud hujusmodi injussu tuo perpetrarim, et postea mandatum quoque tuum pro nihilo putans, nihilo minus facere perrezerim. Atqui ego in his peccare me nesciebam, tibi autem delinquere forsitan videbar. Sic mihi persuadens, nihil me indignum admittere, dicebam istis, quibuscumque mihi sermo, velle magnopere apud dominum et imperatorem causam dicere; ita namque nullius, quorum arguerer, convictum iri, et ipsum imperatorem flagitiorum meorum abjecta suspicione iram remissurum. **46** Negare non potes, te ab obitu parentis mei imperatoris usque hodie tam implacabilem adversus me iracundiam aluisse, ut tanto intervallo non verbo saltem uno dignatus sis: quod cum considero, morte ipsa dirius videtur. Talia occurrerant quæ dicerem, sperabamque tempus aliquod defensionis

ἀνὴρ καὶ θαυμασίος ἐν φρονήσει, πελλῆ; τε ἀπολυὼν πρὸς βασιλέω; εὐνοίας τε καὶ τιμῆ; δι' ἣν καὶ τὴν αὐτοῦ θυγατέρα Εἰρήνην τῷ υἱῷ αὐτοῦ τῷ δεσπότη Ἰωάννῃ πρὸς γάμου κοινωνίαν ἤγαγεν ὁ βασιλεὺς. Ὅς δὲ πρῶτον μὲν ἦν μεσάζων καὶ αὐτῷ πρὸς τὰ πράγματα βασιλεῖ· τότε δὲ ὑπὸ νόσου, ποδαλγία δὲ ἦν, τῆ; μὲν ὑπηρεσία; ἐπέπαυτο, τιμῆ; δ' ἀπέλαυε τῆ; παρὰ βασιλέω; πολλῆ;. Πρὸς τοῦτοι; δὲ καὶ ὁ Ἀκροπολίτης ἦν Κωνσταντίνος, μέγας λογοθέτης ὢν καὶ αὐτός· ἐπ' ὀλίγον δὲ σιγῆ; γενομένη; , ὁ τῶν Ἀνδρονίκων πρεσβύτερος λόγιου ἤπειτο βασιλεὺς τοῦτου· Δέσποτα πατριάρχῃ, καὶ ὑμεῖ; οἱ παρόντε;, ὁ ἄνθρωπος οὗτος (περὶ τοῦ ἐγγόνου δηλῶν) ἐστὶ μὲν σκληρὸς καὶ τοὺ; τρόπου; αὐθάδης· ἐτι δὲ καὶ παρήκο; , καὶ οὐδαμῶ; ὑπέκων ἐμοί, ἀλλ' ἂ βούλοιο πράττων, τοῦ ἡμετέρου λόγον θελήματος ποιούμενο; οὐδ' ὀλίγον. Διὰ τοῦτο. Μέχρι μὲν οὖν τοῦτου σιωπῶν βασιλεὺ; ὁ νέο; καθῆστο, τὸ Διὰ τοῦτο δὲ ἀρχὴν ἀποφάσεω; εἶναι νομίσας, Δέομαι σου, θεϊστάτέ μοι καὶ κύριε βασιλεῦ, εἶπε, μικρὸν ἐπισχόντα, λόγου χρόνον ὀλίγον ἐμοί χαρίσασθαι· ἂ δὲ βούλομαι διεξελθόντι ὡς ἐν βραχεῖ, τοῦ λόγου τὸ λοιπὸν αὐτῆ; περνεῖ;. Τοῦ δ' ἐπιτρέψαντο; ἂ βούλοιο λέγειν, Τὸν Θεόν, ὁ νέο; Ἀνδρόνικο; ἔφη, τῶν παρόντων λόγων μάρτυρα προκαλοῦμαι, ὡ; οὐδὲν ὢν ἐγκαλοῦμαι ἐμαυτῷ σύννοια εἰργασμένῃ· τὸ δ' αὐτὸ καὶ πρότερον ἐδήλωσα τῷ σὺ κράτει, τῷ θαυμασίῳ Ἰωσήφ χρησάμενο; πρεσβεύτῃ. Τοῦτο δὲ καὶ νῦν αὐθι; δισχουρίζομαι, καὶ ὀρεοικ; πιστούμενο; τοὺ; λόγου;, ὡ; οὔτε νῦν οὔτε τότε τῶν ἐγκαλουμένων ἐμαυτῷ τι σύννοια εἰργασμένῃ. Ἐξαρτάνειν μένοιτε, καὶ πάνυ πείθομαι τοιαῦτα, ὅον, εἰ γέ σοι μὲν οὐκ ἤρεσκε πρὸς κυνήγεσαν ἀπελθεῖν, ἐγὼ δὲ ἀπ' ἰθὺ; εἰ ἐπὶ πλείονα χρόνον ἐχρησάμην ἱππῳ, σὺ τοῦτου ἰσῶ; οὐ καλῶ; ἔχειν ἑκαῶντο;· ἢ εἰ δὲ τι τοιοῦτον ἕτερον· καὶ τοῦτο δὲ, οὐ προστατόμενο; παρὰ σοῦ, ἔπειτ' εἰ; οὐδὲν τὸ ἐπίταγμα τιθέμενο; ἐποιοῦν· ἀλλ' ἐγὼ μὲν ἐποιοῦν μηδὲν εἰδῶ; σοὶ δ' ἰσῶ; ἂν ἐμὲ ἀμαρτάνειν εἰδοίκει· ᾧ δὲ καὶ πείθων ἐμαυτὴν ἀδικεῖν μηδὲν. Κατὰ γνώμην, ἔλεγον, ἐμοὶ γένοιτ' ἂν ἐπὶ τοῦ κυρίου καὶ βασιλέω; δίχου; τυχεῖν, πρὸς οὐ; ἐποιοῦμην τοὺ; λόγου;· εἰ γάρ τοῦτο γένοιτο, πρὸς οὐδὲν μὲν τῶν ἐγκαλουμένων ἐλεγχόμενο; αὐτῆ; φανεῖσθαι· τὸν βασιλέα δὲ τὴν περὶ τοῦ ἀμαρτάνει ἐμὲ ὑπόνοια; ἀποθέμενο;, τῆ; ὀργῆ; ἂν ὑφείναι. Οἶσθα γάρ αὐτῶ;, ὦ βασιλεῦ, ὅτι μετὰ τὴν τοῦ ἐμοῦ βασιλέω; καὶ πατρός τελευτὴν ἀκρι καὶ νῦν, τοσαύτη χρώμενο; ἐφαίνου τῆ; μήνιδ; κατ' ἐμοῦ, ὡ; ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον· οὐδὲ λόγου γούν ἀξιώσαι τινο;· ὁ καὶ θανάτου βαρυτέρου ἐμοὶ λογιζόμενω, τοιαῦτ' ἐπῆει λέγειν, οἰομένη; καιροῦ τινο;

Jacobi Pontani notæ.

(9) Curopalata. Ἐπὶ τοῦ Κανικλείου ἦν ὁ συμπίνθηρο; τοῦ βασιλέω; ἐχούμενο;. *Canicleo sacer imperatoris præerat, atque vehebatur.* Erat autem Canicleum arx, et monasterium Constantinopoli in urbe, cujus præfectura Illustris admodum, fuitque alterum palatium Constantinopoli, quod sacero imperatoris, si esset, honoris ergo dabatur inco-

lendam. Et is coram imperatore genero vehebatur, nec tenebatur coram eo in pedes procidere, et ire peditibus, ut alii omnes, qui in dignitate erant, imperatoris beneficio. Ita scholiastes Curopalatæ. — Interpres legit ὀχοῦμενο;, male; nam est ὁ Χοῦμνο;. Itaque lege. *Nicephorus Chumicus qui Canicleo præerat, admittit;* etc.

πρὸς ἀπολογίαὺν τυχεῖν κατὰ τὴν ἐπικρατοῦντα **A** νόμον ταῖς δίκαις. Καίτοιγ' ἔρασκον ἐμὲ πρὸς οὓς διελγόμεν, παντάκασιν ἀμαρτάνειν περὶ τῶν πραγμάτων γνώμης ὀρθῆς, εἰ τοῦ αὐτοῦ δικάζοντος καὶ ἐγκαλοῦντος ἐρήμην οὐκ ὀφομαι ἀλώσεσθαι· ἀλλ' ἐλέγχων δεήσεσθαι καὶ ἀποδείξεων πρὸς τὴν καταδίκην. Ἐγὼ δὲ οὐκ ἐπιθόμην. Νυνὶ δ' ἐπὶ τῶν πραγμάτων, ὡσπερ ἔλεγον, συμβαλῶν ὄρων (πρὶν γὰρ εἰς λόγους ἦκειν, παρὰ σοὶ κριτῆ ταῖς ἀπάσαις ἐάλων, καὶ τεκμήριον ἀψευδῆς, εἰς ἣν κατεδι-ἀσθη καθέδραν). νῦν μὲν ἔσχον μάλιστα συνετωτέρους ἐκείνους ἑμαυτοῦ κρίνειν. Βέλτιον δ' ἦν, ὡσπερ ἐπειθον ἑμαυτὸν ἐγὼ, οὕτω καὶ τῆν ἀπόδασιν ὀφθῆναι γενομένην τῶν πραγμάτων· εἰ γὰρ εἰπαῖν δίκαιον. Ἐπεὶ δ' αἱ δυσπραγίαι τοσοῦτον ἐπνευσαν βαρὺ κατ' ἐμοῦ, ὥστε μοι καὶ τὰ πατρὸς σπλάγγνα τοσοῦτον ἐκπεπολεμῶσθαι ὡς μὲν τῆς ἀψοῦν προσηκούσης ἐλευθερίας τυγχάνειν ἐπὶ τὸ τὰ ἐγκλήματα ἀπολύσασθαι, δέομαι τοῦ σοῦ κράτους, ὦ βασιλεῦ, μὴ πρότερον ψῆφον ἐξανγκνῆν, πρὶν ἂν τὰ ἐγκλήματα, ἀπὸ ἐμοῦ κατηγορήσας, βασάνῳ δοκιμασθῆ. Κἂν μὲν τι φαίωμαι τούτων ἐξεργασμένος, τὴν ἐσχάτην δοῦναι δίκην ἀποθανόντα· ἂν δ' ἐλεύθερος ἐκ πάντων τούτων ἀποδειχθῶ, ὅπερ οἶμαι καὶ σὲ βούλεσθαι καὶ δ' εὐχῆς ποιῆσθαι, τότε ἐξίσταμαι πάλιν πατρὶ γένεσι σοὶ καὶ κυρῶν, πράττειν τὰ κατὰ γνώμην. Τούτοις τοῖς λόγοις εἰς ὀργὴν ἐξαφθεῖς ἐπιπλέον ἐπρεσβύτερος βασιλεὺς τραχυτέρῳ τοῦ δέοντος χρησάμενος τῇ φωνῇ, μὴ ὀσεσθαι αὐτὸν ἔλεγε τῶν καλουμένων ἀπὸ Χριστοῦ. Ὁ νέος δὲ Ἀνδρόνικος εὐθύς πρὸς τὸν τοιοῦτον ἀπαντῶν λόγον, Κράτιστε βασιλεῦ, ἔφη, τῶν ἐμοὶ νῦν ἐπανεχθέντων ἐγκλημάτων πολλῶν ὄντων καὶ χαλεπῶν, ἔτι καὶ πλείω καὶ χαλεπώτερα σοῦ πρωτάξαντος ἤνεγκα ἂν σιγῇ· ἔδὲ νῦν ἐφης, μὴ ὀσεσθαι με Χριστιανὸν, τοσοῦτον ἀπέχω τοῦ σιγῆ φέρειν ἢ πρὸς ἐμὲ εἰρησθαι νομίζειν, ὡστ' ἐμπλὸς ἦ τινος τῶν φαυλοτέρων τῆν φωνὴν ταύτην νομίζων [νομίζων]. Ἄλλ' εἰ καὶ αὐτὸς, φημί, οὐκ ἤγῃ με Χριστιανὸν, ἀλλ' ὄγε τὸ σεσάσμιον αὐτοῦ αἶμα ὑπὲρ ἐμοῦ φιλανθρώπως ἐχέας Χριστῶς, ὅπερ οὐ καὶ αὐτὸς ἔτομος εἶναι τὸ ἴδιον ἀποδοῦναι καιροῦ καλοῦντος, θαρρόντως φημί, ἐμοῦ καὶ οἴεται με καὶ ὀνομάζει. Καὶ τίς χρεια

nocturnam ex lege, quæ judiciis ipsis dominatur (10). At enim desipere me aiebant quibuscum agebam (11), si putarem eodem accusatore et iudice non potius indicta causa me damnatum, quam probationes et argumenta mea quamobrem damnatus non sim, requisitum iri. Quorum orationi fidem non habebam, quam nunc re ipsa comprobata videns (antequam enim verbum emisi, apud te iudicem omnibus calculis condemnatus sum (12); cujus rei evidens iudicium sedes humilis, in quam damnatus sum (13)), vix tandem intelligo, illos quam me iudicasse prudentius. Mihi vero melius (mitto dicere justius) persuadebam fore, eo modo rerum eventum videre. Quoniam autem adversors ita me horribiliter afflavit, ut paterna quoquo viscera odio mei imbuerit, adeo ut nec quocunque modo mihi debitam libertatem ad respondendum criminibus obtineam, oro majestatem tuam, imperator, uti prius sententiam ne seras, quam quæ objecisti, explorata et probata fuerint: ut si quid eorum admisisse deprehendar, capite pœnas exolvam, sin autem per omnia liber et innocens inveniar (quod te quoque desiderare et votis optare existimo), ut tibi rursus patri ac domino meo quod liberit facere liceat. His verbis majore inflammatus ira senior, asperiore voce quam fas erat exclamans, arbitrari se, illum non esse Christianum dixit. Cui verbo junior statim sic occurrit: Cum multa et gravia de me crimina prædicaris, imperator optime, si plura adhuc et graviora prædicasses, silentio sustinuissem, sed quia nunc meo Christianorum numero eximis, tantum abest, ut hoc tacitus seram, aut in me convenire ducam, ut culicis, aut si quid est eo contemptius hanc vocem dicere non verear. Sed ut tu me pro Christiano non habeas, at certe Christus, qui pretiosum sanguinem suum (14) pro me benigne effudit, pro quo vicissim meum, causa postulante, effusurum fidenter aio, pro suo habet, suavitate nominat. Verum quid ista verborum velitatione opus est? Si iudicas, secundum leges iudica; si autem ante condemnas, 47 quam iudicas, restat, uti supplicium quoque de me sumas. Proinde fac delicias animo tuo. Gratias autem tibi maximas ago, quod his

Jacobi Pontani notæ.

(10) Nam iudices secundum leges, non contra leges iudicare debent. Præterea sicut magistratus dicitur lex loquens, sic et mutus magistratus, qui procul dubio ipsis etiam magistratibus imperat. Cicero, *Offic. n.*: *Leges sunt inveniendæ, quæ cum omnibus una atque eadem voce loquerentur.* Cum omnibus, inquit, ergo etiam cum iudicibus et magistratibus.

(11) Magnus domesticus, et protostrator, ut patet ex superioribus.

(12) In Græco subaudi ψήφοις. Hoc loquendi genus frequenter, de uno loquens, ut perfectam damnationem sententiæque plenitudinem expressivè exprimat. Nam unus non potest nisi uno calculo, una sententiâ, uno suffragio damnare, aut probare aliquid. Sed potest hoc facere eo sensu, atque iudicio, et voluntate, ut unus instar

D omnium videatur.

(13) Forte, *in qua consedi*, ut pro κατεδικάζοντῳ legamus καθύσθη, a καθέζομαι. Nam mœnda istiusmodi huic librario inusitata non sunt, ut totis nimirum syllabis, non tantum litteris simplicibus peccet.

(14) Mos loquendi spectandus est, non verba singula, aut certe non suis et propriis significatis semper exprimenda singula. Non solemus nos dicere, venerandum, vel augustum sanguinem, cum de Jesu Christi Servatoris nostri sanguine loquimur, quanguam revera venerandus est, ut nihil supra: sed pretiosum appellamus, quod significantius est, quia totum mundum quasi persoluto pretio, et eo immenso et diaboli servitute exemit. *Quem in mundi pretium rex effudit gentium, canis Ec lesia.*

presentibus ista et dicis, et facis. Nam si quipiam etiam improvisum ex hoc die me incurserit, non vehementer contristabit, quando plures injustitiæ tuæ testes habeo.

τῷ καὶ λέγειν καὶ πράττειν ἐπὶ τῶν παρόντων τούτων· ἃ δὲ καὶ λέγεις καὶ πράττεις. Ἐμοὶ γὰρ ἂν τι καὶ τῶν ἀδοκῆτων ἀπὸ γε τοῦ νῦν ἐπιῆ, οὐ σφόδρα λυπησεί, πολλοὺς ἔχοντι μάρτυρας τῆς ἀδικίας.

## CAPUT XV.

*Magnus domesticus et protostrator nepoti volunt opem ferre, et frustra placantur. De instanti periculo avus monetur, qui juveni quatuor conditiones proponit, si veniam impetrare velit; ille omnes præter duas recusat.*

Intus hæc ab imperatoribus dicebantur. Magnus porro domesticus et protostrator foris expectantes, ut docuimus, et senem tumultuosius clamantem audientes, eamque rem malo esse nepoti opinantes, loco se repente movent, et ad ferendum auxilium concitati, aliquantum procedunt. Sed strepitu illo conquiescente, etiam ipsi quiescunt. Aderant illis tres, avo imperatori familiarissimi, Joannes Melitenensis, Andronicus Exotrochus, et Bardas, qui hujusmodi impetum pro Andronico juniore susceptum conjectantes, sic eos aggressi sunt, ut dicerent, imperatoribus sermonem arcanum conferentibus, decere eos inde se removens, in atrium palatii secedere. Quibus torvo lumine intuentibus, conceptamque in præcordiis iram non vultu modo, sed voce quoque prodentibus, eosque facessere jubentibus, duo quidem conticuerunt, ac resederunt, Melitenensis autem ad imperatorem adiens, in aurem illi insusurravit: Videret quid ageret; ad fores conclavis quosdam astare de v. ris principibus, pro juniore imperatore paratos facere et pati omnia (15). Hoc nuntio commotus, e solio nil cunctatus surgit, et in domunculam interioriorem se recipiens, foris nepotem cum assessoribus relinquit: advocatoque magno logotheta Metochite, et cum eo quæ volebat collocutus, adolescenti per eum hæc significat: Esse quidem illum iis quæ audisset, et pluribus sceleribus obstrictum; se tamen omnia in minimis numeraturum, et veniam reo impertiturum, si quæ postularet, efficere in animum inducat, nempe hæc: primum, ut sacramento firmet, se Christo fidem puram, et sanctam servare. **48** Tum, nihil mali in avum moliturum. Adhæc, eorum nomina, qui se ipsi satellites ac ministros facinorum volentes libentesque præbuerint, ad ipsam delaturum. Postremo, non se ullo modo fugiturum. Ad ista junior hoc responsum dedit: Quod de fide in Christum confirmanda sacramenti a me religionem exigit, imperator optime, præterquam quod durum videtur, mentemque meam majorem in modum percellit, etiam non cohæret, et in seipsum corrui. Si enim me per sacra Evangelia et venerandas sanctorum imagines fideliter jurare jubes, hoc ipso utique Deo fidelem me, et Christum induisse ostendis. Si aliud

Ἐνδον μὲν οὖν τοιαῦτα παρ' ἀμφοῖν τοῖν βασιλέων ἐλέχθη. Ὁ μέγας δὲ δομέστικος καὶ ὁ πρωτοστράτωρ ἐν τῷ ἐξωτέρῳ, καθάπερ ἐφθήμεν εἰπόντας, διατρίβοντας οἴκῳ, καὶ τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως; τραχύτερον ἀκούσαντες φθειξαμένοι, ἐπὶ κακῷ τε τοῦ νέου βασιλέως τὴν τραχύτητα τῆς φωνῆς οἰηθέντες εἶναι, ἐκινήθησαν μὴ ὄθεν ἐκάθηντο, καὶ προῆλθον ἐπὶ μικρὸν ἀμύνειν ὠρμημένοι τῷ νέῳ βασιλεῖ. Τῆς ταραχῆς δὲ πεπαυμένης, αὐθις ἠσούχασαν καὶ αὐτοὶ· τρεῖς δ' αὐτοῖς ἐκαί συμπαρόντες τῶν οἰκιστάτων τῷ πρεσβυτέρῳ τῶν βασιλέων, ὃ τε Μελιτηνιώτης Ἰωάννης, Ἀνδρονικός τε ὁ Ἐξώτροχος καὶ τρίτος ὁ Βάρδας, καὶ τὴν ἑρμῆν αὐτῶν ὑποπεύσαντες ὡς ὑπὲρ Ἀνδρονίκου τοῦ νέου γεγεννημένην, λέγουσιν αὐτοῖς προσελθόντες, Ὡς τῶν βασιλέων πρὸς ἀλλήλους περὶ τινῶν ἀδῆλων διαλεγόμενων, δέον ἑμᾶς ἀποστάντας τῶν ὧδε, πρὸς τὴν ἐν βασιλείῳ ἀλλήν χωρεῖν. Τῶν δ' αὐτοῖς δριμύτερον ἐνιδόντων, καὶ τὸ θυμοῦσθαι καὶ ὀφθαλμοῖς καὶ λόγοις ἐνδεικνυμένων, ἐξίστασθαι τε καὶ μὴ παρενοχλεῖν κελευσάντων, οἱ δύο μὲν πάλιν ἠσούχασαν καθεσθόντες, ὁ Μελιτηνιώτης δὲ ἔνδον πρὸς τὸν πρεσβύτερον τῶν βασιλέων ἐλθὼν, Σκεπτεῖν σοι, πρὸς οὓς εἶπεν, ὃ τι μέλλεις δρᾶν, ὦ βασιλεῦ. Πρὸς γὰρ θύραις ταῖς σοὶς ἐφειστήκασι τῶν τῆς συγκλήτου τινῆς, πάντα δρᾶν ὑπὲρ τοῦ νέου βασιλέως ἔτοιμοι καὶ πάσχειν ὄντες. Τούτων ἀκούσας ὁ βασιλεὺς, ἀνέστη τε αὐτίκα τοῦ θρόνου, καὶ πρὸς τὸν ἐνδύτερον οἰκίσκον ἐχώρει, τὸν νέον βασιλέα τοῖς ἀκρωμένοις ἅμα παρὰ τὸν ἐξω καταλιπὼν. Τὸν μέγαν δὲ μετακαλεσάμενος λογοθέτην τὸν Μετοχίτην, καὶ ὅσα ἦν αὐτῷ βουλομένη διαλεχθεὶς, εἶτα δι' αὐτοῦ μηνύει τῷ ἐγγόνῳ καὶ βασιλεῖ· Σὺ μὲν, οἷς περ εἶπον καὶ πλείοσιν ἐνέχη κακοῖς. Ἐγὼ δ' ἅπαντα παριδὼν, ἀξιώσω συγγνώμης, ἂν ἃ λέγω ποιήσης αὐτός. Ταῦτα δ' ἐστὶ· πρῶτον μὲν ὄρκῳ πιστώσασθαι τὴν πίστιν καθαρὰν τῷ Χριστῷ τηρεῖν. Ἐπειτα κατὰ τοῦτο, μηδὲ περὶ ἐμῆ κακῶν ὀφθήσεσθαι γεγεννημένων. Τρίτον μετὰ τοῦτο, καταδέχου; ἐμοὶ ποιῆσαι τοὺς σοι συμπράττειν καὶ προσκείσθαι προσηρημένους. Τέταρτον δὲ, ὄρκῳ πιστώσασθαι δρασιμῶ χρήσεσθαι μηδὲ μῶς. Πρὸς ταῦτα βασιλεὺς ὁ νέος ἀπακρίνατο τοιαῦτα· Κράτιστε βασιλεῦ, τὸ τὴν πίστιν ὄρκῳ ἀπαιτεῖν βεβαίου, πρὸς τῷ σκληρὸν ἐμοὶ

Jacobi Pontani notæ.

(15) Duobus verbis multa exprimuntur, omnia nempe officia, quæ amicus polliceri ac præstare queat, et quibus amplius desiderare quisquam ni-

hil possit. Sæpius hac forma loquendi usum reperio.

φαινεσθαι καὶ τὴν ψυχὴν δεινῶς ἔκταρᾶνται, ἔτι αὐτῶ περιπίπτει. Εἰ μὲν γὰρ ἐν τοῖς ἱεροῖς τὸν ὄρκον εὐαγγελοῖς καὶ ταῖς σεβασμίαις εἰκόσι καλεῖται πιστὸν ποιεῖν, αὐτῶ τούτῳ περὶ τὸν θεὸν πιστὸν, καὶ τὸν Χριστὸν ἀποδεικνύεις ἐνδεδυμένον ἐμῆ. Εἰ δ' ἄλλῳ τινὶ σεβάσματι προσέχειν ἐμὲ νομίζεις, τῶν ἀνοητῶν καὶ περιττῶν, ὧν ἠθέτησα τὴν πίστιν, ταῦτ' εἰς ὄρκον ἐμοὶ προβάλλειν· βλάβος γὰρ ἂν καταφεύσομαι τῶν μὴ τιμωμένων. Διὸ δὴ σου δέσμαι, βασιλεῦ, μὴ περὶ τῶν τοιούτων λόγους κινεῖν· χάριτι γὰρ Χριστοῦ καὶ Χριστιανός εἰμι καὶ τῶν ὀρθοδόξων· κατὰ σου δὲ μήτε δρᾶσαι μήτε βουλευέσθαι τι κακὸν, καὶ νῦν μὲν θύνημι ἐν οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητῆν, ὡς ὅτε πρότερον εἰς λογισμοῦς ὑπήχθην τοιούτους, οὐτ' ἐν τῷ μέλλοντι κακὸς ὀφθῆναι βούλομαι περὶ σέ· σὸν δ' ἐπιταγμὰ ἐκπληρῶν, καὶ αἰθίς ὁμοῦμαι. Περὶ δὲ τοῦ καταδήλους τοὺς ἐμοὶ συνόντας καὶ ταῦτ' αὐτοῖς βουλομένους σοὶ θέσθαι, ἐκείνο λέγω, ὡς αὐτοὺς ἀνείδειξας μᾶλλον ἐμοῦ, ὁποῦς τινὰς εἰκόσι εἶναι τοὺς προσκετμένους ἐμοῦ. Ὅπου γὰρ χρημάτων μὲν μοι πόρος οὐδεὶς οἷς ἂν ἴσως πείσασμαι τῶν ἀξίων μοι λόγου τινὰς προσέχειν, παρήσσιας τε πρὸς σέ μετέστιν οὐδεμιᾶς δι' ἧς εὐεργετῶν ἐμαυτῶ κτήσομαι φίλους τινὰς τῶν δεομένων ὠφελείας, σύνορθον ἔστιν ἐκ τῶν πραγμάτων τῶν βουλομένων παντὶ τοῦς ἡθροισμένους περὶ ἐμῆ. Εἰ δ' ἄρα καὶ τινες εἰεν εὐνοϊκῶς· ἐμοὶ διακεκλιμένοι, οὐκ ὀφείλοντας τὴν εὐνοίαν, ἀλλὰ μᾶλλον χάριτος κατάρχοντες εἶσιν· ὧν οὕτω βελτίστων περὶ ἐμὲ πρότερον γεγενημένων, οὐκ ἂν ἐλλείπη μοχθηρίας ὑπερβολὴν τὸ κάκιστον αὐτῶν καὶ προδότην ὀφθῆναι περὶ αὐτοῦς. Καίτοι γε καὶ αὐτοὶ οὐδὲν ἄλλο μοι προσόντες παθεῖν ἐπιχειροῦσιν, ἢ σοὶ τῶ βασιλεῖ καὶ πατρὶ ὑπέχειν ἐμαυτὸν καὶ καταδουλοῦν καὶ μὴ παρέχειν αἰτίας ὡστ' ἐμαυτῶ τὴν σὴν γαληνότητα ἐξοργίζειν. Ἐμοῦ δ' ἰσχυριζομένου τοιούτων ἐμαυτῶ συνειδέναί μὴδὲν, καὶ πολλοὺς εἰς ἀπολογία συνειροντος λόγους, οὐδὲν αὐτοῖς εἰς παθεῖν νομίζεται ἀξίχρεων, ὅπου ἔστιν εἰκόσι λογιζομένοις, ὡς οὐκ ἂν οὕτως ἢ φύσις πρὸς αὐτὴν ἐκπολεμηθεῖη μὴ τῶν αἰτίων ὄντων ὑπερφυῶν· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τῶν θηρίων τὰ χαλεπώτατα τοῖς τέκνοις ἐπεδούλευσάν ποτε τοῖς ἰδίοις. Εἰ δὲ τινες ἐν αὐτοῖς εἰεν καὶ μὴ τοιοῦτοι, οὕτω δοκεῖς ἐμὲ κακὸν καὶ ἀγνώμονα εἶναι περὶ τοὺς φίλους, ὥστε τῆς εἰς ἐμὲ φιλίας προδοσίαν παρασχεῖν ἀντιμισθίαν; Οὐκ ἔστιν οὐδαμῶς· ῥῆθον γὰρ ἂν αὐτοὺς, οὐχ ὑπὲρ πάντων ὁμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐνὸς αὐτῶν τὴν ἐμὴν προήσομαι σωτηρίαν, ἢ ταύτην περιποιούμενος ἐκεῖνος ἐθελήσω καὶ μικροῖς τισὶ προσομιλήσαι κακοῖς. Ἐτι πρὸς τούτοις, καὶ ὄρκους ἐπέταξας τὸ μὴ δρασμῶ χρητάσθαι ἀσφαλίσαι-

A pro numine adorare me credis inutile et super-  
vacaneum est, quorum fidem irritam feci, per ea  
juszurandum a me exigi: facile siquidem contra  
illa mentiar, quæ colere desii. Quocirca te rogatum  
volo, imperator, ne quid super hoc negotio verbo-  
rum facias; gratia enim Christi et Christianus, et  
orthodoxus sum. Adversus te autem nihil maji vel  
designavi vel cogitavi; et nunc cœli terræque con-  
ditorem ultro testor, me neque antehac istiusmodi  
consilia coxisse, neque de cætero improbum ali-  
quid in te machinaturum; tuis vero jussis parens  
denuo jurabo. Jam, quod vis ut adjutores et socios  
tibi meos indicem, illud dico, te potius, quam me  
acire posse quales consentaneum sit esse, qui me  
sequuntur. Cum enim pecuniæ faciendæ ratio nulla  
suppeditet, qua forsitan quosdam non infimæ con-  
ditionis ad meas partes allicerem, libertate au-  
tem apud te nulla uti liceat, quo ope aliena indi-  
gentibus benefaciens, amicos comparem, discere  
hinc, quivis potest, si vult, quales se ad societatem  
meam aggregaverint. Quod si forte nonnulli me non  
oderunt, at in eo non illi debitum pro gratia præ-  
stant, sed gratia me anteverunt: qui cum nulla  
expectata mercede mei sint quam studiosissimi,  
nihil posset fieri accelestius, si ego in illos contra  
ingratissimus ac proditor existerem. Quanquam  
et ipsi me adeuntes, non aliud mihi persuadere  
nituntur, quam ut tibi imperatori, ac parenti meo  
dicto sim audiens, tibi que serviam, occasiones fu-  
giam, quibus serenitas tua adversum me turbari  
et irritari queat. Dum autem constanter affirmo,  
nihil hujusmodi conscire mihi, verbaque ad de-  
fensionem acervo, haud illis quidquam ad fidem  
satis videtur: probabiliter ratioinantibus, non po-  
tuisse naturam tantam in semetipsam hostilitatem  
induere, nisi causæ fuissent, et quidem tales, 49  
quæ ipsa naturæ metas excederet: quando neque  
truculentissimæ ferarum in catulos suos (16) un-  
quam sese insidiosas ac malignas præbuerunt. Et  
ut aliqui inter eos tam solliciti non sint, an me  
adeo nequam in amicos; et officii immemorem pu-  
tas; ut eorum charitatem proditione remunerare  
velim? Oh! nentiquam; citius non pro omnibus  
modo simul, sed pro singulis etiam caput meum  
devovere non dubitabo, quam ut ejus servandi vel  
leve eos patiar subire incommodum. Præterea de  
fuga non suscipienda jurisjurandi testificationem  
mihi imperasti: Per universorum igitur Dominum,  
et principem Deum juro tibi, si te quidquam ini-  
micus contra me molientem cognovero, nervis  
omnibus, et toto, quod aiunt, pede fugiam (17).

#### Jacobi Pontani notæ.

(16) Omne animal diligit sibi simile, et canis canis, bos bovi, asinus asino pulcherrimus est. Sed maxime unumquodque animal, quantumvis immane, ac ferum, diligit catulos suos, ut pro iis etiam propugnet, tantum abest, ut iis nocent. Appositum est illud Ciceronis, *De orat.* II: *Si feræ partus suos diligunt, quæ nos charitate erga*

*liberos nostros esse debemus?* Truculentissimæ feræ sunt ursæ (quæ mirum quantum raptis catulis salvant) lænæ, tigres, lupæ.

(17) Proverbium est, omni, sive toto pede, pro eo quod est, summa vi summoque nisu. *Adi Chilias*

σθαι· δμνυμι ἐξ σοι τὸν ἀπάντων κύριον καὶ βασιλέα Θεὸν, ὡς ἂν τι φωράσω περὶ ἐμὲ βουλευόμενον κίνδυνον ἀπαιτοῦν, πάση δυνάμει καὶ ὅλῃ ποδὶ χρῆσθαι πρὸς φυγὴν.

## CAPUT XVI.

*Invehitur in nepotem senex cum minis. Nepos veniam petit delictis suis; pedem illi, quanquam renitenti, osculatur, et osculum ab eo recipit. Ficta reconciliatio, et ob id inane gaudium. Magnus domesticus in Peloponnesum ire jussus, nepotem et protostratorem certiores facit. De ea re consultant.*

Hæc juniore disserente, sub janua domunculæ A consistens senior auscultabat omnia. Et ad cætera quidem mutus, ubi fugæ illata est mentio: Tu, inquit, tunc ut fugias? Atqui jamjam comprehensus, et vinculis constrictus abducere, et ad captivi fortunam redigere. Ego vero nec tribus obolis, si possim, te e servitute exemerim. Dehinc paululum progressus: Cernitis, inquit ad præsentem, quemadmodum iste verbis meis fidem conciliet, contumax videlicet, se magnifice circumspiciens, et immodice arrogans? quod ex re ipsa vobis licet discere. Subjicit junior: Equidem neque contumax sum, neque mihi met tantopere plaudo: sed multitudinæ peccatorum meorum acceptum refero, quod talis tibi videar. Testor Deum, quem nihil latet, haud me ullam culpam ira tua tam atroci dignam commeruisse. Quapropter potentiam tuam obsecro, seu noxius, seu innoxius sum, mihi ignoscas: ad tuos enim pedes mori cupio (Insinuans hac ambage, non nisi coactum ab eo necessurum). Et simul cum hoc dicto ad terram procumbebat, avi pedem osculaturus; quem ille humeris ejus obnitens abstinēbat, ac voce item prohibebat, tandemque amplius luctantem capillis retinebat. Cum etiam sic, sibi met non parcens, 50 vi summa pergeret, metæens avus, ne illa violentia crines a vertice abstraherentur, terram petere, et pedi osculum figere permisit, surgentemque capite apprehendens, oculos ejus deosculatur est (18). Quo conspecto, patriarcha, quique aderant proceres, hoc minime dubium redintegratæ inter imperatores amicitiae argumentum rati, ingeminatis vocibus, Deo pacis largitori gratias agere. Quin et junior imperator cum magno domestico, et protostratore seniore placatum arbitrati, lætitia exsultare, diemque illum candidissimum judicare. Et rediens domum, nepos, inquam, sermones in judicio habitos necessariis suis memorabat; qui omnes una diem festum communibus gaudiis exigebant; Syrgianni insuper acta perscribentes, ut et ipse gauderet cum amicis gaudentibus, neque se ulla in posterum cura maceraret; utpote abjectis jam prioribus consiliis, et stabili inter imperatores concordia revocata confectis omnibus ex sententia. Hoc enim erat quod votis sæpenumero petiverant, ut avus odium contra nepotem deponeret, ipsique periculorum metu soluti ac liberi, vitam placidam et quietam dege-

ταῦτα τοῦ νέου βασιλέως διεξιόντος, ὁ πρεσβύτερος ὅπῃ τὰς θύρας ἱστάμενος τοῦ οἰκίσκου, πάντων ἐπηκροῶτο, καὶ τὰλλα μὲν ἤνεγκε σιωπῶν, τὴν φυγὴν δὲ ἀκούσας, Ἐὐ δ', ἔφη, φεύξῃ γε σύ; Ἄλλ' ὅσον οὐπω σύ μὲν συλληφθεὶς ἀπαχθήσῃ δεσμώτης, καὶ πρὸς δοριαλώτου καταστάς τύχην. Ἐγὼ δ' οὐδὲ τριῶν ὀβολῶν ἐθελήσω λύσασθαι τῆς δουλείας. Ἔπειτα μικρὸν προβάς, Ὁρᾶτε, ἔφη πρὸς τοὺς παρόντας, ὅπως τοῖς ἐμοῖς λόγοις οὗτος συμμαρτυρεῖ, σκληρὸς ὢν καὶ αὐθάδης, καὶ πέρα τοῦ δέοντος ἀλαζῶν; ἤδη καὶ ὁμῖν ἐστι σαφῶς ἐκ τῶν πραγμάτων καταμαθεῖν. Ὁ νέος δ' Ἀνδρόνικος, Ἐπ' ἀληθείας, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ, οὔτε σκληρὸς εἰμί τις, οὔτε αὐθάδης· ἀλλὰ τῶν ἐμῶν ἀμαρτιῶν ὁ σωρὸς τοιοῦτον εἶναι φαίνεται σοι ποιεῖ· ἐγὼ δ' ἐπὶ μάρτυρι λέγω τῷ εἰδῶτι πάντα Θεῷ, ὡς οὐδὲν τοιοῦτον ἐμαυτῷ συνοῖδα εἰργασμένῳ ὡς ἄξιον εἶναι τῆς τοσαύτης ὀργῆς. Διὸ δὴ καὶ δέομαι τοῦ σοῦ κράτους συγγνώμης κἄν τε ἡμαρτον τυχεῖν, κἄν τε μή. Πρὸς τοῦς; πόδας γὰρ ἐπέμειναι τοῦς; σοῦς ἀποθανεῖν (ζίνιτόμενος, ὡς οὐκ ἂν αὐτοῦ βουλήσοιτο ἀποστῆναι χωρὶς ἀνάγκης). Ἄμα δὲ τούτοις τοῖς λόγοις καὶ πρὸς γῆν κατεκλίμενος ἀσπασόμενος τὸν πόδα τοῦ βασιλέως. Ὁ δ' ἀνείχε λαβόμενος τοῦ ὤμου, ἄμα καὶ λόγοις τὸ ἔργον ἀπαγορεύων. Ὡς δ' ἔώρα βιαζόμενον, ἀφείξ τὸν ὤμον, ἐλάβετο τῶν τριχῶν. Ὡς δὲ καὶ οὕτως ἐδιόχετο, ἀφειδῶν ἑαυτοῦ, δέισας ὁ πάππος μὴ τῇ βίξ τῆς κεφαλῆς διαστώσιν αἱ τρίχες, ἐνέδωκε τὴν κατάκλισιν· ὁ δὲ κατεκλίθει; τῆσπάσατο τὸν πόδα τοῦ βασιλέως. Ἐπεὶ ἀναστάντος τῆς κεφαλῆς; λαβόμενος ὁ βασιλεὺς, κατεφίλει τὰς ὄψεις. Τοῦτο δὴ ὁ πατριάρχης καὶ οἱ τῆς συγκλήτου παρόντες ἰδόντες, καὶ διαλλαγῆς ἀπόδειξιν νομίσαντες ἤδη βεβαίως τῶν βασιλείων, πολλὰς ἀφήκαν φωνὰς εὐχαριστοῦντες Θεῷ τῷ χορηγῷ τῆς εἰρήνης. Καὶ αὐτὸς δὲ βασιλεὺς ὁ νέος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν, διηλλάχθαι νομίσαντες τῷ ἐγγόνῳ τὸν βασιλέα, χαίρον τὲ αὐτοῖς, καὶ εὐτυχίας ἄκρα; ἤγούοντο τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Ἐκ τῶν βασιλείων οἴκαδε ὁ νέος βασιλεὺς ἀπελθὼν, διηγείτο τε τοῖς φίλοις τοὺς κατὰ τὴν δίκην λόγους, συνεόρταζόν τε καὶ συνέχαιρον ἀλλήλοις· μηνύουσι δὲ καὶ Συργιάνῃ τὰ γεγονότα, ὡς ἂν καὶ αὐτὸς συγχαίρῃ τοῖς φίλοις χαίρουσι, καὶ μηδεμίαν ἔχη φροντίδα τήκουσαν τὴν ψυχὴν, ὡς τῶν προτέρων ἤδη βουλευμάτων διαλυθέντων, καὶ βεβαίως εἰρήνης γεγεννημένης τοῖς βασιλεῦσι, καὶ κατ' εὐχὴν αὐτοῖς τῶν πραγμάτων κωχωρηκό-

## Jacobi Pontani notæ.

(18) Monet me numerus multitudinis, ut de oculis aecipiam: tametsi paulo infra dicit πρόσωπον, faciem osculatum esse, nam et oculi sunt in facie. Labia, genas, oculos, frontem, collum, osculari mos fuit, vario fine, seu diversa de causa. Sed oculos, quod cum sint indices animi, ipsis

osculandis animum ipsum contingere sibi viderentur. De osculorum generibus vide Lipsium Elector., lib. 1, cap. 6, et symbolas nostras in illud 1 *Æneid.*:

*Cum dabit amplexus, atque oscula dulcia figet.*

των. Τοῦτο γὰρ ἤρχοντο, τὸν μὲν βασιλεῖα τῆς εἰς Ἀ  
τὸν ἔργον ἀπεχθείας μεταβαλεῖν, αὐτοῖς δὲ κινδύ-  
νων ἔξω κάταστάντας, ἡσυχίαν ἄγειν. Οὕτω μὲν  
οὖν αὐτοῖς ἔχειν ἰδοῦσι τὰ γεγενημένα· τὰ δ' ἦσαν  
ἕτερον τρόπον, ὡς ἔδοξε τοῖς πολλοῖς ἐκ τῶν μετὰ  
ταῦτα· ἐκρίθη γὰρ διανοία γεγενῆσθαι τοιαύτη.  
Ἔθος ἐπεκράτησε παρὰ τοῖς βασιλεῦσι Ῥωμαίων,  
ἐπιιδάν τις τῶν καθ' ἀξίαν προσηκόντων, ἢ καὶ  
ἄλλως τῶν ἐν τέλει, προσκυνήσας ἀσπάσθαι τὸν πόδα  
τοῦ βασιλέως, ἀντασπάζεσθαι καὶ αὐτὸν αὐτὸν εἰς  
τὴν ὄψιν. Καὶ τότε δὴ τοῦ νέου βασιλέως ἀσπασαμένου  
πρὸς τὸν πόδα τὸν πάππον, ἵνα μὴ εἰς ἄκρον ἀπεχ-  
θείας ἄληλακῆναι δοκῆ, οὐδὲ τῶν ἰδιώταις προση-  
κόντων ἀξίων τὸν ἔργον καὶ βασιλεῖα ἀντεφίλησεν  
εἰς τὸ πρόσωπον καὶ αὐτός. Ἀλλὰ τὰ μὲν τῆς πρὸς  
ἀλλήλους διαλέξεως τῶν βασιλέων ἐπὶ τῆς δίκης  
ἐνταῦθα ἐτελεύτησε. Δυσὶ δὲ ὑστερον ἡμέραις μετὰ  
τούτου, ὁ πρεσβύτερος τῶν βασιλέων τῷ μεγάλῳ  
διὰ τινος δηλοῖ δομειστικῶς πρὸς Πελοπόννησον  
ἀπαλεῖν ἐκείνης· ἐπιτροπεύουσα. Τὸ δ' αὐθὺς  
ἰδοῦσι μὲν εἶναι τῶν ἀριστερῶν οἰωνῶν. Ὅπως  
ὁ ἀνακωχὴ γένηται καὶ βασιλεῖ τῷ νέῳ τὰ τῆς  
ἀγγελίας δῆλα γενέσθαι, ἀνταμῆνυσε καὶ αὐτὸς  
τοιαῦτα· Τῆς εἰς ἐμὲ εὐμενείας καὶ προμηθείας,  
ὦ βασιλεῦ, πολλὰς μὲν καὶ ἄλλας ἔχω τὰς ἀποδεί-  
ξεις· μάλιστα δὲ τὸ ἐξ ἡλικίας, ὡς εἶπεν, πρῶ-  
της εἰς ἀρχὴς ἐκλέγεσθαι καὶ διοικήσεις ἐπιτρέ-  
πειν πδίων τε καὶ στρατιῶν, οἰκοθεν ὠρμημένον.  
Καὶ τὸ νῦν δὲ τοῦτο πολλὰς τῷ σῶ κράτει πείθει  
χάριτας ὁμολογεῖν, βασιλεῦ. Δέομαι δὴ καὶ ταύτην  
ἐπιθεῖναι τὴν χάριν, τὴν παρουσαν ἐπιτρέψαι πρὸς  
διάσκαψιν ἡμέραν ὡς ἐς τὴν ὑστεραίαν ἐπιτάγματα  
τὴν ἀπολογίαν ἀποδώσουσι. Πρὸς μὲν δὴ τὸν πρεσβύ-  
τερον τῶν βασιλέων ἀπεκρίνατο τοιαῦτα. Ἢ δὲ τάχος,  
ἀπαλεῖν πρὸς τὸν νέον, τὸ τοῦ βασιλέως ἐπίταγμα  
ἀναγγέλλει, καὶ Συναθηνοῦ παρόντος τοῦ πρωτο-  
στράτορος. Τοῖς δ' ἰδοῦσι βουλευτέα πάλιν ἐξ ἀρχῆς  
εἶναι περὶ τῶν ὄλων πραγμάτων· οὐδὲ γὰρ πρὸς ἕνα  
φέρειν τὸν κίνδυνον, πρὸς πάντας δέ. Ἐρχε δὲ ὁ βα-  
σιλεὺς τῆς βουλῆς οὕτω διαλεχθείς· Ἀδοὶ μάρτυρες  
ἡμεῖς· καθεστήκαμεν ἑαυτοῖς, ἔχοντες καὶ Θεὸν ἐφ'  
οἷς βεβουλευμένα συνειδόμεθα, ὡς οὐδ' ἠτήθηντες λύ-  
πη, οὐτ' εἴξαντες ἀκαίρῳ θράσει καὶ παραβολῇ, οὐτ'  
ἐπράξαμεν οὐτ' ἐβουλευσάμεθα τι τῶν μὴ δεόντων.  
Ἀλλὰ τοσαύτην ἐνεθειξάμεθα μεγαλοψυχίαν καὶ  
καρτερίαν πρὸς τὸ μηδηντινοῦν αἰτίαν ἐφ' οἷς ὁ βα-  
σιλεὺς βεβούληται καθ' ἡμῶν αὐτοὶ παρασχεῖν, ὥστ'  
εἰ μὴ Θεὸς ἄνωθεν ὑπερέσχε χεῖρα, οὐδὲ πᾶν πορῶν  
τῶν θανάτου κατηντήκαμεν πυλῶν. Ἀχρι μὲν οὖν  
δεῦρο τὸ τοῖς δεινοῖς ἐγκαρτερεῖν, αὐτοῖς τε ἐπήνουν,  
καὶ συνεσθλεύου ὅμιν (ἔτι γὰρ ὄντων ἐν ἀδήλῳ τῶν  
καθ' ἡμᾶς, πρὸς ἐμὲ μόνον ὤφειτο τὴν διαφορὰν ἔχειν  
ὁ βασιλεὺς, καὶ μαλακώτερον ἦπτετο τῶν πραγμά-  
των, εὐχερῶς νομίζων δταν ἐθαλήσῃ πρὸς πέρας  
ἀγαγεῖν ἢ προήρητο δρῶν), νυνὶ δὲ φανεροῦ γεγενη-  
μένου τοῦ τίνας εἶναι τοὺς συναίρομένους ἐμοῖ, οὐ-  
κέτι τῶν ὁμοίων ἔξεται λογισμῶν. Ἀλλὰ πρότερον  
ἡμᾶς ἐν ἀρχῶν προσήματι διαστήσας ἐμοῦ, καὶ  
τῆς παρ' ἀλλήλων ἡμᾶς ἐπικουρίας ἀποστέρησας,

rent. Quæ igitur gesta fuerant, hunc in modum  
habere se illis videbantur : aliter tamen habuisse,  
multi ex iis quæ postea consecuta sunt, iudicium  
fecerunt. Hac enim mente gesta fuisse, quam expli-  
cabitur. Hæc Romanis imperatoribus receptum  
erat, cum quispiam consanguineorum, aut alioquæ  
gratia apud eos florentium, secundum adorationem,  
pedem imperatoris osculo contigisset, ut imperator  
vicissim ejus faciem deoscularetur. Cum itaque tum  
nepos avi pedem osculatus fuisset, ille, ne inexple-  
bili odio flagrare crederetur, si nec iis nepotem, et  
imperatorem dignaretur, quæ privatis tribuerentur,  
faciem ejus contra et ipse osculo libavit. Ac impe-  
ratorum quidem iis, et controversia in iudicio hunc  
finem tulit. Tertio post die senior magno domestico  
B per certum hominem mandat, uti in Peloponnesum,  
ei præfaturus discedat : id quod statim pro sinistro  
angurio fuit. Sed quo res tantisper extraheretur,  
dum super hoc mandato nepos certior feret, hæc  
illi per internuntium respondit : ejus erga se bene-  
volentia curæque cum alia non levia argumenta  
proferre posse, tum illud in primis, quod ultro, et  
sua sponte sibi pene adhuc puero magistratus de-  
disset, civitates, et exercitus regendos commisisset.  
51 Et hoc ipsum quod modo imperaret, ad singu-  
lares ipsius majestati gratias agendas stimulum sibi  
addere. Rogare autem, hanc unam gratiam adjece-  
ret, præsentem diem ad deliberandum sibi conce-  
deret : crastina luce, quæ occurrissent, responsu-  
rum. Hæc ad avum. Quæ nepotem vero sine mora  
abiens, præsentem etiam protostatorem, quid in man-  
datis acceperit, narrat. Tum rem a capite arcesse-  
dam, et de integro consultandum videri : neque  
enim ad unum, sed ad omnes communiter pericu-  
lum pertinere. Initium fecit junior imperator, lo-  
quens verba hujuscemodi : Testes ipsi nobis sumus,  
et Deum habemus conscium, eorum quæ in consiliis  
agitavimus : quodque nec mœstitudini succumben-  
tes, nec intempestivæ, et inconsideratæ audaciæ  
cedentes, quidquam injustum vel egimus, vel con-  
suluimus : sed ideo tantam animorum altitudinem,  
ac tolerantiam præ nobis tulimus, ne imperatori in  
nos secus statuendi minimam causam daremus.  
Quod nisi Deus desuper manum suam extendisset,  
haud longe admodum a porta mortis abfuimus.  
D Hucusque igitur in rebus afflictis perdurare ego et  
laudavi, et vobis, ut id faceretis, auctor fui. Quippe  
nondum patente consociatione, et conspiratione  
nostra, mecum solo putabat imperator sibi esse ne-  
gotium, et segnius agebat, confusus, parvo labore,  
cum libuisset, meditata opere perfecturum. Nunc,  
quoniam consjat, esse qui me adjuvent, aliter sen-  
tiet : et postquam vos prætextu præfecturarum a  
me divellerit, mutuisque nos auxiliis spoliaverit,  
omnibus propter disjunctionem, solitudinemque  
jam imbecillimis pœnam pro arbitrari irrogabit.  
Hodie tibi, domesticæ, imperavit Peloponnesum ca-  
passere : cras protostatorem ad aliam quamdam  
provinciam, in ultimis Romani imperii finibus

amandabit celeriterque proficisci compellet. Ubi vos illustriores, et ipsa capita e medio removerit, tum jam et reliquos, si qui sunt, investigabit, totaque re antea ex sua sententia bene constituta, tandem pro catastrophe ad me quoque, ut superatu facilem, se convertet (19). Dicet quispiam, Si, ut ais, te horum virorum praesidio nudare volens, provincias in remotissimis Romani imperii oris illis describit, expeditius erat sine dubio, multoque utilius, si iis apprehensis, et custodia clausis, curis se hisce exuisset: quid enim est, quod istuc facere prohibeat imperatorem? Recte, quod illum prohibeat, nihil est; **52** Sed callidum, usuque rerum doctum imperatorem nequaquam fallit, haud conducere, priusquam exquisitè norit, quot et quales sint, qui cum societatem coiverint, ad pugnam cominus aggredi. Timendum enim, ne si multi sint, ac potentissimi, unum quidem, alterumve in vincula tradere queat; cæteris autem jam necessario conjurantibus, cogitata perficere non possit. Probabile porro est, eam existimare, multos et opulentos nostrarum esse partium. Nam quod in judicio nudius tertius ego solus interceptus, et conclusus non concidi, neque timiditate aliqua concussus, multa cum fiducia, constantique animo, et ingenio contradixi; quodque accessit, ut Melitenensis veniens nuntiaret, foris stare quosdam potentes, mea causa paratos ad omnia, non parum ejus consilia turbavit: unde statim throno exsiliens, securitati suæ consuluit. Nunc sibi conducere censuit, vos delatos, per speciem beneficentiæ a me distrahere. Postea iterum rebus ipsis docentibus, quibus se operæ pretium facturum putabit, nos aggredietur. His omnibus de causis non amplius tergiversandum, nec, quasi præ malorum magnitudine de potestate exissemus, salutem nostram usque ad ipsum periculi nobis præcepti ac prævisi punctum negligendam, sed eam pro viribus conservandam opinor. Volo tamen, si vobis placet, super eo de quo agimus, et aliam sententiam proponere. Quam illam? Avus socios meos qui essent scire studuit; ego pro tempore tum respondi, neque socios mihi esse ullos, neque si essent, me ipsos nominaturum. Atqui modo profuturum sentio, legatione missa constiteri, habere me socios, et poscere ab eo juramentum, mea causa non fore injuriæ memorem, neque malum ipsis daturum. Si pacate et mansuete petitionem excipiens, impunitatem illis sacramento promiserit, evidens erit indicium, et mecum citra fucum in gratiam rediisse, et vos sine astu, et insidiis, candidè in provincias mittere cogitasse. Si indignatus, legationem rejiciet, nulla erit hac ipsa firmitior probatio, omnia hæc subdole contra nos insti-

A πᾶσι διὰ τὴν μόνωσιν οὖσιν ἀσθενεστάτοις, ἦν ὃν βούλοιο δίκην ἐπιθῆσαι. Νῦν μὲν οὖν σοὶ τὴν πρὸς Πελοπόννησον ἐπέταξεν ἀπιέναι. Εἰς τὴν ὑστεραίαν δὲ πρωτοστράτορι ἐτέραν δῆθεν ἀρχὴν τινα πρὸς ταῖς ἐσχατιαῖς τῆς Ῥωμαίων γῆς ἐγχειρίσει, καὶ καταναγκάσει πρὸς τάχος γε ἀπιέναι· ὅμας δ' ἐκποδῶν ποιήσας τοὺς περιφανεστέρους, τότε ἦδη καὶ περὶ ἐτέρων εἰ πέρ εἰσὶν ἀνερευνηθεῖσι. Πάντα δ' ὡς ἀν' αὐτῷ καλῶς ἔχει πρότερον διαθέμενος, ὡς ἦδη πρὸς καταστροφὴν εὐπιχειρήτην ὑστερον χωρήσει καὶ πρὸς ἐμέ. Ἄλλ' ἴσως ἔρει τις, ὡς εἰ γε κατὰ λόγον τὸν σὸν σὲ τῆς ἀπὸ τούτων ἐπικουρίας ἀποστερήσει βουλόμενος ἀρχὰς αὐτοῖς ἐγχειρίσει τὰς ἐν ἐσχατιαῖς τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς, ῥῆον ἦν δῆπου καὶ λυσitteλέστερον πολὺ συλλαβόντα καὶ κατακλείσαντα φρουρᾷ τῆς ἀπὸ τούτων ἀπηλλάχθαι φροντίδος· τί γὰρ ἔσται τὸ κωλύσον τοῦ ταῦτα καταπράξασθαι τὸν βασιλέα; Καὶ νοῦν ἔχοντα λόγον ἔρει, τὸ κωλύσον μὲν οὖν οὐδέν. Συνετὸν δὲ ὄντα καὶ πολλῶν πραγμάτων ἔμπειρον τὸν βασιλέα τοῦτο λέληθεν οὐδαμῶς, ὡς ἀλυσitteλές, πρὶν ἀκριβῶς ἐκμαθεῖν ὅπου σοὶ τινὲς καὶ οἰοῖ τὴν πρὸς ἐμὲ προσελθόντο κοινωνίαν, ὁμοσε πρὸς τὸ πολεμεῖν. Δέος γὰρ μὴ πολλῶν τινῶν καὶ δυνατωτάτων ὄντων ἵνα μὲν ἦ καὶ δύο καθείρηγ, τῶν δὲ λοιπῶν ἦδη πρὸς ἀνάγκην συνισταμένων, οὐ κατὰ νοῦν χωρήσῃ τὰ πράγματα αὐτῷ. Εἰκόσ δὲ αὐτὸν καὶ πολλοὺς τινὰς καὶ δυνατοὺς τοὺς τὰ ἡμέτερα εἶναι οἴεσθαι προηρημένους· τὸ γὰρ ἐν τῇ δίκῃ πρὸς τῆς χόλις ἐμὲ μόνον ἐναπειλημμένον, μὴ καταπεσεῖν μηδὲ δεῖλαι συσθεθῆναι τινα, ἀλλ' ἀτρέπτω καὶ φρονήματι καὶ ἦθει μετὰ ἀσφαλείας ἀντιλέγειν πολλῆς, τὸ καὶ τὸν Μελιτηνιώτην ἔξωθεν ἐστάναι τινὰς τῶν δυνατῶν ἀπαγγεῖλαι ὑπὲρ ἐμοῦ πάντα πράττειν προσγενόμενον προθυμουμένους, οὐκ ἐπὶ μικρὸν κατῆσαι τοὺς λογισμοὺς τοὺς βασιλικούς. Διὸ τότε μὲν εὐθὺς ἔπερ ἀσφάλειαν ἰδίαισι παρέχειν ἔπραττε, τῶν θρόνων ἔξαστάς. Νῦν δὲ καλῶς ἔχειν ἔδοξεν αὐτῷ τοὺς καταδήλους γενομένους ὅμας, ἐν εὐεργεσίαις προσχῆματι ἀποστῆσαι· καὶ μετὰ τοῦτο πάλιν αὐτῶν διδασκόντων τῶν πραγμάτων οἷς οἴησται λυσitteλέσιν ἐπιχειρήσει. Τούτων ἕνεκα πάντων, οὐκέτι διαμέλλειν οἴομαι δεῖν, οὐδὲ πρὸς προὔπτον κίνδυνον αὐτοὺς ἀμελεῖν, ὥσπερ ὑπὸ μεγέθους τῶν δεινῶν ἐκστάντας τῶν λογισμῶν, ἀλλ' αὐτοὺς διασώζειν ὡς ἂν οἶοι τε ὤμεν. Ἔτι γε μὴν καὶ γνώμην ἐτέραν περὶ τῶν προκειμένων, εἰ γε καὶ ὤμιν συνδοκεῖ, βούλομαι ἐξενηγεῖν. Ποῖαν δὲ ταύτην; Ὁ βασιλεὺς καὶ πάππος ὁ ἐμὸς, καθάπερ ἴστα δὴ καὶ αὐτοὶ, καταδήλους τοὺς ἐμοὶ συνόντας ἐζητήσεν αὐτῷ ποιῆσαι, τότε μὲν οὖν ἀρμόζοντας ἀπεκρίσαμην τῷ καιρῷ λόγους, μήτ' εἶναι εἰπὼν τοὺς συνόντας ἐμοὶ τινὰς, μήτ' εἰ περ εἰσὶ, καταδήλους αὐτοὺς ποιῆσειν. Νῦν δὲ μοι δοκεῖ λυσitteλεῖν, πρᾶσσεια χρησάμενον πρὸς αὐτὸν, ὅτι τε εἶσὶν ὁμολογήσει, καὶ

Jacobi Pontani notæ.

(19) Cujuslibet rei exitus dicitur catastrophe, proverbiali figura. Sumptum a comicis. Fabula enim omnis in tres partes distribuitur, in πρότασιν, ἐπίτασιν, καταστροφῆν. Prothesis est primus

ille tumultus, quasi gliscens. Epitasis turba fervidissima. Catastrophe subita rerum commutatio. Plura apud Chiliasten.

δρκοις αὐτὸν ἀπαιτῆσαι πιστώσασθαι μὴ μνησιχακῆ- A  
σιν αὐτοῖς μηδ' ἀμυνεῖσθαι τῆς εὐνοίας τῆς εἰς  
ἐμέ. Ἐὶ μὲν οὖν ἡμέρως καὶ προσηγῶς τοὺς παρ'  
ἐμοῦ δεξάμενος λόγους, δρκοις πιστώσεται τὴν ἀπά-  
θειαν τοῖς ἐμοῖς φίλοις, ἐναργεῖς ἂν εἴη τεκμήριον  
ὡς αὐτὸς τε καθαρῶς διήλλακται πρὸς ἐμὲ, καὶ τὸ  
ὕμῃς εἰς ἀρχὰς ἐκπέμπειν, οὐ περιέργως οὐδ' ἐπι-  
θούλως, ἀλλ' ἀπλῶς αὐτῷ οὕτως ἐπικινεῖται· εἰ δ'  
ἀγανακτήσει καὶ ἀποσεισεται τὴν πρεσβειαν, μη-  
δεμίαν ἄλλην ἀπόδειξιν ἐναργεστέρην ζητεῖν τοῦ πάντα  
συσκευάζεσθαι καθ' ἡμῶν. Χρήσομαι δὲ πρε-  
σβευτῇ τῷ μεγάλῳ λογοθέτῃ τῷ Μετοχίτῃ, ὅτε δὴ καὶ  
τότε μεσιτεύσαντι πρὸς τὰς ἀγγελλας ἐμοὶ καὶ  
τῷ βασιλεῖ, καὶ παρῆρσιον ἔχοντι πρὸς αὐτὸν, ὥστε  
θαρῆρσαι περὶ τοιούτων πρεσβεύειν.

## 53 CAPUT XVII.

*Magnus logotheta legationem nepotis pro impunitate sociorum ejus recusat : causam addit, quam nepos, melius sentiens (ut postea intellectum est) refellit. Magnus domesticus Peloponnesum ne petat, confictam ei inanem causam obtendit. Ab imperatore pusilli animi reprehensus in Thessaliam jubetur ire : sufficientes copias, et pecuniam postulat. Protostratori Prillapi praefectura committitur.*

Τοιαῦτα τοῦ νέου βασιλέως βουλευσαμένου, καὶ B  
τοῦ μεγάλου δομestίκου καὶ πρωτοστράτορος ὡς  
καλῶς ἔχει συνεπιψηφισμένων, αὐτοὶ μὲν ἕκαστος  
εἰκάδε ἀπεχώρουν· βασιλεὺς δ' ὁ νέος τὸν μέγαν  
μετακαλεσάμενος λογοθέτην, οὕτω διεπρεσβεύετο  
πρὸς τὸν πάππον· Ἡ εἰς ἐμὲ πρὸ τῆς χθὲς γεγενη-  
μένη παρὰ τῆς σῆς γαληνότητος, ὦ βασιλεῦ, εὐεργ-  
γεία πολλὰς καὶ δικαίας ὁμολογεῖν χάριτας τῷ σῷ  
πίθει κρᾶται. Ἐάν γὰρ ἀπὸ ταραχῆς καὶ ὀργῆς  
ἤρξαν οἱ λόγοι, ἀλλ' εἰς τέλος ἡμερον καὶ συμπα-  
θείας γέμον ἀποκαταστάντες, μᾶλλον εὐφρανεν, ἢ  
καθ' ὅσον πρότερον ἐλύπουν. Διὸ δὴ καὶ τῶν μὲν  
πρωτέρων ὡς πατρικῆς ὄντων καὶ παιδείας καὶ κη-  
δεμονίας, οὐδ' ἀναμνησθεσθαι ἀξίω· ἃ δ' ἐν ὑστε-  
ρῳ πέπρακται, ὡς ἀξία καὶ μεγαλοφυχίας καὶ εὐ-  
μενείας καὶ πατρικῆς καὶ βασιλικῆς, ἀνεξάλειπτα C  
δὲν ἔγνω φυλάττειν ἐν τῇ ψυχῇ. Ἐπει δ' ἐν τῷ τῶν  
τότε βῆθόντων ἐμὲ τε δεινῶς ἔκταράττει, καὶ φρον-  
τιδας οὐ παρέχεται μικρὰς, καὶ ἑτέροις ἐνέσεισεν οὐ  
τὸν τυχόντα φόβον, δέομαι τῆς σῆς γαληνότητος,  
λάσασθαι καὶ ταύτην τὴν ἀλγηδύνα. Ἔστι δ' ὃ λέγω  
τοιούτου· Σοῦ, βασιλεῦ, ἐμοὶ διὰ τοῦ μεγάλου λογο-  
θέτου προστέξαντος τουτοῦ καταδῆλους σοὶ θέσθαι  
τοὺς συνόντας καὶ συναιρομένους ἐμοὶ, τότε μὲν παν-  
τάπασι μὴ εἶναι οὐκ ἠρησάμην, πλὴν ἀπὸ λογισμῶν  
εἰκότων ἐπεχείρουν ὡς οὐκ ἂν εἴεν ἀποδεικνύουσι·  
οἷα ἦσαν· τὸ μῆτε πόρον ἔχειν ἐμὲ χρημάτων οἷς  
ἂν ἴσως πιστοιμί τινας προσέχειν ἐμοὶ, μῆτ' ἐξου-  
σίας ἀπολαύειν παρὰ σοὶ καὶ παρῆρσιος· βασιλέως  
καὶ κρεπούσης, δι' ἣν ἂν καὶ θεραπειυθεῖην παρὰ  
τῶν τῆς ἐμῆς ὠφελείας δεησομένων. Νυνὶ δὲ αὐτό  
D  
τε τὸ πρᾶγμα φανεροῦς ἠνάγκασε γενέσθαι τοὺς  
προσεκείμενους ἐμοὶ, καὶ αὐτὸς δὲ ἐγὼ εἶναι ὁμολο-  
γῶ. Πλὴν, ὅπερ καὶ τότε ἔφην, οὐκ ὀφελόντες χάριν,  
ἀλλὰ προκατάρχοντες μᾶλλον χάριτός εἰσι. Διὸ δὴ  
καὶ ἀντιβολῶ τὴν σὴν ἡμερότητα, βασιλεῦ, δρκοις  
ἐμοὶ τε καὶ αὐτοῖς πιστώσασθαι, τὸ ἀπαθεῖς κακῶν  
μέχρι παντὸς διατηρηθῆναι. Οὕτω γὰρ ἐμοὶ τε καὶ  
αὐτοῖς θαρῆρσασιν, ἀφῶδας τε βιοῦν, καὶ τῷ σῷ κρᾶ-  
ται χάριτος ὁμολογεῖν πολλὰς περιέσσαι. Τοιαῦτα  
μὲν ὁ νέος βασιλεὺς πρὸς λογοθέτην διεξῆλθε τὸν  
μέγαν, ὡς ἀπαγγελοῦντα τῷ πάππῳ καὶ βασιλεῖ,  
συνάρασθαι καὶ αὐτὸν ἀξιώσας πρὸς τοῦτο, καὶ τὴν  
τῶν δρκων ἐκπλήρωσιν ὑποθέσθαι τῷ βασιλεῖ ὡς

Hoc consilio a juniore Andronico explanato, a magno autem domestico, et protostratore approbato, singuli domum concesserunt, atque Andronicus magno logotheta accito, cum hac oratione ad avum illum mittere instituebat : quo beneficio ante hesternum diem serenitas tua me ornavit, id me ad amplas, meritasque gratias agendas impellit. Quamquam enim sermo a perturbatione, et ita principium caperet, tamen in finem suavem, mutaeque affectionis plenum desinens, delectationis copia antecedentem molestiam obruit. Quare priorum, ut a paterna castigatione, ac sollicitudine profectorum, meminisse nolo : quae autem posterius abs te facta sunt, ut digna magnanimitate imperatoria, paternaque charitate, ea mihi in medullis infixae semper manebunt. Caeterum quia tum quiddam prolatum graviter me angit, et cura non levis sollicita, nec aliis quoque exiguum timorem incutit, oratam volo serenitatem tuam, ut huic etiam dolori medeatur. Quod dico, tale est : Cum mihi per magnum logothetam praeeperis, ut administratos atque socios meos tibi indicarem, tunc ego quidem non omnino, et absolute eos habere me negavi : verumtamen rationibus verisimilibus demonstrare contendi, eos esse nullos posse, qui erant : quod nec viam, et modum adipiscendae pecuniae nossem, qua fortasse quosdam ad obsequium meam inducerem : nec possem apud te frui eo jure, eaque licentia, quae imperatoris filio deberetur ; propter quam etiam observarer, et colerer ab iis qui operam meam desideraturi essent. Nunc dies ipsa consortes meos qui sint aperuit, et ego de iis confiteor. Attamen, quod et tum dicebam, non mihi gratiam referunt ; sed potius gratia me anteverunt. Quocirca tua mansuetudini supplex fio, nobis iurjurando fidem facias, non id illis unquam fraudi futurum. Sic namque mihi iisdemque fidentibus, metus expertes vivere, tuaque majestati amplissimas agere gratias licebit. 54. Haec ad magnum logothetam nepos, ut avo imperatori ea expositorum, et sibi quoque in ea re operam daturum, quod cupiebat, eumque de juramento concipiendo, ut pluribus inde commoditatibus promantaturis, admoniturum videlicet. Logotheta continuo : Ego me boni alicujus ergo ad te



vocatum interpretaor (20), nempe ut aro subjectio-  
nem tuam, plenamque obsequii voluntatem tuo no-  
mine indicarem : quo pacto eum placidiorem tibi,  
mitioremque efficeres. Atqui me sefellit augurium,  
et contrarium evenit. Quapropter nec nuntiare hæc,  
nec ejus animum talibus verbis exacerbare volo ;  
quando usque hodie inauditum est, dominos jurare  
servis (21). Quod si fiat, domini condemnabuntur  
servis, quemadmodum illi dominis; quod insolens  
et absurdum est. Ego vero anceps hæreo, dubito-  
que vehementer, si quaesierit imperator, cur ad te  
ierim, quid honeste respondeam. Sed causam ali-  
quam protectionis ad te meæ comminiscar : te au-  
tem hortor, et obsecro, ut de reliquo taceas de his  
penitus : prospicio enim, horribili exitu conclusum  
iri, si ad aures avi pervenerint. At mihi plane con-  
tra sentire, dicereque in mentem venit, excipit ne-  
pos ; non enim mala, sed innumerabilia bona, hanc  
orationem, si ita, ut cupio, habeatur, parituram nobis  
confido. Porro quædam istius generis etiam sub an-  
tegressis imperatoribus usu venerunt. Non longe  
abieris ; meus proavus Michael imperator adhuc  
privatus, et Joanni Batazæ imperatori subjectus,  
quod ab eo atrocius quiddam sibi paratum suspi-  
cicaretur, ad Persarum principem sultanum confu-  
git. Inde per legatum juramentum eum poposcit,  
quo testaretur, et fugam se illi condonare, et nihil  
in posterum gravius velle in ipsum statuere. Imper-  
ator legatum libenter audit : et quanquam esset  
dominus, juramento, quod subditus petebat, se ob-  
striuxit. Nec solus ille, verum ante illum complures  
alicujus emolumentum spe, subjectis juraverunt. Dic,  
amabo, per ipsam veritatem, si vel hoc tempore illi  
ipsi, quorum causa ego istuc juramentum exposco,  
timore periculi ad aliquem finitimorum barbaro-  
rum se conferrant, post mitterent, et aljurare im-  
peratorem postularent, reversis nihil inflicturn  
mali, nunquid recusaturum censes? Equidem ego  
non censeo. Ergo quod te giudice necessitas alioqui  
exprimeret, id in præsens multorum commodor-  
um expectatio impetret. **55** Ubi nepos conticuit,  
magnus logotheta dicta sua iterans, aliaque multa  
accumulans, omnique ratione postulatum inutile,  
nec fieri posse demonstrans : præterea se in ista re

A πολλῶν ἀγαθῶν ἐκ τούτου συμβησομένων. Ὁ δ' εὐ-  
θύς, Ἐγωγε, εἶπεν, ψήθην, ὦ βασιλεῦ, τὴν ἐμὴν  
παρὰ σοῦ κλῆσιν πρὸς τι φέρειν τῶν ἀγαθῶν· ἐνό-  
μισον γὰρ ὡς ὑποπεπτωκότας τινὰς καὶ θεραπευτι-  
κοὺς λόγους· δι' ἐμοῦ μνηύσεις τῷ βασιλεῖ, ἐξ ὧν  
ἡμερωτέρων ἀπεργάστη καὶ πραεῖαν αὐτοῦ τὴν ψυ-  
χὴν. Τὸ δ' ἐναντίως ἔχει μᾶλλον ἢ αὐτὸς προσεδό-  
κων. Ὅθεν οὐδ' αὐτὸς ἀγγελοῦ εἶναι βουλήσομαι  
τοιούτων, οὐδ' εἰς ὄργην ἐξάψαι μᾶλλον διὰ τούτων  
τοὺς τοῦ βασιλέως θυμοὺς. Οὐδὲ γὰρ οὐδ' ἀκοή παρ-  
εὐλήφαμεν ἄχρι καὶ νῦν τοὺς δεσπότης ὀμνύναι  
τοῖς δούλοις, τούναντίον δὲ μᾶλλον· ἢ εἰ τοῦτο  
γένοιτο, καὶ ὁ δεσπότης ἐπλήσει τοῖς ὑπηκόοις,  
ὅπερ ὀφλουσιν αὐτοῖς δεσπότηται· ὅπερ ἀτοπίας  
οὐκ ἀνεῖη μακράν. Ἐγὼ δὲ καὶ ἀπορία δευτῆ συν-  
έχομαι, ἂν ὁ βασιλεὺς ἐρηται ὅπου χάριν πρὸς σε  
ἀφίγμαι, τίνα ἂν ἀπολογίαν εὐπράσωπον ἀποδοίην.  
Πρὸς ἐκεῖνον μὲν οὖν αἴταν τινα πλάσσομαι τῆς ἀφί-  
ξεας, σοὶ δὲ παραινῶ καὶ προσέτι καὶ ἱκετεύω, μὴ  
κέτι μηδαμῶς περὶ τοιούτων λόγον κινεῖν. Συνορῶ  
γὰρ αὐτὸς, ὡς εἰς κακὴν ἀνήκεστον τελευτήσει, ἂν  
εἰς ἀκοὴν ἔλθῃ τῷ βασιλεῖ. Ἔμοι δὲ τούναντιον ἅπαν  
ἔπεισι καὶ νοεῖν καὶ λέγειν, ὁ νέος εἴρηκε βασιλεὺς·  
οὐ γὰρ κακῶν αἰτίους τουτουοῖ τοῦς λόγους, ἀλλὰ  
μυρίων ἀγαθῶν, ἂν περ ὡς αὐτὸς ἀξιώ γένηται, νο-  
μίζω. Ὅτι δὲ καὶ ἐπὶ τῶν προτέρων βασιλέων γε-  
γένηται τοιαυτὰ τίνα, ἐγγύθεν παράσχωμαι τὴν  
ἀπόδειξιν. Ὁ γὰρ ἐμὸς πρόγονος ὁ βασιλεὺς Μιχαήλ,  
ἔτι τὴν ἰδιωτικὴν στέργων τύχην, καὶ ὑπὸ χεῖρα τε-  
λῶν Ἰωάννη Βατάτζῃ τῷ βασιλεῖ, κίνδυνόν τινα ὑπο-  
νοήσας ἐς αὐτὸν ἤξειν ἐκ βασιλέως, ἠυτομδίησε  
πρὸς τὸν τῶν Περωῶν ἡγεμόνα Σουλτάν. Εἴτ' ἐκεί-  
θεν πρὸς τὸν βασιλέα κέμψατο πρεσβεῖαν, ὅρκους  
ἀπήτει τὸν βασιλέα, ὡς τοῦ τε ἔρατομοῦ συγγνώσα-  
ται, καὶ εἰς τοῦτιδον οὐδὲν κατ' αὐτοῦ βουλευέσεται  
δυσχερῆς. Ὁ βασιλεὺς δὲ ἄσμενός τε προσεδέξατο  
τὴν πρεσβεῖαν, καὶ τοὺς ὅρκους ἐδίδου δεσπότης ὢν,  
ὡσπερ ὁ ὑπὸ χεῖρα τελῶν ἤξίου. Οὐκ αὐτὸς δὲ μό-  
νον, ἀλλὰ καὶ πρὸ τούτου πολλοὶ ὠφέλειαι ἔνεκά  
τινος ὀρωμόκεισαν τοῖς ὑπηκόοις. Πρὸς αὐτῆς δὲ τῆς  
ἀληθείας, εἰ γε καὶ νῦν αὐτοὶ οὗτοι περὶ ὧν ἐγὼ  
τοὺς ὅρκους ἀπαιτῶ, δεισαντες τὸν κίνδυνον, τινὲ  
προσχωρήσωσι τῶν παρακειμένων ἡμᾶς βαρβάρων,  
εἴτ' ἐκείθιν πέμψαντες ὅρκους ἀπαιτῶσι τὸν βασι-

#### Jacobi Pontani notæ.

(20) Gregoras Andronicum juniorem egressum,  
conjuratos circumstetisse ait, indignantes, et in  
eum vociferantes, ut qui sanctissimum jusjurand-  
um violasset, ac fidem fregisset : Quid enim, in-  
quiebant, ad istius injuriæ magnitudinem accedere  
queat, cum tu per nos formidabilis, et invictus,  
omnia ex animi sententia facile conseceris, si nos  
jugulandos in orci faucibus deserueris? Tum de re-  
cusata legatione a Metochite hæc subjungit : *His  
et hujusmodi gestibus, et vocibus fractus, et pudefa-  
ctus magnum Logothetam ad se venire jussit, ab eo-  
que petit, ut apud avum efficeret, ut suæ factioni  
jurejurando impunitatem daret. At ille ne audire  
quidem sustinens : Tu vero, inquit, non bene tecum  
actum esse putas, nec immortales Deo gratias agis,  
quod præter expectationem ex orci faucibus ere-  
ptus, incolumis et salvus es? An ignoras te et mihi,*

D et liberis meis, quoad vixeris, magnam debere gra-  
tiam, quod consilium contra te initium averti meo  
interventu, quodque meo beneficio solem hunc intueris? etc.

(21) Exemplis logothetam ita sentientem deinceps  
refellit nepos. Sed logotheta abutitur no-  
mine servorum, et per contemptum socios Andro-  
nici junioris sic nominat : vere autem subditi  
erant senioris. Et nepolis exempla non de servis,  
sed de subditis sunt. Jure Romano dominus servo  
non jurat, nec servi dominis, quia nec persona  
servi ulla esse intelligitur jure civili, nec jurando  
quidquam agit, nisi quæ juret servus, eadem liber  
juret post manumissionem. Et hoc est quod jure-  
consulti aiunt, servum nullum jus habere. Subdi-  
tos principibus, et principes subditis utiliter ju-  
rare, haud dubium est.

λία ὡς τε μή κακῶς παθεῖν αὐθις ἐπανελαθόντες, Α οὐκ ἂν οἶαι βουλήσεσθαι παρασχεῖν; Ἔμοι μὲν δοκεῖ. Ὁ τοίνυν ἐν ἑτέρῳ χρόνῳ γενήσεται, φαίης ἂν, δι' ἀνάγκην γενέσθω κἀν τῷ παρόντι διὰ τὰ συμβησόμενα ἐκ τούτου παλλὰ ἀγαθὰ. Ἐπὶ τούτοις λογοθέτης ὁ μέγας, τοὺς τε προτέρους λόγους ἀναλαβὼν, καὶ πλείονας ἑτέρους συνείρας, καὶ πανταχόθεν ἀλυσιτελῆ καὶ ἀδύνατον τὴν αἰτησὶν ἀποδείξας, καὶ πρὸς τὸ γενέσθαι τοιούτων ἀγγελοῦς παντελῶς ἀνανύσσας, ἀπῆλθεν (ἔφρασε δ' ἐν ὑστίροις χρόνοις εἰρήνης γενομένης ὁ πρεσβύτερος βασιλεὺς, ὡς εἰ περὶ τῶν ὅρκων αὐτῷ ἀπηγγέλη, ὁμωμόκει τε ἂν, καὶ οὐδὲν ἐτολμήθη τῶν τετολημένων, διὰ καὶ τὴν αἰτίαν ἅπασαν τοῦ πολέμου εἰς λογοθέτην ἀνατίθει τὸν μέγαν). Τοῖς φίλοις δ' εὐθύς αὐτῷ παραγενομένοις, ἃ τε εἰρήνη καὶ ὧν ἔτυχε ἀποκρίσεων διηγησάμενος ὁ νέος βασιλεὺς, καὶ τέλος τοῦτο ἐπιφθεγξάμενος. Θεοῦ δὲ τίς ἔγνω βουλὴν τε νόον τε; ἔτι μέχρι τινὸς ἐκέλευε τῇ μεγαλοφυλίᾳ προσκαρτερεῖν. Ἡ σήμερον γὰρ ἐκιδάδει τι τῶν ἀγνωσμένων. Προθεσμία γὰρ οὐσα τῆς πρὸς τὸν βασιλέα τοῦ μεγάλου δομαστικῆς ἀπολογίας, δι' αὐτῆς τῆς ἀπολογίας πρὸς τὸ τί χρῆ βουλευέσθαι καὶ ἄρῃν δόξῃσι. Οὗτοι μὲν οὖν τοιαῦτα βουλευσάμενοι διαλέλυτο. Πρὸς δὲ τὸν μέγαν δομαστικὸν ὁ χθὲς ἀγγελοῦς ἀφικνεῖται πρὸς βασιλέως, ἀπαιτῶν τὴν ἀπολογίαν. ἐκοιήσατο δὲ τοιαύτην. Ἔμοι, κράτιστε βασιλεῦ, τῆς εὐμενείας τῆς σῆς πολλὰς ἔχοντι τὰς ἀποδείξεις, ὡσπερ ἔφην, ἔτι καὶ τὸ νῦν τοῦτο πλείους καὶ μείζους παῖθει τὰς χάριτας ὁμολογεῖν. ἐπὶ πάσις δὲ ταύταις καὶ ταύτης αἰτῶ τυχεῖν τῆς εὐεργασίας, ἐλάττονος οὐδαμῶς ἔμοι τῶν ἄλλων νομιζομένης, τὸ μή πρὸς Πελοπόννησον ἀπειθεῖν. οὐκ ὅκω εἶκων, ἢ τὴν ἀρχὴν ἤτω τῆς ἐμῆς ἀξίας νομιζῶν, ἀλλ' ὡς ἐκεῖ τοῦ ἐμοῦ πατρὸς τετελευτηκότος, οὐκ ἂν ὄσων τοῖς χωρίοις ἐκείνοις ἐνδιατρίβαιν. Οἶσθα γὰρ αὐτὸς ἐμοῦ βέλτερον, ὦ βασιλεῦ, ὡς ἔτος ἂν ἐπὶ τοῖς εἰκοσι γεγεννημένος τῆς ἡλικίας οὐμὲς πατήρ, ὅτε παρὰ σοῦ πρὸς τὴν ἀρχὴν ἐξεπέμφθη Πελοποννήσου, ὁκτῶ τοὺς ἐφεξῆς ἐπὶ τούτοις ἐνδιατρίψας, τὸν βίον ἐτελεύτησεν ἐκεῖ. Οὐ δὲ χάριν καὶ πρὸς τὴν μνήμην μόνην ἀπῶς διάκειμαι Πελοποννήσου. πολλὰ καὶ τῆς μητρὸς πολλάκις πρὸς ἐμὲ διαλεγμένης, ὡς οὐκ ἂν αὐτῇ γένοιτο καθ' ἡδονὴν ἐμὲ τῆς χώρας ἐκείνης, ἢ τοιούτου πατρὸς ἀπέδειξεν ὄφρανον, ἄρξαι. Διὰ ταῦτα συγγνώμης αἰτῶ τυχεῖν ἐκεῖ μή βουλόμενος ἀπειθεῖν. Τοῦτο δ' ἦν σκῆψις, οὐκ ἀληθὲς αἰτία τοῦ τῆν ἀρχὴν τῆς Πελοποῦς διωθεῖσθαι. Τοῦτων ἀκούσας ὁ βασιλεὺς, καὶ πρῶτος εἰς αὐτὸν ἀποσκήψας ὡς οὐκ ἀνδρὸς συνετοῦ κεχρημένον λόγοις, οὐδ' ἀνδράσι κρέποντα φόβον παφοθημένον, διὰ τὴν τοῦ πατρὸς τελευτήν τὸ χωρίον ὀρθωδοῦντα, διὰ τοῦ αὐτοῦ πάλιν

nuntium interponere prorsus abnuens, discessit. (Pace postmodum constituta, imperatorem avum autumasse ferunt, si de juramento intellexisset aliquid, juratum fuisse, et ita tam audacibus facinoribus supersederi potuisse; hinc et totam belli culpam in magnum logothetam conjiciebat.) Mox junior amicis supervenientibus, quæ ipse dixerit, quæ logotheta responderit cum memorasset, et ad extremum adjecisset: Dei mentem consiliumque quis cognovit? uti adhuc paulisper tolerando viros se præstarent, eos est cohortatus: hodiernum quippe diem docturum, quod hucusque fuisset ignoratum. Nam cum magnus domesticus ad respondendum præstitutus sit, eum ipsa responsione et consilii, et actionis ducem fore. Atque hi quidem [nepos, inquam, et amici], hoc deliberato a se invicem digressi sunt. Ad magnum vero domesticum hesternus nuntius revertens, responsum ad imperatoris jussa exegit. Respondit in hæc verba: Cum propensi ejus in se animi documenta complura habeat, ut ante fassus sit, insuper ista provincie delatione ad gratias uberiores agendas se compelli. Orare tamen, post omnia etiam istæc sineret imperari ab se beneficium, quod reliquis neatiquam inferius duceret, ut ne in Peloponnesum mitteretur: non quod ignavia succumberet, aut præfecturam hanc dignitati suæ imparem censeret, sed quod illis in locis versari nequeat, ubi patrem amisserit (22). Scire enim melius ipsum, quo pacto parens ejus, unum et viginti natus annos, ab eo Peloponneso præfectus, octo continuis ibidem consumptis, vitam reliquerit. Quo factam deinde, ut Peloponnesi memoriam nunquam sine dolore usurpet. Quin et matrem sæpe ac multum sibi dixisse, permoleste laturam, si ei regioni præset, quæ ipsam tali patre orbasset. Huic igitur detractioni suæ veniam daret. Sed enim hoc velamentum quoddam erat, non vera causa repudiandæ provincie. His intellectis imperator molliter hominem castigat, qui imprudenter locutus esset: quique timorem viro minime decorum concepisset, dum propter patris mortem illic obitam, a regione abhorreret; perque eundem nuntium ei significat, 56 consultius facturum fuisse, si non repugnanter mandatis statim paruisset. Quia vero excusationem de Peloponneso non quidem necessariam prætereret, sed tamen prætereret, se illum eo munere liberatum velle: in Thessaliam autem jubere proficisci, quæ vicinorum Catalanorum incursionibus afflicta (23), exercitati, ac prudentis alicujus ducis auxilio indigeat. Suscepit magnus domesticus provinciam, cum quod opponeret, non haberet. Cæterum ut inopinatum ali-

#### Jacobi Pontani notæ.

(22) Mirum tam levem recusationis, et detractionis provincie causam ab homine prudente afferri. Sed idoneam bonam vir non reperiebat. Certum est tamen nos illa loca natura horrere, aversaque, in quibus nos, nostrive damno aliquo majore multati sunt: multo magis, si etiam ibi aut

interfecti, aut morbo consumpti.

(23) De origine et nomine Catalanorum, vide quid scribat initio libri quinti *Historie Genuensis* Petrus Bizarus. Malo autem cum multis Catalani, quam cum Græco *Catalani*: prima, inquam, vocati, quam secunda.

quod lucrum imperatoris verba arripiens, dicentis A Catalanos incursare Thessaliam, ideo se egere non parva copia vicissim significat, si eo, quemadmodum imperetur, discedendum sit. Oportere autem, quæ sibi considerantium ad hostes propulsandos, tum ad munus suum tuto fungendum requisita viderentur rogantem, ab imperatore consequi : sic secum ratiocinans, eum aut propter difficultatem petitionis deficiente consilio, missionem istanc missam facturum : aut, quod proximum esset, dum tempus longius in apparatu consumitur, interea junioris imperatoris conveniendi, et rebus nimpere fessis quid agendum sit, cum eo deliberandi facultatem fore. Jussus petere quæ animus hortaretur, per litteras exercitum justum, ac valentem, et pecuniæ in alimenta militum, quod satis sit, petit ; hæc enim esse, quibus indigeat. Utrique annuit imperator, et ut quamprimum omnia conficiantur, mandat. Cumque illum ad protectionem urgeret adeo, ut respirare non sineret, magnus domesticus post diem quintum se profecturum recepit (qui dies erat secundus magnæ, quæ dicitur, hebdomadis [24]) : eo imperator contentus siluit. Eadem luce protostrator quoque Prillapum ire, et præfecturam iterum capessere jubetur. Qui obtemperatum se pollicitus, et quo die proficisci cogitaret interrogatus, sextum ejus hebdomadis nominavit. Ac cum seniore quidem imperatore sic egerunt.

χός τε στρατιὰ, καὶ χρήματα εἰς τροφήν ἀρκέσοντα τοῖς στρατιώταις), πρὸς οὐδὲν ἐν τῶν ζητημάτων ἀνέντευεν ὁ βασιλεὺς, ἀλλ' εὐθὺς ἐκέλευε πάντα πρὸς πέρας ἀγαγεῖν. Ἐπιταχύνοντος δὲ τῷ μεγάλῳ δομestικῷ τὴν ἐξόδον βασιλέως καὶ οὐδ' ἀναπνεῖν ἀνέντεος, ὁ μὲν μετὰ πέμπτην ἡμέραν ὑπέσχετο ἐξελθεῖν (ἦν δ' αὐτῆ δευτέρα τῆς παρ' ἡμῖν μεγάλης ἑβδομάδος ὀνομασμένης), βασιλεὺς δὲ ἠούχασεν ἀρκεσθεῖς. Τῆς αὐτῆς δὲ ἡμέρας, καὶ πρὸς πρωτοστράτορα παρὰ βασιλέως ἀφίκτο πρόσταγμα πρὸς τὴν ἐπαρχίαν Πριλλάπου, ἧς καὶ πρότερον ἤρχε, πάλιν ἐπιτροπεύσοντα ἀπελθεῖν. Ὁ δὲ, τὸ ἐπιταγμα τοῦ βασιλέως ἐπαγγειλάμενος ἐκπληρώσειν, καὶ προθεσμίαν αἰτηθεὶς τῆς ἐξόδου, τῆς αὐτῆς μεγάλης ἑβδομάδος, ἐπηγγείλατο τὴν ἑκτην. Πρὸς μὲν δὲ τὸν πρεσβύτερον τῶν βασιλέων τοιαῦτα εἰπόν τε καὶ ἐπηγγείλαντο.

### 57 CAPUT XVIII.

Cunctatur Byzantio exire magnus domesticus, et ad urbem postea manens, pecuniam et militem exspectat. Protostrator quoque discedere cogitur. Libertus ad lectulum junioris imperatoris inventus. Ejusdem ex urbe egressus; Adrianopolim faustus ingressus. Mandat duci suo senior, fugitorem insectatus, nepotem vincitum adducat. Ille vanam fore persecutionem docet.

Cum juniore autem verba miscentes, quæque accidissent commemorantes, comparatis necessariis, Byzantio excedere decreverunt. Monent item per litteras Syrgiannem, uti cum suo agmine die Paschæ, quo die egredi pepigerant, paratus prope Byzantium adsit. Ad egrediendum igitur sese instruebant. Postquam alter dies magnæ hebdomadis illuxit, quo magnus domesticus exiturum sese sponderat, acrius promissa reposcunt, quos huic curæ imperator præposuerat. Ille commentitiis quibusdam causis exitum differre. Sequenti luce uti moras tollat, et exeat, imperatur. Respondet,

Εἰς ταῦτόν δὲ συναλθόντες τῷ νέῳ, καὶ πάντα διηγησάμενοι τὰ συμπεσόντα, οὐκίτι μὲν εἰν ἐδόκει, ἀλλὰ παρασκευασαμένους ἐξελθεῖν Βυζαντίου. Γράφουσι δὲ καὶ Συργιάνῃ παρασκευασάμενον ἔμα τῆ ὑπ' αὐτὸν στρατιᾷ, τῆ ἑορτῆ τοῦ Πάσχα ἔγγυς εὐρεθῆναι διατρίβοντα Βυζαντίου (τότε γὰρ καὶ αὐτοῖς ἐδόκετο ἐξελθεῖν)· οὗτοι μὲν οὖν παρασκευάζοντο πρὸς τὴν ἐξόδον. Τῆς μεγάλης δὲ ἑβδομάδος καταλαβούσης δευτέρας, καθ' ἣν ὁ μέγας δομestικός τῆς πόλεως ἐπηγγείλατο ἐξελθεῖν, ἠναγκάσθη μὲν παρὰ τῶν εἰς τοῦτο τεταγμένων τὴν ὑπόσχεσιν ἐκπληροῦν· ὁ δ' αἰτίας τινὰς πλασάμενος, τὴν ἐξόδον ἀνεβάλλετο.

### Jacobi Pontani notæ.

(24) Magna, propter magnæ mysteria, quæ per dies illos nobis in memoriam cantibus, et cæremoniis sacratissimis rediguntur : cruciatus videlicet, ac mors Domini nostri Jesu Christi, quibus

humanum genus expiatum est. Alexander monachus, oratione de inventione sanctæ Crucis, τὴν τοῦ σωτηρίου πάθους ἑβδομάδα nominat.

τῆ δ' ἐπιούσῃ μνηύεται παρὰ βασιλέως ὡς τάχιστα Ἀ  
 ἐλθεῖν. Ὁ δ' ἀπακρίνατο μὴ πρότερον δύνασθαι,   
 πρὶν ἂν τὰ χρήματα δοθῆ πρὸς αὐτὸν, οἷς ἂν πρὸς   
 τε τὸ μισθοφορικὸν χρῆσθαι τῆς στρατιᾶς, καὶ πρὸς   
 τὰς τῶν πολιχνῶν τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ φρουρᾶς. Εἰ γὰρ   
 τοῦτο γένοιτο, μηδεμίαν ἀναβολὴν εἶναι πρὸς τὸ   
 ταχῶν ἔξω τῶν Βυζαντιῶν εἰς τὴν ἐπιούσαν ὀφθῆ-   
 ναι. Τὰ μὲν οὖν χρήματα βασιλέως προστάξαντος,   
 εὐθιμῶν παρέσχον οἱ τῶν βασιλικῶν χρημάτων   
 ταμίαι, μυριάδας ὄντα χρυσοῦ πέντε· ἃ καὶ παρα-   
 λαβόντες οἱ τοῦ μεγάλου δομestικοῦ ταμίαι, πάλιν   
 εἰσαν πρὸς τῷ βασιλικῷ ταμίῳ φρουρούσῳ (ὄβτω   
 προστεταγμένον αὐτοῖς παρὰ τοῦ δεσπότη), προσ-   
 θέντες αἰτίαν τῆς καταλείψεως, ὡς ἐν τῶν ἑστρα-   
 τεύειν τάγμα τῷ μεγάλῳ προστεταγμένων δομestί-   
 κῳ ἐκ στρατιᾶς ἑτέρας ἐπανῆκον ἄρτι, καὶ δεδμένον   
 μικρὰ ταῖς οἰκίαις προσδιτρίβει, ἐπεὶ πολλὰ κατ-   
 αναγκάσας ὁ στρατηγὸς οὐκ ἠδυνήθη τῶν οἰκιῶν   
 ἐξάλασαι ἄλλον ἄλλοτε διαδιδράκοντας, συνεχώρησε   
 καὶ ἔκων τὴν τοῦ Πάσχα ἑορτὴν οἴκοι διατρίψαντα·   
 μετ' αὐτὴν εὐθὺς ἔχεσθαι τῆς ἰδοῦ· οὐδ' εἶ καὶ τὰ   
 χρήματα μετ' αὐτῶν ἔχοντας, πρὸς τὸν στρατηγὸν   
 ἀφικέσθαι. Τὸ δ' ἦν πρόφασις πεπλάσμηνη· κατελέ-   
 λικτω δὲ τὰ χρήματα, ἅμα μὲν ὅπως εἴη πρόφασις   
 εἰς τρεπὴς τοῦ περὶ τὸ Βυζάντιον διατρίβειν (διέτριψε   
 γὰρ μετὰ τὴν ἔξοδον ἡμέρας πέντε περὶ αὐτὸ), τὴν   
 τοῦ νέου βασιλέως ἀφίξειν ἐκδεχόμενος, ἅμα δὲ καὶ   
 ἀγεννὲς καὶ μηδαμῶς αὐτῷ προσῆκον χρημάτων   
 ἡσσησθαι δοκεῖν, νομίζων ὡς ἀπάτη καὶ κλοπῇ σχε-   
 δὸν ἀφαιρούμενος βασιλέως· ὁ μάλιστα αὐτῷ πρὸς   
 τὴν εὐχλείαν καὶ τὴν εὐδοξίαν τὸν εἰσέπειτα χρόνον   
 πάντα οὐκ ὀλίγα λυμανεῖσθαι ἔπειτο. Ὁ δὲ καὶ παλ-   
 λοις τῶν περὶ χρήματα ἠτητημένων ἔδοξεν ὑπερφύε-   
 τὸ τοσοῦτων χρημάτων, καὶ οὕτως ἐν ἐπικαίρῳ τῆς   
 χρείας βραδίως ὡς οὐδενῶν καταφρονῆσαι, ἔξην, εἰ-   
 περ ἔδοξαστο, σὺν βασιλικῇ πάσῃ λαβεῖν. Ὁ μὲν οὖν   
 μέγας δομestικὸς τῆ τετάρτῃ τῆς μεγάλης ἑβδομά-   
 δος ἔξῆλθε τῆς Κωνσταντινίου, καὶ διέτριβε περὶ   
 αὐτῆν, τοὺς στρατιώτας ἐκδεχόμενος καὶ τὰ χρή-   
 ματα δῆθεν. Κατὰ δὲ τὴν ἕκτην τῆς αὐτῆς καὶ ὁ   
 πρωτοστράτωρ ἠνάγκαστο ἐξίναι· οὐ μὴν ἐξῆλθεν·   
 ἀλλὰ τὸ τε ἀπαράσκευον αἰτιώμενος, καὶ ἄλλας τινὰς   
 αἰτίας συνείρων, ἐπηγγεῖλατο μετὰ τρίτην ἡμέραν   
 καὶ αὐτὸς ἐξελεῖν. Τῆ δ' αὐτῆς τῆς μεγάλης ἑβδο-   
 μάδος ἕκτη, εὐρητο πρὸς τῆ κλίνη βασιλέως τοῦ   
 νέου βιβλίον, τάδε ἔχον γεγραμμένα· Ὡς μὲν γρά-   
 φας ὁποῖος ἂν εἴη τις, ἢ ὁ τι ὀνομάζοιτο, οὐκ ἂν   
 μάθους ἐν τῷ παρόντι· λέγω μέντοι πρὸς ἀλήθειαν,   
 ὡς σήμερον ἐκπληροῦται τὸ εἰρημένον τὸ, εἰ, Ἐλῆ·   
 λυθεν ἢ ὥρα ἵνα σκορπισθῆτε ἕκαστος, καὶ ἐμὲ   
 μόνον ἀφήτε· συνετὸς δ' ὢν, οὐκ ἀγνοήσεις τὰ λεγόμε-   
 να δῆπου. Ὁ μὲν οὖν ἐνόησε τὸ γράμμα, τοῦτ' ἦν   
 ὅτι καὶ αὐτὸς ἐστοχάζετο βασιλέως, ὡς ὁ τῶν περὶ   
 αὐτῶν διασκευασμὸς, οὐδενὸς ἑτέρου χάριν, ἢ ὅπως   
 αὐτὸς γένηται εὐσπιχίρητος, εἴη. Τὸν μὲντοι γε-

non ante id posse, quam pecunia sibi in stipendia   
 mercenariorum ac præsidiariorum per oppida   
 Thessaliæ præstetur. Id si fiat, citra tergiversatio-   
 nem postridie extra mœnia se appariturum. Pecuniam   
 eo ipso die jussu imperatoris, quinquaginta   
 nummum aureorum millia quæstores numerant.   
 Quam summam accipientes magni domestici quæsto-   
 res, rursus ærario imperatoris asservendam, do-   
 mino ita præcipiente, relinquunt, rationem facti   
 hanc afferentes, unam earum cohortium, quæ cum   
 magno domestico militatum abire deberent, ex   
 alia expeditione recens reversam orasse, ut sibi   
 pauxillo tempore domi hæzere concedatur. Eam   
 quamvis duce impensius hæzente, non potuisse   
 domiciliis suis, aliis alias latebras quærentibus, et   
 se occultantibus, expelli. Unde invitum etiam cis   
 dedisse, ut diem Paschæ domi consumentes, po-   
 stero lumine confestim egrederentur, et in viam se   
 darent; quos necesse esset, numerato sibi stipen-   
 dio, ad ducem pervenire. Sed istuc merum com-   
 mentum erat. Ideo namque pecuniam reliquerat,   
 ut et apud Byzantium temporis ducendi honesta   
 esset occasio (trivul autem illic dies quinos post   
 egressum, imperatorem juniorem prætolans); et   
 quia haud liberale, sibi que penitus indecorum   
 existimabat, videri captum pecunia, quam ab im-   
 peratore sene fallacia, et furto propemodum aver-   
 teret, quod gloriæ, celebritati que. **58** suæ sædam, ac   
 sempiternam labem aspergeret. Id multis quodque   
 pecuniæ servientibus supra modum admirabile   
 fuit, tam ingentem ejus vim, et ad usum præsen-   
 tem adeo opportunam (quam, si voluisset, habere   
 facillime poterat) perinde ac si nulla esset contem-   
 nere. Magnus itaque domesticis quarto die magnæ   
 hebdomadis Constantinopoli excedens, ad urbem   
 mansit, milites videlicet, et pecuniam exspectans.   
 Die sexto [seu Parasceves], etiam protostrator   
 exire compellebatur: quanquam non exivit, sed   
 tum imparatum se, tum alia quædam impedimenta   
 causatus, se item post diem tertium exiturum   
 confirmavit. Cæterum die illo sexto, propter lec-   
 tum junioris imperatoris libellus inventus est,   
 conscriptus his verbis: Qui sim, aut quis vocer   
 qui hoc exaravi, non cognosces modo. Dico autem   
 D vere, hodie impleri illud: *Venit hora, ut dispergami-   
 ni unusquisque, et me solum relinquatis*<sup>1</sup>, ni stultus   
 sis, assequeris utique quid dicatur. Ejus scripti   
 sententia hæc erat, quam et nepos ipse conjiciebat:   
 amicorum suorum dispersionem non alius gratia   
 fieri, quam ut ipse commodius invadi opprimique   
 posset. Auctorem scripturæ hujus postmodum in   
 pace quoque diu indagatum non invenit: interea   
 mortem obiisse creditus est. Et hæc quidem ejus   
 modi fuerunt. Eodem vere xiii (25) Kalendas   
 Maias indictione quarta anni sexies millesimi

<sup>1</sup> Joan. xvi, 32.

Jacobi Pontani notæ.

(25) De indictionibus qui volet, legat Covarruviam *Variarum resolutionum* lib. 1, cap. 10, num. 6 et 7.

octingentesimi vicesimi noni (26), post noctis mediam, sole iam ad apportandum diem novæ hebdomadis secundum (27) surgere parante, porta, quæ ad Gyrolimnen appellatur, reserata (28), tanquam ad venatum junior imperator excessit, paucis quibusdam famulis, canibus item, et avibus venatricibus comitatus. Quod quia facitabat quoties placuisset, nemo ejus fugam sensit, nec quidquam tumultus inde natum est. Majorem porro ministrorum, amicorumque partem cum impedimentis pridie per omnes portas urbis sparsim exire, et in loco a se definito collectam expectare jussit (29). Quo cum venisset, juncti omnes, protostratore etiam præsentem, viam Adrianopolin carpebant. Ad Nigrum [Melanem] autem flumen (30), quod vocatur, appropinquans, juxtaque magnos equorum greges late campum tondentes reperiens (ii erant partium militum Constantinopoli degentium, partim optimatum ac magistratum), nihil injuriarum inferre voluit, vetuitque comites novum aliquid **59** moliri, et pastores equarios hortatus est, armenta in urbem agerent, ne forte a tumultuantibus diriperentur. Deinde magno domestico, et Syrgianne quoque conventis, quantum poterant, iter pergere maturabant : ac secundum meridiem diei sequentis Adrianopolin intrantes, ab incolis adventum hunc velut Dei cujuspiam faustum sibi interpretantibus (31), jucunde accepti sunt. Avus nepotis fuga audita consternatus aliquandiu, ut primum lux, menti reddita est, parvique rem negotii judicavit, eum captivum ducere (quandoquidem totum sub se imperium, et exercitum haberet) quemdam de proceribus suis Manuelem Tagarin magnum stratopedarcham, vili et obscuro genere ortum, seu strenuitate et audacia militari a semetipso ad summam gloriam provectum (nam Philadelphie Lydorum (32) contra Persas multa præclaræ virtu-

A γραφότα και ὕστερον ἐν τοῖς τῆς εἰρήνης καιροῖς πολλὰ ζητήσας ὁ βασιλεὺς, οὐκ ἔσχεν εὐρεῖν· ἐνομισθὴ δ' ἐν τῷ μεταξύ χρόνῳ ἀποθανεῖν. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ὡδὲ πη ἔσχεν. Τοῦ δ' αὐτοῦ ἦρος, ἐννάτην ἀγοντος Ἀπριλλίου πρὸς ταῖς δέκα, Ἰνδίκτου τετάρτης τοῦ ἐννάτου καὶ εἰκοστοῦ πρὸς τοὺς ὀκτακοσίους καὶ ἑξακισχιλίους ἔτους, μετὰ μέσας νύκτας τοῦ πρὸς τὴν δευτέραν τῆς νέας ἑβδομάδος ἀνίσχοντος ἡλίου, τὰς πρὸς τὴν Γυρολίμνην λεγομένης ὑπανοίξας πύλας, ὡς πρὸς θήραν δῆθεν ὁ νέος ἐξῆλθε βασιλεὺς, ὀλίγους τινὰς τῶν οἰκετῶν ἐπαγόμενος, κύνας τε καὶ θρῆνεις ἡσκημένους θηρᾶν. Ἦν δ' ἐξ ἔθους αὐτῷ τοῦτο ποιεῖν ὅτε βούλοιτο, καὶ διὰ τοῦτ' αἰσθησιν οὐδεμίαν οὐδὲ ταραχὴν ὁ δρασμὸς παρεῖχε. Τοὺς δὲ γὰρ πλείους τῶν οἰκετῶν τὰ τῶν φίλων αὐταῖς σκευαῖς τῇ πρὸ τῆς δευτέρας διασκευασμένους κατὰ πάσας τὰς τῆς πόλεως πύλας ἐπέλευσεν ἐξιελθόντας, ἐν ὥρισμένῃ τινὶ χωρίῳ συναθροισμένους περιμένειν. Οὗ δὲ καὶ γενόμενος, καὶ τοῖς οἰκειοῖς συμμίξας, τῆς εἰς τὴν Ἀδριανοῦ πόλιν φερούσης εἶχετο, συνόντος καὶ πρωτοστράτορος. Γενόμενος δὲ πρὸς τὸν Μέλανα καλούμενον ποταμὸν καὶ Ἰππων πολλῶν ἀγέλας παρ' αὐτῷ νεμομένης εὐρῶν (ἦσαν δ' Ἰπποὶ τῆς ἰδρυμένης ἐν Βυζαντίῳ στρατιᾶς, καὶ τῶν ἄλλων συκλητικῶν καὶ πολιτικῶν), οὐδὲν ἠθέλησεν ἀδικῆσαι· ἀλλὰ τοῖς τε συνεπομένοις ἀπαίτια νεωτερίζειν μὴδὲν, καὶ τοῖς Ἰπποφοροῖς ἐκδέουσι τοὺς Ἰπποὺς λαβόντας πρὸς τὴν πόλιν χωρεῖν, μὴ ταραχῆς τινος γενομένης διαρπασθῶσιν. Ἐφεξῆς δὲ συναλθὼν καὶ τῷ μεγάλῳ δομestικῷ καὶ Συργιάννῃ, ὡς εἶχόν ἦνυσον τὴν ὁδὸν· καὶ μετὰ μέσην τῆς μετὰ τὴν δευτέραν ἡμέρας, εἰς τὴν Ἀδριανοῦ φθάσαντες· εἰσεληλύθασιν, ἠδέως ὑποβεβαμένων τῶν οἰκούντων τὴν πόλιν, καὶ τῶν κρειττόνων τινὸς τὴν βασιλείως οἰθηθέντων ἐπιδημίαν. Ὁ μόντοι πρεσβύτερος βασιλεὺς τὸν τοῦ ἐγγόνου δρασμὸν γωρῖσας, διασέσειστο μὲν ἐπ' ὀλίγον τοὺς λογισμοὺς, εἰς

#### Jacobi Pontani notæ.

(26) Cœptum hoc bellum ab egressu Constantinopoli Andronici junioris, qui fuit, ut nos annos a Christo nato numeramus, 1531. Quo eodem obierat Michael ejus pater, quamvis Octobri mense obierit; Græci enim annum suum a Septembri inchoabant. Finitum 1527.

(27) Νέα ἑβδομάδα noster vocat, quam quidam **D** ἑβδομάδα διακαινησιμοῦ, hebdomadam renovationis, id est, hebdomadam paschalem, qua Resurrectionis Domini memoriam colimus. Nam Christo in vitam redeunte, renovata et instaurata sunt omnia, ut canit Venantius in carmine de Pascha. In quo declarata rerum renascentium varietate Christo a mortuis resuscitato, addit.

*Ecce renascentis testatur gratia mundi,  
Omnia cum domino dona redisse suo.*

(28) Dum illustris resurrectionis dies illucisset, ait Gregoras, vespereque decreta exsequenda essent, de more petiit, et accepit claves Gyrolimniæ portæ : hoc enim propter matutinam venationem facere conueverat. Igitur sub mediam noctem, cunctis dormientibus, cum omnibus conjuratis egressus, postridie in Syrgiannis, et Cantacuzeni castra pervenit. Illi enim cum illustri apparatu fugam illius Adrianopolim præstolabantur.

(29) Quasi illud Æneæ diceret, II Æneid. :

*Vos famuli, quæ dicam, animis advertite vestris,  
Est urbe egressis tumulus, templumque vetustum  
Deserta Ceresis : juxtaque antiqua cypressus,  
Hanc ex diverso sedem veniemus in unam.*

(30) Μέλας ποταμὸς appellabatur, propter aquam forsan nigricantem. Gregoræ interpretæ reddit, *Maurum flumen*; nam recentibus Græcis μαῦρον est nigrum. Sic pontum Euxinum μαυροθάλασσαν vocant, propter tempestates fœdas, et nimbos, eosque subitos, quibus cœlum serenum ac placidum tenebris repente nigrescit : nam aqua est limpidissima; de fluvio autem eadem appellationis causa afferri non potest.

(31) Vocem hanc κρείττων, de Deo dic' am, ex Platonis Sophista, Plutarchi Pyrrho, item ex Heliodoro ostendit *Thesaurus Græcæ linguæ*; crediturque hoc loquendi genus explicari isto Xenophonis loco, Pædix viii, κρείττων τις ἢ κατ' ἀνθρώπων, homine major, augustior, etc.

(32) Eam obsederat Orchanes II, Turcarum imperator, cui postea Cantacuzenus filiam suam in conjugem dedit. Egregiam ibi operam navaruni Catalani, et Theoleptus episcopus. Meminit Gregoras lib. vii, et Chalcocondylas lib. i; multis autem post annis capta est a Bajazete, Orchavis nepote, V imper..

ἀναλαβὼν ἑαυτὸν, καὶ οὐ μέγα ἔργον ἠγησάμενος τὸ ἄν  
 ἔργον χειρῶσασθαι, ἅτε καὶ στρατιᾶς καὶ τῆς  
 ἀρχῆς ἀπάσης ὑπ' αὐτῷ εὐσεύς, ἕνα τῶν συγκαλητι-  
 κῶν Μανουὴλ Τάγαριν τὸν μέγαν στρατοπεδάρχην,  
 γένους μὲν ὠρμημένον ἐκ φαύλου καὶ ἀφανοῦς, ἀν-  
 δρῆς δὲ καὶ τόλμῃ τῇ περὶ τὰς μάχας ἐπὶ πλείστον  
 βίης αὐτὸν ἀφ' ἑαυτοῦ προσελθόντα (ἐν γὰρ Φιλαδελ-  
 φείῃ τῇ κατὰ Λυδίας πολλὰ καὶ χεῖρδς καὶ τόλμης  
 καὶ στρατηγικῆς ἐμπειρίας κατὰ Περσῶν ἐνεδείξατο  
 ἔργα, ὡς ἐκ τούτων θαυμασθέντα καὶ γάμου τυχεῖν  
 ἐπιφανοῦς· τῇ γὰρ ἀνεψιῇ συνέζευκτο βασιλέως  
 Θεοδοῦρα τῇ Ἀσανίνῃ), τοῦτον δὲ μετακαλεσάμενος  
 ὁ βασιλεὺς, Ὁ ἐμὸς ἔγγονος, ἔφη, νυκτὸς ὄψετο  
 ἰσχυρῶς τῆς πόλεως ταυτησίν. Ὅπου μὲν οὖν ἂν  
 διατρίβῃ, οὐκ ἔστιν εἰδέναι σαφῶς. Τοῦτο δὲ πέ-  
 πεισμαι ἀκριβῶς, ὡς ὀλίγων ἀχθήσεται δεσμώτης  
 ἡμερῶν εἰσω. Τὸ δὲ νῦν ἔχον αὐτὸς ἀναλαβὼν στρα-  
 τιὰν δσῆν οἷσι παρὰ τὸ ἔργον ἀρκίσειν, ἐπιστρέ-  
 ταισον αὐτοῖς καταπόδας· κἀν μόνον ἐγγένηται  
 συντυχεῖν, οὐδὲν λοιπὸν ἢ δοριαλώτους ὑποστρέψαι  
 λαθόντα πάντας· ἐκαίνοις γὰρ οὐχ οὐκ ἀμύνασθαι,  
 ἀλλ' οὐδ' ἀντιβλέψαι ἂν ποτε παρασταίῃ. Ὁ Τάγαρις  
 μέντοι συνετὸς ὢν καὶ πρὸς μάχας ἐξησημένος,  
 σοὶ μὲν, ὦ κράτιστε βασιλεῦ, ἔφη, τῶν ὀλίγου πόνου  
 δομένων ἔργων εἶναι δοκαί τὸ τὸν οὖν ἔγγονον  
 ἀχθῆναι συλληφθέντα δεσμώτην· ἐμοὶ δὲ τούναντιον  
 ἔπαν· βούλομαι δὲ ἐμὲ ψεύσασθαι καὶ μὴ σὲ τῆς  
 ἐλπίδος, ὦ βασιλεῦ. Τοῦτο μὲν οὖν ὅποιον ἂν ποτε  
 ἀποδαίῃ, αὐτὸ φασὶ δείξει. Ἐπεὶ δ' ἐπέταξας στρα-  
 τιῶν ἀναλαβόντα καταδιώκειν αὐτοῦς, ὡς ἂν ἐγ-  
 γένηται συντυχεῖν, οὐ μόνον οὐκ ἀμυνουμένων, ἀλλ'  
 οὐδ' ἀντιβλέψαι τολμησόντων, ὡς ἔχω καὶ περὶ τού-  
 των γνώμη, ἔρω. Τὸν ἀριθμὸν τῆς παρουσίας ἐν-  
 ταυθοῖ στρατιᾶς, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν ἐμπειρίαν  
 καὶ τόλμαν ὁ σὲ; ἔγγονος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν σαφῶς  
 εἰδότες, οὐκ ἂν ἐτόλμησαν τραπέσθαι πρὸς τὴν φυ-  
 γήν, εἰ μὴ πρότερον ἐπ' ἀκροῖς δόρασιν ἐξαρτήσαν-  
 τες τὴν ζωὴν, οὕτω παρέθηξαν ἑαυτοῦς, ὡς πᾶσιν  
 οἱ ἂν ἐκίωσιν ἀμυνόμενοι μέχρι τοῦ πεισῖν. Ἰσασὶ  
 γὰρ σαφῶς ὡς ἂν ἀλώσιν, ἥμιστα τοῦ ἀποθανεῖν  
 πείσονται μετριώτερα. Διόπερ ὡς τεθνηζόμενοι μα-  
 χοῦνται καὶ ὑπὲρ δύνανται ἀπειθοῦντες ἑαυτῶν.  
 Θανατώσιν οὖν ἀνθρώποις ἐξ ἰσοῦ τοῦ ἀριθμοῦ συμ-  
 πλέεσθαι τινα, οὐδὲ πόρρω μανίας δόξειεν ἂν. Ἐπὶ  
 γὰρ τῶν τοιούτων τοὺς ἀντιεταγμένους καὶ τῷ  
 πλήθει πολλῷ τῷ μέτρῳ χρεῶν ὑπερέχειν, καὶ ταῖς  
 προθυμίαις ἰσους εἶναι· ἃ δὲ καὶ ἀμφοτέρω ἡμῖν  
 ἐν ἀμφιδόλῳ καίται. Τῶν τε γὰρ συνόντων αὐτοῖς  
 οὐκ ἴσμεν τὸ πλήθος, καὶ τῶν ὑπ' ἡμῖν τεταγμένων,

lis, et imperatoris ejusdam peritiae facinora edi-  
 derat, et ob admirationem inde partam, uxorem  
 illustri loco progenitam Theodoram Asaninen im-  
 peratoris consobrinam acceperat), hunc inquam,  
 Manuelem accersens: Meus nepos, ait, praeterita  
 nocte aufugit. Ubi moretur, pro certo haud scio.  
 Hoc quidem mihi exploratissimum est, intra paucos  
 dies in vinculis ad me adductum iri (33). Nunc  
 adjunctis tibi militibus, quot sufficere putabis,  
 fugitiores per vestigia insequare. In quas simul in-  
 cideris, nihil erit quod agas amplius, quam ut  
 captis omnibus domum revertare: quippe quibus  
 non solum se defendere, sed vos contra aspicere  
 nunquam in mentem veniet. At enim Tagaris homo  
 prudens, et bellator minime rudis: tibi quidem,  
 imperator optime, inquit, minimè negotiosum vi-  
 detur, nepotem comprehendere, vincunturque ad-  
 ducere: ego vero diversum plane sentio: tametsi  
 cupio sane, me opinione potius aberrare, quam spem  
 tuam decipi. Sed hujus consilii eventum res ipsa  
 docebit (34). Quoniam autem mandasti, ut delecta  
 manu eos persequeretur: nam si eos assequar, nec  
 resistere, nec nos aspicere ausuros; etiam in hoc  
 quid mei iudicii sit, eloquar. Quanta hic nobis  
 copia, quam exercitatae et animosae sint, nepos  
 tuus, et amici ejus luculenter scientes, non se in  
 fugam tradidissent, nisi prius vita in hastarum mu-  
 cronibus suspensa (35), adeo semetipsos exacuis-  
 sent, ut adversus quorumlibet impressionem usque  
 ad mortem praeliaturi sint. Norunt enim perbene,  
 si in potestatem venerint, 60 nihilo se mitiora  
 ipse morte perpressuros. Quamobrem animarum  
 suarum prodigi, et tanquam morituri, supra vires  
 etiam pugnant. Cum hominibus igitur vitae alicam  
 subeuntibus aequa manu pugnam conserere, parum  
 distat ab insaniam: multo siquidem majore numero,  
 parique alacritate in eos pugnandum est: quae  
 ambo nobis in incerto sunt. Nam quanta se ad  
 illos multitudo aggregaverit, ignoramus: et no-  
 strorum militum animi in te, an in illum propen-  
 deant, incertum habemus. Praeterea cum illi  
 sub gallicinium sese extulerint (id quod portarum  
 custodes retulerunt), nos autem insequendo usque  
 ad conticinium insistere non possimus, ipsis secu-  
 ris nos captabimus quae capere nequibimus: et  
 horum alterum continget, ut aut eos non assecu-  
 domum frustra redeamus (quod ipsum nos infe-  
 riores arguet), aut si eos adepti adoriamur, certamine  
 victi concidamus. His ego de causis non in

#### Jacobi Pontani notæ.

(33) Gregoras tradit, ante fugam voluisse eum capere, et consilium Gerasimo patriarchæ aperuisse. Quod ille ad nepotem deferens, fugæ accelerandæ auctor ei fuerit.

(34) Proverbiū speciem habet, αὐτὸ δείξει, quod indicat verbum φασί, aiunt.

(35) Summum conatum, et desperationem pugnantium hæc, ut videtur, paromia declarat; quando nimirum dici potest:

*Una salus victis nullam sperare salutem.*

Quid enim tam facile militi potest excidere, quam

quod ab extrema hasta dependet? Sic David perpetuo se in discrimine mortis versari, Saule persequente, significare voluit illis verbis. *Anima mea in manibus meis semper.* Nam Hebræis ponere animam in manibus, est exponere se periculo, ut Judicium xii et I Reg xviii. Portare autem animam in manibus, aut habere in manibus, accipiunt pro eo, quod est, versari in afflictionibus et de vita periclitari. Plura non ignobilis theologus Jansenius super adductum psalmi locum.

Itinere persequendos, sed alio quodam modo A ὁποτέροις πρόσκεινται τὰ γνώμας ἀγνοοῦμεν. Ἄλλο bellum cum iis gerendum existimo. λως τε καὶ περὶ μέσας νύκτας αὐτῶν ἐξελοθέντων, ὡς παρὰ τῶν φυλάκων τῶν πυλῶν ἐξεγένετο μαθεῖν, ἡμῶν δ' οὐ μέχρι βαθείας ἐσπέρας δυνησομένων ἂν πρὸς τὴν θίωξιν καταστῆναι, ἐκείνοις μὲν τὸ ἐν ἀσφαλείᾳ περιστήσεται εἶναι, ἡμῖν δὲ τὸ ἀνεφίκτης ἐπιχειρεῖν καὶ δυοῖν ἕτερον συμβῆσεται, ἢ ὑστερήσαντας ἀπράκτους ἐπανελθεῖν (ὃ καὶ αὐτὸ σημεῖον ἂν ἤττης εἴη), ἢ καταλαθόντας, ἤττηθέντας πεσεῖν. Τούτων δὲ ἕνεκα, οὐ καταδιώκειν ἐξ ἐφόδου ἀλλ' ἕτερόν τινα τρόπον πρὸς αὐτοὺς πολεμητέον εἶναι μοι δοκεῖ.

## CAPUT XIX.

*Andronicus minor imperatoris nomine privatur, hostis judicatur, crescit potentia. Legati ad eum de pace Miles tumultuantur. Præclarum fortitudinis, et excelsi animi exemplum in Theolepto episcopo. Iterum testatus innocentiam suam juvenis, legatos cum spe pacis dimittit. Senis potentia extenuatur.*

Cum his etiam assentirentur, qui de primoribus palatinis præsentibus aderant, imperator fugitivos persequendi voluntatem abiecit: subditos autem omnes sacramentum poposcit (36), non se ab Andronico Palæologo juniore facturos (quo ipso B elicebatur, ne quis posthac imperatorem nominaret), sed hostis loco haberet, quandoquidem ab imperatore avo descivisset. Ergo jurabatur quidem, sed actum agebatur: quippe non solum Byzantio e senatu, et militibus quotidie complures ad nepotem transibat: verum ex aliis æque provinciis et civitatibus Romani imperii turmatim confluebant (37), ut brevi spatio circum se justum teneret exercitum (38). Nec tamen studio novarum rerum direptiones, et vastitates crebræ inferebantur. Tributorum coactores ab occursantibus despoliabantur (39), nisi ipsi præsentientes, pecuniam tutis locis abscondissent: ipsique insuper defraudato imperatore non parum sibi, quasi ab obviis C spoliati, retinebant: ac si quis cum quopiam 61 seniori studentium privatus exerceret controversias, seque data opportunitate ulcisceretur, fructus, boves, et oves pro pœna adversario auferbat. Senior postquam rem secus ire vidit atque speraverat, coactis qui per id tempus Constantinopoli visebantur episcopis (patriarcha enim Gerasimus morti concesserat ea ipsa nocte, qua nepos urbem deseruerat), exproptisque apud eos, quæ jure exproptenda ducebat, persuadet, ut anathema contorqueant in omnes (40), quique nunc a ne-

Τούτοις τοῖς λόγοις καὶ τῶν παρόντων συνεπιόντων συγκλητικῶν, ὁ βασιλεὺς τῆς μὲν πρὸς τὴν θίωξιν βουλῆς ἀπέστη, ὁμῶναι δ' ἐκέλευσε πάντας τοὺς ὑπ' αὐτὸν, ὡς οὐδαὶς ἂν ἔλοιτο τὰ Παλαιολόγου τοῦ Ἀνδρονίκου (οὐτῷ γὰρ προσετέτακτο μηκέτι βασιλεὺς κατονομάσειν), ἀλλὰ πολέμιον ἡγεῖσθαι ὡς τοῦ βασιλέως ἀπρεσθητότα. Οἱ ὄρκοι μὲν οὖν ἐτελοῦντο, ἡννοον δὲ πλέον οὐδέν. Οὐ μόνον γὰρ ἐκ Βυζαντίου καὶ τῆς συγκλήτου καὶ τῆς στρατιᾶς ὁσημέρα: πολλοὶ πρὸς τὴν νέον Ἀνδρόνικον ἠυτομόλου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν τε καὶ πόλεων τῶν ὑπεκῶων Ῥωμαίων συνέβηον κατὰ συστάσεις, ὡς ἐν ὀλίγῳ περὶ αὐτὸν στρατιῶν ἀξιόμαχον ἀθροισθῆναι. Ἐγένοντο μὲντοι πρὸς τὸν νεωτεριστὴν ἀρπαγαὶ καὶ φθοραὶ πραγμάτων οὐχὶ συχναί. Τοῦτε γὰρ πράττοντας τοὺς δημοσίους φόρους ἀπεστέρησαν τῶν ὄψεων οἱ προστυχόντες, εἰ μὴ που καὶ αὐτοὶ προκισθόμενοι, κατέκρυψαν ἐν ἀσφαλείᾳ καὶ αὐτοὶ δὲ πολλὰ ἑαυτοῖς περιεκοιήσαντο ἀποστέρησαντες βασιλεῖα, ὡς δὴθεν ἀφηρημένοι παρὰ τῶν προστυχόντων· καὶ εἰ τις πρὸς τινα τῶν τῷ προσδύτρω βασιλεῖ προσκειμένων, διαφορὰν ἔχων ἰδίῳ ἕνεκα ἐγκλημάτων, ἡμῶντο τοῦ καιροῦ συμμαχοῦντος, εἰς ἀρπαγὴν καρπῶν καὶ βοῶν καὶ προβάτων περιστῆσαντες τὴν ζῆλῶν. Ὁ δὲ προσδύτερος βασιλεὺς, ὡς ἐναντίως ἢ αὐτὸς προσεδόκα, τὰ πράγματα ἐχώρει, συναγαγὼν τοὺς ἐν τῇ Κωνσταντινου τότε διακρίθοντας ἀρχιερείας (ὁ πατριάρχης γὰρ Γεράσιμος ἐφθασε τελευτήσας ἐν ἡ νυκτὶ καὶ ὁ νέος βασιλεὺς ἐξῆλθε τοῦ Βυζαντίου), καὶ διαλεχθεὶς

## Jacobi Pontani notæ.

(36) Gregoras: *Passim sacrosanctum Evangelium in palatiis, in viis, in foris circumferri cernens, et populum sacramento adigi, ut et a junioris imperatoris societate recederent, et seniori arctioribus obedientiæ vinculis astringerentur.*

(37) Opes Romani imperii hoc tempore parum florentes fuerunt, tot et jam regnis, provinciis, urbibus, per Barbaros ereptis. Ex hac historia colligimus, habuisse adhuc imperatores Constantinopolitanos, quamvis non omnia integra, Thraciam, Macedoniam, Bithyniam occidentalem, Thessaliam, Atticam, Bœotiam, Acarnaniam, insulas Peloponnesum, Lemnum, Thasum, Chium, Lesbum, Principis, Tenedum, Maurium, Sanctum Andream. Passum est autem hoc quantumcunque imperium, in Thracia præsertim, incursions et latrocinia Barbarorum multorum plurima, Turcarum, Scytharum, Triballorum, Mœsorum, Albanorum. A Genucusibus item propter Chium et Galatam magna accepit incommoda.

(38) Στρατιῶν ἀξιόμαχον existimo reddi posse,

D *justum exercitum; is enim dignus est, qui cum alio exercitu congrediatur, quoniam viribus ei par videtur. Huic loco illustrando faciunt verba Gregoræ: Quæ cum ad hunc modum in urbe imperatrice gererentur, Andronicus junior libertate et immunitate in Thraciis pagis et urbibus pronuntiata, statim omnes ad quodvis paratos habuit; statim in armis fuerunt Thracæ omnes, pro juniore imperatore Christopolim usque senem imperatorem cupide invasuri.*

(39) Gregoras: *Ac primum passim in provincia vagantibus publicanis, et exactoribus inclementer excruciat, ereptam quam circumferebant pecuniam, nulla modestia inter se partiuntur.*

(40) Anathema enim, sen execratio est, quod ait χωρισμὸν ἀπὸ Θεοῦ ἐκφωνῆσαι, ad verbum separationem a Deo pronuntiare. In quos enim anathema torquetur, a Deo separantur, et Satanæ traduntur. Itaque definitio pro eo quod definitur posita est. Semper autem potius χωρισμὸν ἀπὸ Θεοῦ, quam vel

αὐτοῖς δ' ἐδόκει δίκαια εἶναι, παῖθει χωρισμὸν ἀπὸ  
 θεοῦ ἐκφωνῆσαι κατὰ παντὸς ἀνθρώπου τοῦ τε νῦν  
 ἐφ' ἔγγονα συνόντος, τοῦ τ' ἰσομένου. Ὡς δὲ μὴδὲ  
 τοῦτ' ἐπιχεῖν ἠδυνήθη τὰς τῶν ἀφισταμένων ὁρμάς,  
 δίσας ὁ πρεσβύτερος βασιλεὺς μὴ καὶ εἰς πέρας  
 ἀφικηται τὰ πρᾶγματα κακῶν, οὕτως ἐναντίας ἦ  
 αὐτὸς προσεδόκησε χωροῦντα, τὸν Φιλαδελφείας  
 θεώληπτον, καὶ τὸν τοῦ κοιτῶνος προκαθήμενον  
 Καλλικρηνίτην, πρέσβεις πρὸς τὸν ἔγγονον ἀποστεί-  
 λας, πρὸς ξυμβάσεις ἐχώρει, ἐπαγγελάμενος ὡς  
 ἔπερ ἂν ὁ ἔγγονος ἐθῆλοι, γράμμασι δηλώσας, αὐτὸς  
 ἂν εἰς πέρας ἀγάγοι. Οἱ μὲν οὖν πρέσβεις εἰς  
 Ἀδριανούπολιν ἰλθόντες, ἐπεὶ καὶ βασιλεὺς ὁ νέος  
 εὖχετο πρὸ τῆς πόλεως ἐπισκεπτόμενος τὴν στρατιάν,  
 προσήεσαν ὡς προσκυνήσοντας, καὶ τὰ τῆς πρεσβείας  
 ἀπαγγελοῦντες. Τὸ δὲ πλῆθος περιστάνας αὐτοῦς  
 γυμνοῖ τοῖς ξίφεσιν ὡς ἐπύθοντο ὑπὲρ εἰρήνης  
 ἀφιγμένων, ἐκέλευον ἀλλήλοις ἀποκτινύναι. Ὁ  
 μὲν οὖν Καλλικρηνίτης τῷ δέει ἀκασισηθεὶς τὴν  
 ψυχὴν, τοῦ ἱπποῦ τε ἀπεπήδησε, καὶ ἀμφοτέρας  
 περισχῶν τὸν βασιλεῶς πόδα, ἴστατο περιδεής, ὅσον  
 ὀπω νομίζων ἀποθανεῖσθαι. Ὁ Φιλαδελφείας δὲ  
 ὡσπερ δι' ἀψύχων τινῶν παριῶν, καὶ φόβων κενῶν  
 ἀκούων, ἀκατάπληκτος ἦν πρὸς πᾶν ὄτιοῦν. Ἰδὼν δὲ  
 τὸν Καλλικρηνίτην ὡσπερ ἀποταθηκῶτα τῷ δέει,  
 οὐ δέον, εἶπεν, ὧ θαυμάσιε, σὸ οὕτω κατὰ κράτος πρὸς  
 θῶν θάνατον καταπτηχέναι, μέλλοντα, εἰ μὴ νῦν, ἀλλ'  
 ἄν ὕστερόν ποτε ἀποθανεῖσθαι. Εἰ οὖν τούτο πᾶσα  
 ἀνάγκη, βέλτιον ὅτε καὶ πρόφασις τινας κέρδους, ἢ  
 ὅτε μὴ τούτου ἔ' ὄψω; ἔχοντος, πᾶσα πρῶτασις  
 εὐλογώτερά, ἢ ὑπὲρ εἰρήνης πρεσβεύοντας τελευ-  
 τῆσαι; Εἴτ' ἐπιστραφεὶς πρὸς τὸν μέγαν δομῆστικον  
 καὶ Συργιάννην καὶ πρωτοστράτορα (οὗτοι γὰρ αὐ-  
 τὸν περιέστησαν ὅπως μὴ τι περὶ αὐτὸν τολμηθῆ),  
 Εἰ μὲν ἔξεστιν ὑμῖν, ἔφη, τοῦς ἀνοήτους τουτουοὶ  
 καὶ θρασεῖς καταστέλλειν, πράττετε ἢ προσήκα· εἰ  
 δ' οὖν, οὗτοι γε δρώντων δ' προθυμοῦνται πάντως  
 οὐδὲν ἂν εἴη τῶν ἀβουλήτων θεῶν. Ἐπὶ τούτοις ὁ  
 ἀνὴρ ἐθαυμάζετο τῆς μεγαλοφυχίας ἔνεκα καὶ καρ-  
 τρίας πρὸς τὰ δεινά. Μέχρι μὲν οὖν τινος βοή τις  
 θοροδῶδης ἐξηχέτο διὰ τοῦ πλῆθους· εἶτα κατασταλ-

pote siui, quipue postea futuri sint. Sed cum ne  
 sic quidem desolentium impetus coerceretur, ti-  
 mens, ne, quoniam res tam contra expectatum  
 procederet, extrema pernicies sequeretur, Phila-  
 delphiæ episcopum Theoleptum (41), et Callicre-  
 niten sacri cubiculi procubitorem (42) legatos ad  
 nepotem mittit, pacificationem offert, facturumque  
 se, quod is litteris scriptis a se optaret, pollice-  
 tur. Igitur legati Adrianopolin veniunt: juniorem  
 imperatorem ante urbem copias recensentem  
 offendunt: eum adoraturi, et legationem exposi-  
 turi adeunt. Tum milites magna eos frequentia  
 districtis ensibus circumfundunt, atque ut de pace  
 adventasse audiant, ad illos contrucidandos inter  
 se hortantur. Itaque Callicreaites ex equo desi-  
 liens tremulus, et imperatoris genua complexus,  
 magno cum timore astat, jamjam se interfectum  
 iri arbitrat. At Philadelphiensis, ut si per ina-  
 nima transiret, et vanos quosdam strepitus exau-  
 diret, et ad omnia imperterritus manet, et Callicre-  
 niten metu prope exanimatum cernens: Heus tu,  
 inquit, non te horrore mortis tantopere perfundi  
 decet, cum, si non modo, aliquando quidem certe  
 moriturus sis. Si ergo mors est inevitabilis, præ-  
 stat utique mori, cum se commodi alicujus ostendit  
 occasio. Quod cum ita sit, quæ tandem conve-  
 nientior occasio, quam pro pace legationem obeun-  
 tem mori (43)? Dehinc ad magnam domesticum,  
 Syrgiannem, et prostratorem conversus (hi enim  
 proxime circumstant, ne quid ei noceretur): Si  
 vobis fas est, inquit, stolidos istos ac temerarios  
 reprimere, vestri officii munus implete; sin minus,  
 faciant quod facere gestiunt; invito Deo nihil  
 fiet. Tam sublimis, et ad quæque gravia tole-  
 randa promptus viri animus admirationem habuit.  
 Aliquandiu igitur multitudo clamore fremebat:  
 quo sedato, legatos seducens imperator, 62  
 cuius ergo venissent cognoscit, et per eosdem avo in  
 hanc sententiam respondet: Adversis casibus ce-  
 dere, et illiberale quidpiam aut agere, aut eloqui,  
 minorum angustorumque quorundam hominum:

Jacobi Pontani notæ.

ἀνάθεμα, vel ἀναθεματισμὸν nominare gaudet.  
 Vult enim significantius, et evidentius loqui, quod  
 Græci dicunt ἐμπατικώτερον, καὶ ἐναργέστερον.

(41) Elegans hujus Theolepti hymnus existat in  
 Græcorum Horologio, quem in appendicem Simeonis  
 theologi a nobis Latine conversum addidimus.  
 Est autem χατανωτικὸς, ad compunctionem perti-  
 nens, ex consideratione ultimi judicii.— Cur lega-  
 tos mitteret senex, causam refert Gregoras fuisse  
 multitudinem peditum, equitum, sagittariorum,  
 funditorum pene innumerabilem, Byzantium versus  
 proficiscentem, qui primo impetu urbem expugna-  
 tos se rebantur, seditione laborantem, populo  
 inter se discordante. De Theolepto autem principe  
 legationis ait: Vir non tantum omnibus virtutibus  
 ornatus, et reuerendus, sed et singulari prudentia  
 præditus. Porro Orestiadem, non Adrianopolim  
 legatos missos, et inter eos fuisse etiam Syrgiannis  
 matrem, quæ filium potissimum placaret (erat enim  
 in illo exercitu) eique persuaderet, ne ad mœnia  
 urbis accederet, et quæ sequuntur.

(42) Alius hic videtur a παρακοιμωμένω. Vesti-  
 tum ejus explicat Curopalata, dignitatem non  
 item.

(43) Hinc tam diserte et magnifice laudat Ser-  
 vium Sulpitium Cicero, ix Philipp., qui in legatione  
 ad Antonium obeunda, se pro republica devovit:  
 Quod si cuiquam justus honos habitus est in morte  
 legato, in nullo justior, quam in Servio Sulpitio re-  
 perietur. Ceteri qui in legatione mortem obierunt, ad  
 incertum vitæ periculum, sine ullo mortis metu pro-  
 fecti sunt; Servius Sulpitius cum aliqua perveniendi  
 ad M. Antonium spe profectus est, nulla revertendi.  
 Qui cum ita affectus esset, ut, si ad gravem valetudi-  
 nem labor vitæ accessisset, sibi ipse diffideret, non  
 recusavit, quominus vel in extremo spiritu, si quam  
 opem reipublicæ ferre posset, experiretur. Itaque non  
 illum vis hiemis, non nives, non longitudo itineris,  
 non asperitas viarum, non morbus ingravescens re-  
 tardavit; cumque jam ad congressum colloquiumque  
 ejus pervenisset, ad quem erat missus, in ipsa cura, et  
 meditatione obeundi munus sui excessit e vita, etc.



secunda fortuna intumescere, et nimium sapere, imperitorum et audacium : æquabilem vero in prosperis et adversis servare constantiam, fortiam atque prudentium sibi videri. Se neque cum apud ipsum causam diceret, timore aliquo affectum, simulataque veritate dixisse quæ dixerit : neque nunc, quando se tutum existimet, priorum aliena dicturum : sed rursus Deum testem appellare, nullius conscium esse, quæ sibi objecta sint criminum : neque tam immane ullum facinus admisisse, ut ira tam insanabili ejus serenitatem exasperare potuerit. Quare concordiam resarciri, paternamque benevolentiam restitui, optatum sibi et charum accidere. Verum quia in præsens adeo tumultuante milite, opportunum dici, aut agi nihil queat, ut ipsimet legati testaturi sint, se ejus voluntate jam perspecta, et animo suo in consilium adhibito, ea facturum, quæ ipsum quoque avum summa jucunditate compleant. His dicitis, legatos spe bona erectos Byzantium remittit. Qui ut seni exercitus universi alacritatem, et studium erga juniorem, in ipsos vero incitatum furorem, et insaniam narraverunt, vehementer illum conturbaverunt, moxque responso nepotis explicato, ad meliora speranda permoverunt. Porro in ipsa quoque urbe Byzantio partes junioris et augebantur mirifice, et corroborabantur eximie : senioris contra sensim minuebantur, et debilitabantur. Byzantii status rerum erat hujuscemodi.

αὐτῶν ὀρμὴν καὶ μανίαν ἀπηγγελοῦτες, οὐκ ὀλίγην ἐνεποίησαν παραχῆν. Ἐπὶ αὐθις καὶ τοὺς τοῦ νέου βασιλέως χρησάμενοι λόγοις, περισκεύασαν χρησιώτερα ἐλπίζειν. Ἐνθὺν μόντοι καὶ αὐτοῦ Βυζαντίου, τὰ μὲν τοῦ νέου βασιλέως ἠέξαντο σφέδρα καὶ ἰσχυρὸν προσελάμβανεν οὐ τοὺς μετρίαν· τὰ δὲ τοῦ προσκυθέντος ὑπέβητε τε κατὰ μικρὸν, καὶ ἀσθενέστερα ἀπέδεικνυτο. Ἄλλὰ τὰ μὲν κατὰ Βυζάντιον τοιαῦτα.

## CAPUT XX.

*Nepos in consilio de hesterno tumultu conqueritur : petitionem avi proponit, quam omnes uno ore respiciunt. Et quoniam avus facturum spondeat quæ nepos velit, velle debere, sibi imperio cedi, aut armis Byzantium invadendum. Concio dimittitur, et cum tribus amicis amplius deliberatur. Placeat seni dare spatium, quo se ad resistendum comparet, ne improviso opprimatur. Junior exercitui protectionem in occidentem persuadere nequit.*

Postera luce junior imperator primoribus universis, et ordinum ducibus convocatis, ubi de exercitu, et hesternis turbis, ut de re parum laudabili et decora querelam habuit (neque enim e malo boni quidpiam existere posse (44)), et se nunc quidem turbarum **63** illarum auctoribus ignoscere, tanquam nesciis, sibi talia displicere : si quid in posterum simile attentaverint, pro dignitate in eos animadversurum professus est, quo de consultandum esset, exposuit. Avus noster, inquit, pacem se amplexurum declaravit, pollicitus se, quod voluerimus, libenter præstiturum. Restat ut quisque vestrum dicat, quod futurum

Ὁ νέος δὲ βασιλεὺς εἰς τὴν ὑστεράσαν τοὺς ἐν τέλει πάντας καὶ τοὺς τῶν ταγμάτων ἡγεμόνας συγκαλεσάμενος, ἐπὶ δὲ καὶ τὴν στρατιάν καὶ τὴν χθὲς ἀταξίαν καταμεμφάμενος, ὡς οὐ καλῶς οἰεῖτο προσηκόντως γεγεννημένην (μηδὲ γὰρ ἐκ φαύλου ἀγαθόν τι δύνασθαι ἐκθῆναι), εἶτα ἐπειπὼν, ὡς νῦν μὲν ἂν συγγνοῆ τῶς αἰτίοις τῆς παραχῆς ὡς οὐκ εἰδῶσιν αὐτὸν ἀηδῶς ἔχοντα πρὸς τὰ τοιαῦτα· ἂν δ' αὐθις παρακλήσια τολμῶσι, δίκην ἐπιθήσει· πέπουσαν τοῖς ἀτακτοῦσιν· εἰς μέσους παρέθηκε τὴν βουλήν, φήσας, ὡς οἱ μὲν παρὰ βασιλέως τοῦ μου πάππου λόγοι καὶ ἡ ἀξίωσις, ὡς αὐτὸς τε ἀσπάζοιτο εἰσι (45), τὴν εἰρήνην, καὶ ἡμᾶς βούλοιο·

## Jacobi Pontani notæ.

(44) Sententia est hæc fortasse. Cum ita tumultuari miscereque omnia malum sit, non posse inde quippiam boni expectari : seu, nihil profuturum, cum mala non dent bona, nisi per accidens, ut loquuntur philosophi. Atque ita merito se illos reprehendere. Mala quidem certe facienda non sunt, ut inde bona eveniant. Effectus enim ex

causa mala commedari non solet.

(45) Hæc vox suo loco, ut videtur mota est, subjiciendaque est post ἡ ἀξίωσις, et ita totus locus legendus : ἀσπάζοιτο τὴν εἰρήνην. Καὶ τούτου χ. ἡ. μ. δ. β. αἰ., etc., repudiato illo, καὶ ἡμᾶς βούλοιο, quod per oscitantiam forsitan irrepit.

καὶ τοῦτου χάριν ἡμᾶς μὲν ἃ βουλοίμεθα αἰτεῖν, ἃ  
 ἐκείνους δὲ ἡδέως ἔχειν εἰς πέρας ἀγειν. Λοιπὸν τοί-  
 νων ἡμᾶς ἕκαστον ἃ ἂν οἴηται συνοίσειν λέγειν. Πρὸς  
 ταῦθ' ἅπαντες ὡσπερ ἀπὸ συνθήκης μία γενόμενοι  
 γλώσσα, μὴ δέχεσθαι ἔφασαν τὴν εἰρήνην, μηδὲ  
 βούλεσθαι ἄλλως βουλευέσθαι περὶ τοῦτου. Ἰδοὺ γάρ,  
 ὡς ἀκούομεν, βασιλεῦ, εἰς Ἰσχατον ἀφιγμένους κιν-  
 δύνου, καὶ μόγις Θεοῦ συναιρομένου τὸ ἀποθανεῖν  
 διαφυγῶν, τοῖς αὐτοῖς ἢ καὶ χεῖροσι κακοῖς περιπε-  
 σὶν φιλονεικεῖς. Δεόμεθα δὲ σου τοῦ τοιαῦτα λογι-  
 ζεσθαι ἀποτρέπεσθαι· ὁμως ἐπιπέτερ, ὡς σὺ φῆς, ὁ  
 ὡς πάππος εἶρηκε καὶ βασιλεὺς ὡς ὅπερ ἂν αὐτὸς  
 ἐθέλης αἰτεῖν ἐκείνους ἐκπληροῦν παρεσκευάσθαι,  
 τῆς βασιλείας λέγομεν ἀποστάνα, καθ' ἑαυτὸν ὅποι  
 βούλοιο διάγειν· σὲ δ' ἔῃν τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν  
 ἰδοῖν· ἂν δὲ μὴ βούλοιο, πρὸς Βυζάντιον ἰτέον  
 ἐπ' αὐτόν. Οἰόμεθα γὰρ οὐδὲ μέχρι τειχῶν περιμε-  
 νεῖν ἡμᾶς τοὺς Βυζαντίους· ἀλλ' ἔτι κορβωτέρω  
 ὄντων, εἰς ὑπάντησίν τε σὴν ἐξελεῖν, καὶ τὴν πό-  
 λιν ἂν παραδοῦναι. Εἰ μὲν οὖν οἷσπερ βουλευόμεθα  
 πειθῆ καὶ αὐτὸς, ὡ βασιλεῦ, μηκέτι μέλλωμεν, ἀλλ'  
 ἔργου ἐχώμεθα ἤδη. Εἰ δ' ἄλλως αὐτὸς βεβούλευσαι,  
 ἀλλ' ἡμῖν γε φανερώς φράσον ὅπως ἕκαστος ὡς ἂν  
 οἴος τε ἢ διασώζῃ ἑαυτόν. Τούτων οὕτως ἀπὸ πάν-  
 των ὡσπερ ἀπὸ μιᾶς εἰρημένων γλώττης, πολλὴν  
 ὄρων ἀκαιρίαν ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ μεταπειθεῖν ἐπι-  
 χεῖρειν (ἢ τε γὰρ στρατιᾶ ἀκάθεκτοι ταῖς ὀρμαῖς  
 ἦσαν, καὶ μάλιστα οἱ ἐκ Γερμανῶν μισθοφόροι Λα-  
 τῖνοι, ἐν οἷς ἦσαν καὶ τινες τῶν εὐπατριδῶν παρ'  
 αὐτοῖς, αὐτὸς τε ἀθήτως ἔτι εἶχε πρὸς ἅπαντας, πλην  
 ὀλίγων τινῶν, καὶ οὐκ ἦν ἐκ τοῦ ῥήστος πρὸς ἀγνω-  
 τας διαλέγεσθαι, ὡσπερ ἦν χρῆσιμον τῷ καιρῷ),  
 πολλὰς τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας αὐτοῖς χάριτας ὁμολο-  
 γήσας, καὶ δεῖν εἶναι εἰπὼν πλείονι διασκέψει δοῦ-  
 ναι τὸ πρᾶγμα, καὶ μὴ ἐφ' οὕτω μεγάλῃν πρᾶ-  
 ξιν ἀπερισκέπτως χωρεῖν (οὐ γὰρ περὶ μικρῶν  
 τιῶν βουλευόμεθα, ἀλλὰ περὶ τοῦ σύμπαντος  
 σχεδόν), διέλυσε τὸν σύλλογον, εἰς τὴν ὑστεραίαν  
 τὸ πέρας τῆς βουλῆς ἐξαρτήσας. Τούτων δὲ διαλυ-  
 θέντων, ἅμα τοῖς τρισὶ πάλιν ὁ βασιλεὺς ἐβουλεύετο  
 περὶ τῶν προκειμένων, ἃ συμφέρειν ἕκαστος οἴεται  
 καλεῖσθαι εἰπεῖν. Εἶπεν οὖν πρῶτος ὁ Συργιάννης·  
 Ἡμεῖς ἃ καὶ πρότερον ἐβουλεύσάμεθα, βασιλεῦ,  
 ὄντες ἐν Βυζαντίῳ, οὐκ ἴδια τε ἐχθραίνοντες ἐφθεγ-  
 ξάμεθα τῷ σῷ πάππῳ καὶ βασιλεῖ, οὐδὲ περὶ πλεί-  
 στου τὸ κακῶς αὐτὸν ποιοῦμενοι παθεῖν, ἀλλὰ τῆς  
 σῆς κηδόμενοι σωτηρίας, ἀναγκαίως ἐπαρθέμεθα  
 πρὸς τοῦτο· ἢ γὰρ τοῦ ἐνὸς εὐδοκίμησις, τοῦ ἐτέρου  
 εἶναι φαίνεται καταστροφή· ὁ δὲ καὶ νυνὶ συμβαί-  
 νει. Τῆς γὰρ στρατιᾶς ἀπάσης ἐπ' αὐτὸν ἵνα προ-  
 θυραυμένης, (ἔχονται δὲ ὄρθων λογισμῶν, καὶ οὐκ  
 ἔστιν οὐδένα νοῦν ἔχοντα ἀντεπιεῖν,) εἴ τι καὶ περὶ  
 ἐκείνους συμβαίῃ τῶν δυσχερῶν, οὐχ ἡμῶν τῶν  
 ἠναγκασμένων, ἀλλ' ἐκείνων ἂν εἴη τῶν εἰς τὴν

et republica senserit. Sic omnes velut ex composito,  
 et uno ore clamare, neque accipere se pacem,  
 neque super hoc negotio consuli velle. Ecce enim  
 tu, imperator, in extremum, ut fama est, devolutus  
 discrimen, et via morti, Deo opitulante, elapsus,  
 in eadem et deteriora mala te precipitare conten-  
 dis. Quare rogamus, ut cogitationem istam a tua  
 mente repudies. Verumtamen quoniam avus, ut  
 autumas, prestare paratus est quod tibi petere  
 placuerit, censemus, uti se abdicet, et ubi loco-  
 rum voluerit, sibi vivat: tu Romanum imperium  
 capessas. Si detrectaverit, Byzantium adversus  
 illum infestis signis procedendum. Et arbitramur  
 Byzantinos usque ad muros adventum nostrum  
 haud exspectaturos: sed procul adhuc distantibus  
 occursuros, urbemque dedituros. Si itaque nostro  
 consilio flecteris, ne differamus, sed ad opus vel  
 jam aggrediamur. Sin alia tibi mens, aperte enun-  
 tia, ut quisque nostrum quomodo poterit salutis  
 sue provideat. His ita ab omnibus tanquam una  
 lingua dictis, perspicuus imperator, valde intem-  
 pestivum esse, aliorum eos conari deducere (co-  
 hiberi enim militum furor non poterat, precipue  
 conductitiorum Latinorum e Germania, in quibus  
 erant quidam domi nobiles: et ipse, paucis exce-  
 ptis, omnium adhuc erat insolens, nec dabatur,  
 quemadmodum tenipus postulabat, Græcæ linguæ  
 ignaros alloqui) amplis de benevola erga se eorum  
 voluntate gratiis actis, et rem accuratius conside-  
 randam, nec ad tanti momenti negotium inconsulto  
 accedendum (siquidem non de nugis, sed de  
 summa rerum propemodum agatur) præfatus, in  
 diem alterum rejecta sententia concilium dimisit.  
 Quo dimisso, cum tribus illis rursus consilii capi-  
 endi delibere; et præcipit, ut quod expedire  
 videatur, ne taceant. Primus Syrgiannes sic ince-  
 pit: Quæ jam ante Byzantii in congressu diximus,  
 non privato aliquo in avum tuum odio, neque  
 quod in maximo lucro ejus calamitatem ponere-  
 mus, locuti sumus; sed quia de salute, et incolumi-  
 tate tua solliciti eramus, 64 eo necessario de-  
 veniebamus: unius enim claritas et illustratio,  
 alterius videtur eversio (46): quod et nunc uau-  
 venit. Quod enim exercitus universus ejus op-  
 pugnandi desiderio fervet, æquum desiderat, nec  
 eum quisquam prudens reprehendet: et si quid  
 odiosum, atque grave illi contigerit, non id nostra  
 qui cogimur, sed illorum qui cogunt, culpa conti-  
 gerit. Proinde quia communiter omnibus ea visa  
 sunt conducere, et nos eorum consilium vituperare  
 nullo modo possumus; quæ universis probantur,  
 ad rem conferenda sunt. In hanc sententiam pal-  
 libus ivit etiam protostrator. Cumque addidisset  
 magnus domesticus, non se intelligentia omnes

#### Jacobi Pontani notæ.

(46) Quod genis potentiam, et auctoritatem hostis tui videbamus, salutis tue timebamus, et idcirco dabamus illius vel constringendi, vel occidendi, vel etiam fugiendi consilia. Nunc vicissim tua potentia

fit illius imbecillitas, tua gloria illius contemptus; idque jure optimo, quia ipse te ad hæc coegit. Hanc istorum, et mox sequentium verborum sententiam esse judico.

vincere, ut ipse solus communi iudicio adversaretur, surrexerunt. Ubi plerumque noctis processit, imperator cum magno domestico solo iisdem de rebus deliberationem habet. Statuunt ambo, non male cogitare milites. Quod enim molitio novitatis jam quasi magnum incendium clare luceret, omnes a fama suspensi, mutationem domini, tametsi temere appetebant. Verumtamen expeditionem hanc avo perniciem allaturam, quando ad nepotem omnes statim se applicaturi sint. Quod, qua ratione impediretur, illis circumspicientibus, et multa secum varie agitantibus, Thessalonicam potius eundem est visum, ut intermisso tempore senex paulatim firmatis opibus, adversariis obsistere posset, nec de improviso opprēssus Interiret. Hac sententia comprobata, quieti corpora mandaverunt. Die sequenti nobilibus, ducibusque omnibus congregatis (47), præsensibus item Latinis, quorum ante mentionem fecimus, quæsitum est ab imperatore, ecquid præter ea quæ heri voluissent novi quippiam aliquis commentatus fuisset. Nam cum decretum nihil fuerit, et omnes eadem cogitatio occupatos tenuerit, verisimile fieri, meditando præterea quempiam aliquid invenisse. Magno autem stratopedarcha Palæologo dicente, nec sibi reputanti aliud occurrisse, nec ab alio novum aliquid audivisse, et caballario (48) tanquam ex persona Latinorum affirmante, die hesternio dictis nihil esse neque verum magis, neque magis necessarium, cæterisque ordine omnibus eadem asseverantibus, et expeditionem in Byzantium festinantibus, quod simul apparuissent, deditum iri aiebant: et postremo in preces, ut eo sibi liceret ire, desinentibus, imperator paulum moratus: At mihi, inquit, Salomonis illud præclare scriptum videtur, salutem esse. **65** ubi multa sunt consilia (49). Et cum sæpius, ac multum super iisdem rebus consultaverim, aliquid præter hactenus dicta amplius inveni quod in medium afferendum existimavi, ut a vobis quantum valeat, ponderetur. Postquam Adrianopolin veni, et cives cuncti benevole me acceperunt, et reliqua Thraciæ oppida universa usque Christopolin, in fidem, auctoritatemque nostram sese contulerunt: quod et manipuli militares in vicis habitantes fecerunt, quibus gratuito

A ἀνάγκην συναλασαντων. Τσιγαροῦν ἐπαὶ κοινῇ πᾶσι τὰ αὐτὰ ἔδοξε λυσιτελεῖν, ἡμῶς τε οὐδεμίαν τοῖς βεβουλευμένοις μέμψιν ἔχονεν ἐπιφέρειν, τὰ κοινῇ δοκοῦντα πράττειν ἀνάγκη. Τούτοις συνεῖπα καὶ ὁ πρωτοστράτωρ. Τοῦ μεγάλου τε δομοστικού μὴ συνετώτερον ἑαυτὸν εἶναι νομίζειν τῶν ἄλλων ἀπάντων εἰπόντος, ὥστε τοῖς κοινῇ δοκοῦσιν αὐτὸν μόνον ἐναντιᾶ λέγειν, ἀνέστησαν. Βαθείας δὲ νυκτὸς τὸν μέγαν δομοστικὸν ὁ βασιλεὺς μόνον παραλαβὼν, καὶ αὐθις ἐβουλεύετο περὶ τῶν αὐτῶν ἔδοκει δὲ καὶ αὐτοῖς ὀρθῶν μὲν ἔχουσιν τὴν στρατιὰν λογισμῶν. Τοῦ νεώτεριστοῦ γὰρ ἦδη λαμπρῶς ἐξαφθέντος, πάντες ἦσαν μετέωροι πρὸς τὰς φήμας καὶ μεταβολῆς ἀτόπως ἦσαν. Κίνδυνον μέντοι τὸν ἴσχυον τὴν εἰς Βυζάντιον αὐτῶν ἀφιξίν φέροιεν τῷ βασιλεῖ ὡς πάντων εὐθὺς τῷ νέῳ προσθησομένων. Ὁ δὲ καὶ σκοποῦμενοις αὐτοῖς ὅπως ἂν μὴ γίνηται, καὶ πολλὰς ἐλλείψεις λογισμῶν διαλυθῶσιν, ἔδοκει βέλτιστον εἶναι πρὸς Θεσσαλονικὴν μᾶλλον ἔλθειν, ὡς ἂν ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ τὰ κατ' αὐτὸν κατὰ σχολὴν εὐ διαθέμενος ὁ βασιλεὺς, πρὸς τὸν πόλεμον ἀντίσχη καὶ μὴ ἀπόληται ἐπιχειρούμενος ἐκ τοῦ αἰφνιδίου. Ταύτην δὲ κυρώσαντας τὴν βουλὴν, ἐτρέποντο εἰς ὕπνον. Τῆς δὲ ἐπιγενομένης ἡμέρας, τῶν τε ἐν τέλει πάντων καὶ τῶν τῆς συγκλήτου συνελθόντων, κείροντων καὶ τῶν εἰρημένων Λατίνων, εἰ τι καινότερον τῶν χθὲς βεβουλευμένων ἐξεύρηται τι, ὁ βασιλεὺς ἐπυνθάνετο κοινῇ. Ἀτελοῦς γὰρ τοῦ βουλευματος καταλειφθέντος, καὶ ὅμων πάντων περὶ αὐτὸ ἠσυχολημένων, εἰκόσ τινα καὶ προσπεινοῦσαι τι πλέον. Παλαιολόγου δὲ τοῦ μεγάλου στρατοπεδάρχου μὴτ' αὐτὸν τι προσπεινενοῦσθαι πλέον, μὴτ' ἄλλου ἀκηχοῦναι φαιμένου, καὶ καθάλλαιρου φραμπέριν τεμπινιδλ, ὡς ἐκ προσώπου τῶν Λατίνων μηδαμῶς εἶναι τῶν χθὲς εἰρημένων μὴτ' ἀληθέστερα, μὴτ' ἀνάγκαιότερα εἰπόντος, καὶ τῶν ἄλλων ἐξῆς ἀπάντων τοῖς εἰρημένοις ἐπιψηφισαμένων, καὶ τῆν εἰς Βυζάντιον ἀφιξίν ἐπιστευδόντων, ὡς ἄμα τῷ φανῆναι προσχωρήσον, καὶ τέλος εἰς ἑκτετακίαν ὅπερ τοῦ ταῦτα πράττειν καταληξάντων, ὁ βασιλεὺς μικρὸν ἐπισχῶν, Ἄλλ' ἔμοιγε, εἶπε, τὸ Σολομώντειον καλῶς εἰρησθαι δοκοῦν, τὸ εἶναι σωτηρίαν ἐν πολλῇ βουλῇ, καὶ πολλὰ πολλάκις περὶ τῶν αὐτῶν βουλευσαμένων, ἐξεύρηται τι καὶ τῶν εἰρημένων πλέον, ὁ δὲ καὶ δεῖν ἔδοξεν εἰς μέσον θεῖναι, ὡς ἂν,

#### Jacobi Pontani notæ.

(47) Quos supra, initio capituli τοὺς τῶν ταγμάτων ὑγεμόνας, eos hic τοὺς τῆς συγκλήτου appellat. Scire igitur licet, συγκλήτων et συγκλητικούς late usurpari a nostro auctore, ut supra ad caput quintum docui. Sicut et ἐν τέλει apud eum idem sæpe valet quod εὐγενεῖς, ἐπιφανέστεροι, ἀριστοί. Quare nec illud semper Latine est senatus, civicus inquam; nec hoc sæper habet notionem magistratus, sed sæpe primores, proceres, optimates, et nobilitatem significat. Interdum cum τῷ συγκλητικῷ confunditur.

(48) Hujus Caballarii nomen Græce sic positum est φραμπέριντε τεμπινιδλ. Quid hoc monstri? Tu conjice, si vis. Sunt et alia propria mirabiliter corrupta in hac historia, quod tamen non semper vitio librorum attribuendum. — Ex Græco forsan ita

queat restitui quod hic videtur corruptum seu confusum; et equite fratre Petro de Pignolo, nam ista vox καθάλλαιρος, ut in C. Florentino observavi, significat equitem honorarii aut pii ordinis. Græca autem sic divido; φρα id est Italice frater, (dicunt et frate) Μπέριν, id est Petrus, nam Græci inferiores μ litteram plerumque in propriis præponunt litteræ π; quod viris doctis Meursio et Gretsero observatum. Istud autem Μπέριν, a Perrino defluxit, quo et familiaris aliquot honoratioribus Galliarum nostrarum usæ sunt; vrb̄, id est de, nam vt litteræ valent δ, ut in ντάμα, pro δάμα. Πινιδλ, Piniolo; familiam quærant quibus otium est. Hæc nobis monuisse sufficit.

(49) Proverb. 11. Trahit hoc noster etiam ad unum, qui sæpius de iisdem rebus secum consultat.

ει καλῶς ἔχει, δοκιμασθῆ. Ἐμοὶ πρὸς τὴν Ἀδρια-  
 νου τήνδε πόλιν ἀφιγμένῳ, αὐτοὶ τε πολλὴν ἐπε-  
 δεῖξαντο τὴν εὐνοίαν κοινή πάντας περὶ ἐμῆ, καὶ αἱ  
 ἄλλαι πᾶσαι κατὰ τὴν Θράκην ἔχρη Χριστουπόλεως  
 προσεχώρησαν πόλεις. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὅσων ἦν  
 στρατιωτικῶν ἐν ταῖς Θρακικαῖς κώμαις καθιδρυ-  
 μένων· οἷς καὶ πολλὴν ὄφειλεν τὴν χάριν ὁμολογῶ  
 ὡς ἀγαθοῖς περὶ ἐμῆ προῖκα γεγενημένοις. Αἱ  
 μίνοι κατωτέρῳ Χριστουπόλεως πολλαὶ καὶ περι-  
 φανεῖς οὖσαι πόλεις ἔχρη καὶ Ἀκαρνανίας καὶ Δαλ-  
 ματίας ὑπήκοοι Ῥωμαίοις, καὶ στρατιῶν οὐκ εὐκα-  
 ταφρόνητον ἔχουσαι καὶ στρατηγούς πολλούς τε καὶ  
 ἀγαθοὺς, οὐδεμία προσεχώρησεν ἡμῖν. Ὅπερ ἐμῆ  
 ταραχῆς ἐνέπλησεν, οὐκ ἀπαντήσαν κατὰ γνώμην,  
 οὐδ' εἶναι νομίζω λυσιτελεῖς ὡς οὐδενῶν καταφρονῆ-  
 σαι, ἀλλὰ περὶ πλείστον ποιήσασθαι καὶ τὴν ἐκεί-  
 νων συμμαχίαν καὶ κοινωσίαν. Τοῦτου χάριν ἀναγ-  
 καλον εἶναι μοι δοκεῖ τὴν πρὸς ἐκεῖνα φέρουσαν  
 πρῶτον εἰσεῖσθαι. Προσχωρησάντων δὲ ἐκεῖνων, πρὸς  
 τὴν Κωνσταντινίου βασιλεύουσα θάρρουντες, οὐδ'  
 ἔπιση πολεμίους καταλιπόντες, καὶ διπλάσι τὴν  
 δύναμιν προσκτησάμενοι. Βασιλεὺς μὲν οὖν τοιαῦτα  
 εἶπε, τὴν πρὸς τὴν ἰσπερὶν εἰσεῖσθαι πείθειν ἐπι-  
 χειρῶν. Οἱ δ' αὖθις τῶν προτέρων ἐχόμενοι λογισμῶν, πρὸς  
 Βυζάντιον ἔλεγον ἀπιέναι δεῖν καὶ  
 ἔλλοσε μηδαμῆ, ὡς οὐδὲν ἔν ἐργον αὐτὸ κατασχεῖν, καὶ  
 μὴ παρατελεῖν τὸν πόλεμον, ἀλλὰ συναρῆναι.

## CAPUT XXI.

*Magnus domesticus quoque, oppugnationem Byzantii dissuadens, ad occidentalem expeditionem hortatur. Quare uterque simulaverit, in extremo capite causa disseritur. Exercitus se ex parte aliqua pariturum, sed ingratum, ostendit. Permittuntur ire Constantinopolim. Occulte mittitur epistola purgatoria ad avum a nepote, qua etiam monet, uti se communiat.*

Ἐν τούτοις τοῦ μεγάλου δομεστίκου φεγγαγομένου  
 μὲν, Σὺ δ', ἔφασαν, ἀνθ' ὅτου μὴ καὶ αὐτὸς περὶ  
 τῶν καρῶντων γνώμην εἰσάγεις, ἀλλ' οὕτως ὡς και-  
 νῶ μηδενὸς γινομένου σιωπῆν ἀσκεῖς; Ὅτι γέ,  
 εἶπεν, οὐ βουλευομένους, ἀλλὰ τὴν βουλήν ἐπικυ-  
 ρούντας ὀρώ. Εἰ γὰρ ἐβουλεύεσθε, τάχ' ἂν τι καὶ αὐ-  
 τὸς εἶπον τῶν συμφερόντων. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐπέπερ  
 ἐπύθεσθε, ἃ νομίζω συμφέροντα ἔρω. Καὶ πρῶτον  
 μὲν ἐπεισὶ μοι θαυμάζειν ὅθεν οὕτω πεπελάκατε ταυ-  
 τοὺς σὺν οὐδενὶ πόνῳ καταλήψεσθαι τὴν Κωνσταν-  
 τίνου μόνον ὀφθέντες. Εἰ μὲν γὰρ τι πλέον ἴσται ἢ  
 ἐπύθεσθε ὦν καὶ αὐτὸς ἐπίσταμαι, ὃ τί ποτ' ἂν εἴη  
 μαθεῖν ἐβουλόμην. Εἰ δ' οὐδὲν, τάναντία παντάπα-  
 σιν ἐμοὶ φρονεῖτε. Ἐγὼ γὰρ πόλιν οὕτω μεγάλην  
 καὶ πολυάνθρωπον, καὶ χρήμασι καὶ ὄπλοις καὶ  
 στρατιώταις δυνατωτάτην, καὶ βασιλέα ἔχουσαν ἐγ-  
 χαθεστώτα οὕτω μὲν συνετὸν, ἐπὶ τοσοῦτοις δ' ἄρ-  
 ξαντα χρόνοις, καὶ πολλὸν ἔχοντα περὶ αὐτὴν εὐνοί-  
 κῳ διαχειμένῳ, καὶ χρήμασιν ἐβρωμένῳ, οἷς αὐτῷ  
 πείσει προσέχειν τὴν στρατιάν, οὐ τῶν βῆστων,  
 ἀλλὰ τῶν δυσκολωτάτων εἶναι νομίζω κατασχεῖν.  
 Καὶ χωρὶς δὲ τούτων, τῶν παλαιῶν τις Ἑλλήνων  
 σοφὸς μὴ τὰ τοιαῦτα βραδίως ἐλπίζειν πείθει, πολλὰ  
 τὰ μεταξὺ χειλέων καὶ κύλικος εἶναι εἰπών· Ἔστι  
 δὲ τις καὶ στρατηγὸς νόμος, ἐπίσης ταῖς εὐτυχίαις

A mihi commodantibus, magnum a me beneficium  
 deberi confiteor. Sed quæ infra Christopolin  
 usque ad Acarnaniam et Dalmatiam sunt, urbes  
 complurès et florentes, Romanis subjectæ, in qui-  
 bus cohortes minime asperandæ, cum multis  
 strenuisque ducibus, earum nulla hactenus dedi-  
 tionem nobis fecit. Quod quia secus accidit, quam  
 cupiebam, mihi magnopere molestum est. Nec  
 fructuosum fore credo, illas ut imbelles et abje-  
 ctas despiciere; sed societatem et communionem  
 illarum æstimandam maximi. Quare meo iudicio  
 ante omnia iter, eo intendamus necesse est. Ubi  
 se illæ nobiscum junxerint, tum denique neque  
 hoste jam a tergo relicto, et viribus altero tanto  
 auctis, ad Constantinopolin oppugnandam sidenter  
 accedemus. Hactenus imperator, profectionem illis  
 in Occidentem persuadere laborans videlicet. Ast  
 illi in sententia pristina perseverantes, Byzantium,  
 alio nusquam iter conferendum dicere, quod eo  
 potiri nihil sit negotiū, bellumque contrahere po-  
 tius quam producere oportere.

B  
 εἶπε, τὴν πρὸς τὴν ἰσπερὶν εἰσεῖσθαι πείθειν ἐπι-  
 χειρῶν. Οἱ δ' αὖθις τῶν προτέρων ἐχόμενοι λογισμῶν, πρὸς  
 Βυζάντιον ἔλεγον ἀπιέναι δεῖν καὶ  
 ἔλλοσε μηδαμῆ, ὡς οὐδὲν ἔν ἐργον αὐτὸ κατασχεῖν, καὶ  
 μὴ παρατελεῖν τὸν πόλεμον, ἀλλὰ συναρῆναι.

## CAPUT XXI.

*Magnus domesticus quoque, oppugnationem Byzantii dissuadens, ad occidentalem expeditionem hortatur. Quare uterque simulaverit, in extremo capite causa disseritur. Exercitus se ex parte aliqua pariturum, sed ingratum, ostendit. Permittuntur ire Constantinopolim. Occulte mittitur epistola purgatoria ad avum a nepote, qua etiam monet, uti se communiat.*

C Inter hæc tacente magno domestico, Quid tu,  
 inquit, cur non etiam profers, de proposita re  
 quid sentias? cur, quasi nihil agatur novi, ita si-  
 les? Quod vos, occurrit ille, non consilia agitantés,  
 sed consulta jam rata facientes video. Etenim si  
 consultaretis, forsitan ego quoque utile quiddam  
 in medium protulisset. Nihilominus quia sciscita-  
 mini, non celabo, quæ conductura decerno.  
 Principio miror, unde in eam opinionem veneritis,  
 labore nullo, sed conspectu solo Constanti-  
 nopolin esse capturos. Nam si vos amplius ali-  
 quid nostis, auditioneve accepistis, quam ego  
 scio, quid illud tandem sit, nosse velim. Sin nihil,  
 tum vos longissime ab opinione mea disceditis.  
 Ego siquidem civitatem adeo amplam et frequen-  
 tem, pecuniis, armis, militibus potentissimam,  
 imperatorem sinu suo continentem, eumque tam  
 prudentem, tot annis imperitantem, multorum  
 benevolentia septum, pecunia abundantem, qua  
 exercitum sibi obligabit, occupare, multo difficil-  
 limum esse constituo. Præterea e veteribus Græcis  
 vir sapiens (50) monet, ne hujusmodi temere  
 speremus; ait enim, multa cadere inter calicem  
 supremaque labra. Est autem et ducum lex, com-  
 moda paribus exæquare incommodis (51): illeque

## Jacobi Pontani notæ.

(50) Quis sit ille vir sapiens, me latet. Refertur a Gellio hoc adagium his verbis:

Πολλά μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χελέος ἄκρου.  
 Multa cadunt inter calicem supremaque labra.

ΠΑΤΡΟΛ. GR. CIIII.

Quo monemur, vix etiam iis credendum quæ vide-  
 mus, et manibus tenemus; usque adeo futura in-  
 certa esse. Simile, inter os et offam. Vide Chiliasten.

(51) Sensus est, ni fallor: debere duces paratos

habendus optimus, qui aut voti compos vincit, aut voto frustratus, quæ tenet, non amittit. Animadvertite igitur, si Constantinopolin moverimus, eaque potiri nequiverimus, in quot nos difficultates induemus. Illico enim oportebit, stantes a seniore imperatore nobis obsidionem solventibus spiritus sumere, et spe victoriæ elatos, recedentes cupidius invadere, cum ipsi nosmet de consilio male capto accusabimus. Habentes autem utrinque hostem (ex urbibus quippe Romanis in Oriente, et ex ipso Byzantio comparari exercitus nostro nihilo inferior potest, et ex Occidente alius æque similis) nos in medio conclusi aut interibimus, ex utraque parte non valentes resistere, aut hostibus hinc et inde incumbentibus, sociis autem metu interitus nostri deficientibus (52), pessima clade multati evademus. Adde quod armis et sumptu egebimus: illis, ut desertores oppugnemus: hoc, ut in fide manentibus, ne ipsi quoque desciscant, præsidia imponamus. Hæc in quantas angustias nos conjectura sint, intelligendum est. Illud insuper mecum revolvi, et Triballorum principem, et Mæsorum regem Sphenthisthlabum imperatoris avi alterum generum, alterum progenerum, privatas cum eo simulatas modo exercere. Quod si propter bellum istuc composita lite, ad se adjuvandum illos invitaverit, hostes eos in primis formidabiles patiemur. Ista et alia intolerabiliora mala nobis exorientur, nisi, quemadmodum vos futurum dicitis, urbem primo statim impetu (53) capiamus. At vero si ad Occidentem nos convertamus, primum nihil velabit, quominus brevi totum in potestatem redigamus: 67 occidentales enim suo ingenio ad defectionem propendent, et ut rebus novis gaudentes, non difficulter juniori imperatori sese tradent. Urbium vero præfecti, unusquisque a civibus suis coacti, incertosque cæsus metuentes, nec liquido scientes, utrius futu- rum sit imperium, qui in præsens potentior videbitur, et ipsis institerit, ei urbes addicent. Neque hic consistetur: sed imperator præterea partim argento, partim honoribus, partim aliis congiariis ad se transeuntes remunerans, etiam prius a se alienos alliciet. Deinde quoque finitimarum gentium principes, quos diximus, aut præ ignavia resistere nobis, ut bello potentibus, non audebunt, aut arma consociantes, nobis opitulabuntur. Sic enim Barbarorum est ingenium: quo adversarium ad se ulciscendum prævalentiorē vident,

#### Jacobi Pontani notæ.

esse, ut æqualiter secundam et adversam fortunam ferant. Propemodum huc valet illud notum: *Qui alteri exitium struit, eum seire oportet, sibi quoque paratum pestem, ut participet, parem.*

(52) Vox ἐπιτι, quemadmodum ἐ' ἐπιτίξαν ponitur in vitio quoque, pro metu scilicet ac timore, ut Latinis sperare. Est autem sensus ambiguus. Utrum quia ipsi formident nos interituros; an quia nos formidemus, nos interituros? Ego priorem secutus sum. Quomodo enim auxilia perseverent,

καὶ τὰς δυσπραγίας μετρεῖν, καὶ οὗτος ἀριστος στρατηγῶν. ἕστις ἐπιτυχάνων νικᾷ, ἢ ἀπότυχάνων οὐκ ἀποβάλλει τὰ βυτα. Σκέψασθε δὴ, εἰ γε νῦν ἐπιστρατεύσαντες τῇ Κωνσταντίνου οὐχ οἶοί τε γινώμεθα εἶναι, ὅποσα συμβήσεται τὰ δυσχερῆ. Εὐθὺς μὲν γὰρ ἀνάγκη τοὺς τῷ πρεσβυτέρῳ βασιλεῖ προκειμένους ἡμῶν ἀπράκτων ἐκινεθόντων, ἀναθαρσῆσαι τε καὶ εἰς ἐλπίδα τοῦ νικήσειν γενομένου, προθυμότερον ἂν ἡμῖν ἐπιλθεῖν, ὅπερ αὐτοὶ εὐατοῖς ἡμεῖς ἂν φανεῖμεν αἰτιώτατο βουλευσάμενοι κακῶς. Ἐχοντας δὲ ἐκατέρωθεν τοὺς πολεμίους (ἐκ τε γὰρ τῶν κατὰ τὴν ἑω τοῖς Ῥωμαίοις ὀπηκίων πόλεων, καὶ αὐτοῦ Βυζαντίου, δυνατὸν ἀξιόμαχόν ἡμῖν ἀθροισθῆναι στρατιὰν καὶ ἐκ τῆς ἐσπέρας ἐτέραν ὁμοίαν), αὐτοὶ ἐναπειλημμένοι μέσοι, ἢ διαφθαρησόμεθα μὴ δυνάμενοι ἀντέχειν πρὸς ἀμφίβολον τὸν πόλεμον, ἢ κακῶς ἀπαλλάξομεν. τῶν μὲν πολεμίων ἐκατέρωθεν ἐπικειμένων, τῶν προσχωρησάντων δὲ ἀφισταμένων, διὰ τὸ ἐν ἐλπίσιν ἡμᾶς εἶναι διαφθαρησέσθαι. Καὶ προσέτι τοῦτοις, ἔκλων δεησόμεθα καὶ χρημάτων· τοῖς μὲν ἤδη ἀφεστῶσι πολεμοῦντες, τοῖς δ' ἐτι μένουσι φρουράς ἐγκαθιστάντες, ὅπως μὴ ἀποστῶσιν. Ἄ ἐς ὅσας ἀνάγκας ἡμᾶς καταστήσει, συνορᾶν χρὴ· ἐτι δὲ κάκεινο ἐνεθυμήθην, ὡς ὁ τε τῶν Τριβαλῶν ἡγεμῶν, καὶ ὁ τῶν Μυσῶν βασιλεὺς Σφεντισθλάθος, κηδεσται βασιλέως ὄντες, νῦν μὲν διαφέρονται πρὸς αὐτὸν ἰδίῳν τινῶν ἕνεκα αἰτιῶν· ἂν δὲ διὰ τὸν πρὸς ἡμᾶς πόλεμον διαλύσεται πρὸς αὐτοὺς καὶ κελεύσῃ βοηθεῖν, πολεμῖος αὐτοῖς χρῆσόμεθα φοβερωτάτοις. Τοιαῦτα μὲν καὶ ἕτερα δυσχερέστερα ἀναφύσεται ἡμῖν κακὰ, ἂν μὴ αὐτοβοῶν τὴν πόλιν ἔλωμεν, καθάπερ αὐτοὶ φατε. Ἄν δὲ τραπώμεθα πρὸς τὴν ἐσπέραν, πρῶτον μὲν τὸ κωλύσον οὐδὲν, ἅπασαν ὑφ' ἑαυτοῦ ποιήσασθαι ἐν βραχεῖ· οἱ τε γὰρ ἐσπέραιοι, αὐθόρμητοι πρὸς τῆς ἀποστασίας, καὶ προσχωρήσουσι ῥᾶδίως τῷ νέῳ βασιλεῖ, χαίροντες πρὸς τοὺς νεωτερισμοὺς, οἱ τ' ἐφρονηκότες ταῖς πόλεσιν ἡγεμόνες, ὑπὸ τῶν ἰδίων ἑκάστος πολιτῶν ἐκβιαζόμενος, καὶ τὴν ἀθλιάν δεδοκίμας τῆς τύχης, οὐκ εἰδότες πρὸς ὀπότερον τῶν βασιλέων τὸ κράτος χωρήσει, τῷ δυνατωτέρῳ τὸ νῦν ἔχον φαινομένῳ καὶ αὐτοῖς ἐπικειμένῳ παραδώσουσι τὰς πόλεις. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ βασιλεὺς καὶ χρήμασι καὶ τιμαῖς καὶ δωρεαῖς ἄλλαις ἀμειδόμενος τοὺς προσιόντας πρὸς ἑαυτὸν, καὶ τοὺς μὴ βουλομένους πρότερον ἂν ἐφελκύσεται· ἔπειτα δὲ καὶ οὓς εἰκομεν ἡγεμόνας τῶν ὁμόρων ἡμῖν ἔθνῶν, ἀποκνήσουσιν ἡμῖν ὡς δυνατοῖς ἀντικαθίστασθαι πρὸς πόλεμον ἢ συμμαχήσουσι. Τὸ

si metuant cæsum iri, quibus opem ferebant? Valet tamen eadem ratio in alterum quoque sensum. Nam quid cordi sit auxiliariis, si, quorum sunt auxiliarii, desperent?

(53) Αὐτοβοῶν, cum ipso clamore. Hoc nihil est aliud, quam primo impetu, primo incursu, imeraten Sturm: quomodo urbes aliquando capiuntur. Ad cuiusque actionis celeritatem significandam, verbum Græcum est idoneum.

γάρ δυνατὸν εἰς ἀντίδοσιν ποιῆσαι τοῖς βαρβάροις ἅλλοι πρὸς φίλιαν τρέψασθαι. Ποιησάμενοι δὲ ὑφ' αὐτοῦς τὴν ἐσπέραν ἀντιρροπὴν οὖσαν ἡμῖν καὶ διπλασιάσαντες τὴν δύναμιν, ἀσφαλῶς ἤδη πρὸς Βυζάντιον βασιούμεθα. Ἐάν μὲν προσχωρήσῃ, εὖ ἂν ἔχοι· εἰ δὲ μὴ, περικαθεσθέντες ἐκπολιορκήσομεν τῷ χρόνῳ, οὐδενὸς ὄντος τοῦ ἀπανίστασθαι καταναγκάσαντος. Τοῦτων δὲ ἕνεκα τὴν βασιλείῳ γνώμην λυσιτελεῖν οἰόμενος εἰς τὰ μάλιστα, αὐτῇ συνειπόν· καὶ πλείω δ' ἕτερα τούτων ἔχων παρήρημι εἰπεῖν ἔκων. Εἰ μὲν γὰρ οἱοί τε ἔσται τὴν βουλὴν μεταβαλεῖν, ἀρκέσαι καὶ ταῦτα. Εἰ δ' οὐχ οἱοί τε, εἰκὴ κάκεινα λέγεται οἶ. Τοιαῦτα μὲν καὶ βασιλεὺς ὁ νέος, καὶ δομestικός ὁ μέγας μετ' αὐτὸν διετέλεσαν πρὸς τὴν στρατείαν, οὐχ οὕτως καὶ λυσιτελεῖν φρονοῦντες· ἤδεσαν γὰρ ἀκριβῶς ἔκ τε τῶν αὐτομύλων καὶ ἔκ τῶν ἐκ Βυζαντίου πρὸς αὐτοὺς κρούφα διαλεγόμενων, ὡς ἅμα τῷ φανῆναι αὐτοὺς εἰσβίβονται Βυζάντιοι, δάραντες τὰς πόλεις, ἅμα μὲν ἐκπεληγμένοι τὸν νέον βασιλέα, ὡς ἐν ὀλίγῳ καὶ τῆς ἀνω Θράκης καὶ τῆς παραλίου μέχρι καὶ αὐτοῦ Βυζαντίου κύριον γεγεννημένον, καὶ πολλὴν ἐπαγόμενον στρατιάν, ἅμα δὲ καὶ εὐνοικῶς διακείμενοι πρὸς αὐτόν. Δειδοίκοτες δὲ μὴ ὁ πρεσβύτερος βασιλεὺς εἰς κίνδυνον καταστῆ αἰούσης τῆς Κωνσταντινου, ἐπλάττοντο τὴν πρὸς ἐσπέραν ἐκστρατείαν λυσιτελεστέραν οἰεσθαι· φανερώς γὰρ εἰπεῖν τὴν αἰτίαν, δι' ἣν οὐ βούλοιντο ἀρτὴ ἐκστρατεύειν αὐτῷ, οὐκ ἀσφαλὲς εἶναι ἔδοξε διὰ τὸ τὴν στρατιάν ἐπὶ πρὸς βασιλέα τὸν νέον ἀβέβαιον εἶναι, καὶ διαλυθρομένην, εἰ τι πύθοιντο τοιοῦτον. Πρὸς ταῦτα οἱ τε λογάδες καὶ εὐμπασσα στρατιᾶ, Εὖ μὲν εἰρηθεῖαι πάντα καὶ στρατηγικῆς ἐμπειρίας ἀξίως, οὐδ' αὐτοὶ ἀρνηθεῖσθαι ἂν, εἰπον, ὦ βασιλεῦ· ἡ τε γὰρ ἐσπέρα πολλὴ καὶ πόλεις ἔχουσα πολλὰς καὶ περὶφανεῖς, καὶ στρατιάν ἅμα στρατηγῶν· βελτίστοις οὐκ εὐκαταφρόνητον, καὶ βράβιον· προσχωρήσει, καθάπερ ἔφητε καὶ αὐτοί. Ἐκεῖνο μὲντοι θαυμάζειν ἡμῖν ἐπὶ τῆς τοῦ μεγάλου δομestικού, ὅπως τὸ μὲν τὴν ἐσπέραν ὑφ' αὐτοῦς ποιήσασθαι τῶν πάντων βράβιον ἀπέφηνεν εἶναι, τὸ δ' εἰσελθεῖν δύσκολον ἐλθόντας εἰς τὴν Κωνσταντινου. Ἐκεῖνου γὰρ ὄντος βράβιον, ἧ δὴ καὶ αὐτὸς ἔφη, τοῦτο πολλῶν τῷ μέτρῳ τῆ βασιτείας διαφέρειν αὐτοῖ οἰόμεθα. Ἐπει δ' ἀπάσις ταῖς ψήφοις τὸ πρὸς τὴν ἐσπέραν ἐκστρατεύειν παρὰ σοί, βασιλεῦ, κε-

eo magis se illi amicos esse student. Subacto autem Occidente, qui nobis pro Oriente erit, exercituque duplicato, tum secure Byzantium movebimus. Et si quidem se dediderit, bene : sin alia omnia maluerit, circumsessum ipsa diuturnitate expugnabimus, cum, quod nos depellat, nihil erit. His de causis imperatoris sententiam ut utilissimam probe, eique subscribo : et cum plura habeam dicere, libens omitto. Nam si consilium mutare potestis, etiam ista sufficient : si non potestis, in ventum et illa loqueremur. Hunc in modum et imperator nepos, et magnus domesticus, contra quam expedire arbitrabantur, cum militibus agebant : optime enim cum ex transfugis, tum ex occultis Byzantium litteris didicerant, simul atque B coepti essent conspici, populum portas ad eos intramittendos patefacturum : partim quod juniori bene vellent, partim quod eum obstupescerent, qui brevi tempore et superiorem et maritimam Thraciam sibi subdidisset, tamque ingentes copias adduceret. Verumenimvero cum timerent, ne capta urbe in senem imperatorem inhumanius aliquid designaretur, expeditionem occidentalem sibi fructuosiorē videri comminisci voluerunt. Nam sine integumento causam edere, ob quam per id tempus Constantinopolin adoriri nollent, parum fore tutum credebant, quando fides exercitus erga imperatorem juniorem adhuc nutaret, et si quid tale audiret, dilaberetur. Ad hæc nobiles universaque exercitus responderunt, non se negare, convenienter et ex usu artis imperatoris dicta esse omnia : late enim patere occidentem orbem, multas et inclitas sustinere urbes, copias habere C haud aspernabiles, cum ductoribus fortissimis, levique momento, ut ambo affirmassent, se dediturum. Mirari tamen, quomodo magnus domesticus Occidentem sub ditionem subjici facile admodum posse, Constantinopolin autem intrare cum exercitu esse difficile asseveraverit. Quia enim illud prius, ejus sententia, difficile non sit, hoc suo iudicio multis partibus esse facilius. Et quoniam occidentalem expeditionem apud animum imperatoris velut omnibus suffragiis obtinuisse cernebant, ituros secundum mandata quotquot velint non tamen æque alacriter, sed ingratis. Si, quod cuperent, Byzantium peteretur, mira voluptate neminem non secuturum. Quare se illum orare majorem in modum, justæ ipsorum præsentique statui opportunissimæ postulationi obsequeretur (54). Idem duces aiebant. Imperator videns eorum Constantinopolis invadendæ libidinem nihil prorsus languescere, cum cogere non posset, de benevolentia obedientiaque commendatos, qui etiam a quibus abhorrent, studio sibi obtemperandi facere amivissent, Constantinopolin ire permisit. Vocem ejus milites gratulabundi excipiunt,

Jacobi Pontani notæ.

(54) Scribendum in Græco ὑπαίξει, *cedere* : rogant enim ut sibi justa potentibus mos geratur.

et-Byzantium tantum non in manibus jam se habere opirantes, iter parant. Ergo quoniam ab exercitu impetrare nequivissent, ut Thessalonicam duci mallet, intelligebantque seniore imperatorem venire in periculum, ipse et magnus domesticus clam illum per epistolam de hoc adventu admonere decernunt. Id si miles comperisset, tanquam a principibus suis proditus, quas non turbas excitasset? Eam epistolam dictante imperatore juniore domesticus exarat in hæc verba: Ut antehac sæpius, sic nunc Deum dictorum testem appello, sacratissime imperator, neque cum illic degerem, stimulatam me conscientia admissi alicujus, quo tuum odium provocarim: neque ideo inde abiisse, ut omni ratione detrimenta tibi inveharem, sed ob id solum, ut impendens cervicibus meis discrimen effugerem, quod quidem loco securo constitutus effugi, te contra, me quamvis penitus nolente, discrimen involvit. Ecce enim, cum nihil non tentarim, ut exercitui in Occidentem transitum persuaderem, nihil egi. Nos igitur contra te venire necesse est omnino. At ego excusatione valetudinis simulate utens, lentius castrametabor, et post primum incursum dabo operam, ut citissime recedam. Tibi interea palatium præsidio firmare licebit, 69 portisque urbis, quos habes tui studiosissimos præficere; attributis cuique tot mercenariis militibus bene armatis, quot ad retundendam irruentium vim (55) requiruntur. Modo ingressui nostro obstet aliquid, continuo exercitum, ut ab urbe inexpugnabili revocabo. Itaque rogo te, ne verba mea, velut abs te alieni suspectans, in tutela apparanda segnior sis. Nam quo animo cives tuos esse audio, simulatque nos oculis usurparint, plane intromissuros credo. Hæc nepos avo, quemdam de famulis magni domestici fidelissimum adhibens tabellarium. Dehinc ex Odrysis excedens, cum quinquaginta equitum millibus (56), aut aliquanto paucioribus, ut conjicere licebat (nec enim ad unguem iniri numerus poterat, quod multi non conscripti, imperatori gratificantes, una militabant), Byzantium castris quam creberrimis, ac si male valeret, procedere perrexit.

Ἰππεύσιν ἢ ὀλίγω δέουσιν, ὡς εἰκάζετο (οὐ γὰρ ἐξῆν ἀκριβῶς τὸν ἀριθμὸν εἶδναι, οἷα δὲ πολλῶν καὶ τῶν μὴ πρὸς στρατιὰν τεταγμένων συστρατευομένων πρὸς χάριν τῷ βασιλεῖ), ἦει τὴν ἐς Βυζάντιον πυκνὰς καὶ συνεχεῖς τὰς στρατοπέδους ποιοῦμενος οἷα δὲ νοσῶν.

## CAPUT XXII.

*Insidiæ in Andronicum minorem a Sphenthisthlabo Mæсорum rege. Legatio avi de adventu ad urbem paulum differendo. Concio nepotis ad exercitum de armis deponendis, et pace complectenda. Omnium assensus.*

Inter hæc a Sphenthisthlabo, Mæсорum rege af-

Jacobi Pontani notæ.

(55) Non ἐπιβουλεύοντων, sed ἐπιβαλόντων lego, — Interpres legit ἐπιβαλόντων, quanquam nil mutandum. Intelligi enim potest de iis qui intra urbem quid molirentur.

(56) Expresse sic habet Græcus codex, ἅμα πεντακισμυριοῖς Ἰππεύσιν. Et quamvis subjiciatur, aut aliquanto paucioribus, subjungaturque causa,

Ἄ εὐπειθεῖας ἐπαινεῖσας αὐτοῦς, ἔτι καὶ ἂ μὴ βούλοιντο διὰ τὴν εἰς αὐτὸν εὐκείθειαν συνέθεντο δρῆν, τὴν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐφήκε πορείαν. Οἱ δὲ ἄσμενοι δεξάμενοι τὸν λόγον, καὶ μονονοῦχι Βυζαντίου δέξαντες κεκρατηχέναι, παρεσκευάζοντο πρὸς τὴν πορείαν. Ἐπει δὲ οὐκ ἠδυνήθησαν τὴν πρὸς Θεσσαλονίκην ἐλθεῖναι πείσαι τὴν στρατιάν, συνειρῶν τε ἦδη τῷ πρεσβυτέρῳ βασιλεῖ ἐς κίνδυνον τὰ πράγματα χωρήσοντα, ἅμα τῷ μεγάλῳ δημοστικῷ ὁ βασιλεὺς ἐβουλεύσαντο τῷ πρεσβυτέρῳ βασιλεῖ διὰ γραμμάτων κρῦφα τὴν ἐφοδὸν αὐτῶν δηλώσαι. Ὅπως εἰ κατὰδὸλον συνηχθή γενέσθαι τῇ στρατιᾷ, τάρaxον ἀνέποιήσεν οὐκ ὀλίγον, ὡς ὑπὸ τῶν σφετέρων ἀρχόντων καταπροδομένοις [καταπροδομένη]. Γράφει δὲ βασιλεὺς ὁ νέος τοῦ μεγάλου δημοστικού τὰ γράμματα ἐγχαράττοντος τῷ πάππῳ ταῦτα. Ὡ θεοῖτατε βασιλεῦ, ὡσπερ πολλάκις, καὶ νῦν θεὸν ἐπιμαρτύρομαι τοῖς λεγομένοις, ὡς οὐτ' αὐτόθι ἡμῶν ἐμαυτῷ τι σίνοιδα πρὸς σὴν ἐχθρὰν ἐξεργασμένων, οὐτ' ἐπὶ τοῦτοις ἀπέστην ὡς τρόπῳ παντὶ κακώσων τὰ σά· ἀλλ' ἵνα μόνον τὸν ἐπηρητημένον ἔμοι κίνδυνον δυνηθῶ διαφυγεῖν· νυνὶ δὲ τοῦτο μὲν ἔμοι περίεστιν ἐν τῷ ἀσφαλεῖ ὄντι· σὲ δ' ἐκ τοῦ ἐναντίου παρὰ πᾶσαν ἐμὴν βούλησιν ὁ κίνδυνος περιέστηκεν. Ἴδου γὰρ πάσῃ χρησάμενος μηχανῇ ὡς τε τὴν στρατιάν πρὸς τὴν ἐσπέραν τραπέσθαι: πείσαι, ἀδυνάτως ἔσχον. Ἀνάγκη δὲ πᾶσα ὑμῖν ἐπαλθεῖν. Ἐγὼ μὲν οὖν σχολαίτερον βαδιοῦμαι νοσεῖν πλατιόμενος. Εἰσβαλὼν δὲ πειράσομαι τὴν ταχίστην ἀναχωρεῖν. Σοὶ δ' ἐν τοσούτῳ φρουρᾷ τε ἐξέσται ἀσφαλισσῆναι τὰ βασίλεια, καὶ ταῖς τοῦ Βυζαντίου πύλαις τοὺς μάλιστα εὐνουστάτους σοὶ ἐπιστῆσαι μισθοφόρους ἔχοντας ὀπλίτας ἱκανοὺς ταῖς τῶν ἐπιβουλεύοντων ὁρμαῖς ἀντιστῆναι. Κἂν τι μόνον πρὸς τὸ εἰσδέξασθαι ἡμᾶς κώλυμα εὐρεθῆ, ὡς πρὸς ἀδύνατον τὴν ἐπιχειρήσιν ἀπάξω τὴν στρατιάν. Δέομαι δὲ μὴ τοὺς λόγους ὑποπτέυσαντα ὡς ἐμοῦ διαφερομένου ἀπορρήθυμῆσαι πρὸς τὸ τὴν ἀσφάλειαν ἐξαρύσασθαι. Πέπεισμαι γὰρ αὐτὸς ἀκριβῶς ἔκ τῶν αὐτόθι, ὡς ἅμα τῷ φανῆναι εἰσδέξονται ἡμᾶς. Τοιαῦτα μὲν ὁ νέος βασιλεὺς ἐπέστελλε τῷ πάππῳ, τῶν πιστοτάτων οἰκετῶν τινι τοῦ μεγάλου δημοστικού χρησάμενος διακομιστῆ. Αὐτὸς δὲ ἄρας ἐξ Ὀδρουσῶν ἅμα πεντακισμυριοῖς

Ἐν τοῦτοις δὲ ἀφικνεῖται πρὸς αὐτὸν καὶ παρὰ quia etiam non conscripti se adjunxerint, voluntarii velicet, seu volentes plurimi, tamen pro exiguitate imperii quæ tunc erat, vix est credibile. Rursum, ex tanta defectione ad juniorem, quantam supra audivimus, non sit incredibile. — Forte legendum πεντακισχιλίοις.

Σπεντιοθλάβου τοῦ Μουσῶν βασιλέως (ὃς ἦν αὐτῶν ἄκνηστοῦ ἐπὶ Θεοδώρῃ τῇ ἀδελφῇ) πρέσβις Μαρτίνος, τριακοσίους ἄγων ἰππέας καταφράκτους Μουσούς, πρόφρασιν μὲν ὡς συμμαχῆσοντας αὐτῷ ἐπικουρίας δεομένῳ διὰ τὸν πόλεμον τὸν πρὸς τὸν κάππον ἐπηγγέλλοντό τε, ὡς εἰ ἔδοιτο καὶ πλείωνος στρατιᾶς, ἐτοιμῶς παρέχοντος τοῦ κνηστοῦ· τῇ δ' ἀληθείᾳ, ὡς ἂν ἴδωσι τὸν βασιλέα στρατιᾶς ἀπορῶντα, συλλαβόντας πρὸς αὐτὸν ἀπαγαγεῖν. Ἄηλον δὲ γέγονεν ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα· ἴδων γὰρ ὁ Μαρτίνος τὴν ἐπομένην τῷ βασιλεῖ στρατιάν, ἀνεχώρησεν εὐθύς ἐπ' οἴκου. Ὁ βασιλεὺς δὲ τὴν ὄδον διανύων κατὰ μικρὴν, τῇ πρὸ τῆς Παντηκοστῆς ἐστρατοπέδευσε παρὰ τὸν Μέλανα ποταμόν. Ἐνταῦθα δὴ ἀφικνεῖται πρὸς τὸν νέον βασιλέα Εὐγενία μοναχὴ Παλαιολογίνα, ἡ βασιλέως ἀδελφῆς Μιχαῆλ, τοῦ πρώτου τῶν Παλαιολόγων, παῖς, μεγάλη διμεστίκισσα. Διεπρεσβεύετο δὲ παρὰ τοῦ βασιλέως τοιαῦτα. Περὶ μὲν τῶν προγεγενημένων πρὸς ἡμᾶς διαφορῶν ἐκ τίνων ἤρξαντο λέγειν αἰτιῶν, οὐ τοῦ παρόντος εἶναι καιροῦ νομίζῳ· ἐφ' οἷς δὲ πρότερον ἐπέσταλκας πολλὴν χάριν ὁμολογῶν, καὶ τῆς εἰς ἐμὲ κηδεμονίας καὶ ἀγαθῆς προαιρέσεως ἐπαινῶν, ἐτι βίαν παρὰ σοῦ ταύτην ἀπαιτῶ χάριν, τὴν στρατιάν αὐτόθι μένουσαν καταχεῖν, ἄχρις ἂν εἰς ἐν τῶν φροντιστηρίων, ὅπου περ ἂν ἐθέλῃς αὐτὸς καταδύς τὸν κίνδυνον διαφύγω· ἂν γὰρ ἐτι σε μετὰ τοῦ στρατοπέδου ἀπάραντα πρὸς ἡμᾶς βαδίζῃν ἀγγελοῦ, οὐδεμία πρὸς τὸ μὴ διαφθαρήσεσθαι ἡμᾶς ἐλπὶς. Καίτοι γε οὐδὲν αὐτὸς ἀπείλικον ὦν ὑπέθετο τὸ μὴ οὐ καταπράξασθαι· ἐλέγχονται δ' ἅπαντα σπουδαζόμενα εἰκῆ. Ἐμοῦ δ', ὡς περ ἔφη, ἐν ἀσφαλείᾳ γενομένου τοῦ μὴ ἀποθανεῖν, αὐτὸς ἐλευσὴ παραληφόμενος τὴν πόλιν· ποῖα γὰρ τις θνησίς ἐκ τοῦ ἐμὲ ἀποθανεῖν; Τούτοις τοῖς λόγοις ἐπὶ μᾶλλον ὁ νέος ἐπικαμφθεὶς βασιλεὺς, καίτοι καὶ πρότερον πάντα καὶ λέγειν καὶ πράττειν ὑπὲρ τοῦ μὴ τὸν βασιλέα καὶ κάππον κακῶς παθεῖν οἰκοθεν ὠρημένος, πρὸς μὲν τὴν πρεσβείαν ποιουμένην μηδὲν καταδῆλους ἐκέλευε ποιεῖν τοὺς παρὰ βασιλέως λόγους, δεῖ μὴ μόνῳ τῷ μεγάλῳ δομestίκῳ, αὐτὸς δ' ὡς ἂν οἴηται συμφέρειν οἰκονομήσει τοὺς λόγους. Ἐκκλησίαν δὲ κελύσας γενέσθαι, καὶ τῶν ἐν τέλει πάντων, καὶ τῶν

sine suo (propter Theodoram sororem cum enuptam), legatus venit Martinus, cum Mæsis equitibus cataphractis trecentis, in speciem quidem; ut auxilium adversus avum, si indigeret, laturus; et promittebat, si majoribus copiis opus haberet, regem libenter missurum: sed revera, ut si eum paucitate laborantem inveniret, injectis manibus ad regem captivum perduceret. Quod ex eo mox claruit, quia Martinus exercitu imperatorem sequente conspecto, unde venerat, subito se recepit. Parvis itineribus progrediens imperator pridie Pentecostes supra Melanem flumen castra posuit. Hic eum Eugenia Palæologina monacha, e sorore Michaelis primi Palæologi imperatoris progenita (57), magna domestica (58) convenit. Legatio hæc complectebatur: De prioribus controversiis inter eos, e quibus causis natæ sint, dicere, nihil ad præsens tempus pertinere. Quæ nuper scripserit, ob ea avum illi magnas agere gratias, et sollicitudinem istam ac bonam voluntatem laudare. Unam insuper gratiam cupere, ut nimirum tam diu militem ibi detineat, quoad in unum aliquod monasterium (59) a nepote nominatum, periculi declinandi 70 se abdidderit. Nam si e castris eum porro ad urbem viam moliri nuntietur, actum esse de vita sua: tametsi nihil eorum prætermiserit, quæ nepos suggererit, sed ea omnia inani studio comparata fuisse deprehensum iri. Ubi vitam suam loco tuto mandaverit, ipse urbem possessurus ingrediatur. Quid enim ex morte sua emolumentum caperet? Hac oratione magis emollitus junior, cum antea sponte sua dicere et facere quidvis cupiisset, ne quid seni noceretur, legato præcepit, ne cum quoquam (magno duntaxat domestico excepto) legationem communicaret, se in ea curanda utilitatis rationem habiturum. Edicto igitur conventu, jamque in cætum coactis et primoribus et flore exercitus, in medium progressus, talibus eos dictis affari exorsus est: Neminem vestrum nescire opinor, quo pacto inter me avumque meum nato dissidio, multa partim foris committerentur, partim adhuc animo inclusa agitentur, quæ me in extremam miseriam præcipitent. Quocirca non magis ab avo, quam a præsentibus

## Jacobi Pontani notæ.

(57) Nobilitas, senectus, vitæ sanctitas, prudentia in hac femina spectabantur, cum ei legationis munus imponeretur. Fuit ergo Andronici majoris amitina; amitini quippe sunt fratrum et sororum filii. Quod autem infra minoris Andronici θείαν, id est, amitam, seu materiam nominat, hoc utique verum non est, cum nec avi quidem θεία fuerit. Sed tenendum, hunc auctorem vocibus θείος, θεία, ἀνεψιός, ἀνεψιά, uti laxius, seu abuti potius, ad cognationem etiam minus propinquam indicandam.

(58) Utrum quod parentem habuerit magnum domesticum, an quod tali functa esset munere apud imperatricem, quali apud imperatorem magnum domesticus? Uxor quidem non fuit alicujus magni domestici, fuisset enim connubium valde impar. Præterea monacha dicitur. Sed quo pacto

monacha, si aulica? an abutitur voce *monacha*, propter pudicitiam vitæque sanctimoniam, qua instar monachæ etiam in palatio clarebat? *Eine Betschwester*. Quid si illud *magna domestica* honorarius tantum titulus fuit, sine functione, ut alii multi per id tempus? de quo in explicatione dignitatum ac functionum palatii diximus, post Præfat. ad lectorem.

(59) Si veriloquium spectes verbi, φροντιστήριον, locus est cogitationum, seu commentationum, id est, ubi cogitationes commentationesque nostras explicamus, atque ad audientes proferimus, qualis est, qui ab otio schola dicitur. Julius Pollux, καὶ τὰ διδασκαλεῖα, οὐ παιδαγωγεία μόνον καὶ φιλοσοφίας, ἀλλὰ καὶ φροντιστήρια. Valet etiam monasterium, sive cœnobium. Suidas, φροντιστήριον, διατριβὴ, ἢ μοναστήριον, ὅπερ οἱ Ἄγριοι σεμνεῖον καλοῦσι.



me periculis sejuxi; et vos confluxistis, ut injuriosius tractato optulemini. Modo autem, quandoquidem mihi jam in manu est, quod ab initio constitui, et vobis, quali opus erat, auxilium accessit, si quid ultra desideramus, id erit, ut ego reponam injurias, vos reponentem adjuvetis. Constitui porro inde a principio avum nec vita exuere, etiamsi liceret, nec imperio multare: verum memet conservare, ipsique de principatu nullum negotium faecessere. Periculum, Deo bene propitio, evasi: securitatem autem et pacem in futurum, ab imperatore oblatam, male repulimus. Tenetis enim memoria, quomodo Adrianopoli legatos ab eo de compositione missos, seditione concitata, rebus imperfectis, nocem illis intentantes remisistis. Quod cum illico facinus terribilissimum judicasset, altera luce in concione multa verba feci, confusionemque et effrenatam licentiam vestram, ut malorum istorum causas castigavi: et ne quid amplius ejusmodi auderetis, severe imperavi. Nunc cum super eodem cognatam (60) meam legaverit, delicti gratiam fecerit, redintegrari concordiam petiverit, neque justorum; neque prudentium est, pacem asperuari. Tria enim cum sint, quæ bellis omnibus finem imponunt (61): sua in tuto statuisset, hostilium opes sibi subjecisset, 71 hostes ipsos perdidisset, duo horum non sine gloria nobis contigerunt: tertium absit ut unquam nobis adipisci, aut etiam optare contingat! Otium et securitatem Deus concessit, et imperator jurejurando eam confirmabit; quæ si prius data fuisset, armis prorsus abstinuissemus. Romanum principatum simul ac in lucem susceptus sum, imperator parens meus mihi, imperatore me creato, destituit; quem nunc tuto habere licet, hæreditaria successione ad alium omnino neminem, præter me perventurum. In omnibus autem neque duxi aliquando avum nostrum, neque adeo insaniverim, ut quidpiam in eundem tetrum ac nefandum vel cogitem, vel deliberem. Sed neque vos amicos meos æquo animo laturos opinor, tanta eum calamitate circumveniri, ut ego ab omnibus quos sol videt mortalibus, pro conscelerato et parricida condemner. Quando igitur quæ bello sapiendo faciunt, penes nos sunt (cui non interesse, in maxima est felicitas), atque hoc ipsum, bellum,

λογάδων τῆς στρατιᾶς· εἰς ἐν γενομένον, παραλθὼν εἰς μέσους, εἰσεῖς τοῖσδε· Οὐδένα ὁμῶν ὀφραὶ ἀγνοεῖν ὡς διαφορὰς ἐμοὶ πρὸς τὸν βασιλέα καὶ κάππῶν γεγενημένης, πολλὰ τὰ μὲν ἐπράχθη, τὰ δὲ καὶ ἐν μελέτῃ ἔτι ἦσαν, ἐμὲ πρὸς ἑστατον κινδύνου καθιστάντων. Δι' ἄπερ αὐτὸς τε ἀπίστην οὐ μᾶλλον τοῦ βασιλέως ἢ τοῦ κινδύνου· καὶ ὁμοίως πάρεστε βοηθήσοντες ἀδικουμένῳ. Νυνὶ δὲ ἐμοὶ τε παρόντες, ὁ προὔθεμῳ ἐξ ἀρχῆς, καὶ ὁμῶν τῆς βοηθείας ὅποιας ἐχρῆν γεγενημένης, ἂν τι περαιτέρω τούτων ζητῶμεν, ἐμοὶ μὲν τὸ ἀδικεῖν, τὸ ἀδικουῖντι δὲ συμπράττειν ὁμῶν ἂν περισταίῃ· προὔθεμῳ δὲ ἐξ ἀρχῆς, οὐτ' ἐν πολεμίου μοίρῃ τὸν πατέρα κατασφάττειν, ἂν περ ἐξῆ, οὐτε τὴν ἀρχὴν ἀφαιρῆσθαι, ἀλλ' ἐμαυτὸν διασώζοντα τοῦ κινδύνου, μηδὲν ἐκείνῳ τῆς ἀρχῆς ἕνεκα παρενοχλεῖν. Τὸ μὲν οὖν τὸν κίνδυνον διαφυγεῖν, θεὸς αὐτὸς συναράμενος παρέσχε· τὴν δ' εἰς τὸ ἐξῆς ἀσφάλειαν καὶ εἰρήνην βασιλείως παρεχομένου, ἀπεωσάμεθα αὐτὸ κακῶς. Μέννησθε γὰρ δὴ πῶς ὡς ἐν Ἀδριανού τοὺς ἐλθόντας ἐκ βασιλείως ἐπὶ τῇ εἰρήνῃ πρέσβεις, στασιάζαντες ἀπεπέμψατε ἀπράκτους καὶ τὸν περὶ τοῦ ζῆν κίνδυνον ἐπιπρεμάσαντες αὐτοῖς, ὁ ἐμοὶ εὐθύς τε ἐδόκει τῶν δεινοτάτων, καὶ ἐς ἴτην ὕστερα ἐν ἐκκλησίᾳ γενομένου λόγος ἐγένετο πολὺς, τὴν τε ἀταξίαν καὶ ἀναρχίαν ὡς κακῶν αἰτίαν αἰτιωμένων, καὶ περὶ τοῦ μηκέτι τολμῆν τοιαῦτα παραγγέλλοντι πολλὰ. Αὐθις δὲ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς τὴν ἐμὴν νῦν πέμψαντος θείαν, συγγνώμην τε ἐφ' οἷς ἡμάρτομεν παρεχομένου καὶ διαλλαγῆς αἰτοῦντος, οὐθ' ὄσιον οὐτ' ἀνθρώπων ἐχόντων νοῦν τὴν εἰρήνην ἀπωθεῖσθαι. Τριῶν γὰρ ὄντων ἅπασιν [ἂ πᾶσιν] πολέμιος πέρας ἐπάγει, τοῦ τε τὰ οἰκεία ἐν ἀσφαλείᾳ θέσθαι τινὰ, καὶ τοῦ τὴν τῶν πελεμουμένων ἀρχὴν ὑφ' ἑαυτὸν ποιήσασθαι, καὶ τρίτου τοῦ αὐτοῦ τοὺς πολεμουμένους ἀποκτεῖναι, τὰ δύο μὲν ἡμῶν πάρεστι μετὰ εὐκλείας· τοῦ τρίτου δὲ μήτε τυχεῖν γένοιτο, μήτ' ἐπιθυμησάι ποτε. Τὸ μὲν γὰρ ἐν ἀσφαλείᾳ εἶναι, ὁ θεὸς τε παρέσχετο, καὶ αὐτὸς ὄρεοις πιστώσεται βασιλεὺς· ὅπερ εἰ καὶ πρότερον ἡμῶν ἐξῆν, οὐθ' ἂν τὴν ἀρχὴν ὄπλα ἐκινούμεν. Τὴν Ῥωμαίων δὲ ἡγεμονίαν καὶ ἅμα μὲν τῷ προελθεῖν εἰς φῶς ὁ πατὴρ παρέσχετο καὶ βασιλεὺς, βασιλεία χειροτονήσας, καὶ νῦν δὲ ἀσφαλῶς ἔστιν ἔχειν, πρὸς οὐδένα ἕτερον, ἢ ἐμὲ ἐκ διαδοχῆς πάντως ἔλευσομένην. Πολέμιον δὲ οὐθ' ἡγημαί

#### Jacobi Pontani notæ.

(60) Non fuit proprie beta, id est, patris aut matris soror, et Cantacuzenus verbi hujus licentia liberior est. Forsitan, cum proprio uti vellet, nec inveniret, vicinum accepit, et id eidem in ἀνεψιδὼν contingere potuit. Nec, ut verum fatear, Latium proprium mihi occurrit, quo, inquam, filiam sororis proavi mei appellem, nisi majorem amicitiam velis appellari, quia ipsa soror proavi est major amita. Ideo cognatam nominavi, in quo errare non potui. Possis etiam consobriam interpretari; nam hodie latius patet hæc vox, nec tantum modo in sororum aut fratrum, sororumque filiis domicilium habet. Infra appellabitur ἀνεψία.

(61) Primum horum, sua nimirum in tuto sta-

tuere, sæpe sine aliis duobus, aut altero saltem non contingit. Non potest sæpe rex, aut respub. esse tuta, nisi hostes vel subiciat sibi, vel perdat. Suscipienda bella ait i Off. M. Tullius, ob eam causam, ut sine injuria in pace vivatur; parta autem victoria conservandos, qui non crudeles in bello, nec immanes fuerunt: *Ut majores nostri, inquit, Æquos, Volscos, Sabinos, Hernicos in civitatem eorum acceperunt, at Carthaginem et Numantiam funditus sustulerunt. Nollem Corinthum, sed credo illos secutos opportunitatem loci maxime, ne posses aliquando ad bellum faciendum locus ipse adhortari.*

τοτε τὸν ἐμὸν πάππον καὶ βασιλέα, μὴθ' οὕτω A  
 μακρῆν ὥστε ἢ νομίζαι ἢ βουλευσασθαί τι τῶν  
 ἀνηκέστων κατ' αὐτοῦ. Οὐ μὴν ἀλλ' οὐδὲ ὕμᾶς  
 φομαί φιλοῦντας, τοιαύτη συμφορὰ περιπέδεν ἂν  
 ἡδέως περιπεσόντα ὡστ' ἀλάστορος καὶ πατροφό-  
 νου δικας πᾶσι τοῖς ὄφ' ἤλιον ὀφείλαιν: Ὅτε τοίνυν  
 τῶν καταλυόντων τοὺς πολέμους τὰ μὲν ἡμῖν πε-  
 ρίεσσι, τὸ δ' ἐν ἐφτυχίας μεγίστῃ μέρει μὴ πρὸς  
 ναί, καὶ πρὸς ἐπί προσεισιν εὐκλεία τοῖς πρᾶττο-  
 μένοις, καταθέσθαι τὸν πόλεμον προσήκει, ἔτι δὲ  
 οὐδ' ἂν εὐφρονούντων ἀνθρώπων ἔργον πράξομεν  
 μὴ βουλόμενοι τὸν πόλεμον καταλύειν. Εἰ μὲν γὰρ  
 νῦν ἐπιθόντες παραληφόμεθα τὴν πόλιν, πλεον  
 μὲν οὐδὲν ὦν νῦν ἔχομεν ἔχειν ἐξέσται· ἃ δ' ἔχομεν  
 μετ' εὐκλείας ἅμα καὶ δικαιοσύνης καὶ πατρικῆς  
 εὐχῆς, ἀρπάζειν καὶ ἀδεικνύν, καὶ μοινοῦχι πα- B  
 τροκτοῦντες ἔχοντας δοκεῖν, ὃ παραφρονούντων ἢ  
 φρονοῦντων (62) ἂν εἴη. Ἐπειρ δὲ οὐ δύνησόμεθα  
 παραλαβεῖν, πρὸς τῷ πᾶσιν ἀνθρώποις μισεῖσθαι τε  
 καὶ διαβάλλεσθαι δικαίως (ὅτι πρὸς εἰρήνην προ-  
 καλούμενοι, ἀδικία καὶ κλεονεξία γνώμης οὐχ  
 ὑπηρετοῦσμεν) καὶ πρὸς κινδύνους ἀνοήτους ἑαυ-  
 τοὺς ὑποβαλοῦμεν, καὶ πολλὰς πόλεις καὶ χώρας  
 αἰτίοι καταστησόμεθα κακῶν ἀνηκέστων. Τοῦτων  
 ἕνεκα, αὐτὸς τε ἀσπάζομαι τὴν πρὸς βασιλέα εἰρή-  
 νην, καὶ ὁμῶν λυσιτελεῖν νομίζων συμβεβούλευκα.  
 Ἔσεσθε γὰρ ἀπειληφότες ὄξαν ἀνδρίας ἕμα καὶ  
 δικαιοσύνης καὶ σωφροσύνης, ὅπλοισ μὲν κρατήσαν-  
 τες τῶν ἀντιτεταγμένων, καὶ τὰς γνώμης παραστη-  
 σάμενοι, ἀμυνόμενοι τε ὑπὲρ τοῦ δικαίου καὶ οὐκ C  
 αὐτοὶ ἀδικούντες· καὶ τῷ μὴ ὑπὲρ τὰ μέτρια φρο-  
 νεῖν μὴδὲ ταῖς εὐτυχίαις φουδασθαι, τὴν σωφροσύ-  
 νην ἐπιδεικνύμενοι. Τοιαῦτα τοῦ νέου βασιλέως  
 ὑπὲρ τῆς εἰς βασιλέα εἰρήνης διαλεχθέντος, ὃ  
 μέγας δομῆστικός μετ' αὐτὸν, καὶ δίκαια καὶ συμ-  
 φέροντα, εἶπε, καὶ πολλῆς αἰτία δόξης ἐσόμενα  
 ἡμῖν εἰρηκας, ὧ βασιλεῦ. Διὸ οὐδὲ ἀντιλέγειν οὐ-  
 δένα τῶν πάντων ὡς οὐχ ἢ προσήκειν εἰρηται. δυ-  
 νήσεσθαι νομίζω. Ἐγὼ γὰρ αὐτὸς εἰ τι συνῶρων  
 εἰρημένων τῶν μὴ δέοντων, ἀνταῖπον ἂν. Ἐπει  
 δ' ἅπαντα εἰρηται καλῶς καὶ δικαιοσύνης ἐχόμενα  
 καὶ ἐμπειρίας στρατηγικῆς, οὐδὲν ἔτι τὸ λείπον,  
 ἢ εἰς πέρας ἀγειν τὰ βεβουλευμένα. Ἐπὶ τούτοις  
 τῶν ἐν τάξει τινῶς καὶ τῆς στρατιᾶς ἐπ' αὐτὸ τοῦτο  
 πρότερον ὑπὸ τε βασιλέως καὶ τοῦ μεγάλου παρ-  
 σευασμένοι δομῆστικού ὥστε συνεπειν τοῖς εἰρησομένοις,  
 τὴν βουλήν τε ἐπήνεσαν, καὶ τὴν εἰρήνην  
 ὡς αἰτίαν ἐσομένην πολλῶν ἀγαθῶν ἐφαταν δεῖν αἰρεῖσθαι.  
 Καὶ Συργιάννου δ' εὐθὺς καὶ πρωτο-  
 στρατορος τοῖς λεγομένοις προσθεμένων, καὶ τὸ πλῆθος  
 ἅπαν ἐπηκολούθησε, καὶ ἐκακώρωτο ἢ εἰρή-  
 νη. Εἰ γὰρ καὶ τινες ἦσαν ὑπὲρ τοῦ τὸν πρᾶσῶτερον  
 βασιλέα διαφθαρῆναι τὸν πόλεμον αἰρούμε-  
 νοί, ἀλλ' ὡσπερ ὑπὸ βέβυματος καὶ αὐτοὶ συνεπήχθησαν  
 τοῦ πλῆθους.

Jacobi Pontani notæ.

(62) Fortasse, ὅπως ἀφρονούντων, vel potius ante D  
 ἢ potuit esse vocula μάλλον.

(63) Pulcherrima et gravissima, vereque impe-  
 ratoria γνώμη, quales in hac historia complures.  
 Melior est qui dominatur animo suo, expugnatore  
 urbium. (Prov. xvi.) Poeta quidam :

Fortior est qui se, quam qui fortissima vincit.  
 Seneca Natural. quæst. lib. vi : Innumerabiles  
 sunt, qui urbes, qui populos habere in potestate,  
 paucissimi qui se.

(64) Sic reddo, quod Græce est, ἢ ὑπὲρ τὰ

A inquam, ponere, cum illustri laude conjunctum  
 est, ab armis recedere nos convenit. Quod si nolue-  
 rimus, imprudenter ac stulte facimus. Si enim  
 nunc urbem adoriamur et occupemus, nihilo  
 plus habebimus, quam nunc habemus. Quæ autem  
 gloriose, juste, cum paternis votis habemus, ea  
 per rapinas, injurias, et tantumnon per parrici-  
 dium habere existimari velle, hoc vero desipere ac  
 delirare est. Si occupare non poterimus, præter-  
 quam quod in omnium odia calumniasque incur-  
 remus (quia ad pacem invitati, improbitate et  
 cupidine irretiti recusaverimus), etiam in discrimi-  
 na sine ullo fructu nos conjiciemus, multisque  
 urbibus et regionibus cladem pestemque creabi-  
 mus. His rationibus ego impulsus, pacem cum avo  
 complector, eamque vobis tanquam utilem suadeo :  
 inde enim a fortitudine, justitia et moderatione  
 commendabimini, si, cum adversarios armis sub-  
 egeritis (63), nunc ipsi animos vestros subigatis, et  
 pro jure propugnetis, non ipsi injuriam inferatis :  
 vestroque vos pede metientes (64), nec successi-  
 bus intumescentes, modeste ac submitte vos ge-  
 ratis. Ubi hæc pro pace disputavit imperator, ex-  
 cipiens magnus domesticus, Et æqua, inquit, et  
 conducibilia, et gloriam non mediocrem nobis  
 conciliatura dixisti, imperator. Quare te ita locu-  
 tum ut decuit, haud quemquam inficiaturum opi-  
 nor. Equidem ipse ego, si quid aliter dictum senti-  
 rem, id refellerem. 72 Sed quoniam, bene, juste  
 ac pro scientia imperatoria prolata sunt omnia, su-  
 perest hoc unum, ut quæ mentibus probata sunt,  
 opere ipso administrentur. Posthæc nonnulli de  
 proceribus ex exercitu, ad hoc ipsum prius ab  
 imperatore et magno domestico subornati in-  
 structique, ut assensu firmarent audita, consilium  
 verbis extulerunt, pacemque ut multarum commo-  
 ditatum conciliatricem, suscipiendam prædicarunt.  
 Mox Syrgianne et protostratore sententias suas  
 eodem aggregantibus, tota agmina secuta sunt, et  
 pax constabilita est. Et si enim non deessent, qui  
 ad exitium senioris imperatoris militare elegissent,  
 tamen cum multitudine velut impetu quodam flu-  
 minis abriplebantur.

μέτρια φρονεῖν. Est item in illos qui secundis re-  
 bus prosperis successibus inflantur et intumescunt,  
 aliud adagium, umbram suam metiri. Nam cum  
 Philippus Macedo victis apud Chæroneam Athenien-  
 sibus arrogantibus de se sentiret, litterasque ad  
 Archidamum Agesilai filium superbe et asperè  
 scriptas dedisset, respondit ille : Εἰ μετρήσεις  
 τὴν σαυτοῦ σκιά, οὐκ ἂν εὐροῖς αὐτὴν  
 μετρίζονα γαγενημένην, ἢ πρὶν νικᾶν. Si  
 umbram tuam metieris, non reperies eam vel tantulo  
 majorem esse, quam fuerit ante victoriam.

## CAPUT XXIII.

*Responsum nepotis ad avum plenum officii. Partem imperii ab eo petit, et juramentum. Jurat senex, anathema rescindit, nomen imperatoris ei restituit, ejus virtutem magnifice commendat. Quod Apocaukum ad juramentum exigendum ad se miserit, id fert ægrius, et hominem illum vituperat. Excusat factum Palæologina; excusat etiam nepos, se hominem illum obscurum non pro legato, sed pro tabellario misisse affirmans.*

His ita gestis, consobrinam suam legatione perfunctam Constantinopolin dimisit. Quæ autem avo renuntianda dedit, hæc fuerunt : Oportebat, imperator optime, nihil prorsus eorum incipere quæ incepta sunt. Ego siquidem, quod sæpe jam dixi, testem facio illum oculum intuentem omnia, me nullius sceleris, sed levium duntaxat pueriliumque delictorum mihi esse conscium. Quia vero propter innumerabilia peccata mea Deus hoc permisit, rursum ei etiam atque etiam gratias ago, quod non ante vitam finivi, quam tempus idoneum nanciscerer, quo et candorem animi mei, et obediendi studium ac subjectionem meam tibi declarare possem. Tu igitur legata ad me amitina tua eademque cognata mea (65), petivisti, quæ nosti. Atqui ego a magno imperatore Deo suppliciter contendo, ut in longos annos vitam extendas, imperium Romanum gubernes, et ego instar servi et filii imperata tua exsequar; procedente autem tempore, quæ illi placuerint, de nobis constituat : et, si prius obeam, ut in te totum recumbat imperium, quo, quæ factu utilia censueris, ea præstes. Sin tu ad mansiones illas sempiternas fueris evocatus, ut mihi denuo principatus Romanus relinquatur. **73** Sed ista quidem, ut Deo placitum erit (66), ita se habeant. Nunc necessitate reverentiaque dissidentibus, necessitas vicit, et indecore imperiteque dicere facereque compulit. Cum namque et nosipos, et civitates, et pecunias, et simul omnia in manus tuas tradere decuisset, duabus de causis secus agere coacti sumus. Una, quod meam tibi gratificandi voluntatem (67), observantiam, pudorem erga te Deus novit, cui occulta patent, et ipse quoties occasio tulit, evidentibus argumentis hæc ostendi. Confisus itaque sum, te pari in me animo fore, paternamque propensionem et naturalem illam charitatem erga me sinceram incorruptamque servaturum. Sed cum rerum conditio isthæc constanter demonstrandi facultatem tibi nondum obtulerit, nolim idcirco alicujus diffidentia a quoquam reprehendi. Altera, in qua plus momenti est ac ponderis; postquam de exercitu

**A** Τούτων οὕτω γεγενημένων, τὴν πρὸς τὴν πρεσβειαν ἀπεσταλμένην θείαν αὐτοῦ πρὸς Βυζάντιον ἐξέπεμψε βασιλεὺς, μηνύσας τῷ βασιλεῖ καὶ πάππῳ τοιαῦτα· Ἔδει μὲν, ὡ κρᾶτιστε βασιλεῦ, μηδὲν τῶν γεγενημένων μηδὲ τὴν ἀρχὴν κινήσθηναι. Ἐγὼ γάρ, ὅπερ πολλὰκις εἶπον, τὸν πάντ' ἐφορῶντα μαρτύρομαι ὀφθαλμῶν, ὡς οὐδὲν ἑμαυτῷ συνοῖδα, πλὴν εἰ μὴ μικρὰ τινα καὶ παιδίοις κρείοντα ἡμαρτηχότι. Ἐπεὶ δ' οὕτω συνεχώρησεν ὁ Θεὸς ἐμῶν ἕνεκα πάντως ἀπειρῶν ἁμαρτημάτων, πάλιν αὐτῷ χάριτας ὁμολογῶ πολλὰς, ὅτι μὴ πρότερον κατέλυσα τὴν ζωὴν, πρὶν ἐπιτηδεῖου καιροῦ τυχεῖν οὕτως, ὥστε δυνηθῆναι καὶ τὸ ἄδολον τῆς γνώμης καὶ τὴν εἰς σὲ εὐπειθειαν καὶ δουλότητα φανεράν καταστήσαι. Σὺ μὲν οὖν, ὡ βασιλεῦ, τῆς σῆς μὲν ἀνεψιάς, ἐμῆς δὲ θείας, διαπρεσβευομένης ἤτησας ὅσα οἶδας. Ἐγὼ δ' ἐν ἰκασίας μέρει παρὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως αἰτῶ καὶ Θεοῦ, σὲ μὲν ἐπὶ πολλοῖς ἔτεσιν ἐν ζωῖσι εἶναι, καὶ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἰθύνειν· ἐμὲ δὲ ὅσα δούλον σὸν καὶ υἱὸν ἢ καλεῖσιν αὐτὸς τὸ προστατόμενον εκπληροῦν, τοῦ χρόνου δὴ προτόντος, ἃ φίλον ἐστὶ Θεῷ τοιαῦτ' οἰκονομηθῆναι περὶ ἡμᾶς. Εἰ μὲν οὖν πρότερος αὐτὸς ἀποστῶ τοῦ ζῆν, ἐπὶ σοὶ τὴν ἀρχὴν κείσθαι πᾶσαν, ὡσθ' ἃ σοὶ δοκεῖ συμφέρειν, ποιεῖν. Εἰ δ' ἄρα σύ γε πρὸς τὰς αἰωνίους μετακληθήσῃ μονὰς, ἐμοὶ πάλιν τὴν ἡγεμονίαν Ῥωμαίων καταλειφθῆναι. Ταῦτα μὲν οὖν ὅποι τῷ Θεῷ φίλον, ἀγέσθω. Νυνὶ δὲ ἀνάγκης τε καὶ αἰδοῦς μεριζομένης, ἔσχυσεν ἡ ἀνάγκη, καὶ τι τῶν μὴ προσηκόντων καὶ ἀπαιδούντων καὶ λέγειν καὶ πράττειν βιαζομένη. Δέον γάρ καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ πόλεις καὶ χρήματα καὶ ὁμοῦ πάντα σοὶ ἐγχειρίζειν, δυοῖν ἕνεκα αἰτιῶν ἑτέρως ἡναγκάσμεθα ποιεῖν. Ἐν μὲν, ὅτι τὴν μὲν ἐμὴν εἰς τὸ τὰ σοὶ φίλα πράττειν προαίρεσιν καὶ τὴν περὶ σὲ τιμὴν τε καὶ αἰδῶ, Θεὸς τε οἶδεν ὃ τὰ κεκρυμμένα εἰδῶς, καὶ αὐτὸς τῶν πραγμάτων παρασχόντων ἐναργῆ τὴν ἀπόδειξιν ἐποίησάμην. Πέποιθα μὲν οὖν, ὡς καὶ αὐτὸς διαθεθεῖ τὸν ἴσον τρόπον περὶ ἐμὲ, καὶ τὴν πατρικὴν εὐμένειαν καὶ τὴν φυσικὴν στοργὴν ἄδολον ἐμοὶ τηρήσεις καὶ καθάραν. Οὕτω δὲ τὴν ἀπόδειξιν βεβαίαν τῶν πραγμάτων

## Jacobi Pontani notæ.

(65) Necessario propter distinctionem diversis D vocibus hic ista duo transferenda sunt, quorum utrumque latius significatum habere supra monuimus. Vere autem Eugenia Andronici majoris amitina fuit, si amitini sunt fratrum et sororum liberi. Michael enim Palæologus Andronici pater, idem matris Eugeniæ frater, quam, respicientes Andronicum juniorem, senioris nepotem, consobrinam vocemus licet, aliud enim magis proprium non suppeditat.

(66) Verba sunt Gregorii Nazianzeni in epita-

phio Basilii, ταῦτα μὲν οὖν ὅτι τῷ Θεῷ φίλον ἀγέσθω, cuilibet bono Christiano sæpius usurpanda. Ut et illa, ἐάν Θεὸς θέλῃ, Θεοῦ θέλοντος, σὺν Θεῷ, et similia.

(67) Cur secus agere quam decuisset et voluisset compulsus sit, primam causam esse ait, quod avus erga se affectum paternum exuerit. Sed rem valde civiliter et eleganter proponit, ne avum verbo duriore offendat; et quod objici de se poterat, ei a principio occurrit, affirmans, sese partes filii boni non omisisse.

παρασχομένων, οὐδεις ἂν καταμίμψαιτο δειλίᾳ κατεχόμενον. Δεύτερον δ', ὃ καὶ ἰσχυρότερον τοῦ προτέρου, ἐπειδὴ τοὺς σὺν ἔμοι πάντας, τοὺς μὲν ὑπὸ δειλίας, τοὺς δ' ὑπὸ κακοβουλίας, ἔστι δ' οὗς καὶ διὰ τῆ τῆς κακοῦς χεῖρην, ἑώρων τὸν πόλεμον αἰρουμένους, εἰρήνης δὲ μὴ μέχρις ἄκρων ὤτων ἀνεχομένους, ἠναγκάσθην τι μικρὸν καὶ τοῦ ὄντος καλοῦ καὶ δικαίου παραλιπεῖν, ὡς ἂν ποιήσω πᾶσιν ἀνεκτὴν τὴν εἰρήνην. Ἔστι δὲ τοῦτο, τὸ ἐμὲ μὲν ἐκ Σηλυβρίας ἄχρι καὶ Χριστοπόλεως τῶν μεταξὺ χωρῶν τε καὶ πόλεων καὶ στρατιᾶς, ἐτι δὲ καὶ δημοσίων φόρων τὴν διαίτησιν ἔχειν· σὲ δὲ, βασιλεῦ, αὐτῆς τε τῆς Κωνσταντινου μέχρι Σηλυβρίας, καὶ τῶν κατὰ τὴν ἑω τοῖς Ῥωμαίοις ὑπηκόων πόλεων· ἐτι δὲ καὶ νήσων πασῶν, καὶ τῶν ἀπὸ Χριστοπόλεως Μακεδονικῶν τε καὶ ἑσπερίων ἑπαρχιῶν ἄχρι Ἐπιδάμνου καὶ Δαλματίας τῶν ἄκρων ὄρων τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας. Ἐπιβίβω δὲ τοῦ χρόνου προϊόντος, ἐμὲ τε αὐτὸν, καὶ ἃ δοκῶ νυνὶ σφετερίζεσθαι, ὑπὸ τῆν σὴν ἐξουσίαν παραδώσειν ἀγαγῶν, ἐπειδὴ καὶ νῦν οὐκ ἐκ προαιρέσεως, ἀλλ' ἀνάγκη συνουθούμενος, προσηγμαι ποιεῖν. Τοιαῦτα πρὸς τὸν βασιλέα βασιλεὺς ὁ νέος μνησάς, ἀπέστειλε, καὶ ὄρκους ἐν δυοῖ βιβλίοις ἐγγεγραμμένους ἐξ ἑκατέρου πρὸς τὸν ἕτερον βασιλέα τὸν μερισμὸν περιέχοντας ὧν ἄρξουσι πόλεων καὶ τοῖς ὁμωμοσμένοις ἐμμενεῖν ἑκάτερον ἰσχυριζομένους, ὡς ἂν εἰ ἀρεστὰ δοκοῖ ταῦτα κάκεινω, τοῖς ἱεροῖς Εὐαγγελοῖς τοὺς ὄρκους πιστοῦς ποιήσας, καὶ ὑπογραφαῖς τῆς οἰκίας χεῖρὸς ἐρυθραῖς, πέμψῃ πρὸς αὐτὸν αὐθις τὰ ἴσα κάκεινου δράσαντος. Ἐπεὶ δὲ εἶδε καὶ τῶν ἐκ τοῦ νέου βασιλέως τινὰ παρνεῖν τοὺς ἐγγράφους ὄρκους ἀποκομιζόντα, ὁ παρακοιμώμενος Ἀπόκαυχος ἀποστέλλεται παρὰ τοῦ μεγάλου ὁμοσεπίκου τοῦ Συργάννου πρὸς τοῦτο πείσαντος. Τῆς μέντοι βασιλέως ἀνεψιάς πρὸς βασιλέα εἰς Βυζάντιον ἀφιγμένης, καὶ τοὺς τε λόγους τοῦ ἐγγόνου καὶ βασιλέως, ἐτι δὲ καὶ τὴν εἰρήνην τὴν ἐφ' οἷς ἐγένετο ἀπαγγελιάσης, πρῶτα μὲν ἐκπληξίς εἶχε τὸν βασιλέα, καὶ σχεδὸν ἠπίσσει τοῖς λεγομένοις. Ἐπεὶ δὲ ἐπειθετο ἀληθῆ εἶναι, ἠδέως τε εἰδέξατο τὴν εἰρήνην, καὶ τῷ ἐγγόνῳ χάριτας ὁμολόγει πολλὰς· συναγαγῶν δ' ἐν βασιλείῳ αὐθις τοὺς ἐν τῇ Κωνσταντινου εὐραθέοντας ἀρχιεράς, τοὺς τε ὄρκους ἐπετέλει, καὶ τὸν πρότερον ἐκφωνηθέντα κατὰ τοῦ νέου βασιλέως καὶ τῶν συνόντων διέλυεν ἀφορισμὸν, βασιλέα πάλιν τὸν ἐγγονον καλεῦσας καὶ

meo alios timore quodam, alios perversitate, alios, quod alienis incommodis gaudeant, bello se credere animoverti (pacis vero mentionem auribus aversari), ut omnibus eam facerem tolerabilem, ab justo et honesto paululum declinare necesse habui. Est autem hoc, ut ego a Selybria usque Christopolin (68) locorum interjacentium, oppidorum, militarium copiarum, vectigalium administrationem obtineam: tu a Constantinopoli omnia usque Selybriam, et urbes Orientis, quæ quidem Romanis parent: præterea insulas omnes, et a Christopoli Macedonicas atque occidentales provincias usque Epidamnium (69), et Dalmatiam (quæ sunt Romani imperii metæ ultimæ) possideas. In spe sum, me aliquando et memetipsum, et quæ nunc mihi vindicare videor, in arbitrium potestatemque tuam contraditurum: quandoquidem et istuc jam haud consulto et cogitato, sed necessitati cedens facio. Hujuscemodi responsum junior seniori imperatori misit, simulque libellos duos, in quibus inscripta juramenta, et urbes, quas alter alteri per partitionem attribueret contentia, et utrumque jurata præstiturum affirmantia: ut si eadem illi probarentur, adhibitis sacris Evangeliiis, et iniata manus suæ subscriptione fide sacramento conciliata, sibi eosdem idem facturo remitteret. Cæterum quia de amicis junioris imperatoris oportebat esse, qui conscripta juramenta deportaret, suasu Syrgiannis a magno domestico cubiculi sacri præpositus Apocauchus (70) deligitur. Ubi Byzantium reversa Palæologina imperatori dicta nepotis, et pacem cum conditionibus admittam exposuit, ille primum sic obstupuit, ut quæ dicebantur vix crederet. Tamen ut fidem adjunxit, libenter pacem accepit, et nepoti gratias non vulgares habuit, statimque episcopos, qui Constantinopoli tum inveniebantur, in palatium accitis, jusjurandum dedit; et nuper in nepotem, ejusque factionem pronuntiatam devotionis sententiam retractans, rursus imperatorem et esse et nominari jussit. Eamdem porro amittinam iterum ad illum, ejus adjurandi missurus, dolens, non aliquem honestiore loco natum, sed Apocauchum ad juramentum deferendum venisse, sic eam compellat: Quod nepos meus adeo me veneratur et colit, meaue causa tam est sollicitus,

Jacobi Pontani notæ.

(68) De hac conditione, seu pactione Gregoras ita libro octavo: Tandem inter eos convenit, ut junior imperator Thraciam, quæ a Christopoli usque ad Rhegium, et Constantinopolis suburbana pertinet, pro auctoritate obtineret, simulque ea prædia, quæ suæ factioni assignasset in Macedonia, quorum multa erant, quæ singulis multa millia quotannis penderent: senior vero tum Constantinopolin, tum urbes et provincias omnes Macedonicas ultra Christopolin sitas.

(69) Epidamnus, seu Epidamnium, alias Dyrrachium, urbs Macedoniæ versus mare Adrianum, quæ Ciceronem exulem excepit, eumque officiose humaniterque totis sexdecim mensibus tractavit.

Stephanus de urbibus docet duas esse Epidamnus, alteram in Illyrico, alteram in sinu Ionio. Vocabatur porro Dyrrachium a Romanis, qui nomen ominosum et quasi a damno deductum vitarent. Sic oppidum et coloniam suam Beneventum, bene ominandi causa, nominarunt, cum antea a Græcis Maleventum diceretur. Sed Dyrrachus Herculis ex filia nepos, quod portum urbi adjecerat, jam antea ab se Dyrrachium appellarat.

(70) Qui ergo senex paulo infra queritur, hominem infimum ad se missum? Respicit ibi ad originem et natales Apocauchi, qui fuerunt obscuro et ignobiles, ut docetur initio libri hujus cap. 4.

multa ei vicissim bona, non in hac tantum, verum etiam in illa immortalis vita a Deo comprecor. Adhæc moderatum ejus ingenium probosque mores, atque in omni honestate progressus admiror; quod juvenis, et imperator, multoque adversariis superior; unde probabile sebat, subnixæ ambulationum, arrogantiaque tumidum, aut ingratum in nos futurum, aut certe, quæ nos petebamus evulgatis & deinceps quæ ipsi collibuisse largiturum, ut sibi plauderetur ab omnibus; nihil horum perpetravit, sed petitionem meam uni magno domestico aperiens, prudenterque ac modeste admodum respondens, duplicem nobis gratiam persolvit, non solum quod Romano imperio jam toto in eum inclinante, partem retinet, reliquum omnem nobis cedit; verum etiam, quod rebus nostris tam vehementer laborantibus, nullq; factu inolesevit. Ex quo penitus ita sentio, nunquam ei venisse in mentem, vel particulam despicientiæ nostris præ se ferre, sed reverentiam ac pietatem antiquam erga nos custodire. Illud tamen maxime cruciat animum, quod cum apud se plures et probos et sanguinis necessitudine conjunctos haberet, per quos juramentum a nobis reciperet, horum nullum, sed Apocaucho, obscurum ex obscuris natum misit, qui nuperrime exactionum coactoribus scriptum faciebat. Quanquam quasi quiddam singulare dicerem, quod absurdius est omisi. Idem enim Apocaucho cum multis me promissis circumduxisset, mea auctoritate rei salarizæ præfectus est. Deinde promissa posthabens, cum simul omnes e sale 75 reditus devorasset, et ego idcirco de multis pauca requirerem, occasione usus, ad nepotem meum profugit. Quis igitur hunc hominem tantopere ab illo honoratum cernens, ut in negotiis, etiam nobilissimis hominibus deferendis, ejus opera utatur, non id de industria a nepote ad dolorem mihi inurendum fraudulenter esse comparatum existimet? Et ut istuc hac mente non fecerit, multi tamen hac mente factum cogitabunt. Respondente Palæologia, non sibi videri Apocaucho a nepote contemptus gratia legatum, quandoquidem ejus tot erga ipsum antea reverentiæ, et ingenui timoris documenta essent; imperator prosecretarium Bardalem et Callierentem cum ea ad nepotem misit. Qui ubi senis super Apocaucho sermonem audivit, Procul a me sit ista insania, inquit, ut vel parvum vel magnum quidpiam ad molestiam contemptumve domini mei et imperatoris designem: in quem scientem peccare, magna omnino culpa tenetur, me iudice, etiamsi peccatum non magnum fueris (71). Apocaucho non ut legatus, neque ut pacis confirmator (hæc

είναι καὶ ονομάζεσθαι. Μέλων δ' αὖθις τὴν αὐτὴν ἀνεψιὸν αὐτοῦ πρὸς βασιλέα τὸν νέον πέμπειν ὡς τοὺς παρ' ἐκείνου ληφομένην ὄρκους, ἀντιώμενος ὅτι μὴ τῶν εὐ γεγονότων τις, ἀλλ' Ἀπόκαυχος ἐπὶ τὸ τοὺς ὄρκους παραλαβεῖν ἀπέταλτο, ἔφη πρὸς αὐτὴν Ἐγὼ μὲν εἰς ἐμὲ αἰδοῦς καὶ προσηθείας τε καὶ τιμῆς, πολλῶν ἀμοιβᾶς ἀγαθῶν εὐχομαι τῷ βασιλεῖ καὶ ἐμῷ ἐγγόνῳ παρὰ Θεοῦ, οὐ μόνον κατὰ τὸν τῆδε βίον, ἀλλὰ καὶ κατ' ἐκείνον τὸν ἀτελεύτητον. Ἐγὼ δέ μοι καὶ θαυμάζειν ἔπεισι τὸ τε μέτριον αὐτῷ τοῦ ἤθους, καὶ τὴν εὐθύτητα τοῦ τρόπου, καὶ τὸ πρὸς τὰ καλὰ βεβηκός, ὅτι νέος ὢν καὶ βασιλεὺς, καὶ παρὰ πλὴν τῶν ἀντιπάλων κεκρατηκώς ἐξ ὧν εἰκό; ἦν πρὸς φιλοτιμίαν ἐκαρθῆναι καὶ φουσηθῆναι, καὶ ἀγνωμονῆσαι περὶ ἡμᾶς, ἢ τότε δεύτερον, ἀπερ ἡτούμεθα αὐτοὶ ποιήσαντα φανερᾶ, εἶτα ἀπερ ἤθελεν αὐτὸς χάρισσασθαι, ἵνα θαυμάζοιτο παρὰ πάντων. Ὁ δ' ἐποίησε τοιοῦτον οὐδὲν· ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐμοὺς λόγους διετήρησεν ἐν ἀδήλῳ, οὐδένα ἐργασκόςτος ἐτέρου πλὴν τοῦ μεγάλου δομιστεύου μόνου· αὐτὸς δὲ τοὺς λόγους συντεῶς ἔγαν καὶ κοσμίως οἰκονομήσας, διπλὴν ἡμῖν κατέθετο τὴν χάριν, οὐ μόνον τῷ τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας πάσης ἦδη πρὸς αὐτὸν κλινοῦσης μέρος μὲν τι παρακατασχεῖν, τῆς λοιπῆς δ' ἀπάσης ἡμῖν παραχωρῆσαι, ἀλλὰ καὶ τῷ μὴ ὄντι εἰς στενὸν κομιδῆ τὰ ἡμέτερα ἐληλακότα ἐκπομπέσαι θελήσει. Ἐξ ὧν ἐμὲ πεπεισθαι σαφῶς συμβαίνει, ὡς οὐδ' ἔχνος καταφρονήσεως ἐπὶ νοῦν ἦλθεν αὐτῷ ἐνδείξασθαι εἰς ἐμὲ, ἀλλὰ τὴν προτέραν αἰδῶ καὶ εὐλάβειαν ἀποσώζει. Ἐκείνο δὲ οὐχ ἤκιστα λυπεῖ, ὅτι μὴ πρὸς τὴν παράληψιν τῶν ὄρκων, πολλῶν τε καὶ ἀγαθῶν καὶ τῶν καθ' αἶμα προσσχόντων αὐτῷ συνόντων, τούτων μὲν ἀπέσταλκεν οὐδένα, τὸν δὲ Ἀπόκαυχον, ἄσημον μὲν ὄντα καὶ ἐξ ἀσημῶν, καὶ οὐπω χθὲς καὶ πρῶτην τοῖς τῶν δημοσίων φόρων πράγματις ὑπογραμματούοντα. Καίτοι τὸ δεινότερον ἀφείλον, ὡς δὴ τι θαυμαστὸν λέγων. Ὁ γὰρ αὐτὸς ἐμὲ πολλὰς ὑποσχέσεις ἐξαπατήσας, τῶν δημοσίων ἄλλων ἔφορος ἀπεδείχθη. Εἶτα τῶν μὲν ὑποσχέσεων ἐκπεπλήρωκεν οὐδὲν· ἑμοῦ δὲ πᾶσαν τὴν ἐκ τῶν ἄλλων πρόσοδον καταπαγῶν, καὶ διὰ τούτ' ἐκ πολλῶν ὀλίγα ζητούντος ἐμοῦ λαθεῖν, τῷ καιρῷ χρησάμενος, πρὸς τὸν ἐμὸν ἔγγονον ὤχετε ἀποδράς. Τίς οὖν τοῦτον ἴδὼν οὕτω τιμώμενον παρ' αὐτῷ, ὥστε καὶ ἐπὶ τοῖς, τοῖς εὐγενεστάτοις προσήκουσιν, ἔργοις αὐτῷ χρῆσθαι, οὐκ ἂν ἐξέπιτθεδες νομίσει εἰς ἀνταν ἐμὸν παρὰ βασιλέως τοῦ ἐγγόνου συνεσκευασθαι; Εἰ γὰρ καὶ τῷ ὄντι μὴ παρ' ἐκείνου τοιαύτη πέπρακται γνώμη, ἀλλ' οἱ πολλοὶ οὕτω γε νομιούσιν. Ἀποκρινάμεν; δὲ καὶ αὐτῆς, Οὐδ' ἂν αὐτῇ δοκεῖν καταφρονητικῶς παρὰ βασιλέως τοῦ νέου τὸν Ἀπόκαυχον ἀπεστάλθαι, πολλὰς τῆς εἰς σέ, βασιλεῦ, αἰδοῦ; τε καὶ εὐλαθείας δωδωκότος τὰς ἀποδείξεις·

#### Jacobi Pontani notæ.

(71) Num paradoxon istud Stoicorum insinuat, ὅτι ἴσα τὰ ἀμαρτήματα, ὅμνια peccata esse æqualia? de quo Cicero, ut de aliis disseruit: *Parva, inquis, res est; atqui magna culpa. Nec enim peccata rerum evocant, sed vitia hominum melfenda sunt*, etc. Verum ita loquitur, ut quantum veneretur avum, intelli-

gatur. Quos enim multum reveremur, aut diligimus, aut saltem multum revereri ac diligere debemus, eos etiam parum offensus, quasi indignis modis violatos dolemus, atque irascimur. Nec id inmerito.

ὁ βασιλεὺς τὸν τε πρωτασπρητὴς Βαρδάλην καὶ τὸν Καλλικληρῆν ἕνα σὺν αὐτῇ πρὸς τὸν Ἐγγονον ἀποστέλλει. Ἀποκομένων δὲ πρὸς αὐτὸν, πρὸς μὲν τοὺς περὶ τοῦ Ἀποκαύχου λόγους, ὡς ἐπίθετο τοῦ βασιλέως, Μὴ οὕτω μανεῖην, ὁ νέος εἰρηκε βασιλεὺς, ὡς ἢ μικρὸν ἢ μέγα ἐπὶ λύπῃ ἢ καταφρονήσει τοῦ ἐμοῦ ποιεῖσαι κυρίου καὶ βασιλέως. Τὸ γὰρ ὅπως πρὸς αὐτὸν ἀμαρτεῖν ἔχοντα, τῆς Ἰσῆς ἄξιόν ἐστιν αἰτίας παρ' ἐμοὶ κριτῆ, ἂν τε μείζον ἂν τ' ἔλαττον ἀμάρτημα ἦ. Ἀπόκαυχος δὲ οὐχ ὡς πρέσβις, οὐδὲ τῆς εἰρήνης βεβαιωτής, (ταῦτα γὰρ τῇ ἐμῇ θεῖᾳ προσήκει), ἀλλ' ὡς γραμματοκομιστῆς ἀπεστάλη μόνον. Ἴσμεν δ' ὅτι καὶ μεγάλων ἔνεκα καὶ ἀναγκαιωτάτων πέμποντάς τινι γράμματα, καὶ τοῖς φαυλοτάτοις τῶν οἰκετῶν χρώμεθα πρὸς μετακομιδὴν. Ὅμως εἰ καὶ τίνα ἔχει μέμψιν, παρὰ τοῦ μεγάλου δομεστίκου τὰς εὐθύνας ἀπαιτεῖν, οὐ παρ' ἐμοῦ, προσήκει τὸν βασιλέα (παρ' αὐτοῦ γὰρ ἀπέσταλτο), τοὺς δροκούς δὲ βεβαιώσας καὶ τοῖς πρέσβεσιν ἐχειρίσας χαίροντας ἐξαπέστειλεν.

## CAPUT XXIV.

*Junior imperator Adrianopolin reversus, eo uxorem vocat. Ætatem in lustrandis et ordinandis urbibus ponit. Syrgiannes ad senem perfidiose deficit. Eam defectionem nepos illi exprobrans, ad fidem porro colendam hortatur. Negat Syrgiannes objecta; sed litteris Byzantinis convincitur. Iterum de officio monetur. Perneget, et Byzantium proficiscitur. Bellum recrudescit, nepos exercitum ad arma in adversarios exsuscitat. Mira omnium pugnandi cupiditas.*

Αὐτὸς δὲ μετὰ τὴν Πεντηκοστὴν Ἰουνίου μηνὸς Β Ἰσταμένου ἀνέξευξεν εἰς Ἀδριανούπολιν· πέμψας δὲ εἰς τὴν Κωνσταντινου, καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ Εἰρήνην ἤγαγε πρὸς αὐτὸν, ἧς καὶ μετὰ τὴν πρὸς βασιλέα ἀφίξιν παιδίων ἄρβεν τεκούσης μετὰ μῆνας ὀκτώ τὸ παιδίον ἰεθνήκασα. Ὁ βασιλεὺς δὲ τὰς ὑπ' αὐτὸν πόλεις περιῶν, καὶ τῶν αὐτῷ συνόντων τοὺς ἐπιφανεστέρους τιμαῖς, τε καὶ δωραταῖς, καὶ ἐπαρχιῶν καὶ πόλεων ἐπιτροπαῖς, τοὺς δ' ἄλλους χρήμασι καὶ ἐτησίοις θεραπεύσας προσόδοις, διέτρωψε τὸ θέρος. Ἦδη δὲ τοῦ θέρους τελευτῶντος, κατὰ τὰς ἀρχὰς μάλιστα τοῦ Αὐγούστου μηνός, οἱ πρὸς τῇ Κωνσταντινου τοῦ βασιλέως φίλοι δηλοῦσι διὰ γραμμάτων αὐτῷ, ὡς ὁ Συργιάννης συμβάσει πρὸς τὸν σὺν πάππον θέμενος, ἀφίξεται πρὸς αὐτὸν ὅσον οὐπω. Βασιλεῖ δ' ἕνα καὶ μέγαλο δομεστίκω τὰ γράμματα ἀναγνοῦσιν ἰδοὶκε λυσιτελεῖν πρὸς μὲν τὸ παρὸν ἐν ἀπερρήτῳ τὰ μηνυθέντα τηρεῖν· πέμψαντας δὲ πυνθάνεσθαι παρὰ τῶν φίλων εἰ ὅπως ἀληθῆ τὰ περὶ Συργιάννη μηνυθέντα. Σχέτιον γὰρ ἦστο καὶ βαρὺ πρὶν ἀκριβῶς τάληθες ἐκμαθεῖν πρᾶξαι τι τῶν οὐ δεόντων ἢ φθίγγεσθαι. Πέμψας οὖν αὐτῷ ἐπυνθάνετο· οἱ δ' ἔφασαν πάνυ τε ἐξητακέναι καὶ σὺν ἀκριβεῖα μαθεῖν ὡς μέγαλα βασιλεὺς τε καὶ Συργιάννης ἀλλήλους ἐπαγγεῖλαμενοι ἐποίησαντο τὰς συνθήκας. Διὸ καὶ σφόδρα περιαλγῆσαντες μεμνηκέναι. Σοὶ δὲ μαθήσαι τὰ λυσιτελοῦντα

A enim cognita meæ officia erant), sed tantummodo ut tabellarius venit. Et constat, nos etiam de seriis maximeque necessariis ad alios scribentes, tabellariis uti solere famulorum abjectissimis. Nihilominus si quid reprehensionis res habet, non a me, verum a magno domestico par est ut imperator rationem exigit (ab eo quippe missus fuerat). Post juramento confirmato et legalis tradito, ætantes dimisit.

Secundum Pentecosten, ineunte Junio, cum exercitu Adrianopolin regressus. Irenem uxorem Constantinopoli adducendam ad se curat. Illa post adventum suum prolem masculam parit, quæ post octo menses obiit. Imperator urbes suas invisens, et suorum nobiliores honoribus, muneribus, provinciaram oppidorumque præfecturis, alios pecuniis et annuis pensionibus sibi demerens, in his ætatem consumit: qua præcipiti, initio 76 Augusti mensis, qui erant Constantinopoli amici, per litteras eum docent, Syrgiannem avo fœderatum (72), brevi ad illum profecturum. Epistola perlecta, imperatori et magno domestico visum est faciendum, ut perscripta silentio in præsens tegeant, mitterent autem amicos illos percomitatum, verane essent, quæ de Syrgianno significassent. Veritate enim nondum explore cognita, agere aut loqui quod minus conveniret, grave et inhumanum judicabant. Illi responderunt diligenter se inquisivisse, liquidoque didicisse, imperatorem avum et Syrgiannem magna muthum pollicitos fœdus pepigisse. Id se ex animo dolentes, significatum voluisse; videret quo pacto semet consilio et opera juvaret. His de Syrgianno intellectis, solum in secretum adducens nepos, sic ait: Renuntiatum est mihi, te societate pacta cum avo meo, ad ipsum D transiturum. Tunc prior te in eamdem insinuaris,

## Jacobi Pontani notæ.

(72) Quænam causa hunc Syrgiannem impulerit, ut ad seniore imperatorem a juniore turpiter desciceret, narrat hunc in modum Gregoras: Cæterum magnus dux Syrgiannes, rebus non ex sententia succedentibus (putabat enim se velut consortem imperii fore, et suo arbitratu moderaturum omnin, neque partem, aut magnam quidquam se nesciente acium iri), cum præter omnem expectationem cerneret, imperatoris animum Cantacuzeno magno domestico prorsus esse devinctum, dolore atque invidia æstuabat, ac paucis secum meditabatur, quomodo ulcisceretur imperatorem, qui eorum, quæ verbis

antea promississet, nunc treipsa nullius meminisset, sed contraria potius omnia faceret; quippe a quo ut unus e multis despiceretur, nec ulli consultationi adhiberetur. Decrevit igitur se ad veterem imperatorem conferre, ac brevi tempore omnia consilia, res omnes novitii evertere. Neque enim quidquam ad Deum refererat; sed quo ipse inclinasset, eodem etiam negotia omnia necessario inclinatura putabat. Pergit deinde docere, quam et seni imperatori, et populo Byzantino grata et jucunda illa transitio acciderit. Perit autem misere, ut sup: loco dicitur.

sperans majus aliquid inventurum, an ab eo multis pollicitationibus in fraudem illectus sis, haud satis scio. Si vana sunt quæ audiui, et qui nuntiarunt merito accusari debent et ego minime laudandus sum, qui sycophantis fidem commoda-verim (73). Si, ut dicebam, aut plus te consecutum arbitratum, aut indidem persuasus huc devenisti, et his cogitationibus monitu meo excussis, fidem mihi amoremque pristinum sinceriter ac puriter præstare volueris, æque ut ante benevolam me et amicum tibi faxo experiare: nec præterita, periinde ac si nulla fuissent, reputabo, quandoquidem præter meas magnique domestici nullius aures tetigerunt. Si vero ut iniquum et nequam me fugis, mecumque vivere ac versari intolerandum putas: sed ab avo divina quædam bona te adepturum credens, ad illum te adjungere delibatatissimum habes, doleo ista discessione tua, cum me amico et familiari privatam videam, vim tamen non intentabo, neque invitum retinebo: quando neque a principio vel lege bellica, vel alia quadam violentia, ut mihi servires, te compuli: verum ultro me secutus, mihi adhærescere, mecum caput objectare periculis, meaque causa quidvis facturum passurumque promisisti, idque re ipsa etiam præclare demonstrasti (74). Verumtamen nec ego ingratus meritorumque immemor fui. Nam cum Deus ardentis voluntatis meæ in amicos etiam facultatem tribuisset, cum alios, tum te quoque, ut decebat, donis honoribusque ob laborem ac studium erga me tuum remuneratus sum.

**77** Et quoniam volens ac libens mecum te conjunxisti, turpe est clanculum, ac non potius aperte valedicentem recedere. Neque tamen avum meum bello acciuctum, te ad vexandas fortunas meas asciscere, sed pacem ac fœdus inviolatum servare, et te subesse sibi sine dolo malo velle opinor. Quanquam et hoc mirari satis nequeo, cum factis ipsis benevolæ mentis et obedientiæ significationes ita luculentas dederim, qui tandem ille (quod nunquam veritus essem) nullo indicio mihi se amicum ostendat. Quod si forte armis mecum decertare apud animum proposuit, nos Deo cordi erimus. Recordare verborum tuorum, cum Byzantii de statu rerum consultaremus. Cum enim tu et protostrator super avo, quæ meministi, elocuti essetis (75), me longe aliud sentiente, tu hunc animum meum suspiciens, fidere Deo te di-

**A** και βουλευέσθαι και πράττειν σουτῶ. Τοιαῦτα περι Συργιάννη πυθόμενος ὁ βασιλεὺς, κατ' ἴδιον μόνον παραλαβὼν, Ἰηκχόειν, ἐφη πρὸς αὐτὸν, περι σοῦ ὡς συμβάσεις θέμενος πρὸς τὸν ἐμὸν πάππον και βασιλεῖα μέλλεις μεθίστασθαι πρὸς αὐτόν· εἰτε δὲ αὐτὸς τοὺς λόγους ἐποίησω πρώτος, ἐλπίσσας τι κλει-  
ον εὐρήσειν, εἴτ' ἐκείθεν πολλαῖς ὑποσχέσεσιν ἀπα-  
τηθεὶς ἐπεισθη, εἰδέναι σαφῶς οὐκ ἔχω. Εἰ μὲν  
οὖν οὐκ ἀληθῆ τὰ εἰρημένα, αὐτοὶ τε οἱ εἰπόντες  
δίκαιοι κατηγορεῖσθαι, ἐγὼ τε ἄξιος οὐκ ἐπαίνο  
τοῖς συκοφάνταις πιστεύσας· εἰ δ', ὅπερ ἐφη, ἡ  
αὐτὸς τι πλεονεκτῆσειν ἐλπίσσας, ἡ ἐκείθεν πεισθεὶς  
ὑπήχθης πρὸς τοῦτο, εἰ μὲν ἐθελήσεις τῶν τοιούτων  
ἀποστῆναι λογισμῶν, ἐμοὶ βουλευομένῳ πεισθεὶς, και  
τὴν εἰς ἐμὲ πίστιν και φιλίαν ὡσπερ και πρότερον  
ἄδολον και καθαρὰν τηρεῖν, τῆς αὐτῆς ἧς περ και  
πρότερον ἀπολαύσεις παρ' ἐμοὶ και φιλίας και εὐ-  
μενείας, οὐδὲν τῶν τοιούτων ὑπολογιζομένῳ, ὡσπερ  
οὐδ' ἂν εἰ μὴ τὴν ἀρχὴν ἐγεγόνει. Ἐπεὶ οὐδ' ἐτίρω  
τινὶ πλὴν ἐμοὶ και τῷ μεγάλῳ δομestίκῳ μόνῳ τὰ  
τοιαῦτα ἦλθεν εἰς ἀκοάς. Εἰ δ' ὡς ἀγνώμονά τινα  
και πονηρὸν ἐμὲ ἀποτρέπει, και τὸ συνείναι και  
συνδιατρίβειν οὐκ ἀνεκτὸν ἦγῃ, ἀλλ' ὑπερφυῆ τινα  
και μεγάλα παρὰ τοῦ ἐμοῦ πάππου και βασιλέως  
οἰόμενος εὐρήσειν, δλη προθέσει προσχωρῆσαι αὐτῷ  
προεῖλου, ἀνιώμαι μὲν ἐπὶ τῇ διαστάσει τῆ σῆ,  
φίλου και συνήθους ἀποστεροῦμενος· βίαν δὲ οὐκ  
ἐπάξω, οὐδ' ἄκοντα κατασχέιν ἐθελήσω· ἐπεὶ οὐδὲ  
τὴν ἀρχὴν οὐτε πολέμου νόμῳ, οὐτ' ἄλλη τινὶ βίᾳ  
**C** πρὸς τὸ ἐμοὶ δουλεύειν ὑπηγαγόμην, ἀλλ' ἐκοντὶ  
προσεχώρησας αὐτῷ, ἐλόμενος ἐμοὶ συνείναι και  
συγκινδυνεύειν, και πᾶν ὅτιοῦν ὑπὲρ ἐμοῦ και  
ὑφίστασθαι και πράττειν ἐπαγγελιάμενος, ὃ δὴ  
και καλῶς ποιῶν, ἀληθῆς ἀπέφηνας ἐπὶ τῶν ἐρ-  
γων. Οὐ μὴν οὐδ' αὐτὸς ἀχάριστος οὐδ' ἀμνηστων  
ἐφάνην τῶν αγαθῶν. Ἀλλὰ θεοῦ τῆ περι τοὺς φι-  
λους προθυμία και δύναμιν παρασχομένου, τοὺς  
τε ἄλλους και σὲ, ὡπερ εἶδει, τιμαῖς τε και δωρεαῖς,  
ἀξίαις τῶν πόνων ἡμεψάμην και τῆς προθυμίας  
τῆς εἰς ἐμὲ. Ἐπεὶ οὖν ἐκοντὶ προσῆλθε, οὐκ ἀγα-  
θὸν λαθραίως ἀναχωρεῖν, ἀλλ' εἰς φανερὸν συντα-  
ξάμενον ἀκίεναί. Οἴομαι μὲν οὖν οὐδὲ τὸν ἐμὸν  
πάππον και βασιλεῖα πρὸς πόλεμον ἐτοιμαζόμενον,  
ἐπὶ κακῶσει τῶν ἐμῶν πραγμάτων σε προσλαμβά-  
**D** νεσθαι βούλεσθαι, ἀλλὰ τὴν μὴν εἰς ἐμὲ εἰρήνην  
και τὰς σπονδὰς ὑγαινούσας τηρεῖν· ἐφίεσθαι δ'  
ἀπλῶς οὕτω και σὲ τηρεῖν ὡπ' αὐτόν. Καίτοι μοι  
και τοῦτο λίαν ἐπεισι θαυμάζειν ὅπως αὐτῶν τῶν

#### Jacobi Pontani notæ.

(73) Olim σῦκα ficus ex Attica tanquam fructum rarum, et ideo carum, exportare non licebat. Qui exportantes curiosius et inquirerent, et indicarent, eos συκοφάντας nominabant. Postea hoc vocabulum ad eos translatum est, qui amarent accusare alios, seu qui quacunq; de causa, etiam levi, aliorum nomina deferrent. Ad calumniatores denique, qua voce Andronici minoris et Cantacuzeni criminatores, illius apud avum, hujus apud Annam Augustam creberrime in his libris appellantur

(74) Quod Græce interponitur, καλῶς ποιῶν (quodque aliter etiam, εὖ ποιήσας dicitur) expressi adverbio *præclare*; quandoquidem aliud ista non sunt, quam sermo, rei eventum, vel factum aliquod approbantis, ac proinde his modis, *et merito, et recte, ac bene quidem*, similibusque commode transferuntur.

(75) Protostrator imperatorem senem in carcere trudentum, Syrgiannes occidentum suadebat capite nono. Ab utroque consilio abhorruit junior Andronicus, cum Cantacuzeno faciens, cujus sententia ad fugam duntaxat pertinebat.

πραγμάτων τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας ἐμοῦ καὶ εὐπειθείας ἐναργεῖς παρασχόμενων τὰς ἀποδείξεις, ἔδε, ὅπερ οὐκ ἂν ποτε ἤλιπισα, οὐ φιλοῦντος ἔργον οὐδὲν ἐνείκνυται εἰς ἐμέ. Εἰ δ' ἄρα καὶ πολεμεῖν ἐμοὶ προφητῆται, Θεῶ μὲν μελήσει περὶ ἡμῶν. Ἀναμιμνήσκω δέ σε καὶ ὧν αὐτὸς ἐφθέγγω λόγων ἡμῶν περὶ τοῦ τί δεῖ πράττειν ἐν Βυζαντίῳ βουλευομένων. Σοὺ γάρ καὶ πρωτοστράτορος περὶ τοῦ βασιλέως ἴσα καὶ αὐτὸς οἶσθα εἰπόντων, ἐμοῦ δὲ τάναντία βουλευσαμένου, θαυμάσας αὐτὸς, Πέποιθα σαφῶς, ἔφη, ἐπὶ Θεῶ, ὡς οὐ τοῦτον τὸν τρόπον περὶ τὸν πάππον καὶ βασιλέα διαχειμένου, αὐτὸς ὁ Θεὸς πολεμήσει ὑπὲρ ἡμῶν, ἡμᾶς δὲ ἀμερίμους ποιήσει. Σχέται τοίνυν ὁ μέλλεις δρᾶν. Σοὶ γὰρ ὁ λόγος εἰρησται οὐτοσί. Τοιαῦτα τοῦ βασιλέως εἰπόντος, ἐνίστατο μὲν ὁ Συργιάννης σεσοφοανθησθαι φάσκων, καὶ ὧν κατηγορεῖται μὴδὲν ἀληθὲς εἶναι, τῷ δὲ μὴ βεβαίως παρέχεσθαι μὴδ' ἐναργεῖ, τὰς ἀποδείξεις ὑπὲρ ὧν κατηγορεῖτο, ὑπεψίαν' οὐ μικρὰν τῷ στοχάζεσθαι τὰ πράγματα παρείχετο δυναμένῳ ἐκ τῶν λόγων, ὡς πονηρὰ σύνοιδεν ἐαυτῷ. Τοῦ μὲντοι βασιλέως τοῦ; αὐτοῦς λόγους πάλιν ἀναλαθόντος, καὶ θάρρους ἐμπλήσαντος ὡς οὐδὲν ἤττον ἢ πρότερον εὐμενῶς διακίεσται πρὸς αὐτὸν, ἀπῆλθεν. Ἐκ μὲντοι Βυζαντίου παρὰ τῶν τοῦ νέου βασιλέως ἀγγελίαι ἡσημέραι ἀφικνοῦντο φθίων, τὰ τε περὶ Συργιάννην πεῖθουσαι ὡς εἶπ' ἀληθῆ, καὶ ὅτι βασιλεὺς ὁ πρεσβύτερος τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἐξαρτῆται πάντα, ὡς ἅμα τῷ Συργιάννῃ ἀφικέσθαι ἀναβραγυσομένον. Ἄρτι δὲ τοῦ χειμῶνος ἀρχομένου, Ὀκτωβρίου μηνὸς πέμπτη ἰσταμένου, πάλιν ὁ βασιλεὺς ἰδίαζόντω; ἔφη πρὸς Συργιάννην. Οὐκ οἴμαι σε ὧν πρὸ χρόνου μικροῦ πρὸς σὲ διελέχθην ἐπιλείψω. Ἐκ τότε δ' ἄχρι καὶ νῦν ἡσημέραι μοι ἀγγέλλεται περὶ σοῦ ὡς ἀπαστῆναι πρὸς τὸν ἐμὸν πάππον παρασκευάζῃ. Οὐ μὴν ἄλλ' ὅτι καὶ αὐτὸ, τὰ πρὸς πόλεμον ἐξαρτῆται, ὡς ἅμα τῷ σὲ παραγενέσθαι πρὸς ἐμὲ πολεμήσων. Ὅσοι δ' ἐπιτηδείως ἔχουσιν ἐμοί, καὶ εἰρήαι σε παραινῶσιν, ὡς ἅμα τῷ σὲ εἰρχθῆναι καὶ τοῦ πολέμου παυσομένου. Ἐγὼ δ' ἂ πρότερον εἰρήκην, καὶ αὐθις ἐρῶ, ὡς εἰ μὲν τοῖς ἐμοῖς λόγοις πεισθεῖς, τοῦ τοιαῦτα καὶ βουλευέσθαι καὶ δρᾶν ἀποστής, καλῶς ἂν ἔχοι· εἰ δ' ἀδυνατῶ; ἔχεις μετοβουλεύεσθαι, ἂ βούλει πράττει· ἐγὼ γὰρ οὐ μόνον οὐκ εἰρήαι σε προθυμοῦμαι, καίτοι πάνυ βραδίως ἔχων, ὡς καὶ αὐτὸς φαίης ἂν, ἀλλ' οὐδὲ τῆς ἀρχῆς παραλύσω. Τοῦτου δ' ἕνεκα σοὶ ταῦτα προλέγω, ὡς ἀνείδει; ἀπελθὼν, ὡς οὐ λαθὼν, ἀλλὰ φωραθεῖς ἂ προεἶλου παρῶφθης δρᾶν. Ἐπὶ τοῦτοις ὁ Συργιάννης σεσοφαντεῖσθαι πάλιν ἰσχυρισάμενος, καὶ μὴδὲν τοιοῦτον ἐαυτῷ συνειδέσθαι, τοῦ βασιλέως ἐπιτρέψαντος, πρὸς ἃς ἐπετρόπευε τῆς Θράκης πόλεις ἀπῆλθε. Δύο δ' ἐξ αὐτῶν τὸν Ἄπρων καὶ τὴν Γαρέλλαν φρουρῆς κατασχὼν, καὶ ἑ' ἄλλα ἀσφαλισάμενος ὥστ' ἔχειν πρὸς κολιορκίαν ἀντέχειν, ἀπέστη πρὸς τὸν πρεσβύτερον βασιλέα Νοεμβρίου μηνός. Ἄμα δὲ τῷ τοῦτον ἐπιβῆναι Βυζαντίου, καὶ ὁ τῶν βασιλέων πόλεμος φανερῶς αὐθις ἀνεβρίπιζετο. Ὁ νέος γὰρ βασιλεὺς τὴν ὑποπεταγμένην αὐτῷ στρατιὰν ἅπασαν

A cecbas, qui me tam clementer in avum affecto, pro nobis pugnaturus, nosque omni cura et sollicitudine liberaturus esset. Quare quid agas dispice, tua quippe causa hæc dicta sunt. Simul finem loquendi dedit imperator, Syrgiannes adversari, ac se per calumniam delatum, totamque accusationem esse commentitiam affirmare. Attamen quod asseverationis hujus neque solidas, neque claras probationes adducebat, eum conscientiæ labem in animo habere, bonus rerum æstimator non leviter suspicari poterat. Ast imperatore eadem iterante, ac spem maximam injiciente, non minus quam antehac sibi charum fore, e conspectu abiit. Byzantio autem quotidiani ab amicis veniebant nuntii, Syrgiannem proditorum esse, et quamprimum ille adfuisset, avum in bellum, quod omnimodis jam parasset, erupturum. Hieme appetente, ante diem tertium Nonas Octobres Syrgiannem junior imperator separatim deuo sic est affatus : In memoria tibi esse autumo, quæ nuper tecum egi. Ex eo usque hodie in dies singulos mihi nuntiat, te defectionem ad avum parturire : nec id tantum, sed ipsum præterea bellum instruere, quo me simul ac tu veneris, lacessat. Quotquot vero mihi bene cupiunt, ut te coerceram hortantur : sic enim bellum quieturum ; at tu quæ antea ex me audivisti, iterum audies. Si, inquam, monitis meis obtemperans, ab his meditando et agendis abstinueris, bene certe : sin aliam mentem induere non es ut possis, fac quæ libido fert ; ego enim non modo coercere et comprimere te non aveo, tametsi parvo id negotio queam, ut tute consistere, sed neque præfecturam 78 tibi adimo ; ut intelligas non me inscio, sed potius negligente, ea te egisse, quæ tibi ante deliberata sunt. Hic Syrgiannes rursus falso in se tantum crimen conferrî, ac nullius esse sibi conscium affirmans, libente imperatore, ad urbes Thraciæ, quarum præfectum agebat, discessit, ac duas, Apros videlicet et Garellam, præsiidiis impositis, cæteroque apparatu ita communiens, ut obsidionem tolerare valerent, mense Novembri Byzantium venit, moxque bellum inter imperatores de integro et manifesto ardere cœpit. Junior enim brevi copiis suis in unum coactis, sic ad eas concionatus est : Pacis honestas et utilitas non iis tantum qui reguntur, sed rectoribus etiam ipsis : sicuti et belli calamitates vobis quoque omnibus notæ sunt. Ego vero quæ privatim possideo, eorum omnium jacturam, pacis retinendæ gratia haud recusem. Postquam autem avus meus (quod nunquam credidisset), spreto scedere, nullam nobis hujus perfidiæ causam sive ansam præbentibus, ad apertum bellum prosiluit, et nos invito necessitateque adacti ad arma imus, et omnibus potius suffragiis pacem eligimus, nihil restat aliud quam ut Deo teste jurisjurandi invocato, perjuros invadamus, providemusque, quomodo non magis ipsis malum deamus, quam ut ne ipsi malum aliquod accipiamus.



Num eo usque procrastinare, dum in loca nostra A. irruant, quasi tum demum vim propulsaturi, id parum abesse non dico ab ignavia, sed etiam ab insipientia videatur. Spe bona sum, Deum ipsum, per quem conceptum sacramentum sancte colimus, adfuturum, ac pro nobis depugnaturum. Dixit; et velut uno ore totus exercitus: Gratias agimus, exclamat, Deo universorum imperatori, cum non injusto et avaro militamus domino, sed ei, qui quæ omnes jure illum tenere fateantur, propter pacem civilem pro nihilo putet (76). Porro justus Deus, et qui justitias dilexit, ut Vates ait, neque te injustitiæ obsistentem, neque nos pro justitia bellantes despiciet. Itaque nobis omnibus pro te, si fieri possit, etiam sæpius mori non recusaturis. ne cunctemur diutius, neu tempus eximamus, sed Deo nixi, rem aggrediamur. Imperator de tam benevolis animis et inceltatis studiis, ut decebat, gratias egit, concionemque dimisit: ac seorsum cum magno domestico et protostratore collata sententia, cum et ipsis oratio militum placuisset, nihilque desiderari videretur, eam confirmarunt. 79 Die sequenti protostrator Adrianopolin petit, Annam filiam cum Manuele Asæne, fratre uxoris magni domestici nuptiis conjuncturus.

ἀδίκῳ τινὶ καὶ κλεονεκτικῷ τὸν τρόπον ἐπέμεθα δεσπότη· ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ἅ πάντες ἂν αὐτῷ συμφαιέν εἶναι δίκαια ὑπὲρ τῆς πρὸς ὁμοφύλους εἰρήνης προτεινόμενῳ· δικαίος δ' ὦν ὁ Θεὸς καὶ δικαιοσύνας ἡγαπηκῶς, ἢ φησὶν ὁ Προφῆτης, οὐτε σε πρὸς τὴν ἀδικίαν ἀντικαθιστάμενον, οὐδ' ἡμᾶς ὑπὲρ τοῦ δικαίου περιόψεται στρατευομένους. Ἡμῶν τοίνυν ἑπάντων ὑπὲρ σοῦ κἂν ἐξῆ πολλὰκις ἀποθανεῖν ἐτοίμων ἕντων, μηκέτι μέλλωμεν μηδ' ἀναβαλλώμεθα τὸν καιρὸν· ἀλλ' ἐχώμεθα ἔργου Θεῷ θαρσύνοντας. Ἐπὶ τούτοις ὁ βασιλεὺς τῆς εὐνοίας ἕνεκα καὶ τῆς προθυμίας τῆς εἰς αὐτὸν τὰ εἰκότα εὐχαριστήσας, τὸν μὲν κοινὸν διέλυσε σύλλογον· Ἰβρία δ' ἅμα δμοστικῶ τῷ μεγάλῳ, καὶ πρωτοστράτορι βουλευομένους περὶ τῶν αὐτῶν, ἔπει καὶ αὐτοῖς· ἰδούκει καλῶς ἔχειν τὰ εἰρημένα, καὶ οὐδεὶς ἐνδεῖν ἔτι, ἐπεψηφίσαντο καὶ αὐτοί. Εἰς τὴν ὑστεραίαν δὲ ὁ πρωτοστράτωρ πρὸς τὴν Ἀδριανοῦ πόλιν ἐχώρει, Ἄνναν τὴν αὐτοῦ θυγατέρα τῷ Ἀσίῳ Μανουῆλ τῆς τοῦ μεγάλου δομestίκου γαμετῆς ἀδελφῷ πρὸς γάμον συνάψων.

## CAPUT XXV.

Imperator junior Theodora matri magni domestici femina prudentissima administratione urbium commendata, Byzantium movet. Nobiles, et duces exercitus, eodem non repugnante, epistolam ad senioreni mittunt, pacemque exposcunt. Tumultus in palatio.

Imperator, jussis militibus ad expeditionem se C parare, semet quoque ad eam comparabat, tum reliquis recte compositis, tum (77) in oppido Didymoticho, conjuge sua et Theodora Palæologina (78),

<sup>1</sup> Psal. ix, 3.

## Jacobi Pontani notæ.

(76) Vox ὁμόφυλοι in hac historia occurrit sæpissime, cui hæc subjecta vis, ejusdem tribus, generis, gentis. Indicare autem vult, Thracas, cum sint ὁμόφυλοι, non debere propter duos imperatores, quorum pars uni, pars alteri servit, mutuis armis concurrere. Verum quia ista circuitione, cum ejusdem gentis hominibus semper uti, incommo-dum, putidum ac fastidiosum foret, cum aliquo modo cives inter se sint, qui in eadem gente procreati sunt, frequenter ὁμοφύλους transfere-mus civis: et nonnunquam vocem Græcam retinemus. Auctor aliquoties etiam bellum hoc ἐμφύλιον cirile, et συγγενικὸν cognatum, seu cognatorum vocat. Quia igitur civile quodammodo, non dubitavimus etiam interdum intestinum reddere.

Gentile bellum interpretari non conceditur, quia in gente una, cujus plures familiæ bellum gestum significaretur.

(77) Mentio hujus oppidi, inter oppida Thraciæ per id tempus celeberrimi his libris frequentissima. A geminis muris, seu mœnibus nomen habet. Ad Hebrum flumen situm est. Turcis hodie dicitur mutilate Dimotuc: nec hisce temporibus ejus nomen obscurum est, præsertim propter elegantissimos urceolos, qui ab incolis elaborati, cum alia in loca, tum etiam Constantinopolim deportantur. Solent enim ex eis tam ipse Turcarum sultanus, quam alii magnates aquam haurire. Leunclavius in Pandecte Historiæ Turcicæ.

γίναν Θεοδώραν, τὴν αὐτοῦ μὲν θείαν, μητέρα δὲ A  
 τοῦ μεγάλου δομestίκου ἀντὶ φρουρᾶς ἀπάσης κα-  
 τελικῶν (ἦν γὰρ δὴ καὶ πρὸς διοίκησιν Ἐμπειρος  
 πολιτικῶν πραγμάτων, καὶ φρονήσεως ἐβρωμενα-  
 στέρας ἢ κατὰ φύσιν γυναικείαν τυχοῦσα), καὶ πᾶσι  
 τοῖς πόλεων ἄρχουσι καὶ διοικηταῖς τῶν πραγμά-  
 των αὐτῇ πείθεσθαι πᾶν ὅτι ἂν κελεύη προστάξας,  
 καὶ τῶν περὶ αὐτῶν φροντίδων ἀπολύσας ἑαυτὴν,  
 ἐπεὶ καὶ ἡ στρατιὰ ἡμέραις ὀκτὼ παρεσκευάστο  
 ὡς ἰδεῖτο, ἄρας ἔκειθεν, ἤλαθεν ἄχρι Τζουρούλης·  
 στρατοπεδευσάμενος δ' ἐκεῖ, ἔμεινεν ἡμέρας τινὰς·  
 τοῦτο μὲν ὅτι καὶ χειμῶν ἐξαίσιος ἐπεγένετο (ἐπεὶ  
 καὶ χειμῶνος ἦν ὥρα, κατὰ μῆνα γὰρ ἑσρατοπε-  
 δεύοντο Δεκέμβριον), τοῦτο δ' ἵνα καὶ τὸ λείπον τῆς  
 στρατιᾶς ἀθροισθῇ· τὸ δ' ἔτι τούτων αἰτιώτερον, B  
 ὅτι τῆς κατὰ Θράκην Ἡρακλείας τοῦ νέου βασιλέως  
 πρὸς τὸν πρεσβύτερον ἀποστάσης, ὁ Συργιάνης τὴν  
 Βυζαντινὴν στρατιὰν παραλαβὼν, ἐνήδρευεν ἐν  
 αὐτῇ. Ἐδοξεν οὖν αὐτῆς πρῶτον ἀποπειράσθαι. Χρό-  
 νου δὲ αὐτοῦ τινος τριβομένου, ἔδοξε τοῖς ἐν τέλει  
 πᾶσι καὶ τοῖς ἡγεμόσι τῆς στρατιᾶς συναλθεῖν,  
 πρεσβεῖαν ὡς βασιλεῖα τὸν πρεσβύτερον ἀποστῆναι  
 ἐξαιτήσουσαν εἰρήνην. Ὁ καὶ τοῦ νέου βασιλέως πυ-  
 θομένου, ἐπεὶ κατὰ γνώμην αὐτῷ ἦν, πέμπουσι  
 τινα τῶν τῆς στρατιᾶς Καλοχαιρέτην ὠνομασμένον,  
 τὰ γράμματα ἐγχειρίσαντες (ἐπεὶ διὰ γραμμάτων  
 ἦν ἡ πρεσβεῖα· αὐτὸς δὲ μόνον διαχομιστοῦ τάξιν  
 ἐπέειχεν). Ἐδήλου δὲ τὰ γράμματα τοιαῦτα· Κράτι-  
 στε βασιλεῦ, ἡμεῖς ἄνωθεν ἐκ προγόνων ὄντες Ῥω-  
 μαῖοι, καὶ τὴν εὐπραγίαν τῶν Ῥωμαίων οικειαν C  
 νομιζομεν εὐδαιμονίαν, καὶ τὴν κακοπραγίαν ὡσαύ-  
 τως ἐν ἑαυτῷ τιθέμεθα δυστυχίαν· οὐ δὴ ἔνεκα καὶ τοὺς  
 βασιλέας ἡμῶν ὁμᾶς εὐνοεῖν ἀλλήλοις, ἀλλὰ μὴ  
 πολεμίους εἶναι, ποιοῦμεθα περὶ πλείστου, ὅπερ  
 ἐστὶν ἀληθὲς ἐνοοῦντες, ὡς ὁμῶν μὲν φίλους πρὸς  
 ἀλλήλους διακειμένους, καὶ τὰ τῆς ἀρχῆς αὐξάνειν,  
 ἢ τότε δεύτερον μὴ ἐλασσοῦσθαι εἰκὸς· πολεμίων δὲ  
 ἀλλήλους ὄντων, οὐ μόνον ὑπὸ τῶν προσοικίμων βαρ-  
 βάρων, ἀλλὰ καὶ ὑφ' ὁμῶν αὐτῶν τὴν ὁματέρην  
 ἡγεμονίαν καταλυθήσεσθαι. Πρὸ χρόνου μὲν οὖν τι-  
 νος τῆς διαφορᾶς κινήσεως, καὶ τοῦ νέου βασιλέως  
 ἐπιστρατεύσαντός σοι, ἔμα τε ἐμνήσθης εἰρήνης,  
 καὶ ὁ σὸς ἔγγονος, ὡσπερ ἂν αὐτὸς ἂν ὁ αὐτῶν  
 (καίτοι δοκῶν ἐν τῷ πολέμῳ πλεονεκεῖν), προσε-  
 δέξατο ἀσμένως, καὶ διαλλυτο εὐθύς, ὡσπερ ἂν εἰ D  
 μὴδὲ τὴν ἀρχὴν ὁ πόλεμος συνέστη· ὁ δὲ ὑμῖν τε  
 καὶ τῷ ὁμῶν ὑπηκόῳ παντὶ ἡδονῆς αἰτίων καὶ εὐθυ-  
 μίας κατέστη, εὐτυχίας τοῖς Ῥωμαίοις ἀρχὴν τὴν  
 ἡμέραν ἐκαίνην λογισαμένους. Νυνὶ δὲ ἐρῶντές σε  
 τῶν μᾶλλον ὄντα δίκαιον εἰ τι καὶ προπετῶς παρὰ  
 τοῦ ἐγγόνου τοῦ σοῦ ἐπράττετο, εἴα νέου, τὸν πόλε-  
 μον κατατέλλειν, ἐξ οὐδεμιᾶς αἰτίας προφανοῦς τάς  
 τε σπονδὰς λελυκότα καὶ πολεμοῦντα πάνερως, ἀθυ-  
 μοῦμέν τε, ὡς εἰκὸς, καὶ συμφορῶν ἀρχὴν ἡγοῦ-  
 μεθα τὴν λύσιν τῶν σπονδῶν. Οὐ δὴ ἔνεκα καὶ δεό-

sua quidem cognata, magni autem domestici matre,  
 loco omnis praesidii ac tutelae relictis. Erat siqui-  
 dem perita Palaeologina gubernandae reipublicae et  
 solidiore prudentia, quam cadat in naturam mulie-  
 brem. Ejus mandatis omnibus, et urbium magi-  
 stratus omnes, et rerum administratores parereut  
 cum edixisset, et se curis exonerasset, praeterea-  
 que exercitus per octiduum, uti rogaverat, se in-  
 struxisset, Tzurulum inde profectus, castra fecit, et  
 dies aliquot ibi mansit: simul propter frigorum  
 acerbitate (hiems enim erat, et mensis Decem-  
 ber), simul ut et caetera pars exercitus interea con-  
 veniret: quodque majoris utique momenti erat, ut  
 quia Heraclea Thraciae civitas fide rupta ad senio-  
 rem defecisset, et Syrgiannes cum copiis Byzantio  
 acceptis eam insideret, ejus recuperandae periculum  
 prius fieret. Nonnullo tempore illic consumpto, opti-  
 mates ac duces omnes coeuntes, legationem ad sen-  
 niozem de pace decreverunt. Re cognita, cum et  
 nepos eo propenderet, gregarium quemdam, Calo-  
 chareten nomine, cum litteris mittunt: per litte-  
 ras enim legatio conficiebatur, ipse tabellarii tan-  
 tummodo locum tenebat. Earum litterarum haec  
 fuit sententia: Nos, imperator optime, inde usque  
 a majoribus Romani et felicitatem Romanorum  
 beatitatem nostram, et miseriam eorumdem in-  
 fortunium nostrum esse opinamur. Quamobre-  
 rem vos imperatores nostros non ut hostes dis-  
 cordare, sed ut amicos concordare maximopere  
 cupimus: vere cogitantes, concordiam vestram in-  
 crementum, aut certe, ut verisimile est, nullum  
 ejusdem detrimentum esse: contra inimicitias vestris  
 non modo a barbaris finitimis, verum etiam a vobis-  
 ipsis principatum vestrum destructum atque ever-  
 sum iri. 80 Aliquanto igitur antehac suborta dis-  
 sensione, et nepote in te arma moliente, cum pri-  
 mum pacis mentionem fecisti, illico is, non secus  
 quam si ipse pacem peteret, quamvis armorum po-  
 tentia antecelleret, petitioni libenter locum dedit,  
 reconciliatus est statim ac si bellum confiatum  
 prorsus nunquam fuisset: id quod nobis, vestro-  
 que imperio contentis omnibus, diem illum Ro-  
 manae felicitati auspiciatissimum reputantibus sin-  
 gulari laetitiae fuit. At nunc, cum videamus te, quem  
 aequum erat, si quid etiam temere atque inconsi-  
 derate a nepote ob fervorem aetatis gereretur, bel-  
 lum aedare, nulla de causa manifesta, fracto foedere,  
 bellum propalam inferre, animo, ut par est, con-  
 cidimus, et violationem istam foederis calamitatis  
 exordium fore arbitramur. Quae cum ita sint, te,  
 imperator, per illum ipsum juramentorum praesi-  
 dem, qui est et dicitur Deus pacis, obsecramus,  
 uti arma deponas, neve subjectos populos propter  
 discordiam vestram malis teterrimis affligi, patiare.  
 Si tu nobis obsecundans, bello repudiato pacem

## Jacobi Pontani notae.

(78). Etiam hanc θείαν junioris appellat, quae ex  
 filia sororis Michaelis primi Palaeologi nata fuit.  
 Dat autem nihilo minus feminis Palaeologum no-

men, honoris causa, tametsi patres Palaeologos  
 non habuerint.

ei cum nepote concordiam communionemque ini-  
veris, vicissim pro utroque vestrum, si occasio fuerit,  
impigre nos ipsos trademus, et animas nostras haud  
gravate letho offeremus. Sin (quod Deus averruncet)  
malo demone invidente, quæ petimus aspernatus,  
improbis impellentibus, et in afflictis aliorum for-  
tuna exsultantibus aurem commodans, ad arma  
descenderis, per omnia contemplantem et actio-  
nes hominum dijudicantem Deum juratum esto,  
nos aut in prælio omnes pugnando occubituros,  
aut factis ipsis declaratuos dignos fuisse qui pacem  
rogitantes exaudiremur. Tum tu ipse ad nos lega-  
tos mittes, quando præstitisse judicabis, si bello a  
principio abstinuisses. Ad hoc, neque per te ipse,  
neque aliis narrantibus, animum inducas credere,  
aut donis ac promissis, aut terrore ac timore, aut  
callida fraude, aut alia quadam via quosdam de  
nobis posse te a nepote tuo ad tuas partes pellicere.  
Maïam enim pestem capitibus nostris imprecari su-  
mus, ni, quæ juravimus, usque ad extremum spi-  
ritum servemus, et a juniore imperatore stemus,  
ac ut qui secus ager imprecationibus obligatus te-  
neatur. Itaque cum hi sint nostri sensus, precamur,  
ut ipse quoque tum consulendo, tum faciendo præ-  
stes, quæ officio tuo respondent, et ne inani suspi-  
cione delusus committas, cuius te in futurum pœ-  
niteat. Hæc per epistolam a seniore imperatore pro-  
cerum senatus **S**1 omnis et duces petiverunt;  
quoque major fides fieret, manu sua quisque sub-  
scripserunt, eamque Calochæretæ, quem diximus,  
Byzantium ferendam tradiderunt. Eo aulam intro-  
gresso, tumultus et clamor existere ab aulicis om-  
nibus: Palæologum nepotem (iterum enim dedigna-  
bantur imperatorem nominare) per legatum ab avo  
veniam petere, quam non sit consecuturus, nisi  
semet vinctum sistens, ad pedes se imperatoris pro-  
jiciat: quin etiam hoc modo vix consecuturum.  
Imperator causa strepitus percepta, turbantibus et  
clamantibus silentium indicit. Tum mittit, qui Calo-  
chæretæ significet, quoniam sibi necessariis nego-  
tiis impedito otium ad colloquutionem non suffi-  
ceret, velle nepotis litteras videre. Ille nulli mor-  
taliū eas, præterquam ipsi imperatori, quemad-  
modum in mandatis haberet, in manibus redditu-  
rum refert.

ρίψει βασιλέως· οὕτω γὰρ ἂν μόλις τυχεῖν. Ὁ βασιλεὺς δ' ἦ τις ἦν ἡ αἰτία πυθόμενος τοῦ θορύ-  
βου, τοῖς μὲν ἀτάκτοις καὶ κεκραγόσιν ἐπέταττε σιγῆν. Τῷ δὲ Καλοχαιρέτῃ μηνύει, ὡς ἀναγκαιῶν  
τινῶν πέρι ἀσχολουμένῳ ἐπιεί μὴ καιρὸν εἶναι συντυχεῖν αὐτῷ, τὰ τοῦ ἐγγόνου γράμματα ἀποστεῖλαι.  
Ὁ δ' ἀπεκρίνατο, ἐτέρῳ μηδὲν ἂν τὰ γράμματα ἐγχειρῆσαι εἰ μὴ αὐτῷ βασιλεῖ· οὕτω γὰρ εἶναι  
προσσταταγμένον αὐτῷ.

## CAPUT XXVI.

*Xena Andronici junioris mater Thessalonica Byzantium captiva adducitur. Calochæretes seniori pacem  
vehementer atque etiam suppliciter suadet.*

Per id tempus imperator in eam curam et cogi-  
tationem incumbabat, ut filium Constantinum de-  
spotam navibus longis in Occidentem mitteret, præ-  
torem Thessalonicae, reliquarumque urbium, et ut  
is imperatricem Michaelis imperatoris conjugem,  
matris Andronici matrem Thessalonica Constan-

μεθά σου, βασιλεῦ, πρὸς αὐτοῦ τοῦ τῶν ὄρκων  
ἐφόρου θεοῦ, οὗ καὶ ὄρκος εἰρήνης καὶ καλουμένου,  
τὸν πόλεμον καταθεῖναι, καὶ μὴ περιεῖναι τὸ ὑψη-  
κοον διὰ τὴν ὑμετέραν φιλονεικίαν ἀνηκέστους κα-  
κοῖς περιπεσόν. Εἰ μὲν οὖν πεισθεῖς τοῖς ἡμετέροις  
λόγοις τὴν εἰρήνην ἀντὶ τοῦ πολέμου μᾶλλον ἀσπάσῃ,  
καὶ τὴν πρὸς τὸν ἐγγονον τὸν σὸν ὁμόνοιαν καὶ κοι-  
νωνίαν, καὶ αὐτοὶ προθύμους παρέξομεν ἑαυτοῦς,  
καὶ τὰς ψυχὰς αὐτὰς, εἰ οἶδόν τε, ὅπερ τῶν σοὶ τε  
καὶ τῷ ἐγγόνῳ τῷ σῷ συμφερόντων βραδίως προῖε-  
μένους. Ἄν δ' (ὃ μὴ γένοιτο) πονηροῦ τινος βασιλῆ-  
ναντος δαίμονος, τὴν ἡμετέραν μὲν ἀπώσῃ πρεσ-  
βειαν, τοὺς δ' ἐνάγουσι πονηροὺς καὶ χαίρουσι τοὺς  
κακοῖς, πρὸς τὸν πόλεμον πεισθῆς, τὸν λάντ' ἐφο-  
ρῶντα θεὸν καὶ τοὺς πραττομένοις· πᾶσιν ἐπάγοντα  
δίκην, δμνυμέν σοι. ὡς ἡ πεσοῦμεθα μαχόμενοι  
πάντες, ἡ ποιήσομεν καταφανὲς ἔργους αὐτοῖς ὡς  
δίκαιοι ἤμεν περὶ εἰρήνης πρεσβεύοντες εἰσακούε-  
σθαι. Τότε γὰρ αὐτὸς πρεσβεύσεις πρὸς ἡμᾶς, ὅτε  
εἰ μὴδὲ τὴν ἀρχὴν ἐκίνεῖς πρὸς ἡμᾶς τὸν πόλεμον  
βέλτιον κρινεῖς. Ἔτι δὲ μὴν μήτ' οἰκοθεν αὐτὸς,  
μήτε παρ' ἐτέρων ἀκούων πεισθῆς, ὡς ἡ δῶροις καὶ  
ὑποσχέσεσιν ἢ ἐκπλήξει τε καὶ δειλίᾳ, ἢ ἐτέρῳ τινὶ  
τρόπῳ ἢ περινοίᾳ τινὰς ἡμῶν παρασπάσαι καὶ τοῦ  
νέου βασιλέως ἀποστῆσαι δυνήσῃ. Αὐτοὶ γὰρ ἡμεῖς  
ἀρὰς ἠρασάμεθα καθ' ἑαυτῶν τὰς παλαμναιοτάτας,  
ἢ μὴ ἐμμενεῖν τοὺς ὁμωμοσμένοις ἄχρι θανάτου,  
καὶ μὴ ἀποστήσεσθαι τοῦ νέου βασιλέως, ἢ τὸν τοῦτο  
δράσοντα ἐνέχεσθαι ταῖς ἀραῖς. Ὡς οὖν οὕτω γνώ-  
μης ἡμῶν ἐχόντων, καὶ αὐτὸν σε καὶ βούλεσθαι καὶ  
πράττειν τὰ δέοντα παρακαλοῦμεν, καὶ μὴ ταῖς μὴ  
οὐσαις ὑπονοίαις ἐξαπατηθέντα πρᾶξαι τι τῶν ἐν  
ὀστέρω μετὰ μέλον παρασχόντων. Τοιαῦτα πρὸς  
βασιλέα τὸν πρεσβύτερον οἱ τῆς συγκλήτου πάντες  
καὶ οἱ τῆς στρατιᾶς ἡγεμόνες ἐγγράφως διαπρεσ-  
βευσάμενοι, εἶτα καὶ ὑπογραφαῖς οἰκταῖς Ἰν' ἢ πι-  
στὸν ἐπιθεσθαιώσαντες τὴν γράμμα, καὶ ἐγχειρίσαν-  
τες τῷ εἰρημένῳ Καλοχαιρέτῃ, πέμπουσιν εἰς  
Βυζάντιον πρὸς βασιλέα. Ἀφικομένου πρὸς τὰ  
βασιλεία δ' αὐτοῦ, θροῦς ἤρθη παρὰ πάντων καὶ  
βοῆ συμμιγῆς, ὡς Παλαιολόγος ὁ τοῦ βασιλέως  
ἐγγονος (οὗ γὰρ ἤξιον αὐθις αὐτὸν βασιλέα  
καλεῖν), πρὸς βασιλέα πέμψας πρεσβειαν, συγ-  
γνώμης δεῖται τυχεῖν· ἀλλ' οὐκ ἂν τύχοι, εἰ μὴ

Δ αὐτὸς ἑαυτὸν ἀποδείξας δεσπότην, πρὸς τοὺς πόδας

πρὸς τοὺς πόδας

πρὸς τοὺς πόδας

πρὸς τοὺς πόδας

πρὸς τοὺς πόδας

πρὸς τοὺς πόδας

πρὸς τοὺς πόδας

πρὸς τοὺς πόδας

πρὸς τοὺς πόδας

πρὸς τοὺς πόδας

πρὸς τοὺς πόδας

πρὸς τοὺς πόδας

πρὸς τοὺς πόδας

πρὸς τοὺς πόδας

πρὸς τοὺς πόδας

πρὸς τοὺς πόδας

πρὸς τοὺς πόδας

πρὸς τοὺς πόδας

πρὸς τοὺς πόδας

πρὸς τοὺς πόδας

πρὸς τοὺς πόδας

πρὸς τοὺς πόδας

ἐκείθεν εἰς Βυζάντιον ἀναγάγῃ· ὃ δὴ καὶ γέγονε· κατὰ τὸ ἐπίταγμα βασιλέως, ἐλύπησεν οὐ μετρίως τὴν υἱὸν αὐτῆς Ἀνδρόνικον τὸν βασιλεῖα βίβη τὴν μῆτέρα ἑλευθερίαν ἀκηχόδα. Ὅς γὰρ ἡ βασιλεὺς τὴν αἰτίαν ἐτύθετο δι' ἣν ὁ δεσπότης, ἀξίετο, καὶ ἡ κυρία παρῆν ἐν ἧ' πρὸς τὸν πλοῦν εἶδει καλεῖσθαι, εἰσελθούσα τὸ ἱερὸν καὶ τῇ τῆς Θεομήτορος εἰκόνι προσφῦσα, οὐδ' ἂν εἴ τι γένοιτο μαθήσειεν ἐφρασκεν. Ὁ δεσπότης δὲ ἐλθὼν, πρῶτα μὲν λόγοις ἐπεχειρεῖ πείθειν· ὡς δ' οὐκ ἐπειθεν, ἐδιάζετο καὶ χερσίν. Ὡς δ' ἦγε καὶ οὕτως οὐδὲν, τῷ μεγάλῳ παππίῳ Παλαιολόγῳ, καὶ τῷ πρωταλλαγάτορι Σαναχρείμ, καὶ Ἰωάννῃ Ζαρίδῃ τὸν ἑλευθερίαν ἐπέτρπε τῆς βασιλεῖος. Οἱ δὲ καὶ βίβη τῆς εἰκότος ἀποσπάσαντες, εἰς θάλασσαν τε καταγαγόντες ἐπέτρεψαν τοῖς τριηράρχαις ἀχθησομένην ὡς βασιλεῖα. Ἐδόκει μὲν οὖν τῷ τῆς βασιλεῖος υἱῷ βασιλεῖ τῷ νέῳ καὶ τούτου δεινὸν τὸ καὶ αὐτὸν δεσπότην χεῖρα βίαιαν ἐπενεγκεῖν τῇ μητρὶ· εἰ γὰρ καὶ ἀδελφοῦ γαμετή, ἀλλὰ τῷ βασιλικῷ νόμῳ καὶ δεσπότης ἦν αὐτοῦ. Τὸ δὲ καὶ ἐτέροις ἐπιτρέψαι τὰ ἔργον, οὐδενὸς ἐνομισθη δεύτερον εἰς ὕβρει· ὑπερβολὴν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον. Βασιλεὺς δ' ὁ πρεσβύτερος ὡς ἀπηλλάγη τὼν περὶ τῆς ἐσπέρας φρονεῖδων, τὸν Καλοχαιρέτην μεταπεμφάμενος, ἐζήτησε τὰ γράμματα τοῦ ἱγγόνου, καὶ εἰ τι διὰ στόματος ἔχει λέγειν ἐκέλευεν ἀπαγγέλλειν. Ὁ δ' ἔλεγε μήτε γράμματα μήτε λόγους τοῦ νέου βασιλέως κομίζειν, ἀλλὰ τῶν αὐτῶν συνόντων συγκαλητικῶν καὶ τῶν ἄλλων ἡγεμόνων τῆς στρατιᾶς. Ἐπειδίδου δὲ ἅμα καὶ τὸ βιβλίον. Διελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς τὰ ἐγγεγραμμένα, καὶ ἅμα καὶ τὰς ὑπογραφὰς ἰδὼν, Ἐκαίνοι μὲν, εἶπεν ἀπειλοῦσιν ἡμεῖς ὅσα δὴ βούλομαι· ἐγὼ δ', ἀνθ' ὧν τολμῶσι δίκας τίσουσι, φημί, τὰς ἐσχάτας. Οὐκ ἀπειλοῦσιν, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ, ὁ Καλοχαιρέτης, ἀλλὰ δέονται πρῶτον. Ἄν δ' ἐφ' οἷς ἰκετεύουσι μὴ εἰσακούωνται, τὰ μέλλοντα συμβῆσθεσθαι ἀπαγγέλλουσι. Καὶ ἐγὼ ἃ αὐτὸς καὶ δέομαι σου καὶ συμβουλεύω, κράτιστε βασιλεῦ, μὴ περιθεῖν αὐτῶν τὴν ἰκεσίαν, ἀλλ' ἀσπάζεσθαι τὴν εἰρήνην, οὐ μόνον τῷ ὑπηκόῳ λυ-

tinopolin (79) reducendam curaret. Qua re pro desiderio senis administrata, Andronicus mirifice indoluit : quippe qui parentem suam fuisse vi abstractam audierat. Nam perspecto qua gratia despota venisset, et praesente jam praestituto die, quo navium conscendere deberet, ad templum confugiens, et Delparæ simulacro affusa (80), si quid de se fieret, non id dimissuram asserebat. At despota accedens, primum bonis verbis ut discedat efficere nititur; ubi frustra fuit, manus in eam violentas injicit. Cum sic quoque actum ageret, magno pappiæ Palæologo (81), protallagatori (82) Sennacherim, et Joanni Zaridæ negotium dat. Illi per vim abstractam ad litus deducunt, trierarchis ad imperatorem deportandam credunt. Visum hoc etiam juniore imperatori immane facinus, despota ipsam manus attulisse matri suæ, eidemque uxori fratris ejus, et imperiali lege etiam dominæ ipsius. Quod autem aliis insuper avellendam commisisset, id vero longe contumeliosissime factum censuit. Sed de his postea. Perfunctus sollicitudine 82 de Occidente senior, Calochæreten accersit, nepotis litteras requirit, si quid coram velit, loquendi copiam dat. Ille se nec litteras, nec verba nepotis afferre, sed qui cum eo essent nobilium ac ducum exercitus. Quo dicto libellum porrexit. Eo perlecto, vicisque suscriptionibus, Isti, inquit, minas mihi proponunt pro arbitratu; at ego ipsos, si quid tentaverint, pœnas acerbissimas persoluturos aio. Imo, occurrit Calochæretes, minas non proponunt, sed primum rogant; si precibus nihil obtinuerint, consecutura denuntiant. Quod ad me attinet, ego quoque hortari te obtestarique non dubito, imperator optime, uti eorum supplicationem ne despicias, pacemque populis non modo tuis, verum tibi met nihil minus profuturam, et nomen tuum apud omnes a dedecore et infamia plurimum defensuram obvis ulnis excipias. Etenim ubi nepos te deserto Adrianopolin venit, pars ejus defectionis causas in illum, pars in te confere-

#### Jacobi Pontani notæ.

(70) Xena vocabatur, rege Armeniorum prognata, pia mulier, sed ambitiosior, et quæ regnare cuperet, ut audiemus. De hac autem re Gregoras sic : Postea despota Constantinus statim mari Thessalonicam mittitur, ut Macedoniam gubernaret, et Xenam juniore imperatoris matrem Byzantium mitteret. Et infra : Cæterum Thessalonicam profectus, Xenam cum omnibus ministris comprehensam, nulla modestia triremi impositam, Byzantium misit. Quo cum illa invitata pervenisset, in orientali palatii parte custodiebatur.

(80) Προσφῦσα, adhærescens ei, complexa statuam Mariæ Virginis. Subit mentem illud ex II Æneid. de Hecuba et filibus, nocte illa suprema et funestissima :

*Edibus in mediis nudoque sub ætheris axe  
Ingens ara fuit, juxtaque veterrima laurus,  
Incumbens aræ, atque umbra complexa penates.  
Hic Hecuba, et natæ nequidquam altaria circum,  
Præcipites atra cum tempestate columbæ,  
Condensæ, et ditum amplexæ simulacra tenébant.*

PATROL. GR. CLIII.

Aliter ethnici hoc faciebant, ut calamitate in magna deorum suorum statuas supplicabundi amplecterentur; aliter nos idem sanctorum imaginibus, signis, statuis, reliquiis facimus cum ad ea genu flectimus, ipsa amplectimur, et exosculamur; sicut alia multa exercemus, si non alio modo, alio certe fine, ac religione, quam ipsi factitarant: in quibus frustra ab insipientibus et indoctis mortaliibus pro idololatriis reprehendimur.

(81) Vere Palæologus fuit paterna origine, ut liquebit ex cap. 50. At Andronicus Palæologus protovestiarius, ut ex cap. 43 constabit, matrem habuit Annam, sororem senioris Andronici Palæologi, patrem vero Michaelis et Thesaliæ ducibus. Ergo honoris ergo, quia maternum genus inde duceret, hoc illi nomen datum, sicut feminis quibusdam, ut Eugeniz Palæologæ, et matri ipsius Cantacuzeni Theodoræ Palæologæ.

(82) Ms. interpretis πρωταλλαγάτωρ, qui erat profectus alogii, sed hic noster constantè ubique habet πρωταλλαγάτωρ, qui nullus alius est, quam is quem hodie vocamus général des postes.

bant : nec certa cognitione res tenebatur. Post cum A  
 arma contra te sumpsisset, tuque pacem obtulisses,  
 et ille citra cunctationem accepisset, fœdusque  
 sancitum esset, omnes consilii vestri prudentiam,  
 et conversas ad meliora voluntates collaudantes,  
 diem illum festum exegerunt, sese malis omnibus ex  
 civili bello emergentibus levatos existimantes. Nunc  
 vero, quando nepos imperii sui partem lustravit,  
 exercitui perdiligenter providit ; mœnia oppidorum  
 vetustate laborantia ac fatiscientia refici et instaurari  
 jussit ; ad firmandam reipublicæ disciplinam,  
 ad universam ejus amplificationem atque incre-  
 mentum, quantum in se fuit operæ contulit, rur-  
 sus et repente bellum, nulla vel ipsius, vel ipsi  
 studentium, culpa exsuscitatum est. Quare is qua  
 superiora, omni crimine absolvetur ; qua recentio-  
 ra, laudem adipiscetur, ut qui bellum non prior in-  
 ferat, sed illatum repellat : omniumque sibi animos  
 conciliabit, qui cum injuriose tractato una dole-  
 bunt ; tu contra universorum sententiis ut et antea,  
 sic nunc pro injurioso condemnabere. Tecum igitur  
 expende, quantum te propter exorituras calamita-  
 tes et apud Deum pœna, et apud homines insectatio  
 maneat. Quocirca iterum oro, imperator, misere-  
 rere subjectorum, miserere filii tui, ac denique tui  
 ipsius, cujus apud Romanos tanta est laus, quem-  
 que ut aliquem de cœlo delapsum intuentur (83) :  
 et pacem complexus, bello nuntium remitte, neve  
 populos tuos inde manaturis cladibus ad exitium  
 vocari, 83 neve nepotem tuum aut victorem tur-  
 pius vincere, quam si victus esset (patrem enim  
 suum vincet), aut victum injuste simul et a patre  
 interfici, tuumque nomen passim cum faustis ac-  
 clamacionibus decantatum, ex adverso in invidiam  
 adduci sinas. Hæc cum disseruisset Calochæretes,  
 et ad imperatoris atque astantium interrogata ob-  
 jectionesque sapienter respondisset, tandem pedibus  
 imperatoris provolutus, omni contentione rogare  
 coepit, ne pacem rejiceret, ne illum ab initio ho-  
 micidam, et invidum illum [puta diabolium], sed  
 Christum pacificatorem, qui fecit utraque usum,  
 potiores ferre vellet. Hominem levat imperator, et  
 gratias agit, quod eos satis de officio docuisset, ju-  
 betque iis quorum missu advenerat renuntiare,  
 quia stulta legatione usi essent, non se responsum  
 dare : daturum, si prudenti uterentur. Sic Calochæ-  
 retes frustra discessit. Junior imperator Zurulo mo-  
 tis castris, Heracleam Thraciæ processit, ubi Syr-  
 gianmem cum prasidio Byzantino concludens, diem  
 unum in obsidione posuit. Inde recedens, prope  
 Daonium castrametatus est, et sequenti luce Con-  
 stantinopolim tendere perrexit. Rhegii Calochæretes  
 ei obviis nihil se effecisse narrat.

σιτελοῦσαν, ἀλλὰ καὶ σοὶ· καὶ μὴ παρὰ πάντων  
 κακῶς ἀκούειν τὰ μέγιστα συναιρομένην. Ὅτε γάρ  
 ὁ σὸς ἔγγονος βασιλεὺς ὁ νέος σου τὸ πρῶτον ἀπο-  
 στάς εἰς Ἀδριανούπολιν ἀφίκετο, οἱ μὲν αὐτῷ τὰς  
 αἰτίας ἀνείθεσαν τῆς ἀποστασίας, ἕτεροι δὲ σοὶ·  
 καὶ ἦν τοῖς ἀνθρώποις ἀμφίβολος ἡ περὶ τούτων  
 γνώσις. Ὡς δ' ἐπιστρατεύσαντος ἐκείνου οὐ τε  
 ἐμνήσθης εἰρήνης, ἐκεῖνος τε ἀσμενος προσεδέχετο  
 μηδὲν μελλήσας, καὶ ἐγεγένητο αἱ σπονδαί, πάντες  
 μὲν ἐπήνεσαν ὑμᾶς τῆς τε εὐβουλίας καὶ τῆς πρὸς  
 τὰ βελτίω μεταβολῆς· ἐορτῆς δὲ ἡμέραν ἦγον τῆν  
 ἡμέραν ἐκείνην, τῶν ἐκ τοῦ ἐμφυλίου κακῶν πολέ-  
 μου νομίσαντες ἀπηλλάχθαι. Νῦν δ' ὅτε βασιλεὺς ὁ  
 σὸς ἔγγονος τὴν ἀποτεταγμένην αὐτῷ τῆς ἀρχῆς  
 μοῖραν περιῶν, τὴν τε στρατιὰν ἤξεισε προνοία ; οὐ  
 τῆς τυχοῦσης, καὶ τὰ πεπονηκότα τῷ χρόνῳ τελεῖν  
 τῶν πόλεων ἐπέταξεν ἀνακταῖσθαι, καὶ τῆς πολιτικῆς  
 εὐνομίας καὶ τῆς ὅλης τῶν πραγμάτων ἐπιδόσεως,  
 ὅσον ἐξῆν, ἐπεμελήθη, αὐθις ἐξαίφνης ὁ πόλεμος  
 ἀνεβράγη, μηδεμίαν μὴτ' ἐκείνου μῆτε τῶν συνόν-  
 των αἰτίαν παρασχομένων. Ὅστ' ἐκείνῳ μὲν συμ-  
 θήσεται καὶ ἐπὶ τοῖς προτέροις αἰτίας πάσης ἀπο-  
 λεῦσθαι, καὶ τῶν νῦν ἕνεκα ἐπαινεῖσθαι ὡς ἀμυν-  
 μένῳ καὶ οὐ κατάρχοντι πολέμου, καὶ τὴν παρὰ  
 πάντων εὐνοίαν καρποῦσθαι ὡς ἀδικουμένῳ συναλ-  
 γούτων, σὲ δ' ἀπάσαις ψήφοις καὶ νῦν καὶ πρότε-  
 ρου ἀλίκεσθαι ἀδικούντα. Ἐννύησον οὖν ἡλίχη τῶν  
 συμβησομένων κακῶν καὶ πρὸς Θεοῦ τίσις καὶ πρὸς  
 ἁ θρώπων ἔψεται μέμφις. Διὸ δὴ καὶ αὐθις σοῦ  
 δέομαι, βασιλεῦ, καὶ τῶν ὑπήκων εἶεον οὐχόντα,  
 καὶ τοῦ βασιλέως τε καὶ παιδὸς καὶ αὐτοῦ δὲ σοῦ,  
 οὕτω παρὰ Ῥωμαίοις πᾶσιν ἐπαινουμένου, καὶ ὡς  
 τινος τῶν κρείττωνων θαυμαζομένου, τὸν πόλεμον  
 καταλύσαι, προσδεξάμενον τὴν εἰρήνην· καὶ μὴ  
 περιδεῖν τὸ μὲν ὑπήκων ὑπὸ τοῦ πολέμου διαφθα-  
 ρέν· τὸν δὲ σὸν ἔγγονον καὶ βασιλέα, ἡ νικήσαντα  
 πάσης ἡττης αἰσχίῳ νικήται νίκην, (πατέρα γὰρ  
 νικήσει), ἡ ἡττηθέντα ἀδίκως τε ὁμοῦ, καὶ παρὰ  
 πατρός ἀποθανεῖν, τὸ τε σὸν ὄνομα τὸ παρὰ πάντων  
 φθόμενον σὸν εὐφημίᾳ, διαβαλλόμενον ἐξ ἀντιετρό-  
 φου. Τοιαῦτα εἰπὼν ὁ Καλοχαιρέτης, καὶ πρὸς τὰς  
 ἐκ βασιλέως καὶ τῶν παρόντων πεύσεις καὶ ἀντιθέ-  
 σεις συνετῶς ἄγαν τὰς ἀποκρίσεις ἀντυπενηγκῶν,  
 τελευταῖον ἑαυτὸν πρὸς τοὺς βασιλέως καθακλίνας  
 πόδας, εἶδειτο μεθ' ὄσης σπουδῆς μὴ ἀπόσασθαι τὴν  
 εἰρήνην, μηδὲ τὸν ἐξ ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνον καὶ  
 φθονερὸν, ἀλλὰ τὸν εἰρηνοποιὸν Χριστὸν τὸν τὰ  
 διεστῶτα συνάψαντα, σχεῖν τὸ πλέον. Ἀναστῆσας  
 δὲ αὐτὸν ὁ βασιλεὺς, καὶ εὐχαριστεῖν εἰπὼν, ὅτι  
 ἐλθὼν ἐδίδαξας ἡμᾶς ἀρκούντως, τοῖς ἀπεσταλκόσιν  
 ἐκέλευεν ἀπαγγέλλειν, ὡς ἀσύνετα διάπρεσβενο-  
 μένοι· οὐδ' αὐτὸς ἂν ἀπόκρισιν δοῖη· ἀποκρινεῖσθαι  
 δ' αὐθις, ἂν καὶ αὐτοὶ πρεσβεύωνται συνετῶς.

#### Jacobi Pontani notæ.

(83) Non intelligo quare ad hæc interpretanda non optime, et pulcherrime quadrent hæc M. Tullii ex Pompeiana, de ipso Pompeio, magno imperatore, quem ut aliquem cœlo delapsum intuentur. Simile est illud ejusdem ad Quintum fratrem,

epist. 1, lib. 1: *Nam Cræci quidem sic te ita intuentem intuebuntur, ut quemdam ex Anaximæ memoria, aut etiam de cœlo diuinitum hominem esse in provinciam delapsum putent.*

Θύτω μὲν ὁ Καλοχαιρέτης ἀπρακτος ἀπῆλθεν ἐκ Βυζαντίου. Ὁ δὲ γὰρ βασιλεὺς ὁ νέος ἄρας ἐκ Τζου-  
ρουλῶν εἰς Ἡράκλειαν ἀφίκετο τὴν τῆς Θράκης, καὶ Συργιάννην ἐκεῖ κατακλείσας ἅμα τῷ ἐκ Βυζαν-  
τίου στρατῷ, ἐπολιόρησεν ἐφ' ἡμέρᾳ μιᾷ. Κάκειθεν αὖθις ἀπαναστάς, ἐστρατοπέδευσε περὶ Δά-  
νειον (84)· ἐς τὴν ὑστερίαν δ' εἶχετο τῆς φερούσης πρὸς τὸ Βυζάντιον. Καὶ γενομένῳ κατὰ τὸ Ῥήγιον,  
ὁ Καλοχαιρέτης ἐνέτυχεν ἀπαγγέλλων ὡς ἀπρακτος· ἐπανήκει.

## CAPUT XXVII.

*Legatio nepotis ad avum de pace; quam rursus non procul a mœnibus Byzantii petit, sed frustra. Ejus febris, et profuvium sanguinis e naribus. Magni stratopedarchæ defectio. Syrgiannis facinora.*

Στρατοπέδευσαμένῳ δὲ αὐτοῦ, ἔδοξε δεῖν εἶναι **A**  
καὶ αὐτὸν πρὸς τὸν βασιλέα καὶ πάμπαν ἀποστείλαι  
πρεσβείαν περὶ εἰρήνης. Πέμπει δὴ τὸν μέγαν κοινο-  
σταύλον Ἰωάννην Παλαιολόγον τὸν πρωτοστράτορος  
ἀδελφόν, καὶ Ἰωάννην τὸν Ἀπλησφάρην, γράψας  
τῷ πάμπῳ καὶ βασιλεῖ τοιαῦτα· Τῶν ἐμοὶ συνόντων  
συγκλητικῶν καὶ τῶν ἄλλων ἡγεμόνων τῆς στρατιᾶς  
κάμοῦ συνειδότες πρὸς σὲ περὶ εἰρήνης διαπρεσ-  
θευσαμένων καὶ μὴ τυχόντων, νυνὶ καὶ αὐτὸς σὺν  
αὐτοῖς αὖθις περὶ τῶν αὐτῶν πρεσθεύομεν, ὧ βα-  
σιλεῦ, καὶ θεόμεθ' ἀ σου πάντες κοίη, μὴ ὡς τι τῶν  
ἀτίμων ἀποβρίφῃναι, ἀλλ' εὐμενεῖς καὶ συγγνώμης  
τοῦ σοῦ κράτους τυχεῖν, ἐφιεμένους πάνυ σοῦ καὶ  
εἶγαί δούλους καὶ ὀνομάζεσθαι, καὶ τὴν εἰρήνην ἀντι-  
πολλῶν ἀγαθῶν ἄλλων ἐν εὐεργεσίᾳ αιτουμένους  
μέρει. Τοῦτους μὲν σὺν ἀπέστειλεν ὡς βασιλέα ἐν  
ἡμέραις ὀκτὼ κελεύσας ἐπανελθεῖν, ἀρκεῖν πρὸς τὸ  
βασιλεία βουλευσάσθαι περὶ τῆς εἰρήνης τὸ διάστημα  
νομίσας τοῦ χρόνου· αὐτὸς δ' ἔμεινε ἐν Ῥηγίῳ.  
Δύο δὲ ἡμερῶν παρακληθυσίων πρὸς ταῖς δέκα, ὡς  
οἱ πρέσβεις οὐκ ἐπανήκον, ἄρας ἐκ Ῥηγίου, ἦλθεν  
ἐγγὺς τῶν Βυζαντίου τειχῶν ὅσον μὴ βάλλεσθαι το-  
ξείαις τοῦ στρατιώτας. Πέμπας δ' ἐγγὺς τῶν ἐπο-  
μένων τινῶν, λέγειν ἐξέλευε τοῖς ἐπὶ τοῦ τείχους  
ἀπαγγέλλειν τῷ βασιλεῖ, ὡς ὁ σὸς ἔγγονος, ἐπεὶ  
κατὰ τὴν προθεσίαν οὐχ ἦκον οἱ πρέσβεις, ἐλθὼν  
αὐτὸς συγγνώμης δεῖται τυχεῖν. Οἱ δὲ, μὴδ' ἄκροισ  
ὡσὶ παραδοξάμενοι τοὺς λόγους, βάλλοντες ἀπὸ τοῦ  
τείχους ἠγάγασαν φυγεῖν. Βασιλεὺς δ' ὁ νέος αὐτόθι  
διακαρτερήσας μέχρι κλινοῦσης ἡμέρας, ὀλίγον ἀ-  
ναζεύξας, ἐστρατοπέδευσεν ἐγγὺς Κοσμιδίου ἐν τοῖς  
Λυμπιδαρίου, καὶ τρεῖς μὲν ἔμεινε ἡμέρας ἐκεῖ.  
Χειμῶνων δ' ἐξαισίων καὶ θμβρῶν ἐπιγενομένων,  
ὡς καὶ δύο τῶν στρατιωτῶν ὑπὸ ψύχους ἀποθανεῖν  
ἐν τῷ στρατοπέδῳ, ἐπεὶ περὶ τὴν εἰρήνην ἠπλίζετο  
μηδὲν ἔτι, ὅτε χειμῶν ἐπέκειτο σφοδρῶς, καὶ ἡ  
στρατιὰ τῶν πρὸς τὴν χρεῖαν ἠπόρει, οὐκ ἐπιτρε-  
πόμενοι πρὸς τοῦ νέου βασιλέως τὴν χώραν κακοῦν  
(ἦσαν δὲ τάγματα τεσσαράκοντα), ἀναστρέψας ἦλθεν  
εἰς Διδυμότειχον, καὶ διέλυσε τὴν στρατιάν. Ἐτι  
δὲ ἐστρατοπεδευμένου πρὸς Βυζαντίῳ, Βοησίας ὁ

**B** **C**  
Castris ibi locatis, subij animum nepotis, sua-  
rum quoque partium esse, legationem ad avum  
mittere. Deligit itaque Joannem Palæologum ma-  
gnum contostaulum, protostratoris fratrem, et Joan-  
nem Aplespharen, quibus epistolam committit hæc  
continentem : Quandoquidem quos mecum habeo  
nobiles atque illustres, et ductores ordinum, me  
conscio de pace ad te miserunt, nec impetrarunt,  
ego ipse nunc, illis pariter volentibus, rursus eam-  
dem peto; et te oramus communit, ne nos ut  
despicabiles refutes, verum majestatis tuæ gratia  
et venia impertias : cujus servi plane et case, et  
nominari optamus, pacem præ multis aliis bonis in  
beneficii loco abs te flagitantes. Ergo hos ad impera-  
torem legavit, diebus octo redire jussos, tantum  
intervallum avo ad capiendum de pace consilium  
ratus sufficere, ipse interea Rhegii exspectabat. **84**  
Duodecim diebus elapsis, legatis minime redeun-  
tibus, Rhegio prope Byzantii muros (ut esset extra  
teli jactum tamen) accessit. Deinde aliquot de suis  
mittit, qui de muro propugnaturis dicerent, nun-  
tialium irent imperatori nepotem ejus, quoniam ad  
diem prædictam legati non rediissent, adesse ipsum,  
veniam rogitantem. Qui ne summis quidem auri-  
bus eorum verba excipientes, tela superne deji-  
ciunt, et eos fugere cogunt. Junior imperator  
cum ibidem constitisset, quoad dies jam occumbe-  
ret, paulum retrocedens, juxta Cosmidium in Lim-  
pidario castra fecit, ac triduum illic hæsit. Immo-  
dicis porro imbribus cum intolerando frigore su-  
pervenientibus (adeo ut duo milites algore obri-  
gescerent [85]), cum spes pacis evanesceret, hiems  
se vehementer intendere, exercitus populatione  
prohibitus commeatu egeret (et censebatur cohori-  
tibus quadraginta [86]), converso itinere Didy-  
motichum veniens, militem dimisit. Adhuc prope  
Byzantium erat, cum Boesilas Mæсорum regis fra-  
ter ab ipso ad avum transfugit. Didymotichi quo-  
tidiana febris diebus quadragenis jaclatus est. Quā  
depulsa diebus duodecim continuis incredibilis copia  
sanguinis de naribus profluxit (87). Eo affectu

## Jacobi Pontani notæ.

(84) Αἱ. Δαόνιον· ita et Nicetas. Thraciæ urbs est.

(85) Quia frigidissima regio est Thracia, recte appellatur a Calullo *horrida*, ab Horatio, *Ode* vigesima quinta libri tertii, *nive candida*. Quidam ob id ἀνέμων ἰργαστήριον, *ventorum officinam, seu domicilium* nominarunt. Euripides *Hecuba*, χιονώδη, *nivosam*. De ejus frigore immensis multisque militibus eorum vi enectis, libro tertio exponetur.

(86) Τάγμα ut *cohortem* quam *legionem* interpre-

temur potius, res ipsa cogit. Etiam alibi maior cohortem : parvi enim exercitus fuere, quos Andronici, et Cantacuzenus duxerunt, nec multas legiones confecerunt. Magna tamen auxilia ab Amurio et Orchane aliquoties venerunt. De cohortibus Romanorum quot militibus constarent, vide Vegetium, libr. II, cap. 5 et 6, et Alexand. ab Alexand., lib. I, cap. 5, et lib. VI, cap. 13.

(87) Αἱμάτων ἀπιστόν τι γόημα. Propria Græcorum hæc elegantia, seu elegans hic loquendi

profligato, quartana cum mensibus undecim divexit. Post istud malum ex intestinis et splene, quoad vixit, laboravit. Verumtamen aliquid operis faciendo, et assiduis exercitationibus consequabatur ut spiritum ducere posset. At enim senior imperator, quanquam excellenti prudentia ornatus, et quid tali tempore agendum esset, scire posse videretur, cum nepotem numero copiarum, alacritate, virtuteque multum superare cerneret, ac proinde pacem accipere merito debuisset (idque bono colore, quia rogatus esset videlicet), diu legatos responso nullo dignatus, tandem re infecta abs se dimisit. Bellandi autem cupiditatem Syrgiannis accessio augebat, a quo singularia quædam et memorabilia expectabat: potissimum vero quæ in Rhodopes provinciis novabantur. Etenim Andronicus Palæologus magnus stratopedarcha a juniore imperatore missus, ut Stenimachi et Zepænes urbium (88) et castellorum non paucorum, quique in iis erant multorum fortissimorumque militum præsidem ac ducem ageret, alios donis ac promissis permulsos, alios vi et minis **85** coactos, ad senioris auctoritatem fidemque traduxerat. Quod illi spem victoriæ non exignam injecit. Nepos Didymotichi in hibernis erat, cum Syrgiannes Heraclea Byzantium excurrens, et quidquid ibi inveniret militum assumens, Thraciæ oppida, quæ se juniore subdiderant, invasisit. Ac primum quidem Apros et Garellani (veritus ne illius amicitiam sequerentur) equitatum pediatumque misit, qui excursionibus e Didymoticho resisterent. Postea Rhædestum adortus, corrupto præsidio (ut erat harum artium callidus) eam occupavit. Hinc Bizyensem agrum depopulatus, Sergentium contendit, oppidumque per deditioem recepit. Post Byzantium abiit: ubi diebus aliquot exactis, Selybriam infestum agmen deduxit. Selybriani portas claudentibus, vicinum urbi oppidum, Saccos appellatum, et ab aratoribus habitatum, ipsis deditibus accepit: relictaque ibi manu, quæ Selybrianos incursando premeret (quod illi maxime, tam occulte quam aperte, fecerunt), Byzantium rediit. Interim hiems exivit, indictione quinta. Vere jam incipientē [A. 1322], principio Martii a juniore imperatore per ditionis ejus provincias litteræ mittuntur, quibus milites ad diem decimum quintum Didymotichum evocantur. Omnes die præfinita adfuere.

περὶ αὐτὴν, ἦλθεν εἰς Σεργέντιον, καὶ κατέσχε καὶ

Α τοῦ Μυσῶν βασιλείῳ; ἀδελφῶς, τοῦ νέου βασιλείῳ, ἀποστάς πρὸς τὸν πρεσβύτερον ἠτομόλησεν. Ὁ νέος δὲ βασιλεὺς μετὰ τὴν εἰς Διδυμοτεῖχον ἀφίξιν, ἐνόησε βίβλος καθημερινὸν ἐν ἡμέραις τεσσαράκοντα ἐφεξῆς· τούτου δὲ πεπαιυμένου αἵματος ἀπιστόν τι χρῆμα διὰ τῶν μυκτῆρων ἐρῆύη ἐν ἡμέραις δυοκαίδεκα συνεχῶς. Λωφῆσαντο; δὲ καὶ τούτου τοῦ κακοῦ, αὐθις ἐρῆβγωσε τεταρταῖον ἐν ἐνὶ καὶ δέκα μηνσίν. Ἀπὸ δὲ τοῦ τοιοῦτου κακοῦ, τὰ τε σπλάγγνα καὶ ὁ σπλὴν κακῶς διατεθέντα, ἔχρι καὶ τελευτῆς αὐτοῦ τῆς κακώσεως οὐκ ἴσχυσαν ἀπαλλαγῆναι. Ἀλλὰ πόνους καὶ καθημερινοῖς γυμνασίοις μεθόδευε τὸ κικχὸν ὅπως ἀνακνεῖν ἐφῆ. Ὁ δὲ γε πρεσβύτερος βασιλεὺς, καίτοι θαυμαζόμενος ἐπὶ συνέσει, καὶ δεινῶς δοκῶν ἐκ τῶν πραγμάτων συνελαι τὸ **Β** δέον, ὄρων τὸν ἔγγονον πλῆθει τε στρατιῶς καὶ προθυμῆς καὶ ἀνδρίας τῆς πρὸς τὰς μάχας ὑπερέχοντα πολλῶ τῶν αὐτοῦ, καὶ δίκαιος ἐν προσδέξασθαι τὴν εἰρήνην (ἐπεὶ καὶ μετὰ καλοῦ τοῦ σχήματος ἐγένετο θεομένων ἐκείνων), ὁ δὲ ἐπιπολὺ μὲν ἤξῳσεν ἀποκρίσεως οὐδεμιᾶς τοὺς ἐπὶ τῆς εἰρήνης ἀφιγμένους πρέσβεις, χρόνου δὲ παρωχηκότος πολλοῦ ἀπέπεμψεν ἀπράκτους. Ἐνῆγε δὲ αὐτὸν πρὸς τὸ μᾶλλον τὸν πόλεμον αἰρεῖσθαι μάλιστα μὲν καὶ ἡ τοῦ Συργιάννη ἀφίξις πρὸς αὐτὸν, μέγα τι καὶ ἀξιόλογον ἦντος προσδοκίμου πράττειν· οὐχ ἤκιστα δὲ καὶ τὰ νεωτερισθέντα ἐν τῆ Ῥοδόπῃ. Ὁ γὰρ Παλαιολόγος Ἀνδρόνικος ὁ μέγας στρατοπεδάρχης παρὰ βασιλείῳ τοῦ νέου τῶν κατὰ τὴν Ῥοδόπην ἐπαρχῶν **Γ** Στενιμάχου καὶ Τζεπαίνης πόλεων καὶ τῶν ἄλλων φρουριῶν οὐκ ὀλίγων ὄντων, καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς στρατιῶς πολλῆς τε καὶ μαχιμωτάτης ὄσης ἡγεμῶν ἀποσταλείς, τοὺς μὲν δῶροις καὶ ὑποσχέσεσι κείσας, ἐστὶ δ' οὐδ καὶ βιασάμενος, τῷ πρεσβυτέρῳ προσεποίησε βασιλεῖ. Ὁ δὲ οὐ φαύλας ἐνεποίησεν αὐτῷ ἐπιπλάς τοῦ περιγενήσεσθαι ἐν τῷ πολέμῳ. Ἐν ᾧδε ὁ νέος βασιλεὺς ἐν τῷ Διδυμοτείχῳ διῆγε, τοῦ αὐτοῦ χειμῶνος; ὁ Συργιάννης ἐξ Ἡρακλείας εἰς Βυζάντιον ἐλθὼν, καὶ τὴν στρατιᾶν πᾶσαν παραλειδῶν, εἰς τὰς ἐπὶ Θράκης ὑπεκῶους τῷ νέῳ βασιλεῖ πόλεις ἐξῆλθε. Καὶ πρῶτον μὲν εἰς Ἄπρω καὶ τὴν Γαρέλλαν, μὴ ἀποστῶσι δεδοικῶς πρὸς βασιλεῖα τῶν νέον, φρουρὰν ἀπέστειλε περὶ ἅμα καὶ Ἰππικὴν, ὡς ἂν ἀντέχοιεν πρὸς τὰς ἐκ Διδυμοτείου ἐφόδους. **Δ** Ἐπειτα εἰς Ῥαιδεστόν ἐλθὼν, κατέσχεν αὐτὴν πείσας τοὺς φρουροὺς (ἦν γὰρ περὶ τὰ τοιαῦτα δεινός); ἐκατῆεν δὲ Βιζύην καταδραμῶν καὶ ληϊσάμενος τὸ αὐτὸ προσχωρήσας. Εἶτα εἰς Βυζάντιον ἐλθὼν, καὶ

Jacobi Pontani notæ.

modus, sanguinis incredibilis quædam res. Id est, multum, seu magna copia sanguinis. Euripid. Phæniasis :

Φιλόλογον γὰρ χρῆμα θηλειῶν ἐφυ.

Res mulierum, id est, mulieres, natura sunt querula. Herodotus, lib. III, Πολλὸν τι χρῆμα τῶν ὄφιων ἐκλέπουσι, multos serpentes excludunt. Mitto Xenophontem, et Aristophanem ita loquentes. Imitatus est Plautus in Amphitruone, cum dixit

Satin' parva est res voluptatum in vita. atque atale [ugunda

Præ quod molestum est ?

Græci dicerent τὸ χρῆμα τῶν ἡδονῶν. Hæc a Muræto, lib. VI Variarum, cap. 9.

(88) Thracia in certas regiones, provincias, præfecturas distributa fuit, ex quibus a monte Rhodope nomen una sortita est, quæ novem complexa urbes in duas rursum præfecturas divisa fuit; ex Stenimachi, et Zepænes, a duabus videlicet urbibus de illo numero appellantur sæpius.

διατρίψας ημέρας τινάς, ἐξελθὼν αὖθις ἅμα τῇ στρατιᾷ, ἀπῆλθεν εἰς Σηλυβρίαν. Μὴ προσδεξαμένων δὲ τῶν Σηλυβριανῶν, φρούριόν τι Σηλυβρίας ἰγγίς, Σάκκους ὀνομαζόμενον, τῶν κατοικούντων γεωργῶν παραδόντων, κατέσχε. Στρατιάν δὲ ἐκείσε καταλιπὼν ὥστε τὰ Σηλυβριανῶν ἐπεκδρομαίς κακῶν, εἰς Βυζάντιον ἐπανῆλθεν. Ἐκάκωσέ δὲ Σηλυβριανούς ὁ ἐκ τῶν Σάκκων πόλεμος ἐς τὰ μάλιστα, λαθραῖαις τε καὶ φανεραῖς ἐφόδοις. Καὶ ὁ χειμῶν ἐν τούτοις ἐτελευτα πέμπτης Ἰνδικτιῶνος. Ἄρτι δὲ ἕαρος ἀρχομένου περὶ τὰς ἀρχάς Μαρτίου μηνός, γράμματα παρὰ τοῦ νέου πέμπονται βασιλέως, πρὸς τὰς ὑπ' αὐτὸν ἐπαρχίας κελεύοντα τὴν στρατιάν εἰς Λιδυμῶντειχον ἄχρι παντεκαιδεκάτης αὐτοῦ παρῆναι. Καὶ πάντες ἐν ἧ παρῆσαν ἐπετάχθησαν ἡμέρα.

## CAPUT XXVIII.

*Sollicitudo Andronici minoris. Magni domestici et matris ejus in eundem beneficentia præclara omnino et singularis. Ejusdem matronæ prudens et festiva oratio.*

Ἄπορων δὲ χρημάτων οἷς ἂν θεραπεύσειε τὸ μισοφορικὸν ὁ βασιλεὺς (τὰ γὰρ δημόσια οὐκ ἐπράχθησαν, ἅμα μὲν διὰ τὴν ἐκ τοῦ πολέμου τραχὴν, ἅμα δ' ὅτι καὶ οἱ γεωργοί, ἐξ ὧν μάλιστα οἱ φόροι πράττονται, τῶν ἰδίων ἀνέστησαν κωμῶν, τῶν τε παρὰ τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως στρατιωτῶν ληϊζομένων, καὶ τῶν παρὰ τοῦ νέου πρὸς φυλακὴν ἐκπεμπομένων ἀγόντων τὰ αὐτῶν καὶ φερόντων πλεονεξίᾳ στρατιωτικῇ, καὶ οὐδὲν ἄμεινον διατιθέντων τῶν πολεμίων), ἠνιδίτο καὶ κατετρίβετο φρονέειν, ὅθεν ἂν εὐπορήσειε χρημάτων σκοπῶν. Ὅρων δὲ αὐτὸν ὁ μέγας δομestικός σὺννοον, τὴν δὲ αἰτίαν ἀγνοῶν, ἤρατο ἀνθ' ὅπου φρονεῖσι. Τοῦ δὲ τὴν ἀπορίαν τῶν χρημάτων εἰπόντος, διὰ τὸ μὴ τὰ δημόσια εἰσπραχθῆναι, καὶ τὴν εἰς τὴν στρατιάν ἀπαραίτητον τῶν ἀναλωμάτων χρεῖαν, Ἄλλ' ἔγωγε, ὁ μέγας δομestικός εἶπε, τὴν τοιαύτην ἀπορίαν τῶν χρημάτων σαφῶς εἰδώς, ἅμα τῷ σὲ τὰ γράμματα ἐκπέμπομέναι, ἀθροίζεσθαι κελεύοντα τὴν στρατιάν, καὶ χρήματα ἐκ τῶν ἰδίων συνεπορισάμην ἀρκέσουσα πρὸς τὴν χρεῖαν· καὶ οὐδὲν ἐστὶν ἐνδόν ἐτι, ἢ τῶν στρατιωτῶν ἕκιστον τὸν ἀποσταταγμένον ἀριθμὸν τῆς μισοφορᾶς ἐρχόμενον λαμβάνειν. Ὅ δὴ καὶ γενήσεται εἰς δευτέραν ἢ καὶ τρίτην ἡμέραν, καὶ τούτου γε ἕνεκα φρονεῖτε μηδέν. Ὁ βασιλεὺς δὲ, τῆς μὲν εἰς ἐμέ σου, εἰρηκεν, ἀγάπης ἕνεκα, οὐδὲν χρῆ λέγειν ὅσα τις ἂν εἶποι· πάντων ἐλαττόνων ἐσομένων. Δυσχεραίνω δ' οὐ μετρίως καὶ πρὸς τοῦτο, ὅσα τε τῶν ἰδίων ἐξ ὅτου πρὸς Ἀδριανούπολιν ἤλθομεν, εἰς τὰς κοινὰς χρεῖας ἐξανάλωσας, σκοπῶν, καὶ ἂ νῦν ἐξαναλώσεις οὐκ ὀλίγας ἐσόμενα χρυσίου μυριάδας, ὡς καὶ αὐτὸς οἶδα σαφῶς. Αἰδὲ καὶ τῆς ἀπορίας οὐχ ἤσσοον τῶν χρημάτων, τὸ ἐν τοσοῦτοις σε χρήμασι ζημιουσθαι καθικνεῖται μου τῆς ψυχῆς. Παροῦσα δὲ αὐτοῖς διαλεγόμενοις καὶ ἡ τοῦ μεγάλου δομestίκου μήτηρ ἢ Παλαιολογίνα Θεοδώρα, Ἄλλ' ἔγωγε, εἶπεν, οὐ ζημίαν ἤγημαι τὸ ἀναλίσκειν ἐν τοῖς τοιούτοις, ἀλλὰ πάντων κερδῶν λυσitteλεστατόν τε ἅμα καὶ σωφρονέστατον. Εἰ γὰρ λῦτρον ψυχῆς ἀνδρᾶς ὁ

Cum deficeretur argento imperator quo conductitium militem demereretur (pensiones enim publicæ exactæ non erant, partim propter tumultus bellicos, partim quia et agrestium, qui plurimum pendere consueverunt, alii suis sedibus pulsati, alii a militibus senioris direpti erant : et quos junior ad custodiam miserat, militari avaritiâ res eorum ferebant agebantque (89), a quibus nihilo mitius, quam ab hostibus tractabantur), mororem capiebat, et sollicitudine exedebatur, circumpiciens unde sumptum nancisceretur. Meditandum ac tristem intuens magnus domesticus, et causæ nescius, quid eum angat sciscitatur. Inopia pecuniæ, inquit, propterea quod vectigalia coacta non sunt, et quam deprecari non licet, stipendiorum persolvendorum necessitas. Atqui ego (excipit magnus 86 domesticus) hujus inopiæ probe conscius, simul ac litteras ad evocandum exercitum misisti, pecuniam necessariam de meis comparavi (90), et amplius nihil opus est, quam ut miles unusquisque veniat, destinataque mercedem tollat : id quod vel cras, vel perendie fieri poterit. Quare hac de causa ne te excrucies. Tum imperator : Quid tandem satis de tuo in me amore dici potest ? Ægre autem mihi est valde ob hoc quoque, quod quantum de facultatibus tuis inde ab adventu nostro Adrianopolin ad communem usum impenderis, et quas nunc impendes multas aureorum myriadas, considero. Idcirco non secus quam ipsa pecuniæ difficultas, pungit ac vellicat animum meum, te tantum rei nummarie dispendium mea causa perpeti. Huic colloquio Theodora Palæologina, magni domestici mater, præsens intererat, quæ sic orsa est : Equidem ego talibus in rebus sumptum impendere nullum dispendium, imo vero omnium quæstuum quæstuosissimum atque prudentissimum judico. Si enim pretium redemptionis animæ hominis sunt ipsius divitiæ (91), sive quis pro peccatis suis, sive pro vita sua quid-

Jacobi Pontani notæ.

(89) II *Æneid.* :

... alii rapiunt incensa feruntque Pergama. . . . .

Vide quæ in eum locum habeant nostræ symbolæ. Similia sunt illa in Maniliana : *Atque hoc etiam magis, quam cæteros, quod ejusmodi in provinciam homines cum imperio misimus, ut, etiamsi ab hoste defendant, tamen ipsorum adventus in urbes socio-*

*rum non multum ab hostili expugnatione differat.*

(90) Fuit enim ditissimus, et pecuniosissimus, ut patebit lib. III, et nos id ipsum ex eodem libro in Vita ejus jam docuimus; fecitque in Vita beneficentia veri amici officium.

(91) Locus est Proverb. XIII : *Redemptio animæ viri divitiæ suæ.* Hoc ad animam Theodoræ bitariam accommodat, ut vides.



piam erogaverit, haud in damnis sua erogatio, sed in lucris deputanda est. Ad hoc, cum divinæ Scripturæ doceant, ubi thesaurus noster sit, ibi cor nostrum esse, apud te, imperator, quoniam tu thesaurus magni domestici es, etiam cor ejus erit. Quod cum ita sit, cæteram pecuniam ut rem nihili contemnet. Sed hæc mittamus. Si nummis parcentes, in vitæ discrimen incidatis, an non clarum est, vobis cum dedecore mortuis vestras ad alios, et forsitan ad inimicissimos translaturum pecunias? Proinde ne vel corporibus, vel pecuniæ parcitote, quoad bellum hoc ad emolumentum vestrum accommodaveritis.

## CAPUT XXIX.

*Apri obsidentur et expugnantur. Ad captivos milites admonitoria imperatoris oratio, et in eosdem humanitas. Rursum ad suos, de moderanda victoria et misericordia in victos, Christiana concinnula.*

Gratis matronæ actis, egreditur imperator, et cum primoribus in consilium venit, priusne Apros, et Garella, an exercitum ad ulteriores civitates desertiticos adducat: quod hæc minus nocerent, et capiti facilius possent, illæ et plus nocerent, et cum structura mœnium, tum militarijintus præsidio essent validissimæ. Stetit sententia, prius Apros aggrediendos. Paratis omnibus, et pecunia in stipendia numerata, Didymoticho illuc movent: ubi castris communitis, caduceatorem mittit imperator, qui pro muris stantes salutet, et ad urbem sine dimicatione dedendam impellat, dicatque, non eos deliquisse quidquam, neci imperatorem ipsi irasci: sed culpam defectionis penes eum esse, qui deficere cogisset, non penes illos, qui coacti fuissent. Quamobrem si positis armis ad fidem officiumque redirent, multa beneficia promerituros. At enim qui in muris erant, ne totum quidem quod dicebatur audire sustinentes, maligne ipsum venire suclamabant, et cantilenam istam non sibi, qui omni essent expertes metu, nec dolis deludi facile possent, sed aliis potius debere occinere: se creditori suo fidem, et oppidum tuto servaturos. Iterato mittuntur alii, qui suadeant, ne consilio malo pravoque maleficia quam beneficia, cum possint, experiri malint. Quibus contumeliose respondentibus, lapidibusque et jaculis caduceatores appetentibus, ac de cætero quemquam ad se mitti vetantibus, nisi eum occisum vellent, quia se verbis nihil proficere videbat imperator, scalas ad mœnia postredie conscendenda parari jussit. Quod cum cernerent, qui in mœnibus stabant, hostium conatum ut inanem irridebant, murorum excelsitate ac firmitate, propugnatorumque multitudine se inexpugnabiles fore confidentes. Nam auxiliares Byzantio equites erant duceni et viceni, pedites sagittarii ducenti, iique peritissimi: gravis armatoræ, qui e machinis tela torquebant, triginta: e quibus unus a dexteritate destinata ferendi præ aliis celebrabatur. Equites indigenæ cataphracti centum, sagittarii non

ἰδιος πλοῦτος, ἀν θ' ὑπὲρ τῶν ἰδίων τις ἀμαρτημάτων, ἀν θ' ὑπὲρ τοῦ ζῆν ἀναλώσῃ, οὐ ζημίαν τὴν δαπάνην, ἀλλὰ κέρδος ἡγείσθαι χρεῖ. Ἄλλως τε καὶ τῶν ἱερῶν διδασκόντων λογίων, ὡς Ὁπου ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ καρδία ὑμῶν· παρὶ σοί, βασιλεῦ, ἐπειδὴ σὺ θησαυρὸς αὐτοῦ, καὶ ἡ καρδία τοῦ μεγάλου δομestίκου ἔσται. Τοῦτου δὲ ὄντος ἀληθοῦς, τῶν ἄλλων πάντων χρημάτων ὡς οὐδενῶν καταφρονήσει. Καὶ χωρὶς δὲ τούτων, ἀν φειδόμενοι τῶν χρημάτων κινδυνεύετε περὶ τὸ ζῆν, οὐκ εὐθελον οἷοι θανάτων ὑμῶν ἀτίμους παρ' ἄλλοις ἔσται τὰ χρήματα, ἴσως δὲ καὶ πολεμιοτάτοις; Φειδεσθε τοιγαρῶν μῆτε σωμάτων μῆτε χρημάτων, εἰς ἃν τὸν κινηθέντα πόλεμον ἢ λυσitelεῖ διδῆθησε ὑμῖν.

Ἐπὶ τούτοις αὐτῇ χάριτας ὁμολογήσας ὁ βασιλεὺς, ἐξελθὼν ἐβουλεύετο μετὰ τῶν ἐν τέλει, εἰ χρεῖ πρότερον ἐπὶ Ἄπρω καὶ Γαρέλλαν, ἢ ἐπὶ τὰς ἀφροστηκυίας πορρωτέρω τῶν πόλεων ἐλθεῖν· ὡς τῶν μὲν ἀπωτέρω τὴν μὲν βλάβην ἤσσανα παρεχομένων, εὐαλωτοτέρων δὲ τῶν δὲ μετὰ τοῦ μάλλον βλάπτειν καὶ καρτερωτάτων ἀπὸ τῆς τῶν τειχῶν κατασκευῆς καὶ τῆς ἐγκαθιδρυμένης δυνάμει· οὐσῶν. Ἐδόκει δὲ ἐπὶ Ἄπρω ἐλθεῖν πρῶτον. Καὶ ἄρα ντες ἐκ Διδυμοτειχοῦ, ἐπεὶ πάντα παρασκευάστο, καὶ πρὸς τὸ μισθοφορικὸν τὸ χρυσιὸν διενεμήθη, ἦλθον ἐπὶ Ἄπρω. Στρατοπεδευσασμένων δὲ ἐκεῖ, πέμψας ὁ βασιλεὺς, ἠσπάζετο τοὺς ἐπὶ τῶν τειχῶν· καὶ πρὸς τὸ μάχης χωρὶς αὐτῷ ἐπεχείρει παραδίδόναι τὸ πόλεμα πείθειν, οὔτε ἡμαρτηκέναι φάσκων αὐτοὺς οὐδὲν, οὔτε αὐτὸν ὀργίζεσθαι πρὸς αὐτοὺς, ἀλλὰ τὴν αἰτίαν τῆς ἀποστασίας ἐπὶ τὸν βλα κατασχόντα, οὐκ ἐπ' αὐτοὺς εἶναι τοὺς ἠναγκασμένους. Διόπερ καὶ εἰ προσχωρήσαιεν ἀμαχεῖ, πολλαῖς εὐεργεσίαις ἀμείβεσθαι εἶναι δίκαιο. Οἱ δ' ἐπὶ τοῦ τείχους εὐθὺς οὐδ' ἄλλους ἀναμείναντες ἀκοῦσαι τοὺς παρὰ βασιλέως λόγους, κακῶς τε ἐφασκον ἤκειν αὐτὸν· καὶ τοὺς ἀπάτης γέμοντας τουτουοὶ λόγους οὐκ ἐκάλειν, οὔτε δεδοικῶσιν, οὔτε πρὸς ἀπάτην οὐσιν εὐκόλοις, ἀλλ' ἐτέροις μάλλον προσήκειν λέγειν. Αὐτοὶ δὲ τῷ τε παπιστευκῶτι τὴν πίστιν τηρήσαι, καὶ τὸ φρούριον φυλάξειν ἀσφαλῶς. Ὁ βασιλεὺς δ' αὖθις πέμψας ἐτέρους, μὴ τὸ κακῶς παθεῖν συνεβούλευεν ἐλέσθαι μάλλον ἐξ ἀβουλίας, ἐνὸν ἔξω τε κινδύνων εἶναι καὶ παθεῖν εὐ. Τῶν δὲ ὑβριστικῶς ἀποκρινάμενων, καὶ λήθεις καὶ βέλεις τοὺς ἀπεσταλμένους βαλόντων, ἑτερόν τε μηδένα πρὸς αὐτοὺς ἤκειν παραγγειλάντων ὡς αὐτὸν ἀποκτανούντων, ἐπεὶ μὴ λόγους ἑώρα πείθειν δυνατὸς ὢν ὁ βασιλεὺς, κλίμακας ἐκάλεισεν ἐτοιμασθῆναι, ἐς τὴν ὑστεραίαν ἐσομένης τειχομαχίας. Ὁρῶντες δὲ οἱ ἀπὸ τοῦ τείχους τὰς κλίμακας κατασκευαζομένας, ὡς ἀνηνύτοις ἐπιχειρούντων κατεγέλων, οὐ μόνον τῇ ἀσφαλείᾳ τῶν τειχῶν, ἀλλὰ καὶ τῷ πλήθει τῶν στρατιωτῶν οἰόμενοι περιγενήσασθαι τοῦ πολέμου. Ἦσαν γὰρ οἱ τε

<sup>1</sup> Matth. vi. 21.

ἐκ Βυζαντίου κατὰ συμμαχίαν ἀφικνήμενοι, ἱππεῖς ἄ  
 μὲν ἑκοσι καὶ διακόσιοι, καὶ πεζοὶ τοξόται τούτων  
 εἴκοσι ἐλάσσους ἀγαθοὶ τοξοῦναι, ὅπλιται τε οἱ ἐκ  
 μηχανῶν ἀφέντες βέλη, τριάκοντα. Ἐξ ὧν εἰς ἐπὶ  
 τῷ ἐστόχῳ τῶν ἄλλων μάλλον διαβεβήτο βάλλαιν.  
 Ἐγχώριοι τε ἱππεῖς ἑκατὸν ὀπλισμένοι· τοξόται τε  
 οὐκ ὀλίγοι καὶ σφενδονῆται, οὐ μόνον ἐγχώριοι, ἀλλὰ  
 καὶ τῶν περιτοκῶν πλείους διὰ τὸν πόλεμον συνελ-  
 θόντες, καὶ γυμνητεία πολλή· οἷς ἐθάρρουν εἰ μήτι  
 ἄλλο, τὸ γοῦν ἀλῶναι ῥηδίως διαφυγεῖν. Ἄμα δὲ  
 πρῶτ' εἰς τὴν ὑστεραίαν, οἱ τε ἐξῴθεν καὶ οἱ ἀπὸ τῶν  
 τειχῶν παρετάκτοντο πρὸς μάχην· καὶ γενομένης  
 καρτερωτάτης τειχομαχίας, μέχρι μὲν ἑβδόμης ὥρας  
 ἀντέαχον οἱ ἀπὸ τῶν τειχῶν ἀμυνομένοι προθύμως.  
 Ἐπειτα οἱ τοῦ νέου βασιλέως ἀνδρῆς τε καὶ τόλμη  
 τῶν ἀντιταγμένων ὑπερσχόντες, καὶ τὰς κλίμακας  
 τοῖς ταίχεσι προσερείσαντας, τὸ πῶλισμα εἶλον καὶ  
 διήρπασαν αὐτά. Δείσας δὲ ὁ βασιλεὺς, μὴ πάντων  
 χρημάτων διασφαιρέτων, ἀνάστατος γίνηται ὁ  
 Ἄπριος, ἐκίλευσε τοὺς καρπούς μὴ διασφαιρεῖν,  
 ὅπως ἔχοντες ἀφορμὰς οἱ Ἄπριοι τοῦ ζῆν, μὴ ἐκ-  
 λίσσασιν τὸ ἔστυ. Ἀπέθανον μὲντοι ἐν τῇ τειχομαχίᾳ  
 πλὴν ἑνὸς ὀπλίτου τῶν ἐκ Βυζαντίου ἐξ ἑκατέρων  
 μερῶν οὐδείς (καὶ τούτου μετὰ τὴν μάχην ὑπὸ  
 Δατίου τινὸς ἀποκτανθέντος, οὗ αὐτὸς τε καὶ  
 πλείους ἑτέροι τραυματίστησαν ὑπ' αὐτοῦ), τραυ-  
 ματίαι δ' ἐγένοντο καὶ ἑκατέρωθεν οὐκ ὀλίγοι. Τού-  
 τε ἐκ Βυζαντίου ἱππέας τε καὶ πεζοὺς δῆσαντες εἰ  
 στρατιώται εἶχον. Εἰς τρίτην δὲ ἡμέραν τοὺς αἰχμα-  
 λώτους στρατιώτας ὁ βασιλεὺς καλεῖσας αὐτῶ πα-  
 ραστήσας, διελέχεται οὕτως· Οὐτε σφαιρῶς οὐτε  
 συμπερόντως πεπράχατε ὑμῖν αὐτοῖς ὅψ' ἡμῶν προ-  
 αγορευόμενοι φιλῶς, εἰς λοιδορίας αὐτοὶ τραπόμε-  
 νοι καὶ ὕβρεις. Τὸ μὲν γὰρ μὴ καταπλήττεσθαι τοὺς  
 ἐπόντας, ἀλλ' ἐγκαρτερεῖν ἀμυνομένους, ἀνδρίας ἂν  
 τις τιθεῖ· τὸ δὲ ὕβριζειν τε καὶ κομπάζειν ἀπὸ  
 τῶν τειχῶν, καὶ θράσους καὶ παρενοχίας. Διδὸν καὶ  
 συμβουλεύσασαι ἂν ὑμῖν εἴ γε πείθησθε, ἀνδρῆς μὲν  
 καὶ τόλμη καὶ χειρὸς ἔργοις ἀνθίστασθαι τοῖς πο-  
 λεμοῦσι, λόγους δὲ σωφρονεῖν. Οὐ γὰρ ἡ ἀπὸ τῶν  
 λόγων ἀκολασία, ἡ διὰ τῶν ἔργων δὲ ἔμπειρία κατα-  
 πλῆσται τοὺς ἐπιόντας. Δορλιακῶτους μὲν οὖν γενο-  
 μένους ὑμεῖς, ἧ βουλοίμεθα ἐξῆστι χρῆσθαι νόμῳ  
 πολέμου. Ἐγὼ δὲ οὐκ ἐπὶ κακῶ τῶν Ῥωμαίων  
 στρατεύων, ἀφίημι ἐλευθέρους. Εἰ μὲν οὖν ὅψ' ἐμοὶ  
 στρατεύεσθαι βούλεσθε, προνοίας τε ἀξιῶσθε τῆς  
 προσηκούσης καὶ τοῖς δεικνυμένοις ἐντάξω· εἰ δ'  
 οἰκᾶδε ἀπελθεῖν, καὶ οὕτως εὐ ποιήσας ἀποπέμψω.  
 Προσκυνήσαντες δὲ οἱ στρατιώται καὶ τῆς εὐεργε-  
 σίας χάριν εὐφημήσαντες πολλὰ, καιρὸν ἐξήτησαν  
 εἰς διάσκεψιν. Διασκοπόμενοι δὲ, τῶν ἱππέων μὲν

A pauci, et funditores non indigenæ modo, sed etiam  
 e finitimis locis quamplurimi, quos bellum exci-  
 verat, et levis armaturæ multi, quibus omnibus,  
 si nihil aliud, certe ne caperentur se facile conse-  
 cuturos sperabant. Postridie albente cælo quique  
 foris, quique intus in mœnibus erant, ad pugnam  
 instruebantur. Et cum usque ad horam septimam  
 acerrima foret oppugnation, oppidani se strenue  
 tuebantur. Ad extremum imperatorii fortitudine  
 et audacia adversarij superiores, scalis applicitis  
 oppidulum capiunt ac diripiunt. Ibi timens impe-  
 rator, ne rebus omnibus disperditis, Aprus ad so-  
 litudinem redigeretur, frugibus cavet: ut habentes  
 vitæ subsidium Aprii, ne disflerent. In ea oppu-  
 gnatione ex neutra acie quisquam, præter unum,  
 B Byzantium armaturæ gravis desideratus est  
 (et eum a Latino quondam secundum pugnam in-  
 teremptum, quippe a quo ipse cum aliis multis  
 esset vulneratus), utrinque tamen vulnerati non  
 pauci. Victores Byzantinis equitibus juxta ac pe-  
 ditibus vincula injecerunt. Tertio die captivis mili-  
 tibus in medium produci jussis, imperator ad eos  
 hujuscemodi verba locutus est: Neque prudenter,  
 neque e re vestra factum, quod a nobis amice ap-  
 pellati, convicia et injurias reposuistis: Nam hoste  
 instante non percelli, sed constanti animo se de-  
 fendere, hoc virtuti: alios autem maledictis in-  
 cessare, et crepare magniloqua de mœnibus, con-  
 fidentiae et amentiae ascribitur (92). Quare si me  
 C audialis, fortiter audendo et manu prompta ho-  
 stem reprimetis, verbis moderabimini: quando  
 non verborum petulantia, sed ipse factorum et  
 impressionis sensus invadentem terret. Jam in  
 vos captivos statuere lege bellica licet. Verum  
 ego, qui meis armis officere Romanis minime  
 quero, vos libertate dono. Si sub signis meis in-  
 nitare vultis, mihi, ut decet, curæ eritis, et vos  
 inter familiarissimos recipiam. Sin domum red-  
 ire, etiam sic benigne dimittam (93). Milites im-  
 peratorem venerati, ejusque meritum laudibus  
 prosecuti, spatium ad deliberandum petiverunt.  
 Re deliberata, pauci equites manserunt: pedites  
 ferme omnes sub eo merere instituerunt: quos  
 D annuo decreto stipendio, in album suorum retulit,  
 et discedentibus aliis aurum in viaticum contulit.  
 Cum autem comepiceret Apriorum turbam, viros  
 simul ac mulieres, item pueros pene nudos, omnium  
 egenos ambulantes, seque bonis suis despoliatis  
 lamentantes, ducibus et nobilibus advocatis, Ju-  
 stum est, inquit, cum hodierno die tot et tam  
 insignibus a Deo beneficiis ornati simus, ut fisdem

Jacobi Pontani notæ.

(92) Timidi homines, et imbelles, cum longo  
 absunt a periculo, aut se tutos vident, audacissimi  
 fiunt, et martem crepant. Notavit hos ille sapiens  
 Æsopus. Nam de superiore loco hædus lupum  
 prætereuntem conspiciens, eum conviciis li-  
 cissime insectabatur. Tum lupus, Non tu, inquit, mihi con-  
 viciaris, sed locus.

(93) Eadem sententia Dido apud Maronem,

I Æneid. humanissime ad Trojanos:

Seu vos Hesperiam magnam, Saturniaque arva,  
 Sive Erycis fines, regemque optatis Acæstem:  
 Auxilio tutos dimittam, opibusque juvabo.

Vultis et his mecum pariter considerare regnis?  
 Urbem quam statuo, vestra est; subducite naves.  
 Tros Tyriusque mihi nullo discrimine agetur.

digni videamur. Etenim quod neque tam magna, et nostro Marti conferenda manus intas, neque tam alta ac tuta mœnia, neque aliud quidquam impedimento nobis fuit, quo minus arrogantes istos et protervos ulcisceremur, nullius, nisi divini Numinis liberalitati jure tribuendum est. Rursus in tam infesta oppugnatione, et urbis occupatione nostrum neque quemquam (ut consentaneum erat) cecidisse, neque per eandem ullius captivorum civili sanguine pollutum esse, egregiam erga nos Dei providentiam curamque significat. Itaque et nos victores miserorum **ΘΘ** calamitatibus ad misericordiam inflecti oportet (contra Barbaros sane bello internecino pugnandum: contra populares autem usque dum vincas), et pars de præda captivis a quolibet, quantam voluerit, restituenda est. Tria enim bona maxima hinc vobis lucro apponentur: Deum propitium habebitis, qui in afflictos navatam misericordiam tanquam sibi præstitam reputat: atque in hac vita longe pluribus, et post obitum promissa felicitate remunerabimini. Deinde nostram quoque amicitiam assequemini; quibus nihil est antiquius, quam de captivis bene mereri. Postremo fortitudinis et magnanimitatis gloriam vobis ipsi parietis. Illius quoniam hostes debellastis: hujus, quoniam ingenua et exalta mente non ut hostes, male multastis, sed tanquam civibus, et cognatis, quam lieuit, curam adhibuistis. Hac cohortatione adeo permotus est miles, ut nemo non aliquid de præda redderet. Qui vero benefacere gloriosum sibi ducebant, inquisitis dominis quidquid adepti fuissent spoliiorum, nihil sibi retinentes, fideliter restituebant.

τῶν αἰχμαλώτων· καὶ τρίτον ὑμῖν ἑαυτοῖς ἀνδρίας νικήσαντες τοὺς ἀντιτεταγμένους, ἐλευθερίᾳ δὲ γνώμης καὶ μεγαλοβουλίας, οὐχ ὡς πολεμίους, ἀλλ' ὡς ὁμοφύλους καὶ ἀτυχοῦσι τὴν ἴδουατὴν πρόνοιαν εἰσνεγκόντες. Τοιαῦτα παραίνεσαντος τοῦ βασιλέως, οὕτω διετέθησαν ἡ στρατιὰ, ὡς πάντας μὲν ἐκ τῶν λαφύρων μεταδοῦναι τοῖς Ἀπρίοις. Ὅσοι δὲ καὶ πρὸς τὸ ἀγαθοεργεῖν ἐπιλοτιμοῦντο, τοὺς δεσπότης ἀνερευνήσαντες, τῶν παρ' αὐτοῖς λαφύρων ἀπέδωκαν πάντα, μηδενὸς ἀποστερήσαντες.

### CAPUT XXX.

*Garella, Rhædestum, Sergentsium oppida deditionem faciunt. A Saccensibus rusticanis maledictis læceratur imperator; ipsum castellum miserabili incendio conflagrat. Insigne exemplum fidelitatis in dominum, et charitatis in hostem cujusdam pastoris, per quod stratopedarcha reus majestatis absolvitur.*

Diebus omnino sex ab oppido recepto Apris **D** commoratus, septimo ad Garella castra posuit. Cives sive quod cæteroqui imperatorem diligenter, sive quod Apriorum malo docti asperent, simul invitati sunt, in ejus fidem pacifice transierunt. Quibus ample gratis relatis, Rhædestum perrexit. Deditibus se perinde Rhædestinis, declarato illis quoque ardenti benefaciendi studio, Sergentsium progressus est. Quo etiam se tradente, iter Selybriam convertit, Selybrianis propter fidem erga se, a militibus Byzantinis per hiemem sine eorum incurantibus, detrimentis affectis, gratias acturus, et beneficia remensurus. Urbi appropinquantibus placuit ab equis descendere, et super herba viridi paululum requiescere.

Ἐμείναν ὀλίγοι, τῶν πλείονων ἀπελθόντων· οἱ περὶ δὲ πλὴν ὀλίγων, ἅπαντες ἐίλοντο δουλεύειν τῷ βασιλεῖ. Οἱ δὲ καὶ μισθὸν ἐτήσιον τάξας, ἐνέγραψε τοῖς οἰκίταις, τοὺς δ' ἀπελθόντας ἐφωδίασε χρυσίῳ. Ὅρων δὲ τὸν ἄλλον ὄμιλον τῶν Ἀπρίων ἄνδρας· ὁμοῦ καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας γυμνοὺς καὶ ἀπόρους περιόντας; καὶ ὀλοφυρομένους τὴν ἀποστέρησιν τῶν ὄντων, τοὺς λογάδας τῆς στρατιᾶς πάντας καὶ τοὺς ἐν τέλει συναγαγὼν, Δικαιὸν ἔστιν, ἔφη, πολλοῖς καὶ μεγάλοις σήμερον εὐεργετηκότες ἡμεῖς τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτοὺς ἀξίους τῆς εὐεργεσίας φανῆναι. Τὸ γὰρ μήτε τὴν ἐγκαθεστῶσαν πολλὴν τε καὶ ἀξίωμαχον οὖσαν στρατιάν, μήτε τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὸ ὕψος τῶν τειχῶν, μήτ' ἄλλο μὴδὲν ἐμπόδιον ἡμῖν γενέσθαι πρὸς τὸ μὴ τοὺς αὐθάδεις τουτουαὶ τιμωρῆσασθαι καὶ ὑδριστάς, οὐκ ἄλλου τινὸς ἢ τῆς τοῦ κρείττους εὐεργεσίας, ἐν τῆς λογίζοιτο δικαίως. Τὸ δ' αὖθις ἐν οὕτω καρτερᾷ τειχομαχίᾳ καὶ ἀλώσει πόλεω; μήτε ἡμῶν τινας, ὅπερ ἦν εἰκὸς, ἀποθανεῖν, μήτε τῶν ἐλαλωκότων ἀποκτείναντας ὁμοφύλους αἰμασι χροανθῆναι, τῆς πολλῆς περὶ ἡμᾶς προνοίας καὶ κηδεμονίας τοῦ Θεοῦ. Χρὴ τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς νικήσαντας ἐπικαμφοῦναι ταῖς συμφοραῖς τῶν ἀτυχησάντων (πρὸς μὲν γὰρ τοὺς βαρβάρους ἄχρι παντὸς πολεμεῖν δεῖ· πρὸς δὲ τοὺς ὁμοφύλους, ἄχρι τοῦ κρείττους), καὶ μεταδοῦναι ἕκαστον ἐκ τῶν λαφύρων καθ' ὅσον ἂν αἰροῦτο τοῖς αἰχμαλώτοις. Τρία γὰρ τὰ μέγιστα κερδαίνει· Θεὸν τε ἰεὺς ἐαυτοῖς προπαρασκευασάμενοι, τὸν εἰς τοὺς ἀτυχοῦντας ἔλεον οἰκειούμενον, καὶ τῇ δὲ τε πολλαπλασίῳσι, καὶ ἀπαλλάξαντας τοῦ βίου ἐπαγγελλόμενον ἀμείβεσθαι· καὶ τὴν ἡμετέραν εὐμένειαν προσκτώμενοι, περὶ πλείστου ποιούμενον τὴν εὐεργεσίαν ἕμα καὶ μεγαλοφυχίας δόξαν περιποιούμενοι, ἀνδρίας νικήσαντες τοὺς ἀντιτεταγμένους, ἐλευθερίᾳ δὲ γνώμης καὶ μεγαλοβουλίας, οὐχ ὡς πολεμίους, ἀλλ' ὡς ὁμοφύλους καὶ ἀτυχοῦσι τὴν ἴδουατὴν πρόνοιαν εἰσνεγκόντες. Τοιαῦτα παραίνεσαντος τοῦ βασιλέως, οὕτω διετέθησαν ἡ στρατιὰ, ὡς πάντας μὲν ἐκ τῶν λαφύρων μεταδοῦναι τοῖς Ἀπρίοις. Ὅσοι δὲ καὶ πρὸς τὸ ἀγαθοεργεῖν ἐπιλοτιμοῦντο, τοὺς δεσπότης ἀνερευνήσαντες, τῶν παρ' αὐτοῖς λαφύρων ἀπέδωκαν πάντα, μηδενὸς ἀποστερήσαντες.

Ἐξ δὲ ἡμέραις μετὰ τὴν ἄλωσην ἐνοστρατοπεδευσάμενοι Ἀπρῳ, τῇ ἑβδόμῃ ἄραντες ἐνοστρατοπεδευσαν ἐν Γαρέλλῃ. Οἱ ταύτην δὲ οἰκοῦντες, εἰτε καὶ εὐνοικῶς διακείμενοι πρὸς τὸν νέον βασιλέα, εἰτε καὶ παρὰ τῶν Ἀπρίων διαχθέντες σωφρονεῖν, ἅμα τῷ προσκληθῆναι προσεχώρησαν τῷ νέῳ βασιλεῖ, καὶ παρέδωκαν ἑαυτοὺς ἀμαχεί. Πολλοὶ δὲ ἀμεψάμενος αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς εὐεργεσίαις, ἔρας ἐκείθεν, ἤλθεν εἰς Ῥιιδεστόν. Προσχωρησάντων δὲ καὶ Ῥαιδεστηνῶν, ἐπεὶ καὶ πρὸς αὐτοὺς τὴν εἰς τὸ εὖ ποιεῖν ἐπεδείχματο φιλοτιμίαν, ἤλθεν εἰς Σεργέντιον προσχωρησάντων δὲ καὶ αὐτῶν, τὴν πρὸς Σηλυβρίαν ἦει, Σηλυβριανούς ὧν ἕνεκα τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας παρὰ τῆς ἐκ Βυζαντίου στρατιᾶς ἐξημῶνται τοῦ χειμῶνος τὴν χώραν κατατρεχόντων, εὐεργεσίαι.

καὶ εὐχαρισταίαι ἀμειψόμενος. Ἐγγὺς δὲ Σηλυδρίας ἂν  
 γνωμῆνοις ἔδοξε καταθάντας τῶν Ἰππῶν διαναπαύ-  
 εσθαι μικρῶν. Στρατοπεδεύονται δὴ παρὰ τῷ φρου-  
 ρίῳ Σάκων, πολεμῶν μὲν ὄντι διὰ τὸ Συργιάνην  
 μὲν προσχωρῆσαι, βραχὺ τοῖς ἐκ Βυζαντίου στρατιώ-  
 ταις ἐπὶ τῷ Σηλυδριανοῦς ὑπερδέχσθαι κατατρέ-  
 χαιν· καταφρονουμένων δὲ ἄλλως διὰ τε τὴν διλιγό-  
 τητα καὶ ἀπειρίαν τῶν ἐνοικούντων (ἀγρόται γὰρ  
 ἦσαν πάντες γητόνοι), καὶ τὴν φαυλότητα τῶν τει-  
 χῶν. Οἱ δ' ἐν αὐτῷ τῷ φρουρίῳ ἐγκεκλεισμένοι,  
 ὡς περ ἀγνοήσαντες ἑαυτοὺς, καὶ τῶν περικειμένων  
 ὡς οὐδενῶν καταφρονούντες, θβριζόν τε ἀπὸ τοῦ  
 τείχους καὶ πολλὰς κατέχεον λειθορίας καὶ βασιλέως  
 καὶ τῶν συνόντων. Γαλάσας δὲ ἐφ' οἷς ὄβριζετο ὁ  
 βασιλεὺς, εἰ ὄνος εἴη πολλὸς παρ' αὐτοῖς ἐπυθάνετο  
 τῶν παρόντων. Τῶν δὲ οὐδ' ἀρκούντως εὐπορεῖν  
 ἕδατος ἀσπερινομένων, Οὐκοῦν, ἐφη, τῶν μελαγχό-  
 λην ποιούσων ἐνεπλήσθησαν βοτανῶν. Κελεύσας δὲ  
 αὐτοῖς τινα παραινέσαι καὶ σώφρονεῖν καὶ σιγῆν,  
 αὐτοῖς ἅμα τοῖς ἀρχοῦσι πρὸς ἐπίσκοπον ἐξήλεσαν  
 τῶν σκοπῶν. Οἱ δὲ δυστυχεῖς ἐκείνοι Σάκαιοι οὐδὲν  
 μᾶλλον ὄφισαν τῶν ὕδρων καὶ τῶν φωνῶν, ἀλλ'  
 ἐγρῶντο πάση δυνάμει. Τὸ δὲ τῶν στρατιωτῶν οἰκε-  
 τῶν, πρὸς τὴν ὑπερβλήν τῶν ὕδρων ἀχθεσόντες,  
 αὐτοῖς ἤξιον τοῖς δεσπόταις ἐπιτρέψαι τὸ ἔργον.  
 Ἐπιτρέψάντων δὲ αὐτῶν ἐπιθραμόντες εἶλον αὐτο-  
 θεοὶ, πανταχόθεν ὑπερβάντες τὸ τείχος· ἦν γὰρ  
 εὐάλωτον· τοῖς προστρυχοῦσι χρησάμενοι ξύλοις ἀντὶ  
 κτιμῶν· καὶ πρὸς διαρπαγὴν ἀτρέποντο τῶν ἐν-  
 ὄν. Εἶσω δὲ μίξις οἰκίας ἀνημμένου πυρός, ἀνελθόν-  
 των ἐπ' αὐτὴν πολλῶν, κατέκαιε τὸ τεῖχος ἐπὶ τοῦ  
 πυρός. Ἐκ χόρτων δὲ ξηρῶν οὖσης ἐστεγασμένης,  
 οἷδ' ἀνήφθη παραχρῆμα λαμπρά. Εὐθὺς δὲ προσι-  
 κλάθετο καὶ τῶν ἄλλων· ἦσαν γὰρ ὁμοίως αὐτῇ  
 κατασκευασμένοι· πόλις δὲ οὖσης τῷ φρουρίῳ, μίξις,  
 ἐπὶ καὶ αὐτῇ διὰ τὸν φόβον παρὰ τῶν ἐνοικούντων  
 ἀπυροδομήθη, ἄλλως δ' οὐ καὶ ἡ πρῶτως ἀναφθεῖσα  
 οἰκία παρ' αὐτῇ ἦν, οἱ μὲν τῶν εἰσελθόντων, ἅμα  
 δὲ καὶ τῶν ἐποικῶν τοῦ χωρίου ὡς εἶχον ἐπὶ τὸ τεί-  
 χος ἀνελθόντες, ἐξέπιπτον βίπτοντες ἑαυτοὺς ἡμι-  
 φιστάς. Οἱ δὲ, ἅμα τοῖς κατοικοῦσι τὸ χωρίον ἀν-  
 θρώποις τε καὶ κτήνεσιν ὅπῃ τοῦ πυρός ἐνακαί-  
 λημένοι, οὐκ ἔχοντες, ὁ τι χρῆσονται, πρὸς

Juxta castellum igitur Sarcos castrametantur, ho-  
 stile quidem (nam a Syrgianne stabat, Byzanti-  
 numque militem ad Selybrianos per eruptionem  
 vexandos susceperat), **90** cætera contemnendum,  
 quod ipsam per se exiguum, quod incolæ rudes  
 ac imperiti (omnes siquidem erant rustici, cum  
 terra rationem habentes), quod muri humiles ac  
 demissi. Qui igitur intus se incluserant, uti semet  
 ignorantes, imminentes sibi ut nullius pretii mor-  
 tales in contemptum vocabant, ac de muro cum  
 insolentia voces contumeliosas identidem contra  
 imperatorem, ejusque copias effundebant. Qui re-  
 nidens ad convicia (94), ab astantibus quærebat,  
 multumne apud eos vini esset (95). Illis respon-  
 dentibus : Ne aquæ quidem satis : Itaque, subje-  
 cit, herbis insaniam generantibus se ingurgita-  
 runt. Tum eos admoneri jubet, uti se modeste ge-  
 rant, et linguas continent; et cum principibus  
 exercitus ad metas speculandas digreditur (96)  
 At infelices illi Saccii nihilo magis de protervitate  
 et maledictis remittere : sed quasi id palmarium  
 foret, omnem in eo facultatem suam experiri. In-  
 juriarum magnitudine offensa gravias militum  
 servitia (97) [ut sunt calones et fixæ] dominos  
 rogant, uti ipsis negotium vindicandi committant.  
 Impetrant, et primo impetu, truncis ac trabibus  
 obviis loco scalarum usi, muros, quod facile fuit,  
 occupant, et ad diripiendos indigenas discurrunt.  
 Forte in casa quadam ignis luculentus ardebat :  
 quam cum multi conscendissent, tectum ex cespite  
 arefacto contextum in focum decidit : quo casu  
 de subito exasperantibus flammis, ad contiguas  
 ædes similem in modum ædificatas incendium per-  
 vasit. Unica erat oppidulo porta, qua propter  
 metum obstructa, et quia domus primo incensa  
 prope erat, nonnulli qui irruerant, et quidam de  
 colonis ipsis, cum murum fugiendi causa, ut po-  
 terant, ascendissent, inde se semiustulati præci-  
 pites foras dabant. Alii simul cum incolis et ju-  
 mentis ab ignibus intercepti, nescientes quo se  
 converterent, in gemitus et lamentabiles voces  
 prorumpebant. Et erat profecto res digna lacry-  
 mis, acerbitate ustionis hominibus et pecudibus

Jacobi Pontani notæ.

(94) Cur non, cum, ut sequitur, pro insanis eos  
 haberet? Etiam Socrates hominem parum sanum  
 sibi conviciantem, non magis in judicium, quam  
 asinum, si calces sibi illisisset, vocandum arbi-  
 trabatur. In contemnendis maledictis animi alti-  
 tudo mire elucet. Unum hoc, quod laudari possit  
 de Nerone apud Suetonium legi, cap. 39 : *Nirum*,  
 inquit, et vel præcipue memorabile, nihil cum pa-  
 tientius quam maledicta et convicia hominum tulisse,  
 neque in ullos leniorem, quam qui se dictis aut  
 carminibus lacessissent, exstitisse.

(95) Τὸν οἶνον οὐκ ἔχειν κηδάλιον, vinum non  
 habere clavum dicebatur proverbio, ut refert Athe-  
 næus, lib. x. Ebrietas namque nihil consulte; nec  
 moderate vel dicere, vel facere consuevit, cum per  
 eam ratio, quæ sobrios regere tanquam clavus  
 debet, obruatur. Ibidem hoc profertur :

ὄνος καὶ φρονόνας ἐς ἀφροσύνην ἀναβάλλει.

*Insanire facit sanos quoque copia vini.*

Plato lib. i *De legibus*, non solum senem, sed etiam  
 temulentum bis puerum fieri affirmat.

(96) In Græco est σκοπὸς, quod quid illic sit,  
 non satis liquet, etiam si metas transferas. For-  
 tasse *speculas* appellare debui.

(97) Adjecimus de nostro per parenthesis (ut  
 sunt calones et fixæ) explicationis causa videlicet.  
 Habuisse autem milites suos servos, etiam ex hac  
 historia pluribus locis cognoscitur. Et erant servi,  
 ut equi saginarii, ferendis armis, annona, et sar-  
 cinis, quos ad restituendam disciplinam militarem  
 removerunt P. Scipio Africanus apud Numantiam,  
 Metellus in Africa. Valerius, lib. vii, cap. 7; Fron-  
 tinus, lib. iv, cap. 4. Vide Joan. Antonii Valtrini,  
*De militia veterum Romanorum*, lib. iii, cap. 8,  
 quod est de generibus hominum, qui castra seque-  
 rentur.

confuse vociferantibus. Totus exercitus, ipseque imperator cum ducibus, cæteris posthabitis, oppidulum circumstiebant, ad succurrendum parati. Quod cum acquirere jam siquidem ignis omnia ædificia depascebatur, ipsi quoque præ commiseratione fletum non tenebant. Flammas absumpti sunt de iis qui deforis per murum se ingesserant, sex; ex habitatoribus autem feminae, pueri, et grandiores natu tres et viginti supra centum; insuper animantes, et reliqua res familiaris 91 quantacunque.

Non mediocriter hoc alieno infortunio mœstus imperator, Selybriam ire institit, ubi transactis quorum causa venerat, Chariopolin remeavit, missionemque dedit exercitui, mille apud se retentis; mandans uti præfinitis diebus, quanquam non accessit, rursus adessent. Verum magnus strategus Palæologus, Rhodopes præfecturæ dux, creditas sibi urbes omnes exercitumque, ut supra demonstravimus, a juniore ad seniore[m] imperatorem avertere, animosque subigere, et ad hujus obsequium inclinare potuit: unum autem quemdam genere Dacum, pecuarium (98), Symppanum vocabulo, fortunis exutum, quod nepoti faveret, postquam sæpe illum fustuario multavit, duos etiam dentes radicibus excussit, maximamque ferro candenti inurendam curavit, nec eum tamen a fide transversum agere valuit, cum manibus in custodiam dedit. Inde cum aliquando effugisset, aliosque pastores armis militaribus nudos (99), magno sibi numero ascivisset, et copias ad Palæologum coercendum eo missis se immiscuisset, in Rhodopeis ferebatur. Qui erant in oppidiis, cernentes agrestes universos contra se conspiratos, et instantem ac prementem imperatoris exercitum, timentesque ne intestina seditione excitata pessumirent, commutata sententia ad eum se contulerunt, vincitumque ducem in custodia tam diu habuerunt, quoad se intellecta imperator de eo certum statueret: ipsi cum Symppano ad illum profecti sunt; pars ut præstitæ benevolentia premium adipisceretur: pars (quotquot nimirum a seniore prius steterant) ut delicti gratiam impetraret. Quos imperator ut adversus se bene meritum ingratos verbis mollibus castigavit: et præcipiens, ne de cætero ad defectionem et sacramentum violandum faciles essent, offensivumque oblivione[m] promittens, venia est imperti-

Jacobi Pontani notæ.

(98) Νομάδα. Vox Numida Latinis non eos tantum populos, qui certam Africæ partem, Numidiam vocatam, tenuerunt, significat, qui quod initio pastoritiam vitam colebant, hoc nomen obtinuerunt: verum etiam alios populos, qui pecuarii erant. Ac Numidæ vocabulum Græco deflexum est, hi enim populi Νομάδες dicuntur. Sic etiam Vitruvius Arabes vocat, his verbis: *Item Joppæ in Syria, Arabiaque Numidarum, lacus sunt immani magnitudine.* Nicander:

Τῶ μὲν Γεββαῖοι Νομάδες χαλκήρεα; αἰχμὰς.

ἀλοφυρμούς ἐτρέποντο καὶ οἰμωγὰς· καὶ τὴν δακρύων ἄξιον τὸ γινόμενον, ἀνθρώπων ὀμοῦ καὶ βοσκημάτων ἐπὶ τῇ καύσει βούντων τε καὶ ἀλοφυρομένων. Ἡ στρατιὰ δὲ πᾶσα καὶ βασιλεὺς αὐτοῦ ἕμα τοῖς ἐν τέλει τῶν ἄλλων ἀμελήσαντες, περιέστησαν τὸ φρούριον προθυμοῦμενοι βοηθεῖν, μὴ δυνάμενοι δὲ (πάντων γὰρ ἤδη ἐπελάβετο τὸ πῦρ), εἰς θρήνου; ὑπὸ συμπαθείας ἐτρέπησαν καὶ αὐτοί. Ἀνέκλωνται δὲ ὑπὸ τοῦ πυρός, ἀπὸ μὲν τῶν ἐξωθεν εἰσελθόντων, ἐξ ἑπτακτῶν δὲ καὶ παίδες καὶ οἱ ἐξωρεῖ τῶν τὸ χωρίον κατοικοῦντων, τρεῖς καὶ εἰκοσι καὶ ἑκατὸν, καὶ βοσκήματα καὶ ἡ ἄλλη περιουσία, ὅσα ἦν.

Ἐλύπησε μὲν οὖν οὐ μετρίως τὸ τοιοῦτον πάθημα τὸν βασιλέα. Ἀναστὰς δὲ ἐκεῖθεν, ἦλθεν εἰς Σηλυβρίαν· καὶ ὡν ἕνεκα ἦλθε διαπραξάμενος ἐκεῖ, ἐπανάστειλεν εἰς Χαριούπολιν, καὶ διέλυσε τὴν στρατιάν πλὴν ἁλίων οὗς ἐπέταξεν αὐτῶ συνελθεῖν, ἐν ἡμέραις ῥηταῖς κλειύσας πάλιν ἀκλήτους πρὸς αὐτὸν ἐκαυθεῖν. Ὁ μόντοι τῶν κατὰ τὴν Ῥοδόπην ἐπαρχιῶν στρατηγὸς Παλαιολόγος ὁ μέγας στρατοπεδάρχης, τὰς ὑπ' αὐτὸν πόσας πόλεις καὶ τὴν στρατιάν, ὡσπερ ἔφημεν, ἀπὸ τοῦ νέου βασιλέως πρὸς τὸν πρεσβύτερον ἀποστήσας, πάντων μὲν ἰσχυρὰ καὶ τὰς γνώμας παραστήσασθαι, καὶ τῶ πρεσβυτέρῳ βασιλεῖ πείσαι προσέχειν. Ἐνα οὖν τῶν ἀπὸ τοῦ Δακικοῦ γένους νομάδα Συρμπάνον ὠνομασμένον, τῶν ὄντων ἀποστέρησας οὗ τῶ νέῳ προσέειπε βασιλεῖ, πολλὰς τε αἰκίας ὀρθοβαλῶν, δὴ τε τῶν ὀδόντων ἐκτριψύσας, καὶ τὴν παρεῖν κατακαύσας στήθεσ, ὡς οὐκ ἰσχυρὸν ἀποστήσαι τοῦ νέου βασιλέως, καθιέρφας εἶχεν ὀρθο κλωκίς. Οὗτος δὲ τοῦ δεσπομητρίου ὅτε διαδράς, καὶ κωλοῦ; ἐτέρους προκαταρτισάμενος νομάδας ψιλούς, καὶ τῇ παρὰ τοῦ νέου βασιλέως ἐνεαυθεῖ κωμφοσίῃ τῶ Παλαιολόγῳ πολέμειν συμμίζας στρατιᾷ, ἐπέθετο τοῖς ἐν τῇ Ῥοδόπῃ. Ὅρῶντες δὲ οἱ ἐν ταῖς πόλεσι τοῦ; τε ἀγρότας ἐκπολεμηθέντας αὐτοῖ; ὀμοῦ πάντας, καὶ τὴν στρατιάν ἐπικαιμένην, καὶ δεύσαντες μὴ καὶ τῶν ἐνδον ἀπόλωνται στασιασάντων, μεταβλόντες προσέθεντο τῶ νέῳ βασιλεῖ. Καὶ δὴσαντες τὸν στρατηγὸν εἶχον ἐν φρουρᾷ, ἄχρις ἐν ὃ βασιλεὺς κωθόμενος περὶ αὐτοῦ πῆφον ἐνέγκη. Αὐτοῖ; δ' ἕμα Συρμπάνῳ ἦχον ὡς βασιλέα, οἱ μὲν ἀποληψόμενοι γέρα τῆς εἰς αὐτὸν ἐνοίας, ὅσοι δ' ἦσαν πρότερον τῶ πρεσβυτέρῳ προσθεθεῖμοι βασιλεῖ, ἐξικτήσοντες συγγνώμην. Ὁ βασιλεὺς δὲ τῶν μὲν ἀφεστηκότων καθιέρφμενος μετρίως ὡ; ἀγνωμόνων περὶ αὐτὸν εὐ δράσαντα φανέντων, παραγγέλλας τε μὴ εὐχερεῖς ἔτι πρὸς τὰς ἀποστασίας καὶ τὰς παραβά-

Hæc Turnebus, lib. 1, cap. 27. Jam igitur qua notione hunc Dacum Νομάδα nominet intellexisti. Nomadum sæpius faciet mentionem.

(99) Ψιλούς qui scilicet præter gladium, aut arcum nihil habent armorum; hoc enim valet vox Græca, et ὀρθαῖς ψιλοὶ opponuntur. Puto autem hos nec leviter quidem fuisse armatos, sed rem gessisse stipitibus duris, sudibus præcutis, ut in 1x *Æneid.* pastores Latini contra Trojanos advenas.

οις τῶν ὀρίων εἶναι· αὐτός τε ἀμνησθήσαιν ὦν αὐ-  
 τοῖς ἡμάρτηται εἰπὼν, ἤξιωσα συγγνώμης, μετὰ  
 μικρὸν δὲ καὶ εὐ παύσας, οἰκᾶθε ἐπίσταξεν ἀπί-  
 ναι. Τοὺς δὲ τῆ εἰς αὐτὸν ἐμμείναντας πίστει ἀπαι-  
 νώσας τε ἅμα καὶ θεωρεῖς ἀμειψόμενος ἀξίως,  
 ἐξαίστατε μὲν αὐτοὺς, στρατηγὸν αὐτοῖς ἐπιστή-  
 σας τὸν Ταρχανειώτην δομέστικον, ᾧ ἐπετέτραπτο  
 τὸν μέγαν στρατοπεδάρχην δεσμῶτην ὡς βασιλέα  
 ἀποστελλαι. Εἰς τὴν ὑστεραίαν δὲ ὁ Συρμπάνος ἐπὶ  
 τοῦ βασιλέως ἐστῆκώς, ἐδόκει βούλεσθαι τι πρὸς  
 βασιλέα εἰπεῖν· συνελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς, εἰ τι βούλοιο  
 ἐκείνου λέγειν. Ὁ δ' ἅμα τῷ προσταχθῆναι πρὸς  
 τοῦδαρος ἑαυτὸν καταβαλὼν, συγγνώμης ἦται τυ-  
 χεῖν, εἰ σὺβώτης ὦν καὶ βάρβαρος καὶ ἀγροίκος,  
 ἰτόλησε φθέγγεσθαι τι πρὸς βασιλέα. Τοῦ βασι-  
 λέως δὲ προστάξαντος λέγειν δεδοκῶτα μηδὲν,  
 ὑπὲρ τοῦ μεγάλου ἰδεῖτο στρατοπεδάρχου, ὥστε καὶ  
 αὐτὸν ἐφ' οἷς εἰς βασιλέα ἤμαρτε τοῦς· κατὰ τὴν  
 τοῖσδε ἀποστήσας, τυχεῖν συγγνώμης. Τοῦ βασι-  
 λέως δὲ ἐρομένου εἰ πρὸς εἰρηναίαν ἢ πρὸς ἀλή-  
 θειαν τυχεῖν δεῖται· ὁ δ' ἔφασκε, Πρὸς ἀλήθειαν  
 καὶ ὄρκον προστεθεῖ πίστεως χάριν· δὸν δ' εἶναι,  
 εἰ τι καὶ ἤμαρτε, προσήκοντα πρὸς γένους ἀξιώσας  
 συγγνώμης. Ἐπιβλήσας δ', εἰρηκεν αὐτῷ ὁ βασι-  
 λεὺς, ὅσα σε εἰργασται κακὰ, ἀποστερήσας μὲν  
 τῶν ὄντων, καὶ παίδων καὶ γυναικῶν, ἔτι δὲ καὶ  
 ὀόντων αὐτῶν, πολλὰς τε αἰκίας καταξάντας τὸ  
 σῶμα, καὶ τέλος ὡςπερ τινὰ τῶν ἐπὶ δεινότητοις  
 ἐλωκότων τὴν παρεῖαν κατακαύσας σιδήρῳ ὡς  
 μηδὲ τὰς οὐλὰς ἐξελειφθῆναι δύνασθαι; ἢ ὡς δὲ  
 εἰ σε τὸ πείσαν ἐστιν, ὑπὲρ ἐκείνου δεῖσθαι; Τί δ'  
 ἐν εἴῃ μείζον, ἐφασκεν, ὦ βασιλεῦ, ἢ τὸν οὐκ  
 ἄλλο καὶ πρῶτον ἐν τοῖς δουλεύουσιν ἐκείνῳ τεταγ-  
 μένον, νῦν εἰς τοσοῦτον ἦται περιφανείας, Θεοῦ  
 καὶ σοῦ, βασιλεῦ, εὐρηγετηκότος, ὡς καὶ τοῦς βα-  
 σιλεῖ προσήκοντας κατὰ γένος ἐξαιτεῖσθαι δύνα-  
 σθαι, καὶ τῶν προσδοκωμένων ἀπαλλάττειν κακῶν;  
 θαυμάσας δὲ ὁ βασιλεὺς τὴν ἐπὶ τοῖς κακοῖς ἀμνη-  
 στίαν τοῦ βαρβάρου, Εἰ σὺ γε, ἐφη, τοσαῦτα ὑπ'  
 αὐτοῦ ἀδικηθεὶς καὶ κακῶς παθὼν, βάρβαρος ὦν  
 καὶ φαῦλος τὴν τύχην, τοῖς ἐναντιοῖς ἀμείδη ὄσον  
 ἔχεις ποιῶν εὖ, οὐδ' ἐπὶ δίκαιον μετριώτερα δι-  
 κηθέντα, βασιλέα τε ὄντα, ἀπαραίτητον ὀφθῆναι  
 πρὸς ὀργήν. Τοῖνον καὶ πῆς σῆς ἰκεταίας ἔνεκα  
 τὰ ἡμαρτημένα παρορῶν, ἀξίω συγγνώμης. Εὐχα-  
 ριστήσας δὲ ὁ βάρβαρος ἐπὶ τοῦτοις, καὶ πολλάκις  
 ἐπενημήσας τὸν βασιλέα, καὶ δευτέραν δέησιν  
 προστεθεῖ, πρὸ τῶν αὐτῶν μήτε τῆς ἀξίας ἀποστε-  
 ρηθῆναι μήτε τῶν προσόδων καὶ τῶν θεωριῶν τῶν βασιλικῶν. Ἐτι δὲ μάλλον τὴν ὑπὲρ τοῦ ἡδικηκότος  
 σπουδὴν θαυμάσας ὁ βασιλεὺς καὶ ταύτην τὴν δέησιν ἐπλήρω. Ἐτι δὲ αὐτοῦ πρὸς τοὺς πόδας βασιλέως  
 κειμένου, πρὸς τῆς συγγνώμης γράμματα διαχαραχθέντα, καὶ τῆ βασιλικῆ πιστωθέντα χειρὶ ἐπεδύ-  
 ῃσαν αὐτῶν· ὁ δὲ λαβὼν, καὶ τὴν γῆν κατασπασάμενος· ἐφ' ἧς ὁ βασιλεὺς εἰστήκει, χαίρων ἀπῆλθε.

## 93 CAPUT XXXI.

*De Thessalonien et Constantino despota felices nuntii. Ad imperatorem monachi habitu indutus perducitur;  
 in carcerem datur. Qui Xenam imperatricem violaverant, puniuntur publice. Lemnus ad juniorem arcficit.  
 Persæ seniori auxilio venientes, metu junioris vercusi, domum turpiter revertuntur. Fugiunt etiam  
 Byzantii.*

Τῆς αὐτῆς δὲ ἡμέρας ἐκ Θεσσαλονίκης ἄγγελος  
 ἰδῶν ἀπήγγαλε βασιλεῖ, ὡς ἐτάσσεως ἐν αὐτῇ γε-

tas, et paulo post humaniter domum abire jussit.  
 Qui autem in fide perstitissent, eos quoque pro  
 dignitate collaudatos et donis donatos dimisit,  
 duce illis prefecto Tarchaniota domestico, cui  
 mandatum erat, ut magnum stratopedarcham im-  
 peratori vincum mitteret, eorum quo altero die  
 astans Sympanus, quidpiam illum velle videba-  
 tur. Quo animadverso, Dic, ait, si quid habes.  
 Sympanus statim se humi abiciens petere, ut sibi  
 ignoscetur, **92** si subulcus, et barbarus, et  
 rusticus imperatorem verbo appellare auderet.  
 Jussus ut omni timore deposito loqueretur, pro  
 magno stratopedarcha orare occipit, ut ei ipsi,  
 quod Rhodopeios a fide in dominum suum ab-  
 duxisset, ignoscetur. Percunctante imperatore,  
 simulatone, an vere et ex animo ita rogaret,  
 Vere, inquit; et ad confirmationem juramentum  
 adjecit; adfuditque, ex officio esse, quamquam  
 peccasset, impen ut cognato veniam non negare.  
 Rursum imperator: An tu oblitus es, quibus, et  
 quot malis ille te mactaverit? Bona tibi, liberos,  
 et uxorem eripuit, dentes excussit, plagis multis  
 corpus tuum dilaceravit, ad extremum maxillam  
 ferro, ut atrocissimorum scelestum damnaio, ustul-  
 lavit, ac perpetua cicatrice deformem reliquit. In  
 summa, cedo, quid te movit, ut ejus causam ag-  
 res? Quid vero majus, inquit, quam qui paulo  
 ante in servis illius censebatur, eum nunc Dei  
 concessu, ac tuo munere in tantam claritatem  
 venire, ut deprecatione sua etiam cognatos impe-  
 ratoris formidato supplicio eximat? Admirans impe-  
 rator, sic eum desesse injuriam memoriam: Si tu, ait, tam iniqua et infanda ab illo passus,  
 homo barbarus, sorte infimus, nihilo minus quan-  
 tum in te est, mala bonis compensas, me minus ra-  
 passum, et imperatorem, inexorabilem iram fovere  
 non decet. Igitur vel te deprecatore in me com-  
 missa negligens, ecce veniam illi tribuo. Actis  
 gratis, et iterum iterumque dictis imperatori lau-  
 dibus, barbarus denuo petit: nempe ut idem stra-  
 topedarcha nec honore, nec redivibus, nec bonis  
 imperatoris excedat. Tantum studium erga noxium  
 amplius suspiciens imperator, etiam hoc annuit;  
 et adhuc ad pedes ejus jacenti, testimonium da-  
 tæ veniæ in pittacio exaratam, et ut mos est, He-  
 dei ergo imperatoris manu addita præbetur: quo  
 accepto, vestigia imperatoris exoculatus, cum læ-  
 titia recessit.

Eodem die Thessalonica veniunt nuntii, fa-  
 ctionibus ibidem natis, ab eo stantes vicisse, ur-

beinque illi subiecisse. Constantinum despotam in monasterium Chortætum, civitati vicinum confugisse. comprehensum custodia deſineri. Imperator confestim Thessalonicam mittit, qui hominem adducant; prius jurejurando astrictos, neque se despotam occisuros, neque aliis occidendum permisso-  
 suos. Profecti, in schemate monastico, quo se mortis metu velaverat, antequam illi Thessalonicam aspirarent, Didymotichum perducunt (1). Proqueſebantur eum Thessalonicensium et de senatu, et de militibus complures, atque etiam ecclesie illius antistes Jeremias, item Gerasimus lauræ (2), quæ est in Atho sancto monte (3) præfectus. Parum vero abfuit, quin stipatores imperatoris audacia ac furore militari despotam in frustra concidissent, nisi illum præsentia sua imperator conservasset. Præcepit autem in carcerem tradi. Præteritis diebus aliquot, despota hominem certum ad imperatorem allegans gratias agit, quod se e faucibus fati eripuerit: et simul rogat, quoniam modo quodam et occasione monachi habitum cepisset, etiam legitima monastices instituta sibi exsequi liceret, ne coactus, sed libens eum cepisse videretur. Imperator suspicione tactus, non desiderio vitæ commutandæ, sed carceris evadendi hoc ab se peti, metropolitanum et lauræ præfectum Gerasimum mittit, qui dicant, illum in præsens haud convenientia petere. Nam, ne a custodibus habeatur male, sed quiete potiat, hoc illi concessum iri: dimitti nunc e carcere neuti quam posse. Proinde id rogare parcat. At despota viros illos sacros prebensans, idem enixius orare, ut qui non hypocrisi, aut necessitate, sed sincero potius animo hoc vitæ genus delegisset. Quæ cum ad imperatorem referrent, ipsorum arbitrio eum permisit. Eodem tempore Thessalonica 94 adducti sunt in vinculis, qui Xenam, impe-

νομένης, οἱ τῶ νῦν βασιλεῖ προκειμένοι ὑπερ-  
 σχόντες, Θεσσαλονικὴν περιποίησαν αὐτῶ, τὸν  
 δεσπότην δὲ Κωνσταντῖνον εἰς τὸ περὶ αὐτῆν  
 φροντιστήριον τὸ Χορταίου διαδράντα κατασχόντες  
 ἔχουσιν ἐν φρουρᾷ. Ὁ βασιλεὺς δὲ εὐθύς τοὺς  
 ἄγοντας αὐτὸν ἐπέμψεν εἰς Θεσσαλονικὴν, ὅπως  
 πρότερον αὐτοὺς κατασχών, ὡς οὐτ' αὐτοὶ ἐκόντες,  
 οὐδ' ἑτέροις παραχωρήσουσι τὸν δεσπότην ἀποκτεί-  
 ναι· οἱ καὶ ἀπελθόντες ἤγαγον αὐτὸν εἰς Αἰδυμότει-  
 χον μοναχῶν ἡμιοισμένον σχῆμα. Περιεβάλετο δὲ  
 αὐτὸ καὶ πρὶν αὐτοὺς εἰς Θεσσαλονικὴν ἔλθειν δεῖν  
 τοῦ μὴ ἀποθανεῖν. Συνῆλθον δὲ αὐτοῖς πρὸς τὸν  
 νέον βασιλέα τῶν Θεσσαλονικέων καὶ τῆς συγκλήτου  
 καὶ τῆς στρατιᾶς πολλοὶ, καὶ ὁ τῆς κατ' αὐτῆν Ἐκ-  
 κλησίας πρέσβρος Ἱερεμίας, καὶ Γεράσιμος ὁ τῆς  
 κατὰ τὸ ἱερόν ὁρος τῶν Ἄθω ἐξηγούμενος λαύρας.  
 Ἡ μὲν τοι περὶ τὸν νέον ἡθροισμένη βασιλεῖα στρα-  
 τιά, ἀταξία στρατιωτικῆ χριστάμενοι, ὀλίγου δεῖν  
 κατέκοψαν ἂν τὸν δεσπότην, εἰ μὴ αὐτὸς ἐβρύσατο  
 παρῶν ὁ βασιλεὺς ἐκέλευσε δὲ εἰρχθῆναι. Τετὰρ δὲ  
 ὕστερον ἡμέραις ὁ δεσπότης διὰ τινος ἐδεῖτο τοῦ  
 νέου βασιλέως, ἅμα καὶ πολλὰς χάριτας ὁμολογῶν,  
 οὗτι δὲ αὐτὸν οὐκ ἐτεθνήκει, ὡς ἐπεὶ καθ' ὁμοίον  
 δέτινα τρόπον τῶν μοναστῶν περιεβάλετο σχῆμα,  
 καὶ τὰ νενομισμένα ἐπ' αὐτῶ τελεσθῆναι πάντα,  
 ὡς ἂν μὴ δοκοῖν βίαι, ἀλλ' ἐκῶν περιεβλήσθαι.  
 Ὁ βασιλεὺς δὲ ὑποπεύσας μὴ βίου μεταβολῆς ἐπι-  
 θυμῆαι, ἀλλ' ὅπως ἀπολυθεῖ μὴ εἰργασθαι, τοιαῦτα  
 αἰτεῖν, τὸν Θεσσαλονικῆς πέμφας μητροπολίτην,  
 καὶ τὸν τῆς λαύρας ἐξηγούμενον Γεράσιμον, οὐκ  
 ἀρμύζοντα αἰτεῖν αὐτὸν μεμήνυκεν ἐν τῶ παρόντι.  
 Τὸ μὲν γὰρ μὴ κακῶς ὑπὸ τῶν φρουρούντων πά-  
 σχειν, ἀλλ' ἀναπαύσας ἀπολαύειν, ἐξέσται· ἐπεὶ δὲ  
 ἀπολυθῆναι τῆς εἰρκτῆς, ἀδύνατον τὸ νῦν εἶναι.  
 Αἰδὲ μὴδὲ τοιαῦτα δεῖσθαι. Ὁ δ' ἐτι μᾶλλον ἐδεῖτο  
 περὶ τῶν αὐτῶν, τῶν ἱερῶν ἐκείνων ἐπιλαβόμενος;

## Jacobi Pontani notæ.

(1) De perductione ista Constantini despotæ Thessalonica Didymotichum, et causa ejus, militum in eum fremitu, et carcere, de quibus principio hujus capituli fusius agit Gregoras, lib. viii: *Illis, inquit, sub hiemis exitum actis, veris initio a seniore imperatore triremis, cum arcanis litteris ad Constantinum despotam mittitur, quibus jubebat, ut eadem navi viginti quinque seditiosos, qui Thessalonicensem populum ad res novas molientes incitarent, vincios mitteret. At illi, priusquam hoc fieret, periculo suo cognito, clam populo concitato, et turribus consensis, sacra tintinnabula pulsant, inchoandæ seditionis signum. Statim igitur concursu ad ædes despotæ facto, ipsum quidem non reppererunt (præmonitus enim in arcem se receperat), sed obvios quosque partim occiderunt, partim bonis creptis in carcerem conjecerunt, dejectisque domibus, et omnibus opibus direptis, arcis portas incenderunt. Lege que sequuntur.*

(2) Omnis lauræ significatis quæ in vitio ponuntur, e quibus unum illo in proverbio, *Samiorum Lauræ*, Suidas in hac voce *Lauræ*, docet significare quoque στενωπὸν et angiportum. Videtur ergo idem nomen ad monachorum habitacula, seu monasteria translatum fuisse ob vilitatem, et angustias ædificii, et cellularum. Hinc subdit Suidas, καὶ λαύρα ἡ στενὴ κατοικία τῶν μοναχῶν. Et apparet nomen hoc monasteriis tributum, cum SS. Sabbas

et Euthymius floruerunt, crebro enim in illorum historiis occurrit; nec satis scio an antea usurpatum sit. Vocat quidem Metaphrast s. monasteria lauras in Vita Andronici tomo primo, qui sub Theodosio Magno, vel paulo post vixit; sed id facit Metaphrastes ex more sui sæculi, non ejus de quo scribit. Sicut autem ex modestia et submissione domicilia sua vocarunt mandras a cavernis et stabulis armentorum, ita fortasse humilitatis causa hoc vocabulum angustam habitacionem denotans, ad suas sedes transtulerunt: et forte ipsa appellatione revocare sibi in memoriam voluerunt illud, εἰσελθεὶς διὰ τῆς στενῆς πύλης: *Intrate per angustam portam*. Est enim via in cœlum laura, hoc est, στενωπός. Hæc noster Jacobus Gretærus.

(3) Mons hic Macedoniæ notissimus e scriptoribus non semel in hac historia nominatur. Etiam hodie ὁρος ἄγιον dicitur, ubi 23 supersunt monasteria, singula quondam ducentis aut trecentis calogeris habitata (calogeros, id est, bouos senes, monachos illos nominat Græcum vulgus) contraque vim prædonum ac piratarum munita. Nunc diminuto licet numero, adhuc eorum est magna ibi copia. A Turcis vocatur Monastir, ut refert Leunclævius. Et quicumque alio venirent hujus montis monachi, propter arctiorem disciplinam, majoremque opinionem sanctimonie, majori erant in honore ac pretio.

ἀδρῶν, ὧς οὐ πρὸς ὑπόκρισιν, οὐδὲ πρὸς ἀνάγκην, ἀλλ' ἀληθείᾳ μᾶλλον τὴν πρὸς τὸν τοιοῦτον βίον αἰρούμενος μεταβολὴν. Ἄ δὴ καὶ πυθόμενος πρὸ αὐτῶν ὁ βασιλεὺς, ἐπέστρεψεν ἃ βούλοιο ποιεῖν περὶ αὐτοῦ. Ἐχθῆσαν δὲ ἐπὶ τῶν αὐτῶν κειρῶν ἐκ Θεσσαλονίκης πρὸς βασιλέα δεσμῶται καὶ οἱ τὴν βασιλῖδα Σένην τὴν τούτου μητέρα, ἐπερ ἐφθμεν εἰπόντες, ἐλύσαντες βίᾳ, ὃ τε Παλαιολόγος Κωνσταντῖνος καὶ Ἰωάννης ὁ Ζαρίδης, καὶ ὁ πρωταλλαγὰτωρ Σαναχρηίμ· ὧν τοὺς μὲν δύο, βασιλέως προστεταχότος, ἐπὶ τῆς δημοσίας ἰδεάτριαν ἀγορᾶς ἀφηρημένους τὸ γένειον, καὶ τὰ τρίτας τῆς κεφαλῆς. Τὸν Παλαιολόγον δὲ ὁ πρωτοστράτωρ ἐξητήσατο, ἀναψὺν αὐτοῦ ὑπάρχοντα, μὴ ταῦτὸν παθεῖν· εἰς δεσμοτήριον δὲ ἐνεβλήθη· ἄλλῃ δὲ ὕστερον αὐτὸν τε καὶ τοὺς ἄλλους ὁ βασιλεὺς ἤξλωσε συγγνώμῃ. Ἐν τοῖς αὐτοῖς δὲ καιροῖς καὶ οἱ Ἀἰμνιοὶ τοῦ πρῶτον βασιλέως ἀποστάτες, ἤκον ἐπὶ τὸν νέον, ἅμα τε τὴν ἀποστασίαν αὐτῶν ἀπαγγελοῦντες, καὶ τὸν ἀρξοντα αἰτήσαντες τῆς Ἀἰμνίου. Ἐυεργετηθέντες δὲ παρὰ βασιλέως καὶ ἡγεμόνα λαθόντες ὥσπερ ἤτοῦντο, οὐκ αὖ ἐπανήλθον. Τούτων γινόμενων, ἐκ Σηλυβρίας ἠγγέλθη τῷ βασιλεὶ ὡς Περσικὴ στρατιὰ κατὰ συμμαχίαν τοῦ πάππου καὶ βασιλέως ἐκ τῆς ἐν διαβάσῃ, ἅμα τῇ ἐκ Βυζαντίου στρατιᾶ ὅσον ὅπως ἐλεύσονται κατ' αὐτοῦ. Ὅς δὲ ἐπύθετο τὴν μὲν κατὰ τῶν ὀμοφύλων τῶν Περσῶν ἐπαγωγὴν, ἰδαύμασι τῶν ἀντιτεταγμένων. Αὐτὸς δὲ ὀρμῇ τινα ἔσχετο κατὰ τάχος· ἄρας ἐκ Διδυμοτείχου, εὐθὺς τῆ· ἐπερχομένης ἦε στρατιᾶς, ὡς μαχούμενος ἦ ἐν συντόχοι. Εἰς ἐρίτην δὲ ἡμέραν ἦ τε ἐκ Βυζαντίου στρατιὰ ἅμα τοῖς Πέρσαις, καὶ βασιλεὺς ὁ νῖος μεταξὺ Τζουρούλης καὶ Σηλυβρίας συνήλθον. Συνέδοντες δὲ οἱ Πέρσαι, καὶ οἱ ἐκ Βυζαντίου Ῥωμαῖοι ὧς οὐδὲ ἀντιβλέψαι δυνήσονται πρὸς τὴν μετὰ βασιλέως στρατιάν, οὐδὲ παρατάξασθαι ὑπομείναντες· οὐδὲ πησιον ἔλθειν, ἀλλ' ἐπι πορρωτέρω ὄντας, μεταστραφέντες· ἐφύγον κατὰ κράτος· ἰδίᾳ μὲν οἱ Πέρσαι, ἰδίᾳ δὲ οἱ Ῥωμαῖοι. Ὁ βασιλεὺς δὲ φεύγοντας ἰδὼν, καὶ αὐτὸς εἰς δύο τὸ στράτευμα κλιῶν, ἐκέλευε διώκειν. Ἐπιπολὺ δὲ τῆς διώξεως

ratoris matrem, ut supra diximus, per vim a Delparæ suata temploque abstraxerant, Constantinus Palæologus, Joannes Zaridas, et Seunacherim protallagator: quorum duo, imperatoris mandatu abra- sa barba et capillis (4), publice in foro, velut in theatro ad spectandum omnibus ignominie causa sunt propositi: Palæologum protostrator ut consobrinum precibus suis dedecore prohibuit: sed in carcerem datus est, cui post breve tempus, ut Juobus aliis, imperator ignovit. Paulo post et Lemnii ad juniorem desciscientes, venerunt, simul ut eam rem illi nuntiarent, simul ut insulas præfectum ab eo poscerent; qui benefice tractati, et præsidem, uti rogaverant, adepti, domum revertentur. Dum hæc aguntur, Selybria nuntiator, Persas ex oriente ad avum adjuvandam trajecisse (5), et cum Byzantiniis conjunctos, mox contra juniores venturos. Audito Persas, alioqui inimicos, ad subsidium adversus homophylos a sene ascitos, incitatissimo impetu, et celeriter Didymoticho movens, advehantibus recta obviam procedit, manus consorturus, ubicunque occurrissent. Tertio die Byzantini cum Persis Zurulium inter et Selybriam in eum incidunt. Cum scirent autem se ne intueri quidem imperatoris exercitum ausuros, nec aciem contra instituere, nec propius ferre gradum sustinuerunt: sed procul adhuc disantes, totis viribus in pedes hæc Persæ, illac Romani se conjecerunt. Conspecta fuga, imperator ipse quoque divisis copiis fugientibus instare jussit. Quod cum diu esset factum, et nihil tamen effectum (fugitores enim illi alas in pedibus habebant (6)), hi cum tribus Persis, illi cum quinque Romanis, quos vivos ceperant, regrediebantur. Equis vectariis, qui agmen fugiens sequi non poterant, impedimentis, atque etiam servis militum magno numero potiti sunt. Progressus imperator prope Selybriam tentoria fixit. Persæ et Romani fugæ beneficio servati, Byzantium cum venissent, seni imperatori sese vicios narrabant, ac Persæ naves simul ad trajiciendum petebant: quos ille ut Byzantii manerent flectere non poterat, opponentibus, se frustra contritum

#### Jacobi Pontani notæ.

(4) Verbis Græcis puto rasuram, non attonsi- nem, seu detonsionem significari. Alibi tamen bis, ter verbo περικτεῖν utitur, et semel περιτελεῖν. Quare liceat fortasse transferre detonsa barba, et capillis. Genus ignominie, Græcis, ut apparet, usitatum, Romanis minime, quos non delectabat περικτομύνας, aut παγωνιάτας esse: nisi sordidatos et reos, tum enim barbam impexam, et squalentem, capillumque submittebant. At Græcis id honori fuit; quapropter magni apud eos dedecoris loco habitum, ita deformatum in foro spectandum, et irridendum exhiberi. Videtur autem mos admodum antiquus decalvari Iudibrii causa. Nam I Paralip. cum David legatos misisset ad consolandum Hananem filium Naas, regis Ammonitarum, ille suorum suasu pueros David decalvavit, et rasit. Hinc David præcepit, ut manerent in Jericho, donec cresceret barba eorum. Quin id apud Hebræos in luciu fieret, contra quam apud

D Romanos, multis e locis sacre Scripturæ constat.

(5) Observa, pro Turcia, qui jam tum Asiam minorem obtinebant, et in fines Romanos sæpe grassabantur, id quod in progressu disces, semper a nostro Persas, nunquam Turcas appellari, ut facit Gregoras. Idque vel propter odium Turcici nominis, vel propter religionis communionem: ambæ siquidem gentes, Turcæ et Persæ, sectæ Mahometanæ.

(6) Non erat, ut fugientes possent assequi. Cur? quia nimis celeriter fugiebant. Cur tam celeriter? quia multum timebant: timor autem pedibus addit alas, ut magnus vates ait, Ergo sensum eommode, ut reor, expressimus, tametsi a verbis discessimus, quod bono et laudabili interpreti sæpe faciendum est. Nos si id rarius fecimus, timori nostro, qui primum in hoc curriculum ingredimur, aliquid condonetur.



Iri, et cum illis Byzantiis obsessos, nihil ei profu-  
turos; nam extra moenia non sese tantum, **95** ve-  
rum nec ipsum eorum archisatrapam cum toto  
exercitu suo in acie adversus juniorem imperato-  
rem consistere posse. Romanis qui aderant vera  
eos dicere attestantibus, consensu navibus in Orien-  
tem transierunt.

Σηλυβρίας. Οἱ μέντοι διασωθέντες τῇ φυγῇ Ῥωμαῖοι καὶ Πέρσαι, εἰς Βυζαντίον πρὸς τὸν πρεσβύ-  
τερον βασιλεῖα ἐλθόντες, ἀπήγγελλον τὴν ἤτταν. Ἄμα δὲ καὶ ναῦς οἱ Πέρσαι πρὸς τὴν διάδοσιν  
ἤτοῦντο· βασιλεὺς δὲ ἐπεχείρει πείθειν αὐτοὺς μένειν ἐν Βυζαντίῳ ὡς δὲ οὐκ ἐπαίθοντο, αὐτοὶ τε  
φάσκοντες κατατριβήσεσθαι μάτην, καὶ βασιλεῖ μὴδὲν λυσιστελήσειν ἅμα τοῖς ἄλλοις πολιορκούμενοι  
Βυζαντίοις· μὴδὲ γὰρ ἂν ἔξω τειχῶν μὴ ὅτι γε αὐτοὺς, ἀλλ' οὐδ' αὐτὸν ἂν τὸν ἀρχισατράπην αὐτῶν  
ἅμα τῇ ὀπ' αὐτὸν πάσῃ δυνάμει πρὸς τὸν νέον ἀντιτάξασθαι θυνήσεσθαι βασιλεῖα, καὶ τῶν παρα-  
τυχόντων ὡς ἀληθῆ λέγουσιν ἅμα συνεϊκόντων Ῥωμαίων, ναῦς λαβόντες, ἐπικραυώθησαν πρὸς τὴν ἔα.

## CAPUT XXXII.

*Legatio senioris ad nepotem. Dolet se delusum; ad pacem inclinat. Respondetur, pacem cordi futuram.  
Cum magno domestico decernitur ad obtinendum os sycophantis omnia in manus avi tradenda. Qua de  
re cum principibus totoque exercitu agit imperator, magno domestico et protosiratore palam approban-  
tibus ejus sententiam; in quam tamen nobilitas et duces aegre concedunt.*

Postquam Persici auxilii spes decollavit, et in-  
sularum auditi motus, Lemno jam aperte alium do-  
minum colente, reliquis in fide labascentibus, et  
prope diem defectionem nuntiantibus: urbibus  
item continentis pluribus simul ad junioris impo-  
riorum aggregatis, omni ex parte anxius animi se-  
nior, rursus legationem mittendam iudicavit. Huic  
muneri Isaacium sacri montis Atho praepositum, vi-  
rum alioqui intelligentem, et virtutis multo studio-  
sissimum deligit, illique in legatione dicenda haec  
injunxit: Si homines aut ab initio ad malum in-  
flexibiles a Deo fabricati essent, aut eum voluntate  
libera fabricati, in innocentia, quemadmodum oportebat,  
perseverassent, nulla fuissent, quae postea  
plurima in vita hominum perperam commissa sunt.  
Quia vero propter primam transgressionem natura  
humana in deterius labilis evasit, ex eo usque ad  
hoc momentum temporis, ille, qui fuit ab orbis  
primordio noster adversarius, aditante, omnia  
sursum ac deorsum feruntur permiscanturque:  
quale quiddam nunc et in nobis experimur. Cum  
enim debuissim tuum in me propensum animum  
quaque filium decet erga patrem reverentiam, ac  
venerationem ex ipsis factis tuis didicisse, calu-  
mniatores apud me tuos, quasi adversum me dolos  
et fraudes machinarent, ut inimicos repellere, ego  
circumscriptus, quemadmodum rebus ipsis te mihi  
probare conarere, non attendi: sed fictis eorum  
sermonibus praecupatus, in pace bellum exci-  
tavi. Jam rerum experientia temeritatem, et de-  
mentiam meam cognoscens, memet jure incuso. Tibi  
ut bene morato, meique ut antea cupido, et obser-  
vanti, quinam ab armis ad otium redeamus, curae  
erit. Hactenus senior. At nepos in hunc mo-  
dum: Gratias ingentes **96** ago regum regi Deo,  
quod bonitate sua etiam in me usus, neque sivit  
ut ipse quidpiam contra dominum meum et im-  
peratorem vel cogitatione, vel actione molirer;  
neque obtrectatores meos non tandem redarguit,

Ὡς δ' ἦ τε ἐκ τῆς Περσικῆς συμμαχίας τοῦ  
πρεσβυτέρου βασιλέως περιηρήθη ἔλπις, τὰ τε  
κατὰ τὰς νήσους πονήρως εἶχε, τῆς μὲν Ἀθήνων  
ἤδη καὶ φανερώς ἀφιστηκίας, τῶν ἄλλων δὲ κλο-  
νευμένων, καὶ ὅσον οὐκ ἔτι ἀποστασίαν καὶ αὐ-  
τῶν ἀπειλουσῶν, καὶ αἱ κατὰ τὴν ἡπειρὸν πρὶν  
ὑπήκοοι τῷ πρεσβυτέρῳ βασιλεῖ πλείους τῶν πό-  
λεων ἤδη συναπέστησαν πρὸς τὸν νέον, ἀπορί-  
πάντοθεν περιεσχεθεῖς, πρεσβείαν δεῖν ἔγνω πρὸς  
βασιλεῖα αὐτοῦ τὸν ἔγγονον τέμπειν. Πέμπει δὲ τὸν  
κατὰ τὸν Ἄθω τοῦ ἱεροῦ ὄρους πρῶτον τὸν Ἰσαάκ,  
καὶ ἄλλως μὲν ὄντα συνετὸν, οὐκ ἤκιστα δὲ ἀντι-  
ποιοῦμενον καὶ ἀρετῆς, τοιαῦτα πρὸς βασιλεῖα τῆ  
ἔγγονον πρεσβεύμενος δι' αὐτοῦ· Εἰ μὲν ἦ κατ'  
ἀρχὰς ἀκίνητοι πρὸς τὸ κακὸν οἱ ἄνθρωποι ἔδη  
μιουργοῦντο παρὰ Θεοῦ, ἢ ὡς περ ἦν δέον αὐτεξού-  
σιοι γεγόνότες ἔμειναν ἐν τῷ ἀγαθῷ, οὐδὲν ἂν τῶν  
μετὰ ταῦτα παραβαθέντων ἐτολμήθη. Ἐπεὶ δὲ διὰ  
τὴν παράδοσιν εὐόλιθος πρὸς τὸ χεῖρον ἦ τῶν  
ἀνθρώπων γαγένηται φύσις, ἐξ ἐκείνου μέχρι καὶ  
νῦν πάντ' ἄνω καὶ κάτω καὶ τοῦ ἐξ ἀρχῆς ἀντικει-  
μένου γίνεται συνεργούντος, ὁπότεν δὲ τι νῦν συμ-  
βέβηκε καὶ ἡμῖν. Δέον γὰρ ἐμὲ τὴν πρὸς ἐμὲ σου  
εὐνοίαν καὶ πρὸς πατέρα παιδί ἰκέπουνταν, αἰῶ  
τε καὶ τιμὴν αὐτοῖς ἔργοις καταμαθόντα, τοὺς σὲ  
διαβάλλειν ἐπιχειροῦντας ὡς κατ' ἐμοῦ εὐσκευαζό-  
μενον δόλους, ὡς ἐχθραίνοντας ἀπωθεῖσθαι, ἐγὼ δὲ  
ἀπατηθεὶς, ταῖς μὲν διὰ τῶν σῶν ἔργων ἀποδείξαι  
οὐ προσέχον, λόγοις δὲ πεπλασμένοις παρὰ τῶν  
συκοφαντῶν πεισθεὶς, ἤγειρα πόλεμον οὐσης εἰρή-  
νης· νυνὶ δὲ αὐτοῖς ἔργοις τὴν ἀβουλίαν καταμαθὼν,  
ἐμαυτὸν μὲν ὡς περ δίκαιον καταμέμφομαι· σοὶ δὲ  
τοὺς τε τρόπους ἀγαθῷ ὄντι, καὶ τὴν εἰς ἐμὲ αἰῶ  
καὶ εὐνοίαν ἴσῃ διατηροῦντι, ὅπως εἰς εἰρήνην ἐκ  
πολέμου πάλιν τὰ πράγματα ἡμῖν ἤξει μελήσει. Ὅ  
μὲν οὖν τοιαῦτα εἶπε. Βασιλεὺς δὲ ὁ νέος, Χάριτας,  
εἶπεν, ὁμολογῶ πολλὰς τῷ βασιλεῖ τῶν βασιλευν-  
των Θεῷ, ὅτι τῇ αὐτοῦ χρηστότητι χρῆσάμενος καὶ  
περὶ ἐμὲ, οὗτ' αὐτὸν τι κατὰ τοῦ ἐμοῦ κυρίου καὶ

βσιλεύς ἢ βουλευσασθαι συνεχώρησεν ἢ πρᾶξαι, ὅτε τοὺς συκοφάντας ἀνελέγκτους ἄχρι τέλους διατελεῖν· ἀλλ' αὐτὸν βασιλεὺς μάρτυρα ἔχειν παράσχειν, ὡς οὐδ' αὐτὸς ἀδικῶ, οὐθ' οἱ συκοφαντοῦντας ἀδικίας ἐνέλιπον οὐδεμίαν ὑπερβολήν. Εἰ δὲ ὁ βασιλεὺς αὐτὸς ὑπὸ διεφθαρμένων ἀνθρώπων ἀπατηθεὶς ἐργασταὶ ἂ μὴ δέον, ἀλλ' ἡμεῖς γε γονεὺς τι εἰδότες τιμῶν, καὶ ἂν τι καὶ ἀδικώμεθα ἀνέχεσθαι, ὅσον ἂν παράσχοι Θεὸς βουλευσάμενοι δράσομεν περὶ τῶν προκειμένων. Ὁ μὲν οὖν πρέσβις, τοιαύτης ἀποκρίσεως παρὰ βασιλείως τυχὼν, ἀπῆλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον ὡς ἐκεῖ περιμενῶν, ἄχρις ἂν ὁ βασιλεὺς βουλευσάμενος ἀποκρίνηται περὶ τῆς εἰρήνης. Ὁ βασιλεὺς δ' ἅμα τῶν μεγάλων δομῶστικῶν, ὅτι χρὴ ἐβουλεύοντο πρῆττειν περὶ τῶν προκειμένων, ὅπως ἢ εἰρήνη γένοιτο τοιαύτη, σκοποῦντες ὡς μηδεμίαν πρόφασιν ἔχεν τοὺς συκοφάντας πρὸς ἀλλήλους διαβάλλειν τοὺς βασιλεῖς, καὶ πόλεμον ἐπὶ λύμῃ τῶν κοινῶν πραγμάτων κινεῖν. Ἐδόκει δὴ λυσιστελεῖν αὐτοῖς τε ὁμοῦ καὶ τὴν στρατιάν καὶ πόλεις πάσας καὶ τὴν διοίκησιν τῶν κοινῶν πραγμάτων τῷ βασιλεῖ ἐπιτρέψαντας, αὐτοὺς ὅπ' ἐκείνων ἀγασθαι, καὶ εἰς ὑπήκοους τελεῖν τὰ προστατέμενα ἐκπληροῦντας. Οὕτω γὰρ τοὺς διαβάλλοντας χώραν εἰδεμίαν ἂν σχεῖν, πάντων ὁμοῦ χρημάτων ὅπῃ τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως διαικουμένων. Εἰς τὴν ὑστέραιαν δὲ ὁ νέος βασιλεὺς τοὺς ἐν τέλει πάντας καὶ ἡγεμόνας καὶ τοὺς λογάδας τῆς στρατιᾶς εἰς ἐκκλησίαν συναγαγῶν, εἶπε τοῦδε· Τὰ ἐκ τοῦ πολέμου εὐθόμενα κακὰ καὶ μέλιστα τοῦ ἔμφυλλου, καὶ πολλαχόθεν μὲν ἄλλοθεν ἔξασσι καταμαθεῖν· μέλιστα δ' ἂν τις αὐτὰ κατῖθαι καὶ ἀπὸ τοῦ νυνὶ ἔμοῦ τε μεταξὺ καὶ βασιλείως κινήθαι πολέμου. Ἐν γὰρ ὀλίγῳ χρόνῳ τασοῦτον αἴτιοι ὕψ' ἑαυτῶν διεφθάραιμεν τῆς δυνάμεως ἡμῶν, ὅσον οὐδ' ὄμοῦ πάντες· εἰ πρόσθικαι ἡμῖν βάρβαροι ἐπιστρατεύσαντες ὁμοθυμαδὸν κατεργάσασθαι ἰσχυροὺς ἂν. Ὁ δὲ καὶ αὐτὸς καλῶς συνιδόντας ἐν ἀρχαῖς μέλιστα τοῦδε τοῦ πολέμου, πρεσβείαν ἀποστείλαντας πρὸς βασιλέα περὶ εἰρήνης, εἰδείθε κάμου σπειδότης. Ὡς δ' ἦν ἡμεῖς οὐδὲν, ἐπρεσβυμένη καὶ αὐτὸς περὶ τῶν ἰσων, πολλὰ δέομενος βασιλέως μὴ περιῶδειν ἡμᾶς αὐτοὺς ὕψ' ἑαυτῶν ἐν τῷ παρῶ· τοὺς ὁμοφύλους πολέμῳ διαφθάροντας, καὶ τὴν εἰρήνην ὡσπερ τι μέγιστον τῶν εὐεργετημάτων ἦτον. Τότε μὲν οὖν ἡμῶν δεομένων ἐκείνος οὐ προσεδίξατο τοὺς περὶ τῆς εἰρήνης λόγους· νυνὶ δὲ εἰς τοῦτο Θεὸς περιέστησε τὰ πράγματα, ὥστ' αὐτοὺς τοὺς μὴ προσδοχόμενους τότε τὴν εἰρήνην, ἔκειν παρ' ἡμᾶς δεομένου· περὶ τῶν ὁμοίων. Οὐ δὲ ἕνεκα πρώτον μὲν ἠβῶμαι προσήκειν ἡμᾶς πολλὰς τῆς εὐεργεσίας χάριτας· ὁμολογεῖν Θεῷ κρείττους ἀεὶ τῶν ἀντιεταγμένων ἀποδεικνύντι· ἔπειτα δὲ ἀσμένως προσδέχασθαι καὶ τὴν εἰρήνην· καὶ μὴ διὰ τὴν μικρὰν ταύτην εὐτυχίαν αὐθάδεις φαίνεσθαι καὶ θρασεῖ· ἀλλ' ἐκείνον εἶναι νομίζοντας τὸν καιρὸν, ἦν ἡμῶν βουλομένου· ἡμῖν ἀναγκαῖα εἶδομαι ἢ εἰρήνην, οὕτω πάλιν καὶ βουλεύεσθαι καὶ ψηφίζεσθαι περὶ αὐτῆς. Οὕτω τοῦ βασιλέως εἰρηκότος, ὁ μέγας δομέ-

A quando ipsam imperatorem mihi testem apposuit, nec me ullam illi irrogasse injuriam, et criminales ad me injuriis onerandum nihil fecisse reliqui. Et quamvis ille a perditis hominibus deceptus ab officio discessit, tamen nos, qui parentes honorare, et licet ab iis etiam indignas habeamur, sufferre se perpeti novimus, rem perpendimus, et quantum Deus concesserit, facimus. Legatus adepto hoc responso in castra abiit, expectaturus ibi, dum post consultationem certi aliquid acciperet. Imperator cum magno domestico, quid in re praesenti agere conveniat exquirat, et considerat quam ratione ejusmodi pax constituitur, qua imperatoribus de altero apud alterum detrahendi, bellumque cum pernicie reipublicae commovendi scopantis omnis occasio praecidatur. Statutum, conducere, si simul scipios, exercitum, urbes universas, totius imperii gubernacula aeni committant, a quo pro subjectis regantur, et cujus jussa factitent. Sic, illo solo rerum domino, materiam obtrectandi nullam fore. Die postero imperator coactis in concionem optimatibus ac ducibus universis, cum flore exercitus, hoc maxime modo disseruit: Quae incommoda bello, ac praesertim civili, importantur, cum aliunde nullis exemplis, tum praesertim ex eo perspicere datur, quod nunc inter me avumque meum flagrat. Brevis enim tempore tantum ipsi potentiam nostram attrivimus, quantum nec omnes simul circumfusi barbari, nobis concordibus alterere et impunere potuissent. Quod cum vos haud fugeret, exordio statim belli hujus legatione ad imperatorem, me non inscio missa, pacem petivistis. Quia vos nihil impetrabatis, ego legationem iteravi, impense avum orans, ne nos ejusdem gentis homines mutuis armis deleri pateretur, et pacem pro munere summo exposcens. Tum igitur nos rogantes ille audire noluit: nunc, divino nutu, qui pacem tum repudiabant, eandem a nobis impetrare satagunt. Quare primum par esse duco, nos de tanto beneficio grates Deo persolvere, qui hactenus semper inimicis nos superiores reddidit. 97 Deinde etiam non invitatos pacem admittere, nec propter hoc nescio quid felicitatis in superbiam et confidentiam delabi, sed existimare, nunc illud esse tempus, quo consultantibus nobis pax necessaria apparebat; proindeque similiter in praesentia de ea deliberare atque statuere. Mox ut finem loquendi fecit imperator, magnus domesticus his verbis secutus est: Quid officium a nobis postulari, imperator perfecte docuit: nec est quod quisquam addere dictis possit. Nam rebus prosperis non efferri atque inflari, modestorum ac fortium virorum: et parentes revereri, ac honorare, jussum pariter ac necessarium esse ostendit. Praeterea ejusdem gentis societate nobis devictorum curam gerendam, eorumque salutem in primis diligendam, ut ea non solum propter aemulationem non contemnatur, sed ejus evendae causa, si ita necesse sit, etiam de propriis aliquid libenter amit-

tatur, idque honorum ac prudentium munus videri. Quibus enim incommodis quispiam necessarios suos et homophylos conflictari patitur, iisdem ipse necius conflictatur: et solum cives suos vicisse, non vicisse, sed turpissime victum esse arbitremur licet. Caput ac summa horum est, Deum universorum inspectorem, quia nos oblata prosperitate probe, atque, ut convenit, ac sine fastu uti, nec inde sævos et immanes evasisse videt, multis hujuscemodi ac majoribus etiam beneficiis prosecuturum. Si igitur justa et necessaria, si cum salute et gloria vestra consociata sunt quæ consuluntur, hoc unum superest, ut nos quoque assentiamini. Ego ipse quæ dicta sunt approbo, idemque sentio: pacem accipiendam pronuntio, et pro mea parte ratam habeo. Hæc illo prolucato prostrator censuit, quod imperator de pace accipienda verba fecisset, et magnus domesticus ei suffragatus esset, recte factum, et cæteri omnes, ingratis quidem, statim tamen manus dederunt. Pace omnium sententiis decreta, rursus quasivit imperator, ecquid pacem componi talein oporteret, quæ firma ac certa semper maneret, et posthac suspicione prætextuque belli careret omnimodis. Tum magnus domesticus, ut qui antea cum eo commentatus esset, de genere pacis talia dixit, e quibus non de industria venire, sed necessitate quadam ad pacta et conditiones, pacis causa subeundas compelli videretur. Sic ergo fatus est: Pacificatio, imperator, 96, non amplius ejusmodi suscipienda est, ut calumniatoribus speciosis occasionibus facultas suppetat, vestrum utrumvis apud alterum insimulandi, et bellum incendendi: quod non solum vobis cum ignominia vestra maximas opportunitates corrumpat, sed etiam universis, qui in ditione vestra, ac potestate sunt, genus omne malorum inferat. Quod enim duabus animantibus robore et magnitudine corporum insignibus acciderit (7), hoc vobis usu venit. Nam quomodo illis in se mutuo irruentibus, ac præliantibus, quæ intra pedes sunt, omnia conteri ac disperdi consentaneum est, cum tamen illa nihil quemquam læserint: sic vobis invicem belantibus, subjecti innocentes pereant oportet. Quocirca non modò uti pax componatur, sed ut composita ne vacillet ac dissolvatur videndum est. Etenim si, quemadmodum antehac, non pacem stabilem, sed tanquam inducias facturi sumus, omnino nullam fieri satius est. Quid namque aliud expectandum, quam ut qui fœdus priores perfidiose ruperunt, scelere se obstringant? Hæc ubi principes ac milites auribus hausserunt, talia cum

A στικός ἐπεξῆς, Οὐδὲν ἐνέλιπεν ὁ βασιλεὺς, ἔφη, τοῦ μὴ διδάξει τῶν δεόντων ἡμᾶς ὡσθ' ἑτερόν τινα ἔχειν τοὺς εἰρημένους προσβείναι. Τό τε γὰρ ἐν ταῖς εὐτυχίαις μὴ φουσηθῆναι, σωφρόνων καὶ ἀνδρείων ἀπέδειξεν ὃν ἀνδρῶν· καὶ τὸ τοῦς γεγεννηκότας αἰδεῖσθαι τε καὶ τιμᾶν, καὶ δίκαιον ἅμα καὶ ἀναγκαῖον. Καὶ τὸ τῶν ὁμοφύλων κηδεσθαι καὶ περὶ πλειστοῦ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν ποιῆσθαι, καὶ μὴ διὰ φιλονεικίαν φθειρομένοις περιορᾶν, ἀλλ', εἰ δεῖ, τὶ καὶ τῶν οἰκείων προλεσθαι τοῦ σώζεσθαι ἕνεκα αὐτοῖς, οὐ μόνον ἀγαθῶν, ἀλλὰ καὶ συνέσει κεχρημένων ἀνθρώπων εἶναι. Οἷς γὰρ ἂν τις τοὺς οἰκείους καὶ ὁμοφύλους φθειρομένοις περιορῶν, τοῖς αὐτοῖς· τοῦτοις αὐτὸν ἐστὶ φθειρεσθαι ἀγνοοῦντα· καὶ μόνην τὴν κατὰ τῶν ὁμοφύλων νίκην, ἤτταν ἀταχίστην ἄλλ' οὐ νίκην νομίζειν χρῆ. Κεφάλαιον δὲ ἐπὶ τούτου ὡς ὁ πάντα ἐφορῶν θεὸς τῇ περιούσιᾳ εὐτυχίᾳ ὀρθῶς καὶ ὡς προσῆκε καὶ μετὰ ἀτυφίας ὀρθῶν χρωμένοις ἡμᾶς, καὶ μὴ ὠμούς εἶναι, καὶ ἀπανθρώπους γεγεννημένους καὶ τὴν φύσιν ἀγνοήσαντας, ἐτέρων πολλῶν τοιούτων, ἢ καὶ πλειόνων καὶ θαυμασιωτέρων εὐεργετημάτων ἀξιώσειεν ἂν. Εἰ οὖν δίκαιά τε ἑμοῦ καὶ ἀναγκαῖα τὰ βεβουλευμένα, καὶ πρὸς τὸ εὐδοξεῖν καὶ τὸ σώζεσθαι λυσιταλοῦντα, οὐδὲν ἐτι λείπον ἢ ἐπιψηφίζεσθαι καὶ ὑμᾶς. Αὐτοῖς γὰρ ὀρθῶς τε οἰόμενος ἔχειν τὰ εἰρημένα καὶ ὁμοίως περὶ τῶν αὐτῶν φρονῶν, γῶμην δίδωμι δέχεσθαι τὴν εἰρήνην, καὶ τὸ ἐμὸν μέρος ἐπικυρῶ. Τοιαῦτα καὶ τοῦ μεγάλου δομαστίκου εἰρηκότου, ὃ τε πρωτοστράτην ἐπιψηφίζετο δέχεσθαι τὴν εἰρήνην, ὀρθῶς τὸν τε βασιλέα εἰρηκέναι, τὸν τε μέγαν δομαστικὸν συνειπεῖν αὐτῷ, εἰπῶν. Καὶ οἱ λοιποὶ πάντες εὐθύς, ἀκοντες μὲν, ἐπιψηφίζοντο δ' οὖν ὅμως· πάντων δὲ ἐπιψηφισαμένων τὴν εἰρήνην, ἐπυθάνετο αὖτις ὁ βασιλεὺς, εἰ τοιαύτην δεοί τὴν εἰρήνην γενέσθαι ὥστε βεβαίαν εἶναι δεῖ, καὶ μηδεμίαν ὑποψίαν ὑστερον ἢ πρόφασιν τινα πολέμου ἔχειν. Ὁ δὲ γε μέγας δομαστικός, οἷα δὴ πρότερον ἅμα βασιλεῖ ὅποιαν τινα δεῖ εἰρήνην γενέσθαι βεβουλευμένος, τοιούτους ἐποιεῖτο τοὺς λόγους, ὡς δοκεῖν οὐκ ἐξαιτήτης, ἀλλ' ἀνάγκη τινὶ πρὸς τὰς ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ὁμολογίας συνωθεῖσθαι. Δέον γὰρ, ἔλεγεν, εἶναι, ὦ βασιλεῦ, μὴ πάλιν ἡμῖν τὰς ἐπὶ τῇ εἰρήνῃ συμβάσεις τοιούτους γενέσθαι, ὥστε τοὺς συκοφάντας ἐγχευεῖν προφάσεων εὐπροσώπων εὐποροῦντας ὑμᾶς τοὺς βασιλεῖς πρὸς ἀλλήλους; διαβάλλειν καὶ τὸν πόλεμον κινεῖν, οὐ μόνον ὑμῖν ἀδοξίαν ἅμα καὶ εἰς τὰ καιριώτατα ζημίαν, ἀλλὰ καὶ τῷ ὑπηκόῳ παντὶ παντοίων προξενούντα φอรὰν κακῶν. Παραπλήσιον γὰρ συμβαίνει καὶ ἐφ' ἡμῖν, ὅποσον ἂν καὶ ἐπὶ δυοῖ τῶν ἐπὶ ῥώμῃ καὶ μεγέθει θαυματομένων συμβαίῃ ζῶων.

Jacobi Pontani notæ.

(7) Ἐλκῶν et parabola festiva, qua nocumenta subjectorum ex discordiis et bellis principum ac dominorum breviter depinguntur. Animantia magna et robusta accipe, verbi gratia duos tauros, qualium pugnam Virgilius describit lib. xi.

Ac velut ingenti Sylæ, summove Taburno,  
Cum duo conversis inimica in prælia tauri  
Frontibus incurrunt, pavidi cessere magistri:

Stat pecus omne metu mutum, mussantque juvencæ,  
Quis pecori imperitet, quem tota armenta sequantur.  
Illi inter sese multa vi vulnera miscant,  
Cornuaque obnixi infingunt, et sanguine large  
Colla, armosque lavant: gemitu nemus omne remugit.  
Haud aliter Troas Æneas, et Daunius heros  
Concurrunt clypeis: ingens fragor æthera complet.

Ἐκείνων τε γὰρ ἀλλήλοις ἀντεπιόντων καὶ συρρή-  
 γνυμένων, τὰ ἐν ποσὶ πάντα συντριβεσθαι καὶ δια-  
 φρεῖσθαι εἰκόσ, ἀδικούντα μὲν καὶ ὁμῶν ἀπόλ-  
 λυθῆναι τοὺς ὑπάρχοντες μαχομένους. Οὐ δὲ ἕνεκα. οὐ  
 μόνον οὐ: εἰρήνην γενέσθαι δεῖ σκοπεῖν, ἀλλ' ὅπως  
 καὶ βεβαία καὶ ἀκατάλυτος μενεῖ. Ὡ: εἰ γε μέλλοι-  
 μεν ὡς περ καὶ πρότερον, οὐκ εἰρήνην, βεβαίαν,  
 ἀλλ' ὡς περ ἀναχωρῶν τοῦ πολέμου ποιεῖν βέλτιον  
 μὴ γενέσθαι τὴν ἀρχήν. Οὐδὲν γὰρ ἕτερον ἢ ἐπιου-  
 ρκίας ἐγκλήμασι τοὺς πρότερος παραπονήσαντας  
 ἐνέχεσθαι περιέσται. Τῶν τοιούτων δὲ λόγων οἱ τε  
 τῆ, συγχλήτου καὶ τῆ: στρατιᾶς ἀκούσαντες οὐ  
 μὲν κατασκευάζον τοιαῦτα ὁ μέγας δομέστικος  
 ἰδρυγῶρει, ἤσθοντο οὐδ' ἐπὶ μικρὰν. Νομίσαντες  
 δὲ οὐκ ἄλλοθεν ποθεν αὐτὸν αἰνίσσεσθαι βεβαίαν  
 ἔσεσθαι τὴν εἰρήνην, ἢ ἀπὸ τοῦ βασιλέα τὸν νέον ἦν  
 ἐκτελεχε πρότερον πόρην τῆς ἀρχῆς καὶ ὧν προ-  
 εἰρηρῶν ἐν τῷ νῦν πολέμῳ τὰ πλείω κατασχόντα ἐς  
 τὰ μάλιστα γενέσθαι θανάτων, τὸν δὲ προσδύτερον  
 ἡρώηκῶτα διὰ τὴν ἀρχῆς ἀφηρησθαι πολλά, ἀτολ-  
 μόερον πρὶ: τὸ ναυτελεῖν ἂν γενέσθαι, καὶ δικαία  
 καὶ συμφέροντα πάντας εἶπον τὸν μέγαν δομέστικον  
 εἰρηκέναι, καὶ τοιαύτην δεῖν ἐθορύθησαν τὴν εἰρή-  
 νην εἶναι. Ὁ βασιλεὺς δὲ ἤδη τοῖς οἰκείοις λό-  
 γοις πάντας προκατελιγμένους συνορῶν, Κάμοι τὰ  
 ἴσα, εἶπε, συνδοκεῖ· τό, τε γὰρ πρὸς ἀλλήλους ἡμᾶς  
 πολεμεῖν, καὶ αὐτοῖς ἡμῖν καὶ τοῖς ὑπάρχοντες ἀνισι-  
 τελεῖ: καὶ τὸ παράδειγμα οἰκείοις μάλιστα ᾧ προ-  
 εἶκασεν ὁ μέγας δομέστικος: τὸν πρὸς ἀλλήλους  
 πόλεμον ἡμῶν. Ἀνάγκη γὰρ ὕμᾶς τε τοῖς ὑπ' α  
 ἀμφοτέροις στρατευομένοις ἐν ταῖς μάχαι: ὑπ' ἀλ-  
 λήλων ἀποθνήσκαι, καὶ τὰς κτήσεις ἐξ ὧν αἱ τε  
 ἰδιωτικαὶ καὶ αἱ δημόσιοι διαφθείρεσθαι πρόσδοδοι.  
 Καὶ τὸ μὴ βεβαίαν αὐθις, ἀλλ' ὑπ' ὄτουσιν διαλυθῆ-  
 σεσθαι προσδοκωμένην γενέσθαι τὴν εἰρήνην, μάλι-  
 στα ἀσύμφορον ἡμῖν, διὰ δεῖ σκεψαμένους αὐτοῦς,  
 πᾶσαν πρότερον πολέμου πρόφασιν περιελεῖν· πολέ-  
 μου δὲ πρόφασις πᾶσιν ἀνθρώποις, ἢ οἰόμενον ἀδι-  
 κείσθαι ἀμύνεσθαι, ἐθέλειν, ἢ πολέμου ἄρχειν αἰρού-  
 μενον ἀδικεῖν· ἐὰν δὲ τις ἀγαθῶν ἑαυτὸν ἐγχειρίση  
 τῷ πολεμοῦντι, πᾶσαν πρόφασιν πολέμου περιελεῖν.  
 Ἐπε γὰρ ἔφρο ἀδικεῖσθαι, τὸν ἀδικούντα ἔχων ἡσυ-  
 χάζει, εἴτε προθύμειτο κλεονεκτεῖν, πλεόν ἔχων οὐ  
 προσδόκησε καὶ οὕτω παύσεται τοῦ πολεμεῖν. Διὰ  
 δεῖ καὶ ἡμᾶς βεβαίας εἰρήνης ἐπιθυμοῦντας Θεῶ: τε  
 θαρρήσαντας, καὶ τῆ σφετέρᾳ αὐτῶν πράξει ὡς  
 ἀγαθῆ, πᾶσαν τὴν ἀρχὴν ἡμῶν τε αὐτῶν καὶ πόλεων  
 καὶ προσόδων, ἐγχειρίσαι τῷ βασιλεῖ· οὕτω δὲ πρά-  
 ξαντες, πᾶσαν πρόφασιν τῶν συκοφαντῶν διαβολῆς  
 περιελούμεν· ἐκείνων δὲ πεπαυμένων κακούργειν,

Jacobi Pontani notæ.

(8) Causas belli duas ponit, ultionem injuriæ, et  
 avaritiæ, sive cupiditatem bonorum alienorum. Mul-  
 tos etiam bella sæpe propter gloriæ cupiditatem qua-  
 sisse dicit. *Offic. M. Tullius: Atque id in magnis ani-  
 mis ingentisque plerumque contingit; eoque magis, si  
 suum ad rem militarem a, ii, et cupidi bellorum  
 gerendorum. Verum tamen eum idem Tullius in hoc  
 ordine eos numeret, qui de imperio decertarunt,  
 ut Carthaginenses, et Romani, potest dici, eos*

moliri non parum gavisī sunt. Cumque opinaren-  
 tur, verborum quodam involuero indicare voluisse,  
 plane non aliter pacem perpetuam constare posse,  
 quam si junior, retenta quam obtinebat parte im-  
 perii, illis quæ hoc bello acquisierat adjunctis, posse-  
 sionem amplificaret, atque ita potentia summa  
 polleret, senior contra imperio suo magno opere di-  
 minuto enervatus, res novas minus auderet, cum  
 ita, inquam, cogitarent, -justam et utilem domes-  
 tici oratio em fuisse omnes antamarunt, et istius-  
 modi pacem ineundam succlamarunt. Imperator  
 familiari ora-ione jam præoccupatos omnium ani-  
 mos intelligens: Et mihi eadem sententia est, in-  
 quit, quæ magno domestico. Nam belligerare uo-  
 cum avo, ipsis nobis populisque nostris incommodat;  
 et parabola e medio sumpta, qua ille bellum  
 nostrum expressit, rem maxime ante oculos ponit.  
 Necessè est siquidem et vos alterutri militantes, in  
 pugna mutuum interficere: et agros, ac prædia  
 unde publica privataque vectigalia, devastari, et  
 pacem denuo nec constantem et validam, sed qua-  
 libet occasione frangendam, ac nobis prorsus inu-  
 tillem fieri. Idcirco rem nos discutere, ac prius  
 omnem belli fomitem, ac materia amputare  
 fas est. Materiam porro, et causas belli hæc  
 omnes mortales habent, vel cum se læsos pu-  
 tant, (8) 99 ut injurias ulciscantur, vel, ut quibus  
 avaritia stimulatī injurias inferre constituerunt,  
 eosdem armis priores incessant. Quod si quis bel-  
 lum moventi se ultro tradiderit, jam bellum omne  
 sustulerit. Sive enim ille se lædi arbitrat, læ-  
 dentem habens in potestate, quiescet, sive rei  
 suæ cum injuria augendæ studebat, plus adeptus  
 quam sperabat, etiam sic arma deponet. Quare et  
 nos opus est, pacem inconcessam expetentes, et  
 Deo, et æquitati causæ innitentes, omne imperium  
 et in nosipros, et in urbes et in vectigalia avo tran-  
 scribere. Si ita fecerimus, criminatōribus os obtu-  
 rabitur, quibus malitia supersedentibus, nihil im-  
 pediet, quin omnes firmissima pace perfruemur.  
 Sin rursus ad partiendum imperium aggrediemur,  
 primum isthuc ipsum, totis duobus et sexaginta  
 annis imperitasse omnibus, et nunc imperii hujus  
 imminutionem pati, ad tumultum sufficit, et avum,  
 ut obtrectatoribus nos sibi insidias struere men-  
 tientibus credat, impellere potest. Deinde hic  
 ipsi hominibus ad consuendas scyphantias ansam  
 multam præbebimus: qui si nequitia exercendæ  
 facultatem nacti fuerint, non multum intercedet  
 temporis, cum arma repetere cogemur: nullam

quippe partem quietis capient, donec pluribus et A  
 variis criminationibus imperatori bellum persua-  
 serint. Ne autem miremini, si cum ab istis rerum  
 novarum cupidis ac pestiferis mortalibus avum in  
 fraudem inductum iri dicam, me hinc extimo,  
 quasi non idem mihi queat contingere: tametsi  
 ita paratus, et animatus sum, ut neque si quid  
 vere fieret, nedum ob calumniam, ne si vera, in-  
 quam, ad me deferrentur, ad bellum ante prosit-  
 tre velim, quam re ipsa cogar arma capessere,  
 bellumque mihi illatum defendere. Hoc enim idco  
 a me dicitur, quod obtrectatio multa velut pi-  
 gnora apud eum habet. Qui enim imperat, cum  
 imperii amittendi metum conceperit, huic etiam,  
 sibi insidias tendi, fides fieri poterit: qui vero  
 paret, ei isthuc persuaderi non facile poterit. Ob  
 hac ipsa igitur quæ commemoravi, mihi diu  
 multumque cogitanti, non iterum ad divisionem  
 imperii veniendum; sed nobisipsis cum rebus  
 omnibus in imperatoris auctoritatem imperiumque  
 concedendum visum est: sic enim desideratam pa-  
 cem, eamque immutabilem prorsus adipisci li-  
 cebit. His a juniore imperatore super pace dispu-  
 tatis, diu altum fuit in concilio silentium, cun-  
 ctis ea oratione attonitis: **100** nunquam enim  
 in mentem illis venisset, tali modo pacem com-  
 positum iri. Cum nihil responderetur, conversus  
 ad magnum domesticum: Non jam silendi tempus,  
 inquit, tibi ipsi, si quid potes, et aliis ad verba  
 mea respondendum est. Tum ille sic inquit: Siquidem,  
 imperator, contra barbaros natura hostes  
 bellum nobis susceptum esset, nihil erat consi-  
 derandum aliud, nisi quomodo victores loca om-  
 nia populabundi, et jugulabundi percursaremus,  
 usque dum omnes cadibus e medio tolleremus,  
 aut saltem in servitutem redactos, tributarios no-  
 stros faceremus. Siu æquo Marte paria rerum mo-  
 menta essent, quomodo ad eorum usum ipsi quo-  
 que nos accommodaremus. Quoniam vero neque  
 adversum tales pugnamus, neque adversum eos,  
 qui sacrorum socii, cætera hostes suum princi-  
 patum tenent, quos fortasse potentioribus oppri-  
 mundos condones: sed contra homophylos, et  
 conjunctissimos, quis prudens, obsecro, et vel  
 tantulum sollicitus, ne apud inferos inter damna-  
 tos referatur, bellum hoc paci anteponat? Atqui  
 ne sic quidem vobis imperatoribus distributum est  
 imperium, ut alter vestrum exercitu ex oriente,  
 alter ex occidente collecto militet: esset enim id  
 tolerabilius, Romanis etiam sic concurrentibus,  
 et inter se perimentibus. Qui tamen illa conso-  
 latione mulcerentur, quod perempti nulla eos cog-  
 natione attingerent. Nunc in communi Roma-  
 norum calamitate ita se res habet, ut ipsæ domus,  
 nedum urbes in se divisæ sint, et fratres cum  
 fratribus, et filii cum parentibus, et amici cum  
 amicis germanissimis non suo ipsorum, sed im-  
 peratorum inter se odio depræliantur. Verisimile  
 porro est, quosdam interfectorum a se patrum

οὐδὲν ἐτι ἐμποδῶν ἔσται βαθείας ἀπολαύειν πάντας  
 εἰρήνης. Εἰ δ' αὖθις χωρήσομεν εἰς μερισμούς,  
 πρῶτον μὲν αὐτὸ τοῦτο τὸ δυσὸν ἔσται καὶ ἐξ' ὀκτώ-  
 ῃα ὁμοῦ πάντων ἀρχόντα αὐτὸν νῦν τῆς κατὰ πάντων  
 ἐξουσίας ἀποστερείσθαι, ἱκανὸν πρὸς ταραχὴν καὶ  
 δυνατὸν τοῖς συκοφανταῖς πείσαι προσέχειν ὡς ἐπι-  
 δουλεύεται παρ' ἡμῶν καταΐεδομένοις. Ἐπειτα δὲ  
 καὶ τοῦτοις αὐτοῖς ὥστ' ἔχειν ῥάπτειν τὰς διαβολὰς,  
 ὕλην ἂν παράσχοιμεν πολλήν, ἐχόντων δὲ ἐκείνων  
 δύναμιν κακουργεῖν, οὐκ ἐν πολλῷ χρόνῳ ἀναγκα-  
 σθησόμεθα αὐθις πολεμεῖν· οὐκ ἠρημῆσοσι γὰρ  
 ἄχρι; ἂν ποικιλίαις καὶ πολλαῖς διαβολαῖς ἐξορμηῶσι  
 πρὸς πῆλεμον τὸν βασιλέα. Μὴ θαυμάσητε δὲ εἰ  
 παρὰ τῶν νεωτεροποιῶν τούτων καὶ φθόρων ἐξ ἀπα-  
 τήσεσθαι τὴν βασιλείαν λέγων, ἐμυττὸν ἐξαίρω τὸ  
 λόγου ὡς μὴ τὰ ἴσα δυνάμενον παθεῖν. Καίτοι; οὕτως  
 οὕτως ἔχω παρασκευῆς, καὶ γνώμης, ὡς οὐδ' ἂν  
 εἴ τι γένοιτο, μήτοιγε ἐκ διαβολῆς, ἀλλ' οὐδ' εἰ  
 ἀληθῆ τὰ λεγόμενα εἴη, πρὸς πόλεμον πρότερος  
 αὐτὸς ἐξορμησὼν πρὶν ἂν αὐτοῖς ἔργους ἀναγκασθῶ  
 ὡς ἐπιόντα ἀπωσόμενος τὸν πόλεμον, τὰ ὄπλα ἀνα-  
 λαμβάνειν, ἀλλ' ὡς ἐνέχυρα ἱκανὰ πρὸς ἐκείνον τῆς  
 διαβολῆς ἐχούσης. Ὁ γὰρ ἀρχὸν μὴ τὴν ἀρχὴν  
 ἀφαιρεθεῖν δεδοικώς, κἂν ἐπιδουλεύεσθαι πεισθεῖται· ὁ  
 δουλεύων δὲ, οὐκ ἂν πείθεται βραδίως. Τούτων δὲ ἕνεκα  
 ὡς εἶπον, μὴ πάλιν πρὸς μερισμούς τῆς ἀρχῆς ἐπι-  
 πολὺν σκίψαμένῳ ἔδοξε δεῖν χωρεῖν· ἀλλ' ἡμῶς τε  
 αὐτοῦς καὶ πάντα χρεῖματα ἀγαθόντας, ἐγχειρίσασθαι  
 βασιλεῖ· οὕτω γὰρ ἦν ποθεῖμεν εἰρήνην βεβαία  
 περιέσται. Τοιαῦτα περὶ τῆς εἰρήνης διελεγμένου  
 τοῦ βασιλέως, ἐπὶ πολὺ μὲν τὸ βουλευτήριον σιωπῆ  
 κατέσχε βαθεῖα, πάντων πρὸς τοὺς λόγους ἐκπεπλη-  
 γμένων. Οὐ γὰρ ἂν ἐπὶ τοιούτοις ψήθησάν ποτε  
 γενέσθαι τὴν εἰρήνην. Ἀποκριναμένον δὲ οὐδὲν,  
 ἐπιστραφεὶς ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν μέγαν δομέστικον,  
 Οὐ σιωπῶν, ἔφη, χρεῶν· ἀλλ' αὐτόν τε ὡς ἔχεις  
 περὶ τῶν εἰρημένων καὶ τοῦ ἄλλου λέγειν. Ἐπὶ  
 τοῦτοις ὁ μέγας δομέστικος εἶπε τοιαῦτα· Εἰ μὲν πρὸς  
 βαρβάρους, ὦ βασιλεῦ, τοὺς φύσει πολεμίους ὁ  
 πόλεμος ἡμῖν ἦν, οὐδὲν ἕτερον ἔδει σκοπεῖν, ἢ ὅπως  
 ἦν μὲν περιγεγνώμεθα τῷ πολέμῳ, ἐπεξίεναι καὶ διε-  
 φθεῖρειν, ἄχρις ἂν ἡ ἐκτριψάντες ποιήσωμεν ἐκπο-  
 δὸν, ἢ τότε δεύτερον δουλωσάμενοι ποιήσωμεν ὑπο-  
 φόρους. Εἰ δὲ ἰσόρροπα ἡμῖν τὰ πράγματα ἦν, πρὸς  
 τὴν αὐτῶν χρεῖαν μεθαρμόζεσθαι καὶ αὐτοῦς.  
 Ἐπειδὴ δὲ ἐστὶν οὕτε πρὸς φύσει πολεμίους βαρβά-  
 ρους, οὕτε πρὸς τὴν αὐτὴν μὲν ἠρημένους θρη-  
 σκίαν ἡμῖν, ἀλλῶς δὲ πολεμίους καὶ ὑπὸ ἰδίαν τετα-  
 γμένους ἡγεμονίαν, οὐ, ἂν τις ἴσως καὶ βιάζεσθαι  
 συγχωρήσειε δυνάμενοις, ἀλλὰ πρὸς ὁμοφύλους καὶ  
 οικειοτάτους, τίς ἂν νοῦν ἔχων, καὶ μικρὰν τινα  
 ποιούμενος φροντίδα τοῖς ἐν ἔδῳ καταδίκαις μὴ  
 συνείναι, μᾶλλον ἂν ἀνύελοιτο τὸν πόλεμον τῆς  
 εἰρήνης; καίτοιγε οὐδ' οὕτω συμμαμέρισται ὁμῖν  
 τοῖς βασιλεῦσι; τῆς ἀρχῆς, ὡς τὸν μὲν τῆς εἰ-  
 ρῆς ἔω στρατιᾶ, τῆς ἐσπερίου δὲ τὸν ἕτερον στρα-  
 τιγεῖν (ἦν γὰρ οὕτω τι μεριώτερον.) Ῥωμαίοις  
 μὲν καὶ οὕτω Ῥωμαίων συμπιπτόντων καὶ κτεινο-  
 μένων. Ὅμως δ' οὖν τινα παραμυθίαν τὸ μὴ προσ-

ἰχρίν αὐτοῖς· καθ' αἶμα τοὺς ἀποστρατομένους Α αὐτοῦ, aut fratrum, aut amicorum spolia legentes, infelicissimam victoriam agnituross: quo quid tandem miserabilius? Ob has res ego, cæterisque omnes omnino pacem conducere sentimus. Quæ ergo nunc certæ ob causas eam constituere oportet, dispendiendum, quo pacto inviolabilis permaneat: ne rursus occasiones armorum renovandorum exoriantur. Si aliud quam abs te dictum est, utile arbitrarer, non dubitarem, id in medium afferre. Sed quoniam et justa et Romanorum communi frugifera, et tibi, nobisque gloriosissima dissestuisti, Deo bonorum præside freti, ad opus verba conferemus. Hæc magnus domesticus; secundum quem et protostrator quod putaret fore e re publica eloquendi copia facta: Pacem, inquit, **101** nobis, totique imperio Romano bonam ac salutarem me judicare, et ita a vobis persuasum esse haud inficiabor: talem autem conficiendam esse, qualem tu, imperator, descripsisti, nunquam me suspicatum confiteor. Mecum enim cogitabam, nos ad ea quæ prius tenebamus recentis accessione facta, non parva auctos potentia, pacis fœdus icturos. Unde aliis de ea disserentibus, cupidissime auscultabam. Cæterum quia hæc via tibi magis probatur, mihi quoque ut probetur, prorsus necesse est. Ex quo namque ad auctoritatem tuam me contuli, sic me institui, ut tecum vivere juxta ac mori non recusem (9), Quare etsi aliter pacem confectum iri ratiocinabar, nihilo minus cum hæc tua mens sit hodie, quod rectius censes, id fiat sane. Imperator protostratori hæc prolocuto gratias egit, et alios interrogavit. Qui se colligentes responderunt: Cum dominus sit, in manu ejus esse facere quæ vellet. Responsum hocce perturbato ac tristi animo reddiderunt; non enim illos orationes antegressæ commoverant. Nihilo minus imperator, quod sciebat nescire simulans, eis similiter gratias egit, conventumque solvit. Inde usque ad diem septimum ipse, magnus domesticus, et protostrator optimates ac selectos, perque illos totam multitudinem ut pacem propter rationes ante dictas amplecti vellent, ægre induxerunt. Et imperatori quidem cum paucis quibusdam de nobilibus pacem ratam facere licebat; verum id communi suffragio fieri consultius visum est; quæ causa fuit, ut res ad hunc modum administraretur.

## Jacobi Pontani notæ.

(9) Imo recusavit, et defecit turpiter, ut videre est libro tertio, quemadmodum et Syrgiannes, de quo supra. Sulus ex tribus amicissimis Cantacu-

zenus in iude perstitit usque ad extremum. 10 φιλιοι, οὐδεις φίλος, siebat Socrates.

## CAPUT XXXIII.

*Responsum nepotis ad avum de pace admissa, et ditione in ejus potestatem, sui, rerumque omnium. De agro militibus assignato. De stipendio illis persolvendo. De domo sua. De pulvuo aepota. Admiratio senis, et communis lætitia Constantinopoli, de legationis eventu felicissimo.*

Pace omnium consensu et approbatione accepta, prefecto Sacri Montis, qui tum apud se legati munereungebatur, accersito, imperator: Quantopere exercitus paci repugnaverit, inquit, quantumque studium, quos modos, et commenta nos adhibuerimus, quibus omnes ad eam complectendam adducemus, ut tute coram vidisti, domino meo, et imperatori renuntia. Ex me vero hoc illi dicit, me divinos oculos omnia pervidentes, **102** incorruptumque conscientiam meam judicium testari, neque alias, neque modo quidquam tale designasse, quod illum dominum ac parentem meum tam hostili in me odio imbuere merito debuerit. Quamobrem et antea ut primum pacis meminerit, me nihil contradicentem, neque curiosius perscrutantem, sed beneficium id existimantem, ejus jussa peregrisse; et nunc quoque quamvis exercitu multum aversante concilium (quod tu illi accurate declarabis) que voluerit, Deo bene juvante, exitum esse consecuta. In fœdere itaque, propter bellum quod antecessit, amittendum quod inter Christopolin et Selybriam terrarum oppidorumque interjacet, non quia egerem, sed ob rationes necessarias, quas tunc aperui, mihi in principatum asserui. Hoc autem tempore, dum perspicio pacem illis conditionibus conciliatam, bello novo dedisse initium (calumniatores enim, et communes inimici, occultæque Romanæ fortunæ pestes occasionem nacti, multis criminibus confictis, illum contra me inflammaverunt, et ad arma citra ullam causam manifestam instigarunt) timere me, ne si iterum pristinam partem imperii, aut ea plus etiam mihi ut propriam vindicarem, rursus dem sermonem criminari volentibus, et illi mendaciis suis ad bellum in nos de integro ipsum proritent, quod quidem morte ipsa amarius foret: ideo sub ejus potestatem subijcere me omnia, non urbes duntaxat, et regione, et vectigalia (9) sed me ipsum insuper cum toto quem duco exercitu: et ex hoc tempore illi singulis exploratis, universorum administrationem curæ futuram. Veruntamen stipendia mercenariorum militum (10) auxisse me, et assignasse cuilibet agri modum, unde aurei capiantur decem. Verum de aucto stipendio quid fieri debeat, ipsum sciturum: agri ut sine injuria mili-

Ἐπεὶ δ' ἐπεκώρωτο παρὰ πάντων, τὸν τοῦ Ἀγίου Ὁρους πρῶτον, ὅστις καὶ ἐπρέσβευε τότε μετακαλεσάμενος ὁ βασιλεὺς, τὴν μὲν πρὸς τὴν εἰρήνην ἐνοστάειν, εἶπε. Τῆς στρατιᾶς, τὴν τε ἡμετέραν πρὸς τοῦτο σπουδὴν καὶ τοὺς τρόπους, καὶ τὰς τετρινοίας, δι' ὧν αὐτὴν εὐπαράδεκτον πᾶσι πεπεῖκαμεν γενέσθαι, αὐτὸς ἰδὼν ἀπαγγελεῖς τῷ ἐμῷ κυρίῳ καὶ βασιλεῖ· ἐξ ἐμοῦ δὲ πρὸς αὐτὸν, τοιαῦτα ἐρεῖ· ὡς μάρτυρα τῶν ἐμῶν πεποιθῶμαι λόγων τὸν πάντ' ἐφορῶντα ὀφθαλμῶν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἐκ τοῦ συνειδότητος ἀδέκαστον χριστιν, ὡς οὕτε πρότερον ἔβυτε νῦν ἐμαυτῷ τι σύνοικτα εἰργασμένῳ ὅσον ἄξιον εἶναι σε τὸν ἐμὸν κύριον καὶ πατέρα οὕτως ἐκπολεμωθῆναι ποιῆσαι πρὸς ἐμέ. Διόπερ πρότερόν τε ἅμα τε ἐμνήσθης εἰρήνης, καὶ αὐτὸς μηδὲν ἀντειπῶν μηδὲ πολυπραγμονήσας, ἀλλὰ καὶ νομιζῶν εὐεργετῆσθαι, τὸ ἐπίταγμα ἐπλήρουν τὸ σὸν· καὶ νῦν, καίτοι γε τῆς στρατιᾶς πολλὰ δυσχεραίνόντων, ἐφ' οἷς ἐπεχειροῦν παῖθειν, ὡς ἀκριβῶς παρὰ τοῦ πρέσβευε μαθήσῃ, ὃ προστέταχας, καὶ Θεοῦ συναιρομένου ἡγάγον πρὸς πέρας. Ἐν μὲν οὖν ταῖς ἐπὶ τῇ τοῦ προτέρου πολέμου καταθέσει σπονδαῖς, τὸ ἀπὸ Χριστουπόλεως ἄχρι Σηλυβρίας εἰς ἰδίαν ἀρχὴν περιποιησάμεν, οὐ δέόμενος αὐτῶς, ἀλλὰ δι' ἃς εἶπον αἰτίας τότε ὄσας ἀναγκαίας. Νῦν δὲ συνιδῶν ὡς ἡ ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις εἰρήνη, ἀρχὴ κατέστη δευτέρου πολέμου (οἱ γὰρ συκοφάνται καὶ κοινοὶ πολέμοιοι, καὶ τῆς Ῥωμαίων τύχης ἀφανεῖς λυμῶνες, ὕλης εὐπορήσαντες, καὶ πολλὰς αἰτίας πλασάμενοι καὶ διαβολὰς, ἐξώργισαν κατ' ἐμοῦ καὶ πρὸς πόλεμον ἐξώρμησαν ἐξ οὐδεμιᾶς αἰτίας ἐμφανοῦς), δεῖσας μὴ καὶ αὐθιγὴ τὴν προτέραν μοῖραν τῆς ἀρχῆς ἢ καὶ πλείον τι ἰδιοποιησάμενος, ἀφορμὰς πάλιν τοῖς συκοφαντεῖν ἐθέλωσι παράσχω, καὶ πλασάμενοι διαβολὰς, πρὸς τὸν κατ' ἐμοῦ πόλεμον εἰ ἐθελήσωσιν αὐθιγὴ (ὅπερ ἐπαχθέστερον ἐμοὶ θανάτου), φέρων ὑπὸ τὴν σὴν ἐξουσίαν παραδίδομι πάντα, οὐ πόλεις μόνον καὶ χώραν καὶ δημοσίους φόρους, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἐμὲ μετὰ πάντων ὧν ἄγω· καὶ τὸ ἀπὸ τοῦδε σοὶ περὶ τῆς διοικήσεως πάντων μελήσει ἕκαστα σκεψάμεν. Τοῦ μέντοι μισθοφορικῆς τῆς στρατιᾶς τὸν μισθὸν αὐξήσας, παρέσχον καὶ γῆς ἐκάστῳ πλείθρα χρυσίων δέκα. Περὶ μὲν οὖν τῆς αὐξήσεως τοῦ μισθοῦ αὐτῶς ἂν εἰδείης ἢ χρῆθι γενέσθαι. Τῆς μέντοι γῆς τοῦς στρατιώτας δέσμαι μὴ ἀφαιρηθῆναι· τοῦτο μὲν, ὁ ἐστέρησις οὐδεμίᾳ ταῖς δημοσίαις προσδόκῃς ἀπὸ τῆς

## Jacobi Pontani notæ.

(10) Duplex genus militum; quidam mercenarii, qui non suis stipendiis militabant; alii agros habebant sibi assignatos, in quorum numerum ait se etiam mercenarios retulisse, quamvis eis tantum agri modum non assignarit; sed ad stipendium tantum augendum. Apud Romanos veteranis militibus, et ducibus, ne senectute viribus exhaustis, et corpore debilitato cum uxoribus, et liberis egere cogerentur, capti ab hostibus agri dis-

tribuebantur, vel aliquot jugera, vel quantum quis uno die circumarare posset. Cum igitur Cremonesium, qui a Cassio et Bruto steterant, agri non sufficerent, Augustus victor, Mantuanorum, tanquam vicinorum addi jussit, in quibus et agellus Maronis erat. Hinc illa querimonia Tityri i, Ecloga. et illud Ecloga 9.

*Mantua vae miseræ nimium vicina Cremonæ.*

βιαιονης γεγενηται ταυτης· τουτο δ' οτι και δια την  
 ολιγοτητα, ουδεμιαν ασχολιαν παρεχουσα τοις στρα-  
 τιωταις προς το εις τας εκστρατειας ευκολους ειναι  
 ωφελειαν τινα δοκει παρεχειν. Προς τουτοις, και το  
 αποτεταγμενον εις την αυτων μισθοφοραν χρυσιου  
 προς εμε προττερον αποκαθιστιμενον, παρ' εμου  
 δανεμεσθαι τοις στρατιωταις· ουτω γαρ ιπηγγελα-  
 μην αυτοις δεε τους περι της ειρηνης προς αυτους  
 επιουμην λογους ου ραδιως πεσομενοις. Περι γε  
 μην της οικιας της εμης οπως διοικηθησεται, ως αν  
 αυτες κριναις ευ εχειν, εμοι πελθεσθαι αναγκη. Ο  
 δε γε θεος ο εμης δε δεσποτης, νυν μεν ουκ απολυ-  
 θησεται της ειρακτης, ουτω· εμου λυσιτελειν δι' αιτιας  
 σιμενου τινας· μετα δε χρονον τινα μικρον, απο-  
 λυθησεται τε, και συν εμοι διαξει θεραπευμενος.  
 Δι και δεομαι τουτου χαριν τυχειν συγγνωμης.  
 Τοιαυτα προς τον βασιλεα και παππον ο νεος βασι-  
 λευς τον πρεσβευοντα πρωτον Ισαακ κελυσας ει-  
 πειν, απεστειλεν εις Βυζαντιον. Επει δε αφικτο,  
 την τε ειρηνην οτι κεκυρωτο, και εφ' οποιοις τισιν  
 απηγγειλε, την τε ενστασιν εν τοις τοιουτοις της  
 στρατιας, και την του νεου βασιλευς σπουδην, και  
 την οικονομιαν ος Ισχυσε παντας πεισαι την ειρη-  
 νην επιψηφισασθαι. Ακουων δε ο βασιλευς, πρωτον  
 μεν εξεπληκτο και ηπισταιε δια το μεγαθος τοις  
 απηγγελλομενοις. Μη γαρ οτι της απατης αρχης,  
 τον νεον φετο αυτω εκστησεσθαι βασιλεα, αλλ' ειγε  
 και εκ Β. ροβλας η και πορρωτερω αρχι Σηλυβριας  
 αυτης καταστων παρεωρησεν αυτω των αλλων,  
 ηγαπησεν αν και αυτω δε δλωσ το παραδεξασθαι την  
 ειρηνην, ου τη του πρ'αγματος φασει, αλλα τοις  
 αγαθοις· τροπος του βασιλευς και εγγονου θαρρων,  
 διεπρεσθευετο προς αυτην· αγαπητων ηγουμενος αν  
 οπισποτε πεισθειη μονον, τον πολεμον καταθεσθαι.  
 Επειτα δε ηδονης ην και θυμηδίας μεστος αυτος τε και οι προσεχοντες αυτω των επιφανων, και οι αλλοι  
 Ξωμαται εορτην ηγον την χαριστατην πασων.

tibus conserventur, me orare, tum quia pensio-  
 nes publicas ista distributione non minuerim,  
 tum quid propter raris angustiam unius scilicet  
 jugeri, milites parum occupatos habens, hac rati-  
 one ad expeditiones faciles illos expeditosque  
 reddiderim. Ad hæc, aurum in eorum stipendia  
 sepositum, mihi prius restitutum, cupere a me  
 illis numerari: quemadmodum cum de pace ad eos  
 concionans, et difficulter inflectens, me facturum  
 receperim. Domus vero mea, ut ad illius arbitrium  
 procuraretur, mihi ferendum necessario. Patrus  
 desputa ut quibusdam de causis diutius in custo-  
 dia retineatur, utile videri; **103** brevi tamen  
 emissum iri, et cum dignitate ac honore mecum  
 victurum, et hanc veniam me ab eo petere. Hæc  
 legatum Isaacium referre ad avum Constantino-  
 polin voluit. Quo cum venisset, de pace confir-  
 mata, et causis confirmationis, de exercitus per-  
 tinacia, de junioris imperatoris diligentia, et in-  
 vento, quoad pacem comprobandam omnes addu-  
 xisset, narravit. Quæ audiens senex imperator  
 primum admiratione obstupefactus, fidem dictis  
 adjungere ob rei magnitudinem non potuit. Non  
 enim nepotem totum imperium sibi cessurum opi-  
 nabatur, sed si vel a Berrhœa, aut ultra, usque  
 Selybriam ipse retineret omnia, cætera sibi reli-  
 queret, æqui bonique facturus erat. Et sane hoc  
 ipsum, quod de pace legationem misit, non id fecit,  
 quod honestati suæ causæ, sed quod probitati  
 nepotis consideret: satis habiturus, si quoquo  
 modo, ut bello parceret, eum commovisset.  
 Deinde ubi siles habitæ, ipæ cum proceribus suis  
 et aliis Romanis exultare lætitia, diemque festum  
 agere, omnium festorum jucundissimum.

## CAPUT XXXIV.

*Xenam mater ad filium Andronicum gratias actura et juramentum delatura, mittitur. Jurat in condiciones etiam unæ. Nepos ad avum salutandum Constantinopolin progreditur. Occurrit avus. Inducitur consuetudo salutandi inter imperatores obvios. Ad visendum juvenem undique concursus fit.*

Εις τόχος τε εκέλευε τριηρεις δύο πληρούν· επει  
 δε επεπληρουντο, συν τάχει και προθυμια πολλη την  
 βασιλεια Εσνην την Ανδρονίκου μητέρα του νεου  
 πέπει προς τον υιόν· άμα μεν της εις αυτην καλο-  
 καρθίας και της τιμη και ευπειθείας πρεπούσας  
 οπεδούσους ευχαριστίας, άμα δε και την κυρωθει-  
 σαν ειρηνην εγγράφοις βεβαιώσουςαν ορκοις. Ελ-  
 θούσαν δε εις· το περι Σηλυβριαν Επιθάτας προσ-  
 αγοεούμενον χωριόν ετι τότε αταχιστον αν, βασι-  
 λευς ο υιός αυτης ελθών, προσεκύνησέ τε ομου την  
 μητέρα· και εθρήνησαν εφ' ικανόν, η μεν, την χι-  
 ρειαν, ο δε, την ορφανιαν δουρόμενος του πατρός·  
 (ούπω γαρ αρχι τότε μετα την βασιλευς τελευτην  
 εις αν βασιλευς ο νεος τη μητρι και βασιλιδι συνήλ-  
 θεν)· επειτα η βασιλις· τω βασιλει και υιω τάς τε  
 του βασιλευς και πάππου απαγγελιας ευχαριστίας,  
 και ετερ' άττα ομιλησασα οσα ην αυτη βουλομένη,  
 τα ομωροσμένα παρ' βασιλευς του υιου εγγράφως

Porro senior Imperator quamprimum triemes  
 binas, ornari præcipiens magna cum libentia im-  
 peratricem Xenam, junioris Andronici matrem, ad  
 filium mittere properat. Primum ut ei de ista in-  
 tegritate, deque honore et prompta obedientia sibi  
 exhibitis debitas gratias agat. Post, ut pacem jam  
 ratam scripto juramento constabliendam curet.  
 Progressam ad castellum, cui Epibatæ vocabulum  
 est, non longe a Selybria dissitum, quodque tum  
 muris adhuc carebat, filius occurrens, proclinato  
 corpore veneratus est; fluxeruntque ambobus diu  
 lacrymæ, illa viduitatem, hoc orbitatem suam de-  
 flentibus (nam ab obitu Michaelis imperatoris non-  
 dum convenerant). Postquam verbis avi filio gra-  
 tias egit, et alia quæ libuit cum eo colloca est,  
 sacramentumque scripto comprehensum accepit,  
 ad soverum rediit. Qui ut vicissim juravit. **104**  
 se pacem insolubilem constanter servaturum, in



bus conditiones factam, uti omne imperium, et gubernatio universa ad se pertineret, nepoti si-  
 feriorum duntaxat solutio daretur, prout in  
 pactis scriptum esset : et uti iisdem mercenariis  
 militibus propter agros distributos a magistratibus  
 nihil molestiarum exhiberetur, sed intacti illis  
 servarentur : item uti pro familia ejus et con-  
 juge (11) triginta sex aureorum millia ex aerario  
 Imperatoris præberentur. Cum jurasset hæc, in-  
 quam, scripto mandata ad nepotem misit. Is motis  
 castris Byzantium viam tenuit, ut avum saluaret;  
 qui se quoque obviam ei tulit. Cum mutuo appropin-  
 quassent, nepos ab equo desiluit, ut humi stans,  
 tanquam servus imperatorem saluaret (12). Ille  
 conversis habenis retrocedere. Qua ambage insi-  
 nuabat, decere imperatorem (uti nepos erat) non  
 humi stantem, sed in equo sublimem salutatione  
 fungi. Vetus enim consuetudo apud Romanos im-  
 peratores vigeat, ut cum alter alteri obviam fie-  
 ret, qui utrumque sequerentur, a jumentis descen-  
 dentes, pedibus ambularent ; ipsi in equis manen-  
 tes congregederentur, et junior aperto prius capite,  
 eoque inclinato, senioris dexteram cum osculo  
 arriperet, indeque suspicientem pater vicissim  
 oscularetur (13). Tum itaque non inscitia moris  
 hujus, sed ut avo maximum, et plusquam debi-  
 tum consuetumque obsequium ac reverentiam  
 tribueret, nepos imperator ab equo descendit.  
 Cumque pedibus obfirmatus sequeretur, senior  
 coactus subsistit, et prope accedens junior, pedem  
 illius in omnium conspectu complexus osculo con-  
 tingit. Quo facto gaudium, et ex gaudio lacryæ  
 (ut in summa et inexpectata felicitate) æqua-  
 liter per exercitum ciebantur; aut etiam tam ab  
 omni fastu alienum, modestumque juvenem impe-  
 ratorem aspicientes, ad hunc stetum movebantur.  
 Igitur equo denuo conscenso, ad urbis portas per-  
 venerunt. Ibi, permittente seniore, uti ad castra  
 rediret, junior recusavit, et sequentibus suis manu  
 innuens, ut extra muros manerent, ipse cum ali-  
 quot nobilibus civitatem ingressus, et usque ad  
 medium viæ in palatium avum comitatus, vale-

παρλαβοῦσα, ἐπληκκεν αἴσις ὡς βασιλεὺς τὸν κη-  
 δεστήν. Ὁμιωμοκίτος δὲ καὶ αὐτοῦ τὴν εἰρήνην  
 ἀκατάλυτον καὶ βεβαίαν τηρήσειν ἐπὶ τούτοις γε-  
 γενημένην, ὥστε τὴν μὲν ἀρχὴν πῖσαν καὶ τὴν  
 διοίκησιν τῶν πραγμάτων αὐτῷ προσέχειν· πρὸς δὲ  
 βασιλέα τὸν ἐγγονον τὴν μισθοφορὰν τῆς στρατιᾶς,  
 διδοσθαι μόνον, ὥσπερ ἦν αὐτοῖς ἐν ταῖς συνθήκαις  
 γεγραμμένον, ὡς ἂν παρ' αὐτοῦ χορηγοῖτο τοῖς  
 στρατιώταις. Ἐτι δὲ καὶ περὶ τῆς διανομηθείσης  
 γῆς τοῖς αὐτοῖς τούτοις μισθοφόροις παρὰ τῶν τὰ  
 δημόσια διοικούντων ἐνοχλεῖσθαι μηδὲν· ἀλλ' αὐτοῖς  
 ἀνεπηρέαστον διατηρεῖσθαι, καὶ τῆς ἰδίας οἰκίας  
 ἐνεκα καὶ βασιλίδος τῆς αὐτοῦ γυναικὸς παρὰ τοῦ  
 βασιλικοῦ ταμείου ἐξακισχιλίους ἐπὶ τρισμυριοῖς  
 ὀρκων πρὸς βασιλέα τὸν νέον ἀπεσταλμένων, ἀρχὴς  
 ἐξ ὅσπερ ἐστρατοπεδεύτο τόπου, εἰς Βυζάντιον ἤκει  
 τὴν βασιλεία προσκυνήσων. Ἐξήλθε δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς  
 εἰς ὑπάντησιν τοῦ ἐγγόνου καὶ βασιλείως. Πλησίον δὲ  
 ἀλλήλων γενομένων, βασιλεὺς ὁ νέος ἀπεπήδησε τοῦ  
 ἵππου, ὡς ἀπὸ γῆς ὅσα δοῦλος τὸν βασιλέα προσα-  
 γορεύσων. Ὁ δὲ γε πρεσβύτερος τὰς ἡλικίας ἀναστρέ-  
 ψας, ἤλαυεν ὀπίσω· ἐβούλετο δὲ αὐτῷ τὸ τοιοῦτο,  
 μὴ περὶ τὸν βασιλέα, ἀλλ' ἐπιπικρον εἶναι δίκαιον τὴν  
 προσαγόρευσιν ποιεῖσθαι. Ἔθος γὰρ ἐπεκράτησεν  
 ἀρχαίων παρὰ τοῖς Ῥωμαίων βασιλεῦσιν, ὅταν μέλ-  
 λουσιν ἀλλήλοις συντυγχάνειν, τοὺς μὲν ἐπομένους  
 ἐκατέρους, τῶν ἵππων καταβάνας ἐπεσθαι περὶ τῆς  
 αὐτοῦ δὲ συμμύξαντας ἐπίπικρου, τὴν μὲν νεώτερον  
 κύψαντα, τοῦ πρεσβυτέρου βασιλείως περιπτύσσει-  
 σθαι τὴν χεῖρα, τὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πρότερον  
 περιελόμενον πικρὸν ἀνακύψαντα δὲ ἐκείθεν, εἰς τὸ  
 πρόσωπον αὐτὸν τὸν πατέρα ἀντιπικρῆν. Τότε δὲ  
 οὐκ ἀγνοῶν τὸ ἔθος ὁ νέος βασιλεὺς κατέβη τοῦ ἵ-  
 ππου· ἀλλ' ὡς ἂν μάλιστα καὶ πλέω τοῦ δικαίου καὶ  
 συνήθους αἰδῶ καὶ εὐπίθειαν τῷ πάππῳ ἀποδῶ.  
 Ἐπομένου δὲ αὐτοῦ περὶ καὶ μὴ ἐνδιδόντος, ἀναγ-  
 κασθεὶς περιέμενεν ὁ βασιλεὺς· πλησίον δὲ γενό-  
 μενος ὁ νέος, περιεπτύξατο τὴν πόδα τοῦ βασιλείως  
 πάντων ὀρώντων. Τούτου δὲ γενομένου, ὀρθῆνος ἐφ'  
 ἱκανὸν ὀμαλῶς ἤρετο διὰ πάσης τῆς στρατιᾶς, ἀμα  
 καὶ χαρὰ, ὅπερ ἐπὶ ταῖς παρ' ἐπιβὰς μεγίσταις εὐ-

Jacobi Pontani notæ.

(11) Cur separat conjugem? an quia reginæ in  
 mundum, et ornamenta, et pedisequarum gre-  
 ges peculiari sumptu egent? Unde etiam iis op-  
 pida in hunc usum attributa fuisse legimus. Cic.  
 in Frumentaria : *Solere aiunt Barbaros reges Per-  
 sarum ac Syrorum plures uxores habere; his autem  
 uxoriibus civitates attribuere, hoc modo; hæc civitas  
 mulieri redimiculum præbeut, hæc in collum, hæc in  
 crines, etc.*

(12) Hanc historiam lego apud Gregoram his  
 verbis : *Intra paucos vero dies, et ipse cum avo  
 imperatore ante urbis mœnia congregitur, sene in-  
 sidente equo : cum ipse amplius uno stadio ex equo  
 descendisset, ac, quamvis avo multum refragante, et  
 velante, tamen pedes accessit, ejusque equo insiden-  
 tis, et manum, et pedem osculatus est. Deinde equo  
 rursus conscenso, eum amplexus est, et osculante  
 parum osculatus; statimque pauca, atque obiter col-  
 locuti, descendissent, sene in urbem reverso, ad e-  
 ventu vero juxta adem sic osante Dei Genitricis*

D *Pegæ castrametato. Ubi dies plures commemoratus, in-  
 terdiu etiam Constantinopolim ingrediebatur, et rur-  
 sus egrediebatur. Tum enim etiam mater ejus, par-  
 tim ob infirmitatem quamdam, partim propter charis-  
 simi filii consuetudinem ad eandem ædem commo-  
 rabatur. Ibi cum illa etiam Simonis agebat Cratena,  
 imperatoris filia, modo e Servia defuncto marito re-  
 versa, que patri ea quæ hinc inde susurrabantur,  
 planius exponerat. Conferat nostra cum his lector,  
 videbit Gregoram tacuisse, quæ ad junioris Andro-  
 nici honorem faciebant.*

(13) Ergo illius, seu junior prior osculabatur. Vt  
 pro eo quod dexteram junior complecteretur, senior  
 ejus faciem deosculabatur. Ita enim sonant Græcæ,  
 etsi Gregoras dicat, ambos inter se osculari sol-  
 tos, idemque de osculo pedis meminit ubi ta-  
 men Noster, sicut de dextera, habet περιπτύσσεισθαι,  
 Sed osculum subaudiendum puto utrobique. Ita-  
 que addidi, quo res fieret clarior.

αγλαίς γίνεσθαι· φιλεῖ· ἦ καὶ τὸ αὐτοῦ καὶ μέτριον A dixit; deinde ad exercitum se recepit. Altero τὸ νέου βασιλέως ὀρώντες; ἐπεκάμπτοντο πρὸς οί-  
μωγὰς. Ἐπειτα ἐφίππου καὶ τοῦ νέου βασιλέως  
γενομένου ἦλθον ἀχρι πυλῶν. Ἄναστρέφειν δὲ εἰς  
τὸ στρατόπεδον τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως ἐπιτρέ-  
ποντος τῷ νέῳ, οὐκ εἶξεν· ἀλλὰ τοῖς ἄλλοις; ἔξω  
τοιχῶν περιμένειν σημήνας τῇ χειρὶ, αὐτὸς ἄμα  
τισὶ τῶν εὐπατριδῶν, ἐντὸς γενόμενος τῶν τοιχῶν,  
καὶ συνοδεύσας τῷ πάππῳ καὶ βασιλεὶ μέχρι μέσης  
δοῦ, συνταξάμενος; ἐπανῆλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον.  
Εἰς τὴν ὕστεραιαν δὲ εἰσελθὼν, πρῶτα μὲν εἰς τὸ  
τῆ; θεομήτορος τέμενος τῆς Ὁδηγητρίας ἔλθων,  
εὐχαριστίας ἀπεδίδου πολλάς τῷ χορηγῷ τῆς εἰρή-  
νης Θεῷ καὶ τῇ αὐτοῦ πανάγῳ μητρὶ. Ἐκείθεν δὲ  
ἐπανῆλθεν εἰς τὰ βασίλεια, καὶ συνδιήγε τῷ πάππῳ  
καὶ βασιλεὶ. Ἐκ μέρτοι τῶν περὶ χωρῶν τε καὶ B  
πῶλων καὶ αὐτοῦ Βυζαντίου, εἰς τὰ βασίλεια ἐφοί-  
των πανδημεῖ, ἄμα μὲν συνορτάζοντες καὶ αὐτοὶ  
τὴν εἰρήνην, ἄμα δὲ ὀφόμενοι καὶ βσιλέα τὸν νέον, ὡς αἰτιώτατος; ἐδόκει τῆς ἐν τῷ παρόντι εὐτυχίας  
εἶναι. Θαυμάζοντες δὲ αὐτοῦ τὴν τε εὐπειθειαν πρὸς βασιλέα, καὶ τὸ τοῦ φρονήματος μέτριον καὶ  
κατεσταλμένον, οἵκαδε χαίροντες ἐπανῆσαν. Βασιλεὺς δὲ ὄνοος ἄμα τῷ πρεσβυτέρῳ πέντε πρὸς ταῖς  
δέκα τῷ Βυζαντίῳ ἰνδιαιτρίας ἡμέρας, καὶ τὰς ὑπ' αὐτῷ τελούσας ἐπαρχίας τῷ πάππῳ καὶ βασιλεὶ  
παρὰ δωκῶς, αὐτὸς, ἐπιτρέψαντος βασιλέως, εἰς Αἰδυμότειχον ἐπανῆλθεν, ἔνθα καὶ ἡ σύνευνο; αὐτῷ  
βασιλῆς ἦν, Αὐγούστου μηνὸς Ἰσταμένου τῆς αὐτῆς πέμπτῃς ἰνδικτιῶνος.

## CAPUT XXXV.

Senioris Imperatoris providentia ac diligentia in constituendis magistratibus. Sphentisthlabo Mæsurum regi Terteres filius succedens, Philippopolin capit; oppida quædam incursat. Andronicus junior Mæsiæ fines deprædat. Judicium Syrgianis, ut rei majestatis.

Βασιλεὺς δὲ ὁ πρεσβύτερος; πᾶσαν τὴν ἡγεμονίαν C  
Ῥωμαίων ποιησάμενος; ὑπ' ἐαυτῷ, τοῦ ἐγγόνου καὶ  
βασιλέως παρακεχωρησέτος, ἐπιτρέποντος τε ἀπέ-  
στειλε κατὰ πᾶσαν ἐπαρχίαν ὡς ἂν αὐτῷ ἐδόκει  
βέλτεστα ἔχειν καὶ ταῖς τῶν δημοσίων προσόδων  
πρίξει τοῦ; ἐπιμελησομένου ἐπίστη καὶ ἀπογρα-  
φῆς δὲ ἀποστελέας, τὸ στρατιωτικὸν ἅπαν ὅσον ἦν  
ἐκ χωρῶν ἀποτεταγμένον τὰς προσόδους ἔχειν.  
Ἔτι δὲ, καὶ τοὺς συγκαλητοῦς ἐξίσταξε (15) καὶ  
διώκει δὲ αὐτῶν τὴν ἡγεμονίαν ὑπὸ δὲ τοῦ; αὐτοῦ;  
χρόνου; Σφεντισθλάδος ὁ τῶν Μυσῶν βασιλεὺς, ὃς  
ἦν τὴν βασιλείῳ τοῦ νέου ἀδελφὴν γεγαμηκῶς,  
ἐτεθνήκει νοσήσας; διεδέξατο τὴν ἀρχὴν Μυσῶν ὁ  
υἱὸς αὐτοῦ Γεώργιος; ὁ Τερτερῆς. Ἔτι δὲ τῶν πρὸς  
ἀλλήλους τῶν βασιλέων συνεστῶτος πολέμου, ὅτε  
καὶ Παλαιολόγος Ἀνδρόνικος τῶν κατὰ τὴν Ῥοδόπη D  
τοῖς Ῥωμαίοις ὑπήκων ἀρχῶν ἐπαρχῶν ἀπέστρεξε

Imperator senior concessu junioris totius Ro-  
mani imperii dominus, in omnes provincias, ut  
maxime opportunum censebat, prætores mittere,  
quæstores diligentes constituere, et notarios le-  
gare, qui in indices referrent, quantum militum  
indigenarum ad reditus capiundos destinatum  
esset. Insuper et consiliarios indagare, quorum  
opera in principatu administrando meretur. Sub  
idem tempus Sphentisthlabus Mæsurum rex, qui  
cum nupta erat Andronici minoris soror, morbo  
interiit; quem filius ejus Georgius Terteres exce-  
pit. Porro etiamnum bello inter imperatores du-  
rante, cum Andronicus Palæologus, provinciarum  
Rhodopes, Romanis subditarum præfectus, a no-  
pote ad avum descivisset, Terteres urbes illas in-  
vadens, alias ferro ignique vastarat, Philippopolin  
auplam et populosam (16), equite pediteque mu-

## Jacobi Pontani notæ.

(14) Fuit Constantinopoli monasterium quod  
appellabatur μονὴ Ὁδηγῶν. Via ducum, seu mon-  
astrorum, et in templo ejus Deiparæ imago cele-  
berrima, quæ Deipara idcirco dicta ὀδηγητρια,  
non quod viarum dux esset, seu viatoribus præ-  
esset sed a loco, in quo ejus hæc imago servaba-  
tur. Ad ædem ergo θεομήτορος τῆς ὀδηγητρίας ire,  
nihil aliud fuit, quam ad templum se conferre,  
ubi illa quam diximus Mariæ imago manebat, quæ  
ab illo monasterio Ὁδηγῶν dicto, nomen hoc acce-  
pit (a). Vide Notas Jacobi Gretseri in orationem

Germani patriarchæ in primam Jejuniorum Domi-  
nicam. Templum hoc Pulcheria Augusta Arcadii  
filia ædificavit, et in eo imaginem Verbi matris  
Antiochia missam dedicavit, quam D. Lucas suis  
ipse manibus depinxit, illa adhuc vivente, et ta-  
bulam ipsam vidente, gratiamque adeo illi formæ  
sue immittente, etc. Nicephorus, lib. xv, cap. 44.  
(15) Interpres legit ἐξίσταξε; istud autem ἐξ-  
στάξεν forte in spectat eos quos Latini peræquat-  
res dicunt.

(16) Urbs hæc a nostro describitur, lib. iv,  
ut esset illis viæ comes vel potius ductrix. Vide Du Can-  
gium in Cpoli Christiana, lib. iv, sect. 2, num. 21.

(a) Hædogorum monasterium, Deiparæ sacrum, ita  
dicebatur quod imperatores Græci, expeditionem susce-  
puri in hostes, Deiparam prius deprecari consueverunt,

nitam, idoneo regionis loco sitam, et seu paci seu bello inter omnes continentis urbes oppositam ceperat. Cepit vero isto modo : A quodam studio-  
 siorum sui, quos habebat Byzantii, ex odio imperatorem juniorem occulte certior erat factus, Philippopolitanis quibusdam illi militantibus, aliis in frugibus colligendis, comportandisque occupatis, **106** si ex inopinato superveniat, facile in tanta virorum paucitate urbem subacturum. Hac suggestione allectus, improvisus advenit, et ob solitudinem a defensoribus nullo eam negotio subegit. Profecto post pacem factam Didymotichum juniore imperatore Terteres oppidulis circa Adrianopolin depopulationem intulit. Persecutus depopulatores imperator et in finibus Mœsiæ assuetus, in sperato irrumpit, aliisque trucidatis, alios vivos comprehendit : paucis fugientibus nox salutifuit ; castra quoque miles diripuit, et prædã reddidit. Post hanc pugnam imperator Mœsos non incursantes modo repellendos, sed etiam armis ultro appetendos existimavit. Quare justo exercitu conscripto, secundum diem tricesimum in Mœsiam incubuit, et complura loca deprædatus, captivum nullum fecit (nec enim vel Mœsis, vel Romanis in more fuit, incursionibus mutuum capere) præcora, aliamque prædã multum abstulit. Inde Byzantium, victoriam avo gratulaturus revenit : hanc enim, in barbaros ducens, primam impressionem fecerat. Syrgiannem autem ab eo in carcerem conjectum invenit (17), paucisque diebus interjectis, iudicio instituto, et una secum pro tribunali sedente nepote, in præsentia omnium procerum Romanorum, illum ad criminibus respondendum prodire jussit. Accusabatur, quod cum aliquot Romanis conjurationem fecisset, ut imperatore interfecto, ipse imperator Romanus crearetur. Accusatores premebant vehementer, vera se

τοῦ νέου πρὸς τὴν πρεσβύτερον βασιλέα, ὁ Τερτερῆς ταῖς πόλεσιν ἐκείνας ἐπιστρατεύσας, τὰς μὲν ἄλλας ἐδήλωσε Φιλιππούπολιν δὲ εἶλε, μεγάλην τε καὶ πολυάνθρωπον οὖσαν, καὶ περὶ καὶ ἱπικῶν στρατεύματι ἐβρωμένην, καὶ ἐν ἐπικαίρῳ μάλιστα χωρίου κειμένην ὡς αὐτάρχη εἶναι καὶ πρὸς πόλεμον καὶ εἰρήνην τῶν ἄλλων μάλιστα ἡπειρωτικῶν. Εἶλε δὲ τρίτῳ τοιῦδε· παρὰ τῶν ἐν Βυζαντίῳ τινὸς αὐτῶ τῶν ἐπιτηδεύων, ἔχει τῷ πρὸς βασιλέα τὸν νέον κρύφα ἐμνησθῆ ὡς τῶν Φιλιππουπολιτῶν τῷ νέῳ βασιλεὶ συστρατευομένων, τῶν τε ἄλλων ἐγχωρίων περὶ τὴν τοῦ αἵτου συγκομιδὴν ἀσχολουμένων, ἐπελθὼν ἐκ τοῦ αἰωνιδίου βῆρον ἂν κρατήσιεν διέλαθρουσης. Κατὰ δὴ τὴν τειοῦτην ὑψηγῆσιν ἐπελθὼν, ἀπορίᾳ τῶν ἀμυνομένων, παρεστέθητο βραδίῳ· ἀφικομένου δὲ μετὰ τὴν εἰρήνην εἰς Διδυμώτιστον τοῦ νέου βασιλέως, ὁ Τερτερῆς ἀποστειλά· στρατῶν, τὰ περὶ τὴν Ἀδρινοῦπολιν κατέδραμε πολίγνια καὶ ἐληήτατο· ἐπιδιώξει δὲ ὁ βασιλεὺς, κατέλαθεν ἐν τοῖς ὄρεισι τῆς Μυσιάς. Καὶ ἀπροσδοκῆτως ἐμπεσὼν, τοὺς μὲν διέφθειρεν αὐτῶν, τοὺς δὲ εἶδε ζῶντας, πλὴν ὀλίγων ὅσοι διεσώθησαν ἐπιγεομένης νυκτός· καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν διήρπασαν οἱ στρατιῶται, καὶ τὴν λείαν ἐπινήγαγον. Μετὰ δὲ ταύτην τὴν μάχην, ἔγνω δεῖν ὁ βασιλεὺς, μὴ ἀμύνεσθαι μόνον ἐπαρχομένους τοὺς Μυσοὺς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν αὐτοῖς ἐπιστρατεύειν. Καὶ συναγαγὼν ἀξιόμαχον στρατὸν, μετὰ τριακοστὴν ἡμέραν, ἐπέβαλεν εἰς τὴν Μυσίαν καὶ ἐδήλωσε τὰ πολλὰ αὐτῆς. Ἦνδραποδίσατο δὲ οὐδένα· οὐδὲ γὰρ εἶος οὐτα Μυσοῖς οὐτε Ῥωμαῖοις ἐν ταῖς καταδρομαῖς ἀνδροποδίσσασθαι ἀλλήλους· βοσκῆματα δὲ καὶ ἄλλων ἀποσκευῆν εἶλον αἰχμάλωτον πολλήν. Ἐκεῖθεν δὲ εἰς Βυζάντιον ἐπανῆκε τῷ βασιλεὶ καὶ πάμπαν συνησθησόμενος ἐπὶ τῇ νίκῃ (ταύτην γὰρ ἐποίησατο πρώτην εἰσοβολὴν βαρβάρους ἐπιστρατεύσας)· εὐρε δὲ ἐλθὼν ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως τὸν Συργιάνην εἰς

#### Jacobi Pontani notæ.

cap. 45. Hodie e Turcis dicitur Philibe : quam qui Philippo Macedone Alexandri patre conditam cum vulgo existimant, falluntur. Nam Philippi Cæsaris opus est, ut alia complures Thraciæ civitates ab imperatoribus fuere conditæ, quod ipsa quoque nomina testantur, ut Trajanopolis montis Rhodopes, Adrianopolis Hæmi montis, ut Arcadiopolis, ut Anastasiopolis. Id expresse scriptum reperit in quodam *Historiæ Græcæ* libro, cujus et principium et nomen auctoris perierat, cum cæteroqui multa scitu digna contineret : *Philippus imperator urbem in Europa condidit, quam Philippopolim appellavit.* Leunclavius.

(17) De scelere ob quod in vincula traditus fuerit Syrgiannes, Gregoras ad hunc modum : *Syrgiannes imperatorum concordia minime lætus, animo æger, et tristi vultu obambylabat : maxime quod tranquillis rebus nullus ejus usus in republica esse videbatur. Quare in consensibus, et circulis, et viis libenter cum illis loquebatur, quibus communia negotia incommodarant : et imperatoribus convitiabatur, ut a quibus summis affectus esset injuriis, cum adversissimis temporibus nunc huic, nunc illi maximo usui fuisset. Cum autem Asanem Andronicum maxore plenum obambulantem conspexisset, cui tempore disensionis, Peloponnesium Romanorum*

*prætura mandata fuerat : deinde vero per ignominiam a juniore imperatore depulsus, et ad seniores profectus, nihil ejusmodi impetrarat, quo dolor ejus levaretur, quamvis magnis honoribus dignus esset, ut Sebastocratoris, et majoribus etiam ; cum ob rei militaris usum, quo tum alios superabat, tum ob illustre genus. Quibus de causis ad illius amicitiam, quæ simili maxore excitabatur, sese adjungit, ut amico fretus, omnia quæ dolor fert, sine ulla dissimulatione eloquitur. Asan vero singulari prudentia tractans virum, verbis haud dissimilibus ut ipse imperatoribus maledicebat scilicet : omnia vero quæ a Syrgianne dicebantur animo recondebat. Ejus enim ambitionem prius etiam oderat ; tum vero mule te ferebat, eum genero suo Cantacuzeno magno domestico, qui apud juniorem imperatorem potentissimus erat, et spe subinde bona ipsum solabatur, inimicum esse. Cum autem tota fabula instructa esset, Asan imperatorem avunculum clam adit, et, Nisi Syrgiannem, inquit, imprium affectantem primo quoque tempore in vincula coniecisset, primo quoque tempore ab eo occideris. Statim igitur Syrgiannes in vincula conjicitur, domum ejus cum omnibus opibus plebs evertit, ac diripit : solum ædium cum vineis in ovium pascua convertitur.*

δεσποτήριον ἐμελλθέντα. Ὑστερον δὲ ὀλίγαις ἡμέ-  
ραις ὁ πρεσβύτερος βασιλεὺς δικαστήριον καθίσας,  
συνδικάζοντος αὐτῷ καὶ τοῦ νέου βασιλέως, καὶ  
τῶν ἐν τέλει πάντων Ῥωμαίων παρόντων, ἐκέλευσε  
τὴν Συργιάννην εἰς μέσους ἔλθειν, ὡς ὢν κατηγορεῖτο  
τῆς αἰτίας ἀπολουσόμενον. Κατηγούνητο δὲ αὐτοῦ,  
ὡς εἴη συνωμοσίας ἕμα Ῥωμαίων οὐ πολλοὺς πε-  
ποιρημένους ἐπὶ τῷ τὸν πρεσβύτερον βασιλείᾳ ἀποκτεί-  
νοντας, αὐτὸν ἀποδειχθῆναι βασιλεύοντα Ῥωμαίων.  
Οἱ μὲν οὖν διώκοντας ἐπέκειντο σφοδρῶς ἀληθῆ ἃ  
αὐτοῦ κατηγοροῦντο διςχυρίζόμενοι εἶναι. Ἐλέγχον  
μέντοι ἐναργῆ τῶν κατηγορουμένων οὐκ ἔδύνατο  
παρέχειν· αὐτὸς τε ἐκ τοῦ ὁμοίου, ἃ μὲν κατηγο-  
ρεῖτο, συκοφαντίας διετάφεντο εἶναι. Οὐ μόντοι καὶ  
ἀποδείξεις παρεῖχεν ἰσχυρὰς ἐξ ὧν ἂν τὴν δίκην  
διαφύγοι· ἐπὶ πολλῷ δὲ αὐτοῦ τε καὶ τῶν διωκόντων  
πρὸς ἀλλήλους ἀντικαθισταμένων, ὡς ἰσοπαλεῖς ἦσαν αἱ δίκαι, ὁ πρεσβύτερος βασιλεὺς ἐπέτρεπε  
τῷ νέῳ ψῆφον ἐπὶ τοῖς λεγομένοις ἐξενεγκεῖν. Τοῦ δὲ ἀπαγορεύσαντος δέει τοῦ μὴ διὰ τὴν ἀποστασίαν  
καιροῦ παρασχόντος δεκεῖν ἀμύνεσθαι αὐτὸν, ὁ πρεσβύτερος βασιλεὺς πολλὰ αὐτοῦ κατηγορήσας, καὶ  
τοὺς διώκοντας ἀποφράμμενος ἀληθεύειν, τὸ δεσποτήριον κατέκρινεν οἰκεῖν ὑπὸ κλοιοῖς ἐν κλονί συ-  
νηροσμένοις φρουρεῖσθαι καλέσας· ἐλέγτο μόντοι ὡς ἐπὶ ταῖς τοῦ νέου βασιλέως πρὸς τὸν αὐτοῦ συμ-  
βάσει πάππον, καὶ τοῦτο εἴη συντεθειμένον, τὸ ἐκ παντὸς τρόπου τὸν Συργιάννην εἰργῶθαι τοῦ νέου  
βασιλέως ἠηκέτος· ἦν δὲ σαφὴς καὶ ἀναντῖβήτος συκοφαντία.

## 107 CAPUT XXXVI.

*Terteres Mæсорum rex moritur. Multa oppida Mæsiæ se Romano dedunt; quædam Boesilas sibi vindicat. Philippopolis frustra obsidetur. Cuiusdam machinæ oppugnatōriæ descri- tio. Mæсорum principes Michaelm dynastiæ cuiusdam filium regem creant. Boesilæ dynastæ Mæsi et Romanorum amici mors falso nuntiata. Causæ cur conflictu cum Michaelæe abstinentium.*

Ἐπὶ δὲ βασιλέως τοῦ νέου διατρίβοντος ἐν Βυ-  
ζαντίῳ, Τερτερῆς ὁ τῶν Μυσῶν βασιλεὺς ἐτελεύ-  
τησε τὸν βίον. Τελευτήσαντος δὲ αὐτοῦ, αἱ ἀπὸ  
Μεσημβρίας ἄχρι Στελλῶν τοῖς Μυσοῖς ὑπήκοοι  
πόλεις, ἔκοντι τοῖς Ῥωμαίων προσεχώρησαν βασι-  
λεῦσι· καὶ ὁ πρεσβύτερος βασιλεὺς ταῖς προσχω-  
ρησάσαις πόλεσιν ἀπέστειλεν ἐπιτρόπους οὓς ἐκρι-  
νεν αὐτός. Βοησῖας δὲ ὁ τοῦ πρεβεσβασιλευκότος  
Μυσῶν ἀδελφός, αὐτόμολος ὢν ἐν Ῥωμαίοις τότε,  
ὡς ἐτύθετο τὴν τελευτὴν τοῦ βασιλέως Μυσῶν,  
ἀκείθων καὶ αὐτὸς προσποιήσατο ἐαυτῷ τὰς ἀπὸ  
Στελλῶν μέχρι Κόψως ἐπιλοῖπου· τῆς Μυσίας πό-  
λεις προσχωρησάσας ἀμαχεῖ διὰ τὴν οικειότητα τοῦ  
γένους. Πέμψας δὲ ὡς βασιλεὺς, καὶ ἐπαγγεῖλάμε-  
νος ὑπ' αὐτὸν τελεῖν, αὐτὸν τε καὶ πόλεις καὶ τὴν  
συνεπομένην στρατιάν, δεσπότης Μυσίας ὑπὸ βασι-  
λέως ἐπιτέτραπται ὀνομάζεσθαι. Βασιλεὺς δὲ ὁ νέος  
ἕμα καὶ τοῦ πάππου καὶ βασιλέως ἐπιτετραφέντος  
τὴν ἐκ Βυζαντίου καὶ τὴν Θρακίαν στρατιάν ἀθροί-  
σας, εἰς Φιλιππούπολιν ὡς ἐκπολιορκήσων ἦλθε.  
Γενωμένη δὲ ἐκεῖ, ὁ Βοησῖας ἕμα τῇ ὑπ' αὐτὸν  
στρατιᾷ τοῦ πολέμου συνεπαφόμενος συνῆλθε· καὶ  
περιστρατοπεδευσάμενος, ἐπολιόρκουν· οὐσης δὲ  
ἐντὸς ἀξιωμαχίου στρατιᾶς ἤνυσον οὐδὲν, ἀλλὰ ἐκακο-  
πάθον. Ὁ γὰρ Τερτερῆς ἕμα τῷ τὴν Φιλιππούπο-

A objicere asseverantes : nec tamen evidentibus ar-  
gumentis id probare poterunt. Similiter ipse ac-  
cusationem neras esse calumnias contendebat :  
quanquam firmam probationem, quæ pœnas effu-  
geret, non afferet. Post longam partium altercatio-  
nem, quod paria causarum momenta erant, senior  
juniori serendæ sententiæ arbitriam detulit. Quo  
recusante, ne propter defectionem hominis ulcisci  
se videretur, senior in Syrgiannem asperius iuve-  
hens, et accusatores vera dicere pronuntians, car-  
cere damnatur, vinculisque ad columnam ariatis  
constrictum custodiri mandat. Rumor fuit, pro-  
pter pacificationem cum avo rogasse nepotem, ut  
quam arctissime in custodia haberetur, et ex con-  
posito ita factum : sed erat manifesta, et refuta-  
tione indigna calumnia.

C Adhuc Byzantii morabatur junior imperator,  
cum Terteres Mæсорum rex supremum diem vidit.  
Quo extincto urbes Mæсорum a Mesembria Stiltb-  
num usque ad Romanos imperatores sponte acces-  
serunt ; quibus senior delectos a se præfectos de-  
signavit. Boesilas demortui regis patruus, qui tum  
ad Romanos transfugerat, audito regis obitu, reli-  
qua Mæsiæ oppida a Stiltbno ad Copsin, citra pu-  
gnam, propter generis propinquitatem se deditiæ  
recepit, mittensque ad imperatorem, ac se cum  
oppidis et exercitu in ejus arbitrio fore pollicens.  
despotam Mæsiæ se appellandi auctoritatem accep-  
pit. Nepos avi commissu, Byzantio, et e Thraciæ  
contractis copiis, ad Philippopolin obsidione præ-  
mendam abiit. Eodem cum suo milite Boesilas,  
operam Romanis navaturus se contulit. Cincta, et  
obsessa jam urbe, non solum nihil efficiebant, sed  
male multabantur etiam quod multi erant intus,  
et pari virtute milites Terteres namque, simul ac  
Philippopoli potitus est, timens, ne vicissim inopi-  
nato adorientes Romani, ob penuriam propugnato-  
rum eam occuparent, quemadmodum ipse occu-  
parat : et quia in confinibus erat sui, Romanorum-  
que imperii, selectos ex Alanis et Mæsiæ equites  
mille, et duo peditum cetratorum millia (18), qui

Jacobi Pontani notæ.

(18) Πελαστὰς vocat Græcus : cetratos magis  
novit latinitas, quod tamen scuti genus rotundum  
fuit, ut ex Varrone apud Nonium discimus, cum  
pelta dimidiatam lunam referret. Verum hæc, et  
numidia confundi apud auctores, nemo tam parium

litteratus est, qui nesciat. Imo enimvero Livius  
lib. 1, *De bello Macedon.* idem esse dicit cetrum  
quod peltam : *Nocte cetratos, quos peltastus vocant,*  
*loco opportuno, intra bina castra in insidiis aldi-*  
*derat.*

ipsos habentur bellicosissimi, custodiae, seu praesidii causa eo miserat. Eorum duces Iules et Temeres ex Alanis oriundi, et Inas ex Hungaris, summus imperator Ibanes (19) Rossus, manu promptus, et artis imperatoriae scientissimus Hi post fata regis nihilominus urbem tuebantur. Caeterum tunc circumsessi, instructis velut ad praelium ordinibus nequaquam egrediebantur: obstructis autem portis, de mœnibus se fortiter defensabant, nec parum obsessores vexabant. Ob sedit eos imperator mensibus continuis quatuor, quotidie muris oppugnationem admovens. 108 Sed cum expugnationem desperaret, Germanus quidam machinarum muralium egregius artifex, quia urbs ad aggressionem commode sita videbatur, spe magna illum complevit; cuius jussu machinationem fabricatus est, domum ligneam, superpositis rotis sedecim, capacem hominum centum, qui intus eam propellerent. Supra domum turrinam ligneam addidit, habentem tabulata quinque: in quorum singulis octo starent, qui e Latinis arcibus (tzangra vocant [20]) sagittis jaciendis propugnatores a muro fugarent. Qua absoluta, et sagittariis, quique ad eam protrudendam delecti erant, ingressis, sublatiis signis, et clangente tuba, totus exercitus mœnia oppugnabat, turris sensim, et instar animalis cujusdam procedebat: nemo enim intus delitentiū ullā ex parte apparebat: ita nec tangi de loco superiore poterant. Ut intra teli jactum venit, qui in turri erant, oppidanos sagittis appetere. Hi nescientes quid contra inciperent, ac tot tela propter summam vim atque impetum arma quævis penetrantia, in mediumque corpus subcunctiā excipientes, partim moribundi concidere, partim vulnerati restare. Nec diu restantes, stationibus decedere, ac mœnia deserere; quibus cum turris jamjam admovenda esset, res interim miranda contigit. Ante urbem antiquiter cisterna aqua recipiendæ condita, et lignis tabulisque cooperta, paulatim eo terra accumulata apparere desierat; et jam pridem incolarum nemo ejus ullam notitiam habebat. Asseres illi, seu tabulae, currus, et quidquid onerum transportaretur, sustentabant. At vero turris cum desuper impelleretur, contractis tabulis in cisternam decidens, pepe obruta est; eorum tamen qui intus erant nemo periiit. Ac Philippopolis quidem quamquam huc redacta, nihilo minus servata est. Praesidiarii namque redeunte virtute in praecordia, rursum muros ascendere, ac propugnare, et hostis oppugnationem intermittere.

λιν κατασχεῖν, ὄσις; μὴ αὐθις οἱ Ῥωμαῖοι ἐπειθόντες, διὰ τὴν Ὀλιγανθρίαν ὡσπερ καὶ αὐτὸς ἔλωσιν αὐτήν, ἅμα δ' ὅτι καὶ ἐν ὄρειοις ἦν τῆς ἐκείνου καὶ Ῥωμαίων ἡγεμονίας, χιλίους μὲν ἱππέας λογάδας ἐξ Ἀλανῶν καὶ Μυσῶν. Καὶ δις τοσούτους πεζοῦς πελταστὰς, οἱ δοκοῦσι μαχιμώτατοι εἶναι παρ' αὐτοῖς, τὴν πόλιν ἐπεμφε φρουρεῖν. Ἀρχοντες δὲ ἦσαν αὐτῶν, ὁ τε Ἰτίλης καὶ ὁ Ἑμῆρης τὸ γένος Ἀλανοῖ· καὶ Ἰνὰς δ' ἐξ Οὐγκρων, στρατηγὸς δὲ ἐπὶ πᾶσιν Ἰβάνης ὁ Ῥῶς κατὰ τε χεῖρα γενναῖος καὶ ἐμπειρότατος στρατηγεῖν· οἱ καὶ τετελευτηκότος τοῦ βασιλέως αὐτῶν, οὐ κατέλιπον τὴν πόλιν, ἀλλ' ἐφρουροῦν μένοντες. Τότε δὲ πολιορκούμενοι ὑπὸ βασιλέως, ἔξω μὲν πυλῶν ὡς ἐς μάχην παραταξόμενοι προήεσαν οὐδαμῶ. Τὰς πύλας δὲ ἀποικοδομήσαντες, ἀπὸ τῶν τειχῶν ἠμύοντο καρτερῶς, καὶ ἐκάκουον πολλὰ τὴν βασιλέως στρατιάν. Ἐπολιόρησε μὲν οὖν αὐτοῦς ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τέσσαρσι μῆσι συνεχῶς ἡμέραι τειχομαχῶν. Ἀπαγορεύοντος δὲ τὴν παράλψιν ἤδη, ἐκ Γερμανῶν τις περὶ τειχομαχικὰς μηχανὰς ἐξησχημένος, ὡς ἐν ἐξδ' ὡς τῆς ἐπι εἰρητικῶς ἐδόκει ἡ πόλις κεῖσθαι, ἐλπιδας τῆς ἀλώσεως; οὐ φαύλας ὑπέτιθει τῷ βασιλεῖ, καὶ ἐδημιούργει τὸ μηχανήμα προστάξαντο; βασιλέως. Ἦν δὲ τοιοῦτε· ἐπὶ τροχοῖς ἐκκαίδεκα οἰκίαν κατεσκευάσει ξυλίνην, δυναμένην ὑποδέχσθαι ἄνδρας ἑκατὸν, οἱ ἐμελλον τὴν μηχανὴν κινεῖν ἐνδοθεν ὠθοῦντες Ἰπεράνω δὲ τοῦ οἰκήματος, ξυλινὸν πύργον κατασρώματα ἔχοντα πέντε, ὡς ἐν ἐκάστῳ δὴ κατασρώματι τῶν ἐκτόξων λατινικῶν τῶν λεγομένων τζαγγρῶν, ἀφίεντων βεῖλη ἐσομένων ὅκτω, οἱ ἐμελλον τοὺς ἐπὶ τοῦ τείχους βαλλόντας ἀπώσεσθαι. Τελεσθείσης δὲ ἤδη τῆς μηχανῆς, καὶ τῶν τε ὀπλιτῶν καὶ τῶν ἐπὶ τῷ κινεῖν τὴν πύργον καταγμένων, ἡ μὲν ἄλλη πᾶσα στρατιὰ τῶν σημαῖων ἀρθέντων, καὶ τῆς σάλπιγγος σημηνάτης ἐτειχομάχου· πύργος δὲ ὑπὸ τῶν ἐνδοθεν ὠθόντων κινεῖσθαι· οὐδὲ γὰρ ἑωρατὸ τις τῶν ἐνδοθεν οὐδαμῶθεν. Διὸ οὐδὲ βάλλεσθαι δυνατὸς ἦν. Ὡς δὲ ἐν ἐφικτῶ ἐγένοντο τοῦ τοξεύειν, οἱ μὲν ἀποτοῦ ξυλίνου πύργου, ἐβαλλον τοὺς ἀπὸ τῶν τειχῶν. Αὐτοὶ δὲ μῆτις ἀντιδρῶν ἔχοντες, καὶ τῶν ἀπὸ τῶν τζαγγρῶν ἀφαιμένων βελῶν διὰ κραταιότητα καὶ ῥύμην διὰ παντὸς ὅπλου χωρούντων καὶ διαδυομένων, τραυματιζόμενοι ὑπ' αὐτῶν. Οἱ δὲ καὶ ἀπονήσκοντες, μικρὸν μὲν ἐκατέρησαν, ἔπειτα ἀπέστησαν, τὸ τεῖχος ἔρημον καταλιπόντες. Μείλλοντος δὲ ὅσον ὀπιο τοῦ ξυλίνου πύργου τοῖς τείχεσι τῆς πόλεως συμμίγνυσθαι, τοιοῦτόν τι συνέβη. Πρὸ τῶν τῆς πόλεως τειχῶν ἦν ἐκ παλαιοῦ κατεσκευασμένη στοῖ

#### Jacobi Pontani notæ.

(19) *Ibanes* nomen Scythicum pro *Joannes*; Blachi autem Ἰβζχλὴν dicebant, ut auctor Nicetas. (20) Nomine Latinorum intellige non Græcos, hoc est Italos, sed Gallos. Germanos: et quicumque nimirum Ecclesiam Romanam audiunt. Quæramus ergo ab his, utrum genus quoddam arcus sic appellent. Τζαγγάρορες; genus militum peditum, quod confertum possunt, quamvis justo agmine pro edere, a verbo orientali saga, quod est

copiosum, densum, confertum, quasi dicas spissigrados. Facit hos spatharios scholiastes Curopalatae, et a tzaconibus, id est, sagittariis distinguit; qui tamen, si tzaugri sunt arcus, videntur etiam ipsi fuisse sagittarii, indeque potius, quam ab orientali verbo saga nominati. — Α τζαγγρα tzaugratores, arcubalistarii fuerunt, quorum usus in bellis tunc temporis plurimus.

πρὸς ὑποδοχὴν ὕδατος· ξύλοις δὲ καὶ σπένδι στυ-  
 γασθείσα, ἐπιτεθείσης ἀνωθεν καὶ γῆς, ἦν ἐν τῷ  
 ἀφανεί, καὶ οὐδεὶς οὐτὲ τῶν ἐγγυρῶν ἐκ χρόνων  
 ᾗδε παλαιῶν κατακεκρυμμένη. Ἀμάξας μὲν οὖν  
 καὶ ἴσα δι' αὐτῆς διερχετο βάρη, ἔστειγον τὰ ξύλα·  
 ὡς δὲ ὁ πύργος ἐγένετο κατ' αὐτῆς, διαθραυσθέντων  
 τῷ βάρει, κατεχώσθη ἐν τῇ στείῃ. Τῶν μὲν οὖν ἐν-  
 δονόντων, ἀπέθανεν οὐδεὶς, ἀλλὰ διεσώθησαν πάν-  
 τες. Ἡ μέντοι Φιλιππούπολις, παρὰ τοσούτον ἐλ-  
 θεῖσα διέφυγεν ἀλώνας. Οἱ γὰρ ἐδον ἀναθαρσήσαν-  
 τες, ἀναδίντες ἡμύοντο ἐπὶ τῷ τείχεος, καὶ ἠλοιπή  
 στρατιὰ ἐπαύσαντο τοιχομαχοῦντες. Ὑπὸ δὲ τοῖς  
 αὐτοῖς καιροῖς· οἱ τῶν Μυσῶν δυνατοὶ τοῦ βασιλεύ-  
 σαντος αὐτῶν Τερτερῆ ἀδιδάχου ἀποθανόντος, τὸν  
 τῆς Βλῶνης ἄρχοντα Μιχαῆλ τοῦ παρ' αὐτοῖς δε-  
 σπύτου τοῦ Στρεαντζιμήρου υἱὸν ἐκ Μυσῶν καὶ  
 Κομάκων τῆς τοῦ γένους Ἐκοντα σιτρᾶς πρσκα-  
 λεάμμοι ἀπέδειξαν βασιλεῖα αὐτῶν, καὶ τὴν Τίρ-  
 νοβον (ἐν ᾗ καὶ τὰ βασίλεια αὐτῶν ἐστὶ) παρέδο-  
 σαν, καὶ τὴν ἄλλην ἀρχήν. Ὁ δὲ τῆς τε ἰδίας στρα-  
 τικῆς συναγωγῶν καὶ ἐξ Ὀγκροβλάκων κατὰ συμμα-  
 χίαν οὐκ ὀλίγην, ἔτι δὲ καὶ Σκυθικῆν παραλαβὼν,  
 βασιλεὶ μὲν τῷ Ῥωμαίων Φιλιππούπολιν πολιορ-  
 κῶντι ἐπιέναι οὐκ ἔγνω δειν. Ἥδει γὰρ ἀξιόμοχος  
 οὐκ ὦν· κατὰ δὲ τῶν μετὰ τὴν Τερτερῆ τελευτη-  
 ῶν· Ῥωμαίους προσθεμένων πόλεων ἐχώρει ἐν τοῖς  
 ὄρεισι; κειμένων ἀσφάλειαν παρέχουσι τοῖς συστρα-  
 τευομένοις αὐτῷ Σκύθαις καὶ τοῖς ἄλλοις συμμα-  
 χοῖς ὡσεὶ τοξόταις, καὶ καθήμενος ἐδίησε τὴν γῆν  
 καὶ τὰς πόλεις ἐπολιόρκει. Ὡς δὲ ἠγγέλθη ταῦτα  
 τῷ βασιλεῖ, μετὰ τῶν ἐν τέλει βουλευσαμένων ἐδόκει  
 τὴν μὲν πολιορκίαν Φιλιππουπόλεως καταλιπεῖν.  
 Κατὰ δὲ Μιχαῆλ, ὡς αὐτῷ μαχεσομένοις χωρεῖν.  
 Οὕτω δὲ βουλευσαμένοις, τὸν μὲν τῶν Μυσῶν ἐσα-  
 πότην Βοησίαν οἰκαδε ἐκέλευεν ὁ βασιλεὺς ἀπελ-  
 θήντα, ἐπεὶ κλησίον ἦν, καὶ αὐτὸν καὶ τὴν ὑπ' αὐ-  
 τὸν στρατιάν, ὣν ἐν δόμοιο πρὸς τὴν μάχην πηρα-  
 σκευασάμενον, εἰς τρίτην ἡμέραν εἰς Ποτούκην  
 ἰλθεῖν· (ὁ πόλισμα ἦν κατακαμμένον ἐκ τίνος ὡς  
 εἶχε πολέμου. Ἀπειγὰς δὲ τοῦ τόπου οὗ ἑστρατοπε-  
 δεῖτο Μιχαῆλ, μετὰ ἡμέρας ὀδῶν) ὡς ἐκεῖ τοῦ βα-  
 σιλέως οὐτὸν περιμενοῦντος. Ὁ μὲν οὖν οἰκαδε εἰς  
 Κόφιν ἀπῆλθεν ἐξαρτυρόμενος τὰ πρὸς μάχην.  
 Βασιλεὺς δὲ, Στενιμάχου καὶ Τζεπαίνης Βρυέννιον  
 τὸν Γεώργιον στρατηγὸν καταστήσας, στρατιάν τε  
 ὄρκοῦσαν πρὸς φυλακὴν καταλιπὼν ὥστε μὴ κακῶς  
 ὑπὸ τῶν Φιλιππουπολιτῶν ὑπεκθεσθῶν τὴν χώραν  
 πίστειν, αὐτὸς ἄρας παντὶ τῷ στρατεύματι, ἦλθεν  
 εἰς Ποτούκην, ὡς ἐκεῖ τὸν Βοησίαν κατὰ τὸ συν-  
 θημα περιμενῶν· στρατοπεθευομένῳ δὲ ἐκεῖ ἀπὶ γ-  
 γαλλεῖ τῆς ἐλθῶν, ὡς ἐπεθῆκε Βοησία; ἐξαπίνης·  
 τίς μὲν οὖν ἐδόκει ψεύδεσθαι ὁ ἀνθρωπος, καὶ οὐ-  
 δὲν λέγειν ὅτι· μετὰ μικρὸν δὲ καὶ δεῦτερος ἰλ-  
 θῶν ἀπήγγελε τὰ ἴσα, καὶ οὐδ' αὐτὸς ἀξιόχρεως

A Sub idem tempus Mursorum principes rege Ter-  
 tere sine barrele mortuo, Michaelē Streantzimeri  
 apud eos dynastæ cujusdam filium, Bidynæ praefo-  
 cetum, e Moasis, et Komanis (21) per avos trahentem  
 genus advocant, regemque suum declarant, Tri-  
 nobo sede regia (22), cum reliquo principatu ei  
 tradito. Hic copiis suis in unum conductis, cum  
 non spernentis Ungroblachorum Scytharumque  
 auxiliis Romanorum imperatorem **109** Philippo-  
 polin obsidentem, lacescendum, quod se illi im-  
 parem sciebat, non putavit. Urbes autem quæ post  
 obitum Terteris se Romanis dediderant, in montanis  
 sitas (quæ loca Scythas aliosque socios sagittarios  
 tuebantur) obsidebat, et earum agros devastabat.  
 Quæ cum imperatori nuntiarentur, adhibitis in  
 consilium optimatibus, Philippopolis obsidionem  
 solvendam, Michaeli occurrendum, et bello cum eo  
 expeririendum constituit. Doinde Boesilæ Mæssorum  
 despote, cum manu quam ducebat domum abire  
 (haud enim procul distabat), comparatisque ad  
 pugnam necessariis, tertio die ad Potucam adesse  
 mandavit (id erat oppidulum bello, ut apparebat,  
 eversum, et a castris Michaelis unius diei itinere  
 distabat); se enim illic eum expectaturum. Boe-  
 silas ita facturus, domum, Copsin videlicet, dis-  
 cessit. Imperator Georgio Bryennio Stenimachi, et  
 Zepænes urbium duce instituto, et quod satis esset  
 militum ad præsidium relicto, ne a Philippopolita-  
 nis furtim excurrentibus regio infesta haberetur,  
 ipse cum toto exercitu Potucam, Boesilam ibi ex  
 condicto expectaturus, proficiscitur. Castris ibi-  
 dem locatis, Boesilam repentino mortuum intelligit.  
 Visus mentiri nuntius, ac nihil pro sano dicere.  
 Paulo post alter advolat. Sed neque hic fide di-  
 gnus existimatus. Accessit tertius, qui et revera  
 mortuum, et se e prærupto loco corpus exanime  
 Copsin ad exsequiarum honores reportari conspexisse  
 affirmavit. Hic, quia Romanus, quia oculo  
 (qua nulla est indubitatio probatio) testes  
 adhibebat, fidem meruit. Placuit igitur conflictu  
 cum Michaele abstinendum; quandoquidem id  
 temporis non erat cum hostibus conferendus Ro-  
 manorum exercitus; et quia illi montuosis locis  
 tendebant, et altis cingebantur vallibus, habebant-  
 que sagittariorum magnam vim, quæ in locorum  
 illis difficultatibus et angustiis nocere quampluri-  
 mum posset. Præterea, quia non parvum agmen  
 Romani exercitus ad pugnam desiderabatur. Nam  
 qui sub Boesila merebant circiter tria millia, pro-  
 pter ejus mortem redituri desperabant; et in  
 oppugnatione Philippopolitana vulnerati multi  
 (amplius enim tres non occubuerunt), domum  
 quisque suam ad curationem petiverant; et apud  
 Bryennium ad Stenimachi aliorumque oppidorum

Jacobi Pontani notæ.

(21) Ma'e ante Romanis. Fuerunt autem origine  
 Scythæ ad Istri ostia. Gregoras l. II. n.

(22) Tripluiciter hujus urbis nomen scriptum re-  
 terio, Trinobus, Ternobus, Ternobus. Nicetas om-

nium Hæmi urbium munitissimam et præstantis-  
 simam, armis circumdatam mœnibus, amne in-  
 terceptam, in vertice montis ælificatam scribit  
 lib. 1; Gregoras lib. 3, Bulgarorum regiam facit.

**110** praesidium non pauci relicti erant. His omnibus de causis praelio temperare ac reverti imperator conducibilis judicavit. Reversus est itaque Adrianopolin, acre ferens, quod sibi hostes ulcisci non licuisset. Post diem octavum litterae ad eum perferuntur, in quibus scriptum erat, Boesilam vivere. Fungos comederat: exinde praecordii frigore nimio obstupescens, veternum cum sensibus oppressis adeo o cuparat toto triduo, ut pro mortuo duceretur. Tandem amicis theriacam, et quae medicis antidota dicuntur, exhibentibus, tandem sensum recepit.

καὶ τῆς παρῆναι πρὸς τὴν μάχην στρατιᾶ: Ῥωμαίων ὀφειλοῦσης, ἀπελείπετο οὐκ ἕλιγη. Οὔτε γὰρ ὑπὸ Βοησίλαν τεταγμένοι περὶ τρισχιλίου: ὄντες, διὰ τὴν Βοησίλα τελευτην οὐκ ἦσαν προσδοκίμοι παραγενέσθαι, καὶ ἐν τ.λ. κατὰ τὴν Φιλιππούπολιν τειχομαχίαις πολλοὶ γενόμενοι τραυματίαι, (ἀπέθανον γὰρ οὐ πολλοὶ τῶν τρ.ών.) οἴκαδε ἕκαστος ἀπὸ τῶν θεραπευθησόμενοι: καὶ παρὰ Βρυέννιον διὰ τὴν Στενιμάχου καὶ τῶν ἄλλων πύλων φυλακὴν κατελείποντο ἱκανοί. Δι' αὐτὸ δὲ πάντα λυσίτελεν μᾶλλον ἐδοκεῖ τῷ βασιλεὶ μὴ μαχεσάμενον ἀναστρέφειν: ἐπαύηκεν οὖν εἰς Ἀδριανούπολιν βασιλείου: ἐνεγκῶν, ὅτι οὐκ ἐξεγένετο αὐτῷ τιμωρῆσθαι τοὺς πολεμίους. Μετὰ δὲ ὀγδοὴν ἡμέραν ἀφίκετο πρὸς βασιλέα γράμματα Βοησίλα λέγοντα ὅτι ζῆ. Μήμητας δὲ φαγῶν, τῶν περὶ τὴν καρδίαν μορίων νεκρωθέντων. κάψω κατασχεθῆναι καὶ ἀναισθησιᾷ βαθεῖα ἐφ' ἡμέραις τρισίν, ὡς δοκεῖν ἦδη ἀπλήχθαι τοῦ ζῆ. Ἐπεὶ δὲ τούτα, τῶν περὶ αὐτὸν θηριακῆ καὶ τοῖς παρὰ τῶν ἱατρῶν λεγομένοις ἀντιδοτοῖς χρησαμένων, μάλιστα εἰς ἀσθησιν ἐπαναγαγεῖν.

## CAPUT XXXVI.

*Philippopolis casu recuperatur. Michael Boesilam obsidit, qui a suis proditur. Michael Romanorum fines depopulatur; et imperator duellum offert, quod facere abnuvit. Veniens Constantinopolin imperator, armis ad bellum Barbaris inferendum sollicitat, cujus consilium magnus domesticus confirmat, et contra Maeros omnia sua pollicetur.*

Atque haec juniorem imperatorem impediverunt, ut dixi, quo minus cum Michael et auxiliariis eius congrederetur. Ipse autem Michael quas obsidebat urbes, subsidia Romanorum desperantes, ad deditionem adigebat, et Philippopolin praesidium recess cum novo duce transmittens, Ibanem caeterosque duces ac milites ad praemia pro laboribus in obsidione toleratis, et virtute ostentata revocabat. Dux novi praesidii, jam urbi vicinus, ad Ibanem super adventu suo mittit, et cur veniat, adjungit. Ibanes cum ducibus sibi subservientibus militibusque universis, venientibus obviam foras prodit, et una pernoctat postridie urbem illis traditurus. Sub eadem noctem etiam Bryennius Philippopolin veniens, in insidiis subsedit, die nimirum illucescente, praedam pecoris abacturus. Is ut Ibanem cum ducibus, et praesidio ad successores excipiendos oppido egressum inaudivit, ad praemia gradum fert. Urbani tempus venisse rati, quo Maesorum juvum excuterent, portas reclusis illum cum Romanis introducunt. Sic quod imperator diuturna obsidione, multisque et assiduis oppugnationibus non potuit, id Bryennius, Deo opitulante, citra laborem transactum reddidit, ac Philippopolin Romanis restituit. Ibanes diluculo urbem captam cognoscens, cum reliquis suis donum repedavit. Postea Michael Boesilam, Copsin, et alia quatuor oppidula possidentem vehementer urisit, missoque milite obsedit, qui plus annum, imperatore, et pecunia, et equitibus ac peditibus ferente suppetias, viriliter restitit. Tandem cum

α εἰ: πιστὴν ἰδοῦμαι, τρίτος δὲ μετ' ἐκείνους ἐλθόν, ὅτι τε ἐτεθνήκει Ἐλεγεν ὄντως καὶ ὡς αὐτὸς αὐτὸν ἴδαι ἀπὸ τοῦ κρημνοῦ εἰς Κόβιν ἀναγόμενον ἐπὶ κλίνας τεθνηκότα ἐπὶ τῷ τυχεῖν ὄσιος: καὶ ἐπιστευτο οὗτος: ὅτι τε Ῥωμαῖος ἦν, καὶ ἀπόδειξεν ἐναργῆ περιείχετο τὴν ὄψιν. Ἐδοκεῖ δὲ οὖν διὰ ταῦτα τῷ βασιλεὶ οὐ μαχητέα εἶναι πρὸς Μιχαῆλ. Οὐ γὰρ ἦν ἀξιόμαχος τοῖς πολεμοῖς τότε ἢ τῶν Ῥωμαίων στρατιᾶ, ἀμα μὲν διὰ τὸ τοῖς ὀρεσίν: ἐνστρατοπεδεύειν αὐτοῦς, καὶ φάραγγας βαθείας περιεβλήσθαι: τοξείαν ἔχοντας πολλὴν μέγιστα βλάπτειν ἐν ταῖς δυσχωρίαις: δυν-μένην. Ἄμα δ' ὅτι

Β Τοιαῦτα μὲν ἐγένετο κωλύματα τῷ νέῳ βασιλεὶ τοῦ μὴ πρὸς Μιχαῆλ τὸν Μουσῶν βασιλέα διαγωνίσασθαι καὶ τοὺς συμμάχους. Αὐτὸς δὲ Μιχαῆλ, τῆς μὲν πολιορκουμένης πόλεως παρεστήσατο ὁμοιογῆ τὴν ἐκ βασιλείως Ῥωμαίων ἀπηγορευτικῆς ἐπικουρίαν. Πρὸς δὲ τὴν Φιλιππούπολιν, στρατιάν τε ἀκμάζουσαν ἐτέραν ὡς τε φρουρεῖν αὐτὴν, ὑπέπειθε καὶ στρατηγόν. Τὸν δὲ Ἰδάνην καὶ τοὺς πολιορκηθέντας στρατιώτας ἀμα τοῖς σφετέροις στρατηγούσι, μετακαλεῖτο ὡς ἀμειψόμενος τῶν πόων ἕνεκα καὶ τῆς ἀνδρίας, ἣν ἐν τῷ πολιορκεῖσθαι ἐπέδειξαντο. Ὁ δὲ τῆς πεμφθείσης στρατιᾶς στρατηγός, ἐπειτὴ ἐγὼς Φιλιππουπόλεως ἦν, πέμψας πρὸς Ἰδάνην, τὴν τε ἀφίξιν αὐτῶν καὶ ἐφ' ὅ, τι ἔποιεν ἐξήκου. Ἰδάνης δὲ ἀμα τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἀρχουσι τῆς στρατιᾶς, καὶ τοὺς φρουρούς: ὅσοι ἦσαν παραλαβὼν, εἰς ὑπάντησιν ἐξήλασε τῶν ἐρχομένων, καὶ διενυκτέρευσε ἐξω μετ' αὐτῶν ὡς ἐς τὴν ὑστερίαν αὐτοῖς τὴν πόλιν παραδῶντων. Ὑπὸ δὲ τὴν αὐτὴν νύκτα καὶ ὁ Βρυέννιος εἰς Φιλιππούπολιν ἐνδραμεν-ἐλθὼν: ὡς ἀμα ἐφ' τὰ τῆς πόλεως βοσκήματα διεσπείων. Πυθόμενος δὲ ὡς ὁ Ἰδάνης καὶ ἡ φρουρούσα στρατιᾶ ἀμα τοῖς σφετέροις στρατηγούσι εἰς ὑπάντησιν ἐξήσαν τῶν διαδεχομένων, ἀναστὰς: ἤλθεν ἐγγὺς τειχῶν. Οἱ δὲ κατοικοῦντες τὴν πόλιν νομίζαντες κάρην εἶναι τῶν Μουσῶν αὐτοῦς ἐλευθεροῦν, ἀοιξάντες τὰς πύλας, τὸν Βρυέννιον ἀμα τῆ Ῥωμαίων εἰσεδέξαντο στρατιᾶ. Καὶ ὁ βασιλεὺς διὰ τῆς χρονίου πολιορκίας καὶ τῶν πολλῶν καὶ συνεχῶν οὐκ ἔδυνήθη καταπράξασθαι τειχομαχίαν, τοῦτο Βρυέννιος Θεοῦ συναγομένου κατάρθρωσεν ἀπόπως καὶ

τὴν Φιλιππούπολιν ἀνεσώσατο Ῥωμαίοις. Ὁ δὲ Ἰθά-  
νης ἅμα ἐφ' τὴν ἄλωσην τῆς πόλεως, πυθόμενος καὶ  
οἱ ἄλλοι, ἀνεχώρησαν ἐπ' οἴκου. Μετὰ δὲ τοῦτο  
Μιχαὴλ ὁ τῶν Μουσῶν βασιλεὺς τῷ Βησιλίῳ, τῆς τε  
Κόβρας καὶ ἐτέρων τεττάρων κρατοῦντι φρουρίων,  
ἐπικειτο σφοδρῶς καὶ ἐπολιόρκει πέμπων στρατιάν.  
Μίγρι μὲν οὖν ἐνιαυτοῦ καὶ περαιτέρω ὁ Βησιλίος  
πρὸς τὸν πόλεμον ἀντείχεν ἰσχυρῶς, καὶ τοῦ βασι-  
λίου βοηθούτος, καὶ χρήμασι καὶ ἰππῶν καὶ πεζῆ  
στρατιᾷ. Μετὰ δὲ τοῦτο διὰ τὰς συνεχεῖς ἐξόδους  
καὶ τὸ πανταχόθεν ἀποκεκλεισθαι τὰς πρὸς τὸ ζῆν  
ἀφορμάς, τοὺς ὅπ' αὐτὸν ὄρων τῷ Μιχαὴλ ταῖς γνώ-  
μας προσειθεμένους, καταλιπόν αὐτούς, ἀφίκετο  
πρὸς βασιλέα. Οἱ δὲ, ἑαυτούς τε καὶ τὰ φρούρια  
περιόρσαν Μιχαὴλ. Μετὰ δὲ τὸ ταύτην καταστρεῖν,  
πανστρατιᾷ εἰσέβαλεν ἐς τὴν Ῥωμαίων· καὶ τὰ  
ἀνωτερικὰ μέρη τῆς Θράκης ἐληίστατο πάντα ἀχρι  
Βήρας· ἐπελθὼν, ἐν ἡμέραις μάλιστα δυοκαίδεκα·  
ἐκράτησε δὲ λείας οὐ πολλῆς διὰ τὸ τὸς γεωργούς  
ἐκ προνοίας τοῖς φρουρίοις καὶ ταῖς πόλεσιν ἐγκα-  
τακλιθεῖναι. Βασιλεὺς δὲ ὁ νέος ἐν Ἀδυμοτείχῳ  
διατρίβων, οὐκ ἀντεπεξῆλθε Μουσῶς διὰ τὸ μὴ στρα-  
τεῖν ἰθροισμένην ἀξιόμαχον εἶχειν. Αὐπὴ δὲ συνεί-  
χεται χάλειπὴ διὰ τὸ μὴ δύνασθαι ἀμύνασθαι τοῖς  
πολεμίοις. Σφραδάζων δὲ καὶ ἐκκαίόμενος τῷ θυμῷ,  
ἐπινοῶντι μηνύει τῷ Μιχαὴλ, Ὡς σὺ μὲν ἐκ παρα-  
σκευῆς τὴν ὑπὸ σὲ ἀθροίσας στρατιάν, εἰσέβαλες  
εἰς τὴν ἡμετέραν, καὶ ἐκάκωσας ὅσον ἐξῆν. Ἐμοί-  
δὲ τὸ νῦν ἔχον ἀδυνάτως ἔχοντι ἐκ παρατάξεως δια-  
γωνίσασθαι, ἥδιος' ἂν μόνῳ γένοιτο διαγωνίσασθαι  
πρὸς μόνον. Αὐτὸς δὲ ἀπεκρίνατο, μήτε ἐγκέφαλον  
ἀνσχεῖν χάλειπα, εἰ ἐνὸν τοῦ πεπορευαμένου τῆ  
πυράργῳ ἄπτεσθαι σιδήρου, ὁ δ' ἀντί ταύτης τῆ  
χειρὶ χρῶτο· αὐτὸν τε γέλωτα πολὺν ὀφλήσειν, εἰ  
μὴ τῆ στρατιᾷ πολλῇ τε καὶ ἀγαθῇ ὄσση, ἀλλὰ τῷ  
ἔλω σώματι διακινδυνεύοι. Διὸ οὐδὲ πράξειν ἂ προ-  
καλεῖται παρ' αὐτοῦ. Αὐτὸν δὲ τῷ ὑπερβάλλοντι πρὸς  
τοιαῦτα ἐξίγασθαι τοῦ θυμοῦσθαι· μετὰ μικρὸν δὲ  
φιλίας αὐτοῖς γεννησομένης ἰσχυρᾶς, ἅμα ἀλλήλοις  
ἐτέροις μαχοῦνται πολεμίοις. Τοιαῦτα ἀποκρινάμε-  
νος ὁ Μιχαὴλ, ἐπανεξέυξεν εἰς Μυσίαν. Βασιλεὺς  
δὲ ὁ νέος ἐκ Ἀδυμοτείχου εἰς Βυζάντιον ἐλθὼν, λυ-  
πὴς ἀνάπλευς ὢν διὰ τὴν εἰσβολὴν, οὐ δίκαιόν ἐστιν,  
ἔλεγε, πρὸς τὸν πάππον πολλῶν τε καὶ ἀγαθῶν  
ἔχοντας στρατιάν, καὶ δυναμένους καὶ αὐτοὺς εἰς  
τὴν τῶν πολεμίων ἐσβαλλόντας ἐκ τοῦ ὁμοίου τὴν

A suis propter assiduos impetus, et undique præ-  
clusa vitæ subsidia in Michaelē animis propen-  
dere cerneret, iis relictis ad imperatorem perfu-  
git: tum oppidula illa se statim Michaeli dederunt.  
Qua regiuncula auctus, toto cum exercitu in pro-  
vinciam Romanam incubuit, superioremq; Thra-  
ciam ad Beram usque universam diebus duodecim  
depopulatus est: tametsi prædas ita opimas non  
egit, quod agricolæ id præsentientes, in urbes et  
castella se receperant. Imperator Didymotichi se  
tenens, propter copias non sufficientes, exire con-  
tra Mœsos non audebat: dolensque vehementius,  
quod hostibus paria reponere non posset, et pede  
terram feriens (25), atque ira succensus, Michaeli  
revertenti significat, ipsum quidem deducta opera  
coactis copiis in Romanorum provinciam irrupisse,  
eique incommo-dasse quantum potuerit: sibi vero  
perjucundum fore, quando æquo campo adversa  
acie nequeat, singulari certamine cum eo depu-  
gnare. Respondit Mœsus, cerebro carere sæbrum,  
qui, cum ferrum ignitum forcipe fas sit contingere,  
ipse id nuda manu contrectet. Similiter se ludos,  
ac jocum futurum, si non per exercitum, et præ-  
sertim genere, ac numero tam firmum, sed per  
suum ipsius corpus periculum subierit. Quare nec  
se facturum, quo ab illo provocetur, et illum huc  
immoderata ira proveli, brevi arcta consociatos  
amicitiæ, junctim cum hostibus præliaturos. Hoc  
responso dato Michael in Mœsiam perrexit. Impe-  
rator Didymoticho Byzantium veniens, propter  
eam incursionem mœroris plenus sic avum con-  
pellavit, ut diceret, iniquum esse, cum in promptu  
haberent copias non modicas, et virtute egregias,  
possintque hostium fines æque incursare cum ma-  
leficio, aut desides, et otiosos prorsus sedere (24):  
aut missu legatorum fœdera petere: atque ita re  
ipsa confiteri, ad injurias tantummodo accipiendas  
idoneos, ad remediendas autem debiles, et impo-  
tentes esse. Rogare igitur avum, 112 uti expe-  
ditionem sibi in illos committeret: de quibus ubi  
ob illata detrimenta pœnas sumpsisset, tum deni-  
que, si fructuosum videretur, fœdus posse cum illis  
percuti; edoctis jam satis, non sibi expedire, Ro-  
manos invadendo antevertere. Iis verbis junior  
D seniore ad bellum barbaris faciendum exstimula-  
bat, quorum sermone præsens magnus domesticus;

## Jacobi Pontani notæ.

(25) Indignantium gestus. Cic., *Tuscul.* II, de  
Cleanthe Stoico, qui Heracleoten Dionysium æque  
Stoicum a disciplina Zenonis Idcirco defecisse  
audiens, quia minus esset dolor, contra quam  
Zeno docuisset: malus autem, quia ipse, qui plu-  
rimos annos in philosophia consumpssisset, eum  
surre non potuisset, pede terram percussis, ver-  
sum ex Epigonis protulit. *Audisne hæc Amphitruæ  
sub terram abdite?* Zenonem significabat, a quo  
illum degenerare dolebat. Idem et *De Orat.* Quid  
multa? Pedem nemo in illo judicio supposit. Lau-  
dat et a Co. officio, lib. III, rara suppositio pedis in  
oratore. Quintil., lib. II, cap. 3, pedis suppositio,  
ut loco est opportuna, ut ait Cicero (in *Bruto*) in  
contentionibus incipiendis, aut finiendis; ita cre-

bra et inepti est hominis, et desinit judicem in se  
convertere.

(24) Καθῆσθαι idem est Græcis, quod nobis est  
sedere, vel potius idem nobis est sedere, quod il-  
lis καθῆσθαι, pro negligenter, pigrum, cunctan-  
tem, remissum esse in aliquo negotio, nibil agere.  
Demosthenes, I, Olynthiaca objurgans Athenien-  
ses de segnitie, qui se a Philippo cingi undique  
non viderent, nec tanto malo remedium quærent,  
Καὶ κύκλῳ τε πανταχού μέλλοιτας ὑμᾶς, καὶ καθη-  
μένους περιστοιχίζεσθαι. Cic. in *Pisouem*, *an po-  
test ulla esse excusatio, non dicam male sentienti:  
sed sedenti, sed cunctanti, dormienti: in maximo  
republicæ motu consuli?* Virgilius III, *Georg.*

...et meliora d. os sedet omnia poscens.



Injurias inquit, accipere, et incommoda injuste perpoti a quocunque, cum æque malum sit in omnibus, pro lædentis persona tamen plus minusve cruciat (25). Nunc est quod mortales præstantioribus laud gravate se subjiciunt, illisque serviunt : de paribus autem, si nocuerint, vindicare se postulant maluntque etiam discrimen gloriæ incurrere, ne serviant, quam in præsentia florentem statum, dum horribiliora pertimescunt. Jam qui nos lacessunt Mæsi, non solum non majores, sed multis etiam partibus inferiores nobis sunt. Nam et vos principes nostri illorum reges prudentia, virtute, bellicis artibus longe antecellit, melioresque ac plures quam illi duces habetis : et ei regioni imperatis, quæ et frequentia copiarum, et amplitudine, ac numero civitatum, et annuis vectigalibus, et omni genere apparatus illorum regionem longo intervallo superat. Nefas est igitur eos, quamquam infirmiores, spiritus nihilo minus concipere ut nobis nocent, vos autem potentia vestra vii nolle, sed impune vos vagari sinere. Hoc ergo, imperatores, munus vestrum esse arbitror, eos compescere. Quod ad me attinet, fateor, alioqui non invitum (et merito) voluntati vestræ inservire : ad hoc autem bellum quod instat, non solum manus, sed etiam impensam, et quidquid mihi servorum est, et quantum maximum queo studium, alacritatemque, pro tuendis civium commodis, et pro gloria nominis vestri conferre paratus sum. Quem animum item reliquis genere illustrioribus inesse mihi persuadeo. Ac si vobis videatur, jubeatis licet, et nos qui de consilio sumus, conventum agentes, inter nos de isto bello deliberationem habebimus.

βασιλευσιν. Ἐγὼ δὲ, καὶ ἄλλως μὲν πρόθυμος πρὸς τὸ τοῖς ἐπιτιθέσθαι πρὸς δὲ τὸν ἐνεστώτα νυνὶ πόλεμον τοιοῦτον οὐκ αὐτοχειρῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ χρήμασιν ἰσίοις καὶ οὐκέτις ὑπὲρ τῆς τῶν ἐμοφύλων ὠφελείας, καὶ τῆς εὐδοξίας τῶν βασιλέων ὑμῶν, τὴν δυνατὴν ἐτοιμὴν· εἰμι εἰσφέρειν καὶ σπονδὴν καὶ πρόθυμiam. Οἴομαι δὲ οὐκ αὐτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους ὁμοίως ἐμοὶ τῶν ἐπιφανεστέρων διακίεσθαι. Εἰ δ' ὑμῖν δοκεῖ καὶ προστάττετε τοῦτο, καὶ καθ' ἑαυτοὺς ὑμεῖς οἱ τῆς συγκλήτου ποιήσαντες ἐκκλησίαν δ, τι χρὴ πράττειν βουλευσόμεθα περὶ τοῦδε τοῦ πολέμου.

### 113 CAPUT XXXVIII.

*Consultatio de bello in barbaros suscipiendo. Præclara magni domestici oratio, qua bellum a necessario, ab honesto et facili suadet. Aditur pro epilogo liberalissima promissio. Protostrator, et comites junioris imperatoris idem sentiunt. Consiliani senioris dissentiunt, privatam utilitatem præ communi spectantes. Laudat alteram partem, et magnum domesticum senior; suos vituperat, et cum nepote porro deliberat.*

Laudata viri sententia, senior imperator habendi senatus dat negotium. Tum et qui cum nepote advenerant, et qui penes avum Byzantierant, homines nobiles, jussu imperatorum in aula medio ad consulta dum considunt; silentioque paulisper facto, Byzantii hortabantur junioris comites,

Ἐπαίνεσαντος δὲ τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως καὶ ἐπιτιθέσαντος τὴν βουλήν, οἱ τε μετὰ τοῦ νέου βασιλέως ἐλθόντες καὶ οἱ τῷ πρεσβυτέρῳ συνόντες ἐν Βυζαντίῳ τῶν ἐπιφανῶν, προστεταχότων τῶν βασιλέων, ἐν μέσαις ταῖς βασιλείαις ἐκαθέσθησαν αὐλαῖς, βουλευσόμενοι περὶ τοῦ πολέμου. Σιγῆς δὲ

### Jacobi Pontani notæ.

(25) Honori est quodammodo a potentioribus, et illustrioribus accipere injuriam, sicut interfici quoque a viris fortibus et inclitis : videmur enim tunc nos quoque in aliquo pretio esse, sine quibus majores nobis quæ velint, consequi non possint.

Sed lædi a contemptis, et abjectis ideo dolet amplius, quia cum injuria ad nos quoque contemptis pervenit, utpote qui despecti fuimus a validissimis.

γενομένη; ἐπὶ μικρὸν, οἱ ἐν Βουζαντίῳ τοὺς μετὰ Α τοῦ νέου προὐκλοῦντο βασιλέως; ἐλθόντας ἕφ' οἷς συνέγαγον τὴν ἐκκλησίαν λέγειν, ὡς αὐτῶν ἅτα ἄν λέγωσι ἀκουσομένων. Ἐκείνων δὲ τὸν μέγαν δομέστικον προτροπομένων λέγειν ὡς καὶ αὐτῶν τὰ ἴσα καὶ βουλομένων καὶ φρονούντων, ὁ μέγας δομέστικος εἶπε τοιάδε· Ἄνδρες συστρατιῶται, ἐν ἴσῳ πάντες ἀνθρώποι δικαιοῦσι, τῷ τε τῆς ὑπαρχούσης ἕξῃς ὑφιεμένη μέρφεσθαι διὰ μαλακίαν, καὶ τὸν τῆς μὴ προσηκούσης θρασυτέτι ἐπιέμενον μισεῖν. Διὸ καὶ αὐτὸς, οὐ τῆς μὴ προσηκούσης ἡμῖν δόξης ἀντέχεσθαι παρελήλυθα συμβουλεύσων, ἀλλὰ τὴν ὑπὸ τῶν προγόνων εἰς ἡμᾶς ἀγῶσι καὶ πόνους διασωθεῖσαν, ἀτολμῆ τῇ πρὸς τὰ θεινὰ ἐλάσσω μὴ ποιῖν. Μὴ θαυμάζητε δὲ εἰ βασιλεῦσι περὶ τῶν τοιούτων βουλεύεσθαι προσηκόν, αὐτὸς ὑμῖν προὔθηκα τὴν βουλὴν. Ἡγοῦμαι γὰρ καὶ πόλιν αὐτονομουμένην καὶ βασιλείαν πλείω τοὺς ἰδιώτας ὠφελεῖν σύμπασαν ὀρθουμένην, ἢ κακῶς πάσχουσαν ἀόρθαν, καθ' ἕκαστον δὲ εὐπραγοῦσαν τῶν πολιτῶν. Δυστυχῶν μὲν γὰρ ἐν εὐπραγίᾳ τῇ πατρίδι μάλιστ' ἄν τις διασώζοιτο· εὐ δὲ φερόμενος; ἐν ἀτυχίᾳ, οὐδὲν ἕτιον συναπόλλυται. Ὅποτε οὖν καὶ πόλις καὶ βασιλεία πρὸς μὲν τὰς ἰδίας συμφορὰς οἶατε ἀντέχειν, εἰς δὲ ἕκαστο; ἀδύνατος πρὸς τὰς ἐκείνης, πῶς οὐ χρὴ παντὶ τρόπῳ πάντας ἀμύνειν αὐτῇ; ἃ μὲν οὖν εἰς ἡμᾶς ὁ τῶν Μυσῶν ἐξῆθρισε βασιλεὺς, πᾶν ες ἀκηκόατε καὶ αὐτοί. Τῶν ἄλλων γὰρ ληστραῖς χρωμένων, ἢ εἶποτε καὶ εὐβάλλοισιν στρατιῇ, ἀκρι: τῆς ἀκρι: ἀφικνουμένων, καὶ ἅμα τῷ αἰσθησιν παρασχεῖν, ἀπειδοδρασχόντων εἰ; τὴν ἰδίαν, αὐτῆ; ὡσπερ οὐκ εἰς πολεμίαν, ἀλλ' εἰς τὴν ἰδίαν ποιοῦμενο; τὰς στρατοπεδείας, ἀσφαλῶ; καθήμενος ἐδῆρῳ τὴν γῆν ἡμῶν ἐπὶ δυοκαίδεκα ἡμέραις. Καὶ προῆλθε γὰρ ἀκρι: Βήρας καὶ Τραιανουπόλεως, τέμνων αὐτῆν. Εἰ τῷ δὲ δοκεῖ διὰ τὸ ἐκ προνοίας ἐν ταῖς πόλεσι καὶ τοῖς φρουρίοις τὰ τε βροσκήματα καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐγκατακλεισθέντας ἐλάσσω ἢ ἐχρῆν γενέσθαι τὴν ζημίαν ἀνεκτὸν εἶναι, ἴστω ἑξαπατῶν ἑαυτῶν. Ἐάν γὰρ μὴ νῦν τιμωρησώμεθα αὐτοὺς ἄξιως, καὶ δευτέραν ἐσβολὴν ποιήσονται καὶ τρίτην· καὶ οὐ μόνον τοὺς τῶν πόλεων δῆμους ἀπ' ἐλασσόνων ὀρμωμένους ἀποστερήσουσι καὶ τούτων, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς τοὺς δυνατοὺς πολλὰ καλὰ κτήματα ἔχοντας κατὰ τὴν χώραν ζημιώσουσι πολλά. Διὸ δὴ καὶ παραινῶ ὑμῖν, ἐμῶς χωρεῖν τοῖς πολεμίοις, μὴ φρονήματι μόνον τῶν προγόνων, ἀλλὰ καὶ καταφρονήματι χρωμένους. Ἐκεῖνοί τε γὰρ ἐκ τοῦ ἀελ νικῆν τοὺς Μυσούς, ἐχυρωτέραν ἔχοντες τὴν τόλμαν, καταφρονητικῶς ἐπήεσαν αὐτοῖς, καὶ ἡμῖν ἐάν τῆς ἐκείνων ἀρετῆς καὶ προθυμίας φανώμεν ζηλωταί, τὸ αὐτὸ ἐξέσται. Ἐχομεν δὲ καὶ πολλὰ ἐνέχυρα ἀσφαλῆ τοῦ περιγενέσθαι ἐν αὐτῶν ἐν τῷ πολέμῳ· ἢ τε γὰρ ἡμετέρα στρατιὰ πλείων, καὶ τὰ πολέμια κραταιότερα· ὁμῶν τε τῆς συγκλήτου πολλοὶ τῶν ἐκείνων βασιλέων, οὐ φρονήσει μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀνδρίᾳ καὶ πείρᾳ τῇ πρὸς στρατηγίας ὑπερέχετε πολὺ· χρήμασι τε οὐκ ἐκ τῶν κοινῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἰδίων ἐρρόωμεθα μῆλλον ἐκείνων. Οἷς εἰ μὴ χρῆσαιμεθα ἰὺν, ὅποτε

ut de iis quorum causa convenissent, dicerent, se quaecumque dixerint audituros. Cum illi has partes ad magnum domesticum deferrent, quicum eadem vellent ac sentirent, exorsus est ille hunc in modum: Omnes homines, viri com-militones, adaque justum rentur, et de praesenti gloria sua propter irfractionem animi decedentem reprehendere, et laudem sibi minime congruam confident appetentem aversari. Quocirca non ego in medium prodeco, ut vobis gloriae non debite asserendae auctor sim; sed ut ejus, quam majores vestri magnis contentionibus laboribusque partam ad vos transmiserunt, per ignaviam ad res duras et periculosas non obscurandae consilium impertiam. Ne vero mirum accidat, si cum talis deliberatio imperatores deceat, ego eam vobis proponam. Sic enim statuo, et civitatem liberam, et regnum plus privatis commodaturum, si universum felix sit ac beatum, quam si civibus interea singulis felicitibus, ipsum totum simul affligatur. Nam infortunatus quispiam in patria fortunata servari facillime queat: fortunato autem in patria misera nihilominus cum aliis pereundum est. Quando igitur civitas, aut regnum suas ab se calamitates prohibere potest, et per se unusquisque proprias non potest, qui tandem ei non omni ratione ab omnibus succurrendum est? Jam quae Mæсорum rex insolenter in nos admiserit, nec vos utique latent. Nam cum praedones alii, quamvis nonnunquam etiam turmatium irruerint, simul ad fines pervenerunt, et ad eas animadversi sunt, in sedes suas refugere soleant; iste perinde quasi non in hostium, sed in suis terris haberet sub siguis exercitum, nullo metu fines nostros insedit diebus duodecim agris usque Beram, 114 et Trajanopolin depopulationem hostiliter intulit. Quod si quis putat, quia re provisa agrestes se cum pecoribus, castellis atque urbibus incluserint, minus detrimenti acceptum esse quam potuisset, et idcirco tolerabile videri, nae ille vehementer errat. Nisi nunc eos pro eo ac merentur puniverimus, iterum ac tertium irrumperunt: neque solum tenuiores cives suis facultatibus spoliabunt; sed nos quoque opulentos, qui multas ac nobiles tota regione possessiones habemus, damnis non qualibuscumque afficiet. Quamobrem hortor vos, ut non modo qua aitudine animi, verum etiam qua illorum despicientia majores vestri consueverunt, in hostes feramini. Nam illi quod Mæsos semper vincerent, tutius audentes, contemptim in eos invadebant: et nobis, si eorum virtutem alacritatemque æmulabimur, idem licebit. Multa porro ac non dubia victoriae pignora suppeditant. Primum enim copiae nostrae majores sunt. Deinde apparatus bellicus validior; multique de hoc consessu nostro regibus ipsorum et prudentia, et fortitudine, et rei militaris usu praestant. Adde, quod pecunia qua publica, qua privata plus illis possumus: ea si hoc tempore non ulimur, num quando cum emolumento nostro usuri simus, equidem dubito. Quo-

riam ergo rebus omnibus antesumus, doceamus illis, non in alienam provinciam irruere fructuosum, sed sua secure perfrui, jucundum esse : et in hoc bello imperatores nostros et sumptu, et servis, et laterum nostrorum oppositu adjuvemus, honoremque et decus Romani principatus, quo gaudemus, a contemptu Barbarorum omnes, nullum laborem detrectantes, conservemus. Quæ igitur de bello impigre capessendo a me dicta sunt, ea nec hostes ipsos (si justii rerum æstimatores esse volent), reprehensuros puto. Me vero eodem ardore alacriter adjuvandi incensum esse, facta ipsa documento erunt. Fortitudine enim, intelligentia, et bellandi scientia plerosque vesirum priores ferre, haud ægre concesserim : verum alacri ad opus voluntate, et conferendis insuper ad utilitatem civium, ad imperatorum dignitatem, ad nostram ipsorum celebritatem sumptibus, et servis domesticis, et hoc ipso corpore meo, nemini nec secundum numerari volo. Ergo quasi non de gloria solum, verum etiam de futura securitate consultemus, ita sententias dicamus, et ad bellum accingamur : neve a majoribus nostris **115** degeneremus, quorum opera periculisque electum est, ne ab istis contemni possemus : sed multo formidabilius arbitremur, partam claritudinem per desidiam posse amittere, quam in ea retinenda casus adversos experiri. Nactenus magnus domesticus, quem excipias protostrator : Nolim cogitatis, inquit, vos, qui præsertes estis, hæc tantummodo magnum domesticum consulere, et ad eo promptum afferre studium ; nobis quoque universis idem videri scitote ; nec unquam res nostras feliciter ituras, ni diligentiam et animos majoribus nostris, nostroque et ipsorum nomine dignos susceperimus. Illis junioris imperatoris comitatus ad unum assensit. At senioris optimates non duxerunt pro necessariis quæ dicebantur, tametsi ea palam ut inutilia eoarguere non auderent : sed multa deinceps acervantes, quibus etiam, et quietem potius eligendam astruerent, discordes surrexerunt ; non quod in tam perplexo negotio certum consilium, ut apparebat, reperire nequiverint, sed revera, quod communi posthabito sua ipsorum compendia sectarentur. Non procul inde ex occulto imperatores hos sermones auscultabant ; tacenteque juniore, senior suos valde effeminatos atque inconsultos judicabat : nepotis contra ut consilio bonos, publicorumque commo-  
 forum cupidos suscipiebat atque commendabat. In primis vero magnum domesticum prudenter admouit, et ad tempus accommodatè, studioseque consuluisse pronuntiabat : et se in illo avi materni expressam intucri imaginem, qui tam ecleriter arripisset, et tam idonee explicasset, et promptissime confecisset, quæ res postulasset : ut decreverit, si absque successore ex se nato de vita exiret, Romanis suadere, illum potissimum sibi imperatorem præferent. Hunc in modum senior illos damnabat, hos laudibus extollebat, et cum nepote

Α ἂν ἀπολαύσαιμεν τῆς ἐξ αὐτῶν ὠφελείας ἀπορῶ. Ὡς οὖν ἐν πάσῃν ὑπερέχοντες αὐτῶν διδάξωμεν αὐτοὺς οὐ τὸ ἐς τὴν ἡμετέραν εἰσβάλλειν θῆλυσιτελεῖς, ἀλλὰ τὴν ἴδιαν ἀσινὴ καρποῦσθαι ἀγαπητόν· καὶ προθύμως συναγωνισώμεθα κατὰ τόνδε τὸν πόλεμον τοῖς ἡμετέροις βασιλεῦσι καὶ χρήμασι καὶ οἰκίταις, καὶ τοῖς σώμασιν αὐτοῖς, τῇ τε τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας τιμῇ ἀπὸ τοῦ μὴ ὑπὸ τῶν βαρβάρων καταφρονεῖσθαι, ἢ ἀλλόμεθα πάντες, βοηθῶμεν καὶ μὴ φεθῶμεν τοὺς πόρους. Ἄ μὲν οὖν εἶπον, προθύμως ἔπιεσθαι τοῦ πολέμου παραινῶν ὑμῖν, οὐδὲ αὐτοῖς ἂν λογισαμένουσ ὡς οὐ καλῶς ἔχουσιν ἀνταπεινδοκῶ. Ὅτι δὲ πρὸς τὴν ἴσῃν παρεσκευάσμαι καὶ αὐτῆς καὶ σπουδῆς καὶ προθυμίας, ἐξ αὐτῶν ἔσται [ad oram me. ἐξέσται] τῶν ἔργων τὴν ἀπόδειξιν παραλαβεῖν. Ἀνδρῶν μὲν γὰρ καὶ συνέσεις καὶ ἐμπειρία τῇ πρὸς τοὺς πολέμους, πολλοῖς ἂν ὑμῶν συχωρηταιμι τὸ πλέον ἔχειν· τῇ προθυμίᾳ δὲ τῇ κατὰ τὰ ἔργα, καὶ τῷ ὑπὲρ τῆς τῶν δημοφύλων ὠφελείας καὶ τῆς βασιλείων τῶν ἡμετέρων τιμῆς καὶ ἡμῶν αὐτῶν εὐδοξίας, καὶ χρήματα καὶ οἰκίετες καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα ἐπιδοῦναι, οὐδενὸς εἶναι δεύτερος ἄξυῶ. Ὡς οὖν οὐχ ὅπῃ εὐδοξίας μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς εἰσπίετα ἀσφαλείας βουλευόμενοι, οὕτω καὶ ψυχισώμεθα καὶ ἀψώμεθα τοῦ πολέμου· καὶ μὴ χείρους φανώμεθα τῶν προγόνων, οἳ μετὰ πόρους καὶ κινδύνων τὸ μὴ ὑπὸ τῶν τοιοῦτων περιφρονεῖσθαι παρεῖσαν ἡμῖν· ἀλλὰ πολὺ φοβερώτερον νομιζώμεν τῆς οὖσας εὐδοξίας ἀπραγμοσύνην ἂν ἀφαιρεθῆναι, ἢ κτώμενοι ἀτυχῆσαι. Τοιαῦτα μὲν ὁ μέγας δομέστικος· εἶπεν ὁ πρωτοστράτηρ δὲ μετ' αὐτὸν, λίη νομίζετε, εἶπεν, ὡς παρόντες, τὸν μέγαν δομέστικον μόνον το αὐτὰ αὐτὰ βουλευέσθαι καὶ προθυμείσθαι· ἀλλὰ καὶ ἡμῖν ἔπαισι ταῦτα συνέσεσιν. Καὶ μὴ ἂν τὰ ἡμέτερα ὀρθωθῆναι εἰ μὴ καὶ σπουδῆς καὶ τόλμης ἄξιαν καὶ τῆς τῶν προγόνων καὶ ἡμῶν αὐτῶν ἀναλάβωμεν εὐδοξίας. Τὰ ἴσα δὲ καὶ οἱ τῷ νέῳ βασιλεῖ συνόντες συνεψηφίσαντο πάντες. Τοῖς δ' ἐν Βυζαντίῳ τῷ πρεσβυτέρῳ συνοῦσι βασιλεῖ, ἀναγκαῖα μὲν οὐκ ἔδοκει τὰ εἰρημμένα, οὐ μέντοι καὶ ὡς ἀλυσιτελῆ ἐτόλμησαν φανερώς ἀνταπεινῶν. Ἀλλὰ πολλὰ ἐφεξῆς συνεφραντες ἐξ ὧν κατασκευάζον ὀδῆως, ὡς δεῖ τὴν ἀπραγμοσύνην μάλλον αἰρεῖσθαι, ἀνεστῆσαν ἀσύμφωνοι τὰς γνώμας· τὸ μὲν δὲ κείν ἐξ ἀποριῶν τι ἢ εἰς ἀμηχανίαν καθιστάμενοι, τὸ δ' ἀληθές, οὐχ ἂν τῷ νέῳ λυσιτελεῖ, ἀλλ' ἂ αὐτοῖς ἰδίᾳ διαφέρει σκοποῦντες. Ἐπικροῶντο δὲ καὶ οἱ βασιλεῖς ἐνδοθεν τῶν λεγομένων, ὄντες οὐ μακρὰν. Βασίλευς μὲν οὖν ὁ νέος ἐφθέγγατο οὐδέν· ὁ δὲ γὰρ πρεσβύτερος, τῶν μὲν αὐτῷ συνόντων ἀνανδρίαν τε πολλὴν καταγέτωσε καὶ ἀβουλίαν· τοὺς δὲ τῷ ἐγγόφῳ συνόντας ἰθαύμαζε τῆς εὐβουλίας, καὶ τῆς ὑπὲρ τοῦ κοινῆ συμφέροντος σπουδῆς ἔπῃνε. Μάλιστα δὲ τὸν μέγαν δομέστικον συνετῶς ἄγαν καὶ καιρίως βεβουλευμένον, καὶ ἀκριβεῖς ἔλεγεν αὐτῷ τοῦ πρὸς μητρὸς πάππου χαρακτήρης ἐνορῶν, ὅς οὕτως ἦν τὰ τε δέοντα συνείνα· ὅς γ' ἐμὲ καὶ ἐρμηνεύσαι ταῦτα ἱκανός, καὶ καταπράξασθαι δραστηριώτατος, ὡς πορ' ἐμοὶ κριτῆ, εἶγε ἐτελεύτων ἐξ ὀσφύος οὐκ ἔχων διδόνον τῆς

μαιοις προστήσασθαι ἑαυτῶν. Οὕτω μὲν ὁ βασιλεὺς ἄνω μὲν κατέγραφε, τοὺς ἐξέτους δὲ ἔξλιπεν ἐπιπέπων. Αὐτὸς δ' ὅτι χρεὴ πράττειν ἄμα τῷ νέῳ βασιλεῖ περὶ τοῦ προκειμένου ἐβουλεύοντο πολέμου. Ἐξετάζοντες δὲ τὸν λόγον ὃν πρὸς βασιλέα τὸν νέον ὁ βασιλεὺς Μυσῶν μεμύνηκε Μιχαῆλ (ὡς εἶπω ὀλίγου χρόνου διὰ τὴν ἐσομένην αὐτοῖς φιλίαν συστρατευόμενοι πρὸς τοὺς ἐτέρωθεν πολεμίου), καὶ μηδὲν ἕτερον στοχάζεσθαι δυνάμενοι, ἢ ὅτι Μιχαῆλ τὴν βασιλέως ἀδελφὴν, ἢ τῷ προεβασίλευσσι Μυσῶν συνώκει, βούλεται γυναῖκα ἀγαθέσθαι, ἐπιφθίζοντο τὸν μὲν βασιλέα τὸν νέον ἐξελεθόντα Βυζαντίου, στρατιὰν συναθροίζεω ὡς ἐς τὴν Μυσίαν ἐσβαλοῦντά. Εἰ μὲν οὖν ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς πρὸς αὐτοῦ τῶν Μυσῶν πρεσβείαν πέμψας βασιλεὺς χωροῖ πρὸς σπονδὰς ἐπὶ τῷ τὴν βασιλέως γῆ-μαὶ ἀδελφῆν, τὴν στρατιὰν πάλιν κατὰ πόλεις διαλυθῆναι· εἰ δὲ μὴ ἐπιχρησεύοιτο, εἰς τὴν Μυσίαν ἐσβαλεῖν. Ἐπὶ τοῖτοις μὲν οὖν ὁ νέος βασιλεὺς ἐξῆλθε τοῦ Βυζαντίου, καὶ συνήροζε τὴν στρατιάν.

A de bello suscipiendo cogitationes suas communicabat. Cum autem verba perpenderent, quæ Michael Mæсорum rex imperatori juniore renuntiari jussert (propter futuram inter eos amicitiam sociatis armis alicubi cum hostibus belligeratos), quoniam aliud divinare nihil poterant, quam eundem Michaellem Andronici minoris germanam sororem Theodoram Sphenthisthabo regi defuncto antea nuptam statuisse uxorem ducere, convenit uti junior extra Byzantium copias colligeret, 116 in Mæsiam irrupturus. Si interea dum id molirentur, Mæsus per legatos ob sororem ejus ducendam ad fœdus se offerret, milites oppidatim dimitterentur; si id non faceret, in incepto pergeretur. Posthac junior imperator Byzantio exiens militem co-

B gebat.

### CAPUT XXXIX.

*Legatio Mæсорum-regis ad Andronicum juniorem de amicitia ob ductam ejus sororem instituenda. Milituntur vicissim legati, qui pacem confirmant. Mos imperatorum, quo Scytharum satrapas sibi devincunt. De aliquot eorum incursionibus in Thraciam, et felici cum iisdem conflictu. Alios persequitur imperator; et summe intercedente ab utraque ripa si colloquium.*

Μεταξὺ δὲ συναθροισμένοι, ἐκ Μυσῶν βασιλεὺς ἀρίκοντο πρὸς βασιλέα τὸν νέον πρέσβεις, ὁ Γρίδος καὶ ὁ Πάντζος, λέγοντες ὡς ὁ βασιλεὺς αὐτῶν βασιλεῦσι Ῥωμαίων ἐθελῶν εἶναι φίλος, τὴν βασιλέως Ἐρημὴν ἀδελφὴν, ἢ τῷ πρὸ αὐτοῦ βεβασίλευσσι Μυσῶν συνώκει, καὶ τὰ νενομισμένα ἐπιέσθησαν ἐπὶ τοῖς γάμοις. Προσέειπον οὖν τὰς μὲν διαφορὰς ἀπάτας καὶ προφάσεις τοῦ πολέμου ἐκποδῶν γενέσθαι· αὐτοὺς δὲ εἰρηνικὰς θεμένους σπονδὰς, τὸν ἐς αἰὲ χρόνον ἀναμίγνυσθαι Ῥωμαίους Μυσοῖς καὶ μηδὲν ἀλλήλους ἀδικεῖν, ἀλλ' ὡσπερ ἐπὶ μίαν ἡγεμονίαν πάντας τελεῖν. Ἀσμένως δὲ αὐτοὺς δεξάμενος ὁ βασιλεὺς, καὶ δῶροις ἀμειψάμενος βασιλικῶς, καὶ τὴν γεγενημένην ἐπιγάμιαν κατὰ γνώμην αὐτῷ γεγενησθαι εἰπὼν, εἶτα καὶ αὐτὸς πρὸς τὸν Μυσῶν βασιλέα καὶ κηδεστὴν, τὸν Παλαιολόγον Ἀνδρόνικον τὸν μέγαν στρατοπεδάρχην, καὶ Ἰωάννην τὸν Ἀπλησφάρην πρέσβεις ἄμα συνεξέπεμψεν αὐτοῖς βεβαιώσοντας τὴν εἰρήνην, καὶ διήγον ἐν σπονδοῖς οἱ Ῥωμαῖοι καὶ οἱ Μυσοὶ μέχρι πολλοῦ. Τὴν τε στρατιάν ἐκέλευσεν ἐπ' οἴκου ἑκαστον διαλυθῆναι, καὶ τῷ πάππυ καὶ βασιλεῖ διὰ γραμμῶν τὰ γεγενημένα ἐδήλου. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τοῦτον συνήροζε τὸν τρόπον. Τὸ δὲ ἐξ Ὑπερβορέων Ἐκυδικῶν, κλήθει τε ἀναριθμητον σχεδὸν ὃν, καὶ δυνα-

Dum exercitus conquiritur, adsunt oratores e Mæsia, Gridus et Pantzus, quorum oratio hæc continebat: Regem ipsorum expetentem imperatorum Romanorum amicitiam, sororem imperatoris in matrimonium accepisse, solemnique nuptiarum consummata esse. Decere igitur discordias omnes et belli prætextus tolli e medio; Romanosque Mæsis percusso pacis fœdere in perpetuum conjungi, et mutuum temperare ab omni injuria, et omnes velut sub uno principatu censerî. Exceptit eos libenter imperator, donavitque regaliter, et infinitatem istam sibi optabilem accidisse testificatus est. Deinde ad eundem regem jam sororis maritum cum iisdem oratoribus Andronicum Palæologum magnum stratopedarcham, et Joannem Aplespharem ad pacem sancendam misit: perstiteruntque Romani et Mæsi in fœderis communione diu. Militibus item domum redire jussis, de tota re ad avum perscripsit. Et hæc quidem isto modo evenerunt. Scythæ autem ad montes Hyperboreos incolentes, infinita propemodum gens, et omnium ubique gentium potentissima, prisca memoria annivarsarie fines Romanorum incursantes, plurimam cladem dabant, quidquid occurrisset in servitutum abripientes. Imperatores Romani ad certamina cum illis miscenda parum se posse animadvertentes, numeribus et humanitate quadam eorum satrapas demulcendo, vastitatem ab iis redimebant: quos præcipue emolliebat, et Romanis conciliabat, quod ex imperatoria familia uxores nanciscerentur: hoc enim etiam 117 decertatione dignum ducunt (26).

Jacobi Pontani notæ.

(26) Apud Europalitam ita scriptum est: Καὶ ἐπειδὴ ὁ μὲν Ἀλέξανδρος τῶν Μακεδόνων βασιλεὺς ἦν, ἢ δὲ Μακεδονία ὑπὸ τὴν τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων χεῖρα

εὐρίσκειται, τὰ μὲν ἔφα ἔθνη ἀδόξαι μεγάλην τὴν μὴ τῷ βασιλεῖ, ὡς διαδόχῳ πατρικοῦ ὀπτητίου τοῦ Ἀλεξάνδρου· τὰ δ' αὖ ἐσπέρια ὡς τοῦ μεγάλου Κων-

propterea quod imperatorem Romanum Alexandri Macedonum et Persarum regis successorem esse arbitrantur. Scientes id Romani imperatores eximia pulchritudine virgines, non generosas tantum, sed plebejas quoque in palatio alebant, et plenis jam annis nubiles Scytharum satapis collocabant: qui hujuscemodi commento et tali ratione deliniti, per diu quieverunt. Sed quo anno Michael imperator Palæologorum secundus e rebus humanis excessit, partem Mæsiæ et Odryeos usque Adriano-  
 polin incurserunt, haud magna cum pernicie, quod numero pauci erant. Anno sequenti, juniore imperatore causa belli adversus avum juxta Constanti-  
 nopolin considente, ingens eorum multitudo Thraciam populabunda pervasit. Sed ideo parum nocuit, quod præfecti rem subodorati, per agros sparsim habitantes in oppida coegerant. Septima demum in-  
 dictione [a. 1324] inchoata, duodenæ myriades [id est, centum viginti millia] se intulerunt, cum myriarchis et chiliarchis suis Tatch et Togli Torgan, duobus summis imperatoribus. Et hanc depopulationem, castris in media Thracia positis, diu, nempe ad quadraginta dies exercuerunt, multisque mortalibus servitute multatis, et immani præda capta, cam quammaxime attriverunt. Imperator nepos universonum exercitum congregare non potuit, quod ejus bona pars in diversis urbibus præsidarios agebat: congregato autem quantum licuit, circum-  
 eundo manipulos hostium investigabat, ut injurias pro viribus persequeretur. Quod cum diebus quinidensis continenter frustra fecisset, Adriano-  
 polin concessit; ubi, quoniam ea urbs comæatu abundabat, militem multum reliquit, paucisque et magno domestico assumptis, Didymotichum se convertit, inter quam urbem et Adriano-  
 polin, apud Promusulum castellum, in Scytharum globum, cum captis mancipiis et ingenti præda venientem incid-  
 erunt; quos pro natura loci videbant ipsi quidem, sed ab illis minime videbantur. Consulto prius magno domestico, visum in eos impetum dare, tam-  
 etsi amplius triplo plures apparebant: erant autem plures decies. Nam et alii juxta tendebant, qui prope Hebrum latitabant (27), et pugna cœpta eos

σατραπάς, τὸ μὴ ὑπ' αὐτῶν διαφθεῖσθαι ἐκαρπου-  
 το. Μάλιστα δὲ αὐτοὺς ἐξημέρου καὶ φίλως διετίθει  
 πρὸς Ῥωμαίους τὸ ἐκ τῶν βασιλικῶν οἰκῶν γυναι-  
 κάς ἀγεσθαι ἑαυτοῖς· περιμάχτηον γὰρ αὐτοῖς τὸ  
 τοιοῦτο, διὰ τὸ τὸν βασιλεῖα Ῥωμαίων Ἀλεξάνδρου  
 τοῦ Μακεδόνα καὶ Περσῶν βασιλείως οἰεσθαι δι-  
 δοχον εἶναι. Ὁ δὲ καὶ οἱ Ῥωμαίων βασιλεῖς· εἰθί-  
 τες, παρθένους τὴν ὄψιν διαπραπαίς, οὐκ εὖ γενο-  
 υνίας μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀσήμων γενῶν, ἐν τοῖς βασι-  
 λείοις ἐκτρέφοντες, ὡς θυγατέρας ἑαυτῶν ὅπου δέει  
 τοῖς Σκυθῶν σατραπείαις κατηγγύων. Καὶ διὰ τοιούτων  
 ἐπινοῶν καὶ τρόπων θεραπευόμενοι ἐπὶ πολλοῖς·  
 ἔτεσιν οὐκ ἐσέβαλον εἰς τὴν Ῥωμῆα. Τοῦ δὲ ἔτους  
 οὗ Μιχαὴλ ὁ Ῥωμαίων βασιλεὺς, τῶν Παλαιόθεν  
 ὁ δευτέρου, ἐτεθνήκει, τὴν Μυσίαν Σκυθικὴν καταδρ-  
 μόντες· στρατιὰ, μέρος τι αὐτῆς καὶ τὴν Ὀδρουσίων  
 ἀχρι Ἀδριανουπόλεως ἐπέλαθε, καὶ ἐξημίωσεν οὐ  
 πολὺ, ἅτε καὶ τῆς στρατιᾶς ἐδαριθμήτου ὕσης. Τοῦ  
 δὲ ἐπιόντος ἔτους, τοῦ νέου βασιλέως διὰ τὸν πρὸς  
 τὸν πάππον πόλεμον περὶ Βυζάντιον ἐστρατοπεδε-  
 μένου, Σκυθικὴ στρατιὰ οὐκ ὀλίγη ἐς τὴν Ῥωμῆα  
 ἐσβαλοῦσα, πᾶσαν μὲν ἐπέδραμε τὴν Θράκην, ἐξημίω-  
 σε δὲ οὐ πολλὰ διὰ τὸ τοὺς ἀρχοντας τῶν κατὰ Θράκην  
 πόλεων τὴν ἔφοδον προγνόντας, τοὺς κατὰ τὴν χώραν  
 ἐσκεδασμένους ἀνθρώπους συστellai εἰς τὰς πόλεις.  
 Ἐδδόμεν· δὲ ἰνδικτιῶνος Ἰσταμένης, ἐκ τῶν Σκυθῶν  
 δυοκαίδεκα μυριάδες ἐσέβαλον εἰς τὴν Ῥωμῆα.  
 Ἐστρατήγου δὲ αὐτῶν μυριάρχοι τε καὶ χιλιάρχοι  
 κατὰ τὸν ὀριθμόν· καὶ αὐτοκράτορες στρατηγὸι  
 δύο, Τατᾶ καὶ Τογλοῦ Τοργάν. Ἐχρόνισαν μὲν  
 οὖν οἱ Σκύθαι μάλιστα ἐν τῇ ἐσβολῇ ταύτῃ· τεσσα-  
 ρακοστῇ γὰρ ἡμέρᾳ μετ' αὐτὴν ἐν μέτρῃ καθήμενοι  
 τῇ Θράκῃ αὐτὴν ἐδῆσαν· καὶ πλῆθος τε ἀνδραπέδων  
 εἶλον καὶ λεῖαν ἑτέραν οὐκ ἀριθμητῆν, καὶ τὰ μέ-  
 γιστα ἐκάκωσαν τὴν βασιλείαν· γῆν. Βασιλεὺς δὲ ὁ  
 νέος τὴν μὲν ὑπὸ Ῥωμαίους ἄπασαν οὐκ ἴδουμένη  
 συναθροῖσαι στρατιάν (δισεσκεδασμένοι γὰρ κατὰ  
 πόλεις ἐφύλαττον ἕκαστος τὴν αὐτῶν)· ὅσους δὲ ἐντὶν  
 μάλιστα συναθροῖσας ἀνιχνεύων περιεῖπε, εἰ πο-  
 μέρει τινὶ τῆς Σκυθικῆς στρατιᾶς ἐντυχῶν, ὅσων ἂν  
 ἐξῆ ἀμύναιτο αὐτοῦ· Ἐπὶ πεντακαίδεκα μὲν οὖν  
 ἡμέραις τὸ αὐτὸ ἐποίησε συνεχῶς· μηδὲν δὲ ὦν ἡδού-  
 λητο ἀνύων, εἰς Ἀδριανουπόλιν ἐλθὼν, τὸ μὲν ποῦ

Jacobi Pontani notæ.

στρατῆρος διαδόχῳ, id est, *Quoniam Alexander Macedonum rex fuit, et Macedonia in potestate imperatoris Romanorum est, gentes Orientales magnum ei honorem tribuunt, tanquam successori videlicet ac hæredi patriæ Alexandri. Eundem populi Occidentis ut magni Constantini successorem venerantur. Ex his puto huic loco lucem factam. Pro formosis quidem uxoris certatum esse constat. Et Assyrii conspecto Judithæ adeo præstanti corpore, aiunt Holoferni, cui eam sistebant: Quis contemnat populum Hebræorum, qui tam decoras mulieres habent, ut non pro his merito pugnare contra eos debeamus? Judith, c. x. Quod ad filias, sive neptes imperatorum Constantinopolitanorum barbaris principibus desponsas attinet, potest id multis exemplis probari. Pauca apponam. Theophilus Alexio Masoli Armenio filiam nuptam dedit. Michael Paphlago Pancretatio Abasgiæ principi neptem.*

D Zonaras in *Annal.* Similiter neptem Alexius Comnenus Ibano Barbaro, Nicetas lib. iii, cap. 2. Idem in Balduino testatur Eudociam Alexii filiam Stephano Triballorum principi nupsisse. De Simonide Andronici senioris filia a Stephano Cræle Triballorum principe ducta jam audisti. Ipsemet Andronicus minor filiam Mariam dabit regi Mæsorum, ut lib. ii narrabitur. Hujus affinitatis conjugendæ causa metus fuit, quod nec Cantacuzenus dissimulat, quam ob causam et ipse Theodoram filiam Orchani Turcarum principi conjunxit.

(27) Apud Romanos præter milites alia multa hominum genera legebantur, qui vel militiam honestarent, vel militibus ministrarent, ut armorum machinarumque opifices et fabri, accensii, cornicines, tubicines, etc., sequebantur item agasones, muliones, calones, lixæ, et reliqui militum ministri.

κατέλιπεν ἐκεῖ τῆς στρατιᾶς διὰ τὸ τῶν ἐπιτηδεύων  
τὴν πόλιν εὐπορεῖν. Αὐτὸς δὲ τῆς στρατιᾶς ὀλίγους  
ἄμα τῷ μεγάλῳ δομestικῷ παραλαβὼν τὴν ἐς Διδυ-  
μότειχον ἦει. Μεταξὺ δὲ τῆς τε Ἀδριανοῦ καὶ αὐτοῦ,  
ἐν χωρίῳ τινὶ Προμουσοῦλου προσαγορευομένῳ,  
στρατιᾷ περιέτυχον Σκυθικῆ, ἀνδράποδά τε καὶ λοι-  
πὴν λείαν ἀγούση πολλήν. Οὕτω δὲ τοῦ τόπου παρα-  
σχόντας, τοῖς μὲν Ῥωμαίοις ἡ τῶν Σκυθῶν στρα-  
τιὰ ἦν καταφανής· οὐκέτι δὲ καὶ ἡ Ῥωμαίων αὐτοῖς.  
Βουλευσάμενῳ δὲ τῷ βασιλεῖ ἄμα τῷ μεγάλῳ δομε-  
stικῷ ἐδόκει ἐπιχειρεῖν αὐτοῖς, εἰ καὶ τριπλασίους ἦ  
καὶ πλείους τῶν σφετέρων ἐνομιζόντο στρατιωτῶν.  
Ἦσαν δὲ οὐ τρις, ἀλλὰ καὶ δεκάκις τόσοι· ἦσαν γὰρ  
ἑγγύς αὐτῶν καὶ ἔσπεροι ἐστρατοπεδευμένοι· οὓς  
ἀφανεῖς ὁ Ἔθρος ἐποίησε κειμένους παρ' αὐτῶν, οἱ  
προσεδοθήθουν γενομένης τῆς συμβολῆς. Οὕτω δὲ  
ὄξαν, καὶ τοῖς στρατιώταις τὴν γνώμην ἐκοινοῦντο.  
Ὡς δὲ καὶ αὐτοῖς ἐδόκει μαχητέα εἶναι, καὶ μᾶλλον  
ἦσαν προθυμότεροι τοῦ βασιλέως, τῶν ἱππῶν ἀπο-  
θέντες, καὶ θεὸν ἐπικαλεσάμενοι, τοὺς μὲν ἀδίκως  
ἐπιστρατεύσαντας κολάσασθαι τῆς ἀδικίας, αὐτοῖς  
δὲ τιμωρῆσαι δικαίως ἀμυνομένοις. Σταυρῶν τε  
καθοπίσαντες ἑαυτοὺς, ἐφιπποὶ γενόμενοι ἐπήσαν  
τοῖς βαρβάροις· ἀτρέπτω καὶ παραδῶλφ φρονήματι·  
καὶ οἱ Σκύθαι ἰδόντες, ἀντεπήσαν καὶ αὐτοί. Προσε-  
δοθήθουν δὲ καὶ οἱ ἑγγύς ἐστρατοπεδευμένοι. Καὶ  
γενομένης μάχης καρτερᾶς, Θεοῦ συμμαχοῦντος τοῖς  
Ῥωμαίοις, ἐτρέψαντό τε τοὺς βαρβάρους, καὶ ἐνίκη-  
σαν κατὰ κράτος· καὶ τοὺς μὲν ἀπέκτειναν αὐτῶν,  
τοὺς δὲ λοιποὺς ἀπέπειξαν εἰς τὸν Ἔθρον ἐμβαλόν-  
τες· διεσώθησαν δὲ οὐ πλείους ὀκτώ καὶ εἰκοσὶν  
αὐτῶν, οἵτινες ἰσχυρὰν διανήξασθαι τὸν ποταμόν.  
Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τοὺς τε νεκροὺς σκυλευσάντες τῶν  
πολεμίων, καὶ τὴν ἄλλην διαρπάσαντες· ἀποσκευῆν,  
καὶ τὴν λείαν καὶ τοὺς αἰχμαλώτους λαβόντες, ἦγον  
εἰς Διδυμότειχον ἄμα τῷ βασιλεῖ. Τῶν δὲ διασω-  
θέντων βαρβάρων εἰς τὸ μέγα στρατόπεδον ἐλθόντων,  
ὡς τοῖς στρατηγόις ἠγγέλθη τὸ συμβῆναι, στρατιάν  
ἐκ τῶν ἀρίστων οὐκ ὀλίγην ἐπιλεξάμενοι, ἀπέστει-  
λαν καθ' ὃν ἡ μάχη τόπον ἐγεγόνει, ὡς ἂν εἰ μὲν  
ἐντόχιον τοῖς νικήσασιν Ῥωμαίων, ἀναμαχέσωνται  
τὴν ἦταν· εἰ δ' οὐ, ἀλλὰ τοὺς τε σφετέρους θάψωσι  
νεκροὺς, καὶ εἰ τινες ἐν αὐτοῖς εὐρεθῶσιν ἐμπνέον-  
τες τραυματικά, ἀναλόμενοι ἀξιούσασιν ἐπιμελείας.  
Ἐλθόντες δὲ καὶ ταφῆς ἡξιώκότες τοὺς νεκροὺς  
(ζῶντα γὰρ οὐδένα εὕρον), πρὸς μὲν τὸ στρατόπε-  
δον ὑπέστρεψαν οὐκέτι, τὴν δὲ πρὸς τὰ οἰκία φέ-  
ρουσαν ἦνον ὄξυν. Ὡς δὲ ἠγγέλθη βασιλεῖ περὶ  
Μόδραν εἶναι Σκυθικὴν στρατιάν, Διδυμοτείχου  
ἐξελθὼν, ἦλθον ὡς εἶχε τάχους ἐπ' αὐτούς. Δια-  
βάντων δὲ αὐτῶν τὸν Ἔθρον κατὰ τὴν Τζερνομιάνου  
λεγομένην πόλιν, ἐπεὶ καὶ ὁ βασιλεὺς κατὰ τὴν αὐ-  
τὸν διεβίβασε πόρον ἦν ἦγε στρατιάν, ἡ κατὰ τὴν  
Ἀδριανούπολιν καταλειφθεῖσα παρὰ βασιλέως στρα-  
τιὰ ἄμα τοῖς σφετέροις ἀρχουσὶν ἐναυθα προσέμι-

A adjuvabant. Consilio **118** militibus patefacto, cum  
congrueret illorum voluntas et sententia, seque  
imperatore ipso pugnandi cupidores ostenderent,  
de equis descenderunt, Deum suppliciter orantes,  
ut tam iniquos prædatores punire, et injurias juste  
se defendentium ulcisci vellet. Tum signo crucis  
communiti, rursum equos ascenderunt, constanti-  
que ac fidenti animo in barbaros se incitarunt.  
Scythæ cum his qui una veniebant, viso Romano  
contra gradum inferebant. Pugna atrox conseri-  
tur; Romani, Deo auxiliante, vi et virtute victores  
evadunt, partimque hostium mactant, partim in su-  
gam vertunt, partim in flumen Hebrum compellunt  
ac submergunt: quorum octo et viginti tantum  
tranando vitam retinuerunt. Romani cadaveribus  
spoliatis, vasisque et sarcinis direptis, cum præda  
et captivis, ipsoque imperatore Didymotichum  
ingressi sunt. Barbari superstites ad exercitum  
reversi, infortunium suum ducibus narrarunt.  
Ii fortissimorum delectam manum in eundem locum,  
ubi prælium erat factum, miserunt: ut si Romanos  
reperirent, pugnam instaurarent, victoresque  
vincerent; sin minus, certe corpora suorum  
exanimata tumulis mandarent, et si quos inter  
eos adhuc spirantes offenderent, relevatos cura  
diligenti tractarent. Ibi sociis sepultura donatis  
(vivum enim nullum invenerunt) ad exercitum non  
redierunt, domum suam quisque abeuntes. Imperator,  
ut Scytharum copias juxta Morrham consistere  
didicit, Didymoticho quam potuit festinato in  
eos duxit. Qui cum Hebrum prope urbem Tzernomianum  
transjecissent, et imperator suos eodem loco  
transjiceret, relicti ab eo Adrianopoli una cum  
ducibus suis hic se cum illo conjunxerunt, repor-  
tatam de Barbaris victoriam gratulantes; verum-  
tamen dolentes, non se in tempore pugnae huic  
affuisse, cum commilitonibus fugientes persecuti  
sunt. Ubi ad Tuntzam fluvium pervenerunt (28),  
Scythas modo transiisse significatum est. Ibi ob  
simum loci idem quod ante contigit. Quippe cum ipsi  
totum agmen Scythicum intuerentur, ab illis tamen  
(exceptis paulo minus centum primanis, in quibus  
ipse imperator) non conspiciebantur. Visis Romanis  
etiam ipsi pedem represserunt, sed ad certamen  
non processerunt, tum quod fluvius vere jam  
procedente restagnaret, tum **119** quod hostibus  
nondum omnibus conspectis metuerent, ne, si numero  
superati essent, parum honeste prælio defungerentur.  
Romani similiter cladem timebant, si plures decem  
partibus et amplius aggredirentur. Cæterum imperator  
cum primis illis Romanis, et Taspugas unus e  
Scytharum ducibus cum totidem Barbaris ex altera  
ripa fluminis brevem quemdam dialogum habuerunt.  
Interrogante Scythæ, quinam mortales essent,  
imperator per quemdam Græcæ

Jacobi Pontani notæ.

(28) In Græco est, Ντζάν, corrupte utique, pro  
τουντζαν, et is fluvius Maritzam, sive Mariscam,  
olim Hebrum, illabitur. In Romanicæ sive Thra-

cicæ tabula tertii additamenti Theatri Orteliani  
describitur.

et Scythicæ linguæ gnarum respondit, homines esse, qui quærent, quemadmodum et ipsi, quod caperent. Eos autem non recte, neque viriliter facere, sed latrones imitari, qui adventu suo celato, hostilem in modum grassarentur, et agricolis belli insuetis servitutem imponerent. Oportuisse impressionem suam denunciare, et cum militibus pugnare, assuetis pedem conferre; quos si vincerent, tum mirum non esse si et hos imbelles præmium virtutis abducerent. Tum Taspugas, nihil hoc ad ipsos, qui sub aliena essent potestate, ut proinde jussi vel incursarent, vel abirent, vel manerent etiam. Percunctabatur deinde, ipsine nuperrime Scythicam manum congressi devicissent ac delevisset. Ad hæc imperator, neque ipso esse, neque hac de re quidquam audivisse (29). Fieri tamen potuisse ut in alios incidentes, pugna victi perierint: quod idem nunc ipsi paterentur, nisi fluvius in medio vetaret. Assensit Barbarus, ut verisimili, crudeles nihilo minus fuisse, qui neminis miserati, alios undis præfocarint, alios jaculis nullo discrimine confixerint. Hæc locutus abscessit, nescius Romanum imperatorem verba secum fecisse. Pars autem magna Scytharum multis insuper diebus Thraciæ immorata, tandem suis sedibus se reddidit. Fama communis percrebuit, seniores imperatorem prius quoque illos contra juniorem in provinciam induxisse, et nunc occulta legatione idem asum, quo Thraciam, utpote illius studiosam, vastitati subjiceret. Sed ea fama nihil probabile continebat, et quamvis a multis jactata, purum putum mendacium erat: nec antea enim, nec postea in causa fuit, ut Scythæ irrumperent.

ἄθλον τῆς ἀρετῆς. Τασπουγάς δὲ οὐδὲν ἐφρασκε τούτων εἶναι πρὸς αὐτούς· ὑπ' ἐξουσίαν γὰρ ὄντες, προστατόμενοι ἐπέρχεσθαι καὶ ἀπιέναι ἢ μένειν· ἠρώτα δὲ εἰ αὐτοὶ εἰεν οἱ χθῆς καὶ πρώην τῆς Σκυθικῆς στρατιᾶς μάχῃ κρατήσαντες καὶ ἀνελόντες. Ὁ βασιλεὺς δὲ μήτ' αὐτοὶ εἶναι, μήτ' ἀκηκοέναι ἐφρασκε περὶ τούτων· ἐνδέχεσθαι γὰρ μὴν ὡς περ νῦν αὐτοῖς ἂν, εἰ μὴ κώλυμα ἦν ὁ ποταμὸς, συνέδη, ἐτέροις περὶ τυχόντας τοὺς κρατηθέντας μάχῃ διαφωρῆναι. Οὕτως εἰρηκεν ὁ βάρβαρος εἰκός· ἀδικίαν μέντοι τοὺς στρατιώτας ἐκείνους, οὐδενὸς φεισαμένου, εἰργάζεσθαι, ἀλλὰ τοὺς μὲν, ἀποπνίξαντας ἐν τῷ ρείθρῳ, τοὺς δὲ, κατακοντίσαντας ἀφειδῶς. Τοιαῦτα διαλεχθεὶς ἀπῆλθεν, ὅτι Ῥωμαίων εἶη βασιλεὺς ὁ διαλεγόμενος αὐτοῖς ἡγοηκῶς. Τὸ δὲ πολὺ τῆς στρατιᾶς ἔτι τῇ Ῥωμαίων ἱκανῶς ἐνδιατρέψαντες ἡμέρας, ἐπανάστειλαν καὶ αὐτοὶ. Φήμη μέντοι τις ἤρето διὰ πάντων ὁμαλῶς, ὡς πρότερόν τε βασιλεὺς ὁ πρεσβύτερος ἔχθει τῷ πρὸς τὸν ἔγγονον Σκύθα; ἐπάξαι Ῥωμαίους· καὶ νῦν αὐδὲν ἤττον, κρύφα διαπρεσβευσάμενος πρὸς αὐτούς, βουλόμενος ἀναστῆσαι Θράκην, ὅτι προσέκειτο τῷ νέῳ βασιλεῖ· εἰς δὲ ὕγεις οὐδὲν· ἀλλὰ καίτοι ὑπὸ πολλῶν φημισθεῖσα, τὸ ψεῦδος ἀκρατον εἶχεν· οὕτε γὰρ πρότερον οὐδ' ὕστερον τῆς Σκυθικῆς αἵτιος ἐφόδου ἐγγόνοι.

## 120 CAPUT XL.

*Obitus Irenes imperatricis, conjugis Andronici minoris. Consultatio avi cum nepote de altera ducenda. Legatio ad Sabaudia comitem pro Anna sorore ejus, quam frater, præterito rege Franciæ, imperatori despondet, et desponsam honorificentissime tractat.*

Imperator nepos Didymotichi et Adrianopoli agebat, cum sub messem ejus conjugem morbus nvasit; quam quod et ipse Byzantium cogitaret,

Ὁ Βασιλεὺς δὲ ὁ νέος κατὰ τὸ Διδυμότειχον καὶ τὴν Ἀδριανοῦ διέτριβε πόλιν· περὶ δὲ τὴν τοῦ σίτου μάλιστα συγκομιδὴν ἢ αὐτοῦ γαματὴ νόσῳ κατεσχέθη.

Jacobi Pontani notæ.

(29) Quid? mentiturne imperator? Sed quia Adrianopoli milites novi accesserant, ex parte verum est; illi enim pugnae haud affuerunt. Tamen audierunt. Quo igitur artificio imperatorem a mendacii culpa excusabimus? An Barbaris non

est servanda fides, nec dicenda veritas? *Dolus an virtus, quis in hoste requirat?* Vide quid in eundem locum in symbolis Virgilianis attulerimus, in *Æneid.*

διανοούμενος δὲ καὶ αὐτὸς εἰς Βυζάντιον ἀπελθεῖν, ἀπιπεμφέν αὐτὴν, ἅμα καὶ διὰ τὴν νόσον· γενομένη δὲ ἐν Ῥαιδέστῳ, ἐπεὶ μὴ ἐδύνατο ἀντέχειν, ἐτεθῆκει ἐκκαιδεκάτῃ κατὰ Αὐγουστὸν μῆνα ἐξόδου· ἰδιαιτῶνος, οὐδένα ἔχουσα ἐκ βασιλέως παῖδα. Τὴν μὲν οὖν νεκρὸν αὐτῆς κομίσαντες εἰς Βυζάντιον, ἐν τῇ τοῦ Λιθὸς Ἑθαΐαν μονῇ μεγαλοπρεπῶς καὶ βασιλικῶς. Βασιλεὺς δὲ ὁ παύτης ἀνὴρ τὴν ἐς Βυζάντιον βαδίζων, ἐνόησε καὶ αὐτὸς κατὰ τὰς αὐτὰς ἡμέρας γενόμενος ἐν Βιζύῃ, καὶ προσέμεινεν ἡμέρας τινὰς ἐκεῖ διὰ τὴν νόσον. Ἐπεὶ δὲ ἐβράβειον, ἐλγετο τῆς ὁδοῦ· καὶ γεροντῶς κατὰ τὴν Ἡράκλειαν τῆς Θράκης, συμπᾶν οὖτω, τὴν τῆς βασιλείδος ἐπέθετο τελευταίην, καὶ ἐπέθυθεν ἐκεῖ ἐπὶ πεντεκαίδεκα ἡμέραις. Ἐπειτα ἦκεν εἰς τὴν Κωνσταντινου, καὶ συνδήγειν αὐτὸς τῷ πρεσβυτέρῳ βασιλεῖ ἄχρι Νοεμβρίου τῆς ὀγδῆς ἰδιαιτῶνος. Τῷ δὲ πρεσβυτέρῳ βασιλεῖ ἐδόκει δεῖν εἶναι γυναῖκα μνηστεύσασθαι τῷ ἐγγόνῳ· τοῦτο μὲν, ὅτι καὶ κατ' αὐτὴν τῆς ἡλικίας ἀκαμψίτατον ἦν (ἐπὶ γὰρ ἐπὶ τοῖς ἐξέκοι μέχρι τότε γέγονεν ἔτη), ἄλλως ὁ δὲ οὐδὲ παιδὶς ἦν πατήρ, ὁ τοῖς βασιλεύσει τῶν ἀναγκαιοτάτων ἐπὶ τῷ διαδοχῶν τῆς ἀρχῆς· ἔχειν δοκεῖ. Ἐκονοῦτο δὲ καὶ τῷ νέῳ βασιλεῖ τὴν γνώμην, καὶ ἐπαίρει πείθειν, ἅμα μὲν τὴν ἐπὶ τῇ τετελευτηκυῖα λύπην ὑπαιρῶν, ἅμα δὲ καὶ τὰς αἰτίας ὡς ἀναγκαίας τοῦ δευτέρου γάμου προσιθείς. Βασιλεὺς δὲ ὁ νέος ἐπὶ πῶν ἐπίστραψε τὴν κρίσιν τῷ πάππῳ, ὡς ἐφ' οἷς ἀν' αὐτῷ δόξῃ λυσιτελεῖν αὐτοῦ πεισθησομένου πᾶντως. Σκοποῦμενοι δὲ αὐτοῖς ὅθεν ἂν ἀγάγοιτο τὴν βασιλῆα, ἐπέθοντο ὡς τοῦ τῆς Σαβωτίας ἀρχοντος, ὃν κόντον ἢ Λατίνων γλῶττα καλεῖ, ἐπὶ υἱῷ τελευτήσαντος καὶ θυγατρὶ, ὃ μὲν υἱὸς αὐτῷ τὴν ἀρχὴν διεδέξατο τοῦ πατρὸς, ἢ θυγάτηρ δὲ ἀμνήστευτος ἐπὶ θαλαμῶνται παρὰ τῷ ἀδελφῷ. Αὐτίκα γούν ἐπιλεξάμενοι πρέσβεις, τὸν τε παρακοιμώμενον Ἀνδρόνικον τὸν Τορνίχην, καὶ τὸν ἐπὶ τοῦ στρατοῦ Τζουλιάν [Ντζουλιάν] τε Τζεπλέτ, Κύπριον μὲν ὄντα τὸ γένος,

etiam ob invaletudinem præmisit. Cum Rhædestum venisset, defecta viribus, xvi Kalendas Septembris, indictione septima [a. 1324], nulla relicta sobole (30), in fata concessit. Corpus Byzantium deportatum in Libis monasterio magnifice et regia pompa funeratum est. Maritus in itinere per eosdem dies Bizizæ minus belle habuit, ut ea propter aliquandiu ibi subsisteret. Reflectus in viam se rursus dedit, et Heracleæ præter opinionem de obitu uxoris certior factus, ad dies quindecim illic luctui vacavit. Post, Constantinopoli cum avo ad Novembrem usque indictionis octavæ [a. 1325] mansit; qui secundam uxorem ei committendam censuit, et quia ipsum ætatis ver agitabat (septimum supra vicesimum natus annum), et præsertim quia liberos adhuc nullos susceperat, id quod imperatoribus propter successionem continuandam etiam atque etiam necessarium videri solet. Aperiebat igitur illi quod mente volutabat, et cum rationibus probabilibus mærorem ob defunctam uxorem ei detrahere, tum necessariis alterum matrimonium persuadere conahatur. Nepos totam rem ejus iudicio permittebat, obtemperaturus per omnia, quæ ille profutura statuisset. Circumspicientes unde imperatricem sortirentur, comperiunt principem Sabaudizæ (quem Latinorum lingua *conton* (31) [hoc est comitem] vocat) filio filiaque superstilibus e vita migrasse (32), et filium quidem parenti in principatu successisse, filiam autem a viro integram domi adhuc apud fratrem diversari. Mox lecti legati, Andronicus Tornices magnus cubicularius, et dux militaris Joannes de Tzeplet (33) Cypriota, qui regio sanguine oriundus, tum imperatoribus in obsequio erat, in Sabaudiam mittuntur (34), qui puellam, nisi alteri pacta sit, et si frater approbet, juniori imperatori nupturam adducant. 121 Nulli etiamnum promissam inveniunt. Ac tametsi paulo ante alii e Francia legati

## Jacobi Pontani notæ.

(30) Peperit tamen, sed ὡκατημνησίου, qui statim obiit, supra cap. 24.

(31) Latinam linguam hic intellige Italianam, sicut Italos et alios populos præter Græcos, Latinos. Nam Latinos vocabant populos omnes ad imperium et Ecclesiam Romæ veteris pertinentes, quod et antea monui, cum sibi appellationem Romanorum tanquam propriam peculiaremque vindicarent. Conto ex comes, vox Italorum est. Principes autem Sabaudizæ tum comites dicti sunt. Vide Lamberti Vanderburghii Sabandorum ducum principumque gentilitiam historiam. — *Conton*. Ita et in Græco legitur, et in cod. Florentino animadverti; quippe sic Græci plerumque nomina μετασχηματίζουσιν, et pro suo jure faciunt; sed mirum unde Meursus, Gretserus et Pontanus acceperint comitem dici *conto* apud Italos.

(32) Hic fuit Amadeus IV, qui ex secunda uxore, Maria Brabantia, Joannis Brabantizæ ducis eius nominis primi filia, sustulit feminas quinque, Mariam, Catharinam, Joannam, seu Janam (quam Andronicus junior duxit, et Annam appellavit, teste Gregora), Beatricem, Blancam. Ex priore autem, Sibylla Bressana, præter quatuor filias, Eleonoram, Margaretam, Agnem, Bonam, filios tres,

Eduardum, Amadeum, Joannem. Mirum vero e tot liberis omnes tum præter marem unum, et unam feminam fuisse mortuos. Certe infra in nuptiis Joanitzæ nullius filii mentio.

(33) Nizuian ex Italico *Giouan*, corruptum ex corrupto mutavi in *Joannes*, hoc enim verum ejus nomen fuit. Invenio et alia similiter ex Italicis jam e Latino depravatis, a recentioribus Græcis magis depravata, quæ qualia primum fuerint, conjicere non semper potui. Tzeplet loci nomen est, fortassis in Cypro. Exempla propriorum, ut apparuit, corruptorum sunt, Mpenetus, pro quo scribo Benedictus. Nam recentes Græci *b* mutant in *p* et præponunt *m*; ex *Benedetto* igitur Italico faciunt *Mpenetus*. Quid sint ἄλογος, ἄμαχος, ἄπρατῆλος, ἄποζεις, ἄποῦι, nescio. Sic amant et in aliis consonantes *n*, *t*, *z*, proponere. *Nizuan*, *Ntuardus* (puto rectum esse *Eduardus*) *Tzeprætis*, etc. — *Tzeplet*. Legitur etiam apud scriptores Italos *Ziblet*.

(34) Hoc tempore, inquit Gregoras; cum *Alamanna Irene*, junioris imperatoris uxor, absque liberis decessisset, alteram e *Longobardia* accersit. Quam falsum! Lombardia et Sabaudia differunt.



venerant, qui eam regi suo in connubium posce-  
rent, nibilo minus Sabaudia comes sororem im-  
peratori despondere maluit. Quare lunianissime  
et honorificentissime receptis legatis, eam se mis-  
surum pollicetur : simulque cum nomine, impera-  
trix Romanorum, quo illam indigitat. totam vitæ  
rationem ad illustriorem ei magnificentiam insti-  
tuit ; nec de cætero, ut antea se erga ipsam gerit.  
Etenim ante id tempus, quod ætate antecederet,  
essetque princeps ipse, credebatur etiam sorori suæ  
his de causis imperare debere ; verum ubi eam  
imperatori despondit, tum dominam suam et  
agnoscere et appellare cœpit ; legatisque gloria-  
bundus dixit, et ætatis et principatus prærogativa  
spectata, decere quidem ipsum primas vindicare ;  
quia tamen soror Dei nutu et decus splendidus, et  
imperium majus adepta sit, ex officio esse, in di-  
vina voluntate conquiscescere, Romanorumque im-  
peratricem dominam suam ducere. Sane non Bar-  
bari tantum, sed Itali quoque, et alii, quibus impe-  
ria sunt, Romanorum imperium et suis, et alio-  
rum imperiis majus longeque clarius existimant.

Ἐπιπέμει δὲ καὶ τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν ἑλληνικὴν προσήκει τῶν πρωταίων ἀντιποιεῖσθαι· ἐπεὶ δὲ βου-  
λομένου Θεοῦ, καὶ μείζονος δόξης καὶ ἀρχῆς ἐπελάβετο ἡ ἀδελφὴ, δεόν εἶναι καὶ αὐτὸν στέργειν τὰ ἐπι-  
φισμένα παρὰ Θεοῦ, καὶ κυρίαν αὐτοῦ τὴν βασιλίδαν Ῥωμαίων ἡγεῖσθαι· καὶ γὰρ οὐ βέβηκαροι  
μόνον, ἀλλὰ καὶ Ἴταλοι, καὶ ὅσοι ἄλλοι ἄρχουσι τινῶν, τὴν Ῥωμαίων βασιλείαν καὶ ἐκλυτῶν καὶ τῶν  
ἄλλων ἕκατος καὶ μείζονα καὶ περιφανεστέρων ὄντα.

## CAPUT XLI.

*Hoc capite coronatio junioris Andronici describitur, et tota illa cæremonia, Constantinopoli in coronandis  
imperatoribus servari solita, diligentissime explicatur; estque res ad cognoscendum perjurcunda, nec  
infrugifera.*

Per idem tempus, eadem indictione octava, C  
quarto Nonas Februarias, nepos imperator ab avo  
in æde Sophiæ (35), Esaia patriarchatum obtinente,  
coronatus est, quæ quidem imperatoria initiatio  
tali modo peragitur (36). Instante die præfnita,  
qua constitutum est sacro unguento imperatorem  
inungere, omnes qui aliqua dignitate funguntur,  
et proceres, et milites, quin etiam ad sacra Ec-  
clesiæ hujus Novæ Romæ gubernacula sedentem,  
populum insuper universum oriente luce ad pala-  
tium convenire oportet. Sub horam porro diei  
maxime secundam, imperatore inungendo super  
scutum elevato (37), imperator parens renuntiat

Κατὰ δὲ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς, δευτέρῳ Ἰσταμένου  
Φεβρουάριου τῆς αὐτῆς ὀγδόης ἰνδικτιῶνος, ὁ νέος βυ-  
σαλέως παρὰ τοῦ πάππου καὶ βασιλέως ἐν τῷ τῆς  
τοῦ Θεοῦ Σοφίας ἐστέφθη ναῶ, Ἡαίου πατριάρχου-  
τος. Ἡ τοιαύτη δὲ βασιλικὴ τελετὴ τοῦτον γίνεται  
τὸν τρόπον. Τῆς προθεσμίας ἐνοστάσης καθ' ἣν ἡδη  
τάταται τῷ θεῷ μύρω χρίειν τὸν βασιλέα, τοὺς ἐν  
ἀξιώμασι πάντας, καὶ τοὺς ἐν τέλει καὶ τὴν στρα-  
τιάν, οὐ μὴν ἄλλα καὶ τὸν τῶν ἱερῶν τῆς Ἐκκλησίας  
τῆς Νέας ταυτησὶ Ῥώμης οἰκῶν ἐπισημμένον, ἐτι  
δὲ καὶ πανδημει τὴν πόλιν τοῖς βασιλεῦσι βῆμα ἔρ-  
πάντας περιεῖλαι δεῖ. Περὶ δὲ δευτέραν ὥραν μάλι-  
στα τῆς αὐτῆς ἡμέρας τοῦ μέλλοντος χρισθῆσεσθαι

## Jacobi Pontani notæ.

(35) *Aecidit autem ut utroque imperatore ea de  
causa (ob coronationem) in magnam divini Verbi  
Sapientia templum abeunti, senior lapsa equo in cæno  
ex aqua pluvia collecto conideret in via : qui casus  
ei ominosus esse videbatur.* Gregoras.

(36) *Scrispsit etiam Curopalata de coronatione  
imperatoris, sumpsitque ad verbum pleraque ex  
Cantacuzeno. Vixit enim illo posterior, nempe sub  
Manuele Andronici junioris nepote. Ex quo non-  
nulla ad hæc nostra illustranda et declaranda  
petemus.*

(37) *Quomodo exercitus Romanus quempiam  
imperatorem salutans, ei supra scutum sublato  
fauste acclamaret, aliquot e locis historicorum  
est discere. Carolus Sigonius, lib. vi De imperio  
Occident., ubi de Juliano agit : Inde clamantibus*

D *universis (proceribus militum) ut Augustus esset,  
assentire coactus est : impositusque scuto pede-  
stri, et in altum sublatus, populo silente. Augustus  
renuntiat, etc. Zonaras in Annal. in Justiniano,  
ubi agit de seditione populari, orta Constantinopoli :  
Deinde in foro discursantes, de alio impera-  
tore creando deliberant. Et quidam imperatoris  
Anastasio cognatum Hypatium nacti, partim invi-  
tum, partim etiam persuasum, in M. Constantini  
forum adducunt, atque clypeo in sublime elatum,  
imperatorem consulunt, et occupato curriculi  
equestris theatro, faustis omnibus prosequuntur.  
Satis hinc patet, morem fuisse hac cæremonia  
creandi imperatores, in quo populus hic exercitum  
est invitatus.*

βασιλέως ἐπὶ ἀσπίδος καθισθέντος, ὁ βασιλεὺς καὶ ἄλλοι πατὴρ τοῦ ἀναγορευομένου, εἰ γὰρ περίσσι, καὶ ὁ πατριάρχης, τῶν ἐμπροσθίων μερῶν ἐπιλαμβανόμενοι τῆς ἀσπίδος, τῶν δ' ἐπιλοιπῶν οἱ ἐν ἐξίωμασιν ὑπερέχοντες δεσπόται τε καὶ σεβαστοκράτορες, εἰς τὴν εἰσὶν, ἢ οἱ ἐπιφανέστατοι μάλιστα τῶν συγχλιτικῶν, καὶ μεταωρῶσαντες ὡς ἐνὶ μάλιστα αὐτὴν ἀμα τῇ ἀσπίδι, τοῖς πληθεσὶν ἐπιδοκίμῶσι τὸν βασιλέα πάντοθεν περιεσταμένοις. Ἐπευφημησάντων δὲ αὐτῶν, καταθέοντες, ἄγουσιν εἰς τὸν ναὸν. Ἐνθα εἶ τὴν τελευταίην γενέσθαι. Οἰκίσκου δ' ἐν αὐτῷ ξυλλίου τῆς τοιζύτης. Ἐνεκα χρεῖα; προκατασκευασμένου, τὸν νέον εἰσάγουσι βασιλέα, καὶ τὴν πορφύραν καὶ τὸ διὰ δῆμα ἐνδιδύσκουσι, πρότερον τῶν ἀρχιερέων εὐλογούντων αὐτά. Ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς οὐ νενομισμένον περιτίθεται τι, ἀλλ' ἢ στέφανος, ἢ ὅτι ἄν ἄλλο ἕκη. Τούτων δὲ γινόμενων, ἡ θεία τελείται μυσταγωγία. Ἐχόμενα δὲ τοῦ εἰρημέου οἰκίσκου, καὶ ἀναβάθρα ἐκ ξύλων προκατασκευάζεται καὶ αὐτῇ, καὶ περιλειοῦσιν αὐτὴν πάντοθεν πέπλοις σηρικαῖς ἐρυθροῖς· ὑπεράνω δὲ αὐτῆς, κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν βασιλέων τίθενται θρόνοι χρυσοὶ οὐ κατὰ τοὺς εἰσθότας, ἀλλ' ἐπιημένοι μάλιστα τῷ ὄψει, τέτταρας ἢ καὶ πέντε ἔχοντες ἀναθασμούς, ἐφ' οὓς ἐξόντες τοῦ οἰκίσκου, ἀναβαίνοντες καθίζουσι οἱ βασιλεῖς, ἢν γὰρ μὴ εἴς, ἀλλὰ πλείους ὄσι. Συναναβαίνουσα δὲ αὐτοῖς καὶ αἱ βασίλισσες, καθίζουσι ἐπὶ θρόνων, αἱ μὲν προσεταμέναι, τὰ στέμματα περιεμένα, ἢ μέλλουσα δὲ στεφανηφοροῦσα. Πρὸ δὲ τῆς τοῦ τρισχιλίου θείας ὕμνολογίας, ἀνεῖσιν ἐπὶ τὸν ἄρθωνα ὁ πατριάρχης τῶν ἀδούτων ἐξίον. Συνανέρ-

A imperatoris, si superest, et patriarcha anteriora scuti apprehedentes, latera autem et posteriora, qui dignitate antistant despotæ et sebastocratores, **122** si sunt, alioqui principum nobilissimi, ipsumque cum scuto in altum quantum possunt tollentes, undique circumfuso populo ostentant. Post faustam ac lætam acclamationem (38) eum deponunt, atque in templum, in quo solemniori ritu coronandus est, deducunt, ubi parvula domus, ad hunc usum e ligno præparata, in quam introducitur novus imperator: ibi eum purpura et diademate (39) prius per episcopos consecratis induunt. Capiti mos non est quidquam nisi coronam imponi, aut aliud quod videtur. Dum hæc fiunt, sacrosancta mystagogia [seu missa] habetur (40). Proxime domunculam jam dictam anabathra [id est ascensus, seu tabulatum, seu pulpitum] æque e ligno paratur, quod undique velis, seu tapetibus seriis rubris (41) circumdatur et consternitur. Super illo throni collocantur aurei pro imperatorum numero, non quales alii eorum throni sunt, sed excelsi admodum, cum quatuor aut quinque gradibus, quos domicillio egressi imperatores, si plures fuerint, conscendunt, et in iis considunt. Ascendunt tabulatum simul imperatrices, et suos item thronos occupant; quæ prius coronatæ fuerant, insigne suum in capite gestantes (42), coronanda autem aliam quampiam coronam [sive scutum] ferens. Jam vero antequam divinus trisagii hymnus (43) decantetur, ex adytis egrediens patriarcha (44), ambonem [sive sacrum suggestum]

#### Jacobi Pontani notæ.

(38) Ponam exemplum acclamationum militarium in creando imperatore. Capitolinus postquam narravit, quemadmodum Maerinus imperator senex filium Diadumenum militibus commendasset, et sibi successorem nominasset, acclamatum, inquit: *Macrine, imperator, dii te servant. Antonine Diadumane, dii te servant. Jupiter optimus maximus Antonino vitam. Antoninum habemus, omnia habemus. Antoninum nobis dii dederunt. Antoninus dignus imperio. Monet autem Brissonius lib. Formularum, hanc acclamationem, dii te servant, militibus cum populo et senatu communem fuisse, lib. xii Cod. leg. 1 De veteran. Imperator Constantinus cum introisset principia, et salutatus esset a præfectis, et tribunis, et viris eminentissimis, acclamatum est: *Auguste Constantine, Deus te nobis servet; vestra salus, nostra salus; vere dicimus jurati dicimus.**

(39) Curopalata, ἐνδύουσι τὴν σάκκον, induitur sago.

(40) Græci sacrificium Missæ vocant μυσταγωγίαν, λειτουργίαν, τελευταίαν, προσφορὰν, θυσίαν, et eum adjuncto, ἀναμικτον θυσίαν, ἱερὸν, καὶ φρικτὸδες μυστήριον, ἀγάπην, σύναξιν, εὐχαριστίαν. Unde autem Missæ vocabulum fluxerit, plurimi adhuc ignorant. Post lectum Evangelium, Levita catechumenos exire e templo jubebat clara voce. Testis Isidorus, *Etymolog.* lib. vi, cap. 16: *Missæ, inquit, tempore sacrificii est, quando catechumeni foras mittuntur, clamante Levita, Si quis catechumenus remansit, exeat foras: et inde Missæ, quia sacramentis altaris interesse non possunt, qui nondum regenerati noscuntur.* Dionysius quoque libro *De eccles. hierarch.* post Psalmorum

cantus et sacræ Scripturæ lectionem ait, ἐξ ὧ γίνεσθαι τῆς ἱερᾶς περιούχης τοῦς κτηγούμενους. Ergo a missione catechumenorum Missa dici cœpta est.

(41) Curopalata, καὶ ἐνδύουσι ταύτην πάντοθεν διὰ βλατίων ἐρυθρῶν, quam undequaque induunt bracteæ rubris. Quid sibi nomine bractearum velit, haud assequor.

(42) Imperatoris mater fert τὸ ἐκυτὸς στέμμα, suam coronam imperatoriam, nova autem regina nondum coronata scutum gestat, φοροῦσα στέφανον, ut habet Curopalata. Cogit quippe sententia ipsa, hic inter στέμμα et στέφανον discrimen facere. Nam quæ corona insigniendi erat, eam antequam coronaretur, ferre utique non poterat.

(43) Quem nos in Missa nostra sanctus appellamus: quod cum tertio reciletur, caniturve (quem admodum ab angelis in cælo factum propheta Isaias audivit) in honorem trium sanctissimarum Divinitatis personarum, merito ὕμνος τρισχιλίου, *hymnus ter sancti* dicitur. In Liturgiis divorum Basilii et Chrysostomi τὸ χειρουβικὸν et ὕμνος χειρουβικὸς vocatur. Est et aliud τρισχιλίον sive alius hymnus τρισχιλίος, nempe hic ἅγιος ὁ Θεός, ἅγιος ἰσχυρός, ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς, de quo Nicephorus, lib. xiv, cap. 40, ac de hoc forsitan verba auctoris accipienda sunt.

(44) Curopalata, ἐξερχόμενος ὁ πατριάρχης τοῦ βήματος. Interpres, *Exiens patriarchæ e solio suo.* Refutat hunc Cantacuzenus, qui adyta appellat. Ecclesia Græcorum in quinque partes dividitur. Prima pars dicitur ἅγιον βήμα, *sanctum tabernaculum*, quod gradibus in eam scandatur, ubi duo sunt altaria: majus in medio, quod appellatur

ascendit (45), cum illustrioribus Ecclesie principibus, qui et ipsi sacris stolis cooperti sunt, quos ad imperatores accersendos mittit. Illi confestim e solis surgentes, ad ambonem vadunt; populus univ ersus altum quietissime silet. Patriarcha pre- cationes ad imperatorum unctionem compositas, alias submissa, alias clara voce, omnibus au- dientibus ordine recitat, ac Deum ei qui un- gendus est, propitiat. Tum novus imperator tegmen capitis quodecumque fuerit, deponit, et quotquot in templo adsunt, solemniter more nudatis verticibus astant. Patriarcha in formam crucis verticem imperatoris sacro unguento perlinat, et elata voce addit, « Sanctus. » Quam excipientes qui in ambone stant, ter pronuntiant; quod deinde populus similiter facit. Postea coronam quam in adytis tenent (nec enim, ut quidam aiunt, super mensam sacram (46) reponitur) ad ambonem por- tant. Quod si adest imperator antea coronatus, cum patriarcha novo imperatori coronam imponit, **123** et exclamat patriarcha, « Dignus. » Idem ter- tium exclamant qui in ambone sunt, et post eos populus, perinde ut post unctionem fiebat. Tum rursus patriarcha preces recitat, descenditque ex ambone imperator, non qua parte ascenderat, sed versus soleam (47). Si forte illo tempore caruerit noxore, recta conscenso throno, iterum sedet; si habet, omnino et illam corona insigniri necesse est. E throno itaque surgentem, duo e propinquis dextra laevaue eam prensantes, aut si illi desint, eunuchi de anabathra [seu ascensu] de- ducunt, et ante soleam constituunt. Tum descen- dit de ambone imperator, et paratam illi coro- nam (48) a propinquis, aut eunuchis, eam simili- ter tenentibus accipiens, uxoris capiti imponit: quæ maritum imperatorem adorans, ita so-

χοται δὲ αὐτῶ καὶ τῶν τῆ; Ἐκκλησίας ἀρχόντων οἱ ἐπιφανέταροι, τὰς ἱερὰς καὶ αὐτοὶ ἐνδεδυμένοι στολάς· οὗς ἀποστείλων προσκαλεῖται τοὺς βασι- λέας. Οἱ δ' εὐθὺς ἐξανιστάμενοι τῶν θρόνων, ἐπὶ τὸν ἀμβωνα χωροῦσι· σιωπῆ δὲ βαθεῖα καὶ ἀταρα- ξία τὸ πλῆθος κατέχει πᾶν. Ὁ δὲ πατριάρχης τὰς ἐπὶ χροῖσι τῶν βασιλέων συντεθεμένας δέισιν εὐχὰς· τὰς μὲν ἡσυχῆ καθ' ἑαυτὸν, ἔστι δ' ἄς καὶ εἰς ἐπι- κοσον πάντων, καὶ τῶ χρησθησομένῳ ἐξιλίσκεται τὸ θεῖον. Μετὰ τοῦτο δὲ ὁ μέλλων χρυσθῆσθαι βασι- λεὺς τὸ ἐπιχειροῦναι, ὃ τι ἂν ᾖ, τῇ κεφαλῇ ἀφαιρεῖ. Νενόμισται δ' αὐτίκα πάντας ὄσοι πάρεσαν ἐν τοῖς τοῦ ναοῦ, γυμναῖς καὶ αὐτοὺς ἐστάναι κεφαλαῖς. Ὁ πατριάρχης δὲ τῶ θεῖῳ μύρῳ σταυροειδῶς χροῖσι τὴν βασιλείῳ κεφαλῇ, ἐπιλέγων μεγάλη φωνῇ· « Ἄγιος. » Διαδεχόμενοι δὲ οἱ ἐπὶ τοῦ ἀμβωνος ἱστάμενοι τὴν φωνὴν, ἐκ τρίτου καὶ αὐτοὶ λέγουσιν, « Ἄγιος. » Ἐξε- ξῆς δὲ καὶ πᾶν τὸ πλῆθος τὸ αὐτὸ ἐπιφωνοῦσι τοσ- αυτάκι. Μετὰ τοῦτο, τῶν ἀδύτων ἐντὸς πρὸς δια- κίων τὰς ἱερὰς ἐνδεδυμένων στολάς κατεχόμενον τὸ στέμμα (οὗ γὰρ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς, ὡς τινὲς φασί, τρα- πέζης κεῖται), ἀγούσιν ἐπὶ τὸν ἀμβωνα. Καὶ εἰ γε πάρεσσι προσεστεμμένοι βασιλεῖς, ἅμα τῶ πατριάρ- χῃ τὸ στέμμα λαβόντες, ἐπιτιθέασι τῇ κεφαλῇ τοῦ νέου βασιλέως· καὶ ἐκφωνεῖ ὁ πατριάρχης, « Ἄξιος. » Διαδεχόμενοι δὲ οἱ ἐπὶ τοῦ ἀμβωνος ἐκ τρίτου λέ- γουσιν αὐτοὶ τε καὶ πᾶν τὸ πλῆθος, ὅν τρόπον ἐπὶ τοῦ μύρου. Ἐἴτα ἐπιλέγει πάλιν ὁ πατριάρχης εὐ- χὰς, καὶ κατέρχεται τοῦ ἀμβωνος ὁ βασιλεὺς, οὐκ ἐξ ὀυπερ ἀνῆλθε μέρους, ἀλλ' ἐκ τοῦ πρὸς τὸν σωλεῶν τετραμμένου. Εἰ μὲν οὖν συμῆ μὴ κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἔχειν γυναῖκα τὴν βασιλεία, εὐθὺς ἐπὶ τῇ ἀναβάθρῳ ἀνίων, ἐπὶ τοῦ θρόνου καθίζει πάλιν. Εἰ δ' ἔχει, τότε καὶ αὐτὴν ἀνάγκη στεφθῆναι πᾶσα. Δεὶ καὶ ἐξανισταμένην τοῦ θρόνου δῶα τῶν γνησιωτάτω ἐκατέρωθεν λαβόμενοι συγγενῶν, ἢ εἰ μὴ γνησίους

#### Jacobi Pontani notæ.

θυσιαστήριον, sacra mensa, sancta sanctorum, locus Dei requietis, cathedra, propitiatorium, magni sacrificii officina, Christi monumentum, et ejus gloriæ tabernaculum. Minus altare, in quo sacerdos sacra præparat, dicitur πρόθεσις, quasi propositio, quod panis consecrandus in eo primum ponatur. Secunda pars templi dicitur ἑρατειῶν, chorus, locus clero et cantoribus deputatus. Ubi tabulatum, duo habens ostia, et vela utrique ostio oppansa. Tertia pars ἀμβων, pulpitum, ubi recitantur Evangelia et Epistolæ, et verba fiunt ad populum. Unde εὐχὴ ἀποστάμβωνος, oratio pone ambonem, seu suggestum. Quarta pars ναὸς, templum seu navis ecclesiæ, ubi populus orat, in qua viri a mulieribus sejuncti sunt per tabulata. Quinta est baptisterium, prope πρόναον, prope vestibulum templi, ubi hærent poenitentes. Hæc Genebrardus in Liturgiis.

(45) Ambonem quidam eruditus putat fuisse porkirchen, id est, templi partem editam, quales columnis suffulta, aut parietibus affixæ, vel in adytorum vestibulo in altum extructæ, hominibus recipiendis in templis visuntur. Majus igitur, longius et latius quiddam erit, quam suggestus. Verum optime describitur ab Onuphrio, libello, quo voces quasdam ecclesiasticas obscuras interpre- tatus est: Ambo, inquit, dicitur suggestus, seu pulpitum marmoreum, ex quo lector seu diaconus

lectionem, seu Evangelium recitabat: quos multos, et magnos, et pulcherrimis tabulis marmoreis ornatos per urbis ecclesias, et præsertim apud Sanctum Paulum videmus; quem locum Cyprianus libro iii, epistol. 5, honoris causa tribunal quoddam ecclesiæ appel- lavit. Ab ambiendo dictum volunt, quod locus ille utriusque gradibus ambiatur. Nam in quibusdam ecclesiis duo graduum ordines visuntur, unus a sinistris, quo fit ascensus versus orientem, alter a dextris, occidentem spectans, quo fit descensus. In quibusdam vero aliis ecclesiis diaconus una, subdia- conus altera in pulpitum seu ambonem conscendit. Est ergo vox Græca ἀμβων ἀμβωνος, quæ inter cætera significat ascensum et locum editum, a verbo ἀνβαίνω, quod est ascendere. Cap. 15 concilii Lao- dicensis, quod Græce est, τῶν ἐπὶ τὸν ἀμβωνα ἀναβαίνόντων, Latine legitur, qui pulpitum ascen- dunt.

(46) Super θυσιαστήριον, ut supra.

(47) Seu, versus solem. Latina vox partem in- teriorem templi, quæ solem orientem spectat, signifi- cans, inquit scholasticus Curopalata.

(48) Curopalata: Οὐχ ὅμοιον τῶ τοῦ βασιλέως, ἀλλ' ἑτερόν τι σχῆμα προτομασμένον ὑπάρχον. Non eam quidem similem corone imperatoris, sed alia quadam forma arte comparatum.

ἔχει ἔκτομαι τοσοῦτοι τῆς ἀναβάθρας· τε κατὰ γουσι, καὶ φέροντες· ἰστώσι περὶ τοῦ σωλήου. Κατερχόμενος δὲ ὁ βασιλεὺς τὸ δὲ αὐτὴν ἠΰστε κειμένον στέμμα λαμβάνων ὑπὸ γνησίων τινῶν ἢ ἔκτομιῶν κατερχόμενον, καὶ αὐτὸ ἐπιτίθεισι τῇ κεφαλῇ τῆς γυναίκος. Ἡ δὲ τὸν ἄνδρα καὶ βασιλέα προσκυνεῖ, δουλεῖαν ἐμολογούσα. Ὁ πατριάρχης δὲ παρὰ τὸν σωλῆαν ἰστάμενος καὶ αὐτὸς ἐπιλέγει εὐχὴν ὑπὲρ τε τοῦ βασιλέως καὶ βασιλίδος, καὶ τοῦ ὑπάρχου παντός. Οὕτω μὲν οὖν καὶ ὁ βασιλεὺς τὴν ἰδίαν γυναῖκα στέφει. Εἰ δὲ συμβῇ προσεστεμμένον εἶναι τὴν βασιλέα, ἐπὶ τῆς τῶν γάμων τελετῆς ὁ βασιλεὺς τὴν ἰδίαν ὡσαύτως στέφει γυναῖκα. Αὐτοὶ δὲ ἀμφοτέρω ἐπὶ τὴν ἀναβάθραν ἀνερχόμενοι, κάθονται ἐπὶ τῶν θρόνων, τῆς δὲ μυσταγωγίας· τελομένης ἄσδομου μέντοι τοῦ τριταγίου, ἢ τῶν ἀποστολικῶν γραφῶν, ἢ τῶν θείων Λογιῶν ἀναγινωσκομένων, ἀνίστανται καὶ αὐτοί. Ἐξ ἑκατέρων δὲ τῶν τοῦ ναοῦ μερῶν ἐπὶ ξυλίων ἀναβαθρῶν εἰς αὐτὸ τοῦτο πεποιημένων, οἱ πρωτοφάλατοι ἰστάμενοι καὶ δομέστικοι λεγόμενοι, καὶ ἕτεροι τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, ἄδιν εἰδότες, οὗς ἐπὶ τῆς τοιαύτης τελετῆς πράκτας ἔθος ὀνομάζειν ἐστὶ, μέλη τινὰ ἄδουσιν ἐξεπίτηδες συντεθειμένα, ἀρμόζοντα τῇ εὐρωῇ· τῆς μεγάλης δὲ εἰσόδου ἐπὶ τῆς ἱερᾶς μυσταγωγίας λεγομένης, ἣδη ἄρχομένης, οἱ τῆς Ἐκκλησίας ἐπιφανέστεροι τῶν διακόνων ἐρχόμενοι προσκαλοῦνται τὸν βασιλέα. Ὁ δὲ εἰς τὴν λεγομένην πρόθεσιν, εἶθε τὰ ἅγια κέεται, ἐρχεται μετ' αὐτῶν. Ἐξω δὲ ἰστάμενος τῆς πρόθεσις, περιβάλλεται μανδύαν χρυσοῦν ἐπὶ τὴν διάδημα καὶ τὴν πορφυραν. Καὶ τῇ μὲν δεξιᾷ χεὶρὶ κατέχει σταυρὸν ἐν εἶδος κατέχειν, ὅσον ἂν χρόνον τὸ στέμμα φορῇ. Τῇ δὲ λαίᾳ νάρθηκα φέροντες ἐγχειρίζουσιν, ὥστε τάξιν ἐκκλησιαστικὴν τὴν τοῦ δεσποτάτου [αἰ. διποτάτου, εἰ δαιποτάτου] λεγομένου ἐπέχειν· ἃ ἀμφοτέραις ἔτων, τῆς εἰσόδου πάσης ἡγείται τῆς ἱερᾶς. Ἐξ ἑκα-

A illi subjectam profitetur. Patriarcha vero ad solem consistens, pro imperatore, imperatrice, et eorum populis, preces pronuntiat. Hoc igitur modo imperator conjugem suam coronat. Si antea corona ipse indutus fuit, inter sacra nuptiarum id facit. Coronati ambo, qua dictum est caeremonia, denuo anabathram ascendentes, in thronis resident. Dum reliquum missæ absolvitur, et trisagion cantatur, aut de apostolicis litteris sacrivæ Scripturis aliquid recitatur, et ipsi assurgunt. Ex utraque vero templi parte, super ligneis anabathris [seu ponticulis], ad hoc ipsum comparatis, stantes protopsaltæ, et qui domestici (49) vocantur, et cæteri ordinis ecclesiastici, qui cantare norunt (quos in talibus sacris πράκτας [id est clamatores] appellari mos est), cantica quædam de industria ad hujus diei festi celebritatem confecta modulantur. Quando autem in sacra mystagogia jam tempus est ut instituat in templum supplicatio (50), sive processio, quæ μεγάλη εἴσοδος appellatur, qua panis et vinum consecranda in Sancta sanctorum [sive in tabernaculum], ad altare primarium inferantur, honoratioris Ecclesiæ diaconi accedentes, imperatorem, vocant, et is cum illis ad propositionem, quæ dicitur, ubi sancta sunt posita, accedit. Stans autem adhuc foris, mandyam auream (51) supra diadema, et purpuram induitur; ac dextra quidem gestat crucem. quam gestare solet, quandiu coronam gestat; sinistræ ferulam tradunt, ut ordinem seu locum ecclesiasticum teneat ejus, qui deputatus (52) appellatur. Hæc manibus tenens, toto incessu seu pompa sacra præcedit. Ad utrumque latus barangii (53) cum securibus, 124 et claro sanguine juvenes armati, aut etiam inermes, circiter centum compositæ sequuntur, rectaque post ipsum linea diaconi et sacer-

Jacobi Pontani notæ.

(49) Dicebantur isti domestici cantorum.

(50) Totum hoc, et quæ sequuntur, περιφραστικῶς declarant, quid sit, quæ in Missa Græcorum dicebatur μεγάλη εἴσοδος, quod ad verbum, magnus ingressus interpretari nolui, ne lector hæretici, et tamen quod tot verbis per circuitionem explicatur, in contextu apponendum duxi. Hæc autem supplicatio, seu iste circuitus *der Umgang*, in ipso templo in quavis liturgia lecto Evangelio, et dimissis catechumenis peragebatur, ut ex Nicolao Cabasila in exposit. Liturgiæ cap. 25 et 24 liquet. A prothesi initium procedendi erat. Omnia enim circa sacra mysteria peragunt Græci in prothesi. Sic altare minus vocant, ex quo panem ad consecrationem destinatum et alia sacerdos et diaconus accipientes, templum circumeunt, adjuncto toto ministerio ecclesiastico, cui etiam adjungebatur imperator coronandus, tenens locum τοῦ δεσποτάτου, ut inquit Cantacuzenus. Et hæc processio vocabatur μεγάλη εἴσοδος, eo quod dona in sacrificio offerenda (panis scilicet et vinum) inferrentur ad sancta sanctorum, seu ad altare summum et principale, in quo sacrificium Missæ peragebatur, et Eucharistia conficiebatur. Itaque μεγάλη dicitur respectu altaris, ad quod dona perferebantur, quia erat μέγα, *primarium*, et ipsi sacrificio proprie destinatum. Et fortassis habetur

etiam respectus ad εἴσοδον πρὸς τὴν πρόθεσιν, quæ minor dici poterat, ob altare minus augustum et religionē venerandum. Etsi hæc εἴσοδος non fiebat templo prius undequaque obito. Et videtur hæc appellatio talis, qualis apud nos appellatio canonis minoris et majoris. Hæc Gretserus noscer, quæ tecum communico.

(51) Genus Persicum vestis, non solum militaris, verum etiam in foro et pace usitatæ, ex eo dictum, quod corpori conjunctum, pressum, non autem laxum et ei admensum esset. A Latinis penulam appellari putat Turneb. lib. xxv, cap. 17. Nam quod Dio scribit in Commodō, καὶ ἐν ταῖς μανδύαις εἰς τὸ θίατρον εἰσελθεῖν, Lampridius scribit, *penulatos jussit spectatores, non togatos ad munus convenire*. Quanquam a Græcis etiam φαίνοντα usurpatur.

(52) Cæropalata in ecclesiasticis hunc ordinem possit, apud quem scriptum est διποτάτος, apud nostrum autem δαιποτάτος. Scholiastes, quoniam Chartularium adiungatur, ἀντιγραφία, et ex Budæo contrarotulatore interpretatur, quem vide. Διποτάτος et δαιποτάτος; in militia quid sint, habes in Glossario Rigaltii.

(53) Barangi, milites prætoriani ex Anglia, ut patet ex libro *De officiis aulae Cæsolitaneæ*.

doles ordine incedunt, sacra vasa et instrumenta cum reliquiis, et omnium sanctissima [eucharistiam] inferentes. Templo de more circuito, ubi ad soleam veniunt (54), alii quidem omnes foris manent, imperator solus ingressus, patriarcham ad sanctas fores stantem. (55) invenit. Postquam consularunt, patriarcha intus, imperator foris inclinatis capitibus, stantes exspectant. Protinus qui pone imperatorem alios diaconos antecedit, dextra tenens thuribulum, sinistra humerale patriarchæ (56), quod dicitur, accedens imperatorem thure vaporat. Quo caput inclinante, diaconus sublata voce inquit, « Memor sit Dominus Deus potentæ imperii vestri, in regno suo ubique, nunc et semper, et in sæcula sæculorum, » addens, « Amen. » Deinceps et reliqui diaconi. ac sacerdotes, adeuntes, idem comprecantur. Hoc perfecto, imperator rursus salutato patriarcha, mandyam [seu penulam] deponit (quam, pro consuetudine, ecclesiæ referendarius aufert); denuoque anabathram ascendens, in throno considit, sub symbolo fidei, oratione Dominica, et elevatione Dominici et sacri corporis exurgens. Facta elevatione, imperator si ad sacram communionem paratus non est, usque ad finem sacræ mystagogiæ in throno sedet. Si paratus, venientes diaconi eum rursus accersunt: quibuscum statim in adyta ingreditur, traditoque sibi thuribulo, sacræ mensæ suffitum facit, primum quidem ad orientem, tum ad septentrionem, post ad occidentem, et tandem ad meridiem respiciens. Dumque iterum ad orientem thuris fumum spargit, in ipsum quoque patriarcham id facit, qui imperatorem salutans, deque ejus manu thuribulum capiens, illum vicissim suffitu honorat. Post hæc coronam de capite suo auferens imperator, diaconis tradit: cui patriarcha in manum dat partem corporis Dominici; factusque ejus particeps, etiam de sanguine vivifico (a) commu-

#### Jacobi Pontani notæ.

(54) Nomine soleæ hic videtur chorus accipiens, qui proxime cum tabernaculo jungitur.

(55) Quæ nimirum ad tabernaculum, et ad præcipuum templi partem ducunt.

(56) Scribendum utique ὠμοφόριον, de quo ita est in libro, qui Ἄρθος inscribitur, et Græco vulgari compositus est: Τὸ ὠμοφόρον ὅπερ βαστῆ δ ἀρχιερέως εἰς τὸν ὦμον οὗ, δηλοῖ τὸ πρόβατον τὸ πεπλανημένον, ὅπου ὁ Χριστὸς ἐκέρθησεν, καὶ ἐβά-

#### Jacobi Gretseri notæ.

(a) Apud Græcos populus sub utraque specie eucharistiam percipit æque ac sacerdotes cum sacris operantur, diverso tamen modo: nam sacerdotes et clerici etiam extra liturgiam sanguinem Christi hauriunt ipso sacro calice ad os admoto, eo modo, quo in nostris ecclesiis a sacerdotibus sacrificantibus id fieri consuevit; at plebs tubulo in calicem immisso sanguinem eductum bibit, ut docent cum alii, tum Meletius Protosyngelus Alexandrinus quæst. II, de Eucharistiæ sacramento; nec intra βῆμα seu αἰθια, sed extra. Hunc ritum hoc loco exprimit Cantaguzenus: Ὁ δὲ πατριάρχης εἰς τὰς χεῖρας αὐτῷ τοῦ Δεσποτικῆς σώματος ἐπιδίδωσι μερίδα. Μετασχὼν δὲ αὐτῆς, καὶ τοῦ ζωοποιοῦ αἵ-

τέρων δὲ αὐτοῦ μερῶν κατὰ τὰ πλάγια, οἱ τε τοὺς πελέκεις ἔχοντες βάρζγγοι προταγορευόμενοι, καὶ νέοι τῶν εὐπατριδῶν περὶ ἑκατὸν ὠπλισμένοι διαπρεπῶς παρέπονται ἢ καὶ ἄνοπλοι· κατ' εὐθεΐαν δὲ μετ' αὐτὸν, οἱ τε διάκονοι ἐφεξῆς ἔπονται καὶ οἱ ἱερεῖς, ἐπιπλά τε καὶ σκευὴ τῶν ἱερῶν καὶ αὐτὰ τὰ ἀγιώτατα ἐπιφερόμενοι. Τὸν δὲ ναὸν περιελθόντες κατὰ τὸ ἔθος, ἐπειδὴν γένοιντο ἐν τῷ σωλῆα, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ἐστᾶσιν ἔκτος, αὐτὸς δὲ μόνος εἰσερχόμενος τὸν σωλῆαν, τὸν πατριάρχην ἐπὶ τῆς ἱερῆς κυγκλίσει [κίγκλσει] ἐστηκότα εὐρῖσκει. Προσαγορευόμενος δὲ ἀλλήλους, ὁ πατριάρχης μὲν ἐσωτέρω, ἔξω δ' ὁ βασιλεὺς, περιμένοντι ἐστῶτες· εὐθύς δὲ ἔμετὰ τὸν βασιλέα τῶν ἄλλων ἠγούμενος διακόνει, τῇ δεξιᾷ μὲν κατέχων θυμιατὸν, τῇ δ' ἐτέρᾳ τὸ τοῦ πατριάρχου λεγόμενον μαφόριον, τὸν βασιλέα παριὼν θυμιᾷ· κλίναντος δὲ αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν, ὁ διάκονος εἰς ἐπήκοον πάντων, « Μνησθεὶ Κύριος ὁ Θεός, » λέγειν, « τοῦ κράτους τῆς βασιλείας ὑμῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ πάντοτε, νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. » ἐπιλέγων καὶ τὸ, « Ἀμήν. » Ἐφεξῆς δὲ καὶ οἱ λοιποὶ διάκονοι παριόντες καὶ ἱερεῖς λέγουσι τὸ αὐτό. Τοῦτου δὲ τελεσθέντος, ὁ βασιλεὺς τὴν πατριάρχην προσαγορεύσας, ἀποδύεται τὸν μανδύαν. Καὶ τὸν μὲν ὁ τῆς Ἐκκλησίας ραιφερνδάριος ἀποφέρειται· οὕτω γὰρ ἔθος. Ὁ βασιλεὺς δ' ἐπὶ τὴν ἀναβάθραν ἀνερχόμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου κάθηται πάλιν, τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως τῆς τε προσευχῆς τοῦ, « Πάτερ ἡμῶν, » λεγομένου· καὶ τῆς ὑψώσεως γινομένης τοῦ Δεσποτικῆ καὶ ἀγίου σώματος ἀνιστάμενος, τῆς ὑψώσεως δὲ τελεσθείσης, εἰ μὲν ἀνεπιτηδείως πρὸς τὴν τῶν ἀγιασμάτων κοινωνίαν ὁ βασιλεὺς ἔχει, μέχρι συμπληρώσεως τῆς θείας μυσταγωγίας κάθηται ἐπὶ τοῦ θρόνου. Εἰ δὲ παρεσκιάσται πρὸς τοῦτο, πάλιν αὐτὸν οἱ διάκονοι ἐρχόμενοι προσκαλοῦνται. Καὶ μετ' αὐτῶν εὐθύς εἰσεῖσι εἰς τὰ ἄδυτα· καὶ θυμιατοῦ αὐτῷ δ-δομένου, τὴν ἱερὰν τράπεζαν πρῶτα μὲν κατὰ ἀνατολῆς θυμιᾷ· εἶτα πρὸς ἀρκτον, καὶ

λετο ἐπὶ τὸν ὦμον αὐτοῦ, καὶ ὑψήρετο εἰς τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον. Καὶ εἰς τούτου εἶναι τὸ ὠμοφόρον ἀπὸ τοῦ μάλλου τοῦ πρόβατου γινόμενον, εἰς τύπ-ν τοῦ πρόβατου τοῦ πεπλανημένου· Vestis quam gestat pontifex in humero suo, significat illam aberrantem ovem, quam Christus repertam imposuit humero suo, et in vitam æternam portavit. Ideo confecta est ex lana ovis, ut figura sit illius erraticæ ovis. — Magdior. Nihil mutandum.

ματος κοινωνεῖ, οὐ λαβδί, καθάπερ οἱ πολλοί, ἀλλ' αὐτῷ κρατῆρι, τὸν τῶν ἱερομένων τρόπον. Quibus verbis indicat, imperatorem sacerdotibus clericisque hac in re exæquatam fuisse, idque ubi imperialiam majestatem. Quod totidem ferme verbis testatur Cypriolala: Ὁ δὲ πατριάρχης μετὰ τὸ κοινωνῆσαι τοῦ τιμίου σώματος, δίδωσι καὶ τῷ βασιλεὶ εἰς τὰς χεῖρας μερίδα τοῦ Δεσποτικῆ σώματος, οὗ καὶ μετασχὼν κοινωνεῖ ὁμοίως· καὶ τοῦ ζωοποιοῦ αἵματος, κοινωνεῖ δὲ τοῦ μὲν πατριάρχου τὸν ἅγιον κρατῆρα κατέχοντος, αὐτὸς δὲ προσάγων τῷ κρατῆρι τὸ στόμα, ὡσπερ καὶ οἱ ἱερεῖς. Circa quæ duo moneuda duximus, quæ forsitan imperitiori scrupulum moveant· alterum est de consue-

μετὰ τοῦτο πρὸς ἑσπέραν, καὶ τέταρτον πρὸς μεσημ- A nical, non quomodo vulgus e vasculo, sed ipso  
 βριαν βλέπων· πάλιν δὲ πρὸς ἀνατολᾶς θυμιάσας, cratere seu calice, sacerdotum more. Corona in

## Jacobi Gretseri notæ.

in fine tradendi Eucharistiam sumpturo in manus; alterum de more præhendi sub utraque specie. Præns non est a recentioris Græciæ abusu, sed a præso ævo, quod duplici argumento liquet. Nam sub ipsa quasi Ecclesiæ incunabula, dabatur Eucharistia fidelibus domum ferenda, ut cum opportunitum judicarent, privatim sumerent. Tangebant ergo Eucharistiam, et in manus sumebant. Ritus hujus testes habemus Tertullianum, lib. II *Ad uxorem*, cap. 5; sanctum Cyprianum libro *De spectaculis*, et libro *De lapsis*; Gregorium Nazianzenum oratione in funere Gorgoniæ sororis; sanctum Basilium, Epistola ad Cæsariam patriciam; Anastasium Nicænum, sanctum Hieronymum in Apologia pro libris adversus Jovinianum; sanctum Ambrosium Oratione in fun. fratris; sanctum Gregorium, lib. III *Dialog.*, cap. 38, et alios. Secundo, multa etiam existant veterum testimonia, quæ Eucharistiam, in ipso quoque templo percipiendam, non in os communicantis a sacerdote insertam, sed in manus datam demonstrant, ut ipse postea sacram hostiam ori admovent. Quare sanctus Cyrillus *Cateches. mystagog.* 5: *Accedens ad communionem non expansis manuum volis accede, neque disjunctis digitis, sed sinistram veluti sedem quamdam subjicis dextræ, quæ tantum regem susceptura est, et concava manu suscipe corpus Christi, dicens, Amen. Sanctificatis ergo oculis tam sancti corporis contactu communica: cave, ne quid excidat tibi.* Sexta synodus, can. 102: *Antequam fiat communicatio, Eucharistiam percepturus manus in crucis formam figurans, sic accedat, et gratiæ communionem accipiat. Eus enim, qui ex auro vel ex alia materia quædam loco manus receptacula efficiunt ad divini muneris susceptionem, minime admittimus, ut qui inanimatam subjectamque materiam Dei imagini præferant. Si quis autem deprehensus fuerit, immaculatam communionem eis impartiens, et ipse segregetur, et is qui offert. Quem canonem Balsamon scholiis illustrans eundem morem firmitat. Etsi indicat, sua ætate aliquibus Ecclesiis (Græcicis videlicet, de his enim loqui videtur) alium usum fuisse in usu. Nec satis mihi compertum, an et hodie eadem consuetudo in Græcia perseveret. Apud Latinos certe desit proscripta circa tempora Hormisdæ papæ: hoc concilii Cæsaraugustani decreto: *Eucharistiæ gratiam, si quis probatur acceptam non consumpsisse in ecclesia, anathema sit in perpetuum.* Quod postea approbatione omnium receptum, vim roborque legis generalis acquisivit. Nec minus exolevit mos alter ob reverentiam tanto sacramento debitam; par enim est, ut res omnium sacratissima non nisi consecratis manibus attingatur, licet Latina Ecclesia nullam hanc Græcæ ob contrariam consuetudinem moverit, ut nec Græca Latina. Huc enim vel maxime spectat præclara illa divi Augustini admonitio, epist. 118, ad Januarium: *Faciat unusquisque quod secundum fidem suam pie credit esse faciendum. Neuter enim eorum exhonorat corpus et sanguinem Domini, si saluberrimum sacramentum certatim honorare contendunt; neque enim litigaverunt inter se, aut quinquam eorum se alteri præposuit, Zachæus et ille Centurio, cum alter eorum gaudens in domum suam susceperit Dominum: alter dicit: « Non sum dignus, ut intres sub tectum meum, » nambo Salvatorem honorificantes, diverso et quasi contrario modo.**

Quod attinet ad communionem sub utraque specie, illud constat, nec Græcos a Latinis ob duplicem, nec Latinis a Græcis ob simplicem speciem damnatos esse, sed quamlibet Ecclesiam suas rationes secutam, salva pace et charitate, id egisso, quod optimum factu existimabat. Quapropter caput

hoc Græcis et Latinis, tametsi sæpius, præsertim in Florentina synodo congressis, nunquam ut dubium aut controversum in disceptationem venit: quæ res certum argumentum suppeditat, Græcos non ea mente utramque speciem usurpassse, quasi id simpliciter ex præcepto et præscripto Christi facere oporteat, sitque absolute et ad integritatem sacramenti, et ad salutem hominum necessarium; quo consilio illi, qui a Romana et catholica Ecclesia desciverunt, hodie calicem urgent; nunquam enim id Græci in omnem occasionem Latinos carpenti nimis quam intenti dissimulassent. Et quis vel obiter in antiquitatis memoria versatus ignorat, morem sumendi unam speciem vetustissimum esse: et variis locis modo huic, modo alium, nunc utrumque viguisse, licet ab octingentis annis occiduis orbis magis ad unam speciem propenderit, novisque postea hæreticis Wiclephi et Hussi schola exortis, et magno clamore calicem, tanquam ad salutem necessarium, deposcentibus, decreverit ut laicis species duntaxat panis præbeatur. Quæ novatorum malesana contentio illud etiam effecit, ut ministris, qui pontifici rem divinam, solemnem apparatu facienti inserviunt, panis tantum species data sit, licet longa temporis diuturnitate inveteratus usus obtinuisset, ut utraque species diacono et subdiacono porrigeretur: imo, ut videtur, etiam imperatori, si Romam venisset, inaugurationis gratia. Quare Augustinus Patricius in libello de Frederici tertii imperatoris in urbem adventu (quem citat Franciscus Turrianus libro octavo apostolicæ Constitutionum Clementis Romani) tanquam insolitum quid referens: *Communicavit, inquit, summus pontifex altaris sacramentum cum imperatore, diacono et subdiacono de pane tantum. De calice autem etsi consuetudo est, communicantes cum pontifice participare, propter insurgentem tamen Hussitarum et Boemorum damnatam hæresin, quæ calicis potum ad salutem necessarium putat, præter pontificem bibi nemo.* Hæc Patricius, qui dicit se communioni pontificis interfuisse. Nec plura de his. Cui hæc satis non sunt, is illustrissimum cardinalem Bellarminum adeat, qui antiquitatem unius speciei, et jus Ecclesiæ, summamque æquitatem, qua dum calicem vetat utitur, copiose omni argumentorum genere demonstrat, tom. quarto, libro quarto *De Eucharistia*, capite vicesimo et sequentibus. Illud tantum adjecerim, hodiernos Græcos si non omnes, certe aliquos, ut ætate ita et eruditione majoribus suis inferiores, videri transitionem fecisse ad castra Hussitarum et confœderatorum. Id adeo ut mihi persuadeam, facit Jeremias patriarcha Constantinopolitanus in censura ad Tubingenses, quos ita affatur: *Φατέ οὖν πρῶτον ὅτι μεταλαμβάνειν δεῖ καὶ ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν, καὶ καλῶς λέγετε. Ὁβτω γὰρ καὶ ἡμεῖς ἐκτελοῦμεν τῶν φρικτῶν μεταλαμβάνοντες μυστηρίων.* Dicitis igitur primum utraque species accipiendas esse. Et recte dicitis. Id enim et nos agimus, cum tremenda mysteria sumimus. Clarius Protosyngelus, cujus supra mentio facta: *Non defraudatur, inquit, apud nos populus Dei, hereditas Christi altissimi semisse sacramenti: utraque enim species ex æquo omnibus offertur ad participandum, etc. Filius enim Dei, qui hoc fieri jussit, ita jussit fieri, etc. Utraque species ad communionem necessario pertinet.* Hæc et id genus alia Græcus ille Hussitarum et similium spiritu afflatus, quem Bellarminus vero, hoc est Dei spiritu difflatus, perspicue demonstrans, usu unius speciei nihil adversus ullum præceptum divinum committi. Quod, ut prius dictum, superioris ævi Græcis, et illis ipsis, qui Cantacuzeni ætate vivebant, minime

caput reposita, ex adytis progreditur. Mystagogia finita, distributæ populo sanctificationis rursum particeps effectus, et a patriarcha præsentibusque episcopis benedictione **125** impertitus, et dextras eorum apprehensas osculatus, in locum, qui catochumena vocatur, ascendit, ut ab omnibus repente conspectus, faustis acclamationibus excipiat. Hoc etiam consummato, descendit, ipseque et Augusta soli equis insidentes, cæteri omnibus pone ambulantes, in palatium portantur. Ibi instructa mensa, magno domestico, aut si ille non est, despota ministrante, coronati epulantur. Per dies item consequentes, plus minus decem (neque enim numerus dierum festorum lege præscribitur, sed in arbitrio imperatoris est), diademate, corona et purpura in regio vestiariorum depositis, pretioso nihilo minus et regali cultu (57) splendide ferias agunt. Prandiis sumptuose apparatus, præceres omnes coram imperatoribus convivantur, ipsis quoque separatim, præfecto regie mensæ ministrante, accumbentibus. Magnus domesticus locum sibi convenientem tenens, cum iisdem in epulas. Sed memorabile est in hac cæremonia, quod omnisim. Die quo imperator unctus e templo exit, ab aliquo ejus optimatum, quem ad hoc delegerit, in populum jaciuntur quæ vocant epicombia (58). Sunt autem fasciculi, segmentis linteis illigata habentes numismata aurea imperatoria tria, totidem argentea aut plura, et obolos æreos totidem. Sparguntur hujusmodi fasciculi circiter decies mille, in vestibulo templi præcipue. Sub ipsam vero diem in palatio populo toto congregato, ab eodem ex optimatibus tot pluresque jaciuntur fasciculi. Postero die de populo adest nemo; adest autem quicquid est militum et famulorum, seu ministrorum aulicorum imperatoris. Tum in atrium palatii descendens, astante quæstore suo, gerenteque laciniam vestis plenam imperatoria pecunia (æque aurea, manu plena sumens, in orbem dispergit. Quæ tota dispersa, quæstor laciniam iterum, et tertium, et quartum, et sæpius implet. Causa hujus distributionis auri hæc est, quod imperator de suo sumptum faciens, omnes secum lætari unaque festum diem celebrare cupit. Ritus igitur in coronatione imperatorum servari solitus talis est, et servatus est etiam in Andronico juniore imperatore, indictione octava, ineunte mense

Febuario.

ἀπέδεσμοι. Εἰς τὴν ὑστεραίαν δὲ τῶν δημοτικῶν ἀπέδεσμοι. Εἰς τὴν ὑστεραίαν δὲ τῶν δημοτικῶν ἀπέδεσμοι. Εἰς τὴν ὑστεραίαν δὲ τῶν δημοτικῶν ἀπέδεσμοι.

(58) Quid sit hoc verbis statim sequentibus ex-

#### Jacobi Pontani notæ.

(57) Curopalata, τὰς συνθεις καθημερινὰς στόλας λαμπρὰς, καὶ πολυτελεῖς οὖσας φέροντες, consuetas, et quotidianas vestes, easque splendidas, et sumptuosas gestantes.

(58) Quid sit hoc verbis statim sequentibus ex-

#### Jacobi Gretseri notæ.

ignotum erat Verum justo Dei judicio contingere solet, ut qui se ab Ecclesiæ concordia segregarunt,

θυμῆ καὶ τὸν πατριάρχην, προσαγορεύσας δὲ αὐτὸν ὁ πατριάρχης, καὶ τῆς χειρὸς αὐτοῦ λαβὼν τὸν θυμιατὸν, ἀντιθυμῆ καὶ αὐτὸν αὐτὸς. Μετὰ δὲ τοῦτο τὸ στέμμα τῆς κεφαλῆς περιελάμβανον ὁ βασιλεὺς, ἐγχειρίζει τοῖς διακόνους· ὁ δὲ πατριάρχης εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶ τοῦ δεσποτικοῦ σώματος· ἐπιδίδωσι μερίδα. Μετασχὼν δὲ αὐτῆς, καὶ τοῦ ζωστικοῦ αἵματος κοινώνει οὐ λαβίδι, καθάπερ οἱ πολλοί, ἀλλ' αὐτῷ κρατῆρι τὴν τῶν ἱερωμένων τρόπον. Τὸ τε στέμμα περιθέμενος αὐθις, ἔξεισι τῶν ἀδύτων τελεσθείσης δὲ τῆς μυσταγωγίας, τοῦ διαδομένου τοῖς πλήθεσιν ἀγιάσματος αὐθις μετασχὼν, καὶ παρὰ τοῦ πατριαρχοῦ καὶ τῶν παρόντων ἀρχιερέων εὐλογηθεὶς, καὶ περιπτυστάμενος αὐτῶν τὰς χεῖρας, αἰκισιν εἰς τὰ λεγόμενα κατηγόμενα, ὡς ἀνὴρ ἀπίπτου παρὰ πάντων ὁρώμενος εὐφρηθηθεῖ. Τελεσθέντος δὲ καὶ τοῦτου, κατελθὼν ἐκείθεν αὐτῆς καὶ ἡ βασιλις μόνοι, τῶν ἄλλων ἀπάντων ἐπομένων περὶ, ἐπιποιοι χωροῦσι πρὸς τὰ βασίλεια. Τραπεζῆς δὲ ἡτοιμασμένης ἐκεῖ στεφροφορῶντες καθήμενοι εὐωχοῦνται. Διακονεῖται δὲ αὐτοῖς ὁ μέγας δομέστικος τὸ πρὸς χρεῖαν, ἀνδρὸς μὴ ἢ μέγας δομέστικος, ὁ δεσπότης. Τὰ δ' ἐφεξῆς-ἡμέρας δέκα, πλείους ἢ ἐλάττους (οὐ γὰρ ἀριθμὸς νενομίσταί τῶν τῆς ἑορτῆς ἡμερῶν, ἀλλ' ὅπως ἀν βασιλεὺς δοκῆ), τὸ μὲν διάδημα καὶ τὸ στέμμα καὶ τὴν πορφύραν ἐν τοῖς βασιλικῶν ἀποτίθενται: ταμειοὶ· ἐσθῆτας δὲ ἐτέρας περιβεβλημένοι λαμπρὰς καὶ βασιλικὰς ἑορτάζουσι λαμπρῶς, ἀριστον τε παρασκευαζομένων πολυτελεῶν, οἱ συγκλητικὸι πάντες καθήμενοι ἀριστῶσιν, ἑρώτων τῶν βασιλέων καὶ εὐωχομένων καὶ αὐτῶν ἐν ἰδίᾳ τραπέζῃ· διακονεῖται δὲ αὐτοῖς ὁ ἐπὶ τῆς βασιλικῆς τεταγμένος τραπέζης· ὁ μέγας δὲ δομέστικος ἐν τῷ προσήκοντι τόπῳ τοῖς ἄλλοις συναναγκέτα: συγκλητικῶς. Ἄξιον δὲ καὶ ὁ παρελπίσμενον τῆς τελετῆς ταύτης ἐπιμνησθῆναι· τῇ γὰρ ἡμέρᾳ καθ' ἣν ὁ βασιλεὺς χρισθεὶς ἔξεισι τοῦ ναοῦ, παρὰ τινος τῶν συγκλητικῶν, ὃν ἀν ὁ βασιλεὺς ἐθέλῃ, εἰς τὸν δῆμον ῥίπτονται ἃ λέγουσιν ἐπικόμβια. Δύναται δὲ τοῦτο, ἀποδέσμοις τινὰς εἶναι ἐν ὀθονίων τμήμασι δεδεμένους ἔνδον ἔχοντας νομίσματα χρυσοῦ τῶν βασιλικῶν τρία καὶ ἐξ ἀργύρου τοσαῦτα, ἢ καὶ πλείω· καὶ ὀβολοὺς ἀπὸ χαλκοῦ τοσοῦτους· ῥίπτονται δὲ ἀπέδεσμοι τοιοῦτοι χιλιάδων ἐλάττων ἢ πλείων δέκα ἐν τοῖς προαυλοῖς μάλιστα τοῦ ναοῦ. Ὑπὸ δὲ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ἐν τοῖς βασιλείοις τοῦ δήμου συνηθροισμένου παντὸς παρὰ τοῦ αὐτοῦ πάλιν συγκλητικοῦ, τῶν προτέρων ἴσοι ἢ καὶ πλείους ῥίπτονται

μὲν ἀρῆσιν οὐδένες· τοῦ στρατιωτικοῦ δὲ καὶ τοῦ planatur. Vides originem moris spargendæ pecuniæ in nostrorum imperatorum seu electionibus, seu coronationibus? Infra etiam causa adducitur, quam et nostros propositam habuisse certam est.

in plures et graviore errores semper delabantur, nisi eo, unde exierunt, revertantur.

βασιλεὺς, τῶν τῶν βασιλικῶν ταμίου παρεστῶτος· χρημάτων· καὶ τὴν ἀκρὰν τῆς ἐσθῆτος· πλήρη φέροντος νομισμάτων χρυσῶν ἐκ τῶν βασιλικῶν, δραπτόμενος ὁ βασιλεὺς κύκλῳ διασκεδάζει· κενωθέντων δὲ, ὁ ταμίης αὐθις τὴν ἐσθῆτα ἀναπληροῖ. Καὶ τοῦτο γίνεται οὐ τοῖς καὶ τετρακίς μόνον, ἀλλὰ καὶ κσιοναίικις. Ἄστιον δὲ τῆς τοιαύτης διαδόσεως τοῦ χρυσοῦ, τὸ πάντας βούλεσθαι τὸν βασιλέα ἐκ τῶν αὐτοῦ διαπανῶντας αὐτῷ συνευφραίνεσθαι καὶ συμπανηγυρίζειν. Τοιαύτη μὲν ἡ ἐπὶ τοῖς βασιλεῦσι στεφομένη· γινεμένη τελετὴ· ἣ δὲ γέγονεν ὁμοία καὶ ἐπ' Ἀνδρόνικῳ τῷ νέῳ βασιλεῖ, Φεβρουαρίου Ἰσταμένου τῆς ὀγδόης Ἰνδικτιῶνος.

### 126 CAPUT XLII.

*Cum magno et nobili comitatu Anna imperatrix adducitur Byzantium. Nuptiæ fiunt; ipsa coronatur. Sabaudî nobiles commendantur; imperatorem ludicras artes docent. Cum Persis prædatoribus dimicatur cum victoria. Imperator in pede vulneratur. Cum Michaele Mæсорum rege colloquium. Senioris imperatoris ira et alienatio a nepote recrudescit.*

Τοῦ δὲ ἐπιόντος ἔτους κατὰ μῆνα Φεβρουάριον Ἄννης Ἰνδικτιῶνος, ἐκ τῆς Σαβωίας εἰς Βυζάντιον ἤεν Ἄννα ἡ βασίλισ, πολλὴν ἐπαγομένη καὶ βασιλικὴν θεραπείαν, ἐκ τε ἀνδρῶν ὁμοίως καὶ γυναικῶν. Ἐκ τε γὰρ τῶν παρὰ Λατίνοις καθαρῶν καὶ σκουερῶν λεγομένων ἤγε πολλοὺς, καὶ τῶν ἄλλως παρ' αὐτοῖς εὐπατριδῶν· καὶ τὰς ἐν ἑτέροις χρόνοις εἰς τὴν Ῥωμαίων ἐξ ἀλλοδαπῶν ἀφικνουμένης βασιλίδας ὑπερείχε πολυτελεῖα. Προσεδέχθη τε ὁμοίως παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ κρηστοῦ βασιλικῶς τε καὶ μεγαλοπρεπῶς, καὶ ὥσπερ ἦν εἰκόσ· τὴν βασιλέως καὶ υἱοῦ γαμητήν. Συμβέβηκε δὲ καὶ βασίλεα τὸν νέον τῷ Βυζαντίῳ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἐνδιατρίβειν. Ἡ δὲ βασίλισ Ἄννα τῆ τε κατὰ τὸν πλοῦν ταλαιπωρίᾳ, καὶ τῆ τῶν ἀέριων ἐναλλαγῆ τὸ σῶμα πεποννηκυία, ἐνόσησεν ὀλίγαις ἡμέραις ὑστερον τῆς ἀφίξεως αὐτῆς. Ὁ τε νέος Ἀνδρόνικος, τοῦτο μὲν καὶ διὰ τὴν τῆς βασιλίδος νόσον, τοῦτο δ' ὅτι καὶ χρεῖα τις ἀπαραίτητος ἐκάλει, πρὸς τὰς ἐπὶ Θράκης ἐξῆι πόλεις, καὶ διέτριψεν ἕχρι φθινοπώρου ἐν ἐκσίναϊς. Ὁκτωβρίου δὲ Ἰσταμένου τῆς δεκάτης Ἰνδικτιῶνος, εἰς Βυζάντιον ἐπανῆκε. Καὶ ἡ γαμηλιος ἐτελεῖτο ἐσπρῆ λαμπρὰ καὶ περιφανῆ· ὥσπερ δὲ ἔθος τοῖς βασιλεῦσι μετὰ τὸ ἐπὶ τοῖς γάμοις τὰ νενομισμένα τελεσθῆναι, καὶ Ἄνναν τὴν βασιλίδα βασιλεὺς ἐστεφένε ταύτη· ἀνήρ. Μετὰ δὲ τὸ τὴν τῶν γαμηλίων ἑορτὴν παραδραμαίν, τῶν μετὰ τῆς βασιλίδος· ἐκ Σαβωίας ἐλθόντων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, οἱ πολλοὶ μὲν εἰς τὴν οἰκίαν ἐπανῆλθον· ἔμειναν δὲ μετ' αὐτῆς ὀλίγον χρόνον, καὶ Ζαμπία μία τῶν γυναικῶν ἅμα τοῖς υἱαῖσι φρονήσει τε ὑπερέχουσα τὰς ἄλλας, καὶ βασιλικὸς οἶκος· διὰ τε παιδείαν καὶ τὴν ἄλλην ἐπιτηδείωτα πρέπουσα ἐνδιατρίβειν. Ἐκ μέντοι Σαβωίας· οὐκ ὀλίγοι τῶν εὐπατριδῶν εἰς τὴν Ῥωμαίων

Anni sequentis [1326] mense item Febuario, indictione nona, e Sabaudia Byzantium venit Anna imperatrix, frequenti et regio virorum feminarumque comitatu. Nam et ex caballariis et scutariis (ut apud Latinos dicuntur) (59) multi sequebantur: luxuque et magnificentia domi suæ nobilium, ipsas quoque e locis externis aliquando in Romanum solum adductas nuptum imperatoribus reginas superabat. A socero imperatore perinde, et ut imperatoris ac filii sponsam conueniebat, regali apparatu accepta est. Belle autem cecidit, ut is eodem tempore Byzantii moraretur. Anna ex insolentia navigationis et cæli mutatione afflictata, paucis ab adventu diebus ægrotavit. Junior Andronicus partim propter ejus morbum, partim propter quoddam negotium prorsus necessarium ad urbes Thraciæ excurrit, in quibus usque ad autumnum hæsit, et initio Octobris, indictione decima, Byzantium revertit. Nuptiis secundum omnia, et quidem singulari et illustri apparatu peractis, Annam conjux ejus ex more coronavit. Post ferias nuptiales multi qui cum illa e Sabaudia venerant, utriusque sexus, in patriam redierunt, paucis remanentibus, et Zampea cum filiis, femina omnium prudentissima, et ob eruditionem liberalem, cæteramque habilitatem imperatorum idonea contubernio. Ex nobilitate Sabaudica complures quandiu voluerunt, apud imperatorem vixerunt, ab eoque perhumaniter habiti sunt. Erant quippe non solum viri fortes, et bello intrepidi, sed præterea ad jucunde colludendum natura accommodati. Proinde et cum imperatore venationes celebrabant, et tzustriam [ludi genus (60)] et torneamenta ipsi Romanos, ante id temporis penitus ignaros, primi docuerunt. Iis domum revertenti-

#### Jacobi Pontani notæ.

(59) Si quando Latinas voces adducit, plerumque eas corrumpit hic noster; aut jam ante a populo corruptas ponit. Quis dubitet, quin a scuto facta sit vox, legendum *σκουαρῶν*, *scutariorum*? Scularii autem sunt armigeri.— In Græco *σκουερῶν*, et ita etiam legebatur in codice; interp. corrigit autem *σκουαρῶν*, sed nihil opus, cum potuerit elidit ex *scudieri* Italorum, aut *escuyer* Gallorum; nam utrique, ut etiam Alamani, Latini promiscue dicuntur apud Græcos inferiores.

(60) *Ludi genus*, addidi de meo. *Cintzustra* appellat Gregoras, lib. x, alterum torne, quidam torneamenta, unde noster depravate *τερνεμένα*. De-

scribuntur ab eodem Gregora non longe ab initio illius libri. *Deinde duo etiam certamina celebravit, Olympicorum ludorum imitatione, quæ cum antea quoque sæpe edidisset, nunc tamen majore apparatu exornavit*, etc. Torneamentum a *Turnier* credo factum, quod equestrem decursionem nobis significat, seu *bastiludium*. Italicæ linguæ periti aiunt, *tzustriam* esse vocem Italorum, quam illi tamen aliter scribunt, nimirum *giostra*, et corruptius, *zostra*. Nam et si sibilum apud Italos habet ζ affinem. Et significat ludos equestres, quibus adversis hastis concurritur, ut *torneamentum* illius explicatio videatur.



bus, alii veluti successores Indidem adveniebant; ac fere semper Sabaudi aliqui in imperatoris commercio erant. **127** Sic porro honoris quodam desiderio plurimi Romanorum in his ludis excellere laborarunt (supraque præripiebat [61]) ut non Sabaudis modo, sed et Franci, Alemanni, Burgundi, apud quas gentes potissimum harum rerum studia vigent, hi, inquam, omnes, qui tum debebant Constantinopoli, victos sese faterentur, imperatoremque, agnatam quamdam in iis dexteritatem ejus admirati, apud suos vel laudatissimis superiores evasisse non negarent. Cæterum non multo post nuptias valedicens avo, cum Augusta Didymotichum profectus est. Cum venisset ad locum Magna Carya dictum, ad montem Lipecis appellatum, didicit Persas pedites viciniam hostiliter diripere. Milites igitur imperatorem sequentes, prima luce viam capessendo, ut poterant, pergebant, eo (quoniam cum magno domestico paucisque aliis ad feras simul ex itinere captandas declinaverat) a tergo relicto. Verum ubi de irruptione cognovit, ad pugnam cum Barbaris incundam eos revocavit, statueruntque ipse et magnus domesticus, oportere cum globo quem haberent, eo ubi Persas esse audiebant, occurrere, rati, utrovis modo se tutos fore. Sive namque in vasu faciles reperirentur, opus nullo labore confectum iri, sive Romanis multo numerosiores viderentur, ut ad manus cum iis venire haud tutum esset, ipsos in equis impune Persis pedibus elabi posse. Itaque præmissis speculatoribus armati sequebantur. At enim Barbari trita itinera omnimodis fugientes, per inviaque gradientes, ut in illorum locorum incolæ involarent, et ab exploratoribus præteriti, subito ac præter opinionem suam in imperatorem incidunt. Pugnatur summa vi; Barbari temere et confuse dimicantes ad unum omnes cadunt; imperatorii ipsique et equi, paucis demptis, vulnerantur omnes, nullas occumbit, equos multos amittunt. Imperator quoque in pede sagitta ictus (62): cujus equus septenis confossus vulneribus secundum pugnam interiit. Magnus domesticus parum absuit, quin eodem prælio oppeteret. Barbari enim cum frequentes eum circumdedissent, sic ejus equum consauciarant, ut movere se amplius nequiret; sessorem vero telis, contis et lapidibus crebris feriebant, sed armis omnia sustinentibus nihil eorum. **128** quamvis et femora et brachia nudum, læsit; acinacem modo a cingulo

A ἀφικνούμενοι, ἐφ' ὅσον ἐβούλοντο συνῆσαν τῷ βασιλεῖ, πολλῆς ἀξιοῦμενοι φιλοφροσύνης. Ἦσαν γὰρ δὴ οὐκ ἀνδρείοι μόνον καὶ τολμηταὶ κατὰ τὰς μάχας, ἀλλὰ καὶ ἄλλως ἐν ταῖς παιδιαῖς εὐφρεῖ; συνείηαι. Κυνηγεσίων καὶ γὰρ συμμετεῖχον τῷ βασιλεῖ, καὶ τὴν λεγομένην τζούστριαν καὶ τὰ τερνεμένα αὐτοὶ πρῶτῳ ἐδίδαξαν Ῥωμαίους, οὐπω πρότερον περὶ τῶν τοιούτων εἰδότας οὐδέν. Αὐτῶν δὲ ἀπερχομένων εἰς τὴν οἰκίαν, ἕτεροι ὡσπερ ἐκ διαδοχῆς ἐφοίτων ὡς βασιλεῖα· καὶ σχεδὸν ἐκ Σαβωίας ἀεὶ τῷ νέῳ βασιλεῖ συνῆσαν τινες. Οὕτω δὲ ὑπὸ φιλοτιμίᾳ; περὶ τὰ τοιαῦτα ἐξηρακῆθησαν οὐκ ὀλίγοι Ῥωμαίων, μάλιστα δὲ πάντων ὁ βασιλεὺς, καὶ τοὺς διδάξαντας ὑπερέτχεν, ὡς μὴ τοὺς ἐκ Σαβωίας μόνον τὴν ἤτιταν ὁμολογεῖν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκ Φράντζας καὶ Ἀλαμανίας καὶ Μπουργουνίας, ἐν οἷς μάλιστα σπουδάζεται τὰ τοιαῦτα, τὴν τε τοῦ βασιλέως θαυμάζειν εὐφραν, καὶ τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα παρ' αὐτοῖς εὐδοκίμουτων κρείττω ὁμολογεῖν. Μετὰ μέντοι τοὺς γάμους ὀλίγον τινα χρόνον τῇ Κωνσταντινου ἐνδιαιτρίφας ὁ νέος βασιλεὺς, τῷ βασιλεῖ συνταξάμενος καὶ πάμπαν, ἅμα τῇ βασιλείᾳ ἐξῆει Βυζαντινοῦ, ὡς εἰς Διδυμοτείχον ἀφιζόμενος· γενόμενος δὲ ἐν χωρίῳ, Μεγάλῃν προσταγρευομένην Καρύαν, κατὰ τὸ τοῦ Λίπηκος λεγόμενον ὄρος, Πέρσας ἤγγελλθη πεζοὺς τὰ ἐκεῖ κατατρέχοντας χωρὶα θροῦν. Οἱ μὲν οὖν τῷ βασιλεῖ συνόντες στρατιῶται, ἅμα ἐν τῆς ὁδοῦ ἐχόμενοι, ὡς εἶχον ἤνυσον αὐτὴν. Βασιλεὺς δ' ἅμα τῷ μεγάλῳ δομestίκῳ καὶ πῶν εὐαριθμητοῖς ἐτέροις, ὑπελίπετο κατόπιν θηρεύων ἅμα μεταξὺ τῆς ὁδοπορίας. Ὡς δὲ ἡ ἐφοδος ἤγγελλθη τῶν βαρβάρων, πρὸς μὲν τοὺς στρατιώτας ἐπεμφε τὸν ἐροῦντα ἀναστρέφειν ὡς μαχομένους τοῖς βαρβάροις. Αὐτὸς δ' ἅμα τῷ μεγάλῳ δομestίκῳ δεῖν ἐγνωσαν μετὰ τῶν συνόντων ἐν οἷς ἐπιθόοντο τοὺς Πέρσας εἶναι χωρῖος γενέσθαι· ἐκατέρωθεν λογιζάμενοι ἐν τῷ ἀσφαλεῖ ἔσεσθαι, ἐὰν αὐτοὺς συμβῇ τοῖς βαρβάροις συνυχεῖν. Ἐάν τε γὰρ εὐεπιχειρήτοι φανῶσι, ἔσον ἂν κτεργάτεσθαι τὸ ἔργον· ἐάν τε ὑπερέχοντες φαίνωνται πολὺ αὐτῶν ὡς μὴ ἀσφαλὲς εἶναι καθίστασθαι εἰς μάχην, μετὰ ἀδείας ἀπαλλάξεσθαι αὐτῶν ἔριπκοι ὄντες πεζῶν. Προπέμφαντες δὲ αὐτῶν τινὰς ὥστε τὰ ἐμπροσθεν σκοπεῖν, ἐβάδιζον αὐτοὶ κατόπιν ὠπλισμένοι. Οἱ Βάρβαροι δὲ τὰς μὲν τετραμμένας παντάσῃ ἐξέκλιναν ὁδοὺς· δι' ἀδίτων δὲ χωρίων ἰόντες ὡς ἐπιθυσμένοι τισι τῶν αὐτῶν κατοικούντων, τοὺς μὲν σκοποῦ; εἶλαθον παρελθόντας. Ἐξίτιφνης δὲ μῆτε αὐτοὶ προῖδόντες συνέμιξαν βασιλεῖ· γενόμενης δὲ μάχης καρτερᾶ;

Jacobi Pontani notæ.

(61) Satis ad ludicra propensus fuit Andronicus; quia tamen imperator, parcior esse debuit in hoc genere. Philippus Macedo filio Alexandro cithara caventi, *Non te pudet, inquit, cum tam bene cithara ludis?* M. Tull. *Offic.* 1. *Neque enim ita generati a natura sumus, ut ad ludum et jocum facti esse videamur, sed ad severitatem potius, et ad quædam studia graviora atque majora.* Sed Græcorum levitati ignoscamus, tum hic, tum alibi.

(62) Cum aliquando in Chersoneso venationibus vacaret, ait Gregoras, accidit ut septuaginta Turci naufragio facti in litus ejicerentur; qui satellitibus imperatoris longo tempore fortiter restiterunt, adeo, ut priusquam ibi occiderentur, non Romanos modo multos, sed imperatoris etiam pedem vulnerarent, cujus ictus dolore diu est affectus. Vides, lector, quemadmodum in loco diserepet? et ait in venatione vulneratum, quod æque falsum est.

οὐ μὲν βάρβαροι μαχόμενοι παραβόλως ἔπεσον πάντες· οἱ βασιλικοὶ δὲ αὐτοὶ καὶ οἱ ἵπποι πλὴν ὀλίγων ἐτραυματίσθησαν πάντες· ἀπέθανε δὲ οὐδείς. Ἴππους δὲ ἀπέβαλον πολλοὺς· ἐτρόγη δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς τὸν πόδα διστώ, ὃ τε ἵππος αὐτοῦ πληγῆς ἐπτάκις, μετὰ μικρὸν ἀπέθανε τῆς μάχης. Ὁ δὲ μέγας δομῆστικος ὀλίγον ἐδέησε μαχόμενος πεσεῖν. Περισχόντες γὰρ αὐτὸν πολλοὶ τῶν βαρβάρων, τὴν μὲν ἵππον κατατραυματίσεν ἐπὶ τοσοῦτον, ὡς μὲν κτεῖ δύνασθαι κινεῖσθαι. Αὐτὸν δὲ διστοῖς τε καὶ κοντοῖς καὶ λίθοις ἐπληθῆσαν πολλάκις· οὐδὲν δὲ αὐτῶν ἠδυνήθη καθικέσθαι, τῶν ὄπλων ἀντισχόντων, καίτοιγε τῶν μηρῶν καὶ βραχιόνων ὄντων γυμνῶν· τὸν τε παρὰ τὴν ζώνην ἀκινάκην ἤρπασαν αὐτοῦ, καὶ τὰ τῶν ἱματίων ἄκρα διέβρῆξαν τοῖς ἄκρυστοιχοῖς. Αὐτὸς δὲ παραδόξως ἀμυνόμενος διεσώθη μὴδὲ τραυματισθεῖς. Μετὰ τε τὴν νίκην πολλοὺς ἐνεγὼν ἀγῶνας καὶ μεγάλους ἐκ παιδικῆς ἡλικίας διηρυκνέαι, οὐδὲ ἄπαξ δὲ ἐν χρωῖ κινδύνου παρὰ τοσοῦτον γεγενησθαι. Οὕτω μὲν οὖν οἱ Βάρβαροι πάντες ἔπεσον παρὰ τὴν μάχην. Ὁ βασιλεὺς δὲ εἰς Διδυμότειχον ἔλθων, πονήρως ἀπὸ τοῦ τραύματος ἐπὶ πολὺν διετέθη χρόνον. Περὶ δὲ συγκομιδῆν τοῦ αἵτου μάλιστα τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ τῶν Μουσῶν βασιλεὺς Μιχαὴλ τῷ νέφῳ βασιλεῖ Ἀνδρόνικῳ ἠθέλησε συγγενέσθαι· τῷ δὲ τοῦτο μὲν οὐκ ἦν καθ' ἠθέλην διὰ τὸ τὸν πόδα ἔτι ἀπὸ τοῦ τραύματος ἀλγεῖν· ὁμοῦ μάλιστα τῷ βασιλεῖ καὶ πάππῳ τὰ τοῦ πρίγκυπτος ἀναθεῖς, ἐπεὶ ἐπέτρηπεν ἐκείνους, εἰς Τζερνομιάνους ἄμα γυναῖκι ἐλθόντι τῷ Μιχαήλ, συγγενέτό τε καὶ συνδιέτριψεν αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς ἐν ἡμέραις ὀκτώ· συνησθόντες δὲ ἀλλήλοις οἱ βασιλεῖς, μετὰ τοῦτο διελύθησαν ἑκάτερος ἐπ' εἰκου. Εἰς Διδυμότειχον δὲ Ἀνδρόνικος ὁ βασιλεὺς ἔλθων, παρὰ τῶν ἐν Βυζαντίῳ φίλων εὗρεν ἄγγελον ἀρτιγέρον, ὅτι βασιλεὺς ὁ πρεσβύτερος ἀπό τινων ἐκμηρῶν καὶ λόγων εὐθελῶς ἔστι πολεμῆσειν, ἀπαγγέλλοντα πρὸς αὐτόν. Ὅπερ ἀκούσας ὁ βασιλεὺς, ἐξεπέπληκτο μὲν εὐθύς τὴν ἀτοπίαν τῆς ἀγγελίας· τοῖς δὲ φίλοις ἐκέλευεν ἀπαγγέλλειν ὡς αὐτὸς μὲν πολλὴν ἂν αὐτοῖς τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας εἰδείη χάριν, διὰ δὲ τὸ σφόδρα μὴ βούλεσθαι τὰ τοιαῦτα, τοῖς λεγομένοις ἀπιστεῖν. Δέον δὲ αὐτοῦς πᾶν φιλοῦντας ἀκριβεστάτῃ βασάνῳ τὸ πρᾶγμα δοῦναι, καὶ ὃ τε ἂν φανῆ σαφῆς ἀπαγγέλλειν. Τοῖς μὲν οὖν ἐν Βυζαντίῳ φίλοις ὁ βασιλεὺς ἐπέσκηπτε τοιαῦτα. Ἀμα δὲ δομῆστικῷ τῷ μεγάλῳ καὶ πρωτοστράτορι συνελθόντες, ἀνηρέων ἐξ ἑταίρων ἐπεισε καταλύσαι· πολλὰ τε καὶ πολλάκις τὸν ἄχρι τότε χρόνον ἐξετάσαντες ἀπὸ τῶν σπονδῶν, τῷ βασιλεῖ μὴ, οὐτ' ἐκ προφανοῦς, οὐτ' ἐξ ἀδήλου προφάσεως· εὐρισκον προσκεχρυνέαι. Ὁμοῦσαν δὲ ὁμοῦ ἀπὸ τοιαύτης αἰτίας ἐνδείξασθαι πρόφασιν τὸν πόλεμον ἂν σχεῖν.

### 129 CAPITUL XLIII.

*Joannes Palæologus panhypersebastus tyrannidem affectat. Litteræ filiorum magni logothetæ ad eundem panhypersebastum interceptæ, Andronico juniore redduntur, a quo logotheta officii admonetur; cuius responsum atrogans refertur. Protovestiarii minæ in logothetam a juniore imperatore coercentur; quem apud iratum avum excusat, et pœnam ejus deprecatur. Utriusque in benemeritum ingrattissimus animus. Bellum se aperit. Andronicus et socii ex innocentia sua spem vincendi concipiunt.*

Τῷ πρώτῳ βεβασιλευκῷ· Ῥωμαίων Παλαιολόγῳ τῷ Μιχαήλ ἄρρηνες τρεῖς γεγέννηται παῖδες, οὗτός τε ὁ μετ' αὐτὸν βεβασιλευκῷ· Ἀνδρόνικος, καὶ

A pendentem ei abstulerunt, vestiumque oras luc illuc raptando dilacerarunt; ipse dum se strenue defendit, absque ullo vulnere admirabiliter servatus est. Parta victoria, multis et magnis inde usque ab adolescentulo certaminibus se perfunctum narravit, verumtamen nec semel tam prope ab exitio abfuisse. Sic ergo Barbari omnes illo conflictu occisione occisi sunt. Imperator Didymotichi ex vulnere diu laboravit. Eodem anno, quo tempore frumenta hor eis conduntur, Michael, Mæsurum rex, Andronicum imperatorem convenire voluit: cui adhuc pedem propter vulnus dolenti id parum amicum accidit, et avum super ea re certiozem fecit. Avus id ad ejus arbitrium rejecit. Michael cum conjuge Tzernomianum venit; ibi dies octo cum ipsis imperator versatus est. Inde, post mutuam hilaritatem lætitiâque digressis, imperator Didymotichi nuntium ab amicis Byzantio missum invenit, avum (quod e quibusdam indicibus et sermonibus ejus liceret colligere) bellum ei moturam. Qua rei novitate statim obstupescens, credere distulit, amicisque renuntiari jussit, se illis de benevolentia magnas habere gratias: dictis ideo fidem non tribuere, quod ea quæ dicerentur, vehementer nollet (63); decere ipsos, ut amicissimos rem accuratissime indagare, quodque haud dubie verum comperissent, super eo monere. Hæc ille amicis Byzantium. Congressi deinde ipsi, magnus domesticus et protostrator, scrutabantur, si culpam commeruissent aliquam, quæ avum rupta pæce ad bellum jure provocaret. Post longam et crebram inquisitionem, usque a sædete composito ad illum diem, nec aperta nec occulta occasione se ejus iram meruisse inveniebant. Existimabant nihil ominis a tali causa bellum nasci posse.

Ἐπερ ἀκούσας ὁ βασιλεὺς, ἐξεπέπληκτο μὲν εὐθύς τὴν ἀτοπίαν τῆς ἀγγελίας· τοῖς δὲ φίλοις ἐκέλευεν ἀπαγγέλλειν ὡς αὐτὸς μὲν πολλὴν ἂν αὐτοῖς τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας εἰδείη χάριν, διὰ δὲ τὸ σφόδρα μὴ βούλεσθαι τὰ τοιαῦτα, τοῖς λεγομένοις ἀπιστεῖν. Δέον δὲ αὐτοῦς πᾶν φιλοῦντας ἀκριβεστάτῃ βασάνῳ τὸ πρᾶγμα δοῦναι, καὶ ὃ τε ἂν φανῆ σαφῆς ἀπαγγέλλειν. Τοῖς μὲν οὖν ἐν Βυζαντίῳ φίλοις ὁ βασιλεὺς ἐπέσκηπτε τοιαῦτα. Ἀμα δὲ δομῆστικῷ τῷ μεγάλῳ καὶ πρωτοστράτορι συνελθόντες, ἀνηρέων ἐξ ἑταίρων ἐπεισε καταλύσαι· πολλὰ τε καὶ πολλάκις τὸν ἄχρι τότε χρόνον ἐξετάσαντες ἀπὸ τῶν σπονδῶν, τῷ βασιλεῖ μὴ, οὐτ' ἐκ προφανοῦς, οὐτ' ἐξ ἀδήλου προφάσεως· εὐρισκον προσκεχρυνέαι. Ὁμοῦσαν δὲ ὁμοῦ ἀπὸ τοιαύτης αἰτίας ἐνδείξασθαι πρόφασιν τὸν πόλεμον ἂν σχεῖν.

### Jacobi Pontani notæ.

(63) Vere Cæsar, lib. III *Civil. Quæ volumus, et credimus libenter; et quæ sentimus ipsi, reliquos sentire speramus.* Ergo contra, quæ volumus, et

credimus illibenter; et quæ ipsi non sentimus, nec reliquos sentire speramus.

tus, et Theodorus, ac filia item tres. Aliis igitur alii fuere liberi, id quod in vestibulo hujus historiae demonstratum est (64). Porphyrogenitus Joannem habuit unigenam, cui Metochites magnus logotheta Irenen filiam matrimonio conjunxit: eundem imperator patruus panhypersebasti dignitate cohonestaverat. Hic panhypersebastus etiam tertium Thessalonicæ aliarumque urbium Occidentalium præfecturam gerens, tum alia constituit, ut unumquodque rectissimum censuit, tum Stephano Crallæ, Triballorum principi, Mariam filiam uxorem dedit. Quo facto ad generum se adjungere decrevit (65), cujus viribus adjutus, quotquot posset urbibus ad suam præfecturam pertinentibus præsidia imponeret, et illis sub potestatem subjectis, ab imperatore desciscens, peculiarem sibi dominatum compararet. Talia meditabatur, et jam ad rem conferre occipiebat, cum tota quippe domo ad Triballos transierat; sed eventus spem destituit. Nam omnes urbes, quibus præerat, defectione ejus intellecta, hostis eum loco habuerunt. Ex hujuscemodi igitur causa Occidentis oppida non mediocriter perturbata sunt. Sub idem tempus e filiiis magni logothetæ Demetrius, cognomento Angelus, Strumbitzæ, Michael vero Lascaris Melenico Macedoniae civitatibus præsidebant. Ili fratres uxoris panhypersebasti, litteras ad eum sororemque mittunt, quibus illorum defectio non quidem aperte arguebatur, occasio tamen suspicandi non levis præbebatur. Erant siquidem refertæ verbis ambiguis, veterisque amicitiae et consuetudinis memoriam refricabant; ac de mutua benevolentia præstanda admonebant, cum aliis pluribus de causis, tum ob vinculum affinitatis videret. **130** Milites, propter bellum eum panhypersebasto, vis custodiendis præpositi, tabellarios intercipiunt, litteras auferunt: nec tamen ad imperatorem senem perferre audent, quod a magno logotheta, qui apud eum plurimum valebat, metuerent. Ergo Didymotichi juniori eas reddunt. Quos ille, ut debuit, tanquam prudentes et consultos laudavit ac dimisit. Epistolam vero Byzantium ad magnum logothetam transmittens, amice monuit ac suavit ut quoniam filii ejus has litteras suspiciosissimas ad affluem portandas dedissent, ipse tanquam eorum parens, omniaque summa officia reipublicæ Romanæ debens (quando per eum ejus res administrarentur) et illis a malo caveret, et imminenti huic detrimento mature obviam iret. Id effici

Κωνσταντῖνος ὁ ἐν τῇ πορφύρᾳ τεθελὶς, καὶ Θεόδωρος πρῶτος, καὶ θυγατέρας τρεῖς αὐταί. Τοῖς μὲν οὖν ἄλλοις ἄλλοι γεγέννηται παῖδες, καθάπερ ἐν ἀρχῇ τῆς ἱστορίας ἐδηλώσατο φθάσας ὁ λόγος· τῷ Πορφυρογενήτῳ δὲ Κωνσταντῖνῳ ὁ Παλαιολόγος Ἰωάννης μονογενῆς γεγέννηται παῖς, ᾧ Μετοχίτης ὁ μέγας λογοθέτης ἐξέδωκε τὴν θυγατέρα Εἰρήνην πρὸς γάμον, τῇ τοῦ πανυπερσεβάστου πρὸς τοῦ θεῖου καὶ βασιλέως· ἀξία τετιμημένω. Οὗτος δὲ ὁ πανυπερσεβάστος οὐχ ἄπαξ, ἀλλὰ καὶ δις καὶ τρίς Θεσσαλονίκης τε καὶ τῶν ἄλλων ἐσπερίων πόλεων ἐπιτροπεύσας, τὰ τε ἄλλα διώκει ἢ αὐτῷ ἐδόκει ἄριστα εἶναι, καὶ τῷ τῶν Τριβαλῶν ἄρχοντι Στεφάνῳ τῷ Κράλῃ Μαρίαν τὴν αὐτοῦ κατηγγύησε θυγατέρα· οὗ δὲ γενομένου, νοῦν ἔλαχε τῷ τῶν Τριβαλῶν ἄρχοντι προσχωρῆσαι ὄντι κηδεστῇ, ὡς ἂν τῇ ἐκείνου δυνάμει χρώμενος συμμαχοῦντος, ὧν ἐπετρόπευε πόλεων ὅσας ἂν εἶεν τε ἢ φρουραῖς κατασχῶν καὶ ἰδιοποιήσάμενος, ἰδίαν αὐτῷ καταστήσει δυναστείαν, ἀποστήσις βασιλεύς. Ὁ μὲν οὖν τοιαῦτά τε διενεκεῖτο καὶ εἰς ἔργον ἐξήγαγε, καὶ πανοικεσίᾳ μὲν ἐχώρησε πρὸς Τριβαλοὺς, καταπράξασθαι δὲ ἴσχυσεν ὧν ἤλπισεν οὐδέν. Αἱ γὰρ ὑπὸ αὐτὸν πᾶσαι πόλεις τὴν ἀποστασίαν συνείσαι, οἷα δὲ ἐχρῶντο πολεμῶ. Ἐκ τῆς τοιαύτης δὲ αἰτίας, τραχῆς οὐ φαύλης τινὸς αἰ κατὰ τὴν ἐσπέραν ἐνεπλήσθησαν πόλεις. Ὑπὸ δὲ τοῖς αὐτοῖς χρόνοις τῶν τοῦ μεγάλου λογοθέτου υἱῶν, Δημήτριος μὲν ὁ Ἄγγελος, Στρουμιβίτζης ἐπίτροπος ἦν, Μιχαὴλ δὲ ὁ Λάσκαρις, Μελενίκοῦ, πόλεων Μακεδονικῶν· οἱ δὲ γυναικὸς ἀδελφοὶ ὄντες τοῦ πανυπερσεβάστου, γράμματα πέμπουσι πρὸς τε ἐκείνον καὶ τὴν ἀδελφὴν, προφανῶς μὲν αὐτῶν ἀποστασίαν οὐ κατηγοροῦντα, πρόφασις μόντοι οὐκ ἀγεννή τινα παρεχόμενα ὑποφίας. Λέξωμεν τε γὰρ εὐπόρου ἀμφιδόλων, καὶ φιλίας ἀνεμίμησμον ἀρχαίας καὶ συνδιατριβῆς, καὶ τοῦ εἶναι ἀλλήλοις εὐνοσίην, ἄλλων τε ἕνεκα πλείωνων, καὶ μάλιστα τῶν ἐκ τῆς συγγενείας ἐνεχούρων. Τοῦς τὰ τοιαῦτα τοῖσιν γράμματα κομίζοντα; στρατιώται συλλαβόντες κατὰ τὴν ὁδὸν (οἱ ἦσαν ἐπ' αὐτὸ τοῦτο τεταγμένοι φυλάττειν τὰς ὁδοὺς τοῦ πρὸς τὸν πανυπερσεβάστου ἕνεκα πολέμου), καὶ τὰ γράμματα ἀφελόμενοι, πρὸς μὲν Βυζάντιον ὡς βασιλεῖα τὸν πρεσβύτερον τὰ γράμματα κομίσαι οὐκ ἔγνωσαν δεῖν, τὴν μέγαν λογοθέτην τὰ μέγιστα παρὰ βασιλεῖ δυνάμενον δεδοικότες, εἰς Διδυμότειχον δὲ ἤλθον φέροντες τῷ νέῳ βασιλεῖ. Ἐκινέσας δὲ αὐτοῦς τῆς συνέσεως καὶ εὐβουλίας,

#### Jacobi Pontani notæ.

(64) Hinc patet historiae hujus primum caput assignari debuisse ad hæc verba epistolæ Christoduli pag. 4: Ὁ βασιλεὺς τοῖνον Ἀλέξιος, ὁ τὴν ἐκωνομίην Ἄγγελος, etc.

(65) Hæc de re Gregoras in hunc modum: Σεquenti anno panhypersebasti filia Cralli Serviciæ principi nuptura abbat; paulo post et mater, ejus visendæ gratia, eodem se contulit; quam mox et panhypersebastus est consecutus, nolens imperatori iustus obnoxius esse, sed sibi ipsi quærere imperium, quod hæreditario jure ad se pertinere. Re-

fecta igitur Thessalonicæ cura et administratione, et ipse ad Crallæ generum suum abiit, a quo ad exsequenda destinata adjuvaretur. Ab eo igitur susceptus, et una cum eo egressus, omnem regionem usque ad Strymonem et Serras populatur. Quamobrem senior imperator majorum malorum metu, legatos ad eum cum Cæsaris insignibus misit. Quæ cum ille Scopiis oppidulo accepisset, gestavit, sequè deinceps quiturum esse promissit, neque quidquam amplius pñiturum. Sed jam Thessalonicam rediturus, gravissimo morbo affectus, intra paucos dies decessit

ἀπέλευσεν εὖ ποιήσα; ὁ βασιλεὺς. Τὰ μὲντοι γράμματα εἰς Βυζάντιον τῷ μεγάλῳ πέμψας λογοθέτῃ, παρῆναι τε καὶ συνεβουλευέτο αὐτὰ φιλικῶς, ὡς τὰ μὲν γράμματα ταυτὶ τῷ κηδεστῇ πέμψειαν οἱ υἱοὶ γέμοντα πολλῆς ὑποψίας. Αὐτὸν δὲ ἐκείνων τε ὄντα πατέρα καὶ τῇ Ῥωμαίων ἡγεμονίᾳ τὴν δυνατὴν ἀφελίαν ὀφείλοντα εἰσφέρειν, οἷα τῶν κατ' αὐτὴν πράγματα δι' αὐτοῦ διοικουμένων, χρῶν ἐκείνους τε ἀπαθεῖς κακῶν τηρεῖν, καὶ τὴν προσδοκωμένην ἀπ' αὐτῶν προαναστέλλειν βλάβην. Τοῦτο δὲ γένοιτ' ἂν, εἰ αὐτοὺς μὲν τοῦ τῶν πόλεων ἐκείνων ἄρχην ἀποστήσας, ἑτέρους ἀνυπόπτους ἐπιστήσας, αὐτοὺς δὲ ἑτέρας ἀρχάς ἢ ἂν αὐτῷ δοκῇ λυσιτελεῖν ἐγγερίσας. Ἐμοὶ μὲν οὖν οὐκ ἀγαθὸν ἔδοξεν, εἶπε, τῷ βασιλεῖ τὰ τοιαῦτα γράμματα ποιῆσαι δῆλα, ἀλλὰ μόνῳ σοι· ὡς ἂν συνετὸς ὢν, τὰ τε δέοντα ὑπὲρ τῶν κινῶν οἰκονομῆσιν πραγμάτων, καὶ τοὺς πασι τὰ λυσιτελοῦντα. Βασιλεὺς μὲν οὖν τοιαῦτα τῷ μεγάλῳ συνεβούλευε λογοθέτῃ· ὁ δὲ, πεῖσθησθαι τὸ δέον, καὶ χάριτας τῆς τῶν υἱῶν κηδεμονίας ὁμολογεῖν, τούναντιον ἐποίησεν πᾶν. Τραχέως γάρ ἀποκρινάμενος καὶ σκληρῶς, ἐπὶ τέλει προσέθηκε καὶ τοῦτο, ὡς καὶ τοὺς ὄνους ἢ προϊμία δίδωσι τὸν ξύοντ' ἀντιξέειν. Ταύτην μὲν οὖν ἑαυτοῦς ἀνερευνῶντες ὑπενόουν αἰτίαν εἰς τὸ πολεμῆσθαι παρεσχημένους, τὸν μέγαν ὑπολογιζόμενοι παροξυνθέντα διὰ ταῦτα λογοθέτην εἰς τὸ πολεμῆν παρακαλέσας τὸν βασιλέα· σαφῆς μὲντοι εἶχον οὐδὲν εἰδέναι. Ἄξιον δὲ καὶ σίας εὐεργεσίας πρὸς τε λογοθέτην τὸν μέγαν, καὶ πρὸς τὸν πρωτοβεστιάριον Ἀνδρόνικον τὸν Παλαιολόγον τοῦς τοῦ τρίτου τουτουὶ πολέμου μάλιστα αἰτιωτάτους γεγεννημένους; βασιλεὺς ὁ νέος ὑπήρξε, δηγήσασθαι διὰ βραχέων, ὡς ἂν πρὸς ὅλον ἔγνωμένον εἰδαίτην εὐεργετήν. Ὁ γάρ πρωτοβεστιάριος οὐτωσὶ Παλαιολόγος Ἀνδρόνικος, τῆς τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως Ἀνδρόνικου τῆς ὦν ἀδελφῆς τῆς Ἀννης, ἢ συνῆκε Μιχαὴλ τῷ θυγατρὶ τῶν Πάτρως ἀρχόντων ἐνὶ καὶ τῆς κατ' αὐτὴν Θεσσαλίας, ἐκ τινος διαφορᾶς πρὸς τὸν μέγαν λογοθέτην ἀπεχθῶς διατεθείς, πρὸς τὸν νέον βασιλέα ἄλθων, πολλὰ τε καὶ ἄκοσμη διεξήκει κατ' αὐτοῦ, καὶ τελευταῖον προσετίθει, ὡς ἦδη πρὸς τὴν πρὸς αὐτὸν ἀπέχθειαν ἀπειρηκῶς, βούλοιστ' ἂν αὐτὸν συγκόπτειν πολλαῖς ταῖς πληγαῖς, πλὴν εἴη διὰ τοῦτο καὶ ἀποθνήσκειν. Δι' ὃ καὶ ἄμυνεν αὐτῷ, εἴτε μετὰ ταῦτα διὰ τὸ τὸλμήμα ἐταῖοι δεινὸν, ἔδειξεν. Ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς, λόγους τε κολοῖς καὶ παραινέσσει τὸν πρωτοβεστιάριον ἀπάγειν τοῦ τολμήματος ἐπιχειρεῖ, ὡς δὲ οὐκ ἐπειθε, καὶ διαθήσασθαι ἠπειλήσεν τὰ χαλεπώτατα, εἰ μὴ παύσοιτο τοσοῦτοις ἐπιχειρῶν. Ἐφη γάρ· Εἰ μὲν, πρὶν μηδὲν πρὸς αὐτὸν τοιοῦτον εἰπεῖν, εἰ εἰργάζετο τῶν ἀτόπων, δεινὸν μὲν ἂν ἦν, οὐδὲν δὲ αὐτῷ διαφέρειν. Ἐπειδὴ δὲ αὐτῷ φανερὰν κατέστησε τὴν γνώμην, ἀδύνατον εἰς ἔργον τὴν βουλήν προαγαγεῖν. Τὴν γὰρ εἰς τὸν μέγαν λογοθέτην παροῖντιαν, διοικητὴν τῶν βασιλέως ὄντα πραγμάτων, εἰς ἐκατόν ἄγειν τὴν ὕβριν, ἢ μὴ δέον αὐτὸν συγχωρεῖν. Τούτοις μὲν οὖν ὁ πρωτοβεστιάριος ἐπαίθετο δέισας,

A posse, si his ab earum urbium procuracione avocatis, alias praefecturas ut expedire videbitur, committat, et nunc alios non suspectos surroget. Sibi visum, has litteras Imperatori exhiberi non expedire : sed ipsi patri duntaxat, ut cum prudentia praestet, quae reipublicae rationes postulent, ea provideat atque administret, et filiorum saluti det operam. Istae imperator junior magno logothetae suavit; quem cum auscultare ac pro filiorum sollicitudine gratis agere oportuisset, omnino secus egit; aspere enim, et acerbe respondeus, in extremo adjecit etiam hoc : Juxta proverbium, licere et asellis mutuum scabere. Hanc itaque, in semet inquirentes, causam bello renovando se attulisse suspicabantur, reputantes hinc irritatum magnum logothetam, imperatorem ad arma sollicitasse : nihil tamen certum scire poterant. Operae pretium est porro paucis attingere, quae beneficia junior imperator in Andronicum Palaeologum protovestiariam, et in magnum logothetam longe praecipuos hujus tertii belli auctores ultro contulerit : ut in qualem quantumque bene merentem ingrati exstiterint, cognoscere possimus. Protovestiarius matrem habuit Annam, sororem Andronici senioris, quae Michaeli duci, uni ex principibus Patrae et Thessaliae circumjectae nupsit; qui nescio ob quam controversiam magnum logothetam exosas, apud imperatorem juniorum multa adversus illum confusus effudit, cum hac clausula, se jam ejus odio fessum, velle hominem plaris multis concidere, etiamsi **131** propterea sibi moriendum sit. Quare eum rogabat, ut si propter tam audax facinus quidpiam gravius sibi impenderet, opem afferret. Imperator longe sermone admodum a tam praecipiti consilio abducere nitentur. Cum surdo loqueretur, inclementissime illum se accepturum minatus est, nisi tali conatu desisteret; et addebat : Si me celasses, et interim vitium aliquid in ipsum designasses, grave id quidem foret, mea autem nihil retulisset : at jam quia mentem tuam mihi aperuisti, quae vis opere compleri neutiquam possunt. Quod enim in magnum logothetam imperatoris avi vicarium petulantius committetur, id quasi a me commissum homines interpretabuntur; quod quidem mihi patiendum non est. His commotus protovestiarius timuit, et in magnum logothetam exemplum pessimum moliri cessavit. Paucis diebus intermissis, senior imperator, an calumnia, an alia ratione iuductus, sic in protovestiarium exarsit, ut eum in carcerem compingere cogitaret. Mittit igitur magnum logothetam ad nepotem, et hominem eum de aliis criminibus multis accusat, tum quod sibi maledica lingua obtreccare non desinat : ob quae sola extremum supplicium mereatur. Praeterea quod ab ipsis deficere meditetur. Ob haec existimare se illum conjiciendum in custodiam : et hanc sententiam suam ipsi indicare voluisse, ut pariter sciret seque ad eum comprimendum adjuvaret. Nepos ita respondit, se quoque protovestiarium magno amite suae si-

lium (66) intemperanti lingua et ad convicia facilem esse, libenter confiteri : quocirca et suo iudicio pœnæ commeritæ subjiciendum. Etenim cæteris illustriores, et imperatoribus cognatione devinctos, inquit, etiam prudentes ac modestos, et ad omne genus virtutis habiles, et lingua præ aliis bene ominata esse concedet, inferioribus velut communia quædam exemplaria formasque propositos, in quas plebei intuentes, vitam ac mores suos quasi ad certos numeros componant. Veruntamen defectionem illum agitare animo, neque ego unquam judicavi, neque ab alio, cui id constaret audivi. Non itaque justum est, qui verbis duntaxat peccavit, eum rebus pœnam lucre (67), imo potius erratorum veniam adipisci, et sermonibus suis de cætero moderari. Minæ quoque intentandæ, nisi talibus modum fecerit, simul omnium, etiam quæ nunc illi dimittuntur, in futuro sæculo supplicia subiturum. Sic protovestiarius 132 proliorem fore, et virum nobilitate conspicuum, ac sanguine imperatori conjunctum, haud male multum iri. Hoc consilium nepos dabat, et ut audiretur iraque poneretur, rogabat. Sin ad veniam inexorabilis maneret, ipsi ut rerum omnium domino licere facere quod liberet (68). Se quoque ad injuriosum ac protervum illum puniendum adiutorem esse voluisse, si videret deesse facultatem ei, cui voluntas non deesset (69). Nunc quia quæcumque vellet præstare posset, faceret quod vellet.

τὴν κόλασιν ὑποσχέιν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐφ' οἷς ἡμαρτε καὶ ἀπειλεῖν εἰ μὴ παύοιτο τοιαῦτα ἀμαρτάνων, ὡς καὶ ὧν ἀφίεται νῦν, ὁμοῦ πάντων ἐν τῷ τότε ὑπέζοντα τὰς δίκας. Οὕτω γὰρ πρωτοβεστιάριόν τε ἂν σωφρονέστερον γενέσθαι, αὐτόν τε οὐ ζημιώσασθαι ἀνδρα τῶν ἐπιφανῶν καὶ καθ' αἷμα προσήκοντων. Τοιαῦτα συμβουλεύων εἶδειτο πείθεσθαι, καὶ τὴν ὀργὴν πρωτοβεστιάριῳ ὑφαίνειν. Εἰ δ' ἄρα ἀνευδότης ἔχει, καὶ μὴ βούλοιο συγγνώμης ἀξίων, κύριον οὖτα πάντων, ὅ τε ἂν ἐθελῆ, ἔξείναι ἔλεγε ποιεῖν. Συνίρατο δ' ἂν καὶ αὐτὸς πρὸς τὸ τιμωρῆσασθαι τὸν ὑβριστήν, εἰ γὰρ ἐνδεὴ τῆς βουλῆσεως ἔωρα τὴν δύναμιν κεκτημένον. Ἐπεὶ δὲ οὐσα ἂν ἢ βουλομένη καὶ δυνατὴ ἔστω καταπράξασθαι, παραινεῖτω τὴν βούλην.

Hæc postquam magnus logotheta sibi renuntiavit, ille sive ea consilio tanquam utilis persuasus,

καὶ ἀπέσχετο τοῦ τὸν μέγαν λογοθέτην τὰ ἀσχητὰ διαβείναι. Ὀλίγαις δὲ ἕστερον ἡμέραις, βασιλεὺς ὁ πρεσβύτερος, εἶπε ἔκ διαβολῆς, εἶτε καὶ ἄλλως, τοιοῦτον ἐξώργιστο κατὰ πρωτοβεστιάριου, ὡς καὶ εἶρξαι θελήσει. Πέμψας τοιγαροῦν πρὸς βασιλέα τὸν νέον τὸν μέγαν λογοθέτην, ἄλλα τε πολλὰ τοῦ πρωτοβεστιάριου κατηγορεῖ, καὶ ὅτι λοιδορούμενος αὐτὸν οὐ παύεται καὶ διασύρουσ' δι' ἃ δὴ καὶ μὴν δίκαιος εἶναι τὴν ἐσχάτην δοῦναι δίκην, οὐ ταῦτα δὲ μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀποστασίαν ἀπ' αὐτῶν ἐνοεῖ. τούτων οὖν ἕνεκα πάντων, εἰς δεσμοτήριον αὐτὸν ἐμβάλεῖν ἔξον εἶναι οἰηθεὶς, καὶ αὐτῷ τὴν γνώμην δηλοῦν, ὡς ἂν εἶδεη τε καὶ αὐτὸς ἅμα καὶ συνεπιλαμβάνοιτο πρὸς τὸ ἔργον. Πρὸς ταῦθ' ὁ νέος ἀπεκρίνατο βασιλεὺς τοιαῦτα· Θεοῖσθε βασιλεῦ, τὸ μὲν πρωτοβεστιάριον τὸν ἐμὸν θεῖον ἀκόλαστον τε εἶναι περὶ τὴν γλώτταν καὶ πρὸς λοιδορίας εὐχερῆ, καὶ αὐτὸς συνομολογήσαιμι ἂν. Δὴ καὶ αὐτὸς συνεπέψφιστομαί τιμωρίας ἀξίων εἶναι τῆς προσήκουσης. Τοῦς γὰρ ἐπιφανέστερους μᾶλλον τῶν ἀνδρῶν καὶ προσήκοντας βασιλεῦσι, τὰ τε ἄλλα συνετοῦς καὶ κοσμίους εἶναι δεῖ, καὶ πρὸς πᾶσαν ἀρετῆς ἰδέαν ἐπιτηδέους, καὶ τὴν γλώτταν πρὸς γε τῶν ἄλλων εὐφίμους, οἷα δὴ τοῖς ὑποδεεστέροις, ὡς τινα παραδείγματα κοινὰ καὶ τύπου· κειμένους, πρὸς οὓς ὀρώντες οἱ πολλοὶ ρυθίζονται ἂν πρὸς τὸ βέλτιον. Ἀποστασίαν μέντοι οὐτ' αὐτὸς κατέγων αὐτοῦ ποτε, οὔτε παρ' ἄλλου σαφῶς ἀκήκοα εἰδότες. Οὐ δὲ δίκαιον λόγοις ἀμαρτάνου, ἔργῳ τυχόντα συγγνώμης, λόγοις σωφρονίζειν τοῦ λοιποῦ

Ταῦτα τοῦ μεγάλου λογοθέτου πρὸς βασιλέα τὸν πρεσβύτερον ἀπαγγελλαντος, εἶτε τοῖς βεβουλευμέ-

#### Jacobi Pontani notæ.

(66) Τὸν ἐμὸν θεῖον. Jam ante monui, auctorem C καταχρηστικῶς ponere verba θεῖος, et ἀνεψιός. Est enim θεῖος proprie matris, aut patris frater, id est, avunculus, aut patruus. Protovestiarius autem fuit filius sororis avi. Quemadmodum porro patris soror vocatur ἀνιτα, sic avi soror magna matertera. Quocirca ἀνιταῖς magnæ filium recte vocabit protovestiarium junior Andronicus.

(67) Nonne paulo ante dicebat, suo quoque iudicio puniendum videri? Verum ibi ex justitia locutus est, quæ etiam verba mala punit: hic autem, dum negat defectionem meditatam, quamvis lingua peccaverit, vult illum rebus ipsis pœnam non suscipere, quia re non peccaverit, et id ipsum quod verbis commisit, ignoscendum censet, officio clementiæ fungitur.

(68) Usque ad aras tamen. Nam illud impudicæ novæque ad Caracallam non est verum, Si libet licet. An nescit se imperatorem esse, et leges non accipere, sed dare? Et si quis est, cui fas sit dicere, Omnia mihi licent, is meminerit semper ejus quod adjungitur: sed non omnia expediunt. Nicetas in Joanne Batatze imperatore, ubi nar ravit

sacrilegia et nefanda ejus scelera, hæc subjicit: Et graviter succensebat iis a quibus monebatur, ea facta non expedire religioso imperatori, qui pietatem a majoribus accepisset, nec aliud esse quam sacrilegium, eosque ut manifeste deliros et honestatis ignaros arguebat. Licere enim imperatoribus omnia; et inter Deum et regem, quod ad terrenarum rerum gubernationem attineret, non eam esse repugnantiæ. quæ inter negationem et affirmationem, contendebat.

(69) Librarium fugit ratio, ut puto, cum ita scripsit, εἰ γε ἐνδεὴ τῆς βουλῆσεως ἔωρα τὴν δύναμιν κεκτημένον. Sic enim debuit, multisque verborum ordine: Εἰ γὰρ ἐνδεὴ τῆς δυνάμει; ἔωρα τὴν βούλησιν κεκτημένον. Quomodo enim juretur avum nepos, si ille voluntate puniendi protovestiarii careret? Et supra requisivit opem nepotis, cum diceret, et pariter sciret, et se ad eum (protovestiarium puta) compescendum adjuvaret, ubi Græce est, καὶ συνεπιλαμβάνοιτο πρὸς τὸ ἔργον. Convenit etiam nostra emendatio cum sequentibus. Nunc, quia quæcumque vellet, præstare posset, etc.

νοῖς ὡς λυσιτελέσειν ὁ βασιλεὺς πεισθεὶς, εἶτε τὴν τοῦ νέου καλοκαγαθίαν αἰδεσθεὶς, τοῦ κακῶς ποιεῖν τὸν πρωτοβεστιάριον ἀπέστη. Οὕτω μὲν ἀμφοτέροις ὁ νέος βασιλεὺς, τῷ μὲν τοῦ μὴ πληγαῖς πρὸς τῷ ἀτιμασθῆναι συγκαπηῆναι, τῷ δὲ τοῦ μὴ διὰ βίου δεσποτήριον οἰκεῖν, αἰτιώτατος ἐγεγόνει. Αὐτοὶ δὲ μετὰ μικρὸν ἐκ τοῦ ἀκρωκίως ἐκπεπολεμῆσθαι ἐκ φιλίας συνελθόντες, καὶ ὄρκους ἐμπειδώσαντες ἀλλήλους· ἢ μὴν φρονήσιν ταῦτά τρὸς τὸν κατὰ τοῦ νέου βασιλέως πόλεμον, αὐτοὶ τε ἐξηρτύοντο, καὶ τὸν βασιλέα παρεκάλουν, ἀπάταις χαράμενοι καὶ διαβολαῖς· καὶ τῆς εὐεργεσίας ἀπειδίδοσαν χάριν τὸ μέχρι θανάτου πολεμεῖν. Ἄλλ' ἐπεινοὶ μὲν οὕτω βασιλεὺς ἐκ τῶν πρεσβυτέρων τὸν πρωτοβεστιάριον ἐρχοῦντα καταστήσας Βαλαγγράδων, προστηῶς τε καὶ ἡμέρας ὁμιλήσας, καὶ πολλὰ ἐπαγγεῖλαμενος εὐποιήσιν, ἐξέπειψεν, ὅσων ἂν δόει πρὸς τὸν πόλεμον εἶναι παρασκευασμένον παραγγεῖλας· ὡς ἅμα τῷ δεξιῶν γράμματα παρ' αὐτοῦ, βασιλεὶ τῷ νέῳ τὴν ἐκ τῆς ἰσπερίας ἐπάδων στρατιάν. Ἀπὸ δὲ Βυζαντίου πρὸς τὸν νέον Ἀνδρόνικον ἦγον γράμματα παρὰ τῶν φίλων σαφῶς ἀπαγγέλλοντα τὸν πρεσβύτερον βασιλέα πρὸς τὸν πόλεμον παρασκευάζεσθαι. Διὲ καὶ ἰδοὺσι δεῖν αὐτῷ ἅμα τῷ μεγάλῳ δομestικῷ καὶ πρωτοστράτορι βουλευτέα εἶναι περὶ τοῦ πολέμου. Βουλευσαμένοις δὲ μεγαλοφυχίᾳ ὤσπερ καὶ ἐπὶ τῶν προτέρων πολέμων ἰδοὺσι χρῆσθαι, καὶ μὴ προξαναίστασθαι, ἀλλὰ τὸν ἀπὸ τῶν πραγμάτων ἐλαγχον περιμένειν· ἅμα καὶ ἐπιζήντες περιγενήσεσθαι τοῦ πολέμου, ἀμύνοντος αὐτοῖς καὶ τοῦ θεοῦ παρασπονδουμένοις. Αὐτοὶ γὰρ οὕτε λόγῳ αἰτίαν παρασχεῖν τῷ λελύσθαι τὰς σπονδάς. Πάρος δὲ χάριν ἰδοὺσι πρὸς Βυζάντιον ἀπελθεῖν ὡς ἢ φανεροῦ γνησομένου ἅμα τῷ αὐτοῖς ἀφικέσθαι τοῦ πολέμου, ἢ διαλυθητομένου, τῶν κινούντων καταπληξάντων. Βασιλεὶ μὲν οὖν τῷ νέῳ καὶ τοῖς φίλοις οὕτως ἰδοὺσι.

### 133 CAPUT XLIV.

*Per legatos avus nepotem monet, ne Byzantium ingreditur. Ille dolens ea denuntiatione, Deum testem invocavit sua appellat; nec recusat, si legitime accusatus se defendere nequiverit, quin pœnas det. Ejus memoriam e sacris per omnia templa tolli vult avus; patriarcha diserte nepoti patrocinatus, refragatur.*

Καὶ ὕστερον οὗ πολλὰς ἡμέρας κατὰ τὰς ἀρχὰς Ὀκτωβρίου τῆς δεκάτης Ἰνδικτιῶνος, ἐκ Διδυμοτείχου ἦλθον εἰς Σηλυβρίαν, στρατιάν μὲν οὐκ ἐπαγόμενα, τοῦ μὴ δοκεῖν ἐξεπίτηδες πρὸς πόλεμον χωρεῖν· ἅμα δὲ οἰκταῖς καὶ τῶν φίλων οὐκ ὀλίγοις· Ἡ δὲ ἐπύθετο ὁ πρεσβύτερος βασιλεὺς, τὸν τε δικαιοφύλακα Γρηγόριον τὸν Κλειδῶν, καὶ Νίφωνα τὸν ἐπίσκοπον Μεγαλίαν πρὸς τὸν ἔγγονον ἀπέστειλεν εἰς Σηλυβρίαν, εἰς Βυζάντιον κελύσον μὴ εἶθεῖν. Οὐδὲ γὰρ ἂν αὐτῷ τὴν εἰσοδὸν παραχωρήσιν, οἱ τὰς πρὸς αὐτὸν σπονδάς παραλύσειε καὶ τοὺς ὄρκους· κἀν τε περὶ αὐτῶν συμβῆ τῶν ἀσολήτων, οὐκ ἐκατήρ, ἀλλ' ἑαυτῷ τὴν αἰτίαν λογίσεσθαι προσεπονδηκέει. Τούτων ἀκούσας ὁ νέος

sive nepotis probitatem reveritus, in protovestiarium animadvertere supersedit. Ita junior imperator uni maxime profuit, ne cum infamia et dedecore verberibus contunderetur; alteri, ne æternis vinculis mandaretur: qui non diu post ex infestissimis odiis in gratiam mutuam redierunt. Cumque inter se ad idem sentiendum jusjurandum confirmationis ergo adhibuissent, ipsi bellum instruxerunt, dolisque et calumniis senem adversus nepotem incenderunt, et beneficia bene meritum usque ad mortem oppugnando pensaverunt. Atque hi quidem ita se gesserunt. Imperator avus protovestiarium Balagradorum præsidem creavit, benigneque ac mansuete tractatum, cum multorum beneficiorum pollicitatione emisit: cum præcepisset ut quibuscunque ad bellum opus esset, parata haberet, quo statim atque a se litteras accepisset, ex Occidente copias in nepotem duceret. Cui scriptum est ab amicis Byzantio, avum propalam bellum adornare. Quamobrem ei, et magno domestico, nec non pro-tractorum de bello in consilium ire placuit, visumque adhibendam, ut prioribus bellis, animi magnitudinem: nec prius insurgendum, sed quid tempus momeret, exspectandum. Spes etiam victoriæ præclara illos sustentabat, quod Deum sibi fracto fœdere læsis succursurum considerent: ad quod frangendum ipsi nec re, nec verbo in causa ullo modo fuissent. Experiri tamen gratia, Constantinopolin procedendum, quod belli molitio, simul ac eo accessissent, clare apparitura, aut perterrefactis qui illud suscitarent, in nihilum recasura esset. Hæc consilium sententia fuit.

Dies pauci intercesserunt, cum ineunte Octobri, Indictione decima, Didymoticho Selybriam sine exercitu (ne dedita opera in bellum viderentur proficisci), servorum amicorumque stipati calorvis venerunt. Quod ut comperit senior, Gregorium Clidam diceophylacem, et Niphonem Moglaenorum episcopum Selybriam misit, suis verbis nepoti mandatum, ne Byzantium adeat: non enim ingredi petnissurum, quandoquidem fœdus in postremis habuisset (70). Proinde si quid ei obveniret mali, non illi, sed sibi culpam ascriberet, qui fœdus violasset. Deluis magnopere hac denuntiatione nepos, paulumque eunctatus, Voluisse, inquit, dominum meum et imperatorem obedientiam et sub-

### Jacobi Pontani notæ.

(70) Σπονδάς, καὶ τοὺς ὄρκους. Cum fœdere sæpe jungit ὄρκος. Sed quia fœdus sine juramento nullum est, aut certe perfectum non est, non habeo necesse, semper vocem *juramentum* addere, quoties noimen fœderis occurrat, ut dicam, *fœdus et*

*juramentum, seu jusjurandum.* Græcâ copia, seu loquacitas crebro sine causa verba multiplicat Latini severiores sunt, et quæ ex dictis satis intelliguntur, aut necessario conjuncta sunt, tacent.

jectionis meae, quam erga eum factis ostendi, non A usque adeo deposuisse memoriam. Sed quia peccatis meis factum est, ut huc prolaberetur, meque perjurum et pactorum conventorumque contemptorem judicaret ac diceret, cum probum potius, patris amantem, sibi que subjectissimum reputare debuisset, primum quidem opportune vos huc venisse arbitror, viros prudentes, quique facillime ex oratione mea veritatem et officium intellecturi sint. Deinde interrogo, ecquid ab avo meo in mandatis acceperitis, ut de injuriis illi a me illatis mecum expostuletis, meamque contra defensionem audiat. Etenim ad objecta depellenda quod dicam, superfuturum, nedum defuturum spero. Respondentibus, non plus sibi præceptum, quam ut ei denuntiarent, ne Byzantium ingrederetur, B stallimque reverterentur: Renuntiate igitur, ait, domino meo et imperatori, me Deum veritatis vindicem, atque adeo ipsam veritatem (ipse enim et est, et nominatur veritas) testari, me nequeant ea, neque modo bello tam inique appetitum, mihi alicujus in ipsum criminis, seu re, seu verbo admisi consecutionem esse, aut fuisse. Quare illumper Deum immortalem obsecro, ut iram deponat, 134 neque ad lenitatem det, ac ne quid præter æquum et bonum attentet. Quod si cacodæmonis malignitas, propter quam multas toties ærumnas pertuli, paratam ad ejus nutum voluntatem meam (quam, quotiescunque occasio fuit, præ me tuli) ex animo illi excussit, obtreccatoribus autem et sycophantis aures dare, et armis me persequi persuasit, iterum oro, ne indicta causa me condemnet, sed crimina proferat, defendendi locum relinquat. Si refutatis illis damnationem effugero, bene habet: sin perfidus et fœdifragus inventus fuero, ne veniam consequar, et vel me iudice, quantumvis magno supplicio mulct. Hæc nepos avo. Quærentibus adhuc legatis, ecquid juramentum, quod avo jurarit, nullam partem violarit: rati, non difficile reconciliatum iri senem, si jurisjurandi tenacem esse audierit; confirmanteque illo, se ad id tempus usque nihil fœderi contrarium egisse, lætantes ac bene sperantes, bellum sopitum iri, Byzantium repetivero. Verum aliter accidit quam sperabant. Expositis namque quibus junior rupti fœderis culpam ab se amolitus esset, nihilo magis senior iram posuit. Et legatis quidem nihil respondit, patriarchæ vero Esaiæ præcepit, ut inter sacrorum solemnia, neque in Sophia, neque in aliis templis ejus nomen edi sinneret; nam et in palatio ejus memoriam e sacris ejectam esse. Patriarcha hujus rei causam sciscitari. Nam si vel in dogma aliquod ab Ecclesiæ placitis diversum præcipitasset, ne sic quidem, citra admonitionem et conatum ejus sanandi, e sacris ejectum illius nomen oportuisse. Quin seipsum, a Deo sacrorum Ecclesiæ dogmatum antistitem animarumque procuratorem institutum, non Rhegium modo, ubi junior esset, sed ad ultimas terras etiam pro anima in

βασιλεὺς, ἤλγησε μὲν οὐχ ἥκιστα ἐπὶ ταῖς ἀγγελαις· μικρὸν δὲ ἐπισχῶν, Ἐβουλόμην, εἶπε, μὴ τοσοῦτον ἀμνήμονα τὸν ἐμὸν κύριον καὶ βασιλέα ἢς ἔργοις αὐτοῦ εὐπειθείας καὶ δουλείας πρὸς αὐτὸν ἐνεδειξάμην ὀφθῆναι· νῦν· ἐπεὶ δ' ἡ τῶν ἐμῶν ἀμαρτημάτων πληθὺς ἐπιόρχον καὶ τῶν πρὸς αὐτὸν συμβάσεων ἀθετήτην καὶ ὀλεσθαι ἀνέπεισε καὶ λέγειν, δεόν εὐγνώμονα καὶ φιλοπάτορα καὶ αὐτῷ ὑπαίκοντα λογιζέσθαι πάντα, πρῶτον μὲν ἐν καιρῷ ὄλομαι τὴν πρὸς ἐμὲ ὑμῶν θφίξιν γεγενησθαι συνετῶν ὄντων καὶ δυναμῶν μάλιστα ἀπὸ τῶν λεγομένων τὰ ἀληθῆ καὶ τὰ δεόντα συνεῖναι· ἔπειτα, ἐρωτῶ εἰ καὶ παρὰ τοῦ ἐμοῦ κυρίου καὶ βασιλέως ἐπιτέτραπται ὑμῖν, ἄτε ἡδίκηκα ἐγκαλεῖν, καὶ τούτων τὴν ἀπολογίαν δέχεσθαι διεξιόντος. Ἐπίβω B γὰρ ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος ἀποδέσασθαι τὰ ἐγκλήματα. Τῶν δὲ εἰπόντων μηδὲν πλέον ἐπιταρῶφθαι ἢ ὅσον μὴ εἰς Βυζάντιον ἀπαγγελλαντας ἤκειν, αὐθις ἀναστρέφειν, Ἀπαγγεῖλατε τοῖσιν, ἔφη, τῷ ἐμῷ κυρίῳ καὶ βασιλεῖ, ὅτι τὸν ἔφορον τῆς ἀληθείας ἐπιμαρτύρομαι θεῶν, καὶ αὐτὸν ἀλήθειαν καλούμενον καὶ ὄντα, ὥς ὅτε πρότερον, ὅτ' ἐν τῷ νῦν ἀδίκως κατ' ἐμοῦ κινουμένων πολέμῳ, ὅτ' ἔργοις οὕτοι μὴν ἐν βήμασιν ἐμαυτῷ εἰ σύνοδα πεπραγμένον κατὰ σοῦ. Διὸ καὶ ἐκείτης γίνομαι σου πρὸς αὐτοῦ τοῦ θεοῦ, τὸ ὑργίζεσθαι ἀποθέμενον, συμπαθεῖα χρήσασθαι καὶ πραότητι, καὶ τοῦ δικαίου καὶ λυσιτελοῦντος ἕξω ποιεῖν μηδέν. Εἰ δ' ἄρα τοῦ δαίμονος ἡ δυσμένεια, δι' ἣν πολλὰκις ἐν κακοῖς τεταλαιπώρηκα, τῆς μὲν δουλείας καὶ εὐπειθείας ἣν ἔργοις αὐτοῖς ἐπεδειξάμην ἐν παντὶ τῷ παρασχόντι παρεσκευάσεν ἐπιλαθῆσθαι, τοῖς διαβάλλουσι δὲ καὶ συκοφαντοῦσιν ἀνέπεισε προσέχειν, καὶ τὸν κατ' ἐμοῦ πόλεμον κινεῖν, δεόμεναι αὐθις μὴ ἐρήμην οὕτω καταψηφισασθαι· ἀλλὰ τὰ τε ἐγκλήματα δηλώσαι, καὶ τόπον ὀλογοῦντος παρασχεῖν. Εἰ μὲν οὖν διαφύγω τὴν δίκην, τὰ ἐγκλήματα ἀπολύσάμενος, εὖ ἂν ἔχοι· ἂν δ' ἐπιόρχῶν ἀλώ καὶ παρεσπονδῶν, οὐδεμιὰς ἐξίω τυχεῖν συγγνώμης, ἀλλὰ πᾶν ὅτι οὖν πάσχειν αὐτὸς τιμῶμαι. Βασιλεὺς μὲν οὖν ὁ νέος τοῖς πρέσβεισι τῷ πάππῳ τοιαῦτα ἐκίλευεν ἀπαγγέλλειν· οἱ δ' ἐπυνθάνοντο αὐθις εἰ μηδὲν ἐαυτῷ σύνοιδε τοὺς πρὸς βασιλέα τὸν πάππον γεγενημένους ὄρκους παραδεδικώς, οἴσμενοι πείσαι ἂν βασιλέα βραδίως διαλύσασθαι πρὸς τὸν ἔγγονον, εἰ μηδὲν ἐπιόρχουντα πύθοιτο αὐτόν. Τοῦ δὲ ἰσχυρισμένου ἄχρι τότε παρεσπονδῆκέναι μηδαμῶς, χαίροντες εἰς Βυζάντιον ἐπαυθήκον, ἐλπίζοντες τὸν πόλεμον τῶν βασιλέων καταλύσειν· τὸ δ' ἐναντίας ἀπέβη ἢ προσέδοκον. Ἀπαγγεῖλαντων γὰρ ἴσα βασιλεὺς ὁ νέος πρὸς τὸ μὴ παρεσπονδῆκέναι παραίταται, οὐδὲν μᾶλλον ὁ πρεσβύτερος ὄφηκε τῆς ὀργῆς. Ἄλλ' ἐκείνοις μὲν ἀπεκρίνατο οὐδὲν, τῷ πατριάρχει δὲ Ἡσαίᾳ τὸ μνημονεύειν ἐν ταῖς ἱεροτελεσειαῖς τοῦ ἐγγόνου, μήτ' ἐν τῷ τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας νεψ, μήτ' ἐν τοῖς ἄλλοις ἱεροῖς· ἐκέλευε συγγράειν. Καὶ αὐτῶν γὰρ τῶν ἐν βασιλείῃς ἱερῶν ἀπεληλακέναι τὴν τοῦτου μνήμην. Ὁ πατριάρχης δὲ τὴν αἰτίαν ἠρώτα δι' ἣν ἂν ἐκβάλλοιτο τῶν ἱερῶν

ἡ μνήμη τοῦ βασιλέως. Εἰ μὲν γὰρ εἰς τι τῶν ἄλλοτριῶν τῆς Ἐκκλησίας ἐξώκειλε δόγμα, οὐδ' οὕτω πρὸ πάσης παραινέσεως καὶ παύρας τῶν ἱερῶν ἐκβάλλειν χρῆ, ἀλλ' αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τῶν ἱερῶν τῆς Ἐκκλησίας προστάτην ἀποδειχθέντα δογμάτων καὶ κηθεμόνα ψυχῶν, οὐκ ἄχρι Ῥηγίου μόνου, ὅπου βασιλεὺς ὁ νέος διατρίβει, ἀλλὰ καὶ εἰς ἰσχυατίας γῆς ὑπὲρ ψυχῆς κινδυνευούσης ὀφείλειν τε καὶ προθυμαῖσθαι βαδίζειν. Διὰ τρῦτο δέον εἶναι πρῶτον πρὸς αὐτὸν ἀπελθεῖν. Κἂν μὲν Θεοῦ συναιρομένου, πολλὰ διδαχθεὶς καὶ νοθετηθεὶς, τὴν κακοδοξίαν ἀπόσθῃται, τὴν ἀλήθειαν ἀσπασάμενος καὶ τὸ ὀφθαλμῶν τῶν δογμάτων ἐπεγνωκῶς, πικταχθέν ἂν ἔχει καλῶς, τῇ τε Ἐκκλησίᾳ τοῦ κατὰ πνεῦμα, καὶ σοὶ τοῦ σωματικοῦ παιδός, τοῖς τε Ῥωμαίοις, τοῦ βασιλέως σεωσμένου. Ἄν δ' ἐθε-  
 λικακῶν φανῇ, καὶ πρὸς τὰς αὐγάς τῆς ἀληθείας χαμνύων ἔκοντι τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ οὐδὲ μικρὰν τινα παρέχων ἐλπίδα τοῦ ἱατρευθῆναι ἂν ποτε, οὐ τῶν ἐν Βυζαντίῳ ἱερῶν μόνων αὐτοῦ τὴν μνήμην ἐκβαλῶ, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὁποῖδη ποτε γῆς Χριστιανοῖς ἐκρήρυκτον αὐτὸν ποιήσω. Ἀποκρινάμενος δὲ τοῦ βασιλέως· οὐ διαστροφῆν τῆς πίστεως τῷ ἐγγόνῳ ἔγκλειν, ἀλλὰ τῶν εἰς αὐτὸν ὄρων ἀθέτησιν καὶ τῶν συνθηκῶν, ἔτι τε αὐθάδειαν καὶ ἀπειθείαν, καὶ διὰ τοῦτο νοθεσίας καὶ παιδείας χάριν τὸ τοιοῦτον ἐπινοηθέναι, πάλιν δὲ αὐτοῦ τὴν διόρθωσιν ἀξίαν ἐπιδειχάμενος τῶν ἡμαρτημένων αὐτὴν τὰ δέοντα ποιῆσαι. Οὐκοῦν, εἶπεν ὁ πατριάρχης, δέομαι σου, κράτιστε βασιλεῦ, μίαν ἐμοὶ χάριν ταύτην καταθεῖναι μεγίστην, ἐδ' πρὸς αὐτὸν ἐπιτρέψαι ἀπελθεῖν. Ἐπίσειν γὰρ βασιλεῖα τὴν νέον πείσειν, εἴτι τε ἡμάρτηται πρότερον, ἐπανορθώσασθαι, καὶ ἀσφαλῶς εἰς τὸ ἐξῆς τὰ δέοντα ποιεῖν· τὰ τε μεταξὺ προσκόμματα καὶ τὰς αἰτίας τοῦ πολέμου ποιῆσαι ἐκποδῶν. Ἀηδῶς δὲ ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τοῖς εἰρημένους διατεθεὶς, Ἐχρῆν, εἶπε, τοῖς ἐμοῖς ἀπολυπραγμόνως πεθεσθαι λόγοις, καὶ τὸ κελεύμενον, ἀντιλέγοντα μηδὲν, ποιεῖν· ἐπεὶ δ' οὐκ οἶδ' ὅτι χρῶμενος λογισμῶ τάναντα καὶ λέγειν καὶ πράττειν προήρησαι, ἐμοὶ δέον συνεργεῖν, αὐτὸς ἂν εἰθέης ἂ δέον ποιεῖν. Οὕτω μὲν οὖν βασιλεὺς τε καὶ πατριάρχης ἀσύμφωνοι ταῖς γνώμαις ἦσαν. Διὸ καὶ ἐν μὲν βασιλεῖσι τὴν τοῦ νέου βασιλέως ἀπείρητο ποιεῖσθαι μνήμην· ἐν δὲ τοῖς κατὰ Βυζαντίον ἱεροῖς καὶ ἐν αὐτῷ τῷ τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ τεμένει τῷ ἱερῷ, ὡς ἔθος ἦν ἡ μνήμη τῶν βασιλέων ἐτελεῖτο.

## CAPUT XLV.

*Rogat avum nepos, ne novo istoc bello imperium Romanum cladibus cumulet, iterumque se ad dicendum causam offeri. Magnus domesticus per litteras idem contendit, nepotem tuctur, ab audiendis sycophantis deloriatur. Terrorem in exitimo adjungit, si secus fecerit.*

Βασιλεὺς δὲ ὁ νέος ἐν τῷ περὶ τὸ Ῥηγίου Ἐν-  
 Δ Junior imperator in castello Ennacasia, non  
 νάκτια προσαγορευομένῳ χωρίῳ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς  
 μάλιστα Ὀκτωβρίου ἄχρι καὶ Δεκεμβρίου διατρί-  
 βων ἤνθῃ, ἰδεῖτο τοῦ προεσυτέρου βασιλέως, μὴ  
 αὐθὶς τὰ Ῥωμαίων πράγματα εἰς φθορὰν καὶ τα-  
 ραχὴν ἐμβαλεῖν· ἀλλ' ἔλεον τῶν ὑπηκόων σχόντα,  
 μὴ ἐπὶ πλέον τὸν πόλεμον ἐξάγειν. Ὡς ἂν δὲ  
 αὐτὸν τὴν εἰρήνην πείσῃ μάλλον ἐλέσθαι, καὶ  
 τοιοῦτα πρὸς αὐτὸν διὰ πείσεων ἐχρήτο λόγοις·

procul Rhegio, a principio Octobris usque ad De-  
 cembrem sedens, avum precabatur ne rem Ro-  
 manam rursus in tumultum perniciemque conjiceret, sed misericordia suorum civium motus, bellum inhiberet. Quo autem illum ad pacem flo-  
 ciores, sic per legatos egit: Sedulitatis et incitatæ voluntatis mex, imperator, ad providenda ac tucnda Romani imperii commoda, præter te



idoneum testem laudare alium non queo. Manet enim in memoria tibi, quo pacto, cum Pruseni a Persis obsidione vallarentur, et jam inlbi esset, ut penitus defectu cibariis, in hostium manus venissent, ego, re comperta, Byzantium non vocatus ad volarium, teque rogando et hortando impulerim, ut qua posset providentia victus importaretur. Poterat autem sic, ut ego cum militibus Trigliam Prusæ viciniam traferrem, Barbaros, si liceret, invaderem, et Prusenis alimenta inferrem. Quo quidem modo obsidionem diu toleraturam sperabatur, quando undequaque firmiter communita est. Cum igitur ego Prusenis, quamvis cum capitis mei discrimine, succurrendi desiderio arderem, tu me invitum cohibuisti: id quod potissimum videretur in causa fuisse, cur Prusenorum Barbari poterentur. Hæc narraui, non ut gloriarer tantummodo, sed ut ex ea quæ mihi suppediat copia, quod volo, uno argumento demonstrarem. Si enim propter unicam urbem tantum cruciabar, eique aut ferendum auxilium, aut cum ea omnes casus mihi subeundos existimabam, quanto magis nunc cruciarer, si universum imperium Romanum simul in discrimen vocatum aspicerem? Nam quod nos, qui pro eo adversum externos propugnare summo jure debebamus, bello concurrimus, hoc profecto non aliud, quam ultimum illius exitium par est arbitrari. Quare te magnopere quæso, imperator, si potes, inimicitias deponere, et pacem bello antepone. Sin calamitiorum vocula apud te tantum valuerunt, ut quam sæpius petivi pacem, nondum obtinuerim, saltem hoc mihi largire, precor, ut duobus, aut tribus comitatus, apud te causam dicam (71). Si crimina refellere, bene habebit; si perjurii injustitiæque damnatus fuero, tu diuturna molestia liberaberis, reum manibus tenens: cui ut ne parcas, sed pro eo ac scelera ejus merentur illum punias, per Deum te oro. Sin autem non placet, ut ipse præsens abs te præsentem judicet, at magno domestico sit fas se loco meo sistere. Qui si et ipse damnabitur, atrocissimam pœnam exsolvat; qua plane non minus dolebo, quam si corpore meo illam excepissem (72). Hæc imperator junior ad avum scripsit, quibus germana etiam magnus domesticus 137 his verbis: Utrumque tibi, imperator optime, persuasissimum credo, et benevolo atque amico esse me erga te animo, ad obsequia tua paratum, ut nullum magis (quod rebus sæpenuero clara demonstravi) et pro communi Romanorum felicitate non facultates dumtaxat meas, verum et ipsam animam perlibenter impensurum. Nunc quia ceruo te sine causa sædus

Jacobi Pontani notæ.

(71) Audiamus Gregoram libro nono: Cum autem res ita se haberent, ad Rhegium pervenit imperator, atque inde legatos ad seniores mittit, ut alterutrum sibi concedatur, aut per inducias ingressus in urbem, aut ut aliquibus e senatu, ex Ecclesiæ principibus, et e populo eruditissimis ad se egredi liceret, qui suam orationem imperatori, et toti Byzantio renuntiare pos-

sent. Senior vero, cum ea postulata plena doli esse judicaret, diu siliit, etc. (72) Atqui supra per legatos egisse dixit. Sed in hac historia legati mittuntur, qui simul litteras afferant, et consilii eorum quæ scribantur, ea posita suis verbis prosequantur. Non igitur sicut hic pugnantia.

Α Τῆς ἐμῆς ὡ βασιλεῦ, σπουδῆς τε καὶ προθυρίας ὑπὲρ τῶν κοινῆ τῆ Ῥωμαίων ἡγεμονίᾳ ἀμφοτέρων, οὐχ ἕτερον τινα ἀξιόχρεων ἢ σε μάρτυρα εἶσαι παρασχεῖν. Οἴσθα γὰρ ὅπως Προυσηῶν ὑπὸ Περωῶν πολιορκουμένων, καὶ ἔσον οὐκ ἀλώσεσθαι προσδοκωμένων διὰ τὸ τὸν εἶτον παντάπασιν ἐπιλειπόμενοι, πυθόμενος αὐτὸς, αὐτόκλητος εἰς Βυζάντιον ἦκον, δεόμενός τε ἅμα καὶ συμβουλευόμενος τοῖς πολιορκουμένοις τὴν δυνατὴν πρόνοιαν εἰνεγκεῖν· αὕτη δ' ἦν τὸ ἐμὲ ἅμα τῇ στρατιῇ, ναυοὶ πρὸς τὴν Τρίγλειαν περαιωθέντα (ἐπεὶ οὐ κατὰ Προύσης διέκει), τοῖς τε βαρβάροις ἦν δύναιτο ἐπιθέσθαι, καὶ Προυσηῶν, τὰ ἐπιτήδεια ἰσχυροῖσθαι. Τοῦτου δὲ γενομένου, ἔπειτα αὐτοῖς χρόνον πολλὸν πρὸς τὴν πολιορκίαν ἀντιχρήσειν· ἄλλα γὰρ ἢ πῶς ἅπαντα κατεσκεύασται καρτερώς. Ἐγὼ μὲν οὖν οὗτω προθυμίας εἶχον πρὸς τὸ Προυσηνοῖς βοηθεῖν αὐτοῖς διακινουμένων· σοῦ δὲ μὴ ἐπιφίνοιο, ἔκων κατεσχεθῆν· ὃ καὶ μάλιστα αἰτίον ἔδοξε γενεῖσθαι τοῦ Προῦσαν ὑπὸ τοῖς πολιορκουοῖσι βαρβάροις γεγενῆσθαι. Ταῦτα δὲ διήλθον, οὐχ ἴν' ἀπλῶς οὕτω φιλοτιμησώμαι, ἀλλ' ἴν' ἐπιβεβῆται ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος, ὅτι εἰ μὴδὲ ἕνεκα πόλεως κινδυνεύουσης οὕτω περιεκαίδηται, καὶ δεῖν ἐνόμιζον ἢ βοηθεῖν αὐτῇ, ἢ καὶ αὐτοῖς συγκατασκευάσαι, καὶ μᾶλλον ἂν ἀλγοῖν νῦν, ὁμοῦ Ῥωμαίων σύμμασιν τὴν ἡγεμονίαν κινδυνεύουσαν ὄρων. Τὸ γὰρ ἡμᾶς τοῖς ὑπὲρ αὐτῆς πρὸς τοὺς ἔξω πολεμίους πολεμεῖν δικαιοῦς ὄντας, συρρήγνυσθαι ἀλλήλοις, εἰν ἄλλο τι ἢ καταστροφὴν αὐτῆς τελευτάτην εἰσεσθαι χρῆ. Διὸ δὴ καὶ σφόδρα σου δέομαι, βασιλεῦ, εἰ μὲν οἶδόν σε καταλύσαι τὴν ἔχθραν, καὶ τὴν εἰρήνην μᾶλλον ἢ τὸν πόλεμον εἰσεσθαι. Εἰ δ' ἐπὶ τοσούτοις εἰ τῶν συκοφαντῶν ἰσχυροῦσαν λόγοι, ὡς' ἐμὲ πολλὰ περὶ εἰρήνης δεόμενον ἀνύειν μηδὲν, τόγε δεύτερον ἰκετεύω, ἐπὶ σοῦ ἅμα δύο ἢ καὶ τρισὶν ἐλθόντα δικασθῆναι· κἄν μὲν ἀπολύσωμαι τὰς αἰτίας, καλῶς ἂν ἔχοι· ἂν δ' ἀδικῶν ἄλλω καὶ ἐπινοκῶν, τῶν μακρῶν ἀπαλλαγῆσθαι πόνων, ἔχων ἐν χερσὶ τὸν ἀδικούοντα, καὶ μὴ φείσῃ πρὸς αὐτοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ κόλασον ἀξίως τῶν ἀμαρτημάτων. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο σοὶ ἄριστόν, τὸ αὐτὸν ἐμὲ ἐπὶ σοῦ ἐλθόντα δικασθῆναι, ἀλλ' ὁ μέγας δομέστικος γοῦν ἐλθὼν δικαζέσθω ὑπὲρ ἐμοῦ. Κἄν καὶ αὐτὸς ἀλφί, τὰ ἔσχατα ὑπομένειτω· πάντως δὲ οὐδὲν ἤττον ἀλγίστω ἢ εἰ αὐτὸς ἐν τῷ σώματι ὑφιστάμενος τὰ δεῖνά. Τοιαῦτα μὲν βασιλεῦς ὁ νέος ἐπέστειλε πρὸς τὸν πάππον καὶ βασιλέα· καὶ ὁ μέγας δὲ δομέστικος τοιαῦτα ἔγραψε, δεόμενος περὶ τῶν αὐτῶν· Κράτιστε βασιλεῦ, ἀμφοτέρω σε ὁλομῶς σαφῶς πεπεισθαι περὶ ἐμοῦ, ὅτι τε εὐνοικῶς διάκειμαι καὶ φιλῶς περὶ σέ, καὶ οὐδὲν σοὶ δουλεύειν ἤττον αἰρούμαι· τούτων ἀποδείξει

sent. Senior vero, cum ea postulata plena doli esse judicaret, diu siliit, etc.

(72) Atqui supra per legatos egisse dixit. Sed in hac historia legati mittuntur, qui simul litteras afferant, et consilii eorum quæ scribantur, ea posita suis verbis prosequantur. Non igitur sicut hic pugnantia.

αφῶς τῶν πραγμάτων ἐν πολλοῖς παρασχομένων· καὶ εἴτε τὴν κοινὴν τῶν Ῥωμαίων εὐδαιμονίαν, οὐ τῶν ὄντων μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς ζωῆς προθύμως ἀλλαξαιμὴν ἂν. Νυκτὶ δὲ σε ὄρων ἐξ οὐδεμιᾶς εἰτίας λύοντα μὲν τὰς σπονδὰς, ὠρμημένον δὲ πολεμεῖν, σφοδρὰ μὲν ἐλγῶ, καὶ παρακλητικῶν θανάτου τὰς συμφορὰς, αἱ περιστῆσονται· Ῥωμαίους ἐκ τοῦ πρὸς ἀλλήλους ἐνοχῶν πολέμου. Δέομαι δὲ σοῦ μὴ τοιούτους κακοῖς τοὺς ὑπάρχους περιπερόντας περιῦδειν, ἀλλὰ στήσαι τὴν συμφορὰν, βασιλεὶ τῷ ἐγγύῳ διαλλαγίντα, οὐδὲν, ὅσα γὰρ ἐμὲ εἰδέναι, οὔτε ἐν πράγμασιν οὔτε ἐν λόγοις, οὔτε πρότερον προσκακρουσῆσι, οὔτε νῦν. Θίσθα δὲ σαφῶς ὡς οὐδὲν οὔτε φθέγγεται οὔτε κρᾶται, μὴ συνειδότος ἐμοῦ, μὴ δὴ τὰς συκοφαντίας τῶν ἐπ' ἄλλου ἡδωμένων τῷ κοινῷ τῆς κοινῆς προθεῖναι σωτηρίας· μὴ δ' αὐτοὺς πεισθῆναι πρὸς τὸ πολεμεῖν ἐνάγουσιν, ἐξ αὐτῆς τῆς πείρας ἀκριβῶς δεδιδαγμένους ὡς ἀδυνάτοις ἐπιχειροῦσι, καὶ ἄχθος ἄρας τὴν δύναμιν αὐτῶν ἐθέλουσιν ὑπερβαίνειν. Καταλύων μὲν οὖν τὸν πόλεμον, τὰ δέοντα βουλεύσῃ καὶ σαυτῷ καὶ ἡμῖν· τούναντίον δὲ ποιῶν, οὐκ οἶδα ὀπιότεροις μάλλον ἀνυστελέστερον βουλεύσῃ. Βασιλεὺς μὲν οὖν ὁ σὸς ἔγγονος, δίκην διαλύεσθαι τὰ ἐγκλήματα προκαλεῖται καὶ παρὰ σοὶ δικαστῆ· ὃ πάντας ἂν αὐτῷ συμπαῖεν, ὡς δικαία ἢ ἀξίως. Ἡ τὸ γὰρ δεύτερον, εἰ μὴ αὐτόν σοι κατὰ γνώμην πρὸς τὴν δίκην ἀπαντῆσαι, ἀλλ' αὐτὸν ἐμὲ ὑπὲρ τῶν αὐτῷ διαφερόντων τὰς εὐθύνας παρασχεῖν. Εἰ μὲν οὖν αὐτὸν ἐλθεῖν κελύσειτε, πέπεισμαι σαφῶς ὡς θφελῆς μόνον, ἀραγνῶν ἰσῶν ἀδρανεστέρως ἀποδείξει τὰς συκοφαντίας. Εἰ δὲ τὸ γὰρ δεύτερον, ἐμὲ, ἐλπίζω καὶ αὐτὸς οὐ μόνον οὐδὲν ἡδίκητότα, ἀλλὰ καὶ φιλοπάτορα, καὶ τὴν προσήκουσαν αἰδῶ καὶ εὐπειθειαν μέχρι παντὸς ἐπιδειξιμένον ἀποδείξειν. Εἰ δ' ἀμφοτέρων τούτων καταφρονήσεις, πεισθεὶς τοῖς συκοφαντοῦσιν, ἡμᾶς μὲν ὁ θεὸς οὐ περιόψεται ἀδικουμένους. Ὑμῖν δὲ ὅποι τὰ πράγματα τελευτήσῃ, ἐμοὶ μὲν ἀμεινον ἰσιωπᾶν, ἢ πεῖρα δὲ διδάξει σαφῶς. Πλὴν τὰ παρόντα μοι γράμματα τηρεῖσθαι δέομαι ἐν ἀσφαλεῖ, ὅπως ἐκ τῶν ἀποδησομένων, εἰ ἀγαθὸς σύμβουλος ἐγὼ, φανῆ.

### 138 CAPUT XLVI.

*Responso cui contristatur nepos. Patriarcha calamitatem suam per litteras exponit; ejus et episcoporum opem ad conciliandam pacem implorat. Faciunt illi quod rogantur. Quatuor et viginti diversorum ordinum ad eum mittuntur, a quibus quid ei obijciatur intelligat, quique controversiam dijudicent. -chiepiscopus quo sine advennerini edictat.*

Ὁ μὲν οὖν τοιαῦτα τῷ πρεσβυτέρῳ ἐπέστειλλον β.σ.ε.τ. ὁ δὲ, τὰ γράμματα ἀναγνούς, οὐδὲν ἀπεκρίνατο πλὴν, ἢ ὡς οὐ βῆδιον ἐπὶ δίκῃ οὔτε τὸν ἔγγον, οὔτε τὸν Καντακουζηνὸν ἐν Βυζαντίῳ θέχεσθε βασιλεὺς δὲ ὁ νέος ἀκούσας τὴν βασιλέως ἀπόκριν, ἤλεγχε μὲν σφοδρῶς ἐφ' οἷς οὕτω παρὰ πάντα ἰκαίου λόγον καὶ αὐτῆς εἰργετο ἀπολογία, ἀπαγορεύσας δὲ τὸ βασιλεῖα κείθειν ἐπιχειρεῖν, τῷ πατριάρχῃ γράφει τοιαῦτα· Δέσποτα πατριάρχα, καὶ ἢ περὶ αὐτῶν θεῖα σύνοδος καὶ ἱερά, ἵστε σαφῶς ὅσα βασιλεῦς μεταξὺ καὶ ἐμοῦ πρὸ χρόνου συμβέβηκε

A solvere, et ad arma prorumpere, incredibilis me dolor propemodum exanimat, considerantem calamitates ac miseriae, quae Romanos propter bellum vestrum oppressurae sunt. Ego vero te obscuro, ne populos teos tantis cladibus mactari sinas, infortunumque imminens reprimas, cum nepote antiquam redactis in concordiam: qui, quantum mihi constat, nec factis, nec verbo, neque pridem, neque recras te offendit. Nec tu ignovis, cum me inscio nihil vel dicere solere vel facere. Noli obtrectatorum in communi peste exsultantium sermone saluti incolumitatiq[ue] anteferre. Noli ad arma incitantibus illis aures accommodare; siquidem experiundo probe didicisti eos conari quae fieri nequeunt, et onustollere quod eorum humeri sustinere haud possunt. Itaque si bellum valere jussieris, tibi nobisq[ue] consulaeris. Si secus faxis, de te, an de nobis pejus mereare, equidem nescio. Nepos igitur tuus ad judicium provocat, summoque tribunal appellat: cujus petitionem esse justam nemo negabit. Quod si ipsum per se in judicium venire non vis, ut a me rationes illius reprobas, rogat. Si eum per se sisti volueris, solo aspectu, calumnias araneorum telis invalidiores ostensurum, nihil penitus dubito. Sin, quod huic proximum optat, saltem me, spero, non solum nihil sceleris fecisse, sed etiam tui ut parentis semper amantem fuisse, debitam tibi reverentiam obedientiamq[ue] praestitisse in omnibus, me patefaciturum. Si tu utramque conditionem, a criminatorem preoccupatus videlicet contemnis, Deus tamen nos indigno habitos non contemnet. Quo porro res vestra evasura sit, silere praestat; experientia manifeste docebit. Caeterum has litteras meas tuto asservari rogo, donec ex eventis constiterit, ecquid bonus consiliarius fuerim.

Hæc ambo ad imperatorem seniore scripserunt, quibus ille perlectis, aliud non respondit, quam, difficile esse vel nepotem, vel Cantacuzenum ad causam dicendam Constantinopolin admittere (73). Ex quo responso junior magnum dolorem accepit, cum se præter omne jus fasque defensione excludi cerneret: fessusque conatibus ad persuadendum irritis, patriarchæ scribit hoc exemplo: Non sunt inaudita vobis, domine patriarcha, et qui cum eo estis sacrosancti episcopi, quæcumque inter me avumque meum, haud ita pridem, peccatis meis

Jacobi Pontani notæ.

(73) Quam afferit Gregoras: Senior cum ea postulata sententia esse doli judicaret, diu siluit, secum deliberaturum praestaret. Nam nepotis in urbem ingressum venisiosum, nec incrementum fore; para-

tos enim Byzantios, ut ad illum deficiant, statim intra portas conspectum, et se per cruciatum e vita tollant. Et Bytantiorum ad illum egressum non sine seditione fore, etc.

fortasse id exigentibus, contigerunt. Quæ omnium rerum sapiens moderator Deus facile dissipavit, concordiamque summam largitus est. Cum jam remotis e medio obstaculis impedimentisque omnibus tranquillissima quiete fruereur, belli civilis oblitus fouditus, de repente vastus quidam fluctus et turbulenta tempestas exstitit, quæ Romanum imperium velut navim (74) cum ipsis vecto-ribus summersuram se minaretur. Ac nobis idem quod ægrotis usvenit. Illi namque in primo morbi accessu, quantumvis rapido, potenter resistunt. Sin recreatos iterum forte ac tertium occupavit, viribus jam debilitatos inveniens, cito interficit. Sic nos superioribus bellis civilibus, et externis, quæ Barbari intulerunt, propemodum confecti, adversus surgentia mala ne oculos quidem tollere poterimas, sed mutuis cædibus peribimus. Quæ omnia cum et ipse animadvertam, et periculum non privatum (easet enim id ferendum), verum publicum considerem, jam sexagesimum omnino diem, ut nostis, prope Rhegium sedeo, quotidianis precibus, qua par est reverentia, modestia, et subjectione, veniam ab imperatore flagitans, tametsi nihil mali facinoris in me reperio, quod ejus ira dignum sit. Postquam vero multum laborem frustra consumpsi, alia expertus sum via, rogans, ut mihi cum paucissimis in ejus conspectum venire, **139** ibidemque criminibus respondere liceret: aut si id non placeret, magnus domesticus meo nomine idem facturus veniret. Rejecta utraque conditio, atque ita contra omnia legum jura, quasi deserto vadimonio, et indicta causa damnationem subeo. Atqui si avus pœnas certas pro arbitrato suo pendere me jussisset, pro iis quæ mihi objectantur, non æquo tantum, sed etiam promptissimo animo pependissem. Nunc cum ejus in me furorem Romanis universis pestiferum fore prævideam, angor vehementissime. Quocirca ad sanctitatem vestram scribo, rogoque, si ex Deo estis, ut pacis redintegrandæ navetis operam. Ne permittite nos cognatorum sanguine incestari: sed imperatorem eo permovete, ut aut me iluc ad vos proficisci, et in præsentia vestra pro hinc causam orare, aut vobis huc profectis, id ipsum hic facere concedatur. Sic patriarcham et pontificem per epistolam de pace obtestatus est junior imperator. Qua a tabellario patriarchæ in manus reddita, et in consensu episcoporum recitata, ut visa est æqua petitio, omnes protinus ad senioreem adeunt, eam monstrant, et ut justa cupienti suffragantur. Nam hoc

A τινος, διὰ τὰς ἀμαρτίας φαίην ἂν ἐγῶγε τὰς ἐμάς. Ταῦτα μὲν σὺν ὁ πάντα σοφῶς οἰκονομῶν. Θεὸς ἐ-  
 λυσίτε ῥάβδῳ, καὶ βαθεῖαν ἐγερήθησεν εἰρήνην. Ὅτε  
 δὲ πάντα τὰ ἐν μέσῳ σκῆλα καὶ προσκόμματα περι-  
 ηρέθη, καὶ βαθείας ἀπαλαθομεν γαλήνης, οὐδ' ἄκρι-  
 λογισμοῦ ἐμφυλίου περὶ μηδὲν πολέμου ἐννοοῦντες,  
 ἀφ' ἧσιν ἀνεβράγη κλύδων βαρῦς, καὶ χαλεπὴ τρι-  
 κυμῖα τὴν Ῥωμαίων ἀντανθρον ἡγεμονίαν ἀπειλοῦσα  
 καταδύειν, καὶ συμβέθεκέ τι παραπλήσιον ἡμῖν  
 ὡσπερ καὶ τοῖς νοσοῦσιν. Ἐκεῖνοι τε γὰρ κατὰ μὲν  
 τὴν πρώτην μάλιστα τῆς νόσου προσβολῆν, κἂν σφο-  
 δρὰ τύχη οὖσα χαλεπὴ, ἀντέχουσιν ἰσχυρῶς· ἂν δὲ  
 βρασασι ἰεύτερον αὐθις ἢ καὶ τρίτον ἐπιθῆται, εἰ  
 τύχοι, ἀσθενεστέροις περιτυχοῦσα, κατεργάζεται  
 B ῥάβδῳ τοὺς ἀνθρώπους· καὶ ἡμῖν τὸ αὐτὸ συμβέθεκε  
 νῦν. Ὑπὸ τε γὰρ τῶν πρότερον ἐμφυλίων γεγενημέ-  
 ρων πολέμων, καὶ τῶν ἐξοθεν ἡμῖν ὀπὸ τῶν βαρβάρων  
 ἐπιπενηθέντων τῶ πλείονι κατατραπεσμένοι μεμαί,  
 οὐδὲ ἂν τι βλεῖσθαι δυνάσμεθα πρὸς τὰ ἀναφυόμενα  
 κακὰ, ἀλλὰ διαφθαρησόμεθα αὐτοῦ ὑφ' ἑαυτῶν. Ἄπει-  
 ῥα πάντα ἰσχυρῶν καὶ αὐτῶς, καὶ τὸν κίνδυνον οὐκ  
 ἴδιον (ἦν γὰρ ἂν ἀνεκτὸν), ἀλλὰ κοινὸν τῶν Ῥωμαίων  
 ἀπάτων ὄντα σαφῶς ὄρων, ἐν ἐξήκοντα ἡμέραις  
 ἤδη μάλιστα περὶ Ῥήγιον κάθημαι, καθάπερ ἴσθε  
 καὶ αὐτοί, βασιλέως δεδόμενος ἡμετέρας μετὰ τῆς  
 προσηκούσης αἰδοῦς ἔμοι καὶ μετριότητος καὶ δου-  
 λείας, συγγνώμης τυχεῖν, καίτοι γε μηδὲν ἑαυτῶ συν-  
 εἰδὼς ὀργῆς ἀξίον πεπραγμένῳ. Ὡς δὲ πολλὰ μοχθή-  
 σας, εὐρισκὸν οὐδεμίαν ὄνησιν ἀπὸ τῶν πόνων,  
 C ἐτραπόμην ἑτέραν· μετὰ κομιδῆ τινων εὐαριθμητων  
 ἐπὶ τοῦ βασιλέως· ἐλθεῖν αὐτῶν, καὶ ὑπὲρ ὧν ἐγκαλοῦ-  
 μαί εὐθύνας ταύτη παρασχεῖν· ἢ εἰ μὴδὲ τούτο  
 κατὰ γνώμην εἴη βασιλεῖ, τὸν μέγαν δομέστικον ἐλ-  
 θόντα, ὑπὲρ ἐμοῦ ἀπολογεῖσθαι. Καὶ ἐπ' οὐδεμίᾳ  
 προκλήσει εἰσηκούσθη, ἀλλ' οὕτως ἐρήμην πρὸς  
 πάντα τοῦ δικαίου νόμον καταδικάζομαι. Ἐγὼ δὲ εἰ  
 γε βασιλεὺς αὐτῶς ῥητὴν τινα δίκην ὀποιον ἂν σὺν  
 ἐδόκει ἐκέλευεν ὑπὲρ ὧν ἐγκαλοῦμαι δοῦναι, ἡγά-  
 πησα ἂν, καὶ σὺν προθυμίᾳ πολλῇ παρέσχον· νυνὶ  
 δὲ ὄρων τὴν εἰς ἐμὲ ὀργὴν κατὰ πάντων Ῥωμαίων  
 ἐξάγουσαν τὴν βλάβην, οὐκ ἀνεκτῶς ἀλγῶ. Διὰ τού-  
 καὶ δεόμενος τῆς ὑμῶν ἀγιότητος, γράφω, εἴγε τῷ  
 Θεοῦ ἴσθε ὑμεῖς, σπουδάσαι ὑπὲρ τῆς εἰρήνης, καὶ  
 μὴ περιθεῖν ἡμᾶς τοῖς ὁμοφύλοις αἵμασι καταχρῆ-  
 D θέντας· ἀλλ' ἢ πείσαι βασιλέα πρὸς ὑμᾶς ἐμὲ νό-  
 μενον ὑπὸ ὧν ἐγκαλοῦμαι λόγον ὑποσχεῖν, ἢ ἐν ἑσθῆ  
 γενομένων ὑμῶν ὑπὲρ τῶν ἰσων ἐνάπολογίαν θῆναι.  
 Τοσαῦτα μὲν βασιλεὺς ὁ νέος, πατριάρχου κ. τῶν  
 ἄλλων δὲ δεόμενος ἀρχιερέων, ἔγραψεν ὑπὲρ τῆς εἰρή-  
 νης· ἃ καὶ φέρων ὁ διακομιστὴς, ἐνεχείρισε πρὸς πα-

#### Jacobi Pontani notæ.

(74) Non est vox navis in Græco; sententia tamen exigit, cum belli tumultum tempestati et fluctui comparet, et imperio summersionem minari affirmet. Sane cum navi sæpius respública confertur. Horat.

O navis, referent in mare te novi fluctus, etc.

Ode 14, lib. 1. Cicero quoque in perturbationibus reipublicæ ante oculos ponenda, tempestati-

bis et fluctibus, his, inquam, vocibus translate eleganter est usus lib. 1, De Orat. Et hoc impus omne post consulatum objecimus iis fluctibus, qui per nos a communi peste depulsi, in nosmetipsos redundarunt. Pro Milone: Equidem cæteræ tempestates et procellas in illis duntaxat fluctibus con-cionum semper pultavi Miloni esse subeunt, quod semper pro bonis contra improbos senserat-

τριάρχη. Καὶ τῶν ἀρχιερέων συνδριαζόντων, ἀναγνωσθέντων δὲ τῶν γραμμάτων, ὡς εἶδοιαι ἢ ἀξίωσι; δικαία τοῦ νέου βασιλείως, πάντες εὐθύς πρὸς βασιλείαν τὴν πρᾶσιότερον ἐλθόντες, τὰ τε γράμματα εἰδείκνυσαν τοῦ ἑγγόου, καὶ συνηγέρουν αὐτῷ ὡς δίκαια ἀξιοῦναι. Καὶ αὐτὸ γὰρ ἔβασαν τὸ περὶ πλείστου ποιεῖσθαι, ἢ αὐτὸν ἐνταῦθα ἐλθόντα, ὅπερ ὦν ἐγκαλεῖται παρέχειν ἰδίαιν εὐθύναις, ἢ τοῦ πατριάρχου ἐκεῖ γενομένου τὸ αὐτὸ ποιεῖν, τεκμήριον ἂν εἴη μέγιστον ἢ τοῦ μηδὲν ἡμαρτηκέναι. ἢ εἰ καὶ ἡμαρτε, τοῦ βούλεισθαι ἂν διορθῶσθαι. Τοῦτου δὲ οὕτως ἐξ αὐτῶν πραγμάτων ἀποδεικνυμένου, δίκαιον ἂν εἴη καὶ ἅμα λυσitelεῖς καὶ ἀναγκαῖον, ἕκ δύο τῶν ζητουμένων γενέσθαι θάτερον. Ὅρων οὖν καὶ ὁ βασιλεὺς, τὸ τε ἀναντιρρήτων τῆς ἀξιώσεως, καὶ τὴν τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν ἀρχιερέων πρὸς τοῦτο σπουδὴν, τὸ μὲν τὸν νέον βασιλέα πρὸς ἐκαίον ἦκειν ἀπηγόρευεν, ὡσπερ καὶ τὸ τὴν πατριάρχην ἐκεῖ γενέσθαι, οὐδὲν εἶναι προδργου κάμνους ἐκάτερον. Ἐπίνευσι δὲ τῶν τε ἀρχιερέων καὶ τῶν τῆς συγκλήτου τινῶς, οὐ μὴν ἄλλα καὶ τῶν τῆς Ἐκκλησίας ἀρχόντων καὶ τῶν ἀρχιεπισκόπων πρὸς τὸν ἑγγόνον παραγενομένους, εἰ τε ἐγκλήματα κομίζεσθαι, καὶ ἀπολογεῖσθαι ζητεῖν ὅπερ αὐτῶν. Πέμπονται τῶν ἀπὸ μὲν τῶν ἀρχιερέων, ἐξ ἑκατοσούτοι συγκλητικῶν ἕκ τε τῶν τῆς Ἐκκλησίας ἀρχόντων καὶ τῶν ἀρχιεπισκόπων λεγομένων ἀνδρῶν εὐλαθῶν, ἴσοι τὴν ἀριθμὸν ἐξ ἑκατέρων. Σὺν τούτοις καὶ οἱ παρὰ βασιλείως πρίτερον ἀποσταλέντες, ὁ τε τῶν Μογλαίων ἐπίσκοπος Νίφων, καὶ Κλειδᾶ, ὁ δικαιοφύλαξ. Οἷς δὴ καὶ τὰ κατὰ τοῦ νέου βασιλείως ἐγκλήματα ἀπροσδότερον ἐνεχείρισε βασιλεὺς. Ἐπὶ τούτοις πᾶσι καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας Γρηγόριος, ἀνὴρ σοφὸς τε εἰς λόγους, καὶ θαυμασίος ἐν συνέσει, καὶ τῆς οὐτως σοφίας ἀκρῶς ἐπισημνόμενος. Καὶ σὺν αὐτῷ θεόδωρος ὁ Ἐμψόπουλος, καὶ αὐτὸς ἀρετῆ τε καὶ συνέσει καὶ παιδείᾳ κεκοσμημένος. Οὗτοι μὲν οὖν εἰ: Τῆσιν πάντες ἦλθον, εὐθὺς τοὺν βασιλεῖον ἐξετάσαντες διαφορὰς. Ἰδὼν δὲ αὐτοὺς βασιλεὺς ὁ νέος, εὐθύς μὲν ἠθουῆς ἀνάπλευας καὶ θυμηθίας ἦν, ἅτε δὴ μίλων ὅπερ ὦν κατηγορεῖτο δίδναι λόγον. Προσαγορεύσας δὲ αὐτοὺς, ἐπέλευσεν ἀναπαύλους ἀπολαβεῖν, ὡς εἰς τὴν ὑστεραίαν ἅμα πρῶτ τοῦ συλλόγου γενησομένου. Οἱ μὲν οὖν οὕτως ἐποιοῦν· βασιλεὺς δὲ ἅμα ἐπὶ τῶν τε ἰδίων τοὺς ἐπιφανεστέρους καὶ τοὺς ἐκ βασιλείως ἀφειγμένους εἰς τὸν σύλλογον ἐκάλεσεν. Ὡς δὲ πᾶντας παρήσαν, σιωπῆ μὲν τὸ θέατρον κατέσχεν ἐπὶ μικρὸν· καὶ πάντες ὡς ἐπὶ καινοῖς εἰσι παρήγον μεταώρους τὰς ἀκοάς. Ἐρξάτω δ' ἀρχιεπίσκοπος οὕτως εἰπὼν· Κράτιστε βασιλεῦ, τῶν μεταξὺ τῶν βασιλέων ὁμῶν κακινημένων σὺν ἕνεκα διαφορῶν, ἀποδοῦ μὲν ἤσθησας εἰς Βυζάντιον ἐλθὼν ἐπὶ τοῦ βασιλείως τὰς εὐθύναις παρέχειν· ἢ εἰ μὴ τοῦτο, τοῦ πατριάρχου ἐνταυθεῖ γενομένου, εἰς διαλύσθαι τὰ ἐγκλή-

A ipsum aiebant firmissimum argumentum, aut nihil cum deliquisse, aut si quid deliquerit, id velle corrigere, quod in beneficio numeraret, si aut hic, aut ibi, patriarcha presente, posset intentata sibi scelera depellere. Quoniam igitur res ipsa clamaret, justum pariter et utile, ac necessarium sibi videri, ex duobus quæ desiderarentur, alterum concedi. Imperator postulatam irrefutabile, et patriarchæ episcoporumque in eo urgendo studium perspicuens, nepotem ad se venire, aut patriarcham ad illum abire vetuit; neutrum enim esse operæ pretium. Ut ex episcopis et proceribus, item ex Ecclesiæ principibus, et archimandritis religiosis, ut ferebatur, hominibus irent aliquot, qui accusationem illi proponerent, ab eoque responsionem requirerent, id annuit. Mittuntur itaque seni de singulis quos nominavi ordinibus, omnes simul quatuor et viginti (75). Adduntur, quos imperator ante legaverat, Niphon Moglænorum antistes, et Clidas diæcephylax, quibus accusationis capita transduntur. 140 Post hos omnes Gregorius Bulgariæ archiepiscopus, vir et disciplinis eruditus, et admirabili prudentia præditus, et in sapientia divina plano perfectus (76): cumque eo Theodorus Xanthopulus, ipse quoque virtute, intelligentia et doctrina ornatissimus. Hi omnes Rhegium, controversias imperatorum disceptaturi, venerunt: quorum conspectu magnam lætitiæ voluptatem persensit, quod esset tandem ad objecta responsurus. Salutato igitur quietem capere jussit, et in diem postiorum usque a matutino conventum indixit. Illi ita fecerunt. Initio lucis nubiliores de sedis, et eos qui avi missu advenerant, in cætum cogit. Ubi omnes affuerunt, condescerunt, paulisperque conticuerunt, et singuli ut novi quippiam audirent, aures arrexerunt, archiepiscopus his vocibus usus est: Propter natum inter te avumque dissidium, imperator optime, rogasti ut tibi Byzantium pateret ingressus, quo illic apud eum causam tuam ageres: aut saltem ut patriarcha ad te mitteretur, quo judico id ipsum præstares. Neutrum erat concessu facile. Auctoritate tamen imperatoris et patriarchæ nos advenimus, defensionem tuam audire. Te æquum est afferre, si quid habes dicere.

D ad ea quæ tibi objectantur. Tum imperator:

(75) Gregoras hunc locum negligenter tractavit. *Duos, inquit, senatores, duos pontifices, duos selectos sacerdotes, et quatuor selectos e plebe ad eum misit. Decem homines numerat, cum noster ad triginta numeret.*

(76) Viden Deum nominari τὸν ὄντα; idque auctoritate sanctorum Scripturæ. Nam Exod. cap. iii, cum quæsisset a Deo Moses ad filios Israel mitteudus, *Si dixerint tibi, quod est nomen ejus? quid dicam eis?* audivit responsum, *Ego sum qui sum. Et ait, Sic dices filiis Israel, Qui est, misit me ad vos. In*

Septuaginta est, Ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν. Καὶ εἶπεν· Ὅπως ἔρατ; τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ· Ὁ ὢν ἀποσταλέ με πρὸς ὑμᾶς. Seneca. epist. 58, τὸ ὄν non satis bene reddi putat, quod est, quia, inquit, cogor verbum pro vocabulo ponere. Idem censendum de voce virili, nam melius dicitur Deus ὢν Græce, quam, qui est, Latine. Justinus Martyr, *Exhort. ad gentes*, docet erudite, cur Deus Moysen ad Hebræos mittens, ac de se loquens, participio usus sit, et Platonis τὸ ὄν cum Mosis ὁ ὢν confert.

#### Jacobi Pontani notæ.

ματα. Τούτων μὲν οὖν ἐκάτερον οὐ ῥάδιον ἦν ἢ πύτος ἡξίωκας γενέσθαι. ..ροστέξαντος δὲ βραβύλιος καὶ πατριάρχου, ἤκαμον ἡμεῖς, ὑπὲρ ὧν ἐγκαλῆ τὰς ἀπολογίας ἀκουσόμενοι. Σὺ τε δίκαιος· ἂν εἴης εἰ τι περὶ αὐτῶν ἔχει; λέγειν, διεξιέναι. Εἶπεν οὖν ὁ βασιλεὺς·

## CAPUT XLVH.

*Oratio junioris ad synodum. Adversarium avum rapit in odium; iudices sibi benevolos facit; fiduciam causæ pro se fert; et est hoc velut iudicii præmium. Deinde breviter quædam objecta diluit.*

Et summa voluntate mea advenistis, et perquam optabile est, ut ego sentio, quomocumque tandem sui adversus criminationes defendendi tempus adipisci. Porro injustum et a ratione abhorrens duco, cum factis ipsis multa frequenter, et minime dubia observationis et obedientiæ erga avum documenta dederim, me pari benevolentia nec verbis quidem tenuis ab ipso dignatum. At enim oportebat facta mea cum obrectatorum sermonibus comparantem, aut eorum improbitatem condignis vindicare suppliciis (ut ne quid et ipsi auderent tale posthac, et alii ex eorum eventu modestiam discerent), aut certe, quod alterum est, iisdem de audacia severe objurgatis ac reprehensis firmam constantemque erga me benevolentiam conservare: ut qui evidentibus exemplis docere possim, me in ipsum affectum esse suavissime, et quomodum bono filio pulchrum est, erga patrem reverentiam, obedientiam, subjectionemque retinere. Sed quia hæc secus quam dignum fuit evenerunt, quæque focinus, ex animo avi penitus effluerunt: quorum aeternam industria in eo consumitur, ut alterum nostrum apud alterum in invidiam vocando, communi Romanorum fortune ac felicitati perniciem struant, eorum mendaciis prorsus subactus ac irretitus est, quid relinquebatur, nisi ut vel aegori me dederem, in miseriam immerito meo præcipitatus, veniamque a patre, quanquam meris calumniis oppugnatus, peteram? aut certe, propter ea quæ mihi falso affinguntur, examen ac iudicium? quod etiam concupivi, jam plus sexagesimum diem nudo sub ætheris axe cum his omnibus quos duco, hibernis mensibus labores et inæquum perferens, quod nec vos nascitis. Fuiisset optimum, imperatore, patriarcha, totoque Romano populo præsentibus defensionem peragere, ut vel absolutus declararem quælibet, me ab istis asycophantiis indignissime violari, vel sceleris omnium calculis condemnatus, non ultra ampliationem quærerem; nec quasi a iudicibus aut ad gratiam, aut ex æmulatione dampnatus, provocarem, sed quas commensuram pones susciperem. Sed quia sic placitum imperatori, magnas universorum imperatori Deo, qui defensionis meæ hanc opportunitatem obtulit, nec minus ipsi avo et patriarchæ gratias ago. Huic, quod auctor fuit ut res in inquisitione poneretur, illi, quod sibi id passus est persuaderi, vobis item, qui huc iter suscepistis, de labore vestro. Velim autem rogatus, ne in hoc iudicio mihi tanquam imperatori assentiamini, neve aliquid eorum quæ damnanda voveritis, propter dignitatis amplitudinem concederitis, sed ad ignoscendum inexorabiles sitis. Si

Καὶ βουλομένων μοι πάντων ἢ πρὸς, ἢ ἐμὲ ἀριεῖς γενήσονται ὁμῶν, καὶ εὐχῆς ἔργον ἡγοῦμαι τὸ καὶ ὁμοῦν ὑπὲρ ὧν κατηγοροῦμαι καιρὸν τινα εὐρήσασθαι ἀπολογίας. Οὐ δίκαιον δὲ ἠγγῶμαι, ὅτις μὴν τινα λόγον σῶζον, ἐμὲ μὲν πολλάκις τῆς εἰς τὸν βασιλεὺς αἰδοῦς καὶ εὐπειθείας αὐτοῖς, ἔργοις ἐναργεῖς παρέχεσθαι τὰς ἀπειθείας, τῆς ἰσῆς δὲ εὐνομίας οὐδὲ λόγοις γούν φιλοῖς ἀξιοῦσθαι παρ' αὐτοῦ. Καίτοι γε ἔχρην πρὸς τὰς πράξεις τὰς ἐμὰς, τοῦς τῶν συκοφαντῶν παραδόχοντα λόγους, ἢ κολάζειν αὐτοῖς ἀξίως τῆς κακοῦργίας ἐκτυῶν (ὡς ἂν αὐτοὶ τε πάσαντο συκοφαντῶντας, καὶ τοῖς ἄλλοις εἶεν παράδειγμα σωφροσύνης), ἢ τότε δεύτερον, αὐτοῖς μὲν σφοδρῶς ἐπιπλήττειν καὶ ἐπιτιμᾶν τοῦ τοιαῦτα ἕνεκα τολμᾶν· βεβαίαν δὲ καὶ ἠδραμένην τὴν εἰς ἐμὲ εὐνοίαν τηρεῖν, ἕπερ ἰσῆν. **B** **E**κ τῶν ἔργων σαφὲς ἔχοντα τὰς ἀποδείξεις, ὡς εὐνοῦστατος ἐγὼ περὶ αὐτῶν, καὶ τὴν κατὰ πρόβουσαν ἀγαθῶν πρὸς κτετέρα αἰῶν τε καὶ εὐπειθείαν καὶ δουλείαν ἀποσώζων. Ἐπὶ δὲ τοῦτο μὲν τὴν ἰκάντιαν ἢ προσήκων εἰληχε πέδιν, καὶ τὰ μὲν ἡμέτερα ἰσῆ τῆς βασιλείας ἐξερρύθηκε μὴ μῆρας πανταλῶς, οἷς δὲ ἔργον ἐπιμελὲς ἡμῶς ἀλλήλοισι διαβάλλοντας τῆ κοινῇ λυμαίνεσθαι· Ῥωμαίων εὐδαιμονίᾳ, ταῖς λόγοις κατακράς ἐλάω, τί λοιπὸν ἢ σφόδρα μὲν ἀκήσασθαι ἐφ' οἷς παρ' ἀξίαν ἀτυχῶ, συγγνώμην δὲ πρὸς πατρός καὶ τῶν διαβολῶν ἕνεκα αἰτεῖν; ἢ τότε δεύτερον, βίβασον καὶ δίκην ἐφ' οἷς ἀδικῶς ἐγκαλοῦμαι; ὅθι καὶ διατέλεσα ποιῶν εἰς ἐξαρστέην τῆς ἡμέρας ἢ καὶ μέλλον, ὑπεκρίβρις ταλασιπλοῦν μετὰ ταυτοῖς πάντων ὧν ἔγω ἐν ὧρῳ μάλιστα χειμῶτος, καθόπερ δὲ ἴστα καὶ αὐτοί. Ἐν μὲν ὧν κρᾶτιστον ἐπὶ βασιλέως αὐτῶ παρόντος καὶ πατριάρχου, καὶ τοῦ κοινῶ τῶν Ῥωμαίων παντός, πεπαισθαι τὰς ἀπολογίας· ἐν ἢ διαφυγῶν τὰς αἰτίας, πᾶσι κατατεῖσθαι ἐμφανῶς, ὡς βιαῖοτάτα καὶ δίκαια ὑπὸ πῶν συκοφαντούτων ὑπομῆνω· ἢ ἄλλους ταῖς ἀπάντων φήροις ἀδικῶν, μηκέτι δύναμαι πρὸς ἀναβολὰς χωρεῖν, μηδ' ἔρπον ζητεῖν, ὡς ἢ πρὸς χάριν, ἢ πρὸς φιλοτικίαν ἐφ' τῶν δικασάντων καταψηφισθεῖς, ἀλλὰ τὴν ἀξίαν δίκην δῶ. Ἐπειδὴ δὲ οὕτω δεῖν εἶναι κέρριον ὁ βασιλεὺς, χάριτας μὲν πολλὰς ὁμολογῶ τῶ πάντων βασιλεύοντι θεῶ, ὅτι καιρὸν παρέσχεν ἀπολογίας· οὐχ ἦρτον δὲ βασιλεὶ τε καὶ πατριάρχη, τῶ μὲν πείσαντι τὴν ἐξέτασιν, τῶ δὲ πεισθέντι, καὶ ὁμῶν **D** **T**αῖς ἀφιγμένοις, ἕνεκα τῶν πόνων. Δέομαι δὲ ὁμῶν, μὴ ὡς βασιλεὶ μοι προσέχειν ἐπὶ τῆς δίκης ταυτοῖ, μηδὲ τι ἂν ἂν καταγνώσθεσθαι, διὰ τὸ ἀξίωμα συγγωρεῖν, ἀλλ' ἀπαραιτήτως ἐφ' αἷς ἂν οἴσθεσθαι καταψηφισθεσθαι ἀδικεῖν. Ἄν μόντοι μεταξὺ ἀπολογοῦμενος ἀνάγκη γε (οὐ γὰρ ἐκοντι πρὸς τοιοῦτους ἂν ποτε ἦλλον λόγους) τὸν βασιλεὶ καὶ πάπαν τὸν ἐμὸν ἀποφαίνω ἀδικούντα καὶ ἐπιποκοῦντα, μήτ' ἐμοὶ λογι-

ῥεσθαι, ἀλλ' αὐτῇ τῇ τοῦ πράγματος θέσσει φέροι  
 τοὺς λόγους, μήτ' αὐτοὺς ψῆφον ἐξέγειν· ἀλλ' ἐμοὶ  
 μὲν χρεῖός καθῆσθαι, ἐκείνῳ δὲ ἀπροαγῆς καὶ μόνον.  
 Ἐκεῖ δὲ με ἐκελεύσατε ἀπολογεῖσθαι, ἀναγκασίως  
 τοὺς κατηγοροῦντας πρῶτον τὰ ἐγκλήματα εἰς μέ-  
 σον ἄγειν, ὡς ἂν ἐφεξῆς αὐτοὺς ποιῶμαι τὰς ἀπολογίας.  
 Βασιλεὺς μὲν οὖν τοιαῦτα εἶπεν· οἱ δὲ δικασταὶ δὲ ἰπαι-  
 σίαντες τοὺς λόγους, τὰ ἐγκλήματα ἐκείλυν τοὺς  
 ἰπιτραμμένους εἰς μέσον ἄγειν. Καὶ παρελθόντες  
 εἰς μέσους ὃ τε δικαιοφύλαξ καὶ ὃ τῶν Νοβλαίων  
 ἐπίσκοπος, διεξήσαν πάντα καθ' ἑν. Ἀπολογουμένου  
 δὲ βασιλέως, βέβαιον μὲν οὐδὲν ἰδοῦν ἔχειν· οὐδ'  
 ἀπόδειξιν ἑναργῆ οὐτ' ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων,  
 οὔτε μὴν ἐκ μαρτυρίας τινός· ἰδοῦν δὲ ἐξ ὀφείας  
 μᾶλλον ἢ ἀληθείας συνειλέχθαι. Τελευταίον δὲ τότε  
 εἶπον· Ἐν τοῖς ὅρκους τοὺς ἐπὶ τῇ εἰρήνῃ γεγραμμέ-  
 νως γέγραπται καὶ τοῦτο· τὸ τὸν μὲν βασιλεὺς τὸν  
 πάπαν τὸν σὸν τὴν διοίκησιν πᾶσαν ἔχειν καὶ ἡγε-  
 μονίαν τῆς ἀρχῆς· οὐ δὲ ὅπ' αὐτὸν τελεῖν, καὶ τὰ  
 προστατόμενα ἐκπληροῦν· τὸν δὲ πρὸς ταῦτα  
 ποιῶντα ἐπίσκοπον καὶ δίκων εἶναι. Σὺ δὲ μήτ' ἐπι-  
 τρέφοντος, μήτε μὴ εἰδότες βασιλέως ἀπὸ τῶν τοῦ  
 δημοσίου πραττόντων φέρου; ἀφίλου βίξ χιλιᾶδας  
 τέτταρας χροσίου. Ὅτι μὲν τὰ χρήματα ἀρσιλόμην,  
 οὐδ' αὐτὸς ἂν ἀρνηθεῖν, εἶπεν ὁ βασιλεὺς· οὐκ  
 ἐπιωρκημένοι δὲ, οὐδ' ἀναίσχυντος καὶ καταφρονήτης  
 διὰ τοῦτο δίκαιος κρινεσθαι βασιλέως. Αἰνίγματι λέ-  
 γεις ὁμοιον, οἱ δικάζοντες; εἶπον, εἰ μὴδὲν πράττειν  
 ἐπὶ τῶν ὅρκων παρὰ γνώμην βασιλέως γεγραμμένου,  
 αὐτὸς τὰ χρήματα βασιλέως ἀκοντος λαβῶν, μηδὲ  
 τοὺς ὅρκους παραδεχόμενος φαίης. Ἡ γὰρ οὐ γέ-  
 γραπται τὴν διοίκησιν πᾶσαν τῶν πραγμάτων βασι-  
 λέα ἔχειν, ἀλλ' τε μὴδὲν παρὰ γνώμην ποιεῖν ἀκείνου,  
 ἢ τοῦτο δοθέντος, οὐκ ἂν διαφύγοις τὸ ἐπιωρκεῖν,  
 ἀκοντος βασιλέως τὰ χρήματα εἰληφέναι ὁμολογῶν.  
 Ἐνθόπουλος δὲ τῶν ἐκ Βυζαντίου ἀφιγμένων εἰς, Οὐ  
 εἶκαλον, εἶπε, καταψηφίζεσθαι, πρὶν ἂν ὁ βασιλεὺς  
 περὶ τῶν κατηγορουμένων λόγον ᾗ. Τότε γάρ, εἰ  
 δικαιοῦν ἢ καταψηφίζεσθαι ἐκ τῶν λεγομένων θεοί,  
 γνῶν μὲν ἂν. Συνθεμένων δὲ καὶ τῶν ἄλλων, ὁ βα-  
 σιλεὺς ἀπολογεῖτο τοιαῦτα·

tamen Interim dum me defendo, avum meum ini-  
 quum et perjurum ostendero (quod non nisi ne-  
 cessario faciam, nunquam enim volens aliquid tale  
 dicere), ne eam orationem mihi, sed conditioni  
 hujus negotii attribendam putetis; neve ex illa  
 decernatis, verum mihi iudices, illi tantummodo  
 auditores sedentis. Et quia me respondere jussistis,  
 res postulat 74 ut accusatores crimina prius in  
 medium adducant, quo ad singula ordine respon-  
 deam. Hactenus imperator. Judices dicta probave-  
 runt, mandaveruntque Niphoni et Clidæ, accusa-  
 tionis capita sibi a seniore tradita deprome-  
 rent (77). Illi prodantes in medium, sigillatim  
 omnia percensuerant. Ad quæ cum respondisset  
 imperator, incerta, incerta, non ex rebus ipsi  
 deducta (78), nullo teste nitentia, sed ex inani  
 potius suspitione, quam ex vero collecta apparue-  
 runt omnia. Ad extremam hæc allatum est, in  
 iurejurando, quo pax sancta sit, hoc etiam scri-  
 ptum fuisse: penes avum imperatorem esse debere  
 totum imperium et rectionem ejus; ipsum ei  
 subijci, et ejus jussa facessere oportere. Qui contra  
 fecerit, perjurum ac injustum fore. Tu autem, in-  
 quiant, neque sciente avo, a quæstoribus per vim  
 abstulisti quatuor anteorum milia. Ad hoc illo:  
 Abstulisse me pecuniam constetor: at idcirco me  
 vere avarum esse perjuri, aut impudentis, aut  
 avum despoxisse, id pernego. Rursum iudices:  
 Quasi benignata loqueris, si, cum scriptum sit, no-  
 tu quid præter voluntatem avi perpeteras, ipse eo  
 invito pecuniam avertas, et nihilo minus te iureju-  
 randum hæc transgressum prædicas. Aut enim  
 scriptum nos est, ut avus plenam rerum omnium  
 administrationem haberet, et tu nihil eo notens  
 audeas: aut, hoc dato, non dum perjuri crimem  
 effugisti, cum avo ignorante pecuniam te inter-  
 vertisse constetare. Hic Xanthopulus, qui cum  
 cæteris Byzantio venerat, sibi hæc æquum videri  
 reum damnare, antequam ad accusationem respon-  
 disset. Tunc enim cognosco posse, sibi an alio  
 lepillo dignus esset. Reliquis mentientibus, impe-  
 rator nepos apologiæ suæ hoc habuit exordium:

## CAPUT XLVIII.

*Culpam omnem calamitatis in avum confert, non sine commendatione sui. Nititur probare se fœdus sanctum habuisse, avum non habuisse; cujus litteræ hujus rei testes ad protonestiarium, et aliæ cujusdam Coccalæ recitantur. Docet etiam, non idcirco fœdus se rupisse, nec perjurium incurrisse, quomodo pecuniam acceperit.*

Καὶ δίκαιον εἶναι νομίζω, καὶ κατὰ γνώμην ἦν ἂν  
 ἐμοὶ εἰ τὰ προστατόμενα βασιλέως μετὰ τῆς προσ-

Si imperator avus (79), quod iustitia requiritur  
 et ego maxime vellem, convenienti accusatione acta

Jacobi Pontani notæ.

(77) Tria præcipua recenset Gregoras, quæ tamen non Rbegii a legatis, seu delectis illis, sed in medio itinere ad iis objecta sint, quos senior miserat, ut ei urbis ingressum interdicerent. Ea vocat occasione rupi fœderis. Una, quod imperatoris quæstoribus omnibus pecuniam eripuisse, cujus nunquam major penuria fuisset: cum ea essent tempora, quæ ob divisionem imperii sumptus maximos postularent. Altera, quod a se missis urbium rectoribus eiec-  
 tis, alios suo arbitratu ibi collocaret. Tertia,

quod Cralænam amitam suam, et monastico indu-  
 tam habitu, indignantem et reluctantem, ad incestum coitum compulsisset. Hæc a nostra historia, quod vides, plurimum dissentiant.

(78) Indicat hoc idem Gregoras: *Accedebant, inquit, et aliæ causæ, propter quas ei urbis ingressum interdiceret, plurimæ illæ quidem, sed non ita firmæ.*

(79) Recitatur etiam a Gregora oratio ad iudices habita, lib. ix, verum longe alia, multumque huic nostræ dissimilis, plena fellis et plane de-

perpendaret examinaretque, non me, **143** non, **A** ηκούσης ἐξήταζεν ἀκριβείας · ἢ γὰρ ἂν οὐκ ἂν ἐπὶ  
 inquam, me nunc impudentiæ et projectæ audaciæ, τὸ μάλιστα, ἰδιώ-  
 quodque minime tolerandum, perjuriū reum face- κεν ἐπιτορκίας. Τὸ μὲν γὰρ μὴ προκατελιθῆσθαι τὸν  
 ret. Nam iudex tum demum vere et incorrupte δικαστὴν τὴν γνώμην, ἐξάγειν μάλιστα ὀρθῶς κοινί-  
 iudicat, cum ejus mentem non obsidet anticipata τὰς κρίσεις. Ὁ δὲ βῆ τοῦτον τὸν τρόπον, σφάλλε-  
 opinio : alioqui ut plurimum falli ac decipi necesse σθαι ὡς τὰ πολλὰ ὀνάγκη. Ἐάν γὰρ τὰς τε κατὰ  
 est. Itaque si quibus de causis, et unde unde natis τοὺς προτέρους πολέμους αἰτίας γεγεννημένας δι' ἃς  
 fœdus prioribus bellis compositum, et jurejurando αἶτε ἐξυθῆσαι προδωρήσαν καὶ οἱ ὄρκοι, ἔθεν τε καὶ  
 stabilitum sit, meam quoque in bello profligando τίνος συνῶρα καὶ τὴν ἐμὴν πρὸς τὴν τοῦ πολέμου  
 ac tollendo sedulitatem, contentionem, alacritatem, κατάλυσιν ἐπιπέλειαν καὶ σπουδὴν καὶ προθυμίαν,  
 præterea quam antehac præ me semper tuli ac ἔτι τε ἦν ἐνεδειξάμην ἐν τῷ παρασχόντι παντὶ κηδε-  
 declaravi enga ipsum sollicitudinem, obsequeliam, μονίαν καὶ εὐπειθειαν καὶ στοργὴν πρὸς αὐτὸν, οὐκ  
 amorem respiceret, non ego talium criminum ἂν νῦν τοιαῦτα ἐφευγον ἐγώ. Ἀλλὰ τῶν τε παρόν-  
 modo scensaror, essemque ipse præsentibus, τῶν ἂν αὐτὸς ἐγὼ καὶ τῶν προσδοκωμένων οἱ Ῥω-  
 Romani futuris ærumnis liberi, imperator extra ματοὶ κακῶν ἤμην ἀπηλλαγμένοι, βασιλεῦς τε αὐτὸς  
 omnem tumultum viveret, nec infamia confignaret, **B** θεορῶθου τε παντὸς ἔξω, καὶ τῆς ἀπὸ τοῦ ἔθνου  
 cum bellum ad perniciem Romanorum sciens Ῥωμαίοις ἐπὶ φόρῃ δοκεῖν τὸν πόλεμον ἐπάγειν  
 volensque introducere videatur. Nunc horum obli- δυσκλείας γινομένης. Νυνὶ δὲ, ὡς ἔοικεν, ἐκείνων  
 tus omnium, complarium, nec levium me arcessit, ἀπάντων ἐπιλεησμένος, ἃ ὅμεις πάντες ἀκηκόετε,  
 ut ipsimet audistis. Ego vero quamvis gravia sint κατεγόρηκέ μου πολλὰ καὶ δεινὰ. Ἐγὼ δὲ καίτοι  
 omnia, tamen continuerem me, tum ob reverentiam, δεινῶν ὄντων τῶν ἄλλων ἀπάντων, ἡνεσχόμην ἐν  
 tum ne in defensione mea edere cogerer aliquid, σιγῇ αἰδοί τε τῇ πρὸς βασιλῆα, καὶ τοῦ μὴ τῆς  
 quod ei vituperationem afferret. Ast perjuri notam ἀπολογίας ἔνεκα τῶν μέμφιν τινὰ αὐτῷ οἰσόντων  
 milimet inurere tacendo, cum abunde absolvi pos- εἰπεῖν εἰς ἀνάγκην τι ἔλθειν. Τὸ δὲ ἐπιτορκίαν  
 sim, nec fas, nec tolerabile duco. Quod si dum me ἐμαυτῷ προσετρίψασθαι, ἐνδὸν ἀσφαλῶς καὶ μετὰ  
 insaniam doceo, ipsum contra egisse probavero, ne πολλοῦ τοῦ περιόντος τὴν δίκην διαφυγεῖν, οὐδ' ὄσον  
 id tameritati, neve linguæ incontinentiæ, sed rei ἤγημαι, οὐτ' ἀνεκτόν. Διὸ καὶ πειράσσομαι ἐμαυτὸν  
 ipsius necessitati ut ascribatis, a vobis peto. Hoc ὡς ὀδὸν τε τὰς τε σπονδὰς καὶ τοὺς ὄρκους ἀπερα-  
 itaque primum dico non me solum, sed illum quo- θῶ· ἀκρι νῦν μάλιστα διετετηρηκότα ἀποδείξαι· ἂν  
 que in fœdus juravisse, eandemque ambobus ejus **C** ὄτι κείνον διὰ τοῦτων ἀποφαίω καὶ τοὺς ὄρκους  
 sancte servandi necessitatem impositam : et altis- λελυκότα καὶ τὰς σπονδὰς, μηδεμίαν ἐμοῦ καταγι-  
 rum, si in fœdifragum vindicarit, nullo scelere νώσκειν ἰταμότητα μήτε προπίπτειαν ἀξιώ, ἀλλὰ τῇ  
 astringi : id quod etiam ipsemet imperator pro bo- τοῦ πράγματος λογίζεσθαι ἀνάγκη τὴν κατηγορίαν.  
 no approbavit. Etenim si ego fœdus violassem, et Πρῶτον μὲν οὖν ἐκαίνο ἂν εἰπόμεν ὡς τοὺς ἐπὶ ταῖς  
 is de me perfidiz pœnas sumeret, nulli ob id cul- συνθήκαις ὄρκους, οὐκ αὐτὸς ὁμόμοκα μῖνος, ἀλλὰ  
 pæ obnoxius haberi vellet ; et vos, ut arbitror, id καὶ βασιλεῦς, καὶ τὴν αὐτὴν ἀνάγκην ἑκατέρω·  
 ei, et recto ac merito, assentiremini. Perjucundum ἀπαρτάτους τηρεῖν εἶναι· ἂν δὲ ἐξ ἑνὸς παραβα-  
 porro mihi accidit, una vobiscum et Cocalam mag- θῶσι, μηκέτι τὸν ἔσπον ἂν ἀμύνηται ἐνέχεσθαι ταῖς  
 num logariastem venisse : qui tametsi protovestia- αἰτίαις · ὃ δὲ καὶ βασιλεῦς αὐτὸς ἔδρασε καλῶς  
 ri proamitini mei socer sit, non parvam defensionί φθάσας. Ἀελυκότος γὰρ ἐμοῦ τοὺς ὄρκους καὶ τὰς  
 meæ fidem conciliabit, cum moleste feret, quæ sum σπονδὰς, οὐδεμιὰ φησιν αὐτὸς ἐνέχεσθαι αἰτίῃ, ἂν  
 dicturus. Et quia accusationi responsionisque meæ τι βλάβη ἀμυνόμενος· καὶ ὅμεις δὲ, ὀπολαμδῶν,  
 interest, poterit genero, quod res est, integro per- τὸ αὐτὸ συμφαιήτε, ὀρθῶς ἂν ἔγωγε εἴπομεν καὶ δι-  
 scribere. Quod utinam protovestiarius quoque ipse καίως. Πάνυ δὲ ἡδέως ἐδειξάμην ὅτι καὶ Κωνσταντῆς ὁ  
 afforet. **144** Dispicate igitur, uter nostrum prius **D** μέγας λογαριαστής συμπάρεστιν ἡμῖν. Συμβάλλεται  
 religionem fœderis exuerit. Uter autem non sacra γὰρ ἐμοὶ πρὸς τὴν ἀπολογία ἐν οὐμικρὰ τινα ἐπὶ  
 ta oratione ad me tuendum, nec testes producam μαρτυρίαν, ἀχθησόμενος ὡν μέλλω λέγειν. Καίτοιγε  
 corruptos, quibus fidem negare, et quos exceptione αὐτὸς κηδεστής ὡν πρωτοβεστιαρίου τοῦ θεοῦ τοῦ  
 submovere fas sit, sed ipsas avi litteras (80), quæ ἐμοῦ, ὃ τι τε κατηγοροῦμαι, καὶ ὅποιας ποιήσομαι  
 luculento erunt testimonio, illum jampridem arma τὰς ἀπολογίας παρεγένετο ἀκοῦσαι, ὡς ἂν εἰδῆναι  
 contra me studiose diligenterque meditatam esse. ἔχη πρὸς τὸν κηδεστήν γράφων, ἀπαγγέλλειν τάλη-

#### Jacobi Pontani notæ.

clamatoria, et conficta, sine dubio. Solet enim Gregoras ille ita ludere, et poetam magis agere, quam historicum.

(70) Quo pacto nactus sit hæc litteras, ita docet Gregoras : *Cæterum litteræ, quas ad Cralem Servie, ad despotam, ad alios præfectos scriptas esse diximus, partim ab itinerum custodibus exceptæ*

*sunt, eæ nimirum, quæ chartæ inscriptæ fuerunt; partim iis deceptis, perlatae sunt tenui linteo, et albo inscriptæ, tabellariorum vestibus solerter insu- tæ. Nam imperator junior cum in aliis angustiis, tum circa Christopolin custodes collocarat, qui omnes prætereuntes excutiebant, num litteras Byzantio af- ferrent, avos fullere veridifficile erat.*

ἴς· ἐγὼ δὲ τὸ καὶ αὐτὸν παρῆναι μάλιστα ἀπέδεξά-  
 μην. Σκίψασθε τοίνυν, ὁπίστερος παραδέθηκα τοὺς  
 ἔργους. Παρέξομαι δὲ οὐ λόγους εὐκρεπείς, πρὸς  
 τὴν ἀπολογία. οὐδὲ μάρτυρας ἀνθρώπους διεφθα-  
 ρένους, οἷς ἂν τινι καὶ ἀπιστεῖν καὶ παραγράφε-  
 σθαι ἔξῃναι, ἀλλ' αὐτὰ τὰ βασιλέως γράμματα  
 μαρτυρήσιν ἐκ πολλοῦ καὶ μετ' ἐπιμέλειας καὶ  
 φροντίδος τὸν πρὸς ἐμὲ πόλεμον κεινηκῶτα. Καὶ  
 πρώτον ἀναγνωσθήτω ἡμῖν τὸ τοῦ βασιλέως πρίσ-  
 ταγμα, ὃ πρωτοβεστιάριον ἀπέστειλε πρὸ ἐμῶν θεῶν,  
 Ἰουλίῳ μηνὶ τῆς δεκάτης ἰνδικτιῶνος, ἔχον ἐπὶ λέ-  
 ξεως οὕτως· Περιπέθητε ἀνεψιὲ τῆς βασιλείας μου  
 πρωτοβεστιάριε, κύριε Ἀνδρόνικε Παλαιολόγε, ἡ ἀνα-  
 φορὰ ἦν ἀνέφραες τῆ βασιλείᾳ μου, ἀπεσιώθη, καὶ  
 ἐξ αὐτῆς ἐγνώρισα ὅσον ἔγραψες· καὶ ἀνέφραες.  
 Ἀπέδεξάμην γοῦν πολλὰ τὴν σπονδὴν καὶ ἐπιμέ-  
 λειαν καὶ τὸν εἰς τοῦτο ἀγῶνά σου· καὶ πάλιν εἰς  
 τὸ ἔμπροσθεν ἐπιμελήθητι ἵνα τελεσθῆ. Καλὰ γάρ  
 γινώσκεις ὅτι οὐδ' ἄλλο τι ἀπεστάλης εἰς τὸ αὐτόθι  
 κεφαλαίικιον παρ' ὃ διὰ τὴν δουλείαν αὐτῆν. Ἐπαί  
 γοῦν καὶ πρὸ τῆς σῆς ἀναφορᾶς ἀπέστειλε καὶ ὁ  
 Κράλης ἀποκρισιάριον αὐτοῦ ἐναυθα, καὶ ἐδήλωσε  
 πρὸς τὴν βασιλείαν μου ὅπως ἤδη καταστάθη μετὰ  
 σοῦ, καὶ εὐρίσκεται ἔτοιμος ἵνα κατὰ πάσαν τὴν  
 αὐτοῦ δύναμιν βοηθήσῃ ἡμῖν, μὴ μόνον μετὰ τοῦ  
 φωαίτου αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς παρῶν, πάλιν ἐπι-  
 σιῶθη ταῦτο ἡ βασιλεία μου ἐτι πλεον ἀπὸ τῆς σῆς  
 ἀναφορᾶς. Ποίει γοῦν τὴν δουλείαν σου μετὰ πολλῆς  
 συντομίᾳς, ὅτι καὶ ἡ βασιλεία μου ἐπιμελῶς πράτ-  
 τει, καὶ πρόσδεξι μὴ πως προλάβωμεν ἡμεῖς ὄμᾳς.  
 Τοῦτο μὲν θὲ τοιούτων. Ἐγὼ καὶ δευτέραν παρέξομαι  
 μαρτυρίαν, πρὸς τὸν αὐτὸν πρίσταγμα βασιλέως  
 Σεπτεμβρίῳ γραφὴν ἰνδικτιῶνος· Περι-  
 πέθητε ἀνεψιὲ τῆς βασιλείας μου πρωτοβεστιάριε  
 κύριε Ἀνδρόνικε Παλαιολόγε, οἶδας ὅσον διωρισάτο  
 πρὸς ἐμὲ ἡ βασιλεία μου περὶ τῶν δουλειῶν ὧν ἀνε-  
 τίθη· καὶ ὅτι δέον σε σπουδάσαι μὴ πως προλάβῃ  
 ἡμᾶς ἡ βασιλεία μου· καὶ ἰδοὺ ὡς βλέπω οὕτω  
 μέλλει γίνεσθαι. Ἐγὼ γὰρ ἄλλο οὐδὲν ἐκδέχομαι  
 ἢ ἀπὸ τῶν αὐτόθι μῆνυμα. Ποῦ γοῦν ἔστιν ἡ ἐπι-  
 μέλειά σου; ποῦ ἔστιν ἡ σὴ ὑπόσχεσις; ἀπὸ γὰρ  
 τοῦ Ἰουλίου μηνὸς οὐδὲν ἐγνώρισά τι ἀκριβῶς ἀπὸ  
 τῶν αὐτόθι, ἀλλ' ἢ μόνον ἀπὸ τῆς φήμης, καὶ ἄς (84)  
 γνωρίσω κατὰ πάσαν συντομίαν, ὅτι, ὡς ἀνωτέρω  
 εἴρηται, οὐδὲν ἄλλο ἐκδεχόμεθα, ἢ τὸ μῆνυμα ὁμῶν·

Primum recita Patribus ad verbum, quod mense  
 Julio, indictione decima mandatum ad protovesta-  
 rium misit: Desideratissime nostrae majestati mi  
 nepos, domine Andronice Palaeologe, (82) proto-  
 vestiarie, quam ad nos misisti relationem, tuto per-  
 venit, ex qua quae voluisti, cognovimus omnia,  
 tumique in hoc studium, diligentiam, contentio-  
 nemque vehementer probavimus. Rursum cura so-  
 dulo, ut perficiatur. Probe enim intelligis, non alia  
 de causa illuc ad gerendam praefecturam te missum  
 esse (83), quam ut huic rei inservires. Quoniam  
 igitur et ante relationem tuam Graes apocristia-  
 rium suum huic misit, nostraeque majestati significa-  
 vit, quo sitis jam inter vos animo, et ad nos omni  
 qua valet potentia adjuvandos paratus est, non for-  
 sato tantum, sed sua quoque praesentia, ex rela-  
 tione tua deus major rei fides nobis facta est.  
 Praesta igitur officium tuum quam citissime, nam nos  
 nos opere parcoemus, et cave ne forte a nobis ante-  
 vertamini. Et hoc quidem hujusmodi. Exhibebo et  
 alterum mandatum loco testimonii, scriptum ad  
 eundem mense Septembri, indictione undecima. Re-  
 cita: Desideratissime majestati nostrae cognate mi,  
 Andronice Palaeologe protovestiarie, meministi, quid  
 ad te scribentes statuerimus de negotio admini-  
 strando, et quomodo monuerimus, dares operam  
 sedulo, ne posses a nobis anteverti. Et ecce ita fu-  
 tarum est, ut video. Ego enim aliud non exspecto,  
 quam ab iis qui illie sunt, signum aliquod. Ubi di-  
 gentia tua? Ubi promissa? A mense enim Julio  
 nihil expresse cognovimus ab iis qui ibi versantur,  
 nisi e fama tantum. Et tibi quam brevissime indi-  
 camus, ut supra diximus, non aliud quam signum  
 a vobis exspectare. Et Coelias hic protovestiario  
 genero suo scribens, eum de magna negligentia et  
 inertia accusat, deque promissis non servatis re-  
 prendit; atque imperatorem ex eo tristitiani-  
 cepisse, et se erubescere, quia pollicitus sit ipsam  
 quam studiosissima colerrimusque praestare con-  
 fecurum. Ne autem quae recitatae sunt litterae, quae  
 145 obscuriores sunt, ad alios quosdam pertinere  
 videantur, alias offeram, unde et superiores illas de  
 me conscriptas, et bellum contra me quasi praecognis  
 voce promulgatum fuisse constabit. Date sunt men-  
 se Octobri, indictione undecima. Recita: Deside-

#### Jacobi Pontani notae.

(81) Imitator morem Romanum; ipsi enim ora-  
 tores non recitabant leges, edicta, aut similia. Nec  
 ipsemet Andronicus hic videtur legisse litteras  
 istas; non enim dicit ἀναγνώσω, sed ἀναγνωσθή-  
 τω, *legentur*. Facimus ergo a notario, seu tabel-  
 liono legi, id enim decentius est.

(82) Nepos, quia sororis Annae filius, etsi cum  
 adjuncto solemus dicere de fratrum aut sororum  
 filiis, ex fratre, ex sorore nepos.

(83) Quos a capite capitaneos, et Germani qui-  
 dam *Hauptmann* vocant belli duces, a recentiori-  
 bus Graecis κεφαλῶν παρὰ τὴν κεφαλὴν dicuntur;  
 unde κεφαλαίικιον capitaneatus, *Hauptmannschaft*.  
 Jam quemadmodum apud Germanos capitanei no-  
 men non illis tantum tribuitur, qui habent sub  
 se milites, sed praefectis quoque totius regionis,

etiam extra militiam, ut in Austria praefectus Lin-  
 censis appellatur *Landshauptmann*, et in Tyrol  
 praefecti multis locis idem nomen habent; sic apud  
 Graecos praefecti urbium, seu territoriorum κεφαλῶ-  
 ναι nominabantur, et ditie, cui praerunt, κεφα-  
 λαίικιον, *die Hauptmannschaft*. Sicut nos vulgo no-  
 men praefecturae Germanicae, *die Pfllege*, ad totam  
 regionem referimus, cui quis praefectus est. Glos-  
 sarium a Rignatio editum κεφαλαίικιον exponit,  
 ἡγεμονία. Haecenus Greiserus.

(84) Quamquam istud ἄς sit Graecum, si modo  
 integer Hesyechius, sitque haec particula in Graeco  
 vulgari, nil tamen integri sensus facit. Interpres  
 autem legisse videtur καὶ σοὶ γνωρίζω κατὰ πάσαν,  
 etc.



ratissime majestati nostrae in nepos, domine Andronico Palaeologu protovestiarie, relationes omnium vestrum ad nos perlatæ sunt ac perfectæ, gratissimumque nobis factum est a singulis secundum omnia quæ retulistis. Respondimus et explicavimus mentem nostram et separatim omnibus, per Catergum (85), seu potius per amatissimum cognatum nostrum dominam Michaellem Asanem, consobrinum tuum. Ex eo quisque vestrum latius cognoscet, quid majestas nostra statuerit. Ne fortassis autem a mari in terram bello translato ignoretis quid generatim censuerimus, ea censeamus et vobis significamus etiam per aridam, tot et tales illi inveniri, ut si vel nunc duntaxat vestrum ibidem viseretur, sufficere possent ad prælium cum nepote nostro ineundum: quanto magis cum tam multi, tam pugnares inveniantur, nihil dicendum est amplius? Et nunc pardum nostrum o catenis emittimus. Vos quod prudentia hortabitur facite: nos jam erumpimus. Hæc mandavit avus sororis suæ filio, nihil habens, in quo me accusaret, sed prior ipse a sacramento funderis desciscens. Ut porro videatis, eum administris usum pluribus ad bellum adversum me adornandum, et jampridem se ad idem comparasse, alia præferetur adhuc epistola, nempe Cocæbe hujus ad protovestiarium generum data. Recita: Graviter molesteque ferebat ante dominus noster imperator, nos, ac te præsertim, nihil litterarum mittere nec referre quid ageremus, et quo in statu vereremur. Nunc, quoniam scripsistis, laudat factum: reprehendit tamen, quod ita improvide relationes vestras miseritis. Nam si eas in manus nepotis forte incidissent, in confesso est, cognosci potuisse, multo ante et sollicita cura hoc bellum inchoatum fuisse. Haud recte vos quidem, sed quemadmodum in præsentem nos mandatum et epistolam in puelum conjecimus (87) (in quo inesse quippiam quis cogitaret?). Sic vos facite, et jam nunc incipite. Nam ecce et imperator (id quod ex mandato discitis) opus aggreditur. Quanquam, ut mihi videtur, vos prius finem videbitis, quam de principio audietis. 146 Omnes enim qui cum nepote sunt duces et præfecti (88) ab imperatore stant,

καὶ Κωκαλῆς δὲ οὗτοι πρωτοβεστιαριοὶ τῷ γαμβρῷ γράφων, ἀμφίβλητον αὐτοῦ πολλὴν καὶ βαθυμίαν καταγινώσκαι, καὶ ὅς μὴ τὰς ἐπιγγελλὰς ἐκπληροῦντι ἐπιπέληται, ὡς λυποῦμένου μὲν βασιλέως διὰ ταῦτα, αἰσχυνομένου δὲ αὐτοῦ, ὅς ἐπιγγεῖλαντο μετὰ πάσης ἐπιμελείας αὐτὸν καὶ ταχυτήτος πληρώσειν τὰ ἐπιγγελλόμενα. Ἴνα δὲ διὰ τὸ μὴ καθαρῶς τὰ ἀνεγνωσθέντα προεπάγματα γράφειν περὶ ἐμοῦ πρὸς τῶν ἄλλων τοῖς δέξασθαι γεγράφαι, ἕτερον περιέγραψαι, τὰ τε πρότερα ὡς περὶ ἐμοῦ εἴησαν γεγραμμένα βεβαίου, καὶ τὸν πρὸς ἐμὲ πόλεμον κηρύττον ἐμφανῶς, γραφῆν Ὀκτωβρίῳ τῆς ἐνδεκάτης ἰνδικτιῶνος· Περιπέθητε ἀνεψιῶ τῆς βασιλείας μου πρωτοβεστιαρίε, κύριε Ἀνδρόνικε Παλαιολόγε, εἰ ἀναφορὰ ὁμῶν πάντων διακομισθῆσαν εἰ; τὴν βασιλίαν μου, καὶ ὕπεργνώσθησαν, καὶ ὑπεραπεδέξθησαν πάντας ὁμῶς περὶ πάντων ὧν ἀναφέρεται. Ἀπολογήσατο καὶ διερίσατο καὶ ἡ βασιλεία μου κατὰ μέρος πρὸς πάντας ὁμῶς; μετὰ τοῦ Κατέργου· μᾶλλον δὲ μετὰ τοῦ περιποθήτου ἀνεψιοῦ τῆς βασιλείας μου τοῦ Ἀσάνη κυρίου Μιχαὴλ τοῦ ἐξαδελφοῦ σου· καὶ ἐξ ἐκείνου μάλλιστα γνωρίσειν εἰς ἕκαστος ἀπὸ ὁμῶν κλεπτωτικώτερον τὸν ὄρισμὸν τῆς βασιλείας μου. Μήπω; δὲ γενομένης (86) τινὸς ἀργίας παρὰ τῆς θαλάσσης εἰς τὸ κάταργον, ἀγνοῦντε τὴν καθάλου ὄρισμὸν τῆς βασιλείας μου, ἰδοὺ καὶ διὰ τῆς δι- ὀρίζεται καὶ θελοποιεῖ ὑμῖν ἡ βασιλεία μου, ὅτι τόσα καὶ τοιοῦτοι εὐρίσκεσθε αὐτόθι, ὅτι εἴπαρ εἰς καὶ μόνος ὑμῶν ἦν εἰς τὰ αὐτόθι μέρη, ἀρχιεὶς ἐμελλεν εἶναι εἰς τὴν τοῦ ἐγγένου μου μάχην· πόσῳ μάλλον εἴτε εὐρίσκεσθε τοιοῦτοι καὶ τοιοῦτοι εἴτε εὐρίσκεσθε, λόγος οὐδεὶς; Καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν λύω τὸν κέρου μου τὸν δεδεμένον, καὶ ποιεῖτε ἢ ἂν ὑμῖν ἡ σύνεσις ὀφρηγῆται, ὅτι καὶ ἐγὼ ἤδη ὄρω. Τοιαῦτα μὲν βασιλεὺς ἐπέταξε τῷ ἀνεψιῶ, οὐδὲν ἔχων ἐγκαλεῖν ἐμοί, ἀλλ' αὐτὸς πρῶτος λύων τὰς σπονδὰς καὶ τοὺς ὄρκους. Ἴνα δὲ εἰδῆτε ὅτι καὶ πολλοὶς ἐχρητο συνεργοῖς πρὸς τὸν πόλεμον τὸν κατ' ἐμοῦ, καὶ ἐκ πολλοῦ τοῦ χρόνου παρεσκευάζετο πρὸς αὐτὸν, καὶ ἕτερον παρέξομαι γραφὴν τοῦ Κωκαλῆ τοῦτοῦ πρὸς τὸν γαμβρὸν πρωτοβεστιαρίον ἀπεσταλμένην ἔχουσαν οὕτως· Πρῶτον μὲν ἐθαυρόνετο κατ' ὁμῶν ὁ ἀθύνων τῶν ὁμῶν ὁ βασιλεὺς, μάλλον δὲ κατὰ σὺ,

## Jacobi Pontani notæ.

(85) In Gr. *Catergum*. Cæterum Calergorum familia Cretensis fuit.

(86) Locus intricatior, et, ut videtur, corruptus.

(87) Quid πούκλος aut πούκλον sit divinum. Gregoras quidem supra quasdam lineas litteras vestibus tabellariorum insutas scribit, Noster Gregoras vult legere, εἰς τὸν κούκουρον, εἰς κούκουρον. Est autem κούκουρος; apud recentiores Græcos pharotra, *ein Köcher*. Usurpatur a Cedreno *fol. 363*, notatque Xylander nostrum illud germanicum aut a Græco illo descendere, aut Græcum a Germanico. Alia conjectura occurrit. Quid si legendum κούκλον? facilis enim lapsus a κ in π. Est autem κουκώλιον per synopen κούκλον cucullus; cucullio. Utitur Sozomenus lib. iii, cap. 13, Latinæ editionis, Græcæ, cap. 14: Σκέπασμα τῆς κεφαλῆς, ὁ κουκώλιον καλοῦσι· ut proinde voluerit Cocælas litteras abendas fuisse in cucullo, seu cucul-

lione. Fuisse autem cucullos Constantinopolitanis etiam usitatos, liquet ex Curopalata, qui nominali καπασία a cappa, eratque proprius habitus Tzalonum, eundemque tribuit Cortinarius etiam extra aulam, p. 71. Glossarium Rigaltii interpretatur κούκουρον non modo pharetram, sed etiam bulgam, marsupium; quæ notio an huic loco serviet, videndum est. Hæc idem quæm paulo ante nominavi, et cujus opæ subsidiaria me multis locis adiutam, initio testificatus sum canide. Cæterum notio illa verbi κούκουρος; pro bulga, seu marsupio ideo hic locum habere mihi non videtur, quod maxime in bulgis et marsupii litteræ quæruntur; et superiores notiones tandem amplectar, donec melius ac verius, aut certe probabilius de πούκλω invenero.

(88) Ἀρχοντας, καὶ ἀρχοντόπουλα. Sententia cori discretiorem facere, tamen ἴσθι qui roccibus

πῶς οὐδὲν γράφετε καὶ ἀναφέρετε εἰ ποιεῖτε καὶ  
 αὐτῶν πράττετε. Τὰ νῦν δὲ ἀπεδέξατο μὲν ὅτι ἐγρά-  
 φετε· ἐμέμφατο δὲ ὅμιν ἔπος οὕτως ἀπερὶσκέ-  
 πως ἐπέμφατε τὰς ἀναφορὰς ὁμῶν, καὶ ἔπειρ συν-  
 ἔθιμεν ἡμῶσιν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἑγγύου τοῦ  
 βασιλέως, ὁμολογουμένως γνωσθῆναι ἡμελλεν ὅτι  
 πρὸ καιροῦ καὶ μετὰ μεμεριμημένου σκοποῦ ἐκ-  
 νῆθη ἢ παροῦσα πύχη. Ὅπερ οὐ γέγονε καλῶς·  
 ἀλλὰ ὥσπερ κατὰ τὸ παρὸν ἡμεῖς τὸ πρόσταγμα  
 καὶ τὴν παρούσαν γραφὴν ἐθάλομεν ἐντὸς πούκλου,  
 (καὶ εἰς δύναται ἐνθυμηθῆναι ὅτι· ἐστὶ τι ἐντὸς  
 τοῦ πούκλου;) οὕτως ποιεῖτε καὶ ὁμεῖς· καὶ ἀπὸ  
 τοῦ νῦν ἀρξασθε· ὅτι καθὼς καὶ ἀπὸ τοῦ προστά-  
 γματος μέλλετε μαθεῖν, ἰδοὺ καὶ ὁ βασιλεὺς ἀρχε-  
 ται. Ὅπως δοκεῖ μοι· ὅτι πρὸ τοῦ ἀκούσαι τὴν ἀρ-  
 χὴν μέλλετε ἰδεῖν τὸ τέλος. Πάντες γὰρ εἰ μετὰ  
 τοῦ ἑγγύου τοῦ βασιλέως ἐδρισκόμενοι ἀρχόντες  
 καὶ τὰ ἀρχοντέπουλα καταστάθησαν ὑπὸ τοῦ βασι-  
 λέως, καὶ τὰς αὐτοῦ ἀδυνασίας ἔχουσι διὰ τὴν οἰκο-  
 νομίαν, διὰ τὴν χρυσοδούλλειαν καὶ πάντες εἰσὶν ἔτοι-  
 μοι καὶ ἐκδέχονται ὄρισμὸν τοῦ αὐθέντου ἡμῶν  
 τοῦ βασιλέως τοῦ ἀγίου, ἵνα ἕκαστος ὀρίσῃ αὐ-  
 τῶν [i. αὐτοῖς καὶ αὐτῶν], φέρωσι τὸν ἕγγον· αὐτοῦ  
 ἐδεμένον εἰς τὰς χεῖρας· καὶ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ νῦν  
 ἐκμελήθητι καὶ σὺ, ἵνα δειξῇ· ἔργον τῆς γνώσεως  
 καὶ τῆς πείρας ἧς ἔχετε πρὸς τὸ πράττειν. Ἐκ  
 τούτων μὲν οὖν ἀπάντων, ὑπόστερος λείπει τοὺς  
 ἄρκους, αὐτοὶ κρινεῖτε· ὡστ'· εἰ καὶ αὐτὸς μετὰ  
 τὴν οὕτω περιφανῆ παράδοσιν τῶν ὁμωμοσμένων  
 ἔξω τι ἐφρασμαὶ τῶν συνθηκῶν, οὐ δίκαιον οὐδὲ  
 λόγον ἔχον ἐπιορκίαν ἐγκαλεῖν. Ὅστε εἰ καὶ χρή-  
 ματα εἰληφα, ὡς αὐτοὶ φασί, παρὰ τῆς συνθήκας,  
 οὐκ ὀφείλειν δίκην λελυμένων τῶν συνθηκῶν. Ἐγὼ  
 δὲ καὶ τούτων χωρὶς ἐβόρκειν ἀποδείξω ἡμῶσιν, τὰ  
 χρήματα εἰληφῶς. Ἐν τοῖς ἄρκουσι γὰρ γέγραπται  
 ὡς ἂν ἐκ τῶν δημοσίων χρημάτων τῶν τε τῆς  
 ἡμῶν οὐκίας ἕνεκα ἀναλωμάτων καὶ βασιλέως· τῆς  
 ἡμῶν θυναϊκῆς, εἰ δὲ καὶ τῆς μισθοφόρου στρατιᾶς  
 χρήματα ἔμοι χορηγῆσθαι ὅσα γέγραπται ἐν ταῖς  
 συνθήκαις. Καὶ τοῦτο οὐχ ἄπλῶς, ἀλλὰ δι' ἔργων  
 ἑγγράφων, ὡς πάρεστιν ὄρῳ ἐκ χρυσοδούλλου βασι-  
 λέως τοῦ πρὸς ἡμέ. Ἐκ τούτων τῶν καιρῶν ἐκείνων  
 ὅτι ἐγγίνητο οἱ ἄρκοι ἄχρι καὶ νῦν, τέτταρες ἐπ'  
 ἔτεσι τέτταρσι παρήλθον μῆνες, ἐν οἷς ἐκ τῶν γε-  
 γραμμένων ὀφειλονταὶ μοι λογιζομένην πέντε καὶ  
 τριάντα χρυσίου μυριάδας. Καὶ τοῦτο ἕξτερον  
 ἐποδεικνύειν ἐναργῶς· ἐκ τῶν γραμματέων τῶν  
 οἱ ἀπόδειξιν γινομένων παρὰ τῶν τὰ χρήματα  
 εἰσχομιζόντων προστάττοντος βασιλέως. Τὸ τούτων  
 ἀδικῶ, εἰ τοσούτων ἔμοι χρημάτων ὀφειλομένων,  
 ὀλίγα ἄττα εἰληφα ἐκ πολλῶν; ἤκου δίκαιον, βασι-  
 λέα μὲν ἔμὲ τοσούτων ἀποστεροῦντα μήτ' ἀδικεῖν  
 δεῖσθαι, μήτε μὴν ἐπιορκεῖν; ἔμὲ δὲ εἰ τι τῶν  
 ὀφειλομένων πολλοστὸν ἀπέληφα μέρος, εἰς δικα-  
 στήρια ἔλκεσθαι καὶ ἐπιορκίαν ἐγκαλεῖσθαι καὶ  
 ἀκαλούεσθαι καὶ τὰ ἔσχατα ὑπομένειν; καίτοι, εἰ

ejusque beneficiis fruuntur, partim in administra-  
 tionibus, partim in bullis aureis; paratique sunt,  
 et quid dominus noster sanctus Imperator decernat  
 expectant; ut quando illi placuerit, nepotem vin-  
 citem in manus et tradant. Tu quoque hinc satage,  
 cognitionisque et experientia quam in agendo ha-  
 bes, exemplum aliquod prode. Ex his ergo omni-  
 bus, uter foedus transgressus sit, vos eritis iudices.  
 Quod si ipse post jusjurandum adeo palam viola-  
 tum quippiam contra foedus patravi, non potest  
 merito et cum ratione in perjurio numerari. Quare  
 etiamsi pecuniam contra foedus accepi, ut ipsi  
 dicunt, non idcirco poenam rupti foederis debeo.  
 Ego vero et aliter, quamvis pecuniam acceperim,  
 me nihilominus secundum jusjurandum pactis stare  
 convincam. Perscriptum quippe stat in juramento,  
 ut mihi de publico pecunia in sumptum domus, ac  
 familiae, et uxoris meae, item ad stipendia militum  
 erogetur, quanta ibidem exprimitur: id quod ex  
 aurea bulla avi ad me missa perspicitur. Jans  
 ex quo concepta sunt juramenta, ad hunc diem  
 quatuor anni cum mensibus totidem interfluxerunt,  
 quibus mihi (ut rationem subduco) trecenta et quin-  
 quaginta aureorum millia debentur. Et hoc perspi-  
 cuum sit ex tabellis, quas ad testificandum vectiga-  
 lium exactores conciliunt. Quod igitur nefas admissi,  
 si cum tam multa mihi debebantur, de multis pauca  
 sumpsi? An vero justum et aequum est, avum, qui  
 me tanta summa privavit, neque injustitiae, neque  
 perjurii insimulari? me, quia ex meis debitis quo-  
 tamcumque partem decerpserim, ad tribunalia rap-  
 tari, ut perjurum accusari, in exilium pelli, et in  
 extremas miseras devolvi? Atqui si ea tantum pen-  
 sione fraudatus essem, quae domui meae erat  
 constituta, parum juste fuisset actum mecum:  
 siluisse tamen, cum imperatorem reveritus,  
 tum quia existimasse qualescunque tandem a  
 patre crearentur molestiae, filio aequa mente susse-  
 rendas; neque accusandum, neque turbas illi cien-  
 das, sed rogandum duntaxat, ut placido lumine  
 filiam dignaretur aspicere, malaque necessitate  
 tollere. Nunc ablatis simul iis quae in annua militum  
 stipendia erant conferenda, et ex quibus solis vi-  
 tam sustentare habebant, improbum duxi alienas  
 calamitates excelso animo velle **147** intueri.  
 Perpendite paulum, quanta illis fiat injuria. Primum  
 siquidem neque mercatura, neque agricultura, ne-  
 que aliarum rerum studijs, de quibus victum sibi  
 pararent, a nobis sinuntur occupari: propterea  
 quod ad expeditiones et militiae semper parati  
 esse coguntur, neque ulla impedimenta praetexere,  
 nisi quae domi maneant. Deinde ab imperatore de-  
 stinata mercede fraudati sunt, quam ille non simpli-  
 citer, sed interposito sacramento in unum singulos  
 se persoliturum spondidit. Accedit tertium, ne-  
 glecti sunt a me tandiu, ne avo onerosus ac mo-

Jacobi Pontani notae.

Graecis idem sit ἀρχοντέπουλον, quod ἀρχων. Quid autem melius sit, quam, *duces et praefecti*, ut nos  
 lectimus, haud video.

lestus viderer : quanquam in causa domestica ma-  
gnum et pecuniam contemptiorem animum gerere,  
omninoque ad paternam voluntatem me conformare  
debi : horum autem in egestate procurationem  
suscipere, nec ab eo instituto cujusquam precibus  
dimoveri, sed cogitare tentareque omnia, ne sti-  
pendia sua amitterent : neque dum in avum me-  
xquum ac pium præstare nitor, teterrimis eos ca-  
lamitatibus involvi sinerem. (Non enim est ita æqua-  
nimitas, sed inhumanissima crudelitas, aliis ob ex-  
tremam inediam tantum non animam agentibus,  
ipsum interea in magnis spiritibus acquiescere.)  
Non tamen destiti imperatorem orare assiduo, ut  
militibus nomina persolverentur. Sic enim ad inci-  
tas plerique redacti erant ut ne fame morerentur,  
mulieres suas noctu ( ne a notis agnoscerentur )  
circum domos ad pauxillum escarum precario con-  
quirendum mitterent. Quos dolore et commiserati-  
one fractus, subducta, de qua nunc accusor, pe-  
cunia, qualicunque solatio delinivi. Nunc, quia ideo  
perjurus, improbus, patris contemptor fuerim, ju-  
dicare. Primum itaque docui me scdus neququam  
violasse, sed cum ille, quod claret, id mihi fecerit,  
et probationes ipsas ejus perjuriæ apud me ha-  
beam, sicut vidistis, nihilominus pacem retineo, et  
tam diuturnis precibus illum fatigo, uti bellam ne  
moveat. Si quis me juramento priorem defecisse po-  
test ostendero, age, procedat, ostendat. Tum deinde  
vos, si de trecentis quinquaginta nummum aureo-  
rum millibus quæ debentur, tantillum accipiens,  
peculatus me alligavi, ut peculatorem damnatole.

ἀπολείσθαι, μεγαλοφυχεῖν αὐτόν.) Οὐ μὴν παρέλιπον τὸ μὴ βασιλέως δεῖσθαι ἀλλ' ἐπὶ στρατιᾷ χορηγεῖσθαι τὴν μισθὸν ἐς τοσοῦτον γὰρ ἀπορίας ἤλασαν πολλοὶ αὐτῶν, ὡς ἀποκαρτεῖσθαι τὰς γυναῖκας αὐτῶν νυκτὸς ἐπιγενομένης, ὡς ἂν μὴ κατάδηλοι ὦσι τοῖς γνωρίμοις, τὰς ἐτέρων οἰκίας περιούσας ἐπιταῖς, καὶ ἀνδράσι τροφῆς τινας αἰτούσας γλισχρῶς ἐκπορίζειν. Οἷς ἐκικλασθεὶς καὶ αὐτὸς τὴν ψυχὴν, τὰ χρήματα ὑπὲρ ὧν ἐγκαλοῦμαι ἀφελόμενος, μικρὰν τινα περίσχεον παραψυχῆν. Εἰ τοίνυν διὰ τοῦτο ἐπίορκος ἐγὼ καὶ ἀδικος καὶ τοῦ πατρὸς καταφρονητῆς, κρίνατε ὑμεῖς. Πρῶτον μὲν οὖν ἀπέδειξα ἑμαυτὸν μηδὲν μηδαμῶς παραβεβηκότα τὰς συνθήκας, ἀλλὰ καὶ φανερώς παρασπονδῆσαι· καὶ τὰ ἀποδείξεις τοῦ λελευκίνα βασιλέα πρῶτον τοὺς ὄρκους, ἔχων παρ' ἑμαυτῶ καθ' ἑαυτὸν εἶδεν, αὐτὸς μὲν τὴν εἰρήνην ἀσπαζόμενος, καὶ δεόμενος ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον βασιλέως, μὴ τὸν πόλεμον κινεῖν. Εἰ δὲ τις ἔχει με ἀποδεικνύειν παραβεβηκότα πρότερον τοὺς ὄρκους, παρίτω καὶ δεικνύτω. Ἐπειτα καὶ περὶ τῶν χρημάτων, εἰ ἐκ πάντα καὶ τριάκοντα μυριάδων τῶν ὀφειλομένων τσσαῦτα λαβὼν ἀδικῶ, καταψηφίζεσθε ὑμεῖς.

### 148 CAPUT XLIX.

*Cocalas impudens calumniator aperte coarguitur. Jocus amarior in eundem. Episcopi imperatorem juniorem damnare non audent, rempublicam ei commendant. Is avi pertinaciam accusans, medicinam quamdam malorum proponit, ac de jure suo multum remittit. Ejus ad senem responsum officii sui commemorationem, sentis molestam reprehensionem, pacis petitionem, subjectionem humilem plane, et terrorum, ni cedat, complectitur.*

Hactenus causam pro se dixit junior imperator; cui Cocalas, antequam ejus ad protovestiarium epistola recitaretur, importune instabat, affirmabatque ab ipso belli profectum initium, qui sycophantis, avum, protovestiarium, ceterosque principes de agitato inter se belli consilio apud se criminantibus credidisset. Ubi vero fitteris palam leclis patuit, non minus ipsum, quam ceteros pacem labefactare, cum tam evidenter convictus, contra

γε τῶν τῆς οἰκίας τῆς ἐμῆς ἕνεκα μόνον ἀποστειγμένων ἀπεστερούμην, δίκαιον μὲν οὐκ ἂν ἦν ἐγὼ δὲ ἕνεκα ἂν σιγῆ, αἰδοῖ τε τῆ πρὸς βασιλέα, καὶ τῶ νομίζειν τὰ παρὰ πατρὸς ἐπαγόμενα ἀλγεῖν ἀπὸ ἄνδρα ἂν ἦ, δίκαιον εἶναι τὸν παῖδα φέρειν, καὶ μήτε ἐγκαλεῖν, μήτε θορυβεῖσθαι, ἀλλὰ δεῖσθαι μόνον ἡπιώτερον ἐμοὶ καὶ ἡμερον ἐπιβλέψαι τὴν πατέρα, καὶ τὰ λυπούντα λύσαι δαινά. Νυνὶ δὲ καὶ τῆς στρατιᾶς ἀπεστειρημένων τῆς ἐπιτοῦ μισθοφορᾶς, ἣν μόνον ἔχουσι τοῦ βίου ἀφορμὴν, οὐκ ἀνεκτὴν ἡγήσασθαι μεγαλοφύχως τὰς ἀλλοτρίας φέρειν συμφορᾶς. Καίτοι σάψασθε ὡς ἀδικοῦνται. Πρῶτον μὲν γὰρ οὐτ' ἐμπορίας οὐτε γεωργίας οὐδ' ἐτέρας ἐπιτηδεύμασι τισιν, ἐξ ὧν ἂν πορίζοντο τὰ ἐπιτήδεια, παρ' ἡμῶν συγχωροῦνται χρῆσθαι ἕνεκα τοῦ πρὸς τὰς ἐκστρατείας αἰετοῦ εἶναι, καὶ μὴ κωλύματα τινα ἔχειν ὥστε ἀναγκάζεσθαι οἱοὶ μένειν ἔπειτα δὲ παρὰ βασιλέως, καὶ αὐτοῦ τοῦ τεταγμένου ἀπεστέρηται μισθοῦ, ὃν οὐκ ἀπλῶς, ἀλλ' ὄρκως ἐπηγγελατο ἀποδίδοναι ἐτησίως. Καὶ τρίτον, ἡμῶν ληγται παρ' ἐμοῦ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον, ἕνεκα τοῦ μὴ βασιλεὶ δοκεῖν φρικτὸς καὶ ἐπαχθὸς. Καίτοιγε ἔχρη ἔμὲ πρὸς μὲν τὰ οἰκία φαίνεσθαι μεγαλόφρονος καὶ καταφρονητῆς χρημάτων, καὶ πάντα τῆ τοῦ πατρὸς ἐξακολουθοῦντα γνώμῃ. Πρὸς δὲ τὰ τούτων κηδεμονικὸν καὶ ἀπαραίτητον, καὶ πάντα καὶ ἐπινοοῦντα καὶ πράττοντα ὥστε μὴ ἀποστειρεῖσθαι τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ;· μηδὲ εὐγνωμοσύνη τῆ πρὸς τὸν βασιλέα, κακοῖς τοῖς ἐσχάτοις περιβάλλειν. (Ὁ γὰρ εὐγνωμοσύνη τοῦτόγε, ἀλλ' ὠμότης καὶ ἀπανθρωπία ἐσχάτη, τὸ ἐτέρων ὑπὸ τοῦ λήμου κινδυνεύοντων ἀπολείσθαι, μεγαλοφυχεῖν αὐτόν.) Οὐ μὴν παρέλιπον τὸ μὴ βασιλέως δεῖσθαι ἀλλ' ἐπὶ στρατιᾷ χορηγεῖσθαι τὴν μισθὸν ἐς τοσοῦτον γὰρ ἀπορίας ἤλασαν πολλοὶ αὐτῶν, ὡς ἀποκαρτεῖσθαι τὰς γυναῖκας αὐτῶν νυκτὸς ἐπιγενομένης, ὡς ἂν μὴ κατάδηλοι ὦσι τοῖς γνωρίμοις, τὰς ἐτέρων οἰκίας περιούσας ἐπιταῖς, καὶ ἀνδράσι τροφῆς τινας αἰτούσας γλισχρῶς ἐκπορίζειν. Οἷς ἐκικλασθεὶς καὶ αὐτὸς τὴν ψυχὴν, τὰ χρήματα ὑπὲρ ὧν ἐγκαλοῦμαι ἀφελόμενος, μικρὰν τινα περίσχεον παραψυχῆν. Εἰ τοίνυν διὰ τοῦτο ἐπίορκος ἐγὼ καὶ ἀδικος καὶ τοῦ πατρὸς καταφρονητῆς, κρίνατε ὑμεῖς. Πρῶτον μὲν οὖν ἀπέδειξα ἑμαυτὸν μηδὲν μηδαμῶς παραβεβηκότα τὰς συνθήκας, ἀλλὰ καὶ φανερώς παρασπονδῆσαι· καὶ τὰ ἀποδείξεις τοῦ λελευκίνα βασιλέα πρῶτον τοὺς ὄρκους, ἔχων παρ' ἑμαυτῶ καθ' ἑαυτὸν εἶδεν, αὐτὸς μὲν τὴν εἰρήνην ἀσπαζόμενος, καὶ δεόμενος ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον βασιλέως, μὴ τὸν πόλεμον κινεῖν. Εἰ δὲ τις ἔχει με ἀποδεικνύειν παραβεβηκότα πρότερον τοὺς ὄρκους, παρίτω καὶ δεικνύτω. Ἐπειτα καὶ περὶ τῶν χρημάτων, εἰ ἐκ πάντα καὶ τριάκοντα μυριάδων τῶν ὀφειλομένων τσσαῦτα λαβὼν ἀδικῶ, καταψηφίζεσθε ὑμεῖς.

αὐτὸς ἢ τῶν ἄλλων οὐχ ἦντον τὴν εἰρήνην κατα-  
 λών, αὐτὸς μὲν οὐδὲν ἔχων ἀντειπεῖν οὕτως ἐξελ-  
 λεγμένος φανερώς, καθήσθη σιωπῶν. Βασιλεὺς δὲ  
 ἐπιτραφεὶς πρὸς αὐτόν, Ὡ μέγα λογαριστά, εἶπε,  
 τὸ μὲν ἀμαρτάνειν τινὰ καὶ τὸν πλησίον ἀδικεῖν καὶ  
 πλεονεκτηῖν, θαυμαστὸν οὐδὲν· ἀνθρώποι γὰρ ἅπαν-  
 τες τοῖς ὁμοίοις ὑποκαίμεθα πάθασι· καὶ πρὸς κα-  
 χίαν πρόχειροι μᾶλλον ἢ πρὸς ἀρετὴν ἔσμεν· τὸ δ'  
 ἐδικούνητα καὶ ἐπαρκοῦντα καὶ ψευδόμενον, ἔπειτα  
 περᾶσθαι τῆς αἰτίας εἰς τοὺς ἀθίους περιτρέπειν,  
 ὡς ἂν πρὸς τῷ ἀποκτεῖναι, καὶ δίκαια δοκῆ ποιεῖν,  
 οὐκ ἀνθρώπου πάντως, ἀλλὰ τοῦ ἐξ ἀρχῆς ἔργον  
 ἐνθροποκτόνου. Παρῶν δὲ καὶ ὁ λογοθέτης τοῦ  
 στρατιωτικοῦ Θεόδωρος ὁ Καβάσιλας, συνετὸς μὲν  
 ὢν καὶ σοφὸς, καὶ παρὰ τῷ προσδοτέρῳ βασιλεῖ πολ-  
 λῆς ἀπολαύων εὐμενείας καὶ οἰκεῖότητος (οὐδὲν δὲ  
 ἦντον καὶ παρὰ τῷ νέῳ), ἐκ τῶν ἀπεσταλμένων  
 παρὰ βασιλέως ὦν, καὶ φίλος ἐς τὰ μέγιστα Κωνσταντῖν,  
 τὸν νέον βασιλεῖα ἰδὼν πρὸς τοὺς διαβάλλοντας δια-  
 τραχθέντα, καὶ βουλῆθεις εὐτραπέλιε λόγων τὸ  
 βασιλέως ἦθος εἰς ἡμερότητα μεταβλέπειν, Οὐ θαυ-  
 μάσειν, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ, χρεῶν· τοιαῦτα γὰρ τὰ  
 τοῦ πλάνου ἐνεδρα καὶ σκάμματα. Ἦν γὰρ δὴ ὁ  
 Κωνσταντῖν ἐν ταῖς παιδείαις ὑπὸ τῶν ἑλικιωτῶν πλά-  
 νος ὀνομασμένος. Καὶ ἔδοξε καιρίως εἰρησθαι· μετέ-  
 βαιε γὰρ τὸ τοῦ βασιλέως ἦθος ἐκ τοῦ ἐμβριθεύς πρὸς  
 μετρίαν σεμνόν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον.  
 Τὸς δ' ἀρχιερεῦσιν ἐκέλευεν ὁ βασιλεῦς, εἰ ἀδικῶν  
 αὐτὸς καὶ ἐπιπορῶν φαίνοντο, καταψήφισσθαι. Οἱ  
 δ' ἔρασαν, ἔχειν μὲν αὐτοῦ καταψήφισσθαι μὴδὲν,  
 δεῖσθαι δὲ μόνον αὐτοῦ, τρίτους τινὰ καὶ ἐπινοίας  
 ὡσπερ καὶ πρότερον ἐξευρεῖν, ἐξ ὧν ἂν τὰ προσδο-  
 κώμενα κακὰ διαλυθῆναι. Καὶ σφόδρα γν, εἶπεν ὁ  
 βασιλεὺς, μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἐβουλόμην τὸν πλείερον  
 κεινησθαι· ἢ κινηθέντα, τάχιστα καταλυθῆναι· ὅτι  
 δὲ οὐχ ὑπέρκρισις οὐδ' εἰρωνεία τὰ τοιαῦτα, ἐξ αὐτῶν  
 τῶν πραγμάτων ἐναργῆ πάρισσι τὴν ἀπόδειξιν λα-  
 βεῖν. Τρίτον γὰρ ἤδη μῆνα κίθημα ἐνταῦθα δεό-  
 μενο· βασιλέως τὸν πόδεμον καταθέσθαι, καὶ μὴ  
 ἐκ φιλονεικίας τῆς Ῥωμαίων ἡγμονίαν περιθεῖν  
 ἐνχέστους κακὰς περιπεσοῦσιν· ἀλλ' οὐδεὶς ὁ εἰσα-  
 γούων· καὶ ταῦτα πεπεισμένος φανερώς, ὡς ἐπι-  
 βουλεύομαι, μὴδὲν ἀδικῶν. Οὐ γὰρ πάνυ ἀγνοῶ ὅτι  
 μὴ ταῦτα μόνον, ἀπερ ἐνχέσται, γράμματα ἐπίμ-  
 φθησαν κατ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐκ πολλῶν τῶν διασωθέντων  
 ἐκώσται ὀλίγα. Τῷ σφόδρα ἐκ βούλεσθαι τὴν εἰρή-  
 νην, τὴν τε ἐμοῦ καὶ τῶν συνόντων ἀσφάλειαν  
 θέμενος ἐν δευτέρῳ, θεῶν δὲ μόνῳ τῆς ἐπίδοας  
 ἀναβαί, ὃν εὐορκῶ, κατὰ τὸ ἐνδὸν ἐμοὶ τὰ προσδο-  
 κώμενα κακὰ ἐκ μέτρου ποιεῖν πειρώμαι. Ἠγοῦμαι

Afferre nihil posset, resedit, et obmutuit. Ad quem  
 conversus imperator : Nihil mirum, magne loga-  
 riastes, inquit, peccare quemquam, et alium laedere,  
 potioraque affectare; homines enim hsdem pertur-  
 bationibus subjecti, ad vitia quam ad virtutem  
 omnes propensiores sumus. Cæterum injuriam in-  
 ferre, pejerare, mentiri, ac deinde dolos consuere,  
 et sycophantias comminisci, conarique remis et  
 velis innocentium candorem falsorum criminum  
 maculis aspergere, ut videre, quantum in te est,  
 homines occidere, id non cujusvis, sed ejus est qui  
 fuit homicida ab initio. Aderat in consensu judi-  
 cum Theodorus Cabasilas logotheta militaris, vir  
 cordatus et sapiens, seniori imperatori in primis  
 charus ac familiaris (nec minus nepoti) et præ-  
 terea Cocalæ amicissimus. Is cum imperatorem  
 juniorem ob calumnias commotioem cerneret,  
 velletque urbanitatis quodam sale eum mitigare :  
 Noli mirari, inquit, imperator, hæ enim sunt plau-  
 hujus insidiæ atque fosse ( nam inter ludicra puer-  
 rilia Cocalas a coævis planus [hoc est, impostor:]  
 appellabatur). Visum tempestive dictum; nam  
 imperator nonnihil remissa gravitate, modeste risit  
 (89). Sed de his satis. Deinde hortatus est episco-  
 pos, si injustus ac perfidiosus appareret, uti sen-  
 tentiam ferrent. Illi responderunt non habere se  
 cur eum condemnarent : 149 solum rogare, ut  
 quemadmodum antehac, modos et vias inveniret,  
 quibus imminentiâ malis in irritum caderent. Ad  
 hæc imperator : Vellem ego omnino hoc bellum  
 non esse natum, aut certe priusquam convales-  
 ceret, restinctum fuisse. Hoc me nulla simulatione,  
 aut dissimulatione dicere, ipsæ res evidenti argu-  
 mento sunt. Tertium siquidem mensem hic desideo,  
 neque avum pacem poscendi finem facio, ne ob  
 nostram discordiam Romanam imperium incom-  
 modis longe gravissimis concutiat. Sed surdo  
 fabulam, ut aiunt. Certus interim sum ejus insidiis  
 me peti (90), quanquam in eum nil molitus sim.  
 Nec enim ignoro, non has modo quas audistis, sed  
 plures insuper contra me missitasse litteras, e qui-  
 bus hæc perpauca interceptæ sunt. Quia tamen  
 pacis sum cupidissimus, meam meorumque secu-  
 ritate in posterioribus ducens, soli que Deo spes  
 meas committens, quem sancte juravi, quantum in  
 me est, ingruentes clades avertere annitor. Opinor  
 autem, si et avus dimidium debitæ pecuniæ mili-  
 tibus numerare velit, homi consulentes, nihil  
 deinceps molestiarum exhibituros, et vos casibus,  
 quos e bello metuitis ereptum iri. Occurrentibus  
 episcopis : Difficile futurum, hoc tempore, exhausto

Jacobi Pontari notæ.

(89) *Fatus in risu exaltat vocem suam; vir autem sapiens tunc tacite ridebit.* Ecclesiast. xxi. Atqui principem oportet esse virum sapientem. Virg. de Juve. l. 4. v. 101.

*Uli: ubridens hominum sator atque deorum.*

(90) Gregoras quidem affirmat, principio lib. ix, quia vitam senis in longissima spatia extendi cer-

neret junior imperator, et totum imperium in se quamprimum translaturum vellet, inde decrevisse ei dolis quibusdam, et technis aut imperum aut eum coetiam vitam auferre. Verum hæc Cantacuzenicis narrationibus dissimillima sunt, et mendacia mera videri possunt.

ærario tantum æs dissolvere : proinde pro copia nunc acciperent, reliquum ad diem præsentiam accepturi. Si hoc difficile putatis, excipit imperator, etiam dimidio remisso, quarta parte, pacis et concordiæ causa, contenti erimus. Quo audito, episcopi eum ut a pecunia invictum commendarunt, sponponderuntque citra controversiam partem dictam solum iri. Imperator, ut in hoc secum facientes vidit, volens constare omnibus, se libenter belli tollendi causa de jure suo etiam in iis quæ essent omnium confessione moderatissima, decedere : Oportet, inquit, et vobis, Patres, de via fessis et totius diei inedia vexatis, gratiam aliquam rependere. Itaque et quartam partem debitiæ pecuniæ in gratiam vestram remitto; et ab avo nihil exigo, nisi quod quæstores conficiis quibusdam causis imperatore defraudato sibi retinent, id quod probari perspicue potest, ut hanc summam ad quaecumque solatium in militem dispertiam. Ne tamen vos admiratio capiat, quomodo, cum ante affirmarim, non oportere in alienis miseriis magnanimitatem ostentare, **150** nunc adeo non repugnanter debita militibus stipendia condonem. Si namque de cætero ex fœdere constituta stipendia persolventur, quæ ex antegresso tempore illis debentur, pro eximio amore quo me diligunt, mihi remittent. Præterea timeo, ne propter hæc pax differatur, videamurque consulto bellum trahere. Quare etiam idcirco quæstionem et ambiguitatem omnem rescindendam putavi, potiusque meis gravis et incommodus videri, quam bello ansam dare volui. His dictis missi a seniore episcopi, ac proceres tantam animi altitudinem admirati, et ob tam præclarum pacis desiderium gratiis actis singularibus, hilares domum redeundi veniam petiverunt; rati, simul acta avo renuntiassent, pacem nihil remoraturum. Ergo reditionem illis permittit, et ad avum hæc serenda committit : Quam studiose atque impigre elaborem ut iu principatum Romanum teneas, Deus novit, quem nihil latet; et tu ipse, si voles, testaberis. Nam cum potuisssem, si libuisset, bellis superioribus aut toto imperio, aut majore illius parte potiundo, tibi mærorem dare nolui, justumque existimavi, tibi eo ut parenti, quandiu in vita maneres, cedere. Neque vero sine laboribus periculisque cessi. Cum enim commilitones mei omnes belli aleam ac labores subiissent, præmiis autem et honoribus carerent (quod ego tua jussa secutus, pacem libens complecterer, tibi que relinquere omnia, quæ ipsi armis acquisierant), utrinque conturbabar. Nam adducere illos ad arma deponenda, difficile erat, cum se justa prædicare assæverarent, et in hostem ire lege bellica semper postularent. Invitis autem illis quidpiam facere, metu non vacabat. Ex amicitia etenim pluribus mihi militantibus, et spe, principem beneficio responsurum, si quemadmodum ipsi volebant pax facta non esset, consentaneum erat eos, malis eedentes, ad adversarios pro sociis accessuros : quæ

Δ δὲ ἄν καὶ βασιλεὺς ἐθελήσῃ τῶν ὑφειλομένων χρημάτων τὰ ἥμισυ ἀποδοῦναι τῇ στρατιᾷ, ἐκείνους τε μὴδὲν πλέον πολυπραγμονήσῃν, ἀγαπήσαντας, καὶ ὑμᾶς τῶν ἐκ τοῦ πολέμου προσδοκωμένων ἀπαλλῆξεσθαι κακῶν. Εἰπόντων δὲ τῶν ἀρχιερέων ὡς νῦν μὲν οὐκ ἂν εἴη ῥῆδιον ἀπορίᾳ χρημάτων τοσαῦτα ὄντα ἀποδοθῆναι, ὅσα δ' ἂν ἐξῆ λαθόντας νῦν, τὰ λοιπόμενα κομισασθαι χρόνῳ ῥητῶν Οὐκοῦν, ὁ βασιλεὺς ἔφη, εἰ τοῦτο δυσχερὲς δοκεῖ, καὶ τὰ ἥμισυ καταλιπόντες τούτων, τῷ τετάρτῳ μορίῳ τοῦ ὅλου ἀρκεσθῆσόμεθα, τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ὁμονοίας χάριν. Οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐπήνεσάν τε ὡς κρείττω χρημάτων τὸν βσιλέα, καὶ ἀναμφιδόλως ἔφασκον ἀποδοθῆσθαι τὰ εἰρημένα ὡς δὲ εἶδεν ἐπὶ τούτοις συνθιμένους, βουλόμενος ὁ βασιλεὺς, ὡς καὶ τῶν πάσι βδοκούντων μετρωτάτων διὰ τὸ τὸν πόλεμον καταλυθῆναι, ἐξίσταται ἐκῶν, ποιῆσαι φανερὸν. Δέον, ἔφη, καὶ ὑμῖν κατὰ τε τὴν ὁδὸν πεπονηκόσι καὶ αἰσιτίᾳ προπταλιπωρήσασιν ὄλην τὴν ἡμέραν χάριν καταθεῖναι τινα οὐκοῦν καὶ τὸ τέταρτον τῶν ὑφειλομένων χρημάτων ἀφίημι ὑμῶν χάριν, καὶ οὐδὲν παρὰ βασιλείῳ ἀπαιτῶ πλὴν ὅσα οἱ τὰ δημόσια διακοῦντες αἰτίας τινὰς πλάσάμενοι ψευδεῖς, ἀποστέρησαντες βασιλείῳ, ἔχουσιν αὐτοὶ, ἀποδείξουσιν γενόμενης ἐναργούς, ταῦτα λαθόντα διανείμει τῇ στρατιᾷ μικρὰς ἐνεκά τινος παραμυθίας. Μὴ θαυμάσητε δὲ εἰ περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἐπὶ ταῖς ἐτέρων κακοπραγίαις ἕτερον μεγαλοψυχεῖν καὶ φιλοτιμείσθαι, πολλὰ κότερον εἰπῶν, νῦν οὕτω ῥῆδιως τὰ τοῖς στρατιώταις ὑφειλόμενα χρήματα πρόσειμαι. Ἐὰν γὰρ εἰς τὸν ἐφεξῆς χρόνον κατὰ τοὺς ὄρκους καὶ τὰς συνθήκας ἡ τεταγμένη μισθοφορὰ παρέχῃται αὐτοῖς, τὰ ὑφειλόμενα ἐπὶ τῷ προτοῦ, πάνυ φιλοῦντες ἐμοὶ χαριούνται χρόνῳ. Ἄλλως τε εἰδῆσα μὴ τις καὶ διὰ ταῦτα γένηται ἀναβολὴ πρὸς τὴν εἰρήνην, καὶ δόξωμεν μᾶλλον ἐξεπίτηδες τὸν πόλεμον αἰρεῖσθαι. Καὶ διὰ τοῦτο δεῖν ᾤθηον, πᾶν ζήτημα καὶ ἀμφιβολίαν ποιῆσαι ἐκποδῶν, καὶ μᾶλλον τοῖς ἡμετέροις φανῆναι φορτικὸς καὶ ἐπαχθῆς, ἢ πρὸς τὸν πόλεμον αἰτίαν παρασχεῖν. Τοιαῦτα βασιλείῳ εἰπόντος τοῦ νέου, οἱ παρὰ τοῦ πρεσβυτέρου ἀπεσταλμένοι ἀρχιερεῖς καὶ συγκλητικοὶ, θαυμάσαντες τῆς μεγαλοψυχίας τὸν βσιλέα, καὶ τοῦ σφίδρα οὕτω τὴν εἰρήνην αἰρεῖσθαι, χάριν ὁμολογήσαντες πολλὴν, χαίροντες ἤτοῦτο τὴν ἐπάνοδον ἐπιτραπῆναι, νομίζοντες ὡς ἅμα τῷ τῷ πεπραγμένῳ ἀπαγγεῖλαι βασιλεῖ, κώλυμα οὐδὲν εἶναι τῇ εἰρήνῃ ὥστε εἶναι. Ἐκείνους μὲν οὖν ὡς περ ἤτεῦντο ἐπέτρεπεν ἐπανελθεῖν δι' αὐτῶν δὲ πρὸς βασιλέα τὸν πάππον ἐπρεσβεῦετο τοιάδε· Τὴν μὲν ἐμὴν πρὸς τὸ σὲ τὴν Ῥωμαίων ἔχειν ἡγεμονίαν σπουδίζῃ τε καὶ προθυμίαν, Θεὸς τε οἶδε καλῶς ὁ πάντα εἰδῶς, καὶ αὐτὸς ἂν ἐπιμαρτυρήσῃς. Ἐνὸν γὰρ, εἴγε ἐβουλόμην, σὲ λυπεῖν καὶ κατὰ τοῦ; προτέρου; πολέμου; ἢ συμπάσης ἢ τῆς πλείονος ἀρχῆς κρατεῖν, οὐκ ἠθέλησα ἐκῶν· ἀλλὰ σοὶ νομίζω εἶναι, δίκαιον ἐξίστασθαι ταύτης ἔντι πατρὶ ἔω; ἂν περιεῖς, δυνάμενος κατασχεῖν, παρεχώρησα ἐκῶν εἶναι καὶ τοῦτο γε οὐκ ἄνευ πόνων καὶ κινδύνων. Τῶν γὰρ σὺν ἐμοὶ πολεμουμένων πάντων τοῦ; μὲν πόνους καὶ τοῦ;

κινδύνους ἐν τῷ πολεμῆν ὑφισταμένων, τῶν δ' ἄλλων ἄνδρων δὲ καὶ τῶν γερωῶν ἀποστερουμένων (διὰ τὸ ἐμὲ σοῦ προστάττοντος εὐθὺς ἄσμενον χωρεῖν πρὸς τὴν εἰρήνην, καὶ πάντων σοὶ παραχωρεῖν ὅν ἐκτήσαντο αὐτοὶ κρατοῦντες ἐν τῷ πολέμῳ), ἀμφοτέρωθεν ἐμοὶ συνέβαινε τὸ θορυβεῖσθαι. Τὸ τε γὰρ πείθειν καταθέσθαι τὸν πόλεμον, ἐπίσκοπον ἦν, αὐτῶν δίκαια λέγειν ἰσχυριζομένων, καὶ μέχρι παντὸς ἐπεξίεναι τοὺς πολεμοῦντας ἀξιοῦντων πολέμου νόμου· τὸ τε ἀκόντων αὐτῶν τι ποιεῖν, οὐκ ἀδεές. Φιλία γὰρ ξυστρατεύοντων τῶν πλειόνων, καὶ ἐλπιδὶ τοῦ ἄρξανα ἀντευποκίσεις, εἰ μὴ γνώμη αὐτῶν ἐπράττετο τὰ τῆς εἰρήνης, εἰκὸς ἦν αὐτοὺς περιχακθῆναι χωρεῖν πρὸς τοὺς ἐναντίους, ὅπερ κινδύνους οὐκ ἂν ἐπράττετο ἐμοί. Ἐγὼ δὲ τοῦ τὰ φίλα ἐνεκα πράττειν σοὶ, τοὺς τε κόνους ὑφισταμένην ἐν τῷ πείθειν ἐνός τινος ἢ καὶ δύο συναιρομένων, καὶ τῶν ὑφορωμένων κινδύνων κατεφρόνου, νομίζων ἂν αὐτοῖς ἔργοις ἀποδειχθῶ εὖρους ἐς τὰ μάλιστα σοὶ καὶ ἐν τοῖς κατεπαίγουσι καιροῖς οὐ πελεμῶς, ἀλλὰ φιλῶς διακείμενος, θαρρήσαι ἂν ἐμοὶ καὶ τὴν ἐχθρὰν καταλύσαι τὸ δ' ἐναντίας ἔχον νῦν ἢ προσεδόκων αὐτὸς ὁράται. Πάντα γὰρ ἐκείνα, καὶ, τὸ μέγιστον, αὐτὴν ἀλθθῆσαν θέμενος ἐν οὐδενί, ἀνθρώποις δὲ διεφθορῶσι καὶ ψευδομένοις καὶ μηδὲν ἐξ ὧν ἂν τὰ κοινὰ βέλτερον σχοίη, ἀλλ' ἐξ ὧν ἂν ἰδίᾳ τι ὠφελήθειεν αὐτοί, σκοποῦσι πεισθεῖς, εἴλου μᾶλλον πολεμῆν ἐμοί· ἐγὼ δὲ καί-τοι δίκαιος ὢν, οἷα προσπειθουλεύμενος καὶ παρασπονδούμενος, ἔτοιμότερον πρὸς τὸν πόλεμον χωρεῖν, αἰδοί τε τῆ περὶ σὲ καὶ πόθῳ ἀσχετῶ τῷ πρὸς τὴν εἰρήνην, τρίτον ἤδη μῆνα κἀθημαί ἐνταῦθα, ἱκετεύων καὶ παραιτούμενος τὴν σὴν ὀργήν. Νυνὶ δὲ τῶν ὑπὸ σοῦ ἀρχιερέων καὶ τῶν ἄλλων συγκλητικῶν ἀπεσταλμένων, ἐπὶ τὸ τὰ ἐγκλήματα τὰ ἐμὰ ἐξετάσαι ἠκόντων, αὐτὸς μὲν πολλῆς ἐνεπλήσθη ἴδοντες, ὡς καιρὸν ἀπολογίας εὐρηκώς· ἐκκλησίας δὲ γενομένης, τὴν ἀπολογίαν ἐφ' οἷς ἐνεκαλοῦμένη, ἀληθῆ καὶ δικαίαν ἐποίησάμην. Ἄ μὲν οὖν εἶπον πρὸς τὰ ἐγκλήματα, αὐτοὶ ἐλθόντες ἀπαγγελοῦσιν· ἐγὼ δ' αὐθις σοῦ δέομαι, βασιλεῦ, μήθ' ἡμᾶς, μήτε τοὺς ἄλλους περιδεῖν Ῥωμαίους διὰ τὸν πρὸς ἀλλήλους ἡμῶν πόλεμον φειρομένους· ἀλλ' ἐν ἡμέραις ὀκτώ, τὰ τε δέοντα σκέψασθαι, καὶ ἡμῖν ὡς ἔχεις γνώμης δηλώσαι. Ἄν μὲν οὖν καὶ Θεοῦ τοῦ χορηγοῦ τῆς εἰρήνης συνευδοκοῦντος πρῶτον ἡμῖν διατεθῆς, καὶ μᾶλλον ἔλοιτο τὴν εἰρήνην, πάνταχόθεν ἂν ἔχοι καλῶς. Ἄν δ' ἢ τῶν ἡμετέρων ἀμνηστῶν πληθὺς, καὶ τὸ μάλιστα βούλεσθαι διαφθαρέντας ἡμᾶς ἰδεῖν, πρὸς τὸ πολεμῆν μᾶλλον παρασκευάσωσιν ὀρμησάμενοι, καὶ οὕτως ἐγὼ σοὶ τρόπον ὀφηγήσομαι ἰσχυρότατον τοῦ πρὸς ἐμὲ πολέμου· ὡς ἂν τάχιστα τε καὶ χωρὶς κινδύνων πραγμάτων ἀπαλλαγῆς. Θεὸς δὲ χορηγὸς πάντων τῶν ἀγαθῶν, ὁ Πατὴρ πάντων, καὶ Κύριος τῶν βασιλείων, ἀμαχόν τινα καὶ θαυμασίαν παρέσχετο δυνάμιν σοὶ· πρὸς ἣν οὐχ ὅτι γε ἀντιστή-

A res discrimen mihi periculumque attulisset. Ego vero ut tibi gratificarer, persuadere illis enisus sum, uno aut duobus adjuvantibus (91), et quæ timebam contempsi, arbitratus, si factis tibi me benevolentissimum, perturbatissimisque temporibus non hostilem, sed amicum in te animum ostendissem, confidere posse etiam odium in me tuum sanaturam. **151** Quod nunc secus, quam rebar, videtur evenisse. Omnia siquidem illa, quodque summum est, veritatem ipsam pro nihilo ducens, hominibus autem perversis, et mendaciloquis, non reipublicæ emolumenta, sed sua ipsorum compendia sectantibus fidem habens, bello me tentare voluisti. Ast ego quamvis jure optimo, tanquam prior insidiis appetitus, temeratoque **B** fœdere violatus, promptius ac prius arma capessere poteram; tamen pudore erga te, et pacis desiderio incredibili, tertium jam mensem hic contero, supplicans, et iram tuam deprecans. Nunc cum venissent, quos ad exercendam de me quæstionem misisti, gaudio exsilui, quod tempus mei defendendi nactus essem. In conventu porro ad capita accusationis vere ac juste respondi; de quo ipsi apud te memorabunt. Rursus te oro, imperator, ut neve nos, neve Romanos alios, nostri causa acerba perpeti ac perdi sinas; sed diebus octo quid opus sit consideres, tuamque nobis sententiam declares. Si Deo, pacis auctore, approbante placidam in nos mentem indueris, pacemque susceperis, bene facies modis omnibus. Sin peccatorum nostrorum multitudo, et incensa videndi interitus nostri cupiditas potius in bellum te præcipitem agent, etiam sic modum te docebo validissimum me armis oppugnandi, ut citissime, citraque periculum molestiis absolvere. Deus bonorum omnium suppeditator, Pater et Dominus regum omnium, admirabilem tibi et inexpugnabilem potentiam dedit, cui non solum resistere, sed contra quam ne intueri quidem me posse fateor. Est autem hæc, quod tu dominus et pater, ego filius, et servus omnino. Hac usus potentia, brevi quæ volueris omnia feliciter efficies. Si enim jusseris, ut pater, me boia, seu [collaria] in collum injecta venire, et illic carcerem habitare, imperata promptissime exsequar. Quid autem dico **D** de carcere, et collaria? si quid aliud etiam vel ignominiosissimum mandaveris, perferam hilariter. Si hac potentia omissa, ad alteram te converteres, quam pridem tibi, credens te latere, et sperans bello me confecturum, paravisti, vereor dicere, sed dicam tamen, vereor, ne ut alias, sic modo male tibi consuluisse ipso eventu deprehendare: Tunc igitur et Deo in primis, et his amicissimis meis adjuvantibus, **152** multis sudoribus ac laboribus, non quod tu singulare, et ad perficiendum difficillimum opus existimabas, sed quod in cogi-

Jacobi Pontani notæ.

(91) Magno domestico, et protostratore. Vide supra cap. 53. Sed eos propter invidiam avo nominare non audeat.

tationem tuam nunquam ceciderat, mihiq̄ue in desiderii erat, prospere perfectum est. Nunc meluo, si aliter quam confidis, res ceciderint, ne spes tuas fallaces et inanes fuisse appareat. Quocirca iterum te hortor, atque rogo, pacem ne aspernere; aut si belli cupidine adeo ferves, utare iis et magnis viribus quibus vales ut pater, et quæ tibi totum hoc quod cupis, facili felicique successu præstabit (Deum testor, vera me proloqui), et ne siculneo nitare auxilio, nempe ducibus illis, quos in Occidentem ad bellum contra me apparandum emisisti. Multis enim illis et insignibus (ut quidem tu opinaris) longo intervallo scias velim me, quique mecum sum, antecellere. Quare si monitis meis locum relinquens pacem decreveris, Deum ipsum et bonos angelos ejus exhilarabis, nosque a bellicis istis incommodis tutos conciliabis. Si in diversum abis, Deum, cujus oculus intuetur omnia, et coelestes illas virtutes, rerum nostrarum administratrices invoco testes, me quanquam affectum injuria, et perfidioso violatum, nihilo minus pacem servare: quam tu quoque servares, si ei cogitare, et facere nosses, quod ad tuam Romanorumque utilitatem pertinet. Hac junior ad seniozem per legatos.

Ἰσχύϊ, ἣν ἔχεις ὡς πατήρ, δι' ἧς βῶδιω; ἄπαν ἄν σοι τὸ βουλόμενον κατορθωθῆι (ἴστω δὲ θεὸς ὡς ἀληθῆ λέγω), καὶ μὴ τῇ συκίῃ θαρραῖν ἐπικουρίξ, τοῖς ἐκπεμφθεῖσιν ἐπὶ τὴν ἐσπέραν ἀρχουσιν ἐπὶ τὸ τὸν κατ' ἐμοῦ πόλεμον ἐξαρτύσασθαι. Πολλῶν γὰρ δυνάτων, ὡς αὐτὸς οἶσι, καὶ θαυμασίων στρατηγῶν, πολλῆ τῷ μέτρῳ διαφέροντα; ἴσθι ἐμὲ καὶ τοὺς μετ' ἐμοῦ. Ἄν μὲν οὖν ἐμοὶ πεισθεῖς, ἐπιψηφίσῃ τὴν εἰρήνην, θεὸν τε εὐφρανεῖς καὶ τοὺς ἀγαθοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ ἡμᾶς πολέμων καὶ κινδύνων ἀπαλλάξεις. Ἄν δ' ἐτέρως βουλεύσῃ, ἐγὼ μὲν ἐπιμαρτύρομαι τὸν πάντα ἐφορῶντα ὀφθαλμῶν, καὶ τὰς διοικούσας τὰ ἡμέτερα πράγματα δυνάμεις οὐρανίους, ὡς καὶ ἀδικούμενο; καὶ παρῆσποντούμενο; ὅμοι ἀσπάζομαι τὴν εἰρήνην· αὐτὸς δ' ἂν εἰδείης ὅτι καὶ σεαυτῷ συμφέρον καὶ τοῖς ἄλλοις Ῥωμαίοις καὶ βουλευόμενοι καὶ πράξαι. Τοιαῦτα μὲν βασιλεῦ; ὁ νέος διαπρεθεύσατο πρὸ βασιλέα τὸν πάππον.

## CAPUT L.

*Cocles narrat seniori omnia; episcopi, et ceteri tacere jubentur. Patriarchæ argenti audientiam, durius respondetur. Sequitur ejus oratio, qua cum summa libertate se nepotis putronum contra avi iniquitatem fore pollicetur. Interuenti patriarchæ in carcerem trudentur; ipse in monasterio, episcopi in cælibus suis includuntur. Magis domesticus pace desperata, non ultra desidendum suadet. Item sentit protostrator. Junioris imperatoris consilium a domestico improbat.*

Iis Byzantium reversis, antevertens alios Coca- C lus omnia particulatim imperatori edisserit, quæcumque nimirum nepoti objeissent, et quomodo ille singulis occurrisset, et tandem quæ avo renuntianda commisisset; visumque, haud utiliter episcopos, cæterosque illuc profectos fuisse, quandoquidem necesse jam sit, aut pacem admittere, aut ad arma prosiliendo, palam malefaciendi voluntatem prodere. Paulo post, accedentes reliqui, imperatoremque adorantes, de legatione quam haberent **153** a nepote, tacere; domum quisque suam redire, et quiescere jussi sunt, donec illius mandatu eam exponerent. Hoc nihil aliud, quam honestum quoddam velamentum erat. Commodius enim statuebat, rem silentio dissimulare, cum timeret ne si publice narrarent quæ debebant, aut cogere- tur ab omnibus pacem accipere, utpote jam persuasis, nepotem imperatorem justa et utilia petere: aut si recusaret, aperte contra æquum et bonum agere ceuseretur. Jam dies seni

Εἰ; Βυζάντιον δὲ τῶν πρέσβεων ἀφικουμένων, πρότερος ἐλθὼν ὁ Κωνσταντῖνος, πάντα κατὰ μέρος διεξῆκει πρὸς βασιλέα, ὅσα τε αὐτὸς ἐγκαλοῦντες εἶποιεν τῷ νέῳ βασιλεῖ, καὶ οἷσις αὐτὸς πρὸς ἕκαστα χρῆσαστο ταῖς ἀπολογίαις, καὶ τελευταῖον ὅσα διαπρεθεύσασαι το πρὸς αὐτόν. Καὶ ἔδοξεν οὐ κατὰ καιρὸν τὴν ἐκείσε τῶν ἀρχιερίων καὶ τῶν ἄλλων ἀφίξιν γεγενῆσθαι, ὡς ἀνάγκης ἦδη οὕσης ἢ πρὸς τὴν εἰρήνην χωρεῖν, ἢ ὠρμημένου; πολεμεῖν, προδῆλως ἦδη πᾶσιν ἀδικεῖν δοκεῖν. Μετὰ μικρὸν δὲ καὶ οἱ λοιποὶ ἐλθόντες καὶ προσκυνήσαντες, τὸν βασιλέα, οὐδὲν ἐπετρέπησαν εἰπεῖν τῶν κατὰ τὴν πρεσβεῖαν, ἀλλ' ἕκαστον οἰκადὲ ἀπελθόντας ἠρεμεῖν, ἄχρις ἂν βασιλεὺς προστᾶξαντος ἀπαγγείλωσι τὰ τῆς πρεσβεῖας. Τοῦτο δὲ ἦν σκῆψις εὐπρεπῆς. Ἐδοξε γὰρ βασιλεῖ μᾶλλον λυσιστεῖν αἰωπῆ τὸ πρᾶγμα παρελθεῖν, δεδοκότε μὴ δημοσίᾳ ἀπαγγελλομένη; τῆς πρεσβεῖας, ἢ ἀναγκάζοιτο παρὰ πάντων εἰρηνεύειν, πεπεισμένων ἦδη τὸν νέον βασιλέα καὶ δίκαια καὶ συμφέροντα ἀξιοῦν, ἢ εἰ μὴ πείθοιτο, δοκῶν φανερώς ἀδικεῖν. Ἐξ μὲν

οὖν ἡμέραι παρήλθον, καὶ τῆς πρεσβείας λόγος ἦν ἅ  
 οὐδαίς. Ἀγθόμενος δὲ ὁ πατριάρχης ἐπὶ τῇ τοῦ  
 χρόνου παρατάσει, μεμήνηκε πρὸς βασιλέα, ὡς Ἐξ  
 ἡμερῶν παρελθουσῶν, οὐδὲν παρὰ τῶν πρὸς βασιλέα  
 τὸν ἔγγονον τὸν εὖν ἀπεσταλμένον ἀρχιερέων ἐπύ-  
 ρου. Δίον οὖν, ἐπὶ καὶ ὁ χρόνος πρὸς διάσκεψιν ἰκα-  
 νός, πυθέσθαι αὐτῶν ὃ τι λέγουσιν. Ὁ δὲ ἐπηγγεί-  
 λατο ποιῆσειν. Ὡς δ' ἕτεροι τσαυταὶ διαληλύθασιν  
 ἡμέραι, καὶ λόγος οὐδαίς ἐγένετο αὐτῶν, πάλιν πέμ-  
 ψας ὁ πατριάρχης, ἔδωκε τοῦ βασιλέως μὴ οὕτω  
 τρίβεσθαι τὸν καιρὸν· ἀλλὰ τὴν τε ἀρχιεπισκοπὴν  
 μετακαλεσάμενον καὶ τοὺς ἄλλους ἀρχιερεῖς ὃ τι τε  
 ὁ ἔγγονος ἀπολογίται ἀκοῦσαι, καὶ αὐτὴν σκεψάμενον  
 ἐξ αὐτῶν τὰ λυσitelouντα Ρωμαίοις ποιεῖν. Ὁ βασι-  
 λεὺς δὲ ἀπεκρίνατο, μηδὲν αὐτὸν ἐξεῖναι ἀνερευνηῖν,  
 ὅπως τὰ κατ' οἶκον πράγματα διεξάγει· αὐτῷ γὰρ  
 μελήσειν ὅπου καὶ ὅπως αὐτὰ θεοὶ οἰκονομεῖν. Αὐ-  
 τὸν δὲ πατριάρχην ὄντα, τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐκέ-  
 λευεν ἔχεσθαι φρονεῖδων, τῶν κοινῶν δὲ καὶ τῶν  
 βασιλικῶν ἀπέχεσθαι πραγμάτων. Τοιαῦτα μὲν ὁ  
 βασιλεὺς εἶρηκεν, οἴομενος τὸν πατριάρχην κατα-  
 πέψαντα τοὺς λόγους, μᾶλλον ἂν ἀσπάσασθαι τὴν  
 σωψῆν. Ὁ δὲ, εἰς τὴν ὑστεραίαν τοιαῦτα καὶ αὐτὸς  
 μεμήνηκε πρὸς βασιλέα· Κράτιστε βασιλεῦ, τὸ τὰ  
 θέοντα παραινεῖν καὶ συμβουλεύειν καὶ ἐπιπροσα-  
 νγκάζειν πράττειν, οὐδ' ἐκὼν προήσομαι αὐτὸς,  
 οὐτ' ἄκων, δεῖαι ληφθεῖς. Εἰ δ' αὐτὸς τοιαύτη συζῆν  
 ἐμὲ ἀπραγμοσύνη ἀξίως, ὥστε μὴ φθέγγεσθαι μήτ'  
 ἀκοῦειν μήτε ὀρεῖν, ἔχρην πρὶν τῆς Ἐκκλησίας προ-  
 στάτην προβαλέσθαι, εἰπεῖν· κἀν μὲν καὶ αὐτῷ  
 μοι καὶ δικαία ταῦτά καὶ λυσitelouντα ἔδωκε, στέρ-  
 γειν ἦν ἀνάγκη νῦν· ἂν δ' ἕτερα ἐνόμιζον προσή-  
 κειν πατριάρχῃ, παρεχώρουν ἂν ἐτέρω τῶν θρόνων,  
 οὕτω ζῆν προσηρημένω. Ἐπεὶ δὲ Θεοῦ χάριτι οὐ  
 τῶν ὀρθῶν τῆς Ἐκκλησίας δογμάτων προδέδωμαι  
 μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀδικουμένων προσταθαι καὶ  
 ὑπερμαχεῖν ἀνάγκην ἔχω, τοῖς ἀδικεῖν ἐθέλουσι καὶ  
 πλεονεκτεῖν οὐ παύσομαι διαφερόμενος καὶ ἀντιλέ-  
 γων, ἂν τε τῶν φαυλοτάτων τινὲς ὦσιν, ἂν τε τῶν  
 ὑπερλάμπρων καὶ εἰς αὐτὸ τὸ ἀκρότατον ἀφικμένων  
 τῆς εὐτυχίας, καὶ μᾶλλον πρὸς ἐκείνους, ὅσων καὶ  
 τὰ ἀδικήματα μείζω, καὶ πρὸς πλείονας ἐξάγοντα  
 τὴν βλάβην. Εἰ γὰρ μέλλοιμεν τοῖς μὲν μικροῖς  
 μικρὰ τινα ἀδικοῦσι μόνον ἔγκαιεῖν καὶ τὴν ἀδι-  
 κίαν ὀνειδίξειν, πρὸς δὲ τοὺς μεγίστους καὶ τὰ μέ-  
 γιστα βλάπτοντας ἐκόπτες ὄντες διὰ τὸ ἀξίωμα σω-  
 πᾶν καὶ μηδὲ γρύζειν τολμᾶν, οὐδὲν διοίσωμεν  
 ἱερῶν τῶν περὶ τρίχας μὲν καὶ δυοῦρας ἡσυχολημέ-  
 νων, καὶ τὴν τέχνην ἐν αὐτοῖς ἐπιδεικνυμένων, ἐὰν  
 δὲ τι νόσημα παρεμπέσῃ τῷ ζῶφι λυμινόμενον ὄλω,  
 τοῦτου δὲ μηδεμίαν πρόνοιαν ποιουμένων, ἀλλ'  
 ἡγουμένων ἀρκεῖν εἶγε καὶ αὐτοὶ καθήμενοι μετὰ  
 τῶν ἄλλων ἀπολλύμενον ὄρῃεν. Ἐγὼ δὲ καὶ πάνυ  
 θαυμάζω μεμνημένος ὡς ἐκέλευσας ἐμὲ μὲν τὰ τῆς  
 Ἐκκλησίας πράττειν καὶ περὶ αὐτὰ ἡσυχάζεσθαι

effuxerat, nulla interim legationis mentione facta,  
 cum patriarcha diem proferri aegre ferens, admo-  
 net, diem sextum jam praeteritisse, nec adhuc quid-  
 quam ab episcopis ad nepotem missis eum audi-  
 visse. Oportere igitur, quando satis diu delibera-  
 set, audire quid dicerent. Facturam se promittit.  
 Totidem diebus elapsis, rursum mittit patriarcha,  
 rogans ne ita tempus tereret: sed archiepiscopo  
 et episcopis accersitis, quo pacto se nepos defen-  
 disset, cognosceret, indeque videret quid in rem  
 Romanam esset. Respondet, nulli eorum licere  
 inquirere quoniam modo ipse domum suam, seu  
 res domesticas moderetur; sibi enim curae fore,  
 quando, quave ratione Hlas administret: ipsum,  
 ut patriarcham, ecclesiasticas curas versare, et a  
 politiciis imperatorumque negotiis abstinere de-  
 bere. Talia denuntiavit imperator, quod patriar-  
 cham ea denuntiatione terrefactum, libentius taci-  
 turum consideret, qui sequenti luce per internuntium  
 sic respondit: Ego, imperator optime (92),  
 hortari, suadere, et cogere insuper ad officium neque  
 volens, neque invitus (nimirum si comprehendar)  
 praetermittam. Quod si tu in tali otio mihi degen-  
 dum opinare, ut nec lingua utar, nec auribus,  
 nec oculis, id mihi antequam Ecclesiae hujus an-  
 tistes legerer, significare debuisti. Si tum ego quo-  
 que id pro aequo et bono probavisset, nunc  
 necesse haberem boni consulere: sin aliud patri-  
 archam decere judicasset, alteri, cui talis vita  
 proposita fuisset, thronum cecissem. Quoniam  
 autem divino munere non solum germanam Eccle-  
 siae doctrinam defendo, sed etiam injuriam pas-  
 sis patrocinari, eorumque tutelam gerere debeo,  
 adversari et contradicere his non cessabo, qui  
 deserta aequitate, plus nimio sibi arrogant, sive  
 illi infimi, sive 154 summi ordinis et beatissimi  
 fuerint. Atque istis quidem vehementius, quanto  
 videlicet eorum injuriae majores, et pluribus de-  
 trimentosae sunt. Si enim obscuros tantummodo  
 et modice injuriosos in jus vocabimus, et injusti-  
 tiam illis expröbrabimus, adversum summos autem  
 summe nocentes, eorum splendorem dignitatem-  
 que reveriti, mutire non audebimus, nihil a medi-  
 cis differemus, qui in capillis et unguibus occu-  
 pati, suam ibi scientiam ostentant. Sin morbus  
 arripuerit, qui totum animal perdat, ei depellendo  
 nihil faciunt; sed, si una cum aliis sedentes, ejus  
 interitum aspiciant, sufficere arbitrantur. Nec me-  
 dioeriter miror, dum recordor, jussisse te, ut res  
 Ecclesiae curem, illisque solis vacem, te pro li-  
 bidine imperium regere sinam. Simile enim est,  
 ut si corpus animae diceret: Communionis et con-  
 junctionis tuae non indigeo, neque in rebus agun-  
 dis adjuviam et adiutricem sustineo, verum  
 per me, ut potero et voluero, negotia mea pro-

Jacobi Pontani notæ.

(92) Oratio patriarchæ libertatis ecclesiasticæ plenissima est, in hique illam divi Ambrosii ad-  
 versus Theodosium libertatem in mentem revo-

cat, qua illum tot cædibus innocentiam apud  
 Thessalonicam contaminatum, aditu templi ausus  
 est prohibere. Nicephor., lib. xi, cap. 41.



curabo; tu tibi tua curato. Omnibus itaque peccantibus commune remedium dolor de peccatis præscribitur, sive in Deum, sive in homines offensum sit. Atqui nemo respiciet, ni prius culpa agnita seipso moderator evaserit, illi se submittere, qui se ab ipso læsum putat. Hoc est, quod nepotem tuum et prius plus æquo, et nunc cumulatissime fecisse constat. Nam cum potuisset tuum parem principatus Romani partem tibi ablatam possidere, tamen noluit, sed tibi se subiecit, idque cum bello ulciscendum nihil peccavisset: quodque caput est, pace conciliata ad te veniens, in equo, ut erat, propius aequitare, ut imperatores solent, pepercit: pedester autem te adoravit, tuumque pedem, expresso subjectionis indicio, osculatus est. Et nunc post bellum hoc excitatum tandiu sedet, suppliciter oraus, ne pacem velis irritam. Episcopis et primoribus abs te missis primum quidem copiose ostendit, nihil se injuriarum intulisse, quin potius accepisse, et obrectationibus exagitatum fuisse. Deinde pacis conservandæ multa dixit fecitque memorabilia, et multa ad te perferenda commisit; quibus auditis, et Deo gratias egi, qui tali eum prudentia ornasset, et de probitate eundem commendavi: ac te iisdem auditis Deo gratias egisse opinabar, **155** missisque certis hominibus, filium ad te quamprimum adducendum curavisse, mala imminentiâ profligasse, omnes lætitiâ et jucunditate propter futuram inter vos concordiam complevisse. At tu non modo horum nihil præstitisti; sed insuper frugifera me consulente repulisti, et tacere, alienisque negotiis non immiscere jussisti. Cum autem muneris ac officii mei sit oppressos tueri atque adjuvare quantum queam, idipsum pro nepote tuo imperatore præstabo, tantoque magis præstabo, quanto abs te iniquius tractatus est: quam iniquitatem non ille modo, sed Romanorum universitas sentit. Quem ego (minus istuc quam cætera silere possum) tuo mandato paulo ante meis manibus imperatorem, adeo legitime et juste, te libentissimo unxi et consecravi, eum nunc abs te sic nulla sua culpa expelli, quomodo justum est? aut quomodo non multis perdendus essem fulminibus, si in tanto scelere linguam ocllulum gererem? Quare denuo te per ipsam veritatem obsecro, ut in viam, unde perversorum mortalium opera detortus es, cito redeas: neve mendacium veritati præponderare sinas. Hæc patriarcha imperatori, internuntiis Gregorio Cutala chartophylace, et monasteriorum præside Cyberiota. Quæ cum audisset, intolerabili ira efferbuit, præcepitque illos in carcerem statim abduci, Macarium Serrarum metropolitam in palatio sub custodia teneri, patriarcham patriarchio ejectum, in Manganensi monasterio manere (95), et ad eum neminem prorsus admit-

**A** μόνα, σὲ δὲ εἶν ὅπως ἀνδοκῆ τὰ τῆς βασιλείας διοικεῖν. Παραπλήσιον γὰρ ἔστιν ὡσπερ ἀν πρὸς τὴν ψυχὴν εἶποι τὸ σῶμα, Οὐ δέομαι τῆς κοινωνίας καὶ τῆς συναφείας τῆς σῆς, οὐδὲ συνεργὸν πρὸς τὰ πρακτόμενα βούλωμαι ἔχειν. Ἄλλ' ἐγὼ μὲν ὡς οἶόν τε ἦ καὶ βούλωμαι, διοικήσω τὰμά· σὺ δὲ φρόντιζε περὶ τῶν ἰδίων. Πᾶσι μὲν οὖν ἀμαρτάνουσι ὡσπερ τι κοινὸν φάρμακον τὸ μετανοεῖν ἐπὶ τοῖς πεπλημμελημένοις ἐδόθη, ἀν τε πρὸς Θεὸν ἀν τε πρὸς ἀνθρώπους ἡ κλημμελεια ἦ. Οὐκ ἀν δὲ μεταγνοῆ τις ἀν μὴ πρότερον ὑπεύθυνον νομίσας ἑαυτὸν μετριώτερός τε γένηται ἑαυτοῦ, καὶ φέρων ἑαυτὴν τῷ παρ' αὐτοῦ δοκοῦντι ἡδικῆσθαι ὑποχείριον παιήση. Τοῦτο τοῖνον βασιλεὺς ὁ σὸς ἔγγονος πρότερον τε φαίνεται ποιήσας, καὶ μᾶλλον ἢ προσήκε, καὶ νῦν οὐκ ἤκιστα. **B** Καὶ γὰρ τότε δυνάμενος εἰπερ ἠβούλετο τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας οὐκ ἔλαττον μέρος παρασπάσας ἔχειν, οὐκ ἠθέλησεν· ἀλλὰ φέρων ἑαυτὸν ἐπίταξι σοι, καὶ ταῦτα μηδεμίαν αἰτίαν πρὸς τὸν πόλεμον ἐκείνον παρασχών. Καὶ τὸ μέγιστον, ὅτι τῆς εἰρήνης γενομένης, πρὸς σὲ ἐλθὼν, οὐκ ἠθέλησεν ἐριπύσσοι προσελθεῖν, ὡσπερ νόμος τοῖς βασιλεῦσιν, ἀλλὰ περὶ τὴν προσεκύνησεν καὶ ἠσπάσατό σου τὸν πῖδα, ὅπερ δουλείας ἀκριβοῦς τεκμήριον ἦν. Καὶ νῦν τοῦ πολέμου κινουμένου τουτουῦ, τοσοῦτον χρόνον καθήμενος δεῖται σου μὴ τὴν εἰρήνην καταλύσαι. Ἐλθόντων δὲ καὶ τῶν ἀρχιερέων καὶ συγκλητικῶν οὐς ἐπεμψας πρὸς αὐτὸν, πρῶτον μὲν ἀπέδειξεν ἑαυτὸν μὴδὲν ἀδικοῦντα μετὰ πολλοῦ τοῦ περιόντος, ἀλλ' ἀδικούμενον καὶ συκοφαντούμενον, ἔπειτα δὲ καὶ τοῦ· μὴ λυθῆναι τὴν εἰρήνην εἶπε τε πολλὰ καὶ ἐπραξεν ἄξια λόγου· καὶ πρὸς σὲ μεμήνηκε πολλὰ, ἅπερ αὐτὸς τε ἀκούσας Θεῷ τε εὐχαρίστησα τῷ τοιαύτην αὐτῷ σύνεσιν χαρισάμενῳ, καὶ ἐκείνον ἐπήνεσα τῆς καλοκαγαθίας, καὶ σὲ ἐλογίζομην ταῦτα πυθόμενον, Θεῷ τε χάριν ὁμολογήσαι καὶ τὸν υἱὸν πέμψαντα διὰ τάχους ἀγαγεῖν πρὸς σεαυτὸν, καὶ τὰ προσδοκώμενα δυσχερῆ λύσαι, καὶ εὐφροσύνης ἀπαντας καὶ θυμηθίας ἐμπλήσαι τῆς ἐπὶ τῇ εἰρήνῃ τῶν βασιλέων ἡμῶν γεννησομένης. Σὺ δ' οὐ μόνον οὐκ ἐποίησας τοιοῦτον οὐδὲν, ἀλλὰ καὶ ἐμὲ τὰ δέοντα συμβουλευόντα ἀπώσω, καὶ σιωπᾶν ἐκέλευσας, καὶ μὴ περιεργάζεσθαι τὰ μὴ προσήκοντα. Ἐμοὶ δὲ ἀναγκὴν ἔχοντι τῶν ἀδικουμένων προῖστασθαι καὶ βοηθεῖν αὐτοῖς ὅση δύναμις, καὶ ὑπὲρ βασιλείως τὸ αὐτὸ ποιήσω· καὶ μᾶλλον ὑπὲρ τούτου, ὅσω καὶ τὰ μέγιστα ἀδικεῖται· καὶ οὐκ εἰς αὐτὸν μόνον, ἀλλ' εἰς πάντας Ῥωμαίους τῆς εἰς αὐτὸν ἀδικίας διαβανοῦσης· ὃ δὲ με τῶν ἄλλων μᾶλλον οὐκ ἐξ σιωπᾶν, ὅτι σου προστάξαντος ὀλίγῳ πρότερον αὐτὸς αὐτὸν ἔχρισεν βασιλεῖα. Τὸν οὖν οὕτω νομίμως καὶ δικαίως καὶ κατὰ γνώμην σὴν γεγεννημένον βασιλεῖα νῦν ἀπελαύνεσθαι, καὶ ταῦτα ἐπ' οὐδεμίᾳ προφάσει, ποῦ δίκαιον; ἢ πῶς οὐκ ἀν νομισθεῖν ἄξιος πολλῶν κεραυνῶν, ἐπὶ τοιαύτῃ παρανομίᾳ σιωπῶν αὐτός; Ἀπὸ τοῦτο σου καὶ αὐθις δέομαι πρὸς τῆς

Jacobi Pontani notæ.

(95) Hoc ipsum narrans Gregoras lib. ix, conjunctionem patriarchæ et episcoporum in senio-

rem imperatorem præmittit, in quam etiam nobiles adduxerint. Præterea patriarcham sacris inter-

ἀληθείας αὐτῆς, εἰ τι καὶ παρεσῆρης πεισθεὶς ἀν-  
θρώποις διαφθορόσι, ταχέϊαν ποιήσασθαι τὴν διόρ-  
θωσιν, καὶ μὴ τῆ ψεύδει κατὰ τῆς ἀληθείας λοχύσαι  
δοῦναι. Ἰσπὴν. Τοιαῦτα μὲν ὁ πατριάρχης μεμήνυκε  
πρὸς βασιλέα, μηνυταὶς χρησάμενος τῷ τε χαρτο-  
φύλακι Γρηγορίῳ τῷ Κουτσίῳ, καὶ τῷ τῶν μονα-  
στηρίων ἀρχοντι τῷ Κυβεριωτῇ. Ἀκούσας δὲ ὁ  
βασιλεὺς, θυμῷ τε ἐλήφθη οὐκέτι ἀνασχετῶς, καὶ  
προσέταξεν εὐθύς τοὺς μὲν μηνύσαντας τοὺς λόγους  
εἰς δεσμοτήριον ἐμβληθῆναι. Μακάριον δὲ τὸν  
μητροπολίτην Σεβρῶν ἐν τοῖς βασιλείοις καὶ αὐτὸν  
ὑπὸ φρουρᾶ εἶναι. Τὸν μόντοι πατριάρχην, τοῦ  
πατριαρχείου ἐκβληθέντα, ἐν τῇ μονῇ τῶν Μαγκά-  
νων ἀπεδίδοιτο μένειν. Τοὺς δὲ πρὸς τὸν νέον βασι-  
λέα παραγενομένους ἀρχιερεῖς, μὴτ' αὐτοὺς προτί-  
ναι τῶν οἰκιῶν αὐτῶν, μὴθ' ἐτέρους παρ' αὐτοὺς  
φοιτῆν. Ταῦτα μὲν οὖν ἢ προσέταξεν ἐγένετο ὁ  
βασιλεὺς. Μετὰ δὲ τὴν ἐκ τοῦ νέου βασιλείως τῶν  
πρόσθεων ἀναχώρησιν, πάντε πρὸς ταῖς δέκα ἡμε-  
ρῶν διηνησομένων, ἐπει μὴτε παρὰ βασιλείως τοῦ  
πρεσβυτέρου, μὴτε τοῦ πατριάρχου ἀπολογία τις  
ἀφίκετο πρὸς αὐτὸν, οὐκ ἐπ' ἀγαθῷ τεκμαιρόμενος  
εἶναι τὴν σιγήν, ἅμα τῷ μεγάλῳ δομωστικῷ καὶ  
πρωτοστράτορι ἐβουλεύοντο τί δέοι ποιεῖν. Εἶπεν  
οὖν ὁ μέγας δομωστικός, Οὐκέτι δέον, ὦ βασιλεῦ,  
ἀπράκτους καθίσθαι, ἀλλ' ἔργου ἔχειν. Οὐδὲ γάρ  
ἐπι τινὸς ἔνδειν, ὁ πράξαντας ἔλπις τὸν πόλεμον  
καταλύσαι. Ὅ τε γὰρ χρόνος ὃν ἐνταῦθα καθήμε-  
νοι δεόμεθα βασιλείως, τοσοῦτον ὑπερήλασε καὶ τὸ  
δέον, ὡστ' ἤδη οὐ μεγαλοφυχία καὶ καρτερία ἡ ἐπι-  
πλέον παράτασις, ἀλλ' ἐκκληξίς πρὸς τὰ δαιμόνια καὶ  
ἀτολίμα δόξαι ἂν τισὶ δικαίως. πρὸς τε βασιλέα  
οὐδὲν ὁ τι παραλέλοιπας τῶν δεόντων. Ἀλλὰ πρότε-  
ρόν τε πολλάκις ἐπρεσβεύσω πρὸς αὐτὸν δεόμενος  
μὴ καταλύσαι τὴν εἰρήνην, καὶ νῦν πρὸς τοὺς ἐκεί-  
θεν ἀφικόμενος πρόσθεσις ὅσα ἦν ἐπιθυμοῦντος τὴν  
εἰρήνην, ἐνταῦθ' αὖτε εἶπας, καὶ πρὸς ἐκείνον δι-  
επρεσβεύσω. Ὅ τε παρελθὼν χρόνος μετὰ τὸ τοὺς  
πρόσθεσις ἐνταῦθεν ἀπελθεῖν, ἱκανὸς καὶ περὶ τοῦ  
πράγματος βασιλέα διασκέψασθαι καὶ ἀπολογίαν  
δοῦναι, εἰ τι μετριώτερον διεννοεῖτο. Τὸ δ' ἐν τοσοῦτῳ  
χρόνῳ παρὰ βασιλέως τινὰ ἀπολογίαν μὴ ἔλθειν,  
τεκμήριον ἐναργὲς τοῦ μὴ προσδέξασθαι τὴν εἰρή-  
νην, ἀλλὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἤδη φανερώς χωρεῖν.  
Καὶ τοῦτο ἂν τις καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ πράγματος στο-  
χάσαιτο ἀσφαλῶς. Ὅ γὰρ ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ τὰ  
πρὸς τὸν πόλεμον ἐξαγρυπόμενος, καὶ τοσοῦτους ἐς  
αὐτὸ τοῦτο πρὸς τὴν ἐσπέραν ἐκπέμψας ὡς ἂν ἐχρη-  
στῆσαι μεγάλῃ παρασκευῇ πρὸς αὐτὸν καταστῆς,  
οὐκ ἂν βραδίως τὰς ἐκείθεν πρόηται ἐλπίδας. Διὸ  
οὐδὲ ἡμεῖς ἀπράκτους δεῖ καθίσθαι, ἀλλὰ πανταχό-  
θεν ἀπεγνώκατος τὴν εἰρήνην, πρὸς τὸ ἀμύνεσθαι  
παρασκευάζεσθαι τοὺς ἐπιόντας. Τοιαῦτα τοῦ με-

A ti (94): profectos vero ad nepotem episcopos, neque  
ipsos ædibus suis pedem efferre, neque ad illos quem-  
quam ventitare. Facta ad ejus arbitrium omnia.  
Diebus quindecim a recessu legatorum transactis.  
cum neque ab avo, neque à patriarcha responsum  
æfferretur, nihil boni ex hoc silentio conjiciens  
junior, cum magno domestico et protostratore  
quid agendum esset, deliberationem instituit. Ibi  
magnus domesticus, non ultra sedendam, sed ma-  
nus operi admoliendas; nihil enim restare am-  
plius, quo ab ipsis præstito, bellum quieturum  
spes sit. Nam et tempus quo hic morarentur, im-  
peratorem avum rogantes, usque eo terminum  
excessisse, ut jam longior expectatio non magna-  
nimitati ac tolerantia, **156** sed consternationi in  
rebus arduis, et ignavia merito tribuenda videat-  
ur; et omnes officii partes erga illum explicitas  
esse, cum et antea toties per legatos, ut pactis  
conventis staret, ab eo petiverit, et nunc cum  
iis qui illinc venerant legatis, quæcunque potuit  
quispiam pacis cupidus et hic coram locutus sit,  
et per eosdem eum ipso adhuc egerit. Tempus  
elapsum post illorum discessum, ad capiendum in  
hoc negotio consilium, dandamque responsonem  
(si quid moderatum cogitaret) sufficere potuisse.  
Sed tanto intervallo tacere, argumento esse ma-  
nifesto, pacem repudiari, bellum apertum cogi-  
tari: id quod etiam ex re ipsa non dubia con-  
jectura quispiam assequatur. Qui enim tantum  
temporis in apparatu militari consumperit, tam  
multos ea gratia in occidentem emisit, ut cum  
venisset, omnia affatim suppeditarent, spes sibi  
inde injectas haud facile projecturum. Quare nec  
ipsis bonum tempus inertis otio transigendum, sed  
pace jam desperata, ad propulsandam adversariorum  
vim undique subsidia comparanda. Excipiens ma-  
gnum domesticum protostrator eadem hortatus  
est. Si, inquit, imperatorem contra nos bellum  
pridem machinatum, et undique copias in illud  
contrahere ignoraeremus, circumspiciendum fuisset  
diligenter, ne ipso pacem capessente, nos stulte  
bellum inceptaremus. Sed quoniam multa nobis  
liquidum faciunt, nec ipsemet inficiari possit, se  
armis istis causam et caput esse, nos quoquo  
undecunque utilitas aliqua affulserit, ea uti con-  
venit. Ipsi quoque imperatori juniore de cætero  
non cunctandum, sed e loco abeundum videbatur,  
belloque gerendo insistendum. Admonebat tamen,  
spem pacis non funditus abjiciendam, sed ipsi per  
semet, cum Byzantium pervenissent, eam pete-  
rent. Ac siquidem eos reveriti adversarii ab armis  
discederent, inventum esse quod quærebatur: sin  
minus, testati Deum ipsosque Byzantios, se enixo

Jacobi Pontani notæ.

disisse omnibus, qui junioris imperatoris nomen  
tacerent, ac debitum imperatori honorem habere  
recusarent. Excommunicasse etiam adversæ par-  
tis sacerdotes, a quibus vicissim cum factione sua  
excommunicatus sit. Ibidem querimonia senioris

de patriarcha.

(94) Interpreter legit ἀπρόσβιτον, sed hic et apud  
Gregoriam est ἀπρόβιτον, id est, foras procedendi li-  
centiam non habentem.

pacem poscentes, ab ipsis repulsam tulisse, recederent. Hic magnus domesticus: Byzantium quidem, imperator, ibimus, ut jubet; miror autem summo opere, cum tot et tanta pacis tuendæ conati simus, nihilquæ promoverimus, quid ita tu pudorem et reverentiam solam hoc tibi confecturam speres. Ignosco porro huic sermioni tuo, quando idem tibi accidit, quod ardentissima febre correptis solent. **157** Illi enim perpetuo fontes et flumina somniantes, vellent omnia sibi aquas scaturire; et hoc non fieri, moleste patiuntur, tametsi certo norint, cupere se quæ fieri nequeant. Sic tibi tam valde desperateque cum pace conflictanti, nihil mirum si ad quæ pertingi prorsus nequit, ad ea perveniri posse existimas, et viam per invia, quod dicitur, excogitas. Equidem ego cum ob alias causas pacem in perditis habeo, tum quod spatio tot dierum nihil tibi a patriarcha significatum video. Suspiciari licet, quoniam portæ urbis sedulo custodiuntur, nec ipsi concessum, quemquam foras ad nos transmittere. Verumtamen arbitror eum non magis ob hoc silere, quam ne malorum nuntius fiat. Sermones consultantium hi erant.

δεν, τὴν ἀλώη ἡλπισας μόνην τοῦτο ἂν ποτε δυνηθῆναι. Συγγνώμη δ' ὁμοῦ τοῦ λόγου, τοῖς ὑπὸ κυρτοῦ λαύρου καταχομένοις πάσχοι τι αὐτέν. Ἐκαίνοι τε γὰρ ἀεὶ κρήνας διεΐδουσι, καὶ δυσχεραίνουσι τοῦτο μὴ γινομένου. Καίτοιγε εἰδότες σαφῶς ὡς ἀδύνατα ἀξιοῦσι, καὶ σοὶ τῆς εἰρήνης σφόδρα περικαῶς ἔχομένω, οὐδὲν θαυμαστὴν καὶ τὰ πάντη ἀνέφικτα ἡγεῖσθαι δυνατόν, καὶ ἐξ ἀπόρων, τὸ λεγόμενον, πόρου; ἐπινοεῖν. Ἐγὼ δὲ ἄλλοις τε πολλοῖς ἀπηγόρευκα τὴν εἰρήνην καὶ τῷ ἐπὶ τοσαύταις ἡμέραις μηδὲν τὸν πατριάρχην σοι μεμνησκέναι. Ἔστι μὲν γὰρ ὑπονοεῖν διὰ τὸ τὰς τῆς πόλεως πύλας ἀσφαλῶς φρουρεῖσθαι, μὴδ' αὐτῷ ἐξεῖναι τινα πέμψαι πρὸς ἡμᾶς. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ οὐ διὰ τοῦτο μᾶλλον, ἢ διὰ τὸ μὴ κακῶν ἄγγελος γενέσθαι, ἀσπάσασθαι τὴν σιωπῆν. Οἱ μὲν οὖν τοιαῦτα πρὸς ἀλλήλους βουλευόμενοι εἶπον.

## CAPUT LI.

*Rhegio Byzantium iter intendunt. Litteræ amicorum, acta nuntiantes. Imperator paucis comitibus ad mœnia procedens, avum ad colloquium invitat: si nolit, marchionem Montisferrati, patruum ad se mitti rogat. Judæus ab urbe discedere. Marci Caballarii de muro in imperatorem convicia. Rursum de officio suo, cum insectatione ineptuabilis avi pertinaciæ. Selybria rebus constitutis Apocauchum relinquit. Copiæ ad Didymotichum convenire jussæ. Andronicus Tornices, et Manuel Lascaris de prodicione insimulati, Thracia in exsilium pulsæ.*

Ut primum statuerunt Byzantium potere motis Rhegio castris eo intenderunt, cum mille trecentis, quos ducebant, selectis militibus. Ponte transito, ab amicis ex urbe veniunt litteræ, speciatim omnia recensentes, quomodo avus legatos reversos ne interrogare quidem dignatus fuisset, et quænam patriarcha ob id succensens ei dixerit, quid responsum sit, ac postremo ut ipse et socii respondere imperatori juniori prohibiti sint. Ei igitur a quo litteras acceperat, per illum ipsum qui attulerat de benevolentia declarata gratias ingentes egit, suos arma induere jussit, ratus nec tutum nec usui militari consentaneum per hostilia loca inermes incedere (95). Ut muri Byzantii in

Ὡς δὲ ἰδὼκει πρῶτον εἰς Βυζάντιον ἰθὺεῖν, ἄραντες ἐκ Ῥηγίου ἅμα τριακοσίοις καὶ χίλοις λογάτιν οὖς ἤγον, τὴν ἐς Βυζάντιον ἐπορεύοντο. Μετὰ δὲ τὸ τὴν αὐτῶν γέφυραν διελθεῖν, παρὰ τῶν ἐν Βυζαντίῳ βασιλέως φίλων ἤχε γράμματα πρὸς βασιλέα, πάντα κατὰ μέρος διεξιόντα, ὅπως τε οἱ ἀφιγμένοι πρέσβεις οὐδ' ἐρωτήσεως πρὸς βασιλέως ἀξιοῦσθαι τοῦ πρεσβυτέρου, ὅσα τε δυσχεράνας ὁ πατριάρχης τοῦτου ἕνεκα εἶποι πρὸς βασιλέα, καὶ ὧν τύχοι τῶν ἀποκρισέων, καὶ τελευταῖον, ὡς αὐτὸς τε καὶ οἱ συμμετασχόντες αὐτῷ τῆς πρὸς βασιλέα ἀπολογίας εἰρχοῦσιν. Τῷ μὲν οὖν πέμψαντι τὰ γράμματα βασιλεὺς διὰ τοῦ κακομικότος τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας ἀντίπεμπει χάριτας πολλὰς. τοῖς δὲ ἀμφ' αὐτὸν ἐκέλευε τὰ

Jacobi Pontani notæ.

(95) Iphicrates, Atheniensium dux, si bene memini, aiebat, etiam per amicorum regionem transeuntis, castra communienda; quia videlicet semper est incerta securitas, propterea quod nulla est amicis certa fides. Huc item pertinet præce-

ptum Onosandri lib 1, cap. 8, *Strategici*. Imperator si in hostili solo castra ponat, statim vallo fossaque cingat, licet ibi ad breve tempus considere voluerit. Hæc enim castrensis ratio nunquam pœnitenda, semperque tuta adversus repentinas ei

δὲ καὶ περιθῆσθαι, νομίζων οὐκ ἀσφαλὲς εἶναι αὐτῶν ἐμπειρίας στρατιωτικῆς διὰ πολέμιας ἰόντας ἀφράκτους χωρεῖν· καὶ ὠπλιζόντο πάντες ἢ προσετάχθησαν. Ὡς δὲ πλησίον ἐγένοντο τῶν Βυζαντίου τειχῶν, τὴν στρατιάν μὲν ἔστρεψε βασιλεὺς ἀπωτέρω· αὐτὸς δ' ἄμα τῷ μεγάλῳ δομestικῷ καὶ πρωτοστράτορι καὶ στρατιώταις ἐτέρου, τριάκοντα παραλαβὼν ἦλθεν ἐγγύς· τειχῶν παρὰ τὴν τῆς Γυρολίμνης προσαγορευομένην πύλην. Ἐφ' ὧν ἄλλοι τε ἦσαν ὠπλισμένοι πολλοὶ, καὶ ἀρχῶν αὐτῶν ὁ τῆς βασιλικῆς τριπέτης δομestικός Φωκᾶς ὁ Μαρούλης, ὃν αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ προσήγορευεν ὁ βασιλεὺς. Ὁ δ' ἀπεκρίνατο μὲν οὕτως, προσεκύνει δὲ μόνον σιγῇ. Τό τε γὰρ ὡς βασιλεὺς καὶ δεσπότην ἑαυτοῦ δέος οὐ μικρὸν ἱκανοὶ προσαγορεύσαι, τὴν ἐκ βασιλείως τοῦ προσευτέρου βλάβην ὀφρωμένην· καὶ τὸ ὡς ἰδιωτῆ προσενηθῆναι, οὐ μόνον ἰταμὸν δεινῶς, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ μηδαιῶς προσῆκεν, ὅτε πεπαιδευμένῳ περὶ τὰ τοιαῦτα ἱκανῶς. Βασιλεὺς δὲ ἐκέλευεν αὐτὸν πρὸς βασιλεῖα τῶν πάππων ἐλθόντα ἀπαγγεῖλαι· Ὡς δὲ ἔπειτα σοῦ, βασιλεὺς, ὁ σὸς ἔγγονος, ἢ αὐτὸν κελεῖσαι πρὸς τὸ ἐλθεῖν, ἢ εἰ τοῦτο δυσχερὲς, ἀλλὰ τό γε δεύτερον, ἐν εὐεργασίας μεγάλῃ μέρει ταύτην αὐτῷ χάριν καταθεῖναι, τὸ ἐλθόντα αὐτὸν ἐπὶ τοῦ πύργου τουτουεῖ, μικρὰ ἄλλα διαλεχθῆναι πρὸς σέ· ἢ εἰ μὴδὲ τοῦτο δυνατόν, τό γε τρίτον, τὸν θεῖον αὐτῷ [αὐτοῦ, ut supra] μικρῆσιν πρὸς αὐτὸν ἀποσταλαῖαι ἀρτίως ἤκοντα ἐκ Λουμπαρδίας, ἅμα μὲν ἐπιθυμίαν ἔχοντα αὐτῷ συγγενέσθαι χρόνον ἤδη συχνὴν ἀποδημούντι, ἅμα δ' ἵνα χρῆσται αὐτῷ καὶ προσευτῆ πρὸς αὐτόν. Ὁ μὲν οὖν Μαρούλης εἰπὼν ὡς ποιήσει τὸ κελευσθῆναι, ἀπήλθεν. Ὁ μόντος μαρκέτης Θεόδωρος υἱὸς βασιλέως ἦν τοῦ προσευτέρου ἐκ βασιλίδος Εἰρήνης τῆς θυγατρὸς Μαρκέτη Μούντες Φαράντες (97) τοῦ Λουμπαρδίας ἀρχόντος μέρους γεγεννημένος. Κατὰ δὲ μητρῶον κληῖρον εἰς Λουμπαρδίαν ἀπελθὼν, ἤρχεν ἐκεῖ τὴν μητρῶον αὐτῷ προσήκουσαν ἀρχήν. Τότε δὲ εἰς Βυζάντιον ἔτυχεν ἐλθὼν, ἅμα μὲν ἐξέμενος τοὺς συγγενεῖς, ἅμα δ' ἵνα καὶ παρὰ βασιλέως τοῦ πατρὸς εὐεργετηθῇ. Τοῦτο δ' ἦν αὐτῷ ποιεῖν ἐξ ἑθους κατὰ τινὰς περιόδους ἐτῶν. Ὁ δὲ Μαρούλης μετὰ μικρῶν ἐκ βασιλείως ἐλθὼν, ἀπήγγειλε τῷ νέῳ βασιλεὶ ὡς εἴη μεμνηκὼς αὐτῷ βασιλεὺς ὁ πάππος τῶν ἐνθῆνδε ἀνχωρεῖν, μηδ' ἰστάμενον αὐτοῦ, τὴν

conspicuum fuerunt, exercitum imperator ultra procedere vetuit; ipse, magno domestico et protostatore comitibus, praeterea triginta militibus, quam proxime juxta portam Gyrolimniam accessit. In muris cum alii multi conspiciabantur, tum dux eorum Phocas Marules, mensae imperatoriae domesticus, quem ore suo salutavit imperator. **158** Ille nihil respondens, capite tantummodo inclinatum honorem habuit. Etenim ut imperatorem ac dominum suum salutare, ne seniori potestas daret, admodum reformidabat: et gerere se velut erga privatum, non solum impudens factum erat, sed etiam ut in hujusmodi morum civilitate egregie instituto, nequaquam conveniebat. Jubet igitur nepos, ad avum abiens, ei suis verbis haec dicat: Orat te nepos tuus, imperator, ut aut ipsum ad te accersas, aut si hoc difficile, ipse progressus, de turri hac paucis te alloquentem audias; et hoc beneficium, quod illi pro magno erit, ne deneges. Quod si neque hoc fieri potest, saltem patrum ejus marchionem, recens ex Insubria praesentem ad eum mittas, quicum post longam absentiam sermonem conferre desiderat, et quo etiam legato ad te utatur. Marules se rem curaturum recipiens, abiit. Marchio hic Theodorus senioris Imperatoris filius erat, ex Irene marchionis Montisferrati, qui partem [Insubriae, seu] Lombardiae tenebat, filia procreatus. Qui in Lombardiam profectus, illic materna sorte (96) ad se devolutum principatum regebat. Per id vero tempus (uti post aliquot annorum curriculum semper solebat) Byzantium venerat, simul ut consanguineos viseret, simul ut a patre munus beneficiumque acciperet. Paulo post Marules ab imperatore regressus nuntiat avum mandare inde abscedat, neve nitatur ejus urbem sibi asserere, dum obvium quemque decipit, et fallaci persuasione deludit. Neque enim fieri posse ut ipse in moenia procedat, inde illum auditorus, neque ut ingressum illi concedat, sed neque patrum missurum. Stabat propter Marulem Marcus quidam, cognomento Caballarius (98), Bardae Caballarii filius, unus de imperatoris domesticis, qui stolidè et imperite imperatori juniore: Recederet, priusquam suum

Jacobi Pontani notae.

improvisas irruptiones. Collocet etiam custodias ac speculatores, quasi prope adsint hostes, etsi longius abesse putet.

(96) Si placeat, audi hac de re scribentem Gregoram lib. vi. in hunc modum: *Sed ea spe frustata (Irene) Theodorum alterum filium cum pecunia maxima in patriam suam Lombardiam mittit: maluit enim ut Latinorum ibi religionem coleret, et peregre minore dignitate esset, quam ut domi illustris. in visio privigno (Andronico juniore, qui avi sui filius toties appellatur), ejusque posteritas illius posteritati serviret. Atque ita iucitata suam cupiditatem in uno saltem filio, Theodoro marchione, explevit.* Paulo ante, Spinulae cujusdam Genuensis filiam cepisse uxorem dicit, non magis auctoritatis, aut nobilitatis viri. *Latinis enim nobilibus haud fere studio est cum Romanis, imo ne cum ipsis qui-*

*dem imperatoribus affinitates jungere. Nam nec ipsa, si illustrata genere fuisset, Romano facile nupsisset. Sed resulant Gregoram ducis Braunsuicensis, et Sabaudiae comitis filiae, quae ambae cum Andronico juniore nuptae fuerunt. Et cap. 40, ostenditur, quantopere frater Annæ de hoc matrimonio lætatus sit, quantopereque sororem idcirco honoravit.*

(97) Superius vocaverat Μουμφορά. Nicetas autem, μαρκέσιον Μόντης Φαράντι.

(98) Multo inhumanius habitum dicit Gregoras: *Sed neque ipse, neque verba ejus ulla ex parte admittentur; sed et lapidibus superne ab his qui propugnacula mœnium tuebantur, fugabatur; qui ne vocem quidem ejus ferebant, eumque contumeliosis dictis impune incessabant; et ignominiose dimittebant, dolo plenam esse et cogitationem et orationem ejus dicitantes.*

ipse caput devoraret. Ad hoc verbum subridens ille : Atqui, Marce, inquit, non est ut hoc possit. Nam vivus meum ipsius caput devorare nequeo, et mortuus multo minus quivero, ut te utrimque mentitum appareat. Ac Marco quidem ludens talia respondit : Marulæ autem suo nomine avo hæc referenda dedit : Scire Deum ipsum, scire etiam se, quod res ipsæ testentur, nihil se studii alacritatisque ad ea quæ ille mandasset, sibi placere ostendisset, exsequenda prætermisisset. **159** Existimasse porro eum quoque hæc præ aliis scire, ut oportebat. Sed quoniam dæmonis alicujus invidia ita comparatum sit, ut amoris atque obedientiæ antehac suæ erga ipsum argumenta ventis tradiderit, sycophantisque ac perditis hominibus auscultans (multa prius adversum se meditatus, insidiosaque molitus, ut pateat ex interceptis litteris, quas per episcopos revertentes illi miserit) bellum renovavit ; et cum sæpe multumque rogans, uti pacem acciperet, non impetrarit, et nunc cum huc veniens, genua ejus amplexus sit, et ut pax constitueretur, nihil non tentarit, ipse tamen se nondum fregerit, sed supplicem re infecta dimiserit, et tanquam vas inutile abjecerit, spemque suam in pardali collocarit, quam solutam contra se immiserit, ideo pacem et dicta propter illam sacramenta Deo se committere (per quem jurata religiose adhuc servet) et omnes res suas in justum omnium judicem referre, jamque necessitate constrictum bello manum implicare. Confidere se ipsum quoque amentiam suam brevi cogniturum, et ex eventis perspecturum, ea elegisse quæ vitare in primis, ea reliquisse quæ toto pectore consecrari complectique debuisset. Hæc fatus de equo descendit, et quamvis absentem avum, ritu consueto veneratus est : ac Marules perinde ut prius, cum silentio de mœnibus caput ei submitit. Aliis deinde in muro stantibus salutatis, discessit ; veniensque Selybriam, rœpublicam suo judicio formavit, et præfecto ibidem declarato, Didymotichum abiit, relicto Selybriæ Apocaucho magno cubiculario, ut si quid opus esset securitatis causa id constitueret, et ad se veniret ; quod cis paucos dies factum est. Exercitus ad Didymotichum congregari jussus. Non ita multis interjectis diebus, qui erant in Thracia affuerunt omnes, extra Comanorum paulo minus duo millia, qui e Dalmatia Michaelis secundi castra secuti fuerant. Edicto Imperatoris senioris Andronicus Tornices, et Manuel Lascaris Thracia pulsus, in insulis Lemno, Thaso et Lesbo se collocaverant. Exsilio hujus causa manifesta non exstabat. Ferebatur, eos cum Scytharum satrapis clandestina habuisse colloquia, uti in Thraciam copias mitterent, unaque cum cætera præda ipsos cum conjugibus **160** atque liberis se illis dedentes secum abducerent. Hujus criminis nulla erat probatio. Quare junior imperator eos exsilio multatos non parum indignabatur ; ferebat tamen tacitus, ne quid ab avi sententia discrepare videretur.

αὐτοῦ πόλιν περιποιεῖν ἑαυτῷ ἑξαπατῶντα καὶ κραιπείθοντα τὴν προστύχοντα. Οὕτε γὰρ αὐτὸν δυνατὸν ἐπὶ τὸ τεῖχος εἰσεῖν, οὐτ' αὐτῷ τὴν εἰσοδὸν συγχωρῆσαι, ἀλλ' οὐδὲ μὴν τὸν θεῖον αὐτῷ τοῦ Μαρκίου ἀποσταλεῖν πρὸς αὐτόν. Πλησίον δὲ αὐτοῦ Μαρνούλη καὶ Μάρκος τὸς Κάβαλλάριος ὀνομασμένος, ἔ Καβαλλάριος τοῦ Βάρδα ἐστὼς, ἐκ τῶν οἰκετῶν τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως ὄν, σκαιῶς καὶ ἀπειθεύτως πρὸς βασιλέα τὸν νέον εἶπεν, ἀποχωρεῖν τῶν ἐνθρόνου, πρὶν κατεδηδοκίμῃ τὴν κεφαλὴν τὴν ἑαυτοῦ. Ἡδὺ δὲ γελῶν ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τῷ λόγῳ, Ἄλλ' οὐκ ἂν εἴη δυνατὸν, εἶπεν, ὦ Μάρκε, τοῦτο. Ζῶν τε γὰρ οὐκ ἂν καταφάγοιμι τὴν ἰδίαν κεφαλὴν. Καὶ ἀποθανόντα ὁμοίως ἀδυνατώτερον τοῦτο πράττειν ὥστε σε συμβαίνειν καὶ ἀμφωτέρωθεν ἐψεύσθαι. Πρὸς μὲν οὖν Μάρκον τοιαῦτα κλιζῶν εἰρηκεν ὁ βασιλεὺς, τὸν Μαρνούλην δὲ ἐκέλευεν ὡς ἐξ αὐτοῦ τοιαῦτα ἀπαγγέλλειν βασιλεῖ, Ὡς αὐτὸς ἂν εἰδείη θεός, οἶδα δὲ καὶ αὐτὸς, καὶ αὐτῶν ἐμοὶ συνεπιμαρτυρούντων τῶν πραγμάτων, ὡς οὐδὲν ἐνέλιπον προθυμίας οὐδὲ σπουδῆς εἰς τὸ πράττειν ἃ τε προσέτατες καὶ ἦν σοι κατὰ γνώμην, ἐλογιζόμεν δ' ὅτι καὶ σὺ μᾶλλον ἂν εἰδείης, αὐτὰ τῶν ἄλλων, ἐχρῆν γάρ. Ἐπεὶ δ' οὕτω τὰ πράγματα φθονερός τις συνασκίασε δαίμων, καὶ ὢν μὲν ἐν τοῖς παρασχόουσι κραιπρός εὐνοίας ἅμα καὶ εὐπειθείας τῆς πρὸς σὲ ἐπιδειξιγμαι ἔργῳ ἐπελάθου, ἀνθρώποις δὲ συκοφάντας καὶ φθόροις πεισθεὶς κελίηκας αὐθις τὸν πόλεμον τὸν πρὸς ἐμὲ (πολλὰ πρότερον καὶ βουλευσάμενος καὶ συσκευάσας κατ' ἐμοῦ, ὡς ἐγένετο καταφανές, ἐμοὶ ἐκ τῶν ἐλωκῶτων γραμμάτων, ἃ καὶ μετὰ τῶν πρὸς ἐμὲ ἐλθόντων ἄρχιερέων ἐπεμψά σοι), καὶ πολλὰ πολλάκις ἐμοῦ δευθέντος, οὐ προσεδέξω τὴν εἰρήνην, καὶ νῦν ἐλθόντος ἐνταυθοῖ καὶ ἀποτομένου σου τῶν γονάτων, καὶ πάντα πράττοντος ὥστε τὴν εἰρήνην εἶναι, οὐδὲν μᾶλλον ὀφῆκας τῆς ὀργῆς, ἀλλ' ἔπρακτον ἀπεπέμψω, ὥστερ τι σκευὸς ἄχρηστον ἀποθήψας. Ἡλιπικας δ' ἐπὶ τὴν δεδεμένην πάρδαλιν ἦν ἔλυσας κατ' ἐμοῦ, ἰδοὺ τὴν μὲν εἰρήνην καὶ τοῦς δι' αὐτὴν γεγεννημένους ὄρκους παραδίδωμι θεῷ, δι' αὐτὸς εὐορκῶ, πάντα δὲ τῷ πάντα δικαίως κρινόντι ἀναθεὶς τὰ κατ' ἐμὲ, ἀναγκαίως ἤδη πρὸς τὸν πόλεμον χωρῶ. Πέποιθα δὲ ὡς ὀλίγου παρελθόντος χρόνου, οὐδ' αὐτὸς ἀγνοήσεις τὴν ἀδουλίαν τὴν νυνί· ἀλλ' ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτῶν μαθήσῃ σαφῶς, ὡς ὢν μὲν ἀποσχέσθαι εἶδει, ταῦτα προσέλου, ἃ ἐκ κρινας καταλιπεῖν, τούτων ἦν βέλτιον ἔχειναι παντὶ σθένει. Τοιαῦτα βασιλεὺς ὁ νέος εἶπεν, καταβὰς τοῦ ἴππου, προσεκύνη καὶ ἀπόντα τὸν πᾶπον καὶ βασιλέα. Καὶ ὁ Μαρνούλης δὲ ὁμοίως ὥστερ καὶ πρότερον ἀπὸ τοῦ τεῖχους σιγῇ τὴν προσκύνησιν παρεῖχε τῷ νέῳ βασιλεῖ. Εἶτα καὶ τοῦς ἄλλους τοῦς ἀπὸ τοῦ τεῖχους ἀσπασάμενος ὁ βασιλεὺς ἀναχώρησεν ἐκείθεν, καὶ ἦλθεν εἰς Σηλυβρίαν. Καὶ διοικῆσας τὰ ἐκεῖ ἢ αὐτῷ ἐδόκει ἄριστα ἔχειν, καὶ ἄρχοντα ἐπιστήσας Σηλυβριανοῖς, ἦλθεν εἰς ἀδουμῶτερον, καταλιπὼν ἐν Σηλυβρίᾳ παρακλιμώμενον τὸν Ἀπόκλιχον, ὡς ἂν εἴ τι ἀτραπέλας ἐνείδει Σηλυ-

βρίας ἔνεκα καταστησόμενος, ἀφίκηται πάλιν πρὸς αὐτὸν, ὃ καὶ ἐποίησεν ὀλίγων ἡμερῶν ἔσω. Βασιλεὺς δ' ἐν Αἰδυμοτείχῃ προσέταξεν ἀθροίζεσθαι τὴν στρατιάν· καὶ οὐ πολλὰς ὑστερον ἡμέραι·, οἱ κατὰ Θράκην συνῆλθον πάντες πλὴν τῶν Κομάνων, οὓς ὀλίγῃ ἐλάσσους ὄντας διεσχίλου; τὸν ἀριθμὸν (ἴσαν δ' οἱ τοὶ ἐκ Δαλματίας τῷ βασιλεῖ προσελθόντες Μιχαὴλ τῷ δευτέρῳ) προστάξαντος τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως ὁ Τορνίκης Ἀνδρόνικος καὶ ὁ Λάσκαρις Μανουὴλ ἀνέστησάν τε ἀπὸ Θράκης, καὶ ταῖς νήσοις Λήμνῃ καὶ Θάσῳ ἐγκατέκτισαν καὶ τῇ Λέσβῳ. Αἰτία δὲ ἦν τῆς ἀναστάσεως αὐτῶν, εὐδηλο; μὲν, οὐδεμία· ἐλέγετο δὲ ὡς βασιλεὺς πύθοιτο περὶ αὐτῶν ὡς κρύφα διαλεχθεῖεν πρὸς τοὺς σατράνας τῶν Σκυθῶν, ἵνα στρατιάν πέμψαντες ἐκεῖθεν μετὰ τῆς ἄλλης λείας ἀπαγάγῃσι καὶ αὐτοὺς πρὸς τὴν Σκυθικὴν προσχωρήσαντας· ἅμα γυναῖξί καὶ τέκνοις. Ἀπ' αὐτοῦ δὲ ἦν τῆς αἰτίας ταύτης οὐδεμία. Ἀδὲ καὶ βασιλεὺς ὁ νέος ἐδεσχεύειν οὐ μετρίως αὐτῶν ἀνισταμένων. Ἦνεγκε δὲ σιγῇ, τῷ μὴ δοκεῖν ἐναντία βούλεσθαι τῇ βασιλείῳ γνώμῃ.

## CAPUT LII.

*Protostator Thraciæ prætor creatur. Andronicus nepos cum magno domestico et parte copiarum in Macedonia cum hostibus conficturus abit. Matrem apud Gratianopolin invenit. In hostes itur : qui timentes sibi, Pheras concedunt. Zichnæ deditio. Hostes Pheris ad pugnam elici non possunt. De postulatis præstantis se excusant ; Domesticus recedendum suadet. Zichnam redeunt.*

Ἐκεῖ δὲ συνήθροιστο ἡ στρατιά, τὸν μὲν πρωτοστράτορα βασιλεὺς τῆς Θράκης ἀπέδειξεν ἐπίτροπον πάσης, καταλιπὼν αὐτῷ καὶ μέρος τῆς στρατιᾶς· ὥστε δύνασθαι πρὸς τοὺς ἐκ Βυζαντίου ἀντέχειν. Ἀυτοῦ δὲ ἅμα τῷ μεγάλῳ δομαστικῷ τὴν ἐπιλοικτον παραλαβὼν πρὸς Μακεδονίαν ἐχώρει, ὡς ἐκεῖ μαχομένους τοῖς ἐκ τῆς ἐσπέρας τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως στρατηγῶς. Ἐπίσθετο γὰρ αὐτοὺς ἐκ τῶν ἐσπερίων πύλων στρατιάν οὐκ εὐκαταφρόνητον συνηθροικῆσθαι, ἅμα δὲ καὶ Τριβαλῶν οὐκ ὀλίγην συμμαχίαν ἐπαγομένου; χωρεῖν κατ' αὐτοῦ. Βασιλίδα δὲ τὴν αὐτοῦ γαμητὴν ἐν Αἰδυμοτείχῃ καταλείπειν ἅμα τῇ αὐτοῦ βίβῃ Θεοδώρα τῇ Καντακουζηνῇ τῇ τοῦ μεγάλου δομαστικού μητρὶ. Γενόμενος δὲ ἐν Γρατζιάνου πόλει περὶ ἐκβολὰς τῆς Θράκης κειμένην, Ἐένην αὐτοῦ μητέρα τὴν βασιλίδα τὴν ἐκ Βυζαντίου ἐπάνοδον αὐτοῦ περιμένουσαν εὗρεν. Αὕτη γὰρ, ἔτι τῶν πρὸς ἀλλήλων τοῖς βασιλεῦσι σπονδῶν οὐσῶν, πρὸς βασιλέως ἔφιξαστο τοῦ κηδεστοῦ πρὸς Θεσσαλονικὴν ἐν ᾧ φρονιτηρίῳ τὸ μοναχικὸν ἡμφιάσαστο σχῆμα πάλιν ἐπανιθεῖν· καὶ ἐπετράπη. Ὡς δὲ μετὰ τῆς ὁδοῦ ὁ πρὸς ἀλλήλους τῶν βασιλέων πόλεμος ἀνεβρόδισθη, ἵμειν ἐν Γρατζιάνου δέισατα τὴν ἀταξίαν τῶν ἐσπερίων. Ὡς γὰρ ἠγγέλιθ αὐτοῖς οὗτοι διελέλυτον αἰσπῶσαι, τοὺς τῷ νέῳ βασιλεῖ προσκεμένους εἰρξάν τε πάντας καὶ εἶχον ἐν φρουρᾷ· ἡμέρας δὲ ὀλίγας ἅμα τῇ μητρὶ διατρίψας αὐτοῦ, ἐπει ἡ ἐκ τῆς ἐσπέρας στρατιά ἠγγέλιθ περὶ Δράμαν καὶ τὴν Φιλίππου πόλεις Μακεδονικὰς ἐστρατοπεδευκέναι, Θεῷ καὶ τῇ πινύγῃ αὐτοῦ μητρὶ εὐχόμενος, καὶ θυσιᾶν αἰνέσας· αὐτοῖς θυσίας, τοὺς ἐπὶ ταῖς σπονδαῖς γεγεννημένους τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως ὄρκους, οὓς αὐτὸς ἔπει εὐορκεῖν, ἐκέλευσεν ἐπὶ τῆς σημαίας ἀναθέντας εὐθὺ χωρεῖν τῶν πολεμίων. Ἐστρατηγῶν δὲ αὐτῶν ὁ τε τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως ἀνεψιὸς Ἀσάνης Μιχαὴλ, καὶ ὁ ὑπαρχος Μονομάχος, καὶ ὁ πρωτοβεστιαρίος Παλαιολόγος Ἀνδρόνικος, καὶ ἐπὶ τούτων; Δημήτριος ὁ δεσπότης ὁ τοῦ βασιλέως υἱός. Τοῦ δὲ ἐκ τῶν Τριβαλῶν συμμαχικοῦ θυοκαλίδεκα ταγματῶν ὄντων, ὁ Χρέλης ἐστρατηγῆς, τῶν τε παρὰ Τριβαλοῖς εὐπατριδῶν καὶ ἀνδρίας καὶ ἐμπειρίας στρατηγικῆς τὰ πρῶτα φέρων παρ' αὐτοῖς. Ἄμα δὲ τῷ ἐλθεῖν τῆς ἐπὶ ἐκεῖνους ὁδοῦ, ὁ βασιλεὺς πρόσταγμα

A Exercitu jam congregato, imperator protostratorem universæ Thraciæ præficit ; partem copiarum ad Byzantinis erumpentibus resistendum ei attribuit ; cum altera parte et magno domestico in Macedoniam tendit, ibi cum ducibus senioris ex occidente signa collaturus, quos ex urbibus occidentalibus non contemnendo collecto agmine, et cum Triballorum non modicis auxiliis se oppugnatum venire intellexerat. Uxorem Augustam cum consobrina Theodora Cantacuzena, magni domestici matre, Didymotichi relinquit. Postquam Gratianopolin in finibus Thraciæ positam attingit, Xenam matrem imperatricem, suum Byzantio reditum præstolantem, invenit. Nam etiamnum durante B sædere, a prosocero imperatore contenderat, ut sibi ad monasterium Thessaloniciæ, in quo monasticum induisset habitum, redire fas esset ; quo voto posita est. Dum autem proficiscitur, bello inter imperatores concitato, Gratianopoli, Occidentalium tumultum et insolentiam metuens substitit. Statim enim atque nuntiatum est, sædus perisse, quotquot rebus junioris bene cupiebant, in custodiam dati sunt. Paucis porro diebus cum matre consumptis, ubi nuntius allatus est, exercitum occidentalem circa Dramam et Philippos Macedoniæ oppida castrametari, Deum ejusque Parentem castissimam comprecatus, et sacrificium laudis iisdem sacrificans, jussit jusjurandum, quod avus in sædere sanciendo jurarat et servare se putabat, in vexillo suspendi, et recta in hostes procedere, quorum duces, imperatoris senioris ex sorore filius, Michael Asanes, et Monomachus præfectus, 161 et Andronicus Palæologus protovestiarius, ac post eos Demetrius despotas, imperatoris filius ; Triballorum duodecim cohortibus Chreles præerat ; qui inter nobiles suæ nationis fortitudine et bellicis laudibus antecellebat omnibus. Simul autem viam ingressi sunt, imperator junior hujusmodi mandatum ad eos mittit : Mi patrie despotas, et vos cognati mei, reliquique principes exercitus, quantam venerationem, obedientiam, et amorem avo meo hactenus impenderim, et quomodo bellum a me nequaquam ortum

sit, sed omnem potius in eo cogitationem locarim, omnemque machinam inoverim, ut id omnino nullum esset, Deus, quem nihil fugit, novit, et egomet mihi sum conscius. Imperatorem quidem ad fœdus servandum, quanquam crebris obsecrationibus flectere non potui, fretum promissis, quæ vos ei in caput meum dedistis. Audito autem et vos rebus occidentalibus pro summa commoditate vestra ordinatis nunc usque Dramam et Philippos venire, suspicatus sum id quod est, huc me quaesitum adventare. Quia vero ætate sum inferior, hæc fas judicavi, in Thracia manendo plures labores vobis creare, sed vexillo meo imperatoris sacramentum, quo in fœdere mihi se obligavit, suspendens, viam ad vos ducentem capessivi, manum ubi occurrissem consenturus. Id cum sciat modo, ad pugnam vos expedite. Ista in litteris imperator, Illi se infirmiores judicantes, quam ut acie decertarent, audientesque imperatorem Xanthiam accessisse, consultum fore decreverunt, motis castris alio se transferre. Igitur Pheras petunt, et quod urbs ea firmissimis septa mœnibus esset, tantoque exercitui commeatum suppeditare largiter posset, et quia sperabant, imperatorem, ubi intellexisset eos urbem illam pro castris habere, annonaque et reliquo commeatu affluere, metuentem ne e castris adeo munitis erumperent, Christopoli manserunt. Qui ut Christopolin venit, et eos Pheris se credidisse accepit, persequi instituit, et ad oppidum Zichna appellatum, prope Pheras, exercitum adduxit. Zichnii jam ante, impulsore Alexio Zamplacone magno pappia, qui e Christopoli occulte cum ipsis egerat, animis ad juniorem imperatorem defecerant. Et quia tum non spe, sed oculis ipsis certum videbant auxilium, propalam **162** ad eum dedita urbe transierunt. Transacto ibi biduo ad rescindendum, recreandumque ex itineris labore, ex pluviarum et frigoris injuria militem (quippe mense Januario), die tertio bene mane signum ad arma capienda dari jussit. Tum instructis velut ad pugnam ordinibus, composite et cum silentio incedentes, non præul Pheris, fluviolo Libobisto transmissio, in procinctu, tanquam cum hoste jam jam dimicaturi, per diem constiterunt. Ut nemo contra exiit, castris ibidem positis noctem duxerunt. Qua ipsa nocte copiarum Occidentalium duces, adjuncto etiam Chrele Triballorum ductore, de pugna committenda disceptarunt. Decretum, id neque Romanis, neque sociis bene casurum. Etenim tam ratus ordo, silentium, et tolerantia adversariorum, non parvum eis timorem incutiebat; arbitrantibus, non eos tam mirifico impetu ad pugandum cum pluribus, et suam ipsorum urbem insidentibus ferri potuisse, ni prius secum plane constituissent, in prælio aut vincere, aut occumbere. Placuit igitur intra muros se continere, urbem custodire, et obsidionem tolerare, ac si imperator diu illie hæsurus non esset. Postridie exorta luce imperator

Α πέπομπε πρὸς αὐτοὺς περιέχον τοιαῦτα· Θεὸς μου δεσπότη καὶ ὑμεῖς θεοὶ μου καὶ οἱ λοιποὶ ἀρχόντες τῆς στρατιᾶς, ὅποιαν τινα εὐπειθειαν καὶ αἰδῶ καὶ φίλαν πρὸς τὸν ἐμὸν πάτριον καὶ βασιλέα ἐν παντὶ τῶ παρασχόντι ἐπεδεικνύμεν, ὅπως τε οὐδεμίαν αὐτῶ παρέσχον ἀφορμὴν πολέμου, ἀλλὰ μάλλον πῶσαν ἐπίνοιαν ἐκίνησα καὶ μηχανὴν ὥστε μὴ τὴν ἀρχὴν κινηθῆναι τὸν πόλεμον τούτου, Θεὸς τε οἶδεν ὁ πάντα εἰδώς, καὶ αὐτὸς συνοῖδα ἐμαυτῶ. Βασιλεὺς μὲν εὖν πείσαι ταῖς συνθήκαις ἐμμένειν οὐκ ἔδουθη, πολλὰ δεηθεὶς, ταῖς ἐπαγγελίαις πεποιθότα, ἐς αὐτῶ ἐπηγγέλασθε ὑμεῖς κατ' ἐμοῦ. Πυθόμενος δὲ καὶ ὑμᾶς τὰ κατὰ τὴν ἐσπέραν ὡς ἂν ὑμῖν ἄριστα εἶχεν οἰκονομησαμένους νῦν ἤκειν ἄχρι Δράμας καὶ τῆς Φιλίππου, ὅπερ ἐστὶν ὑπανόησα, ἐμὲ ζητούντας **B** ἄχρι τούτου ἔλθεῖν. Ἐπεὶ δὲ νεώτερος ὑμῶν ἐγὼ τῆς ἡλικίαν οὐ δέον φλογισάμην ἀτίως ὑμῖν κλειθῶν γενέσθαι πόνων ἐπὶ τῆς Θράκης μένων, ἐπὶ τῆς σιμαλαῖς τῆς ἐμῆς τοὺς τοῦ βασιλέως ὄρκους ἀναθεῖς, οὗς ἐπὶ ταῖς συνθήκαις ὁμώμοκεν ἐμοί, τῆς πρὸς ὑμᾶς φερούσης ἡψάμην, ὡς ὅπουπερ ἂν ἐντύχω μαχούμενος ὑμῖν· ὃ δὲ καὶ ὑμεῖς εἰδότες ἦδη, παρεσκευάσασθε πρὸς μάχην. Τοιαῦτα μὲν ἔδηλον τὰ γράμματα. Οἱ δ' ἐπεὶ ἔγνωσαν ἀδύνατοι εἶναι ἀντιπαρατάξασθαι πρὸς μάχην, ἐπίθοντο δὲ μέχρι Σανθείας βασιλεὺς ἐθθακῆναι, οὐκ ἔδοκει λυσταλεῖν ἐπὶ τῆς αὐτῆς μένειν στρατοπεδείας, ἀλλ' ἄραντες ἐκείθεν, ἦλθον εἰς Φεράς· ἅμα μὲν καὶ διὰ τὴν πόλιν ὄχυρὰν εἶναι ἀπετρωτάτων τειχῶν περιβολαῖς, καὶ ἀφθονίαν τῶν ἐπιτηρωμένων δυναμένην χορηγεῖν τῆ **C** στρατιᾷ τοσαύτην οὐσίαν, ἅμα δὲ ἐλπίσαντες καὶ βασιλέα, ἂν αὐτοὺς πύθηται ὥσπερ στρατοπέδῳ τῆ θεραιῶν χρωμένους, καὶ ἀφθονίαν ἔχοντας σίτου, ὥσπερ ἀποδειλιάσαντα τὸ ἐξ ὄχυρου αὐτοὺς ὁρμάσθαι στρατοπέδου, πρὸς Χριστοπόλιν μενεῖν. Βασιλεὺς δὲ ὡς ἐγένετο ἐν Χριστοπόλει, ἐπεὶ ἐπίθετο αὐτοὺς ἀργυμένους εἰς Φεράς, ἦει καὶ αὐτὸς αὐτῶν κατόπιν. Καὶ ἐστρατοπέδευσεν ἐν πολυχνῶν τινὶ Ζίχνα προσεγορευομένῳ ἐγγὺς Φερῶν. Οἱ δὲ Ζίχνη, καὶ πρότερον μὲν ἀφαστηκότες ἦδη ταῖς γνώμαις πρὸς βασιλέα τὸν νέον, Ἀλαξίου Τζαμπλάκωνος τοῦ μεγάλου κριτοῦ ἀνάγοντος πρὸς τοῦτο, ἐκ Χριστοπόλεως κρύφα πρὸς αὐτὸν διαλεγόμενοι, τότε δὲ οὐκ ἐν ἐπιπίαν, ἀλλ' ἐν βεβαίῳ ἦδη τὴν βαθέειαν ὁρῶντες, **D** ἀπέσπασαν ἀναφανδὸν, καὶ βασιλεὶ προσεχώρησαν τῶ νέῳ, καὶ τὸ πόλισμα ἐνεχείρισαν. Στρατοπεδεύσας δὲ ὁ βασιλεὺς ἐν Ζίχνη ἡμέρας δύο, ὡς ἂν ἐκ τῶν τῆς ὁδοποιρίας πόνων καὶ τῶν ὑπεῶν καὶ τῶν χειμῶνων ἡ στρατιὰ ἀνακτῆσθαι ἐπιτήν· ἦν γὰρ δὲ κατὰ μῆνα Ἰανουαρίου ἡ τοῦ χειμῶνος ὥρα· τῆ τρίτῃ ἅμα ἐπὶ ὀπίσκεισθαι τὴν στρατιάν τῇ σάλπιγγι ἐκέλευσε σημήναι. Ἐπεὶ δὲ περιέθεντο τὰ ὅπλα, ταξάμενοι ὡς ἐς μάχην, ἦσαν εὐκόσμως ἅμα καὶ μετὰ σιγῆς. Ὡς δὲ ἐγένετο ἐγγὺς Φερῶν, διαδόντες ποτάμιον τι λεγόμενον Λιθοδιστῶν, ἐστησαν παραπλεύροντες ὡς τοῖς ἐναντίοις συμβαλοῦντες. Καὶ διεμερεῦσαντες ἐκεῖ, ἐπεὶ οὐδεὶς αὐτοὺς ἀντεπέβλεπεν, ἐστρατοπεδεύσαντο τε καὶ διενυκτέρευσαν ἐκεῖ. Οἱ δὲ τῆς ἐσπερίου στρατιᾶς ἡγεμόνας ἐκκλησιάσαντες

τῆς αὐτῆς νυκτὸς ἕμα Χρῆλῃ τῷ τῶν συμμάχων Τριβαλιῶν στρατηγῷ, ἐβουλεύοντο εἰ δεῖ μάχεσθαι βασιλεῖ. Καὶ ἐβόηεν ἀλυσιτελεῖς καὶ Ῥωμαίους καὶ τοὺς συμμάχους. Ἡ γὰρ εὐταξία καὶ ἡ σιωπὴ καὶ ἡ καρτερία τῆς βασιλείας στρατιᾶς, δίδος αὐτοῖς οὐ μετρίως ἐντοιαί, ὡς εὖκ ἂν αὐτοῖς οὕτως ἐρμῆ παρέστη δαιμονία κλειστοί τε μάχεσθαι αὐτῶν, καὶ παρὰ πόλει τῇ σφετέρᾳ στρατοπεδουομένοις, εἰ μὴ πρότερον οὕτω περσοεύσασαν ἑαυτοῦς, ὡς ἡ νικῆσαντες μαχόμενοι, ἡ πεσοῦμενοι παρὰ τὴν μάχην. Ἐδόξε δὲ αὐτοῖς λυσιτελεῖν, τειχίῃ κατέχοντας τὴν στρατιάν, φρουρεῖν τὴν πόλιν, καὶ ὑπομένειν τὴν πολιορκίαν ὡς τοῦ βασιλέως οὐ περιμενουστος ἐνταυθοί, ἀλλ' ἐκναστρέψοντες ταχέως. Ἄμα δὲ ἔψ εἰς τὴν στρατιάν ὁ βασιλεὺς τὴν στρατιάν ὠκλισμένην παρατάξας ὡς ἐς μάχην, ἄχρι μεσημβρίας ἔμεινε πρὸ τῶν αἰτῶν, ἐλπίζων ἐς μάχην προκαλέσασθαι τοὺς ἔνδοι. Ὡς δὲ οὐδεὶς αὐτοῖς ἀντεπεῖοι, τὸν Λουκᾶν Γεώργιον πέπομφε πρὸς αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς, ἐκ τῶν οικειῶν μὲν οὕτω τῶν αὐτοῦ, συντετὸν δὲ ἄλλως καὶ πρὸς πρεσβείας ἔχοντα ἐπιτηθείως. Ὅν γενόμενον πρὸς ταῖς πόλεις, εἰ μὲν δεῖν ἔρασαν δέχεσθαι εἰς τὴν πόλιν, οἱ δὲ ἀντέλεγον. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ τῶν Τριβαλιῶν στρατηγὸς ὁ Χρῆλης τῶν ἀετιούτων ἦν δέχεσθαι τὸν βασιλέως πρεσβευτὴν, εἰσεδέξαντο αὐτὸν, καὶ μὴ δοκεῖν ἐξεπέτηδες τὸν σύμμαχον ἀνίψιν. Γενόμενος δὲ πρὸς αὐτοῦς ὁ Λουκᾶς, πάντας προσηγγίσειεν ἐκ βασιλείας - ἔλεγέ τε πρὸς αὐτοῦς. Ὡς βρισίαις ὁ ἐμὸς δεσπότης; πολλῶν ἡμῶν ἀναληγῶν κατηνωκῶς, οὗτε χειμῶνος ὥρα ἐν ἡμέραις ἦδη δυσὶ πρὸς ταῖς πόλεις ἐσθηκῶς ὁμῶν, καὶ πολλῶν ὡς εἰπὼς ἐν ὥρᾳ τοιαύτῃ τάλαιπωρίαν ὀπὸ κρύους ὑπομένων, οὐδεμιὰς ἔξωται προνοίᾳ παρ' ὁμῶν, ἐπεμψεν ἐμὴ τὴν μικρολογίαν ὁμῖν ἐνειδιούοντα· καὶ ἕμα ἀξιώσονται, ἡ βασιλεῖα τὸν ἐμὸν δεσπότην ἐντὸς τειχῶν αὐτῶν φιλοφροσύνης ἕνεκα καλεῖν, ἡ αὐτοῦς ἔξω πρὸς αὐτὸν ἔλθειν τῆς αὐτῆς ἕνεκα αἰτίας. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐμοὶ παίζοντι μᾶλλον, ἔφη, λέλεκται βρασιάνης χάριν· βασιλεὺς δὲ ὁμῖν μηνύει, Ὡς ὁ ἐμὸς πάππος καὶ βασιλεὺς; ὑπὸ τῶν ἐμῶν πρὸς αὐτὸν διαβαλλόντων ἐναχθεῖς, τὰς μὲν συνθήκας. Ἄ; πρὸς ἀλλήλους τῆς εἰρήνης ἕνεκα ἐθέμεθα, διαλύσει; τὸν πόλεμον τούτον; καὶ ἕνεκα ἐθέμεθα, μὴδὲν μῆτε ἀδικήσαντο; μῆτε παραβηκότας τὰς συνθήκας. Καὶ πολλὰ πολλῶν; ἐμῶν δεσπότης; καὶ πάντα κάλων κινήσαντος ὥστε μὴ λυθῆναι τὴν εἰρήνην, οὐκ ἠνέσχετο αὐτὸς, ἐμοὶ δοκεῖν ἀποβλέπων πρὸς ὁμᾶς, καὶ ἐλπίζων βραδίως ἂν ἐμὲ κατεργάσασθαι ἐν τῷ πολέμῳ δι' ὁμῶν. Ἐπεὶ δὲ ὡς ὄρατε οὐκ ἦ αὐτὸς προσεδόκα τὰ πράγματα ἀπέβη, ἀλλὰ καὶ ἦν εἶχε πρὸς ὁμᾶς ἦδη βεβαίως περιφρηται εἰπὼς, δέομαι ὁμῶν, τοῦ κοινού παντός τῶν Ῥωμαίων εἶεν λαβόντας, οὕτω δεσινῶς ὑπ' ἀλλήλων φθειρομένων εἰς τὴν πόλεμον ὁμῶν τὸν πρὸς ἀλλήλους, πέμψαι πρὸς βασιλεῖα τινὰ διδάξοντα περὶ τῶν ἐνταυθοί πραγμάτων τάληθές. Οἴουμαι γὰρ ἂν πύθεται τὰ ἐνταῦθα πράγματα οἱ κερύρηκε, μᾶλλον ὄφρῃσιν τῆς πρὸς ἐμὲ ὀργῆς, καὶ τὸν πόλεμον ἐθελήσειν καταθέσθαι, οὐκέθ' ὁμοίως; ὡσπερ καὶ πρότερον τὰς πρὸς τὸν πόλεμον ἐλπίδας ἔχων. Ἐγὼ δὲ, πρῶτον μὲν

A armato et disposito quasi ad pugnam milite, ad meridiem usque spe hostis eliciendi ante muro perseverat. Nullo prodeunte, Lucam Georgium de familiaribus ministris, virum catem et legationibus obeundis idoneum ad eos mittit. Ad portam ut accessit, pars intromittendum dicere, pars negare. Tamen auctoritate Chrelæ moti, ne socium de industria contristare viderentur, Lucam intromiserunt. Ille omnes imperatoris nomine salute imperat; narrat dominum suum eorum stuporem admirari; quod cum hiberno tempore ad portas urbis biduo steterit, multamque, ut tali tempestate, molestiam frigoris pertulerit, nulla ab eis cura dignatus sit. Ideo se nunc ad sordes istas et inhumanitatem illis exprobrandam missum esse; et simul rogatum ut aut imperatorem humaniter intra mœnia vocarent, aut ipsi ad illum eadem de causa exirent. Sed hæc, inquit, joco potius ad animum relaxandum dixerim, **163** imperator hæc vobis significat: avum suum ab obrectatoribus ad pacis fœdera disuentione inductum, hoc bellum contra se immerentem, nec fœdus violentem suscepisse. Crebro atque omnibus precibus orasse, et rudentem omnem movisse ut ne faceret; nihil profecisse; quia is, ut apparet, ad vos respectum habens, illum non difficulter armis vestris vita et fortunis exiturum sese confidat. Quoniam autem conspicerent, rem contra atque is opinaretur, evenisse, et quam de ipsis spem firmam concepisset, nunc periisse, obsecrare ut miserati Romanam rempublicam, quæ propter mutuum avi et nepotis bellum sic a semetipsa dilaceretur, aliquem mittant, senem veredocturum, quo pacto se res hic habeant. Sperare enim, si cognoverit quo infelicitatis illæ devenierint, parcius irasciturum, amissaque præterita fiducia, bellum valere jussurum. Se interim, quandiu sibi cum illis convenerit (donec nimirum nuntius redierit), nihil incepturum. Si imperator pacem non admiserit, Martem invadendum; si divino approbante Numine bello abstinere voluerit, se fidem illis jurejurando obstricturum, in neminem, tametsi armorum istorum auctorem maximum, offensum, injuriarumque memorem **D** animum gesturum, sed iis oblivione sepultis, universis securitatem donaturum. Hæc Lucas: quem duces paulisper submotum ut sententias conferrent, revocant; aiunt, nihil penitus horum, ad quæ imperator hortetur ac provocet, præstare posse. Nam ipsum intra mœnia recipere, haud tempestivum esse; ad pugnam vero cum illo miscendam, non exituros; quod si libuisset, heri statim ac venisset, facturos fuisse. Si oppugnentur, de mœnibus necessario se defensuros. Legare autem quempiam Byzantium, qui de his rebus imperatorem doceat, indecens videri. Nam cum subditi sint, et aune quæ ille imperaverit sese exsequi, et in posterum quæcumque res tempusque suaserint, transacturos. Licitum esse



ipsi facere quæ velit, quæque sibi fructuosa putaverit. Hæc duces imperatoris senioris responderunt. Quibus e Luca perceptis, junior proceres suos coegit omnes, et quid agendum, in consultatione posuit. **164** Magni domestici consilium fuit, recedendum, et cum nullum operæ pretium consequerentur, non esse temere frustra laborandum; neque enim Pheras expugnatos, et obsessos milites cum ducibus nec ipsos inficiatos, nunquam se directa scie nobiscum ausuros congregari. At enim, obiciet quispiam, non est habenda fides verbis hostium, qui semper iis contraria loquuntur, quæ facere machinantur. Ego vero ex re ipsa, non ex verbis eorum conjecturam capio, illos obsideri malle, quam æquo se campo credere. Igitur quando neque vi capi possunt intra muros delitentes, neque ulla machina, aut stratagemate ab iis, divelli, et ad prælium cogi, nihil necesse est, tempus bonis rebus efficiendis commodum hinc male perdere, exercitumque infrugiferis defatigare molestiis: sed hinc eo, abducere, ubi victus commoditas. Tum deinde quæ pro tempore utilia videbuntur, ea conficere. Laudavit consilium imperator, et id nobilitas consensu confirmavit. Inde Zichnam duobus diebus reversi sunt.

βασιλέως ἀπεκρίναντο στρατηγοί. Ἐπει δὲ ὁ Λουκάς ἐλθὼν ἀπήγγειλε ταῦτα τῷ νέῳ βασιλεῖ, συναγαγὼν τοὺς ἐν τέλει πάντας, ἐβουλεύετο ὁ τι δεοί ποιεῖν αὐτοῦς. Συνεβούλευε δὲ ὁ μέγας δομestικός ἀναγορεύειν, καὶ μὴ πολεῖν εἰς ἡμῶν καὶ μάτην, τῶν δεόντων πράττοντας οὐδέν. Οὕτως γὰρ αὐτοὺς φέρεις δυνατόν παραστήσασθαι τειχομαχίᾳ, ἥτε ἔνδον ἄμα στρατηγοῖς πολιορκουμένη στρατιᾷ οὐδ' ἂν αὐτοὶ ἀρνηθῆεν τὸ μὴ οὐκ ἐκ παρατάξεως τολμησαί ἂν ποτε εἰς χεῖρας αὐτοῖς ἵναί. Καίτοι γε εἴποι τις, ἂν, ὡς οὐ γὰρ πιστεύειν τοῖς τῶν πολεμίων λόγοις ἀεὶ τὰναντία λεγόντων ὧν διανοοῦνται πράττειν· ἐγὼ δὲ ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτῶν, ἀλλ' οὐκ ἐξ ὧν ἐκεῖνοι λέγουσι στοχάζομαι πολιορκεῖσθαι μᾶλλον ἢ μάχεσθαι ἡμῖν αἰρουμένους. Ὅτε τοίνυν οὕτως βίβη ἐλεῖν αὐτοῦς ἐγχωρεῖ τειχήρεις ὄντας, οὐτε μηχανῆ τινα καὶ στρατηγῆ τῶν τειχῶν ἀποστήσαντας ἀναγκάσαι μάχεσθαι ἡμῖν, οὐκ ἀναγκαῖον ἔνταῦθα τὸν τε χρόνον παραναλοῦσθαι ἐν τῷ τῶν δεόντων ἐξίσταται τι πράξαι, καὶ τὴν στρατιάν ἀνοητοῖς καταστῆναι νόμος. Ἄλλ' ἀπαγορεύεται; ἐντεῦθεν ὅπου τῶν ἐπιτηδεῶν τὴν ἀποκομιδὴν ἐξουσι βόδιον στρατοπεδεῦσαι· εἰδ' ἐξῆς ἂν δοκεῖν λυσιστελεῖν, ἐκ τῶν πρῶτων πράττειν. Τοιαῦτα τοῦ μεγάλου δομestικού βουλευσαμένου, ὁ τε βασιλεὺς τὴν βουλήν ἐπήκει, καὶ οἱ ἐν τέλει συνεπεψήφίζοντο πάντες. Καὶ ἀναστρέψαντες ἐκεῖθεν, ἱστρατοπεδεύσαντο πάλιν ἐν Ζίχνα, ἐν ἡμέραις δισί.

## CAPUT LII.

*Ad occupandam Thessalonicam imperator nepos vocatur. Partium studiis et conatus. Portis apertis recipitur. Pherenses subsidium ad arcis propugnationem mittunt; sed cieduntur, fuganturque subsidiarii. Miraculum de sanato pede imperatoris ope sancti Demetrii martyris. In arce factiones duæ, quæ impunitalate cõcessa imperatori transiit.*

In hoc statu res erant, cum Thessalonica adest **C** Philommates, allegatu eorum, qui illic partes imperatoris tuebantur. Is et alia bono esse loco, et si modo veniret, urbem nullo labore occupatam nuntiabat. Itaque dossuaria jumenta et impedimenta cum militibus, quibus non essent equi valentes et bellatores, scernit, et Zichnæ cum Zamplacone magno pappia, aliisque præterea paucis relinquit; ipse cum magno domestico, et ducibus reliquis, selectoque milite Dramam, ejus obsidendæ causa visus est proficisci. Sed nocte ipsa viam relegens, per Strymonem Thessalonicam peliit, transitque flumine juxta Marmarium (oppidi nomen

Α ἀπρακτος καθεδοῦμαι μηδὲν κινῶν ὅσον ἂν συμβῶ. μὲν χρόνον, ἕως ἂν ὁ πεμφθεὶς πρὸς βασιλέα ἐπαφῆ. Κἂν μὲν αὐτὸς ὁ βασιλεὺς μὴ προσδέξηται τὴν εἰρήνην, ἀπτεσθαι τοῦ πολέμου, ἂν δὲ Θεοῦ συνοδοκούντος τὸν πόλεμον ἐθαλήσῃ καταθέσθαι, πρὸς ἡμῶν ὅμην ἐγὼ πιστεύω ἰσχυρὰς δι' ὄρκων τοῦ μηδὲν μνησικαχῆσθαι, εἰ τις καὶ τοῦ παρόντος ἰδοῖεν αἰτιώτατος γενέσθαι πολέμου, ἀλλὰ πᾶσιν εὐμενῶς διατεθεὶς, ἀσφάλειαν καὶ ἀμνηστίαν παρέξει τῶν κακῶν. Τοιαῦτα μὲν πρὸς αὐτοῦς ὁ Λουκάς ἐκ βασιλέως· εἶπε τοῦ νέου. Οἱ δὲ μεταστῆσαντες αὐτῶν ἐπὶ μικρὸν ὥστε βουλεύσασθαι ἐφ' ἑαυτῶν, πάλιν μετὰ καλεσάμενοι, μὴ δύνασθαι μηδὲν εἶπον ὧν βασιλεὺς προκαλεῖται πράξαι. Τό, τε γὰρ ἐκεῖνον εἰς τὴν πόλιν διέξωσθαι, παντελῶς ἔξω καιροῦ, αὐτοὶ τε οὐκ ἐξελεύσονται μάχῃ διακριθῆναι πρὸς αὐτόν. Εἰ γὰρ ἐμελλον, τῇ προτεραιᾷ ἂν ἄμα τῷ αὐτῶν ἐλθεῖν ἢ μάχῃ συνήθη. Ἄν δὲ τις αὐτοῖς ἐπιή, ἀμυνοῦνται ἀναγκαίως ἀπὸ τῶν τειχῶν. Τό γε μὴν εἰς Βυζάντιον πρὸς βασιλέα ἀποστέλλαι τὸν ἀπαγγελοῦντα περὶ τῶν ἐνταῦθα πραγμάτων, οὐ προσήκει αὐτοῖς. Ὑποχείριοι γὰρ ὄντες βασιλέως, νῦν τε ἂν προσεχθῶσιν ποιεῖν, καὶ εἰς τοῦτον, ἄττα ἂν τὰ πράγματα καὶ ὁ καιρὸς ὀφηγεῖται πράξαι, αὐτῶν τε ἐξείναι; ἂ βούλοιο καὶ νομίσοι λυσιστελοῦντα ἑαυτῶν, ταῦτα καὶ ποιεῖν. Τοιαῦτα μὲν οἱ τοῦ προεσβυτέρου

βασιλέως ἀπεκρίναντο στρατηγοί. Ἐπει δὲ ὁ Λουκάς ἐλθὼν ἀπήγγειλε ταῦτα τῷ νέῳ βασιλεῖ, συναγαγὼν τοὺς ἐν τέλει πάντας, ἐβουλεύετο ὁ τι δεοί ποιεῖν αὐτοῦς. Συνεβούλευε δὲ ὁ μέγας δομestικός ἀναγορεύειν, καὶ μὴ πολεῖν εἰς ἡμῶν καὶ μάτην, τῶν δεόντων πράττοντας οὐδέν. Οὕτως γὰρ αὐτοὺς φέρεις δυνατόν παραστήσασθαι τειχομαχίᾳ, ἥτε ἔνδον ἄμα στρατηγοῖς πολιορκουμένη στρατιᾷ οὐδ' ἂν αὐτοὶ ἀρνηθῆεν τὸ μὴ οὐκ ἐκ παρατάξεως τολμησαί ἂν ποτε εἰς χεῖρας αὐτοῖς ἵναί. Καίτοι γε εἴποι τις, ἂν, ὡς οὐ γὰρ πιστεύειν τοῖς τῶν πολεμίων λόγοις ἀεὶ τὰναντία λεγόντων ὧν διανοοῦνται πράττειν· ἐγὼ δὲ ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτῶν, ἀλλ' οὐκ ἐξ ὧν ἐκεῖνοι λέγουσι στοχάζομαι πολιορκεῖσθαι μᾶλλον ἢ μάχεσθαι ἡμῖν αἰρουμένους. Ὅτε τοίνυν οὕτως βίβη ἐλεῖν αὐτοῦς ἐγχωρεῖ τειχήρεις ὄντας, οὐτε μηχανῆ τινα καὶ στρατηγῆ τῶν τειχῶν ἀποστήσαντας ἀναγκάσαι μάχεσθαι ἡμῖν, οὐκ ἀναγκαῖον ἔνταῦθα τὸν τε χρόνον παραναλοῦσθαι ἐν τῷ τῶν δεόντων ἐξίσταται τι πράξαι, καὶ τὴν στρατιάν ἀνοητοῖς καταστῆναι νόμος. Ἄλλ' ἀπαγορεύεται; ἐντεῦθεν ὅπου τῶν ἐπιτηδεῶν τὴν ἀποκομιδὴν ἐξουσι βόδιον στρατοπεδεῦσαι· εἰδ' ἐξῆς ἂν δοκεῖν λυσιστελεῖν, ἐκ τῶν πρῶτων πράττειν. Τοιαῦτα τοῦ μεγάλου δομestικού βουλευσαμένου, ὁ τε βασιλεὺς τὴν βουλήν ἐπήκει, καὶ οἱ ἐν τέλει συνεπεψήφίζοντο πάντες. Καὶ ἀναστρέψαντες ἐκεῖθεν, ἱστρατοπεδεύσαντο πάλιν ἐν Ζίχνα, ἐν ἡμέραις δισί.

## CAPUT LII.

*Ad occupandam Thessalonicam imperator nepos vocatur. Partium studiis et conatus. Portis apertis recipitur. Pherenses subsidium ad arcis propugnationem mittunt; sed cieduntur, fuganturque subsidiarii. Miraculum de sanato pede imperatoris ope sancti Demetrii martyris. In arce factiones duæ, quæ impunitalate cõcessa imperatori transiit.*

Ἐν τούτοις δὲ τῶν πραγμάτων ὄντων, ἔκειν ἐκ Θεσσαλονίκης ὡς βασιλέα ὁ Φιλομάτης ὑπὸ τῶν ἐκεῖ τὰ βασιλέως τοῦ νέου πρακτόρων πεμφθεὶς· τὰ τε ἄλλα ἀπαγγέλλων ὡς ἔχει καλῶς, καὶ ὡς εἰ νῦν ἀφίκοιτο, σὺν οἰδενὶ παραληφόμενος πόνη τὴν πόλιν. Ἐπει δὲ ἐπίθετο ὁ βασιλεὺς, τὰ τε ἀχθοσθέντων τῶν ζῶων καὶ τὰς ἀποσκευὰς, καὶ στρατιωτῶν ὅσοι μὴ εὐπόρουσιν ἵππων εὐρώστων καὶ τὰ πολέμια ἔχουσιν, καταλείπειν ἀπολεξίμενος ἐν Ζίχνα; ἔπειτα Τζαμπλάκωνι τῷ μεγάλῳ παπῆ καὶ εἰσιν ἑτέροις ἄλλοις. Αὐτὸς δ' ἄμα δομestικῶ τῷ μεγάλῳ καὶ τοῖς λοιποῖς ἡγεμόσι τὴν ἀπολεγεθεῖσαν στρατιάν παραλειπὼν, ἔδοξεν ἐπὶ Δράμαν ὡς πολιορκήτων ἀπένει.

Ἐπεὶ δὲ ἐπαγένετο ἡ νύξ, ἀναστρέψας ἀφ' ἧς ἱπο- A  
 ρέστο ὁδοῦ, ἤλαυνεν ἐπὶ Θεσσαλονίκην διὰ Στυρ-  
 μόνος. Καὶ διαβάς τὸν ποταμὸν κατὰ τὸ Μαρμάριον  
 προσαγορευόμενον, μικρὸν ἐκίλευσε τὴν στρατιάν  
 τυχεῖν ἀναπαύλης καταθάντας ἀπὸ τῶν Ἰππων, ἀνα-  
 κυσάμενοι δὲ εἴχοντο πάλιν τῆς αὐτῆς ὁδοῦ, καὶ  
 τὴν τε ἐπιούσαν καὶ τὴν νύκτα τὴν μετ' αὐτὴν  
 ἰδεύσαντες, ἅμα ἔψα κατὰ τὴν τρίτην ἦσαν ἐν Χορ-  
 ταίτου. Τῇ προτεραίᾳ δὲ αὐτῆς, φήμη τις διὰ Θεσ-  
 σαλονίκης διήκει, ὡς βασιλεὺς ὁ νέος, τὸ τε Ζίχνα  
 εἰς προχωρήσαν, καὶ εἰς Φερὰς ἐλθὼν τὴν ἐκ τῆς  
 ἰστέρας στρατιὴν ἅμα Τριβαλλοῖς τοῖς συμμάχοις  
 ἰγνατέκλεισεν ἐντὸς τειχῶν, μηδὲ ἀνοφθαλμῆσαι  
 δυηθέντας· ἀναστρέψας δὲ πάλιν εἰς Ζίχνα, τὸν τε  
 παρακοιμώμενον Ἀπόκαυον, καὶ Ἀλέξιον τὸν Πα-  
 λαίολον πέπομφεν ἐνταῦθα, πρόφασιν μὲν ὡς πρὸς B  
 τὸν ἐπιτροπεύοντα Θεσσαλονίκης μέγαν στρατοπε-  
 δάρχην τὸν Χοῦμον, καὶ τὸν μητροπολίτην διαπρεσ-  
 βευομένους. Τῇ δ' ἀληθείᾳ τοῖς τὰ αὐτῶν πράττουσι  
 χρέφα διαλεξιμένους, καὶ ἅμα κατασκοπεύοντας εἰ  
 Θεσσαλονίκην ὑπαγαγέσθαι δυνατόν. Παρὸ μὲν οὖν  
 τῆς φήμης τοιαῦτα διεβουλλεῖτο. Πολλὰ δὲ ἀνερευνή-  
 σας ὁ Χοῦμος, ὥστε τὸν ἀπαγγελλαντα τὰ τοιαῦτα  
 ἐξευρεῖν, οὐκ ἠδυνήθη. Ὅμως δὲ ἐδόκει λυσitteλεῖν  
 αὐτῷ τε καὶ μητροπολίτῃ, εἰς τὴν ὑστεραίαν εἰς  
 Χορταίτου, τὸν μητροπολίτην ἐλθόντα, τὸν τε Παλαι-  
 ολόγον Ἀλέξιον καὶ τὸν παρακοιμώμενον τὸν Ἀπόκαυ-  
 ον, εἰς ἀληθῆ περὶ αὐτῶν διεβουλλήθεντα εἶη,  
 ὡς βασιλεὺς ἀναστρέψειν κελεύσειν, ὡς οὐ συγχωρηθ-  
 σμένης αὐτοῖς τῆς εἰς Θεσσαλονίκην εἰσόδου. Εἰ C  
 δ' ἀπειθοῖεν καὶ βιάζοντο τὴν ἀφίξιν, προαναφω-  
 νεῖν αὐτοῖς, ὡς εἰρηχθῆσονται ἐπιβουλεύοντες αὐτοῖς,  
 καὶ βουλόμενοι Θεσσαλονίκην ἀποστῆσαι βασιλέως.  
 Τοιαῦτα οἱ μὲν περὶ τῶν ἀκουσθέντων ἐβουλεύσαντο  
 πράττειν. Ἄμα δὲ ἔψα εἰς τὴν ἐπιούσαν ὁ μητροπολί-  
 τῆς μὲν κατὰ τὸ σύνθημα, τὴν εἰς Χορταίτου ἦει,  
 ὅδε γε Χοῦμος ἅμα τοῖς ἀμφ' αὐτὸν, τῆς προσαγο-  
 ρευομένης τῶν Ἀσωμάτων πύλης ἐξελλώων, ὃ τι ἂν  
 ἀποβαίη ἴστατο ἀποσκοπῶν, καὶ ἡ πόλις πᾶσα μετέ-  
 ωρος πρὸς τὰς φήμας ἦν. Τοῖς μέντοι δοκοῦσι τὰ  
 βασιλέως τοῦ νέου πράττειν, πρὸς μὴτε ὀπίω  
 μπετε ἰπποῖς χρῆσθαι, ἀλλ' ἡ οἰκίος διατρέθειν ἡ περὶ  
 καὶ ἔπλων προΐεσαι χωρὶς. Τότε δὲ καὶ αὐτοί, ἐπεὶ  
 πανταχόθεν τὰ βασιλέως διεβουλλεῖτο, ἐπὶ τῶν  
 τειχῶν τῆς αὐτῆς πύλης ἀνελθόντες ἀνοπλοὶ τὴν ἐκ D  
 δασιν περιέμενον τῶν πριγκμάτων. Ὁ μέντοι μη-  
 τροπολίτης, ἐπεὶ ἐγγὺς ἐγένετο Χορταίτου, ἀπροσδο-  
 κῆως ἐντυχὼν τῷ νέῳ βασιλεῖ, ἐξεπέληχτό τε καὶ  
 τῆς ἀγέλης κατεμέμφετο τὴν ἀκαιρίαν. Προσαγορευ-  
 οντο; δὲ αὐτὸν βασιλέως, αὐτὸς πρὸς τὸν ἐκ τοῦ αἰφ-  
 νιδίου κίνδυνον θορυβηθεὶς, μηδὲ ἀντιπροσεικῶν,  
 ἤλαυνεν ὡς εἶχε τάχους πρὸς τὴν πόλιν, τὴν ἐφοδὸν  
 μγύσων βασιλέως. Εἶπετο δ' αὐτῷ κα· ὁ βασιλεὺς  
 συντονώτερον βαδίζων· οἱ δὲ τὰ αὐτοῦ πράττειντες  
 τοῖς τεχνεῖσιν ἐπρεστώτες, ἐπεὶ ἀπὸ τῶν σημαίων  
 ἔγνωσαν βασιλεὺς προσελαύνειν, ἀναβαρῆσαντες ἐπι-

est) exercitui ab equis descendere, paulumque  
 requiescere præcepit. Ubi requieverunt, rursum  
 165 cæpto instantes itineri, sequentique die ac  
 nocte pergentes, tertia luce diluculo Chortæti  
 fuerunt. Pridie autem rumor per Thessalonicam  
 distulerat, imperatorem juniorem et Zichnam se  
 dedentem recepisse; et Pheras cum adventasset,  
 occidentales copias, cum Triballorum subsidio  
 muros conclusisse, quæ nec aspectum ejus susti-  
 nuissent; reversum Zichnam, Apocauchum a cu-  
 biculis, et Alexium Palæologum eo misisse; in  
 speciem quidem, ut ad præfectum Thessalonicæ  
 Chumnum magnum stratopedarcham, et metro-  
 politanum legatos, reipsa ut cum suarum partium  
 studiosis clandestinum sererent colloquium, si-  
 mulque specularentur possetne sub diñionem sub-  
 jungi civitas. Hæc quidem fama disseminabatuf;  
 cujus auctorem Chumnus, tametsi multa inqui-  
 sitione adhibita, invenire non potuit. Nihilomi-  
 nus ex re sua et metropolitani futurum censuit,  
 si ille postero die Chortætum profectus, Alexium  
 Palæologum et Apocauchum (si verus esset dissi-  
 patus rumor) ad imperatorem retrocedere hortā  
 retur; non enim Thessalonicam admissum iri. Si  
 refragantes eo summa vi contenderent, prædiceret,  
 tanquam insidiatores, et urbem ab imperatore  
 avertere studentes, in carcerem contradendos.  
 Hæc illi super auditis facere in animum induxe-  
 runt. Die altero, sole recenti, metropolitanius ex  
 conducto viam Chortætum versus arripuit; Chum-  
 nus cum comitatu suo porta quæ Ἀσωμάτων [In-  
 corporeorum] vocatur, egressus, rerum eventum  
 observabat. Ac tota urbis a fama pendebat. Cæter-  
 rum iis qui ab imperatore videbantur esse, indi-  
 ctum erat, neve armis, neve equis uterentur; sed  
 aut intra parietes se continerent, aut sine equis,  
 ac sine armis in publicum prodirent. Qui et ipsi,  
 quandoquidem adventus imperatoris omnium ser-  
 monibus celebrabatur, muris portæ jam dictæ  
 consensu, rerum exitum inermes exspectabant.  
 Metropolita ut Chortæto propinquavit, improvise in  
 imperatorem incidens obstupuit, et intempesivam  
 protectionem suam incusavit. Salutatus ab impera-  
 tore, ipse repentino periculo exterritus, nihilque  
 respondens, quam celeriter potuit, se proripuit,  
 ejus ad urbem accessum nuntiaturus. Sequebatur  
 166 contentiore gressu imperator: cujus fau-  
 tores in muris astantes, postquam e vexillis ipsum  
 adequitare dilicerunt, sumpta audacia, in eos qui  
 extra portam erant, lapidationem faciebant. Si  
 hostibus foris ingruentibus, et qui intus erant  
 aperte inimicis atque infestis, nescientes quid  
 agerent, intro se recipiunt, portas occludunt. Et  
 quia de muro saxa jacentibus resistere nequibant,  
 in fugam conversi, arcem, ut inde se defensuri,  
 occupant (99). Arci Georgius Lyzicus præerat,

Jacobi Pontani notæ.

Ἀρόπολις duobus verbis expressit Latinus  
 poeta VII Æneid.:

Urbe fuit summa Laurentis regia Picæ

Ἀρόπολις, inquit Etymologicon, κάρπολις τις

Qui in mœnibus stabant, descendere, portas recludere, imperatorem recipere, et urbs simul universa in ejus potestatem abire, populus turmatim ad eum salutandum accurrere. Ille veritus ne Pheris submissa in arcem manus ejus expugnationem remoraretur, copiam quantam sufficere arbitrabatur, delegit, eamque foris, ne cui introitus daretur, custodiri mandavit. Qui Pheris manebant, obsequio imperatorem Thessalonicam pergere, timentes, id quod accidit, ne se illi dederet, trecentorum virorum delectis corpora mittunt, qui et arcem tenent, et civibus in urbe ad resistendum imperatori animos faciant. Eos, qui ad arcis aditus servandos selecti erant, collato pede, vi et virtute in fugam compulerunt; et alios quidem occiderunt, alios vivos ceperunt. Constitutis quæ ad arcis custodiam pertinebant, imperator ad sanctum Demetrii martyris et myroblytæ (b) con-

Α τίθενται τοῖς ἔξω τῶν πυλῶν, λίθοις βάλλοντες ἀπὸ τῶν τευχῶν. Οἱ δὲ, τῶν τε πολεμίων ἔξωθεν ἐπιόντων, τῶν τε ἔδωθεν φανερῶς ἐκπολεμωθέντων, οὐκ ἔχοντες ὁ τι χρῆσονται, ἔνδον μὲν εἰσῆλθον τῶν τευχῶν, καὶ ἀπέκλεισαν τὰς πύλας· μὴ δυνάμενοι δὲ ἀντέχειν πρὸς τοὺς βάλλοντας ἀπὸ τοῦ τεύχους, ἐτρέπησαν εἰς φυγὴν, καὶ τὴν ἀκρόπολιν κατέσχον ἑλθόντες ὡς ἀμυνοῦμενοι ἐκείθεν. Ἦρχε δὲ αὐτῆς Λυσιμάχῳ Γεώργιος ἐκ Βαβυλῶνας. Οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ τεύχους κατεκλιθέντες καὶ τὰς πύλας ἀνοίξαντες, εἰσεδίξαντο βασιλεῖα· ἅμα δὲ καὶ ἡ πόλις πᾶσι προσηύθητο τῷ νέῳ βασιλεῖ, καὶ ἠσπάζοντο ἔλθόντας πανδημίαι. Βασίλευς δὲ μὴ ἀπὸ Φερῶν εἰς τὴν ἀκρόπολιν στρατεύμα ἔλθων δυσάλωτον ἀπεργάσθαι δέισας, στρατιῶν ἀπολεξάμενος ὄσσην ζήτητο ἀρκέσειν πρὸς τὸ ἔργον, Β τὴν ἀκρόπολιν προσέταξεν ἔξωθεν φρουρεῖν, ὅπως μηδεὶς εἰσελθεῖ εἰς αὐτήν. Οἱ δὲ ἐν Φερῶν διὰ εἰς Θεσσαλονικίην ἔρχεται πυθόμενοι ὁ βασιλεὺς, δ.Ι-

#### Jacobi Pontani notæ.

οὐσα, ἡ κεφαλὴ τῆς πύλειος· ἔστι καὶ τόπος ὑψηλὸς ἀπὸ τῆς πόλεως· τὰ δ' ὅπ' αὐτὴν ὑπόποις ὀνομάζεται. *Acropolis* quasi urbs in vertice, vertex seu caput urbis; *est etiam Athenis locus editus, et quæ sub eo sunt, inferior urbs vocantur.* Gregoras lib. ix: *Concursu facto, a tota fere civitate adoratus et salutatus, et faustis acclamationibus acceptus. Erant tum*

*perpauci, qui eum odissent, et seniori imperatori vere stiderent, qui arcem prope occuparunt et manerunt. Unde imperatorem et factiosos fortiter propulsabant, multosque saxis et telis vulnerabant, quorum multa imperatoris scuto sunt infixa. Postridie vero magno sarmentorum cumulo circumposito, portis exansis, arcem ceperunt.*

#### Jacobi Gretseri notæ.

(b) Celebris est apud Græcos pariter et Latinos sanctus Demetrius martyr, cujus anniversariam memoriam colunt illi 26 Octobris, isti 8 die ejusdem Octobris: de quo Græci multa et præclara in Menæo, et Metaphrastes apud Surium tomo V, Menologium Græcum a Sirleto cardinale in Latinam linguam translatus, et non ita pridem Ingolstadii editum, et Manuel imperator, constituit. *De feriis.* In honorem ejus conditum est Constantinopoli a Palæologis insigne monasterium, in quo die natali martyris imperatores Constantinopolitani rei divinæ, veteri et solemoni ritu, operam dabant, ut scribit Curopalata, *De officiis aulæ Constantinopolitanæ.* Ex duodecim flammis, quæ imperatori præferabantur, unum effigie sancti Demetrii insignitum erat una cum imaginibus sancti Procopii et utriusque Theodori martyrum, ut idem Curopalata auctor est. Appellatur *μυροβλύτης*, quia ex sacro ejus corpore variis languoribus morbisque salutaris liquor manabat, cujusmodi *μυροβλύται* divi sunt sanctus Andreas apostolus, ut toti orbi notum, exemplumque exstat apud Gregorium Turonensem, libro *De gloria martyrum*, cap. 31, sanctus Nicolaus Myrensis, quem Manuel imperator in sua constitutione vocat *μυροβλύτην*. Quatuor illi milites duodecimæ legionis, de quibus Procopius, lib. 1 *De aedificiis Justiniani*; sancta Catharina, sancta Walpurgis, sanctus Bercharius abbas, de quo Surius, tomo V, die 16 Octobris, ex *Speculo Vincentii*. Plurima edebantur ad sepulcrum sancti Demetrii miracula. Quamobrem in Menæo θαυματουργοῦ cognomento honestatur. Et certe miraculum, quod hoc loco Cantacuzenus commemorat, longe illustrissimum est dignissimumque quod omnes inanimate reponant. Nec mirandum tam eximium beneficium in hominem a Romana, hoc est vera Ecclesia, alienum collatum esse, cum historiarum monumentis prodnum sit, ingentia miracula aliquando in ethnicos, et a Christiana religione prorsus alienos a viris sanctis, vel jam in cœlum receptis, vel adhuc vitam nobiscum agitantibus patrata esse. Imitantur nimirum benignitatem Patris, qui

in cœlis est: *Qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super jus os et injustos (Matth. v, 45).* Super illos quidem, ut in bonitate et justitia perseverent, in diesque majores progressus faciant; super hos autem, ut a malitia et injustitia, et a pravis persuasionibus, quibus circa Christianæ fidei dogmata imbuti sunt, revocentur. Neque enim miraculum hoc per martyrem Demetrium editum est, ut aut Andronicus, aut alii in sua a vera Ecclesia secessione confirmarentur: sed ut invocatio, cultus sanctorum et reliquiarum mortalibus commendaretur, utque a vero tramite aberrantes, hoc velut lumine divinitus misso illustrati, ad Ecclesiam illam reverterentur, in qua pro Christi nomine Demetrius sanguinem fuderat. Quid enim aliud sunt aut sancti martyris Demetrii miracula, aut illa, quæ in templo divæ Virginis Constantinopoli ad Fontes dicto, aut alibi per res sacras, ut per reliquias, oleum benedictum, aquam iustalem, signaculum sanctæ Crucis, imagines, etc., in schismaticos, hæreticos, Judæos, et ethnicos facta sunt, quam invitamenta quedam et incantamenta ad verum, imo et stabilimenta veri; neque enim fieri potest, ut Deus ullat miracula confirmandæ falsitati aut per se aut per alios edat, cum testis falsus et falsi esse nequeat.

Verum multi turbantur, cum audiunt extra Ecclesiam unam, sanctam, catholicam, et apostolicam miracula fieri; at causæ nihil est, cur aut se aut alios turbent. Nam si fiunt extra Ecclesiam, fiunt tamen aut ab eis, qui dum viverent Ecclesie militantis membra erant, aut per res vere Ecclesie, aut in confirmationem dogmatum vere Ecclesie, etiamsi parentur in illos qui vere Ecclesie non sunt cives; nemo enim unquam dixerit nullum miraculum fieri posse, nisi erga illum qui sit vere Ecclesie pars. Ergo si qui hinc ad alteram vitam in catholicæ Ecclesie communione migraverint, miracula operentur, sive per ipsam sui corporis, sive invocati per preces, sive respectu ad reliquias, sive alio modo, non schismaticam, hæreticam, aut ethnicam perfidiam et superstitionem, sed eam confirmant fidem et Ecclesiam, cujus beneficio et

σαντες, οπερ εγενετο, μη αυτω προσχωρηση, τρια-  
κοσους επερψαν λογαδας, ως τε την τε ακροπολιν

A ditorium (1) processit, simul ut precibus eum ve-  
neraretur (quippe quem a puero præ aliis mar-

Jacobi Pontani notæ.

(1) Thessalonicensis fuit hic Demetrius, et pro-  
consul; qui cum plurimos ad Christi fidem per-  
duceret, Maximiani imperatoris jussu lanceis con-  
fossus, martyrium consummavit. Ita Romanorum  
martyrologiam. Leo imperator encomium in eum-  
dem scripsit. Ad ejus sepulcrum Thessalonicam  
frequens Christianorum concursus fuit, ex quo

unguentum medicum scaturire consuevit, de quo  
Glycas in *Annal.*, Cedren. in *Compend. Historiæ*,  
et plura Baronius in Notis. Meminit etiam Nicetas  
hujus unguenti in Andronico Comneno. Breviter  
ejus martyrium describit Photius patriarcha in  
*Bibliotheca* sua, quæ nuper Græcæ Augustæ excusa  
est.

Jacobi Gretseri notæ.

fluctibus hujus vitæ ad æternæ beatitudinis tran-  
quillissimum portum pervenerunt. Pari modo cum  
apud segregatos ab Ecclesia miracula eduntur per  
signum sanctæ crucis, per aquam lustralem, per  
oleum benedictum, per exorcismos, perque alia  
hujus generis mirabilem effectuum organa, non  
alienæ, sed nostræ fidei et Ecclesiæ robur et aucto-  
ritas accedit. Hæc enim licet ab alienigenis usur-  
pentor, Ecclesiæ tamen catholicæ propria sunt, ac  
proinde ubicunque vim suam exerunt, eam non  
nisi ut catholicæ Ecclesiæ instrumenta, et orna-  
menta exerunt, etiam in non catholicos, quia gra-  
tia Dei dives in omnibus, his quoque, qui extra sep-  
a Dominici ovilis vagantur, liberalitatis sæe fontes  
non occudit. Quapropter quando, ut Socrates scribit  
lib. vii, cap. 17, aqua baptismi evanuit, cum Judæus  
quidam impostor, jam ante baptismate a catholico  
episcopo tinctus, dento a Novatiano antislite bap-  
tizari vellet, miraculam illud non accidit, ut No-  
vatianorum hæresis firmaretur, sed ut veritas cat-  
holicæ Ecclesiæ deus testimonium non iterando demon-  
straretur. Sic cum per signum sanctæ crucis, per  
imagines, per ipsana divorum, per aquam precibus  
Ecclesiæ consecratam, per exorcismos et per cætera  
ejusdem classis, aut cælitis alicujus singulari favore  
et patrocinio, apud hæreticos, schismaticos, et  
ethnicos opera quædam naturæ vim et facultatem  
superantia eveniunt, ea alio fine non eveniunt,  
quam ut a catholicæ Ecclesiæ fide et commu-  
nionem aberrantibus ejusdem integritas, sanctitas et  
sinceritas patefiant.

Sed quid dicendum, si miracula non modo in  
schismaticos, hæreticos, et ethnicos a sanctis in  
cælo, per reliquias, imagines, et id genus alia,  
verum etiam ab ipsis schismaticis aut hæreticis  
patrentur, sine rerum ad Ecclesiam veram proprie  
pertinentium ministerio. Equidem non ignoro  
multos pietate et doctrina præstantes viros esse,  
qui patent, Deum nunquam ullo hæretico, aut  
schismatico uti in effectione miraculorum: ac  
proinde quidquid in hoc genere jactent, id totum  
commentitium, vanum, et frivolum esse. Prædica-  
bant Bonatistæ varia miracula, sed ea omnia vel  
ut inania commenta, vel ut vana Indubria rejecit  
sanctus Augustinus, verorum miraculorum aliquoquin  
observantissimus, et severissimus vindex, ut ex  
lib. xxi *De civitate Dei* liquet. Ab hac sententia  
stare videtur experientia; cum enim innumeri  
prope hæretici a primo Evangelii ortu exstiterint,  
vix tamen ullum reperimus, quem miraculorum  
gratia claruisse veterum annales testentur, aut si  
aliqua miracula nonnulli fecisse visi sunt, illi post  
diligentem inquisitionem et inspectionem, non mi-  
raculorum effectores, sed seductores, et impostores  
deprehensi sunt, cum in Ecclesia catholica et  
Romana perenni serie nunquam defuerint, qui res  
extra omnem naturæ potestatem, Omnipotentis  
destra adjuti, efficerent. Nec obstat illud Matth. vii:  
*Muli aicent mihi in illa die: Domine, nonne in no-  
mine tuo prophetavimus, et in nomine tuo demonia  
ejecimus, et virtutes multas fecimus?* etc. Quibus di-  
cetur: *Nunquam novi vos;* non enim intelligitur  
de hæreticis et schismaticis, sed de orthodoxis illis,

qui vita improbe transacta, hinc extra gratiæ sta-  
tam migrant. Videat lector cardinalem Bellarmi-  
num, libro iv *De Ecclesia*, cap. 14.

Quod si hæc opinio alicui minus ardeat, con-  
tendatque Deum aliquando etiam hæreticis, et  
schismaticis res supra naturam agendi facultatem  
largiri, is ita sentiat licet: auctores enim, quibus  
se defendat, habere videtur sanctum Chrysosto-  
mum et Euthymium, in cap. vii Matthæi, Bedam et  
Theophylactum, in cap. ix Marci, et sanctum Au-  
gustinum, lib. iv *De consensu evangelist.*, cap. 5, qui  
arbitrantur illum, qui Marci ix, et Lucæ ix in nomine  
Christi dæmonia ejiciebat, et ab apostolis prohibi-  
tus fuit, nec fide nec corpore Christi disciplinam  
secutum esse. Utcumque sit, hoc fixum ratumque  
maneat, eam potestatem non concedi in confirma-  
tionem falsitatis, vel in testimonium sanctitatis  
hæretici aut schismatici, qui ea opera perficit, cum  
nulla sanctitate sit præditus, sed dari a Deo ad  
aliquam publicam utilitatem, ut est gratia sanitatis,  
nominatim illa curandi strumas, concessa regibus  
Franciæ et Angliæ, quæ adhuc, etiam apud non  
catholicos Britannicæ reges durare dicitur, ut scribit  
Wilhelmus Toecker in libro cui titulus *Charisma*,  
sive *Donum sanationis*, licet Genebrardus in *Chro-  
nologia* dicat, donum hoc aliquot duntaxat regum  
esse, non omnium. Sed sit omnium: non ideo  
falsa religio erit vera, aut vera falsa, cum donum  
hoc a Deo non concedatur eo consilio, ut errori  
fidem conciliet, quod præcipue inde colligimus,  
quia multis sæculis antequam Calvini, aut Lutheri,  
aut Wicleffi secta nasceretur, donum hoc conces-  
sum fuit regibus, quos catholicæ, et Romanæ Ec-  
clesiæ studiosissimos et observantissimos fuisse,  
ne ipsi quidem, qui a vera Ecclesia defecerunt, infi-  
ciari possunt. Quo igitur fine Deus olim regibus  
catholicis donum hoc concessit, eodem durat ad-  
huc. Si durat apud hæreticos, nempe ut in misero-  
rum solatium et subsidium cedat; quid si in testi-  
monium veræ et catholicæ religionis, ita ut inimici  
nostri, licet nolentes et inviti, pro nobis testimo-  
nium dicant? Si enim in eum finem olim Deus  
donum hoc regibus pietate et catholicæ Ecclesiæ  
studio excellentissimis largitus est: utique eodem  
fine hoc etiam ævo apud non catholicos, catholico-  
rum tamen in solio successores, perseverat; neque  
enim finem miraculi mutat Deus, ut quod antea  
erat pro stabilenda fide, sit postea pro perfidia,  
ut proinde ipsi sua vineta cadant, et adversus se  
testimonium ferant, eum talia opera faciunt, quibus  
religionem majorum suorum quam aspernantur,  
confirmant.

Verum, ut intra lineam nos recipiamus, absimile  
vero non est, fieri interdum, tametsi raro, ut a recta  
religione alieni, opera quædam supra naturæ vires  
edant, vel potestate accepta ab officio, per succes-  
sionem aut electionem legitime comparato, cui  
Deus gratiam aliquam contulerit; vel peculiari nutu  
Dei, dividendis dona sua prout vult, et quibus vult;  
qui nunquam tamen ita dividit, ut per ea pravæ  
doctrinæ vim roburque addat, aut adhibeat; et si  
quis hæreticus aut schismaticus diceret, donum  
faciendi miracula sibi divinitus obtigisse ad hære-

tyribus honorabat, et plus in eo spei reponcbat quam in cæteris, impenseque illum diligebat), simul ut eidem gratias de oblata felicitate rependeret. Peracto utroque, quoniam etiam pedem in conflictu cum Persis vulneratus, quatuordecim mensibus curari non poterat, multa medicis auxilia frustra experientibus : sed eo paulatim tabescente, doloribus intolerandis cruciabatur, soluto calceo, sancti unguento illum parabat perlinere, ita secum volvens, quæ ars humana, et studium nequirent. ea Deum sanctis martyribus posse concedere. Ablatis fasciis, nudatoque pede, linamentum illud carptum, quod vulneribus inditur (o magnam Dei ad martyres suos honorandos curam et providentiam!) extra vulnus apparuit : **167** pes autem adeo sanus, ut nec vulneris, nec cicatricis ullum restaret vestigium, et vulneratusne aliquando fuisset, ignoraretur. Hoc viso miraculo, magis quam de acquisita Thessalonica exultavit imperator, ferventioresque et majores ob hoc be-

κατασχεῖν, καὶ τοῖς ἐν τῇ πόλει θάρσος παρασχεῖν, ἀντιστῆναι βασιλεῖ. Συμβάλλοντες δὲ αὐτοῖς οἱ παρὰ βασιλέως προστεταγμένοι τὴν ἀκρόπολιν φρουρεῖν, ἐτρέφαντο κατὰ κράτος, καὶ τοὺς μὲν ἀπέκτειναν αὐτῶν, τοὺς δὲ εἶλον ζῶντας. Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ τὰ πρὸς φυλακὴν τῆς ἀκροπόλεως ἐξηρτύσατο, ἤκεν εἰς τὴν ἁγίαν σορὴν Δημητρίου τοῦ μάρτυρος καὶ μυροβλήτου, ἅμα μὲν προσκυνήσων αὐτὸν (ἦν γὰρ ἐξ ἡλικίας πρώτης τιμὴν αὐτῷ καὶ πίστιν πλείω ἢ κατὰ τοῦ; ἄλλου; μάρτυρας παρέχων, καὶ ὡσπερ ἐραστῆς αὐτοῦ ὢν), ἅμα δὲ καὶ τῆς παρουσίας ἕνεκα εὐτυχίας ἀμειψόμενος εὐχαριστίας. Προσκυνήσας δὲ καὶ εὐχαριστήσας, ἐπεὶ καὶ τὸν πῶδα ἐκ τῆς πρὸς Πέρσας μάχης τραυματισθεὶς, ἐν τέταρσι καὶ δέκα μισθὶ θεραπευθῆναι οὐκ ἠδυνήθη πολλὰ τῶν ἰατρῶν πραγματευσαμένων, ἀλλὰ σφακελίζων αἰεὶ οὐ φορητὰς παρέχευε τὰς ὀδύνας, τὸ ὑπόδημα λύσας, τῷ μῦθῳ χρεῖν ἔμελλε τοῦ ἁγίου, ἐνθυμηθεὶς, ὡς δὲ μὴ δύναίτο ἀνθρωπίνῃ τέχνῃ καὶ σπουδῇ, ταῦτα Θεοῦ τοῖς ἁγίοις μάρτυσι δύνασθαι παρέσχεν. Ἐπεὶ δὲ τὸν

### Jacobi Gretseri notæ.

seos aut schismatis sui confirmationem (quod Calvinianus Toocker de charismate illo curandi strumas ridicule dicit), is nulli, nisi improvido et Inconsiderato, erroris discrimen crearet; nam si quis mentem vel paululum advertat, remque accuratius secum perpendat, semper deprehendet hujusmodi miraculorum effectiorem ad alium finem, quam talis ferat, referri; aut si mendacium abstrusius est, quam ut facili negotio ad ejus cubilia perveniri queat, ad preces confugiendum erit, petendaque lux a Deo, ne impostorum fallacis circumveniamur. Quo casu, divinæ Providentiæ munus est, ut recte docet Franciscus Soarez, non permittere, ut qui ad hunc modum se suasque rationes componit, describatur. Lege Soareztium, tom. II, in in part. divi Thomæ, disp. 31, sect. 2, sub finem. Nullum ergo, dicit aliquis, ad probandam veram doctrinam ex veris miraculis argumentum sumi potest. Non sequitur omnino nullum, sed non omnino necessarium sumi posse, inquit Joannes Maldonatus, in cap. viii Matthæi. Probabile fidei argumentum est, quod ex miraculis sumitur, quia per fidem sæpe, sine fide raro admodum fieri solent, et cum sunt, non ad probandum eorum qui faciunt, sed eorum qui veram fidem habent, fieri solent. Nec enim Balaam futura prædicendo suam ipsius, sed populi potius Dei, adversus quem conductus fuerat, fidem confirmavit; et fere omnia miracula, quæ per hæreticos facta legimus, quæ paucissima sunt, hujusmodi esse constat, qualia ea, quæ in ecclesiasticis historiis, et apud Anastasium in quæstionibus Scripturæ recensentur. Est etiam argumentum a miraculis ductum una saltem ex parte necessarium; nam etsi non necessario sequitur, eum qui miracula faciat, veram habere fidem, tamen necessario sequitur, eam, in qua frequentia, et quasi ordinaria miracula flant, veram esse Ecclesiam; quia etsi aliquando Deus per privatos extra Ecclesiam suam homines miracula fieri permittat, sicut et asinam fecit Balaam, quæ in Ecclesia certe non erat; tamen nulli generaliter hominum societati, nisi Ecclesiæ suæ ordinariam faciendi miracula concessit potestatem. Hæc Maldonatus.

Hinc sententiæ adstipulari videtur Justinus martyr, seu quis alius, apud quem orthodoxi hanc quæstionem ponunt, et est quæstio quinta, Ei ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις τῶν αἰρετικῶν δυνάμεις ἐνεργ

γούνται, οἷον νοσημάτων ἰάσεις, καὶ πνευμάτων διωγμοὶ ἀκαθάρτων, καρπῶν γῆς φορὰ, καὶ ἐλαίου ἀναβλύσεις, πῶς οὐκ ἀνάγκη ἐκ τούτων ἐν τῇ πλάνῃ βεβαιούσθαι ἐκείνους; Si in Ecclesiis hereticorum virtutes seu miracula eduntur, ut puta morborum sanationes, et immundorum spirituum expulsioniones, fructuum terræ proventus, et olei scaturigines, quomodo non necesse est per hæc illos in errore confirmari?

Respondet Justinus : "Ὅσπερ τὸ ἀνατίλλειν τὸν ἥλιον ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχειν ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, οὐκ ἔστι βεβαιωτικὸν πονηρῶν καὶ ἀδίκων ἐν τῇ πονηρίᾳ καὶ ἀδικίᾳ, ἀλλὰ παρασκευαστικὸν εἰς δικαίαν τιμωρίαν· οὕτως οὐκ ἔστι βεβαιωτικὸν τῶν αἰρετικῶν ἐν τῇ πλάνῃ τὸ ἐνεργεῖν τινος ἐν αὐτοῖς δυνάμεις. Εἰ γὰρ ἦν ἀπόδειξις καὶ σημεῖον εὐσεβείας τε καὶ ἀναξίτου τῆς πρὸς αὐτὸν οικειώσεως ἀποσπίνεται τοὺς εἰρηκότας, ἢ Κύριε, οὐ τῷ σῷ ὀνόματι προσφθεύσαμεν, etc.) Sicut id quod sol oritur super malos et bonos, et id quod pluit super justos et injustos, non eo fit, ut malitia et injustitia sua constabillantur, sed ut via ad justum supplicium præparetur : ita hoc ad hæreticos confirmandos non fit, quod nonnulli inter eos miracula patrant; nam si miraculorum effectio probatio et indicium esset pietatis, minime Dominus eos reprobasset, et indignos familiaritatis sua pronuntiasset eos, qui dixerunt : « Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, » etc.

Quæstione tamen centesima contrarium videtur asseri. Sic enim respondet ad quæstionem propositam Justinus : Εἰ μὲν διὰ τῶν αἰρετικῶν ζῶντων ἢ ἀποθανόντων ἢ θεῖα χάρις ἐνεργεῖ τὰ χαρίσματα, εἶχεν ἂν τὸ γινόμενον εὐλογον ἀκρίβειαν. Εἰ δὲ οἱ τὰ θεῖα θαύματα ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις ἐνεργούντες ἅγιοι εἰσιν ἀπόστολοι, προφηταὶ τε καὶ μάρτυρες, ὧν τοῖς θεοῖς ἔργοις διαμαρτύρεται τῷ κόσμῳ ὁ Θεὸς ἐκείνων εἶναι τὰς Ἐκκλησίας, οἱ ὧν θαύματα ἐκ τελείων, τουτέστι τῶν ὀρθοδόξων· Si divina gratia per hæreticos vivos vel mortuos miracula ederet, justa et probabilis esset dubitatio : si vero qui in Ecclesiis miracula edunt, sancti sunt apostoli, prophetae, et martyres, ipsorum scilicet divinis operibus testimonium mundo perhibet Deus, eorum esse Ecclesias, per quos miracula efficiuntur, hoc est, orthodoxorum.

τε πᾶσα ἀπεγύμνου, καὶ τὰς ὀθόνας, αἷς ἔδασμαίτο, ἅ παρηρηί (ὡ τῆς πολλῆς τοῦ Θεοῦ περὶ τοῦ, μάρτυρας φιλοτιμίας!), ὁ μὲν μοιὸς ἔξω εὐρητο ἐρῶμιμῆνος ὑγῆς δὲ ὁ πούς ἐς τοσοῦτον, ὡς μηδὲ ἴχνος οὐλῆς ἢ τρεῦματος ὀποφαίνειν, ἀλλ' ἀγνοεῖσθαι εἶποτε καὶ ἐκράθη. Ὅπερ ἰδὼν ὁ βασιλεὺς μᾶλλον τε ἡσθη διὰ τοῦτο, ἢ ὅτι Θεσσαλονικὴν ὑπεποιήσατο λαυτῶ· καὶ θερμότερας τοῦτο ἔνεκα καὶ πλείους τὰς εὐχαριστίας ἀπεδίδου. Καὶ ἡ πόλις δὲ πᾶσα τὴν εἰς τὸν βασιλέα πυθόμενοι θαιματουργίαν, πολλοὺς ὕρνοους εἰς τε Θεοῦ ἡδὼν, καὶ Δημήτριον τὸν ἐκείνου θεραπευτήν. Ἐκείθεν δὲ ἐξελθὼν ὁ βασιλεὺς, κλινοῦσθς ἤδη τῆς ἡμέρας, εἰς τὰ βασιλεία ἠύλισατο τὴν νύκτα ἰδὼν. Ἄμα δὲ ἔρ εἰς τὴν ὄστεραϊαν αὐτῶς τε ἐπιστάμενος καὶ ἡ στρατιὰ, καὶ τοῦ Θεσσαλονικέων δῆμου προθύμως συστρατευόμενου, ἦσαν εἰς τὴν ἀκρόπολιν, ὡς εἰ μὴ προσχωρεῖν ἔκοντι οἱ κατασχόντες, βιάσαιντο τοῖς ὅπλοις. Πρῶτα μὲν οὖν πέμφας ὁ βασιλεὺς, προσηγόρευε τε τοῖς ἔνδοξοι, καὶ προῦκαλεῖτο αὐτοὺς ἀμαχεῖ τὴν ἀκρόπολιν παραδιδόναι, ἀμνηστίαν τε παρέχων, καὶ ἐπαγγελλόμενος ποιήσιν εἰ. Ὡς δ' οὐκ ἔσχηκον, ἀλλὰ ἐσκληρύνοντο, καταστάτες ἐταιχομάχου. Καὶ μέχρι μὲν τριῶν ἢ τεττάρων ὡρῶν καὶ αὐτοὶ ἡμύοντο καρτερῶς ἀπὸ τῶν τοιχῶν. Ἐπειτα οἱ τε τὴν ἀκρόπολιν κατοικοῦντες καὶ ὅσοι τῶν Θεσσαλονικέων ἦσαν μὴ πᾶν προσκείμενοι τῷ πρεσβυτέρῳ βασιλεῖ, διστασιασάν τε ταῖς γνώμαις πρὸς τοὺς ἄλλους, καὶ ἀνακαυχῆν αἰτήσαντες πρὸς βασιλέως τοῦ πολέμου, εἰς λόγους κατέστησαν τοῖς συμπολιορχουμένοις. Καὶ Λυζικῶ μὲν τῷ τῆς ἀκρόπολεως ἀρχόντι οὐκ ἔφασαν περὶ τῆς σφετέρας πατρίδος βουλεύειν συγχωρήσειν, ἐτέρας ὅνα πᾶσις πόλιν, ὃν βασιλεὶ προσχωρησάσης Βερόλιας οἱ συγγενεῖς, ἂν τε καὶ προσκρούση, ἔξαιτήσονται. Τοῖς δ' ἄλλοις οὐ δίκαιον εἶναι ἔλεγον οὐδὲ λυσιτελεῖς τῆς ἄλλης ἐπάσης πᾶσις προσχωρησάσης βασιλεῖ, αὐτοὺς ἀνθίστασθαι καὶ πολεμεῖν· ὥστε γὰρ δυνήσονται λαυτοὺς τε καὶ τὴν ἀκρην περισῶσαι μόνου ἐναπειληγμένοι, τῶν τε ἐκ Φερῶν κατὰ συμμαχίαν ἀφικόμενων ἡττημένων, καὶ οὐκ ἂν ἐτέρων τολμησόντων ἐλθεῖν· ἢ τε βασιλέως στρατιὰ πολλή τε καὶ ἀξιόμαχος. Καὶ προσέτι πᾶσα ἡ πόλις πανδημει προσκαθήμενοι ἐκπολιορχήσουσιν ἡμᾶς. Εἰ δὲ καὶ ἀντισχεῖν δυνήσόμεθα πρὸς ὀλίγον, ἀμφοτέρωθεν ζημιωσόμεθα. Ἄν τε γὰρ νικῶμεν, φίλους καὶ τοὺς οἰκιστάτους ἀποκτενοῦμεν· ἂν τε ἡττώμεθα, ἀνάγκη ἀποθνήσκειν. Ἄ ὃ ἅπαντα οὐ πρὸς ἡμῶν. Εἰ μὲν οὖν καὶ ὅμιν ταῦτα συνδοκεῖ· εἰ δ' οὐκ, ἀλλ' ἡμεῖς γε ἡμᾶς τε αὐτοῦς καὶ τὴν ἀκρόπολιν ἐγχερίσομεν βασιλεῖ. Οἱ μὲν οὖν τοιαῦτα εἶπον. Λυζικὸς δὲ καὶ ὅσοι ἦσαν τῷ πρεσβυτέρῳ προσκαείμενοι βασιλεῖ, οὐκ ἔχοντες ὅτι δρᾶσαιεν, ἅμα τοῖς ἄλλοις ἀμνηστίαν αἰτήσαντες, εἰ τι προσκεκρούκασι πρὸς βασιλέα, καὶ τυχόντες, παρέδωκαν τὴν ἀκρόπολιν.

## CAPUT LIV.

*Quæritur quo sit eundem. Magnus domesticus Edessam et Castoriam suadet. Omnes approbant consilium. Mittuntur litteræ; promptas inveniunt ad deditionem. Quid senioris duces egerint. Ingens Occidentalium ad juniorem defectio. Protovestiarius, et despota, alique ad Triballum confugiunt; sed intercepti ad imperatorem adducuntur. Pecunia omnis uxoribus eorum donatur, ut sit quod in viros exsules impendant.*

Καὶ παρελθὼν ὁ βασιλεὺς, καὶ ὅσοι ἦσαν τῶν τὰ (1) τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως παραλαβὼν, ἐξῆλ-

nescium gratias egit, ac tota civitas intellecto in eum edito tam admirabili opere, multas Deo, et Demetrio, a quo curatus fuerat, laudes decantavit. Inde egressus, inclinante jam in noctem die, in regia somno se dedit. Ubi diluxit, ipse, et milites armis induti, comitante etiam alacriter in armis Thessalonicensi populo, ad arcem prodierunt, ut nisi sponte eam traderent qui retinebant, vi eo adigerentur. Primum Igitur imperator eos salutatum, et ad arcem sine cæde et sanguine dedendam invitatum mittit, oblivionem offensioꝝ, et beneficentiam pollicitus. Ubi obdurantes oratorem dimiserunt, quibus datum negotium, ad horas tres aut quatuor, muros adversarii intus viriliter se defendentibus, oppugnarunt. Post, tum arcis ipsius incolæ, tum quotquot e Thessalonicensibus per fugis seniori imperatori parum bene volebant, sententiis et animis ab aliis per seditionem discrepantes, et inducias a juniore imperatore poscentes, illos alios una secum obsessos allocuti sunt. Et Lyzico quidem arcis præfecto, ut de patria ipsorum statureret, non se permissuros aiebant, cum esset civis alterius civitatis, Berthæ nimirum, qua ad imperatorem adjuncta, quod putabant, si quid ille offendisset ( quia senis scilicet partium fuisset), cognatos ejus prænam deprecaturus. Alteri factioni dicebant nec justum esse, nec utile, cum reliqua urbs omnis in fidem imperatoris concessisset, ipsos obniti, et belligerare. Non enim cum simus interclusi, soli et nos, et arcem servare possumus; et qui Pheris auxillio venerunt, victi sunt, et alii venire non audebunt. Copiæ imperatoris magnæ et bellicôsæ præterea, totus populus assidebant et expugnabant nos. Atque ut aliquandiu resistamus, utrimque tamen plectemur. Sive enim vincamus, amicos et propinquissimos interimemus, sive vincamur, moriendum erit necessario; quæ omnes a nobis aliena sunt. Si itaque et vobis probatur; sin minus, at certe nos cum arce nosmet in manus imperatoris dedemus. Hactenus illi. Lyzicus autem, et qui a seniore faciebant, consilii inopes, una cum aliis impunitate petita, si quid imperatorem offendissent, et ea adepta, arcem tradiderunt.

Ingressus imperator, adscriptisque ad suos, quotquot avo cupiebant, mox abiit, et in palatio

## Jacobi Pontani notæ.

(1) Fortasse μετὰ aut post βασιλέως adde πραττόντων

eum primoribus quos secum adduxerat, quique Thessalonicæ erant, quo potissimum iret consultavit, quando res cogeret non quiescere. Omnes Berrhæam eundem suadebant. Magnus domesticus Berrhæam omittendam, Edessam, et inde Castoriam iter dirigendum censebat, causis adjunctis, nempe Demetrium despotam, et Monomachum præfectum, et Raulem Isaacium habere Edessæ uxores suas cum liberis, esseque consentaneum ut omni studio conatuque adhibito, et horum causam subigerent, et quia, cum sit parvum oppidum, natura et operibus firmum, facile contra hostem defendi posse. Et quamvis eam illi præoccupari, ne sic quidem effugituram, quin ab ipsis recipiatur; multas tamen in ejus obsidione difficultates, ac labores, et diu, subeundos fore. Si vero nunc advenerimus, inquit, qui illic sunt, opibus, et auctoritate principes, plebeiosque ac tenuiores versant quo lubet, cum jam pridem sint in amicis meis, promptissime oppidulum tradent. Imo vero etiam antequam eo venerimus, si imperatoris mandata cum litteris meis acceperint, omni ratione iis parere enitentur: et si quis de prædictis ducibus ad eos accesserit, eum haud intromittent. Castoriam autem et ipsam, propter lacum quo cingitur munitissimam, Angelus, protovestiarii gener, procurat; qui mihi et cognatione propinquissimus est, et ut educatori ac magistro suo in re bellica gratiam, obedientiamque non vulgarem debet: ac propter necessitudinem mutuam protovestiarium, quamvis socerum, facillime deserens, nobis oppidum dedet. Cum ista obtinuerimus, Berrhæitæ ultro se dedent; quos etiam 169 priusquam hæc peragantur, cras, aut perinde urbem suam transiitum venturos existimo. Huic consilio subscripsit statim imperator, alique idipsum laudantes approbarunt. Jamque fixum, ac ratum erat Edessam petere, et illico tam ipsius imperatoris mandata, quam magni domestici litteræ per citatissimos equites eo, et simul Castoriam mittebantur. Atque Angelus quidem Castoriæ præfectus, mox urbi custodes adhibuit, utpote imperatori adventanti deditioem facturum. Sed qui Edessæ potentia eminebant, Angeli Rbadipori cognominati, fratres trigemini, et Lascaris, acceptis mandatis, citra procrastinationem, quod et populus Edessenus ab eorum nutu auctoritateque pendebat, uxores trium eorum quos supra nominavimus ipsarum adibus circumscripserunt, et excubiis circumdederunt. Paulo post advenientes mariti, cum Edessenos in se insurrexissent, suasque mulieres conclusas invenissent, fugam ad Triballorum principem fecerunt. Nam cum adhuc Pheris audissent, imperatorem Thessalonicam iter suscepisse, non levem in timorem venerant, urbem se illi permissuram: ad arcem tamen tutius retinendam trecentos submiserunt. Deinde ubi Thessalonicam se sub imperatoris potestate subiecisse, et illos trecentos partim occisos partim captos in-

θεν εὐθύς. Καὶ εἰς βασιλεία ἑλθὼν, ἐβουλεύετο μετὰ τῶν ἐν τέλει τῶν τε ἀφικμένων οὖν αὐτῷ, καὶ οἱ ἦσαν ἐν Θεσσαλονίκῃ, ὅσοι χρὴ τραπέσθαι, ἐπεὶ δὴ τὰ πράγματα ἠγάγκαζον μὴ ἡρεμεῖν. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι πάντες εἰς Ἑβέρροισιν ἐβουλεύοντο ἔλθαι, ὁ μέγας δὲ δομῆστικὸς Βέρροισιν μὲν ἔλεγεν ἔλθαι, εἰς Ἐδεσσαν. δὲ ἔλθειν, κάκειθεν εἰς Καστορίαν. Προστίθει δὲ καὶ τὰς αἰτίας, λέγων ὡς, ὅτι δεσπότης Δημήτριος, καὶ ἑπαρχὸς ὁ Μονομάχος, καὶ ὁ Ῥαοὺλ Ἰσαάκιος, τὰς γυναῖκας καὶ παῖδας ἔχοντες ἐν Ἐδεσσηναῖς, εἰκὸς πάσῃ σπουδῇ χρῆσασθαι καὶ μηχανῇ ὥστε κατασεῖν αὐτά. Ἄρα μὲν καὶ τῶν γυναικῶν ἕνεκα καὶ τέκνων, ἅμα δ' ὅτι μικρὸν τε ἐν τῷ πόλισμα καὶ καρτερόν ἀπὸ τε τειχῶν καὶ τῆς τοῦ τόπου κατασκευῆς, ῥάδιόν ἐστιν εἰς φυλακὴν. Κἂν φθάσωσιν αὐτὸ προκατασεῖν, διαφεύξεταί μὲν οὐδ' οὕτω τὸ μὴ ἄλῳναι παρ' ἡμῶν. Παρέξει δὲ πολλὴν τὴν δυσχέρειαν καὶ τὴν τριβὴν καὶ τὸν πόνον ἐν τῷ πολιορκεῖσθαι. Ἐὰν δὲ νῦν παραγενώμεθα ἡμεῖς, οἱ αὐτόθι δυνατώτατοι καὶ τοὺς ἄλλους ἄγοντες καὶ φέροντες εἰ ἂν βούλωνται, ἐκ πολλοῦ προκείμενοι ἐμολῶ ῥῆστα παραδώσουσι τὸ πόλισμα ἡμῖν. Μᾶλλον δὲ καὶ πρὶν ἡμεῖς ἔκειν ἔκει, ἂν βασιλεύς τε προστάγματα καὶ γράμματα ἐμὰ πρὸς αὐτοὺς ἔξει, ἐκ παντὸς τρόπου σπουδάσουσι τὰ καλυόμενα ποιεῖν. Κἂν τις καὶ τῶν εἰρημένων ἀφικηται πρὸς αὐτοὺς, οὐκ ἂν εἰσδέξωνται. Καστορίας δὲ καὶ αὐτῆς ὀχυρωτάτης ὄψεως διὰ τὸ πανταχόθεν περικλύζεσθαι τῇ λίμνῃ, ὁ τοῦ πρωτοδασταρίου γαμβρὸς ὁ Ἄγγελος, ἀρχὴ· ὅς ἐμοὶ τε ἔγγιστα προσέκει κατὰ γένος, καὶ πολλὴν ἐμολὴν τὴν εὐνοίαν καὶ τὴν εὐπειθειαν ὀφείλει, ἐκθροψαμένῳ τε αὐτῷ, καὶ τὰ πολέμια διδάξαντι· καὶ διὰ τὴν πρὸς ἐμὲ φιλίαν, ἔβῃτα πρωτοδασταρίου ἂν πρόηται τὸν κηδεστήν, καὶ ἡμῖν τὴν πόλιν παραδοίη. Ταῦτα δὲ ἡμῖν κατασχούσιν, αὐτόκλητοι προσχωρήσουσιν οἱ Βέρροῖται· δοκῶ μοι δὲ αὐτοὺς καὶ πρὶν ταῦτα εἰς πέρας ἔκειν, εἰς τὴν ὑστεραίαν ἢ καὶ τρίτην ἡμέραν ἂν ἔλθωσιν παραδώσαντας τὴν πόλιν. Τοιαῦτα τοῦ μεγάλου δομῆστικοῦ βουλευσαμένου, ὁ τε βασιλεὺς συνέθετο εὐθύς, καὶ οἱ ἄλλοι συνεπαψηφίζοντο, ἐπαινέσαντες τὴν βουλήν, καὶ ἐκκύρωτο τὴν ἐπὶ Ἐδεσσαν ἔλθαι. Αὐτίκα τε προστάγματα βασιλεύς καὶ τοῦ μεγάλου δομῆστικοῦ γράμματα διὰ ταχυδρόμων ἵππέων πρὸς τε Ἐδεσσαν ἐπέμφθησαν καὶ Καστορίαν. Καὶ Ἄγγελος μὲν ὁ Καστορίας ἐπίτροπος εὐθύς τὴν πόλιν εἶχε διὰ φρουρᾶς, ὡς βασιλεὶ τῷ νέῳ, ὅταν ἀφικηται, παραδώσω. Οἱ δ' ἐν Ἐδέσῃ δυνατοὶ, οἱ τε Ἄγγελοι Ῥαδίποροι ἐπιτεκμημένοι, τρεῖς ὄντες ἀδελφοί, καὶ ὁ Λάσκαρις, ἐπεὶ τὰ προστάγματα ἐδέξαντο βασιλεύς, μηδεμίαν ποιησάμενοι ἀναβολὴν, ἐπεὶ καὶ ὁ δῆμος Ἐδεσσηνῶν τῆς αὐτῶν ἐξήρτητο γνώμης, τὴν τε βασιλίαν τὴν Δημητρίου τοῦ δεσπότητος γαμετήν, καὶ τὴν ἐπίρχου τοῦ Μονομάχου καὶ τὴν Ῥαοὺλ περιώρισαν ἐν οἰκίᾳ καὶ ἐφύλαττον, περιστῆσαντες φρουράν. Μετὰ μικρὸν δὲ οἱ ἄνδρες αὐτῶν ἑλθόντες, ἐπεὶ εὐρισκόν Ἐδεσσηνοῦς τε αὐτῶν ἀπεστράχτας, καὶ ἡχθείσας τὰς γυναῖκας, τραπέ-

μεν: ἔφρουγον πρὸς τὸν ἄρχοντα τῶν Τριβαλῶν. Ὡς γὰρ ἐπύθοντο, ἔτι ἐν Φεραῖς ὄντες, ὡς βασιλεὺς τὴν πρὸς Θεσσαλονίκην φέρουσαν ἐτραπή, ἤλπισαν μὲν οὐδ' ἐπὶ μικρὸν αὐτῷ τὴν πόλιν προσχωρήσειν· ἰσραηλίας δὲ ἔνεκα, τοὺς τριακιστοὺς ἔπεμψαν ὡς τὴν ἀκρόπολιν καθέξοντας. Ἐπεὶ δὲ ἐπύθοντο ὡς ἦτι Θεσσαλονίκη προσεχώρησε βασιλεῖ, καὶ οἱ τριακιστοί, οἱ μὲν ἀπέθανον, οἱ δ' ἐζωγρήθησαν ὑπὸ τῶν βασιλικῶν, πᾶσαν ἐλίθια σωτηρίας ἤδη περιαιρέβεντες, πρὶν ἔκπυστα τοῖς πᾶσι γενέσθαι τὰ συμβάντα τὴν στρατιὰν ὅση ἦν ἀναλαβόντες, προσήματι μὲν ἦσαν ὡς ἐπὶ Θεσσαλονίκην, ὡς οὐπω ἑλωκωτῶν περιποιήσαντες (ἵνα μὴ δοκοῖεν ἐκλιπόντες Φεράς, καὶ τὰς ἄλλας τῆς Μακεδονίας πόλεις φεύγειν)· τῇ δ' ἀληθείᾳ ὡς ἕκαστος χωρήσοντας οἱ ἄν' αὐτὴ γυναῖκες καὶ τὰ τέκνα ἦ. Ἐπεὶ δὲ ἐξελθόντες ἀπὸ Φερῶν εἶχοντο ἰδοῦ, ὅσοι τε ἐκ Θεσσαλονίκης συσεστρατεύοντο αὐτοῖς, ἐπεὶ ἐπύθοντο ἑλωκωτῶν, ἀποστάντες αὐτῶν ἐχώρησαν πρὸς βασιλέα. Καὶ οἱ Βερβοῦῶται τὰ ἐν Βοδῆνῳις κωθιμένοι συμβάντα, ταῦτά τοῖς ἐκ Θεσσαλονίκης ἐποίουν· τότε συστρατεύομενον αὐτοῖς ὑπήκοον Ῥωμαίοις στρατεύμα Μυσῶν, ἤδη καὶ ἐνεωτέρισε φανερώς. Ἐπυχόντες γὰρ τοῦ πρωτοδεσπτιάρχου βοσκήμασι πολλοῖς, διήρπασαν αὐτὰ αὐτοῦ παρόντος, καὶ προσεποίησαν ἑαυτοῖς. Ἐπιχειροῦντι δὲ ἀνασῶζειν τὰ διαρπασθέντα, οὐ μόνον οὐκ ἐπαίθοντο, ἀλλὰ καὶ τῶν σκευοφόρων αὐτοῦ τινα ἀφείλοντο τὸν ἔπνον, ἔργῳ διδάσκοντες ὡς εἰ μὴ ἀγαπή, χωρήσοντας καὶ κατ' αὐτοῦ. Ἡ τε λοιπὴ ἅπασα στρατιὰ καὶ οἱ ἄλλοι τῶν ἐσπερίων πόλεων παρόντες· δυνατοί, τῶν βασιλέως πραγμάτων ἤδη φανερῶν γεγενημένων, ἐκλιπόντες τοὺς στρατηγούς πάντες ἤλθον ὡς αὐτόν. Δεξας δὲ ὁ πρωτοδεσπτιάρχος εἰς Ἀχρίδα ἐλθεῖν (ἐκεῖ γὰρ ἦν καταθέμενος τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα), ὅτε κατὰ βασιλέως ἅμα τῷ στρατεύματι ἐχώρει, ἅμα δεσπότη καὶ τοῖς λοιποῖς, εἰς πενήκοντα καὶ ἑκκτὸν ὄντες, ἐχώρησαν πρὸς Κράλην, τὸν ἄρχοντα τῶν Τριβαλῶν. Φεραῖοι δὲ, ὅσοι ἦσαν ἐκ Βυζαντίου δεσπότη καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπόμενοι στρατηγοῖς, ἐπεὶ εἰσπύοντο ἐκεῖ ἀναχωρούντων, πάντα συσχόντες τὰ ὄντα μὲν διήρπασαν αὐτοῖς· αὐτοὺς δὲ ὑπὸ δειμοῖς ἤγαγον ὡς βασιλέα. Βασιλεὺς, δὲ ἐπεὶ ἐδέδοκτο τὴν ἐπὶ Ἐδεσσαν ἰέναι, ἐξελθὼν Θεσσαλονίκης, δευτέρως ἤλθεν εἰς αὐτά. Οἱ Ἐδεσσηνοὶ δὲ, ἐξελθόντες παρῶν, προσεκύνησάν τε βασιλέα καὶ τὸ πόλισμα παρέδωσαν. Τὰ μὲν οὖν ἄλλα ἦ αὐτῷ ἰδοῦσι διέφκει ὁ βασιλεὺς· ὅσα δὲ ἦν αὐτόθι χρήματα δεσπότη καὶ τοῖς ἄλλοις στρατηγοῖς, ἀ μὲν ἂν ἦ ἴδια ταῖς γυναῖξιν, ταῦτ' ἔχειν προσέταξεν αὐτάς, καὶ μηδένα ἀδικεῖν· ἀ δ' ἂν ἦ τῶν ἀνδρῶν, αὐτῷ μνησθῆναι,

A tellegerunt, omni jam spe salutis deplorata, priusquam evulgarentur, quæ omnibus contigissent, copiis quantæ erant assumptis, simulaverunt quidem se Thessalonicam ire, quasi nondum captam asserturi (ne Pheris et aliis Macedoniæ urbibus relicti, fugam inire putarentur); sed revera quisque, ubi uxor, et liberi erant, abituri. Posteaquam Pheris egressi viam invaserunt, quotquot Thessalonicenses sub iis militabant, urbem occupatam resciscentes, ab eis ad imperatorem transierunt; idemque Berrhœtæ, cognitis quæ Edessæ contigerant, facere non dubitarunt; et qui sub illis merebant Mœsi Romanis subjecti, jam libere novas res audebant. Nam cum in magnos protovestiarii greges incidissent, ipso inspectante ad usum suum eos abigebant. Qui cum rapta recuperare contenderet, non modo non cesserunt, sed cuidam præterea ejus caloni equum farcinarium abstulerunt facto monentes, ni boni consuleret, se illum quoque invasuros. 170 Reliqua insuper copia, quique ex occidentalibus oppidis opulenti et illustres aderant, fortuna imperatoris jam conspicua, universi desertis ducibus, ad ejus rationes se adjungebant. Protovestiarius, formidans Achridem ire, ubi uxorem cum prolibus deposuerat, quando exercitum adversus imperatorem ducebat, item despota, cæterique ad Cralem, Triballorum principem, discesserunt, numero quinquaginta supra centum. Pheretii porro quicumque Byzantio despotam, aliosque duces secuti fuerant, cum ab aliis ibi abeuntibus desererentur, comprehensis omnibus, ac despoliatis, ad imperatorem eos in vinculis adduxerunt. Qui Thessalonica egressus, postridie, ut decreverat, Edessam venit: cui extra portam obviam procedentes incolæ, eunique adorantes, urbem dederunt. Ac cætera quidem qua illi ratione collibitum est, instituit; de rebus autem despotæ, et ducum cæterorum, quæ essent uxorum propriæ (2), eas illis citra injuriam dimitti jussit, quæ autem virorum ad se referri, ut de iis ipse decerneret. Aliæ igitur omnia, regina despotæ conjux, verita ne privaretur, pauca de summiâ indicavit, majore parte apud monachum quemdam deposita. Et latuerunt sane ad tempus. Deinde monacho ab illorum locorum præfectis deprehenso, alio alia diræpta sunt. Ubi vero de rebus illorum imperator significatum est, et suas et maritorum res ipsas feminas sibi habere jussit, ut in viros locis exteris viventes, quod erogarent, ne deasset; ipsas autem Edessa (3) Thessalonicam, inde Didymotichum abduci; illic cum

Jacobi Pontani notæ.

(2) Χρήματα ait Græcus: quod, quamvis significet pecunias, valet tamen aliquid etiam latius patens, nempe bona, opes, facultates. Et ego malui voce generali, res, quia hoc aptius ad feminas, quibus alia potius, quam pecuniæ in deliciis sunt, ut mundus ipsarum. Movet me, quod paulo post de mundo uxoris protovestiarii dicitur, æstimatum

duobus aureorum millibus, ubi iterum usurpator χρήματα. Et rursum de ejusdem protovestiarii supellectili aurea et argentea.

(3) In Græco est ἐκ Βοδῆνῶν, quippe Edessa ista hoc etiam nomen sortita est; unde et in Græcia Sophiani dicitur Vodena, et in tabulis Georgii Chrysococceæ Βόδενα.



imperatrice victuras. Quod quidem ita factum A ὡς ἂν αὐτὸς διαγνῶ περὶ αὐτῶν. Αἱ μὲν οὖν ἄλλα ἐστὶ.

τὰ ἴδια μεμνηύκεσαν καὶ τὰ τῶν ἀνδρῶν, βασιλεῖσα δὲ, ἢ τοῦ δεσπότη γαμετῆ, δαίσασα μὴ τὰ χρήματα ἀφαιραθῆναι, ὀλίγα μὲν ἐκ τῶν ἐνόντων ἐποίησε φανερά, τὰ πλείω δὲ μοναχῶ τινι παρακατέθετο φυλάττειν. Καὶ διελθὼν γε ἄχρι καιροῦ· ἔπειτα φωραθέντος τοῦ μοναχοῦ μετὰ χρόνον τινὰ ὑπὸ τῶν ἐπιτροπευόντων ἐν ἐκείνοις τοῖς χωρίοις ἄλλοτε ἄλλα διηρπάσθη. Ἐπει δὲ ἀνηνέχθη τῷ βασιλεῖ περὶ τῶν χρημάτων, τὰ τε ἴδια καὶ τὰ τῶν ἀνδρῶν προσέταξεν ὁ βασιλεὺς ἔχειν τὰς γυναῖκας, ὡς ἂν ἔχοιεν καὶ τοῖς ἀνδράσι χορηγεῖν ἐπὶ τῆς ξήνης· αὐτὰς δὲ ἐκ Βοθηγῶν ἀχθῆναι εἰς Θεσσαλονίκην, κάκειθεν εἰς Διδυμότειχον, ἐν' ἐκαὶ συνδιόγειεν τῇ βασιλίδι. Καὶ ἐπληροῦτο τὰ κεκελευσμένα.

## CAPUT LV.

*Castoria et Achcis se dedunt; protovestiarius et alii Cralem adversus imperatorem ad bellum exstimulant. Dolus uxoris protovestiarii in mundo muliebri celando. Proditur protovestiarii suppellex aurea et argentea. Donat eam imperator magno domestico; sed ab eo contempta, in militem distribuitur, quoad nummos aureos; reliqua nobilibus et ærario donantur. Agrestes Albani se dedunt ultro. Chreles Triballo pocem suadet. Romani fugitivi tertio Cralem ad arma sollicitant, et a proceribus Triballis increpantur. Variæ rationes, quibus juventur, a Crale eis proponuntur.*

Postera luce Edessa excedens, Castoriam init, B cujus præfectus Angelus cum lætitia illum excipit, et 171 urbem tradit. Nam ex quo Thessalonica ejus mandatum cum magni domestici litteris acceperat, adventum opperiebatur, oppidumque ea gratia custodiebat. Castoriam iter agens, Boesilam, Mæsorum despotam, et Bryennium magnum drungarium, et Exotrochum, magnum heteriar-cham, cum duobus selectorum equitum millibus Achridem mittit, si qua possent protovestiarium antevertentes eam ingredi. Qui continenter equitantes, quia priores venerant, ab Achrideno populo portis apertis intronissi sunt; jam enim omnes, quanquam nullius coactu, ad juniorem imperatorem desciverant. Protovestiarius serius adveniens, oppidumque receptum audiens, spe qua sustentabatur abjecta, cum reliquis ad Cralem profugit: cui bellum contra imperatorem persuadere instituit, si forte per ipsum sua damna reparare posset. Crales eorum verbis impulsus, ad conditia sua Romanorumque ingentem exercitum adducit. Imperator unum diem Castoriz comminoratus, Achridem venit, uxoremque protovestiarii cum omni re sua Thessalonicam ire, inde cum cæteris feminis Didymotichum profecturam jussit. Illa suspicata sibi verba dari, et gazæ suæ metuens, amicis asservendam concredidit, affirmavitque, nullam se habere, atque ita Thessalonicam deducta est. Haud diu post, ejus mundus, et alia nonnulla, vicenis aureorum millibus æstimata, apud nescio quem reperta sunt. Pauci dies abierant, cum quidam ad magnum domesticum adiens, veteris cujusdam meriti, quod ille in se collocasset, memoriam ei renovavit; dixitque æquum videri ut bene merito beneficium redderet pro viribus; se nosse ubi protovestiarii magna vis pecuniæ lateret. Misso de famulis uno et fidelissimo, indice illo præmonstrante, allatæ sunt arcule duæ, in quibus vas æneum, et in eo aureorum nummum duodena millia, et zonæ, et pocula aurea, argentum præterea non signatum, et ornamenta muliebria, et alia quædam quorum omnium pretium ad quadraginta millia ascendebat. Iudici

Εἰς τὴν ὑστεραίαν δὲ ἀπάρας ἐξ Ἐδέσσης, ἦλθεν εἰς Καστορίαν, καὶ εἰσεδέξατο αὐτὸν ὁ ταύτης ἐπιτροπεύων Ἄγγελος χαίρων, καὶ παρέδωκε τὴν πόλιν. Ἦν γὰρ δὴ καὶ πρότερον τὴν ἄφιξιν προσδεχόμενος αὐτοῦ, ἐξ ἔθου πρὸς αὐτὸν ἐκ Θεσσαλονίκης προστάγματά τε ἐκείνου καὶ τοῦ μεγάλου δομestίκου γράμματα ἐπέμφθη, καὶ τὴν πόλιν εἶχεν ἐν φυλακῇ ἕνεκα αὐτοῦ. Μεταξὺ δὲ τὴν πρὸς Καστορίαν ὁδεῶν ὄδον, τὸν τε Βοησταν, τῶν Μουσῶν δεσπότην, καὶ Βρυέννιον, τὸν μέγαν βρουγγάριον, καὶ Ἐξώτροχον, τὸν μέγαν ἑταιρειάρχην, ἅμα διαχιλοῖς ἰκπεῦσι στρατιώταις ἀπολεξάμενος, τὴν πρὸς Ἀχρίδα ἐκέλευσε λέναι, εἰ πως δυνηθεῖεν τὸν πρωτοβεστιάριον φθάσαντες παρελθεῖν εἰς αὐτήν. Καὶ βαδίσαντες συντόνωσ, ἐπεὶ προτεραιῶ ἦλθον, εἰσεδέξαντο αὐτοὺς οἱ Ἀχριδινοὶ ἀνοιξαντες τὰς πύλας. Ἦδη γὰρ ἅπαντα ἀφίσταντο πρὸς βασιλέα τὸν νέον καὶ ἀναγκάζοντο; μηδεὶός. Πρωτοβεστιάριος δὲ ἐπεὶ ὑστέρησε, πυθόμενος; ἐαλωκυῖαν τὴν Ἀχρίδα, τὰς ζωούσας ἐλπίδας ἀπογνοῦς, ἠτομώθησ μετὰ τῶν ἄλλων εἰς Κράλην. Καὶ ἐπιχειροῦν παθεῖν αὐτὸν πολλῶν ἀρασθαι πρὸς βασιλέα, εἰ πως δι' αὐτοῦ δυνηθεῖεν ἀνακαλέσασθαι τὴν ἦταν. Καὶ πεισθεὶς αὐτοῖς, ἦλθεν ἄχρι μεθωρίων τῆς αὐτοῦ καὶ Ῥωμαίων γῆς, στρατὸν ἐπαχόμενος πολύν. Βασιλεὺς δὲ ἡμέραν μίαν αὐλισάμενος; ἐν Καστορίᾳ, ἄρας ἐκεῖθεν ἦλθεν εἰς Ἀχρίδα. Καὶ ἐκέλευσε τὴν πρωτοβεστιάριου γαμετὴν ὅσα ἔχει χρήματα λαβοῦσαν εἰς Θεσσαλονίκην ἐλθεῖν, ὡς ἅμα ταῖς ἄλλαις ἀφιζομένην εἰς Διδυμότειχον. Ἦ δὲ, ὑποπτέυσασα μὴ οὐκ ἀληθῆ τὰ λεγόμενα ἦ, καὶ δαίσασα περὶ τοῖς χρήμασι, τοῖς φίλοις παρακατέθετο φυλάττειν, αὐτὴ δὲ ἰσχυρίζετο μηδὲν εἶχειν. Ἐκείνη μὲν οὖν ὡς εἶχεν ἅμα καὶ ἑτέρας γυναῖξιν, ἤχθη εἰς Θεσσαλονίκην. Καὶ μετὰ μικρὸν εὐρηναὶ αὐτῆς κατὰ τινι κεκρυμμένα, κόσμοι τε γυναικαῖοι, καὶ ἕτεροῦ ἄτρα, χρυσίων διαμυρίων ἄξια τιμῆς. Ὀλίγαις δὲ ὑστερον ἡμέραις, προσελθὼν τις τῷ μεγάλῳ δομestίκῳ, καὶ ἀναμνήσας παλαιὰς τινος εὐεργεσίας, ἦν ὑπ' αὐτοῦ ἦν πεπονθὼς, ἔλεγε δίκαιον εἶναι καὶ αὐτὸν ὅτι ἂν δύνατο ἀντευποιεῖν καὶ ἐμψυεν αὐτῷ, ὡς εἶδεῖν τοῦ πρωτοβεστιάριου χρήματα ἔθου κρύπτοιο πολλὰ. Πέμ-

ψας δὲ ὁ μέγας δομέστικος τῶν πιστοτάτων οἰκε-  
των τινα, ὕφηνουμένου τοῦ μεμηνηυκότος τὰ χρῆ-  
ματα, ἤχθη πρὸς αὐτὸν ἐν δυοὶ κιδωτίοις, ἐν οἷς  
ἦν ἀγγεῖόν τι ἐκ χαλκοῦ πεποιημένον διαχιλίους  
καὶ μυρίους ἔχον χρυσοῦς· καὶ ζῶναι, καὶ ἐκπώ-  
ματα ἐκ χρυσοῦ πεποιημένα· καὶ ἄργυρος ἄσημος,  
καὶ γυναικεῖοι κόσμοι, καὶ ἕτερ' ἅτα τετρακισμυ-  
ρίων ἄξια χρυσίων. Τῷ μὲν οὖν τὰ χρήματα με-  
μηνηυκότε, λόγοις τε ὁ μέγας δομέστικος ὠμολόγει  
χάριτας, καὶ ἔργοις ἐποιεῖ εὖ. Βασιλεῖ δὲ προσελ-  
θὼν, τὰ τε χρήματα ἐμήνυνεν ὡς εὐρήνται, καὶ ἐδή-  
λου καὶ τὸν ἀριθμὸν. Βασιλεὺς δὲ, Οὐκοῦν, εἰπόν-  
τος, σὲ τὸν εὐρηκότα δίκαιον ἔχειν. Ἄλλ' οὕτε  
πρότερον, εἶπεν αὐτὸς, ἐν τοῖς τοῦ πολέμου καιροῖς  
οὔτε πλείω οὐτ' ἐλάττω χρήματα ἀφειλόμην τινός,  
ὡπερ οἶσθα καὶ αὐτός· οὔτε τούτων ἂν ὄφθειν  
ἦττων νῦν. Ἄλλ' οὐδὲν, ἔφη, θαυμαστὸν, ὁ βασι-  
λεὺς, εἰ πολλὰ ὕπ' αὐτῶν ἀφηρημένος, καὶ μάλιστα  
πρωτοδοστιαρίου τουτουῖ, ὀλίγα ἅτα ἐκ τῶν αὐτοῦ  
ὠφελήθησθαι. Αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μᾶλλον, εἶπε,  
θαυμαστὸν, εἰ πολλὰ ὕπ' αὐτῶν, καὶ μάλιστα κατὰ  
τὸν δεῦτερον πόλεμον ζημιωθεὶς, καιροῦ, παρα-  
σχόντος οὐκ ἠθέλησα ἀμύνασθαι τοῖς ἰσοῖς, νυνὶ  
δὲ ὀλίγων ἔνεκα χρημάτων, τό τε ἐξ ἀρχῆς ἦθος  
διαφθερῶ, καὶ ἦττων ἀδίκου λήμματος καὶ κέρδους  
ἂν φανῶ· ἀλλὰ μᾶλλον αὐτὰ στρατιώταις καὶ ἄλ-  
λοις οἷς ἂν ἐθέλῃς κέλευσον διανεμηθῆναι. Βασιλεὺς  
μὲν οὖν ἐπέθετο εἰπόντι, καὶ τὸν χρυσοῦν ὅσος ἦν  
ἐκείλευσε διανεμηθῆναι τῇ στρατιᾷ. Ὅσα δὲ ἦν  
ἐπιπλα, καὶ τινα ἐκ τῶν σκευῶν, τῶν εὐπατριδῶν  
διεδόθη τισί· καὶ τὰ λειπόμενα τῷ βασιλικῷ προ-  
σῆχθη ταμιεῖ. Ὅκτω δὲ ἡμέραις τῇ Ἀχρίδι ἐνδια-  
τρίψαντα βασιλεῖα, οἱ τε τὰς Λααβόλους νεμόμενοι  
Ἄλθανοι νομάδες, καὶ οἱ τὰς Κολωνίας, ἔτι δὲ  
καὶ οἱ Ἀχρίδος ἔγγυς, προσεχύνθησαν ἐλθόντες, καὶ  
δουλεύειν ἐπηγγελλάντο προθύμως. Τοὺς δὲ πόρρω  
κατακλιμένους πρὸς ἰσχυατῆς τῆς Ῥωμαίων ἡγε-  
μονίας, γράμματα ἐκάλει βασιλικὰ πρὸς Θεσσαλο-  
νίκην ἐλθεῖν, ὡς προσκυνήσοντας ἐκεῖ. Καὶ οὐ  
πολὺ ὕστερον ἦλθον. Ὁ μὲντοι Κράλης ἅμα στρα-  
τῷ παντὶ τῷ ὕπ' αὐτὸν, ἐν μεθορίαις τῆς αὐτοῦ καὶ  
Ῥωμαίων ἡγεμονίας ὄν, ὑπὸ μὲν τῶν φυγάδων  
Ῥωμαίων ὀσημέραι παρεκαλεῖτο κατὰ βασιλέως  
ἐλθεῖν, καὶ μάχην συνάπτειν· ὀπήκουε δὲ οὐδαμῶς,  
δεδώκ μὴ οὐ κατὰ γνώμην αὐτῷ τὰ πράγματα  
χωρήσθαι περιέμενε δὲ τὸν Κρέλην, ὃς ἦν ἐν Φεραῖς,  
Ῥωμαῖοις κατὰ τοῦ νέου βασιλέως συμμαχῶν (ἔτι  
γὰρ ἀπῆν), παρ' αὐτοῦ περὶ βασιλέως καὶ τῆς ὕπ'  
αὐτὸν στρατιᾶς βουλόμενος πυθέσθαι εἰ ἐπιχειρη-  
τεία εἴη, ἢ μὴ. Ἐπεὶ δὲ ἀφῆκτο, ἐπυθάνετο αὐτοῦ  
ὁ Κράλης εἰ πρὸς βασιλεῖα πολεμητέον εἴη. Ὁ δὲ  
συνεβούλευεν, εἰρήνην μᾶλλον ἄγειν, καὶ μὴ τὸν  
οὐκ ὄντα πόλεμον ἑαυτῷ καὶ ὀπῆκοῖς ἐπάγειν. Βα-  
σιλεῖα γὰρ αὐτὸς ἔλεγεν ἐν Φεραῖς ἑωρακέναι ἄγοντα  
μὲν στρατὸν οὐ πάνυ πολὺν, τοσοῦτον δὲ τὰ πολέμια

A igitur magnus domesticus et verbis gratias egit,  
et rebus benefecit. Convento imperatore. de pecu-  
nia, quomodo inventa, et quam grandis esset,  
narravit. Tum imperator : **172** Ergo tu inventor  
ista tibi habeas (4), ut justum est. Atqui, inquit  
domesticus, nec antea belli tempore vel multam,  
vel modicam cujusquam tui pecuniam, quem-  
admodum tute nostri, nec ab ista modo vinci ve-  
lim. Haud mirum ac novum, subjicit imperator,  
cum multa alii tibi abstulerint, præcipue proto-  
vestiarius, si vicissim pauca quædam ex ejus rebus  
ad tuam utilitatem redeant. Rursum domesticus :  
Hoc vero mirum foret, si tot, præsertimque altero  
bello, detrimentis ab illis affectus, quamvis oblata  
occasione par referre noluisse, nunc pecuniolæ  
causa antiquos mores suos in pejus immutaret,  
et iniquo munere ac lucro minor appareret ;  
Imo enimvero potius militibus, et aliis, quibus  
placere, juberet distribui. Morem gessit imperator,  
et nummum aureorum quantum esset in militem  
dispertiri mandavit ; supellex, et vasa aliquot no-  
bilibus quibusdam donata, reliqua in fiscum im-  
peratoris illata sunt, quem post octiduum Achri-  
dem adoratum venerunt agrestes Albani, quique  
Deaboles, quique Colonias, et qui juxta Achridem  
habitant, se prompte ei parituros promittentes.  
Longius autem, in ultimis videlicet Romanorum  
finibus incolentes, litteræ imperatoris Thessalo-  
nicam, ibi obsequia sua honorifice delaturus ac-  
cesserunt, qui brevi adfuerunt. Jam vero Crales  
cum toto agmine suo in consiliis consistens, a fu-  
gitivis Romanis quotidie ad prælium cum impe-  
ratore committendum sollicitabatur ; qui, infau-  
stum formidans exitum, nequaquam eos audiebat ;  
Chreles illi in exspectatione erat, qui Pheris ad-  
versum imperatorem juniorem Romanis auxilium  
ferens, nondum redierat. Ex eo, de imperatore  
ejusque exercitu, invadendus esset nec ne, in-  
telligere cupiebat. Præsentem jam percunctatur,  
ecquid configendum putet. Ille pacem potius  
agitandam, nec bellum, quod adhuc nullum sit,  
sibi, suisque accersendum hortatur : imperatorem  
ipsum Pheris se vidisse, ducentem copias exiguas,  
verum in arte militari tantopere exercitatus, equis-  
que, et armis tam eximie instructas, ut solo  
aspectu terrorem incuterent. Ad hoc, tam æ-  
date, et ordinate duces suos sequentes, ut non  
multos sed unum duntaxat esse credas. Præci-  
pientes item audire, et præcepta conficere.  
Tantum autem fortitudine et audacia excellere,  
ut quamvis numero adversariis multo inferiores,  
**173** eos ad urbem ipsorum nulla penitus conster-  
natione, aut formidine sequerentur, et prope  
Pheras, quo acie cum illis dimicarent, diu totum  
sub signis starent, pleni Martio spiritu hostem ad-

Jacobi Pontani notæ.

(4) Observa præclarum exemplum grati animi  
in imperatore ; magni autem in magno domestico,  
qui pecuniam totam repudiat, quam accipere juste

poterat. Non quivis tantum auri acervum irretor-  
tis oculis spectavisset.

certamen provocantes. Quos contra cum effere pedem auferet nemo, declinasse paululum, et in campis pernoctasse. Postridie, orto sole, rursus armatos et dispositos ad congregiendum hostes per internuntium elicere voluisse. Qui cum eorum ne vultum quidem ferrent, pugnamque præcise detrectarent, quanto dici potest ordine, et modestia Zichnam repetivisse. Itaque cum exercitu sic omnimodis composito et instructo, ac duces habente complures atque egregios, sine necessitate ut depugnaretur, nunquam se auctorem futurum. Adde quod occidentales copiae ipsæ quoque nec parvæ, et non instrenuæ, cum imperatoris agmen adauxerint, ut ipsi ab hoc bello abhorreere ac fugere magis debeant, effecerint. Hæc oratio Crali, cæterisque ducibus fidem fecit. Et quanquam belli gerendi voluntatem deponerent, in iisdem castris nihilominus permanebant. Imperator Achride post diem octavum discedens, relicta Castoria in Pelagoniam venit: et ut oppida illa cæteramque regionem reciperet, et ut ne, quia Cralem in sinibus imperii sui castrametari acceperat, ejus timore iter illud devitasse videretur. Romani fugitivi, ut imperatorem Pelagoniam pergere compererunt, Crale convento, eum ad conflictum cum illo jam vicino acuebant. Respondit Crales, nisi ille se adriatur, neque nunc, neque posthac cum eo depugnaturum. Ipsis quanta potuerit auxilia, duodecim cohortes cum tribunis Pheras misisse. Nunc se id etiam idcirco factum nolle, quod eum armis offendendum suscepit, a quo ipse nullam senserit injuriam. Romanorum imperatores inter se discordes, scituros utique per se, quomodo bellum mutuo gerant, et quatenus consentiant, se a neutro læsum, donec injuste lædatur, neutrum armis persecuturum. Romani hoc responso, spe quæ sola supererat cadente, turbas ciere insolentius, nec desinere multa et acri contentione urgere atque impellere principem, obstestarique, ne inulti relinquerentur. **174** Quibus Triballi proceres tum præsentēs: Heus, inquiunt, quid opus est et vos frustra ac temere defatigari, quæ fieri nequeunt attentantes; et nos obtundere, quæ præstari fas non est, obsecrantes? Bello inter imperatores dominos vestros excitato, vos omnem offensionis occasionem tollere, pacemque vobis, et aliis omni ratione conciliare oportebat, scientes idipsum et imperatoribus, et vobis, et communi Romanorum conducturum. Atqui contrarium prorsus et ipsi designabatis, et alios hortabamini. Omnes siquidem civitates obeundo, arma cum seniore imperatore adversus juniorem conjungentes, cum mirificis quibusdam promissionibus laudabatis: eos autem qui pacem præferrent, et alios ad eam allicerent, velut a juniore stantes æque in hostibus ducebatis, ac bellum per fas et nefas ascendere conabamini. Ut igitur tunc studiose sementem fecistis, ita nunc messem gravidam metite. Nos Crali despotæ nostro denuntiamus, ut imperatorem bello prior ne offendant, secumque repunct, hominibus

ἐξηστειμένον, καὶ ἔπειτα τε καὶ ὄπλοις διακεκοσμημένον ἐκπρεπῶς, ὡς ἐκπλήξιν καὶ ἀπὸ μόνῃς ἤψεως παρέχειν. Οὕτω δὲ ἀθρόβως καὶ εὐτάκτως ἐπέμνον τοῖς ἡγεμόσιν, ὡς δοκαῖν οὐ πολλοὺς, ἀλλ' ἓνα ὄντα, τῶν τε παραγγελμάτων ἀκούειν, καὶ σπουδῆ τὰ κελευόμενα ποιεῖν. Ἀνδρίας δὲ τοσοῦτον αὐτοῖς περιεσσι καὶ τόλμης, ὡς καίτοι τῶν ἀντιτεταγμένων ὄντες ἐλάσσους πολλῶν, καὶ ἐπιόντες αὐτοῖς παρὰ πλῆν οικεῖαν στρατοπεδευομένους, οὕτε εἰδῆσαν οὕτε ἐθροβήθησαν οὐδαμῶς. Ἀλλὰ ἐγγύς γενόμενοι Φερῶν ἔδον συναναμίγνυσθαι αὐτοῖς, ἔστησαν ἀνάπληψ ὀρμῆς διὰ πάσης τῆς ἡμέρας προκαλούμενοι ἐς μάχην. Ἐπεὶ δὲ οὐδεὶς αὐτοῖς ἀντεπέστη, μικρὸν ἐκκλίναντες, ἠύλισσαν τὴν νύκτα. Καὶ ἐς τὴν ὑστεραίαν πάλιν φραζόμενοι ἅμα ἔψ, ὡς ἐς μάχην ἔστησαν παρατεταγμένοι, καὶ πέμψαντες, ἡμᾶς προὐκαλοῦντο ἐς τὴν μάχην. Ἐμῶν δὲ οὐδὲ ἀντιδέπειν ὑπομενόντων, καὶ φανερώς τὴν συμπλοκὴν ἀπειπαμένων, ἀναστρέψαντες μεθ' ὅσης ἀγ. εἰπὸς τῆς εὐταξίας, ἐστρατοπεδεύσαμεν ἐν Ζίχνη. Τῇ δὲ οὕτω πινταχθεὶς συγκεκροτημένη στρατιᾶ, καὶ ὑπὸ στρατηγοῦς ἀγομῆνῃ πολλοῖς τε καὶ ἀγαθοῖς, ἀνάγκης χωρὶς οὐκ ἂν συγχερῆσαιμι συμπλέεσθαι ἐγώ. Νυνὶ δὲ καὶ τῆς ἐσπερίου στρατιᾶς ἀπάσης πολλῆς τε καὶ αὐτῆς καὶ ἀγαθῆς ὄψεως προσεχωρηκυίας βασιλεῖ, ἐτι μᾶλλον ἀπορώτερα τὰ πρὸς τὸν πόλεμον αὐτῶν καθέστηκε. Τοιαῦτα εἰπόντος τοῦ Χρῆστη, ὁ τε Κράλης ἐπέθετο καὶ οἱ ἄλλοι ἡγεμόνες τῆς στρατιᾶς, καὶ ἤδη ἀπέσχοντο ταῖς γνώμας τοῦ πρὸς βασιλέα πολεμεῖν, ἔμενον δὲ ἄνω; ἐπὶ τῆς αὐτῆς στρατοπεδείας. Βασιλεὺς δὲ ἐκ τῆς Ἀχρίδος μετὰ ὀγδότῃ ἡμέρᾳν ἄρας, ἦλθεν εἰς Πελαγονίαν, τὴν εἰς Καστορίαν ἐκλιπῶν ὁδόν, ἅμα μὲν ἵνα καὶ τὰ ἐκεῖ περιποιησθαι πολέμια καὶ τὴν ἄλλην χώραν, ἅμα δ', ἐπεὶ καὶ τὴν Κράλην ἐν ὄρειοις πύθοιτο τῆς σφετέρως ἀρχῆς εἶναι, ἵνα μὴ δοκοῖν φέσθω τῷ πρὸς αὐτὸν ἀποσχέσθαι τῆς ὁδοῦ. Οἱ μὲν τοι Ῥωμαίων φυγάδες ὡς ἐπύθοντο διὰ Πελαγονίας ἵνα βασιλέα, τῷ Κράλη προσιόντες, ἠνάγκασον συμπλέεσθαι βασιλεῖ ἤδη οὐ πολὺ ἀπέχοντι αὐτῶν. Ὁ Κράλης δὲ ἀπεκρίνατο, μήτε νῦν μήτε εἰσαυθὶς ἐκὼν πολεμήσειν βασιλεῖ, ἐὰν μὴ αὐτὸς ἐπιτῇ αὐτοῖς δὲ τὴν δυνατὴν βοήθειαν εἰσηγησθαι, δυοκαίδεκα τάγματα ἅμα στρατηγοῖς παρασχόμενος ἐν Φεραῖς αὐτοῖς ἐπικουρεῖν. Νυνὶ δὲ αὐτῷ καὶ τούτου ἕνεκα μεταμέλειν, ὅτι πρὸς οὐδὲν ἰδικηκότα πόλεμον ἤρατο ἐξ αἰτίας οὐδεμιᾶς. Βασιλέα, δὲ Ῥωμαίων πρὸς ἀλλήλους διαφερομένου; αὐτοὺς ἂν εἰδέναι, ὅπως τε πολεμήσουσιν ἀλλήλους, καὶ καθότι: ξυμθήσονται, ἐμὲ δὲ μηδὲν ὑπ' οὐδενὸς ἠδικημένον, οὐδ' αὐτὸν πολεμήσειν οὐδενὶ, ἕως ἂν μὴ ἀδικῶμαι. Οἱ μὲν οὖν τοιαύτης τυχόντες τῆς ἀπολογίας, καὶ τῆς μόνῃς ὑπολειπομένης ἐλπίδος σθενυμένης, ἐθροβούοντο σφοδρῶς. Οὐ μὴν ἀπέσχοντο τοῦ μὴ σφύδρα μετὰ σπουδῆς πολλῆς πρὸς τὸν κατὰ βασιλέως πόλεμον τὸν Κράλην ἐξορμᾶν· πείθειν δὲ ἐπιχειροῦσι καὶ δεομένοις μὴ εἶναι αὐτοῦ; ἀτιμωρήτους. Ἐπεὶ καὶ τῶν Τριβαλῶν πύρῃσαν οἱ ἐν τείλει, οὐ δέον, εἶπον, ὡ οὕτοι, αὐτοῦς τε εἰπῆ καὶ

μάτην κατατρέβασθαι ἐπιχειροῦντας ἀνηνύτοις, καὶ ἡμᾶς ἀποκναίειν, ἃ μὴ προσήκει δεομένους. Πρώτηρον γὰρ ἐχρῆν τοῦ πρὸς βασιλέως τοὺς ὑμῶν δεσπότης πολέμου κινουμένου. αὐτοὺς πᾶσαν πρόφασιν σκανδάλου περιαιρεῖν, καὶ τὴν εἰρήνην ἐκ πανθὸς τρόπου ἑαυτοῖς τε καὶ τοῖς ἄλλοις ἐκπορίζειν, εἰδότες ὡς τοῦτο αὐτὸ βασιλεῦσι τε καὶ ὑμῖν καὶ τῷ κοινῷ λυσιτελεῖ Ῥωμαίων. Ὑμεῖς δὲ τοῦναντίον ἅπαν αὐτοὶ τε ἐφαίνεσθε ποιούντες καὶ τοῖς ἄλλοις κεραινοῦντες. Τὰς γὰρ πόλεις ἀπάσας περιούντες, τοὺς μὲν τῷ πρᾶσθυτέρῳ βασιλεῖ τὸν πρὸς βασιλέα ἐν νέον πόλεμον συναιρομένους, ἐπηγεῖτε τε καὶ ἐπηγγέλλεσθε θαυμάσι' ἄττα. Τοὺς δὲ τὴν εἰρήνην ἔχειν αἰρουμένους, καὶ τοὺς ἄλλους πείθοντας ὡς τὰ τοῦ νέου βασιλέως πράττοντας ἐπίσης ἐχρῆσθε πολέμοις, καὶ τὸν πόλεμον ἐγείρειν ἐσπουδάσετε τρώσῃ παντί. "Α ὦν ἐσπουδάσετε τότε, στέργοιτ' ἂν παρόντα νῦν δικαίως. Ἡμεῖς δὲ Κιρκάλη τῷ ἡμετέρῳ παραγγέλλομεν δεσπότη, μή πρὸς βασιλέα πόλεμον κινεῖν, μηδὲ ἀδικεῖν ἐθέλειν προσπιχειροῦντα, λογιζόμενα ὡς καὶ πικρὰ θεῶν τίσις ἐστὶ τοῖς ἀίκως πρακτομένοις τοῖς ἀνθρώποις. Ἐὰν δὲ αὐτὸς ἐπίη, ἀμύνεσθαι παντὶ σθένει· εἰ μὲν ὦν πείθεται ἡμῖν βουλευομένοις, καλῶς ἂν ἔχοι· εἰ δ' ὦν, ἀλλ' αὐτὸς ἀπέλιθὼν διαφερέτω τὸν πόλεμον μόνος συμπαραλαβὼν ὑμᾶς· ἡμῶν γὰρ ἀφίξεται οὐδεὶς. Τοιοῦτα εἰπόντων τῶν Τριβαλιῶν, ἃ Κιρκάλης τε ἐπέλιβετο, καὶ πρὸς Ῥωμαίους φυγάδας εἶπε· Τὴν μὲν δίανοιαν τῶν παρ' ἐμοὶ δυνατῶν ὄρατε εἰαν ἔχουσι περὶ τοῦ πολέμου. Ἐγὼ δὲ καὶ εἰ διὰ σπουδῆς τὸν πόλεμον ἤγοον, ἰδίῳν τινῶν ἕνεκα πρὸς βασιλέα διαφορῶν ἀπεσχόμην ἂν, ὄρων αὐτοὺς οὕτως ὡσπερ νῦν διακαίμενους. Νυνὶ δὲ καὶ αὐτὸς οὐδὲν ἤττον αἰτῶν τὴν Ἰσην ἔχω γνώμην περὶ τῶν πραγμάτων. Ἀδ' οὐδὲ ἐλοίμην ἂν, ἐξὴν ἔξω τε κινδύνον εἶναι, καὶ βεβαίως ἄρχειν τῆς σφετέρας, ἀδικεῖν τε δοκεῖν, καὶ ἐν ἀδήλῳ καθίστασθαι κινδύνῳ, ἄλλως τε, οὐδὲ τοῦ στρατεύματος ἐμοὶ παντὸς συντηρομένου. Ὑμῖν δὲ πρὸς τὴν σωτηρίαν βοήθειαν εἰσενέγκοιμι ἂν, ὅση δυνατή, καὶ εἰ γε βούλεσθε, πρὸς βασιλέα προσελεῖν πέμψας παρατεήσομαι ὑπὲρ ὑμῶν αὐτοῦ τὴν ὀργὴν ἐγὼ. Πρῶτος δὲ ὦν, ὡς ἀκούω, καὶ τοῖς προσεχρονούσων ἔτοιμος πρὸς διαλλαγῆς, συγγνώμην τε ἂν παράσχοι, καὶ τὰς οὐκ ἀνεκτὸν, ἀλλ' ἐγὼ πρὸς Μιχαῆλ τὸν βασιλέα

**A** injustis etiam apud Deum paratum esse supplicium. Si ab illo vix inferatur, tum se quantum potest defendat. His monitis nostris si obsecundarit, recte faciet. Sin minus, eat, bellum vobis assumptis toleret, de nobis quidem nullus eum sequetur. Motus Graecis, fugitivos in hunc modum compellat: Quae sit dynastarum meorum mens et sententia de bello, ipsi videtis. Ego quidem, etiam si propter privatas quasdam controversias imperatori arma molirer, tamen eos ita ut nunc affectos cernens, coepto desisterem. Verum idem mihi qui illis super hoc negotio sensus, nec cum abesse a periculo, provinciamque meam tuto possidere liceat, malim injustus videri, et in anceps me discrimen offerre, cum praesertim copias meas conjunctas non habeam. Interea ad salutem vestram tuendam, quantum in me est, auxilium vobis non negabo; et si placet, missa ad imperatorem juniorem legatione, ejus iram a vobis deprecabor; qui cum sit mihi clementique natura praeditus, et reconciliatu facilis, ut perhibent, veniam dabit, et onus miseriarum vestrarum magnam partem allevabit. Si hoc displicet, ad Michaellem, Mæсорum regem, affinem meum, vos mittam, cujus ope Byzantium incoimes perducamini. Si nec isthuc arridet, adhuc alia praedilemur via. **175** Nam Venetias profectis, non difficile erit triremibus, aut onerariis Byzantium revenire. Quin et aliam vobis spem salutis suggeram. Cum Proscacum, Prillapum, et Strumbitzam (5) praesidiis teneatis, distributis inter vos hisce oppidis, propter murorum soliditatem vix expugnabilibus, in iisdem perdurate, quoad bello inter imperatores finis aliquis imponatur. Fugitivi quid super his consilii caperent, in incerto habebant, et malorum nusquam se ostendebat exitus. Tamen circumspectis rebus praesentibus, praedictis oppidis includi, et obsidionem perferre praoptarunt. Protovestiario cum nonnullis Prillapus cessit; Proscacum Michael Asanes obtinuit; reliqui Strumbitzam iverunt. Sub idem tempus Nicephorus Basilieus Melenici praefectus (6) eam urbem sibi propriam asseruit, cum neutro imperatore se facturum profitens, donec bellum finiretur.

#### Jacobi Pontani notæ.

(5) Vel Strumitzam. Cedrenus Στρώμικτιζαν. De hoc oppido ita Gregoras: *Oppidulum Strumitzam intrarimus, quod penie supra nubes eminet, adeo praerupio et excelso monti impositum, ut homines in propugnaculis sedentes a valle suspicientibus aviculæ r' d'antur.*

(6) Gregoras: *Tum autem Melenici castello, et circumjacentibus locis Basilicus Nicephorus praerat, vir nobilis ille quidem; sed qui nullo judicio, simplici ingenio, et ad res gerendum inepto esse crederetur. Is vero tum omnium prudentissimus exstitit: quorum alii ex desperatione, atque inopia consilii misere mortui, alii inriti capti sunt, et infinita mala prepressi, alii ultro se ipsos prodiderunt. Hic vero solus spe in Deum collocata, ad extremum usque se-*

**D** nioris imperatoris spiritum tantæ rerum perurbationi se opposuit, sincerumque animum, et fidem illi praestitit. Neque enim junioris imperatoris vcl magnificis pollicitationibus cessit, vel sævissimas minas et obsidiones pertinuit; sed castellum Ser-ras sibi commissum tenuit, in eoque contemptis illis rebus omnibus sedit, donec senioris imperatoris obitum audivisset. Ad eum enim usque contentioneæ æquam judicavit, ultra vero iniquam, et minime probandam. Quapropter statim pactione cum juniore imperatore facta, ab eoque magnifice donatus, castellum dedit, ac deinde illius voluntate etiam ei praesuit, etc. Hæc nostris neutiquam consuetudinea sunt.

δι' αὐτοῦ πρὸς Βυζάντιον διασωθῆτε. Καὶ τούτου δὲ ὁμῖν οὐ κατὰ γνώμην ὄντος, καὶ ἑτέραν ἔξεστι τραπέσθαι· εἰ; Βενετιαν γὰρ ἀφιγμένοις, ῥαδίως ἐξέσται τριήρετιν ἢ ὀλίκασιν ἐπανόδου πρὸς Βυζάντιον τυχεῖν. Καὶ ἑτέραν δὲ ἐπὶ τούτοις ὀποθήσομαι ὁμῖν ἐλπίδα σωτηρίας. Ἐπεὶ γὰρ Πρόσεκόν (7) τε καὶ Πρίλλαπον καὶ Στριμβιτζαν κατέχετε φρουραῖς, διανεμόμενοι τὰς πόλεις ταύτας δυσάλωτους οὖτας διὰ καρτερότητα τειχῶν, καρτερεῖτε ἐν αὐταῖς, ἄχρις ἂν ὁ πρὸς ἀλλήλους τῶν βασιλέων εἰς τι πέρας πόλεμος ἀφίκηται. Ἐπὶ τούτοις ἀμηχανίατε εἶχε τοὺς φυγάδας, καὶ ἀπαλλαγὴ κακῶν ἐφαίνετο ἐκ τῶν πραγμάτων οὐδεμία. Ὅμως δὲ σκεψάμενοι ἐκ τῶν παρόντων εἰλοντο μᾶλλον ταῖς προειρημέναις ἐγκατακλεισθῆναι πόλεις, καὶ τὴν πολιορκίαν ὀπομένειν. Καὶ πρωτοβεστιάριος μὲν ἅμα τοῖς τὸν Πρίλλαπον κατέσχε, τὸν δὲ Πρόσεκον Ἀσάνης ὁ Μεγαλή, οἱ δὲ λοιποὶ Στριμβιτζῆς ἐκράτουν. Καὶ Βασιλικὸς ὁ Νικηφόρος Μελενίκου ἐπιτροπεύων, ὑπὸ τοῦς αὐτοῦς χρόνους ἑαυτῷ περιποίησεν εἰς ἀρχὴν, φάσκων οὐδενὶ προσθήσεσθαι τῶν βασιλέων, ἄχρις ἂν ὁ πόλεμος καταλυθῇ.

## CAPUT LVI.

*Protovestiarius moritur, Prillapus deditur, Asanes Prosaco spoliatur. Imperator Strumbitsa et Melencos frustra tentatis, Thessalonicam redit. De victoria nuntius a protostratore; quo se parum lætari imperator pro concione testatur; victores remuneratur. Alius nuntius de sedere a seniore cum Mæsorum rege inito. Denuo Byzantium movet; pacem ut antea sæpius, petit; jubetur abscedere. Abscedit, ac rediens eandem petit. Duo Byzantii occasionem urbis capiundæ ostendunt, et suam in id operam pollicentur.*

Protovestiarius igitur inopinata quadam, ut ferebatur calamitate oppressus (8) nec miseriam sufferre potis, paucis post diebus e vita migravit. Quo extincto, comites ac socii semet cum Prillapo imperatori permiserunt. Asanem Triballi Prosaco per dolum exuecunt (9). Imperator e Pelagonia Thessalonicam profectus, ob gravia negotia diebus aliquot ibi positus, militem rursus in necessariam, ut visum est, expeditionem ad Strumbitzam eduxit. Cumque civibus deditionem suaderet (cogere enim armis ob murorum firmitudinem non poterat) et illi non flecterentur, affirmarentque se oppidum relenturos, quo ad bellum inter imperatores sedaretur, inde se Melenicum transtulit; ubi Nicephoro Basilico eadem respondente, quia rebus majoris momenti urgentibus obsidere eam non dabatur, Thessalonicam se recepit. Eo 176 a protostratore Thraciæ prætoræ affertur, imperatorem avum quam habuisset Byzantii manum, et aliam non spernendam, aliunde collectam, duce Constantino Asane contra ipsum (10) juxta flumen Melanem, ut vocatur, castra habentem misisse. Pugnatum esse diu ancipiti victoria; tandem junioris imperatoris militem superiorem evasisse, hostesque terga dantes usque Byzantium insecutum, aliis interfecisse, alios cum ipso duce cepisse, paucos in urbem salvos penetrasse, victores cum triumpho certissimo domum rediisse. Ob hunc nuntium im-

Πρωτοβεστιάριος μὲν οὖν τῷ ἀδοκίμῳ πληγεί, ὡς ἐλέγετο, τῆς συμφορᾶς, καὶ μὴ φέρων τὴν κατοπραγίαν ἐτελεύτησε μετὰ μικρόν. Καὶ ἀποθανόντος αὐτοῦ, οἱ περιλειφθέντες ἑαυτοῦς τε καὶ Πρίλλαπον ἐνεχείρισαν βασιλεῖ. Ἀσάνην δὲ τὸν Πρόσεκον ἀφείλοντο οἱ Τριβαλοὶ κλοπῇ. Βασιλεὺς δὲ ἐκεῖθεν εἰς Θεσσαλονικὴν ἰλθὼν, καὶ ἀναγκαίων τινῶν περὶ ἡμέρας τινὰς αὐτῇ ἰνδιατρίψας, ὡς ἔδοκει ἀναγκαῖον εἶναι πρὸς Στριμβιτζαν ἰλθεῖν, ἐξεστράτευσεν πάλιν. Καὶ γενόμενος ἐν αὐτῇ, τοὺς κατασχόντας ἐπεχειρεῖ παῖθειν (βιάζεσθαι γὰρ οὐκ ἦν πολέμῳ, διὰ καρτερότητα τειχῶν), ἑαυτοῦς παραβιδῶναι καὶ τὴν πόλιν. Μὴ πειθομένων δὲ, ἀλλ' ἰσχυριζομένων τὴν πόλιν αὐτοὶ καθέξειν ἄχρις ἂν ὁ πρὸς ἀλλήλους τῶν βασιλέων πόλεμος διαλυθῇ· ἐπεὶ οὐκ προσεχώρει, ἄρας ἐκεῖθεν, ἦλθεν εἰς Μελενίκον. Τὰ ἴσα δὲ καὶ Νικηφόρου ἀποκοινημένου τοῦ Βασιλικοῦ, ἐπεὶ πρὸς πολιορκίαν τρέπεσθαι ἀδύνατος ἦν, ἄλλων ἀναγκασιτέρων ἐπειγόντων, ἐπανάστειξεν εἰς Θεσσαλονικὴν. Γενομένης δὲ ἐκεῖ, ἠγγέλθη ἐκ πρωτοστράτορος ἐπιτροπεύοντος τῆς Θράκης, ὡς βασιλεὺς ὁ πρεσβύτερος, ἦν τε εἶχε στρατιὰν ἐν Βυζαντίῳ, καὶ ἑτέραν οὐκ ὀλίγην προσεκορισάμενος, ἐκπέμψαι κατ' αὐτοῦ, ὑπὸ στρατηγῷ Ἀσάνῃ τῷ Κωνσταντίνῳ παρὰ τὸν Μέλινα ποταμὸν στρατοπεδευομένου. Γενομένης δὲ ἐκεῖ τῆς συμβολῆς, καὶ τῆς μάχης ἀγχωμάλου ἐπὶ πολὺ διαμεινάσης, οἱ τοῦ νέου βασιλέως ἕμω-

## Jacobi Pontani notæ.

(7) Apud Gregoram legitur *Prosiacum*. Nicetas C habet *Prosacum*. Mire in his locorum appellationibus variant inferiores Græci.

(8) Quænam calamitas illa fuerit, et genus mortis ejus, Gregoras his verbis aperit: *Protovestiarius autem Andronicus ad tempus et ipse despotam secutus, non potuit perpetuo parasiti more aliena quadra vivere, ut ille; sed quantas modo opes, jumenta, possessiones, gloriam cum omni spe subito amisisset secum reputans, et illa etiam de uxore suspicatus probra, quibus captivæ mulieres affici ab hostibus solent, præ desperatione, et immenso mœnore, in locis alienis et desertis oberrans exspiravit*. Stuprum ergo uxoris fuit, quod Cantacuzenus ait. τῷ ἀπροσδοκίμῳ πληγεί, τῆς συμφορᾶς, ὡς ἐλέγετο.

(9) Pugnantiâ his scribit Gregoras: *Michael Asan, inquit, Prosiaci oppidulo festinanter occupato, ejectione oppidanis firmato, tutum ibi receptum habuit. Paulo vero post, proditorem veritus, a Serviæ Cræle præsidium accersit: cui oppidulo commisso, et ipse ad Crælem abiit.*

(10) Gregoras: *Sexto die sanctæ hebdomadis Quadragesimæ, prælium commiserunt utriusque imperatoris exercitus, prope Maurum flumen, hinc Constantino Asane, inde protostratore duce. Sed adversarii viccrunt; e nostris autem ceciderunt milites non amplius decem, tribuni plerique una cum duce Asane copii, cæteri spoliati, infeliciter Byzantium perverunt. Non plures decem occisos, vix est credibile. Et magis semper seni, quam juveni imperatores lævet hæc Gregoras.*

ὑπερχίντες, ἐπέψαντό τε τοὺς ἀντιτεταγμέ-  
 νους, καὶ τὴν δίωξιν ἐποίησαντο ἄχρι Βυζαντίου.  
 Καὶ τοὺς μὲν ἀπέκτειναν αὐτῶν, τοὺς δὲ καὶ εἶλον  
 ζῶντας πλὴν ἄλλων ὅσοι διεσώθησαν εἰς τὴν πόλιν·  
 ἐλάω δὲ καὶ ὁ στρατηγός. Καὶ νικήσαντες; περι-  
 φανῶς, ἀνεχώρησαν ἐπ' οἴκου. Τούτων δὲ ἀγγελ-  
 θέντων, τῆς μὲν νίκης ἕνεκα ὁ βασιλεὺς εὐχαριστη-  
 ρίου; εὐχὰς ἀπέδίδου Θεῷ· ἐπιστραφεὶς δὲ πρὸς  
 τοὺς παρόντας, πολλοὶ δὲ ἦσαν, οὐ μᾶλλον ἡδεσθαι  
 ἐξ κρατησάντων τῶν σφετέρων, ἢ ὅσον ἀνιδεῖται  
 ἐπὶ τῇ τῶν ἀντιτεταγμένων ἡσση. Οὐ γὰρ μόνον οὗ-  
 τῶν Ῥωμαῖοι οἱ πεισύντες, οὐδ' ἐχρῆν οὐ πρὸς ἀλλήλους,  
 ἀλλ' ὑπὲρ ἀλλήλων βραβάρους; μαχομένους ἀποθνή-  
 σκειν, δίκαιον ἀλγεῖν, ἀλλ' ὅτι δέος μὴ καὶ τῶν  
 οἰκιοτάτων τινῶς ἢ τῶν φίλων ἦσαν οἱ ἀποθανόντες,  
 καὶ τρίτον, οὗτ' ὑπὸ βραβάρων τῶν φύσει  
 πολεμίων, ἀλλ' ὅψ' ἡμῶν ἀνάλωται τῶν πάν-  
 τω φιλοῦντων. Καὶ τοῖς ἡμῶν νομίζω τοῖς ὑπὸ  
 μανίας τῶν ἰδίων σαρκῶν ἐμπορουμένοις, οἳ οὐκ  
 ἐπαινεῖσθαι, ἀλλ' ἐλεεῖσθαι δίκαιοι τῆς ἀτόπου  
 τροφῆς. Καὶ τὸ δὴ μείζον, οὗτ' ὑπὸ Ἑλλήνων  
 μόνον καὶ βραβάρων τῶν ἀκουόντων δίκαιοι μισεῖσθαι  
 τῆς εἰς ἀλλήλους παρανομίας, ἀλλ' ἄβηλον εἴ τι καὶ  
 τῶν γινομένων ἀρέσκει Θεῷ, καὶ μὴ ἐπίσης οἳ τε  
 ἀμυνομένοι καὶ οἱ ἐπιόντες ἄξιοι τιμωριῶν παρ'  
 αὐτῷ κριτῇ. Ἐβουλόμην μὲν οὖν μὴ ἀπὸ Ῥωμαίων,  
 ἀλλ' ἀπὸ βραβάρων ἐστηκέναι τὸ τρώπειον τοῖς  
 ἡμετέροις, ἵνα εἶχον τῆς νίκης καθαρὰν τὴν ἡδονήν.  
 Ἐπειδὴ δὲ οὕτω τὰ ἡμέτερα ὑπὸ φθονεροῦ τινος  
 δαίμονος συνεσκευάσθη, ὡς καὶ τὴν νικην ἀληθῶς  
 αἰτίαν φαίνεσθαι ἡμῖν, χάριτας ὁμολογῶ τῷ  
 Κρείττονι πολλὰς, οὐ μόνον οὗτ' τοῖς ἐμοῖς συνήρατο  
 πρὸς τὴν νικην, ἀλλ' οὗτ' καὶ μηδεμίαν αἰτίαν αὐτὸς  
 ἐν τῷ νυνὶ πολέμῳ οὐ μόνον παρσιχόμεν, ἀλλὰ καὶ  
 κινουμένου τὴν ἀρχήν, πολλὰ καὶ ἐπραξα ἄξια καὶ  
 εἰπον λόγου, δεόμενος τὸν πόλεμον καταθέσθαι τοὺς  
 κινούντας, εἰ καὶ καθ' ὕδατων, τὸ τῆς παρομιίας,  
 ἰδόντων γράφειν. Οἱ μὲν οὖν ἀκούσαντες, οὐ μόνον  
 τῆς ἀγχινοίας ἐθαύμασαν τὸν βασιλέα, ἀλλὰ καὶ  
 τοῦ μὴ φουδῆσθαι μηδ' ἐκαίρεσθαι ἐν ταῖς εὐτυ-  
 χίαις, ἀλλ' ἐν ταῖς τῶν πραγμάτων μεταβολαῖς ἴσθαι  
 καὶ ὁμοίον παρέχειν ἑαυτόν. Βασιλεὺς δὲ τὴν τε  
 πρωτοστράτορα γράμμασιν ἡμείβετο εὐχαριστη-  
 ρίοις, καὶ τοὺς συνόντας αὐτῷ τῶν συγκλητικῶν,  
 τιμαῖς τε καὶ ἄλλαις εὐεργεσίαις, καὶ τοὺς στρα-  
 τιώτας, τοὺς μὲν ἐπιδοσε τῆς μισθοφορᾶς, τῶν  
 ἱτησιῶν δὲ προσόδων τοὺς λοιποὺς μᾶλλον ἐπέβρωσε,  
 καὶ προθυμοτέρους πρὸς τὸ πολεμεῖν ἐργάσατο  
 ὑπὲρ αὐτοῦ· αὐτὸς δὲ ἐν Θεσσαλονικῇ ὑπογραφέας  
 καταστήσας, οὗτ' αὐτῶν δῶκεν καὶ ἐξίσασκε τὴν  
 ἐσπέραν, καὶ καταλόγων ἔτασεν ἑτέρους πρὸς τοὺς  
 οὐσίαι, ὅπως κλειῶν γίγνοιτο ἡ στρατιά. Ἐν τούτοις  
 δὲ αὐτοῦ ἀσχολουμένου, πάλιν ἦκε γράμματα ἐκ  
 πρωτοστράτορος μνηύοντα ὡς ὁ πρεσβύτερος βασι-  
 λεὺς τῷ τῶν Μυσῶν βασιλεῖ Μιχαὴλ διάφορος πρό-  
 τερον ὢν, νῦν πρὸς αὐτὸν τίθεται εἰρηνικὰς σπονδὰς  
 καὶ συμμαχίαν· ἀγνοεῖν μέντοι τὰς συμβάσεις ἐφ'  
 οἷς γίνονται αὐτοῖς, καὶ διὰ τοῦτο δέον ἰγυκέναι  
 τὴν μήνυσιν αὐτῷ ποιήσασθαι τῶν κραττομένων.

A perator Deo gratias egit, conversusque ad astan-  
 tium frequentiam, non magis se victoria suorum  
 exultare confessus est, quam contristari, adversa-  
 rios superatos esse. Non enim ob hoc tantummodo  
 justo dolore tangi, quod qui cecidissent Romani  
 fuissent, non inter se, sed pro se mutuo adversum  
 Barbaros decertando occumbere oportuisset; sed  
 quod timendum, ne quidam in eorum numero aut  
 amici, necessitudine conjunctissima fuerint. Postre-  
 mo, aut quod non a Barbaris natura hostibus, sed ab  
 amicisimis delecti sint. Et opinor, inquit, nos eorum  
 similes, qui insania ac furore perciti, suas ipso-  
 rum carnes commanducant, quos ob alimoniam te-  
 terrimam non laudare, sed miserari æquum est.  
 Et quod majus profecto, quia non Græcorum so-  
 lum, et Barbarorum, ad quos rei fama pervaserit,  
 odio, propter mutuum scelus digni erimus; sed  
 dubitari potest, an quidquam horum Deo placeat,  
 et non æque se tuentes, ut invadentes apud ipsum  
 judicem pœnas commernisse videantur. Nostros  
 igitur non de Romanis, sed de Barbaris tropæum  
 erexisse vellem, ut e victoria sua liquidum sin-  
 cerumque gaudium perciperent. Sed quoniam dæ-  
 monis allucijus invidentia factum est, ut ipsa etiam  
 victoria dolendi materiam nobis porrigeret, Numini  
 gratias magnas ago, non modo quod meis ad vin-  
 cendum præsto fuit, verum etiam quod bello huic  
 auctor nulla ex parte existerim. Existerim autem?  
 imo et eo a principio conflato multa memoratu  
 digna et dixi, et feci, majores obsecrans, ut eo  
 temperarent, tametsi in æqua, quod dicitur, vide-  
 bar scribere. Qui hæc audiebant, imperatorem  
 non de solertia solum, sed de moderatatione quoque,  
 quod prosperis eventis non inflaretur, neque effere-  
 retur, sed in ipsa rerum commutatione eandem  
 et æquabilem servare animi constantiam, admira-  
 rantur. 177 Imperator litteris protostratori  
 gratias egit, et qui cum eo erant de nobilitate, hono-  
 ribus eos, ac donis remuneratus est: militesque  
 alios aucto stipendio, alios annuorum censuum in-  
 cremento ad bellum pro se confirmavit, animo-  
 sioresque reddidit. Ipse vero Thessalonicae ratio-  
 cinatores, et scribas instituit, per quos occidentem  
 digerebat, et adæquabat: et alios insuper centu-  
 riabat, ut cresceret exercitus. Eo in his versante,  
 rursus a protostratore litteræ, indicantes, senio-  
 rem imperatorem a Michaele Mœsorum rege prius  
 dissidentem, nunc cum eo pacis sœdus et belli  
 societatem coivisse, nesciri tamen, ob quem finem,  
 et idcirco hoc ad eum perscribendum censuisse.  
 Nepos avum cum Mœso propter bellum adversus  
 se societatem istam pepigisse animadvertit. Statuit  
 autem non subito ad primam auditionem abducen-  
 dum ex occidente exercitum, sed hærendum adhuc,  
 illique et rebus aliis providendum, donec certiora  
 nuntiarentur. Diebus aliquot præteritis, scripsit  
 protostrator, sœdus imperatoris et societatem cum  
 Mœsia jam constitutam, ejusque conciliatores, et  
 interpretes ex transfugis ad Mœsos, Romanos adhuc

Byzantii degere. Imperatori, concilio cum primoribus habito, visum non diutius Thessalonicae cunctandum, sed an:equum novaretur quidpiam, Byzantium properandum. Itaque Syrgentiano (11) Cyprio, qui postea rex Armeniae factus est, consobrino suo, duce occidentis creato, Thessalonica cum copiis proficiscens, Didymotichum venit; inde post paucos dies Byzantium. Cum ad portam Gyrolimnae esset, et Papanum quemdam ante palatium in Blabernis sedentem reperisset, qui illic custodem murorum ageret (siquidem ob hostilem nepotis adventum imperator mœnia Byzantina servabat), jussit ire nuntiatum se prope muros esse, ipsumque veniam ac pacem poscere. Propter ea quæ in occidente contigissent, non esse malorum desperandum remedium; nam et nunc, si mitigetur, bellum licere ommittere, et secum agere pro arbitrio. Plane autem tenere et illum memoria, quantopere nuper ipse eodem veniens pacem flagitasset. eamque bello anteferendam admonuisset: **178** nec obsequendum ad arma exstimulantibus, quando nihil utilitatis allaturi sint in rebus, quarum ipse vates inveniri noluisse; nihilo minus evenisse ut prædixerit. Nunc si bona voluntate arma missa fecerit, quæ facta sint, pro non factis reputatum iri; et se ita comparatum, ut quæ ipse jusserit, exsecuturus sit omnia. Papanus commissa nuntiatum vadit, parvoque intervallo reversus, refert mandare avum, uti hinc quo libeat se auferat, neve incassum ac frustra tempus terat, cum nihil eorum quæ somniat, consecuturus sit. Rogante illo, Nunquid aliud? Nihil, ait Papanus. Ergo imperatoris jussibus parebo, ait, et quo me duxerit Deus, ibo. Inde regressus, in pratibus juxta pontem Cameli pernoctavit. Postridie ad easdem portas rediens, orat, uti pace bellum mutaretur. Non exauditus, ad Nigrum flumen retrocedit, ubi protostator cum cætera parte exercitus castra fixerat. Ibat igitur imperator ducens militem. Domesticus nescio quo negotio præpeditus, sequebatur. Ad quem accedens homo veste læcera (12), ut pauper habere se ait, quod clam diceret. Progressus igitur a mœnibus tanto spatio, quantum oculi amplius non ferrent; edicere mysterium jussit. Ille alium quemdam consilii participem advocat. Tum **D** insuper nomine præsentante incipiunt: Se jam olim inter se amare, ut qui maxime, et contiguus habi-

**A** Βασιλεὺς δ' ἐπεὶ ἐπίβητο, συνῆκε μὲν τοῦ πρὸς αὐτὸν ἕνεκα πολέμου τὴν συμμαχίαν τῷ πάππῳ γεγενῆσθαι πρὸς Μυσοὺς. Ἐγὼ δὲ μὴ ἐκ πρώτης ἀκοῆς ἐκ τῆς ἐσπέρας ἀπανίστασθαι, ἀλλὰ μένειν τε ἔτι, καὶ τῶν πραγμάτων καὶ τῆς στρατιᾶς πρόνοιαν ποιῆσθαι, ἄχρις ἂν τι βεβαιώτερον διδασθῆ. Ἡμέραις δὲ ὑστερὸν ὀλίγαις πάλιν ἐκ πρωτοστράτορος ἀρκείνεται γράμματα πρὸς βασιλέα, μηνύοντα ὡς αἱ πρὸς Μυσοὺς βασιλέως σπονδαὶ καὶ ἡ συμμαχία πέρας ἤδη ἔσχον, καὶ οἱ πράξαντες τὴν συμμαχίαν ἐκ τῶν πρὸς Μυσοὺς αὐτομολῶν Ῥωμαῖοι ἐν Βυζαντίῳ εἰσιν ἔτι. Βουλευσαμένῳ δὲ μετὰ τῶν ἐν τῷ βασιλείῳ, οὐκέτι διαμέλλειν ἐδόκει ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἀλλὰ τάχιστα εἰς Βυζάντιον ἀπιέναι πρὶν τι νεωτερισθῆ. Καὶ τῆς ἐσπέρας στρατηγὸν Συργηνητελεζιάνῳ, τὸν Κύπριον, ὃς ὑστερον ῥῆξ Ἀρμενίας ἐγεγονέει ἐξέδελφον αὐτῷ ὄντα μητρόθεν, καταστησάμενος, ἄρα; ἐκ Θεσσαλονίκης αὐτὸς ἅμα τῇ στρατιᾷ, ἦλθεν εἰς Διδυμότειχον ὀλίγας δὲ αὐτῷ ἐνδιατρίψας ἡμέρας, ἐξελθὼν ἐκείθεν, ἦκεν εἰς Βυζάντιον. Γενόμενος δὲ πρὸς τὰς πόλεις τῆς προσαγορευομένης Γυρολίμνης, καὶ Πεπανὸν τινα τῶν ἐν Βλαχέρναις προκαθήμενον βασιλείων, τῶν τῆδε τειχῶν τὴν φυλακὴν πεπιστευμένον εὐρών, ἐπεὶ διὰ τὴν ἐκείνου ἐφοδὸν ἐν φυλακῇ εἶχεν ὁ πρεσβύτερος βασιλεὺς τὰ Βυζαντίων τελεχῆ, ἐκέλευεν ὡς βασιλέα τὸν πάππον ἐλθόντα, ἀπαγγέλλειν ὅτι τε γένοιτο ἐγγὺς τειχῶν, καὶ δόξαιτο συγγνώμης τυχεῖν τῆς παρ' αὐτῷ. Μὴ δὲ διὰ τὰ **C** κατὰ τὴν ἐσπέραν συμβάντα, ἀθεράπευτα λογίζεσθαι εἶναι τὰ κακὰ. Ἐξῆστι γάρ, εἴπερ καὶ νῦν ἐθελήσεις, τὸν τε πόλεμον καταθέσθαι, καὶ ὅτι βούλει χρῆσασθαι αὐτῷ. Πάντως δὲ οὐκ ἐπιλελήσθαι, ὀλίγου τοῦ παραφρηκτότος ὄντος χρόνου, ὅσα ἐλθὼν ἐδεῖτο περὶ τῆς εἰρήνης, ταύτην ἀντὶ τοῦ πολέμου μάλλον ἐλέσθαι συμβουλεύων· καὶ μὴ τοῖς ἐνάγουσι πέθεσθαι πολεμεῖν, ὡς οὐδὲν ὀνήσουσιν ἐπὶ τῶν ἔργων, ὧν αὐτὸς μὲν οὐκ ἐβούλετο προφήτης εὐρεθῆναι· ὁμοῦς δὲ ἐξέδη ἢ προείρηται αὐτῷ. Ἐάν δὲ νῦν καταθέσθαι τὸν πόλεμον πάλιν ἐθελήσης, ἐκεῖνά τε ὡς μὴδὲ τὴν ἀρχὴν γεγενημένα λογίζεται, καὶ γνώμης οὕτως ἔχει καὶ παρασκευῆς, ὡς πάντα πράξων, ἅττα ἂν αὐτὸς κελεύῃ. Ὁ μὲν Πεπανὸς τῷ πρεσβυτέρῳ βασιλεῖ ἀπήγγελλεν ἐλθὼν ὅσα ἦν παρὰ τοῦ νέου προτεταγμένος βασιλέως. Ὁλίγῳ δὲ ὑστερον ἐπανελθὼν, ἀπήγγελλε τῷ νέῳ βασιλεῖ ὅτι βασιλεὺς κελεύει τῶν τῆδε ὅποι βούλοιο ἀποχωρεῖν

#### Jacobi Pontani notæ.

(11) In Græco Συργηνητελεζιάνῳ, unde satis infeliciter eduxit nomen Syrgentianum interpretes. Restituo fidenter, Συρ Γού ντὰ Ἀρζινάνο, id est sire Guy de Lüzignan.

(12) De diebus Byzantii proditoribus libro nono scriptum a Gregora in hæc verba: *Quæ cum ita se haberent, duo custodes mœnium urbis ad juniorem imperatorem in eo quem diximus loco castra habentem, transfugiunt, nomine alter Camaris, alter Castellanus, subtilem artem exercentes: qui seducto imperatore, omnibus arbitris remotis, Cantacuzeno magno domestico excepto, de proditione verba faciunt, et scriptus pollicitationes pecuniarum, et pos-*

*sessionum divitum postulantes. Quibus facile impetratis, et hora, et ratione rei gerendæ indicatis, ipsi quidem veriti, ne vicinis suspecti essent, postridie redeunt. Imperator vero quatuor dies cunctatus ibi, scalis e funibus confectis, qualibus in maximis onerariis utuntur. Cum destinata nox adesset, proditores vesperi multo vino emplo, vicinis excabitoribus merum ad bibendum dederunt, ut somno gravissimo oppressi, respiratione excepta, nihil differrent a mortuis, etc. Quod dicit, eos ingens pretium postulasse, id prorsus a nostri narratione abhorret. Verum quæ ad laudem junioris pertinent, Gregoras libenter dissimulat, quod jam sæpe dictum est.*

καὶ μὴ κατατρέβειν τὸν καιρὸν εἰκῆ καὶ μάτην, ἅ  
 μέλλοντα οὐδὲν ἀνύειν ὧν διανοεῖται. Ἐρομένου δὲ  
 τοῦ νέου βασιλέως εἰ μὴδὲν αὐτῷ πλέον προστάξειε  
 βασιλεὺς. Οὐδὲν, εἶπεν ὁ Πεπανός. Οὐκοῦν, ἔφη, τὸ  
 βασιλέως πρόσταγμα πληρῶν, ὅποι ἂν ὁ Θεὸς ἡγοίτο  
 βαθεύμαι. Καὶ ἀναζεύξας ἐκείθεν, ἐν τοῖς λειμῶσι  
 τοῖς παρὰ τὴν γέφυραν τῆς Καμήλου ἠύλιστο τὴν  
 νύκτα, καὶ ἐς τὴν ὑστεραίαν πάλιν παρὰ τὰς αὐτὰς  
 πύλας ἐλθὼν, ἰδεῖτο βασιλέως προσδέξασθαι τὴν  
 εἰρήνην, καὶ τὸν πόλεμον καταλύσαι. Ὡς δ' ἐσή-  
 κουεν οὐδεὶς, ἀναστρέψας ἤλαυνε πρὸς τὸν Μέλανα  
 ποταμὸν, ἐνθα πρωτοστράτωρ ἦν μετὰ τῆς ὑπο-  
 λοίπου στρατιᾶς ἐστρατοπεδευμένος. Βασιλεὺς μὲν  
 οὐκ ἦν ἡγοούμενος τῆς στρατιᾶς· ὁ μέγας δὲ  
 ὁπλείπετο δομέστικος, χρεῖα· τινὸς ἕνεκα, ὅπισω.  
 Προελθὼν δὲ αὐτῷ τις ἐν ἐνδύμασι διερρώγασιν, B  
 ὅτι τὰ τῶν πενήτων, κρύφα τι ἔλεγεν ἔχειν αὐτῷ  
 διαλεχθῆναι. Προελθὼν δὲ ἐφ' ἱκανὸν ὅσον μὴ ὀρᾶ-  
 σθαι ἀπὸ τῶν τειχῶν, ἐκέλευεν ὁ τι ἂν βούλοιοτο  
 φράζειν. Ὁ δὲ καὶ ἕτερόν τινα προσκαλεσάμενος  
 τὸν κοινωνοῦντα αὐτῷ τῶν βουλευμάτων, οὐδενὸς  
 αὐτοῖς; ἕτερου συμπρόντος, φίλοι μὲν ἔφασαν αὐτοὶ  
 ἐς τὰ μάλιστα ἀλλήλοις εἶναι ἐκ παλαιού, καὶ τὰς  
 οἰκίσεις ἔχειν γειτονοῦσας· ὀρῶντες δὲ ὅσα ἀδι-  
 κείται καὶ ἀπελαύνεται ὁ νέος βασιλεὺς ἐπὶ προ-  
 φάσει οὐδὲ μῆξ, ἀλγεῖν τε οὐκέτι ἀνεκτῶς, καὶ  
 προθυμείσθαι ἂν ἐξῆ, ἀμύνειν τὰ δυνατὰ ἀδικου-  
 μένων. Καὶ μάλιστα ἐξ ὅτου κατὰ τε Ἐρήγιον C  
 ἀπολογούμενος ὁ βασιλεὺς, πάσης ἀπέλυσεν αἰτίας  
 ἐκείτων, παρῆναι γὰρ τότε καὶ αὐτοὺς, καὶ ἐναυθα  
 ἀφικόμενος πολλαῖς ἐχρήσατο δεήσεσι καὶ ἰκεσίαις  
 πρὸς τὸν πάππον, μὴ τὸν πόλεμον κινεῖν. Γνώμης  
 μὲν οὐκ οὕτως ἔφασαν ἔχειν καὶ παρασκευῆς.  
 Ἐνδαστῆρας δὲ οὕσης τῆς δυνάμεως; αὐτῶν ἢ κατὰ  
 τὴν προθυμίαν, καιρὸν ζητεῖν καθ' ὃν ἂν αὐτοῖς  
 ἰγγένωτο καὶ ἔργῳ ἂ προείλοντο ὄρᾶν, ὃν δὴ καλῶς  
 ποιοῦντα ἦκεν. Μετὰ γὰρ τὸ βασιλέα τὸν νέον πρὸς  
 τὴν ἐσπέραν ἐστρατεῦσαι, τοὺς τὴν φυλακὴν τῆς  
 πόλεως; ἐπιτετραμμένους, οὕτω τοῦ Θεοῦ πόρρωθεν τὰ  
 λυσitteλῶντα προκατασκευαζομένου, τοῖς ἐπὶ  
 ταῖς πύλαις τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ καλουμέναις τείχεσιν  
 ἐπιστῆσαι, ὥστε νύκτωρ ἔχειν ἀγρυπνοῦν-  
 τας φυλακὴν ἅμα καὶ ἕτεροι; ὁκτὸς ἐκ διαδοχῆς·  
 αὐταῖς μὲν οὐκ εὐθύς; τοῦτο γενομένου, ἕνοια  
 εἰσελθεῖν τοῦ δυνήσεσθαι ἂν ποτε βασιλεῖ χριστίμου  
 εἶναι. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἐπύθοντο ὅσον οὐδέποτε εἰς  
 Βυζάντιον ἀφίξεσθαι αὐτὸν, τοῖς ἑταίροις, ὁ φασι,  
 κύβον ῥίψαντες, διειλέχθαι περὶ τοῦ βασιλεῖ τῷ νέῳ  
 τὴν πόλιν προδιδόναι· πεπεικέναι τε δίκαιά τε ἅμα  
 δόξαντας λέγειν, καὶ συμφέροντα πᾶσι Ῥωμαίοις.  
 Καὶ νῦν εἶναι ἐν ἐτοιμίῳ κλίμαξι τὸν βασιλέα  
 ἀνάγειν εἰς τὸ τεῖχος νύκτα φυλάξαντας; καθ' ἣν  
 αὐτοῖς ἢ διαδοχῆ; ἐστὶ τῆς φυλακῆς. Οἱ μὲν οὐκ  
 τοιαῦτα εἶπον. Ὁ μέγας δὲ δομέστικος, τὸν μὲν  
 ἀπαγγελοῦντα βασιλεῖ περιμένειν ἐπεμψεν εὐθύς·  
 τοὺς δὲ διειλεγμένους ὁ τι τε καλοῖντο ἠρώτα,  
 καὶ εἰ τι παρὰ βασιλέως αἰτοῖεν, ὡς δίκαιοι ὄντες  
 εὐ παθεῖν τῆς εἰς βασιλέα ἕνεκα εὐνοίας. Οἱ δ' ἔφασαν,  
 Κάμαρις μὲν καλεῖσθαι καὶ Καστελιάνος, μὴδὲν δὲ  
 αἰτεῖν, ἀλλὰ προῖκα τοῦ καλοῦ ἕνεκα καὶ τοῦ κοινῆ  
 λυσitteλῶντος τὴν ἐπιχειρήσιν ὑπελθεῖν. Ἐπεὶ δὲ  
 καὶ αὐθις; ἐπιτρέψαντος ὁ βούλοιντο αἰτεῖν ἰσχυρί-  
 σαντο αἰτεῖν μὴδὲν, παραλαβὼν αὐτοὺς ἦγεν ὡς  
 βασιλέα. Συμμίξας; ἂν αὐτῷ, Ὁ Θεός, εἶπεν,  
 ᾧ σὺ πρὸ μικροῦ παρέσχηκας ἂ εἶχες, ἂ βούλεται  
 νῦν αὐτὸς; εὐεργετῆι. Ἀνεμίμησκα δὲ αὐτὸν  
 ἔργου τινὸς, ὃ ἦν εἰργασμένος πρὸ μικροῦ.

## CAPUT LVII.

*Illustré exemplum mansuetudinis Andronici junioris. Proditores pene coacti, petunt viginti jugera; majora promittuntur. Mesorum rex adest cum copiis. Logos abire decernunt. Queritur quo fine idem rex ter mille equitum Byzantium miserit. Ibanes, dux Mæsus, a finibus jubetur recedere. Ejus responsum fructuulentum. Monetur avus a nepote de periculo a Mæsis vitando; monitionem contemnit.*

Ἐτι γὰρ ἐνδιατρέβοντος Θεσσαλονικῆ, τῶν ἐν

Etenim cum adhuc Thessalonice m. raretur, ex



optimatibus avi sex, conspirantes, cum eo occulte egerunt, si placeret occupare Byzantium, ipsis tradentibus, quod poterant, primum se illis iurejurando obstringeret, munere quo nunc fungeretur, magnum logothetam ameturum, atque illi in perpetuum succensurum, neque unquam ignoturnum. Deinde alia quædam quæ postularent, præstiturum. Ita si fecisset, sine mora veniret : simul enim venturum, et urbem in potestatem accepturum. Super quibus respondit imperator, neque se huic bello caput fuisse, neque ab aliis potissimum id suscitari voluisse ab initio ; et eo suscitato, modum, viamque omnem excogitasse, quibus id posse dissipari arbitraretur ; ac Deum nosse, qui norit omnia antequam fiant, 180 resque ipsas tantum non missa voca testificari idipsum ; quin et eos ipsos, si vera dicere velint, testimonium sibi latoros. Quia vero ea conditio rerum sit, ut avo pacem funditus rejectante, necessario aut alter illorum imperio depelli, aut subjecti dissidiis intestinis ad perniciem vocari debeant, velle se, idque ex necessitate, aut ipsorum aut aliorum ope sub jus suum redigi Byzantium ; quod nisi fiat, nunquam bellis civilibus defuturam materiam. Ob ea autem quæ rogassent, non Byzantio duntaxat potiri nolle, sed neque tot urbibus, quot sunt Byzantii turres. Magno logothetæ dignitatem qua nunc fungeretur, non solum quia illi peterent, sed alioqui etiam ut molestiis liberaretur, abrogaturum fuisse, si penes se summa imperii fuisset. Ut autem iram inexorabilem in omni vita adversus eum retineret, id esse unum, quod omnium minime fieri posset. Egone ita delirem, inquit, ut per implacabilem iram adversus illum, mihi met divinx bonitatis benigna viscera præcludam ? siquidem qua mensura conservis nostris mensi fuerimus, eadem se nobis remensurum pronuntiavit : idque cum peccata nostra contra Deum infinitis partibus ea superent, quæ ab hominibus contra nos peccantur. Proinde Byzantium sibi pro communi utilitate subjectum percipere ; hac autem petitione excepta, si qua alia ipsis petenda viderentur, auditurum. Hoc illi magnus domesticus in memoriam revocabat, et plura cum eo disserens, viros producebat, qui eadem apud imperatorem loquebantur, asseverantes se illi urbem tradere posse. Quibus collaudatis quæsit, nam quid ab se peterent. Si nihil petere constituerant ; sed cum imperator instaret sæpius, viginti jugera petiverunt. Tum ridens ille : At ego, inquit, divino concessu eandem probitatisque vestræ digna præmia persolvam. Medio in sermone advolat Scopelo (13) a præfecto nuntius, Michaellem Mæsurum regem in suis et Romanorum confiniis apud urbem suam, nomine Diampolin, castra locasse, Scytharum comitatum auxiliis, qui juxta Rhosocastrum tentoria haberent. Imperator quid faciendum,

Βυζαντίῳ βασιλεὶ τῷ προσκυτῆρι συνόντων συγκλητικῶν ἐξ συμφωνήσαντες ταῖς γνώμαις πέμφαντες εἰς Θεσσαλονικίην, διειλέγοντο κρύφα τῷ βασιλεὶ, ὡς εἰ βούλοιο Βυζάντιον κατασχέειν αὐτῶν παραδόντων, ἦσαν γὰρ οὐκ ἀδύνατοι ποιεῖν, πρῶτον μὲν αὐτοῖς πιστώσασθαι δι' ὄρκου, τῆς τε ὑπηρεσίας ἐφ' ἣν νῦν τελεῖ τὸν μέγαν ἀποστήσαι λογοθέτην, τὸν Μετοχίτην, καὶ διὰ βίου παντὸς δι' ὀργῆς ἔχειν, καὶ συγγνώμην μηδέποτε παρασχέειν. Ἐπειτα δὲ καὶ ἕτερ' ἄττα, ὅσα αὐτοὶ ἤθούνετο ἐκπληροῦν. Κἀν ταῦτα αὐτοῖς πιστώσεται δι' ὄρκων, μηδὲν ἀναβαλλόμενον ἦκειν, ὡς ἅμα τῷ ἐλθεῖν παραληφόμενον τὴν πόλιν. Ἐφ' οἷς ἀπεκρίνατο ὁ βασιλεὺς· Τοῦ μὲν μήτε αὐτὸν ἐν τῷ νυκτὶ πολέμῳ αἰτίαν παρασχέσθαι, μήθ' ὑπ' ἐτέρων μάλιστα ἐθέλειν κινήθηναι τὴν ἀρχὴν, καὶ κινήθentos δὲ, πάντα τρόπον ἐπινοησκένας καὶ μηχανῆν δι' ὧν φετο αὐτὸν δυνήσασθαι καταλύειν, Θεὸν τε εἰδέναι, τὸν πάντα καὶ πρὶν γενέσθαι εἰδόντα, καὶ αὐτὰ τὰ πράγματα μονοφυλῶν φωνῆν ἀφίεντα μαρτυρίων, καὶ ὑμεῖς δ' αὐτοὶ συμμάρτυρήσετε ἅν ἐμοί, ἐάν θέλῃτε λέγειν τὰληθῆ. Ἐπεὶ δ' οὕτω τὰ ἡμέτερα πράγματα συνεσκευάσθη, ὥστε ἀνάγκην εἶναι μηδ' ὀλιγῶ βασιλείως παραδεχόμενον τὴν εἰρήνην, ἢ τὸν ἕτερον ἐκπεσεῖσθαι τῆς ἀρχῆς, ἢ διαφθεῖσθαι τὸ ὑπῆκοον διειστέμενον πρὸς ἑκατέρους, βούλομαι ἀναγκαιῶς ἢ ὑμῶν πραιτόντων, ἢ τιῶν ἑτέρων, ὑπ' ἐμαυτὸν ποιήσασθαι Βυζάντιον, ὡς ἂν μὴ τοῦτο γίνηται τῶν ἐμφυλίων οὐ παυσόμενον πολέμων. Ἐπὶ τοιούτοις μέντοι οἷα αὐτοὶ αἰτεῖσθε, οὐ Βυζάντιον μόνον, ἀλλ' οὐδ' εἰ τόσαι πόλεις ἦσαν ὅσοι πυργοὶ Βυζαντίου, ἡθέλησα ἂν κατασχέειν. Τὸ μὲν γὰρ τὸν μέγαν λογοθέτην ἀποστήσαι τῆς ὑπηρεσίας ἐφ' ἣν νῦν τελεῖ, οὐ μόνον διὰ τὸ αἰτεῖν ὑμᾶς, ἀλλὰ καὶ ἄλλως πρὸς τὸ ἀπηλλάχθαι πραγμάτων, ἐπράξα ἂν ὑπ' ἐμοί γενομένων τῶν πραγμάτων. Τὸ μέντοι γε αὐτοῦ καταψηφίσασθαι διὰ βίου ἀπαραιτήτων ὀργῆν, ἀδυνατώτατον τῶν πάντων. Μὴ γὰρ οὕτω μακείνη ὥστε διὰ τῆς εἰς ἐκεῖνον ἀπαιρητῆτος ὀργῆς ἐμαυτῷ ἀποκλείσαι τὰ φιλόθρονα σπλάγγνα τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ ᾧ μέτρῳ μετρήσομεν τοῖς συνδούλοις, ἀντιμετρήσειν ἀπεφῆματο ἡμῖν. Καὶ ταῦτα οὐκ ἐξίσης τῶν ἡμῖν ἡμαρτημένων ὄντων, ἀλλ' ἀπειροπλασίῳ τιπὶ ὑπεροχῇ τῶν ἐμοί πρὸς Θεὸν ἡμαρτημένων διαφερόντων. Τοιγαροῦν τὸ μὲν ὑπ' ἐμαυτῷ ποιήσασθαι Βυζάντιον καὶ πᾶν βούλομαι τοῦ κοινῆ λυσiteloῦντος ἕνεκα. Τοῦτου δὲ τοῦ αἰτήματος ἀπόντος, καὶ εἰ γε καὶ ὑμῖν συνδοκεῖ, τότε ἦδη καὶ περὶ τῶν ἐπιλοίπων ὑμῶν ἀκούσομαι αἰτημάτων. Τοῦτων μὲν οὖν ὁ μέγας τότε δευστικός ἀνεμύνησκε βασιλεὺς· καὶ ἕτερ' ἄττα πρὸς αὐτὸν διαλεχθεῖς, προσῆγε τοῖς ἀνδράς. Οἱ δὲ καὶ πρὸς βασιλεὺς διειλέχθησαν τὰ ἴσα. Καὶ ἢ μὴν δῖσχυρίζοντο αὐτοὶ δυνήσασθαι τὴν πόλιν παραδώσειν. Ἐπαινεῖσα δὲ αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς, καὶ εἰ τι ἐπυθάνετο αἰτεῖν· οἱ δ' ἐπειθόντο αἰτεῖν οὐδέν· πολλὰ δὲ πολλὰς

Jacobi Pontani notæ.

(13) Hæc Scopelus Thraciæ urbs est.

παρὰ βασιλέως ἐκδιασθέντες, ἤτησαντο γῆς εἰκοσι ἄλλα. Γελάσας δὲ πρὸς τὴν αἰτησιν ὁ βασιλεὺς, Ἄλλ' ἔγω, εἶπε, Θεοῦ διδόντος, ἀξίαν ὑμῖν ἀποδώσω τῆς εὐγνωμοσύνης τὴν εὐεργεσίαν. Ἐτι δὲ αὐτῶν περὶ τῶν τοιούτων διαλεγόμενων, ἐκ Σκοπέλου παρὰ τοῦ ἀρχοντος ἀγγελος ἦκε μηνύων ὡς ὁ τῶν Μυσῶν βασιλεὺς Μιχαήλ, ἐν μεθορίοις τῆς αὐτοῦ καὶ Ῥωμαίων ἡγεμονίας ἐλθὼν παρὰ πόλιν αὐτῷ ὑπήκοον, Διάμπολιν προσαγορευομένην, ἐστρατοπέδευσε, καὶ συμμαχίαν ἐπαγγέμενος ἐκ Σκουθῶν, οἱ παρὰ Ῥωσοκάστρω (15) εἰσὶν ἐστρατοπεδευμένοι. Ὡν ἀκούσας ὁ βασιλεὺς, ἐβουλεύετο ἅμα τῷ μεγάλῳ δομοστίκῳ ὅτι δεῖ ποιεῖν· καὶ ἐδόκει χρῆσαι ἐλθεῖν παρὰ τὴν Λόγους οὖσαν ὄρεινῃν· ἅμα μὲν καὶ διὰ τὸ ἐγγὺς εἶναι Βυζαντίου, ὅπως τὰ πρὸς τὴν παράληψιν πρᾶτται αὐτοῖς· ἅμα δὲ καὶ διὰ τὸ μὴ κύκλωσιν παρέχειν τὸ χωρίον δυσπρόσοδον ὄν, ὥστε ἔχειν, ἂν τις ἐπιῆ, ἀμύνεσθαι τε, ἂν ἐβῆ, καὶ ἡσυχίαν ἄγειν πρὸς τὰ καρτερώτατα ἀποχωρήσαντας. Οἱ μὲν οὖν οὕτω βουλευσάμενοι, τὸν Κάμαριν μὲν ἐκέλευον ἔκπεσαι αὐτοῖς ὡς ἂν εἰδέναι ἔχη τὸ στρατόπεδον βασιλέως ἔπη εἶη, τὸν δ' ἕτερον εἰς Βυζάντιον ὡς καὶ τοῖς ἑτέροις τὰ πεπραγμένα ἀπαγγελοῦντα ἀπίναί. Ἐλθόντες δὲ παρὰ τὸν Μέλινα ποταμὸν, ἐθα καὶ ἡ λοιπὴ στρατιὰ ἅμα πρωτοστράτορι ἐστρατοπεθευμένη ἦν, τὰ τε περὶ τῶν πρατόντων τὴν ἄλλωσιν αὐτῷ ἐκοινοῦντο Βυζαντίου, καὶ ὅσα πύθοντο περὶ τῶν Μυσῶν καὶ περὶ τῆς εἰς Λόγους στρατοπεδείας, προστιθέντες καὶ τὰς αἰτίας. Καὶ ἐπιθεὶ καὶ αὐτῷ ἐδόκει καλῶς ἔχειν, ἀραντες ἐκείθεν ἐστρατοπεδεύσαντο ἐν Λόγοις. Καὶ ἐς τὴν ὑστεραίαν ἠγγέλθη αὐτοῖς ὡς στρατεύματα Μυσῶν περὶ τρισηλίουσιν ἵππουσιν ἦκεν εἰς Βυζάντιον κατὰ συμμαχίαν τῷ πρεσβυτέρῳ βασιλεῖ· ἠγείται δὲ αὐτῶν Ἰβάνης ὁ Ῥώϊς· ἐθορύθησε μὲν οὖν οὐ μετρίως τοῦτο τὸν νέον βασιλέα. Ἐξετάζοντι δ' αὐτῷ ἅμα τῷ μεγάλῳ δομοστίκῳ καὶ πρωτοστράτορι ὅτι τὸ πείσαν τὸν βασιλέα Μυσῶν τὰς μὲν πρὸς αὐτὸν σπονδὰς ἰθευμέναι καὶ τοὺς ὄρκους, ἀδελφῆς ὄντα σύνοικον, τῷ πρεσβυτέρῳ δὲ βασιλεῖ συμμαχεῖν, ὑπέρβουν μὴ ἀληθεῖς εἶναι τὰς γεγενημένας συνθήκας· καὶ τὴν συμμαχίαν, ἀλλὰ συνιδόντα τὸν Μυσῶν ὡς ὁ πρεσβύτερος βασιλεὺς ἅμα μὲν ἔχθει τῷ πρὸς τὸν ἔγγονον, ἅμα δὲ καὶ δεῖ τοῦ μὴ τοὺς συνόντας αὐτῷ Ῥωμαίων διεφθάρθαι ὅπ' ἐκείνου καὶ ἐπιβουλεύειν αὐτῷ ῥῆθον ἂν παραδέξατο ἐν βασιλείῳ φρουρὰν Μυσῶν, οἰόμενος οἷα ξένους καὶ συμμαχοὺς αὐτῷ μᾶλλον εὖνοεῖν, πέμψαι τὸν στρατὸν, πρόφασιν μὲν ὡς μαχομένους ἡμῖν ὑπὲρ αὐτοῦ· τῇ δ' ἀληθείᾳ, εἰ δύναντο τῶν βασιλείων κρατῆσαι κατ' ὀλίγουσ

A magni domestici consilium exquiri: ad castellum Logos (14), in montanis situm, progrediendum discernunt: **181** tum quod Byzantio propinquum, et ad ejus occupationi paranda necessaria opportunum; tum quod locus accessu difficilis, hostibus cingendi facultatem eriperet, ut et invadentibus resistere, et in recessu natura munitissimo, tuto possent quiescere. Hoc deliberato, Camarin sequi, ut sciret ubinam imperator se teneret; alteram Byzantium abire, et sociis acta referre jubent. Cum ad Nigrum flumen venissent, ubi reliquam copiarum cum protostratore manebat, cum eodem de iis qui se Byzantium proditores pollicentur, et quæ de Mæsis cognovissent, ac de castrametatione in Logos, causis etiam recensitis, communicarunt.

B Cum et ille assentiretur, eo perrexerunt. Die altera intellectum est, circiter tria millia equitum Mæсорum (16), imperatori avo Byzantium, ducente Ibane Rasso auxilio mitti, id quod nepotem non modice perturbavit. Investigantes autem causam ipse, magnus domesticus, et protostrator, qua ad actus Mæсорum rex, quamvis sororis maritus, sœdus secum sancitum violaret, seniorique suppeticias adveniret, suspicati sunt non vere illos, et ex animo sœderatos, nec verum esse auxilium, sed cum sciret Mæsus, seniore partim odio in nepote, partim metu, ne qui secum essent proceres Romani, ab illo corrumperentur, sibi que insidiæ struerentur, facilius Mæсорum custodiam in palatium admissurum, ratum, se tanquam hospites, atque commilitones perbenevolos experturum, turmas misisse, sub obtentu quidem, ut contra ipsos pugnaturus, re autem vera ut si possent palatium occuparent, pauci ingressi; deinde ipse toto agmine superveniens, Byzantios subigeret, et sic reliquum quoque Romanorum principatum invaderet. Pro indicio erat, quod Scytharum secum subsidia duceret; quia timeret, ne, si quid tale fieret, Mæsi adversus Byzantium operam conferre detrectarent. Hæc illi de ista societate probabiliter suspicabantur, veramque fuisse suspicionem postea perspicue patuit. Atque istuc Mæso quidam transfuga Romanus suasit, pollicitus se ei rem effectam daturum: quocirca etiam pro interprete societatis hujus delectus est. Periculi porro faciendi imperator junior (17) mittens ad Ibanem, Romanorum finibus ut excederet imperavit. Junxisse enim se sœlus cum rege Mæсорum, quicum sua soror sit, atque ideo ipsum **182** cum exercitu fines Romanorum ingredi non debuisse. Si opem

#### Jacobi Pontani notæ.

(14) In ms. ad hanc vocem ascriptum erat; Φουρίον τι παρὰ τὸ στόμα τοῦ Εὐξείνου Πόντου. id est, Castellum quoddam ad ostium Ponti Euxini situm.

(15) Gregoræ Ρωσοκάστρων dicitur.

(16) Gregoras: Bulgarorum princeps seniori contra juniorem tria equitum millia subsidio ex pacto misit, quibus mandatum, nescio quibus auctoribus, jerebatur, ut data opportunitate, res novas molirentur.

Sed cum venissent, urbem ingressi non sunt, duce eorum tantum excepto. Quare in latus declinarunt, castris ad stadium ab urbe v et xc positis.

(17) Plane diversum Gregoras. Logis ad Bulgarorum ducem, qui castra in propinquo habebat, legatos cum muneribus mittit, et plura ei pollicetur, si copias suas domum reduceret. Assensum ad epulas invitat cum tribunis, eosque postriede lætos domum versus abeuntes prosequitur.

sibi latrus veniat, in Mœsiam recedat, non enim A ope ejus indigere. Si pugnaturus, se illum ad pugnam expectare. Hæc tentandi causa dicebat; non enim tum expedire putabat cum Mœsis confligere. Ibanes jramento scripto confirmare, neque dominum suam contra sædus egisse, neque se huc cum exercitu contra ipsum advenisse. Lecto jramento, imperator tanto magis de Mœsorum societate suspicionem suam esse veram credidit, et confestim Georgio Pepagomeno ad avum misso, rogavit ne verba sua veluti hostis suspecta haberet; quin, ut Romanis, et ipsi utilia suadenti pareret; et Mœsis quidem ipsi auxilio venturibus adversum se in bello pro arbitrio uteretur; in palatium vero neque simul plures, neque armatos acciperet, sed si quando ingrederentur, paucos, et per vices (ne exclusi probro affici videantur, cum sint socii), et sine armis ingredi sineret; præcipue tamen prandii hora majorem diligentiam custodiæ adhiberet. Neque hoc solum, sed etiam intra palatium cohortem Romanorum collocaret, quæ posset se pugnae opponere, et omni ratione ipsum, urbemque defendere; se ex ipsa re suspicionem ducere, Mœsis ab rege mandatam, palatium, si queant, dolo occupent; atque idcirco ipsum quoque cum toto exercitu, et auxilio Scythico in confinibus sedere, ut si Ibani imperata bene procedant, paulo post cum subsidio superveniant. Avus, his auditis, Pepagomenum nepoti renuntiare jussit, uti suas res curaret, et ne ambitione quadam captus, aliis niteretur magister fieri; non enim minorem rerum usum sibi esse, quam ille se adeptam existimaret. Tum illico custodes palatio apposuit, intatusque est diligenter, fecitque omnia quæ nepos consulerat.

μητε ὠπλισμένους· ἀλλ' εἴ ποτε καὶ ἐσίοιεν, ὀλίγους τε καὶ κατὰ διαδοχάς, ἵνα μὴ δοκοῖεν προπηλακίσθαι σύμμαχοι ὄντες· καὶ ὄπλων χωρὶς, μάλιστα δὲ ἐν ἀρίστου τῆ ὥρᾳ πλείω ποιεῖσθαι φυλακὴν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ βασιλείων ἐντὸς στρατιᾶν ἐγκαθιδρῦσαι ἀξιόμαχον Ῥωμαίων, καὶ ἐν φυλακῇ πίστη ἑαυτὸν τε καὶ τὴν πόλιν τηρεῖν. Ὑπονοεῖν γὰρ ἐκ τῶν πραγμάτων ὡς τῆ στρατιᾷ Μυσοῖς πρὸς τοῦ σφετέρου βασιλέως εἶη προσεταγμένον τὰ βασιλεια, εἰ δύναιντι, δόλῳ κατασχέειν. Καὶ διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸν πανστρατιᾷ καὶ συμμαχοῖς ἅμα Σκύθαις ἐν μεθορίοις τῆς αὐτοῦ καὶ Ῥωμαίων ἡγεμονίας ἐστρατοπεδεῦσθαι, ὡς εἰ κατορθοῖτο ἃ προσετέτακτο Ἰβάνῃ, ἐν ὀλίγῳ ἐπιβοηθήσει καὶ αὐτός. Ἀκούσα, ἐὶ ὁ βασιλεὺς ἃ μηνύοιτο παρὰ βασιλέως τοῦ ἐγγόνου, τῷ Πεπαγωμένῳ μὲν ἐκέλευεν ἀπαγγέλλειν αὐτῷ τὰ ἴδια εὖ τίθεσθαι, καὶ μὴ ἑτέροις ὑπὸ φιλοτιμίας εἶναι βούλεσθαι διδάσκαλον. Οὐχ ἦσσαν γὰρ αὐτὸς εἶναι ἔμπειρος πραγμάτων, ἢ ἑαυτὸν οἶεται αὐτός. Αὐτίκα δὲ τοῖς βασιλείοις ἐπίστωσε φρουρὰν, καὶ εἶχε διὰ φυλακῆς ἀσφαλοῦς, καὶ πάντα ἐπραττεν ὅσα ὁ ἐγγονο; παρήνει.

## CAPUT LVIII.

*Legatio junioris Andronici ad Mœsorum regem, qua queritur, quid veniat; et mîna intentantur. Mæsus jurat, non se contra illum venisse, et ad confirmandam e sacris reliquiis crucem de collo mitti. Timere suis nocetur; Ibanem revocat. Scula et reliqua ad urbem occupandam parantur. Die Pentecostes Legi abeunt versus Byzantium. Sequitur magni domestici et imperatoris in milite digerendo et præcipiudo labor.*

Imperator junior ad Michaelen Mœsorum regem D Joannem Rhuntzerium 183 legat, se comperisse, ipsum in finibus Romanorum habere militem, nescire tamen quando affuturus sit. Avere igitur

Βασιλεὺς δὲ ὁ νέος πρὸς Μιχαὴλ τὸν βασιλεὺς Μυσῶν τὸν Ῥουντζέριον Ἰωάννην πέμψα; προσβουλήν, ἀκηκοέναι ἐρασκεν αὐτὸν ἐν ὄρει; τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας ἀστρατοπεδεύειν, ἀγνοεῖν μὲν οἱ

Jacobi Pontani notæ.

(18) Videtur accesse ὑπολαμβάνειν, vel quid ejusmodi.

τὴν ἀριζὴν αὐτοῦ ὃ τι εἴη. Εἰ μὲν οὖν λύσας τοὺς ἄρκους καὶ τὰς σπονδὰς τὰς πρὸς αὐτὸν, πόλεμον ἔρασθαι βούλεται, μαθεῖν ἠθέλειν, ὅπως καὶ αὐτὸς παρασκευάζεται ἐκ τοῦ ἔμοιου. Εἰ δὲ του ἐτέρου ἕνεκα ἢ ἐκστράτεία εἴη, μὴ ἄγνοειν. Ὅμως μέντοι γε τὸ τε ἀκλήτων ἦκειν τεκμήριον ποιῆσθαι τοῦ κατ' αὐτοῦ χῶρεϊν, καὶ τὸ Βυζαντίους συμμαχίαν ἔμα' Ἰβάνη ἐς τρισχιλίους στρατιώτας πέμψαι οὐσι πολεμίοις, φανερώς αὐτῷ πολεμουντος εἶναι. θαυμάζειν δὲ αὐτοῦ εἰ πυθόμενος περὶ Βυζάντιον διατρίβοντας αὐτοῦ, τοσοῦτους πέμψειε στρατιώτας συμμαχίοντας τοῖς πολεμίοις· ἢ ἄγνοειν ὡς οὐ στρατεύματι χρήσεται πρὸς αὐτοὺς εἶδος πολεμῆν, ἀλλὰ τοῖς γεωργοῖς κελύσας, ἀδυνατωτέραν θήσουσι τὴν ἐπάνεσθον αὐτοῖς ἢ ἐξ ἔθου πυλῶν. Βασίλευς μὲν οὖν τοιαῦτα ἐπρεσθεύετο. Μιχαὴλ δὲ ἐπὶ τὸν τε βασιλεία ἐπέθετο πρὸς τὸ Βυζάντιον ἀφιγμένον, καὶ τῆς αὐτοῦ στρατιᾶς οὐ μακρὰν ἐστρατοπεδευμένον, ἐθοροβήθη τε σφοδρῶς, τῶν σφετέρων ἕνεκα στρατιωτῶν, καὶ σωτηρίας αὐτοῖς ἐλπὶδα οὐδεμίαν συνώσρα, εἰ μὴ τάχιστα πείσειε βασιλεία ὅτι τε οὐ λύσειε τὰς σπονδὰς τὰς πρὸς αὐτὸν, καὶ τὴν στρατιάν οὐκ αὐτῷ πολεμησείουσιν, ἀλλ' ἐτέρου του ἕνεκα εἰς Βυζάντιον ἔλθειν. Αὐτίκα τε ἢ εἶχεν ἐν τοῖς κόλποις ἄγια ἐξενεγκῶν ἐπὶ τοῦ πρεσβευτοῦ, καὶ ὅς ἦν ἐν αὐτοῖς σταυρὸν ἐγγερίσας, τοῦτ', ἔφη, κομίσας πρὸς βασιλεία, ἠμύσειν ἐμὲ εἰς τὸν ἐν αὐτῷ παγέντα σαρκὶ δι' ἡμᾶς εἰπέ, ὡς οὐτε λάλυκα τὰς σπονδὰς τὰς πρὸς αὐτὸν, οὐτε κατ' αὐτοῦ πέπομφα τὴν στρατιάν. Δὲ καὶ δέομαι μὴ κακῶς αὐτοὺς παθεῖν. Ὅτι δὲ οὐ τῶν πολυτελέων ἐγκολπίων πολλῶν ἐμοὶ παρόντων, ὡς ἔρῃ, ἀλλὰ τουτονὶ τὸν σταυρὸν, ἐξ εὐτελοῦς πεποιημένον ὕλης (ἦν γὰρ χαλκοῦς), πέπομφα, μὴ θαυμάση. Ἐπὶ θαύμασι γὰρ παρὰ πᾶσι διαβεβήηται Μυσοῖς, ἀ' πολλὰ μὲν καὶ ἐπὶ τοῦ ἐμοῦ περιόντος ἐτι πατρὸς, πολλὰ δὲ καὶ ἐπ' ἐμοῦ παρ' αὐτοῦ τελεῖται νυνί· ὡς οὖν μάλλον ἐξισόχρεων εἰς πίστιν ἐπεμψα αὐτόν. Ἐξ ἡν με φωράση ἀπατώντα ἢ ψευδόμενον, ἐμοὶ τουτόν λαδῶν ἐπιέτω, ὡς αὐτοῦ συμμαχοῦντος νικήσων καὶ διαφθερῶν. Ὅτι δὲ οὐ σκήψις ταῦτα οὐδὲ πρῶσας· εὐπρεπῆς, τὸν ἀπάξοντα τὴν στρατιάν ἐκ τῆς Ῥωμαίων, ἐξ αὐτῆς ἀποσταλῶ. Καὶ αὐτίκα τῷ μὲν πρεσβευτῇ παρῆχεν ἱππους τῶν εὐφομένων ταχυδρόμων πρ' αὐτῷ, κελύσας ὡς τάχιστα ἀνύσειν τὴν ὁδὸν πρὶν φθάση κακῶσας.

nosse, an rupto foedere bellum sibi intentet, ut similiter se comparet. Sin allam ob causam suscepta sit expeditio, se id quoque ignorare nolle. Verumtamen cum non vocatus veniat, documento sibi esse contra se venire, et Byzantiis hostibus suis duce Ibane ad ter mille equites misisse, manifesti hostis indicium esse. Mirari autem quomodo, cum audierit se juxta Byzantium versari, interim tantum numerum adversariis suis opitulatum miserit. Nescisse forsitan se non exercitata copia in illum usurum, sed rusticis negotium daturum, qui ei redditum difficiliorem, quam ab inferorum portis efficiant. Hæc imperator. At Michael, ubi eum prope Constantinopolin esse, nec longe ab exercitū suo distare cognovit, suorum causa sane quam conturbatus, nullam aliam spem salutis videbat, nisi quam citissime se foedus servare, et copias illas non contra eum, sed alium quemdam Byzantium adductas, imperatori persuaderet, statimque e sinu sanctorum reliquias coram legato proferens (19), et ex iis crucem ei in manus tradens : Istuc ad imperatorem portabis, inquit, et me per illum, qui in eo propter nos suffixus est, jurare dices nec foedus cum ipso percussum solvisse, nec milites contra illum misisse. Quocirca orare me, ne quid illis noceat. Quod autem non de multis ac pretiosis monilibus suis quæ cerneret (20), sed hanc crucem e vili materia confectam (erat enim ex ære fabrefacta) illi mitteret, mirari non debere : esse enim apud Mæsos ob miraculā percelebrem, quæ multa adhuc parente suo superstite ediderit, multa se regnante edat. Tanquam igitur fidelissimam testem, se illam mittere. Si ipsum fallacem, mendacemve deprehenderit, ea cruce correpta se invadat, qua adjuvante victoriam sit consecuturus. Ut autem intelligat, non esse hæc prætextum, neque speciosum quoddam velamentum, protinus missurum, qui e sinibus Romanorum suos continuo abducat. Moxque legato imperatoris equos ex cursoribus quos alebat attribuit, jubens celeritate summa iter prius conficere, quam imperator exercitui suo incommodaret. Præterea unum de familiaribus ministris cum eodem mittit ferentem litteras, quibus 184 Ibani præcipiebat uti exercitum reduceret et alam flammanem, quod apud Mæsos velocitatis signum est (21). Postquam ad imperatorem venerunt, qui

#### Jacobi Pontani notæ.

(19) Ἅγια ἐν κόλποις hujus regis non erant, nisi sanctorum reliquiæ procul dubio, et iis etiam crucicula ærea, miraculis nobilitata. Itaque illud, qui in eo propter nos suffixus, referendum est ad prototypum. Tu pietatem nota veterum Christianorum, etiam principum, qui de collo gestabant res hujusmodi sacras, sibi que inde cœlestē auxilium, et in periculis tutamen sperabant. Vide Gretseri *De S. Cruce*, tom. I, lib. 1, cap. 77 et cap. 60.

(20) Ἐγκόλπια vocat, quæ præter illam parvam crucem foris fortissè a collo pendentia, eaque auro et gemmis insignia, inclusis sanctorum reliquiis gestabant.

(21) Videtur ala proprium fuisse symbolum

eorum nuptiorum, quos ταχυδρόμους vocabant, eo modo, quo notarios seu scribas quosdam nominabant ταχυγράφους, ob celeritatem scribendi. Hinc etiam status τῶν ταχυδρόμων erant περσικά, seu alata, quales visabantur olim Constantinopoli, teste Codino in sua *Constantinopoli*, fol. 53, ubi tamen Dousa inepte vertit στήλας, columnas, cum vertendum sit, *status*. Manavit autem mos ταχυδρόμους alis instruendi ab ethnico Mercurio, qui et ipse alatus, tanquam celer nuntius. Et flammæ illæ pietæ fuerunt : nam et ignis celeritatis hieroglyphicum est. Ita Jacobus Gretserus. Per hujusmodi alam ardentem et pictam, quam Mæsi traderent nuntiis, quos ambulare quam celerissime vel-

crucem ferebant, Michaelis responsum nuntiarunt; A qui ad Ibanem et Moesos regis ipsorum litteras cum alia misit. Iis conspectis, domum statim abire coeperunt. Et hæc quidem hunc finem nacta sunt. Imperator autem quibus diebus legatus apud Moesos erat, iis ipsis scalas, et alia ad oppugnandum Byzantium accommodata apparabat. Paratis omnibus, Camaris eo regressus, sociis rem indicavit. Et nocte de compacto observata, qua ipsi excubias in muris erant acturi, prima die hebdomadis, quæ sancti Spiritus descendens memoria celebris est, [hoc est, ipso die Pentecostes], rediens ad imperatorem Camaris, ad opus eum vocat. Absoluta ergo divina mystagogia, præterea hymnis vespertinis, castra Logis moventes, ac per reliquum diei, plurimumque noctis gradientes, et ad locum ab indigenis Clepta nominatum pervenientes, usque ad claram locum ibi quieverunt. Inde rursus usque ad noctem ambulantes, Amblyopum (loci vocabulum est, haud procul Byzantio) venerunt. Illic morantes, in ordinem exercitum digerebant. Et quidem scalas binas, tum e funibus, tum e ligneis gradibus (22), quarum unis præerat imperator, alteris magnus domesticus, duodenis militibus utramvis imposuerunt: quorum octo Romani, reliqui ex Alemanis Latini. Intelligens porro imperator etiam Alemanos huic labori delectos, advocato magno domestico eos jubet eximi, eorumque loco Romanos sufficere, et ex nobilibus nullum inter primos murum ascendere, ut neque hi supra humiliores se extollerent, neque gloria ad Alemanos derivaretur, sed Romanorum duntaxat opus esset. Fiebant jussa. Cum itaque et has, et illas scalas e media conditione Romani duodecim traditas sibi accepissent, præceptum datur illis ut ubi proxime ad murum accessissent ab iis qui intus pro ipsis laborabant, scalis per funem attractis, primi ascenderent, et si quis se contra ferret, eum repellerent, ut reliqui deinceps paulatim ascenderent. Cæterum post illos haud longo spatio centum electos agens, incedebat pedibus imperator, post quem, ne permiscerentur, totidem magnus domesticus. 185 Qui vero ducentorum illorum equos ducebant, quisque unum, ipsi quoque in equis, non pauciores ducentis, consequebantur: quamquam non prope, ne hi qui in mœnibus erant, strepitum sentirent, sed ut, si quid improvisum accideret, accurrerent, ac ducentis illis equos

ὁ βασιλεὺς τὴν στρατιάν. Καὶ τῶν οἰκετῶν αὐτοῦ συνέξεπεμφεν ἓνα τῶν προσευτῆ γράμματα ἔχοντα κελυθοντα Ἰβάνη ἀνάγειν τὴν στρατιάν· καὶ περὶν πυρὶ περιπεφλεγμένον, (τοῦτο γὰρ παρὰ Μυσοῖς ταχυτῆτος σημεῖον.) Ἐπει δὲ ἀφίκοντο πρὸς βασιλέα, τὸν τε σταυρὸν φέροντες, καὶ ἀπαγγέλλοντες ὅσα ἀπολογῆσαιτο ὁ Μιχαὴλ, βασιλεὺς μὲν πρὸς Ἰβάνην καὶ τοὺς Μυσοὺς τὰ τοῦ σφετέρων βασιλέως γράμματα πέμπει καὶ τὸ πτερόν. Οἱ δὲ ἰδόντες ἀνεχώρησαν εὐθὺς ἐκ' οἴκου. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἰς τοῦτο ἐταλεῦτα· βασιλεὺς αἷς ἡμέραις αἰ. προσεβίαι ἐγένοντο πρὸς τοὺς Μυσοὺς, κλίμακας τε καὶ ὅσα ἄλλα ἐπιτήδεια ἦν πρὸς τὴν ἐπιχειρῆσαιν περισκευάζετο Βυζαντίου. Καὶ ἐπειδὴ πάντα ἐπαπύριστο εἰς Βυζάντιον ὁ Κάμαρις ἑλλῶν, ἀπήγγειλε τοῖς ἑταίροις. Καὶ νόμιμα τηρήσαντες ἀπὸ συνθήματος ἐν ᾗ τῶν τειχῶν αὐτοὶ ἐμελλον ἕσσεσθαι ἐν φυλακῇ ἡμέρᾳ πρώτῃ τῆς ἑβδομάδος καθ' ἣν ἡ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος καθόδου τελεῖται ἑορτῇ, πρὸς βασιλέα αὐτοῦ ὁ Κάμαρις ἑλλῶν, ἐκάλεσε πρὸς τὸ ἔργον. Τελεσθείσης δὲ τῆς θείας μυσταγωγίας, ἔτι δὲ καὶ τῶν ὕμνων ἑσπερινῶν, ἄραντες ἐκ τοῦ στρατοπέδου τοῦ ἐν Λόγοις, καὶ τὸ τε ἐπιλοιπον βαδίσαντες; τῆς ἡμέρας καὶ τὸ πλεόν τῆς νυκτὸς, γινόμενοι ἐν χωρίῳ Κλέπτα ἐγχωρίως προσαγορευομένου, τὸ τε ἐπιλοιπον τῆς νυκτὸς καὶ ἄχρι δῆλης ἡμέρας, ἠύλισαντο ἐκεῖ. Καὶ μετὰ τοῦτο ἄραντες ἐκείθεν ἔω; ἐπεγένετο ἡ νύξ, ἦλθον εἰς τι χωρίον οὐ πολὺ ἀπέχον Βυζαντίου, τοῦ Ἀμδλυώπου προσαγορευόμενον. Καὶ καρτερήσαντες ἐκεῖ, διεκέρσμον τὴν στρατιάν· καὶ τὰς μὲν κλίμακας οὖσας δύο, ἐκ τε κάλων καὶ ξυλίνων βαθμίδων πεποιημένας, ὧν τῆς μὲν ἤρχεν ὁ βασιλεὺς, ὁ μέγας δὲ δομέστικος τῆς ἑτέρας, δυοκαίδεκα στρατιώταις ἐπέσθησαν ἐκατέραν. Ἐν ἧσαν ὀκτώ Ρωμαῖοι· οἱ λοιποὶ δὲ ἐξ Ἀλαμανίας Λατίνοι. Ἀκούσα; ὅτι ὁ βασιλεὺς; ὅτι καὶ Ἀλαμανοὶ εἰσιν ἐπὶ τῶν ἔργων τεταγμένοι, τὸν μέγαν δομέστικον προσκαλεσάμενος, τοὺς τε Ἀλαμανοὺς ἐκάλεσεν ἀπὸ τῶν ἐν κλίμαξι τεταγμένων ἐξαλλάττειν, καὶ Ῥωμαίους εἰσάγειν ἀντ' αὐτῶν. Ἀπὸ τε τῶν εὐγενῶν μηδένα εἶναι ἐν τοῖς μέλλουσι πρώτως ἀναβῆσεσθαι ἐπὶ τὰ τεῖχη· ὡς ἂν μήτε οὗτοι κατεπαίρωνται τῶν ταπεινοτέρων, μήτ' ἡ εὐδοξία πρὸς Ἀλαμανοὺς διαδαίηθαι, ἀλλὰ μόνων ἢ

Ῥωμαίων τὸ ἔργον. Ταῦτα μὲν οὖν ἢ προσετέτακτο ἕταλετο, καὶ Ῥωμαῖοις τῶν μέγαν δυοκαίδεκα ἐκατέρας ἐγχειρισθείσης τῶν κλιμάκων, προσετέτακτο αὐτοῖς, ἐπειδὴν ἐν χωρῷ γείνοιντο τοῦ τείχους ὑπὸ

#### Jacobi Pontani notæ.

lent, dici et hoc forsitan potest, simul ad Mercurium alatum, simul ad ludos alluisse, qui Athenis fiebant, et ἀγῶνες λαμπαδοῦχοι dicebantur. In iis qui currebat, lampadem ardentem tenebat, eamque deinceps cursuro tradebat. Eo cursu, et lampade humanæ vitæ brevitate indicabant. Propius ad istam nostram flammanem accedit Cornificius, libro octavo ad Herennium: Non enim, inquit, quemadmodum in palæstra, qui lædas ardentem accipit, celerior est in cursu continuo, quam ille qui iradit: ita melior imperator novus, qui accipit exer-

citum, quam ille qui decedit; propterea quod defatigatus cursor integro facem, hic peritus imperator imperio exercitum tradit. Lege præterea, si libet, epistolam 69 Lipsii, Centuria III, ubi multa disserit de hemerodromis, seu cursoribus diariis, qui uno die pedibus spatium ingens conficiebant.

(22) Lipsius, Poliorceticis libro 1, dialogo 6, ex Herone reticulatas vocat, e' stuppeis funibus, instar retis, contextas, ad quærum summitates lami adjecti, ut murorum pinnae apprehenderent.

τῶν ἑνδοθεν πρασσόντων καλωδίσι τῶν κλιμάκων ἀνελευθεύσων, αὐτοὺς ἀναβαίνειν πρώτους, καὶ ἀμύνεσθαι ἂν τις ἐπιῆ, ὡς ἂν οἱ μετ' αὐτοὺς ἀναβαίνειν κατὰ σχολήν. Μετ' ἐκείνους δὲ οὐ πολὺ ἀπέχων ἑκατὸν λογάδας ἄγων ἐθάδιζεν ὁ βασιλεὺς περὶ καὶ μετ' αὐτὸν ὅσον μὴ συμμύνησθαι ἀλλήλοις ἐτέρους τοσοῦτους ὁ μέγας δομestικός εἶχε.

Τού· γε μὴν τῶν διακοσίων ἵππους, ἕτεροι ἐφιπποῖ τοσοῦτοι ἄγοντες, ἕκαστος ἓνα παρείποντο οὐκ ἐγγύθεν, ὡς ἂν μὴ τοῖς ἀπὸ τοῦ τείχους αἰσθησιν παράσχοιεν τοῦ φόβου, ἀλλ' ἦν τε ἀδόκητον συμῆ, τοὺς τε ἵππους παράσχοιεν τοῖς διακοσίοις ἐπιδραμόντες, καὶ ἐπιδοηθοῖεν αὐτοὶ τὰ δυνατὰ. Ἐτεροὶ τε πεντακάσιοι ἦσαν ἀπέχοντες οὐ πολὺ αὐτῶν, τῆς αὐτῆς καὶ αὐτοὶ ἕνακα αἰτίας. Ἐπὶ δὲ τοῦ Ἀμβλυόπου ὁ πρωτοστράτωρ ἦν τὴν ἄλλην ἔπασαν ἔχων στρατιάν ἐν ὄπλοις παρατεταγμένην. Οὕτω δὲ διακομήσαντες τὴν στρατιάν, ἦσαν ἡσυχῇ, ὅπως μὴ τοῖς φυλάττουσιν αἰσθησιν παράσχοιεν ἀπὸ τῶν τευχῶν.

## CAPUT LIX.

*Ostenditur explicite, quo pacto Constantinopolis capta sit. Portis apertis ingreditur imperator, et post eum protostrator cum reliquis copiis. Mira humanitas nepotis in avum. Patriarcho e monasterio tanquam carcere liberatur.*

Οἱ μὲν οὖν τὰς κλιμάκας ἔχοντες τέσσαρες καὶ ἑκοσι λαθόντες τοὺς φύλακας ῥηδίας τοῖς τείχεσι προσέμειψαν τοῦ Καμάριδος ἠγούμενου, κατὰ τοὺς πράσσοντας τὴν ἄνωσιν. Καὶ ἐπει αὐτοὺς προσδεκνῶντας οὐκ ἦν λαθεῖν, τὰς κλιμάκας ἀνελευθεύσαν, καλωδία καθιέντες, καὶ ἀπὸ τῶν ἐπαλξεῶν ἐξήψαν. Καὶ οἱ θυοκαίδεα πρώτων ἐπ' ἐκατέρως κλιμάκας ἀνῆλθον. Βασίλειος δὲ καὶ ὁ μέγας δομestικός ἕνα οἷς ἦγον, ἐπει παναέληνος ἦν, καὶ ἡ σελήνη διαφανε λαμπρῶς, ἕνωσεν διὰ τὴν ἀπὸ τῆς κληρώσεως μεταβολὴν νεφελῶν οὐ κατὰ τὸ συνεχές, ἀλλὰ διεσπασμένως τὸν ἀέρα ὑποπραχουσῶν, ὅτε μὲν ἦν ἡ νεφέλη κατ' αὐτοὺς, ἐθάδιζον ὑπὸ τῆ σελήνης· ἐπει δὲ ἐπαρῆθαι, κατακλινώμενοι εἰς γῆν, ἐθέραν περιέμενον νεφέλην· καὶ οὕτω βαδίζοντες κατὰ μικρὸν ἦλθον ἐγγὺς τειχῶν· ἐπει δὲ ὅσον ἐφικέσθαι τέρψιν ἀπέχον, οἱ μὲν ἀπὸ τῶν τευχῶν αἰσθημένοι βοῆ τε ἔχρῶντο καὶ ἀλαλαγμοῖς, καὶ Βυζαντινοὺς ἐκάλεον ἐπὶ τὰ τείχη, ὡς παρόντων πολεμίων· οἱ δὲ ἔξωθεν ἐπέδραμον ἐπὶ πᾶς κλιμάκας ἀφαιδύοντας ἤδη τῶν ψόφων, ὡς τῶν ἑνδοθεν ἠσθημένων, καὶ ἐπει ἔγένοντο ἐν αὐταῖς, αὐτὸς δὲ ὁ βασιλεὺς προθύμως πρώτους ἀναβαίνειν, καὶ οὐ μόνον μέγαν δομestικὸν εἶσεσθαι οἱ παρειαίε, οἰόμενος· ὡς ἂν αὐτοὶ γίνωνται ἐπὶ τὰ τείχη, κἄν τις ἐπιῆ τῶν πολεμίων, οὐκ ἂν ποτε τολμήσων εἰς χεῖρας αὐτοῖς ἔλθειν· ἀλλ' ἀποσχέσεται γνωρίμων γενομένων. Καὶ τοῦτον τὸν τρόπον τοῖς σφετέροις εἶσεσθαι ἀντὶ πολλῶν. Ὁ μέγας δὲ δομestικός οὐκ ἐπέτρεπεν, ἀλλ' ἀμαρτάνειν αὐτοὺς ἔρασκε τοῦ δέοντα, ἂν ταῦτα ποιῶσι. Τῶν γὰρ ὑπολειφθέντων ἀναθήσεται οὐδεὶς, οὐκ ἐτολμήσῃ τῆ πρός· τὰ δευτὰ, οὐδὲ κακονοίξῃ, ἀλλ' ἕκαστος πρῶτος ἀναβαίνειν ἀξίῶν, ὑπὸ φιλονεικίας πάντες ὑπ' ἀλλήλων κλυθῆσονται. Καὶ οὐ μόνον ἀναθήσεται οὐδεὶς, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ συστραφέντες ἀλλήλοις συμπεσόνται καὶ διαφθεροῦσιν ἀλλήλους, ἀμελήσαντες τῶν πολεμίων. Οὗ δὲ ἕνεκα ἡμᾶς κάτω μένειν δεῖν ἀνατιθέμενος αὐτοὺς ἐν τάξει καὶ τὴν ἐριν διαλύοντας. Τοιαῦτα τῷ μεγάλῳ εἰπὼναι δομestικῷ ἐπαίθετο ὁ βασιλεὺς, καὶ τὴν ἀνοδὸν ἐπέτρεπε τοῖς περὶ αὐ-

Qui igitur scalas habebant, quatuor et viginti, fallentes custodes, facile ad murum Camaris ductu proxime accesserunt eo ubi ipsorum studiosi exceubabant, a quibus agebatur ut urbs caperetur. Et quia ipsos, utpote expectantes, latere non poterant, submissis sonibus, quos ex pinnis murorum aptaverant, scelas sursum attrabebant: ita duodecim illi utrinque primi ascenderunt. Imperator autem, et magus domesticus cum suis centuriis, quamvis luna pleno lumine tum luceret, tamen propter densarum interpositionem nubium, non continenter, sed sparsim, ac divulsim caelum perneantium: quando lux occultabatur, sub tenebris incedebant: quando ejus aspectus reddebatur, recubantes humi, altam nubem quae lunam tegeret, expectabant. Sic sensim gradientes mœnibus successerunt: a quibus adhuc apatio quo telum adigi potest, remotos sentientes qui in muro erant, inconditos clamores sustulerant, civesque ad mœnia ut hostibus presentibus advocarunt. Qui foris erant, ad scalas, non jam caventes tumultum, utpote ab oppidanis auditi, accurrebant. Interea imperator ipse alacriter primus ascendebat, magnumque domesticum ad sequendum hortabatur, ratus, si ipsi in muros evasisent, etiamsi quis hostium contra irret, non ausuros manum conserere, sed velut a notis refugitarum, atque hac ratione suis instar multorum fore. Verum magus domesticus id non permittebat, aiebatque se et illum ab officio discessuros, si hoc facerent; nam ex reliquis neminem ascensurum, non quia ad res arduas periculosasque ignavi essent, sed neque malignitate aliqua, sed cum unusquisque primus ascendere cupiet, ex amutatione omnes invicem impeditum iri. Neque solum nullum ascensurum, sed ibi condensatos inter se pugnaturos, dissidentesque ac fitigantes, hostem neglecturos. Quare nos infra manentes, inquit, ut illi ordine ascendant, facere, et contentionem praecidere oportet. Obtemperavit mœnitis imperator, et his qui circum se erant, ascen-

sum concessit. Cum autem multi adhaerentes simul ascendere conarentur, scalæ imperatoris ponderi impares, ruptis funibus quibus attrahebantur, deciderunt, solæque relictæ sunt magni domestici, per quas sigillatim et paulatim ascenderunt, ambobus assistantibus, nec minis tantum, sed plagis quoque se impellentes cohibentibus. Ubi paulo minus centum ascenderunt, præfectus vigillum Synadenus, Marulæ filius, ad clamorem propere cum ducentis subsidio accurrens, nondum hostes in mœnibus esse, sed foris adhuc oppugnare cum paucis quos ducentes, arbitratus, in murum ascendit, volens noscere quid ageretur. Captus est autem ipse cum sociis, qui simul ascenderunt, ab iis qui jam super muro visebantur. Qui ut didicerunt, ipsum præfectum cohortes ad opem adducere, cœperunt acclamare his qui adhuc infra erant, cederent, nec repugnarent imperatori, qui jam intra muros esset, præsertim duce jam eorum capto; non enim die crastina pœnam vituros, si quid hostile auderent. Qua voce commoti inferni, statim mutatis animis imperatori faustis acclamationibus gratulati sunt, parati cum adjuvare quantum possent; serpebatque per reliqua mœnia inter milites in imperatorem læta acclamatio. Quod ipse, et magnus domesticus audientes, non jam scalls hærendo laborandum dicebant, et ut qui ascenderant, portas reserarent, succlamabant (23). Quibus apertis, cum reliquo agmine introivit imperator, pauloque post protostrator cum toto qui restabat exercitu. Progressus ad palatium nepos, avum consueto more venerabundus salutavit (24); et cum aliquandiu consedisent, avus velut propter ea quæ acciderant semet incusans bene se meminisse aiebat verborum ejus (innuens se utilia et necessaria audienti non obtemperasse). Ab initio autem idem et simile semper diabolo esse studium nocendi hominibus, semperque eum malefacere. 187 Et cum fallator decipiaturque sæpius, in quibusdam tamen voto suo potiri, ut in his quæ nunc evenerint. Hæc nepos assensu confirmavit. Tum magnus logotheta Metochites, qui eorum sermoni intererat: Quousque tandem hæc patiemur? inquit. Nisi enim vos in concordiam redieritis, nihil fiet e republica.

τόν. Πολλῶν δὲ ἐν ταύτῃ προσφύτων, καὶ ἅμα ἀναβαίνειν πειρωμένων, ἡ τοῦ βασιλέως κλίμαξ ἐπὶ βάρος οὐκ ἐνεγκοῦσα κατέπεσε τῶν κάλων βαγέντων. Καὶ μόνη καταλείπεται ἡ τοῦ μεγάλου δημοσίου· καὶ δι' αὐτῆς ἀνήσαν καθ' ἓνα καὶ σχολῇ πρὸς τὴν ἀνάβασιν ἀμφοτέρων ἐφεστώτων, καὶ οὐκ ἀπειλαῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ πληγαῖς ἐπεσχόντων τὸν ἄγαν ὠθιμόν. Ἐπεὶ δ' ὀλίγῳ δέοντες ἀνῆλθον ἑκατὸν, ὁ τῶν φυλάκων ἐπιμέλειαν ἐπιτετραμμένος Συναδηνός, ὁ τοῦ Μαρούλη, πρὸς τὴν βοήθην δέξας; ἅμα διακοσίους ἐπισηθῆσας, εὐπω νομίζων ἐπὶ τοῦ τείχους εἶναι τοὺς πολεμίους, ἀλλ' ἐξῶθεν ἐπιχειρεῖν, ἅμα ὀλίγοις ὧν ἦγεν, ἀνάβαινει ἐπὶ τὸ τεῖχος; ὅτι εἴη τὰ δρώμενα βουλόμενος μαθεῖν. Καὶ αὐτὸς τε ἐβίω καὶ οἱ συναναβάντες ὑπὸ τῶν ἐφεστώτων. Μαθόντες δὲ ὅτι αὐτὸς ἄγει τὴν στρατιάν, τοῖς κάτω ἐπερώνουν ὑπαίκειν καὶ μὴ ἀνθίστασθαι τῷ νέῳ βασιλεῖ ἤδη ἐντὸς οὐκ ἐπιχωρῶν· μάλιστα δ' ὅτι καὶ τοῦ στρατηγοῦ αὐτῶν ἐλακκότος, οὐκ ἂν διαφύγοιεν τὸ θοῦναι δίκην ἐς τὴν ὑπεραίαν, εἰάν τι ἐπιχειρῶσι βλάπτειν. Ὡς δὲ ἤκουσαν οἱ κάτωθεν ὅτι αὐτῶν τε ὁ στρατηγὸς ἄλλῳ, καὶ ὁ νέος βασιλεὺς ἐντὸς εἴη τειχῶν, μεταβαλόντες εὐθύς, εὐφήμεον τε τὸν νέον βασιλεῖα, καὶ ἔτοιμοι ἦσαν συναίρεσθαι τὰ δυνατότα. Καὶ κατὰ τὸ ἐπιλοῖπον τοῦ τείχους ἤρμα ἤδη διὰ πάντων ἦει ἡ τοῦ νέου βασιλέως εὐφημία. Ὅθι βασιλεὺς τε καὶ ὁ μέγας δημοστικός ἀκούοντες, οὐκέτι ἔρασαν δεῖν τῇ κλίμακι προσέχοντας ταλαιπωρεῖσθαι· ἀλλὰ τοῖς ἀναβάσει προσέταττον σφίσι τὰς πόδας ἀνοιγνύναι. Καὶ ἐπεὶ ἀνεώχθησαν ἅμα τοῖς ἐπιλοῖποις, εἰσῆει καὶ ὁ βασιλεὺς, μετὰ μικρὸν δὲ καὶ ὁ πρωτοστράτωρ ἅμα σὺν παντὶ εἰσῆλθε τῷ στρατῷ· καὶ πρὸς τὰ βασίλεια ἐλθὼν ὁ νέος βασιλεὺς, τὸν βασιλεῖα καὶ κάππον προσεκύνησεν, ὡς περ ἦν ἔθος αὐτῷ· καὶ καθεσθέντες μικρὸν, ὁ πρεσβύτερος βασιλεὺς, ὡς περ ἐπὶ τοῖς συμβῆσαι καταμμεφόμενος ἑαυτὸν, μεμνηθεὶς εἶπε καλῶς τῶν λόγων τῶν αὐτοῦ, αἰνετόμενος ὡς τὰ λυσिताῆ καὶ δέοντα συμβουλεύοντι οὐκ ἐπιθετο αὐτῷ. Ἐξ ἀρχῆς μὲν τοι ἴσῃ καὶ ἡμοῖαν τῷ διαδόῳ εἶναι τὴν σπουδὴν περὶ τὸ βλάπτειν τοὺς ἀνθρώπους, καὶ αἰετὸ κακῶς ποιεῖν ἐπιχειρεῖν. Καὶ σφάλλεσθαι μὲν τὰ πλείω· ἔστι δὲ ἐν οἷς καὶ ἐπιτυγχάνειν ὡς περ καὶ ἐπὶ τοῖς νυνὶ συμβεθεγκῶσι. Καὶ ὁ νέος βασιλεὺς συνετίθει

#### Jacobi Pontani notæ.

(23) Quid imperator senex ad secundum nuntium de ingressu nepotis in urbem fecerit, exponit Gregoras sic: *Imperator solus relictus, nec quemquam habens, quicum dolore suum communicaret, in suum lectulum et ipse incubuit, nulla veste exuta, sed una cum iis extrema desperatione induta, animo crebris, et diversis cogitationibus æstuante jacebat, corpus huc atque illuc crebro revolvens. Interim magnus ad palatii fores tumultus auditur, junioris imperatoris ingressum nuntians, et plausus armorum magnus. Erant enim milites amplius octingenti cum imperatore ingressi, simul etiam faustis undique acclamationibus junior imperator salutabatur, etc.* Ex nostro historico constat ad nonentos ingressos. Vides igitur hyperbolen Gregoræ.

(24) Antequam id faceret, teste Gregora, omni-

bus ducibus, et tribunis suis convocatis, graviter edixit, ne avum imperatorem vel manu, vel ullo contumelioso dicto violarent, nec quemquam prorsus omnium: *Hanc enim victoriam, inquit, Deus nobis dedit, non ipsi paravimus, et quæ sequuntur in eam sententiam. Recitat etiam declamatorie verba Nephilia, quibus senex a nepote vitam sibi donari precatur, quæ tamen pugnant cum humanitate juvenis in avum toties declarata. Et addit in extremo: His verbis junior Andronicus definitus, avicæ salutis diligentis cura suscepta, viz etiam a lacrymis temperans, palatium ingreditur, ac primum venerabilis Dei Genitricis imagine, ut decet, adorata, deinde avum illi inhærentem abductum salutavit, amplexus est, et blandis verbis reteravit, etc.*

οὐτω; ἔχειν. Παρῶν δ' αὐτοῖς διαλεγόμενοι; καὶ Μετοχίτης ὁ μέγας λογοθέτης, Ἄλλ' ἔως ποῦτα, ἔφησεν, ἔσονται τοιαῦτα; ἔάν γάρ μὴ αὐτοὶ ἁμονοήσῃτε, τῶν δεόντων γενήσεται οὐδέν. Βασιλεὺς δὲ ὁ νέος ἀπακρίνατο μὲν οὐδέν, ἐθαύμαζε δὲ ὁ τι ταῦτα βούλονται; ἀεὶ, ὡς περ ἂν εἰ μὴ παρῆν αὐτὸς τοῖς γινομένοις, καὶ τὰ πραττόμενα ταφέστερον τῶν ἄλλων μάλλον ἦδει. Ἡρὸς μὲντοι βασιλέα καὶ πάππον εἰς προσκύνῃσιν τῆς τοῦ Θεοῦ Μητρὸς τῆς Ὁδηγητρίας; ἀπελθεῖν ἐπυθάνετο, εἰ κελεύοι. Ἐπει δὲ ἐπέστρεπεν, εἰς τὸ τῆς Ὁδηγητρίας τέμενος ἐλθὼν, προσεκύνει τε, καὶ τῶν εὐσεβῶν τῶν εἰς αὐτὸν πολλὰς εὐχαριστίας ἀπεδίδου. Ἐκεῖθεν δὲ εἰς τὴν τῶν Μαγκάνων ἀφίκετο μονὴν, καὶ τὰ τε ἐν αὐτῇ τῶν τοῦ Χριστοῦ σωτηρίων παθῶν τεθησαυρισμένα σύμβολα προσκυνήσας, καὶ πατριάρχῃ τῷ Ἡσαΐα δὲ αὐτὸν ἐγκληκτισμένῳ, ὅσον τε ὁ καιρὸς εἶδου, εὐχαριστήσας, καὶ εἰς τὸ πατριαρχεῖον ἐφ' Ἰππου βασιλικῶς κεκοσμημένου ἀγαγὼν, ἐπανῆκεν αὐθις εἰς τὰ βασιλεῖα, καὶ ἐν τοῖς τοῦ Πορφυρογενήτου οἰκοῖς τῶν βασιλείων ἠύλιστο ἐγγύς. Ἡ μὲντοι στρατιὰ, ἣ μὲν, ἔνδοξον ἐσκήνωσε Βυζαντίου, ἣ πλείων δὲ, προστάξαντος βασιλέως, ἐν τοῖς παρὰ τὴν τῆς Καμήλου γέφυραν λειμῶσιν ἐστρατοπεδεύσατο ἰλθεῦσα. Ἀρπαγῇ δὲ πραγμάτων ἐγένετο οὐδεμία, πλὴν εἰ μὴ τῆς μεγάλου λογοθέτου οἰκίας, καὶ τοῦτο παρὰ γνώμην βασιλέως. Οὕτω μὲν ὁ πρὸς ἀλλήλους τῶν Ῥωμαίων βασιλέων πόλεμος συνέστη τὴν ἀρχὴν, καὶ τοσαύτας ἔσχε τὰς μεταβολὰς, καὶ τελευταῖον εἰς τοιαῦτα ἐξέβη; καὶ οὕτω συνεγράφησαν ὡς ἐγένοντο μετὰ ἀκριβείας ἀπάσης καὶ ἀληθείας, ὡς περ ἐξ ἀρχῆς ἐπηγγεϊλάμεθα. Ἐπολέμησαν δὲ ἐν ἐνὶ μηνὶ καὶ ἔτεσιν ἑξ, ἀρξαμένων ἀπὸ τοῦ ἐνάτου καὶ εἰκοστοῦ ἔτους ἐπὶ τοῖς ὀκτακοσίοις καὶ ἑξακισχιλίοις ἐν τετάρτῃ ἰνδικτιῶν, ἔννεακαδεκίτῃ ἄγοντος Ἀπριλλίου ἕως τοῦ πέμπτου καὶ καὶ τριακοστοῦ ἔτους ἐπὶ τοῖς ω' καὶ χ' ἐν πρώτῃ ἐπὶ δέκα ἰνδικτιῶν Μαίου ἐνάτῃ ἐπὶ δέκα.

## Jacobi Pontani notæ.

• (25) Cum levitate nescio qua restitutum tradit Gregoras, cui qui cito credit, is profecto levis est corde: Inde in Manganium monasterium abit, ubi patriarcham Esaiam in libera custodia sedisse diximus, quem inde abductum, et in unum imperatorium currum sublatum, ita ut purpura ornatus erat, in patriarchicum solium restituit, nullis presbyteris, aut episcopis sequentibus, aut antecedentibus, sed tibicinibus, et tibicinis, etc.

(26) Hoc etiam narrat Gregoras, sed illud quoque secus quam noster: Eo die a mane ad vesperam omnes opes a splendidissimis ædibus ablatas, et ipsas dirutas cerneret, vulgique ludibrium. Magni logothetæ in primis, et omnes opes, tam quæ in iis relictæ, quam quæ apud amicos depositæ fuerant, rapiuntur: nec omnium rerum quidquam est re-

A Junior imperator tacere, mirari autem, quid sibi, cum his verbis vellet, quasi non adesset ipse illis, quærebant, et quæ agerentur nosset melius omnibus. Deinde ex avo quærebat, num se ad Dei Matrem Hodegetriam adorandam abire permitteret. Eo annuente, ingresses templum, eam precibus veneratus, pro collatis beneficiis amplas gratias egit. Inde in Manganenense monasterium se contulit, et pie cultis quæ in ea salutaris mortis Christi monumenta pro thesauro asservabantur, ac patriarchæ Isaiæ sua causa incluso, pro tempore gratiis actis, eoque super equo regie iustrato (25), et ornato in patriarchium reducto, ad palatium rediit, et in ædibus Porphyrogeniti palatio vicinis noctem egit. Exercitus pars intra Byzantium mansit; major pars, jussu imperatoris, in pratium juxta pontem Cameli recessit, ibique castra posuit. Donus nulla, præterquam magni logothetæ, idque nescio imperatore, direpta est (26). Hoc modo bellum inter imperatores Romanos a principio erupit, tot mutationes habuit, et tandem in hunc finem desiit. Sic autem omnia uti contigerunt, verissime accuratissimeque conscripta sunt: id quod in exorsu historiæ nos facturos promisimus. Bolligerunt annos sex, mensem unum, incipientes nimirum anno ab orbe condito, vicesimo nono supra sex millia et octingentos, indictione quarta, decimo tertio Kalendas Maias, et ad annum quintum et tricesimum supra mille octingentos, ad indictionem undecimam, et decimum quartum Kalendas Junias perducentes.

lictum, sed alia in fiscum relata, alia populo in prædam cesserunt. Ita subito cum liberis ad egestatem redactus est, qui post imperatorem omnium felicissimus habebatur. Nam per multos annos successibus usus, uno die in extremam calamitatem incidit. Ibi homines querulos dicere audires tum alia, tum, opes illas pauperum esse sanguinem, et lacrymas, suppeditatas ei ab iis quibus Romanarum provinciarum et urbium administratio commissa fuisset, etc. Eundem ait, cum sine ulla modestia in exilium abduceretur, in stranguriam incidisse, quæ molestior ei fuerit, quam cætera omnia, quæ perperus esset, carcere, jactura dignitatis, opum ereptione, vilium omnium obtreactione, et convicio.

## 188 ARGUMENTUM LIBRI SECUNDI.

Quid superiore libro memorarit, quidque proxime sequenti memorandum sit, per transitionem significat. Nepotis occupato Byzantio in avum cura, reverentia, honos, liberalitas. Magno logothetæ ignoscitur: in protostratorem urbis præfectura confertur. Pelit imperator a patriarcha uti in gratiam redeat cum episcopis, a quibus fuerat vehe-



menter offensus. Quo pacto Marcus Caballarius, maledicentiæ in ipsum reus, ejus conspectu tremefactus fuerit, et corruerit. Mittit suo loco magnus domesticus, qui patriarcham sœctat. Frustra. Dies synodo dicitur. Domesticus, episcoporum patronus, supplicibus verbis patriarcham expugnat. Imperatori de beneficio gratias actum eunt. Eiusdem imperatoris in bene meritos, totamque civitatem munificentia. Mœsorum in Thraciam superiorem, vicissim Romanorum in Mœsiam impressio, et capta Diampolis, Alia Mœsorum in Thraciam irruptio, Buceli occupatio, Probatî obsidio. Romani fœdus violatum obijciunt, minas intentant. Mœsus causam indicat, cur partem de imperio Romano sibi cupiat. Ostenditur magnitudo Romani exercitus, qua territus Mœsus pacem promittit. Quare iam audacter in Thraciam Mœsi prædabundi irruerent. Romanus miles, spoliis ægre carens, pugnam non commissam dolet. Redintegratur inter Mœsum, et imperatorem amicitia. Magnus domesticus Syrgianni tolerabilem carcerem, dehinc libertatem exorat. Amor mutuus imperatoris, et domestici, qui divisæ petitionis rationem reddit. Magistrum suum militarem celebrat. Syrgiannes custodia liberatur. Xena imperatoris mater a magno domestico se celatam irascitur. Germani pecuniarum egentes, propter vetus hospitium cum imperatoribus Constantinopolitanis subsidium petunt, sed ob exhaustum ærarium nihil impetrant, copiasque accipere (quarum causa pecuniam petere videbantur) nolunt. Domesticus parte onerum suorum Apocaucho humeros supponente levatur. Pluribus de causis imperator Cyzicum vadit. Pax cum Zamerchane satrapa, urbes Orientis infestante. Res adversum Barbaros in Bithynia vario eventu, nec sine Romanorum gloria administrata. Nuntius ad protostratorem Byzantium. Naves ut sint paratæ jubetur. Castra custodiuntur. Laus Romanorum ex ore hostium. Senes Persarum proceres loci mutationem dissuadent, et qua cautione in eodem infamiæ vitandæ causa manendum, edisserunt. Rumor de imperatoris obitu, fuga militum. Imperator Constantinopolin lembo transducitur. Apud 189 Philocronei Romani cladem accipiunt. Amor imperatoris in Cantacuzenum *ἑταίριος* declaratus: et quo pacto per se, perque alios laborarit, ut eum imperii collegam haberet. Ille tamen singulari modestia obtatam dignitatem semper repudiat. Zacharias Genuensis Chium ab imperatore seniore concessam, sibi posterisque suis propriam facit. Calothesus dynasta matri magni domestici ejus recuperandæ viam pandit, et in eam rem auxilium suum pollicetur. Consilium domestici, quomodo agendum cum Martino, qui tunc insulam obtinebat. Quanto navium numero, et qualibus epibatis eodem navigatum. Navarchorum in apparatus pompa æmulatio. Conditiones, quibus imperator Martino insulæ præfecturam relinquere voluit. Benedictus castellum tradit. Martinus quoque se dedens, beneficio domestici mortem evadit: ipse in carcerem ducitur, uxor, et familia solum vertunt, milites ejus data venia, ex duabus conditionibus posteriorem eligunt. Imperator etiam benevolentibus, non benemeritis tantum, gratiam referendam putat, et populo Chio onus tributarium imminuit. Benedicti insignis pertinacia, et arrogantia intolerabilis, omnes conditiones, quamvis honestissimas aspernantis, nisi insula sibi in peculium detur. Imperator apud Phocœam veterem a Persis satrapis colitur; Phocœa nova ei transditur. Benedictus denuo Chium subjugare infelici successu aggreditur. Sequitur locus perelegans, et patheticus de morbo, et instante imperatoris obitu apud Didymotichum, ubi magnus domesticus sibi jam tertio delatum imperium abnuo; cui ipsum, et una imperatrix a moribundo imperatore commendatur. Omnibus ordinibus valedicit. Ingens exoritur comploratio. Palatium ad extremam morituro salutem dicendam patet cuilibet. Ante mortem habitum monasticum postulat. De Xena matre, quamvis semel iterumque admonitus, nihil constituit. Magnus domesticus pro consuetudine in morte imperatorum solemne juramentum exigit. Constantinum despotam, quamvis multum rogatus, nec vita, nec oculis privare sustinens, occulte liberum dimittit. Constantinopolitani jurant. Andronicus senior timens, ne extincto nepote ipse habeatur pessime, ultro ad monachos se aggregat. Junior a monastico schemate per magnum domesticum impeditur: qui cum medicis expostulat, imperatorem terret. Mandatum ultimum imperatoris de exanimi suo corpore. Ob imperii pondus, et molestiarum molem magnum domesticum misereatur. Mortis indicia. Aqua de fonte Matris Dei cum omnium incredibili gaudio sanatur. Narrantur ei quæ interim gesta sint; probat omnia, præter missionem Syrgiannis in occidentem, quam tamen postea non improbat. Syrgiannis a domestico alienatus animus. Recensetur, quid despotæ Constantino acciderit; e carcere eximitur. Nepos Andronicus avum induisse monachum tristatur, cui domesticus solatium suggerit. Pœnitet, non ei reddidisse imperium, quemadmodum cogitarat; qua de re cum domestico consultans, ab eo pœnitidine deducitur, argumentis partim quæ movere potuerint, partim quæ moverint dissolutis. Deipæræ de recepta sanitate gratias agit. Persæ populatores vincuntur. Achris a Triballis obsidentibus asseritur. Mœsus et imperator in Triballorum fines irrumpunt, Mœsus ex vulnere interit. Regina Michaelis conjux, imperatoris soror cum liberis pellitur. Mœsia ab imperatore vastatur: quædam oppida deditionem faciunt. In locum Isaiaæ patriarchæ Joannes presbyter, magni domestici suasu ab episcopis surrogatur. Persæ vastatores male multantur. Syrgiannis sociorumque in domesticum et imperatorem conjuratio. Majestatis a Zamplacone accessit, crimen negat. In summo discrimine ad misericordiam domesticum confugit: qui ei ingratum animum exprobrans, aliquatenus auxilium promittit, stultitiamque facti ipsius apologo festivissimo ante oculos ponit. Nicææ ab Orchane Persa obsessæ succurritur: pax componitur. De Syrgianne iudicium exercetur; ampliationem petit; Galatam

fugit, ubi diligenter quæsitus, non invenitur. Inde Eubœam, inde ad Cralem abit, cui adversus Romanos dat operam. Sphranzes senator, sive aulicus, contra Syrgiannem se imperatori offert, qui qua ratione vivus ac sine pugna in potestatem veniat, consultatur. Negotium Sphranzi datur. Persæ in Mæedonia victi. Sphranzes Syrgiannem astu occidit; ab imperatore 190 præmia afficitur. Cum Crale concordia resarcitur; civitates ab eo captæ ad fidem redeunt: eidem auxilium ab imperatore mittitur. Regina Mœsiæ per duos proceres regno exigitur. Alexander Michaelis ex sorore nepos rex declaratur; qui urbes quæ se imperatori dederant, magno collecto exercitu recuperare contendit. Persæ Nicomediam obsessuri terrentur. Imperator Mœsiam invadit. Pax sancitur. Pro urbibus ablatis digladiatio, Anghialo Diampolis permutatur. Alexander Scythas sibi auxilio contra patrum venientes, dolo in Romanos mittit, vel præmittit potius. Atrociter pugnatur. Matrimonium cum Maria imperatoris filia bis petitur, bis recusatur. Fedus feritur. Convivium inicitur, et de strenuitate Romani commendantur. Amurius Joniæ satrapa Thraciam incursans, illæsus abit. Senior imperator, et mater junioris hac luce defunguntur. Monomachus Thessaliæ gubernator rebellat, Montani Thessali imperatori salutem dicunt, obsequia sua ei deferentes. Cum Crale imperator aliquot dies hilariter, et in epulis consumit. Lesbus a Genuensibus occupatur: eo imperator cum classe magna proficiscitur. Delii a Genuensibus deficient, nec ita cum Romanis confligere audent. Pincerna ad Mitylenen oppugnandam relinquuntur, cætera oppida Romanis se dedunt. Contra Phocæam, et Mitylenen imperator Sarchanis satrapæ auxilium invocat. Phocæensium in se defendendo constantia. Tres filii satrapæ Joniæ imperatori fidem suam pollicentur. Nobilium Romanorum clandestina in imperatorem perfidia: ingens eidem a Persis auxilium. Magni domestici cum Amurio Persa colloquium, et epulatio, et quantum gratia apud eum potuerit. Domesticus amicam quemdam Genuensem ad tabernaculum suum invitat, cui Phocææ deditionem egregia oratione suadet. Ille de suorum obstinatione conqueritur, consilium poscit. Magnus domesticus auctor est, ab imperatore veniam orent; Persas obsides ei donec; Phocæam, et Mitylenen reddant; multa item bona enumeret, quibus ab eo afficiendi sint. Urbes cum obsidibus redduntur, ita Lesbus recipitur. Albani tumultuantur, civitatibus vicinis depopulationes inferunt, domantur, immensaque præda congeritur. Acarnanum procerum de imperatore recipiendo dissensio; reginæ sententia approbatur. De nuptiis cum principe Nicephoro, et domestici filia assentitur imperator; libertatem negat. Dedit se provincia, imperatorisque mansuetudinem, ac beneficentiam commemorabilem experitur. Puer Nicephorus a malevolis ad dominam Tarenti transfertur. Rebus confectis imperator Thessaliam redit. Alexander, rex Mœsorum, super matrimonio legatos mittit, cui quamvis barbaro, publici causa commodi filiam suam despondet. Persæ raptores a domestico et imperatore creduntur, capiuntur, fugantur. Nuptiarum apud Adrianopolin celebratæ. Acarnanum defectio. Nicephorus a rebellibus repetitur, atque a Tarentina principe filiarum altera ei desponsa dimittitur. Quenam et qualis illa mulier fuerit, exponitur. Duo duces in Acarnaniam cum copiis mittuntur, imperator sequitur, et ibi ejus acta. Artæos domesticus ut præfractos reprehendit; quantum damni fecerint, ostendit; gravia comminatur; Rhogios contra eorum contumelias defendit. Quo jure Acarnania Romanorum sit, demonstratur. Artæi se dedunt. Imperator, et milites morbo affliguntur. Thomocastriorum obsidio, et eorum superbia atque contumacia. Ad deditionem eos domesticus cohortatur, et eo scopo cum pædagogis quoque principis pueri, viro prudente ac nobili, agit. Ad concilium res refertur. Deditio decernitur. Laudantur a magno domestico, et ab imperatore honorifice accipiuntur. Magni domestici filius Matthæus Thessalonicæ Demetrii despote filiam uxorem ducit; Apocauchus monachismi profitendi facultatem rogat; ejus voluntas exploratur. Classem contra Persas piratas petit. Esse ignavum et improbum hominem, imperator domesticum monet. Datur classis; apparet ejus frons, et calliditas. Urbes et castella, quæ partim construxerit, partim instauravit imperator, recensentur. Barlaamus monachus Calaber turbas Thessalonicæ dat. Gregorii Palamæ, et fratrum ejus virtus. Monetur Barlaamus, ne monachorum institutum conviciis laceret. De lumine, quod aliquando sanctos viros circumfundit. Item de lumine Christi transfigurati in monte Thabor, cum oculis corporeis inspectum sit, an 191 increatum fuerit. Barlaamus negat, et bene quidem. Contra eum synodus cogitur, cui respondet. Canit palinodiam Barlaamus, cui petenti venia datur, et datur cum significatione charitatis egregia. Novas turbas ciet ejus discipulus Gregorius Acindynus, qui altera synodo coacta damnatur. Imperatoris morbus. Apocauchus magnum domesticum sollicitat, ut insignia imperatoria assumat, et ut filium eo inducat, matrem quoque tentat, sed ab utrisque rejicitur. Sermo domestici cum Anna imperatrice, et imperatoris ex hac luce emigratio. Singularia et in primis notabilia in hoc libro sunt hæc: Exempla charitatis, ac veniæ in inimicos, qualia libro primo in pecuario Syrmpano, et imperatore juniore adversus panhypersebastum mirifica duo vidimus, et rursus libro tertio quædam eximia videbimus. Tot Persarum irruptiones, quibus res semper male cessit. Testificatio crebror, et ἀναγγελία amoris incomparabilis inter imperatorem, et magnum domesticum. Imperatoris morbus gravissimus; et divina per Deiparam sanatio. Syrgiannis conjuratio, iudicium, trucidatio. Chius, Lesbus, Acarnania recuperatæ. Monachismi præclarum aliquoties encomium, ut etiam sæpe in tertio, et quarto potissimum. Contentio Barlaami cum monachis Græcis, et synodi duæ. Imperatoris e vita discessus.

## LIBER SECUNDUS.

## CAPUT PRIMUM.

*Post transitionem docet, quam avo providerit, et quam reverenter eum tractarit. Magnum logothetam veniam, protostratorem urbis praefectura donat. A patriarcha ut episcopis adversariis offensam remittat, obtinere nequit. Aliis de se bene meritis gratias agit. De Marco Coballario quæsito, et in conspectum imperatoris adducto, historia; ex qua et vis conscientiae in illo, et in imperatore divina quaedam clementia elucet.*

Quæ ab imperatoribus bello mutuo paceque ite-  
rum redintegrata gesta sint, superiore libro expla-  
navimus. Sequitur ut quæ junior Andronicus, to-  
tius jam potens imperii seorsum patraverit. pro-  
denda memoriæ videantur. Die altera a capto By-  
zantio antequam ullam partem administrationis at-  
tingeret, rationes avî in posterum sibi constituen-  
das existimavit (27). Ac principatum quidem, ejus-  
que moderationem ipse sumpsit, reliquorum nullo  
eum multavit, sed Romanos quotquot ditione sua  
continerentur, illi non secus quam imperatori obe-  
dire, eundem quem sibi honorem tribuere, et quo-  
ties eum adire adoratum vellent, ne a quoquam ar-  
cerentur edixit. Præterea ipsius liberos, aliosque  
cognatos palatium celebrare, totos dies cum eo  
consumere, et quandiu placeret versari; de num-  
mero, et obsequiis ministrorum nihil mutari, et  
licere illi quæ liberent omnia. Deinde in sumptus  
ejus, et familiæ de publicis vesticigalibus, quam  
τοπιχην vocant (28), ferentem in annos singulos  
duodena aureorum millia, et alterum tantum e-  
fisco decrevit. Hujus pecuniæ dispensandæ modum  
penes illum reliquit: cui palatio quoque cedens  
quandiu superfuit, in ædibus 192 seu palatio  
Demetrii despotæ, patris sui, habitavit. Sæpius il-  
lum visens, extra simulationem, sincereque sermo-  
nes et consilia cum eo conferebat, nihiloque infe-  
riore quam antea reverentia, ut decebat, et honore  
illum prosequabatur. Verumenimvero, quanquam  
imperator non fecte, sed ex animo mandaverat, ut  
liberi essent ad avum aditus ac salutationes, ac-  
cedere tamen Romani non audebant, quod formi-  
darent, nè ob id, quasi rerum novarum cupidi,  
suspicionem laborarent. Magnum logothetam Didy-  
motichum abduci, et in aliquo monasterio vitam  
agitare jussit. Et agitavit quidem ibi ad tempus,  
donec etiam ipse veniam consecutus, Byzantium-  
que postliminio reversus (29), illic reliquum ætatis

A "Α μὲν οὖν πολεμοῦσι τε ἀλλήλοισι τοῖς βασιλεῦσι  
καὶ μετὰξὺ διάλλαττομένοις ἐπράχθη μετ' ἀλλήλων,  
τοιαῦτα ἐστὶ· νῦν δὲ εἶναι μοι δοκεῖ λοιπὸν διηγη-  
τέον καὶ ἂ τῶ νέφ' Ἀνδρονίκῳ ἤδη τὴν πᾶσαν ἀρχὴν  
Ῥωμαίων ὑποποιησαμένῳ ἐπράχθῃ, καθ' ἑαυτὸν.  
Ἐς γὰρ τὴν ὕστερασαν μετὰ τὴν τοῦ Βυζαντίου  
λήψιν, πρὶν ἄλλης τινοῦ ψῆσθαι διοικήσεως πραγ-  
μάτων, ἐν ὁποίοις τισὶ χρῆ τὸν βασιλέα καὶ πάπ-  
πον κατέστησε διάγειν. Καὶ τὴν μὲν ἀρχὴν καὶ τὴν  
διοίκησιν τῶν πραγμάτων ἀπένειμεν ἑαυτῷ· τῶν  
ἄλλων δὲ οὐδὲν ὕφειλε βασιλέως· ἀλλὰ τοὺς τε Ῥω-  
μαίους ὅσων ἤρχε προσέταξεν αὐτῷ ὡς βασιλεὶ  
προσείχειν, καὶ τὴν ἴσην ἀποδοῦναι τιμὴν. Καὶ  
ὅποτε βούλοιντο πρὸς αὐτὸν ὡς προσκυνήσοντας  
λέγειν, καλύεσθαι παρ' οὐδενός. Καὶ παῖδας καὶ  
τοὺς ἄλλους συγγενεὶς βασιλέως εἰς τὰ βασίλειά  
εἰσιόντας αὐτῷ συνδιημερεύειν καὶ συνεῖναι καθόσον  
βούλοιντο· καὶ τὴν θεραπείαν πᾶσαν ἀκίνητον μέ-  
νειν ὅση ἦν· καὶ ἐπ' αὐτῷ εἶναι ὃ τι ἂν κελεύῃ  
ποιεῖν. Καὶ ἀναλωμάτων ἕνεκα αὐτοῦ τε καὶ οἰκι-  
τικοῦ, ἀπὸ τε τῶν δημοσίων φόρων τὴν λεγομέ-  
νην παρέσχετο τοπιχὴν, φέρουσαν ἐπ' ἑνιαυτὸν  
δισχιλίους ἐπὶ μυρίοις χρυσοῦς, καὶ ἕτερα χρῆματα  
ἴσα ἐκ τοῦ βασιλικοῦ ἐκέλευσε χορηγεῖσθαι ταμίειο.  
Καὶ ταῦτα εἶναι ἐπ' ἐκείνῳ ἢ ἂν ἐθέλοι χρῆσθαι·  
τῶν τε βασιλείων παρεχώρησεν αὐτῷ· αὐτὸς δὲ  
εἰ ποτε ἐπιδημοίῃ τῇ Κωνσταντινίου ἕως ὅ τᾶπρος  
περιῆν, ἐν τοῖς Δημητρίου τοῦ δεσπότητος διέτριβεν  
εἰκοσι καὶ πρὸς βασιλέα ἐρχόμενος συχνῶς, ὡμίει  
αὐτῷ γνησίως, καὶ ἐβουλεύετο περὶ τῶν πραγμά-  
των, καὶ οὐδὲν ἤττον ἢ πρότερον αἰδῶ καὶ τιμὴν πα-  
ρεῖχε τῇ προσήκουσαν αὐτῷ. Οἱ δ' ἄλλοι Ῥωμαῖοι,  
καίτοι παρὰ τοῦ νέου βασιλέως οὐ πρὸς εἰρωνείαν,  
ἀλλ' ἀληθῶς προσεταγμένον, τὸ πάντα τὸν ἐθέλον-  
τα πρὸς βασιλέα ἐρχεσθαι καὶ ἀκωλύτως προσκυ-  
νεῖν αὐτὸν, ὅμως οὐ προσήεσαν, δεδοικότες μὴ τι  
διὰ ταῦτα ὑποπευθεῖν νεωτερίζειν. Τὸν μέγαν δὲ  
λογοθέτην ἐκέλευσεν ὁ βασιλεὺς εἰς Διδυμόταχον

## Jacobi Pontani notæ.

(27) Nimum quantum ab his aliena, longeque di-  
versissima Gregoras, lib. ix, de conditione avi  
Andronici, qua fuerit, capta a nepote Constanti-  
nopolis: vixisse miserrime, et in extrema demum  
egestate vitam finivisse. Gregoræ mendacia sequun-  
tur continuator Glycæ, et alii, Andronicumque  
junorem tyrannum, et parricidam faciunt. Tu ipse  
leges, si voles, me enim illa huc afferre piget pro-  
fecto. Sed omnium falsidicorum illorum antea-

D bilo est Gregoras.

(28) Gregoras libro nono [de eadem re loquens,  
ait Andronicum juniorem assignasse avo τὴν ἐπί-  
τειον πρόσδοσιν τῆς ἀλιευτικῆς, ἀπὸνυμνῶν reddidit  
piscationis, πρὸ τοῦ Βυζαντίου τελεῖται δέκα χιλί-  
δων τῶς ἔγγιστα οὖσαν. Vide not. ad cap. 42,  
libri iv.

(29) Gregoras. Magnus autem logotheta ab exilio  
reversus, non domi suæ divertit, quæ, ut jam dixi-

ἐλθόντα, ἐν ἐνὶ τῶν αὐτῶν φροντιστηρίων διατριβῆν· καὶ ἦν ἄχρι τινός· ἔπειτα συγγνώμης· καὶ αὐτὸς τυχεῖν, εἰς Βυζάντιον ἐπανελθὼν διέτριβεν οἴκοι. Τὴν Βυζαντίου δὲ ἀρχὴν τῷ πρωτοστράτορι παρέσχεν ὁ βασιλεὺς. Ἐπεί δὲ καθ' ὃν ἐπολέμουν ἀλλήλοισι χρόνον οἱ βασιλεῖς, πολλὰ τῶν προσδύτων τοῖς συνοῦσιν ἑκατέρω ὅπ' ἀλλήλων διηρπάσθη, ἵνα μὴ διαφοραὶ γίνοιτο μεταξὺ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν τὰ οἰκεία ἐπανασῶζειν πειρωμένων, προμηθεύμενος ὁ βασιλεὺς, περὶ μὲν τῶν κινουμένων ἐκέλευσε μηδένα ἐξείναι μηδὲν ὀχεῖν, ἀλλ' ἔξῃ τοὺς ἔχοντας καρποῦσθαι. Τὰ δ' ἀκίνητα ἐπανασῶζεσθαι τοῖς· ἐξ ἀρχῆς κυρίοις. Καὶ τούτου ἐπιμελητὴν τὸν πρωτοστράτορα τοῦ Βυζαντίου ἄρχοντα ἐπέλευσεν εἶναι. Μετὰ τοῦτο ἀπῆλθεν εἰς πατριάρχην, ἅμα μὲν εὐχαριστήσων αὐτῷ, καὶ οἰκείως καὶ φιλικῶς προσμιλήσων. Κατὰ γὰρ τὴν πρώτην συντυχίαν, τοῦ καιροῦ καὶ τῶν πραγμάτων οὐκ ἰόντων, ὅσον ἀποσιώσασθαι μόνον ἐποίησαντο τὴν ὀμίλιαν, ἕμα δ' ἵνα καὶ τοῖς ἀρχιερέουσιν, εἰ αὐτοῦ ἐκβαλλομένου τοῦ πατριαρχείου, καὶ εἰς δεσποτήριον οἰοῦν ἀπαγομένου, οὐ μόνον ἀντέστησαν οὐδὲν ὑπὲρ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ συγκατειργάσαντο, τό γε εἰς αὐτοὺς ἦγον, τὴν κάθειρξιν ἐκείνου, δοῦναι συγγνώμην δεηθῆν αὐτοῦ. Ἐν γὰρ κατ' αὐτῶν πολλὸς φερόμενος ὁ πατριάρχης, καὶ δίκαις ἀξίωσι λαβεῖν παρ' ἐκείνων τῆς προδοσίας τῆς εἰς αὐτόν. Καὶ δεηθεὶς αὐτοῦ πολλὰ περὶ αὐτῶν, οὐκ ἠδυνήθη πείσαι συγγνώμην παρασχέειν αὐτοῖς, τὰ ἔσχατα λέγων ἠδικησθαι ὅπ' αὐτῶν, καὶ δεῖν αὐτοῖς δίκην λαχεῖν τῆς προδοσίας. Ἐπεί δὲ ἐπανῆκεν εἰς βασιλεία ὁ βασιλεὺς, τὸν μητροπολίτην μετακαλεσάμενος Φερῶν, καὶ χάρτοφύλακα τὸν Κουτάλην, καὶ τὸν τῶν μοναστηρίων ἄρχοντα Κυβεριώτην, οἷς δ' αὐτὸν δεσποτήριον

A exegit. Praefectura urbis protostratorem cohonestavit. Et quoniam bello durante, utrarumque partium sequaces multa invicem diriperant, ne lites et controversiae nascerentur (30), dum sua recuperare et hi et illi student, provide statuit ut de mobilibus nemini cuiquam liceret exhibere negotium, sed habentibus relinquerentur: res soli autem ad veteres possessores redirent eamque procuracionem protostratori dedit. Post hæc ad patriarcham adiit, tum ut ei gratias ageret, familiariterque et amanter cum eo colloqueretur (id enim priore congressu, quia tempus et res non sinebant, perfunctorie fecerant), tum ut veniam episcopis impetraret (31), qui, dum ipse a patriarchio ejectus velut in carcerem concluderetur, non modo se non opposuerant, verum etiam pro virili sua, ut concluderetur, adjuverant. Stomachabatur enim patriarcha magnopere, et ut proditoribus supplicia irroganda (32), arbitrabatur. Verumenimvero precibus quamvis multis locum nullum relinquebat, quod dictaret, indignissima se ab ipsis affectum injuria, et prodicionem eosque oportere. Ubi domum rediit imperator, metropolitam Pherarum cum Catale chartophylace, et Cyberiota monasteriorum praeside (qui quod ab eo stetissent, aliquandiu in custodia fuerant), accivit, de officio praestito gratias tulit, et honoribus eos ornavit. Chartophylaci, quia majores honores capessere volebat, munus effecit splendidius, magnumque chartophylacem nominavit; quod epitheton chartophylaci usque hodie manet. Deinde Marcum Caballarium, Berdæ filium, 193 qui de muro in ipsum contumeliam torserat, ad se adducendum curavit (33). Is haud immemor, quæ blaterasset; antequam investiga-

#### Jacobi Pontani notæ.

mus, imperatore urbem ingresse, pridem erat diruta, et vastata prorsus a populo: sed in ejus vicino, in Chora monasterio, quod ipse antea magnis sumptibus, vetustate ruinosum, instaurarat, etc.

(30) Aliter, et quidem justius fecit Aratus Sicyonius; nec mirum, quia longius intervallum 50 quam 6 annorum, majores mutationes effecerat. Ergo is cum ejus civitas quinquaginta annos a tyrannide teneretur, profectus Argis Sicyonem, clandestino introitu urbis est potitus. Cumque tyrannum Nicoem improviso oppressisset, sexcentos exules, qui fuerant ejus civitatis locupletissimi, restituit remque publicam adventu suo liberavit. Sed cum magnam animadverteret in bonis, et possessionibus difficultatem, quod et eos quos ipse restituerat, quorum bona alii possederant, egere iniquissimum arbitrabatur, et quinquaginta annorum possessiones movere, non nimis æquum putabat, propterea quod tam longo spatio multa hæreditatibus, multa emptionibus, multa dotibus tenebantur sine injuria; judicavit neque illis adimi, neque his non satisfieri, quorum illa fuerant, oportere. Cum igitur statuisset opus esse ad eam rem constituendam pecunia, Alexandriam se proficisci velle dixit, remque integram ad redditum suum jussit esse;isque celeriter ad Ptolomæum suum hospitem venit, qui tum regnabat alter, post Alexandriam conditam. Cui cum exposuisset patriam se liberare velle, causamque docuisset, a rege opulento vir summus facile impetravit, ut grandi pe-

cunia adjuvaretur. Quam cum Sicyonem attulisset, adhibuit sibi in consilium quindecim principes, cum quibus causas cognovit, et eorum qui aliena desinebant, et eorum qui sua amiserant; perfectique æstimandis possessionibus, ut persuaderet aliis, ut pecuniam accipere mallent, et possessionibus cederent; aliis, ut commodius putarent, numerari sibi quod tanti esset, quam suum recuperare. Ita perfectum est, ut omnes constituta concordia sine querela discederent. Hæc: Cic. II de Off.

(31) Gregoras: Proinde non multis diebus post Isaiam patriarcham convenit, ac primum ei suadet ut iram adversus episcopos deponat, et populum interdico solvat. Neque enim par esse, cum ipse omnibus omnia condonaret, ad quem publica delicta spectarent, illum patriarcham, et pacis doctorem alere simultates, nec ejus iram occidere tot solibus occidentibus, cum ne unus quidem, durante illius ira, occidere deberet.

(32) Gregoras: Deinde ad ultionem et persecutionem episcoporum, et presbyterorum se convertit, eorumque aliis sacerdotio ad certos annos interdixit: aliis usque ad obitum. Sunt etiam quos lenius multavit. Sed ut paucis absolvam, nemini veteris imperatoris studio pepercit.

(33) Notabis exemplum admirabile, in reo conscientiae, in iudice misericordiae, in spectatoribus non vulgaris et salutiferi motus.

retr. simul imperatorem Byzantium inluisse audivit, in foveis quibusdam, locisque subterraneis se abscondit, ut ad conquiendum delecti multe tandem labore eum invenerint, quem in palatium perduxerunt. Fama disseminata, petulantem illum conviciatorem imperatoris in palatium ad pœnas abduci, urbs tota ad spectandam miseri nocem concursat. Ut intra palatium venit, ipso conspecta imperatoris tremore ac vertigine correptus, in terram collabitur; quem erigentes qui ducebant, imperatori sistunt, appletum lacrymis, et oculos humi dejectum, nec audientem illos contra tollere, sed sine mora exquisitissimis tormentis se interimendum cogitantem. Altum silere universi, et qua pœna Marcus plecteretur, suspensi expectare. Cernentes porro adeo paviantem ac tremulum astare, alii solo ejus aspectu in magnam commiserationem versj lacrymas et gemitus cohibere non poterant: alii prudentiores, ex præsentis re illius magni quondam, ut audimus, futuri iudicii quamdam imaginem concipiebant, et apud animos suos inexplicabilem illum coram terribili et incorrupto tribunali peccatorum pudorem depingebant. Si enim coram rege mortali, ubi etiam non possunt esse diuturna supplicia, tanta fuit in reo consternatio, ut ejus magnitudine ante prolatam sententiam pene appareret mortuus (quia nimirum quorum coarguabatur, ad ea quid responderet non habebat), quid tunc illis fiet qui sibi improbe faciorum sunt consensu? Ex hujusmodi paradigmatem intelligentiores illi seipsum meliores evadebant, vitamque suam ad normam probitatis accommodabant. Imperator, cum neque prius Marcum puniendi gratia quæsisset, et tunc omnes hoc exemplo velut in scena castigatos emendatosque videret (34), paulum conticescens: Quid hoc, Caballari, inquit, quod tam contumeliosus etiam in præsentem me fuisti? nam contumeliis absentis impositis ignosci possit. Hac voce Marcum animus relinquit, humi repente cadit, et eam capite pulsans, præ timore spiritum editurus putabatur. Imperator, post longius silentium, jacentem jubet surgere. At ille, sive quia non audiebat quod dicebatur, sive quia solutis pavore membris surgere e terra non valebat, volutabatur, nec oculos aperiens, nec verbum emittens. 194 Imperator apparitoribus manu signum dat, uti eum attollant; sub-

A οικήσαντας ἐπὶ χρόνον τινά, τὰ τ' ἄλλα ἡδὲ χαρισίους, καὶ εὐεργεσίαις ἡμεψέτο πολλὰς. τὸν δὲ χαρτοφύλακα, ἐπὶ μὴ ἠθούλετο ἀπὸ τῆς τοῦ χαρτοφύλακος ἀξίας εἰς ἑτέραν μείζονα μετενεχθῆναι, ἀπὸ τῆς αὐτοῦ ἐποίησεν ἐντιμότεραν, μέγαν χαρτοφύλακα προσαγορεύσας· καὶ ἀπ' ἐκείνου εἰς δεῦρο τῷ χαρτοφύλακι διαστύχεται τὸ Μέγας. Μάρκον δὲ Καβαλλάριον, τὸν τοῦ Βάρδα, ὃς ἦν ἀπὸ τῶν τειχῶν πρότερον πρὸς ὕβριν βασιλεῖ διειλεγμένος, ἐκέλευσεν ἀχθῆναι πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλεὺς. Ὁ δὲ, καὶ πρὶν ζητηθῆναι, ὅσα ἐπρόβλεπτο εἰδὼς, ἅμα τῷ πυθέσθαι ἐντὸς εἶναι Βυζαντινοῦ βασιλέα, ἐν ὀπνομοίς καὶ ἀδύτοις τοῖς κατέκρυψεν ἑαυτὸν. Πολλὴν δὲ τὴν ἑστῆν τὴν αὐτοῦ ζήτησιν οἱ προσταταγμένοι εἰσενεγκόντες σπουδῆν, εὐρίσκουσι τε καὶ ἄγουσιν εἰς βασιλείαν. Φήμης δὲ διαδραμούσης ὡς ὁ ὕβριστὴς ἐκείνος βασιλεὺς εἰς τὰ βασιλείαν ἄγεται κολασθὸς ὁσμενος, συνέδραμεν ἡ πόλις πανδημει, ὅποῦ τρῆσθαι ὀφείμενοι ἀποθανεῖται. Βασιλεὺς δὲ ἐκέλευσεν αὐτὸν ἀχθῆναι. Καὶ ἐπειδὴ τῶν τοῦ οἴκου θυρῶν ἐγένετο εἴσω, εἰς βασιλείαν ἰδὼν, τρόμῳ τε ἐλήφθη, καὶ περιδινθηθεῖς, κατέπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν. Ἀναστῆσαντες δὲ οἱ ἄγοντες, ἐγγὺς ἤγαγον βασιλεῶς, θαυρῶν τε ὑπέπλεων, καὶ πρὸς τὴν γῆν νενευκότα, καὶ μὴ δυνάμενον ὄλωσ εἰς βασιλείαν ἰδεῖν, ἀλλ' αὐτίκα προσδοκῶντες πείσεσθαι τὰ δεινότερα. Σιωπῇ δὲ βαθεῖα κατέσχε τὸ πλῆθος πᾶν. Καὶ πάντες ἴσαν μετέωρον πρὸς τὴν ἐπιανεχθισμένην τῷ Μάρκῳ καταδίκην. Ὅρῶντες δὲ αὐτὸν ὅπως ἰσάμεινον ὑπότρομον καὶ περιδεῖ, οἱ μὲν αὐτῶν καὶ ἀπὸ τῆς θείας μόνης περιαλοῦντες, εἰς δάκρυα καταφέροντο καὶ οἰμωγὰς. Ὅσοι δὲ καὶ συνετώτεροι τῶν πολλῶν ἦσαν, τῆς μελλούσης κρίσεως ἦν ἀκούομεν ἐλάμβανον ἀπὸ τῶν γινόμενων εἰκόνα. Καὶ ἀνεζωγράφουν ἐν ἑαυτοῖς τὴν εὐβρίτην ἐκείνην τῶν ἀμαρτωλῶν αἰσχρότην ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ καὶ ἀδεκάστου δικαστηρίου. Εἰ γὰρ ἐπὶ θνητοῦ βασιλεῶς, ἔνθα καὶ αἱ τιμωρίαι ὀλιγοχρόνιοι, τασαύτη τὸν κρινόμενον ἐκπλήξεις εἶχεν, ὥστ' ἤδη καὶ πρὸ τῆς ἀποφάσεως τῷ πλείστῳ μέρει ἀποτεθῆναι ὑπὸ δέους, ἕτι μηδελίαν ἀπολογίαν εἶχεν ἐφ' οἷς κατηγορεῖτο ἐνεκαί, τί οὐκ ἂν κάθωσι τότε οἱ πονηρὰ συνειδότες αὐτοῖς; καὶ βελτίους αὐτῶν ἐκ τοῦ παραδείγματος ἐγίνοντο καὶ πρὸς σωφρονέστερον μετερρυθμίζοντο βίον. Βασίλειος δὲ πρότερον τε οὐκ ἐπὶ τῷ τιμωρησάσθαι τὸν Μάρκον ζητῶν, καὶ τότε πάντας ὄρων τῆ σκητῆ ταύτῃ σωφρονισθέντας, μικρὸν ἐπισπῶν, Τί καθὼν

#### Jacobi Pontani notæ.

(34) In scena tragica seu in tragoedia. Apud Stobæum Timocles comicus quid prosint tragicorum scripta satis declarat his verbis,

*Qui pauper est, dum non minus quam Telephum  
Se egere sentit, fert malum quietius.  
Insanit aliquis? Alcæonem respicit.  
Cæcutit? Œdipi levat damno suum.  
Orbus quis est? lamenta Niobes cogitat.  
Claudus? reminiscitur Phloctete pedum.  
Habet Œneum, quisquis senex est, et miser.  
Quicunque aliis quid accidit reputaverit,  
Erit in suis alacrior periculis.*

Et cum vera sit sapientia, humanas res penitus perceptas ac pertractatas habere, nihil admirari cum acciderit, nihil antequam evenerit, non posse evenerit arbitrari, valet eo plurimum tragoedia: ubi exemplis evidentibus ostenditur, in rebus hominum nihil esse stabile, diuturnum, ac perpetuum: omnia fluxa, caduca, inania. Et omnino plus virium habet ad vitam recte instituendam tragoedia, quam nuda philosophorum præcepta autem prodest viris præpotentibus, ut dum illi Polymnestores, Agamemnonas, Hercules, Polynices legunt, se quoque homines, et fortunæ casibus subjectos esse recordentur.

ὦ Καβαλλάριε, εἶπε, τοσούτα ὑβρίσας καὶ πρὸς παρόντα; ἦν γὰρ ἂν τις πρὸς ἀπόντα γινομένων τῶν ὑβρῶν συγγνώμη. Ὁ δὲ, ὑπὸ τῆς τοῦ βασιλέως φωνῆς καταπλαγείς, εἰς γῆν τε κατέπεσεν εὐθύς, καὶ τῇ γῇ τὴν κεφαλὴν προσεράσων, προσδύκιμος ἦν καὶ τὴν ψυχὴν ἀφίειαι ὑπὸ δέους. Πάλιν δὲ ὁ βασιλεὺς σιγήσας ἐφ' ἱκανὸν, τὸν Μάρκον ἐκέλευεν ἀναστῆναι. Ὁ δὲ, εἶπε καὶ τῶν λεγομένων οὐκ αἰσθάνομενος, εἶπε καὶ μὴ δυνάμενος ἀναστῆναι, ὑπὸ τοῦ δέου; ἐκλυθεὶς, τῇ γῇ προσεκυλιώετο, μῆθ' ἴρων μῆτε φθεγγόμενος μηδὲν βασιλεὺς δ' ἐσήμαινε τῇ χειρὶ τοὺς κατέχοντας ἀνίστην. Ἐπειδὴ δὲ ἀνίστη, ἐκάνερχεσθαι εἰς ἐλευθῆν, καὶ προσχεῖν τοῖς λεγομένοις. Ἐπίει τε πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλεὺς· Τὸ μὲν δεδοικέναι καὶ τρέμειν, καὶ τὰ δεινότερα κείσεσθαι προσδοκῆν, δίκαιόν τε ὁμοῦ καὶ σοὶ προσήκον. Ἄξια γὰρ ἐφθέγγω πολλῶν τιμωρῶν. Ἐγὼ δὲ ἐραυτῷ πολλὰ συνειδώς πρὸς τὸν ἀπάντων Κύριον καὶ βασιλέα ἡμαρτημένα, καὶ δεδομένος συγγνώμης, ὡσπερ καὶ σὺ νῦν, μᾶλλον δὲ καὶ κλειστός· πολλῶν ἔσω καὶ τὰ ἡμαρτημένα χεῖρω, καὶ οὐ πρὸς σύμβουλον, ὡσπερ σὺ, ἀλλ' εἰς τὸν ἐκ μὴ ὄντων παραγαγόντα προσεκκερουκώς, καὶ δεδομένος καὶ αὐτὸς ἐλέου, ἀφίημι τε τὰ ἡμαρτημένα σοι, καὶ συγγνώμην παρέχω. Δυσὸν δὲ ἔνεκα τὸ σέ τε εὐρεῖν καὶ ἐνθάδε ἀγαγεῖν ἐποικισάμην περὶ κλειστοῦ· ἐνὸς μὲν, ἵν' ἐκ τῶν γινομένων οἱ πολλοὶ σωφρονισθῶσι μὴ ἀκρατεῖς εἶναι περὶ τὴν γλώτταν, μῆδ' ῥαδίως ἐκφέρεσθαι πρὸς ὑβρίδας, καὶ ταῦτα, πρὸς ὑπερέχοντας καὶ τιμῆς ἀξίους γινομένας· καὶ τὸ κρείσσειν ἀπὸ ὑφους ἢ ἀπὸ γλώσσης κείσσειν, ὑπὸ τῶν σοφῶν τινας καλῶς εἰρημένον ἔργον εὐδαχῆσιν, ὁρῶντες εἰς ὅσον βράσθρον ἐξ ἀκρασίας περιπέπρωκας αὐτός. Δεύτερον δὲ, τοῦ σε διὰ βίου φόβου καὶ κινδύνου ἀπαλλαγῆναι. Εἰ γὰρ μὴ νῦν ἐνθάδε ἀχθεὶς ἐτύγχανες συγγνώμης, κατ' οὐδὲν ἀνεκτότερον ἂν ἔξῃς τοῦ Κάιν βίον, στέινων καὶ τρέμων ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ παρὰ παντός τοῦ προστυχόντος οἰόμενος αὐτίκα ἀπολεισθαι. Νυνὶ δὲ συγγνώμης· τυχῶν, ἡδέως βιώσεις, καὶ ἀδούως, εὐδενὸς εἶτι δυναμένου τῶν εἰς ἐμὲ ἡμαρτημένων εὐθύνας ἀπαιτεῖν. Τοιαῦτα μὲν ὁ βασιλεὺς πρὸς Μάρκον εἶπεν. Οἱ παρόντες δὲ, ἀλλόκοτον μὲν εἶναι ὄψεσθαι ἰδεῖν θανάτου προσδοκῶντας, ἔπειτα ἐξαίφνης παρὰ ὄψαν τὸν εἰς τὸν Μάρκον τοῦ βασιλέως ἔλεον, καὶ τὴν σώζουσαν ψῆφον ἰδόντας ἐξενηγεμένην, ἰθαύμαζόν τε τῆς συμπαθείας τὸν βασιλέα, καὶ τῷ Μάρκῳ συνέχαιρον τῆς σωτηρίας, καὶ οἰκτιρῶν ἔκαστος οἰόμενοι τὴν εὐεργεσίαν, σοὶ προσέκειν ἔλεγον, βασιλεῦ, πατέρα τὸν Θεὸν ἐπικαλεσθαι, καὶ μετὰ παύσεως τῶν ἡμαρτημένων τὴν συγγνώμην αἰτεῖν, ὡς ἀφίεντι τῷ προσεκκερουκῶτι τὰ ὀφειλόμενα. Τούτων καὶ τινῶν ἑτέρων τοιούτων ὑπὸ τοῦ πλήθους εἰρημένων συνἐκπλήξει καὶ χαρᾷ ὁ σύλλογος διελύθη.

## 195 CAPUT II.

*Magnus domesticus ad patriarcham episcopis reconciliandum missus, nihil agit; dies iudicio praestititur. De mente domestici quaestio inter episcopos. Pro reis ipse orationem habet deprecatoriam, et patriarcham flectit. Absoluti gratias imperatori agunt, qui amicos separatim remuneratus, communiter civitati benefacit.*

Βασιλεὺς δὲ τὸ καὶ τοὺς τῷ πατριάρχῃ προσεκκερουκώτας ἀρχιερέας μὴ τυχεῖν συγγνώμης ἠγοῦμενος οὐκ ἀνεκτὸν, τὸν μέγαν δομέστικον ἐπεμψε πρὸς τὸν πατριάρχῃν διαλεξόμενον μὲν αὐτῷ, καὶ ὡς ἐξ αὐτοῦ ὑπὸ τῆς πρὸς τοὺς ἀρχιερέας διαλλαγῆς, καὶ ἀφ'

A blatum et se colligat, et dictis mentem adhibeat, hortatur, et sic eum alloquitur: Quod pavitas, et tremis, gravissimaque tormenta expectas, id quod æquum et te dignum est, facis; multis namque cruciatibus luenda exprumpsisti. Ego vero ipsi mihi multorum adversus universorum Dominum, imperatoremque admissorum conscius, illum veniam, quemadmodum tu nunc me rogans, ac tanto quidem majorem, quanto magis deliqui, ego, inquam, qui non conservum uti tu, sed eum qui me e nihilo candidi, offendi, et mihi quoque ut ignoscatur obsecro, tua tibi peccata condono, et ignosce. Duas porro de causis conquestum huc adduci maximeperere concupivi: una, ut multo tuo exemplo lingue imperare discerent, nec facile ad probra se effunderent, idque contra superiores, quos colere ac venerari debent; et quod a quodam sapiente præclare dictum est, præstare ab alto, quam a lingua cadere, reipsa docerentur, intuentes, in quale barathrum tu ex intemperantia lingue præcipitasses; altera, ut te per omnem vitam timore periculoque liberarem; etenim nisi modo huc pertractus, veniam et pacem esses consecutus, tibi perpetuo gementi, trementique super terram, et a quovis obvio ictum lethiferum metuenti, nihilo tolerabilior vita, quam ipsi Caino fuisset. Nunc venia donatus jecunde secureque annos traduces, cum nemo amplius pœnas in me commissorum abs te repetere possit. Hactenus Marco imperator. Qui præsentibus aderant, cum se novum quoddam, et peregrinum genus mortis visuros crederent, viderent autem præter opinionem misericordiam Marco tribui, eumque absolvi, et imperatorem de istac sympathia admirabantur, et Marco salutem gratulabantur. Cumque singuli in eo beneficium sibi accepisse viderentur, exclamabant: Tibi, imperator, Deum patrem appellare convenit, et ab eo libere peccatorum veniam poscere, qui debitori tuo debita dimisisti. His ac similibus jactatis, conventus cum stupore et gaudio solutus est.

C Cæterum imperator indignum ratus, non etiam a patriarcha ignosci episcopis, a quibus erant offensus, magnum domesticum mittit, qui velut suo nomine cum eo de reconciliatione ageret; ac per se, quantum fieri posset, paci iungendæ operam

garet. Domesticus, magnis, et iteratis precibus pro episcopis orans, nihil effecit. Tenebatur enim ira irrevocabili, prostebaturque, non se ante ignoturum, quam illi audaciæ suæ pœnas persolvissent, etiamsi cœlum rueret. Neque se idcirco scelus facere, si ad iudicium eos provocaret. Tum magnus domesticus : Atqui impar erit in hoc iudicio litigantium conditio, si tu iudex simul et accusator sedeas, ipsique eundem experiri adversarium, et arbitrum cogantur. Sin fidem das, te jus eorum non neglecturum, neque ex ira potius quam ex æquitate res iudicaturum, die dicta se sistent. Contra patriarcha : Causarum hujusmodi cognitionem meam, reliquorumque fratrum episcoporum esse, ne te quidem latet. Tamen quia nunc ipsos tanquam læsus in iudicium pertraho, non ut iudex, sed ut reus, aliis episcopis jus reddentibus sedebo. Quod si vel ipse iudicium exercerem, punquam eo insanix, insolentixve progrederer, ut iram magis, quam rectam rationem in iudicando ducem sequerer : nunc potissimum, quando non pro alio (esset enim aliqua venia), sed pro me sententiam laturus essem. Die igitur præfinito, quo episcopi iudicium obirent, magnus domesticus valedixit, ac discessit. Tum patriarcha presentibus ait, nescire se, quid sibi velit, quod domesticus ad iudicium condicat : aut qua re conluis, episcopos adeo suo ipsorum iudicio jam damnatos, ad causam dicendam occuros promittat, nisi novi quidpiam fabricetur. Pars respondere, ne se quidem prospicere, quorsum eat ; pars, se suspicari, haud illi rem vere nuntiatam esse, sed variis **196** assiduisque negotiis, et curis circumfluentem, quæ audisset, diligenter examinare, ac pendere non potuisse. Neque enim probabile apparere, si accepisset, quomodo nullam patriarchæ culpam, sed mandatum duntaxat imperatoris prætendentes venerint, eumque per se a grege, contra omne jus et fas abegerint, et non secus, quam dirissimo scelere notatum, in carcerem condidierint ; in Ecclesiis sibi auctoritatem arrogarint, et cum essent ipsi injustissimi atque avarissimi, populum perfricta fronte de virtute docuerint ; quia etiam ob rapinas suas gloria se, et prædicatione extulerint, tales in iudicium venturos promissurum, ac non potius ipsum omnibus prius calculis eos condemnaturum fuisse. Excepit patriarcha, haud absurde locutos ; se nihilominus nondum adduci, ut credat, ita se rem habere ; sed illum cumulatæ prudentiæ virum (quod sciant omnes) aliquid excogitasse, quod in præsens ipsi non perspiciant. Quia vero compromiserint, episcopos omnes die præstituta adfuturos, id facto complere oportere. Ubi dies habendæ synodo nominata illuxit, qui in patriarchio erant, presto fuerunt. Magnus autem domesticus assumptis episcopis reis, jussisque ne mutire quidem, quandoquidem ipse eorum causam acturus esset, cum illis veluti se defensurus adventavit. Congregatis jam eodem in loco universis, patriarcha

Α εαυτοῦ δὲ καθ' ὄσον ἂν οἶδεν τε ἢ ἐπιμελησόμενον τῆς εἰρήνης. Ὅς πρὸς πατριάρχην ἐλθὼν, καὶ πολλὰ πολλᾶκις ὑπὲρ τῶν ἀρχιερέων δεηθείς, ἐπεὶ ἦνευ μὴδὲν, ἀλλ' ἀπαραιτήτως ὁ πατριάρχης εἶχε τῆς ὀργῆς, καὶ οὐδ' ἂν, εἰ τι γένοιτο, συγγνώμην εἰλεγε παρσσεῖν, εἰ μὴ δίκην δοῦεν πρότερον τῶν τετολημένων, καὶ οὐδὲ ἀδικεῖν εἰλεγεν εἰ ἐπὶ δίκην προκαλεῖται· ὁπλοαδὼν ὁ μέγας δομέστικος· Ἄλλ' οὐκ ἂν εἴη σοὶ τε χάριτις ἐξ Ἰσοῦ τῆς δίκης, εἴη, εἰ σὺ μὲν καθεδῆ δικάζων τε ἄμα καὶ ἐγκαλῶν, αὐτοὶ δὲ τῷ αὐτῷ διαιτητῇ τε ἄμα ἀναγκάζονται χρῆσθαι καὶ κατηγορεῖσθαι. Εἰ δὲ μὴ πρόφθεσαι τὸ δικαίον αὐτῶν, μήτε μὴν ὀργῇ μᾶλλον ἢ αὐτῇ τῇ δυνάμει τοῦ δικαίου τὰ πράγματα δικάζσει ἐπαγγέλλη, ἀπαντήσουσιν ἐπὶ τὸ δικαστήριον ἡμέρᾳ τακτῇ. Ὁ πατριάρχης δὲ· Τὸ μὲν ἐμοὶ τὴν δίκην προσηκῆναι τῶν τοιούτων καὶ τοῖς λοιποῖς ἀδελφοῖς· τοῖς ἀρχιερεῦσιν, οὐκ ἂν οὐδ' αὐτὸς, εἶπεν, ἀρηθείης. Ὅτι δὲ αὐτὸς ὡς ἡδικημένος εἰς δικαστήριον ἔλκω νῦν, οὐ δικαστής, ἀλλὰ κρινόμενος καθεσθῆμαι τῶν ἄλλων δικαζόντων ἀρχιερέων. Εἰ δ' ἔρα δικάζοιμι καὶ αὐτὸς, μὴ ποτε τοσοῦτον μανείην, μὴδ' ἀτοπίας εἰς τοσοῦτον ἐξελάσαιμι, ὥστε ὀργῇ δικάζειν καὶ μὴ τοῖς ὀρθοῖς περὶ τῶν πραγμάτων λογισμοῖς, καὶ μάλιστα νυνί, ἔτ' οὐκ ὑπὲρ ἑτέρου, (ἦν γὰρ ἂν τις συγγνώμη), ἀλλ' ὅτε περὶ ἑαυτοῦ τὴν ψῆφον ἐξάγειν μέλλω. Καὶ τάξαντες ἡμέραν ἢ παρῆσανται πάντες οἱ ἀρχιερεῖς, ὡς τῆς δίκης ἰσομένης, ὁ μέγας μὲν δομέστικος τῷ πατριάρχῃ συνταξάμενος, δικάσει ἀπαχώρει· ὁ πατριάρχης δὲ πρὸς τοὺς παρόντας ἀγῶσαιν εἶπεν ὅτι τῷ μεγάλῳ δομέστικῳ τὴν πρὸς τὴν δίκην ἐπαγγελλαν νοεῖν, ἢ τίνοι θαρρόντα πρὸς τὴν δίκην ἀπαντήσεσθαι τοῖς ἀρχιερέας φάναι, οὕτως αὐτοκατακρίτους ἦναι, εἰ μὴ τι καινότερον ἐπινοησῆται αὐτῷ. Οἱ παρόντες δὲ, οἱ μὲν οὐδ' αὐτοὶ ἔφασαν εἰ δύνασθαι συνεῖναι. Οἱ δὲ ὑπόπτειον μὴ οὐκ ἀληθῆ τὴν περὶ τῶν πραγμάτων ἔσχεν ἀπαγγελίαν· ἀλλ' ὑπὸ πολλῶν καὶ συνεχῶν περιβραβεύμενος φροντίδων, οὐκ ἀκριβῆ τὴν ἐξέτασιν ἐποίησατο τῶν ἀκουσθέντων. Οὐ γὰρ ἔστιν εἰκόσ πυθόμενον περὶ αὐτῶν ὡς ἐπ' οὐδεμίᾳ προφάσει, ἀλλὰ μόνῃ τῇ προστάξει πυθόμενοι βασιλέως, αὐτοὶ τε ἐξήλασαν ἐλθόντες τῆς ποιμνῆς δι' ἑαυτῶν παρὰ πάντα τὸν τοῦ δικαίου λόγον, καὶ κατέκλεισαν ἐν φρουρᾷ, ὥσπερ τινὰ τῶν ἐπὶ δεινοτάτοις ἐλωκότων, αὐτοὶ τε ὑφ' ἑαυτοῖς ἐποίησαντο τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ τὰ μέγιστα ἀδικούντες καὶ πλεονεκτοῦντες ἐδίδασκον τὸν λαὸν περὶ ἀρετῆς, μὴδὲ ἐρυθριῶντες, ἀλλὰ καὶ σεμνυνόμενοι τῇ ἀρπαγῇ, ἐπαγγέλλεσθαι αὐτοῦ· ἀπαντήσειν εἰς τὴν δίκην. Αὐτὸς γὰρ ἂν αὐτῶν ἀπάσαις πρότερον κατέγνω. Ὁ πατριάρχης δὲ, νοῦν μὲν αὐτοῦ εἶπεν λόγον ἔχοντα εἰρηκέναι, αὐτὴν δὲ μὴ πεῖθεσθαι οὕτως εἶναι· ἀλλὰ τι τὸν μέγαν δομέστικον ἐπινοησέναι, βεβαίαις, καθάπερ ἴσμεν, κεχηρημένον ταῖς φρεσίν, ὁ νῦν ἡμᾶς μὴ δύνασθαι νοεῖν. Ἐπεὶ δὲ ἐπηγγελάμεθα τοὺς ἀρχιερέας πάντας εἰς τὴν τεταγμένην ἡμέραν συνελθεῖν, ὁ ἐπηγγελάμεθα, καὶ ἔργους ἀναγκαῖον ἐκπληροῦν. Τῆς προσησμίας δὲ ἐλθούσης ἐν ἣ τῶν ἀρχιερέων τὴν

σύνθετον εἶναι, οἱ μὲν ἐν πατριαρχεῖᾳ παρῆσαν πάντες. Ὁ μέγας δὲ δομέστικος τοὺς ὑπευθύνους τῶν ἀρχιερέων παραλαβὼν, καὶ παραγγεῖλιας αὐτοῖς σιωπῆν, καὶ φθέγγεσθαι μὴδὲν ὡς ὑπὲρ αὐτῶν αὐτοῦ τοὺς λόγους ποιησόμενου, ἤλθε σὺν αὐτοῖς ὡς ὑπὲρ ὧν ἐνεκαλοῦντο ἀπολογησόμενος. Πάντων δὲ γενομένων ἐν ταύτῃ, τοὺς ἐγκαλουμένους ἀρχιερέας ὁ πατριάρχης ἤτιθετο ὑπὲρ τοῦ τῶν θρόνων ἀπελασθῆναι ὑπ' αὐτῶν, ἀδικήσαντα μὴδὲν· καὶ προσέτι γε εἰρηθῆναι. Οἱ μὲν οὖν ἐγκαλούμενοι ἀπεκρίνατο οὐδὲν· σιωπῆς δὲ βαθεῖας γενομένης ἐπὶ πολὺ, ὁ μέγας δομέστικος εἶπεν· Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις εἶπεν· Ἐάν μὴ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν περισσεύσῃ πλέον τῶν γραμματέων καὶ φαρισαίων, οὐ δύνασθε εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Τὸ δέ, Πλέον τῶν γραμματέων καὶ φαρισαίων, ὡς ὑμῶν ἀκούω διδασκόντων ἐγὼ, οὐδὲν ἄλλο εἶναι, ἢ τὸ, μὴ μόνον τὸν ἀδικοῦντα μὴ ἀμύεσθαι ἐκ τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλὰ καὶ εὖ ποιεῖν καθ' ὅσον ἂν οἶδόν τε ἦ. Αἰὲ καὶ τοῖς σωτηριοῦς νόμοις τιθεῖς, τὸν ἐλκόμενον εἰς δικαστήριον ὑπὲρ τοῦ τὸν χιτῶνα ἀφαιρεθῆναι, καὶ τὸ ἱμάτιον προστάξας προσπαδύσασθαι. Καὶ τὸν πατάξαντα ἐπὶ κάρη, μὴ μόνον εὐθύνας οὐκ ἀπαιτεῖν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐτέραν ἐμπερέχειν· καὶ ἄλλα ὅσα τῆς αὐτῆς ἐξέχεται διανοίας. Παραθήγων δὲ ἡμᾶς εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν σωτηριῶν νόμων, ποτὲ μὲν εἶπε· Μὴ γνῶτω ἡ ἀριστερὰ σου τί ποιεῖ ἢ δεξιὰ σου. Καὶ, εἰσελθὼν εἰς τὸ ταμειεῖόν σου, πρόσσευξαι τῷ Πατρὶ σου, τῷ ἐν οὐρανῷ· καὶ προσέτι, Κλείσας τὴν θύραν. Ποτὲ δὲ ὅτι, Λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ κατὰ ὑμῶν ἔργα. Καίτοι γε τῷ δοκεῖν τὰ τοιαῦτα παραγγέλματα ἀνέκρινται ἀλλήλοις. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖν, τοῖς μὲν ἀτελείσιν ἑμὶν καὶ δυναμένοις· ἐκ τῆς ἐπιδείξεως τῶν καμάτων τὰ ἐσθλα ἀποστειροῦσθαι, τὸ ἐπικρύπτεσθαι αὐτὰ, εἰρηθῆναι παντὶ σθίνει· τοῖς διδασκάλοις δὲ ὑμῖν, καὶ κοινὸν παράδειγμα ὀρθοῦ καὶ σώφρονος βίου προκειμένοις, τὸ λάμπειν ὑμῶν τὰ κατὰ ἔργα, ὅπως οἱ πολλοὶ ὀρώντες, τὸν πατέρα ἡμῶν δοξάζωσι τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ἐάν τοίνυν ὑμεῖς οἱ φῶς ἡμῶν τῶν μαθητευομένων, καὶ ταῖς ἀπάταις τοῦ βίου καὶ μερίμναις καὶ ἡδοναῖς προσισχομένων δικαιοὶ ὄντες εἶναι, δεινοὶ καὶ ἀπαράιτητοι, καὶ μηδεμίαν παρέχοντες συγγνώμην τοῖς ἀδικήσασιν καὶ κακῶς ὑμᾶς διαθεῖσι φανῆτε, οὐ θηρίων ἀνημέρων ἀγριωτέρους ἡμᾶς καὶ ὠμωτέρους παρασκευάσατε γενέσθαι; καὶ συμβήσεται ὑμῖν ὡς περ τοῦ καλοῦ παράδειγμα γινόμενοις ὑπὲρ τῆς πάντων ὠφελείας πρὸς τοῦ φιανθρώπου καὶ δικαίου βασιλευτοῦ στεφάνου ἀξιούσθαι καὶ γερῶν, οὕτω νῦν ὄφλειν οὐ τὰς τυχοῦσας δικὰς ὑπὲρ τοῦ πᾶσι βλάβης ἀφορμῆν παρεσχικῆναι. Ἐγὼ δὲ παράδειγμα φιλανθρωπίας καὶ ἀπὸ τῶν τῷ βίῳ προσηλωμένων ἡμῶν παράδειγμα ὑμῖν, οὕτω γὰρ καὶ κρῶν γεγεννημένον. Ὅρατε γὰρ τὸν βροχίαν, τοσοῦτο μὲν ἀρχῆς μέγεθος περιβεβλημένον, οὕτω δ' ἐν αὐτῷ τῷ τῆς νεότητος ἄνθει, ὅτε

episcopos accusare, quod immerens de throno ab ipsis depulsus, et insuper carceri mandatus esset. Accusati nihil respondere. Post altum et longum silentium magnus domesticus ita inquit : Dominus noster Jesus Christus in Evangelis : « Nisi iustitia vestra abundaverit plusquam scribarum, aut pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum ». Illud autem (*plusquam scribarum aut pharisæorum*) ut vos docentes audio, nihil est aliud, quam non solum injurias inferenti par non referre, sed eidem etiam quantum possis benefacere. Quocirca idem dum salutares leges conderet, trahenti in iudicium propter aufferendam tunicam, pallium quoque dimitti jussit; et percussenti unam maxillam, citra vindictam porrigendam et alteram; et alia demum quæ in eandem sententiam sequuntur. Exacuens porro nos ad servanda præcepta salutifera, aliquando dixit, **197** « Nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua? » et : « Ingressus cubiculum tuum, clauso ostio, ora Patrem tuum, qui in cælis est ». Aliquando autem : « Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona ». Hæc leges quamvis secum pugnare videantur, tamen nisi aberrat opinio, nobis imperfectis, et qui possumus ex ostentatione laborum nostrorum præmia amittere dictum est, uti ipsos totis viribus abscondamus; vobis autem magistris, et communibus rectæ inculpatæque vitæ exemplaribus, ut luceant opera vestra, quo multi, dum ea intuentur, Patrem nostrum qui in cælis est, glorificent. Si itaque vos qui lux nostra, nostra, inquam, qui discipuli sumus, et fallacis, sollicitudinibus, ac voluptatibus hujus vitæ implicati tenemur, merito esse debetis, duri et inexorabiles eritis, et mala irrogantes venia nulla prosequemini, nonne feris inimicis immittiores, ac sæviores nos facitis? Quare quemadmodum si ad omnium fructuum prohibitionis exemplaria serietis, a pio et justo certaminis arbitro coronis et præmiis dignaremini : sic nunc, quia omnibus nocendi aliis occasione datis, non vulgaribus pœnis condemnabimini. Atqui ego exemplum humanitatis de nobis, huic vitæ ceu clavo affixis proponam vobis, quod recentissime contigit. Videtis imperatorem, quanquam in tanto tamque amplo imperio collocatum, nihilo minus in ipso ætatis flore, quando quis, etiam plurimum de vita recte instituenda sollicitus, facillime et a voluptatibus pessumdari, et ad iram immoderatam impelli solet, adversus protervitatem Marci, omnium mortalium scelestissimi, quali, quamque omnibus inopinata mansuetudine et clementia usus sit. Si ergo ille et ætate juvenis, et Imperator, ut diximus, et negotiis hujus vitæ involutus, tam libenter offensam condonavit, tu communis præceptor et tanquam sanctioris vitæ speculum propositus, fratribus ignavia quadam male de te meritis nonne ignoscas? an ita obfirmatus in reposedendis a son-

<sup>1</sup> Matth. v, 20. <sup>2</sup> Matth. vi, 3. <sup>3</sup> Ibid. 6. <sup>4</sup> Matth. v, 16.



tibus pœnis, neque nostris precibus inflexus, neque ulla infelicitium miseratione captus persistes? qui clementiæ suæ pretium condignum jam tulerunt, tali tempore ad tribunal pertracti, et ab omnibus despecti, et ultima supplicia se passuros formidantes? Ah! noli, obsecro. Redigam autem tibi in memoriam **198** promissam quoddam, quod tibi dedisti. Ut primum ad te pro his episcopis oratum accessi, quia vehementer iudicium urgebas: Vide, inquebam, ne tu iudex, et accusator simul firmamenta reorum negligas. Ac tunc quidem te id minime facturum recipiebas. En tempus adest, ut quod promisiati, id reipsa praestes; nam praesidia causæ ipsorum ego tecum afferro. Cum dicto surgens (surrexerunt autem et patriarcha, et reliqui omnes), episcopos accusatos accipit (et alios illos quoque ad preces secum conjungendas hortatur), atque ita simul omnes ad pedes patriarchæ procidunt, clamantes: Ignosce lapsis nobis, pater, ut et tibi a Patre cœlesti debita ignoscantur. Hæc illi faciebant. Patriarcha vero: Inextricabili, inquit, reii abs te comprehensus, magne domesticæ, quæia aliud facere non licet quam quod tibi studio est, omittam repugnare, tibi que parebo. Mox veniam largitur, et crimine absolvit, a quibus fuerat violatus, et a Deo illis impunitatem poscit; magno domestico pro cohortatione multa boni comprecatur, singulosque episcopos a quibus offensus erat, complexus, etiam benedictione (argumento utique non fucata reconciliationis) impertit. Post hæc pauca effatus, cœtum dimittit. Episcopi absoluti imperatorem adeunt, de cura et diligentia in ipsorum causa declarata gratias amplissimas agunt; divitiarum ei munerum copiam exoptant; cui separatim primores, milites, aliosque amicos ac necessarios munifice remuneranti, visum est non committendum, quominus etiam populo, civitatibusque universæ publice aliqua gratia referretur. Itaque vectigalia onerosiora sustulit; et quicunque vineas, aut domicilia in locis publicis tributaria possidebant, iis pensionem remisit; et beneficium istuc data aurea bulla constabilivit.

στικῶ πολλὰ ἐπηύχετο ἀγαθὰ τῶν λόγων ἕνεκα, ὧν διεξῆλθε πρὸς αὐτοῦς. Ἦσπάζετό τε τοὺς λευπηκότας ἀρχιερεῖας καθ' ἕνα, καὶ εὐλογίας ἤξιστο, δεῖγμα καθαρῶς διαλλαγῆς. Μετὰ δὲ τοῦτο πατριάρχῃ μὴν διέλυσε τὸν σύλλογον, βραχέα τινὰ διαλεχθεὶς· οἱ αἰτιαθέντες δὲ ἀρχιερεῖς εἰς βασιλεῖα ἐλθόντες, πολλὰς ὡμολόγουν χάριτας αὐτῷ τῆς ὑπὲρ αὐτῶν ἐπιμελείας καὶ σπουδῆς, καὶ ἐπηύχοντο πολλὰ ἀγαθὰ. Βασιλεὶ δὲ ἰδίᾳ τοῖς τε ἐν τέλει, καὶ τοῖς στρατιώταις καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπιτηδεῖσι; πολλὰς παρεμμένῃ τὰς εὐεργεσίας, οὐκ ἐδόκει δεῖν μὴ καὶ δημοσίᾳ τῷ δήμῳ καὶ πάσῃ τῇ πόλει χάριν καταθέσθαι τινὰ, καὶ τὰς τε βαιοτέρας ἐκώλυσε συνεισφορὰς, καὶ ὅσοι ἀμπέλους ἢ οἰκήματα ἐν δημοσίοις χωρίοις εἶχον, ἐφ' οἷς συνετέλουσαν πρόσδοδόν τινα τακτὴν εἰς τὸ κοινὸν, τούτους ἐκέλευσε μὴδὲν παρέχειν, ἀλλ' ἀνευ φόρων καρποῦσθαι, καὶ χρυσοῦσθαι δικαίωμα ἐπὶ τῇ εὐεργεσίᾳ παρασχῶν.

### 199 CAPUT III.

*Mœsorum rex Thraciam superiorem devastat. Imperator cum eo depugnaturus Bizyam abiit. Mæsus domum recedit, unus strategemate. Imperator incursans Mæsiam, Diampolim cupit. Iterum irrumpens in Thraciam Mæsus Bucelum occupat, Probatum obsidet. Exprobatur ei perfidia cum minis. Causam pretendit, uzoris jus in paternum imperium. Proclata lege refutatur, terrilisque magnitudine ei fidentis Romani exercitus, Bucelum redditurum, pacemque servatorem promittit. Causa audaciæ Mæsorum. Milites se spoliis privari dolent. Amicitia renovatur. Uterque domum redit.*

Sub idem tempus Mœsorum rex Michael cum

Ἰπὸ δὲ τοῦς αὐτοῦς χρόνους; καὶ ὁ τῶν Μωσῶν

Ἀ μάλιστα· ἂν τις καὶ πολλὴν ποιούμενος ὀρθοῦ βίου φροντίδα, ῥᾶστα καὶ ὀπὸ ἡδονῶν κρατοῖτο καὶ πρὸς ἀρετρῖαν ἐξάγοιτο θυμοῦ, πρὸς τὸν ὄβρισθῆν καὶ τὰ δεινότατα νετοληκῶτα Μάρκον, ὅποια μὴδὲν; ἂν προσδοκῆσαντος ἡμερότῃ ἐχρήσατο καὶ φιλιανθρωπία. Εἰ οὖν ἐκεῖνος νέος ὦν, ὡς περ ἐφημεν, καὶ βασιλεὺς, καὶ τοῖς τοῦ βίου πράγμασι προσέχων, ὀδυ συνέγνω τῷ πταίσαντι ῥαδίως, οὐ καὶ εὐ διδάσκαλός τε ὦν κοινός καὶ ὀλονεὶ παράδειγμα προκείμενος ἐνερέτου βίου, τοῖς ὀπὸ ῥαθυμίας προσεχρουνόσσι συγγνώμην παρέσεις ἀδελφοῖς; ἀλλ' οὕτω διακαρτερῆσεις ἀπαραιτήτως τῶν ἡμαρτημένων δίκαι; ἀπαιτῶν, μήτε πρὸς τὰς ἡμετέρας καμπόμενος δεήσεις, μήτε οἰκτον μηδένα λαμβάνων ἀτυχούτων αὐτῶν· καὶ τῆς παρῶνίας ἤδη διδωκότων ἄξιας δίκαις, ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον εἰς δικαστήρια ἐλοκόμενων, καὶ πᾶν πάντων περιορωμένων, καὶ τὰ ἔσχατα πάσσεσθαι προσδοκούντων; μὴ, παρακαλῶ. Ἄναμνήσω δὲ σε καὶ τινος ἐπαγγελίας ἢ; ἐπηγγελῶ πρὸς ἐμέ. Καὶ γὰρ δε; πρῶτον πρὸς σὲ ἀφίγμα ὀπὲρ τούτων; δεόμενος τῶν ἀρχιερέων, ἐπεὶ πῶλὺς αὐτοῖς ἐνέκεισο ἐπὶ δίκην καλῶν, Ἄλλ' ὄρα, ἔφη, μὴ σὺ, καὶ δικαστῆς καὶ κατηγορος ὦν, τὸ τῶν δικαιομένων δικαίωμα παρῖδη. Τότε μὲν οὖν μὴ παρῖεσθαι ἐπηγγελῶ· νῦν δ' ἤδη καιρὸς καὶ ἐπὶ τῶν ἔργων τὴν ἐπαγγελίαν ἐκπληροῦν. Τὸ γὰρ δικαίωμα αὐτῶν ἀφίγμα ἔχων ἐγώ. Καὶ ἀναστάς εὐθύς, Ἐπεὶ δὲ τε πατριάρχῃ καὶ οἱ λοιποὶ συνανέστησαν πάντες, τοὺς ἐγκαλουμένους παραλαθῶν ἀρχιερέας, ἅμα δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις παρακλειουσάμενος τὰ ἴσα ἄρῃ, καὶ τῆς δεήσεως τῶνεφάπτεσθαι αὐτοῖς, πρὸς τοὺς πόδας ὀμοῦ πάντες τοῦ πατριάρχου κατακλιθέντες, Συγχώρησον ἡμῖν τοῖς ἑπίταικόσιν, ἔλεγον, πάτερ, ἄφες, ἵνα καὶ σὺ παρὰ τοῦ Πατρὸς τοῦ ἐν οὐρανοῖς τὰ θευλιήματα ἀφεθῆ. Οἱ μὲν οὖν τοιαῦτα ἐπαίουσαν· ὁ πατριάρχης δὲ, Ἀφύκτοις, ἔφη, λίνους ὀπὸ σὺ, μέγα δομῆστικα; περισχεθείς, ἐπεὶ μὴδὲν ἐξέστιν εἶναι ὄρῃν ἢ ὀπερ αὐτοῖς ποιῆ διὰ σπουδῆς, τὸ ἀντιλέγειν ἀφεῖς, ὀπερ ἐθέλεις αὐτοῖς ποιῆσω. Καὶ αὐτῶν συγγνώμην τε εἶδου, καὶ τῆς αἰτίας ἤφει τοῖς λευπηκῶτας, καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ συγχώρησιν αὐτοῖς τῶν ἡμαρτημένων ἐξητέρο. Καὶ τῷ μεγάλῳ δομῆστικῷ πολλὰ ἐπηύχετο ἀγαθὰ τῶν λόγων ἕνεκα, ὧν διεξῆλθε πρὸς αὐτοῦς. Ἦσπάζετό τε τοὺς λευπηκότας ἀρχιερεῖας καθ' ἕνα, καὶ εὐλογίας ἤξιστο, δεῖγμα καθαρῶς διαλλαγῆς. Μετὰ δὲ τοῦτο πατριάρχῃ μὴν διέλυσε τὸν σύλλογον, βραχέα τινὰ διαλεχθεὶς· οἱ αἰτιαθέντες δὲ ἀρχιερεῖς εἰς βασιλεῖα ἐλθόντες, πολλὰς ὡμολόγουν χάριτας αὐτῷ τῆς ὑπὲρ αὐτῶν ἐπιμελείας καὶ σπουδῆς, καὶ ἐπηύχοντο πολλὰ ἀγαθὰ. Βασιλεὶ δὲ ἰδίᾳ τοῖς τε ἐν τέλει, καὶ τοῖς στρατιώταις καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπιτηδεῖσι; πολλὰς παρεμμένῃ τὰς εὐεργεσίας, οὐκ ἐδόκει δεῖν μὴ καὶ δημοσίᾳ τῷ δήμῳ καὶ πάσῃ τῇ πόλει χάριν καταθέσθαι τινὰ, καὶ τὰς τε βαιοτέρας ἐκώλυσε συνεισφορὰς, καὶ ὅσοι ἀμπέλους ἢ οἰκήματα ἐν δημοσίοις χωρίοις εἶχον, ἐφ' οἷς συνετέλουσαν πρόσδοδόν τινα τακτὴν εἰς τὸ κοινὸν, τούτους ἐκέλευσε μὴδὲν παρέχειν, ἀλλ' ἀνευ φόρων καρποῦσθαι, καὶ χρυσοῦσθαι δικαίωμα ἐπὶ τῇ εὐεργεσίᾳ παρασχῶν.

βασιλεὺς Μιχαὴλ πάντοτρατιᾷ ἐπέβαλεν εἰς τὴν Ῥω-  
μαίων, ἄγων καὶ Σκύθας συμμάχους, καὶ τὰς ἀνω  
τῆς Θράκης ἐδήλωσε πόλεις ἐφ' ἡμέραις ἰκαναίς.  
Ἐπεί δὲ ἐπίθετο ὁ βασιλεὺς τὴν εἰσβολὴν, ὅσην ἐξῆν  
ἀδρόσας στρατιάν, ἦλθεν εἰς Βιζύην κατὰ τάχος,  
καὶ αἰεὶ παρεσκευάζετο πρὸς μάχην. Μιχαὴλ δὲ ἐπεὶ  
πρὸς τῶν σφετέρων μάθοι κατασκίπτων ἐν Βιζύῃ  
παρασκευάζεσθαι τὸν βασιλέα (ἔτι γὰρ ἐν τῇ Ῥω-  
μαίων καθήμενος ἐδήσθη), δείσας μὴ ἐπελθόντα οὐχ  
οὐδὲ τε ἀμύνεσθαι ἦ, ἔγνω δεῖν ἐξαπατησαί· καὶ  
ἀμψας προσεθεύη, ἀκηκοέναι ἐφασκεν εἰς Βιζύην  
ἀφιγμένον· στοιχάζεσθαι γὰρ αὐτὸν ἐκ τῶν εἰκότων μά-  
χεσθαι οἱ ὠρημένον ἐπιβαί· ὁ δὲ οὐκ οὖν κατατρέ-  
πειν τὴν στρατιάν μακρὰν ἀνύοντα ὁδόν· αὐτὸν γὰρ  
εἰς τὴν ὕστεράν αἶμα ἐφ' ἀφίξεσθαι εἰς Βιζύην ὡς εἰς  
μάχην. Ὁ μὲν οὖν προσθευτῆς τοιαῦτα εἰπὼν ἀπῆλ-  
θε. Μιχαὴλ δὲ ἄρας τῷ στρατῷ τῆς τε ἡμέρας τὸ  
λαίπην καὶ τὴν ἐπιούσαν νύκτα βαδίσας συντόνους, εἰς  
τὴν ὕστεράν ἐν ὁρίοις τῆς Ἰβίας ἡγεμονίας ἦν· βα-  
σιλεὺς δὲ αἶμα πρῶτ', τὴν τε στρατιάν κελεύσας ἐν  
ταῖς ὄκλοις εἶναι, καὶ τὴν ἐφοδὸν τῶν βαρβάρων πε-  
ρμῆναι, ἐξηρέδατο καὶ αὐτὸς τὰ πρὸς τὴν μάχην.  
Καὶ στρατιώτας ἐπέμψέ τινας ὡς τὸ στρατόπεδον  
τῶν πολεμίων κατασκοπεύοντας. Περὶ μισημβριαν δὲ  
οἱ κατασκοποὶ ἦγον στρατιώται, ἄγοντες καὶ Μυ-  
σοὺς δοσιαλώτους ἕξ· οἳ ἀνεμυνώμενοι, τὸν βασιλέα  
ἐρασεν σπῶν τῇ προτεραίᾳ ἄρπαντα τῇ στρατιᾷ οἴ-  
χεσθαι εἰς τὴν οἰκίαν, αὐτοὺς δὲ ἀρπαγῆς ἕνεκα  
περιετρήσαντες, ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἀλῶναι. Οὕτω  
μὲν Μιχαὴλ κατεστρατήγησε βασιλέα. Οὐ πολλὰς δὲ  
ὑστερον ἡμέραις καὶ αὐτὸς εἰσέβαλεν εἰς τὴν Μυ-  
σιαν, καὶ τὰλλα τε ἐκάκωσεν αὐτήν, καὶ Διάμπολιν  
εἶπεν ἐξ ἐφόδου· καὶ πορθήσας αὐτήν, ἐπανέειξεν  
εἰς τὴν οἰκίαν. Ὁ Μιχαὴλ δὲ μετὰ ἐξηκοστὴν ἡμέ-  
ραν τῆς βασιλείας εἰσβολῆς, πάλιν καὶ αὐτὸς εἰσ-  
έβαλεν εἰς τὴν Ῥωμαίων. Καὶ γενόμενος ἐν Ὀδρυ-  
σί, τὸ Βουκίλου προσάγοροσθήμενον πόλισμα εἰλε  
προδοσί, τῶν φυλάκων νυκτὸς καταπροδόντων· καὶ  
ἐστρατοπέδωσεν ἐν αὐτῷ ἀδικήσας μηδέν. Βασιλεὺς  
δὲ Διδυμοταίχην ἐνδιατρίβων, ἐπεί ἐπίθετο τὴν  
εἰσβολὴν, εἰς Ἀδριανούπολιν ἦλθε κατὰ τάχος, κα-  
κῆ συνήθροισεν τὴν στρατιάν φως μαχοῦμενος Μυσοῖς.  
Καὶ ὁ Μιχαὴλ ἐν Βουκίλου ἐστρατοπεδευμένος, παρ-  
εσκευάζετο καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς οἰκίας στρατιάν με-  
ταπεμπόμενος. Καὶ ὑστερον ἡμέραις ἀλίγαις τὸ  
Προβάτου καὶ αὐτὸ πόλισμα ἐγγὺς δὲ περιστρατο-  
πεδευόμενος ἐπολιόρκει. Οὕτω μὲν οὖν ἀλλήλοις  
ἀνίστρατοπεδεύον· οἱ ἐπὶ τριάκοντα ἡμέραις ἐξαρ-  
τούμενοι τὰ πρὸς τὴν μάχην. Ἐπεί δὲ ἦδη πάντα  
ἐπεπύριστο καὶ ἔδει ἐπιβαί, προσεβίαν πέμψας ὁ  
βασιλεὺς πρὸς Μιχαὴλ, οἰεσθαι ἔλθειν ἐπιλαθῆσθαι  
αὐτὴν τῶν τε ἔργων, καὶ τῶν συνθηκῶν, οἳ ἔγενοντο  
τῇ τε Ῥωμαίων πρώτον ἐπεδληκέναι, καὶ τὸν πό-  
λιμον κεκινήκέναι, αὐτὸν δὲ μεμνησθαι τε τῶν συν-  
θηκῶν, καὶ ἐμμένειν ταῖς σπονδαῖς· ἀδικούμενον δὲ

A omnibus copiis suis et Scytharum auxiliis, in fines  
Romanos irrupit, superiorisque Thraciae oppida  
diebus multis depopulatus est. Eo comperto, im-  
perator quam maximos potuit delectus egit, et  
Bizyam properans, ibi se ad praelium instruxit.  
Quod cum ex speculatoribus suis Michael didicis-  
set (adhuc enim Romanam provinciam devastabat),  
metuens, ne adventantem sustinere non posset,  
ad fraudem confugiendum censuit. Misso igitur  
legato, dici iussit, audisse se eum Bizyam adve-  
nisse. Ducere conjecturam e verisimilibus, hostili  
animo venisse, secum praeliandi ardore inflamma-  
tum. Ne igitur militem suum longo itinere dela-  
set, se cum diliculo crastino Bizyam ad manum  
conserendam accessurum. His nuntiatis legatus  
B discessit. At Michael, inde se movens, et per reli-  
quum diei, noctemque continenter ambulans, die  
altero fines sui principatus attingit. Imperator suis  
praecipit, uti mane in armis hostem exspectarent,  
et ipse conflictui necessaria curans, nonnullos ad  
castra Moesorum exploranda dimittit, qui sub me-  
ridiem cum sex Moesis captivis revertuntur. Ii in-  
terrogati, regem pridie cum exercitu domum re-  
gressum, se praedandi causa relictos et ita captos  
memorant. Sic Michael strategate imperatorem  
delusit. Non multi dies intercesserunt, cum ipse  
quoque imperator Moesiam incursans, et caetera  
infestam habuit, et Diampolin ex itinere, seu  
primo impetu, expugnavit, atque ita in provinciam  
suam reversus est. Die ab hac incursione sexage-  
C simo, rursus Michael in Romanos praedabundus  
invadit, et in Odrysis Bucelum oppidulum per  
prodicionem excubitorum capit, ibique castra sine  
maleficio ponit. Imperator 200 Didymotichum in-  
cursione perlata, Adrianopolin festinat, ubi militem  
ad pugnam colligit. Michael quoque domo cohortes  
Bucelum evocat, seseque ad certamen comparat.  
Post paucos dies Probatum, vicinum oppidulum,  
obsidione cingit. Sic usque in tricesimum  
diem castra castris opponentes, ad praelium sese  
instruebant. Paratis jam omnibus, cum ad manus  
veniendum esset, mittit legationem ad Michaellem  
imperator, cujus haec summa fuit: Videri ipsum  
foderis, et iurjurandi, quod inter se apud Tzer-  
D nomianum dedissent, oblivione captum, atque ideo  
et Romanam regionem incursasse, et bellum com-  
movisse, se pactorum meminisse, nec ea temerare,  
sed inique laesum, prioremque insidiis appetitum,  
velle a se vim arcere ac depellere, et invitum ad  
hoc praelium adigi: et quia uterque exercitus  
Thraces sint (35) (quos non se mutuo, sed junctim  
impios, in Deum Barbaros armis lacessere oportet),  
et quia soror sua cum eo nupta sit; quem  
proinde amicum sibi, non hostem cupiat; si la-  
men oppidum prodicione occupatum restituat. Sim-  
minus, cum cruce, quam alias ab eo missam ac-

Jacobi Pontani notae.

(35) Imo, uterque exercitus eandem religionem sectetur. Mendose in ms. interpretis, Θράκης προθηκίας,

ceperit, in summo vexilli collocata, illum invasurum. Michael per legatos in hanc sententiam respondet, ipsum imperatorem, et sororem ejus ejusdem patris esse liberos. Decere igitur, et justum esse, quando ipse paternum imperium omne teneat, sororem quoque portionem aliquam paternæ hæreditatis cernere. Ad hæc imperator, id se percipere, nec Bucelum tantummodo, sed alias urbes insuper ei tanquam paternorum honorum consorti tradere; salva tamen ipsa jam vetustate corroborata Romanorum lege, quæ sic habeat: Ex filiis imperatoris qui ætate antecesserit, imperatorem salutant, et is fratribus imperato, et hi seniori cedunt, seduloque serviunt. Quamobrem si ei placeat, juxta hanc fixam et confirmatam legem imperatoris servum et esse et appellari, se vicissim paratum esse illi, velut ex proprio ac debito principatu, urbes et regiones addicere. Michael, quia cum copiis haud longe distabat, statim respondit, cum ipse quoque rex sit, absurdum videri, in alterius regis arbitrio esse. Si Bucelum recipere vult, Sozopolin (ad Pantum Euxium amplam et populosam urbem) contra dedat. **201** Imperator, tum nihil respondens, legatos in castris corpora cibo, somnoque curare jussit. In diem sequentem omnibus suis arma imperat, nec ipsi solum, sed equi etiam splendide ornati (36) instructique: et alii quidem e corio, alii hamatis thoracibus induti apparebant (37). Erat porro videre Romanum exercitum non tantum qua armis, qua equis instructum sumptuosissime, sed etiam numero tantum, quantus jam pridem nunquam in unum convenerat. Occidentalis quippe totus aderat cum Macedonibus, et Thracibus, et ex Orientis arribus, quæ quidem Romanis subessent, atque etiam e Byzantio equitatus, et peditatus multus, gravisque armaturæ et sagittarii. Postquam vero per phalangas (58), tanquam ad certamen obenn-

καὶ προεπιβουλευόμενοι ἀμύνεσθαι, καὶ ἀκοντα; ἐπὶ τὸν πόλεμον καθίστασθαι. Τοῦτο μὲν, ὅτι καὶ ἡ ἐκτέρωθεν στρατιὰ τῆς αὐτῆς εἰσι θρησκείας, οὐδ' οὐ πρὸς ἀλλήλους, ἀλλὰ μετ' ἀλλήλων ἔδει τοῖς ἀσεβοῦσι περὶ τὸν Θεὸν βαρβάρους ἐπιναί. Τοῦτο δ' ὅτι καὶ αὐτὴν ἀδελφῆς ὄντα σύνοικον τῆς αὐτοῦ οὐ βούλοιο πολέμιον, ἀλλὰ φίλον ἔχειν. Πλὴν ἐὰν τὸ πόλισμα ἀποδῶ, ὃ λαδῶν ἔχει προδοσίαν. Ἐὰν δὲ μὴ ἀποδῶ, τὸν σταυρὸν οὐ πρότερον πέπομφε πρὸς αὐτὸν ἐπὶ τῆς σημαίας ἀναθείς, ἐλευσεται ἐπ' αὐτόν. Ὁ Μιχαὴλ δὲ καὶ αὐτὸς ἀντεπερσεβέυετο πρὸς βασιλεῖα, τὸν ἴσον τρόπον αὐτόν τε εἶναι τοῦ σφετέρου πατρὸς καὶ τὴν αὐτοῦ ἀδελφῆν. Προσῆκειν οὖν αὐτὸν τὴν πατρῴαν ἔχοντα πᾶσαν ἀρχὴν, καὶ τὴν ἀδείρην κατὰ τὸν τοῦ δικαίου λόγον μέρος τινὸς τῶν πατρῴων κληρονομεῖν ὁ βασιλεὺς δὲ, καὶ πάνυ βούλοισθαι τοῦτο ἐφη· καὶ μὴ μόνον τὸ Βουκέλου πόλισμα, ἀλλὰ καὶ πόλεις ἑτέρας ὡς τοῦ πατρῴου κληροῦ καὶ αὐτῷ συμμετέχοντι παρασχέιν, πλὴν, κατὰ τὸν ἀνωθεν ἐπικρατήσαντα Ῥωμαίοις νόμον. Οὗτος δὲ ἐστίν, τὸ, τῶν παλαιῶν βασιλέως, τὸν μὲν προσηκόντα τῷ χρόνῳ βασιλεῖα τε ἀναγορεύεσθαι, καὶ τῶν ἄλλων ἀρχεῖν. Τοῦς δ' ἄλλους ἀδελφοὺς ὑπέσκειν τε τῷ πρώτῳ καὶ δουλεύειν ἀκριβῶς. Εἰ οὖν ἀρεστὸν αὐτῷ κατὰ τὸν ἐπικρατήσαντα τούτου Ῥωμαίων νόμον, δούλω καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι βασιλέως, καὶ αἰετὸς ἔτοιμος εἶναι ὡς ὑπὸ τὴν οἰκειαν ἀρχὴν τελούσῃ καὶ πόλεις καὶ χώρας παρασχέιν. Μιχαὴλ δὲ ἐπεὶ ἔγγυς ἑστρατοπέδευετο καὶ αὐτὸς, δι' ὀλίγου τὰς ἀποκρίσεις ποιούμενος, οὐκ ἐφη προσῆκειν καὶ αὐτῷ βασιλεῖ ὄντι, ὅψ' ἕτερον βασιλεῖα τελείν· ἀλλ' εἰ βούλοιο τὸ Βουκέλου πόλισμα ἀπολαβεῖν, τὴν Σοζόπολιν κατὰ τὸν Εὐξείνιον Πόντον, πολυάνθρωπον οὖσαν καὶ μεγάλην πόλιν, ἀντ' ἑκαίνου δοῦναι. Βασιλεὺς δὲ τότε μὲν ἀπεκρίνατο οὐδέεν, ἀλλ' ἐκέλευσε τοὺς πρέσβεις εἰς τὸ στρατόπεδον ἀναπαύλης τυχεῖν. Εἰς τὴν ὑστερίαν δὲ ἄμα ἐπὶ τὴν στρατιάν ἐκέλευσαν ὀπίσσεσθαι πᾶσαν, καὶ ἦσαν ἐν τοῖς ὀπίθε; πέν-

## Jacobi Pontani notæ.

(36) Virgilius amare, delectarique armis pulchris et elegantibus, eaque non ducibus tantum, sed militibus quoque concedere, docuimus in symbolis nostris ad III *Æneid.* Narravimus de Xenophonte, ex *Æliano* lib. III, cap. 24, qui aiebat, si vicisset hostes, elegantissimo quoque ornato se dignum esse, et, si vitam in acie amitteret, cum quodam decore oppetiturum in armatura splendida. Memorat item *Curtius*, lib. V, Alexandrum scuta laminis argenteis operuisse, equos frenis ornasse. Vide causam ibi. Præcipit item *Onosander* imperatori, curet ut exercitus armis splendidis instructus fulgeat. Quod facili negotio fiet, si gladiorum mucrones probe acuantur, et galeæ loriceæque frequenter abstergantur. Milites enim quasi micantibus armorum scintillis terribiliores apparent, multæque per oculos species in animos delapsæ, perterrere adversarios solent. Addamus et istuc pro exrollario: *Leo* imperator, *De apparatu bellico*, cap. 6: Quanto decentior in armatura sua miles est, tanto major illi aclacritas, et hostibus formido vehementior aderit.

(37) Virgilius in *Æneid.* vocat loriceam consertam armis. Explicat Lipsius hoc genus loriceæ, *De militia Rom.* lib. V, dial. 6: Loriceæ humatas dix-

runt Latini, inquit, quia circuli, et catenæ nexæ hantili speciem dimidiati referebant; vel quia et hantili catenulas jungebant. Lorica quidem hamata visa a veteri bibliorum interprete. *I Reg.* cap. XVII, ubi in Græco, θώραξ ἀλυσιδωτός, ad verbum lorica catenata. Et non aliud fuit, quam circuli, sive annuli ferrei inter se nexi, more quem hodie Galli, et Germani servamus, etsi exolescentem.

(58) *Vegetius* lib. II, cap. 2: *Macedones, Græci, Dardani phalanges habuerunt.* Vide *Steevchii* commentum. *Alexander* ab *Alexandro* lib. VI, cap. 15: *Quod legio quondam apud Romanos fuit, id phalangem Græcis, Macedonibus, et Dardanis, exterisque nationibus valuisse, monumentis proditum est. Ea enim in libero campo, et si quando exspatiari licuit, magno usui fuit. Cum vero arcis faucibus, et præruptis saxis, aut inter angusta viarum premitur, non est ea vis potestasque: quippe Macedonia phalanx immobilis, semper ex stabili peditum agmine, nec partiri, nec dividi facilis erat, quod in Romana legione longe secus, etc. Optime Phalangem explicat *Curtius*, lib. III, cum de Macedonibus loquitur: Sed Macedonum acies torva sane et inculta, clypeis hastisque immobiles cuneos, et conserta robora virorum cogit. Ipsi phalangem vocant peditum*

τας, οὐ μόνον αὐτοὶ λαμπρῶ; καὶ διαπρατῶς κα-  
 κοσμημένοι, ἀλλὰ καὶ ἵπποι, οἱ μὲν θώραξιν ἐκ βύρ-  
 σης ποικημένους, οἱ δὲ ἀλυσειδωτοῖς. Καὶ ἦν ἰδεῖν  
 οὐ μόνον ὀπλων καὶ ἵππων ἕνεκα πολυτελῶς μάλιστα  
 παρεσκευασμένην τὴν Ῥωμαίων στρατιάν, ἀλλὰ καὶ  
 πλήθει ἐκ πολλοῦ τοῦ χρόνου οὕτω ἀχρῖ καὶ τότε  
 τοσαύτην συνελθοῦσαν εἰς ἓν. Ἡ τε γάρ ἐκ τῆς  
 ἐσπίρας πᾶσα παρῆν, καὶ Μακεδόνες καὶ Θράκες,  
 καὶ ὅσοι ἐκ τῶν κατὰ τὴν ἑω τοῖς Ῥωμαίοις ὑπη-  
 κῶν πόλεων ἦσαν· καὶ ἐκ Βυζαντίου δὲ αὐτοῦ οὐ  
 μόνον ἵππει; ἀλλὰ καὶ πεζῶς πολλῶς, ὑπλάται τε καὶ  
 τοξόται φιλοί. Ἐπεὶ δὲ κατὰ φάλαγγας ὡς ἐς μάχην  
 παρετάξαντο, τοὺς Μυσῶν μεταπεμφόμενος πρέσβεις  
 ὁ βασιλεὺς, τὴν μὲν στρατιάν ὁρᾷ τὴν ἐμὴν, ἔφη,  
 ὡς παρεσκευάσται πρὸς μάχην· ἀπελθόντες δὲ  
 ἀπαγγεῖλατε βασιλεὶ τῷ ὑμετέρῳ, ὡς ἐγὼ μὲν ἀσπα-  
 ζόμενος τὴν εἰρήνην πρότερον πολλὰκις διεπρεσβευ-  
 σάμην πρὸς σὲ περὶ αὐτῆς· σὺ δὲ οὐδὲν ἐπιεικῆς  
 ἀποκρινόμενος, τῆ τοῦ σταυροῦ δυνάμει θορῶν, ἐν  
 αὐτῷ ἐγγυητὴν ἔμοι παρέσχου τοῦ μηδέποτε παρα-  
 σπονῆσαι, βαδιούμαι ἐπὶ σέ. Βασιλεὺς μὲν οὖν  
 τοιαῦτα εἶπεν. Οἱ πρέσβεις δὲ ἣ τάχους εἶχον, πρὸς  
 βασιλέα ἀφιγμένοι τὸν ἑαυτῶν, τοὺς τε λόγους ἀπήγ-  
 γελον βασιλέως, καὶ ὡς ἡ στρατιὰ τοσαύτη τε οὖσα  
 καὶ οὕτως ὠπλισμένη ἐν ὀδῷ εἰσὶν ἤδη τῆ πρὸς αὐ-  
 τοῦς· Μιχαὴλ δὲ πρότερον μὲν οὐκ ἂν σίμμενος εἰς  
 χεῖρας αὐτοῖς ἵνα Ῥωμαίους ὑπομείναι, τότε δὲ  
 ἤδη ὄρων αὐτοὺς ὠρμημένους πρὸς τὴν μάχην, τό-  
 τε πλήθος καὶ τὴν παρασκευὴν πυθόμενος ὅση ἦν,  
 οὐκ ἔγωγε δεινὸν ἐν πολεμῇ εἰς προὔπιον κίνδυνον  
 καθίστασθαι ἑαυτόν. Καὶ πέμψας πάλιν τοὺς πρέσβεις  
 ἧ ἰδύναντο τάχιστα πρὸς βασιλέα, τὸ τε πόλισμα  
 Βουκέλου ἐπηγγέλλετο παραδῶσαι καὶ εἰρήνην  
 δεῖν τοῦ λοιποῦ, καὶ ἰδεῖτο βασιλέως εἰς τὸ οἰκτεῖον  
 στρατόπεδον ἀπαγαγεῖν τὴν στρατιάν. Βασιλεὺς δὲ  
 ὄρων αὐτοῖς ἐν καλῷ τῷ σχήματι τὴν ἀναχώρησιν  
 γινόμενην, καὶ τὴν νίκην ἀναιμωτῇ προσγινομένην,  
 ἄμμενος ἀνεχώρησε πρὸς τὸ στρατόπεδον. Τότε γὰρ  
 πρότερον μὴ λόγοις καὶ τῆ τοῦ καλοῦ καὶ δικαίου  
 κρίσει τὸν Μιχαὴλ πεισθῆναι τὸ Βουκέλου ἀποδοῦ-  
 ναι, ἀλλὰ νῦν, καὶ τὸ ἤδη πρὸς μάχην παρατεταγ-  
 μένης τῆς Ῥωμαίων στρατιᾶς τὴν ἐφοδὸν αὐτῶν  
 οὐκ ὑπομείναι, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς συμβολῆς ἠττησθαι  
 ταῖ; γυμνασίαι; καὶ δαίσαντας ἀπαγορεύσαι τὴν μάχην,  
 τὸ Ῥωμαίων ἠττησθαι φανερῶς ὁμολογοῦντων ἦν·  
 καὶ διὰ τοῦτο καὶ βασιλεὶ ἰδοὺαι χρῆσθαι τῷ καιρῷ,  
 καὶ μὴ πέρα τοῦ προσήκοντος φιλονεικεῖν. Ἐν γὰρ  
 τοῖ; προτέροι; χρόνοι; Ἀνδρονίκου τοῦ πρεσβυτέ-  
 ρου βασιλέως ἀρχόντος, πολλὰς ἐς τὴν Ῥωμαίων  
 ἐβολὰς τῶν Μυσῶν ποιησαμένων, ἐπεὶ οὐδεὶς αὐ-  
 τοῖς ἀντεπεξῆλθεν, ἀλλὰ πρεσβείαις καὶ λόγοις πι-  
 θανὸς διελύετο τὰς πρὸς αὐτοὺς διαφορὰς ὁ βασι-

dum fuerunt dispositi, accitis Mæсорum legatis  
 imperator: Exercitum meum ut sit ad dimicatio-  
 nem paratus videtis, inquit. Itote ergo, regique  
 vestro nuntiate, me jam antea pacis cupidissimum,  
 non semel ad illum super ea legatos misisse; eum  
 nihil æquum ac tolerabile respondiisse. Itaque  
 crucis virtute fretum, quam sibi velut pignus ac  
 sponsorem constantiæ suæ in fœdere servando de-  
 derit, adversus illum processurum. Hæc imperator.  
 Legati ad regem celerrime reversi, quid imperator  
 dixerit, quomodo ingentes copiæ, et sic armatæ  
 contra ipsum in via sint, retulerunt. Michael, qui  
 antea rebatur Romanos secum decertare haud  
 ausuros, intelligens eos jam non parvo exercitu et  
 magno apparatu ad prælium procedere, statuit non  
 debere in aliena regione præviso discrimini semet  
 objectare. Quapropter denuo missis legatis, idque  
 cum celeritate maxima, Bucelum redditurum, et de  
 cætero pacem servaturum spondet; rogatque uti  
 militem in castra reducat. Imperator animadver-  
 tens, hunc receptum sibi fore honorificum, cum  
 incruenta victoria libens castra repetit. Nam nuper  
 nec verba, nec æqui bonique sensus ut Bucelum  
 restitueret, ei persuadere potuissent, quod nunc  
 restitueret, quodque Romani exercitus per ordines  
 ad pugnam distributi accessum non tulisset, sed  
 ante conflictum animo victus, et timore percussus  
 pugnam recusasset, confessio manifesta erat, Ro-  
 manos superiores esse. Quare et imperator occa-  
 sione utendum, nec ultra quam fas contendendum  
 judicavit. Etiam ante 202 id tempus, Andronico  
 seniore imperante, cum in Romanorum provinciam  
 sæpius impressionem fecissent, nemoque illis oc-  
 currisset, sed legationibus et sermonibus duntaxat  
 fuissent diremptæ controversiæ, opinabantur Ro-  
 manos imperatores eorum, ut bello insuperabilem,  
 ne aspectum quidem laturos esse. Tum vero  
 magno atque strenuo exercitu tendentem in se  
 imperatorem cernens Michael, aliter sensit, et  
 pedem omnino referendum duxit. Tale nimirum  
 universe Barbarorum ingenium est, effrenato impetu  
 instare cedentibus (39) intrepidus et in acie  
 stantes aggredi non audere. Romani milites quod  
 concurrere et hostium spolia (quæ tantum non de  
 manibus sibi erepta putabant) legere non licuisset  
 tristabantur; tanta dimicandi cupido omnes ceperat.  
 Tamen, pace constituta et fœdere novo confir-  
 mata, Michael Bucelum reddidit; et die sequenti  
 in equis convenientes, amicitiam renovarunt; nec  
 deinde inter Romanos et Mæsos bellum, sed per-  
 petua pax fuit. Cumque pepigissent, in posterum  
 conventuros quo loco complacisset, ille in Mæ-

#### Jacobi Pontani notæ.

*stabile agmen. Vir viro, arma armis conserta sunt, ad nutum monentis intenti, sequi signa, ordines servare didicere. Quod imperator, omnes exaudiunt; obistere, circumire, discurrere, in cornu mutare pugnam non duces magis, quam milites callent.*

(39) Etiam bestiæ quædam fugientes persequuntur, persequentes fugiunt. Et suoniam barbari pa-

rum differunt a brutis animantibus, quia barbari, hoc est, inculti, agrestes, inhumani sunt, non mirum eos in hoc quoque bestias imitari, sensuque potius duci, quam ratione regi, cum quid virtutis, atque adeo fortitudinis sit, non vident, et gustum veræ laudis et gloriæ nullum habeant.

siam, imperator Byzantium iter arripuit, et miles A λεύς, ζῶντο ὡς τισιν ἀμάχοις μηδὲ προσβλέπειν ἐπι-  
 oppidatim disfluxit. δυνήσεσθαι τοὺς Ῥωμαίων βασιλέας. Τότε δὲ ὁ Μι-  
 χαὴλ ὁρῶν ἤδη βασιλέα ἐπιόντα πολλῇ τε καὶ ἀγαθῇ τῇ στρατιᾷ, οὐ τὰς αὐτὰς εἶχε γνώμας, ἀλλ' ἔδειξε,  
 δεῖν ὑποχωρεῖν. Τοιοῦτον γὰρ τὸ βαρβαρικὸν ἄπαν, τοῖς τε οὐχ ὑπομένουσιν ἐπελαύνον ἀκρίτως καὶ  
 μετὰ πολλῆς ἐπικειμένον ὀρμῆς, καὶ τοῖς μὴ ἐκπληττομένοις, ἀλλὰ μένουσιν ἐν τῷ πολεμῶν, οὐκ  
 αὐτοὶ ἀντεπιόντες. Ἡ μὲν τοι στρατιὰ Ῥωμαίων μονονουχί τὰ ἀπὸ τῶν πολεμίων σκέυα οἰόμενοι  
 ἀποστρεφίσθαι, ἠνύωντο δεῖν μὴ συνέβαλον Μυσοί;· τοσαύτη προθυμία κατέσχε πάντας πρὸς τὴν μάχην.  
 Ὅμως τῶν περὶ τῆς εἰρήνης συνθηκῶν γεγεννημένων, τὸ τε Βουκέλου ἀπέδωκεν ὁ Μιχαὴλ πρὸς βασιλεία,  
 καὶ Ἐπιπποι εἰς τὴν ὑστεραίαν ἐνωθέντες, τὴν τε φιλίαν ἀνενώσαντο, καὶ Ῥωμαίους καὶ Μυσοὺς οὐκέτι  
 πόλεμος ἐκινήθη, ἀλλ' εἰρήνην ἤγον τοῦ λοιποῦ. Συνθέμενοι δὲ ἀλλήλοις ὡς εἰς τοῦπιόν ἐν ταύτῃ  
 γενήσονται ὅποι ἂν δοκῇ, ὁ μὲν εἰς Μυσίαν, βασιλεὺς δὲ εἰς Βυζάντιον ἐπανήκον, καὶ ἡ στρατιὰ διε-  
 λύθησαν κατὰ πόδας.

## CAPUT IV.

*Magnus domesticus Syrgianni militem carcerem impetrat. Postea libertatem eidem petit. Imperator miratur  
 eam non statim petivisse, cum ejus amori daturus sit omnia, cujus magnitudinem declarat. Domesticus  
 ipse quoque suum amorem in imperatorem prædicat, et rationem facti reddit. Angelus magnus strato-  
 pedarcha pro egregio duce commendatur. Imperatoris mater Xena se de Syrgianne celatam a domestico  
 irascitur. Syrgiannes e custodia dimittitur.*

Syrgiannes, ut supra docuimus, a seniore An- B  
 dronico in vincula compactus fuit. At postquam  
 junior Byzantio politus, totum imperium obtinuit,  
 magnus domesticus ejus viri recordatus, et ad eum  
 in carcerem ingressus, ubi loci pædorem squalo-  
 remque, et bojarum in primis cervici ejus indu-  
 ctam pondus aspexit, imperatorem oravit, pri-  
 mum quidem ut iis levaretur, deinde ut etiam ex  
 ipso quo tenebatur carcere in arcem Anemæ vo-  
 catam (40), cum uxore liberisque victurus dimit-  
 teretur. Et valuerunt preces, Nihilominus adhuc  
 custodiebatur. In reditu autem e Thracia Byzan-  
 tium, iterum imperatorem rogavit ut Syrgiannes  
 e custodia prorsus ac perfecta eximeretur. Impe-  
 rator se colligens, 203 modo ab illo summa se  
 affectum molestia dixit, causamque adjunxit,  
 quod nempe suo erga ipsum amore domesticus  
 indigna cogitaret. Adeo quippe excellenter se illum  
 amare (41), ut si is quacunq̄ tandem de causa  
 præp̄inquis, amicis, omnibus fortunis, pretiosis-  
 simis atque charissimis quibusque relictis in pere-  
 grino solo potius degere vellet, conaturus esset ut  
 rem illaudabilem dissuadere; si id nequiret,  
 disjunctionem corporum non ferentem, similiter  
 omnia valere jussurum, et cum eo potius incertis  
 sedibus vagaturum. Insuper si optionem daret is  
 qui hæc absolute potest, ut alter pro altero more-  
 retur, se pro illo hujus lucis usura libentissime  
 cariturum. Quin imo, si stricto ense, occidendi  
 causa in se euntem videret, ac deinde impedimento  
 aliquo, licet maxime repugnans prohiberetur, ne  
 sic quidem posse unquam sibi odiosum fieri. Deni-

Τοῦ Συργιάνη δὲ ὅπδ τοῦ προσδυτέρου βασιλέως  
 Ἀνδρονίκου, καθάπερ ἐφθμεν εἰπόντες, ἐν δεσμώ-  
 τηρῶ φρουρουμένου ὅπδ κλειοίς, ἐπεὶ ὁ νῖος βασι-  
 λεὺς Βυζάντιον ἐλθὼν, τῆς ἀπάσης ἀρχῆς ἦδη ἔγκρα-  
 τῆς ἦν, ὁ μέγας δομέστικος Συργιάνη μνησθεῖς,  
 καὶ πρὸς αὐτὸν εἰς τὸ δεσμοπηριον ἐλθὼν, ἐπεὶ τὴν  
 τε ἄλλην ἀπὸ τοῦ δεσμοπηριου κακοπάθειαν, καὶ  
 μάλιστα τὴν ἀπὸ τῶν κλειῶν πιέζουσαν αὐτὸν ἐύρα,  
 βασιλέως ἐδέθη πρῶτα μὲν ἀφεθῆναι τῶν κλειῶν·  
 ἔπειτα δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ δεσμοπηριου ἐν ᾧ ἐφρουρεῖτο,  
 εἰς τὸν τοῦ Ἀνεμᾶ καλούμενον πύργον γυναικί καὶ  
 τέκνοις συνδιᾶγειν, καὶ κατεπράξατο αἰτήσας. Ἐπι-  
 μάντοι ἐφρουρεῖτο· κατὰ δὲ τὴν ἐκ Θράκης πρὸς  
 Βυζάντιον ἐπανάσθον αὐτῶν, αὐθις βασιλέως ὁ μέγας  
 δομέστικος ἰδεῖτο, τελῶς τῆς εἰρκτῆς ἀπολυθῆ-  
 ναι Συργιάνη. Μικρὸν δὲ ἐπισχὼν ὁ βασιλεὺς,  
 λελυπησθεῖς ἔλεγε καὶ πᾶν παρ' αὐτοῦ νοῦν, καὶ τὰς  
 αἰτίας προσετίθει, ἀναξίας φάσκων τῆς πρὸς αὐτὸν  
 φιλίας· τὰς διανοίας ἔχειν αὐτόν. Τοσοῦτον γὰρ  
 αὐτῷ περιεῖναι τῆς πρὸς αὐτὸν φιλίας, ὥστ' εἰ  
 καθ' ἡντιναοῦν αἰτίαν οἰκείους ἰδοξεν αὐτῷ καὶ φίλου;  
 καὶ περιουσίαν πᾶσαν, αὐτὰ τε τὰ τιμιώτατα καὶ τὰ  
 φιλιτάτα καταλιπόντα, ἐπὶ ξένης οἰκῆν ἐλθεῖναι,  
 αὐτὸν μὲν κείθειν ἀποσχέσθαι τοῦ πράγματος ἐπι-  
 χειρεῖν, τὴν ἀτοπίαν δὴ ἐκδιδάσκοντα. Εἰ δὲ μὴ  
 δύναιτο κωλύειν, μὴ ῥῆσσα τὴν διάσειν ἂν ὑπὲρ-  
 νεγκεῖν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἐκ τοῦ ὁμοίου πᾶσιν εἰπόντα  
 χαίρειν, τὸ σὺν αὐτῷ πλανᾶσθαι μᾶλλον ἐλέσθαι.  
 Ἐπι τι [προσέτι εἰ νεῖ ἐπι καὶ εἰ] ἐπι αἰτίας αὐτῷ  
 προὔτεθη παρὰ τοῦ τὰ τοιαῦτα πάντα δυναμένου  
 ὥστε τὸν ἕτερον αὐτῶν ἀκαλλάττεσθαι τοῦ ζῆν, ἀπά-  
 σαι; ἂν εἴλετο τὸ πρὸ αὐτοῦ ἀποθανεῖν. Ἀλλὰ μὲν

Jacobi Pontani notæ.

(40) Quamvis Græce sit, εἰς τὸν τοῦ Ἀνεμᾶ κα-  
 λούμενον πύργον, tamen existimo, non tam turrim  
 solam, quam locum quempiam munitum, seu ar-  
 cem συνεκδοχικῶς indicari: et ita nomen πύργος  
 videtur alibi quoque usurpare, quod observavi.  
 Germani dicerent, *in die Burg, in die Vestung*. Sed  
 prius illud a Græco fluxit, ut alia hujus linguæ  
 quam plurima.

(41) Amor imperatoris in domesticum, seu Can-

tacuzenum, et. hujus in illum, multis locis, præ-  
 sertim per hunc et tertium librum memoratur;  
 fuit enim singularis, et possunt hi inter illa paria  
 numerari, quorum ob amicitiam immortalis est  
 memoria, Rursum cap. 9, lib. iii, c. 3, 4, 6, 14,  
 22, 24, 53, 74, 82, 99, lib. iv, cap. 1, 5, 24.  
 Omitto locos libri primi, et insignem illum ex te-  
 stimonio matris domesticæ, cap. 28, ejusdem libri.

εἶγε καὶ οἰκιστοῖς ὁμομασιν ἐώρα ξίφος ἔχοντα αὐτῶν  
ὡς ἀποκτενοῦντα ἐπιέναι, εἶθ' ὑπ' ἄλλης τινὸς αἰτίας,  
καὶ πάνυ μὴ βουλόμενον συμβέβηκε κελωλύσθαι,  
μηδ' οὕτω δυνηθῆναι ἄν ποτε ἀπεχθῶς διακείσεσθαι  
αὐτῶν. Καὶ ὧς μηδὲν εἶναι ὁ καθ' ἡδονὴν ὃν αὐτῶν  
πραχθῆναι, μὴ αὐτὸν σὺν πάσῃ προθυμίᾳ παρασχέιν,  
ὡς ἄττα ἄν αὐτῶ ἀρέσκη, καὶ αὐτῶ ἡδέων φαινο-  
μένων. Τούτων οὖν οὕτως ἔχόντων, ὥσπερ καὶ  
αὐτὸν σαφῶς οἰεσθαι πεπεισῶναι, θαυμάζειν ὅτι μὴ  
κλιτὴ γνῶμην ὃν αὐτῶ Συργιάννην ἀπολυθῆναι τῆς  
εἰρκτῆς, ἐλευθέρως καὶ ἀπεριέργως εἶπεν ἐξ ἀρχῆς,  
ἀλλ' ὥσπερ τινὰς τιθέμενον ἀναθασμούς, πρῶτα μὲν  
εἶπεν, τῶν κλοιδῶν αὐτὸν ἀνεθῆναι, εἶτ' ἐκ τοῦ  
δεσμοτηρίου πρὸς ἕτερον ἐπιεικότερον μετενεχθῆ-  
ναι, ὥστε θύνασθαι αὐτῶ καὶ τὰ τέκνα συνείναι καὶ  
τὴν γυναῖκα, νυνὶ δὲ παντάπασι ἀπολυθῆναι τῆς  
εἰρκτῆς. Δεὸν γὰρ μετὰ τῆς σοι προσηκούσης παρ-  
ήσιας εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τὸ βούλημα ποιῆσαι φανερόν,  
καὶ μὴ διατεμόντα εἰς πολλὰ, κατὰ μέρος ποιεῖσθαι  
τὰς αἰτήσεις. Σὺ δ' ὥσπερ ἡ ἐμοῦ πολλὴν μικρολο-  
γίαν καὶ ἀφιλοτιμίαν κατεργνωκῶς περὶ τοὺς φίλους,  
ἡ σαυτῶ ἀδυναμίαν συνειδῶς, οὕτως ἐποίησω τοὺς  
λόγους· σὺ δὲ ἔνεκα καὶ ἀχθεσθῆναι εἶπον. Νυνὶ  
δ' ἐπεὶ σοι φίλον ἀπολυθῆναι Συργιάννην, τὸ κελύον  
οὐδὲν. Ἄττα γὰρ ἄν αὐτῶ σοι καὶ βέλτεστα δοκῆ καὶ  
ἰδέα, οὐκ εἶσθ' ὅπως μὴ ἐκ τοῦ ἴσου ὁμοία κάμοι  
εἴπεν. Ὁ μέγας δὲ δομῶσιχος, Ἄληθῆ γε εἰρηκας,  
ἔπεν, ὦ βασιλεῦ· οὐ γὰρ ἐστίν, οὐκ ἐστίν οὐδὲν, ὃ  
βελήαντος ἐμοῦ πραχθῆναι, ἐναντίαν ὄσεις ψῆφον  
αὐτός. Καὶ τοῦτο, οὐκ ἀπὸ τῶν πρὸς ἐμὲ εἰρημένων  
νυνὶ λόγων, ἀλλὰ πολὺ πρότερον ἐξ αὐτῶν τῶν  
ἔργων, ἐμοὶ τε πρῶτον καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐστὶ  
καταφανές. Ὅτι δὲ τὸν ἴσον τρόπον ἔχω καὶ αὐτός  
πρὸς σέ, οὐδ' ἀποδείξως δεήσεσθαι δοκῶ· αὐτός  
γὰρ μοι φθάσας πρότερον συνεμαρτύρησας καλῶς.  
Ἐγὼ δὲ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἡμῶν φιλίαν παραβάλλων,  
τῶ μὲν ὅγκῳ τῆς ἀρχῆς καὶ τῶ μεγέθει ἔλασσοῦ-  
σαι νομίζω καὶ παρὰ πολλῶ, τοῖς λοιποῖς δὲ ἅπασιν  
λαίπεσθαι οὐδοπῶσού. Οὐ μόνον γὰρ ἂ προεἰρηκας  
αὐτός, ἀλλ' εἰ τι καὶ τούτων μείζον καὶ ποιεῖν καὶ  
ὑπομένειν ὑπὲρ τῆς πρὸς σέ φιλίας ἔτοιμος εἶναι.  
Καίτοιγε κατ' ἐμαυτὸν πολλὰκίς τοῦς παρὰ ποιη-  
ταῖς καὶ συγγραφεῦσι παρὰ πάντα τὸν χρόνον ἐπὶ  
φιλίᾳ ὕμνουμένους ἐξετάζων καὶ παραβάλλων τοῖς  
ἡμετέροις τὰ ἐκείνων (καίτοιγε δοκούντων τῇ φιλο-  
τιμίᾳ τῶν ποιητῶν καὶ πέρα τοῦ ἀληθοῦς καὶ προσ-  
έχοντος ἠύξῆσθαι), ὁμως κατ' οὐδὲν ἀποδέοντα, εἰ  
μὴ καὶ μείζω τὰ ἡμέτερα εὐρίσκω. Εἰ δὲ ποτε συμ-  
βαίῃ τοιοῦτοις λογισμοῖς περιπεσεῖν ὥστε ἀμφιβάλ-  
λιν εἰς ἐστὶν ἰδέα φιλίας ἢ τρόπος ἕτερος ὃν ἡμεῖς  
οὐκ ἐκδειξάμεθα ἀλλήλοις, ἢ εἰ μὴ πρὸς τὴν ἀκρό-  
τατον ἀφιγμένα αὐτῆς, ἢ ἀποπνίγεσθαι ἀνάγκη καὶ

A que quidquid charum et jucundum sibi præstari  
velit, id se quam cupidissime præstiturum. Nam  
quæ ejus animo placeant, eadem et sibi stravia  
atque amœna videri. Quæ cum ita sint, quemad-  
modum et ipsemet certo sciat, mirari se, cum Syr-  
giannem custodia liberatum desideraret, quomo-  
id non a principio ingenue simpliciterque aperue-  
rit, sed gradatim ascenderit, ac primum collariam  
detrahi petiverit, dein hominem in carcerem tol-  
erabiliorem transferri, ubi nati et conjux cum eo  
degere quæant, nunc autem omnino e carcere di-  
mitti. Par fuisse, pro ea qua apud se gratia au-  
ctoritateque valeat, s'atim a principio voluntatem  
suam declarare liberrime, nec ea divisa in partes,  
sic pro reo precari. Eum autem perinde verba  
B fecisse, ac si vel in amicos sordidum et honoris eo-  
rum negligentem ipsum judicaret, vel se parum  
posse sentiret; atque hoc esse quod sibi inolestum  
accidere testatus sit. Nunc quoniam optet Syrgian-  
nem e carcere educi, educeretur; quæcunque  
enim ipse in bonis et jucundis numeraret, fieri  
non posse, quin ab se quoque numerarentur. Tum  
magnus domesticus: Vera sunt hæc, imperator;  
nihil enim est, nihil, inquam, est, quod si fieri  
velim, tu non concedas; idque non ex hac ora-  
tione tua, sed ex factis ipsis mihi in primis,  
deinde aliis omnibus pridem constat. Me autem  
eodem esse in te animo, pluribus demonstrandum  
non opinor; tu enim alias mihi præclarum hujus  
rei testimonium impertivisti. 204 Ego vero cum  
mutuum amorem nostrum comparo, magnitudine  
et majestate imperii multum superari, ceteris re-  
bus nec tantillum abs te vinci me existimo. Neque  
enim ea solum quæ commemorasti, sed si quid iis  
majus excogitari potest, pro eo quantum te diligo,  
et facere, et perpeti me paratum habes. Et quamvis  
sæpenumero per me ipse consideravi, atque cum  
nostra conjunctione contuli, quos in omni memo-  
ria a poetis et historicis ab amicitia celebratos (42)  
invenio (etsi poetæ ambitiosius, supraque verum,  
et plusquam decet rem exaggerasse videantur), ni-  
hilominus charitatem nostram si non majorem,  
certe haud minorem illorum charitate invenio.  
Quod si aliquando in eam cogitationem venirem,  
D ut dubitarem ecquid esset alia quædam species,  
aliusve modus in amicitia, quem inter nos non  
usurpassentus; an ad summum ejus fastigium  
pervenissemus, aut ægre spirare, ac pene suffoca i  
me præ angore et æstu animi, vitamque acerbam  
putare me oporteret, si in re tam honesta, tamque  
liberali alicui secundus inveniret: aut resilire ab  
hujusmodi cogitatis, et animum firmioribus, quam

#### Jacobi Pontani notæ.

(42) A poetis quidem celebratur amicitia Pyladis et Orestis, Thesei et Pirithoi, Achillis et Patrocli, Nisi et Euryali. Ab historicis et aliis scriptoribus Alexandri Magni et Hephæstionis, Pythiæ et Damonis, Epanimondæ et Pelopidæ, Scipionis et Lælii. Nec ignobilis est in divinis litteris Davidis et Jonathæ aretissima familiaritas et irrupta copula.

Quod autem amicus dicitur *alter ego*, Plutarchus, commentario περὶ πολυφιλίας, nihil aliud sibi velle ait, quam binarium esse amicitia mensuram. Paulo post: *Itaque valde amare et amari inter multos locum non habet: sed sicut amnes in multos divisi atqueos imbecilli fluunt ac tenues, sic vehemens amor in animo, si dissipetur in multos, enervatur.*

quod dicunt, geometricis demonstrationibus convincere (43), non esse, non fore ullam amicitiae formam perfectionemque quam inter nos non expresserimus, ita ut accedere nihil possit. Hoc et Joannes evangelista videns, uti optinor, hominibus praecepit, talem erga Deum charitatem ostendere, qualem erga amicos (44). Si enim ego quemadmodum a tua voluntate totus pendeo, omniaque prae tuo cultu et observantia parvipendo, sic erga Deum afficerer, quo non virtutis processissem? aut quod studium, quam cupiditatem ad mandata ejus hilarissime obeunda non adhibuissem? Si porro tu, sicut dixisti, omnia amoris nostro postponis, et vicissim in amore tui mihi sunt omnia, ut quae tu vis ea et cogitem, et agam, qui potui quae molestiam tibi paritura crederem, ea de industria facere? Jam quis status Syrgiannis fuerit, edicam. Quorum criminum compertus, ab avo tuo carcere damnatus sit (45), tu quoque nosti. Atqui ego subactio a nobis Byzantio, vehementer durum et a commiseratione alienum censeo, non aditu saltem et colloquutione ejus aeternam aliquantum allevare, et consolatione aliqua miserum delinire, si aliud non liceret; sperantem ita se non penitus contemptum ab amicis et abjectum.

**205** Cum venissem autem in carcerem, vidissemque quantopere cum ipso loco perquam horrido, tuur vinculis collo injectis affligeretur, ejus vicem etiam atque etiam dolui, et solatium ei, si quod possem, impertire studui, teque adiens, de vinculis tantum detrahendis oravi, quod in his malis hoc levamentum sufficere arbitrabar. Ubi crebrius ad eum ventitans, familiarius agere coepi, ille ne sic quidem liberationis mentionem apud me intellet, non solum tuae ad inimicis ignoscendum incitatae voluntatis nescius, sed etiam sibi nefandorum facinorum conscius, ob quae effectum deprecationis desperabat. Ast ego ex illa consuetudine magis sortem hominis miseratus, in carcerem mitiorem transferendum, matris, uxoris, charissimorumque liberorum convictam ei permittendum existimavi: ratus, nos etiam sic ab ejus insidulis tutos fore, ipsumque perinde ac si custodia omni liber esset, vitam placidam et jucundam victurum. Hoc igitur illi precibus apud te meis impetravi. Hic mater ejus eademque consobrina mea factum videns, quod nunquam speravisset, idque per me, sollicitatum a nemine, magna spe in futurum quo-

Α πνευματικῶν ὑπὸ τῆς ἀγωνίας, καὶ μὴ τὴν εὐθελίαν εἰ περὶ τὸ οὕτω καλὸν δευτέρως τίνος φαινομένην, ἢ ἀποκηδῶν τῶν τοιούτων λογισμῶν, καὶ τὴν ψυχὴν πείθειν ἰσχυροτέροις ἢ, ὃ φασιν, ἀνάγκαις γεωμετρικαῖς, ὡς οὕτε ἐστίν, οὕτε γεγένηται τις ἰδέα φιλίας, ἣν οὐ πρὸς ἀλλήλους αὐτοὶ ἐπεδειξάμεθα καὶ μεθ' ὑπερβολῆς· καὶ τοῦτο συνιδόντα καὶ τὸν εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην ἐννοῶ τοῖς ἀνθρώποις παραγγέλλειν, τὴν ἰσὴν ὡσπερ πρὸς τοὺς φίλους, οὕτω δὴ καὶ πρὸς τὸν θεὸν ἠδουκῆσαι ἀγάπην. Εἰ γὰρ ὡσπερ αὐτὸς ἐξήρηται τῆς σῆς γνώμης, καὶ πάντα δευτέρα ἡγημαὶ τῆς θεραπείας τῆς σῆς, οὕτω διεκέλευμεν καὶ πρὸς τὸν θεόν, ποῦ οὐκ ἂν προῆλθον ἀρετῆς, ἢ ποῖαν οὐκ ἂν εἰσήνεγκαι σπουδὴν καὶ προθυμίαν ὑπὲρ τοῦ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ σὺν πάσῃ προθυμίᾳ ἐκπληροῦν; Εἰ δὲ σὺ μὲν, ὡσπερ εἶρηκας, πάντα δευτέρα τῆς πρὸς ἐμὲ ἡγῆσαι φιλίας, ἐγὼ τε τοῦ παντὸς τιμῶμαι τὰ σοὶ φίλα καὶ λογιζέσθαι καὶ πράττειν, πῶς ἂν ἔχοι χώραν, ἢ ἐνόμιζον ἀνίστην, ταῦτ' ἐξεπίτηδες λογιζέσθαι ποιεῖν; ὃν δὲ τρόπον ἔσχε τὰ περὶ Συργιάννην, αὐτὸς ἐρῶ. Τὰς μὲν αἰτίας ἐφ' αἷς ἀλοὺς κατεκρίθη δεσμοκτήριον οἰκῆν ὑπὸ βασίλειως τοῦ πάππου τοῦ σοῦ, οἶσθα καὶ αὐτὸς· ἐγὼ δὲ, μετὰ τὸ Βυζάντιον ἡμᾶς ποιήσασθαι ὑφ' ἑαυτοῦ, ἀσυμπαθὲς ἔκρινα καὶ δεινῶς ἀγνωμον, εἰ μὴ τινὲ ἀλλῶ, τῇ πρὸς αὐτὸν γοῦν ἐπιδημίᾳ τὴν συμφορὰν εἰς ὅσον οἶδόν τε ἐπικουφίσαι, καὶ παραμυθίαν παρασχέιν τινα, μὴ παντελῶς ἀπεβρίθθαι ἐλπίσαντα παρὰ τῶν φίλων, γενόμενος δὲ ἐν τῷ δεσμοκτήριῳ πρὸς αὐτὸν, καὶ τὴν τε ἄλλην κάκωσιν τὴν ἀπὸ τοῦ δεσμοκτηρίου, καὶ μάλιστα τὴν ἀπὸ τῶν κλοιῶν ἐσωρακῶς, δεινῶς; τε ἡλγησα ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ παραμυθίαν τινὰ εἰ οἶδόν τε αὐτῷ προθύμῆθην ἐξευρεῖν. Καὶ σοὶ προσελθὼν, περὶ τῶν κλοιῶν ἐδεξιόμην μόνων, ἀρκοῦσαν ἡγοούμενος εἶναι ὡς ἐν δεινοῖς παραμυθίαν. Ἐπεὶ δὲ ἐγενόμην ἐν συνηθείᾳ, καὶ συχνῶς ἐφοίτων πρὸς αὐτὸν, ἐκεῖνος μὲν οὐδ' οὕτω πρὸς ἐμὲ ἐμνήσθη τῶν κακῶν ἀπαλλαγῆς, οὐ μόνον τὴν σὴν περὶ τὸ συγκινώσκειν τοῖς προσκεκρουσμένοι φιλότητιαν οὐκ εἰδῶς, ἀλλὰ καὶ ἑαυτῷ τὰ δεινότερα συνειδῶς, καὶ διὰ τοῦτο τὴν παραίτησιν ἀπαγορεύων. Ἐγὼ δ' ἔτι μᾶλλον ἐκ τῆς συνηθείας ἐπικαμπτόμενος πρὸς τὴν αὐτοῦ κακοπραγίαν, ψῆθην δεῖν ἀπὸ τε τοῦ δεσμοκτηρίου εἰς ἕτερον ἐπιεικότερον μεταγαγεῖν, καὶ τὴν τῆς μητρὸς καὶ γυναικὸς καὶ τῶν φιλάτων συνδιαγωγὴν αὐτῷ ἐφεῖναι, νομίζων οὕτως ἂν ἡμῖν τε εἶναι ἀσφάλειαν τοῦ μὴ τι ἐπιβουλεύεσθαι παρ' αὐτοῦ, καὶ αὐτὸν οὐδὲν ἤττον ἢ εἰ παντάπασιν τοῦ

#### Jacobi Pontani notæ.

(43) Vocantur ἀνάγκαι Græcis probationes illæ, quæ necessario concludunt, quas contra afferri nihil potest, quæ intellectum convincunt. Anacreon dixit, τῶν ῥητόρων ἀνάγκαις, ubi puto rhetorum nomine dialecticos accipiendos, seu esse commune nomen ad rhetores proprie dictos et dialecticos; præsertim cum dialectica Ciceroni dicatur astricta et contracta quædam eloquentia, ut vicissim rhetoricam latiore et fusam dialecticam appellare liceat. Sunt enim ambæ in dissendendo posite.

(44) Forte illum locum Joannis intelligit, cap. xv :

*Majorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Certum est majorem charitatem ab hominibus Deum non requirere.*

(45) Indicat hæc crimina Gregoras, lib. viii : *Syrgiannes vero imperatorum concordia minime lætus, animo æger et tristi vultu obambulabat, maxime quod tranquillis rebus, nullus ejus usus in republica esse videbatur, et quæ sequuntur. Vide etiam pagina antecedente : Cæterum magnus dux Syrgiannes rebus non ex sententia succedentibus, etc.*

δεσμεύσθαι ἀπολλύτο, ἡδέως βιώσεσθαι καὶ ἀναι-  
 μῶως. Τοῦτο μὲν οὖν αἰτήσας παρὰ σοῦ, ἔπραξα  
 αὐτῷ· ἡ δὲ μήτηρ μὲν αὐτοῦ, θεία δὲ ἐμῆ, ὅπερ  
 οὐδ' ἂν ποτε ἤλπισαν ὄρωσα γεγεννημένον, καὶ ταῦτα,  
 ὅτ' οὐδενὸς ἔμοῦ παρακεκλημένου, ἐβελτίς καὶ  
 πρὸς τὰ λαίποντα γεγεννημένη, προσήλθε τε καὶ  
 ἰδεῖσθαι περὶ τῆς τοῦ υἱοῦ ἐλευθερίας. Ἐγὼ δὲ ὅτι  
 τε συγγενῆς ἔστιν ἐμὸς ἐνθυμηθεὶς καὶ τὴν ἀρχαίαν  
 φιλίαν, καὶ τὴν ἐν ταῖς στρατείαις συνδιατριβὴν  
 (ὅφ' ἐνὶ γὰρ καθηγεμόνι τῷ ἡμετέρῳ θείῳ Ἀγγέλῳ  
 τῷ μεγάλῳ στρατοπεδάρχῃ τὰ πολέμια διδάσκόμεθα,  
 ὃς οὐ μόνον τοὺς νῦν ἐν ταῖς στρατηγίαις  
 παρήλασε πολλῶν τῶν μέτρῳ, ἀλλὰ καὶ τοῖς πάλαι  
 ὀνομαζομένοις ἐν ταῖς συγγραφαῖς Ῥωμαίων στρατη-  
 γοῖς, ἤρισεν ἂν περὶ πρωτείων), καὶ ὡς ἐν ἡμέρᾳ  
 τῇ αὐτῇ πολεμίοις πρώτοις (Πέρσαι δὲ ἦσαν) συνήλ-  
 θομεν εἰς χεῖρας. Τὸ δὲ με πάντων μάλιστα πείσαν,  
 ὅτι εἰ τοσαῦτα ὅσα σύνοιδεν αὐτῷ προσεκκρουότι  
 συγγνώμην παράσχους αὐτὸς, πάσης αἰτίας ἀπολύ-  
 σας, μεταβαλεῖν ἂν νομίσαντα καὶ αὐτὸν, ἐκ τῶν  
 πραγμάτων αὐτῶν διδαχθέντα περὶ ὄδον ἡγωνόμεναι,  
 καὶ τοῦ λοιποῦ μανεῖν εὐνοῦν καὶ φίλον πιστόν· ὡς  
 ἐντεύθεν δύο τὰ μέγιστα ἐξεργάσθαι, σοὶ τε φιλιαν-  
 θρωπίας καὶ ἡμερότητος παρασχόντα ἀφορμὴν, καὶ  
 προσέτι χρησίμων ἐν πολλοῖς ἀνδρῶν προσαγαγόντα,  
 ὃς δι' αἰκίαν ἀγκωμοσύνην ἀπολώλει· καὶ αὐτῷ  
 μεγίστων ἀγαθῶν αἰτιώτατον ὀφθέντα, ἐπειθόμεν  
 τε αὐτοῖς δεομένοις, καὶ σοὶ προσελθῶν περὶ τῆς  
 παντελοῦς αὐτοῦ ἐλευθερίας διειλέχθην. Ἐπει δὲ ἄλ-  
 λως γὰρ ἐπὶ τῆς αὐτῆς μοχθηρίας καὶ τοῦ λοιποῦ  
 αὐτὸν ὑπερβόνον μανεῖν, οὐχ ὅτι γε αὐτὸς, ἀλλὰ καὶ  
 ἔτερον πράττοντες ἐκώλυσα ἂν τὴν ἐλευθερίαν. Τοῖς  
 γὰρ εὐνοοῦσι σοὶ φίλος εἶναι οὐ μᾶλλον προήρημαι  
 εἰς ἀρχῆς, ἢ πολέμιοις τοῖς ἐπιβουλεύουσι. Τοιαῦτα  
 μὲν πρὸς ἀλλήλους διειλέχθησαν αὐτοῖς· ἐπει δὲ  
 ἐκκύρωτο τὸν Συργιάννην τοῦ δεσποτηρίου ἀφ-  
 ἠθῆναι, ἡ τοῦ βασιλέως μήτηρ βασιλεὶς ἡ Ξένη, πυ-  
 θομένη ὅτι βασιλεὶς τοιαῦτα ἔδοξε περὶ αὐτοῦ, ἔδυσ-  
 χεραίνε τε οὐκέτι ἀνεκτῶς, καὶ τὸν μέγαν δομῆστι-  
 κὸν εἶχεν ἐν αἰτίαις, οὐ μόνον ὅτι πολεμῶν ὄντι  
 βασιλέως, καὶ διὰ τοῦτο δικαίῳ ὄντι δεσμοῖς ἀφύ-  
 κτοις διὰ βίου ἔχεσθαι παντὸς, αὐτὸς συνεῖπε πρὸς  
 τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλ' ὅτι μήτε πρότερον αὐτῇ μηδὲν  
 ἢ δομῆστικὸς αἰτίας ἀπολύων ἑαυτὸν, ἀγνοεῖν τε ἔφασκεν ὅτι μὴ εἴη κατὰ γνώμην τὰ πραττόμενα.

A que subnixā, de reliqua libertate filio impetranda  
 mecum egit. Ego meum consobrinam esse cogi-  
 tans, veterisque amicitiae et commilitii memor  
 (sub uno enim magistro avunculo nostro Angelo  
 magno stratopedarcha militiae rudimenta posui-  
 mus (46) : qui non modo hujus aetatis ductores  
 longo intervallo superavit (47), sed etiam cum pri-  
 scis Romanorum ducibus, quos historiarum mo-  
 numenta loquuntur, de palma contenderit), et in  
 memoriam regrediens quo pacto eodem die pri-  
 mum cum hostibus (erant autem Persae) pedem  
 contulerimus, quodque me praecipue movebat,  
 confusus, si tam multa, quorum sibi in te commis-  
 sorum esset conscius, ignosceres, et omni crimine  
 absolveres, ipsum quoque mores mutaturum, re  
 ipsa doctum videlicet in qualem virum adeo pec-  
 cavisset, ac de caetero in fide et benevolentia man-  
 surum, ut hinc duo quaedam eximia conficerem, et  
 tibi nimirum humanitatis ac mansuetudinis exer-  
 cendae occasionem darem, praetereaque virum ad  
 multa idoneum conciliarem, quem scelus sum-  
 perdidit, et ipsi maximorum honorum summus  
 auctor fierem, illius rogatu, matris, inquam, de  
 ejus plena liberatione te allocutus sum. Alioqui,  
 206 si in eadem pravitate perseveraturum sus-  
 picatus fuisset, non modo non ipse libertatem  
 ei petivissem, sed quovis alio petente ne libera-  
 retur impedivissem. Haud enim magis tibi bene-  
 cupientes amare, quam insidiantes odisse ab initio  
 fixum certumque habui. Haec illi inter se sermo-  
 cinabantur. At Xena imperatoris mater, filium  
 Syrgiannis dimissionem decrevisse audiens, id  
 passa est aegerrime; accusabaturque magnum dome-  
 sticum, non solum quod hosti imperatoris, et  
 idcirco sempiternis vinculis jure constringendo  
 ipse ad libertatem patrocineretur, sed quod se-  
 rem celasset penitus, neque super illo se consu-  
 lisset. Domesticus culpam ab se removens, ne-  
 scisse respondit, id eam nolle, ideo nihil prius  
 cum ea communicasse. Caeterum Syrgiannes car-  
 cere pro decreto solutus (48), imperatorisque huma-  
 nitatem ac beneficentiam expertus est.

μήτε προῖπε μήτε ἐδουλεύσατο περὶ αὐτοῦ. Ὁ μέγας·

#### Jacobi Pontani notæ.

(46) Virgilius VIII *Aeneidos*, de Pallante, quem D  
 Evander parens Aeneæ, ut magistro militari  
 commendat ac tradit.

sub te tolerare magistro

Militiam, et grave Martis opus, tua cernere facta  
 Assuescat, primis et te miretur ab annis.

(47) Quadrant huc verba M. Tullii ex Manliana,  
 de Cn. Pompeio: *Utinam, Quirites, virorum for-  
 tium atque innocentium copiam tantam haberetis,  
 ut haec vobis deliberatio difficilis esset, queman-  
 potissimum tantis rebus, ac tanto bello praesciendum  
 putaretis. Nunc vero cum sit unus Cn. Pompeius,  
 qui non modo eorum hominum qui nunc sunt, glo-  
 riam, sed etiam antiquitatis memoriam virtute su-  
 peravit, etc. Nihil igitur ad hunc Angelum Asanem  
 ex Graecis illis, quorum vitas scripsit Aemilius  
 Probus, Miltiades, Themistocles, Chabrias, Epa-*

minondas et alii; nihil ex Romanis Fabii Maximi,  
 Scipiones, Marcelli, omnes denique belli duces,  
 quos Cicero i *De orat.* praestantissimos, ac pene  
 innumerabiles ex una civitate (Roma) proferre  
 posse affirmat. Sed Graeci genus hominum in laudes  
 suas effusum et φιλόδοξον.

(48) Narrat etiam Gregoras in haec verba: *His  
 temporibus Syrgiannes carcere eductur, scripto  
 prius jurejurando dato, et atrocissima quaeque sibi  
 imprecatus, si quid contra imperatorem moliretur.  
 Sin quovis modo apud integros judices mendacii  
 convinceretur, praeter diras illas ut etiam capite  
 plecteretur. Non tamen mansit in fide, et interfe-  
 ctus est, tanquam perfidus, ut docebitur cap. 25.  
 Et quem Xena jam devoratum vult, postea adoptat,  
 eique se totam committit, ut est apud eundem  
 Gregoram.*



αὐτῆ, καὶ διὰ τοῦτο μὴδὲν περὶ τούτου πρότερον αὐτῆ διαλεχθῆναι. Ὅμως ἐπεὶ ἔδοξεν, ἀπελύετό τε τῶν δεσμῶν ἡ Συργιάνης, καὶ εὐμενείας ἀπέλαυε καὶ εὐποιίας τῆς παρὰ βασιλείως.

## CAPUT V.

*Germani jure hospitii ab imperatore pecunia adjuvari petunt. Magnus domesticus respondet arrarium exhaustum esse, militem illis suppeditaturos. Germani recusant; abundare se militibus. Dimittuntur cum honore. Exponitur calliditas domestici. Item quomodo approbante imperatore partem onerum et curarum suarum in humeros Apocauchi rejecerit. Cause quare imperator Cyzicum profectus sit. Cum Zamerchane satrapa, qui Orientales Romanorum urbes vexabat, pacem facit. Mæsus cum imperatore perenne sædus icit.*

Sub idem tempus ex Alemania ad seniore[m] imperatorem legati veniunt, pecuniam petentes, quod ex veteri societate et amicitia, quæ ipsis cum Romanis intercederet, consentaneum videretur, alteris ab alteris, si quo egerent, adjuvari. Germanis (49) enim omnibus cum Romanis imperatoribus hospitium esse: qui Germani studiose curarent, quæcunque Romanis emolumentum ac decus afferrent. Nunc pecuniæ egentes, ad imperatorem compulsos confugere; suæ inopiæ ab ipso consultum iri confidentes. Sed cum Andronicum seniore[m] imperio motum-reperirent, ad juniore[m] adierunt. Is causa adventus eorum percepta, magno domestico quæ convenientissima putaret, respondendi partes dedit. Ille vocalis ad se legatis, sibi et imperatori quamobrem adessent, intellectum esse, et vetustam eorum cum Romanis societatem amicitiamque haud se ignorare dixit; **207** et utrorumque imperium quodammodo unum principatum sibi videri; justum item et cum officio conjunctum esse, ambos invicem utilitates afferre. Quod ad pecuniam attineret, si venissent antequam bellum inter imperatores gereretur, quantum pro necessitate voluissent, accepturos fuisse. Nunc idem bellum exhaustis ærarium. Verumtamen alia via posse huic ipsorum sumptuarie difficultati occurrere; exercitum enim magnum ac fortem contra hostes militiæ socium præbituros Sic namque se existimare, non alius, quam exercitus causa ipsos querere pecuniam. Hunc ergo si audispicantur, quod tam diligentia opera conarentur invenire, jam inventum habere. Contra legatis, se pecuniæ, non exercitus causa missos; regionem ipsorum multos alere strenuosque milites, quibus uti eorum regi liceat, si sumptus tantum in stipendia non desit. Hunc in modum legatos imperator dextre, et donis quam potuit magnificis humaniter donatos ab se dimisit; auditoque quid respondisset iis magnus domesticus, opinari se affirmavit, apte et convenienter Latinis respondisse, cum tanquam amicis subsidium aliquod promissum esset, qui si voluissent promissa exigere, non videre se quid responderi potuisset. Et magnus domesticus, sibi quoque inter respondendum eandem dubitationem exortam. At enim quod pecuniam deficere dixerit, pudori minime futurum, quando et ipsi ea careant, atque aliunde petant. Copias autem datum iri pollicitum, quantumvis

A Ἰπὸ δὲ τοῦς αὐτοῦς χρόνους καὶ ἐξ Ἀλαμανῶν ἀφίκετο πρὸς βασιλέα τὸν πρεσβύτερον πρεσβεΐα, χρήματα αἰτοῦντες, λέγοντες, κατὰ παλαιὰν συμμαχίαν καὶ φιλίαν τῆς σφετέρης τε καὶ τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας; δταν του δέονταί προσήκειν ἑκατέρους κομίζεσθαι παρ' ἀλλήλων. Γεμπλίνους γάρ παῖ φιλίαν εἶναι πρὸς τοῦς Ῥωμαίων βασιλέας, καὶ σπουδάζεσθαι αὐτοῖς ὅσα ὠφέλειάν τε καὶ τιμὴν Ῥωμαίοις περιποιεῖ· νυνὶ δὲ χρημάτων δεομένους, ἀναγκαίως πρὸς βασιλέα ἤκειν, θαρβόοντες ὡς λήφονται ὅτου ἂν δέωνται. Ἐπεὶ δὲ Ἀνδρόνικον τὸν πρεσβύτερον βασιλέα εὗρον τῆς ἀρχῆς ἐκθεδημένον, πρὸς τὸν νέον ἐποιοῦντο τὴν πρεσβεΐαν. Βασιλεὺς δ' ἐπεὶ ἐπίθετο περὶ ὧν ἤκειν, ἐπέτρπε τῷ μεγάλῳ δομestικῷ, πρὸς αὐτοῦς ποιήσασθαι ἀπολογίαν ἢ ἂν δόξειε μάλιστα τὸ εὐλογον ἔχειν. Ὁ δὲ μετακλιθεσάμενος τοῦ, πρέσβεις, βασιλέα τε ἐφασκεν ἀκηχθῆναι περὶ ὧν ἤκειν· πρεσβεύοντες καὶ αὐτόν· καὶ τὴν μὲν παλαιὰν συμμαχίαν καὶ φιλίαν αὐτῶν πρὸς τοῦς Ῥωμαίων βασιλέας καὶ αὐτὸν εἶδῆναι· καὶ ὡςπερὶ μίαν ἡγεμονίαν ἀμφοτέρως τὰς βασιλείας κομίζειν· καὶ δίκαιον ἅμα καὶ προσήκον ἡγεῖσθαι, ὅτου ἂν δέωνται ἑκάτεροι, ὠφελεῖσθαι παρ' ἀλλήλων. Χρήματα δὲ ἂ αἰτοῦσι νῦν, εἰ πρὶν τὸν πρὸς ἀλλήλους τῶν Ῥωμαίων βασιλέων πόλεμον κινῆσθαι ἤκον, ἐκομίσαντο ἂν ἢ ἐθούλοντο ἀρκούντα πρὸς τὴν χρεΐαν. Νυνὶ δὲ ἀναλωθέντων εἰς τὸν πρὸς ἀλλήλους πόλεμον, χρημάτων μὲν τὸ νῦν εἶναι οὐκ εὐπορεῖν· ἕτερον δὲ τρῶπον δύνασθαι λάσασθαι τὴν ἀπορίαν τῶν χρημάτων. Στρατιὰν γάρ ἂν παρασχῆν πολλὴν καὶ μὴ ἀγαθὴν, συμμαχῆσουσαν ἐπὶ τοῦς πολεμίους· οἰεσθαι δὲ μὴδὲ αὐτοῦς ἑτέρου του ἐνεκα, ἢ τῆς στρατιᾶς, δεῖσθαι τῶν χρημάτων· καὶ εἰ τούτου τύχοιεν, τὸ σπουδαζόμενον αὐτοῖς ἠνύσθαι. Οἱ πρέσβεις δὲ χρημάτων ἐνεκα ἤκειν ἔλεγον, οὐ στρατιᾶς. Τὴν γὰρ αὐτῶν πολλοῦς τε καὶ ἀγαθοῦς τρέφειν· οἷς ἐξεστὶ χρῆσθαι τῷ σφετέρῳ βίαι· ἀναλωμάτων εὐποροῦντι. Τοῦς μὲν οὖν πρέσβεις οὕτως εὐφρῶς ὁ βασιλεὺς ἀπεπέμψατο, δῶρος φιλοφρονεσάμενος εἰς ὅσον ἐξῆν μεγαλωπρεπῶς. Τὴν δὲ πρὸς τοῦς πρέσβεις τοῦ μεγάλου δομestικού κυθόμενος ἀπολογίαν, νῦν μὲν ἔλεγε πρὸς αὐτὸν ἀρμόζουσαν φαίνεσθαι τὴν πρὸς τοῦς Λατίνους ἀπολογίαν πεποικῆσθαι δοκοῦσαν φίλοις αὐτοῖς οὖσιν ἐπιγγέλεισθαι τινα ὠφέλειαν παρέξειν. Ἐὰν δὲ αὐτοῖς ἔδοκε τὴν ἐπιγγεμένην στρατιὰν ζητεῖν, ἀπορεῖν ἢ ἂν εὐπόρησεν ἀπολογίας. Ὁ μέγας δὲ δομestικός· καὶ αὐτὸς μὲν εἶπεν ἐπὶ αὐτῆν ἐσχηκίαι

## Jacobi Pontani notæ.

(49) Græce Γεμπλίνους, qui nil aliud sunt quam Gellini sive Gibelini. Cæterum senior Andronicus

subsidia Gibelinis misit contra pontificios; ut ex Joanne Villani Florentino lib. ix patet.

ἀπορίαν, πρὸς ἐκείνους ποιούμενος τοῦ λόγου. Πλὴν ἂν μὲν ἀπορεῖν χρημάτων εἰπεῖν, οὐδεμίαν αὐτοῖς ἂν φέρειν αἰσχύνην, ἅτε δὴ καὶ αὐτῶν ἀπορούντων, καὶ δομένων παρ' αὐτῶν στρατιᾶν δὲ παρέχουσαι ἐπηγγέλθαι, μάλιστα μὲν ὅπερ ἦν καὶ αὐτὸν οἰόμενον οὐ στρατιᾶς ἐρεῖν, ἀλλὰ χρημάτων δεῖσθαι. Εἰ δ' ἄρα καὶ πρὸς τὰ δευτέρα χωροῖεν, νῦν μὲν εἰπεῖν οὐ ῥᾶδιον παρασχέειν, καιροῦ δεομένην πρὸς παρασκευὴν, ἄλλως τε οὐδ' ἀκριβῶς εἰδόμενος εἰ κατὰ γνώμην εἴη τῷ σφετέρῳ βασιλεῖ. Εἰ δ' ἀπελθόντες πρὸς τὴν οἰκίαν, ἀπαγγέλλουσι περὶ τῆς στρατιᾶς καὶ δέοιτο αὐτῆς, τότε ἤδη τοὺς παραληφόμενους ἤκειν. Χρῆσιμος γὰρ οὕσης καὶ ὑπερορίου τῆς στρατείας, καὶ χρόνου δεῖσθαι συχνοῦ πρὸς τὴν παρασκευὴν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τοιαῦτα. Ἐξ ἐκείνου δὲ τοῦ χρόνου ἱξίου βασιλεὺς ὁ νέος τοῦ πάππου καὶ βασιλεὺς διαστάς, εἰς Ἀδριανούπολιν ἦεν ἄχρι καὶ τότε τοῖς τε ἄλλοις ἅπασιν τοῖς πραττομένοις, καὶ δὴ καὶ τοῖς βασιλικαῖς γράμμασιν ἂ ἐπεὶ βεβαιώσεται ἐγένετο τις δι' αὐτοῦ τοῦ μεγάλου δομῆστικου ἐπιστατοῦντος, δεῖν τοῦ μή τι τῶν μὴ προσήκοντων γενέσθαι ἢ διὰ βραθυμίαν, ἢ διὰ κηρόναιαν τῶν ἐπιτετραμμένων, καὶ οὐ μικρὸν τινα διὰ ταῦτα τὸν πόνον ὑφισταμένου, ὅμως ἀναγκαίαν τὴν πρόνοιαν, καὶ τὴν ἐπὶ πᾶσι φροντίδα λογιζομένου, καὶ φέροντος τὸν κάματον σιγῇ, τότε δὲ τῶν ἐμφυλίων πολέμων λυθέντων, καὶ πεπυμένων τῶν ἐπιθουλῶν καὶ ὑπονοῶν, ἔγνω δεῖν καὶ αὐτὸς τῶν πόνων αὐτὸν ἀνεῖναι μικρὸν. Καὶ βασιλεῖ προσελθὼν, τὸν τε ἐπὶ τοῦ πρότερου χρόνου πρὸς τὴν διοίκησιν τῶν πραγμάτων διηγείτο πόνον, καὶ ὡς τῶν ἐμφυλίων κακῶν ἤδη πεπυμένων, καὶ ὑποφίας οὕτης οὐδαμῆς, δεῖον πρόνοιαν τινα ποιήσασθαι ὥστε τὰ τε πράγματα ὡς περ πρότερον καλῶς καὶ ὡς δεῖον διοικεῖσθαι, καὶ αὐτὸν ἀναπαύλης τιδὸς τυγχάνειν. Τοῦτο δὲ γένοιτο ἂν, εἰ τὴν τε τῶν βασιλικῶν γραμμάτων ἐπιστοσίαν, καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ τῶν βασιλικῶν χρημάτων ταμείου, εἰ δὲ καὶ τὴν ἐπὶ τῶν εἰσπραττόντων τοὺς δημοσίους φόρους ἀναθεῖν ἐτέρῳ τινί, ἢ ἂν ἐκλέξεται αὐτὸς. Βασιλεὺς δὲ οὐδὲ αὐτὸς ἐπασκεν ἀγνοεῖν ὅσον ἐπιτοῦ πρότερου χρόνου ὑφίστατο τὸν πόνον, πᾶσιν αὐτὸς ἐφεστηκώς· ἀλλὰ εἰδέναι τε καὶ ὡς, καὶ οὐχ ἥκιστα θαυμάζειν, εἰ πρὸς τοσαύτην διοίκησιν πραγμάτων εἰς ὧν αὐτὸς ἐξαρκεῖ. Εἰ δὲ καὶ ἀλγεῖν ὑπὲρ αὐτοῦ τὸν κάματον ἢν ὑπέμενον ἔνοον. Ὅπερ δὲ αὐτὸς ἐφης λογιζόμενος καὶ αὐτὸς, ὡς τῶν ἐμφυλίων ἕνεκα πολέμων καὶ τῶν ἐπιθουλῶν ἀναγκαῖον ἐφ' ἅπασιν σε παρῆναι, καὶ πάντα πράττεσθαι διὰ σοῦ, καὶ ἄκων παρῆναι σιγῇ τὸν χρόνον. Νυνὶ δὲ ἢ ἐβούλετο τοῦ Θεοῦ τὰ πράγματα καταστήσαντος, ἢν ἂν αὐτὸς ἐθέλης μᾶλλον πρὸς τὴν διοίκησιν ὧν ἐφης πραγμάτων ἔλαο· οὐ μὲν ἐκείνῳ παντάπασιν ἐπιτέρεσθαι τὰ πράγματα χρῆ· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς αὐτὸν ἐξίστασθαι τοῖς ἀναγκαίοις, καὶ πάντα πράττεσθαι κατὰ γνώμην· οὕτω γὰρ ἂν τὰ τε πράγματα

perbene sciret, id quod erat, non militem illo desiderare, sed nummaria paupertate laborare. Si tamen ad alterum etiam processissent, dicturum fuisse; nunc difficulter dari posse quod mora ac tempore ad colligendum opus foret. Ad hæc nondum siquido sciri, an id ipsorum regi placitum sit: Reversi igitur domum, super exercitu certiores facerent, et siquidem indigeret, tum venirent qui eum abducerent, quippe cum lentum ac longum negotium sit copias peregrinas et e locis remotissimis contrahere. Et hæc quidem isto modo acta sunt. Ex quo autem nepos ab avo dissidens Adrianopolin venit, usque ad illum diem rebus omnibus agendis, atque etiam imperatoris diplomatis, quæ ad aliquid confirmandum scriberentur, per se magnus domesticus præfuerat; ne quid per socordiam malignitatemve aliorum, quibus ea committerentur, sinisterius fieret: nec leves in eo labores sustinuerat, quos nihilominus, quia curam sollicitudinemque in omnibus necessariam judicabat, silentio perferebat. Tunc vero, sepultis jam bellis civilibus, insidiisque ac suspicionibus nullis, sibi quoque occupationes aliquantum minuendas esse constituit. Quocirca imperatori præteriti temporis laboriosam administrationem suam exponit, ac monet malis civilibus et suspiciosis temporibus jam præteritis providendum, uti res quemadmodum ante, bene decenterque procurarentur, et sibi quietem ac remissionem aliquam concedendam. Concessurum autem, si imperatoriarum litterarum, et fasci, et exactionum præfecturam in alterum transferat, quem suo arbitratu delegerit. Respondit imperator, nec se ignorare quantos ille labores hactenus subisset, cum unus omnibus præsesset; sed probe nosse, et summopere admiratum, solum tantæ negotiorum molis sustinendæ parem esse potuisse. Præterea doluisse fortunam ejus, cum quibus premeretur oneribus, secum cogitaret. Sed cum ipse quoque consideraret, quod dixerat, quomodo propter bella civilia et insidias eum adesse omnibus, et per eum fieri omnia oporteret, etiam nolentem tempus extraxisse. Nunc quoniam Deus rempublicam ordinasset atque constituerat, ipso D potius ad ea quæ nominasset munera obeunda quem vellet deligeret, cui tamen non omnimodis absoluteque res committendæ sint; sed eum rursus necessariis præsesse, et omnia ex ejus judicio administrari debere. Sic enim negotia præclare curatum iri, et ipsam sat quietis consecuturum. Assentitur magnus domesticus, et Apocauchum sacri cubiculi præfectum his functionibus deligit, et imperator assentitur. Apocauchus creatus rerum communium administrator (50), quæcunque erant necessaria seu majoris momenti, et judicem magnum dome-

Jacobi Pontani notæ.

(50) Τῶν κοινῶν πραγμάτων διοικητής, est apud nos cancellarius, itaque explicationis causa pene hoc verbum adjeci. Qui fuerint μεσιτεύοντες, με-

σάζοντες τοῖς πράγμασι, τῶν πραγμάτων τοῦ βασιλέως, ut his libri persæpe nominantur, infra dicitur.

sticum requirebant, ea ad illum referens, quatenus ipse committeret, aut solus conciebat, aut cum imperatore quædam discutiebat. Quæ hujusmodi non erant, ejus arbitrio transigenda permittebat. Sub idem tempus Imperator Cyzicum trajecit, simul ut Peiparæ signum non manufactum, in templo apud Hyrtacium asservatum veneretur, simul ut regionem nondum visam lustraret, 209 et, quod caput erat, ut [satrapam, seu] principem Phrygiæ (51) Tamerchanem Giaxe filium, orientibus ad Hellespontum urbibus Romanorum incumbentem, ad pacificationem adduceret: quod etiam ex sententiâ successit. E Cyzico enim Pegas ad Hellespontum profectus, eum accersivit. Qui celeriter præsens, magna moderatione et quodammodo subjectione cum imperatore congressus est. Nam cum propius appesset, ut jam ipsam videre et ab ipso videri posset, cum Persis suis ab equis descendit, paulumque progressi, cæteri quidem omnes imperatorem, antequam appropinquarent, capitibus humi submissis adorabant; ipse ad eum pedibus accedens et adorabat, et pedem illius osculabatur. Deinde equo conscenso, solus cum solo verba miscuit. Imperator ubi multis cum eo de pace egit, et gratiam relaturum promisit, Pegas, ille in castra sua rediit. Postridie revertens, salutato imperatore pacem in posterum, et Romanis in oriente non amplius molestum futurum promisit: donisque ab eo pro dignitate cultus, ad suos se recepit, et promissa ad rem conferens, nunquam deinde Romanis nocuit. Imperator Byzantium remeavit. Ibi cum esset, Michael Mæsurum rex ei significat, si placeret, cupere se illum convenire, et sædus instaurare. Adrianopoli enim temporibus non sientibus (propter tumultus videlicet bellicos) brevem et perturbatum fuisse congressum. Cum placuisset imperatori, Sozopolim inter et Anchialium apud Kρηνοῦς, [id est, præcipitia] quæ dicuntur, convenerunt, ibique sædus et societatem perennem ipiverunt, digressique domos recesserunt.

καίαν ἀπερ ἐπηγγελάτο, ἀληθῆ ἐπὶ τῶν ἔργων ἀποδεικνύς· οὐκείτι γὰρ οὐδὲν ἠδίκησε Ῥωμαίους. Βασιλεὺς δὲ εἰς Βυζάντιον ἐπανῆκεν. Ἐνθα διατρίβοντι ὁ τῶν Μυσῶν βασιλεὺς Μιχαὴλ μεμῆυειεν εἰ ἀρεστὴν αὐτῷ εἶη, συνελθεῖν τε αὐτῷ, τὸ τὰς σπονδὰς ἀνανεώσασθαι καὶ τὴν εἰρήνην. Τὴν γὰρ πρότερον ἐν Ἀδριανουπόλει γενομένην συντυχίαν, τοῦ καιροῦ καὶ τῶν πραγμάτων οὐκ ἔωντων διὰ τὴν συμβεβηκότα τότε πόλεμον, ἐπ' ὀλίγον τε γεγενῆσθαι καὶ τεταραχμένως. Καὶ ἐπει κατὰ γνώμην ἦν καὶ βασιλεῖ, μεταξὺ Σωζοπόλεως καὶ Ἀγγιῶλου ἐν τοῖς λεγομένοις Κρηνοῖς ἐποίησαντο τὴν συντυχίαν, καὶ σπονδὰς ἔθεντο βεβαίως διὰ βίου καὶ συμμαχίαν· καὶ διαλυθέντες, ἀνεχώρησαν ἐπ' οἴκω.

#### Jacobi Pontani notæ.

(51) Turcæ, non e Tartaria, sed e Perside pulsæ a Tartaris, in Asiam minorem commigrarunt, quam nunc Anatoliam vocant. Septem duces eam subactam inter se dividerunt, ut ait Laonicus. Caramano obtigerunt mediterranea Phrygiæ majoris cum Cilicia, cujus a nomine quæ prius Cilicia postea Caramania fuit dicta, et usque hodie dicitur. Sarchani sors maritimam Ioniæ regionem, Smyrnam usque tribuit; unde Sarchaniæ nomen

Α διοικηθῆσθεσθαι καλῶς, καὶ αὐτὸν ἀναπαύλης τυγχάνειν οὐ μικρὰς τινας. Ὁ δὲ μέγας δομείστικος τοῖς τε λεγομένοις ἐπειθετο πρὸς βασιλέως, καὶ παρακοιμώμενον τὸν Ἀπόκαυχον ἐπὶ τῆ διοικήσει τῶν εἰρημένων ἤρειτο πραγμάτων· καὶ βασιλεὺς συνεπεψηφίζετο αὐτὸς· ἀποδειχθεὶς δὲ τῶν κοινῶν πραγμάτων ὁ παρακοιμώμενος διοικητῆς, ὅσα μὲν ἦν ἀναγκαῖα, καὶ τῆς τοῦ μεγάλου δομείστικου χρίσως ἐδεῖτο, ταῦτα πρὸς αὐτὸν ἀνάγων, ἢ αὐτῆς ἐπέτρεπεν ἐπράττετο, ἢ μόνος, ἢ καὶ μετὰ βασιλέως ἐνια ἐξετάζων· ἀδὲ οὐ τοιαῦτα, παρακοιμώμενῳ ἐφείτο πρᾶττειν. Ὑπὸ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον ὁ βασιλεὺς εἰς Κύζικον ἐπεραιώθη, ἅμα μὲν τὴν τῆς θεομήτορος ἀχειροποιήτων εἰκόνα, ἢ πρὸς τὸν ἐν Ὑρτακίῳ ναὸν ἦν, προσκυνήσων, ἅμα δὲ κατὰφόμενος καὶ τὴν χώραν, ὅπως πρότερον ἰδῶν. Τὸ δ' ἔτι τούτων αἰτιώτερον, ἵνα τὸν Φρυγίας ἀρχοντα Ταμηρχάνην τὸν τοῦ Γιαξῆ ταις κατὰ τὸν Ἑλλησποντον ἐφίαις πόλεσιν ἐπιχειρούμενον οὐσαις ὀπηκόοις βασιλεῖ, πρὸς συμβάσει περὶ χωρήσασθαι· ὃ καὶ κατὰ γνώμην ἐτελείτο βασιλεῖ. Ἀπὸ γὰρ Κυζίκου εἰς Πηγὰς πόλιν τὴν κατὰ τὸν Ἑλλησποντον ἐλθὼν, μετεκλείετο τὸν Ταμηρχάνην. Καὶ δὲ ἀφίκτο τε κατὰ τάχος, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς μετριότητος, καὶ ὅλον εἰπεῖν, δουλείας συνεγένετο τῷ βασιλεῖ. Ὡς γὰρ ἔγγυς ἐγένετο ὅσον ὄραν τε τὸν βασιλέα καὶ ὄρασθαι παρ' αὐτοῦ, αὐτὸς τε καὶ ἄλλοι Πέρσαι τῶν Ἰππων καταβάντες, καὶ προελθόντες ἐπὶ μικρὸν, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ἀπῶθεν τὸν βασιλέα προσκύνουν, τὰς κεφαλὰς ἐρείσαντες ἐπὶ τὴν γῆν. Αὐτὸς δ' ἄχρι βασιλέως ἐλθὼν περὶ προσκύνειν τε καὶ ἡσπάσασθαι τὸν βασιλέως κῆρα. Ἐπειτα ἐφίκατος γενόμενος, μόνος μόνῳ συνεγένετο τῷ βασιλεῖ. Πολλὰ δὲ πρὸς αὐτὸν περὶ εἰρήνης διαλεχθέντος βασιλέως, καὶ εὖ ποιήσασθαι ἐπαγγελιαμένου, αὐτὸς μὲν εἰς τὸ οἰκίον στρατόπεδον, βασιλεὺς δ' εἰς Πηγὰς τὴν πόλιν ἐπανῆλθε. Καὶ εἰς τὴν ὑστεραίαν πάλιν ἐλθὼν ὁ Ταμηρχάνης καὶ προσκυνήσας βασιλέα, καὶ ἐπαγγελιαμένος εἰρήνην εἶναι τοῦ λοιποῦ, καὶ τοῖς κατὰ τὴν ἑω Ῥωμαίοις μηδέποτε ἐπιστρατεύσειν, δώροισι τε ἀμειψαμένου βασιλέως ἀξίως αὐτοῦ, ὁ μὲν ἐπὶ ἀνέζησεν εἰς τὴν οἰ-

est adepta. Calami, et blio Carasi obvenit Lydia usque ad Mysiam, quæ regio Carasia fuit appellata. Osman Estruculis filius Bithyniam, cum regionibus Olympum versus spectantibus, et cum Te Kio nactus est. Ab hoc Osmania, vel Othmania (quem admodum hactenus alii scribunt) dicta. Amuræ filios trahit Laonicus accepisse Paphlagoniam, cum iis quæ ad Euxinum vergunt. Vide plura apud Leunclayium in Pandecte historię Turcicæ.

## CAPUT VI.

*Imperator Barbaros in Bithynia in vadere cogitans, Contophris præfecti consilio inclatur, et docetur. Barbari ad editiora loca se recipiunt. Orchanes satrapa in locis montosis et impeditis tendit. Quibus conspectis, placet Romanis non ultra progredi. Postridie tamen acie in campo instructa eos exspectant. Orchanes contra suos instruit, partemque in insidiis collocat. Describitur pugna, cujus mira varietas; victoris rexes Romanos stat; ad quam plurimum egregia imperatoris concio valuit.*

Βασιλεὺς δὲ ἂν δευτέρῳ τιθέμενος τὸ Πέρσας μὲν ἀεὶ Ἀ  
 Ῥωμαίοις ἐπιστρατεύειν, αὐτοὺς δὲ ἐκαίνους μηδα-  
 μῶς, ἔγνω δεῖν πρὸς τὴν ἑω περαιωθείς, τοὺς κατὰ  
 Βυθηνίαν (52) βαρβάρους ἐπιθέσθαι· ἔτι γὰρ ἐσκή-  
 νων ἐν τοῖς πεδίοις ἔαρος ἤδη μεσούντος κατὰ μῆνα  
 Μαίον· καὶ μετακαλεσάμενος τὸν τῆς Μεσοθηνίας  
 ἄρχοντα τὸν πρωτοκουνηγὸν Κοντοφρᾶ, ἐβουλεύετο  
 περὶ τῆς κατὰ τῶν βαρβάρων εἰσβολῆς. Ἦν γὰρ δὴ  
 ὁ Κοντοφρᾶ, οὗ διὰ τὸ Μεσοθηνίας ἐπιτροπεύειν μό-  
 νον, κείραν ἔχων τῶν κατὰ τοὺς βαρβάρους πραγμά-  
 των, ἀλλὰ καὶ ἄλλως ἀνὴρ ἀγαθός, καὶ πολλῶν πολέ-  
 μων ἐμπειρὸς καὶ μάχιστα τῶν Περσικῶν, οἷα δὴ ἐκ  
 πρώτης ἡλικίας τοῖς ἡθεσὶ τε καὶ ταῖς διατριβαῖς  
 αὐτῶν ἐνετραφεῖς. Κοντοφρᾶ δὲ ἐπιβήσας τε τὸν βα-  
 σιλέα πρὸς τὸν κατὰ τῶν βαρβάρων πόλεμον, καὶ  
 ἔδειξεν ἔλεγεν ἐκαίνην τὴν ἡμέραν ἂν ἰδεῖν, ἐν ἣ ἀπὸ  
 τῶν βαρβάρων ἐξέσσει Ῥωμαίους, ὧν εἰς αὐτοὺς  
 ἀπέρχων, πολλῶν ἀδικῶν δίκας λαβεῖν. Ὑπετίθει τε  
 μὴ μέλλειν, ὡς ὅσον οὕτω τῶν βαρβάρων ἀπὸ τῶν  
 πεδίων ἐπὶ τὰ ὕρεινότερα ἀναχωρησόντων, τὴν  
 εἰς αὐτὸν ἐκκλινόντων τὴν ἀπὸ τοῦ θέρου; οὕτω γὰρ  
 εἶναι αὐτοῖς ἔθος οὖσι νομάσι. Ἐπεὶ δὲ ἐδέδοκτο  
 ἐπιστρατεύειν τοῖς βαρβάρους καὶ μὴ μέλλειν, τὴν  
 ἐκ Βυζαντίου καὶ Διδυμοτείχου, καὶ Ἀδριανουπό-  
 λιος καὶ Θράκης συναθροίσας στρατιάν· οὗ γὰρ  
 ἐξῆν τὴν τε ἐκ Μακεδονίας καὶ οὐκ ἄλλης ἐσπίρας  
 μετακαλεῖσθαι· κατῆπειγε γὰρ ὁ καιρὸς, καὶ ὁ Κον-  
 τοφρᾶ πάλιν ἐκ Μεσοθηνίας ἔλθων καὶ φάσκων νῦν  
 εἶναι καιρὸν ἐπιθέσθαι τοῖς βαρβάρους, ὡς ὅσον οὕτω  
 πρὸς τὰς δυσχωρίας ἀποχωρήσουσι τῆς ὀρεινῆς· τὴν  
 ἡβραϊσμένην στρατιάν λαβὼν ὁ βασιλεὺς, ἐπεραιώθη  
 πρὸς τὴν ἑω λήγοντος ἡδὴ ἔαρος, κατὰ τὸ Σκουτά-  
 ριον προσαγορευόμενον. Ἐπεὶ δὲ ἠγγέλθη τοῖς βαρ-  
 βάρους ἡ τοῦ βασιλέως ἐφοδός, οὗ μὲν ἦσαν νομά-  
 ῖς; κατὰ τὴν Βυθηνίαν διασκαδασμένοι, σκηνάς τε  
 ἀναλαβόντες καὶ βοσκήματα, καὶ τὴν ἄλλην ἀπο-  
 σκευὴν, ἐπὶ τὰ ὕψηλότερα ἀνῆλθον τῶν ὄρων, καὶ  
 κηρύττειν ἡ ἐξ ἔθους ἦν αὐτοῖς. Ὀρχάνης δὲ ὁ τῶν  
 αὐτῶν Περσῶν σατράπης, ὅση ἦν αὐτῷ περὶ καὶ  
 ἰπτικὴ δύναμις ἀναλαβὼν, ἐπὶ ἐπύθετο τὸν βασιλέα  
 διὰ Μεσοθηνίας μέλλοντα ἰέναι, πολλὰς ἐχούσης δυσ-  
 χωρίας καὶ ὄχυρότητας ἀτόφους, οὗ τῆ σφετέρῃ  
 δυνάμει μᾶλλον, ἢ τῆ θέσει θαρρήσας τοῦ τόπου,  
 εἰ; Μεσοθηνίαν ἔλθων, ὕψηλός χωρίοις καὶ δυσπροσ-

Imperator porro indignatus, Persas toties Ro-  
 manis prædatorem immittere exercitum, cum ab  
 iis nihil patiantur mali, in Orientem trajiciendum,  
 et Barbaros in Bithynia adoriundos sibi 210  
 duxit; adhuc enim, adultis vere, mense, inquam,  
 Maio, in tabernaculis per campos habitabant; de  
 qua impressione advocatum Contophræ Mesothē-  
 niæ præfectum, venatorum principem, consuluit;  
 quandoquidem is non solum ob præfecturam Me-  
 sothēniæ res Barbarorum noverat, sed et vir bo-  
 nus alioqui, et bellicæ disciplinæ, præsertim Per-  
 sarum, minime rudis erat, utpote a pueritia mo-  
 ribus et institutis eorum innutritus. Is imperato-  
 rem ad Barbaros armis coercendos confirmare, et  
 libenter diem illum visurum autumare, quo liceret  
 B Romanis tot injurias sibi illatas rependere. Admo-  
 nebat autem ne procrastinaret, quod Barbari e  
 campatribus in editiora loca, æstivos calores de-  
 clinantes propediem successuri essent; sic enim  
 illos consuesse, cum sint νομάδες [hoc est, qui  
 cum pascuis mapalia mutant]. Ut animo stetit in-  
 festo petendos agmine, Byzantio, Didymoticho,  
 Adrianopoli, et e Thracia coactis copiis (non enim  
 Macedonicas reliquasque orientis licebat cogere,  
 quod tempus urgebat: et simul Contophræ e Me-  
 sothēnia reversus, nunc esse maturum confirma-  
 bat Barbaros aggredi, antequam ad impedita mon-  
 tium loca recederent, quod mox facturi essent)  
 in Orientem, exeunte jam vere navigans (53), ad  
 Scutarium, ut appellatur, naves appulit (54). In-  
 tellecto hostili imperatoris adventu, quotquot erant  
 nomades per Bithyniam dispersi, cum tabernaculis  
 et pecore, cæteraque suppellectili ad alta mon-  
 tum, et longius quidem, quam pro consuetudine  
 sua properarunt. Orchanes Persarum in Bithynia  
 satrapa [sive princeps], assumptis quas habebat  
 pedestribus equestribusque copiis, postquam rescivit  
 imperatorem per Mesothēniam venturum, lo-  
 cum multis difficultatibus et naturalibus muni-  
 mentis impeditum, non magis suis viribus, quam  
 hac re fretus, in Mesothēniam veniens, in excelsis  
 et pene inaccessis exercitum collocavit. Imperator  
 Scutario bidui itinere profectus, cum tertio die  
 mane pergeret, Persas procul in edito sedentes

## Jacobi Pontani notæ.

(52) Ita scriptum in manuscripto, rescio an er-  
 rore librarii, an ævi; quanquam apud Gregoram,  
 qui Cantacuzeno cœvus, et apud Codinum, qui  
 etiam inferior est, legatur Βιθυνία.

(53) De hac expeditione legas censeo, quæ  
 libro ix narrat Gregoras, et cum nostrâ narratione  
 conferas, quam multo uberiorem ac distinctiorem,  
 addo, etiam veterem invenies.

(54) Angulo Sultanini Saraii (id est, palatii) re-  
 spondet e regione Scutarium in Asia, disjunctis a

se invicem locis hisce duntaxat uno milliari Græco.  
 Ante vero, quam hic tractus superetur, occurrit  
 in ipsis aquis exstructa quædam arx parva, quam  
 turrim Scutariam Græci vocant, Turci Kisculam,  
 hoc est, arcem virginis. Distat a continente Asiâna  
 Scutarium centum passibus. Nomen oppido vicino  
 dedit, ut id Græcis hodie Scutarium, Turcis Isco-  
 dar dicatur: olim non Chalcedon, ut quidam magni  
 viri falso putaverunt, sed Chrysopolis. Leunclavius  
 Pandectæ-historiæ Turcicæ.

conspexit, paulumque ultra progressus, et ipse in loco, cui Pelecano nomen est, castra fecit, coactisque primoribus, quid factu opus exquisivit. Sententia fuit non esse ulterius progrediendum, tum quod Persæ nomades in quos tendebant, velut in servitute abrepturi, id sentientes fugerent : **211** tum quia locis, per quæ essent transituri, inviis et angustis, pedestrique et equestri exercitu contra occursuro, non videbatur necessarium nullo cum fructu adire periculum. Ne tamen metu Barbarorum regredi putarentur, postridie matutini in planitie, velut ad pugnam dispersi viri, dispersi ordines, e regione consisterent. Et si quidem hostes e locis arduis digressi, æquo campo cum ipsis vellent concurrere, virtutem suam contra ostentarent; sin autem, Byzantium viam ordinatim capesserent, re docentes, non quia timerent, sed quia quibuscum pugnarent non haberent, domum reversos. Hoc illi decreverunt, et apud Pelecanum pernoctarunt. Posteaquam pulsus tenebris diurna lux affulsit, laudibus Deo de more dictis, imperator militibus tuba signum ad arma capienda dari jussit. Armati igitur, juxta hesternum decretum contra Barbaros in acies dispositi, tanquam ad prælium consærendum procedunt. Eo viso Orchanes suos item instruit, partemque in insidiis occultat : ut si Romani in hos prævalentes irruerent, illi derepente prosilientes, còs perterrefacerent, atque in fugam compellerent. Reliquis itaque sibi adjunctis, in sublimi stabat. Secretis porro trecentis equitibus sagittariis pugnacissimis, in equis velocissimis, imperavit eis, ne cominus et stataria pugna, sed ex incursu invadentes (55), cum Romanis depugnarent, rursumque fugerent, et tela in tergum torquerent (56); deinde conversi, redirent, hostemque denuo lacesserent. Contigit autem, ut spatium medium versus Romanos æquale, et equiti idoneum; versus Persas non acclive solum, accessuque laboriosum, sed et fossis nativis undequaque interceptum esset. Qua commoditate Barbari potissimum fidentes, in Romanos audacius se inferebant. His igitur trecentis, ut hoc modo cum Romanis dimicarent, mandavit, alios mille a tergo eorum ad fossas et angustias, qui Romanos insequentes exciperent, et eadem de causa mille in utroque latere locavit. Imperator ubi Persas de colle descendisse conspexit, etiam ipse trecentos de suis elegit, a quibus stiparetur, eosque talibus verbis accendit : Quam gloriam, milites, quod decus Romani inde ab initio ex eo sibi compararint, quod hostibus formidabiles fuerunt, nec vobis est ignotum. Hi enim sunt, qui totum pene

ἄδοις ἐγκαθίδρουσε τὴν στρατιάν. Βασιλεὺς δὲ ἀπὸ Σκουταρίου θύειν ἡμερῶν ὄδῳ ἀνύσας, τῇ τρίτῃ ἡμέρῃ ἔπει πάλιν τῆς αὐτῆς εἰχοντο ὁδοῦ, καὶ ἡ Περσικὴ στρατιὰ ἐφάνη ἀπωθεν ἐν χωρίοις ὀρηλοῖς, ἐγκαθιδρομένη. Ὀλίγον δὲ προελθὼν ὁ βασιλεὺς, ἐστρατοπέδευσε καὶ αὐτὸς ἐν χωρίῳ Πελεκάνῳ προσ- ἀγορευομένη· καὶ τοὺς ἐν τέλει συναγαγὼν, ἐβου- λεύοντο ὅ τι δεῖο ποιεῖν. Ἐδόκει δὲ περαιτέρω μὴ προβαίνειν, ἡμὰ μὲν καὶ διὰ τὸ τοὺς νομάδας Πέρ- σας οὐς ἐπῆσαν ὡς ἐξανδραποδισόμενοι, τὴν ἐφοδὸν αἰσθημένους διαδράναι· ἡμὰ δ' ὅτι τῶν τε χωρίων δυσβάτων καὶ στενῶν ὄντων δι' ὧν ἐμελλον διέειναι, καὶ στρατιᾶς ἀντιστρατοπεδευομένης πεζῆς τε καὶ ἵπτικῆς, οὐκ ἀναγκαῖον διακινδυνεύειν ἐπὶ κέρδει οὐδενί. Ἴνα δὲ μὴ δοκοῖεν τῷ δεῖο τῶν βαρβάρων ἀναστρέφειν, εἰς τὴν ὑστεραίαν ἡμὰ ἔφ' ὀκλιταμί- νους ἐπὶ τοῦ πεδίου κατέναντι τῶν βαρβάρων παρα- τάσασθαι ὡς εἰς μάχην. Κἂν μὲν αὐτοὶ τῆς δυσχω- ρίας ἀποστάντες, ἐπὶ τοῦ ὀμαλοῦ θελήσωσι διαγω- νίσασθαι αὐτοῖς, καὶ αὐτοὶ ἐπιδείξασθαι τὴν οἰκτείν ἀρετὴν· ἐὰν δὲ μὴ αὐτοὶ τῆς δυσχωρίας ἀπιστῶνται, τῆς εἰς Βυζάντιον ἔχασθαι φροσύνης· τεταγμένως ἔργῳ δεξιάντας ὡς οὐ διὰ δειλίαν, ἀλλὰ τὸ μὴ ἔχειν οἴσισι συμβαλοῦσιν, ἀνέξυσαν εἰς τὴν οἰκίαν. Οὕτω μὲν δὴ ἐδέδοκτο· καὶ ἠύλισαντο τὴν νύκτα ἐκεῖνην κατὰ τὸν Πελεκάνον. Ἄμα δὲ ἔφ' μετὰ τοὺς εἰωθότας ὕμνους πρὸς θεόν, τῇ σάλπιγγι ἐκάλειεν ὁ βασιλεὺς τῇ στρατιᾷ τὴν ἐφόπλιον σημαίνειν. Ἐπει δὲ ὠπλίσαντο, κατέναντι τῶν βαρβάρων ἦλθον, παρατεταγμένοι ὡς εἰς μάχην, ἣ ἐδέδοκτο τῇ προεραίᾳ. Ὁρχάνης δὲ καὶ αὐτὸς ἰδὼν τὸν βασιλέα ἐπιόντα, ἀντιπαρέταττε καὶ αὐτὸς τὴν στρατιάν. Καὶ μέρος μὲν τι κατέκρυψεν ἐν λόχοις· ὡς ἂν εἰ οἱ Ῥωμαῖοι ὑπερσχύοντες ἐπίωσιν αὐτοῖς, οἱ ἐν ταῖς ἐνέδραις ἐκ τοῦ ἀφηνιδίου ἐπαλθόντες ἐκπλήξωσι τε διὰ τὸ ἀπροσ- δόκητον, καὶ τρέψωνται αὐτούς. Τὴν δ' ἄλλην ἔπα- σαν δύναμιν ἀναλαθῶν, ἔστη ἐπὶ μετώπῳ. Τρια- κοσίους δὲ ἀπολεξάμενος τοὺς παρ' αὐτῷ μαχημα- τάτους ἱπποτοξότας, ἱπποὺς ἔχοντας τῶν μάλιστα θέειν ἀγαθῶν, ἐκέλευσεν αὐτοῖς οὐ κατὰ συστάδα, ἀλλ' ἐξ ἐφόδων συμπλέκεσθαι τῇ βασιλέως στρατιᾷ· καὶ ἐπιόντας μὲν μὴ ὑπομένειν, ἀλλὰ ψεύγοντας τοξείας χρῆσθαι, ἀναχωροῦσι δὲ αὐθις ἐπιτίθεσθαι. Συμβέβηκε δὲ τὸ μεταξὺ τῶν στρατευμάτων ἀφο- τέρων, ὅσον μὲν ἦν κατὰ τοὺς Ῥωμαίους ὀρελὸν τε εἶναι, καὶ βῆδιον πρὸς τὰς ἱππηλασίας· τὸ δὲ κατὰ τοὺς Πέρσας, οὐ μόνον ἀναντες καὶ δυσπρόσοδοι, ἀλλὰ καὶ τάφροις αὐτοφύσει πανταχόσε διατετη- μένον· ἣ καὶ μᾶλλον οἱ βάρβαροι πεποιθότες ἐπῆ- σαν Ῥωμαίοις. Τούτοις μὲν οὖν τοῖς τριακοσίοις προσετέτακτο τὸν τρόπον τοῦτον συμπλέκεσθαι Ῥω- μαίοις. Ἐτέρους δὲ χιλιούς ὀπισθεν αὐτῶν ἐπέστειρε

## Jacobi Pontani notæ.

(55) Tale genus pugnae habes apud Maronem lib. II.

*Bis Thusci Rutulos egere ad mœnia versos,  
Bis rejecti armis respectant terga legentes :*  
*Tertia sed postquam congressi in prælia, etc.*

(56) Sic Parthi pugnare consueverant. Unde Ho-

rat. Ode 19, lib. I.

*Et versis animosum equis Parthum.*

Fugientes, inquam, ex equis pugnabant. Virgilius 3. Georg.

*Fidentemque fuga Parthum, versisque sagittis.*

κατὰ τὰς τάφρους καὶ τὰς δυσχωρίας, ὡς ἂν εἰ A  
 διώκοντο οἱ τριακόσιοι πρὸς τῶν Ῥωμαίων, αὐτοὶ  
 πρὸς τὰ στενὰ ἐστῶτες ἀμύνωνται αὐτοῖς· ἐκατέρω-  
 θέν τε αὐτῶν χιλίους ἐπ' ἐκάστῳ μέρει τῆς αὐτῆς  
 ἕνεκα αἰτίας. Βασιλεῦς δὲ ἐπεὶ ἑώρα τοὺς Πέρτας  
 ἀπὸ τοῦ λόφου κατιόντας, τριακσίλους καὶ αὐτὸς  
 ἐπιλεξάμενος ἐκ τῶν ἰδίων, καὶ περιστησάμενος  
 ἑαυτῷ, τοιαύτην τινὰ παραίνεσιν ἐποίησατο πρὸς  
 αὐτούς· Ἄνδρες στρατιῶται, τὴν μὲν εὐκλειαν τῶν  
 Ῥωμαίων καὶ τὴν δόξαν, ἣν ἀπὸ τοῦ φεθεροὶ τοῖς  
 πολεμίοις εἶναι ἐκτήσαντο ἐξ ἀρχῆς, οὐδ' αὐτοὶ  
 ἀγνοεῖτε· οὗτοι γάρ εἰσιν οἱ μικροῦ δεῖν πᾶσαν παρα-  
 στησάμενοι τὴν οἰκουμένην, καὶ πάντα γένη καὶ  
 Εὐρωπαῖα καὶ τὰ ἐπὶ τῆς Ἀσίας ἀναγκάσαντες  
 αὐτοὺς δουλεύειν· ὅτι δὲ ἡμᾶς οὐκ ἐπὶ πολὺν τινα  
 χρόνον οὐκ ὄλγχα τινὰ τῶν βαρβάρων συμβέβηκεν  
 ἐλαττωθῆναι, οὐ χρὴ διὰ ταῦτα καὶ πρὸς τὰ ὑπὸλοιπα  
 ἀπαγορεύειν. Οὐδὲ γὰρ κατὰ τὴν ἡμετέραν κακίαν  
 τὸ ἡσπῆσθαι προσεγένετο· ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ πρὸς ἑκ-  
 τισιν ὧν προσηκερούκαμεν αὐτῷ, διὰ τῶν βαρβάρων  
 τιμωρομένου· οὐ δὲ δίκαιον τοὺς τὴν γνώμην μὴ  
 κατὰ κράτος νικηθέντας, ἔχοντας δὲ τινα εὐθις  
 κρείττονα ἐλπίδα τῆς συμφορᾶς τῇ ἀποβάσει· ἀμ-  
 διύνεσθαι· νομίσει δὲ ἐν μὲν ταῖς πράξεσιν ἐνδέ-  
 χεσθαι σφάλλεσθαι τοὺς ἀνθρώπους· ταῖς δὲ γνώμας  
 αἰ τοὺς αὐτοὺς ἀνδρείους ὀρθῶς εἶναι, καὶ μὴ διὰ  
 τὴν προτέραν ἦσαν τοῦ ἀνδρείου παρόντος, εἰκότως  
 ἂν ἐν τινι κακοῦς ὀφθῆναι. Ὑμεῖς δὲ οὐτε ἐμπειρίᾳ  
 τῇ πρὸς τὰς μάχας λείπισθε τῶν βαρβάρων, ἀλλὰ  
 καὶ τῇ τόλμῃ πολὺ προέχετε αὐτῶν. Ὅρθως γὰρ αὐ-  
 τοὺς καταπητήχεται καὶ καταδυσόμενος πρὸς τὰ κοίλια  
 τῶν ὄρων, καὶ μηδαμοῦ τῆς δυσχωρίας ἀποστηναὶ  
 βουλομένους, μηδὲ ἐκ τοῦ Ἰσού διαγωνίσασθαι ἡμῖν  
 τοιμῶντας. Γίνεσθε δὲ ἄνδρες ἀγαθοὶ, καὶ τὴν κα-  
 ταπεσοῦσαν ἦδη δόξαν τῶν προγόνων ἀνορθώσατε  
 αὐτοί· καὶ μὴ νομίσητε ὑπὲρ μηδὲν προσηκούσης  
 γῆς ὑμῖν διαγωνίζεσθαι πρὸς τοὺς βαρβάρους, ἀλλ'  
 ὑπὲρ ἐλευθερίας μάλιστα, καὶ τῆς οἰκείας ἕκαστος  
 πατρίδος. Ἐὰν γὰρ ἐνταῦθα ἀξίως ταυτῶν ἀγωνι-  
 ζόμενοι νικῆσωμεν αὐτοὺς, πρὸς οἷς ἀφηρήμεθα  
 πρότερον ὑπ' αὐτῶν, καὶ τὴν οὖσαν καρπωσόμεθα  
 ἀδελῶς. Πρὸς τοῦτοις δὲ, εἰ μὲν καὶ αὐτοὺς συνηγω-  
 νίζομεν ὑμῖν ἐν τῷ παρόντι, πρόφασις ἂν ἦν τινι  
 κακῶ γενέσθαι λήσειν οἰομένῳ· ἐπεὶ δὲ αὐτοὺς ἔξω  
 ἴστηκα τῶν ἄλλων βραβευτής, ἔξεστι σχοπεῖν ἐκάστῳ

A orbem, 212 omnesque gentes subegerunt (57), et  
 Europæ Asiæque jugum imposuerunt. Quod autem  
 nos brevi tempore non pauca a Barbaris detri-  
 menta accepimus, non propterea de cætero animis  
 frangi debemus. Haud enim ignavia, sed peccatis  
 nostris, Deo nos per Barbaros ulciscente, victi  
 sumus. Non igitur fas est, quorum spiritus nulla  
 vis devicit, et quos rursus melior spes alit, eos  
 eventu calamitatis hebetari atque languescere;  
 cum rectus sit arbitrari, in actionibus homines  
 frustrari ac decipi, animis vero semper æque ac  
 vere generosos esse posse; nec quia prius manus  
 dederint, ideo in præsens merito imbelles videri  
 debere. Quin vos Barbaris nec usu militari ce-  
 ditis, et audendo multum antecellit. Cernitis,  
 B quemadmodum trepidantes in cava montium se  
 abstant, et ab illis amfractibus atque angustiis lo-  
 corum sejungere se nusquam audeant, nec æquo  
 campo nobiscum congregi. Quamobrem estote  
 viri fortes, et collapsam majorum vestrorum  
 gloriam instaurate: neve cum Barbaris pro re-  
 gione ad vos nihil atinente, sed pro libertate in  
 primis, et unumquemque pro patria sua dimica-  
 turum existimatote. Si enim hic, ut nobis dignum  
 est, pugnantes eos debellaverimus, præter ea quæ  
 prius ipsi nobis abstulerunt recuperata, etiam  
 nostra regione tuto fruemur (58). Ad hæc, si  
 quidem ego nunc vobiscum una in hostem pugna-  
 rem, daretur imbelli alicui occasio, dum se posse  
 latere existimaret. Sed quoniam extra prælium  
 arbiter et iudex certaminis sum, licet quisque  
 secum cogitet, si ignavus fuerit, pœnas debitas  
 laiturum, strenuos autem paribus virtuti suæ  
 præmiis honoratum iri. Sed qua ratione cum Bar-  
 baris pugna pugnanda sit, ipsi etiam a pueritia  
 bellicis assuefacti operibus non ignoratis: tamen  
 adnonebo. Si ipsi in acies distributi prælium ini-  
 bunt, nos quoque acie ordinata illis occurramus  
 necesse est. Quia vero, quantum conjectura pro-  
 video, non dexteras conserere, sed jacula eminus  
 spargere, et ubi in nos incursarint, non subsistere,  
 sed ad loca impedita, ibidemque in insidiis subsi-  
 dentes refugere meditantur, et vos extra teli con-  
 jectum sitis, lenteque servatis ordinibus incedatis  
 oportet. Ubi autem propiores fueritis, omnem

Jacobi Pontani notæ.

(57) Jovem pollicitum esse, e Trojanis nascitu-  
 ros Romanos,

Qui mare, qui terras omni dititione tenerent,  
 ait Venus i *Æneid*. Postea Jupiter de Romanis,  
 His ego nec metas rerum, nec tempora pono:  
 Imperium sine fine dedi. Quin aspera Juno,  
 Quæ mare nunc terrasque metu, cælumque fatigat,  
 Consilia in melius referet, mecumque focebit  
 Romanos rerum dominos, gentemque togatam.  
 Sic placitum: veniet lustris labentibus ætas,  
 Cum domus Assaraci Phthiam, claraque Mycenæ  
 Seruio premet, ac victis dominabitur Argis.

Vide quæ in symbolis nostris ad hunc locum adno-  
 tavimus, in quibus illa ex Cicerone Philipp. 3:  
 Nos principes terrarum, omniumque gentium, Phi-

D lipp. 6: *Populi Romani victoris, dominique omnium  
 gentium*. Agit etiam de magnitudine Romani impe-  
 rii Appianus, præfatione Strategici præclare:  
*Romanos neque rex, neque civitas, neque gens ulla  
 imperii amplitudinis superavit. Imo nec tantam at-  
 tingere unquam potuit, nec tot sæculorum ætates  
 mansuram firmare potentiam*, etc.

(58) Demosthenica plane sententia, ex i Olyn-  
 thiaca. Πρὸς οἷς ἀφηρήμεθα πρότερον ὑπ' αὐτῶν,  
 καὶ τὴν οὖσαν καρπωσόμεθα ἀδελῶς. Valeat eadem  
 sententia, imo tota oratio Olynthiaca illa hodie  
 magnopere ad Christianos in Turcam exhortandos,  
 et ea usus est olim ad verbum, in eodem argu-  
 mento, pauculis nonnunquam de suo interjectis,  
 Bessarion cardinalis crudelitissimus ac celeberrimus.

acrimoniam et virtutem animi expromatis, simul spatium in medio contrahentes, ne per moram telis crebris feriamini: simul Barbaros receptu prohibentes, **213** et ipsos male multantes. Ne porro illis fugientibus valde instate (59), neve confidentia elati, in discrimen vos conjicite, sed postquam ad triarios seu subsidiarios eorum veneritis, in campum revertimini, servatisque ordinibus, eos incursantes propulsate. His imperator suos hortatus, et a Deo auxilium ipsis victoriamque precatus est. Qui vicissim eum venerari, et se aut honeste victuros aut cum laude occubituros (60) professi, signoque crucis obarmati (61), in hostem lento passu et ordine, Exotrocho magno hetæriarcha ducente, procedebant. Similiter Barbari gradum inferebant. Cum spatio jam distarent, quo telum adjici potest, Romani ut imperatum erat, immissis penitus habenis quam acerrime in Persas incurrebant. Illi aliquandiu persistentes, tela in Romanos contorquebant, sperantes se illorum incursum ita repressuros. Sed ubi eos constanter premere, sagittarumque securos viderunt, tum in fugam se penetrarunt, in qua circiter quadraginta ceciderunt: reliqui ad angustias locorum et subsidiarios retro collocatos pervenerunt; Romanorum nemo neque occubuit, neque vulnus accepit; pauci equi consauciati. Regressi, in planitie rursum hostem, quasi intra carceres expectantes consiterunt. Persæ aliquantisper inter suas morati, pluribus quam oppetierant assumptis, in Romanos denuo vadunt. Sed illis parem priori impetum alacritatemque adhibentibus, iterum fugam arripiunt, in qua circiter triginta cadunt; Romanorum nullus desideratus, nec vulneratus est, vulnerati tamen equi aliquot. Orchanes e tumultu suos jam bis victos conspiciens, animos addit, manumque auxiliariam submittit. Imperator quoque suos de magnanimitate ac fortitudine commendat; hortaturque ne quid de ea, utpote semper Barbaria superiores futuri, deminuant; mittitque contra illos parem copiam. Ut sibi appropinquarunt, Persæ denuo acrius resistunt; sed Romanorum

Α ὡς εἰ μὲν κακῶς ὀρθεῖη, κολασθήσεται τῇ προποσίῃ. Ζημία· οἱ δὲ ἀγαθοὶ τιμηθήσονται τοῖς προσήκουσιν ἀθλοῖς τῆς ἀρετῆς. Τὴν δὲ συμπλοκὴν ὅποιαν τινὲς χρὴ ποιεῖσθαι πρὸς τοὺς βαρβάρους, καὶ αὐτοὶ μὲν ἴσατε ἐκ παιδῶς πολέμου ἔργοις ἐνθεσραμμένοι· παραινῶσω δὲ καὶ αὐτούς. Εἰ μὲν γὰρ τεταγμένοι κατὰ φάλαγγας ἐκ τοῦ ὁμοίου καὶ αὐτοὶ ἐμάχοντο ἡμῖν, ἦν ἀναγκαῖον καὶ ἡμᾶς τὴν τάξιν φυλάττοντας αὐτοῖς ἐπιέναι· ἐπεὶ δὲ, ὅσον ἀπὸ τῶν γινομένων ἔστιν εὐχάζειν, οὐκ εἰς χεῖρας ὕμιν ἴνασι διανοοῦνται, ἀλλ' ἀπωθέν τε βάλλειν, καὶ ἐπιόντας οὐχ ὀφίστασθαι, ἀλλ' ὑπαναχωρεῖν πρὸς τὰς δυσχωρίας καὶ τοὺς τεταγμένους ἐν αὐταῖς, δέον καὶ ὑμᾶς, μέχρι μὲν τοῦ ἐν ἐφίκατῳ τῶν τοξευμάτων γίνεσθαι, σχολῇ βαδίζειν καὶ τεταγμένους· ἐπειδὴν δὲ γένησθε ἐγγύς, δέξτε τὴν πάσῃ χρῆσθαι καὶ εὐψυχίᾳ. Ἄμα μὲν τὸ μεταίχμιον συναιροῦντας ὡς ἂν μὴ κατὰ σχολὴν βάλλησθε τοὺς βέλαι· συχνοῦς, ἄμα δ' ἴνα καὶ τῆν ἀναχώρησιν τῶν βαρβάρων φθάσωντας αὐτούς κινῶς ποιήτε. Τὴν δὲ ὄψιν δὲ μὴ ἐπιπολῆ ποιεῖσθαι· μηδὲ θρασυτέτη ἐπαυρομένους, αὐτούς εἰς τοὺς κινδύνους εἰσῶθειν· ἀλλ' ἐπειδὴν ἐν τοῖς ἐπιτάκτοις γένησθε ἐκαίνοις, πάλιν ὑπαναχωρεῖν πρὸς τὸ πεδίον, τὴν τάξιν τε φυλάττειν, καὶ ἐπιόντας ἀμύνεσθαι τοῖς βαρβάρους. Τοιαῦτα μὲν ὁ βασιλεὺς παρεκελεύσατο τοῖς στρατιώταις, ἄμα καὶ βοηθεῖται τὴν ἐκ τοῦ κρείττονος, καὶ νίκην ἀπευξάμενος αὐτοῖς. Οἱ δὲ προσκυνήσαντές τε βασιλέα, καὶ ἡ καλῶς νικήσειν, ἢ εὐκλειῶ· τεθυήσεται εἰπόντες, σταυρῶ τε καθοπλίσαντες αὐτούς, ἐχώρουν κατὰ πᾶν βαρβάρων τεταγμένως καὶ κατὰ σχολὴν. Ἐστρατήγει δὲ αὐτῶν Ἐξώτροχος ὁ μέγας ἑταιρειάρχης· ἀνταπήσαν δὲ καὶ οἱ βαρβάροι αὐτοῖς ὁμοίως. Ἐπειδὴ δὲ ἦσαν ἐγγύς ἀλλήλων ὅσον ἐφικνεῖσθαι τοῖς τοξεύμασιν, οἱ Ῥωμαῖοι μὲν ἢ αὐτοῖς προσετέταχτο πρὸς βασιλέως, ὄλους ἀνέντες χαλινούς, ὅσον ἐνὴν ὀφέως ἐπαφέροντο τοῖς Πέρσαις· οἱ βαρβάροι δὲ καρτερήσαντες μὲν ἐπὶ μικρῶν, καὶ βέλη κατὰ τῶν Ῥωμαίων ἀνέντες οὐόμενοι ὀδῶς ἂν ἀποτρέψαι τῆς ὀρμῆς, ἐπεὶ ἔωρον αὐτούς ἀτρέπτως ἐπιόντας καὶ οὐδὲ ἄλλα φροντίζοντας τῶν οἰστέων, εἰς φυγὴν ἐτρέποντο εὐθύς. Ἐν δὲ τῇ φυγῇ ἀπέθανον περὶ

#### Jacobi Pontani notæ.

(59) Onosander cap. II, *Hostium discessiones*, D inquit, *semper suspectæ, nec unquam susque deque habendæ. Et considerandi potius locorum, quam hostium situs; nec solum qua via ducatur exercitus prospiciendum; sed etiam ut eadem reduci possit, providendum. Et vel copias non immittat, sed coercet ac reprimat, vel si immittat, caveat diligenter et montium cacumina, angustiarumque fauces, relictis custodibus, occupari a suis curet, ut tutum iter receptui præstetur.* Sic ille. Pyrrhus Epirotarum rex præcepit, non esse pertinaciter instandum hosti fugienti; non solum ne fortius ex necessitate resistat, sed ut postea quoque facilius acie cedat, ratus, non usque ad perniciem fugientibus instaturos victores.

(60) Quod profertur, se honeste victuros, indicant, non fugituros, et hostem superaturos potius quam se illi dedituros. Nam qui è prælio fugit,

non vivit honeste, nec qui se timore fractus hosti dedit. Instituto quidem Lacedæmoniorum, apud quos aut vincere oportebat, aut mori, nihil dabatur tertium. Lacedæmoniorum igitur spiritus et animos milites isti gerébant.

(61) Christianæ pietatis est, omnia in nomine Domini, et cum fiducia cœlestis auxilii facere: cujus voluntatis ac spei signum est, formatum in fronte, aut in aere ante nos expressa manu sanctæ crucis figura: per quam bona omnia, et salus nobis per Filium a Deo Patre impetrata est. Credo etiam hos milites fuisse memores illius, quod in vita Constantini legimus, *In hoc signo vinces.* Sunt et alia exempla, et unum illustre sancti Martini, cui cum timiditas objiceretur, propter quam missionem peteret, *Ego, inquit, signo crucis, non clypeo protectus, aut galea, hostium cuneos penetrabo securus.* Sulpitius, in ejus Vita.

τεσσαράκοντα αὐτῶν· οἱ λοιποὶ δὲ διεσώθησαν πρὸς τὰς δυσχωρίας· καὶ τοὺς τεταγμένους ὅπισθεν καταφυγόντες· Ῥωμαίων δὲ ἀπέθανεν οὐδεὶς οὐτε ἐτρώθη· ἵπποι δὲ ἐγένοντο ὀλίγοι τραυματῆται· ἀναχωρήσαντες δὲ ἀπὸ τῆς διώξεως ἐστῆσαν ἐπὶ τοῦ πεδίου πάλιν ὡς ἐπὶ βαλβίῳ, τὴν ἵσθον τῶν βαρβάρων περιμένοντες· οἱ Πέρσαι δὲ μικρὸν ἐνδιαρπίψαντες τοῖς οἰκείοις, καὶ πλείους τῶν πεσόντων προσλαβόμενοι ἑτέρους, ἦσαν ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους. Καὶ ἐπεὶ πάλιν ὡσπερ καὶ πρότερον ἐγένοντο ἐγγὺς τῆ ἰσθμῆ καὶ ὀξυτήτης· καὶ προθυμῆ τῶν Ῥωμαίων χρησαμένων, ἐτράπησαν τὰ αὐτῶν εἰς φυγὴν οἱ βάρβαροι, καὶ περὶ τριακόνα αὐτῶν ἀπέθανον ἐν τῇ διώξει. Ῥωμαίων δὲ οὐδεὶς, οὐτε ἐτρώθη, εἰ μὴ ἓνα τῶν ἵππων. Ὀρχάνης δὲ ὄρων ἀπὸ τοῦ λόφου τοὺς ἴλους ἤδη ἡσητημένους δις, παρεθάρρυνε τε τοὺς βαρβάρους, καὶ ἐπαθεθεῖς πέμψας στρατιάν. Βασιλεὺς δὲ ἐπήγει τε τοὺς ἴλους καὶ αὐτὸς τῆς ἐβύχλιας ἕνεκα καὶ τῆς ἀνδρείας, καὶ παρεκάλει μὴ ὀφείσθαι τῆς τόλμης ὡς ἀεὶ κρείττους τῶν βαρβάρων ἰσομένους· Ἐπαμπέ τε καὶ στρατιάν ἀξιόμαχον πρὸς τοὺς βαρβάρους. Καὶ γενομένων ἐγγὺς τῶν στρατευμάτων, πάλιν ἀντίσχεον μὲν οἱ Πέρσαι ἐπὶ πλῆθον· ἐκθιασθέντες δ' ὁμῶς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν πρὸς τοὺς οἰκίους, καὶ ἔπεσον ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν. Τοιαῦτα μὲν δὴ τὰς συμπλοκάς καὶ τὰς ἀναχωρήσεις οἱ Πέρσαι πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἐποιοῦντο, ἄχρι δεληγῆς τῆς ἡμέρας ἐν ἀρχαῖς μάχιστα τοῦ θέρους, Τουνίου μηνὸς ἐνισταμένου· καὶ κατὰ πάσας μὲν τὰς συμπλοκάς ἐνέκων οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ κράτος δὲ αὐτῶν περιγενέσθαι οὐκ ἔδύναντο, ἅμα μὲν διὰ τὴν φθραγγίαν βαθείας περιβεβληθῆαι τὴν Περσῶν στρατιάν, καὶ μηδεμίαν κύκλωσιν παρέχειν τοῖς Ῥωμαίοις, ἅμα δ' ὅτι καὶ τὸ πεδίον, ἐν ᾧ κατιόντες διηγωνίζοντο οἱ Πέρσαι, τάφροις αὐτοφύτοι καὶ αὐτὸ διατετηρημένον ἦν πανταχοῦ· ἐν οἷς τοξόται ἰστάμενοι πολλοί, τὴν τελείαν νίκην ἀγρῶντο Ῥωμαίους, βάλλοντες ἐκ τῶν ὄχυρωμάτων τὴν τε στρατιάν αὐτοῖς πᾶσαν βασιλεία οὐκ ἐξῆν ἐπαγαγεῖν διὰ τοῦ τόπου τὴν ἀνωμαλίαν. Ἐξ ἐκείνου δὲ ὁ Ὀρχάνης νομίσας καιρὸν εἶναι καὶ σφοδρῶτερας προσβολῆς, χιλιῶς ἑτέρου ἀπολεξάμενος τῶν Περσῶν, ἐκέλευσεν εἰς τὸ πεδίον καταβάντας ἅμα τοῖς τριακοσίοις προσβάλλειν Ῥωμαίους. Βασιλεὺς τε ἐπεὶ ἐκείνους ἐώρα κατιόντας, τοῖς τε πρότερον μαχομένοις στρατιώταις τῆς ἀνδρείας ἕνεκα εὐχριστήσας τὰ εἰκότα, καὶ τὸν στρατηγὸν αὐτῶν Ἐξώτροχον ἐπαινέσας καὶ τῆς ἐμπειρίας καὶ τῆς

A virtuti succumbentes, ad suos refugiant; pauci in fuga animas amittant. Hujusmodi pugnae Persarum cum Romanis et refugia usque ad diei vesperam prodacebantur, principio maxime astatis, Junio mense ineunte, et in omnibus congressibus Romanus vincebat; summo autem praelio ideo nequibat eos vincere, quod exercitus Persarum profundis vallibus **214** cingeretur, nec circumveniri posset; quodque campus, in quem certaturi descendebant, fossis naturalibus ubique intersectus erat, in quibus magno numero stantes sagittarii, plenam Romanorum victoriam impediabant, inde ut ex munitionibus jaculantes, cum propter inaequalitatem loci universum exercitum in eas immittere imperatori non liceret. Ex illo Orchanes vehementioris impressionis tempus esse statuens, rursus delectis mille Persis in aequor campi descendere, et cum aliis illis trecentis in Romanos se inferre jussit. Imperator eos descendisse conspicatus, militibus, qui prius dimicaverant, propter fortitudinem, ut par fuit, gratis actis, et Exotrocho eorum duce ob experientiam interritamque mentem laudato, aliam cum ipsis manum, ad Barbaros excipiendos misit, cui Manuelem Tagarium magnum stratopedarcham praeposuit. Cum utrinque animose diuque pugnatum esset, multis Romanorum equis, paucis militibus vulneratis, unus vitam reliquit, Persae obrunctati quinquaginta. Orchanes porro dum pugna committitur, omnem exercitum suum in fronte locat (cum prius magnam ejus partem in insidiis occultasset), ut a Romanis atque Barbaris cerneretur, confusus, his animos facturum, illis terrorem incussurum. Quo commento cum nihil se proficere animadverteret (Romani siquidem nihilominus acriter praeliabantur, hostemque devincebant), Pazarlo fratri; mandat, totis copiis cum Romanis configat, pauloque post et ipse e tumulto paucis comitatus descendens, rursus constitit, quo res evaderet observans. Imperator ut Barbaros quotquot erant in pugnam ruere vidit, reliquas acies omnes manere, ac bonum habere animum jubet: cum tribus turmis pugnatum prodit, dextroque cornu magno domestico, sinistro Joanni Angelo ejus consobrino commisso, ipse medium tenet (62). Collatis signis, Barbari nec primum impetum sustinentes, vi ac virtute in fugam vertuntur, quos Romani per invia quaeque usque ad verticem collis, ubi Orchanes stabat, in-

## Jacobi Pontani notæ.

(62) Locus imperatoris in exercitu, quod vidit poeta noster, cum sic de Turno cecinit, principio libri ix.

*Jamque omnis campis exercitus ibat apertis,  
Dies equum, dives pictae vestis, et auri.  
Messapus primas acies, postrema coercent  
Tyrrhidæ juvenes, medio duæ agmine Turnus  
Vertitur, arma tenens.*

Libro item x de Ascanio, qui personam patris, ac summi proinde ducis referebat, in obsidione sustinenda.

*Ipse inter medios Veneris justissima cura  
Dardanius caput ecce puer detectus honestum.*

*Aquila circa medium totius legionis locabatur,* inquit Lipsius, *De milit. Rom.* libro iv, dial. 4, *ibi enim imperator ut sit oportet, unde prospiciat, et mandet facillime in omnes partes. Is autem locus medius est, sed paulum tamen ad finem magis adnotus. Nam inter principes, et triarios, ante aquilas stetit censeo imperatorem. Argumento, quod is ejus situs in castris, ante principia dico et aquilas.*



secuti sunt. In eo conflictu Persarum centum quinquaginta cæsis, e Romanis nec miles, nec equus vulneratus est. Imperator inde se recipit, cum ad collem occupandum eniti non arbitraretur conducere, et in campum veniens edixit, ut quisque servaret ordinem suum, quem ab initio obtinisset. **215** Barbari in prominentia, seu crepidine montis stantes, prodire ulterius haud tutum opinabantur.

(πρότερον γὰρ μέρος· τι αὐτῆς πολὺ ἐν ταῖς ἐνέδραις κεκρυμμένον ἦν) ὡς εἶναι καταφανῆ καὶ Ῥωμαίοις καὶ βαρβάροις, οὐκ ἔκρινον· τε προθυμίαν καὶ Ῥωμαίοις ἐκπληξιν τὸ τοιοῦτον ἐμποιήτειν. Ὡς δὲ ἑώρα τῆς ἐπινοίας ἀπονάμενος οὐδὲν (οἱ Ῥωμαῖοι γὰρ οὐδὲν ἤττον ἐμάχοντο εὐψύχως, καὶ ἤδη περιγίνοντο τῶν πολεμίων), Παζαρλοῦν τὸν ἀδελφὸν πανστρατιᾶ ἐκέλευσε τοῖς Ῥωμαίοις συμβαλεῖν· μικρὸν δὲ καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοῦ λόφου καταβάς, πάλιν ἔστη μετ' ὀλίγων ὃ τι ἀν ἀποβαίη σκοπῶν. Βασιλεὺς δ' ἐπεὶ ἑώρα πανστρατιᾶ πρὸς τὴν μάχην τοὺς βαρβάρους ὠρμημένους, τὰς μὲν ἄλλα ἐκέλευε τάξεις μένειν πάσας ἀτρεμούσας· αὐτὸς δὲ τρία τέλη ἀναλαβὼν, ἐχώρει πρὸς τὴν μάχην. Ἐτέτακτο δὲ ἐπὶ μὲν τοῦ δεξιοῦ κέρως ὁ μέγας δομέστικος· τὸ ἀριστερὸν δὲ εἶχεν ὁ Ἄγγελος Ἰωάννης ἐξ ἀδελφῶν αὐτοῦ βασιλεῦς· δὲ ἐπέειχε τὸ μέσον· καὶ συμβαλόντες τοῖς βαρβάροις, ἐτρέψαντό τε κατὰ κράτος μηδὲ ἀντισχεῖν τὴν πρώτην δυνηθέντα ὁρμήν· καὶ τὰς δυσχωρίας πάσας ὑπερβάντες, ἄχρι τῶν ἄκρων κατεδίωξαν τοῦ λόφου, ἔθθα καὶ Ὀρχάνης ἦν ἔστως. Ἐκασον δὲ παρὰ τὴν μάχην, Περσῶν μὲν πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν, Ῥωμαίων δὲ οὐδεὶς· ἀλλ' οὔτε ἐτρέθη οὔτε στρατιώτης οὔτε ἵππος. Βασιλεὺς δὲ ἀνεχώρησεν ἐκείθεν, τὸ βιάζεσθαι πρὸς τὸν λόφον οὐχ ἠγούμενος λυσιτελεῖν· καὶ πρὸς τὸ πεδίον ἐλθὼν, ἐκέλευσεν ἑκαστον, τὴν ἣν εἶχεν ἐξ ἀρχῆς τάξιν φυλάττειν. Οἱ βάρβαροι τε ἐπὶ τοὺς πρόποδας ἔστησαν τοῦ ὄρους, τὴν περαιτέρω προβαίνειν οὐχ ἠγούμενοι λυσιτελεῖν.

#### CAPUT VII.

*Consilium magni domestici, quia hostes se victos fatebantur, in castra redeundum, et Byzantium postridie revertendum. Placet; in castra rediit; triumphus canitur. Pars Persarum insequitur abeuntes; configitur in via, cum quidam ordines suos deseruissent; quos et domesticus, et imperator reductum eunt; sed uterque summo cum periculo, Sebastopolus cum trecentis fugatur. Byzantium nuntius ad protostratorem mittitur; castra custodiuntur.*

Desperationem Barbarorum intelligens imperator, **B** ad proceres quid faciendum esset retulit. Progressus in medium magnus domesticus ita disseruit: Res nobis, sicut ab initio inter nos optabamus, exitu felici terminatae sunt. Acie enim instructa, priores, ut ad praelium prodimus, ne metu Barbarorum recedere videremur: qui aperte aciem contra dirigere non sunt ausi, quo se nobis cedere manifeste docuerunt; non tamen quiescunt, quin totas copias suas experientur. Et quamvis Orchanes ipse praelio non interfuerit, ut timorem aliquem haberemus, plus ipsum presentem posse, tamen ipsius presentiam nihilo plus effecturam re ipsa cognovimus. Quando igitur palam certamen subterfugit, et in particularibus pugnis nos semper victoriam retulimus (pro trecentis enim Barbaris unus duntaxat de Romanis occubuit), quam, quaso, demonstrationem, quisquam luculentioram desideret, et corporibus et animis nobis succubuisse Barbaros? Illud quoque pro indicio certissimo haberi potest, eos nos sibi ut potentiores anteponebant, quod cum militum nostrorum servitia toto die prope ipsos, equis pabula legerent (quamquam aliqui et belli, et lucri incredibiliter cupidi), prohibere ea aggressi non sunt. Et quia sol occasui proximus est, consultissimum puto in castra reversos, ibi noctem agere, crastinoque diluculo captis armis, et agmine composito Byzantium viam inire. Et si quidem Barbari impeditiora

Βασιλεὺς δὲ, ὁρῶν τοὺς βαρβάρους, οὐκέτι διανοούμενος εἰς χεῖρας αὐτοῖς λέναι, ἐβουλεύετο μετὰ τῶν ἐν τέλει ὃ τι δέοι ποιεῖν αὐτούς. Παρελθὼν δὲ ὁ μέγας δομέστικος, ἐβουλεύετο τοιάδε· Τὰ μὲν πράγματα ἡμῖν, ἣ αὐτοὶ τε ἐβουλεύσασθε ἐξ ἀρχῆς καὶ πρὸς πέρας· ἐχώρησεν ἀγαθόν. Παρετάξασθε τε γὰρ αὐτοὶ ἐλθόντες ὡς πρὸς μάχην πρότεροι, ὡς ἀν μὴ δοκοῦμεν τῷ δέει τῶν βαρβάρων ἀναχωρεῖν, οἱ τε πολέμιοι, φανερώς μὲν ἀντιτάξασθαι οὐχ ἐτόλμησαν ἡμῖν· μαρτυρήσαντες ἐναργῶς, ὡς οὐκ ἀξιωμαχοῦς ἑαυτοὺς ἐνόμισαν ἡμῖν, οὐκέτι δὲ ἀπέσχοτον τοῦ μὴ καὶ πείραν λαβεῖν συμπάσης τῆς ἐννάμει· αὐτῶν. Εἰ γὰρ μὴ καὶ Ὀρχάνης αὐτὸς παρεγένετο πρὸς τὴν μάχην ὅπως τινὰ ἡμῖν ἐτι ὀπολιποιτὴ ἐλπίδα τοῦ δυνησεσθαι τι πλέον αὐτὸς παρῶν, ἀλλ' ἡμῖν γε δῖλον ἐξ αὐτῶν κατέστη τῶν πραγμάτων, ὡς οὐδὲν ἀν ἔσοιτο πλέον αὐτοῦ πρότερος. Ὅτε τοίνυν τὸ μὲν εἰς χεῖρας ἡμῖν λέναι φανερώς ἐξέλιπεν αὐτῶν, ἐν δὲ ταῖς κατὰ μέρος συμπλοκαῖς αἰετὸν πλέον ἐσχομεν ἡμεῖς (ὁπὲρ τετρακοσίους γὰρ πασόντων βαρβάρων, Ῥωμαίων τέθηκε μόνος εἰς), ποῖαν ἀν τις ἀπόδειξιν ζητήσῃ μείζονα καὶ προφανεστέραν τοῦ καὶ ταῖς γνώμαις τοὺς βαρβάρους· καὶ τοῖς σώμασιν ἡμῶν ἡσθησῆαι; Κάκεινο δὲ τις μέγιστον ἀν τεκμήριον τιθεῖν τοῦ ἀεσθαι ἡμᾶς τοῖς βαρβάρους δυνατωτέρους· ἑαυτῶν· τοῦ γὰρ ὑπερεκπύ τῆς στρατιᾶς διὰ πάσης τῆς ἡμέρας ἐγγὺς αὐτῶν τρὶν ἡμέραις συλλεγόντων, οὐδὲ ἐπετρέψθησαν οἱ βάρβαροι κοῦσσαι (καίτοι· γε τὰ ἄλλα ὁ-

τε; τοῖ δόντος; μάλλον φιλοπόλεμοι καὶ φιλοκερδαῖς). Ἐπειδὴ δὲ ὄσον οὐκω καὶ ὁ ἡλιός ἐστι πρὸς δυσμὰς, ἀριστον εἶναι μοι δοκεῖ, εἰς τὸ στρατόπεδον ἐλθόντας, αὐλισσασθαι τὴν νύκτα, καὶ ἐς τὴν ὑστεραίαν ἅμα πρῶτ' τὰ ὄπλα ἔχοντας, τεταγμένως τὴν ἐς Βυζάντιον ἰέναι. Ἐὰν μὲν οἱ βάρβαροι τῆς δυσχωρίας ἀποστάντες ἐπὶ τοῦ πεδίου ἐθελήσωσι διαγωνίσασθαι πρὸς ἡμᾶς, Θεῶν μελήσει τὴν νίκην ὁποτέρους ἂν παράγοι. Ἄν δ' ἐπὶ τοῦ λόφου μένοντες, ἀπίστωνται τῆς μάχης (ἧ καὶ μοι μάλλον ἐπεισοί πείθεσθαι, ὡς διὰ πεδίου μέλλομεν ἰέναι ἐνθυμουμένῳ), μετὰ βελτίστου τοῦ σχήματος ἢ ἐπάνοδοσ; κείσεται ἡμῖν, ἀποτῆρωθεν ἔχουσι τὴν νίκην, ἔκ τε ὧν τῇ προτεραιῇ ἀγωνισάμενοι τὸ πλεόν ἔσχομεν αὐτῶν, καὶ ἐξ ὧν εἰς τὴν ὑστεραίαν αὐτοὶ μὲν ἔργῳ προύκχλυμαθα εἰς μάχην; ἐκείνοι δ' οὐκ ἀξιοχρεως αὐτοὺς τοιζόντες, ἔμειναν ἐστῶτες ἐπὶ τῶν ὀχυρωμάτων. Τοιαῦτα τοῦ μεγάλου δομestίκου βουλευσαμένου, ὃ τε βασιλεὺς ἐπέθετο αὐτίκα, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀριστα ἰδοίκα. Καὶ τῶν σημειῶν ἀρθέντων ἅμα καὶ τῆς σάλπιγγος; ἀνάξευξιν σημηνάσης, πρὸς τὸ στρατόπεδον ἰχώρου, κατωπίσαντες ὡς ἐπὶ νίκῃ. Ὁρχάνης δὲ αὐτὸς μὲν ἔμεινεν ἐπὶ τοῦ λόφου τὸ πολὺ τῆς στρατῆς ἔχων, μέρος δὲ τι κίμψας, παρεπέσθαι ἐκέλευσε Ῥωμαίοις ἄχρι στρατοπέδου. Ἐκ δὲ τῆς Ῥωμαίων στρατιᾶς οἱ μάλιστα ἠθῶντες, οὐ τῶν εὐγενεστέρων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς ἄλλῆς στρατιᾶς, τοὺς Πέρσας αὐτοῖς ὀρώντες ἐπομένους, οἷα νέοι καὶ δυσκάθεκτοι ταῖς ὀρμαῖς, τῶν τάξεων ἐξίοντες τῶν σφετέρων, ὑπελείποντο ὀπίσω, καὶ τοῖς βαρβάροις συνεπλέκοντο ἐξ ἐφῶδον. Ὁ μέγας δὲ δομestικός; τὴν τε ἀκαιρίαν ὑποπεύων, ἦδη γὰρ ὀψὲ ἦν, καὶ διδῶς περὶ τοῖς στρατιώταις μὴ τι τοῖς βαρβάροις κακουργηθῆ περὶ αὐτοὺς, ἄλλως τε καὶ δι' ὀργῆς αὐτοῖς ποιούμενος ὅτι μὴτε βασιλέως; προστεταχῶτος; μὴτ' αὐτοῦ, τῆς Ῥωμαίων συμπάσης στρατηγούτος; στρατιᾶς, ἀτάκτως, καὶ συνθήματο; χωρὶς τοῖς βαρβάροις συμπλέκονται; λειπόμεινο ὀπίσω, τὴν μὲν σημαίαν καὶ τὸ τάγμα τὸ ὀπ' αὐτῶν ἐνὶ τῶν ὑποστρατηγούτων αὐτῷ παραδοὺς, εἰς τὸ στρατόπεδον ἐκέλευε χωρεῖν; αὐτὸς δὲ ὀλίγους λογάδας; παρῶντων, ἐχώρει πρὸς τοὺς μαχομένους τοῖς βαρβάροις, ἅμα μὲν τῆς μάχης ἀποστήσων, καὶ ἄξων μεθ' ἑαυτοῦ πρὸς τὴν στρατιάν, ἅμα δὲ καὶ δικὴν ἐπιθήσων τὴν προσήκουσαν ταῖς ἀτάκταις. Τοῖς ἰσοῖς δὲ λογισμοῖς; χρησάμενος καὶ βασιλεὺς, τὸ ἴδιον τάγμα καὶ αὐτὸς καὶ τὴν σημαίαν τὴν βασιλικὴν Ἀσάνῃ Μανουῆλ τῷ Ἀνδρονίκου υἱῷ ἐξαδέλφῳ ὄντι αὐτοῦ παραδοὺς, καὶ χωρεῖν πρὸς τὸ στρατόπεδον κείστας, λογάδας; καὶ αὐτὸς παραλαβῶν τινας; ἐδάδῶξεν ὀπίσω. Οὕτω δὲ συμβῆν, γενόμενοι ἄλληλοις ἐν ταῦτῳ, καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ὑπόστρωφῆς; πυθόμενοι εἶναι τὴν αὐτὴν, ἐπεὶ ἐδόκουν καιρίως; πεποιθῆσθαι.

A illa loca deserentes, in planitie confligere nobiscum voluerint, Deo curæ erit, utris victoriam largiatur. Sin restantes in tumulis, pugnam reformidaverint (quod magis futurum credo, jam incessum nostrum per campum cogitatione concipiens), **216** honestissima nobis relinquatur reversio, utrinque scilicet victoribus : tum quod hesternæ luce manus cum ipsis conserentes vicerimus, tum quod postridie ad certamen eos provocaverimus, illi vero se impares judicantes, in illis locorum claustris hæerere perrexerint. Huic consilio imperator statim assensit, cæterique ut optimum amplexi sunt; sublatisque signis, cum tubæ clangore in castra, triumphum canentes redierunt. Orphanes cum corpore exercitus in collibus subsistens, partem aliquam dimisit, quæ Romanos usque ad castra insectaretur. Ex Romanis autem qui ætate vigeabant maxime, non de nobilioribus modo, sed gregariis etiam, Persas sequi conspicientes, ut juvenes et impotentes animi, ordinibus desertis, retro ex itinere cum iis concurrerant. At magnus domesticus, ob tempus incommodum (serum enim diei erat) formidans, ne quid milites a Barbaris acciperent mali, iratus insuper, quod neque imperatoris, neque sua, qui totum Romanum exercitum duceret, auctoritate, confuse et incomposite cum Barbaris retro subsistentes dimicarent, vexillum et agmen suum uni sub se ducum tradens, in castra ut pergeret mandavit; ipse cum paucis selectis ad eos qui cum Barbaris pugnantibus properavit, et ut cæpto revocatos secum ad reliquum exercitum reduceret, et ut pœnam ordinum desertoribus debitam imponeret. Eadem cogitatio imperatoris fuit, qui, suas cohortes et signum imperiale Manuclii Asani, Andronici filio, cognato suo (63) committens, et in castra abducere jubens, ipse similiter cum selectis aliquot retro concessit. Ita contigit, ut alter in alterum incideret, et eandem sibi retro redeundi causam fuisse intelligerent factumque probarent, ad pugnantem accederent, eosque abstrahentes, ipsi quamvis nolentes cum Barbaris præliarentur. Nam Barbari, cum exercitum Romanum jam non modico ab ipsis intervallo distantem cernerent, et relictos esse paucos, censerentque maturum esse eos invadere et inactare, quod et ipsi selecti essent, et aliquot tantis plures, in summum illos discrimen adduxerunt. Magnus quippe domesticus, equo in tot cursibus et recursibus præcipitante, ferme perisset, nisi ab imperatore, aliisque proximis in alium equum continuo sublatus fuisset. **217** Et imperatoris quidem iumentum licet lethali confossum vulnere, non tamen cecidit, quoad a Barbaris se eriperet. Ac-

#### Jacobi Pontani notæ.

(63) Quævis Grace sit ἐξαδέλφῳ, quod *patrualem* interpretantur, tamen certum est, Manuelem Andronici Asanis filium, imperatoris hujus patrualem minime fuisse; nisi ipse Asanes senior Michaelis patris imperatoris frater fuerit. Atqui

non fuit. Verumtamen cum Andronicus Asanes ex sorore senioris Andronici imperatoris natus sit (siquidem is feto; ejus dicitur), Manuel hic cum minore Andronico, ut patet, cognatione conjunctus fuit.

cepit etiam luentiam plagam fortissime cum iis dimicans imperator, adacto per femur telo; verum sine periculo, post decimum namque diem consanuit femur, ut si nunquam vulneratum fuisset. Jam vero cum viriliter generoseque decertassent, et paucos quidem Barbaros, illustres tamen occidissent, nullo obturbante ad exercitum redierunt, et ad castra ambularunt. Persæ Romanis amplius non magis quam igni appropinquare, eosque tangeré ausi sunt. Porro quidam Sebastopolus (64) imperatori parens, genere Mæsus, trecentorum militum, non valde armatorum, neque bonos equos habentium præfectus, et in extremo agmine curans, omnibus suis assumptis, et pedibus aliquot in auxilium ascitis, reliquo exercitu deserto, cursim in Persas tendebat. Illi hanc incitationem ad suam perniciem pertinere rati, et longius eos ab exercitu volentes abstrahere, perinde ut victi fugam simulabant (65). Sebastopolus temere et inconsulto insequitur. Tum Barbari de improvviso converti, latos clamores tollere, et in Romanos violentè irruere. Qui impressionem non sustinentes in fugam se effuderunt. Trucidati equites plusquam supra viginti, pedites totidem: cæteros subitum nec exiguum ab exercitu missum subsidium conservavit. Imperator rursus in Pelicano castrametatus, confestim Byzantium protostratori acta nuntiatum misit, cum mandatis, uti naves ad transducendum post unum alterumve diem exercitum paratas essent. Et cum vereretur, ne (quod accidit) alia quam pro vero de vulnere suo fama divulgaretur, de eo quoque protostratorum certiores esse voluit, vulneratum se quidem in femore, at non periculose, neque idcirco se rediro, sed quod etiam ante vulnus ita e re fore statuisset. Magnus vero domesticus comode castris constitiis, sumptis quot voluit militibus, in eorum aditu natura pulchre angusto, et isthmo simill, lato a. h. uodum interiõre spatio, per noctem excubias egit.

δὲ μὴ ἐνεγκόντες τῶν βαρβάρων τὴν ὀρμὴν, ἐτρέποντό τε καὶ κατέστησαν εἰς φυγὴν· καὶ εἰκοσιμὴν ἀπέθανον ἐκ τῶν ἵππεων, πέντε δὲ καὶ ἕτεροι τοσοῦτοι πεζοί. Οἱ δ' ἄλλοι διεσώθησαν ἐκ τῆς στρατιᾶς πολλῶν ὀξέως ἐπιβοηθησάντων· βασιλεὺς δ' ἐπεὶ ἐστρατοπεδεύσατο πάλιν κατὰ τὸν Πελεκάνον, εἰς Βυζάντιον εὐθὺς τοὺς μηνύοντας ἐπέμπε πρωτοστράτορι τὰ γεγενημένα, ἐκέλευε τε αὐτὸς ἔχειν παρεσκευασμένας πρὸς τὸν πόρον, ὡς τῆς στρατιᾶς μετὰ μίαν ἡμέραν ἢ δευτέραν περαιώθησομένης.

#### Jacobi Pontani notæ.

(64) Quidam Sebastus nomine, nam πούλα, et πούλον syllabæ sunt adjectitiæ recentium Græcorum, idque tam in appellativis, quam propriis nominibus, nihil significantes. Apud quos legas ἀετῶπουλα pro ἀετοί, ἀρχοντοπούλον pro ἀρχοντα, στρατηγόπουλος pro στρατηγός, τουρχόπουλος, οὐμβερόπουλος pro τουρχος, et οὐμβέροτος. Sic Othonopolus, Francopolus, etc. Α πέλεσθα videntur ducta ambo, et pro πολλὸς dici. Pura scholiastes Cuiuspalatæ.

(65) Genus doti militaris, quo usi sunt Israelitæ contra Benjamitas lib. Judicum cap. xx. Nam fugam arte simulantes, consilium inierunt, ut abstraherent eos de civitate (Gaba) et quasi fugientes, ad supradictas semitas perducerent, etc.

ἄχρι τῶν μαχομένων ἤλιον· καὶ τῆς συμβολῆς μὲν ἀπέστησαν ἐκείνους· αὐτοὶ δὲ καὶ ἄκοντες τοῖς βαρβάρους συνεπλέκοντο. Οἱ γὰρ βάρβαροι τὴν μὲν στρατιάν ὀρῶντες· ἤδη οὐκ ὀλίγον αὐτῶν ἀφετηκυῖαν, τοὺς ὑπολειπομένους δὲ ὀλίγους, καὶ νομίσαντες καιρὸν εἶναι αὐτοῖς ἐπιθεμένους· διαφθεῖραι, λογάδες καὶ ἐξ αὐτῶν, καὶ πολλακίς τόσοι ἐπιθέμενοι, ἐν χρῶ κατέστησαν αὐτοὺς κινδύνου. Δομέστικός τε γὰρ ὁ μέγας τοῦ ἵππου αὐτῷ ἐν ταῖς ἐκδρομαῖς καὶ ἀναστροφαῖς· πεσόντος, μικροῦ ἐδέησεν ἀποθάνειν, εἰ μὴ βασιλέως καὶ τῶν ἄλλων περιστάτων ἐπ' ἕτερον ἀννέχθη. Καὶ τὸν βασιλέως ἵππον ἔτρωσαν μὲν τραύμασι καιροῖς, ἐπέζησε δὲ ὅσον ἀπαλλάξει τῶν βαρβάρων. Ἐτρέθη δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς βέλει τὸν μηρὸν, ἄγαν εὐφύχως μαχόμενος τοῖς βαρβάρους· καὶ διήλθε τὸ βέλος ἀμφοτέρας τὰς ἐπιφανείας. Κίνδυνον δὲ τὸ τραῦμα οὐδένα ὑπένοι, ἀλλὰ μετὰ δεκάτην τῆς πληγῆς· ἡμέραν αὐθις ὄγτης ἦν, ὡς ἂν εἰ μὴ τὴν ἀρχὴν ἐτρέθη. Πλὴν εὐφύχως καὶ γενναίως ἀγωνισάμενοι, καὶ βαρβάρους, ὀλίγους μὲν, τῶν ἐπιφανῶν δὲ ἀνελόντες, καὶ διαλυθέντες ἀπ' ἀλλήλων, οἱ μὲν ἀπελείποντο ὀπίσω, ὡσπερ πυρὸς τῆς Ῥωμαίων ἀπεχόμενοι στρατιᾶς, καὶ μὴδ' ἔγγυς ὑπομένοντες γενέσθαι. Βασιλεὺς δὲ καὶ οἱ ἄμφ' αὐτὸν, ἐνοχλοῦντος μηδενός, πρὸς τὸ στρατεύμα γενόμενοι, τὴν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἐχώρουν. Σεβαστόπουλος δὲ τις τῶν ὑποστειγαμένων βασιλεῖ, τὸ γένος μὲν Μυσός, τριακοσίων δὲ ἀρχων στρατιωτῶν, οὐ πάνυ ὡλισσόμενος, οὐδὲ ἵππου χρωμένων ἀγαθοῖς, ἀλλὰ τὴν ἐσχάτην χώραν ἐπεχόντων ἐν τῇ στρατιᾷ, τοὺς τε ἰδίους ὅσοι ἦσαν παραλαβὼν, καὶ πεζοὺς προσεταιρισάμενός τις, τὴν ἄλλην στρατιάν ἀπολιπὼν δρόμῳ κατὰ Περσῶν ἐχώρει. Συνιδόντες δὲ οἱ Πέρσαι ὡς ἐπὶ κακῷ τῷ σφετέρῳ τὴν ἐφοδὸν ποιοῦνται ταυτην), καὶ ἀποστῆσαι τῆς στρατιᾶς βουλόμενοι ἐπιπολὺ, τὴν ἡττάν τε προσεποιούντο, καὶ φεύγειν ἐδόκουν· οἱ δ' ἐφέλιποντο ἀνοήτως. Ἐτ' αἰφνίδιον οἱ βάρβαροι συστραφέντες, βοῆ τε ἐχρῶντο καὶ ἀλαλαγμοῖς, καὶ τοῖς Ῥωμαίοις ἐπαφέροντο ὀξέως· οἱ

Tale narrat Zonaras fomo III *Annal.* in Constantino, Constantio, et Constante fratribus imperatoribus. Nam qui missi erant (a Constante contra Constantinum, qui paterna partitione non contentus, fratris provincias invadebat) cum parum a Constantino abessent, insidias locant, pugnaque inita fugam simulant. Quos dum Constantini milites persequuntur, qui in insidiis collocati fuerant, a tergo invadunt. Sic fugientibus etiam conversis, in medio duorum exercituum intercepti, magna ex parte cadunt, ipso etiam Constantino interfecto. Vide in hoc genere strategema Gorgiæ contra Phœdibam apud Polyannum, lib. II.

Δείσας δὲ μὴ, ὅπῃ ἐγένετο, περὶ τοῦ τραύματος αὐτοῦ ἐτέρως ἢ ὡς ἔχει φημισθῆ, ἐδῆλου καὶ περὶ αὐτοῦ, ὡς τραβῆθι μὲν τὸν μηρὸν, οὐδεμίαν δὲ τὸ τραῦμα ἔχειν ὑποψίαν, οὐδὲ διὰ τοῦτο τὴν ἐπ' αὐτὸν ποιεῖσθαι, ἀλλ' οὕτω δόξαν λυσitelεῖν καὶ πρὶν τραβῆναι. Ὁ μέγας δὲ δομέστικος, ἐπεὶ τὰ περὶ τὴν στρατοπέδου κατεστῆσαν καλῶς, ὅσους ἔδοξεν αὐτῷ τῆς στρατιᾶς παραλαβὼν, κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ στρατοπέδου, ἔπει ἐπεφύκει καλῶς καθάπερ ἰσθμὸς οὔσα στενῆ, τοῦ ἔνδοθεν ἐπιπολῶν πλατυνομένου, ἠύλισατο τὴν νύκτα, φυλακῆς ἕνεκεν τῆς στρατιᾶς.

### 218 CAPUT VIII.

*Laudat pro concione Romanos Orchanes vel hostis; in locum tutiorem abscedendum suadet. Dissuadet senes, et qua ratione in eodem loco manendum sit, edocent. Duplex de imperatore per castra rumor et militum trepidatio; quorum fugam domesticus inhibere nequit. Imperatore lembo vectum Constantinopolin frustra querit. Exercitus fugiens in quatuor oppida se dispersit. Apud Philocrenen accepta calamitas.*

Ὁρχάνης δὲ, ἐπεὶ ἐπαλάβετο ἡ νύξ, τοὺς ὑπ' αὐτὴν σατράπας πάντας συναγαγὼν, τὴν μὲν ἐμπειρίαν, εἶπε, καὶ τὴν τόλμαν τῶν Ῥωμαίων τὴν κατὰ τὰς μάχας, οὐδένα σήμερον ἡμῶν οφομαί ἡγνοημένοι. Ἀσπῶ δὲ μοι καὶ αὐτοὺς ἂν ἐμοὶ συνομολογήσαι, ὡς οὐτ' ἐφ' ἡμῶν, οὐτ' ἐπὶ τῶν ἡμετέρων προγόνων ἔπεροι τινες Ῥωμαίων οὕτως εὐκλεῶς ἄγαν ἡγωνίσαντο καὶ μετὰ πάσης ἐμπειρίας. Διὰ πάσης γὰρ ἡμέρας ἡμῶν, ἢ ἀπάτη, ἢ ἐκπλήξει, ἢ ὄρμη καὶ θρασυτηρίᾳ παραβόλῃ, ἢ ἐνὶ γὰρ τῷ τρόπῳ εἰς ἀταξίαν αὐτοὺς περρωμένους ἐμβάλειν, οἱ δ' οὐδὲν μᾶλλον ἐκινήθησαν τοῦ προσήμαντος φρονήματος αὐτοῖς, ἀλλ' ἐμπειρίᾳ μὲν ἐφύλαξαν τὴν τάξιν, ἀνδρίᾳ δὲ καὶ εὐφυλίᾳ κρείττους ἀεὶ φαινόμενοι ἡμῶν, ἀπέκτειναν μὲν πολλοὺς ἡμῶν· ἐκείνων δὲ ἀπέθανον οὐδὲ ὀλίγοι· καὶ τὸ δὴ θαυμαστότερον, ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἀνάξουξιν τῆς στρατιᾶς ὀλίγων τινῶν ὀπίσω ὑπολιπομένων, πολλαπλασίους ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐπιθέμενοι αὐτοῖς, οὐ μόνον οὐ περιεγίνοντο αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν οἰκείων ἀπέβαλον τοὺς ἀνδρίᾳ μάλιστα προέχοντας καὶ τόλμῃ· καὶ μετ' αὐτοὺς πάλιν ἐτέρων, καίτοιγε ἀνοήτως, προσβαλόντων καὶ φαύλως ἀγωνισαμένων, τὸ δοκεῖν, ὡς ἐμὲ οἰθηθῆναι πάντας αὐτοὺς διασφραεῖν ἡμᾶς, ὅμως πλὴν ὀλίγων τῶν πεσόντων, οἱ ἄλλοι πάντες παρὰ δόξαν διεσώθησαν. Ὡν μοι καὶ δοκεῖ τὸν στρατηγὸν ὁ βασιλεὺς τῆς ἀταξίας ἕνεκα εἰς τὴν σωτηρίαν ζημιώσιν. Ἐκ τοίνυν τούτων πάντων εἰκὸς τὸν βασιλεῖα ολεσθαι εἰς τὴν ὑστερίαν μᾶλλον ἢ πρότερον θαρρόντα ἡμῖν ἐπιστρατεύσιν· ἡμᾶς δὲ μὴ δυναμένους πρὸς τὴν μάχην ἀντιχεῖν, φεύγειν ἀνάγκη ἡττηθέντας ἀσχυρῶς καὶ ἀγεννῶς. Εἰ δὲ παρὸν ἀκινδύνως σώζεσθαι, καὶ προσίτι καὶ τὴν ἐκ τῆς ἡττης ἀδοξίαν διαφυγεῖν, (οὐδεὶς γὰρ ἂν ἡμῖν μέμφαιτο τῶν νοῦν ἔχόντων τὸν προὔπτον παραιτησαμένοις κίνδυνον), ἐπειθ' ὑπὸ φιλονεικίας εἰς τοὺς ἐσχάτους ἑαυτοὺς καταστήσομεν κινδύνους, οὐκ ἔρα δέξομεν ἀνοηταίην καὶ ἐπιβουλεύειν ἑαυτοῖς; Διὸ δὴ μοι καὶ δοκεῖ, τοῦτ' ἐμὲ τὸ στρατοπέδον καταλιπεῖν, ἐτέρας δὲ πολλὰς ἀναχωρήσεις ὀχυρωτάτας καὶ δυσπροσόδους ἔχοντας τοῦ τόπου, εἰς τινὰ αὐτῶν ἐλθεῖν, κακεὶ τὸ ἀποδησόμενον περιμένειν. Βέλτιον γὰρ μετὰ ἀδείας ἀναχωρεῖν, ἢ φεύγειν τῶν Ῥωμαίων διωκόντων. Τοιαῦτα μὲν Ὁρχάνης μετὰ τῶν ἐν τέλει ἐβουλεύετο Περσῶν, καὶ ἔδοκει ἄριστα εἶναι καὶ λυσitelεῖντα αὐτοῖς, καὶ ἐπαφηφίζοντο πάντες. Κολαούζης δὲ

A Orchanes, postquam contenebravit, coactis satrapis suis, talia verba disseruit: Quam sint belli scientes, manque prompti Romani, neminem vestrum hodie nescire opinor, aovique pro certo, et vos mihi assensuros, neque nostris, neque majorum nostrorum saeculis Romanos alios cum tanta nominis sui gloria, tamque singulari peritia decertasse. Cum enim per totum diem aut fallacia, aut terrore, aut impetu audaci ac repentino, aut alio denique modo ordines eorum disturbare conaremur, ipsi nec tantillum a propria sibi altitudine animi deflexerunt, sed qua valent disciplina, stationes servarunt. fortitudine autem animique praestantia semper nobis meliores, complures nostrum Orco demiserunt, ne paucis quidem de eorum numero desideratis. B Quodque mirabilius est, etiam in castra se recipiente exercitu, cum haud ita multi rediissent, eosque de nobis multo plures invasissent, tantum abest, ut eos vicerint, ut etiam de suis virtute et alacritate longe praecipuos amiserunt. Post eos cum alii, tametsi imprudenter, in nos incurrisent infausteque, ut apparebat, pugnassent (ut crederim omnes ad unum manibus nostris interfectum iri), tamen demptis non ita multis, caeteri omnes praeter opinionem evaserunt: quorum etiam ducem imperator, propter ordinem non servatum, salutariter multaturus videtur. Ex his verisimile sit, illum majoribus quam antea spiritibus luce crastina nos aggressurum. nos autem utpote ad resistendum imbecilles et victos, illiberali ac turpi fuga salutem volentes nolentesque posituros. Quod si, cum vitato discrimine salvus esse et ignominia quae victos sequitur, carere liceat (nemo siquidem prudentium reprehendet, si praevium periculum a nobis detestemur), ex aemulatione extrema pericula nobismet creaverimus, an non desipere, et ipsi capitibus nostris pestem struere censebimur? 219 Quamobrem hinc discedendum, et quoniam regio alios complures, munitissimosque, et impervios recessus habet, aliquem occupandum, et illic eventum exspectandum judico. Impune enim, et cum securitate recedere, quam persequentibus Romanis fugere, praestat utique. Haec Orchanes ad Persas proceres: quae ut recta valide et utilia omnium suffragiis confirmabantur. Caeterum Colauses Salingeris, et Catagialus Pachaturcs atate

confecti, et Osmani (66) patri Orchanis cœvi, multis expeditionibus periculisque bellicis exerciti, non sibi probari aiebant hanc sententiam: neque cum adhuc Romanos tentare cum securitate liceat, pergerso consilio incruentam illis victoriam concedendam; castra namque relinquere, nihil videri aliud, quam aperte victos, ac superatos esse. Imperatori ab ipsis resisti non posse, ne se quidem negare; et omnia excogitanda potius, quam ut Romanis sermonem dent. Fugam vero, cum fugiendi necessitas nulla sit, ne paulum quidem profuturam, sed quæcumque supervacanea, et militum suppellectilem in tuto collocaret, ubi placeret, ipse cum exercitu leviter instructo et expedito eodem in loco persisteret, sic ut se nequaquam ostenderet, verum in salibus et vallibus occultaret, loci ingenio ad id mire apposito. Præterea milites centum diligeret, qui, ubi ipse pridie constitisset, pro speculatoribus starent. Si imperator castris suis se contineret, ipsi quoque tandiu ibi latent, donec constaret, quo ille verteret. Si in ipsos latitantes moveret, primum quidem directo itinere venire non posse, difficultate et impedimentis locorum naturalibus prohibito, esseque peritæ imperatoris, non modo exercitum bene disponere, verum etiam tempora et loca conjicere, unde hostibus plurimum noceat, et amicis plurimum prosit (67). Si a recta ratione adeo discesserint, ut tam confidenter ac temere in præruptos montes et profundissima vallium semet intrudant, hoc et ipsos vehementer velle, nec posse quidquam opta-

Σαλιγγαρι, και Καταίγδαλος Παταούρης έξωρι μὲν ἦδη τὰς ἡλικίας ὄντες, και Ἄτουμάνω τῷ Ὀρχάνη πατρι ἡλικιωταί, πολλῶν δὲ ἔμπειροι πολέμων και κινδύνων, οὐκ ἔφρασαν αὐτοῖς ἀρέσκειν τὰ βεβουλευμένα· οὐδὲ ἐξῶ ἀκινδύνως ἀποπειρᾶσθαι Ἄτουμάνω, ἔτι ὅπῃ κακοβουλίας ἀναιμωτὶ τὴν νίκην αὐτοῖς παραδιδόναι. Τὸ γὰρ τὸ στρατόπεδον ἐκλιπεῖν, οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ ἡττησθαι προφανῶς. Τὸ μὲν οὖν μὴ ἀντιστῆναι δύνασθαι πρὸς βασιλέα οὐδ' αὐτοὶ ἀρνηθεῖσθαι, εἶπον, ἂν· και πάντα μύλον διανοητέον, ἢ κατὰ στόμα προσυπαντῆν Ῥωμαίοις. Τὸ δὲ φεύγειν ἀνάγκης μὴ παρούσης, μηδ' ἐπὶ μικρὸν λυσιτελεῖν· ἀλλ' ὅσα μὲν περιττά, και τὴν ἄλλην τῶν στρατιωτῶν ἀποσκευὴν, ἐν ἀσφαλείᾳ καθίστασθαι ὅποι· ἂν δοκῇ· αὐτὸν δὲ εὐσταλῆ και κόψην ἔχοντα τὴν στρατιάν, ἐπὶ τῶν αὐτῶν τόπων μένειν, ἐμφανῆ μέντοι μηδαμῶς ποιεῖν τὴν στρατιάν, ἀλλ' ἐν νάπαις και ταῖς κοιλάσι κατακρύπτειν, ἐπισκευῶς πρὸς τοῦτο ἔχοντος τοῦ τόπου εὐρύως. Ὡς περὶ δὲ τινας σκοποῦ; ἔκατὸν ἀπολεξάμενον στρατιώτας, ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἐστάναι τόπων κελύειν, ὃ αὐτὸς παρετάττετο τῇ προτεραιῇ, και εἰ μὲν βασιλεὺς ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἡσυχάζοι, και αὐτοὺς ἐν ταῦθα κρύπτεσθαι ἄχρις ἂν ἡμῖν ἐμφανὲς καταστῆ πρὸς ὃ τι τράπηται κάκεινος. Ἐάν δὲ ἡμῖν ἐπιτῆ, πρῶτον μὲν οὐ δυνατὸν αὐτοὺς κατὰ πρόσωπον ἔλθειν τὰς δυσχωρίας παραιτουμένους και τὰς ὀχυρότητας τὰς ἐκ τῶν τόπων. Ἐμπειρίας γὰρ ἴδιον στρατηγικῆς, οὐ μόνον τὴν στρατιάν διατάττειν κοσμίως, ἀλλὰ και καιρῶν στοχάζεσθαι και τόπων ἐξ ἑν

#### Jacobi Pontani notæ.

(66) Ita scribo, pro Atumano, quod habet Græcus codex. Vulgus Othmanum, seu Othomanum nominat, et ejus posteros Othomanidas pro Osmanidis; postulat id Arabicæ et Turcicæ linguæ pronuntiatio, et Græca prolatio nominis per θ scripti, non adversatur: quando istæc littera non Latine t vel th respondet, sed ex usu Græcorum gemino potius es cum sibilo quodam expresso. (Leunclavius). De origine autem hujus Osmani seu Osmanis, et propagatione imperii Turcici, ex Sultanorum Osmanidarum, seu Turcicis Annalibus, audi somnium, non dissimile illi, quod Astyages rex Medorum de filia sua Cyrum genitura vidit, quodque Herodotus et Justinus retulerunt: Accidit aliquando, ut Etrucules fessus interdiu, semet ad quietem componeret. Ibi tum ei somnium se quoddam obtulit: quo viso fuit expectatus. Mox hinc et inde rem cogitabundus expendens, corpus abluit, preces suas absolvit, habituque mutato, Coniam profectus, urbem ingreditur. Agebat isie vir auctoritatis et doctrinæ maximæ, cui nomen Edebales, operum et prodigiorum mirabilium efflor. in quem conjecti erant omnium oculi, quod eos in lege Mahometana instituerat, ac facultates cæteroqui amplissimas possideret. Etiam sultanus ipse, quem diximus, Arabines plurimum ei tribuebat. Hunc ubi convenisset Etrucules, ut somnium illi anum exponeret: Venerande vir, ait, per quietem visus tuo videre splendorem lunæ prodeuntem e sinu tuo, qui meum in sinum penetraret. Eo cum delatus esset, ex umbilico meo mox enatam fuisse arborem, quæ regiones aliquot, ac præaltos montes, latosque campos umbra sua tegetet. Ad ipsas autem radices arboris perennes aquas emanasse, quibus vineæ passim, et horti irrigarentur: ac secundum hæc expectatus fui. Posteaquam diu multumque

semet Edebales, qui a suis vir sanctus habebatur, ob interpretationem somnii torsisset, tandem oratione ad Etruculem conversa: Nascetur tibi filius, inquit, vir optime, cui nomen erit Osman. Is bella plurima geret. ac postero tui deinceps reges terrarumque principes erunt. Mea quoque filia nuptura est Osmani, ex qua procreabit ille liberos, qui ad dignitatem regiam pervenient, ac populis cum imperio præerunt. Secundum illa natus fuit Osman, qui cum adolevisset, Mahometani illius filiam duxit uxorem, de qua natus est ei filius Urchan (quem Orchanem nostra historia vocat). Cum Osman provinciis aliquot occupatis principatum sibi constituisset. partem ditionum inter duces militares, qui ea in loca cum Etrucule patre venerant, liberaliter distribuit; a quibus illæ regiones hodieque nomina sua sortitæ sunt. Idem Urchani filio ditiunculam, cui nomen Chisard Saugagi, et cognomen Inunge, concessit.

(67) De idoneo loco eligendo Vegetius, lib. III, cap. 13. Bonum ducem convenit nosse, magnam partem victoriæ ipsum locum, in quo dimicandum est, possidere. Elabora ergo, ut conserturus manum, primum auxilium captes ex loco, qui tanto utilior judicatur, quanto superior fuerit occupatus. In subjectos enim vehementius tela descendunt, et majore impetu obnitentes pars altior pellit. Qui adverso nititur clivo, duplex subit, et cum loco, et cum hoste certamen. Sed illa distantia est, quod si de peditibus tuis victoriam speras contra equites hostium, loca aspera, inæqualia, montuosa debes eligere. Si vero de equitibus tuis contra adversarii pedites victoriam quæris, sequi debes paulo quidem editiora loca, sed plana ac patentia neque paludibus impedita.

πλείστα τοὺς τε πολεμίους δυνήσονται βλάψαι, καὶ τοὺς φίλους ὠφελῆσαι. Εἰ δ' ἄρα τοσοῦτον ἐκστήσονται τῶν ὀρθῶς ἐχόντων λογισμῶν, ὥσθ' ἑαυτοὺς θρασέως οὐτωσὶ καὶ παραβόλως ἐπὶ τὰ κρημνὰ τῶν ὄρων καὶ τὰς χαράδρας εἰσθεῖν, τοῦτ' ἂν μάλιστα βουλοίμεθα ἡμεῖς, καὶ εὐχῆς ἂν ἔργον ἰδεῖν γεγενημένον εἴη. Τὴν νίκην γὰρ ἡμῖν παραβώσουσιν ἀπονητὶ διαφθαρέντες. Τοῦτο μὲν οὖν τοιοῦτον ὄν, οὐδὲ αὐτοὺς οὐδέμεθα ἀγνοῆσαι, πείραν ὡς ὀρώμεν πολεμίων ἔργων ἔχοντας. Λεῖπεται δὴ περιελθόντας τὴν ἄκραν τῶν ὄρων ἐκ θατέρου μέρους προσβαλεῖν ἡμῖν, πεδινόῦ τε ὄντος, καὶ ῥάδιαν παρέχοντος τὴν ἐπιγείρῃσιν αὐτοῖς. Στοιχάζεσθαι δὲ ἔξῃσι παντὶ τῷ βουλομένῳ, ὡς ἄχρισ ἂν αὐτοῖς ἢ ὁδὸς διανυσθῆ, δυνατὸν ἡμῖν ἔξω τε κινδύνων καὶ φόβου παντὸς ἑαυτοὺς καθιστᾶν πρὸς τὰ καρτερώτατα ἀναχωρήσαντας, καὶ προσέτι προσέσται τὸ μὴ διὰ τὴν ἐκείνων ὀρθωδίαν φεύγειν δοκεῖν, ἐν ᾧ μάλιστα ἔστι τὸ αἰσχρὸν, ἀλλ' ἐμπειρίᾳ στρατηγῶν χρωμένους, τὴν ἀσφάλειαν τοῖς οἰκείοις ἐκπορίζειν. Οὐς μὲντοι ἔργῃ ὡσπερ σκοποὺς ἐστάναι ἑκατὸν, τὸν βασιλεῖα περιμειναντας ἄχρισ ἂν ἔγγυς γένηται αὐτῶν, τότε ἦδη καὶ αὐτοὺς ἀσφαλῶς ἀποχωρεῖν, οὐδένος ἂν ἐπιησομένου διὰ τὸ εὐσταλεῖς εἶναι καὶ κούφους, καὶ ἱπποῖς χρῆσθαι ἀγαθοῖς. Τοιαῦτα τῶν βαρβάρων βουλευσασμένων, Ὁρχάνης τε ἐπειθετο καὶ οἱ ἄλλοι· καὶ ἐδέδοκτο μένειν ὡς ἐς τὴν ὑστεραίαν τὰ βεβουλευμένα ἐκτελέσοντας. Εἰς δὲ τὸ Ἑρμαίων στρατόπεδον διῆει φήμη, ὡς βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ τραύματος πονίρωσ ἔχει, καιρίως πληγείς. Ὅσοι δὲ ἦσαν ἔτι καὶ τῷ προσδυτέρῳ βασιλεῖ προσκείμενοι τὰς γνώμας, διεφθίμισαν ὡς τεθνηξόμενον ἴσον οὐδέπω βασιλεῖα· εἴτε δὲ καὶ ἀληθῶς οὕτως ἔχειν οἰηθέντες, εἴτε καὶ πρὸς ἔχθραν τὰ τοιαῦτα διεθρύλησαν, ἐν ἀδήλῳ καταλείφθη, τοῦ βασιλέως ὑστερον διὰ τὸ μὴ δοκεῖν τῆς εἰς τὸν πάμπαν ἕνεκα εὐνοίας ἀμύνεσθαι αὐτοὺς ἀβασάνιστον καταλιπόντος τὸ τοιοῦτον. Τίως οὖν διεθρύληθη παρ' αὐτῶν· καὶ τοῖς ἐκ Βυζαντίου στρατιώταις συνεβούλευον, τοῦ στρατοπέδου πρὸς τὰς παρακειμένας τῆς Βιθυνίας ἀναχωρεῖν πόλεις· ὡς εἰ τι συμβαίῃ περὶ βασιλεῖα πάντων αὐτῶν ὑπὸ Περωσῶν διαφθαρησόμενων· ἔνοι δὲ αὐτῶν, καὶ πρὸς τὸν μέγαν δομέστικον ἐλθόντες, οἶα δὴ εὖνοι συνεβούλευον ἀπαγαγεῖν τὴν στρατιὰν πρὸς τὰς πλησίον πόλεις ὡς ἦδη τετραγαμμένην ὑπὸ τῆς φήμης, καὶ ἴσον οὐπω καὶ ἀταξίᾳ χρῆσομένην Ὅ δὲ ἀνένευε τε πρὸς τὸν λόγον, καὶ μὴ λυσitteλοῦντα ἔφασκε βουλεύεσθαι αὐτοὺς. Ὅς δὲ οὐκ ἔπειθον πολλὰ δεόμενοι, καὶ βασιλεῖ κοινούσθαι τὴν γνώμην ὑπαίθεντο, ὡς ὅ τι ἂν αὐτῷ δοκῶι πράχθησόμενον. Τοῦτο μὲν δὴ ἔπειθον οἰ-

tius evenire; victoriam enim nullo labore interceptos, quasi in manum tradituros. Hæc ita se habere, ne illos ipsos quidem Romanos, usu belli doctos videri ignorare. Relinquit igitur, ut ubi montium crepidines seu extrema circueverint, ex altera parte, qua planities est, et ad aggrediendum commoditas, invadant. **220** Conjectare autem cuius licere, si volet, donec illi circueverint, posse eos ad munitissima loca interim secedentes, omni vacare timore atque periculo. Accedere hoc etiam, quod non illorum timore percussi fugere (in quo summa insit turpitudine) sed peritiam ducis usi, securitatem suis quaerere videbuntur. Quos vero centum tanquam in specula stare debere dixerint, imperatorem dum accederet observantes, tum quoque ipsos secure secessuros, quos ut levi armatura præditos, et in equis expeditis nemo sit aggressurus. Hac oratione Orhani cæterisque mandandi voluntas injecta est, decreveruntque die sequenti consulta præstare. Interea Romanorum castra rumor pervasit, imperatorem ex lethali vulnere laborare. Quicumque autem adhuc seniori favent, jamjam animam exhalaturam dictabant. An quia sic esse putarent, an ex odio famam istam spargerent, in ambiguo mansit; nam imperator postmodum, ne quod avo bene vellent eos punivissimum existimaretur, rem indiscussam reliquit. Dum hæc per ora volverentur, etiam Byzantinos milites impulerunt, uti e castris in urbes Bithyniæ vicinas se conferrent: alioqui, si quid humanitus imperatori accidisset (68), omnes a Persis trucidandi. Quidam insuper amici ad magnum domesticum adeuntes hortabantur, militem in oppida propinqua deduceret, tanquam malis nuntiis conterritum, et illico tumultuaturum. Domestico eps repellente, multis precibus rogare insisterunt, uti sententiam eorum cum imperatore communicaret, fieretque quod illi placuisset. Hoc obtinuerunt, quando et ille imperatorem quid ageretur, omnino monendum sentiebat. Protinus vadit, ut ei nuntiet, quid optimes e republica futurum arbitrentur. Imperator id ipsum fore damnosissimum ducere, nec leviter stomachari, ac præcipere quamprimum se ad portam castrorum objiceret, milites cohiberet, ac nequiquam tumultuari omniaque confundi sineret, ne sine hostibus ipsi semetipsos perderent. Ubi ad aditum castrorum venit (venit autem, uti mandatatum erat, festinus), totum exercitum ad fugam in urbes incumbentem invenit. Nam Byzantini ne exspectato quidem ejus redite ab imperatore (quem obiisse putabant), **221** tabernaculis cum omni instrumento sublatis, ad

#### Jacobi Pontani notæ.

(68) Demosthenes, εἰ παθεῖν τί μοι συνέθη, si quid mihi contigisset, id est, si mortuus fuisset, quomodo et Cicero loquitur, pro Milone: Si quid mihi acciderit prius, quam hoc tantum mali videro. Et in De invent: Si quid pro pello accidisset. In 1 autem Philippica: Si quid mihi humanitus accidisset, id est, ut homini. Ea est autem naturæ hu-

manæ conditio, ut a morte nunquam tuta sit. Habet ergo verbum πάσσω Græcis modo optativo, particulis εἰ τε præcedentibus singularem quamdam patiendi significationem videlicet mortem. In iv Catilinaria dixit: Si quid mihi obigerit, æquo animo paratoque moriar. Et in Manliana: Si quid eo (Pompeio) factum esset.

urbes quas diximus iter capescebant. Quo con- A  
specto, alii ne ipsi quidem manere poterant, sed  
cuncti jam fugam moliebantur. Magnus domesti-  
cus rei indignitatem iniquo passus animo, principes  
fugitores ad reditionem inducere nitentur. Cum  
nihil obtineret (totum quippe agmen jam seditione  
fervebat), reliqua in postremis ponens, omni stu-  
dio curaque ad salutem imperatoris se dat; et  
quam celerrime potest, ad ejus tabernaculum ac-  
currens eum non reperit, quod ministri, dum exer-  
citurum ad fugam efferrī, castra deserere, ipsum  
propter illatum vulnus equo insidere non posse cer-  
nerent, ejus saluti metuentes, lapeti impositum, ac  
lumbo forte fortuna occurrenti creditum. Constan-  
tinopolin pervehendum curaverant. Reversus ipse  
quoque Philocrenen concessit. In quatuor autem B  
agmina divisit militibus, unum Philocrenen, alterum  
Nicetiatum, tertium Diacibizam, quartum Rhizium  
discessit. Orchanes horum omnium ignarus nihilo  
mians Parzalum fratrem cum Persis aliquot ire,  
exercitumque imperatoris speculari jussit; nam  
eos ne somnum quidem placatum ea nocte visu-  
ros, sed ad cladem ipsorum quippiam machina-  
turos opinabatur. Ille tenebris quam maxime dabi-  
tur tectus, et castris vicinus, ubi milites turbare  
sensit, e vestigio nuntium ad fratrem mittit; quo  
ille nuntio percussus, motus hocce nihil suis ap-  
portare boni est auguratus. Paulo post per secun-  
dum nuntium eum docet Romanos perturbate ac  
mistim castris consurrexisse, nec Byzantium, sed  
versus supradictas urbes aufugisse. Quo cogito,  
sub auroram ipse quoque motis castris, circa hor-  
ram ab orto sole secundam, Philocrenen venit. Ro-  
mani, qui eo se receperant, quoniam claves portæ  
casu perditæ fuerant, confuse cum calonibus et  
lixis, vasa et onera portantibus stantes, cum jam  
Persæ certo in ipsos graderentur, in ordinem re-  
digi ad resistendum non poterant, a bajulis servi-  
tiisque aliis intermistis impediti. Ubi clavibus in-  
ventis portæ patefactæ sunt, plures confertim in-  
tro rumpebant. Cumque se in ipso introitu vehe-  
mentius contruderent, ac mutuum comprimerent  
et conculcarent, tres obruti, 222 foris autem a  
Barbaris duo et triginta ferro perempti sunt; e  
quibus duo illustres. Manuel Tarchaniota, et Ni-  
cephorus Cantacuzenes, ambo cognati magni do-  
mestici; capti item centum quinquaginta, majorem  
partem servi militum. Equi ablati quadringenti.  
Reliqui facto globo cum Barbaris conflixerunt, et ex  
illis paulo minus ducentos occiderunt. Orchanes  
cernens Romanos jam se defendere, cum aliud non  
posset, copias a moenibus abducens in proximo  
castra fecit. Qui igitur illic partim occisi, partim  
capti sunt, numero tot fuerunt. Postridie (69) in

μείνοι καὶ αὐτὸν ἀναγκαῖον τὰ γινόμενα γνωρίσαι  
βασιλεῖ. Καὶ δὴ πρὸς βασιλέα ἀπελθὼν, ἀπήγγειλεν  
ἅσα οἱ ἐν τέλει εἶπον περὶ τοῦ λυσταλεῖν δοκούσας.  
Βασιλεὺς δὲ ἀσυμφοριώτατόν τε ἤγαστο, καὶ ἰδουσί-  
ραινεν οὐ μετρίως. Ἐκέλευέ τε δεῖ τάχιστα πρὸς  
τοῦ στρατοπέδου τὴν εἰσβολὴν ἐλθόντα, κατέχειν  
τὴν στρατιάν, καὶ μηδαμῶς ἀτακτεῖν ἑᾶν ὡς ἀνε-  
πολεμικῶν αὐτοὺς ἐφ' αὐτοὺς διαφθαρσαμένους.  
Τοῦτο μὲν οὖν ἦ προσετέτακτο ἐποίησε κατὰ τάχος.  
Ἐλθὼν δὲ παρὰ τὴν εἰσβολὴν, τὴν στρατιάν εὗρε  
πᾶσαν ἤδη ὠρμημένην πρὸς τὰς πόλεις φεύγειν. Οἱ  
γὰρ ἐκ Βυζαντίου, μηδὲ τὴν ἐκ βασιλέως ἐπάνοδον  
περιμειναντες αὐτοῦ, ἀλλὰ νομισαντες τεθηγκέναι  
βασιλέα, σκηνάς τε καὶ ἄλλα ὅσα ἐπεφέροντο ἀράμενοι,  
ἐχώρουσαν πρὸς τὰς εἰρημένους πόλεις. Ὁρῶντες δὲ  
καὶ οἱ λοιποὶ, οὐκέτι μένειν οὐδὲ αὐτοὶ ἐδύνατο ἐπι-  
τοῦ στρατοπέδου, ἀλλὰ κεκίνητο ἤδη πᾶσα πρὸς φυγὴν  
ἡ στρατιὰ. Ὁ μέγας δὲ δομestικός ἐν δεινῷ μὲν τὰ γι-  
νόμενα ἐποίητο, καὶ ὠρμητο τοὺς πρώτους τῆς φυγῆς  
ἀρξαμένους ἀναστρέφειν· ὡς δὲ οὐδὲν τῶν προσήκο-  
των ἰσχυρὸν πράττειν (πᾶσα γὰρ ἤδη κεκίνητο ἡ  
στρατιὰ), τῶν ἄλλων ἀμελήσας, διὰ σπουδῆς ἐποίησε  
το πάσης καὶ φροντίδος τὴν βασιλέως σωτηρίαν·  
καὶ ἦ τάχιστα εἶχε, πρὸς τὴν βασιλέως σκηνὴν  
ἐλθὼν, τοῦτον μὲν οὐχ εὗρεν. Ἡ γὰρ θεραπεία ἦ  
περὶ αὐτὸν, τὴν μὲν στρατιάν ἤδη πᾶσαν ὀρῶντα  
ὠρμημένην πρὸς φυγὴν καὶ τὸ στρατόπεδον ἐρημοῖς  
καταλειφθῆν, τὸν τε βασιλέα ἀδυνάτω; ἔχοντα διὰ τὴν  
τραῦρα ἰσχυρὸν χρῆσθαι, δεισαντες περὶ αὐτῷ, ἀραι-  
τες ἐπι τάπητος, ἐν τῶν παρατυχόντων ἐνέβαλον  
λέμβῳ· καὶ ἐκέλευον τοῖς ναύταις εἰς Βυζάντιον  
ἐλαύνειν. Ἀναστρέψας δὲ ἐχώρει καὶ αὐτὸς εἰς  
Φιλοκρήνην. Εἰς τέταρα δὲ ἡ στρατιὰ διασπείραται,  
τὸ μὲν αὐτῆς ἐχώρησεν εἰς Φιλοκρήνην· εἰς Νιγη-  
τιάτου δὲ τὸ λοιπὸν εἰς Δακίβιζαν δὲ τὸ τρίτον,  
καὶ τὸ τέταρτον εἰς τὸ Πιτζίου. Ὁρχάνης δὲ τῶν  
γινόμενων μηδὲν εἰδὼς, ὁμοῦ Παρζαλοῦν τὸν ἀδελ-  
φὸν μετὰ τιῶν Περσῶν ὀλίγων ἐκέλευσεν ἐλθόντα  
κατασκέψασθαι τὴν βασιλέως στρατιάν. Ἔστο γὰρ  
αὐτοῦς οὐδὲ τὴν νύκτα καθευθήσειν ἀμεριμῶς,  
ἀλλ' ἐπιχειρήσειν τι πρὸς κάκωσιν αὐτῶν. Ὁ δ'  
ὕπὸ τὸ σκότος ὡς ἐνῆν μάλιστα λαθὼν, καὶ γενόμε-  
νος; ἔγγυς τοῦ στρατοπέδου ἐπέει ἤσθάνετο τὴν στρα-  
τιάν κεκινήμενην, ταχέως Ὁρχάνῃ τῷ ἀδελφῷ ἐδή-  
λου. Τῷ δ' ἐδόκει μὲν εὐθύς οὐκ ἐπ' ἀγαθῷ τῷ  
σφετέρῳ κίνησι; τῆ; στρατιᾶς, καὶ διεσείσατο τοὺς  
λογισμοὺς, μετὰ μικρὸν δὲ, Παρζαλοῦν καὶ δευτέρον  
πέμψας ἀγγελόν, ἐδήλου τὴν Ῥωμαίων στρατιάν  
ἀτάκτως καὶ πεφυρμένως ἀναστᾶσαν ἐκ τοῦ στρα-  
τοπέδου μὴ τὴν εἰς Βυζάντιον τραπεῖσθαι, ἀλλὰ τὴν  
πρὸς τὰς εἰρημένας; τῆς Βιθυνίας πόλεις. Ὁ δ' ἐπέει  
ἐπύθετο, ἐπεὶ καὶ περὶ ὄρθρον ἦν ἡ νύξ, ἄρας καὶ  
αὐτὸς πανστρατιᾶ, ἤλθεν εἰς Φιλοκρήνην, περὶ  
ὄραν τῆς ἡμέρας; μάλιστα δευτέραν. Ῥωμαῖοι δ'·

## Jacobi Pontani notæ.

(69) Codex Græcus habet, τῇ δὲ πρωτεραία, pridie. Sed quando huc venerint isti equites ac pedites, et a quibus Barbaris interempti sint, non queo conicere; certe Orchanes mane venit Phi-

locrenen, hora altera post ortum solis. Existimo loco τῇ δὲ πρωτεραία, legendum τῇ δὲ ὑστεραία postridie pro pridie. Consideret lector.

οὐκ εἰς αὐτὴν ἐλθόντες, ἐπεὶ συνέδη τὸ κλισίον τῆς A πύλης ἀπολέσθαι, ἀναμίξῃ ἐστῶτες, μετὰ τῶν σκευοφόρων, ὡς οἱ Πέρσαι ἤδη κατὰ δόλον ἦσαν ἐπιόντες, πρῶτα μὲν οὐκ ἔβουληθησαν εἰς τάξιν καταστήναι καὶ ἀμύνεσθαι τοὺς βρβάρους, κωλυόμενοι ὑπὸ τῶν ἀγθοφόρων καὶ τοῦ ἄλλου οἰκετικῷ ἀναπεφυρμένου αὐτοῖς. Ἐπεὶ δὲ τῶν κλισίων εὐρημένων, ἀνέβησαν αἱ πύλαι, οἱ κλειοὺς ἀθρόα ὤρμησαν ἐντὸς ἰλθεῖν. Γενομένου δὲ ὄπισθι μὲν πολλοῦ κατὰ τὴν εἴσοδον, καὶ συνθλιβομένων ὑπ' ἄλλήλων καὶ συμπατομένων, ἀπέθανον μὲν τρεῖς κατὰ τὰς πύλας, τῶν ἄλλων εἰσελθόντων, ἔξω δὲ ὑπὸ τῶν βαρβάρων δύο μὲν ἀπέθανον καὶ τριάκοντα· ἐξ ὧν ἦσαν δύο τῶν ἐπιφανῶν, Μανουὴλ ὁ Ταρχακωῆτης, καὶ ὁ Καντακουζηνὸς Νικηφόρος, τοῦ μεγάλου δομοστικού καὶ ἀμφότεροι τυγχάνοντες ἀνεψιοί· ἐτάλωσαν δὲ καὶ ζῶντες πενήκοντα καὶ ἑκατὸν· ὧν οἱ πλείους B εἰς τῶν ὑπηρετούντων τοῖς στρατιώταις ἦσαν. Ἰπποὶ δὲ οἱ ἀπαιρεθέντες ἐγένοντο ὡς τετρακόσιοι. Ἐπειτα οἱ ἄλλοι συστραφέντες, συνεπλάκησάν τε τοῖς βαρβάρους, καὶ ἀπέκτειναν ἐξ αὐτῶν ὀλίγην δέοντα διακοσίων. Ὀρχάνης δὲ ὄρων ἤδη τοὺς Ῥωμαίους ἀμυνομένους, μὴ δυνάμενός τι δράσαι πλέον, ἀπήγαγέ τε τὴν στρατιάν τῆς Φιλοκρήνης, καὶ ἐστρατοπέδωσεν ἐκεῖ. Τοσοῦτοι μὲν ἀπέθανον κατὰ τὴν Φιλοκρήνην καὶ ἐτάλωσαν ζῶντες. Τῇ προτεραίᾳ δὲ κατὰ τὰς μάχας οἱ συμπατες ἀπέθανον ἵππεις τε καὶ πεζοί, ἐπεὶ καὶ τεσσαράκοντα· καὶ ὁ μέγας ἱταρειάρχης Ἐξώτροχος κατὰ τὴν τελευταίαν συμπλοκὴν· ὁ δὲ καὶ ἐλέγετο οὐκ ὑπὸ βαρβάρου, ἀλλ' ὑπὸ Ῥωμαίου τινὸς πληγῆναι, εἴτε ἀγνοήσαντος αὐτὸν (ἤδη γὰρ ἐπελάβετο ἡ νύξ), εἴτε καὶ κατὰ τινα διαφορὰν ἀμυνομένου, τοῦ σκότους συνεπικρύπτουτος τὴν κακουργίαν. Ὑπωπετιύθη δὲ ὑπὸ Ῥωμαίου πληγῆναι, ὅτι ἀνακεχωρηκότες ἤδη οἱ Πέρσαι ἦσαν, ὅτε ἐκεῖνος τὴν κεφαλὴν εὐρέθῃ πεπληγμένος ζῆσει, ἐπιπτος ἔτι ὧν. Ἀφωνία δὲ κατεσχέθη, τοῦ ἐγκεφάλου ἀφαιμένης τῆς πληγῆς, καὶ ἐτελεύτησε μετὰ μικρόν. Ἡ μέντοι κατὰ τὰς ἄλλας πόλεις διεσκεδασμένη στρατιὰ Ῥωμαίων τῆς αὐτῆς ἡμέρας ὡσπερ ἐκ συνθήματος εἰς Φιλοκρήνην συναθρόντες, ἐκεῖθεν τε οὐ πολὺ ἀπῶθεν τοῦ στρατοπέδου Ὀρχάνη πειρώντες, ἦλθον εἰς Σκουτάριον, καὶ ἐπεραιώθησαν εἰς Βυζάντιον ἀδεῶς, ἐκεῖθεν τε ἀνεχώρησαν ἑκατὸς ἐπ' οἴκου. Βασιλεὺς δὲ τοὺς εἰς τὴν στρατόπεδον διαβρυλλήσαντας ὡς ἐτεθνῆκει, ἐν αἰτίαις μὲν ἐποιήσατο καὶ κατηγορήσει πολλὰ, οὐκ ἔτι δὲ καὶ ἐτιμωρήσατο ἀέλιω τῆς κακουργίας αὐτῶν, δεῖαι τοῦ μὴ δοκεῖν τῷ πρὸς τὸν πάππον καὶ βασιλεῖα ἔχθρῃ ἀμύνεσθαι αὐτούς.

## CAPUT IX.

*Amor imperatoris in magnum domesticum incredibilis exprimitur den. . Docetur quomodo contendit, ut eum imperii consortem haberet; quem tamen honorem ille constanter toties repudiavit, cum alioqui re ipsa parum omnino ab imperatore differret, quandoquidem penes eum erat tota imperii administratio. Sed certis de causis a nomine et insignibus abstinuit; quæ tamen, ut videbimus libro tertio, etiam certas ob causas postea admisit.*

Ὀλίγας δὲ ἐνδιατριψίας ἡμέρας Βυζαντίῳ, ἐπεὶ C καὶ ὁ μηρὸς αὐτῷ ἀπὸ τοῦ τραύματος εἶχεν ὑγιῶς, ἐξελθὼν ἦλθεν εἰς Αἰδυμόεσσαν καὶ τὰ περὶ Ἀδριανουῦ. Διατριβῶν δὲ ἐκεῖ, καὶ πάντοτε μὲν ἠδέως εἶχε τῷ μεγάλῳ δομοστικῷ συνεῖναι καὶ ὀμιλεῖν, ὡς καὶ διημερεύειν αὐτοὺς πολλάκις καὶ διανυκτερεύειν ἐν ταῖς ὀμιλίαις· καὶ τότε δὲ ὀμιλῶν αὐτῷ τῆς ἀρχαίας τε ἀνεμνήνησεν αὐτὸν πρὸς ἀλλήλους φίλας, καὶ τῆς κατάκρας συναφείας, οὐκ ἐν παρήργῳ, ἀλλὰ μετὰ τινος φρονήσεως καὶ σπουδῆς, καὶ ὧν μικρῷ πρόσθεν εἰρήκει πρὸς αὐτὸν, ὅτε περὶ Συργιάνῃ ἐδεῖτο τῆς εἰρκτικῆς ἀπολυθῆναι, ὡς οὐτ' ἂν εἴη τι τῶν πάντων ὃ κατὰ γνώμην αὐτῷπραχθῆναι ὃ αὐτὸν ἰθελῆσαι ἂν ποτε κωλύσαι, ἀλλὰ συγκατεργάσασθαι πάσῃ σπουδῇ· οὔτε εἰ κατὰ δὴ τινα τρόπον δόξειεν αὐτῷ τῆς οἰκίας ἀποστάντα καὶ φιλάτων καὶ γυναικῶς, καὶ συμπάντων εἰπεῖν χρη-

*pugna equites ac pedites simul omnes septem supra quadraginta occubuerunt, et ad extremum magnus heteriarcha Exotrochus, quem non a barbaro, sed Romano aliquo ictum ferebatur; sive quod eum non agnosceret (jam enim nox intervererat), sive quod ob dissidium nescio quale se ulcisci vellet, tenebris maleficium occultantibus. Suspicio fuit a Romano vulneratum, quia Persæ tum recesserant, quando ipse caput gladio diffissus, ac cerebro patente, etiamnum in equo, sine voce inventus est, nec diu post animam exhalavit. Per alia porro oppida dispersus Romanus exercitus, eodem die velut ex composito Philocrenen convenit, indequo non procul a castris Orchanis transeuntes, Scutarium accesserunt, et Byzantium libere trajecerunt, unde ad suos quisque lares remeavit. Imperator eos qui de morte sua in castris fabulam disseminabant, criminis damnavat ille quidem, magnopereque accusabat, non tamen pro merito multabat, veritus scilicet, ne odio avi id facere videretur.*

Diebus non adeo multis Byzantii commoratus, femore jam persanato Didymotichum et Adrianopolin excurrit. Ibi, cum antea semper cum magno domestico tam jucunde in sermone versari solebat, ut 223 sæpe dies, sæpe noctes confabulando consumerentur, dum colloctioni vacant, veteris amicitiae et arcissimæ conjunctionis, non per transennam, sed cogitato, et de industria eum commonefacit; illorum præterea, quæ nuperrime pro Syrgianne et carcere liberando roganti responderat, nihil penitus fore scilicet, quod si ille factum vellet, non idem ipse vellet, et in quo efficiendo non etiam omni studio elaboraret, neque si quo modo relicta patria, uxore, liberis, et ut semel dicam, rebus omnibus, in solo peregrino ævum traducere iustitueret, posse unquam ab eo divelli, sed prius eum docturum, quam id intempestive atque insolenter



faceret. Si ab ista cupiditate avertere mentem ejus non posset, se quoque, rebus universis remisso nuntio, vitam cum illo vagam in locis exteris victurum. Deinde, si a Deo, in cujus unius manu id est, optio sibi daretur ut pro illo hac luce decederet (70), se omnimodis de annis suis ad illius annos additurum. Ad hæc, si quacunquē tandem de causa, contingeret ipsum stricto ense inse ad eandem ipsam ruere, ac invitum reprimi, facinus quidem, ut malum reprehensurum; eum tamen idcirco nunquam odio prosecuturum. Hic cursum orationis interrumpens magnus domesticus, omnium bonorum magis quam aliorum quorundam meminisse dixit, et arbitrari, si quis animis post fata rerum humanarum sensus et memoria restet (71), omnia potius, quam sermonem huic, menti suæ non indelebilibus insculptum, oblivioni traditurum. Quid autem nunc ista sibi velint, et quorsum spectent, laud assequi. Tum imperator, Recte, haec, teneus enim ipsum eorum vim celasse, quam nunc manifeste proditurus sit. Quam sincere ac pure illi in corde suo amet, jampridem multis argumentis cognovisse; cupere autem nunc eundem amorem suum cæteris quoque omnibus et Romanis et barbaris per terras ultimas clarum conspicuumque reddere; quod quidem futurum sit, si et ipse purpuram indutus, et imperatoris insignibus ornatus una secum Romanis imperitet, sibi palam assideat, secum more imperatorio respondeat. Et quanquam hoc extra, inquit, singulare quiddam et eximium, ut sane est, videbitur, tamen si cum interiore mea erga te affectione comparetur, multo illa inferius reperietur. Nam et alii ante nos consortem imperii (72) elegerunt, majestatemque communicarunt;

Α μάτων, ἐπ' ἀλλοτρίας διατρίβειν, δυνήσασθαι ἂν ποτε ἀποστῆσθεσθαι αὐτοῦ, ἀλλὰ τὴν μὲν ἀκαίριαν τοῦ πράγματος καὶ τὴν ἀτοπίαν δεῖν ἐκδιδᾶσθαι. Ἐὰν δὲ μὴ δύναίτο τῆς ὀρμῆς ἀφιστᾶν, καὶ αὐτὸν εἰπόντα πᾶσι χαίρειν, αἰρήσασθαι τὴν ἐπὶ ξενίης πλάνην· ἔτι τε εἰ ἀφροσύνη αὐτῷ δοθείη, πάντως δὲ παρὰ τοῦ τὰ τοιαῦτα θυναμένου Θεοῦ τὸν ἑτερον αὐτῶν παρὰ τοῖς πλείοσι γενέσθαι, ἀπάσαις ψήφοις αὐτὸν ἂν ἐλέσθαι τὴν ἐν Ἰδου διατριβὴν, ὑπὲρ τοῦ αὐτὸν μακροῦ βίου ἀπολαύειν· καὶ πρὸς ἐπὶ τούτοις, εἰ καθ' ἑντιναοῦν αἰτίαν ξίφος αὐτὸν γυμνώσαντα συνίδη κατ' αὐτοῦ χωρησῆαι ὡς ἀποκτενοῦντα πάντως, ἔπειτα ἄκοντα εἰς τέλος ἀγαγεῖν τὴν ἐπιχειρησιν καλωθῆναι, μέμφασθαι μὲν ἂν τὴν πράξιν, ὡς οὐκ ἀγαθὴν, αὐτὸν δὲ δυνήσασθαι μηδέποτε μισῆσαι. Μεταξὺ δὲ τῶν τοιοῦτων λόγων ἐπικύπτων τὴν ὀρμὴν, πάντων μὲν ἔλεγε τούτων ὁ μέγας δομέστικος μεμνησθαι, καὶ μᾶλλον ἢ τινων ἄλλων οἰεσθαι δὲ καὶ ψυχᾶς εἰ τις ἀλοθῆσις καὶ μνήμη τῶν κατὰ τὸν βίον μετὰ τὴν ἐνθρόνου ἀπαλλαγῆναι. πάντων μᾶλλον αὐτὸν ἐπιλέσασθαι τῶν ἄλλων ἢ τῶν λόγων τουτωνὶ ἀνεξήλαεπτα τῇ διανοίᾳ ἐγκυκλολαμμένων. Ὅτι δὲ αὐτῷ τὰ τοιαῦτα δύναται νοεῖν, νῦν ἀγνοεῖν. Εἰκότως, εἰρηκεν ὁ βασιλεὺς· ἔτι γὰρ αὐτῷ τῶν τοιοῦτων τὴν δύναμιν ἀδελφον παρακατέχειν, νυνὶ δὲ ποιήσῃν φανεράν· τὴν γὰρ ἐνδοθεν πρὸς αὐτὸν ἀκραίωφνῆ καὶ καθαράν φιλίαν αὐτῷ μὲν εἶναι καὶ πάλαι δῆλῃν ἐκ πολλῶν βούλεσθαι δὲ νῦν καὶ τοῖς ἄλλοις ἔπασιν οὐ Ῥωμαίοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐν ἰσχυαταῖς γῆς βαρβάρους ἔθνηλον καὶ φανεράν ποιῆσαι· τοῦτο δὲ γένοιτ' ἂν εἴγε καὶ αὐτὸς παρφοῦραν ἐνδοθεῖ, καὶ παρασῆμοις κοσμηθεῖ; βασιλικῶς, συμβασιλεύσει Ῥωμαίων, καὶ συνεδριάζων αὐτῷ φανείται καὶ χρηματιζῶν βασιλικῶς.

#### Jacobi Pontani notæ.

(70) In Græco est, παρὰ τοῖς πλείοσι γενέσθαι, apud plures esse. Sic rursum cap. 16, Ἄν τε γὰρ ἀπέλω πρὸς τοὺς πλείονας, sive enim abiero ad plures. Loquitur eodem modo Plautus Trinunmo.

Lacrymas hæc mihi, cum video, Eliciant, quia ego ad hoc genus hominum duravi, [quin prius

Me ad plures penetravi?

Plures vocant mortuos, quoniam revera plures sunt mortui, quam vivi. Aristides Sophista: Ταῦτα εἰπόντας ἂν αὐτοὺς οἶμαι ῥᾶδίως πάλιν πορεύεσθαι παρὰ τοὺς πλείονας, εἰ δὲ χάκινους μετὰ τῶν πλείονων χρῆ κεῖσθαι δοκεῖν, ὑπερ ἔγωγε οὐκ οἶμαι. Id est: Hæc eos locutos, arbitror facile ad plures, (hoc est, ad mortuos, seu ad inferos) redituros, si modo quidem etiam illi cum pluribus jacere existimandi sunt, quod mihi sane non videtur. Verumtamen sensum verbis aliis paulo clarius expressi, cum dixi, hæc luce decederet.

(71) Sulpitius ad Cicero. in illa consolatoria epistola super obitu Tulliae: Quod si quis etiam inferis sensus est, qui illius in te animus fuit, hoc certe illa te facere non vult. Isocrates in laudatione Evagoræ tali quodam principio usus est, cum dixit putare se, si quis eorum quæ hic sunt sensus ad mortuos perveniret, nihil posse ipsi Evagoræ accidere optatius, quam ut res ab ipso præclare ac fortiter gestæ eloquentis alicujus nominis voce, ut ipsarum dignitas posceret, cele-

brarentur. Eum imitatus M. Tullius, Philipp. II, ubi de Servii Sulpitii statua erigenda agitur: Mihi autem recordanti, inquit, Servii Sulpitii multos in nostra familiaritate sermones, gratior illi videtur, si quis est sensus in morte, ænea statua futura, et ea pedestris magis, quam inaurata equestris. Pluribus hæc Muretus Variar. lect. lib. 7, cap. XIX. Porro quas res de nostris rebus cognoscant beati, consulendi sunt theologi. Iidem asserunt absque peculiari revelatione permissisque Dei damnatos rerum nostrarum nihil cognoscere. Idem sentiunt de his qui purgatorio igne detinentur, quibus Deus de his quæ apud nos aguntur, crebrius quam damnatis, quando opus est et illi placet, revelat.

(72) Michael pater ejus cum Andronico seniore, et is cum Michaelē primo Palæologo, et superiores quoque Constantinopolitani cum liberis suis imperarunt. Apud Romanos imperatores, a Diocletiano, qui primus imperium cum Maximiano commilitone suo communicavit, et in ea re moderationis summam laudem promeruit, usitatum fuit habere consortem imperii: non modo ut unus Orientis, alter Occidentis esset imperator, sed etiam, ut plures Occidentis imperarent: tametsi hoc interdum per tyrannidem potius factum est. Notanda ambitio, et φιλαρχία Alexandri Magni, qui Dario majorem partem regni usque ad Euphratem, et alteram partem uxorem, pro reliquis captivis triginta millia talentum offerente.

Καίτοι τούτο θέσαι μὲν ἂν τοῖς ἐξωθεν ὑπερφυῖς ὡσπερ θῆτα καὶ ἔστι, τῆδε ἐνδοθεν πρὸς σέ μου διαθέσει διαβάλλον τις, ἠτῶμενον εὐρήσει παρὰ πολὺ. Τὸ μὲν γὰρ κοινῶν ἐλέσθαι τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς εὐδοξίας μεταδοῦναι, καὶ ἄλλοις ἂν τισὶν εὖροι τις εἰργασμένον πρὸ ἡμῶν· τῆ δὲ φιλῆ καὶ τῆ συμποσίᾳ, ἣν ἐν ἀλλήλοις ἐκτετάμεθα ἡμεῖς, καὶ τοὺς παρὰ περὶ ταῖς καὶ συγγραφῶσιν ἐπὶ φιλικῶν ὀνομαζόμενους οὐκ ἐπ' ὀλίγον νομιζῶ παρηγορικένας. Ὅθεν εἰ τι καὶ τῶν θαυμασίων δοκεῖ εἶναι τοῖς ἄλλοις πᾶσι, τῶν μετρίων ἐμοίγε φαίνεται καὶ ὀλίγων, οὐ διὰ τὸ μάλιστα βούλεσθαι μόνον καὶ ὡσπερ τι δείγμα οφείσαι μικρὸν τῆς ἐνδοθεν στοργῆς τῆς περὶ σέ, ἀλλ' ὅτι καὶ Ῥωμαίους οὐ μικρὸν εἰς τὰ πράγματα λυσιστελήσει. Βασιλεὺς μὲν ὢν ἐκ τούτων ἐπιχειρεῖ τὸν μέγαν δομῆσιν· πειθεὶν αὐτῷ συμβασιλεύειν καὶ συνδιέπειν τὴν ἀρχήν· ὃ δὲ καὶ αὐτὸς μὲν ἔλεγε τὴν ἴσην καὶ ὁμοίαν ἔχειν περὶ τὸ πρᾶγμα δόξαν· καὶ μέγα μὲν εἶσθαι καὶ θαυμαστὸν καθ' ἑαυτὸ τε εἶναι καὶ δοκεῖν τοῖς ἄλλοις ὡσπερ τις κορωνίς τῶν ἐν ἀνθρώποις εὐτυχημάτων ὄν, τῆ φιλῆ δὲ αὐτῶν παραβαλλόμενον τῆ πρὸς ἀλλήλους, οὐδὲν τῶν θαυμασίων εἶναι, οὐδὲ τῶν εἰκότως ἂν ἐκπληξῆαι δυναμένων. Ὅ γὰρ τὴν αὐτοῦ ζῶν τῆς οικίας προτιθεῖς, καὶ μὴ ὄσης ἂν ἡδονῆς τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀνελόμενος ἀποθανεῖν· τί θαυμαστὸν εἰ καὶ βασιλείας μεταδοῖη, ἢ εἰ τις καὶ τούτου θαυμασιωτέρος; τῆς δὲ εὐεργεσίας ἕνεκα ταυτησί πολλὰς μὲν ὄφειλαι χάριτας ὁμολογεῖν, καὶ λόγοις τε καθόσον οἶδόν τε τὴν ὑπὲρ αὐτῆς χάριν ἀφοσιῶν, ἔργοις τε ἀμείβεσθαι τοῖς ἴσοις, τὴν ὁμοίαν καὶ αὐτὸν ἐκ τῆς καρδίας αὐτῷ προσάγοντα καὶ φιλικῶν καὶ στοργῆν. Ὅ δὲ αὐτῷ προστάττει νῦν δέχασθαι τε, καὶ ὡς τετελεσμένον νομιζεῖν ἤδη· τὸ γὰρ εἰς αὐτὸν ἦγον, οὐδὲν ἔλλειπειν τοῦ πεπραῆθαι· ἔργῳ δὲ τελεῖν μήτε δύνασθαι μήτε κατὰ γνώμην αὐτῷ εἶναι, μήτε καθ' ἡδονήν. Ἀλλ' αὐτὸν τε παύεσθαι πειθεὶν ἐπιχειροῦντα περὶ τούτου, καὶ αὐτῷ παραιτουμένῳ συγγινώσκειν. Βασιλεὺς δὲ οὐχ οὕτως ἔφασκεν ἀπροφασίστως παραιτεῖσθαι χρῆναι· ἀλλὰ τὰς αἰτίας διδάξαντα πρῶτον, καὶ τὴν ἀξίωσιν πεισαντα ὡς παράλογον, οὕτως ἤδη ἀπολύεσθαι αἰτίας· πρὶν δὲ ταῦτα ποιεῖν οὐ συνετὸν, οὐδ' ἄγαν φιλοῦντος οὕτως ἐξ οὐδεμιᾶς αἰτίας ἰσχυρίζεσθαι τὸ μὴ πεισθῆναι ἂν ποτε. Καίτοιγε εἰ μὴ τι ἄλλο, τὸ γοῦν δεῖ διασβαιούσθαι μὴδὲν εἶναι μήτε μείζον μήτε ἑλαττον ὃ δειλῆσαντος ἐκείνου, μὴ ἂν εἰς πέρας ἀγαγεῖν αὐτὸν ἄξιον καταναγκάζειν πείθεσθαι αὐτῷ. Εἰ δ' οὐχ οὕτως ἔχεις, δίκαιοι διδάσκουσιν ὡς ἂν εἰδείην τὸν πρότερον ἠπατημένος χρόνον. Οὕτως ἔφασκεν ὁ

## Jacobi Pontani notæ.

respondit, præstaturum se ea, si secundus sibi, non par haberi velit. Cæterum nempe mundum posse duobus solibus regi, neque orbem summa duo regna salvo statu terrarum habere. Justinus lib. II.

(73) Pugnancia videtur loqui, si sequentia consideres. Sed hæc ad animum, quæ sequuntur, ad habitum, et insignia, et nomen pertinent, quæ

A ab 224 amicitia autem et voluntatum conspiratione etiam a poetis historicisque prædicatos, non parum a nobis superatos opinor. Quamvis igitur aliis omnibus mirabile, mihi tamen mediocre et exiguum quiddam apparet; non solum quia maxime tibi volo, et id; tanquam parvum aliquod documentum intrinseci summiq; amoris erga te mei existimo, sed etiam quia id Romanæ reipublicæ majorem in modum proderit. His rationibus imperator magnum domesticum promovens nitetur, ut imperii collega simul ad clavum sederet. Ille vero idem se prorsus sentire respondit, et magnum quiddam ac suspiciendum esse imperium Romanum per se, et aliis humanarum felicitatum quasi coronidem quamdam et fastigium quoddam videri; si tamen cum B eorum mutua charitate conferatur, nec admirabile, nec merito obstupescendum esse. Qui enim alterius vitam suæ antetulit, et pro eodem summa cum voluptate emori elegit, quid mirum, si cum hoc imperium, aut si quid imperio præstantius est, dividat? De hac autem beneficentia multum se illi debere, idque ingenue confiteri, et verbis quam religiosissime possit gratias agere, re ipsa referre, cum animo eandem illi benevolentiam amorisque magnitudinem remetiat. Quod vero nunc sibi imponat, id se admittere, et pro confecto ducere [73] (quod enim ad se attineat, nihil deesse, quominus confectum sit), ne tamen nequire perficere, neque allubescere sibi, reque ullam jucunditatem parere. Quamobrem cœptis desistas, sibi que recusanti ignoscas. Tum imperator: Non ita præcise, nulloque prætextu recusandum, verum causas afferendas, et quod postuletur, cum ratione non congruere demonstrandum, atque ita demum culpam ab se amovendam: alioqui nec prudentis, nec valde amantis esse, asseverare simpliciter, nunquam sibi persuasum iri. Ac si non aliud, hoc unum certe, quod semper præ se ferat, nihil esse tam parvum aut magnum, quod eo volente non sit facturus, jure ad dandas manus posse compellere. Si aliter sit, par esse, ut demonstrat, quò se hactenus dolis ductatum fuisse intelligat. Tum magnus domesticus: Non aliter esse, et semper sese affirmare facturum quæ ille velit omnia, et in præsens nihil minus ad hoc ipsum paratum esse. Cæterum quod modo a se conetur impetrare, in eo non dici cohærentia. 225 Omnia enim propter me executurum dixerim, inquit, sed propter te fiant. Cum porro id, de quo nunc sermonem habemus, propter me sit, neque justitia sinit, neque necessitas flagitat quidquam te verborum amplius persuasionis ergo proloqui. Nam quia tu

sibi ait non allubescere, neque ullam jucunditatem parere. Adhibet etiam ista recusatione argutias, Demum infra, ex illis, *exteriore quidem habitu vestituque non eo.* etc., præter, non tam officia ac munera imperatoria recusasse, quam propter externam illam majestatem, cum non deessent Andronico liberi, etsi impuberes, invidiam fugisse.

ita affectus es erga me, ut ego erga te, et idem quod ego profiteris, non est secundum rationem existimare, orationem tuam apud me valere debere, meam apud te non item. Si igitur in utroque eandem vim habet idemque valet, decet ut tu quoque quod ego malim id præstes, cum præsertim de me sit negotium. His, et pluribus ultro citroque dictis, Imperatore id agente, ut eum ad imperii societatem capessendam induceret, magno vero domestico prorsus abnuente, in præsens digressi sunt: cum nec ille spem omnino abjiceret, nec hic tantum valeret ut a sententia illum detorqueret. Videns ergo adeo retractarium imperator, alios insuper in partem laboris hujus vocare statuit, si forte per eos quod volebat consequeretur. Andronicum Asanem, ipsius socerum, et protostratorem Synadenum assumit, domesticoque coram præsentem, postquam super aliis nonnullis eos compellavit, rem propositam exorsus est. Domesticus divinans quo de argumento texeretur oratio, e concilio imperatorem, ac si quiddam necessarium haberet dicere, evocat; et seducens eum, per Deum obtestatur, ne quid eorum quæ decrevissent ad præsentem proferret, utpote utilitate nulla inde consecutura. Nam si ab ullo mortalium eo percelli potuisset, ab ipso potuisset. Et quia multis assiduisque congressibus actum egisset, mirari se, quomodo alios id sibi effecturos speraverit. Imperator, quoniam conatum suum fore inanem cernebat, magno in dolore per dies complures fuit, deque magni domestici inobedientia et parum honesta pertinacia querimoniam habuit. Verumtamen precibus obsecutus, de re tantopere cupita conticuit. Illi alii, quid imperator voluisset, non satis norant, nisi quod verisimiliter conjectabant de arduis negotiis cum ipsis acturum, a domestico impeditum fuisse: quam rem ei vitio vertebant, secumque iniquissime actum contendebant. Porro nemo qui ista audit, nullo argumento probata nos scribere ac mentiri putet, quod hæc usque hodie non publice innotuerunt. **226** Testor enim omnia inspectantem et universis quæ sunt semper præsentem incertorumque et occultorum nihil nescientem Deum, ne neque in cæteris omnibus, quæ narraui, vel odium, vel gratiam, vel aliud quidquam veritati præposuisse, et nunc rem gestam ut gesta est vobis tradidisse. Neque vero semel, bisve quaterve, sed sæpius Andronicus junior imperator Cantacuzenum magnum domesticum toto pectore et omni conatu ornamentis imperatoris concedere, sibi que assessorum et collegam coopartare contendit. Quo nimio opere detrectante, confirmanteque, quo res cumque caderet, nunquam se obtemperaturum, diu in gravi ægrimonia versatus est, et immodicam ejus obstinationem in reprehensione posuit. Exteriores quidem habitu vestituque non eo incedebat, quo imperator postulabat, sed actionibus propemodum nihil ab eo differebat. Nam et rerum tota administratio pene illum erat, et edictis imperatoris æque ut ipse imperator minio seu cinnabari subscribebat: quæ; ue

μέγας δομέστικος ἔχειν, καὶ αἰεὶ τὰ δισταχυρίζεσθαι πάντα πράττειν ἐθέλειν, ἅττα ἂν βούλοιο αὐτός, καὶ νῦν οὐδὲν ἤττον πρὸς τοῦτο παρεσκευασμένος εἶναι. Ἐφ' οὗ δὲ πείθειν νῦν ἐπιχειρεῖς, οὐ σῶζειν τὴν ἀκολουθίαν τὸν λόγον. Πᾶν γὰρ ἐθέλειν ποιῆν φαίην ἂν, ἢ οὐ δι' ἐμὲ ἂν γίγνοιτο, διὰ σὲ δέ. Περὶ οὗ δὲ νῦν ὁ λόγος δι' ἐμὲ ὄντος, οὐ δίκαιον οὐδ' ἀναγκαῖον εἰς πειθῶ τῷ λόγῳ χρῆσθαι. Ἄλλως τε καὶ αὐτὸν ὡσαύτως διακείμενον περὶ ἐμὲ, καὶ τοῖς ὁμοίοις καὶ αὐτὸν χρώμενον λόγοις, οὐκ εὐλογον πρὸς ἐμὲ μὲν ἰσχυρὸν τὸν λόγον ἠγείσθαι, πρὸς σὲ δὲ μὴ δύνασθαι τὰ ἴσα. Εἰ δ' ἐν ἀμφοτέροις ἴσῳ εἶναι ἔχει τὴν ἰσχύον, δίκαιον καὶ σὲ, ὃ μᾶλλον ἐγὼ βούλομαι ποιῆσαι, ἄλλως τε καὶ περὶ ἐμοῦ τοῦ ζητουμένου ὄντος. Τοιούτων δὲ τινων καὶ πλειόνων ἑτέρων πρὸς ἀλλήλους εἰρημένων, βασιλέως μὲν ἐπιχειροῦντος πείθειν δέχεσθαι τὴν βασιλείαν, τοῦ μεγάλου δομεστικού δὲ μήτε βουλομένου μήτε πειθόμενου, τὸ νῦν μὲν ἔχον, διελύθησαν, οὐτ' ἀπαγορεύσαντος εἰς τέλος βασιλέως, οὕτω τοῦ μεγάλου δομεστικού ἀποσχέσθαι τοῦ πράγματος πείσαι δυνήθεντος βασιλέα. Βασιλεὺς δὲ αὐτὸν οὕτως ἀντιστάμενον ὄρων, δεῖν ἔργω καὶ ἑτέρους πρὸς πειθῶ παραλαβεῖν, εἴπως δυνήθειν δι' αὐτῶν πείσαι δέξασθαι τὴν βασιλείαν, καὶ παραλαβῶν Ἀνδρόνικον τὸν Ἀσανην, ὄντα τοῦ μεγάλου δομεστικού πενθερὸν, καὶ τὸν πρωτοστράτορα Συναδηνὸν, καὶ αὐτοῦ μεγάλου δομεστικού παρόντος, μετὰ τὸ διαλεχθῆναι περὶ τινων ἑτέρων πρὸς αὐτούς, ἤθη καὶ περὶ τοῦ προκειμένου προοιμιαζομένου, ὃ μέγας δομέστικος περὶ ὧν ἔσονται οἱ λόγοι συμβαλῶν, ἀνίστη τε τὸν βασιλέα τοῦ συνεδρίου, ὡς περὶ τίνος ἀναγκαῖον μέλλων διαλέξεσθαι· καὶ μόνον παραλαβῶν, ὥρμιζε τὸν Θεὸν, μηδὲν πρὸς τοὺς εἰρημένους περὶ ὧν βούλοιο εἰπεῖν, ὡς ὠφελείας οὐδεμιᾶς ἐκ τῶν λόγων ἐσομένης. Εἰ γὰρ ἐνῆν ὑπὸ τινων πεισθῆναι, μᾶλλον ἂν τῶν ἄλλων πάντων ἐπειθετο αὐτῷ. Αὐτοῦ δὲ ἐκ πολλῶν καὶ συνεχῶν ὁμιλιῶν πλέον ἠνυκίτος οὐδὲν, θαυμάζειν εἰ ἑτέροις τισὶν ἤλπισε ταῦτο γενέσθαι δυνατόν. Βασιλεὺς δὲ ἤλγησε μὲν οὐκ ἐπ' ὀλίγον, ὄρων ἤδη τὴν ἐπιχειρήσιν οὐκ ἐσομένην ἀνυσθῆναι δυνατήν. Καὶ διετέλεσεν ἡμέρας οὐκ ὀλίγας, ἀλγῶν τε καὶ πολλὰ τὸν μέγαν δομέστικον καταμερφόμενος τῆς ἀπειθείας καὶ τῆς οὐ καλῆς φιλονεικίας. Ὅμως μέντοι τοῖς ἐκείνου πειθόμενος λόγοις ἀπίσχετο τοῦ λέγειν περὶ ὧν ὥρμιζε πρὸς τοὺς εἰρημένους. Καὶ αὐτοὶ δὲ ὃ ἐτι μὲν ἐμαλλεν εἶπναι, οὐκ ἤδεισαν ἀκριβῶς, ὃ βασιλεὺς, ὅμως; δὲ ἐκ τῶν εἰκότων στογάζμενοι ὅς περὶ τινων μεγάλων διαλέξεσθαι μέλλοντος αὐτοῖς, ὑπὸ τοῦ μεγάλου δομεστικού κωλυθείη, ἐν αἰτίας τε αὐτὸν ἐποιούντο, καὶ τὰ ἔσχατα ἡδικῆσθαι διετείνοντο ὑπ' αὐτοῦ. Μηδέ τις δὲ ταῦτ' ἀκούων, ἀνεξέλεγκτα οἰέσθω ψεύδεσθαι ἡμᾶς διὰ τὸ μὴ πᾶσι μέχρι νῦν τὰ τοιαῦτα κατέδηλα γενέσθαι. Ἰστω γὰρ Θεὸς ἑ πάντα ἐφορῶν, καὶ πᾶσι τοῖς γινόμενοις αἰεὶ παρῶν, καὶ τῶν ἀδηλων καὶ κεκρυμμένων ἀγῶνων μηδὲν, ὡς οὐτ' ἐπὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς συγγεγραμμένοις ἄπασιν, οὐτ' ἐχθρῶν οὕτω φίλων, οὐτ' ἄλλο τῶν πάντων οὐδέν

τῆς ἀληθείας προεθέμεθα, νῦν τε οὕτως ὡς ἐγένετο Ἀ περὶ τοῦ πράγματος τὴν διηγησιν ἀποδιδάμεν ἡμῖν, ὡς οὐχ ἄπαξ οὐδὲ δις καὶ τετράκις, ἀλλὰ καὶ πολλαίκις βασιλεὺς Ἀνδρόνικος ὁ νέος Καντακουζηνὸν τὸν μέγαν δομέστικον ὄλη γνώμῃ καὶ πάσῃ σπουδῇ τοῖς βασιλικοῖς ἠθέλησε κοσμησάμενοι, καὶ συγκαθέδρον αὐτῷ καὶ συμβασιλεύοντα ἀποδείξαι. Αὐτοῦ δὲ παραιτουμένου ἰσχυρῶς, καὶ μὴ δ' ἂν εἴ τι γένοιτο πεισθῆσθαι ἰσχυριζομένου ἤλρησέ τε σφοδρῶς ὁ βασιλεὺς ἐπιπολῆ, καὶ τῆς ἀκαίρου κατεμύψατο φιλονεικίας. Τῷ μὲν δὴ ἐξωθεν σχήματι καὶ τῇ περιβολῇ, οὐχ ἢ ἤξιου ἔτεγάθει ὁ βασιλεὺς, ἔργοις δὲ οὐδὲν ἦν σχεδὸν διαφέρων βασιλέως. Ἦ τε γὰρ διοικήσεις τῶν πραγμάτων πᾶσα ὑπ' αὐτῷ ἦν, καὶ τὰ βασιλέως προστάγματα, οὐχ ἤττον ἢ αὐτὸς βασιλεὺς, ἐρυθραῖς ὑπεσημαίνετο ὑπογραφαῖ· καὶ ἂ ἐξεφέρετο παρ' αὐτοῦ, τὴν ἴσῃν καὶ ὁμοίαν δύναμιν τοῖς βασιλέως εἶχε· καὶ τὰλλα ὅσα βασιλέως ἔργα ἦν, καὶ αὐτῷ ἐξῆν. Στερώμασί τε γὰρ ἐφύπνωττε βασιλέως, εἴποτε στρατευομένων συνέβαινε τοῖς αὐτοῦ σκευοφόροις μὴ παρῆναι. Καὶ τῇ βασιλέως κλίτῃ ἢ μὴδὲ νιῶ καὶ βασιλεῖ, εἰ μὴ ἐπιτραπέη, ἔξεστιν, αὐτὸς ἀνεκλίνετο ἀκωλύτως ὁμοίως τε ἀπόντος καὶ παρόντος βασιλέως. Ἐμβάσι τε ἐχρήτο ταῖς βασιλικαῖς ἀδεέστερον ταῖς ἰδίαις, ὅποτε συνδιευνοκτέρευε βασιλεῖ, καὶ πάντα ἐκραττε βασιλικῶς, ὡς καὶ βασιλέα ὀρῶντα πὰ τοιαῦτα ἠδεσθαί τε ἄγαν ὑπερφῶς, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐνδείκνυσθαι ὡς εἴη αὐτῷ καθ' ἡδονήν. Τὰ τοιαῦτα δὲ οὐδὲ τῇ βασιλίδι Ἄνῃ ἄγνωστα ἦν, ἀλλὰ παρούσης καὶ αὐτῆς ἐπράττετο κολλάκις, ὡς καὶ βασιλέα πρὸς τὸν μέγαν δομέστικον λέγειν, ὅτι Τί δ' ἂν εἴη δευδόν, εἰ ἂ ἰδίᾳ, ταῦτα καὶ δημοσίᾳ πράχθει, καὶ τοῖς πᾶσι γένοιτο καταφανῆ; Ὁ δ' οὐδὲν ἤττον ἢ πρότερον ἀπεωθεῖτο, ἀρκεῖσθαι τοῖς παροῦσι φάσκων. Ἄλλὰ περὶ μὲν τούτων, τῆς ἀληθείας ἕνεκα, τσαῦτα εἰρηται ἡμῖν.

## 227 CAPUT X.

*Quomodo Benedictus Zacharias Genuensis, posterique Chium insulam sibi propriam fecerint. Ejus recuperandæ occasionem Calothelus dynasta Chius, matre magni domestici conventa, ostendit; a qua filius et imperator Didymotichum ob id Byzantio evocantur. Cum Calotheto præsentem colloquuntur. Consilium magni domestici, quo pacto cum Martino, qui tum Chium obtinebat, agendum sit.*

Οὐ πολλοῖς δὲ ἔτεσι πρότερον, Ζαχαρίας Μπε- C νέτος ὁ ἐκ Γενουᾶς τῇ Χίῳ ἐπιθέμενος ἐκράτησεν αὐτῆς. Βασιλεῖ δὲ Ῥωμαίων τῷ πρεσβυτέρῳ Ἀνδρόνικῳ, διὰ τὰς συχνὰς ἐφόδους τῶν Περσῶν κατὰ τῶν πρὸς ἑω τοῖς Ῥωμαίοις ὑπηκόων πόλεων, οὐ

Non multis ante annis Benedictus Zacharias (74) Genuensis Chium invadens, ea potitus est (75). Cum vero seniori Andronico propter frequentes, et infestas Persarum in urbes orientales Romano-rum incursiones difficile esset insulam recuperare,

## Jacobi Pontani notæ.

(74) Propria solet postponere, quod apud nos inusitatum est. Itaque pro Zacharias Benedictus, scripsi Benedictus Zacharias. Erat autem Μπένετος. Recentiores enim in hujusmodi Italicis et Latinis vocibus, ut est Benedetto, pro littera β ponunt π, et quidem præfixa ei μ. Hic pro Benedictus, scribunt μπενεδίχτους, et Beato exprimitur his litteris, μπσάτο. Lege Henrici Stephani libellum, de infidis Græcæ linguæ magistris, pag. 137. Hic autem ex μπενεδίχτους factum depravate μπένετος, non dubito.

(75) Quæ deinceps de insula Chio a Genuensibus per vim occupata, et vi retenta, ab hoc nostro memorantur, vehementer discordant ab his quæ Petrus Bizacus memoratæ prodidit lib. iv Historiæ Genuensis, et post eum Ubertus Folieta, lib. vii, dum Sinyrnam et Chium a Michaele I Palæologo Genuensibus donatas esse affirmant. Locum ad verbum ascribemus: Circa hæc tempora (1261) Michael Palæologus orientis imperium obtinebat. Qui ob privatas similitates et inimicitias, quæ illi cum Venetis

intercedebant, singularem benevolentiam, et animi propensionem in Ligures manifestis argumentis præ se ferebat. Et cum multum reipublicæ interesset, tam potentis principis in Oriente, ad navigationes Atticas conficiendum, amicitia atque favore adjuvari, sub initium præximi anni Jordano Raaluengo cive Astensi præstore, sanatus nomine Gulielmus vicecomes, et Guarnerus, judex, prudentissimi atque integerrimi viri, optimeque de patria semper meriti, ad eum legati missi sunt, quorum opera atque industria reipublica assecuta est, ut invito cum ipso fodere atque amicitia, res orientales longe meliori loco, quam antea essent. Ipse etiam, ut aliquo recenti beneficio sibi reipublicam arcitius, ut nonnullis placet, Chium Ionii maris insulam dono dedit, etc. Si donata fuisset, credo equidem, Andronicus ejus filius, Michaelis, inquam, non postulasset quæ hic postulasse legitur, nec ipse nepos ista contra jus fasque fecisset. Libro tertio, cap. 95, iterum capitur a Genuensibus.

pacem cum Zacharia composuit, sub ea conditione ut is Chium retineret per decennium, nec esset tributarius, tantum ut insula imperatoris vocaretur, et in muris signa ejus figerentur; eo tempore finito, Romanis restitueretur. Hoc foedus primum cum Zacharia percussit imperator. Intra eosdem annos Zacharias, Chiis subactis, insulam sui juris fecit; Ochyrum oppidum, et alia vetustate ruinosa instauravit; et sicubi opus erat, muros in altitudinem majorem eduxit; fossas item et alia adornavit, quæ usui essent, si bello peteretur. Elapso hoc decennio cum videret imperator Chium sic munitam haud sine magno labore posse recipi, et accessisset præterea legatio a Zacharia, qua rogabatur, ne sibi propter insulam negotium exhiberet, quinquennium sub iisdem conditionibus adject, rursumque allud quinquennium. Zacharia enim mortuo, filii ejus, ut Chii, ita paternæ calliditatis hæredes, et imperatorem instar pueri tractantes, priusquam anni concessi finirentur, alios paciscebantur: et cum res quidem ipsi insula fruerentur, solo nomine imperatorem esse dominum sinebant. Jam foedus exibat, cum Calothesus unus de Chiis dynastis maximarum opum, cui cum domo magni domestici vetus et summa erat necessitudo (avi enim ejus, domestici majoribus amicissimi, connectissimique fuerant, ut et ipse domestico), hic igitur Calothesus ad matrem ejus, per id tempus Didymotichi manentem adiit, Latinorum scelus ei indicavit, qui Romanos insula spoliassent, quam per fraudem tandiu occuparent; et rem haud contemnendam, neque temere e manibus dimitteandam videri, cum in annos singulos 228 centum viginti aureorum millia pensitet. Benevolentiam quoque suam et conjunctionem consuetudinis cum ipsa, et ejus filio in medium attolit, ac tandem auctor fuit ut si posset imperator classem subsidariam in Chium mitteret; ipse vero qui per se plurimum opibus et gratia valeret, multosque alios tum amicos tum cognatos ad societatem aggregaturus esset, ad insulam vindicandam vires suas conjungeret. Præclaram autem occasionem belli contra Martinum fore, tum quod foederis tempus jam exspiraret, tum quod imperatore inscio, arcem ad Chium vi subjugandam exstrueret. Orabat tamen illam, negotium prius perpenderet diligenter, ne ipse caput et fortunas suas in periculum adduceret, si imperator cum copiis non justis eo adnavigaret. Sibi quidem nihil esse optatius, quam Chium quoque non mediocriter fructuosam sub Romanorum ditionem succedere; nihilominus se sibi ac propinquis suis prospicere. Si namque res secus eveniret, cum tota stirpe vita et facultatibus exutum iri, nempe Latinis resciscentibus ejus impulsu imperatorem cum hostili classe advenisse. Ideo porro se ipsi ante omnes mentem suam aperire, quod imperator per omnia ex ejus judicio arbitrioque acturus sit. Hæc matri magni domestici clam de Chio Calothesus; quæ stimulos ei majores sub-

Α ῥόθῳ; ἔχοντι πολέμῳ τὴν νῆσον Ῥωμαίοις ἀνακτιθῆναι, ἔδοξε λυσιτελεῖν εἰρηνικὰς πρὸς Ζαχαρίαν σπονδὰς θέσθαι, ὥστε Χίον μὲν ἐπὶ δέκα ἔτεσι κατέχεσθαι παρ' αὐτοῦ, καὶ μὴδένα βασιλεὶ παρέχειν φόρον, ὀνομάζεσθαι δὲ μόνον βασιλέως, καὶ σημαίας ἐπὶ τῶν τειχῶν ἀνάγεσθαι βασιλικὰς· μετὰ δὲ τὴν δεκαετίαν, πάλιν Ῥωμαίοις τὴν νῆσον ἀποδιδόναι. Τοιαύτας μὲν βασιλεὺς τὴς πρώτας σπονδὰς ἔθετο πρὸς Ζαχαρίαν· ἐν τοῖς αὐτοῖς δὲ ἔτεσιν αὐτὸς περιεποιεῖ τε τὴν νῆσον ἐκ τῶν ὑποποιούμενων τοῦς Χίους, καὶ Ὀχύρου τὴν πόλιν, ἐς τε πεπονηκότα ἀνοικοδομῶν, καὶ εἰπου δέοι, ταῖς τείχεσιν ὕψος προστιθείς· καὶ τάφρους τε καὶ ἄλλα ἐξαρτυρόμενο; ἃ Ἐμελλε λυσιτελήσειν εἰ καστασταίῃ πρὸς τὸν πόλεμον. Μετὰ δὲ ταῦτά; τὰς δεκαετίαι, οὐ ῥάθῳ ἀρῶν ὁ βασιλεὺς τὴν παρ' αὐτῶν τῆ; Χίου διὰ τὸ ὄχυρωσθαι, ἄλλως τε καὶ Ζαχαρίου πρεσβείαν πέμψαντος, καὶ βασιλέως δεομένου μὴ περὶ τῆς νήσου ἐνοχλεῖν, ἑτέρας ἔθετο πενταετίαι; ἐπὶ τοῖς ἴσοις καὶ ὁμοίοις, καὶ μετ' αὐτάς, ἑτέρας πάλιν· καὶ τετελευτηκότος Ζαχαρίου, τῆς τε Χίου καὶ τῆς πανουργίας οἱ παῖδες καταλειφθέντες κληρονόμοι, οὕτω διαπαιδαγώγουν βασιλέα, πρὶν τὰς οὐσας ἐξικέσθαι ἑτέρας τιθέμενοι· καὶ ἔργῳ μὲν αὐτοὶ καρποῦμενοι τὴν Χίον, ψιλῆ δὲ προσηγορίῃ βασιλεὶ παρέχοντες αὐτῆς κυρίῳ εἶναι. Τῶν σπυδῶν δὲ αὐτοῖς; τότε πρὸς; ἔξοδον ἦδη οὐσῶν, Καλόθεος τῶν παρὰ Χίους δυνατῶν ὁ μάλιστα διαφορώτατος, τῷ μεγάλῳ δομestίκῳ οἴκῳ προσωκτωμένος ἐκ πολλῶν ἐτῶν (πατέρες τε γὰρ ἐκείνου τοῖς μεγάλῳ δομestίκῳ πατράσιν ἐς τὰ μάλιστα ἦσαν φίλοι καὶ οἰκτεῖοι, καὶ αὐτὸς αὐτῶν), οὕτος δὲ ὁ Καλόθεος; τῆ; τοῦ μεγάλῳ δομestίκῳ μητρὶ τότε προσελθὼν Διδυμοτείχῳ ἰνδιαιτριβοῦσῃ, καὶ τὴν τε κακουργίαν τῶν Λατίνων ἀπαγγέλλας ἢ χρωόμενοι ἀπεστέρησάν τε Ῥωμαίους τῆς Χίου τὴν ἀρχὴν, καὶ νῦν ἐπὶ τοσοῦτον κατέχουσιν ἐξαπατώντες, πρῆγμα οὐκ εὐκαταφρόνητον, οὐδ' οἷον ῥάθῳ τινὰ αὐτὸ καταπροέσθαι· ὅσο γὰρ πρὸς ταῖς; δέκα μυριάσι; χρυσίου ἐτησίους τελεῖ φόρους, τὴν τε εὐνοίαν αὐτοῦ τὴν ἀρχαίαν καὶ τὴν συνήθειαν τὴν τε πρὸς αὐτὴν καὶ τὸν υἱὸν, τελευταῖον συνεβούλευεν ὡς; εἰ εἴῃ δυνατὸν βασιλέα στόλῳ εἰς τὴν Χίον βοηθῆσαι, αὐτὸν τὰ μέγιστα ἂν συνάρασθαι πρὸς τὸ ἀνακτηθῆσθαι τὴν νῆσον, τὰ πρώτῃ τε δυνάμενον παρὰ Χίους καὶ πολλοὺς ἑτέρους προσεταιρισάμενον καὶ τῶν φίλων καὶ τῶν συγγενῶν. Εἶναι δὲ καὶ ἀφορμὰς οὐκ ἀγενεῖς; τοῦ πρὸς Μαρτίνον πολέμου, τότε πρὸς; ἔξοδον ἦδη εἶναι τὰς σπονδὰς, καὶ τὸ βασιλέως ἀγνοοῦντος ἀκρόπολιν ἐπὶ τῷ Χίον βίῃ κατασχεῖν οἰκοδομεῖν, ἔδειτό τε αὐτῆς; σκέψασθαι περὶ αὐτοῦ πρότερον καλῶς, ὅπως μὴ αὐτῶ ἐς κίνδυνον τὰ πράγματα χωρήσῃ, βασιλέως οὐ μετὰ τῆς προσηκούσης δυνάμεως ἐκεῖ ἰλλόντος. Περὶ πλείστου μὲν γὰρ ποιεῖσθαι καὶ τὸ Χίον Ῥωμαίοις προσχωρήσαι ὠφέλειαν παρέξουσιν οὐ τὴν τυχεύσαν. Οὐδὲν δὲ ἤττον καὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν οἰκτεῖων προνοεῖσθαι, ὡς; εἰ μὴ κατὰ γνώμην αὐτῶ τὰ πράγματα χωρήσει, πανοικισίῃ διαφθορησόμενου, εἰ

κατάδηλον γένοιτο Λατίνοις, ὅτι αὐτοῦ πράττοντος ἔπιτοράτευσεν αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς. Οὐδὲ δὴ ἕνεκα αὐτῆ τὴν γνώμην ἀναθεῖναι πρώτη ὡς ἄττα ἂν αὐτῆ δοκοῖη ἐκείνου διαπραξομένου. Τοιαῦτα μὲν ὁ Καλόθετος τῆ μητρὶ τοῦ μεγάλου δομestίκου κρύφα περὶ Χίου διειλέχθη· ἡ δὲ ἐπέβρωσέ τε μάλλον πρὸς τὸ ἔργον αὐτὸν, καὶ καλῶς ἔρασκε καὶ λυσιστελοῦντως βεβουλεύσθαι καὶ Ῥωμαίοις καὶ ἑαυτῷ. Ἐπει δὲ αὐτῆ τὴν πράξιν ἀναθεῖναι πρώτη διὰ τὴν ἀρχαίαν οικειότητα καὶ τὴν εὐνοίαν ἦν ἐσηκνεν ἐκ παλαιοῦ πρὸς αὐτὴν καὶ υἱὸν, αὐτῆ καὶ διαπράξεται ὅπως ἄριστα αὐτῷ ἔξει. Ἐκείνη μὲν οὖν τοιαῦτα εἶπε· πέμψασα δὲ ἐκ Βυζαντίου βασιλεία καὶ τὸν υἱὸν εἰς Διδυμότειχον ἐκάλει, ὡς ἀναγκαίων περὶ διαλεξομένη. Οἱ δ' εὐθύ· τῶν ἄλλων ἀμελήσαντες, εἶχοντο ὁδοῦ· γενόμενοι δὲ ἐν Διδυμοτείχῳ, ἐπεὶ ἐπίθοντο περὶ ὧν καλοῖντο, ἠδέως τε ἐδέξαντο τοὺς λόγους, καὶ ἐδόκει δεῖν ὡς περὶ ἀναγκαίου τοῦς Χίου παρασκευάζεσθαι τὰ πρὸς τὸν πόλεμον προθύμως. Τὸν τε Καλόθετον ἰδίᾳ μετακαλεσάμενοι, ἐκάτερος αὐτῶν λόγους τε ἐπέβρωσαν πρὸς τὸ ἔργον ἐπαγωγῶς, καὶ δώροις φιλοφρονησάμενοι ἀξίως ἑαυτῶν, ἐτι δὲ ἐπαγγεῖλαμενοι αὐτὸν τε καὶ γένος εὖ ποιήσῃν, ἐξέπεμψαν πρὸς Χίον ὡς ὧν ἂν δέοιτο παρασκευασόμενον πρὸς τὸ Λατίνοις, ἦν δὲη, ἐπιθέσθαι. Αὐτοὶ δὲ εἰς Βυζάντιον ἐπαναστρέψαντες, τριήρεις τε ἐναυπηγοῦντο, καὶ τἄλλα παρασκευάζοντο ὡς κλευσόμενοι ἐς Χίον. Σκεπτομένοις δὲ αὐτοῖς ἦντινα ἐξέσται τοῦ πολέμου εὐπρόσωπον ἀρχὴν λαβεῖν, ὁ μέγας δομestικός συνεβούλευε τὰς μὲν τριήρεις ναυπηγείσθαι, καὶ τὰ ὅπλα ὧν δέονται παρασκευάζεσθαι, καὶ ναυτικὸν συλλέγειν οἱ ἐπιθήσονται, καὶ ὀπλίτας. Ἐπει δὲ αἱ τε σπονδαὶ τῷ Μαρτίνῳ ἐν ἐξόδῳ εἰσὶν ἤδη, καὶ ἄκραν βασιλεύς μὴ ἐπιτρέψαντος οἰκοδομῆ ἐπὶ τῷ καταβουλώσασθαι τὴν νῆσον, πρόσταγμα πρὸς ἐκεῖνον αὐτοῦ πεμφθῆναι, ἅμα μὲν αὐτὸν αἰτιωμένου ὡς τὴν ἄκραν αὐτοῦ μὴ συνειδότες οἰκοδομοῖη, κελύοντός τε τὸ οἰκοδομεῖν ἔξῃ, καὶ περαιτέρω μὴ προβαίνειν· ἅμα δὲ καὶ τὰς σπονδὰς ὡς εἰ βούλοιο ἐτέρας θίσθαι τῶν οὐσῶν ἦδη ἐξηκουσῶν, εἰς Βυζάντιον ἐλθεῖν· κἂν μὲν παύσῃται τε οἰκοδομεῖν, καὶ γενόμενος ἐν Βυζαντίῳ περὶ ἐτέρων δέοιτο σπονδῶν, ὅ τι ἂν εἴη σκεψάμενος βέλτιον ποιεῖν. Ἡ γὰρ μηκέτι Χίου Μαρτίνου ἀρχεῖν δίκαιον ἔξῃ, ἀλλ' ἕτερον τρόπον εὖ ποιεῖν· τὴν νῆσον δὲ τελεῖν ὑπὸ Ῥωμαίους, ἢ σπονδὰς οὐ κατὰ τὰς προτέρας, ἀλλ' ἐφ' οἷς ἂν αὐτοῖς βέλτιον δοκοῖη τίθεσθαι, ὥστε αὐτοῖς Μαρτίνου Χίου ἀρχεῖν ἐπὶ χρόνον τινὰ ρητῶν· ἐὰν δὲ μήτε παύσῃται οἰκοδομῶν, σπονδῶν τε μὴ δέοιτο ἐτέρων, ὡς ἦδη βεβαίως τῆς νῆσου ἐχομένης, τότε παρεσκευασμένων τῶν τριήρων οὐσῶν, τὴν ταχίστην ἐπιπλεῖν· πέμπειν δὲ καὶ ἕτερα γράμματα Χίοις, κελύοντα καὶ αὐτοῖς ἀποσχέσθαι τοῦ οἰκοδομεῖν, ὡς ἢ παύοιτο καὶ ἄκων οὐκ ἔχων τοὺς συναίρουμένους, ἢ εἰ βιάζοιτο καὶ ἄκωντας, μάλλον ἐκπολεμωθεῖεν πρὸς αὐτόν. Οὕτω βουλευσάμενος ἐδόκει δεῖν τὰ τε γράμματα εἰς Χίον πέμπειν, καὶ τριήρεις τὰς τε οὐσας

A jecit, bonumque et utile tum Romanis tum sibi quoque consilium dedisse affirmavit. Et quia ad se prius pro antiqua familiaritate ac benevolentia quæ illi secum, et cum filio inde a majoribus intercessisset, referendum putavisset, se rem quam optime conjecturam. Hæc illa. Inde imperatorem et filium Byzantio Didymotichum, ut de necessariis quibusdam cum ipsis actura, accersit; qui mox aliis posthabitis, in viam se dederunt. Audita causa ob quam essent evocati, lætitiâ ceperunt bellumque pro Chio ut rem præcipui momenti prompte comparandum decreverunt. Accitum quoque Calo-thetum verbis efficacibus in proposito confirmarunt, et pro dignitate sua humaniter munerarunt; datisque promissis, se ipsi et generi suo benefacturos, Chium dimiserunt, ut quibus opus foret ad Latinos in tempore adoriundos præpararet; ipsi Byzantium reversi, triremes fabricandos locarunt, et cætera tanquam Chium navigaturi curaverunt. Dum vero circumspicerent, et honestum aliquod belli principium quærerent, magnus 229 domesticus, triremes et arma necessaria conficienda, copiamque navalem, et gravis armaturæ militem, qui conscenderet, colligendum suadebat. Et quoniam fœderis cum Martino terminus adesset, ipseque inconsulto imperatore arcem ad insulam servitute opprimendam exædificaret, mandatum illi mittendum, quo tum de facto incusaretur, et destructione desistere juberetur; tum si fœdus novum cuperet, priore jam exacto, Byzantium venire moneretur. Si ædificare cessarit, et Byzantium profectus, pacta conventa nova rogaverit, quod re considerata melius censebitur, se facturos. Etenim aut justum esse, non pati de cætero Martinum Chio imperare, sed alio modo de illo bene mereri, insulamque Romanis parere: aut fœdus non in eas condiciones, in quas antea, sed quibus ipsis libuerit, ineundum, nempe ut Martinus rursus ad tempus certum præsit: et si neque ædificare destiterit, neque fœdera nova quæsierit, ac si jam firma sit ei et stabilis insulæ possessio, tum instructis triremibus primo quoque tempore illuc contendendum; mittendasque insuper litteras, quæ Chios in ædificando pergere vetent, ut hac ratione aut invitus desinat, ab operis deserto; aut si etiam nolentes coegerit, sibi infensiores reddat. Itaque consilium ceperunt, ut Chios scriberent, et quæ essent paratæ triremes, eas armarent, aliasque novas adderent. Ac epistola quidem imperatoris Martino redita frustra fuit: ea siquidem lecta, operi magis institi, summa ope enitens ut arx absolveretur; et ut quibus esset opus, iis adventum imperatoris, quem jam suspicione et ipse præcipiebat, auteverteret. Benedictus porro cum Martino fratre litigans do sex aureorum millibus, quæ sibi in annos singulos hæreditario jure de publicis vectigalibus debebantur, quibusque ab eodem fraudatus erat, ad imperatorem se contulit, fratris iniquitatem accusans et auxilium flagitans: quin etiam litteras

exhibens, quibus magna illius injustitia improbitasque coarguebatur. Imperator et se, ubi eo venisset, scelus vindicaturum, et Benedictum nihilo minus pecuniam intersersam recepturum promisit.

ἀκρόπολιν ἀπαρτίσαι ὧν ἂν δέοιτο τὴν βασιλείῳ φθάσας ἐφοδόν. Ἥδη γὰρ ὑπέπτευε καὶ αὐτός. Μπενέτος δὲ ὁ Μαρτίνου ἀδελφός, ἐν διαφορᾷ πρὸς ἐκείνον καταστάς, ὅτι χρυσίων ἐξακισχιλίων ἀποστεροῖτο παρ' αὐτοῦ, ἃ ἔχρην αὐτὸν ἐκ τῶν δημοσίων τῆς Χίου φόρων λαμβάνειν ἐτησίως, προσήκοντα ἐκ πατρῶου κλήρου, ἤκεν ὡς βασιλέα τὴν ἀδικίαν ἐγκαλῶν τῷ ἀδελφῷ καὶ τυχεῖν θεόμενος ἐπικουρίας. Γραμματεῖά τε ἔδεικνυ ἃ σαφῶς πολλὴν τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τὴν ἀδικίαν κατηγορεῖ καὶ τὴν ἀγνωμοσύνην. Βασίλειος δὲ ἐπηγγέλλετό τε τιμωρήσειν αὐτῷ ἐπ' οἷς ἰδικεῖται ἀφικόμενος· ἐκεῖ, καὶ αὐτὸς οὐδὲν ἤτιον ἢ παρὰ Μαρτίνου ἰδικεῖται ἀπολήψεσθαι.

### 230 CAPUT XI.

*Numerus navium in Chium proficiscentium : trierarcharum ambitiosa contentio. Qua conditione imperator Martino insulae praefecturam relinquere statuerit. Ejus contumacia. Calothesus adjuvare Romanos metuit. Benedictus castellum imperatori tradit. Martinus rebus desperatis se dedit, et Chiorum manibus a magno domestico eripitur. Martinus in vincula ducitur : uxor, liberi, famuli exsilio multantur. Ejus militibus duplex conditio proponitur. Imperatoris non tam in bene mereri cupientes gratus animus.*

Itaque classis centum et quinque navium comparabatur, e quibus paulo pauciores erant duorum generum, biremes et triremes videlicet, et ex his hippagogi [quibus nimirum equi transvehuntur] octo, in iis equi trecenti, reliquae uniremes. His paratis equitatum et cibaria imposuit. Tum non levis contentio trierarchis incidit, dum quilibet ceteros sumptuoso splendidoque apparatu superare nititur, et cum alia magnifice instruit, tum classiariorum arma, et clypeos suis insignibus exornat : nec enim de infima plebe, sed viri nobiles et admodum copiosi erant. Navigabant porro cum imperatore non modo gravis et levis armaturae multi, verum etiam de proceribus non pauci, et praeter equites multitudo item non spernenda. Omnibus rite ac perfecte paratis, Byzantio vela in altum dantes, cursum in Chium dirigunt (76). Statuerat vero imperator ut si Martinus, adventu classis audito, priusquam in insulam descenderetur, pro ea rogatum veniret, reliquum arcis aedificare, et pro securitate in futurum, praesidium illi imponere : Martino, restituenti Benedicto certiorum annorum, quam ei detraxerat pecuniam, reliquae insulae praefecturam committere. Qui tamen non solum nihil eorum fecit, quae debuit, sed ubi appropinquare classem intellexit, ternas triremes suas, easque vacuas in mare demersit, Romanisque insulam habitantibus, mortis poena proposita, armis interdixit, urbis portas commuēlit, et caetera quam visum est optime constituit, octingentosque armatos quos habebat, in muris ad imperatoris impetum repellendum collocavit; jam enim non dubie rebellabatur, nec signa imperatoria in moenibus, pro consuetudine, sed Martini duntaxat

Παρεσκευάζετο μὲν οὖν στόλος πάντες καὶ ἑκατὸν νεῶν· ὧν ἦσαν ὀλίγη ἐλάσσους εἰς τὰς δύο μοῖρας διτήρεις καὶ τριτήρεις· ἐξ ὧν ἦσαν ἱππαγωγοὶ ὀκτώ ἄγουσαι τριακοσίαν ἱππον· αἱ λοιπαὶ δὲ μονήρεις ἦσαν. Ἐπεὶ δὲ παρεσκευασμένοι ἦσαν, τὴν τε ἱππον ἐσεκόμιζον, καὶ τὰ ἄλλα ἐπιτεφθεῖα, ἦν τε ἑμιλλα πολλὴ τοῖς τριηράρχαις, ἐκάστου φιλονεικοῦντος πολυτελεῖα καὶ λαμπρότητι παρασκευῆς τοὺς ἄλλους ὑπερβαλέσθαι. Καὶ τὰ τε ἄλλα ἐξερτύοντο πρὸς τὸ μεγαλοπρεπέστερον, καὶ τὰ πληρώματα ἐκόσμων ἰδίους παρασήμοις, ἐν τε ὅπλοις καὶ ἀσπίδι· ἦσαν γὰρ οὐ τῶν τυχόντων, ἀλλὰ τῶν τε αὐγεῶν καὶ μεγάλα δυναμένων. Συνέπλεον δὲ τῷ βασιλεῖ οὐ μόνον ὀπίσται καὶ ψιλὸς πολὺς, ἀλλὰ τῶν τε συγκλητικῶν οὐκ ὀλίγοι, καὶ στρατιωτῶν οὐ μόνον οἱ χρυσομένοι τοῖς ἱπποῖς, ἀλλὰ καὶ ἄλλος ὄμιλος πολὺς. Ἐπεὶ δὲ πάντα ἤδη ἐπεπόριστο, καὶ οὐδὲν ἐνέδει ἔτι, ἄρρατος ἐκ Βυζαντίου ἔπλεον ἐπὶ Χίον. Γνώμην δὲ εἶχε ὁ βασιλεὺς, ὡς ἦν ὁ Μαρτίνος τὸν ἐπίπλεον πυθόμενος, πρὶν εἰς τὴν νῆσον καταβῆαι, ἀφίκηται· πρὸς αὐτὸν καὶ δεηθῆ παρ' αὐτῆς, τὴν μὲν ἀκρόπολιν, ἣν αὐτὸς ψυκοδόμη, τὰ ἑλλείποντα ἐπισκευάσας, κατασχεῖν φρουρᾷ, τῆς εἰσέπειτα ἀσφαλείας ἕνεκα· Μαρτίνῳ δὲ τῆς ἄλλης νήσου ἐπιτρέψαι ἄρχειν, ἀποδιδόντι ἐτησίως Μπενέτω ἢ πρότερον χρήματα ἀπαστέραι. Ὅδ' οὐ μόνον ἔπεισε τῶν θεόντων οὐδὲν, ἀλλ' ἐπεὶ ἐπίθετο δσον οὐδέπω ἐπικλέοντα τὸν στόλον, τὰς μὲν τριτήρεις ἄς εἶχε, τρεῖς δὲ ἦσαν, εἰς τὴν θάλασσαν κατέδουσε κενὰς· Ῥωμαίων τε τοὺς τὴν νῆσον κατοικοῦσι μὴδὲν ἐκέλευσεν ἐξεῖναι ὅπλοις χρῆσθαι, θάνατον δὲ εἶναι τὴν ζημίαν τῷ χρωμένῳ. Αὐτὸς δὲ τὰς τε πύλας τῆς πόλεως ἀσφαλίσάμενος, καὶ τὰ ἄλλα καταστήσας· ἣ αὐτῷ ἄριστα εἰδόμενος ἔχειν, ἔμα

### Jacobi Pontani notæ.

(76) De hoc bello tam memorabili, et causis ejus pauca perstringit Gregoras, lib. ix. Nam quæ ad gloriam junioris Andronici faciunt, libenter vel extenuat, vel omittit : *Sub autumnum omnibus triremibus Romanorum, quæ Byzantii, Lesbi, atque in caeteris insulis, et maritimis urbibus erant, nec non uniremibus, et quatuor auxiliariis triremibus a Cykladum insularum principe accersitis, e portu sol*

vit, etc. Rem totam, de qua noster tam multa et insignia, deinceps versibus circiter viginti tribus absolvit. Quamquam et illud verissimum est, paucorum admodum notitiam habuisse Gregoram, quod et noster Cantacuzenus initio historię suæ, quamquam tacito ejus nomine affirmavit, et ego narrationibus utriusque conferendis persæpe expertus sum.

ὄκτακοσίους οὓς εἶχε, φραξάμενοι ἀνῆλθον εἰς τὰ **A** τείχη, ὡς ἀμυνοῦμενοι ἐπιόντα βασιλεῖα. Ἦδη γὰρ ἀνθίσταντο ἀναφανδόν. Καὶ οὐδὲ σημαίας τὰς βασιλικὰς ἤξίωσαν ἀναγαγεῖν ἐπὶ τὰ τείχη, ὡσπερ ἦν ἔθος, ἀλλὰ τὰς Μαρτίνου μόνας, ὡς βαβῆκος ἦδη τῆς νήσου ἐχομένης. Καλόθετος δ' ἅμα τοῖς περὶ αὐτὸν, ὅπλοις μὲν οὐκ ἐτόλμων χρῆσθαι τοῦ ἔκει τῶν Λατίνων· περσευασμένοι δὲ ἦσαν ὡς ἐπιθησόμενοι αὐτοῖς, ἐπειδὴν ὁ βασιλεὺς εἰς τειχομαχίαν καταστῆ. Μαρτίνος μὲν οὖν οὕτω τοῖς ὄκτακοσίαις πεποιοῦσας, ἀντικατέστη πρὸς τὴν μάχην. Βασιλεὺς δὲ τῇ νήσῳ ὡς προέσχεον, ἀπόβασιν τε ἐπιέπειτο, τῆς γῆς εὐθύς κρατῶν, καὶ τὴν ἔπλον ἐξέγων περσευάζετο πρὸς τὴν τειχομαχίαν. Μπενέτος δὲ ὁ Μαρτίνου ἀδελφὸς φρούριόν τι καὶ αὐτὸς κατέχων οὐ μακρὰν τῆς ἑλλῆς πόλεως ὑποδημημένον, ἀλλ' ὅσον ἀπ' ἐκπετέρου πρὸς τὴν ἔτερον λίθῳ σχεδὸν ἐξικνεῖσθαι, ἐνεχείρισεν ἐλθὼν πρὸ βασιλεῖ, πολλὰ τοῦ ἀδελφοῦ κατηγοροῦν ὡς καὶ ἀνόητα καὶ ἄδικα πράττειν ἐγνωνκότος· τοῦτο μὲν, εἰ πρὸς τοσαύτην δύναμιν ἀντιστήσαιν ἠλίπισε μὴ αὐτὸς ἐξ ἴσης ὀρμώμενος παρασκευῆς· ἀδικίαν δὲ κατεγίνωσκεν αὐτοῦ, εἰ πολλὰ πρὸς βασιλέως εὐεργετηθεὶς, Χίον διανοήθη αὐτοῦ ἀποστερηθῆαι. Βασιλεὺς μὲν οὖν εἰς τὸ φρούριον εἰσῆλθε, Μπενέτον τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας ἐπαινέσας. Καὶ μετὰ μικρὸν ἐξελθὼν διεκόσμηαι τὴν στρατίαν ὡς ἐς τειχομαχίαν. Μαρτίνος δὲ πρὸς τε τὴν βασιλέως στρατίαν ἤδη αὐτὸν οὐκ ἀξιδόμαχον ὄρων, ἐκ τε τῶν Χίων ἐπιχωρίαν οὐδεμίαν προσηκῶν διὰ τὸ οὐχ ἦσσαν αὐτοῦ ἀφαστρικῆναι ταῖς γυνάμεις ἢ καθ' ὅσον εὐνοίᾳ ἦσαν βασιλεῖ ὑποκπευκῆναι, ἀλλῶς τε καὶ Μπενέτου προσχειρήσαντος, καὶ τὸ φρούριον παραδόντος ὁ οὐκ εἰαττον ἠδύναντο ἀποτειχισμοῦ οὕτω πλησίον ὠκοδομημένον, σφοδρῶς τε ἰθροβεῖτο, καὶ τὰς σωζούσας ἀπεγίνωσκεν ἐπιπέδας. Ἐπεὶ δὲ τὰ τε σημεῖα ἦδη ἦσαν καὶ ἦρχον μάχης οἱ Ῥωμαῖοι, προσβείαν πέμψας ὁ Μαρτίνος, ἐπέειπε βασιλέως συγγνώμης τυχεῖν, καὶ πρὸς συμβάσεις χωρῆσαι ὅσας ἂν δοκῆ βασιλεῖ. Βασιλεὺς δὲ ἀπώσατό τε τὴν προσβείαν, καὶ οὐκ ἔφασκε δεῖν τῆς στρατιᾶς πρὸς τὴν μάχην παρατεταγμένης, διαλέγεσθαι περὶ συμβάσεων. Πρῶτον γὰρ αὐτῷ ἐξῆν κρινεῖν ἐνθάδε ἦσιν, συγγνώμην τε αἰτεῖν, καὶ σπονδὰς τίθεσθαι εἰρηνικὰς, νῦν δὲ ὅπως ἂν αὐτῷ δοκῆ ποιεῖν, ἐπεὶ τῇ σφετέρᾳ παποειῶσ δύναμει ὄπλα αὐτῷ ἀντήρε. Βασιλεὺς μὲν οὖν τοιαῦτα εἶπε· Μαρτίνος δὲ ἤδη πᾶσαν ἐλπίδα περιτηρημένους σωτηρίας, θέσας μὴ καὶ τὸ ζῆν ἀφαιρεθεῖν, αὐτὸν ἐνεχείρισε βασιλεῖ καὶ τὴν στρατίαν τῆς πόλεως ἐξελθὼν. Οἱ Χίοι δὲ αὐτὸν ὀρώμετες ἦδη πρὸς αἰχμαλωτοῦ τύχην καταστάνα, ὥρμησαν ὡς ἐπὶ τοῦ βασιλέως ἀποκτενοῦντας. Ὁ μέγας δὲ δομέστικος ἀπειλήσας αὐτοῦς τὰ δεινότερα διαθήσειν εἰ τι νεωτερίζοιεν περὶ αὐτῶν, ἀπαθῆ διετήρησε κακῶν. Βασιλεὺς δὲ αὐτὸν πολλὰ καταμαμφάμενος τῆς ἀδουλίας, ὅμως οὐ διεθήκεν αὐτὸν κακῶς, ἀλλὰ τὴν μὲν γυναῖκα αὐτοῦ ἐκέλευσε καὶ παῖδας, ἔτι δὲ καὶ θρακραίνιδας ὅσαι ἦσαν, αὐτὰς μὲν ἐπιφορτίσασθαι ὅσον ἀνῦσαι δυνατόν ἐκ τῶν

figebantur : quasi insula ab eo certo jam acquisita, et mancipio obtenta esset. Calotheus cum **231** suis Latinorum metu corrumpere arma ultro non eudebant, sed ad operam præstandam, ubi imperator oppugnare urbem cœpisset, parati erant. Martinus octingentis illis confusus, se defendere instituebat. Imperator ad lictus appulsus, et excensione facta, terra statim positus, producto equitatu ad oppugnationem accingebatur. Benedictus Martini germanus castellum jactu lapidis ab oppido distantum tenens venit, illudque imperatori tradit, et fratrem ut injustum ac stolidum accusat, si quidem apparatu multo inferior, tantis copiis resistere se posse speravisset, et pluribus ab imperatore beneficiis obligatus, Chio ipsam spoliare meditatus esset. Imperator castellum ingreditur, Benedictum de officio commendat : pauloque post exercitum ad oppugnandam urbem ordinat, ac disponit. Martinus jam se illi imparem aspiciens, et nullum a Chii subsidium exspectans, quod eorum animos non minus a se aversos, quam in imperatorem conversos conjectabat, cum etiam Benedictus deditione castelli facta (quod quidem muro valido cinctum et firmatum, ubique vicinam, æque resistere poterat), ejus fidei potestati que se permisisset, medullitus conturbatus, de spe qua se adhuc consolabatur, decidit. Cum Romani jam signa vellerent, pugnamque ordirentur, missis legatis Martinus veniam precari, et pactis, quæ vellet imperator se statutum promittere. Ille legatos repudiare, ac dicere, stante jam in procinctu milite, importunum esse de pactis agere, integrum ei fuisse antequam huc iretur et veniam rogare, et de pace secum convenire. Nunc facere se quod liberet, quando ipse sua fretus potentia, contra se arma capere non dubitasset. Martinus omni jam spe deperdita timens ne insuper morti dederetur, urbe egressus, seque, exercitumque suum imperatori transdidit. Chii hominem nunc ad captivi fortunam redactum cernentes, insurgeret, ut eum ante oculos imperatoris mactarent. At magnus domesticus se pessimis modis illos accepturum comminatus, si quid ei nocuissent, vivum incolumemque servavit. Imperator de amentia objurgatum, nulli supplicio subjecit, sed uxorem, liberos, et famulas quotquot erant tollere jussit quantum ferre **232** possent de illius rebus, pretiosaque suppellectile : famulos autem toralia, tapetes, ac reliqua omnia ad nocturnam quietem requisita, et Chio excedentes ire, quæ voluntas duceret, Martinum autem in vincula duci. Et hæc quidem hoc modo patrata sunt, ac ferme omnia quæ Martinus habebat, ministræ et uxor in humeros sublata extulerunt. Octingentos autem illos, qui eidem militabant, venia et impunitate dignatus est ; tali optione data, ut qui vellet, cum re familiari sua libere insula demigrarent ; qui manere mallent, iis nemo esset molestus, et imperatoris militiam mercede tolerarent. Paucis Chium



deserentibus, cæteri omnes aut ibidem æra merere perrexerunt, aut in ministros ejus domesticos relati sunt. Hac ratione Chius in Romanorum jus mancipiumque rediit. Imperator deinde et Benedicto pro navata benevolentia ac prompta voluntate, et Chiorum principibus populoque gratiam rependi æquum judicavit. Qui quonquam ad bellum contra Martinum nihil contulissent, tamen is erat eorum sensus atque animus, ut necessitate flagitante, omnem operam ad imperatorem strenue adjuvandum collaturi fuerint. Quare et Calothetum, et genus ejus tum iis quæ apud Didymotichum de Chio clandestino secum disserenti promiserat, tum aliis præterea pluribus remuneratus est; atque alios donis et honoribus auxit, populum vero tributorum onere, quo gravissime premebatur levavit.

αὐθις γέγονεν ὑπὸ Ῥωμαίοις· βασιλεὺς δὲ Μπένετον τε δίκαιον ἔκρινεν ἀμείβεσθαι τῆς σύνοιας καὶ τῆς προθυμίας τῆς εἰς αὐτόν· καὶ τῶν Χίων τοὺς δυνατοὺς καὶ τὸν δῆμον. Εἰ γὰρ καὶ μὴδὲν εἰς τὸν πρὸς Μαρτίνου πόλεμον εἰσέηγεκαν αὐτοὶ, ἀλλὰ ταῖς γνώμαις οὕτως ἦσαν παρεσκευασμένοι, ὡς ἦν δὴ, πῶσαν ἐπιδειξόμενοι σπουδὴν καὶ προθυμίαν ὑπὲρ βασιλείως. Διὸ καὶ Καλόθετον μὲν καὶ γένος, τὰ τε ἐν Διδυμοτείχῳ προεπηγγελμένα, ὅτε περὶ Χίου κρύφα διεiléχθη, καὶ προσέπει πλείω φεύρηγται. Καὶ τοὺς ἄλλους καὶ τιμαῖς ἡμείβετο καὶ δωρεαῖς. Τὸν δῆμον δὲ τῶν δημοσίων ἀνήκεν εἰσφορῶν, ὅσα μάλιστα ἐπέισον.

## CAPUT XII.

*Imperator ad gratiam Benedicto referendam, Chii præfectura illum ornare vult, cum redditibus amplissimis. Homo avarus, et ambitiosus totam insulam pro peculio audenter prætere. Conatur eum sanare imperator. Datur spatium ad deliberandum. Manet in sententia pertinaciter. Galatam irremis petiit, quas illi negat imperator. Iterum spatium deliberandi datur, et Benedictus pro satuo habetur. Consilium magni domestici de infamia imperatori effugienda. A Latinorum conventu Benedictus pro insano damnatur. Honores illi exquisitissimi, cum viginti aureorum millibus promittuntur: spernit omnia. Imperatoris virtus laudatur: Benedictus Galatam navigat.*

Accersitum quoque Benedictum Martini fratrem accusationis admonet, quam ei Byzantium veniens intenderat de sex aureorum millibus, quæ pro paterna sorte de publicis Chii redditibus capere debuisset, ab illo autem, qui insulam sibi vendicasset, privatus fuisset. Et quo pacto auxilium, si quod posset, afferri petivisset; quæ ipse promississet, 233 quam severe nimirum in Chium delatus, et sibi, et illi injuriam illatam ulturus foret. Quod quoniam feliciter, atque ut par erat, evenerit, et Martinus insula exactus sit, consentaneum sibi videri promissa persolvere, et castello sponte dedito declaratam erga se propensionem compensare. Quocirca se illi præfecturam Chii deferre. Cumque redditus insulæ centum ac viginti millium aureorum summam plane conficerent, ad ejus procuratorem, ad præsidia, ususque necessario, quantum re perspecta merito requiri putaret, impenderet; de reliquo dimidium unum in imperatoris fiscum inferret, altero ipse frueretur. Et quoniam suus quemque dies latet, æquum se et utile arbitrari, arcem a Martino inchoatam perfici, et a se cum præsidio occupari; quo, si quid, ut sunt res humanæ, sibi acciderit, et inter homines esse desierit, Romani Chium, cui multi et remoti, et vicini, præsertimque Delii Hospitalenses (77) inisi-

Μπένετον δὲ μετακαλεσάμενος τὸν Μαρτίνου ἀδελφόν, ἀνεμίμησκέ τε ὦν πρὸς Βυζάντιον ἔλθῶν τοῦ ἀδελφοῦ κατηγορεῖ, ὡς ἀποστεροῖη μὲν τῶν ἑξακισχιλίων χρυσίων, ἃ προσήκων αὐτῷ ἐκ τῶν δημοσίων προσόδων τῆς Χίου λαμβάνειν, αὐτὸς δὲ τὴν νῆσον σφετεριζόμενος ἀποστεροῖη τοῦ πατρῶου κλήρου, καὶ ὡς εἰεῖτο τῆς δυνατῆς τυχεῖν ἐπικουρίας, ὧν τε αὐτὸς ἐπηγελάτο, ὡς ὅσον ἤδη γενόμενος ἐν Χίῳ τῆς τε εἰς αὐτόν καὶ τὸν ἀδελφὸν ἀδικίας εἰσπράξεται Μαρτίνου δικας. Ὡν δὴ νῦν καλῶς καὶ ὡς προσήκων ἀποδάντων, καὶ Μαρτίνου Χίου ἐξεληλαμένου, δίκαιον ἡγεῖσθαι εἶναι τὰς τε ἐπαγγελίας ἐκκληροῦν τὰς εἰς αὐτόν, καὶ τῆς σύνοιας ἀμείβεσθαι ἧς πρὸς ἔλθόντα ἐνεδείξατο, τὸ φρούριον παραδούς. Οὐ δὲ ἕνεκα τῆς τε Χίου ἐπιτρέπειν τὴν ἀρχὴν, καὶ τῶν προσόδων αὐτῆς τῶν δημοσίων οὐκ ἔλαττον χρυσοῦ μυριάδων δυοκαίδεκα οὐσῶν, εἰς μὲν ἐπιμέλειαν τῆς νήσου καὶ φυλακῆν, ἔτι τε λοιπῆν ἀναγκάσιον ἀναλωμάτων χρεῖαν ὅσα ἂν αὐτῷ σκεφασμένῳ βέλτιον δοκοίη ἔχειν ἀναλοῦν· τὰ δὲ ὑπολειφθέντα γρήματα, τὰ ἡμίση μὲν τῷ βσιλικῷ ταμείῳ εἰσκομίζειν, αὐτὸν δὲ τὰ ἐπιλοιπα καρποῦσθαι. Ἄθλιον δὲ ἐν ἀνθρώπῳ παντὶ ὅποτε ἀπροσδόκητον ἔξει τὸ τέλος τῆς ζωῆς, δίκαιον ἅμα καὶ λυσίτελὲς ἡγεῖσθαι εἶναι τὴν ἀκρόπολιν, ἣ πρὸς Μαρτίνου ψυχοδομεῖται,

Jacobi Pontani notæ.

(77) Delus tum Hospitalensium erat, quomodo et Græcus codex illos nominat. Σπιτάλη enim in Græco

ἐπισκευασθῆσαν ὦν δέοιτο, φρουρᾷ κατασχεθῆναι: A παρ' αὐτοῦ, ὡς εἰ τι περὶ αὐτοῦ, ὅσα τὰ ἀνθρώπων, συμβαίη καὶ γένοιτο ἐξ ἀνθρώπων, μὴ τὴν Χίον Ῥωμαίους ἀποστερηθῆναι, πολλοὺς ἔχουσιν οὐ πρόβρωθεν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐγγύθεν ἐπιβούλους, καὶ μάλιστα τοὺς ἐκ Δήλου Σπιταλιώτας. Τοιαῦτα πρὸς Μπενέτον διεξιόντος βασιλέως, καὶ μικρᾶς εὐνοίας χάριν μεγάλην κατατιθεμένου, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες κατεπλήττοντο τὴν περὶ τὰς εὐεργεσίας τοῦ βασιλέως φιλοτιμίαν, ὅτι μικρᾶς ἕνεκα εὐνοίας τοσαύτην ἀντιπαρέσχε χάριν, μήτε ὦν ἀνάλωσε χρημάτων πρὸς τὴν παρασκευὴν τοῦ στόλου καὶ τῆς συνεπομένη ἄλλης στρατιᾶς ὀπολοῦσάμενος τὸ πλῆθος, μήτε ὦν ἐκ Χίου ἐμελλεν ἐτησίως ὁ Μπενέτος ἀποφέρεσθαι, καὶ ταῦτα, ὀλίγα ἢ οὐδὲν πρὸς τὸν ὑπὲρ τῆς Χίου πόλεμον εἰσενεγκών. Μπενέτω δὲ B εὐδὲν ἄρα ἤρκει, ἀλλ' ἀδικεῖσθαι ἤγειτο καὶ ἀποστερεῖσθαι μὴ μεζόνων ἀξιοῦμενος. Διὸ καὶ τὴν βασιλέως δευρᾶν ἀπεωθεῖτο μὴ δεῖσθαι φάσκων μὴτ' ἐπιτροπεύειν Χίου, μὴτ' ἐφ' οἷς ὁ πατὴρ αὐτοῦ, μὴθ' ὁ ἀδελφὸς Μαρτίνος καὶ αὐτὸν κατέχειν· ἀλλ' εἰ μὲν αὐτῶ παντάπασι τῆς Χίου βασιλεὺς παραχωροίη, ὡς ἴδιαν αὐτῶ ἀρχὴν εἶναι, καὶ μηδαμῶς τελεῖν ὑπὸ Ῥωμαίους, πολλὴν ἂν εἶδει τῆς εὐεργεσίας χάριν. Εἰ δὲ μὴ τοῦτον βούλοιο τὸν τρόπον, μηδεμιά· ἐτέρας εὐεργεσίας μεμνησθαι ὡς πρὸς ἡδονὴν αὐτῶ οὐκ ἐσομένης· ἀλλ' αὐτὸν ὁ, τι ἂν δοκῆ δεσπότηνδοντα περὶ τῆς νήσου πράττειν. Βασιλεὺς δὲ C εὐ δίκαια αἰτεῖν ἔφασκε Μπενέτον, οὐδ' ὅσα τυχεῖν. Ἐχρῆν μὲν γὰρ εἰ καὶ τοὺς ἐξακισχιλίους ἐλάμβανε χρυσοῦς, ὦν παρὰ Μαρτίνου ἡδικοῖτο, ἀγαπᾶν, καὶ πολυπραγμονεῖν μηδέν. Εἰ δὲ οὐ τοσαῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλαπλασίω τούτων, καὶ προσέτι τὴν ἀρχὴν ἔχειν ἔξεστι τῆς νήσου, πῶς ἂν εἴη δίκαιον ἔδεσθαι τὴν χάριν τοῦ προσήκοντος νομίζειν; ἔτι δὲ οὐδὲ ἑαυτῶ τὸ παντάπασιν αὐτῶ παραχωρῆσαι Χίου, ἐν καλῶ τοῦ σχήματος ἔφη κείσεσθαι ὁ βασιλεὺς, οὐδὲ φιλοτιμίαν καὶ μεγαλοφυχίαν, ἀλλὰ παραπληξίαν καὶ ἀκρισίαν περιάψειν ἑαυτῶ. Εἰ γὰρ ἔδει τοσοῦτον πόνον αὐτόν τε καὶ Ῥωμαίους ὑπομείναντα, καὶ τοσαῦτα κατὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ στόλου χρήματα οὐκ αὐτὸν μόνον ἐκ τῶν βασιλικῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἰδίων τῶν ἐπιφανῶν πολλὰ ἀναλωκότων ὡς τε κρατῆσαι Χίου, ἔπειτ' αὐτῶ παραχωρῆσαι ἐς τοσοῦτον ὡστε μήτε νῦν μὴθ' ὕστερον μὴ μόνον D μὴ μεταίναι Ῥωμαίους τῆς ὠφελείας τῆς αὐτῆς, ἀλλὰ μηδὲ προσηματι φιλῶ κυρίου ὀνομάζεσθαι αὐτῆς, πολλῶ τῶ μέρω βέλτιον καὶ λυσιτελέστερον ἦν, τὴν ἀπραγμοσύνην καὶ τὴν ἡσυχίαν ἀλρεῖσθαι, Μαρτίνον τε ἔξω κατέχειν καὶ μὴ παρενοχλεῖν. Ἐκείνως μὲν γὰρ πρὸς τῶμ-ἡ κόπτεσθαι καὶ ταλαιπωρεῖν ἐν στρατείαις, καὶ ταῦτα, διαποντοίς, καὶ τὰ ἀναλωθέντα χρήματα ἐξῆν κερδαίνειν· καὶ προσέτιγε εἰ μὴ νῦν, ἀλλ' ὕστερόν ποτε δύναμιν

dientur, ne amittant. Hæc cum imperator diceret, parvoque officio illius ingenti beneficio suo responderet, reliqui omnes ejus tam fervens beneficiendi studium obstupescabant, quando tam modica tam magnis pensaret: non reputans, neque quantos sumptus in ædificanda onrandaque classe, et in classarios fecisset: neque quam grandem pecuniam Benedictus anniversarie reportaturus esset, idque cum parum aut nihil bello pro Chio commodasset. Sed Benedicto nihil sufficiebat: qui se etiam injuria affici, et suis spoliari censebat, quod majoribus dignus non haberetur. Quare donationem imperatoris rejiciebat, prostibaturque, non se his indigere: nec Chium procurare velle, nec retinere iis conditionibus, quibus B aut parens, aut frater retinissent. Si imperator eam totam omnimodis pro peculiari principatu, a Romanorum imperio prorsus exemptam sibi cedit, tum demum illi ut beneficio gratiam magnam habiturum. Si nolit, ne ullius beneficii mentionem faciat, audire enim non posse. Verum cum ipso insulæ dominus sit, ageret pro arbitrato. Respondit imperator, Benedicti petitionem nec æquam, nec impetrabilem esse: oportuisse enim sex aureorum millibus a Martino recipiendis contentum, alienis se non implicare. Cum vero non tantum modo, sed multo etiam plura, et insuper insulæ præfecturam consequi liceat, 234 qui tandem munus hoc ejus meritis impar juste videri queat? Ad hoc, si totam insulam ei in mancipio det, id sibi neutiquam laudi fore; neque gloriæ cupidum, et magnanimum, sed vesanum, et nullius cerebri visum iri. Si enim necesse erat tot laboribus et a se susceptis, et a Romanis, atque in classe instruenda non a se duntaxat, e fisco suo, sed ab illustribus quoque separatim impensa non mediocri facta, ut Chius reciperetur, deinde eam illi relinquere, adeo ut Romani neque nunc, neque posthac quidquam inde emolumenti perciperent, imo nec verbo saltem illius domini appellarentur, longe utique melius, et conducibilis fuisse, procul negotiis quietem per-equi, Martinumque eam retinere perpeti, et nihil turbarum excitare. Sic namque ei defatigatione ac labore expeditionis hujus, et quidem maritimæ et præterea consumptæ pecuniæ supersederi potuisse. Adde, quod, si non hoc tempore, at aliquando Romanis, ut injuriam passis, comparato exercitu insulam recuperare licebit; et vel ea potitis jus suum obtinere, vel potentia adversariorum superatis, neque perperam egisse, neque sædus violasse existimari. Sin, quod tu nunc postulas, insulam tibi cesserò, præterquam quod tempus, et impensa periiit, nulla spes ejus unquam recipiendæ Romanis relinquetur;

#### Jacobi Pontani notæ.

barbaro hospitium est. Genus religiosorum sub Hygino pontifice notum. Idem qui Rhodii, seu Rhodienses, et Melitenses hodie quorum historiæ Latinis et Italicis litteris exstant. De origine Hos-

pitalensium Hierosolymæ scripsit in Historia sua Oriental. cap. 64, Jacobus de Vitriaco, episcopus Tusculanus et cardinalis.

aut contra fas agere, et œdificios haberi oportebit, sive eam obtinuerint, sive non obtinuerint. His de causis nec tu justa et quæ fieri possunt petis, nec ego possum concedere. Quæ autem prius a me statuta sunt, ea fieri queunt, et cum ex Romanorum, tum etiam ex re tua sunt. Illic Benedictus, audisse attente omnia, quæ dixisset imperator; sed iis nec hilum commoveri, perstareque in prima sententia, et ita sentire, nisi tota insula detur, nulla posse meritis suis digna præmia rependi. Solent, excipit imperator, de re aliqua deliberantibus jam hæc, paulo post contraria in mentem venire, quæ aut meliora, aut deteriora appareant. Quare nec ipsum decere, primis ab se auditis sermonibus, adeo inconsiderate desperare; verum cum amicis ac propinquis biduo triduoque ubi consuluerit, tum demum venire, et quid probetur exponere; fortassis enim ea consultatione, quid facere par sit, inventurum. Benedictum adhuc parantem contradicere, imperator solio exurgens cohibuit, testificans non se ante aures illi daturum, **235** quam communicato cum amicis negotio redierit. Sic ille domum perturbatissimus abiit. Tertia luce vocatum imperator et dictorum admonuit, et alia quædam adjecit, quibus et animum suum erga ipsum, et quantopere de homine bene mereri cuperet, declaravit, hortatusque est, ut sibi utile danti consilium obsecundaret. Benedictus a pertinacia non discedere, imperatoremque monere, ne dum aliud suadere conatur, oleum atque operam perdat, sed siquidem plenum totius insulæ principatum sibi det: sin autem, rogare se, triremes quot indigeret daret, quibus facultates suas imponeret, Galatamque trajiceret (78). Imperator odio-

A κτησαμένοις τοῖς Ῥωμαίοις, τὴν νῆσον ἀνέξῃ ἀνακαλεσθαι ὡς ἀδικουμένοις, καὶ ἡ αὐτῆς τῶν ἀδικούντων κρατήσασσι τυγχάνειν, ἢ ἐλάσσοσι τῶν ἀντιπάλων γενομένοις μὴ ἀδικεῖν νομιζεσθαι, μηδὲ παρασπονδεῖν. Εἰ δ' ὡσπερ νῦν ἀξιοῖς αὐτοῦς, σοὶ παραχωρήσομεν τῆς νήσου, οὐ μόνον εἰκὴ καὶ μάτην τὸν τε πόνον ἐσόμεθα πεπονηκότες καὶ τὰ χρήματα ἀναλωκότες, ἀλλ' οὐδ' ἐλπίζω ὑπολειψόμεθα Ῥωμαίοις τοῦ ἀνασώσασθαι ἂν ποτε τὴν νῆσον· ἢ δοκεῖν ἀδικεῖν καὶ παρασπονδεῖν ἂν τε κρατήσωσιν, ἂν τε μὴ. Δι' ἃ δὴ πάντα μήτε αὐτὸν μήτε δίκαια μήτε δυνατὰ αἰτεῖσθαι, μήτε αὐτὸν δύνασθαι παρεχεσθαι. Ἄλλ' ἂν ὑπ' αὐτοῦ πρότερον ἐκρίθη δυνατὰ τε εἶναι, καὶ Ῥωμαίοις καὶ αὐτῷ λυσιτελεῖ. Μπενέτου δὲ πάντων μὲν φάσκοντος ἀκηκοέναι τῶν βασιλέω;

B λόγων, καὶ προσεσχηκέναι αὐτοῖς, μηδενὶ δὲ πεθεσθαι αὐτῶν, ἀλλὰ τοῖς ἐξ ἀρχῆς ἐμμένειν δεδωμένοις, καὶ μηδεμίαν ἡγεῖσθαι χάριν προσήκουσαν αὐτῷ, ἢ τὴν παντελῆ παραχώρησιν τῆς νήσου. Οὐδὲν, ἔφη, θαυμαστὸν, ὁ βασιλεὺς, εἰ τιτιν περὶ πράγματός τινας βουλευομένῃ, νῦν μὲν τοιάδε τιτὰ λογίζεσθαι παρασταῖη, μικρὸν δὲ ὕστερον τάναντια ἢ βελτίω ἢ χεῖρω σκεπτομένῃ φαίνοιτο ἐκ τῶν πραγμάτων. Διόπερ οὐδ' αὐτὸν δίκαιον νῦν πρῶτον τῶν πρὸς αὐτὸν ἀκηκόστα λόγων, ἀπερισκέπτως οὕτως ἀπαγορεύειν· ἀλλὰ δεόν εἰς δευτέραν καὶ τρίτην μετὰ τῶν φίλων σκεψάμενον ἡμέραν, οὕτως ἦκειν ἀπαγγέλλοντα ὅσα ἐδοξεν. Ἰσως γάρ τι τῶν δεόντων ἢ μετὰ τῶν φίλων καὶ οικείων συνδιόσκεψις εὐρήσει.

C Ἐπιχειροῦντος δὲ αὐθις ἀντιλέγειν τοῦ Μπενέτου, ἐπέσχεον ὁ βασιλεὺς, τῆς καθέδρας τε ἐξαναστὰς, καὶ πρὸς αὐτὸν εἰπὼν, ὡς οὐκ ἀκούσεται πρὶν μετὰ τῶν φίλων βουλευσάμενον ἦκειν. Μπενέτος μὲν οὖν οὕτως οἶκαδε ἀπήλλοεν, ἀνάπλευς ταραχῆ-

#### Jacobi Pontani notæ.

(78) Galata (cujus per hanc historiam mentio erit plurima, et res ejus gestæ memorabiles afferentur) urbs e regione Constantinopolis sita trans sinum, quem Ceras sive Cornu, et Ceratinum, sive Cornutum veteres etiam vocarunt; quod instar cornu cervini sparsim ramis quasi quibusdam litus utrumque amplectatur. Eadem et Pera dicitur, et Peræa Nicetæ historico, quod ultra sinum posita sit. Veteres ab arborum ficos ferentium copia Sycas nominabant, quæ vox apud Zosimum quoque legitur. Colonia est Genuensium, etiam hodie majori ex parte a Christianis inhabitata, præsertim mercatoribus. (Leunclavius.)

Placet insuper ejus descriptionem, quamvis longiusculam, ex Petri Gyllii topographia Constantinopolitana apponere, quod me utiliter fecisse lectores, ut spero, judicabunt, cum majorem historię hujus partem eolverint. *Sycæna regio, jam vulgo nominata Galata, sive Pera, rectius nominanda Peræa, ut Josephus Judæam trans Jordanem nominat Peræam. Cuius autem appelletur Galata, Constantinopolitani omnes jam prædicant, ex eo, quod illic olim lac venderetur, aut mulgeretur, decepti nominis allusione; nec dubito, si scirent, Galatam appellatam olim Sycam, quin etiam viderent eam dicere a ficuum lacte ita appellatam esse, suamque tum aberrationem a vero tueri possent auctoritate Dionysii Byzantii, scribentis, Sycam appellatam a multitudine et pulchritudine arborum ficuum ibi provenientium. Quanto rectius conjectassent, si a Galatis populis*

*eam Galatam nominatam fuisse arbitrati essent, adducti Joannis Tzetæ, civis Constantinopolitani et diligentis grammatici varia Historia, abhinc fere quadringentos annos conscripta, quæ tradit, Brennum Gallum, ducem Gallorum, quos Græci Galatas appellant, profectum Byzantium, illinc trajecisse: indeque Byzantii locum appellatum fuisse Peram ex trajectione Galatarum. a quibus postea arbitror etiam Galatam appellatam. Hæc autem sita est partim in colle, partim in planitie subjecta sub ipsum collem, quem duæ valles efficiunt, una ab oriente, altera ab occidente, utraque longa circiter unum milliare. Collis dorsum procedit a septentrione ad meridiem, latum ubique non minus ducentis passibus, tam longum, quam valles, quibus utrimque clauditur: ac inde conjungitur cum reliqua continentis planitie. Collis meridianum latus, et planitiem sub ipsum subjectam continentes Galatam, circumscribit sinus Ceratinus, Isthmumque, et peninsulam fere semicircularem efficit, ut si lineam ducentes ab ore et faucibus sinus ad medium recessum, quem sinus Ceratinus insinuat in vallem, quæ collem Galatinum ab occasu claudit, inclusum videres intro semicirculum, quem designaret ducta linea Galatum accedentem ad figuram arcus intenti, nisi ejus cornu vergens ad occasum, dimidio largius quam orientale esset, et minus longum. Galatæ circuius muro circumdatus patet quater mille et quadringentos passus; latitudo varia: nam mediâ est sexcentorum passuum, quorum viginti intercedunt inter sinum et muros. Jam*

Εἰς τρίτην δὲ ἡμέραν μεταπεμφάμενος αὐτὸν ὁ βασιλεὺς, τῶν τε πρότερον ἀνεμίμνησεν εἰρημέων, καὶ ἕτεροῖς ἄλλα προσετίθει· τὴν τε εὐμένεαν τὴν πρὸς αὐτὸν ἐνθῆλον ποιῶν, καὶ ὅσην ἔχει περὶ τοῦ εὐ ποιεῖν αὐτὸν τὴν προθυμίαν· συνεβούλευε τε πισθεσθαι αὐτῷ ὡς λυσिताλόντα βουλευομένῳ· ὁ δὲ τῆς τε ἐξ ἀρχῆς εἶχετο γνώμης, καὶ βασιλεὺς παρήγει μὴ εἰκῆ πονεῖν, μηδ' ἄλλο τι πέθειν ἐπιχειρεῖν· ἀλλ' εἰ μὲν αὐτῷ τῆς νῆσου πᾶσαν παραδοῖη τὴν ἀρχήν. Εἰ δὲ μή, ἀλλὰ τόγε δεύτερον, τῶν τρίτων ὅσων ἴδοιτο εἰδεῖο παρασχεῖν, ὡς ἂν εἰς Γαλατῶν ἀφίκηται, ἐνθήμερος τὰ ἔντα. Βασιλεὺς δὲ εἰδοὶς δεῖνόν, εἰ μήπω πᾶσι φανερᾶς τῆς εἰς αὐτὸν εὐεργεσίας καθέστηκυίας, ἣ τάληθες αὐτὸς ἐθέλων ἀποκρύπτειν, ἣ ἕτεροι τινες τῶν γινομένων περὶ μὲν ἐκδοτέας, οἴσονται τὸν βασιλεῖα βούλεσθαι μὲν ἀπλανέειν Μπενέτον Χίον, εὐπροσώπου δὲ προφάσιως οὐκ εὐπορεῖν, καὶ διὰ τοῦτο ἀσμένως λαβόμενον τοῦ λόγου, τὰς τε τριήρεις παρέχειν, καὶ τὴν ἐξοδὸν ἐπιτρέπειν. Διὸ καὶ αὐθις ἐφ' ἑτέρας; τριῶν ἡμέραις περὶ τοῦ πράγματος; ἐκέλευε διασκεψασθαι, δίκασον δὲ εἶναι μὴ πρὸς τὴν ἐκείνου μικροφυλίαν ἀπίδειν, ἀλλὰ τὴν αὐτῷ προσήκουσαν ἐνδείξασθαι μεγαλοφυλίαν καὶ καρτερίαν. Ἰσως γὰρ ἐν αὐταῖς τῶν δεόντων τε βουλευσασθαι δυνήσῃ. Μπενέτος δὲ μὴδὲν ἐτι προσθεῖς, θυμοῦ γέμων,

A sum arbitrari, si cum de sua in illum beneficentia nondum constaret palam, aut ipse veritatem celare vellet, aut quidam alii, rei transactæ prorsus ignari existimarent, imperatorem Benedictum Chio expulsum cupere; verum causa aliqua in speciem honesta non suppetente, libenter ex ejus verbis occasionem arripuisse, et triremibus suppeditatis, abitionem illi permittere. Itaque rursus alio triduo rem deliberationi jussit committere (æquum censens, non ad ejus illiberalē animū respicere, sed personæ suæ convenientem mentis celsitatem patientiamque præ se ferre), forsitan enim illo spatio quidpiam opportunum posse statuere. Benedictus verbum non amplius addens, et ira æstuans, quasi intoleranda vexatus injuria, domum recessit. Imperator factō indignatus, præsentēs Romanos percontatur, num Benedicto meritas gratias non retulerit, qui tamen ad bellum Chium tenui, aut nullo auxilio fuerit; et, nunquid non justa, et ad præscriptum rationis ab eo requireret: se enim non percipere, quid ejus verba significent. Aliis igitur in hominem invehentibus, et ut insigniter recordem condemnantibus, magnus domesticus ita disseruit: Quam a ratione alienum ac delirum sit Benedicti desiderium, omnes perspectum habent. Ideo quid spectans tam rigidus in eo et præfractus per-

Jacobi Pontani notæ.

vero planities procurrens inter sinum et collem, dilatatur in centum octoginta passus, clivus vero in quadringentos. Latus Galatæ orientale patet in latitudinem primo quadringentorum passuum, deinde contrahitur in ducentos sexaginta passus. Latus peritineus ad occasum extra veterem Galatam situm, habet mollem clivum, et fere totum ad meridiem tendentem, præter exiguum proclivitatem subsidentem ad solis occasum juxta muros veteris Galatæ sitam; clivi enim collis Galatini duplici devexitate inclinatur, una in valles, altera in sinum. Unde fit proxa triplici proclivitate, una a septentrionibus ad meridiem, altera ad ortum solis, tertia ad occasum. Declivitas per mediam Galatæ latitudinem decurrens, tendit a septentrionibus ad meridiem, ita proxa, ut multis locis clivi gradibus molliatur, ut domus ex parte infera scalis ascenduntur, ex supra adeantur plano pede usque ad primam contignationem. Latus vero tam vergens ad solis ortum, quam ad occasum, duplicem devexitatem habet, unam a septentrionibus ad meridianum cardinem, alteram ad orientem, aut occidentem: ut non modo vix rectæ, sed etiam transversæ proclivitatem habeant, sed orientale latus proclivius in utramque devexitatem, occidentale molles clivos habet tam rectos, quam transversos. Denique Galata sic proxa est, ut si eadem altitudine omnes essent, superiores contignationes aspectu maris fruerentur, ex eisque, velut ex theatris, naves ultra citraque trajicientes spectarentur: neque modo Galatæ, sed tota fere Constantinopolis maris aspectu frueretur, si lex a Zenone constituta, et a Justiniano sancita servaretur, jubens intra centum passus neminem posse Constantinopoli impedire maris aspectum, neque rectum, neque obliquum. Plana urbis pars discurrrens inter imos collis clivos, et sinum nusquam minus stricta ducentis passibus, in cornibus largior est, et quidem alicubi patet in longitudinem quadringentorum passuum, oppidum triplo longius, quam latus; latitudo tendit a septentrionibus ad meridiem, longitudo ab oriente ad occasum, latus occi-

dentale latius quam orientale, et fere eadem latitudine, qua media urbs; nam per longitudinem quingentorum passuum nusquam minus lata quingentis passibus orientale latus contrahitur molliter, quoad ejus extremitas ad formam cunei reducitur, ubi lata est ducentos sexaginta passus. Totum litus, quod circumcivit Galatam portuosum est, naves admittens usque dum contingant bram maritimam. Inter mœnia et sinum intermissum est spatium, ubi tabernæ, et officinæ mercatorum, et cauponæ frequentes, et vacua intervalla ad exonerandas naves. Portas habet muritimas sex quarum tres trajectorym frequentem habent ad Constantinopolim. Ita enim contra Constantinopolim jacet Galata a septentrionibus, ut primo, secundo, tertio collibus, et vallibus primæ et secundæ Constantinopolitantis sit adversa, præ se habens sinum et Constantinopolim, a tergo suburbana ædificia. Nam supra Galatam multæ domus suburbanae partim in collis Galatini dorso, partim ejus lateribus triplicibus. Nam Galata non attingit summum verticem collis; imo ex summa urbe, ubi est excelssima turris, adhuc restat extra urbem ascensus trecentorum circiter passuum, plenus ædificiis, inde jugum planum tendens a meridie ad Aquilonem, largum circiter ducentos passus, longum duo millia passuum, per quod medium discurrit via lata, utrinque ædificiis cincta hortorum, et vinetorum, neque est ulla pars amœnior: ex qua ejusque lateribus videtur sinus Ceratinus, et Bosphorus, et Propontis, et septem colles Constantinopolis, et Bithyni, et semper nivosus Olympus. Denique ædificia non modo in colle Galatino, sed etiam in collibus et vallibus circumvicinis sitis in litore Galatino posito contra Constantinopolim, tot colles et valles habente, quot Constantinopolis, ut jam longe dimidio majorem, quam sit Galata, urbem efficere possint, ac si centum annos felicitas imperii Byzantini duraverit, altera Constantinopolis futura est Galata. Hæc Gylius. Porro quibus temporibus hæc gerebantur multis partibus minor et infrequentior fuit Galata.

veret, non est curiosius inquirendum. Censendum vero furiosorum esse similem, qui neque quid neque apud quos loquantur, norunt, sed quatenus a cacodæmone exagitantur; cogitationibus humanis abhorrentia effutiant. Ut autem in posterum nec ipse, nec alius, veritatem mendacio obscurare queat, et inanes comminisci fabulas, quo nobis labem aliquam improbitatis inurat, **236** quæ mihi videantur, si forte eadem tibi probabuntur, eloquar. Quia in præsens non Romani duntaxat, sed et Genuenses et Veneti in hac insula negotiantur, et Nicolaus Sanutus Cycladum præfectus, qui amicitia ergo te salutatum venit: item ex Latinis episcopus, cui a papa Chii pontificatus commissus est (79), et aliquot Ferrarienses (80), qui terram hanc lustrare, et mores hominum cognoscere student; conventum omnibus istis indicito, et in eorum præsentia Benedictum compellari iubeto: qui si quod offers, mutatus admiserit, optatissimum acciderit; si priore adhuc obstrictus amentia, que in manibus habet bona abjecerit, quæ autem nulla sunt, neque erunt, concupierit, et nos illi fidem facere nequibimus, ea ipsum postulare, quæ dari non possint, certe præsentis quidem non solum testes, verum etiam integritatis tuæ ac studii in benefaciendo, et illius insanitiæ præcones habebimus: et hinc præcipuam, eamque bipartitam utilitatem hauriemus, quod nos ipsos nimirum ab immerita infamia servabimus, et aliis a nocumento mendacii cavebimus. Hæc ubi effatus est magnus domesticus, imperator protinus in ejus sententiam ivit, et rei conficiendæ negotium illi dedit: atque hoc amplius, nisi Benedictus ex priori decreto Chium administrare vellet, ut aliam ei ex liberalitate conditionem, prima nequaquam deteriorem proponeret. Die præstituta cum magnus domesticus ex Romanis et Latinis advenis conventum coegisset; præsentem etiam Benedicto, et non paucis, qui antea cum Martino fratre ejus familiariter vivebant, ad verba ventum est; altiusque repetito principio, domesticus narravit, quo pacto Benedictus Byzantium ad imperatorem confugiens, fratrem injuriarum postulasset, quidque imperator supplicii respondisset, et qua is benevolentia postea eumdem imperatorem in Chio complexus esset; atque hanc esse causam, quare imperator tantam ei gratiam referret. Benedictum autem iterato, quasi se indignam rejecisse; ac nisi Chio a Romano imperio avulsa sibi penitus cederet, nullo se alio ejus beneficio egere jactasse: et ne irritus ac temerarius labor impossibilibus sibi suadendis susciperetur, monuisse. Qui aderant, Latini præsertim, fatuum adeo Benedicti judicium insectabantur, et damnabant apertissime; atque

A οκταδε ἀπεχώρει ὡς τὰ ἔσχατα ἡδικοημένος. Βασιλεὺς δὲ ἐπὶ τοῖς γινομένοις δυσχεραίνων, τῶν παρόντων ἐπυθάνετο Ῥωμαίων, εἰ μὴ τὴν προσήκουσαν εὐεργεσίαν κατατίθεται Μπενέτω, μικρὰ ἢ οὐδὲν πρὸς τὸν ὑπὲρ τῆς Χίου πόλεμον συναραμένω, ἢ εἰ δικαίᾳ ἢ ἀξίωσιν αὐτοῦ καὶ σὺν λόγῳ γινομένην. Αὐτὸν γὰρ μὴ δύνασθαι συνεῖναι, ὃ τι ταῦτα αὐτῷ τὰ βήματα νοεῖ. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι Μπενέτον τε κατητιώοντο, καὶ πολλὴν κατεγίνωσκον αὐτοῦ ἀβελτηρίαν· ὁ μέγας δὲ δομέστικος, τὴν μὲν ἀλογίαν, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ, καὶ τὴν παρανόμιαν τῶν Μπενέτου ζητημάτων πάντες τε Ἰσαιο σαφῶς, καὶ τὴν ὁμοίαν ψῆφον φέρουσι περὶ αὐτοῦ. Διὸ οὐδὲ πολυπραγμονεῖν ἐξετάζοντες, χρεὶ ὃ τι βουλόμενος ἀνευδότως ἔχει περὶ αὐτά. Οὐθεοῖα δὲ αὐτὸν τοῖς μαινομένοις προσεοικένα, οἱ μὴ τε περὶ ὧν λέγουσι, μῆτε πρὸς οὓς ποιοῦνται Ἰσαιο τοὺς λόγους, ἀλλ' ἢ ἂν τὸ δαιμόνιον κινῶν, φθέγγονται ἀδιανόητα τοῖς πᾶσιν. Ὡς ἂν δὲ μὴ ὑστερον αὐτὸς ποτε μὴδ' ἑτερός, τις τὴν ἀλήθειαν ἐθέλων ἀφανίζειν δύναίτο τῷ ψεύδει χρῆσθαι καὶ τὰ οὐκ ὄντα λογοποιεῖν, κακίαν δὴθεν προστριβόμενος ἡμῖν τίνα, ἃ μοι δοκῶ ποιητέα, εἴγε καὶ αὐτῷ σοὶ συνδόξειεν εἶναι, ἐρῶ. Τῇ Χίῳ νυνὶ πολλῶν ἐπιθιμούντων, οὐ Ῥωμαίων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκ Γενουῶν καὶ Βενετίας καὶ ἐμπορίαν, καὶ Νικολάου Σανούτου τοῦ τῶν Κυκλάδων ἀρχοντος, ὃς ἤχε κατὰ φίλιαν σε προσκυνήσων, ἔτι δὲ καὶ ἐκ Λατίων ἀρχιερέως, ὃς τὴν τῆς Χίου παρὰ τοῦ πάπα ἐπιτέτραπτο ἐπισκοπήν, καὶ Φρερίων τινῶν καθ' ἱστορίαν, κέλευσον ἐκ πάντων ἐκκλησίαν ἀθροισθῆναι· πάντων δὲ παρόντων γενέσθαι τοὺς λόγους πρὸς Μπενέτον. Κἂν δεῖξῃται πεισθεὶς τὴν εὐεργεσίαν, παγταχῶθεν ἂν ἔλθῃ καλῶς· ἐὰν δὲ τῇ προτέρᾳ παρανοίᾳ χρώμενος, τῶν μὲν ἐν χειρὶν ἀπόσχηται ἀγαθῶν, τῶν δὲ μῆτε ὄντων μῆτε ἔσομένων ἐπιθυμοίῃ, εἰ μὴ αὐτὸν ὡς ἀδύνατον ἀξιοίῃ πείσαι δυνήσόμεθα, ἀλλὰ τοῦς γε παρόντας οὐ μάρτυρας μόνον ἔσομεν, ἀλλὰ καὶ κήρυκας, καὶ τῆς σῆς καλοκαγαθίας καὶ φιλοτιμίας περὶ τὰ εὐεργεσίᾳς, βασιλεῦ, καὶ τῆς ἐκεῖνου παρακλησίας καὶ ὅσα τι μέγιστα ἐνευθεῖαν κερδανούμεν, ἡμᾶς τε αὐτοῦς ἀπαλάττοντες ἀδοξίας ἐπροσηκούσης, καὶ τοὺς ἄλλους τῆς ἐκ τοῦ ψεύδους ἐλευθεροῦντες προσγεννησμένης βλάβης. Τοιαῦτα μὲν ὁ μέγας δομέστικος· εἶπε· βασιλεὺς δὲ ἐπειθετό τε εὐθύς τοῖς εἰρημένοις ὡς καλῶς ἔχουσι, καὶ αὐτῷ ἐπέτρεπε τὴν πράξιν, προσθεὶς, ὡς εἰ μὴ βούλοίτο κατὰ τὰ δευτεράτα προτέρων ἀρχεῖν ὁ Μπενέτος Χίου, καὶ δευτέραν αἴρῃσιν εὐεργεσία; αὐτῷ προθεῖναι, ἐλάττονος ἢ κατὰ τὴν προτέραν οὐδαμῶς. Τακτῇ δὲ ἡμέρᾳ ἐκκλησίαν ὁ μέγας δομέστικος ἐκ τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν ἐπιχωριαζόντων Λατίνων συναγαγῶν, παρόντος καὶ αὐτοῦ Μπενέτου, καὶ τῶν Μαρτίνῳ τῷ ἀδελφῷ πρότερον συνόντων οὐκ ὀλίγων, εἰς λόγους τε καθίσταντο, καὶ διηγείτο ἀνωθεν ἀπαρχῆς, ὅπως τε εἰς Βυζάντιον ἀφίκοιτο πρὸς

Jacobi Pontani notæ.

(79) Hunc episcopum Genuenses induxerunt, catholicum utique, pro schismatico.

(80) In Græco Φρερίων, qui non sunt Ferrarienses; quo enim? nam et Ferraria Græcis, ut in cod.

Florentino, dicitur Φερβάρια; sed est vox Gallica, frères; erant autem equites Hierosolymitani, testante Niceta pag. 145 primæ editionis. Πρὸς τῶν Ἱεροσολυμιτῶν λυθαίς, οὓς Φρερίους φασίν.

βασιλέα ὁ Μπενέτος κατηγορῶν τοῦ ἀδελφοῦ ἐφ' αὐτῷ ἠδίκητο παρ' αὐτοῦ ὅσα τε αὐτῷ λεχθεῖη πρὸς βασιλέως, καὶ τὴν εὐνοίαν ἣν ἐνεδείξατο πρὸς αὐτὸν ἀφικόμενον πρὸς Χίον, καὶ ὡς τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας ἕνεκα ὁ βασιλεὺς ἀμείβεται τοιαύταις εὐεργεσίαις. Μπενέτος δὲ αὖθις τὴν τε δουρεὴν ἀπεθεῖτο τὴν βασιλείω, ἀναξίαν κρίνων ἑαυτοῦ· καὶ εἰ μὴ παντάπασιν αὐτῷ παραχωρήσει Χίον, τῆς Ῥωμαίων ἀπελθόντων ἡγεμονίας, μηδεμίαν ἐτίμα; εὐεργεσίας φάσκων δεῖσθαι παρ' αὐτοῦ, καὶ μὴδὲ τρίβεσθαι εἰκὴ καὶ μάτην ἀδύνατα ἐπιχειροῦντας πείθειν. Οἱ μὲν οὖν παρόντες, καὶ μάλιστα οἱ ἐκ Λατίνων, πολλὴν ἀκριτίαν κατηγίνωσκον Μπινέτου, καὶ ἠτιῶντο φανερώς, καὶ τὴν βασιλείω θαυμάζοντες φιλοτιμίαν, καὶ τὴν αὐτοῦ κακοβουλίαν, καὶ συνεβούλευον πείθεσθαι βασιλεῖ, ὡς εἰ μὴ πείσθη νῦν, πολλὰ πολλάκις ὕστερον μεταμελήσουτος αὐτῷ. Ὁ δ' οὐδὲν μᾶλλον ἐπέθετο αὐτοῖς, ἀλλὰ τοῖς προτέροις ἐνέμενε λογιζομῶς. Ὅρων δὲ αὐτὸν ὁ μέγα; δομέστικος οὕτως ἔχοντα ἐφ' οἷς ἤϊον ἀμεταμέλητος, Οὐκοῦν, εἶπεν, εἰ μὴ τοιαῦτα ἀρεστὰ δοκοῖη, πᾶν εἰ μὴ τύχῃ ὧν αὐτὸς ἀξίος, καὶ τῆς Χίου παντάπασιν κέρχικας ἀποστήναι δεῖν, καὶ δευτέραν αἰρεσίην σοι προθήσομαι εὐεργεσίας, ἣν αὐτὸς ἐκέλευσε βασιλεὺς. Οἰκία; γάρ σοι λαμπρὰ καὶ πολυτελεῖς χαρίζεται ἐν Βυζαντίῳ, καὶ τῶν συγκλητικῶν Ῥωμαίων ἕνα κελεύει εἶναι, καὶ ἀξιώματι τῷ προσήκοντι τιμήσει, καὶ ἀρχὴν ἐγγερίσει τῶν παρὰ Ῥωμαίοις νενομισμένων, καὶ τᾶλλα ὅσα ταῖς εὐγενεστέροις Ῥωμαίων, καὶ αὐτῷ προσήκοντα ἔσται· καὶ τούτων πάντων χωρὶς προσόδων ἐτησίαν ἕνεκα ἐκ τῶν τῆς Χίου φόρων μυριάδας χρυσίου λαμβάνειν δύο. Τούτων ἀκούσας ὁ Μπενέτος, οὐκέτι οὐδὲ καθεκτὸς ἐδόκει εἶναι, ἀλλ' ὡσπερ τὰ μέγιστα ἀδικούμενος, ἀχθόμενος καὶ δυσανασχετῶν, καὶ ὄρκοις ἑαυτὸν καταλάμβανε, καὶ ἀραῖς ταῖς παλαμναιοτάταις, εἰ τι παραδέξαιτο τῶν λεγομένων, εἰ μὴ ἅπασιν ἐξ ἀρχῆς ἠτήσατο παράσχοι βασιλεὺς. Τρεῖς δὲ ἠτείτο τριήρεις ἐκ τῶν βασιλικῶν ὡς πανοικιστὰ κλεισοῦμενος ἐς Γαλατᾶν. Ὁ μὲν οὖν τοιοῦτους παραπληξία; γέμοντας προῆει λόγους· οἱ δ' ἀκροώμενοι τῶν εἰρημένων, βασιλέα μὲν ἐθαύμαζον καὶ ἐπήνουν, καὶ τῆς μεγαλοφυχίας καὶ τῆς φιλοτιμίας. Μπενέτου δὲ πολλὴν κατεγίνωσκον ἀγχιμωσύνην, καὶ ὁ σύλλογος διελέλυτο ἐπὶ τούτοις. Πυθόμενος δὲ ὁ βασιλεὺς ὅσα τε εἶποι καὶ ὧν ἀκούσειε Μπενέτος, ἐπεὶ μὴδὲν ἐτι συνεώρα λειπόμενον τῶν προσήκόντων, ἐκείνῳ μὲν τρεῖς παρέσχετο τριήρεις, ὡσπερ ἠτείτο, αἷς ἐνθήμερος ὅση ἦν αὐτῷ περιουσία, ἤλθεν εἰς Γαλατᾶν.

## CAPUT XIII.

*Imperator Phocæam veterem veniens, a duobus Persarum satrapis colitur. Phocæam novam in deditionem accipit, quam Arego Genuensi ut prefecto committit. Persæ Trajanopolin et Beren depopulantes, partim occiduntur, partim capiuntur. Benedictus cum octo triremibus Chium ultionis ergo, et insulæ subigendæ infelici eventu appellitur.*

Αὐτὸς δὲ ὅσα ἐξῆν πρὸς φυλακὴν ἐξαρτυσάμενος Διὸς νήσου, ἄρας ἐκεῖθεν ταῖς λοιπαῖς ναυσίν, ἤλθεν εἰς Φώκαιαν τὴν παλαιάν, οὐσαν ὑπήκοον Ῥωμαίοις· καὶ ἀπέβασιν ποιησάμενος ἐφ' ἡμέρας τινὰς συνεγένετο Σαρχάνη, τῶν κατὰ τὴν Ἰωνίαν ἀρχόντι Περσῶν ἐκεῖσε γενομένῳ, καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης αὐτῷ προσελθόντι μετριότητος, καὶ, ἔον εἰπεῖν, δουλείας. Ὅον καὶ δώροις φιλοφρονησάμενος ὁ βασιλεὺς μεγαλοσπεπῶς, ἀπέστειλεν ἐνσπονδῶν Ῥωμαίοις· Αἰτίνης δὲ καὶ αὐτὸς Καρίας ὧν σατράπης, πρὸς βασιλέα μὲν οὐ παρέγένετο ὑπὸ

ut imperatoris honestissimum conatum, sic hujus perversum **237** consilium admirabantur, et ad parendum imperatori impellebant; quod ni faceret modo, fore ut in futurum sæpe vehementerque pœniteret. At enim surdo fabula canebatur; quippo qui animo obstinaverat non cedere. Tum magnus domesticus usque eo in proposito suo pertendentem videns: Igitur, inquit, si hæc tibi non placeant, sed nisi quæ vis adipiscare, Chlo omnino emigrare decrevisti, en alteram tibi jussu imperatoris optionem do; ædes enim tibi magnificas et sumptuosas donat Byzantii, et inter proceres Romanos te allegit, proque dignitate te honorabit, et consuetos Romanis magistratus tibi mandabit: quæcunque etiam nobilioribus Romanis, eadem tibi similiter tribuentur. Præter hæc omnia, in agruam pensionem ex Chii vectigalibus viginti nummorum aureorum millia accipies. His auditis Benedictus e potestate videbatur exiisse, et tanquam mirifice læsus, æger animi, semet jurejurando astringebat, dirissimisque precibus detestabatur, si quid eorum quæ promittebantur, admitteret: nisi, quæ a principio petivisset, imperator daret. Quapropter iterum ternas de imperatoria classe triemes orabat, quibus cum tota familia sua Galatam navigaret. Tales ille sermones vesaniæ plenos effundebat. Qui intererant, imperatorem suspicientes, ejus laudabile studium excelsumque animum commendabant, ac Benedictum valde improbum ingratumque pronuntiabant. Ita conventus est solutus. Imperator ut didicit quæ Benedictus audivisset, ꝑc respondisset, quoniam nihil æquitatis videbat prætermisum, tres illi triemes quas petebat attribuit; iis omni instrumento suo imposito, Galatam pervenit.

Imperator quantis potuit præsidii in insula constitutis, Phocæam antiquam, Romanis parentem, navibus delatus, ibi dies aliquot cum Sarchunc Persarum in Ionia satrapa familiariter versatus est: qui eum qua par erat modestia, et ut ita **238** dicam, subjectione humili convenerat. Quem splendidis muneribus amice donatum, et Romanis fœdere sociatum dimisit. Ætines porro Carixæ satrapa, morbo diuturno prohibitus, ad imperatorem ipse non venit, sed Persarum quibus præerat missa non parva manu cum donis, valetudine:

excusavit, qua détentus ad eum salutandum proficisci nequivisset. Imperator gratis actis, vicissim dona ei portanda dedit. Inde Phocæam novam accessit, quam Romani habitabant quidem: ex quadam vero causa, ut Zacharis Chio, sic ipsi Andreas Catanias Genuensis subjugata, arceque constructa, et præsidio firmata, secure dominabatur. Ac per id tempus quidem negotii curandi Genuam perègre abierat. Interim Aregus (81) Andree patruus pro eo cum potestate præerat. Is ut imperatorem adventantem conspexit, portis apertis cives ad occurrentum urgere institit: ipseque simul exiens, venerabundus eum salutavit. Ubi intra moenia ventum est, præsidarios egressos (erant autem Latini et Genuenses) arcem imperatori transdere jussit. Illi egredientes, capita venerabundi submitunt arremque dedunt. Duobus diebus in arce exactis, die tertio mane Arego accersito securigeros barangos claves urbis afferre (hos enim urbium claves imperatore præsentate custodire solemne erat) et Arego tradere imperavit, eum in hanc sententiam alloquens: Nunc quidem Phocæam mihi subjectam veni mansique quam diu volui: rursus discedens, urbem tibi commendo, et per te Andree, uti eam quemadmodum prius ceu prefectus gubernet, quandiu mihi volenti erit. Deinde donis illum ac præsidium humaniter auxit, singularesque de liberalitate gratias agentes relinquens, cum tota classe Byzantio successit, ac militi missionem dedit. Brevi tempore illie posito, Didymotichum inivit. Eo nuntiatur, ex oriente Persarum peditatum navibus septuaginta transjecisse, agrumque Trajanopolis et Beres deprædari. Evenit autem, propter reditum e Chio omnibus domum ad requiescendum dimissis, cum imperatore magnoque domestico paucos esse milites. Veruntamen quotquot licuit, quam maturime ex finitimis oppidis cogentes, improviso in Persas feruntur, eosque facillime victos partim 239 occidunt, partim captivos ducunt. Qui effugere potuerant, consensu navibus (tunc enim Romani a navali manu et apparatu instructi non erant) in orientem recurrerunt, et imperator parta victoria Trajanopolim se retulit. Benedictus Martini frater e Chio Galatam appulsus, imperatorem ulcisci volens, si

posset, inventis in portu octo Genuatium triremibus, constitutis rebus suis omnibus, mercede persuadet trierarchis, uti secum contra Chium navigent; sperans, se eam levi negotio subacturum, quod imperator dispersis classiariis, tarde opem insulantis esset allaturus. Postquam Chium naves tetigerunt, exscensione facta, armati ad oppidum, veluti periculum murorum facturi processerunt. At Chii erumpentes quam multi erant, Latinos congressu devicerunt, lethoque datis paulo plus tre-

νόσου, χρόνιου κωλυθείς τῶν ὑπ' αὐτὸν δὲ Παρσῶν οὐκ ὀλίγους πέμψας ἄμα δώροις πρὸς βασιλέα, τὴν νόσον, ὡς ὑπ' αὐτῆς κωλυμένος, ἤτιτίτο, προσκυνῆσαι βασιλέα. Βασιλεὺς δὲ λόγοις τε εὐχαριστήσας, καὶ δώροις ἀμειψάμενος αὐτὸν, ἀπέστειλε τοὺς ἐλθόντας. Ἐκεῖθεν δὲ ἐξελθὼν, εἰς Φώκαιαν τὴν νέαν ἦλθεν. Αὕτη δὲ Ῥωμαίους μὲν οἰκοῦντας εἶχεν· ἐξ αἰτίας δὲ τινος ὡσπερ Ζαχαρίας Χίου, οὕτω δὴ καὶ αὐτῆς Ἀνδρέας Κατανίας ἐκ Γενουᾶς κρατήσας, ἀκρόπολιν τε οἰκοδομησάμενος καὶ κατοικίαν φρουρᾶς, τῆς ἄλλης πόλεως ἤρχεν ἀσφαλῶς. Τότε μὲν οὖν Ἀνδρέας οὐ παρῆν, ἀλλ' εἰς Γένουσαν κατὰ τινα χρεῖαν ἀπεδῆμι. Ἀρῆγος δὲ Ταρταρῶ, ὁ ἦν Ἀνδρέου θετός, Φωκαίας ἤρχεν ἀντ' οὐτοῦ· ὁ δὲ τῶν τῶν βασιλέα προσιόντα, Φωκαίας τε ἐπέστειλεν εἰς ὑπάντησιν βασιλέως ἐξελεῖν, ἀνοξίας τὰ πύλας, καὶ αὐτὸς ἄμα σὺν αὐτοῖς ἐξῆλθε καὶ προσεκύνησε βασιλέα. Ἐπει δ' ἐγένετο ἐντὸς τειχῶν, τοὺς τὴν ἀκρόπολιν φρουροῦντας (ἦσαν δὲ ἐκ Γενουᾶς Λατίνου.) ἐξελεῖν ἐκέλευε βασιλεὺς παραδίδόμηναι. Οἱ δὲ ἐξήρχοντο τε προσκυνῶντες, καὶ παραδίδοντες τὴν ἀκρὸν. Βασιλεὺς δ' ἐν αὐτῇ δύο ἀλλοτρίους ἡμέρας, εἰς τὴν τρίτην ἄμα ἐφ' τὴν Ἀρῆγον μεταπεμφάμενος, καὶ τὰ κλειθρα τῆς πόλεως τοὺς τοὺς πελέκους ἔχοντας Βαρβάρκους (82) κελεύσας ἀγαγεῖν (τούτους γὰρ ἔθος τὰ κλειθρα τῶν πόλεων εἶναι ἀν' ἐπιδημοῦν βασιλεὺς κατέχειν.) Ἀρῆγῳ ἐκέλευε παραδίδόμηναι, πρὸς αὐτὸν εἰπόν, ὡς Νῦν μὲν εἰς Φώκαιαν ἔμολ' ὑπέκκοον οὖσαν ἐλθόν. Ἐμείνα ἐφ' ὅσον ἠδουλόμην. Αὐθις δὲ ἐξερχόμενος, τὴν πόλιν παραδίδωμι σοι· καὶ διὰ σοῦ τῷ Ἀνδρέῳ ὥστε ἄρχειν αὐτῆς ὡσπερ καὶ πρότερον ἐπιτροπεύοντα καθ' ὅσον ἂν χρόνον ἔμολ' βουλομένῳ ἦ· δώροις τε αὐτὸν καὶ τοὺς τὴν ἀκρὸν φρουροῦντας φιλοφρονησάμενος, καταλιπὼν ἐκεῖ πολλὰς αὐτῷ τῆς εὐεργεσίας χάριτας ὁμολογοῦντας, ἄρας οὖν ἄμα παντὶ τῷ στόλῳ ἦλθεν εἰς Βυζάντιον, καὶ διέλυσε τὴν στρατιάν. Ὀλίγον δὲ ἐνδιατρίψας Βυζαντίῳ χρόνον, ἐξελθὼν ἐκεῖθεν, ἦλθεν εἰς Αἰδυμότειχον. Ἐνθα διατρίβοντι, ἠγγέθη ὡς ἐκ τῆς ζωστράτιος Περσῶν περὶ τῆς περαιωθεῖσας ἔβδομηκοντα ναυσὶ, τὰ περὶ Τραϊανούπολιν ἠλθεται καὶ Βήραν. Σμῆθηκε δὲ διὰ τὴν εἰς Χίον ἀπόπλουον πάντων οὐκ ὀλίγη διαλυθέντων ἀναπαύλης χάριν, βασιλέα ἄμα δευτετικῶ τῷ μεγάλῳ σὺν ὀλίγοις τισὶν εἶναι στρατιώταις· ὅσους δὲ ἐνῆν ὡς τάχιστα συναγαθόντες ἐκ τῶν περὶ πόλεων, ἀπροδοκῆτως ἐπεβεντο τοῖς Πέρσαις· καὶ μάχη κρατήσαντες παρὰ πόλιν, τοὺς μὲν ἀπέκτειναν αὐτῶν, τοὺς δὲ καὶ εἰλον ζῶντας. Ὅσοι δὲ ἤδυνήθησαν διαφυγεῖν, ἐμβάντες εἰς τὰς ναῦς (ἐπεὶ τοιηνακάδε ναυτικὴ δύναμις οὐκ ἦν Ῥωμαίοις παρεσκευασμένη), ἐπεραιώθησαν πρὸς ἔω. Καὶ ὁ βασιλεὺς μετὰ τὴν νίκην εἰς Ἀδριανούπολιν ἐπανῆλθεν. Μπενέτος δὲ ὁ Μαρτίνου ἀδελφός, ἐκ Χίου κατασχὼν εἰς Γαλατᾶν, γνώμην ἔχων ὡς ἦν

Jacobi Pontani notæ.

(81) In Græco est Ἀρῆγος Ταρταρῶ. Civem suum agnoscant Genuates.

(82) Aliis scriptoribus Βάραγγοι dicuntur; erant-

que Angli, ut ex his Codini verbis discere est: πολυχρονίζουσι καὶ οἱ Βάραγγοι κατὰ τὴν πάτριον καὶ οὗτοι γλώτταν αὐτῶν ἔχουν Ἰγκλιτικῶν

δύνεται ἀκινουόμενος βασιλέα, τριήρεις ἐκ Γεννοῦσας ἄκρον ἐφορμούσας ὀκτώ, τὰ ἕντα πάντα διαθίμενος, πείθει μισθῶ τοὺς τριηράρχας, αὐτῶ κατὰ Χίου συνεκπλεῦσαι, ἐλπίσας αἰρήσασιν βραδίως, ὡς βασιλέως· οὐ ταχέως βοηθήσοντος, τῆς ναυτικῆς αὐτῶ ἐννάμεως διεσκεδασμένης. Ἐπι δὲ προσέειπεν τῇ Χίῳ, ἀπέβαινόν τε τῶν νεῶν, καὶ ὀπλισάμενοι ἐχώρουσιν πρὸς τὴν πόλιν ὡς τῶν τειχῶν ἀποπειρήσοντες. Χίοι δὲ ἐξεληθόντες πανδημεί ἐκράτησάν τε μάχῃ τῶν Λατινῶν, καὶ φεύγοντας αἰσχυρῶς ἐνέβαλον εἰς τὰς ναῦς· ἀπέκτειναν δὲ αὐτῶν ὀλίγην πλείους τριακοσίων. Οἱ δὲ λοιπὴ ἀναχθέντες, ὠρμίζαντο ἐπ' ἀγχυρῶν. Καὶ εἰς τὴν ὑστεραίαν, οὐκέτι ἀγαθὰς ἔχοντες τὰς ἐπιπέδας περὶ Χίου, ἐπ' οἴκου ἀνεχώρουσιν. Μανέντω δὲ ὡς πᾶσα ἑλπίς περιηρείτο, ἐπιληψία κατεσχέθη· καὶ πρὶν ἐθδύμην ἔχειν ἐτελεύτησεν.

## CAPUT XIV.

*Periculose agrotus imperator tertium magno domestico imperium desert; tertium recusat. Oratio imperatoris iam morituri, ut putabat, sane pathetica; qua convocatis ordinibus præsente etiam uxore valedicit, et preces expiatorias petit. Magnum domesticum pro se administratorem nominat, cui imperatricem commendat. Excutiuntur omnibus lacrymæ, laniantur crines, feriuntur pectora. Flentes ei valedicunt. De populo cuiilibet palatium ingredi eique salve et vale licet dicere. Medicos obtestatur, uti se ante mortem cucullo monachi induant.*

Ὀλίγου δὲ παρρηχότος χρόνου, συμβέβηκε βασιλέα Διδυμοτείχῳ ἐνδιατρίβοντα, ὀξεῖ νοσήματι περιπεσεῖν, ὃ παιδᾶς λατρῶν κεφαλικὸν σύμπτωμα καλοῦσιν. Ἰατροὶ μὲν οὖν ἐκ πρώτης προσβολῆς τὴν ὀξύτητα δεῖσαντες τῆς νόσου, οὐκ ἀγαθὰς εἶχον τὰς ἐπιπέδας· καὶ βασιλεὺς δὲ αὐτῆς, τὴν ἀθρόαν καταβολὴν ὑπώπτευσεν μὴ οὐκ ἄνευ κινδύνου τελευτήσῃν. Δευτέρᾳ δὲ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν προσβολὴν, τὸν μέγαν δομέστικον μετακαλεσάμενος, Σὺ μὲν, εἶπεν, οἶσθα δόσις ἐμοῦ πείθειν ἐπιχειρήσαντος παρασήμοις σε κοσμηθῆναι βασιλικούς, ὡς τι πλείον αὐτὸς εἰδῶς, τοὺς μὲν ἐμούς διεκρούσω λόγους, καί τοις λυσitelouнта πᾶσιν ἀξιοῦντος, ἃ δὲ αὐτῆς ἦν βελτίω εἶναι, ταῦτ' ἔθου διὰ σπουδῆς ἀκατάλυτα τηρεῖν. Νῦν δὲ αὐτῆς ἕτοιμα μᾶλλον ἢ σὺ στοιχεύσασθαι τῶν συμφερόντων. Εἰ γὰρ ὅσα αὐτὸς ἤξιστον ἐτελείτο, νῦν οὐκ ἂν ἐν θαυρόβῳ πολλῶν καὶ ταραχῇ αὐτὸς τε ἦν, καὶ τὰ Ῥωμαίων πράγματα τοὺς ἐσχάτους ὑπώπτευσεν κινδύνους. Εἰ γὰρ με συμβαίη νῦν ὑπὸ τῆς νόσου κατεργασθέντα τελευτῆσαι, ὅπερ οὐδὲ πύρρῳ προσδοκίαις, ἀδύλον εἰ μὴ εἰς πράγματα ὑμῖν καὶ ταραχὰς ἢ ἐμῇ τελευτῇ χωρήσει· διὸ καὶ δεῖν ὁδομαὶ αὐτῶν νυκτὶ σαφῶς τὰ δέοντα τῶν πραγμάτων ὀδισκόντων, τὴν μὲν ἀκαιρον φιλονεικίαν καὶ τὴν οὐ προσήκουσαν ἔνστασιν καταλιπεῖν· αὐτὸν δὲ ὑπ' ὀφθαλμοῖς ὅσοι πάρεσι Ῥωμαίων, ὑποδήμασι τε βασιλικούσι καὶ πλῆθι τῶν ἐμῶν (ἃ δοκεῖ βασιλείας σύμβολα εἶναι) κοσμηθῆναι ἐπ' ἐμοῦ. Κἂν μὲν καὶ αὐτὰς περιγένομαι τῆς νόσου, καινὸν οὐδὲν ἂν εἴη εἰρηγασμένον. Ἄ γὰρ προϋθέμην ἐξ ἀρχῆς καὶ διὰ σπουδῆς εἶχον ἐλθεῖν εἰς πάρας, ταῦτα ἔσται εἰρηγασμένα. Εἰ δ' ἐξ ἀνθρώπων γένομαι, τὴν ἡγεμονίαν πᾶσαν ἀναδέξασθαι Ῥωμαίων σε· καὶ μὴ διὰ τὴν ἀναρχίαν, εἰς στάσεις καὶ πολέμους χωρῆσαι, εἰς ὧν διαφθορήσονται. Βασιλεὺς μὲν οὖν τοιαῦτα

Non multum temporis intercessit, cum imperator Didymotichi in morbum acutum incidit, quem cephalicum symptoma nominant medici (83). Igitur ex prima ejus accessione gravitatem metuentes, parum bene sperabant: et imperator ipse crebriores accessiones interitum sibi allaturas formidabat. Postero igitur die, post accessionem magnum domesticum advocans, his eum verbis alloquitur: Memoria tenes, quo pacto, cum ego sæpius te flectere enisus sim, ut insignia imperatoria ne recusares, tu velut longius quam ego prospiciens, dicta mea quanquam ad communem fructum spectantia, repudiaris: quæ autem ut meliora probasses, ea studiose constanterque servare constitueris. At nunc quid e re publica sit, melius quam tu conjicere videor. Nam si tunc obtinuissem, quæ jure postulabam, nec ego jam in tantis curis ac perturbatione, **240** nec Romanum imperium in extremorum periculorum metu versaretur. Si enim modo vi morbi confectus emoriar (id quod ante fores est), forsitan mors mea molestias vobis et turbas creabit. Itaque cum jam res ipsa officium satis doceat, valere jubenda intempestiva pertinacia et indecens in repugnando perseverantia: patiendumque, ut te in conspectu quotquot adsunt Romanorum, sandaliis imperatoria et tiara mea (quæ imperii habentur symbola) exornem. Et si quidem convaluero, nihil novi factum fuerit: sed quod a principio mihi erat in animo, quodque studebam ad opus perducere, hoc jam opere ipso perfectum conspicietur. Quod si ab hominibus demigravero, tu totum imperium susceperis, neque (ut solet, cum nullus est princeps) Romani seditionibus et bellis ad mutuam perniciem miscébuntur. Hæc imperator hortaba-

Jacobi Pontani notæ.

(83) De causa morbi hujus, et quod noster dicit cephalicum symptoma, Gregoras sic: *Paucis diebus elapsis, imperator Didymotichi agens, in morbum gravissimum incidit. Nam cum lavisset, et in summo rigore hiemis frigus a balneo non cavisset, cum reli-*

*quum corpus est densatum, tum vero et caput ita afflictum, maxima parte mali eo inclinante, ut non modo gravissimis doloribus cruciaretur, sed et mentis alienaretur.*



tar, addebatque, si se, et quidem nunc egrotum contristare nollet, ne detrectaret, quo invitaretur. Sed domesticus semel susceptæ sententiæ affixus, omnia potius velle experiri, quam ornamenta imperatoria capessere. Sentiens porro imperator fieri non posse, ut in habitus mutationem consentiret, non ultra quam fas cum eo contendendum, rebus in tantas angustias redactis, sed factis ipsis imperii successorem relinquendum censuit : et astantibus præcepit, principes primum aulicorum procerum et alioqui nobilitate præstantes, deinde alios ordine Romanos qui aderant accire. Ubi adfuerunt, lectulumque circumsteterunt, etiam Augustam vocari jussit. Qua præsentem, ut maxime potuit, se confirmans, pauca ad eos his verbis locutus est : Meum erga vos propensum animum, amici, et quomodo me felicissimum judicasset, si non solum in omnes communiter, sed in unumquemque vestrum seorsum potuissem quamplurimum benignitatis conferre : nec leviter, sed summo conatu reipublicæ Romanorum, vobis adiutoribus, prodesse aliquid apud animum certum ac fixum habuerim, ratus omni vita suavius ac beatius, si pro iis contra barbaros decertans oppeterem, ipse, qui occulta et abscondita hominum perspicit, quique corda ac renes scrutatur Deus, novit. Quia vero is hoc fieri non debere statuit ( quo iudicio, ipse scit), sed ut aspiciatis, morte nos circumdedit, omnes manifesto exemplo commonens, nec pecuniæ, nec reliquis quibuscumque fluxis ac pereuntibus incumbendum, verum uni tantum Deo serviendum, **241** eique quandiu supersis adherendum, et ad illam cælestem vitam cuique mores suos corrigendos aptandosque, primum quidem hoc sermone extremum vobis valedico, cum duxerim, ecquid vos de cætero allocuturus sim : rogoque, si quid me amatis, ut Numen toties et tam graviter a me offensum, precibus vestris nitui tali tempore potissimum tali auxilio indigenti propitiis. Deinde ducem ac præsidem loco meo magnum domesticum vobis relinquo. Hæc fatus, comprehensam ejus dexteram dexteræ Imperatricis, tum Mariam filiam utero gestantis, quæ postea Michaeli, Alexandri Mæsurum regis filio nupsit, implicuit, et ante illius imaginem, quæ supra naturam ad salutem humani generis Deum Jesum Christum peperit : Tibi, inquit, haec, et Romanos omnes trado atque commendo ; tibi ex hoc curæ erunt. Illi se omnes in lamenta et gemitus effundere ; nec videre licebat, nisi pectora ferientes, et crinem laniantes. Tollebatur ad æthera communis ejulatus, et confusæ omnium voces exaudiebantur, nec quisquam in tanto luctu, nisi e silice natus esset, a fletu temperare poterat. Intule igitur universi ploribus indulgebant ; nec ad ea quæ audierant, respondere valebant. Ubi sero se collegerunt, præcepta imperatoris servare inter se decreverunt, eique ultimum vale singuli multis cum lacrymis dicentes recesserunt.

A συνεβούλευε, καὶ προσετίθει, ὡς εἰ μὴ ἀνὴρ βούλοιο αὐτὸν, καὶ ταῦτα νοσοῦντα νῦν, τὸ κελευόμενον ποιεῖν. Ὁ δ' οὐδὲν ἕλαττον τῶν ἐξ ἀρχῆς εἶχετο λογισμῶν, καὶ γνώμην εἶχεν, ὡς οὐδ' ἂν εἰ τι γένοιτο εἰς βασιλείῃς σχῆμα καταστατῆ. Συνιδῶν δὲ ὁ βασιλεὺς ὡς οὐκ ἂν δύναίτο πείθειν αὐτὸν ἀμείβειν τὸ σχῆμα, ἔγνω δεῖν μὴ πέρα τοῦ δέοντος φιλονεικεῖν ἐν οὕτω στενῇ κομιδῇ τῶν πραγμάτων καθεστῶτων, ἀλλ' αὐτοῖς πράγμασι διάδοχον αὐτὸν τῆς βασιλείας καταλιπεῖν· καὶ τοὺς παρῆστίωσιν ἐκέλευε τοὺς τε προῦχοντας τῆς συγκλήτου πρῶτον, καὶ τοὺς ἄλλους εὐγενεῖα διαφέροντας, ἔπειτ' ἐφεξῆς καὶ τοὺς ἄλλους ὅσοι παρῆσαν Ῥωμαίων συγκαλεῖν. Ἐπει δὲ συνήλθον καὶ περιέστησαν αὐτὸν, καὶ Ἄνναν τὴν βασιλίδα ἐκέλευε παρῆσαι. Ὡς δὲ καὶ αὕτη παρῆν, ὡς μέγιστα εἶχεν ἐπιβρώσας ἑαυτὸν, ὀλίγα ἄλλα διειλέχθη πρὸς αὐτούς· Ἐφη γάρ· Τὴν μὲν εὐνοίαν, ᾧ φίλοι, τὴν περὶ ὑμᾶς, καὶ ὡς τοῦ παντὸς ἂν ἐτιμησάμην, οὐ μόνον κοινῇ πάντας, ἀλλὰ καὶ ἕκαστον ὑμῶν ἰδίᾳ τὰ μέγιστα εὐεργετῆσαι, καὶ ὡς οὐκ ἐν παρέργῳ, ἀλλὰ πάσῃ σπουδῇ τῷ κοινῷ Ῥωμαίων τι λουτελήσειν ὑμῖν χρώμενος συνεργοῖς προῦθέμην, νομίζων εἰ ἀποθανοῦμαι τοῖς βαρβάροις μαχόμενος ὑπὲρ αὐτῶν, πάσῃς ἡδίων καὶ μακαριώτερον ζωῆς, αὐτὸς ἂν εἰδείη Θεός, ὃ τὰ ἄδρα καὶ τὰ κεκρυμμένα τῶν ἀνθρώπων εἰδώς, καὶ καρδιῶν καὶ φρενῶν ἐτάστης. Ἐπει δὲ, οἷς οἶδε κρίμασιν αὐτὸς, τοῦτο μὲν οὐ κέρρικε δεῖν, ἀλλ' ὡς ὄρατε περιέστησαν ἡμῖν τὴν τελευταίην, πάντας πείθων ἔργου αὐτοῖς, ὡς οὔτε χρήμασιν οὔτε δόξῃ οὔτε τοῖς λοιποῖς ἕσα τῶν βρόντων καὶ φθειρομένων χρεῶν προσέχειν, ἀλλ' ἐνὸς μόνου γίνεσθαι τοῦ διὰ βίου παντὸς προσέχειν Θεῷ καὶ πρὸς τὸν ἐκείθεν βίον ἑαυτὸν ἕκαστον μεταβυθμιζεῖν καὶ μεθαρμόζειν, πρῶτον μὲν ὑμᾶς ἀσπάζομαι τὰ τελευταῖα δὴ ταῦτα, ἄδηλον δὲ εἰ εἰ προσφθέξομαι ὑμῖν· καὶ δέομαι ὑμῶν εἰ τις ὑμῖν κείται χάρις ἐμοῦ, ἱκεσίαις ἰλεώσασθαι τὸ κρεῖττον ἐμὸν τῷ πολλὰ πολλάκις αὐτῷ προσκεκροκῆναι, μέγιστα νυνὶ δεομένης τῆς ἐπικουρίας ταυτησί. Ἐπειτα δὲ ἡγεμόνα καὶ προστάτην ἀντ' ἐμοῦ τὴν μέγαν δομέστικον ἀφίημι ὑμῖν. Μετὰ δὲ τοῦτο, τῶν αὐτοῦ λαβόμενος χειρῶν, καὶ ταῖς χερσὶ τῆς βασιλίδος περιεγαγὼν, ἐχούσης ἐν γαστρὶ Μαρίαν τὴν θυγατέρα, ἣ καὶ ὕστερον Μιχαῆλ πρὸς γάμον ἐξεδόθη τῷ Μυσῶν βασιλεῖς Ἀλεξάνδρου· καὶ τῆς εἰκόνης ἐφειστηκυίας τῆς ὑπερφυῖς διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν τετοκυίας Θεῷ τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, Σοὶ ταύτην, ἔφη, παραδίδωμι καὶ πάντας Ῥωμαίους, καὶ τοσποτουδὲ σοὶ μελήσει περὶ αὐτῶν. Ὁρῶν μὲν οὖν εὐθύς ὑπὸ πάντων ἤρω λαμπρός, καὶ πάντες ; ἐτράποντο πρὸς οὐμωγὰς· καὶ οὐδὲν ἦν ὄραν εἰ μὴ κοπτομένους καὶ κατατιλλομένους, καὶ ὁ διὰ πάντων ὀλοφυρμὸς ἐπιτολῆ τοῦ ἀέρος ἐχώρει, καὶ πάντα ἐξηκούετο συμμιγῆ· καὶ οὐδεὶς εἰ μὴ αὐτολιθίνην εἶχε ψυχὴν, ἰσχυσεν ἂν ἐγκρατῆς ἑαυτοῦ γενέσθαι καὶ μὴ ἐπιδακρῦσαι τοῖς γινομένοις. Ἐφ' ἱκανὸν μὲν οὖν πάντες ἐμείναν τοῖς ὀλοφυρμοῖς, οὐδενὸς ἰσχύσαντος ἀπολο

γίαν πρὸς τὰ εἰρημένα παρασχεῖν. Ὅψὲ δὲ ἀναλα-  
θύντες ἑαυτοῦς, συνέθεντο τὰ διατεταγμένα ἐκπλη-  
ροῦν, καὶ προσαγορεύοντες τὰ τελευταία ἕκαστος  
βασιλέα, δάκρυσι περιβρέθμενοι ἀνεχώρουν. Διὰ  
πάσης δὲ τῆς ἡμέρας ταυτησὶν οὕτω προσεταγ-  
μένον ὑπὲρ βασιλείω τῶν ἐν τοῖς βασιλείοις θυρῶν  
ἀπαετασθειῶν, πάντες εἰσιόντες ἀκωλύτως προσ-  
εγγόρευον βασιλέα, καὶ ἠσπάζοντο τὰ τελευταία.  
καὶ αὐτὸς ἀντασπάζόμενος αὐτοῦς, τὰ διατετα-  
γμένα ὑπ' αὐτοῦ παρηγγύα στέργειν. Οὕτω μὲν  
ὄν διὰ πάσης τῆς ἡμέρας τοῖς πᾶσι συνατά-  
μενος διετέλεσεν ὁ βασιλεὺς. Μετὰ δὲ τοῦτο προδ-  
καλεσάμενος τοὺς ἰατροὺς, ὤρκειζεν αὐτοὺς, θεὸν  
ἐν ζῶντας κρινούντα καὶ νεκροὺς, μὴ ἀποστερή-  
σαι τοῦ σχήματος τῶν μοναχῶν, ἀλλ' ἐπιτρέψαι οἱ  
τούτου ἀξιώθηναι. Ἐφασκε δὲ μὴ ὡς ἤδη τελευ-  
τῶν ἐφίεσθαι τοῦ τοιοῦτου βίου μηδ' αὐτοῦ; πρὸς  
ἐκεῖνο ἀποβλέπειν, ὡς εἰ μὲν μηδεμίᾳ εἴη τοῦ  
περιγενήσεσθαι αὐτὸν ἐλπίς, ἐπιτρέπειν, τοῦναν-  
τίον δὲ κωλύειν, ἀλλ' ἤδη πράττειν μηδὲν ἀνα-  
βαλλομένους, τοῦτο γὰρ αὐτῷ μᾶλλον εἶναι πρὸς  
ἡδονήν· καὶ ὄρκους ἰσχυρίζετο, ἥ μὴν ἀρτίσθαι  
μᾶλλον ἐν τούτῳ τῷ σχήματι ὅσα δήποτε εἴη  
ἐπιτιοῦς ὑπὲρ τῶν πρότερον πεπλημμελημένων εὐ-  
θύνειν ἑαυτὸν, καὶ διὰ μετανοίας θεῶν προσοικειοῦν,  
ἢ ἅμα τῷ περιβαλλέσθαι ἀπαλθόντα μὴ προσεπεργάσασθαι τῷ χαρίσματι. Ἀσκληπιάδῃ δὲ πρῶτα  
μὲν παρεμυθοῦντο ὡς μηδεὶς θεοῦ συμβησομένου· ἔπειτα ὡς ἐπέκειτο σφοδρῶς, καὶ ἂ  
ἐλεῖτο ὑπισχνούντο πράττειν, ὁ δ' οὐδὲν μᾶλλον ἐπείθετο, εἰ μὴ καὶ ὄρκους αὐτοῦς καταλά-  
λοι, ἢ μὴ αὐτὸν τῆς καλῆς ἐπιθυμίας μὴ ἀποστερήσειν.

A Per diem vero totum imperatoris jussu apertis pa-  
latii portis, quicunque volebant, ingressi, salve et  
vale ei dicebant; ipseque vicissim valedicens hor-  
tabatur, uti a se sancita boni consulerent. Sic  
itaque diem omnibus valedicendo consumpsit.  
Post, advocatis medicis, per Deum vivorum ac  
mortuorum judicem eos adjuravit, ne ipsum vela-  
rent sancto habitu monachorum indui Hoc se  
petere, non quod jam morti proximis hujusmodi  
genus vitæ desideraret, neque quod eos eo vellet  
respicere, ut si quidem sanitatis spes nulla esset,  
hoc ipsi concederent, sin aliqua, prohiberent; sed  
quod jam nihil cunctandum ac differendum putaret,  
quo facto esset opus, et hoc sibi jam potius esse  
voluptati. Quin cum sacramento asseverabat, po-  
tius eligere se in hoc habitu quotquot annis su-  
perviveret pro commissis antehac se punire, ac  
per pœnitentiam Deo sese conjungere, quam po-  
tentia septum, nec divinæ gratiæ cooperatum  
emori. 242 Medici primum eum consolari, et  
affirmare, nihil gravius metuendum. Cum instaret  
vehementius, quæ peteret, se facturos promittere.  
At ille nihilo magis quiescere, nisi et jurejuranda  
eos adigeret, ipsum tam honesto desiderio non  
fraudaturus.

## CAPUT XV.

*De Xena matre imperator nihil statuit. Magnus domesticus juramenta excipit; præfectos urbium decernit; insignia imperatoria quartum repudiat; ut Constantinum despotam occidat, aut oculos ei eruat, adduci nequit, eumque occulte liberum dimittit. Protostrator Byzantii præfectus de statu imperatoris fit certior; iubetur ipse jurare, et aliis juramentum deferre.*

Ἡ νόσος δὲ ἐπεταίετο μᾶλλον καὶ προέκοπταν ἐπὶ  
τῷ χειρὸν· ἡ θεοῖα δὲ αὐτῷ Παλαιολογίνα παρούσα, ἡ  
Καντακουζηνή, ἤρετο περὶ τῆς μητρὸς τῆς βασιλί-  
δος· Ζένης, εἰ τι διατάττειτο περὶ αὐτῆς. Ἀποκρινα-  
μένου δὲ, Μηδὲν, νομίσασα ὑπὸ τῆς νόσου μὴ ἐπαι-  
σθάνεσθαι τῶν λεγομένων, αὐτῆς περὶ τῶν αὐτῶν  
ἐπαγγέρετο καὶ τρίτον. Ὁ δ' ἀπεκρίνατο, μὴ δύνα-  
σθαι δύο τοὺς πράγμασις ἐπιστάναί, καὶ ταῦτα γυναι-  
κα; οὕτως. Ὁ μέγας δὲ δομέστικος; ἐξελθὼν, ὄρκους  
προσέταξε γίνεσθαι κατὰ τὸ ἐπικρατήσαν ἐξ ἀρχῆς  
ἔθου; ἐπὶ τῇ βασιλείῳ τελευτῇ· καὶ ἐγένοντο ἐπὶ  
τοῖσδε· Στέργειν Ἄνναν τὴν βασιλίδᾳ, κυρίαν καὶ  
δεσπότησαν τῶν πραγμάτων, καὶ τὴν πίστιν αὐτῇ

C Ingravescente morbo, et in deterius profi-  
ciente, Palæologa Cantacuzena ejus cognata  
astans interrogabat, quid de Xena matre de-  
cerneret (84). Cum responderet, Nihil, exi-  
stimans illa, sævitia morbi non percepi-se quæ  
dicebantur, interrogationem iteravit, et quæ-  
sivit etiam tertium. Tum ait, non posse duos  
imperare, idque feminas. Magnus autem dome-  
sticus egressus, pro inveterata consuetudine in  
morte imperatorum sacramenta indixit, super his  
capitibus scilicet: Se Annam imperatricem domi-  
nam ac rerum principem agnoscere (85), eique  
fidem integram ac sinceram præstituros. Magno

## Jacobi Pontani notæ.

(84) Gregoras lib. ix: *Nulla vero tum facta est  
mentio, nec avi imperatoris, nec dominæ matris,  
quæ Thessaloniciæ tunc agebat, gravi affecta dolore  
et sollicita, ac desperata etiam vita sua, si de-  
functo filio, se præterita, imperii cura aliis manda-  
retur. Negabat enim, posse fieri, ut sibi, quæ domina  
esset, vita concederetur a magno domestico Canta-  
cuzeno, et matre illius, præter omnem expectationem  
summa rerum præfectis, et longo jam tempore sibi  
inimicis, etc.* Vides quomodo bonum virum Can-  
tacuzenum cum matre adducat Gregoras in invi-  
diam? Cur enim Xenæ ambitionis feminae esset ini-

D micus, ipse ab ambitione remotissimus? quoties  
enim delatum sibi imperium fugit?

(85) Gregoras: *Ore porro mandavit, ut omnes Ro-  
mani jurarent, se conjugem ipsius ut dominam ve-  
neraturos esse, et (ipsa enim aderat gravida, eaque  
verba audiebat) puerum, si filius nasceretur, ut impe-  
ratorem, cujus tutor esset Cantacuzenus magnus  
domesticus, quæ sola in litteras relata, vim testa-  
menti habuerint.* Sic ille. Dum porro tutorem filii  
Cantacuzenum instituit, sine dubio etiam imperium  
ei regendum commisit. Viduam ipse in manum illi  
tradit.

domestico in omnibus libenter obtemperatos. A  
Sic juramenta concipiebantur, dabanturque ordi-  
ne ab omnibus. Ipse porro in regunda republica  
quod optimum judicabat, id sequebatur : et ur-  
bium præfecturas mandabat, quibus mandandæ, et  
auferebat, quibus auferendæ videbantur. Quot-  
quot vero Romanorum tunc Didymotichi degebant,  
non optimatum modo, verum etiam de ducibus  
exercitus, ad illum accedentes urgebant ad usur-  
panda insignia imperatoria, asserentes, et aliis de  
causis id justum esse, et quia imperator ita de-  
crevisset. Renuerat domesticus, petebatque, ne  
postulantes quæ ipse facere nequiquam posset,  
molestiam sibi exhiberent. Constantinus despota,  
quem non longe a principio hujus historiæ The-  
salonica in vinculis, cultu monachi adductum, et  
Callistum appellatum demonstravimus, adhuc  
Didymotichi in carcere atinebatur. Timenses  
igitur qui aderant primores et principes exer-  
citus, ne imperatore defuncto, despota e cus-  
todia elapsus (86), novam inter Romanos sedi-  
tionem concitaret, civilique bello sato impe-  
rium sibi ascisceret, et rempublicam perderet,  
**243** magnum domesticum adeuntes precantur,  
ut hominem e medio tollat: id enim communi  
maximopere profuturum. Illi rursus plena inhumani-  
tatis et crudelitatis visa; idque ipsum alii ut cre-  
derent, perficere nitentur, autumans, nunquam  
se cogitatum fuisse, eos in despotam istiusmodi  
ausuros meditari ac proloqui. Nam si ipsi per se,  
quid officii ratio exigeret, videre non possent; at  
imperatore licuisse pro magistro uti, qui usque  
nunc factis eos docuisset, Deo se fidere, qui etiam  
de cætero adfuturus, et in longinquum tempus eos  
doctorem esset, ne sævi et ad civilem potissimum  
sanguinem fundendum proclives sint. Quem enim  
morte damnasset imperator, quamvis non paucos  
sibi insidiatos, et tantum non sua manu eum jugu-  
lare cupientes invenerit? Quare si ipse pro se  
ipso tanta est usus humanitate, inquit, nec nos  
æquum est in nostra ipsorum causa belluarum  
immanitatem superasse existimari, sed his cogita-  
tionibus depositis, mansuetius ac moderatius in  
illum consulere. Tum Romani, haud se volentes  
imminentia bella civilia, seditiones, rerumque om-  
nium perturbationes passuros; nosse enim, quam  
diram cladem patratum inter imperatores bellum

καθαράν καὶ ἄδολον τηρεῖν· καίθεσθαι δὲ πάντα καὶ  
μεγάλῳ δομῆστικῷ, καὶ τὰ κελευόμενα ὑπ' αὐτοῦ  
μηδὲν ἀντιλέγοντας ποιεῖν. Οὕτως μὲν οὖν ἐγένοντο  
οἱ ὄρκοι, πάντων ὀμνυόντων ἐφεξῆς. Αὐτὸς δὲ τὰ  
πράγματα διέφερε ἢ αὐτῷ ἄριστα ἐδόκει ἔχειν, καὶ  
τὰς ἀρχὰς ἐπέτρεπε τῶν πόλεων οἷς ἔκρινε δεῖν, τῶν  
δὲ ἀφηρείτο. Ὅσοι δὲ Ῥωμαίων εἰς Διδυμότειχον  
ἔτυχον τότε παρόντες, οὐ τῆς συγκλήτου μόνον, ἀλλὰ  
καὶ τῆς στρατιᾶς, τὸν μέγαν δομῆστικον ἠνάγκαζον  
συνελθόντες τὰ βασιλικά σύμβολα περιθέσθαι· τὰ τε  
ἄλλα ἰσχυρίζομενοι δίκαιον εἶναι, καὶ ὅτι οὕτω δια-  
τάξαιτο βασιλεὺς. Ὁ δὲ ἀνένευσέ τε, καὶ ἐκέλευε μὴ  
παρενοχλεῖν ὡς ἀδύνατα ἀξιοῦσι. Κωνσταντῖνος δὲ  
ὁ δεσπότης, ὃν ἐν ἀρχαῖς τῆς ἱστορίας μάλιστα ἐκ  
Θεσσαλονίκης ἐφημεν ἀχθῆναι δεσμώτην, σχῆμά τε  
ἡμφιεσμένον μοναχῶν, καὶ κάλλιστον ὄνομασμένον,  
ἔτι μὲν ἐν δεσμοτηρίῳ κατὰ τὸ Διδυμότειχον ἐφυρο-  
ρεῖτο. Δείσαντες δὲ οἱ παρόντες τῶν συγκλητικῶν  
καὶ τῆς στρατιᾶς μὴ τοῦ βασιλέως τελευτήσαντος ὁ  
δεσπότης τοῦ δεσμοτηρίου διαδρᾶς, στάτιν πάλιν  
τοῖς Ῥωμαίοις ἔγχετο, καὶ τὰ πράγματα διαφθερεῖ,  
πόλεμον ἐμφύλιον κινήσας, τὴν βασιλείαν αὐτῷ πε-  
ριποιούμενος, πρὸς τὸν μέγαν δομῆστικον ἐλθόντες  
ἐδέοντο αὐτὸν ἀποκτείνουσαι (τοῦτο γὰρ μάλιστα τοῖς  
πράγματι λυσιστελεῖν). Ὁ μέγας δὲ δομῆστικος, δι-  
ωνῶς τε ἀπάνθρωπον ᾔσχετο τὸ πρᾶγμα καὶ ὤμων, καὶ  
τοὺς ἄλλους ἐπεχειρεῖ πείθειν, μηδέποτε λέγων πα-  
ραστῆναι ἂν αὐτῷ περὶ αὐτῶν τοιαῦτα καὶ βουλευ-  
σασθαι καὶ εἰπεῖν περὶ δεσπότητος. Εἰ γὰρ μὴ καὶ ἄφ'  
C αὐτῶν αὐτοὶ συνείηαι τὰ δέοντα ἦσαν ἱκανοί, ἀλλὰ  
τῷ γε βασιλεῖ ἐξῆν χρῆσθαι διδασκάλῳ αὐτοῖς πρᾶ-  
γμασι παιδεύοντι ἄχρι νῦν, θεῶν δὲ θαρρῆν ὡς καὶ  
εἰς τοῦπιθὸν συνεσομένῳ καὶ παιδεύοντι ἄχρι πολ-  
λοῦ, μὴ ὤμους μηδὲ φονικούς εἶναι, καὶ ταῦτα πρὸς  
ὀμοφύλους. Τίνος γὰρ κατεψηφίσαστο θάνατον ὁ βασι-  
λεὺς, καὶ ταῦτα οὐκ ὀλίγους αὐτῷ ἐπιβουλευόντας  
εὐρῶν, καὶ αὐτόχειρας μονονουχί; εἰ δὲ αὐτὸς ὑπὲρ  
ἑαυτοῦ τοσαύτη ἐχρήσατο φιλανθρωπίᾳ, οὐδ' ἡμεῖς  
ὑπὲρ αὐτοῦ δίκαιον θηρίων ἀγριωτέρους ὑφθῆναι,  
ἀλλ' ἀποστάντας τῶν τοιοῦτων λογισμῶν, ἡμερότερα  
καὶ μετριώτερα βουλευσασθαι περὶ τ' ἀνθρώπου. Οἱ  
δ' ἔφασαν οὐ περιέψεσθαι ἐκόντες εἶναι εἰς πολέμους  
ἐμφύλους καὶ στάσεις καὶ ταραχὰς τὰ πράγματα  
χωρήσοντα Ῥωμαίοις. Αὐτοὶ γὰρ εἰδέναι ὅποσα ἐλυ-  
D μήνατο τοῖς πράγμασιν ὁ τῶν βασιλέων πρὸς ἀλλή-  
λους πόλεμος. Διὸ μάλιστα μὲν αὐτοῦ δεῖσθαι τὰ  
ὕφορμουνα κακὰ ἐκποδῶν ποιεῖν· καὶ μὴ τοῦς

Jacobi Pontani notæ.

(86) Gregoras : *Constantinus despota cum cæteris vinculis solutus, ut diximus (captivos jussisse dimitti imperatorem supra dixit, Constantinum despotam, magnum logothetam Metochiten, omnes denique eodem crimine damnatos), cum paulum se ostendisset, rursus in obscuras latebras noctu a proceribus aulicis est abditus. Veriti enim, ne imperatore defuncto turba in populo oriretur, cum ob alia, tum propter C. litteram, et olim temere de illo jactatum rumorem sic illum tractarunt. Vulgaris enim fama erat, imperium veteri imperatore defuncto, ei esse destinatum, cujus nomen C. littera inchoaret. Unde cum et ipse Constantinus diceretur, suspectus*

erat. Pergit deinde, ac docet, quo pacto iidem proceres seniores Andronicum male multaverint: quæ tamen cum nostra narratione pugnant mirabiliter. Sed cur Gregoras singularem humanitatem et clementiam magni domestici in Constantinum istum prætermittit, qui nullis precibus flecti potest, ut ei oculos eruat, ne dum ut illum (quod in primis volebant proceres) occidat? nescio quæ malignitas hominis se prodit non raro: nam ut multa ignorat, quod aliquoties jam diximus; tam illustra qui tandem ei inaudita et incomperata esse potuerunt?

περὶ βασιλείας ἐρίζοντας ζῆν ἔβν. Εἰ δὲ μὴ, τὰ τε  
 δεύτερα, ἐκτυφλοῦν ὡς ἂν μὴ' αὐτοὶ στερίσκωνται  
 τοῦ ζῆν, μὴ' αὐτοὶ ἀκτικοὶ γίνωνται πολλῶν κακῶν.  
 Οἱ μὲν οὖν τοιαῦτα εἶπον· καὶ παρεσκευασμένοι  
 ἦσαν ὡς εἰ μὴ πείθοιτο ὁ μέγας δομέστικος αὐτοῖς,  
 καὶ ἄκοντος ἐν δεσμοτηρίῳ τὸν δεσπότην ἀποκτε-  
 νοῦντες. Ὁ δὲ καὶ αὐτὸς ἐκ τῶν λόγων συνωρῶν, καὶ  
 βουλόμενος αὐτοὺς ἀποτρέψαι τῆς ὀργῆς, τὸ μὲν  
 ἀποκτινύουσαι, εἶπεν, οὐδενὶ ἐξέσται τρόπῳ, οὐδὲ  
 περιδεῖν ἂν αὐτὸς τὴν βασιλείω ψυχὴν φόβῳ συγγε-  
 νικῶ δι' αὐτὸν κατακρανθεῖσαν. τὸ δὲ ἀποστρεφῆν  
 τῶν ὀφθαλμῶν, μάλιστα μὲν οὐδὲ αὐτῷ βούλεσθαι  
 ἐκῶν εἶναι· ὡς ἂν δὲ μὴ ὑποψίαν παρέχη στάσεως  
 καὶ ταραχῆς, σκεψαμένῳ τῆς γυκατῆς, ὃ τι ἂν λυσι-  
 τελοίη τοῖς πράγμασι ποιήσῃ ἐν τῇ ὑστεραίᾳ. Οἱ  
 μὲν οὖν ἐπέθοιτο τοῖς λόγοις, οἰόμενοι ἀπαλλάξεσθαι  
 πραγμάτων, ἂν τῶν ὄψεων ὁ δεσπότης ἀποστρεφῆθῃ.  
 Αὐτὸς δὲ νυκτὸς τριπλῶ τῶν πιστοτάτων οἰκετῶν, τὸν  
 δεσπότην ἐκέλευεν ἐκ τοῦ δεσμοτηρίου λαβόντα, ἐν  
 μυχοῖς κατακρύψαι γῆς ἀσφαλίστατα εἰς ὅσον μάλ-  
 ιστα ἂν ἐξῆ. Κατὰ δὲ τὸν παραρῥέοντα ποταμὸν, ὃς  
 Ἄδρα καλεῖται, ἀκτίον ἀνατρέψαι, φήμην δὲ κρύφα  
 διαδοῦναι, πρῶτα μὲν ὡς διαδράσειε τοῦ δεσμοτη-  
 ρίου ὁ δεσπότης· ἔπειτα δὲ ὡς ἀποπνιγῆθαι κατὰ  
 τὸν ποταμὸν. Οἱ μὲν οὖν ἐποίησαν κατὰ τὰ κεκλευ-  
 σμένα· καὶ ὁ δεσπότης ἐκέρυπτο ἐν ἀδύτοις γῆς.  
 Ἄμα δὲ πρὸς τοῦ ἑρθρου φήμη διεδόθη, ὡς διαδρά-  
 σειε τοῦ δεσμοτηρίου ὁ δεσπότης· καὶ πάντες ἦσαν  
 ἐν θερμῷ καὶ ταραχῇ, οἰόμενοι ἤδη τὰ πράγματα  
 εἰς στάσις χωρεῖν. Ἐπεὶ δὲ ἐπίθοιτο περὶ τοῦ ἀνα-  
 τετραμμένου ἀκτίου κατὰ τὸν ποταμὸν, λογισάμε-  
 νοι αὐτὸν ἐκ προνοίας ἀποπνιγῆθαι, καταστέλλοντό  
 τε θορυβοῦντες, καὶ οὐκέτι περὶ στάσεως προσδοκίαν  
 οὐδεμίαν εἶχον. Ὁ δεσπότης μὲν οὖν οὕτω διέφυγε τὸ  
 ἀποθανεῖν πρὸς τῷ μηδὲ τῶν ὄψεων ἀποστρεφῆθαι·  
 Λάσκαριν δὲ τὸν Καλαμάνον ὁ μέγας δομέστικος εἰς  
 Βυζάντιον πάμφας πρωτοστράτορι, ἐπιτροπεύοντι αὐ-  
 τοῦ, τὰ περὶ βασιλείω ἐδήλου· ἐκέλευε τε αὐτὸν τε  
 ὀμνύειν τὸν προετηρημένον ὄρκον, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπι-  
 τρέπειν τῶν συγλητικῶν, καὶ τοῖς δυνάτοις τῶν  
 τεταγμένα.

A communi invexerit. Ideo vehementer etiam at-  
 que etiam orare, malis impendentibus obviam  
 eat, nec imperit æmulos vivere sinat; aut saltem  
 oculos illis effodiat, ut hac ratione nec ipsi vitam  
 amittant, et aliis multorum incommodorum aucto-  
 res ne fiant. Hæc fuit eorum postulatio. Quod nisi  
 magnus domesticus annueret, vel invito ipso, de-  
 spotam in carcere contrucidare constituerant. Id  
 cum et ipse ex eorum sermone animadverteret, et  
 eos ab hoc turbulento animi motu avocare cupe-  
 ret, occidi illum nullo modo permitturum dixit;  
 nec passurum, imperatoris animam cognati cæde  
 sua opera contaminari. Ut autem vel lumina ei  
 effodiat, etiam huc adigi neutiquam posse. Verum  
 ut ne seditionis ac tumultus materiam ministrare  
 videatur, noctu se capturum consilium (87), et die  
 crastino facturum, quod e republica fuerit. Quibus  
 illi verbis pacati, omni jam molestia defunctos se  
 arbitrabantur, si despotam exocularctur. Ea nocte  
 famulis tribus, iisque fidissimis mandat, despotam  
 carcere educant, loco subterraneo quam liceat tu-  
 tissime abscondant, in Adra præterlabente fluvio  
 naviculam evertant, rumorem clanculum serant,  
 primum quidem e custodia profugisse, deinde in  
 flumine submersum periisse. 244 Famuli jussa  
 facessunt, despotam sub terra locis secretissimis  
 occultant. Simul atque luxit, fama diditur, despotam  
 et carcere evasisse. Ingens statim tumultus ac tur-  
 bæ, et res omnium iudicio ad seditionem spectare.  
 Sed ubi de subverso actuario auditum est, divi-  
 nitus aquis præfocatum rati, turbas facere et  
 seditionem aliquam timere desierunt. Despotam igitur  
 hunc in modum et mortem, et oculorum orbita-  
 tem effugit. Domesticus Calamanum Lascarim  
 Byzantium ad protostratorem præfectum, super  
 statu imperatores significando misit; præcepitque  
 ut et ipse, de quo supra dictum est, juramentum  
 ederet, atque eo optimates et principes civitatis  
 obligaret, qui quam maturime paruit.

Βυζαντίων· καὶ ὃς μελλήσας μὴδὲν, ἐποίησε τὰ πρῶτα.

#### CAPUT XVI.

Andronicus senior vitæ suæ limens, fit monachus. Junior iterum flagitat monasticum habitum, et cum ingenti gaudio impetrat. Domestico subirascitur, per quem stetit quominus pater spiritualis, quod maxime cupiebat, ad se in tali tempore veniat. Domestici lacrymæ. Medicus quaque ejus stropham agere fert; et domestici cum eodem expostulatio. Notebat enim cucullo indui imperatorem quod eum speraret posse convalescere, timeretque ne oppressus gaudio, quod quibusdam accidit, moreretur, aut in posterum inter monachos vivere obstinaret. Quomodo eundem medicum terruerit. Mandatum ultimum imperatoris de corpore suo exanimi.

Ἀνδρόνικος δὲ ὁ πρεσβύτερος βασιλεὺς πηλοῦμενος  
 περὶ βασιλείω τοῦ ἐγγόνου ὡς νοσήματι ὄξει κατα-  
 σχεθεὶς, προσδοκίμῳ ἐστὶν ἀποθανεῖν, ὄρων δὲ καὶ  
 τοὺς τελοῦμενους ὄρκους, οὗς ἐπὶ βασιλείω; ἤδει γι-

Andronicus porro senior, nepotem difficili morbo  
 conflictantem prope a janua lethi abesse accipiens,  
 et jam, ut in obitu imperatorum mos est, sacramen-  
 ta dici, timensque ne eo extincto quidpiam novi de

#### Jacobi Pontani notæ.

(87) Vide proverbium ἐν νυκτὶ βουλῆ, in nocte  
 consilium. Tempus nocturnum propter silentium,  
 cum quiescant voces hominumque canumque, ido-  
 neum est captandis consiliis. Quare sapientissimus  
 poeta etiam Æneam suam per noctem plurima volen-  
 tem, secumque deliberantem inducit i Æncid.  
 At pius Æneas per noctem plurima volvens.

Ad quem versum vide symbolas nostras. Onosander  
 cap. 4, vult imperatorem, sive ducem esse sobrium,  
 sive siccum, ut in arduis negotiis parandis putan-  
 disque pervigilet. Noctu enim quasi silente et  
 quiescente animo, multa ducis cogitatio molitur ac  
 perficit.

se licet (88) : et reperirentur, qui sibi animam extorquerent, quod ipsum rursus Imperium invasurum putarent, rogavit in numerum monachorum referri : quod ita demum se vitam retenturum consideret, et protostratoris permissu vestem detritam induit, multoque nomine, pro Andronico Antonius appellatus est. At imperator cum ob morbi magnitudinem spiritum ultimum jamjam se ducturum crederet, coactis medicis : Probe recordamini, inquit, quæ vobis ad monasticam vestem obtinendam dixerim, non quia de vita prorsus desperassem, sed quia arbitrarer, etiamsi firmam spem sospitatis haberem, in utramque partem id mihi bono fore. Sive enim vivorum numero exemptus fuero, **245** proderit mihi coram incorrupto iudice in terribili illo iudicio cum pœnitentium habitu apparere (89) : sive convaluerò, multo melius erit, concessum vivendi spatium in peccatis meis per pœnitentiam expiandis consumere. Cæteram vos, qui jurati promisistis, non me tali bono privaturos, nunc omnino pugnancia facitis, ut video. Nam cum ego paulum distem a mortuis, vos alia potius omnia, quam quæ mihi uilia et jucunda sint, cogitatis. Quamohrem oro, ne diutius negligentes, me non mediocri, sed summo detrimento multetis, et quod hactenus omissum est, nunc resarcire studeatis, priusquam finis vitæ superveniat. Hactenus imperator. Medici erumpentes in lacrymas, multumque ac sæpe optantes, artem medendi nunquam didicisse, ne talia intuerentur, imperatorem suo sibi arbitrio permisissent : qui præ lætitia vix mente constans, ac velut dona brata consecutus, magnum domesticum accersit, patremque suum spiritualem vocatum (90) celeriter ire jubet. Ille ignarus omulium, quam ob

νομένους τελευταίη, δεισας μή τελευτήσαντος αὐτοῦ νεο-επισθῆ τι περὶ αὐτὸν καὶ ὑπὲρ τῶν ἀποστερηθῆ τὸ ζῆν, οἰησομένων ἐπιθήσεσθαι πάλιν τῇ ἀρχῇ Ἰω-μαίων, ἤτήσατο γενέσθαι μοναχός, οἰόμενος οὕτως ἂν διαφυγεῖν τὸ ἀποθανεῖν, ἂν ὁ ἔγγονος τελευτήσῃ. Ἐνδόντος δὲ καὶ πρωτοστράτορος βία τε ἐνέδου, καὶ Ἀντώνιος ἐξ Ἀνδρονίκου μετανομάθη. Ἀνδρόνικος δὲ ὁ βασιλεὺς τῇ νόσῳ συνεχόμενος δεινός, καὶ ὅσον οὕτω νομίζων αὐτὸν ἀπολεῖψαι καὶ τὸ ζῆν, τοὺς ἰατροὺς προκαλεσάμενος, Ὑμεῖς, εἶπεν, ἴστε σαφῶς ὅσα τε διεiléχθην πρὸς ὑμᾶς αὐτὸς, τοῦ τῶν μοναχῶν ἐπιέμενος, σχήματος ἐπιτυχεῖν, οὐχ ὡς ἦδη παντάπασιν ἀπηγορευκὺς τὸ ζῆν, ἀλλ' εἰ καὶ βεβαίως ἔχοιμι τοῦ περισσεῦσαι τὰς ἐλπίδας, οἰόμενος, ἔχειν ἀμφοτέρωθεν καλῶς. Ἄν τε γὰρ ἀπέλθω πρὸς τοὺς πλείους, ἢ καλῶ μοι κείσεται τῷ ἀδεκάστῳ κριτῇ τὸ μετανοίας ἔχοντα σχῆμα δεθῆναι ἐπὶ τῆς δικῆς ἐκείνης τῆς φοβεράς. Ἄν τε περιγένωμαι τῆς νόσου, μᾶλλον βέλτιον, ὅσῳ καὶ καιρῶν εὐρήσω μετανοίας ἀπολούσασθαι τὰ πεπλημμελημένα. Ὅσα τε ἐπηγγελάσθε αὐτοί, καὶ ὄρθοις ἐπιβεβαιώσαντες τοὺς λόγους, μή τοῦ τοιοῦτου καλοῦ ἀποστερήσειν, νυνὶ δὲ τουναντίον ἄπαν ὁρῶ γινόμενος· αὐτὸς τε γὰρ ἦδη ὀλίγον ἀποδέω τοῦ ἀψύχους ἐοικέναι, καὶ ὑμᾶς πάντα μᾶλλον ἢ τὸ τὰ συμφέροντα καὶ φίλα ἐμοὶ διακοιμένους πράττειν ὁρῶ. Διὸ δὴ καὶ δέδομαι ὑμῶν, μή ἐπὶ πλείον καταχρησασθαι τῇ ἀμελείᾳ, οὐ μέτριά τινα, ἀλλ' εἰς αὐτὰ τὰ κρισιώτατα βλαπτοσίῃ· ἀλλ' ὃ μὴ πρότερον, νυνὶ σπουδάσαι καταπράξασθαι πλην τὸ τέλος ἐπιστῆ. Βασιλεὺς μὲν οὖν τοιαῦτα εἶπεν· οἱ δὲ ἰατροὶ μέγα ἀνοιμώσαντες, καὶ πολλὰ πολλάκις ἐπευξάμενοι, εἰ μὴδὲ τὴν ἀρχὴν ἐν ἐπιστήμῃ τῆς θεραπευτικῆς ἐγένοντο, ὥστε τοιαῦτα ἐπιθεῖν, ἐπέτρεπον ὃ τι ἂν βούλοιο βασιλεῖα πράτ-

#### Jacobi Pontani notæ.

(88) Quæ timuerit senex, ne sibi fierent nepote mortuo, ea facta esse nepote adhuc vivo, audacter narrat Gregoras, lib. ix : *In seniore vero imperatorem plures malorum vias excogitarunt, quæ omnes eodem ducerent. Optionem ei dederunt, mulctæ monasticum habitum induere, alium malum subire. Id vero esse aut eadem, aut acerbissimum exsilium, aut violentam in oblivionis castellum abductionem : quorum omnium vehementissimus minister esset Theodorus Synudenus. Imperator vero tanta periculorum tempestate subito oppressus, diu sine voce in lecto jacuit. Quid enim faceret aliud, nisi ferreus esset, aut cordæ adamantino? multis barbaris et efferatis militibus circumfusus, domesticis vero omnibus extrusis : cum nemo esset, qui hominem luminibus orbatum duceret, ubi vel staret, vel transiret? Sed ne longum faciam, volentem nolentem tondent, et cucullo induunt, atque Antonium nominant.* His tu, lector, quantum fidei tribuas, cogita. Valde amicum hic Gregoras seniori Andronico se ostendit : ex quo sequitur, ut juniori valde amicus esse vix possit.

(89) Duo hic observa, unum, homines religiosos, sive monachos securius coram tribunali illius æterni ac justissimi iudicis apparere ; alterum habitum monasticum esse pœnitentium habitum. *Μετανοίας ἐνδύματα* rursus infra nominat. t. x quo sequitur religionem esse statum pœnitentiæ, quod noster Hieronymus Platus in volumine aureo *De bono status religiosi* erudite ac diserte docuit, lib. 1,

cap. 14. De Manuele Comneno jam morituro, Nicetas lib. vii : *Τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἤττισε· καὶ οἱ περὶ αὐτὸν θέν οὖν εὐπορήσαντες (in manuscripto εὐρόντες) τινὸς μοναχοῦ βάσα περιδύουσι μὲν αὐτὸν, καὶ ἀπεκδύουσι τὰ μαλακὰ καὶ ἀρχινὰ (τὰ βασιλικὰ) ἀμφία· ἐπενδύουσι δὲ τὸ τραχὺ τῆς κατὰ θεὸν πολιτείας ἔνδυμα, εἰς ὁπλήτην μετρημοφότες πνευματικὸν· κρᾶνει τε θειοτέρῳ, καὶ θώρακι στυμνοτέρῳ τῷ οὐρανῷ στρατολογήσαντες ἡγμονίᾳ· Μονasticum postulavit habitum. Ac ministri cucullam, nescio unde nacti, mollibus et regis vestibus detractis, asperoque illo divinæ vitæ indumento illi inducto, in spirituale illud mutant militem ; et galea divinore, thræceque honestiore in cælestis imperatoris album referunt.* Wolfius cum illa ex manuscripto codice converteret, *cucullam*, seu *vestem monachalem*, ut hæreticus, ferre non potuit, transtulit enim *spiritualem vestem nigro panno, omnis ornatus expertem, ministri nescio ubi nacti.* Illud autem quod præcedit, τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἤττισε, penitus omisit. Fideliter, si superis placet. Et adhuc projiciemus margaritas ante porcos?

(90) Ille erat episcopus Didymotichensis, de quo multa dicentur infra. Cui ego animæ mez salutem credidi atque commendavi, qui suis præceptis viam mihi ad cælum munit, paternamque pro me curam gerit, cur ego illum non patrem nomen? Animadvertite quam reverenter et honorifice de patre spirituali loquatur noster historiographus.

τειν περὶ ἐκτουτοῦ · ὁ δὲ ἀκούσας, ἐνθῶς τε ἰγένετο ἅφ' ἡδονῆς, καὶ ὡς ἦδη λαμπρά τινα εὐτυχηκῶς, τὸν μέγαν δομέστικον μετεκαλείτω, καὶ μετά σπουδῆς ἐκέλευε πατέρα τὸν πνευματικὸν καλεῖν τὸν ἑαυτοῦ · ὁ δὲ τῶν γεγενημένων εἰδὼς μηδὲν, ἐπυθίνετο τὴν αἰτίαν τῆς κλήσεως ἧτις εἴη · ἐπεὶ δὲ μάθοι, βασιλεῖ μὲν ὑπισχεῖτο τὰ κελεύμενα ποιεῖν · τοῖς ἱατροῖς δὲ ἐπέτιμα τε οὐ μετρίως, καὶ αὐτὸς ἤνεγκεν οὐκ ἀνεκτῶς. Τριχομένης δὲ ἐπιπολῦ τῆς ὥρας καὶ τοῦ πνευματικοῦ πατρὸς οὐ παραγινόμενου, αὐτὸς τε ἐπέσπευθε τὴν ἀφιξίν, καὶ τοὺς ἱατροὺς τὴν αἰτίαν τῆς μελλήσεως ἠρώτα. Συναίς δὲ ἀπὸ τῶν λεγομένων ὑγιᾶς μηδὲν αὐτοῦ λέγειν, ἐστοχάζετο παρὰ τοῦ μεγάλου δομεστικού κωλύεσθαι τὴν πρόξιν · καὶ μετακαλεζάμενος αὐτὸν, τῆς τε ἐκ πρώτης ἡλικίας πρὸς ἀλλήλους αὐτὸν ἀνεμνησθε φίλεις, καὶ τοῦ μηδέπω μηδαμῶς παρὰ πάντα τὸν βίον οὐδέτερον ἑτέρω παραχῆ; καὶ σκανδάλου ἀφορμὴν παρεσχηκίναι. Νυνὶ δὲ ἀπορεῖν ὅθεν ὀρμώμενος οὕτως ἐξεπίτῃδες ἐβουλήθη ἀχθόμενον αὐτῷ εἰς ἔξοδον παραπέμψαι. Μὴ δὴ τοιαυτὰ με ἐργάση κακῶ, ὦ φίλων, ἔλεγεν, ἄριστε, μηδὲ καταπρή μοι τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας · ἀλλ' ὥσπερ πολλακίς ὑπὲρ τοῦ δυστήνου σώματος τουτουῖ πάση σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ σεαυτὸν ἐνέβαλες εἰς τοὺς κινδύνους, οὕτω νῦν πολλῷ πλέον κινδυνεύοντος κατὰ ψυχὴν, πρόσθηε πάση προθυμίᾳ, οὐ μόνον διὰ τὴν φίλαν, ἀλλ' ἵνα μὴ καὶ δίκας ὑπότῃς τῷ πάντων κριτῇ, τὸ γε εἰ; σὲ ἦκον ἀποστερήσας αὐτὸν ψυχῆς ὑπὲρ ἧς αὐτὸς θάνατον ἐλλετο καὶ στυρόν · μηδὲ κατὰ τριβε τὸν καιρὸν, οὕτως ἀναγκαῖον ὄντα, ὅν αὖθις εὐρεῖν οὐκ ἐξέσται διαφυγόντα νῦν · ἀλλ' εὐχῶν τε πολλῶν δεόμενον καὶ σπουδῆς οὐ τῆς τυχοῦσης. Ἐγὼ γάρ καὶ ὅν ἀναλίσκω σοι δαλεσγόμενος χρόνον, ζημίαν ἡγημαί τὴν ἐσχάτην. Ὁ μέγας δὲ δομέστικος ἀποκρίνασθαι μὲν ἴσχυσεν οὐδὲν, τῆς ψυχῆς ἦδη τῇ λύπῃ καταδραπτισμένης · ἔξω δὲ ἔλθῶν ἀνφώμωξέ τε πικρῶς, καὶ τὸν φίλον ἀνεκαλεῖτο · καὶ μικροῦ μὲν ἐδέησεν ἀφεῖναι καὶ τὴν ψυχὴν ἐπὶ τοῖς θρήνοις. Ὅμως δ' ἀνελάμβανέ τε πάλιν ἑαυτὸν, καὶ τὰς ἑψείς ἴδατι τῶν δακρῶν ἀποκαθαίρων, ὥσπερ ἄλλου πάσχοντος ἀδάκρυτος ὤρετο βασιλεῖ. Ὡς δὲ ὁ βασιλεὺς συχνούς ἀγγέλους ἐπιπέμπων, τὴν τοῦ πνευματικοῦ πατρὸς ἀφιξίν ἐπέσπευθεν, ὁ μέγας δομέστικος πέμψας, τὸν μὲν πνευματικὸν ἐκέλευεν ἔξω διδουμοτείχου χωρεῖν, καὶ διατρίβειν ἐν προαστείοι; ἄχρις ἂν αὐτὸς τὴν εἰσοδὸν ἐνδῶ, πρότερον δὲ μὴ εἰσιέναι, μηδ' εἰ πάντες ἀνθρώποι ἐπιτρέποιεν · ἕτερον δὲ ἀνθ' ἐκεῖνου παραλαβῶν, εἰσῆγαγεν ὡς βασιλεῖα, ἔφασκέ τε τὸν μὲν εἰωθότα τῆς πόλεως ἀποδηρεῖν, καὶ ὄρκους προστιθεὶς ὡς ἀληθεῖοι, τουτονὶ δὲ εἰσαγαγεῖν οὐδαμῶς ὄντα σοι ἐν συνθηαίᾳ καὶ πάνυ ἄκοντα διὰ τὸ βιάζεσθαι ὑπὸ σοῦ. Βασιλεὺς δὲ αὐτὸν προσαγορεύσας, Ὁρα σοι, πάτερ, ἔλεγε, τοῖς πνευματικοῖς χρῆσθαι φαρμάκοις, καὶ τὴν ἐπιστήμην ἐπιδείκνυσθαι τὴν πασῶν φιλανθρωποτάτην, καὶ ψυχὴν ὀδυνωμένην καὶ κακῶς πάσχουσαν ὑπὸ πολλῶν τραυμάτων καὶ πταισμάτων ἀνακαλεῖσθαι, καὶ πρὸς σωτηρίους τρίβους καθοδηγεῖν, καὶ μετα

A causam accersendus sit quærit, qua intellecta, se facturum recipit, rem indigne fert, medicos acerrime increpat. Hora propemodum transacta, et patre spirituali nondum veniente, imperator ut adveniret instabat, et ex medicis causam cunctationis sciscitabatur. Sed cum nihil sincerum ac simplex responderetur, a magno domestico moras objici, negotiumque impediri conjiciebat. Quem adesse jussum amicitia a parvis instituta admonuit; et quomodo nunquam in omni vita alter alteri aut turbationi, aut offensioni fuisset. Nunc autem nescire se, quò impulsu sic de industria se tanto gravatum pondere ad inferos velit transmittere. Ne, inquit, amicorum optime, tanto malo me mactaveris, neve salutis meæ spem prodideris, sed quemadmodum crebro pro hoc misero corpore cupidissime studiosissimeque in discrimina te obtulisti: sic nunc multo in majore periculo versantem animam meam defende, idque non propter amicitiam nostram solum, verum etiam ne universorum Judex pœnas abs te repositat, qui, quantum in te fuit, animam illi abstuleris, pro qua ipse in cruce suffixus necem pertulit. Noli hoc tempus, quæso, tam necessarium, quodque in multis precibus cum studio singulari ponendum est, negligere atque conterere: quod si nunc præterierit, frustra requiretur. 246 Ego vero quod hoc quantumcunque intervallum tecum loquens consumo, mihi damnosissimum judico. Ad hæc magnus domesticus dolore absorptus obmutuit; egressusque foras, avicî nomen inter amaras lacrymas ingeminavit; quas tam largiter profudit, ut cum ipsis pene animam profunderet. Verumptamen se colligens iterum, ablutaque facie, imperatori, velut alio quopiam, non se ægrotante, nec flevisse quidem visus est. Qui cum nuntios duplicans, spiritualem patrem ad se accelerare juberet, magnus domesticus per certum hominem patrem illum monuit, ut Didymoticho exiens, in suburbio tantisper maneret, quoad ipse ingressum illi permetteret: citius caveret ingredi, quamvis id omnes mortales ei demandarent. Alium vero in ejus locum subornatum ad imperatorem introducit, narrans, ordinarium abesse peregre, et addit juramentum, se vera loqui. Hunc autem, etsi minime consuetum, ejus coactu ab se invito ac nolente adduci. Imperator eo salutato: Tempus est, inquit, pater, ut spiritualem mihi medicinam facias, scientiamque in me exerceas omnium humanissimam, animamque multis molestiis discruciatam et afflictam sanes, atque in salutarem semitam deducas, et pœnitentiæ instrumentis operibusque judicem illi ad misericordiam præpares. Ille imperatorem resalutans, non ei licitum esse dixit, vivo etiamnum patre, cui se in spiritualibus subjecisset, alium pro eo deligere: tali præsertim articulo, quo hinc migraturus et inter ordines angelicæ reipublicæ collocandus esset: quandoquidem et in omni vita eo præceptore uti, et tanquam Deo alicui auscultare justum sit; nec

ita obiter et temeritate quadam a quocunque his sacris initiari; hujusmodi enim ut loqueretur, edoctus erat. His verbis non parum irritatus imperator magnum domesticum in crimen vocavit, ab eo salutem suam impediri affirmans. Qui cum suffragaretur his, quæ spiritualis dixerat, testareturque abesse illum, cui oporteret talia committere, et insuper polliceretur, si quando rediret, sine procrastinatione adfuturum, credens imperator, quievit. Cæterum Barys medicorum longe experientissimus indignari, viderique laud passurus, imperatorem; cujus vita in extremo discrimine esset, a magno domestico delusum, salutem amittere. Quare ipsum [puta imperatorem] docere instituit, quæ circa patrem spiritualem per technam conficta essent: **247** nihilque impedire, quo minus alius absentis munus fungeretur, cum omnium opifex omnibus patribus spiritualibus ex æquo eandem potestatem condonavertit. Domesticus odoratus, quid Barys coqueret, eum extra conclave educit, et, Quantum conjectura percipio, inquit, imperatorem demerere vis, ut habitum monasticum e cujuscunque patris spiritualis manibus induat, ad quod illum jam pridem exstimulasti. Ac tunc quidem quod expertus tale quidquam non esses, conditionemque rei ignorares, a supplicio excusabare; si denuo quidpiam hujusmodi, aut deterius aliquid conabere, scito tibi non sic abiturum. Primum enim, si hoc imperatore orbemur, non dabitur nobis in foro rerum venalium emere alium. Atque ut daretur, in talem, id est, omnimodis optimum, non incidemus. Nam quorum in manus tantum imperium tradendum est, eos omnia prospiciens Deus, pro rata portione ad principatus magnitudinem condere atque aptare consuevit. Ad hoc, quam multi cum periculosi morbis luctantes, et a medicis desperati, atque ad extremum, ut apparebat, halitum redacti, ab eo qui regit commutatque omnia prout vult, integritati vitæ ac valetudinis restituti, præteritis annis non pauciores supervixerunt? Nihil ergo novum, si Dei nutu imperatori nostro idem contigerit. Quam ob causam prædico tibi, quiescas, nec illum obturbes, sed hunc quem gerit habitum gerere sinas. Et si quidem Deus Romanos propitio lumine respiciens, imperatorem illis redonavertit, et quantas mens nostra capit gratias agemus, et sanitatem ejus in maxima felicitatis parte numerabimus. Sin, quod absit! occulto Dei judicio ab hisce fluxis ætrenisque ad meliora ac durabiliora palatia evolarit, qui est justus iudex, et cordium cogitationumque scrutator, de ejus proposito sententiam feret: eumque non sua sponse, sed aliena fraude hoc bono privatam. pari cum monachis præmio dignabitur. Hæc ubi dicta domesticus dedit, Barys impotenter erumpens, ait, non se in extremo periculo versantem imperatorem deseriturum, sed quam posset opem ei allaturum: non modo, quia nisi salutaria suaserit ut medicus gravissimas pœ-

νοίας ἐνδύμασι καὶ πράγμασι τὸν κριτὴν ὡς αὐτῆ προκατασκευάζειν. Ὁ δ' ἀντησπάξτεο μὲν βασιλεῖα καὶ αὐτὸς, μὴ ἐξελίξαι δὲ αὐτῷ ἔλεγεν ἔτι ζῶντος τοῦ πατρὸς; ᾧ φέρων ἑαυτὸν ὑπέταξα; πνευματικῶς, ἕτερον ἀνθαιρεῖσθαι, καὶ ταῦτα, ἐν καιροῖς μάλιστα τοιοῦτοις, ὅτε βούλει μεταλλάξασθαι τὸν βίον, καὶ πρὸς ἀγγελικὴν μετατάξασθαι πολιτείαν. Ἐπεὶ καὶ διὰ βίου παντὸς, τούτῳ χρῆσθαι δίκαιον διδασκάλῳ, καὶ ὡς τῶν κρειττόνων τινὲ προσέχειν, ἀλλὰ μὴ ἀπλῶς οὕτω καὶ ἀπερισκέπτως ὑπὸ τοῦ τυγχόντος τὰ τοιαῦτα μυσταγωγείσθαι. Τοιαῦτα γὰρ ἦν δεδιδαγμένον; λέγειν. Βασιλεὺς δὲ ἐδυσχεραίνε μὲν οὐ μετρίως πρὸς τοὺς λόγους; καὶ τὸν μέγαν δομῆστικον ἐν αἰτίαις ἐποιεῖτο, ὑπ' αὐτοῦ φάσκων κωλύεσθαι σωτηρίας τυχεῖν. Συνηγοροῦντος δὲ αὐτοῦ τοῖς εἰρημένοις ὑπὸ τοῦ πνευματικοῦ, καὶ διασθεβατουμένου μὴ παρελίξαι ἐκεῖνον, ᾧ δίκαιον τὰ τοιαῦτα ἐπιτρέπειν ἔτι τε ἐπαγγελλομένου ὡς εἶποτε ἐπανήξει, μὴδὲν ἀναβαλλόμενος, παρέσται; ἡσύχασε πεισθεὶς ὁ βασιλεὺς. Βαρὺς δὲ, τῶν ἱατρῶν ὁ μάλιστα ἐμπειρίστος, δεινὰ ἐποιεῖτο, καὶ οὐδὲ ἀνέξεσθαι ἰδίῳ, εἰ βασιλεὺς ἀποστρεφῆσοιτο τῆς σωτηρίας ἐν χρῶ κινδύνου καθεστῶς, ὑπὸ τοῦ μεγάλου δομῆστικου παραχθῆς, ὠρμητὸ τε δὴλα βασιλεῖ ποιεῖν ὅσα τε περὶ τὴν πνευματικὴν πατέρα συσκευασθεῖη, καὶ ὡς οὐδὲν ἂν εἴη κώλυμα, εἰ μὴ παρῆν ὁ πνευματικὸς ἐκεῖνος, ἕτερον τὰ ὅμοια ποιεῖν τῆς αὐτῆς ἐξουσίας ὑπὸ τοῦ παντοῦρου πνεύματος πᾶσι πνευματικῶς πατράσιν ἐξίστης κεχορηγημένης. Συνιδὼν δὲ ὁ μέγας δομῆστικὸς ὅ τι βούλεται ὁ Βαρὺς, εἰς τὸ ἐξώτερον οἶκημα παραλαβὼν, Στοχάζομαι σε, εἶπε, βούλεσθαι βασιλεῖα παρακινεῖν τὸ μοναχῶν ἐνδύσαι σχῆμα ὑφ' οὗτο ἂν τύχοι πατρὸς πνευματικοῦ. Σὺ δ' αὐτὸς καὶ τὴν ἀρχὴν εἰς τοῦτο παρῶρησας βασιλεῖα. Τότε μὲν οὖν ἡ ἀπειρία καὶ ἡ ἀγνοία παρητήσατό σε μὴ κακῶς παθεῖν. Ἄν δ' αὖτις τοῖς αὐτοῖς; ἢ καὶ χεῖρσιν ἐπιχειρῆς, ἴσθι μὴ ἄνευ τιμωρίας ἀπαλλέξων. Πρῶτον μὲν γὰρ, οὐκ ἐξ ἀγορᾶς ἔστιν ὠνήσασθαι βασιλεῖα, ἂν τοῦ ὄντος ἀποστρεφῆθῶμεν. Ἐπειτα εἰ καὶ τοῦτ' ἐξῆν, ἀλλ' οὐκ ἂν τοιοῦτῳ γε ἐνετύχμεν τὰ πάντα βελτίστῳ. Τοὺς γὰρ μέλλοντας τοσαύτην προστασίαν ἐγγειρισθῆσθαι πραγμάτων ὁ τὰ πάντα προοριώμενος θεὸς ἀναλόγους πρὸς τὸ τῆς ἀρχῆς μέγεθος δημιουργεῖ. Ἄλλως τε, πόσοις τῶν νοσημασι δεινοῖς παλαιόντων, ὑπὸ μὲν τῶν ἱατρῶν συμβέβηκεν ἀπαγορευθῆναι, καὶ εἰς αὐτὸ τὸ ἔσχατον δοκοῦν καθηγητῆκναι τῆς ζωῆς, ὑπὸ δὲ τοῦ τὰ πάντα οικονομούντος καὶ μετασκευάζοντος ἢ βούλεται, ἀνεδίωσίν τε αὐτῶν; καὶ ράτσαντες, οὐκ ἐλάσω τῶν προτέρων, ἔτι ἐπεδίωσαν; Τί οὖν θαυμαστὸν, εἰ θεοῦ βουλομένου, τοιαῦτα παραπλήσια καὶ ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου συμβῆσεται βασιλέως; οὐ δὴ ἕνεκά σοι λέγω τρεμεῖν, καὶ μὴ βασιλεῖα παρενοχλεῖν, ἀλλ' ἐφ' οὕτως ὅπως ἔχει σχήματος. Ἐάν μὲν θεὸς Ρωμαίοις ὡς ἐπιβλέψας, τὸν σφέτερον χαρίσεται βασιλεῖα, αὐτῷ τε τὰς δυνατὰς ἀποδώσομεν εὐχαριστίας, καὶ ἡμῖν αὐτοῖς ἀντὶ μεγίστης εὐτυχίας τὴν ὕψιστην λογιούμεθα βασιλέως; ἂν δ', ὅ μὴ γένοιτο, κρίμασιν οἷς οἶδεν αὐτὸς, ἐκ τῶν προσκαιρῶν καὶ ἐπιγείων πρὸς τὰ

βελτίω και μονιμώτερα βασιλεία καταστήσει, δίκαιος ὢν κριτής, και καρδιῶν και λογισμῶν ἑταστής, τὴν τε πρόθεσιν κρινεῖ, και τῶν ἰσῶν ἀξιώσει γερωῶν τοῖς μοναχοῖς, ὅτι μὴ προδέσει τῇ σφετέρᾳ, ἀλλ' ἀπατηθὲς ἀπιστέρηται τοῦ τοιοῦτου καλοῦ. Τοιαῦτα τοῦ μεγάλου δομestικού εἰρηκότος, ὁ Βαρῦς οὐ καθεκτός ἦν, ἀλλ' οὐ περιόψεσθαι ἔφρασκε βασιλεῖ οὕτως ἐν ἐσχάτοις κινδύνοις ὅντι μὴ τὴν δυνατὴν βοήθειαν εἰσνεγκεῖν· οὐ μόνον ὡς ἱατρὸς ὢν, εἰ μὴ τὰ δόντια παραινέσει, τὰς ἐσχάτας τίσων δίκας, ἀλλ' ὅτι και ἔρακος πρὸς βασιλέως κατελήφθη ἐνδῆλα αὐτῷ ποιῆσαι τὰληθῆ περὶ ἑαυτοῦ. Νυνὶ δὲ ἤδη οὐδενὶ τρέπω βασιλέως ἐν τοῖς ζῶσιν ἐσομένου, τί χρὴ τῆς ψυχῆς τῆς σωτηρίας ἀμελεῖν ἐλπίσι κεναῖς αἰωρουμένων; Τοιαῦτα λέγοντι Βαρεῖ, και ἤδη ὠρμημένῳ βασιλεῖ ὄγλα ποιεῖν, ὁ μέγας δομestικός ἠπειλήσεν ἀποκτενεῖν, εἰ μὴ παύοιτο τοιαῦτα δρῶν. Εἰδῶς τε αὐτὸν δειλότατον ὄντα, και θορυβῆσαι διανοηθείς, ἐξαγαγὼν ἔξω, τοῖς παροῦσι Ῥωμαίων εἶπεν· Ἄνδρες Ῥωμαῖοι, ἱατρὸς οὕτοσ' ἐμοὶ μὲν πείθεσθαι βούλεται οὐδαμῶς, ἑαυτῷ δὲ πεποισῶς ὡς δὴ τις ὢν τῶν τε τὰ ἔντα και τὰ ἐσόμῃνα εἰδῶτων, ὠρμηται ἡμῖν τὸν βασιλέα μονάζοντα ἐκ βασιλέως ἀποδαῖξαι. Εἰ δὴ τὰ πρατόμῃνα ὕμιν κατὰ γνώμην, εἰδείητε ἂν αὐτοῖ. Οἱ δ' αὐτίκα περιστάντες τὸν ἱατρὸν, ἐθορύβησάν τε οὐ μετρίως, και καινήν τινα αὐτῷ ἠπειλήσαν ἰδέαν ἐξευρῆσαι θανάτου εἰ μὴ παύοιτο τοιοῦτος ἔγχειρών. Ὁ δὲ ἔδεισέ τε και ἐπέθετο τοῖς ἀπειλοῦσι. Βασιλεὺς δὲ, και τοὶ τοῦ νοσήματος ἀξαναμένου, και προσθήκην οὐ μικρὰν ὁσμέραι δεχομένου, ὅμως εἶχεν ὕγιως τὰς φρένας. Καὶ οὐδὲν ὑπὸ τοῦ νοσήματος, και τοὶ περὶ τὴν κεφαλὴν ὄντος παρεδλάπτετο· και τὸν πνευματικὸν πατέρα συνεχῶς ἀνεκαλεῖτο, και ἐρωτικῶς εἶχεν ἀτόπως περὶ τὸ Ναζιραιῶν σχῆμα, τῷ τε παρόντι ἐπέτρπε πνευματικῷ τὸ ἔργον· οὐδὲν εἶναι λέγων θαυμαστὸν, εἰ ἀπόντος ἐκείνου τοῦ συνήθους, αὐτῆς τὰ ἴσα δρῶν. Ὁ δὲ ἀνεβάλλετο τε ἰσχυρῶς, και ἔφρασκεν οὐκ ἔγχειρήσειν, εἰ μὴ βούλοτο και αὐτῆς ἱερωσύνης ἐκπεσεῖσθαι, ὡς ἐκλόσιμος και παρανόμως ἔγχειρῶν τοῖς ἱεροῖς. Ὅβτω γὰρ εἶναι τὸς θεοῖς Πατράσι νανομοστημένον. Ὁ δ' ἐπέθετο μὲν, βαρέως δὲ ἤνεγκε τοῦ σχήματος τὴν ἀποτυχίαν. Σιωπήσας δὲ ἐπὶ μικρὸν, και τῶν τε πεπιημελημένων εἰς ἔνοιαν ἔλθων, και ὡς πάντων ἐκείνων ὀφέξει δίκας ἐπὶ τοῦ ἀδεκάστου και φρικτοῦ δικαστηρίου, δάκρυά τε ἤφειε τῶν ὀφθαλμῶν, και ἐθρήνησεν αὐτὸν ἐφ' ἱκανόν. Ἐἶτα τῇ περὶ αὐτὸν ἐπέσχεπε θεράπειά τελευταίας ἐνολῶς· και ὠρμι-

nas luiturus sit; sed etiam, quia sacramento ei sponderit, veritatem de ipso non celaturum. Nunc cum nequaquam vita illi de cætero suppeditata sit, cur ab inani spe pendendam, et salus animæ illius negligenda? **248** Hæc loquentem Baryn, et jam imperatori parantem quod res erat patefacere, magnus domesticus nisi facto superederet, se interfecturum minabatur. Cumque sciret hominem esse timidissimum, et qua via eum perterreret mente agitare, foras educit, præsentemque Romanos ipso audiente sic alloquitur: Medicus iste, viri Romani, mihi morem gerere omnino recusat, sibi que multum tribuens, perinde quasi unus sit eorum qui præsentia et futura norunt, id agit, ut nobis imperatorem monachum reddat. Quod num animis vestris jucundum accidat, ipsi noveritis. Illi repente medicum circumfundunt, tumultuosius fremunt; ac nisi cœpta deserat, inaudito genere mortis se illum deleturos comminatur. Quibus minis perterritus, sententia decessit. Verumenimvero imperator, etsi morbus quotidie non parvis incrementis augesceret, tamen animo valebat, et is ad illo, quanquam capitis, affectu nihil lædebat, spiritualemque patrem sine intermissione inclamans, habitum Nazaræorum, velut quispiam amores suos efflictim, et indecore deperibat, præsentique spirituali negotium committebat; nihil esse absurdum dicens, si in absentia consueti et ordinarii illius, ipse eas partes impleret. At enim is differendo contra niti, seque id facturum negare, alioqui sacerdotio motum iri, ut qui sacra sibi vetita inique usurparit: sic enim a sanctis Patribus lege sancitum esse (91). Accepit excusationem imperator, et se habitu frustratum acerbe tulit, paulisperque conticescens, et peccata sua secum reputans, pro quibus omnibus apud inflexible illud, et horribile tribunal iudicium esset subiturus, manantibus per ora lacrynis semet diu deploravit. Deinde famulorum turbæ astanti ultima mandata dedit; per Deum obtestans, ut ubi corpus anima vacuum cum funere extulerint, ad ædes magni domestici primum efferant, ibique aliquandiu depositum denuo tollant, et sub lapide recondant, quo omnes intelligant, nec ipsam mortem, quæ omnium istarum rerum oblivionem affert, suum erga illum amorem hebetare potuisse. Quotquot igitur præsentem aderant, dictis ejus illacrymantes, incredibilem inter eos charita-

#### Jacobi Pontani notæ.

(91) Spiritualis iste pater, quia non erat ordinarius et consuetus, noluit imperatorem habitu monastico induere, et quasi consecrare, testificans id sacris canonibus adversari. Nempe concilii Constantinopolitani I, can. 2, juxta ordinem Balsamoniis, et canone 3, ut quidem citat Gratianus, licet Balsamo conjugat. Item concilii Antiocheni, cap. 13. Exstat apud Gratianum Græce et Latine in editione Gregoriana, in volumine quod appellatur decretum, causa 9, quæst. 2, ubi et alii plures canones in hanc sententiam. Sed Cantacuzenus

respexit ad canones Græcos tanquam Græcus. Cæterum ut ordines conferre non licebat in aliena diœcesi, ita nec monachismo initiare, de quo agit Cantacuzenus. Nam monasticis mysteriis aliquem initiare, non censebatur minus, quam diaconatu, aut sacerdotio insignire, quod ex Areopagita intelligi potest, Ecclesiast. Hierarchie parte II, cap. 6; et parte III, cap. 6, ita enim Ambrosii Camalulensis Lutetiana editio distinguitur. Hæc Jacobus Gretserus.



tem admirabantur, quæ etiam usque ad obitum Δ ζεν αυτοῖς τὸν Θεόν, ὡς ἐπειδὴν ἀνελύσαντα τοῦ σώματος ἐπὶ τῷ ὄσσει ἀπάγωνσιν ἀξιώσαι, ἐπὶ τὴν μεγάλην δομῆστικὸν οἰκίαν ἀγαγόντα; πρῶτον, καὶ καταθέντας χρόνον τινά, οὕτως ἐκεῖθεν ἀραμένους, ὑπὸ λήθον κατακρύψαι, ὡς ἂν γένοιτο πᾶσι καταφανές, ὡς; οὐδ' αὐτὸς ὁ τῶν τῆδε πάντων θάνατος ἐπιλανθάνεσθαι ποιῶν, ἰσχυσεν αὐτοῦ τὴν πρὸς ἐκεῖνον φιλίαν ἐμβλῦναι. Οἱ μὲν οὖν παρόντες ἐθρήνησαν τε ἐπὶ τοῖς λαγομένοις, καὶ τὴν ὑπερβολὴν ἰθαύμασαν τῆς πρὸς ἀλλήλους αὐτῶν φιλίας, ὅτι καὶ ἄχρι τελευτῆς οὕτως ἐν ἀκμῇ διατηρήθη.

## 249 CAPUT XVII.

*Miseratur magnum domesticum, jamjam moriturus, ut putabat, imperator ob molestias ex imperio illi suboriturus. Amorem suum rursum testatur. Effusa domestici lamentatio et lacrymæ. Nocte proxima moriturus respondet medici. Adsumt mortis omnia indicia; Libitina paratur; aqua de fonte Matris lici sanatur. Omnes miraculum agnoscant, Deoque factis se gratos demonstrant.*

Postea imperator accito magno domestico. Equidem præclare scio, inquit, amicorum optime, præsentem diem non solum quovis nefasto die odiosiorum tibi visum iri, sed molestias quoque et afflictiones ingentes pariturum. Necesse namque erit, propter administrationem Romani imperii animum nunc huc, nunc illuc per varias sollicitudines dividere, formidantem, ne propter excessum meum quidpiam meorum constitutorum violetur: et quia me orbaris, tristitiam tantam capere, ut ad eam addi nihil queat; cogitantem, et merito, longe charissimum, et quem neque tempus, quo omnia defluunt ac deflorescunt, neque mutabilis, et inconstans rerum natura, neque ulla necessitudo ab amicitia tua vel ad momentum sejungerè potuit, nunc per mortem ipsa natura potentiorē abs te crudeliter abrumpi ac separari. Ac tibi quidem corpus exanimū relinquit, meam autem animam bonis operibus vacuam, et ista diremptione etiam atque etiam dolentem suffert. Sed quid agas? leges a naturæ conditore latis æquibonique faciamus necesse est. Verūm quia modicum tempus vivendi superest, cæteris curis omnibus sepositis, super lectulo meo reside, et tibi charissimum caput genibus tuis, et manus oculis meis impone, forsitan hoc animæ solatium aliquod conciliabit: quæ dum a corpore discedit, multum, ut prædicant, dolorem sustinet (92). Imo vero, ut duplicem dolorem sentiat, quæ et abs te, et a tabernaculo suo divelliatur, ne apud inferos quidem poterit non meminisse tui, si quis animis, ubi hinc emigrarint, eorum quæ hic sunt sensus restat (93). Ad hæc magnus domesticus flevit miserabiliter, quod illi eo usque coram imperatore nunquam acciderat; sed etsi foris aliquando lacrymas daret ac plangeret, intus tamen maxime studebat, ut se in potestate haberet. Tum vero affectus immensitate prorsus devictus, et imo

Μετὰ τοῦτο δὲ ὁ βασιλεὺς, τὸν μέγαν δομῆστικὸν μετακαλεσάμενος, Οἶδα μὲν, εἶπεν, ὦ φίλων ἀριστε, σαφῶς ὡς ἡ νῦν ἡμέρα, οὐ μόνον ἀποφράδης πάσης ἐχθλῶν σοὶ φανέεται, ἀλλὰ καὶ μεγάλας εἴσει τὰς δυσχερείας καὶ περιστάσεις. Ἀνάγκη γὰρ πρὸς τὴν πρόνοιαν τῆς ἀρχῆς μερίζεσθαι Ῥωμαίων, ἐδοικότι μὴ διὰ τὴν ἐμὴν τελευτὴν τῶν καθεστηκότων τι κινηθῆ, καὶ πρὸς τὴν ἐμὴν ἀποστέρησιν οὐδεμίαν ὑπερβολὴν ἀθυρίας ἀπολείπειν· λογιζόμενον εἰκότως ὅτι τὸν πάνυ φιλάτον, καὶ ὃν οὐτε χρόνος ὁ πᾶντ' ἀπορβύειν καὶ ἀπανθεῖν ποιῶν, οὐθ' ἡ τῶν πραγμάτων ἄστατος καὶ ἀδέβαιος φύσις, οὐτ' ἀνάγκη τις οἰδεμία τῆς σῆς ἰσχυσε φιλίας ἀποστέρησαι πρὸς βραχὺ, νῦν δὲ καὶ αὐτῆς φύσεως ἰσχυρότερος θάνατος ἐπελήθω, ἀποτέμνει τε καὶ διαζεύγνυσιν ἀνημέρους. Καὶ σὲ μὲν ἀπολείπει σῶμα χωρὶς ψυχῆς, ἐμὲ δὲ ἀνερέργητον ψυχὴν παραλαμβάνει πικρῶς ὀδυνωμένην τὴν διάζευξιν. Ἀλλὰ τί ἂν τις πάθοι; στέργειν γὰρ ἀνάγκη τοὺς παρὰ τοῦ δημιουργοῦ τῆς φύσεως κειμένους θεσμούς. Οὐ μὲν ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ λοιπόμενον ὀλίγον τῆς ζωῆς, τοῖς ἄλλοις πᾶσι χαίρειν εἰπὼν, ἐπὶ τῆς κλίνης ἀνακλιθῆται τῆς ἐμῆς· καὶ τὴν σοὶ φιλάτην κεφαλὴν τοῖς γόνασιν ἐπιθεῖς, καὶ χεῖρας ἐπίβαλε τοῖς ὀφθαλμοῖς· ἴσως τοῦτο παραμυθίαν τινὰ προξενήσει τῇ ψυχῇ τοῦ σώματος χωριζομένη. πολλὰς, ὡς λέγουσιν, ὕφισταμένη τὰς ὀδύνας. Μᾶλλον δ' ἐν αἰσθάνηται διπλῶν τῶν ὀδυνῶν σοῦ τε καὶ σώματος χωριζομένη, καὶ μὴδ' ἐν ἤδου σου δύνηται ἐπιλαθέσθαι, εἰ τις αἰσθησις τῶν τῆδε ψυχῆς μετα τὴν ἐνθένδε ἀπαλλαγῆν. Τοῦτων ὁ μέγας δομῆστικὸς ἀκούσας, ἀνψμωξί τε πικρὸν, οὕτω πρότερον ἄχρι τότε τοῦτο παθῶν ἐπὶ τοῦ βασιλείως, ἀλλ' ἄσὲ μὲν ἔξω κοπτόμενος καὶ θρηνῶν, ἐνδον δὲ μάλιστα σπουδάζων ἐγκρατῆς εἶναι ἑαυτοῦ. Τότε δὲ ὑπὸ τοῦ πάθους ἤδη λαμπρῶς νενικημένος, ἔσθενε τε βύθειον ἐκ καρδίας, καὶ τὸν ἑταῖρον ἀνεκλάετο, ὡς καὶ τοὺς ἐξῴθεν αἰσθημένους τῆς ὀλωλυγῆς, τετελευτηκέναι νομίσαι βασιλέα.

## Jacobi Pontani notæ.

(92) Cicero i Tuscul. *An quod ipse animi discensus a corpore non fit sine dolore? Ut credam ita esse, quam est id exiguum? Et falsum esse arbitror; et fit plerumque sine sensu, nonnunquam etiam cum voluptate; totumque hoc leve est, qualecunque est. Fit enim ad punctum temporis.* Sed ista est oratio mortem contemnentis, quod est illius libri argumentum. Nam ut mortem senum concedamus esse levissimam, adolescentum certe ple-

rumque dolorem habet. Et cum illi ut poma vieta ultro ab arboribus decidant, hi velut cruda avelluntur, et tanquam ignis aqua superfusa non sine multo stridore exstinguuntur. Si mors dolorem non habet, aut ad punctum temporis tantum, unde ergo clamores, jactationes corporum, membrorum distortionēs in moribundis?

(93) Hac de re dictum supra, not. 71, quantum satis est.

Ἐπιπολὺ μὲν οὖν ὁ θρηῖνος παρετάθη, καὶ τῶν ἄλλων τῶν παρόντων πάντων συνθρηνοῦντων. Ἐπεὶ δὲ ἰκανῶς εἶχεν, οὐτῶ ὁ βασιλεὺς αὖθις, τὸ μὲν θρηνεῖν, εἶπεν, ἔφην, οὐκ ἂν κατὰ καιρὸν, ἐπὶ τῆς κλίτης δὲ ἀνελεθόντα, τὸ προστεταγμένον ποιεῖν. Ἐπειδὴν δὲ ὁ τοῦ θρηνεῖν ἀφίκηται καιρὸς, οὐ τε κλαύση πολλὰ πολλάκις, καὶ αὐτὸς ὡς νεκρὸς ἀπὸ καρδίας ἐπιλησθήσομαι τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Εἶθε δὲ καὶ τῆς σῆς μέρος τι μικρὸν τῆς μνήμης τῆς ἐμῆς ἠδυσήθην ἐκβλεῖν. Ἀνήλθε μὲν οὖν ὁ μέγας δομέστικος ἐπὶ τῆς βασιλέως κλίτης· καὶ τῆς κεφαλῆς ἡμίμενος, τὸ μέλλον ἀπασκῶπει, δάκρυα προχέων ἀσφορτῆ. Ἦδη δὲ ἠργμμένης τῆς νυκτὸς, τὸ τε σφύζειν πινυτελῶς ἀπέλειπε βασιλεία, καὶ οὐκέτι ἀμφιβάλλειν ἦν περὶ τῆς τελευτῆς. Περὶ δὲ ὥραν αὐτῆς τὸν τέρπτην, ἐπιυθάνετο τῶν λατρῶν ὁ βασιλεὺς τὸν χρόνον ὅπουσιν ἂν αὐτῶ νομίζοιεν διαρκέσειν τὴν ζωὴν· καὶ ἐκέλευε σὺν ἀληθείᾳ ἀπαγγέλλειν. Οἱ δ' ἅμα καὶ θρηνοῦντες, ἄκρι νύκτα εἶλεγον οἴεσθαι ἐξήκειν. Οὐ πολλοῦ δὲ χρόνου διαλιπόντος, τὰ τε ἄκρα ψύχεσθαι ἤρχετο, ἀπολείποντος τοῦ ζωτικῆ· καὶ αὐτὸς ἤδη καὶ τὰ μέλη παρεῖτο καὶ τὴν φωνήν. Καὶ κῆρυαι μὲν ἐμελαίνοντο ἄχρι γονάτων· πήχεις δὲ χειρῶν οὐδὲν ἦσαν ἀψύχων ἀπειοκυαί· βλέφαρά τε τῶν φυσικῶν ἐκλυθέντα τόνων, καθίετο τοῦ μέτρου πλέον· καὶ ῥίς ἀπιούζοντο ἐπιπολὺ· καὶ κρόταφοι συνεπιπτῶχεσαν, καὶ πάνθ' ὅσα τελευτῆς τεκμήρια παῖδες Ἰσαοῖν λατρῶν γινόμενα ἦν ὄραν, ὡς καὶ αὐτοὺς καὶ τῆς προδιασμάς οἰθηθῆναι πρότερον τελευτήσεν. Ὅσα μὲν οὖν ἦν ἀναγκαῖα πρὸς ταφήν, πάντα ἤδη ἐπεπόριστο, καὶ οὐδὲν ἦν ἕτερον οὐδένα προσδοκῆν πλην ταφῆς. Βασιλεὺς δ' ἀμυδρᾶ φωνῆ, καὶ οἶον ἤδη ἐκλειπούση εἰ τῶν ἱερῶν ὕδατων τῶν ἐκ τῆς ἀενάου καὶ σωτηρίου πηγῆς τῆς θεομήτορος ἐκλυζόντων, εὐρεθῆναι ἠρώτα δυνατὸν. Φακρασίνα δὲ τῶν τῆ βασιλίδι συνοουσῶν μία γυναικῶν εὐγενῶν

(94) Ad Scripturam alludit. Sed nescio quomodo se mortuum a corde aliorum obliturum dicat, cum potius aliis obliviscendum se dicere-debuerit.

(95) Signa mortis prænuntia, ut et paulo ante quædam. Plura afferunt medici, et experientia quotidiana docet.

(96) Gregoras his verbis rem totam perstringit : *His ita gestis, imperator Didymotichi, nullo alio viæ signo apparente, præter exiguam et tenuissimum respirationem. vitalibus instrumentis immotis, et extremitatibus corporis emortuis, plane mortuus totum biduum jacebat. Tertio vero die, velut e pro-*

(c) De hoc fonte, cujus hic Cantacuzenus meminit, et de templo divæ Virginis, quod ad fontem hunc a Leone Thracæ ædificatum, a Justiniano aut instauratum, aut ampliatum, aut de integro exstructum est, præter auctores in Notis ad hoc caput adductos, vide etiam Procopium, lib. 1 *De ædificiis Justiniani*. Fons hoc itidem tempore exstat, templum Barbarorum immanitate perit, de quo hæc auctor *Pandectæ histor. Turcicæ*, cap. 200 : *Inde pervenitur ad decimam sextam, videlicet Silybriæ vel Selybriæ portam, quæ a Priscis χρυσῆ πόρτα, vel aurea porta nominabatur, et porta fontis. Nam extra portam hanc est hodieque fons, qui χρυσο-*

A pectore trahebat gemitus, et amicum tanto fletu ejulatuque lugebat, ut cum id exaudirent qui extra locum erant, imperatorem jam excessisse arbitrarentur. **250** Duravit diu hæc lacrymatio, aliis etiam, quotquot coram erant, collacrymantibus. Postquam finem fecit, rursum imperator, desinere ab inimpetivis lamentis, ad lectulum autem ascendens, imperata perficeret. Quando flondi tempus advenerit, inquit, tum sæpe ac multum flebis, et ego, ut mortuus a corde, aliorum hominum oblivioni tradar (94); utinam autem et de tua memoria partem aliquam memoriæ meæ possem ejicere. Ascendit itaque domesticus ad lectulum, et contacto ejus capite, quid futurum esset prævidebat, tacitus emittens lacrymas. Ut nox serpere cœpit, venarum pulsus imperatorem penitus destituit: nec erat cur de ejus morte amplius dubitaretur. Sub horam quartam medicos interrogat, quandiu se victurum adhuc putarent, jubetque verum dicere. Qui non sine lamento, cum nocte vivere desitutum respondent, ut ipsi quidem existiment. Non longo spatio intermisso, extrema corporis, deficiente spiritu vitali (95), frigore corripi cœperunt; et jam membra resolvebantur, vox tenuabatur, tibiarum genuum tenus nigrescebant, et brachiorum cubiti nihil differebant mortuis. Supercilia naturali intentione laxata, nimium demittebantur: nasus multum acuebatur; tempora recesserant, et omnia demum, quæ medicis indicia mortis sunt, apparebant, ut et ipsi ante horam prænuntiatam morituum opinarentur. Jamque parata erant funeralia, cum aliud præter sepulturam non exspectaretur. Imperator autem exili, et velut jam deficiente voce quærit, si quid de laticibus illis sacris (96) ex perenni salutiferoque fonte Dei Matris habere liceat (c). Ibi Phacrasina femina

#### Jacobi Pontani notæ.

*fundo somno nonnihil expectatus, divinum laticem castissimæ Dei Genitricis Pegæ postulavit; quo statim allato, et capiti affuso, recreatus est, et cibum cepit, et pristinam valetudinem recuperavit.* Templum hoc ad fontem Dei Matri erexit Leo Thracæ imperator ejusdem monitu. Occasio, locus seu regio, et ipsa templi structura, et fons iste in medio ferme templi, diserte a Nicephoro describuntur lib. xv, cap. 25 et 26. De miraculis, quæ ad fontem plurima sunt edita, librum se conscripsisse testatur.

#### Jacobi Gretseri notæ.

*πηγή, vel aureus fons a Græcis antiquo nomine dicitur, celeberris in eorum historiis, quæ sæpnumero palatii πηγῆς, sive fontis mentionem faciunt, et templi Deiparæ Virginis ad πηγῆν, sive fontem. Ædificia nunc diruta sunt, fundamentis adhuc exstantibus, et ipso fonte, quem hodieque Græcorum vulgus χρυσοπηγῆν appellat, et invisere magno concursu, certis anni tempore, veluti si Deiparæ templum adhuc incolumē staret, consuevit. Aurea porta nunc etiam reliqua conspicitur, sed obstructa. Hæc ille. Galatæ seu Peræ e regione Constantinopoleos celebratur hoc quoque rerum statu, τῆς χρυσοπηγῆς templum, quæ appellatio sorto a veteri illo ad fontem, eo*

nobilis, e gynæceo imperatricis, ad vesperam unum de famulis suis Bysantio venisse, et de aqua illa apportasse, curriculoque affert, ac bibendam porrigit. Quam visus est hausisse, omnibus admirantibus, quod cum extremam pene animam duceret, a fide honoreque rebus venerabilibus exhibendo non abstinisset. Tamen ad portas mortis nihilo secus appropinquare cernebatur. Deinde ea lympha ejus corpore perlito, secuta est quies tranquillissima, ut exinde usque ad auroram nec vocem mitteret, nec se quoquam commoveret, et vitam sola respiratione testaretur. Diluculo autem, ac si a mortuis existeret: Gloria tibi, Deus, exclamavit. **251** Tum percantante magno domestico, ut se haberet, nescire se dixit; Deum scire, qui nihil nesciat. Accedit medicus primarius, tactaque manu sentit venam micare exilliter, et se tam inopinata re deceptum veritus (in desperatissimis enim salutem ejus posuerat) vena: pulsus manu iterum contrectatae diligenter et curiose explorat. Ut se minime deceptum vidit, obstupefactus miraculo, clara voce. Magnus est Deus, inquit, qui solus potest ad inferos deducere, et reducere. Et quia præ stupore nondum sibi plane credebat, aliorum medicorum turba convocata lectulum circumdans quaerit, eorumquid idem de imperatore ipsis videatur. Quibus assentientibus, omnes obstupere; immortalique gaudio exsiluere. Cœpit vero imperator e morbo recreari ac resci, et quasi a portis inferi redire; et ab hora diei tertia pulsus, motusque, tenues illi quidem, et languiduli, pariter tamen, aequaliterque et manifeste sentiebantur, ipseque levabatur, et malis omnibus dissipatis, ab illo die magis ac magis se confirmans, perfectam et integram valetudinem recuperavit. Tanta porro erat rei admirabilitas, ut omnes, non audientes solum dictis diffiderent, obtissæ imperatorem credentes: sed propemodum etiam intuentes non facile oculis suis fidem contradarent. Quicumque porro Roma-

της ἐσπέρας, ἔφασκεν ἤκουσα ἐκ Βυζαντίου τῶν αὐτῆς τινα οἰκητῶν, τῶν ἱερῶν ὑδάτων κακομιχέμεναι· ἅμα δὲ καὶ φέρουσα, παρείχετο σὺν σπουδῇ. Πρῶτα ἀθρόντων τε τῷ στόματι βασιλέως, ἐδόκει μὲν καταδροχθῆσαι, καὶ ἐθαυμάζετο παρὰ πάντων, ὅτι καίτοι τὰ τελευταία πνέων, οὐκ ἀπέσχετο τῆς περὶ τὰ σεβάσματα καὶ πίστεως καὶ τιμῆς. Ὅμως δὲ οὐδὲν ἤτον ἐγγίζειν ἐδόκει ταῖς ἕδου πύλαις. Χρισθείσης δὲ αὐτῇ καὶ τῆς σαρκὸς ἐξ ἐκείνων τῶν ὑδάτων, ἡσυχασέ τε παντελῶς, καὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς ὥρας, ἀφώνος τε καὶ ἀκίνητος· ἔμεινεν ὄρθρου ἕχρι παντελῶς· ζῆν μόνῃ πιστευόμενος τῷ ἀναπνεῖν. Περὶ ὄρθρον δὲ ὡσπερ ἐκ τεθνεώτων ἀναβιούσης, Δίξεν σοί, ὦ Θεός, εἶπεν. Ἐρομένου δὲ ὅπως ἔχει τοῦ μεγάλου δομestίκου, αὐτὸς μὲν εἶπεν οὐκ εἰδέναι· εἰδείη δ' ἂν ὁ πάντα γινώσκων Θεός. Προσελθὼν δ' ὁ τῶν ἱατρῶν προέχων, καὶ τῆς χειρὸς ἀψάμενος τῆς βασιλέως, ἐδόκει μὲν σφύζειν ἀμυδρῶς· τῷ παραλόγῳ δὲ τοῦ πράγματος οἰόμενος ἠπατήσθαι (οὐδεμία γὰρ ὑπελείπετο ἐλπίς τοῦ ζῆσθαι αὐτὸν) ἀνηρεύνα τε αὐθις ἐπιμελῶς καὶ περιεργάζετο τοὺς σφυγμοὺς, καὶ τὰς χεῖρας περιέψα. Ὡς δὲ ἐπιθέτο οὐκ ἠπατημένος ὢν, ἐξεπέληχτό τε τοῦ πράγματος τῷ παραδόξῳ, καὶ, Μίγας ὁ Θεός, ἀνεβόησεν, ὁ μόνος δυνάμενος εἰς ἕδου κατάγειν πύλας καὶ ἀνάγειν αὐθις ἐκείθεν. Περιστησάμενος δὲ καὶ τὸν ἄλλον ὄμιλον τῶν ἱατρῶν ὡσπερ ὑπ' ἐκπλήξεως οὐδ' ἐαυτῷ θαρρῶν. εἰ καὶ αὐτοῖς τὰ ἴσα περὶ βασιλέως ἐπυνθάνετο δοκεῖ. Συνθεμένον δὲ καὶ αὐτῶν, ἐκκληθῆς μὲν πάντας εἶχε καὶ χαρὰ οὐδεμίαν δευτέρα. Ἀναλαμβάνειν δὲ ἤρξατο αὐτὸν ὁ βασιλεὺς, καὶ ὡσπερ ἀναστρέφειν ἐξ ἕδου πυλῶν· καὶ μέχρι τρίτης τῆς ἡμέρας ὥρα, οἱ τε σφυγμοὶ διεφαίνοντο ἤδη καθαρῶς, ἐξίτηλοι μὲν καὶ ἀτονούντες, ἴσοι δὲ ὅμως καὶ ὀμαλοί. Καὶ αὐτὸς ῥῆσθαι ἦν, καὶ πάνθ' ὁμοῦ διεξέλυτο τὰ δεινὰ. Καὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἀνακτιώμενος ἐαυτὸν κατὰ μικρὸν, εἰς τελεωτάτην καὶ καθαρὰν ἤρθεν ὕγεια. Τραπέτη δὲ πρὸ πάντων ἦν ἡ τῆς ἐκπλήξεως ὑπερβολή, ὡς· οὐ μόνον ἀκούοντες ἠπίστουσαν τοῖς λεγομένοις, οὐδέ-

#### Jacobi Grelseri notæ.

translata est. Ut ut sit, hoc itidem loco duo nobis catholicis adversus avitæ fidei desertores et oppugnatores argumenta proponuntur: I. Cultus et invocatio sanctissimæ Virginis, non sine fructu in hac quòque vita; si enim Mater misericordiæ tam benefica fuit in hominem extra ovile Domini oberantem, quid de eadem cæli Regina sibi polliceri non poterit, qui eam pie in vota vocat, debitaque veneratione prosequitur in atriis domus Domini, in medio tui Jerusalem, hoc est, in Ecclesia Christi? II. Cultus et observantia in illas res, quæ divæ Virginis favore et beneficio consecratæ inter profanas numerari desierunt, ut erant sacri illi latices ex Virginis fonte hausti, quorum non minori desiderio tenebatur Andronicus imperator, atque olim rex David aquæ de cisterna, quæ erat in Bethlehem juxta portam, II Reg. xxiii. Quanta veneratione colebatur olim non modo a Christianis, sed et a Judæis et Sarracenis fons apud Nicopolim Palæstinæ, Christi contactu ita sanctificatus, ut non modo ægritudinibus hominum, sed et brutorum morbis salutaris esset, ut Sozomenus et Cedrenus scribunt: quemadmodum et arbor Persica Hemo-poli, quæ ejusdem Servatoris nostri transitu et

sub tegmine ejus quiete similem vim medicam accipit, ut taceam fontem illum infantis Jesu in Ægypto, de quo Borcardus in *Descriptione Terræ sanctæ*, et alia innumera, per quæ cœlites ingentia olim miracula fecerunt in omni generis et conditionis homines, ut omnes ad agnitionem veritatis, quæ una est, adducerentur. Neque enim miraculis a quocunque divo, quocunque loco aut tempore patris ulli alia fides probata et confirmata est, quam illa, qua ipse dum hanc vitam viveret, claruit, hoc est, catholica et Romana, ut lib. I copiosius dictum: *Cui, nisi huic fidei attestantur ista miracula?* utar enim verbis sancti Augustini, lib. xxii *De civitate Dei*, cap. 9, *nam et ipsi martyres* (et cæteri cœlestium sedium incolæ) *hujus fidei martyres, id est, hujus fidei testes fuerunt, huc fidei testimonium perhibentes mundum inimicissimum et crudelissimum pertulerunt, eumque non repugnando, sed moriendo vicerunt. Pro ista fide mortui sunt, qui hæc a Domino impetrare possunt, propter cujus nomen occisi sunt. Pro hac fide præcessit eorum mira patientia, ut in his miraculis tanta ista potentia sequeretur.* Hæc sanctus Augustinus.

μοι τεθνάναι βασιλέα, ἀλλὰ καὶ σχεδὸν ὀρώντες, ἂν οὐ βασιλεὺς ταυτοῖς πιστεύειν εἶχον. Ὅσοις μέντοι Ῥωμαίων εὐνοία πρὸς βασιλέα καθαρὰ καὶ ἀδόλος ἦν, οὐδ' ἦ χαλεπὴ νόσος ἔκεινη καὶ ἡ παρὰ δόξαν ὕψις, ἀπερδῆ; διέμεινε πανταλῶς· ἀλλ' οἰκτείνεσσας λογιζόμενοι τὴν εἰς βασιλέα παραδοξοποίησαν, ἔργοις ἀγαθοῖς ἡμεῖδοντο τὸν Θεόν· οἱ μὲν ἀφιστάμενοι εἰς θυνείχοντο κακοί;· οἱ δ' ἐλεημοσύνας καὶ λύτροις αἰχμαλώτων, καὶ ἐγκρατεῖα βρωμάτων ἐπι καίον τὴν εὐγνωμοσύνην ἐνδεικνύμενοι καὶ τὴν εὐχαριστίαν. Οὕτω μὲν ὁ βασιλεὺς εἰς αὐτὸ τὸ ἀκραιότερον ἐφθασε τοῦ κινδύνου· οὕτω δ' αὖθις παραδόξως διεσώθη.

## CAPUT XVIII.

*Magnus domesticus gestorum rationem reddit. Syrgiannem cum copiis in occidentem missum non probat; revocari tamen vetat. Qui delatorum litteris a domestico alienatur. Despotæ tragædia narratur, et in e carcere liberatur. Avam monachum factum cognoscit imperator. Causam quaerit: Domesticus quid rumore feratur indicat, doloremque imperatoris consolatur. Eum imperator præteritiæ cogitationis admonet, de qua sequenti capite.*

Ἐπεὶ δ' ἐβράσεν, ἕκαστα καθ' ὃ τι πραχθεῖν B  
 κρὰ τοῦ μεγάλου διαπυθάνετο δομestίκου· καὶ αὐτοῦ διηγουμένου κατὰ μέρος, πᾶσιν ὡς λυσιτελῶς καὶ προσηκόντως; εἰργασμένοις ἐπεψηφίζετο ὁ βασιλεὺς. Ἐπεὶ δὲ ἀπαγγεῖλαι ὡς καὶ Συργιάννην τῆς ἐσπέρας ἐκπέμφσει στρατηγὸν, οὐκ ἐτι εἶχεν ἱκανεῖν· ἀλλ' ἤτιθέτο τοῦ· οὐ μόνον ὡς οὐ διαπραγμένον συνετός. Βέλτιον γὰρ εἶναι Συργιάννην ἐπὶ τοῦ προτέρου μένειν σχήματος, καὶ μὴ πρὸς κακίαν ἐναγούσης ὕλης εὐκορεῖν. Ὁ δ', Οὐκοῦν, ἔρασκεν, εἰ σοὶ βέλτιον δοκοῖη, γράμμασι μὲν αὐτὸν τῆς ἐσπέρας παραλύσω τῆς ἀρχῆς, ἐπὶ δὲ τῶν προτέρων πάλιν καταστήσω. Ἐπαίνεσαντος δὲ τοῦ βασιλέως, ὁ μὲν ἔχωρει πρὸς τὸ τὰ κεκλεισμένα ἐκκληροῦν. Μεταμεληθεὶς δὲ ὁ βασιλεὺς, ἐκέλευε τε ἀναστρέφειν, καὶ Συργιάννην ἐπὶ ἐφ' ἧς ἐτάξατο ἀρχῆς, ὡς οὐ δίκαιον ὄν οὐδὲ καθ' ἡδονὴν αὐτῷ, τῶν ἄλλων πάντων ἂ αὐτῷ πέπρακται στεργομένιον, ταύτην μόνην τὴν πράξιν ἀκυρον φεθῆναι. Ὁ δ' ἐπειθετο εὐθύς· τῶν παρόντων δὲ ἐκαί τινὲς κρυφὰ Συργιάννην ἐδῆλον γράψῃ ὡς βουληθεῖη μὲν ὁ μέγας δομestικός; παραλύσαι τῆς ἀρχῆς, μεταγνοῦς ὅτι ἐνεχίρεισσε καὶ τὴν ἀρχὴν, κωλυθεῖη δὲ ὑπὸ βασιλέως· καὶ τὸ μὲν εἰς ἐκεῖνον ἦχον, ἦδη τῆς ἀρχῆς ἐκβεβλημένον εἶναι, βασιλεὶ δὲ ὀφείλειν χάριτας κεκωλυθέντι. Τοιαῦτα πυθόμενος ὁ Συργιάννης, τῶν μὲν ὑπηργμένων αὐτῷ παρὰ τοῦ μεγάλου δομestικού ἡμνημόνησεν ἀγαθῶν, διὰ ταῦτα δὲ, καίτοι γε οὐκ ὄντα ἀληθῆ, ὀργῇ φερόμενος εἰργάσατο ἂ ἠδύλωσι προῦν ὁ λόγος. Τότε δὲ πάντα ἀπαγγέλλων ὁ μέγας δομestικός; βασιλεῖ, καὶ περὶ δεσπότου τοῦ καλλίστου διηγείτο, ὡς κινήθει μὲν ἡ στρατιὰ κατ' αὐτοῦ, θείσαντες μὴ τοῦ δεσμομητρίου διαδράς μετὰ τὴν σὴν τελευταίην τι νεωτερίση· καὶ ὡς βουληθεῖεν ἀποκτεῖναι, αὐτὸς δὲ μηχαναῖς χρησάμενος καὶ ἀπάταις, διασώσσει τε αὐτὸν, καὶ νῦν ἐν ζωῆσιν εἶναι. Ἡδέως δὲ ἄγαν ἐπὶ τούτοις διατεθεὶς ὁ βασιλεὺς καὶ τὸν μέγαν δομestικὸν ἐπαίνεσας, καὶ συγγνώμης ἡξίωσεν ἐκεῖνον ἀπολύσας τῆς εἰρακτῆς, καίτοι γε καὶ πρότερον πολλὰκις ἡβουλήθη τοῦ

norum in imperatorem candido erant sinceroque animo, iis morbus hic sævus, insperataque sanitas non usquequaque infructuosa fuerunt, cum unusquisque tanquam suo corpori præstitum hoc miraculum dudens, pia facta Deo rependeret; et alii quidem vitia, quibus constricti tenebantur desererent; alii egen- tibus largiendo, et lytro captivis redimendis, cibo- rumque ad tempus abstinentia, agnitionem accepti beneficii gratumque animum demonstrarent. Ergo imperator ita in summum periculum delapsus, et ita rursum præter opinionem elapsus est,

Uhi ex tam perditâ valetudine emersit, quo pacto interim gesta sit 252 respublica, ex magno domestico sigillatim sciscitatur. Illo distincte nar- rante omnia, imperator rectè et ordine gesta con- firmavit. Sed cum referret de Syrgianno, quem copiis occidentalibus ducem misisset, id laudare non potuit, tantummodoque ut minus prudenter factum reprehendit; præstare enim Syrgiannem in sua pelle quiescentem, idoneam facultatem ad im- probe agendum nunquam adipisci. Tum domo- sticus: Si hæc tua mens est, datis litteris præfe- cturam Occidentis ei adimam, et in ordinem redi- gam Probatæ imperatore, ille ut iussa confis- cturus abibat; cum imperator factum mutans, abeuntem revocat, et Syrgianni mandatam præfe- cturam relinqui jubet: quod nec æquum, nec sibi jucundum sit, cætera ejus, domestici inquam, acta confirmasse omnia, hoc solum rescidisse, Obtem- peratum subito. Verum ex iis qui aderant, nonnulli clam Syrgium scribunt, magnum domesticum aemet accusare, et absque imperatore iurisset, tra- ditam præfecturam illi adimere voluisse. Quare quod ad ipsum attineret, Syrgiannes jam dignitatis sua se dejectum sciret. Imperatori gratias debere, qui id impedivisset. His cognitis Syrgiannes colla- torum in se a magno domestico beneficiorum me- moriam deposuit, atque ob ea (quanquam falsa erant) ira transversim actus perpetravit quæ pro- cedens narratio declarabit. Dum omnia imperatori recenset magnus domesticus, etiam de despota Callisto injicit, nempe ut milites in illum insur- rexerint, quod timerent, ne e custodia fugitivus, imperatore defuncto res novas moliretur; et quo- modo eum neci dedissent, nisi ipse machinis et dolis adhibitis hominem conservasset. Hoc ser- mone mirum in modum delectatus imperator, et magno domestico laudem impertivit, et Callistum venia dignatus, custodia liberavit, tametsi et ante sæpius liberare voluit, fide cum iurejurando ab eo exacta, Thessalonicenses, a quibus male habitus

et vincens fuisset, etiam oblata opportunitate non utitur. Sed frustra illi canebatur; quin palam affirmavit, se vires nactum, talibus meritis pretium redditurum. Quam ob causam adhuc custodēbatur. Verum tunc imperatore quantum oportebat admonente, illoque promittente, se a quibus esset offensus, eorum injurias oblivione contritum, e carcere dimissus est. Sed Andronici senioris memor nepos, **253** interrogat magnum domesticum, quem is animum se aegrotante prae se tulisset. Respondet, monachi habitu coopertum, et pro Andronico Antonium appellatum. Attonitus imperator causam hujus mutationis, et sponte sua an ab alio coactus genus vitæ mutarit, percunctatur. Ille, nondum se veritatem rei comperire potuisse; neque enim quemquam adhuc inde nuntiatum venisse, cujus magni sit facienda fides, neque protostratorem quidquam super eo scripsisse; hoc solum a Constantinopolitanis rumoribus audivisse, avum de morbo ejus, esse videlicet mortiferum, accepisse: formidantemque, ne eo mortuo in se atrocissimum aliquid designaretur, monachum induisse. Hic nuntius imperatori agrimonis atque indignationi fuit non mediocri, ac voce ipsa, non sibi placere factum indicavit. Magis domesticus illum tali eventu dolere cernens, sollicitusque ne quid hic dolor ad morbum renovandum momenti afferret, admonere, et consolari, dicereque, se melius omnibus nosse et una testificari posse, quanta reverentia honoreque avum semper coluerit, et quanto redemisset, ne istuc evenisset, sed vestitum pristinum senex retinisset. Quia vero facta infecta fieri nequirent, cur ob ea multis curis angeretur, quæ nec ipsis proficerent, et animis non levi nocimento essent? Ego vero, inquit, si per te liceret, non vulgari me poena afficerem, quod tam imprudenter, seu, ut rectius dicam, tam insipienter et inutiliter hoc nuntio te perturbarim contristarimque, quod huic tempori minime omnium congruebat. Etsi enim mortis metu suspicioneque liber, nondum tamen consummata incolumitate securus es. Imperator autem quid paulo ante de avo facere cogitarit, domestico in memoriam redigens, dicebat, si illud ad rem collatum fuisset, quæ nunc evenerunt, eventura non fuisse. Et domesticus: Hujusmodi quidem, non; aia vero multo deteriora, minusque comoda fortassis evenissent.

ὦ; Εἰ γε ἐκεῖνα, λέγων, εἰς ἔργον προῦθη, νῦν οὐκ ἂν συνέβαινε τοιαῦτα. Ὁ δ' ἔφασκε καὶ αὐτῶ; ὦ; Τοιαῦτα μὲν οὐκ ἂν ἐδράτο· ἕτερα δὲ πολλῶ χειρόνα καὶ ἀλυσιτελέστερα ἴσως ἂν συνέβη.

A δεσποτηρίου ἀπολύειν ὄρκοις πιστωσάμενον ὡς τοῦ; ἐν Θεσσαλονίκῃ κακῶ διαθέντα; καὶ δεσποτὴν ἀπειδείσαντα; οὐκ ἀμυνεῖται καιροῦ τυχόν· ὁ δὲ, οὐκ ἐπιθέτο, ἀλλ' ἰσχυρίζετο φανερώ; ὡς ἀμυνόμενος αὐτοῦ; ἀξίως, ἂν τὴν δύναμιν προσλάβηται τοῦ ἀντιδρῶν. Διὰ ταῦτα δὲ ἐτι ἐφρουρεῖτο; τότε δὲ βασιλέως παραινέσαντος ὅσα ἐχρῆν, καὶ συνθεμένου καὶ αὐτοῦ ἀμνηστῆσαι τοῖς προσεχρούχοι; τοῦ δεσποτηρίου ἀπηλλάττετο. Περὶ γὰρ μὴν Ἀνδρονίκου τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως βασιλεῦ; ὁ ἔγγονος ἐνθυμηθεῖς, ἐπυθάνετο τοῦ μεγάλου δομεστικῶ; ἕπως περὶ τὴν αὐτοῦ διατεθειτὴ νόσον. Ὁ δ' ἔφασκε μοναχῶν τε ὑποδύναι σχῆμα, καὶ Ἀντώνιον ἐξ Ἀνδρονίκου προσαγορευθῆναι. Ἐκπιλαγεί; δὲ ὁ βασιλεῦ; τὴν αἰτίαν τε ἡρώτα τῆ; μεταβολῆ; καὶ εἰ ἐκὼν εἶναι μεταλλάττετο τὸν βίον ἢ παρὰ τοῦ βιασθεῖ; Ὁ δ' ἔφασκεν, εἰδέναι μὲν τάλῃθ; οὐκέτι ἔχειν· μήτε γὰρ ὀξυλόγον τινα ἀπαγγελοῦντα ἐκεῖθεν ἀφίχθαι, μήτε πρωτοστράτορα γράμμασι δεδηλωκέναι. Τοῦτο δὲ μόνον τῶν ἐκεῖθεν ἀφικνουμένων ἀγγελιαφόρων ἀκηκοέναι, ὡς πύθοιο μὲν ὁ βασιλεῦ; περὶ τῆ; νόσου τῆ; σῆ; ὡ; εἴη τῶν πρῶ; θάνατον ἀγούσων. Δείσας δὲ μὴ μετὰ σὴν τελευταίῶν τῶν ἀνηκέστων τι τολμηθῆ; περὶ αὐτὸν, ὑποδύσαιτο τὸ σχῆμα τῶν μοναχῶν. Βασιλεῦ; δὲ ἤχθετό τε πρὸ; τὴν ἀγγελίαν καὶ ἐδυσχέρασεν οὐ μετρίως, οὐ κατὰ γνώμην αὐτῶ; λέγων εἶναι τὰ γεγεννημένα. Ὁ μέγας δὲ δομεστικὸ; ἑρῶν αὐτὸν ἀλγοῦντα ἐπὶ τοῖ; συμβεβηκόσι, καὶ δείσας μὴ; πρὸ; τὴν νόσον ὑπὸ τοῦ ἀλγέιν παραβλαθῆ; ἀνελάμβανέ τε αὐτὸν καὶ παρεμυθεῖτο, τὴν μὲν αἰδοῦ καὶ τιμὴν ἦν αὐτῶ; ἔχων περὶ βασιλέα διατελεῖ, καὶ ὡ; πολλοῦ ἂν ἐτιμήσατο μὴ τοιαῦτα περὶ αὐτὸν συμβεβηκέναι, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ προτέρου διαμένειν σχήματος πάντων μάλλον αὐτῶ; εἰδέναι καὶ συνεπιμαρτυρεῖν, εἰπὼν· εἰ δὲ ἄδύνατον τὰ γεγεννημένα ἀναλῦσαι, τί χρῆ; περὶ αὐτῶν πολλὴν ποιούμενον φροντίδα, ἐκείνοι; μὲν οὐδεμίαν ἐξευρίσκειν ὄνησιν, ἡμῖν δὲ αὐτοῖ; οὐ τὴν τοχούσαν βλάβην προσενεῖν; Ἐγὼ δὲ, εἰ γε ἐξῆν, ἐμαυτῶ; δίκας οὐ μικρὰ; ἐτιμησάμην, ὅτι οὕτως ἀπερισκέπτως ἢ ἀνοήτως, μάλλον εἰπεῖν, ἐπ' οὐδενὶ κέρδει παραχῆν σοι προσήγαγον καὶ λύπην οὐδαμῶ; ἐν τῶ; νυνὶ προσήκουσαν καιρῶ;. Καὶ γὰρ τῶν πρῶ; θάνατον ἀπηλλάγημεν φόβων καὶ ὑπνοῶν, ἀλλ' οὐπω καθαρὰ; ὑγείας οὐδ' ἀσφαλείας ἀπολαύειν ἔξεστι. Βασιλεῦ; δὲ, ἃ μικρῶ; πρόσθεν περὶ βασιλείαν τὴν πάππον διενοεῖτο δρῶν ἀνεμίμησεν αὐτὸν,

## 254 CAPUT XIX.

Andronicus minor avo imperium redditurus, rem cum magno domestico communicat; qui postquam intellexit voluntatem esse seriam, monet ut prius secum diligenter cogitet quid agat. Proponuntur causæ tres quæ moverint imperatorem, et rejulantur. Ipse imperator negans se illis motum, duas aīas offert, quibus impellatur

Et quoniam eorum mentio facta est, quæ de avo imperator mente voluisset, res poscit, ut pauca de his separatim dicamus, ne totius histo-

Ἐπεὶ δ' ὦν περὶ βασιλέα τὸν πάππον ὁ νέος διενοεῖτο, ἐμνηστῆμεν, βασιλεῦ; ἀναγκάστον βασιλέα καὶ περὶ αὐτῶν διαλαθεῖν, ὡ; ἂν μὴ λυμαιοῖτο

τῷ σώματι τῆς ἱστορίας ἢ τῶν δοκούντων τινῶν ἀπράξει· ἀναγκάζων. Ὡς γὰρ ὁ βασιλεὺς Ἄνδρόνικος ὁ νέος, καθάπερ ἐφθημεν εἰπόντες, τῆς βασιλείας διανοήθη κοινῶν τὸν μέγαν δομέστικον παραλαβόν, καὶ τῷ τῆς ἄλουργίδος ἄνδρι καὶ βασιλικῶν κοσμητῶν παρασημοῖς, καὶ πολλὰ πολυτάκτως περὶ τούτου γε αὐτῷ διαλεχθεῖς, οὐδὲν ἠδύνηθη πλέον, ἀλλ' ἀμετάθετον τὴν γνώμην ἔχοντα ἑώρα πρὸς τὸ μηδέποτε αὐτῷ πεισθέντα πράττειν ἢ ἡξίου, ἐκείνου μὲν ἀπέσχετο καὶ αὐτὸς, ἀνηγούσις οἰόμενος ἐπιχειρεῖν· ὕστερον δὲ οὐ πολλῶν, τῷ πάππῳ καὶ βασιλεῖ πᾶσαν τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν διοίκησιν τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας ὡσπερ καὶ πρότερον παρέστη ἐγγχειρίσαι· οὕτω δὲ διανοηθέντι ἐδόκει δεῖν προάγειν καὶ εἰς ἔργον. Καὶ τῷ δομῆστικῷ ἐκοινοῦτο τὰ τῆς γνώμης, ὡς εἰ λυσitteλοῖα καταπραξόμενος. Τῷ δ' αὐτοῦ ἐδόκει πείραν αὐτοῦ ποιεῖσθαι βασιλεία, οἰόμενος ὡς ἂν τοιαῦτα περὶ βασιλείας τοῦ πάππου πύθεται βουλούμενος, βραδίως ὑπέλειπε πρὸς τὸ ὑπ' αὐτοῦ γενέσθαι βασιλεὺς, ὅπερ ἀνεβάλλετο πρὶν, καὶ ἰδύλου ἢ ὑπενόει βασιλεῖ. Ὡς δὲ ἐκείνος τοιοῦτον μὲν ἔφασκε διανοηθῆσθαι μὴδὲν, ἀπλῶς δ' οὕτως καὶ πανουργίας τινὸς χωρὶς, καλὸν τε οἴεσθαι καὶ βούλεσθαι προάγειν καὶ εἰς ἔργον, ὁ μέγας Ἰομέτακος ὑπολαβὼν· Ἄλλ' ἔμοιγε, εἶπεν, οὐκ ἀγαθὸν εἶναι δικεῖ· οὐδὲ, τό γε εἰς ἐμὲ ἤκον, ὡς λυσitteλοῦν βουλεύεσθαι πραχθῆναι ἂν. Εἰ δὲ σοὶ γε ἔδοξε τοιαῦτα περὶ βασιλείας, καὶ παντὶ τρόπῳ βούλει ἐκτελέσαι, βέλτιον δὲ παρὰ σοὶ κέκριται καλὸν τοῦ πατρ' ἐμοῦ μὴ τοιοῦτου φαινομένου τὸ πῆλον ἔχειν· εἰ μὲν γὰρ σαυτῷ τε καὶ Ῥωμαίοις καὶ προσήκοντα καὶ λυσitteλοῦντα ἐβουλεύσω (96\*), θεὸς ὁ πᾶσιν ἀγαθοῖς ἔργοις ἐνδόμενος, καὶ τὴν τὴν ἐν ἐπιβρώσεια πρὸς τοῦτο ψυχὴν· καὶ οὐδ' εἰ πάντες ἄνθρωποι κωλύειν ἐπιχειροῖεν, πείσαι δύνανται ἂν σε ἀποσχέσθαι. Εἰ δ' ἄρα ταῦτα μὲν ἀσύμφορα πάντη καὶ Ῥωμαίοις καὶ σαυτῷ, Θεῷ δ' ἔδοξε τοιαῦτα πείσαι ὡστε πρόφασιν πολέμου ἐμφυλίων καὶ στάσεως καὶ ταραχῆς Ῥωμαίοις εὐρεθῆναι, τίς οὕτως ἂν εἴη παντῆρασιν ἔρημος φρενῶν, ὡσθ' ἢ ἔδοξε Θεῷ, ταῦτ' αὐτὸν ἂν ποτε διηθῆναι ἀναλῦσαι νομίσει; σκέψαι τοίνυν παρὰ σαυτῷ· κἄν ἴδῃς ἀπάσαις ψήφοις πρὸς τοῦτο βέβησαν τὴν σὴν ψυχὴν, τί χρὴ καὶ βουλεύεσθαι περὶ αὐτοῦ; εἰ δ' ἄρα τοιοῦτον μὲν οὐδὲν κέκριται παρὰ σοὶ, σαυτῷ δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπηκόοις λυσitteλῆ τε ὁμοῦ καὶ δίκαια ποιεῖν ἐθέλων τὸ πάλιν ἀνακαλεῖσθαι βασιλεία καὶ τὴν ἀρχὴν Ῥωμαίων ἐγγχειρίσειν διεσκέψω, οὐχ ἀπλῶς οὕτω καὶ ἀπερισκέπτως ὡς τι τῶν μηδενὸς ἄξιον πράττειν χρὴ· ἀλλὰ πρότερον πολλὰ πολλὰκις σκεψάμενος περὶ αὐτοῦ καὶ διακωδωνίσαντα ἀκριθῶς, οὕτω χωρεῖν ἐπὶ τὸ πράττειν· μήπως τι τῶν ἀσοκῆτων ὕστερον συμβῆν (πολλὰ δ' ἂν γένοιτο τοιαῦτα) τοῖς τε ἄλλοις

riae corpus vitiosum ac mutilum reddat quorundam, ut videtur, necessariorum prætermisissimam, ut videtur, necessariorum prætermisissimam. Posteaquam, ut supra commemoravimus, magnum domesticum imperii consortem sibi adiungere, eumque purpura et imperatoris ornare insignibus meditatus, crebrius et pluribus cum eo agens nihil obtinuit, et in voluntate nunquam cedendi hac in parte obduruisse vidit, ne contra torrentem nitetur, urgere non perrexit. Non diu post totum imperium et administrationem Romani principatus, ut et antea, avo restituere in mentem venit. Sic igitur sentienti visum ad opus procedendum. Tamen prius cum magno domestico sententiam contulit, ut si ille expedire putaret, cogitata exqueretur. Cui statim occurrit se ab imperatore tentari, qui existimaret hac de avo deliberatione audita, sine mora facile se ab ipso imperatorum renuntiari passurum, continuoque suspicionem suam aperuit. Autumante imperatore, nihil tale animo versasse; sed sic candide, nullaque vafricie bono id fore censere, et velle in rem deducere, magnus domesticus excipiens. Atqui mihi, a, secus videtur; neque quod ad me atinet, tanquam utile, velim fieri. Quod si ita de illo statuisti, modisque omnibus exsequi vis; præstat vincere quod tu bonum interpretaris, quam quod mihi tale non apparet. Nam si ego quæ tibi et Romanis decora et utilia essent suasi, Deus qui omnibus egregie factis delectatur, animum tuum ad aggressiendi corroborat; et si omnes mortales conentur, ne te ab iis avertere queant. Sin autem ad hæc tibi et Romanis prorsus incommoda, Deo tamen placuit te impellere, ut tumultus ac seditionis, bellorumque civilium nasceretur occasio, quis ita penitus a ratione desertus invenietur, ut se unquam dissolvere ac retexere posse confidat, quæ Deus ipse texerit? 255 Circumspice igitur sollicite, et si mentem tuam omnibus veluti suffragiis eo ferri ac propendere videris, aliorum iudicium ne exquiras. Si autem tale nihil statuisti, sed rem justam, tibi et sub ditione tua constitutis frugiferam efficere volens, avum in imperium revocare deliberasti, haud istuc ita temere et inconsiderate, ut nugatorij aliquid conficiendum est; sed ubi antea multum ac frequenter omnia perpendideris, accurateque exploraveris, sic demum ad opus veniendum: ne, si postmodum inopinatum quidpiam acciderit (multa autem accidere queant) id et aliis, et ante alios nobismetipsis ad temeritatem inertiamque nostram condemnandam fiat occasio. Dicta approbavit imperator, et negotium consulationi permisit. At magnus domesticus momenta prius nosse desideravit, quibus motus in hanc voluntatem descendisset; quæ si sibi quoque haud absurda et ad finem valida videbuntur, ultra

Jacobi Pontani nota.

(96\*) Ἐβούλευσα, nam id de se magnus domesticus dicit.

non fore, cur in consultando opera frustra consumatur; nihil enim obstatum, quin quæ bene habere visa sint, peragantur. Si vero alia non reperientur, tum vicissim ex altera parte se rationes, propter quas factum non profuturum arbitretur, expositurum: quas si a recto et justo aptas judicavit, obtemperet, et contra officium committere parcat. Quod si satis virium ad persuadendum non habebunt, fueritque pugna anceps, tum se victoriam illi cessurum, quomodo Atheniensis solere fama est, cum Minervæ calculus accesserit (97). Cum igitur tria sint potissimum, quæ ad pœnitentiam facti possint inducere, quod non cum utilitate reipublicæ, quod nonnulla necessaria negligantur, quoniam avus non imperet, unumquodque eorum, quantum valeat dispiciamus. Ac primum quidem nemo mihi non assentietur, justissime abs te factum. Tu enim bellum non incepisti, sed ab illo inceptum coactus es gerere. Et tunc quidem invitus, tamen recessisti, periculum fugiens, quod ad illo tibi impendebat, et postea de necessario defendisti. Et postquam Deo opitulante omnium evasisti potens, quamvis liceret cum justitia retinere imperium, quod ab illo bellum esset inchoatum (nulla quippe lex vetat, ne victores hostium bona, tanquam virtutis præmia possideant), non prior pacem petivit, et tu justus injusto imperium reddebas. Itaque dum **256** neque propter ea quibus antea privatus es, quidquam contra fas egisti, neque propter eam quam postmodum de adversariis consecutus es, victoriam, quemquam spoliasti, utrinque justitia tibi superat. Quod autem et cum utilitate reipublicæ, demonstrandum non opinor. Quis enim nescit, nisi forte extra mundum habitet, bellum civile cladem et perniciem esse civibus, sicut contra pacem et concordiam norunt omnes esse utilitatem et incrementum reipublicæ? Porro nos nullum officii munus prætermittere, quamvis ipse non moderetur imperium, conabor ostendere. Cum enim duo sint imperatorum munera, unum rebus bellicis occupari (98), prædones arcendo, et subjectis habitationem tutam præstando, et si ferro opus sit, hostibus cum exercitu occurrendo; alterum, tempore pacis juri et legibus intendere animum, urbanaque recte administrare, in neutro ipse nobis superior videri queat: imo vero in altero nihil illi cedere, in altero longo intervallo illum ante-

καὶ πρό γε αὐτῶν ἡμῖν ἀβουλλαν καὶ ἀπραγμοσύνην καταγινώσκειν ἑαυτῶν πρόφασιν παρίσχη. Τούτων οὕτως εἰρημένον, ἐπειθέτο ὁ βασιλεὺς, καὶ ὡς κελῶς ἔχοντα ἐπήνει· ἐπέτρεπέ τε βουλευέσθαι περὶ αὐτοῦ. Ὁ μέγας δὲ δομέστικος τὰς αἰτίας πρότερον ἔφασκε μαθεῖν ἐθέλειν, ἐξ ὧν εἰς τοῦτο ἐναχθεῖη. Κἴν μὲν καὶ αὐτῷ λόγον ἔχουσαι δοκοῖεν, καὶ πείθειν ἰσχυραὶ, τί χρὴ περαιτέρω ποιεῖν εἰκὴ βουλευομένους; τὸ κωλύον γὰρ οὐδὲν τὸ κελῶς δοκούντα ἔχειν ποιεῖν. Ἄν δ' ἄρα μὴ τοιαῦται φαίνονται, πάλιν αὐτὸν ἐξ ἀντιστρέφου δι' ἃ μὴ λογίζονται αὐτὸς λυσιτελεῖν, τὴν πρᾶξιν προθέσθαι. Κἴν μὲν τοῦ ὀρθῶς καὶ δικαίως ἔχοντος φηίνεται ἡμμένα, πειθεσθῆαι τε αὐτὸν, καὶ ἀφίστασθαι αὐμὴ τὰ δέοντα ποιεῖν· ἐάν δὲ ἐνδεῶς ἦ ὥστε δύνασθαι πείθειν ἔχουσι, καὶ ἀγχιόμαλος ἡ μάχη καταστῆ, τότε αὐτὸν τῆς νίκης αὐτῷ προχωρεῖν, ὡς περ τοῦ Ἀθηναίου τῆς Ἀθηναῶς προστιθεμένης ψήφου λόγος ποιεῖν. Τριῶν δὲ ὄντων ἃ ἂν σε μάλιστα δύναίτο πρὸς μεταμέλειαν τῶν γεγενημένων ἐνάγειν, τοῦ τε μὴ δικαίως δοκεῖν πεπρόχθαι, καὶ τοῦ μὴ τοῖς πράγμασι λυσιτελούντως, καὶ τρίτου τοῦ τινα τῶν δεόντων γίνεσθαι ἀμελεῖσθαι διὰ τὸ μὴ βασιλεῖα τοῖς πράγμασιν ἐφαστάναι, σκεψόμεθα ἕκαστον αὐτῶν. Καὶ πρῶτόν γε πάντες ἂν ἐμοὶ συμφαῖεν ὡς μάλιστα πέπρακται δίκαια. Πρότερόν τε γὰρ αὐτὸς οὐκ ἤρξας πολέμου, ἀλλ' ὑπὸ τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἐκχαισθεῖς. Καὶ τότε μὲν ἄκων, ἀνεχώρησας δ' οὐκ ὄντως, βασιλεύς τὸν κίνδυνον ἀποδιδράσκων· καὶ ὕστερον ἀμυνομένος ἀναγκάως καὶ τοῦ Θεοῦ συναίρομένου, ἐπέει τὰ πράγματα γεγενῆσθαι ὑπὸ σοὶ, καίτοι γε ἐξὸν τὴν σύμπασαν ἀρχὴν ἔχειν, καὶ προσεῖναι τὸ δικαίως διὰ τὸ ἐκείνων πολέμου ἄρξαι (οὐδεὶς γὰρ ὁ κωλύων νόμος; τὰ τῶν πολεμίων τοὺς νενικηκότας ἄθλα τῆς ἀρετῆς κεντῆσθαι), οὐκ ἔφθασε μνησθεῖς εἰρήνης, καὶ οὐ τὰ δίκαια ποιῶν, ἀπεδίδους τὴν ἀρχήν. Ὅστε καὶ ἐξ ὧν πρότερον ἀπαστέρου μηδὲν ἀδικῶν, καὶ ἐξ ὧν ὕστερον κρατῶν τῶν ἀντιπάλων οὐκ ἀπεστέροι; τῶν δικαίων, ὁμοίως σοὶ τὸ δικαίω εἶναι περίεσται. Ὅτι δὲ καὶ τοῖς πράγμασι λυσιτελῶς; οὐδ' ἀποδείξω; δεήσεισθαι οἴμμι. Τίς γὰρ οὐκ οἶδε τῶν ἀπάντων, εἰ μὴ τῶν πραγμάτων ἔξω κατοικεῖ, τὸν πρὸς τοὺς ὁμοφύλους πόλεμον λύμην οἶσαν ταῖς χρωμένους καὶ φθορὰν, ὡς περ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ὁμόνοιαν τούναντίον ἅπαν, ὠφέλειαν, καὶ πρὸς τὸ βέλτιον ἐπίδοσιν τῶν κοινῶν; ἀλλὰ μὴν ὅτι γε οὐδὲ τῶν δεόντων οὐδὲν παραλείπομεν ἡμεῖς διὰ τὸ μὴ

Jacobi Pontani notæ.

(97) Opinor tangi judicium Areopagitarum apud Athenas, quod fuit severissimum, et causam Orestis, quam de matricidio ibidem dixit, accedenteque Minervæ suffragio absolutus est. Qua de re in *Miloniana* M. Tullius: *Itaque hoc, iudices, non sine causa fictis fabulis doctissimi homines memoriæ prodiderunt, cum qui patris ulciscendi causa matrem percavisset, variatis hominum sententiis, non solum divina, sed etiam deæ sapientissimæ sententiâ liberatus sum.* Hunc porro versum qui est apud Ennium in *Æu* mendicis pronuntiasse videtur Minerva.

*Dico vicisse Orestem, vos ab hoc facessite.*

Lege Petrum Victor. *Variar. lect.* lib. xiii, cap. 25, et lib. xxvii, cap. 6.

(98) Hæc duo complexus est Homerus illis versibus de Agamemnone,

*Βασιλεὺς εἴ' ἀραθός, κρατὶς ὅς εἴ' αἰχμητής.*

*Bonus rex*, in pace videlicet, *fortis pugnator*, in bello *Bonus* autem non est qui republicam non bonis instituit ac legibus temperat; nec fortis, qui castra nunquam vidit.

ἐγένον τῶν πραγμάτων ἐξηγεῖσθαι, παρῑσῑύμι A ἀποδείκνυμαι. Δύο γάρ ὄντων ἃ προσήκει βασιλευσιν ἔργων, τοῦ τε περὶ τὰ πολέμια διατρίβειν, ἀμυνομένον μὲν τοὺς ἐπιόντας πολεμίους καὶ τὴν οἰκίαν παρέχοντα τοῖς ὑπηκόοις ἀσφαλῆ, εἰ δέ που δέοι, καὶ ἐπιτρατεύοντα τοῖς πρότερον ἐπελθοῦσι, καὶ τοῦ περὶ δίκας ἀσχολεῖσθαι καὶ θεσμούς ἐν τῆς εἰρήνης τοῖς καιροῖς, καὶ τὰ οἰκεία εὖ τίθεσθαι, ἐν οὐδενίῳ τῷ πλεόν ἔχων ἡμῶν ἐκείνος ἂν φανεῖται, μῆλλον δὲ τῷ μὲν οὐδαμῶς λείπεσθαι βασιλέως· τῷ ἑτέρῳ δὲ σοὶ συμβέβηκε νικᾶν παραπολύ. Τῆς γὰρ ἄλλης τῶν πραγμάτων διοικήσεως οὐδὲν ἕλαττον ἢ πρότερον ὡς προσήκον γινομένης, ἐν τοῖς πολέμοις καὶ ταῖς στρατείαις πολὺ πρόχειρος, αὐτὸς ἐφ' ἅπασιν παρών, καὶ στρατηγὸς χρωόμενος βελτίοσιν ἢ ἐκείνοις, ὡς ἐξ αὐτῶν τῶν ἔργων ἐγένετο κατα- B φανεῖς, αὐτοῦ τὰ πολλὰ καὶ πρότερον οἰκουροῦντος ὡς περ νῦν. Ἔτι δὲ τὴν λόγον βουλομένου τοῦ μεγάλου συνεῖρειν δομestικὸν καὶ δίκ πολλῶν ἀποδεικνύσαι μὴ ὄν λυσιτελεῖς πρὸς τῶν πραγμάτων τὴν ἀρχὴν αὐθις ἐπανάγειν τὸν πρεσβύτερον Ἀνδρόνικον, ὁ νέος ἐπικόπτων βασιλεὺς, ταῦτα μὲν ἔφη καὶ αὐτὸς οἰεσθαι ὀρθῶς ἔχειν· καὶ τοῦτων ἕνεκα οὐδενὸς τῷ πάππῳ ἐθέλειν ἐγγεῖριζεῖν τὴν ἀρχὴν. Ἀλλὰ πρώτου μὲν, τοῦ μὴ τοὺς πάντα εὐχερεῖς καὶ φαύλους καὶ διεφθοράτας ὡς ἐκ προνοίας αὐτοῦ καὶ σκέψας ἐπιστάτου τὴν ἀρχὴν παρελόμεν, βασιλέως μηδεμίαν πρόφασιν πρὸς τὸν πόλεμον παρεσχημένου, δύνασθαι λογοποιεῖν καὶ πείθειν τοὺς πολλοὺς. Δευτέρου δὲ, τοῦ μάλιστα βούλεσθαι καὶ διὰ σπουδῆς ἔχειν, ἅπαντα ἂν ἢ μάλιστα πρὸς ἡδονὴν καὶ τιμὴν τῷ βασιλεῖ, ταῦτα καταπράττασθαι ἐμὲ. Οἴομαι δὲ μηδὲ βασιλέα πρὸ τοῦ ἀρχεῖν τῶν πραγμάτων ἕτερόν τι μήτε βούλεσθαι μήτε ἔχειν.

## 257 CAPUT XX.

*Hæc oratione domesticus duas causas ab imperatore allatas, quibus ad imperium avo reddendum moveretur, confutare nititur; obsecrationem improborum, et honorem ac voluptatem avi. Agit autem valde oratorie. Eloquentem se conferi imperator dicit Matri pro recepta sanitate gratius acturus. Hominum ad eum vivendum concursus. Thræciæ urbes lustrat.*

Αὐθις δὲ ὁ μέγας δομestικὸς τὴν λόγον ἀναλα- C βῶν. Τὴν μὲν ἐμὴν, εἶπεν, εὐνοίαν πρὸς βασιλέα καὶ σπουδὴν, καὶ ὡς ἐπιουόμεν περὶ πείσεσθαι μὴ μόνον ἐνῆκαστον οὐδὲν εἰς αὐτὸν ἰδεῖν ἐλθόν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀρχῆς κρατεῖν, καὶ πρὸς πᾶσι καὶ θαυμάζεσθαι καὶ ἐπαινέζεσθαι, οὐδένα μοι μᾶλλον ἢ σὲ εὖ μοι συνειδέσθαι. Καὶ ὅτε γὰρ τοῦ πρὸς; ἀλλήλους ἡμῶν μάλιστα φουμένου πολέμου ἐβουλεύεσθε περὶ τοῦ ἢ χρὴ τὸν πόλεμον διατρίβειν, τῶν ἄλλων παρῑσῑόντων εἰργεῖν, ἢ καὶ ἀποκρινόμεναι, καὶ ὀλίγη χρόνῳ πολλῶν ἀπαλλάττεσθαι πραγμάτων, οἷστα ἅπαντα φιλάθρωπα αὐτὸς τε ἐβουλεύεσθε (1) περὶ αὐτοῦ, κάγω συνεῖπον προθύμως, καὶ τὴν μέρους συγκρατεῖρασάμην. Καὶ ἐπειδὴ πρὸς τὸν πόλεμον καταστρέψαι περιγενομέθα αὐτοῦ καὶ ἅπας καὶ δις, οἷστα ὅσῳ ἐπεδειξάμεθα περὶ αὐτὸν καὶ τὴν εὐνοίαν D καὶ τὴν αἰδῶ, ἐκ μέσων ἐξαρπάσαντες τῶν κινδύνων, καὶ οὐ μόνον ἐν ἀσφαλείᾳ καταστήσαντες, ἀλλὰ καὶ τὴν πρὸν εὐδαιμονίαν, ὅσα γε ἐξῆν, φυλάξαντες αὐτῷ, τῶν ἄλλων ἀπάντων βουλευομένων τάναντία, καὶ θεομένων πείθεσθαι αὐτοῖς. Διὸ με οὐδὲ οἰεσθαι χρὴ τινὰ ἀπεχθεῖα τῆ πρὸς αὐτὸν τοὺς λόγους

Excipiens magnus domesticus sic ait: Benevolentiam atque studium meum erga Imperatorem avum, et quomodo nihil optarim ardentius, quam eum videre non solum nihil immane perpeti, sed etiam tenere imperium, esseque in ore et admiratione omnium, nemo melius te uno juxta meum novit. Nam et cum maxime bello inter vos exorto, quo pacto illud gereretur, consilia conferebamus, hortanturque nonnulli ut eum carcero clauderemus, aut etiam necaremus, et brevi tempore multis nos molestiis eximeremus, scis quam multa humanitatis plena super eo dissererim, tibi que perlibens assenserim, teque pro parte quoque adjuverim. Bello flagrante, cum semel iterumque vicissemus, recordaris quanta in ipsum inclinatio atque observantia nostra fuerit: quando e mediis ereptum periculis, non tutum modo præstitimus, verum etiam pristinam, quantum licuit, felicitatem ei conservavimus, cæteris omnibus reclamantibus, et ut ipsis in contrarium obsequeremur, flagitantibus. Quod cum ita sit, non me odio aliquo stimulatam, sed communes utilitates intuentem, hæc effari existimandum est,

Jacobi Pontani notæ.

(99) Hoc quidem duce Gregora Chronographi quidam volunt, sed nos hujus historici fidem sequi

malumus.

(1) Interpres ἐβουλεύεσα legit.



præsertim cum nec callidissimus calumniator hoc in me consuere possit mendacium, ideo ne impedire ne et tradatur imperium, quia id mihi studeam acquirere. Nam et prius copia erat, si libuisset, et adhuc mei arbitrii est sumere, quod tu cupis mecum communicaturus es. Non igitur ut inde privata ad me redeat utilitas, hoc dabo consilium. Et quia ex rebus ipsis liquet, me neque mihi ad gratiam, neque illi ad invidiam verba facere, æquum est, si frugifera consulere iudicabor, mihi auscultare. Aiebas duabus potissimum de causis te ad hoc incitari, et ne male tibi dicitarent improbi corruptique mortales, et quod maximopere præstare velles, quantum quidem posses, quæ ad reverentiam, honorem et lætitiā avi pertinerent. Colere igitur et observare illum ego quoque et justum, et ex officio tuo esse **258** affirmari. Sed cultum istum et observationem multis aliis rationibus declarare conceditur. Nam et illum honorare ut parentem oportet, et providere quam diligentissime, ut cum ipsi, tum ejus familiæ res ad vitam sustentandam necessariæ affatim suppedient. Ergo si separatim ei decreta pecunia ejus necessitates explere non putatur, haud recusandum, quin aëru tantum, aut etiam plus duplum tribuatur, et abjiciantur alia, quæ illi voluptati, cæteris nullo detrimento fuerint. At vero rerum dominum illum instituire, hoc est quod reipublicæ interesse, nec quisquam mihi persuaserit, nec ego cuiquam suadere velim. Improborum autem voces contemnendas opinor: aut rem nefariam designabimus, si bonorum spreto iudicio, malis tantopere gratificabimur, ut etiam quæ commoda et justa numeramus, ea volentes propter ipsos abjiciamus. Age enim, per Deum immortalem, si boni omnes coeant, nosque ad iudicium vocatos accusent hunc in modum: Injuste et violenter agitis, dum nobis bellum civile excitatis. Mox enim a principio, simul atque senior imperator arma in vos movit, iniquam conditionem vestram cernentes, mirifice vobiscum doluimus, alacriterque auxiliati sumus. Ubi autem, Deo favente, hostium labore nullo potiti sumus, cum grada depellendi et puniendi essent, qui facere cœpissent injuriam, nosque molestiis exsolvendi, vos nolulistis: sed quasi malorum sitientes, imperatore medioeria petente, et vitam tantummodo orante, vos cum subjectorum, vestroque ipsorum damno, stulta quadam gloriæ cupiditate totum ferme imperium, nobis deprecantibus et amentiam vestram testantibus ei dedistis. Ille non longo post tempore eadem tentavit, ac veluti oblitus, in quod se antea periculum objecisset, bellum non ante in ictum nobis intulit. Tum nos perspicientes, quo malorum res procederet, ac Romanorum reipublicam funditis perituram, legationem non pro vobis duntaxat privatim, sed pro communi quoque ad imperatorem suscepimus, suppliciter rogantes, ne nos mutuis cœdibus interire pateretur. Sed si quod etiam crimen vobis intentaret, in iudicio dissoluturus la

ποιεῖσθαι τούτους, ἀλλὰ τῷ κοινῷ προσέχοντα λυσταλεῖ· ἄλλως τ' οὐδὲ τῷ μάλιστα τοὺς τρόπους συκοφαντικῶ διαβολᾶς ἐξέεται βᾶπτειν, ὡς ἑμαυτῷ περιποιούμενος τὴν βασιλείαν κωλύω τοῦ μὴ ἐγγερίξειν ἐκεῖνῳ τῶν πραγμάτων τὴν ἀρχήν. Πρῶτερον γὰρ ἐξήν, εἴπερ ἐβουλόμην, καὶ νῦν ἐτι κεῖται ἐπ' ἐμοί, σοῦ παρασχόντος ἂν προθύμως, εἰ βουλήθειν· ὡστ' οὐδὲ τοῦ ξυνοίσοντος ἰδία τι ἐμοὶ τοιαῦτα συμβουλεύω. Ὅτε τοίνυν ἐξ αὐτῶν ἀποδείκνυται τῶν πραγμάτων, μήτε πρὸς χάριν ἑμαυτῷ μήτε πρὸς ἀπέχθειαν ἐκεῖνῳ λέγειν, δεόν ἦν τι τῶν δεόντων πεθεσθαι, φαίνομαι συμβουλεύων. Ἐφης τοιγαροῦν δοῦν ἕνεκα μάλιστα ἐνάγεσθαι πρὸς τοῦτο· τοῦ τε μὴ κακῶς ἀκούειν παρὰ φύλων ἀνθρώπων καὶ διεφθόρων, καὶ τοῦ μάλιστα βούλεσθαι τὸν πρὸς αἰδῶ καὶ τιχὴν καὶ ἡδονὴν ἐσομένῳ βασιλεῖ, ὅ τι ἂν ἐξῆ ποιεῖν· τὸ μὲν οὖν θεραπεύειν βασιλέα, δίκαιόν τε φαίην ἂν καὶ αὐτῶς καὶ σοὶ προσήκον. Ἐξεστὶ δὲ πολλοὺς τρόποις ἐπιδείκνυσθαι τὴν θεραπείαν. Τό τε γὰρ τιμᾶν ὡς πατέρα ἀναγκαῖον· καὶ τὸ πρόνοιαν αὐτοῦ τὴν δυνατὴν ποιεῖσθαι ὡστ' αὐτὸν τε καὶ οἰκετικὸν διάγειν ἐν ἀφθόνους. Εἰ δὲ τὰ ἀποτεταγμένα χρήματα αὐτῷ τῆς χρείας δοκεῖ ἐλάττω εἶναι, φθόνος οὐδεὶς καὶ ἕτερα τσαυτὰ ἢ καὶ διπλάσιω προστιθέσθαι· καὶ ἕτερ' ἅντα ἢ αὐτῷ μὲν ἂν εἴη καθ' ἡδονὴν, βλάβην δὲ ἐτέρους μὴ παράγειν. Ἀρχὸν δὲ ἀποδεικνύσαι τῶν πραγμάτων, ὅστ' ἂν αὐτὸς πεισθεῖν τῶν κοινῆ λυσιτελούντων εἶναι, οὐδ' ἐτέρῳ συμβουλεύεται. Τῶν κακῶν δὲ οὐδένα λόγον οἶμαι ποιεῖσθαι δεῖν· ἢ σφέλιον ἢ εἴη, εἰ τῶν μὲν ἀγαθῶν οὐδένα ποιησόμεθα λόγον, τοῖς δὲ κακοῖς τοσοῦτον χαρισόμεθα, ὥστε καὶ ἡ λυσιτελῆ καὶ δίκαια δοκοῦμεν εἶναι, ταῦθ' ἐκόντες ὄντες προησόμεθα αὐτοῖς. Φέρος γὰρ πρὸς θεῷ, εἴ γε πάντες οἱ τοῦ τρόπους ἀγαθοὶ ἐκκλησίαν συναθροίσαντες, ἡμᾶς ἐπὶ δίκῃ προκαλοῦντο, λέγοντες, Ὅς ἀδίκᾶ καὶ βίαια ποιεῖτε, πολέμους ἡμῖν ὁμοφύλους ἐπιγείροντες, εὐθύς τε γὰρ ἐξ ἀρχῆς, ἅμα τῷ βασιλεῖ καὶ ὑμῖν τὸν πόλεμον κεννηθέναι ὄρωντες ὡς ἀδικᾶ πάσχετε ἡμεῖς, συνηγῆσάμεν τε μάλιστα ὑμῖν καὶ συνηγωνισάμεθα προθύμως. Καὶ ἐπειδὴ θεοῦ συναιρομένου, βῆστα κεκρατήκαμεν τῶν πόλεμων, δεόν ἀπελαύνειν καὶ κακῶς ποιεῖν τοὺς πρῶτους ἄρξαντας τῆς ἀδικίας, καὶ ἡμᾶς πραγμάτων ἀπαλλάττειν, οὐκ ἠθελήσατε ὑμεῖς, ἀλλ' ὡστερ κακῶν ἐπιθυμοῦντες, βασιλέως μέτρια αἰτούντος, καὶ σώζεσθαι μόνον ἐσομένου ὑμεῖς ἐπὶ κακῷ τῶν ὑπάρχων καὶ ὑμῶν αὐτῶν ἄτοπα φιλοτιμούμενοι, εἰς ἀρχῆς δόλῳ δεῖν ἀπάσης παρεχωρήσατε αὐτῷ ἡμῶν ἀπανανόμενων καὶ τὴν ἀβουλίαν ἐπιμαρτυρομένων. Ὅ δ' οὐ πολλοῦ χρόνου παρεβύθηκασι, αὐτῶς ἐπεχίρησε τοῖς Ἰσίοις, ὡστερ ἐπιλελησμένους εἰς ὅσον ἤλασε κινδύνου, καὶ πόλεμον ἀκήρυκτον ἐπήνεγκεν ἡμῖν. Ὅρωντες δὲ ἡμεῖς οἱ κακῶν τὰ πράγματα χωσῆσαι, καὶ ὡς ἄρδην ἀποιεῖται τὸ Ῥωμαϊκόν, πρεσβείαν οὐκ ἰδῆ μόνον, ἀλλὰ καὶ κοινὴν ὑμῖν ἐποιησάμεθα πρὸς βασιλέα, δεόμενοι μὴ περιθεῖν ἡμᾶς ὑπὸ τοῦ πρὸς ἀλλήλους τοῖσδε διεφθόρητομένους· ἀλλ' εἴ τι καὶ ἐγκαλεῖν ὑμῖν

ἔχει, δίκην διαλύεσθαι. Ὁ δ' οὐδ' ἄκροισ ἠνέσχετο ἅμα τῶν περὶ τῆς εἰρήνης λόγων. Πάντοθεν δὲ ἡμεῖς ἀπορία συσθεθέντες αὐθις ἐνεβάλλομεν ἑαυτοὺς εἰς τοὺς κινδύνους, καὶ πόλεμον ἀράμενοι· δεύτερον πρὸς οὐτὸν, νενικηκήμεν αὐθις καὶ πρὸς τὴν πρότερον ἢ καὶ μείζω συνηλάσαμεν ἀπορίαν. Ὁρῶν δὲ ἐκείνος ὡς οὐκ ἄνευ κινδύνων ὁ πόλεμος αὐτῷ τελευτήσει, αὐθις ἐπρεσβεύετο ὑμῖν περὶ εἰρήνης, ἔμπεδον ἔχων πρότερον ἀνεχόμενος αὐτῆς. Ὑμεῖς δὲ οὐκ οἶδ' ἅ τι παθόντες, δεῖν ἐκ τῶν προτέρων διδραχθέντας σωφρονεῖν, ὑμεῖς δὲ τάναντι τῶν ἡμεῶν ἐποιεῖτε, καὶ τὴν ὄρχην παρεδίδοτε αὐτῷ πᾶσαν, καὶ τὴν ἡγεμονίαν τῶν πραγμάτων καὶ προσέτι φέροντες ὑμᾶς αὐτοὺς, (ἔω γὰρ λέγειν καὶ ἡμᾶς τοὺς ὑπηκόους, πολλὰ δυσανασχετοῦντας καὶ μονοῦ τὴν ἀδικίαν ὀδυρομένους), ἀδικοὶ καὶ προδίται σχεδὸν περὶ ἡμᾶς γεγενημένοι, οἴομενοι καὶ ὡς οὕτω πᾶσαν πολέμου πρόφασιν περιαιρήσειν. Ὁ δ' ὡπερ στενήν αὐτῷ τῆς γῆς τὴν οἰκισιν παρεχούσης· εἰ ταύτην οἰκείῃ μεθ' ὑμῶν, αὐθις ἐπολέμησε· καὶ τρίτην μὲν ἔχων ἐγκατεῖν, οὐκέτι ὡπερ πρότερον ἀπαρασκευάως καὶ ἐξ ἐφόδου, ἀλλὰ πολλὰ πρότερον συνεσκευασμένος περὶ τὴν ἐσπέραν, καὶ στρατιῶν ἐπαγαγῶν ἡμῖν πλήθει οὐκ ὀλίγων ὑπερέχουσαν ἡμῶν οὐκ ἐξ Ἑλλήνων μόνον τῶν αὐτῶν κατοκύντων, ἀλλὰ καὶ τῶν προσέτι βαρβάρων συμμαχίαις. Ὁρῶντες δὲ τῶν ὑμῶν ἐλθόντες εἰς Βυζάντιον, εἰδείσθε βασιλέω; περὶ εἰρήνης. Ὁ δ' οὐδὲν ἦν τὸν ἢ πρότερον, ἦν ἀδύνατος, πεισθῆναι· καὶ διὰ τοῦτο ἀναγκάτως πρὸς τὸν πόλεμον καὶ τρίτον ἐχωρήσατε ὑμεῖς. Καὶ ἡμεῖς τὴν ὑπερβολὴν βεβαυξάμενοι τῆς ἀδικίας, προθύμως συνηράμεθα ὑμῖν, καὶ πολλοὺς κινδύνους ὑπεμείναμεν καὶ πόνον. Εἴς' αὐθις μετὰ τὴν μακρὰν ἐκείνην πλάνην καὶ τοὺς περιδρόμους τοὺς πολλοὺς, καὶ τὴν ἐκ τῆς χρόνου κακοπάθειαν στρατείας, καὶ τῆς κρείττενος δυνάμεως ἡμῖν τὸν πόλεμον τυχεραγεροζόμενης. τῶν τε πολεμίων κεκρατήσαμεν ἤδη καθαρῶς, καὶ τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν συγκατεκτησαμεθα ὑμῖν. Νυνὶ δ' αὐθις τῶν πολέμων πεπαυμένων, καὶ εἰρήνης τὰ Ῥωμαίων κατεχούσης πράγματα, ὁρῶντες ὑμᾶς τῶν προτέρων μείζονα κακοῖς ἐπιχειροῦντας ἡμᾶς ἐμβάλλειν, παραγγέλλομεν ὑμῖν μὴ αὐθις καινὰ διανοεῖσθαι, μηδ' ἀφορμὰς παρέχειν τῷ κακίῳ ἀπολουμένῳ πολέμῳ πρὸς τοὺς ὁμοφύλους. Εἰ ταῦτ' εἶπεν, καὶ ὡπερ κορωνίδα προσετίθεσαν, ὅτι εἰ μὲν δέχεσθε ἐπὶ τούτοις, εἰ δὲ μή, σκοπεῖτε μὴ οὐχ ἡμῖν μᾶλλον ἢ ὑμῖν αὐτοῖς αἰτίαι μεζόνων γενήσεσθε κακῶν. Εἰ δὲ ἤ καὶ προσέθηκιν, ἔω γὰρ εἰπεῖν, Ὅτι εἰ μὲν βασιλεὺς οὕτως ἔχει γνώμης ὡς ἐφ' ἑκάτερα ῥαδίως μεταβάλλεσθαι, καὶ μικρὰς ἕνεκα ἢ καὶ οὐδεμιᾶς αἰτίας, πολέμου ἄρχεῖν, τί δεῖ τῷ τοιούτῳ ἀφορμὰς ταραχῆς καὶ στάσεως; ἐπὶ λύμῃ καὶ φθορᾷ τοῦ κοινοῦ

mentionem pacis nec ad summas aures admisit. Nos undique difficultatibus coarctati, rursus discrimen adimus; et altero adversus illum bello iterum vincimus, et ad priores eum, aut majores etiam angustias redigimus. Qui **259** bellum citra summum periculum suum haud finitum iri animadvertens, de pace vos per legatos appellat, cum alias nec nomen ejus sustinisset. Vobis autem nescio quid mali mala objectum est manu (2). Nam cum debuissetis ex antegressis sapere, desipuistis; imperiumque totum, et administrationem rerum, et vosmetipsos insuper ei in manus tradidistis (omitto enim dicere, et nos subditos, ægre admodum istuc patientes, et injuriam tantum non lamentantes), iniusti et propemodum proditores nostri effecti, dum saltem ista via omnem vos belli occasionem amputaturos creditis. At ille, periunde ac si tellus ei non sufficeret, si hanc vobiscum habitaret, de integro ac tertium ad arma venit, cum nihil esset quod loco criminis objectaret. Nec jam imparatus, et velut ex itinere ut alias, sed multo antea instructus in Occidente, exercitumque contra nos, non ex Græcis solum illic incolentibus, sed ex vicinis quoque barbaris auxiliarium, nostro non paulo numerosiorem adduxit. Quo comperto, Byzantium profecti, pacem rogavistis, cum postulata æque ut ante rejecta sunt; unde vos ad bellum tertium compulsi descendistis, nosque sceleris magnitudinem execrati, per multa discrimina laboresque impigre vobis succurrimus. Postmodum denuo post longam illam vagationem, variasque ambages, et afflictionem diuturnæ expeditionis, cum etiam divina nos virtus adjuvaret jam de hostibus perfecte triumphavimus, et Romanum principatum vobiscum recuperavimus. Nunc hostibus jussissetibus, pacemque agitante republica cum cernamus vos iterum laborare, ut in mala prioribus graviora præcipitetis, jubemus ne rursus nova meditemini, neve bello infelicissimo, hoc est civili, materiam suggeratis. Si hæc dicerent, inquam, et tanquam coronidem adterent hæc: Si quidem propter has rationes dicta nostra admittitis, et approbatis, bene est; sin autem, videte ne vobis potius quam nobis perniciem accersatis. Quod si adderent etiam, non dicam tale quid: Si imperator eo sit ingenio, ut in utramque partem facile mutetur, et propter causam vel parvam, vel nullam bellum incipiat, quid huic perturbationis ac seditionis ad pestem et interitum reipublicæ opportunitatem porrigere opus est? Si autem sycophantis, perversisque hominibus, ac nihilo melioribus mancipiis pessimis obsequitur, nec **260** sic justum atque utile censem, sic affectis, ut Cæres nos subjungere (3), non dicam, si istuc, sed si orationi suæ illud unum modo adjungerent, di-

Jacobi Pontani notæ.

(2) Sic, verbi inquam Plautinis, reddi posse optior, quod Græcæ est. οὐκ οἶδ' ὅτι παθόντες.

(3) Cæres iuravit barbaro ac servili ingenio, et proposita mercede parati ad quodvis malum perfe-

rendum. Testis Herodotus in *Euterpe*. Indica' et Aristophanes in *Avibus*: Εἰ δὲ δοῦνος, καὶ Κάρ, quod si servus est, et Car. Plura Paræmiographus proverbio *In Care periculum*

cerentque : Si vobis ea mens est ac imperatore, A  
 vobis certe juste utiliterque consulere non vide-  
 idini; ac si quid præter expectatum contigerit, nos  
 periculis nosmet subtrahentes, ut otiosi spectatores  
 tragoediarum vestrarum sedebimus; num eorum  
 postulato ut iniquo a lversari, aut eorum verba ut  
 Intempestiva vilipendere possemus? Non solum  
 rñim quod omnium bellorum occasio ab eo mana-  
 rit, et natura sit inconstanti ac mutabili, imperium  
 que Romanum bellis civilibus nimio opere attritum,  
 et nemo mutationem æquo animo passurus sit; sed  
 si omnia in utroque essent æqualia, alterique ab al-  
 tero in nullo differret, oporteretque rerum statu  
 Considerato, aptiorem ad imperandum eligere, non  
 videret justitiæ consentaneum, tibi quemquam ante-  
 poni : non ob mansuetudinem animique altitudi-  
 nem solum, quæ toto belli tempore in te eluxerunt,  
 sed etiam ob fortitudinem strenuitatemque belli-  
 cam; et præcipue quod Romana res nunc non tan-  
 tum perito et acri, sed et probo etiam exercitato-  
 que duce indiget. Mihi itaque omnia perpenderit  
 nulla causa satis idonea videtur, ob quam te ab  
 imperio removeas et in avum illud transferas.  
 Quare boni communis ergo id sidenter dissuadere  
 non dubitavi. Tibi licitum est, si quæ dixi, non  
 sufficiant, aliis item et peritioribus uti consilia-  
 rils, ut a recta semita ne declines. Adhæc impera-  
 tor, more suo paulum cunctatus, Non negaverim,  
 inquit, prudenter dicta omnia; nihilominus de his  
 per otium deliberandum mihi videtur, si forte  
 mora temporis meliora suggesserit. Quod cum et  
 magnus domesticus probasset, ita discessum est.  
 Post diem tertium congressi, vicissim percontan-  
 tur, num aliud interea occurrerit. Cum uterque  
 negaret, consilium ratum fecerunt. Sic quod pene  
 factum erat, ut imperator senior imperium recipe-  
 ret, a magno domestico impeditum est. Quorum in  
 memoriam postea rediens imperator, ubi avum  
 Monasticam vitam sectari audivit, magno domestico  
 ea sub hoc verborum integumento significata vo-  
 luit : Si quæ prius volebamus, opere perfecta fuis-  
 sent, ista nunc non evenissent. Quibus 261 ille  
 Respondit : Ista quidem non; fortassis autem alia de-  
 letiora longeque magis incommoda evenire po-  
 luisse. Imperator confirmata jam valetudine, Didy-  
 motico Byzantium abiit, ut castissimæ Deiparæ  
 Vitali fonte sanitates magis quam aquas ema-  
 nanti (4), quibus et ipse lethali illo morbo levatus  
 esset, gratias ageret. Venienti frequentissimus By-  
 zantium popululus, et ex locis vicinis atque arbi-  
 bus permulti ejus videndi causa obviam usque Rhe-  
 gium processerunt (5) (erat quippe aspectus ejus

πρέχειν; Et δ' ἑτέροις πείθεται συκοφάνταις καὶ  
 διεσφορόσι καὶ οὐδὲν ἀμείνοσιν ἀνθρώποις ἀνδραπό-  
 δων, οὐδ' οὕτω δίκαιον οὐδὲ λυσitteλὲς τοῖς οὐκ;  
 ἔχουσιν, ἐν μοίρᾳ Καρδὸς ἡμᾶς ὑποτάττειν ἑαυτοῦς,  
 ἀλλ' εἰ προσέθηκαν τοῖς λόγοις ἐκείνο μόνον. Ὅτι  
 εἰ νῦν τοιαῦτά περὶ βασιλείως ἐγνώκατε ὑμεῖς, ἀλλ'  
 ἡμῖν οὐ δίκαια οὐδὲ λυσitteλῆ βουλευέσθαι δοκίτε,  
 καὶ τι συμβαίη τῶν ἀδοκίμων, ἡμεῖς ἔξω κινδύνων  
 καὶ καθεδούμεθα τῶν γινομένων. Ἄρ' ἢ πρὸς τὴν  
 ἀξίωσιν ὡς οὐ δίκαια δυνήσόμεθα ἀντεπεῖν; ἢ ἐν  
 οὐδενὶ θησόμεθα τοῦς λόγους ὡς ἀκαίρως εἰρημέ-  
 νους; μὴ γὰρ ὅτι πάσης μὲν προφάσεως πολέμων  
 ἐκ βασιλείως ἐξ ἀρχῆς κεινημένης, ῥαδίου δὲ ὄντος  
 φύσει πρὸς μεταβολὰς, τῆς Ῥωμαίων δὲ ἡγεμονίας;  
 πολλὰ τοῖς ἐμφυλίοις τετραχωμένῃς πολέμοις, ἀπά-  
 ντων δὲ οὐκ ἂν οἰσύντων ῥαδίως τὴν μεταβολὴν,  
 ἀλλ' εἰ πάντων μὲν ἀμφοτέροις μετὴν ἐπίσης, ἐν  
 μηδενὶ δὲ διενήνοχεν ἄτερο; ἑτέρου, ἔδει δὲ ἐκ τῶν  
 ὑπαρχόντων σκεφαμένους τὸν προσήκοντα ἐλέσθαι  
 μάλλον ἀρχεῖν, οὐ σοὶ προστιθεσθαι προσήκον πάντα  
 ὄντινον· οὐ μόνον διὰ τὴν πραότητα καὶ μεγαλο-  
 ψυχίαν, ἢν παρὰ πάντα ἐπέδειξω τὸν τοῦ πολέμου  
 χρόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐψυχίαν καὶ τὴν τόλμαν τὴν  
 ἐν τοῖς πολέμοις, καὶ τὸ μάλιστα εἶσθαι τὰ Ῥω-  
 μαίων πράγματα νυνὶ, οὐκ ἐμπείρου καὶ δεινοῦ  
 μόνον στρατηγού, ἀλλὰ καὶ σπουδαίου καὶ τὰ πολέ-  
 μια ἐξησκημένου; Ἐμοὶ μὲν οὖν πανταχόθεν ἐξετά-  
 ζοντι, οὐδεμίαν τις αἰτία φαίνεται ἀρκούσα πείθειν  
 C ὡς λυσitteλὲς αὐτὸν ἀποστάντα τῆς ἀρχῆς τῷ πάπῳ  
 ἐγχειρίζειν. Διὸ καὶ συμβεβούλευκα προθύμως τοῦ  
 κοινῆ λυσitteλοῦντος ἕνεκα. Σε δὲ εἰ μὴ τὰ λελεγ-  
 μένα πείθειν ἴκανά, ἔξεστι καὶ ἑτέροις ἅμα καὶ συ-  
 νετωτέροις καὶ ἐμπειροτέροις συμβούλοις χρησα-  
 μένῳ, μὴ τοῦ δέοντος ἀμαρτεῖν. Τοιαῦτα μὲν ὁ  
 μέγας δομestικός εἶπε· βασιλεὺς δ' ὡσπερ εἶπεθε  
 μικρὸν ἐπισχών, Συνετώς μὲν εἰρησθαι τοῦς λόγους,  
 εἶπεν, οὐκ ἂν ἔξαρνος γενοίμην· εἶτι δὲ μοι δοκί  
 καὶ κατὰ σχολὴν εἶναι βουλευτέον περὶ αὐτῶν, εἰ  
 πῶς τι βέλτιον ὁ μεταξὺ χρόνος ἐξευρήσει. Ἐπαι-  
 νέσαντος δὲ καὶ τοῦ μεγάλου δομestικού, τὸ νῦν  
 μὲν ἔχον διελύθησαν, ἐς τρίτην δὲ ἡμέραν πάλιν  
 συναθροῦντες, ἐπυθόανοντο ἀλλήλων εἶτι πλέον ἐν τῷ  
 D μεταξὺ ἐξευρηκότες εἶεν χρόνῳ· μηδὲν δὲ ἀμφοτέ-  
 ρων εἰρηκόντων ἐπεψηφίσαντο τὴν βουλήν, καὶ οὕτω  
 παρ' ὀλίγον ἔλθον τοῦ βασιλέως τὸν πρεσβύτερον εἶ-  
 θαι; ἀρχοντα γενέσθαι τῶν πραγμάτων, ὅπῃ τοῦ  
 μεγάλου δομestικού ἐκωλύθη. Ὅν ὑστερον εἰς μνη-  
 μὴν ἔλθων ὁ βασιλεὺς, εἶπε; ἐπέθετο αὐτὸν τὴν μο-  
 νήρη βίον ἀνηρημένον, ἠντίτετο τῷ μεγάλῳ δομestί-  
 κῳ, Ὅς εἰ ἂν πρότερον ἐβουλευόμεθα εἰς ἔργον  
 ἔχον, νῦν οὐκ ἂν συνέβαινε τοιαῦτα, πρὸς ἃ ἐκείνος

Jacobi Pontani notæ.

(4) Græce, festivijs, μάλλον ἰάματα, ἢ νάματα, quo lepore aliquoties orationem aspergit. Παρρηχίαν figuram vocant Græci. Vide quæ paulo ante de hoc fonte diximus, vel potius vide ipsummet Nisephorum. Facies operæ pretium.

(5) Hæc mihi reditum ab exsilio M. Tullii Ci-

ceronis revocant in memoriam, cui, teste Plutarcho, tanta municipiorum omnium lætitia et favore hominum proditum est obviam, ut quod jactavit postea, minus esset vero. Ait enim, Italie se haurieris reportatum, oratione post reditum ad Quiritæ, si memini.

ἀπεκρίνατο, Ὡς τοιαῦτα μὲν οὐκ ἂν συνέβη, ἴσως ἂν  
 ἢ ἕτερα χεῖρω καὶ ἀλυσιτελέστερα πολλῶν Βασιλέως  
 ὅτι ἐπὶ τῆς νόσου ἤδη ἀπῆλλαγγη καθαρῶς, ἐξ Ἀ-  
 δρυμοτείχου εἰς Βυζάντιον ἦκεν, ἀποδώσων τὰς εὐ-  
 χαριστίας τῇ πανάγῳ μητρὶ τοῦ Θεοῦ τῇ ζωοδόχῳ  
 πατρὶ τῇ μάλλον ἰάματα ἢ νάματα βρουοσύη· ἥς  
 τυχὼν ἀπῆλλακτο καὶ αὐτὸς τῆς χαλεπῆς ἐκείνης  
 νόσου. Βυζάντιοι δὲ πανδημῶν πρὸς ὑπάντησιν τοῦ  
 βασιλέως ἐξεληθόντες, ἔτι δὲ καὶ οἱ τῶν πέριξ χωρῶν  
 τα καὶ πόλεων κατὰ θεῶν βασιλέως (πᾶσι γὰρ οὐκ ἐπίραστος μόνον, ἀλλὰ καὶ θαύματος ἀξία ὄψις ἦν,  
 ὡς περὶ ἐκ νεκρῶν ἐγρηγμένους), ἄχρι μὲν Ῥηγίου προῆκον ὑπ' ἀλλήλων συνωθούμενοι καὶ ἠσπάζοντο  
 βασιλεία προσκυνούοντες. Ἐκείθεν δὲ δι' αὐτῶν ἰῶν ὁ βασιλεὺς ἄχρι τοῦ πρὸ τῆς πόλεως τεμένους τῆς  
 ἀνάγκῃ πηγῆς ἦλθε συνωθούμενος ὑπὸ τοῦ πληθους· ἀποδοὺς δὲ τὰς εὐχαριστίας Θεῷ, ἦλθεν εἰς τὰ βασι-  
 λεία ἐκείθεν, καὶ διέτριψεν ἐν Βυζαντίῳ ἐξ ἐκείνης, εἰς ἐξηκοστὴν ἡμέραν. Αὐθις δὲ ἐξεληθὼν, περιῆκε  
 τὰς τῆς Θράκης πόλεις.

## CAPUT XXI.

*Persæ prædatores cæduntur; Achris Triballorum obsidione liberatur. Mæсорum rex, et imperator pacta societate in Triballorum regionem irrumpit. Triballus Mæσο copiis integris occurrit, hostes partim cædit, partim fugat. Rex vulneratus moritur. In imperatorem Crales nihil molitur. Michaelis conjux, soror imperatoris, cum liberis pellitur. In concilio decernitur in Mæsiam proficiscendum, ubi magnæ spes orientarentur, et exsulia imperatoris soror justa esset belli occasio. Vastatur Mæsia; aliquot oppida se dedunt. In locum Isaiæ patriarchæ magnus domesticus Joannem presbyterum subrogandum suadet, et episcopos quodam callido commento ad id permovet.*

Ἰπὸ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους καὶ στρατιὰ Περ- Β  
 σῶν ἱππικὴ τὸν Ἑλλησποντον περαιωθείσα, ἐλη-  
 ζετο τὴν Θράκην. Πυθόμενος δὲ ὁ βασιλεὺς, συνή-  
 θροσε τὴν στρατιάν ὡς ἀμυνόμενος αὐτοῦ. Ἐν ᾧ  
 δὲ ταῦτα ἐτελείτο, οἱ μὲν πολλοὶ τῶν Περσῶν, ἀνα-  
 στρέφαντες ἐπεραιώθησαν πρὸς ἑω. Πεντακόσιοι δὲ  
 αὐτῶν καὶ χίλιοι λόχοι εἰσενέστησαν ἐπὶ τῆς Θράκης·  
 βασιλέως δὲ αὐτοῖς ἐπιστρατεύσαντος, ἔπεσον πάν-  
 τες μάχῃ νικηθέντες. Οὐ πολλὰς δὲ ὕστερον ἡμέραις  
 ἐκ τῆς ἑσπέρας; ἠγγέλιθη βασιλεὶ ὡς παρασκευά-  
 ζετο στρατιὰ Τριβαλῶν τῇ Ἀχρίδι ἐπιθέσθαι πόλει  
 ἑσπερίῳ ὑπὸ τὴν Πιερίαν τὴν ὄρος κειμένην, καὶ μετὰ  
 μικρὸν οἱ Τριβαλοὶ δρώσαντες τὰ περὶ αὐτὴν, περι-  
 καλιόμενοι ἐπολιόρχουν· βασιλεὺς δὲ ἐβοήθει κατὰ  
 τάχος. Αἰσθόμενοι δὲ οἱ Τριβαλοὶ, τὴν πολιορκίαν  
 ἐκλιπόντες, ἀνεχώρησαν εἰς τὴν οἰκίαν· καὶ ὁ βα- C  
 σιλεὺς εἰς Ἀχρίδα παρελθὼν, πρόνοιάν τε ἐποίησατο  
 τῆς πόλεως ὄση δυνατὴ· καὶ ἐκ τῶν παρακειμένων  
 αὐτῇ φρουρῶν τινὰ βυτων ὑπηκόων Τριβαλοῖς, εἶλεν  
 ἐξ ἐφόδου· τῶν τε ἑσπερίων ἐτέρων πόλεων προση-  
 σάμενος, αὐθις εἰς Ἀδρυμοτείχον ἐπανῆκε. Μεγαλὴ  
 δ' ὁ τῶν Μυσῶν βασιλεὺς ἐκ τινῶν διαφορῶν πρὸς  
 Κράλην τὸν Τριβαλῶν ἀρχοντα ἐκπολεμηθεὶς, πα-  
 ρεσκευάζετο ὡς αὐτῷ ἐπιστρατεύων. Εἰδὼς δὲ καὶ  
 βασιλέα πολέμιον αὐτῷ ὄντα, πέμψας πρὸς αὐτὸν  
 πρὸς αὐτὸν, ἐδείκτο αὐτοῦ ἐπιθέσθαι Κράλην, ὡς ὑπ'  
 ἀμφοτέρων βλάβῃ; ἐκτριθεσομένην. Ἐπεὶ δὲ ἔδοκει  
 καὶ βασιλεὶ καιρὸν εἶναι δικαίον παρὰ Τριβαλῶν  
 λαθεῖν ὧν ἠδίκησαν Ῥωμαίους, Μεγαλὴ μὲν ὑπέσ-

Sub id tempus equestris Persarum manus Hel-  
 lespontum transducta, Thraciam depopulabatur.  
 Quod ubi rescivit imperator, delectum ad eos pro-  
 pulsandos habuit. Interea de Persis multi in orien-  
 tem renavigarunt. Selecti, qui in Thracia remane-  
 rent, mille quingenti: quibuscum pugna congres-  
 sus imperator, omnes ferro concidit. Diebus pau-  
 cis ex occidente affertur, Triballos ad Achridem  
 urbem occidentalem, sub monte Pieria sitam, ar-  
 mis adoriundam sese comparare: quam paulo post  
 agro circumcirca devastato, obsidio circumdederunt.  
 Imperator cum subsidio adest celeriter.  
 Quod Triballi sentientes, obsidione soluta domum  
 recedunt. Imperator urbi quantum potest providet,  
 et ex finitimis ei castellis, Triballorum ditioni sub-  
 jectis, quædam primo impetu capit; reliquis item  
 occidentis urbibus prospiciens, 262 Didymotichum  
 revertitur. Michael Mæсорum rex ob quasdam lites  
 Triballorum principi infensus, ad bellum ei infe-  
 rendum se instruebat (6). Cumque imperatorem  
 quoque illi hostem esse non nesciret, per legatos  
 rogat uti Cralem invadat, ut ita amborum viribus  
 haud ægre contereretur. Ubi imperatori maturum  
 visum est, a Triballis injurias Romanis irrogatas  
 persequi, Michael expeditionem promisit, addens  
 etiamsi illum ad istam societatem non invitasset,  
 per se in Triballos, a quibus intolerabilia damna  
 accepisset, ducturum fuisse. Imperator contracto  
 exercitui, omnibusque necessariis comparatis, per

Jacobi Pontani notæ.

(6) De hoc bello Gregoras, l. b. ix: *Sequenti vere, cum Servie Cralem appareret non quieturum, nisi Michaellem ob injuriam, et contumeliam sorori factam ultus esset, quod ea legitima conjuge, post susceptos ex ea liberos, regni hæredes, nulla de causa repudiata, imperatoris sororem duxisset, Michael legatos ad imperatorem mittit, ab eo postulans ut*

*D per Romanas provincias transiens, in Triballorum terram impressionem faceret; nam et se illi armis infesta illaturum, ut duobus bellis impar, feret inbecillior, multis utrinque agris amissis. Proinde ad expeditionem usque ad veris exitum sese parant. Lege reliqua.*

Pelagoniam profectus, Triballorum provinciam infestam habet; partem aliquam conculcatis et succis segetibus arboribusque deformat; Butzuvum oppidulum ex itinere capit, Devritza, Dubrunin, Caballarium, Siderocastrum, et ipsa oppidula, secedunt. Michael ipse quoque per Pronium totis copiis in Triballos tendens, in loco quem indigene Belma din vocant, castra facit, despectis hostibus, ut ei resistere non aucturis. Stephanus Crales Triballorum princeps cum hinc et hinc hostilibus flammis circumdatum se videret, nec putaret divisas copias utrumque regem sustinere posse, iis intectis contra Mæsum ire maluit, juxtaque eum castra fixit; loco autem opportuno, ubi angustus et asper transitus, ne quis irrumperet, custodiæ causa peditum globum collocavit. Ceterum ultro citroque missis de pace caduceatoribus, cum transigi nihil posset, et placeret configere, illo die manus mutuum abstinere pacti sunt, ut postridie concursuri. Mæsis commentu jam defectis, Michael rex illo die de exercitu delegit, quos ad victum præcedendum dimisit; majorque pars militum ad prædas agendas per agros adjacentes se effudit. Cernens Crales dissipatum Mæsurum exercitum, et arbitratus adesse tempus aggrediendi Michaelis, ejusque astu bellico opprimendi, armato militi, et cum trecentis ex Alemania gravis armaturæ, pactorum securus in Mæsos grauditur. Michael venientes Triballos conspiciens, sibi data verba intellexit; verumtamen et ipse celeriter ad pugnam **263** contendit occurrere. Triballi, priusquam ille instrueret aciem, impressionem faciunt, vi devincunt, Mæsurumque partem in fugam compellunt, partem congressi occidunt, captos armis nudant ac dimittunt. Nam quoniam homophyli sunt, inter se captivos facere, et in servitum redigere, moribus eorum nefas est, Michael lethali tactus vulnere, et ad castra hostium perductus, brevi exspiravit. Mæsurum castra Triballi diripiunt. Qui prædæ intenti vagabantur, audito, regem suum esse victum, alii alibi comprehensi contrucidabantur; plures fuga salutem adipiscebantur. Crales potius victoria, in imperatorem Romanum, ipsum quoque ad urbes in continiis expugnandas intentum, nihil molitus est; sed relictis castris se continuit: utrum quod majores copias conduceret, quando quas habebat, Romanis impares viderentur; an quod aliud quiddam in pectore volutaret, cognosci non potuit. Paulo post imperatori nuntitur dynastas Mæsurum, rege illorum mortuo, s. u. quia Stephanum Cralem hoc officio sibi devincire conarentur, seu alius ergo, imperatoris sororem, Michaelis conjugem, una cum liberis expulisse: sorori autem Stephani, quæ prius cum Michaelie nupta fuerat, ipsi liberisque ejus regiam Mæsurum regnumque reddidisse. Imperator optimatum concilio convocato, quid ageret disciplinare instituit. Judicatum, rebus præsentibus aut parvo, aut nullo fructu responsuris (cum Crales bello

χετο την έκστρατείαν, προσθεὶς ὡς εἰ μὴ παρεκί-  
λει καὶ αὐτὸς, ἀλλ' αὐτὸς διενοεῖτο στρατιᾷ ἐπὶ  
Τριβαλοῦς ἔλθειν ὡς τὰ μέγιστα ἡδικημένος ὑπ'  
αὐτῶν· αὐτὸς δὲ ἀροῦσας τὴν στρατιάν καὶ πάντα  
ἐκποριτάμενος ὡν ἐδεῖτο, διὰ Πελαγονίαν ἐσθλαῖεν  
ἐς τὴν γῆν τῶν Τριβαλῶν, καὶ ἔτεμε τινα αὐτῆς·  
καὶ Βουτζοῦνιν μὲν τι φρούριον προσαγορευόμενον  
εἶεν ἐξ ἐφθόου· Δεῦροτζαν δὲ καὶ Δουβριούσιν, καὶ  
Καβαλλάριον, καὶ Σιδηρόκαστρον, φρούρια καὶ αὐτὰ,  
πρὸς τῆσθετο ἡμολογῆσαι. Μιχαὴλ δὲ καὶ αὐτὸς διὰ  
Παιονίαν πανστρατιᾷ ἐκστρατεύσας Τριβαλοῖς,  
ἐστρατοπέδευσεν ἐν τόπῳ Βελμάστιν ἐγγυθίως προ-  
σαγορευόμενῳ, περιορώμενος τοὺς πολεμίους, ὡς  
οὐκ ἂν τολμήσουσας προσβαλεῖν αὐτῷ. Στέφανος δὲ  
Κράλης ὁ τῶν Τριβαλῶν ἄρχων, ἐπεὶ ἐκπέσθων  
συνεώρα τῷ πολεμῶνι πυρὶ περισχεθεῖς, ἑκατέρωθεν  
μὲν ἀντιτάξασθαι τοῖς βασιλεῦσι, διελθόμενος τὴν  
στρατιάν, οὐκ ἔφατο εἶναι δυνατός. Ἐβλετο δὲ μέλλον  
τῶν Μυσῶν βασιλείᾳ ἀνταγωνιστῆν, καὶ πανστρατιᾷ  
καὶ αὐτὸς ἐλθὼν, παρεστρατοπέδευσε μὲν αὐτῷ. Ἐν  
ἐπιχειρῶν δὲ χωρίῳ στενήν ἔχοντι τὴν εἰσοδὸν καὶ  
σκληρὰν ἢ ἐπέστησε στρατιάν περὶ φρουρίων, ὡς  
μὴ τις δύναται εἰ αὐτῆς λέναι ἐπ' αὐτόν· ἐπιχει-  
ρουευσάμενοι δὲ ἀλλήλοις, ἐπεὶ ἀσυμβάτως εἶχον,  
καὶ ἰδοὺ καὶ πολεμητέα εἶναι, ἐκχειρίαν ἄγειν συνέ-  
θεντο ἐκείνην τὴν ἡμέραν ὡς μαχοῦμενοι ἐς τὴν  
ὑστέραιαν. Ἐπιελόσιπτος δὲ ἦδη σίτου τῷ στρατο-  
πέδῳ τῶν Μυσῶν, ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ ἔγνω δεῖν καλ'  
ἦν τὴν ἐκχειρίαν ἦγον. Στρατιάν ἀπολεξάμενος,  
πέμψαι ἐπὶ σίτον· καὶ διεσκέδαστο τὸ πλεῖον τῆς  
στρατιᾶς ἐπὶ τὰ παρακείμενα χωρία ἐφ' ἀρπαγῆν·  
ὄρων δὲ ὁ Κράλης τὴν Μυσῶν διεσκεδασμένην στρα-  
τιάν, καὶ νομίσας καιρὸν εἶναι ἐπιθέσθαι Μιχαὴλ  
καταστρατηγηθέντι ὑπ' αὐτοῦ, ὡς εἶχε τάχους,  
ὠπλισμένην τὴν στρατιάν ἀναλαθὼν, καὶ τραπο-  
σίους ἐξ Ἀλαμανῶν ἐπαγόμενος καταφράκτους, ὄλη  
τῶν συνθηκῶν φροντίσας, ἐπὶ Μυσοῖς ἐχώρει· Μι-  
χαὴλ δὲ ὄρων τὴν Τριβαλῶν στρατιάν ἐπαγομένην,  
ἔγνω μὲν ἡπατημένος, πλὴν ὡς εἶχε τάχους καὶ αὐτὸς  
τὴν στρατιάν ὀπλίσας, ἐξήγεν ὡς ἐς μάχην· καὶ πρῶν  
εἰς τάξιν καταστήσασθαι, οἱ Τριβαλοὶ ἐπὶ πεισόντες, ἐπέ-  
ψασσά τε τοὺς Μυσοὺς, καὶ ἐνίκων κατὰ κράτος, καὶ  
τοὺς μὲν ἀπέκτειναν αὐτῶν παρὰ τὴν μάχην· ὅσοι δὲ  
ἐάλωσαν ζῶντες, γυμνούμενοι τῶν ὀπλίων, ἀπελύοντο·  
οὐ γὰρ ἔξεστιν αὐτοῖς ἀλλήλους ἀνδραποδίζειν οὐκ  
ὁμοφύλους. Βασιλεὺς δὲ ὁ Μιχαὴλ τραυματίας γενόμε-  
νος καιρῶς ἐάλω μὲν εἶτι ζῶν καὶ ἀπήχθη παρὰ  
τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων. Ἐτελεύτησε δὲ μι-  
κρὸν ἐπιθύσις. Τὸ δὲ στρατόπεδον τῶν Μυσῶν ἐπέ-  
θησαν οἱ Τριβαλλοὶ· ἡ δ' ἐπὶ τὸν σίτον διεσκεδα-  
μένη στρατιὰ, τοῦ σφετέρου βασιλέως πυθόμενοι  
τὴν ἦταν, οἱ μὲν αὐτῶν ἄλλοι ἄλλοις καταλαμβανόμενοι  
διεσφαιρόντο, οἱ πλείους δὲ αὐτῶν, φωνῆ  
ἐπορίσαντο τὴν σωτηρίαν. Ὁ Κράλης δὲ μετὰ τὴν  
νίκην, βασιλεὶ μὲν οὐκ ἐπιστράτευσε· Ῥωμαίων ἐπι-  
κειμένῳ ἡμοῖσι καὶ πολιορκουμένῳ, τὰς ἐν τοῖς με-  
σοῖσι αὐτοῦ τε καὶ τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας πόλεις·  
ἀλλ' ἔβριεν ἐστρατοπεδεύμενος οὐκ ἐγγύς. Εἶτα  
δὲ μετῴνα συναθροίσαν στρατιάν, ὡς τῆς αὐτῆς

ὡς ἀξιμάχου Ρωμαίους δοκούσης εἶναι, εἴθ' ἔτε-  
ρόν τι διανοούμενος, ἔμεινεν ἐν ἀθήνῃ. Μετὰ μικρὸν  
ἢ ἡγγέλλετο τῷ βασιλεῖ, ὡς οἱ δυνατοὶ παρὰ Μυ-  
σοῖς τοῦ σφετέρου βασιλέως Μιχαὴλ ἀποθανόντος,  
εἶτα Στέφανον θεραπεύοντες τὸν Κράλην, εἴθ' ὅ τι  
ἕτερον διανοούμενοι, τὴν μὲν βασιλέως ἀδελφὴν  
ἀπῆλθαν μετὰ τῶν τέκνων, τῇ δὲ ἀδελφῇ Στεφάνου  
ἢ πρότερον συνώκει Μιχαὴλ, ἅμα τέκνοις τὰ τε βρ-  
σίλεια παρέδωσαν τῶν Μυσῶν καὶ τὴν ἀρχὴν. Βα-  
σιλεὺς δὲ ἐκκλησίαν συναθροίσας μετὰ τῶν ἐν τέλει,  
ὅτι δόσι ἐβουλεύετο ποιεῖν, καὶ ἔδωκε δεῖν τὰ ἐν-  
ταῦθα μὲν καταλιπεῖν, ὡς ὀλίγα ἢ οὐδὲν δυνησομέ-  
νους ἐκταῖς περιποιήσασθαι, τοῦ Κράλη ἤδη τοῦ πρὸς  
Μυσοῦς πολέμου ἀπῆλλαγμένου, καὶ δυνηθέντος ἂν  
βρόχιος ἀμύνεσθαι αὐτοῦ, κακούντας τὴν αὐτοῦ  
πρὸς ἐλθὴν Μυσίαν ἀπαίρειν τὴν ταχίστην, ὡς ἐλ-  
πίδων ἐκεῖ μεγάλαν ὑποφαινομένων· πρόσφρασι δὲ  
πολέμου εἶναι οὐ μικρὰν, τὸ τὴν βασιλέως ἀδελφὴν  
ἀπελαθῆναι τῆς ἀρχῆς, δικαιοτέραν οὖσαν ἄρχειν  
ἢ τῆς Κράλη ἀδελφῆς ὑπὸ περιόντος ἔτι ἐκβληθεῖ-  
στος Μιχαὴλ. Ἐπει δὲ ἐδόξατο ἀναχωρεῖν τοῖς τε  
προχωρησάσιν ἀρκίως, πολυχύλοις φρουρὰς ἐγκα-  
ταστήσαντες ὁ βασιλεὺς, τῶν τε λοιπῶν περὶ τὴν  
ἄκραν πόλειον ὄσης ἐδόξατο πρόνοιαν ποιησάμενος,  
καὶ στρατιὴν ἅμα στρατηγῷ Συργιάνῃ καὶ τῆς ἄλλης  
ἐπιφρας δυοὶ καταλιπὼν ὥστε ἀμύνεσθαι ὑπὲρ αὐ-  
τῶν ἂν ἐπιτιν οἱ Τριβαλοὶ τὴν ἄλλην στρατιάν ἀνα-  
λαθῶν, εἰς Ἀδριανούπολιν ἐπαυθῆσαν· οὐ πολλὰς  
ὑστερον ἡμέρας· καὶ τὴν ἐπίλοιπον Ρωμαίων στρα-  
τιὴν ὅση ἦν συναγαγὼν, ἐπέβαλεν εἰς τὴν Μυσίαν,  
καὶ τὰ τε ἄλλα μάλιστα τὴν χώραν ἐρήσας, καὶ ἐκ τῶν  
ἐπιζῶν πόλειον Μυσοῖς, τὴν Ἀρχιόλιον καὶ Μεσημ-  
βριαν, καὶ Ἀετὸν, Κτέλιά τε καὶ Ρωισόκαστρον, καὶ  
Διάμπολιν παραστήσαντος ὁ βολογία, εἰς Βυζάντιον  
ἐπαύχε. Διατρίβοντι δὲ ἐκεῖ, ἔπει καὶ ἡ Βυζαντιῶν  
Ἐκκλησία χηρέουσα ἦν ἀρχιερέως, τοῦ πατριάρχου  
Ἰσαίου οὐ πολλῷ πρότερον χρόνῳ τετελευτηκότος,  
ἔδωκε τῶν ἀναγκαίων τοῖς πατριαρχικοῖς θρόνοις τινα  
ἐγκαθιδρῶσαι. Πολλῆς δὲ ζητήσεως περὶ τούτου  
γινόμενης, καὶ ἄλλων ἄλλοις προβαλλομένων, ὁ μέ-  
γας δομίστικος συνεβούλευε βασιλεῖ, τὸν πρεσβύ-  
τερον Ἰωάννην ἀποδείξει πατριάρχην ὃν τῆς Ἀπρίων  
μὲν ὄντα πόλεως πολίτην καὶ ἐξ ἀσῆμων, περὶ δὲ  
τὴν ἱερατικὴν λειτουργίαν μάλιστα δοκούντα ἔχειν  
ἀρῶς, ὁ μέγας δομίστικος ἐνέγραψε τοῖς οἰκείοις,  
καὶ περὶ τὴν ἱερὰν ἐχρήσατο τούτῳ λειτουργίαν. Ὑσ-  
τερον δὲ οὐ πολλῷ χρόνῳ γενομένης, τῷ βασιλικῷ  
ἐνέγραψε κληρῖον μηδὲν τῶν παρ' αὐτοῦ χορηγούμενων  
προσέδων ἀποστέρησας, ἀλλ' ἐκείναις τὰς βασιλικὰς

A contra Mœsos jam liber, suam provinciam vexan-  
tibus levi opera posset obsistere) supersedendum,  
et in Mœsiam, ubi magnæ spes ostentarentur,  
quamprimum discedendum. Occasionem belli gra-  
vem offerri, sororem scilicet imperatoris regno de-  
pulsam, quæ justius imperaret, cum soror Cralis a  
Michaele adhuc vivente matrimonio multata fue-  
rit. Postquam igitur recedere complacitum fuit,  
tum oppidulis, quæ recens in ejus se potestatem  
tradiderant, præsidii impositis, tum reliquis ur-  
bibus in confinibus, cura quanta egebant curatis,  
parteque exercitus cum Syrgianne etiam, reliqui  
Occidentis duce relicta, ut illas adversus Tribal-  
lorum vim tueretur, cum altera parte Adrianopo-  
lin rediit. Diebus aliquot præterlapsis, allectis  
quantæ erant copiis, in Mœsiam irrupit, 264  
et cum cætera regionem vastat maxime, tum An-  
chialium, Mesembriam (7), Aeton, Clenia, Rhosoca-  
strum et Diampolin civitates per deditionem acci-  
pit, Byzantiumque revertitur. Quia vero tum  
Ecclesia Byzantina episcopo suo viduata erat, quod  
Isaias patriarcha nuper de vita exierat, visum om-  
nino faciendum, ut alius in ejus throno locaretur,  
Cum igitur diutius controversando alii alium no-  
minarent, magnus domesticus imperatori auctor  
fuit, uti Joannem presbyterum designaret : quem  
quanquam apud Apros obscuris ortum natalibus, ta-  
men ut in sacerdotali ministerio dexterrimum, et ad  
id accommodatissimum, idem domesticus inter suos  
domesticos ascripserat, qui sibi a sacris esset. Non  
diu post cum ita usus posceret, in clerum imperato-  
ris eundem cooptavit, pensionem suam ei relin-  
quens, et insuper imperatoria pensione cumulans. Ibi  
quoque semper bene audiit, et imperatoris gratiam  
est consecutus : qui consilium probavit, et ita fa-  
ciendum dixit, si modo perfici possit. Ubi ad epi-  
scopos super eo retulit, illi statim quasi conspiras-  
sent, ad unum omnes reniti, neque audire velle.  
Imperator usque adeo repugnantes cernens, nego-  
tium magno domestico committit, qui nihil cun-  
ctatus, episcoporum in sanctorum apostolorum (8)  
templo conventum agit ; ibi exorsus loqui, impe-  
trare ab illis laborat, uti Joannem pro patriarcha  
suscipiendum decernant. Illi contra asserere id  
neque justum, neque Ecclesie Dei frugiferum fore.  
Multis ab utraque parte dictis, tandem surgunt,  
discrepantibus sententiis, dum hi nequaquam fe-  
rendum existimant, vitæ curis implicitum, uxori et  
filiis cohabitantem (d), in excelssimam magi. terii

#### Jacobi Pontani notæ.

(7) Gregoras : Proximo anno, cum audivisset  
imperator, Bulgaricum principatum (Triballos vo-  
cat Bulgaros) et a priore uxore, a cognatis Michae-  
lis divelli (nam imperatoris soror agre fuga saluam  
quesierat) in ea multorum contentione de regno,  
justis copiis delectis, oppidula Aemo vicina invasit,  
ei fere omnia circa negotium cepit, habitatoribus

ultra sese ad eum conferentibus. Inter cætera vero  
etiam urbem munitam, et frequentem Mesembriam,  
ad mare sitam, etc.

(8) Petri et Pauli. Templum illud Constantini  
opus, in eoque, ut et Helena mater, sepultus est.  
De eo sæpius Zonaras lib. III.

#### Jacobi Gretseri notæ.

(d) Græcorum sacerdotum uxoratos esse notius  
est, quam ut admonitione egeat, et si cui ignotum

esset, id ex hujus Joannis exemplo, de quo hoc  
capite Cantacuzenus, planum testatumque redde-

cathedram evahere. ille sic eos refellit : Si alioqui A προσθεῖς· καὶ διετέλεισέ γε κάκει περί τῆ τοιαύτα  
ad hanc functionem idoneus et habilis sit, hoc ei μάλιστα εὐδοκίμων· καὶ διὰ τοῦτ' ἀπέλαυε τῆς βα-

Jacobi Gretseri notæ.

retur. ut etiam ex primo responso Jeremiæ patriarchæ Constantinopolitani ad Wirtenbergenses. Multum tamen differunt Græci ab illis qui Evangelicarum nomen hodie sibi arrogant, quæ discrimina speciatim enumeranda sunt, ne isti nostri libidinem suam Græcorum licentia honestare et excusare tentent. Ac primo apud Græcos piaculum ceisetur, si monachus uxorem ducat, aut cum ducta consuetudinem habeat. Par scelus si monialis nubat. Ὁ δὲ ἐπαγγελάμενος παρθενεύειν, inquit Jeremias patriarcha. παρθενεύτω, καὶ ἄδειαν αὐτῷ γαρμεῖν μετὰ τὴν ἐπαγγελίαν οὐ παρέχομεν. Οὐδέτι γὰρ θεὸς τὴν γυναικα αὐτοῦ ἐπ' ἄροτον, καὶ στρατείαν, εὐλατόσ ἐστιν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ἄν δὲ τι παθῶ ἀνθρώπων, σφραγιζόμεν διὰ μετάνοίας καὶ ἰσομολογήσεως, καὶ λοιπῆς νακοπαθείας, καὶ ἀπογῆς κακῶν ἀποκλύομεν, καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ οὐκ ἀποδοκιμάζει αὐτόν. Ille autem, qui semel virginitatem professus est, virgo permaneat, nec jam illi ullam amplius licentiam post votum susceptum nubendi damus. Nemo enim mittens manum ad aratrum, et respiciens retro, idoneus est consequendo cælesti regno. Si vero huic humanitus quid contigerit, hunc ecclesiastica disciplina coercemus, ac ad moderationem vitæ, per pœnitentiam, atque confessionem, carnis item mortificationem. ac omnem vitæ continentiam, rocamus, ac veluti lustratione quadam expiamus, nihil dubitantes misericordiam benignissimi Dei humanæ ejus infirmitati non defuturam. Hæc Jeremias patriarcha. Immane quantum a Græcis hac in re distent, qui a Romana Ecclesia secessionem fecerunt, quibus nihil usitatum, quam monachorum et monialium in nuptiæ nuptiæ, nec forte mirum, cum tota illorum doctrina ex hujusmodi nuptiis sit progenerata, cujus pater monachus, mater monialis.

Secundo, Græci nullum ad episcopi dignitatem evahunt, nisi aut cælibem, aut talem, qui conditioni uxoris renuntiet. Quocirca cum episcopi uxorem ac liberos presbyteri hujus magno domestico objicerent, tanquam impedimenta ad patriarchæ honorem obtinendum, respondit domesticus, fore ut patriarcha creatus, uxori valeat. At hæretici superintendentes, qui alicubi episcoporum quoque appellationem usurpant, tum primum ad hoc munus aptissimi existimantur, si uxorio jugo devincti sint, sobolesque numerosam in circuitu mensæ suæ numerent. Tertio, si quis cælebs apud Græcos sacris ordinibus initiatur, expers thori vita porro quoque agenda est, imo dum spiritus regit artus. Si post ordinationem presbyter aut diaconus, aut subdiaconus uxorem duxerit, ejiciatur ex clero, et curiæ civilis, in qua clericus erat, cum bonis suis tradatur, inquit Justinianus, Novell. 123. Qui et Novella 6 : Si presbyter aut diaconus, aut subdiaconus postea ducat uxorem, aut concubinam, aut palam, aut occulte, sacris statim cadat ordinis, et deinceps idiota sit. Nec in hoc conveniunt sectarii cum Græcis. Forte libentius se conformarent cum more quodam Græcorum, qui si non hoc tempore, olim certe in Græcia vigeat; nam ut testatur Humberus Genomaniensis, Leonis noni ad Constantinopolitanos legatus, ordinandi prius interrogabantur num uxores haberent; si abnuerent, jubebantur ducere, et tum ad manuum impositionem reverti. Quæ forte consuetudo hodie desit in Græcia, cum canon Trullanus, de quo postea, hoc non exigit, aut præcipiat. Mirum tamen non renovari hoc ævo ab illis, qui in Joviniani et Vigilantii disciplinam nomina sua dederunt, præsertim cum si non Nicolaum, unum ex septem primis diaconi, certe Vigilantium auctorem habeat. In quem sanctus Hieronymus :

Episcopus sui sceleris dicitur habere consortes, si in non episcopi nominandi sunt, qui non ordinant diaconos, nisi prius uxores duxerint, nulli cælibi credentes pudicitiam, imo ostendentes quam sancte vivant, qui male de omnibus suspicantur, et nisi prægnantes uxores viderint clericorum, infantesque de ulnis matrum vagantes. Christi sacramenta non tribuunt.

Quarto, Græci nulli bigamo aditum ad sacros ordines patefaciunt. Quod eos qui alteram duxerunt uxorem, inquit Justinianus novell. 123, sacri canones clericos esse prohibeant, sanctus Basilius his verbis docet : Eos qui nuptias iterarunt, canon excludit ministerio. Hæretici a sua suorum ministrorum chirotonia vix excludunt polygamiam, nedum bigamiam. Quinto, Græci olim, et nunc quoque, adferunt ad professionem perpetuæ castitatis eam qui cælebs ordines suscipere vellet. Si is qui ordinandus est diaconus, inquit Justinianus loco citato, uxorem sibi junctum non habeat, non aliter ordinetur, nisi prius ab eo qui ipsum ordinet, interrogatus profiteatur, posse se post ordinationem, vel sine legitima uxore caste vivere : nequente eo, qui ordinet, ordinationis tempore diacono permittere, ut post ordinationem uxorem ducat. Sin vero hoc fiat, episcopus, qui id permisit, episcopatu dejiciatur.

Sexto, apud Græcos, si uxor ante ordines ducta, post mariti ordines hinc excedat, alterum matrimonium inire nequaquam licet. In quo iidem a Græcis discedunt Lutherani nuptiores : quorum præconibus meta nulla, consortes in thalamum adsciscendi.

Porro mos quem Græci ab antiquot sæculis servant, saniori et sanctiori Græciæ inusitatus fuit; statim enim cum tradita et vulgata Christi doctrina, cælebs inter Ecclesiæ ministros invaluit. Nolo repetere, quæ hac de re doctissime disputant Turrianus, lib. II, De dagnaticis characteribus verbi Dei; et lib. II, Adversus Magdeburgenses pro canonibus apostolorum cap. 1 et 2; et lib. V ejusdem operis, cap. 12, et alioquot seqq. et in scholis super caput 15 lib. VI Constitut. apostolicarum Clementis Romani; Cardinalis Baronius, tom. I Annal. anno Christi 58, et tom. VIII, anno 692; et cardinalis Bellarminus lib. I De clericis, cap. 19 et seq. Nos contenti erimus uno vel altero testimonio, quo planum fiat, quid in Ecclesiæ lege et consuetudine receptum fuerit. Audiamus ergo sanctum Hieronymum, qui postquam recensuisset, qua mente essent episcopi, Vigilantii fermento infecti, nulli præterquam conjugato clericatum impertire consueti, mox subjungit : Quid facient Orientis Ecclesiæ, quid Egypti et sedis apostolicæ, quæ aut virgines clericos accipiunt, aut continent, aut si uxores habuerint, mariti esse deserunt. Et ad Pammachium : Episcopi, presbyteri, diaconi, aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certe post sacerdotium in æternum pudici. Sanctus Epiphanius hæresi 59 : Adhuc virentem et liberos gignentem unius uxoris virum Ecclesia non suscipit, sed eum, qui se ab una continuit, aut in viduitate vixit, diaconum, et presbyterum, et episcopum, et hypodiamonum : maxime ubi sinceri sunt canones ecclesiastici. At dices mihi, in quibusdam locis adhuc liberos gignere presbyteros, et diaconos, et hypodiamonos; at hoc non est juxta canonem, sed juxta hominum mentem, quæ per tempus clangit.

Nicæna synodus : Ἀπηγόρευσε καθόλου ἡ μεγάλη σύνοδος, μήτε ἐπισκόπων, μήτε πρεσβυτέρων, μήτε διακόπων, μήτε δώδεκ των ἐν τῷ κλήρῳ τι ἕξειναι συνείσακτον ἔχειν, πλην ἢ ἄρα μητέρα, ἢ θεῖαν, ἢ ἄ μόνα πρόσωπα ὑποψίαν διαφύγειν. Hunc canonem citat Justinianus, Novell. 123. Qui Latine sic redditur a Turriano : Prohibuit in universum magna

αὐτῶς εὐμενείας βασιλεῦς δὲ ἐπῆγει τε τὸν λόγον καὶ ἐπιχειρήτεια ἔλεγεν εἶναι εἰ γε ἀνυσθῆναι δυνατόν. Ὡς δὲ τοῖς λοιποῖς ἀρχιερεῦσι τὸν περὶ τούτου προσήγον λόγον, οἱ μὲν εὐθύς ὡς περὶ συνθήματος πάντες ἀπωθύνοντο, καὶ οὐδὲ ἤλθοντο τῶν περὶ τούτου λόγων

A impedimento non futurum, quandoquidem illo se penitus extricabit. Tandem cœtu soluto quemque redire domum, et non parum defatigatos, corpus recreare jussit; iterumque super eadem deliberatione concilium indixit. Illi domos redeunt Ma-

Jacobi Gretseri notæ.

synodus, ut neque episcopo, neque presbytero, neque diacono, neque ulli prorsus clerico liceret habere conjugatam mulierem, nisi forte matrem, aut sororem, aut materteram, aut amitam, aut eam solum personam, quæ ab omni suspitione alienæ essent. Quidam vertunt illud conjugatam extraneam; nonnulli, subintroductam; alii introductam; alii ascititiam. Turrianus aliquando ad verbum, cointroductam. Item absolute, mulierem, et quidem quamcumque, exceptis his quas canon excipit. Antiocheni enim (quorum vocem canon Nicænus usurpat) quælibet mulieres, sive uxores, sive non uxores libere et familiariter non sine suspitione consuetudinis illicitæ cum viris versantes vocant conjugatas, ut ex Eusebio lib. vii *Histor. ecclesiast.*, cap. 21, liquet, quæ inde hoc nomen adeptæ videntur, quod in eodem conclavi aut cella cum viris versentur, quas synodus Ancyraua nominat conjugatas, hoc est, congregientes, eujusmodi sunt, quibus ministrandi gratia ingredi licet, quocumque dominus domus ingreditur, et cum eo simul ire per omne conclave domus. Frustra ergo est cum sua explanatione Balsamon, qui in scholiis ad tertium canonem Nicænum, conjugatos tantum restringit ad mulieres non uxores, cum canon loquatur de omnibus. Plura Turrianus item de calibatu ministrorum Ecclesiæ decretum quoque est in aliis synodis, ut in Eliberitana, Arelatensi, Agathensi, Turonensi prima et secunda, etc., quæ omnes synodi non novum morem introduxerunt, sed veterem ab apostolica traditione manent in denuo sanxerunt: semper enim synodis hoc curæ fuit, ne, ut inquit Vincentius Lirinensis, aliquid posteris traderent, quod ipsæ a patribus non accepissent, utque non solum in præsentem rem bene disponerent, verum etiam post futuris exempla præberent, ut et ipsi scilicet sacratæ vetustatis dogmata colerent, profanæ vero novitatis adinventa damarent.

Cæterum hodierna Græcorum consuetudo fluxit a pseudo-synodo, quam Græci vocant πενθέκτυον, Quinquagesimum, n. mine novo et monstruoso, ut ipsa appellatio monstrum synodi, non synodum indicet: eujus architecti et auctores carni sibiulam laxarunt cum semperiterno Græciæ dedecore, facta conjugatis ordines accipiendi, et conjugio inito, etiam post initiationem utendi potestate, contra tot sæculorum consensionem, et ab apostolis derivatam consuetudinem. Nimirum ubi decrevit virtus, ut tunc fiebat in Græcia, eo irreptit venus. Est autem cano (decimus tertius inter Trullanos) quem hæc de re considerunt, plenus inscitia et mendaciis, ut Baronius fuse demonstrat, tom. VIII. Si enim ideo ministri Ecclesiæ debent esse mariti, quia honorabile conubium in omnibus, et thorus immaculatus; item, quia, quod Deus conjunxit, ab homine non est separandum; denique, quia Aposto usi monet, ut qui uxorem habet, solutionem non querat, cur non patiuntur iidem Trullani legislatores, ut episcopi aut monachi uxores retineant? Si nihil in sacras litteras committitur, quando episcopi et monachi a conjugibus sejunguntur, cur sacrilegium sit, si mariti a sacris ordinibus repellantur, aut si admissi sunt, a matrimonii usu abstinere jubeantur, et paucis quoque ecclesiasticis, si ita necessitas exigat, compellantur? Verumenimvero perpulchram profecto hujus impuri canonis et moris rationem reddit Jeremias patriarcha: Non ignora-

mus, inquit, turpitudinis germina multa suscipi inter eos, qui sacerdotes uxores accipere prohibent. Quæ ratio, si quid valet contra calibatam sacerdotum, valebit etiam contra calibatam episcoporum, monachorum, et eorum qui mortua uxore, calibem vitam agere coguntur apud Græcos, sive sint sacerdotes, sive diaconi, sive subdiaconi. An isti ex carne et sanguine non sunt coagmentati? Si isti sine hujusmodi maculis castam integramque vitam vivere queunt, cur non et illi, qui recens ad sacerdotis, diaconi aut subdiaconi officium accedunt? An non et his, si in flagitia labantur, adhibere licet ea medicamina, quæ castitatem professis adhibere iste Jeremias refert, nosque supra commemoravimus. Episcopum nullam omnino mulierem habere, aut cum ea habitare concedimus, inquit imperator Justinianus, Novell. 123, sed si id minus comprobasse visus fuerit, episcopatu dejiciatur. Ipse enim seipsum episcopatu indignum demonstrat. Cur hoc vel simili emplasmate non curant itidem Græci suos sacerdotes, diaconos, et subdiaconos, si quando extra honestatis limites evagentur? Si Græci totam antiquitatem respuebant, par saltem erat, ut audirent suum Justinianum, qui mentem suam de calibatu ministrorum Ecclesiæ, diu ante Trullani conciliabuli tempora explicarat his verbis, Novell. 6: Nihil sic in sacris ordinationibus diligimus, quam cum castitate viventes, aut cum uxoris non cohabitantes, aut unius uxoris virum, qui sive fuerit, sive adhuc sit, et ipse castitatem eligat secundum divinas regulas, primum principium et manifestum fundamentum residuæ virtutis constitutum. Sed venter aures non habet, multo minus libido; et forte patrocinium a Justiniano querent, etsi imprudenter, ne dicam impudenter. Nam Photius in Nomocanone titulo 8, hæc ex Novellis Justiniani sanctionem citat: Nullus clericus, qui uxorem non habet, habeat in domo sua introductitiam, præterquam matrem, et filiam, et sororem, et alias non suspectas; ubi imperator in icar. a datur, esse clericis matrimonium permisum, quandoquidem monet, ut qui uxores non habent, ab ἐπι-σάκτοις abstineant. Quo ipso existimare quis posset, ab eo significatum, clericos, si voluissent, potuisse uxores ducere. Verum si quis integra verba Justiniani, non ut a Photio decurtata sunt, consideret, aliam longe mentem Justiniano fuisse intelliget. Verba edicti hæc sunt, Novell. 123: Τοῖς δὲ πρεσβυτέροις, καὶ διακόνοις, καὶ ὑποδιακόνοις, καὶ πᾶσι τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐν κλήρῳ τεταγμένοις μὴ ἔχουσι γαμήτας κατὰ τοὺς θεοὺς κανόνας ἀπαγορευόμεν καὶ ἡμεῖς κατὰ τὴν τῶν ἁγίων κινδύων δύναμιν γυναικὰ τινα ἢ τῷ ἴδιῳ, εἴπω ἐπεὶ σκρον ἔχειν. Presbyteris, diaconis, subdiaconis, et omnibus aliis in clerum uscriptis, qui secundum divinos canones uxorem non habent, interdiximus et nos, ex sacrorum canonum præscripto, ne mulierem introductitiam domus suæ habeant, excepta matre, etc. Quo loquendi modo manifeste docet imperator, presbyteros, diaconos, subdiaconos calibem vitam agere debuisse, sacris canonibus id ita præcipientibus: licet nonnulli ex clericorum numero nuptiæ permisæ essent, lectoribus nimirum et cantoribus, de quibus apostolorum can. 25, vel juxta aliorum divisionem, 26, et ipsemet Justinianus, Novell. 6 et 123, qui mulierem, quam Nicæna synodus vocat conjugatam, eadem notione ἐπι-σάκτων appellat, eoque vocabulo idem, quod Nicæna synodus intelligit.



gnus domesticus imperatori exponit, et quæ ipse ut episcopi's persuaderet, dixerit, et quomodo illi contradicant, postremoque convenerit, ut altero cæteri super eadem questione conivent.

λω Χριστοῦ νεῶ· καὶ καταστὰς εἰς λόγους, ἐπεχειρεῖ πείθειν, ὡς δεῖ τὸν πρεσβύτερον Ἰωάννην ἐπὶ τὸ πατριάρχην δέχεσθαι ψήφισθαι· οἱ δ' ἀντεπεχειροῦν, ὡς εὖτε δίκαιον, εὖτε λυσιτελεῖ; ἀντὶ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι τοῦ Θεοῦ. Πολλῶν δὲ ἐξ ἑκατέρου μέρους λόγων εἰρημένων, τέλος ἀνέστησαν ἀσύμφωναι ταῖς γνώμαις, τῶν μὲν, οὐδαμῶς οἰσμένων εἶναι ἀνεκτὸν, τὸν εἶναι τοῖς τοῦ βίου πράγμασι συνισχημένον, καὶ γυναῖκα καὶ τέκνοις συνοικοῦντα, εἰς τὸν ὑψηλότερον τῆς διδασκαλίας ἀνάγειν θρόνον· τοῦ δ' ἀντεπεχειροῦντος ὡς οὐδὲν ἂν εἴη τοῦτο γόλυμα καθάπαξ ἀποστραφένου ἂν τᾶλλα ἱκανό, τε καὶ ὁρμύζων πρὸς τὸ ἔργον ἦ. Τέλος δὲ ὁ μέγας δομέστικος τὴν ἐκκλησίαν διαλύων, νῦν μὲν ἕκαστον ἐκέλευεν οἰκᾶς ἀπειθόντα, ἀναπαύλης τυχεῖν οὐκ ὀλίγον πόνον ὑπομείναντας· αὐθις δὲ συναλθόντας περὶ τῶν αὐτῶν ποιήσασθαι τοῦς λόγους. Οἱ μὲν οὖν ἕκαστος ἐπ' ἑαυτοῦ διελύοντο. Ὁ μέγας, δὲ δομέστικος, ἀπήγγαλλε τῷ βασιλεῖ εἰδῶν, ὅσα τε λέξει τοῦς ἀρχιερεῖς πείθειν ἐπιχειρῶν, καὶ ὧν παρ' αὐτῶν ἀκούσαιεν ἀντιλεγόντων· καὶ τέλος, ὡς συντεθεῖη καὶ δευτέραν ἐκκλησίαν συναθροῖσαι τοῦτου ἕνεκα.

**§65** Post decimum itaque diem in eodem templo omnibus jam ejus jussu congregatis, non iisdem usus est argumentis, cum se nihil consecuturum sciret; sed un' de potissimum velut per cuniculum eorum animis obreperet; sic enim aiebat: Sua-dere quemquam Joannem presbyterum in sedem patriarchicam extollendum, ne sibi quidem place-re, qui ipsis summopere gratificari vellet: et ad nihil quod quidem eorum animis injucundum es-set, quodque nollent, cogere. Considerandum, vero, an is alius Ecclesie pastor merito creetur, quod quomiticus fiat nihil omnino vetare, quaudiu in sacerdotium commissum piaculum nemo illi ob-jectare possit. At episcopi non prævidentes quorsum ille collimaret, neque hoc cogitantes, suis se laqueis irretitum iri, libenter istuc audierunt, rati se jam vicisse: suffragiaque extemplo inierunt, ut Joannes Thessalonicensis hierarcha crearetur. Ut omnes sententia congruerunt, etiam chirographo decretum suum eos confirmare voluit. Illi decre-tum statim conscripserunt. Quod simul in mani-bus habuit: Pulchre, inquit, decenterque factum, et vobis in circulo amplas ago gratias. Velim autem mihi dicatis, si imperator sic loquatur: Si episco-pis re diligenter perpensa, et præstito quod de-bent officio visum est Joannem presbyterum in collegium episcoporum asciscere, nullaque causa apparuit, quæ impedire posset: sed ab omnibus concorditer sacra liturgia dignus est judicatus, car-non etiam me volente ad patriarchicum thronum ascendat? Si hoc, inquam, dixerit, quid respon-debimus, quæso, aut quod velum honeste obtin-demus? Doccat is licet. Cum illi, satis esse, quod decreto suo effecissent, ut Joannes Thessalonicen-sis, aut alterius Ecclesie episcopus, non autem patriarcha, institui posset: Hoc, inquit domesti-cus, demonstrare oportet. Si enim patriarcha ali-quam aliam gratiam, virtutemve ex cælestium don-orum promptuario accipit, quam aliis antistibus accipere non licet, valeret aliquid oratio: si autem secus est, omnesque et majorum et minorum ur-bium episcopi æqualiter gratiæ participes sunt

**B** Μετὰ δεκάτην δὲ ἡμέραν αὐθις ἐκέλευεν ἀθροίζε-σθαι ἐν τῷ αὐτῷ νεῶ· καὶ ἐπειδὴ πάντες τῆθροισμένοι ἦσαν, οὐκέτι μὲν ἐκ τῶν ὁμοίων ἐπεχειρεῖ πείθειν, ἤξει γὰρ οὐ πείθων, ἀλλ' ἐξ ὧν μάλιστα ἔσπετο ὑπο-κλέψαι τὴν περὶ αὐτοῦς. Ἔφη γὰρ τὸ μὲν περὶ Ἰωάννου τοῦ πρεσβυτέρου πείθειν εἰς τὸν πατριάρ-χικὸν ἀνάγειν θρόνον, εὐδ' αὐτῷ δοκεῖν εἶναι δεῖν, μάλιστα βουλομένῳ τὰ κατὰ γνώμην αὐτοῖς ποιεῖν, καὶ μηδὲν ἀηδὲς μὴτ' ἀβούλητον προσαναγκάζειν· ἐτίρας δὲ ἐκκλησίας σκεψασθαι εἴγε δίκαιον προστά-την ἀποδείξει· πάντως δὲ οἱ δ' ἂν εἴη τοῦ τοιούτου κώλυμα ἔω; ἀν μηδεὶς αὐτῷ ἔχη περὶ τῆς ἱεροσύ-νης ἔγκλημα ἱερανεγκῆν. Οἱ δὲ μηδὲν τῶν μελλόν-των ὑποπτεύσαντες, μηδὲ τοῦτο ἐνοήσαντες, ὡς τοῖς σφετέροις αὐτῶν ἀλώονται βρόχοις, αὐτοὶ ἠδὲ-ως τε ἐδέξαντο τοῦς λόγους, οἰόμενοι κεκρατηκέναι, καὶ ἐπεψήφισον προθύμως, Θεσσαλονικῆ; ἱεράρχην ἀποδείξει τὸν Ἰωάννην. Ἐπεὶ δὲ εἰς ἐν συνῆλθον ἅπαντες ταῖς γνώμαις, ἐκέλευε γράμμασι τὰ εἶη ψήφισμα ἐπιθεβαῖον· οἱ δ' ἔγραψον τὸ ψήφισμα αὐτῶν. Ἐπεὶ δ' ἐν χειρὶ τοῦτου εἶχεν ὁ μέγας δο-μέστικος λαθῶν, τοῦτο μὲν, εἶπε, καλῶς καὶ ἡ προ-σῆκεν ἐγεγόνει· καὶ χάριν ἂν ὑμῖν εἰδείην καὶ αὐ-τὸς τοῦτου ἕνεκα πολλήν. Πυθίσθαι δὲ ὁμῶν βούλο-μαι ἐκεῖνο· ἂν ἔρτται ὁ βασιλεὺς ὅτι εἰ ταῖς ἀρχιε-ρεῦσι πολλὰ σκεψασμένοι καὶ τὰ δίκαια ποιῶσιν, ἔδοξε τὸν πρεσβύτερον Ἰωάννην ψηφισθαι ἀρχιε-ρεῖα, καὶ οὐδεμία τις ἐφάνη αἰτία κωλύουσα δυνατή, ἀλλὰ πᾶσιν ἔδοξε ἐμοῦ ψήφῳ κοινή τῆς ἱερᾶ, ἀξιο-λειτουργίας ταυτησίν, ἀ. ὁ· ὅτε μὴ καὶ πρὸς τὸν **D** πατριάρχικόν ἐμοῦ βουλομένου ὀνοχθεῖη θρόνον; ἂν ταῦτα λέγη, τί ἐροῦμεν; ἢ τίνα εὐήρῳσπον ἀπολογίαν ἀποδῶμεν ἂν, διδάξατε αὐτοί. Τῶν δὲ φαιμένων, ὅτι Ἐπειδὴ τὸ ψήφισμα ἐπὶ τοῦτοις ἐποιη-σάμεθα, ὅτι Θεσσαλονικῆ; μὲν ἦ τις ἄλλης Ἐκκλη-σίας; ἡγεμόνα δέχεσθαι τὸν Ἰωάννην, πατριάρχην δὲ μὴ, οὐκοῦν ἔδει, εἶπε, καὶ ἀνάγκην τινὰ προσεῖναι τῷ λόγῳ. Εἰ μὲν γὰρ ἄλλην τινὰ χάριν ἢ δύναμιν ἄνωθεν ἐκ ταιμὸς δωρεῶν δέχεται ὁ πατριάρχης ἦν οὐκ ἔξεστι λαμβάνειν καὶ τοῖς ἄλλοις ἱεράρχαις ἔχει ἂν τίνα πρόφασιν ὁ λόγος; εἰ δὲ τοῦτο μὲν οὐκ ἔστι, πᾶσι δὲ ἐπίσης· καὶ τῆς ἐλάττονον, πλέως; ἐπισκόπος

μέεστι ἑωρεᾶς, αἱ τιμαὶ δὲ καὶ αἱ λαμπρότητες τῶν ὀρθῶν κεῖνται παρὰ βασιλεῖ, καὶ ἔξεστιν αὐτῷ καὶ τὴν μικρὰς, πλείω; ἐπισκοπεῖν ἄξιον χρυθίνεσθαι, ἐπὶ τῇ μεζύονα ἀνάγειν, τίδεῖ ἀπέραντα ποιοῦντας, ἀπολογία; οὕτω σαθρὰ, καὶ εὐκαταλύτου; συναγεῖραι, καὶ προσκρούειν εἰκῇ δοκαῖν τῷ βασιλεῖ; ἐφ' ἃ μὴ δέον ἀντιλέγοντας, ἀλλὰ μὴ μικρὸν τῆς φιλονεικίας ὑπενδύνοντας, ψηφισασθαι τὰ κατὰ γνώμην βασιλεῖ, καίτοιγε τοῦ δικαίου καὶ εὐλόγου οὐ μακρὸν ὀφεισκότα τὸ γὰρ ἡμέτερον ἐῷ, εἰ δὴ τις χρεὶς καὶ ἐμοῦ κεῖται παρ' ὑμῖν. Τοιαῦτα εἰρηχότος

A 9) (e) : honor autem ac splendor sedium (f) p-  
ues imperatorem est, licetque ipsi parvæ urbis  
episcopatu dignum iudicatu n ad majorem prove-  
here (10), quid necesse est sine modo ita puidas  
solutivaque faciles responsiones congerere; viderique  
temere imperatorem offendere, 266 in qui-  
bus non solum non contradicere, sed nec pau-  
lum adversari, verum quæ ei ut a justitia et recta  
ratione non adeo abhorrentia, probantur, decer-  
nere oportet? De me nihil dico, si quis honos mei  
vestrum tangit animum. Hæc ubi profatus est, etsi

Jacobi Pontani notæ.

(9) Potestate ordinis pares sunt omnes episcopi, non jurisdictionis: ea enim metropolitanius episcopus, et patriarcha utrisque antecellit.

(10) Nimum auctoritatis dederunt imperatori episcopi et patriarchæ Græci, postquam se ab Ecclesia Romana abruerunt et ii delata sibi po-

testate usi sunt egregie. Patet per omnes historias Byzantinas ista subjectio, et quedam indigna profecio servitus, quam volentes suis imperatoribus servierunt. Ne itaque mireris, si et apud hunc ejus rei exempla videas.

Jacobi Gretseri notæ

(e) Quod Cantacuzenus ait, omnes episcopos pares esse gratia, id accipi debet de gratia et potestate ordinis, non jurisdictionis: qua alios aliis esse majores certum est et in ubitatum apud omnes illos, quibus ecclesiasticæ hierarchiæ gratia perspecti sunt.

(f) Cum legis honorem splendoremque sedium pones imperatorem esse, etique licere parvæ urbis episcopatu dignum iudicatu ad majorem provehere, id ne mireris: postquam enim Græci a Romani pontificis obedientia se subtraxerunt, omnia suo imperatori per adulationem detulerunt, et pro jugo levi et levi Romane Ecclesie, cervicibus suis ferream asserverunt. Semel enim in hanc provinciã imperatores admissi nihil in ecclesiasticos, inque ipsos patriarchas sibi non permisere, quod testantur tot constitutiones Græcorum imperatorum de rebus ecclesiasticis, et commentarii Balsamonis in *Nomocanonem* Photii, et in canones concilium, omnesque historici, quotquot post natum dissimili a Latinis res Græcicis litterarum monumentis commendarunt. Quocirca arbitrato suo episcopos ponebant, deponebant, reponebant, transferant, et in ordinem, quoties collibitum erat, referebant: privilegia et immunitates, titulos et dignitates augebant, minuebant, tollebant, ipsarumque dioceseon fines ampliabant, aut contrahant liberrime sine ulli us metu aut reverentia: ipsæque Constantinopolitana Ecclesie presibus exiguum sane honorem habebant; id vel hinc colligas, quod, ut inquit Innocentius tertius cap. *Sulite*, extravag. De major. et obed., illos juxta *Sabbellum pedum suorum in sinistra parte sedere aut faciebant, aut permittiebant; cum*, ut inquit Innocentius, *alii reges et principes archiepiscopis suis (sicut d. bent) reverentes assurgant, et eis juxta se venerabilem sedem assignent.* Quid quod et patriarchale pedum seu sce, trum ex manu imperatoris accipiebant, et tantum non ab isidem coconsecrabantur; ut planum, ex Ciropalata, qui in libello *De officio vultæ Constantinopolitana; περι προβλησεως*, de patriarchæ designatione seu inauguratione ab imperatore fieri solita copiose scribit: quem et ait translationi τοῦ δικανικίου, seu cepti patriarchalis hæc solemnia verba adhibuisse: *Ἡ ἀγία Τριάς διὰ τῆς παρ' αὐτῆς, δωροθεσίας ἡμῖν βασιλείας προβαλλεσθαι σε ἀρχιεπισκοπον Κωνσταντινουπλεως νέας Ρώμης, καὶ οὐρουμενικὸν πατριάρχην. Sacrosancta Trinitas per imperium nobis concessum, constituit te archiepiscopum Constantinopolites, novæ Romæ, et o cumenicum patriarcham.* Ita post a Romano pontifice tanquam ab univer-

sali Christi vicario, pastorumque pastore accipiendum erat, accipere coacti sunt (in pœnam, opinor, conflati schismatis) ab imperatoribus, qui dabant, quod dare nequibant: et quia ad ovile reverti renuerunt, adhuc in longe magis duros et immites initiatores inciderunt, in ipsos inquam truculentissimos Turcas, a quorum tyranno prius captam Constantinopolim *δικανικιον*, hoc est, pedum episcopale accepit Gennadius patriarcha: et hæc etiam tempestate nullus patriarcha minus obire potest, nisi prius *γρυσόουλλον*, seu, ut vocant hominum Græci *μαρτάριον*, hoc est, diploma et litteras confirmationis et potestatis ab impio imperatore impetraverit: nec impetrat nisi largo *Pescio* (hoc enim nomen est tributum, quod a novo patriarcha initio suæ functionis in avarium Turcicum inferri debet) comitatus veniat eis τὸ δικανικόν, ad senatum Turcicum, tum a litus a tyrannum, imo et ad osculum manus potest, grandi scilicet beneficio, tum præclarus ille *mystagogus* dat patriarchæ *πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ δεσποσίαν ἐς πάρας τοὺς εὐσεβεῖς Χριστιανούς, ἱεροσολέους καὶ λαϊκούς. Omnem potestatem et auctoritatem in omnes pios Christianos clericos et laicos, ut pro itum est in historia quadam mischobarbara de patriarchis Constantinopolis Turco Græcicè inserta. Ex eodem fonte manavit, ut imperatores episcoporum synodis præsiderent, primique subscriberent (cujus aliquot exempla in hac nostra historia (x tant) a ty rus omnem antiquitatis morem, et cujusvis recte sentientis rationem. Quid enim indecentius, quam ut ovis pastoribus præsit? Quantum a stat istorum arrogantia a Magni Constantini submissione, qui in concilio Nicæno sedere noluit, nisi in sede humiliori, quam essent episcoporum scilicet: nec nisi episcopis annuentibus, ut colligitur ex Theodor. 1o, lib. 1, cap. 7 *Histor. ecclesiast.* et ex Eusebio lib. 11 *De vita Constantini.* Item Constantinus post omnes episcopos subscripsit, ut testatur Basilus imperatoria sine octava synodi. Quam igitur degeneres Græci posteri a Constantinopoleos conditor Constantino, qui, proli nefas! imperatoribus quoque hunc præstendi honorem in conciliis detulerunt. Non longe abundantum est; sub finem libri tertii suæ Historiæ subministrat nobis Cantacuzenus præclarum hujus facti præclarum specimen. Sed supervacaneum fuerit pluribus de hoc argumento disserere velle. In promptu est Bellarminus, qui copiose docet, cujus sit præsidere conciliis, et quis hæc quoque præsideri, libro primo de concil., cap. 19 et 20, ut et illud, cujus sit congregare concilia, cap. 12 ejusdem libri.*

vix, tamen suis se pennis captos intellexerunt (11), A decretaque revocari non posse; et inter se ut circumducti aspiciabant. Nihilominus, quamvis inviti, Joannem patriarcham renuntiabant, cum ante magnus domesticus, et cum singulis eorsum, et cum omnibus communiter multum egisset, flexissetque hos, quia prius propenso erant in illum animo: illos, quod et ipsi ejus, utpote summi rerum præsidiis, ope indigerent, et in futurum sibi ejus amicitiam conciliarent. Hoc igitur modo Joannes contentione magni domestici patriarcha decretus, (quod sine eo nullus potuisset) pauloque post consecratus est.

πρὸς αὐτοὺς, μόλις μὲν, νοῦν δὲ ὁμοῦ ἔσχον, ὡς τοῖς οἰκειοῖς ἐάλωσαν πτεροῖς, καὶ ἀναλῦσαι οὐκ ἔστι τὰ ἐψηφισμένα· καὶ πρὸς ἄλλήλοις μὲν ἔωρων ὡς ἠπατημένοι· ὁμοῦ δὲ καὶ ἀκοντας ἐπεψηφίζοντο τὸν Ἰωάννην πατριάρχην, πᾶσι τοῦ μεγάλου δομestίκου πρότερον καὶ πρὸς ἕκαστον ἰδίᾳ καὶ πᾶσι κοινῇ διελεγόμενον καὶ πείθοντος, τοῦ μὲν, ὅτι ἦσαν εὖνοι πρότερον αὐτῷ, τοῦ δ' ὅτι καὶ αὐτοὶ ἰδέοντο αὐτοῦ τοῖς πράγμασιν ἐφρασηκότος, τὴν εἰς τὸ μέλλον οἰκειώσιν προμνωμένους αὐτοῖς. Οὕτω μὲν δὴ Ἰωάννης σπουδῇ πολλῇ τοῦ μεγάλου δομestίκου πατριάρχης ἐψηφίσθη, οὐδενὸς ἂν ἑτέρου πείσαντος, εἰ μὴ αὐτὸς παρῆν, καὶ ἐχειροτονήθη μετὰ μικρόν.

## CAPUT XXII.

*Persæ prædones occiduntur, fugantur, capiuntur. Pars his auditis in orientem refugit. Syrgiannes contra domesticum conjurationem facit. Æquanimitas domesticæ. Zampitaco Syrgiannem apud imperatorem accusat; ille inficiatione se defendit.*

Imperator postquam Byzantii diu salis mansisse sibi visus est, Thraciæ urbes obire instituit. Quod dum facit, nuntiatum equitatum Persicum transitu Hellesponto bipartito divisum, alios circum urbes Cisson, Polybotum, Aconiten, urbes Thracias, agros depopulari; alios Rhædestum invadere. Eo quanta poterat coacta manu opitulatum occurrit, collatoque pede, prædones illos vincit, paucisque fuga se eripientibus, cæteros partim interficit, partim capit. Pars altera apud Polybotum, audiens imperatorem captis sociis in se movere, statim cum præda et captivis in orientem trajecerunt, atque ita imperator iis frustratus est Syrgiannes porro dux Occidenti a magno domestico præfectus, cum imperator ægrotaret morbo illo gravissimo, amicis præ se ferebat animum, et agebat gratias. Quo jam sospite, ut didicit, domesticum sibi magistratum abrogare voluisse, sed imperatorem intercessisse (quod tamen falsum et commentitium erat) omnium beneficiorum, quibus fuerat **267** ab ipso affectus, obliterata memoria, et ira impotenti subactus, sodalitiis contrahere ac parare cœpit; existimans, si ex amicis plurimis serwisque domesticis sufficientem numerum conflasset, futurum ut magnus domesticus, quando vellet, incommodare sibi non posset. Hoc igitur illi tanto studio erat, quanto maximo poterat, arcano tamen, et familiarissimis tantum consiliis. Ac latuit quidem res ad tempus ignorata, donec a quodam de illis magno domestico patefacta est. Qui quamquam Syrgiannem ingratisimum meritorumque immemorem judicaret, nihilominus soltam in malis æquabilitatem atque constantiam servare stu-

**B** Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ ἡ κατὰ Βυζάντιον αὐτῷ διατριβὴ εἶχεν ἱκανῶς, ἐξῆι πρὸς τὰς κατὰ Θράκην πόλεις· ἐνθα διατρίθοντι ἠγγέλθη ὡς τὸν Ἑλλησποντικὴν θαλάσσαν στρατιὰ Περσῶν Ἰππικὴ, καὶ εἰς δύο διαίρεσις, οἱ μὲν αὐτῶν περὶ Κισσόν καὶ Πολύβοτον καὶ Ἀκονίτην, πόλεις Θρακικὰς, ἐπαρχόμενοι δεῦσιν· ἡ δ' ἐχώρησε πρὸς· Ραιδεστόν. Συναθροίσας δὲ στρατιὴν ὄσην μάλιστα ἐπὶ Ραιδεστόν ἐξῆι· ἔορθε· καὶ συμβαλὼν τοῖς τὰ ταύτην χωρία ληζόμενοις, ἐκράτησε μάχῃ. καὶ τοὺς μὲν ἀπέκτεινε αὐτῶν, τοὺς δὲ ἠνδραποδίσασα, διαδράντων τινῶν εὐαριθμητῶν. Ἡ δὲ κατὰ τὸ Πολύβοτον ἑτέρα μοῖρα τῶν Περσῶν πύθομενοι ὡς βασιλεὺς τοὺς ἑτέρους ἀνδραποδισάμενος χωρεῖ καὶ κατ' αὐτῶν, τὴν λαίην τάχιστα καὶ ὅσοι ἦσαν αἰχμάλωτοι λαβόντες, ἐπικραίωνθησαν πρὸς ἑαυ. Βασιλεὺς δὲ ἄλλων, ὑπέστησεν αὐτῶν. Συργιάννης δὲ ἐσπέρας στρατηγὸς ὑπὸ τοῦ μεγάλου δομestίκου ἐπιτεταταίς, ἠνίκα ὁ βασιλεὺς ἐνόσησε τὴν νόσον ἐκείνην τὴν σφοδρὴν, πρῶτα μὲν ἐδόκει εὖνους εἶναι, καὶ χάριτας ὡμολόγει· ἔπειτα ὡς ἐπύθετο ὡς ραίσαντος ἀπὸ τῆς νόσου βασιλέως, ὠρηκτο μὲν ὁ μέγας δομestίκος αὐτὸν παραλύειν τῆς ἀρχῆς, ἐπέσχε δὲ ὁ βασιλεὺς, ψευδῶς οὕτως εἰρημένου, τῶν μὲν προτέρων ἀγαθῶν, ὧν ἦν παρ' αὐτοῦ τετυχηκῶς, οὐδενὸς μεμνημένος ἦν, ὀργῇ δὲ φερόμενος πρὸς αὐτὸν διὰ τὰ εἰρημένα, ἐξαιρεῖν ἤρξατο συναθροίσαι, καὶ ἑαυτῷ περιποιεῖν· οἰόμενος, ὡς ἐὰν δύναιεν ἑαυτῷ ἐκ φίλων μάλιστα πολλῶν καὶ οἰκετῶν συστήσεται ἀρκοῦσαν, οὐ δύνησόμενον τοῦ μεγάλου δομestίκου κακῶς αὐτὸν ἵαν βούληται ποιεῖν. Τοῦτο μὲν οὖν ὡς μάλιστα ἐπὶ ἐπιουδάζετο αὐτῷ, ἐν ἀπορρήτῳ δὲ καὶ τῶν μάλιστα οἰκειοτάτων συναϊδῶν. Καὶ διέλαθε γὰρ ἀγνοοῦμενος

## Jacobi Pontani notæ.

(11) Suis se laqueis irretire sæpius legi; suis pennis se capere, nunquam. Forsitan hoc vult, quemadmodum aviculæ dum vicatis virgis insident, quo magis alarum concussu se laborant eripere, eo magis etiam ipsis pennis implicatæ hærescunt: sic istos episcopos suo ipsorum sermone

contra se tulisse suffragium, dum Joannem Constantinopolitanum episcopum esse noluerunt, Thessalonicensem fieri concesserunt, cum ordo episcopalis unus idemque sit, nec propter hanc vel illam sedem varietur.

ἐπὶ καιρὸν ἔπειτα ὑπ' αὐτῶν τινος τῶν συνειδότην  
 τῶν μεγάλῃ δημοτικῶν ἐμνησθῆναι καὶ κατέγνω μὲν  
 πολλὴν αὐτοῦ ἀχαριστίαν καὶ ἀμνημοσύνην τῶν κα-  
 λῶν ὅμως δὲ σπουδάζων ἴσως εἶναι ἑαυτῶ καὶ ὁμοίως  
 ἐπὶ τῶ δραπετος μένειν ἐν τοῖς ἀγαθοῖς, οὕτε ἐβου-  
 λεύετο αὐτῶ τι δυσχερὲς, οὕτε ἐργαστο, ἀλλὰ τὰ  
 τε ἄλλα ἦν προσκαυχουκῶς αὐτῶ οὐδὲν, καὶ τῆς ἐσπί-  
 ρας τὴν ἀρχὴν ἐφ' ἱκανὸν παρεῖχε χρόνον ἀρχειν ὃ  
 δ' ἐτι μᾶλλον βουλόμενος βεβαίους αὐτῶ τοὺς φίλους  
 εἶναι, καὶ ὄρκους καταλαμβάνει, καὶ αὐτὸς ἐκ τοῦ  
 ὁμοίου παρεῖχεν. Ἐγίνοντο δὲ οἱ ὄρκοι ἐπὶ τούτοις·  
 Συργιάννην καὶ αὐτὸν τινὰ φίλους εἶναι βεβαίους καὶ  
 μηδένα ὑπ' οὐδεμιᾶς ἀνάγκης τὸν ἕτερον προδιδόναι·  
 ἀν' ὃ ἐνὶ γέ τῃ τελευτησῆναι τρόπαρ ὁ βασιλεὺς, μὴ  
 ἔκαστον ὃ τι ἀν' οἴηται δίκασον καὶ λυσιτελὲς ποιεῖν,  
 ἀλλὰ κοινῆ βουλευσαμένους ὃ τι ἀν' δοκῆ Συργιάννην  
 πράττειν, καὶ μηδένα ἀντιλέγειν, ἀλλὰ πειθεσθαι  
 αὐτῶ ὡς τὰ κοινῆ συμφέροντα βουλευσομένην. Ἄλλὰ  
 ταῦτα μὲν πρότερον ὕστερον δὲ οὐκ ὀλίγῳ χρόνῳ  
 διατρίβοντι βασιλεὶ κατὰ τὴν Χαλκιδικὴν τὴν ἐν τῇ  
 θράκῃ, συνῆσαν μὲν τῶν ἐν τέλει πολλοὶ, παρῆν δὲ  
 καὶ Συργιάννης· Ἀρσένιος δὲ Τζαμπλάκων ὁ μέγας  
 πατρίως παρελθὼν ἐπὶ τοῦ βασιλείως, εἰδὼκε τὸν Συρ-  
 γιάννην ἀπιστίας· δῖσχυριζόμενος ὡς ἀπελέγξειεν  
 ἐπὶ τῆς δίκης. Συργιάννης δὲ εὐθύς πρὶν βασιλεῖ  
 φθίγγασθαι τι, καταφύδασθαι τε ἔφασκεν αὐτοῦ  
 Τζαμπλάκωνα, καὶ ἀποδείξει, πρᾶξιεν τοῦ ψεύδους  
 ἰσχυράς. Ὁ δ' οὐ δεῖν ἔφασκεν εἰκῆ λογομαχεῖν ἀλ-  
 λήλους ἀνεκπάγοντας τὸ ψεύδασθαι, ἀλλ' ἐπὶ τῆς δι-  
 κῆς καταστάσεως ἑκάτερον ὦν ἀεῖοι παρέχεσθαι τὰς  
 ἀποδείξεις· βασιλεὺς δὲ πρότερον μὲν ἠσύχασεν ἐπὶ  
 μικρὸν πρὸς τὰ εἰρημένα· οὐδὲ γὰρ ἦν πῶ πρότερον  
 οὐδὲν ἀκηκόως περὶ Συργιάννη· ἔπειτα ἀχθῆσθαι  
 μὲν εἶπε καὶ πάνυ πρὸς τοὺς τοιοῦτους λόγους· οὐ  
 γὰρ βούλεσθαι αὐτῶ τοὺς ὑπάρχους, τοὺς μὲν ἀπι-  
 στίας· φεύγειν, τοὺς δὲ διώκειν· ἀλλὰ πάντας τε  
 αὐτῶ εὐνοῦς εἶναι, καὶ μηδένα μὴδ' ὑφ' ἑνὸς κατη-  
 γορησῆσθαι· ἐπεὶ δὲ εἰρηται τοιαῦτα, οὐθ' οὕτως ἔχειν  
 ὥστε πάνυ πιστεύειν δεῖ, οὐθ' ὥστε ἀπιστεῖν, ἀλλὰ  
 βασιλεὺς τὸ πρᾶγμα δόντας, τάληθές ἀνερευνᾷ. Εὐ-  
 χμαί δὲ Τζαμπλάκων παραχθέντα μᾶλλον τὰ μὴ  
 ἔντα λέγειν, ἢ σὲ τοιωσῆσθαι οἷος· αὐτὸς φησὶν ἐνέχε-  
 σθαι κακοῖς. Συργιάννης δὲ εἰδοῖτο βασιλείως μόνον  
 τῶν δικαίων τυχεῖν, καὶ μὴ διὰ συκοφαντίαν ἐρή-  
 μιν ἀλῶναι· τοὺς δὲ ψευδῆς τουτουσί καὶ πεπλα-  
 σμένου· λόγους, ἠγείσθαι τε μηδὲν, καὶ σὺν οὐδενὶ  
 πόρῳ ὃ περ εἰσι βραδίως ἀποδείξειν. Βασιλεὺς δὲ  
 καὶ αὐτὸς ἔφασκε κατὰ γνώμην αὐτῶ εἶναι μᾶλλον  
 ἀπολύσασθαι τὰς κατηγορίας καὶ μὴδ' ἐπὶ μίᾳ  
 αὐτῶν ἀλῶναι ἀληθῶς· ἀδικον δὲ ψῆφον οὐκ ἀν-  
 ποτε αὐτῶ ἐπενεγχεῖν, οὐ μόνον ὡς περ νῦν περὶ ψυ-  
 χῆς ἀγωνιζομένην, ἀλλ' οὐδ' εἰ περὶ τῶν φαυλοτάτων  
 τινῶς ἐλάγχανε τὴν δίκην. Τζαμπλάκωνι δὲ ἐκ-

A dens, nihil ei vel faciebat, vel meditabatur mole-  
 stius, sed et alioqui nihil ei iratus, Occidentis præ-  
 fecturam diu indulsit. Ille volens sibi amicos  
 stabilire, jusjurandum poscebat, idemque ipse  
 præstabat. Jurabatur autem verbis conceptis, Syrgi-  
 annem et illum amicos in fide permansuros, neminemque  
 ulla necessitate adactum, alterum pro-  
 diturum. Quod si forte moreretur imperator, nul-  
 lum quod sibi, sed quod habito consilio, Syrgianni  
 pro æquo et bono placuisset, id facturum, et nemi-  
 nem repugnaturum : verum illi ut communitati  
 fructuose consulturo obedituros. Sed hæc prius  
 gesta sunt. Non multo post imperatore apud Chal-  
 ciden (12) Thraciæ commorante, aderant ibidem  
 qui magistratibus fungebantur complures, inter  
 quos et Syrgiannes. Arsenius autem Zamplaco ma-  
 gnus pappias ejus nomen ut perldi ad imperato-  
 rem detulit (13), affirmans, se eum judicio con-  
 victurum. Syrgiannes confestim imperatoris verba  
 præveniens, Zamplaconem mentiri, seque menda-  
 cium illius firnis argumentis probaturum dixit.  
 Tum Zamplaco, non opus esse inanibus verborum  
 pugnis, dum alter alterum mentiri clamat, sed in  
 judicium veniendum, et ab utroque ad id quod ve-  
 lit ostendendum, rationes in medium adducendas.  
 Ad hæc imperator primum quidem aliquantisper  
 siluit; nihil enim hactenus de Syrgianne audierat :  
 deinde permolestos sibi hos sermones esse dixit, quon-  
 iam nollet subjectos suos alios quidem infidelitatis  
 C crimen intendere, alios causam dicere, sed amari  
 ab omnibus, et neminem ab ullo ullius scele-  
 ris accusari. Quæ vero dicta sint, nec talia esse,  
 ut valde credenda, nec talia, ut omnino credenda  
 non sint; 268 quocirca examinanda, et veritatem  
 inquirendam. Optare autem se, Zamplaconem potius  
 quæ non sint objicere, quam Syrgiannem objecto-  
 rum criminum reum esse. Syrgiannes rogare impe-  
 ratorem, tantum ut jure secum agatur, ne per calum-  
 niam indicta causa damnetur. Falsis autem hisce et  
 conflictis sermonibus nihil se turbari, nulloque la-  
 bore id quod essent demonstraturum. Tum imperator,  
 Sibi quoque probari magis, uti crimina diluat,  
 et ne unius quidem vere convincatur. Iniquam autem  
 D sententiam nunquam in eum laturum, non  
 solum, ut in præsens, de vita in periculum vocatum,  
 sed neque de aliqua re abjectissima judicium suum  
 subeuntem. Tum Zamplaconi mandavit exponere,  
 quorum Syrgiannem insinularet; adhuc enim ea  
 nesciebat. Ille altius repetens, accusationem sic  
 ordiri : Syrgiannes hic, imperator, Occidenti præ-  
 fectus, primum quidem studiose fecit, atque omni  
 ope elaboravit, ut sodalitiū sibi constitueret : ac,  
 si posset, omnes eo impelleret, uti se ad ipsum

Jacobi Pontani notæ.

(12) Ad oram ms. legebatur : "Ο νῦν καλεῖται Βολερὸν, quæ nunc dicitur Volerum.

(13) De ista accusatione Syrgiannis a Zamplacone Gregoras lib. x : Syrgiannes prius etiam ob exactum a Thessalonicensibus jusjurandum magi-

stratus suspectus; \*et quia a matre imperatoris ad-  
 optatus fuerat, cum imperator Didymotichi capituli  
 morbo laboraret; tum a Zamplacone læsæ majesta-  
 tis reus actus, sui defendendi causa Byzantium ad  
 imperatorem venit.

applicarent, et inter amicissimos numerarent. Quod cum a principio statim videremus, arbitrati eum gloriæ laudumque cupiditate (quas homines beati præcipue admirantur, et obstupescunt) isti occupationi se dedisse, rem haud indigno ferebamus. Cum autem tempore procedente ejus in his diligentiam ultra æquum crescere observarem, incidit nobis suspicio, non gloriæ, sed cuiuspiam occultioris rei desiderio in hoc eum operam ponere, et accuratius ad ea quæ agitabantur attendebamus. Ut vero negotio indagato comperimus, aggregantes se ad illum non inconsulte in amicitiam recipi, sed fidem suam juramento astringere, ipsumque vicissim suam illis sacramento obligare, tum nobis aucta est suspicio, hominem magna quædam scelera moliri, diligenterque conditiones et capita in quæ juratum esset, inquisivimus. Narrabatur autem a consciis, primum jurasse Syrgianni amicitiam, et Syrgiannem illis, et omnimodis inter se profuturos. Deinde si quid imperatori humanitus contigisset, non unumquemque quod sibi conducibile appareret, sed quæ post communem deliberationem Syrgiannes pro utilibus haberet, ea demum facturos. Hæc a me vere asseverari testes dabo. Tu igitur, imperator, quid de his pronunties monitorem non eges; mihi quidem insolentissimum est visum, **269** aliquem imperatori parentem, subjectumque se constituentem, talia machinari. Audivi etiam a majoribus meis subditorum hujusmodi usus nefarios maxime omnium eorum perfidiam defectionemque arguere. Proinde cum tacere non possem, horum ipsum apud te accusavi, opinatus, perinde esse atque si mala simul perpetres, nisi ea conscius accusando detegas. Ubi Zamp'aco conticuit, Syrgiannes affirmare, injuriam sibi fieri, et se calumniose oppugnari, mentirique Zamp'aconem, qui ista ex odio inveterato confinxerit; quia scilicet filios ejus, Zamp'aconis, inquam, qui ab imperatore defecerant, dux contra eos missus, captos et vinctos ad imperatorem adduxerit. Zamp'aco sibi filios parvæ, aut nulli curæ dixit esse, quod nec profuturi sint quidquam, si meliores (14), nec maculam sibi aspersuri, si mali fuerint; imperatori cordi fore, quo pacto eos tractet, cum illi subsint. Odio autem commotum accusasse, non inficiaturum; nec enim posse, qui se improbe erga imperatorem gresserit, non odisse: orabatque eundem, ne eorum quemquam domum dimitteret, donec ipse testibus evocatis, nihil se calumniandi libidine fictum, sed ipsissima ejus facta in accusatione sua posuisse manifeste ostenderet. Imperator Zamp'aconem æquum petere censens, ita facere jussit. Mox et Syrgiannes oravit acciri quosdam, qui secum per calumnias inique actum testarentur. Concessum est, quæ ad veritatem demonstrandam liceret, experiretur omnia. Subito itaque missi, qui

Jacobi Pontani notæ.

(14) Videndum, quomodo vera sit hæc sententia. Cur e filii, et nepotes-boni ad decus et gloriam familiaris suæ prosunt; et filius sapiens est gloria

λευσειν ἃ Συργιάννη ἐγκαλοῖ εἰς μέσον ἀγειν· οὐ δὲ γάρ πω ἦδε περι. αὐτῶν οὐδέν. Τζαμπλάκων δὲ ἄνωθεν ἀρξάμενος, οὕτως ἐποίητο τὴν κατηγορίαν· Συργιάννης οὕτως, λέγων, ὦ βασιλεῦ, τὴν τῆς ἐσπέρας ἀρχὴν ἐπιτετραμμένος, πρῶτα μὲν ἐποίητο διὰ σπουδῆς, καὶ ἔργον ἦν αὐτῷ τῶν πάντων περισπουδαστότατον ἐταιρείαν εὐστῆσθαι περὶ αὐτὴν, καὶ πάντα εἰ δύναιτο αὐτῷ πιστὰ προσέχειν, καὶ ἐν τοῖς μάλιστα τῶν φίλων ἀγειν· ἡμεῖς δὲ τὰ τοιαῦτα ὀρῶντες μάλιστα ἐν ταῖς ἀρχαῖς, οἰόμενοι αὐτὸν δόξης ἐπιθυμοῦντα καὶ ἐπαύων, εἰς ἃ μάλιστα ἐπιθήνται οἱ δοκοῦντες εὐτυχεῖν τοῖς τοιοῦτοις ἡσχολῆσθαι, ἐπιουόμενα τὰ πραττόμενα οὐκ ἐν δεινῷ· ὡς ἐκ τοῦ χρόνου τιδομένου, τὴν ἐν τοῖς τοιοῦτοις σπουδῆν μετὰ τοῦ προσήκοντος γινομένην ἐρωῶμεν, ὑποπεύειν ἐπιφέρει, μὴ οὐχὶ εὐδοξίας ἕνεκα τὰ τοιαῦτα αὐτὸν ἐπιτηδεύειν, ἀλλὰ τινος ἑτέρου χάριν ἀποβήσεται· καὶ περιεργότερον προσείχομεν τοῖς γινομένοις· ὡς δὲ τὰ τοιαῦτα ἐρευνώσιν ἐμγνύετο ὡς οὐδὲ ἀπλῶς καὶ ἀπεριέργως αἱ φίλαι γίνονται τῶν συνισταμένων πρὸς αὐτὸν, ἀλλ' ἕρκος διδόντων πίστεισιν ἰσχυρὰς καὶ λαμβανόντων παρ' αὐτοῦ, τότε ἤδη ἐν κλειῶνι, ἤμεν ὑποψία τοῦ μεγάλα τινὰ κακουργεῖν αὐτὸν· καὶ τοὺς ὄρκους ἐφ' ὅποιοι γίνονται ἀκριβῶς διερευνώμεν. Ἐμνηστεῖο δ' ὅπ' αὐτῶν τῶν τὰ τοιαῦτα συνειδόντων, ὡς πρῶτον μὲν γίνοντο οἱ ὄρκοι ἐπὶ τῷ αὐτοῦ φίλῳ; εἶναι Συργιάννη, καὶ αὐτὸν αὐτοῖς· καὶ τὰ συνεισόντα ἀλλήλοισι ἐκ παντὸς τρόπου πράττειν ἑκατέρους· ἔπειτα ἂν συμβῆ βασιλέα τρόπῳ δὴ τινι τελευτῆσαι, μὴ ἑκαστον ἐφ' ἑαυτοῦ ὃ τι ἂν δοκῆ σολοσον πράττειν, ἀλλὰ κοινῇ σκεψαμένους, τὰ δογούντα· Συργιάννην λυσιτελεῖν· ποιεῖν· ὅτι δὲ ἀληθῆ, μάτρωας παρέξομαι τῶν λεγομένων. Ἐμὲ μὲν οὖν ἂν εἰδείης, ὦ βασιλεῦ, ὃ τι χρὴ ἀποταίνεσθαι περὶ αὐτῶν· ἐμοὶ δὲ ἐδόκει τῶν ἀποκατάτων, ὑπὸ βασιλέα τινὰ τελοῦντα, καὶ δουλείαν ὁμολογούντα ὀφείλειν, τοιοῦτοις ἐγγχεῖν. Ἐπιθυμῶν δὲ καὶ τῶν πρῶτων τῶν ἐμῶν ἐγὼ, ὡς τὰ τοιαῦτα τολμώμενα παρὰ τῶν ὑπεκόντων ἀποστασίαν καὶ ἀπιστίαν πάντων μάλιστα ἀν' αὐτῶν κατηγοροῦν. Διὸ οὐδὲ ἠνεσχόμην αἰγὴ φέρειν· ἀλλ' ἐπὶ σοῦ τὰ τοιαῦτα κατηγοροῦν αὐτοῦ, νομίζων οὐκ ἔλαττον εἶναι τὸ συμπράττειν πρὸς τὰ φαῦλα τοῦ συνειδῶτα μὴ ἐλέγχειν εἰς κατηγορίας λόγον. Τοιαῦτα Τζαμπλάκωνος διεξιόντος, ἀδικεῖσθαι καὶ συκοφαντεῖσθαι διετίετο ὁ Συργιάννης καὶ καταψεύδεσθαι Τζαμπλάκωνα αὐτοῦ, πλασάμενον διαβολὰς ἔχθαι παλαιῶ τῷ πρὸς αὐτὸν, ὅτι τοὺς υἱοὺς, βασιλέως ἀποστάντας, στρατηγὸς κατ' αὐτῶν ἐκπεμφθεὶς χειρώσαίτο τε καὶ δεσμώτας πρὸς βασιλέα ἀπαγάγοι. Τζαμπλάκων δὲ τῶν μὲν υἱῶν αὐτῷ μέλειν ἔλεγεν ὀλίγα ἢ οὐδὲν, ὡς οὐτε ἀνησύνων οὐδὲν ἂν βελτίου; ὦσιν, οὐτε προστριφομένων τινὰ αἰσχύνειν ἂν φαίνοντα

patris sui, et nequam filii, eidem ignominiam ac dedecus inurunt, quod exemplis probare nihil atinet.

κακοί· βασιλεῖ γὰρ μελήσειν ὅπῃ ἂν διάδηται τὰ A  
κατ' αὐτούς, ὄντας ὑπηκόους. Ἐχθραὶ δὲ τῷ πρὸς ἐκεί-  
νον κατηγορητέαι, οὐκ ἂν ἔξαρκος γενέσθαι. Οὐ  
γὰρ ἂν δύνοιντο κακῶ γενόμενῳ περὶ βασιλέα μὴ ἐχθραίνειν. Ἐδεῖτό τε βασιλείῳ μὴδένα αὐτῶν ἐξ  
οἰκᾶ ἀναχωρεῖν, ἀλλ' αὐτῷ συνδιατρίβειν, ἄχρις ἂν μεταπεμφόμενος τοὺς μαρτυρήσοντας τοῖς εἰρη-  
μίνοις, ἀπελέγη διαβροχῆν, ὡς οὐδὲν ἂν εἴη ὢν κατηγορήθη πλάσμα καὶ συκοφαντία, ἀλλ' αὐτὰ τὰ  
γενηθέντα ὑπὸ αὐτοῦ. Βασιλεὺς δὲ δίκαιά τε Τζαμπλάκωνα ἐπεψήφιστο ἀξιοῦν, καὶ προσέταττεν οὕτω  
πράττειν. Ἀξιοῦντος δὲ καὶ Συργιάνην προσκαλεῖσθαι τινὰς οἱ ἀδικούμενον αὐτὸν καὶ συκοφαντούμε-  
νον ἀποφανοῦσιν, ἐπέτρεπε καὶ αὐτῷ πᾶν ὅπερ ἂν ἦ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας· ἐξεῖναι πράττειν.  
Τοὺς μὲν οὖν συμμαρτυρήσοντας αὐτοῖς ἐπὶ τῆς δίκης αὐτίκα ἐπεμψαν τοὺς κομιοῦντας· αὐτοὶ δὲ  
συνόντες βασιλεῖ, παρεσκευάζοντο ὡς ἐπὶ δίκην.

## CAPUT XXIII.

*In discrimine suo magni domestici opem salutarem Syrgiannes implorat, fulpamque confitens, meliora pollicetur. Domesticus numerat sua in illum merita, ingratisimum fuisse convicti, et cum conditione promittit auxilium. Præterea quid fecerit Syrgiannes, et quid nunc facere debeat, elegantè apologo doctur.*

Τῆς ἡμέρας δὲ ἐκείνης παρελθούσης, ἐπεὶ ἐπεγέ- B  
νετο ἡ νῆξ περὶ μέσσην, ὁ Συργιάνης εἰς τὴν οἰκίαν  
τὴν μεγάλου δομestikou ἀπελθὼν, εἶδετο μὴ πα-  
ριθεῖν ὑπὸ συκοφαντίας τὰ ἔσχατα προσδοκῶντα  
παίσεσθαι δευτὰ, ἀλλὰ χεῖρα σώζουσαν παρασχεῖν  
καὶ μὴ διὰ τὸ προσκεχρουκέναι ἀφειδῆσαι κενδυ-  
νεύοντα, ἀλλὰ πρόνοον τινα ποιήσεσθαι αὐτοῦ.  
Αὐτῷ μὲν γὰρ ὁμολογεῖν προσκεχρουκέναι, πει-  
σθέντα φαύλοις ἀνθρώποις καὶ διεφθορόσι, καὶ ψευ-  
δομένως ὡς τὰ πολλά· καὶ διὰ τοῦτο αὐτὸν τε ἑαυ-  
τοῦ κατηγορεῖν πολλὴν ἀγνωμοσύνην, καὶ αὐτῷ  
ἐπίεναι ἦν ἂν ἐθέλοι δίκην λαμβάνειν παρ' αὐτοῦ.  
Περὶ βασιλέα δὲ μὴδὲν ἑαυτῷ κακῶ γενόμενῳ συν-  
εἶδεναι, ἀλλ' ἄκρατον εἶναι τὴν διαβολήν. Οὐ δὲ  
ἐνεκὰ αὐτοῦ δεῖσθαι συγγνώμην τε αὐτῷ τῆς περι-  
αὐτὸν ἀδικίας καὶ ἀγνωμοσύνης, καὶ τὴν προσδο- C  
κωμένην λύειν συμφορὰν· αὐτὸν δὲ ὄρκους ὅς ἂν  
ἐθέλοι τὸ μὴ διὰ βίου παντὸς κακὸν ὀφθῆναι περὶ  
αὐτὸν, ἀλλὰ πάντα αὐτῷ πιστώσεσθαι ὑπαίκειν.  
Συργιάνης μὲν οὖν τοιαῦτα ἔδειτο. Ὁ μέγας δὲ  
δομestικός αὐτῷ ὑπειπίθετο, θαρρεῖν ὡς· οὐκ ἀπο-  
στερήσοιτο τῶν δικαίων· οὐδὲ διὰ συκοφαντίαν αὐτῷ  
ἀπαντήσει δυσχερῆ· οὐδὲν· οὔτε γὰρ βασιλέα ἀνα-  
σχέσθαι ἂν ποτε καταψηφίσασθαι συκοφαντούμενου,  
μῆτ' αὐτὸν περιθεῖν. Τὸ δ' ὄρκους παρασχέσθαι  
ἐπηγγέλλαι, ἂν σοὶ νῦν περὶ τὰς προσδοκωμένας  
τύχας χῆσιμος ὄρθῳ, ὥστε διὰ βίου παντὸς ἐμοὶ  
ὑπαίκειν καὶ μηδέποτε ἀγνωμονῆσαι, μηδὲ εἰς λή-  
θην τῶν εὐεργεσιῶν ἴλθειν, ἐν ἴσῳ μοι δοκεῖς καὶ  
οὐδ' αὐτὰ ἀξιοῦν. Ὁ γὰρ μῆτε πρότερον μῆθ' ὑστε- D  
ρον ἀγαθὸς γενόμενος περὶ τοὺς φίλους, ἀλλὰ μι-  
κρὰς καὶ φαύλης τινὸς ἐνεκὰ αἰτίας ἢ οὐδὲ μικρὰς,  
Εὐρίπου δίκην μεταφερόμενος καὶ ἀστατῶν, πῶς  
ἀν εἴης δίκαιος πιστεύεσθαι περὶ τοῦ μέλλοντος  
παρεχόμενος τὰς πιστείας· Οἶσθα γὰρ ὡς φίλιας  
ἡμῖν ἄνωθεν ἐκ παιδῶν προγεννημένης, ἐγὼ μὲν  
ἐσπούδασα δὲ μὴδεμίαν πρόφασιν δικαίαν σοὶ δια-  
στάσεως παρασχεῖν ταραχῆς, καὶ διετήρησά γε  
ἑμαυτὴν ἄχρι νῦν ἐπὶ τῆς ὁμοίως προαίρεσεως καὶ  
τοῦ Θεοῦ συναιρομένου· σὺ δὲ καὶ ἀπαξ καὶ δις μῆ-  
δὲν ἔχων ἐγκαλεῖν, ἀντὶ φίλου καὶ συνήθους πολέ-  
μοιο· ἐξαιφνης ἀνεφάνης· καὶ οὐδενὸς, τό γε εἰς σὲ  
ἔχον, τῶν λυπεῖν ἀπέχου δυνάμενον· ἀ νῦν ἐπορε

Suo medium noctis sequentis, Syrgiannes in  
ædes magni domestici adventans, orat ne se ob  
f isam criminationem atrocissima pertimescentem  
supplicia despiciat; sed salutarem sibi manum  
porrigat: neve propter offensionem animi sui periculo  
270 jactantiam aspernetur, sed aliqua sui  
cura tangatur. Fateri, se nequam et perditis homi-  
nibus, et ut plurimum mentibus nimis credu-  
dulum, in eum deliquisse. Ideo semet magna im-  
probitatis condemnare, et æstimationem poenæ in  
ejus arbitratu ponere. Ast in imperatorem nullius  
facinoris sibi conscium, meramque calumniam esse.  
Quamobrem rogare ut injustitiæ et ingrati tudinis  
sue gratiam sibi faciat, imminentemque cervicibus  
suis calamitatem avertat, per omnem delinceps æta-  
tem nihil in eum mali attentaturum, ejus auctori-  
tati in omnibus obsecuturum, atque hujus promissi  
fidem, si velit, dicto sacramento facturum. Hæc  
Syrgiannes. Quem magnus domesticus admonet bon-  
nam habere animum, salva illi esse jura sua: nec  
propter sycophantiam quidquam incommodorum ei  
nasciturum. Neque enim imperatorem, ut calum-  
niis tantummodo oppugnatus damnetur, unquam  
passurum, neque ejus res neglecturum. Quod au-  
tem juratarum promittis, inquit, si nunc afflicto  
tibi succurrero, te in omni reliqua vita in auctori-  
tate mea permansurum, nihil adversum me im-  
probe admissurum, neque beneficiorum immem-  
rorum futurum, videris eadem oratione impossibilia  
potere. Qui enim amicis nunquam fidus, sed ob  
causam modicam et inanem, imo ne modicam  
quidem, ut Euripus variabilis et inconstans fuit,  
quomodo hic, quamvis fidem dederit, de castro si-  
dem mercatur? Certe nosti, quo pacto, cum inde  
usque a pueris inter nos amaverimus, ego sæmpor  
studerim, ne tibi justam dissidii, ac perturbatio-  
nis occasionem darem: et in hunc usque diem,  
Deo adjuvante, in suscepto consilio perstiti. Quid  
tu? Cum senel atque iterum non haberes, quod  
nos accusares, pro amico et familiari repente hos is  
evasisti: et quantum in te fuit, nihil ad dolorem  
nobis ingenerandum omisisti, quæ nunc expro-  
brandi tempus non est, cum ea semel condonarim.

Denique cum imperante seniore in custodia vinculis constrictus tenerere, nulla spe evadendi, sceleris tui immemor, et amicitiae nostrae consuetudinisque, ut soleo, recordatus, quae tu nec speravisses, nec ab alio narrata credidisses, ea ego tua causa et cogitavi, et feci : nec solum e carcere et vinculis te eripui (quanquam imperatoris mater eam tui curam in me reprehenderet, et imperator non ob aliud, **271** quam quod ego ita vellem, hanc licentiam daret), verum etiam de publico haud parum tibi profui, annuos tibi redditus e locis certis suppeditans, urbiumque praefectum te constituens; nec minus de meis facultatibus tibi consulens, quae nunc sigillatim recensere, nec ingenuum, et moribus meis alienum esset. Res enim ipsae docere te possunt, qualem amicum cum tuo vitio perdidisses, ipsius bonitate recuperaveris. Postremo o tenui ignobilique praefectura ad totius Occidentis procuracionem te provexi. At tu, pro istis omnibus admirabilem quamdam et ingenio tuo convenientem in primis gratiam rependisti. Cum enim me bene merentem, servatoremque, ac tutorem tuum dictis et factis profiteri debuisses, prorsus contra egisti, tanquam in hostem nocentissimum te instruens, et multos in sodalium aggregans, ut si herum vexare te vellem, posses te comparatis ad id viribus tueri atque defendere. Unde, ut accusatores tui dicitant, in barathrum longe deterius atque exitiosius te deturbasti. Jam vero intelligens, quo miseriarum tua te amentia adegerit, quae sola ad levandam praesentem calamitatem suffectura judicasti, haec ut dicerem, meditatus adveniisti. Atqui ego nihil te celans, quo sim in te animo, et quid decreverim, enuntabo. Neque ita affectus sum, ut aliquando te in amicos referre, tuaque causa quid de officiis amantium praestare cogitem, neque hostis loco te habere, quantaque possim detrimenta tibi injungere velim. Sed cum te in judicio stiteris, et ad capita accusationis responderis, ego longum silebo. Et si quidem confutatis accusatoribus absolveris, placebit id mihi quoque : nec tibi jus tuum adepto invidebo. Sin multo adversarius inferior, causa cecidisse videri : et aut imperitia dicendi, aut iniquitate calumniatorum, aut alio quodam modo jure tuo excidere contigerit, patrocinium tui perlibens arripiam, et iniusta te feriri sententia non sinam : neque id tibi magis, quam aequitati dabo. Sin jure damnaberis, nullam a me defensionem expectabis. Ex quo enim tu amicitiam meam projecisti, hostesque imitari maluisti, ex eo ego quoque te amicum agnoscere desii, et vetus quoddam vitae institutum mihi custodiens, ut nemini scilicet inimicus sim, neque tibi haecenus fui, neque in posterum ero; et quomodo inique laesum, ut promisi, non deseram, sic inique laudentem discrimine haud expediam. **272** Igitur cum prudentia, et rerum verborumque exercitatione valeas, quemadmodum tibi videtur, sic age. Syrgiannem illico non parum haec contur-

A δνειδίζειν οὐ κατὰ καιρὸν δοκεῖ, περὶ αὐτῶν ἄπο: συνγνωσῶτι· τὰ τελευταῖα δὲ νῦν ταῦτα ὑπὲρ κλοῖας ἐν δεσμοτηρίῳ ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου βσιλιέως κατοχομένη, καὶ μηδεμίαν ἐλπίδα ἔχοντι τῆς τῶν δεινῶν ἀπαλλαγῆς, τῆς μὲν σῆς ἀγνωμοσύνης οὐδὲ ἐπεμνήσθη· τῆς δὲ ἐμῆς πρὸς σὲ φιλίας καὶ συνηθείας, ὡς περ εἰθθα, μεμνημένος, ἄπερ οὐδ' ἂν ποτε αὐτὸς ἤλπισας, οὐδ' ἂν ἐτέρου λέγοντος ἐπέθευ ὡς εἴη ἀληθῆ, τοιαῦτα καὶ διενόηθη καὶ εἰργασάμην ὑπὲρ σοῦ· καὶ οὐ μόνον τοῦ δεσμοτηρίου ἀπήλαξα καὶ τῶν κλοῖων, καίτοιγε πολλὰ καὶ βασιλῆος τῆς βασιλέως μητρὸς τῆς εἰς σὲ προνοίας ἕνεκα αἰτιωμένης, καὶ βασιλέως αὐτοῦ δι' οὐδὲν ἕτερον ἢ διὰ τὸ ἐμὲ βούλεσθαι μόνον τὴν ἄδειαν παρεσχέμενος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τε τῶν κοινῶν ὠφέλησα πολλὰ, προσόδους τε παρέχων ἐτησίους· ἐκ χωρίων, καὶ ἀρχοντα πόλεων καθιστάς, καὶ ἐκ τῶν ἰδίων οὐδὲν ἔλαττον· ἃ νῦν ἕκαστα ἀπαριθμῶ, ἀγενὲς ἂν εἴη, καὶ οὐδὰμως ἔγγυς τοῦ ἡμετέρου τρόπου· ἐκεῖνο ἐνόηον, ὡς αὐτὰ τὰ πράγματα διδάξει· δυνατὰ οἶον φῖλον ἰδίᾳ φαυλότητι τρόπων ἀπολωλεκότε, τῆ σφετέρ' αὐτοῦ καλοκαγαθίᾳ πάλιν ὑπῆρξεν ἀνασώσασθαι· καὶ τελευταῖον ἀπὸ μικρᾶς τινος καὶ εὐτελεῶς ἀρχῆς ἐπὶ πᾶσαν τῆς ἐσπέρας ἀνήγον τὴν ἡγεμονίαν. Σὺ δ', ἀντὶ πάντων τούτων θαυμασίαν τινὰ καὶ μάλιστα σοὶ προσήκουσαν ἀπεδίδους τὴν ἀντιμισθίαν. Δέον γὰρ ἔργοις τε καὶ λόγοις εὐεργέτην ἀναγράφεσθαι καὶ σωτήρα καὶ κηδεμόνα, πᾶν ἐποίεις τούναντιον· ὡς ἐπὶ πολέμῳ καὶ πολλὰ δεινὰ εἰργασμένον παρασκευαζόμενος, καὶ προσεταιριζόμενος πολλούς, ὡς ἂν εἰ βουληθείη ὡς περ δὴ καὶ πρότερον ἀδικεῖν καὶ κακῶς ποιεῖν, αὐτὸς εἰς δυνατὸς ἀμύνεσθαι τῇ προπαρεσκευασμένῃ χρώμενος δυναίμει. Ἐξ ὧν, ὡς περ αὐτοὶ λέγουσιν οἱ κατηγοροῦντες, εἰς πολλῶν χαλεπώτερον καὶ χειρὸν βάραθρον κατεκρημνίσθης· οὐ δὲ ἤδη συνορῶν οἱ κακῶν ὑπ' ἀβουλίας συνηλάτης, ἃ σοὶ ἔδοξε μόνα δυνατὰ πρὸς τὴν παροῦσαν ἀνάγκην ἀποχρήσειν, ταῦτα ἤκεις ἐσκεμμένος λέγειν. Ἐγὼ δὲ μηδὲν ἀποκρυψάμενος, ὅπως τε διακίμαι πρὸς σὲ, καὶ οἷα ποιήσω, ἔρω. Οὐθ' οὕτως ἔχω ὥστε ποτὶ τοῖς φίλοις σε συντάττειν τοῖς ἐμοῖς, καὶ ὑπὲρ σοῦ τῶν προσηκόντων τοῖς φιλοῦσι πράττειν τι, οὐθ' ὡς πολεμῶ χρήσθαι βλάπτων ὅσα δυνατὰ· ἀλλ' ἐπὶ τῆς δίκης γενομένου, καὶ ὑπὲρ ὧν κατηγορῆ τὰς ἀπολογίας ποιουμένου, αὐτὸς μακρὰν ἐξασκήσω σιωπῆν, φθειγόμενος μηδὲν· κἂν μὲν τῶν κατηγόρων περιγένη καὶ τὴν δίκην διαφύγη, ἀγαπήσω καὶ αὐτὸς, καὶ οὐ φθονήσω τυχόντι τῶν δικαίων· ἂν δ' ἦτων φρίνη παρὰ πολὺ καὶ ἀλίσκη ἀδικῶν, ἂν μὲν ἀπειρή λόγων ἢ ἀδικίᾳ τῶν συκοφαντῶν, ἢ τέρπῳ δὴ τινι ἐτέρῳ ἀποστερεῖσθαι συμβαίη τῶν δικαίων, προσήσομαι προθύμως, καὶ οὐ περιψομαι ἀδικῶν φήφον ἐνεχθεῖσαν κατὰ σοῦ, οὐ σοῦ γε ἕνεκα μᾶλλον, ἢ αὐτοῦ δικαίου· ἂν δὲ προσῆ τὸ δικαίον· τῆ κατὰ σοῦ ἐξαγομένη ψήφῳ, μηδεμίαν ἐπικυρίαν προσδοκᾶ παρ' ἐμοῦ. Ἐξ ὅτου ἰγάρ αὐτὸς ἀπώσω τὴν φιλίαν τὴν ἐμὴν, καὶ πολεμίου ἔργα εἴλου πράττειν, καὶ αὐτὸς τοῦ νομίζειν φίλον ἀπεχθόν·

ἐμαυτῷ δ' ὡσπερ πολίτην ἀρχαίαν τὸ μὴ ἐνὶ πολέμῳ εἶναι συντηρῶν, οὐτε σοὶ μέχρι νῦν, οὐδ' ὅστερον γενέσθαι· ἀλλ' οὐτ' ἀδικούμενον περιόψομαι, ὡσπερ ἔφην, οὐτ' ἀδικούντα ἐξαρκάσω τῶν κινδύνων. Πρὸς δὴ ταῦτα ὅπῃ ἂν σοὶ δοκῇ τοῖς πράγμασι χρῆσθαι, συντός τε ὦν καὶ πείραν ἔχων καὶ λόγων καὶ πραγμάτων. Συργιάννην μὲν οὖν εὐθὺς οὐκ ὀλίγον ἐθορύθησαν οἱ λόγοι, νομίσαντα ἤδη ἐν χρῶ κινδύνου καθεσθάναι. "Ὁμως δὲ ἐτι κειρώμενος αὐτοῦ, εἰ δύναται ἀποθελόμενος τὴν πρὸς αὐτὸν ὀργὴν σιτῆσαι τὴν προσδοκωμένην συμφορὰν, Ἐγὼ μὲν ἤμην, εἶπα, μέχρι λόγων μοὶ σε τὴν τιμωρίαν τῶν ἡμαρτημένων στήσεις, καὶ μὴ διὰ μικροψυχίαν ἐφ' ἧ μοὶ καὶ πρότερον πολλὰ πολλάκις συνέγνωσ, προήσθεσθαι τοῖς συκοφαντοῦσι νῦν. Ὅρῶ δὲ ἤδη τὸν ἔλεθρον κατ' οὐδὲν ἐλλείποντα ἐμοί. Ἐάν γὰρ πεισθῶ σαφῶς εἶ σοὶ οὐ πείσω δυνατὸν δεηθεὶς ὑφεῖναι μοὶ τὴν ὀργὴν καὶ ὁμοίως ὡσπερ πρότερον κηδεμονίας ἀξιοῦν, οὐδὲν λοιπὸν ἢ κακοῖς τοῖς ἐσχάτοις περιπεσεῖσθαι προσδοκῶν. Ὁ δ' ἔφασκεν, αὐ χρεῖαν εἶναι λόγων περιττῶν· αὐτὸς δὲ πρότερόν τε λόγοις ὀλίγοις τὴν διάνοιαν δεδηλωκέναι, καὶ νῦν οὐδὲν ἤττον τὸ αὐτὸ ποιήσῃ· ἀνεπίφοβον δὲ εἶναι, εἰ διὰ παραδειγμάτων τὴν ἀπίδειξιν ποιήσομαι τοῦ λόγου. Ἐοικέναι γὰρ νομίζεις, ἐμὲ μὲν γαλήνῃ τινι λιμένι προσερηρισμένη πέτρα, σὲ δὲ νηὶ, κάλων ἐξ αὐτῆς ἀναψαμένη, καὶ πολλῆς ἀπολαουσίῃ τῆς εὐδίας, νομίσαντα δὲ ἂν αὐτῆς ἀπολυθῆσθαι, πλέον τι καὶ κερδαλεώτερον εὐρήσῃν, ἀρεῖναι ἐπὶ τοῦ πελάγους ἀποστάντα· κλυδωνίῃ δὲ περιπεσόντα, καὶ σαφῶς τὴν ἀβουλίαν ἐγνωκότα τῆς πέτρας δεῖσθαι τοῦ κλυδωνοῦ ἐπὶ τοῦ πελάγους ἔλθουσιν ἐξαρκάσαι· τὴν δὲ ἀποκρίνασθαι, οὐ δυνατὰ αἰτεῖσθαι· ἀλλ' εἰ τι δέοιτο τῆς παρ' αὐτῆς γαλήνης, αὐτὸν μᾶλλον ἐλθόντα πρὸς αὐτήν, τὰ πρυμνήσια ἀνάψαι. Τοῦτο δὲ οὐ λόγοις, ἀλλὰ μᾶλλον ἔργοις ἐπιδείκνυσθαι· οὐδεμίαν γὰρ ἔσται τις ὀφέλεια ἀπὸ τῶν λόγων ἂν μὴ αὐτὸς ἔργῳ προσορμήσῃ τῷ λιμένι. Τὸ νῦν μὲν οὖν ἔχον, μηδὲνα παρ' αὐτοῦ μήτε κίνδυνον ὑφορᾶσθαι, μήτ' ἐπικουρίας τυχεῖν ἐλπίζεις. Ἐάν δὲ ἔργοις εἰς τὸ ἐπὶν ἐπιδείξῃται τὴν πρὸς αὐτὸν στοργὴν (λόγοις γὰρ οὐ πιστεύειν, ἤδη δὲ καὶ τρεῖς ἀποδειγμένους ἔχειν ὕμεις οὐδὲν), τότε ἤδη ἐκ παρ' ἐαυτοῦ καὶ αὐτὸν προσθήσειν. Συργιάννης μὲν οὖν τοσαῦτα εἰπὼν καὶ ἀκούσας ἀνεχώρησεν ἐκείθεν, οὐκ ὀλίγα ἀνώμενος ὅτι μὴ δυνηθεὶ πείσαι τὸν μέγαν αὐτῷ δομῆστικον προσέχειν.

## 273 CAPUT XXIV.

*Testibus jam praesentibus, Nicææ obsidio nuntiatur. Cum classe eo proficiscitur imperator. Ad pugnam non venit, sed, pax certis conditionibus componitur. Judicium Syrgiannis exercetur; amputationem petit: magni domestici opem denuo flagitat, et Byzantio clandestina fuga se Galatam proripit. Ab ipso imperatore quaesitus non invenitur. Eubæam inde, postmodum ad Cralem fugit, eique contra Romanos operam navat. Imperator exercitum adversus illum conscribit.*

Βασιλεὺς δὲ ἐκ τῆς Χαλκιδικῆς ἄρας, ἦλθεν ἰς Βυζάντιον· συνέλιποντο δὲ καὶ Συργιάννης καὶ Τζαμπλάκων, ὡς ἐκεῖ γενησομένης δίκης. Οὐ πολλῷ δὲ ὅστερον καὶ οἱ παρ' ἐκατέρου προσκακλημένοι μάρτυρες παρήσαν. Ἐπεὶ δὲ ἐπίθετο ὁ βασιλεὺς, ἐκέ-

Imperator Chalcidice Byzantium venit, Syrgianne et Zampalone sequentibus, ad iudicium illuc obeundum: brevique vocati ab utroque testes affuerunt. Quod ut rescivit imperator, uti ad tribunal omnes praesto adessent, mandavit. Cum

Jacobi Pontani notæ.

(15) Καὶ μὴ διὰ μικροψυχίαν *Fœdum erratum; plane enim flagitante sententia scribendum, μεγαλοψυχίαν.* Profecto enim propter μεγαλοψυχίαν Syrgianni alias quoque ignovit. Sicut ergo hoc officium est τῶν

μεγαλοφύχων, ita et innocentem non pati calumniis opprimi. — Interpres corrigiτ μεγαλοψυχίαν, sed melius μικροψυχίαν, quod Nicetæ verbum est.



inibi res esset, nuntiatur e Bithynia Persarum A illic satrapam Nicomediam in sinu Astaceno urbem amplam et frequentem, frequenti exercitu circum-sedere, admotisque machinis oppugnare; cui mature opem ferendam imperator statuit. Ergo non in triremes duntaxat, sed in onerarias quoque peditibus et equitibus impositis, eo cursum intendit. Verum antequam classis Nicomediense litus teneret, Orchanes missa legatione primum imperatori salutem dicere, tum indicare, se arma positurum, si illi quoque eadem sit voluntas; si recertare aveat, se non recusaturum. Resalutat eum imperator, significatque, negare non posse, se ad pugnam instructum adventare, quod ipsa res loquatur, sed si ipse pacem amplectatur, se quoque non repudiaturum. Collocutis inter se legatis B (nam principes non convenerunt), consensu pax foedere constituta est, cum his conditionibus, ut Orchanes imperatoris esset amicus, et urbes per Orientem, quotquot adhuc Romanis parebant, nullo maleficio incommodaret. Postea inter se donaverunt, Orchanes equos, et canes ad venandum (16), tapetas, et pelles pardalinas (17); imperator argentea pocula, textilia non laeua modo, sed et serica, et unum ex imperatoris amiculis: quod satrapae Barbarorum plurimi aestimant, et honoris ac benevolentiae argumentum interpretantur: quo et ipse tum Orchanes supra caetera latatus, imperatori gratias egit, et in sedes suas recessit. Imperator excensioe facta, et diebus septem 274 locis illis, quae nondum viderat, immoratus, quantum erat in navibus commeatus, Nicomediensibus dilargitus, eum tota classe Byzantium relegit; nihilque procrastinans, de causa Syrgianni iudex aedit. Et Zamplaco quidem accusationem iterans, testibus praesentibus dicta sua astruebat. Syrgiannes vicissim testes pro se inducebat. At enim nihil solidum afferre, sed ambagibus uti in refutando, deterioremque causam habere visus est. Quare imperator, et qui ei aderant in consilio, utriusque partis dicta discutientes inter se disquirendo veritatem indagare conabantur, magno domestico cum silentio, quae dicebantur, audiente. Cum terque quaterque super eodem conveniretur (18), videretque Syrgiannes victoriam ad Zamplaconem inclinare, am-

λευεν εις το δικαστήριον απαντῶν. Μελλόντων δὲ ἤδη, ἡγγέλλετο ἐκ Βιθυνίας ὡς Ὀρχάνης ὁ τῶν αὐτῶν Περσῶν σατράπης τὴν κατὰ τὸν Ἀστακητὸν κόλπον Νικομήδειαν, πόλιν μεγάλην καὶ πολυάνθρωπον, στρατιῶν πολλὴν περικαθίσας, καὶ μηχανήματ' ἐπιστήσας, πολιορκεῖ. Ἐδέκει δὲ βασιλεὶ βοηθητὸν εἶναι κατὰ τάχος. Καὶ στρατιῶν ἐνθήμενος, οὐ μόνον τριήρεσιν, ἀλλὰ καὶ φορητοῖς ναυσὶ πεζῶν τε καὶ ἱππικῶν, ἐπλεῖ πρὸς τὴν Νικομήδου, ὡς ἐξαρρησθενοῦ τῶν κινδύνων. Ἔτι δὲ ἔντος μεταώρου τοῦ στόλου, καὶ μέλλοντος εἰς Νικομήδειαν καταίρειν, Ὀρχάνης πρὸςβαλεῖν πέμψας, πρῶτα μὲν ἠπαίετο βασιλέα· ἔπειτα ἐμήνυεν ὡς βούλοτο τὸν πόλεμον καταθέσθαι, ἐὰν καὶ αὐτῷ κατὰ γνώμην ἢ ἐὰν δὲ μάχην συνέπειν προθυμοῖτο, μαχεῖσθαι καὶ αὐτῶν. Ὁ δ' ἀντησπάζετο μὲν καὶ αὐτὸς αὐτὸν, ἐθελῶν τε ὡς τοῦ μὲν ἤκειν παρεσκευασμένος ὡς ἐς μάχην, οὐκ ἂν δύναίτο ἐξαρνος γενέσθαι, ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἄπο φανεροῦ, ἐὰν δὲ αὐτὸς βούλοτο τὸν πόλεμον καταθέμενος εἰρήνην ἄγειν, οὐδ' αὐτὴν ἀπώσασθαι αὐτὴν. Καὶ λόγων γανομένων περὶ σπονδῶν διὰ τῶν πρέσβιων (οὐ γὰρ αὐτοὶ συνῆλθόν γε ἀλλήλοις), συνέδρασαν τε καὶ ἔθεντο σπονδῆς εἰρηναίας, ὥστε Ὀρχάνην βασιλέως εἶναι φηλον, καὶ τὴς κατὰ τὴν ἑω πόλεις ὅσαι ἔτι ἦσαν ὑπὸ τοῦ Ῥωμαίου, ἀδικεῖν μηδὲν· ἔπειτα ἀλλήλους ἡμειψοῦν δώροις, Ὀρχάνης μὲν ἵππους πέμψας καὶ κύνας θηρευτικὰς, τάπητάς τε καὶ παρθέλων βορᾶς, βασιλεὺς δὲ ἐκκώματά τε ἀργυρᾶ, καὶ ὑφάσματα οὐκ ἐξ ἑλίου μόνον, ἀλλὰ καὶ σιρικὰ, καὶ τῶν βασιλικῶν ἐπιδημάτων ἓν, ἃ περὶ πλείστου παρὰ τοῖς βαρβάρων σατράπαις ἀγεται ἀεὶ, καὶ τιμῆς εἶναι δοκεῖ τεκμήριον καὶ εὐμελείας· ἐφ' ᾧ τότε καὶ αὐτὸς ὑπερήσθη τε τῶν ἄλλων μάλλον, καὶ χάριτας ὡμολόγησε βασιλεῖ. Μετὰ τοῦτο Ὀρχάνης μὲν ἐπανέστρεψεν εἰς τὴν οικίαν, βασιλεὺς δὲ ἀπόδασιν ποιησάμενος καὶ ἐφ' ἡμέραις ἑπτὰ περὶ τὰ ἐκείσας χωρία διατρίψας (οὐπω γὰρ ἄχρι τότε ταῦτα ἦν ἑωρακῶς), καὶ τὸν οἶτον δος ταῖς ναυσὶν ἐνήν, Νικομηδεῦσι παρασχῶν, ἕκασταντὶ τῷ στόλῳ εἰς Βυζάντιον ἐπανήκε· καὶ μὲν ἀναβαλλόμενος εὐθὺς τὴν περὶ τοῦ Συργιάνην δίκην ἐποίητο. Καὶ Τζαμπλάκων μὲν ὅσα καὶ πρότερον αὐτὸς κατηγορεῖ· καὶ μάρτυρας παρείχετο τῶν λεγομένων. Συργιάνης δὲ καὶ αὐτὸς μὲν ἐκ τοῦ ὀπίου παρείσθη τοὺς συνεργούντας αὐτῷ περὶ ὧν ἀπέλο-

#### Jacobi Pontani notæ.

(16) Gratissimum donum venationis perstudioso, sicut militi arma, eupido litterarum libri.

(17) Heroicum donum; animalium enim genosorum ac nobilium, ut ursorum, pardorum, leonum, vigrdum pelles seu exuvias gestare pro indicio virtutis, herofus in more fuit. Id pluribus locis ex solo Marone cognoscimus. Acestes, lib. v, occurrat Aeneæ.

*Horridus in jaculis, et pelle Libystidis ursæ.*

Ibid. Satio Aeneas donat tergum Getuli immane leonis, villis onerosum atque unguibus aureis. Lib. vii, de Aventino:

*Ipse pedes lajmen torquens immane leonis,*

*Terribili impexum seta, cum dentibus albis*

*Indutus capiti: sic regia tecta subibat,*

*Horridus, Herculeoque humeros innexus amictu.*

Lib. viii, de Evandro.:

*Denissa ab livu pantheræ terga retorquens.*

(18) Hæc ex Gregora illustrantur: *Semel atque iterum, et tertio causa apud omnes iudices dicta, plane reus peragi non potuit, adeo, ut jam a plerisque iudicibus absolveretur. Lite autem adhuc pendente, eadem ab eo imperator petiit, ne clam profugeret, priusquam omnes iudices de eo suffragia tulissent. Quæ res ejus animum valde turbavit, et in carceris metum conjecit; gravissima illa et in tolerabilia, quæ prius perpessus erat recordantem, quorum vestigia recentia adhuc et evidientia in animo circumferebat. Cum autem vades minus alacres videret, graviore metu urgebatur. Quas ob res fuga clam arrepta, cum statim sollicitè quaereretur, nusquam est inventus, etc.*

γίτο· ἐδόκει δὲ οὐδὲν προζέρειν ἰσχυρὸν, ἀλλ' ἐπιανῶτο περὶ τὰ ἀποδείξεις, καὶ ἀδύνατος, ἐδόκει εἶναι. Βασιλεὺς μὲν οὖν καὶ οἱ ἄλλοι παρόντες τῶν συγλητικῶν ἔδασάνιζόν τε τὰ λεγόμενα παρ' ἑκατέρων, καὶ ἐπειρῶντο ἀπὸ τῆς συζητήσεως τάληθῆ ἀνερευθῆν· ὁ μέγας δομῆστικός ἐφθέγγετο οὐδὲν· ἀλλὰ καθῆστο μόνον ἀκρωμένο; τῶν λεγομένων. Τρίς δὲ καὶ τετρακίς γενομένου συλλόγου περὶ τῶν αἰτιῶν, ἐπεὶ ὁ Συργιάννης συνῶρα τὴν νίκην πρὸς Τζαμπλάκωνα χωροῦσαν, ἐδόκει δεῖν διακρούσασθαι τὴν δίκην, καὶ ἰδεῖτο βασιλέως προθεσμίαν αὐτῷ εἶτι πρῶτον ἐπὶ τῷ μάρτυρας ἐτέρους ἀγαγεῖν οἱ δυνησονται αὐτῷ συνάρασθαι πρὸς τὸ διαφυγεῖν τὴν καταδίκην. Βασιλεὺς δὲ παρήσχετο προθύμως καὶ ὅτι ἂν ἕτερον δικαίῳ δυνάμενον αὐτῷ ἐπικουρίαν πρῶτον εἶναι μὴδὲν ἀναβαλλόμενον κελεύσας ἐκπορίζειν ἑαυτῷ. Τζαμπλάκων δὲ κατεβόα τοῦ δικαστηρίου καὶ θεινὰ ἐποίητο, εἰ προφάσει χρώμενος τοῖ; μάρτυσι Συργιάννης διαφυγῆ τὴν ἐπὶ τῆ; δίκῃ τιμωρίαν διαβράς. Οὐ γὰρ ἄλλο τι δύνασθαι αὐτῷ τὴν προθεσμίαν· μάρτυρας γὰρ αὐτῷ οὐτε πλείους οὐτε βελτίους εἶναι τῶν παρηγεγμένων· ἰδεῖτο τε βασιλέως, εἰ μὴ πλείοστα βούλοιοτο χριζέσθαι Συργιάννη, δεσποτικῶν ἀμφοτέρους ἐμβλητίβιτας φρουρεῖσθαι τὴν ἀρίστην τῶν μαρτύρων περιμένοντας. Δίκαια δὲ φάσκοντος βασιλέως τὸν Τζαμπλάκωνα ἀξιοῦν, Ἄλλ' οὐ καλὸν, εἶπεν ὁ Συργιάννης, εἰκὴ καὶ μάτην εἰργόμενος ταλαιπωρεῖσθαι, ἐξὲν ἐγγυητὰς παρασχομένους ἀμφοτέρους τοῦ μὴ ἀποδρῆσαι ἀναπαύλης ἀπολαύειν, οἴκοι διατριβοντας. Ὡ; δὲ καὶ τοῦτο ἀσφαλείας ἐνέχυρον ἀξίον ἐδόκει εἶναι, τὸν σύλλογον μὲν διέλυσαν ὁ βασιλεὺς, τοὺς ἐγγυητὰς δὲ ἐκέλευσ παρῆγειν τοῖς διακρομένοις. Ἐ; τὴν ὑστεραίαν δὲ ὁ Συργιάννης, γενόμενος ἐν τῆ; τοῦ μεγάλου δομῆστικου οἰκίῃ, τὰ μὲν ἐν τῆ; Χαλκιδικῆ, ἔφη, εἰρημένα πρὸς ἐμὲ, πέρας ἤδη ἔσχεν· ἃ καὶ πρότερον πιστευόμενα, νῦν μᾶλλον ἢ πρότερον ἐπὶ τῶν ἔργων βέβαια ἐφάνη. Πρὸς οὐδὲν γὰρ ἐπὶ τῆς δίκης ἐναντία πράττων ἢ φθειγόμενος ἐμοὶ ἐφάνη· ἰδεῖ δὲ μὴδ' οὕτω παντάπασι κινδυνεύοντα ἀδοθήθη καταλιπεῖν. Νυνὶ δὲ μάλιστα ἀναγκαίως ἐπικουρίας δεομένη μὴ περιδείν παρακαλῶ, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς πρότερον ἡμαρτημένοις συγγνώμην παρατχόντα, βοηθεῖν τὰ δυνατὰ. Ἡτεῖτό τε ἐγγύας παρασχέειν ὑπὲρ αὐτοῦ, ἀχρις ἂν πέμψας ὧν δέοιτο μάρτυρας ἀγάγοι. Ἐπαγγελιαμένου δὲ προθύμως ἃ ἠτεῖτο ἐκπληρώσειν, ἐκεῖθεν μὲν πολλὰς αὐτῷ χάριτας ἀνεχώρησεν ὁμολογῶν. Ἐπιγενομένης δὲ νυκτὸς ἐκ Βυζαντίου ὡς μάλιστα ἐνηλαθῶν, πρὶν ἐγγύας παρασχέειν, εἰς Γαλατᾶν ἐπεραιώθη, καὶ κατέκρυψεν ἑαυτὸν ἐν ἀσφαλεῖ. Ἐπεὶ δὲ διεβρυλλήθη ἀποδοράκεια Συργιάννην, πάντα χρήματα ἐξ-

plendum censuit, rogans imperatorem, sibi diem præfueret, ad quem alios testes apponeret, quorum opera damnationem effugeret : quod imperator prompte fecit, hortans insuper, ut si quid præterea putaret auxilio esse posse, id sibi proponeret. Zamplaco iudicium fidem implorare, et indignum ducere, si Syrgiannes testium præteritu evaderet, ac supplicio jure infligendo se eximeret; nam diem præstitutum nihil ei adjumenti allaturum; testes enim neque plures, neque meliores habiturum iis, quos introduxisset. Orabat igitur imperatorem, nisi plurimum Syrgianni gratificari vellet, uti utrumque in custodiam tantisper mitteret, dum testes advenirent. Imperatore Zamplacouis petitionem pro justa agnoscente, Syrgiannes occurrit, non esse æquum, frustra ac sine causa carcere afflicti, cum ab utroque sponsos exigere liceat, non fugituros, sed interim domi quieturos. Ubi et hoc conveniens securitatis pignus apparuit, imperator reis, ut sponsos darent, imperavit, conventumque dimisit. Postridie in ædibus magni domestici Syrgiannes, Quæ apud Chalcidicem mihi dicta sunt, inquit, jam evenerunt; quæ tametsi prius credita, nunc tamen certiora, utpote re ipsa comprobata, evaserunt; quandoquidem in iudicio nihil quidquam pro me aut egisti, aut locutus es, cum ne sic quidem periculis undique circumventum deserere oportuerit. Nunc ut me opis tuæ maxime egentem ne abjicias, sed priora delicta ignoscens, quantum potes **275** me adjuves, etiam atque etiam te oro. Contendebat vero ut pro se fidejuberet donec vocati quibus egebat, testes adessent. Promisit magnus domesticus libenter facturum quæ peteret; ille singularibus actis gratis discessit. Cæterum noctu, priusquam satisdaret, Byzantio quam potuit occultissime Galatani trajiciens, tuto se abscondit. Ubi rumor dissipatus est, Syrgiannem aufugisse, omnibus locis pervestigatis, inquirebatur. Cum angulus nullus restaret ubi amplius quæreretur, ratus imperator indagatorum negligentia elapsum, per semet hominem quærare instituit, Galatamque cum Romanis obviis profectus, quoniam Latini id recusare non poterant, domos per singulas perscrutatum misit. Ille vero quasi Orci galeam subisset (19), nunquam inveniebatur. Tamen Galatæ in vili casa latitabat, atque idcirco ibi non est quæsitus : etsi dum per cæteras domos vestigaretur, ad eam imperator venisset. Simul atque Galata inventione penitus desperata discessit, Syrgiannes conscensa navî, quæ Eubœam solvebat, eo primum portatus est (20). Dein per Locros et

Jacobi Pontani notæ.

(19) Orci galea proverbium in eos qui se arte quadam occultant. Simile, Gygis annulus Plato lib. x. *De republica*, dixit semper honesta propter se sequi oportere, etiamsi quis Gygis anulum, vel Plutonis haberet galeam. Origenes libro *i adversus Celsum* hereticum docet, magis convenisse, ut

Christus in Ægyptum fugiens subduceret sese Herodis insanie, quam ei sub Plutonis casside latitans, eundem sefellisset. Vide Chiliansten.

(20) Gregoras : *Post annum autem supplices litteras ex Eubœa ad imperatorem misit, quibus veniam petebat, et locum aliquem in extremis Macedoniae*

Acarnaues ad Albanos (qui circum Thessaliam habitantes, homines agrestes et pastoritii, suis utuntur legibus) pro veteri amicitia, quam adhuc prætor occidentis cum illis iniverat, confugit. Inde viæ duces ab ipsis nactus, ad Cralem Triballorum principem profugus venit, cui multa Romanorum oppida acquisitura receptit. Crates ut supplicem, et quia per eum Romanis vehementer nocitura sese sperabat, haud nolens suscepit: et cum cætera honorificentissime illum tractavit, tum exercitum ei ad subjugandas Romanorum urbes attribuit. Ergo et alia oppida, et Castoriam urbem magnam Botiæ Crali subiecit. Imperator intelligens quas res novas Syrgiannes in occidente machinatus esset, quiete posthabita, Didymotichum abiit, illucque exercitum in Occidentem ducturus contraxit.

Ἐστρατήγει· κάκειθεν ἀγωγῶν παρ' αὐτῶν τυχῶν, ἤλθεν εἰς Κράλην ἀρχοντα τῶν Τριβαλῶν φυγάς· καὶ ἐπηγγέλλετο πολλὰ τοῖς Ῥωμαίοις ὑπέσχετο αὐτῷ ὑποποιήσειν· Κράλης δὲ ὑπεδέξατο αὐτὸν ἀσμένως, ἅμα μὲν ἐκέτην γεγεννημένον, ἅμα δὲ ἐλπίσας δι' αὐτοῦ τὰ Ῥωμαίων πράγματα ὡς μάλιστα κακῶσαι. Καὶ τὰ τε ἄλλα φιλοτιμῶς μάλιστα προσεφέρετο αὐτῷ, καὶ στρατιᾶν ὄσης ἐδέετο παρῆχεν ἐπὶ τῷ τὰς ὑπερήκους τοῖς Ῥωμαίοις πόλει καταδουλοῦσθαι. Καὶ ἄλλα τε μάλιστα πολεμικάτα προσεποίησατο, καὶ Καστορίαν πόλιν μεγάλην κατὰ τὴν Βοτταίαν ὄκισμένην. Πυθομένῳ δὲ βασιλεῖ ὅσα κατὰ τὴν ἐσπέραν Συργιάννῃ νεωτερισθεῖη, ἡρμεῖν οὐκ ἦν· ἄλλ' ἐκ Βυζαντίου εἰς Αἰδυμότειχον ἐλθὼν, συνέλεγε τὴν στρατιάν, ὡς εἰς τὴν ἐσπέραν ἐκστρατεύσων.

### 276 CAPUT XXV.

*Sphranzes quidam ad referendam imperatori pro meritis gratiam, se illi adversus Syrgiannem offert. Cum domestico consultat, quo pacto sine pugna hostem vivum, et vincium adipiscantur: Sphranzi res mandatur, et præfectura eidem committitur. Imperator in Macedoniam ducit. Persarum incursio, et infortunium. Dolus, quo Sphranzes Syrgiannem jugulavit. Præmia in eum collata. Pax cum Crate. Urbes a Syrgianne subactæ ad fidem imperatoris redeunt. Crali adversus Ungrorum regem mittuntur auxilia, et cum honore domum remittuntur.*

Huic rei dum impendit operam, Sphranzes Pa- C  
leologus, unus ex optimatibus (21), non ita conspicuus genere, ad imperatorem nocte adit, multa se in eum piacula admisisse confitetur: pro iis tamen veniam ab eo consecutum, et beneficiis auctum. Quocirca se vicissim velle, et gestire beneficiis dignum, et erga tam bonum dominum non ingratum videri. Quia vero hæc occasio defuerit, promptam voluntatem hucusque effectu caruisse: quam eum nunc res ipsæ porrigant, ministrisque fidelibus ac benevolis indigeant, venire se quoque, sui que ad bellum contra Syrgiannem pro arbitrio utendi imperatori potestatem facere: et paratum esse, non solum multis laboribus, idque cum omni alacritate, et quæ studio

Ἀσχολομένου δὲ αὐτοῦ περὶ τοῦ στρατεύματος τὴν συλλογὴν, Σφραντζῆς ὁ Παλαιολόγος, τῶν συγκλητικῶν εἰς, οὐ πάντῃ δὲ τῶν ἐπ' εὐγενεῖς λαμπρονομένων, βασιλεῖ νυκτὸς προσελθὼν, προσεκκρουέναι τε ὠμολόγει πολλὰ καὶ δίκης ἄξια, συγγνώμης τε καὶ εὐεργεσίας ἀνθ' ὧν ἔδει τυχεῖν τιμωριῶν· ἀνθ' ὧν βούλεσθαι μὲν καὶ αὐτὸν, καὶ προθυμῆσθαι θεῖον φανήναι τῆς εὐεργεσίας καὶ εὐγνωμονα περὶ τὸν οὕτως ἀγαθὸν δεσπότην· καιροῦ δὲ μὴ παρασχόντος, ἀτελεῖ μέχρι νῦν καταλείπεσθαι τὴν προθυμίαν· νυνὶ δὲ μάλιστα τῶν πραγμάτων ἐνδιδόντων, καὶ δεομένων εὐνῶν οἰκετῶν καὶ πιπτῶν, ἔχειν καὶ αὐτὸν πρὸς τὸν κατὰ Συργιάννῃ πόλεμον, διδόντα ὅ τι βούλοιο χρῆσθαι βασιλεῖ. Ἔτοιμον δὲ εἶναι μὴ μόνον πόνοις πολλοῖς καὶ προθυμίᾳ καὶ

### Jacobi Pontani notæ.

finibus, in quo cum uxore et liberis consideret. Nam cum aulicorum invidiæ, ut diximus, obnoxius esset, procul ab illis esse voluit, ne per insidias ab eis occideretur. Addebat et iurandum, quo se imperatori perpetuo fidelem fore testabatur. Sed cum nihil impetrasset, Eubœa digressus, ad Serviam Cralem proficiscitur; ab eoque cupidissime susceptus, summa et gratia, et auctoritate floruit, assessor concors, amicus consuetus, consiliarius acceptus, intimatorum fidelissimus, exterorum occupatissimus, alter Themistocles Artaxerxi Persæ. Nam cum fama eum jam pridem cognovisset, tum adventum ejus in luculento lucro deputabat. Et quia pollicebatur, si illius opibus ad Romanum imperium occupandum adjuva-

D retur, se Macedoniam Triballis subfecturum, omni studio eum juvabat.

(21) Historiam hæc Gregoriana quoque persequitur, lib. x, quam cum hæc nostra contendas sic habet: Imperatorem autem in hæc curam intendentem, senator quidam Sphranzes Palæologus, adit, et sine arbitris alloquitur, illoque opes et honores pollicente, vicissim eadem Syrgiannis pollicetur, fuga simulata, etc. Vides quemadmodum imperatorem huius cædis insimulet? Sphranzes ex Francisco depravatam puto. Nam et multo ante id sæculum Græci Latinorum quoque, et ex Latinis vocibus facta nomina sibi indebani, homines præsertim nobiles.

σπουδή, ἀλλὰ καὶ αἵματι τῷ σφετέρῳ ἀλλασσόμενον, καταπράττεσθαι τὰ κατὰ γνώμην βασιλεῖ. Βασιλεὺς δὲ τῶν μὲν προτέρων ἕνεκα ἀμαρτημάτων, ἔφη, καίτοιγε μεγάλων ὄντων, μηδεμίαν εἶναι δίκαιον παραίτησιν ποιεῖσθαι νῦν, ἐκ πολλοῦ συνεγνωσμένων· εὐνοίας δὲ ἕνεκεν τῆς πρὸς αὐτὸν πράττειν τῶν δόντων τι, καὶ μάλιστα βούλεσθαι οὐ μόνον εἶναι δίκαιον εὐνοῦν εἶναι καὶ πρόθυμον περὶ αὐτῶν, ἀλλ' ἵνα καὶ μᾶλλον ἐπισπάσῃται τιμὰς τε παρέχειν, καὶ προσηκούσας τὰς εὐεργεσίας· ἃ δὲ νῦν ἔφησιν εἰς τὸν κατὰ Συργιάννη πόλεμον χρῆσιμος ὑφῆρθεσθαι ἦμιν, βούλεσθαι μαθεῖν ὅποι' ἄττα, ὡς ἂν ἐκ τῶν λεγομένων ἢ διαγινώσκων ἂν τε λυσιτελοῦντα τὰ βεβουλευμένα εἴη, ἂν τε μή. Σφραντζῆς δὲ οὐδὲν μὲν ἤκειν ἔφασκον οἰκοθεν αὐτὸς βεβουλευμένος· πλὴν τοῦ προθυμώτατον ἑαυτὸν ἐφ' οἷς ἂν κελυσεθεῖ παρασχέσθαι· ἐπ' αὐτῷ δὲ εἶναι ἐφ' ὅτι ἂν δοκοῖη λυσιτελεῖν σκεψαμένῳ χρῆσθαι. Βασιλεὺς δὲ ἐπήγει τε αὐτὸν τοῦ βουλευμένου, καὶ οἰκαδὲ ἐκέλευεν ἀναχωρεῖν, ὡς ἐς τὴν ὑστεραίαν ἄττα ἂν δοκοῖη βέλτιστα ὑποθήσμενος. Τὸν μέγαν δὲ δομῆστικον παραλαβὼν, ἐβουλεύοντο ὅπως δέοι τὸν κατὰ τοῦ Συργιάννη πόλεμον διαθέσθαι· ὄροντο δὲ πρὶν παρασκευασαμένους ἤκειν ἀντιπέλω στρατιᾷ οὐ μὲν μιν τινα δικάσιον εἶναι, εἴγε χωρὶς ὄπλων καὶ κινδύνων ἀπάτη τὸν πολέμιον συσχόντες δυνήσονται τὸν πόλεμον πρὶν συστῆναι καταλύσαι. Τὰ γὰρ τοιαῦτα κλέμματα καλλίστην δόξαν ἔχειν, ἃ μάλιστα ἂν τις τὸν πόλεμον ἐξαπατήσας, ἑαυτὸν τε καὶ τοὺς ὑπακόους ὠφελήσσει. Διὰ ταῦτα δὲ ἔδοκει Σφραντζῆ τῶν παρκειμένων τῇ Καστορίᾳ πολιχνίων ἐγχειρίζειν τὴν ἀρχήν, καὶ ἐπειδὴν γίνηται ἐκεῖ, Συργιάννην μὲν οὐκ ἀνέξεσθαι εὐθὺς μὴ προσπέμψαι πρὸς αὐτὸν καὶ παρακαλεῖν αὐτῷ προσθέσθαι ἀποστάνα βασιλέως· τὸν δὲ ὑπακούσαντα προθύμως, φίλαν θέσθαι πρὸς αὐτὸν καὶ συμμαχίαν· καὶ ἐπειδὴν γένωνται ἐν συνηθείᾳ, καὶ φοιτῶσι παρ' ἀλλήλους ἀδεῶς, τότε ἤδη φυλάσσοντα καιρὸν ἐν ᾧ μὴ μεθ' ἑτέρων ἂν εἴη πολλῶν ὁ Συργιάννης (πάντως δὲ τοιοῦτους πολλοὺς εὐρήσειν), εἰς ἐν τῶν φρουρίων κατασχόντα ὄντας· φρουρεῖν τε ἀσφαλῶς ἄχρις ἂν ἐλθόντι ἐγχειρίσῃ βασιλεῖ· οἴεσθαι δὲ ἔσεσθαι αὐτοῦ ῥάδιαν καὶ τὴν φυλακῆν, ἅτε τῆς ἐπομένης στρατιᾶς οὐκ οἰκείας, ἀλλ' ἐξ Ἀλβανῶν καὶ Τριβαλῶν οὖσης συμμαχίδος· οἱ οὐ βουλήσονται ὑπὲρ Συργιάννη διακινδυνεύειν, τὸ φρούριον πολιορκοῦντες, ἀλλὰ διαλυθήσονται ἐκ' οἴκου, ἄσμενοι τῶν ἐκ τῶν πολέμων κακῶν ἀπηλλαγμένοι. Τοιαῦτα μὲν ἔδοκει ἀμφοτέρω ἐπιχειρητέα εἶναι· καὶ ἐς τὴν ὑστεραίαν, τὸν Σφραντζῆν μεταπεμφάμενος ὁ βασιλεὺς, τὰ βεβουλευμένα τε διηγείτο, καὶ ἐπυνθάνετο αὐτοῦ, εἰ καὶ αὐτὸς λυσιτελεῖ τε καὶ δυνατὰ ἦγοίτο· ὁ δ' ἔφασκε

A sissime, verum etiam cum profusione sanguinis, quod illi placeat, efficere. At imperator, priorum quidem delictorum quanquam grandium, nunc veniam peti non debere, quæ jampridem ipse ignoverit. Pro isto autem in se animo cupere vehementissime quidpiam in eum officii conferre: quod in talem virum non solum amicum, et promptum gerere animum, sed etiam, quo magis eum sibi devinciat, honoribus ac donis congruentibus ejus dignitatem amplificare justum sit. Cupere porro scire, in quibus se modo operam sibi in bello contra Syrgiannem navaturum profiteretur, ut eo indicante, utile necesse consilium ceperit, cognosci possit. Tum Sphranzes, haudquaquam per se meditatum venire, nisi ut se quam promptissimum ad imperata præbeat. In ipso situm esse, ubi re circumspecta operæ pretium futurum putaverit, ibi potissimum suo labore uti. Imperator de sententia laudatum redire domum jussit; se die sequenti, quid optimum fore judicasset, eum edoctrum. Post magnum domesticum in consitium de bello adversus Syrgiannem instituendo adhibuit; visumque factum justa reprehensione cariturum, si priusquam instructo exercitu contraheretur, absque armis et periculo, per dolum aliquem hoste capto et constricto, bellum ante finire possent, quam incipere. Illiusmodi namque furta belli (22) gloriosissima sunt, quibus hoste circumvento, sibi quispiam ac subditis plurimum commodat. Quapropter Sphranzi oppidorum Castoriæ vicinorum præfecturam dandam censuerunt. Quo cum venerit, Syrgiannem non temperaturum, quin sine mora mittens, ab imperatore eum ad suas partes transire hortetur. Sphranzem aures præbiturum libenter, et cum illo amicitiam societatemque conjuncturum. Ubi jam nata consuetudo, et familiaritas alterius ad alterum aditus liberos, ac securos præstitit, tum capto articulo, quo Syrgiannem pauci stipabant (omnino enim talem occasionem sæpius futurum), opprimo enim talem castellum aliquod abluclurum, ibique, donec venienti imperatori tradat, tuto custoditurum. Facilem autem illius fore custodiam: quippe quem non proprius, sed ex Albanis et Triballis auxiliarius sequatur exercitus: qui pro Syrgiannis capite castelo obsidendo vitæ aleam experiri nequiquam volent, sed bellicæ miseræ immunes, domum cupide repedabunt. Tali arte rem aggrediendam ambobus placuit. Ergo postridie imperator Sphranzen vocat, quid placeat enuntiat, et num ipse quoque id fieri, et utiliter fieri posse arbitretur, exquirat. Respondet, prorsus non hæc, sed alia quædam multum

Jacobi Pontani notæ.

(22) Sic Virgil. lib. II :

*Furta parò belli.*

EII 1 :

*Hic furto servidus instat.*

Sermo est de cæde et strage nocturna. Statius IX *Thebaid.* :

*Ausus erat furto dextram injectare Leonteus.*

Curtius, lib. IV : *Parmenio, peritissimus inter duces artium belli, furto, non prælio, opus esse censebat: incepta nocte opprimi posse hostes.* Sic furivi amores, Veneris furta poetæ. Velleius lib. II : *Pout. max. in C. Cæsaris locum furto creatus. Furtum siquidem appellabant, quidquid occulte fieret.*

diversa sibi in mentem venisse. Eorum porro consilia non utilia modo, sed etiam effectu expeditissima sibi videri; quare nihil cunctandum, sed opus urgendum. Stabilita hac sententia, Dromoræ cuidam, Sphranzi amicissimo, eo petente, imperator hoc munus imposuit, ut postquam Sphranzes palam ad Syrgiannem defecisset, quidquid haberet possessionum, quidquid pecoris, et reliquas facultates proscriberet, easque, ne direptæ perderentur, custodiret: et verbo quidem imperatori eas servare, res autem vera in amicum Sphranzen hujus tutelæ gratiam conferret: traditoque diplomate, quo oppidorum Sosci, Deures, Staridorum, et Chlereni præfectus declarabatur, Didymoticho cum mature dimisit: ipse post dies paucos, quot Sphranzen velut per inducias ante facinoris aggressiorem consumpturum putabat, lento itinere Thessalonicam petiit. Ad Sphranzen præfecturæ jam potentem Syrgiannes 278 continuo mittit qui eum ad defectionem sollicitent. Is ira ingenti in imperatorem, et antiqua jam in Syrgiannem benevolentia simulata, sancito fœdere, statim se cum illo conjungit. Qua conjunctione Syrgiannes mirum in modum gavisus cum eodem ad Cralem proficiscitur, tum ut ostenderet rem belle procedere (utpote jam etiam consiliariis imperatoris ad se transeuntibus), tum ut per eum commotus cum omnibus copiis suis bello interesset. Metuebat siquidem ne superveniente imperatore, cum ad resistendum haud satis valeret, victus cum suis periret. Et persuasit monuitque, si præfecti apud Thessalonicam castrametarentur, occidentales urbes, quæ se nondum dedidissent, auxilium imperatoris desperantes, cernentesque ipsos [Syrgiannem et Cralem] ante se positas urbes jam armis domuisse (23), interclusas in medio statim se dedituras. Crale igitur cum totis copiis assumpto, juxta flumen Axiu castra ponunt (24). Imperator per Macedoniam adducens partem exercitus (25) (propter festinatam quippe expeditionem plures adhuc se comparabant), inter Thessalonicam et Rhetinen, castellum quoddam, juxta Bolben palu-

Α τοιαῦτα μὲν αὐτὸς οὐδὲ ἐνθυμηθῆναί τιν ἀρχήν, ἀλλ' ἕτερον ἄττα πολλῶν ἀποδόοντα αὐτῶν· ἃ δὲ ἰδοῦλεῦσαντο αὐτοὶ οὐ λυσιστελοῦντα μόνον, ἀλλὰ καὶ βῆστα καὶ αὐτὲς νομίζουσιν· διὸ μὴδὲ μέλλειν, ἀλλ' ἔργου ἀπτεσθαι ἤδη ἀναγκαῖον. Ἐπεὶ τοίνυν ἐκκυρωτο ἡ βουλή, Δρομορῶν μὲν τινα ἐς τὰ μάλιστα φιλονοτῶν Σφραντζῆ, αὐτοῦ δεηθέντος προσέταξεν ὁ βασιλεὺς, ὡς ἐπειδὴν ἐμφανῶς ὁ Σφραντζῆς εἰς Συργιάννην ἀποστῆ, κτήματά τε ἃσα πρόσεσι, καὶ βουσκήματα καὶ τὴν ἄλλην περιουσίαν δημοσιώσαντα φυλάττειν, ἵνα μὴ ὑπὲρ τινων ἀρπαζθέντα διαφθαρή· λόγῳ μὲν ὡς διαφέροντα βασιλεῖ, τῆ δ' ἀληθείᾳ τῷ φίλῳ Σφραντζῆ τὴν χάριν κατατιθέμενον τῆς φυλακῆς· αὐτῷ δὲ γράμματα παρασχόμενος βασιλεὺς ἃ τῶν φρουρῶν Σωσκού τε καὶ Δεῦρης καὶ Στροβύλων καὶ Χλερηνῶν ἐπέστρεψε τὴν ἀρχήν, ἐξέπεμψεν ἐκ Δομοσταίου κατὰ τάχος· αὐτῆς δὲ περιμείνας οὐ πολλὰς ἡμέρας, ἀλλ' ὄσας ὤρετο Σφραντζῆ ἀναχωρῆν πρὸς τὴν ἐπιχειρήσιν παρέξειν, ὄρας καὶ αὐτὸς τὴν πρὸς Θεσσαλονικίαν ἤξει σχολῆ βαδίζων. Σφραντζῆ δὲ ἐπεὶ τῆς ἐγκειρισμένης ἀρχῆς ἐγκρατῆς ἦν, προσέπειπεν εὐθύς τοῦ ἀπαστῆστοντα ὁ Συργιάννης· ὁ δὲ, ὄρηγ τε πέρεσθαι δοκῶν πρὸς βασιλέα καὶ αὐτῷ εὐνοῦς εἶναι ἐκ πολλοῦ συνθήκας θέμιστος καὶ ὄρκους πρὸς αὐτὸν, προσεχώρησεν εὐθέως. Συργιάννης δὲ δεσπρήθη τὴν εἰς πρὸς αὐτὸν ἀποστασία τοῦ Σφραντζῆ, καὶ μὴδὲν μελλήσας, παραλαβὼν αὐτὸν, ἀρίκειο πρὸς Κράην, ἅμα μὲν ἐνδεικνύμενος ὡς τὰ πράγματα αὐτῷ ἐπὶ τὸ βέλτιον χωροῖη, ὡς καὶ τῶν συγκαλητικῶν ἤδη βασιλείως πρὸς αὐτὸν ἀριστιμένων· ἅμα δ' ἐν' ἐφελευσῆται καὶ δι' αὐτοῦ πρὸς τὸ παρεῖναι καὶ αὐτὸν πανστρατιᾶ καὶ συμμαχίᾳ. Ἐδίδει γὰρ μὴ βασιλείως ἐπελεύθοντος, ἀδύνατος ὢν ἀνθίστασθαι αὐτῷ, διαφθορῆ καὶ ἀπίστῳ καταπολεμηθείς· καὶ ἐπειτὴ γὰρ ὑποτιθέμενος, ὡς ἀν' ἐλθόντας αὐτοὶ στρατοπεδεύσονται ἐν Θεσσαλονικίᾳ, αἱ μὴπω προσχωρηκῶσαι τῶν ἐσπερίων πόλεων ἀπογονοῦσαι τὴν ἐκ βασιλείως ἐπικουρίαν, ὀρώσασθαι τε ἤδη αὐτοῦ, τὰ ἔμπροσθεν αὐτῶν πολέμῳ κτωμένους, αὐτοὶ ἐναπειλημμένοι μέσαι προσχωρήσουσιν εὐθέως· καὶ παραλαβόντες αὐτὸν

## Jacobi Pontani notæ.

(23) Gregoras: Veris initio Crates suas copias coegit; Syrgiannes vero clandestinas litteras per omne imperium Romanum dimisit, a provincia finitima Tribalis auspiciatus, et per omnem oram maritimam, et mediterraneas urbes ac provincias Byzantium usque progressus, quibus et agrorum assignationes, et pecuniæ largitiones, et honorum fastigia, et id genus alia pollicebatur, etc. Infra: Æstate vero jam media Crates cum suis copiis Syrgiannem sequitur, recta Thessalonicam petentem, levi opera interjectis urbibus et prorinciis in deditionem acceptis, partim desiderio veteris administrationis, partim vastationis segetum metu, tempus enim messis erat.

(24) De hoc fluvio Gregoras: Post Strymonem esse maximum, et iisdem quibus ille montibus, erumpere, ab ipsa quidem origine non tantum, sed in decursu montium multis torrentibus actum, et nomine in Bardarium mutato, aliquando et quibusdam

D in locis navigabile. Ad cram ms.: Τὸν νῦν Βερδάριον καλούμενον, ἢ μάλλον Βιστρίτζα. Id est, quod Bardarium dicunt, seu potius Bistritzam. Cæterum legitur et Ἀξείος.

(25) Gregoras: Deinde in Macedoniam abiturus, ut sua presentia eos qui defectionem spectabant, in urbibus terreret, patriarchici solii post Isaac obitum Joannem Apris oriundum, imperatorii collegii tum sacerdotem, successorem deligit: cuius fidei, Deum testatus, in maximo divini verbi Sapientie templo conjugem et liberos suos mandavit, ut eorum curator et custos post Deum esset, si quid forte respublica detrimenti cepisset. His actis prope in Macedoniam contendit, nullo secum adducto exercitu. Jam enim omnes suspectos habebat, præter fidelissimos domesticos suos, et magnum domesticum Cantacuzenum, quem ejus studiosissimum et aman- tissimum, cæteris vero omnibus conicem et hilariter tempus declaravit.

στρατιᾷ ἐλθόντες, ἐστρατοπέδευον παρὰ τὸν ἄξιον ποταμόν. Καὶ ὁ βασιλεὺς διὰ Μακεδονίας μέρος τῆς Ῥωμαίων ἐπαγόμενος στρατιᾷ, οἱ πλείους γὰρ ἔτι ἐν παρασκευαῖς ἦσαν διὰ τὸ ταχέως γενεῆσθαι τὴν στρατίαν· μεταξύ Θεσσαλονίκης καὶ Πεντέλης φρουρίου τινός, ὃ παρὰ τῇ Βόλβῃ λίμνῃ καίεται ἐπὶ λόφου ἰδρυμένον, ἐστρατοπέδευον ἐν χωρίῳ τινὶ τῶν Κρητῶν προσχωροευσμένῳ, ὅτι στρατιὰ ἐκ Κρήτης αὐτὸ κατώλουν, δι' αἰτίαν τινὰ ἐκ τῆς νήσου ἀνίστάντας. Ἐκείσε δὲ ἐστρατοπέδευμένῳ ἠγγέλλετο ὑπὸ τινος δρόμῳ πρὸς τὴν ἀγγεῖαν ὠρημένου, ὡς περὶ τὴν Σερμυλίαν πόλιν, πάλαι μὲν ὠκισμένην, νυνὶ δὲ ὑπὸ τινος, ὡς τοιαύτης, πολέμου κατεσκαμμένην, μεταξὺ Μακλήνης καὶ Ἀθῶ, ἐξήκοντα πρὸς τὸν ἰσθμὸν Περσικῶν, καὶ ἐκεῖσε χωρία κρηθούσιν ἀποδάντας. Τὸν μέγαν δὲ δομέστικον μετακαλεσάμενος, ὃ βασιλεὺς, περὶ τῆς στρατιᾷς ἐπανθάνειτο τῆς ἐκεῖ ἐστρατοπεδευμένης, εἰ ὀρεοῦσα πρὸς τὴν εὐν βαρβάρων δοκοῖε συμπολοκῆν. Ὁ δ' ἐφασκεν, ἀκριθῶς μὲν οὐδὲ αὐτὸς τὸν ἀποθῶν εἰδέναι. Διὰ γὰρ τὸ ἐγγὺς Θεσσαλονίκης ἦδη γενεῆσθαι, πολὺ προσεβρύχηται αὐτῇ στρατιᾷ· πρὸς τὸν ἐπιτηδεῖων ἕνεκα· παρῆναι δὲ εἰ καὶ αὐτῷ βέλτερον δοκοῖε, τὴν οὖσαν παραλαβόντα στρατίαν, τῆς πρὸς Πέρσας φερούσης ἐχισθαι ὁδοῦ· ὡς αὐτοῦ τάχιιστα ἐκ τῶν παρακλιμένων χωρίων συλλέξοντος καὶ ἑτέρας ἀροῦσταν πρὸς τὸ ἔργον. Ἐπίθετο μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς εὐθύς, καὶ τῆς πρὸς Πέρσας εἴχετο ὁδοῦ. Ὁ δὲ, ὡς μάστιχα ἐνήν, ὁξείως ἀθροίσας στρατιάν, συνμίξε τῷ βασιλεὺς· καὶ μετὰ μέσῃ ἡμέρᾳ, καθ' ἃ οἱ Πέρσαι ἐλιγίζοντο ἐγένοντο χωρία. Καὶ γενομένης αὐτόθι συμβολῆς, ἐπὶ πολὺ μὲν ἀντέσχον οἱ Πέρσαι διὰ τὸ δυσπρόσοδα εἶναι τὰ χωρία, καὶ ὑλώδη ἐφ' ἃ ἐγεγένητο ἡ μάχη· ὅπερ οὐκ ὀλίγον συνεβάλλετο στρατιᾷ τῇ Περσικῇ οὕσῃ περὶ τῆς. Τέλος δὲ κατὰ κράτος νικηθέντες διεφύρασαν, οἱ μὲν ἀλόντες ζῶντες, οἱ δὲ πεσόντες· παρὰ τὴν μάχην· ὅσοι δὲ εἰς τὴν ὕλην ἠδυνήθησαν διαφυγεῖν, εἰς τὴν ὑστεραίαν γενομένοι παρὰ τὰς ναῦς τας· ἐαυτῶν, τὰς μὲν λοιπὰς ἀπάσας ἐνέπρησαν πυρὶ· δύο δὲ πληρώσαντες (μόνοι γὰρ τοσοῦτοι ὑπελείποντο) ἀνεχώρησαν ἐπ' ὄψου. Ῥωμαίων δὲ κατὰ τὴν μάχην ἐπεσον μὲν ὀλίγοι, τραυματίας δὲ ἐγένοντο καὶ ἄνθρωποι καὶ ἱπποὶ πλείστοι. Ἐκείθεν δὲ ὁ βασιλεὺς εἰσαλθὼν εἰς Θεσσαλονίκην, ἠύλισατο ἐκεῖ ἐφ' ἱκαναῖς ἡμέραις. Συργιάννη· δὲ ἀπὸ τοῦ ἐστρατοπέδου τῶν οἰκείων ἐξ παραλαβῶν καὶ Σφραντζῆν, τριάκοντα καὶ αὐτὸν ἐπαγόμενον τῶν οἰκείων, εἰς ποταμόν τινα οὗ τῶν ἀνάνων Γαλυκῶν ὀνομαζόμενοι οὐ μακρὴν Θεσσαλονίκης βέοντα,

dem in colle sium, castrametatur, in loco Cretensium appellato, quod illic e Creta insula, nescio quam ob causam, pulsī milites habitaverant. Ibi a quodam curriculo ei nuntius perfertur, prope urbem vetustam Sermylionum, nunc bello, ut apparet, subversam, inter Pallenum (26) et Atho, Persas sexaginta navibus appulsos, agro vastitatem inferre. Advocato igitur magno domestico, de praesenti copia percunctatur, num ad conflegendum cum Barbaris sufficiat. Negat ille explorato se nosse quanta sit; nam quia Thessalonica jam appropinquarint, ob facilitatem comitatus frequentes affluxisse. Hortabatur igitur ut, si placeret, viam contra Persas capesseret, quod e locis adjacentibus brevissimo tempore aliam manum, quanta rei sufficeret, collecturus esset. Paret actutum imperator celeriter ad eum milites congregat; ac secundum meridiem ubi in ea ipsa loca devenerunt, quae Persae depopulabantur, commisso praelio hostes diu se defenderunt; propterea quod ea regio propter uenarum densitatem difficiles habebat aditus, id quod Persis, cum essent pedestres, non parum proleat. Tandem vi summa victi, partim ceciderunt, partim capti sunt. Quotquot autem in silvas se abdere potuerunt, postera luce ad naves suas reversi, reliquis inflammatis, duos compleverunt (tot enim de praedonibus illis tantummodo restabant) ac domum properarunt. Romanorum pauci desiderati, plurimi et milites et equi vulnerati. Inde imperator Thessalonicam ingressus, dies ibi complures agitavit. Syrgiannes cum sex de suo exercitu assumptis, et Sphranze, quem et ipsum triginta comitabantur, ad fluvium quemdam non perennem, Galycum vocabulo non procul a Thessalonica, animi levandi accessit. Sphranzes solum jam et interceptum videns, eumque comprehendere haud esse facile (quod timeret, ne si id in castris sentiretur, cunctis suis sibi pereundum esset), trucidare autem facillimum, imperatoriae praecipitacionis immemor, cum satellitibus de nece Syrgianni afferenda secreto colloquitur. Quibus persuasis (nondum enim consilium suum cuiquam aperuerat), hominem hujusmodi insidiarum prorsus ignarum interficiunt (27), et Thessalonicam perfugiunt. Imperator Sphranzen ut imbellem castigat; malebat enim vivum et vinctum potius ad se perducī, quam jugulari. Sed quoniam facta infecta nequibant fieri, caedem rerum necessitudini ascribens (28), ipsi et administris ejus ob

Jacobi Pontani notae.

(26) Ad oram nis, τῆς Κασανδρίας, id est, quae nunc Cassandria dicitur.

(27) Longe aliter de nece Syrgiannis Gregoras: Ceterum Sphranzes imperatori quid ageretur nuntiatum, simulque Syrgianni non suspectus esse volens, callidissimo et mirifico commento illum aggreus, se cum duobus cubiculariorum principibus peripigisse oil, qui affirmassent, se, data opportunitate, imperatorem occisuros. Eos igitur commouefaci-

endos esse conventorum. Sic potestate data, imperatori quid ageretur significat: quae erant hujusmodi. Deesse sibi facultatem simul et facinoris putandi, et vitae conservandae. Magnam enim Syrgianni turbam nocte atque interdum circumfusum esse, nequē unquam relinqui solum. etc.

(28) Fatum videtur indicare, quomodo Syrgianni vocant, id est, ordinem, seriēque causarum, cum causam causa ex se gignit. Sed id, quod est apud di-

imperterritam animi fortitudinem, et quod se periculis manifestis pro ipso objecissent, gratiam rependit. At Sphranzen quidem magni stratopedarchæ dignitate condecoravit, reditusque respondentēs e certis locis in annos singulos illi destinavit: ceteros quoque, unumquemque pro persona et merito muneravit. Crales Syrgiannes percussum, in castra adhuc spirantem deportandum curavit. Paulo post extinctum, diu ut amicum deslevit, et splendide funeravit, missisque legatis, sœdus et societatem cum imperatore pepigit (29): et die altero, haud procul a Galyco flumine cum eodem sermone collato, domum rediit. Urbes quotquot sub Syrgianne fuerant, eo cæso veniam et amnestiam a imperatore consecutæ, ad illius auctoritatem et obedientiam redierunt. Sub idem tempus etiam Ungrorum princeps, quem Latina lingua regem nominat, magno cum exercitu Cralem, quicum ei de finibus erat controversia, appetivit. Formidans Crales, ne se adversus illum tueri non posset, 280 imperatorem subsidium per legatos rogavit. Qua petitione delectatus imperator, delectu confecto, ingens et animosum agmen confecit, eique auxilio misit. Ungriæ autem rex, cum in cœnitiis regni sui ac Triballorum tenderet, priusquam in hostilem regionem irrueret, propter submissas Triballo ab imperatore copias (ut fama fuit) converso itinere domum rediit: quod utrum hac, an alia de causa fecerit, incertum mansit. Crales certe idcirco eum abisse ratus, imperatori summas gratias egit: et duces exercitumque dignis donis humaniter donatos, domum lætabundus remisit. Imperator illius anni hiberna Thessaloniciæ egit.

Ἰπὸ δὲ τούτων χρόνων καὶ ὁ τῶν Οὐγκρων ἀρχὸν, ὃν βῆγα καλεῖν οἶδεν ἢ Λατίων φωνῇ, στρατιᾷ μεγάλῃ ἐστράτευσεν ἐπὶ Κράλην, περὶ γῆς ὄρων πρὸς αὐτὸν δευραχθεῖς· δεῖται δὲ ὁ Κράλης μὴ ἀδύνατος εἶη ἀμύνεσθαι αὐτὸν, προσβῆαι ὡς βασιλεῖα πέμφας, ἤπειτο συμμαχίαν. Ἦσθεὶς δὲ ὁ βασιλεὺς πρὸς τὴν προσβῆαι, στρατιᾷ ἀπολεξάμενος πολλὴν τε καὶ ἀγαθὴν, ἐπεμφεν εἰς Κράλην συμμαχίαν. Ὁ βῆγ δὲ Οὐγκρίας, ἔπει ἐγένετο ἐν μεθορίοις τῆς αὐτοῦ καὶ Τριβαλῶν ἀρχῆς, πρὶν εἰς τὴν πολεμίαν ἐσβαλεῖν, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν οἰκίαν. Λόγος δὲ ἦν ὡς πυθόμενος ἐκ βασιλέως ἦκειν συμμαχίαν ἀνεχώρησεν· εἴτε δὲ τούτου ἕνεκα εἴτε καὶ ἑτέρου τινός, ἔμεινεν ἐν ἀθήλῳ. Καὶ ὁ Κράλης δὲ τῆς αὐτῆς ἕνεκα αἰτίας οὐόμενος ἀναχωρηθῆναι βῆγα, βασιλεῖ τε ὡμολόγει χάριτας πολλὰς, καὶ τοὺς στρατηγούς ἅμα καὶ τὴν στρατιᾷν δώροις φιλοφρονησάμενος ἀξίως, χαίροντας ἀπέστειλεν εἰς τὴν οἰκίαν. Καὶ ὁ βασιλεὺς τὸ ἔτος ἐκείνο διεχείμασεν ἐν Θεσσαλονίῃ.

#### Jacobi Pontani notæ.

vum Augustinum Civitatis divinæ libro v, cap. 8: Qui vero, inquit, non astrorum constitutionem, sicuti est, cum quidque concipitur, vel nascitur, vel inchoatur, sed omnium connexionem, seriemque causarum, qua fit omne quod fit, fati nomine appellant, non multum cum eis de verbi controversia laborandum atque certandum est: quandoquidem ipsum causarum ordinem, et quamdam connexionem Dei summi tribuunt voluntati et potestati, qui optime et veracissime creditur et cuncta scire antequam fiunt, et nihil inordinatum relinquere, a quo sunt omnes potestates, quamvis ab illo non sint omnium voluntates, etc. In quod caput scribens Ludovicus Vives, ex Pico Mirandulano, Contra astrologos, lib. 1, refert quatuor sententias veterum de fato. I. Alii dixerunt fatum esse naturam, ut quæ electionis

sint vel casus, extra fatum sint. Ut Virgilius de Didone, quæ semet occiderat dixit, eam, non mori fato. Et Cicerō i Philipp.: Si quid mihi humanitus accidisset; nulla enim impendere videbantur præter naturam, præterque fatum. II. Pontanus æternam seriem causarum necessario nexarum. III. Sidera facit fata. IV. Divini consilii executionem fatum vocat.

(29) Contrarium scribit Gregoras: Postridie vero, inquit, Crales, re desperata, imperatori petenti pacem dedit: cumque eo egresso collocutus, paucis quibusdam acceptis, domum se recepit. Scilicet Syrgiannis cædes Crali profuit, ut pacem non impeteret, sed petitam potius dare deberet. Mentitur ergo, ut apparet, Gregoras, et laudem Andronici Junioris, ubi potest, aut dissimulat, aut elevat.

## CAPUT XXVI.

*Factione duorum principum regina, Michaelis prima conjux, regno pellitur, Alexander Stranzimeri filius rex creatus, cum Mæsis et Scythis auxiliariis urbes imperatori deditas recuperat. Protostrator præfecit Mesembriam milititer. Persæ Nicomediam obsessuri, imperatoris adventu audito domum refugiunt. In Mæsiam irruptio. Mæsurum ignavia. Pax ea conditione fit, ut Romani pro recipienda Anchialo Diampolin Mæso reddant.*

Ἄρι δὲ ἦρι ἀρχομένῳ γράμματα ἤκε βροίει ἐκ Α Βυζαντίου ἀγγέλλοντα, ὡς δύο τῶν παρὰ Μυσοῖς δυνατῶν, Ραξίνας ὁ πρωτοβεστιάριος, καὶ Φιλίππος ὁ λογοθέτης, πρὸς τὴν βασιλεύουσαν αὐτῶν τοῦ Μιχαὴλ γαμητὴν, θείαν οὖσαν Κράλη τοῦ Στεφάνου, διαστασιάζοντες ἐξήλασαν τῆς ἀρχῆς· καὶ αὐτὴ μὲν φεύγουσα ἔμα τέχνους, πρὸς Κράλην τὴν ἀδελφιδούην ἤκει. Ἐκεῖνοι δὲ ἅμα καὶ τοὺς ἄλλους, πείσαντες, δυνατοὺς τῶν Μυσῶν, τὸν ἀδελφιδούου τοῦ προδεβασιλευκότος Μιχαὴλ, Ἀλέξανδρον ὡν Στρεαντζιμήρου ἀπέδειξαν βασιλέα ἑαυτῶν· ὁ δὲ ἅμα τῷ ἐγκρατῆς γενέσθαι τῆς ἀρχῆς, τὴν τε στρατιάν οὖσα ἦν Μυσοῖς παραλαβῶν, καὶ ἐκ Σκυθῶν κατασυμμαχίαν οὐκ ὀλίγην, ταῖς πρῶτον ἐπιστρέψασε πόλεσι προσχωρησάσις βασιλεῖ· καὶ πλὴν Μεσημβρίας, τὰ μὲν τῶν ἄλλων τοῖς ὅπλοις, ἐὰ δὲ παρεστήσατο ὁμολογία. Τοιαῦτα δὲ πυθόμενῳ βασιλεῖ οὐκέτι ἀνεκτὸν ἰδοῦμαι μένειν ἐν Θεσσαλονίκῃ· ἀλλ' ἄρας ἐκεῖθεν, εἰς Βυζάντιον ἀφικνεῖται. Καὶ πρῶτα μὲν Συναθητῶν τὸν πρωτοστράτορα εἰς Μεσημβρίαν ἀρχοῦσα ἐκπέμπει· δεῖσις μὴ καὶ Μεσημβριανοὶ ἄχρις ἀν' ἡ στρατιὰ ἀποσταίειν παρασκευασθῆ. Ἐκέλευε τε εἰς Βυζάντιον ἀπορίζεσθαι τὴν στρατιάν· καὶ αὐτοὺς παρασκευάζετο ὡς τοῖς Μυσοῖς πολεμησέων. Μεταξὺ δὲ παρασκευαζομένου, ἠγγέλλεται ἐκ τῆς ἑω, ὡς στρατιὰ Περσῶν εἰς παρασκευασμένη ἐπιθέσθαι Νικομηδεῦσι. Νικομηδεῖα δὲ ὅπλοις μὲν ἀνάλωτος ἦν καὶ βίβ' χειρῶν, τειχῶν τε καρτερωτάτων περιβολῆ, καὶ τῆ ἄλλῃ τοῦ τόπου φύσει εὐφυῶς πρὸς ὀχυρότητα ἐχούσῃ· ἰδέσθαι δὲ τὴν ἑνδεῖαν τὴν ἐκ τοῦ οἴτου. Ὁ δὲ καὶ οἱ βάρβαροι συνιδόντες, τῶν τειχῶν μὲν ἡμέλου ὡς ἀναλώτων ἐσομένων ἐκ τειχομαχίας, τῆς παρόθου δὲ ἐσπουδαζόν κρατῆσαι, δι' ἧς ἐτρέφετο ἡ πόλις. Καὶ ὁ βασιλεὺς δὲ ὁμοίως ὁ τι διανοοῦνται οἱ βάρβαροι σαφῶς εἰδῶς, διὰ σπουδῆς ἀπάσης τροφὴν παρέχειν Νικομηδεῦσιν ἐπίδωντων τῶν βαρβάρων ἐποιεῖτο· ὡς εἰ τοῦτο παρείη, ῥῆστα τὴν λιπὴν οἰσόντων πολιορκίαν. Καὶ τότε οὖν πυθόμενος ἰστρατοπεδεῦσθαι τοὺς βαρβάρους παρ' αὐτὴν, τῆς μὲν κατὰ τῶν Μυσῶν ἡμέλει εἰσβολῆς, στόλον δὲ ἐξαρτυσάμενος ἐκ τε τριήρων καὶ φορτιῶν νεῶν ἐτέρων, στρατιάν τε ἐνθέμενος καὶ οἴτον, ἐπλεῖ ἐπὶ Νικομηδεῖαν. Πρὶν δὲ καταραῖ, οἱ βάρβαροι αἰσθόμενοι, σκηνὰς ἀναλαβόντες, καὶ τὴν ἄλλην ἀποσκευὴν, ἀνεχώρου ἐκ τῆς οἰκίας, δεισαντες τὴν βασιλέως ἐφοδόν. Ὁρχάνης γὰρ αὐτῶν ὁ σαράπηξ ἔει οὐ παρῆν. Ἀπόδασιν δὲ ποιησάμενος ὁ βασιλεὺς καὶ Νικομηδεῶς λόγοις τε καὶ δόλαις

(30) Ineunte vere, Byzantio accipiuntur litteræ, duos Mæsurum dynastas, Raxinam protovestiarium, et Philippum logothetam, reginam suam, defuncti Michaelis uxorem, et Cralis Stephani materteram, regno per seditionem expulisse : quæ cum liberis ad Cralem sororis suæ filium se contulit. Illi et aliis Mæsurum principibus in suam sententiam adductis, Alexandrum Stranzimero (31), et Michaelis sorore natum, regem sibi legunt. Is simul ac regnum inivit, quidquid erat in Mæsiâ copiarum, adjuncto præterea Scytharum non exiguo numero, contra civitates, quæ se imperatori tradiderant, eduxit ; ac præter Mesembriam alias armis, alias deditioe occupavit. Hæc ut ad imperatorem perlata sunt, Thessalonice minime hærendum censens, Byzantium discessit. Principie protostratorem Synadenum Mesembriam pro præfecto mittit : timens ne et Mesembriani, dum exercitus cogitur, descerent. Copias Byzantium congregari jussit, et ipse ut in Mæsos pugnaturus se comparabat. In ipso belli apparatu fit certior Persarum copias ad Nicomediam adoriendam paratas esse. Quæ urbs, manu et armis inexpugnabilis, mœniumque firmissimorum ambitu et 281 reliqua ipsius loci natura munitissima, frumento et cætero commeatu haud abundabat. Quo perspecto Barbari muris desperatis vias nitabantur obsidere, quibus cibaria in urbem importabantur. Imperator exploratum habens, quid illi conarentur, omnimodis vicissim laborabat, ut premente barbaro Nicomediensibus alimenta submitteret : quibus suppeditantibus, deinceps eos obsidionem commodissime toleraturos confidebat. Cum itaque didicisset hostes prope urbem castra constituisse, expeditione in Mæsos omissa classeque ex trimibus et onerariis adornata, et militibus commeatuque impositis, Nicomediam solvit. Sed antequam portum subiret, Barbari ejus adventu cognito præ formidine correptis tentoriis et impedimentis, Orchane eorum duce nondum præsentē, in sedes suas reverterunt. Exsurgens imperator Nicomedienses tum alloquio, tum omni genere humanitatis confirmavit, et commeatu eos impertivit, mansitque apud eos biduum. Die tertio in ipso lucis primordio Constantinopolin cum tota classe remeavit : unde diebus haud ita multis, exercitu jam præsentē, et necessariis instructus omnibus, in Mæsiam irrupit, ac loca quædam devastavit, Hæmumque prætergressus, alia quidem oppidula,

## Jacobi Pontani notæ.

(30) Ad oram ms. ascriptum erat : Ταῦτα ἔργα τῶν εἰρημίων παρὰ Συργιάνῃ συνέβη. Id est : Hæc prius acciderunt quam quæ de Syrgianne supra me-

morata sunt. Quod ita videtur ex libb. ix et x Nicephori Gregoræ.

(31) In Græco, Streantzimero.



quæ prius habuerat per deditionem recepit: Anchialum autem adhuc Mœsi præsidarii tuebantur. Alexander siquidem Mœsorum, rex imperatoris impressionem sentiens, cum exercitu quantus erat ad arcendum accurrit, juxta aque Actum, non procul ab imperatore, qui apud Rhosocastrum tendebat, castra locat, angusto quodam et aspero transitu ambos exercitus dirimente: quem Alexander pedibus aliquot ibi dispositis custodire occupat. Imperator Alexandrum in vicino castrametari intelligens, postridie diluculo suos capere arma jussit. Armatos deinde veluti pugnatuos, et per acies digestos, ad transitum illum deduxit, ac Mœsos ad manum conserendam provocavit. Nam quia transitus ille salebrosus et arctus erat, et ab ipsis servabatur, in castra irrumpere commode nequibat. Toto igitur die ibi transacto, quia nemo hostium contra exibat, in sua castra pedem retulit: paucisque diebus, instructis ad prælium militibus, rediit, ac eodem modo ad introitum angustiarum die quam longa est constitit, cum Mœsi ne tum quidem in planitiem se dare foras, et æquo campo lacessere Martem auderent. **282** Imperator itaque perterrefactis audacia sua Barbaris, ut antea, castra subiit. Alexander cernens, si acie congreretur, fore imparem, per legatos oravit ut facta pace sua uterque retineret. Respondit imperator, neque se priorem arma movisse, neque quidquam Mœsis abstulisse: verum ab ipsis prius lacessitum, compelli resistere, et ablata recuperare. Insuper Anchialum sibi eripi, qua reddita, pacem fœdere firmaturum. Atqui oportuisse, si in rebus suis pertinax et implacabilis esset, nervos omnes ad pari referendum intendere, et armis sibi vicissim quædam de illorum rebus vindicare. Quoniam vero utrique eandem religionis sanctitatem colant, et pax cuilibet bello præponderet (32), ipsam se bello hinc antepone: modo sua sibi restituantur. At Alexander, nec se injuste agere; Anchialum enim, cæteraque oppidula, quæ adempta sibi quereretur, non Romanis potius quam Mœsis deberi; nam regibus antecedentibus per diu subdita fuisse. Idcirco imperatorem esse injurium, qui præter ea quæ abstulerit, etiam Anchialum postulet. Tum imperator, injustitiæ non imponendum nomen justitiæ: neque quia ad tempus alios spoliaverunt, ideo existimandum licere perpetuo spoliare. Has urbes non solum ex antiquo tempore Romanorum ditione contineri, sed etiam complures earum ab ipsis esse conditas, deductasque colonias. Mœsos vix heri et nudius tertius eas sub imperium suum redigisse, a regno Sphenthislabi sororis suæ mariti videlicet, dum Romanis cum Persis et Catalanis bellum esset (33), qui rex Romanos vehementer afflixerit:

A φιλοφροσύναι; ἐπιβρώσας, τὸν τε οἶτον παραγῶν, ἠύλιστο ἐκεῖ ἐπὶ δυσὶν ἡμέραις. Ἄρι δὲ ἐπ' εἰς τὴν τρίτην παντὶ τῷ στόλῳ ἐπανέπειεν εἰς Κωνσταντινίου. Καὶ διατρέψας ἐν αὐτῇ ἡμέρᾳ οὐ πολλὰς, ἐπεὶ καὶ ἡ στρατιὰ πᾶσα ἤδη παρῆν, καὶ ὅσα ἔδει ἐπεπόριστο, ἄρας ἐκ Βυζαντίου, οὐ πολλαῖς ὑστερον ἡμέραις ἐπέβαλεν εἰς τὴν Μυσίαν, καὶ ἰδὼσά τινα αὐτῆς· ὑπερβίβει τε τὸν Αἰμόν, τὴν μὲν ἄλλα πολίσματα ὅσα ἦν καὶ πρότερον ἔχων, παρεστῆσθε ὁμολογίᾳ πάλιν· Ἀγχιάλο; δὲ ἐπιφρουρεῖτο παρὰ τῶν Μυσῶν. Ἀλέξανδρος γὰρ ὁ τῶν Μυσῶν βασιλεὺς, αἰσθόμενος τὴν βασιλείᾳ εἰσβολὴν, ἐβόηθει κατατάχος πανστρατιᾶ ἄγων τοὺς Μυσοὺς· καὶ ἔλθων ἑστρατοπεδεύσατο παρὰ τὸ Ἄστιν, οὐ πολὺ ἀπέχων βασιλείᾳ, παρὰ τὸ Ρωσάκαστρον ἑστρατοπεδευμένου, πλὴν ὅτι στενὴ τις καὶ ἀπόκροτος, διόδο; τὰ στρατιώματα ἀμφοτέρωθεν διείρηεν· ἦν φθάσας ὁ Ἀλέξανδρος, ἐφρουρεῖ περὶ τὴν ἐπιστήσας στρατιάν. Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ ἐπέσθετο Ἀλέξανδρον ἔγγυς ἑστρατοπεδευκέσθαι, ἐς τὴν ὑστεραίαν ἔμαθ' ἐπ' ἐκέλευεν ὀπλιζέσθαι τὴν στρατιάν· καὶ ἐπειθὴ ἦσαν ὀπλισμένοι, παραλαβὼν αὐτοὺς ὡς μάχην παρατεταγμένους, ἔγγυς τῆ; διόδου ἦλθεν, ἢ περὶ Ἀλεξάνδρου ἐφρουρεῖτο· καὶ προκαλεῖτο ὡς ἐπὶ μάχην τοὺς Μυσοὺς. Προσβάλλειν γὰρ αὐτῶν τῷ στρατοπέδῳ οὐκ ἐνῆν διὰ τὴν διόδον οὕτως τραχεῖαν καὶ στενὴν καὶ φρουρουμένην ὑπ' αὐτῶν. Δημερεύσας δὲ ἐκεῖ ἐν ὄπλοις, ἐπεὶ οὐδαὶ ἀνταπέστη, εἰς τὸ οἰκίον στρατοπέδον πάλιν ἐπανῆλθε. Καὶ ὑστερον ἡμέραις οὐ πολλαῖς, πάλιν ἦκον ἄγων ὀπλισμένην τὴν στρατιάν ἐπὶ τὴν μάχην, καὶ ἐημέρευεν ὡσπερ καὶ πρότερον πρὸς τὸν στενὸν τὰς εἰσβολὰς. Μυσοὶ δὲ οὐδ' οὕτως ἐτόλμησαν εἰς τὴν εὐρυχωρίαν ἐξελθόντες ἐκ τοῦ ἴσου διαγωσασθαι πρὸς βασιλείαν. Ὁ δὲ εἰς τὸ στρατοπέδον τὸ οἰκίον πάλιν ἐπανέβη, καταπλήξας τῇ τόλμῃ τοὺς βαρβάρους. Ἀλέξανδρος δὲ ὄρων ἡδὴ ἀδυνατεῖν ἐκ παρατάξεως ἀντιστήναι βασιλεῖ, προσέειπεν πέμψας διελέγετο περὶ εἰρήνης. Ἠξίον τε ἔχοντας ἐκίτερον ἢ ἔχουσι, πολέμου ἀποσχέσθαι. Βασιλεὺς δὲ, οὕτε πολέμου ἔρασκεν αὐτὸς ἄρξει, οὕτε ἀποστερῆσαι τινα τῶν Μυσοῖς διαφερόντων· ἀλλ' ἐπικούμενος ὑπ' αὐτῶν πολέμου ὑπαρχόντων, ἐμύνησθαι τε ἀναγκαίως, καὶ τὰ ὑπ' αὐτῶν ἀρηρημένα ἀνασῶζεσθαι. Ἀποστρεφόμενος δὲ ἐπι Ἀγχιάλου· ἦν εἰ ἀπολήψεται, σπονδὰς θέσθαι ἕτοιμος εἶναι πρὸς αὐτοὺς εἰρηνικὰς. Καίτοι γε ἔχρην εἰ φιλόδοκος ἦν καὶ ἀπαραίτητος πρὸς τὰς ἀντιδύσεις, πᾶσαν ἐπέδειξασθαι σπουδὴν, ὥστε καὶ αὐτὸν ἐκ τῶν αὐτοῖς διαφερόντων τινα κτήσασθαι πολέμῳ· διὰ δὲ τὸ τὰ στρατεύματα ἀμφοτέρωθεν τῆ; αὐτῆ; ἔχεσθαι ὀρθοσκείας, ἄλλως δ' ὅτι καὶ ἡ εἰρήνη παντὸς πολέμου εἶναι δοκεῖ αἰρετώτερα, μᾶλλον αὐτὴν αἰρεῖσθαι εἰ τὰ οἰκία μόνον ἀπολήψεται. Ἀλέξανδρος δὲ ἰσχυ-

Jacobi Pontani notæ.

(32) Pulchre M. Tullius, quod hanc sententiam, ut verissimam, confirmat, ad Atticum epist. 14, lib. vii: *Equidem ad pacem hortari non desino, quæ vel injusta utilior est, quam justissimum bellum.*

(33) Sub Andronico seniore; de quo bello Gregoras in septimo. Obiit autem Sphenthislabus, qui Sphendosthlabus, eodem anno quo in juniorum Andronicum anathema pronuntiatum est.

ριζέτο ἀδικεῖν οὐδὲ αὐτόν· Ἀγγιγάλον τε γὰρ καὶ τὰ ἄλλα πολιέματα, ἃ ἦν ἀφρημένον, οὐ Ῥωμαίοις πρόσκειναι μᾶλλον ἢ Μουσούς. Τοῖς γὰρ πρὸ αὐτοῦ βεβαιολευκώσιν ἐφικανοῦ εἶναι ὑποχείρια τοῦ χροῦνου. Διὸ καὶ μᾶλλον βασιλέα ἀδικεῖν πρὸς οἷς ἀφρηται: ἀπαιτοῦντα καὶ Ἀγγιγάλον. Βασιλέως δὲ ἀποκρινάμενον μὴ δεῖν τὴν ἀδικίαν ἐν δικαιοῦματός ποιῆσθαι λόγῳ, μηδὲ ὅτι ἐπὶ χρόνον ἀπεστέρησαν, οἴεσθαι διὰ τοῦτο δίκαιον εἶναι καὶ διηγουκῶς ἀποστέρειν· τὰς γὰρ τοιαῦτα; πόλεις οὐ μόνον ἀναθῶν τε καὶ παλαιῶν ὑπηρετοῦσι; Ῥωμαίοις εἶναι, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τὰς πόλεις; ὅπ' αὐτῶν τε ἐκτίσθαι καὶ καταρτίζεσθαι ἀποικίας; πεπομφῶντων· οὕτω δὲ χθὲς καὶ πρῶτον ὄψ' ἑαυτοῦς; πεπομφῆσθαι Μουσούς; ἐκ τῶν Ἐργιστολάδου τοῦ βασιλέως; χρόνων, ὅς ἦν τὴν αὐτοῦ ἀδελφὴν γεγαμηκῶς, τοῦ πρὸς Κατελάνους καὶ Πέρσας τοῖς; Ῥωμαίοις πολέμου κεινημένου· ὅς; πλείστα δὴ ἐκάκωσε τὰ πράγματα αὐτοῖς, δι' ὅν οὐδὲ ταῦτα ἀνασώσασθαι ἠδυνήθησαν ἐξ αὐτῶν. Νυνὶ τε αὐτὸν ἀδικεῖν οὐδὲν, ἀλλὰ τὰ τε δεῖνα ἔχειν καὶ τὰ ἐλλείποντα ἀπαιτεῖν, ἃ εἰ μὲν εἰρήνης ἐπιτομήν ἀποδοῦναι· εἰ δὲ μὴ, ἀλλ' αὐτὸν γε μὴ οὐκ ἀσθαι προῖσθαι τρόπῳ δὲ παντὶ, πειράσασθαι ἀκρωῖναι τὴν ἀρχὴν, ὃ Ἀλέξανδρος; (ἐπεὶ ἐγγὺς ἱστρατοπεδαύοντο ἀλλήλων καὶ δι' ἐλαχίστου τὰς ἀποκρίσεις ἐποιοῦντο) οὐκ ἐφίσχε δεῖν περὶ ἀρχῆς; τίνα διαλεγόμενον ἀποδείξει χρῆσθαι καὶ λόγοις; πθανοῖς; ἀλλ' ὅπλοισ; καὶ χειρὶ βίαιοι τὰ δίκαια βραβεύειν. Οἷς; καὶ αὐτὸν ἐκ τοῦ ὑπερέχοντος χρώμενον νυνὶ, περὶ γῆς ὄρων; διαλέγεσθαι ἀσφαλῶς; ἐγὼ δὲ παρεχώρησα ἂν καὶ Ἀγγιγάλῳ ἐκ τοῦ βόσπου, εἰ μὴ πολλὴν ἐμοί τε καὶ στρατιᾷ τὴν ἀπολείψιν καὶ τὴν μέμψιν ἐπέτρεπε. Πρὸς γὰρ τῷ μὴ ἀντιστῆναι; τομῆσαι; μηδὲ ἐκ παρατάξεως; διαγωνισάσθαι; ὁμῖν, καίτοιγε ἅπασι; καὶ δις; πρώτοις; ἐπαλοῦσιν, εἰ καὶ Ἀγγιγάλῳ ἐπ' οὐδεμίᾳ παραχώρησεν; ἀντιδῶσαι, σαφέστατα δὲ ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις; ὁμολογήσασθαι τὴν ἤττην. Ἀλλὰ; τίνας; ἕνεκα; αἰσχύνῃς; προκλυόμενον, εἰ βούλοιο; Διάμπολιν ἀποδόντα, τὴν Ἀγγιγάλῳ ἀπολαμβάνειν. Πάντως; δὲ εἶναι; ἀκριβῶς, ὡς, ὃ φασι, χάλκεα χρυσοῖον ἀνταλλάττεται. Τοῦτου; δὲ γενομένου, αὐτὸν; τε ἔχειν; ἃ συμβήσεται; αἰτεῖ; καὶ αὐτὸν; αἰσχύνῃ; ἀπὸ ἀλλήλων, ἵ' ἀντ' ἴσων; δοκοῦντα; ἔχειν. Βασιλεὺς; δ' ἐπεὶ εἰδίκον; οἱ λόγοι; προσήνεις; τε εἶναι; καὶ ἀξιοὶ; παραδέχεσθαι, τοῦτο; μὲν Ἀγγιγάλῳ; Διαμπολίῳ; οὐδὲν; εἰπεῖν; διαφοροῦσης; τοῦτο; δ' ἐστὶ; καὶ πρόοιτο; τῆς; εἰρήνης; ἕνεκα, οὐδεμίαν; αὐτῷ; μέμψιν; ἂν; οἰθῆις; ἐπαγαγεῖν· ἄλλως; τε; καὶ; οἰτίων; τῇ; στρατιᾷ; ἐπιλιπόντων, καὶ; ἐνδείας; οὕτης; ἤδη; λαμπρᾶς; τῷ; στρατοπέδῳ; καὶ; δεομένων; ἢ; διαγωνισέσθαι; πρὸς; τοὺς; πολεμίους, ἢ; ἀναχωρεῖν, ὥστε; καὶ; αὐτὸν; τὴν; ἐνδειαν; συνορῶντα; πολλοὶ; τὴν; ἐς; τὰ; οἰκεία; ἐπιτρέψαι; ἀναχωρήσιν, προσεδίξατό; τε; τὴν; προσέβειαν, καὶ; ἐγένοντο; αἱ; συνθήκαι; ἐπὶ; τούτοις. Ὡστε; Ῥωμαίους; καὶ; Μουσούς; ποιέσασθαι; σπονδὰς, καὶ; μηδὲν; ἀλλήλους; ἀδικεῖν· ἀλλ' Ἀγγιγάλῳ; μὲν; ἀπολαβεῖν; Ῥωμαίους; ἀποδοῦναι; δὲ; Διάμπολιν, καὶ; τοῦ; λοιποῦ; εἰρήνην; ἄγειν; ἔχοντα; ἃ; ἔχουσιν; ἑκατέρους. Τοιαῦτα; μὲν; ἀμφοτέροις; τοῖς; βασιλεῦσιν; ἐγγιγένητο; αἱ; σπονδαὶ; ἐδόθη; καὶ; δεκάτῃ; μηνός; Ἰουλίῳ; ἱσταμένου· καὶ; οἱ; ἀποληψόμενοι; τὰς; πόλεις; καὶ; τοὺς; ἔρκους; παρήσαν; ἑκατέρους; παρ' ἀλλήλων.

Jacobi Pontani notæ.

(34) Atqui sapientem omnia prius, quam armis utperiri decet, ut ait Terentius. Et Cicero i Offic. : lum sint duo genera decertandi, unum per discepta-

propter quem hæc ipsis tum extorquere non puterint. Nunc se citra cujusquam injuriam et sua tenere, et quæ suis desunt repletare; quæ, si pacem cupiat, restituat, sin minus, se ea non posse relinquere, moturumque omnem lapidem, uti principatum tueatur atque conservei. Alexanier (castris erant propinqui, et per minimum interval- lum responsabant) non oportere dixit quemqua n de imperio litigantem demonstrationibus et proba- bilibus conclusionibus, sed ferro et manu fortiore de jure statuere (34) : quibus cum ipse nunc plus satis polleat, de imperiorum finibus secure disse- rat : se porro et Anchialo non gravate cessurum fuisse, ni ea res et sibi, et exercitui magnæ timi- ditudinis reprehensionem pareret. Nam si præter hoc, quod resistere et acie contra certare, quanquam semel iterumque ab ipsis accidentibus provocati, non fuissent ausi, etiam Anchialo absque compensatione cederent, apertissime omnibus mortalibus sese victos ostensuros. Verumtamen pro tegumento quodam dedecoris sui, si velit, traditurum Anchialum, et Diampolia recepturum; quamvis certissimo sciat se, ut est in proverbio, aurea ærcis permutare. Ita futurum ut et imperator habeat quod petit, et ipse probri expertus sit, cum aequalia pro æqualibus possidere videbitur. Imperator, quoniam orationem non inhumanam, et admittendam censet, et quia Anchialus Diam- poli præstat, quantum dici non potest; deinde quia si quid etiam pacis gratia de suo jure remitte- ret, non id sibi vitio datum iri opinabatur : cum præsertim et commeatus exercitum defecisset, et luculenta penuria in castris laboraretur, militesque aut cum hoste committi, aut reduci obser- crerent; ut et ipse misericordia impulsus, multis missionem daret, legationi locum reliquit, pacem- que in has condiciones fecit, ut Romanis et Moësis sædus esset, ac nihil vicissim injuriarum inferrent, illi Anchialum reciperent, et pro ea Diampolia re- ponerent, ac de cætero utrique sæuua sibi ha- bentes, pacem concordiamque colerent. His legi- bus sædus inter reges sexdecim kalendas sextiles junctum est, cum uterque et urbi, et sacramento pro se recipien- tis vicarios dedi- set.

tionem, alterum per vim, cuiusque illud proprium sit hominis, hoc belluarum, confugiendum est ad potio- rius, si uti non licet superiore.

## CAPUT XXVII.

*Scythæ veniunt Alexandro contra patrum suppetias, quos per fraudem in imperatorem immittit; quibuscum et una cum Mæsis prælio acerrimo contenditur. Mæsi superiores sunt. Alexander sædus et filiam imperatoris filio suo uxorem petit. Dissertur affinitas, sædus vatratur. Compranditur, et a Mæsis Romani egregie prædicantur.*

Ea porro nocte, cui dies jurisjurandi illuxit, A Scythæ Alexandro suppetias venerunt, contra patrum Belarum ab eo invitati, qui seditione concitata, parteque regni ad se avulsa, et reliqua divexanda importunus erat. Existimans autem se ista commoditate opportune usurum, si eos fallacia quadam in imperatorem immitteret, patrum prope adesce dixit, et eum improvise aggrediendum: quem rei totius ignarum, acriter pugnaturum sit verisimile, 284 sed a multo pluribus facillime superatum et interfectum iri: et ita ipsos a labore longi itineris adhuc emetendi fore liberos. Isto modo Barbaris fucum fecit; nam si scissent, propter sædus recenter cum imperatore initium, nunquam in eum se intulissent. Die igitur exoriente, armis induti, angusto calle in Romanos procedunt. Speculatores ibi collocati celeriter hostium adventum in castra nuntiant. Imperator arma expedire jubet, et cum sedecim dispositis phalangibus occurrit. Dextrum cornu protostrator, Zamplaco magnus pappias sinistrum tenebat; medio agmine imperator ipse emicabat. Senæ phalanges frontem totam implebant; post eas reliquæ decem, singulæ cum ducibus suis erant dispositæ. Imperator vero delusum se ideo dolebat, quod bonæ parti militum propter spem fœderis missionem concesserat. Veruntamen cum solis Mæsis sibi pugnandum ratus, fidenter in eos gradiebatur. Et ecce dum incedunt, tubam Scythicam exaudiunt, quæ non instar aliarum tubarum, sed horridum quiddam et absonum sonat: quale Barbaris ad Martem accendendum sufficit. Quare quamvis procul audiator illud tubæ genus, statim agnoscitur. Putans tamen imperator, non esse Scythas (neque enim pacem secum pactam dissolvise), sed trans Istrum Getas, qui iisdem quibus Scythæ armis utentes, plerique omnes sunt sagittarii, Getas, inquam, qui Mæsis ad auxilium adessent, et ad terrorem incutiendum Scythica tuba clangerent, quorum virtute nixus Alexander, hilariter ad certamen prodiret, ipse quoque bona spe plenus contra ingreditur. Postquam autem inter se conspexerunt, et sol altius supra finitorem elatus, rerum discrimina clarius ostendit, tum liquido apparuit, adventantium agmen Scythas esse; nam Mæsis non intermistis, suos ordines obtinebant. Cum jam facienda esset impressio, Scythæ imperatorem, cum iis qui erant in fronte, paulum declinantes, succenturiatos invadere; quos parum resistentes in fugam dederunt, et usque Rhosocastrum fugientibus inhæserunt. Ibi conversi Romani facto cuneo Barbaros a muris abstinerunt. Imperator licet posteriores fugæ se mandassent, cum sex primis phalangibus nihil magis se abducens, recta

Τῆς αὐτῆς δὲ νυκτὸς καθ' ἣν Ἐμελλον εἰς τὴν ὕστερασαν τελεσθῆσεσθαι οἱ ὄρκοι, ἦγον πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον κατὰ συμμαχίαν στρατιὰ ἀπὸ Σκυθῶν. Ἦν γὰρ δὴ αὐτοὺς προσκεκλημένους ἐπὶ Μπαλαούρον τὴν θείον, δὲ διαστασιάσας πρὸς αὐτὸν καὶ μέρος τῆς ἀρχῆς παρασπασάμενος, λυπηρὸς ἦν, καὶ κακῶς ποιῶν τὴν χώραν. Νομίσας δὲ εἰς δέον χρήσεσθαι τῷ καιρῷ, εἰ τούτους ἐξαπατήσας ἐπαγάγοι βασιλεὺς τὸν θείον, ἐλεγεν αὐτοῖς ἑγγύς παρσεῖναι· ὧ δέον πρὶν αἰσθῆσθαι ἐπαλεῖν· ἐκείνον δὲ μηδὲν εἰδότε τῶν γεγενημένων προθύμως καταστῆναι εἰς τὸν πόλεμον εἰκός· τούτου δὲ γενομένου, ἐκείνῳ τε διαφθαρῆσεσθαι ῥῆστα κρατηθέντα ὑπ' ἡμῶν ὄντων πολλαπλασιῶνων καὶ ἡμᾶς πόνων ἀκαλλάξεσθαι μακρὰν ἀνύειν μέλλοντας ὁδόν. Καὶ ἐπεισέ γε τοὺς βαρβάρους μὴ συνιδόντας τὴν ἀπάτην· βασιλεὺς γὰρ οὐκ ἂν ἐπλήθον εἴπερ ἔγνωσαν, διὰ τοὺς ὄρκους καὶ τὰς σπονδὰς οὐς ἦσαν νεωστὶ πρὸς αὐτὸν πεποιημένοι· ἅμα δὲ ὄρθρω ὀπλισάμενοι, ἐχώρουν διὰ τῶν στενῶν ἐπὶ Ῥωμαίους. Αἰσθόμενοι δὲ οἱ βασιλεὺς σκοποὶ (αὐτόθι γὰρ ἦσαν τεταγμένοι), ἀπήγγελλον τὴν ἐφοδὸν κατὰ τάχος· καὶ ὁ βασιλεὺς ἐκέλευεν ὀπλιζεσθαι τὴν στρατιάν. Ἐπεὶ δὲ ὀπλίσαντο, ἐξῆσαν τεταγμένοι κατὰ φάλαγγας ἐξ οὐσίας πρὸς ταῖς δέκα. Ἦρχε δὲ τοῦ μὲν δοξιοῦ κέρως ὁ πρωτοστράτωρ, τοῦ δὲ ἀριστεροῦ Τζαμπλάκων ὁ μέγας παπίας· τὸ μέσον δὲ αὐτὸς ἐπέχειν ὁ βασιλεὺς. Ἐξ δὲ φάλαγγας τὸ μέτωπον ἐπλήθουν ἅπαν· καὶ μετ' αὐτοὺς ἦσαν αἱ δέκα τεταγμένοι ὡς ἕκαστοι μετὰ τῶν στρατηγῶν. Βασιλεὺς δὲ ἤνδιτο μὲν ἠπατημένος ὡς πολὺ τῆς στρατιᾶς διὰ τὴν τῶν συνθηκῶν ἐπιτίδα ἐπιτρέψας οἰκαδε ἀναχωρεῖν· ὁμοίως δὲ πρὸς μόνους τοὺς Μυσοὺς τὸν ἀγῶνα ἐσεσθαι νομίζων, ἐπέσει ὑαβρῶν αὐτοῖς. Ἀπιούσι δὲ ἤκούετο σάλπιγγε ἠκούεσθαι Σκυθικῇ. Ἦχει γὰρ οὐ κατὰ τὰς ἄλλας, ἀλλ' ἀγριότερον καὶ ἀπηγῆς, ὅπου ἰκανὸν εἶναι τοὺς βαρβάρους ἐρεθίζειν πρὸς θυμόν. Διδὸν καὶ γνώριμός ἐστι καὶ πόρρωθεν ἀκουσμένη. Νομίσας δὲ ὁ βασιλεὺς οὐ Σκύθας εἶναι (οὐδὲ γὰρ ἂν ἤθετηκέναι τὰς σπονδὰς τὰς πρὸς αὐτὸν), ἀλλὰ τοὺς πέραν Ἰστρου Γέτας, οἱ ἐμόσχευαι τοῖς Σκύθαις ὡς τὰ πολλὰ εἰσὶν ἰπποτοξόται, κατὰ συμμαχίαν παρόντας πρὸς ἐκπλήξιν τῆ Σκυθικῆ σάλπιγγι χρῆσθαι, οἷς θαύρουκα καὶ Ἀλέξανδρον προθύμως πρὸς τὸν πόλεμον χωρεῖν, ἄντεπῆξει καὶ αὐτὸς ὑαβρῶν. Ἐπεὶ δὲ ἑγγύς ἀλλήλων ἦσαν ὄσον ὄρασθαι, ὃ τε ἥλιος τὸν ὀρίζοντα ὑπερβᾶς; ἐνεργεστέρων ταῖς ὕψεσι τὴν δύναμιν παρεῖχε, τότε ἔδη καθαρῶς ἐφάνετο Σκυθικῇ εἶναι ἡ ἐποιοῦσα στρατιὰ· οὐ γὰρ ἦσαν τεταγμένοι μετὰ τῶν Μυσῶν, ἀλλ' ἰδίαν αὐτὸ ἐπέχον τάξιν. Ἐπεὶ δὲ ἑγγύς ἦσαν ὄσον ἐμβασεῖν, οἱ Σκύθαι τὸν μὲν βασιλέα μετὰ τῶν πρωτάκτων παρεξέκλιναν, ἐπὶ δὲ τοὺς ἐπιτάκτους ἐχώρουν· καὶ ἐτρέψαντο ἀντισχόντας ἐπ' ὀλίγον· καὶ τὴν δίωξιν ἐποιήσαντο ἄχρι Ῥωσοκάστρου. Ἐκεῖ

δὲ συστραφέντες οἱ Ῥωμαῖοι, ἡμύνοντο τοὺς βαρβά-  
 ρους· ἔξω τῶν τειχῶν. Βασιλεὺς δὲ ἅμα τὰς προτε-  
 ταγμέναις ἔξ φάλαγγι, καί τοι τῶν ὀπίσω τετραμ-  
 μένων εἰς φυγὴν, οὐδὲν μᾶλλον ὑπεχώρησεν. Ἄλλ'  
 ἤ: κατευθῦ Μυσῶν, καὶ συνέβαλον ὀλίγοι πρὸς  
 πολλαπλασίους. Μάχη δὲ καρτερωτάτη· ἐφ' ἱκανὸν  
 γεγενημένης, καὶ χειρὸς ἔργα καὶ τόλμης ἄξια πολλὰ  
 τῶν Ῥωμαίων ἐπιδειξαμένων, τέλος ὑπὸ τοῦ πλῆθους  
 τῶν Μυσῶν ἐκθιαζόμενοι καὶ ἐν κινδύνῳ ἤδη κα-  
 θεστώτες, ὑπεχώρησαν ὀπίσω. Βασιλεὺς δ' ἅμα τῷ  
 μεγάλῳ δομῆστικῷ καὶ Ἀσάνῃ τῷ Μανουῆλ τῷ τῆς  
 μεγάλου δομῆστικοῦ γυναικὸς ἀδελφῷ (ὃς τῆς βασι-  
 λικῆς τάξεως ἦρχε, καὶ ἐτέρους ἄγων πεντήκοντα ἐκ  
 τῶν ἐπιφανῶν λογάδας) πρῶτα μὲν ἐτρέψαντο τοὺς  
 κατ' αὐτοῦς. Ἐπειτα σφοδρῶς προσεβλήθησαν τοὺς  
 πόλεμον καὶ πολλῶν περιχυθέντων, οὐκ ἠδυνήθη-  
 σαν τηρῆσαι τὸν συνασπισμὸν, ἀλλὰ διαλυθέντες ὡς  
 ἦσαντο ἕκαστος, ἀνεχώρουν· τῶν δύο μόνων ὑπο-  
 λειμμένων, βασιλέως καὶ μεγάλου δομῆστικοῦ ἐν  
 αὐτοῦ· κάκεινοι δὲ διαιραθέντες ἐπ' ὀλίγου, πάλιν  
 εἰχίστα εἰς ἓν συνηλθον, ὡς καὶ τὸν μέγαν δομέ-  
 στικὸν εἰπεῖν πρὸς βασιλέα· Κατὰ· εὐψυχίας καὶ  
 τόλμης, ὡς βασιλεῦ· χρῶ τοίνυν τῇ χειρὶ, καὶ ἄξια ἔργα  
 ἐπιδείκνυσο σαυτοῦ· τὸν δ' ἀποκρίνασθαι, Μηδὲν ὄφελος  
 εἶναι τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς τόλμης τῆς αὐτοῦ, τῶν  
 ἄλλων ἀπάντων τετραμμένων εἰς φυγὴν ὄραος βασι-  
 λέως, τε καὶ ὅσοι εἰς χεῖρας ἦλθον τοὺς Μυσοὺς, καί τοι  
 καὶ γενομένης τῆς τροπῆς οὐ νῦν ἀβάλλεσθαι παρ-  
 εσχου φαύγοντες ἀμεταστρεπτοί· ἀλλ' ἀμυνόμενοι καὶ  
 περισώζοντας ἑαυτοὺς, ἦλθον ἄχρι Ῥωσοκάστρου· ἐκεῖ  
 δὲ τῇ λοιπῇ στρατιᾷ γενόμενοι εἰς ἓν, ἡμύνοντο ὁμοῦ  
 προθύμως· πρὸς τε Σκυθῶν καὶ Μυσῶν ἄχρι τρίτης  
 τῆς ἡμέρας ὥρας· μηδὲν δὲ πλέον οἱ βάρβαροι θινέ-  
 μνοι ἀνῆσαι, οὐδὲ γὰρ αὐτοὺς Ῥωσοκράστου ἰσχυσάν  
 βιάσασθαι ἐλθεῖν, διαλυθέντες εἰς στρατόπεδον τὸ  
 οἰκίον ἐπανήλθον. Ἐπισθεν δὲ παρὰ τὴν μάχην καὶ  
 ἐξωγρήθησαν, Ῥωμαίων, ἀπὸ μὲν τῶν ἰσπεῶν, ἐκπὰ  
 καὶ τριάκοντα, ὧν ἦσαν ἔξ τῆς τάξεως τῆς βασιλικῆς·  
 κείνοι δὲ, πέντε πρὸς τοὺς ἔξήκοντα· καὶ τοῦτων  
 οὐ πλείους, ἢ σύμπαντες σχεδὸν ὅπαι τῶν Σκυθῶν  
 ἐάλωσαν ἢ ἀπέθανον. Ἀπέθανον δὲ καὶ ἀπὸ τῶν Μυ-  
 σῶν ὀλίγῳ πλείους τῶν Ῥωμαίων. Πλὴν ἡ νίκη φα-  
 νερώς προσεγένετο τοῖς Μυσοῖς διὰ τὸ μὴ τοὺς  
 Ῥωμαίους ἀντισχεῖν, ἀλλὰ τραπέντας ἀτάκτως εἰς  
 Ῥωσοκαστρον ἐλθεῖν. Παρὶ δὲ μεσημέριαν τῆς αὐτῆς  
 ἡμέρας, Ἀλέξανδρος ὁ τῶν Μυσῶν βασιλεὺς, τῶν  
 παρ' αὐτῶν ἐπιφανῶν τὸν Ἰδάνην πύμφα· πρὸς βασι-  
 λέα πρὸς αὐτοῦ, ἡξίου τὰς γεγενημένας τῇ προτεραίᾳ

A in Mæsos ibat, consfigebantque pauci cum multo  
 pluribus. Cum in longa et acerrima pugna Romani  
 strenne dimicassent, multaue virilia facinora  
 edidissent, postremo Mæсорum multitudine vehe-  
 mentius instante, et præsentî periculo cogente,  
 285 retrocesserunt. Ast imperator cum magno  
 domestico, et Manuele Asane fratre uxoris dome-  
 stici (qui imperatoriam regebat aciem, et alios de  
 nobilibus quinquaginta selectos ducebat) primum  
 quidem in se irruentes fugaverunt. Post ingaves-  
 cente certamine, multis circumfusus, cum testudi-  
 nem servare amplius nequirent (35), dispersi,  
 quisque ut potuit fugerunt, imperatore et magno  
 domestico simul relicti, qui paulam disjuncti,  
 rursus et celerrime coierunt, ut domesticus impe-  
 ratorem sic compelleret: Nunc tempus est audendi  
 viriliter; nunc utere dextra, imperator, et quæ tua  
 persona digna sunt, perpetra. Qui virtutis suæ  
 nullam fore fructum respondit, quandoquidem  
 cæteri omnes in fugam se dedissent. Nihilominus  
 et ipse, et quotquot cum Mæsis manus contulerant,  
 quanquam fugerent, non tamen sine ulla  
 conversione terga ad vulnera insequentibus præbe-  
 bant: verum a fronte nihilo minus se tuentes (36),  
 Rhosocastrumque pervenientes, conjuncti cum  
 reliquis, simul contra Scythas atque Mæsos usque  
 ad horam tertiam præliabantur alacriter. Barbari  
 quia nihil agebant (nec enim per vim Rhosocas-  
 trum irrumperere poterant) palantes in tentoria sua  
 revertentur. Ceciderunt captique sunt de Romanis  
 equites quidem septem et triginta, et hi ex turma  
 imperatoria: pedites quini et sexaginti, paucis oc-  
 cis, pene omnes a Scythiis capti sunt. E Mæsis  
 paulo plures Romanis occubuerunt. Cæterum victo-  
 ria sine controversia penes Mæsos stetit, pro-  
 pterea quod Romani non resistentes, vage et spar-  
 sim Rhosocastrum fugerant. Circa meridiem Ale-  
 xander Mæсорum rex de proceribus suæ gentis  
 Ibanem seu Joannem ad imperatorem legat, et ut  
 fœdus pridie susceptum valeat, atque ad amicitiam  
 securitatemque augendam filiam suam ipsius filio  
 despondeat, precatur. Cui imperator, manero fœ-  
 dus sibi quoque non displicere, siquidem et prius  
 non necessitatis, sed utilitatis causa compositam  
 D pacem existimaret, affinitatis conjunctionem in  
 præsentia nolle; neminem enim aliter judicaturum,  
 quam vel necessitate, vel timore, quia ab  
 illo victus sit, conciliatam: etsi non ob aliud fa-

Jacobi Pontani notæ.

(35) Συνασπισμός, quasi dicas, *conscutatio*, est, quam nos *testudinem* appellamus in oppugnationibus urbium. Interpretatur idem Turneb. 7, cap. 8, his verbis: *Faciebat eam exercitus, se legitimitas scultorum undique operiens, at testudo est suo obducta iutamine, equas species referebat lectum ædificiorum: sic autem se operiet anti crate perpetua clypeorum adversus sagittas Parthorum, et adversus omnia missilia superne cadentia, cum urbem oppugnabant.* Plura in symbolis nostris ad illud in *Æneid.*

.....obsessumque actis testudine limen.

(36) Genus fugæ, retrocedere, interimque contra

PATROL. GR. CLIII.

hostem insequentem se defendere, in qua fuga plus animi quam timoris inest. Sic Trojanis instantibus fugit Turnus, ix *Æneid.* et in eo leonem imitatur.

*Acrius hoc Teucri clamore incumbere magno,*

*Et glomerare manum, cen sævum turba leonem*

*Cum telis premii infensis; at territus ille,*

*Asper, acerba tuens, retro redit; et iæque terga*

*Ira dare, aut virtus patitur, nec tendere contra*

*Ille quidem, hoc cupiens, potis est, per tela virosque*

*Haud aliter retro dubius vestigia Turnus*

*Inproperata refert, et mens exarsit ira.*

gerint, quam quod pauci pluribus pares esse non potuerint. In amissione autem suorum nullum esse discrimen; imo ipsos plures amisisse. Sed ne victus ab illis habeatur, nolle nunc affinitatem contrahere; pacem **286** duntaxat et foedus non recusare; ubi domum redierit, legationem super matrimonio missurum, et quod sibi re discussa expedire visum fuerit, in tranquillitate et requie facturum. Ibanes cum hoc responso ad regem suum reversus, paulo post cum socio, Alexandri patruo Synadeno rediit. Capiti legationis idem quod ante, disserueruntque de affinitate ista multa probabiliter, quibus se imperatorem flexuros opinabantur. Verum is denuo in eandem sententiam respondet, pacem quidem se amplecti, eamque foedere interposito confirmaturum, affinitatem autem non modo, sed cum sibi placuerit ingressurum. Si igitur eadem sit illorum voluntas, querendum de Scythis, cur illi videlicet pacem ruperint. Sin alia quaedam cogitent, eant, et se quatenus libuerit comparent. Legati ut imperatorem nihil a primo immutatum animadverterunt, affinitatem ejus dixerunt regem ipsorum exoptare summopere, atque imperasse, ut in ea concilianda nullam diligentiam praetermitterent. Sin iret in alia omnia, tum de ea sermonem in aliud tempus opportunius rejicerent, interim pacem foedere sancirent. Paucis utrinque dictis, res convenit, eademque die inter reges foedus jurejurando solemniter firmatum, et captivi Romanorum, ut in conditionibus expressum erat, absque pretio dimissi. Diem sequentem totum comprehendendo, et de pugna pridiana confabulando exegerunt. Alexander et Mosis Romanorum virtutem cum stupore praedicabant, qui non multi cum longe pluribus decertassent, et cum postremum agmen manus plane dedisset, nihil tamen animo fracti, quasi nihil contigisset novi, constantissimo spiritu cum hostibus concurrissent, compulsiisque postea ab instantibus caeteris, ita recessissent, ut non sagam spectarent, sed abeuntes se defenderent, quod illis ad salutem sane multum profuit. Et asseverabat Alexander, sacramento addito, si adhuc aliquantisper in eo statu res durasset, nec fugissent Romani, sustineri non potuisse, sed Mæsos eorum virtute ac tolerantia, D

ζόμενοι, και τῶν μετ' αὐτοὺς τεταγμένων ἡττημένων ἦδη λαμπρῶς, οὐδὲν μᾶλλον ὑψήσαν τῆς ἀνδρίας και τῆς τόλμης· ἀλλ' ὡσπερ μηδενὸς καινοῦ γεγονότος, ἀτρέπτω φρονήματι συνέβαλον τοὺς πολεμίους· και βιασθέντες ὑπὸ τοῦ πλήθους μετὰ ταῦτα και ἀνεχώρουν, οὐ πρὸς φυγὴν παντάπασιν ἀπέθον, ἀλλ' ἡμύοντο ἀπίοντες, ὅπασ και μάλιστα διέσωσεν αὐτοὺς. Διεβεβαιοῦτό τε Ἀλέξανδρος και ἄρκουος προστιθεὶς, ὡς εἰ χρόνον τινα ἔτι ἐνέμειναν μικρὸν ἐπὶ τοῦ χροήματος, και μὴ ἐγένετο ἡ τροπή, οὐκ ἂν ὑπέμειναν αὐτοί· ἀλλ' ὄχοντο φεύγοντες, ἐκπαληγμένοι τὴν τόλμαν αὐτῶν και τὴν καρτερίαν και μάλιστα βασιλείως. Τοιαῦτα και ἕτερά ἄττα διὰ πάσης τῆς ἡμέρας διμύλησαντες, πρὸς ἑσπέραν συνταξάμενοι ἑλλη-

συνθήκας ἀλφτους μένειν, και πλειονος ἕνεκα φίλας και ἀσφαλείας τῆς πρὸς τὰς σπονδὰς τὴν θυγατέρα τὴν αὐτοῦ τῷ υἱῷ ἐκείνου κατεγγυῆσαι. Βασιλεὺς δὲ τὸ μὲν τελεσθῆναι τὰς γεγενημένας σπονδὰς και αὐτῷ εἶναι ἀπακρίνατο κατὰ γνώμην, ἐπει και πρότερον, οὐ πρὸς ἀνάγκην, ἀλλὰ διὰ τὸ λυσιτελεῖν νομίζειν τὴν εἰρήνην γεγενῆσθαι· τὴν δὲ συγγένειαν μὴ βούλεσθαι· δόξαι γάρ ἂν πᾶσι δι' ἀνάγκην ἢ φόβον τοιαῦτα πράττειν οἷα δὴ νενικημένον ὑπὸ αὐῷ· καιτοι τὸ μὲν τραπήναι συμβέβηκεν ἡμῖν μόνος ὑπὸ πλειόνων βιασθεῖσιν. Ἀποστέρησαι δὲ τῶν οικείων οὐδὲν διενηνόχαμεν ἀλλήλων. Πλείους γὰρ ἀπεβάλατε ὕμεις· ὅμως αὐτοῦ γε ἕνεκα τοῦ ἡσοῦσθαι θεκεῖν ἡμᾶς, οὐ βούλομαι τὴν συγγένειαν ποιήσασθαι νυνί, ἀλλ' εἰρήνην μόνον και σπονδὰς ἀναστρέψαναι διὰ εἰς τὴν οικίαν, πρεσβεῖαν περὶ τῆς ἐπιγαμίας ποιήσασθαι· και σκεψάμενοι δὲ τι ἂν λυσιτελεῖν θεοκῆ καθ' ἡσυχίαν πράττειν. Ἰδάνης μὲν οὖν ἐπανῆλθεν ὡς βασιλέα τῶν οικείων, τὰς ἀποκρίσεις τοῦ Ῥωμαίων βασιλέως ἄγων· και μετὰ μικρὸν ἀπανῆλθε πάλιν ἄγων και συμπρεσβευτὴν τὸν Ἀλέξανδρου τοῦ βασιλέως θεῖον Συναδηνόν, τὸ ἴσα πρεσβεύοντα και αὐθις, περὶ τοῦ κήθους πολλὰ θεαλομένοι ἐπαγωγὰ, ἐξ ὧν ἔροντο τὸν βασιλέα πείσαι· ὁ βασιλεὺς δὲ τοῖς προτέροις και αὐθις ἐχρήσατο λόγους, και τὴν μὲν εἰρήνην ἐρασκειν αἰρεῖσθαι, και θέσθαι βεβλεσθαι περὶ αὐτῆς σπονδὰς, τὴν συγγένειαν δὲ οὐ νυνί ποιήσασθαι, ἀλλ' ἐς ὕστερον ἢν αὐτῷ δοκῆ. Ἄν μὲν οὖν και αὐτοῖς τὰ τοιαῦτα κατὰ γνώμην ἢ διελίγεσθαι περὶ τῶν συνθηκῶν, ἂν δ' ἕτερα τινὰ ἐπινοῶνται, ἀπελθόντας παρασκευάζεσθαι καθ' ὅτι ἂν δοκῆ. Οἱ δ' ἐπὶ ἐσθῶν βασιλέα ἀμεταστρεπτοῦ τῶν ἐξ ἀρχῆς ἐχόμενον λογισμῶν, τὴν μὲν συγγένειαν τῶν αὐτῶν ἐρασσαν βασιλέα περὶ πλείστου ποιήσασθαι, και αὐτοῖς προσεταχέναι περὶ ἐκείνης πᾶσαν ἐπιβεβῆσθαι σπουδὴν· ἂν δὲ μὴ προσχωροῖη μηδὲ πείθοιτο ὁ βασιλεὺς, τότε ἦδη τοὺς μὲν περὶ ἐκείνης λόγους εἰς τὸ μέλλον ὑπερθέσθαι ὡς καιρῷ τῷ προσήκοντι γενησομένους· αὐτοὺς δὲ περὶ τῆς εἰρήνης ποιήσασθαι τὰς σπονδὰς. Καὶ γενομένων παρ' ἀμφοτέροις λόγων οὐ πολλῶν, συνέβησάν τε, και τὰς σπονδὰς ἐποιήσαντο ἀθημερόν· και ὄρκους ἐποίησαντο ἐπ' ἀβταῖς οἱ βασιλεῖς κατὰ τὸ ἔθος, και τοὺς περιόντας τῶν Ῥωμαίων θοριαλώτους ἔλυσαν ἀνευ λύτρων· οὕτω γὰρ ἦν ταῖς συνθήκαις εἰρημένον. Εἰς τὴν ὕστεραίαν τε γενόμενοι ἐν ταῦτῳ συνηριστήσαν τε ἀλλήλοις και συνδιέτριψαν διὰ πάσης τῆς ἡμέρας περὶ τῶν γεγενημένων τῇ προτεροτέρῃ κατὰ τὴν μάχην διμύλοντες. Ἐκπληξίς γὰρ εἶχεν Ἀλέξανδρον τε και Μυσσοὺς τῆς Ῥωμαίων τόλμης και τῆς εὐψυχίας, οὐτι οἱλοῖτο πρὸς πολλαπλαστούς ἀγωνιζόμενοι, οὐδὲν μᾶλλον ὑψήσαν τῆς ἀνδρίας.

λαίς, Ἀλέξανδρος μὲν ἐπανεζέυξεν εἰς τὴν οἰκίαν, βασιλεὺς δὲ Ῥωσοκάστρω ἡμέρας ἐνδιατρίψας οὐ πολλὰς, ἔρας ἐκείθεν, ἔλθεν εἰς Διδυμότειχον, καὶ διέλυσε τὴν στρατιάν.

## 287 CAPUT XXVII.

*Amantius satrapa Persicus in Thraciam irruit. Romanus occurrit; a neutris tamen pugnae fit initium. Persae domum abeunt. Aethronicus senior, et Xenia imperatoris mater vita decedunt. Monomachus Thessaliae gubernator ad principatum grassatur. Theosalli montium imperatori obedientiam deferunt. Ad Cralem, ut amicus, inopinato venit, quicum dies septem iucunde exiit.*

Καὶ μετὰ πεντακαιθεσάτην ἡμέραν ἠγγέλλετο Ἀ αὐτῷ ὅς ὁ Σμύρνης καὶ Ἐφέσου καὶ ἄλλων τῶν κατὰ τὴν Ἰωνίαν πόλεων σατραπῆς Ἄμουρ, πέντε ἔργων καὶ ἑξομῆκοντα στέλεν ναῶν, τὸν Αἰγαῖον διαβαλὼν Σαμοθράκη προσέλαχε πρῶτον· κακίθεν πρὸς τὴν ἀντιπέρας ἤκειρον περαιωθεὶς, ἐὰ ἐκεῖ παράλια τῆς Θράκης παραλαί, ἄδηλος ὢν ὅπου ἀποδῆσεται. Ἀδίστα τε ἐκ τῶν παρόντων ἄσους ἐνὴν συναγαγὼν, πρὸς τὰ παράλια ἐχθραὶ τῆς Θράκης· ὅς τῷ Περσικῷ σὺν κώλυμα ἐσόμενος τοῦ μὴ ἀποδῆντας καποῦν τὴν χώραν. Συμβέθεπε δὲ βασιλεῖα τε κατὰ τὰ Κουμουζηνὰ πόλισμα τῆς Θράκης οὐ πολλὸ ἀπωσισμένον τῆς θαλάσσης αὐλίσασθαι τὴν νύκτα, καὶ Ἄμουρ κατὰ τὴν Ποροῦν παράλιον τῆς Θράκης χώραν κατανεκρῶ Κουμουζηνῶν τὴν ἐπίδοσιν ποιήσασθαι. Ἐξελθόντα τε αὐτὸν πανταρταξίᾳ ὡς ἐπὶ λειαν καὶ βασιλεῖα ἐπὶ τὸ κωλύσαι προσελθὲν, συντυχὲν ἀλλήλοις κατὰ τὰ χωρίον ὠνομασμένον Παναγίαν, ὃ ὑπτιον μὲν ἦν καὶ βυβαλὸν, καὶ μάλιστα ἐπιχειροτάτον ἰππεῦσι πρὸς πεζοῦς διαγωνιζέσθαι, καὶ διὰ τοῦτο βασιλεῖ παραίχε προθυμίαν συμπλέκεσθαι τοῖς βαρβάροις. Ἀπέτραπε δὲ αὐθὶς τὸ πλῆθος τῶν Περσῶν, οὐ τρις καὶ τετρακίς οὐδὲ δεκάκις, ἀλλὰ καὶ πλεονάκις τοσοῦτων ὄντων ἢ ὄσους ἤγεν αὐτῶν, καὶ διὰ τοῦτο οὕτε ἀρίστασθαι αὐτῶν τῶνάτο ὄρων οὐκ ἀνέλπιστον τὴν ἐπιχειρήσιν αὐτῶν· τὰ τε συμπλέκεσθαι ἐποικίτο ἐν δαινῷ, εἰ ἀλίγους ἔργων πρὸς τοσοῦτους διακρινθῆναι. Ἐπιστραῶν δὲ ἀφίξεσθαι καὶ ἄλλην στρατιάν ἢ ἦν προσεπιγεμένη πρὸς αὐτὸν ἐλθεῖν, περιμένειν ἐκεῖ, ὡς εἰ ἀρίξειτο τοῖς βαρβάροις συμβαλῶν. Οὕτω γὰρ ὁ τε μέγας δοματικός καὶ οὗ τοῦ πενθερὸς Ἀσάνης συναβούλευσαν ἐκεῖ παρῶν· οἱ τε βάρβαροι τῆ φύσει μὲν τοῦ τόπου οὐκ ἐθέλουν διὰ τὸ μηδεμίαν εἶναι ἀναχώρησιν πρὸς τι καρτερὸν εἰ βιάζοντο ὑπὸ τῶν ἰππέων τῷ πλήθει δὲ ὄρωντες· ἑαυτοὺς ὑπερέχοντας πολὺ τῶν πολεμίων, ἐκαρτέρουν, μήτε ἀρχοντες αὐτοὶ πόλεμου, μήτε ἀναχωροῦντες, ἵνα μὴ θάρσος παρέχουσι Ῥωμαίοις ἐπιφέρεισθαι αὐτοῖς. Οὕτω μὲν οὖν ἀμφοτέρω τὰ στρατεύματα εἰσθήκει ἀλλήλοις ἀντικατασταγμένοι, γνώμην ἔχοντες ἐκάτεροι μὴ προεπιχειρεῖν, ἀλλ' ἀμύνεσθαι τοὺς ἐπιόντας. Ἐπεὶ δὲ ἤδη περὶ δεξιῆν ἡμέρα ἦν, οἱ βάρβαροι πρότερον Ἑλληνιστὶ πρὸς Ῥωμαίους εἶπον· Ὡς οὐ δέον ἄρχοις οὕτω διὰ πάσης ἐστάναι τῆς ἡμέρας, ἀλλ' ἡ μάχην συνάπτειν, ἢ ἀναχωρεῖν σπονδᾶς θεμένουσ. Μηδὲν δὲ ἀκοιρινάμενος τῶν Ῥωμαίων, οἱ βάρβαροι μικρὸν διαλιπόντες, ἐπυθάνοντο πάλιν, ὄθεν εἴη τε ἡ στρατιὰ, καὶ τίς ὁ ἐξηγούμενος αὐτῆς. Κελεύσαντος δὲ βασιλέως, ἀπεκρίναντο, τὴν μὲν στρατιάν ἐκ τῶν παρακειμένων πόλεων ἐγχωρίων εἶναι συνελεγμένην, στρατη-

Post diem quintum decimum nuntius venit. Amurium Smyrnae, Ephesi, aliarumque urbium Ioniae satrapam cum classe quingue et septuaginta navium Aegeo pelago transmissa, primum ad Samothracem appulsum, deinde ad oppositam continentem advectum, illic oram Thraciae legere, esseque incertum, ubi descensurus sit. Exemplum igitur cum praesenti copia quanta quanta erat, ad Thraciae littora, Persas populatione prohibiturus imperator contendit: quem Cumuzentis oppido non procul a mari pernoctare contigit, et Amurium apud Porum, locum maritimum e regione Comuzenorum descendit. Dumque is ad praedas agendas cum omnibus suis, et imperator ad praedones cohibendos procedunt, in loco Panagia appellato, sibi occurrunt, regione plana ei aequali, equitique contra peditem aptissima: id quod imperatori cupiditatem cum barbaris depraedandi injiciebat. Sed rursus ab ea mente eorumdem multitudo, non ter, quater, sed decies, imo pluries sua major, ipsum revocabat. Atque idcirco abecedere non poterat, cum in abecedentes impetum facturos credibile sceret: et configere haud arrium judicabat, quod exiguos numero tam multis periculose objiceret. Aliam vero manum, quam venire jasserat, exspectans, illic manebat, ut ubi ea adfuerat, cum Barbaris congregaretur; id enim et magnum domesticum, et eumdem domesticum necer Assanes illic praesentes suadebant, Barbarique natuae loci non fidebant, quod nihil erat munitionum, quo se reciperent, si ab equitibus argerentur. Cum parum se hostibus longe numerosiores viderent, querebant, neque pugnam auspicantes, neque discedentes: ne Romanis in tergis haerendi ansem pertrigerent. Sic igitur ambo exercitus sibi stabant oppositi, et utriusque mens eadem non prius invadere, sed invadentes repellere. Sole in occasum vergente, 288 Barbari Romanos Graece compebant: non oportere ita inertes totum diem stare, sed vel manum miscere, vel icto laedere abire. Quibus tacentibus, Barbari parvo interjecto spatio rursus percunctantur: Unde exercitus, et quis ejus ductor. Imperatoris jussu responsum est, indigendam esse, ex oppidis in circuitu collectam. Duci autem ab eo quem imperator eorumdem urbium praefectum creavisset. Tum illi, ducem se approbare nosse, quem ipsorum satrapa Amurium certiore faciat, eos illic sua loca quaesitam venisse, putasseque nihil sibi ad explendum desiderium impedimento fore. Et quoniam ad ipsis impediuntur, eapropter ibi totum diem consistentes re docere se

illos non timere, sed si velint initium facere, se pugnaturos. Jam autem, quia lucis extremum esset, ad naves et ad castra redeundum. Si ipsis præstare videatur pugna abstinere, idem sensuros; si pugnam velint, pro viribus concertaturos. His dictis composito agmine ad naves recesserunt. Imperatori et comitibus visum sufficere tanta vastitate regionem prohibere: nec per æmulationem dum pauci cum multis dimicant, sese in discrimen conjicere, sed cum Barbari vacuis manibus discedant, amicis etiam de suis aliquot, quos Romani per agros dispersis occurrentes interemerant, ipsos quoque incruenta victoria contentos esse debere. Quocirca (tanquam ex cedere a pugna se repræserunt; et Amurius Pecis (37) naves conscendens, in Asiam, imperator Didymotichum revertit, annoque integro neque ab occidentalibus, neque ab orientalibus bello petitus est.

καὶ μὴ διὰ φιλονεικίαν ταυτοὺς εἰς κίνδυνον ἐμβάλλειν, ὀλίγους συμπλεκόμενους πρὸς πολλοὺς. Ἄλλ' ἔπει καναὶς χερσὶν οἱ βάρβαροι ἀπέληξαν καὶ τῶν ἰδίων τινὰς ἀποβαλόντας (τινὰς γὰρ αὐτῶν ἀπέκτειναν οἱ Ῥωμαῖοι, περὶ τι χωρίον ἐσκαδασμένους ἐντυχόντες), ἀγαπῆν καὶ αὐτοὺς ἀναίματι τὴν νεκρὴν καρπούμενους. Διὸ καὶ ὡς περ ἀπὸ συνθήκης ἀπέσχογον τῆς μάχης. Καὶ Ἀμούρπεκις μὲν ταῖς ναυσὶν ἐμῶν, ἀπέπλεε πρὸς Ἀσίαν· βασιλεὺς δὲ εἰς Διδυμότειχον ἐπανῆκε, καὶ διήγαγεν ἐν αὐτῇ, μῆτε ἀπὸ τῶν ἐσπερίων, μῆτε τῶν ἐφ' ὧν βαρβάρων. Post hæc mense Februario, indictione quinta decima, anno quadagesimo supra sexies millesimum et octingentesimum, Antonius imperator avus diem clausit ultimam (38), natus annos septuaginta duos (39). Deinde anno et dimidio post Xena mater Andronici junioris vitam explevit. Sub idem tempus Thessaliæ qua Botiæ confinis est, despota Gabriel Stephanus sebastocrator mortem obiit. Thessalonica autem tam præfecturam gerens Monomachus, vir prudentia et usu rerum insignis, in armis exercitatus, et dux egregius, occasionem Thessaliæ invadendæ et imperatori subducendæ oblatam videns, Thessalonica cum delectu quam maximo in eam principis obitu perturbatam incuravit; 200 ejus oppidula Golun, Castrin, Lycostomum cepit. Stagos vero, Tricala, Phanarium, Damasin, Elasonem, quæ in ditione Gabrielis erant, et alia quædam castella, Acarnaniæ despota Joannes dux antea per deditionem occuparet, iisque præsidio armatis in Acarnaniam reverterat. Imperator rerum Thessalicarum nuntiis excitus eo proficiscendum statuit; pauloque post veniens omnia quæ dux subegerat recepit, ejectosque præsidarios inoffen-

A γείν δὲ αὐτῆς τὸν ἐκ βασιλείως ἐπιτετραμμένον τὴν τῶν πλεων ἡγεμονίαν. Αὐτοὶ δὲ τὸν μὲν στρατηγὸν ἀπεκρίναντο οὐκ ἀγνοεῖν, ἀλλὰ σαφῶς εἰδένα· ὅστις εἴη· μνηύειν τε αὐτῷ τὸν αὐτῶν σατράπην Ἀμούρ, ὡς αὐτοὶ μὲν ἤχοιεν κέρδους ἕνεκα ἐνταῦθα, οἰόμενοι κώλυμα οὐδὲν ἔσεσθαι αὐτοῖς πρὸς τὴν ὁρμήν. Ὑμῶν δὲ ἐμποδῶν γεγενημένων, διὰ πάσης μὲν ἡμέρας ἐστάνα· ἐνταυθα, ἐργῶ δεικνύοντας, ὡς οὐκ ὀρθωσοῦμεν τὴν μάχην τὴν πρὸς ὑμᾶς, ἀλλ' οὕτω παρεσκευασμεθα, ὡς διαγωνιούμενοι ὑμῖν ἂν πρώτοι ἀρχῆτε πολέμου, κλινοῦσης δὲ ἡδὴ τῆς ἡμέρας καιρὸν εἶναι πρὸς τὰς ναῦς; καὶ τὸ στρατόπεδο ἀναχωρεῖν· κἂν μὲν καὶ ὑμῖν δοκεῖ βέλτιον ἀποσχέσθαι μάχης, ἀγαπήσειν καὶ αὐτοὺς· ἂν δ' ἐθέλητε συμπλέκεσθαι, ἀμυνεῖσθαι καὶ αὐτοὺς τὰ δυνατά.

B Τοιαῦτα εἰπόντες, ἀναστρέψαντες ἤσαν τεταγμένοι πρὸς τὰς ναῦς. Βασιλεὶ δὲ καὶ τοῖς συνοῦσιν ἀρκεῖν εἶδόναι τὸ φθῶρξ· τοσαύτης τὴν χώραν ἀπαλλάττειν, καὶ μὴ διὰ φιλονεικίαν ταυτοὺς εἰς κίνδυνον ἐμβάλλειν, ὀλίγους συμπλεκόμενους πρὸς πολλοὺς. Ἄλλ' ἔπει καναὶς χερσὶν οἱ βάρβαροι ἀπέληξαν καὶ τῶν ἰδίων τινὰς ἀποβαλόντας (τινὰς γὰρ αὐτῶν ἀπέκτειναν οἱ Ῥωμαῖοι, περὶ τι χωρίον ἐσκαδασμένους ἐντυχόντες), ἀγαπῆν καὶ αὐτοὺς ἀναίματι τὴν νεκρὴν καρπούμενους. Διὸ καὶ ὡς περ ἀπὸ συνθήκης ἀπέσχογον τῆς μάχης. Καὶ Ἀμούρπεκις μὲν ταῖς ναυσὶν ἐμῶν, ἀπέπλεε πρὸς Ἀσίαν· βασιλεὺς δὲ εἰς Διδυμότειχον ἐπανῆκε, καὶ διήγαγεν ἐν αὐτῇ, μῆτε ἀπὸ τῶν ἐσπερίων, μῆτε τῶν ἐφ' ὧν βαρβάρων πόλεμον μεθίνα ἔχων.

Μετὰ δὲ τοῦτο, μηνὶ Φεβρουαρίῳ ἰ. δικτιῶνι πέμπτῃ ἐπὶ δέκα, ἔτει τεσσαρακοστῷ ἐπὶ ὀκτακοσίῳ καὶ ἑξακισχιλίῳ, Ἀντώνιο; ἐτελεύτησεν ὁ βασιλεὺς, ὄνο καὶ ἑβδομήκοντα ἔτη γεγονώς. Καὶ μετὰ ἡμῶν καὶ ἕνα ἐνιαυτὸν ἀπὸ τῆς βασιλείας; τελευτῆς, ἡ Ἀνδρονίκου τοῦ βασιλέως; μήτηρ βασιλεὺς ἡ Ξινη ἐτελεύτησεν. Ὑπὸ δὲ τοῖς αὐτοῖς χρόνοις μετὰ μικρὸν καὶ ὁ Θεσσαλλίας δεσπότης τῆς ὁμοῦ τῆ Βοτταίας Γαβριηλόπουλος Στέφανος ὁ σεβαστοκράτωρ ἐτεθνήκει. Θεσσαλονικῆς δὲ ἐπιτροπεύων ἐν τῷ τότε ὑπαρχος ὁ Μονομάχος, συνέσει τε ἀγαθὸς καὶ πράγμασιν εἰδῶς χρῆσθαι, τὰ τε κατὰ τὰς στρατείας ἐψηχημένο; καὶ στρατηγεῖν ἱκανός, συνιδῶν καιρὸν εἶναι ἐπιθέσθαι Θεσσαλίᾳ, ὡς ἂν ὑπαγάγει βασιλεῖ, στρατιάν ὅσην ἐνῆν ἀδριῶσα; ἐκ Θεσσαλονικῆς, ἐπέβαλεν εἰς αὐτὴν, ὅσων τεταραγμένην διὰ τὴν τοῦ δεσπότητος τελευτήν. Καὶ εἶλε τὸν τε Γόλον, καὶ Καστρίν, καὶ Αὐκόστομον πόλεις αὐτῆς. Σταγούς δὲ, καὶ Τρικαλα, καὶ Φανάρων καὶ Δαμάσιν, καὶ Ἐλασῶνα, ἃ ὑπὸ Γαβριηλόπουλον ἐτέλουν, καὶ ἕτερα φρούριά τινα, ὁ τῆς Ἀκαρνανίας ἀρχῶν ὁ δεσπότης Ἰωάννης ὁ δοῦξ φθάσας παρεστήσατο ὁμολογίᾳ; καὶ κατασχὼν φρου-

#### Jacobi Pontani notæ.

(37) In Græco est Ἀμούρπεκις unico verbo.

(38) Anno Domini, ut vult Onuphrius, 1352. De morte ejusdem multa Gregoras. Etiam prodigia non pauca quæ antecesserint recenset, ex quibus minime omnium fidem meretur, quod de solis defectione narrat, tot dierum, quot annos vixerit, id est, septuaginta duorum, nam tot annos habet noster historicus: Gregoras quatuor supra septuaginta. Quis non putaret tanto prodigio mundum interiturum? Annos imperii ejus quidam 50, alii 60 numerant, noster 62. Næmiam in obitum senioris lege, si placet, apud eundem Gregoram. Xena

autem Thessalonica defuncta, ibique sepulta est. cui declamatorius ille historicus similiter næmiam texit.

(39) In ms. sequentia annotat quispiam studiosus: Τρισκαιδεκάτῃ Φεβρουαρίου περὶ ὧρων εἰς τῆς νυχτὸς; ἐν μοναχῶν σχήματι διαγαγὼν ἐνιαυτοῦς δύο παρ' ὀλίγον, προκτεσθηκώς καὶ τὰς κόρας ἀπὸ φυσικοῦ τινος πάθους. Id est, *Decimo tertio Februarii, circa horam noctis duodecimam [obit] peractis duobus circiter annis in veste monastica, oculisque morbo quodam ante corruptis*. Vide Gregoram, lib. ix.

ραις, επανήλθεν εις Ἀκαρνανίαν. Βασιλεὺς δὲ ἐπει  
ἐπέθετο τὰ κατὰ Θεσσαλίαν, ἔγω δὲ ἐκεῖ παρα-  
γενέσθαι. Κα. ὀλίγω ὑστερον ἐλθὼν, εἴλε πάντα ὅσα  
ὑπεποιήσατο ὁ δοῦξ. Καὶ τοὺς φρουροὺς ἐκβαλὼν,  
ἠείκισαν οὐδὲν, ἀλλ' εἰς ποιήσας, ἀπέπεμψεν εἰς  
τὴν οἰκίαν. Διατριβόντα δὲ ἐν Θεσσαλίᾳ βασιλέα  
οἱ τὰ ὄραινά τῆς Θεσσαλίας νεμόμενοι Ἀλβανοὶ ἀβα-  
σιλευτοὶ Μαλακασιοὶ καὶ Μποῦτοι καὶ Μεσαριταὶ  
ἀπὸ τῶν φυλάρχων προσαγορευόμενοι περὶ δισχί-  
λους καὶ μυρλοὺς ἄντας, προσεκύνησαν ἐλθόντες  
καὶ ὑπέσχοντο δουλεύσειν. Ἐδδοίκεσαν γὰρ μὴ  
χειμῶνος ἐπελθόντος διαφθαρέωσιν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων,  
ἔτι πάλιν οἰκοῦντες οὐδεμίαν, ἀλλ' ὄρεσιν ἐνδιατρι-  
βόντες καὶ χωριοῖς δυσπροσόδους, ὧν ἀναχωροῦντες  
τοῦ χειμῶνος διὰ τὸ κρύος καὶ τὴν χιόνα ἀπιτόν τινα  
ἐν τοῖς ὄρεσιν ἐκείνοις νιφομένην, εὐπεχέριτοι  
ἴσασθαι ἐδόκουν. Βασιλεὺς δὲ ἐκείθεν ἀναζεύξας  
ἦλθεν εἰς Θεσσαλονίκην. Καὶ μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας  
προσεβίαν πρὸς αὐτὸν ὁ Κράλης πεπομφῶς, ἤξιου  
καθ' ὃν ἂν δοκοῖη τόπον γενομένου ἐν ταυτῷ φιλίας  
ἔνεκα, ἀλλήλοις τε συνισθῆναι καὶ ἐμιλίας τῆς  
ἀλλήλων καὶ συντυχίας ἀπολαῦσαι. Ἐπει δὲ καὶ βα-  
σιλεὶ τοῦτο ἐδόκει κατὰ γνώμην, καὶ ἐπένευε πρὸς  
τὴν ἀξίωσιν, συνέθεντο μετὰ τῶν πρέσβων ἐν  
Βαῖρι τὴν ἔνωσιν γενέσθαι χωρὶς Μακεδονικῆ.  
Ὁ Κράλης μὲν οὖν, ἐπεὶ ἐπέθετο τὸ σύνθημα, ἐκ  
τῆς οἰκίας ὄρμηθεις πρὸς τὸ συντεθειμένον χωρὶον  
ἦν. Βασιλεὺς δ' ὡσπερ ἐκπληξίην τινα βουληθεὶς τῷ  
Κράλῃ ἐμποιήσας, ἢ μάλλον ἀδόλου καὶ καθαρῆς φι-  
λιας πιστεῖς παρασχέιν, τὸ μετὰ παρασκευῆς καὶ  
ἀντιρόπου στρατιᾶς εἰς τὸν ὠρισμένον τόπον ἐλθεῖν  
καταλιπὼν, τριακούς τῶν ἰδίων ἀπολεξάμενος,  
καὶ ἐκ τῶν ἐπιφανῶν τινὰς ὀλίγους χωρὶς τῶν πρὸς  
ὑπηρεσίας τεταγμένων, ἐτι περὶ μέσσην τὴν οἰκίαν  
διατριβόντι τῷ Κράλῃ κατὰ τὸ Ῥαδοδόδιον προσα-  
γορευόμενον, ἠγγέλλετο ὁ βασιλεὺς ἐξείρητης προσ-  
ῶν. Πρῶτα μὲν οὖν ἐθορυβήθη βίσις τὴν βασι-  
λέως ἔροδον μὴ οὐ κατὰ φιλίαν εἶη ὡς δὲ ἐπέθετο  
τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπομένων, καὶ τὴν γνώμην βασι-  
λέως ἦν ἔχων μετὰ τοσοῦτων ἦκει, ὑπερηγάσθη τε τὸν βασιλέα τῆς ἀδόλου γνώμης καὶ τῆς πρὸς τοὺς  
φίλους ἐλευθερίας, καὶ συνήθετο ἐαυτῷ τοιοῦτον κτησαμένῳ φίλον. Εἰσίσσας τε αὐτὸν φιλοτίμως μᾶλα  
καὶ βασιλικῶς, καὶ παρακατέσχεν ἐαυτῷ ἐφ' ἡμέραις ἐπτὰ. Πολλὴν τε ἐπιδειξάμενος φιλοφροσύνην,  
καὶ μετρίως ἐς τὰ μάλιστα καὶ οἷα δεσπότη προσενεχθεὶς τῷ βασιλεὶ μετὰ τὴν ἐδόμην, αὐτὸς μὲν  
ὑπελείπετο εἰς τὴν οἰκίαν, βασιλέα δὲ χαίρων χαίροντα οἶκαδ ἀπέπεμπε. Κατὰ ταύτην δὲ τὴν συν-  
τυχίαν καὶ μεγάλῳ δομestίῳ ἐγένετο πρὸς Κράλην φίλα ἰσχυρὰ κείραν ἐαυτοῦ παρασχομένην.

## CAPUT XXIX.

*Dominicus quidam Genuensis Lesbum insulam occupat. Facinus Galatensibus imperator exprobrans cum classe eo contendit. Delii a Dominico deficiunt: reliqui configere cum Romanis pertimescunt. Pincerno ad Mitylenen oppugnandam relinquitur; cætera oppida se Romanis dedunt. A Sarchane Satrapæ ad Phocæam et Mitylenen obsidendam petitur auxilium, cum promissione liberandorum obsidum. Phocæenses acerrime se defendunt. Cheter, Amur et Sulaimasas filii satrapæ Ionis fidem ei suam pollicentur. Nobilitium Romanorum clandestina perfidia.*

Βασιλεὺς δὲ ἐκείθεν εἰς Θεσσαλονίκην ἐλθὼν,  
καὶ οὐ πολὺ ἐνδιατρίψας, ἦκεν εἰς Βυζάντιον. Καὶ  
οὐ πολλὰς ἡμέρας ὑστερον ἠγγέλλετο, ὡς Δομέντι-

A sos, et recte quidem, domum remisit. Versantem  
in Thessalia imperatorem, qui montana ejus nullo  
rege incolunt Albani (40), Malacassii, Bovii, et  
Mesaritæ a tribunis sic cognominati, ad duodecim  
millia, salutatum venerunt, et sua eidem obsequia  
detulerunt; timebant enim ne per hiemem præ-  
sentem a Romanis delerentur, utpote urbem nul-  
lam habitantes, sed in montosis et inuis victi-  
tantes, a quibus per hiberna propter frigus et  
nives in montibus illis altissimas digressi, facillè  
opprimi se posse arbitrabantur. Imperator inde  
Thessalicam repetiit. Brevi intervallo Crales  
per legatos petit, ut in quo placeret loco, amicit-  
iæ, hilaritatis, et commercii, collectionumque  
causa convenirent. Cum idem optaret imperator,  
petitioni annuit, et cum legatis Baimam (41) castel-  
lum Macedonia nominavit. Ita convenisse intelli-  
gens Crales, eodem e sua provincia proficisci ma-  
turavit. Imperator velut terrefacere Cralem, seu  
potius germanæ ac sinceræ amicitie argumentum  
exhibere volens, in locum definitum eum apparatu  
et comitatu se digno venire omittens, delectis tre-  
centis, et paucis de nobilitate (præter ministros et  
caculas videlicet) adhuc prope in medio regionis,  
Rhadobosdii repentino adventu suo eum oppressit.  
Crales hujus inexpectati adventus nuntio primum  
conterritus timuit ne fide non bona secum agere-  
tur. Ut autem de numero qui sequeretur, et quo  
sine cum tam paucis advenisset, cognovit, impe-  
ratorem de eandore et libertate erga amicos ma-  
gnopere admiratus, sibi quoque de tali amico gratu-  
latus est; epulisque splendide et regaliter acce-  
ptum dies septem apud se detinuit, humanissime-  
que, et summa cum submissione, ac tanquam do-  
minum suum tractatum, 290 ipse domi manens  
a se gaudens gaudentem dimisit. In hoc conventu  
etiam magnus domesticus cum specimen ingenii ac-  
morum suorum præbuisset, firma cum Crale am-  
icitia copulatus est.

Imperator Thessalicam, et paucis diebus By-  
zantium venit: ubi audit Dominicum Andreæ Cata-  
niæ (42) filium, qui suo beneficio Phocæam

Jacobi Pontani notæ.

(40) De his Albanis et aliis inferioribus Chal-  
cocondylas, lib. vii.

(41) In hoc ms. est Baimi.

(42) Gregoræ dicitur Catanes.



novam obtinebat (43), patre divite mortuo hereditatem crevit; et opibus inflatum, Lesbo Romanis erepta, principum sibi principatum instituere meditatum (44). Is Genua undecim triremibus sumptibus suo adornatis (45), e Sicilia una sibi adjuncta, et a Sicilia quinque impetratis, bello non indicto, Lesbum advigabat. Ac Mitylenæos quidem, utpote imperatoris insperatoque casu perterritos expugnavit, et reliqua quotquot erant per insulam oppidula in potestatem redegit. Erassum et Methymnam tentavit ille quidem, sed perspecta eorum imbecillitate viriam abstinuit; hodieque hæc sola oppida in fide et subjectione imperatoris manent. His itaque de Lesbo ad se perlatis, imperator Galatas Genuensium colonis improbissimum facinus et rerum novarum molitionem exprobrat: hostem hominesque toties appellans, eos pacta inter Romanos et ipsorum populum ac senatum privata nequitia caliditateque violare: unde non detrimenta solam, sed etiam labores et pericula Romanorum imperatoribus creant. Quibus ne ipsi quidem, quasi immerito accusarentur, habebant quod opponerent. Ipse vero totis viginti diebus, quatuor et octoginta navium classem instruxit, quarum quatuor et viginti biremes et trimeres, cæteræ untrimes erant; onerariæ nam, peditum, communitum, et alia exercitui necessaria portantes sequebantur. Paratis plane omnibus, Byzantio Lesbum solvunt. **201** Ubi Callipolim juxta Hellespontum delati sunt, presentes ibidem e Lesbo Latinorum speculatores, longa et celeri nave imperatoris adventu explorato, per eam celeritatem et summam in navigando festinationem primi adfuturum nuntiarent. Genuensibus navium numerum nescientibus, placuit cum imperatoria classe fortunam experiri; jamque se ad nauticam certamen accingebant. Id aspicientes Delii, navarcho suo sensum suum aperiant, affirmantque, contra quemvis mortalem potius, quam contra Romanorum imperatorem arma ferre posse. Quare ante pugnam se illi voluntatem suam delegere, ut quamprimum que in rem sint docernat, et ne turpiter atque

Αχος ὁ Ἀνδρέου τοῦ Κατάνα, ὁς τῆς νέας Φωκαίας ἤρχε, βροχίως παραδόντος κατὰ χάριν, τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἀποθανόντος, κληρονόμος τῆς οὐσίας καταστάς, πλούσιος δὲ ἦν, τοῖς χρήμασι φησθηθεὶς, λέσβου διανοηθεὶς Ῥωμαίων ἀγαλάματος, ἰδίαν ταυτῶν περιποιῆσθαι ἤγεμονίαν. Μίαν καὶ δέκα ἐκ Γενουῶς οικεῖοις χρήμασι πληρώσας τριήρεις, καὶ ἐκ Συκελίας μίαν προσεταιρισάμενος, Δηλίου τε πείρας πᾶν τε παρασχέιν, ἀκηρύκτως ἐπέπλευσε Λεσβίως, καὶ Μιτυληναίους μὲν εἰς τεγομαχίαν, ἀπαρασκευάστους προσπεσόν, καὶ καταπλήξας τῶν ἀπροσδοκῆτων ἐφόρτησε δὲ καὶ τῶν ἄλλων φρουρίων συμπάντων ἡσθῆν κατὰ τὴν νῆσον Ἐρρασοῦ δὲ καὶ Μηθιμνης ἀπεκείρασαν μὲν, ἤττους δὲ ἐφθόντες τῶν τειχῶν, ἀπίσχυοντο, καὶ νῦν ταῦτα μόνον τὴν πρὸς βασιλέα εὐνοίαν καὶ δουλείαν ἀποσώζει. Τοιαῦτα περὶ Λεσβου τυθόμενος ὁ βασιλεὺς, Λατίνους μὲν τοῖς κατὰ Γαλατῶν ἀποικίους οὖσι Γενουαῖτων πολλὴν φεικίδια τὴν πονηρίαν καὶ τὴν νεωτεροποιίαν, καὶ διεμαρτύρατο ὅτι παρὰ τὰ συγκείμενα Ῥωμαίοις καὶ αὐτῶν τῇ βουλῇ καὶ τῷ δῆμῳ, οἰκεία χρώματα μοχθηρὰ καὶ πανουργία πράττουσιν, ἐξ ὧν οὐ ζημίας μόνον, ἀλλὰ καὶ πόρους καὶ κινδύνους τοῖς Ῥωμαίων βασιλείαι προσενοῦσιν. Οἱς οὐδὲ αὐτοὶ εἶχον ἀνταπεῖν ὡς δικαίως οὐ κατηγοροῦνται· αὐτοὺς δὲ ἐν ἡμέραις εἰκοσιταῖς πάσαις τεττάρων καὶ ὀγδοήκοντα νεῶν ἐσέλον ἐζηρτύετο, ὧν ἦσαν αἱ τέτταρες καὶ τετταράκοντα διήρεις καὶ τριήρεις· αἱ λοιπαὶ δὲ μονήρεις ἦσαν. Εἶποντο δὲ καὶ νῆες φορητοὶ ἀγροῦσαι τε στρατιώτας πεζομάχους, καὶ οἶκον καὶ τὰ ἄλλα ἐπιτήδεια τῆ στρατιᾶς. Καὶ ἐπεὶ πάντα παρεσκευασμένα ἦν, καὶ οὐδὲν ἐνέδει· ἔτι, ἀρᾶντες ἐκ Βυζαντίου ἐπλεον ἐπὶ Λεσβου. Γενουῆνοις δὲ αὐτοῖς κατὰ τὴν Καλλιούπολιν τὴν πρὸς Ἑλλάσποννον, οἱ ἀπὸ τῆς Λεσβου τῶν Λατίνων σκοποὶ οἱ παρῆσαν ἀπόδοσι μακρὰ νηὶ ταχυαυτοδότη, φυλάσσοντες τὴν βασιλέως ἐφοδον, πρότεροι ἐλθόντες, διὰ τὴν ταχυτητα τῆς νηὸς καὶ τὸ μάλιστα ἐπισπεύδειν τὸν πλοῦν, ἐμήνοον βασιλέως τὸν ἐπιπλοῦν ὡς οὐ πάλυ ὑστερον ἕσπεμον. Ἐκείνοις δὲ τὸ κληθεὶς μὴ εἶδαι τῶν βασιλικῶν νεῶν, ἔδοκει μαχητὰ πρὸς βασιλέα εἶναι, καὶ παρεσκευάζοντο ὡς ναυμαχῆσοντας. Οἱ δὲ ἦλο: ὅτι ἐφθόντες ἀθεοῦς παρασκευασ-

Jacobi Pontani notæ.

(43) Phocæam hereditario jure a majoribus acceperant, ab avo imperatore eis datam. procuratoris et reditus cujusdam ergo. Quamobrem certis temporibus, qui procuracionem ejus accipiebant, perpetuo imperatoris litteris confirmabantur, ne qui temporis diuturnitate imperatorum dominatum deiretarent. Ita Gregoras. Intelligis igitur, quomodo obtinuerit Phocæam Dominicus.

(44) Hanc mentiam discrete describit Bizarus, historiæ Genuensis lib. xvii, qui, quod Francisco Catalansio propter fidelem sibi adversus Cantacuzenum navatam operam ab imperatore donatam Lesbum, et sororem ab eodem in matrimonium illi datam scribit, ab Ænea Sylvio hausit. Dnas sorores habuit, Annam et Theodoram, quarum illa Sphenthislabo Mæsurum regi nupta, patre Michaeli adhuc vivo exstincta est; altera prius Nicephoro Acarnaniæ despota; uxor, postea Michaeli æque Mæsurum regi nupsit, ut ex nostra historia patet, in qua de auxilio Francisci Catalansii adver-

D sus Cantacuzenum nec verbum reperitur.

(45) Gregoras lib. x, initio: Rhodii vero, et maritime Phocæe non procul a Smyrna accolæ, et Cycladum insularum princeps, consilio fraude mutato perierant, se Romanas insulas clam oppressuros, et ipsas imperatoris copias: veriti fortasse, ne is aliis rebus omittis, se invaderet. Itaque cum navibus quindecim Lesbum profecti, tota insula potiri non poterant: sed subito Mitylenes portum ingressi, urbem prodicione ceperunt. Cum autem Rhodii, et Cycladum princeps, et opes diripere, et insulae ditionem partiri vellent, Phocæensium princeps Catanes, per astum et dolum, suum presidium in urbem induxit, illisque deceptis, eam sibi vindicavit; inde enim totus insulae vel sine ulla facile se potiturum esse putabat: quippe qui totus illos omnes copias vinceret. Is enim solus octo triremes adduxerat, quas Genuæ compleverat, Rhodii vero quatuor, reliquas tres Cycladum princeps. Vide reliqua.

ζυμένους, ναυάρχῳ τῷ σφετέρῳ τὴν γνώμην κατέ-  
 διλον ἵπολουν, φάσκοντες ὡς πάσι μᾶλλον ἀνθρώ-  
 ποις ἢ βασιλεὶ τῷ Ῥωμαίων ὄπλα ἀνταίρειν εἶν  
 δυνατοί. Οὐ δὲ ἔνεκα καὶ πρὶν καταστῆναι ἐς τὴν  
 μάχην, φανεράν αὐτῷ τὴν βουλὴν ποιεῖν ὅπως τά-  
 χιστα τὰ ἔδοντα βουλευσῆται καὶ μὴ ἀναγκασθῆ  
 φεύγειν αἰσχροῦς καὶ ἀγεννῶς, μήτε ὄπλα ἀνταίρον-  
 των ἀπῶν μήτε ἀμυνομένων. Ὁ δὲ αὐτοῦς μὲν τῆς  
 ἀληθείας ἔνεκα ἐπήνεσε, καὶ χάριν ὁμολόγησε  
 πολλήν. Δομηνίω δὲ τῷ παντὸς ἄρχοντι τοῦ στό-  
 λου, καὶ τοῖς ἄλλοις ναυάρχοις τῶν Λατίνων προσελ-  
 θὼν, οὐκ ἔρασκε δέοντας βεβουλεύσασθαι πρὶν ἀκριβῶς  
 ἐμαθεῖν ὅπως ἄγοι τριήρεις ὁ βασιλεὺς, ἀπει-  
 σίεπτος πρὸς τὴν ναυμαχίαν οὕτω καὶ θρασείας  
 χερσίν. Ἐάν γάρ σὺμβαίῃ ἤττηθῆναι, οὐδὲν ἄλλο  
 λείπεται ἢ παντάπασι διαφθαρῆναι, πάντων τῶν  
 ἐσθλῶν πολεμίων ὄντων καὶ συνεπληρομένων. Οὐ  
 δὲ ἔνεκα ἐχρήν πρότερον τὴν δύναμιν βασιλέως  
 ἱρεντῶν ὁπόσῃν ἄγει, κἄν μὲν οἴοι τε ἦτε διναυ-  
 μαχεῖν, ἂν δὲ μὴ, καταφυγῆν τινα ὅπη σωθῆσεθε  
 ζητεῖν. Ἐγὼ δὲ προθύμως μὲν ἂν πρὸς τὴν ναυμα-  
 χίαν συνηγωνισάμην παρῶν ὁμῖν. Ἀλλοῖσι δὲ οὐδὲν  
 ἔστι τοῖς πῖσον ὄπλα ἀνταίρειν βασιλεὶ, ἀλλὰ πάντα  
 μᾶλλον αἰρετέα, ἢ πρὸς βασιλέα αὐτοῖς πολεμητέα  
 εἶναι λέγουσι. Βιάζεσθαι μὲν οὖν οὐκ ἔξεστιν αὐ-  
 τοῦς πάντα ἐπίσης τὴν ὁμοίαν γνώμην ἔχοντας.  
 Ἔδοξε δὲ μοι βέλτιον σκεψάμεν, πρὶν βασιλέα  
 ἕξειν, ἀναχωρεῖν. Ἐάν γάρ ὀφθῆντος φεύγομεν,  
 αἰσχύνει οὐ τὴν τυχοῦσαν προστριψόμεθα Σπιτα-  
 λιώταις. Μελλῆσαι δὲ ὅρην ὅπως ἂν βέλτεστα διέθη-  
 σθε τὰ καθ' αὐτοῦς. Ὁ μὲν οὖν τῶν Ἀθηλιῶν ναύαρ-  
 χος, τοιαῦτα εἰπὼν καὶ συναξάμενος αὐτοῖς, ἀπέ-  
 κλυσεν εἰς Ἀῆλον. Δομηνίω δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς  
 ὑπολειφθεῖσιν, οὐκίτι ἔδοκει ναυμαχεῖν· ἀλλὰ πάντε  
 μὲν τῶν τριήρων ἐπαμφαν εἰς Καλλονὴν φρούριόν  
 τι κατὰ τὴν Λέσον ἐπὶ τῷ αἰῶνι τε εἰσαγαγεῖν καὶ  
 φρουράν. Ἐδεδίεσαν γάρ περὶ αὐτοῦ μὴ ὑπὸ βασιλέως  
 ἐξ ἐπιδρομῆς ἄλλῳ· αὐτοὶ δὲ ταῖς λοιπαῖς ἐφρούρου  
 Μιτυλήνῃν. Βασιλεὺς δὲ ἅμα παντὶ τῷ στόλῳ ἦλθεν  
 εἰς Ἐρεσόν· ἐπινύσας δὲ Ἐρεσιόους τῆς εἰς αὐτὸν  
 εὐνοίας ἔνεκα, καὶ προνοίας ὅσης ἔδοντο ἐξώσας,  
 ἔρας ἐκείθεν ἔπλεε ἐπὶ Χίον. Ἀπὸ σκοπιᾶς δὲ τις  
 μέγα βῶν, ἐπυθάνετο περὶ στόλου ὄντων εἶη. Ἀπο-  
 κρινάμενων δὲ, ὡς εἶη βασιλέως, αὐτός τε πάρεστιν  
 ὁ βασιλεὺς· Αἱ δὲ ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Καλλονῆς, ἔφη,  
 τριήρεις εἶνε; Ἐκ τοῦ λόγου δὲ συνείς ὁ βασιλεὺς  
 ἐκ τῶν εἰς Μιτυλήνῃν οὐσῶν εἶναι φρουρούσας Καλ-  
 λονῆν, ἀναστρέφας ἤλαυνεν ἐπ' ἐκείνους. Ἦδη δὲ  
 ἐκελάθετο ἢ νύξ. Λατίνους δὲ ὡς εἶδον βασιλέα προ-  
 ειαύνοντα, τὸ τε φεύγειν ἀπορον ὀρώντες, καὶ τὸ  
 διαγωνίζεσθαι ἀδύνατον, ἐξῶσαν εἰς τὴν γῆν τὰς  
 ναῦς, καὶ αὐτοὶ κατεκρούθησαν ὑπὸ τὴν ὕλην, συνη-  
 ρεφούς τοῦ τόπου πεφυκότος, ἅμα δὲ συνεργούντος  
 καὶ τοῦ σκότους. Καὶ τὰς μὲν τριήρεις εἰλυσαν  
 κενὰς οἱ βασιλικοί. Ἀποθάντες τε καὶ διερευνησά-  
 μενοι τὴν λόχμην, ὑπὲρ ἡμίσεις αὐτῶν τοὺς μὲν  
 ἀπέκτειναν, τοὺς δὲ καὶ εἶλον ζῶντας. Ὅσοι δὲ ὑπὸ  
 σκότος ἠδυνήθησαν διαφυγεῖν, εἰς Μιτυλήνῃν διεσώ-  
 θησαν πρὸς τοὺς οικίους. Βασιλεὺς δὲ ἐκεῖ πικρῶ-

A Ignaviter cogatur fugere, ipsis nec vim illaturis,  
 nec illatam repulsuris. Navarchus eos de confes-  
 sione veri collaudat, gratis magnas agit, ad Do-  
 minicum totius classis imperatorem ceterosque  
 Latinorum navarchos accedit; non eos bonum ce-  
 pisse consilium dicit, priusquam exacte didicerint,  
 cum quot triremibus Romanus adveniat, ita im-  
 provide confidenterque navale cum ipso praelium  
 committere. Nam si vincat contigerit, nihil super-  
 esse quam desperire funditus, cum omnes qui in  
 insula sint, ipsorum hostes sint, unaque cum Ro-  
 manis ad eorum exitum incubituri videantur.  
 Quare imperatoris vires et potentiam prius inda-  
 gandum: et si se contra non infirmos sentiant,  
 tum demum conflegendum: sin minus, salutis  
 B aliquod perfugium querendum. Quod ad me atti-  
 net, inquit, cupide vobiscum ad hanc navalem  
 pugnam aggrederer: Delios autem, ut imperatori  
 armis resistant, nemo adducet: qui citius omnia  
 sibi perpetienda, quam adversus eum pugnandum  
 testantur. Cogere igitur illos fas non est, quando  
 ex aequo omnes ita sentiunt. Mihi porro re consi-  
 derata conducibilis apparet, antequam adstet im-  
 perator, recedere. Si enim ante ejus conspectum  
 fugerimus, non qualemcumque labem Hospitalen-  
 sibus inuremus. Vobis curae erit, ut illis optime  
 consulatur. Haec postquam dicta dedit, eos valere  
 jussit, ac Delum cucurrit. Dominico ceterisque  
 decibus non amplius fuit sententia navibus de-  
 certare, sed triremes quinas quidem in ca-  
 C stellum quoddam Lesbi, Callonem vocabulo, ad  
 comaeatum et praesidium importandum mittunt,  
 quod ab imperatore per incursionem captum iri  
 metuebant: ipsi cum reliquis Mityleneu tueban-  
 tur. 292 Imperator cum tota classe Eressum te-  
 nens, civium erga se studium commendavit, et  
 eorum rebus pro necessitate prospexit: inde  
 Chium navigavit. E specula porro quidam altum  
 vociferans, quaesivit, cujusnam classis esset; re-  
 sponsum, imperatoris esse, et eum praesentem  
 adesse. At eaim quae in sinu Callonés sunt trire-  
 mes, inquit, cujus sunt? E quibus verbis colligens  
 imperator de illis esse, quae apud Mitylenen erant,  
 ad Callonem tuendam missae videlicet, reversus in  
 D ipsas ferebatur. Jam nox rebus incubuerat, cum  
 Latini illi imperatorem allabi cognoscentes, quia  
 fuga nusquam patebat, et contra pugnare non daba-  
 tur, naves ad terram appellunt, et ipsi se in silva  
 proxima, loco natura umbroso et opaco, tenebris  
 etiam eos adjuvantibus abscondunt. Ac triremes  
 quidem vacuas Romani trahentes, descendunt: lo-  
 caque insidiosa perscrutati, supra dimidium eorum  
 partim trucidant, partim capiunt. Qui per tenebras  
 effugere potuerunt, Mitylenen ad suos salvi perve-  
 nerunt. Imperator, pincerna Philanthropeno ad  
 Mitylenen pedestri et equestri manu obsidendam  
 relicto, Phocraam cursum intendit, cui tunc Odoar-  
 dus praerat. In Lesbo igitur relictis, oppida cae-  
 tera ad unum in deditionem recipiunt: Mitylene

terra inarique obaidetur; imperator missis legatis ad Sarchanem (46) orienti circum Phocæam imperantem, foedus et societatem cum eo pepigit, ut ipsa pedestri et navali subsidio se ad Phocæam et Mitylenen obsidendas adjuvaret; imperator vicissim Sulimanum Sarchanis, et reliquos Persarum filios, qui nomine obsidum apud Phocæam tenerentur, libertate donaret. Nam qui erant Phocææ Genuates, cum Sulimanum atque alios quatuor et viginti nobilium Persarum filios dolo cepissent, non se illos servitutis causa, sed ut pacis obsides haberent, cepisse aiebant. Sarchanes cum aliud non posset, ingratum pacem accepit, propter charitatem filiorum videlicet. Cum autem imperatoris promissio de libertate illis reddenda accederet, si se in bello contra Latinos promptè adjuvaret, spe libertatis id fecit, ac Phocæam per se cum pedestri et equestri copia veniens, imperatorem venerabundus salutavit, et cum eo urbem obsedit, subjectisque sibi urbibus et locis mandans, ut cibaria Phocæam adveherent, imperatoris exercitui forum uberrimum præbuit. 293 Jam quintum mensem Phocæensium ac Mitylenæorum obsidio duraverat, et Phocææ præsertim tormentis muralibus machinisque oppugnatoriis crebra erat et valida mœnium adhibita oppugnatio: nec tamen propter soliditatem, et quod Latini fortiter constanterque se tuerentur, expugnari poterat. Sed cum obsidio produceretur longius, quoniam eos commeatus jam destituebat, et hostes ab oppugnatione non ante desituros suspicabantur, quam ipsi fame, aut armis subigerentur, quiddam machinati sunt, quo se tueri diutius possent. Romanos quotquot Phocæam incolebant, unumquemque tota cum domo exegerunt: annonam corporique sustentando requisita, in arcem, præsidio a se munitam collegerunt et comportarunt: quibus victitantes, obsidionem tolerarent. Ad imperatorem apud Phocæam filii Aitinis Ionæ (47) satrapæ, Cheterus et Armurius (quem supra in Thraciam classe devectum docuimus) et tertius Silaimasas appellatus, amicitiam ergo veniunt, eumque venerati, benevolentiam ac fidem pollicentur. Quos ille donis ac muneribus affectos domum remisit. In hoc rerum statu Byzantio nuntiatum, Genua sexdecim triremes alia quadam de causa Galatam appelli; quorum cum navarcho et trierarchis quidam nobiles Romani clam collocuti, donis et promissis multis eos pellexerent, ut adjunctis etiam sex aliis, quas Galatæ reperirent, et illis item sex apud Mitylenen, Phocææ ipsum imperatorem adorirentur. Talia Romanos struxisse, non ut Genuensibus consulerent, sed insidiatores et proditores factos, et imperium affectantes, unde

Α νην τὸν Φιλανθρωπητὸν καταλιπὼν ἄμα στρατιὰ περὶ τε καὶ ἱππικῆ τὴν Μιτυλήνην πολιορκεῖν ἀπέπλευσεν εἰς Φώκαιαν ἧς ἤρχε τῷ τότε Ντουάρδος. Οἱ μὲν οὖν εἰς Λέσβου καταλειφθέντες, τὰ μὲν λοιπὰ φρούρια πάντα παρυστήσαντο ὁμολογίᾳ, Μιτυλήνην δὲ ναυσὶ τε καὶ περὶ περικαθήμενοι ἐπολιόρκουν. Βασιλεὺς δὲ πρεσβείαν πρὸς Σαρχάνην πέμφας, ὃς ἤρχε τῆς ἕω τῆς κατὰ τὴν Φώκαιαν, σπονδὰς ἔθετο πρὸς αὐτὸν καὶ συμμαχίαν, ὥστε Σαρχάνην μὲν ἐπικουρίαν βασιλεὶ παρασχεῖν περὶ τὴν τε καὶ ναυτικὴν πρὸς τὴν τῆς Φωκαίας καὶ Μιτυλήνης πολιορκίαν, βασιλεὶα δὲ τὸν παῖδα Σαρχάνη Σουλταμᾶν καὶ τοὺς λοιποὺς παῖδας τῶν Περσῶν, οἱ κατὰ Φώκαιαν ἐν προσχήματι ὀμητρῶν ἐφρουροῦντο, ἐλευθεροῦν. Οἱ γὰρ εἰς Φώκαιαν ἐκ Γεννοῦσας Λατῖνοι δόλω Σουλταμᾶν τὸν παῖδα Σαρχάνη καὶ τέτταρας καὶ εἴκοσιν ἑτέρους τῶν παρὰ Πέρσαις εὐγενῶν κρατήσαντες παῖδας, ἔφασαν οὐκ ἐπὶ δουλείᾳ κρατηκέναι, ἀλλ' ὥστε ὀμήρους ἔχειν βεβαίως ἕνεκα εἰρήνης. Σαρχάνης δὲ μὴ ἔχειν ὅ τι θρᾶν, ἠσπάετο καὶ ἄκων τὴν εἰρήνην διὰ τὸ πρὸς τοὺς παῖδας φέτρον. Τότε δὲ ἐπιγγελαμένου βασιλεῶς ἐλευθεροῦν, ἂν συναγωνίσσεται προθύμως πρὸς τὸν πόλεμον τὸν κατὰ τῶν Λατίνων, ἐλπιδὶ τῆς τῶν παιδῶν ἐλευθερίας συνήρατο πρὸς τὸν πόλεμον τῷ βασιλεὶ, καὶ εἰς Φώκαιαν καὶ αὐτὸς ἐλθὼν ἄμα στρατιᾷ περὶ τε καὶ ἱππικῆ, προσεκύνησέ τε καὶ ἠσπάζετο βασιλεῖα, καὶ συνδιήγεν αὐτῷ Φώκαιαν πολιορκίαν, παρῆγχε τε ἀφθονον ἀγοράν τῇ βασιλεῶς στρατιᾷ ταῖς; ὅπ' αὐτὸν κτελούσας πόλεις καὶ χώρας τὰ ἐπιτήδεια εἰς Φώκαιαν κομίζειν. Πέμπτος μὲν οὖν ἦν ὅτε μὴν Φωκαίων καὶ Μιτυληναίων πολιορκουμένων· μάλιστα δὲ κατὰ τὴν Φώκαιαν συχναί τε καὶ καρτεραὶ ἐγίνοντο τειχομαχίαι, καὶ ἐλεπόλεις προσήγοντο καὶ ἄλλαι μηχαναὶ πρὸς ἄλωσιν πόλεων ἐξευρημέναι. Ἐκπολιορκήσας δὲ οὐκ ἔδύνατο αὐτοὺς διὰ τε καρτερότητα τειχῶν, καὶ τὸ εὐρώστως ἀμύνεσθαι Λατίνους καὶ μὴ ἐνδύδοναι. Μηκυνομένης δὲ τῆς πολιορκίας ἐπὶ πλείον, ἐπαὶ ὅ τε οἴτος αὐτοῖς ἐνέδει ἤδη, καὶ τὴν πολιορκίαν ὑπώπτειον οὐ ταχέως λύσειν βασιλεῖα πρὶν ἢ λιμῷ ἢ τειχομαχίᾳ παραστήσεται αὐτοὺς, μηχανώμενοι τὸ ἐπὶ πλείονα χρόνον ἀντιστήσιν, τοὺς μὲν Ῥωμαίους ὅσοι Φώκαιαν κατέκων ἐξήλασαν πανοικεσίᾳ, αὐτοὶ δὲ τὸν οἶτον καὶ ὅσα ἔτερα ἦν ἐπιτήδεια συναγαγόντες, εἰσῆγαγον εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἣν αὐτοὶ ἐφρούρουσαν, καὶ χρωμένοι αὐτοῖς ὑπίμενον τὴν πολιορκίαν. Διατριβόντι τε κατὰ τὴν Φώκαιαν βασιλεὶ οἱ τοῦ Αἰτίνης παῖδες, ὃς ἦν σατράπης; Ἰωνία, Κετήρ καὶ Ἀμούρ, ὃν φθάσαντες πρότερον εἰρήκαμεν σὺλῳ καταπεπλευκίαν εἰς Θράξην, καὶ τρίτος Σουλταμᾶσας ὠνομασμένος, προσῆλθόν τε κατὰ φιλίαν, καὶ προσεκύνησαν, καὶ ἐπηγγείλαντο εὖνοι ἐσεσθαι καὶ φίλοι βασιλεὶ βασιλεῦς; τε αὐτοὺς τῆς εὐνοίας ἕνεκα διώροις ἀμειψά-

Jacobi Pontani notæ

(46) Fuit hic satrapæ Turra, cui obtigerunt quæ a Philadelphia et Antiochia Mæandri per maritimum Ionæ oram patent. Gregoras, lib. vii in-

cunt.

(47) Eam infestarat Aladino etiamnum vivente.

μενος και ευεργεσιαις, οὐκ ἄρα ἀπέσταλεν. Ἐν τού- A se ipsum imperatorem vita spoliare posse arbitra-  
τοις δὲ ὄντων τῶν πραγμάτων ἠγγέλλετο ἐκ Βυζαν-  
του βασιλεὶ ὡς ἐκ Γενουάας κατὰ τινα ἑτέραν χρεῖαν τρίτηρας ἐκκαίδεκα προσέσχον Γαλατῶν. Ὁν τῶ  
ναυάρχῳ και τοῖς τριηράρχαις τινὲς τῶν παρὰ Ῥωμαίοις ἐπιφανῶν κρύφα διαλεχθέντες, ἐπεισαν δῶ-  
ροι; και ὑποσχέσαισι πολλαῖς προσεταιρισαμένους και τὰς λοιπὰς ἐξ αἱ εἰσιν ἐγγώριοι, ἔπειτα και τὰς  
κατὰ τὴν Μιτυλήνην ἐξ παραλαβόντας, ἐπιθέσθαι αὐτῷ κατὰ τὴν Φώκαιαν. Ταῦτα δὲ τοῖς Ῥωμαίοις  
συνεσκευακέναι. οὐ τῆς τῶν Γενουιτῶν προνοίας ἐνεκα, ἀλλ' ἐπιβουλοὶ και προδοτα βασιλέως γεγε-  
νημένοι, και τῆς ἀρχῆς κρητῆσαι βουληθέντες; ἐξ ὧν ὤντο δυνήσεσθαι διαφθεῖραι ἑπραττον.

## CAPUT XXX.

*Ingens Persarum auxilium. Magni domestici et Amurii Persæ satrapæ colloquium et amicitia, et illius apud  
hunc auctoritas. Domesticus invitatum in tabernaculum suum quemdam nobilem, Joannem Spinulam  
Latinam, longiore oratione allocutus, deditioem urbis suadere conatur.*

Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ ἐπόθετο τοιαῦτα, τὴν τε οὖσαν  
πρὸς αὐτὸν δύναιεν ὡς ἦν δὲ ναυμαχῆσων, και  
ἑτέραν ἀπὸ τῶν κατὰ τὴν Ἰωνίαν βαρβάρων πρὸς  
ἐπορεύετο ὅση δυνατῆ. Καὶ Σαρχάνης μὲν ἐτέταρτος  
καὶ εἰκοσι παρέσχτο ναῦς, και στρατιὴν πολλὴν  
πέστῃν τε και ἱππικὴν· ἣ ἔλθοῦσα, ἐστρατοπεδεύετο  
παρὰ τὴν Φώκαιαν· Ἀμούρ δὲ ὁ τοῦ Αἰτίνης, τοῦ  
μεγάλου δομestίκου πείσαντος, τριάκοντα ναυτὶ συνε-  
μάχει βασιλεῖ. Ὁ γὰρ μέγας δομestικός και πρό-  
τερον μὲν εἶχε πρὸς Ἀμούρ φιλίως, και γράμμασιν  
αὐτῷ ὤμιλει και τὴν εὐνοίαν ἐπεδείκνυτο, συνεγένε-  
το τε και ἐπὶ μικρὸν ὀλίγω πρότερον ὅτε κατὰ  
Φώκαιαν πρὸς βασιλέα ἦκε. Τότε δὲ τῆς χρείας κα-  
λούσης, πρὸς βασιλέα πέμφας πρὸς αὐτὸν, οὐ δικαίον  
ἔρασκεν εἶναι οὐδὲ καθ' ἡδονὴν αὐτῷ γράμμασι και  
ἀγγελίαις ὡς περ πρότερον και αὐτὸς ὀμιλεῖν· πρό-  
τερον γὰρ αἰτίαν εἶναι τῆς τοιαύτης συντυχίας τὸ  
πολὺ ἀλλήλων διεσπῆναι. Νυνὶ δὲ ἔγγυς διατριβόν-  
των δικαίον εἶναι εἰ γε και αὐτῷ κατὰ γνώμην εἴη  
ἐν ὄρισμαίῳ τινὶ τόπῳ συγγενέσθαι και τῆς ἀλλή-  
λων ὀμιλίας ἀπολαῦσαι και τὴν οὖσαν ἐπιβεβαιώσα-  
σθαι φιλίαν. Ὁ μέγας μὲν οὖν δομestικός τοιαῦτα  
ἐπεσβεύετο. Ἀμούρ δὲ, ὡς ἤκουσεν, εὐτυχίας οὐ-  
δεμιᾶς ἐνόμισε δευτέραν τὴν περὶ τῶν τοιούτων  
ἀγγελίαν· ἀλλὰ τὰ μέγιστα οἰόμενος εὐεργετῆσθαι,  
τῶν ἄλλων πάντων ἀμελήσας κατὰ τὰς Κλαζομενάς  
γεγόμενος, συνεγένετο αὐτῷ, και ἀποδόντα τῶν  
κείων εἰσέτασσε τε φιλοτιμίως, και πολλὴν ἐπεδείξατο  
φλογορσύνην. Ἐπὶ τέσσαρα δὲ ἡμέραις ὁ μέγας  
δομestικός αὐτῷ συνδιατρίψας, βασιλεῖ τε ἐπεισε  
προσέχειν ὡς δεσπότη, και τῶν ὅπ' ἑκαίῳ τελοῦντων  
ἐπιφανῶν Ῥωμαίων νομίζειν ἕνα, και ἐαυτῷ συνέδρ-  
σιν ἀρρήκτους φιλίας δεσμοῖς· τὰς τε ναῦς παρήνει  
πέμπειν ὡς τάχιιστα βασιλεῖ δεομένην συμμαχία, αἶ  
και ἐπέμψθησαν μετ' οὐ πολὺ. Και Φιλαδεῖφεινοῖς  
ἐκέλευσε φίλον εἶναι και σύμμαχον ἀντὶ πολέμου,  
και μηδένα φόρον λαμβάνειν ὅν παρείχοντο αὐτῷ  
ἔτε ἦσαν ἐν σπονδαῖς, και οὐδὲν ἦν ὃ κελεύσαντος  
τοῦ μεγάλου δομestίκου μὴ καθ' ἡδονὴν αὐτῷ πράτ-  
τειν ἦν πρὸς τῷ και χάριν εἰδέναι, και τὰ μέγιστα  
αἰεσθαι εὐεργετῆσθαι. Ἐκεῖθεν δὲ ὁ μέγας δομestί-  
κος συνταξάμενος Ἀμούρ, ἦκεν ὡς βασιλέα. Και  
ἐπεὶ και αἱ παρὰ τοῦ Σαρχάνη παρήσαν νῆες, παρε-  
σκευάσαντο τε πρὸς τὴν ναυμαχίαν, και ἠντιῶντο ἔτι  
οὐ παρήσαν οἷς ναυμαχοῦνται. Λατίνοι δὲ, εἴτε τὴν  
παρασκευὴν βασιλέως δεῖσαντες, εἴτε και διὰ τὸ

His auditis imperator et quas secum habebat  
copias ut ad pugnam navalem instruebat, si opus  
B foret, et alias insuper a Barbaris ex Ionia quantas  
poterat conquirebat. Ac Sarchanea quidem naves  
quaternas et 294 vicenas, peditemque et equitum  
magnam vim subministravit, qui prope Phocæam  
tetenderunt. Amurius vero Aitinis filius, impulsu  
magni domestici, cum triginta navibus imperatori  
auxiliatum venit. Domesticus enim et ante Amu-  
rium diligebat, amoremque suum crebris ei litteris  
declarabat, et cum eodem ad imperatorem Pho-  
cæam veniente paulo ante familiariter congressus  
fuerat. Tum autem re ita jubente, legatos ad eum  
misit, qui dicerent, nec justum, nec sibi junc-  
dum esse, rursum vultis et litteris cum eo velut  
ante colloqui. Nam hujuscemodi colloquiorum  
causam prius fuisse, quod inter se longius dista-  
C rent. Nunc quoniam viciniores sint, æquum esse,  
si idem illi probetur, in loco aliquo certo conve-  
nire, mutuaque consuetudine frui, et suscipiam  
confirmare amicitiam. Hæc fuit legatio magni do-  
mestici. Amurius hosce nuntios summam felicitatem  
interpretari, et in maximo beneficio ducere :  
relictisque cæteris omnibus, Clazomenis cum eo  
miscere colloquium, ubi de navi descendente  
convivio delicatissimo adhibuit, et perhumaniter  
habuit. Quatriduo cum illo versatus magnus do-  
mesticus, persuasit ut imperatori non secus ac  
domino deditus, se anum de nobilibus Romanis  
ei subjectis duceret, et sibi vinculis insolubilibus  
hominem astrinxit. Naves autem ut quamprimum  
mitteret hortabatur, quod imperator suppeliis io-  
didgeret; quæ brevi missæ sunt; præterea ut Phi-  
ladelphiensibus amicus et pro hoste socius esset,  
nullumque ab iis tributum acciperet, quod illi  
pendebant, cum fœderati essent. Demum nihil  
erat, quod hortante magno domestico non cum  
voluptate præstaret; quin etiam gratias habebat,  
et se beneficiis ornari putabat. Amurio igitur  
valedicens domesticus, ad imperatorem se recipit.  
Cum naves a Sarchane jam venissent, ad nauma-  
chiam se comparabant, dolebantque, quod qui-  
buscum pugnarent nondum adessent. Latini vero  
an quod apparatu imperatoris terreventur, an  
quod Romanis, a quibus incitabantur deprehensis,  
pavore tenerentur (magni quippe domestici mater.

et imperatrix (48) præcipientes insidias, quam maxime poterant palatium reliquumque imperium communiverant, depositis cogitationibus illis, dissipati sunt. Quod ut accepit imperator, submissos ab Amurio cum donativo dimisit, ipse obsidioni contentius iustare coepit; iam enim et dies urgebat, autumno appropinquante scilicet. **195** Dum ita per obsidionem tempus labitur, sorte magnus domesticus propter portam quamdam Joannem Spinulam (49) sibi antea notum ac familiarem stare videt, hominem inter Latinos nobilitate, et Romanis tinctum litteris. Hunc uti ad se nihil metuens accedat, invitat. Ille fidem habens accedit. Salutem cum domesticus, factumque iohannem exprobrat, quod ad veterem amicum et familiarem, et tanto tempore ad portas eorum commoratum, ne semel quidem adisset, nec pro amicitia salutem voluisset. Alia demum temporis accommodata subjungens, in præsentia domum (jam enim diei serum erat) remittit. Postquam ut redeat, si placuerit, hortatur, quo per otium de hoc bello quæ justa censuerint colloquantur. Joannes reversionem pollicitus abiit.

ἡμέρας ἦν · τὸ νῦν μὲν ἔχον οὐκ ἄπιπεμπεν, εἰς ἐθνην εἴη, πρὸς αὐτὸν πάλιν ἔλθειν, ὡς ἂν κατὰ σχολὴν καὶ περὶ τοῦ παρόντος πολέμου διαλαχθῶσιν ἅτα ἂν ἐκάστῳ δοκοῖη δίκαια ἔχειν πρὸς αὐτόν. Ντζουάν μὲν οὖν ἀποδεξάμενος τοῦς λόγου, ἀεὶς ἀπέλλθεν.

Altera luce mane in magni domestici tabernaculum venit. Facta consalutatione, solum domesticus sic aggreditur: Quavis occasione bellum gerere, aut in pace vivere, nemo sanæ mentis commendaverit, cum utriusque laus et vituperatio ex causis merito spectanda sit. Quod si quis bellum ordiens viribus suis majora suscipit, præterquam quod injustus est, prudentium iudicio etiam stultus habebitur. Consideremus igitur et istuc bellum, quod contra imperatorem nulla in re ab eo hesi suscepistis, num honeste et utiliter a vobis geratur. Primum enim nullam passi injuriam Lesbium ei subjectam invasistis, vexastis, ac diripiistis; quod nec ipsimet negare poteritis. Deinde temeritatis et recordiæ modum nullum tenuistis. Nam qui bellum incipit, non hoc solum providere

τοὺς ἐνάγοντας Ῥωμαίους καταφύρους γενομένους ὀποπτήξαι (ἡ γὰρ τοῦ μεγάλου δομαστικού μήτηρ ἄμα βασιλεὶς αἰσθόμεναι τὴν ἐπιβουλήν, ὡς μάλιστα ἐντὴν ἠσφαλλίσαντο τὰ τε βασιλεία καὶ τὴν ἄλλην ἀρχὴν), ἀποσχόμενοι ὧν διεννοοῦντο, διαλύθησαν. Βασιλεὺς δὲ ἐκεῖ ἐπίθετο διαλυθέντας, τοὺς μὲν παρὰ τοῦ Ἀμοῦρ παρόντας κατὰ συμμαχίαν ἀπίστευεν ἐδεργέτησας · αὐτὸς δὲ συνσυνάξας εἶχετο τῆς πολιουρίας · ἥδη γὰρ καὶ ὁ καιρὸς ἤκειγε, περὶ φθινόπωρον ὧν. Τριβομένου δὲ τοῦ χρόνου κατὰ τὴν πολιουρίαν, συμβέβηκε τὸν μέγαν δομαστικὸν παρὰ τὴν τῆς Θεωκίας πύλην ἰδεῖν ἀετῶτα Ντζουάνν ντὲ Σπένιὰ τινὰ ὠνομασμένον, ὃς ἦν αὐτῷ γνώριμος πρότερον καὶ συνήθης, ἐκ τε τῶν παρὰ Λατίνοις ἐπιφανῶν ὄντα, καὶ παιδείας τῆς παρὰ Ῥωμαίους ἱκανῶς μετεσχηκότα. Καὶ λέμψας αὐτὸν μετεκλήτεο, κελύων ἤκειν πρὸς αὐτὸν μηδὲν ὀποπιτεύοντα δεῖνόν. Ὁ δ' ἤκειν εὐθύς· πισθεῖς. Προσαγορευσῶς δὲ ὁ μέγας δομαστικὸς αὐτὸν, καὶ ἀγνωμοσύνην ἐκκέλεσας, ὅτι φίλον ἀρχαῖον ὄντα καὶ συνήθη, καὶ τοσοῦτον ἥδη χρόνον διατρίβοντα πρὸς ταῖς πύλαις ταῖς αὐτῶν οὐδὲ ἄπαξ πρὸς αὐτὸν ἠθέλησεν ἔλθειν, οὐδὲ ἀσπάζασθαι· οἶα φίλον, καὶ ἕτερον ἅτα δεῖα ἡμῶς ὄντα προσθεῖς τῷ χρόνῳ · ἥδη γὰρ ὅψις τῆς τῆν ὑστεραίας δὲ ἐκέλευσεν, εἴ γε καὶ αὐτῷ καθ' ἑαυτὸν πρᾶγμασιν ἐπιχειροῖη, πρὸς τῷ ἀδικεῖν καὶ ἀνομιᾶν προσοφλήσειεν ἂν παρ' εὐφρονοῦσι κριταῖς. Σκεψόμεθα δὴ καὶ περὶ τοῦ νῦν παρόντος πολέμου ὃν ἤρασθε πρὸς μηδὲν ἀδικούοντα βασιλεῖα, εἰ μετὰ βελτίονος τοῦ σχήματος προσγενήσεται ὑμῖν. Πρῶτον μὲν γὰρ μηδὲν ὑπὸ βασιλείως ἀδικούμενοι, πρῶτο· ἐπήλθετε τῇ Δέσπῳ ὀβση ὀπηκόω, βασιλεία [· βασιλεία] ἀδικούοντες καὶ πλεονεκτοῦντες, ὀμπεροῦδδ

Εἰς τὴν ὑστεραίαν δὲ ἄμα πρῶτ' εἰς τὴν μεγάλου δομαστικού ἤκει σκηνὴν καὶ προσηγόραυεν αὐτόν. Ἀντιπροσπειπὼν δὲ καὶ αὐτὸς αὐτόν, καὶ μόνον παραλαβὼν, λόγου ἤραξε πρὸς αὐτόν τοιοῦδε· Οὐτε τὸ ἐπὶ προφάσει πάση πολεμεῖν τῶν ἐπαινετῶν ἂν τις τιθεῖη σωφρονῶν, οὐτε τὸ εἰρήνην ἄγειν · ἀλλ' ἐκότερα βελτίω ἢ χεῖρω παρὰ τὰς αἰτίας νομίζοι' ἂν δικαίως. Ἐάν δὲ τις πολέμου ἀρχῶν μείζοσιν ἢ καθ' ἑαυτὸν πράγμασιν ἐπιχειροῖη, πρὸς τῷ ἀδικεῖν καὶ ἀνομιᾶν προσοφλήσειεν ἂν παρ' εὐφρονοῦσι κριταῖς. Σκεψόμεθα δὴ καὶ περὶ τοῦ νῦν παρόντος πολέμου ὃν ἤρασθε πρὸς μηδὲν ἀδικούοντα βασιλεῖα, εἰ μετὰ βελτίονος τοῦ σχήματος προσγενήσεται ὑμῖν. Πρῶτον μὲν γὰρ μηδὲν ὑπὸ βασιλείως ἀδικούμενοι, πρῶτο· ἐπήλθετε τῇ Δέσπῳ ὀβση ὀπηκόω, βασιλεία [· βασιλεία] ἀδικούοντες καὶ πλεονεκτοῦντες, ὀμπεροῦδδ

#### Jacobi Pontani notæ.

(48) Gregoras: Cæterum cum imperator cum classe diutius abisset, et in palatio magna impunitas et licentia vigeret, adolescentes aliquot seditionem moperant, se Latinos quoque, ob intercedentes simultates, socios esse habituros rati. Scopus autem seditionis fuit, ut postea cognitum est, imperatoria potestas, si dominam imprimis, et filium ejus Joannem imperatorem, et eos denique omnes, qui adversari possent, occidissent. Sed dum id facinus adhuc parturiunt, et seditiosi rem clanculum vehementer urgent, Cantacuzena magni domestici mater, quid ageretur animadvertit, quam imperator assistricem conjugis sue diaccessurus reliquerat; quippe senatorium matronam et gravitate morum conspicuam, et singulari prudentia ornatam, et in rebus dubiis præsentis consilio instructam. Ea ergo una cum domina, priusquam scelus auctum erumperet, motum illum prudentissime

D compescuit, etc. De insidiatoribus autem istis quid actum sit, ideum Gregoras sic exponit: Paulo post (ubi Byzantium rediit) comprehensis insidiatoribus, singulis seorsum interrogatis, verum ab omnibus perquisiuit. Mox toto senatu convocato, et episcopis qui tum in urbe agebant, una cum patriarcha accersitis, populique Byzantini proceribus, seditionis auctores, et eorum conjuratos, et testes in medium produxit. Hi vero inter sese jurgantes, et alii alios arguentes, certissimis argumentis conjurationem, et immaniam ac perniciosam consilia demonstrabant, ut et ipsi absque ulla tergiversatione parricidium suum fateri cogerentur. Ac discerpti statim essent a populo, nisi excellens imperatoris humanitas et clementia impetum illum repressisset.

(49) In Græco, Joannem de Spinia.

αὐτοὺς οἶμαι ἐξάρνους δυνήσεσθαι γενέσθαι· ἔπειτα δὲ οὐδὲ ἀνοίας καὶ ἀδουλίας καταλίπετε ὑπερβολῆν. Τὴν γὰρ ἀρχοντα πολέμου οὐ χρὴ τοῦτο μόνον σκοπεῖν ὅπως ἀδικήσῃ, ἀλλὰ πρῶτον μὲν εἰ γε μάλιστα αὐτῷ τοῦτο δυνατόν, ἔπειτα δὲ, εἰ καὶ ἀρκούσαν δύναμιν ἔχει· πρὸς τὸ τὰ ἀδικηθέντα διασώζειν. Ὑμῶν δὲ πρὸς τὸ τὰ ἀλλότρια ἀρπάζειν ἢ δύναμις ἐνδεής, καὶ πρὸς τὸ τὰ ἡρτασμένα διασώζειν ἐλαχίστη. Λέσθω μὲν γὰρ ἐπιόντες, Δηλίους ἐπέλασσε καὶ Σικελιώτα· συμμαχεῖν· βασιλέως δὲ ἐπιστρατεύσαντος ὑμῖν, οἱ σύμμαχοι ἔρχοντο ὑμᾶς ἀπολιπόντες, οὐδὲ ὄπλα ἀνταίρειν δυνήθέντες. Ὑμῶν δὲ μόνον ὑπολειμμένον, οἱ μὲν ἀπώλοντο κατὰ τὴν Καλλονὴν ἐν πέντε τριήρεσι διαφθαρέντες, οἱ δὲ κατὰ τὴν Μιτυλήνην καὶ Φώκαιαν ἀποκλεισμένοι πολιορκεῖσθε, οὐδεμίαν ἔχοντες ἐπιβία βεβαίαν σωτηρίας. Μὴ θαυμάσῃς δὲ εἰ μηδεμίαν εἶπον ἐπιβία βεβαίαν σωτηρίας ὑμᾶς ἔχειν, καίτοι· καρτερώτατα ἀμυνομένους ἀπὸ τῶν τευχῶν, καὶ μηδεμίαν ἢ ὀλίγην βλάβην ὑπομένοντας ἀπὸ τε τῶν ἐκπιπτόντων τῆς μηχανῆς λίθων, καὶ τῶν κλιμάκων, καὶ τῶν ἄλλων μηχανῶν τῶν κατὰ τὰς συχρὰς τειχομαχίας προσυχομένων. Ἄποδείξω γὰρ σαφέστατα ὑμᾶς οὐ πολὺ ἀπέχοντας τοῦ ἐν ἰσχύτοις κινδύνου εἶναι. Τριῶν γὰρ ὄντων ἢ ἂν μάλιστα διασώζειν δύναίτο τοὺς πολιορκουμένους, τοῦ τὲ ποθεν ἐξῆθεν ἐπελθεῦσαν δύναμιν τοὺς κλιμακούντας ἀνιστῆν, καὶ τοῦ ἀφθονίαν αἵτου καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτηδείων ἔχοντας, μετὰ βραστώνης τὴν πολιορκίαν διαφέρειν, καὶ τρίτου τοῦ τὸν πολιορκουόμενα ἀδύνατον εἶναι προσκαθίσεσθαι ἢ δι' ἀπορίαν ἐναλωμάτων, ἢ διὰ μικροφυλίαν, ἢ τίνα αἰτίαν ἄλλη, ἐγὼ ὑμῖν προσὸν ἀποδείξω τοῦτων οὐδὲ ἐν. Τὴν μὲν οὖν ἰσως ἂν ἐπελθεῖσαν ἐξῆθεν βοήθειαν ὑμῖν οὐδαμῶθεν ἄλλοθεν ἂν τις οἴσθῃ ἢ ἐκ Γεννοῦς οἷα δὴ ἑμοφύλων ὄντων ὑμῖν καὶ συγγενῶν. Τοῦτο δὲ τοσοῦτον ἀπέχει τοῦ εἶναι ἀληθές, ἢ ὑμᾶς οἰεσθαι ἐλπίζειν, ὥστε τοῦναντίον μᾶλλον ἐφ' ὑμᾶς ἐκείσονται· ἐκεῖνοι ἐκπολιορκησόντες ὡς πολεμίους τῷ κοινῷ, ἂν καλεῖσθαι βασιλεῦς. Ἰστέ γὰρ δὴ σαφέστατα ὑμεῖς ὡς ἐν ταῖς συνθήκαις καὶ τοῖς ἔργοις, οὐ· πρὸς τὴν βασιλείαν Ῥωμαίων ἢ βουλῇ καὶ ὁ ἔθμος εἶδατο Γεννοῦς ἐπὶ τῇ εἰρήνῃ, πρὸς τοὺς ἄλλους περιεληγῆται καὶ τοῦτο, τὸ μὴ μόνον τὸ κοινὸν αὐτῶν μηδεμίαν βλάβην ἢ ζημίαν ἐπάγειν τῇ Ῥωμαίων βασιλείᾳ πρόφασιν πολέμου οὐ παρεχόμενῃ, ἀλλὰ καὶ ἐάν τις ἰδιώτης Ῥωμαίων ἀδικήσῃ, ἀπὸ τῶν προσόντων αὐτῷ κτημάτων ἢ πραγμάτων τὴν ζημίαν ὁπολαμῶσθαι τὸν Ῥωμαίων. Ἄν δὲ καὶ τῇ βασιλείᾳ Ῥωμαίων τὴν ζημίαν προσενῆ, ἢ νῆσον διαρπάξων, ἢ πόλιν τινὰ παράλιον ἢ τι ἕτερον, τὸν ἴσον τρόπον ἀπὸ τῶν ἐκείνων κτημάτων καὶ πραγμάτων, εἰ πολλοὶ εἶεν ἢ εἷς, τὴν ζημίαν ἀποτινύσθαι βασιλεῖ, αὐτὸν δὲ ψήφισεσθαι πολέμιον τῷ δήμῳ καὶ τῇ βουλῇ, καὶ στρατεύειν ἐπ' ἐκείνον ὡς ἀπιστον καὶ προδότην τῷ κοινῷ. Οὐδὲ δὴ ἔνεκα καὶ βασιλείᾳ προσείειν πρὸς Γέννοσαν ἀπειτακίναται, ὥστε μὴ μόνον τὰ κτήματα ὑμῶν τῶν χρημάτων ἔνεκα ὧν ἀνάλωσε πολεμῶν ὑμῖν παραλαβεῖν, ἀλλὰ καὶ τριήρεις καλεῦσθαι πέμψαι καθ' ὑμῶν κατὰ τὰ

A debet, quomodo per nefas athena occupet : sed primum quidem, satisne istuc commode possit; tum an ad ea quae per vim occupavit conservanda sufficiens ei facultas adsit. Vobis autem et ad aliena rapienda vires sunt parvae, et ad rapta conservanda parvissimae. Etenim Lesbum invasuri, Deliorum Siculorumque auxiliis indignistis; et imperatoria classe adventante, socii imbelles dissiugerunt; et alii quidem vestram apud Callonem in quinque triremibus perierunt; alii intra Mitylenon et Phocaeam conclusi cum incerta spe salutis obsidemini. Ac nolim te mirari quod dixerim nullam vos salutis certam spem fore, tametsi vos e mœnibus fortissime defendatis; nec ullam aut leve damnum accipiatis a saxis quae e tormentis jaciuntur, a scallis, caeterisque machinis, quae in tam crebris oppugnationibus ad mures admoventur; demonstrabo enim iaculentissimo vos ab extremo discrimine haud longe abesse; nam cum tria sint quae obsessos servare tæserique potissimum queant: primum aliunde superveniens auxilium, quo obsessi erigant animos; alterum frumenti ac reliqui commeatus abundantia, unde facile perferretur obsidio; tertium, quando hostis diutius assidere aut sumptibus defectus, aut animo fractus, aut alia de causa non potest: ego docebo nihil horum vobis adesse. Forsitan igitur auxilliam vobis submissam, et non aliunde quam Genua (utpote a civibus cognatisque vestris) submissam quis existimaverit. Atqui hoc tam remotum est a veritate, tantumque abest ut id sperandum vobis sit, ut tinendum potius ne contra vos illi venturi, et hortante imperatore ut inimicos reipublicae obsessuri sint. Scitis enim planissime pactis et foederibus, quae cum Romano imperio senatus populusque Genuatium pacis causa fecit, praeter alia hoc etiam contineri, ut commune ipsorum non modo nullum Romano imperio detrimentum damnumve importet (si nullam belli occasionem dederit), sed si quis etiam privatus Romanum quempiam læserit, ut de possessionibus aut facultatibus ejus Romano multa solvatur. Sin imperio Romano detrimentosus existierit, ut insulam, aut maritimam urbem, aut aliud diripiens, ut eadem ratione de eorum possessionibus, aut facultatibus, seu plures, seu unus duntaxat fuerit, imperatori satisfaciat, ipseque a senatu populoque Genuensi hostis judicetur, et arma in illum ut perfidum ac reipublicae proditorem capiantur. Cujus rei gratia et imperatorem ad Genuenses legationem misisse nostis, non solum ut fundos et villas vestras ad rediciendos sumptus, dum vobiscum belligerat, toleratos recipiat, sed eos insuper ad triremes secundum conventiona et juramenta contra vos mittendas impulsisse. Quæ obrem non subsidium Genua, sed bellum et hostillis adnavigatio magis exspectanda vobis est. Porro et victus inopia vos laborare, pauloque post quod hæsitetis non habituros, ex re ipsa duci argumentum certissimum potest. Quos enim urbe

exegistis Romani. **297** quorumque alimentis frui-  
mini, mensuram alimonie cum obsessorum multitu-  
dine contententes, intra breve tempus omnimodis  
commeatu vos carituros affirmant. Ergo hæc nã spes  
salutis restat, si imperator deses factus, aut pro-  
pter impensæ magnitudinem, aut propter attritum  
laboribusque confectum exercitum, aut propter  
imminentem hiemem obsidionem solvat. Ego vero  
et in his nostri ipsorum factus proditor, omnem  
rei veritatem gratuito expromam: quanquam vos  
vel talentum fuisse numeraturos sciam, si quæ de  
vobis taciti cogitamus, vere cognoscere licuisset.  
Sed enim vobis hoc gratis dabo. Imperator, nos,  
exercitusque magnam partem domum discedemus,  
ne hic temere ac frustra maceremur: præsertim  
cum et illic respublica officium industriamque  
nostram desideret, quam ei nisi presentes præ-  
stare non possumus. Hic ad continuandam obsi-  
dionem triremes denas et uniremes vicenas re-  
linquemus: præterea de navibus Sarchanis qua-  
tuor et viginti, adnumerato quantum usque ad  
vernã tempestatem sufficit stipendio. Atque hi  
vos et Mytilenæos, a mari facto impetu, certo op-  
pugnabunt: a continente Sarchanis copiæ auxi-  
liares satis prement. Mytilenæis vero Romanorum  
conductitii ingressum in insulam intercludent,  
ut ambo terra marique victum invehere prohibe-  
antur. Vere novo magna classe revertemur, eo  
animo, ut tandiu vos oppugnemus, quoad vel fame,  
vel armis domitos, in servitutem redigamus. Præ-  
ter hæc alias adhuc imperatoris cogitationes oc-  
cultas non habebō. Vult enim vobis obsessis  
omnibus alterius optionem esse juratis, aut intra  
mœnia manentes, ipsi et Genuensium reipublicæ  
hostes haberi, aut egressos, et a vobis secedentes,  
non ab imperatore duntaxat commissorum ven-  
niam et ἀμνηστίαν, sed etiam apud commune  
Genuensium impunitatem ejus auctoritate conse-  
qui. Quod quam multis inter obsessos ad defec-  
tionem incitamento futurum sit, non te fugit.  
Quando igitur et ab initio præter fas hoc bellum  
suscitastis, et nunc robus contra spem cadentibus  
non insipientiæ solum audaciæque culpam sus-  
tinetis, verum etiam in gravissimum discrimen  
divenistis, qui tandem conducet, aut quomodo  
mente sua constantium erit, mala consilia non  
permutare melioribus, et aliquid inde ad salutem  
idoneum elicere, **298** sed per stolidam contentio-  
nem et arrogantiam semetipsos ire perditum, et pro-  
pinqvis ac necessariis non inopiam et amissionem  
facultatium tantummodo parere, verum etiam igno-  
miniam perpetuam inurere? Adhuc præter isthæc  
omnia cum imperatore bellum ducere, nequaquam  
vobis prodesset ostendam. Etsi enim neque armis,  
neque fame, neque alia quadam via ad deditionem  
vos compellere poterimus, tamen ne sic quidem  
vobis conducet obsideri. Primum, non ut semper  
obsideremini, et penuria victus cæterisque bel-  
lorum incommodis premeremini, Lesbi tanto cum

συχσίμενα καὶ τοὺς ὄρκους. Ὅτις ἐκ Γεννοῦσας οὐ  
μόνον ἐπικουρίαν οὐδεμίαν, ἀλλὰ καὶ πόλεμον καὶ  
ἐπίπλουν προσδοκῶν χρῆ. Ὅτι δὲ καὶ τῶν ἐπιτη-  
δειῶν νῦν τε ἐνδεεῖς ἐστέ, καὶ μετ' ὀλίγον ἐπιλείψει  
παντελῶς ὑμᾶς, ἐξ αὐτῶν ἂν τις τῶν πραγμάτων  
ἀληθέστατα τεκμηραίτο. Οἱ γὰρ ἐξελαθέντες τοῦ  
ἄστεος ὄφ' ὑμῶν Ῥωμαῖοι, ὧν αὐτοὶ τὰ ἐπιτήδεια  
λαβόντες χρῆσθε, τὸ μέτρον τῆς τροφῆς πρὸς τὴν  
τῶν πολιορκουμένων πλῆθος λογιζόμενοι, ἐντὸς ὀλί-  
γου χρόνου παντάπασί φασιν ὑμᾶς τὰ σιτία ἐπιλεί-  
ψειν. Λέγεται δὴ μίαν ὑπολείπεσθαι ἐλπίδα σωτη-  
ρίας, τὸ βασιλεία βραθυμήσαντα ἢ διὰ τὸ τῶν ἀναλι-  
σκομένων πλῆθος χρημάτων, ἢ διὰ τὴν κατὰ τὴν  
στρατείαν κακοπάθειαν λύσειν τὴν πολιορκίαν, ἢ διὰ  
τὸ χειμῶνα ἐπιγίνεσθαι ἤδη προσδοκῶν. Ἐγὼ δὲ  
καὶ περὶ τούτου προδότης γενήσομαι ἡμῶν αὐτῶν,  
καὶ μηνύσω προικα ἅπαν τῆληθές. Καίτοι γε πολ-  
λοῦ ἂν ἐπρίασθε αὐτοὶ, εὐ οἶδα, εἰ ἂ διανοούμεθα  
περὶ ὑμῶν ἀληθῶς· ἐξεγένετο μαθεῖν. Ἐγὼ δὲ ὑμῖν  
καὶ τοῦτο χαρισομαι. Βασιλεὺς μὲν γὰρ καὶ ἡμεῖς  
καὶ τὸ πολὺ τῆς στρατιᾶς οἰκασθε ἀπλευσόμεθα, ἵνα  
μὴ εἰκῆ καὶ μάτην κατατριβώμεθα ἐνταῦθα, ἐλ-  
λωσ τε καὶ τῶν ἐκείσε πραγμάτων ἐπιμελεία· δεο-  
μένων, ἦν οὐκ ἐξὸν ποιεῖσθαι μὴ ἐκεῖ ἐπιδημούντας.  
Ἐνταῦθοι δὲ πρὸς τὴν πολιορκίαν δέκα καταλεψο-  
μεν τριήρεις, καὶ μονήρεις εἰκοσι, καὶ ἑτέρας ἑτα-  
ραρας καὶ εἰκοσι τὰς τοῦ Σαρχάνη ναῦς, μισθὸν πε-  
ρασόντες διαρκέζοντα ἄχρι ἡρῶς. Οἱ ὑμᾶς, τε καὶ  
Μιτυληναῖοι ἀσφαλῶς πολιορκήσουσιν ἐφορμούσις  
ἐκ θαλάσσης· ἐκ δὲ ἠπείρου ὑμῖν μὲν ἀρκέσουσιν  
ἢ τοῦ Σαρχάνη παρακειμένη στρατιά. Μιτυληναῖοι  
δὲ οἱ Ῥωμαίων μισθοφόροι τὴν εἰς τὴν Δέσπον ἐξ-  
δὸν ἀπείρξουσιν, ὥστε καὶ ἀμφοτέρους ἐκατέρωθεν  
ἀπείργεσθαι ἐκ τε γῆς καὶ θαλάττης τοῦ μηδὲν  
εἰσάγειν τῶν ἐπιτηδειῶν. Ἄμα δὲ ἦρι ἀρχομένων,  
στόλῳ μεγάλῳ αὐτὴς ἐφ' ὑμᾶς πλευσοῦμεθα, γνώμην  
ἔχοντες μέχρι παντός διακαρτερεῖν, ἄχρις ἂν ἡ λιμὴ  
ἢ ὄπλοις παρασησάμενοι, ἐξανδραποδισάμεθα ὑμᾶς.  
Ἡρὸς τούτοις δὲ καὶ ἑτέραν βασιλεύς ἐπίνοιαν οὐκ  
ἀποκρύψω. Βούλεται γὰρ τοῖς συμπολιορκουμένοις  
ὑμῖν πᾶσι δι' ὄρκων ἀφρασειν προδοῖναι ἢ μένοντας  
ἐντὸς τειχῶν πολεμῶσις αὐτῶν τε εἶναι καὶ τῷ κοινῷ  
Γεννοῦσας, ἢ ἐξωγενομένους καὶ καταλιπόντας ὑμᾶς,  
μὴ μόνον παρὰ βασιλέως τυχεῖν συγγνώμης καὶ  
ἀμνηστίας ὧν ἐξημαρτέχασιν, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῷ  
κοινῷ Γεννοῦσας ἀζημίους εἶναι, βασιλέως τὴν δόξαν  
παρασχομένου. Ὅπερ οὐ πολλοὺς τῶν ὑμῖν συμπο-  
λιορκουμένων πείσει ἀπιστῆναι, οὐδ' αὐτὸς ἀγνοεῖ.  
Ὅτε τολύου ἐξ ἀρχῆς τε οὐ δίκαια ποιοῦντες τὸν  
πόλεμον κενήκατε τουτονί, νῦν τε τῶν πραγμάτων  
ἐναντιῶς ἢ αὐτοὶ προσδοκᾶτε χωρησάντων, οὐ μόνον  
ἀβουλίας καὶ ἀσυνεσίας ὄφλετε κατηγορεῖν,  
ἀλλὰ καὶ ἐν ἐσχάτοις κατέστητε κινδύνοις, ποῦ λυ-  
σιτελεῖς ἢ σωφρονούντων ὄλω· ἀνθρώπων μὴ μετα-  
βουλεύεσθαι περὶ τῶν κακῶς βεβουλεύμενων, καὶ  
σωτηρίαν τινὰ αὐτοῖς ἐκ τῶν ἐνόντων ἐκπορίζειν,  
ἀλλὰ διὰ φιλονεικίαν καὶ ἀλαζονείαν νῦν οὐκ ἔχου-  
σαν, αὐτοὺς τε ἀπόλλυσθαι κακῶς, καὶ τοῖς οἰκείοις  
οὐ πένιαν μόνον καὶ ἀποστέρησιν τῶν ὄντων, ἀλλὰ

καὶ ἀδύνατον προστεῖσθαι διὰ βίου; Ἐγὼ δὲ κατὰ τῶν ἀπάντων χωρὶς, οὐδαμῶς λυσitelούντα τὸν πρὸς βασιλέα πόλεμον ὑμῖν ἀποφανῶ. Εἰ γὰρ καὶ μήτε ὄπλοις, μήτε λιμῶ, μήθ' ἐτέρῃ μηχανῇ τινι παραστήσασθαι δυνήσασθε ὑμεῖς, οὐδ' οὕτω τὸ πολιορκεῖσθαι λυσitelήσασθαι ἂν ὑμῖν. Πρῶτον μὲν γὰρ οὐκ ἐπὶ τῷ διηγεκῶς πολιορκεῖσθαι καὶ ἐνδεῖα καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐκ τοῦ πολέμου κακοῖς πιεῖσθαι Δίσευ κρατῆσαι ὑμῖν ἐπήλθε τοσαῦτα χρήματα ἀναλωκόσιν, ἀλλ' ἐπὶ τῷ πολλαπλασίῳ τῶν ἀναλωμένων κτησαμένους, καὶ τῆς νῆσου ἔχειν τὴν ἀρχήν. Γούτω δ' ἐναντίως ἢ αὐτοῖς συμβέδθηκε προσδοκᾶτε. Τὰ τε γὰρ χρήματα ἀνάλωνται εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις· καὶ ἡ νῆσος ὑπὸ βασιλέα αὐθις τελείῃ πλην Μιτυλήνης, ἣν δεῖ καὶ Φωκαίαν φρουρεῖν μισθοφόρους ἐφέροντας χιλίων οὐκ ἐλάσσους. Πόθεν οὖν πορευθήσθε τὴν τροφήν αὐτοῖς; Οὕτω γὰρ χρήματα εἴχετε ἐν ταῖς ναυσὶν ἢ διαρκεῖσαι πρὸς τὴν πολιορκίαν, οὕτω ἐκ Γεννοῦδας ἐλπίς εἶσθαι. Τὰ γὰρ ἐκείσε κτήματα ὑμῶν ἢ περιεῖχε τὰς προσόδους, ὑπὸ βασιλέα ἔσται· αἱ τε ἐκ Φωκαίας προσηγόμεναι πρότερον πρόσδοοι ὑμῖν ἀφῆρηται διὰ τὸν πόλεμον. Ἐμπορία τε γὰρ ἐκλείπει πάσα, θαλασσοκρατούντων ἡμῶν, καὶ γεωργίας ἀπειργόμεναι, οὐδὲ τὸ πωλῶν προβαίνειν ἀκίβητον ἂν ὑμῖν. Ὅσπερ πάντοθεν συμβαίνει περιτταθῆαι τὸν κίνδυνον, ἂν τε κρατῆσθε τοῖς ὄπλοις; ἂν τε μὴ· ὡς οὖν περὶ σωτηρίας ὑμῖν βουλευσομένοις οὐκ ἐν παρέργῳ χρῆ ποιεῖσθαι τὴν βουλήν, ἀλλὰ μετὰ τῶν φίλων σκεψασμένους τὰ δέοντα ἐλίσθαι.

## CAPUT XXXI.

*Spiritalia culpram fatetur, constilium a domestico petiti. Suadet, veniam ad imperatorem petendam, et obsides Persas ei condonandos; Mytilenem et Phocæam restituendus. Quam multis bonis eos remuneraturus sit imperator docet, et, ut maturent, hortatur. Phocæa et Mytilene redduntur. Filios obsides Persæ lati accipiunt: Lesbos tota recuperatur.*

Τοιαῦτα τοῦ μεγάλου δημοσίου εἰρηκτότος, Νεξίου ἐπιπολὴ μὲν ἦν σιωπῶν, ἐκπαπληγμένος ὅτι δὴ σαφέστατα περὶ τῶν κατ' αὐτοὺς πραγμάτων διελέθη, συνεώρα τε ἤδη καὶ αὐτὸς τὸν κίνδυνον ὡς ἐν χρῶ. Ἐπειτα ἀνευγκῶν, Ὡς μὲν ἀδικούμεν πολέμου ἀρχόντες, ἔφη, οὐδὲ αὐτοὶ δυνάμει ἀντιπείν. Πλην ἐλπίδι ἐπαρθέντες τοῦ τε ἐγκρατεῖς γενήσασθαι τῆς Δίσευ, τοῦ τε ἀμυνεῖσθαι βασιλέα ἂν ἐπὶ (οὐ γὰρ τοσαύτην γε φόβητα δύναμιν ἀθροίσαι ναυτικῇ) ἠράμεθα· νυνὶ δὲ ἤδη τὰ τε χρήματα ἀνάλωται ἡμῖν, καὶ αὐτοὶ πολιορκούμεθα, οὐκ ἀγαθὰς ἔχοντες ἐλπίδας περὶ τῶν μελλόντων. Ἐπεὶ δὲ, ὡς ἔρω, τοῦ Θεοῦ κεινηκτότος εἰς τοὺς περὶ τούτων προήχθη; λόγους, δέομαι ἢ λυσitelῆ δοκεῖ καὶ δέοντα βουλευσασθαι περὶ τοῦ μελλόντος. Τὰ γὰρ παρελθόντα οὐκ ἔστιν ἄλλως διαθέσθαι ἢ ὡς ἔτυχε γεγεννημένα. Ὁ μέγας δὲ δημοσίου, Εἰ μὲν καθ' ἑαυτοὺς αὐτοὶ περὶ τῶν ὑμετέρων, ἔφη, ἐβουλεύεσθε πραγμάτων, οὐδὲν ἂν ἐκώλυεν εἰρήνην ἢ τὸν πλεῖστον ἐλίσθαι. Ἐπεὶ δὲ ἔμοι περὶ τῶν ὑμετέρων ἐπιτρέπετε βουλευσασθαι πραγμάτων, ἢ μοι δοκῶ ὑμῖν συμφέροντα ἔρω· ὑμῖν δὲ ἐξέσται ἢ αἰρεῖσθαι τὰ βουλευμένα ἢ διαθεῖσθαι. Οἶμαι δὲ οὐδὲ πολλῶν δεήσασθαι λόγων περὶ τῶν ὑμῖν κείμενων δοκούστων λυσitelεῖν. Ἄ γὰρ διελέθη προτέρων, πολλῶν κακῶν ὑμῖν τὸν πόλεμον αἰτιώτατον γεγεννημένον ἀποφαίνων καὶ ἐπιμελλόντα, τοῦτοισι ἐξεστὶ κατασκευάζειν ὡς

impendio potiuscupido vobis incessit, sed ut impensas multo majoribus divitiis consolantis, insulam quoque dominatum obtineretis: in quo multum plane vestra vos detulit opinio. Nam pecuniam in triremes absumpsistis, et insula (Mitylene excepta) imperatorem rursus principem suum agnoscit, quam (sicut et Phocæam) præsidarios mercede conductos non pauciores mille oportet alere. Unde igitur alimenta illis suppeditabitur? Neque enim in navibus tantum pecunie habebatis, quantum obsidioni tolerandæ sufficeret; neque Genua missum iri sperandum est. Nam quæ illic possidetis, et unde vectigalia capiebatis, imperatori adjudicabuntur; et quæ prius Phocæa vobis pendebat bellum sustulit. Ex enim mercatura omnia, vobis mare tenentibus, conquirent; et agricultura per nos usque adeo arcemini, ut ne porta quidem urbis secure pedem efferre possitis. Quare sive armis subjugemini, sive non, unde unde periculis eimgimini. Ergo quoniam salus vestra agitur, non obiter et velut per transennam, sed cum amicis res perpendenda, et utilitati consulendum est.

Hactenus magus domesticus; ejus sermone percussus Joannes, diu siluit, quod suorum conditionem disertissime explicatam videbat, et jam ipse quoque periculum esse in cervicibus intelligebat. Postquam se deinde collegit, ita fari exorsus est: Perperam nos agere, dum ad arma priores prosilimus, nemo vel nostrum inficias ire potest. Cæterum Lesbi insulæ adipiscendæ, et imperatorem, si impedire conaretur, depellendi fiducia elati (haud enim tantam classem comparaturum credebamus) bellum hanc ausi sumus. Nunc et pecuniis exhausti, et insuper ipsi obsessi, lonas spes omnes perdidimus. Quia vero divino, ut arbitror, afflatu de his rebus discessisti, te oro, ut quæ utilia nobis in posterum et necessaria duxeris, ea consulas, quando præterita corrigere non licet. Ad hæc magus domesticus: Si, inquit, vobiscum ipsi de re vestra consuluissetis, nihil ad pacem bello præferendam obstitisset. Sed quia mihi in causa vestra iudicium omne permittitis, quæ profutura opinor, non tacebo: vobis aut parere consilio meo, aut id repudiare integrum erit. Existimo atque explicationem consilii mei longe oratione haud egere. Nam quæque prius a me dicta sunt, quibus bellum hoc præcipuum et solum complurium unarum vestrorum fontem fuisse probavi, quæque adhuc dicturus sum, his



dem pacem complectendam esse, confirmari potest. Modam porro, quo id fructuosissime faciatis, exponam. Antequam eo necessitatis compellamini, ut etiam inviti ad imperatorem vos adungere videamini, presentis benevolentia præteritam injuriam exequate, ac per legatos bellicarum istarum offensarum veniam flagitate. Qui cum sit mitis ingenio, et in se peccantibus promptus ignoscere, si ejus iram fuerint deprecati, etiam vobis, meo insuper accedente impulsu, libenter ignoscet: Ubi eum placaveritis, Sarchanis Persarumque aliorum filios, quos obsidum nomine custoditis, eidem in muneris loco offertote: Mitylenam præterea et Phocæam restituite. Ille vero vestrum hoc erga se studium compensans, una cum venia, quæ vos impertiet, etiam sumptus a se in hoc bellum collocatos, et Lesbitis per vos damna irrogata, quæ respublica Genuensis ex fœdere de facultatibus et bonis vestris resarcire debet, benigne remittet. Neque hoc tantum, sed et tanquam hostibus reipublicæ declaratis, ac proscriptis, et perfidiæ pœnam commertis, impunitatem impetrabit, senatum ad veniam tribuendam cohortatus: quæ nulla re spoliatis, denuo in republica libere negotium suum agere liceat. Adde quod Phocææ Romanorum propriæ præcipitum, et usufructum sicut prius, quandiu voluerit, vobis permittet.

**300** Quin et vestra causa cum Sarchanæ fœdis feriet, ut ex ejus provincia pristinos fructus percipiat: perque omnes insulas ac civitates Romanorum mercaturæ faciendæ licentiam dabit. Dispiciete igitur, quot infortuniis hoc bellum vos mactaverit, ac forsitan deterioribus mactabit: et quot vicissim bona vobis pax suppeditura sit, si me audiveritis. Quod autem suadeo, id vel hodie, vel cras exsequi poteritis. Etenim si quasi non necessarium distuleritis, imperatorem deinde ad reconciliationem non perinde promptum invenietis. Nam si stipendia renigibus et aliis mercenariis, qui vos per hiemem obsidebunt, numerata fuerint, quæ jam quæstoribus imperavit, ego vero propter ea quæ dixi, ne darent prohibui, timeo ne postea legationem non admittat, illud secum reputans, ut est credibile, posse vos ad conditionem mancipiorum redigere, dum tempus merendi exeat, et cum modo, tum alias impensam pecuniam recipere. Itaque ut de necessariis deliberaturi, et tempore moras non ferente, quam primum concilium celebrate, et nobis quid statueritis significote. Sic magnus domesticus Latinus admonit. Joannes tam sero se cum illo in colloquutionem venisse doluit; multis enim profecto malis carere, et aliis carendi auctorem esse potuisse. Veruntamen præterita non revocari: oportere autem se postmodum in urbem reversum aliis quoque hoc indicare consilium, et omnium sententias communiter exquirere. Annuente magno domestico, Phocæam regressus, Odoardo et cæteris quid is consuleret exposuit. Quod cum et ipsis ut optimum, atque

A ἀρετῆς ἢ εἰρήνης· τὸν τρόπον δὲ ὃν ἂν ὑμῖν μάλιστα λυσιτελήσειεν ὑψηγήσομαι ἐγώ. Πρῶτον εἰς τοσούτου κινδύνου ἔκειν ὥστε δοκεῖν καὶ ἀκοντας προσεῖναι βασιλεῖ, ἐνδείξασθε εὐνοϊάν τινα ἀντιβόσκον πρὸς τὴν προτέραν ἀδικίαν, καὶ πρεσβείαν πέμφαντες πρὸς βασιλέα, συγγνώμην αἰτήσατε ἐφ' οἷς προσεκρούκατε κατὰ τὸν πόλεμον. Φύσει δὲ ὃν ἐκεῖνος πρὸς, καὶ τοῖς ἀδικουσῖν ἔτοιμος παρέχειν συγγνώμην, ἂν καρατιόνται τὴν ὀργήν, καὶ ὑμῖν συγγνώπεται ῥηδίως, καὶ ἐμοῦ πρὸς τοῦτο μάλιστα ἐνάγοντος. Ἐπειδὴν δὲ τὴν βασιλέω; ἐκμειλίξασθε ὀργήν, τὸν παῖδα Σαρχάνην καὶ τῶν ἄλλων Περσῶν οἱ ἐν ὀμήρων προσχήματι φρουροῦνται παρ' ὑμῖν, λαβόντες ὥσπερ δῶρα, προσκομισάτε τῷ βασιλεῖ, καὶ Μιτυλήνην καὶ Φώκαιαν παράδοτε. Κἀκεῖνος ἀμειβόμενος ὑμᾶς τῆς εὐνοίας ἕνεκα τῆς πρὸς αὐτὸν, μετὰ τῆς συγγνώμης ἣν παρέξεταί, καὶ τὰ τε ἀναλωθέντα χρήματα εἰς τὸν πόλεμον τὸν κατ' ὑμῶν καὶ ἂ ἐζημιώσατε Ἀσσιόους, ἃ τὸ κοινὸν Γεννοῦσας ἐκ τῶν ὑμετέρων κτημάτων κατὰ τὰς συνθήκας ὀφείλει ἀποτίνειν χαρισίαι. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πολεμίους ἀναγαγρῆμαίμηνους ἐφ' οἰκον, καὶ δικὰς ὑφείλοντας τῆς ἀπιστίας, ἀπάθειαν κακῶν καταπράττειται ὑμῖν, τῇ βουλῇ συγγνώμην καλεῦσας ἐκτρασεῖν, ὥστε ἀδεῶς πάλιν ἐμπολιτεῦσθε αὐτοῖς ἀποστρηθέντα; τῶν οἰκείων μηδένος. Πρὸς τοῦτοισι δὲ καὶ Φωκαίας ὥσπερ πρῶτερον καὶ ἀδίδος ἀρχεῖν ἐπιτρέψαι, ὡς ὑπῆρχον μὲν Ῥωμαίοις ὄνσης, ὑμῖν δὲ παρέχοντος βασιλέως τὴν ἀρχήν, ἀρχεῖν ἂν αὐτοῖς ἐθέλη. Καὶ σπονδὰς ὑμῖν πρὸς Σαρχάνην θέσει.

C ὥστε καὶ ἀδίδος τὰς προσόδους ἃς καὶ πρῶτερον εἴχετε, ἐκ τῆς χώρας τῆς αὐτοῦ καρποῦσθαι. Καὶ κατὰ πάσας νήσους καὶ τὰς πόλεις, αἱ ὑπῆκοοι εἰσι Ῥωμαίοις, ἀκώλυτον ὑμῖν τὴν ἐμπορίαν κελεύσει εἶναι. Σκοπεῖτε οὖν ὁπόσα μὲν ὑμῖν ὁ πόλεμος ἐπήνεγκε κακῶ, ἴσως δὲ καὶ χεῖρονα ἐπάξει, ὁπόσων δὲ ἀγαθῶν ἢ εἰρήνην γενήσεται ἀξία, ἂν πεῖθησθε ἐμοί. Ταῦτα δὲ ὑμῖν ἢ σήμερον πρῶττειν ἢ εἰς τὴν ὑστεραίαν ἐξέσται. Ἐὰν γὰρ οὐκ ἀναγκαῖα λογίζόμενοι ὑπέρθησθε, οὐκ ἐθ' ὁμοίως εὐρήσατε βασιλέα ῥῆδιον πρὸς τὰς καταλλαγὰς. Ἐὰν γὰρ τὰ χρήματα διαδοθῆ τοῖς τριηρίταις καὶ τοῖς ἄλλοις μισθοφόροις οἱ μέλλουσι τοῦ χεῖμῶνος ὑμᾶς πολιορκεῖν, ἃ νυνὶ βεβλημένος μὲν ἐκέλευσε διαδιδόναι τοὺς ταμίαι; ἐγὼ δὲ ἐκώλυσα ταυτωνὶ τῶν λόγων ἕνεκα, δέδοικα μὴ οὐ προσδίζηται τὴν πρεσβείαν μετὰ ταῦτα, λογίζόμενοι; ὥσπερ εἶκος, ὡς παραστήσεται ὑμᾶς ἐν ἀνθρωπιδῶν μοῖρα, ἄχρις ἂν ὁ χρόνος τῆς μισθοφορᾶς ἀναλωθῆ, καὶ τὰ χρήματα ἀπολήφεται πρὸς τοὺς νῦν καὶ τὰ πρῶτερον ἀναλωμένα. Ἐς οὖν ἀναγκαίων περὶ ἐσομένης τῆς βουλῆς, καὶ τριβὴν τοῦ χρόνου οὐκ ἐνδοχομένου, παχέως τε αὐτοὶ βουλευέσθε καὶ ἡμῖν τὰ βεβουλευμένα γνώριμα ποιεῖτε. Τοιαῦτα μὲν Ἀττινούς ὁ μέγας δομέστικος ὑπετίθετο ποιεῖν. Νεζιῶν δὲ ὡς ἤκουσε περὶ τοῦ παρελθόντος ἡμῶν χρόνου, ὅτι μὴ πρῶτερον μεγάλῃ δομestικῷ συνεγένετο· ἢ γὰρ ἂν αὐτὸς τε πολλῶν ἀπῆλλακτο, κακῶν, καὶ τοῖς ἄλλοις αἰτίως κατέστη. Ὅμως μέντοι ἐφασκε, τὰ μὲν γεγενημένα ἀναλύσαι οὐκ εἶαι δυνατόν, δεῖν δὲ

ολεσθαι εἰς Φώκαιαν ἐλθόντα καὶ τοῖς ἄλλοις δὴλῶν ἅ  
 τὴν βουλὴν ποιεῖν, καὶ ἔς τὴν ὑστεραίαν ἐλθόντα, ὁ  
 πᾶσιν ἂν κοινῇ δόξειεν ἀπαγγέλλειν. Καὶ ἐπει ἐπε-  
 τέθραπτο, εἰς Φώκαιαν ἐλθὼν, Ντεάρδω (50) τε καὶ  
 τοῖς λοιποῖς ὅσα ὑπόποιτο ὁ μέγας δομέστικος ἀπαγ-  
 γείας, ἐπειδὴ κάκεινοις ἄριστα καὶ λυσitteλόντα  
 ἑαυτοῖς ἰδοῦσι τὰ βεβουλευμένα, καὶ ἔτοιμοι ἦσαν  
 πράττειν, αὐτῶν πρὸς τὸν μέγαν δομέστικον ἐλθὼν,  
 Ντεάρδω μὲν καὶ τοῖς λοιποῖς ὅσοι κατὰ Φώκαιαν  
 πολιορκουῦνται, ἀρέσκων ἔφασκε τὰ βεβουλευμένα,  
 καὶ μάλιστα ἐθέλειν ὧ; βασιλεῖα ἐλθόντα; ὅπερ τῶν  
 ἡμαρτημένων δεῖσθαι συγγνώμην παρασχεῖν. Δεῖν  
 δὲ καὶ Δομενίκω τῷ κατὰ τὴν Μιτυλήνην πολιορκου-  
 μένῳ τὰ πρῶτα μάλιστα φερομένη παρ' αὐτοῦ, κοι-  
 νῆν ποιήσασθαι τὴν γκώμην ἡμῶν γὰρ ἂν δύνασθαι  
 πράττειν μὴδὲν, ἐκείνου μὴ συνεπιψηφίζομένου. Καὶ  
 παρασχεθεῖς αὐτῷ νῆος, εἰς Μιτυλήνην ἦλθε·  
 συγγνωμένός τε Δομενίκω, καὶ περὶ τῆς εἰρήνης  
 διαλαθεῖς, ἐπει κάκεινῳ ἀσμένως ἐγίνοντο οἱ λόγοι,  
 καὶ πολλὰς χάριτας ὠμολόγει βασιλεῖ τῆς ἀνεξικα-  
 κίας, ἀναστρέψας ἐκεῖθεν, εἰς Φώκαιαν ἐπεραιώθη  
 ἔργον καὶ ἑτερόν τινα ὁ; ἔμμελλεν ἐκ προσώπου Δο-  
 μενίκου βασιλεῖα προσκυνῆσαι. Ὅσοι δὲ τῶν ἐπι-  
 φανεστέρων ἦσαν ἐν Φωκαίᾳ πολιορκούμενοι, καὶ  
 τὸν υἱὸν Σαρχάνη καὶ τοὺς ἄλλους ὅσοι ἦσαν σὺν αὐ-  
 τῷ, ὡς περ δῶρον ἐπαγγόμενοι, ἤκουσιν εἰς βασιλεῖα  
 προσκυνήσαντές τε, καὶ περὶ ὧν κατὰ τὸν πόλεμον  
 ἐξήμερον τυχεῖν συγγνώμης δεηθέντες. Βασιλεὺς  
 τε παρίσχετο εὐθύς, καὶ ὅσα πρότερον ἐπηγγελάτο  
 αὐτοῖς ὁ μέγας δομέστικος ἔργῳ ἐπληροῦτο, καὶ αὐ-  
 τῶν Μιτυλήνην παραδόντων βασιλεῖ, ἐκδηθέντων τῶν  
 φρουρῶν, Σαρχάνη τε ὁ βασιλεὺς τὸν παῖδα  
 ἀπέδου, καὶ τοῖς ἄλλοις Πέρσαις χάριτας αὐτῷ  
 πολλὰς τῆς ἐλευθερίας τῶν παίδων ἕνεκα ὁμολογού-  
 σιν, αὐτὸς εἰς Βυζάντιον ἀπέπλευσε, Λέσβον ὑπὸ  
 Λατίνοις ἤδη γεγεννημένην Ῥωμαίοις ἀνασώσας.

utilissimum probaretur, seseque obsecuturos  
 ostenderent, ad magnum domesticum rediens nar-  
 rat, Odoardo et obsessis omnibus placere senten-  
 tiam, et omnino ad imperatorem accedere, ab  
 eoque admissorum veniam petere constituisse.  
 Tamen cum Dominico nihilominus qui Mitylenæ  
 obsideretur, et inter eos principis locum dignita-  
 temque obtineret, rem communicandam; nihil  
 enim citra ejus assensum confici posse. Itaque  
 data sibi nave Mitylenen volavit, congressusque  
 cum Dominico, et apud eum de pace locutus, et  
 suffragantem atque etiam imperatori de patientia  
 gratias agentem nactus, Phocæam reverit alio  
 secum adducto, qui pro Dominico imperatorem  
 venerabundus saluaret. 301 Quotquot autem no-  
 bilitate clari (50) inter Phocæenses obsidebantur,  
 filium Sarchanis; aliosque obsides, velut donum  
 secum adducetes, ad imperatorem adeunt, eum-  
 que adorantes, veniam super bello male sumpto  
 comprecantur. Eos ille placide ac leniter accepit,  
 venia statim donavit, et promissa magni domesti-  
 ci re complevit. Cumque educto præsidio Mitylenæ  
 reddidissent, Sarchani aliisque Persis filios, gra-  
 tias pro eorum libertate amplissimas agentibus  
 restituit; et Lesbo a Latinis, recepta atque ad  
 imperium Romanum denuo adjuncta, Byzantium  
 navigavit.

μὲν ἡμέρωσ προσεδέξατο καὶ προσηνῶς, συγγνώμην  
 τε παρίσχετο εὐθύς, καὶ ὅσα πρότερον ἐπηγγελάτο  
 αὐτοῖς ὁ μέγας δομέστικος ἔργῳ ἐπληροῦτο, καὶ αὐ-  
 τῶν Μιτυλήνην παραδόντων βασιλεῖ, ἐκδηθέντων τῶν  
 φρουρῶν, Σαρχάνη τε ὁ βασιλεὺς τὸν παῖδα  
 ἀπέδου, καὶ τοῖς ἄλλοις Πέρσαις χάριτας αὐτῷ  
 πολλὰς τῆς ἐλευθερίας τῶν παίδων ἕνεκα ὁμολογού-  
 σιν, αὐτὸς εἰς Βυζάντιον ἀπέπλευσε, Λέσβον ὑπὸ  
 Λατίνοις ἤδη γεγεννημένην Ῥωμαίοις ἀνασώσας.

CAPUT XXXII.

*Albanorum rebellio et incursiones. Spes Acarnaniæ recuperandæ. In Albanos cum Persico supplemento  
 expeditio; victoria et prædæ immensitas. Civitates ante ab Albanis vexatæ, diem festum agunt. Persæ  
 domum redeunt. Acarnanum procerum de imperatore admittendo pugnantis sententiæ; ipsius reginæ  
 consilium.*

Ὀλίγου δὲ παρελθόντος χρόνου, ἠγγέλλετο ἐκ τῆς  
 ἐσπέρας παρὰ τῶν ἐπιτροπευόντων ἐκεῖ, ὅτι οἱ περὶ  
 Βαλᾶγριτα καὶ Κάνινα νερόμεινοι Ἄλβανοι, εὐχαρεῖς  
 ὄντες, πρὸς μεταβολὰς καὶ φύσει κωτεροποιοὶ, ἔς  
 πρὸς βασιλεῖα ἐποικήσαντο συνθήκας παραβαίνοντας,  
 ταῖς ἐκεῖσε πόλεσιν ἐξ ἐφόδου ἐπιόντες, κακῶς δια-  
 τιθέασιν καὶ λεηλατοῦσιν. Οἱ καὶ πρότερον τοιαῦτά  
 τινα ἐτόλμων, καὶ συνιστάμενοι πολλοὶ καὶ ἄποροι,  
 ἐς πόλεις κακῶς ἐποιοῦν, ἄχρις ἂν στρατιᾶν ἐπ'  
 ἐκείνους πέμψας βασιλεὺς, ἀναγκάσειεν εἰρήνην  
 εἶναι, καὶ τοὺς ἐπαρτέλους ἀδικεῖν μὴδὲν. Ἐπειδὴν

Brevi post tempore a praefectis ex occidente adest  
 nuntius, Albanos ad Balagrita et Canina habitantes,  
 instabiles animis, et natura rerum novarum cupi-  
 dos, fracto foedere urbes illas ex itinere adorientes  
 male multasse ac diripuisse. Qui et alias hujusmodi  
 facinus ausi, magno numero homines egestate per-  
 diti coiverant, civitatesque attriverant, donec im-  
 perator misso contra eos exercitu, a vexandis oc-  
 cidentalibus desistere cogeret. Quo exercitu donum  
 regresso, in ipsa jam ætate quiescere amplius non  
 poterant, sed populationibus et incursionibus

Jacobi Pontani notæ.

(50) Idem qui supra Ντεουάρδωσ.

(50) De deditione Phocææ sic Gregoras: *Sub  
 brumam autem, cum Phocæenses Latini perseverantia  
 imperatoris neque hiemis rigore frangi, præsertim  
 cum omnes navales copias oppugnationem noctu  
 atque interdum sub dio continenter urgerent, nec  
 longa absentia a suis, nec ulla penuria urgeri cer-  
 nerent, præsertim cum ipso jam commeatus defecere  
 inciperet; desperatis rebus, legatos Rhodum mittunt,  
 petentes, ut in tanto discrimine subvenirent. Rhodii ergo  
 apud imperatorem pro eis intercedentes, obsidionem*

*D solvunt. Phocæenses enim Turco Romanos adjuvanti,  
 filios statim restituerunt, quos multo ante furati, in  
 vinculis habebant. Fidem præterea imperatori firma-  
 runt, Rhodiis testibus, Mitylenen statim restitutos,  
 et imperatori dicto audientes fore ut prius moris  
 fuisset, atque a patribus acceptum esset. Sic imperator  
 navalibus copiis inde reductis, iræ quidem Mitylenen  
 voluit; sed propter tumultum Byzantium, et defatiga-  
 tionem exercitus, ex frigore male affecti, Byzantium  
 cum tota classe rediit.*

urbes occidentis palam infestabant. Tunc porro multi eadem male faciendi voluntate præditi, facta manu Balagrita et Canina, Sreparium et Clisuram (31), castella vehementer affigebant, Timorumque et ipsum prope Balagrita oppidum occidentis jam ad deditionem compulerant: et deprædandi incursandique finem nullum faciebant. In illos igitur movendum imperator censuit. Et quia sub idem tempus Joannes ducas Acarnaniæ princeps in fata concesserat, hoc magis ad occidentalem expeditionem evasit, sperans se Arcarnaniam ad fidem et imperium suum reducturum. Hæc secum meditantem etiam auxilium Persicum, et pedestre quidem, propter Albanos, ex Ionia visum est accersendum.

**302** Nam quia montes incolabant maguos, accessusque difficiles, in quibus multa latibula atque perfugia, haud facile ab equitibus lædebantur, æstivis præsertim mensibus, cum juga summa conscenderent, ubi peditatus ob loci nativæ munimenta, et quod subeuntium capita saxis et superiore loco a propugnatoribus petuntur, adversam aciem explicare nequit. Quare Amurium pedestre subsidium rogat. Is legatum audit humaniter (nihil siquidem ei optabilius, quam imperatori gratum facere) et militem protinus Thessalonicam mittit. Postquam et ipse imperator Romanos ducens eo venit, Persico supplemento assumpto, per Thessaliam contra Albanos contendit, eosque vicissim depopulando Epidamnum accessit; nec pauci ex eis interempti sunt. Audito enim imperatoris adventu, rati tantummodo equitatum Romanum esse, ad montes et loca impedita confugerunt, ubi se ab exitio tutos fore confidebant. Verum supervenientes Persæ levis armaturæ et sagittarii (quibus pugnare in locis injvis promptissimum est) nullo eos negotio devicerunt: non solum quod cum inermes essent, procul ieti concidebant, sed etiam quod ut Barbari rei insolentia in stuporem vertebantur. Ac plurimos partim occiderunt, partim ceperunt. Quibus fuga patuit, liberis, uxoribus, ac fortunis relictis, nescio ubi terrarum se absconderunt. Persæ uxores et filios in servitutem rapiebant: quorum partem contribules, quod imperatorem non offenderant, dato Persis pretio asseruerunt. Nec non complures et ipse imperator, propinquis eorum venientibus et suppliciter rogantibus, sua pecunia redemit: redempturus plures, ac fortassis omnes, si citius ad se ventum esset, dum adhuc nimirum Persæ cum reliquo milite sequebantur. Sed quia post eorum discessum veniebant, misit et liberavit quotquot omnino licuit; major pars servitum in orientem abducta Romani neminem captivum traxerunt (id

A δὲ ἡ στρατιὰ ἐπ' οἴκου διαλυθεῖη καὶ τὸ θέρος ἐπιγένοιτο, οὐκέτι οἱοί τε ἦσαν ἡραμεῖν, ἀλλὰ ληστείας καὶ φανεραῖς ἐπιδρομαῖς ἐπίεζον τὰς πόλεις τὰς ἐκεῖ. Τότε δὲ πολλοὶ τε καὶ ἑμοῖα περὶ τὸ ἀδικεῖν τὰς γνῶμας ἔχοντες, εὐστάντες Βαλάγριτὰ τε καὶ Κάνινα ἐκακούρουον πάνυ. Καὶ φρουρίον τι Σρεπάριον ὠνομασμένον καὶ τὴν Κλεισοῦραν, Τιμῶρον δὲ φρουρίον τι καὶ αὐτὸ ἐσπέριον περὶ Βαλάγριτα ψικισμένον, παρεστήσαντο ἤδη, καὶ βεβαίως εἶχον πρὸς τε τὰς ληστείας καὶ τὰς συχνὰς ἀπειρηκῆς ἐπιδρομὰς. Διὰ ταῦτα οὖν ἐδίδκει βασιλεὶ αὐτῆς ἐπιστρατεύειν. Προσεπιγενομένη δὲ ὑπὸ τοῖς αὐτοῖς χρόνοις καὶ ἡ Ἰωάννου τοῦ Δούκα τῆς Ἀκαρνανίας ἄρχοντος τελευτῆ, μάλιον ἐξώρμησε τὴν βασιλείαν πρὸς τὴν ἐσπέραν, ἐλπίζοντα Ἀκαρνανίαν ὑποποιήσασθαι αὐτῷ. Τοιαῦτα δὲ βουλευομένη, καὶ συμμαχίαν ἐδίδκει δεῖν ἐξ Ἰωνίας μεταπέμπεσθαι Περσικὴν ἕνεκα τῶν Ἀλθανῶν πεζῆν. Ὅρη γὰρ δυσπρόσοδι νεμόμενοι καὶ μεγάλα, καὶ πολλὰς ἔχοντα ἀποφυγὰς καὶ καταδύσεις, οὐ βραδίως ὑπὸ τῶν ἰππέων βλέπτεσθαι ἐδύναντο. Καὶ μάλιστα ἐν θέρει εἰς τὰ ἀκρότατα ἀνιόντες τῶν ὁρῶν ὄπου καὶ πεζοῖς ἀντιτάσσασθαι οὐκ εὐχερὲς διὰ τὴν ὀχυρότητα τοῦ τόπου, καὶ τὸ ὑπὲρ κεφαλῆς τοὺς ἐπιόντα; τοὺς ἀμυνομένους βάλλειν. Καὶ πέμψας πρὸς Ἀμούρ, ἦειτο συμμαχίαν πεζῆν. Ὁ δὲ ἀσμενὸς τε προσεδέξατο τὴν πρεσβείαν βασιλέως (ἦν γὰρ ἄγων περὶ πλείστου τὸ κατὰ γνώμην τι βασιλέως πράττειν), καὶ τὴν στρατιάν εὐθύς ἐπεμπευ εἰς Θεσσαλονίκην.

C Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς τὴν Ῥωμαίων ἄγων στρατιάν ἀφίκετο ἐκεῖ, καὶ τὴν Περσικὴν παραλοθῶν διὰ θηεταλίας ἐπὶ Ἀλθανοὺς ἐχώρει, καὶ μέχρι Ἐπιδάμνου ἦλθε ληξιόμοιος αὐτοῖς, διεφθάρησάν τε ἐξ αὐτῶν πολλοὶ. Πυθόμενοι γὰρ τὴν βασιλείως ἐφθῶν καὶ νομίσαντες μόνην ἐκ Ῥωμαίων ἰππικὴν εἶναι στρατιάν, πρὸς τὰ ἤρη κατέφυγον καὶ τὰς δυσχωρίας, οἰόμενοι διαφεύξεσθαι τὸν ἐλεθρον. Ἐπελθόντες δὲ οἱ Πέρσαι, ψιλοὶ τε οὖντες καὶ τοξόται, οἷς μάλιστα ἐστὶ βραδία ἢ πρὸς τὰς δυσχωρίας μάχη, βῆσσι τε ἐκράτησαν αὐτῶν οὐ μόνον διὰ τὸ ἀόπιστος οὖντας πόρρωθεν βαλλομένους πίπτειν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ἀηθεῖς καταπλαγέντας τῶν βαρβάρων. Καὶ πλείστους τε ἀπέκτειναν αὐτῶν, καὶ ἔβλον αἰχμαλώτους. Ὅσοι δὲ ἠδυνήθησαν διαφυγεῖν τέκνα καὶ γυναῖκας καὶ τὴν ἄλλην κτήσιν ἐκλιπόντες, ὅπη γῆς ἐκρύπτοντο ἦσαν ἀφανεῖς. Γυναῖκας δὲ καὶ παῖδας ἠνδραπόδισιν οἱ Πέρσαι, ὧν μέρος μὲν τι οἱ ὀμόφυλοι ἐλύσαντο, ὅσοι μὴ προκεκρουκότες ἦσαν βασιλεῖ λυτρὰ παρασχόμενοι τοῖς Πέρσαι; Ἐλυσε δὲ οὐκ ὀλίγου; καὶ ὁ βασιλεὺς λυτρῶν τῶν οικείων προτελοθῶντων καὶ δεηθέντων. Ἐλυσε δ' ἂν καὶ πλείους ἢ σύμπαντες εἰ πρότερον προσῆλθον, ἕως ἔτι οἱ Πέρσαι συνει-

Jacobi Pontani notæ.

(31) Castellum hoc Clisura inde nomen accepit, ut reor, quod ibi via, seu transitus angustus admodum, per loca videlicet montuosa; Latini furcas et fauces nominabant. Quanquam et hoc Græcum a Latino est, a claudendo videlicet. Testatur Suidas. Κλεισοῦραι ὄπω καλοῦνται τὰ ὄρυματὰ τῶν διαβάσεων τῆ πατρῶν τῶν Ῥωμαίων φωνῆ. Patria

Romanorum lingua clisura transituum munitiones appellantur. Clisura, clusa, clausa ad fines, seu limites imperii, que propugnaculis quibusdam muniuntur, que et castra, et castella, unde et castellanus miles alicubi. Dicitur et burgi, a quibus olim Burgundiones, inquit Pithæus, Adversar., lib. 1, cap. 14.

ποντα μετὰ τῆς ἄλλης στρατιᾶς. Ἐπεὶ δὲ μετὰ τὴν ἄ  
 ἐκείνων ἀναχώρησιν προσῆλθον, ἔλυσευ ὁ βασιλεὺς  
 πέμψας ὄσους μάλιστα ἐνῆν. Τούδ' ἡλείουσι δὲ εἰς  
 ἐν ἡγαγον ἐπὶ δουλείᾳ. Ῥωμαῖοι δὲ ἀνθρώπου; μὲν  
 οὐκ ἐξηθροποδοῖοντο. Οὐδέ γὰρ ἐξεστὶν αὐτοῖ; εἰ  
 μὴ ἀπὸ βαρβάρων εἶεν τῶν τῆ Σωτήρος Χριστοῦ  
 ὅπῃ; ἡμῶν οἰκονομία μὴ πεπιστευκότων. Βοσκη-  
 μάτων δὲ ἐκράτησαν σχεδὸν ἀριθμὸν ὑπερβαίνοντων,  
 ἐπίπλων τε καὶ ἄλλων τινῶν χρημάτων οὐκ ἔλι-  
 γων. Ἐλέγετο δὲ, καὶ ἦν ἀληθὲς, ὡς ὕστερον ἐξ  
 αὐτῶν τῶν κακῶς παθόντων βασιλεῖ προσελθόντων  
 μετὰ τὴν συμφορὰν ἐκείνην τὴν μεγάλην ἀριθμού-  
 των τὰ αὐτῶν ἐγένετο καταφανὲς ὡς κρατήσκειαν οἱ  
 Ῥωμαῖοι κατὰ τὴν λείαν βοῶν μὲν τριάκοντα μυ-  
 ριάδων, πεντακισχιλίων δὲ ἔπιπων, προβάτων δὲ μυ-  
 ριάδων εἴκοσι καὶ ἑκατόν. Τοσαῦτα δὲ ὄντα τὸ πλῆ-  
 θος, ἄγειν μὲν οὐκ ἠδύνατο ἡ στρατιὰ, ἀλλὰ τοὺς  
 ἔχοντας μόνον ἀπελάσαντες, κατέλιπον φέρεσθαι  
 ἀνόμεια ὡς ἔτυχεν. Αἱ τε πόλεις ὄσαι πρότερον  
 κακῶς πάσχουσαι ἦσαν ὑπὸ Ἀλβανῶν, ἐξεργόμενοι  
 ἦγον ὄσα ἕκαστος ἐδοῦλετο κωλύοντος οὐδενός; αὐτοῖ  
 τε οἱ ἔχοντες, μετὰ τὸ ὑπὸ βασιλέα γενέσθαι καὶ  
 ἐπαγγελισθαι δουλείαν, πολλῶν ἐγένοντο αὐθις κύ-  
 ριοι, κατὰ νάπας καὶ τὰς φάραγγας εὐρόντες διεσκε-  
 δασμένα, ὠνήσαντό τε καὶ ἀπὸ τῆς στρατιᾶς; πολλά  
 ὑπὲρ πεντακοσίων ἕνα παρέχοντες; χρυσοῦν προβά-  
 των, ὑπὲρ βοῶν δὲ, ἑκατόν. Ἔθους δὲ ὄντος πρότε-  
 ρον τῆ στρατιᾶς, ἐπειδὴν τινος κρατήσκειαι λείας, ἡ  
 κλείουσι ἡ ἔλασσονο; τὴν πέμπτην μοῖραν παρέχειν  
 ἕρσιον βασιλεῖ, καὶ μετ' ἐκείνου τῷ μεγάλῳ δο-  
 μετικῷ ἴσην ὀλα δὴ τῆς συμπάσης ἡγουμένῳ στρα-  
 τιάς, τότε οὐδὲν ἔποιουν τὴν εὐδοκίαν. Οὐδέ τις  
 ἠνόηλαι αὐτοῖς περὶ τῆς πέμπτης. Ἀλλ' ὡσπερ ἐξ  
 ἀενάων ποταμῶν ἐξῆν ἑκάστῳ ὄσων ἂν βούλοιο  
 κύριος γενέσθαι. Τοιαῦτα μὲν Ἀλβανοὶ πρότερον  
 τοῦ; ἐσπερίους ἠδίκουν· τοιαύτην δὲ ἔδοσαν τὴν δί-  
 κην ὑπὲρ ὧν ἠδίκουν ὕστερον. Πόλεις δὲ αἱ πρότε-  
 ρον πάσχουσαι κακῶς διπλῆς ἀπήλασαν εὐεργεσίας·  
 ἐτηρίας τε τῆς παρὰ Ἀλβανῶν ἀπηλλαγμένοι καὶ  
 τῆς βασιλείας ἀπολαύσαντες ἐπιδημίας καὶ προνοίας;  
 Ὅ μάλιστ' αὐτοῖς λαμπροτέραν αὐτοῖς τὴν ἔδον ἔποιε,  
 καὶ ἰορτὴν ἦγον τὴν πασῶν χαριστάτην. Ἀπὸ γὰρ  
 τῶν Κομνηνοῦ τοῦ Μανουὴλ βασιλέως χρόνων ἄχρις  
 Ἀνδρονικοῦ τῶν Παλαιολόγων τοῦ δευτέρου βασιλέως  
 ἔτερο; βασιλεὺς οὐκ ἐπιδημήσκειν αὐτοῖς, οὐδὲ προ-  
 νοίας; ἠξίωσε τοσαύτης. Δὲ καὶ τὴν ἐπιδημίαν αὐτοῦ  
 οὐκ ὡς τῶν ἐπιγείων τινός; τῶν κρειττόνων δὲ ἦγον.  
 Τοῦ; μὲν οὖν Πέρσης μετὰ τὸ καταδουλώσασθαι  
 Ἀλβανούς ἀπέπεμπεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν οἰκίαν.  
 Οἱ καὶ διὰ Θεσσαλίας καὶ Βοττιαίας εἰς Θεσσαλονί-  
 κην καταντήσαντες ἐκείθεν ταῖς ναῦσιν ἐπαιριώθη-

A enim illis nefas) nisi e barbaris, qui Christi Serva-  
 toris œconomiam non credunt (52). Pecoris au-  
 tem numero quodam infinito, praterea supelle-  
 ctilie, aliisque rebus plurimis potiti sunt. Verebatur  
 porro, nec secus erat, postmodum ex ipsis spoliatis,  
 qui se imperatori dedidissent, et post calamitatem  
 illam magnam sua recensuissent, cognitum esse.  
 Romanos in præda adeptos boum trecenta, equo-  
 rum quinque, ovium 303 duodecies centena mil-  
 lia. Tam immensos greges agere exercitus non  
 poterat: sed dominos tantum abripientes, sine pas-  
 toribus eos vagari sinebant. At urbes ab Albanis  
 indigna perpeßæ accurrentes, unaquæque quan-  
 tum libebat, nemine obstante, auferebat. Ipsi posse-  
 sores, cum de cætero subjectionem spondidissent,  
 non parum recuperarunt, per silvas et valles dis-  
 persa inveniētes, et ab exercitu quoque multa  
 mercati, pro quingentis ovibus unum, pro totidem  
 vero bobus centum aureos numeraverunt. Conso-  
 verat antea exercitus aliqua præda capta quanta-  
 cunque foret, quintam partem imperatori in forti-  
 tudinis præmium seu honorarium offerre, ac  
 secundum illum æque tantum magno domestico,  
 velut duci summo totius exercitus. Hanc consuetu-  
 dinem tunc penitus omisit; neque fuit qui de quinta  
 parte non reddita conquereretur, sed quasi e pe-  
 rennibus fluvis cuivis quantum sibi pro peculio  
 vellet, tollere integram erat. Has Albanis occiden-  
 talibus Injurias irrogarunt, et hancce postea mer-  
 cedem pro male factis retulerunt. Urbes vero prius  
 direptæ, duplicem fructum perceperunt, et rapinæ  
 Albanorum liberatæ, et quod illis uberiores liqui-  
 dioremque voluptatem affererat, imperatoris ad-  
 ventu procurrationeque perfuit. Quocirca et festum  
 diem omnium in vita jucundissimum agebant.  
 Nam a temporibus Manuelis Comneni imperatoris  
 usque ad hunc Andronicum Palæologorum secu-  
 dum, alius ad eos imperator non venit, neque tam  
 sollicitè illis prospexit. Unde etiam non e terris ali-  
 quem mortalem, sed tanquam divum quæmpiam e  
 cœlis ad se venisse interpretati sunt. Persas com-  
 pressis Albanis imperator dimisit: qui per Thes-  
 saliam et Botizam Thessalonicam devenientes, in-  
 de navibus in Ioniam transmiserunt. Ipsum autem  
 cura de irruptione in Acarnaniam versabat: quo  
 adhuc apud Balagrita morante, de infesto ejus adven-  
 tu fama jam divulgata multus inter Acarnanas sermo  
 fuit. Erant igitur, qui neque in urbes admittendum,  
 neque a vetusta ergo Angelos, qui longo jam ævo  
 ipsis imperitassent, benevolentia desciscendum,  
 atque imperatori deinceps parendum, sed potius

#### Jacobi Pontani notæ.

(52) Placeo mihi, quod lego apud Jacobum Bil-  
 lium, *Observat. sacrar.* lib. 1, cap. 40. Cum innu-  
 meris locis Græci Patres oikonomian ἀντὶ τῆς ἐν-  
 ἀνθρωπότητος τοῦ Χριστοῦ accipiant, eamque etiam  
 ita Theodoretus exponat in Polymorpho, qui tum  
*dispensationem*, vel *administrationem*, vertere ma-  
 luit, quam *incarnationem*, vel *assumptam humani-  
 tatem*, vel (nisi quod hoc vocabulum durius est)

*inhumanationem*: quam recte id faciant, ipsi videntur;  
 mihi quidem nihil dicere videntur, quod  
 lector Græci sermonis ignarus intelligat. Docet  
 etiam Budæus commentariis linguæ Græcæ,  
 oikonomian valere ἐνανθρώπησιν. Imo vita Christi,  
 et ejus theurgia tota, et provincia illi a Deo Patre  
 injuncta, Græcis Patribus οἰκονομία dicitur.

reginæ Annæ, conjugi Joannis despotæ, filiæ protovestiarîi (quem postremum inter imperatores bel-  
 lum potissimum excitasse docuimus) et Nicephoro  
 ejus filio constanter fidem servandam esse cense-  
 bant. **304** Alii contra, imperatorem omnino reci-  
 pi, ac belli sementem tolli volebant. Cui si nunc  
 se tradidissent, et regionem, et semetipsos belli-  
 carum miseriarum immunes conservaturos, regi-  
 næque ac Nicephoro ejus gnato conducibilia ab  
 imperatore petituros; sin ad arma veniatur, pri-  
 mum quidem illi resistere non posse, non modo  
 quia exercitum frequentem adducat, verum etiam  
 quoniam qui illi cum copiis occurrat, quique con-  
 tra stet nemo sit, Nicephoro despotæ filio annum  
 septimum nondum nato. Quod si etiam aliquandiu  
 se queant defendere, nihilo plus profecturos, quam  
 ut regione devastata, et conciso exercitu, tandem et  
 ipsi, non iisdem quibus nunc, sed longe intolerabi-  
 lioribus conditionibus, imperatore, quia bellum  
 maluerint, iratissimo deditionem facere cogantur.  
 Hæc filis quæ dicerent, occurrerunt, sperantibus  
 non sibi solum et aliis, sed et imperatoris studio-  
 sis (ad quos clanculum arcanas litteras missitarat,  
 quo tempore Albanis populationem vastitatemque  
 inferebat) consilium prospere eventurum. Cum sic  
 studia in contraria scinderentur, placuit ad regi-  
 nam quoque referre, ut quo ipsa propenderet, eo  
 omnes sequerentur. Quæ primum gratiis actis, quod  
 non sibi met duntaxat, sed ipsi quoque et ejus filio  
 providerent, arma dissuasit, quibus non essent bene-  
 defuncturi: quando ipsa sit mulier, filius infans, illi  
 propter interregnum factionibus distracti ac peri-  
 tui. Verum de ipsis prudentissimos, gerendæque  
 reipublicæ scientissimos deligendos, qui ad impe-  
 ratorem legati, petant: primum, ut magni dome-  
 stici officii Nicephoro filio suo despondeat; post, si  
 fieri queat, ut eos suis viventes legibus regnum  
 administrare pro arbitrio patiat. Copias præsen-  
 tes tradituros, quibus quo vellet uteretur: et ipse  
 vicissim et illi egerent, auxilium suppeditaret. Si  
 his conditionibus spreto, regnum sibi omnimodis  
 subicere contenderet, petitis quæ in suam, et filii,  
 et illorum rem sint, ei cedendum; ne per conten-  
 tionem et se, et regionem gravissimis belli cala-  
 mitatibus involvant.

Ἐδὲ δὲ διανοεῖτο ὡς εἰς Ἀκαρνα-  
 νίαν ἐμβάλων. Ἔτι δὲ κατὰ τὰ Βαλάγγριτα διατρί-  
 βοντι λόγος Ἀκαρνασί πολὺς ἐγένετο περὶ αὐτοῦ.  
 Φήμη γὰρ διήει ὡς αὐταῖς ἐπιστρατεύσει. Οἱ μὲν  
 οὖν μὴ δέχεσθαι ταῖς πόλεσιν ἤξιουν, μὴδὲ τῆς  
 παλαιᾶς εὐνοίας τῆς πρὸς τοὺς Ἀγγέλους ἀποστάν-  
 τας, πολὺν ἤδη χρόνον ἀρξάντας αὐτῶν, ὑπὸ βασιλεὶ  
 ὑποχειρίου γίνεσθαι, ἀλλὰ τῇ δεσπότην Ἰωάννου  
 γυναικὶ τῇ βασιλίσῃ Ἄννῃ, ἣ πρωτοβεστιαρίου  
 θυγατρὴ ἦν Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου, ὃν ἱστο-  
 ρήκαμεν τοῦ πρὸς ἀλλήλους τελευταίου τῶν βασι-  
 λέων πολέμου μάλιστα αἰτιώτατον γεγενημένον, καὶ  
 Νικηφόρου τῷ ἐκείνου παιδί τὴν πίστιν τηρεῖν βε-  
 βάλαν. Οἱ δὲ ἀντέλεγον· καὶ δεῖν ἐβουλεύοντο δε-  
 χεσθαι βασιλέα, καὶ μὴ πόλεμον κινεῖν. Προχωρή-  
 σαντας γὰρ νῦν τῷ βασιλεῖ, τὴν τε χώραν διατηρή-  
 σαι, καὶ σφᾶς αὐτοὺς τῶν ἐκ τοῦ πολέμου ἀπειρά-  
 τος κακῶν, καὶ βασιλίσῃ, καὶ Νικηφόρῳ τῷ ἐκείνης  
 παιδί παρὰ βασιλέως τὰ συμφέροντα αἰτήσιν. Ἐὰν  
 δὲ καταστῶσι πρὸς τὸν πόλεμον, πρῶτον μὲν οὐ  
 δυνήσεσθαι πρὸς βασιλέα ἀντιστήσιν, οὐ μόνον  
 διὰ τὸ πολλὴν ἄγειν στρατιάν, ἀλλ' ὅτι καὶ ὁ ἀν-  
 τιστρατηγήσων αὐτῷ καὶ πρὸς τὸν πόλεμον ἀντι-  
 καταστησόμενος οὐκ ἔστι, Νικηφόρου τοῦ δεσπότη  
 παιδὸς οὐπω ἔτη ἑπτὰ γεγενημένου. Εἰ δὲ καὶ ἀν-  
 τιστήναι δυνήσονται πρὸς χρόνον, οὐδὲν λυσιστελεῖν  
 πλέον, ἢ ὅσον τῆς τε χώρας ἀναστάτου γινομένης,  
 καὶ τῆς στρατιᾶς διεφθαρμένης, τελευταίου βασι-  
 λέως καὶ αὐτοὺς ὅπ' ἀνάγκης προσχωρεῖν, οὐκ ἐπὶ τοῖς  
 αὐτοῖς ὡσπερ νῦν, ἀλλὰ χεῖροσι πολλῶ, ὀργῇ φερο-  
 μένου βασιλέως πρὸς αὐτοὺς διὰ τὸν πόλεμον.  
 Τοιαῦτα δὲ αὐτοῖς ἐπέει λέγειν, οὐ μόνον οἰομένοις  
 ἑαυτοῖς τε καὶ τοῖς ἄλλοις τὴν βουλήν λυσιστελεῖν,  
 ἀλλὰ καὶ τὰ βασιλέως πράττουσιν ἀφανῶς (κρυφῶ  
 διὰ γραμμάτων πρὸς αὐτοὺς διελεγμένου καθ' ὅσον  
 χρόνον ἐληξίετο καὶ ἐπέρθει Ἀλδανούς). Οὕτω δ'  
 ἑκατέρους αὐτοῖς βουλευομένους ἀλλήλοις ἐναντίαι,  
 ἑδόκει δεῖν καὶ βασιλίσῃ τὴν βουλήν ἀνατιθέσθαι ὡς  
 ἄλλα ἂν εἴλοιο αὐτῇ, διαπραξομένων καὶ αὐτῶν· ἣ  
 δὲ πρῶτα μὲν ὠμολόγει χάριτας αὐτοῖς πολλὰς, ὡς  
 οὐχ ὑπὲρ ἑαυτῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς καὶ τοῦ  
 παιδὸς πρόνοιαν ποιουμένοις. Συνεβούλευε τε μὴ  
 πρὸς βασιλέα πόλεμον κινεῖν ὡς οὐκ ἀπαλλάξοντας  
 καλῶς, οἷα δὲ αὐτῆς μὲν οὕτως γυναικὸς, τοῦ παι-  
 δὸς δὲ νηπίου, αὐτῶν δὲ διὰ τὴν ἀναρχίαν στασια-  
 σάντων πρὸς ἀλλήλους καὶ διεφθαρσομένων, ἀλλὰ πρὸς βασιλέα πέμπειν, τοὺς συνεταῖ-  
 τος ἑαυτῶν καὶ μάλιστα εἰδότες πράγμασι χρῆσθαι ἀπολεξαμένους· καὶ πρῶτα μὲν αἰτεῖν τὴν μεγάλου  
 δομestικού θυγατρὴν Νικηφόρου τῷ ἐκείνης παιδί κατεγγυῆν. Ἐπειτα, εἰ μὲν οἶδον τε ἢ, αὐτονομί-  
 ῶν, τὴν ἑσθίαν ἀρχὴν ἢ βούλωνται διοικεῖν αὐτοῖς. Στρατιάν δὲ παρέχειν ὅση πρόβουσι πολεμησί-  
 σων ὅς ἂν κελύοι βασιλέως. Καὶ αὐτὸν ὁμοίως ἂν τις αὐτοῖς ἐπέη, συμμαχίαν πέμπειν. Ἄν δὲ μὴ  
 βούλοιο ἐπὶ τούτοις βασιλέως, ἀλλ' ὅπ' ἑαυτῶν παντάπασι τὴν ἡμετέραν ποιῶσθαι ἀρχὴν φιλονεικίῃ,  
 ὅσατερ ἂν δοκίη ἔμοι τε καὶ υἱῷ καὶ ὑμῖν λυσιστελεῖν αἰτησαμένους, τῆς ἀρχῆς καὶ τῶν πόλεων προ-  
 χωρεῖν, καὶ μὴ δὲ φιλονεικίαν ἑαυτοῦς τε καὶ τὴν χώραν τοῖς ἐκ τοῦ πολέμου κακοῖς ἐσχάτως περι-  
 βάλλειν.

## 305 CAPUT XXXIII.

*Approbatum regine consilium. Legati ad imperatorem mittuntur. De nuptiis cum domestici filia assentitur; autovratu recusant. Deditur Acarnania. Mansuetudo et munificentia imperatoris in deditiis, ac providentia oppidatim. Puer Nicephorus a mulierolis Tarentum traducitur. Imperator constitutus perfectis ei praeiure, et Deo recuperatam tandem aliquando provinciam gratulans, Thesalonicam abiit. Fit am Alexandro Maesorum regi despondet.*

Τοιαῦτα μὲν βασίλισσα παρήκει Ἀκαρνανίαν. Ἄ Ἐπει δὲ κλειούς ἦσαν οἱ βουλόμενοι τὰ ἴσα (ὀλίγα γὰρ ἦσαν οἷς πρὸς βασιλέα πολυμητέα εἶδαι εἶναι), ἀπεψηφίζετο ἡ βουλή, καὶ πρεσβείαν ἀπέλεξαντο ἑαυτῶν τοὺς μάλιστα συνεπειάτους, οἷς ἐπιτετραπτο πρὸς βασιλέα ἀπελθεῖν, ἅττα ἂν μάλιστα συμφέρειν πᾶσι κοινή καὶ ἡ δυνατὰ πράττειν. Οἱ καὶ εἰς Βαλαγγίτα ἐλθόντες προσεκύνθησαν τῇ βασιλείᾳ, καὶ διεκλήθησαν περὶ ἂν ἦκον. Βασιλεὺς δὲ, τὸ μὲν Νικηφόρῳ τῷ δεσπότῳ παιδί τὴν μεγάλου δεμοστικου θυγατέρα πρὸς γάμον συνάπτειν, καὶ αὐτῷ εἶναι κατὰ γνῶμην εἶπε, καὶ τὸν γάμον ἐπιτρέπειν· καὶ περιόντας γὰρ ἐπὶ δεσπότου τοῦ Νικηφόρου πατρὸς πρεσβείαν τοῦτου ἕνεκα κεπομφότος πρὸς αὐτὸν ἐπιτετραπέναι. Βασιλείῃς τε τῆς ἐκεῖνου μητρὸς καὶ θυγατέρων πρόνοιαν τὴν προσήκουσαν ποιήσασθαι, ἀποστάσης τῆς ἀρχῆς, ὥστε διάγειν ὅποι ἂν αὐτῷ βέλτιον δοκῇ. Αὐτοὺς τε εὐεργετήσειν τιμαῖς τε καὶ προσδόοις ἐπέσχετο ὧν ἂν ἕκαστος ἄξιός κριθῇ. Αὐτόνομους δὲ αὐτοὺς ἔχοντας Ἀκαρνανίας τὴν ἀρχὴν, οὐκ ἂν παρόψασθαι· ἀλλ' ἐπιχειρήσειν παντὶ τῷ τρόπῳ καταδουλοῦν καὶ ὑπάγειν ἑαυτῷ. Καὶ βασιλέας γὰρ τοὺς αὐτοῦ προγόνους πολλὴν φροντίδα κεποιήσασθαι· οὗ Ἀκαρνανίαν ὑφ' ἑαυτοὺς ποιήσασθαι, ἀδίκως ἀποστετημένην τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας, τῶν πρώτως αὐτὴν ἀποστησάντων αὐθαδέα καὶ ἀγνωμοσύνη τῇ πρὸς βασιλέα εἰς ἴδιαν ἑαυτοῖς ἀρχὴν περιποιησάμενον, καὶ κρατυαμένον ἐπὶ χρόνον ἤδη συχνόν τινα, διὰ τὸ βασιλέας εἰς ἑθῶν τινων πολέμους ἐτέρους ἡσχολῆσθαι. Νυνὶ δὲ αὐτὸν ἀμελήσαντα τῶν ἄλλων, ἐνθάδε ἔκειναι. Εἰ μὲν οὖν ἐθέλωσιν ἄνευ πόνων καὶ κινδύνων τὰς πόλεις αὐτῶ παραδίδόναι, αὐτὸν τε πραγμάτων ἐπαλλάξαι, καὶ σφίσι αὐτοῖς πλείους γενήσασθαι μεγάλων ἀγαθῶν. Ἐὶν δὲ μὴ, ὡς πολεμήσοντας αὐτῷ παρασκευάζεσθαι ἀπελθόντας. Βασιλεὺς μὲν οὖν τοιαῦτα εἶπεν. Οἱ πρέσβεις δὲ ἄρῶντες, ὡς εἰ μὴ κελθόντο τοῖς βασιλέως λόγοις, οὐδενὸς ἐτέρου λειπομένου ἢ διαφθειρομένην ὑπὸ τοῦ πολέμου τὴν γῆν αὐτῶν ὄρεον, παρεσκευασμένης ἐσβάλλειν οὐσης τῆς Ῥωμαίων στρατιᾶς, σφᾶς τε αὐτοὺς καὶ τὰς πόλεις συνέθησαν παραδίδόναι· καὶ μετ' οὐ πολὺ βασιλέως ἐκεῖ γενομένου, αἱ τε πόλεις πᾶσαι προσεχώρησαν ἑκούσαι, καὶ ἡ στρατιὰ ἅμα τοῖς δυνατοῖς τῶν Ἀκαρνανῶν. Βασιλεὺς τε ἐπιδεικνύμενος πρὸς αὐτοὺς πολλὴν τὴν πραότητα καὶ φιλοτιμίαν, οὐ μόνον τοὺς τῶν πόλεων δῆμους κοινῶς εὐεργεταῖς ἐθεράπευσεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς δυνα-

Tale consilium regina Acarnanibus dabat. Et quoniam, paucis bellum praecipiantibus, major pars eam ea sentiebat, ratum fuit, lectisque ex ipsis qui legatione fungerentur, intelligentissimi, quibus quacumque omnibus communiter maxime conducere, et fieri possent, commissa sunt. Legati Balagrita ingressi, et imperatorem venerati, legationem exposuerunt. Is cum Nicephoro despotae filio magni domestici gratam conjungi, sibi quoque non displicere respondit, et nuptias permissurum: quod etiam superante Nicephori parente, et id per legatos rogante concesserit. Regnam matrem vero cum filiis, ubi se principatu abdicaverint, pro dignitate curaturam, ut ubi colibuerit, vitam traducat: ipsos legatos ac principes honoribus et annuis redditibus, omnique suae personae convenienter affecturum. Ut autem, nullius imperio subjecti, Acarnaniae principatum retineant, id se minime passurum, sed omni ope ensurum, ut eam ditioni suae subijeret atque subdat. Nam et majores suos imperatores admodum cordi habuisse, uti Acarnaniam injuste a Romano abscisam imperio eodem revocarent: quae quorundam superbia et scelere adversus imperatorem principio ab ejus fide avocata, deinde in eorum dominatum, jam longinquo tempore, dum imperatores bello cum aliis aliquot gentibus occupantur, corroboratum conversa sit. Nunc aliis posthabitis, huc se profectum. Si igitur citra labores, periculaque urbes sibi tradere velint, et se molestiis liberatum iri, et eos ingentia sibi met bona concillaturos fore. Sin minus, abirent, et viderent, quomodo fortunas suas tuerentur. Haec imperator. Legati cernentes, nisi parerent, nihil superesse aliud quam ut regionem suam hostiliter devastatam aspicerent, parato ad irruptionem Romano exercitu, neque urbesque tradituros annuerunt: 306 ac brevi civitates omnes, unaque militares copiae (53), et Acarnanum principes in praesentia adhuc potestatem libentes concesserunt. Imperator egregiam in illos mansuetudinem ac munificentiam declarans, non modo populos per oppida novis congiariis delinivit, verum etiam summates honoribus, et annuis pensionibus, aliisque donis remuneratus est, Nicephoroque magni domestici filiam despondit, et omnibus arbitrata et opinione sua rectissime ordinatis constitutisque, urbes Acarnaniae singulas non lustrandi tantum gratia, quod eas ante non vidisset, sed etiam ut pro necessitate illarum rebus

Jacobi Pontani notæ.

(53) De ista deditio, atque adeo de tota expeditione, et victoria contra Acarnanas, iia Gregorius: Jam vero imperatorem Aciorum et Acarnanum res male affectae, et propter domini eorum obsequium laborantes vocabant. Principatus enim, qui a ridua

muliere, et immatura aetate puero gubernari non poterat, temere ferebatur, veluti navigium anchoris desitutum, quod Mberno tempore a fluctibus exagitatur, etc.

consuleret, obiit. Ac cæteri quidem omnes imperatoris jugum æquis animis accipiebant. Quibus autem antea bellum potius arriserat, a rebus novandis non se abstinere poterant: existimantesque bello se valituros, si Nicephorum puerum prius emisissent, ut et ipsi pro eo pugnare viderentur, et alios ad armorum societatem permoverent, Richardum pueri pædagogum, et alios quosdam eo perpulerunt, ut Nicephorum ducam clandestina fuga subducerent: quem noctu in navim, Ionium pelagus trajecturum imponunt, et ad principem, seu dominam Tarentinam transfugiunt (54). Qua fuga audita, imperator artificum insidiis necdum cognitæ et propter Tarenti longam ab Acarnania distantiam puerum revocare haud potis, paulum urbi illis immoratus, et in singulas præaidibus institutis, eorumque omnium duce protostratore Synadeno declarato, et aliis demum omnibus pro arbitrio administratis, Thessalonicam discessit: gaudens simul, ac Deo gratulans, quoniam quod a Romano imperio, idque sub Alexio Angelo (55) semel abstractum, multis sumptibus et defatigationibus majores sui imperatores recuperare nequivissent, id nunc sine bellicis offensionibus prospero successu perficere sibi annuisset. Nam et Michael, qui ex Palæologiis primus imperavit, Acarnaniæ et Thessaliæ causa enixe laboravit, qui et magnos sæpe et strenuos exercitus eximiosque duces cum Acarnanibus et Thessalis depræliando perdidit, et post illum Andronicus filius. Huic autem parva molitione, et nihil belli causa durum perferenti, non solum Acarnaniam, sed Thessaliam quoque subigere, et jampridem sejunctas provincias cum reliquo imperio Romano denuo consociare contigit. **307** Paulo post Adrianopolin se contulit, ubi Mosorum rex Alexander verborum quæ Rhosocastri ad eum super affinitate habuisset, memoriam ei per legatos redintegravit, certiorque fieri voluit, eequid hoc matrimonium ei cordi esset. Legatio hæc imperatori parum jucunda fuit; filiam quippe suam domi retinere, quam Alexandri filio in communionem tori transdere maluisset, cum sciret puellæ, moribus ac legibus Græcis et imperatoriis educatæ, convictum barbarorum delectabilem non futurum. Tamen eas nuptias Romanæ reipublicæ commodaturas arbitratus, virginem suam despondit (56). Legati, quod imperatori affinitatis conjunctionem persuadere potuissent, gaudio delibuti recesserunt; ipse Byzantium filia nuptias adornaturus rediit.

Α μένους παρ' αὐταῖς, τιμαῖς τε καὶ προσδοκίαις ἐπισημαῖς καὶ ἄλλαις ἡμεῖς πατο εὐεργεσίαις. Νικηφόρον τε τῷ δεσπότῳ παιδί τὴν μεγάλου δομοστικου κατηγγύησε θυγατέρα, πάντα τε διαθέμενος ὡς ἂν αὐτῷ ἔχειν ἄριστα ἐδόκει, τὰς πόλεις πάσας τῆς Ἀκαρνανίας περιήει οὐ μόνον ἱστορίας ἔνεκα, οὐπω πρότερον ἑωρακίως, ἀλλὰ καὶ προνοίας ἀξιώσων τῆς δεούσης. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι πάντες; ἡγάπων ὑπὸ βασιλέα τεταγμένοι. Οἷς δὲ καὶ πρότερον ἐδόκει μᾶλλον ὁ πόλεμος; σιρτέος, οὐκ ἠνεῖγοντο εἰ μὴ νεωτερίζοιεν οἰόμενοι δὲ αὐτοῖς δύναμιν πρὸς τὸν πόλεμον παρέξειν, τὸν Νικηφόρον τὸν δεσπότου παῖδα πρότερον ἐκθίσθαι, ὡς ἂν αὐτοῖς τε ὑπὲρ τοῦ παιδὸς δοκοῖεν πολεμεῖν, καὶ τοὺς ἄλλους παθεῖν συναίρεσθαι ὅταν καταστῶσιν εἰς τὸν πόλεμον, τὸν τοῦ παιδὸς ἐπίσαν παιδαγωγὸν Ῥιτζάρδον, ἄμα καὶ τισὶν ἑτέροις, Νικηφόρον τὸν δούξαν ὑπεκθέσθαι, καὶ παραλαβόντες νυκτὸς, πλοῖον τε τὸν Ἰόνιον περαιουμένου ἐπιβάντες, εἰς τὴν Τάραντα κρατοῦσαν πριγκίπισσαν διαφεύγουσι. Πυθόμενος δὲ τὸν δρασμὸν ὁ βασιλεὺς, καὶ μήτε τῶν συνεσκευακῶτων τὴν ἐπιβουλήν εἰδὼς, ἀνακαλεῖσθαι τε τὸν παῖδα ὧν οὐ δυνατὸς, διὰ τὸ πολὺ Ἀκαρνανίας Τάραντα διαστηκέναι, ἐπ' ὀλίγον ταῖς πόλεσιν ἐκείναις ἰνδιατρήσας καὶ πάσαις ἡγεμόνας ἐπιστήσας ἐφ' ἑκάστη, τὸν τε πρωτοστράτορα Συναδητὸν ἐπὶ πᾶσιν ἀποδείξας στρατηγὸν, καὶ τ' ἄλλα πάντα ὡς ἂν αὐτῷ ἐδόκει διοικησάμενος, ἄρα; ἐκείθεν ἦλθεν εἰς Θεσσαλονίκην, χαίρων ἄμα καὶ θεῶ τῆς εὐεργεσίας χάριτας ὁμολογῶν, ὅτι ἔ πολλοὶ; ἀναλώμασι καὶ πόνοις ἐκ τῶν Ἀλεξίου τοῦ Ἀγγέλου χρόνων τῆς Ῥωμαίων ἀποτηθηθὲν ἡγεμονίας οἱ τοῦτου πρόγονοι βασιλεῖς ἀνασώσασθαι οὐκ ἴσχυσαν, τοῦτο νῦν ἄνευ πολέμων καὶ κινδύνων παρέσχε κατορθῶσαι. Μιχαὴλ τε γὰρ ὁ πρῶτος ἐκ Παλαιολόγων ἄρξα; πολλὴν ἐνεδείξατο σπουδὴν Ἀκαρνανίας ἔνεκα καὶ Θετταλίας, καὶ στρατιὰν ἀπώλειοι πολλὴν τε καὶ ἀγαθὴν, πολλὰς καὶ θαυμασίους στρατηγούς, Ἀκαρνανίας καὶ Θετταλικὸς πολεμίων, καὶ μετ' αὐτὸν Ἀνδρόνικος ὁ υἱός. Τοῦτῳ δὲ ὀλίγα πραγματευσάμενος καὶ οὐδὲν ὑποστάντι διὰ τὸν πόλεμον δεινὸν, οὐ μόνον Ἀκαρνανίαν, ἀλλὰ καὶ Θετταλίαν ἐξεγένετο παραστήσασθαι καὶ τῇ λοιπῇ συνάφαι ἡγεμονίᾳ τῇ Ῥωμαίων ἐπ' ἔτεσι πολλοῖς ἀποτηθηθέντα. Ἐκείθεν δὲ οὐ πολὺ ὕστερον ἦκεν εἰς Ἀθριζοῦπολιν διατρίβοντι τε ἐκεῖ ὁ τῶν Μουσῶν βασιλεὺς Ἀλέξανδρος, ἐπεμψε πρεσβείαν ὧν πρὸς αὐτὸν ἐν Ῥωσοκάστρῳ περὶ τοῦ κήδους διειλύθη λόγων ἀναμνησκῶν, νυνὶ τε εἰ κατὰ γνώμην αὐτῷ

#### Jacobi Pontani notæ.

(54) Græce est, εἰς τὴν Τάραντος κρατοῦσαν πριγκίπισσαν, ex Italico, ut alia multa, principessa. Quæ autem hæc mulier vidua fuerit, capite sequenti exponitur.

(55) Sub Alexio Angelo juniore, Isaacii filio, quem Alexius Angelus frater occiderat, circiter annum a Christo nato 1200, sed mense post restitutionem suam in imperium vix exacto (restitutus est autem Gallorum, seu Flandrorum, et Venetorum armis) a Martizupho quodam ignobili, quem tamen

ad summum dignitatis gradum extulerat, fraude puer necatur (erat autem annorum 12); urbs Gallis Veneticisque dedita est, et imperium deinceps penes Francos seu Flandros fuit. Egnatius, lib. II.

(56) Puellam tum novem annos explevisse, adolescentem vero quindecim, auctor est Gregoras. Unde firma pax inter Romanos et Mosos constituta sit. De puella vix credi potest. A jureconsultis quidem tempus nuptiis idoneum annis duodecim circumscribitur in semina.

εἶη τὴν ἐπιγὰρταν ποιεῖσθαι εἰδέναι, ἀξίων. Βασιλεὶ δὲ τοῦτο μὲν οὐκ ἦν καθ' ἡδονήν. Μᾶλλον γὰρ ἐβούλετο τὴν θυγατέρα οἰκοὶ διατρίβειν, ἢ Ἀλεξάνδρου τῷ υἱεὶ εἰς κοινωνίαν ἐκιδόναι γάμου, τὴν παρὰ τοῖς βαρβάρους διατρίβην εἰδῶς οὐκ ἐσομένην πρὸς ἡδονήν τοῖς ἡθεσι καὶ νόμοις Ἑλληνικοῖς ἐντετραμμένη καὶ βασιλικοῖς. Τῷ κοινῷ δὲ Ῥωμαίων τὸν γάμον οἰόμενος τῆς θυγατρὸς λυσitteλεῖν, ὑπέσχετο ποιήσειν. Οἱ μὲν οὖν Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως πρέσβεις πρὸς τὴν οἰκίαν ἐπανήκον χαίροντες, ὅτι βασιλίδα παῖσαι ἡδυνήθησαν περὶ τοῦ κήδους. Αὐτὸς δὲ βασιλεὺς ἐκ τῆς Ἀδριανοῦ πρὸς τὸ Βυζάντιον ἦεν, ὡς τῆς θυγατρὸς ἐξαρτυσόμενος τοὺς γάμους.

## CAPUT XXXIV.

*Persarum incursio, et in illis trucidandis, capiendis, fugandisque magni domestici, ipsius imperatoris praecleara virtus. Nuptias apud Adrianopolin filiae Mariae cum Michaelae Alexandri filio. Ducitur nova nupta in Mesiam. Acarnanenses deficiunt; protostatorem in carcerem trudent; Nicephorum a principe Tarentina repetunt, et ab ea auxilium petunt. Quae illa libenter e duabus filiabus altera ei desponsa dimittit. Quae nuptiam hanc mulier, et quam ambitiosa fuerit. Joannes Angelus Pincerna, et Monomachus cum copiis in Acarnaniam mittuntur. Eodem postea veniens imperator res memorabiles gerit.*

Ὅντος δὲ ἦδη περὶ ἐκβολὰς τοῦ θέρους, ἠγγέλλετο ἔκ Τριγυλίας τῆς πρὸς Ἑλλησποντον ὡ; στρατιὰ Περωῶν πεζή, ἔκ τῶν κατὰ τὴν ἑω πόλεων λογάδες, ὧν Ὀρχάνης ἐστὶ σατράπης, ἕξ καὶ εἰκοσὶντα ναυεὶ πρὸς τὰ περὶ Βυζάντιον χωρία εἰσι παρεσκευασμένοι περαιοῦσθαι, ἢ ταύτη καθ' ἣν ἠγγέλλετο τὴν νύκτα, ἢ ἐς τὴν ὕστεραιαν εἶναι ἐὶ οὕτω παρεσκευασμένους ὡς οὐ ταχέως ἐπανήξοντες, οὐδὲ λαθραίαν τὴν ἀρπαγὴν ποιησομένους, ἀλλ' ἀναίσθη, καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ περιόντους ἅπαντα ληισομένους. Παρασκευάσασθαι μὲν οὖν ἀντιβροπον δύναμιν πρὸς τὴν Περσικὴν οὐκ ἐνῆν, οὐκ ἐκιδόντος τοῦ χρόνου διὰ τὴν ταχέαν τῶν βαρβάρων ἐφοδόν. Ὅμως δὲ τὴν τότε παρατυχοῦσαν ἐν Βυζαντίῳ στρατιὰν εὐαρλίμητόν τινα οὔσαν, τὸν μὲγαν δομείστικον ἐκέλευεν ὁ βασιλεὺς παραλαβόντα, πρὸς τὰ περὶ Βυζάντιον χωρεῖν παράλια χωρία τὴν ἐφοδόν τῶν βαρβάρων περιμένοντα. Αὐτὸς δὲ ὡς ἅμα ἐκ θαλάσσης ἐπιδησόμενος, ἐφώπλιζε τριήρεις. Ὁ μέγας μὲν οὖν δομείστικος πρὸς τινὶ χωρίῳ Ἐννακοσία προσαγορευομένη ἐγκαθίστησε τὴν στρατιάν κατασκόπου; τε καταστήσας ἐφ' ὅσα μάλιστα χωρία ἀπόδασιν ὑπόπτεια τῶν Περωῶν, διενυκτέρευεν ἐκεῖ. Περὶ δὲ ὄρθρον ἐκ τῶν κατασκόπων τινὲς ἀπήγγελλον, ὡς οἱ βάρβαροι τοῖς ἐκεῖ αἰγιαλοῖς τὴν ἀπόδασιν ἐποίησαντο, καὶ τεκμήριον ἀληθὲς τῆς ἀγγελίας ἐποιούντο, τὸ τραυματῆαι γεγενῆσθαι παρ' αὐτῶν. Οἱ βάρβαροι δὲ οὐκ ἐφ' ἐνὶ χωρίῳ προσέσχον πάντες· ἀλλ' οὐ μακρὰν ἀλλήλων διεστηκότες, δὴο ναυλοχίας ἐποίησαντο· οἱ μὲν οὖν ἐκ τῆς μῆδς μερίδος, πρὸς ἕτερα ἐτράποντο χωρία· οἱ δὲ τῆς ἐτέρας ὡσερ σκοποῦς τινὰς ὀλίγους ἑαυτῶν προπέμφσαντες, οἱ λοιποὶ συνεταγμέτοι ἦσαν, ὡς διὰ τῶν χωρίων ἐκεῖνων ἐλευσόμενοι, οἷς ὁ μέγας δομείστικος ἐνήδρευεν. Ὡς δὲ οἱ προτεταγμένοι ἐκεῖνοι ἐγένοντο πλησίον τῆς Ῥωμαίων στρατιᾶς, πλὴν ὀλίγων πάντες ἐπισσον ἀπροσδοκῆτοις ἐμπασόντων· ὅσοι δὲ διεσώθησαν, εἰς τὴν αὐτῶν ἐλθόντες στρατιάν, ἀπήγγελλον ὡς διαφθοροῖεν, στρατιᾶ περιτυχόντες, ὀλίγη μὲν, ὡς ψήθημεν, (καθαρῶς οὐκ ἔχοντες διὰ τὴν νύκτα διαγνῶναι), ἀγαθῆ δὲ καὶ τὰ πολέμια κρατίστη. Ὁ δὲ καὶ οἱ τῆς Περσικῆς ἀρχόντες πυθόμενοι στρατιᾶς παρεσκευάσαντο ὡς ἐπὶ μάχην. Ἐπιγενομένης δὲ ἦδη καὶ ἡμέρας, συνεπέλεκτιο οἱ τε Ῥωμαῖοι καὶ οἱ

Præcipiti jam æstate a Triglia juxta Hellespontum perferunter nuntii, pedites Persas ex orientis urbibus delectos, Orchane duce, sex et triginta navibus ad loca Byzantio vicina, aut ea ipsa, aut certe postera nocte trajicere peratos esse; sic autem instructos, ut non mox reversuri, neque furtim ad rapinas incubituri, sed impudenter et avare nimis omnia direpturi videantur. Quia igitur festinatus barbarorum adventus, et temporis angustiae æqualem exercitum colligere non vnebant, nihilominus qui tunc erat Byzantii exiguus, eum mandavit magno domestico ut acciperet, et ad maritima urbis loca venientium impetum exciperet; ipse simul e mari invasurus, triremes armabat. Itaque domesticus loco cui nomen Enacosia, cohortibus suis collocatis, et speculatoribus constitutis, ubi potissimum Persas descensuros suspicabatur, ibi pernoctat. Sub diluculum quidam speculatores narrant, **308** barbaros illic in littus exisse; fidemque narrationi accepta ab illis vulnera astruebant. Cælorum barbari non omnes ad unum locum appellentes, duas navium stationes haud longo intervallo faciebant: et alii quidem ex una parte alio se diffundebant. alii ex altera, velut speculatores quosdam paucos de suis præmittentes, agmine composito incedebant, quasi locos a magno domestico inessos transituri. Ut primum Romanis appropinquarunt, demptis aliquot, omnes, quod in hostem improvisum incidissent, letho occubuerunt. Qui evaserant, ad suos retrogressi, memorabant, quemadmodum commilitones cecidissent, cum in quasdam copias, ut videbatur (nam per noctem clare internoscere non potuisse), sed animosas, et bello invictas incidissent. Re intellecta, Persarum duces ad conflictum accinguntur, luceque terris jam diffusa manus conseruntur. Persæ, qui nobiles, et inter suos noti erant, omnes diu se defenderunt. Verumtamen vi victi, præter septem, omnes vel in pugna ceciderunt, vel vivi in potestatem venerunt. Eadem hora etiam imperator duabus triremibus, quas noctu impleverat (reliquæ enim tum navigationi non erant idoneæ) adnavigabat: compertoque barbarorum aliis a magno domestico fuis, eum in cæteros jam iter moliri, triremi exscendens, quoniam imperatori equi non aderant, in θηυσὺν δὲ



mestici interea ascendit, et cum suis ingenti studio ardoreque contra Persas vadit. Ubi ad locum venit, in quo illi direptionibus ac prædis agundi vacabant, conflixit vicique viriliter. Nam et ipsos, extra paucos, aut interemit, aut captivos duxit. Qui necem effugere potuerunt, ad naves recurrentes, unam quidem compleverunt, duabus aliis, uni octo, alteri decem imponentes vela sustulerunt, ac ventos secundos adepti, exitium præter opinionem suam evaserunt; sic Deo cœlitus barbaris et ut vincerentur, et ut servarentur, ambo, inquam, hæc dispensante. Nam quæ cum imperatore venerunt triremes binæ, ut Persicas naves viderunt pedem fecisse, et fugisse, remigatione fugientes assequi posse diffisi (quod proci eas flamine prospero fori viderent) festinarunt et ipsæ cum antennæ vela tollere. Dum tollerent, horum funes, quibus antennis attrahebant rumpebantur: horum antenna, vento dejecta in tabulatum decidebat; atque ita se desperata persecutione abstiterunt. **308** Quæ restabant quinæ et tricennæ Persarum naves (57), vacuæ in littore vauserunt. Imperator et sei, cum triremibus illic noctem agentes, eadavera hostium spoliabant. Circa medium ejusdem noctis, alii barbari rei gestæ ignari, novem navibus ad eandem oram delati sunt, ut se prioribus conjungerent. Improviso autem Romanis triremibus occurrentes, eo casu obstupuerunt. Tamen ex earum paucitate sumpta audacia, pugnam tentarunt, parumque abfuit, quin illas perderent, nam in alteram jam insiluerant. Verumtamen classarii a viribus suis petentes auxilium, eos devicerunt, omniumque Persiarum navium, una solum effugiente, potiti sunt. Atque hi quoque, ut priores, delecti erant, et domi suæ nominatissimi. Quare et milites Romani, si qui a propinquis peterentur, grandi pecunia eos vendebant. Hunc in modum barbari male mali perierunt. Imperator rebus omnibus ad filie nuptias preparatis et instructis, Byzantio Adrianopolin ad eas ibidem peragendas profectus est. Eodem rex Mæsurum Alexander cum filio Michaele Asane (58), rege jam a se nominato venit. Et appreciationes quidem, seu benedictiones, et quæcunque super nuptiis sacræ leges præcipiunt, in urbe fiebant. Convivia vero, et comotationes, et quæ ad lætitiâ festorum connubialium inventa sunt, in pratis Comnenes appellatis, non procul ab urbe, prope Tuutzam (59) fluvium obibantur; diebusque octo a Mæsis et Romanis in his sacris nuptialibus consumptis, die nono Alexander rex et Mæsi, imperatoris filiam, reginam suam Mariam agente Palæologorum-assumentes, in Mæsiâ abducunt, multis eam ex Romana nobilitate usque Tri-

βάρβαροι ἀλλήλοις, καὶ ἀντίσχοι μὲν ἐπὶ πολλῶν τῶν παρὰ Πέρσαις ἐπιφανῶν ὄντας καὶ γνωρίμων πάντας ὁμοῦς νικηθέντας κατὰ κράτος, πλὴν ἑπτὰ, οἱ μὲν ἀπέθανον παρὰ τὴν μάχην, οἱ δ' ἐάλωσαν. Τῆς αὐτῆς δὲ ὥρας καὶ ὁ βασιλεὺς δυοὶ τριήρεις παράπλει, ἃς ἦν τῆς νυκτὸς πεπληρωμέναι, ἑτεραι γὰρ οὐκ ἔτυχον οὖσαι πλώμεναι. Πυθόμενος δὲ ὡς οἱ μὲν τῶν βαρβάρων ἠτήθηθεν παρὰ μεγάλου θυμοστικῆς καὶ τῆς στρατιᾶς, ἐπὶ δὲ τοὺς ἑτέρους ἤδη παρασκευάζονται χωρεῖν, ἀποβάς τῆς τριήρεις, ἐπὶ τῶν βασιλικῶν οὐ παρέσαν ἵπποι, τοῦ μεγάλου θυμοστικῆς ἵππῳ ἐπιβάς, ἄγων καὶ τὴν στρατιάν ἐχώρει κατὰ τῶν Περσῶν σπουδῆ πολλῇ καὶ προθυμίᾳ. Καὶ γενόμενος καθ' ἃ οἱ Πέρσαις ἐληίζοντο χωρία, συνέβαλλε τε καὶ ἐνίκη κατὰ κράτος. Πλὴν γὰρ ὀλίγων, καὶ αὐτοὶ οἱ μὲν ἔπεσαν κατὰ τὴν μάχην, οἱ δ' ἐάλωσαν. Ὅσοι δὲ τὸ διαφραγμῶν ἠθρομήθησαν διαφυγεῖν παρὰ τὰς ναῖς τὰς ἑαυτῶν ἔλθοντες, μίαν μὲν ἐπλήρουν, δυοὶ δὲ ἑτέραις, τῆ μὲν ὀκτῶ, δέκα δὲ τῆ ἑτέρᾳ ἐπιβάσαντες, ἰστία τε δραντας, καὶ πνεύματος εὐτυχικότες ἐπιψύρον, παρὰ δέξαν διεψυγον τὸ ἀπολέσθαι, οὕτως ἔνωθεν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν ἤτιαν τοῖς βαρβάροις προσηνέοντο. Αἱ γὰρ μετὰ βασιλικῶν ἐλθοῦσαι δυοὶ τριήρεις, ἐπὶ τῆς Περσικῆς εἶδον ἀραμμένας πρὸς τὸ πέλαιος ἰστία ἐπὶ φυγῆ, τῆ εἰρεσίᾳ τὴν δέξαν ἀπιγορεύσαντες διὰ τὸ μήκοθεν τὰς Περσικὰς ὄρεν ἐπ' ἴστω πνεύματι χρωμέναις, αἴρειν ὄρμητο ἰστία καὶ αὐτοί. Ἄμα δὲ αἰρόντων, τῶν μὲν ἐβράχησαν οἱ κάλπ οἷς ἀνήγον τὴν κεραίαν τῶν ἑτέρων δὲ ἡ κεραία καταχέουσα, κατέπεσεν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος καὶ οὕτως ἀπέσχοι τὸ δυνάειν ἀπειπόντες. Αἱ λοιπαὶ δὲ πέντε [τριεῖς] καὶ τριάκοντα οὖσαι νῆες Περσικαί, κατελείφθησαν ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ κεναί. Βασιλεὺς δὲ μετὰ τῆς στρατιᾶς καὶ αἱ τριήρεις ἠύλασαντο αὐτοῦ τὴν νύκτα ἀκυλεύοντες τοὺς νεκροὺς τῶν πολεμίων. Τῆς αὐτῆς δὲ νυκτὸς περὶ μέσην, ἑτεροὶ βάρβαροι, ἐνέει ναυαί, μὴθὲν εἰδότες τῶν γενημένων, κατέπλεον ἐπὶ τοὺς αὐτοὺς αἰγιαλοῦς ὡς συμμίζοντες τοῖς ἄλλοις ἀπροσδοκῆτως δὲ ταῖς δυοὶ τριήρεισι περικεσόντες τῶν Ῥωμαίων καταπλάγησαν μὲν τῷ ἀδοκῆτω. Πλὴν διὰ τὴν ὀλιγότητα θαρρήσαντες αὐτῶν, συνεπλέοντο πρὸς μάχην. Καὶ παρ' ὀλίγον μὲν ἦλθον τὰς τριήρεις διαφθεῖραι. Ἐπέθησαν γὰρ οἱ βάρβαροι καὶ τῆς μιάς. Πλὴν πρὸς ἄλλην τραπόμενοι οἱ τριηρίται, ἐνίκησάν τε καὶ πασῶν ἐκράτησαν Περσικῶν νῶν, μιάς διαδράναι δυνηθείσης. Ἦσαν δὲ καὶ οὗτοι ὡσπερ καὶ οἱ πρότεροι λογάδες τῶν παρὰ Πέρσαις ὀνομαστοτάτων. Ὅθεν καὶ οἱ στρατιῶται τοὺς ἀλόντας αὐτῶν πολλῶν ἐβουσαν χρημάτων ἐκ τῶν οὐκεῖν μεταπεμπομένους. Οἱ μὲν δὲ βάρβαροι οὕτως ἀπώλοντο κακὰ κακῶς. Βασιλεὺς δὲ ἐπὶ τὰ πρὸς τοὺς γάμους τῆς θυγατρὸς

#### Jacobi Pontani notæ.

(57) Supra dixit, fuisse sex et triginta; postea, tribus fugis a Persas; quomodo ergo supersunt quinque et triginta? potius triginta tres dicendum fuit.

(58) Cur Asanen cognominat? an id ei cognomen ab Asane honoris causa imposuit?

(59) Trium confluentes amnium sunt Adrianopoli: Marizæ, sive Mariscæ, qui olim Hebrus, Tunizæ sive Tannari, et Ilarda. Postquam hi fluvii coiere, Mariza superat. Corruptum est Nizan ex Tunizam, itaque emendare non dubitavi.

πάντα παρασκευασμένα ἦν, ἄρας ἐκ Βυζαντίου, ἄ  
 ἤκειν εἰ Ἄδριανὸν πόλιν, ἐκεῖ τοὺς γάμους ἐτελέσων.  
 Ἦκε δὲ καὶ ὁ τῶν Μουσῶν βασιλεὺς Ἀλέξανδρος  
 ἔγων καὶ τὸν υἱὸν Ἀσάνην Μιχαήλ, βασίλειά καὶ αὐ-  
 τῆν χειροτονημένον ὑπ' αὐτοῦ, καὶ εὐλογίαι μὲν  
 καὶ ὅσα ἱερῶς νενομίσταται ἐπὶ τοῖς γάμοις ἔνθον ἐτε-  
 λούοντο τῆς πόλεως Ἀδριανοῦ. Εὐωχίαι δὲ καὶ πῶτοι  
 καὶ ὅσα πρὸς τέρψιν ἐξεύρητο τῆς ἰορτῆς, παρὰ  
 τοῦς τῆς Καμνηνῆς προσαγορευομένουσι λειμώνας  
 οὐ πολὺ τῆς πόλεως διεσπικτότας παρὰ τὴν Τούν-  
 τζαν ὠνομασμένον ποταμὸν. Ὅκτω δὲ ἡμέραις  
 Ῥωμαίων τε καὶ Μουσῶν τοῦς τῶν σφετέρων βασιλέων  
 γάμους συνορτοσάντων, τῇ ἐννάτῃ ἄμα ἔφ, βασιλεὺς  
 Ἀλέξανδρος καὶ Μυσοὶ τὴν βασιλείω θυγατέρα, βα-  
 σιλιδα δὲ αὐτῶν Μαρίαν τὴν Παλειολογιαννὰ παρα-  
 λαβόντες ἀναχώρησαν εἰς τὴν Μυσίαν· εἰπόντο δὲ  
 αὐτῇ καὶ Ῥωμαίων ἐκ τῶν ἐπιφανῶν πολλοὶ ἄκρι-  
 Τρινόθου. Ἐκεῖ δὲ ὑπολαλειμμένων τῶν παρὰ βα-  
 σιλέως τεταγμένων ἀεὶ τῇ θυγατρὶ συνείναι, οἱ λοι-  
 ποὶ ἀναχώρησαν ἐπ' οἴκου. Μετὰ δὲ χρόνον οὐκ ὀλί-  
 γον, οἱ παρὰ Ἀκαρνανίαι μὴ βουλόμενοι δουλεύειν  
 βασιλεῖ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους πρότερον ἐξορμηθέν-  
 τες πρὸς τὸν πόλεμον, κωρὸν ἔκαστος πρὸς νεωτερι-  
 σμὸν εἶναι τὴν βασιλείω ἀποδημίαν ἀληθινῆς, καὶ  
 ἑτέρους προσεταιρισάμενοι πολλοὺς, Ἄρταν μὲν ἡ  
 τῆς Ἀκαρνανίας ὡς παρὰ κεφάλαιον τῶν πόλεων ἴσται,  
 Νικόλαος ὁ Βασιλιτζῆς κατέσχευ ἄμα Καβασίλας,  
 ἀποστήσας βασιλέως· καὶ τὸν πρωτοστράτορα αὐτοῦ  
 οἱ διατρίβοντα εἰς δεσμωτήριον ἤγαγον ὑπὸ φρουρᾷ,  
 Ἀλέξιος δὲ Καβασίλας τὴν Ῥωγῶ. Τεσσαράκοντα  
 δὲ τῆς αὐτῆς συνομοσίαις ἕτεροι, τὸ Θεωμόκαστρον  
 ὀνομαζόμενον παράλιον ὄν κατὰ τὴν θάλασσαν τὴν  
 πρὸς Ἀδρίαν τῶν ἄλλων ἀπάντων οὐκ ἀποστάν-  
 των βασιλέως, ἀλλὰ τὴν εὐνοίαν ἀκμάζουσαν τηρούν-  
 των ἦσαν δὲ οὐκ ὀλίγαι πόλεις. Τὸ τε Μεσοπόταμον  
 ὀνομαζόμενον, καὶ ὁ Σοποθε, καὶ ἡ Χειμάρρα.  
 Πρὸς τοῦτοις τε τὸ Ἀργυρόκαστρον, καὶ ἡ Πάργα,  
 καὶ ὁ Ἅγιος Δονάτος, καὶ Ἄγγελικαστρον, καὶ Ἰωάν-  
 νινα, ὁ τε Εὐλοχος καὶ τὸ Βάλτον, καὶ ἕτεροι ἄλλα  
 φρούρια οὐκ ὀλίγα. Ἐκείνοι δὲ οἱ ἀποστάντες βασι-  
 λέως· προσελίαν πρὸς πριγκίπισσαν τὴν Τάραντος  
 δεσποτὶν πῆμψαντες, Νικηφόρον τε τὸν παῖδα ἠτεῦν-  
 το δεσπότην ὡς σφῶν ἄρξοντα κατὰ πατρῶν κλη-  
 ρον καὶ συμμαχίαν μεθ' ἧς καὶ τὰς ἄλλας δυνήσον-  
 ται πόλεις ἀποστήσαι βασιλέως, ἢ ἐκούσας προσχω-  
 ρήσασας, ἢ βιασάμενοι τοῖς ὄπλοις. Πριγκίπισσα  
 δὲ ἠδῶς· τὴν εἰδέξατο Νικηφόρον φυγόντα πρὸς αὐ-  
 τὴν· ἤλπισε γὰρ Ἀκαρνανίας κρατήσασιν δι' αὐτοῦ·  
 καὶ πάλιν ἐπεὶ ἐπύθετο τινὰς βασιλέως ἀποστάντας  
 καὶ προσχωρήσαντας αὐτῇ, ἐξέπεμπε προθύμως,  
 καὶ μίαν ἐκείνων τῶν θυγατέρων (δύο δὲ ἦσαν αὐτῇ)  
 κατεγγυήσας, συμμαχίαν τε παρασχομένη ὄση δυ-  
 νατῇ. Ἡ γὰρ πριγκίπισσα αὐτῇ δὴ ἀπόγονος οὖσα  
 Βαλδουίνου, ὁς Βυζαντίου ἐβασίλευσεν ἐπὶ καιρὸν  
 καθ' ὃν ὑπὸ Λατῖνοις ἐτάλω χρόνον, τὸν τε πρόγονον

nobum prosequantibus : ubi remanentibus quos ei-  
 pater perpetuos honorarios attribuerat, ceteri re-  
 verterunt. Multo post id tempus, qui se apud Acar-  
 nianas imperatori nolebant subijcere, et ceteros-  
 que ad arma stimulabant, ejus absentiam ad-  
 res noyandas opportunam statuente, complures in  
 sodalitiū suū pellexerunt. Et Artem quidem ur-  
 urbium Acarnaniam velut caput, Nicolaus Basilil-  
 izas et Cabasilas a fide imperatoris aversam occu-  
 paverunt, ac protostratorem illic degentem in car-  
 cerem, adhibitis custodibus compegerunt. Alexius  
 Cabasilas Rhogum vindicavit. Quadraginta porro  
 ejusdem conjurationis satellites et administri Tho-  
 mocastrum ad mare **ΣΙΟ** Adrianum : cum nullam  
 præterea oppidum desceret, sed recenti semper ste-  
 dio benevolentiaque erga imperatorem floreret  
 Erantque oppida illa non pauca anna, Mesopotam-  
 um, Sopotus, Chinnarra, Argyrocastrum, Parga,  
 Sanctus Donatus, Angelocastrum, Joannina. Icar-  
 Eulochus, Baktum, et alia castella compluria. At  
 enim desertiores illi per legatos a domina Tarentina  
 Nicephorum despotam filium, sibi ut parentis legiti-  
 mum successorem imperaturum repetebant; et  
 simul auxilium, quo et alias urbes, si sponte sua  
 nolent, ad defectionem cogere possent, flagita-  
 bant. Tarentina princeps Nicephorum ad se confu-  
 gientem lata excepit, quod per ipsum se in Acar-  
 nania regnaturam consideret. Post, ubi audivit  
 quosdam ab imperatore ad illum descivisse, non  
 invita cum una filiarum (duas enim habebat) eidem  
 desponsa, et subsidio quanto potuit dimisit. Erat  
 hæc femina a minoribus, seu posteris Balduini, qui  
 Byzantio a Latinis capto, aliquandiu ibidem impe-  
 ravit (60) : et illum familiæ suæ auctorem Roma-  
 num imperatorem, seque imperatricem Romanorum  
 (quippe illius neptem) palam prædicabat. Hinc elab-  
 orabat, ut in parte saltem Romani principatus  
 imperare posset. Quam ob causam etiam Nicepho-  
 rum cupide cum navali copia dimisit, arbitrans,  
 si is illiæ suæ maritus, Acarnaniam domus esset,  
 habituram se quod concupivisset : qui et Thomo-  
 castri urbe maritima degebat. Imperator statu re-  
 rum Acarnanensium percepto, sibi met in præsens,  
 senescente jam autumno, cum exercitu eo profici-  
 scendum non putavit; Joannem autem pincernam  
 et Monomachum illuc cum copiis contendere jussit,  
 ibique hibernare, et simul urbibus adhuc fidem  
 præstantibus; opem ac præsidium et iisdem, ne  
 aliarum exemplo deficerent, timorem afferre : si-  
 mul desertices, si non omnino obsidere, at saltem  
 populationibus exagitare, ut vere incipiente, et  
 imperatore eodem cum exercitu veniente, per hie-  
 mem prius ærumnis conflictatæ, multisque ab ho-  
 stibus cumulatæ miseriis, facilius subjugarentur.  
 Pincerna mandata facessens, in Acarnonia hiemat,

## Jacobi Pontani notæ.

(60) De imperatoribus Constantinopolitanis La-  
 tinis dicemus infra ad cap. 36 qui fuerint, quandiu

singuli imperarint. Dabit enim nobis occasionem  
 Cantacuzenus.



## CAPUT XXXV.

*Magnus domesticus ægre colloquium Cabasilæ impetrat. Defectionem urbium illi exprobrat. Tertio die reversus, ad deditionem flectere frustra conatur. Demum persuadet, ac lætum nuntium imperatori Artam allaturus, in itinere ad fontem prandel. Eo venit Cabasilas, consilium querens. Quem edoctum dimittit, et postridie nomine imperatoris urbem accipit. Cabasilas cum primoribus ad imperatorem a magno domestico adducitur, fidem constantem promittit. Imperator illum, cæterosque collaudat et muneratur. Artæi Rhogios maledictis proscindunt, et obdurant.*

Ὁ μέγας δὲ ἑομέστικος· μνημημένος ὡς Καβασι-  
 λας ὄπτοι, ὅτε πρῶτον Ἀκαρνανίαν ποιήσατο αὐτῷ  
 ἑ βασιεύς, πολλὰ αὐτοῦ πολλάκις ἰδεῖσθαι τοῖς φίλοις  
 συνειρηθῆναι αὐτοῦ καὶ τοῖς οἰκείοις, καὶ πολλῆς  
 ἀπέλαυσε προνοίας τῆς αὐτοῦ παισθέντος πρὸς τὴν  
 ἐκτίσιν, ἐπέσας τὲ τε ἐκ τῆς πρὸς αὐτὸν ἀνύσειν  
 Καβασιλα φίλας, τῶν οἰκείων ὀλίγους παραλαβὼν,  
 ἦλθεν εἰς Ῥωγίω. Καβασιλας δ' ἔπει ἀπὸ τοῦ ταίχου  
 ἑώρα προσιόντα, πέμψας ἰδεῖτο, μὴ ἔγγυς ταίχων  
 γενέσθαι. Ἦ γὰρ ἀνάγκη συντυγχάνειν παρὰ γνώ-  
 μην. Πεικνέμαι γὰρ ἑαυτὸν καθάπαξ ἀπίστασθαι  
 Ῥωμαίων, ἢ ἀποθανεῖσθαι· ὃ καὶ αὐτὸ παντὸς ἐπ-  
 αχθέστερον κακοῦ, καὶ οὐχ ἡκιστα παντὸς ἀνιάρωτε-  
 ρον. Ὁ μέγας δὲ δομέστικος οὐδὲν ἔφασκε τοὺς λό-  
 γους· εἶναι πρὸς αὐτὸν. Αὐτὸς γὰρ ἐπαγγελάμενος  
 Καβασιλα εἶναι φίλος, τὲ προσήκοντα φίλοις μὴ  
 κατοικεῖν ποιεῖν. Ἄν δ' αὐτὸς διωθῆται προσιόντα,  
 τῇ σφετέρῃ δόξῃ λυμανεῖσθαι, ἀγνώμονα περὶ τοὺς  
 φίλους, καὶ τὴν γνώμην εὐμετάβολον ἀποδεικνύοντα  
 ἑαυτὸν, καὶ ταῦτα πρότερον αὐτὸν δεηθέντα, καὶ  
 πείσαντα τοῖς φίλοις τοῖς ἐμοῖς καταγραφῆναι. Κα-  
 βασιλας δὲ καὶ αὐτὸς διασχυρίζετο, μὴ τε βούλεσθαι,  
 μήτε δύνασθαι τὴν πρὸς αὐτὸν φίλιν ἀπειπεῖν, καὶ  
 δεῖνὰ πάσχειν, καὶ τῇ πρὸς αὐτὸν φίλιν τυραννεῖ-  
 σθαι, οὐ μετρίως ἀνιόμενον, ὅτι μὴ δι' ἑαυτοῦ αὐτὸς,  
 ἀλλὰ δι' ἐτέρων τὸν πρῶτον χρόνον ὀμιλεῖ. Δεδο-  
 κέναι δὲ μὴ οὐχ οἶδ'· τε ἢ κρατεῖν ἑαυτοῦ, συγ-  
 γενόμενος ἕκτισιν, ἀλλὰ ταῦτ' οὖν τοῖς μαινομένοις  
 πάθῃ, οἱ ἡδονταὶ κατακόπτοντες ἑαυτούς, ἀγνοοῦν-  
 τες ὅτι πᾶσχοι διὰ τὴν νόσον. Τοῦτου μὲν οὖν  
 ἔνεκα, ὃ μέγας δομέστικος εἶπεν. Ἐπειδὴ, ὅτι φίλας  
 ἤτιησαι τοσοῦτον, ἧς ἡδεται ἡετώμενος πᾶς τις αω-  
 φρονῶν. Εἰ δὲ σοι φορτικὸν καὶ ἐπαχθὲς τὸ τελείως  
 ἐμοῖ συνελθεῖν, ἀλλὰ τόγε δεῦτερον, παρὰ τὴν γέφυ-  
 ραν ἔλθῃ τοῦ ποταμοῦ, ὡς ἂν ἐξ ἑκατέρου μέρους  
 ὀμιλήσαντες ἀλλήλοισ, ἐμοῖ τε τὸ σοὶ ὀμιληκέναι,  
 καὶ σοὶ τὸ μὴ ἔγγυς ἐμοῦ γενέσθαι, ὃ μάλιστα δέδοικας,  
 περισώζοιτο. Ἐπει δὲ ἤκς παρὰ τὴν γέφυραν  
 πεισθεῖς, ἄλλα τε διελέχθησαν ὅσα τις ἂν εἴποι πρὸς  
 ἄνδρα φίλον, καὶ περὶ τῆς ἀποστασίας τῶν πόλεων  
 ὃ μέγας δομέστικος αὐτοῦ κατηγορεῖ ὡς αἰτιωτάτου  
 μάλιστα γεγεννημένου. Ἐφ' οἷς ἀπελογεῖτο καὶ αὐτὸς  
 ὡς λυσιτελοῦντα δράσειεν ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς ἄλλοις  
 Ἀκαρνασί τῆς δουλείας αὐτοῦ ἐλευθερῶν Ῥωμαίων,  
 καὶ τὴν πάτριον αὐτοῖς τῶν Ἀγγέλων ἀρχὴν ἐπανα-  
 σῶζων. Τοιαῦτα καὶ ἑτέρα τινὰ διαλεχθέντες, ὃ μὲν  
 εἰς τὸ στρατόπεδον, εἰ τρίτην ἡμέραν αὖθις ἤξειν

Magnus autem domesticus, memor quomodo hic  
 Cabasilas, cum primum Acarnaniam reciperet im-  
 perator, sæpe multumque rogasset, ut eum amicis  
 ac familiaribus suis allegeret, et quo pacto ejus  
 petitioni annuens, sua cura ac providentia singulari  
 312 magnum homini fructum attulisset, conce-  
 plaque spe, propter eam amicitiam aliquid effecturum,  
 paucis comitatus familiaribus Rhogum adit.  
 Cabasilas accedentem de muro conspicatus, misit  
 oratum, ne propius moenia veniret: nolle enim  
 cum eo colloqui. Nam induxisse in animum semel,  
 cum Romanis nil habere negotii, aut emori: quod  
 omnium malorum odiosissimum erat atque tristis-  
 simum. Tum magnus domesticus, nihil ad se ista  
 verba pertinere: nam cum se Cabasilæ amicum  
 B fore spondisset, non pigri officium amici præ-  
 stare. Si ipse se convenientem repelleret, gloriam  
 suam corrupturum, dum semet in amicos incon-  
 stantem atque improbum ostenderet: cum tamen  
 petivisset prius et impetrasset, ut ab eo in ami-  
 corum numerum referretur. Cabasilas affirmare,  
 nec velle, nec posse initam cum eo amicitiam re-  
 tractare. Et ob eam excruciiari, et quasi tyrannidem  
 quamdam experiri, contristarique non mediocriter,  
 quod non ipse per se, sed per alios hoc tempore  
 cum eo colloquatur. Timuisse vero, si cum illo sit,  
 ne se continere nequeat; sed idem sibi quod fu-  
 riosis usu veniat, qui corpora sua cum voluptate  
 dilantant, propter morbum quid faciant ignorantes.  
 Ergo se illum laudare, inquit magnus domesticus,  
 cum tantopere ab amicitia victus sit, qua se victum  
 prudens quilibet lætatur. Quod si onerosum ac mole-  
 lestum sit, proxime secum congregi, certe ad pon-  
 tem fluminis accedat, ut ex intervallo se appellent,  
 et sibi detur cum eo collocutum esse et illi (quod  
 maxime timeat) non appropinquasse. Ubi morem  
 gerens ad pontem accessit, cum alia, quæ inter  
 amicos solent, ultro citroque dicta sunt, tum ma-  
 gnus domesticus de urbium defectione questus est,  
 cui rei ipse puppis et prora fuisset. Ille defendendi  
 sui gratia refert, se Acarnanibus e Romanorum servi-  
 tute asserendis, et patrio Angelorum principatu (62)  
 ipsis recuperando, sibi aliisque commodare voluis-  
 se illis aliisque inter se dictis, domesticus ad  
 exercitum, tertio die reversionem pollicitus, Caba-  
 silas in oppidum, secunda congressione recusat,  
 digressi sunt. Tertia luce magnus domesticus

## Jacobi Pontani notæ.

(62) A temporibus Angeli Alexii abrupta est a Romano imperio Acarnania. Sed cap. sequenti historicus noster explicabil, quomodo ex præfectura facta sit propria provincia. Ex prætore Græciæ Leunclavius hæc verba recitat: Qui duces a iis

in locis aliis fuerant hactenus (nondum occupata a Flandris Constantinopoli, et toto fere imperio) singulæ regionem administrationi suæ commissam tunc sui juris efficiebant: vel ad hoc impulsu motu proprio, vel ab incolis ad detentendam regionem accessit.

Rhogum, cum Cabasila acturus redit. Qui paulum cunctatus, postquam vidit eum nolle discedere, rursum egressus, ponte transito ad eum accessit; quem, licet longa oratione, domesticus flectere non potuit, ut se urbemque imperatori dederet, tamen animum ejus terruit, ne existimaret sub imperatore vivere plane desperationum, **313** nec obse-sum mori, subjectione optabilis esse, dictaque salute, cum paulo post tertium se adfuturum prædixisset, uterque quo ante se recuperunt. Lapsis diebus aliquot adest, et cum eo extra muros die consumptis, persuadet tandem, ut in fidem imperatoris urbe tradita veniat. Ita persuasum Rhogi relinquit: ipse ad imperatorem ad Artam castra habentem, Cabasilam Rhogum traditurum nuntiaturus ire pergit. In itinere ubi ad fontem quemdam aqua frigida ac pellucida, haustuque dulcissima manantem venit, placuit ei equis descendere, et corpus cibo reficere. Descendunt, ac recumbunt: nec mora longa, et Cabasilam propere adequantem conspiciuntur. Quo jam vicino, priusquam verbum ederet, Opinor, ait magnus domesticus, te aliis quiritantibus, ac nimiam facilitatem tuam accusantibus, quod ad me, qui hostis esse videor, nullo securitatis pignore tam inconsulto, ut apparet, adeas, volentem facto ipso docere, quod non imperite, neque confidenter, sed probe sciens, cui te credideris, et cui officium præstes, illos quidem cum stultis cogitationibus relinquare, et ad nos, quos aliis fideliores judicasti, advenire. Respondit Cabasila, nisi primus ipse per se sermones Rhogi habitos advenisset, difficile crediturum fuisse, neminem eos ibidem dictorum nuntium accepisse. His enim ipsis inter nos prolati, inquit, relictis illis ad te advolo. Tu noveris quid me facere melius sit: terumne ad imperatorem progrediar, an hic, quandiu jusseris subsistam? Ego enim, scias velim, nunquam imperatori me dedidissem: sed quemadmodum illi dixeram, mori, quam ei subijci maluissem. In amore autem tui prorsus me expugnatum confiteor, proptereaque me ipsum cum civibus tradidisse, ut integrum tibi sit de nobis statuere quod voles. Magnus domesticus tam benevolæ voluntati actis gratis ingentibus, Rhogum Cabasilam remittit; se crastina luce cum donis regalibus venturum, ipsumque et cæteros pro imperatore in potestatem accepturum. Inde ad imperatorem tendit, de Cabasila et Rhogo quemadmodum se tradidissent, commemorat: factusque auctoritate quæcumque justa et commoda duceret in illos beneficentiæ causa conferendi, die sequenti Rhogum inivit; quem Rhogii urbe transita accipiunt; ipse dona imperatoris, ut quoque dignum erat, distribuit, assumptisque quorum inter eos præcipua vigeat estimatio, simulque Cabasila **314** imperatorem adiit; quibus se adorantibus subjectionemque proflentibus mansueta ac leni oratione respondit, et pro mutatione in melius laudatos, ad se diligen-

ἀπαγγελάμενος, ὁ δ' εἰς τὴν πόλιν, τὴν δευτέραν συντυχίαν ἀπειπάμενος, διαλύοντα. Ἐς τρίτην δὲ ἡμέραν ὁ μέγας δομέστικος αὐθις ἦλθεν εἰς Ῥωγὴν, ἐπὶ τῷ Καδασίλῳ αὐθις συγγενέσθαι. Ὁ δ' ἀναβαλλόμενος ἐπὶ μικρὸν, ἐπεὶ οὐκ ἀφιστάμενον ὥρα, ἐξελθὼν καὶ αὐθις, τὴν τε γέφυραν διαβάς, εἰς ἐν αὐτῷ συνῆλθεν. Ἐφ' ἱκανῶν τε ὁ μέγας δομέστικος αὐτῷ διαλαχθεὶς, πείσαι μὲν οὐκ ἴσχυσε προσχωρήσαι βασιλεὶ καὶ τὴν πόλιν παραδοῦναι· ὅμως δὲ διεύθυνεν αὐτοῦ τοὺς λογισμοὺς; τοῦ μὴ τῶν ἀπηγορευμένων παντάπασι τὸ ὑπὸ βασιλείᾳ οἰεσθαι ταλεῖν, μηδ' αἰρετώτερον ἡγεῖσθαι τῆς δουλείας τὸ ἀποθησκειν παλιωροῦμένους. Συνταξάμενος; δὲ αὐτῷ, καὶ αὐθις ἤξειν προειπὼν μετ' οὐ πολὺ, ὁ μὲν εἰς τὸ στρατόπεδον, ὁ δὲ εἰς τὴν πόλιν ἀνεχώρησαν. Μεθ' ἡμέρας δὲ τινὰς καὶ αὐθις προσελθὼν καὶ συνδημεύσας αὐτῷ ἔξω γενομένην τῶν τειχῶν, ἐπεισε προσχωρήσαι βασιλεὶ, καὶ τὴν πόλιν παραδοῦναι. Ἐπεὶ δὲ εἶχε πεπεισμένον, αὐτὸν μὲν ἐν Ῥωγῇ κατέλιπεν αὐθις· αὐτὸς δὲ πρὸς βασιλείᾳ παρὰ τὴν Ἄρταν ἐστρατοπεδευμένῳ ὅτι παραδοίχη Καδασίλας; Ῥωγῶ ἀπαγγελῶν ἐχώρει· ὁδεύοντι δὲ αὐτῷ, ἐπεὶ ἐγένετο κατὰ τινα πηγήν ψυχρὸν ὕδατος βίουςαν καὶ διεύδης καὶ ἡέστον πηλῖν, ἰδοὺσε δαῖν τῶν ἱσχυρῶν ἀποθάνεσθαι, ἄριστον εἶλεσθαι, καὶ ἀποθάνεσθαι κατακλίοντα. Μετὰ μικρὸν δὲ καὶ ὁ Καδασίλας σπουδῇ ὠρᾶτο προστελεῖν, καὶ ἐπειδὴ ἔγγυς ἦν, πρὶν τι φθῆξασθαι αὐτῶν, Οἴμαι, ὁ μέγας δομέστικος εἶπε, σοὶ τῶν ἐταίρων μετρωμένων, καὶ πολλῆν κατηγοροῦντων εὐκολίαν ὅτι πρὸς ἐμὲ πολέμιον δικοῦντα εἶναι, μηδὲν ἔχον ἐνέχυρον ἀσφαλείας, ἀπερισκέπτως οὕτω τὸ δοκῶν φοτῆς, βουλευθεὶς ἐργοῖς ἀποδείξει ὡς οὐκ ἀμαθῶς οὐδὲ θρασέως, ἀλλ' εὐ εἰδὼς ὧτι πιστεύεις σεαυτὸν, τὰ δέοντα ποιεῖς; ἐκείνους μὲν καταλιπεῖν ἀνδρῶν ἐνθυμουμένους, παρ' ἡμᾶς δὲ ἔκειν, οὐς κέρικας τῶν ἄλλων μάλλον πιστοτέρους. Ὁ δ' εἰ μὴ πρῶτος, ἔφασκεν, αὐτὸς ἀφίχτο μετὰ τοὺς ἐκεῖ ῥηθέντας λόγους, οὐ πιστεύσαι ἂν βράδιως μὴ τινὰ τῶν λόγων ἐκείνων ἄγγελον εἶλεῖν. Τοῦτων γὰρ αὐτῶν ἦν πρὸς ἀλλήλους εἰρημένων, καταλιπὼν αὐτοὺς, ἦεν παρὰ σέ· αὐτὸς δ' ἂν εἰδείης ὅ τι πράττειν βέλτιον ἐμέ· καὶ ἢ πρὸς βασιλείᾳ ἔκειν ὕδατος, ἢ ἐνταῦθα μένειν, ἄχρις ἂν αὐτὸς κελεύῃς. Ἐγὼ γάρ, εὐ ἴσθι, βασιλεὶ μὲν οὐκ ἂν ποτε προσεχώρησα, ἀλλ', ὅπερ ἔφη πρὸς ἐκείνους, μάλλον ἂν ἀποθανεῖν εἰλόμην, ἢ ἐκείνους ὑποχείριος γενέσθαι· τῆς σῆς δὲ φιλάς ἠτήσθαι παρὰ πολὺ ὁμολογῶ· καὶ τούτου γε ἕνεκα ἔμαυτόν τε καὶ πολλίτας ἐγκειρικῆσαι τοὺς ἐμοὺς, ὡς δ' εἶ σοι κατὰ γνώμην, ἐξείναι πράττειν περὶ ἡμᾶς. Ὁ μέγας δὲ δομέστικος; πολλὴν αὐτῷ τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας; χάριν ὁμολογήσας, εἰς Ῥωγὴν ἐκέλευεν αὐθις ἐπιέναι, ὡς τὴν ὑστεραίαν αὐτοῦ μετὰ τῶν βασιλικῶν ἀφιζομένου δωρεῶν, καὶ αὐτόν τε καὶ τοὺς ἄλλους παραληψομένου· ὁ δὲ πεισθεὶς, αὐθις ἐπανῆλθεν εἰς Ῥωγὴν. Ἐκείθεν δὲ ὁ μέγας δομέστικος εἰς βασιλείᾳ ἔλθων, καὶ περὶ Καδασίλα καὶ Ῥωγῆος ὡς προσεχώρησαν ἀπαγγελάς, ἐπιτραπέεις τε παρ' ἐξείνους ὅσα ἂν ἢ δίκαια καὶ συμφέροντα εὐποίας ἕνεκα πράσσειν πρὸς αὐτοὺς; εἰς τὴν ὑστεραίαν αὐθις εἰς Ῥωγὴν ἔλ-

θῶν, εἰσαδέχθη τε πρὸς τῶν Ῥωγίων τὴν πόλιν καὶ ῥαδόντων· καὶ αὐτὸς ἐκάστῳ καταξίαν τὰ βασιλείας παρέσχετο εὐεργεσίας· συμπαραλαβὼν τε αὐτῶν τοὺς μάλιστα ἐν λόγῳ, Καβασίαν τε σὺν αὐτοῖς· ὡς βασιλέα ἦκε, προσκυνήσασί τε αὐταῖς καὶ ὠμολογηκῶσι τὴν δουλείαν· καὶ ὁ βασιλεὺς ἡμείβετο λόγοις ἡμέροις καὶ προσηγεῖται· καὶ τῆς πρὸς τὰ βελτίω μεταβολῆς ἐπήγει, καὶ πρὸς εὐνοίαν μάλιστα προσήγετο. Καβασίας δὲ τοῖς μὲν ἄλλοις ἔρασκε προσήκειν τοὺς πρὸ βασιλείως εἰρημένους λόγους, αὐτῷ δὲ μή. Εἰ γὰρ τι καὶ εἰργασταῖ· τῶν κατὰ γνώμην βασιλεῖ, οὐκ ἐκείῳ μᾶλλον ἢ μεγάλῳ δημοστικῷ λογίζεσθαι τὴν χάριν. Ἐκείνων μὲν γὰρ ὡπερ ἔπεισέ τε ἐξ ἀρχῆς αὐτὸν καὶ πρὸς βασιλέα εἰς Ῥωγίῳ ἔλθόντα εἶπεν ὡς μᾶλλον ἐν εἰοίτο ἀποθανεῖν, ἢ ὑπὸ βασιλέα γενέσθαι, αὐτὸς τὴν ἴσθην καὶ ὁμοίαν γνώμην ἐσχηκέναι ἀχρὶ προτεράτας· ἀγνοεῖν δὲ ὅπως τοῖς μεγάλῳ δημοστικῶν λόγοις κατάκρας ἤττηθείς, τὰναντία πράξει ὧν προετίετο. Ἐκείνο δὲ εἰδέναι μόνον σαφῶς, ὡς δεσποτικῆς ἀχθείη τοῖς ἐκείνου λόγοις· γνώμην τε ἀντὶ τῆς προτεράτας ἐσχηκέναι· νῦν ὡς οὐδ' ἂν εἰ τι καὶ γένοιτο ἕως ἂν περιῆ τῆς πρὸς αὐτόν τε βασιλέα καὶ τὸν μέγαν δημοστικὸν εὐνοίας ἀποσταίη. Τοιαῦτα Καβασίας εἰπόντος, τοὺς λόγους ἐπαινέσας ὁ βασιλεὺς, λόγους τε ἡμείβετο πολλοῖς, τὴν πραότητα ἐπιδεικνύμενος καὶ τὴν εὐμένειαν τὴν πρὸς αὐτόν, καὶ τὸ μέγα οὐκονοσταδίῳ ἀξιῶματι ἐτίμα, καὶ τοὺς ἄλλους ἀναλόγως. Οἱ πολιτορχοῦμενοι δὲ κατὰ τὴν Ἄρταν, Καβασίαν καὶ Ῥωγίους ἐρωῶτες προσεχωρηκῶτας βασιλεῖ, ὑβρίζον τε εἰς αὐτοὺς ὡς προδότας τῶν κοινῆ λυσιτελούντων, καὶ ἰδίων ἐνεκα κερδῶν τὰ κοινῆ συμφέροντα προτιμένους, καὶ πολλὴν κατεγίνωσκον τὴν μαχθηρίαν καὶ τὴν φουλότητα αὐτοῖς τῶν ἐρδῶν. Ἡσάν τε οὕτω παρεσκευασμένοι ὡς οὐκ ἐνδύσαντας πρὸς τὴν πολιορκίαν οὐτε φέβῳ τῶν ἐκ τοῦ πολέμου κακῶν, οὐδ' ὑποσχέσεσι μυρίων ἀγαθῶν.

## CAPUT XXXVI.

*Artæorum pertinaciam castigat magnus domesticus : quæ bona perdiderint, quæ mala passuri sint, ostendit. Eorum in Rhogios contumelias ægre fert. Quam iniqua resistant, et quomodo Acarnania Romanis debeatur, docet. Hortatur, ut se illius fidei permittant. Artæi deditionem decernunt; præteritam pertinaciam excusant. Laudat eos, et gratias agit magnus domesticus. Imperatoris et exercitus inuoluptudo.*

Ὁ δὲ πάλαις δὲ ὑστερον ἡμέραις μετὰ τὸ Ῥωγίους προσχωρήσασαι, παρὰ τὰς πύλας Ἄρτας ὁ μέγας δημοστικὸς προσελθὼν, εἰς λόγους ἔλθειν ἤπειτο βασιλεῖ τῆς ἐπιτροπεύοντι αὐτῆς. Ἐλθόντι δὲ καὶ αὐτῷ πρὸ τῶν πυλῶν, οὗ δ' ὄν, ἔρασκεν, αὐτοὺς νῦν ἔχοντας καὶ λογισμοῖς χρωμένους, οὕτω φέρεσθαι ἀίῳτως, ὥστε μήτε πρότερον βουλεύσασθαι τι τῶν δόντων, καίτοι παραινοῦντος καὶ ἐμοῦ, μήθ' ὑστερον μεταβάλλεσθαι μετὰ τὴν πατρῶν τῶν δεινῶν. Εἰ γὰρ ὅτε πρῶτον πρὸς ὑμᾶς ἤκομεν πρὶν ἔρξασθαι πολιορκίας, ἐμὸι παραινοῦντι τὰ δέοντα ἐπέθεσθε, αὐτοὶ τε ἂν ἦτε τῶν ἐκ τῆς πολιορκίας κακῶν ἀπηλλαγμένοι, ἦτε χώρα ἀτριπτὸς ἔτι οὕσα διεσώζετο ἂν ὑμῖν ἀπ' ἡς αὐτοὶ τε οἱ δυνατοὶ εἴχετε πάλαις προσόδους, καὶ ὁ δῆμος ἀφθόνων ἀπλευσῶν ἐπιτηθείων. Νῦν δὲ ὑμᾶς τε αἱ πρόσδοσι ἐκλειψασι διεφθαρμένων τῶν κτημάτων, καὶ ὁ δῆμος ἐνδεία κινδυνεύει ἀπολέσθαι. Ταῖς γὰρ ἡπειρώτισι ταύταις πόλεσιν, ἂν τὴν χώραν ὑπὸ τοῦ πολέμου ἢ ἑτέρου ὅτουσιν συμβαίη ἀπολέσθαι, ἐτέρωθεν πο-

lum mirifice illexit. Cabasilas ejus verba in alios, in se minime quadrare autumavit. Quanquam enim gratum aliquid ipsi fecerit, non sibi magis, quam magno domestico ob id gratiam deberi. Se enim, quod ab initio statuisset, et imperatori Rhogium venienti affirmasset, malle mori, quam denuo illi subesse, id ipsum eodem plane modo usque ad diem besternum in animo fixum habuisse. Nescire autem, quomodo sermone magni domestici omnino devictus, decretum suum fregerit. Illud solum palchre seire, verbis magni domestici injecta sibi viscera, quibus duceretur quo is vellet; et nunc priori contrarium induisse mentem, ut quicumque casus exstiterit, quandiu spiritus suppedita-verit, ab imperatoris et magni domestici amicitia nunquam desciscat. Hæc locutum Cabasilam laudibus ornavit imperator, et multis respondens, humanitatem ac propensionem illi suam ostendit: ac ipsum quidem magni Contostauri honore, alios pro portione aliis ornauentis cohonestavit. Artæi obsessi Cabasilam et Rhogios ad imperatoris auctoritatem rediisse cognoscentes, maledictis eos, ut communis evolumenti profitores, et qui propter compendia propria communes utilitates in postremis ducereat, inaccessabant, ac pro nequissimis ignavissimisque mortalibus damnabant; erantque sic animati, ut quamvis obsiderentur, nec tantillum tamen vel timore malorum bellicorum, vel promissione millium honorum velent cedere.

Non diu post Rhogiorum deditionem, magnus domesticus ad portas Artæ gradum ferens, Basilizis præfecti alloquendi copiam petit. Quo antè portam exeunte, domesticus ita cœpit: Non oportebat vos intelligentia consilioque præditos, usque eo cæco raptari impetu **315** ut neque antea, quam hortante me, quidquam ex usu deliberaveritis, neque postea, suadente malorum experientia, sententiam mutaveritis. Si enim, quando primo adventu nostro priusquam obsideremini, mihi recta monenti paruissetis: et ipsi nullum ex obsidione detrimentum pertulissetis, et ager vester, ex quo et vos optimates largos reditus, et plebs rerum victui opportunarum ubertatem perciperet, integer vobis intactusque servaretur. Nunc et vos propter illatam possessionibus vestris calamitatem **316** nequialia defecerunt, et plebs ob egestatem proxima est interitui. Nam urbium mediterranearum inopia aliunde succurrere, si agrum bellum aut alia quæcumque clades afflexerit, non est facile.

Quaquam si maxime liceret, nobis aliquo modo A obsidione depulsis secure vivere, ne ita quidem, ob accepta damna videlicet, vobis ipsis utiliter consuluisse, a sapientibus videremini. Atqui graviora prioribus in posterum exspectanda sunt. Non enim est, non est, inquam, nisi quid præter opinionem de cælo ad salutem vestram expediendam impetretis, quod nos ab oppugnatione revocaverit : ut vos cum agro urbem quoque amissuros verisimile fiat. Miror autem quod, cum iisdem, vel gravioribus etiam malis quam Rhogii exerceamini, et velitis nolitis propediem in imperatoris jus ac potestatem venturi sitis, non solum eos (ut qui suis rationibus bene honesteque prospexerint, dum antequam in extremum delaberentur discrimen, salutem et commodum consilii mutatione sibi quæsierunt) non commendetis, sed multas potius contumelias in ipsa effuderitis, quia temeritatis ac stultitiæ vestræ socii esse noluerunt. At enim intuemini paulisper, quam iniqui, quam damnosi et vobismet ipsis, et reliquis Acarnanibus sitis, dum in hac cogitatione persistitis. Ipsi quippe bello consumpti peristitis, et aliis oppidis, tametsi defectionis vestræ haud participibus, neumenta non vulgaria invexistis. Exercitus enim (63), ac præsertim tantus, in externa regione hærens, hostium agros inclementer depopulatur. Sin autem e sociorum suaque provincia alimoniam capiat, repentinam illi famem inducit. Agitis porro iniquissime, qui pro Romanorum imperio, quod a Julii Cæsaris ferme temporibus ipsis patrium est (64), Tarentinorum, hominum barbarorum dominationem introducitis. Nicephorus enim, cujus potissimum causa hoc bellum vos militare profitemini, ad libertatem 316 neque vobis, neque sibi met pariundam satis habet virium : verum ad Tarentinos cum perfugerit, inde adjunctus ex Acarnania imperatorem se expulsurum opinatur. Hoc autem se posse, nec illos fas est opinari nec, si poterunt, sine magnis laboribus, periculisque poterunt. Qui igitur tale bellum pro vobis adversus imperatorem gerendum suscipient, si superiores evadere quiverint, nonne provinciam vestram, tanquam virtutis, certaminumque multorum præmium habituros arbitramini? Non recte sapitis, si hoc non creditis. Ego vero, etiamsi per vos Nicephoro Acarnaniæ principatum acquirere possetis, in imperatorem injuriosissimos esse pronuntiarem. Angeli enim non a Barbaris Acarnania asserta, principatum consecuti sunt, sed jam tum subjectam Romanorum imperatoribus, cum ab eis annum ejus procuracionem haberent, propter bellum, quod Latini Romanis intulerunt, eam sibi ut propriam vindicarunt. Quibus, Latinis inquam, con-

θεν οὐ ῥάδιόν ἐστιν λάσασθαι τὴν Ἰνδειαν, καίτοι εἴ γε μάλιστα ἐνῆν τρόπον δὴ τινεῖ ἀναστήσαντας ἡμᾶς ἐκ τῆς πολιορκίας διάγειν ἐν ἀδείᾳ, οὐδ' οὕτω λυσαιτελοῦντως σφίσι αὐτοῖς ἂν ἔδοκεῖτε βεβουλεύσασθαι παρὰ σωφρονουσί διὰ τὴν γεγενημένην βλάβην· νυνὶ δὲ συμβαίνει δεϊνότερα πείσεσθαι προσδοκᾶν ὑπαρξάντων. Οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἐστιν οὐδὲν, εἰ μή τι παράλογον ἐξ οὐρανοῦ πρὸς σωτηρίαν ὑμῖν παραχθεῖν, ὃ τοῦ πολιορκεῖν ἡμᾶς πείσει· ἀποσχέσθαι· ὥστε εἰκὸς πρὸς τῇ χώρᾳ καὶ τὴν πόλιν ὑμᾶς προσαπολεῖν. Θαυμάζω δὲ ὑμῶν εἰ τοῖς αὐτοῖς ἢ καὶ μείζοσι κακοῖς ἐνεχόμενοι Ῥωγίοις, καὶ μέλλοντες ὑπ' ἀνάγκης ὅσον οὐδέπω βασιλεὶ προσχωρεῖν αὐτοὶ οὐ μόνον οὐκ ἐπαινέετε ὡς καλῶς καὶ συμφερόντως· ἐπιτοῖς βεβουλευμένους, ὅτι πρὶν εἰς ἔσχατον κινδύνου ἦκειν, σωτηρίαν καὶ ὠφέλειαν ἐπορίζαντο ἑαυτοῖς ἐκ τῆς μεταβολῆς, ἀλλὰ καὶ ὕβρεις καταχέετε αὐτῶν πολλὰς, ὅτι οὐ τῆς αὐτῆς ὑμῖν ἀβουλίας εἶδοντο εἶναι κοινωνοί· καίτοι σκέψασθε ὡς οὐτε δίκαια οὐτε συμφέροντα οὐθ' ἑαυτοῖς, οὐτε τοῖς ἄλλοις Ἀκαρνανίαι αὐτοὶ ποιεῖτε τῆς αὐτῆς ἐγόμενοι ἐννοίας. Αὐτοὶ τε γὰρ ἀπολώλατε διαφθάρντες ὑπὸ τοῦ πολέμου, καὶ ταῖς ἄλλαις πόλεσι βλάβης οὐ μέτρίας αἰτίου κατέστητε, καίτοιγε ὑμῖν βασιλεύς οὐ συναποστάσαις. Στρατιὰ γὰρ ἐπὶ ξένης διατρέψουσα καὶ μάλιστα τοσαύτη, τὴν μὲν πολεμίαν κείρει ἀπειδῶς· ἐν δὲ τῆς συμμαχίδος καὶ οἰκείας τρεφομένη, λιμὸν αὐτῇ αἰφνιδίον ἐπάγει· ἀδικεῖτε δὲ τὰ ἔσχατα, ἀντὶ τῆς Ῥωμαίων βασιλείας, ἢ σχεδὸν αὐτοῖς ἐκ τῶν Καίσαρος χρόνων πάτριός ἐστι, τὴν Ταραντιῶν αὐτοῖς ἀνθρώπων βαρβάρων ἐπάγοντες ἀρχὴν. Νικηφόρος γάρ, ὑπὲρ οὐ μάλιστα αὐτοὶ οἴεσθε τὸν πόλεμον αἰρεῖσθαι, οὐθ' ὑμῖν οὐθ' ἑαυτῷ οἷός τε ἐστὶν ἐξαρκεῖν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν· ἀλλὰ Ταραντινοῖς προσφυγόν, τῇ ἐκείθεν αἰεταὶ δυνάμει Ἀκαρνανίας βασιλεῖα ἐξέλασεν. Τοῦτο δὲ οὐτε δυνήσεσθαι οἴεσθαι αὐτὸν εἰκὸς, οὐτ' εἰ δυνήσεται ἄνευ πόρων μεγάλων καὶ κινδύνων. Τοῦς οὖν πόλεμον τοιοῦτον ὑπὲρ ὑμῶν πρὸς βασιλεῖα ἀναβεβήμενους, εἰ κρείττους δυνήσονται γενέσθαι, οὐκ οἴεσθε ὑμᾶς τῆς ἀρετῆς ἄθλον καὶ τῶν ἀγῶνων σχήσειν τῶν πολλῶν· οὐκ ἄρα δόξετε ὀρθῶς φρονεῖν. Ἐγὼ δὲ εἰ καὶ καθ' ἑαυτοὺς ὑμεῖς Ἀκαρνανίας τὴν ἀρχὴν Νικηφόρῳ ἠδύνασθε περιποιεῖν, ἀδικούντας ἂν τὰ μέγιστα βασιλεῖα ἀπέφηνα ὑμᾶς. Ἀγγέλου γὰρ οὐκ ἀπὸ βαρβάρων Ἀκαρνανίαν ἐλευθερώσαντας κτήσασθαι συνέβη τὴν ἀρχὴν· ἀλλ' ὑποχειρίους ὄντας Ῥωμαίων βασιλεῦσι, καὶ παρ' ἐκείνων ἐπίσπον ἀρχὴν τῆς χώρας ἐπιτετραμμένους, σφετερίζεσθαι τὴν ἀρχὴν διὰ τὸν ἐπιανεχθέντα τότε παρὰ Λατίνων Ῥωμαίους πόλεμον· ὦν δὴ τοῦ κρείττενος συγχωρήσει Βυζαντιῶν κρατησάντων καὶ Θράκης ἀπάσης, καὶ τῶν κατὰ Μακεδονίαν πόλεων πολλῶν, βασιλεῖα μὲν ἢ Ῥωμαίων ὑπέθορε πρὸς ἑω· Ἀκαρνανίας

#### Jacobi Pontani notæ

(63) Demosthenis sententia est in Olynthiacis, quibus orationibus Athenienses ad auxilium Olynthiis contra Philippum ferendum cohortatur, ne in sua regione hostem habeant, si illos deserue-

runt.

(64) Inde usque a Julio Cæsare Romani tenent Acarnaniam.

δὲ τὴν ἀρχὴν Ἄγγελοι προσεποιήσαντο ἑαυτοῖς· καὶ ἄλλοι ἄλλας τῶν ἑσπερίων ἐπαρχιῶν ὧν ἕκαστοι ἔτιχον ἐπιτροπεύοντες, διὰ τὸ βασιλεῦσι Ῥωμαίων ἰδοῦν οὐκ εἶναι πρὸς αὐτοὺς διὰ Θράκης καὶ Μακεδονίας οὐδὲν ὑπὸ Λατίνους. Ὑστερον δὲ ἔτσι πολλοί· ὑπὸ τῶν Παλαιολόγων ἰθυνομένης τῆς Ῥωμαίων βασιλείας, Λατίνους μὲν αὖθις τοῦ Θεοῦ συναιρομένου, τῆς Ῥωμαίων ἐξήλσαν ἡγεμονίας· καὶ Ἀσίαν καὶ Εὐρώπην ὅσης ἤρχον εἰς ἓν συνήσαν· Ἀκαρνανίαν δὲ Ἄγγελους ἀπαιτοῦντες, οὐκ ἠδύναντο ἀπολαβεῖν· ἀλλ' ἄδिका καὶ βίαια ποιοῦντες, ἀπεισέβουον· καὶ στρατιὰν πολλὰκις ἐπ' ἐκείνους πέμψασιν, ὅπλα ἀντήρουντο, καὶ τοὺς περιοίκους συμμαχοῦς ἐπὶγοντο βαρβάρους. Τὸν βασιλεύοντα δὲ νυκτὶ ἐπιστρατεύοντα ὕμιν, καὶ τῇ ἀνωθεν ἐπικουρῆ δουλωσάμενον, οὐκ ἀδικεῖν ἂν τις φαίη τὴν ἐτέρων παραιρούμενον ἀρχὴν· ἀλλὰ μάλιστα τὰ δίκαια ποιεῖν ἀπολαμβάνοντα τὴν πατρίαν. Εἰ γὰρ Νικηφόρον δίκαιον τὸ ἐκ προγόνων οὐ πολλῶν ὄντων τὴν ἀρχὴν κατέγασθαι, πολλῶ μᾶλλον βασιλεῖ τῶν ἐξ ἀρχῆς βασιλευσάντων Ῥωμαίων ἔντι ἀπογόνῳ κατὰ τὸν λόγον τῆς διαδοχῆς. Εἰ δὲ τὸ τοῦ χρόνου μῆκος ἐξίχρων δοκεῖ πρὸς δικαιοσιν ὑμῖν, ἴσα τὰναντία λογιζόμενοι τῶν ὄντων· μᾶλλον γὰρ διὰ τοῦτο δικῆς ἔξει, ὅτι τοσοῦτον χρόνον ἡδिकाίτε. Εἰ οὖν μηχανῆ τε οὐδεμιᾶ τὸ ἀλῶναι οὐ δύνασθε διαφυγεῖν, εἴτε καὶ δύναμις ὑμῖν παρῆν Ἀκαρνανίας βασιλεία ἐξελαύνειν, τὸ ἀδικεῖν οὐκ ἂν ᾔην διαφυγεῖν, εἰ δὲ ἀνήνυτα ποιοῦντες τὴν κακοπραγίαν ἐπιτείνειν ἑαυτοῖς, καὶ μὴ παιθομένους ἔμοι τὰ βελτίω συμβουλεύοντι, σφίσι μὲν αὐτοῖς αἰτίους γενέσθαι μεγάλων ἀγαθῶν, ἡμῶς δὲ ὀλίγου πόνου ἀπαλλάξαι ὑπομενοῦμεν ὑμᾶς καταστραφόμενοι· Ὅτι δὲ ἡ ἐμὴ παραινέσις συμφέρουσα ὑμῖν, ἔλασσι χρῆσασθαι συμβούλοις τοῖς συγγενέσι καὶ ἐταίροις ὑμῶν Ῥωγίοις, οἱ ἔμοι πάντα ἀναθέμενοι τὰ κατ' αὐτοῖς, ὅσης ἀπήλαυσαν εὐνοίας καὶ προνοίας τῆς πρὸς βασιλέως, μαρτυρήσουσιν αὐτοί. Εἰ οὖν καὶ ὑμεῖς τὰ ὑμέτερα ἀνάθησθε ἔμοι, εἰσεσθε καλῶς ὡς ἀληθεῖ καὶ δικαίῳ καὶ δυναμῆν εὐ ποιεῖν ἐπιστεύσατε ἀνδρῖ. Ἀπολογίαν μὲν οὖν ἐπὶ τοῖς εἰρημένους ἀπαιτεῖν οὐ δίκαιον νυκτὶ, τῶν πλειόνων τε ἀπόντων, καὶ ὑμῶν ἀμελετήτων πρὸς τοὺς λόγους ὄντων· ἐκκλησίαν δὲ ἀθροίσαντες καὶ βουλευσάμενοι περὶ τῶν δειόντων, εἰς τὴν ὑστεραίαν, εἰ δοκεῖ, ἀπόδοτε τὸν λόγον. Ὁ μὲν οὖν εἰπὼν τοιαῦτα πρὸς Ἀρταίους, ἀνεχώρησεν εἰς τὸ στρατόπεδον, Καθασίαν καὶ τοὺς ἄλλους Ῥωγίους διαλέγεσθαι αὐτοῖς καταλιπὼν,

## Jacobi Pontani notæ.

(65) Theodoro Lascari imperatore designato circa Nicæam Bithyniæ.

(66) Per annos fere 63. Interea Nicomedie in Bithynia sedem habuerunt Constantinopolitani imperatores. Primus autem ex Latinis imperavit Constantinopoli, anno Domini 1208, Balduinus Flander mensibus II. Quo a Mæsis et Bulgaris capto atque interfecto, interregnum fuit anno uno et mensibus quatuor. Secundus, Henricus, Balduini filius, qui sine liberis obiit. Tertius, Petrus, comes Altisiodorensis. Quartus, Robertus, Petri filius. Quintus, Balduinus secundus, Roberti filius.

cessu Numinis Byzantio, universa Thracia, multisque urbibus Macedoniae potitis, Romanorum quidem imperium in Orientem sese contraxit (65). Acarnaniam autem Angeli, alique alias occidentales provincias, quarum prætores erant, sibi subdiderunt: propterea quod Romanis imperatoribus, Thraciam et Macedoniam Latinis tenentibus (66), ad illas transitus non patebat. Tandem post annos plurimos, cum imperium Romanorum a Palæologis regeretur, Latinos Deo opitulante principata depulerunt et Asiam atque Europam quousque imperabant, iterum conjunxerunt: Acarnaniam ab Angelis frustra repetiverunt, qui per vim et scelus eam retinentes, sæpius contra se missis exercitiis, cum vicinis barbaris ad auxilium invocatis restiterunt. Imperatorem porro hunc, qui nunc vos celesti fultus ope armis subegit, nemo injustam esse dixerit, dum alios imperare non patitur, sed justissimum, qui paternam hereditatem repositat. Si enim æquum est, Nicephorum a majoribus hæud ita multis principatum deducere, quanto æquius imperatorem, imperatorum qui ab initio Acarnaniam tenuerunt nepotem successoremque legitimum? Quod si longinquitatem temporis cause vestre satis patrocinari censetis, scitote vos falsum ratiocinari censetis, scitote vos falsum ratiocinari (67); nam ab id magis supplicio digni estis, qui tantis in facienda injuria perseveraveritis. Ergo si nulla fraude evadere potestis, quin convincamini, 317 et si viribus ad imperatorem Acarnania ejiciendum valeretis, non possentis tamen injuriæ opinionem esugere; quid, queso, inaniter laborantes, miseriam vobis producit? Quin mihi salutaria monenti obsequentes, et vobis uberrimum fructum adipiscimini; et nos a tantillo labore, quem vobis edomandis sustinebimus, liberos esse sinitis? Cæterum cohortationem meam ut non inutilis rebus vestris, Rhogii cognati ac socii vestri testabuntur, si eos adhibere consiliarios volueritis: qui cum in arbitrio meo sua posuissent, quanta cura benevolentiaque ab imperatore dignati sint, ipsi loquantur. Si item vos vestra mihi permiseritis, efficiam ut ea homini veraci et justo, et qui benefacere possit, permisisse præclære intelligatis. Responsum in præsens non postulo, quando major pars abest; et vos ad respondendum non estis meditati. Ubi actio conventu de summa rerum deliberaveritis, crastino die, si libebit, respondete. His

Donec Michael Palæologus imperium Latinis ereptum Græcis restituit, anno Domini 1258. Quomodo præclaram illam urbem Latini occuparint, et quam horribilia scelera designarint, fuse docet Nicetas in Alexio Commeno, lib. III, in imperio Alexii Ducæ, cognomento Murtzuphli.

(67) Non vult dari præscriptionem in regnis et provinciis: et qui vel centum annis possederit regnum non suum, quod inique occupavit, eo ab hærede legitimo depelli posse; de quo jureconsulti viderint.



Quamquam si maxime liceret, nobis aliquo modo A obsidione depulsis secure vivere, ne ita quidem, ob accepta damna videlicet, vobis ipsis utiliter consuluisse, a sapientibus videremini. Atqui graviora prioribus in posterum exspectanda sunt. Non enim est, non est, inquam, nisi quid præter opinionem de cælo ad salutem vestram expediendam impetretis, quod nos ab oppugnatione revocaverit : ut vos cum agro urbem quoque amissuros verisimile fiat. Miror autem quod, cum iisdem, vel gravioribus etiam malis quam Rhogii exerceamini, et velitis nolitis propediem in imperatoris jus ac potestatem venturi sitis, non solum eos (ut qui suis rationibus bene honesteque prospexerint, dum antequam in extremum delaberentur discrimen, salutem et commodum consilii mutatione B sibi quæsierunt) non commendetis, sed multas potius contumelias in ipsos effuderitis, quia temeritatis ac stultitiæ vestræ socii esse noluerunt. At enim intuemini paulisper, quam iniqui, quam damnosi et vobismet ipsis, et reliquis Acarnanibus sitis, dum in hac cogitatione persistitis. Ipsi quippe bello consumpti peristitis, et aliis oppidis, tametsi defectionis vestræ haud participibus, necumta non vulgaria invexistis. Exercitus enim (63), ac præsertim tantus, in extera regione hærens, hostium agros inclementer depopulatur. Sin autem e sociorum suaque provincia alimoniam capiat, repentinam illi famem inducit. Agitis porro iniquissime, qui pro Romanorum imperio, quod a C Julii Cæsaris ferme temporibus ipsis patrium est (64), Tarentinorum, hominum barbarorum dominationem introducit. Nicephorus enim, cujus potissimum causa hoc bellum vos militare profiteremini, ad libertatem 316 neque vobis, neque sibi met pariundam satis habet virium : verum ad Tarentinos cum perfugerit, inde adjunctus ex Acarnania imperatorem se expulsurum opinatur. Hoc autem se posse, nec illos fas est opinari nec, si poterunt, sine magnis laboribus, periculisque poterunt. Qui igitur tale bellum pro vobis adversus imperatorem gerendum suscipient, si superiores evadere quiverint, nonne provinciam vestram, tanquam virtutis, certaminumque multorum prænitium habituros arbitramini? Non recte sapitis, si hoc non creditis. Ego vero, etiamsi per vos Nicephoro Acarnaniæ principatum acquirere possentis, in imperatorem injuriosissimos esse pronuntiarem. Angeli enim non a Barbaris Acarnania asserta, principatum consecuti sunt, sed jam tum subjectam Romanorum imperatoribus, cum ab eis annuam ejus procurationem haberent, propter bellum, quod Latini Romanis intulerunt, eam sibi ut propriam vindicarunt. Quibus, Latinis inquam, con-

θεν οὐ βῆδιόν ἐστιν ἰάσασθαι τὴν Ἰνδειαν, καίτοι εἰ γε μάλιστα ἔνῃν τρόπῳ δὴ τινὲ ἀναστήσαντας ἡμᾶς ἐκ τῆς πολιορκίας διάγειν ἐν ἀδείᾳ, οὐδ' οὕτω λυσιτελοῦντως σφίσι αὐτοῖς ἀν' ἐδοχεῖτε βεβουλεύσασθαι παρὰ σωφρονουσί διὰ τὴν γεγεννημένην βλάβην· νυνὶ δὲ συμβαίνει δεινότερα πείσεσθαι προσδοκᾶν ὑπαρξάντων. Οὐ γὰρ ἐστιν, οὐκ ἐστιν οὐδὲν, εἰ μὴ τι παράλογον ἐξ οὐρανοῦ πρὸς σωτηρίαν ὑμῶν παραχθεῖν, ὃ τοῦ πολιορκεῖν ἡμᾶς πείσει ἀποσχέσθαι· ὥστε εἰκὸς πρὸς τῇ χώρᾳ καὶ τὴν πόλιν ὑμᾶς προσταλεῖν. Θαυμάζω δὲ ὑμῶν εἰ τοῖς αὐτοῖς ἢ καὶ μείζοσι κακοῖς ἐνεχόμενοι Ῥωγίοις, καὶ μέλλοντες ὑπ' ἀνάγκης ὅσον οὐδέπω βασιλεὶ προσχωρεῖν αὐτοῖ οὐ μόνον οὐκ ἐπαινείτε ὡς καλῶς καὶ συμφερόντως· ἐπιτοῖς βεβουλευμένους, ὅτι πρὶν εἰς ἔσχατον κινδύνου ἦκειν, σωτηρίαν καὶ ὠφέλειαν ἐπορίζαντο ἑαυτοῖς ἐκ τῆς μεταβολῆς, ἀλλὰ καὶ ὑβρίαι καταχέετε αὐτῶν πολλὰς, ὅτι οὐ τῆς αὐτῆς ὑμῶν ἀδουλίας εἶδοντο εἶναι κοινῶν· καίτοι σκέψασθε ὡς οὕτε δίκαια οὕτε συμφέροντα οὐδ' ἑαυτοῖς, οὕτε τοῖς ἄλλοις Ἀκαρνανίαι αὐτοῖ ποιεῖτε τῆς αὐτῆς ἐχόμενοι ἐνομοῖς. Αὐτοῖ τε γὰρ ἀπολώλατε διαφθάρειντες ὑπὸ τοῦ πολέμου, καὶ ταῖς ἄλλαις πῆλαι βλάβης οὐ μέτριαις αἰτιῶν κατέστητε, καίτοιγε ὑμῶν βασιλέως οὐ συναποστάσαις. Στρατιὰ γὰρ ἐπὶ ξένης διατρίβουσα καὶ μάλιστα τοσαύτη, τὴν μὲν πολεμίαν κείρει ἀφειδῶς· ἐν δὲ τῆς συμμαχίως καὶ οἰκίας τρεφομένη, λιμὸν αὐτῇ αἰφνιδίον ἐπάγει· ἀδικεῖτε δὲ τὰ ἔσχατα, ἀντὶ τῆς Ῥωμαίων βασιλείας, ἣ σχεδὸν αὐτοῖς ἐκ τῶν Καίσαρος χρόνων πάτριός ἐστι, τὴν Ταραντίνων αὐτοῖς ἀνθρώπων βαρβάρων ἐπάγοντες ἀρχὴν. Νικηφόρος γὰρ, ὑπὲρ οὐ μάλιστα αὐτοῖ ὀλεσθε τὸν πόλεμον αἰρεῖσθαι, οὐδ' ὑμῶν οὐδ' ἑαυτῶ ὅτις τί ἐστιν ἐξαρκεῖν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν· ἀλλὰ Ταραντίνους προσφυγῶν, τῇ ἐκεῖθεν οἰεταὶ δυνάμει Ἀκαρνανίας βασιλεῖα ἐξελάσσειν. Τοῦτο δὲ οὕτε δυνήσεσθαι ὀλεσθαι αὐτὸν εἰκὸς, οὐτ' εἰ δυνήσεται ἀνευ πόνων μεγάλων καὶ κινδύνων. Τοῦς οὖν πόλεμον τοιοῦτον ὑπὲρ ὑμῶν πρὸς βασιλεῖα ἀναδείξαι μένους, εἰ κρείττους δυνήσονται γενέσθαι, οὐκ ὀλεσθ' ὑμᾶς τῆς ἀρετῆς ἄδλον καὶ τῶν ἀγῶνων σχῆσειν τῶν πολλῶν; οὐκ ἄρα δόχετε ὀρθῶς φρονεῖν. Ἐγὼ δὲ εἰ καὶ καθ' ἑαυτοὺς ὑμεῖς Ἀκαρνανίας τὴν ἀρχὴν Νικηφόρῳ ἠδύνασθε περιποιεῖν, ἀδικούντας ἀν' τὰ μέγιστα βασιλεῖα ἀπέψηνα ὑμᾶς. Ἀγγέλιος γὰρ οὐκ ἀπὸ βαρβάρων Ἀκαρνανίαν ἐλευθερώσαντας κτήσασθαι συνέδη τὴν ἀρχὴν· ἀλλ' ὑποχειρίως ὄντας Ῥωμαίων βασιλεῦσι, καὶ παρ' ἐκείνων ἐτήσιον ἀρχὴν τῆς χώρας ἐπιτετραμμένους, σφετερίζεσθαι τὴν ἀρχὴν διὰ τὸν ἐπινεχθέντα τότε παρὰ Λατίνων Ῥωμαίοις πόλεμον· ὧν δὴ τοῦ κρείττενος συγχυρήσει Βυζαντίου κρατηθέντων καὶ θράκης ἀπάσης, καὶ τῶν κατὰ Μακεδονίαν πόλεων πολλῶν, βασιλεῖα μὲν ἢ Ῥωμαίων ὑπέθορε πρὸς ἑω· Ἀκαρνανίας

#### Jacobi Pontani notæ

(63) Demosthenis sententia est in Olynthiacis, quibus orationibus Atheniensis ad auxilium Olynthiis contra Philippum ferendum cohortatur, ne in sua regione hostem habeant, si illos deserue-

rint.

(64) Inde usque a Julio Cæsare Romani tenent Acarnaniam.

ἐκ τῆν ἀρχῆν Ἄγγελοι προσεποιήσαντο ἑαυτοῖς; καὶ ἄλλοι ἄλλας τῶν ἐσπερίων ἐπαρχιῶν ὧν ἕκαστοι ἔτυχον ἐπιτροπεύοντες, διὰ τὸ βασιλεύειν Ῥωμαίων βίβλον οὐκ εἶναι πρὸς αὐτοὺς διὰ Θράκης καὶ Μακεδονίας οὐσῶν ὑπὸ Λατίνους. Ὑστερον δὲ ἔτσι πολλοί; ὑπὸ τῶν Παλαιολόγων ἰθυνομένης τῆς Ῥωμαίων βασιλείας, Λατίνους μὲν αὐθις τοῦ Θεοῦ συναιρομένου, τῆς Ῥωμαίων ἐξήλυσαν ἡγεμονίας· καὶ Ἀσίαν καὶ Εὐρώπην ὅσας ἤρχον εἰς ἓν συνῆσαν· Ἀκαρνανίαν δὲ Ἄγγελους ἀπαιτοῦντες, οὐκ ἠδύναντο ἀπολαβεῖν· ἀλλ' ἔδδικα καὶ βίαια ποιοῦντες, ἀπεισέβησαν· καὶ στρατιὰν πολλάκις ἐπ' ἐκείνους πέμψασαν, ὅπλα ἀντήρουντο, καὶ τοὺς περιοίκους συμμάχους ἐπήγοντο βαρβάρους. Τὸν βασιλεύοντα δὲ νυκτὶ ἐπιστρατεύοντα ὕμιν, καὶ τῇ ἀνωθεν ἐπικουρίᾳ δουλοσάμενον, οὐκ ἀδικεῖν ἂν τις φαίη τῆν ἑτέρων παραιρούμενον ἀρχῆν· ἀλλὰ μάλιστα τὰ δίκαια ποιεῖν ἀπολαμβάνοντα τὴν πατρίαν. Εἰ γὰρ Νικηφόρος δίκαιον τὸ ἐκ προγόνων οὐ πολλῶν ὄντων τὴν ἀρχῆν κατέχεσθαι, πολλῶ μᾶλλον βασιλεῖ τῶν ἐξ ἀρχῆς βασιλευσάντων Ῥωμαίων ὄντι ἀπογόνῳ κατὰ τὸν λόγον τῆς διαδοχῆς. Εἰ δὲ τὸ τοῦ χρόνου μῆκος ἐξίστερον δοκεῖ πρὸς δικαίωσιν ὕμιν, ἴστε τάναντία λογιζόμενοι τῶν ὄντων· μᾶλλον γὰρ διὰ τοῦτο δίκης ἀξίω, ὅτι τοσοῦτον χρόνον ἡδικοῦτε. Εἰ οὖν μηγανῆ τε οὐδεμίᾳ τὸ ἀλῶνας οὐ δύνασθε διαφυγεῖν, εἴτε καὶ δύναμις ὕμιν παρῆν Ἀκαρνανίας βασιλεία ἐξελαύνειν, τὸ ἀδικεῖν οὐκ ἂν ἦν διαφυγεῖν, εἰ δὲ ἀνήνυτα ποιοῦντας τὴν κακοπραγίαν ἐπιτείνειν ἑαυτοῖς, καὶ μὴ πειθομένους ἔμοι τὰ βελτίω συμβουλεύοντι, σφίσι μὲν αὐτοῖς αἰτίους γενέσθαι μεγάλων ἀγαθῶν, ἡμῶς δὲ ὀλίγου πόνου ἀπαλλάξαι ὑπομενούμεν ὕμᾶς καταστρεφόμενοι; Ὅτι δὲ ἡ ἐμὴ παραινέσις συμφέρουσα ὕμιν, ἔστισι χρῆσασθαι συμβούλοις τοῖς συγγενέσι καὶ ἑταίροις ὕμῶν Ῥωγίοις, οἱ ἔμοι πάντα ἀναθέμενοι τὰ κατ' αὐτοὺς, ὅσας ἀπήλαυσαν εὐνοίας καὶ προνοίας τῆς πρὸς βασιλείας; μαρτυρήσουσιν αὐτοί. Εἰ οὖν καὶ ὕμεις τὰ ὑμέτερα ἀνάθησθε ἔμοι, εἰσεπεθε καλῶς ὡς ἀληθεῖ καὶ δικαίῳ καὶ δυναμένῳ εἴ ποιεῖν ἐπιστεύσατε ἀνδρῖ. Ἀπολογίαν μὲν οὖν ἐπὶ τοῖς εἰρημένους ἀπαιτεῖν οὐ δίκαιον νυκτὶ, τῶν πλειόνων τε ἀπόντων, καὶ ὕμῶν ἀμελετήτων πρὸς τοὺς λόγους ὄντων· ἐκκλησίαν δὲ ἀθροίσαντες καὶ βουλευσάμενοι περὶ τῶν ὄντων, εἰς τὴν ὑστεραίαν, εἰ δοκεῖ, ἀπόδοτε τὸν λόγον. Ὁ μὲν οὖν εἰπὼν τοιαῦτα πρὸς Ἄρταλους, ἀνεχώρησεν εἰς τὸ στρατόπεδον, Καθασίαν καὶ τοὺς ἄλλους Ῥωγίους διαλέγεσθαι αὐτοῖς καταλιπὼν,

A cessu Numinis Byzantio, universa Thracia, multaque urbibus Macedoniae potitis, Romanorum quidem imperium in Orientem sese contraxit (65). Acarnaniam autem Angeli, alitque alias occidentales provincias, quarum praetores erant, sibi subdiderunt: propterea quod Romanis imperatoribus, Thraciam et Macedoniam Latinis tenentibus (66), ad illas transitus non patebat. Tandem post annos plurimos, cum imperium Romanorum a Palaeologis regeretur, Latinos Deo opitulante principatu depulerunt et Asiam atque Europam quousque imperabant, iterum conjunxerunt: Acarnaniam ab Angelis frustra repetiverunt, qui per vim et scelus eam retinentes, saepius contra se missis exercitibus, cum vicinis barbaris ad auxilium invocatis resisterunt. Imperatorem porro hunc, qui nunc vos caelesti fultus ope armis subegit, nemo injustam esse dixerit, dum alios imperare non patitur, sed justissimum, qui paternam hereditatem repositat. Si enim aequum est, Nicephorum a maioribus haud ita multis principatum deducere, quanto aequius imperatorem, imperatorum qui ab initio Acarnaniam tenuerunt nepotem successoremque legitimum? Quod si longinquitatem temporis causae vestrae satis patrocinari censetis, scitote vos falsum ratiocinari (67); nam ob id magis supplicio digni estis, qui tantis in facienda injuria perseveraveritis. Ergo si nulla fraude evadere poteritis, quin convincamini, §17 et si viribus ad imperatorem Acarnania ejiciendum valeritis, non possent tamen injuriarum opinionem esugere; quid, quaeso, inaniter laborantes, miseriam vobis producit? Quin mihi salutaria monenti obsequentes, et vobis uberrimum fructum adipiscimini; et nos a tantillo labore, quem vobis edomandis sustinebimus, liberos esse sinitis? Ceterum hortationem meam ut non inutilem rebus vestris, Rhogii cognati ac socii vestri testabuntur, si eos adhibere consiliarios volueritis: qui cum in arbitrio meo sua posuissent, quanta cura benevolentiaque ab imperatore dignati sint, ipsi loquentur. Si item vos vestra mihi permiseritis, efficiam ut ea homini veraci et justo, et qui benefacere possit, permisisse praecclare intelligatis. Responsum in praesens non postulo, quando major pars abest; et vos ad respondendum non estis meditati. Ubi actio conventus de summa rerum deliberaveritis, crastino die, si libebit, respondete. His

#### Jacobi Pontani notae.

(65) Theodoro Lascari imperatore designato circa Nicæam Bithyniæ.

(66) Per annos fere 63. Interea Nicomediae in Bithynia sedem habuerunt Constantinopolitani imperatores. Primus autem ex Latinis imperavit Constantinopoli, anno Domini 1200, Balduinus Flander mensibus II. Quo a Moesia et Bulgaria capto atque interfecto, interregnum fuit anno uno et mensibus quatuor. Secundus, Henricus, Balduini filius, qui sine liberis obiit. Tertius, Petrus, comes Alisiodorensis. Quartus, Robertus, Petri filius. Quintus, Balduinus secundus, Roberti filius.

Donec Michael Palaeologus imperium Latinis ereptum Graecis restituit, anno Domini 1258. Quomodo praecclaram illam urbem Latini occuparint, et quam horribilia scelera designarint, fuse docet Nicetas in Alexio Comneno, lib. III, in imperio Alexii Ducæ, cognomento Murtzuphli.

(67) Non vult dari praescriptionem in regnis et provinciis: et qui vel contum annis possederit regnum non stum, quod inique occupavit, eo ab haerede legitimo depelli posse; de quo jureconsulti viderint.

Artaxos allocutus, in castra rediit, Cabasila et Rhagiis quibusdam relictis, quorum imprimis sermionibus ad imperatoris obedientiam reducerentur. Artaxi a porta digressi, concilium convocant, in quo, ut res ad finem non bonum spectare visa est, placuit sequestre magno domestico ad imperatorem transire. Itaque die altero pro porta arbis stantes, domestico praesente, et responsum poscente: Nos, inquit, ut putamus, non ita magnis in rebus imperatorem offendimus: nec quae illum in nos tantum efferare debeant, ut extremam nobis perniciem intentet. Nam cum seiremus Acarnaniam a Romano imperio penitus abjunctam, plurimis annis in Angelorum potestate fuisse; et videremus modo imperatorem eam sibi subjecisse, Nicephorumque puerum paterno principatu exuisse, statueremus autem nos illi facere injuriam, et non laudi scelereis roos fore, nisi eidem in patriamotio suo tuendo totis viribus daremus operam, hoc facinus suscepimus, et urbes ab imperatore alienavimus: ne ipsam quidem adeo indignitatem rati, si provincia, quae a multis jam imperatoribus conditione Romanorum non fuisset, etiam sub ipso ab alio regeretur, cui successionis nomen in primis deberetur. At nunc animadvertentes eum nobis summopere iratum, tandiu obsidionem continuare: adhuc, heri abs te et **ΣΙΣ** illis quibusdam amicis nostris edocui, illum defectionem nostram pro re injuriosa habere habereque velle, nec obsidione destitutum, donec aut fame, aut vi subactos expugnaverit, nobis stat sententia mutare factum; nec imperatori, et vobis adeo multis continenter armis resistere, timentibus ne vastationem pro libertate in patriam inferamus, et cum ipsa simul disperdamus. Ideo hunc cum imperatore jam supersedentes, nos ipsos urbemque per te dedimus. Te quo pacto res nostras administras, nobisque et patriae subjectionem istam ipsa libertate jucundiolem reddas, haud necies. Probata responsione magnus domesticus: Si, inquit, dicta vestra prudenti classula terminata non fuisset, poteram, ut etiam hesterno die, copiose docere imperatorem nihil contra equitatem committere, sed et prius sub Angelis, longo jam tempore Acarnaniam per nefas possidentibus, injuriam pertulisse: et nunc a vobis, qui improbo defecistis, cum quidvis pati potius merito debuissetis, tantarumque illi impensarum ac molestiarum causa fuistis. Quid vero, ut decuit, ab impertuna contentione et insipienti pertinacia discessistis, voluntariaque deditione imperatori vos obtulistis, gratias ego vobis, et vestra causa ingrates ago. Primum, quod ad imperatorem vos adiunxistis, nec in pristina obstinatione perdurastis, quae pestem forsitan vobis peperisset. Deinde quod id per me fieri cupistis, ut liquida voluptate perfunder, quoniam et vos servaverim, et ad imperatoris auctoritatem fidemque revocarim. Postremo, quia honesta et patriae frugifera constituentes, et

ὡς ἂν ὑπ' ἐκείνων μάλιστα ἐνάγοντο προσχωρῆν κῆ βασιλεῖ. Ἀρταῖα δὲ ἐκ τῶν κυλῶν ἀναχωρήσαντες, ἐκκλησίαν ἐποιούντο· καὶ ἐκεῖ ἐφαίνετο αὐτοὺς τὰ πράγματα εἰς τέλος ἤσονται οὐκ ἀγαθῶν, ἐδόξατο δὲ μεγάλου δομestικού προσχωρῆν ἐπὶ βασιλεῖ. Καὶ ἐς τὴν ὑστεραίαν πρὸς τῆς πόλεως γεόμενοι τὰς πύλας, ἐπαίκαται ὁ μέγας δομestικος; παρῆν ἐν λόγον ἀπαιτῶν, Ἥμεας, ἐφασαν, οὐ μέγιστα τὰ φόμεθα βασιλεῖ προσκεκρουμέναι, οὐδ' οἷα αὐτὸν πρὸς ὄργην ἐκκαλέσασθαι τοσαύτην, ὥστε κητῆρ-φίσεσθαι ἡμῶν παναλεθρίαν. Ἀκαρνανίαν γὰρ εἰδότες πολὺν ἤδη χρόνον ὑπὸ τοῖς Ἀγγέλοις ἀγομένην, καὶ τῆς Ῥωμαίων παντάπασιν ἡγεμονίας ἀποε-τμημένην, νυνὶ δὲ ὄρωντες βασιλεῖα καταθρονωσάμενον αὐτὴν, Νικηφόρον τε τὸν παῖδα παντάπασιν τὴν ὄργην ἀποστερησάντα πατρόςθεν προσήκουσαν αὐτῷ, ἐκεῖνόν τε ἀδικεῖν οὐόμενοι καὶ αὐτοὺς ἀγνομοσύνην ἐβλεῖν τῆ ἐσχάτην, εἰ μὴ πάση δυνάμει συνερομέθα Νικηφόρῳ πρὸς τὴν κληρονομίαν τοῦ πατρὸς κλήρου, τὸ ἔργον ὑπέστημεν τοῦτ' ἐκ τῆς πόλεως βασιλείας ἀπεστήσαμεν, οὐδὲ αὐτὸν οὐόμενοι ποιησέσθαι τοσαύτον ἐν δεινῷ εἰ τὴν ἐκ πολλῶν ἡρῆ βασιλείαν μὴ προσοῦσαν τῇ Ῥωμαίων ἡγεμονίᾳ γῆν, καὶ ὑπ' αὐτοῦ ὅφ' ἑτέρου ἀγοίτο, ὅ μάλιστα προσήκει κατὰ τὴν διαδοχὴν. Νυνὶ δὲ αὐτὸν ὄρωντες; σφόδρα καθ' ἡμῶν ἐξωργισμένον καὶ πολιορκούον χρόνον ἤδη συγχόν· ἄλλως τε καὶ τῇ προτεραίᾳ παρὰ σοῦ, καὶ τινῶν ἑτέρων τῶν φίλων πρὸς ἡμᾶς διακειμένων δεδιδωγμένοι ὡς ἐν δεινῷ βασιλείᾳ τὴν ἀποστασίαν ἡμῶν ποιεῖται, καὶ οὐ παύσεται πολορκῶν, εἰ μὴ προσχωρήσασιν ἐπόντες, ὅχις ἂν ἡ λιμῆ ἢ ὄπλοις παραστησάμενοι; ἐκπαρθῆσθ' οὐκέτι μένειν ἔγνωμεν ἐπὶ τῶν προτέρων λογισμῶν· οὐδὲ βασιλεῖ καὶ πᾶσιν ὑμῖν οὖσι τηλικούτοις ὄπλα ἀντι-κῶς ἀνταρτεῖν· δεήσαντες μὴ καὶ ἀνάστατον ἀπὸ ἐλευθέρως θήσομεν τὴν πατρίδα καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς διαφθεροῦμεν σὺν αὐτῇ. Διὸ καὶ τοῦ πρὸς βασι-λεῖ ἤδη ἀποστάντες πολεμεῖν, σφᾶς αὐτοὺς τε καὶ τὴν πόλιν παραδιδοῦμεν διὰ σοῦ· αὐτὸς δ' ἂν εἰδείης ἕτω τρόπον διοικησάμενος τὰ καθ' ἡμᾶς; ἡμῖν τε καὶ πατρίδι τῆς ἐλευθερίας ἡδῶ τὴν πρὸς βασιλεῖα δουλείαν ἀποδείξει. Ἐπαινέσας δὲ αὐτοὺς ὁ μέγας δομestικός ἐπὶ τοῖς εἰρημόνοις, Εἰ μὴ μὴ πρὸς τέλος, ἔφη, συνεντὴ ἡ ἀπολογία κατέλιγαν ὑμῖν, εἶχον ἂν αὐτὸς ὡσπερ καὶ τῇ προτεραίᾳ διὰ πολλῶν οὐκ ἀ-κωῦντα ἀποφαίνειν βασιλεία· ἄλλὰ πρότερόν τε ὑπὸ τῶν Ἀγγέλων ἀδικούμενον πολὺν ἤδη χρόνον Ἀκαρνανίας ἀπεστερηκότων καὶ νῦν ὅφ' ἡμῶν ἀρισταμέτων οὐ δικαίως, ἀλλὰ πᾶν ὄτιοῦν ὀφιστεσθαι δικαίων ὄντων· ὅτι τοσαύτων ἐναλαμαμάτων καὶ πό-νων ἀίτιοι κατέστητε αὐτῷ. Ἐπεὶ δὲ εἰ ποιοῦντες τῆς ἀκαίρου φιλονεικίας; καὶ τῆς οὐδένα νουν ἔχουσας ἐνστάσεως ἀκρίστητε καὶ προσχωρήσατε βασιλεῖ ἐκόντες ὄντες, χάριτας ὑμῖν ἐγὼ καὶ ὑπὲρ ὧν αὐτῶν ὁμολογῶ πολλά;· ἐνδὲ μὲν, ὅτι βασιλεῖ προσ-εχωρήσατε καὶ οὐ τῇ ἀρχαίᾳ ἀμεμαίνετε ἐνστάσει ὅφ' ἤ; ἴσως; κῆν ἀπώλεσθε, δευτέρου δὲ, ὅτι δι' ἐμοῦ, ὡς ἂν ἔχω καθάραν τὴν ἡθροῖην καὶ σώσας αὐτοὺς, καὶ βασιλεῖ παρσανανῶν, τρίτου δὲ, ὅτι τὰ

δόντα καὶ σφίσιν αὐτοῖς καὶ πατρίδι βουλευσάμε-  
 νοιυσσετελοῦντα, καὶ ἑαυτοὺς σεσώκατε καὶ πατρίδα·  
 ὧν τὰ σῶστρα ὑμῖν ὀφείλειν αὐτὸς ὀμολογῶ, διὰ  
 τὴν εὐμένειαν τὴν πρὸς ὑμᾶς, πάνθ' ὅσα πρὸς ὑμᾶς  
 ἔχει· ἀγαθὰ λογιζόμενος διαφέρειν ἑμαυτῷ. Τοιαῦτα  
 καὶ ἕτερ' ἄλλα πολλῆς γέμοντα πραότητος καὶ  
 χρίτος πρὸς αὐτοὺς διαλεχθεὶς, ἅμα Βασιλίτῃ τῷ  
 τῆς πόλεως ἄρχοντι καὶ τοῦς ἄλλους ἄσσοι ἦσαν ἐν  
 λόγῳ παραλαβῶν, ἤγαγεν ὡς βασιλεῖα· συγγνώμης  
 τε ἐφ' οἷς ἀπέστησαν τυχόντες καὶ πολλῶν ἐτέρων  
 εὐεργεσιῶν, ἐπανελθόντες καὶ ἀναπατάσαντες τὰς  
 πόλεις, εἰσεδέξαντο βασιλεῖα καὶ τὴν ἄλλην στρατιάν,  
 τὴν πόλιν παραδόντες. Βασιλεὺς δὲ καὶ πρότερον  
 μὲν ἐκεκᾶκωτο τὰ σπλάγχνα, καὶ διέκειτο πονηρῶς  
 ὅπ' αὐτῶν· τότε δὲ ἐκ τῆς κακοπαθείας τῆς κατὰ  
 τὴν στρατείαν, μάλιστα δὲ καὶ διὰ τῶν ἀέριων τὴν  
 ἀθήθειαν, παρὰ πάντα τὸν τῆς πολιουρκίας χρόνον  
 ἰνόσει· καὶ ἡ ἄλλη δὲ πᾶσα στρατιὰ διαβροταῖς κα-  
 τερχόμενοι καὶ πυρετοῖς καὶ κεφαλῶν ἀλγήμασιν  
 ἐκαστον κακῶς· καὶ ὀλίγοι ἦσαν οἱ διαφυγόντες τὸ  
 κακόν. Ἐτεθνήκει δὲ ὀδελεὶς ὀπὸ νόσου, εἰ μὴ  
 Σφραντζῆς ὁ μέγας στρατοπεδάρχης· ἐπὶ χρόνον  
 δὲ συχνόν παλαιότερος τῆ νόσῳ, ἀπηλλάττοντο·  
 ἴκποι δὲ καὶ ἡμίονοι, καὶ εἰ τι τῶν ἀλόγων  
 ἀπὸ καὶ ἐκ πολλῶν ὀλίγοι ἴκπους ἔχοντας ἀνέζησαν· τότε δὲ ἐπεὶ ἡ Ἄρτα προσεχώρησε, βασιλεὺς  
 μὲν διὰ τὴν νόσον καταλείπειτο ἐκεί.

## CAPUT XXXVII.

*Thomocastrenses a magno domestico obsidentur. Quare essent tam superbi et refractarii. Ad deditionem  
 exstimulantur. Eodem scopo et cum pedagogo Nicephori multis agitur. Ille rem ad primores refert, et  
 remittit; concilio visum deditionem imperatori faciendam. Laudat factum domesticus; pedagogum cum  
 Nicephoro et optimatibus ad se redire jubet.*

Ὁ μέγας δὲ δομestικός στρατιάν ἀναλαβῶν ἦλθεν  
 εἰς Θωμόκαστρον καὶ πρότερον πολιουρούμενον·  
 ἰδοὺ καὶ Νικηφόρος ὁ δεσπότης παῖς ἐκ Τάραν-  
 τος ἰλθὼν μετὰ τῶν ἄλλων τῶν φυγάδων εἰς νήπιος  
 ὧν ἐπολιουρκεῖτο· οὗτοι δὲ ἄτε καὶ ἐν ἀφθόνους  
 βίαις διὰ τὸ θαλασσοκρατεῖν, τριήρων οὐ παρουσῶν  
 βασιλευσῶν, καὶ δυσπειθέστεροι τῶν ἄλλων μάλλον  
 ἦσαν, καὶ οὐδὲ λόγου γούν ψιλοῦ ἤξιον τοὺς πολιου-  
 ρκῶντας. Καὶ γὰρ καὶ τοῦ μεγάλου δομestικοῦ ἐν  
 δύο καὶ εἴκοσιν ἡμέραις, αἶ μετὰ τὴν ἀριξίν αὐτοῦ  
 παρῆλθεν προσπίμποντος εἰς τινὰς αὐτοῖς καὶ τὴν  
 αἰτίαν ἐφορμῶν δι' ἣν οὕτως ἀσυμμάτως ἔχουσι πρὸς  
 βασιλεῖα, καὶ πάντα μάλλον αἶ (68) ὀπομῆσειν ἢ ὀπ'  
 αἰσὼν τελεῖν, οὐδεμίαν παρέσχον ἀπολογίαν· ἅμα  
 μὲν καὶ διὰ τὸ μὴ ἐκατέρωθεν γῆς πολιουρκεῖσθαι  
 καὶ θαλάσσης, ἅμα δὲ καὶ συμμαχίαν ἐκδεχόμενοι  
 ἐκ Τραντίων [γ. Τάραντος] ἤξειν ἦν φροντο αὐτοῖς  
 λύσειν τὴν πολιουρκίαν τοῦς Ῥωμαίους ἐκφοδίσαντας·  
 μετὰ δὲ τὴν δευτέραν αἶ εἰκοστὴν ἡμέραν, ἦγον  
 ἐκ τοῦ Τάραντος αἶ προσδοκώμεναι δέκα τριήρεις,  
 καὶ πεντηκόντοροι τρεῖς,· ἂς ἰδόντες οἱ πολιουρκού-  
 μενοι ἐν Θωμόκαστρῳ, ἠδονῆς τε ἦσαν ἐμπλεω, καὶ  
 σωτήρια εἰώραζον, καὶ ἐπαίανίζον ἀπὸ τοῦ τεύ-  
 χους, ὡς ἤδη τῶν κακῶν ἀπηλλαγμένοι· οἱ δὲ ἦσαν

A vos, et patriam conservatum vistic: quorum vo-  
 bis sōsttra [id est, libertatis ac salutis conservatæ  
 pretium] deberi confiteor, qui amore quodam vestri,  
 omnia ad vos bona confluentia, mea bona  
 judico. Talia et plura suavitatē gratiarumque  
 plena cum disseruisset, Basilizem præsertim et  
 alios civitatis principes ad imperatorem adducit:  
 qui venia ac donis insuper affecti redeuntes, por-  
 tis reclusis cum exercitu eum intromiserunt, ur-  
 bemque dederunt. Imperator cum antea quoquo  
 intestinorum dolere torqueretur, et ex eis vehe-  
 menter laboraret, tunc ex incommodis expeditionis,  
 et præsertim ex cœli insolentia toto obsidionis  
 tempore ægrotabat. Exercitum præterea totum  
 alvus citata exercebat, febresque et dolor capitis  
 divexabant, ac pauci hujus mali expertes manebant.  
 Nemo tamen præter Sphranzem magnum  
 stratopedarcham, interit, sed diutius cum morbo  
 cohsuetati convalescebant. Equi, muli, et si quid  
 aliud animalium erat, difficulter vitam retinebant.  
 Quare de multis haud multi cum equis redierunt.  
 Arta recepta, imperator ibidem ob afflictam vale-  
 tudinem mansit.

ἕτερον ἦν, χαλεπῶς διέφυγε τὸ ἀποθνήσκειν.  
 Ἄρτα προσεχώρησε, βασιλεὺς

## Jacobi Pontani notæ.

(68) Nihil ad rem istud αἶ. Legendum videtur αἶρουνα.

(69) Miror, cum paulo post dicat, fuisse duoden-

nem: qua certe ætate non sunt infantes. Nisi forte per μακρῶν aut contemptum vocet νήπιον.

nec tantillum se commovit, obsidionemque perpetuavit. Tarentini stantes in anchoris, ad terram ut hostilem naves appellere, ac prope urbem descendere non audebant. Tertio post die suspicatus magnus domesticus, Thomocastrii spiritus paulatim comprimi, quandoquidem Tarentino subsidio non fruerentur, per internuntium eos in hanc sententiam verbis est aggressus. **320** Se illos non posse satis admirari, quod cum viri prudentes, ac rerum usu triti sint, ut quidem fama prædicentur (nam adhuc recenti adventu suo paucos eorum vidisse), nunc existimationi suæ minime servire, ac nequiquam ea facere, unde se omni crimine prorsus liberent. Ipso enim circiter quinque et viginti dies ad muros sedente, et avente causam noscere, ob quam subesse imperatori prorsus intolerabile videatur, eos nihil plane respondere, neque ex his, quæ faciunt, suspicionem afferre, quasi aut hostibus incommodum, aut sibi met ipsis molestiarum vacuitatem prudenter meditentur : sed idem illis, quod polypis accidere, qui egressi e latibulo (70), si quid apprehenderint, non facile dimittunt, donec aut per se, aut vi abstracti, quod constrinxerant, dimiserint. Sic ipsos, cum semel imperatorem se nolle principem agnoscere testati sint, idem semper et præfracte testari. Quanquam si de rebus immutabilibus ita meditato loquerentur, haberent rationem aliquam, eor in iis perseverarent, quæ a principio statuisent. Nunc palam esse, eos de iis loqui, quæ nec unum diem sunt eadem, sed varie commutantur. Quare et verba cum rebus ad eorum utilitatem oportuisse congruere : admonebatque, ut e prudentioribus aliquem mitterent, quem, quid ipsis expediret, docere posset. Et si quidem is sibi assentiretur, bene ; sin autem, rursum eis integrum fore, ea persequi, quæ prefectura ducerent. Sic ille verbis quodammodo cum ipsis vellitabatur. Qui cum respondissent, missuros aliquem, si concilio placuisset, postridie Richardum, Nicephori pædagogum, cæteris nobiliorem ac prudentiorem mittunt. Congressus cum eo magnus domesticus, sic ait : Neminem ego mortalium, nisi a mente desertissimum, non ad finem aliquem, in quibuscumque actionibus suis respicere judico. Quod igitur primum fidem prodidistis, et nunc in obsidione istam animi, quæ videtur, altitudinem adhibetis, non alia de causa id facere vos autumo, quam ut Nicephoro despotæ filio ad principatum, et vobis ipsis aliquid ad felicitatem adjumenti afferatis. Ergo age, utrumque consideremus : ita, ut si quidem ex iis quæ facta sunt, aut ex iis quæ speratis, invenimus quidpiam, quo consulta vestra finem suum sortiantur, id ne omittatis : sin contra inveherimus, quam vos suspicamini, ut non **321** so-

A οὐδὲν μᾶλλον ἐν ἐλάττωσι κακοῖς. Ὁ μέγας μὲν γὰρ δομέστικος καίτοι ἑγγύς ἱστορατοπειδευμένος τῆς θαλάσσης, οὐδὲν μᾶλλον ἐκινήθη· ἀλλ' ἀτρέμας τῆς πολιτορχίας εἶχετο. Ταραντινοὶ δὲ ἐπ' ἀγκυρῶν ἐφώρμουν, τῆς τε γῆς ἀπαχόμενοι ὡς πολεμίας, καὶ πρὸς τῇ πόλει οὐδεμίαν ποιοῦμενοι ἀπίδασιν. Εἰς τρίτην δὲ ἡμέραν ὑστερον ὁ μέγας δομέστικος ὑποπτέυσας τοῖς ἐν Θωμοκάστρῳ τὸ φρόνημα ὑπενδοῦναι, ἐπεὶ οὐδὲν ἀκώαντο τῆς βοήθειας Ταραντινων, προσῆγεν αὐτοῖς τοὺς λόγους προσπέμπων τοὺς διαλεξομένους. Ἔφασκε τε θαυμάζειν μάλιστα αὐτῶν οὐ συντοί τε θύτας, καὶ πράγμασιν εἰδότες χρῆσθαι, ὡς περὶ αὐτῶν ἀκούειν ἔξεστιν (ὀλίγοις γὰρ αὐτῶν ἑωρακίαι· κατὰ τὴν πρώην τὴν ἐφοδον), νῦν οὐ κρησθήκοντα ποιοῦσιν ἑαυτοῖς, οὐδ' ἐξ ὧν μάλιστα ἀν' ἀπολύοιντο αἰτίας. Αὐτοῦ γὰρ δὴ ἐπὶ πέπτε καὶ εἰκοσὶν ἡμέραις περικαθ' ἡμέρας, καὶ τὴν αἰτίαν ἐθέλοντος μαθεῖν ἤ· ἔνεκα αὐτῶν τὸ ὑπὸ βασιλεὶ τετάχθαι κομίζεσθαι τῶν πένυ ἀδυνάτων, μήτε παρέχεσθαι ἀπολογία μῆδεμίαν, μήτε ἐξ ὧν πράττουσιν ὑποψίαν ἐνδιδόναι ὡς σωφρόνων ἀνθρώπων χῶνται λογισμοῖς ὑπ' ὧν ἢ ἡμᾶς κακώσουσι τοὺς πολεμίου, ἢ σφίσι αὐτοῖς πορίσονται τινα ἀκαλλαγή τῶν ἀλγεινῶν· ἀλλὰ ταῦτόν πάσχειν οἶον τοὺς πολυπόδας φασί· οἱ ἐπειδὴν ἐξέλλκωνται τῆς θαλάσσης, ἀν' συμβαθὴ τινὸς ἐπιλαδίεσθαι, οὐ βέβηως μεθίσθαι, ἄχρις ἀν' ἢ ἐπιλείψοσιν αὐτῶν, ἢ παρασπάτωσ· τῶν ἡμῶν, τοιοῦτον δὴ τι συμβαίνειν καὶ περὶ αὐτοῦς. Ἐπειδὴ γὰρ ὡς οὐ βασιλεὶ προσθήσονται εἰπόντες τοῖς αὐτοῖς λόγοις χῶνται· διηγεῖσθαι, καὶ οὐδεμίαν ἐπιδέχονται μεταβολὴν καίτοι εἰ μὲν περὶ ἀκινήτων πραγμάτων ἦσαν, τοὺς λόγους δοξαζόμενοι, εἰχον ἄν τινα λόγον ἐμμένειν τοῖς βεβουλευμένοις ἐξ ἀρχῆς. Νῦν δ' ἔξεστι συνορᾶν ὡς οὐδ' ἐπὶ μιᾷ ἡμέρᾳ τῶν αὐτῶν μενόντων, ἀλλὰ ποικίλας δεχομένων τὰς μεταβολὰς ποιοῦνται. Ὅσα εἰρηρῆν αὐτοῖς καὶ τοὺς περὶ ἐκείνων λόγους ὁμοίως τοῖς πράγμασι μεταρμόζεσθαι πρὸς τὸ λυσιστελεῖν παρήγει τε αὐτοῖς τῶν συνετιωτέρων παρ' αὐτοῖς τινα πέμψαι πρὸς αὐτὸν, ὥστε ἢ αὐτοῖς οἴεται λυσιστελεῖντα ὑποθέσθαι. Κἄν μὲν καὶ αὐτῶν συμφέροντα δοκῇ· εἰ δὲ μὴ, ἀλλ' αὐτοῖς γε ἐξείναι πάλιν ἢ ὀνήσειν οἴεται ἐλέσθαι. Τοιοῦτους μὲν ὡς περὶ διὰ προδολισμῶν πρὸς ἐκείνους ἐποίησατο τοὺς λόγους· ἐκείνοι δὲ ἀποκρινόμενοι ὡς εἰ δοκεῖ αὐτοῖς συμβουλευσαμένοις πέμπουσι τινα εἰς τὴν ὑστεραίαν, πέμπουσι Ἰντζαρθὸν ἐν Νικηφόρου παιδαγωγὸν ἐπιφανέστερόν τε καὶ συντώτερον τῶν ἄλλων ὄντα· καταστάντων δὲ εἰς λόγους, τοιαῦτα πρὸς αὐτὸν ὁ μέγας δομέστικος διεκλήθη· Οὐδένα οἴομαι τῶν πάντων εἰ μὴ παντάπασι ἀπεστήρηται φρενῶν, μὴ πρὸς τι τέλος ἀποδιέποντα ἐπιδήποτε ἐπιχειρεῖν. Διὸ τὴν τε ἀποστασίαν πρώτων καὶ τὴν ἐπὶ τῇ πολιτορχίᾳ νῦν δοκοῦσαν μεγαλοφύχταν οὐκ ἄλλου τοῦ ἔνεκα ἐλέσθαι ὑμᾶς νομίζω ἢ ὥστε Νικηφόρῳ τῷ τοῦ δεσπότη παιδί εἰς τὴν ἀρχὴν, καὶ ὑμῖν αὐτοῖς εἰς εὐπραγίαν ὠφέλειάν τινα ἐργάσασθαι· σκεψόμεθα

Jacobi Pontani notæ.

(70) De polypo hæc Plinius, lth. ix, cap. 29. : Polyporum multa genera; terreni majores, quam pelagii, omnes brachiis ut pedibus ac manibus utuntur :

cauda vero quæ est hisulca, et acuta, in coitu. Cæterum per brachia velut acetabulis dispersis haustu quodam adhærescunt, tenent supini, ut avelli non queant, etc.

δὴ ἐπ' ἀμφοτέρων· κἄν μὲν τινα ἐκ τῶν εἰργασμέ-  
νων ἢ ἐξ ὧν αὐτοὶ ἐλπίζετε δουλούμεθα εὐρεῖν, τούτα  
πράττειν ἐξ ὧν ἂν εἰς πέρας ἔλθοι τὰ βεβουλευμένα·  
ἂν δ' ἐναντίας ἔχοντα ἢ αὐτοὶ ὑπονοήτα, μὴ μόνον  
ἀφίστασθαι τῶν μὴ ὀρθῶς ἐχόντων, ἀλλὰ καὶ  
ἐμὸν πείθεσθαι παραινοῦντι τὰ συνοίσουτα. Ὑμεῖς  
τοίνυν βασιλέως ἀποστάντες οὐδὲν εἰς ὑμᾶς ἀγνω-  
μονήσαντος, προσεχωρήσατε τοῖς Ταραντίνοις, οὐχ  
ἄπλοῖς· οὐδὲ ἀλόγως, ἀλλ' εὐόμενοι τῇ ἐκείνων συμ-  
μαχίᾳ Ἀκαρνανίαν δυνήσεσθαι ὑπάγειν ἑαυτοῖς. Τοῦ-  
το δὲ οὐδὲ ὀλίγου δεῖ τοῦ εἶναι δυνατὸν· αὐτοὶ γὰρ ἀφ'  
ἑαυτῶν ἰδίᾳ κινούμενοι πλεονεξίᾳ πολλάκις Ἀκαρνανίᾳ  
στρατῶν μεγάλῃ ἐπεστράτευσαν, καὶ τὴν χώραν ἐκίκω-  
σαν ὅσα μάλιστα ἐξῆν. Πόλεω· δὲ οὐδεμιὰς ἠδυνήθησαν  
κίριοι γενέσθαι, οὔτε ὅπλοισι βιασάμενοι οὔτε πολιορ-  
κίᾳ ἀναγκάσαντες ἔμολογίᾳ παραδοῦναι, ἀλλ' ἀναγώ-  
ρησαν ὧν ἦγον ἀποβαλόντες οὐκ ὀλίγους, πλὴν εἰ μὴ  
ὧν αὐτοὶ ἐκόντες οἱ Ἀκαρνανίας ἄρχοντες παρεχώ-  
ρησαν, Βονίτζης καὶ Ναυπάκτου καὶ Βοθρεντοῦ,  
ὥστε ἔχειν αὐτοὺς συμμαχίᾳ· πρὸς τὸν πρὸς βσι-  
λέα Ῥωμαίων πόλεμον. Οἱ οὖν Ἀκαρνανεῖς μόνους πο-  
λεμοῦντες οὐδὲν ἠδυνήθησαν ἀνύσαι πλέον, τίς ἐλ-  
πίς περιγενέσθαι νῦν καὶ βασιλέως πρόντος ἅμα  
στρατῆρ, ὃς πρῶτερόν τε καὶ νῦν ῥᾶον ἐξαρκεῖ Ἀκαρ-  
νανισίν ἡμῶν καὶ Ταραντίνοις πολεμεῖν; (Ὁ μὴν, ἀλλ'  
οὐδὲ ἡμῖν ἐλπὶς Ἀκαρνανῶν τινὰς συναποστήναι·  
καὶ οἱ γὰρ πρῶτερον, Ῥώγιοι καὶ Ἀρταίοι, συνα-  
πέστησαν, καλῶς περὶ σφῶν αὐτῶν βουλευσάμενοι  
τὰ δέοντα, βασιλεὶ τὰς πόλεις παραδόντες προσχώ-  
ρησαν, καὶ σφίσι τε αὐτοῖς αἰτίαι ἐγένοντο εὐπραγίας·  
πολλῶν γὰρ ἐπέτυχον τῶν βασιλέως εὐεργεσιῶν, καὶ  
τοὺς πολέταις τοῖς αὐτῶν. Ὡς μὲν οὖν εἰ καὶ ἤξουσι Τα-  
ραντίνοι, ὀλίγα ἢ οὐδὲν λυσιστελήσουσιν ἡμῖν, δέ-  
δεικται ἡμῖν· ὅτι δὲ οὐδὲ ἤξουσι τὴν ἀρχήν, αὐτόθεν  
ῆρῃ περιάσομαι κατάδηλον ποιεῖν. Πλὴν γὰρ ὅστισόν  
ἴδων ἕνεκα ἐγκλημάτων ἢ ἐτέροις συμμαχῶν ἀπτό-  
μενος πολέμου, ἐν ἀρχαῖς μὲν μάλιστα καὶ χρήμασι  
καὶ ὅπλοισι ἐβρωμένους ἔχεται προθύμως, ἐὰν δὲ  
ἔπαξ καὶ δις ἐπιχειρήσας σφαλῆ, ἀμβλύνεται· πρι-  
κίπιασιν τοιγαροῦν, ὡς αὐτοὶ τε οἴεσθε, καὶ ἡμεῖς  
οὐκ ἂν ἔξαρνοι γενόμεθα, προθύμως τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν  
πολέμου ἀποτομένη ἐν ἐνικαιῶν μάλιστα φ' πολεμίσθε  
ὑφ' ἡμῶν, παρασκευασμένην νῦν τὰς δέκα ταύτας  
πέποιθε τρίηρεις· ὅλ' οὐχ ὅτιγε ἡμῖν, ἀλλ' οὐδὲ ἑαυ-  
τοὺς ἀμύνειν οἱοί τε εἰσιν. Ἐμοῦ γὰρ παρὰ θάλασσαν  
ἐστρατοπεδευμένου, οὔτε ἀπέθησαν, οὔτε ἀποθήνηαι  
οἱοί τε εἰσιν· ἀλλ' ὀλίγον ἀποσέκασιν ἀψύχων. Λεί-  
πεται δὴ οὖν κενεῖς χερσὶ πρὸς τὴν πέμψασαν  
ἐπανελθεῖν· ἐκείνη δὲ ὁρώσα ὡς οὐκ ὀλίγων τιῶν  
ἀναλωμάτων, οὐδὲ φαύλης πραγματείας ὃ πρὸς βα-  
σιλέα δέεται πόλεμος, ἀποσχέσεται ἐπιχειροῦσα  
δυνατοῖς· ἡμῖν δὲ ἐρήμοις τῆς ἐκείθεν βοήθειας  
λείπομένοις, οὐδὲν ἄλλο λείπεται ἢ σφᾶδ' αὐτοῦ· ἐν  
ὀνηραπόδων μοίρᾳ παραδοῦναι ἐνδείᾳ πεισθέντας,  
καὶ δούλους καὶ ἀναστάτους γενέσθαι, ἢ πολιορκου-  
μένους ἐνταῦθα ἀπολέσθαι πανδημῆ ἐν φρουρίᾳ  
πνιγρῶν καὶ κλήρης δυσωδίας κατακλεισμένων.  
Ἐξέστιν οὖν συνορᾶν τὴν ὠφέλειαν ἧς αὐτοὶ τε καὶ  
Νικηφόρος ὁ ἡμῶν δεσπότης ἀπολαύσεται· ἐκ τῆς

lum, quod verum et rectum non est deseratis, sed  
et mihi bene consulenti obtemperandum existime-  
tis. Vos itaque nullo imperatoris peccato offensi,  
ad Tarentinos transfugistis; nec id simpliciter et  
inconsulto, sed rati illorum opibus. Acarnania  
potituros. Hoc autem, proh! quantum ab effectu  
abest? Ipsi enim sua privatim cupiditate et avari-  
tia impulsī, sæpius in Acarnanas cum magno pro-  
fecti exercitu, regionem quidem populationibus et  
maleficiis infestam habuerunt, urbem tamen nul-  
lam nec armis expugnando ceperunt, nec obsidendo  
ad dissolutionem coegerunt, sed copiis non parum  
imminutis, remearunt. Paucas, nempe Bontitzen,  
Naupactum et Bothrentum excipio, quibus Acar-  
naniæ principes, ut eos belli contra imperatorem  
socios haberent, cesserunt. Qui igitur cum Acar-  
nanibus solis bello contententes, nihil egerunt,  
quæ spes superaturos nunc præsentem imperato-  
rem cum exercitu, qui et alias potuit, et nunc  
facilius potest cum Acarnanibus et Tarentinia  
simul bellum gerere? At neque vobis sperare  
licet, Acarnanum aliquos vestro exemplo defectur-  
os. Nam qui prius vobiscum defecerant Rhogii  
et Artæi, rebus suis probe consulentes, impera-  
tori se addixerunt, multaque sibi ac civibus suis  
ab eo dona consecuti, felicem statum invenerunt.  
Tarentinos itaque, etsi venerint, parum aut  
nihil vobis operæ navaturos demonstratum est:  
prorsus autem non venturos, inde conabor osten-  
dere. Quicumque aut propter privatas offensiones,  
aut ut socius bellum capessit, principio quidem,  
dum armis et pecunia est instructissimus, impig-  
re opus invadit; si semel iterumque id frustra  
fecerit, languescit impetus. Princeps igitur Taren-  
tina vestra opinione, et vero etiam nostra, prompte  
pro vobis bellum capessens, uno hoc anno, quo a  
nobis oppugnaminī, comparatas triremes hasce  
misit, quæ tantum abest, ut vos defendant, ut nec  
seipsas queant defendere. Me enim juxta mare ca-  
strametante, nec descenderunt classarii, nec quasi  
essent mortui descendere potuerunt. Reliquum  
est, ut vacuis manibus ad eam redeant, a qua  
missi sunt. Quæ cum intelliget, bellum adversus  
imperatorem nec modicis sumptibus, et magnis  
egere laboribus, de cætero quæ effici non possunt,  
non tentabit. Vobis vero illo frustratis auxilio,  
aliud nihil **322** restabit, quam ut vexati et re-  
rum egestate oppressi, pro mancipiis vos tradatis,  
ac sedibus vestris profugi servitutem serviat, aut  
hic in oppidulo æstunoso ac sætoris pleo ob-  
sessi et conclusi, cum populo universo intereatis.  
Quamobrem hinc utilitatem, quam vobiscum de-  
spota vester ex hac defectione capturus sit, perspi-  
cere licet. Quod si etiam concederemus, cum  
ingenti apparatu concitatos huc venire Tarentinos,  
incertum est, num et sic nos Acarnania queant  
depellere, qui nec a solis Acarnanibus, quamvis  
eos sæpe aggressi, sine detrimento potuerant dis-  
cedere. Quod si et hoc daremus, illos nobis po-

tentiores existimatos, urbes subacturos; nihilominus tum quoque misera erit vestra et infelix conditio. Necessario enim illis servietis. Non enim profecto adeo insipientes sunt, ut quod sæpenu-mero cupierunt, si id post magnos labores et pericula assequantur, citra ullam necessitatem vobis condonent. Quale autem et quam durum Tarentinorum aliorumque Latinorum imperium sit, vos experientia ipsa melius quam nos cognovistis. Quocirca sive adjuvabimini a Tarentinis, sive non; sive nos vicerint, sive a nobis vincantur, nihil aberit, quominus in extremis malis versemini. Sed neque nos diuturnitate remissiores factos obsidionem soluturos arbitrari prudentis est hominis. Nos ipsi quidem non semper vobis assidebimus. Nunc enim imperator, arbitrans ipso eventu doctos, quam de vobismet male merueritis, mutata voluntate ad se accessuros, et ipse adhuc expectat, et quas in aliis urbibus habetis facultates, nondum in aliis dispertit. Si vos calculum reducturos desperaverit, non vestras duntaxat, sed et cognatorum vestrorum fortunas Acarnanum potentissimis gratis dabit. Qui sui quæstus cupidine commoti, vel ultra vires animosi, et parvo ab imperatore accepto præsidio, ut perniciosissimos hostes vos oppugnabunt, nec obsidere cessabunt, quoad subactos cum conjugibus et liberis patria extorres reddiderint. Nos cum imperatore domum revertemur. Videte igitur, quibus casibus hoc bellum vos objectabit. Si me meliora suadentem audieritis, vosque et urbem imperatori dedideritis, primam quidem, quod studetis, Nicephoro despotæ vestro commodare licebit; ego enim filiam meam ei uxorem conjugam, quod in summa felicitate ponendum nec vos nescitis. Præterea ut filium meum **323** educabo; et imperator, qui mihi bene vult, mea causa honoribus ac beneficiis apud Romanos amplitudinem ejus illustrabit. Adde quod et vobis non pauca hinc emolumenta parabit. Nam et hic opes vestras cumulabit imperator, et quæ Nicephoro despotæ vestro assignabuntur, ex iis fructum aliquem capietis. Plura acervanda dictis non censeo, cum ex his, qui sapiunt, possint intelligere, quantum vim malorum bellum, quantum vicissim bonorum copiam deditio allatura sit. Vos considerate, et utrumvis eligite. Ut absolvit domesticus, Richardus inter familiares Nicephori primas tenere se ipse quoque non negabat, tamen ad illos quoque referendum, et communiter quid agi conveniret, decernendum. Approbante magno domestico, die sequenti rediturum responsumque relaturum pollicitus, in urbem se recepit. Coacto e præsentibus conventu, quærunto, ecquid se et oppidum tradant, magnique domestici moniis obsequelam faciendam consensu firmant. Postridie rediens Richardus Deum testatur, ipsos neque odio imperatoris, neque sui quæstus causa ejus frenos excussisse, sed opinantes, si primi deficerent, reliquos Acarnanas secuturos, et hoc modo

A ἀποστασίας. Εἰ δ' ἄρα καὶ συγχωρήσαιμι παρασκευῆ μεγάλην Ταραντίνους ἐκ τῆς οἰκείας ὑμηθέντας ἐνθάδε ἔκειν, ἀθλον μὲν εἰ καὶ οὕτω δυνήσονται ἡμᾶς Ἀκαρνάνιας ἐξελάσαι, οἱ οὐδὲ πρὸς μόνου· Ἀκαρνάνας, καίτοις πολλᾶκι ἐπιχειρήσαντες, ἰσχυσαν χωρὶς ζήτημας ἀπαλλάξαι πολεμοῦντες. Εἰ δ' ἄρα καὶ τοῦτο δοίμεν τὸ ἡμῶν αὐτοῦς ὀφθέντας κρείττους παραστήσασθαι τὰς πόλεις, τότε γε ὑμῖν τὰ πράγματα οὐδεμιᾶς βέλτιον ἔξει δυσπραγίας. Ἀνάγκη γὰρ ὑμᾶς αὐτοῖς δουλεῦν. Οὐ γὰρ δίπου γε ἀνοηταῖνοις τοσοῦτον, ὥστε οὐ πολλάκι ἐπιθύμησαν, μετὰ τοὺς μεγάλους πόνους καὶ κινδύνους εἰ παρέσται ἀνάγκης οὐδεμιᾶς παρουσίας ὑμῖν προσέσθαι. Ὅποια δὲ ἡ Ταραντίνων καὶ τῶν ἄλλων Λατίνων δουλεία, αὐτοὶ ἔστε πείρα βέλτιον ἡμῶν.

B ὥστε εἴτε συμμαχήσουσιν ὑμῖν οἱ Ταραντινοί, εἴτε μὴ, εἴτε νικήσουσιν ἡμᾶς, εἴτε ἡττηθήσονται αὐτοί, οὐδὲν ὑμῖν ἐλλείπει τοῦ μὴ εἰς ἔσχατον κινδύνου ἀφικέσθαι· οὐ μὴ ἀλλ' οὐδὲ ἡμᾶς ὀλιγορήσαντας διὰ τὸν χρόνον, ἀποστήσασθαι τῆς πολιορκίας εἰσθαι, νεῦν ἔχόντων ἐστὶν ἀνθρώπων. Οὐ γὰρ ἤ αὐτοὶ καθοδόμεθα μέχρι παντός ὑμᾶς πολιορκούντες. Νῦν μὲν γὰρ βασιλεὺς οἴμενος ἐξ αὐτῶν διδάχθέντας τῶν πραγμάτων ὡς οὐ λυσταλοῦντα ἐδουλεύσαθε ὑμῖν αὐτοῖς, μεταγρόντες προσχωρήσετε αὐτῷ, αὐτὸς τε εἴτι περιμένει, καὶ οὐδὲ τις κτήσεις ὑμῶν τὰς ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσι παρέχτο ἑτέροις· ἂν δὲ ἀπογῆ τὴν μεταμέλειαν ὑμῶν, οὐ μόνον τὰ ὑμετέρα κτήματα, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων συγγενῶν ὑμῶν τοῖς δυνατωτάτοις Ἀκαρνάνων παραδώσει· οὐ κέρρους ἕνεκα ἰδίου, καὶ ὑπὲρ βύναμιν πολεμήσουσιν ὑμῖν ὡς πολεμιωτάτοις καὶ ὀλίγη ἔχοντες ἐκ βασιλείως στρατιάν, καὶ οὐκ ἀνήσουσι πολιορκοῦντες· ἄχρις οὐ παραστήσασθαι αὐτοῖς τε καὶ γυναῖκας καὶ τέκνα, θήσουσιν ὑπερβόλους. Βασιλεὺς δὲ καὶ ἡμεῖς οἰκάδα ἀναχωρήσομεν. Σκέψασθε οὖν οἱ κακῶν ὁ πρὸς βασιλέα πόλεμος ὑμῖν χωρήσει· ἐν δ' ἐμοὶ τὰ βελτίω παραινούντι πειθήσθε καὶ ἑαυτοῦς βασιλεῖ καὶ τὴν πόλιν παραδότε, πρῶτον μὲν, ὅπερ αὐτοὶ διὰ σπουδῆς ποιήσθε τὸ Νικηφόρου τῷ ὑμῶν δεσπότη ὠφελείαν τινα ἐξευρεῖν ἔσται. Ἐγὼ γὰρ αὐτῷ τὴν ἐμὴν κατεγγυήσω θυγάτηρα· ὅπερ ὅτι γε οὐδενὸς δεύτερον εἰς εὐτυχίας λόγον, οὐδ' αὐτοὶ ἀγνοεῖτε δήπου. Ἐγὼ τε γὰρ ὡς οὐκ ἐκθρόψω· καὶ βασιλεὺς τῆς εἰς ἐμὲ εὐνοίας ἕνεκα, τιμαῖς τε καὶ πολλαῖς εὐεργεσίας περιφανῆ παρὰ Ῥωμαίους θήσει. Ἐπειτα καὶ ἑαυτοῖς οὐκ ἀίγων τινῶν ἀγαθῶν αἰτιοὶ γενήσεσθε. Ἐνταῦθα τε γὰρ ὑμᾶς εὐ ποιήσει βασιλεὺς, οἷς εἴχετε πρότερον καὶ ἕτερα προσθεῖς· καὶ τῶν Νικηφόρου τῷ ὑμῶν δεσπότη ἀπονεμηθησομένων ἀπολαύσετε τὸ μέρος. Πλεῶν μὲν οὖν οὐκέτι δεῖν ὀλομαι συναίρειν, ἱκανὰ γὰρ παρ' εὐ φρονούσι καὶ τὰ εἰρημένα, ὅσων τε κακῶν ὑμῖν ὁ πόλεμος αἰτιος ἔσται καταμαθεῖν, καὶ ὅσων ἀγαθῶν τὸ προσχωρήσαι βασιλεῖ. Ὑμῖν δὲ ἔξεται διασκεψάμενοις, τῶν εἰρημένων προσδέσθαι ὀποτέροις. Τοιαῦτα διελεγμένου τοῦ μεγάλου δομestίκου, ὁ Πιτζάρδος τῶν μὲν Νικηφόρου συμπαρόντων ἄλλων ὠμολόγει καὶ αὐτὸς πρόχειν, δεῖν

δὲ ἔρασκε καὶ ἐκείνους περὶ τῶν εἰρημένων πυθο-  
 μένους, κοινῇ τῶν πρακτικῶν τὴν ψῆφον ἐξαγαγεῖν.  
 Ἐπαίνουντος δὲ καὶ τοῦ μεγάλου δομestίκου, ἀνε-  
 ψῆρσεν εἰς τὴν πόλιν, ἐπαγγειλάμενος εἰς τὴν  
 ὑστεραίαν ἔξειν ὡς λόγον ἀποδώσων. Ἐκκλησίαν δὲ  
 συναθροίσας ἐκ τῶν συνόντων, ἐδουλεύετο ἅμα αὐτοῖς  
 εἰ θεοὶ βασιλεῖ σφᾶς αὐτοῦ καὶ τὴν πόλιν ἐγχειρί-  
 ζειν· καὶ ἐδίκει αἰρετέα εἶναι ἃ αὐτοῖς ὁ μέγας δο-  
 μεstικὸς παρήνει. Ἐπεὶ δὲ ἐδέδοκτο εἰς τὴν ἐπιού-  
 σαν ὁ Ριτζάρδος αὐτοῖς τῶν μεγάλων δομestικῶν προ-  
 ελθῶν, ἔμαρτύρετο θεῶν, ὡς Οὐτ' ἀπεχθῶς διακεί-  
 μενοι πρὸς βασιλέα, οὐθ' ἑαυτοῖς τινα οἰόμενοι  
 ὠφέλειαν ἐκ τῆς ἀποστασίας προξενήσειν, εἰλόμεθα  
 ἀποστῆναι βασιλέως· οἰόμενοι δὲ, ἂν αὐτοὶ πρῶτοι  
 ἀποστῶμεν, καὶ τοὺς ἄλλους· Ἀκαρνάνας συνέψεσθαι ἡμῖν, καὶ τὴν πατρῶαν ἀρχὴν Νικηφόρῳ ἀποδώσειν  
 ἐκόντες ὄντες εἰσῆχθημεν εἰς τοὺς κινδύνους, ἐκλειάν τε ἑαυτοῖς, καὶ ὠφέλειαν τῶ ἡμετέρῳ δεσπότη  
 οἰόμενοι προξενήσειν· τῶν πραγμάτων δὲ ἀνεστραμμένων, ἀπέβη τάναντία ἢ αὐτοὶ προσεδοκῶμεν. Νῦν  
 οὖν καὶ ἡμῖν πολλὰ περὶ τῶν παρόντων διαπισφαμένους, λυσιτελέστερον οὐδὲν ἐν τῷ παρόντι οὐδ' ἡμῖν,  
 οὔτε Νικηφόρῳ, ἢ ὧν συνεβούλευσας αὐτὸς, εὐρέθη. Οὐ δὴ ἕνεκα, σφᾶς τε αὐτοῦ καὶ τὴν πόλιν διὰ σοῦ  
 παραδιδούμεν βασιλεῖ· αὐτὸς δ' ἂν εἰδείης σὺν τῷ βέλτεστα ἡμῖν τὰ πράγματα παρασκευάσεις ἔχειν.  
 Ὁ μὲν οὖν τοιαῦτα εἶπεν· ὁ μέγας δὲ δομestικὸς, ἐκαινέσας τῆς μεταβολῆς αὐτοῦ, καὶ ὧν ἰδόντο  
 ἐπαγγειλάμενος πράξειν αὐτοῖς παρὰ τῷ βασιλεῖ, ἐκέλευεν ἰλθόντα εἰς τὴν πόλιν καὶ Νικηφόρον καὶ  
 τοὺς ἄλλους παραλαβόντα ἔχειν πρὸς αὐτόν.

### 324 CAPUT XXXVIII.

*Nicephorus cum primoribus a domestico ad imperatorem deductus, humaniter et munifice accipitur. Mattheus Cantacuzenus magni domestici filius, Demetrii despotæ filium ducit domum. Enire contendit Apocauchus, ut sibi monachum fieri liceat. Ejus preces imperatori suspectæ sunt. Exploratur animus. Hierum instat, et classis contra Barbaros præfecturam, ut sibi et reipublicæ salutarem petit et impetrat. Imperator Apocauchum pro ignavo et improbo habet. Recensentur castella quæ ædificari, et urbes quas instauravit.*

Ἐπεὶ δὲ εἰς τὴν ὑστεραίαν ἅμα καὶ Νικηφόρον  
 ἄγοντες τὸν δούκαν εἰς τὸ στρατόπεδον παρήσαν, καὶ τῶν Ταραντίνων ἐπι παρόντων ταῖς ναυσὶ καὶ ἰσκιώντων τὰ πραττόμενα, θυμοκαστρω μὲν ἰσκι-  
 τέλιπε φρουρὰν τοῦ μὴ παρὰ τῶν Ταραντίνων τι ἀδικηθῆναι τῆς στρατιᾶς ἀναχωροῦσης· αὐτὸς δὲ Νικηφόρον τὸν δούκαν ἅμα τοῖς ἄλλοις παραλαβῶν, ἐπανέβη εἰς βασιλέα. Βασιλεὺς δὲ ἀσμένως ἐδέξατο αὐτοῦ, καὶ πολλαῖς ἡμερίσιν εὐεργεσίαις· Νικηφόρον δὲ τὸν δούκαν τῷ τε τοῦ πανυπερσε-  
 δάστου τετίμηκεν ἀξιώματι, καὶ πολλῆς ἡξίωσεν εὐμενείας καὶ οἰκισιότητος τῆς πρὸς αὐτόν. Διατρί-  
 ψας δὲ ἐν Ἀκαρνανίᾳ ἔξ ἐκεῖνου ὑπὲρ εἰκόσιν ἡμέρας, καὶ ὅσα μάλιστα ἔδει πρὸς ἀσφάλειαν ταῖς πόλεσι καταστήσας, ἐπανέβη εἰς Θεσσαλονίκην, χειμῶνος ἤδη ἀρχομένου, Νοεμβρίου μηνὸς ἐνιστα-  
 μένου, καὶ διεχείμασεν ἐκεῖ. Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν χειμῶνα καὶ οἱ Ματθαῖοι τοῦ Καντακουζηνοῦ τοῦ μεγάλου δομestίκου πρώτου υἱοῦ ἐτελοῦντο γάμοι ἐν Θεσσαλονίᾳ. Ἐγγημε γὰρ τὴν Δημητρίου τοῦ δεσπότητος θυγατέρα, ἡ ἦν βασιλέως Ἀνδρονίκου τοῦ πρώτου τῶν Παλαιολόγων πατὴρ· τελεσθέντων δὲ τῶν γάμων πολυτέλων τε καὶ περιφανεστάτων, ἐπεὶ καὶ ὁ χειμῶν ἤδη περὶ ἐκβολὰς ἦν, παρεσκευάζετο βασιλεὺς ὡς εἰς Βυζάντιον ἐπανήξων. Μεταξὺ δὲ παρασκευαζομένων, καὶ ὁ παρακοιμώ-  
 μενος Ἀπόκαυχος ἐκ Βυζαντίου ἦκεν· οὐ πολλαῖς δὲ ὑστερον ἡμέραις τῷ μεγάλῳ δομestικῷ προσελθὼν, ἀνεμίμνησκέ τε παλαιῶν εὐεργεσιῶν ὧν ὑπῆρ-

A patrum regnum Nicephoro restitutum iri, ultro se periculo involvisse, ut Nicephoro, inquam, auxilio essent, et sibi decus compararent. Rebus autem retro sublapsis, contra expectationem evenisse. Nunc ipsis quoque diligenter statum suum contemplatis, nihil in præsens vel sibi, vel Nicephoro repertum utilius quam quod ipse suasset. Quapropter et se et urbem eos per manus ejus imperatori transdere; nosse ipsum, quid rebus eorum quam optime faciat. Tum magnus domesticus illorum ad partes meliores conversionem laudavit, et quibus egerent, ab imperatore impetraturum fidem dedit, jussitque, ut in urbem regres-

B sus, cum Nicephoro et aliis ad se reverteretur. Postquam die altero Nicephorum ducam secum adducens in castris adfuerunt, Tarentinis adhuc cum classe præsentibus et quæ fierent aspicientibus, domesticus Thomocastri præsidariam manum reliquit, ne quid exercitu recedente Tarentini per injuriam molirentur; ipse cum Nicephoro duca aliisque ad imperatorem rediit. Quos ille accipit humaniter, et muneribus multis honorat; Nicephorum Panhypersebasti dignitate condecorat, præcipuaque benevolentia et familiaritate dignatur. Cumque in Acarnania dies adhuc plus vicenos mansisset, et quæ ad urbes tutandas potissimum pertinebant, præscripsisset, biemis initio, mense Novembri instante, Thessalonicam revertens, ibidem hiberna egit. Eadem Matthei Cantacuzeni primogeniti magni domestici nuptiæ cum filia Demetrii despotæ, Andronici Palæologi senioris filii, Thessalonica: sumptuosissimæ splendidissimæque peractæ sunt. Secundum quas hieme jam præcipiti, dum se imperator ad reversionem Byzantium instruit, Apocauchus cubiculo sacro præfectus inde veniens, paucis post diebus magnum domesticum adit, quibus olim beneficiis ultro ab eo esset obligatus in memoriam redigit: rogat, ut filii sui reddituum, quos in singulos annos caperet, imperatoris concessu hæredes instituantur, sibi autem ejusdem bona venia monasterium liceat ingredi, valedicentem rebus hujus vitæ omnibus, et in una tantummodo sollicitudine versantem, quo pacto ex anima



sua tot maculas quotidianis actionibus inustas eluat; et hanc unam causam profectionis hujus sibi existisse. Magnus domesticus illum vera narrare opinatus, nec se id permissurum, nec cum imperatore super ea re locuturum asseveravit. Apocauchus rursus ac sæpius accedere, idem flagitare, et jurare se ex animo petere, **325** sibi que tam frugiferum nihil posse contingere, quam a mundo secedere (71): nec susceptam voluntatem depositurum, quo res cunque ceciderit. Orabat igitur suppliciter, ut ad multa in se benefacta hoc postremum adjicere ne gravaretur. Itaque ille quidem serio, \* ut videbatur, hoc efflagitabat. Magnus autem domesticus quanquam de isto secessu dolens et anxius animi, tamen quia petitionem videbat momenti maximi, eam imperatori exponit: quem suspicio vera incessit, rem non ita se habere, sed alia quapiam de causa totum fingi. Proinde mirari se dixit magnum domesticum, si fidem possit tribuere. Quo asseverante, esse aliter non posse, Ergo tu, inquit, perfiditeris velim, eique dicas, non probaturum, sed moleste laturum potius imperatorem, si a vita communi se removerit. Verumtamen ne rem adeo honestam, Deoque amabilem impediendo videatur ei bona invidere, non repugnaturum. Non opus est, excipit magnus domesticus, tentandi gratia hæc ei dicere; simul enim responsum audiet, valedicet ac secedet; sed potius, si quid eo ogeat, cœpto prohibendum. Imperator iterato jubet eadem dici; nam audientem fore, et in statu priore perstiturum. Paret domesticus; imperatoris responsum Apocauchus renuntiavit. Qui nec totum quidem audire sustinens, putare se ait, secessum suum imperatori etiam etque etiam jucundum accidere, ejusque facultatem libentissime concedere: quia vero ipsi domesticus displiceret, non se facturum. Is verbis ejus antea se circumscriptum fuisse intelligens, imperatori jocabundus quid ille responderit narrat. Unde non mediocriter delectatus imperator, domesticus per ludum, Saltem nunc credes, inquit, me solertiores esse te, magisque nosse ex hominum verbis eorum sensa conjicere. Tum domesticus, et jam pridem credidisse, nec ita excellere ipsum judicio, ut lateret; et nunc maxime confiteri, se ab eo intelligendi prudentia longe victum esse. Hæc illi inter se jocantes. Apocauchus paucis diebus interjectis, denuo magnum domesticum conveniens, mundo penitus nuntium remittere non sibi licuisse dixit, quantumvis id ardentissime cupivisset: verum secundam, quod aiunt, navigationem sibi occurrere, ut divisim inter filios facultatibus, divitiarum sibi partem potiore retineat, quam in bellum Persicum conferat. **326** Scis enim, inquit, quomodo plenis classibus insulas jam prope

ξεν εις αυτον, και νυν εδειτο, των μεν ετησιων προσδων, α: αυτος καρπουται, βασιλεως παρασχοντο; κληρονόμους ειναι παιδας τους αυτου. Αυτον δε αδελφας τυχοντα εκ βασιλεως, φροντιστηριω προσελθειν, πεισι τοις του βίου χαίρειν άπαντα· μιαν δε ποιούμενον φροντιδα, το την ψυχην εκ των πολλων κηλιδων α: αυτη προσετριψατο εκ των πραγμάτων εκκαθαραι. Εις τουτο γαρ εκ Βυζαντιου ηκειν· ουδεμιαν·ετέραν της επιδημίας εχοντα αιτιαν. Ο μέγας μεν ουν δομestικος οιδόμενος τά ειρημμένα ειναι αληθη, αυτος; τε εφασκεν ουκ αν ενδύσειν, μητε βασιλει περι τουτου διαλεξεσθαι. Ο δε αυθις και πολλάκις προσελθών, εδειτο περι των αυτων, και ορκους προσετιθει ως ου πλαττειται την αιτησιν· αλλά προδργου παντός αυτώ η αναχώρησις του κόσμου, και ως ουδ' αν ει τι γένοιτο μεταβάλαι της προθέσεως. Δω και ταύτην ικέτευε τελευταίαν·ευεργεσιαν καταθειναι επι πολλαίς καις πρότερον γεγενημέναις. Ο μεν ουν τοιαύτα μετά σπουδής εδειτο ως εδόκει. Ο μέγας δε δομestικος, άλλων μεν και την ψυχην δακνόμενος επι τη τουτου αναχωρήσει, όμως δε αναγκαίαν την αιτησιν έρων, απήγγελλε βασιλει όσα ο παρακοιμώμενος εδειτο. Βασιλεύς δε υποπεύεστας; όπερ ην, ως ουκ αληθη τά ειρημμένα, αλλά τινοσ; Ένεκα αιτίας πλαττειται ετέρας, θαυμάζειν ελεγε τώ μεγάλω δομestικω, ει ταυτα θντως οφεται ειναι αληθη. Του δε δυσχωριζομένου μη αν άλλωσ; εχειν, Ουκούν, αυτώ εφασκε, πειρας ενεκα φράστον ως βασιλει μεν ουκ αν ειη κατά γνώμην, αλλά και άχθοιτο μάλλον, του βίου σοι ανχωρούντος. Ωσ; αν δε μη πράγματος; ούτω κλοου και θεοφιλουσ; κώλυμα αυτης όφθεις δοξη βασιζειν τοις; καλοίς, ενδίδωσιν. Ο μέγας δε δομestικος, μη πειρας; ενεκα τοιαύτα λέγειν εφασκε δέον· ω; ουκ αν φθάνοι την άπολογίαν ειληφώς, και συνταξάμενος αναχωρήσει· αλλά μάλλον ει τι δέοιτο αυτου, κωλύειν. Βασιλεύς δε και αυθις εφασκε τά προσηρημένα λέγειν προς αυτον. Και γαρ άκούσεται τε των λόγων, και; μενει επι τοις; πρότερον. Ο μεν ουν επειθετό τε βασιλει· και παρακοιμωμένω εξήγγελλε τους βασιλέωσ; λόγουσ;. Ο δε μηδέ; όλουσ; σχεδόν άκούσαι αναμείνας, οφσθαι εφασκε μάλιστα κατά γνώμην ειναι βασιλει την εκεινου αναχώρησιν και όλη προθέσει επιτρέπειν· επει δε ου φίλον αυτώ, ουδ' αυτον ποιήσιν. Ο μεν ουν ως; επι τοις; πρότερον λεγομένοις; εξηπατάτο συνιεις, βασιλει μετά παιδις; προσελθών, απήγγελλεν όσα ο παρακοιμώμενος; άποκριθείη. Βασιλει δε διατριβήν τε ου μετρίαν παρέσχοντο οι λόγοι, και τώ μεγάλω δομestικω παιζων ελεγεν, ως νυν γούν αν πεισθειη, όξύτερον τε νοειν θντα αυτου, και μάλλον εκ των λόγων ειδοτα καταστοχάζεσθαι γνώμασ; άνδρων· ο δ' εφασκε, πάλαι τε πεισθεισθαι ουδέ; τοσουτον όσον λανθάνειν διαφέροντα, και νυν; μάλιστα όμοιογειν ως; άπάσαις; ψήφοις; αυτου κραται; προς; το φρονειν· οι

Jacobi Pontani notæ.

(71) Istum secessum αναχώρησιν εκ του κόσμου, et εκ των πραγμάτων αλβι appellat. Inde αναχωρηται; ad verbum, secessores. Quid autem

mundi nomen sacris scriptoribus valeat, quis tam crassa Minerva, ut non intelligat?

μὲν οὖν τοιαῦτα πρὸς ἀλλήλους διειλέχθησαν ἐν παιδίᾳ. Ἀπόκαυχος δὲ οὐ μετὰ πολλὰς ἡμέρας αὐθις τῷ μεγάλῳ δομῆστῳ προελθὼν, τὸ μὲν ἀποστῆναι, ἔρασκε, παντάπασι τοῦ κόσμου, καίτοι μάλιστα κατὰ γνώμην ὄν, οὐκ ἔξεγένετο. Δεύτερον δὲ, ὁ φασιν, ἐπὶ λθὲ μοι πλοῦν, τὴν οὐσίαν τοί; παιοὶ διελομένην, τὴν διαφέρουσαν ἐμοὶ τοῦ πλοῦτι· μίτραν εἰς τὸν κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμον ἐξαναλώσαι. Οἶσθα γὰρ ὡς ἤδη καὶ αὐτοὶ στόλοις ὄλοις χρώμενοι, νήτους τε ἤδη ἐξηνδραποδίσαντο σχεδόν, καὶ πρὸς Θράκην περαιοῦμενοι καὶ τὴν ἄλλην Μακεδονίαν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Ἑλλάδα καὶ Πελοπόννησον κακῶς ποιοῦσιν. Εἰ οὖν σοι πρώτων, ἔπειτα καὶ βασιλεῖ πυθομένῳ δόξῃσι λυσιτελεῖν, καὶ παρὰ σοὶ Βυζαντίου τε καὶ τῶν νήτων τὴν ἀρχὴν, καὶ χρήματα ἐκ τῶν κοινῶν ὅσα ἂν ὑμῖν βουλομένοις ἦ, στόλον ἐξαρτύσομαι αὐτῶς, καὶ ἐκ τῶν ἰδίων προσαναλώσας· καὶ πάσῃ σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ πολέμησω τοῖς βαρβάροις· οἴομαι δὲ Ῥωμαίοις τε ὠφέλειαν οὐ τὴν τυχοῦσαν τὴν ναυτικὴν ταύτην προξενήσειν δύναμιν θαλασσοκρατοῦσαν καὶ ἀπειροῦσαν τοῖς βαρβάρους τοῦ μὴ τὰς νήσου; καὶ τὴν ἡπειρον κακουργεῖν· καὶ πρὸς τὴν σωτηρίαν τῆς ἡμῶν ψυχῆς τὰ μέγιστα συμβαλέσθαι ἂν οἶονεῖ ὑπερὰ τὰ χρήματα παρεχομένην ὑπὲρ τῶν μελλόντων ὑπὲρ τῶν βαρβάρων ἀποκτίνυσθαι καὶ ἐξανδραποδίσθαι. Ὡς οὖν εἰς τε τὸ κοινὸν Ῥωμαίων τῆς ἐκείθεν ὠφελείας διαβαινούσης, καὶ ἰδία ἐμοὶ οὐκ ὀλίγη ἐσομένης εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς, δέομαι βασιλέως τε καὶ σοῦ, τὴν χάριν ταύτην παρσχεῖν. Ὁ μέγας δὲ δομῆστικός; ἐαυτῷ τε καὶ τῷ κοινῷ λυσιτελοῦντα οἰόμενος παρακοιμώμενον αἰτεῖν, αὐτὸν τε ἐπέθετο, καὶ ἐπηγγεῖλατο ποιήσειν· καὶ βασιλεῖ ἀπήγγελλε προσελθὼν· ἅμα καὶ ἐνάγων πρὸς τὸ δεῖν τὴν ἀξίωσιν αὐτοῦ λυσιτελοῦσαν πράττειν τῷ κοινῷ. Βασιλεὺς δὲ εἰ σπουδάζων ταῦτα καὶ μὴ εἰρωνευόμενος λέγει ἐπυθάνετο· ὡς δ' ἤκουεν οὐκ ἐν παρέργῳ, ἀλλὰ μετὰ σπουδῆς λέγειν, θαυμάζειν ἔρασκεν αὐτοῦ πολλὰ, εἰ πρὸς τοιαύτην ἐπιχειρήσειν ἀξιοῦσθαι ἐπιθήσει· Ἀπόκαυχον. Εἰ μὲν γὰρ οἰόμενος σοὶ φίλον εἶναι ταύτην ἐβουλεύσω αὐτῷ τὴν χάριν καταθεῖναι, ἴσθι σεαυτὸν ἐξαπατῶν. Οὐδὲν γὰρ ἤττον ἐγὼ σοὶ πολέμιος, ἢ ἐκεῖνος φίλος· εἰ δὲ ὡς τῷ κοινῷ λυσιτελήσονται τὸν κατὰ Περσῶν πόλεμον ἐγχειρίζειν παραινέεις, ἐτι μᾶλλον θαυμάζειν, ὅθεν ὀρμώμενος αὐτῶς τε ἐπέσθης, καὶ ἐμοὶ προσίλου τὰ ἴσα συμβουλεύειν. Οἶδὲ γὰρ οὐδὲ παρὰ πάντα τὸν βίον, ὅτε καταπράξατό τι στρατιωτικόν, οὔτε ἐμέλησεν· ἀλλὰ φέρων τε εἰσπράξει; δημοσίῳν καὶ χρημάτων καὶ προσόδων διοικήσεις φίλαι, αἷς ἐγγεγηρακῶς, εἰκότως ἐν τοῖς τοιοῦτοις ἐμπειρίαν ἐκτήσατο πολλήν. Τὸς δὲ τοιαύτας πράξεις; καὶ τὰς ναυμαχίας, ἀνδρῶς δεῖσθαι μάλιστα τοῖς ὅλοις ἐντραφέντος, καὶ σαφεῖς τὰς ἀποδείξεις ἐν πολλοῖς περὶ σπυρμένης τῆς τε τολμῆς καὶ τῆς ἐμπειρίας τῆς κατὰ τὰς μάχας. Ὁ δ' ἔρασκε, τὰ ἴσα μὲν καὶ αὐτὸς εἰδέναι περὶ παρακοιμώμενου. Ὅτε γὰρ ἐαυτὸν ἤσκει παρὰ τὸν βίον ἐν τοῖς προσήκουσιν ἔργοις στρατιωτικῷ· οὔτε ἀπό-

in servitutum redegerint, quomodo Thraciam et Macedoniam, eo trajicientes, imo et Helladem ac Peloponnesum incursent. Quare si tibi primum, deinde imperatori abs te persuaso conducere videbitur, ut Byzantii insularumque praefectum me declaretis, pecuniamque ex aerario, quantam volueritis, subministretis, ego addens de meo classem instruam, omnique diligentia et alacritate cum Barbaris decertabo. Puto autem navalem istam expeditionem mare obtinentem, Barbarosque coercentem, ne in insulas et continentem grassentur, cum Romanis non parum profuturam, tuum ad animas meae salutem momentum praecipuum allaturam, si mihi argentum meum ad futura ianquam Iytrum peccatorum impendenti, a Barbaris aut captivum abduci, aut interfici consigerit. Quando igitur ad commune Romanorum, et ad me seorsum, ad salutem animae non parva ex hoc redundatura est utilitas, imperatorem et te rogo, uti hoc apud me beneficium ponere velitis. Magnus domesticus Apocaeum sibi et reipublicae commoda petere iudicans, assensit, et facturum appondit, neque ad imperatorem relata, cum ad petitioni huic, veluti reipublicae salutaris, obsequendum impellere institit. Imperator, num ex animo ista utraque dissimulationem dicat sciscitatur, audiensque non quasi aliud agentem, sed dedita opera dixisse, Equidem te impense miror, inquit, cum ad huiusmodi conatus Apocaeum idoneum censuisti. Si enim arbitratus esse amicum tibi, hoc in eum collocare meritum voluisti, crede mihi, tute tibi met illudis. Tam enim ego tibi inimicus atque hostis, quam ille amicus. Si autem bellum ei contra Persas aggrediundum suades, amplius miror, undenam tu persuasus idem mihi persuadere nitare. Nunquam hic homo, nunquam in omni vita sua militare aliquid facinus edidit, neque edet, sed tributorum publicaeque pecuniae et redituum coactiones procurationesque eum delectant; in quo munere quoniam consenuit, jure multam experientiam est adeptus. Haec autem negotia et praemia maritima virum quaerunt, maxime, qui militiam a puero toleraverit, claraque fortitudinis et bellicae exercitationis documenta saepe dederit. Tum ille, se quoque haud nescire, Apocaeum quandiu adhuc vixerit, in nullo opere militari versatum, 327 neque ullum vel generosi animi vel usus bellici specimen prodidisse. Quocirca non se auctorem esse, ut tanquam accommodato duci bellum Persicum mandetur, sed cum videat Persas pedestri equestrique pugna valere plurimum, quibus dux bene peritus opponi debeat, navali autem conflictu eosdem propter inscientiam timidissimos, facileque a quovis obvio superari: ad haec, in Romanis triremibus fore navalis et terrestris praelii scientissimos, quos ille magistros capere poterit, ideo se existimasse, ejus ad res praeclearas impetum retinere non oportere, et ut nava-

sua tot maculas quotidianis actionibus inustas eluat; et hanc unam causam profectionis hujus sibi existisse. Magnus domesticus illum vera narrare opinatus, nec se id permissurum, nec cum imperatore super ea re locuturum asseveravit. Apocauclus rursus ac sæpius accedere, idem flagitare, et jurare se ex animo petere, **325** sibi que tam frugiferum nihil posse contingere, quam a mundo secedere (71): nec susceptam voluntatem depositorum, quo res cunque ceciderit. Orabat igitur suppliciter, ut ad multa in se benefacta hoc postremum adjicere ne gravaretur. Itaque ille quidem serio, ut videbatur, hoc efflagitabat. Magnus autem domesticus quanquam de isto secessu dolens et anxius animi, tamen quia petitionem videbat momenti maximi, eam imperatori exponit: quem suspicio vera incessit, rem non ita se habere, sed alia quapiam de causa totum fingi. Proinde mirari se dixit magnam domesticum, si fidem possit tribuere. Quo asseverante, esse aliter non posse, Ergo tu, inquit, peficiteris velini, eique dicas, non probaturum, sed moleste laturum potius imperatorem, si a vita communi se remove- rit. Verumtamen ne rem adeo honestam, Deoque amabilem impediendo videatur ei bona invidere, non repugnaturum. Non opus est, excipit magnus domesticus, tentandi gratia hæc ei dicere; simul enim responsum audiet, valedicet ac secedet; sed potius, si quid eo egeat, cœpto prohibendum. Imperator iterato jubet eadem dici; nam audientem fore, et in statu priorè perstiturum. Paret domesticus; imperatoris responsum Apocaucho renuntiat. Qui nec totum quidem audire sustinens, putare se ait, secessum suum imperatori etiam atque etiam jucundum accidere, ejusque facultatem libentissime concedere: quia vero ipsi domestico displiceret, non se facturum. Is verbis ejus antea se circumscriptum fuisse intelligens, imperatori jocundus quid ille responderit narrat. Unde non mediocriter delectatus imperator, domesticus per ludum, Saltem nunc credes, inquit, me solertio- rem esse te, magisque nosse ex hominum verbis eorum sensa conjicere. Tum domesticus, et jam pridem credidisse, nec ita excellere ipsum judicio, ut lateret; et nunc maxime confiteri, se ab eo intelligendi prudentia longe victum esse. Hæc illi inter se jocantes. Apocauclus paucis diebus interjectis, denuo magnum domesticum conveniens, mundo penitus nuntium remittere non sibi licuisse dixit, quantumvis id ardentissime cupivisset: verum secundam, quod aiunt, navigationem sibi occurrere, ut divisis inter filios facultatibus, divitiarum sibi partem potiore retineat, quam in bellum Persicum conferat. **326** Scis enim, inquit, quomodo plenis classibus insulas jam prope

ἄξιν εἰς αὐτὸν, καὶ νῦν ἐδεῖτο, τῶν μὲν ἐτησίων προσόδων, ἃ; αὐτὸς καρποῦται, βασιλέως παρασχόντο; κληρονόμους εἶναι παῖδας τοῦ αὐτοῦ. Αὐτὸν δὲ ἀδείας τυχόντα ἐκ βασιλείως, φροντιστηρίῳ προσελθεῖν, πᾶσι τοῖς τοῦ βίου χαίρειν ἀπάντα· μίαν δὲ ποιούμενον φροντίδα, ἐπὶ τὴν ψυχὴν ἐκ τῶν πολλῶν κηλίδων ἃ; αὐτῇ προσετρίψατο ἐκ τῶν πραγμάτων ἐκκαθάραι. Εἰς τοῦτο γὰρ ἐκ Βυζαντίου ἦκειν· οὐδεμίαν· ἐτέραν τῆς ἐπιδημίας ἔχοντα αἰτίαν. Ὁ μέγας μὲν αὖν δομέστικος οἰόμενος τὰ εἰρημμένα εἶναι ἀληθῆ, αὐτὸς τε ἔφασκεν οὐκ ἂν ἐνδύσειν, μήτε βασιλεὶ περὶ τούτου διαλέξεσθαι. Ὁ δὲ αὐθις καὶ πολλάκις προσελθὼν, ἐδεῖτο περὶ τῶν αὐτῶν, καὶ ὄρκους προσετίθει ὡς οὐ πλάττεται τὴν αἰτησίαν· ἀλλὰ προῦργου παντὸς αὐτῷ ἢ ἀναχωρήσει τοῦ κόσμου, καὶ ὡς οὐδ' ἂν εἴ τι γένοιτο μεταβάλοι τῆς προθέσεως. Διὸ καὶ ταύτην ἰκέτευε τελευταίαν· εὐεργεσίαν καταθεῖναι ἐπὶ πολλαῖς ταῖς πρότερον γεγενημέναις. Ὁ μὲν οὖν τοιαῦτα μετὰ σπουδῆς ἐδεῖτο ὡς ἐδόκει. Ὁ μέγας δὲ δομέστικος, ἀλγῶν μὲν καὶ τὴν ψυχὴν δακνόμενος ἐπὶ τῇ τούτου ἀναχωρήσει, ὁμῶς δὲ ἀναγκαίαν τὴν αἰτησίαν ὄρων, ἀπήγγελλε βασιλεῖ ὅσα ὁ παρακοιμώμενος ἐδεῖτο. Βασιλεὺς δὲ ὑποπεύετα· ὅπερ ἦν, ὡς οὐκ ἀληθῆ τὰ εἰρημμένα, ἀλλὰ τινοῦ ἕνεκα αἰτίας πλάττεται ἑτέρας, θαυμάζειν ἔλεγε τῷ μεγάλῳ δομεστικῷ, εἰ ταῦτα ὄντως οἴεται εἶναι ἀληθῆ. Τοῦ δὲ δίσχυριζομένου μὴ ἂν ἄλλω; ἔχειν, οὐκοῦν, αὐτῷ ἔφασκε, πείρας ἕνεκα φράσον ὡς βασιλεὶ μὲν οὐκ ἂν εἴη κατὰ γνώμην, ἀλλὰ καὶ ἀχθοῖτο μᾶλλον, τοῦ βίου σοῦ ἀναχωροῦντος. Ὡς ἂν δὲ μὴ πράγματος οὕτω καλοῦ καὶ θεοφιλοῦς κώλυμα αὐτῆς ὀφθεῖς ἕοικῆ βασιλεύειν τοῖς καλοῖς, ἐνδίδωσιν. Ὁ μέγας δὲ δομέστικος, μὴ πείρας ἕνεκα τοιαῦτα λέγειν ἔφασκε δέον· ὡς οὐκ ἂν φθάνοι τὴν ἀπολογίαν εἰληφῶς, καὶ συνταξάμενος ἀναχωρήσει· ἀλλὰ μᾶλλον εἴ τι θέοιτο αὐτοῦ, κωλύειν. Βασιλεὺς δὲ καὶ αὐθις ἔφασκε πᾶσι προσηρμμένα λέγειν πρὸς αὐτόν. Καὶ γὰρ ἀκούσεται τε τῶν λόγων, καὶ μενεῖ ἐπὶ τοῖς πρότερον. Ὁ μὲν οὖν ἐπέθετό τε βασιλεῖ· καὶ παρακοιμωμένῳ ἐξήγγελλε τοὺς βασιλέως λόγους. Ὁ δὲ μηδὲ ὄλους σχεδὸν ἀκούσαι ἀναμείνας, οἴεσθαι ἔφασκε μάλιστα κατὰ γνώμην εἶναι βασιλεῖ τὴν ἐκείνου ἀναχώρησιν καὶ ὅλη προθέσει ἐπιτρέπειν· ἐπεὶ δὲ οὐ φίλον αὐτῷ, οὐδ' αὐτὸν ποιήσειν. Ὁ μὲν οὖν ὡς ἐπὶ τοῖς πρότερον λεγομένοις ἐξηπατάτο συνίεις, βασιλεῖ μετὰ παιδιᾶς προσελθὼν, ἀπήγγελλεν ὅσα ὁ παρακοιμώμενος ἀποκριθεῖ. Βασιλεὶ δὲ διατριθεῖν τε οὐ μετρίαν παρέσχοντο οἱ λόγοι, καὶ τῷ μεγάλῳ δομεστικῷ παλίων ἔλεγεν, ὡς νῦν γοῦν ἂν πεισθεῖη, ὀξύτερον τε νοεῖν ὄντα αὐτοῦ, καὶ μᾶλλον ἐκ τῶν λόγων εἰδὸτα καταστοχάζεσθαι γνώμας ἀνδρῶν· ὁ δ' ἔφασκε, πάλαι τε πεπεισθαι οὐδὲ τοσοῦτον ὅσον λανθάνειν διαφέροντα, καὶ νῦν μάλιστα ὁμολογεῖν ὡς ἀπάσαις ψήφοις αὐτοῦ κρατεῖ πρὸς τὸ φρονεῖν· οἱ

Jacobi Pontani notæ.

(71) Istum secessum ἀναχώρησιν ἐκ τοῦ κόσμου, et ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτοῦ appellat. Inde ἀναχωρηται; ad verbum, secessores. Quid autem

mundi nomen sacris scriptoribus valeat, quis iam crassa Minerva, ut non intelligat?

μὲν οὖν τοιαῦτα πρὸς ἀλλήλους διεiléθησαν ἐν A  
 παιδιᾷ. Ἀπόκαυχος δὲ οὐ μετὰ πολλὰς ἡμέρας αὐτοῖς  
 τῷ μεγάλῳ δομestίῳ προσελθὼν, τὸ μὲν ἀποστῆναι,  
 ἔφασκε, παντάσῃ τοῦ κόσμου, καίτοι μάλιστα  
 κατὰ γνώμην ὄν, οὐκ ἔξεγένετο. Δεύτερον δὲ, ὁ  
 φασιν, ἐπῆλθέ μοι πλοῦν, τὴν οὐσίαν τοῖς παισὶ  
 διελομένῳ, τὴν διαφέρουσαν ἐμοὶ τοῦ πλοῦτου μίτραν  
 εἰς τὸν κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμον ἐξαναλώσαι.  
 Οἶσθα γὰρ ὡς ἤδη καὶ αὐτοὶ στόλοις ὄλοις χρώμε-  
 νοι, νήσους τε ἤδη ἐξηνδραποδίσαντο σχεδόν, καὶ  
 πρὸς Θράκην περαιοῦμενοι καὶ τὴν ἑλλην Μακεδο-  
 νίαν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Ἑλλάδα καὶ Πελοπόννησον  
 κακῶς ποιοῦσιν. Εἰ οὖν σοι πρῶτον, ἔπειτα καὶ  
 βασιλεῖ πυθόμενῳ δίδξειε λυσιτελεῖν, καὶ παρά-  
 σχοίσειε Βυζαντίου τε καὶ τῶν νήσων τὴν ἀρχὴν, καὶ  
 χρήματα ἐκ τῶν κοινῶν ὅσα ἂν ὄμῃν βουλομένοις ἦ,  
 στόλον ἐξαρτύσομαι αὐτοῖς, καὶ ἐκ τῶν ἰδίων  
 προσαναλώσας· καὶ πάσῃ σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ  
 πολεμήσω τοῖς βαρβάροις· ὄμοιαι δὲ Ῥωμαῖοις τε  
 ὠφέλειαν οὐ τὴν τυχοῦσαν ἤν ναυτικὴν ταύτην  
 προξενήσιν δύναμιν θαλασσοκρατοῦσαν καὶ ἀπείρ-  
 γουσαν τοῖς βαρβάροις τοῦ μὴ τὰς νήσους· καὶ τὴν  
 ἡπειρον κακουργεῖν· καὶ πρὸς τὴν σωτηρίαν τῆς  
 ἡμῶν ψυχῆς τὰ μέγιστα συμβαλέσθαι ἂν οἴοιτο  
 ὑπὲρ τὰ χρήματα παρεχομένῳ ὑπὲρ τῶν μελλόντων  
 ὑπὲρ τῶν βαρβάρων ἀποκτινύσθαι καὶ ἐξανδραποδί-  
 ζεσθαι. Ὡς οὖν εἰς τε τὸ κοινὸν Ῥωμαίων τῆς  
 ἡμετέρας ὠφελείας διαβαινούσης, καὶ ἵδία ἐμοὶ οὐκ  
 ὀλίγης ἐσομένης εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς,  
 δέομαι βασιλεύω τε καὶ σοῦ, τὴν χάριν ταύτην  
 παρασχέιν. Ὁ μέγας δὲ δομestικός· ἐαυτῷ τε καὶ  
 τῷ κοινῷ λυσιτελοῦντα οἰόμενος παρακοιμώμενον  
 αἰτεῖν, αὐτόν τε ἐπειθετο, καὶ ἐπηγγελάτο ποιήσιν·  
 καὶ βασιλεῖ ἀπήγγελλε προσελθὼν· ἔμα καὶ ἐνάγων  
 πρὸς τὸ δεῖν τὴν ἀξίωσιν αὐτοῦ λυσιτελοῦσαν  
 πράττειν τῷ κοινῷ. Βασιλεὺς δὲ εἰ σπουδάζων ταῦτα  
 καὶ μὴ εἰρωνευόμενος λέγει ἐπυθάνετο· ὡς δ'  
 ἤκουσεν οὐκ ἐν παρέργῳ, ἀλλὰ μετὰ σπουδῆς λέγειν,  
 θαυμάζειν ἔφασκεν αὐτοῦ πολλὰ, αἰς πρὸς τοιαύτην  
 ἐπιχειρήσιν ἀξιόχρῳ ᾤθη ἔσεσθαι Ἀπόκαυχον.  
 Εἰ μὲν γὰρ οἰόμενος σοὶ φίλον εἶναι ταύτην ἐβου-  
 λέυσω αὐτῷ τὴν χάριν καταθεῖναι, ἴσθι σεαυτὸν  
 ἐξαπατῶν. Οὐδὲν γὰρ ἤττον ἐγὼ σοὶ πολέμιος, ἢ  
 ἐκεῖνος φίλος· εἰ δὲ ὡς τῷ κοινῷ λυσιτελήσονται  
 τὸν κατὰ Περσῶν πόλεμον ἐγχειρίζειν παραινέας,  
 εἰ μᾶλλον θαυμάζειν, ὅθεν ὀρμώμενος αὐτοῖς τε  
 ἐπαύθη, καὶ ἐμοὶ προσέειπε τὰ ἴσα συμβουλεύειν.  
 Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ παρὰ πάντα τὸν βίον, οὔτε κατε-  
 πράξατό τι στρατιωτῆ πρόπον, οὔτε ἐμέλησεν· ἀλλὰ  
 φῶρον τε εἰσπράξει· δημοσίων καὶ χρημάτων καὶ  
 προσόδων διοικήσεις φίλαι, αἰς ἐγγεγραμῶς, εἰκό-  
 τως ἐν τοῖς τοιοῦτοις ἐμπειρίαν ἐκτησατο πολλήν.  
 Τὴς δὲ τοιαύτας πράξεις· καὶ τὰς ναυμαχίας, ἀνδρὸς  
 δεῖσθαι μάλιστα τοῖς ὄλοις ἐντραφέντος, καὶ σαφεῖς  
 τὰς ἀποδείξεις ἐν πολλοῖς περιεσχημένου τῆς τε  
 τολμῆς καὶ τῆς ἐμπειρίας τῆς κατὰ τὰς μάχας. Ὁ  
 δ' ἔφασκε, τὰ ἴσα μὲν καὶ αὐτοῖς εἰδέναι περὶ παρα-  
 κοιμώμενον. Οὕτως γὰρ ἐαυτὸν ἤσκει παρὰ τὸν βίον  
 ἐν τοῖς προσήκουσιν ἐργοῖς στρατιωτῆ· οὔτε ἀπό-

in servitutum redegerint, quomodo Thraciam et  
 Macedoniam, eo trajicientes, imo et Helladem ac  
 Peloponnesum incursent. Quare si tibi primum,  
 deinde imperatori abs te persuaso conducere vide-  
 bitur, ut Byzantii insularumque praefectum me  
 declaretis, pecuniamque ex aerario, quantum vo-  
 lucriis, subministretis, ego addens de meo clas-  
 sem instruam, omnique diligentia et alacritate  
 cum Barbaris decertabo. Puto autem navalem  
 istam expeditionem mare obtinentem, Barbarosque  
 coercentem, ne in insulas et continentem grassen-  
 tur, cum Romanis non parum profuturam, tum  
 ad animae meae salutem momentum praecipuum  
 allaturam, si mihi argentum meum ad futura lan-  
 guam Iytrum peccatorum impendenti, a Barbaris  
 aut captivum abduci, aut interfici contigerit.  
 Quando igitur ad commune Romanorum, et ad me  
 seorsum, ad salutem animae non parva ex hoc re-  
 dunderata est utilitas, imperatorem et te rogo,  
 uti hoc apud me beneficium ponere velitis. Magnus  
 domesticus Apocaeum sibi et reipublicae com-  
 moda petere iudicans, assensit, et facturum spo-  
 ndit, reque ad imperatorem relata, cum ad  
 petitioni huic, veluti reipublicae salutari, obse-  
 quendum impellere institit. Imperator, num ex  
 animo ista citraque dissimulationem dicat sciscit-  
 atur, audiensque non quasi aliud agentem, sed  
 dedita opera dixisse, Equidem te impense miror,  
 inquit, cum ad huiusmodi conatus Apocaeum  
 idoneum censuisti. Si enim arbitratus esse amicum  
 tibi, hoc in eum collocare meritum voluisti, crede  
 mihi, tute tibi met illudis. Tam enim ego tibi ini-  
 micus atque hostis, quam ille amicus. Si autem  
 bellum ei contra Persas aggrediendum suades,  
 amplius miror, undenam tu persuasus idem mihi  
 persuadere nitare. Nunquam hic homo, nunquam  
 in omni vita sua militare aliquod facinus edidit,  
 neque edet, sed tributorum publicarumque pecuniae  
 et redituum coactiones procuracionesque eum  
 delectant; in quo munere quoniam consenuit,  
 jure multam experientiam est adeptus. Haec  
 autem negotia et praelia maritima virum quaer-  
 runt, maxime, qui militiam a puero toleraverit,  
 claraque fortitudinis et bellicae exercitatio-  
 nis documenta saepe dederit. Tum ille, se  
 quoque haud nescire, Apocaeum quandiu adhuc  
 vixerit, in nullo opere militari versatum, 327  
 neque ullum vel generosi animi vel usus bellici  
 specimen prodidisse. Quocirca non se auctorem  
 esse, ut tanquam accommodato duci bellum Persi-  
 cum mandetur, sed cum videat Persas pedestri  
 equestrique pugnae valere plurimum, quibus dux  
 bene peritus opponi debeat, navali autem con-  
 flictu eosdem propter insolentiam timidissimos,  
 facileque a quovis obvio superari: ad haec, in  
 Romanis triremibus fore navalis et terrestres  
 praellii scientissimos, quos ille magistros capere  
 poterit, ideo se existimasse, ejus ad res praec-  
 claras impetum retundi non oportere, et ut nava-

lis exercitus imperator fiat, rogatum venisse. Forsitan enim ardorem ejus timiditatem pristinam et inscitiam compensaturum, et alicui rei agendæ aptum atque utilem redditurum. Rursum imperator, Quia te ad triremium præfecturam Apocaucho mandandam mire propensum cerno, plura non dicam; tu quod deliberatum habes, facias licet. Utinam falsus vates reperiar. Post colloquium istuc, ubi certum fuit, Apocaucho Byzantii insularumque præfecturam cum earum vectigalibus committere, instrumentum imperatoris nomine confectum est, quo ille classis contra Persas ductor designabatur, et de ærario centum aureorum millia sumere jubebatur, ut hinc et ex propriis, quod publice, triremes compararet, ac mercenariis militibus de victu provideret. His litteris acceptis, et præfecturam consecutus, Byzantium venit, nec eas in conventu legendas exhibuit, ut omnes nossent, classem imperatoris erga illos benevolentis ac sollicitudinis opus esse, sumptuque de imperatoris pecunia suppeditari, quo proinde illum vulgus admurmurationibus et laudibus prosequeretur, sed eas quidem occultavit. Ipse cum a quæstoribus clam pecuniam acciperet, domo sua manifeste aliam petebat, et triremes instruebat, ac popularem auram captabat, magnopereque celebrabatur ab omnibus, quod nec pecuniis suis, nec laboribus adjuvandæ reipublicæ causa parceret. Contra imperatorem autem, ut erat consentaneum, apud plebem querelæ murmuræque excitabantur, ut qui subjectorum commoda nullo loco haberet. Apocauchus instructis triremibus insulas usque Chium circumnavigans, cum in novem Persicas naves incidisset, iis cum ipsis vectoribus potius, Byzantium relegit. Imperator, ut ejus in litteris suppressendis nequitiam, et quomodo in vulgum voces sparsisset, non imperatoris, **328** sed suam esse pecuniam, quæ in triremes impenderetur, rescivit, in hominem exandescens, magnum domesticum, ut ejus perpetuum factorem his verbis compellat: Sentin' quid Apocauchus struat? Ego vero, tametsi frequens quod erat mearum partium volui, abs te impeditus omisi. Nunc mihi ad ea quæ e republica fore judico facienda, nihil erit impedimento. Hæc ille irarum plenus. Domesticus sibi conscius ut auctori hujus tragædiæ (ipse namque imperatore nolente præfectura illum auxerat), cum silentio discessit. Imperator usque ad vernam tempestatem Thessalonicæ moratus, inde Didymotichum et paulo post Byzantium se contulit, ubi cum haud diu mansisset, rursum in Thraciam erat egressurus, ut antiquam urbem jam eversam, alicubi muris usque hodie adhuc integris (cujus Arcadium Theodosii magni filium conditorem ferunt, a quo et nomen invenit, Arcadiapolis dicta) reedificaret, loci natura delectatus videlicet. Erat siquidem imperator etiam ædificationum percupidus, paratusque non necessitatis modo, sed et voluptatis causâ in ædificia sumptus impendere. Certe prope

δειξίν τινα παρέσχετο οὐδεμίαν, οὔτε τόλμης, οὔτε ἐμπειρίας. Ὅθεν οὐδὲ οἷα ἀξιοχρέων πρὸς στρατηγίας τὸν κατὰ Περσῶν πόλεμον αὐτῷ ἐγχειρίζειν παραινέει· ἀλλ' εἰδὼς μάλιστα τοὺς Πέρσας πεζομαχίας μὲν καὶ ἵππομαχίας ἐμπειροτάτους, καὶ δεινοῦ θεομένου; τοῦ ἀντιστησομένου στρατηγοῦ, ἐν ναυμαχίαις δὲ ἀτολμοτάτους δι' ἀπειρίαν, καὶ βαδίου; τῷ προστυχόντι παντὶ ἤττωσθαι· ἄλλως τε καὶ τριήρεις τὰς ἡμετέρας; πολλοὺς παρεσομένους ἐμπειροτάτους καὶ ναυμαχιῶν καὶ πεζομαχιῶν, οἷς χρήσεται παρακοιμώμενος διδασκάλους πρὸς τὸν πόλεμον, αὐτὸς τε ψήθην μὴ δεῖν ἀμβλύειν τὴν προθυμίαν αὐτοῦ τὴν περὶ τὰ καλὰ· καὶ σοῦ ἤκω δεησόμενος τὴν στρατηγίαν ἐπιτρέπειν. Ἴσως γὰρ ἢ προθυμία τῇ ἀτολίᾳ καὶ ἀπειρίᾳ ἀντίρροπος ὄφθεται, χρήσιμον πρὸς τι τῶν δεινῶν ἀποδείξει. Πρὸς ταῦτα ὁ βασιλεὺς, Ὅρῳ μὲν σε, εἶπε, μάλιστα προθυμούμενον Ἀποκαύχῳ τῶν τριήρων ἐγχειρίζειν τὴν ἀρχήν. Καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ πολὺν περὶ αὐτοῦ βούλομαι ποιῆσθαι λόγον· ἀλλ' ὁ προσέλιου πράττει· εὐχομαι δὲ μὴ χάν τοῖς τοιοῦτοις αὐτὸς φανεῖσθαι ἀληθεύων. Ταῦτα πρὸς ἀλλήλους αὐτῶν διελεγμένους ἐπεὶ εἰδόκετο παρακοιμώμενον Βυζαντίου καὶ τῶν νήσων ἐπιτρέπειν τὴν ἀρχὴν ἅμα τοῖ; ἐκ τούτων ἐτησίους φόροις, γράμματα ἐγρίφετο βασιλικά, ἔρχοντα ἀποδεικνύοντα παρακοιμώμενον τοῦ στόλου τοῦ κατὰ Περσῶν· καὶ ἀπὸ τῶν δημοσίων κελεύοντα λαμβάνειν χρυσίου μυριάδας δέκα ὥστε ἔχειν ἐκ τε τούτων καὶ ἀπὸ τῶν ἰδίων ὡς ὑπέσχετο, τριήρεις τε παρασκευάζειν, καὶ τὸ μισθοφορικὸν τρέφειν ἐν ταύταις. Ἐπεὶ δὲ τὰ τε γράμματα εἰλήφει καὶ τὴν ἀρχὴν ἐνεχειρίσθη, πρὸς Βυζάντιον ἐλθὼν, τὰ μὲν βασιλικά γράμματα οὐ παρέσχετο ἀναγινώσκεισθαι ἐπ' ἐκκλησίας, ὡς ἂν εἰδείεν πάντες ὡς τῆς περὶ αὐτοὺς εὐνοίας εἴη καὶ κηδεμονίας; βασιλέως ὁ στόλος; ἔργον, ἐκ τε τῶν βασιλικῶν χρημάτων ἢ δαπάνη, ἵνα καὶ ἡ εὐφημία τῶν πολλῶν καὶ ὁ ἔπαινος πρὸς βασιλείᾳ ἦ· ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀφανείᾳ παρεδίδο· αὐτὸς δὲ τὰ μὲν βασιλικά χρήματα παρὰ τῶν τῶν δημοσίων πρατόντων λαμβάνων κρύφα, οἴκοθεν δὲ ἀναφανδὸν μεταπεμπόμενος, ἐπλήρου τὰς τριήρεις. Ἐξ ὧν αὐτὸς μὲν ἐθηράτο τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ κληθους· καὶ πολὺς ἦν ἀδόμενος παρὰ πᾶσιν ὡς τῶν οἰκείων οὐ φειδόμενος οὔτε χρημάτων οὔτε πόνων ὑπὲρ τῶν κοινῇ λυσιτελούντων. Βασιλεῖ δὲ, ὡς περ εἰκό; προσετριβέτο τὴν μέμψιν καὶ τὸν γογγυσμὸν τὸν παρὰ τῶν πολλῶν, ὡς τῶν λυσιτελούντων ὑπηκόοις μηδεμίαν ποιουμένην πρόνοιαν. Ὅμως δὲ πληρώσας τὰς τριήρεις περιέπλευσε τὰς νήσους μέχρι Χίου, καὶ ἑννέα ναυσὶ Περσικαῖς περιτυγῶν ἐκράτησεν αὐτάνδρων, καὶ πάλιν ἀπέπλευσεν εἰς Βυζάντιον. Πυθόμενος δὲ ὁ βασιλεὺς ὅσα αὐτῷ περὶ τὰ βασιλικά γράμματα κακούρηθη, καὶ ὡς λόγου διαβολή, μὴ βασιλέως, ἀλλ' ἐκ τῶν ἰδίων εἶναι τὴν δαπάνην τῶν τριήρων, ὀργῇ τε ἐφέρετο πρὸς αὐτὸν, καὶ πρὸς τὸν μέγαν δομέστικον, ὡς ὑπὲρ ἐκείνου πράττοντα αἰε, Ὅρῳ; ἔφη, οἷα Ἀποκαύχος τυοεῖ; ἐγὼ δὲ καίτοι πολλάκις ὀρηθεῖ; τὰ δεινὰ

ποιεῖν, σοῦ κωλύοντος ἀπεσχόμεν. Νυνὶ δὲ μοι ἄ  
 δοκῶ μηδὲν ἐμποδῶν ἐσεσθαι· ἃ αὐτὸς οἴομαι λυσσε-  
 λεῖν ποιεῖν. Βασιλεὺς μὲν οὖν τοιαῦτα εἶπεν ὀργι-  
 ζόμενος. Ὁ δ' ἑαυτῷ συνεδῶς μάλιστα αἰτίῳ τῶν  
 παρίτων ὄντι (αὐτὸς γὰρ παρέσχετο Ἀποκαύψῃ  
 τὴν ἀρχὴν βασιλέως ἀντιλέγοντός), σιωπῇ παρήλαθε  
 μηδὲν ἀποκριθεῖς. Βασιλεὺς δὲ ἄκρι ἦρος ἀρχομένου  
 διατρέψας· ἐν Θεσσαλονικῇ, ἄρα, ἐκείθεν ἦλθεν εἰς  
 Διδυμότειχον, καὶ μετὰ μικρὸν ἐγένετο ἐν Βυζαν-  
 τίῳ· ἐνδιατρέψας δὲ καὶ Βυζαντιοῖς χρόνον τινα,  
 οὐχὶ συχνὸν, ἐμελλεν αὐθις εἰς Θράκην ἐξελθὼν  
 πᾶν παλαιὰν κατεσκευασμένην (ἧς φασιν Ἀρκάδιον  
 εἶναι οἰκιστὴν τὸν Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου, ἐξ οὗ καὶ  
 τὴν προσηγορίαν εἶλαθεν Ἀρκαδίου προσαγορευο-  
 μένη πόλις) αὐθις ἀνοικοδομεῖν, ἔστιν οὖ καὶ ἄκρι  
 νῶν περιτωρῶμενων τῶν τειχῶν, ἀγασθεῖς τοῦ  
 τόπου τὴν εὐφροσύνην· ἦν γὰρ καὶ περὶ τὰς οἰκοδομὰς  
 φιλότιμος· ὁ βασιλεὺς, οὐ μόνον χρείας ἔνεκα, ἀλλὰ  
 καὶ ψυχαιγωγίας ὡς ἔτοιμος ἀναλοῦν. Περὶ μὲν γὰρ  
 Θεσσαλονικῆν οὕτω πρότερον ὅν τὸ Γυναικάκαστρον  
 προσαγορευόμενον ἐτείχευσεν, καὶ πύργον ἐπιστήσας  
 μεγέθει τε μέγιστον καὶ κατεργάτατον ἀνέσχεῖν  
 πρὸς πολεμίων μηχανάς· ὅθεν εἶλαχε καὶ τὴν προ-  
 σηγορίαν, ὡς καὶ γυναικείας οὐσης φρουράς,  
 κρείττω ἐτόμος παντοίας πολεμίων προσβολῆς. Καὶ περὶ  
 Φεράς ἕτερον Σιδηρόκαστρον, καὶ αὐτὸ  
 διὰ τῶν τειχῶν τὸ εὐπαγὲς καὶ λίαν ὀχυρὸν ὠνομασμένον.  
 Ἀμφίπολιν δὲ τὴν ἐν Στρυμμῶνι πόλιν  
 Ἑλληνίδα παλαιὰν ἐκ πολλῶν ἐτῶν κατεσκευασμένην  
 αὐθις ἐτείχευσεν ὁ βασιλεὺς. Καὶ συνέκτισεν ἐκ τῶν  
 πέριξ πόλεων πέμψας ἀποικίας. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ  
 Θράκην παρῶλιον ἕτεραν πᾶν κατεσκευασμένην,  
 ἀνέστησεν αὐθις, οὐ πᾶσαν, ἀλλ' ὅσον μάλιστα ἐνὶ  
 ἀπολαβῶν, καὶ Περιθεωρίον προσηγόρευσεν· ἕτερον  
 δὲ φρούριον ἔδειματο, οὐ πολὺ ἀφ᾽ ἐστηκὸς θαλάσσης,  
 Διπόταμον προσαγορευθέν· ἃ δὴ πάντα οὐ μᾶλλον  
 φιλοτιμίας ἢ ἀσφαλείας τῶν χωρίων ἔνεκα ἐν οἷς  
 ἐκτίσθησαν, ἐτείχευσεν ὁ βασιλεὺς. Ἀρκαδιούπολιν  
 δὲ διὰ τὰς ἐκ τῶν Σκυθῶν ἐφόδους ἀναγκαίαν οὖσαν,  
 ἀνοικοδομήσαι ἠβουλήθη πολυτελῶς, καὶ οἰκίτορας  
 ἐκ τῶν ἐπιφανῶν ἐγκαθηιδρῦσαι, ἰεῦδαίμονά τε καὶ  
 ὀλίβαν ἀποδείξαι, καὶ τῶν κατὰ τὴν Θράκην  
 ἄλλων πόλεων ὑπερέχουσαν πολλῶ μετὰ τὴν  
 μεγάλην πόλιν.

### 329 CAPUT XXXIX.

*De Barlaamo monacho Latino, quomodo turbas in ecclesia Constantinopolitana exorsus sit. Laus Gregorii Palamae, et duorum ejus fratrum, propter monachismum. Monetur Barlaamus, ut genus vite tōn ἡσυχοζόντων lacerare conviciis desinat. De lumine, quod sanctos circumfulsit. Divinum et increatum lumen videri posse oculis corporeis. De lumine in monte Thabor, quod Barlaamus increatum negat.*

Συμβάσης δὲ τινος ταρχῆς περὶ τὴν Ἐκκλησίαν, C  
 περιμείνας ὥστε τὰς προφάσεις τῆς ταρχῆς ποιῆσαι  
 ἐκποδῶν, ἐτελεύτησε μετὰ μικρὸν, μηδὲν ὡς ἐσκέ-  
 πτετο εἰς ἔργον ἀγαθῶν. Μοναχὸς γὰρ τις ὀρμώμενος  
 ἐκ Καλαβρίας τοῖς Λατίνων ἦθεσι καὶ νόμοις ἄντρα-  
 φεῖς ὄνομα Βαρλαάμ, ἀλλως δὲ νοῆσαι τε ὄξυς καὶ  
 ἐξ νοηθέντα ἐξηγήσασθαι ἰκανώτατος, καὶ τὰ Εὐκλεί-  
 δου καὶ Ἀριστοτέλους καὶ Πλάτωνος ἐκμελετήσας,  
 καὶ διαδόχως περὶ ταῦτα ὡν, ἐπὶ κακῷ τῇ Ῥω-

Cæterum quibusdam turbis in Ecclesia excitatis,  
 paulo post, dum earum occasiones amputandi com-  
 moditatem exspectat, vita excedit, infectis omnibus  
 quæ fuerat meditatus. Monachus enim quidam e  
 Calabria profectus, Latinorum moribus et legibus  
 educatus, nomine Barlaamus (72), acutus alioqui et  
 perspicax, et ad intelligentiam explicandam diser-  
 tissimus, insuper in Euclide, Aristotele, Platone  
 volutatus, et ob id illustri fama, ad calamitatem

### Jacobi Pontani notæ.

(72) Meminit hujus monachi et Gregoras, lib. x, et similia nostris scribit, quamvis brevius. De eodem, lib. II. De magnitud. Romanæ Ecclesiæ, hunc in modum Stapletonus: Nihilominus sub proximo imperatore Andronico juniore, cum missis a Benedicto XII Constantinopolim legatis pro Ecclesiarum unione, omnem collationem ac disputationem Græci pertinaciter recusarent, unus Barlaam monachus Calaber Constantinopolim profectus, hæresin hanc Græcicam tribus totis annis publice exagitavit, ne-

mine resistente, donec Palamam quemdam Græci illi opponerent: quem cum ex scriptis ejus hæreticum hominem esse in publico consensu, cui et imperator interfuit, probare vellet, ab omnibus explosus, audiri non potuit. Hactenus ille. Quod autem ita laudatus Palamas, et vituperatur Barlaamus, ignoscendum est, juxta illud, Doribus Dorice loqui fas est. Præterea non Constantinopolim, sed Thessalonicam primum venisse Barlaamum ex nostro liquet.

Romani imperii, Thessalonicam advenit; multis enim magnisque seditionibus Ecclesiam pacatam implevit. Qui cum se Latinorum dogmata profligaturum simulasset, libellis adversum illos compositis, conclusionem rationum demonstrabat, eos in religionis doctrina hallucinari ac labi, nostrisque gaudebat institutis et legibus, et a se Latinorum caeremonias atque dogmata ex animo damnari apertissima dabat indicia, ut apparebat. Ob hanc igitur sacram, et illam aliam civilem eruditionem imperator honore et amore eum dignabatur, et magnus quoque domesticus curabat et diligebat; nec illi quidquam ad felicitatem deerat. Hic ergo Barlaamius sive statim a principio ea opinione imbutus, sive postea immutatus, vel, ut dicam rectius, a communi Christianorum hoste instinctus, occasionem quamdam affectans, qua nostra quasi per comœdiam traduceret, et bellum nobiscum apertum gereret, velut discendi causa ad quemdam ex iis qui dicuntur quiescentes [sive solitarii], mente ac ratione plane vacuum, paulumque a bruto differentem, neque idiotæ saltem instar prudentem accessit, seque ab ipso institui, et modum vitæ solitariæ, ac præcepta obedientiæ ab illo discere velle simulavit. Quem precibus vicit, paucosque apud eum dies mansit. Posthæc ab imperito illo contentit, ut se genus illud vitæ doceret, et quomodo ipse quoque vel ipso illo die inter solitarios referri posset. Qui dolum haud olfaciens, et nimia levitate elatus, cum alia hominem improbissimum ipse stultus docuit, tum 330 quo pacto paulatim proficientes solitarii, et tranquille precationibus intenti, exultatione animi et divina quadam inexplicabilique voluptate perfundantur, et oculis corporeis lumen se circumfulgens aspiciant. Barlaamius et alioqui hominem valde indoctum amentemque judicare, et lumen audiens cerni oculis corporeis, non sibi temperare, quin communiter solitarios insectoretur, eos impostores, mendaces, Massalianos (73) et Omphalopsychos (74), germanorumque Ecclesiæ dogmatum corruptores, et similibus vocabulis appellans, palamque testificans, omnes ab eorum consuetudine refugere debere, qui seducerent et seducerentur: quos oportebat virtute perfectos et doctrinæ religionis peritissimos esse, utpote quibus cæteri mortales, propter eam quam præ se ferrent pietatem, animas suas credidissent.

μαίων ἐπεδήμητος βασιλείᾳ· πολλῶν γὰρ ἐνέκλησε καὶ μεγάλων στάσεων εἰρήνην ἀγούσαν τὴν Ἐκκλησίαν. Ὑποκρινόμενος γὰρ τὰ Λατίνων ἀποσεῖσθαι, λόγους τε συνεγράφετο κατ' αὐτῶν, καὶ ἀπεδείκνυε λογικῶς περὶ τὴν πίστιν σφαλλομένους, καὶ τοῖς ἡμετέροις ἔχαίρειν ἦθεσι καὶ νόμοις· καὶ ὁλοῦ σαφεῖς ἐδόκει παρέχεσθαι τὰς ἀποδείξεις τοῦ κατεγνωθέναι τὰ Λατίνων ἀληθῶς. Διὰ ταῦτά τε οὖν καὶ τὴν ἄλλην σοφίαν τῆς τε παρὰ βασιλείως ἀπέλαυεν εὐμενείας καὶ τιμῆς, καὶ παρὰ μεγάλου δομestίκου οὐδὲν ἤττον ἡγαπᾶτο καὶ προνοίας ἡσιουτο, καὶ οὐδὲν ἐνέδει αὐτῷ τοῦ μὴ ἐν εὐπραγίαις εἶναι. Οὗτος δὲ ὁ Βαρλαάμ εἶτε καὶ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τὴν ὁμοίαν γῶμην ἔχων, εἶτε ὕστερον μεταβαλὼν, μᾶλλον δὲ ὑπὸ τοῦ κοινῶ τῶν Χριστιανῶν πληρώματος πολέμιου ἐναγόμενος, πρόφασιν τινα ζητῶν ἐξ ἧς τὰ ἡμέτερα διακωμωδῆσει καὶ πρὸς πόλεμον χωρήσει φανερώς ὡς δὴ μαθητῶν τινη προσῆλθε τῶν ἡσυχάζοντων, λόγου τε ἀπεστερημένῳ παντελῶς, καὶ ὀλίγον διαφέρωντι ἀλόγων, καὶ οὐδὲ φρονήσεως γοῦν μετεσχηρῶτι προπούσης ιδιῶτη· καὶ ὑπεκρίνετο βούλεσθαι μαθητεῦσαι παρ' αὐτῷ, καὶ τὴν ὁδὸν τῆς ἡσυχίας ἐκιδάσκεισθαι, καὶ τοὺς νόμους τῆς ὑποταγῆς. Ἐπεισέ τε δεηθεὶς, καὶ διέτριψε παρ' αὐτῷ ἡμέρας οὐ πολλὰς. Καὶ μετὰ ταῦτα τοῦ ἀμαθοῦς ἐκείνου ἐδεῖτο διδάσκειν περὶ ἡσυχίας· καὶ ὅτε πρῶτον καὶ αὐτὸς ἐν ἡσυχασταῖς αὐθημερῖν τελέσειεν ὑποθέσθαι. Ὁ δὲ τὸν τε ὅλον μὴ συνιδὼν, ὑπὸ τε τῆς ἄγαν κουφότητος ἐπαρθεὶς, ἄλλα τε ἐδίδασκε τὸν πονηρότατον ὁ ἀνάητος, καὶ ὡς προκίπτοντες κατὰ μικρὸν οἱ ἡσυχάζοντες, καὶ προσευχόμενα ἀθορύβως, ἀγαλλισίην τε τινα καὶ ἀρρήτον ἡδονὴν καὶ θέλει ἐπιδέχονται ἐν τῇ ψυχῇ· καὶ φῶς ἡρώσει τοῖς σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς ἀστράπτειν περὶ αὐτούς. Ἐπὶ μὲν οὖν τοῖς ἄλλοις, πολλὴν κατεγίνωσκεν ὁ Βαρλαάμ ἄνοιαν τοῦ ἀνδρός καὶ ἀμαθίαν· φῶς δὲ ἀκούσας ὀρώμενον ὀφθαλμοῖς σωματικοῖς, οὐκ ἐτι οὐδὲ ἡρεμεῖν ἠνέσχετο, ἀλλὰ κοινήν ἐποιεῖτο τῶν ἡσυχάζοντων καταδρομὴν, ἀπατεῶνας καλῶν καὶ ψευδομένων καὶ Μασσαλιανούς καὶ Ὀμφαλοψύχους, καὶ τὰ ὀρθὰ τῆς Ἐκκλησίας δόγματα διαστρέφοντας, καὶ εἰ τε ἕτερον τοιοῦτον· καὶ διμαρτύρετο ἀναφανδὸν ὡς δεῖ πάντα ὄντιναῶν ἀπέχεσθαι αὐτῶν πλανῶντων τε καὶ πλανωμένων, οὓς ἔδει τὴν τε ἀρετὴν τελέους εἶναι, καὶ περὶ τὰ δόγματα μάλιστα ἀσφαλεῖς, ὡς τῶν ἀνθρώπων τὰς ψυχὰς αὐτοῖς διὰ τὴν δοκοῦσαν εὐλάβειαν ἐμπιστευόντων. Ταῦτα δὲ

#### Jacobi Pontani notæ.

(73) Massaliani, seu Messaliani sub Valent. imperatore et Damaso pontifice nati, circiter annum Domini 380 a quibusdam dicti Euchitæ, id est, orantes, a nonnullis Enthusiastæ, id est, numine afflati, dæmone videlicet. Negabant animos creari a Deo. Nullam baptismi virtutem tribuebant. Eucharistiam docebant nec prodesse homini, nec obesse. Laborem manuum ut malum aversabantur. Somno indulgebant, et somnia sua prophetias appellabant. Vide Theodoretum, lib. iv, cap. 11, *Historiæ ecclesiasticæ*; Nicephorum lib. ii, cap. 14; Cedrenum, in Constantino; Augustinum, lib. *De hæres.*, cap. 57.

(74) Existimat Gretserus noster Barlaamum vocasse hos monachos ὀμφαλοψύχους, ad verbum, *umbilicanimos*, quia eos ut ventri deditos notare ac perstringere voluit, quasi animam in ventre ferentes, eo modo, quo olim Tertullianus ad Montanum transgressus, orthodoxos appellare solebat psychicos, animales, voluptuarios, etc. ut ὀμφαλοψύχοι sint gastrimargi: seu, ut Apostolus Cretenses vocat, γαστέρες; ἀργαί, *venires pigri*. Et Nicephorus Gregoras Barlaami partibus postea studens, in eisdem monachos, ut crapulae et vinolentia deditos, acerbè invehctus est, ut libro quarto Cantacuzenus scribit.

ὡς λόγους μόνον διεθρύλλει κοινῶς κατὰ τῆς ἡσυχίας ὡς αἰτίου τῆς πλάνης γινομένης, ἀλλὰ καὶ συνεγράφετο, ἵνα ἐς αἰὲν ἀνάγραπτος ἕβρις εἴη. Ταῦτα δὲ ἐπράττιστο ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐν οἷς καιροῖς καὶ ὁ βασιλεὺς ἐπὶ Ἀκαρνανίαν ἀπεδήμησε. Ἐν ταύτῃ δὲ ἄλλοι τε παρῆσαν ἡσυχάζοντες πολλοί, οἳ δεινὰ ἐποιοῦντο τὰ Βαριλάμ διαθρυλλόμενα, καὶ μάλιστα Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ὅς καὶ ὕστερον εἰς Ἱερικεῖας ἐτέλεσε Θεσσαλονίκης ὅς ἐξ Ἀσίας ὦν τὸ γένος, καὶ βασιλεῖσι αὐλαῖς ἐνθεραμμένους. ἅμα τοῖσι ἑτέροις ἀδελφοῖς, ἐπὶ πάνυ παιδικῇ τῇ ἡλικίᾳ, κτῆσιν καὶ γονέας καὶ τὴν ἄλλην περιφάνειαν τοῦ βίου, καὶ τὰς ἐκ βασιλείας τιμὰς, ὡς ὀλίγου ἢ οὐδενὸς ἐκλιπόντας ἄξια, Χριστῷ ἐπιλοντο μὴν ἀκολουθεῖν, καὶ τὴν ἐκείθεν λαμπρότητα ἐπιζητεῖν καὶ Ναζαῖται οὗ Θεῷ γεγεννημένοι, τὴν πτωχείαν μᾶλλον ἐπιλοντο τὴν δι' αὐτὸν, καὶ τὴν ἀκησίαν καὶ τὴν δουλείαν. Καὶ πρὸς Ἄθω τῷ ἱερῷ γενόμενοι ὄρει (ὅπερ οὐκ ἂν τις ἀμάρτοι πόλιν προσειπῶν οὐράνιον) ἐκδεδώκασιν ἑαυτοὺς ὑποταγῇ πατρὸς πνευματικῆς οὗ δὴ τὸν πνευματικὸν ἀγωνιζομένων διαύλων, καὶ θεόντων τὸν περὶ ψυχῆς, ὁ τελευταῖος ἐξέλιπε τῶν ἀδελφῶν πρῶτος; χωρήσας πρὸς τὰ βραβεῖα τῆς ἀνω κλήσεως καὶ μετ' ἐκείνων ὁ διδάσκαλος ὀλίγω ὕστερον ἀπηλλάττετο τῶν δεσμῶν τοῦ γαῖθρου καὶ κατεπειὼν σαρκίου, καὶ πρὸς ὃν ἐπόθησε μετέβαιεν ἐξ ἄρχῆς. Γρηγόριος δὲ καὶ τ' ἀδελφῷ ἐκ πατρὸς καταλειφθεῖσιν ὄρφανος, οὐκ ἐδόκει δεῖν εἶσε πιστεῦσιν τῇ ἡλικίᾳ, ἀλλ' ἑτέρῳ φέροντες ὑπέταξαν πατρὶ πνευματικῶν ὑφ' ᾧ ὑπὲρ ὅκτῳ τέλεσαντες ἔτη, ἐπεὶ κακείνος τῶν τῆδε ἀπηλλάττετο, πρὸς τῇ κατὰ Βέρβοιαν Σκήτην φροντιστήριον οἰκοδομήσας ὁ Γρηγόριος, καὶ κατακλείσας ἑαυτὸν, πᾶσάν τε ἀποθέμενος φροντίδα γῆτιν, ἑαυτῷ δὲ μόνῳ καὶ Θεῷ προσεὶσεσκῶν, δέκα διετέλεσεν ἔτη, πολλὰ τὴν σάρκα παιδαγωγήσας καὶ ὑποτάξας τῷ πνεύματι ὡς ἐκ τῆς συντονωτάτης καὶ ἀγαν ἀνευδότου ἀσκήσεως, καὶ τοῦ σπηλαίου τῆς πρὸς ψύχου ἀσυμμετρίας, νόσφ' ἑνὴν περιπεσόντα, οὐ μακρὰν γενέσθαι τοῦ ἀποθανεῖν οὐ μὲν τὰ δέκα ἔτη ἀποστάς τῶν ἐκείσε διακριτικῶν Πατέρων κελυσάντων, οἷς οὐκ ἐξῆν

Atque hæc non verbis tantum publice contra statum solitarium, ut causam erroris disseminabat, sed in litteras quoque redigebat, ut ex-tarent semper ejus contumeliæ. Hæc Thessalonicæ acta sunt, quo tempore imperator in Acarnaniam abierat. Ibi cum multi solitarii versarentur, qui jactatos a Barlaamo sermones ferebant graviter, tum præsertim Gregorius Palamas, qui postea archiepiscopus Thessalonicensis renuntiatus est, genere Asiaticus, et in aula imperatoria educatus. Hic et duo fratres ejus, ætate admodum puerili possessiones, parentes, et quidquid est in hominum vita conspicuum et admirabile, et honores ab imperatore promissos, ut parvi aut nullius momenti reliquerant, Christumque solum sequi, et quæ in cœlis est claritatem expetere instituerant: ac Nazaræi Christo facti (75), paupertatem magis possessionumque inopiam, et subjectionem illius causa elegerant. Atque apud Atho sanctum montem degentes (quem qui cœlestem civitatem appellat, non erraverit) Patris ibidem spiritualis arbitrio, seu obedientiæ se consecrarant. Ubi nimirum in spiritali circò illis certantibus, et cursum pro animæ salute currentibus, minimus natu primus decessit, ad bravium supernæ vocationis profectus. Non diu post illum magister vniculis terrenæ hujus et abjectæ caruncule exsolutus, ad eum quem ab initio concupierat, evolavit. Gregorio autem et fratri, quasi orphanis a patre relicto, visum est, non oportere jam ætati credere; quare alteri patri spiritali se subdunt, sub quo octo annis transactis, postquam et ille ab his rebus moriens recessit, apud Sceten Berrhæe ædificato 331 monasterio se Gregorius includit, omnique labentium ac pereuntium cura deposita, secum solo et cum Deo colloquens, decennium ibi traducit, studens vehementer frangere appetitiones suas, et spiritui eas subjicere, adeo ut ex assiduissima asperrimæque pietatis exercitationum usurpatione (76), et speluncæ frigore, in difficilem morbum delapsus, non procul ab iularitu abesset. Inde cum post annum decimum, auctoritate Patrum illic discretorum (quorum optimis consiliis refragari

#### Jacobi Pontani notæ.

(75) Monasticum habitum supra indumentum Nazaræorum appellavit, et nunc monachos Nazaræos neminat, propter similitudinem vitæ morumque. Lex autem Nazaræorum hæc est, *Numero-rum cap. iv: Vir sive mulier. cum fecerint votum, ut sanctificentur, et se voluerint Domino consecrare, a vino, et omni quod inebriare potest, se abstinere. Acetum ex vino et ex alia qualibet potione, et quidquid de uva exprimitur, non bibent; uvas recentes siccæque non comedent cunctis diebus, quibus ex voto Domino consecrantur. Quidquid ex vinea esse potest, ab uva passa usque ad acinum, non comedent. Omni tempore separationis suæ novacula non transibit per caput ejus, usque ad completum diem quo Domino consecratur. Sanctus erit crescente cæsare capitis ejus, eic. Nazaræi fuerant Samson, ut scriptum est Judicum cap. xiii, et Rechabite filii Jonadab, nepotes Rechab, Jeremiæ cap. Liii. Bene autem hoc illis nomen imponitur; Nazaræus enim sonat Latine separatus, sanctificatus; et tales Domino sepa-*

*D* rant sanctificanturque.

(76) Apud sacros auctores ἀσκητὴν est vitam sanctam ac religiosam profiteri. Unde ἀσκησις vel ἀσκητικὸς βίος; pro pio ac Dei cultui dicto, atque consecrato vitæ genere usurpatur: et ἀσκητῆς appellari solet, qui pietatis colendæ studio se totum mancipavit. At quanquam hujusmodi vox plerumque iis duntaxat tribuitur, qui ad monasticam vitam se contulerunt (unde etiam apud Basilium regulæ illæ, quas monachis sanciebat, τῷ ἀσκητικῷ inscribuntur), certum est tamen, eam litius patere, atque ad eos omnes etiam pertinere, qui, tametsi palam ac publice concepto voto monasticis legibus sese minime obstrinxerint, tamen in mundo ita vivant, atque si in monasterium concessissent, atque abjectis omnibus voluptatibus, ac vitæ hujusce curis, totos se ad pietatis cultum et divinarum rerum meditationem conferunt. Bilius, *Observat. sacrar. lib. i, cap. 40.*



nefas erat) discessisset, primum quidem diu in A monasteriis apud Atho montem vixit, deinde curatione morbi urgente, Thessalonicam venit. Hic ergo aliique monachi Barlaamo sacræ quietis instituto insultanti, multisque conviciis illud cumulantibus succensentes, quibusdam amicis ad illum pro legatis usi, rogabant, ut talia et sentire, et loqui adversus quiescentes (sive solitarios) desineret, et ne propter unius imperitiam omnes damnaret, quodque ad ipsum attingeret, supremo ac perfectissimo vitæ genere homines privatum iret, dum quæ non essent mentiretur, et calumniis ut nescio quorum malorum originem oppugnaret, abstinendumque ab eo persuadere conaretur. Sed si quid audisset indecentius, inscitiam dicentis ascriberet: ipsam vitæ rationem sanctam et divinam duceret, et ei oblatrare desisteret. Si quid etiam adversus eandem affectu non hono a recto detortus conscripsisset, ut perditione dignum, flammis aboleret. Nec enim esse fas, nec secundum rationem, quemquam geometrica, astronomica, et numerorum proportionem volentem percipere, nedum ad indoctissimum, sed ad doctissimum ventitare, in vera autem philosophia et cognitione rerum cælestium profanum ac non initiatum magistrum adhibere. Oportuisse enim illum ut philosophum, et intelligentiam præstantem multis, siquidem tanta discere cupiebat, aut prius quæsisse a Deo hujusmodi gratia dignatum (non enim humano intellectu studiove ista acquiruntur) et sincero animo, atque ab omni malignitate vacuo accedere, et de quibus vellet, rogare doceri (qui utique divinarum rerum gnarus, et quantum quisque hujus disciplinæ caperet, haud nescius, juxta divinæ purgationis modulum non statim ab initio aures flaccidas tonitruum sonitu imbuisset, sed vitæ prius accuratone, multaque scientia, 332 et omnium cogitationum terrenarum, ac rationi consonantium repugnantiumque depositione animum expurgare docuisset, et ita ad sacra vestibula hujus divinæ sapientiæ accedere, multa Deum, multa viros hæc perfectione dignos habitos precantem, ut ad opus tam sublime, et humana facultate superius, adjumento sibi esse ne recusarent), aut postquam propter desidiam suam inconsulto ad proximum accessisset, auditum sermonem illius inscitiam tribuere: nec velut dedita opera, et tanquam insperatum lucrum ea verba arripere, arroganterque et projecte in sacram quietem invadere, et ea fruentes maledictis conscindere, impostores, mendaces, Massalianos nuncupare, ex eo quod audisset sanctos lumine circumfundi, plurium contumeliarum ansa arrepta videlicet. Quamquam doctorem istum de aliis quidem merito forsitan, de hoc autem a nemine posse reprehendi. Nam et alios multos persecuti. nis temporibus pro Christo dimicantes, hoc divinum lumen convestisse (77), et sanctum Anto-

τὰ βελτίω συμβουλευοῦσι: μὴ παθεῖσθαι, πρῶτα μὲν ἐφ' ἱκανὸν ἐν τοῖς κατὰ τὴν Ἄθω διέτριψε φροντιστηρίοις. Ἐπειτα τῆς περὶ τὸ σῶμα νοσοκομίας: ἐπειγουσῆς, ἤλθεν εἰς Θεσσαλονίκην. Οὗτος δὴ ἅμα τοῖς ἄλλοις οὐ μετρίως δυσχεράναντες κατὰ Βαρλαάμ τὰ τῆς ἱερᾶς ἡσυχίας ἐξορχουμένου, καὶ πολλὰς αὐτῆς καταχέοντος τὰς λοιδορίας, τισὶ τῶν φίλων πρὸς αὐτὸν χρησάμενοι πρεσβευταῖς, ἐδέοντο παύεσθαι τοῦ τοιαῦτα καὶ φρονεῖν, καὶ λέγειν κατὰ τῶν ἡσυχάζοντων· καὶ μὴ διὰ τὴν ἀπειρίαν ἐνδὸς τὰ ἴσα πάντων καταψηφίζεσθαι, καὶ τό γε εἰς αὐτὸν ἦκον, τοῦ ἀκροτάτου βίου καὶ τῆς τελεωτάτης πολιτείας τοῦ ἀνθρώπου ἀποστερεῖν τὰ οὐκ ὄντα καταψευδόμενον, καὶ ὡς κακῶν αἰτίαν διαβάλλοντα καὶ παθήοντα ἀπέχεσθαι αὐτῆς. Ἄλλ' εἰ μὲν τι καὶ παρὰ τὸ προσῆκον ἤκουσται αὐτῷ, τῇ ἀπειρίᾳ τοῦ εἰπόντος προσλογίζεσθαι: αὐτὴν δὲ ἡγεῖσθαι θεῖον τι χρῆμα καὶ ἱερὸν, καὶ τοῦ τε κατ' αὐτῆς καίεσθαι λέγειν. Ἄλλὰ καὶ εἰ τι συναρπασθεὶς συνέγραψε κατ' αὐτῆς, ὡς ἀπωλείας ἀξία παραδιδόναι κυρί. Οὐδὲ γὰρ ἔσιν, οὐδὲ ἄλλως νοῦν ἔχον, γεωμετρίαν μὲν καὶ ἀστρονομίαν, καὶ ἀριθμῶν ἀναλογίας βουλομένον τινα ἐκδιδάσκεισθαι μὴ τῷ ἀμαθεστάτῳ, ἀλλὰ τῷ δεινοτάτῳ περὶ ταῦτα φοιτῆν τῆς δὲ ὄντως φιλοσοφίας, καὶ τῆς περὶ οὐρανίων πραγμάτων γνώσεως τῷ περὶ ταῦτα ἀμύητῳ χρῆσθαι διδασκάλῳ. Ἐχρῆν γὰρ αὐτὸν ὄντα φιλόσοφον, καὶ τῶν πολλῶν ὑπερέχοντα συνέσει, εἴγε περὶ τοιούτων ἰδέοιτο μαθεῖν πραγμάτων, ἣ πρότερον διερευνήσάμενον, τῷ παρὰ θεῷ τῆς κορυφαίας χάριτος ἡξιωμένῳ (οὐ γὰρ δὴ ἀνθρωπίνῃ γε συνέσει ἢ σπουδῇ τὰ τοιαῦτα περιγίνεσθαι) ἀδόλῳ γνώμῃ, καὶ πάσης ἀπηλλαγμένη κακουργίας προσελθεῖν, καὶ περὶ ὧν ἐδούλετο δεῖσθαι μαθεῖν (ἣ γὰρ ἂν ἐκεῖνος σοφὸς ὧν τὰ θεῖα καὶ μέτρα μαθημάτων ἐκάστῳ προσήκοντα εἰδῶς κατὰ τὴν τῆς καθάρσεως ἀναλογίαν, οὐκ ἂν ἐνεπίστευσεν ἀκοῆ σαθεῖ βροντῆς ἦχον ἐκ προοιμίων εὐθύς, ἀλλὰ βίου πρότερον ἀκριβεῖα καὶ πολλῇ φιλοσοφίᾳ, καὶ πασῶν γηίνων ἐννοιῶν εὐλόγων τε καὶ μὴ τοιούτων ἀποθέσει, τὴν ψυχὴν ἂν πρότερον εἰδίδεξεν ἐκκαθάραι, καὶ οὕτως τῶν ἱερῶν προθύρων τῆς θείας ταυτησὶ σοφίας ἐπιβαίνειν δέομενον, καὶ θεοῦ πολλὰ καὶ ἀνδρῶν τῶν τὰ τοιαῦτα δύνασθαι ἡξιωμένων συνάρασθαι πρὸς τὸ ἔργον οὕτως ὅν ὑψηλόν, καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ὑπερβαίνον δύναμιν)· ἣ ἐπειδὴ γε διὰ βραθυμίαν ἀπερισκέπτως τῷ προστυχόντι προσεχώρησε, τῇ ἐκείνου ἀμαθίᾳ προσλογίσασθαι τοὺς λόγους, ἀλλὰ μὴ ὡσπερ ἐξεπίτηδες ὡσπερ τινὸς ἐρμαιοῦ λαθόμενον τῶν λόγων, αὐθαδῶς καὶ θρασέως κατ' αὐτῆς τῆς ἱερᾶς χωρησαὶ ἡσυχίας, καὶ τοῖς ἡσυχάζουσι πολλὰ προστερίψασθαι ὄνειδη, ἀπατεῶνας καλοῦντα, καὶ ψευδομένους καλοῦντα καὶ Μασσαλιανούς, ἐκ τοῦ φῶς περιαστράπτειν τοὺς ἀγίους ἀκηκοῦναι τὰς ἀφορμὰς εἰληφότα τῶν πολλῶν λοιδοριῶν· καίτοι γε τῷ διδάξαντι, περὶ ἄλλων μὲν ἂν τις μέμφοιτο

Jacobi Pontani notæ.

(77) Hoc ex historiis martyrum patet, in quibus persæcutor legas, eos ante iudicium tribunalia, et inter

manus carnicum cælesti quodam splendore circumfusos fuisse: quo signo Deus suos esse testis

δικαίως, περὶ τοῦτου δὲ οὐδεὶς. Ἄλλους τε γὰρ περιήστραψε πολλοὺς τὸ θεῖον τοῦτο φῶς ἐν τοῖς τοῦ θιωμοῦ καιροῖς ἀγωνιζομένους ὑπὲρ Χριστοῦ, καὶ Ἀντώνιον τὸν θεῖον, οὐ πρὸς τυράννους, ἀλλὰ τοὺς δεινότερους τυράννων δαιμόνας παρατεταγμένον. ὡς ἐκ τῶν περὶ αὐτοῦ συγγεγραμμένων ἐξεστὶ μαθεῖν, οὐ μὴν ἀλλ' εἰ δεῖ καὶ ταῦτα πάντα παραδραμόντας πρὸς τὸ πρῶτον παράδειγμα ἀναδραμεῖν, σαφῶς ἐξέσται τοῦ δυνατὸν εἶναι τοῖς σωματικοῖς; ὀφθαλμοῖς θεῖον καὶ ἀκτιστον φῶς θεάσασθαι τὴν ἀπόδειξιν λαβεῖν. Παραλαβὼν γὰρ, φησὶν, ὁ Κύριος πρὸς τοῦ πάθους τοὺς προκρίτους τῶν μαθητῶν, καὶ ἀνελθὼν ἐπὶ Θαδῶρ, μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν καὶ ἑλάμψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος. Οὐ μὴ φέροντες τὴν λαμπρότητα ὄραν οἱ μαθηταί, κατέπεσον ἐπὶ τὴν γῆν. Εἰ οὖν κἀκεῖνοι, ἀνθρώποι τε ὄντες, καὶ ἐτι ἀτελέστερον δικαίμενοι, τὸ περιστράψαν αὐτοὺς θεῖον καὶ ἀκτιστον φῶς ἡδυνήθησαν ἰδεῖν, τί θαυμαστὸν εἰ καὶ νῦν τοὺς ἀγίους φοιτῆμεν φῶς ὄραν ἄνωθεν ἑλλαμπομένους ἐκ Θεοῦ; Ἀδὲ δὲ σου καὶ δέμεθα περὶ τῶν τοιούτων μῆτε λέγειν, μῆτε λογογραφεῖν, ὡς ὀλίγα ἢ οὐδὲν περὶ αὐτῶν εἶδῶτα· ἀλλὰ καὶ τὰ γεγραμμένα ἀφανίζεις, ὡς πολλοί; αἴτια βλάβης παρεσόμενα οὐ τῆς τυχοῦσης. Τοιαῦτα μὲν Γρηγόριος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν θεοπροθεύοντο πρὸς Βαρλαάμ, οἰόμενοι τὴν παραίτησιν αὐτῶν τὴν γλωσσαλίαν στήσειν. Τὸ δ' ἐναντίας ἢ αὐτοὶ ψήθησαν ἀπέδη. Ὡς γὰρ τοὺς λόγους ὁ κροσθεύων διήκει πρὸς αὐτὸν, ἐν μὲν τοῖς ἄλλοις ἡσυχίαν ἤγε· τὸ ἐν Θαδωρίῳ δὲ λάμψαν φῶς ἀκτιστον ἀκούσας, Τῆς ἀτοπίας, ἀνεδόσης· καπνὸν γὰρ φεῖγοντες, ἐμπεπτώκαμεν εἰς πῦρ· ἀκουε, οὐρανὲ, καὶ ἰνωτίζου, ἢ γῆ· τὸ ἐν Θαδῶρ φῶς ἀκτιστον, καὶ τί ἄλλο ἢ θεὸς καθ' ὁμας; Οὐδὲν γὰρ ἀκτιστον εἶπε μὴ θεός· εἰ οὖν μῆτε κτίσμα τὸ φῶς ἐκεῖνο, μῆτε Θεοῦ οὐσία (Θεὸν γὰρ οὐδεὶς εἶδρακε ποτε), τί λοιπὸν ἢ δυσὶ λατρεύειν θεοῖς, ἐνὶ μὲν τῷ πάντων δημιουργῷ, ὃν καὶ ἀόρατον πᾶς τις ἀνὴρ ὁμολογήσειε, δευτέρῳ δὲ τῷ καθ' ὁμας ὁρωμένῳ ἀκτιστῷ τούτῳ φωτὶ; ἰγὼ δὲ οὕτε πρότερον οὐδ' ὑστερὸν ποτε ἀνασχολήμην ἀνὴρ ὁπωσοῦν τὴ διαφέρων τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ ἀκτιστον ἡγεῖσθαι. Ἐκ τούτων δὲ τῶν λόγων ὡσπερ ἀφετηρίας ὀρηθηθεὶς, πολλὰ καὶ εἶπε καὶ συνεγράφατο κατὰ Γρηγορίου καὶ τῶν ἄλλων μοναχῶν, πρὸς τοῖς πρότερον καὶ διβεῖν ἐγκαλῶν. Οὐ μὴν οὐδὲ ἐκεῖνοι γε ἡμέλου τοῦ μὴ ἀντιλέγειν φανερώς καὶ διεφθαρμένα δόγματι εἰσάγοντα ἀποδεικνύοναι καὶ τοῖς θεοσόφοις; λόγοις ἐναντία. Βαρλαάμ δὲ οἰόμενος καὶ τῶν ἀρχαίων

A nium non contra tyrannos, sed contra dæmonas(78) tyrannis horribiliores in acie stantem, id quod ex historia ejus vitæ patet. Verum enimvero, si his omnibus præteritis ad primum exemplar recurrendum sit, posse fieri ut oculis corporeis quispiam divinum et increatum lumen contempletur, perspicue demonstrare licere. Evangelistam enim scribere, Dominum ante mortem suam principes discipulos assumpsisse: et cum ascendisset in montem Thabor, transfiguratum esse ante eos, resplendisque faciem ejus sicut solem. Cujus fulgorem discipulos non sustinentes intueri, in terram cecidisse. Si igitur illi et homines, et adhuc imperfecti, circumfulgens ipsos divinum et increatum lumen videre potuerunt, quid mirum si et nunc sanctos superne a Deo collustratos dicamus lumen cernere? Quocirca se illum oratum velle ut de his rebus et loquendo et scribendo supersedeat; quippe qui de iis pauca, aut nihil noverit, imo vero etiam scripta jam, ut multis non vulgariter nocitura, disperdat. Hæc Gregorius et socii Barlaamo per oratorem, cum spe, admonitionem hanc petulantiam ejus linguæ coercituram. Quod secus evenit. Ut enim legatus Patrum verba ei recensuit, ad cætera quidem se continuit, lucem autem in Thabor incretam audiens, O rem absurdam, **333** exclamat, fumum enim fugientes, in ignem incidimus. Audi, cælum, et auribus percipe, terra. Lux in Thabor increta; quid ergo illa aliud, nisi Deus secundum vos? Nihil enim increatum, nisi Deus. Si autem lumen illud neque res condita, neque Dei natura est, *Deum enim nemo vidit unquam*<sup>1</sup>, quid reliquum, nisi vos duobus diis servire, uni quidem omnium fabricatori, quem et inspectabilem omnes constemur; alteri vero ex sententia vestra sub aspectum cadenti, et increato lumini? Ego vero haud unquam, quidquid tandem sit, a divina essentia diversum ac discrepans, increatum arbitrabor. Ex his sermonibus, velut a carceribus effusus, contra Gregorium aliosque monachos multa verbo et scripto blateravit, præter cætera etiam διβεῖν, [id est, divinitatem duplicatam] ipsis crimini dans. At enim nec Patres se palam tueri parcebant, et ostendere, illum corruptam doctrinam et divina sapientia eruditus theologis contrariam introducere. Barlaamus autem antiquos etiam theologos doctrina et vi persuadendi se superaturum confisus, Byzantium navigat, Joanni per id tempus patriarchæ commentarios suos contra monachos tradit (79),

<sup>1</sup> I Joan. iv, 12.

#### Jacobi Pontani notæ.

sibi que acceptos testari voluit. Verum illud divinum lumen, creatum quoddam lumen fuit, non divinitatis ipsius, ut inepte et indocte ratiocinantur isti Græculi; nam et quidam integros libros ea de re scripserunt.

(78) Post descriptam hujus sanctissimi viri pugnam cum dæmonibus, ita legitur in ejus Vita, cujus auctor est D. Athanasius: *Non oblitus Jesus collocationis servi sui, eidem protector factus est. De-*

*nique cum elevaret oculos, vidit desuper cælum aperiri, et diductis tenebris radium ad se lucis infuere. Post ejus splendoris adventum, nec dæmonum aliquis apparuit, et corporis dolor ex templo deletus est.*

(79) Gregoras, lib. x: *Quare veritus Barlaam, ne monachorum manibus discerneretur, pluribus jam et e monte Atho, et Thessalonice ac Byzantii accolis confluentibus (putabant enim ignominiam illam ad omnes æque pertinere) Constantinopolitanum pa-*

et synodum adversus eodem congregari instat, ut cum rectis dogmatis pugnantia illos sentire ac docere probaturus : in quos verbosius invehens, de geminata deitate eos accusabat. Patriarchæ res visa minime negligenda ; quare monachos Thessalonica per litteras ad iudicium citat. Illi causam dicturi adsunt. In his Ecclesiæ tumultibus ac motibus imperator ab expeditione in Acarnaniam Byzantium redit, certiorque factus de Barlaami et monachorum controversiis, primum quidem silentium eis imponere studuit, utrosque hortatus, ut altercationibus modum facerent, inimicitiasque cum pristina concordia mutarent, neve per rixas sibi et aliis turbas concierent. Cum autem verba in ventum irent, et Barlaamus se docturum affirmaret, Gregorium cum monachis suis perverse sapere, et iudicium urgeret, Gregorius contra cum suis injuriam sibi fieri contenderet, velletque in iudicio crimina diluere, intelligens imperator contentionem citra probationes sedari non posse, synodo negotium commisit.

δοξάζοντα; ἀποδείξειν Γρηγόριον καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν, καὶ ἐπέσπευδε τὴν δίκην, ὅ τε Γρηγόριος; ἀδικεῖσθαι διατίετο καὶ οἱ περὶ αὐτὸν, καὶ ἤθελον ἐπὶ τῆς δίκης ἑαυτοὺς ἐγκλημάτων ἀπολύειν, συνιδὼν καὶ ὁ βασιλεὺς ὡς ἐλέγχων χωρὶς οὐκ ἂν δύναίτο παύειν τὴν φιλονεικίαν, ἐπέτρεπε τὴν σύνοδον.

### 334 CAPUT XL.

*Synodus in Sophia templo. Causam prior agit Barlaamus. Respondet ei pro omnibus Palamas et lumen in Thabor quid fuerit, docet. Barlaamus magni domestici opem supplicat. Ejus prudens consilium. Oppositio Barlaami. Responsio domestici, qua motus ille, culpam suam confitetur in synodo. Datur amanter venia. Relabitur Barlaamus et in Italiam aufugiens, fit episcopus. De novis turbis quas Gregorius Acinagnus Barlaami discipulus concitavit. Imperatoris morbus. Apocauclus magno domestico suadet imperii insignia sumere, sed recusat. Eundem et mater rejicit. Consilium domestici ad imperatricem, et mors imperatoris.*

Fit igitur in sacrosancto divinæ Sapientiæ templo synodus, imperatore cum Joanne patriarcha præsidentibus, reliquis episcopis multisque proceribus et senatoribus assidentibus. Prior dicendi locus Barlaamo datus est. Ille siquidem Gregorium et monachos propter adulterina dogmata in iudicium vocaverat. Multa igitur præfatus, et causa, quæ illum huc impulisset, narrata, deinde libellum de iis rebus a se conscriptum porrexit : quo toto ab ipsis perlecto, adjecit alia, quæ ad rem propositam accommodata sentiebat. Postremo monachos criminatus est, quod neque precatorem quam se celebrare dicent, absque defectu et convenienter proferrent, sed egentem additamento aliquo, idque ipse adjiciebat, ut quod decisset suppleret ; sic enim aiebat. Post hæc monachis respondendi potestas facta. Qui cum Gregorio Palama hoc honoris detulissent (erat enim non in dicendo solum eximius, sed etiam theologice litteris eruditissimus), is perspicue et firme probabat sententiam suam, non syllogismis et geometricis conclusionibus (neque enim poterat ex iis quæ sunt apud nos, demonstrare quæ supra nos), sed sanctorum et

Καὶ γίνεται κατὰ τὴν θέσιν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας νεῶν· καὶ προκαθημένου βασιλέως καὶ Ἰωάννου τοῦ πατριάρχου, καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν ἐν τέλει πολλῶν καὶ συγκαλητικῶν συνεδριαζόντων, λέγειν ὁ Βαρλαάμ ἐπετρέπη πρῶτος· ἐκεῖνος γὰρ ἦν ὁ Γρηγόριον καὶ τοὺς μοναχοὺς τὴν διαστραφῆν τῶν δογμάτων ἐγκαλῶν. Πολλὰ δὲ πρότερον διεξείθων, καὶ τὴν αἰτίαν ἀφ' ἧς πρὸς ταῦτα ὤρμητο διεγηγάμενος, ἔπειτα καὶ τὸ βιβλίον ὃ περὶ τούτων ἦν συγγεγραφῶς, παρείχετο ἀναγινώσκεσθαι· ἐπὶ δὲ ἀνεγνώσθη πᾶν, ἀλλὰ τε ἐπίειπεν ὅσα αἰτῶ ἔδδκει πρὸς τὰ προκείμενα λυσιτελεῖν, καὶ τελευταῖον κατηγορήσε τῶν μοναχῶν ὡς οὐδὲ τὴν εὐχὴν ἣν αὐτοὶ φασιν εὐχεσθαι καθ' ἑαυτοὺς ἀνελλιπῶς προσφέρουσι καὶ προσηκόντως, ἀλλὰ τινας προσθήκης δεομένην, ἦν ἐκεῖνος προσετίθει, τὸ ἐνδεῶν, ὡς ἐφαικεν, ἀναπληρῶν. Μετὰ τοῦτον δὲ καὶ οἱ μοναχοὶ πρὸς τὴν κατηγορίαν ἐπετρέπησαν ἀπολογεῖσθαι. Ἐπει δ' ἑαυτῶν ἐκεῖνοι Γρηγόριον προεστήσαντο τὸν Παλαμάδην (ἦν γὰρ δὴ τῶν ἄλλων, οὐ λόγους μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶ τὰ τοῖς θεολόγοις περὶ Θεοῦ δεδομένα ἐξηκριθῆναι διαφέρων), καταστὰς πρὸς τοὺς λόγους καὶ αὐτὸς, σαφῆς καὶ βεβαίας παρείχετο τὰς ἀπο-

Jacobi Pontani notæ.

*triarcham, et cætum episcoporum adit, nec omphalopsychiæ modo, et adulterinarum precum, sed etiam blasphemæ theologiæ Palamam accusat; nam eum et novis vocibus in mystica Ecclesiæ theologia uti : et nescio quæ monstra cernere se profiteri, jactantia*

*et arrogantia plena. Quare decretum est iudicium in maximo divinæ Sapientiæ templo, etiam imperatore cum principibus senatus et doctissimis quibusdam viris presente, etc.*

δείξεις τῶν λεγομένων, οὐ συλλογισμοῖς χριόμενος· καὶ γεωμετρικαῖς ἀνάγκαις (οὐδὲ γὰρ οἶόν τε ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς ἀποδεικνύναι τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς), ἀλλὰ τοῖς λόγοις τῶν ἁγίων καὶ θεολόγων ἀνδρῶν, οὓς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐχρημάτισε δι' αὐτῶν, ᾧ πάντα ἐρευνᾶται, καὶ τὰ βῆθη τοῦ Θεοῦ· ἀπεδείκνυ τε ἐκ πολλῶν τῶν λεγομένων τὸ κατὰ τὸ Θεῶριον τοῖς μαθηταῖς περιεστράψαν φῶς, δόξαν ἀναρχον τοῦ Θεοῦ, καὶ φῶς θεότητος, καὶ θεότητα, καὶ φυσικὸν καὶ ἄιδιον τοῦ Θεοῦ φῶς, καὶ ὅσα τοιαῦτα παρὰ τοῖς θεολόγοις πιστευόμενόν τε καὶ προσαγορευόμενον. Ἐκτα ἐκ τῶν ῥήσεων τῶν θεολογικῶν συνεπέριαινε καὶ αὐτὸς, ὡς τὸ ἄιδιον καὶ φυσικὸν τοῦ Θεοῦ οὐκ ἂν εἴη κτιστὸν, οὐδὲ ἡ ἀναρχος δόξα καὶ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, οὐδ' ὅσα πρὸς τῶν θεολόγων τὸ φῶς ἐκείνῳ ὑμνηται. Ἐπι τοῦτοις δὲ καὶ τὸν ὑπὸ τῶν κατὰ τὴν Ἄθω ὁσίων ἀνδρῶν συνεθεμιμένον παρηγγεῖ τῶνον, δὲ αὐτῷ μὲν συνηγόρει ὡς τὰ ἴσα τοῖς ἁγίοις φηγεγομένῳ. Βαρλαάμ δὲ βλασφημίαν καὶ κακοδοξίαν κατηγορεῖ πολλήν. Ἐπει δὲ ἐκ πολλῶν τῶν λεγομένων ἡ νίκη πρὸς Ἰρηγόριον ἀπέβλεπε καὶ τοὺς μοναχοὺς, πάντων ἡδὴ πεπεισμένον τοῖς ἁγίοις ἐπιθεσθαι καὶ θεολόγοις, καὶ μὴ τοῖς ἐκ κοιλίας, εἰρημένους Βαρλαάμ, συνεώρα τε καὶ αὐτὸς ὡς οὐκ ἂν διαδράσει τῇ· γλωσσαλγίας καὶ τῆς βωμολοχίας ὄσονται δίκην, τῷ μεγάλῳ δομωστῆρι συναδριάζοντι ἐκεῖ τῷ βασιλεῖ προσελθὼν, σύντομόν τινα ἤτειτο καὶ βοήθειαν καὶ βουλὴν ἐξ ἧς τὴν προσδοκωμένην διαφυγεῖν ἐξίσταται δίκην· ὁ δὲ πρότερον τε ἐφάσκει τὰ δόντα βεβουλεύσθαι αὐτῷ, παραινῶν τῆς πολλῆς φιλονομίας ἀποσχέσθαι, καὶ πείθεσθαι τοῖς μοναχοῖς ὡς τὰ τοιαῦτα σοφωτέρας· καὶ νῦν οὐδὲν ἤττον βουλεύσθαι καὶ πράξειν τὰ συνοίσοντα ὑπὲρ αὐτοῦ. Εἰ γὰρ μήτε ἀντιλεγεῖν εἰ πρὸς τὰ προτεινόμενα ἔχει, πᾶσιπὲρ τε ἑαυτὸν ὡς βελτίω καὶ δικαίωτερον καὶ τοῖς ἁγίοις συνωδὲ φθάγοντας οἱ μοναχοί, τί δεῖ τὴν φῆρον κατ' αὐτοῦ ἐξαγομένην περιμένειν καταδεῖν, ἀλλὰ μὴ πρότερον ἐξαναστάντα, τὴν τε πρότερον ἀγωνίαν ἐπὶ πάντων ὁμολογεῖν, καὶ τὴν νῦν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, καὶ τοῖς τε ἁγίοις πείθεσθαι συνθέσθαι, καὶ τὴν ἐχθρὰν καταλείπειν τὴν πρὸς τοὺς μοναχοὺς; Εἰ γὰρ ταῦτα πειθόμενος αὐτῷ ποιήσει, οὔτε βλάβη τις ἔσται ἐκ τῶν λόγων οὐδέμια, βασιλεὺς τε καὶ οἱ ἄλλοι πάντες ἐπαινεύονται τῆς πρὸς τὰ βελτίω μεταβολῆς. Οὐ γὰρ τοσοῦτον τὸ τῆς ἀληθείας ἀποκλανηθῆναι κατηγορίας ἄξιον, ὅσον τὸ πρὸς αὐτὴν ἐπανελθεῖν τοῖς ἁγίοις πειθόμενον καὶ θεολόγοις ἐπαινετόν· καὶ οἱ μοναχοὶ δὲ τοῖς πνευματικαῖς πειθόμενοι νόμοις, μείζονα ἐνδείξονται νοῦν τῆς φιλίας πρὸς σὲ καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην, ἢ καθ' ὅσον πρότερον ἐνεδείκνυντο τὴν πικρίαν καὶ τὴν ἐχθρὰν, ὡς οὐ τῶν εἰς αὐτοὺς ἕνεκα λοιδοριῶν, ἀλλὰ τῆς τῶν ὀγκμάτων ἀμυνόμενοι διαστροφῆς· ὧν καλῶς καὶ ὡς προσήκον ἀποδεικνύμενον εἰ καὶ σὺ πεισθεῖς, οὐδὲν ὑπὲρ αὐτοῦ ζητήσῃσι περαιτέρω· ἀλλ' ἄξιον ἀμοιβὴν τῶν πολλῶν πόνων καὶ κινδύνων νομιμοῦσιν ἔχειν τὴν ἐξόρισιν τὴν σὴν. Βαρλαάμ δὲ καὶ αὐτῷ μὲν ἐφάσκειν ἀρίστην φάινεσθαι ταύτην τὴν βουλὴν· δεδοκέσθαι δὲ μὴ οὐκ ἐξαρκέσουσιν οἱ λόγοι· πρὸς τὸ τῶν

A theologiae peritorum hominum effatis, quæ illis Spiritus sanctus suggestit, quo omnia indagantur, etiam profunda Dei; docebatque copiose, lumen in Thabor, quod discipulos collustravit, esse gloriam Dei, principio carentem, et majestatem ejus, et lumen divinitatis, et deitatem, et naturale æternumque Dei lumen, et quæcunque talia a theologis de eo creduntur dicunturque. Postmodum ex pronuntiatibus theologicis et ipse concludebat, æternum et naturale Dei non esse conditum, nec ejus gloriam et majestatem, nec quiddam a theologia illud lumen esse prædicatur ac laudatur.

**335** Præterea tomum a sanctis viris apud Atho habitantibus compositum promebat, quo eum cum sanctis consentire docebatur, et Barlaami blasphemix perversaque doctrina redarguebantur. Cum jam post longam disputationem victoria ad Gregorium et monachos inclinaret, persuasisque universis, sanctorum et theologorum placita, non autem ex cerebro Barlaami profecta commenta amplectenda, videretque ipse, non effugiturum se, quin loquacem maledicentiam et scurrillitatem suam lueret, ad magnum domesticum imperatori assidentem accedens, compendiarium quoddam ab eo auxilium et consilium flagitabat, quo imminentem pœnam evaderet. Tum ille, et antea se oportuna suasisse, dum a longa eum digladiatione deterreret, et ad credendum monachis, utpote in his sapientioribus hortaretur: et nunc nihilominus suasurum, facturumque quod illi prodesse possit. Si enim nec ad allata in medium refellendi causa quidquam dicere haberet amplius, crederetque monachos meliora et justiora et sanctis consentanea disserere, quid opus esset exspectare, donec atro calculo se damnari videret? Quin potius exsurgeret, prioremque incitiam et agniam veritatem palam confiteretur, et sanctis assentiretur inimicitiasque cum monachis poneret. Si se audiret, neque detrimenti quidquam secuturum, et imperatorem cæterosque conversionem ejus laudaturos. Non enim tam dignum esse accusari qui a veritate aberraverit, quam commendari, qui ad eam sanctis viris et theologis credens redierit: et monachos secundum leges ipsorum spiritales majore in posterum charitate candoreque animi in eum futuros, quam prius amaritudine et similitate fuerint: quippe qui non convitiis in se effusus, verum perversitati doctrinæ ecclesiasticæ resistant: quibus bene, atque ut decet demonstratis, si ei facta sit fides, nihil amplius desideraturos, sed correctionem ipsius multorum laborum periculorumque suorum operæ pretium interpretaturos. Barlaamus affirmare, sibi quoque optimum videri istuc consilium, timere tamen, ne verba ad se periculo liberandum satis non sint, sed post confessionem quoque aliqua mulsetur ignominia, cum probatis et receptis dogmatis se opposuerit. Tum infamem fore, nec locum defensionis relicum iri quasi id injuste patiat, quandoquidem se ipsum damnaverit:

ut proinde si talia passurus sit, melius videatur silentio ferre iudicium, ut et **336** in posterum sibi factam injuriam dicere queat, et iudicium revocari possit. At magnus domesticus illum confirmare monereque, ne quid hujusmodi metuat: se præsente, nihil ei triste eventurum. Cui obtemperans Barlaamus, in medium prodit, præteritam ignorantiam constitetur, veniam ob stulte dicta petit: se non contentionis causa, neque quod theologorum de Deo decretis non crederet, ad hos sermones provectum, sed cum ipse errans alios errare opinaretur, ad eorum errorem emendandum omnem diligentiam impigre adhibuisse. Nunc plane credere, illos de controversia melius sapere, et in aliis nihil ab eis dissidere; et quod in Thabor lumen discipulos circumfulsit, gloriam Dei principii expertem, et æternum esse lumen credere se atque confiteri. Mox Gregorius Palamas cum cœtu suo surgentes Barlaamumque complexi, veniam præteritis libenter dederunt, et præclaram istam mutationem prædicarunt, Deoque pacis et concordie gratias egerunt, prostitentes, nec se terrenarum ac pereuntium rerum gratia tam acriter pugnasse, sed ne in plures malo propagato, aut perversorum dogmatum Ecclesia repleretur, aut factionibus et dissidiis in se ipsa divideretur, dum alii his, alii illis adhærent. Ac propterea immodice litigiosos se apparuisse, qui in aliis omnibus ad mansuetudinem et animi submissionem eruditi sint: ubi autem Deus in periculum vocatur, ibi promptos esse et inexorabiles, et neque ad opprobrium ægrescere, neque ad laudem humanam emollescere. Quoniam vero pacis et concordie Deus distantia copularit, et se prompte a contentione desistere, et illi gratias habere, qui pacis hujus auctor in primis fuerit. Postmodum imperator et patriarcha utrosque de pace, ut oportebat, allocuti synodum dimiserunt. Barlaamus haud longum tempus Byzantii moratus, imperatore brevi defuncto, æque ut prius de dogmatis litem movit, iudicium valde claudicasse clamitans, et aufugiens in Italiam, cum Latinis, ut antea, sensit, ab eisque Hieracis episcopus creatus est. Non multo post alius quidam Gregorius monachus, Acindynus cognominatus, Barlaami in profana doctrina longo temporis spatio discipulus, dissensionem ejus et litem cum Palama ut successor arripuit, cui quiddam ridiculum contigit. **337** Barlaamum verbo repudiabat (a), et ut male sanctisque Patribus contraria sentientem accusabat: re autem vera prorsus eum sequebatur, nihilque omnino ab eo differebat. Rursum itaque seditione ac tumultu in Ecclesia exoriente, patriarcha iniquum ducens, propter quorumdam rixosa ingenia Ecclesie statum perturbari, synodum in idem Sophiæ templum cogit, assidente ipsi et magno domestico, et quotquot Byzantii erant senatoribus. Cum Gregorii diu controversati essent, ubi adversum est Acin-

κινδύνων εξαρπάσαι· ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐπαγγελίαν, ἀτιμία τις αὐτοῦ καταψηφισθῆ, οἷα δὴ κατὰ τῶν ὁρῶν δογματῶν ἐξενηνεγμένον. Καὶ τότε ἀτιμον εἶναι συμβῆσεται αὐτῷ, καὶ μηδ' ἀπολογίαν τινὰ ὑστερον ἔχειν ὡς οὐ δικαίως τοιαῦτα πάθοι, οἷα δὴ καὶ αὐτὸν καταψηφισμένον ἑαυτοῦ· ὡς εἴ γε τοιαῦτα πείσασθαι μέλλοι, βέλτιον σιωπῆ τὴν δίκην ἐνεγκεῖν, ὥστε καὶ εἰσαυθίς ἡδικῆσθαι λέγειν δύνασθαι, καὶ τὴν δίκην ἀνακαλεῖσθαι. Ὁ μέγας δὲ δομέστικος παρεθάβυνέ τε, καὶ μὴ τοιαῦτα παρῆναι δεδοικέναι, ὡς αὐτοῦ παρόντος, οὐδενὸς γενησομένου τοῦ λυπεῖν αὐτὸν δυνησομένου· ἢ καὶ πειθόμενος ὁ Βαρλαάμ, παρελθὼν εἰς μέσους, τὴν τε προτέραν ἀγωνίαν ὡμολόγη, καὶ συγγνώμην ἐπὶ τοῖς εἰρημένους ἤτειτο, ὡς οὐ φιλονεικίας ἕνεκα λέγων, οὐδὲ τοῦ μὴ πείσασθαι τοῖς ὑπὸ τῶν θεολόγων εἰρημένοις περὶ Θεοῦ εἰς τοῖς τοιοῦτους τῶν λόγων ἐξενηνέχθαι, ὅλλ' ὅπ' ἀγωνίας οὐόμενος τοὺς ἄλλους ἀμαρτάνειν, ἕνεκα τοῦ θεωρησασθαι πᾶσαν εἰσηγὸν σπουδὴν καὶ προθυμίαν. Νυνὶ δὲ ἤδη πεπεισμένος ἀκριβῶς ὡς αὐτοὶ βέλτιον ἐβήνουν περὶ ὧν ἠμφισθητοῦμεν, περὶ τε τῶν ἄλλων οὐδενὸς διαφέρομαι πρὸς αὐτοὺς, καὶ τὸ ἐν θαυμάρι τοὺς μαθητὰς περιλάμψαν φῶς ἀίδιον καὶ πιστευτικὰ καὶ εἶναι ὁμολογῶ. Ἐπὶ τούτοις; καὶ Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς καὶ ὅσοι σὺν αὐτῷ ἦσαν, ἀναστάντες; περιεβαλλόν τε Βαρλαάμ, καὶ συγγνώμην ἐπὶ τῆς προτέρας ἀξμενοι περὶ τῆς ἐπιήνου τε τῆς καλῆς μεταβολῆς, καὶ τῷ Θεῷ τῆς ὁμοιοῖας; ὁμολογῶν χάριτας· φάσκοντες, οὐδ' αὐτοὶ γηῖνων ἕνεκα καὶ θεωρομένων πραγμάτων τοσούτον ἐνοστήσασθαι ἀγῶνι, ἀλλ' ἵνα μὴ εἰς πλείους διανεμηθέντος τοῦ κακοῦ, ἢ διεφθαρμένων δογματῶν ἀνάπλευς γέννηται ἡ Ἐκκλησία, ἢ διαστασίαις πρὸς ἑαυτήν, τῶν μὲν τούτοις, τῶν δὲ ἐκείνοις προστιθεμένων, καὶ διὰ τούτου καὶ τοῦ μετρίου πέρα ὀφθῆναι φιλονεικούς, ἅτε δὴ ἐν μὲν τοῖς ἄλλοις ἅπασι πράουσι εἶναι δεδιδαγμένους καὶ ταπεινοῦς· ἐν οἷς δὲ Θεός ἐστι τὸ κινδυνεύονον, ἕξει εἶναι καὶ ἀπαραιτήτους, καὶ μῆτε πρὸς τὴν ἀδοξίαν δυσχεραίνειν, μῆτε πρὸς τὸν παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἔπαινον μαλακίεσθαι. Ἐπεὶ δὲ ὁ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ὁμοιοῖας Θεός εἰς ἐν συνῆψε τὰ διεστῶτα, αὐτοὶ τε προθύμως ἀποστήσονται φιλονεικίας, καὶ αὐτῷ πολλὴν εἰδήσουσι τὴν χάριν, μάλιστα αἰτιωτάτῃ τῆς εἰρήνης νυνὶ γεγεννημένων. Ἐπὶ τοῖς τοῖς καὶ βασιλεὺς τε καὶ πατριάρχης ὅσα ἐδοῖε διαλεχθέντες περὶ εἰρήνης πρὸς ἐκατέρου, διελύσαντο τὴν σύνοδον. Βαρλαάμ δὲ ὀλίγας Βυζαντίῳ ἐνδιαπίψας ἡμέρας, ἐπεὶ καὶ ὁ βασιλεὺς ἐτελεύτησας μετὰ μικρὸν, καὶ τὰς περὶ τὰ δόγματα ἀμφισθητήσας οὐδὲν ἤττον ἐχόμενος ἢ πρότερον, τῆς δίκης ὡς ἐκδομητῆμένης πολλὰ καταδῶν, ἀποδράς ὤχετο πρὸς Ἰταλίαν, καὶ συμφορησῆς Λατίνους, ὥσπερ καὶ πρότερον, ἐπίσκοπος ὅπ' αὐτῶν Ἴερίκος ἀνεδείχθη. Καὶ οὐ πολλῷ ὑστερον Γρηγόριος τις ἕτερος μοναχὸς Ἀκινδύνος ἐπιτεκλιμένος, ὁμιλητῆς Βαρλαάμ κατὰ τὴν ἐξω σοφίαν γεγεννημένος, καὶ πολλὸν αὐτῷ φοιτήσας χρόνον, τῶν ἐκείνου διαφορῶν ὧν διηνήθη

(a) Deest hic aliquid in interpretatione Pontani. Locum sic ex Græco restitue: Barlaamum verbo repudiabat, quasi quis eum hortaretur ut illius sententiam suam sceret, et repulsa consociatione, ut male, etc. Edit. Patm.

πρὸς Παλαμᾶν ἀντεποιήθη· συνέβαινε δέ τι γελῶλον ἅπαντες πρὸς αὐτὸν ὡς τὰ ἐκείνου φρονολή λέγοι, τὴν κοινωνίαν τε ἀπεωθείτο, καὶ κατηγορεῖ Βαρλαάμ ὡς κακῶς φρονούντος καὶ ἀπεναντίας τοῖς ἁγίοις· τῇ δ' ἄληθείᾳ κατάκρας ἐκείνῳ ἠκολούθει, καὶ οὐδὲν ἢ μικρὸν ἢ μεῖζον διεφέρετο· αὐθις δὲ στάσεως κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν ἀναφουμένης, ἐν δεινῷ τιθέμενος; ὁ πατριάρχης, εἰ διὰ τὴν τινῶν φιλονεικίαν νοσοίη καὶ

A dynum Barlaami cantilenam canere, ab episcopis et senatu communiter contra Barlaamum ejusque sectatores, ut hæreticos lata est sententia: et nisi respicerent, ab orthodoxorum communione uterque segregatus. Nec illi solum, sed et si quis alius de cætero talia auderet, et Palamæ aliisque quasi male de religione sentientibus crinen inferret. Præter hæc et tomo pro veteri synodorum more composito (g), Joannes patriarcha et præses tum

Jacobi Greiseri notæ.

(g) Quæ cap. 39 et 40, lib. II, Cantacuzenus scribit, ea ejusmodi sunt, ut non brevi adnotatione, sed integro propemodum et proprio libro egere videantur, cum gravissima fuerit apud Græcos hæc quæstio et controversia, Latinisque scriptoribus propemodum ignota, aut certe non satis cognita, quod testantur errores nec pauci nec parvi a doctis viris in hujus argumenti litisque explicatione et relatione commissi. Ne tamen nihil dicamus, quando omnia non licet, breviter et distincte nonnulla libabimus, quæ obscuræ historiæ lucem accendant. Ut ergo ab ipso Barlaamo incipiamus, monachus is fuit, or. finis divi Basilii, ut quidam tradunt, natione Calaber, utriusque linguæ, imo et philosophiæ, mathematicæ et theologiæ doctus, acri et subtili ingenio, vel ipsorum adversariorum Cantacuzeni et Philothei patriarchæ testimonio. Varia scripsit, de quibus consule epitomen bibliothecæ Gesnerianæ. Prodiit non ita pridem Parisiis logistica ejus sex libris comprehensa interprete quodam Anglo. In Latinorum ecclesiæ orthodoxe educatus, transiit ad schisma Græcorum seu vero, seu simulato animo, teste nostro Cantacuzeno, et Philotheo patriarcha Constantinopolitano, passim in libris, quos contra Nicephorum Gregoram de lumine Thaborio, deque distinctione essentiæ et operationis divinæ scripsit, maxime, lib. XII. Quare ab his, qui catalogos scriptorum ediderunt, referuntur Barlaami sermones de processione sancti Spiritus, primatque pontificis contra Latinos, quos ut gratiam a Græcis iniret, evulgavit. Thesalonica primo ex Italia delatus; ubi cum versaretur, in monachorum Græcicorum vitam et doctrinam curiosius inquisivit. In qua cum multa reperiret, quæ probanda et toleranda non viderentur, linguam publice in circulis et conventibus, calamumque in Musæo adversus monachos exserere cepit, et non longo tempore omnia rixis et tumultibus implevit, Græcosque exemplo suo docuit, transfugas et apostatas plerumque turbas ciere etiam apud illos, ad quos transfugiunt, nec consultum esse, ut cuius fores semper pateant.

Utrum autem, quod ad mores et vitam attinet, Barlaam monachis illis injuriam fecerit, id Cantacuzeno dictu perquam facile est, ut et Philotheo, qui monachos illos proluxa apologia tuetur, at non æque aliis; qua enim vitæ sanctimonia enituisse illi, qui pernicioso schismate ab Ecclesia, unâ sancta, catholica et apostolica abjuncti et segregati erant? Nulla sanctitas extra Ecclesiam sanctam, aut si quæ est, vera non est, fucata est. In quæ vitâ non præcipitur is, qui charitatis et concordie expers per avia et invia schismatum vagatur, relicta illa plana, trita et regia catholice Ecclesiæ via? Quibus dæmonum ludibriis et insidiis expositus non sit ille, quem unitas cum corpore Christi quod est Ecclesia, non munit et protegit, cui Christus non est caput, et quod hinc consequitur, nec tutamen, præsertim si ad schismatis crimen accedat disciplinarum divinarum et humanarum ignorantia, quæ monasterium in Græcia longe lateque hoc tempore occupat; his enim, si simul concurrant, mens cuius iudificationi habilis redditur. Quo

factum, ut et isti ἡσυχασταί, seu *quiescentes* (ἡσυχᾶν autem perfectius quoddam monasticæ vitæ genus censebant), cum aut suaviter dormirent, aut dormitarent, aut somniarent, cœlesti quodam et divino ipsisque corporeis oculis conspicuo lumine sese circumfundi crederent, angelo Satanæ in angelum lucis se transformante, plane Massalianorum ritu et instituto; non enim paucis quibusdam, sed omnibus in hoc vitæ genere exercitatis id evenire tradebant. Quod Barlaamo plusquam mirum visum. Et hoc quidem merito, sive in aliis accusationibus a vero abierit, sive non; sive etiam in reprehendendo tam lingua, quam stylo modum tenuerit, sive non. Certe monachorum agmen in se vehementissime concitavit, qui duces belli sibi legerunt Gregorium Palamam tunc ejusdem professionis hominem, postea vero archiepiscopum Thessalonicensem, quem si æque veris ac magnis laudibus Cantacuzenus exornaret, vere magnus vir dicendus esset; sed cum, veteri verbo, *manus manum fricet et lavet*, facilis conjectura est, quid de his laudibus statuendum sit. Sunt nimirum æs sonans, et cymbalum tinniens, quia de ære sonante et cymbalo tinniente, ex Apostoli doctrina: *Si linguis hominum loquar et angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens*. Et, quod propius ad Palamam spectat: *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, etc., charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Quisquis ille est, inquit sanctus Augustinus serm. 181 De temp., et qualiscunque ille est, Christianus non est, qui in Christi Ecclesia non est. Sola quippe est, per quam sacrificium Dominus libenter accipiat; sola quæ pro errantibus fiducialiter intercedat; sola est, in qua opus bonum fructuose peragitur, unde mercedem denarii, non nisi qui intra vineam laboraverant, acceperunt*. Est autem Gregorius Palamas ille ipse, cujus existant Græce et Latine duæ orationes; altera, qua mens corpus accusat, altera qua corpus mentem, cum sententia judicaria. Latina editio relata est in tom. IX Bibliothecæ sanctorum Patrum, ubi per collectoris et editoris ἀπειρημένη (sanctissimi) titulo Palamas honestatur, plane præter meritum: quomodo sanctissimus, si schismaticus? *Quisquis ab hac catholica Ecclesia fuerit separatus, quantumlibet laudabiliter se vivere existimet, hoc solo scelere, quod a Christi unitate disjunctus est, non habebit vitam; sed ira Dei manet super eum*, inquit sanctus Augustinus, epist. 152.

Ergo Palamas monachorum advocatus constitutus, Barlaamo adversa fronte resistere, lumenque illud ἡσυχασταί; objici solitum defendere instituit, etiam exemplo luminis in monte Thabor discipulis ostensi; hoc enim increatum fuisse, et tamen corporis discipulorum oculis patuisse. Barlaamus hanc vere novam theologiam audiens magis in Palamam et socios excaudit. Itaque itinere sine mora Constantinopolim instituto, rem ad patriarcham detulit; citantur monachi, synodus indicitur. Præsidet imperator Andronicus junior cum Joanne patriarcha, victoriam obtinet Palamas. Barlaam condemnatur, Thaborium lumen increatum æternumque fuisse et esse synodi decreto decernitur. Barlaamus

episcopi subscripserunt; postea et alii multi pri-  
 orious assensu subscripserunt: quem totum Palamæ

A ταράττοιτο τὰ τῆς Ἐκκλησίας, σύνδορον καὶ αὐθι-  
 δευτέρην συναθροίζει κατὰ τὸν αὐτὸν τῆς Θεοῦ Σο-

Jacobi Gretseri notæ.

paulo post in Italiam revertitur. Eiusdem synodi  
 acta refert Nicephorus Gregoras, lib. II suæ *Histo-*  
*riæ*, sed aliter, quam Cantacuzenus; de dogmatis  
 enim nihil actum tradit ob præsentiam imperitæ  
 multitudinis, tum ne theologia mysteria profanis  
 vulgi auribus ingererentur, tum ne Palamas, con-  
 tra disputante Barlaamo, blasphemæ doctrinæ con-  
 vinceretur: quo Gregoras insinuat id gratiæ  
 Palamæ datum a synodi præsidibus et Patribus.  
 Utcunque sit, hoc certum fixumque maneat senti-  
 entiam illam synodi de lumine Thaborio, quasi  
 increatum et ipsum naturale Dei lumen fuerit,  
 penitus falsam esse, ne quid gravius dicam, recte-  
 que a Barlaamo, Acindyno, Gregora, aliisque plu-  
 rimis explosam, profligatam et acerrime refutatam,  
 non obstante hujus schismatici conventiculi decreto.  
 Nam ut alia taceam, hæc duo argumenta Barlaami  
 et Gregoræ aliorumque clara sunt et evidentia.  
 Illud, quod oculis corporeis visum est, non est  
 increatum; lumen Thaborium corporeis oculis a  
 discipulis visum est, ergo increatum non est.  
 II. Quidquid oculis corporeis visum est, creatum  
 est; lumen Thaborium oculis corporeis visum est,  
 ergo creatum est. Ad hæc argumenta exclamat  
 Philotheus patriarcha libro decimo quarto contra  
 Gregoram: 'λοῦ, λοῦ, καὶ τίς ποτ' ἐρ' ἐκεῖνός  
 ἐστίν ὁ καὶ νῦν τὰ καινὰ ταῦτ' λέγων, καὶ πρὸς  
 τοὺς ἐπ' ἄρουρ ὕψηλοῦ, τῆς Ἐκκλησίας φημι  
 λαμπρὰ τῆ φωνῆ κηρυττομένους εὐαγγελικὸς λό-  
 γους τοὺς εἰς πᾶσαν γῆν, ἀποστολικῶς λέγειν,  
 ἐξελεθόντας, καὶ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ἀστρα-  
 πῆς δίκην, ἢ μᾶλλον ἀκτίων ἡλιακῶν φάνας πάλαι  
 διαδραμόντας ἀμφιβόως εὐτοίω καὶ ἀμαθῶς δια-  
 κείμενος. *Io, io, quis iste, qui hæc tam nova profert:*  
*quique tam dubius imo imperitus est sermonum, qui*  
*in excelso Ecclesiæ monte elata voce prædicati et*  
*annuntiatii sunt: qui, ut evangelico dicto utar, in*  
*omnem terram exierunt, finesque terræ fulguris, vel*  
*potius solarium radiorum instar pervagati sunt.*  
 Cæterum hæc mera verba sunt, ut et alia, quæ  
 tibis libris de hoc lumine Thaborio Philotheus  
 disserit: qui libri in bibliotheca Bavarica asser-  
 vantur una cum aliis duodecim contra Gregoram  
 de distinctione essentia et operationis divinae. Nec  
 quidquam ad solutionem argumentorum faciunt.  
 Immotum enim stat illud fundamentum, et omni  
 ex parte inconcussum: quidquid est, id aut Deus  
 est, aut creatura. Si Deus, non ergo oculis  
 corporeis conspicitur, si creatura, non ergo in-  
 creatum.

Nec majoris pretii sunt ejusdem Philothei ora-  
 tiones duæ, quas legi in manuscripto codice biblio-  
 thecæ Augustanæ, oblatae synodo contra Acindynum,  
 de qua postea nomine τῶν ἀγιοπρωτῶν, mona-  
 chorum in monte sancto (sic enim montem Atho  
 vocant) degentium, quas Philotheus cum adhuc  
 inter monachos illos nomen suum prolietetur,  
 composuerat, ut dicitur in Actis synodi quartæ  
 sub Cantacuzeno. Alia de eodem argumento oratio  
 exstat in eodem codice, auctore monacho quodam  
 Thessalonicensi. Sed ejusdem prorsus notæ, hoc  
 est, nullius, aut si alicujus, malæ. Citant isti, et  
 denso agmine agglomerant dicta sanctorum Patrum,  
 quæ non intelligunt, quia si intelligerent, non ad-  
 ducerent. Certum siquidem exploratumque est,  
 vetustæ et eruditæ Græciæ hanc de lumine Thabo-  
 rio opinionem ignotam fuisse, et auctores Græci  
 eruditi, qui ante istos Palamas, Philotheos et  
 similes vixerunt, illos ipsos Patres, illa ipsa ubique  
 propemodum eorundem Patrum testimonia profes-  
 runt pro sua et vera opinione, nempe, lumen  
 Thaborium fuisse creatum, quæ isti objiciunt pro

sna et falsa, videlicet, lumen Thaborium fuisse  
 increatum. Testem laudo unum ex multis Joannem  
 Cyparissiotum, scriptorem eruditissimum, quem  
 Turrianus ex Græco in Latinum transtulit; qui  
 postquam decade sexta, capite quarto et quinto  
 exposuit, quid de lumine Thaborio sensisset  
 sanctus Chrysostomus, quid Anastasius Sinaita,  
 quid Theodoros ὁ γραπτὸς, quid Cyrillus Alexan-  
 drinus, quid Cyrillus Hierosolymitanus, quid sanctus  
 Basilius, quid interpretes Evangelii Matthæi xvi,  
 quid sanctus Maximus, quid Nazianzenus, tandem  
 ex horum omnium sententiis his verbis disputatio-  
 nem concludit: *Ex quibus patet, quod lumen, quo*  
*spenduit Dominus in monte Thabor, neque divina*  
*substantia erat (illa enim nec ullo modo exprimi,*  
*neque cognosci, neque videri, neque cogitari potest);*  
*nec erat defluxio quædam et splendor ex illa manans*  
*(divina enim operatio æterna, vel potius per se ope-*  
*ratio nullo modo secreta est a substantia ejus, imo*  
*quidquid est substantia divina, est energia, sive*  
*operatio ejus); quare quia nec hoc, nec illud est,*  
*relinquitur exemplum suæ gloriæ et splendoris post*  
*resurrectionem glorificati, symbolumque illius naturæ*  
*occultæ et inaspectabilis in eo latentis, et imaginem*  
*tenuem futuræ gloriæ, et simulacrum regni cæ-*  
*lorum, etc.*

Hæc Cyparissiotus ex sententiâ Græcorum Pa-  
 trum, quibus imperitia Palamæ valide redarguitur,  
 qui, ut refert David monachus, in relatione de  
 dissidio Barlaami et Palamæ (quæ exstat in supra-  
 dicto Augustanæ bibliothecæ codice) aiebat: 'Ὅτι  
 θεῖον μὲν ἐστὶ καὶ ἀκτιστον τὸ φῶς ἐκεῖνο, καὶ  
 θεότης παρὰ τῶν ἁγίων ὀνομάζεται, οὐκ ἐστὶ δὲ  
 οὐσία Θεοῦ, ἀλλ' ἐνέργεια, καὶ χάρις, καὶ δόξα,  
 καὶ λαμπρότης ἐκ τῆς θεῆας οὐσίας εἰς τοὺς ἁγίους  
 πεμπομένη. Οἱ γὰρ ἅγιοι πάντες καὶ ἄνθρωποι  
 καὶ ἄγγελοι δόξαν μὴ ἄχρονον ἑρῶσι τοῦ Θεοῦ,  
 καὶ χάριν αἰθίον δέχονται καὶ δωρεάν, οὐσίαν δὲ  
 Θεοῦ οὐδεὶς ποτε ἄνθρωπος, οὔτε ἄγγελος οὔτε  
 εἶδε, οὔτε ἴδεν δύναται. *Est quidem lumen illud*  
*divinum et increatum, et deitas a sanctis nominatur,*  
*sed non est substantia Dei, sed operatio, et gratia,*  
*et gloria, et splendor ex divina substantia in sanctos*  
*missus. Omnes enim sancti tam homines, quam angeli*  
*vident quidem Dei gloriam temporis expertem, sub-*  
*stantiam vero Dei nullus neque homo, neque angelus*  
*vidit, aut videre potest. Ubi fere quot verba, tot*  
*errata; inter cætera etiam illud insigne; Dei essen-*  
*tiam et quidditatem a beatis non videri; sed nescio*  
*quam claritatem; qui error apud Armenos*  
*quoque olim invaluisse lectur, ejusque meminit*  
*sanctus Gregorius libro decimo octavo Moralium*  
*capite tricesimo septimo. Hæc deliramenta merito*  
*Barlaam exagitavit: merito et alii, qui hæc hoc*  
*tempore, formidine forsam prædediti, tacuissent,*  
*postea tamen aperte contra Palamam pro Barlaamo*  
*stare cœperunt. Nec videtur in hac prima synodo*  
*de distinctione substantiæ et essentiæ divinæ*  
*disceptatum fuisse, sed de solo lumine Thaborio,*  
*licet Palamas jam semina alterius itidem contro-*  
*versæ jacisset, ut constat ex verbis ejus, quæ*  
*paulo ante recitavimus.*

Cæterum sive quæstio hæc agitata tum sit, sive  
 non, haud longo post tempore existerent, qui  
 lumen Thaborium creatum esse ostenderent, Pala-  
 mæque opinionem de distinctione substantiæ et  
 operationis divinæ publice et privatim refellerent.  
 Ex horum numero postremus non erat Gregorius  
 Acindynus monachus. Contra hunc ergo, ut Bar-  
 laamii sectatorem, altera synodus coacta est, de quæ  
 Cantacuzenus ultimo libri secundi capite, præsertim  
 ipso Cantacuzeno, adhuc magno domestico, us

φίας αὐτῶν, συνεδριάζοντες αὐτῶ καὶ μεγάλου δομε-  
στίου· καὶ ὅσοι ἐπεδήμουν Βυζαντικῶν συγκλητι-

A et consortibus ejus quo se defenderent, tradide-  
runt. Sed hæc postea evenerunt. Tunc autem, ut

Jacobi Gretseri notæ.

cum patriarcha Joanne primæ itidem synodi præ-  
side In qua synodo Barlaam denuo damnatus est,  
ut et Acindynus, et quotquot horum partibus stu-  
debant, tomusque synodicus confectus; quo, ut  
ipsi credebant, recta et sana dogmata constabilia,  
contraria vero anathematis damnationi subjecta  
sunt: licet Cantacuzenus libro quarto, capite vice-  
simio tertio, significare videatur primum tomum  
compositum fuisse in prima synodo, ἐπὶ τῇ δια-  
γνώσει Ἀνδρονίκου βασιλέως τοῦ νέου. Sed codex  
Augustanus, in quo acta totius controversiæ hujus  
continentur, tomum primum ad secundam syno-  
dum discrete refert, et eo non incommode verba  
Cantacuzeni trahi possunt, ut et Philothei; qui, ut  
Cantacuzenus, tres tomos (sic enim ὄρους, seu de-  
finitiones et decreta synodi nominant) conscriptos  
dicit: primum in prima vel secunda synodo; alter-  
rum, in synodo tertia, quando Joannes patriarcha  
e solio defectus est; de qua synodo Cantacuzenus  
libro tertio, et nos postea; tertium, in quarta  
synodo, de qua historia hujus libro quarto, capite  
vicesimo quarto. Tot enim synodi coactæ sunt in  
causa Barlaami et Acindyni, et aliorum, qui inscilia  
Palamæ sese opponebant: qui ut de lumine  
Thaborio, ita et de distinctione substantiæ et  
actionis divinæ gravissime hallucinatus est, et cum  
illo hæc quadruplex synodus, veritas enim dicenda,  
non silentio legenda. Sententiam Palamæ aperit  
nobis cum Philotheus, tum David monachus, cujus  
verba, utpote pauciora, ascribere placet: Ἀμέ-  
θεκτος μὲν ἔστιν ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀόρατος  
πάση κτίσει, καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀγγέλοις, μεθεκτὴ  
δὲ ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ χάρις αὐτοῦ ἡ θεοποιός, ἡς  
μετέχουσι καὶ οἱ ἄγιοι, μετεχομένης ὅπου τούτων ἀχω-  
ριστός ἐστι πάλιν τῆς θείας οὐσίας καὶ ἀδιαίρετος·  
διὰ τοῦτο οὐκ εἰσὶ δύο Θεοί, ἡ δύο θεότητες: ὡπερ  
γὰρ ἐπὶ τοῦ αἰσθητοῦ ἡλίου ὁ μὲν δίσκος αὐτοῦ  
ἀφανιστός ἐστι παντελῶς καθ' ἑαυτὴν, καὶ ἀχώρητος  
τοῖς ὀφθαλμοῖς· ἂν γὰρ εἰς ἐπλησίσσεν αὐτῶ, ἐμελ-  
λεν ἀφαιρεθῆναι τε τὴν ὀρατικὴν ἑαυτοῦ δύναμιν  
ὅπου τοῦ ἀπειρου φωτός, καὶ παντελῶς κατακαυθῆ-  
ναι, αἱ δὲ ἀκτίνες αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς ἔρχονται, καὶ  
καταλάμπουσι πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ. Λέγομεν δὲ  
ἡμεῖς ἥλιον καὶ τὸν δίσκον· ἐκείνον, καὶ τὰς ἐκείνου  
ἀκτίνας, καὶ οὐκ εἰσὶ διὰ τοῦτο δύο ἥλιοι, ἀλλὰ εἰς,  
οὐδὲ λέγομεν δύο ἡλούς, ἀλλὰ ἓνα, κἂν μύριους  
ἔχη τὰς ἀκτίνας· ὅπου καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ, ὅς ἐστι  
κατὰ φύσιν ἥλιος, κἂν λέγωμεν ἀμέθεκτον τὴν οὐσίαν  
αὐτοῦ καὶ ἀθέατον, μεθεκτὴν δὲ τὴν ἐνέργειαν αὐ-  
τοῦ, καὶ τὴν χάριν ἣν δέχονται πάντες οἱ ἄγιοι,  
ἀλλὰ εἰς ἐστὶ θεός, καὶ τὴν οὐσίαν ἔχων καὶ τὴν  
ἐνέργειαν. Καὶ ὡπερ ἐάν τις εἰπῆ ὅτι πολλοὶ εἰσὶν  
ἥλιοι διὰ τὰς πολλὰς ἀκτίνας τοῦ ἡλίου, πάντως  
οὐκ ἀληθῶς μέλλει εἰπεῖν, ὅπου καὶ ἐάν τις εἰπῆ,  
ὅτι πολλοὶ εἰσὶ Θεοὶ διὰ τὰς ἐνέργειάς καὶ χάριτας·  
τοῦ Θεοῦ, μέλλει καὶ αὐτὸς ὁμοίως εἶναι ἀθεκτός.  
ὡπερ γὰρ λέγομεν, καθάπερ διδάσκει ἡ ἀγία τοῦ  
Θεοῦ Ἐκκλησία, ὅτι ἔχει ὁ Πατήρ Ὑἱόν, ἔχει καὶ  
Πνεῦμα ἅγιον, καὶ λέγομεν Θεὸν καὶ τὸν Πατέρα,  
καὶ τὸν Ὑἱόν, Θεὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον,  
καὶ οὐ λέγομεν ὅτι τρεῖς εἰσὶ Θεοί, ἀλλ' εἰς Θεός  
τὰ τρία, ὅπως ὁμοίως κἂν λέγωμεν ὅτι ἔχει ἡ  
οὐσία τοῦ Θεοῦ φυσικὰς ἐνέργειάς καὶ χάριτας,  
καὶ καλεῖται θεότης καὶ οὐσία, καλεῖται δὲ καὶ ἡ  
θεοποιός ἐνέργεια καὶ χάρις αὐτῆς, ἀλλὰ μία ἐστὶ  
θεότης; ἡ οὐσία μετὰ τῆς ἐνέργειας, ἀχώριστος  
οὐσα ταύτης καὶ ἀδιαίρετος; οὐ γὰρ χωρίζεται ἡ  
ἐνέργεια ἐκ τῆς οὐσίας, ὡς οὐδὲ ὁ Ὑἱὸς ἐκ τοῦ Πα-  
τρὸς, ἡ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἡ καὶ ἐκ τῶν αἰσθητῶν  
εἰπεῖν παραδειγματῶν, ὡς οὐδὲ ἡ ἀκτίς ἀπὸ τοῦ  
ἡλίου, ἡ ἡ θέρμη ἀπὸ τοῦ πυρός, καὶ ἂν τρόπον λέ-  
γομεν, ὅτι ἡ οὐσία τοῦ ἡλίου ἡ ὁ δίσκος αὐτοῦ ὅπαρ-

ἔχει καὶ ὑπέρχεται ὡς ἀμέθεκτος τῶν ἀκτίνων καὶ  
τῆς ἐλλάμψεως τῆς πεμπομένης εἰς τοὺς ἡμετέ-  
ρους ὀφθαλμούς· ἐκεῖνος γὰρ ἐστὶν ἡ πηγὴ καὶ ἡ  
ἀρχὴ καὶ ρίζα, καὶ ὁ χορηγός τῆς ἐλλάμψεως·  
οὕτω λέγομεν, καθὼς διδάσκουσιν οἱ ἄγιοι; ὅτι καὶ  
ἡ θεία οὐσία, ὡς ἀμέθεκτος καὶ ἀόρατος ὑπέρχεται  
τῶν ἐξ αὐτῆς πεμπομένων ἐλλάμψεων, καὶ ἐνερ-  
γειῶν καὶ χαρισμάτων. Substantia Dei participari  
et videri nequit ab ulla creatura, ne ab angelis quidem:  
participari vero potest operatio et gratia illius  
deifica, cujus participes sunt et angeli et sancti, et  
quomvis ab his participetur, inseparabilis tamen est  
et indivulsa a divina substantia. Quocirca non sunt  
duo Dii, aut duæ deitates. Quemadmodum enim in  
hoc sensibili sole, orbis ejus attingi secundum se, aut  
ab oculis capi non potest (si quis enim propius acce-  
dere tentet, et potentiam videndi amittet), ob immen-  
sitate luminis, et penitus exuratur), radii autem  
ejus ad nos deferuntur, et omnia in hoc mundo illu-  
strant: nos vero appellare solemus solem tam orbem  
illam, quam radios ejus, et tamen non sunt duo  
soles, sed unus; neque vocamus duos soles, sed unum,  
etiam infinitos habent radios; sic et in Deo, qui sol  
intellectualis est, res sese habet. Licet enim dicam sub-  
stantiam ejus participari non posse, posse autem ope-  
rationem et gratiam, quam omnes sancti recipiunt,  
attamen unus Deus est, qui et substantiam et ope-  
rationem habet. Et quemadmodum ille qui diceret,  
nihilos esse soles, eo quod multi sunt solis radii, a  
veritate prorsus aberraret: ita si quis dicat, plures  
esse Deos, propter plures operationes et gratias Dei,  
is pari modo audiendus non erit. Quemadmodum  
enim a sancta Dei Ecclesia edocti didicimus, Patrem  
habere Filium, habere et Spiritum sanctum, nec  
dicimus tamen tres Deos esse, sed tres unum Deum,  
eodem modo licet dicamus, substantiam Dei habere  
naturales operationes, et gratias; et licet substantia  
vocetur deitas, deitasque vocetur itidem deifica ejus  
operatio et gratia, nihilominus una deitas est sub-  
stantia et operatio, quæ a substantia separari et  
avelli nequit. Non enim separatur operatio a sub-  
stantia, quemadmodum nec Filius aut Spiritus san-  
ctus a Patre: vel, ut ex rebus sub sensum cadentibus  
exempla petamus, quemadmodum nec radius a sole,  
nec calor ab igne. Et quemadmodum dicimus sub-  
stantiam solis, vel orbitam ejus, excedere radios, et  
splendorem inde ad oculos nostros demissum, eo quod  
participari non valet, quippe fons et origo, et radix  
et subministratrix omnis splendoris et illustrationis:  
sic a sanctis edocti dicimus divinam substantiam, ut  
eam quoque participari et conspici nequit, superiorem  
et eminentiorem esse illustrationibus, operationibus,  
et donis inde missis. Hæc et hujus notæ plura

D Palamas.

Ex quibus manifestum evadit Græcos eo ruditatis  
processisse, ut putarent, operationem Dei esse  
quid a substantia Dei diversum, sicut splendor et  
lux solis diversum quid est a substantia solis, et  
calor ignis a substantia ignis: licet nec splendor  
a sole, nec calor ab igne separetur. Et sicut a sole  
splendor quidam perpetuo emittitur, qui non est  
substantia solis, licet solis substantiam perpetuo  
comitetur, ita etiam ex divina essentia, similem  
splendorem exire et emicare non valde subtiliter  
sibi imaginabatur, qui sub hominum oculis et  
angelorum intelligentiam cadat, quique cum crea-  
tura non sit, non sit tamen Deus aut deitas, nisi  
forsan improbit, eo modo, quo calor dicitur ignis,  
aut radius solaris, sol; neque etiam sit Dei sub-  
stantia, sed tertium quiddam. Quarum animum  
delirationum non modo vestigia, sed et integra  
plaustra hæc itidem tempestate in Græcia super-



dicere cœperamus, soluta synodo, et aliis singulis A κών· πολλά δὲ πρὸς ἀλλήλους τῶν Φρηγορίων ἀντι-  
 alio dispersis, imperator sibi in monasterio πάντων, ἐπεὶ ὁ Ἀκίνδυνος ἐφαίνετο τὰ ἴσα Βαρλαάμ

Jacobi Gretseri notæ.

sunt; quod ex Jeremia patriarcha Constantino-  
 politano claret; nam in secundo suo ad Tubingenses  
 responso, non longe a principio, reprehendit Lu-  
 theros illos, quod dicerent, ταῦτὸν εἶναι οὐσίαν  
 καὶ ἐνέργειαν ἐπὶ Θεοῦ· *idem esse substantiam et*  
*operationem Dei*: ἔπερ οὐκ ἔστιν, inquit Jeremias,  
 quod non est ita: ὅτι δὲ Θεοῦ οὐσία καὶ ἐνέργεια  
 οὐ ταῦτὸν, ἀλλὰ διαφέρουσιν, ἀκούσατε πρὸς  
 Θεοῦ· *Quodque substantia et operatio Dei non sint*  
*idem, sed differant, audite, obsecro.* Et mox argu-  
 menta quatuor vel quinque profert, acuta sane et  
 digna Palama discipulo, ex quorum numero agmen  
 claudit hoc: Εἰ πᾶσα δύναμις πρὸς ἕτερον λέγε-  
 ται, πρὸς γὰρ τὴ δύνατὸν ἀποδίδεται, ὡς καὶ τῷ  
 Θεῷ δὲ Ἀκίντῳ δοκεῖ, ἕτερον ἄρα οὐσία Θεοῦ, καὶ  
 ἕτερον ἐνέργεια, εἰ μὴ καὶ τὴν οὐσίαν φαίη τις  
 εἶναι τῶν πρὸς τι· *Si omnis potentia ad aliud dicitur;*  
*nam ad possibile refertur, ut et Thomæ de*  
*Aquino videtur, oportet, ut aliud sit substantia Dei,*  
*et aliud operatio ejus: nisi quis ipsam etiam substan-*  
*tiam in numero eorum, quæ ad aliquid dicuntur,*  
*collocare velit.* Facilis solutio. Aliud enim est sub-  
 stantia Dei, et aliud operatio, non res, sed sola rati-  
 one; eadem enim res simplicissima quatenus per  
 se existit, substantia est: quatenus vim agendi  
 habet, potentia est: quatenus productrix effectus,  
 operatio et energia est: et hæc omnia simul est,  
 propter infinitatem et immensitatem essentia. Nec  
 absurdum ut substantia relationem seu habitudi-  
 nem rationis significet, non quidem quatenus est  
 substantia, sed quatenus illa substantia simul etiam  
 est potentia, et operatio, quamvis cur non et qua-  
 tenus substantia fundare possit respectum rationis  
 ad aliud? Sed nil opus hoc, satis absque isto appa-  
 ret ineptia argumenti Græcænicæ: cui simile est et  
 hoc: *Si operatio ex substantia Dei perpetuo procedit*  
*et promanat, id vero de nulla creatura affirmari*  
*potest sequitur operationem non esse creaturam, nec*  
*tamen Dei substantiam.* Ex quo velut ex speculo  
 elucet, quid istos fallat; concipiunt enim et cogi-  
 tatione informant operationem Dei, quasi a Deo  
 prodeat, ut lux prodit a sole, calor ab igne, aqua a  
 fonte perenni. Quod pinguis quiddam est, quam  
 ut in subtile beneque purgatum ingenium cadere  
 possit: cui non ignotum, has locutiones de pro-  
 gressu et fluxu operationum divinarum esse meta-  
 phoricas et ad nostrum intelligendi modum ada-  
 ptatas, qui operationes tanquam quid substantia et  
 essentia posterior, et ab ea emanans concipimus;  
 quod tamen in Deo reipsa locum non habet; ubi a  
 parte rei substantia seu essentia, et operatio unum  
 prorsus idemque sunt; nec magis operatio Dei ab  
 essentia divina fuit, quam ipsa essentia ab essen-  
 tia, cum essentia et operatio sint unum idemque  
 ens simplicissimum, penitusque indivisum. Addi-  
 mus et hanc Græcorum subtilitatem: *Si de multis*  
*substantia Dei non dicitur, una enim ejus est sub-*  
*stantia; de multis vero et diversis operatio ejus*  
*dicitur, variæ enim sunt operationes ejus: sequitur*  
*aliud esse ejus substantiam, aliud ejus operationem.*  
 In promptu est responso. Variæ sunt operationes  
 ibi, virtualiter, et ratione variorum effectuum;  
 una autem est eaque simplicissima ratione suæ  
 entitatis; quæ cum infinita sit, non est opus, ut  
 multiplicetur, quippe quæ sufficiat ad omnes om-  
 nino effectus producendos, quos multiplicatæ in  
 creaturis operationes producere queunt.

Alia Jeremiæ argumenta brevitate causa præte-  
 rito, ut et Philothei, et aliorum, quæ copiose refu-  
 tat Gregorius Acindynus libris duobus *De essentia*  
*et operatione Dei*, qui exstant in bibliotheca Bava-  
 rica, qui cum aliis recte et orthodoxe de hoc argu-

mento sensit et scripsit, nimirum operationes Dei  
 sola ratione ab ipsius essentia distingui, nihilque  
 operationum in Deo esse, quod non sit substantia  
 et essentia Dei, idque ex simplicitate Dei prole  
 deducit: neque enim effugere possunt alii, quin  
 compositionem in Deo statuant, si operatio Dei non  
 est substantia Dei. Conatur quidem Philotheus  
 libro octavo contra Gregoram, s'implicitatem Dei  
 etiam cum pravæ opinionis suæ hypothesei defen-  
 dere; at conatur tantum, de cætero nec hilum pro-  
 ficat. Quia vero Acindyni libri lucem nunquam  
 viderunt, placet saltem quorundam capitum perio-  
 chas ascribere, quæ lectori erudito perspicuum  
 facient Acindynum de hac quæstione idem tradi-  
 disse, quod a scholasticæ theologiæ doctoribus  
 tradi solet. Ergo capitis tertii libri primi inscriptio  
 est ita: "Οτι οὐκ ἔστιν ἐν τῷ Θεῷ δύναμις παθη-  
 τική· *In Deo non esse potentiam passivam.* Cap. 4: "Οτι οὐσία τοῦ Θεοῦ ἐστὶν τὸ εἶναι αὐτοῦ· *Dei*  
*substantiam esse illius esse*: Cap. 5: "Οτι Θεὸς οὐκ  
 ἔστιν ὕλη· *Deum non esse materiam.* Libri secundi  
 cap. 2: "Οτι οὐκ ἔστιν ἐν τῷ Θεῷ ἀσθένεια· *Non*  
*esse in Deo sensum.* Cap. 3: "Οτι ὁ Θεὸς ἐστὶ νοῦν·  
*Deum esse intelligentem.* Cap. 4: "Οτι ὁ Θεὸς ἐστὶ  
 θέλων· *Deum esse volentem.* Cap. 5: "Οτι ἐστὶν ἐν  
 τῷ Θεῷ νοερά καὶ θελητικὴ δύναμις· *In Deo esse*  
*intelligenti et volendi potentiam.* Cap. 6: "Οτι αἱ  
 κατὰ ταῦτα ἐὰς ἐνεργίας ἔξεις ἀποδίδονται τῷ  
 Θεῷ· *Habitudines secundum istas operationes in Deo*  
*statuendas esse.* Cap. 7: "Οτι αἱ τοιαῦται ἐνεργίαι  
 καὶ αἱ κατὰ ταῦτα ἔξεις τε καὶ δυνάμεις εἰσὶν ἐν  
 τῷ Θεῷ ἐν καὶ τὸ αὐτό· *Tales operationes et secun-*  
*dum illas habitudines et potentias in Deo unum et*  
*idem esse.* Cap. 8: Λογισμὸς ἀπὸ τοῦ ἐναντίου καὶ  
 λύσεις μετὰ προθεωρίας· *Objectiones adversariorum*  
*et solutiones cum protheoria.* Cap. 9: "Ετι εἰς τὸ  
 αὐτό· *Iterum de eodem argumento.* Cap. 10: "Οτι  
 ἡ νοερά τοῦ Θεοῦ δύναμις ἐστὶ ἡ οὐσία αὐτοῦ·  
*Potentiam intellectualem Dei esse ejus substantiam.*  
 Cap. 11: "Οτι ἡ νοερά τοῦ Θεοῦ ἐνέργεια ἐστὶν ἡ  
 οὐσία αὐτοῦ· *Intellectualem Dei operationem esse*  
*ejus substantiam.* Cap. 12: "Οτι ὁ Θεὸς οὐδὲν ἄλλω  
 νοητῷ εἰδὲι νοεῖ, ἢ τῇ ταυτοῦ οὐσίᾳ· *Deum nulla*  
*alia specie intelligibili intelligere, nisi sua substan-*  
*tia.* Cap. 13: "Οτι τελείως ὁ Θεὸς αὐτὸς ἐκυτὸν γι-  
 νώσκει· *Deum perfecte seipsum intelligere.* Cap. 14:  
 "Οτι ἐν τῷ Θεῷ οὐκ ἔστιν ἔξις ἐπιστημονική· *In*  
*Deo non esse habitum scientiæ.* Cap. 15: "Οτι ἡ σο-  
 φία τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἡ οὐσία αὐτοῦ· *Sapientiam Dei*  
*esse ejus substantiam.* Cap. 16: "Οτι ἡ ἀλήθεια  
 αὐτοῦ ἐστὶν ἡ οὐσία αὐτοῦ· *Veritatem ejus esse*  
*substantiam ejus.* Cap. 17: "Οτι ἡ τοῦ Θεοῦ θέλησις  
 ἐστὶν ἡ οὐσία αὐτοῦ· *Dei voluntatem esse substan-*  
*tiam ejus.* Cap. 18: "Οτι τὸ πρῶτον τῇ θεῷ θελήσει  
 θελητὸν ἐστὶν ἡ οὐσία αὐτοῦ· *Primum objectum,*  
*quod sub Dei voluntate cadit, esse ejus substan-*  
*tiam.* Cap. 19: Λογισμὸς δι' ὅν ἂν δόξαιε ταῦτα πρὸς  
 ἀλλήλα ἐναντιοῦσθαι, καὶ λύσεις αὐτῶν μετὰ προ-  
 θεωρίας· *Rationes quibus hæc invicem dissiders viden-*  
*tur, et solutiones earum cum prævia inspectione.*  
 Cap. 20: Τίνα τρόπον ἐστὶν ὁ Θεὸς ἑαυτῷ ὡς θελη-  
 τὸν ἐν τῷ θέλοντι· *Quomodo Deus sit sibi ipsi, et*  
*objectum sub voluntate cadens in volente.* Cap. 21:  
 "Οτι ὁ Θεὸς ἐστὶν ἡ ἐκ τοῦ ζῶη· *Deum esse vitam*  
*suam.* Cap. 22: Λογισμὸς ἐκ τοῦ ἐναντίου, καὶ  
 λύσεις· *Objectiones in contrarium, et solutiones.*  
 Cap. 23: "Οτι ὁ Θεὸς ἐστὶν ἡ ἀγαθότης αὐτοῦ·  
*Deum esse suam bonitatem.* Cap. 24: "Οτι ὁ Θεὸς  
 ἐστὶ μακάριος· *Deum esse beatum.* Cap. 25: "Οτι ὁ  
 Θεὸς ἐστὶν ἡ μακαριότης αὐτοῦ· *Deum esse suam*  
*beatitudinem.* Cap. 26: "Οτι ταῦτα τὰ ὀνόματα οὐκ  
 εἰσὶ συνώνυμα· *Nomina hæc non esse synonyma.*

καὶ λέγων καὶ φρονῶν, φήσας μὲν ἐξενήχεται κοινή Α Ὀδαγῶν, [viz monstratorum] (80) requiescendum  
ἐπισκόπων τε καὶ τῶν συγκληρικῶν κατὰ Ἀκινδύ-

consuit, ubi postridie continenter febricitare co-

Jacobi Pontani notæ.

(80) De hoc et de morte ejus Gregoras his  
verbis : Cæterum sub vesperam spectaculo illo abso-  
luto, Barlaamus ignominiam illam gravissime ferens,  
plenis velis in Italiam abiit, et ad Latinorum insti-  
tuta et decreta, in quibus erat educatus, rediit. At  
imperator in Hodegium monasterium, corpore admo-  
dum male affecto, tum e concione illa, tum e morbo  
splenis, reversus, cum sub noctem fere mediam accu-  
buisset, et largius quam decebat, canatus esset,  
postridie in somnum, et hæpore stupori atque exanti-  
mationi pene similem incidit. Tertio demum die, pau-

latim apertis oculis, imperatricem hortatur ne ploret,  
simulque opem medicorum requirit, et in majorem  
stuporem relapsus, extremumque spiritum agens, in  
tertium fere diem jacuit, ac Junii die decimo quinto  
ante solis ortum defunctus est, anno ab orbe condito  
sexies millesimo, oclingentesimo, quadragesimo nono.  
Omne vero tempus ætatis ejus ad annos circiter  
quadraginta quinque fuit, cum ante viginti urbem  
imperatricem bellè jure occupasset. De morbo et  
tempore mortis aliter noster.

Jacobi Gretseri notæ.

Cap. 27 : Πότερον συνωνύμως λέγεται ταῦτα τὰ  
ὀνόματα τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν ὄντων · *Utrum hæc*  
*nomina univoce dicantur de Deo rebusque creatis.*  
Cap. 28 : Ὅτι ταῦτα ὀνόματα οὐχ ὁμωνύμως  
λέγονται ἐπὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν ὄντων · *Nomina*  
*hæc non dici æquivoce de Deo rebusque creatis.*  
Cap. 29 : Ὅτι ταῦτα τὰ ὀνόματα ἀναλογικῶς λέγον-  
ται ἐπὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν ὄντων · *Nomina hæc*  
*predicari analogice de Deo, rebusque creatis.* Hæc  
capita libri secundii Acindyniani, quæ auctor scho-  
lastice prorsus, hoc est theologice et philosophice  
persequitur. Et tamen damnatus est a synodo,  
Palamæ plus quam inerebatur, studiosa. Verum ita  
evenire solet, ubi ignorantia præsidet et regnat.  
Recte enim de substantia et operatione Dei sensit  
Acindynus. Sola namque ratione distinxit : re tam  
operationem quam substantiam Dei conjunxit, ni-  
hilque in Deo esse statuit, quod cum essentia divina  
realiter unum et idem non esset.

Quapropter mera Græcorum convicia sunt, cum  
de Acindyno et Barlaamo ita scribunt : Λέγουσιν  
ὅτι ὁ Θεὸς οὐκ ἔχει ἐνέργειαν οὐσιώδη, τούτεστι φυ-  
σικὴν · *Dicunt Deum non habere operationem essen-*  
*tialem, hoc est, naturalem.* Λέγουσιν ὅτι ἡ ἐνέρ-  
για τοῦ ἐνέργειας οὐκ εἰσὶν ἀκτιστοί, οὐδὲ συν-  
αἰτίοι τῷ Θεῷ · *Dicunt operationem vel operationes*  
*Dei non esse increatas, neque simul cum Deo causas,*  
*sed creatas.* Λέγουσιν ὅτι αὐτὴ ἡ λεγομένη ἀκτιστος  
καὶ φυσικὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ αὐτὴ ἐστὶν ἡ τοῦ  
Θεοῦ οὐσία, καὶ οὐδεμία τις διαφορά οὐδαμῶς ἐ-  
στὶν οὐσίας καὶ ενεργείας, ἀλλ' ἐν καὶ τὸ αὐτὸ  
ἐστὶν · *Dicunt eam, quæ appellatur increata et natu-*  
*ralis operatio Dei, esse substantiam Dei, neque ullam*  
*esse differentiam inter substantiam et operationem.*  
Et id genus alia, quæ ab incerto auctore collecta  
sunt, exstantque in Bavarica bibliotheca, cod. 115.  
Sed ut dixi pæraque imperitorum sigmenta sunt, in  
quorum numero hoc ultimum; nunquam enim  
Acindynus, aut quisquam alius distinctionem ra-  
tionis negavit, sed illam duntaxat, quam Palamas  
cum suis indocte commentus fuerat; neque enim  
tam insipientes erant, ut distinctionem rationis  
inter substantiam et operationem Dei non agnoscerent.  
Et secundus liber Acindyni facile se suo  
marie ab omnibus istis calumniis defendet, ut  
patrono non egeat. Hoc solo miser est, quod vin-  
culis et carcere attinetur, liberatoremque exspectat,  
nec reperit; quippe non modo in vulgum  
(ut ait ille) hactenus non vulgatus, sed ne in  
cruditorum quidem cœtum, dignus certe auctor,  
cui adversus Cantacuzeni scita et decreta manus  
porrigatur.

Cæterum adeo Palamæ assecularumque vanitas  
adversus veritatem non prævaluit, ut in dies do-  
ctissimi quique totius Græciæ ad Barlaami et Acin-  
dymi castra transfugerent, multa Palamæ salute  
dicta, inter quos ipse patriarcha Joannes erat,  
primæ et secundæ synodi contra Barlaamum et  
Acindynum præses, sed præses non præses, quia

post imperatorem, et Nicephorus Gregoras omni  
litterarum cognitione ea tempestate apud Græcos  
illustris, de quo postea dicemus. Nunc ad Joannem  
patriarcham, contra quem, ut Acindyni sectatorem  
congregata est synodus, Anna imperatrice, et filio  
ejus imperatore Joanne Palæologo præsentibus :  
de qua synodo Cantacuzenus lib. iii, cap. 98, et  
lib. iv, cap. 24. Damnatus est Joannes patriarcha,  
deque dignitatis gradu dejectus, tomus alter contra  
Acindynum ejusque discipulos conscriptas et sub-  
scriptas, ὑπογραφαὶ ἀρχιεπίων ἐπίσκοπων τῶ βέ-  
βαιον ἔχων, οἷς συνεῖπε δι' ὑπογραφῆς ὑστερον καὶ  
ὁ ἐπιώτατος πατριάρχης Ἱεροσολύμων · *Triginta*  
*episcoporum subscriptionibus confirmatus, quibus*  
*postea per subscriptionem consensit quoque sanctissi-*  
*mus Hierosolymorum patriarcha, inquit David mo-*  
*nachus, seu quisquis ille collector est, in sua de*  
*controversia Barlaami et Acindyni relatione.*

Ne dum tamen Palamæ ejusque studiosis pacifice  
triumphare licebat, licet a tertia jam synodo victores  
prountiati fuissent. Plerique enim ex doctoribus  
tomo seu definitioni et decreto synodi minime  
acquiescentes libere contradicebant, ex quorum  
numero metropolitæ duo, alter Ephesi, alter Gani,  
item Nicephorus Gregoras et Deixus. Coacta est  
ergo quarta synodus a Cantacuzeno, postquam  
Constantinopolim jam obtinisset, præsidente ipso  
Cantacuzeno, et Callisto patriarcha Constantino-  
politano, in locum dejecti Joannis successit : de  
qua synodo fuse Cantacuzenus libro quarto, capite  
vicesimo tertio, vicesimo quarto, vicesimo quinto,  
et David Monachus in sua Relatione; imo tota  
exstat in sæpius jam nominato codice Augustano,  
cum subscriptionibus utriusque imperatoris, Can-  
tacuzeni videlicet, et Joannis Palæologi, metropoli-  
tarum et episcoporum, aliorumque ministrorum  
Ecclesiæ. Eidem synodo postea subscribere debuit  
Matthæus Cantacuzenus, Joannis filius, jam ad im-  
perium evectus, et quidem non paucis, ut moris  
erat, sed proluxe admodum. Legimus subscriptionem  
hanc in Augustano codice, quæ his verbis  
terminatur : Παρουσία τοῦ κραταιοῦ καὶ κυρίου  
μου, αὐθέντου καὶ βασιλέως τοῦ πατρὸς τῆς βασι-  
λείας μου, καὶ τοῦ παναγιωτάτου μου δεσπότη  
τοῦ οἰκουµενικοῦ πατριάρχου κυρίου Φιλοθέου, καὶ  
τῆς περὶ αὐτὸν βίβας καὶ ἐπαῶ συνόδου, Ματθαῖος  
ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πατρί βασιλεὺς καὶ αυτοκράτωρ  
Ῥωμαίων Ἀσάνης ὁ Καντακουζηνός · *In presentia*  
*invictissimi domini mei, domini et imperatoris patris*  
*mei, et sanctissimi domini mei œcumenici patriarchæ,*  
*sanctæque cum ipso synodi, Matthæus in Christo Deo*  
*fidelis rex et imperator Romanorum Asanes Canta-*  
*cuzenus.* Quibus verbis significari videtur, quintam  
synodum celebratam esse super controversia Pala-  
mæ cum Barlaamo et Acindyno eorumque secta-  
toribus; nam tempore quartæ synodi Philotheus  
non erat patriarcha, sed Callistus; hancque quintam  
synodum congregatam oportuit antequam Joannes  
Cantacuzenus imperio se abdicaret, cum Matthæus

pit, judicantque medici ex perturbatione in synodo et inedia febriam extulisse. Die tertio malum

Α του και των αυτων φρονουτων λογως, ως τα αλφειων φρονουτων και λεγοντων. Αφοριζοντα δε και

Jacobi Gretseri notæ.

in præsentia illius tanquam adhuc imperatoris subscripserit.

Porro contra tomum quartæ synodi tot subscriptionibus munitum libros decem scripsit Nicephorus Gregoras, qui licet prima synodo, vivente adhuc Andronico juniore, Barlaamo adversari videretur, cujus suæ mentis non obscura indicia dedit libro undecimo *Historiæ Byzantinæ* extremo; postea tamen aperte Barlaamum et Acindynum tueri cœpit. Gregoræ respondit libris quindecim Philotheus prius monachus; postea metropolita Heracleensis, tandem patriarcha Constantinopolitanus, quorum tres postremi, potissimum agunt de lumine Thaborio; ut et undecimus, duodecimus apologiam continet pro monachis et ἁγιαστας, cum alibi, tum in monte Atho. Reliqui consumuntur in enodanda quæstione de essentia et operatione Dei, quam Palamæ more tractat, hoc est imperite. Neque enim negavit Acindynus operationem Dei, sed negavit esse diversam a substantia Dei, nisi sola ratione et cogitatione, ut patet ex libris Acindyni. Quod autem, ut Græci dicunt, Filium et Spiritum sanctum nominavit *operationem increatam*, vocabulum operationis improprie sumpsit, nempe pro termino actionis. Est enim Filius terminus operationis divinæ non essentialis, sed notionalis, nimirum *generationis activæ*, quæ est in Patre, et Spiritus sanctus est terminus *actionis*, nempe spirationis activæ, quæ est in Patre et Filio, et huc respexit Acindynus, cum Filium et Spiritum sanctum operationes increatas vocavit. At præter has agnoscit alias essentielles toti Trinitati communes, sed cum essentia Dei prorsus æquam et idem, ac proinde increatas, non autem tales quales statuebant Palamas, Philotheus et alii, quæ cum substantia quidem divina inseparabiliter cohæreant, non sint tamen ipsa Dei substantia, sed *πρόδοι* quædam illius: sicut lux est πρόδος, seu processio a substantia solis, etsi cum sole perpetim conjuncta. Ex his, quæ hactenus diximus, facile erit iudicium facere de viris quibusdam eruditissimis, qui aliquid de controversia Palamæ et Barlaamii litteris mandarunt. Ac primo omnium de Prateolo, qui hæc in catalogo hæreticorum: *Adversus Barlaamum et Acindynum nonum generale concilium convocatum fuit, et celebratum in præsentia illius beati et celeberrimi imperatoris domini Michaelis Andronici cognomento Palæologi, imperatoris Græcorum, et Joannis ejus filii*. Ubi plura manifesta errata. Nullum enim ex quatuor vel quinque conciliis supradictis generale fuit. Nullum sub Michaelis habitum, sed sub Andronico juniore, et Cantacuzeno, et quarto Joannes Palæologus subscripsit filius: non Michaelis Palæologi, sed Andronici junioris, quem beatum frustra nominat, cum in schismate vixerit et obierit. Addit Prateolus: *Censebant isti modo nullum esse discrimen in divina natura, substantia, et effectû, sed idem esse, nec diversum: modo differentiam esse profitebantur, substantiam tamen increatam. Ejus autem essentielles actiones et naturales sentiebant esse diversas, non tamen increatas, sed creatas*. Mirum unde hæc hauserit Prateolus, quorum Barlaamo et Acindyno nihil in mentem venit. Nam effectum a Dei substantia distingui tam probe norant, tamque libenter fatebantur, quam se non esse Deum, ut et operationem, quam scholæ appellant, *transcendentem*. Hæc enim ab effectu producta reipsa non distinguuntur, ac proinde si effectus reipsa substantia Dei distinguitur, necesse est ut et operatio ista reipsa distinguitur: sed operationem Dei, quam vocant *immanentem*, negabant a Dei substantia distingui, ut actum intellectus aut voluntatis divinæ, nisi

sola ratione; et cum non distinguatur ista actio a substantia, sequitur id quod ex vi hujus actionis producitur, produci etiam ex vi substantiæ divinæ; et aperta cavillatio est, cum Græci in quarta synodo sub Cantacuzeno ita argumentabantur: *Si operatio non esset diversa a substantia Dei, quandoquidem sunt ex operatione Dei; sed hoc est impium, ergo et illud*. Respondeo, falsam esse majorem, si intelligatur omnia fore ex substantia Dei, tanquam ex parte constituyente interna; quasi ex substantia Dei componerentur, aut ut partes ex ea decerperentur: veram autem si intelligatur, omnia fore ex substantia Dei, quatenus omnia vi et energia et efficacia Dei, seu substantiæ divinæ operantis existunt. Nec verum est istos sensisse, operationes Dei essentielles et naturales esse creatas; cum enim asseruerint istas operationes, reipsa prorsus idem esse cum substantia divina, qua ratione, obsecro, affirmare potuerunt eas esse creatas? Adjungit Prateolus: *Id quod in Thaborio monte effulsit divinum lumen, dixerunt esse phasma, id est, spectrum duntaxat, et creaturam, quæ ortum habet et interitum, verum non divinæ naturæ naturalem splendorem, et ut ita dicam, deitatem, et lumen quod est, quodque inaccessum dicitur*. Remoto phasmatis non satis decente vocabulo, quo Græci istos interdum usos fuisse tradunt, nihil prorsus est in tota hæc sententia, quod reprehensionem mereatur: vere enim lumen illud Thaborium res creata fuit, et cum transfiguratione cœpta incœpit, et cum finita desit.

Ex his emendare itidem licebit, quæ auctor quidam doctissimus, et in Græcis scriptoribus versatissimus litteris prodidit. Dicit lumen divinum et increatum visum esse in monte Thaborio non in se, sic enim oculis conspicuum non esse, sed in lumine creato; sicut Spiritus sanctus descendens super Christum tempore baptismi visus est non in se, sed in specie columbæ; et hæc quidem recte et catholice. At quod addit, Barlaamum et Acindynum contendisse, ipsum lumen divinum (hoc est gloriam et majestatem Dei) in se et secundum se visam esse, non in sua imagine, ac propterea a synodo Constantinopolitana, sub Joanne Palæologo, et Joanne Cantacuzeno habita, damnatos fuisse, id pace eruditissimam viri dixerim, a verolongo abit. Nam Palamas et synodi illius patres dixerunt in se et secundum se divinum lumen et increatum visum esse, quibus Barlaam et Acindynus totis viribus restiterunt asserentes lumen divinum in se et secundum se oculo corporeo non patere, sed quidquid in monte Thaborio discipulorum oculis apparuit, id divinæ illius et increatæ, et ininspectabilis gloriæ creatam quandam imaginem fuisse. Neque id unquam affirmarunt eo consilio, ut Filium Dei cum Ario creaturam facerent. Neque ulla synodus hoc Barlaamo et Acindyno objecit: qui de hoc lumine tradiderunt, quod hodie theologi orthodoxe de eo sentiunt, fuisse nimirum invisibilis divinitatis et gloriæ increatæ visibile et creatum signum.

Ex his denique corrigere poterit Stapletonusque, quæ de Barlaamo scribit libro secundo de magnitudine Romanæ Ecclesiæ, videlicet Barlaamum monachum Constantinopolim profectum hæresin Græcicam (de processione sancti Spiritus) *tribus totis annis publice exagitasse, nemine resistente, donec Palamam quemdam Græci illi opponerent*. Non enim disputavit Barlaam de processione sancti Spiritus pro Latinis contra Græcos, sed potius, quod argumentum attinet, pro Græcis contra Latinos disseruit, quod testantur libri ejus de hoc argu-

της κοινωνίας τῶν ὀρθοδόξων, εἰ μὴ ἐπιστρέφουεν, ἀλλ' ἐπιμένουεν τῇ κακίᾳ. Οὐ μὴν ἐκείνοι μόνοι, ἀλλὰ καὶ εἰ τις ἄλλος ὑστερον τοῖς ἰσούσι ἐπιχειρήσοι, καὶ Παλαμᾶ καὶ τοῖς λοιποῖς ὡς οὐκ ὀρθῶς φρονούσων αἰτίαν ἐπάγαγοι, ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἐπιτιμίαν εἶναι, εἰ μὴ μεταβάλλοι καὶ αὐτός· ἐπὶ τούτοις δὲ καὶ τόμον συνθέντες κατὰ τὸ ἀρχαῖον τῶν συνόδων ἔθος, καὶ ὑπογράφαντες αὐτὸν ὁ τε πατριάρχης Ἰωάννης καὶ ἀρχιερεῖων ὅσοι τότε παρήσαν, ὑστερον γὰρ καὶ ἑτεροὶ πολλοὶ τοῖς προτέροις ὑπογράψασαι σύμφηγοὶ γεγενημένοι Παλαμᾶ καὶ τοῖς αὐτῶ συνοῦσι, ἐγγιρίζουσι εἰς δικαιοσύνην· Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ὑστερον. Τότε δὲ ἡ σύνοδος ἐπεὶ διελέλυτο, τῶν ἄλλων ἐκείνων διεσκαδασμένων, ὁ βασιλεὺς ἐκέλευσεν ἐν τῇ μονῇ τῶν Ὁδηγῶν ἀνακαλίξαι τινὸς τυχεῖν· καὶ γινώσκων ἐκεῖ, εἰς τὴν ὑστεραίαν ἤρξατο πυρᾶν ἐπιβάλλων· καὶ ἰδοὺ τοῖς τῶν ἱατρῶν παισὶ τὴν κατὰ τὴν σύνοδον παραχρῆν καὶ αἰτίαν τοῦ πυρᾶτος αἰτίαν γεγενῆσθαι. Δευτέρα δὲ ἡμέρα, πρὸς τῇ κεφαλῇ ἐνσταύσαν τὸ κακὸν, κωνηρὸς παρεῖχε τὰς ἐλπίδας. Ἐφαίνετο γὰρ τῶν ὀξυτάτων εἶναι. Τρίτῃ δὲ τῇ μετ' αὐτὴν, ἔωθεν μὲν ἰδοὺ ἐνδιδόναι. καὶ τοῖς ἱατροῖς ὑπέφαινε χρηστὰς ἐλπίδας, ἐπεὶ δὲ ἤδη περὶ μετημέριαν ἦν, μεταβαλὼν ἐξαίφνης οὐ μετὰ πολλὴ ἀποσπῆξασθαι ἰδέσθαι βασιλέα· καὶ ἱατροῖς οὐδεμίαν σωτηρίας ὑπέλειπετο ἐλπίδα. Ἐπεὶ δὲ τοιαῦτα διεθρολλήθη, τῷ μεγάλῳ δομοστικῷ Ἀπόλωνος ὁ παραιοκώμενος προσελθὼν, συνβούλευεν ἔχειν αἰτίαν τῶν πραγμάτων, καὶ παρρησιαστικῶς κοσμεῖσθαι βασιλικὸς μετὰ τὴν βασιλείαν τελευτήν, βασιλέα γὰρ ἐν ζῶσιν ἐπι μὴ εἶναι προσδοκῆν· πάντως δὲ οὐδὲν καινὸν κηρύττειν, ἀλλ' ὅπερ αὐτὸς τε πολλὰκις ἠνάγκασεν ὁ βασιλεὺς καὶ Ῥωμαίων οὐκ ὀλίγοι ἰσασιν οὐδαμῶς ἰδίᾳ τμηθῆν ἀποδιδόντες βασιλείαν. Οὐ μὴν οὐδὲ πολλοὺ δεήσεισθαι πόνου καὶ ἀγῶνων· ἀλλ' ἀρκεῖ μόνον εἶπαι, καὶ πάντας ἔχειν ὑπακούοντας ἐτοίμους. Αὐτὸν τε πρότερόν τε παρὰ πάντα τὴν βίον, καὶ νῦν οὐκ ἦστον ἐτοιμὸν εἶναι τὰ λυσιτελεῖν αὐτῷ ποιεῖν ὅσα ἔσονται, οὐ μόνον χρημάτων καὶ καμάτων ἀφειδούντα, ἀλλὰ καὶ ψυχῆν προθύμως ὑπὲρ τῶν ἰσῶν· αὐτῶ διαφερόντων προτίμεινον πάντων αὐτῷ μάλα ὄντα ἀφαιλέτην· πολλῶν γὰρ ἀπολαυκέναι τῶν εὐεργεσιῶν τῶν παρ' αὐτοῦ, οὐ βασιλεῖ μόνον τὴν ἀρχὴν καὶ προσαγαγόντα καὶ οικειώσαντα, ἀλλὰ καὶ ὑστερον βασιλέως ὀργισμένου παραιτησάμενον αὐτὸν, καὶ τοῦ δεσποτηρίου ἀπαλλάξαντα, καὶ μέ-

A in caput invadens, quia dolor acutissimus videbatur, spem parum bonam afferebat. Rursum tertio post die a mane visus dolor remittere, et medicis bona spes affulsit. Circa meridiem repentina mutatio, imperatorem vita mox cariturum significat, et medici quoque salutem ejus desperant. Cum hæc vulgarentur, ad magnum domesticum adiens Apocauchus sacri cubiculi præfectus, hortatur, ut rempublicam capessat, et insignia imperatoria post ejus obitum (jam enim conclamatum esse) induat. Plane nihil facturum novi: sed quod ipse imperator eum cogere sæpius voluerit: quodque Romani non pauci norint, qui non minorem ei, quam imperatori honorem semper habuissent. Neque vero multo labore et certamine rem indigere; verbo tantum voluntatem suam declaret, statimque libenter se subdituros. Quod ad se attineret, et ante in omni vita, et hoc tempore non minus paratum esse ejus utilitatibus inservire; non solum non parcentem pecuniis et fortunis suis; sed et sanguinem cupide pro ejus rationibus effusurum, cum omnium ei plurimum debeat: multis enim beneficiis ejus usum, quando eum non modo a principio imperatori commendarit familiaremque reddiderit; sed etiam postea iram illius, ab eo deprecatus sit et carcere liberarit, et in hanc conditionem, in qua hodie sit, perduxerit. Hactenus Apocauchus, magnus domesticus paulum silens: Non puto, inquit, talia de re aliquando occurrisset animo meo; nec eo me improbitatis processisse existimandum, ut imperatore adhuc vivo, aut etiam eo mortuo, vel abs te, vel ab alio quocunque inducar, ut amoris mei erga illum, sive, ut melius dicam, consensus atque conspirationis immemor sim: et neglectis quæ communiter ejus liberis, et Augustæ conducant, privata consector commoda: teque summæ damno stultitiæ, si talia mihi te persuasurum speravisti. Illo denuo sententiam suam, ut utilem, urgente: Cessa, inquit: qui enim amicum mortuo leges amicitiae non servat, hic nec vivo vere amicus erat. Sic Apocauchus gravitate responsi deterritus, magno domestico molestus esse desijt. Sed matrem ejus conveniens, idem illi persuadere nitabatur: ratus, si id consequeretur, quod studisset, perfectum habiturum: non enim filium matri contradicturum, si quid illa ut utile et ju-

#### Jacobi Grotseri notæ.

mento editi. Nec quæstio inter Barlaamum et Palamam fuit de processione sancti Spiritus, sed de lumine Thaborio, deque substantia et operatione ejusdem. Verum hic hujus adnotationis finis sit, ejus non proflixitas, sed in historia tam obscura et ignota utilitas considerari a lectore debet; faciem enim præportabit omnibus, quæ Cantacuzenus variis sui operis locis de Barlaamo, Acindyno, Gregora, etiamque opinionibus scripta reliquit.

Tonus in synodis libellus est, acta et decreta ejus, et totum illud, quod fidei professionem exponit, etiamque continet complectens. Quocirca epistola sancti Leonis ad Flavianum contra Eutychem, quæ exposuit sententiam Ecclesiæ catholicæ suspis-

sime in conciliis dicitur tomus: et ἐνωτικὸν Zenonis imperatoris typus et ἐκθεσις Heraclii, quibus fidei suæ seu perâdiæ potius rationem reddebant, tomus sunt; ut et constitutum Vigilii apud Baronium tomo VII. Hinc videlicet a continente transfertur ad ipsa dogmata, ut tomos Leonis contra Eutychem, sit ipsum dogma Ecclesiæ contra eundem hæreticum. Hinc verbum Τομογραφεῖν, ὅπερ τότε τὸ συνταχθέν; ἐκδιδόναι; καὶ οὐλοῦν ἀρρίζουσι τὰ διὰ μακρῶν διαλαλήθέντα, καὶ γραφέντα πολλὰκις, ut sit Philotheus patriarcha Constantinopolitanus lib. 3, contra Nicephorum Gregoram, agens de hoc ipsa tomo synodi Constantinopolitanæ adversus Barlaamum.

stum prodavisset. Postquam ab illa simile, vel etiam A  
severius responsum tulit, jubente, ne talia suaderet, quæ facere filio non conduceret, a lentatione prorsus abstinuit. Magnus porro domesticus imperatorem jam letho proximam cernens, et providendum maxime ejus liberis et imperio intelligens, ad Annam Augustam flentem ac lamentantem accedens: Non mihi jam luctus et lacrymarum tempus videtur, inquit: adhuc enim licebit (81), nisi Deus ab impendente calamitate nos liberet, ac propitius de caelo respiciat, ejulatibus et plorantibus satis diu indulgere. In præsens æquum judico, pueros imperatores in tuto collocare (82). Me quidem vivo, et hic nunc præsente, neminem Romanorum nobis insidiaturum putandum est. Sin aliquid hujusmodi contigerit, quid præstabilius, te 339 solam (83) mihi curæ esse, an omnia simul, te, inquam, et filios, et imperium? Tum Augusta, sibi mirum accidere, ait, quod in tanta rerum necessitate oportere duxerit ipsam interrogare, num quid eum filiis imperatoris et imperio conducibile velit facere. Committit igitur illi, quæ in commune vidcantur prodesse, eorum nihil negligere. Qui confestim Joannem imperatorem et fratrem Manuelem in palatium duxit, jussitque illis adesse ministros et custodiri palatium a malitibus, quos puero imperatori benevolentissimos noverat. De suis quoque famulis fidelissimos ibi reliquit, et securigeros Baraugos quotquot erant, omnes numero quingentos. Ibidem ipsemet pernoctans, filios imperatoris quantum poterat custodiebat. Ad vesperam autem die Mercurii decimo septimo Kalendas Quintiles, anno quadragésimo nono supra octingentos, et sex millia ab orbe condito, Iudictione nona, morbi sævitia confectus, ex hac luce imperator migravit (84).

Ρωμαίων επιβουλεύσειν ὄλεσθαι ἡμῖν μάλιστα ζώντος ἐμοῦ καὶ παρόντος ἐνθάδε νῦν· εἰ δ' ἄρα καὶ τοῦτον συμβαίη, τί βέλτιον περὶ σοῦ μόνῃ εἶναι μοι τὴν φροντίδα, καὶ μὴ πάντων ἡμοῦ καὶ παίδων καὶ τῆς ἀρχῆς; Ἡ βασιλεὺς δὲ θαυμάζειν ἔφασκεν αὐτοῦ, εἰ τοιαύτης ἀνάγκης περισταμένης, ἐνόμισεν εἶναι τῶν δεόντων καὶ αὐτῆς πυνθάνεσθαι, εἰ τι βούλοιο τῶν συμπερνήτων εἰς τοὺς βασιλέως παῖδας πράττειν καὶ τὴν ἀρχὴν. Ἐπέτρεπέ τε δ' ἂν αὐτῷ δοκοῖη κοινῇ λυσिताλεῖν μηδεὸς ἀμελεῖν· ὁ δ' εὐθὺς ἰσίνην τε βασιλεῖα τῶν βασιλέως υἱῶν, καὶ τῶν ἀδελφῶν Μιχαὴλ παραλαβὼν, ἤγαγεν εἰς τὰ βασίλεια· θεραπεύειν τε αὐτοῖς τὴν γινομένην προστάξας εἶναι καὶ φρουρὰν τοῖς βασιλείοις ἕκ τε τῆς στρατιᾶς οὗς μάλιστα ἦδει εὐνουστάτους τῷ βασιλεῖ, καὶ τῶν οἰκτιῶν τοὺς πιστοτάτους τῶν ἰδίων περὶ πεντακοσίους τὸν ἀριθμὸν καταλιπὼν, καὶ τοὺς πελέκειας ἔχοντας Βαράρτους, ὅσοι ἦσαν· καὶ αὐτὸς διευνηκτέρευον ἐκεῖ, τῶν βασιλέως παίδων τὴν δυνατὴν ἀσφάλειαν ποιούμενος· εἰς ἑσπέραν δὲ τῆς τετάρτης ἡμέρας, τῇ τοῦ νοσήματος ἐξύτητι κατεργασθεὶς, ἐτελευτήσεν ὁ βασιλεὺς, πεντεκαίδεκάτῃ μηνὸς Ἰουνίου ἰσταμένου, τοῦ ἐνάτου καὶ τεσσαρακοστοῦ ἔτους· ἐπὶ τοῖς ὀκτακοσίοις καὶ ἑξακισχιλίοις, ἐννάτῃς οὐκ ἰνδικτιῶνος.

#### Jacobi Pontani notæ.

(81) Hæc augurium quoddam sunt future tempestatis, quæ imperatricem, et imperium exagitatura est, bello illo quinquenniali videlicet, quod paulo post recutum est, de quo libro sequenti.

(82) Duo erant, Joannes et Manuel; de neutrius ortu quiddam dictum. De priore Gregoras lib. x: *Sequente ætate imperatoris conjugis Anna domina, quæ Didymotichi prægnans agabal, decimo octavo die Junii filium Joannem imperatorem peperit. Et huic quidem Cantacuzenus Helenam filiam despondit.*

Ἄχρι νῦν εἰς ὅπου ἐστὶ σχῆμα δι' αὐτοῦ ἡγήται. Ὁ μὲν οὖν τοιαῦτα εἶπε. Μικρὸν δὲ ὁ μέγας domesticus ἐπισχῶν, Ὄχι ἂν μοι δοκῶ τοιαῦτα, εἶπε, παρασηναὶ περὶ σοῦ ποτε, μὴδ' εἰς τοσοῦτον ἦμαι ἐμὴ φραυλόητος ἡγέσθαι τρόπων, ὥστε βασιλεῖς ἐκ ζώντος, ἢ καὶ μετὰ τελευτῆν, ἢ σοὶ πεσθῆσθαι, ἢ ἑτέρῳ ὄψεσθαι, τῆς μὲν εἰς ἐμὴ βασιλέως φίλιας, ἢ, μᾶλλον εἰπεῖν, συμποσίας ἀμνημονῆσαι· τῶν ἰδία δὲ τί ἐμοὶ ζητεῖν διαφερόντων ἀμελήσαντα τῶν κοινῇ τοῖς βασιλέως παῖσι καὶ βασιλεῖσι συμπερνήτων. Διὸ καὶ μάλιστα σοὺ κατεγνώσκοναι εἰ τοιαῦτα παλαιῶν ἡλπίσας πείσειν. Τοῦ δ' εὐθὺς ἐπιχειροῦντος ὡς τὰ βελτίω πείθειν συμβουλεύει, Παῦσον, εἶπε, τοιαῦτα λέγειν. Ὅς γὰρ τοῦ φίλου εὐθενώτος μὴ τοὺς φίλους τηρεῖ θεομῶς, εὐτος οὐδὲ ζώντος ἢ φίλος ἀληθῆς. Πρὸς μὲν οὖν τὸν μέγαν domesticum οὕδεν ἔτι εἶπεν, οὕτως ἐμβριθῶς ἀποκρινάμενος. Τῇ μητρὶ δὲ αὐτοῦ προσελθὼν, τὰ ἴσα ἐπαχίρει πείθειν· οἴόμενος, ἂν ταύτην κείσαι θυνηθῆ, τὸ σπουδαζόμενον ἠνυκῆναι· ὡς οὐκ ἂν ἀντειπόντος τοῦ υἱοῦ, ὃ εἰ ἂν τῇ μητρὶ δοκοῖη καὶ λυσिताλεῖς ἡμοῦ καὶ δικαίον· ὡς δὲ καὶ παρ' ἐκείνης τῆς Ἰσῆς ἔτυχε ἀπολογίας ἢ καὶ ἀύστηροτέρας, μὴ τοιαῦτα κελουόσης· συμβουλεύειν, ἃ μὴ συμφέρει· πράττειν τὸν υἱὸν, παντελῶς ἀπέσχετο τῆς κείρας. Ὁ μέγας δὲ domesticus ὁρῶν ἤδη βασιλεῖα ἐν χρόνῳ κινδόνου κατεστώτα, καὶ συνιδὼν ὡς μάλιστα προσῆχον τῶν βασιλέως παίδων πρόνοιαν ποιήσασθαι, καὶ τῆς ἀρχῆς, Ἄννη τῇ βασιλεῖσι προσελθὼν θρηνησοῦσα καὶ ὄδυρομένη, Ὁ μὲν παρῶν, εἶπε, καιρὸς οὐ πάνθους οὐδὲ θακρῶν εἶναι μοι δοκεῖ· ἕσπερον γὰρ ἡμῖν ἐξίσταται εἰ μὴ θεὸς ἀπαλλάξει τῆς προσδοκωμένης συμφορᾶς, ἢ ἡμῶν ἡμῖν ἄνωθεν ἐπιβλέψας, ὄδυρων καὶ θακρῶν ἀναπιμπλασθαι, κατὰ σχολὴν. Τὸ δὲ νῦν ἔχον εἶναι μοι δοκεῖ προσῆχον, ἀσφάλειαν ποιήσασθαι τῶν βασιλέως παίδων. Μάλιστα μὲν γὰρ οὐδένα Ῥω-

μαίων ἐπιβουλεύσειν ὄλεσθαι ἡμῖν μάλιστα ζώντος ἐμοῦ καὶ παρόντος ἐνθάδε νῦν· εἰ δ' ἄρα καὶ τοῦτον συμβαίη, τί βέλτιον περὶ σοῦ μόνῃ εἶναι μοι τὴν φροντίδα, καὶ μὴ πάντων ἡμοῦ καὶ παίδων καὶ τῆς ἀρχῆς; Ἡ βασιλεῖς δὲ θαυμάζειν ἔφασκεν αὐτοῦ, εἰ τοιαύτης ἀνάγκης περισταμένης, ἐνόμισεν εἶναι τῶν δεόντων καὶ αὐτῆς πυνθάνεσθαι, εἰ τι βούλοιο τῶν συμπερνήτων εἰς τοὺς βασιλέως παῖδας πράττειν καὶ τὴν ἀρχὴν. Ἐπέτρεπέ τε δ' ἂν αὐτῷ δοκοῖη κοινῇ λυσिताλεῖν μηδεὸς ἀμελεῖν· ὁ δ' εὐθὺς ἰσίνην τε βασιλεῖα τῶν βασιλέως υἱῶν, καὶ τῶν ἀδελφῶν Μιχαὴλ παραλαβὼν, ἤγαγεν εἰς τὰ βασίλεια· θεραπεύειν τε αὐτοῖς τὴν γινομένην προστάξας εἶναι καὶ φρουρὰν τοῖς βασιλείοις ἕκ τε τῆς στρατιᾶς οὗς μάλιστα ἦδει εὐνουστάτους τῷ βασιλεῖ, καὶ τῶν οἰκτιῶν τοὺς πιστοτάτους τῶν ἰδίων περὶ πεντακοσίους τὸν ἀριθμὸν καταλιπὼν, καὶ τοὺς πελέκειας ἔχοντας Βαράρτους, ὅσοι ἦσαν· καὶ αὐτὸς διευνηκτέρευον ἐκεῖ, τῶν βασιλέως παίδων τὴν δυνατὴν ἀσφάλειαν ποιούμενος· εἰς ἑσπέραν δὲ τῆς τετάρτης ἡμέρας, τῇ τοῦ νοσήματος ἐξύτητι κατεργασθεὶς, ἐτελευτήσεν ὁ βασιλεὺς, πεντεκαίδεκάτῃ μηνὸς Ἰουνίου ἰσταμένου, τοῦ ἐνάτου καὶ τεσσαρακοστοῦ ἔτους· ἐπὶ τοῖς ὀκτακοσίοις καὶ ἑξακισχιλίοις, ἐννάτῃς οὐκ ἰνδικτιῶνος.

(83) Locus hic in Græco impeditior est, propter voculas, καὶ μὴ πάντων, pro quibus lego, ἢ καὶ πάντων, et puto, sensum hunc esse, quem expressi.

(84) Miror, cum supra illo egrotante, et moribundo adeo lamentatus sit magnus domesticus, hic revera moriente quomodo non prodatur lamentis, et lacrymis amorem pro in eum ardebat incredibili. Sed arbitror pro magnitudine doloris recitantis non potuisse quod volebat scribere.

## ARGUMENTUM LIBRI TERTII.

Hic liber cæteris multo major, cum proximo superiore connectitur. Causæ indicantur, cur narranda. quæ deinceps sequuntur; veritas promittitur. Magni domestici in palatio custodiendo diligens provisio; a quo et orbium, provinciarumque præfecti monentur, ne quid novi incipiant. Imperatoris Andronici magnifica sepultura, ac sacra funeralia. Patriarchæ ambitio. Anathematismus in eos, qui mortuo imperatori de filiis ejus male meruerint. Iterum de ambitione patriarchæ. De Sismano exsule reddendo consultatio. Chumni in domesticum contumeliæ. Binæ de transfuga sententiæ. Domestici in defunctum imperatorem amor. Gubernationi nuntium mittere vult. Imperatricis lacrymatio, et de sua viduitate, filiorumque orbitate querimonia. Domesticum neglecti officii coarguit. Ea, et patriarcha præsentibus, disertissime suspicionem affectati imperii a se depellit. Aliter ad gubernacula rediturum negat, nisi imperatrix fidem dederit, calumniatoribus non crediturum. Utrimque juratur. Jurat eidem patriarchæ. Sismanum Mæsorum regi repetenti abnuat magnus domesticus, cujus prudentia se ingenti metu liberatam, cum proceribus lætatur imperatrix. Quid militem segniorem fecerit. Patricius quidam tabellio ad usum reipublicæ grandem pecuniam offert. Stipendia, et reditus militum explentur. Ad prænam ardent animi. Domesticus imperatricem de filio Joanne coronando monet, et contra irationcinantes refutat. Lydiæ satrapæ Thraciam incurstanti occurritur. Domesticus in occidentem ducturus, cum Orchane pacem jungit. Mentem imperatricis ex patriarcha explorat. Ab eadem laudatur, blandeque monetur, ne se conficiat tantis laboribus, neu de sumptu suo eroget. Eleganter respondet, ut viri virtutem cognoscas. Byzantium cum coplis discedit. Ex uribus Thraciæ senatores et præsidia ad expeditionem evocantur. Mæsus fodere innovato domum abit. Persæ prædabundi apud Chersonesum cæduntur, fugantur. Apocauchus tyrannidi studens, deprehenditur; in arcem suam Epibatas confugit. Domesticum de rerum humanarum mutabilitate admonet. Ejus pium ac solidum responsum. Latini Peloponneses se subjiciunt cum conditionibus: quorum legati a domestico honorifice habiti. Apocauchus Sennacherim subrogatur. Conspiratio, et legatio præfectorum Occidentis. Cræles Macedoniæ infestas. Magnus domesticus Peloponnesiacæ expeditioni antevortendum, ideoque Byzantium revertendum censet. Excipitur a Byzantinis; imperatricem 342 luctu, et morbo afflictam consolatur: quid egerit, quid acturus sit exponit. Ad palatium nobiles, et milites clamose cum patriarcha de honore domestici jurgantur. Imperatrix jurgantibus triplici eorum peccato demonstrato veniam dat. De pœna Apocauchi cum domestico deliberat; ejus natales et status pristinus. Quomodo idem Apocauchus Xenam imperatoris matrem adversus domesticum concitarit. Invitatus domesticus ad communionem purpuræ et imperii recusat. Metu mali obtræctatores domestici in ejus se gratiam restituere desiderant, et imprimis Apocauchus, cui supplicis cum: seria admonitione ignoscitur. Quo pacto ille idem propter præfecturam fisci non obtentam turbas fecerit, et in domesticum præsentem imperatrice invecus sit. Eum et imperatricem placat, Epibatis egredi non audet. Domestici ad Byzantium de pace cohortatio. Filiam imperatori despondere differt. In itinere se Apocauchus ei permittit; cum matre domestici collocutus, ut se magis re quam verbis benevolam præstet, admonetur. Animum patriarchæ subit, domesticum falso accusat, imperatricem adversus domesticum irritandam susdet, et rationem proponit. Asanes pro filiis sexennium carcere detentis rogat. Domesticus operam pollicetur. Socerum contra generum Apocauchus inflammat. Conjurati sigillatim apud imperatricem domestici nomen deferunt. Singuli rejiciuntur. Postremo eo adigitur, ut judicio arcessendum putet, quem patriarcha indicta causa damnandum arbitrabatur. Idem imperatricem periculi gravitate deterret, vehementerque suspicionem auget. Asanes accusationem concludit. Dolet, et angitur imperatrix, atque in sententiam calumniatorum propendens, iis se cum liberis flens commendat. Mater domestici cum filio minimo natu, et uxore alterius filii domi velut in carcere clauditur. Apocauchus urbis præfectus creatus frustra militem ad diripiendas et evertendas domestici ædes mittit; cujus amici qui periculi vitandi ex urbe fugerant, imperatrici se excusant, redeundi veniam orant. Gabalas prævaricatur. Qui Byzantium fugerant, Didymotichi quæ acta sint narrant. Legatis missis judicium de se domesticus postulat; a ministris Apocauchi male accipiuntur. Idem domesticus hostis declaratur. Per litteras imperatricis vicariatu jubetur abire. Quid agendum sit militibus bellum flagitantibus, quæritur. Oratio longiuscula domestici; qua crimen occupandi regni refellit. Ad imperatricem profectus, ejus se arbitratui permittere cogitat. Proceres rectius rebus consulturum consent, si purpuram induat. Iis renitens, tandem reipublicæ causa eorum voluntati obsequitur. Didymotichi palam capit ornatum imperatorum cum faustis acclamationibus. Quædam futurorum præsentia. Episcopi Didymotichensis visum, et ejus viri laus. Imperator rursus ab se suspicionem tyrannidis removet. Militibus uxores, ac liberos habentibus missionem dat; retentos in agrum Byzantium mittit; eodem brevi venturus, urbemque invasurus. Narratio longior de malis, quæ Adrianopoli ex seditione

ob novum imperatorem extiterint. Item calamitates per Romanum imperium propter eundem. Adrianopolitani Alexandri Mœssorum regis opem invocant; cujus adventus Cantacuzeno multum obest. Mœsi prædones a Romanis partim cœduntur, partim capiuntur. Pacem cum Mœso dissuadent milites, quos imperator confutat. Legati violantur. Opes Cantacuzeni diripiuntur; earum immensitas explicatur. Contra eum socer Andronicus Asanes dux deligitur. Vastatur provincia. E Zernomiano prædatores apud Didymotichum trucidantur, Adrianopolim imperator tendit. Pincerna Pamphilo accersitur. Hebrus congelascit. Pamphilensium scelus. Byzantii Cantacuzenus contumeliose admodum per ora traducitur. A patriarcha anathematismo percussitur; imperatricem, et archontas honorat. Tribus præfertis se celatos moleste ferentibus, factum suum de habitu, et nomine imperatoris probare contendit. Syrges Pherarum præfectus ejus bona ad se avertit. Protostrator immutatus, Thessalonicam traditurum promittit. Chreles dynasta Triballus ad occidentem invitat, opem suam spondet. Vincunt qui in consilio prius occidentem, quam Byzantium petendum sentiunt. Cantacuzenus uxorem cum filiabus Didymotichi relinquit; urbi, et suburbio præfectos dat cum præsidiiis. Bera castellum in gratiam monachorum intus degentia ad Andronico Juniore Peritheorum obsidetur. Batatzis mendacium. Epistola Cantacuzeni ad patriarcham, qua se pacis cupidissimum demonstrat. Tabellarius carcere multatur. Imperatrix feminis suis Cantacuzenum excusat, ac defendit, deque eo honorifice loquitur. Resciscens id Apocachus, conjuratos super imminente periculo monet. Imperatrici juramentum indicare statuunt, ipsis nolentibus de pace nihil tentaturam. Apud eam adversus Cantacuzenum agunt acriter, præsertim patriarcha. Jurat, et diu noctuque, per conjuratos, et famulos custoditur, quibus, ut dicta ejus referant, aurum datur. Cantacuzenus e monte Atho monachorum sanctissimos evocat, quorum existimatio imperatrici pacem persuadet, sed religione a compositione impeditur. Patriarcha, et socii monachis irascuntur; inter eos conflare discordias student; primores duriter habent. A protostratore nuntius. Peritheorium oppugnatur. De muro fiunt convicia Cantacuzeno; conviciator ab eodem Christiane accipitur. Oppidani consilio perversi hominis deditioem retractant. Imp. Thessalonicam abit. Joannes Andronici filius adolescens Byzantii coronatur. Conjurati dignitatibus ornantur. Patriarchæ fastus. Apocachus summum imperium sibi arrogat; propinquos Cantacuzeni jugulat; ejus matrem in carcere usque ad mortem sævissime affligit, quam miseratur imperatrix. Theodoræ sororis Andronici junioris viduæ, et monachæ in moribundam, et mortuam charitas. Inventæ pecuniæ magnitudo et distributio. Gravis in Cantacuzenum calumnia. Contra eundem Apocachus classem in occidentem parat. Syrges itinera Thessalonicam obsidens deluditur. Polystylus munitur. Protostratoris monitio, et Chrelis responsio. Imperatoris angustia. Syrges, Monomachus, et episcopus metropolitanus ad castra Cantacuzeni exploratores mittunt. Per litteras ad eos datas suam innocentiam tuetur; de juramenti causis disserit; eos improbitatis convincit. Melenicum Cantacuzenus occupat. Chrelis ex formidine cunctatio; cujus adventu exercitus lætatur. Protostratoris anceps animus. Thessalonicæ Zelotarum (ea erat factio Palæologi) nefanda scelera. Protostrator cum optimatibus fugatus, agrum populatur. Cantacuzeni afflictio. Byzantini Thessalonicam magnis copiis ingrediuntur. Cum exsulibus consultatio. In concione dicendæ sententiæ cuique fit potestas. Aliis tergiversantibus imperator Thessalonica recedendum, nec ad cætera desperandum pronuntiat; Rhentiam præsidium augendum, Thessalonicam incurstrandam; quo facto Thessali, Acarnanes, reliqua item continens in potestatem veniat. Quidam Thessalonicenses deficiunt. Byzantini nobiles rebus suis metuentes, iter ejus conantur impedire. Axius fluvijs exundat. Exercitus Gynæocastrum redit. Apocachus ad ostendendam potentiam insulas circumvectus, ob id ipsum Thessalonicam adnavigat. Protostrator ad eum desciscit. Imperator in desertores ut ignavos invehitur. Apelmenes ingratus et superbus. Protostrator objurgatur, cui puer Asanes commendatur. Ostendit imperator in quantis difficultatibus versetur: militum animos erigit; ad principem Triballorum pro auxilio eundum suadet. Discedentes Apocachus insequitur, non tamen pugnatur. Transfugas imp. excipit. Equites ab Apocacho Edessam obsidione Triballorum liberat. Zimpanus quidam pecuarius imperatoris legatos vincit Apocacho dedit. Quid passi sint. Munifice ac perhumaniter a duobus dynastis accipitur imperator. Scopiam venit. Eundem Liberus Triballus Crali conciliat. Is cum uxore occurrens, magno illum honore suscipit, et regaliter tractat. Ab eo auxilium petit; ille societatis mercedem urbes occidentis usque a Christopoli postulat. Recusat Cantacuzenus, et quasi parum ingenuum, honorisque studiosum tangit. Prudens oratio Helenæ Cralenæ de adjuvando hospite, cum conditione tolerabiliore. Imp. suorum consilium de concedendis, quæ Crales petat, repudiat. Amho præsentis archiepiscopo in certas condiciones jurant. De Chrele Triballo inter utrumque contentio. Cur is ad Cralem reverti noluerit. Melenicus Chreli deditur. Rhentiam castellum Syrges occupat. In dedititios sævit. Apocachus Polystyli quid egerit; quid Didymotichum scripserit; quid ei, et quam aculeate ac libere responsio sit. Byzantini redeuntem cum gratulationibus et pfausibus excipiunt. Pro libidine imperat. Irene uxor Cantacuzeni cum fratre Manuele in timore est. Militum, et ducum fides exploratur. Comitopulus constantiam suam profitetur. Juratur. Nuntius ab imperatore cum ejus oereo sigillo. Didymotichi suburbani in urbanos insurgunt **344**. Fugantur. In exsilium voluntarium concedunt; eorum domus destruantur. Episcopi va-

ticium eventus probat. Triballos principes promissi auxilii pœnitit; obsidem Cantacuzeni filium poscunt; Liberus filiam suam ejus filio desponsam cupit. Imperator cum auxiliariis Triballicis, quid apud Pheras egerit. Syrges ad sceptrum Armeniæ vocatur. Pheræorum obstinatio. Morbus in exercitu multos exstinguit. Christopolin præsidium ab Apocaucho mittitur. Ad Triballos abiturientes præclara imperatoris concio. Romani tumultuantes increpantur. Plurimi Christopolin se conferunt. Ducum ibidem perjurium. Redentes imperator suscipit. Eorundem ducum impudens de Cantacuzeno mendacium; inde Byzantii publica lætitia. Quæ, et quanta multi illic propter Cantacuzenum pertulerint. Præfectorum sævitia. Factum humanissimum Persæ cujusdam in flagellis laceratos. Impostor quidam sacræ confessioni illudit. Ad falsos nuntios denuo Deiparæ aguntur gratiæ. Crales imperatori repetenti Edessam, statim restituit. Apocauchus frustra Didymotichum movet. Emphythium obsidet: Scytharum incursa territis, obsessionem relinquit. In Scythas abeuntes Scopelenses stulte et infelici exitu se inferunt. Apocauchus belli administrationem genero tradit. Anna imperatrix a Crale Cantacuzenum petit; urbes in præmium spondet. Tribalorum procerum commemorabilis in illum fides. Thessali se Cantacuzeno subjiciunt ultro. Joannem Angelum eis prætorem præficit, quem in bulla commendat; multas ei conditiones præscribit, et a se affectati imperii suspicionem removet. Didymotichum vocatus, venturum promittit. Quo scopo Apocauchus, et Crales convenire voluerint. Illius in Cantacuzenicos crudelitas. Quare imperatrix stratopedarchæ consilium respuerit. Ad Pheræos de ditione Cantacuzeno faciendâ Cralis cohortatio. Præfracte abnuunt, ejusdemque Cantacuzeni legatum atrociter mactant. Militibus Didymotichum anhelantibus obsequitur imperator. Agrum Pheræorum Crales depopulatur. Triballicis auxiliariis in Thraciam sequentes, quales fuerint. Pro meliori auxilio revertentem imperatorem ad Cralem, milites cogunt Didymotichum vadere. Circa litteras Didymoticho ad eum perscriptas prodigium. Ad Triballos reditus. Protostrator prævaricationis suspectus se purgat. Byzantinorum ad reversionem Apocauchi gratulatio. De Cantacuzeno mendax rumor. Apocauchus quosdam includit in custodiam. Irenes imperatricis oratio. Ad Mœsorum regem de societate legatio, et ejus ludificatio. Quantam is caliditatem adhibuerit in copiis Didymotichum missis. Mœsorum ducum versutia. Episcopi cohortatio, et prædictiones. Persæ advehentes Mœsos fugant. Amurii satrapa ut exceptus ab imperatrice Irene, illiusque in imperatorem eximius amor, ad quem proficiscitur. Pheræorum in commentitiis litteris, quibus decipitur Amurius, et domum redit, pessimum facinus. Frigore enecti Persæ una nocte quingenti. Didymotichenses prælatores algore semimortui ad hostes confugiunt, et quomodo ab iis habiti. Oppida Irene imperatrici dedere se volentia, cur non recepta. Mire anxium imperatorem, Arbenus, homo obscurus, consilio levat, de Berrhœotia occupanda. Crales opem promittit. Per legatos accersitur imperator, cui Craleæna suos milites Germanos attribuit. A Berrhœotis plaudentibus excipitur; a Thessalonica obtinenda per plebem, et zelotas impeditur. Cralis perfidia. Germanorum in imperatore tuendo fidelitas. De Axio flumine trausendo. Duorum filiorum Cantacuzeni encomium. Agrestis quidam Triballicorum insidias eidem indicat, et ad flumen vado transeundum præsit. Germani Berrhœotiam donativum accipiunt. Insidiores ad Cralem deferuntur; quorum duces imperatori ad pœnam deduntur quibus ignoscit. Apocauchus Cralem contra imperatorem incendit; simulate agit; cui imperator uberius respondens, ejus scelera carpit; periculum demonstrat; ignaviam deridet. Apocauchus consilium quærit. Monomachus Cantacuzeni felicitatem prædicat, timorem injicit, pacem suadet. Crales ab Apocaucho instigatus, Cantacuzenum ad consultationem dolose invitat, a quo deluditur. Idem Berrhœotas ad defectionem sollicitans, acerbissimas litteras accipit. Imperator etiam tertium a sagittario lædi non potuit; cui veniam petenti ignoscit, et cum donis dimittit. Apocauchus consultat. Gemina sententia Monomachi. Denuo vafrum ejus consilium. Persarum ad Berrhœotiam latrocinia. Apocauchus in Pepagomenum sævit. A Cantacuzeno ex Asia evocatur Amurius. Fictio nuntio contristatur. **345** Ejusdem insignis oratio, qua causa expeditionis, studium juvandi Cantacuzeni, amor et sollicitudo propter eum declaratur; milites ad laborem inflammantur; exustis navibus per continentem gradiendum suadet. Vento secundo classis tota Macedoniam defertur. Persæ Thessalonicensem agrum vastant. Provinciæ Cralis cavet imperator; cum copiis Thessalonicam accedit. Amurii occursus. Zelotarum in Cantacuzenicos crudelitas. Peritheorii obsidio. In captivum imperatoris humanitas. Legati amborum ad imperatricem Annam de pace. Cantacuzeni legatus fœde, crudeliterque accipitur. Apocauchi maledicta. Amurius quare litteras sibi redditas ad imperatorem detulerit. Episcopi Didymotichensis prædictio. Castella Meropes, et pecuarii se dedunt; quibus Momitzilus præficitur; cujus mores describuntur. Didymotichum imperatorem cum Amurio venit. Thraciæ urbes refractariæ puniuntur. Morbus Amurii. Præsidium missum Adrianopolin, illiusque Didymotichum infelix excursio. Amurii mortem in conflictu evadit. Alexandro Mœsorum regi pro auxilio dantur urbes novem; ejus tergiversatio. Quæ ratione conjurati Persas et Thracia educere conati sint. Eos incassum nititur retinere Amurius; de quo apud imperatorem conqueritur, reditumque ex Asia cum militibus melioribus pollicetur. Eum hortatur imperator legationem Byzantium mittat, quo naves et pecuniam ad reditum adipiscatur. Principes Constantinopoli Amurium de abiectione reprehendunt, naves cum pecunia promittunt. Defendit se. Locus de discrimine servitutis. Imperator divinitus



a Persis prædonibus liberatur. Ejus pugna cum obsessoriis Asomati, et victoria. Discensus Amurii; et quare is discessus imperatori commodaverit. Gratianopolis obsidio. Smyrna a Latinis capta. Ab ejus præfecto Angelitze non modica pecunia. Episcopi Didymotichensis obitus. Alexandri a Morrha recessus. Momitzilus Persicas naves tres incendit. Persæ, qui apud Cantacuzenum, custodes suarum navium interfectos, ulcisci ardent. Eis imperator Romanos adjungit; ejus regionculam deprædari jubet. Momitzilus improviso adventu imperatorem terret; cujus milites fugiunt; ipse cum paucis strenue se tuetur. Lantzarethi famuli in dominium mirus amor, et fides. Momitzilus ab Anna imperatrice despota renuntiatur; quem Cantacuzenus insuper data supplicii venia Sebastocratorem creat. Persæ in Asiam redeunt. Palæologus imperator ægrotat. Mœsus rupto fœdere, Apocaucho mittit auxilia. Callidum imperatoris consilium. Gener Apocauchi in Hebro submersus. Didymoticho repellitur: Morrham vastat. Momitzilus sibi principatum proprium meditans, a Cantacuzeno et imperatrice Anna deficit. Archontes, sive imperii pro puero imperatore et vidua administratores, miserum reipublicæ statum dolent; imperatrici pacem suadent. Molestæ fert Apocaucho, patriarchamque et Gabalam magnum lozothetam se visentes ad suas partes reducit; imperatricem castigat; Gabalæ filiam despondet. Apocaucho de integro Cantacuzenum in imperatricem irritat; ac rursum, quamquam submissus dominatur. Legationis ad eum mittendæ auctores. Mittuntur simul binæ epistolæ, quibus significatur gaudium de ejus voluntate imperii deponendi, ut falso narraverat Apocaucho. Conditio ei proponitur, qua veniat. In acta imperatoris inquiritur; bene præfuisse communi docetur. Longior imperatoris oratio, qua archontibus ignobilitas, et imprudentia objicitur, et reipublicæ status deploratur. Respondet præterea ad id, quod patriarcha eum ad reditum invitans, pœna soluturum dixerat; et de vi anathematis disputat. In fine ingens pacis desiderium. Pheræi veniam, et opem ab imperatore flagitant, et consequuntur. Ex ipsis mutabilitatis fortunæ humanæ documentum; quorum exemplo Byzantii terrentur, et non posse imperium defendere, multis probatur. Ostenditur item Annam imperatricem sui juris non esse. Chrysobergis legati imperatoris constantia adversus minas et verbera. Archontum invictus animus in arcano reticendo. Garellæ deditio. Rursum pacis petitio. Castella quædam se dedunt. Batatzæ ab imperatore defectio, et reversio; ejus remuneratio. Sultani satrapæ liberalitas. Cur pranderet in Thracia prima luce imperator. Choræ cives maledicentiam terræ motu luunt. Muri reedificantur, quibus perfectis ad pertinaciæ redeunt. Magnus dux iterum copiis præficitur; Cantacuzenum conatur occidere. Mutuæ litteræ, illius minaces, hujus exprobratoriæ. Argutia in voce otia. Derisio senis, ut imbellis. Juxta Byzantium Persarum vastatio fervet. Apocauchi fastus. Urbes Thraciæ præter duas se dedunt. **346** Imperatoris in illorum præfectis dimittendis humanitas et liberalitas. Comparatio inter Cantacuzenum, et Archontas. Urbes ad Pontum imperator infestas habet. Amici eum Adrianopolim accersunt. Eorum stultitia et pœnæ. Imperatrix urbem recuperat. Manuel Apocauchi filius præfectus deficit; accipitur ab imperatore benigne, et honoratur. Acta apud Bizyam. Amzas Persa socium ad imp. occidendum subornatum prodit, quem ille liberum dimittit. Bizyenses se tradunt. Annæ imperatrici et filio ejus, deinde Cantacuzeno, et uxori ut imp. Bizyæ, et alibi acclamatur; omniumque mentio in sacris usurpatur. Plura oppida se subjiciunt. Bizyæ præfectura Manuelli Asani datur. Protostratoris, cæterorumque Apocauchi amicorum miserima conditio. Apocauchi astus, quo ignavia opinionem vitare studebat, salse irridetur, acriterque vituperatur. Fraus, impostura et nequitia admirabilis, qua idem Apocaucho Gabalam vita privare enisus est. Orchanes Cantacuzeno se adjungit. Capta ad Pontum aliquot oppida. Somnium Manuelis filii imp. Veniente ad urbem Cantacuzeno, Apocauchi timiditas. Ager Byzantinus miserante imp. devastatur. Galatæi causam et originem belli hujus sciscitantur; quibus a principio narrat omnia imp. ut se innocentem testetur. De advocatis item Persarum auxiliis se defendit. Aregus monachus legatus omni culpa belli eum absolvit. Ejus prudentiam laudat imp., de adversariis conqueritur; si se imperatorem et collegam esse sinant, quod facturus sit aperit. Amor in rempublicam. Quibus conditionibus abdicare se imperio velit. Aregus orationem commendat; dicta Byzantium renuntiare jubetur. Apocaucho arma, et vota indicit. Quædam oppida ab imperatore subiguntur. Epistola Apocauchi, et patriarchæ de abdicatione imperatoris. Argus Græce indoctus deluditur. Eam imperator Italice interpretatur; ambo stomachantur. Apocaucho frustra Empriten obsidet; in portorii exigendis nihil consequitur; ab aulicis proceribus dissimulante irridetur. Aregus ad illum contemnit accedere; de impietate et imprudentia accusat; imperatricem imperatori excusat. Imperator infestus Byzantium veniens, recedit. Adrianopolis, et aliquot finitima oppida in potestatem concedunt. Cum tribus dedititiis, quorum duo præfecti, quid actum. Quare Amurii ad imperatorem non redierit. Concessu Sarchanis per Lydiam, inde per Hellespontum transit. Persarum in Mœsiam impressio. Momitzilus cum parte exercitus sui cæditur, reliqua capitur. Imperator illacrymat. Momitzilus humanæ fortunæ exemplum. Xanthienses suorum funeribus lugent; urbem tradunt. In Momitzili conjugem imperatoris clementia. Cralem ut fœdifragum ulcisci decernit. Pheræos Romani ad defectionem impellunt. Minatur Crali, ni Pheris abscedat, et fœdera violare desinat. Imposturæ Apocauchi repetuntur. Continentem relinquere statuit; tyrannis ejus in Byzantios. De carcere, quem in palatio Constantini ædificare aggressus est. Affinitatem imperatricis per filiiæ nuptias cum ejus filio quærit, et litteris sub ejus nomine ad pontificem Romanum

conflictis, periculum ei magnum constat. Clementis Sexti responsum. Quid facturus Apocauchus, si dolus non procederet. Odiū in illum commune. Urget ædificationem carceris, et a vinculis obtruncatur. Amicorum et uxoris imperatoris litteræ de ejus nece, et invitatio Byzantium, urbisque occupandæ indicata commoditas. Persæ duces persuadent Cantacuzeno, uti statim cum omnibus copiis Byzantium tendat. Uxor Apocauchi in Epibatas migrat. Imperator culpam amissarum urbium Macedoniæ in Persas duces confert, cum quibus in Macedoniam redit. Sulimanus moritur. Amurius provinciæ suæ a Sarchane timens, domum revertitur. Crales Pheras occupat, et se imperatorem, filium Cralem appellat. Batatzes jussus fines Byzantinos incursat; ad imperatricem immodica honoris cupidine transit. Causa cur imperatrix a pace sic abhorruerit. Batatzen ad se revocare quamobrem laborarit imperator. Ejus præclarum quoddam visum. Batatzes a Persis propter imperatorem occiditur. Empyrite imperatrici transditur. Phrangopulus quidam, invito imperatore in castra adductus, a veneno eum servat. Hieracem sibi moliri interitum non credit primum; quem deinde officii admonet. Cum Archontibus iterum ut proditor agit. Idem facit Paraspondylus, et duas ob causas Hieracis nomen ad imperatorem desert. Qui in pugna vulneratus, ad castra perducitur. Byzantium profugit, ibi de cæde imperatoris non obita causam dicit. 347 Studiosi imperatoris Byzantii jam manifesti, ad eum perfugiunt. Hierum pene occupatum, ac mox per negligentiam amissum. Adrianopoli Cantacuzenus coronatur. Joanni patriarchæ Constantinopolitano ab episcopis, imperatore annuente, sacris interdicitur. Primores et exercitus Matthæum filium imperatorem designari rogant, quod imperator sapienter recusat. Thessalonicensium cæles. Palæologus præfectus a Joanne Apocaucho interficitur. Zelotarum scelus et impietas. Quidam eorum a populo mactantur; unus per forum trahitur. Apocauchus pro Cantacuzenico se gerens, zelotas punit; defectionem ad imperatricem simulat; patre mortuo aperte Cantacuzeno favet; Thessalonicam ei, concilio suffragante contradit. Ad Cantacuzenum legati. Quænam Thessalonicenses a filio ejus petentes impetrarint. Andreas Palæologus, et Cocalas populum ad arma sollicitant. Apocauchus et socii carcere ac vita mutantur. Humanus adeps comeditur. Matthæus filium rem contra Hieracem in Thracia feliciter gerit. Patriarcha Constantinopolitanus a papa declaratus. Smyrnæ ab Amurio Persarum satrapa jugulatur. Chii compulsi Genuensibus se dedunt. Phaceolatus capta jam Chio cum tremibus Byzantium redit; Genuensem onerariam intercipit. Imperatrix Mpalicis Carbonæ principis opem impetrat; ejus fratrem Tomprotizam exercitus Romani duce[m] facit. Orchani Theodora imperatoris filia apud Selybriam solemnibus cum cæremoniis nuptum traditur. Ejusdem matronæ eximia virtus. Speculatores submissi ex Ponticis urbibus, quorum indicio sicarius deprehenditur. Imperatrix ad Sarchanis Lydiæ satrapæ auxilium confugit. Amurii techna ad succurrendum imperatori. Persæ a perfidioso facto cohibiti; obviosi capiunt et spoliant. Duces eorum ab imperatore convitio excipiuntur; ii que præter navigantes, et conviciantes Byzantios sagittis petunt. Byzantii eorum defectione perspecta, redeunt. Donatis ducibus Persæ domum remittuntur; Mæsiam depræliantur; imperator excusatur. De Romanis hostibus, et auctoribus malorum omnium gravis querimonia. Monomachus ad cædem imperatoris subornatus, momentibus amicis deprehenditur. De efficacitate veneni ab eo parati, historia notabilis. Zyraces et Phaceolatus de urbe tradenda cum imperatore agunt. Microcephalus ab his Selybriam hac de causa mittitur, quem Archontes eodem ob aliam causam mittunt. Ratio cur imperatrix Anna a patriarcha alienata, alte repetita. Eiusdem patriarchæ furor in damnandis, puniendisque episcopis, a quibus apud imperatorem accusatur. Synodus in palatium indicitur. Adventus Cantacuzeni Byzantium nuntiat, nec ab imperatrice creditus. Dolor et sollicitudo Cantacuzeni de amicis, ne discrimen adierint. Portam Auream perfodiunt ad ingressum. Patriarcha gradu movetur. Cantacuzenus cum plausu populi urbem intrat. Imperatrix palatium communit; Galateos auxilio vocat. Imperator coram episcopis, et primariis de clero suam causam agit; ad imperatricem mittit, qui doceat, quam periculoso loco ejus res sint. Commendatur virtus imperatoris. Imperatrix legationem despicit. Palatii propugnatores defectionem cogitant. Joannis filii suasu imperatrix se imperatori Cantacuzeno submittit. Asanes socer legatus ab eo ut ingratus culpatur. Palamas alter legatus de constantia prædicatur. Conditiones pacis, et utrinque juramenta. Cantacuzenus palatium ingreditur. Hic liber ut reliquos mole, sic præcipuis quibusdam, et maxime notandis cæpitibus superat. Sunt autem ista fere. Funus et exsequiæ imperatoris Andronici minoris. Dolor et lacrymæ imperatricis viduæ, propter abdicationem magni domestici; ejusdemque ad imperii administrationem regressio. In Sisimanum exsulem, ac supplicem Byzantinorum humanitas. Fraudes inexpiabiles, et scelera Apocauchi in magnum domesticum, quibus illum in summas sæpe difficultates ex invidia conjecit. Pro reipublicæ inæolumitate a magno domestico induta purpura. Eiusdem varia, nec levia infortunia. Pax ab eo frequentissime petita, nec impetrata. Honores magnificentissimi in eum a Crale collati, et ejusdem Crales perfidia. Amurii Persæ satrapæ Ionæ mirificus ac perpetuus in Cantacuzenum amor, ejusque juvandi studium incitatisimum. Duarum mulierum, Irene imperatricis et Helenæ Crætanæ prudentia, et magnanimitas. Diligens admodum, et crebra defensio Cantacuzeni contra calumniatores de non factis insidiis imperatrici ac filii ejus, nec affectata tyrannide. Res gestæ adversus Momitzilum, ejusque pugna, et interitus. Constantinopolis a Cantacuzeno capta, et ibi ejusdem pietas, prudentia, æquitas, clementia.

## LIBER TERTIUS.

## 348 CAPUT PRIMUM.

*Transitio, breviter narrata repetens, et narranda promittens. Narrandi causæ duæ. Comparat se cum aliis harum rerum scriptoribus et veritatem sinceram promittit. Luctus imperatoris ob defunctum imperatorem. Magni domestici diligens custodia et vigilia: et in procurando imperio sollicitudo, Funus imperatoris magnificentum et sacra piacularia.*

Quemadmodum igitur Palæologi imperatores A inter se contenderint, et quæ separatim junior, postquam senior imperio abivit, contra barbaros armis gesserit: quomodo domi semper rempublicam habuerit, hucusque a nobis explicatum est, et promissa ab initio conservata, dum accurate et vere, ut contigerunt, omnia litterarum monumentis complexi sumus. Sed quoniam post Andronici minoris ex hac luce migrationem, bellum omnium quoties unquam litteris exstiterunt, perniciosissimum inter Romanos ipsos inflammatum est, unde propemodum omnia prostrati, et eversa perierunt, ac beatum illud et amplum imperium, imbecillimum, et veluti simulacrum quoddam, et umbra tantum prioris evasit, necessarium existimavi, etiam eo ipso perpetrata B contextere: non solum ut posteritas cognoscat, quantum vim incommodorum invidia importare soleat, quæ tam sibi, quam aliis, instar rubiginis ex ipso ferro nascentis (85), ferrumque consumentis exitiosa est, sed etiam ut præsentibus habeant, unde veritatem percipiant, ne peregrinis rumoribus, neve iis quæ ab utraque parte vel ad sum decus per gratiam, vel ad adversarium dedecus per calumniam disseminantur, animos advertentes circumducantur, falsa pro veris opinantes. Erit autem operæ pretium non oscitanter, sed studioso mihi dare operam. Nam cæteri omnes, si qui hujus belli historiam composuerunt, aut neutiquam interfuerunt, quæque sive multitudo popularis sive C alii quidam jactarunt, persecuti sunt, nihilque rerum gestarum liquido compertum habentes, qualia auribus acceperant, talia, nullo ad veritatem respectu, posteris tradiderunt: aut si etiam sub utrovis imperatorum militarant, non utique consiliorum participes, neque arcanorum consoci fuerunt. Deinde nec omnibus coram adfuerunt, cum continenter et diu, nempe totum quinquennium arma duraverint. Mihi vero hujusmodi culpam aliquam 349 nemo objecerit. Nam iis,

Jacobi Pontani notæ.

(85) Aptissima similitudo. Invidia ipsum quoque invidentem, ut rubigo ferrum, ex quo exstitit, consumit. Periander, Ὅσπερ ὁ ἰὸς σιδηρὸν, οὕτως ὁ φθόνος τὴν ἔχουσαν αὐτὸν ψυχὴν ἐξαναψήχει. Quemadmodum ærugo ferrum, sic invidia animum illius, in se est, conterit. Lib. I Anthologiz:

Ὁ φθόνος ἐστὶ κάκιστος. Ἐχει δὲ τι καλὸν ἐν αὐτῷ. Τίθει γὰρ φθονερῶν ὄμματα καὶ χαλδῆν.

Τὰ μὲν δὴ τῶν παλαιολόγων βασίλειων, ὅσα τε περὶ τῆς ἀρχῆς πρὸς ἀλλήλους διηγήθησαν, καὶ ὅσα καθ' ἐαυτὸν ὁ νέος μετὰ τὸν πρεσβύτερον τῶν πραγμάτων παῦσαι τῆς ἀρχῆς πρὸς τε βαρβάρους πολεμῶν καὶ πρὸς τοὺς οικείους διετέλεισι πολιτευόμενος, ἐνταῦθα ἐτελεύτησε· καὶ ἡ πρόβουσις ἡμῖν πέρας ἐσχηνεν ἢ ἐξ ἀρχῆς, πάντα σὺν ἀκριθείᾳ καὶ μετὰ ἀληθείας ἀπαγγέλλασιν, ὡς ἐγένετο. Ἐπει δὲ μετὰ τὴν Ἀνδρονίκου τοῦ νέου τελευτήν, ὁ χαλεπώτατος τῶν πόποτε μνημονευομένων τοῖς Ῥωμαίοις πρὸς ἀλλήλους πόλεμος ἀνεβρίβισθη, ὃς ὀλίγου καινὸν πάντα ἀνατέτραφε καὶ διέφθαρε, καὶ τὴν εὐδαίμονα καὶ μεγάλην τῶν Ῥωμαίων βασιλείαν ἀσθενεστάτην, καὶ ὥσπερ εἰδωλὸν ἀπέδειξε τῆς προτέρας, ἀναγκαῖον ᾤθηεν καὶ τὰ κατὰ τοῦτον τὸν πόλεμον γεγενημένα ἐξηγήσασθαι· οὐ μόνον ἔν' εἰδῆσιν οἱ μετέπειτα, ὅσων κακῶν αἰτίας ὁ φθόνος, οὐ τοὺς φθονομένους μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ἐξαφανίζων τοὺς φθονοῦντας, ὥσπερ τὸν σιδηρὸν ὁ ἐξ αὐτοῦ τικτόμενος ἰδός, ἀλλ' ἵνα καὶ αὐτοὶ οἱ νῦν τοῖς πράγμασι παρόντες, τάλῃθες εἰδῆσαι ἔχητε, καὶ μὴ ταῖς ἐξωθεν φήμαις, μηδὲ τοῖς παρ' ἑκατέρων τῶν μερῶν ἢ ἑαυτοῖς χαριζομένοις, ἢ τοὺς ἐναντίους διαβάλλουσι προσέχοντας θυρulloμένοις, παράγηθε δοξάζοντες τὰ μὴ ὄντα. Ἄξιον δὲ μετὰ ἀκριθείας ἔμοι προσέχειν καὶ μὴ παρέργως. Οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι πάντες εἰ δὴ τινες εἰεν οἱ συγγραφέαμοι περὶ τοῦδε τοῦ πολέμου, ἢ παντάπασιν ἀπόντες τῶν πραγμάτων, ὅσα ἢ ὄχλος ὁ δημόδης διεθρύλλει, ἢ τινες ἕτεροι ἀπηγγέλλον, οὐδὲν σαφῆς εἰδότες περὶ τῶν γινομένων, οἷα παρεδέξαντο ταῖς ἀκοαῖς, τοιαῦτα καὶ τοῖς μετέπειτα ἐξέδωκαν μηδὲν φροντίσαντες τῆς ἀληθείας· ἢ εἰ καὶ συνεστρατεύοντο τοῖς βασιλεύουσιν ἑκατέροις, ἀλλ' οὐ δῆπου γε βουλῆς μετείχον, οὐδὲ τῶν ἀποβήτοτέρων ἦσαν κοινωνοί· ἄλλως τε, οὐδ' ἐφ' ἄκασι παρόντες τοῖς πραττομένοις συνεχοῦς καὶ πολυχρονίου γεγενημένου τοῦ πολέμου· ἐπὶ πάντε γὰρ ἔτεσι διήρκεσεν. Ἐμοὶ δὲ οὐδεμίαν εἶναι τοιαύτην ἔχει τις ἂν ἐπιανεχθεῖν αἰτίαν. Τοῖς γὰρ τῶν πραττομένων αὐτοῦργος συμπάρων αὐτῶς, τὰ

*Grande malum livor. Comedit viventibus idem  
Atque cor, atque oculos: hoc habet ergo boni.*

Isocrates in *Evagora*: Τῷ φθόνῳ τοῦτο μόνον πρόσσει ἀγαθόν, δεῖ μέγιστον κακὸν τοῖς ἔχουσιν εἶσθαι· *Invidia hoc duntaxat habet boni, quod sibi metipsis plurimum affert mali.*

μὲν οὖσα παρ' ἑμαυτοῦ· τῶν δὲ ἐπιβῆ τὴν γνῶσιν ἄ qui ea fecerunt, ego præsens (86), alia per  
 ἔχον, αὐτῶν ἀπαγγεϊλάτων τῶν πραξάντων, διὰ meipsum novi : alia ex ore ipsorum, a quibus acta  
 τὸ πολλὰς καὶ συνεχεῖς ἐφ' ἕπαντα τὸν τοῦ πολέμου sunt, ad unguem didici. Et cum frequentes conti-  
 χρόνον τὰς μεταβολὰς ὑπομεμνησκέαι· ὥστε εἰκὸς nentesque toto eo tempore mutationes fuerint,  
 μὴ τῶν πραττομένων μόνον, ἀλλὰ καὶ βουλευμάτων verisimile est, non gestorum modo, sed et consul-  
 ἀπορρήτων, καὶ δόλων καὶ ἐπιβουλῶν, καὶ ἔως torum arcanorum, et fraudum, insidiarumque, et  
 πάντων, καὶ τῶν πραττομένων φανερώς, καὶ τῶν prorsus omnium quæque palam acta, quæque  
 ἀφανῶς κατασκευαζομένων ἀγνωστὴν μηδὲν. Οὐ μὴν occulto comparata sunt, nihil me fugere. Verumta-  
 ἀλλ' ὅπερ ἔφην ἐξ ἀρχῆς, οὐδὲ τῆς ἀληθείας προστή- men quod in vestibulo operis mei sum pollicitus,  
 σομαι οὐδὲν· ἀλλ' ὡς αὐτὰ ἔσχον τὰ πράγματα ἀπαγ- veritati nihil anteferam; sed ut res evenerunt, ita  
 γαλῶ, πλὴν εἰ μὴ πού τι παρήσομαι ἐκῶν, τῶν ἔσα eas explanabo : excepto quod alicubi prudens  
 τισὶ λοιδόριαν ἢ μέμφιν εἰρημένα ἐμπούσει· οὐ γὰρ præteribo, quæ nonnullis convicio aut vituperationi  
 ἴμοι φίλον τὸ τινὰς κακηγορεῖν. καὶ εἰ πάντες εἰδῆεν esse possint : non enim mihi amicum est cuiquam  
 ἄνθρωποι. "Ἐν δὲ πού τι φαίνωμαι διηγούμενος μὴ conviciari, etiamsi mortalium nemo rem ignoret.  
 ὡς δοξάζουσιν οἱ πολλοὶ, οὐ χρὴ θαυμάζειν. Οὐ γὰρ Quod si interdum quædam secus quam vulgi  
 τὸ μὴ ταῦτὰ τοῖς πολλοῖς φθέγγεσθαι φεύγων λογο- opinantur videbor exponere (87), ne sit mirum.  
 ποιῆσω τὰ μὴ ὄντα· ἀλλ' ὡς ἔχουσι τὰ πράγματα Non enim dum vito eadem cum multis dicere,  
 ἀπαγγέλλων, χαίρειν ἕσσω τὰς δόξας τῶν πολλῶν, nova comminiscar : sed res ut se habent com-  
 ὡς ψευδομέγας. Τετλευτηχότος τοίνυν τοῦ βασιλέως mormans, vulgi opiniones, vulgi falsas valere jubebo.  
 Ἀνδρονίκου τοῦ νέου, ἢ αὐτῷ σύζυγος Ἄννα ἢ βα- Mortuo igitur Andronico juniore imperatore, Au-  
 σιλίς, εἰς τρίτην μὲν ἡμέραν διακαρτέρησεν ἐν τῇ gusta triduo in monasterio Hodegorum mansit.  
 μοσῇ τῶν Ὀδηγῶν. Μετὰ τοῦτο δὲ ἐν βασιλείᾳ Postea in regiam regressa, diebus novem luctui se  
 γενομένη, ἐπένησεν ἐφ' ἡμέραις ἑννέα, πάντων dedidit, cum quotidie omnes, non senatores modo  
 ὁσημέραι πρὸς τὰ βασιλεία παραγινομένων, οὐ τῶν ac duces, sed quotquot Byzantii eminebant ac-  
 συκλητικῶν μόνον καὶ στρατευομένων, ἀλλὰ καὶ cederent, et defunctum imperatorem communi  
 τῶν ὄσοι Βυζαντιῶν ἦσαν ἐν λόγῳ καὶ κοινῇ τὸν lamentatione prosequerentur. Magnus porro do-  
 ἀπαλθόντα Ἰερουσόλων βασιλεία. Δομῆτικος δὲ ὁ mesticus ab eo ipso die, quo imperator animam  
 μέγας, ἐξ αὐτῆς ἡμέρας ἦς ἐτελεύτησεν ὁ βασιλεὺς, edidit, a palatio nusquam discedebat; sed quin-  
 οὐδαμῇ τῶν βασιλείων ἀπέστη· ἀλλὰ τῶν τε οἰκείων gentis, partim suis, partim imperatoris in eo ad  
 καὶ τῶν βασιλικῶν πεντακοσίους ἔχων οὐδ' ἐγκατέ- custodiam collocatis, summum studium diligen-  
 στισε τοὺς βασιλείους φρουρὰν, διὰ πάσης ἐπιμελείας tiam quæ impendebat, ut si qui fortasse res novas  
 ἐποιεῖτο καὶ σπουδῆς τῶν ἰσως νεωτεριούτων ἀ- attentarent, eorum conatus infringeret. Post diem  
 παμβλόνειν τὰς ὁρμὰς· μετὰ δὲ τὴν ἐνάτην τῶν nonum, peracta, ut assolet, pro defunctis piaculari  
 ἐπὶ τοῖς τετελευτηχόσι συνήθως γεγενημένων λια- cæremonia, custodes e palatio dimittit (paucis  
 σμῶν, τὴν μὲν φρουρὰν τὴν πολλὴν ἐξέβαλε τῶν retentis, quot ulmirum et antea esse consueverant)  
 βασιλείων, ὀλίγους καταστήσας ὄσοι καὶ πρότερον ipse domi, ut semper, reipublicæ animum intende-  
 ἐξ ἔθους ἦσαν· αὐτὸς δὲ οἶκοι γαγονῶς, συνήθως bat, et urbium provinciarumque rectores per  
 ἐπιμελεῖτο τῶν πραγμάτων· καὶ τοῖς τε τὰς ἀρχὰς litteras monebat, ne rebus novis studerent, utpote  
 ἐπιτετραμμένοις τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῶν πόλεων hujus suæ prohibitatis et egregiæ in imperatorem  
 παρήνει διὰ γραμμάτων ἀτρεμεῖν καὶ μηδὲν νεωτε- voluntatis condigna præmia accepturos : contra si  
 ρίζειν, ὡς τῆς τε καλοκάγαθίας καὶ τῆς εἰς βασιλεία quid machinarentur, pœnas daturos. Quæstoribus  
 εὐνοίας ἀξίως ἀποληφομένοις τὰς ἐδεργείας· καὶ item mandabat, ne quid sceleris in pecunia  
 τὸν ἀναστῆναι ἢ τις νεωτερίζοιεν, τίσοισι δίκαις· καὶ designarent, quod nihilominus, quam imperatore  
 τοῖς τῶν δημοσίων συνεισφορῶν τὴν εἰσπραξίν ἐγκε- vivo rationes relaturi essent. Atque ad hunc  
 χειρῶν ἐκέλευε κακουργεῖν περὶ τὰ χρήματα D modum diebus plus triginta missis epistolis 350  
 μηδὲν, ὡς οὐδὲν ἐλαττοῦν ἢ βασιλέως ζῶντος περὶ amplius quingentis ad tantum ordinem obedi-  
 αὐτῶν παρέξουσιν εὐθύνας. Καὶ τοῦτον τὸν τρόπον tiamque Romanum Imperium universum redegit,  
 ἐν πλειοσιν ἢ τριάκοντα ἡμέραις ὑπὲρ πεντακοσίαις ut nihil novi contigisse, sed imperator adhuc aura  
 ἐφ' ἐκάστης πέμπτων γραφᾶς, εἰς τοσοῦτον εὐταξίας vasci et præesse rebus videretur. Nulli enim nec  
 καὶ εὐπειθείας τὴν ὁπὸ Ῥωμαίους πᾶσαν κατέστη- parvi nec magni motus audiebatur; nisi quod  
 σεν ἡγεμονίαν, ὡς δοκεῖν καινὸν μηδὲν συμβεδηκέ- Albani in Thessalia morte imperatoris intellecta,  
 ναι, ἀλλὰ ζῆν ἐν βασιλείᾳ καὶ τοῖς πράγμασιν ἐφι- urbes illie incursabant, et (quanquam non admo-  
 στάναι. Οὐδὲν γὰρ οὐτε μικρὸν οὐτε μέγα ἐκινήθη· dum) deprædabantur. Quo comperto magnus do-  
 πλὴν οἱ κατὰ Θεσσαλίαν μόνον νεμόμενοι Ἀλβανοί,

## Jacobi Pontani notæ.

(86) Compara hæc cum iis, quæ in proœmio, seu in epistola responsoria Christouli ad Nilum dicuntur. Ad hoc, non ista a majoribus didici, aut famæ sabulivæ ineptis, etc.

(87) Conferes etiam hunc locum cum illis, quæ sunt in extrema epistola Nili. Quapropter ut plurimum humanæ vitæ commodaturus etc.

Albanis imperat, aut prædam restituant, ac de cætero se contineant : aut, si jussa detrectent, se apud ipsam in hostium loco futuros sciant. Quibus illi minis exterriti, non solum prædam spoliatis reddiderunt, verum etiam posthac nihil tale ausuros promiserunt : modo hujus peccati gratia sibi fieret. Verum hæc paulo post acciderunt. Postquam magnus domesticus e palatio domum concessit, præcones ejus missu vicos et oppida Byzantio vicina concursant, omnem clerum (88) Constantinopolim ad diem præfixam propter defunctum imperatorem funebribus sacris expiandum evocantes. Confluxerunt tanti greges, ut Sophiæ templum, omnium quæ sol aspiciat spatiosissimum (88), ad præsentem usum haud satis capax appareret, a sacerdotibus confertim repletum videlicet. Ubi dies placandis manibus dicta illuxit, omnia adeo citra tumultum, tantoque ordine peracta sunt, quasi qui peragebant pauci, ac numerati faciles essent. Neque enim saltem obscurius murmur, quale in frequentia solet, sed admirabilis quædam, omnibus alternatim sacros hymnos modulantibus concinnitas atque convenientia vocum exaudiebatur; nec stupori tantum, sed voluptati quoque erat hoc spectaculum, dum ita ingens sacerdotum multitudo cum episcopis, induta sacris vesibus, sub uno patriarcha duce, iisdem ritibus fungeretur. Lampadum vero copia reliquique apparatus amplitudo omnium dierum festorum, qui unquam memorabiles exstiterunt magnificentiam splendoremque superabat. Atque in hæc et in sacerdotum amplissima honoraria, pro cuiusque dignitate sumptum de suo fecit magnus domesticus.

μέγας παρηκόντιζε τῶν ἑορτῶν ἀναλώματα δὲ τὰ ἐπὶ τούτοις, καὶ τοὺς τῶν ἱερῶν μισθοῦ φιλοτίμους μάλιστα γεγεννημένους ἐκάστῳ κατ' ἄξιαν, οἰκοθεν δὲ μέγας δομῆστικος παρέσχετο αὐτοῖς.

### 351 CAPUT II.

*Ambitio patriarchæ. Consilium magni domestici de excommunicandis insidiatoribus filiorum imperatoris. Pia imperatoris recusatio. Tandem importunitas domestici ab invito assensus extorquet Patriarcha regnare contendit. Sismanus æsul ab imperatrice petitur. Ejus fratrisque ac matris conditio. Consultatio de reddendo. Chumni in domesticum convicium. Imperatrix libem præcidit. Bivæ sententiæ de Sismano. Patriarchæ sententiæ laudatur vehementer. Domesticus imprudentiam consultantium reprehendit, rectius suadet. Patriarcha culpam agnoscit. Ex Chumni dicterio civilis seditionis augurium, et domestico se abdicandi renovatum desiderium.*

Piamina quidem hæc fuerunt. Ipse autem magnus domesticus, quomodo antehac, ad rempublicam procurandam incumberebat, de nemine nulla in re quidquam suspicans mali. Patriarcha in sua pelle quiescere non poterat ; sed imperii administratio-

αἰσδόμενοι τὴν βασιλείᾳς τελευτὴν τῶν ἐπι κατὰ θραμον πόλεων, καὶ ἐληθσαντο οὐ πολλὰ. Ὑπερ δὲ μέγας δομῆστικος πυθόμενος, κατὰ τάχος ἐπέμψεν τοὺς ἀγγελοῦντας. Ἄλθανοὶς ἢ τὴν λείαν ἀποδοῖναι, καὶ μηδὲν νεωτερίζειν ἔτι, ἢ εἰ μὴ παύθωντο, ἐκδέχεσθαι αὐτὸν χρῆσόμενον ὡς πολεμίου· εἰ δὲ καὶ ὑποπέψαντες τὴν ἀπειλὴν, οὐ μόνον τὴν λείαν ἀπέδωσαν τοῖς ἡδίκημένοις, ἀλλὰ καὶ ἡσυχίαν ἀγειν ἐπηγγείλαντο τοῦ λοιποῦ, εἰ μόνον ἐπὶ τοῖς ἡμαρτημένοις λήφονται συγγνώμην. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ὀλίγω ὕστερον. Μετὰ δὲ τὸ μέγαν δομῆστικον ἐκ τῶν βασιλείων οἰκαθε ἐλθεῖν, κήρυκες ἐφοίτων αὐτοῦ κελεύσαντος εἰς τὰς περὶ Βυζάντιον πόλεις καὶ κόμας, πάντας ὅσοι τοῦ ἱεροῦ καταλόγου καλοῦντες πρὸς τὴν Κωνσταντινίου πόλιν ἐφ' ἡμέρᾳ βῆτη ὡς τῶν ὑπὲρ τοῦ τετελευτηκότος βασιλείᾳς τελεσθησομένων ἱλασμών. Καὶ συνῆλθε πλῆθος ἱερῶν τοσούτων, ὥστε τὸν νεῶν τῆς Σοφίας τοῦ Θεοῦ μέγεθός μάλιστα τὸν νεῶν ὑπὸ τὸν ἕλιον ἀπάντων, ἐλάσσω τῆς χρείας τότε δοκεῖν ὑπὸ τοῦ πλῆθους ἀκριῶς πεπληρωμένον τῶν ἱερῶν. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἡ προθεσμία παρῆν τῶν ἱλασμών, ἐτελοῦντο ἀθορύβως καὶ τεταγμένως οὕτως, ὡς δοκεῖν ὀλίγους τινὰς εἶναι καὶ εὐαριθμητοὺς τοὺς τελοῦντας. Οὐδὲ γὰρ ἀτημῶς τις ἐξήκουσα θρόνους οἷον ποιεῖν φιλεῖ τὸ πλῆθος· ἀλλ' ἐξαισία τις εὐαρμοστία καὶ συμφωνία μέλους, πάντων ἐφεξῆς τοὺς ἱεροὺς ἀδόντων ὕμνους· καὶ ἦν οὐκ ἐκπλήξιν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡδονὴν τὸ θέαμα παρέχον, κατάλογος ἱερῶν ὀρώμενος τοσούτος ἅμα τοῖς ἱεράρχαις, στολαῖς ἱεραῖς κεκοσμημένοι, καὶ μίαν τελοῦντες τελετὴν ὑφ' ἐνὶ καθηγεμόνι, τῷ πατριάρχῃ, τεταγμένοι. Λαμπάδων δὲ περισσία καὶ τῇ ἄλλῃ πολυτελεῖᾳ τῆς παρασκευῆς, καὶ τὰς πώποτε ὕμνου-

Ἄλλὰ τὰ μὲν τῶν ἱλασμών τοιαῦτα ἐγεγονέει. Αὐτὸς δὲ εἶχετο τῆς τῶν πραγμάτων διοικήσεως ὡς πρὸς καὶ πρότερον μηδένα ὑποπεύων περὶ οὐδένος. Τῷ πατριάρχῃ δὲ οὐκ ἤρκει μένειν ἐπὶ τοῖς προτέροις· ἀλλ' ἐδόκει δεῖν ἀντέσθαι τῆς τῶν κοινῶν πραγμάτων διοικήσεως ὡς αὐτῷ προσηκούσης, ἐκ ταύτης δὲ ἵνα αἰτίας. Ἐτι περιόντος βασιλέως,

### Jacobi Pontani notæ.

(88) Ἱερὸν κατάλογον, universum sacerdotum ordinem vocat sumpta metaphora a re militari. Est enim κατάλογος delectus, et καταλέγειν est allegere, ut Budæus tradit. Idem esset si diceremus : de sacro albo. Matricem aut matriculam vocant jureconsulti, de qua Vegetius, lib. 11, cap. 5; Isidorus, lib. 1, cap. 23. Unde facile intelligimus, quid sit dare nomina, quid scripti, aut conscripti milites.

(89) De hoc templo diximus nonnulla in lib. 1, cap. 12. Quanquam autem frequenter ; Σοφίας τοῦ Θεοῦ Λόγου, Sapientiæ divini Verbi dicitur, id est, Filii Dei, qui est Verbum, et sapientia Patris, non tamen necesse habemus totidem verbis interpretari, cum quæ illa Sophia sit, jam satis constet. Rudiores historiarum quamdam martyrem, nomine Sophiam somniant, cui hoc templum dedicatum fuerit.

οὐκ ὀλίγῳ χρόνῳ πρὸ τῆς τελευταίας συνεβούλευεν ὁ μέγας δομestικός αὐτῷ πατριάρχῃν πείσαι ἐπιτίμιον ἐκπεπλησῆσθαι ἀνατείνασθαι καὶ χωρισμὸν τῆς Ἐκκλησίας τῶν πατέρων, εἰ τις τελευτατηκότος βασιλέως ἐπιβουλεύσει τοῖς ἐκείνου πασι, καὶ τὴν βασιλείαν παρέλοιτο ἀδίκως· ἔφασκε τε κείθιν ἐπιχειρῶν ὡς οὐδὲν ἔχονται τοιαῦτα πράττοντες τῶν ἀπόρων εἰργασμένοι καὶ παραλόγων· ἀλλὰ καὶ ὠφέλειαν οὐ μικράν τινα παρέξονται τοῖς πασι ἐκ τούτου εἰ τι τοιοῦτον συμβαῖη περὶ αὐτούς. Πᾶσι μὲν γὰρ ἄδηλον εἶναι τὸ τοῦ θανάτου τέλος, ὅποτε ἤξει· μάλιστα δὲ αὐτοῖς αἰεὶ περὶ μάχης καὶ κινδύνου ἠσχολημένοι· καὶ οὐδὲν εἶναι τῶν ἀδυνάτων, εἰ καὶ ἀμφοτέροις αὐτοῖς συμβαῖη περὶ μίαν μάχην ποιεῖν. Εἰ δὲ τοῦτο γένοιτο, ἀπρονοήτους παντάπασι συμβαίνει λείπεσθαι τοὺς παῖδας, μήθ' ἑαυτοῖς ἀμύνειν διὰ νηπιότητα δυναμένοι, μήθ' ἑτερόν τινα ἔχοντας τὸν προστησόμενον γνησίως καὶ ἀδύως. Βασιλεὺς δὲ, οὐκ ἐπιείθετο ῥαδίως γνώμης τε τῶν ἀγαθῆς, καὶ μᾶλλον οἰόμενος προσέκειν ἐπὶ τὴν πάντα δυναμένην δεξιὰν τὰς ἐλπίδας τῆς τῶν παίδων σωτηρίας ἔχειν, ἢ πρὸς συκίνην ἐπικουρίαν τὴν ἐξ ἀνθρωπίνης ἐπινοίας ἀποδίδειν, συναρῶν ὡς καὶ τοῖς πρὸ ἐκείνων βασιλεῦσι τοιαῦτα ἐπινοημένα ὦνσαν οὐδὲν, ἔφασκε τε ὡς ἡ θεὸς ἀνωθεν χεῖρα σῶζουσαν ὑπερέχων, ἢ τῶν ἡμῶν εὐνων ἢ δύναμις ἐν τῶν ἐναντίων ὑπερέχῃ τὰς τῶν ἀδικεῖν ἐθέλοντων ἐν κωλύσειν ὀρμάς· ὅρκοι δὲ καὶ δεσμοὶ καὶ ὅσα παραπλήσια, οὐδὲν ἂν ἐκφοβήσῃε τοὺς πλεονεκτηῖν προηρημένους. Διὰ καὶ τῆς τοιαύτης πράξεως ἀποσχέσθαι, ὡς οὐ μόνον οὐδὲν ἡμῖν λυσitelούσης, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις οὐ μὴν τυχοῦσαν βλάβην δυναμένης προξενεῖν οἷα δὴ πρὸς τῷ δικαίῳ τῆς ἀρπαγῆς ὀφείλειν, καὶ κερωρισμένοι ἀπὸ θεοῦ. Ὁ μέγας δὲ δομestικός οὐκ ἀνὴρ βιαζόμενος, ἀλλ' ἰδεῖτο τῶν μὲν τοιούτων λόγων ἀποσχέσθαι, αὐτῷ δὲ πειθεσθαι ὡς λυσitelούτα καὶ δίκαια βουλευομένη· καὶ ἐπιστά γε βιαζόμενος, οὐδ' οὕτω μὲν πεπεισμένων ὡς λυσitelῆ τὰ πραττόμενα εἶη, ἀλλὰ τῆς ἐξαρχῆς ἐχόμενον γνώμης. Διὰ δὲ τὸ δοκεῖν ἐκείνῳ λυσitelεῖν καὶ ἄκοντα πεπεισμένον· καὶ τὸν πατριάρχῃν μετακαλέσασθαι καὶ ὅσοι τῶν ἀρχιερέων ἐν Βυζαντίῳ τότε παρῆσαν, καὶ ὅσα ἦν εἰκὸς διαλεχθεὶς περὶ τοῦ πράγματος, καὶ τὴν γνώμην φανερὰν ποιήσας, ὡς αὐτῷ μὲν οὔτε ἀναγκαῖον οὔτε λυσitelεῖς δοκεῖ τὸ πρᾶγμα· οὐ γὰρ ἐπισχῆσαι τὰς ὀρμάς τῶν ἐπιβούλων· ὡς ἂν δὲ μὴ δοκοῖ τῷ σφετέροις μόνον; πειθεσθαι λογισμοῖς, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις συμβουλεύουσι παραχωρεῖν, αὐτόν τε πειθεσθαι καὶ σφίσι ἐπιτρέπειν, ἐκίλευε τὸν ἀφορισμὸν κατὰ τῶν μετὰ τὴν ἐκείνου τελευταίην τοῖς πασι ἀδίκως ἐπιησομένων ἐκφωνεῖν· καὶ ἐτελείτο παρα πατριάρχου ἢ προσέταταιν ὁ βασιλεὺς. Διὰ ταῦτα δὲ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευταίην, ὁ πατριάρχῃς ψήφῃ δεῖν, ὅσα δὲ τῶν βασιλέως παίδων φύλαξ, ἄλλως ὅτι καὶ ὁ τοῦ βασιλέως παῖς Ἰωάννης; ὁ βασιλεὺς

A excessum Imperatori consilium dedit magnus domesticus, patriarchæ auctor esset, pœnam et ejectionem ex Ecclesia interminandi, si quis imperatore mortuo filiis ejus insidiaretur, et imperium illis nefarie adimeret; addiditque persuadendi causa, nihil indecens aut inopinatum faciuros; quin etiam non modice filiis profuturos, si quid humanitus ipsis accidisset. Neminem enim præscire diem ultimum, præsertim ipsos semper bellis, eum periculo distentos: et posse utrumque eorum in eodem prælio occumbere; male curatos relinqui filios, qui nec sibi ipsis propter ætatis imbecillitatem ferre opem poterint; nec habituri sint, qui eos sincere ac legitime tueatur. Imperator reniti, quod pius esset animi, putaretque convenire magis in omnipotenti dextera salutem filiorum reponere, quam ad scilicet humana cogitatione inventum respicere; intelligeret præterea a superioribus imperatoribus similia excogitata fuisse, nec profuisse. Et adjungebat, aut Deum ab alto salutarem manum extendentem, aut potentiam sibi bene cupientium, devictis adversariis, eorum ad injuriam inferendam impetus repressuram. Inramenta, et vincula, et quæcumque hujus generis nihil perterritura eos, qui ex alienis incommodis sua comparare commoda statuerint. Idcirco abstinendum hoc negotio, ut non solum ipsis inutili, sed cæteris etiam non mediocriter nocituro; utpote præter pœnas ob rapinam debitas etiam diris precibus a divina conjunctione seclusis. Magnus domesticus instare, rogareque hujusmodi verbis parceret, sibi utiliter ac juste consulenti pareret. Et importunitate quod voluit, effecit, non ita tamen ut profuturum crederet imperator, si fieret; verum anticipatæ optuioni suæ affixus, quoniam ille profuturum censebat, in speciem assensus est, accersitoque patriarcha cum episcopis quotquot Byzantii versabantur, et quæ decebat de re locutus: declarata insuper palam sententia sua, sibi quidem rem neque necessariam, neque conducibilem videri (non enim cohiberi posse insidiatorum cupidinem), tamen ne existimetur suo tantum judicio obsequi, sed aliorum quoque consiliis cedere, et manus dare, et rem illis committere. Proinde anathema in eos dicant, qui se mortuo filios ejus per scelus adorirentur. Patriarcha jussa comple; et hac nimirum de causa post ejus obitum oportere se tanquam filiorum tutorem (et præsertim quia Joannes imperator admodum puer adhuc, novem duntaxat annos natus erat (90)) gubernationem attingere, et adolescentulo imperatori imperium conservare existimavit. Ac suscepit quidem ille rempublicam, paulatimque semet in principatum intrudens, latere studuit quam maxime potuit: quod metueret

Jacobi Pontani notæ.

(90) Patre moriente Joannes Palæologus non plus novem annos natus erat. Huic crede, et falsum puta Laonicum, qui ei duodecim annos tribuit.

ne magni domestici æmulum se esse in regenda republica palam constaret. Et cum alia ei inimica faciebat, tum sodalitiū ex aulicis proceribus conflabat, multaque amplissima beneficia promittebat, si ipsis administris rerum principatum adipisceretur. Præterea totos dies, et ad medias noctes in palatio hærebat. Hinc magnus domesticus, ejus cogitata olfaciens, et imprimis a nonnullis, quibuscum patriarcha; arcana sua communicabat, de causa molitionum istarum certior factus, merito indigne ferebat et irascebatur. Silebat nihilominus, et quo demum res erumperet, observabat. Inter hæc aliud quiddam evenit, quod ejus animum non leviter pupugit. Nam Mæсорum rex Alexander per legatos ab imperatrice, et Romanis Sismanum exsulem Byzantii degentem petebat, Michaelis, cui successerat ex Stephani Triballorum principis sorore filium: quæ a marito, superinducta sorore Andronici Junioris, ejecta, post ejus interitum in Mœsia regnaverat; nec multo post potentissimorum factione rursum pulsa regno, cum Joanne, e filiis altero, ad Cralem fratrem se receperat. **353** Sismanus alter filius ad Scythas exsulatum abierat: nec longo tempore ibidem exacto, post mortem imperatoris ad Romanos sponte confugerat. Hunc igitur Alexander ut teterrimum hostem suum postulabat, et alterutrius optionem dabat: ut aut Sismanum sibi jugulandum dederent, aut se ad bellum pararet; haud enim Romanis amicum, ac socium esse posse, quandiu illi hostem suum apud se alerent; simulque juramentum mittebat, quo se ipsi Andronicus pacis causa obstrinxerat. Legatio Alexandri ita se habuit. Oportebat vero convenire optimates, et cum Augusta deliberare, fasne esset perfugam tradere, an pro eo bellum contra Mæσos suscipere. Convenitur in palatio; adsunt item magnus domesticus, et patriarcha; quæstio movetur. Ibi aliis omnibus in magnum domesticum, ora atque oculos cum silentio convertentibus, ejusque super re proposita sententiam exspectantibus, Georgius Chumius mensæ præfectus inscite, et audacter, priusquam ab ullo verbum audiretur: Scriptum est, inquit, *Si postremo revelatum fuerit, primus taceat* (91). Ergo si alicui nostrum, qui videmur esse postremi, melius aliquid in illis, de quibus nunc est inducta deliberatio, loqui licuerit, necesse erit primum boni consulere. Percussit illico, et indignatione commovit magnum domesticum, tam proterva, et impudens oratio. Sed quia aut imperatricem, aut patriarcham, ille enim consilio præsidebat, iratos e curia hominem exacturos, aut verbis saltem de istac tam intempestiva linguæ petulantia objurgaturos sperabat, ad contumeliam tacuit. Cum autem illi contra ne nutirent quidem

A ἔτι νήπιος ἦν, ἀρτι παιδικῆς ἡμμέρος ἡλικίας, ἐπὶ γάρῃν γεγονώς ἐννέα, ἀν' ἀπεισοθαί τῶν πραγμάτων καὶ τὴν βασιλείαν συνδιασώζειν τῷ νέῳ βασιλεὶ· καὶ ἡπιστό γε αὐτῶν, λαθάνειν ἐπιχειρῶν ὡς μάλιστα ἐντὴν καὶ κατὰ μικρὸν ἐμδιθάξων ἑαυτὸν εἰς τὴν ἀρχήν. Ἐδεδίδει γὰρ γενέσθαι φανερός ἀνακλιτευόμενος τῷ μεγάλῳ δομestικῷ· καὶ ἄλλα τε ἐπραττεν ἃ οὐκ ἦν αὐτῷ ἀρέσκειν, καὶ ἑταιρείαν ἐκ τῶν σύγκλητικῶν συνίστα, καὶ ἑπειθε πολλὰς ὑποσχέσειν αὐτῷ συμπράττειν ὡς τὰ μέγιστα εὐποιήσων εἰ αὐτῷ προσγένοιτο τῶν πραγμάτων ἡ ἀρχή. Καὶ διηγεῖται; διέτριβεν ἐν βασιλείῳ, νυκτὸς μόνος καὶ ταύτης μέσης οὐκ ἔδει ἀναχωρῶν. Ἐξ ὧν ὁ μέγας δομestικός καταστοχαζόμενος τῆς τοῦ πατριάρχου διανοίας, ἄλλως τε καὶ τινῶν τῶν κοινωνούντων, αὐτῷ τῶν ἀπορρήτων ἀπαγγελόντων τῶν γινομένων τὴν αἰτίαν, ἐδυσχέραμεν δὲν ὡς εἰκόσ, καὶ ἐ' ὄργῃς τὰ πραττόμενα ἐποίητο, ὅμως δὲ ἔφερε σιγῇ ἀποσκοπῶν ὅποι τελευτήσει ἡ διάνοια αὐτῷ. Μεταξὺ δὲ τούτων γινομένων συμβέβηκε τι καὶ ἄλλο, ὁ μετρίως οὐ καθήφατο τῆς τοῦ μεγάλου δομestικοῦ ψυχῆς· ὁ γὰρ τῶν Μυσῶν βασιλεὺς Ἀλέξανδρος πρὸς βασιλίσσιν καὶ Ῥωμαίους, τὸν παρ' αὐτοῖς διατρίβοντα φυγάδα ἦγει Σίσμανον τὸν τοῦ παρὰ Μουσῆς προεδρασιλευκότος Μιχαήλ· ὃς δὴ γεγέννητο αὐτῷ ἐκ τῆς Στεφάνου τοῦ τῶν Τριβαλῶν ἀρχοντος ἀδελφῆς, ἡ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν ἦρεε Μυσίας· πρότερον γὰρ ἐκδεβλημένη ὅπ' ἐκείνου ἦν ἐπιπερίοντος, καὶ τῆ βασιλείας Ἀνδρονίκου τοῦ νέου συνοικούντος ἀδελφῆ· ἐπεὶ δὲ μετ' ὀλίγον ὅπδ τῶν δυνατωτάτων ἐπιβουλευθεῖσα πάλιν ἐξεβλήθη τῆς ἀρχῆς, ἡ μὲν τὴν ἑτέρον ἔχουσα τῶν υἱῶν Ἰωάννην, πρὸς Κράλην ἐπανῆκε τὴν ἀδελφόν. Σίσμανος δὲ ὁ λοιπὸς τῶν παίδων, εἰς Σκύθας ἤχεται φυγάς· ὃς δὴ παρ' ἐκείνοις διατρίβας οὐκ ὀλίγον, ὑστερον Ῥωμαίοις ἔκοντι προσήλθε μετὰ τὴν βασιλείας τελευτήν. Τοῦτον δὴ Ἀλέξανδρος ἔπειτο πέμψας ὡς πολεμιώτατον αὐτῷ· ἔρασε τε δύοιν θάταρο, ἡ παραδοθῆναι Σίσμανον ἐπι θανάτω, ἡ παρασκευάζεσθαι πρὸς πόλεμον, ὡς οὐκ ἔδον αὐτὸν εἶναι φίλον καὶ σύμμαχον Ῥωμαίοις τοῦ πολεμιωτάτου τρεφομένου παρ' αὐτοῖς· Ἐπεμπε τε καὶ τοὺς ὄρκους ὁ πρὸς βασιλέως Ἀνδρονίκου πρὸς αὐτὸν ἦσαν ἐπὶ τῆ εἰρήνῃ γεγεννημένοι. Ἡ μὲν οὖν **D** Ἀλεξάνδρου πρὸς βασιλεία τοῦτον εἶχε τὸν τρόπον· ἴδει δὲ τὴν σύγκλητον συναλθοῦσαν βουλευσασθαι ἅμα βασιλίδι εἰ δέον ἦ τὸν αὐτόμολον παραδίδόναι, ἡ πόλεμον ἔρασθαι πρὸς Μυσούς ὅπερ αὐτοῦ. Οἱ μὲν οὖν συνήλθον ἐν βασιλείῳ· συμπάρῃν δ' αὐτοῖς καὶ δομestικός ὁ μέγας, ἅμα πατριάρχῃ· προτεθεισης δὲ τῆς βουλῆς ἐπ' ἐκκλησίας, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ἡσυχίαν ἤγον πρὸς τὸν μέγαν δομestικὸν ἀποβλέποντας; ὁ τι ἂν βουλευσαίτο περὶ τῶν προκειμένων. Χούμνος δὲ Γεώργιος ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης

Jacobi Pontani notæ.

(91) Ex D. Paulo, 1 ad Corinth. cap. xiv. ubi ita legitur: Προφήται δὲ δύο ἢ τρεῖς λαλεῖτωσαν, καὶ εἰ ἄλλοι διακρινέτωσαν. Ἐάν δὲ ἄλλῃ ἀποκαλυφῆ κατῳμάνῃ, ὁ πρῶτος σιγάτω· *Prophetæ autem duo,*

*aut tres dicant, et ceteri diducant. Quod si alii revelatum fuerit sedenti, primus taceat.* Verumtamen in sententia diversitas nulla apparet.

ἡμαθῶς· καὶ ὕρσσεως πρὶν τι φοβέσθαι τινὰ, ἄ (quod minime decebat) major eum perturbatio incessit, pro manifesto confusionis et anarchiæ habentem indicio, si in quemvis e majoribus libere insultare liceret. Demetrius porro Tornicius insolentiam non ferens: Quid hoc rei, inquit, ad democratiam ne Romanum imperium redigemus, ut unicuique fas sit consulere, ac dicere pro libidine æque in gravioribus, ut in levioribus et prudentioribus sua decreta approbandi necessitatem imponere? Quid tandem hoc stolidius fieri queat? Cumque jam inter se altercari inciperent, imperatrix se interponens, eos colibuit; hortata, ut istiusmodi sermonibus alienis omissis, de necessariis dissererent. Magnuz domesticus dolorem stomachi, et tormina simulare, silereque, ac si cruciatus ille sibi vocem eriperet. Illi immodeste mutuam obstrepere, dum quisque propositum confirmare nititur. **354** Quidam enim Sismanum Romani imperii supplicem conservandum, non prodendum asserebant: etiamsi ejus causa quippiam durius patiendum foret. Alii magis regionem, et propria servanda tuendaque, nec propter fugitivum Barbarum in prævisa pericula sponte incurrendum. His atque similibus verbis concertantes, palatium clamoribus implebant, cunctis ad communem utilitatem sententias, et placita sua in medium afferre satagentibus. Cumque sententiarum contentio ingravesceret, patriarcha quasi nimirum nescio quid magnum et admirabile consulturus: Mea opinio, inquit, Sismano in ædem Sophiæ transfugiendum est; quam cum ab omnibus imperatoribus asyli jure honoratam constet, licebit et nobis honestum Alexandri legatis responsum reddere; nefas fuisse nobis Dei supplicem abstrahere, et aliis interficiendum transdere; quando id in scelere omnium impurissimo a Romanis semper numeratum sit. Multi igitur præsentem consilium hoc in cælum ferebant, optimumque ac prudentissimum, et ad legatos Alexandri (ut qui jam ipsi quoque recusatationis necessitudinem perspicerent), re imperfecta dimittendos longe opportunissimum judicabant. Tacente magno domestico, Augusta primùm de mortis ejus importunitate, tempore tam ancipiti et consilio egente, querebatur. Deinde admonebat, si placeret ei patriarchæ ratio, quomodo aliis ac sibi placuisset, vultu annueret, atque ita dicta confirmaret, et consultationi finem daret. Sin quid aliud melius et utilius haberet, se in præsentia propter ejus tentationem valetudinis consilium dimissuram, ubi se ex illa recreasset, de eisdem denuo acturos. Domesticus paulum se colligens, Videmini mihi, ait, non respondere ad ea, de quibus ventum est in consilium. Non enim nunc de sermonibus honesta specie confictis quaritur: sed num quæ Alexander postulat, concedenda, an potius armis cum eo depugnandum sit. Vos autem, posthabita consultationis materia, de jure, institutisque Romanorum disputatis: perinde ac si esset, qui Alexandrum posset etiam cogere ad obtemperandum Romanorum legibus.



Qui dicit fortasse : Non mihi, sed Romanis hæc leges præscribuntur ; ego unam hanc legem agnosco, omni ratione mea commoda persequi (92). Quanquam autem vobis in sacris asylis Sismanum licet abscondere, urbes tamen, et castella in iis abscondere non licet ; neque armenta boum et greges ovium, cæterasque in agris facultates, **355** ex quibus mihi pœnas injuriæ persolvetis. Huc itaque, non ad speciosas rationes accommodanda est vobis deliberatio. Ego vero parum abest, quin mihi ipsum accusem, qui nescio quomodo ad hæc dicenda prolapsus sum. Dictum est enim ab initio, et ratum ab omnibus habitum (nemo siquidem contradixit prorsus), si quid postremo revelatum sit, ut primus taceat. Atqui si non inter postremos collocato, sed et primo, et curiæ longe principi tali visa sint, et a vobis universis confirmata pro utilibus, par est ipsum quoque boni consulere, et ultra nihil curiose perscrutari. Hic cum imperatrix eum ad porro dicendum evixius impelleret, ac perurgeret, Nec ista, inquit, tametsi pauca, libens protuli. Tum patriarcha hæc vera sentiens, statim ut se culpa liberaret : Ego primus, inquit, etiam ipse fateor, consultationem nostram nihil ad ea facere, quæ in quæstionem adducuntur. Non enim Alexandrum curaturum, cum ratione, an secus ei respondeatur : sed quomodo ab initio sibi proposita ad finem perducatur, si possit. Quocirca et ipse non de verbis, sed de illo alio consilia agitanda sentio. Aliis omnibus protinus astipulantibus, et post magnum domesticum consurreptione facta, conventus est solutus. Cæterum jam ante cernens magnus domesticus, patriarcham ad imperium affectare viam, et conatum ejus vi reprimere nolens (haud enim invitis, sed cupidissimis, et de imperio sibi gratias habentibus imperare cupiebat), præterea timens, ne qua inde seditionis, bellique civilis occasio nasceretur, e quibus verisimile erat collapsurum Romanum imperium ; et omni morte horribilius arbitratus, tantis ærumnis sese originem, et caput esse (unde nec imperatore adhuc superstite, quamvis multis sæpe ab eo precibus fatigatus, purpuram induere sustinuit), cogitaverat quidem prius dignitate ultro abire, et reliquum vitæ curis et negotiis vacuum decurrere, quod, ut modo dicebamus, quidvis tollerabilius duceret, quam Romanis a se pestem evenire. Verum ut Chumnum in consensu superbe et impudenter se perstringentem (ad se enim potissimum ejus maledictum pertinere censebat, omnium tunc Romanorum et opinione, et re præcipuum), nullus de intempestiva libertate increpuit, aut accusavit, hoc ipsum civilis seditionis exordium fore ratus, citius quam volebat, potestate se abdicandi desiderio captus est.

ρον τὴν αἰτίαν τῶν δεινῶν παρασχεῖν αὐτὸς (διδ

καὶ τοῖς ἄλλοις συνέδοξε καὶ αὐτῆ, ἐπινεῦσαι ὡς καλῶς ἔχουσι τοῖς λεγομένοις, καὶ τοῦτο ἐπιθέσθαι πέρα; τῆ βουλή. Εἰ δέ τι βέλτιον αὐτῶ καὶ λυσιτελέστερον ἕτερον δοκεῖ, τὸ νῦν μὲν εἶναι διὰ τὴν αὐτοῦ νόσον, τὸν σύλλογον διαλύειν· αὐθις δὲ βασισαντος, βουλευέσθαι περὶ τῶν αὐτῶν· ὁ δὲ μικρὸν ἐπισχῶν· Δοκεῖτέ μοι, ἔφη, μὴ περὶ ὧν βουλευέσθε, τὴν ἀποκριθεὶν ποιεῖσθαι. Οὐ γὰρ νῦν ἡμῖν ἡ σκέψις περὶ λόγων εὐπροσώπων, ἀλλὰ εἴτε χρὴ τὰ κελεύμενα ὑπὲρ Ἀλεξάνδρου πράττειν, εἴτε πολεμεῖν αὐτῶ. Ὑμεῖ; δὲ περὶ ὧν προύθεσθε βουλευέσθαι ἀφέντε; περὶ νομίμων καὶ δικαίων τῶν παρὰ Ῥωμαίους διαλέγεσθαι, ὡσπερ ἂν εἰ τις καὶ Ἀλέξανδρον ὁ καταναγκάσων ἦν τοῖς Ῥωμαίων νόμοις πείθεσθαι. Ὁ δ' Ἰσως ἔρει, ὡς Οὐκ ἐμοί, ἀλλὰ Ῥωμαίοις οἱ νόμοι οὗτοι κείνται· ἐμοὶ δὲ εἷς νόμος ἐκ παντὸς τρόπου τὰ συνοῖσοντα ἐμοὶ ζητεῖν· ὑμῖν δὲ εἰ καὶ Σίσμανον ἔξεστί τοις ἀσύλοις κατακρύπτειν ἱεροῖς, ἀλλ' οὐ δὴ που καὶ πόλεις καὶ κώμας κατακρύψετε ἐν τοῖς τοιούτοις· οὐδὲ βῶν ἀγέλας καὶ ποίμνια προβάτων, καὶ τὴν ἄλλην περιουσίαν τὴν ἐν τοῖς ἀγροῖς ἐξ ὧν ἐμοὶ τοῖς ἀδικίας ἔξεσται κομιζέσθαι ποινάς. Πρὸς οὖν τὰ τοιαῦτα χρὴ βουλευέσθαι, οὐ πρὸς ἀπολογία εὐπροσώπου;· Ἐγὼ δὲ ἄλιγου δεῖν νυκτὶ μέμφομαι καὶ ἑμαυτῶ ὅτι καὶ ὄπωσοῦν εἰς τοιοῦτοῦσι προσηχθὴν λόγου;· εἴρηται γὰρ ἐξαρχῆς καὶ ἐπιψηφίσθη γε ὑπὸ πάντων (ἐπεὶ μηδεὶς ἀντεῖπε μηδὲν), ἐὰν τῷ ἐσχάτῳ τι ἀποκαλυφθῆ σιγᾶν τὸν πρῶτον. Εἰ δὲ μὴ τῷ ἐν ἐσχάτοις τεταγμένῳ, ἀλλὰ καὶ τῷ πρῶτῳ καὶ

μάλιστα ἐξάρχοντι τοῦ βουλευτηρίου τοιαῦτα ἔδοξε, καὶ ὑμῖν ἐπιψηφίσθη γε τοῖς πᾶσιν ὡς λυσιτελή, προσῆκε στέργειν καὶ αὐτὸν, καὶ περαιτέρῳ πολυπραγμονεῖν μηδὲν· τῆς βασιλίδος δὲ ἐναγούσης μάλιστα, καὶ ἐπισπωμένης πρὸς τοὺς λόγους. Οὐδὲ τὰ τοιαῦτα καίτοιγε ὄλγα ὄντα ἐκὼν εἶναι ἐφθεγγάμην. Πρὸς δὴ τὰ τοιαῦτα εὐθύς ὁ πατριάρχης αἰτίας ἀπολύων ἑαυτὸν, Ἄλλ' ἐγὼ, εἶπε, πρῶτος καὶ αὐτὸς μηδὲν εἶναι πρὸς τὰ ζητούμενα τὴν βουλὴν ὁμολογῶ. Οὐ γὰρ Ἀλεξάνδρου περὶ εὐλόγων καὶ μὴ τριεῦτων ἀποκρισεῶν μελήσειν· ἀλλ' ὅπως ὁ προύθετο ἐξαρχῆς εἰς πέρα; εἰ δύναιτο ἀγάγη· οὐ δὴ ἕνεκα καὶ αὐτὸς οὐ πρὸς λόγους, ἀλλὰ πρὸς ἐκεῖνο φημὶ βουλευτέον εἶναι· τὰ ἴσα δὲ εὐθύς καὶ τῶν λοιπῶν ἐπιψηφισαμένων πάντων, ἐπεὶ ὁ μέγας δομέστικος

ἀνέστη, καὶ οἱ ἄλλοι συνάνεστησαν, καὶ ὁ σύλλογος διελύθη. Ὅρων δὲ καὶ πρότερον ἐφιέμενον ὁ μέγας δομέστικος τὸν πατριάρχην τῆς ἀρχῆς τῶν πραγμάτων, καὶ μήτε βίβρα βουλόμενος τὴν ἐπιχειρήσειν ἐπέχειν (οὐ γὰρ ἱθὺς αὐτοῦ ἀκουσίων ἄρχειν, ἀλλὰ πολὺ μάλιστα βουλομένων, καὶ χάριν εἰδῶτων τῆς ἀρχῆς)· ἄλλως τε καὶ δεδοικῶς μὴ καὶ πρόφασι; ἐκ τούτου στάσεως ἀναφυῆ, καὶ πολέμου ἐμφυλίου, ἐξ ὧν ὡς εἰκὸς διαφθαρθεῖσιν συνεῦρα τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν· καὶ παντὸς οἰόμενος θανάτου ἐπαχθέστερον οὐδὲ βασιλείας ἐτι περιόντος, καὶ τοι πολλὰ πολέ-

Jacobi Pontani notæ.

(92) Dicit hoc quilibet tyrannus et barbarus, et tyrannorum est, regnandi gratia omnia divina et

humana jura pervertere. Non inscite efficta Alexandri hujus responsio, æquitatem pro nihilo ducentis.

κι· π ρακεκληκός ηθέλησε γενέσθαι βασιλεύς) ἐσκέπτετο μὲν καὶ πρότερον τὴν ἡγεμονίαν ἀποβέσθαι, καὶ ἀπραγμοσύνη τὸν ἐπιλοιπον βίον ζῆν, ὅπερ ἔφη τὸ φθορᾶς αὐτὸς αἴτιος· Ῥωμαίους καταστῆναι πᾶν ὀτιοῦν ἀνεκτότερον νομίζων. Ὡς δὲ καὶ κατὰ τὸν σύλλογον αὐθαδῶς καὶ θρασείως τοῦ Χούμου πρὸς αὐτὸν διελεγμένου (μάλιστα γὰρ πρὸς αὐτὸν τὸν λόγον ἀποτελεῖσθαι ψήθη, πάντων τῶν εἴτε Ῥωμαίων καὶ νομιζόμενον καλῖδντα πρώτον) οὐδεὶς ἐκετίμησεν, οὐδὲ ἐμέμψατο τῆς ἀκαίρου παρήφιας, ὥσπερ ἀρχὴν νομίσας στάσεως ἐμφυλίου τὸ τοιοῦτον, θάττον ἢ ἐβούλετα, ὥρμητο ἀπαγορεύειν τὴν ἀρχήν.

## 356 CAPUT III.

*Amor in imperatorem mortuum. Fastidium potestatis et causa nova. Chumni contumeliosum dictum non vindicatur. Excusant se patriarcha et imperatrix. Domesticus multis verbis studium et fidelitatem in imperatorem vivum declaratum significat, et imperii administrationem in concilio deponit, obscure patriarchæ ambitionem hujus rei causam indicans.*

Μετὰ γοῦν τὸν σύλλογον εἰς τὴν ὕστεραταν, ἐπεὶ ἄ καὶ αὐτὸς καὶ πατριάρχης παρήσαν ἐν βασιλείαις, πρὸς βασιλέα ἔχρητο μηνυτῆ, καὶ τοιαῦτα αὐτῆ ἔδηλον δι' αὐτοῦ, ὡς εἶπερ ἦν ἀφρασίς αὐτῶ προτεθῆναι ἐκ Θεοῦ (αὐτὸς δ' ἂν εἴη τῶν λεγομένων μάρτυς ὡς ἀληθῆ), βασιλέα μὲν ἐν ζῶσιν εἶναι, αὐτὸν δ' ἐκείνου τὸν θάνατον ἀτελεῖσθαι, ἀπάσαις ψήφοις καὶ πάσῃ σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ προεβίετο ἂν αὐτὸς ἀποθανεῖν ὑπὲρ τοῦ ἐκείνου ζῆν. Ἐπεὶ δὲ τῷ μέτρα καὶ ζωῆς καὶ τελευτῆς ἐκάστῳ ταλαντεύοντι τοῦτον ἔδοξε τὸν τρόπον, ἐκείνῳ μὲν ὁμολογεῖν προσήκον χάριτας τῆς περὶ ἡμᾶς σοφῆς οἰκονομίας· αὐτοῦ δὲ, ἕκαστον ὃ τι ἂν εἴη αὐτῷ τε προσηκόν καὶ λυσιτελεῖς σκοπεῖν· ὃ δὴ κάμει σκεψαμένῳ περὶ ἑμαυτοῦ, ἔδοξε δεῖν τῶν μὲν πραγμάτων ἀποσχέσθαι· συνεῖλαι δὲ τὸν ἐπιλοιπον ἀπραγμοσύνη βίον ὅπως ἂν δύναμαι διάγοντα κατ' ἑμαυτὸν· οὕτω δὴ δόξαν, ἤδη καὶ σὺ κατὰδῆλον ποιῶ. Τοῦ πατριάρχου δὲ πυνθανομένου τὴν αἰτίαν δι' ἣν αὐτῷ τοιαῦτα πρὸς τὴν βασιλῖδα παρέστη λέγειν. Καὶ πρότερον μὲν ἔφασκε τοὺς τοιοῦτους στρέφειν λογισμοὺς, καὶ ἀναγκαῖον οἴεσθαι ἀφίστασθαι τῶν πραγμάτων. Ὁ δὲ με τάχιον ἀνέπεισε τὴν βουλήν ἀνακαλύπτειν, οὐδὲν ἕτερον εἶναι, ἢ ὅτι τῆ προτεραιᾷ κατὰ τὸν σύλλογον ἀκαίρως τοῦ Χούμου καὶ ἀνοήτως παρήφιασαμένου, καὶ ἐὰν τῷ ἐσχάτῳ ἀποκαλυφθῆ, σιγάτω ὃ πρώτος φαμένου, οὐδ' ἢ βασιλεῖ, οὐτ' αὐτὸς ἠγανακτήσατε πρὸς τὴν ἀνισχυρίαν, οὐδὲ δίκην ἔδωκε τῆς ἀνοήτου γλωσσοαλίγας, ἀλλ' ἐρησυχάσατε τοῖς λεγομένοις, ὥσπερ εἰρημένον μηδενὸς καινοῦ. Ὁ πατριάρχης δὲ, Εἰ μὲν καὶ τις ἄλλη πρὸς τοὺς τοιοῦτους, ἔλεγε, λόγους ἤγαγεν αἰτία, αὐτὸς ἂν εἰδείης. Εἰ δ' αὐτοῦ τοῦτου ἕνεκα μόνου παροξυνθεὶς ὀργῇ φερόμενος πρὸς ἐμέ τε καὶ τὴν βασιλῖδα, ἀφίστασθαι τῆς διοικήσεως ἔγνωσ τῶν κοινῶν, οὐτὲ δίκαια ποιεῖς, οὐτε προσήκοντα σαυτῷ. Ἐγὼ τε γὰρ ἰσχυρίζομαι τούτων τῶν λόγων μὴ ἀκηκοῖναι παντελῶς· καὶ δίκαιος εἶναι λέξω πιστεύεσθαι παρὰ σοί· οἴομαι δὲ καὶ τὴν βασιλῖδα τὰ ἴσα ἐμοὶ εἶρεῖν. Οὐδὲ γὰρ ἂν ἤνεγκε αἰγῆ, εἰ ἀκούσαι τε συνέβαινε τῶν λόγων, καὶ πρὸς σὲ εἰρηθῆσαι οἰηθῆναι. Διὸ σου καὶ δέομαι τῶν πρὸς τὴν βασιλῖδα λόγων ἀποσχέσθαι οὐ φαῦλην τινὰ ἐσομένων ἐπιθήκην τῶν κακῶν. Ὁ δ' οὐκ ἀνίη, ἀλλ' ἐκέλευεν ἀπαγγέλλειν. Νῦν μὲν φάσκων τὸν λόγον μόνον ἐκείνου τὸν ποιήσαντα τὴν παραχρῆν, ἴσως

Ergo die proxime sequenti cum ipse et patriarcha essent in palatio, per eum imperatrici hæc renuntiavit. Si fuisset a Deo in ejus relictum arbitrio (ipso teste vera se dicere), utrum mallet, imperatorem quidem vivere, se autem pro illo vitam ponere, quasi omnibus punctis, omnique studio, et alacritate præoptaturum fuisse mori, ut illi vivere diutius concederetur. Quoniam vero Deo unicuique sua fata dispensanti ita placuisset æquum esse eidem ut sapientissimo patri nostro familias gratias agere, et hominum quemlibet pro se, quid sibi conveniens utileque sit circumspicere. Hoc se sibi jam præstitisse, visumque rerum administratione cedendum, et quod superest ævi sibi, quoad fieri possit, soli viventem in curarum vacuitate consumendum. Hujus sæ voluntatis eam esse ignaram noluisse. Sciscitante autem patriarcha causam, quid ei in mentem venisset, talem ad Augustam mittere nuntium, respondit: pridem se istas cogitationes volvere, et abdicationem rectionis sibi necessariam arbitrari. Quod vero eum ad meditata citius patefacienda incitarit, non esse aliud, quam quod pridie Chumnus in conventu impone, et insipienter ac sine fronte illud effutiverit, si postremo revelatum sit, taceat primus: quam imprudenciam nec imperatrix, nec ipse patriarcha ægre tulerit, nec maledicentiam istam puniverit, sed perinde ac si nihil diceretur novi, in dicto istoc conquieverint. Excepit patriarcha, Num alia præterea res te commoverit, ut hoc diceret, tu nosti. Si propter hoc solum exacerbat, mihi et imperatrici tantopere irasceris, ut reipublicæ regendæ munus abjicere constitueris, nec juste, nec ex tua dignitate facis. Nam ego me verba illa Chumni omnino non audivisse, tibi confirmare possum, et mihi fidem haberi æquum est, putoque imperatricem eadem mecum confessuram. Haud enim vocem tenuisset, si audivisset, et te tactum credidisset. Quare te oro quæsoque, uti verbis talibus ad eam supersedeas, quæ præsentibus malis non parvo additamento futura sunt.

**357** Ille non se flectere, et instare ut imperatrici nuntius iret; nunc quidem illud verbum solum esse, quod turbas concitaret; fortasse autem alia quosdam. inclusa habere in pectore, quæ prodere nolint. Statim igitur patriarcha ad imperatricem

refert, quæ a magno domestico acceperit, et jussa efficit. Quæ tam insperatos, et inexpectatos sermones auribus hauriens contristatur, et ad stuporem miratur, quid eum ad hæc cogitanda, et sibi eloquenda perpulerit. Tamen ut se collegit, ei vicissim nuntiari jubet nulla ratione hæc ipsum loqui decere, neque ejus ingenio, neque amore illo, quo se ipse et imperator mutuo dilexerint, quemque a pueritia usque ad hoc tempus purum sincerumque conservarint, digna esse. Quocirca se credere etiam non posse, eum propter hominem fatuum eo iracundiæ ægritudinisque processisse. Deinde se nec audisse quid diceret; nec si audire contigisset, operæ pretium censuram fuisse hominem multare, quando ipsemet non minorem quam ipsa, et puniendi a quibus offensus sit, et ignoscendi, si velit, auctoritatem habeat. Quamobrem si propter illud verbum duntaxat indignaretur, a seipso magis, quam ab illa pœnas sumere convenire. Si quo alio sibi opus sit, quod ipsa usque nunc ignoret, cum fiducia aperiat: nihil fore, in quo ejus animo non libenter gratificatura sit, nisi multo maxime ad præstandum impossibile fuerit. Sic imperatrix magno domestico respondendum curavit. Qui ad patriarcham, Et tu penitus vim verborum meorum ignoras, inquit, et Augusta a cogitatione eorum quæ fiunt, abest longissime. Ut autem et tu scias, et illi exponas, quam non iniqua in corde meo versem, audi quis sit meus de republica sensus. Meam cum defuncto imperatore a pueris perfectissimam amicitiam, et te nescire credibile est; et imperatrix in patria adhuc degens nosse qui potuit? Quod vero ad bellum contra avum et inceptum, et finitum attinet, quando reliquæ omnibus multum et varie immutatis, omnibusque adversantibus in extremas fere difficultates devenit, quam promptus ei adjutor exstiterim, nec corpori meo, nec pecuniis, nec alii cuiquam rerum mearum parcens, sed temporibus miseris, et amicos germanos requirentibus, omnia ei factus sim, nullumque officium prætermiserim; et postquam rerum summam obtinuit, quantum ad externos hostes, Græcos, inquam, et Barbaros, et ad domesticos insidiatores attinet, **358** quomodo ego tanquam alter ille ei collaborarim, et cum eo, ac pro eo multa gravia periculosaque sustinuerim (sileo enim de administratione, quo pacto omnem ego laborem perferens, imperium ipsi facillimum reddiderim), Romani omnes scire possunt, rebus ipsis manifestissime clamantibus, et testimonium ferent; præque omnibus imperatrix, quam non experientia tantum, sed ipsemet quoque imperator de mutua inter nos concordia docuit: quæ quidem tanta fuit, ut opinione mea omnes et antiquos, et recentes ab amicitia nobilitatos superaverit. Unde non modo vicissim nos adjuvari, sed etiam usque ad hoc tempus in summa gloria vixisse contigit. Turpe igitur, me, qui antehac nunquam ullius dedecoris occasionem mihi præbucri, nunc sponte, ac libentem ma-

A δὲ τινα καὶ ἄλλα ἔχειν ἀνέκφορα ἐν τῇ ψυχῇ. Λύτικα μὲν οὖν ὁ πατριάρχης ἐποίησε τὰ κεκελευσμένα, καὶ τῇ βασιλίδι ἀπήγγειλεν ὅσα ὁ μέγας δομέστικος πρὸς αὐτὴν διαλεχθεῖη. Ἡ δὲ ἐλπιδὸς τε ἔξω, καὶ πέρα προσδοκίας λόγους ταῖς ἀκοαῖς εἰσδεξαμένη, ἤνδιτο μὲν ἐπὶ τοῖς λεγομένοις, ἐξεπέπληκτο δὲ, ὅ, τι τὸ τὸν μέγαν δομέστικον πείσαν τοιαυτὰ τε ἐνθυμηθῆναι καὶ πρὸς αὐτὴν εἰπεῖν ὁμοῦς ἑαυτὴν ἀναλαθοῦσα, ἀντεμήνυεν αὐτῷ, μὴ παντάπασιν αὐτῷ προσήκειν τοὺς τοιοῦτους λόγους, οὐδὲ τῆς αὐτοῦ διανοίας ἀξίους εἶναι· οὐδὲ τῆς πρὸς βασιλέα φιλίας ἦν ἐκ παίδων ἄκρι, καὶ εἰς τοῦ χρόνου ἀλλήλοις διετηρήσατε ἀδολον καὶ καθαρὰν. Αὐτὸ οὐδὲ πείθεισθαι οἶά τε εἶμι ὡς παραφρονούντος ἕνεκα ἀνθρώπου προήχθης εἰς τοσοῦτον καὶ ὀργῆς καὶ λύπης. Ἐγὼ δὲ μήτ' ἀκηκόεμαι τοῦ ἀνθρώπου λέγοντος ὁμολογῶ, μήτ' εἰ καὶ συνέβαινε πυθέσθαι, προὔργου ποιήσασθαι καλᾶζειν τὸν εἰπόντα· οὐδὲ γὰρ αὐτὸς σὺ ἐλάττω δύναμιν ἔχεις, ἢ ἐγὼ καλᾶζειν τε τοὺς προσκρούοντας, καὶ συγγνώμην παρέχειν ἂν ἐθέλῃς. Εἰ μὲν οὖν ἐκεῖνον ἕνεκα τῶν λόγων μόνον ἀγανακτεῖς, παρὰ σαυτοῦ μᾶλλον ἢ παρ' ἐμοῦ προσήκει λαμβάνειν δίκας. Εἰ δὲ καὶ τινος ἐτέρου δέη ὅπερ ἄκρι νῦν ἄγνωστον ἐμοί, λέγειν θαρρόυντα, ὡς παρ' ἐμοὶ δύσκολον ἐσόμενον μὴδὲν ὅπερ ἂν σοι κατὰ γνώμην ἦ, εἰ μὴ πάντη τῶν ἀδυνατωτάτων εἴη. Τοιαῦτα μὲν ἡ βασιλὶς πρὸς τὸν τοῦ μεγάλου δομεστικού λόγους ἀπεκρίνατο· ὃ δ' ἔφασκεν, αὐτὸν τε παντάπασιν ἡγορηκέναι τὴν δύναμιν τῶν λόγων τῶν αὐτοῦ, καὶ βασιλίδα τὴν διάνοιαν τῶν γιγνομένων μάλιστα ὡς πρῶτωτάτω ἔχειν. Ἰνα δὲ αὐτὸς τε εἰδῆς καὶ βασιλίδι φράσης ὡς δίκαια διανοοῦμαι, ὡς ἔχω περὶ τῶν πραγμάτων ἄκουσον. Τὴν μὲν ἐμοῦ τε καὶ βασιλέως ἐκεῖνου πρὸς ἀλλήλους; ἐκ παίδων ἀκροτάτην φιλίαν, σὺ τ' ἂν ἀνοοῖς ὡςπερ εἰκὸς, καὶ ἡ βασιλὶς πρὸς τὴν οἰκίαν διατρέφουσα· ὅσα μέντοι γε πρὸς τὸν πρὸς βασιλέα πᾶν πόλεμον, καὶ ἀρχομένου καὶ τελευτῶντος, ὅτε τῶν ἄλλων ἀπάντων πολλὰς καὶ παντεσπλάς ὑποστάτων τὰς μεταβολὰς, πάντων ἀντιτεταγμένων σχεδὸν εἰς ἰσχυρὴν ἀπορίαν συναλάβῃ, αὐτῷ προθύμως συναγωνισάμην, μήτε σώματος φειδόμενος, μήτε χρημάτων, μήτ' ἄλλον τῶν οἰκείων μηδὲν, ἀλλ' ἐν τοῖς μάλιστα ἐπέλογουσι **D** τῶν καίρων καὶ δεομένων γνησίων φίλων πάντα ἐγινόμεν αὐτῷ, καὶ τῶν δεόντων ἐνέλιπον οὐδὲν, καὶ μετὰ τὸ τῶν πραγμάτων ἐγκρατῆ γενέσθαι, ὅσα τε πρὸς τοὺς ἔξωθεν πολεμίους, καὶ Ἕλληνας λέγω, καὶ βαρβάρους, καὶ πρὸς τοὺς ἐνδον ἐπιβούλους, ὡςπερ ἄλλος ὦν αὐτὸς, καὶ συγκατειργασίμην καὶ συνδιέφερον αὐτῷ τοὺς ὑπὲρ ἑαυτοῦ πόνους καὶ κινδύνους (ἐγὼ γὰρ λέγειν τὴν διοικητικὴν τῶν πραγμάτων, ὡς αὐτὸς πάντα πόνον ὑφιστάμενος, ἀλυπον αὐτῷ καὶ ἀπονον εἴποιον τὴν ἀρχὴν), πάντες μὲν ἂν εἶδεον Ῥωμαῖοι, αὐτῶν σαφέστατα βούωντων τῶν πραγμάτων, καὶ συμπαρτυρήσαιεν ἐμοί. Τῶν ἄλλων δὲ πάντων μάλιστα ἡ βασιλὶς ὅσα μὴ μόνον ὑπὸ τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ βασιλέως αὐτοῦ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἡμῶν ἐμόριαν,

τὴν πάντα ὡς ἐγώ μαι καὶ τοὺς πάλαι καὶ τοὺς νῦν ὑπερελάσασαν ἐπὶ φιλίᾳ ὑμνούμενους σαφῶς διδασκεύμενη. Ἐφ' οἷς οὐκ ὠφελείσθαι μόνον παρ' ἑκατέρων συνείβαιεν ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄχρι νῦν χρόνον εὐκλεέστατα βεβιωκέναι. Ἄτοπον οὖν τὸν μὲν πρὸ τοῦ χρόνον ἅπαντα, μηδέποτε μηδεμίαν ἀδοξίας πρόφασιν παρεσχθέναι ἑμαυτῆ, νυνὶ δὲ ἔκοντι λοιδορίας ἄξια καὶ μίμψει; ποιεῖν ἂν τε γὰρ ἀγνοήσας ὧν κακῶν τὰ πράγματα χωρήσει, ἑμαυτῆ μὲν ἀδοξίας, τοῖς λοιποῖς δὲ Ῥωμαίοις φλορᾶς καὶ κινδύνων αἴτιος καταστῶ, οὐδεμίαν πειραιεῖσθαι δίκαιος συγγνώμην αὐτῆς παρ' ἑμαυτῆ κριτῆ. Ἄν τε καὶ συνρωῶν (ὡσπερ ἤδη καὶ ἐπίσταμαι σαφῶς), ἔπειτα καταμαλακίζομένη δέει τοῦ μὴ δοκεῖν ἐν καιροῖς, ἐπὶ κινδύνοις τὴν ἀρχὴν μεθίσθαι, οὐ λοιδορίας ἄξιος μόνον, ἀλλὰ καὶ δίκης τῆς ἐσχάτης, ὅτι καὶ τοὶ προειδῶς, ὑπέμεινα ἐκὼν εἶναι κακὸς ὀφθῆναι, καὶ μήτε καιροῖς, μήτε πράγμασιν ὡς δεόν χρῆσασθαι εἰδῶς. Οὐ δὲ ἔνεκα κινδύνων τε καὶ ἀδοξίας ἔργων ἀπαλλάττειν ἑμαυτόν. Καὶ τοὶ γε οὐδὲ βασιλίει τε καὶ τοῖς βασιλέως παῖσιν ἐκ τῆς ἀδοξίας ταυτησὶ καὶ τῶν κινδύνων ὠφελείαν τινα ἔξεστι πορίζειν. Ἦν γὰρ ἂν τοῦτο παραμύθιον οὐ φαῦλον, ὡς ἂν δὲ μὴ δοκῶ τοὺς ὑπὲρ τῶν βασιλέως παίδων πόνους καὶ κινδύνους ἀποιδρύσκειν, νῦν μὲν ἐν τῆς εἰρήνης τοῖς καιροῖς, ὅτε μήτε πόλεμος οὐδεὶς, μήτε κακῶν προσδοκία μηδεμία, πατριάρχης τε καὶ σύγκλητος ἅμα βασιλίδι ἰθυόντων τὴν ἀρχὴν, καὶ τὰ ἐκ ταύτης ἀγαθὰ καὶ τὰς τιμὰς καρπούσθων. Ἐὰν δὲ ποτε συμβαίῃ πόλεμόν τινα ἀναφυῆναι κίνδυνον ἀπειλοῦντα βασιλέως τοῖς παῖσι, τότε αὐτὸς ἤδη προθύμως τοῖς κινδύνοις ἐμπρέξω ἑμαυτόν, καὶ ἡ συνδιασώσω τὴν ἀρχὴν αὐτοῖς, ἢ ὑπὲρ αὐτῶν μαχόμενος πεσοῦμαι; ὡς ἂν ἐμοὶ μὲν οἱ πόνοι καὶ τὸ κινδυνεύειν, ὑμῖν δὲ τὸ ἐντροφεῖν τοῖς πράγμασι, καὶ αὐτῶν καταπολεῦειν μηδὲν; παρενοχλοῦντος περιγίνοιο. Κεφάλαιον δὲ τῶν λόγων τῶν ἐμῶν, ὡς ἔστιν οὐδὲν τὸ πείσον, ὡσπερ καὶ πρότερον, ἔχεσθαι τῶν πραγμάτων τῆς ἀρχῆς ὡς ἂν δὲ καὶ ἔργων ὃ λέγω καταδύλον ποιήσω, τῆς συνήθους καθέδρας ἐξαναστάς, ἐφ' ἑτέραν καθεδοῦμαι, ἵν' εἰδείῃ τε βασιλῆς τε καὶ ὑμεῖς, ὡς οὐδὲν ἤδη τὸ κωλύον ἑτερόν τινα ὅν ἂν βούλησθε αὐτοὶ τοῖς πράγμασιν ἐπιστῆναι οὕτως εἰπῶν, ἐφ' ἑτέρον μετέβη τόπον, ὡσπερ ἔργῳ παραχωρῶν ἑτέρῳ τῆς ἀρχῆς. Ὁ πατριάρχης δὲ τοιαῦτα ὀρών τε καὶ ἀκούων, Σκληρὸς ἔστιν ὁ λόγος, εἶπε, καὶ μάλιστα δυνάμενος τῆς ψυχῆς τῆς βασιλίδος καθικέσθαι. Ὅδ', Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη, καὶ ἔδει γε μηδὲν τοιοῦτον μήτε εἰρησθαι, μήτε εἶναι, νυνὶ δὲ εἰς τοσοῦτον ἀνάγκης συνηλῆσθην, ὥστε καίτοι τῶν ἄλλων μάλιστα ἀπάντων ὅσα εἰς παραμύθιον πολλῶν ἄνεσιν ἀνιάρων (ὅσα βασιλίδι ἐκ τῆς βασιλέως προσεγένετο τελευταῖς) λέγεσθαι βουλόμενος ἐπ' αὐτῆς ἐναντιώτατα πράττειν ἑμαυτῆ δύσει ἔνεκα. Ἦ γὰρ ἀπρακτεῖν πικτελῶς ἀνάγκη, ἢ φαύλως καὶ οὐχ ἢ προσῆκεν, ἄρειν. Εἶτε τοίνυν πρῶτοντος μηδὲν, καὶ ὁ βασιλῆς ἐφυσυγάζει ὡς χθὲς καὶ πρῶτη τὴν ἀρχὴν διοικήσθαι παρ' ἐμοῦ,

A ledictis, et reprehensione digna committere. Sive enim nescius quo miseriarum res evadent, nihili quidem ignominiam, cæteris autem Romanis pericula exitiumque creavero, nullam vel me ipso iudice veniam; sive etiam animadvertens (quemadmodum jam liquido scio), tamen emollescam timore, ne scilicet dubiis ac formidolosis temporibus imperium videar dimittere, præter vituperationem crudelissimum quoque supplicium commerebor: quod quanquam præsciens, sustinuerim volens ignavus, et neque occasionum, neque rerum bene utendarum peritus videri. Quam ob causam et discriminibus, et infamiae me decrevi subducere; unde nec ad imperatricem, nec ad imperatoris liberos aliquid emolumentum redundabit; esset enim hoc non exiguum solatium. Ne autem labores propter filios imperatoris capessendos vitare existimer, nunc quidem in ista pace, cum nec bellum est ullum, nec malorum expectatio, patriarcha, et concilium una cum imperatrice imperium regant, ejusque bonis et honoribus perfruantur. Quodsi aliquando arma imperatoris liberis periculum denuntiantia movebuntur, rursus impigre hostium telis me objectabo, et aut imperium illis servabo incolume, aut eorum causa in medio certamine occumbam: ut ego quidem labores habeam et pericula, vos autem omnibus copiis affluentes, deliciis et gaudiis dediti, vitam nullo impediante transigatis. Caput denique et summa orationis meæ est, re nulla me adductum iri, ut quomodo antehac imperium administrem: **359** et quo facto simul quod dico comprobem, e sella consueta surgens alibi sedebo, ut Augusta, et vos scire queatis, nihil jam obstarè, quominus alium quempiam e vestra sententia tantis rebus præficiatis. Hæc fatus, in alium locum, tanquam ipso opere alteri imperium cedens concessit. At enim patriarcha hæc videns et audiens: Durus est, inquit, hic sermo, et qui animum imperatricis gravissime vulnerare possit. Vera loqueris, ait domesticus; et sane nihil horum neque dici oportebat, neque fieri. Nunc autem eo necessitatis compellor, ut quamvis præ omnibus maxime, quæcumque ad consolationem, mærorumque levationem pertinent (qui ex oclitu imperatoris multi ad imperatricem confluerunt), apud illam dicere velim, faciam tamen, quæ solatio illius plurimum repugnant; idque duabus de causis, vel quia omnino cessandum, vel quia male et contra quam fas sinit, imperandum est. Seu igitur me feriente, etiam imperatrix vacaverit, credens ut nuperrime, a me imperium temperari, omnia pessum ire oportebat; seu somniculose et sævus quam convenit gubernante, eadem est expectanda calamitas; et ego insuper non aliis solum, verum etiam mihimet improbitatis pœnas dabo; ut utrinque referat hæc imperatricem cognoscere, etiamsi inde ægra animi futura sit; siquidem præstat, ut percepto rerum statu tecum et cum aliis pro eo ac debet de imperio consultet,

quam ut eo ignorato, haud multo post non A **ἀνάγκη πάντα ἀπολέσθαι. Ἔτε καὶ φαύλων καὶ μὴ**  
horum duntaxat, sed et imminentium incommo- . κατὰ τὸ δέον ἄρχοντος, τὸν αὐτὸν τρόπον πάλιν  
dorum causa doleat.

τοῖς ἄλλοις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑμαυτῷ τῆς μοχθηρίας ὀφείλῃν δίκασι· ὥστ' ἀμφοτέρωθεν λυσιτελεῖ γνώ-  
ριμα ταῦτα γίνεσθαι τῇ βασιλίδι, κἄν εἰ μέλλοι ταραχὴν καὶ λύπην προσενεῖν. Βέλτιον γὰρ περὶ τῶν  
γινωμένων ὡς ἔχουσι μαθοῦσαν, ἅμα σοὶ τε καὶ τοῖς ἄλλοις τὰ δέοντα βουλευσασθαι περὶ τῆς ἀρχῆς,  
ἢ ἀγνοήσασαν, ὀλίγω ὑστερον μὴ τοῦτων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς συμβησομένης βλάβης ἕνεκα ἀγανακτεῖν.

#### § CAPUT IV.

*Dolor et lacrymæ imperatricis, ob inexpectatum nuntium. Item querela miserabilis de viduitate sua, et  
priorum orbitalis, neglectoque a domestico amici officio. Eam porro amicitiam exaggerat, et miris modis  
ad mutandum consilium inflectere virum conatur.*

Hæc omnia patriarcha imperatrici renuntiabat.

Ea cum audiret, quæ nec unquam ipsa cogitasset, B  
nec alio narrante credidisset, primum quidem præ-  
dolore nihil respondere poterat. Deinde cum diu  
inquit in silentio lacrymas effudisset: Facilius,  
inquit, persuasisset mihi (93) quispiam montem  
transferri, quam mentem magni domestici ad mo-  
mentum temporis immutari posse. Quoniam ergo  
de illo talia jam est audire, qualia mihi nunquam  
succurrerunt, quid apte respondeam, penitus  
hæreo. Verumtamen ex iis, quæ me 360 præcipue  
momorderunt, respondendi ducam initium. Dico  
igitur (quasi enim præsentem alloquar), tu modo  
vel ut mente alienatam, aut sopore profundo,  
veterinoque demersam, ad sensum circumstantium  
me malorum perduxisti. Prius namque, etsi certo  
sciebam imperatorem esse mortuum, nihilominus  
cum tu ad me ventitares, etiam illum, ut consue-  
veratis, ad me putabam ingredi, et absentem licet,  
C  
te tamen comitari, ac tantum non etiam in tua  
loquela illius affatus haurire, et omnino mediocri-  
bus quibusdam malis cinctam me arbitrabar. At  
nunc velut peripetasmate sublato, interiora patent  
omnia: sic tu spe, quæ nos ludificabatur erepta,  
ros nudas aspectui subjecisti, et filios quidem meos  
jam pupillos, me autem viduam, et miseris cum  
viduitate conjunctis implicatam spectatoribus exhibuisti. Quid porro dicemus de te, aut quid cogita-  
bimus? An te oblitum esse conjunctissimæ illius  
necessitudinis, et admirabilis amicitix, quæ impe-  
ratori tecum fuit, quam propter magnitudinem  
D  
credere imperitum vulgus non poterat? atqui hoc  
te nequire opinor, etiamsi velis. Sic enim statuo,  
quidquid est in genere humano conjunctionis, et  
familiaritatis si quis in unum colligeret, deinde ad  
exemplum aliquod respicere vellet, ex quo et aliis,  
et sibi vim ejus liceret perspicere, vobis solis præ-  
teritis (ut qui etiam terminos hujus transcendistis),  
inter alios potius id investigandum: usque adeo  
non amicos tantummodo quoslibet, sed ipsam  
quoque insidentem in animis amicitix ideam, spe-  
ciemque exsuperastis. Atque hoc non in iis solum  
quæ ægebatis erat observare, sed imperatorem præ-  
terea sæpenumero multis verbis testificantem au-

Ὁ μὲν οὖν πατριάρχης πάντα ἀπήγγελλε τῇ  
βασιλίδι. Ἡ δ' ἄπερ οὗτ' ἂν ποτε αὐτὴ διενοήθη,  
μὴθ' ἐτέρου λέγοντος ἐπιθετο ἀκούσασα, πρῶτα  
B  
μὲν ὑπὸ τῆς λύπης οὐδὲ ἀντιφθέγγεσθαι: ἠδύνατο.  
Ἐπειτα ἐφ' ἰκανὸν πολλὰ δάκρυα σιγῇ τῶν ὀφθαλ-  
μῶν καταγαροῦσα, ἔβλεπον ἂν, εἶπεν, ἀνέπεισέ τις ὄρος  
δύνασθαι μεταθῆναι ἢ τὴν μεγάλου δομestικού γνώ-  
μην κινηθῆναι πρὸς βραχύ. Ἐπεὶ δὲ περὶ ἐκείνου  
τοιαῦτ' ἀκούειν ἔστι νῦν, ἄπερ οὐδ' ἂν ποτε ἐνεθυ-  
μήθη, προσηκούσης μὲν ἀπολογίας ἀπορῶ. Ὅμως  
ἐκ τῶν μάλιστα μου καθικυμένων τῆς ψυχῆς,  
ποιήσομαι: τῆς ἀπολογίας ἀρχήν. Λέγω τοίνυν πρὸς  
αὐτὸν, ὡς ἔρτι νῦν, ὡσπερ ἐξεστηκυῖαν τῶν φρε-  
νῶν, ἢ κάρῳ βαθεῖ καὶ ὑπνῳ κατεστημένην εἰς  
αἰσθησιν ἡγαγες τῶν περισχόντων με κακῶν. Πρῶ-  
τερον γάρ, εἰ καὶ μάλιστα σαφῶς τὴν βασιλέως  
ἠπιστάμην τελευτήν, ἀλλ' οὖν εἰσιόντος τε σοῦ  
C  
πρὸς ἐμέ, κάκεινον ἐδόκουν, ὡσπερ ἔθος ἦν συνεσι-  
τέναι, καὶ ἀπίοντα συνέπεσθαι. Καὶ μονοῦ καὶ  
φθέγγεσθαι ἐλογιζόμεν ἐκείνον ὅτε διελέγω πρὸς  
ἐμέ. Καὶ ὅλων μετρίαν τινὰ ἐλογιζόμεν τὴν περι-  
σχούσαν με τῶν κακῶν ἐπιφορὰν· νυνὶ δὲ ὡσπερ  
τινὸς παραπετάσματος ἄρθέντος πάντα φαίνεται  
τὰ ἔνδον, οὕτω σὺ τῶν ἐλπιδῶν ἡμᾶς ὑφ' ὧν ἐφε-  
νανικιζόμεθα ἀποστερήσας γυμνὰ παρεσκευάσας τὰ  
πράγματα καθορᾶν. Καὶ τοὺς μὲν ἐμοὺς οἰεσθαι  
παῖδας, ὄρφανούς πατρὸς, ἐαυτὴν δὲ χηρεῖα καὶ  
τοῖς ἐκ ταύτης κακοῖς συνεσχήμεν· ἀλλὰ τί ἂν  
τις φασί, ἢ καὶ λογίζαιτο περὶ σοῦ; πότερον ὡς  
ἐπιλέλησαι τῆς ἀκροτάτης συναφείας καὶ τῆς θαυ-  
μαστῆς ἐκείνης φιλίας βασιλέως τῆς πρὸς σέ, ἢ  
D  
διὰ τὸ μέγεθος οὐδὲ πιστεύειν εἶχον οἱ πολλοί; ἀλλ'  
οὐκ οἴομαι δυνήσεσθαι εἰ γέ καὶ μάλιστα ἐδοῦλοι.  
Οἴμαι γάρ εἰ τις τὴν ἐν ἀνθρώποις ἅπασαν φιλίαν  
συλλαβῶν, ἔπειτα πρὸς παράδειγμά τι θελήσει  
σκοπεῖν, ἐξ οὗ τοῖς ἄλλοις τε κάκεινῳ τὴν αὐτῆς  
ισχὺν ἐξίσταται κατιδεῖν, ὁμᾶς ἂν μόνους παραδρα-  
μῶν (ὡς καὶ τοὺς ὄρους ταύτης ὑπερβάντας) ἐκ  
τῶν ἐπιλοίπων ἐξευρίσκων, ὅ τε ἂν εἴη πειρᾶσθαι  
πρῶτον. Τοσοῦτον οὐ τοὺς φίλους μόνον, ἀλλὰ καὶ  
ἰδέαν αὐτὴν φιλίας ἐσεσθαι κατόπισιν. Καὶ τοῦτο οὐκ  
ἐκ τῶν πραττομένων μόνον ὄρᾶν καὶ βασιλέως ἦν  
ἀκούειν πολλὰ πολλάκις φθεγγομένου, ὡς καὶ φιλι-  
τάτων καὶ γυναικῶν καὶ συμπάντων ὡς εἶπεν χρι-

#### Jacobi Pontani notæ.

(93) Oratio hæc imperatricis ad magnum dome-  
sticum, qua eum permovere conatur, ne se vidua,  
et duobus filiis parvulis orphanis, atque ad impe-

randum minime adhuc idoneis, imperii procuratio-  
nem deponat, planè insignis, et vel ipso Cicerone,  
aut Demosthene digna est.

μάτων τὴν εἰς σὲ φιλίαν προηγοῖτο. Πότερον οὖν ἄ  
 ὡς μὲν ἐπιτέλλῃσαι τῆς βασιλείας φιλίας, οὐδὲ τῶν  
 λαν συκοφαντικῶν τοὺς τρόπους εἰπεῖν ἐξέεται, ὅτι  
 δὲ μεμνημένος ἀγνωμονεῖς, καὶ τοῖς βασιλείω;  
 παισὶν ἐναντίας ἢ προσῆκεν ἀποδίωξαι ἀμοιβὰς  
 μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτήν; ἀλλ' οὕτε τοῦτο σὸν.  
 ὡς περ οὐδὲ τὸ πρῶτον. Οὐ μὲν ἄλλ' οὐδὲ τῶν  
 πρὸς ἐμὲ σου λόγων οὓς ἐκάστοτε καὶ βασιλείω;  
 ζῶντος διεξίεις, ἀξία τὰ δεδογμένα νῦν. Οὐ γὰρ δὴ  
 πού γε ἐπιτέλλῃσαι ὡς πολλοὺς ἀγῶνας καὶ κινδύ-  
 νους; καὶ θάνατον εἰ οἶόν τε εἰπεῖν ὑπὲρ τῆς ἐμῆς  
 ὠφελείας καὶ τῶν παίδων ἐτοιμότητος εἶναι καιροῦ  
 καλοῦντο; ὑπομένειν ἰσχυρίζου. Οὐ νῦν παρόντος;  
 εἰ σοὶ ἐξελεῖσθαι ἐπὶ τῶν ἔργων εὐπραπέας, αὐτὸς  
 ἔρεις. Ἔτι δὲ οὐδ' ἐμαυτῇ τι σύνουδα τοῖς προσκε-  
 κρουκίᾳ· ἀλλ' ἐξ ὅτου παρεγενόμην ἐν τοῖς βασι-  
 λείοις οἰκίαις, οὐδὲν ἀποδέουσαν οὐτ' εὐνοίαν, οὕτε  
 τιμὴν ἢ τάδελεφῶ κόντιν παρεχόμεν, μάλλον δὲ καὶ  
 πλείω παραπολύ. Ὅσον ἐκείνου μὲν οὕτε τεθνεώτος  
 ἐμοί τις βλάβη, οὐτ' ὠφέλεια ζῶντος ἔφεται τοσοῦ-  
 το διωκισμένου· σὺ δὲ καὶ ζῶν τὰ μέγιστα ἂν  
 ὀνήσαι, καὶ ἀποθανῶν οὐδὲν ἤττον ἡμῖν τε καὶ  
 τοῖς Ῥωμαίων πράγμασι λυμανῇ. Ἐγὼ δὲ καίτοι  
 πολλὰ συνείρειν ἔχουσα, καὶ ἀποδεικνύουσι δι' αὐτῶν  
 ὡς οὕτε συμφέροντα, οὕτε δίκαια ἐβουλεύσω, ἐκεῖ ο  
 μόνον ἐρῶ τὰ ἄλλα καταλιπούσα. Εἰ γὰρ περιόντα  
 τινὰ ὄλων τῶν ἐπιφανῶν τινι συνέβη γυναικί συν-  
 τειν χρεῖα, καὶ παισὶν ὀρφανοῖς, καὶ μηδένα τὸν προ-  
 στησόμενον ἔχουσι προσετηκίᾳ, καὶ διὰ ταύτας  
 πολλοὺς ὑφορημένη τοὺς κινδύνους, καὶ δεομένη  
 τῆς δυστυχίας οἰκτεῖραι, καὶ αὐτῆς προστῆναι τῶν  
 παίδων οὐδὲν ἕτερον εἰς δικαίου λόγον προβαλλόμε-  
 νη, ἢ τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν παρὰ ἀξίαν κακο-  
 πραγίαν, οὐκ ἔδει καὶ σε καὶ πάντα ὄντινον οἴος  
 σὺ, τῶν ἄλλων ἀμελήσαντα, πρόνοιαν ποιήσασθαι  
 τῆς γυναικὸς ὅση δυνατὴ καὶ ἀξίως τοὺς ὑπὲρ  
 ἐκείνης νομίσει πόνους εἰς εὐκλείας λόγον καὶ δι-  
 καιοσύνης; εἰ τοίνυν τοῦτο μόνον ἤρκεσεν ἂν εἰς  
 πειθῶ, τίνα ἂν εὐπρόσωπον ἀπαλογίαν ἀποδοίης, εἰ  
 αὐτόν τε τοῦτου καὶ πολλῶν ἐτέρων ἰσχυροτέρων  
 παρόντων, ἀπαρτίτητος ὀφθῆς; Διὸ σοῦ δέομαι,  
 ταύτης ἀποστῆναι τῆς βουλῆς, καὶ μὴ προφάσεως  
 ἕνεκα μικρᾶς, ἐμὲ τε καὶ νηπίους παῖδας τοὺς  
 ἐμοὺς ὡς περ ἐν μέσῳ πελάγει ναῦν ἐρήμην κυβερ-  
 νή-του καταλιπεῖν. Ἄλλ' εἴτ' αὐτὸς πρῶτος ἐνεθυ-  
 μήθης, ἀκαιρον ἠγγέσασθαι καὶ μυρίων γέμουσαν  
 τὴν βουλήν κακῶν, εἴθ' ἐτέρῳ συμβουλευόντι ἐπι-  
 σθῆς, μὴ τῶν φίλων ἐκείνου, ἀλλ' ἔχθιστον ἠγεῖσθαι.  
 Καὶ σοὶ μὲν πρὸς τὴν εὐκλείαν καὶ τὴν τιμὴν,  
 ἡμῖν δὲ πρὸς αὐτὴν ἐπιβουλευόντα τὴν σωτηρίαν,  
 προσθήσω δ' ὅτι καὶ πᾶσι τοῖς Ῥωμαίων πράγμασι  
 κοινῇ. Ἐγὼ δὲ εἰ καὶ μὴ ἀφ' ἑαυτῆς αὐτῆ τὸ δέον  
 συνεώρων, οὐδεμία τις ἐτέρα κοινῇ τοῖς πράγμασι  
 βεβαιότερα σωτηρία, ἢ σὲ τοῖς πράγμασιν, ὡς περ  
 καὶ ζῶντος βασιλείω; ἔφασάναι. Ἐξ αὐτῶν γούν  
 τῶν βασιλείω; λόγων οὓς περὶ σοῦ πολλάκις ἐποιεῖτο  
 πρὸς ἐμὲ, μάλιστα δὲ πρὸ τῆς τελευτῆς μικρὸν,  
 ἐχρῆν συνείναι τὸ συνοῖσον. Ἀνακείμενος γὰρ ἐπὶ

divimus, te sibi et liberis, et uxore, et ut breviter  
 dicam, rebus omnibus clariorum esse. Num igitur,  
 ne insignis quidem calumniator te hujus amicitiae  
 oblitum, memorem autem, nihilominus improbe  
 agere, liberisque imperatoris post ejus obitum alia  
 quam debuisti gratias referre dicere poterit? Atqui  
 non magis hoc tuum est, quam prius. At vero nec  
 tuis sermonibus, quos semper, etiam vivo impera-  
 tore, mecum habebas, consentientia sunt, quae sa-  
 tuisti. Non enim e memoria excidit tibi profecto,  
 ut multa te certamina, variosque casus, et mortem  
 quoque ipsam, si dici fas est, pro meis, filiorumque  
 reorum rationibus turbulentis temporibus prom-  
 ptissime subiturum asseveraveris. Qua quidem  
 necessitate nunc praesente, an re ipsa et refelli ac  
 redargui pulchrum adeo tibi sit, tu videris. Praeter-  
 ea non mihi sum conscia, offendisse aliquando  
 voluntatem tuam, sed ex quo **361** in domum  
 imperatoriam nupsi, aequae ut fratrem meum ger-  
 manum Sabaudiae comitem te colui, ac dilexi; imo  
 vero multo amplius, quod ex illo mortuo neque  
 detrimenti quidquam, nec superstite quidquam  
 commodi, tantis a me terrarum spatiis disjuncto  
 adipiscar. Tu autem quantum prodesse potes vivus  
 (potes autem longe plurimum) tantum, mihi que, et  
 reipublicae Romanae nocere potes mortuus. Quan-  
 quam porro multa quaeam adhuc adjungere, et inde  
 ostendere te neque frugiferum, neque justum ce-  
 pisse consilium, omissis aliis, illud tantum dicam.  
 Si cui viatori contingeret, in mulierem aliquam  
 nobilem incidere, viduitatis calamitate conflictan-  
 tem, cum liberis orphanis, tutore prorsus destitu-  
 tis, et idcirco multa metuentem aspera, orantem-  
 que ut aemularum suarum misertus, sui libero-  
 rumque patrocinium susciperet, et argumenti ad  
 impetrationem nihil afferentem, nisi nobilitatem  
 suam, et conditionem infelicem, ac se indignam:  
 nonne oporteret, et te, et quaecumque tui similem  
 caeteris sepositis curare talem feminam, quantum  
 in te esset, laborosque pro illa non recusatos ad  
 celebritatis justitiaeque rationem reputare ido-  
 neos? si ergo hoc duntaxat ad persuadendum suffi-  
 ceret, quem, amabo, defensionis colorem habebis,  
 si hoc ipso, multisque praeterea firmioribus argu-  
 mentis suppeditantibus inflecti haud potuisse vide-  
 bere? Quapropter te obsecro, muta istam mentem,  
 et noli tam levi occasione me cum tenellis adhuc  
 liberis tanquam in medio pelago navim magistro  
 carentem deserere: sed sive per te in hac senten-  
 tiam es ingressus, alienam, et mille malorum ple-  
 nam existimes, sive alterius sensu hac es delapsus,  
 ne illum amicum, sed inimicissimum, et tuae quid-  
 dem gloriae honorisque, nostrae autem salutis, imo  
 totius imperii Romani communiter insidiatorem  
 arbitrere. Et tametsi per me non viderem, quid  
 necesse sit, nimirum, non aliunde certius ac sta-  
 bilius fore salvam Romanam rempublicam quam si  
 tu ejus gubernacula teneas, perinde ut vivo im-  
 peratore tenuisti: at saltem ex ipsis ejus sermo-

nibus, quos de te non raro mecum, præcipueque paulo ante mortem habuit, quid expediret, me intelligere oportebat. Recubans enim te præsentem in gremio meo, Tempus quidem meum ex hac luce discessus adest, inquit : tibi cavendum est, ne falsis ratiocinationibus, aut oratione quorundam decapta, repulso hoc viro cuiquam alteri auscultas. Nam ita si fiat, et tu, **362** et liberi tui, et Romanum imperium universum necessario peribitis. Sin illi morem gesseris, tibi, et reipublicæ etiam atque etiam profueris. Si igitur hæc ab imperatore didici, et per me similiter judico, quomodo non ineptum sit, quæ tu male, et secus quam decebat, cogitasti, iis me quoque libenter assentiri? Quare si ex his quæ dixi, tu quoque summa rei indignitate perspecta hæc velle, et loqui desieris, et ut consueveras, in gubernando processeris, ipse quidem divina te adjuvante manu, quæ in commune Romanis commodabunt, efficies : mihi vero a calamitatibus meis defendis, ac plangendis requiem præstabis (quæ sola erit consolatio mea, et malorum meorum induciæ), et quæ justa, utilia, tibi que decora sunt perpetrabis. Sin contemptis, et abjectis omnibus in hoc uno te obfirmaveris, quod tibi proposuisti, quid ipsa contra factura sim, enuntiabo. Omni verrecundia, et imbecillitate muliebri deposita, ac veluti præ malorum magnitudine mentis inops, in media urbe loco aliquo editore conscenso, unde verba mea ad omnium aures allabantur, intentissima plenissimaque voce exclamabo : Viri Romani, vosque Græci, vosque Barbari, audite ; perierunt, occiderunt omnia, nec ulla manet amicitia apud homines gratia (94), nec cuiquam veritas, et justitia curæ sunt ; et animi constantia, summam, bona omnia ab hominibus demigrarunt ; siquidem magnus domesticus ceu vento reflante sibimet ex diametro contrarius evasit, et amicitia, quæ illi cum imperatore intercedebat, oblitus, neglectaque, quod minime decebat, veritate atque justitia, et honestatis amore posthabito, ipse quidem, quod superest annorum, per inertiam traducere constituit : me autem, liberosque meos nunc aliena, et multa sollicitudine indigentes, ita reliquit, ac si onus inutile rejiceret : quasi nesciret, eequid unquam nos de facie nosset, aut res nostras auribus accepisset. Si animum tuum a colenda amicitia alienum, et inconstantiam, mobilitatemque tuam omnibus palam prodidero, et ita res tulerit, etiam læta moriar, quandoquidem me poena de te sumenda explevero. His de causis rursus te oro, ne turbas moveas, sed verbis istiusmodi temperans, quemadmodum ab initio solebas, officio servias, et reipublicam administres.

γόνασι τοῖς ἐμοῖς σοῦ παρόντος, Ὁ μὲν καιρὸς, ἐστὶ τῆς ἐμῆς ἡμέρας τελευταίης· σὲ δὲ χρὴ σκοπεῖν ὅπως ἐμοῦ μὴ ἀπελθόντος, λογισμοί· τισὶν ἢ καὶ λόγοις ἐνίων ἀπατηθεῖσα, ἐτέρῳ τινὶ πρότυχῳ τὴν ἄνδρα τουτοῦ διωσαμένη. Εἰ γὰρ τοῦτο συμβαίῃ, οὐδὲν ἔτι τὸ λειπὸν σὲ τε καὶ τέκνα καὶ τὴν ἄλλην ἀπασιν τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν ἀπολέσθαι· αὐτῷ δὲ προσέχουσα, ἀρίστα ταυτῇ τε καὶ τοῖς πράγμασι βουλευσῆ. Εἰ δὴ τοιαῦτα πρός τε βασιλείῳς ἐδιδάχθη, καὶ παρ' ἐμαυτῆς· αὐτὴ τὰ ὅμοια γινώσκω, τίς ἔχει λόγον οἷς αὐτὸς κακῶς καὶ ὡς οὐ θεὸν ἐβουλεύσασθαι, πείθεσθαι καὶ αὐτὴν ἐκούσαν εἶναι. Εἰ μὲν οὖν οἷς εἶπον τὴν ἀτοπίαν καὶ αὐτὸς τοῦ πράγματος ὅση κατιδὼν, ἀπόσχη τοῦ τε τοιαῦτα καὶ βουλεύεσθαι καὶ λέγειν, καὶ τῶν πραγμάτων, ὡς περ εἰσῶθαι ἐχόμενος, αὐτὸς μὲν τὰ κοινῇ συνοίσοντα Ῥωμαίοις καὶ τῆς ἀνωθεν χειρὸς συνεφαπτομένης, πράττεις, ἐμοὶ δὲ παρέχεις ἡσυχίαν τὰς ἐμὰς θρηνεῖν καὶ κόπτεσθαι συμφοράς· τοῦτο γὰρ ἐμοὶ παραμυθία μόνον καὶ τῶν κακῶν ἀνακωχὴ, δικάδιὰ τε ὁμοῦ καὶ συμφέροντα καὶ σαυτῷ προσήκοντα ποιήσεις. Ἄν δὲ πάντα διωσάμενος καὶ ἀποβρίβας, ἐνὸς μόνου γένη τοῦ τοῖς δεδογμένοις ἐγκαταρτῆν πᾶσι χαίρειν εἰπὼν, ὃ καὶ αὐτὴ ποίησω, σὺ θῆρω φανερόν· πᾶσαν γὰρ αἰδῶ καὶ γυναικίαν ἀσθένειαν ἀποθεμένη, καὶ τῶν τοῦ σωφρονεῖν ὡς περ λογισμῶν ὑπὸ μεγέθους ἐκτραπέετα τῶν κακῶν, κατὰ μέσσην τὴν πόλιν γενομένη, καὶ ἀναθεῖσα ἑαυτὴν ἐπὶ τινος μετεώρου, ἴν' ἐξῆ διὰ πάντων ἐξικνεῖσθαι τὴν φωνήν, ὄρθρον βοήσομαι καὶ μεγαλοφωνότατον· Ἄνδρες Ῥωμαῖοι, μᾶλλον δὲ καὶ Ἕλληνες καὶ βάρβαροι πάντες, εὔ ἴσπε ὡς πάντα ἀπόλωλε καὶ διεφθάρται, καὶ οὔτε φιλίας χάρις οὐδεμία κείται παρ' ἀνθρώποις, οὔτ' ἀληθεία, μέλει καὶ δικαιοσύνης οὐδενί· λογισμῶν τε στεβρότης οἴχεται ἐκ τῶν ἀνθρώπων· καὶ συλλήβδην, πάντα ἀγαθὰ εἰ ἢ ὃ μέγα· δομίστικος ὡς περ ἐκ τινος ἀντιπνοῖας ἐναντιώτατος ἑαυτῷ φανείς, καὶ τῆς μὲν φιλίας ἐπιλελησμένος βασιλέως, ἀμελήσας δὲ καὶ τῆς αὐτῷ προσηκούσης ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης καὶ φιλοτιμίας τῶν καλῶν, αὐτὸς μὲν ἐσκέφατο ἀπραγμοσύνη τὸν ἐπιλοιπον βίον ἔχει· ἐμὲ δὲ καὶ παῖδας τοὺς ἐμῶς πολλῆς νυνὶ τῆς κηδεμονίας δεομένους ὡς περ τὸ βάρος ἀνόητον ἀπετρίψατο καὶ κατέλιπεν, ὡς περ ἀγνοήσας εἰ δῆποτε καὶ μορφήν ἡμῶν ἔγνω, ἢ ἀκοῆ παρελήφει τὰ καθ' ἡμᾶς. Οὕτω δὲ τὸ ἀπίον τῆς σῆς γνώμης καὶ ἀστατον καὶ ἀδέσβαιον στήλι- τεύσασα, εἰ γε συμβαίῃ καὶ τεθυήσομαι ἤθει, παρὰ σοῦ δίκας ἀρκοῦσας ἐμοὶ λαβοῦσα. Ἐπὶ τοῦ- ταις δὲ πᾶσιν αἰθεῖς σοῦ δέομαι μηδὲν παρενοχλεῖν, ἀλλὰ τῶν τε λόγων ἀποσχέσθαι· τουτωνὶ, καὶ τὰ δέοντα ποιεῖν ὡς περ ἐξ ἀρχῆς ἐχόμενον τῶν πραγμάτων.

#### Jacobi Pontani notæ.

(94) Catullus :

*Omnia sunt ingrata, nihil fecisse benigne est.*

Virgil, iv, Æneid. : *Nusquam tuta fides. Est autem*

argumentatio a minoribus. Si magnus domesticus hoc facit, multo magis cæteri et faciunt, et facient. Minus enim verisimile erat, domesticum hoc facturum.

## 363 CAPUT V.

*Responsum magni domestici præsente patriarcha, ad imperatricem. Mos bonorum virorum in pacificatione exponit quid ejus nomine patriarcha sibi dixerit, ut num vera sint intelligat. Deinde susceptionem affectat imperii a se remouet; etiam diuini iudicii metu adducto, et a calumniatoribus cavendum monet. Conditionem proponit, qua servata, ad imperium demum regendum se revocari patietur.*

Τοιαῦτα μὲν ἀπεκρίνατο ἡ βασίλισ ἐξ ἄγαν ἀλ- A  
γούσης καὶ θδουνομένης ψυχῆς. Ὁ μέγας δὲ δομέ-  
στικός ὡσπερ ἐλεγχόμενος αὐτῆς ὄφ' ἑαυτοῦ, ὡς  
δικαία τε ἑμοῦ καὶ προσήκοντα ἐφθέγγετο, καὶ  
μηδὲν ἀντιλέγειν ἔχον πρὸς οὕτως ἀπόθειζιν ἐναργῆ  
εἶς; ἀληθείας, πρὸς πατριάρχην μὲν ἐφθέγγετο  
οὐδέν. Παραλαβὼν δὲ αὐτὴν, ἐκείσιν εἰς βασιλίδα·  
ἡ μὲν οὖν εὐθύς ὡ; εἶδε, λύπη κάτοχος γεγεννημένη,  
δάκρυσι περιεβρέετο, καὶ ἐθρήνησεν ἐφ' ἱκανὸν,  
τῆς ἔκδοσ ἀληθῆνος ἐναργῆ τεκμήρια τὰ δάκρυα  
παρεχομένη. Ἐπει δὲ ἐπαύσατο, λόγου πρὸς αὐτὴν  
ὁ μέγας δομέστικός ἤρχετο τοιοῦδε. Ἔθος ἐστὶ τοῖς  
ἀγαθοῖς ἀνδράσιν, ἐπειδὴν αὐτοῖς τινες χρήσονται  
διαλλακταί; ἢ πρὸς φίλους καὶ οἰκείους, ἐάν τε  
πρὸς αὐτοῦς διενεχθῶσιν, ἢ καὶ πρὸς ἄγαν πολε- B  
μίου; τὰ μὲν σκληρὰ τῶν ἀποκρίσεων, καὶ ὅσα  
μάλιστα δυνατὰ τὴν τε εἰρήνην διαλύειν, καὶ διερε-  
θίζειν τὸν ἀκούοντα πρὸς ὀργὴν, ταῦτα μὲν συγκα-  
λύπτειν καὶ περιέναι σιγῆ. Ὅσα δὲ προσηγῆ καὶ  
ἡμερα καὶ ἱκανὰ πρὸς διαλύσεις, τὰ τοιαῦτα ἀπαγ-  
γέλλειν, οὐκ ἐλάττω ἢ ὅσα ἤκουσε προστιθέντα καὶ  
παρ' ἑαυτοῦ. Ὅσπερ αὖ πάλιν οἱ τοῦς τρόπους;  
ροσθηροί, καὶ συγκρούειν τοῦς ἀνθρώπους πρὸς  
ὀλλήλους ἠρημένοι, τὰ πρὸς ὀργὴν μὲν ἀπαγγέ-  
λουσι μετὰ προσθήκης· ὅσα δὲ πρὸς διαλλαγῆς  
ἐπιτηδεῖα καὶ συμβάσεις, σιωπῶσι. Νυνὶ δὲ δὴ καὶ  
αὐτὸς τῆ πατριάρχῃ μηνυτῆ χρησάμενος τῶν λό-  
γων τῶν ἐμῶν, καὶ πάλιν δι' αὐτοῦ τὴν γεγεννη-  
νην ἀπολογίαν παρὰ σοῦ μεμαθηκῶς, ἔδεισα μὴ  
τὴν ἐμὴν ψυχὴν, οἰδαίνουσαν καὶ φεγομένην ὑπὸ  
λύπης ἀναψύχειν βουλόμενος καὶ καταστέλλειν, C  
τοιαῦτα ἐφθέγγετο ἡμερα καὶ προσηγῆ· πρὸς σὲ δὲ  
οὔτε τοῦς ἐμοῦς ἀκραίους διεώσατο λόγου; μὴτ'  
αὖ πάλιν οἷας ἔτυχεν ἀπολογίας ἀπήγγειλε καὶ πρὸς;  
ἐμὲ· ἀλλ' ἀνθ' ἐτέρων ἕτερα εἰπῶν, νῦν μὲν δια-  
λύξει πρὸς καιρὸν, ὕστερον δὲ ἐλίγω μείζω καὶ  
βαρυτέραν κατασκευάσει γενέσθαι τὴν διαφορῶν.  
Οὐ δὴ ἔνεκα καὶ αὐτὸς εἰ τοιαῦτα ὄντως εἴρηται  
πρὸς σοῦ, δεῖν ἔργων ἀκριδῶς μαθεῖν, ὡς ἂν εἰδείην  
ἢ χρῆ καὶ περὶ τῶν ἐπιλοίπων ποιήσασθαι τοῦς  
λόγου;. Καὶ πάντα διεξελθὼν ὅσα πατριάρχῃς πρὸς;  
αὐτὴν διαλεχθεῖη, ἐπυθάνετο αὐτῆς, εἰ καὶ αὐτῆ  
τούτων εἴρηται τὸν τρόπον. Ἐφ' ἄπεισι δὲ συνιθε-  
μένης ὡς ὀρθῶς καὶ ἀληθῶς γεγεννημένοι; οὐκοῦν  
εἶπεν εἰ καὶ πρὸς τὰ ἐπιλοιπα τραχέως δόξω προσ-  
φέρεισθαι καὶ ἀπερισκέπτως, μηδεμίαν ἑμοῦ κατα-  
γινώσκειν, μὴτ' ἀπειρικαλίαν, μὴτ' αὐθάδειαν καὶ  
θρασύτητα τῶν τρόπων ἀξιώ· ἀλλ' εἰ τις προσείη  
καὶ τοῖς λόγοις ἀταξία, ἐκείνην μὲν προσολογίζεσθαι  
τῶν πραγμάτων τῆ ἀνάγκῃ, ἐμοὶ δὲ παρέχεσθαι  
συγγνώμην ὡς ὑπ' αὐτῶν βιαζομένω. Ἐγὼ νομίζω  
πάντα ὄντινον ὅστι; μίλλει καλῶ; καὶ ἡθὺς κα-  
τάσχεσθαι ἀνδρῶ; καὶ τὰς τῆς ψυχῆς ὀργὰς  
ὀποία; ἔχει, μῆτε τοῖς ἐξώθεν περὶ αὐτοῦ προσ-

Hoc responsum e nimium dolente, et afflicto  
pectore profectum remisit imperatrix. Magnus au-  
tem domesticus tanquam a semetipso convictus,  
eam justa, rationique consentanea locutam, et  
nihil potis adeo manifestæ veritatis demonstrationi  
opponere, patriarchæ quidem nihil respondet, sed  
cum eo ad imperatricem ingreditur. Quæ primo  
ejus aspectu dolore oppressa, diu largo humectavit  
ora flumine, et lacrymis intestinum cruciatum te-  
stata est. Postquam quievit, magnus domesticus sic  
eam compellavit: Usitatum est viris bonis, cum præ-  
pacificatoribus aut ad amicos et cognatis, si quid  
inter eos dissidii natum fuerit, aut etiam ad hostes  
capitales missi fuerint, quæ in responsione duriora  
sunt, et quæcunque tum pacem distingere, tum  
audientem irritare ad iram possunt, ea silentio te-  
gere, ac præterire: quæ autem lenia, mansueta,  
et ad compositionem idonea, ea renuntiare, ac non  
pauciora his quæ acceperunt de suo apponere.  
Quomodo contra improbi, et qui homines inter se  
committere constituerunt, quæ ad excitandam ira-  
cundiam valent, cum auctario nuntiant: quæ au-  
tem ad reconciliationem, et pacta ineunda quadra-  
rent, illa relitent. Nunc quia et ipse patriarcha  
verborum meorum ad te internatio usus sum,  
rursusque per eum responsionem tuam accepi,  
timui, ne animum quidem meum ira, doloreque  
tumentem, et ardentem refrigerare, ac reprimere  
volens, tam placida et mitia protulerit: ad te au-  
tem neque mea verba importuniora servaverit,  
neque rursus, quæ respondisti, retulerit, sed alia  
pro aliis locutus, nunc ad tempus nos conciliet,  
pauloque post dissidium inter nos majus et gra-  
vius efficiat. Quapropter num hæc vere abs te  
dicta sint, accurate cognoscendum duxi. Mox om-  
nia repetens, quæ ex patriarcha aud. erat, num ea  
dem ipsa dixerit sciscitatur. Qua ut recte, et vere  
relatis assentiente, 364 Igitur (subjecit magnus  
domesticus) tametsi de reliquo ferocius me, et in-  
consideratius videbor gerere, nullius me aut ine-  
ptiæ, aut arrogantie, audaciæ condemandum:  
sed si qua fuerit in oratione mea confusio, ac per-  
turbatio, illam rerum necessitati ascribendam,  
mihi ut ab ipsis coacto ignoscendum autumo. Ego  
arbitror unumquemque qui mores et affectiones  
alterius probe perpensurus et dispecturus sit, ne-  
que iis quæ foris de eo dicuntur, debere attende-  
re: neque illum per seipsum considerare, quibus  
temporibus consulta implendi potestatem non ha-  
bebat, sed quibus maxime sua ei libertate, ac po-  
testate uti licitum est. Si enim is tum nihil horum  
committere videbitur, qualia quispiam commissu-  
rum putaret, hic in posterum haud quaquam inge-  
nium immutaverit. Proinde et ego de me dicam



libere, nec ante cupivisse presentem habitum mutare cum imperatorio, quamvis toties a superstitute adhuc beatæ memoriæ imperatore (95) invitaret, neque jam cupere. Si enim hujusmodi nefanda cupiditate irretitus fuisset, quid tandem erat impedimenti, quando mortuo imperatore ipse acceptis in tutelam ejus filii palatium custodia muniēbam, et qui erant intus tuto tenebantur, qui autem foris, eorum alii bene mihi volebant, alii potentiam meam formidabant, nec hiscere contra audebant, quominus latentem intus ambitionem foras exsererem: vel potius in tanta intercedentium solitudine cupiditatem meam satiare? Quod tantum abest, ut fecerim, aut meditatus sim, ut plane contrarium fecerim. Nam te, et filiis imperatoris neque ad diem ab ejus interitu nonum tutissime in palatio servatis, postea præsidium a me ibi collocatum deduxi: et alio imposito, quantum ad insidiatorum, si qui existerent impetus cohibendos suffocatum censui, domum recessi; moderamen imperii, quod vivo imperatore habueram resumpsi, omnes hortans, omnibus suadens, minarum etiam terrore interposito, ne quid molirentur novi: sed puram et candidam tibi æque, ac filiis tuis benevolentiam obedientiamque præstarent, nec dissimulans, me novarum rerum auctoribus pœnas irrogaturum, bellumque pro vobis suscepturum. Quid ergo? tunc quidem noluisse me dicet quispiam, cum possem; nunc autem velle cum tantæ potentie facultas non sit? Atqui non minus hodie, quam tunc me posse, vos juxta mecum constebimini.

**365.** Itaque neque prius, neque nunc, quia malefacere nequirem, idcirco abstinui: sed ideo potissimum, quia nolui, talemque morum mutationem pessimam omnino reputavi. Quamobrem si nec alias, non modo, quamvis facillime possem, quidquam ejusmodi, quale quis suspicetur, me animo agitasse certum est, etiam in futurum mihi fidere, nec sycophantis, et mendaciloquis, qui multi contra me exorientur, assentiri convenit. Haud enim in parvis, et despicabilibus eorum versabitur obrectatio, sed de vita amittenda, aut certe non honeste, decenterque, sed turpiter et illiberaliter sub alterius jûgo exigunda timorem vobis ingenerabunt: quod ipsum iis qui imperare consueverunt, nullo genere mortis, si dolorem spectemus, tolerabilis est. Tales autem complures exorituros, non conjectura providere, sed manifestissime scire vobis datur. Imperator namque ipse rerum dominus, et nullam in acta sua ab ullo inquisitionem veritus, alia quidem sponte, si volebat, condonare aliis poterat; alia fortassis etiam negligebat. At nunc nihil tale ulli concedetur, verum omnia cum

A ἔχειν λεγομένοις, μήτ' αὐτὴν ἀφ' ἐαυτοῦ σκοπεῖν ἐν οἷς καιροῖς οὐκ ἐπ' ἐκείνῃ ἦν τὸ τὰ βεβουλευμένα δύνασθαι εἰς ἔργα ἀγαγεῖν· ἀλλ' ἠνίκα ἐξέσσι μάλιστα χρῆσθαι τῇ δυνάμει. Εἰ γὰρ τότε μὴδὲν τι φαίνεται τοιοῦτον δρῶν, οἷον αὐτὴν ἂν τις οἴηθει, σχολῆ γ' ἂν εἰσέπειτα μεταβαλεῖν ὁ τοιοῦτος ἔλοιτ' ἂν. Τοῖνον καὶ αὐτὸς ἐρῶ μετὰ παρρησίας περὶ ἑμαυτοῦ, ὡς οὔτε πρότερον ἐπεθύμησα εἰς βασιλέως σχῆμα μεταμείψαι τὸ παρὸν, καίτοι πολλὰ πολλὰκις ὑπὲρ περιόντος ἐτι τοῦ μακαρίτου βασιλέως ἐκείνου παρακλήθεις, οὔτε νῦν ἐρῶ. Εἰ γὰρ τοιοῦτοις ἔρωσιν ἀτόκοις συνθέβαιεν ἀλῶναι, τί τὸ κωλύον ἦν, ὅτε βασιλέως τετελευτηκότος, αὐτὸς παραλαβὼν τοὺς παῖδας τοὺς ἐκείνου, τὰ βασίλεια κατέσχον ἐν φρουρᾷ, τῶν τε ἔνδον ἀσφαλῶς κατεχομένων, καὶ τῶν ἔξω πάντων, τῶν μὲν εὐνοικῶς ἔμοι διακειμένων, τῶν δὲ ὑποπτευσάντων τὴν δύναμιν τὴν ἐμὴν, καὶ οὐδὲ τολμώντων ἀντιγροῦξεν, τὴν οἰκουροῦσαν ἀγειν εἰς φῶς κακίαν, ἢ τὴν ἐπιθυμίαν μᾶλλον κατὰ πολλὴν τοῦ κωλύοντος ἐρημίαν ἐκπληροῦν; νυνὶ δὲ οὐ μόνον οὐδὲν τοιοῦτον δεδρακῶς ἢ βεβουλευμένο; φαίνομαι, ἀλλὰ καὶ τοῦναντίον πάν. Ἐν ἀσφαλείᾳ γὰρ πάσῃ καὶ τοῦ βασιλέως παῖδας καὶ οὐ ἀχρις ἐνάτης ἡμέρας ἐκ τῆς βασιλείως τελευτῆς διατηρήσας, μετ' ἐκείνην, τὴν τε φρουρὴν ἀπήγαγον τῶν βασιλείων, ἣν αὐτὸς ἐγκαθιδρύσας ἦν καὶ ἄλλην καταστήσας ὅση πρὸς τὸ τῶν ἐπιδουλευσάντων ἴσως ἐπέχειν τὰς ὁρμὰς ἔχρινα αὐτὸς ἀρκεῖν, οἷκαδε ἀνεχώρουν, τῶν πραγμάτων ἐχόμενος; ὥσπερ καὶ ζῶντος βασιλέως. Πᾶσι παρανοῶν, συμβουλευῶν, δεδιτόμενος; ταῖ; ἀπειλαῖ; μὴδὲν νεωτερίζειν· ἀλλὰ καθαρὰν καὶ ἀδόλον τηρεῖν καὶ τὴν εὐνοίαν καὶ τὴν δουλείαν σοὶ τε ὁμοίως; καὶ παῖσι τοῖς σοῖς· καθ' ὄχλο; ὡν ὡς δικαῖ; ἐπιθήσων τοῖ; νεωτεριοῖσι, καὶ τὸν πόλεμον αὐτὸς ἀναδεξόμενος; ὑπὲρ ὑμῶν. Τί οὖν ἂν τις εἴποι; τότε μὲν μὴ βουληθῆναι δεδυνημένον, νυνὶ δὲ βουλόμενον, μὴ τῆς ἰσῆς δυνάμεως εὐπορεῖν; ἀλλ' οὐδὲν ἤττον ὥσπερ καὶ τότε αὐτὸς τε ἂν δύνασθαι ἰσχυρισάμεν, καὶ ὑμεῖ; συνομολογήσατε ἔμοι. Ὡστε οὔτε πρότερον, οὔτε νῦν ἐκ τοῦ μὴ δύνασθαι ἀπεσχόμεν τῶν κακῶν, ἀλλ' ἐκ τοῦ μάλιστα μὴ βούλεσθαι, καὶ τῶν φευλοτάτων τὴν τοιαύτην οἰεσθαι; μεταβῆν. Εἰ οὖν οὔτε πρότερον, οὔτε νῦν, καίτοι ῥᾶστα καταπράξασθαι δυνάμενος, οὐδὲν τοιοῦτον οἷον ἂν τις ὑποπτευσέει βεβουλευμένος ὡθηγῆν, προσῆκον καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος ἔμοι θαρρῆν, καὶ μὴ τοῖς συκοφάνται; προσέχειν καὶ λογοποιοῖς πολλοῖς κατ' ἐμοῦ ψησομένο;ς. Οὐδὲ γὰρ περὶ μικρῶν τιῶν καὶ εὐκαταφρονήτων διαβαλοῦσιν, ἀλλὰ περὶ τοῦ ζῆν ὑμῖν ἐξαρτήσουσι τὸν φόβον. Ἡ τὰ γε δεῦτερα, περὶ τοῦ μὴ καλῶς καὶ ὡς προσῆκον, ἀλλ' αἰσχροῶς καὶ ἀνελευθέρως καὶ δουλεύοντας ἐτέρῃ

#### Jacobi Pontani notæ.

(95) Qui ex hac vita discessissent, quasi ejus miseris et ærumnis jam liberatos atque defunctos, μακαρίτας, id est, beatos appellabant. Nos idem significare volumus, cum mortuos nominantes, hæc verba præfamus, beatæ memoriæ, quasi diceremus,

nos beatorum usurpaturos nomen, aut memoriam. Tametsi Christiani nos etiam alium μακαρισμὸν hoc verbo respicimus, et quos beate memoriæ nominamus, eos jam tum in cælo beatos aut esse, aut brevi fore pie confidimus.

ζῆν. Ὁ καὶ αὐτὸ τοῖς εἰθισμένοις ἀρχειν, οὐδενὸς ἂν  
 θανάτου δευτέρου εἰς ἀληθῆν λόγον. Ὅτι δὲ τοι-  
 οῦτοι φησόνται πολλοί, οὐ στοχάζεσθαι ἔξεστιν  
 ἡμῖν, ἀλλὰ σαφέστατα εἰδέναι. Βασιλεῦς μὲν γὰρ  
 κύριος αὐτῶν τῶν πραγμάτων ὢν, καὶ μηδεμίαν  
 μὲν ὑφ' ἐνὸς τῶν πραττομένων ὑφοριώμενος ἐξέτα-  
 σιν, τὰ μὲν αὐτὸς ἐκὼν εἶναι εἴπερ ἐβούλετο χαρι-  
 ζεσθαι τι ὅσον ἡδύνατο, τὰ δ' ἴσως ἂν καὶ ἡμελεῖτο.  
 Νυνὶ δὲ οὐδὲν τοιοῦτον ἐξέσται οὐδενί, ἀλλὰ πάντα  
 οἷν λόγῳ καὶ μετὰ ἀκριβείας πράττειν ἀνάγκην  
 πᾶσιν ἐπιθήσω· οὐ τῆς ὑμετέρας· ἕνεκα κηδεμονίας  
 μόνον, ἀλλὰ μὴ ἐλάττω τὴν ἀρχὴν ἣν παρελάβον,  
 ἀλλὰ καὶ μεῖζω καὶ βελτίῳ καιροῦ καλοῦντος ἀποδώ,  
 ἀλλὰ καὶ φιλοτιμίας καὶ δόξης ἕνεκα ἐμῆς. Τὸ δὲ γε  
 τοῦτων πάντων καὶ μεῖζον καὶ φοβερώτερον ἐμοί,  
 τῆς ἐκείθεν τῶν πραττομένων ἐξετάσεως καὶ τῶν  
 εἰδυῶν ἅς αὐτὸς ὑφέξειν ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ δικατη-  
 ρίου ὑπὲρ τῶν εὔῃ ἢ κακῶς διωκτῶν μέλλω. Τὰ  
 δὲ τοιαῦτα, τοῖς εἰθισμένοις ἀμελεῖν καὶ λυμαινε-  
 σθαι τοῖς δημοσίοις, καὶ τὰ ἴδια ἐκ τῆς φοβῆς ἐκεί-  
 νων ἀφίξει, παντὶ τε δήλον ὡς οὐκ ἔσται ἀνακτά.  
 Ὅτι αὐτοὺς εἰκὸς τὸν τὴν τοιαύτην ἀνάγκην αὐτοῖς  
 ἐπαγαγόντα ἐκ μέσου ποιεῖν τίθεσθαι διὰ σπουδῆς.  
 Τοῦτο δὲ ἄλλως αὐτοῖς οὐκ ἂν ἐξέσται, εἰ μὴ πρό-  
 τερον πολλὰ ψεῦδη καὶ συκοφαντίας πλάσαντες, ἐκ-  
 πολεμώσωσιν ἡμᾶς ἀλλήλους. Εἰς ὅσον δὲ ἀτοπίας  
 ἐξέλπει τὰ πράγματα ἡμῖν ἂν συμβῆι τοιαῦτα, καί  
 αὐτῇ μὲν ἂν συνορήσῃ οὐσα συνετῆ, σαφέστερον δὲ  
 διδάξω καὶ αὐτός. Ἢ γὰρ ἐμὲ παρὰ πάντα δικαίου-  
 λόγον ἀνάγκη ἀποθνήσκειν, ἔργον γεγενημένον συ-  
 κοφαντίας καὶ διαβολῆς, ἀνθρώπων οὐ μόνον εὐνοῦν  
 βσιλεῖ καὶ τοῖς ἐκείνῳ προσήκουσιν ὑμῖν ἐπὶ το-  
 σούτων χρόνον ἐξετασμένον ἀκριβῶς, ἀλλὰ καὶ τὰ  
 Ῥωμαίων πράγματα ἀδόλως καὶ καθαρῶς διωκ-  
 κῶτα. Ὅν εἰ κατὰ δὴ τινα τύχην παρὰ βαρβάρους δὴ  
 τι συνέβαινε διατριβῆς πόρῳ τῆς Ῥωμαίων γῆς,  
 πολλῆς ἂν ἦτε μέμψως ἄξιοι δικαίως καὶ κατηγο-  
 ρίας, εἰ μὴ πᾶσαν εἴθετε σπουδὴν ἐπανάγειν καὶ  
 ἀνακαλεῖσθαι χρῆσόμενοι ἢ αὐτῷ προσῆκεν. Ἢ εἰ μὴ  
 αὐτὸς ἐκὼν αἰρήσομαι τὴν θάνατον, ἀλλ' ἐθέλησαι  
 προναίας ἐμαυτὸν ἀξίωσιν, καὶ μὴ καταπροτεσθαι  
 τοῖς βουλομένοις τὴν σωτηρίαν, ἀνάγκη σοῦ ἀφίστα-  
 σθαι καὶ σώζειν ἐμαυτόν. Τοῦτου δὲ γενομένου ὅτι  
 κλειούς ἐμοί τῶν Ῥωμαίων ἐφονται, καὶ πόλεμος  
 ἐφύλιος ἔσται, χαλεπὸς δὲ πόλειων ἀναστάσεις, καὶ  
 μυχῶν φθοραὶ πραγμάτων, καὶ συμπάσης, ὡς εἶπειν,  
 κατάλυσις τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας, πάντα ἐντινοῦν  
 ὀλομαι μὴ ἀγνοεῖν τὸν καὶ ὀπωσοῦν φρενῶν μετε-  
 ληχότα. Ὅν τὰς δίκας παρ' ἀμφοτέρων λήψεται  
 ἡμῶν ἐπὶ τῆς δίκης ἐκείνης τῆς φοβερῆς ὅ πάντας  
 μέλων κρίνειν ζώντας καὶ νεκρούς, ὡς τοῦτων αἰ-  
 τίους πάντων γεννησομένους. Μᾶλλον δὲ παρὰ μόνης  
 σοῦ, τῆς μήτε παρ' ἐαυτῆς τὸ δέον συνείσης, μήτε  
 παρ' ἐμοῦ μαθεῖν διδάσκοντος βουλευσομένης. Ἐγὼ  
 γὰρ αὐτὸς δισχυρίζομαι καὶ τῆς ἀνωθεν χειρὸς  
 συνεπαπομένης, ὡς οὐδὲν παραθήσομαι τῶν δεόν-  
 των· οὐδ' ἔστιν ὅ με πείσει πρόφρασιν τῶν πολέμῳ  
 πρὸς τὸν ἐχθρὸν. Εἰ μὲν οὖν οὕτως πείπειας σαυτῆν,  
 ὡς τε μὴδὲν μηδέποτε φῶλον λογίζεσθαι· περὶ ἐμοῦ,

A ratione, et summa diligentia faciendi necessitatem  
 imponam omnibus, non solum ob sollicitudinem  
 vestri, ne minus quam accepi, sed et majus, et  
 melius suo tempore imperium restituum, verum  
 etiam propter incensum quoddam nominis mei  
 propagandi studium. Quodque his omnibus et  
 potius, et terribilius mihi est, propter examen fa-  
 ctorum meorum, quod me illic manet: et ratio-  
 nes, quas apud tremendum tribunal, recte aut  
 secus administratae reipublicae repositae sunt.  
 Quae socordibus, et cum jactura communi suas pri-  
 vatim opes augmentibus intoleranda fore, nemo non  
 videt. Haec probabile sit, eum qui tali ipsos nec-  
 essitudine constrinxit, e medio tollere conatus:  
 quod aliter non procedet; nisi ante multis conflictis  
 mendaciis, et consulis sycophantis nos mutuum  
 exasperaverint. Quo vero turpitudinis res evasura  
 sit, si hoc contigerit, et tu pro tua prudentia  
 videre potes, et ipse nihilominus docebo. Aut enim  
 me calumniae obnoxium praeter omne jus fasque  
 mori necesse est, hominem non solum imperatori,  
 et vobis sanguineis ejus amicis, tandiu diligenter  
 exploratum et in re Romana cum fide integritate-  
 que administranda versatum; quem, si fortuna  
 aliqua apud Barbaros, procul Romanorum ter-  
 ris degeret, valde reprehendendi, et accusandi  
 merito censemini, nisi eum reduendum ac  
 revocandum omni cura ac sedulitate studeris,  
 ejus opera ut decet usuri: aut **366** si mortem  
 ejus opera ut decet usuri: aut **366** si mortem  
 C ejus opera ut decet usuri, nec eam inimicis  
 prodere voluero, ut me ipsum servem, abs te cogar  
 deficere. Quo facto plures Romanorum me secutu-  
 ros, bellumque civile saevum, et crudele emersurum,  
 urbes et alia innumera perditum iri, et Romanum  
 principatum, ut uno verbo complectar, occasu-  
 rum, neminem prorsus utcumque rationis partici-  
 pem non cernere opinor. Quorum poenas ab utris-  
 que nostrum tanquam auctoribus horum omnium  
 in judicio illo horrendo expetet, qui vivos mor-  
 tuosque judicabit: imo abs te sola potius, quae  
 neque per te intellexeris, quid te facere con-  
 veniret, neque me docere volentem attendo-  
 ris. Equidem Deo bene proptio ab officii tram-  
 ite nusquam deflexurum me assevero: nec  
 D mortalium ullus mihi persuadebit, ut bello oc-  
 casionem praebeam. Quare si ea tibi mens, ut ni-  
 hil sinistrum aliquando de me cogitare velis, sed  
 existimare, omnia me facta, et cogitata ad tuen-  
 dam imperatoris filii tui auctoritatem, dignitatem-  
 que dirigere, accusatores autem meos in sycoph-  
 antis, communibusque inimicis ducere, nec  
 unquam illis ut veracibus credere; credere autem,  
 imo nec ad aures quidem eos admittere, juste, et  
 quod tibi, ac mihi, pariterque Romanis prosit, sta-  
 tueris, et hac conditione gubernacula recipiam.  
 Sin autem ab haec praestanda infirmitatem respicias  
 animi tui, ac de me fluctuant cogitationes tuae,  
 quid opus est mihi, ac vobis facessi negotium?  
 cur non potius mihi bene mouenti obtemperatur,

et ego quidem domi solutus occupationibus, quod volui, relinquor : tu vero cum patriarcha aliisque multis et bonis viris communi Romanorum commodo servis? Non enim tam insipiens sum, nec tam a recta ratione disto, ut in malum ante oculos positum me præcipitem : idque non pecuniis meis duntaxat pro utilitate publica, sed nec ipsi vitæ, si res vocabit (omnino autem et sæpius vocabit), ullo modo parsurus. Nec ullam aliam laborum, periculatorumque, et tantorum sumptuum remunerationem exposco, quam ut primum quidem tutus sim a malis, deinde propter præclara facta celebritatem, et gloriam, cujus desiderio non vincici (96) haud valde insignium conspicuorumque, sed eorum est, qui vitam ignavam, et inhonoram vulgaræque plane vivere instituerunt. Mihi igitur re considerata et privatim cuique nostrum, et simul omnibus hæc conducere visa sunt. Tuarum partium erit, re una cum aliis, et sola tecum excussa, quæ conducibilliora fuerint, eligere. Faxit autem Deus, ut meliora eligas (97).

δὲ θεῆσαι καὶ πολλάκις, μηδεμίαν δὲ ἐτέραν τῶν πόγων καὶ τῶν κινδύνων καὶ τῶν τοσοῦτων ἀναιωρήτων τὴν ἀντιμισθίαν ἀπαιτεῖν, ἢ πρῶτον μὲν τὸ ἀπαθὴ κακῶν διατηρεῖσθαι· δεύτερον δὲ τὴν ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις εὐκλείαν καὶ εὐδοξίαν ἧς τὸ μὴ ἡττηθῆαι οὐ τῶν πᾶν λαμπρῶν καὶ περιδύλων, ἀλλὰ τῶν φιλοῦ καὶ ἀτίμων· καὶ οὐδὲν ἄμενον τῶν πολλῶν βιοῦν προσημέτων. Ἐμοὶ μὲν οὖν σκεψαμένη τοιαῦτα, ἐδῶξεν πρὸς ἑμαυτὸν ἰδίᾳ τε ἡμῶν ἐκάστη καὶ πᾶσιν ὁμοῦ συμφέριν. Σὲ δὲ προσήκει καὶ κοινῇ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἰδίᾳ σκεψαμένην περὶ τῶν αὐτῶν, ἅττα ἂν εἴη λυσιτελέστερα ἐλέσθαι. Δοίη δὲ Θεὸς ἐλέσθαι τὰ βελτίωτα.

### 367 CAPUT VI.

*Laudat orationem domesticæ imperatrix. Pollicetur, quæ ille voluit. Magnus domesticus mentem suam interpretatur, et iudicium adversum se postulat, si peccare videatur. Jusjurandum utrinque datur. Domesticus imperatricis fidem, ut mulieris, suspectam habet. Patriarcham per beneficia in illum collata obtestatur, ne calumniatoribus suis credat, causam suam tueatur. Patriarcha omnem operam in se spondet et sponsionem juramento sancit.*

Cum ita libere, sineque ullo integumento verba fecisset magnus domesticus, imperatrix, ut non dura ac aspera (quod tamen in præmio promise rat), sed vera, et ex æquitate cum libertate, amico germano conveniente locutum commendavit Poutuisse igitur antea, et nunc perinde, maximeque posse, si liberet, Romanum possidere imperium, certissimo scire se non negabat. Ad ea autem quæ petebat, non illa modo, verum multo plura sustinere se posse respondebat; et quantumvis omnes mortales consensu adversus illum garrirent, nunquam illi infensam reddituros, sed inviolatam, sinceramque amicitiam ei præstituram, si non propter aliud, saltem propter ea, quæ ex imperatore sæpenumero audierit: nec si districto ense in se occidendi causa ruentem videret, posse illum odisse: sed pristina benevolentia etiam sic complexuram, et amici loco nihilominus habiturum. Et aiebat, se

Τοιαῦτα πρὸς βασίλισσάν μετὰ παρρησίας τοῦ μεγάλου δομestικού καὶ χωρὶς τινὸς περιαλύματος διελεγμένους, ἐπήνυσέ τε τοὺς λόγους· καὶ αὐτὴ ὡς οὐ σκληρῶς οὐδὲ τραχιῶς (ὡς περ προσημαζόμενος εἶπεν) εἰρημένους, ἀλλ' ἀληθείας τε ἐχομένους καὶ δικαιοσύνης καὶ παρρησίας πρεπούσης φιλοῦ ἀληθείας. Περὶ μὲν οὖν τὸ πρότερον τε καὶ νῦν ὁμοίως μάλιστα εἶναι δυνατόν αὐτῇ εἰ ἐβούλετο τὴν Ῥωμαίων βασιλείαν ἑαυτῇ περιποιεῖν σαφέστατα πάντων αὐτῆς εἰδέναι ὡμολόγηται. Πρὸς ἃ δὲ ἡξίου ἰσχυρίζετο ὡς μόνον ταῦτα ἄπερ ἦτησεν αὐτὸς, ἀλλὰ καὶ πολλὰ πλεονάζον ἀντισχεῖσθαι δυνατόν. Καὶ ὡς οὐδ' ἂν εἰ πάντες ἀνθρώποι συμφωνήσαντες· φαίεν κατ' αὐτοῦ δυνατόν ταύτην αὐτῇ ἐκπολεμῶσαι· ἀλλ' ἄδικτον αὐτῇ καὶ ἀκραίαν τηρήσει τὴν φιλίαν· εἰ μὴ τι ἄλλο, ἀλλὰ τῶν γε βασιλέων· λόγων μεμνημένη ὡς πολλάκις εἴρηται περὶ αὐτοῦ, ὡς οὐδ' ἂν εἰ εἴς τι σπασάμενος κατ' αὐτοῦ χωροῦντα ὡς ἀποκτενοῦσα

### Jacobi Pontani notæ.

(96) M. Tullius Offic. : *Vix invenitur, qui laboribus susceptis, periculisque aditis, non quasi mercedem rerum gestarum desideret gloriam.* Idem in Catoe majore : *Optimi cujusque animus maxime ad immortalitatem gloria nititur.* Et sane frequenter hunc locum, in oratōibus præsertim, attingit.

(97) Demosth. Olynthiacam primam ita claudit, ὡς ὁποι' ἄτι' ἂν ὁμᾶς περιεστῆ τὰ πράγματα, τοιοῦτοι κριταὶ καὶ τῶν πεπραγμένων αὐτοῖς ἐξεσθῆ.

Χρηστὰ δὲ εἴη, παντὸς ἕνεκα. Nam ut ea res erant quæ vobis evenient : ita et vos de actis ipsorum judicabit. Quæ utinam bona sint, et officio fungamini omnes. Ad quem locum respexisse historicum nostrum non dubito. Olet autem alibi quoque sententias Demosthenicas ex Olynthiacis, et Philippicis et ceterarum similitudinem similibus etiam verbis utitur.

ἴση, οὐδ' οὕτω δυνήσεσθαι αὐτὸν μισῆσαι, ἀλλὰ τὴν  
 ἰσὴν εὐνοίαν αὐτῷ καὶ τούτου πεπραγμένου τρεῖσαι  
 καὶ φίλιαν, ἣ περ ἔφασκε χρωμένη διδασκάλῳ, καὶ  
 αὐτῇ τοσούτων ὑπερέχοντι αὐτῆς; καὶ συνέσει καὶ  
 πραγμάτων ἐμπειρίᾳ τὰ ἴσα περὶ αὐτοῦ καὶ γινώσκ-  
 κειν καὶ περὶ ἀσσεσθαι φυλάξιν, καὶ παρεδάρθουνεν  
 αὐτὸν, μηδὲν περὶ αὐτῆς ὑποπτεύειν ἀγεννές· ἀλλ'  
 εἶναι βεβαίως πεπεισμένον ὧ; οὐδὲν ἔσται τηλικού-  
 τον δ' δυνήσεται τοῦς αὐτῆς κατασεῖσαι λογισμοῦς  
 καὶ περὶ αὐτοῦ κακὰ λογιζέσθαι παρασκευάσει. Ἐπὶ  
 τούτοις δὲ ὁ μέγας δομῆστικός, τὴν μὲν ὁμολογίαν  
 βασιλίδος ἀρκούσαν οἰηθεὶς ἀπόδειξιν πρὸς τὸ μηδὲν  
 εἶναι ἐμποδῶν εἰ ἐβούλετο κακῶς ὀφθῆναι, μάλιστα  
 δὲ δυνάμενος ἔκοντι τάγαθὰ καὶ δίκαια ἀρῆσθαι.  
 εἶτα καὶ τῆς καλοκάγαθίας καὶ τῆς εἰς αὐτὸν στορ-  
 γῆς χάριτας ὁμολογήσας βασιλίδι αὐτοῖς ἀνελάμβανεν  
 τὸν λόγον· μὴ δὴ διὰ ταῦτα φάσκω, μήτ' αὐτῇ,  
 μήτε πατριάρχῃν ὑποπτεύειν αὐτῶν τοῦς λόγους ὧ;  
 πανούργως εἰρημένους, ἀδειαν αὐτῷ προπαρασκευά-  
 ζιντι τὸ μηδ' ἂν τις ἀληθῆ λέγειν ἔχη περὶ αὐτοῦ  
 καὶ ἀποδεικνύειν ἀδικούντα, τόπον ἔχειν πρὸς τὴν  
 κατ' αὐτοῦ κατηγορίαν καὶ γραφῆν. Οὐ γὰρ τοῦτο  
 βούλεσθαι αὐτῷ τοῦς λόγους· ἀλλ' εἰ μὲν τινες τοι-  
 αῦτα δῆποτε κατηγοροῖεν οἷα αὐτὰ ὑφ' αὐτῶν, ἐξε-  
 λέγγεσθαι ὡς εἶσι συκοφανταί καὶ διαβολαί, τούτων  
 μηδένα ποιῆσθαι λόγον, ἀλλὰ καὶ τοῦς πλάττοντας  
 μισεῖν. Εἰ δ' ἄρα οὕτως εἶη πῦσανά, ὥστ' ἀμφιβο-  
 λῖαν ἐμποιεῖν εἰ μᾶλλον χρῆ πιστεύειν ἢ παντάπασιν  
 ἀπιστεῖν, μὴ ἐρήμην εὐδοῦς καταφρῆφίζεσθαι καὶ  
 ἀπόντος· ἀλλ' εἰς δικαστήριον καλεῖν, κἂν ἀλίσκω-  
 μη ἀδικῶν, οὐ παραιτούμαι τῆς κακούργιας διδόναι  
 δίκας. Τῆς βασιλίδος δὲ τὸν περὶ τῆς δίκης λόγον  
 ἀποσειομένης, καὶ μηδ' ἂν εἰ τι γένοιτο τοιαῦτα  
 περὶ αὐτοῦ φρονήσιν διατεινομένης, ὥστε καὶ δι-  
 καστηρίων δεήσεσθαι πρὸς αὐτὸν, οὐκ ἔφασκεν ἐκεί-  
 νος; ἀγαπήσειεν εἰ μὴ καὶ περὶ τούτου πειθοίτο αὐτῷ  
 τῶν ἄλλων μᾶλλον ἕνεκα, ἢ αὐτῆς· ὥστε διὰ πάντων  
 αἰτοῖς ἀποφράττεσθαι τὰς γλώσσας, καὶ μὴ πρόφα-  
 σιν ἐκ τούτου κακούργιας καὶ διαβολῆς λαβεῖν.  
 Ἀπαγορευούσης δὲ αὐτῆς καὶ οὐκ ἐθελούσης πεί-  
 θεσθαι, ἐπεισε πολλὰ εἰπὼν ὡς περὶ ἀναγκαίου,  
 ἄκουσαν μὲν, καὶ τότε εἰς αὐτὴν ἤκον τῶν τοιούτων  
 μὴ θεομένην ζητημάτων. Ἐπειθετο δ' οὖν ἕνεκα  
 αὐτοῦ. Ἐπὶ τούτοις δὲ καὶ αὐτὸς ἠσθεῖς, καὶ πᾶσαν  
 λογισμῶν ἀμφιβολίαν ἀποθέμενος, χαίρων ἔφασκεν  
 ἤδη παραφύεσθαι τὴν ἀρχὴν, εἰ καὶ δι' ὄρκων γέ-  
 νοιτο πιστὰ τὰ εἰρημένα. Καὶ αὐτίκα ἐτελοῦντο  
 καὶ οἱ ὄρκοι παρ' ἐκατέρων ἐπὶ τοῦ πατριάρχου.  
 Ἐπει δὲ οὐδεὶς αὐτοῖς ἐνέδει ἔτι πρὸς τὰς διαλύ-  
 σεις, βασιλὺς μὲν οἶκοι ὑπελείπετο. Ὁ μέγας δὲ  
 δομῆστικός ἤδη πᾶσαν τὴν ἀρχὴν βεβαίως ἔχων,  
 ἐξῆσαν ἅμα πατριάρχῃ· καὶ πρὸς τῷ ναῷ τοῦ  
 μεγαλομάρτυρος γενόμενοι Δημητρίου, δὲ τῶν βα-  
 σιλείων ψυχοδόμητο ἐντοῦς, πολλὰ καὶ πρὸς πατριάρ-  
 χην ὁ μέγας δομῆστικός διειλέχθη. Ἐφη γάρ· πε-  
 πείσθαι μὲν καὶ αὐτὸν σαφῶς ὡς οἶους ἢ βασιλὺς  
 ἐφθέγγετο λόγους, τοιούτων καὶ τὸ φρόνημα ἔχειν.  
 Θεοσεύεσθαι δὲ αὐθὺς οὐ μικρῶς τὴν ἀσθένειαν τῆς  
 γυναικείας φύσεως, εἰδὸτα ὡς εὐμετέβλητος διὰ

A imperatore magistro tantum sibi prudentia, et usu  
 praestante, eadem de illo sentire, et ejus admoni-  
 tionum pariteruram; confirmabatque illum ne quid de se  
 abjectum suspicaretur, sed constanter crederet,  
 nihil tanti fore, unde ipsa de sententia deturbata,  
 male de eo existimaret. Posthaec magnus dome-  
 sticus imperatricis confessione satis demonstratum  
 arbitratus, nihil sibi esse obstaculo, si improbe  
 velit agere, et posse sponte sua bene, justeque fa-  
 cere: deinde ob integritatem, et amorem in se  
 declaratum gratiis actis, denuo sic ait. Nec ipsam,  
 nec patriarcham verba sua suspecta habere oportere,  
 quasi ita securitatem sibi praepararet, ut neque  
 si quis ut improbum eum accusare queat, et dicam  
 impingere, recipiatur ejus oratio; non enim sibi  
 B hoc velle, sed si quidam aliquando de talibus  
 eum accusarent, quæ mæras esse calumnias, et sy-  
 cophantias ipsi a semetipsis convincerentur, 368  
 horum nullam duci rationem debere, sed cum si-  
 gmentis suis aversandos. Sin ita probabilia forent,  
 ut dubitaretur, credendane, an prorsus repudianda  
 essent, non statim indicta causa, et absentem con-  
 demnandum, sed in judicium vocandum, ubi sceleris  
 convictum sese pœnas non invite suscepturum.  
 Cum imperatrix mentionem pœnæ non ferret. Af-  
 firmaretque, quidquid tandem eveniret nunquam  
 ita de ipso cogitaturam, ut judicio illum arcesseret  
 non se quieturum domesticus respondebat, nisi  
 et in hoc sibi obsequeretur, aliorum causa ma-  
 gis quam sua, ut sic per omnia illis ora obstrue-  
 rentur, et ne hinc maligne calumniandi occa-  
 sionem sumerent. Recusanti vero et invitæ,  
 C quod se hujusmodi quæstionibus non egere  
 diceret, multis verbis ut rem necessariam persuasit.  
 Domesticus igitur causa assensit. Quocirca et ipse  
 exhilatus, omnique cogitationum perplexitate de-  
 posita, se jam cum gaudio ad imperium moderan-  
 dum esse regressurum dixit, si etiam sacramento  
 dicta firmarentur; quod mox ab utroque co-  
 ram patriarcha factum est. Perfecta igitur paci-  
 ficatione imperatrix domi mansit. Magnus autem  
 domesticus totius imperii gubernatione sibi confir-  
 mata, cum patriarcha recessit, et apud ædem ma-  
 gni martyris Demetrii intra aulam longo eum ser-  
 mone detinuit, nempe hoc: Ego quoque, non ali-  
 ter quam sentiret, imperatricem locutam esse,  
 plane credo. Perturbor tamen non mediocriter,  
 quod naturæ muliebris imbecillitatem, quam scilicet  
 varia, et ob timiditatem mutabilis sit cognosco: et  
 male metuo, ne ego quidem semper propter bella  
 cum finitimis Barbaris abesse longius cogar, syco-  
 phantæ autem domi desidentes, aliquando ilham  
 D pervertant. Quod et viris in pugna imbellissimia  
 accidere videmus, qui a domesticis probrose in-  
 crepiti, et contumeliosissime vexati ac nihil non grave  
 perpersi. extra prælium verbis se jacitant magni-  
 fice, et jurati affirmant, de cætero: on tergem hos-  
 tibibus præbituros, sed generose contra pugnaturos.  
 Postquam autem eos accedentes conspexerunt, et

inham belli signum exaudierunt, in acie amplius consistere non possunt; sed juramenti, et jactantiae prioris obliti, ignave ac turpiter fugiunt. Scitum est etiam quod apud Persas ferri proverbium audio: Femina terram adhuc tangit, quamvis capite nubes tetigerit (97'). **369** Quo significant, opinor, etsi ad summum prudentiae, magnanimitatis, et fortitudinis venerit mulier, nihilominus, ut antea, esse mulierem; hoc est naturalibus, et muliebribus affectionibus subditam. Quae omnia me reminiscens sollicitant, et animum metu implent, ne, si quid, ut feminae, imperatrici acciderit, non ego solum, sed et Romani omnes multis involuti malis, extremis periculis circumveniamur. Quare primum quidem ultro praestitorum tibi a me beneficiorum te admonere; nec te oblitum puto, quemadmodum ad hoc gloriae et honoris fastigium propter amicitiam nostram, studiumque perveneris. Non enim solum te infimi ordinis hominem imperatoris clericorum collegio allegi, et cura multa non tantum domi meae, sed jam e domesticis imperatoris unum dignatus sum, quanquam id necessitas nulla exigeret, sed et primus tui mentionem feci, et auctor imperatori fui, ut te in thronum patriarchicum extolleret. Quin etiam cum ab episcopis concorditer repellerero, diligentissime elaboravi, ut tibi praeclearam hanc et pro qua jure certetur, cathedram darent. Postremo cum in ejus amittendae periculum devenisses, solus ego difficultatem omnem sustuli. Haec in praesens percensui, non quod beneficia exprobrare velim (non enim soleo, ne si longe plura quidem, et majora essent), sed ut ostenderem, aequum videri, ut a quo plura jam pridem amicitiae, et singularis cujusdam amoris argumenta habes, idque gratuito, ei nunc tali tempore memorem te, et re ipsa meritis compensandis gratum exhibeas. Adde, cum sis Pater spiritualis omnium, quantam unicuique ovium tuarum, tantam et mihi, imo vero multo majorem quam ferre omnibus sollicitudinem debes: quod omnes commodorum meorum, incommodorumve participes futuri sunt. Quod autem te oro, hoc est, ut simul ac debuero foris bellum gerere (nec enim vel mihi honorificum, vel vobis utile, hic sedentem ab hostibus agros nostros vastari, civitates obsideri, obvios in servitum abduci permittere), nihil loci de sycophantis, hominibus perditis, et reipublicae inimicis, qui hic cum Augusta versaberis seuper: ut contra me calumnias committisci, et illam ad obtreccatores ut bene consententes audiendos, ac me pro hoste, et insidiatore suo propter imperium habendum inducere possis, sed jus **370** meum tuare; illorum machinas dissipare; calliditatem, ac dolos infirmes; et hoc solum eidem persuadeas, ne absentem damnet,

Jacobi Pontani notæ.

(97') Hæc parœmia Persica de naturali, et agnata levitate et inconstantia mulierum propter quam nunquam illis fidentium sit, quantumvis magna præ se ferentibus ac promittentibus, notatu digna,

δειλιαν, και δεδοικέναι μη αὐτὸς μὲν ἀναγκάσειτο πάντοτε μακρὰς ἀποδημίας χρῆσθαι διὰ τοῦ; πρὸς τοῦ; περιοίκους βαρβάρους; πολέμους, οἱ συκοφάνται δὲ οἰκουροῦντες, πείσωσί ποτε αὐτὴν μεταβαλεῖν, ὃ και ἀνδράσι συμβαῖνον ὀρώμεν τοῖς περὶ μάχας διὰ δειλιαν ἀτολμωτάτοις. Ἐκεῖνοι γὰρ ὑπὸ τῶν οἰκείων ὀνειδιζόμενοι και περιυβριζόμενοι, και ὅτιοῦν ὑπομένοντες δεῖνον, μάχης μὲν οὐ παρούσης, κομπάζουσι πολλὰ και ἰσχυρίζονται; και ὄρκους προστιθέμετες, μηκέτ' αὐθις τοῖς πολεμίοις τὸ πρόσωπον ἀποστρέψουσιν, ἀνδρείως; αὐτίκα στήσασθαι πρὸς αὐτοῦς. Ἐπειδὴν δὲ αὐτοῦ; τε ἴδωσι προσιόντας, και τῆς σάλπιγγος ἀκούσασθαι σημαιούσης συμπλοχῆν, οὐκέτι μένειν οὐδ' ἐπὶ τῆς παρατάξεως ὁμοί τε εἰσιν, ἀλλὰ φεύγουσιν αἰσχυρῶς και ἀγενῶς, ὀλίγα φροντίζοντες; τῶν ὄρκων και τῶν κομπασμάτων τῶν προτέρων. Ἄκούω δὲ και παροιμίας Περσικῆς ὁρθῶς ἄγαν και συνετῶς περὶ τῆς γυναικείας εἰρημίνης φύσεως· λέγουσι γὰρ ὡς κὰν μέχρι κελῶν ἀφίκηται ἡ κεφαλὴ τῆς γυναικῆς, οὐκ ἔλαττον ἢ πρότερον ἐπάπτεται τῆς γῆς. Σημαίνοντες, οἶμαι, διὰ τοῦ λόγου, ὡς κὰν εἰς ἄκρον και φρονήσεως ἀφίκηται και μεγαλοψυχίας και ἀνδρίας, οὐδὲν ἦττον ἢ πρότερον ἔστι γυνὴ τοῖς φυσικοῖς δὲ γυναικείοις πάθειν ἐνεχομένη, ἃ δὲ πάντα με ἀποκναίει μεμνημένον, και πολὺν ἐμποιεῖ θρόβον τῆ ψυχῆ, μὴ τῆς βασιλίδος γυναικεῖον τι παθούσης, οὐκ αὐτὸς μόνον, ἀλλὰ και Ῥωμαῖοι πάντες, πολλὰς ἐμιλήσομεν κακοῖς, και τοῖς ἔσχατα; περιπεσοῦμεθα κινδύνους. Οὐ δὲ ἔνεκα, πρῶτα μὲν τῶν ὑπεργυμῶν παρ' ἐμοῦ σοι ἀγαθὸν ἀναμνησάσκω. Οὐδ' αὐτὸν ἴσως ἐπιλελησμένον, ὡς εἰς τοῦτο εὐδοξία; και τιμῆς παρὰ τὴν ἡμέτεραν ἦκεις και φιλίαν και σπουδῆν, οὐ μόνον ἐξ ἀφανείας πολλῆς; τῷ βασιλικῷ κτήρῳ καταλέξαντος, και πολλῆς προνοίας; οὐκ οἰκοθεν μόνον, ἀλλὰ και ἐκ τῶν βασιλικῶν ἡξιωκότος, και καιρῷ καλοῦντος, ἐμοῦ τε πρώτου μηθόθεντος, και βασιλέα πείσαντος ἐπὶ τὸν πατριάρχικον ἀνάγειν θρόνον, ἀλλὰ και τῶν ἀρχιερέων κοινῆ γνώμῃ πάντων ἀποσειομένων, πολλῆ χρησαμένου πρὸς αὐτοῦ; και προθυμῆς και σπουδῆς ὥστε πείσασθαι ἐγχειρίσαι τὴν περιφανῆ ταύτην και περιμάχητον καθέδραν, και τὰ τελευταῖα δὲ ταῦτα κινδυνεύοντες; περὶ αὐτὴν και μέλλοντος ἀποστρεφείσθαι μόνου πρὸς ἀπαλλαγὴν ἐξαρκέσαντος τῶν δυσχερῶν. Ταῦτα δὲ διήλθον νῦν, οὐκ ὀνειδίζειν προφηρημένο; τὰς εὐεργεσίας. Οὐ γὰρ ἔμοιγε φίλον τὸ τοιοῦτον, οὐδ' εἰ πολλαπλασίους ἦσαν και μείζους· ἀλλ' ἐν ἐπιπέδειξαιμι, ὡς ἀνωθεν φιλίως πρὸς σε διατεθέντι, και πολλὰς παρεσημῆμῃ ἀποδείξεις τῆς πρὸς σὲ στοργῆς, δικαιοῦ και σε τῶν πραγμάτων παρασχόντων νῦν, εὐγνώμονα φανῆναι τῷ προῖκα πρότερον ἐφ' ἔθεντι φίλῳ, και ἀμοιβὰς ἀξίας ἀποδοῦναι τῶν προτέρων εὐεργεσιῶν. Οὐ μόνον τούτων ἔνεκα αὐτῶν,

et in sermonibus merito usurpanda est. Qui adagia post Erasmum ab illo prætermissa collegerunt et adhuc colligunt, hoc etiam suis addere poterunt

ἀλλ' ὅτι καὶ πατήρ ὢν κοινὸς πνευματικὸς, ὅσην ἑκάστῳ τῶν ποιμαινομένων, τοσαύτην ὀφείλει τὴν κηδεμονίαν καὶ ἐμοί. Μᾶλλον δὲ πολλαπλασίω ἢ οὐκασί σχεδὸν, ὅσην καὶ τῆς εἰς ἐμὲ ἤκουστος ὀφείλει ἢ βλάβῃ; πάντες ἀπολαύσουσι τὸ μέρος. Τοῦτο δὲ ἔστιν ὅσου δέομαι· ἴν' ἐπειδήπερ αὐτὸς ἀναγκαίως ἔχω πρὸς τὰς ἐξωθεν στρατείας ἀσχολεῖσθαι· οὕτε γὰρ ἔμοιγε εὐπρεπὲς, οὐδ' ὑμῖν συμφέρον ἐνταῦθα καθήμενον περιορᾶν, τοὺς πολεμικοὺς τοὺς ἀγροὺς πορθεῖν τοὺς ἡμετέρους, καὶ τὰς πόλεις; πολιορκεῖν, καὶ ἐξανδραποδίσσεσθαι τοὺς προστυχόντας, μηδεμίαν δοῦναι χώραν τοῖς συκοφάνταις; καὶ λυμῶσαι καὶ κοινοῖς ἐχθροῖς τὸν ἀεὶ χρόνον ἐνταῦθα συνεσόμενον τῇ βασιλίδι ὥστε δυνηθῆναι συσκευάσαι κατ' ἐμοῦ διαβολὰς, καὶ πείσαι προσέχειν αὐτοῖς, ὡς ὀρθῶς καὶ λυσιτελῶς βουλευόμενοι; ἐμὲ δὲ πολέμιον νομίζειν καὶ ἐπιβουλεύοντα αὐτῇ; πρὸς τὴν ἀρχὴν, ἀλλὰ τῶν ὑπὲρ ἐμοῦ δικαίων ἀντεχόμενον διαλύειν αὐτοῖς τὰς μηχανάς, καὶ ἀπράκτους καθιστᾶν τὰς πανουργίας καὶ τοὺς δόλους, οὐδὲν ἕτερον κείμενον τὴν βασιλίδι, ἢ μὴ καταψηφίσσεσθαι ἀπόντος, ἀλλὰ κληθέντα πρὸς τὴν δίκην, καὶ καιροῦ τυχόντα πρὸς ἀπολογία, ἢ διαλύεσθαι τὰ ἐγκλήματα ἂν δύνωμαι, ἢ δέδῃναι δικὰς τῆς ἀδικίας ἂν ἀλλοιωμαι ἐπιτορκῶν. Τῆς τοιαύτης δὲ σπουδῆς ἕνεκα καὶ προθυμίας οὐ παρὰ Θεοῦ μόνου λήψεσθαι τὰς ἀμοιβὰς ὡς ὑπὲρ εἰρήνης καὶ σωτηρίας τῆς κοινῆς καὶ αὐτοῦ ἐσπουδακότα τοῦ δικαίου, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν αὐτῷ πολλὴν εἰδήσειν χάριν, καὶ πάντας τοὺς ἐν λόγῳ ἐπεισέσεσθαι, ὅτι πᾶς προστάτος ποιεῖ, καὶ κηδεμόνος τῶν ψυχῶν ἔργους αὐτοῦ; ἐπιδεικνύμενος ὡς ἔστι μαθητῆς τοῦ εἰρηνοποιῶντος, καὶ εἰς δύναμιν αὐτῷ ἐξομοιοῦται, τόγε εἰς αὐτὸν ἦκον πᾶσαν πρόφασιν πολέμου ἐμφυλίου διαλύων. Τοιαῦτα καὶ πρὸς πατριάρχην διελεγμένου τοῦ μεγάλου δομestικού, τὰς τε εἰρημνίας εὐεργεσίας ἦν αὐτῷ ἐκεῖνος συνομολογῶν, καὶ πάντων τῶν ἄλλων μείζω καὶ εὐθραγετήσθαι καὶ ὀφείλειν, καὶ θάρρειν περὶ τοῦ μέλλοντος· ὁποτιθέμενος ὡς οὐδὲν αὐτῷ τῶν δυσχερῶν τόγε εἰς αὐτὸν ἦκον ἀπαντήσαι, ἀλλὰ σπουδῇ πολλῇ καὶ προθυμίᾳ εἰ τι συμβαίη τοιοῦτον χρῆσται περὶ αὐτοῦ, καὶ οὐδὲν ἦττον ἢ ὑπὲρ αὐτὸς αὐτοῦ παρῶν τῶν αὐτῷ γινομένων ἀνθέξεται δικαίων. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ πατὴρ ἀρχῆς; προθύμως τὰ τοιαῦτα ἐπηγγελάτο, οὐκοῦν ἐφασκεν ὁ μέγας δομestικός, οὐδὲν λοιπὸν, ἢ τὰς ὑποσχέσεις ταύτας τρέψω, ἢ ἂν ἐπίσταται αὐτὸς βεβαίως αὐτῷ ποιεῖν καὶ ἀναμφιβόλους, ὥστε μηδὲν εἶτι ἐνδοιάζειν ἔχειν, ἀλλὰ πεπεισθαι ἀκριβῶς ὡς οὐδὲν ἦττον ἢ εἰ παρῆν αὐτὸς, οὐδεμίς τοῖς συκοφάνταις ἔσται δύναμις πρὸς τὰς διαβολὰς· ὅδ' εὐθύς τῆς καθέδρας ἐξαναστὰς, Εὐλογητὸς, εἶπεν, ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὢν εἰς τοὺς αἰῶνας, ὅτι οὕτε νῦν οὐδ' ὕστερον ψεύσομαι σε, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ σοῦ πᾶσαν ποιήσομαι δικαίω καὶ φροντίδα καὶ σπουδῇ. Καὶ οὐδὲν τόγε εἰς ἐμὲ ἦκον περιόχουμαι, μὴ πάντα καὶ διανοεῖσθαι καὶ φθάγγεσθαι καὶ πράττειν, ὥστε μηδεμίαν βλάβην ἐκ συκοφαντίας καὶ διαβολῆς σοὶ προσενεχθῆναι. Ἐπὶ τούτοις δὲ καὶ τὸν τρισάγιον ὕμνον ἐπειπὼν, καὶ πρὸς τῇ κεφαλῇ τοῦ μεγάλου δομestικού εὐχὴν τινὰ τῶν λεγῶν διεξελθῶν, καὶ πολλὴν αὐτῷ εἰρήνην καὶ εὐκλειαν, καὶ ἄλλων ἀγαθῶν ἐπευξάμενος ἔσμεν, ἐπεὶ καὶ ἡ ἡμέρα ἤδη περὶ δειλὴν ἦν, ὁ πατριάρχης μὲν ἐκ' οἴκου ἀνεχώρει. Ὁ μέγας δὲ δομestικός ἦπτετο προθύμως τῶν πραγμάτων, βεβαίως ἤδη περὶ τῶν μελλόντων ἔχων τὰς ἐλπίδας, καὶ οὐδὲν δεῖνδῶ ὑπονοῶν.

## 371 CAPUT VII.

*Sismanus a legatis Alexandri regis petitur. Magnus domesticus reprehendit, quod idco bellum intentet et transfugam reddere recusat, proque eo Maxis bellum grāve minatur. Legati frac is spiritibus triginta dies ad reditum responsumque regis renuntiandum impetrant. Imperatrix et proceres de prudentia domesticici gratis animis lactantur.*

Εἰς τὴν ὑστεραίαν δὲ ἐκέλευε τοὺς Ἀλεξάνδρου

Postridie Alexandri regis legatos in palatium

sed in iudicium vocet : ut tempus ad defensionem nactus, aut obiecta refellam, si potero, aut si pejerasse deprehendar, pœnam subeam. Pro hac impigra diligentia tua; non modo a Deo velut pacis et salutis communis, et juris mei cupidus, præmiu accipies, sed me quoque quam gratissimum experiere; et omnes honorati te laudabunt, quia quæ præpositum, curatoremque animarum decet, feceris; factoque ipso te pacificatoris discipulum demonstraris, quem pro viribus imitere, dum, quantum in te est, omnem belli civilis materiam tollis. His dictis a magno domestico, patriarcha memorata se beneficia accepisse, et omnibus aliis majora se et accepisse, et debere confitebatur, monebaturque ne futuri esset anxius, quod ad se attineret, nihil ei molestiarum enasciturum, et si quid aiunt contingeret, perstudiose amoliturum, ejusque causam ita defensurum, ut si ipsemet præsens adesset, melius non posset. Ubi hæc patriarcha prompta voluntate promisit, magnus domesticus nihil reliquum esse dixit, quam eadem promissa, modo quo sciret ipse, firma et minime dubia efficere, ut nihil ambigeret : sed prorsus crederet, non secus, ac si ipse adesset, criminatorem nullam criminandi potestatem fore. Ille confestim e cathedra exurgens : Benedictus Deus, inquit, et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui est in sæcula, ego neque nunc, neque in posterum te fallam, sed in tua causa omnem conatum adhibebo, nihilque quod officii mei sit, prætermittam, quo minus omnia cogitem, dicam, faciam, ut per scyophantias, et calumnias nullum detrimentum capias. Secundum hæc hymnum trisagion addidit, et super caput ejus sacra precatatione recitata, multamque illi pacem, et gloriam, et aliorum bonorum cumulum apprecatus, quoniam advesperascebat, ipse domum concessit. Magnus domesticus jam spe futurorum nixus et nihil quidquam sinistrum opinose præcipiens, ad imperii gubernationem accessit.

accitos, quid venirent interrogavit. Qui juramentum, quod imperator Alexandro pacis ergo dederat, exhibentes, petere aiunt, aut Sismanum sibi regis sui hostem tradi: aut juramentum, ut pace jam irrita recipi. Neque enim fore justum, aut tolerabile, ipsos quidem certos, et constantes amicos ac socios Romanorum esse: illos autem eorum hostes infensissimos recipiendo, foedus violare. Nec legati, fastu et arrogancia pleni; nihil contradicturos Romanos, sed extemplo Sismanum belli metu reddituros opinati. Imperatrix magnum domesticum cum iis agere, et ad petitionem respondere jussit. Qui primum vitio dedit, quod non jure venissent. Non enim oportebat, inquit, regem vestrum defuncti imperatoris Romani amicum atque generum, ejus liberis bellum inferre, et cum causa injusta conari foedus rumpere. Quin si antea quidpiam cum eo litis et controversiae habuisset, eam nunc missam facere, et foedus inviolabilius custodire, cumque liberis ejus, amicorum praesidiis modo potissimum indigentibus, contra eorum hostes, si qui fuerint, societatem instituere debuisset. Verum illi idem, quod multis usus venire, qui potentiores, vivos quidem officiis demerentur, non tam ipsorum amici, quam temporis, et opulentiae: ubi autem mortem obierunt, veluti cum morte solutis amicitiae legibus, eos jam ut impotentes contemnunt, facillimeque oderunt, quos prius diligere videbantur. Deinde ad petitionem hoc responsum attulit. Non est hic patrius mos Romanis, ad se confugientes eorum hostibus dedere. A

πρεσβευτὰς εἰς τὰ βασιλεία ἐλθόντας, περὶ ὧν ἤκουσιν ἀπαγγέλλειν. Οἱ δὲ ἤκον, καὶ τοὺς ὄρκους ἔχοντας οὗς βασιλεὺς πρὸς Ἀλέξανδρον ἐπὶ τῆς εἰρήνῃ ἐποιεῖτο, ἠτοῦν· ὅ τε αὐτοῖς τὸν Σισμανὸν ἐχειρίζειν πολέμιον ὄντα τῷ σφετέρῳ βασιλεῖ, ἢ τοῦς ὄρκους ἀπολαμβάνειν, ὡς οὐκέτι τῆς εἰρήνης ἐσομένης. Μηδὲ γὰρ ἂν εἶναι δίκαιον, μηδὲ ἀνεκτὸν αὐτοῖς, αὐτοὺς μὲν ἀσφαλεῖς εἶναι καὶ βεβαίους φίλους καὶ συμμάχους· Ῥωμαίους, ἐκείνους δὲ παρασπονδεῖν τοὺς αὐτοῖς· πολεμιωτάτους ὑποδεχομένους. Οἱ μὲν οὖν πρέσβεις τοιαῦτα εἶπον, ἔγκου καὶ φρονήματος πεπληρωμένοι, καὶ οὐδὲ ἀντειπεῖν οἰόμενοι Ῥωμαίους, ἀλλ' αὐτίκα ἐγχειρίσειν Σισμανὸν δεῖσαντας τὸν πόλεμον τὸν πρὸς αὐτοῦς· ἢ βασιλῆς δὲ ἐκέλευεν αὐτοῖς τὸν μέγαν δομέστικον χρηματίζειν, καὶ περὶ ὧν αἰτοῦσιν ἀποκρίνεσθαι. Ὁ δὲ, πρῶτα μὲν, ἐμμέφετο αὐτοῖς ὡς οὐκ ἐφ' οἷς προσῆκε τὴν ἀφίξειν παποιημένοις. Ἔδει γὰρ βασιλέα τῶν ὡμῶν φίλον ὄντα καὶ πατέρα κηδεστού, τῷ τετελευτησῆτι βασιλεῖ Ῥωμαίων μὴ τοῖς ἐκείνου παισὶ πόλεμον ἐπάγειν, καὶ διαλύειν πειράσθαι τῶς σπονδᾶς ἐπ' αἰτίας οὐ δίκαιαις. Ἄλλ' εἰ τινα καὶ πρότερον εἶχε πρὸς ἐκεῖνον πρόφασιν διαφορᾶς, ταύτην καταλύειν νῦν, καὶ βεβαιότερον ἢ πρότερον φιλικῶν τῶς συνθήκας, καὶ βασιλέως τοῖς παισὶ συμμεμαχῆν ἐπὶ τοῖς πολεμίοις ἂν τινες ὦσι, νυνὶ μάλα τῆς παρὰ τῶν φίλων ἐπικουρίας δεομένοις· ὃ δ' ἔοικε ταῦτ' ἐν τοῖς πολλοῖς παθεῖν, οἱ ζῶντας μὲν θεραπεύουσι τοῦς θύνατοῦς, οὐ μᾶλλον ἐκεῖνων, ἢ τοῦ καιροῦ καὶ τῆς ἐκείνων δυνάμεως ὄντες φίλοι· ἐπειδὴν δὲ ἀποσχίζονται, τῶν αἰτίων ὡς περὶ διαλυθέντων τῆς φιλίας, ῥᾶστα πρὸς ἐχθραν ἐξάγονται τῶν πρότερον δικούντων εἶναι φίλων διὰ τὴν ἀδυναμίαν αὐτοῦς περιορῶντες. Ἐπειτα δὲ καὶ πρὸς τὴν ἀξίωσιν αὐτῶν, οὕτω τὴν ἀπολογίαν ἐποιεῖτο, ὡς οὐ πάτριον τοῖς Ῥωμαίων βασιλεῦσι τοὺς αὐτοῖς προσφυγόντα· τοῖς πολεμίοις προδιδόναι. Ἀπὸ γὰρ τῶν Κωνσταντινίου τοῦ Μεγάλου χρόνων ἄχρι νῦν τοῖς Ῥωμαίων βασιλεῦσι, μέλθοσι καὶ περιφανέστεροι τῶν παρ' ἑκάστοις ἔθνεσι βασιλεῦσιν ἢ δυνάσταις οὔσι, πολλοὶ τῶν παρ' αὐτοῖς ἀρχόντων ἀτυχήσαντες, καὶ τῆς ἀρχῆς ἐκβεβλημένοι γεγόνασιν ἰκέται· οἱ μὲν, τὴν οἰκείαν αὐτοῖς ἀρχόντων ἀτυχήσαντες, καὶ τῆς ἀρχῆς ἐκβεβλημένοι γεγόνασιν ἰκέται· οἱ μὲν τὴν οἰκείαν αὐτοῖς δεόμενοι ἀρχὴν ἐπανασώζειν, οἱ δὲ καὶ ἄλλως προνοίας καὶ κηδεμονίας τυχεῖν τινος, καὶ πᾶσιν ἤρκεσαν πρὸς τῶς συμφορᾶς, ὡς περὶ κοινὸι σωτῆρες, καὶ προσταῖαι τῶν δυσκόλῃ τύχῃ χρησαμένων ὄντες. Καὶ τοῖς μὲν αὐτῶν ἀπέδοσαν τῶς ἀρχῆς χειρὶ πολλῇ καταργόντες, ἐνίοις δὲ εὐεργετήσαντες μεγάλη, καὶ τῆς οἰκείας ποιήσαντες ἐκλαθέσθαι τῇ ὑπερβολῇ τῶν δωρεῶν, ἔπεισαν αὐτοῖς συναῖναι διὰ βίου, τὴν παρὰ βασιλεῖ δουλείαν πολὺ βελτίω νομίσαντας καὶ θαν-

Jacobi Pontani notæ.

(98) Romanos imperatores a Constantino Magno recepit supplices, aut profugos reges variarum gentium, usque con-uluisse, patet ex historiis Romanis. Nam ut bene Cicero in Maniliana: *Afflicta*

*regum fortunæ facile multorum opes, eorum impri-mis, qui aut reges sunt, aut in regno vivunt, ad misericordiam alliciunt: quod regale iis nomen magnum, et sanctum esse videatur.*

μασιωτέραν τῆς ἀρχῆς τῶν ὁμοζύλων, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ νῦν, Σίσμανος ἐκείτης γέγονε τῆς Ῥωμαίων βασιλείας, οὐ πρὸς τὴν οἰκειάν δέομενος καταγαγεῖν, ἀλλὰ προνοίας τινὸς τυχεῖν κακοπραγῶν καὶ τῆς ἀρχῆς ἐκδοβλημένος. Ἀλέξανδρος δὲ ὁ ὑμέτερος βασιλεὺς, ὡς εἰσικε, διὰ τὴν βασιλείωσ τελευτῆν τὰ Ῥωμαίων πράγματα παντάπασιν νομίζων διεσθάρθαι, καὶ μηδένα τὸν προστησόμενον κεκτηῖσθαι, ἐκείνον ἀπέστειλεν αὐτῶν μετὰ πολλῆς τῆς παρρησίας καὶ τὸ κελυσόμενον ποιεῖν μηδὲν πολυπραγμονοῦντας ἀξίων. Τὸ δ' ἐναντίως ἔχει ἢ φήθητε αὐτοί. Βασιλεὺς τε γὰρ εἰ περιὼν ἡμῖν χρώμενος τοὺς ἀδικεῖν ἐθέλοντας ἐτιμωρεῖτο· καὶ νῦν ἐξ ἀνθρώπων ἐκείνου γεγεννημένου, ἡμεῖς ἀμυνοῦμεθα ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν, ἂν τις ἐπιῆ, ὑπὸ βασιλεία τὸν ἐκείνου παῖδα τεταγμένοι, καὶ τὴν τε χώραν ἡμῶν φυλάξομεν ἀπαθῆ κακῶν, καὶ ὑπὲρ φιλοτιμίας τῆς ἀνέκαθεν Ῥωμαίοις προσηκούσης πολεμήσομεν ὑμῖν προθύμως. Οὐ γὰρ μικρὸν τοῦτό γε, οὐδὲ εὐκαταφρόνητον ἡμῖν εἰς ἀδοξίας λόγον τὸ τὸν φυγάδα παρ' ἡμῖν γεγεννημένον, ἢ ὁμῶν, ἢ ἐτέρων κελυσότων ἐπὶ θανάτῳ προδιδόναι. Ἄν μὲν οὖν καὶ αὐτοὶ τῆς ἀτοκίας τῶν τοιοῦτων ζητημάτων ἀποστάνας, εἰρήνην ἄγειν, καὶ ταῖς σπονδαῖς ἐμμένειν καὶ τοῖς ὄρκοις οὐκ πρὸς βασιλέα ἔθεσθε, ἐθέλητε, πειρασόμεθα καὶ ἡμεῖς τῶν καθεστῶτων μηδὲν κινεῖν. Ἄν δ' ἀρχῆς αὐτοὶ πρότεροι πολέμου, τὸν θεὸν καὶ ἡμεῖς μάρτυρα τῆς ἀδικίας προστησάμενοι, ὃν αὐτοὶ ἐπινοεῖτε διαλύοντες τὰς σπονδὰς, διδάξομεν ὑμᾶς μηδὲν πέρα τοῦ προσήκοντος φρονεῖν, καὶ ἢ Σίσμανον τριήρασι διὰ τοῦ Ἰστροῦ καταστήσαντες ἐπὶ Βιδίην, καὶ πόλεμον ἐμφύλιον ἀνάψαντες ὑμῖν· ἴστε γὰρ δὴ πού καὶ αὐτοὶ ὡς πολλοὶ Μυσῶν προσχωρήσουσιν ἐκείνῳ διὰ τὴν ἀρχαίαν φίλαν καὶ τὴν οἰκειότητα τοῦ γένους, ἢ παντάπασιν Ἀλέξανδρον ἐκβαλοῦμεν τῆς ἀρχῆς, ἢ τὰ γε δεύτερα, οὐ μέτριά τινα ζημιώσομεν αὐτὸν, ἢ εἰ μὴ τοῦτο δοκοίη, ὡς ἐλάττωος ἢ προσῆκε τῆς επικουρίας γινομένης, ἀλλ' ἔγωγε αὐτὸς ἅμα στρατιῆ Ῥωμαίων ἔχων καὶ Σίσμανον ὑμῖν ἐπιστρατεύω καὶ μαχοῦμαι προθυμότατα ὑμῖν· οὐ μόνον παρασκευοῦμενος αὐτὸς, ἀλλὰ καὶ ἀδικουμένων βοηθῶν, καὶ προσέτι γε στασιάξουσι πρὸς ἑαυτούς, καὶ τοῖς μὲν Ἀλέξανδρον προσκειμένοις, τοῖς δὲ ἥδιον ἂν ἀπαλλαγόμενοις καὶ πρὸς Σίσμανον ἀποχωρήσουσιν, ὅπερ οὐκ ὤμοι ὑμῖν λυσιτελήσειν. Ἐγὼ δὲ καὶ τρόπον ἕτερον πολέμου ἐξ οὗ τὴν τε ὑμέτεραν κακοῦν, ἡμῖν καὶ τὴν οἰκειάν ἐξέσται διασώζειν οὐκ ἀποκρούψω, ἵνα μὴ τινῶν ἀνηκέστων πρὸς τὸν πόλεμον συμβάντων, οὐχ ἡμᾶς αἰτίους, ἀλλὰ σφᾶς αὐτοὺς εἰδῆλητε αὐτοῖς. Τῶν γὰρ κατὰ τὴν Ἀσίαν σατραπῶν ὀδυνάτωτατος, ὃν οὐδ' αὐτοὶ ἀγνοεῖτε παρεληφότες ἄκοψ, Ἀμούρ ὁ τοῦ Αἰτίνης, τὴν βασιλείωσ πεπυσμένος τελευτῆν, καὶ νομισίας καὶ αὐτὸς ῥῆστα ληΐσασθαι Ῥωμαίους, διὰ τὸ μηδένα εἶναι τὸν ἀμυνοῦμενον ὑπὲρ αὐτῶν, πεινήχοντα καὶ διακοσίας πληρώσας ναῦς, πᾶσαν ἐποιεῖτο σπουδῆν κακοῦν τὴν ἡμετέραν. Ἐπεὶ ἐκ

A multa cum libertate Sismanum postulatam misit, censens, nos quæ ille velit citra detractionem exsequi oportere. At enim longe fallimini. Nam et imperator adhuc spiritum ducens, nostra opera injuriosos puniebat, et nunc eo e mortalibus sublato, nos filio ejus imperatori subjecti, nosmet, si quis invaserit, ulciscemur; et cum regionem nostram a vastitudine direptioneque tuebimur, tum gloriæ studio, quod Romani a majoribus quasi hæreditatem quamdam accepimus, cupide vobiscum signa conferemus. Haud enim leve hoc sane, nec parum nobis probrosum, supplicem nostrum vobis aut aliis petentibus interficiendum tradere. Quamobrem si istis stulte requirendis superseedentes, pacem colere et fœdus cum demortuo imperatore sancitum conservare volueritis, nec nos quidquam constitutorum volentes movebimus. Sin vos prius ad bellum proruperitis, Deum sceleris vestri testem adhibentes, quem vos ista perfidia læditis, docebimus vos non ultra quam decet sapere: et vel Sismano triremibus trans Istrum Bidenten deportato bellum civile inter vos suscitabimus (non enim nescitis, Mæson magnam partem ob amicitiam vetustatem cognitionemque generis ad eum defecturos) et Alexandrum regno penitus exturbabimus, aut certe non exiguis eum cladibus afficiemus; vel si hoc non probabitur, quia infirmus erit, quam pro rei conditione auxilium, equidem ego ipse cum Romano exercitu mecum Sismanum habens, in vos profectus, acerrime vobiscum depræliabor; 373 non solum ut a fœdifragis ipse offensus, sed et inique violato opem ferens, vobiscum, inquam, qui factionibus dissidentes, alii Alexandro adhærebitis, alii libentius ab eo discedentes, cum Sismano vos conjungetis, quod e re vestra futurum non existimo. Ego vero et aliam belli viam, quæ regionem vestram infestam habere, nostram tutam præstare licebit, non vos celabo: ut atrocissime multati (99), vosmetipsos ea mala vobis intrivisse agnoscat. Et enim Amurius Aitinæ filius satraparum Asiæ opulentissimus, quem et vos de fama cognovistis, cum de morte imperatoris accepisset, ratus se Romanorum terras facillime deprædaturum, quod jam propugnatore carent, impletis ducentis quinquaginta navibus, omnes eo nervos intendit, ut agros nostros popularet. De cujus irruptione ego audiens, virum inter amicissimos meos probatum misi, qui hortaretur, uti cœptis desistens reverteretur, utpotenon in alios quam in me iturum. Is simul ac legatum audivit, e medio itinere retro rediit. Nunc ad me misit, rogavitque ne exercitum a se frustra collectum esse sinam, sed si quod nobis bellum sit, eo contra hostem utamur: ut et milites spoliis ditentur, et ipse tantos sumptus sine ullo fructu ne effuderit, sed hunc saltem consequatur, quod pro amico eos posuerit. Ac nolim vos dictis meis

(99) Gr., ut si quid exitiale circa bellum contigerit  
PATROL. GR. CLIII.

EDIT.



fidem detrahere, et ventosae cujusdam ostentationis causa hae conficta arbitrari. Nam praeterquam quod ad signenta et mendacia non propendemus, vos item si indagaveritis, vera esse comperietis. Quocirca pacem utrisque nostrum longe meliorem utilioremq; statuens, et ipse eam amplector, et vos ad eandem capessendam adhortor. Itaque propter vos in praesens non mihi concidit animus. Sed agite ad regem vestrum quam citissime potest reversi, ut Sismanum se recepturum ne speret, renuntiate. Si idcirco nos bello lacescendos putabit, ut diebus viginti quibus redire poteritis, bellum nobis indicat: tandiu enim et legatum Amurii hic haerere faciam, quo bello denuntiatio per litteras ei huc veniendi copiam concedam: et omnino facilius atque cupidius huc venturum, quam antea auctoritati meae obsecundans, expeditione interrupta rediit, existimandum est. Sin quadam neglectione diem praestixam transgredimini, non mihi amplius tutum erit requiescere: verum et ipse **374** per me bellum apparabo, et Persicas copias jam paratas huc accersam: nec de caetero, etiam vobis cupientibus, ego facile bellum omittere potero, non solum propter impensam in eo instruendo factam, quam e vestris vectigalibus reficere necesse erit, sed quod etiam socios Barbaros non vacuis manibus, sed ex hostili solo aucios lucris domum remeare oportebit. Igitur et vos iter properare, et regem vestrum responsione nostra percepta, quae in rem suam fore duxerit, celerissime nuntianda curare opus est. Hactenus ille. Oratores Alexandri, velut obliti priorum spirituum et grandiloquentiae illius popularis, reducto calculo diem sibi laxiorem definiri rogatarunt, ac se quidem summa festinatione iter acturos praedicabant; quod si rex in ultimo regno degeret, spem praesentatam esse brevius, quam ut viae conficiendae sufficeret. Probata petitione dies triginta concessi, quibus reversi, aut pacem antea compositam et foedus confirmarent, aut arma denuntiarent. Istiusmodi responsum a magno domestico ferentes, in Moesiam redierunt. Imperatrix totumque concilium et prudentiam ejus admirati sunt, et gratias multas habuerant, quod quos heri metuebant, quibusque quid honeste responderent non videbant, cum quo se verterent nescirent, eos ille tam formidolosos redegisset, ut neglectis aliis, diem ampliandum, velut rem necessariam orarent. Sed de his dictum est satis.

της πρὸς τὰς δημηγορίας, μεταβαλόντες ἐγίνοντο ἰκέται κλειῶ αὐτοῖς παρασχεθῆναι προθεσμίων. Αὐτοὶ μὲν γὰρ ἔφασαν πᾶσαν ἐπιδειξέσθαι σπουδὴν πρὸς τὴν ὀδοπορίαν. Ἄν δ' ὁ βασιλεὺς αὐτῶν ἐν ἰσχυαίαις διάγῃ τῆς ἀρχῆς, οὐκ ἐξαρκέσειν τὰς ἡμέρας ἐνδεεστέρας οὖσας, ἢ προσήκει ἀνυσθῆναι τὴν ὁδόν. Καὶ ἐπεὶ ἐδόκει ἡ ἀξιωματικὴ αὐτῶν δικαία εἶναι, τριάκοντα παρείχοντο αὐτοῖς ἡμέραι, ἐν αἷς ἔδει ἐπαναστρέψαντας, ἢ τὴν οὖσαν εἰρήνην ἐπιθεβαίουσαν καὶ τὰς σπονδὰς, ἢ πόλεμον καταγγέλλειν. Οἱ μὲν οὖν Ἀλεξάνδρου πρέσβεις, τοιαύτας ἀποκρίσεις παρὰ τοῦ μεγάλου δεξάμενοι δομεστικῶ, πρὸς τὴν οἰκίαν ἐπαῆχον. Βασιλεὺς δὲ καὶ ἡ σύγκλητος πᾶσα ἐθαυμαζόν τε τῆς συνέσεως αὐτῶν, καὶ χάριτας ἤθεσαν πολλὰς; ὅτι οὗς αὐτοὶ ὠρρώδουν ἐν τῇ προτεραίᾳ καὶ πρὸς οὗς οὐδὲ ἀπολογίας εὐπρόβουον εὐπροσώπου, ἀλλ' ἀπορίᾳ πάντοθεν συνέχοντο, τούτους οὕτω κατέστησεν αὐτὸς περιδεῖς, ὥστε με-

ἔκλυθη αὐτὸς τῶν Περσῶν τὴν ἐπομένην εἰσο-  
λὴν, προσεβίαν πέμψας πρὸς ἐκεῖνον, ἐν τοῖς μάλιστα  
ἐξητασμένον τῶν φίλων τῶν ἐμῶν, ἐκέλευον ἀνα-  
στρέφειν καὶ ἀπέχεσθαι τῆς πείρας, ὡς οὐδέσιν  
ἄλλοις ἐπιστρατεύοντα, ἢ ἐμοί. Ὁ δ' ἄρα τε ἐδέ-  
ξατο τὴν προσεβίαν καὶ ἀνέστρεφεν ἐκ μέσης τῆς  
ὁδοῦ. Νυνὶ δὲ ἐνταῦθα πρὸς ἐμὲ προσεβίαν πεπο-  
φῶς, δεῖται μὴ περιῖδειν αὐτῷ τὴν στρατὶν εἰκῆ  
συνελεγεμένην, ἀλλ' εἴ τις πρὸς τινὰ πόλεμος ἡμῖν,  
χρήσασθαι αὐτῇ, ὡς ἂν ἢ τε στρατιὰ ὠφεληθεῖ ἀπὸ  
τῶν πολεμίων τῶν λαφύρων, ἐκείνός τε μὴ μάτην  
εἶη τοσαῦτα χρήματα ἀναλωκώς, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο  
γε καρπώσαιοτο τὸ ἀναλωκῆναι ὑπὲρ φίλου. Οὐ γὰρ  
δὲ ἀπιστεῖν τοῖς λεγομένοις, κόμπου ἔνεκα καὶ ἀ-  
χρήματος διακίνοιο πεπλάσθαι οἰομένους. Πρὸς γάρ  
τῷ μὴ εὐχερεῖς ἡμᾶς πρὸς πλάσματα καὶ ψεύδη  
εἶναι, ἔξεστι καὶ αὐτοῖς ἀνερευῶσιν ἐξευρίσκειν  
ὡς ἀληθῆ. Ἐγὼ μὲν οὖν τὴν εἰρήνην πολλῶν βελτίω  
καὶ λυσιτελεστέραν ἑκατέροις οἰόμενος ἡμῖν, αὐτὸς τε  
ἀσπάζομαι, καὶ ὑμῖν ἐχσθαι ταύτης παραινῶ. Δὲ  
οὐδὲ πρὸς ὑμᾶς ἔπαγορεύω τὸ νῦν ἔχον, ἀλλ' ὡς  
τάχιστα πρὸς τὸν πέμψαντα ἐπανελθόντας, Σίσι-  
μων μὲν ἀπαγγέλλειτε μηδέποτε ληφῆσθαι προδο-  
κῆν. Εἰ δ' ἐκείνῳ διὰ ταῦτα πρὸς ἡμᾶς δοκεῖ πολε-  
μητέα εἶναι, ἐν εἰκοσιν ἡμέραις αἷς ἐνήσεσθε  
ἐπαναλεῖν, τὸν πόλεμον ἀπαγγέλλειν. Ἐν τοσαύταις  
γὰρ καὶ τὸν Ἀμοῦρ προσθευτήν ἐνταυθοῖ παρασκευ-  
άσω διατρέψειν, ἢ εἰ ὁ πόλεμος ἀπαγγέλλοιτο,  
γρόμμασιν ἐκείνῳ τὴν ἐνθάδε ἀφιξίν ἐπιτρέψω.  
Πάντως δὲ βῆον οἴεσθαι αὐτὸν ὑμᾶς καὶ προθυμώ-  
τερον ἀφικέσθαι, ἢ πρότερον ἐκ τῆς στρατείας  
ἀναστρέφειν παιδόμενον τοῖς λόγοις τοῖς ἐμοί. Ἄν  
δ' ἀμελήσαντες τὴν προθεσμίαν ὑπερῶτε, ἐμοί  
μὲν ἀσφαλὲς οὐκ εἴη ἡσυχάζειν, ἀλλ' αὐτὸς τε οἰκοῦν  
ἐξαρτύσομαι τὰ πρὸς τὸν πόλεμον, καὶ τὴν Περσι-  
κὴν συμμαχίαν οὕσαν παρεσκευασμένην ἐνθάδε  
ἄξω. Καὶ τοῦ λοιποῦ οὐδ' ἂν αὐτοὶ ἐθέλητε κατατι-  
θεσθαι βῆδιόν ἐσται τὸν πόλεμον ἐμοί, οὐ μόνον  
διὰ τὰ ἀναλωθέντα χρήματα πρὸς τοῦ πολέμου τὴν  
παρασκευὴν, ἀ καμίζεσθαι ἐκ τῆς ὑμετέρας ἀναγ-  
καίου, ἀλλ' ὅτι καὶ τοὺς κατὰ συμμαχίαν ἦγοντας  
βαρβάρους, οὐ κεναῖς χερσίν, ἀλλ' ὠφεληθέντας ἐκ  
τῆς πολεμίας, πρὸς τὴν οἰκίαν δεῖ ἐπαναστρέφειν.  
Διὰ ταῦτα ὑμᾶς τε σπουδῆ χρῆσασθαι πρὸς τὴν  
ἰδοπορίαν ἀναγκαῖον, καὶ τὸν ὑμέτερον βασιλεῖα  
πυθόμενον τὰ παρ' ἡμῶν ἀ συνοίσειν οἴεται αὐτῷ τὴν  
ταχίστην ἀπαγγέλλειν. Ὁ μὲν οὖν τοιαῦτα εἶπεν· οἱ  
δὲ Ἀλεξάνδρου πρέσβευτὰ ὡσπερ ἐκλαθόμενοι τοῦ  
προτέρου φροσηματός, καὶ τῆς μεγαλορρημοσύνης  
ἰκέται κλειῶ αὐτοῖς παρασχεθῆναι προθεσμίων. Αὐ-  
τοὶ μὲν γὰρ ἔφασαν πᾶσαν ἐπιδειξέσθαι σπουδὴν πρὸς τὴν ὀδοπορίαν. Ἄν δ' ὁ βασιλεὺς αὐτῶν ἐν  
ἰσχυαίαις διάγῃ τῆς ἀρχῆς, οὐκ ἐξαρκέσειν τὰς ἡμέρας ἐνδεεστέρας οὖσας, ἢ προσήκει ἀνυσθῆναι  
τὴν ὁδόν. Καὶ ἐπεὶ ἐδόκει ἡ ἀξιωματικὴ αὐτῶν δικαία εἶναι, τριάκοντα παρείχοντο αὐτοῖς ἡμέραι, ἐν αἷς  
ἔδει ἐπαναστρέψαντας, ἢ τὴν οὖσαν εἰρήνην ἐπιθεβαίουσαν καὶ τὰς σπονδὰς, ἢ πόλεμον καταγγέλλειν.  
Οἱ μὲν οὖν Ἀλεξάνδρου πρέσβεις, τοιαύτας ἀποκρίσεις παρὰ τοῦ μεγάλου δεξάμενοι δομεστικῶ, πρὸς  
τὴν οἰκίαν ἐπαῆχον. Βασιλεὺς δὲ καὶ ἡ σύγκλητος πᾶσα ἐθαυμαζόν τε τῆς συνέσεως αὐτῶν, καὶ χά-  
ριτας ἤθεσαν πολλὰς; ὅτι οὗς αὐτοὶ ὠρρώδουν ἐν τῇ προτεραίᾳ καὶ πρὸς οὗς οὐδὲ ἀπολογίας εὐπρόβουον  
εὐπροσώπου, ἀλλ' ἀπορίᾳ πάντοθεν συνέχοντο, τούτους οὕτω κατέστησεν αὐτὸς περιδεῖς, ὥστε με-

λήξαντας τῶν ἄλλων δεῖσθαι περὶ τῆς προθεσμίας, ὡς περὶ τινος ἀναγκαίου. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον.

## CAPUT VIII.

*Cur milites ad arma tardiores. Patricii cujusdam professionum scribæ desiderium juvandæ reipublicæ. Ejusdem pecunia, quam liberaliter ad usum reipublicæ domesticæ deserit. Ille de facto hominem commendat. Antiquum munus ei denuo mandat, idque ipsum extollit; oblatam accipere pecuniam in tempus necessarium differt; militum reditus cum insigni eorumdem lætitiâ exæquantur et augentur.*

Ὁ μέγας δὲ δομέστικος τοῖς μὲν στρατιώταις A κατὰ πόλεως ἐπέλεγε διὰ γραμμάτων παρασκευάζεσθαι ὡς ἦν δὴ πολεμῆσθαι τοῖς Μυσοῖς. Ὅρων δὲ οὐ τοῦ καταλόγου μόνου τοῦ στρατιωτικοῦ πολλοί, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων οὐκ ὀλίγοι προσέειπε τοῦ μὴ τὰς καθὰ βουλήσας ἐκάστῳ τεταγμένας χορηγίας ἀκερταίους εἶναι παντάπασιν ἀμελοῦντας πρὸς τὰς στρατείας καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν ἀρετέας ἀποστεροῦντας τὸ κοινὸν ἐπέκετετο, ὅθεν ἂν ἐκείνους τε τῆς πιεζούσης ἀπορίας ἀπαλλάξαι, τὸ ἔλλειπον ἐκάστῳ πρὸς τὴν ἐκ βασιλείως πρόνοιαν ἀναπληρώσας, καὶ αὐτὸς αὐτοῖς πρὸς θεὸν χρήσαιτο ἐκάστῳ, πάντα πρὸς τὸ κοινὴν λυσιστελοῦν ἀποδείξας συνεισφέροντάς τι. Ὅρων δὲ περὶ τούτων αὐτῷ φροντίζοντι πρὸς ἑαυτὸν, ὁ Παιτρικῆως προσελθὼν, πολλὴν δὴ τινα χρόνον περὶ ἐπιγραφῆς ἠσχολημένος, καὶ κείραν ἐν τοῖς τοιούτοις ἐσχικῶς πολλήν, ἀκηκοέναι ἔρασκεν αὐτὸν πάντας βούλεσθαι πρὸς τὰς στρατείας ἀπροφασίστους παρασκευάζειν ταῖς ἐκ τῶν δημοσίων ἀποτεταγμέναις αὐτοῖς προσόδοις τὰ ἔλλειποντα ἀναπληρῶν, ἣ καὶ προστιθεῖς. Τὰ δὲ τοιαῦτα, οὔτε βέλτιον, ὥσπερ ἂν εἶδῃ καὶ αὐτὸς, οὔτε μὴν μετ' ἐμπειρίας κλειτόνος ἐτέρῳ τινὶ τῶν πάντων ἢ αὐτῷ ὑπηρετηθεῖν. Ὅτι δὲ μὴ προσκληθεῖς, ἀλλ' αὐτὸς πρότερος προσελθὼν, ἐγχειρισθῆναι τὴν ἀπογραφὴν ἀξιοῖται, οὐ δίκαιον ἐποικτεύειν. Οὐ γὰρ ἐπιθυμῶν κέρδους μᾶλλον, ἢ τοῦ βούλεσθαι αὐτῷ πρὸς τὸ κοινὴν συναρῆσθαι λυσιστελοῦντα τοιαῦτα προλεῖσθαι, μάλιστα κοουμένην περὶ κλειτόμου, τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν μεῖζον καὶ περιφανεστέραν ἀποδεικνύουσαν· τούτου δὲ ἀπέδειξεν, οὐ λόγους, ἀλλ' ἔργους πειράσσεσθαι παρέχειν ἀναργῆ. Ἔτασι γὰρ ἤδη καὶ πρότερόν τισιν οὐκ ὀλίγοις ἠσχολημένῳ περὶ τοιαῦτα, χρήματα ἠβροικέναι οὐκ ὀλίγα ἐξηγένετο, καὶ τοὶ περὶ τὴν μάλιστα μὴ βίβλιος, μηδ' ἐκτὸς παντὸς τρόπου κερδαίνεσθαι εἶναι, ἃ δὴ ὕστερον οὐκ εἰς ἡμεῖν· ἀλλὰ πολλοῖς ἐκίνοι λογισμοὺς ἐν τῇ ψυχῇ, μὴ κατορῦνται, ἀλλ' εἰς εὐπορίας ἀναλίσκειν τινῶν ἀνθρώπων, ὡς διὰ τούτου δυναμένῳ τὴν ἐκ τῆς ἀμαρτίας ἀποτριβεσθαι κηλίδα. Νῦν μὲν οὖν ἐδόκει φροντιστήριον ἐκ τούτων ἀνδρῶν οἰκοδομεῖν τῷ Θεῷ καθάπερ ἀνατεθεικότων ἑαυτοῖς, καὶ διὰ τῆς εἰς ἐκείνους εὐπορίας ἴσασθαι τὸ Θεῖον ἑαυτῷ δι' ἀλλακταῖς ἐκείνοις τὰ τοιαῦτα μάλιστα καταπράττεσθαι χρωμένῳ οὐσι δυνατόν. Νῦν δὲ εἰς πένθητας ἀγύρτας ἀναλόν, ὡς

At magnus domesticus, missis oppidatim epistolis, veteranos ad bellum cum Mœsis gerendum, ubi necesse fuerit, paratos esse jussit. Sed cum animadverteret, non solum ex albo militari multos, verum etiam de aliis complures, obtentu quod decretum quisque ab imperatore stipendium non integre perciperet, ad expeditiones parum promptos, 375 et rempublicam privari, quas illi præstabant commoditatibus, quo pacto et perpetuitatis eos onere levaret, appletto quod cuique ad præscriptum imperatoris decrat, et ipse singulorum opera oportuno usus efficeret, ut omnes ad communem fructum aliquid conferrent, secum considerabat. Interea Patriciote, qui diu publicis professionum tabulis conficiendis vacaverat (1), multamque in eo munere experientiam consecutus erat, accedens se audisse narrat, illum velle omnes expeditioni citra excusationem accingi, et pensiones illis de publico constitutas supplere, vel augere etiam. Tale vero negotium nec melius (quod sciret etiam ipse) nec experientius a quoquam præter se administrari posse. Jam quod non advocatus, sed sponte sua veniret, descriptionemque sibi mandari cuperet, nihil justæ suspitionis habere. Nam enim cupiditate questus magis, quam quod ipsum maxime optantem Romanorum principatum amplificare et illustrare, in eo boni communis ergo adjuvare constituisset, hanc potissimum mentem suscepisse, seque id non verbis, sed factis evidenter demonstrare conaturam. Nam antea pluribus annis in hoc munere versantem, magnam pecuniæ vim (tametsi non vi, ne quo jure, qua injuria compendia sua querere niteretur) confectiæ, quam otiosam in posterum jacere non sivilisse, sed frequenter in pectore volvisse, quomodo non humi defossam ad beneficentiam liberalitatemque conferret, et ita peccatorum suorum maculas deterere posset. Aliquando igitur ædificare monasterium virorum, qui semel se Deo dedicassent, et per liberalitatem in illos collatam sibi divinum nomen placere, per reconciliatores nimirum, qui id præstare in primis queunt, aliquando in mendicos circumforaneos consumere cogitasse. Sed cum reputarit, aut illos, aut hos commode pecunia non usuros, aut alios per rapinam et

Jacobi Pontani notæ.

(1) Hoc puto Græca velle. *Profiteri*, inquit Budæus in Pandect. est publice, et apud acta aliquid ultro denunciare, quod vulgo insinuare vocant. Curtius, lib. x: *Alexander priusquam occideret, quos erat retenturus, edixit ut omnes milites æs alienum profiterentur.* Fiebat etiam professio in censu peragendo. Ulpianus: *Vitia priorum censuum editis*

*novis professionibus evanescunt.* A Græcis ἀπογράφεσθαι dicitur, et professio ἀπογραφὴ. Lucæ II. Αὐτὴ ἡ πρώτη ἐγένετο, ἡγεμονεύοντος τῆς Συρίας Κυρηνίου, καὶ ἐπορευόντου πάντας ἀπογράφεσθαι, ἕκαστος εἰς τὴν βίαν πόλιν. *Hæc professio prima facta est, etc.*

scelus usuros, eamque disperdituros, et illum solum rerum præsidem ejusque sensum perspexerit, quomodo ob communem utilitatem non pecuniam modo, verum et ipsam animam, si facultas sit, pro nihilo habere meditetur, et morum ejus honestatem jam noverit, statuisse ipsi offerendam pecuniam illam, non honeste solum, sed et cum ratione et diligentia ad publicam Romanorum utilitatem suscipiendam, quando et ab ipsis collecta sit. Haec igitur omnem illi venisse tradere, ubicunque voluerit utendam. **376** Itaque patere omnibus, non ideo se adesse, ut se huic muneri questus facienda causa præfici roget, cum parva retinendi ac de cætero in otio vivendi libertas fuerit, sed quia ipsi ad veterem felicitatem Romanis recuperandam tam intensa et assidua cura incumbenti utilis et ad juvandum idoneus videri cupiat. Hac oratione delectatus magnus domesticus, de pecunia se illi gratiam habere ait, non tantum quod eam ad communem usum contulerit, sed quod etiam sibi ejus dispensandæ rationem crediderit, quam recte fideliterque collocare velit. Nam quæpiam, cui communium rerum mandata est procuratio, non inde augere facultates suas, sed quæ ante magistratum acquisivit, in his emori, et a pecunia invictum prorsus apparere, non difficile solum, sed nunquam contingere. Possidere autem jam, ac ob id nihil formidare mali, deinde æquo animo vellè erogare, et male collectis bene uti, hoc non multorum, sed salværi volentium esse certoque credentium, se post finem hujus lucis omnium in vitâ gestorum rationem reddituros. Præstat quidem non peccare prorsus, neque maculis multis sordare animam; si tamen id evenerit, non iterum peccandi principium erit, non modo a delictis abstinere, sed et admissa sequentibus recte factis compensare. Idcirco te ob istam mutationem, quod non aliter quam ad communem fructum pecuniam tuam donandam censueris, laudo. Quod vero non vocatus, sed ultro ad me adiens vitæ subsidia a militibus de publico pendi solita exequare petivisti, tantum abest ut damnum, ut cum prius ipse meo impulse tibi propter experientiam hoc ministerii committere voluerim, nunc amplius credam, te id melius ac justius obituum. Non enim æque et qui promissis largus est, et qui nihil promittit, promissa implere enituntur. Hanc igitur provinciam tibi injungo. Te quoque par est existimare, non parva quædam et despicabilia abs te tractari, et quæ nec, si probe curentur, communi admodum proficiant, nec non perinde noceant, si segniter ac nequiter fiant. Quod namque in re politica iudex, hoc in publicis stipendiis præstare possit exæquator. Etenim et ille ex æquitate arbitrii faciendis et ad legum obedientiam cogendo, bonum civitatis statum conciliat; et hic si justus esse, communique commodare velit, alios spoliabit, si ultra justum fructus percipiant, **377** aliis minus habentibus plus addet, om-

των προτέρων, ἢ ἐκείνων μὴ εἰς δέον τοῖς χρήμασι δυναμένων χρήσασθαι, ἢ ἐτέρων ἀρπαγῆ καὶ ἀδικίᾳ χρησομένων καὶ διαφθορούτων, ὡς δὲ σοῦ μόνου καταστάτος ἐπὶ τοῖς πράγμασι, καὶ τὴν διάνοιαν κατείδον, ὡς ὑπὲρ ὠφέλειας τῶν κοινῶν, οὐ χρήματα μόνον, ἀλλὰ καὶ ψυχὴν αὐτὴν εἰ οἶόν τε προκοπεῖται διανοῆ, καὶ τὸν τρόπον προκοπεῖται ὡς ἀγαθός, ἔγνω δὲ σοὶ τὰ χρήματα ἐκεῖνα ἐγχειρίζειν, ὡς οὐ καλῶς μόνον, ἀλλὰ καὶ εὐλόγως ἀκριβῶς ὑπὲρ τῶν κοινῆ Ῥωμαίοις συμφερόντων ἀναλωθησομένων, ἐπειδὴ καὶ ἐκ τούτων συνελήθησαν αὐτῶν· ἃ ἐξ πάντα ἤκω ἐγχειρίζων, ἐφ' ὅτι ἂν ἤ σοι χρησομένων βούλησις. Ἐξέστιν οὖν παντὶ τὴν ἀπίδειξιν λαμβάνειν ἐναργῆ, ὡς οὐ χρηματισόμενος ἐκ τῆς ἀποργαφῆς ἤκω δέομενος καταστῆναι πρὸς αὐτὴν· ἐξῆν γὰρ ἔχοντα ἃ κέρηται, μηδὲν περαιτέρως πολυπραγμανεῖν, ἀλλὰ σοὶ φανεῖσθαι χρήσιμος ἐπιθυμῶν, καὶ πολλὰ συνάρασθαι δυνάμενος πρὸς τὸ τὴν ἀρχαίαν εὐδαιμονίαν τοῖς Ῥωμαίοις ἀναζῶσειν, πολλὴν τοῦτου ἔνεκα καὶ συνεχῆ ποιουμένων τὴν φροντίδα. Ὁ δὲ ἄσμενος ἀποδοξάμενος τοῖς λόγοις, περὶ μὲν τῶν χρημάτων ἔφασκε χάριν αὐτῷ πολλὴν εἶδεναι, οὐ τῷ ὑπὲρ τῶν κοινῆ συμφερόντων μόνον παρεσχῆσθαι, ἀλλὰ καὶ τῷ αὐτῶν πεπιστευμέναι τὴν διοίκησιν αὐτῷ ὀρθῶς πεποιτισμένῳ καὶ δικαίως ἀναλώσειν. Τὸ μὲν γὰρ τῶν κοινῶν ἐπιμελείαν ἐγχειρισμένον, μὴ τὴν οὐσίαν ποιεῖν βελτίω, ἀλλ' ὅσα πρὶν ἔπιτεσθαι, τσαυτὰ ἔχοντα ἀπαλλάττεσθαι, καὶ χρημάτων ὡς ἐπίπαν ὀφθῆναι κρείττω, οὐ χαλεπὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀδύνατον σχεδόν. Τὸ δ' ἔχοντα ἤδη καὶ μηδὲν ὑποπεύουσα δεῖνδρον περὶ αὐτῶν, ἔπειτα ἔχοντα βουληθῆναι ἀποθεσθαι, καὶ ἃ συνέλαβε κακῶς χρήσασθαι εἰς δέον, οὐ τῶν πολλῶν, ἀλλὰ τῶν βουλομένων σώζεσθαι, καὶ πεποιτισμένων ἀκριβῶς ὡς πάντων παρέξουσιν εὐθύναι τῶν βεβιωμένων μετὰ τὴν ἐνθένδε ἀπαλλαγῆν. Βέλτιον μὲν γὰρ μὴ ἀμαρτάνειν τὴν ἀρχὴν, μηδὲ κηλίσει πολλὰς καταμαίνεσθαι τὴν ψυχὴν. Ἄν δ' ἀρα τοῦτο συμβαίη, δευτέρως ἀναμαρτησίας ἀρχὴ, τὸ μὴ μόνον τε παύσασθαι τῶν κακῶν, ἀλλὰ καὶ ἀντιβρόπον ἐπιδικησθαι τῶν ἀγαθῶν τὴν ἐργασίαν. Διὰ ταῦτα δὴ καὶ ἐπαίνω σε τῆς μεταβολῆς, καὶ τοῦ μὴ τρόπον ἔτερον, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν κοινῆ συμφερόντων τὰ χρήματα βουληθῆναι ἐπιδοῦναι. Ὅτι δὲ μὴ προσκληθεῖς, ἀλλὰ πρότερος προσελθὼν αὐτὸς τὸ ἐπανισοῦν τοῖς στρατιώταις τὰς ἐκ τῶν δημοσίων ἤτησας τοῦ βίου ἀφορμὰς, τοσοῦτον ἀπέχω καταγινώσκεις, ὥστε καὶ πρότερον αὐτὸν οἰκοθεν ἑρμημένον διὰ τὴν περὶ ταῦτα ἐμπειρίαν σοὶ τὴν ὑπηρεσίαν ἐγχειρίζεις, νῦν μᾶλλον ἀνέπεισας βέλτιον οἰεσθαι καὶ δικαιοτέρον τὰ τοιαῦτα διοικῆσειν. Οὐ γὰρ ὁμοίως ὃ τε πολλὰ ἐπαγγελάμενος καὶ ὃ μηδὲν, περὶ τῶν ἐπηγγελμένων τῶν ἐκπλήρωσιν σπουδάσουςι. Τὴν μὲν οὖν ὑπηρεσίαν τῶν τοιούτων ἐπιτρέπω. Σὲ δὲ καὶ αὐτὸν οἰεσθαι προσήκον, μὴ μικρὰ τινα καὶ εὐκαταφρόνητα μετεῖναι, μηδ' οἷα, μήτε διοικούμενα καλῶς κολλῆν ὠφέλειαν παρέχειν τῷ κοινῷ, μήτε ἐπίση; βλάπτειν ἂν βρῦθμῶς καὶ πινούργως πράττωνται. Ὅσα γὰρ ἔστι τοῖς πολιτικοῖς πράγμασιν ὃ κριτῆς, τοῦτο τοῖς

δημοσίοις δύναιτο ἂν ὁ ἐξισωτῆς. Ἐκείνος τε γάρ A  
 εὐνομίαν ταῖς πόλεσι παρασκευάζει, δικαίως διαι-  
 τῶν, καὶ τοῖς νόμοις πείθεσθαι καταναγκάζων. Καὶ  
 οὗτος ἂν ἐθέλῃ τὰ δίκαια ποιεῖν καὶ τὰ λυσitteλοῦντα  
 τῷ κοινῷ, τῶν μὲν ἀφαιρήσεται ἂν πλέον καρπῶνται  
 τοῦ δικαίου· τοῖς δὲ ἑλαττον ἔχουσι προσθεῖς, προ-  
 θύμους πρὸς τὰς στρατείας παρασκευάσει πάντας,  
 καὶ φυλάττοντας τὴν τάξιν, καὶ πειθομένους ἀρίστα  
 τοῖς στρατηγοῖς, ὡς οὖν μεγάλη πεπιστευμένος, καὶ  
 ἐπιμέγιστα συμβαλλόμενα πρὸς τὴν διοίκησιν τῶν  
 δυνάμεων, ὅπως χρῆται καὶ πεπεισθαι, καὶ προσήκουσαν  
 ἀποδοῖν καὶ προθυμίαν ἐπιδείκνυσθαι ἐπὶ τοῖς ἔργ-  
 οῖς. Τοιαῦτα μὲν διήλθε πρὸς αὐτὸν, ἀπολογία  
 ποιούμενος ἐφ' οἷς ἤξιον. Ἐπιπαιτῶν τῶν χρημάτων  
 ἐπιπυθάνετο τὸν ἀριθμὸν ὀπίσθους εἶη. Τοῦ δὲ ἀποκρι-  
 νυμένου, χρυσίου μὲν εἶναι μυριάδας δέκα, ἐπιπλά B  
 τε καὶ σκεῦη ἐκ χρυσοῦ πεποιημένα καὶ ἀργύρου,  
 χρυσοῖν τετρακισμυρῶν ἄξια, καὶ ταῦτα φαιμένου  
 πάντα τὸ νῦν ἔχον, ἐτοιμῶς ἐπιδοῦναι ἔχειν, τῶν οἰ-  
 κτιῶν μετακαλοσάμενός τινα, Οὐκοῦν, ἔφη, ταῦτα  
 τοῦτω παρδός ἀπελθῶν. Ὡς δὲ μηδὲν μελλήσας  
 ἐπορεύετο τὰ προστεταγμένα ἐκπληρώσων, πρὶν  
 οἰκασθεῖν ἐλθεῖν, ὁ μέγας δομέστικος ἐκέλευεν ἀνα-  
 στρέφειν, καὶ τῆς μὲν προθυμίας ἐνεκα ἐπήγει, τὰ  
 χρήματα δὲ ἐκέλευεν αὐτὸν φυλάττειν, ὡς νῦν μὲν  
 αὐτῶν οὐ δεομένων. Ἐὰν δὲ τῶν ἰδίων ἀναλωθέντων  
 καὶ τούτων δεηθῆ, τότε ἤδη λαμβάνειν ὡς αὐτῷ καὶ  
 ταῦτα διαφέροντα, καὶ ἀναλίσκειν, ὅποι ἂν δοκῆ τῷ  
 κοινῷ ἀναλωθέντα μάλιστα λυσitteλήσειν. Ὁ δ' ἀπη-  
 γόρευε μὲν τῶν χρημάτων τὴν φυλακὴν, οὐ καθ' C  
 ἡδονὴν εἶναι φάσκων αὐτῷ παρακατέχειν εἶναι. Ὅμως  
 ἀναγκαιῶς προσταττόμενος ἐπειθέτο. Μετὰ τοῦτο δὲ  
 ὁ μέγας δομέστικος, τῶν τε συγκλητικῶν καθ' ἓνα,  
 καὶ τῶν ἄλλων εὐγενεῖα διαφερόντων, ἐπειτα καὶ  
 ἀκατανόητος μετακαλοῦμενος, τῆς τε παρὰ βασιλέως  
 ἀποσταχμένης ἐκάστην προνοίας ἐπιπυθάνετο τὸν  
 ἀριθμὸν καὶ εἰ τοσοῦτον κέκτηται νῦν, ἢ τοῦ τετα-  
 γμένου ἦενον· τῶν δὲ ἀποκρινομένων ἐκάστου ὅπως  
 εἶχε τὰ αὐτοῦ, τοῖς μὲν ἀπιστερημένοις τῶν δεόν-  
 των τὸν Πατρικιώτην ἐκέλευεν ἀναπληροῦν, καὶ  
 προσεῖτι προστεθῆναι, ὅσον αὐτῷ καλῶς ἔχειν ἰδοῦναι,  
 ἀναλόγως ἐκάστη τὴν εὐεργεσίαν προστεθεῖς. Τοῖς  
 δὲ ἀνευδαεῖς τὰς ἐκ βασιλέως ἔχουσι προσόδους, καὶ  
 αὐτοῖς ἐκέλευεν ὁμοίως πρὸς οἷς ἔχουσι καὶ ἑτέρας  
 προστεθῆναι. Καὶ ἐν ἐξήκοντα ἡμέραις μάλιστα γεγενημένου τοῦ ἀναδασμοῦ, τοῖς τε ἑλαττον ἔχουσι  
 προστεθετο τὸ ἐλλείπον μετὰ προσθήκης, καὶ τοῖς λειπομένοις μηδενὸς ἢ προσθήκη προσετίθητο. Καὶ  
 πάντες ἐξαρχούσας τὰς προσόδους ἠγησάμενοι, χάριτάς τε ὠμολόγησαν τῷ μεγάλῳ δομοστικῷ πολλὰς,  
 καὶ πρόθυμοι ἦσαν τὸς ὀπουδήσασιν γῆς τῶν Ῥωμαίων πολέμοις μάχεσθαι. Καὶ ὅπλα ἐπισκευάζον  
 διασμήκοντες, καὶ ἵππους προσεποιζόντο καὶ πλείους καὶ βελτίους τῶν προτέρων· καὶ ὄλους ἐδ-  
 κσαν καὶ ἀγανακτεῖν, ὅτι μὴ τάχιον πρὸς ἄμυναν ἐξάγονται τῶν πολέμων.

## 378 CAPUT IX.

*De coronando Joanne imperatore domestici consilium et refutatio adversariorum. Imperatricis cunctatio. Classis contra satrapam Lydiæ, populatam venientem. Pedestris exercitus a domestico in Occidentem descendens. Iterum a patriarcha fides extipit, quam sancte pollicetur. Ab imperatrice et laudatur et suaviter monetur ne se laboribus conficiat, et pecuniæ suæ parcat. Respondet admodum ingénue et liberaliter, et se rebelles coerciturum atque in ordinem redacturum promittit, Byzantioque cum exercitu discedit.*

Ἐπεὶ δὲ ταῦτα αὐτῷ διώκητο καλῶς, συνεβούλευε D  
 τῇ βασιλίδι, τὸν υἱὸν βασιλέα τὸν Ἰωάννην, χρεῖν  
 τε μύρω τῷ ἀγίῳ, καὶ στέφει τὴν κεφαλὴν κατα-

nesque ad militandum promptos, et ordinum ob-  
 servantes, et ducibus obsequentissimos reddet.  
 Quia igitur magnarum et ad gubernationem sum-  
 mæ reipublicæ utilissimarum rerum tibi credita  
 cura est, te id sentire, et in opere conveniens  
 studium alacritatemque adhibere oportet. Atque  
 hæc quidem ad ejus petitionem disseruit, ac re-  
 spondit, post, quantum esset pecuniæ, quæsitit.  
 Eo respondente, aureorum centum millia, supel-  
 lectilem vero et vasa ex auro argentoque quadra-  
 ginta millibus æstimata, quæ omnia in præsens  
 donare paratus sit, quodam famulorum accito, Abi  
 dicitur, inquit, et huic da isthæc. Qui cum sine  
 mora abiret jussa confecturus, priusquam donum  
 attingeret, magnus domesticus eum revocat, et de  
 libentia collaudatum, pecunias servare jubet, quod  
 iis modo non egeat. Ubi suis consumptis et his  
 indiguerit, tum ipsas quoque ut sibi necessarias  
 accepturum, ibique eas positurum, ubi earum  
 erogatio reipublicæ plurimum profutura videbitur.  
 Hic ille primum tergiversari et dictitare parum  
 sibi jucundam esse pecuniæ custodiam. Verumtam-  
 en imperata facere necesse habuit. Secundum  
 hæc magnus domesticus primoribus singulis et  
 alioqui nobilitate præstantibus, et præterea mili-  
 tibus accersitis, quantum cuique imperator decre-  
 visset, percunctabatur, et tantumne modo, an  
 minus possiderent. Quibus sigillatim quod res erat  
 respondentibus, Patriociæ mandavit, ut qui frau-  
 dati essent, eorum damna resarciret, et insuper  
 quantum decere judicaret, spectata cujusque di-  
 gnitate et meritis adjiceret. Qui ab imperatore  
 sufficientia haberent stipendia, illis similiter alia  
 addi jussit. Sic diebus sexaginta maxime divisione  
 facta, cum minus habentibus quod deerat acce-  
 deret cum auctario, et reliquis nihil desideranti-  
 bus tamen adderetur, universi contenti stipendiis,  
 magnum domesticum gratiarum actione proseque-  
 bantur, et ubicunque terrarum adversus Roma-  
 norum hostes ad decertandum se paratos ostende-  
 bant, arma extergentes et equos consuetis plures  
 ac meliores comparantes, dolentesque plane, ut  
 apparebat, quod non citius ad hostium injurias  
 defendendas educerentur.

His tam præclare gestis, imperatrici suadere  
 institit, uti Joannem filium imperatorem oleo san-  
 ctio unguendum et corona exornandum curaret.

Placuit consilium; sed e consanguineis nonnullis A  
dissentientibus, qui dicaront haud æquum esse, patre imperatore paulo ante mortuo filium agitare panegyrim (id quod illis Apocauclus sacri cubiculi præfectus suggererat, concitatam deinde seditio-  
nem jam tum meditans, ut postea claruit, et nolens imperatricem benevolentiam in ipsam et filium fidele pignus habere a magno domestico); Augusta rem in diem posterum distulit, quorumdam reprehensionem causata: qui videlicet crimini darent, negotium a tempore alienum suscipere, et festum ducere panegyricum, diemque peragere regalisimum, quando adhuc plangere lamentarique oporteret. Quos ita loquentes prorsus delirare affirmabat magnus domesticus et nec saltem cogitare multis imperatorum morientibus B  
successores statim promulgatos esse filios, nemine hoc ut intempestivum vituperante: quin omnibus, prout æquum erat, tali tempore id convenientissimum judicantibus, non luxus et voluptatis gratia, sed ne qua vulgo seditionis ac tumultus daretur occasio: cunctis jam prorsus sentientibus, se imperatori subjectos, et amentiam luituros, si seditiones agitarint: monebatque imperatricem, ut valere jussis eorum sermonibus, ad opus tam utile quam æquum procederet. Imperatrix orare, pæneret nimiam sollicitudinem, et nunc quidem multorum opinioni ne repugnaret: paulo post, cum licebit obreccationes imperiorum effugere, facturam quod suaderet. Ille re-  
nuenti contradicendum non putavit, quamvis C  
doleret non sibi qui potiora, sed aliis qui parum frugifera consulerent moram geri. Ita res quievit. Brevi nuntius apportatur, Sarchanem Lydiæ satrapam et Gyaxen in Thraciam Romanos depopuletum transmissuros. Quem nuntium magnus domesticus minime negligendam ratus, 379  
statim triremes, quot ad Barbaria occurrendum fore satis aujumbat, remigibus et militibus adornari atque instrui, sumptumque in classem partim a quaestoribus ex avario suppeditari præcepit, partim de suo ipse contulit. Triremibus instructis Apocauclum ducem præponit; cui cum mandata necessaria dedisset, et oram solvendam discessumque commisiisset, ad Orchanem orientalis Bithyniæ satrapam (2) legatos de pace misit: non enim in Occidentem ducturus, bellum aliquod Romanis a tergo relinquendum judicabat. Pace cum illo firmata, et Didymotichi atque Adriano-  
poli domestici evocatu congregato exercitu, itinere se accinxit. Quo autem die exiturus erat, patriarcham solum solus conveniens, et ad templum Demetrii martyris myroblytæ [id est, oleum stillantis] cognominati adducens, Quæ inter me et imperatricem dicta sunt, inquit, non te latent;

κοσμεῖν. Ἐπεισέ γε δόξας βουλευέσθαι καλῶς. Τῶν δὲ καὶ αἷμα προσηκόντων βασιλεῖ τιῶν, μὴ δίκαιον εἶναι παρανοῦντων, τοῦ πατρὸς ὀλίγω πρότερον τελευταυτέροτος βασιλέως, τὸν οὖν πανηγυρίζειν (τοῦτο δὲ αὐτοῖς ὁ παρακοιμώμενος Ἀπόκλιχος ὑπετίθει λέγειν, ὡς ἐκ τῶν ὑστερον γέγονε καταφανές, τὴν γεγενημένην στάσιν μελετῶν, καὶ μὴ βουλόμενος βασιλεῖα τῆς εἰς αὐτὴν καὶ τὸν υἱὸν εὐνοίας ἐνέχυρα πιστὰ κεκτῆσθαι παρὰ μεγάλου δομestικού), εἰς τὴν ὑστεραίαν τὸ ἔργον ἀνεθέλλετο ἢ βασιλεῖς, τὴν μέψιν τιῶν αἰτιωμένη, ὅτι δὴ κινούμενοι κατηγοροῦσιν, ὡς οὐ κατηρημένων τῶ πράγματι κατὰ καιρὸν, ἀλλ' ἐν οἷς ἔδει κόπτεσθαι καὶ θρηλεῖν, πανηγυρίζοντων αὐτῶν, καὶ τὴν βασιλικωτάτην τελούντων ἑορτήν. Ὁ δ' ἀνοηταῖναν ἔφασκε παντάπασιν τοὺς εἰρηκότας, καὶ μηδὲ τοῦτο ἔνοειν ὡς πολλοῖς τῶν βασιλέων τελευταῖσιν ἢ ἀνάβηθις ἐγένετο τῶν παιδῶν, οὐδενὸς αὐτοῖς τὴν ἀκαιρίαν μεμφόμενου, ἀλλὰ πάντων ὥσπερ δίκαιον ἦν λογιζομένου, μάλιστα προσήκειν ἐν τοῖς τικουτοῖς καιροῖς, οὐ τρυφῆς ἕνεκα καὶ ἡδονῆς, ἀλλὰ τοῦ μηδαιεῖν πρόβαν στασεως καὶ παραχῆς; ἔγγενέσθαι τοῖς πολλοῖς πάντων ἡδὴ παπεισμένων ἀκριθῶς ὡς; ὑπὸ βασιλεῖα τελοῦσι, καὶ δίκας δώσουσι τῆς πικρανοίας ἀν ἐπιχειρῶσι στασιάζειν. Παρήγει τε αὐτῇ, τοῖς μὲν ἐκείνων λόγους χαίρειν ἔφην, αὐτοῖς δὲ χαρεῖν ἐπὶ τὸ ἔργον ὡς ἅμα λυσιτέλες καὶ δίκαιον ἔν. Ἡ δὲ μὴ πολυπραγμονεῖν ἔβλετο, ἀλλὰ νῦν μὲν ἔφην διὰ τὰς δόξας τῶν πολλῶν, ὀλίγω δὲ ὑστερον ποιεῖν, ἡνίκα ἀν ἐξῆ κατὰ τὰς λοιδορίας διαφεύγειν. Ὁ μέγας δὲ δομestικός, πρὸς μὲν τῆς βασιλέως τὴν ἔνοστασιν, οὐδὲν ἀνταῖπεν· ἤχθετο δὲ εἶ, οὐκ αὐτῶ τὰ βελτίο, ἀλλ' ἑτέροις ἀλυσιτελεῖ βουλευομένοις πέφθοιτο. Ἐκείνο μὲν οὕτω; ἐκωλύθη. Μικρῶ δὲ ὑστερον ἠγγέλλετο ὡς Σαρχάνης ὁ Λυδίας σατράπης καὶ Γαζῆς πρὸς Θράκην περαιούσθαι παρασκευάζοντα, ναυσιληθόμενοι Ῥωμαίους. Ὁ μέγας δὲ δομestικός οὐκ ἤμελει, ἀλλ' αὐτίκα τριήρεις ὄσας ἐξαρκέσιν ἔστο πρὸς πόλεμον τοῖς βαρβάρους ἐκέλευε πληροῦν. Τὴν δὲ δαπάνην τῶν τριήρων, τὴν μὲν ἐκ τῶν δημοσίων τοῖς ταμίαις ἐκέλευε παρέχειν, τὴν δ' ἐκ τῶν ἰδίων παραχεῖτο αὐτός. Ἐπει δὲ ἐτεπλήρωοντο, ταῖς μὲν ἐπίστατος στρατηγῶν τὸν παρακοιμώμενον Ἀπόκλιχον· καὶ ὄσα ἔδει ἐντεταλέμενος, καὶ τοῦ λοιποῦ D  
κελεύσας αὐτῶ μέλειν τῶ ἀπόπλου, αὐτός Ὁρχάνη τῶ τῆς κατὰ Βιθυνίαν ἐφίας σατράπης διεπρεσεύετο περὶ εἰρήνης. Οὐδὲ γὰρ ἰδοῦναι δεδν αὐτῶ πρὸς ἐσπίραν μάλλοντι στρατεύειν, πόλεμόν τινα Ῥωμαίους ὀπίσω καταλιπέειν. Ἐπει δὲ καὶ ἡ πρὸς ἐκείνων εἰρήνη τέλος εἶχεν, αὐτός μὲν πρὸς τὴν ἑξοδὸν παρασκευάζετο. Ἦδη γὰρ καὶ ἡ στρατιὰ κατὰ Διδυμοίχον κατὰ τὴν Ἀδριανοῦ πάλιν αὐτοῦ κελεύοντος συνελέγοντο. Ἐν ἧ δὲ ἔμελλεν ἡμέρα Βουλαντίου εἶξιναι, τὸν πατριάρχην μόνος μόνον παραλαβὼν, καὶ πρὸς τὸν ἐν βασιλείοις τοῦ μυροβλύτου Δημη-

Jacobi Pontani notæ.

(2) Nondum igitur totam Bithyniam Turcæ possidebant; nam hic Orchanes Osmanis filius, secundus eorum imperator fuit, ut videre est in Annalibus

sultanorum Turcicorum. Præterea id etiam ex bellis in Bithynia contra Orchanem gestis perspicere licet.

ἄρκου τοῦ μέγιστου; γενόμενος; ἄνδρ, τοὺς μὲν ἐμοῦ A  
 τε μεταξὺ καὶ βασιλίδος, ἔφη, γεγενημένους λόγους  
 οὐκ ἀγνοεῖς· οὐ γὰρ μόνον παρῆς τοῖς παρ' ἀμφο-  
 εῖρων λεγομένοις, ἀλλὰ καὶ τῶν πρότερον ἰδίᾳ ἡμῶν  
 ἐκάστῳ εἰρημένων αὐτὸς ἤσθηα μηνυτή· οὐδὲν δὲ  
 παρὼλον ἢ θαυμαστὸν· εἰ τότε μὲν περὶ ἐμοῦ  
 τοιαῦτα ἔφηε τῇ βασιλίδι λέγειν, ὡς οἰομένη  
 μεγάλη τινα καταπράξεσθαι ἐμὲ, νυνὶ δὲ ἐπὶ τῶν  
 ἔργων μὴ κατ' ἐλπίδας αὐτῇ τῶν πραγμάτων ἐκδει-  
 νωνται, μεταμέλειά τις εἰσῆλθε τῶν γεγενημένων.  
 Εἰ μὲν οὖν ὅπερ ἔφηε πρὸς τι τῶν γινομένων ἀηδῶς  
 διατεθεῖσα, τὰ δεδογμένα μηκέτι στέργειν ἐθέλει,  
 διαβρήθην λέγειν ἀξίῳ, καὶ μὴ συγκαλύπτειν ὑπ'  
 αἰσῶς· Ἐγὼ γὰρ ὡς περ καὶ πρότερον ἐτοιμώτατα B  
 ἔχω παραιτεσθαι τὴν ἀρχήν. Εἰ δ' ἐκείνη διὰ τέλους  
 ἔγνωκε στέργειν τὰ ἐψηφισμένα, καὶ τοὺς ἄρκους, B  
 οὓς ὁμώμοκε τηρεῖν, οὐδ' αὐτὸς ἀμελήσω τοῦ μὴ  
 πάντα πράττειν ὅσα ἂν αὐτῇ τε καὶ παισὶ, καὶ κοινῇ  
 λυσίτελῃ Ῥωμαίοις. Τοῦ πατριάρχου δὲ πρὸς τὴν  
 ἀκαιρίαν τῶν λόγων μεμφασμένου, καὶ μὴ τοιαῦτα  
 προσήκειν αὐτὸν, μήτε διανοεῖσθαι φαιμέναι, μήτε  
 λέγειν· βασιλίδι γὰρ μηδὲν περὶ αὐτοῦ λογιζέσθαι  
 τοιαῦτον, ἀλλὰ βασιλέα οἰεσθαι ἐν ζῶσιν εἶναι, καὶ  
 τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν ὡς περ ὑπ' ἐκείνου θιακει-  
 σθαι τῶν σῶν μεμνημένην λόγων, ὧν διεξήεις πρὸς  
 αὐτήν, ἡνίκα ἐποιεῖσθε τὰς συμβάσεις, Ὀύκοῦν, ὁ  
 μέγας δομέστικος ἔφη, περὶ μὲν ἐκείνης, οὕτω δε-  
 πακίεσθαι ὡς περ αὐτὸς διεχυρίζη. Περὶ δὲ σοῦ, τί  
 ποτε ἐξεεσι νομίζεις; ἄρ' ἐμμένεις ταῖς ὁμολογίαις;  
 μᾶλλον δὲ τοῖς ἄρκουσι οὓς ἐποιήσω πρὸς ἐμὲ; Ὁ δ' C  
 αὐτίκα πάλιν ἀναστάς, Εὐλογητὸς, εἶπεν, ὁ θεὸς καὶ  
 Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι καὶ  
 πρότερον καὶ νῦν οἷς παρ' ἐπὶ ἀμμενῶν, καὶ οὐδενὸς  
 ἀμελήσω τῶν σῶν δικαίων· ἀλλ' ἀνθ' ἐξῆρας παντὶ  
 σθένει, οὐ μόνον ὡς εὐεργέτην ἀμειβόμενος ἔργοις  
 ἀγαθοῖς, ἀλλὰ καὶ ὡς υἱοῦ κηθόμενος πνευματικῶν.  
 Ἐπὶ τοῦτοις δὲ αὐτῷ πολλὰς ὁ μέγας δομέστικος  
 χάριτας ὁμολογήσας καὶ συναξάμενος, καταλιπὼν  
 τὸν πατριάρχην ἦκεν ὡς βασιλίδι. Ἡ δ' αὐτὸς ὡς  
 εἶδε, χάριτας ἐφασκεν ὁμολογεῖν αὐτῷ πολλὰς, ὅτι  
 ἂ πρότερον ἐπηγγέλλετο λόγοις, νῦν ἐποδείκνυσιν  
 ἐπὶ τῶν ἔργων ἀληθῆ, μήτε σώματος φειδόμενος,  
 ἀλλ' ὑπὲρ τῶν κοινῇ συμφερόντων νύκτωρ πονῶν  
 καὶ μεθ' ἡμέραν, μήτε χρημάτων· ἦν γὰρ δὴ ὁ  
 μέγας δομέστικος, οὐ μόνον πρὸς τῶν τριήρων τὴν  
 δαπάνην χρήματα ἀναλωτὸς πολλὰ ἐκ τῶν ἰδίων,  
 ἀλλὰ καὶ ἐν πολλοῖς ἑτέροις ἂ συνείσκειν ἐμελλε πᾶσι  
 κοινῇ φιλοτίμως ἄγειν καὶ θαψιλῶς καταναλίσκων  
 μετὰ τὴν βασιλέως τελευτήν· παρήγει τε μὴ οὕτω  
 ποιεῖν ὡς οὐκ ἐξαρκέσονται πρὸς τοὺς πόνευς ἐπι-  
 ποῦ, ἀλλ' ἐαυτοῦ τε πρόνοιαν ποιείσθαι καὶ χρη-  
 μίτων φειδεσθαι χρώμενον τοῖς δημοσίοις. Ὁ δ'  
 ἐφασκε μᾶλλον ἤδεσθαι πινῶν αὐτὸς ὑπὲρ τῶν κοινῇ  
 λυσιτελοῦντων, ἢ ἑτεροῖς πρὸς ἀνάεαις τετραμμένοι  
 καὶ ἥθονάς· ἐπὶ τε χρήματα καταναλίσκων οὐ ζυ-  
 μίαν, ἀλλὰ πάντων κερδῶν ἡγεῖσθαι χαριέστερον,  
 ἄχρως ἂν καὶ τοῦ Θεοῦ συνειρομένου, τὴν Ῥωμαίων  
 ἡγεμονίαν ἐπὶ μέγιστοι αἰρομένου, καὶ πάντων κρα-  
 τοῦσαν πολεμίων. Ἐλπίζειν δὲ μετὰ μικρὸν, εἰ μὴ

nec enim tantum interfuisti, sed et quæ prius  
 uterque nostrum separatim dixit, tu eorum inter-  
 nuntius fuisti. Nihil porro inopinatum aut admi-  
 rabile, si tum quidem imperatrici talia de me lo-  
 qui occurrerent, quæ forsitan eximia quædam me  
 perpetraturum arbitraretur; nunc autem in ipso  
 opere rebus secus quam sperabat evenientibus  
 pœnitudo quædam facti eam subiit. Si igitur, quod  
 aiebam, aliquid eorum quæ sunt aversata, in  
 pristina voluntate ac iudicio acquiescere amplius  
 non vult, aperte id mihi indicari nec pudore  
 quodam celari cupio. Ego enim, quomodo antea,  
 abdicare me administratione imperii paratissimus  
 sum. Quod si ipsa usque ad extremum quod de-  
 crevit complecti, et quod juravit servare consti-  
 tuit, ego quoque in omnibus, quæ ipsi liberisque  
 ejus, et Romanorum communi conducant efficien-  
 dis, nullum diligentissimi hominis officium præ-  
 termittam. Patriarcha eum de importuno sermone  
 castigare, dicereque, non decere ista vel cogitare  
 vel proloqui; imperatrici enim de bello nihil hu-  
 jusmodi in mentem venire, sed imperatore  
 putare adhuc vivere, et quasi ab illo Romanum  
 principatum gubernari, memorem verborum, quæ  
 in pactis faciendis ex ipso domestico audierit.  
 Tum domesticus: De illa quidem sic credendum,  
 ut affirmas; de te autem quid sentiendum? Ecquid  
 pactis stas, imo vero juramentis, quibus te mihi  
 obstrinxisti? Hic patriarcha iterum exurgens,  
 ait: Benedictus Deus et Pater Domini nostri  
 Jesu Christi, quod et prius servavi quæ dixi, et  
 nunc servabo, nihilque negligam, quod tibi jure  
 debeatur, 380 sed omnibus nervis tuendum te  
 suscipiam, non solum ut bene merito respondeam,  
 verum ut de filio quoque spirituali sollicitus. Cui  
 post actas gratias valedicens magus domesticus,  
 ab eo ad imperatricem digreditur. Quem illa simul  
 ut conspexit, grates se illi magnas agere affirma-  
 vit, quod verbis promissa nunc rebus confir-  
 maret, neque corpori parcens, cum noctu diuque  
 pro republica laboraret, neque pecuniis (non  
 enim in triremes duntaxat grandem summam de  
 suo impenderat, sed in alia præterea multa,  
 ex quibus communis caperetur utilitas, perstu-  
 diose liberaliterque post mortem imperatoris im-  
 pendebat), hortabaturque, ut de contentione labo-  
 randi remitteret, quo ferre laborem diutius pos-  
 set, sibi met curæ esset, a pecuniis suis abstine-  
 ret, publicis uteretur. Ad ea ille hunc in modum,  
 solidius se gaudere gaudium pro communibus  
 emolumentis desudantem, quam alios otio volupta-  
 tique deditos. Quod vero de sua pecunia in sum-  
 ptum conferret, id non detrimentum, sed omnium  
 questuum censere jucundissimum, donec Deo  
 bene fortunante, Romanorum principatum magno-  
 pere exaltatum, et omnibus hostibus suis supe-  
 riorem cerneret. Sperare autem, nisi quid impe-  
 dimentum intervenerit, brevi adeo Romanis profu-  
 turum, ut et ipsa imperatrix id intucus, Deo

honorum auctori gratias actura sit; non enim parvi momenti quædam per hiemem moliri efflicere, utpote multos ante refractarios et audaces eo adacturum, ut se Romano imperatori tributarios et subjectos consteantur. Plura in hanc sententiam narrabat, et quæ ipse versabat animo, et imperatrici auditu persequenda fore non ignorabat. Qua tandem salutata, Byzantio cum exercitu et nobilium seu patriciorum magno numero exivit, relicta ibidem matre, quæ calamitatem ejus non mediocribus solatiis leniret ac mitigaret.

τι κύλυμα συμβαίη, τοσαῦτα Ῥωμαίους ὠφελήσων, ὅσα καὶ αὐτὴν ὀρώσαν Θεῷ χάριτα· ὁμολογεῖν τῷ συνεργῷ τῶν καλῶν· οὐ μικρὰ γάρ τινα διανοεῖσθαι παρασκευάσειν τοῦ χειμῶνος ὡς ἅμα ἦσι, πολλοὺς τῶν πρότερον κατὰ Ῥωμαίων θρατυνομένων ὑποφύρου; καὶ δουλείαν ὁμολογοῦντας βασιλεῖ Ῥωμαίων ἀποδείξων. Καὶ τοιαῦτα ἕτερα πολλὰ προσεπαίπων, ὅσα τε αὐτὸς διανοεῖτο πράττειν, καὶ βασιλιδα ἦδει ἀκούουσαν πρὸς ἠδονὴν, καὶ τελευταίον συνταξάμενος, ἐξῆν: Βυζαντίου ἕμα στρατιᾷ καὶ τῶν ἐπατρινοῶν πολλοῖς, τὴν μητέραν καταλιπὼν ἐκεῖ, ὡς παραρῦθαι οὐ μικρὰν ἐσομένην βασιλιδὶ πρὸς τὰς συμφοράς.

## CAPUT X.

*Ex urbibus Thraciæ senatores et præsidia ad expeditionem assumuntur. Mæsus renovato fœdere discedit. Apud Chersonesum Persæ cœduntur et fugantur semel et iterum. Apocauchus capere imperatorem adolescentem et regnare meditatur. Deprehensus in arcem suam confugit, atque ut mortem effugiat, domesticam inconstantiæ rerum humanarum monet, a quo vicissim monetur persapienter et Deo in primis nitendum ostenditur.*

Didymotichi cum esset, maximum operæ præstium duxit urbium Thraciarum senatores, et quod erat ibi militum citra excusationem, 381 uti et Byzantios expeditioni ascribere; idque intra paucos dies effectui datum est. Deinde resciscens Mæsurum regem Alexandrum apud Stilbnum oppidum Mæsis subjectum in confinibus castra habere, per legatos ei significat, se Adrianopoli subsistere, velleque discere, bellum an pace delectaretur magis; diem enim quam Byzantii ejus legatis præfixisset, prope exitum esse. Alexander videns Romanos non esse consternatos, ut augurabatur, sed paratos ad ulciscendum volentes inferre injuriam, et neque per legatos minis, neque apparatu suo militari eos potuisse commoveri, ut libidini suæ satisfacerent, ad dimicationem venire hand utile sibi ratus, ad conventa descendit; rursaque priori fœdere sancito, ipse Trinobum in sedem suam, magnus domesticus Chersonesum abiit, quod frequentes Persarum copias. Giaxe duce Pergamo advenientes eo irrupturas audivisset. Simul porro ac Romani, etiam Persæ illic adfuerunt, qui collato pede adversum Romanos ne paulum quidem vacaverunt, sed vi ac virtute victi, pars in pugna ceciderunt, pars capti sunt. Quibus fuga contigit, conscensis navibus in Asiam renavigarunt. Paucis diebus intermissis, alia manus priorem vindicata indidem trajecit. Qui similiter devicti, plurimos amiserunt; Giaxes bis continenter casus, multisque ac strennis suorum desideratis, desperatione debilitatus, pacem concupivit, quam cum eo pepigit magnus domesticus. Depulsa calamitate a Persis imminente, Didymotichum regressus, ad occidentalem sese expeditionem comparabat, exercitumque delectibus novis supplebat. Interea Apocauchus novarum rerum cupidus, manibusque ac pedibus enitens, ut ad se rempublicam transferret, jam classis contra Persas præfectus, et facultatem navalis exercitus adeptus, Joannem adolescentem imperatorem in unam tri-

Ἐπεὶ δὲ γένοιτο πρὸς Διδυμοτεῖχῳ, προῦργου μὲν ἐπιείητο παντὸς τοῦ κατὰ τὴς τῆς Θράκης πόλεις κατοικοῦντας συγκλητικῶς καὶ τὴν στρατιάν, ἀποφασίστους ποιεῖν περὶ τὰς στρατείας, ἵώσπερ δὴ καὶ Βυζαντίους, καὶ ἐποίησεν ὀλίγων εἰσω ἡμερῶν. Ἐπειτα παρθόμενος ὡς ὁ τῶν Μυσῶν βασιλεὺς Ἀλέξανδρος; στρατιάν ἔχων, ἐστρατοπέδευσεν ἐν Στὶλβῳ Μυσοῖς ὑπηκόῃς πόλεις ἐν μεθορίοι; τῆς αὐτοῦ τε καὶ Ῥωμαίων ἡγεμονίας ὀφισμένη, ἔγνω δεῖν προσελαιν πέμπειν πρὸς αὐτόν; καὶ πέμψας, ἐν Ἀδριανουπόλει τε ἐδήλου διατρίβειν, καὶ μαθεῖν ἰθὺλεῖν, εἰ ὁ πόλεμος; αὐτῷ μᾶλλον εἰρητός; ἢ εἰρήνη. Τὴν γὰρ προθεσμίαν ἦν τοῖ; ἐκείνου πρόσθεσι παρέσχετο αὐτός; ἐν Βυζαντίῳ γενομένους, περὶ ἐξέδον ἦδη εἶναι. Ἀλέξανδρος δὲ ὀρῶν οὐ καταπηχότας ὡσπερ ἦντο Ῥωμαίους, ἀλλ' ἐτόλμου; ὄντας ἀρῦνεσθαι τοὺς αἰρουμένους ἀδικεῖν, καὶ μήτε ταῖς διὰ τῶν πρόσθεων ἀπειλαῖς, μήτ' αὐτοῦ τῆ; πρὸς τὸν πόλεμον παρασκευῆ; δυνάμενος παθεῖν τὰ κατὰ γνώμην αὐτῷ ποιεῖν, πρὸς πόλεμον χωρεῖν ἀλυσιτελεῖς οἰόμενος αὐτῷ, ἐχώρει πρὸς συμβάσεις; καὶ τῶν προτέρων αὖθις σπονδῶν καὶ ὀρκων ἀνανεωθέντων. Ἀλέξανδρος μὲν εἰς Τρίνοβον τὰ οἰκίαι βασιλεια ἐπανεζεύγνυε, δομῆστικός; δὲ ὁ μέγας, εἰς Χερρόνησον μετὰ τῆς στρατιᾶς; ἐχώρει, πεπυσμένος στρατιάν Περσῶν πρὸς τὴν μέλλουσαν εἰς Χερρόνησον ἐμβάλλειν ἐκ Περγάμου ἀφικμένην, ἧς Γιαξῆς; σατράπης ἦν. Ἄμα δὲ τῷ Ῥωμαίους; εἰς Χερρόνησον ἀφικέσθαι, καὶ ἡ στρατιὰ Περσῶν παρῆν; καὶ γενομένης μάχης, οὐδὲ πρὸς ὀλίγον ἰσχυσαν οἱ Πέρσαι Ῥωμαίους; ἀντιστῆναι, ἀλλ' ἠττηθέντες κατὰ κράτος, οἱ μὲν ἔπεσον παρὰ τὴν μάχην, οἱ δ' ἐλίωσαν; ὅσοι δὲ ἠδυνήθησαν διαφυγεῖν, ἐμβάντες ταῖς ναυσίν;, ἀπέπλεον ἐπ' οἴκου. Οὐ πολλὰς δὲ ὕστερον ἡμέραι; ἐκ τῆς αὐτῆς χώρας καὶ δευτέρα στρατιὰ ἐπεραιώτο, ὡς τὴν προτέραν ἦσαν ἀναμαχεσόμενοι; συμβαλόντες δὲ καὶ τούτους Ῥωμαίοι;, ἐνίκησαν τε καὶ ἀπέκτειναν τοὺς πλείους. Ἐπεὶ δὲ Γιαξῆς; δις ἐπλήγη ἐφεξῆς; καὶ πολλὴν καὶ ἀγαθὴν ἀπώλεσε στρατιάν;, ἀπογούος; τὸ Ῥωμαίους; πολεμεῖν, ἐχώρει πρὸς συμ-

δάσει· καὶ ἐτίθετο πρὸς αὐτὸν ὁ μέγας δομέστικος· ἅσπονδός ἐβη· καὶ εἰς τὴν ἐκ τῶν Παρσῶν προσδοκωμένην βλάβην, αὐθις εἰς Αἰδυμότειχον ἐπανελθὼν, παρεσκευάζετο πρὸς τὴν εἰς τὴν ἐσπέραν ἐκστρατείαν, καὶ τὴν στρατίαν ἀποκαθίστη, ἣ ἐμελλε συνέψεσθαι αὐτῷ. Τούτων δὲ πραττομένων ὑπ' αὐτοῦ, ὁ παρακοιμώμενος Ἀπόκαυχος, νεωτέρων πραγμάτων ἐπιθυμῶν, καὶ τρίτῳ παντὶ πειρώμενος μεταγίειν εἰς αὐτὸν τῶν πραγμάτων τὴν ἀρχήν, ἐσκέφατο, ἐπεὶ τοῦ κατὰ Παρσῶν αὐτὸς χειροτόνητο στρατηγός, καὶ δυνάμεις εὐπόρει ναυτικῆς, βασιλεῖα τὸν νέον Ἰωάννην εἰς μίαν τῶν τριτηρῶν ἐθέμενος, ἀγνοούσης βασιλίδος τῆς μητρὸς, εἰς τὸν περὶ Βυζάντιον πρότερον αὐτῷ πύργον ψυχοδομημένον ὀχυρώτατον ὄντα ὕψι τε καὶ καρτερῶς τειχῶν Ἐπιβάτας· προσαγορευόμενον ἀγαγεῖν· καὶ δὲ μετὰ τῶν συγγενῶν καὶ τῶν οικειοτάτων βασιλεῖα φρουρῶν, ἅσπονδός τιθεσθαι πρὸς βασιλίδά, ὥστε αὐτὸν μὲν καὶ συγγενεῖς καὶ τοὺς ἄλλους· τοὺς συνόντας, τιμὰ· τὴν παρὰ Ῥωμαίοις πρώτα· καρποῦσθαι, καὶ χωρῶν εἶναι καὶ πόλεων κυρίου, ὁποῖον ἂν δόξειεν αὐτοῖς, καὶ μηδὲν ἐλλείπειν εἰς εὐτυχίας λόγον, βασιλεῖα δὲ, οἷδ' οὕτως ἀπολύειν τοῦ φρουρίου· ἀλλ' ὡς περ δμηρον κατέχοντα, μισθῶν θυγατέρων ἐπὶ γάμῳ προσαρμύζειν. Ὁ μὲν οὖν τοιαῦτά τε διανοεῖτο, καὶ ὤρμητο ἤδη πράττειν τῶν συνειθέτων δι' αὐτὸς βασιλίδι ἀπαγγελλαντος, ἐπεὶ βασιλεῖα τε ἤδη περιστάτο φρουρά, καὶ αὐτὸς ἔγνω φωραθεὶς, ἔρχετο φυγὼν εἰς Ἐπιβάτας, τὴν ἐκ τῶν πραττομένων, ὡς περ ἦν εἰκός, κίνδυνον διαδεύσασκων. Περὶ τῶν τοιούτων δὲ ὁ μέγας δομέστικος μαθὼν, καὶ τοὶ πρὸς τὴν ἐκστρατείαν παρασκευαζόμενοι, ὅμως τὴν Ταρχανειώτην Μανουήλ τὸν καὶ Κουρτίην προσαγορευόμενον μετὰ στρατιωτῶν ὀλίγων πέμψας, ἐκέλευεν Ἐπιβάτας ἐξωθεν φρουρεῖν ἐστρατοπεδευμένον, ἄχρις ἂν ἀφίκηται αὐτός. Πέμψας δὲ καὶ πρὸς Ἀπόκαυχον ἐπυνθάνετο εἰ ἀληθῆ τὰ θυλλοόμενα εἴη περὶ αὐτοῦ. Ὁ δὲ ἔφασκε μὲν συκοφαντεῖσθαι, δεισας δὲ μὴ φθάσῃ διαφθαρεῖς ὑπὸ διαβολῆς πρὶν διερευνώμενα φανῆναι τἀληθῆ, τὴν σωτηρίαν ἐκ τῶν ἐνότων αὐτῷ πορίζειν κατακλείσαντα ἐν τῷ φρουρίῳ. Συνεβούλευσε τε παρὰδειγμα τῶν ἀπροδοκῆτων τῶν πραγμάτων μεταβολῶν λαμβάνειν ἐξ αὐτοῦ. Καὶ πρότερον τε γὰρ αὐτῷ τὰ τοιαῦτα ὀπιθεσθαι ἔφασκεν, εἰ καὶ μὴ ἔπειθε συμβουλεύων τὰ λυσίτελῃ· καὶ νῦν οὐδὲν ἤτεον συμβουλεύειν ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἔχων τῆς ὠφελείας τὴν ἀπόδειξιν τῶν λεγομένων, καὶ τῶν ὑπ' αὐτῷ τελούτων φρουρίων ἐν, πολλά δὲ εἶναι, τὸ μάλιστα ἐπιτηδεύειν ἔχον πρὸς τὴν γῆς καὶ θαλάσσης· εὐφυῖαν ἐκλεξάμενον κατασκευαίς χειροποιήτοις ὀχυρώτατον ποιεῖν, ἐν εἰ τι συμβαίῃ τῶν ἀπροδοκῆτων, ἀναχώρησιν ἔχη καὶ τῶν δεινῶν ἀποφυγῆν· ἐδειτό τε εἰ καὶ μὴ πρότερον, ἀλλὰ νῦν παθεσθαι αὐτῷ εὐνοικῶς διαχειμένῳ

remium matre inucente impositum, in arcem propter Byzantium (3), ante a se ædificatam, altitudine et crassitudine murorum munitissimam, Epibatae nominatam includere meditabatur, ibique inter cognatos ac familiarissimos eo custodito, cum imperatrice scædus ferire, ea conditione ut ipse cognatique ac familiares 382 sui præcipuis apud Romanos honoribus insignirentur, provinciarumque et urbium quantum ipsi vellent dominatum obtinerent, et ad felicitatem nihil requirerent; imperatorem autem ne sic quidem custodia liberare, sed loco obsidis tenere, et unam filiarum connubio ei copulare. Atque is quidem hæc mente pertractabat, et jam ad rem parabat aggredi, cum a quodam e consociis imperatrici indicio facto, et imperatore jam custodia circumsepto, Apocauchus se deprehensum intelligens, Epibatas, impendens sibi e malitia sua discrimen, ut verisimile est, declinans aufugit. Quibus rebus ad magnum domesticum perlatis, etsi ad expeditionem instructus erat, nihilominus Manuelem Tarchaniotam, qui et Curtizes appellabatur, cum aliquot manipulis ad Epibatas, tentoriis excitatis, quoad ipse veniret custodiendas misit. Ad Apocauchum quoque sciscitatum misit, num vera essent, quæ de illo rumor spargeret. Qui se sycophantiis oppugnari asseverare. Et cum timeret, ne prius ob calumnias vita multaretur, quam veritas indagata patesceret, a re præsentis salutem petere decrevit; ac proinde eum, qui se in castello illo incluserat, monuit, ut e suo casu salutis suæ prospiceret, et improvisæ rerum commutationis exemplum a se sumeret. Nam et prius se idem utiliter eum monuisse et hortatum esse, quantum nullo effectu, et nunc nihilominus suadere, cum ex re ipsa suasionis suæ utilitatem probare queat, subjectorum ipsi castellorum (multa enim habere) ad terræ marisque commoditates præcipuo situ unum deligeret, et illud operibus quam firmissimum redderet, ut si quid improvisum emergeret, recessus malorumque effugium suppeditaret. Rogabat autem, ut si non antehac, saltem nunc benevolentis animi consilium amplecteretur. Etenim et sibi in præsens, tametsi falsis criminibus appetito, nullam aliam salutis tuendæ occasionem relinqui, præter arcem, in quam se periculi vitandi recepisset: quæ, si vera esse contingeret de se jactata, vel audaciam suam adjuvaret, vel deprehensum et convictum a morte liberaret. Apocauchi quidem consilium hoc fuit. Ad quem magnus domesticus iterato mittens, adversus illum vulgata se quoque falsa reperiri (quemadmodum videlicet ipse quoque affirmaret) in primis cupere testatus est; sic namque et ipsum imperatori amicum et benevolum, ac syc-

Jacobi Pontani notæ.

(3) In turrim juxta Byzantium. Sed hæc turris fuit φρουρίον, castellum, et sic infra nominatur. Ante igitur arcem aut castellum vocemus licet. Item

alibi hac voce πύργος eadem notione utitur: Eine Burg. Monimus lectorem super hoc.



phantas hoc ipsum quod ante ostensum ac probatum iri. Sin et ipse spe vana delusus, quod multis evenit, ab officio detortus, et quæ neque **383** posset efficere, neque se deceret, machinatus sit, non idcirco bellum contra imperatorem capessendum, fiducia murorum, in quibus nulla insit utilitas; sed priora, ut male consulta, detestando, in posterum se melius gerere, et loco a digno contentum esse, admissorumque veniam petere debere. Melius quidem esse omnino non peccare; si tamen peccaveris, quasi secundam post naufragium videri tabulam, semet nihil tale amplius perpetrando corrigere. Et quia mox adfuturus sit, quem ille suum vocare medicum consueverit, multa habens medicamenta uniuscujusque morbis congruentia, siquidem velit, facile ejus vulnera sanaturum. Solebat nimirum Apocanchus inter ea, quibus magnum domesticum honorabat, nomina et medicum suum appellare: utpote ejus opera multis sæpenumero implicitus periculis, et miseris affectus modis, creptus atque curatus fuisset. Quod autem attineret ad consilium parandi locum aliquem munitum, quo rebus conversis perfugeret, se ejus propenso studio gratias habere; non tamen securitatem ex rebus hujusmodi vehementer expetere, sed libenter illo die cum inferis futurum, quo post spem supernæ dexteræ securitate ex amicis neglecta, et contempto, quod horum corda velut arces (tutissimam utique custodiam) per amicitiam possideret, lignis et lapidibus et consillis nihil sincerum ac probum habentibus salutem suam credidisset. Non se nescire, primam felicitatem et summum hominis bonum esse, cum Deo versari, et ascensu a l illum per puritatem animi semper ei adhærere. Secundam, amicis uti certis ac fidelibus, principio quidem paucis, et prudentia supra vulgus excellentibus, deinde post illos etiam multitudinis frui benevolentia, quæ illis propter bonitatem morum heredita et addita sit: et hoc putare non solum quibusvis propugnaculis inexpugnabilibus, sed et pecuniis et gloria et omni decore pretiosius, Imperioque ipso longe beatius. Quocirca se ejus monitis haud pariturum, verum quam ab initio securitatem elegerit, eam usque ad extremum retenturum; ipse munitionibus et arcibus suis adideret. Igitur Apocanchus sic in Epibatis conclusus custodiebatur.

Θ. ᾧ προσομιλεῖν, καὶ διὰ παντὸς αὐτῷ συνελθαι: τῇ πρὸς ἐκεῖνον διὰ καθαρότητος ἀναβίσει αὐτὸς εὐδαιμονίᾳ. Δευτέραν δὲ μετ' ἐκείνην, τὸ φίλοις χρῆσθαι ἀσφαλῆς καὶ πιστοῖς, πρῶτον μὲν τοῖς ὀλίγοις καὶ συνέσει διαφέρουσι τῶν πολλῶν· ἔπειτα δὲ μετ' ἐκείνους, καὶ τὴν παρὰ τῶν πολλῶν εὐνοίαν καρποῦσθαι, πάντων ἐκείνοις διὰ χρηστότητα τρόπων προσεχόντων· καὶ τοῦτο οἰεσθαι, οὐ πύργων μόνον ἐπάντων ἀναλωτότερον, ἀλλὰ καὶ χρημάτων καὶ δόξης καὶ τιμῆς ἀπάτης τιμιώτερον, καὶ βασιλείας αὐτῆς ὑψηλότερον εἰς εὐτυχίας λόγον· ὅθεν οὐδὲ πείσεσθαι αὐτῷ τοιαῦτα συμβουλεύουσι, ἀλλ' ἦν ἐξαρχῆς προεβλετο μέχρι τέλους αὐτῷ ἀσφάλειαν τηρήσειν, ὡς περ δῆτα καὶ σὺ τὴν ἐκ τῶν φρουρῶν καὶ ὀχυρωμάτων. Ἀπόκαυχος μὲν οὖν ὁ παρακοιμώμενος οὕτως ἐν Ἐπιβάταις ἐγκλεισμένος ἐφθονοῦται.

πρὸς αὐτὸν, καὶ μὴ ἀτιμάζειν τὴν βουλὴν. Καὶ γὰρ καὶ αὐτῷ νυνί, καὶ τοῖς καὶ ψευδῶν ὄντων τῶν εἰρημένων κατ' αὐτοῦ, μηδεμίαν ἑτέραν εἶναι σωτηρίας πρόφασιν, ἢ τὸν πύργον εἰς ὃν κατέφυγε τὸν κίνδυνον διαδιδράσκων. Εἰ δὲ καὶ ἀληθῆ συνέβαινε τὰ εἰρημένα εἶναι, ἢ πρὸς τὸ τόλμημα ἂν συνήρατο, ἢ ἐθρύσατο τοῦ θανάτου φωραθέντα. Ἀπόκαυχος μὲν οὖν τοιαῦτα συνεβούλευσε, δομέστικος δὲ ἔμεγας πάλιν πέμψας πρὸς αὐτὸν, περὶ μὲν τῶν λεγομένων ἔφη κατ' αὐτοῦ μάλιστα βούλεσθαι καὶ αὐτὸν μὴ εἶναι ἀληθῆ (ὡς περ δεῖται καὶ αὐτὸς δι' ἄσχυρί(ζε)ται)· οὕτω γὰρ αὐτὸς τὸ εὐνοῦς ἔσται ἀποδοδεγεγμένους βασιλεῖ, καὶ οἱ συκοφάνται αὐτὸ τοῦθ' ὅπερ εἰσὶν ἐξεληγμένοι. Εἰ δ' ἄρα καὶ αὐτὸς ἐλπῖσι κεναῖς ἀπατηθεὶς, ὅπερ δὴ πολλοῖς συμβέθηκε, τοῦ δέοντος ἐξετέραπη, καὶ μήτε δυνατὰ μήτ' αὐτῷ προσήκοντα διανοήθη, οὐ χρὴ διὰ ταῦτα τὸν πρὸς βασιλέα πόλεμον αἰρεῖσθαι, τείχεσι θαρβύοντα ἔξω ἔσται πλέον ὕψους οὐδὲν, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς προτέροις αὐτῷ μεμψόμενος, ὡς κακῶς βεβουλευμένον, ἐν τοῖς ἐφεξῆς βελτίω παρέχειν αὐτὸν, καὶ τὴν προσήκουσαν φυλάττειν τάξιν, καὶ συγγνώμης ἐπὶ τοῖς ἡμαρτημένοις δεῖσθαι τυχεῖν. Βέλτιον μὲν γὰρ τὴν ἀρχὴν μὴ ἁμαρτάνειν· εἰ δ' ἄρα συμβαίῃ, δεύτερον ἀγαθὸν αὐτὸν εἶναι ἐπανορθοῦν ἀποστάντα τῶν κακῶν. Ἐπεὶ δὲ ὅσον οὐπω παρόνται καὶ αὐτὸς ὃν εἰσθεν αὐτὸς λατρῶν αὐτοῦ καλεῖν, ἔχων πολλὰ φάρμακα τοῖς ἐκάστου κατ' ἄλληλα νοσήμασι, εἰ γὰρ βούλοιο αὐτὸς, ῥάδια τῶν τραυματιῶν ἢ ἑασι; ἐκεῖνον ἔσται. Ἦν γὰρ δὴ ὁ παρακοιμώμενος πρὸς τοῖς ἄλλοις οἷς τὸν μέγαν δομέστικον προηγόρευσε, καὶ λατρῶν εἰθισμένος αὐτοῦ καλεῖν, οἷα δὴ ἐκ πολλῶν τῶν περισχόντων πολλάκις αὐτὸν κινδύνων ἐξαρπάζαντα καὶ τεθεραπευκότα πονηρῶς ἐσχηκόσα. Τῆς γὰρ μὴν ἐνεκα βουλῆς ἧς αὐτοῦ συνεβούλευσε περὶ τοῦ φρουρίου τι αὐτῷ κατασκευάσαι; ἐν' εἴῃ καταφυγῇ πρὸς τὰς τῶν πραγμάτων μεταβολὰς, χάριτος μὲν ἔλεγεν εἶδέναι τῆς περὶ ἐκεῖνον προθυμίας; καὶ σπουδῆς; αὐτὸν δὲ μὴ τὴν ἐκ τῶν τοιούτων ἀσφάλειαν εἶναι περισπούδαστον· ἀλλ' ἠδῶς ἂν ἔχειν τὴν ἡμέραν ἐκείνην μετὰ τῶν ἐν ἄδου προσομιλεῖν, ἐν ᾗ μετὰ τὴν ἐκ τῆς ἄνωθεν ἐλπίδα δεξιᾶς τῆς ἐκ τῶν φίλων ἀσφαλείας ἀμελήσας καὶ τοῦ τούτων τὰς καρδίας, ὡς περ ἀκροπόλεις οἷα δὴ ἀσφαλεστάτη φρουρᾶ κατέχειν τῇ φίλῃ, ξύλοις καὶ λίθοις καὶ λογισμοῖς ὑγιᾶς οὐδὲν ἔχουσι πιστεύουσι τὴν σωτηρίαν. Πρώτην μὲν γὰρ εὐδαιμονίαν καὶ ἄκρας ἀγαθὸν ἀνθρώποις ἔφ

## 384 CAPUT XI.

*Peloponneses Latini se imperatori certis conditionibus subijciunt. Eorundem litteræ ad magnum domesticum plenæ humanitatis ac benevolentia. Legati tractantur magnifice, et cum promissis ac muneribus dimittuntur. Apocancho Senacherimus substituitur, et jus facinora. Conspiratio et legatio præfectorum Occidentis; et cur tibi occurrere voluerint magnum domesticum.*

Τῷ μεγάλῳ δὲ δομῆστικῷ Διδυμοτίχῳ ἐνδία- A  
 τρήστος, καὶ περὶ τὴν παρασκευὴν τῆς στρατιᾶς  
 ἠσυχημένοι, ἦσαν ἐκ Πελοποννήσου πρέσβεις πρὸς  
 αὐτὴν, ἐπίσκοπός τε ὁ Κορώνης, καὶ ὁ Σιδερός  
 Νεζιοῦν, ἐκ τῶν ἡγεμόνων τῶν πόλεων αἱ ἑπὶ τῆς  
 Λατινῆς ἦσαν ἀπεσταλμένοι· ἡ προσβῆλα δὲ ἦν·  
 ὑπὸ βασιλεῖα γενέσθαι πάντας ἐπὶ τῶ τῶν μὲν  
 πόλεων ἅς κατέχουσιν αὐθις αὐτοῦς ἡγεμονεύειν·  
 φόρους δὲ τοὺς δημοσίους πάντας οὐδ' ἐπιγγίσι  
 παρέχουσι, διδόναι βασιλεῖ· καὶ πᾶσαν ἄλλην ἐπι-  
 δείκνυσθαι καὶ θεραπείαν καὶ δουλείαν· καὶ στρα-  
 τηγὸν ἐκ βασιλείως ἔχειν ὑφ' ᾧ τελέουσιν ἐκόντες  
 πάντες. Ἡ μὲν οὖν τῶν ἐκ Πελοποννήσου Λατίνων  
 προσβῆλα τοιαύτη ἦν· γράμματα δὲ καὶ πρὸς τὸν  
 μέγαν δομῆστικὸν πεπόμφασιν, ἃ ἐδήλου τοιάδε·  
 ὦ πάντες αὐτοὶ ἀπὸ συνθήματος ἐτι περιόντος  
 βασιλείως βουλευσάμενοι ἀποσπᾶντες πρίγγιπας ἐκείνῳ  
 προσχωρεῖν, καὶ ἤδη ἐν ἐπιχειρήσει ἦσαν τοῦ πράτ-  
 τειν τὰ βεβουλευμένα· ἐπεὶ δὲ βασιλεῖα τετελευτη-  
 κῆτα πύθοντο, ἀπογόνους τὴν ἐπιχείρησιν, αὐθις  
 ἡρμεῖν· Παγάνου δὲ Νεαπιστόγια συνίθου, αὐτοῖς ἐς  
 τὰ μάλιστα καὶ φίλου ὀλίγῳ πρότερον ἐκ Βυζαντίου  
 ἀφιγμένου, καὶ τῶν πραγμάτων πᾶσαν τὴν ἀρχὴν  
 καὶ τὴν ἡγεμονίαν ὑπὸ σε ἀπαγείλαντος τελεῖν,  
 αὐθις συνελθόντας πάντας ἡμᾶς, τὰ δεδογμένα  
 πρότερον ἐπιψηφισασθαι· οὐ μόνον διὰ τὴν εὐγέ-  
 νειαν τῶν τρόπων, καὶ τὸ δύνασθαι αὐτοῖς ἂν τινες  
 ἐπίωσιν ἀμύνειν, ἀλλ' ὅτι καὶ πολλὴν ἤδη χρόνον  
 καὶ τοὶ μῆπω συντυχόντες εὐνοικῶς σοὶ διακαίμεθα  
 καὶ φίλιως· ἐξ ἔτους γάρ ἐν Ἀχαρνανίᾳ βασιλεῖ  
 C  
 συστρατευόμενος τοῦ ἐν Θωμοκάστρῳ, παρ' ἡμῶν  
 κατὰ συμμαχίαν ἀφιγμένου Νικηφόρου τοῦ δεσπό-  
 του κατὰς πρὸς λόγους ἐλθὼν αὐτός, φίλους ἀντὶ  
 πολεμίων ἔπεισας γενέσθαι, ἐκαίνοι τε αἰεὶ σοὶ τὴν  
 εὐνοίαν διατηροῦσι καὶ ἡμᾶς ἀνέπεισαν, πολλὰ καὶ  
 θαυμασιὰ τινα περὶ σοῦ διεξιόντας, τὴν Ἰσθμὸν καὶ  
 ὁμοίαν εὐνοίαν κερτῆσθαι περὶ σέ, ὑφ' ἧς καὶ νῦν  
 πεκαίμεθα τὴν προσβῆλαν ταύτην ποιήσασθαι νυνί.  
 Τὴν μὲν οὖν ἀξίωσιν ἡμῶν οἱ παραγενόμενοι ἀπαγ-  
 γελοῦσαι πρέσβεις· ἂν δὲ τοῦτοι; βασιλεῖς τε καὶ  
 αὐτὸς ἐπιψηφίσθητε, οὐδὲν ἐτι τὸ κωλύσον ἡμᾶς  
 ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων βασιλείαν, ὡς περὶ ἐπηγγελιά-  
 μεθα τελεῖν, μόνον ἐν αὐτὸς ἀφίξῃ πρὸς ἡμᾶς, τὰς  
 τε πόλεις παραληφόμενος, καὶ τὰ ἐναυθα πρά-  
 γματα ὅπῃ ἂν σοὶ δοκῇ ἄριστά διοικήσων. Τὰ μὲν  
 οὖν γράμματα ἰδίᾳ τε ἐκάστῳ καὶ πᾶσιν ὁμοῦ τοιά-  
 δε ἦν· ἃ δεξάμενος ὁ μέγας δομῆστικὸς, ἤσθη τε  
 ὑπερφωῶς, καὶ τοῖς τε πρέσβεσι προσεφέρετο φιλο-  
 τίμως ἄγαν καὶ μεγαλοπρεπῶς· καὶ τοῖς παπομφό-  
 σιν ὠμολογεῖ χάριτας πολλὰς τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας·  
 καὶ τῆλλα τε ὁσων ἰδέοντο ὑπίσχετο ποιῆσαι καὶ  
 ἐξίχασθαι πρὸς αὐτοὺς ἅμα ἦρι. Νῦν γὰρ οὐκ εἶναι  
 βέβαιον κινεῖν τὴν στρατιὴν πρὸς οὐτω; ὑπερόριον  
 στρατείαν, οὐ μετὰ πολὺ χειμῶνος ἔσομένου· φθι-

Magno domestico Didymotichi agente, et appa-  
 ratu bellico disiento, legati ex Peloponneso veniunt,  
 episcopus Coronas et Joannes Siderus, missi a  
 præsidentibus urbium, quæ Latinis parebant. Summa  
 legationis erat, velle omnes imperatori subesse,  
 ea conditione ut quibus præessent urbibus, eas  
 posthac etiam retinerent: vectigalia autem publica,  
 quæ hactenus principi solvissent, ea in posterum  
 imperatori penderent: omni præterea genere ob-  
 servantiæ et subjectionis eum colerent, et du-  
 cem, cui omnes sponte obtemperarent, ab eo acci-  
 perent. Latinorum Peloponnesiaca legatio talis  
 fuit, Quin litteras quoque ad magnum domesti-  
 cum dederunt, in quibus erat scriptum, adhuc  
 vivo imperatore omnes ex composito a principe  
 defectione facta, ad eum se adiungere voluisse, et  
 jam ad cogitata perficienda aggressos. Sed ut eum  
 decessisse compererint, re desperata quiescisse.  
 Pagano autem Pistogia iipsis amicissimo ac fami-  
 liarissimo Byzantio veniente, eumnamque imperii  
 et principatum in ejus manu esse renuntiantem,  
 rursum omnes convenisse, et prius decreta con-  
 firmasse; non solum propter morum ejus inge-  
 nuitatem, et quod ipsis contra hostes ingruentes  
 opem ferre queat, sed quod item jampridem, quan-  
 quam nondum coram allocuti, propensa in eum  
 voluntate existerint. Ex quo namque in expedi-  
 tione Aearnica imperatore collega, cum iis quos  
 ipsi ad Thomacastrum Nicephoro despotæ filio ad  
 subsidium misisset, sermonem miscuisset ex hos-  
 tibusque amicos fecisset, et illos deinceps perpetuam  
 ei benevolentiam conservasse, et cæteris  
 multa eximiaque de eodem commemorantes, ad  
 parvam æqualemque ei animum præstandum au-  
 ctiores fuisse. Ab iisdem nunc quoque se ad hanc  
 legationem instituendam permotos; petitionem igitur  
 legatos coram exposituros. Quam si impera-  
 trix et ipse suffragatione sua comprobaverint, ni-  
 hil impediturum quin promissis stantes, sub im-  
 perium Romanum succedant: tantum ad eos ipse  
 profectus, civitates accipiat, et rempublicam prout  
 illi commodissimum videbitur, digerat atque con-  
 stituat. 385 Litteræ igitur separatim singulorum at-  
 que omnium simul hoc exempla conscriptæ erant.  
 Quibus acceptis magnus domesticus mirifice lætus,  
 legatos exquisite ac splendide habuit, egitque a  
 quibus missi erant singulares gratias de benevo-  
 lentia, et quæ petebant, omnia se facturum, ac  
 primo vere ad eos venturum spondit; nunc enim  
 hieme appetente, exercitum trans fines educi dif-  
 ficulter posse. Cæterum ad silem dietis astruen-  
 dam Jacobum Brulam hominem ex intimis familia-  
 ribus suis dedit, qui per hiemem apud eos diver-  
 saretur, simul hac ratione testificans, quam bene

illis cuperet, cum jam non quasi externis, sed domesticis prospiceret; simul etiam, si quid apud eos alienationis restaret, ut hoc sequestre conciliarentur; quo eo delatus, nihil molestiarum inveniret, sed omnes consensu imperatori se subjungerent. Posthæc et legatos, et legantes honorificis muneribus afficiens (4), Brulam una dimittit, sequæ opportuno tempore adfuturum promittit. Byzantii comparatis triremibus, quas contra Persas armari dicebamus, postquam Apocauclus earum ductor creatus, malevolentia in imperatricem reus Epibatas fugit, magnus domesticus ad Senachefimum mittens, classis ei præfecturam tradidit. Qui quamprimum solvens, Persas tanta instructionis celeritate percussos dissipavit, et Sarchanis provincia sæde devastata, oppidum quoddam e maritimis primo impetu cepit, et captivos inde abduxit, præstilitisque omnibus, quæ ex boni ac strenui ducis officio erant, Constantinopolim rediit. Ex Occidente autem post imperatoris obitum protostrator Synadenus, Thessalonica præfectus, item Chreles, Constantinus Palæologus imperatoris patruus, et Joannes Angelus pincerna, magi domestici consobrinus, et Zamplaco magnus papias, et quotquot ex proceribus urbium præfecturas obtinebant, caduceatoribus inter se missis conspirant; pluribusque a procuratione se remonentibus, Angelus pincerna, Constantinus Palæologus et Zamplaco ad magnum domesticum mittuntur, ut ei communiter decreta nuntiarent, et ex linere præconem cum litteris præmittunt, eique significant, ne quid de ipsis constitutorum (5) moveat, nec ipsis absentibus quidquam, sive melius, sive deterius visum, occipiat; mox autem et omnino adfuturos. Æquum porro esse se audiri, non solum ut ex amicis præcipuis, sed etiam sociorum missu venientes. Ubi adfuerint, 386 tum quæ simul omnes senserint, ea aggrediatur. Didymotichum appropinquantes, rursus alium præmittentes, adventum suum indicant hortanturque ut obviam ipsis prodeat. Visa stulta postulatio; non enim sua esse, a quoquam se compelli, ut adentes honoret, sed his sponte honorem decernere, si honore dignos aestimaverit. Expendenti autem secum verba, quoniam absurda apparebant, incidit id quod erat, non ipsorum honoris gratia istuc peti, verum ut sibi occurrentem de equis descendentes summe venerentur. His secum cogitatis, domi mansit. Illi cum exsequi meditata non posseant,

#### Jacobi Pontani notæ.

(4) Virgilius viii *Aeneid.* Latinum regem, præterquam quod legatos *Aeneæ* muneribus eximiiis donat, etiam ipsum, a quo mittebantur, *Aeneam* donantem facit.

*Hæc effatus, equos numero pater eligit omni.  
Stabant ter centum in nitidis præsepibus altis.  
Omnibus extemplo Teucris jubet ordine duci  
Instratos ostro alipedes, pictisque tapetis.  
Aurea pectoribus demissa manilia pendunt:  
Tecti auro, fulvum mandunt sub dentibus aurum.  
Absenti *Aeneæ* currum, geminosque jugales*

Α νοκώρου γάρ ὤρα τότε ἦν· κίσεως δὲ τῶν εἰρημένων ἔνεκα, καὶ Βρούλδῶν τὸν Τάκωθον παρελχέτο αὐτοῖς, ὥστε συνελθαι τοῦ χειμῶνος, ὃς τῶν οἰκειότητων ἦν αὐτῶ, ἅμα μὲν τὴν πρὸς αὐτοὺς εὐμενείαν ἐπιδεικνύμενος, ὅτι ὡς οἰκειῶν ἤδη προνοοῖτο· ἅμα δ' εἴ τι καὶ δύσνον ἐπιὸ πολέλειπτο τῶν ἐν Πελοποννήσῳ, προσεξόμενος δι' αὐτοῦ, ὥστε μηδεμίαν εἶναι δυσχέρειαν ἐκείσε παραγενομένην, ἀλλ' ὑπαγάγηται πάντας βασιλεῖ. Δώροις δὲ τοὺς τε πρέσβεις ἅμα καὶ τοὺς τεπομοφτίας φιλοτίμω; ἀμειψόμενος, συνεξέπεσται ἐν αὐτοῖς ἅμα τὸν Βρούλδῶν, ἐπαγγελιάμενος ἐπικαίρω; καὶ αὐτῶ; ἀφίξεισθαι. Ἐν Βυζαντίῳ δὲ παρεσκευασμένων τῶν τριτηρῶν ἄς πρὸς τὴν ἐφοδὸν τῶν Περωτῶν ἔφημεν ὀπιλλίσεισθαι, ἐκεῖ δὲ παρακοιμώμενος ὃς αὐτῶν στρατηγῶ; χειροσθένητο, δύσνον; βασιλεῖδι γερονῶ; ἐδραπέτειον ἐν Ἐπιδάται;· πέμψας δὲ μέγας δομέστικος ἐναγείριστο τῷ ἐπὶ τοῦ στρατοῦ Ξεναγηρεῖμ, ὃς αὐτίκα ἀποπλεύσας, τὴν τε Περσικὴν διέλυσε στρατιάν καταπλήξας τῷ τάχει τῆ; παρασκευῆ; καὶ πολλὰ τὴν Σαρχάνη κακῶσας χώραν, καὶ πόλισματος ἐνὸς τῶν παραθαλασσίων κρατήσας ἐξ ἐφόδου καὶ ἀνδριποδισάμενος, καὶ τὰλλα ὅσα εἶδει τὸν ἀγαθὸν ποιήσας στρατηγῶν, ἐπανήλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινου. Ἐκ δὲ τῆ; ἐσπέρας μετὰ τὴν βασιλέω; τελευτὴν ὅτε πρωτοστράτωρ Συναδηνῶ; Θεσσαλονίκης ἐπιτροπεύων, καὶ ὁ Χρῆλης, Κωνσταντίνος τε Παλκωλόγος ὁ τοῦ βασιλέω; θεῖος, καὶ ὁ τοῦ μεγάλου δομέστικου ἀναψίδε; Ἄγγελος Ἰωάννης ὁ πηγκέρνης, Τζαμπλάκων τε ὁ μέγας παπίας, καὶ ὄσοι τῶν ἐν τῆ; ἡσαν πόλεων ἐπιτροπεύοντες, πρὸς ἀλλήλους ἐπικηρυκευόμενοι καὶ συμφρονήσαντες, οἱ πλείους μὲν κατελείποντο διοικοῦντες τὰς ἀρχάς. Πηγκέρνης δὲ ὁ Ἄγγελος, καὶ ὁ Παλαιολόγος Κωνσταντίνω; καὶ Τζαμπλάκων, πρὸς τὸν μέγαν δομέστικον ἀπεστέλλοντο, τὰ κοινῇ δηλώσαντες πᾶσι δεδογμένα· ἐπεὶ δὲ ἔγόμενοι ὀδοῦ, κίρυκα προπέμφαντες, ἐδῆλου γράμμασι τῷ μεγάλῳ δομέστικῳ, μηδὲν περὶ αὐτοῦ κινεῖν τῶν καθεστώτων μηδὲ πράττειν μηδὲν, μήτε τῶν δοκοῦντων βελτιῶν ἢ χειρόνων ἀν μη πρῶτῳ καὶ αὐτοῖ; πάντως δὲ παρέσονται ὄσον οὐδέπω· δίκαιον δὲ εἶναι πεθεῖσθαι αὐτοῖ;· οὐ μόνον ἐν τοῖς πρώτοις τῶν φιλῶν τεταγμένοις, ἀλλὰ καὶ παρ' ἐτέρων ἡκουσιν ὁμοίω; παραγενομένοις ἔλ. δ. ἀν πᾶσι δόξειε κοινῇ λυσιστεῖν, ταῦτα πράττειν. Ἐπει δὲ γένοιτο ἔγγυ; Διδυμοτείχου, πάλιν ἕτερον προπέμφαντες, τὴν τε ἀφιξίν ἐμήνηον αὐτῶν, καὶ προετρέποντο ἐξέναι εἰς ὑπάντησιν αὐτῶν. Τῷ δὲ ἔδοκον ἀνῆστα ἀξιοῦν· οὐ γάρ αὐτῶν τινα προσ-

*Semine ab ætherio, spirantes naribus ignem,  
Horum de gente, patri quos Dardala Circe  
Supposita de matre nothos furata creavit.  
Talibus Aeneada donis, dictisque Latini  
Sublimes in equis redeunt, pacemque reportant.*

(5) Sententia requirit ut in Græco legamus, πρὸ αὐτῶν. Cur enim vellent, ne quidquam mutaret Cantacuzenus de se constitutum? Quid enim erat constitutum de ipso? At de ipsis erat, et ne quid immutaret, vereri poterant.

ἔκειν τοὺς ἐντυγχάνοντας τιμὴν προσαναγκάζειν· ἀλλ' ἑκείνους οἰκοθὲν ἀξίους κρίνοντας ἐπιψηφίζου τὴν τιμὴν· ἐξετάζοντι δὲ πρὸς αὐτὸν τὸν λόγον εἰς τὴν δοκοῦσαν ἀποτίαν, παρίστατο καὶ ἄνθρωπος ἦν, ὃς οὐ σφετέρως ἕνεκα αὐτῶν τιμῆς ἤξιον τοιαῦτα, ἀλλ' ἵνα ἀπαντήσαντος, τῶν Ἰσπανῶν ἀποδόντες αὐτοῖς τιμὴν ἀποδώσει τὴν μεγίστην. Ὁ μὲν οὖν τοιαῦτα ἐνόησας, ἔμενιεν οἴκοι. Τοῖς δ' ἔπει οὐκ ἐξῆλθετο τὴν ἐπίνοιαν εἰς ἔργον ἀγαθόν, ἀλλ' ἔγωγε ὑστερον κερὸν ἐπιτηρήσαντας, καὶ συντυχόντας ἐπέπικρα, τῶν Ἰσπανῶν ἀποδόντας προσεχόντων. Ἐπὶ αὐτῷ οἴκοι συνελθόντες οὐ κατὰ τὸ πρότερον ἔθος συνεισείσασι ἐπικρα τὴν αὐλήν, ἀλλ' ἔξω καταλείποντας, παρέμενον περὶ τῆς αὐλῆς. Ὁ δὲ ἡγανάκτησεν ἐπ' ἡμετέροις οὐ μετρίως. Ἐπειδ' αὐτῷ περιστησάμενος, κατηγορεῖ τὴν καινοτομίαν, καὶ μὴ τοιαῦτα συμβοδῶναι ποιεῖν, ἀλλὰ τοῖς προτέροις ἔθεσι ἐμμένειν. Εἰ δὲ μὴ παύσονται, ἠπειλήσεν ἀπελάσειν πρὸς ὄργην· δεῖσαν δὲ αὐτῶν Ἰσπανῶν ἐπιβῆναι, ἐκλεψε τῆς πύλης ἀγειν ἔξω. Ἐπὶ παρῶν τὴν αὐλήν περὶ τῆς πύλης ἔπερ οἱ τὴν καινοτομίαν ἰδόντες εἰργασμένοι, καὶ καταπτέξαντες τὴν ἀπειλήν, ἐνέμενον τοῖς προτέροις, μὴδὲν καινὸν μῆτε διανοοῦμενοι, μῆτε πράττειν ὑπομένοντες, μῆτε ἑκείνοι, μῆθ' ἕτεροί τινες.

A paulo post captato tempore, equitanti occurrunt, ac de suis jumentis defluentes. eum adorabundi saluant. Deinde domum comitantes, non pristino more eadequitantes, sed foris equos relinquentes, et juxta pedibus ambulantes, aulam simul ingressi sunt. Ille utrumque permolestè tulit. Post in orbem se circumstantes de facti novitate reprehendit, monens, ne quid simile posthac, sed antiquam consuetudinem retinerent. Ni obedirent, se illos cum stomacho repulsurum. Cum in equum rursus ascendere oporteret, jussit eum extra portam educi, ac per aulam transiens, ibidem ascendit. Id illi aspicientes, qui novitatem usurparant, et minis perterriti, morem pristinum retinuerunt, et neque ipsi, neque alii amplius quidpiam novi vel cogitare vel facere sustinuerunt.

## CAPUT XII.

*Crales fracto sœdere Macedoniam populatur. Consultatio de eo reprimendo. Sententia magni domestici de expeditione Peloponnesiaca præponenda, ob quam Byzantium revertendum, et quid ibi faciendum et quo omnibus comparatis eundem. Byzantium veniens, honorifice excipitur. Imperatricem ægrotam salutatur, et lugentem adhuc consolatur, cum eademque cogitationes suas communicat, quas illa probat.*

Ἐπὶ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ ὁ τῶν Τριβαλῶν ἄρχων Στέφανος ὁ Κράλης τὰς πρὸς βασιλεῖα λύσας σκοπῶν, ἐπειδ' ἐκώλυτο ἀποθανόντα, τὴν τε ἄλλην πᾶσαν κατέδραμε Μακεδονίαν ληϊζόμενος· καὶ Θεσσαλονίκην παρελθὼν, ἀχρι χωρίου ἦλθε τοῦ προσαγορευομένου Κρητῶν. Ἐπειτα ἀνέστρεψεν οὐ πολλὴν λείαν ἐπαγόμενος διὰ τὸ μνηυθείσης τῆς ἐφόδου πρότερον ταῖς πόλεσι καὶ τοῖς φρουρίσι τὰ τε βραχέματα καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐγκατακλείσθηναι. Ἐπειδ' ἠγγέλλετο περὶ τούτων τῷ μεγάλῳ δομestίκῳ, ἐκκλησίαν συναθροίσας, ἐβουλεύετο μετὰ τῶν ἐν τέλει καὶ τῶν ἡγεμόνων τῆς στρατιᾶς ὅ τι δέοι ποιεῖν πρὸς τὴν ἐφοδὸν τῶν Τριβαλῶν. Οἱ μὲν οὖν ὅ τι ἕκαστος ἐδόκει λυσιτελεῖν, ἐβουλεύετο πρὸς τὰ παρόντα. Τῷ μεγάλῳ δὲ δομestίκῳ, τὸ πρὸς Κράλην ἀντικαθίστασθαι ταχέως, ἢ ἢ παύσειν αἰρεῖσθαι τὴν εἰρήνην, ἢ ὀρραυνομένῳ πολεμοῦν δοκοῦν τῶν ἀναγκαίων, ἔτι πολλῷ μᾶλλον ἀναγκαιότερον καὶ λυσιτελεστότερον, πρὸς τὴν εἰς Πελοπόννησον στρατείαν ἅμα ἡρι παρεσκευασμένους ἐδόκει εἶναι, καὶ μὴ προϊεσθαι τὸν καιρὸν, πρᾶξων παρεχόμενον μεγάλῳ ἀφορμὰς. Εἰ γὰρ θεοῦ συναυρομένου τοὺς τὴν Πελοπόννησον οἰκοῦντας Λατίνους ἐφασκε γένοιτο προσλαβεῖν, ἀνάγκη καὶ τοὺς τὴν Ἀττικὴν Βοιωτίαν οἰκοῦντας Καταλάνοους, ἢ ἐκόντας ἡμῶν, ἢ βιασθέντας προσχωρῆσαι. Τούτου δὲ γεγενημένου, καὶ τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας ὡσπερ ἐν τοῖς πάλαι χρόνοις ἐκ Πελοποννήσου μέχρι Βυζαντίου συνεχῶς γεγενημένης ἔξαστι συνορᾶν, ὡς οὐδὲν ἔργον ἦδη Τριβαλοῦς τε καὶ τοὺς ἄλλους περιόικους τῶν βαρβάρων τῆς ὑβρείως εἰκας ἀπαιτεῖν, ἤς ἐξυβορίζουσιν εἰς ἡμᾶς τοσούτων ἤδη

Sub idem tempus etiam Triballorum princeps Stephanus Crales, audito imperatorem obiisse, foelus solvit, et cum reliquam Macedoniam omnem populabundus incuravit, tum Thessaloniciam porra vadens, ad locum qui Cretensium dicitur pervenit. Deinde cum præda haud opima reversus est, propterea quod ejus ardentibus prius nuntiato, agrestes se cum pecore urbibus castellisque incluserant. Quibus ad se perlatis, magnus domesticus concilio optimatum et ductum exercitus convocato, quid contra Triballorum impressionem inceptandum esset, quaesivit. **387** Eorum unusquisque sententiam, quam putavit ad tempus commodam, dixit. Sed cum magno domestico necessarium videretur, cito Crali resistendum, ut eum vel pacem cogeret accipere, vel cum audacius refragante bello decerneret, multo tamen magis necessarium magisque utile visum est ad expeditionem in Peloponnesum principio veris paratos esse, nec e manibus dimittendum tempus rebus præclare gerendis idoneum. Si enim Deo auxiliante, inquit, Peloponnesum habitantes Latinos ad imperium adjuverimus, etiam Catalani Atticam et Bœotiam incolentes, velint nolint, se nobis dedit. Quo facto, Romanoque principatu velut olim a Peloponneso Byzantium continuato, intelligi potest, non fore operosum Triballis alisque circumjacentibus Barbaris pro injuriis tamdiu nobis cum tanta insolentia illatis pretium persolvere. Ad spes igitur amplissimas inde sublucentes accommodandum est agendi studium, ne occasio elabatur. Qua de causa Byzantium redeundum

conseo; ad Peloponnesum enim navali apparatu indigemus, et is per hiemem providendus est. Quod si his modo pothabit in Occidentem convertemur, opinantes nos constituto illic hostium statu celeriter reversuros, timendum, ne illic bello et aliis quibusdam necessitatibus impliciti, post reditum, cum nos instruere nequiverimus, rei gerendae facultatem amittamus. Sin Byzantii nunc fuerimus, primum quidem navarchos et decem classes designabimus, quibus curae erit et naves reparare, nautasque ac milites colligere, qui consendant. Postea et de pecunia videbimus, unde ea in classem supponeret. Ad haec vectigalium publicorum curatores necesse erit declarare, ne, si confuse ac fortuito capiantur, grave damnum aërio injungant: quod quidem nulla consistorum accessione tributorum, verum aliis modis et artibus vehementer crevit. Ubi haec qua par est sedulitate sollicitudineque confecta fuerint, legatos ad Triballorum regulum mittere in animo habeo, qui simul ejus vires et copias explorent, simul, si a reconciliatione non abhorreat, pacem cum eo componant; nam nunc quidem rationes nostrae non ferunt, ut arbitror, quando in pace cum finitimis gentibus vivere licet, ultro bellum deposcere. Ubi aliquandiu Byzantii fuero, deinde milites mercenarios, et qui ex possessiunculis uberiores capiunt redditus, assumens, **388** occidentali insuper exercitu accessuro, hieme in Occidentem movebo: alios domi manere sinam, ut interim ad expeditionem, cum ver aperietur, suscipiendam se comparent. Et Albanos circa Pogonianam et Libisdam positos deprædatus, et injurias ab eis persecutus (nostis enim utique vos etiam, quomodo adhuc superstite imperatore et post ejus obitum urbes Acaënanæ complures et Balagrita quotidianis incursionibus ac direptionibus affligerent) conabor, si possim, et potero, ut opinor, solemne Christi Natalium Byzantii agere, non tantum exercitus causa, ne extra fines hibernet, sed etiam ut novi imperatoris, quemadmodum inter nos convenit, coronationem celebremus. Incunte autem vere trirēibus ad navigationem paratis, exercituque toto præsentē, Peloponnesum terra marique pariter adoriemur, qua insula subacta, Romanos fines non parum proferemus. Levi autem brachio etiam Ioniae lustratis navalibus et fluminibus, ad quæ Persæ naves suas appellunt, illisque inflammatis (sic namque ego et Aliseres Cotiae satrapa, qui ex continente pedestri nos et equestri auxilio juvabit, pacti sumus) et imminente inde clade anxiamque cura liberati, omnibus domi recte ordinatis, ad propositum certamen aggrediemur. Postquam huic consilio magni domestici etiam cæteri applauserunt, legati ad Triballorum principem mox delecti sunt. Qui profecti, pacem ei persuaserunt, et fœdus pristinum revocarunt. Magnus porro domesticus congregato exercitu Byzantium petiit; quem appropinquantem, qui erant illic

A χρόνον. Ὡς οὖν μεγάλων ἐκεῖθεν ἐπιβῶν ἵσχασι νομένων, οὕτω προσήκει κρῖναι, ὥστε μὴ τὴν καιρὸν ἡμᾶς διαφυγεῖν. Οὗ δὴ ἕνεκα εἰς Βυζάντιον ἡμᾶς ἐπανελθεῖν ἡγούμαι νυνὶ προσήκειν. Δυνάμει γὰρ ἡμῖν πρὸς τὴν Πελοπόννησον χρεὶα ναυτικῆς, ἣν δεῖ τοῦ χειμῶνος παρασκευασθῆναι. Ἄν οὖν τούτων ἀμελήσαντες νῦν, τραπέμμεθα πρὸς τὴν ἐσπέραν, νομίσαντες ὡς ἐπανήσομεν τάχα κατασθέντας ταχέως, ἕως μὴ πολέμοις ἐμπλακέντες, καὶ τισὶν ἐτέροις ἀναγκασθῶμεν, καὶ μὴ θυηθέντες παρασκευασθῶμεν, ἐπανελθόντες ἀπολέσωμεν τὴν πράξιν. Ἐάν δὲ γενόμεθα ἐν Βυζαντίῳ νῦν, πρῶτα μὲν ναυάρχους καταστήσομεν καὶ στρατηγόν, οἷς μελήσει τὰς τε ναῦς ἐπισκευάζειν, καὶ ναύτας, οἱ ἐπιθῆσονται καὶ ὀπλίτας καταλέγειν. Ἐπειτα δὲ καὶ περὶ χρημάτων σκεψόμεθα, ὅθεν λαμβάνειν αὐτοῖς ἐξέσται πρὸς τοῦ στόλου τὴν παρασκευὴν πρὸς δὲ ταῦτοις καὶ τοὺς τῶν δημοσίων φόρων διακητὰς ἀνάγκη καθιστῆναι, ἵνα μὴ ἀτάκτως φερομένων καὶ ὡς ἐτυχε λύμῃ τις γένηται περὶ χρημάτων τὰ κοινὰ, ἐπιδεδωκότα οὐ μικρῶς ἐκ προσθήκης μὲν οὐδεμιᾶς τῶν εἰσισμῶν φόρων. Ἐξ ἐτέρων δὲ τινῶν τρέψων καὶ ἐπινοῶν. Ἐπειδὴν δὲ ταῦτα τῆς προσηκούσης ἐπιμελείας εὐχῆ καὶ φρονιδοῦ, προσείαν διανοοῦμαι πέμπειν πρὸς τὸν ἀρχοντα τῶν Τριβαλῶν, ἅμα μὲν κατασκευαστέους τὴν ἐκεῖνου δύναμιν ὁπόση εἴη, ἅμα δὲ εἰ καὶ πρὸς διαλλαγὰς ἐτοίμως ἔχει, χωρήσοντας πρὸς διαλύσεις· οὐ γὰρ ἡγούμαι νῦν ἡμῖν λυσιστελεῖν, ἐξὸν εἰρήνην μετὰ τῶν ὁμοροῦντων ἔθνῶν ἄγειν, ἔκοντι τὸν πόλεμον αἰρεῖσθαι· αὐτὸς δὲ ὀλίγας ἡμέρας Βυζαντίῳ ἐνδιατριψας, ἔπειτα τὸ μισθοφορικὸν τῆς στρατιᾶς καὶ τῶν ἐκ χωρίων τὰς προσόδους ἔχόντων τοὺς δυνατωτέρους, παραλαβὼν, ὡς καὶ τῆς ἐπερῶν στρατιᾶς συνεσομένης, πρὸς ἐσπέραν τοῦ χειμῶνος βαδισοῦμαι, τοῖς ἄλλοις ἐπιτρέψας οἴκοι διατρίβειν, καὶ παρασκευάζεσθαι πρὸς τὴν στρατείαν ὡς ἅμα ἦρι ἐσομένης. Καὶ Ἀλθανοὺς τοὺς περὶ Πογονιανὴν καὶ Λιθισδαν νευομένους ληϊζόμενος, καὶ δίκας τῆς ἀδικίας ἐπιθεῖς (ἴστε γὰρ δὴ ποῦ καὶ αὐτοὶ, ὡς καὶ περιόντος βασιλέως, καὶ μετὰ τὴν ἐκεῖνου τελευταίην πολλὰ τὰς τῆς Ἀκαρνανίας πόλεις καὶ Βαλῶνιτα ἐκάκωσαν ὁσμέραι κατατρέχοντες καὶ ληϊζόμενοι) πειράσομαι εἰ δυνατὴν· εἶσομαι δὲ τὴν τῶν Χριστοῦ γενεθλίων ἑορτὴν ἐν Βυζαντίῳ ἄγαγειν, οὐ μόνον διὰ τὴν στρατείαν, ἵνα μὴ ὑπερέριος ἐν χειμῶνι διατρίβῃ, ἀλλ' ἵνα καὶ βασιλέως ἡ νέου στεψηφορία τελεσθῇ. Οὕτω γὰρ ἐδέδοκτο ἡμῖν· ἅμα δὲ ἦρι ἀρχομένων τῶν τε τριτηρῶν πρὸς τὸν πλοῦν οὐσῶν παρασκευασμένων, καὶ τῆς στρατιᾶς ἀπέσης ἐξ ἠπέρου τε ἅμα καὶ θαλάσσης προσβαλοῦμεν τῇ Πελοποννήσῳ· οὐ γὰρ μικρὰ προσθήκη γενήσεται Ῥωμαίοις, ἀν' ὑπαγαγόμεθα ἐκεῖνος· ὁδοῦ δὲ πάρεργον καὶ τοὺς τῆς Ἰωνίας διερευνησάμενοι ναυστάθμους καὶ ποταμοὺς ἐν οἷς οἱ Πέρσαι τὰ σφετέρως αὐτῶν προσορμίζουσι ναῦς, καὶ καταφιλέξαντες πυρὶ (οὕτω γὰρ Ἀλησεργὸν τῷ Κοτταεῖου σατραπῆ καὶ ἐμοὶ συντέθειται, ἐκ τῆς ἠπέρου παραβολοῦντι ἅμα στρατιὰ πείη τε καὶ ἱππικίῃ).

καὶ τῆς ἐξ ἐκείνων ἀπαλλαγέντας λύμης καὶ φρον- A  
 τίως, πρὸς τὸν προκαίμενον βασιλεύμεθα ἀγῶνα, πάντα τὰ οἴκοι καταστήσαντες καλῶς. Ταῦτα τοῦ μεγάλου βουλευσαμένου δομestίκου, ἐπὶ καὶ τοῖς ἄλλοις συνεδόκει καὶ ἐπὶ τὴν βουλὴν· πρὸς μὲν τὸν Τριβαλῶν ἄρχοντα, πρέσβεις ἤρουντο αὐτίκα· οἱ καὶ παραγενόμενοι καὶ διαλεχθέντες περὶ εἰρήνης, ἐπεισάν τε διαλύσασθαι, καὶ ἔθεντο σπονδὰς κατὰ τὰς εὐσας πρὶν. Ὁ μέγας δὲ δομestικός ἀθροίσασθαι κελεύσας τὴν στρατιάν, αὐτὸς ἴει εἰς Βυζάντιον. Ἐπεὶ δὲ ἐγένετο ἔγγυς, οἱ Βυζαντιῶν παρόντες τῶν συγγλητῶν εἰς ὑπάντησιν ἐξελθόντες, ἠσπάζοντο τῶν ἰπποκ ἀποθάντες· ὁ δὲ ἐπέπληττεν αὐτοῖς ὡς οὐ προσήκοντα ποιούσιν· ἔπειτα εἰς τὰ βασίλεια ἑλθὼν, ἠσπάζετό τε βασιλίδα, καὶ παρεμβεθετο λόγοις, οὐκ ἀλαούσαν μόνον ὑπὸ τῶν συμφορῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα νοσηλευομένην· καὶ διηγησάμενος ὅσα τε πράξειε πρὸς Διδυμότειχον ἑλθὼν, καὶ ὅσα τοῖς ἐκ Πελοποννήσου κρίσεσιν ἐπαγγείλαιτο, οἷά τε διανοοῖτο περὶ τε ἐκείνων καὶ πρὸς αὐτῶν θαρβεῖν ὡς ὑπὲρ ὠφελείας αὐτῆς τε καὶ παιδῶν καὶ τοῦ κοινού Ῥωμαίων, οὔτε σώματος, οὔτε χρημάτων φεισομένη, ἀλλὰ πᾶσιν ἐπιδειξιμένῃ καὶ σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ. Νῦν μὲν γὰρ οὐ βῆθιον εἶναι λόγους τὴν τε στρατιᾶς ἐπιδοσιν καὶ τῶν προσόδων τῶν κοινῶν ἀποδοκνῆσιν. Ἐπαρὸς ἐβγενομένου εἰ ἐν ζῶσιν εἴη, οὐ λόγων δεήσεσθαι πρὸς τὴν ἀπόδειξιν, ἐξ αὐτῶν τῶν ἔργων φανερὰς τῆς ὠφελείας γινομένης. Ἐπειτα καὶ περὶ ὧν ἦκει κοινωσάμενος, ὡς καὶ αὐτῇ συμφέροτα; ἔδεικε, καὶ ἐπεφῆριζε τὴν βουλὴν, ἔργου εἶχετο καὶ δύναιε πάντα ἢ βαβούλευτο.

A proceres, obviam se ferentes, et ab equis descen-  
 dentes consalutarunt, quos ille ut ineptos et jur-  
 gavit; progressusque in palatium, Augustam, sa-  
 lute dicta, ex calamitate aegram animi, et aegrotanti  
 corpore consolatus, et expositis quæ Didymotichi  
 egisset, quasque Peloponnesiorum legatis promi-  
 sisset, quasque illis et aliis facere cogitaret, sp s  
 magnas ut conciperet, atque ut sibi fieret, quamlo  
 pro ejus' et filiorum, Romanorumque omnium  
 utilitate, omni studio alacritateque pugnaturus, et  
 neque pecuniis neque sanguini suo parurus sit,  
 hortatus est Nunc quidem quantopere cum rediti-  
 bus communibus auctus sit exercitus, non facile  
 posse verbis demonstrari: vere novo, si vivat,  
 nullis verbis opus futurum, cum ipse operum fru-  
 ctus id demonstraverit. 389 Deinde collatis cum  
 ea ob quæ venerat, ubi et illa ut commoda proba-  
 vit, et consilium ejus approbavit, ad delibera a  
 opera explicanda se dedit.

περὶ τῶν ἄλλων πράττειν, μεγάλα τε ἐλπίζειν πα-  
 ρῆναι καὶ αὐτῶν θαρβεῖν ὡς ὑπὲρ ὠφελείας αὐτῆς τε καὶ παιδῶν καὶ τοῦ κοινού Ῥωμαίων, οὔτε σώματος,  
 οὔτε χρημάτων φεισομένη, ἀλλὰ πᾶσιν ἐπιδειξιμένῃ καὶ σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ. Νῦν μὲν γὰρ οὐ  
 βῆθιον εἶναι λόγους τὴν τε στρατιᾶς ἐπιδοσιν καὶ τῶν προσόδων τῶν κοινῶν ἀποδοκνῆσιν. Ἐπαρὸς ἐβ-  
 γενομένου εἰ ἐν ζῶσιν εἴη, οὐ λόγων δεήσεσθαι πρὸς τὴν ἀπόδειξιν, ἐξ αὐτῶν τῶν ἔργων φανερὰς τῆς  
 ὠφελείας γινομένης. Ἐπειτα καὶ περὶ ὧν ἦκει κοινωσάμενος, ὡς καὶ αὐτῇ συμφέροτα; ἔδεικε, καὶ  
 ἐπεφῆριζε τὴν βουλὴν, ἔργου εἶχετο καὶ δύναιε πάντα ἢ βαβούλευτο.

## CAPUT XIII.

*Clamor confusus ante palatium; causam ejus litem aliquam censet magnus domesticus; discit se carum esse, pro cuius honore milites et nobiles contra patriarcham linguas pugnabant. Rem imperatrici narrat, monens ut homines protiores castiget, quod facit castigatione in partes certas distributa.*

Ὅτι γὰρ δὲ ὕστερον ἐξ ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἐν βυ- C  
 σιλείοις αὐτοῦ τῇ βασιλίδι διαλεγόμενου περὶ τῶν κοινῶν καὶ κοινῇ βουλευομένου περὶ ὧν ἂν δέοι πράττειν, θροῦ; ἔξωθεν ἤκούετο καὶ βοή περὶ τὰ βασίλεια συμμιγῆς· ἐρομένης δὲ τῆς βασιλίδος πρὸς αὐτὸν τί ἂν εἴη ταῦτα, φάσκειν μὲν οὐδὲν εἰδέναι ἔφασκεν· οἴεσθαι δὲ πρὸς τὴν δίκην τινῶν ἄλλῃλοις ἀντιλεγόντων τὸν θόρυβον γίνεσθαι· τουτονὶ δυσχερίετο δὲ καὶ ὕστερον, οὐδὲν ἄλλο οἰσθῆναι τὴν ἀρχῆν. Οὐδὲ γὰρ οὐδ' αὐτὸς τί ἦδει τῶν γινομένων. Ἐπειτα ὡς μείζων ἦν ὁ θόρυβος καὶ παρετεινετο ἐπιπολῆ, νομίσα; καὶ αὐτὸς νεώτερόν τι εἶναι, ἀναστάς ἐξῆγε μαθεῖν ἐθέλων τῶν γινομένων τὴν αἰτίαν. Ὅρῃ δὲ τῶν βασιλείων τὴν αὐτὴν πληθούσαν ἀνδρῶν, οἱ ἦσαν οὐ τοῦ στρατιωτικοῦ καταλόγου μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπ' εὐγενεῖα λαμπруνομένων νέων, καὶ τὴν πατριάρχην ἐν μέσοις αὐτοῖς ἐστῶτα καὶ λογομαχοῦντα πρὸς αὐτοῦς διαφερομένους. Αἰτία δὲ τῆς διαφορᾶς ἦν, ὅτι δὴ ἤξλου μείζονος τιμῆς τὸν μέγαν δομestικὸν δίκαιον τυγχάνειν εἶναι, καὶ μὴ τοῖς πολλοῖς ὁμοίως; περὶ τῶν βασιλείων εἰσιέναι τὴν αὐτὴν· ὅς οὐ μόνον νῦν τῶν ἔλων πραγμάτων ἔχει τὴν ἀρχῆν, ἀλλὰ καὶ βασιλέως περιόντος, παραδυναστεύων ἦν, καὶ πολλάκις ὑπ' ἐκείνου προσεκλημένος πρὸς τὴν βασιλείας κοινωνίαν. Ἐν αἰτίαις τε τὸν πατριάρχην διὰ ταῦτα ἐποιούοντο, ὅτι δὴ περιορῆ, καὶ μὴ βασιλίδι παραινολῆ τὰ προσήκοντα. Ταῦτα δὴ αὐτοῖς ἐλάγετο, οὐ πᾶσιν ὁρῶλα;

Paulo post diem illum, dum ia regia cum impe-  
 ratrice de republica sermocinatur, et ambo de re-  
 bus agendis consultant, foris tumultus et commi-  
 sus clamor exauditur. Interrogante ea quidnam  
 hoc esset, negavit se certum scire, credere tamen  
 ob litem aliquam jurgantes sic eos vociferari, quia  
 aliud nihil prorsus se putasse postea affirmavit,  
 neque enim vel ipse quid ageretur sciebat. Cres-  
 ciente et diutius durante strepitu, ratus et ipse  
 quidpiam novi tentari, surgens exit, uti causam  
 noscitet. Atrium palatii plenum, non ex albo mili-  
 tati solum, sed etiam ex juvenibus nobilitate illu-  
 stribus, et patriarcham stantem in medio, verbis  
 que cum ipsis velitantem videt. Causa disseminationis  
 erat, quod illi magnum domesticum majore dig-  
 nandum honore eensebant, et non ut unum de  
 infima plebe aulam palatii pedibus debere ingredi,  
 qui jam non summo imperio, sed defuncti quoque  
 imperatoris collega, et crebro ad communionem  
 imperii ab eodem invitatus fuisset; atque idcirco  
 patriarcham corpebant, qui conviveret, nec impera-  
 tricem officii sui admoneret. Hæc illi loquebantur;  
 nec erat una mens omnibus. Nam qui illum dilige-  
 bant, eique ex animo studebant, quod sentiebant,  
 id in ore habebant; alii metu illius potentie tem-  
 pori inserviebant. Erant etiam qui sermones hos  
 ægrius ferentes, libenter vetuissent, si potuissent;  
 nihilominus quamvis mali formidine pluribus asti-

pulari videbantur, cogitantes, ipso conscio et clam talia moliente dici. Patriarcha eorum assertioni adversari, et nihil turbandum, sed iis quæ imperatrici et magno domestico placuissent, obsequendum contendere. Cum in hoc esset controversia, ojasque conspectu omnes conticuissent, aliis quidem velut iratus nihil dixit, patriarcham autem increpuit, quod hominibus insipientibus aures commodasset, et verborum eum ipsis digladiatione turbas excitasset. **390** Proinde litigare cessaret, postridie secum de lite acturus, et ita usque ad equum deduxit, hoc officio objurgatam delinens, quod ante non solebat, sed in penetralibus palatii valedicere ac reverti consueverat. Ad imperatricem porro rediens, tumultus causam narrat, et quo pacto patriarcham propter intempestivam concertationem reprehendisset, quodque stultorum sermones ineptos attendisset, et eum uti domum abiret admonuisset. Asseverabat item ac Deum testem faciebat, se nullius horum esse conscium, sed ab imperitis quibusdam superbe ac stolide ea moveri. Quem cum de turbis sedalis commendaret imperatrix, Sed illi quidem, inquit magnus domesticus, suasi, nihil verborum adderet, domumque discederet; intelligens sic me litem mea potissimum causa exortam facile dirempturum. Te autem moneo, ut superbiam istam inultam ne relinquant, verum accersitos propter linguæ protervitatem objurgites. Monerem etiam ut te admodum illis iratam ostenderes, nisi brevi hinc pluribus eorum ascitis discessurus essem. Idcirco ubi quantum satis est eos castigaveris, causata profectionis meæ necessitatem, venia illos imperitio. Augusta monenti obsecuta, viros illos accersit, inscitiam exprobrat, quod inter leges regias educati, et in iis a teneris versati, nihilo tamen Barbaris rege carentibus præstarent, et quidquid sibi obstitisset, statim turbas ac tumultum cicerent. Perpendite enim, inquit, quo nunc amentiam prodieritis. Primum enim in ipso palatio imperatoribus aperte repugnastis. Deinde cum patriarcha communi omnium Patre spirituali, et omni reverentia dignissimo, magis quam qui per corporum conjunctionem nos generarunt, altercati estis. Postremo etiam pro magno domestico videlicet verba fecistis; quod ad vos attinet, docentes eum vestra indigere ope, si qua illi re a nobis opus sit. Hoc autem absurdissimum esse, non aliis, sed vobis ipsis iudicibus utamini licet. Non enim modo duntaxat, quando ad eum summa rerum procurator devoluta est, sed et vivo imperatore vobis omnibus hic præerat, in quibus imperatorem requirebatis, vestrum contra illi nemo. Quare cum e præteritis, tum e præsentibus discere vos oportebat, illum vestro patrocinio non egere. Non enim est, non est, inquam, quod ille, si velit, non vel sibi, vel aliis caraverit. Quod **391** cum ita sit, et fateantur omnes nec vos temere tumultuari turbarique conveniebat, atque ideo non gratiam, sed pœnam

A Εχουσι τὰς γνώμας, ἀλλ' οἷς μὲν εὖνοια πρὸς ἐκείνον ἦν, ἐσπουδάξατο τε ἀληθείᾳ ὁμοίως καὶ ἐλέγξον οἱ δ' ἐθεράπευον τὸν καιρὸν καὶ τὴν μεγάλου δομestίκου δύναμιν. Ἦσαν δὲ οἱ καὶ δυσχεραίνοντες πρὸς τοὺς λόγους, καὶ ἡδέως ἂν κωλύοντες εἰ ἐξῆν, ὁμῶς ὑπὸ δέους συμφωνεῖν ἐδόκουν τοῖς πολλοῖς, οἰόμενοι ἐκείνου συνειδότες καὶ ἀφανῶς τὰ τοιαῦτα συσκαυάζοντος εἰρησθαι. Ὁ πατριάρχης δ' ἀντικαθίστατο πρὸς τοὺς λόγους, καὶ μὴ δεῖν εἰπεν αὐτοῦς ἀτάκτως θορυβεῖν, ἀλλὰ κείθεσθαι τοῖς βασιλεῖσι καὶ μεγάλῳ δομestικῷ ἐγνωσμένοις. Ἐν τούτοις δὲ τῆς ἐριδος ἐκείνοις οὕσης, ἐπεὶ ἐπέπαντο φανερώς, τοῖς μὲν ἄλλοις ὡσπερ ὀργιζόμενος οὐδὲν εἰρήκει, πατριάρχην δὲ ἐμέμφετο, ὅτι ἀνοήτων ἀνθρώπων προσέχων λόγους ἐστῆκε πρὸς αὐτοὺς λογ-  
B μαχῶν καὶ θόρυβον κινῶν. Συνεδοῦλευέ τε οἰκίαι ἀπαλθεῖν καὶ μηδὲν πρὸς ἐκείνους διαφέρεσθαι νῦν, ὥς ἐς τὴν ὕστεραιαν ἅμα αὐτῷ περὶ τῶν εἰρημίων ποιησομένην λόγον προέπεμπε τε ἀκριβοῦς θεραπείων διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν γεγενημένην μίμψιν, οὕτω πρότερον τοῦτο εἰργασμένος, ἀλλ' ἐν τοῖς βασιλείοις οἴκοις συνταττόμενος, ἀναστρέφειν εἰσθῆς. Εἰς βασιλεῖα δὲ αὐθις ὁ μέγας δομestικός ἐπαλειθῶν, τὴν αἰτίαν τοῦ θορύβου διεγείτο· ὅπως τε αὐτὸς τῆς ἀκαίρου φιλονεικίας μαμφάμενος πατριάρχη, δτι ἀνοήτων ἀνθρώπων προσοχὴ λόγους ἔχουσι μηδὲν ὑγιᾶς, παραινέσειεν οἰκαδὲ ἀναχωρεῖν. Διευρρίζετο τε καὶ αὐτὸς ἐπιμαρτυρόμενος θεῶν, ὡς οὐδὲν τῶν λεγομένων συνειδέη, ἀλλ' ὑπὸ τινῶν ἀκαίδεῦτων ὑπ' ἀθάβειας ἀνοήτως κινήθει. Ἐπαινούσης δὲ τῆς βασιλίδος ἐπὶ τῷ τὸν θόρυβον κατασταλαί, C Ἄλλ' ἐκείνῳ μὲν, ὁ μέγας δομestικός ἔφη, συνεδοῦλευσα μηδὲν προσθῆναι τοῖς εἰρημίοις ἀπαλθεῖν οὕτω συνιδῶν βράβως διαλύσειν τὴν φιλονεικίαν μέλιστα περὶ ἐμοῦ γεγενημένην. Σοὶ δὲ μὴ τὴν αὐθάδειαν ἀτιμώρητον παραινῶ περιτθεῖν, ἀλλὰ λόγους κολάσαι προσκαλεσαμένην τῆς χλώσεως τῆς ἀκαλίστα; ἔνεκα. Παρήνεσα δ' ἂν καὶ ἐπιπλεῖον ἐκείνῳ σθαι τὴν ὀργὴν τὴν πρὸς αὐτοὺς, εἰ μὴ ταχέως ἐμελλον ἐθθένδε ἀπαλειύσασθαι, τοὺς κλειοὺς αὐτῶν παραλαβῶν. Διὸ μετὰ τὸ καθάψασθαι ἀρκούντως, παράσχου συγγνώμην, αἰτιωμένη τῆς ὀδοπορίας τὴν ἀνάγκην. Ὁ πειοθεῖσα καὶ ἡ βασιλεῖς τοὺς ἀνδρας τε προσεκαλεῖτο, καὶ ὠνείδιζεν αὐτοὺς τὴν ἀπαίδευσίαν, δτι βασιλέων ἐνθετραμμένοι νόμοι, καὶ συνόντες; ἐκ παιδός, οὐδὲν ἄμεινον τῶν ἀβασιλεύτων διάκεισθε βαρβάρων, πᾶν τὸ προϊσταμένον ὑμῖν ἀτάκτως θορυβοῦντες. Σκοπεῖτε γὰρ εἰς ἔσση ἀνοία; ἡλάσατε νυνί. Πρῶτον μὲν γὰρ ἐν βασιλείας φανερώς ἀντίπειτε βασιλεῦσαι. Δεύτερον δ' δτι πατριάρχη διεγέχθητε κινῶ πάντων δντι πατρὶ πνευματικῷ, καὶ μέλιστα πολλῆς αἰδοῦ; ἀξίῳ, καὶ τιμῆς πολλῇ πλεονῆ οἱ σαρκικῶ; γεγεννηχότες. Τρίτον δ' δτι καὶ ὑπὲρ μεγάλου δομestίκου δῆθεν ἐκλήσασθε τοὺς λόγους, τὸ γε εἰς ὑμᾶς ἦκον ἀποδεικνύντες διὰ τούτων, τῆς παρ' ὑμῶν αὐτὸν δέομενον ἐπικουρίας εἰς τὸ τυχεῖν εἰ τινος δίοιοτο παρ' ἡμῶν. Τοῦτο δ' δτι τῶν ἀποποπτῶτων, οὐχ ἔτιροί; ἀλλ' ὑμῖν αὐτοῖς χρήσασθε διαίτηται; οὐ γὰρ νῦν μόνον δτι

εις αυτόν περιήκει τῶν ὄλων ἢ φροντίς, ἀλλὰ καὶ βασιλείῳ; ζῶντος; ὁμῶν ἀπάντων οὗτος πρόστατο, ἐν οἷς ἔδεισθε βασιλείῳ· αὐτοῦ δὲ ὁμῶν οὐδεὶς. Ὅστε καὶ ἐκ τῶν προτέρων καὶ τῶν νῦν, συνθεῖν ὁμᾶς ἐχρήν ὡς οὐκ ἂν δέοιτο τῆς παρ' ὁμῶν ἐπι-  
 κουρίας. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν οὐδὲν, ὃ βουλομένῳ ἢ περὶ ἑαυτοῦ, ἢ ἑτέρων μὴ καὶ πράττειν δυνατὸν. Εἰ δὲ τοῦθ' ὁβρώς; ἔχει, καὶ οὐδεὶς ἀνταρῆ, οὐδ' ὁμᾶς ἐχρήν θορυθεῖν καὶ ταρᾶσθαι εἰκῆ· καὶ διὰ τοῦτο, οὐκ εὐεργεσίας, ἀλλὰ δικῆς ἀξίῳ παρ' αὐτῶ. Κἀγὼ δὲ ὁμᾶς τὰς προσηκούσας τῆς αὐθαθείας ἀπή-  
 τισα ἂν εὐθύνας, εἰ μὴ αὐτὸς παρηγήσατο δεηθείς ὑπὲρ θμῶν, ἀλλῶς θ' ὅτι καὶ πρὸς τὴν ἑκστρατεῖαν παρεσκευάσθε, πρὸς ἣν χαίροντας βαδίζειν οὐκ ἀνεπιμένους; σκόμαι προσήκειν. Οὐ δὲ ἔνεκα, τὴν μὲν τῶν ἡμαρτημένων παρέχομαι συγγνώμην· τοῦ λοι-  
 ποῦ δὲ εὐτάκτους εἶναι· ἀπαργαγίλλω, καὶ τῶν μειζόνων μηδὲν περιεργάζεσθαι, ἀλλὰ παραχωρεῖν ἐκαί-  
 νοις, οἷς τὰ τῶν αὐτῶ καλῶς τε ἔξεστι διοικεῖν, καὶ ἂν τι σφάλλῳνται ἐπινορηθῶσθαι. Τοσούτῃ μὲν ἢ βσιλλί; πρὸς ἐκείνους διετέλεθη τοῦ θορύβου ἔνεκα καθάποτομένη· ἐκείνοι δὲ τῆς ἡμερότητος; καὶ τῆς συγγνώμης χάριτις ὁμολογήσαντες, καὶ τῶν ἄλλων μᾶλλον ὃ μέγας δομέστικος, εἰ μὲν ἄλλοι ἀνεγύρουν, ὃ μέγας; δὲ αὐτὸς δομέστικος καταλειψθεῖς; ἰδουλεύοντο ἅμα βασιλίδι περὶ ὧν ἀναγκαῖον ἦν.

CAPUT XIV.

*Parna in Apocauchum, et ejus opera rursus utendum absente domestico, Imperatrix plane abnuat. impro-  
 bitas et scelus Apocauchi in magnum domesticum (sed prius ejus natales et conditio) per Xenam impera-  
 tris matrem, a qua apud filium affectata tyrannidis vehementer accusatur et ab eo defenditur, atque ad  
 purpuram rursus inuasiatur et recusat. Abhorret etiam plane a serendo inter filium et matrem discordia,  
 quod quidam suadebant.*

Ἀγίου δὲ καὶ περὶ Ἀποκαύχου τοῦ παρακοιμω-  
 μένου ἐμπροσθέντος, καὶ ἐκτεκτομένων καθότι δέοι  
 κρησασθαι αὐτῶ, μηδεμίαν ἄλλην ἐπασκεν ἢ βσι-  
 λίς τῶν τεταλομημένων παρ' ἐκείνου δίκην ἀπειτεῖν,  
 ἢ ἦν αὐτὸς ἐτίρησαστο αὐτῶ, ὥστε οἴκοι καθήσθαι  
 μὴ ἐξέοντα, μήτε τῶν κοινῶν τι διοικῶντα. Ὁ δ'  
 ἐπασκε καὶ αὐτὸς τὴν δίκην κρέπουσαν ἡγεῖσθαι  
 τῶν τεταλμημένων. Μὴ μὲν τοῖ γε αὐτῶ κατὰ γνώμην  
 εἶναι πρὸς ὑπὲρ ἑαυτῶν ἀπείονε στρατεῖαν τὴν πρὸς  
 ἐσπάραν, τῶν δομέτων θορυβώσεως ὁπίσω τι κατα-  
 λειπεῖν· οὐ δὲ ἔνεκα πρὸς τε τοὺς περιόικους Πέρσας;  
 θέσθαι σπονδὰς, καὶ πρὸς Ἀλέξανδρον τὸν Μασῶν  
 βασιλέα, ἵνα μὴ ἀπόντος ταρᾶντο αὐτῆ ὑπὸ πο-  
 λέμων ὀχλουμένη. Καὶ διὰ τοῦτο καὶ παρακοιμώμε-  
 νον ἡγεῖσθαι προσήκειν ἀξιώσαντα συγγνώμης, κά-  
 λων χρῆσθαι ἐπι ἂν δοκῆ συμφέρειν. Ἡ δ' ἀνένευεν,  
 οὐχ ἑαυτῆ καὶ τέκνοις μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῶ δύσωνον  
 ἐκ πολλῶν ἀποδεικνύσα· μάλιστα δὲ ἐξ ὧν ἐπ' αὐ-  
 τῆ; ἄλλῃ προτέρων αὐθαδῶς ἐκαίνας καὶ τραχέως  
 προσημέχθη πρὸς αὐτόν. Εἰ δὲ ἀμφοτέρους ἐκαίνας  
 ἐπιθευλεύον σαφέστατα ἠτέγχθη, τίνι χρῆ θάρρη-  
 σαντα, ἀνθρώπων πανουργίας καὶ ἐπιβουλῆς μεστὸν  
 ἀποθημῶντα αὐτόν, ὁπίσω ἐπασκε καταλιπεῖν;  
 Ἐξίον δὲ καὶ τῶν πρὸς τὸν μέγαν δομέστικον Ἀπο-  
 καύχῳ κερήμενων ἐπὶ τῆς βασιλίδος μνημονεῦσαι,  
 καὶ εἰτε καλαιστέρον κακοურγημάτων, οὐς ἐχρήσατο  
 πατὰ μαγείου δομειστικῶν μαγεία εὐρηγητικότητος,  
 ἵν' ἐκ τῶν διηγνημάτων κατέδηλος γίνηται ἡμῶν  
 ἢ τε τούτου πρὸς τὰς εὐεργεσίας φιλοτιμία καὶ  
 ἐνομιότης πρὸς τὸ παρέχειν τοῖς εἰς αὐτόν ἡμαρτά-  
 νοις συγγνώμην· καὶ ἢ παρακοιμωμένου πρὸς τὰ  
 κατὰ ἀχαριστία, καὶ τῶν ἐρῶτων ἢ σκαϊότης. Οὗτος  
 γὰρ δὲ ὁ παρακοιμώμενος ἐν Βιθυνίας ὠρημημένο;

B. Cum autem mentio de Apocaucho sacri cobitum  
 praefecto fieret, quaesissentque, quomodo eum pu-  
 nitrent, nullam se aliam, aiebat imperatrix, nefariorum  
 criminibus peccata, praeter eam, qua scilicet  
 ipse multasset, ut domi sedens nunquam exiret,  
 nec publicum munus illum attingeret. Domesticus  
 quoque hanc potestatem ejus facitori parum affir-  
 mare. Ceterum non placere sibi, cum exercitum  
 occidentalem extra fines eduxerit, aliquid corri-  
 gendum post se relinqui, cujus causa cum Persis  
 vicinis et cum Alexandro Mæssorum rege stodus  
 ferierit, ne se absente ipsa bellis qualiat. Exi-  
 sumare igitur se, Apocaucho ab ipsis venia do-  
 natum, rursus, ubi conuocare videbatur adhiben-  
 dum. Imperatrix recusare, nec in se et liberos  
 tantummodo, sed in ipsum quoque eam malevo-  
 lum multis rationibus demonstrare, ex his praeci-  
 pue, quibus paulo ante coram ipsa arroganter et  
 aspere in eum invaserat. Quia ergo quisque insi-  
 diari manifestissimo convictus sit, qua re confusus  
 hominem callidissimum et insidiosissimum ipse  
 peregre abiens retro relinqueret? Non erit  
 autem alienum etiam eorum meminisse, quae im-  
 peratrix praesente Apocaucho in magnum do-  
 mesticum jactavit; et praeterea antiquiorum maie-  
 ficiarum, quibus eum remunerari, a quo tantis  
 erat beneficiis obligatus, ut ex hac narratione  
 pateat, tam illius ardens bene merendi studium,  
 et ad veniam in se delinquentibus tribuendam  
 promptus animus: ipsam hujus erga bene meritum  
 ingrata voluntas, et agrestis immanisque natura.  
 Ille e Bithynia oriundus, homo obscurus, ex con-  
 temptis parentibus natus, primum quidem multis



recti alium coactoribus mercedula scriptum fecit. Postea Andronico Asoni, qui fuit magni avunculi imperatoris filius, etiam mercede servivit: a quo recedens, occidentalium thematum, sive agminum militarium per Occidentem (6) distributorum domesticum, qui tum erat salinarum praefectus, se addidit. Is dexterum et ad ministerium impigrum cernens, pecunias ei credidit, ut ad imperatorem, puta Andronicum seniore accedens, ei persuaderet, duci etiam in annum sequentem salis negotiationem permetteret. At ille pecuniis tanquam suis imperatori traditis, pollicitusque, se duplo amplius quam dux in fiscum ejus illaturum, ad se potius eligendum salarium que creandum inducit. Sic cum ducem pecunia sua hoc magistratu eiecisset, jam illustris erat, et inter publicanos primas ferebat. Deinde cum multis nominibus publice grandem pecuniam deberet, exspectareturque, ut in carcerem daretur, et ad sanitatem reductus, hujusmodi nequitiis dedisceret, ab imperatore defectionem moliri cepit: non enim alioqui supplicium devitare potuisset. Cum autem videret eum esse statum rerum, ut Andronicus junior necessario cum avo deberet contendere, Syrgiannem ejus erat studiosissimus, rogavit, ut se illi commendaret. Is bello jam inter imperatores pullulante, magnum domesticum orare uti et Apocauchum ascisceret, non solum ad exactiorem publicanorum pensionum naturali quadam dexterritate praeditum, verum etiam pecuniosum, ut bello commodaturus videretur; quas res initio quoque hujus historiae breviter attigimus. Hic itaque magno domestico parario, junioris imperatoris familiaritatem consecutus, postquam belli maturitas erupit, a seniore statim ad ejus partes transit, non tam quod ei bene vellet, quam quod ob aes alienum imminens periculum fugeret; et a domestico quaestor imperatoris 393 creatus, atque ubi victoria ad illum respexit, rursus ab eodem domestico, propemodum invito imperatore, neque id muneris in eum quadrare judicante, rerum administrator institutus est. Veruntamen non omni-

και ἄτημος ἐκ φαύλων φύς, τὰ πρῶτα μὲν ὑπεγράμματευσσ πολλοῖς τῶν τὰ δημοσία χρήματα εἰσπρότων ὀλίγων ἕνεκα ἡμισθοῦ ἔπειτα τῷ τοῦ βασιλέως ἐμισθοφόρῃς θεῖω Ἀσάνῃ τῷ Ἀνδρονίκω. Εἰς ἐκείνου ἀποστάς, προσχώρησε στρατηγῷ τῷ τῶν ἐσπερίων θεμάτων δομαστικῷ τοὺς δημοσίους ἕως τότε ἐφορεῖοντι. Εὐφυῆς δὲ φανεὶς καὶ πρόθυμος πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν, χρήματα ἐπιστεύθη παρ' ἐκείνου, ἵν' ἔλθῶν πρὸς βασιλέα, Ἀνδρόνικος δὲ ὁ πρῶτος ἦν, πείσῃ στρατηγῷ καὶ εἰς τοῦτιον ἕτος τὴν διάθεσιν ἐγχειρίζειν τῶν ἄλων. Ὁ δὲ, τὰ μὲν χρήματα ὡς ἴδια βασιλεῖ παρεσχότως, ἐπαγγελιάμενος δὲ καὶ διπλασίῳ τῶν ὑπὸ στρατηγοῦ παρεχόμενων τῷ βασιλικῷ αὐτὸς εἰσφέρειν ταμείω, πέθει βασιλεῖ ἐκείνῳ προσέλαθαι καὶ τῶν ἄλων παρέχειν τὴν ἀρχὴν. Καὶ οὕτω τοῖς ἰδίοις χρήμασι τῆς ἀρχῆς ἐκείνου ἐκβαλῶν, ἤδη λαμπρὸς ἦν, καὶ τὰ πρῶτα φέρων τελωνῶν. Εἴτ' ἐπειδὴ πολλὰ τῷ δημοσίῳ χρήματα ὀφείλων, προσδόκιμος ἦν δεσποτήριον οἰκεῖν, καὶ σφροδίζεσθαι μὴ τοιαῦτα κακουργεῖν, πρὸς ἀποστασίαν εἶδε βασιλέως. Ἰού γάρ ἦν ἐτέρως τὸ κακῶς παθεῖν διαφυγεῖν. Συνιδὼν δὲ ἐκ τῶν πραγμάτων ὡς βασιλεῖ τῷ νέω Ἀνδρονίκω πρὸς τὸν πάππον ἀναγκαιῶς ἔσται διαφορὰ, Συργιάνῃ εἰδείθη, τῶν ἐπιτηδειωτάτων ὦν αὐτῷ. τῷ νέω βασιλεῖ προσαγαγεῖν. Ὁ δὲ, καὶ γὰρ ἤδη ὁ τῶν βασιλέων πρὸς ἀλλήλους ἐκινεῖτο πόλεμος, εἶδο τοῦ μεγάλου δομαστικού, καὶ τῶν Ἀπόκαυχον προσλαμβάνειν, ὁ μόνον εὐφυῆς πρὸς τῶν δημοσίων τὴν εἰσπραξίν ἐσχηκότα φέρων, ἀλλὰ καὶ χρημάτων εὐποροῦντα οἷς χρήσιμος πρὸς τὸν πόλεμον ὀφθήσεται αὐτοῖς. ὦν καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἱστορίας μάλιστα ἐκεμνήσθημεν συντόμως. Ὁ δὲ βασιλεῖ τῷ νέω δι' ἐκείνου προσοικειωθείς, ἐπεὶ ὁ τῶν βασιλέων πόλεμος ἀνεβήγγυτο, τοῦ μὲν προσηυτέρου βασιλέως εὐθύς ἀπέστη πρὸς τὸν νέον οὐ μάλλον δι' εὐνοίαν, ἢ τὸν ὑπορωμένον κίνδυνον διὰ τὰ ὀφειλόμενα χρήματα ἀποδιδράσκων. ταμίας δὲ τῶν βασιλικῶν ἀπεδείκνυτο χρημάτων παρὰ τοῦ μεγάλου δομαστικού. Ἐπεὶ δὲ ἡ νίκη πρὸς τὸν νέον ἀεὶ εἶδε βασιλέα, καὶ ὑπ' αὐτῷ πᾶσα ἡ τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονία ἦν, πάλιν ὑπ' ἐκείνου σχεδὸν ὄχ' ἐκόντος

Jacobi Pontani notæ.

(6) Exstat libellus Constantini Porphyrogeniti *Περὶ Θεμάτων*. Olim, et ab initio, inquit, legiones quædam per singulas provincias distributæ extiterunt, quemadmodum legio xl. martyrum, et alia Pisidica, alia Thessalica, aliæque aliter vocatæ, quæ ducibus et præfectis, sæpe etiam præpositis subditæ fuerunt. Atque hæc quidem olim, cum reges una cum populo expeditiones faciebant, et in eos qui Romanæ servitutis jugum detrectabant, copias ducebant, ac totum jere orbem terrarum remitentem reluctantemque subigebant, ut Julius Cæsar, ut admirabilis ille Augustus, ut celebratissimus Trajanus, ut magnus ille inter reges Constantinus, et Theodosius, et qui post illum Christianam religionem, ac divini Numinis cultum sunt amplexi. Neque enim pat erat, ipso rege in exercitu versante, prætorum designari. Sub ducibus enim et tribunis degebant, omniaque bellica negotia a regis voluntate pendebant, et populi totius oculi in unum ac solum regem erant conjuncti. Cum vero reges ipsi expeditionibus interesse desierunt, tum

Demum prætores et themata constituta. Atque hæc quidem ratione Romanum imperium in hodiernum usque diem tenuit. Nihil vero cum angustius tam orientem, quam occasum versus Romanum regnum sit factum, et extremis aliquot provinciis mutilatum, ab imperio Heraclii Libyçi, qui post eum regnavit, non habentes ubi aut quomodo potentiam dominandi que summi exercerent, in parvas aliquot partes imperium suum secuerunt, et militaria tægmata Græcum sermonem affectantes, patrium vero ac Romanum repudiantes, constituerunt. Hæc ille. Θίρα est nonnunquam idem quod τὰξίς, seu τάγμα, et legio: sed inter τάγματα, sive legiones, et θέματα hoc interest, quod illa florente imperio Romano ut justæ legiones ita constitutæ fuerunt, quæ postea immutato triumpho quoque Heraclii temporibus eodem imperio, θεμάτων appellationem, desoiscentibus a veteri amplitudine legionibus sinit consecrata. Hæc interpres in Schoiis.

βασιλείας οὐδὲ προσήκειν αὐτῷ τὴν ὑπηρεσίαν κρι-  
νοντος, εἰς τὸ μετᾶσαι τοῖς πράγμασι κατέστη.  
Πλὴν οὐ παντάπασιν ἐπετρέπη τὴν διοίκησιν τῶν  
κοινῶν, ἀλλ' ὅσα τῶν ἀναγκαιοτέρων ἦν πρὸς τὴν  
μέγαν δημοστικὸν ἀνάγκην, αὐτὸς τῶν ταπεινοτέρων  
εἶχετο, ἐξ ὧν οὐδέμια τοῖς κοινοῖς προσεδόκατο βλάβη  
εὐ ἢ κακῶς διωκτιμένοις. Ὅμως δὲ ὑπὸ πολλῶν ἰθε-  
ραπέυστο. Μεταξὺ δὲ καὶ πολλῶν βασιλεῖ προσκε-  
κρουκῶς διὰ τὴν φίλην πανουργίαν, καὶ μέλλον διδο-  
ναι δίκας, ὑπὸ τοῦ μεγάλου δημοστικοῦ τὴν βασιλείας  
ὄργην ἐρρύθη παραιτούμενου. Εἰς τοιαύτην δὲ πε-  
ρωφάνεταν ἐξ ἀφανείας πολλῆς ἐλθὼν, ἐσκέφατο εἰ  
δύναίτο τὸν εὐεργέτην ἀμείψασθαι τοῖς ἐναντιωτά-  
τοις. Ὡς γὰρ βασιλεὺς ὁ νέος Ἀνδρόνικος τὴν νόσον  
ἐδόθησαν ἐκείνην τὴν σφοδρὰν, καὶ τελευταῖος ἐγένετο  
ἐγγύς, βασιλεῖ μὲν τῇ γαιμετῇ κατελίμπανε τὴν  
ἀρχὴν, οὐπω μὲν παιδὸς μητρὶ γεγεννημένη, ὠδι-  
νοῦσῃ δὲ τῷ μεγάλῳ δὲ δημοστικῷ τὴν διοίκησιν  
τῶν κοινῶν καὶ τὸ πάντα· αὐτῷ ὑπαίκειν, καὶ μη-  
δὲνα ἀντιλέγειν πρὸς μηδέν. Ὁ δ' ὥσπερ ἔθος ἐπὶ  
ταλευταῖσι τοῖς βασιλεῦσι τοῖς ὑπολειπομένοις τὴν  
ἐξουσίαν καὶ τὴν πίστιν βραβίαν παρὰ τῶν ὑπηκόων  
βουλόμενος ποιεῖν, ὄρκους ἐκθεῖς, πάντα δ' αὐτῶν  
ἐκέλευε τὴν πίστιν ἐμπροσθεν· οἱ ὄρκοι δὲ Ἄννη  
τε τῇ βασιλεῖ Ρωμαίους διαλέμενον τὴν πίστιν  
ἐκραιφνῆ φυλάξειν, καὶ παιδὶ βασιλέως τῷ γεννησο-  
μένῳ ἐξ αὐτῆς, καὶ τῷ μεγάλῳ δημοστικῷ τὴν εὐ-  
πίθειαν. Πένθος δὲ βασιλεὺς τῆς βασιλείας μητρὸς  
ἀμέμνητο οὐδοτιοῦ· οὕτω καὶ βασιλεῖς κακρικόσι  
δεῖν, μὴ δύνασθαι δύο, καὶ ταύτας γυναῖκας μίαν  
διοικεῖν ἀρχὴν. Τότε μὲν οὖν ἐκείνη τε ἤνεγκε βα-  
ρέως, καὶ οἱ πρὸς ἐκείνην εὐνοία τις ἦν, καίπερ  
οὐδ' ἐκείνην ἀθεράπευτον καταλιπόντος τοῦ μεγάλου  
δημοστικοῦ. Ὡς γὰρ καὶ αὐτὸς τὸ πρᾶγμα ὑπανέει  
θέρουθον δυνάμενον τῇ βασιλεῖ ἐμπροσθεν, Γλαβᾶν τὸν  
μέγαν διοικητὴν κέμψας κατὰ τάχος πρὸς αὐτήν,  
ἕμα δὲ καὶ σταυρὸν ἐκ τῶν πολυτιμῶν λίθων ἀξιο-  
πιστίας ἕνεκα τῶν λόγων, τὴν μὲν νόσον ἰδίου  
βασιλείας ὡς εἴη χαλεπὴ· ἰδεῖτο τε θεοῦ μὴ περιελθεῖν  
αὐτοῦς τοιοῦτου βασιλείας ἀποστερηθέντας. Εἰ δ'  
ἄρα τι συμβαίη τῶν προσδοκωμένων, οὕτω τοῦ  
πάντα δικαίως καὶ συμφερόντως ταλαντεύοντες,  
οἰκονομοῦντες; μηδὲν αὐτὴν ὑποπεσεῖν ἀηδὲς ἐκ τῶν  
πραγμάτων τῆς μεταβολῆς, ὡς οὐδὲν ἦν τὸν εὐνοϊκῶς  
αὐτοῦ διαχειρομένου πρὸς αὐτήν, ἢ εἰ καὶ αὐτὸς  
γεγέννητο ἐξ αὐτῆς. Οὕτω δὲ ἐκείνης πρὸς ὄργην  
κεκινήμενης, οἱ πάσαι τε ὑπὸ φθόνου πρὸς τὴν  
εὐκλείαν δακνόμενοι τὴν μεγάλου δημοστικοῦ, καὶ  
τότε μάλλον πρὸς τῆς πάθος ἐξαφθέντες, σαφῶς  
ιδόντες κύριον γεγεννημένων τῶν πραγμάτων. Ἐν οἷς  
ἄλλοι τε πολλοὶ καὶ ὁ παρακοιμώμενος Ἀπόκαυχος  
ἐξητασμένος ἦν Συργιάνη πρὸς τὴν πρᾶξιν ἡγου-  
μένου, τὴν βασιλεῖος ὄργην νομίσαντες ἂν αὐτοῖς τὰ

A modis commissa ei respublica, sed ita, ut magis  
necessaria seu praecipua ad magnum domesticum  
referret, ipse leviora transigeret : e quibus seu  
bene seu male transactis, communitas nullum sen-  
tiret nocumentum. Nihilominus a multis obser-  
vabatur. Et cum interim saepe etiam propter usi-  
tatametamicam sibi nequitiam imperatorem offen-  
disset, ac poenis subjiiciendus esset, per magnum  
domesticum iratum scilicet exorantem, evasit.  
Jam vero e tantis tenebris in tantam claritatem  
deductus, quomodo bene merenti suo quam  
maxime contraria rependeret, secum consideravit.  
Nam cum Andronicus junior morbo illo difficil-  
limo conflictatus, mortique proximus, uxori ad  
filium parandum jam vicinæ imperium, magno  
B autem domestico vicariam gubernationem reli-  
quisset, cui citra tergiversationem omnes parerent,  
ille (quod consuetudo tenet, imperatoribus de vita  
exeuntibus) successoribus benevolentiam ac fidem  
subjectorum stabilire volens, juramentum, quo  
omnes fidem suam ratam facerent, in hæc verba  
conceptum proposuit, Romanos Anæ impera-  
trici, et filio-imperatori ex ea nascituro sinceram  
et integram fidem, et magno domestico obedi-  
entiam praestituros. Xena imperatoris mater praeteri-  
batur omnino, quod ita filius constituisset; non  
enim posse duos, idque feminas unum imperium  
regere. Hoc illa ejusque fautores graviter tulerunt,  
tametsi magnus domesticus eam officio coleret.  
C Siquidem hinc eam perturbatum iri sus-  
picatus, Glaba magno dioceta cum cruce ex  
pretiosissimis lapillis confecta, quo verbis esset  
fides, at eam celeriter misso, de lethali morbo  
imperatoris certitorem fecit; Deum rogans, ne eos  
tali imperatore orbari sineret. Sin quid eorum quæ  
metuerentur, eveniret, sic moderante, qui omnia  
juste utiliterque, cœq; per libram dispensat, nihil  
ipsa tristius ex rerum mutatione timeret, quan-  
doquidem non minus eam quam parentem suam  
amaret (7). Cum illa in iram se exanderet, quibus  
fidem ex splendore magni domestici debebant  
oculi 394 (qui complures erant, et in his  
certissimus Apocactus, et antesignanus atque  
incentor sceleris Syrgiannæ), tunc majore accensi  
D invidia, quod perspicue viderent rerum esse do-  
minum, imperatricis Xenæ iracundiam ad oppri-  
mendum magnum domesticum, et ejus vicariatum  
eventendum, plurimo sibi adjumento futuram  
confidentes, cum jam imperator morbo solutus  
convalesceret, frequentes eam conveniunt, ejus  
vicem se dolere simulant, magnum domesticum  
pro iniquissimo accusant, quod imperatore ani-  
mam agente, quando ipsum ambabus imperatrici-

Jacobi Pontani notæ.

(7) Modus declarandi magis cujusdam amoris.  
Quid enim cuique vel patre, vel matre charius?  
Quisvilius aliquando ad exercendum ingenium,  
ut patrens, liberis deberet esse charior, momenta  
rationum in utramque partem attulimus, et ad

extremum affirmavimus, patrem amandum esse  
plenus, et constantius, matrem dulcius; quando-  
quidem tam vehementer quos genuisset, tamque  
dulciter diligeret.

bus si quid modestum et humanum cogitaret, imperium servare oportebat, et illi potius cui utrimque et ex filio et ex marito deberetur, ille parum pensi habens, quid æquitas utilitasque flagitarent, Imperium universum ad se atraxisset: Aniam Augustam pro velamento suæ fraudis jurisjurandi formulæ inseruisset, quæ ex tellure peregrina paulo ante advenerit: et paucos habeat Romanos, qui se periculis ejus causa objectate volent, ac proinde facile illi imperio cessura sit. Suadent itaque ne conniveat, sed manibus ac pedibus ejus potentiam habefactare conetur, docendo imperatorem filium, quas insidias, quæ scelera adversus imperium ipso mortuo apud animum fabricetur, et quomodo nihilo minus etiam nunc Romanos omnes ad sibi obtemperandum illexerit, ut ita imperatoris nomen nudum et vacuum maneat, ipse opere et facto imperet. Quare cavere illum, imperatorem inquam, oportere, ne hæc in mala immedicabilia desinant, et spiritus istos ante comprimere, tantumque fastum edomare ac despicabilem reddere. Ergo ita fervens imperatrix, et cum per se ad ulciscendum magnum domesticum si posset, incitata, tum ab illis amplius inflammata, quam primum potuit, filio imperatore convento, magnum domesticum ut æmulum regni accusat, et ab homine, qui amicitiam mentitur, occasionemque nactus nefanda perpetraturus sit, cavendum monet. Imperator multis verbis eum apud matrem tuetur, calumniatores et mendaces pronuntiat, qui hujus criminis veum faciant, factisque ipsis quodammodo probare velens se ista pro fabulis ducere, magnum domesticum complecti, propensius ei favere, et familiariter adhibere visus est: quæ res matri mororem cumulavit. Sycophantas itaque ad hunc modum removit imperator, domesticoque omnibus, super quibus mater ad se venerat indicatis, purpuram saltem propter vulgi opinionem suadebat assumere, ne veram esse suspicionem ostenderet, 395 ipsamque multis molestis levaret. Domesticus tamen amicæ et candidæ erga se voluntati gratias actis, habitum suum cum imperatorio propter obtracatorum oculos præsertim commutare non vult, re ipsa esse calumniatores palam ostendens, et poenas de eorum improbitate sumens. Se quoque prorsus veniret imperatrix, quam ob causam ventura esset cognovisse. Quidam enim eidem a secretis, magnum domesticum de aditu ejus, et de causa, deque inventoribus et architectis hujus doli præmonuerant, consiliumque dederant, ut accessu præoccupato, illam cum imperatore committeret, fictisque sermonibus eum exterreret, quod illa nihil eorum quæ statuerat perficere posset. Verum hosce consiliarios iratus dimisit, ut qui sub amicorum persona hostilem tegerent animum: non enim talia se decere, sed prorsus contraria, ut si quod esset imperatori cum matre dissidium, ad reconciliandam gratiam faceret, molireturque omnia, quod sit veri

Α μέγιστα συμβαλέσθαι πρὸς τὸ μέγαλον δομestικὸν περιγενέσθαι: καὶ καταλθεῖν τὴν ἀρχὴν πολλοὶ πρὸς βασιλῆα ἀφιγμένοι, ἐπεὶ ῥῆθον ἦν ὁ βασιλεὺς καὶ ἀπὴλλακτο τῆς νέου ἀγανακτεῖν ὑπὲρ αὐτῆς; προσεποιεῦντο, καὶ πολλὴν ἀγνωμοσύνην τοῦ μεγάλου δομestικοῦ κατεγίνωσκον, οὗ βασιλεὺς τελειωτῶτος; οὗ αὐτὸν, εἰ μέτρια διενεῖτο, ταῖς βασιλείῃ ἀμφοτέραις ἔδει τὴν ἀρχὴν συνδιασώζειν, καὶ μάλιστα ἐκείνη ὅτι ἀμφοτέρωθεν ἐκ τῆς παιδείας καὶ τοῦ συνοικοῦ βασιλείως ἡ Ῥωμαίων προσήκει βασιλεία· ὁ δ' ἄλιγον καὶ τοῦ δικαίου καὶ τοῦ προσήκοντος φροντισίας, πᾶσαν τὴν ἀρχὴν παρήγγαγεν εἰς ἐαυτὸν; ὡς περ τι παραπέτασμα τῆς κοκκουργίας; Ἄνευ τὴν βασιλῆα προσθεῖς τοῖς ἄρχεις, ἢ εἰς ἀλλοδαπής ἄλιγον πρότερον ἀφιγμένη, καὶ ἄλιγους ἔχουσα Ῥωμαίων τοὺς Β ὑπὲρ αὐτῆς βουλευσομένους διακινδυνεύειν, ῥᾶδιω; ἐμείλλεν αὐτῷ παραχωρήσειν τῆς ἀρχῆς. Συνεβούλευόν τε μὴ τοιαῦτα γινόμενα περιορᾶν, ἀλλὰ σπουδῆ πολλῇ καὶ προθυμίᾳ τὴν ἐκείνου καταλύειν δύναμιν, διδάσκουσαν βασιλεία τὸν υἱόν, ὡς ἐπιβούλους καὶ κοκκουργως διακινηθεῖν περὶ τῆς ἀρχῆς ἐκείνου τελειωτῶτος; καὶ νῦν οὐδὲν ἦστον πάντας πείσαι Ῥωμαίους αὐτῷ προσέχειν, ὡς συμβαίνειν, βασιλεῖ μὲν προσηγορίαν μόνην εἶναι πραγμάτων ἐρημον, ἔργῳ δὲ ἐκείνον βασιλεύειν. Ἄ αὐτὸν σκοπεῖν προσήκει; μὴ εἰς ἀνημέστα ἐκβῆ· ἀλλὰ τὴν ὀρμὴν προαναπέλλειν καθαιρούντα τὸν δγκον τὸν πολλὸν καὶ εὐκαταρρήτηον κοιούντα. Ἐ μὲν οὖν βασιλεὺς ὀκνηθὲν τε ὑπ' ὀργῆς πρὸς τὸ ἀμύνεσθαι τὸν μέγαν εἰ C δύναται δομestικὸν ὀρμημένη, καὶ ὑπ' ἐκείνου ἐπιπλέον ἐξαφθεῖσα, ὡς εἶχε τάχους, πρὸς βασιλῆα γενεμένη τὸν υἱόν, κατηγορεῖ τοῦ μεγάλου δομestικοῦ ὡς βασιλευῖντος, καὶ συνεβούλους φιλάττεσθαι τὸν ἄδρα ὡς τὴν εὐνοίαν ὑπεκρινόμενον, ἀγνωμοσύνησιν δὲ ἦν λάθρηται; κερροῦ. Βασιλεὺς δὲ πρὸς μὲν βασιλῆα τὴν μητέρα πολλὸν ὑπὲρ μεγάλου δομestικοῦ ἐποιήσατο τὸν λόγον, συκοφάντας καὶ ψευδομένους ἀποφαίνων τοὺς τὰ τοιαῦτα κατηγορηκότας· ὡς περ δὲ καὶ ἔργας ἐθέλων κατάθελον ποιεῖν οὗτι; πλάσματα ἦγούτο τὰ τοιαῦτα, μάλλον ἢ πρότερον εὐμανῆς καὶ πλείονα παρέχων τὴν ῥοπήν, καὶ ἀκριβέστερον προσέχων ὠρᾶσα τῷ μεγάλῳ δομestικῷ, ὃ καὶ μᾶλλον βασιλῆα τὴν μητέρα παρεσκευάζεν ἀνίστασθαι. Τοὺς μὲν οὖν συκοφάντας οὕτως ἀπεσκευάσατο ὁ βασιλεὺς· D ἐκείνῳ δ' ἅπαντα περὶ ὧν ἡ βασιλεὺς ἦκει ἐξειπὼν, αὐτῆς βασιλικὴν ἐσθῆτα εἰ μὴ τοῦ ἄλλου, τῆς γούν τῶν πολλῶν δόξης; ἕνεκα συνεβούλευεν ἀναλαβεῖν, ἐν' ἐκείνους τε ἀποδείξῃ ὑποπτεύοντας ἄληθῆ, καὶ αὐτὸν πολλῶν πραγμάτων ἀπαλλάξῃ. Ἐκεῖνος δὲ βασιλεῖ μὲν πολλὰς τῆς εἰς αὐτὸν εὐμενείας χάριτας ὠμολόγησεν καὶ τῆς καλοκαγαθίας· τὸ δ' εἰ; βασιλεὺς σῆμα μεταμαίσειν, οὐ μᾶλλον ἐτέρων αἰτιῶν, ἢ τῶν συκοφαντῶν ἕνεκα οὐκ ἐβλήθησεν, ἐν' αὐτῷ τούτῳ τῆς κοκκουργίας λαμβάνῃ δίκα παρ' αὐτῶν ἔργους αὐτοῖς; συκοφάντας ἀποφαίνων. Αὐτὸς δὲ καὶ πρὶν βασιλῆα ἦκειν περὶ ὧν ἀφίξεται ἐφασκεν εἰδέναι. Καὶ γὰρ τῶν τὰ ἀπόρρητα συνεδῶτων αὐτῇ τινας; πρότερος ἐλθόντας τὴν τε ἀφῆξιν αὐτῆς περὶ ὧν γένοιτο νυνὶ ἐνθελον ἐποιοῦν τῷ μεγάλῳ δομestικῷ, καὶ τοὺς

συνεσκευαχότας τὴν ἐπιβουλὴν· συνεδούλευόν τε ἅμωρ  
 πρὸς βασιλεῖα συγκροεῖν ἐκείνην τὸν υἱὸν φθάσαντα  
 τὴν ἔφοδον, καὶ λόγοις πεπλασμένοις τὴν βασιλέως  
 ἑκταράττειν ψυχὴν, ἵν' ἐκείνη μὴδὲν ἀνύειν ἢ τῶν  
 βεβουλευμένων δυνατὴ. Ὁ δ' ἀπεπέμφατο πρὸς ὄργην,  
 ὡς οὐδὲν ἄμεινον πολεμίων πρὸς αὐτὸν διακειμένους,  
 καὶ ταῦτα φίλων περικειμένους προσωπεῖον· οὐ γὰρ  
 αὐτῷ προσήκειν τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ τοῦναντίον πᾶν,  
 εἴ τις πρὸς μητέρα βασιλεῖ συνέβαινε διαφορὰ πάντα  
 ἦν· τοῦτο γὰρ γνώρισμα φιλίας ἀληθοῦς. Ἄ δὲ ἐκεῖνοι  
 διαφθαρμένοι, καὶ τοῦ μηδεὸς ἀξίου. Αὐτὸς δὲ οὐ τὴν  
 βασιλέως θεραπεύων δύναμιν, τὸν φιλοῦντα  
 ὑποκρίνεσθαι· ἄλλ' ἐκ πρώτης ἡλικίας ἄχρι νῦν  
 θεῶν δὲ θαρραῖν ὡς καὶ μέχρι παντός, ἀληθῆς καὶ  
 βέλαιος εἶναι φίλος βασιλεῖ προηρημένος. Ἡ μὲν οὖν  
 κατὰ τοῦ μεγάλου δομestικοῦ ἐνέδρα τοῦτο τὸν  
 τρόπον διελύθη.

## CAPUT XV.

*Obtrectatores et inimici se in gratiam conantur reducere timore mali. Apocauclus precipue in eo laborat. Litteras scribit, merita in se locata enumerat; se pro ingrato accusat; veniam orat; gratum et bonum virum fore promittit. Domesticus ingratum animum ei exprobrat, venia donat. Quomodo propter facti praefecturam tumultuatus sit idem Apocauclus, quem imperatrix ut confidentem ac superbum severe obijurat.*

Οἱ συνεσκευαχότας δὲ ὀρῶντες ἤδη ἐκείνῳ μὲν  
 οὐδὲν δεῖνόν ἐκ τῆς ἐπιβουλῆς γαγενημένον, αὐτῶν  
 δὲ τὴν μοθηρίαν ἐγνωσμένην, καὶ δέισαντες μὴ τε  
 διὰ ταῦτα πείσωνται δεῖνόν, οἱ τε ἄλλοι τρόποις δὴ  
 τισὶν ἑτέροις ἐπειρῶντο τὸν μέγαν δομestικὸν κατα-  
 λάττειν ἑαυτοῖς, καίτοι πρὸς ἄμυναν ὠρμημένον  
 οὐδαμῶς· καὶ ὁ παρακοιμώμενος τὴν τε πρὶν ἀδοξίαν  
 ἐννοῶν, καὶ τὴν νῦν εἰς ἣν ἐληλάκει εὐδοξίαν δι' ἐκεῖ-  
 νου, καὶ ὡς αὐτὸς οὐδὲν εὐγνωμον οὐδ' ἐπιεικῆς δι-  
 νοήθη, ἀλλ' ἤδη καθαρώς τῶν δυσμενεστάτων ἐξελη-  
 λεγκται ὢν, καὶ δέισας μὴ εἰς τὴν προτέραν τύχην  
 ὕπ' ἐκείνου ὠργισμένου καταστῆ, ἐσκέφατο μὴ μεστῆ  
 χρήσασθαι πρὸς ἐκεῖνον καὶ διαλλακταῖς, ὡς  
 ἄλλοι ἢ οὐδὲν δυνησομένοις, ἀλλ' αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ  
 παραιτεσθαι, ἀντίρροπον τῆς πανουργίας ἐπιδειξά-  
 μενος τὴν μεταβολὴν. Καὶ γράμμασι πρὸς ἐκεῖ-  
 νον ἐξαρχῆς εὐθύς εὐεργεσίας τοῦ μεγάλου δομestι-  
 κοῦ, εἶτα καὶ τὰ νῦν ἐκθέμενος συνεσκευασμένα  
 κατ' αὐτοῦ, καὶ καθήγορο; γινόμενος ἑαυτοῦ, καὶ τὰς  
 ἐσκέπτας ὁμολογῶν ὀφειλῆς δικας, ἔπειτα εἶδειτο τυ-  
 χεῖν συγγνώμης, εἰ μὴ πρότερον ἀλλὰ νῦν γούν ἐπα-  
 γγαλλόμενος; ἀξίος φανεῖσθαι τῆς εὐεργεσίας· καὶ  
 τὸν πάντα χρόνον διατηρήσειν ἑαυτὸν οὐκ εὐγνώ-  
 μονα μόνον καὶ τῶν εὐεργεσιῶν τῶν εἰς ἐκεῖνον με-  
 μνημένον, ἀλλὰ καὶ πάσῃ προθυμίᾳ καὶ σπουδῇ τὰ  
 προστεταγμένα ποιοῦντα ὑπ' ἐκείνου, καὶ σαφῆ καὶ  
 καθαρὰν ἐπιδεικνύμενον τὴν εὐπειθειαν ἐν πᾶσι. Πί-  
 σταις δὲ περιέχεται ἐπὶ τοῖς λεγομένοις ἀσφαλεῖς, οὐχ  
 ἑτέρους μόνον φρικώδεις ὄρκους καὶ ἀκοῦσαι φοβε-  
 ρούς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ νῦν ὑπὲρ τῆς κοινῆς τῶν  
 ἀνθρώπων σωτηρίας ἱερουργούμενον ἀγιώτατον τοῦ  
 Σωτῆρος Ἰησοῦ σώμα, καὶ τὰ ὑπὲρ ἡμῶν πάθη τοῦ  
 ἀπαθοῦς, καὶ τὴν τριήμερον ταφὴν, καὶ τὴν ἐκ νε-  
 κρῶν ἀνάστασιν, ἃ ἐκτελεῖν αἰδεσθέντα ὡς ὑπὲρ τῶν  
 εἰς αὐτὸν πολλὰ ἐξυδρικότων ἀνθρώπων τῷ Σωτῆρι  
 εἰργασμένον, συγγνώμην καὶ αὐτὸν ἐκείνῳ παρα-  
 σέσθαι, καὶ μὴ τῆς ἀγνωμοσύνης δικας ἀπατεῖν.  
 Ἐπειτα καιρὸν φυλάξας ἐν ᾧ τῆς μυστικῆς ἱερουργ-  
 γίας τελομένης ἐν τοῦ μεγάλου δομestικοῦ τῆ οἰκίᾳ

amoris indicium. Quod autem illi suaderent, ho-  
 minis esse inimicissimi moribusque perditis-  
 simi, et nullius frugis. Se non potentiam im-  
 peratoris reverentem amicum fingere, sed a  
 prima aetate usque in hanc diem verum con-  
 stantemque amicum esse deliberasse, divinoque  
 beneficio semper fore. Insidiae igitur contra do-  
 mesticum sic profligatae sunt.

πονεῖν καὶ πραγματεύεσθαι, ἐξ ὧν ἂν διαλλάττειν  
 ἐχθροτάτου, καὶ τοὺς τρόπους  
 θεραπεύων δύναμιν, τὸν φιλοῦντα  
 θεῶν δὲ θαρραῖν ὡς καὶ μέχρι παντός, ἀληθῆς καὶ  
 βέλαιος εἶναι φίλος βασιλεῖ προηρημένος.

Repertores doli, videntes nihil ei artibus suis  
 evenisse mali, suamque improbitatem patefactam,  
 et formidantes, ne quid praeterea dirius paterentur,  
 cum alii modis aliis apud magnum domesticum se  
 in gratiam restituere laborabant (quanquam de ta-  
 lionē et vindicta nec tantillum sollicitum), tum  
 praefectus sacri cubiculi et pristinam utilitatem, et  
 praesentem claritatem suam, ad quam per illum  
 esset evectus, secum reputans, et se nihil aequum  
 ac probum in eum cogitasse, sed jam malevolentis-  
 simum deprehensum; timensque ne ab eo infenso  
 ad priorem **396** conditionem redigeretur, non uti  
 interpretibus aut reconciliatoribus, qui parum aut  
 nihil effecturi essent, sed per seipsum veniam im-  
 petrare constituit, ex improbo se jam bonae frugi  
 factum demonstrando videlicet. Itaque litteris ab  
 initio statim ejus in se officia, suas vicissim in eum  
 machinas recenset, et semet accusans ultimisque  
 dignum supplicii non inficians, ut ignoscatur, orat,  
 promittens vel nunc curatorem sese, ne hoc be-  
 neficio veniae indignus fuisse videatur: et in per-  
 petuum non modo virum bonum, acceptorumque  
 beneficiorum memorem futurum, sed etiam ejus  
 auctoritati studiosissime obsecuratum, et indubita-  
 tam integramque in omnibus obedientiam praesti-  
 turum. Ad corroboranda autem quae dicebat, non  
 alia modo terribilia et auditu tremenda juramenta  
 afferebat, sed ipsum quoque quod hodie pro com-  
 muni hominum salute sacrificatur, sanctissimum  
 Servatoris Jesu corpus, et quae pro nobis passus  
 est is, in quem non cadit perpessio, et triduanam  
 sepulturam, et in vitam reditum, quae ut a Salva-  
 tore pro hominibus in eum contumeliosissimis facta  
 et tolerata revereretur, sibi que dondano sceleris  
 sui supplicio veniam impertiret, supplicabat.  
 Deinde hora captata, qua mysticum sacrificium in  
 aedibus magni domestici perageretur, venit ipse  
 quoque, et in ipso potissimum articulo, cum di-  
 vini ac vivifici et salutiferi Verbi corpus adest,

accedens libellum porrigit, addens lingua, se ibidem scriptorum testes appellare ipsum, quod cum tremore sacrificaretur corpus Christi, et qui inaspectabiles præcederent sequerenturque angelos, et qui a nobis videntur, in ministerio eos adjuvantes, sacerdotes istos. Magno vero domestico libellum in manibus tenente, sacrorumque finem expectante, ut legeret; iterum præfectus cubiculi propius adiens, ut tunc legeret, rogabat, quo nimirum non ex juramentis tantum, verum etiam ex ipsa conditioe temporis venerabiliora et credibilia hora fierent, quæ scripta inerant. Victus precibus legit, ac tunc quidem tacuit. Post sacrificium solum deducens, Quam dura et aspera sors tua a principio fuerit, inquit, cum qua colluctans, meis auspiciis et opera in tam excelsum fortunæ gradum conscendisti, nemo est Romanorum, qui non juxta mecum noverit, et tu utpote verum ac justum mihi ferens testimonium, testis esse potes omnium fide dignissimus. **397** Quæ igitur in te ultrò contuli, ea et ab aliis et abs te maxime confirmata sunt, quibus vero te afficere cogitabam bonis-majoribus, et insignioribus, eorum et ipse mihi sum testis, et cui oculi uniuscujusque motiones atque sensa manifesta sunt, Deus. Tu tandem tam multis obstrictus, nec prius es recordatus, et tot benefactis a me cumulatus, nec semel offensus, cum ego velut catenam quamdam merita meritis huc usque semper addiderim, tu aliis præ invidentia me immerentem oppugnantibus socium te adungere voluisti, qui quantum in vobis fuit, mala extrema designastis. Quid ergo ad hæc et cogitare et facere me vicissim par fuit? non conari, si possem contra tibi nocere? Huc si me dedissem, quid sequebatur, nisi ut tu perditam lugeres felicitatem tuam, infamiam repente et ex opulento inops? Istuc mihi perfacile erat, et te ipsomet jndice hæc et plura præmia pro vafritia tua meruisti. Ast ego cum mihi met conscius sim, quam multa a Deo venia opus habeam, cum quotidie et numero plura, et gravitate majora peccem, et insuper sacramento tuo credens, tibi ignoscam insidiarumque tuarum obliviscar. Tu enitere, ut posterioribus recte factis priora malefacta obliteres. Tum igitur cubiculi præfectus denuo pluribus verbis et juramentis quæ scripserat confirmatis, in magni domestici gratiam se restituit, et multos genere illustres celebritate nominis anteivit. Tempore procedente, ut supra memoravimus, cum eum imperator adhuc superans, classis contra Persas ductorem legisset, idque magni domestici magnis precibus dedisset, quod alioqui huic muneri minime idoneum sentiret, curandæ reipublicæ præpositi erant Spanululus a memoria et Joannes Melitenensis, quæstores Georgius Pepaga venus et Nicolaus Melitenensis. Verum ubi et in litteris imperatoris, et in pecuniis, ut docuimus, fraude usus est, improbitatem detectatus imperator, honorem ei, quo parum diu gavisus erat, abrogavit, vixitque ad tempus nulla

A και αὐτὸς παρῆν, μάλιστα κατὰ τὴν τοῦ θείου καὶ ζωοποιοῦ τοῦ Σωτῆρος Λόγου τοῦ σώματος προέλευσιν ἐγγὺς γενόμενος παρείχετο τὸ βιβλίον, εἰπὼν καὶ διὰ γλώττης, ὡς τῶν ἐγγεγραμμένων μάρτυρες παρέχοντο αὐτὸ τε τὸ φρικτῶς ἱερουργούμενον σῶμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ τοὺς τε ἀφανῶς προηγουμένους καὶ παρεπιθήμενους ἀγγέλους, καὶ τοὺς αἰσθητῶ; καὶ φανερώ; ἡμῖν πρὸς τὴν διακονίαν αὐτοῖς συναειρομένων ἱερέας τούτους. Τοῦ μεγάλου δὲ δομestικοῦ τὰ γράμματα ἔχοντας ἐν ταῖν χερσίν, καὶ τὴν τῆς ἱερουργίας περιμέμεντος τελευτήν, ἵνα ἀναγνῶ, πάλιν ὁ παρακοιμώμενος γενόμενος ἐγγὺς, ἰδελτο τὸ νῦν ἔχον ἀναγνῶναι, ἵνα μὴ ἐκ τῶν ὄρκων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ χρόνου φειδωλώερα καὶ πιστότερα τὰ γεγραμμένα ἦ· ἐπεὶ δὲ παιθόμενος ἀνίγνω, τότε μὲν ἐφθέγγετο οὐδέν. Ὑστερον δὲ μετὰ τὴν τελευτήν, μόνον τὸν παρακοιμώμενον παραλαβὼν, τῆν μὲν ἐξαρχῆς, ἔφη, κακοπραγίαν, ἣ προσηλαίων εἰς τοῦτο τύχης καὶ περιφανείας ἤχθης ὑπ' ἐμοῦ, πάντες μὲν συνειδοίεν ἂν ἐμοὶ Ῥωμαῖοι· οὐ δ' ἂν εἴης πάντων μᾶλλον ἀξίχρως πιστεύεσθαι τῆ ληθῆ καὶ δίκαια περὶ σεαυτοῦ συμμαρτυρῶν ἐμοί. Τῶν μὲν οὖν ὑπηγμένων παρὰ τε τῶν ἄλλων ἀρχούσων ἔχω τὴν ἀπόδειξιν, καὶ μάλιστα σοῦ· ὦν δὲ διανοούμενην περὶ σοῦ μειζόνων καὶ θαυμασιωτέρων ἀγαθῶν αὐτὸς τε σύνειδι ἐμαυτῶ, καὶ ᾧ τὰ ψυχῆς ἐκάστου κινήματα καὶ διανοήματα φανερὰ Θεός. Αὐτὸς δὲ μὴθ' ὑπὲρ ὧν πολλὰκις ὑπ' ἐμοῦ πέπονθας καλῶς μηθεὺς μνησθεῖς, μὴθ' ὡς τὸσαῦτα εὐεργετηθεῖς, οὐδὲ ἔπαξ πέπονθας κακῶς, ἀλλὰ δικὴν εἰσεῖς τινος ἀδελφύτου; ἢ τῶν εὐεργετημάτων ἀκολοθία μέχρι νῦν παρ' ἐμοῦ διετηρήθη, ἑτέροις ὑπὸ βασκανίας μηδὲν ἀδικούντι πολέμουσιν ἐμοὶ προσεΐμας ἐαυτὸν; τό γε εἰς ἡμᾶς ἔχον τὰ ἔσχατα διέθεσθε κακὰ. Τί οὖν πρὸς ταῦτα κάμῃ καὶ διανοεῖσθαι καὶ ποιεῖν ἐχρῆν, ἢ πειρᾶσθαι βλάπτεται ἂν ἄρα τι δύναμαι καὶ αὐτός; Εἰ δ' ἐπὶ ταῦτα ἐτραπήμην, τίλοιπὸν ἦν, ἢ σὲ τὴν πρότερον θρηγεῖν εὐδαιμονίαν ἀτιμον ἐξαίφνης καὶ ἄπορον περιιδόντα ἐκ μεγάλα δυναμένου; Τοῦτο μὲν οὖν ἐμοὶ τε τῶν πάντων βιβίων ἦν, καὶ αὐτὸς ἂν δικάσαις σεαυτῶ ὡς τοιούτων ἦσθα καὶ πλειόνων ἀξίος τῆς πανουργίας ἀπολαύειν. Ἐγὼ δ' ἐμαυτῶ πολλῆς παρὰ Θεοῦ τῆς συγγνώμης δεομένην συνειδῶς, οὐτε ἀριθμῶ τὸσαῦτα, οὐτε τηλικαῦτα καθ' ἡμέραν ἀμαρτάνοντι τὸ μέγεθος, ἀλλὰ πολλῶ δεινότερα καὶ πλείω. Ἄλλως τε καὶ τοῖς ὄρκοις τοῖς σοῖς πιστεύσας, συγγνώμην πρὸς ἔχου καὶ ἀμνηστίαν τῆς ἐπιβουλῆς· σοὶ δὲ μελήσει τοῖς ὕστερον ἀγαθοῖς τὰ πρότερα εἰργασμένα ἀκαλεῖσθαι. Τότε μὲν ὁ παρακοιμώμενος αὐθι; λόγους τε πλείους καὶ ὄρκους τὰ γεγραμμένα ἐπιθεβαιώσας, τῆς παρὰ μεγάλου δομestικοῦ πάλιν ἀπέλαυς ῥοπῆς, καὶ πολλοὺς παρευδοκίμει καὶ τῶν γένει περιδῶξων. Χρόνῳ δὲ ὕστερον, ὡσπερ δὴ καὶ πρότερον ἰσθόρηται ἡμῖν, τῷ κατὰ Περωσῶν σέδλου ὑπὸ βασιλείῳ; ἔτι περιίντος ἀποδειχθέντος στρατηγοῦ, πολλὰ τοῦ μεγάλου περὶ τούτου δομestικοῦ διεθέντος; βασιλέως, ὥστε τὴν στρατηγίαν ταύτην ἐγχειρίσαι μὴ προσήκουσιν ἐκείνῳ τὴν περὶ τὰ τοιαῦτα οἰομένου διατριβῆν,

πρὸς μὲν τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ μεσάζειν τοῖς δημο- A  
 οῖσι, ὁ ἐπὶ τῶν ἀνημνήσεων Σπανόπουλος καὶ ὁ  
 Μελιτηνιώτης Ἰωάννης ἦσαν τεταγμένοι, χρημάτων  
 δὲ ταμίαι τῶν κοινῶν, ὁ τε Παπαγαυμένος Γεώργιος  
 καὶ Νικόλαος ὁ Μελιτηνιώτης. Ἐπεὶ δὲ περὶ τὰ  
 βασιλικὰ γράμματα καὶ περὶ τὰ χρήματα, ὡσπερ  
 ἐρημεν, ἐπιβούλως διανοηθεὶς, βασιλεὺς μὲν μισθί-  
 σος τὴν πονηρίαν, μικρὰ τῆς στρατηγίας ἀπολαύ-  
 σεντα, παρέλυσεν εὐθὺς τῆς ἀρχῆς, καὶ διήγαγεν  
 ἐπὶ καιρὸν μηδὲν ἐγχειρισμένους τῶν κοινῶν. Ἐπεὶ  
 δὲ ἐταλεύτησεν ὁ βασιλεὺς, πολλὰ τοῦ μεγάλου δεη-  
 θῆς δομαστικού, καίτοι καὶ οὐκ ὄντων ὀρημημένου  
 ποιεῖν αὐτὸν εὖ, τὴν μὲν τοῦ μεσάζειν ὑπηρεσίαν  
 ἐνεχειρίσθη, τὴν δὲ τῶν βασιλικῶν χρημάτων φυ-  
 λακῆν, οὐκέτι· καὶ τοῖ γε ἐμελλε μικρὸν ὑστερον  
 καὶ ταύτην, ὡς ὁ μέγας ὑστερον δομαστικός διεδα-  
 λαιούτο. Ὁ δὲ τὴν μὲν τῶν ἀρχῶν ἰδὼν εὐθὺς καὶ  
 μετὰ βραδείας αὐτῷ προσγενομένην ἄμα τῷ αἰτή-  
 σαι, τὴν ἑτέραν δὲ οὐκέτι, οὐ αὖν παρεσχημένων  
 ἕνεκα ἐπῆει μᾶλλον χάριτας ὁμολογεῖν, ἢ ἀμύνεσθαι·  
 ὧν ἀδίκως φερο ἀποστερεῖσθαι· νομίζας δὲ καὶ βα-  
 σιλιδα μὲν ἐπιτετραφέναι τῷ μεγάλῳ δομαστικῷ  
 ἄμοφτέρα; ἐκείνῳ ἐγχειρίζειν τὰς ἀρχάς, τὴν δὲ  
 ἄμοφτερον τοῖς ἑτέραν ἔχουσιν ἀποστερεῖν  
 ἐκείνον, ἔγνω δεῖν προσκροῦσιν φανερώς. Καὶ βασι-  
 λιδο προσελθὼν, παρόντος ἐκείνου καὶ διαλεγομένου,  
 Ἐγὼ νομίζω, εἶπεν, αὐ μόνον τὴν ἐμοὶ παρεσχημέ-  
 νην νῦν ἀρχὴν, ἀλλὰ καὶ πάσας ἄσας ἀρχοῦσι Ῥω-  
 μαῖοι, οὐ παρὰ μεγάλου δομαστικού, πρὸς σοῦ δὲ  
 χρηρηγεῖσθαι πᾶσι. Ἐπὶ καὶ οἶμαι προσήκειν σοὶ  
 τὰς τῆς εὐεργεσίας χάριτας εἰδέσθαι. Εἰ δὲ ταῦτα  
 οὕτω, ὡσπερ οἶμαι, ἔστιν ἀληθῆ, ἀνθ' ὅτου παρὰ  
 σοῦ προσταγμένον ἄμοφτέρα; ἔχειν τὰς ἀρχάς,  
 ὧν καὶ περιόντος ἤρχον βασιλέως, τὴν ἑτέραν παρ-  
 ῥοχετο αὐτὸς, τῆς μίαις ἀποστερήσας, δέομαι σοὶ  
 καὶ τὴν ἑτέραν αὐτῷ προτάξαι ἀποδοῦναι, μᾶλλον  
 δὲ καὶ αὐτοῦ παρόντος παρὰ σου ἐγχειρισθῆναι, ἵνα  
 σοὶ καὶ μᾶλλον προσηκούσας τὰς εὐχαριστίας τῆς  
 εὐεργεσίας ἀποδῶ. Ὁ μέγας μὲν οὖν δομαστικός  
 ἐπρόβλεπε οὐδέν. Ἡ βασιλεὺς δ' αὐτοῦ πολλὴν κατα-  
 γνοῦσα τὴν ἀχαριστίαν, Πάνου θαυμάζειν, εἶπεν, ἐπέρ-  
 χεται μοι, τὴν αἰτίαν ἐξ ἧς εἰς τούτους προήχθης  
 τοὺς λόγους οὐ συνορώσῃ. Εἰ μὲν γὰρ οἰόμενος μὴ  
 τὴν ὁμοίαν δύναμιν τὸν μέγαν δομαστικὸν ἦν περ  
 καὶ πρότερον κεκτῆσθαι, ἢ ἐμὲ τι διαφέρεισθαι πρὸς  
 αὐτὸν, δεῖν ἔγνω εὐθαδῶς αὐτῷ προσφέρεσθαι καὶ  
 θρασέως, ἴσθι πάντοῦ προσήκοντος ἀμαρτιῶν. Εἰ  
 δ' οὐδὲν ἀποβεβληχότα καὶ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς  
 εὐνοίας, τῆς εἰς ἐμὲ εἰδὸς, ἔπειτα εἰς τοῦτο προή-  
 χης ἀποπίας, οὐκ ἀσυνείας, ἀλλὰ παραπληξίας  
 φαίην ἂν ἔγωγε τοῦ; λόγους τουτουσί. Ἐγὼ δὲ σε  
 περιόντος μὲν ἦδειν βασιλέως τὴν τε τοῦ μεσάζειν  
 ἐγχειρισμένον καὶ τοῦ βασιλικῷ ταμείου τὴν  
 ἀρχὴν. Πλὴν καὶ τότε εἶποι τις ἂν, οὐχ ἐκόντος βα-  
 σιλέως, ἀλλὰ διὰ τὸ βούλεσθαι τοῦτον παραχωροῦν-  
 τῶ. Διὸ καὶ πολλὰ πολλάκις ὠνειδίξτεο παρ' ἐκείνου, κατὰ  
 σοῦ ἐκπερομένου πρὸς ἀρχὴν, ὡς οὐ λυσιο-  
 τελοῦντα πράττων σὲ μειζόνων ἢ προσήκειν ἀξίων. Ἐπεὶ  
 δὲ ναύαρχος αἰρεθείς αὐθις ἐξεβλήθης τῆς  
 ἀρχῆς, οὕτε βασιλέως ζῶντος, οὕτε μετὰ τὴν ἐκείνου  
 τελευτὴν ὑπ' ἐμοῦ πρὸς ἀρχὴν τινα προήχθης.  
 Νῦν δ' οὕτως οὐκ ὄντων πρότερον ὀρημηθείς, ἦν ἔφη  
 ἐνεχειρίσεν ἀρχὴν. Ἐπειθ' ὑστεροῦ ἀπαγγελάσας,

A functione publica. Exstincto imperatore magnum  
 domesticum, quanquam per se cupientem illi be-  
 nefacere, precatus, officium administratoris, at non  
 fisci praefecturam, obtinuit, tametsi, ut magnus  
 domesticus aiebat, paulo post et hanc obtinuisset.  
**398** At ille cum cerneret e praefecturis hanc sta-  
 tim ac facile, simul ut petisset, contigisse, alteram  
 non amplius, cum propter accepta gratias agere  
 debuisset, ipsi ob ea, quibus se injuste privatum  
 ducebat, ultionem parabat. Ratus vero imperatricem  
 magno domestico utriusque praefecturam in ipsum  
 conferendae potestatem dedisse, eumque quo alte-  
 ram habentibus gratificaretur, illam sibi detrachere,  
 in ejus odium offensionemque aperte incurrere  
 statuit, et ad imperatricem ingrediens, eo praes-  
 sente, et cum illa colloquente, Opinor, inquit, non  
 solum nunc mihi commissam praefecturam, sed  
 omnes, quas Romani habent praefecturas, non a  
 magno domestico, sed abs te committi ac dari  
 omnibus. Quare etiam decere arbitror, tibi de be-  
 neficio gratias agere. Quod si ita est, ut mihi vi-  
 detur, quid ita, cum abs te jussum sit ambas obti-  
 nere me praefecturas, quas vivo imperatore obti-  
 nerim, unam hic mihi dedit, alteram eripuit?  
 Quare te oro, ut alteram quoque reddi jubeas, vel  
 potius ipso praesente tu in me conferas, ut tibi po-  
 tuis, quas debeo, gratias agam. Silebat ad haec ma-  
 gnus domesticus; imperatrix autem Apocauchum  
 vehementer ingratum judicans, Magna me capis  
 admiratio, inquit, non intelligentem undenam ad  
 hujusmodi voces impellare. Si enim magnum do-  
 mesticum non eadem, qua prius potestate valere,  
 et me ab ipso discrepare existimans, arrogantem et  
 confidenter in eum irruendum decrevisti, scito te  
 tota via aberrasse. Sin neque de potentia, neque  
 de benevolentia illius erga me quidquam imminu-  
 tum sciens, nihil minus huc insolentiae processis-  
 ti, non ego jam hunc sermonem tuum impudentiae,  
 sed amentiae ascripserim. Non me fallebat su-  
 perstite imperatore administratoris munus, simul-  
 que fisci praefecturam tibi commissam: verumflan-  
 men etiam tum dicere licebat, non imperatorem  
 voluisse, sed volente hoc permisisse, quo ei po-  
 terea multum ac saepe in te stomachans exprobra-  
 bat, quasi rem egisset inutilem, cum te majoribus,  
 quam pro humeris tuis, dignum censuisset. Post-  
 quam autem classi es praefectus, et ea dignitate rur-  
 sum exutus, nec vivo nec mortuo imperatore a  
 me ad ullum magistratum provectus es. Nunc hic  
 suoapte nutu, quam dicebas, praefecturam tibi man-  
 davit. Deinde cum id mihi renuntiasset, ut ratum  
 haberem quod egerat, adduxit. Decebat igitur gra-  
 tum esse adversus bene meritum, nec cum tanta  
 confidentia tam arroganter te gerere. Haec Au-  
 gustia ad praefectum cubiculi.

Ἐπεισὶ κάμῃ στέργειν τὰ ἐψηφισμένα. Διὸ προσήκε τῆς εὐεργεσίας χάριτας ἔμολογεῖν, καὶ μὴ θρασείως ἀπαυθαδιέσθαι. Οὕτω μὲν οὖν ἡ βασιλις; πρὸς τὸν παρακοιμώμενον ἐφθέγγετο.

## 399 CAPUT XVI.

*Apocauchus a domestico collata dignitate privatur, et contemnitur; eum per ejus amicos et patriarcham placat. Imperatricem ei reconciliat. Mittuntur qui Epibatis illum adducant, sed venire abnegat. Domestici cohortatus omnes ad concordiam et pacem. Byzantio discedit. Filiam suam imperatori juveni desponsam differt. Apocauchus in itinere se illi ultro tradit et de juramenti ante recessus sese purgat. Ejus cum matre magni domestici colloquium; a qua admonetur, ut faciat magis, quam juramenti se amicum præstet.*

Magnus domesticus nec ipse iam improbum hominem diutius sustinens, vocem in hæc verba solvit: Oportebat quidem longinquitatem temporis, quo beneficiis meis usus es, magistram tibi gratitudinis fieri. Sed quia sponte ac libens unctus es, et cum gratias ingentes agere oporteret, tu convicia dicere maluisti, jam ego te hoc ipso, quo ornaveram, honore nullo; et ab hoc die nullius tibi publicæ rei cura esto. Sic domesticus. Apocauchus imperatricem percunctari, num his assentiatur: qua respondente, Etiam assentior, magnus domesticus omni rursus ei magistratu interdicto surrexit, et rempublicam perrexit gerere. Tum quotquot in palatio versabantur, cognita Apocauchi in magnum domesticum impudentia, et quomodo ab illo succensente omni magistratu exclusus esset, pro improbo ac deliro habebant. Cumque antehac palatio exeuntem frequenter comitari et propter magistratum observare solerent, tunc egredientem nemo deducere ac prosequi ausus est, sed uno duntaxat famulo, Spalocota nomine, prosequente exiit. Ergo Apocauchus, cum his de causis magnum domesticum palam offendisset et ad iram compulisset, multis diebus domi sedebat, et sive ex mœnore ac desperatione vere, sive ex simulatione falso, male habebat. Postmodum rursus compluribus magni domestici amicis supplicatus, et in primis patriarchæ, per eos illum placavit, promissisque ingentibus ac sacramentis, de cætero nihil simile attentatum fidem fecit. Non diu post etiam quæ contra Persas parabatur, classi ducem eum constituit. Sed horum brevi oblitus, Joanni adolescenti imperatori, ut diximus, insidias tentans; quorum ipsa Augusta tunc magnum domesticum admonuit, ut nempe Apocauchus ingratus in illum toties apparuerit, ob quæ neque veniam dandam, sed in Epibatis inclusum relinquendum; non enim quieturum, sed si copia fuerit, novi aliquid denuo moliturum. At enim ille longa oratione eam permovit, ut ei culpam condonaret, nullo tamen modo videret Byzantii vivere, 400 sed Epibatis egressum, et ipsam adorationem veneratum, postridie eodem reverti juberet. Ut hæc sententia stetit, eorumque quisque, imperatrix, magnus domesticus et patriarcha ἀμνησίαν illi juraverunt: et nomine quidem imperatricis ac patriarchæ Phocas, Dexius, Ampar, magni autem domestici, Demetrius Casandrinus Epibatas venerunt, ut eum adducerent. Quibus visis et eorum verbis auditis, Apocauchus neque juramenti, neque ullis verbis

Ὁ μέγας δὲ δομέστικος τὴν ἀγνωμοσύνην καὶ αὐτὸς οὐκ ἐνεγκὼν, Ἔδει μὲν, εἶπε, τὸν τοσοῦτον χρόνον διδάσκαλόν σοι τῶν ἀπρηγμένων ἀγαθῶν γενέσθαι παρ' ἐμοῦ. Ἐπεὶ δ' ἐκοντὶ κακὸς ἐθέλων εἶναι, δέον πολλὰς χάριτας ἔμολογεῖν, οὐδὲ τίνα τινα προεἶλου λέγειν, ἥδη σου κατὰ τὴν ἀρχὴν ἦν παρσυχέμην ἀφαιρῶ· καὶ ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης, μηδενός σοι μελέτω τῶν κοινῶν. Ὁ μὲν οὖν τριαῦτα εἶπεν. Ἀπόκαυχος δὲ τῆς βασιλίδος ἐπυθάνετο εἰ καὶ αὐτῇ τοιαῦτα συνοκοῖη· τῆς δὲ τὰ εἰρημένα στέργειν εἰπούσης, ὁ μέγας δομέστικος αὐτῆς πᾶσαν ἀπαγορεύσας ἀρχὴν ἐκείνην, ἀνέστη, καὶ διοικήσεως ἐτέρων εἶχετο πραγμάτων. Ὅσοι δὲ παρῆσαν ἐν βασιλείῳ, τὴν παρακοιμώμενον γινόντες πρὸς τὸν μέγαν δομέστικον ἀντιλογίαν, καὶ ὡς ὑπ' ἐκείνου πρὸς ὄργην πάσης ἀρχῆς ἀπελαθείη, πολλὴν μὲν ἐκείνου καὶ ἀγνωμοσύνην καὶ παράνοیان κατέγνωσαν. Ἐξιδόντι δὲ τῶν βασιλείων, καίτοι πρότερον εἰωθότες ἔπεσθαι πολλοὶ καὶ θεραπεύειν διὰ τὴν ἀρχὴν, τότε προσελθεῖν αὐτοῖς ἐτόλμησεν, ἀλλ' ἐνός ἐξῆλθε τῶν οικητῶν αὐτῷ παρεπιμένον, Σπαλοκότου προσσαγαρευομένου. Ἀπόκαυχος μὲν οὖν ἐκ τοιούτων αἰτιῶν τῷ μεγάλῳ δομῆστικῷ φανερώς προσκεκρουκώς, καὶ πρὸς ὄργην ἀπελαθείς, ἐπὶ πολλαῖς ἡμέραις οἶκος καθήστο, εἶτε ἀληθῶς ὑπ' ἀθυμίας, εἶτε ὑποκρινόμενος νοσεῖν. Ἐπ' αὐτῆς πολλοῖς τῶν μεγάλου δομῆστικού φίλων ἐκείτης γεγωνὸς καὶ μάλιστα πατριάρχῃ, ἔπεισε δι' αὐτῶν ἀφελῆναι τὴν ὄργην, πολλὰ καὶ δι' αὐτοῦ ἐπαγγεῖλάμενος καὶ ὄρκους μεγάλους πείσας, ὡς οὐκέτι τοῖς ὁμοίοις ἐπιχειρήσει. Καὶ μετ' οὐ πολὺ, καὶ τῶν κατὰ Περσῶν παρασκευαζομένων τριηρῶν πρῆσχε τὴν ἀρχὴν. Ὡς ἄλγος ὑστερον ἀμνημονήσας, Ἰωάννη τῷ νέῳ ὡς περ ἔφημεν ἐπεβούλευσε βασιλεῖ. Ὡς ἡ βασιλις ἀνεμνήσθη τὸν μέγαν δομέστικον τότε, ὡς ἐν πολλοῖς ἀχαρίτου τοῦ παρακοιμώμενου πρὸς αὐτὸν ἀναφανέντος, δι' ἃ οὐδὲ παρέχειν ἐπιθέτο συγγνώμην, ἀλλ' ἔβη ἐν Ἐπιβάταις ἐγκακλεισμένον, ὡς οὐδ' αὐθις ἠραμῆσοντα ἀνέβη περιεῖναι, ἀλλὰ τισιν ἐπιχειρήσοντα καινότεροις. Ὁ δὲ πολλοῖς ὑπὲρ ἐκείνου χρησάμενος πρὸς βασιλῆα λόγους, ἔπεισε τελευταίου, τῆς μὲν συγγνώμης παρεχεῖν, μηδαμῶς δὲ ἔβη ἐν Βυζαντίῳ διατρίβειν, ἀλλ' ἔβη Ἐπιβατῶν ἐλθόντα καὶ προσκυνήσαντα αὐτὴν, ἔπειτα εἰς τὴν ὑστεραίαν ἐπανήκειν πρὸς αὐτόν. Ἐπεὶ δὲ ἰδίδεοτο τοιαῦτα, καὶ ἀμνηστιά; τῶν κακῶν ἐγίνοντο ὄρκοι πρὸς ἐκείνην ἰδίᾳ παρὰ τε βασιλῆος καὶ μεγάλου δομῆστικού καὶ πατριάρχου, τοῖς μὲν Φωκάς τε καὶ Δεξίους καὶ τρίτος Ἀμπαρ παρὰ τε βασιλίδος καὶ πατριάρχου ἦσαν ἀγοντες ἐν Ἐπιβάταις· τοῖς μεγάλου δομῆ-

σίκου ἐκ Δημήτριος ὁ Κασανδρηνός. Οὗς ὁ παρα- **A**  
 κωμώμενος ἰδὼν, τῶν τε λόγων αὐτῶς ἐποήσαντο  
 ἀκούσας, πρὸς ἐπιβίον Ἐρακταν, οὐθ' ὄρκοις, οὐτε  
 λόγος πείσασθαι τισιν, ἀλλ' αὐτῷ μελήσειν, ὅπως  
 ἐν ἔριστα διδῶνται τὰ κατ' αὐτόν. Οἱ μὲν ὄν οὕτως  
 ἐπινῆκεν ἄπρακτοι. Ὁ μέγας δὲ δομestικος, ἰσχυρῶς  
 ὑπὸ τῶν πραγμάτων ἠπαίετο Βυζαντίου ἐξελθεῖν,  
 τὸν πατριάρχην αὐθις μόνον παραλαβὼν, τῶν τε  
 προτέρων αὐθις ἀνεμίμησε λόγων, καὶ τῶν ἔριτων  
 τῶν γεγενημένων πρὸς αὐτόν. Ἐπειὸς τε τοιαῦτον  
 φαῖναι καὶ ἐπὶ τῶν ἔργων, ὡς περ' λόγους ἐπιγγε-  
 λατο προθύμως, καὶ μὴ περιδέειν αὐτὸν ὑπὸ συκο-  
 φαντῶν διελθῆναι. Πατριάρχου δὲ τοῖς ὁμοίοις  
 καὶ αὐθις καὶ λόγοις καὶ ἐπαγγελίαις χρησαμένου,  
 καὶ θαρρεῖν εἰπόντος ὡς οὐδὲν ἤτεον ἢ εἰ παρῆν  
 αὐτῷ τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ δικαίων ἀνθεξομένου, ἀλλή- **B**  
 λους προσαγορεύσαντας, διελύθησαν. Ὁ μέγας δὲ  
 δομestικός, καὶ πᾶσι τοῖς ἄλλοις, μάλιστα δὲ τοῖς  
 πρὸς πατριάρχην ὄλιγῳ πρότερον ὑπὲρ τοῦ ἐπιπνον  
 αὐτὸν εἰς τὰ βασίλειά εἰσιέναι διενεχθεῖσι, πολλὰ  
 περὶ εὐταξίας καὶ τῆς εἰς βασίλειά ἀπειθείας δια-  
 λεχθείς, καὶ τελευταῖον ἀπειλήσας ὡς οὐκ ἀτιμώ-  
 ρητον ἀφήσει, εἴ τις ἐπιχειροῖη νεωτέρους, ἐξῆλθε  
 Βυζαντίου, ὀγδόῃ φθίνοντος Σεπτεμβρίου. Πρὶν δὲ  
 Βυζαντίου ἐξελθεῖν, γενόμενος ἐν βασιλείοις αὐθις  
 ὡς συνταξόμενος τῇ βασιλίδι, τὴν θυγατέρα καλε-  
 ούσης βασιλεῖ τῷ νῆφ' Ἰωάννῃ τὸν μέγαν δομestι-  
 κὸν καταγγυῶν, ἀνεβάλλετο εἰς τὴν ἐπίνοιον ἐκεῖνος  
 τὴν ἐκ τῆς ἐσπέρας· τὸ δοκεῖν μὲν ὡς τῶν πραγ-  
 μῶν ἐπειγόντων, καὶ οὐκ ἐόντων περὶ τοιαῦτα **C**  
 διατρίβειν, τῇ δ' ἀληθείᾳ, τῶν παρὰ τῶν φίλων  
 μνησθέντων λόγων, οἱ μὴδὲν ὑπὲρ αὐτοῦ μὴ' ἀγα-  
 θῶν, μὴτε φαύλων πράττειν τὸ δοκεῖν πρὶν ἂν αὐ-  
 τοῖς συγγένηται μόνον πέμψαντες ἐκάλυον· οἷς  
 φυλάττων τὴν φίλαν καὶ μὴδὲν πρὶν ἐπιψηφισθῆαι  
 τοῖς φίλοις πράττειν' βεβουλευμένος, ἀνεβάλλετο  
 τῆς θυγατρὸς περὶ τῶν γάμων τότε τὰς συμβάσεις.  
 Ὅδοῦ δὲ πάραργον ἐν Ἐπιβάταις γενομένου, καὶ ἡ  
 παρακοιμώμενος πρὸς βασίλειά διάλυσις ἐπράττετο  
 αὐτῷ. Ἐπει γὰρ τοῦ φρουρίου ἐγένετο ἐγγύς, ὁ  
 παρακοιμώμενος ἐξελθὼν, ἠσπάζετο τε αὐτὸς, καὶ  
 περὶ τῶν ὄρκων ἀπελογεῖτο τῆς ἀποτροφῆς, ὡς οὐ  
 διὰ κακίαν αὐτῷ παραχθείη, ἀλλ' ἰν' ἔργοις αὐτοῖς  
 γένοιτο καταφανῆς, ὡς οὐ δέαιτο ὄρκων παρ' αὐτοῦ,  
 ἀλλὰ λόγοις αὐτοῦ φίλοις μᾶλλον θαρρότη ἢ ἑτέρων **D**  
 ἐγγράφοις ὄρκοις. Αἰὶ καὶ νῦν ἰδὼν προθυμότητα  
 ἐγχευεῖσθαι αὐτὸν, οὐθ' ἄρα, αὐτε τινὲς ἐτέ-  
 ρου δεηθείς. Εὐχαριστήσας δὲ ὁ μέγας δομestικός  
 ἐπὶ πούτοις αὐτῷ καὶ ἰκανῶς προσομιλήσας, αὐτὸν  
 μὲν οἰκοὶ καταλίμπανεν, ὡς ἐς τὴν ὑστεραίαν ἤ-  
 ζοντα πρὸς αὐτόν. Ἐκεῖνος δὲ εἰς Σηλυβρίαν ἦλθεν.  
 Ἐς τὴν ὑστεραίαν δὲ, ἰσχυρῶς καὶ ὁ παρακοιμώμενος  
 ἦκε πέμψας πρὸς Βυζάντιον ὡς τῇ βασιλίδι προ-  
 κινήσαντα αὐθις ἐκινήσειν πρὸς αὐτόν, αὐτὸς εἰς  
 Αἰδυμότειχον ἐλθὼν, πρὸς τὴν εἰς τὴν ἐσπέραν πα-  
 ρισκουάζετο στρατεῖαν. Ὁ παρακοιμώμενος δὲ γε-  
 νόμενος ἐν Βυζαντίῳ, πρῶτα μὲν προσεκύνη βασι-  
 λίδα, καὶ συγγνώμης ἤξιοῦτο ἐφ' οἷς ἰδοῖαι προ-  
 κερουκέναι. Ἐπειτα τῇ μεγάλῳ δομestικῷ προσ-

se adjuncturum, sed ut res suae quam optime se  
 habeant, sibi curae futurum affirmavit. Ita illi fru-  
 stra revertentur. Magnus autem domesticus quo-  
 niam Byzantio exire necessitas urgebat, patriar-  
 chum rursus solem aggrediens, priorumque ser-  
 monum et jurisjurandi commemorans, orabat,  
 ut qualem verbis prompte promississet, talem se  
 reipsa praesentaret, et ne syeophantarum calumniis  
 obijci ipsum pateretur. Cum patriarcha iterum  
 eisdem verbis et promissis uteretur, jubereque  
 sibi sibi sibi, se enim aequae ac si ipse praesens egeret,  
 causam ejus absentis acturum defensurumque,  
 dicto vale digressi sunt. Postea magnus domesti-  
 cus et apud alios omnes, et apud eos praesens  
 qui antea cum patriarcha altercati  
 erant, utrum equo insidens domesticus pala-  
 tium introiret, multa de ordine et tranquillitate,  
 deque obedientia erga imperatricem servanda lo-  
 cutus, et postremo comminatus, haud impune la-  
 turum, si quis res novas auderet, Byzantio ante  
 diem quartum Kalendas Octobres discessit. Sed an-  
 tequam itineri se daret, palatium ad imperatrici  
 valedicendum petivit, quam cum eum exhortaretur  
 ut filiam suam Joanni adolescenti imperatori de-  
 sponderet. Ille in reditam sponsalia distulit, spe-  
 cie quidem, ut bello magnopere compellente, nec  
 talibus moram concedente, re autem vera, amico-  
 rum memor, qui misso certo homine, ne quid seu  
 bonum, seu non bonum videretur, ipsis absentibus  
 faceret, interdixerant. Custoditum igitur jure  
 amicitiae, et nihil ipsis invitis agere fixum habens,  
 conventa et stipulationes super filiae connubio dif-  
 ferebat. In transitu porro Epibatis inter ipsum Apo-  
 cauchum et Augustum rem omnem composuit.  
 Nam cum prope castellum esset, Apocauchus salu-  
 tatum foras exiit, et de juramentis rejectis se pur-  
 gavit: non id vitio suo factum, sed ut re declara-  
 ret, se ejus juramentum non requirere, cujus nu-  
 dis verbis plus **401** quam reliquorum scriptis ju-  
 ramentis tribueret: idcirco et nunc eo viso sese  
 illi nec juramentum, nec aliud ab illo desideran-  
 tem tradere promptissime. Ob haec gratias actis, et  
 diutius cum ipso colloctus, eum domi, ut postri-  
 die ad se venturum reliquit, ipse vero Selybriam  
 venit. Postridie, postquam et praefectus cubiculi  
 eodem venit, misso illo Byzantium, ut imperatrice  
 adorata, Epibatas rediret, ipse Ditymochium pro-  
 fectus, ad expeditionem in Occidentem se instrue-  
 bat. Apocauchus jam Byzantii imperatricem sub-  
 misso corpore veneratus, veniam peccatis suis flagi-  
 gitat. Deinde matrem magnae domesticae (quae tunc  
 consolandae imperatricis Byzantii manebat) conve-  
 niens, primum quidem ejus filio magnas agebat  
 gratias, non modo de beneficiis ab initio usque ad  
 illum diem ab eo perceptis, verum etiam de tole-  
 rantia et commiseratione, quam saepius et ad ex-  
 tremum tam stolidae se offendenti ostendisset, adde-  
 batque nunquam omnino se ingratum atque impro-  
 bum erga illum repertum iri, sed ita induxisse



animum, ut non ipse tantum, verum tota posteritas sua cum benevolentia et fide prosequatur in omnibus, et tanquam domino perfecte obediat. Id ut credatur, ad jurandum firmissimum religiosissimumque paratum esse. Respondit illa: Memorare officia quæ a primis huc usque magnus domesticus apud te posuit, addam ei illud, quoties immemor beneficiorum, male illi gratiam retuleris, et illius in se delinquentibus ignoscendi studium; hæc, inquam, memorare, cum ea tu antea testeris, nihil attinet; juramenta autem nunc quidem nulla postulantur, sed facta, quibus juramentis fides concilietur, quæ non verba, sed opera potius sequitur. Quare et te, quam illi cupias rebus demonstrare, consentaneum est, non autem cum id verbo docueris, re dâci. Tum ille, non verbis duntaxat, sed opere quoque suam in eum benevolentiam palam omnibus facturum pollicitus, inde abscedens ad patriarcham venit.

ἔκεινον ἀμοιβὰς, καὶ τὴν ἐκείνου περὶ τὸ συγγνώμην τοῖς εἰς αὐτὸν ἀμαρτάνουσι παρέχειν φιλοτιμίαν, οὐκ ἀναγκαῖον νῦν, σοῦ προτέρου μαρτυροῦντος. Ὁρκῶν δὲ οὐ χρεῖα νῦν, ἀλλ' ἔργων μᾶλλον τοὺς ὄρκους βεβαιούντων. Οὐ γὰρ τοῖς λόγοις ἢ πίστις, τοῖς ἔργοις δὲ μᾶλλον ἐπακολουθεῖ. Διὸ καὶ σὲ πρὸς ἔργοις ἐπιδεικνύσθαι τὴν εὐνοίαν τὴν πρὸς ἐκεῖνον, καὶ μὴ λόγοις ἐπιδεικνύμενον, τῶν ἔργων ὑστερεῖν. Ὁ δὲ οὐ λόγοις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔργοις ἐπαγγεῖλάμενος τὴν πρὸς ἐκεῖνον εὐνοίαν ποιήσεις πᾶσι φανεράν, ἐκείθεν ἐξεληθὼν ἔκειν ὡς πατριάρχην.

## 402 CAPUT XVII.

*Ab officio suo incipit Apocauclus disserere, ut animum patriarchæ præparet. Deinde domesticum falso crimine in odium ejus rapit. Hortatur ut periculo obviam eat. Fidem suam ejus filio uxorem offert. Fiant sponsalia. Occulte oppugnandum domesticum et imperatricem in eum per dolum ac mendacium irritandum suadet, ejusque rei modum præscribit. Quid domesticus soccro suo pro filiorum liberatione et vinculis supplicanti responderit.*

Eo salutato, alia quædam præfatus. Magis C quidem domesticus benevoluntiam in me animum, inquit, tu quoque haud ignoras, omnia a principio animadversione sic assecutus (8) ut nihil te fugiât. Pronuper autem, cum per dementia[m] illum offendissem, parum abfui ab exitio, nisi tu orando non solum ad iram deponendam, sed etiam ad præfecturam classis contra Persas materiam gloriæ mihi committendam inflexisses: unde non modo ut conservatus conservatori suo præmium, sed et pro honore isto gratiarum actiones jure me debere, omnique industria et alicritate, quæ tua intersint cogitare et agere oportere confiteor, quandoquidem eadem mihi quæ tibi et detrimentosa et utilia sunt. Quamobrem cum ego præ multis amorem, charitatemque sinceram ac minime suæctam tibi debeam, nec justum, nec alloqui commodum mihi duxi, quæ de te tristissima audivi, occulte habere: perinde ut alius quispiam qui melius, an pejus tecum ageretur, parum aut nihil laboraret. Interrogante patriarcha quid esset, ex magno domestico quidem nihil se audivisse ait, certissimo tamen scire, illum velle brevi dejecto patriarcha, Palamam amicum suum

Προσπαροῦσας τε αὐτὸν, καὶ περὶ τινῶν ἐτέρων προδιαλεχθεὶς, ἔπειτα, τὴν μὲν εἰς ἐμὲ τοῦ μεγάλου δομestικού, ἔρασκεν, εὐμένειαν καὶ αὐτὸς ἀνεπίειχτος ἀνωθεν τοῖς πράγμασι παρηκολουθηκώς. Ὀλίγη δὲ πρότερον ἐξ ἀδουλίας αὐτῷ προσκεκρουκῶς ὀλίγου ἰδέησα διαφθάρῃ, εἰ μὴ σὺ δεηθῆις; οὐ μόνον ἔπεισας ἀφείναι μοι τὴν ὄργην, ἀλλὰ καὶ πρόφασιν εὐδοξίας τὴν τοῦ κατὰ Περσῶν στόλου παρασχέιν ἀρχὴν, ἔθεν οὐ ὡστρα μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς τιμῆς πολλὰς ὀφείλειν τὰς εὐχαριστίας εἶναι δίκαιος ὁμολογῶ, καὶ πάτη σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ τὰ σοὶ λυσiteloῦντα καὶ βουλευέσθαι καὶ πράττειν, ὡς τῶν αὐτῶν καὶ τὴν βλάβην καὶ τὴν ὀφέλειαν ὁμοίαν ἐμοῖ τε καὶ σοὶ οἰσόντων. Εἰ τοίνυν ἐκ πολλῶν σοὶ τὴν εὐνοίαν καὶ τὴν φιλίαν ἄδολον καὶ καθαρὰν ὀφείλω, οὔτε δίκαιον φήθη, οὐτ' ἄλλως ἐμοὶ λυσitelές δεινὸτατα πεπεσμένῳ περὶ σοῦ συγκρούπτειν, ὡπερ ἂν τις ἄλλος; ἢ βέλτιον ἢ χειρὸν ὀλίγα ἢ οὐδὲν μελήσει διακείσθαι σέ. Ἐρομένου δὲ τοῦ πατριάρχου ὅτι ἂν πύθοιο περὶ αὐτοῦ, τὸν μέγαν ἔρασκε δομestικὸν οὐκ ἀνηχοῦναι, ἀλλὰ σαφέστατα εἰδέναι ὅτι βούλοιο οὐκ εἰς μακρὰν σὲ καταγαγῶν τοῦ θρόνου, Παλαμᾶν ἐγκαθιδρύειν φίλον ὄντα τῶν γνησίων, καὶ μάλιστα περισπούδαστον αὐτῷ. Αὐτὸς δὲ τοῦ πατριάρ-

Jacobi Pontani notæ.

(8) Ad locum divi Lucæ allusum: "Ἐδοξε κάμῳ παρηκολουθηκῶς ἀνωθεν πᾶσι· ἄκριβῶς. Quod quidam sic reddunt: Cum omnia, revelito alle princi-

pio, persecutus sim. Ad verbum, assecutus. Vulgatus interpret, Visum est et mihi assecuto omnia a principio.

χου επανερσιμένου, ὅθεν ἂν συζητήν τοῦ πράγμα-  
τος, ὡσπερ ισχυρίζεται, κατάληψιν ἀκριβῆ, τὰς μὲν  
αἰτίας ὅθεν ἐξεγένετο μαθεῖν, εἰδέτω μὴ πολυπραγ-  
μονεῖν· οὐ γὰρ ἀποβῆθαι δύνασθαι κατατολμᾶν·  
ἐν δὲ τούτῳ σαφέστατα πεπεισθαι, ὡς εἰ μὴ πῖνου  
τὴν ψυχὴν ἤλγει, τῶν κατ' ἐκείνου μελετωμένων  
ἀκριβῆ τὴν γνώσιν ἐσχηκώς, οὐκ ἂν ἀπήγγελλεν  
ἐλθόν. Ἐτε δὲ τοῦ πατριάρχου ἀπιστοῦντος, καὶ  
τὴν ἀβρίαν τοῦ μεγάλου δομῆστικου μεταβολὴν μὴ  
παραδεχομένου, ὄρκοις· ἐκείνος· διεσθεδαίοντο, μηδὲν  
εἶναι ψευδὲς τῶν εἰρημένων, ἀλλὰ πάντα ἀληθῆ.  
Παρήγει τε μὴ μέλλειν, ἀλλὰ τάχιστα βουλευέσθαι  
ἐξ ὧν τὸν κίνδυνον ἐξίστασι διαφυγεῖν. Οὐδὲ γὰρ ἐκεῖ-  
νος ὡς καὶ σὺ βέλτερον ἂν εἰδείης εὐκόλος μεταβάλ-  
λεισθαι πρὸς τὰ βεβουλευμένα. Ἐπὶ τούτοις δὲ ὁ  
πατριάρχης σφόδρα θορυβηθεὶς, καὶ μάλιστα ὑπὸ  
τῶν ὄρκων πεπεισμένος ὡς οὐδὲν ἂν εἴη πλάσμα τῶν  
εἰρημένων, εἰδέτω βουλευσασθαι οἱ, ὃ τι θεοὶ πράτ-  
τειν πρὸς τοσοῦτον ἔσμεν κακῶν. Ὁ παρακοιμώ-  
μενος δ' ἔτι μᾶλλον τὸν πατριάρχην εἰσω δικτύων  
ἄγειν βουληθεὶς. Καὶ τῶν προτέρων μὲν, ἔλασκεν,  
εὐεργεσιῶν, πολλὰς τε χάριτας ὀφείλειν ὁμολογῶ,  
καὶ δίκαιον εἶναι οὐ μόνον ἃ μοι δοκῶ βελτίω καὶ  
λυσιτελῆ βουλευέσθαι προθύμως, ἀλλὰ καὶ χρήματα  
καὶ οἰκέτας καὶ συγγενεῖαν, καὶ τὴν ψυχὴν αὐτὴν  
εἰ οἷόν τε εἰπεῖν προέσθαι ἑτοίμως ὑπὲρ σοῦ. Ὡς  
ἂν δὲ μὴ δοκῶ τῶν κινδύνων ἐξω καθεστῶς αὐτὸς σὲ  
παραίνειν πλὴν τὸν κίνδυνον ἔχουσι πράγμασιν  
ἐπιχειρεῖν, καὶ συγγενείας καὶ τῶν φιλετάτων ἔμοι  
ποιῆσαι βούλομαι κοινωνοὺν τῶν θυγατέρων μίαν τῇ  
σῆ ὑπὸ κατεγγυήσας, ἢ εἰδείης ἀκριβῶς, ὡς οὐ τῶν  
ἀπλῶς φίλως πρὸς σὲ διακεμένων εἶναι βούλομαι,  
ἀλλὰ τῶν σοὶ τε καλῶς πράττοντι τῆς εὐετηρίας  
κοινωνούντων, καὶ ἀπολλυμένην συνδιασφαρτισσομέ-  
νων ὁμοίως. Ὡς δὲ καὶ ταῦτα ἀσμένῃ τῇ πατριάρχῃ  
εἰρημμένα ἦν, καὶ μᾶλλον ἐπέθετο σπουδάζειν τὸν  
παρακοιμώμενον ὑπὲρ αὐτοῦ, ὀλίγα περὶ τοῦ κήδους  
διαλεχθέντες· οὐ γὰρ ἦν τι τὸ διαφωνίαν παρασκευά-  
σον, πάντα ἑτοίμως· Ἀποκαύχου ἐπιγγελλομένου·  
συμβάσεις τε θέμενοι περὶ τοῦ γάμου, καὶ κατὰ  
τὸ Ῥωμαίων ἔθος δι' ἐγκολπίων ἐμπεδῶσαντες τὴν  
πράξιν, τοῦ παρακοιμώμενου δὲ καὶ ὄρκους προσθέν-  
τος φρικώδεις ἐπὶ τούτῳ, ἐτάποντο πρὸς τὸ βου-  
λευέσθαι. Συνεβουλεύε τε ὁ παρακοιμώμενος μὴ ἐκ  
τῆς οἰκείας δυνάμεως ὀρμωμένους πρὸς τὸν μέγαν  
δομῆστικον πόλεμον ἀρᾶσθαι προφανῶς· μὴ γὰρ ὅτι  
γε εἰς ἀντιπάλων μοῖραν οὐκ ἐφαρξέσιν μόνους  
πρὸς αὐτὴν, ἀλλ' οὐδ' εἰ πολλοὺς ἑτέρους προσεται-  
ρισάμεθα τοιούτους. Ἡ γὰρ ἐν Ῥωμαίοις ἰσχύς  
ἐκείνου οὐχ ἡμῖν γε μόνον φανερά, ἀλλὰ καὶ τῶν  
πόρρω κατακτισμένοις βαρβάροις οὐκ ἀγνωσταί· πο-

A germanissimum atque optatissimum in ejus throno  
collocare. Rursum sciscitante patriarcha, unde-  
nam rem tam exacte, ut affirmabat, didicisset,  
rogabat, ne id curiosius exquireret; non enim tam  
audacem esse, ut arcana et tacenda vulgaret;  
unum indubitato crederet, nisi explorato comper-  
tis, quæ contra illum coquerentur, singularem  
animi dolorem sentiret, non et talem nuntium  
fuisse allaturum. Adhuc incredulo patriarcha,  
magnumque domesticum tantum mutatum ab illo  
in aures haur admittente, Apocaucho juratus  
instare, nihil se falsum, omnia vera proloqui. Quo-  
circa non cunctandum, sed primo quoque tem-  
pore periculi declinandi capiendum consilium.  
Nam is homo, quod tu melius noveris, inquit,  
quæ semel statuit, non facile retractat. Turbatus  
majorem in modum ista narratione patriarcha,  
403 et abesse fitione: juramento maxime per-  
suasus, quid tantis malis obrutus inciperet, ora-  
bat uti consuleret. Præfectus cubiculi patriarcham  
magis in nassam studens inducere, Multum me  
tibi pro antegressis beneficiis obstrictum fateor,  
inquit, et æquum esse, me tibi non solum quas  
meliora et magis salutaria judicem, cupide sua-  
dere, sed et pecuniam, et famulos, et cognatos, et  
ipsam, si res postulet, animam tua causa libenter  
contemnere. At enim ne videar ipse periculo  
procul, ad res admodum periculosas cohortari,  
et cognationis et mihi charissimorum te partici-  
pem ac socium facere volo, una filiarum mearum  
tua desponsa filio, ut prorsus intelligas, nolle me  
de eorum censeri numero qui te quoquo modo di-  
figunt. sed de iis qui tua felicitate exsultantes, te-  
cum quoque perire non dubitent. Hæc ubi patriar-  
cha libens audivit, et Apocaucho sui esse studio-  
sum constantius credidit, pauca de affinitate  
collocuti (nihil quippe erat, quod dissensionem  
dare posset, omnia Apocaucho prompte pollicente)  
paciscentes nuptias, et more Romano pronubis  
monilibus de collo gestandis acta confirmantes (9),  
Apocaucho insuper caput suum horrendis execra-  
tionibus devovente, ni sincerus sit, consultare or-  
diuntur. Consulebat autem Apocaucho, non pro-  
priis viribus et palam bellum cum eo gerendum:  
non solum enim ipsos, sed si tales quoque multi  
accesserint, impari conditione futuros. Nam ejus  
inter Romanos vires non modo nobis exploratae  
sunt, inquit, sed etiam a remotissimis Barbaris  
non ignorantur. Perdiu jam nobis potentia ante-  
cellit omnibus, omnesque ejus auctoritati sedulo  
obsequuntur: alii, quod crebro ejus beneficia seu-

Jacobi Pontani notæ.

(9) Arrhæ vocantur proprie hujuscemodi sponsa-  
liorum argumenta et munuscula, quæ dantur  
sponsis. Dabantur autem plegumque annuli; et  
dicitur pronubus annulus, quo vir sponsam sequi  
uxorem sibi futuram oppignerare quodammodo  
consuevit. Qui olim Romanis erat ferreus, et sine  
gemma, prisca nimirum sæcula, et antiqui victus  
parcimoniâ frugalesque mores designans. Testis

Plinius, cap. 6, his verbis: *Aurum de matronis  
nulla norat, præter unico digito, quem sponsus oppi-  
gnerasset, pronubo annulo.* Verum ista ἐγκόλπια  
fuisse aurea, aut argentea, et inaurata non est du-  
bium; sive cruciculæ, sive gemme auro argentove  
inclusæ, sive quid aliud si est; sane munus magis  
conspicuum, quam annulus.

serunt, et plura exspectant: alii, quod ejus opes metuunt. Quare aperto Marte illi pugnare haud conducturum opinor. Præterquam enim quod ad nihilum cadent nostra consilia, etiam nos ipsos perditum ibimus. Sed potentiam aliquam illius potentie respondentem comparemus necesse est, quam non aliunde inveniemus, quam si artificio quodam imperatricem ad arma contra ipsum expedienda incitaverimus. Quo pacto multis nobis, ut pro novo imperatore pugnantibus opem laturis, facile illi resistemus. Ad hoc porro callide molendum, etsi in primis valebit egregia prudentia tua, nihilo minus judicii mei quid sit exponam. Ne tamen mirere, si contra hostem potentem mendacio utemur. Nam qui hostem suum evertere instituit, eum haud in magno discrimine ponere oportet, a mendacio, an a veritate auxilium petat, sed reliquis omnibus dimissis, ad unum hoc respicere, ut vincat. Proinde eam fac convenias, illum ut non jam per cuniculos, sed propalam imperium vindicantem, et non multo post ipsam ejusque liberos jugulaturum accusas. Fidem dictis tuis pariet et antea navata ipsi benevolentia, ac studium post imperatoris excessum, et quod in præsens ei diligenter operam dare videberis. Si probationem exegerit, ea curiositate ut supersedeat mone, ab illo se disjungat, vitam suam liberorumque servet, alioqui morituram civis quam probationes expediantur. His de causis timore percussam, belli administrationem nobis permissuram existimo. Hoc felici successu peracto, nihil restabit, nisi ut malus male pereat, et tu imponenti ereptus periculo, rem Romanam meritissimo præ omnibus pro imperio regas. Quapropter te oro, mihi obtemperes, non rem, via quam ego monstravi, effectu non difficilem, detrectes. Quod si pigritaris in discrimine tuo, ego quidem gravius nihil dicam, te autem quales fortunæ exopturæ sint, conjectura providere par est. His ille patriarcham ad sibi assentiendum, bellumque adversus magnum domesticum incipiendum impulit. Deinde alios singulatum, opinione aut genere præstantes circumiens, et mendacia calumniasque consuens, in eandem mentem illicere contendebat. Ac primum quidem Andronicum Asanem magni domesticici pocerum, argumentis, quibus eum potissimum expugnaturum confidebat, aggreditur. Hic namque Asanes ad genus paulo ante venerat, et ut sui miseretur, obsecraverat, vitam minime vitalem viventis ob Joannem et Manuelem filios, annum jam sextum ab imperatore teterrimo obcurrissimoque carcere, non secus atque apud inferos detentos. Et cum in Occidentem proficisceretur, quoniam Beras necessario transiturus esset, ubi in custodia habebantur, liberatos secum in militiam perduceret, eorumque opera uteretur, qui de agmine ipsius, quod ad manum conserendam laboremque militarem attinet, nemini concederent. Magnus domesticus non sibi probari hoc consilium respondit: non enim esse terræ filios,

λὺν γὰρ ἦδη χρόνον πάντων ὁ δυνατώτατός ἐστι τῶν παρ' ἡμῖν, καὶ πάντες αὐτῷ προσέχουσιν ἀκριβῶς, οἱ μὲν, παρ' αὐτοῦ πολλῶν τυγχόντες ἐδεργῶν, καὶ ἐπὶ πλείω προσδοκῶντες, οἱ δὲ κατεπηχῆσθαι τὴν ἐκείνου δύναμιν. Δι' ἃ οὐκ ὀλομαι πρὸς ἐκεῖνον ἐκ τοῦ προφανοῦς ἀντικαθίστασθαι λυσίτελεϊν ἡμῖν. Πρὸς γὰρ τῷ μηδὲν ἀνῶσαι δυναθῆναι τῶν βεβουλευμένων· καὶ προσαπολοῦμεν ἑαυτοὺς, ἀλλὰ τινα καὶ ἡμᾶς δύναμιν δεόν ἐκπορίζειν ἑαυτοῖς ἀντίβροπον πρὸς τὴν ἐκείνου. Ἀσπὴ δὲ οὐχ ἐτέρωθεν ποδὲν ἀν ἐξευρεθῆη, εἰ μὴ τρόπος θῆ τινι βάσιλιξ ἐκπολεμῶσαιμιν ἐκείνῳ. Τοῦτου δὲ γεγενημένου, βαθείας ἀντικαταστησόμεθα, πολλῶν ἡμῖν συναγομένων ὡς ὑπὲρ τοῦ νέου βασιλέως πολεμοῦσι. Τοῦτο δ' ὅπως ἀν συσκευασθῆη, μάλιστα μὲν καὶ ἡ σὴ σύνοσις θαυμασία οὖσα ἐξευρήσει. Συμβουλευόμεθα δὲ καὶ αὐτός· μὴ θαυμάσῃς δὲ εἰ πρὸς ἰσχυρὸν ἐχθρὸν ἀντικαθίσταμενοι χρησόμεθα καὶ ψεύδει. Τῷ γὰρ ἐπιχειροῦντι τὸν πολέμιον καθαιρεῖν, οὗ τοῦτο χρεῖσκειν εἰ ψεύδει χρῆσαιτο ἢ ἀληθεῖ, ἀλλὰ πρὸς ἐν ἀποβλέπει μόνον, τὸ τοῦ πολεμοῦντος γενέσθαι κραιπνῶ, τὰ δ' ἄλλα πάντα χαίρειν ἔβη. Τοιγαροῦν καὶ οὗ βασιλιξ προσελθὼν, ἀξιώχρεως δ' ἔση πρὸς πειθῶ ἐκ τε τῆς προτίρας ἧς ἐκεδῆξω πρὸς αὐτὴν εὐνοίας καὶ σπουδῆς μετὰ τὴν βασιλέως τελευτῆν· καὶ τοῦ νῦν ὑπὲρ αὐτῆς δοκᾶν σπουδάζειν, ἐκείνου κατηγόρησον, ὡς οὐχ ὑποπετυομένου, ἀλλ' ἦδη φανερῶς τὴν βασιλείαν ἴδιαν ποιουμένου, καὶ ὅσον οὐδὲν μέλλοντος αὐτὴν καὶ τέκνα ἀποκτείνειν. Ἄν δ' ἀπόδειξιν τῶν λεγομένων ἀπαιτῆ, μὴ τοιαῦτα πείσον πολυπραγμονεῖν· φθάσειν γὰρ τελευτήσασαν πρὶν εἰς τοὺς ἐλάγγους ἦκειν, εἰ μὴ ἐκείνου διαστῆσα, ἐκτυτὴν διασῶζοι καὶ τέκνα, ἐκ τούτων δὲ ἐπίνην ὡσπερ ὀλομαι ὑπὸ δέους καταπλαγεῖσιν, τὸν πρὸς ἐκεῖνον ἡμῖν πόλεμον ἐπιτρέψειν. Τοῦτου δὲ κατορθωθέντος, οὐδὲν ἄλλο λείπεται ἢ ἐκεῖνον μὲν ἀπολέσθαι κακὸν κακῶς, εἰ δὲ πρὸς τῷ τὸν ἐπιτημένον κίνδυνον διαφυγεῖν, καὶ τὰ Ῥωμαίων πράγματα διοικεῖν πάντων μάλιστα ἀξιώτατον ὄντα. Διὸ σοῦ δέομαι πισθῆναι συμβουλευόντι ἐμοί, καὶ μὴ πρὸς τὴν πρόξιν ἀναδύεσθαι, βράδιαν οὖσαν ὡς ἐγὼ συμβουλεύω κατασκευασθῆναι. Εἰ δ' ἀποκήσεις πρὸς τὸν κίνδυνον, ἐγὼ μὲν δυσχερὲς οὐδὲν ἐρῶ, σὲ δὲ τὰς ἐκδεχόμενας τύχας ἦδη στοχάζεσθαι προσήκον. Τοῦτοίς μὲν οὖν τὸν πατριάρχην ἔπεισιν αὐτῷ γε προσέειν, καὶ πόλεμον πρὸς τὸν μέγαν δομῆστικον κινεῖν. Ἐπειθ' ἕκαστον τῶν ἑλλῶν ὁδῆ διαφερόντων ἢ γένει τῶν πολλῶν περιτῶν ἐπιχανδῶ τείθειν ψεύδη συνείρων καὶ συκοφαντίας. Καὶ πρῶτα μὲν πρὸς τὸν Ἀσάνην Ἀνδρόνικον ἐλλῶν δεξὴν μεγάλῳ δομῆστικῷ κηθεσῆς, ἐξ ὧν μάλιστα πείσειν ἕτερο ἐπιχειρεῖ. Οὗτος γὰρ δὴ ὁ Ἀσάνης πρὸς τὸν γαμβρὸν ἐλίγῳ πρότερον ἐλλῶν, εἶδε· οὐ μὴ περιωρῆν αὐτὸν, ἀθίωτον εἰόμενον τὸν βίον, διὰ τὸ τοὺς παῖδας Ἰωάννην καὶ Μανουὴλ ἐπ' ἔτεσιν δεξὴν ὑπὸ βασιλέως ἐν δεσμοτηρίῳ ἐργουμένου, δεινότερα πάσχειν, καὶ οὐδὲν ἀμείνω τῶν ἐν ἔδου διαγόντων. Ἄλλ' ἀπίοντα πρὸς τὴν ἐσπέραν, ἐπειθὲς διὰ Βήρας ἀνάγκη διέναι ἐνθα κατεκλείοντο, τοῦ δεσμοτηρίου ἐξαγαγεῖν, καὶ πρὸς τὴν στρατίαν χρεῖσθαι ἄγοντα

μαθ' αὐτοῦ, οὐδενὸς ὧν ἄγει πρὸς μάχας καὶ στρα-  
 τίας ὄντας ἀτιμωτέρους χρῆσθαι. Ὁ μέγας δὲ δο-  
 μίστικος, οὐκ ἀρέσκειν ἔρασκεν αὐτῷ ταύτην τὴν  
 βουλὴν. Οὐ γὰρ τῶν τυχόντων εἶναι τοὺς υἱοὺς,  
 οἷδ' ἐπὶ μικροῖς τισὶ κατακριθέντας, ὥστ' εἰ ἀφε-  
 θεῖαν παρ' αὐτοῦ μηδεμίαν ταραχῆς πρόσφατον παρ-  
 ἔχειν βασιλίδι· ἀλλ' εἶδει πρότερον ἐκείνην παρασ-  
 κευάσκειν συγγνώμην ἐκείνοις παρασχέσθαι, οὕτως  
 ἐξάγειν τοῦ δεσμοτηρίου. Νῦν δ' εἰ τοῦτο πράξομεν  
 αὐτοὶ μὴ πρότερον ἐκείνης ἐπιτροπούσης, εἰκὸς αὐ-  
 τὴν τε λογίσασθαι καὶ τοὺς συκοφάντας πρόσφατος  
 οὐ τῆς τυχοῦσης εὐπορήσας, ὡς ἤδη πᾶσαν αὐτῆς  
 παρελόμεθα διαβάλλειν τὴν ἀρχήν, καὶ κατ' ἐξου-  
 σίαν καὶ τὰ μέγιστα διοικοῦμεν, μηδὲ λόγου γούν  
 αὐτῆν τινοσ ἀξιοῦντες. Ἄ θη, οὐτ' ἐμοὶ πρότον,  
 οὐτ' ἐκείνοις εὐομαι λυσιτελεῖν, ἀλλὰ θέον πρὸς τοῖς  
 ἔτεσιν οἷς ἐβρονταί, καὶ ὀλίγον τινὲ χρόνον διακαρτε-  
 ρῆσαι καὶ παρ' ἀνωμένους, ἀχρις ἂν Θεοῦ θεδόντος ἐπεν-  
 ῆσω τῆς στρατείας. Τότε δὲ τῆς βασιλίδος δεηθεὶς αὐ-  
 τὸς ὑπὲρ ἐκείνων, καὶ εἰ θεοὶ καὶ ἑγγύας παρασχόν,  
 τοῦ τε δεσμοτηρίου παρασκευάσω ἐξελθεῖν, καὶ  
 πρὸς τὴν ἀρχαίαν εὐθαιμονίαν κειράσσομαι ἱκανά-  
 γιν. Ἄντι δὲ τῆς στρατείας ἤδη παρασκευασμένης  
 εὐσας πρὸς τὴν ἔξοδον, οὐ σχολὴ περὶ τοιαῦτα δια-  
 τρέειν χρόνου δεδομένα πρὸς τὴν κατασκευὴν. Ἄλλ'  
 ἐκείντων τῶν πραγμάτων, νῦν μὲν κατὰ πάροδον  
 ὡς περ καὶ πρότερον πολλάκις πρὸς αὐτοὺς παρα-  
 γόμενος, οὐ παραμυθῆσομαι μόνον διὰ τὴν ἐπιδημίαν, καὶ  
 προνοίας ἀξιώσω τῆς δεούσης, ἀλλὰ καὶ  
 χρηστοτέρων ἐμπλήσω τῶν ἐπιπέδων, τὴν ἐλευθερίαν τῶν  
 δεσμῶν ἐπαγγελάμενος βεβαίως. Ὁ καὶ τὸν  
 μεταξὺ χρόνον αὐτοῖς ἀνεκτότερον, ἢ πρότερον ἡμέρας  
 ποιήσει διάστημα μίαις. Ὁ μὲν οὖν ἑτάρα τὸ  
 ταῖς ἐπαγγελσίαις, καὶ χάριτας ἤδει πολλάς ὑπὲρ αὐτῶν.

## CAPUT XVIII.

*Eodem blandimento Andronicum Asanem, domestici socerum, tentat Apocautum, cuiusque aduersum generum  
 irritas suis mendaciis, dum filios ejus revera nolle e custodia liberare fingit, cum tamen possit; et ipsam  
 Asanem ad imperii cupiditatem excitulat, quod etiam patriarchæ faciebat. Suadet item ut imperatricem in  
 domesticum exulceret et imperii spe hominum demulcet. Operam suam spondet. Veritatis et mendacii  
 nullum faciendum discrimen, quod et antea monuerat.*

Παρακοιμώμενος δὲ αἰσθόμενος, οἷος ἦν ἐκείνος C  
 τὰ τοιαῦτα ἐραυθεῖ, καὶ προσελθὼν Ἀσανῆ, πρῶτα  
 μὲν δουλείαν ἀρχαίαν ἐμολόγησ, καὶ μηδὲ τὴν  
 τύχην ἂν ἢ κατέστηκε νυντ' τῆς κριν εὐτελείας  
 ἐπιλελῆσθαι πείσαι δευθεδαυτοῦ, ἀλλ' οὕτως οἰεσθαι  
 αὐτὸν οἷα δὴ ἕνα τῶν ἐκείνου οἰκετῶν· καὶ τὴν  
 προσηκουσαν εὐνοίαν ἀγαθῷ δεσπότη παρὰ δούλων  
 εἰομεσὸν εἶναι καιροῦ καλοῦντος παρασχέσθαι καὶ  
 αὐτὸν, καὶ πάντα πράττειν ὑπὲρ αὐτοῦ τε καὶ τῶν  
 παιδῶν, εἰ οἷσι καὶ ταῖς ἐσχάταις τύχαις περιπλ-  
 πτεῖν. Ὁ καὶ νυντ' παρεσκευασμένα μάλιστα ἦκειν  
 παρ' αὐτῶν, ἅμα μὲν ἔ λυσιτελεῖν αὐτῷ τε καὶ  
 παισὶ νομίζει παρανέσσοντα, ἅμα δ' εἴ τι δόοιτο  
 πρὸς τὸ ἔργον καὶ αὐτοῦ, οἷο προθυμώτατα συναγω-  
 μεθαι καὶ χρήμασι, καὶ οἰκέταις καὶ πᾶσιν οἷς  
 ἔχει ἐκδιδοῦντα. Τῶν γὰρ αὐτοῦ παιδῶν ὑπὸ  
 βουλήως ἀδικῶν γνώμη καὶ φθονερῆ πολλὴν ἤδη  
 χρόνον ἐν φρουρῆ κατεχομένων, πάνυ μὲν καὶ  
 αὐτὸν ὑπερπαλεῖν αὐτῶν, οὐ μόνον ἀδικα καὶ βίαια  
 πασχόντων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀρχαίαν εὐνοίαν, ἣν  
 ἐκείνοις ὀφείλει, καὶ σοὶ τῷ πατρὶ, μηδὲν δὲ  
 βροηδὶν ἔχοντα, στέργειν τὴν ἀνάγκην· νυντ' δὲ

A nec levium quorundam criminum condemnatos.  
 ut si ab ipso dimittantur, non aliquid turbarum  
 Imperatrix expertura sit. Opportuisse prius ea pla-  
 cata veniam ipsis dari, et sic deorsum e carcere  
 educi. 405 Nunc si hoc nos citra ejus mandatum  
 faciamus, inquit, probabile est et illam ita ratioel-  
 naturam, et syeophantia idoneam occasionem na-  
 ctos, calumniam contexturos, quasi jam omne im-  
 perium et ademerimus, dum maxima per licentiam  
 decernimus, et nec verbo uno ipsam dignamur.  
 Quod nec mihi nec illis profuturum existimo. Ad  
 annos igitur quibus in carcere sunt, adhuc breve  
 tempus quanquam dolentes perdurent, donec di-  
 vino munere ab expeditioye rediero. Tum ipse im-  
 peratricem eorum nomine precatus, etiam, si opus  
 erit, concepto vadimonio de custodia exire faciam,  
 et in veterem eos dignitatem fortunamque conu-  
 bor asserere. Nunc quoniam ad iter paratus est  
 exercitus, his immorandi non est otium: quæ  
 ut fiant tempore indigent. Sed quia negotium urget,  
 nunc in transitu, ut alias sæpe, ipsos adibo, nec præ-  
 sentia solum mea consolabor, et necessitati rerum  
 consulam, verum etiam læta spe implebo, vincu-  
 lorum solutionem affirmate promittens. Quod qui-  
 dem illis hoc intervallum tolerabilius quam prius vel  
 unius diei spatium reddet. His promissis contentus  
 Asanes, gratias ingentes egit.

Asanes, gratias ingentes egit.  
 et pronoias ἀξιώσω τῆς δεούσης, ἀλλὰ καὶ  
 χρηστοτέρων ἐμπλήσω τῶν ἐπιπέδων, τὴν ἐλευθερίαν τῶν  
 δεσμῶν ἐπαγγελάμενος βεβαίως. Ὁ καὶ τὸν  
 μεταξὺ χρόνον αὐτοῖς ἀνεκτότερον, ἢ πρότερον ἡμέρας  
 ποιήσει διάστημα μίαις. Ὁ μὲν οὖν ἑτάρα τὸ  
 ταῖς ἐπαγγελσίαις, καὶ χάριτας ἤδει πολλάς ὑπὲρ αὐτῶν.  
 Cubiculi præfectus cum hæc intellexisset (erat  
 enim in his indagandis impiger) cum Asane con-  
 greditur. Primum quidem: e olim ejus fuisse ser-  
 vum confitetur, nec fortunam præsentem abje-  
 ctionis suæ prioris memoriam sibi abstulisse asse-  
 verat, sed semet numerare in famulis ejus: quæ-  
 que par est bono domino a servo parata esse studia,  
 eadem se illi, si res exegerit, præstiturum, factu-  
 rumque pro ipso et filiis ejus omnia, quamvis se  
 idcirco ad extremam miseriam devolvendum sciat.  
 Qua maxime de causa et nunc ad eum venerit, si-  
 mul ut quæ ipsi liberisque ejus conducere poterat,  
 admoneat, simul ut si quid opera sua ad opus indi-  
 geat, prompussime et pecuniis, et famulis, et qui-  
 bus poterit rebus, ei se adfuturum doceat. Nam quod  
 filii ejus per injustitiam 406 et invidiam impera-  
 toris tot jam annis carcere classi teneantur, incre-  
 dibilitè se cruciari, non modo quia inique et dire-  
 afflictentur, sed et propter veterem, quam ipsis, eo-  
 rumque parenti amorem debeat. Cum autem operis  
 ferre nullam queat, necessitatem boni, consulere.  
 Cæterum quia nunc ad eos e vinculis eximend.

tempus adsit opportunissimum, se hortatum accessisse, ne id de manibus elabi sinat. Tametsi e Selybria rediens, inquit, audiui te magni domestici generum multis etiam precibus non flexisse. Qui ubi te inani spe lactavit ac delusit, abiit, quasi cum ex Occidente reuenerit, eos dimissurus. Hanc vero si non animaduerteris esse fallaciam, satis mirari non possum. Neque enim imperatore adhuc spirante uxoris suæ fratres absolvere vinculis non poterat, si modo iustitiæ ac personæ suæ rationem ducere voluisset, cum potestate imperatoria polleret; hodie vero (id quod nec te latet) non talia solum, sed multo quoque maiora potest, quando, gesti imperii rationem non repositur, et habet quæ vult statuendi auctoritatem plenam atque liberam. Quin ille tum quoque imperatorem impulit, ut in vincula traderentur, cum eorum virtuti prudentiæque invideret, ac ne claritate nominis ab his superaretur, metueret. Nunc nihilo minus quoad vixerint, in custodia eos relinquere decrevit. Hæc non ex conjectura, sed ex certa scientia a me dicuntur. Nostî namque quo loco apud illum fuerim, quomodo item atcana sua mihi credere solitas sit; quem honorem jam vestri studio contempsit. Omnium ejus secretorum in primis conscius sum. Quare non mihi deneganda fides, sed mox dum tempus sinit, conferenda consilia, non tantum quomodo filii ærumna leventur, sed etiam, quomodo imperium tibi præ omnibus maxime aptum et conveniens acquiras. Quod aliter fieri nequitquam potest, quam si ipse prius imperio deturbetur. Atque hoc rursus non erit, nisi tu Augustam hostili illius odio imbuas accusando, inquam, quasi qui imperium rapere ipsamque cum liberis trucidare machinetur. Tribuetur autem tibi fides maxima, tum quia socer generi cogitata et sensus probe scias, tum quia naturam ipsam præ studio in illam, et filium imperatorem parvi pendere visus eris. Tametsi dixerit aliquis, ruinam ejus atque perniciem haud puram et liquidam tibi voluptatem præbituram, filia tua calamitatis ejus socia. Atqui permultum differre hæc duo, ex comparatione perspicere licet. **407** Non enim simile est, filiorum tuorum alios quasi vivos sepultos esse, alios indigne miseros esse, vitamque illiberalem, et inopem vivere, item genus ab illo totum velut servum pro libidine versari tractarique, ac te ob commiserationem erga omnes nihilo illis melius habere, et una filia infortunata, carere malis istis omnibus: teque non genus tantum et propinquos, sed alios præterea amicos, toto Romanorum imperio inde ad te translato illustrare et inclytos reddere posse. Quis enim illo aut in prælio oppellente, aut imperio dejecto, iustus te illud capessat, qui non fortitudine dumtaxat et artibus bellicis, sed et splendore familiæ, et ingenio, et aliis ornamentis Romanos omnes longe, multumque antecellit? Ergo vero ad omnia socium me libens merito offero, et instar ministri, jussis tuis ubique

A ἑρῶν τὸν ἐπιτροχιδότατον ἤκοντα καιρὸν τῆς ἐκείνων ἐκ τῶν δεσμῶν ἐλευθερίας, μὴ προϊεσθαι ἤκειν παραινέσονται. Καίτοι γε ἀκηκόναί ἐφάσκον ἐκ Ἠλυθρίας ἤκων, ὡς πολλὰ μεγάλου δημοσίου τοῦ κεδεστοῦ θεηθεὶς ὑπὲρ ἐκείνων, οὐδὲν πλεον ἤδυνήθης, ἀλλὰ κεναὶ ἐλπῖσι μετεώρισας καὶ φανακίας, ἀπίων ἔχετο, ὡς ἀπολύσω τῆς εἰρηκῆς ἦν ἐπανήξη τῆς ἐσπέρας. Τοῦτο δὲ εἰ σε λήθησεν ὡς ἀπίτη, πάνυ μάλιστα θαυμάζειν ἔχω. Οὐτε γὰρ βασιλέως ζῶντος τοὺς γυναικῆς ἀδελφοὺς ἀπαλλάττειν τῶν κακῶν ἀδυνάτως εἶχεν, εἰ γε δίκαια καὶ αὐτῷ προσήκοντα ἤρειτο πράττειν, οὐκ ἐλάσσω δυνάμενος ἢ οἱ βασιλεὺς· νυνὶ τε ὡσπερ εὐδ' αὐτὸς ἀγνοεῖς, οὐ τοιαῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ μεῖζω πολλῶ καταπράττεισθαι δύναται' ἂν, ἀνυπεύθυνον ἔχων τὴν ἀρχὴν, καὶ τῶν πραγμάτων αὐτοκράτωρ ὢν. Ἀλλὰ καὶ τότε παύθοντος αὐτοῦ βασιλεία κατεῖχοντο δεσμῶται, τῆς τε ἀνδρίας βασιλείουτος καὶ τῆς συνέσεως, καὶ μὴ παρευδοκμηθεῖ παρ' ἐκείνων δεδοικότες. Καὶ νῦν οὐδὲν ἤττον διανενόηται παρ' ὅλον τὸν βίον κατεῖχεν ἐν δεσμοῖς. Τοῦτο δὲ οὐ στοχαζόμενος εἶπον, ἀλλ' ἀκριβῶς εἰδῶς. Οἶσθα γὰρ ὡς πολλῆς εὐμενείας ἀπολαύων παρ' αὐτοῦ καὶ τῶν ἀπορρήτων κοινωνῶν αὐτῷ, ὢν διὰ τὴν εἰς ὑμᾶς εὐνοίαν καταπερρήθησεν νυνὶ, πάντα ἀκριβῶς συνοῖδα αὐτῷ. Ὅθεν εὐδ' ἀπιστεῖν ἔμοι χρεῶν, ἀλλὰ βουλεύεσθαι τὴν ταχίστην ἔως ἐστὶ καιρὸς, οὐ μόνον τοὺς παῖδας ἀπαλλάττειν τῶν κακῶν, ἀλλὰ καὶ σεαυτῷ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν σοὶ μάλιστα προσήκουσαν τῶν πάντων περιποιεῖν. Τοῦτο δ' ἕτερον τρόπον ἀδύνατον γενέσθαι, εἰ μὴ πρότερος ἐκείνος ἐκλήθει τῶν πραγμάτων τῆς ἀρχῆς. Ἐκεῖνο δὲ πάλιν ἐτέρως οὐκ ἔγχωρεῖ, εἰ μὴ αὐτὸς ἐκπολεμώσῃς ἐκείνῳ βασιλεῖ, ὡς ἀρπάξῃ τὴν βασιλείαν διανοουμένου κατεπῶν, καὶ αὐτὴν καὶ παῖδας διαφθεῖρειν. Ἀξιώτατος δ' ἂν εἴης πιστεύεσθαι παρ' αὐτῆς, οὐ μόνον ὡς τὰ βεβουλευμένα τῷ γαμβρῷ σεφῶς εἰδῶς, ἀλλ' ὡς καὶ φύσεως αὐτῆς ὑπὲρ τῆς εἰς ἐκείνην εὐνοίας καὶ τὸν παῖδα βασιλέα δοκῶν καταφρονεῖν. Καίτοι γε φαίη τις ἂν εὐδὲ τὴν ἐκείνου κατέλυσιν καὶ φθορὰν ἀδόλον σοὶ καὶ καθαρὰν τὴν ἡδονὴν παρέχειν, οἷα δὲ τῆς θυγατρὸς ἐκείνης συναυχοῦσης. Τοῦτο δ' ὅσην ἔχει διαφορὰν, εἴςτετι παράλληλα τιθέμενον τὰ πράγματα σκοπεῖν. Οὐ γὰρ δημοῖον, τοὺς μὲν τῶν παίδων ὡσπερ κατορωρύχθαι ζῶντας, τοὺς δὲ παρ' ἀξίαν πράττειν κακῶς καὶ ἐνδειῶς καὶ ἀνελιυοέως ζῆν, καὶ γένος ὅπ' ἐκείνου πᾶν ὡσπερ δοῦλον, ἀγεσθαι καὶ φέρεσθαι, καὶ αὐτὸν οὐδὲν ἀμείνω πάσχειν ὑπὸ τῆς πρὸς πάντας συμπαθείας, καὶ μῖδς ἀτυχεῖσας θυγατρὸς πάντ' ἐκεῖνα λελύσθαι τὰ δυσχερῆ· καὶ σὲ δύνασθαι οὐ γένος μόνον καὶ οἰκείου, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους φίλους λαμπροὺς ποιεῖν καὶ περιδόξους, πάσης εἰς ἐκείνου μετενηγεμένης τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς εἰς σὲ. Τίς γὰρ ἐκείνου πεπόντος ἢ καὶ τῆς ἀρχῆς ἐκδεδημένου, σοῦ μᾶλλον δικαιοτέρος ἐπὶ τῶν πραγμάτων εἶναι, οὐκ ἀνδρῆζ μόνον καὶ πολέμων ἐμπειροῖζ, ἀλλὰ καὶ λαμπρότητι γένους, καὶ συνέσει καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν οὐκ ὀλίγῳ τιλ τῷ μέσῳ

πάντας Ῥωμαίους παριόντος; Ἐγὼ δὲ πρὸς ἅπαντα προθύμως συναγωνιῶμαι, τάξιν ἐπέχων ὑπηρετοῦ, καὶ πρὸς πᾶν τὸ κελεύόμενον ἐτοιμότητα ἔχων ὑπακούειν. Οὐ δὴ πρὸς τοιοῦτον ἰσχυρότατον ἀταγωνιστὴν ἀποδύμενον, περὶ ψεύδους καὶ ἀληθείας ἀκριβολογεῖν χρεῶν, ἀλλὰ πρὸς ἓν μόνον τὴν ἐκείνου κατάλευσιν προσήκον ἀφορῶν· τὰλλα δὲ μηδὲν ἔγχεσθαι, εἰ μέλλοις τι τῆς σῆς συνέσεως καὶ στρατηγίας ἀξιόχρεων ποιεῖν. Ὁρῶμεν, δὲ καὶ τῶν στρατηγῶν τοὺς μάλιστα συνεωτάτους, οὐκ ἀεὶ τῆ περὶ ῥησὶα χρωμένους, καὶ κατὰ στόμα τοῖς πολεμίοις ὑπαντώντας· ἀλλ' ἔστιν οὗ καὶ ἀπάταις χρωμένους, καὶ δόλοις καὶ μηχαναῖς τισι, καὶ μάλιστα ἠνίκα δὲ φειδωροῦς τισι καὶ δυνατωτάτοις συμπλέκεσθαι πολεμίοις· καὶ οὐδεὶς αὐτῶν κακίζει τὴν ἀπάτην ἀλλὰ καὶ θαυμάζομεν ἄπαντες, οἷα δὴ πλεῖω τῆς συνέσεως, ἢ τῆς ῥώμης δυναμένης κατορθοῦν.

A summa voluntate obediam. Sane ad taleni pugnam fortissimum certatorem repudiare, ac mendacium veritatemque in his accuratius discutere et examinare, nihil necesse est: sed neglectis cæteris, hoc unum studere, ut ille imperium amittat: si modo quidpiam prudentia tua, et quæ in te est scientia imperatoria dignum præstare velis. Videmus autem duces prudentissimos non semper libere loqui, et lingua hostibus occurrere, sæd aliquando etiam ad fraudem, et dolum, et quasdam machinas confugere, præcipue quando cum hoste formidabili ac potentissimo res futura est; nec illis quisquam eas fraudes vitio dat, verum admiramur omnes, quasi in calliditate quam in robore (10) ac viribus majus momentum sit.

CAPUT XIX.

Esprugno Andronico Asane, duos fratres ejus aggreditur; fingit se eorum vicem dolere; segnitiam in quaerenda libertate accusat. Demum similibus sententiis, quibus priores adversus domesticum eos incendit; nec est quidquam hoc homine audacius, impudentius et sceleratius. Tandem etiam Cahalam magnum drungarium, magnum stratopedarcham, et Zampeæ filium dolls suis capit et in perniciem domestici concitat.

Τοιαῦτα καὶ πρὸς ἐκεῖνον εἰπὼν καὶ παύσας, ἄρκοις τε ἀσφαλιστάμενος, ὡς νῦν τε προθυμότητα συναγωνιῆσθαι, καὶ καταστάντος πρὸς τὴν ἀρχὴν ἐν ὑπηρετοῦ τελείει μολῶν μόνον βουλευέσθαι καλακῶν ἔπω; ἀν τὸ σπουδαζόμενον κατορθωθεῖ, ἐπὶ τοῦ ἀδελφοῦ ἐχώρις Κωνσταντινῶν τε καὶ Ἰσακίων τὸν μέγαν δοῦκα. Καὶ πρῶτα μὲν ἔκτειρε τῆς παρ' ἀξίαν κακοπραγίας, καὶ ἔφοικε συναλαγεῖν. Ἐπειτα καὶ ἐναείδισε τὴν ἐλευθερολίαν, καὶ τὸ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ῥαθύμως βιῶν καὶ ἀνεμῆνως, καὶ μηδὲ νῦν γοῦν ὅτε καλῶς ποτῶν παρέσχετο ὁ χρόνος, τῆς μεγάλης ὁμοσεῖκου χρονίου δουλείας ἀπαλλαγῆναι προσήκον· εὐγενεῖς καὶ ἐλευθέρους ἀνδράσι διανοούμενους τι. Καίτοι βασιλέως μὲν ζῶντος στέργειν ἐξ ἀνάγκης ἦν, πολλὴν ἐκείνου τὴν ῥοπήν αὐτῷ χαρίζομένου καὶ οὐδαμῶς ἐλάττω, ἢ ἐκείνο; δύνασθαι παρασκευάζοντος. Nulli δέ, τί τὸ καλῶν ζῆλον ὑπὲρ βασιλείας τοῦ παιδὸς ὑποκρινθέντας, συμβουλευεῖν βασιλεῖ πρὶς γένους τε ἑν- τας καὶ προσήκοντας διὰ τὴν εὐγένειαν πιστεύεσθαι καταλύειν ἐκείνον, καὶ τῆς ἀρχῆς ἀποχειροτονεῖν ὡς ἀρπάζειν διανοούμενον τὴν βασιλείαν, καὶ ἀβ- ζῆν καὶ φιλοτάτα ἀποκτινύουσαι, καὶ Ῥωμαίων τυραννεῖν; Οὐ γὰρ δήπου γε ἂ πρὸς τὴν ἐμὴν ὡ- περ δέλασθ' ὑπ' ἐκείνου, ἀρχαὶ πόλεων τινῶν καὶ δημοσίων διοικήσεις ἐν ἐκείνους τὸ μείζον ἔχη ὡ- περ δεσπότης ἐπιτάττων, καὶ πάντων καταδυνα- στεῶν καὶ μειζῶτων καὶ ἐλαττόνων, τοῦθ' ἡμῖν ἀρ- κίσαι πρὸς τὸ ἀποστρεφῆσθαι τῆς ἐλευθερίας; Οὐδὲ γὰρ εὐθ' ὑμᾶς τοῦτο κατὰ τὴν ἀλήθειαν ἔν, ὡς ἐκείνου παρόντος ἢ ἐκτεθειμένου τῆς ἀρχῆς, ὑμῖν ἐξίσταται πράττειν ἂ εἰρησθε ἀδεῶς, ἢ πρώτους γε- ννημένους, ἢ μετὰ τοὺς πρώτους· εὐθὺς Ῥωμαίων

B Ita locutus, juramentoque addito, se et nunc ad- jutorem fore paratissimum, et ubi ipse imperium adeptus fuerit, in loco ministri operas ei daturum, persuasit; seorsumque deliberare sineus, quomodo, quod studebatur, prospere succederet, ad fratres ejus Constantinum et Isaacium magnum ducem abiit. Ac primum quidem indignam eorum fortunam miseratus, mutuum doloris sensum præ se ferebat. Deinde voluntariam eis servitutem exprobrabat, quod tam ignaviter ac remisse libertatem quaererent, et neque nunc saltem, 408 quando adesset fortiter faciendi opportunitas, aliquid pro nobilitate et ingenuitate sua, ad diuturnum magni domestici jugum excutiendum animis agitent. Quamquam enim superstiti imperatore necessitati repugnari non potuerit, propterea quod in eum ille totus propendens, et potestatem cum eodem communicaverat, nunc tamen nihil obstare, quin cognatione juncti, et propter generis amplitudinem ille digni, zelum pro filio imperatoris simulent, et imperatricem eo pertrahant, uti abrogato imperio domesticum evertat, quippe qui ipsam et dulcis- simos ejus liberos occidere, tyrannidemque arri- pere meditetur. An non enim quarumdam urbium præfecturæ, et publicorum munerum functiones, quæ tanquam esca vobis ab illo abjiciuntur, ut ipse majorem partem habeat, et veluti herus iu- beat, atque in omnes, minores majoresque domi- netur, ad amissionem vestræ libertatis sufficient? Pat. t enim, nec vos nescitis, illo vel interfecto, vel imperio depulso, nullo metu et impune integrum vobis futurum agere pro arbitrato, cum vel primi, vel a primis Romanorum proximi statim

Jacobi Pontani notæ.

(10) Σύνασις est in Græco, quam hic non prudentiam, sed calliditatem et astum reddere oportet, sententia ita requirente. Nam prudentia non deci-

pit, nec machinis utitur. Calliditas autem, sive astus prudentiam, non secus quam alia vitia, alias virtutes imitatur.

evaseritis. Cogitare porro, vos mendacia et calumnias ad imperatorem allaturos, et ita a facinore audendo resilire non oportet. Etenim si usque hodie nullum dixissetis mendacium, esset hoc affluendum. Si autem nobis omnibus æque et frequenter, vel lucelli causa, vel gratuito et pejerare et mentiri contigit, quæ est ista refugio, quod tam sæpe usus sita, ab eo nunc refugere, præsertim cum non exiguum quiddam, sed Romanum Imperium sacro vobis apponendum sit? Quod si mea tam utiliter momentis nihil apud vos valet oratio, et fratri vestro et seniori, et mellius scilicet, quem ex rerum mutationibus novitatibusque fructum capere possit, creditote, quem ego ipsam magni domestici exactorationem vobis optinor expetere, non forentem imperantis factum, per quem omnes ut mancipia ab eo aguntur ferunturque. Ego igitur quæ in rem vestram judicarem vobis exposui; vos si quid pro gloria nominis vestri et claritudine vite tentandum censuissetis, nolite oblatum tempus negligere, quo præterlapsa, incassum poenitebit. Illo enim absente, expeditissime omnia procedent feliciter; qui si ab expeditione redierit, me auctore ne vitare quidam audebitis, aut nihil prohibebit, quominus ignoretis, ubi terrarum agatis (ff). Nec ego verbis nudis, sed et sacramenta dicto fidem firmam dabo, me in hoc certissime impigerrimum futurum, pecuniam, arma, servos suppeditantem, 409 et eo exactoraro, in omni vita vobis subiectum, imperata vestra facturum nec quidquam in vos illauidabile designatorum. His diebus, et iurjurando stabillitis, quoniam et ipsos ad obtemperandum paratos videbat, ad Joannem Galatam magnum drungarium, qui in legatione ad Cæsarem a magno domestico missus revertens, accedit; nunquid de se audierit, percunotatur. Ille negante, At ego, inquit, infelix nuntius tibi advenio; magnus enim domesticus antiquam in te benevolentiam cum amaritudine, qua plenus est, commutavit; et certum est, non temperaturum, quin te ut proditorem suum multet. Ego enim his auribus accipi, cum te conviciis astatim proscinderet, augatorem, loquacem, ut plurimum mentientem, constupratorem virginum et reipublicæ proditorem vocaret. Nam cum a se ad principem Triballorum legatus esses missus, legatione perperam functum muneribusque corruptum jurasse, eorum domi procuratorem fore, quantum posses, et arcana nostra illis proditurum. Quocirca prorsus non Romanum te, sed Triballum numerat. Hoc sermone Galabas obstupefactus, Deum testari, nihil tale conascere sibi, et neutiquam credere, magnum domesticum adeo inconsulto quorundam obtreccionibus atque calumniis fidem commodare, ut inmodice iratus, ipsum absentem condemnaret. Cum enim longo

οὐ χρὴ δὲ πρὸς τὴν ἐπιχειρήσῃ ἀναδύεσθαι λογισμένους, ὡς φεῦδῃ καὶ συκοφαντίας ἔρπειτα. Εἰ μὲν γὰρ οὐδὲν οὐδέτις μέχρι νῦν ψεύδος εἰρητο ὑμῖν, ἦν ἂν τι τοῦτο πρὸς τὸν λόγον. Εἰ δὲ πολλάκις ἡμῖν ἔπασιν ὁμοίως, καὶ τοῦ τυχεύοντος κέρδους ἕνεκα, ἢ οὐδενός, καὶ ἐπιτορκεῖν καὶ ψεύδεσθαι συνέθη, τί δὲ τὰ πολλάκις τετολημμένα ὀρθοῦσθαι νοῦν, οὐ μὲν πρὸς τινὰ, ἀλλὰ τὴν Ῥωμαίων μέλλοντα ἀρχὴν κερδαίνειν; Εἰ δ' ἀπιστεῖν ἔμοι κεκρίκατε τὰ βελτίω συμβουλεύοντι, ἀλλὰ τῷ γε ἀδελφῷ κλιθεσθαι προσήκει, περισυτῆρω τε τὴν ἡλικίαν ὄντι, καὶ μάλλον ὁμῶν εὐδοκίᾳ μεταβαλεῖν ἐς καὶ καινοτομίας, πραγμάτων χρηθεῖσθαι προσηκόντως. Οἴομαι δὲ κάκιστον περισπύδαστον τὴν μεγάλου δομestικού κατάλευον εἶναι, οὐ φέροντι τὸν ὄγκον τῆς ἀρχῆς, καὶ τὴν πάσας ἐν ἀνδραποδῶν ἀγεσθαι καὶ φέρεσθαι ὑπ' ἐκείνου μοίρα. Ἐγὼ μὲν οὖν ἀ συμφέρειν νομίζω συμβουλεύουκα ὑμῖν. Αὐτοὶ δ' εἰ τι περὶ εὐδοξίας ὁμῶν αὐτῶν καὶ βίου περιτριφίας κεκρίκατε ἐπιχειρεῖν μὴ προέσθαι ἀναγκαῖον τὸν καιρὸν, ἵνα μὴ παραλήθοντες οὐδὲν ἀποφύλωμεθα ἐκ τῆς περισυμεταξίας. Ἐκείνου γὰρ ἀπόντος, βέλτεσθαι πάν καταπορευθεῖτε. Ἄν δ' ἐκ τῆς στρατείας ἐκπανάθῃ, οὐδὲ γρόζειν παραπρὸς τοῦ μὲν ἢ οὐδὲν ἔσται τὸ καλλύσον, τὸ μὲν δ' ὅτι γῆς ἀνάγειται ἀγροεῖσθαι. Ἐγὼ δὲ οὐ λόγους ἀπώδω, ἀλλὰ καὶ ὄρκους παρέξῃμαι· πιστεῖτε ἰσχυρῶς τοῦ πρὸς τὴν τοῦ ἀγῶνα προθυμώσατον παρασχέσθαι ἐαυτὸν καὶ χρημασι καὶ δούλοις καὶ οἰκέταις συναϊρόμενον, καὶ μετὰ τὴν κατάλευον ἐκείνου πάντα ποιήσειν τὰ προεταγμένα ὑπ' ὁμῶν, καὶ παρὰ πάντα τὸν βίον ἐν ὀπῆσιν μοίρα τελείσειν. μὴδὲ δὲ ποτὲ πρὸς ὁμῶν ἀγροεπινήσας. Τοιαῦτα εἰπόν, καὶ προσέτι γε ὄρκους ἀσφαλισμένους τὰ εἰρημένα, ἐπὶ κάκιστους εἶχε κατέσθαι πρὸς τὸ πρότερον τὰ βουλεύματα, πρὸς Γαλατῶν Ἰωάννην οὐ μὲν ἄλλο ὄντος γάρου ἰδῶν, ὅς ἦν ἐκ τῆς πρὸς Κράτην πρεσβείας; ἄρτι ἦσαν ὑπὸ τοῦ μεγάλου δομestικού ἡρημένος, εἰ τι πύθοντο ἡρίστα περὶ ἐαυτοῦ. Τοῦ δὲ ἀπακρινεμένου μὲν ἦν, Ἄλλ' ἂν γὰρ σοι, εἶπεν, ἦκεν ἄγγελος κακῶν. Ὁ γὰρ πάλαι δομestικός τὴν προτέρην εὐρέσασθαι τὴν πρὸς τὸ μεταβαλῶν, πολλῆς ἀνεπίστασθαι τακτίας, καὶ διηλός ἔστιν οὐκ ἀνεξομῆτος εἰ μὴ δίκας λήφεται παρὰ σοῦ τῆς πρεσβείας τῆς εἰς αὐτὸν. Αὐτὸς γὰρ αὐτοῦ ἀκησθέντος λουδορίας

D οὐδὲ κινεῖσθαι πολλῆς· φλύαρον καὶ λίλον ἀποκαλοῦντος, καὶ ψευδόμενον ὡς τὰ πολλά, καὶ φθόρα καὶ προδοτὴν τῶν κοινῶν ἡρημένος γὰρ ὑπ' ἐκείνου πρὸς τὸν ἀρχοντα Τριβαλῶν πρεσβεύτης, παραπρεσβευσίας δωροδοχίας, καὶ τὰ Ῥωμαίων καταπροδοῦς, τὰ ἐκείνου πράξεις, καὶ ὄρκους ἐκείνους παρασχολῆς, ὡς μένων πρὸ ἡμῖν, πρῆγος ἐκείνους εἶχας, κατὰ σθένα; τὰ ἡμῶν ἀπόρητα αὐτοῖς καταπροδοῦς. Αἰ' ἢ οὐδὲ Ῥωμαῖός ὡς ἀνεχεται καταλέγειν σὲ, ἀλλὰ τῆς μερίδος ἡγήσει Τριβαλῶν. Κατακλαγείς δὲ ἐπὶ τούτοις ὁ Γαλατῶν,

#### Jacobi Pontani notæ.

(ff) Aut in exsillum remotissimum, a magno domestico missum, aut in obscurissimum profun-

dissimumque carcerem, loco ignoto eos contritusum iri insinuat: neutro enim modo scient ubi sint.

θέν τὴν ἐμαρτύρητο, ὡς οὐδὲν συνειδοίη τῶν λεγομένων ἑαυτῷ, καὶ οὐδὲ πιστεύειν ἕως εἶχεν ὁ μέγας δομέστικος οὕτως ἀπερισκέπτως συκοφανταίαις τινῶν πιστεύσας καὶ διαβολαῖς, ἐρήμην αὐτοῦ καταγνοίη καὶ ὀργίζοιτο ἀκαίρως. Οὐδὲ γὰρ ὁ παρεληλυθὼς ἤδη χρόνος πολὺς καθ' ἑν τὰ Ῥωμαίων διοικεῖ, τοιαύτην αὐτοῦ κατηγορεῖ φαυλότητα καὶ εὐκόλιαν τρόπων. Παρακοιμώμενος δὲ τοῖς εἰωθόσιν ὄρκους, ἢ ταῖς ἐπιορκταῖς μᾶλλον, ἐχρήτο, καὶ κατέπειθεν αὐτὸν, ὡς οὐδὲν εἴη τῶν λεγομένων πλάσμα, ἀλλὰ πάντα ἀληθῆ. Παραγύμνου τε κατὰ μικρὸν ὡς σύστημα οὐκ ἀγεννὲς ἐπὶ καταλύσει ἤδη συσταίη τῇ ἐκείνου, οἷς ἑαυτὴν παρασύειμαντα τὸ μέρος; καὶ αὐτὸν συγκαταβάλλειν εἰ τι μέλοι τῆς οἰκίας σωτηρίας καὶ αὐτῷ. Καὶ μὴ συγκαλυψάμενος ἔγωγε δεῖν ἐκείνου ἐμπαρέχειν ἐμπιπλάναι τὸν θυμὸν. Πίστως δὲ τῶν λεγομένων ἕνεκα ἀσφαλεστέρας, καὶ τοῦ σαφέστατα εἶδέναι ὡς ὑπὲρ αὐτοῦ μάλιστα σπουδάξοι καὶ κήδοιτο αὐτοῦ, καὶ τὴν θυγατέρα κατηγοῦσα ἦν γὰρ πρότερον τὴν γαμετὴν ἀποβαλὼν καὶ ὄρκους παρείχεν ἐπὶ τούτῳ ἐγκόλιον τίς τῶν ἱερῶν ἀσφαλείας ἕνεκα. Ἐπει δὲ κάκεινόν ἦν προσειληφῶς Κούμνῳ πρόσσει τῷ μεγάλῳ Στρατοπεδάρχῃ, ἄλλως τε ὅντι τῶν ἐκείνου φίλων, καὶ προσήκοντι κατὰ γένος διὰ τὴν γυναῖκα ἣς γὰρ συναφθείσης ἐκείνου πρώτως τετελευτηκυίας, ἢ Διουσιπίτου θυγάτηρ ἦν, ἐνδὲ τῶν τῷ κλήρῳ τῆς τοῦ θεοῦ Σοφίας κατελεγμένων, ἀνεψιᾷ συνήκησε τῇ Κούμνῳ ἤδη λαμπρὸς ὢν, καὶ μὴ ἀπαξιούμενος πρὸς τῶν εὐγενεστέρων. Διὰ ταῦτα οὖν ἐκείνου τῶν ἐπιτηδείων ὢν, ἀνεμίμνησκέ τε προσελθῶν τῶν πρὸς μέγαν δομέστικον εἰρημένων, ὅτε περὶ Μιχαὴλ τοῦ Μουσῶν βασιλείως ἐβουλεύοντο υἱοῦ, εἰ ἐκεῖ ἐκδέναι Ἄλεξάνδρῳ ἀπαιτοῦντι, τὸ ἐν ἀποκαλυφθῆ τῷ ἰσχυρῷ, σιγᾶτω ὁ πρῶτος. Ὡν ἔρασκε τὸν μέγαν δομέστικον αἰεὶ μεμνημένον, καὶ ὡς περ βέλος περιφέροντα ἐν τῇ ψυχῇ, κειρὸν ζητεῖν ἐν ᾧ τοῦτον ἀμυνεῖται ἀξίως τῆς ὕβρεως τῆς εἰς αὐτόν. Τοῦτον δὲ οὐδένα ἄλλον εἶναι, ἢ τὴν ἐκ τῆς ἑστέρας; ἀπάνοιδο αὐτόν. Οὕτω γὰρ ἐκείνου φάσκοντος ἀνηκούσαν. Ἐμὲ δὲ περὶ πλείστου ποιούμενον τὰ ὁσά, οὐδὲ γὰρ περὶ ἐλαχίστων ὁ κίνδυνος, ἀλλὰ περὶ ψυχῆς ἤκειν ἀπαγγέλλοντάς τε ὅσα ἐπιθυμῆν, καὶ εἰ βούλει σωτηρίας ὁδὸν ὑφηγησόμενον. Ὅ δὲ πρὸς τὰ εἰρημένα οὐ μετρίως θορυβηθεῖς, θαυμάζειν ἔρασκεν εἰ ὁ μέγας δομέστικος οὕτως ἐξαιφνης τῆς συνήθους καλοκίθαβις μεταβαλὼν, ἀντὶ μετρίου κατῆπροσηγνοῦς ἀπαράιτητος οὕτως ὀφθαίη πρὸς ὀργὴν, καὶ τοῖς προσκακροῦκόσι πικρὸς, καὶ πρὸς ἀντιδόσεις

A jam spatio publicum negotium gerat, nunquam se huiusmodi vitiorum levitatumque notatum esse. Hic Apocanchus ad consueta iuramenta, vel perjuriam potius se convertere, et homini persuadere, nihil eorum fugi, vera esse omnia, et subindicare non ignobilem cœtum ad cum imperio movendum jam conspirasse : cui se quoque deberet adjungere, ac pro virili parte adjuvare, si modo sua etiam salus illi cordi sit. Denique nihil reticendum putavit, quo illum ira egregie inflammaret. Ad firmandam porro fidem ostendendumque quantopere ejus causa laboraret, et quantum satageret, etiam filiam suam ei viduo despondere : hoc sacrum securiorem reddat, jurat insuper, et bulla sacra donat (72). Hoc etiam ad numerum aggregato, ad Chumnum magnum stratopedarcham vadit, qui alioqui amicus et propter uxorem affinitate cum eo devinctus erat. Etenim prima conjuge, Disypati ministri S. Sophiæ filia demortua, 410 clarus jam, et nobiliorum affinitate non indignus habitus, Apocauchi consobrinam duxerat : hoc vinculo necessitudinis ei iungebatur. Revocabat autem illi in mentem, quæ dixisset, Chumnus, inquam, contra magnum domesticum, cum de filio Michaelis Mæsurum regis quaereretur, Alexandro petenti dandus esset, necne ; nempe, si revelatum fuerit postremo, primus taceat. Quorum verborum aiebat semper ueniam magnum domesticum, et tanquam tacitum sub pectore vulnus circumferentem, captare tempus, quo contumeliam pro dignitate penset, cum scilicet ab Occidente redierit ; sic enim ex ore ejus accepisse. Sibi res illius esse carissimas, nec de minimis, sed de vita ipsa fore periculum. Quare quæ cognoverit, se nuntiare et, si velit, iter salutis monstraturum. Chumnus hac oratione majorem in modum conturbatus, mirari se dixit, si magnus domesticus ita improvise integritate morum immutata, pro moderato et mihi adeo implacabili ira percussus, et eis qui apud se offendissent, tam acerbis, atque ad paria remedienda tam promptus appareret : non fuisse antehac tale ipsius ingenium. Quamvis enim multi et graviter cum læsissent, constare tamen, in nullum unquam vindicasse. In se vero propter verbum illud non tantopere exasperatum fuisse, et paulo post sic iram omnem deposuisse, ut nihil audisse videretur. Tum Apocanchus, Siquidem verba mea, inquit, quasi tentantis suspecta habes, et metuens ne illum denovo offendas, sic respondisti, alia ratio est ; sin, quod existimes

#### Jacobi Pontani notæ.

(72) Ἐγκόλιον τῶν ἱερῶν vocat Græcus. Bullam, in quam sacræ incluse sunt reliquiæ, intelligi posse opinor. Infra donat bulla Apocanchus etiam Ariolum Zauripæ filium. Aptius autem hic verbum Græcum voce hac bulla, quam vocabulo *monilis* exprimitur, etiamsi proprie bulla fortasse non fuerit. Porro Romani, quod ex Plutarcho, et Macrobio, et Ascenio in iii *Verris*. Alexander Neapolitanus observat, libro ii, cap. 25, cum puer paulum ætate processisset, prætexta illum dou-

bant et bulla. Ea erat aurea, insigne nobilitatis, figuram cordis habens, ut signarent, eam ætatem alterius consilio regendam. Hac Romani pueri honeste geniti et liberaliter educati patricii, aut illorum qui meruissent filii postea usi fuere. Monile, si proprie loqui velimus, est ornatus muliebris, qualeni habuisse Eriphylen fabulæ serunt. Ex eo etiam equis præpendens a collo ornamentum, monile appellatur. Sic Festus.



rem ita se habere, scias velim te falli summopere. Non enim mitis ille ac placidus, ut dicebas, molestusque nemini, sed quia jam primum præpotentem omnes colunt ac suspiciunt, et hucusque nemo, non dicam verbo resistere, sed nec vultum ejus libere intueri ausus est, ipse vicissim præ timore submittentes sese et servitutem perfectam servientes omnes humaniter habuit. Cum porro tu nunc primum publice ei repugnare non timueris, non amplius vitium suum occultare quivit, sed abs te sibi obnoxios purfendi initium faciet: statimque tremendo sacramento dictis fidem astruxit, ac nisi quam citissime quoquomodo saluti suæ provisum eat, cum tota domo sine ulla dubitatione periturum. Ergo Clummus hinc non immerito extrema metuens, doceri se obsecrabat, quo pacto impendens sibi tantum malum effugeret. **¶** Tum Apocauclus, ipsum quoque e re præsentis quid opus sit, non difficulter posse cognoscere, quippe qui vulgo major, nec stultus sit, sed cum primis Romanorum experientia prudentiaque certet. Nihilominus admoniturum, quæ in rem fore arbitretur; imo vero, siue quibus salus desperanda sit. Putare autem, non aliud ipsi cæterisque profuturum, quam si arreptis armis ad domestici opes debilitandas frangendasque totis viribus incumbant. Hoc in proclivi esse, si imperatrice adita, et benevolentia erga ipsam filiumque imperatorem simulata, eam permoveat ut eum pro hoste et insidiatore ducat, addatque se hæc pro certo audivisse, et esse scelus non ferendum, seque malle cum filiis suis pro ipsis pugnando oppetere, quam perpeti ut per neas imperio aut etiam vita spoliarentur. Quibus rationibus credibile fieri ipsam tremefactam ac persuasam, nullo negotio ab illo discessuram, bellumque contra eundem ipse mandaturam. Quo obtento, non tantum ingruentibus malis liberatos, verum etiam felicitati quasi portam patefactam fore. Quod autem hæc de illo vera non sint, curandum non esse; non enim nunc de veritate falsitateque certamen proponi, sed utrum illius supercilio depresso cum gloria perspersint, an, si imperium tenere perseveret, similiter nefariorum criminum convictis, capite plectantur. Idcirco tentanda omnia et omne genus pugnae experiendum potius, quam de talibus anxie disputandum, quæ sive hoc sive alio modo se habeant, nihil obsunt. Sic illum quoque illexit quo voluit. Hucusque insidiæ. Visum insuper etiam de familiarissimis imperatricis quosdam ad hoc sodalitiū asciscere, cum cogitaret, alios forsitan eidem suspectos futuros, quasi qui vel metu, vel invidentia quadam perversa et improba molirentur, cum de intimis domesticis suis tale quiddam sentire non possit. Proinde filium Zampæ, quæ illam e Sabaudia secuta fuerat, Artotium nomine (quem et imperator cum aliis de causis, tum de fortitudine bellica vehementer vivus dilexerat, et post ejus mortem ipsum matremque imperatrix in pretio habebat),

**A** Έτοιμος. Οὐδὲ γὰρ ὁ προτοῦ χρόνος τοιοῦτον αὐτῷ τὸ ἦθος συμμαρτυρεῖ. Πολλὸν γὰρ αὐτῷ προσεκκρουκότων καὶ μεγάλα, οὐδένα πώποτε ἐφάνη ἀντιδρῶν κακῶς. Πρὸς ἐμὲ δὲ μετρίως μὲν διὰ τὸν λόγον τετάρτακτο ἐκείνον. Ὀλίγῳ δὲ ὕστερον, οὕτως ἀφῆκε τὴν ὀργήν, ὡς μηδὲ εἰρησθῆαι τι δοκεῖν. Ἀπόκαυχος δὲ, εἰ μὲν ὑποπτεύων, ἔφη, τοὺς λόγους τοὺς ἐμοῦ; ὡς πειρωμένου, καὶ τὸ προσκρούειν αὐθις ἐκείνῳ δεδοικῶς τοιαῦτα ὑπεκρίνω, ἄλλος ἂν εἴη λόγος. εἰ δ' ὡς ἀληθῶς οἰόμενος οὕτως ἔχει, γσθι ἀγνοῶν τὸ πᾶν. Οὐ γὰρ ἡμερος, ὡς περ ἔφη, καὶ προστηγῆς, καὶ περὶ μηδένα ἐκείνος κακῶς ὄψε'ς, ἀλλ' ἐκ πολλοῦ τοῦ χρόνου δύναμιν μεγάλην περιβεβλημένον πάντως ἑθεράπευον. Καὶ οὐδέ τις ἀκρι νῦν, σὺχ ὅτι ἀντειπεῖν, ἀλλ' οὐδ' ἀντιβλέψαι **B** πώποτε ἐτόλμησεν. Ὅθεν κακείνος πᾶσι προσεφέρετο μετρίως ὑπεπτηχόσι καὶ δεδουλωμένοις ἀκριδῶς. Σοῦ δὲ νυκτὶ πρώτου τολμήσαντος ἀντειπεῖν ἀναφανδῶν, οὐκέτι συγκαλύπτειν τὴν κακίαν οἶός τε ἐγένετο, ἀλλ' ἀπὸ σοῦ κακείνος ἀρξεται πρώτου τοῦ; εἰς αὐτὸν ἀμαρτάνοντας κολάζειν. Αὐτίκα τε ὤμνε τὰ φρικωδέστατα ὡς πάντα εἴη ὅσα φθέγγετο ἀληθῆ, καὶ ὡς εἰ μὴ τὴν ταχίστην ἐνὶ γὰ τῷ τρόπῳ πειρώτο διασώζειν ἑαυτὸν, οὐδὲν ἐμποδῶν μὴ καὶ αὐτὸν καὶ πᾶσαν οἰκίαν ἀπολέσθαι. Ὅ δ' ὡς περ ἦν εἰκός, περὶ τῶν ἐσχάτων τὸν φόβον ἐσχηκῶς, ἐδίδοι τὸν τρόπον ὑποθέσθαι δι' οὗ τὰ προσδοκώμενα δεῖσι δυνήσεται ἀναφυγεῖν. Ὅ δ' ἐφρασκον οὐ χαλεπὸν μὲν εἶναι καὶ αὐτὸν ἐκ τῶν παρόντων τὸ δέον συνιδεῖν, οὐ τῶν πολλῶν καὶ ἀνοήτων ὄντα, ἀλλὰ τῶν ἐμπειρίᾳ πραγμάτων καὶ συνέσει τοῖς πρώτοις ἀμιλλώμενον Ῥωμαίων. Παραινέσειν δὲ καὶ αὐτὸν ἀοιστα: λυσιτελήσειν· μάλλον δ' ὦν χωρὶς, σωτηρίας ἀδύνατον τυχεῖν. Οἰεσθαι δὲ μηδὲν ἕτερον αὐτῷ λυσιτελήσειν, καὶ τοῖς ἄλλοις, ἢ πόλεμον ἀραμῆν πρὸς ἐκείνον, παντὶ σθένει περιᾶσθαι καταλύειν τὴν ἐκείνου δύναμιν. Τοῦτο δ' ἔσται βῆσιον, ἂν βασιλίῳ προσελθὼν, καὶ τὴν εἰς ἐκείνην εὐνοίαν καὶ βασιλείαν τὸν υἱὸν ὑποκρίθεις, ἀναπεισῆ; ἐκείνον ποιέμενον νομίσαι, καὶ ἐπιβουλεύοντα αὐτῇ πρὸς τὴν ἀρχὴν, φάσκων περὶ ἐκείνου ἀκριδῶς πεπεισθῆαι τὰ τοῦ αὐτοῦ, καὶ τὴν ἀδικίαν μὴ ἐνεγκεῖν, ἀλλὰ μάλλον αἰρετώτερον ἡγήσασθαι αὐτὸν καὶ παιδᾶς ὑπὲρ αὐτῶν εἰ δέοι πολεμοῦντας ἐκείνῳ ἀποθνήσκειν, ἢ αὐτοὺς **D** ἀδικῶ; τὴν ἀρχὴν ἀφαιρουμένους, ἢ καὶ ἀποθνήσκοντας περιδεῖν. Οἷς ἐκείνην ὡς περ εἰκός, πεισθεῖσαν ὑπὸ δέου; βῆσινα τε ἐκείνον διαστήσεσθαι καὶ τὸν πόλεμον ἡμῖν τὸν πρὸς ἐκείνον ἐπιτρέψειν. Τοῦτου δὲ γεγενημένου, οὐδὲν ἔσται τὸ κωλύον οὐ τῶν προσδοκώμενων δεσίων ἀπηλλάχθαι μόνοι, ἀλλὰ καὶ τύχης ἀγαθῆς ἀφορμὴν τὴν πρὸς ἐκείνον πόλεμον ποιήσασθαι. Ὅτι δὲ οὐκ ἀληθῆ τὰ εἰρημῆνα, οὐ χρὴ σκοπεῖν περὶ ἐκείνου. Οὐ γὰρ περὶ ἀληθείας καὶ ψεύδους ἡμῖν πρόκειται νῦν ἀγῶν, ἀλλ' εἴτε ζῆν εὐκλεῶς καθηρηκῶτας ἐκείνου τὴν ὀφρῶν, εἴτε ἀποθνήσκειν ὁμοίως τοῖς ἐπὶ δεσίοις τισιν ἐαλωκόσιν, ἔαν ἐκείνος εἴη τῶν πραγμάτων ἀρχῆ. Διὸ πάση χρηστέρων μηχανῇ καὶ παντὶ πολέμου εἶδει προσεκτέον μάλλον, ἢ περὶ τοιοῦτων

μικρολογίαν, ἃ μηδεμίαν βλάβην ἔχει, ἂν ᾗδε ἦ ἅ ἐτέρω: ἔχωσι. Τοῦτοις μὲν οὖν ἐπειθε κάκεινον. Καὶ πέρασ ἤδη εἶχεν ἡ ἐπιβουλὴ. Ἐδόκει δὲ δεῖν καὶ τῶν οικειοτάτων βασιλίδι τινὰς προσεταιρίσασθαι, ἐκεῖνο ἐννοῶν, ὡς τοὺς μὲν ἄλλους ἴσως ἂν ὑποπεύσσειεν ἡ βασιλὶς, ἢ φόβῳ ἢ φθόνῳ τοιαῦτα ἐσκαίωρηκέναι. Τῶν οικειοτάτων δὲ μηδὲν καταγνοῖη ἂν τοιοῦτος, καὶ τῷ Ζαμπέας υἱῷ ἢ ἐκ Σαβώτας βασιλίδι εἶπετο πολλῆς καὶ παρὰ βασιλέως: ἔτι ζώντος ἀπολαύοντι τῆς εὐμενείας, τὰ τε ἄλλα, καὶ διὰ τὴν ἐν ταῖς μάχαις εὐψυχίαν. Καὶ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευταίην βασιλίδι σπουδαζομένων ἐκείνου τε καὶ τῆς μητρὸς Ἄρτώτῃ προσαγορευομένην, τοῦτω δὴ ἐντυχῶν, εἰ τι περὶ αὐτοῦ εἶδεῖη ἐπυνοθάνετο. Ὡς δὲ ἐκεῖνος ἔφασκε μηδὲν, Ἄλλ' ἐγὼ, εἶπεν, αὐτοῖς ὡσὶν ἀκήκοα, τοῦ μεγάλου δομestικού πολλὰ σοῦ καὶ τῆς μητρὸς καταφερομένου, καὶ πολλὴν εὐθήειαν καταγιώσκοντος Ῥωμαίων, ὅτι δέον πρὸς τῶν κοινῶν τὴν ἐπιμέλειαν τοῖς ὁμοφύλοις χρῆσθαι, καὶ ἀνδράσι καὶ γυναίξιν πολλοὺς τε καὶ ἀγαθοὺς οὖσι, οἳ δ' οὐκ οἶδ' ἂ τι παθόντες, Ἀρτώτῃ χρόναι καὶ μητρὶ, ἀνθρώποις ἄλλοφύλοις καὶ οὐδὲν ἄμεινον διακειμένοις τῶν πολλῶν βασιλίδι θεραπεύοντες. Ἄλλ' ἕως μὲν ἔτι περιῆν ὁ βασιλεύς, οὐδὲν ἀντιλέγειν ἦν, πᾶν τὸ παριστάμενον κατ' ἐξουσίαν πράττοντι. Νυνὶ δὲ εἰς ἐμὲ τῶν πραγμάτων τῆς ἀρχῆς περιηκούσης, οὐ περιόψομαι ὑπὸ τοιοῦτων, ὥσπερ κηφῆων τὰ Ῥωμαίων καταναλιτόμενα κοινά· ἀλλ' ἐνθήμερος τριήρει μετὰ τὴν ἐπάνοδον, πρὸς τὴν οἰκίαν ἀποπέμψω. Πρὸς τοῖς ἄλλοις δὲ καὶ δειλίαν σου κατηγορεῖ καὶ ἀνανδρίαν ἐν ταῖς μάχαις. Ἐγὼ δὲ πρὸς τὴν τοσαύτην ἀδικίαν ἀχθεσθεῖς, μειζρόνων τε ἄξιον ἢ ὧν παρὰ Ῥωμαίους τυγχάνειν εἰδώς, καὶ τὴν θυγατέρα προθύμως σοι πρὸς γάμον ἐκδιδοῖναι ἔχω, καὶ πάντα πράττειν ὑπὸ σοῦ οὐ διὰ τὴν προτέραν φιλίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ κήδους ἕνεκα. Καὶ εὐθέως ὄρκους τε τοῖς λεγομένοις προσετίθει, καὶ ἐγκόλιον παρεῖχεν εἰς ἀσφαλῆ τῶν λεγομένων πίστιν. Ὡς δὲ συνθέμενον τὸν Λατίνον εἶχε, παρήγει τῇ μητρὶ τὰ εἰρημένα ἀπαγγέλλαντα πείθειν αὐτὴν, πάσῃ χρεῖσασθαι καὶ ἐπινοίᾳ καὶ σπουδῇ, ὥστε ἐκπολεμῶσαι βασιλίδι τῷ μεγάλῳ δομestικῷ. Καὶ τὰλλα προσετίθει ἃ τοῖς ἄλλοις εἶρητο αὐτῷ. Τὰ δὲ τοιαῦτα εἰς τετάρτην ἡμέραν ἐξ ἧς ἦκεν εἰς Βυζάντιον αὐτῷ συνασκευάζετο. Καὶ ἐπεὶ καθένα τοὺς εἰρημένους εἶχε πεπεισμένους, αὐτοῖς συνίστα τοὺς ὁμοίαν περὶ τοῦ πολέμου γνώμην ἔχοντας ἐκάστῳ ἀπαγγέλλων. Παρήγει τε κοινῇ βουλευσαμένους, ὅθεν ἂν δοκοῖη βέλτιον τὸν πόλεμον κινεῖν.

## CAPUT XX.

*Conjuratorum astus in imperatrice convenienda. Accusatio magni domestici. Imperatricis vera suspicio et interdictum. Asani Artotus cum Zampea matre succedit. His Chumnus cum filio, et Manuele Cantacuzeno genero. Omnes rejiciuntur, quos Apocauchus audaciores facit. Postremi patriarcha, et Andronicus Asanes quasi iriarii cum imperatrice decertant et eam vincunt; ita tamen, ut ex Occidente reversum iudicio accensendum decernat.*

Καὶ ἐπεὶ πρὸς πατριάρχῃν ἦγον, ἐδόκει δεῖν, μὴ ἀθρήτους ἀπαγγέλλειν βασιλίδι ἃ ἐσκέψαντο, ἀλλὰ κατ' ὀλίγους προσιόντας, ἵνα μήθ' ὑποψίαν παρέχον τινὰ, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον καταπλήττοιεν συνεχῶς τε περὶ τῶν αὐτῶν διαλεγόμενοι, καὶ μᾶλλον πείθοιεν ἀληθῆ νομίζειν τὰ ὑπὸ πολλῶν ὡσαύτως εἰρημένα. Ἐδέδοκτο δὴ Ἀσάνῃ πρῶτον τὸν μέγαν δούκα καὶ Κωνσταντίνον τὸν ἀδελφὸν προσάγειν τὴν πείραν βασιλίδι. Προσελθόντες τοιγαροῦν, καὶ πολλὰ περὶ τῆς εἰς αὐτὴν εὐνοίας καὶ βασιλεία προδι-

hunc, inquam, conveniens, equid de se audisset exquirebat. Illo negante, subiecit: Ego vero praesens audivi, cum magnus domesticus contra te matremque tuam debaccharetur multis, Romanosque magnae fatuitatis argueret: qui, cum ad publicam procuracionem uti civibus oporteret, essentque in promptu boni viri, bonae feminae magno numero, illi nescio quorsum acti, 412 vel potius imperatrici adulantes, Artotum, et ejus matrem, homines exteros ac plebeios adhiberent. Imperatori viventi, inquit, ac pro potestate quidquid incideret moderanti, contra dicere fas non erat: nunc, quando summa imperii ad me devenit, non patiar a talibus, tanquam a fuscis communia Romanorum bona absumi, sed post reditum meum B

triremi impositos, unde advenerunt, eo remittam. Praeter caetera quoque timiditatem tuam et in praelio ignaviam reprehendit. Ast ego tanta iniquitate offensus, teque majoribus, quam a Romanis habes, dignum sciens, etiam filiam meam tibi in matrimonium dabo, nec propter pristinam duntaxat amicitiam, sed propter affinitatis quoque conjunctionem tua causa faciam omnia. Illico juramentum et bullam adjicit, quo certior dictis fides esset. Ut hominem Latinum ad suam factionem adjunxit, eum hortatur, eadem matri referens, illam commoveat, ut tota mente omnique ope enitatur, quo imperatricem magni domestici odio inflammaret. Alia item apud alios dicta annectit. Atque haec quadriduo, postquam Byzantium venit, per dolum et fraudem struxit. Cumque singulos quos nominavimus, jam irretitos teneret, de integro eos concitabat, dum, qui subscripsissent, circumiens singulis enarraret; moncbatque ut communiter deiberarent, unde commodius bellum ordirentur.

Uti ad patriarcham venerunt, placuit, non omnes simul clandestinis agitata consiliis exponere, sed paucos per successionem ad eam adire, ut neque suspicionem aliquam darent, sed magis eam terrent, dum crebro de iisdem dissererent, et ad credendum tanquam veris impellerent, quia a multis eadem narrarentur. Convenit autem, ut Isaacius magnus dux, et Constantinus ejus frater Ananes primi avium Augustae periclitarentur. Qui ingressi, et pluribus de sua in ipsam filiumque

imperatorem voluntate præfati, se nosse dicebant, **A** magnam domesticum sibi **413** imperium asserere, et brevi cogitata perfecturum. Quod cum indignissimum statuunt, judicasse minime tendas, sed in apertum proferendas insidias, ut re perspecta, et de se ipsa et de liberis quod opus erit, decernat. Non enim res parvas in discrimen vocari, sed id agi, utrum cum dignitate vivant, retento imperio, quod jure paterno illorum sit, an cum dedecore intereant ejus insidiis, qui summa rerum administranda, tantam sibi potentiam compararit. Imperatrix, suspicione veritatem ipsam attingens, non modo querimoniam non probavit, sed eam præterea visa est moleste ferre, eosque admonuit, ut his criminationibus supersederent: quidquid enim de magno domestico dicatur, ipsam ab eo distrahi ac dissidere non posse, quæ vera et consentanea, non commentitia de illo plane credat. Postquam hi frustrati recusserunt, Artotus cum matre mittitur, qui eadem narrantes, antequam absolverent, cum bile et stomacho reiecti sunt. Postridie Chumnus cum filio et genero Manuele Cantacuzeno duce, et Gabala accedit, quasi qui recentius quidpiam rescierint: explicate memorant, non desidentium, sed ad vim propulsandam exurgendum, se pecunia et armis bellum futuros. Nam cum benevolentiam fidemque imperatori inde a pueritia navaverint, tam incredibilem audaciam ferre nequire, malleque etiam animas suas projicere, quam hæc videre et perpeti. Imperatrix cum gratias de tam propensa voluntate egisset, dixissetque, sibi quoque minime dubium videri, eos, si quid tale accideret, cum quovis alacriter pro se dimicaturus, hortabatur tamen, ut de magno domestico ista loqui omitterent, quippe mera signamenta et calumnias; ejus enim erga se et imperatorem filium prompta ac parata studia sibi exploratissima esse: ne, si rediens se ab illis horum criminum accusatum intelligat, id ipsis merito irascatur. Sic imperatricem nihil dictorum a præjudicata opinione, omnia pro fabulis e jusque ingenio profectis ducentem depulit. Cum et hi ad alios regressi, responsum retulissent, non levis timor incessit omnes, extremo jam periculo se circumventos existimantes, nisi quid dictis efficacius invenirent. Quos Apocauchus monere, ne cunctarentur, nam de magno domestico prolata, tam multis consciis silentio tegi non posse: quæ si resierit, licere cuivis intelligere periculi secuturi magnitudinem. **414** Idcirco hortabatur, ne desperatione victi, actione desisterent, sed aliis omnibus posthabitis, hoc unum persequerentur, ut de acerbissimo hoste triumpharent, aut saltem ne atrocissime ab eo multarentur. Proinde ad patriarcham et Andronicum Asanem, magni domestici socerum, velut ad sacram anchoram confugiendum judicaverunt: quorum quia potior esset ad persuadendum auctoritas, per ipsos imperatrici terrorem ac metum incuterent. Nam patriarcha

**A** λεχθέντες τὸν υἱὸν, ἔπειτα ἔφασαν τὸν μέγαν δομέστικον εἰδέναι τὴν βασιλείαν ἑαυτῷ περιποιούμενον, καὶ ὅσον οὐδέπω τὴν ἐπίνοιαν εἰς ἔργον ἄγειν βεβουλημένον. Ὅσπερ αὐτοῖς ἴτε ἄγαν ἔδοξε τῶν δεινοτάτων, καὶ δεῖν μὴ συγκαλύπτειν, ἀλλὰ διήγησθαι τὴν ἐπιβουλὴν ποιεῖν, ἐν ἀισθημένῃ, τὰ δέοντα περὶ τε ἑαυτῆς βουλευσῆται καὶ τέκνων. Οὐ γὰρ περὶ μικρῶν τιῶν εἶναι τὸν κίνδυνον αὐτοῖς, ἀλλ' εἴτε ζῆν καλῶς τῆς ἐκ πατρῶου κληροῦ προσηκούσης ἔχουσας βασιλείας, ἢ ἀποθνήσκων ἀκλεῶς ἐπιβουλεύθεντας ὑπὲρ ἐκείνου δύναμιν τοσαύτην ἐκ τοῦ τῶν πραγμάτων ἄρχειν κεκτημένου. Βασιλεὺς δὲ ὑποπεύουσα ἕπερ ἦν, οὐ μόνον οὐκ ἐπήνεσε τὰ εἰρημένα, ἀλλ' ἐψάκει καὶ ἀχθομένη διὰ ταῦτα, παρῆναι τε αὐτοῖς ἀπέχεσθαι τῶν συκοφαντιῶν, ὡς οὐδεὶς ὅσ' ἂν τις εἴποι διάστασιν αὐτῆς δυναμένου πρὸς τὸν μέγαν δομέστικον ἐμποιῆσαι· σαφῶς πεπεισμένη τάληθῆ καὶ προσήκοντα περὶ αὐτοῦ. Ἐπεὶ δὲ ἀπρακτοὶ ἐκείνοι ἐπανήκον, Ἄρτώτος προσεπέμπετο ἄμα τῆς μητρὶ· τὰ ἴσα δὲ κίχτειν ἀπαγγέλλαντας, ἀπεπέμψθησαν πρὸς ὄργην, οὐδὲ ὄλους ἀκοῦσαι τῆς βασιλίδος τοὺς λόγους ἀνασχομένης. Εἰς τὴν ὑστεραίαν δὲ ὁ Χοῦμος ἄμα υἱεὶ τε καὶ κηδεστῇ Μανουῆλ Καντακουζηνῷ τῷ στρατηγοῦλοι, καὶ Γαβαλᾷ ὁμοίως βασιλίδι προσελθόντας, ὡς δὴ τι νεώτερον πεπισμένοι, ἀπήγγειλον μετὰ σπουδῆς· συνεβούλευσεν τε μὴ βῆθμεῖν, ἀλλὰ διανίστασθαι πρὸς ἄμυναν ὡς καὶ αὐτῶν καὶ χρήμασι καὶ ὄπλοις συνεφαπομένων τοῦ πολέμου. Οὐ γὰρ φέρειν τῆς εἰς βασιλέα εὐνοίας καὶ πίστει συνεθραμμένους, τὴν ὑπερβολὴν ὄργην τῶν τολμωμένων· ἀλλ' ἐτοιμότερον ἔχειν καὶ τὰς ψυχὰς προεσθαι αὐτάς, ἢ τοιαῦτα γινόμενα περιδεῖν. Βασιλεὺς δὲ καὶ αὐτῆς ὁμολογήσασα τῆς προθυμίας χάριν, καὶ πεπεισθαι καὶ αὐτῆς σαφῶς εἰπούσα, ὡς εἴ τι συμβαῖη τοιοῦτον, προθύμως παντὶ τῷ πολεμήσουσιν ὑπὲρ αὐτῆς; ἔπειτα παρῆναι τῶν κατὰ μέγαλον δομεστικῶν λόγων ἀποσχέσθαι, ὡς οὐδὲν ὄντων ἢ πλάσμα καὶ συκοφαντίαν, εἰδέναι γὰρ ἀκριβῶς τὴν ἐκείνου πρὸς αὐτὴν εὐνοίαν καὶ βασιλεία τὸν υἱὸν· μὴ καὶ μετὰ τὴν ἐπάνοδον τὰ παρ' ὄρων αὐτοῦ κατηγορημένα ἐκμαθῶν· δικαίως ἀχθοῖτο ὅμιν τοιαῦτα εἰρηκόσι. Βασιλεὺς μὲν οὖν οὕτω πρὸς μηδὲν τῶν εἰρημένων, τῶν ἐξαρχῆς ἐξέστη λογισμῶν, ἀλλὰ **D** πλάσματα ἤγειτο πάντα ὑπὸ τῆς ἐκάστου διανοίας ἀναπεπλάσμενα. Ὡς δὲ καὶ οὗτοι πρὸς τοὺς ἄλλους συνελθόντες, ὅσα ἢ βασιλεὺς ἀπήγγελλον ἀποκριθεῖν, δέος ἔσχε πάντας οὐκ ὀλίγων, καὶ ἐν ἐσχάτοις ὄντο ἤδη περιέχεσθαι κακοῖς, εἰ μὴ τι βουλευσάντο ἀνυσιμώτερον τῶν εἰρημένων. Συνεβούλευε τε ὁ παρακοιμώμενος αὐτοῖς μηκέτι μέλλειν· τὰ μὲν γὰρ περὶ μέγαλον δομεστικῶν εἰρημένα σιωπῇ καλύπτεσθαι οὐ δυνατόν, πολλῶν τῶν συνεδῶτων ὄντων· μεταδῆλων δὲ ἐκείνων γενομένων, συνορῶν ἐξέστην ἐκάστῳ τὸν κινδύνον τὴν ὑπερβολὴν. Διὸ οὐδὲ παρῆναι βῆθμεῖν ἀπογόντας πρὸς τὴν πράξιν, ἀλλὰ τῶν ἄλλων ἀποσχομένους πάντων, ἐνός τούτου γίνεσθαι μόνου, ὅπως περιγένοιτο τοῦ πολεμωτάτου, ἢ, τὰ γε δεύτερα, μὴ τὰ ἀνήκεστα παρ' ἐκεί-

νου πάθειεν αὐτοί. Ἐδόκει δὴ καὶ πατριάρχην, καὶ ἄνδρον ἰκανόντα τοῦ μεγάλου δομεστί-  
 κου πενθερόν, ὡσπερ ἀγχυράν τινα καθέσθαι ἱεράν· καὶ δι' αὐτῶν τῆς βασιλίδος τοὺς λογισμοὺς πει-  
 ρᾶσθαι κατασεῖν. τῶν ἄλλων πάντων ἀξιολογωτέ-  
 ρων ὄντων πρὸς τὸ πείθεσθαι αὐτοῖς, ἅτε δὴ πα-  
 τριάρχου μὲν πρὸς τῇ δοκούσῃ πρὸς ἐκείνην εὐνοίᾳ  
 καὶ ἱερωσύνῃ τῇ μεγίστῃ, τετιμημένου, καὶ μὴ ἂν  
 ποτε ψεύσασθαι ὑποπτευθέντος· τοῦ ἐτέρου δὲ μὴ  
 τοσοῦτον ἂν εἰς ἀπονοίας βάρβαρον ἑλληλακίναι  
 ἔδεικτο, εἰ μὴ τοιαῦτα τῷ γαμβρῷ συνῆδει ἀληθῶς,  
 ὅσθ' ἔκοντι τὴν θυγατρὸς αἰρεῖσθαι κακοπραγίαν  
 καταψυδόμενον τοσαῦτα. Ἐπεὶ δὲ ἐψηφίσαντο  
 κοινῇ, γενόμενον ἐν βασιλείοις τῶν εἰρημένων, ὁ  
 πατριάρχης λόγου ἤπειτο πρῶτος πρὸς τὴν βασι-  
 λίδην, τὴν μὲν περὶ ἐμὲ τοῦ μεγάλου δομεστίκου,  
 φάσκων, εὐμένεϊαν καὶ σπουδὴν εὐθύς ἐξαρχῆς, καὶ  
 ὡς ἐκ φαύλης τύχης καὶ πολλῆς ἀφανείας εἰς τοῦτο  
 δι' ἐκείνου δόξης καὶ λαμπρότητος προήγμαι, δι' ἃ  
 πολλὰς αὐτῷ χάριτας ὀφείλειν ὀμολογῶ δίκαιος  
 εἶναι, πάντες μὲν ἂν εἶδεον Ῥωμαῖοι, μάλιστα δὲ  
 σὺ. Ἄχρι μὲν οὖν αὐτὸν ἐώρων ὀρθοῖς καὶ δικαίοις  
 χρώμενον λογισμοῖς, καὶ τὴν εὐνοίαν καὶ τὴν πίστιν  
 ἔδοκίον ὁμῖν τηροῦντα καὶ καθαρὰν τοῖς βασιλεῦσι,  
 δεῖν ἐνόμιζον καὶ αὐτὸς ὡς γνησιωτάτῳ φίλῳ προση-  
 γεῖν· καὶ οὐδὲν ἦν τὸν ἢ φιλότακτος πατήρ ἢ λυ-  
 σιτέλλῃσιν ἡλιπίζον αὐτῷ πρὸς εὐδοξίαν πράττειν  
 προύμνη· ἐπεὶ δὲ ἄλλων τε πολλῶν λεγόντων ἐπι-  
 θύμην, καὶ αὐτὸς παρ' ἑμαυτοῦ συνῆκα, ὡς ἀδίκῃ  
 καὶ βίαιᾳ καὶ διανοεῖται καὶ πράττειν ἤδη ὤρμηται,  
 τοῦ πολλὰ πεφιληκότος βασιλέως, καὶ ἐπὶ μέγα  
 δόξης προσαγρόντος· ἀδίκως ἀμειδόμενος τοὺς πα-  
 τῆρας, οὐ μόνον τῆς ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ ζωῆς αὐτῆς  
 ἐποστερωῶν, τὴν τε γνώμην ἐβδολυξάμην ὡς ὠμοτά-  
 την, καὶ ἀγνωμοσύνης οὐδεμίαν ἐλλείπουσαν ὑπερ-  
 βλήν, καὶ αὐτὸν οὐ τῶν φίλων ὡσπερ πρότερον,  
 ἀλλὰ τῶν κυλεμωσάτων ἔγνω δεῖν ἡγεῖσθαι. Νομί-  
 ζον δὲ μὴ καὶ σὲ τὰ τοιαῦτα ἀγνοεῖν τῶν πάντων  
 κειρίων εἶναι, ἦ καὶ ἀπαγγέλλων, ἵν' ἐκ τῶν πα-  
 ρόντων σκεψασμένη, οὐ μόνον αὐτὴν καὶ παῖδας  
 καὶ ἀδελφούς, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν συγχινδου-  
 ρούσασαν ἀρχῆν. Ἡ βασιλὶς δὲ ὡσπερ ἐκπεπλη-  
 γμένη, λόγους ἐφασκεν ἀκούειν, οἷους ὡδ' αὐτὸν  
 ἐν κακίᾳ ἐφευρετὴν ἂν ποτε δυνηθεῖσθαι ψῆθῃ  
 περὶ μεγάλου δομεστίκου πείσειν ἐπιχειρήσειν·  
 ὡς κακὸς ἐκεῖνος περὶ αὐτὴν καὶ πίστιν ἐπιβουλεύων  
 τοιαύτως, καὶ τῆς θαυμαστῆς ἐκείνης φιλίας τοιαύ-  
 τος χάριτας ἀποδιδούς. Τοῦ πατριάρχου δὲ καὶ  
 αὐτοῦ τὰ ἴσα φάσκοντος ἐν ἀρχῇ πεπονθένει πρὸς  
 τὰ περὶ ἐκείνου εἰρημένα, καὶ τοῖς λέγουσιν ἀπιστεῖν,  
 οὐδὲ καὶ τετρακίς τοσοῦτων, ἀλλὰ καὶ πολλαπλα-  
 σίων, ἢ ὅσοι προσελήλυθασιν αὐτῇ τῶν εἰρηκότων  
 ὄντων· Ἐπειτ' ἐπιστήσαντα τὸν νοῦν καὶ τοῖς πρᾶ-  
 τομένοις ἀκριβῶς προσεσχῆκα, τὴν διαστροφὴν  
 τῆς γνώμης καταμαθεῖν, καὶ πείθεσθαι ἀξιοῦντος  
 καὶ αὐτὴν, καὶ μὴ περὶ πράγματος οὕτω τὸν κίν-  
 δονον ὄξυν ἔχοντος διαμέλλειν, ἀλλ' ἤδη περὶ σωτη-  
 ρίας αὐτῆς τε καὶ τῶν τέκνων σκέπτεσθαι, ἀνεμί-  
 μητικὴν ἢ βασιλὶς τῶν πρὸς ἀλλήλους οὕτω χθές

A praeterquam quod illi bene cupere videbatur,  
 summo praerat sacerdotio, quem illa nunquam  
 mentiturum suspicaretur; alter, nisi genero hujus  
 molitionis esset conscius, in tantum amentiae  
 vecordiaeque barathrum, ut tam multa mentiendo,  
 sponte ac volens filiam calamitosam redderet,  
 praecipitatus non putabatur. Hoc fixo, cum es-  
 sent in palatio omnes quos recensuimus, patriarcha  
 primus talibus dictis Augustam compellavit: Magni  
 domestici erga me voluntatem ac studium a prin-  
 cipio, et quomodo per illum ex abjecta conditione  
 nullaque obscuritate ad istam amplitudinem cla-  
 ritateque pervenerim (ob quod singulares me illi  
 gratias merito debere haud inficior), Romanorum  
 nullus est, qui scire non possit, et tu nosti potis-  
 simum. Quandiu igitur illum recta incedere via,  
 et amicum justitiae, sinceraque et pura erga vos  
 et imperatores benevolentia ac fide animadverti,  
 me vicissim illi ut amico germanissimo addictum  
 esse oportere sentiebam; nec minus quam libero-  
 rum suorum amans pater, quae ad ejus gloriam  
 factura confidebam, ea facere instituebam. Ast  
 ubi multis commemorantibus audivi, et per me  
 cognovi, illum vim et nefas meditari, et jam ad  
 scelus perpetrandum esse incitatum (male videlicet  
 remunerantem filios imperatoris, a quo tantopere  
 dilectus, et ad tam inclytum fastigium evectus est,  
 dum eos non modo imperio, sed vita etiam privare  
 solitur), crudelissimum ejus, et supra quam cre-  
 dibile est, perversum consilium exsecratus, non  
 amicorum, ut prius, sed hostium infestissimorum  
 numero ducendum existimavi. Ratus porro nee  
 te nescire, quam haec exitiosa sint, tibi nuntius  
 adsum, ut pro tempore circumspicias, quemadmo-  
 dum et te, et gnatos tuos, et totum imperium  
 in idem discrimen conjunctum serves. Tum impera-  
 trix attonitae similis, talia se de magno domestico  
 audire dixit, qualia nunquam cogitasset de eo sibi  
 persuadere conaturum, vel ipsum scelorum omnium  
 satorem et architectum diabolum: 415 quod  
 nimirum sibi infestus, et insidiator liberorum im-  
 peratoris, pro nobili illa amicitia tales referret  
 gratias. Excipiente patriarcha, eundem fuisse sen-  
 sum suum ab initio, cum haec de eo audiret, et nar-  
 rantibus credere nequivisse, qui non ter quaterve,  
 sed multis partibus plures fuissent, quam nunc ad  
 eam convenissent: post, ubi animum applicuerit,  
 et ad acta diligenter attenderit, pravitatem mentis  
 ejus didicisse quam ut et ipsa credat, aequum  
 videri, et ne in periculosissimo negotio moras  
 nectat, sed jam de sua filiorumque salute laboret.  
 Redibat autem in memoriam imperatrix, quomodo  
 recentissime, ipso patriarcha praesente, juramentum  
 mutuum, quando et alia dixerit magnus domesti-  
 cus, quae ipsi secum recorderentur, et hoc imprimis  
 ut si quid accusaretur, ne absentem indicta causa  
 damnarent, sed in judicium vocato, locum defen-  
 sionis darent; et siquidem injustus ac perjurus  
 comperiretur, extremum etiam supplicio addicerent;

in al' esset ab accusatione veritas, criminibus ab-  
solvent, et sycophantas hoc ipsum quod sunt,  
ostenderent. Nunc cum illum perfidia ac perjurii  
multi insimulant, neminem se videre, qui ei in  
iudicio se opponere, et pro scelerato arguere au-  
deat, sed nec qui manifeste eum accuset, quasi  
qui malignum se et proditorem ejus demonstravit:  
ut ex auditis hanc delationem puras putas esse  
calumnias potius, quam aliquid veritatis habere,  
perspicere queat, et velut ex composito ab omnibus,  
nullo argumento ut imperii invasorem reum peragi.  
Non itaque justum esse, nec suam decere perso-  
nam, multorum sermonibus, nihil ad probationem  
veritatis solidum continentibus credulam, bellum  
civile adversus eum inceptare. Non esse unum de  
plobe infama, ut opera levissima subigatur. Sed  
quæ nunc dicta sint, eorum nihil ei indicandum,  
verum bene perpendendum: accurateque exami-  
nandum negotium, dum in Occidente abest, et  
post reditum citra cunctationem iudicio arces-  
sendum, ac tempore ad respondendum concessio, vel  
damnandum, si perjurii comperiat, vel scelere  
omni solvendum, si nihil, quorum suspectus erat,  
designarit. Hæc imperatrix æqua simul et com-  
moda reputans, respondit.

πρὸς αὐτὸν μηδὲν ποιεῖν· ἀλλὰ σκεψαμένους πολλὰ, καὶ βασιάνῳ τὸ πρᾶγμα δόντας ἀκριθεὶς, ἕως ἂν ἐκεῖ-  
νος ἀπῆ πρὸς τὴν ἐσπέραν, μετὰ τὴν ἐπάνοδον εὐθύς καλεῖν ἐπὶ τὴν δίκην· καὶ καιρὸν παρατρυμένους  
πρὸς ἀπολογία, ἢ καταψηφίζεσθαι ἂν φαίνηται ἐπιτορκῶν, ἢ τῶν ἐγκλημάτων ἀπολύειν, ἂν μὲν  
τῶν ὑποπτευομένων ἐργασμένος ἦ. Τοιαῦτα μὲν ἡ βασίλισς δικάσθαι τε τοῦ καὶ συμφέροντα οἰομένη  
ἀπεκρίνατο.

καὶ πρῶν ἐπ' αὐτοῦ γεγενημένων ὄρων· ἐν οἷς  
ἄλλα τε εἰρητὴ τῷ μεγάλῳ δομestίῳ, ἔφασκεν, ὅτι  
σύνισμεν αὐτοὶ, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων, ἵνα ἴν  
τι κατηγορηθῆ παρὰ τίνος, μὴ ἐρήμην οὕτως ἐκείνου  
καταψηφίζεσθαι ἡμᾶς· ἀλλ' ἐπὶ δίκην καλέσαντας,  
καὶ τόπον ἀπολογίας παρασχομένους, ἂν μὲν οὐκ ἴκων  
ἀλίσκεται καὶ ἐπιτορκῶν, δίκας τὰς ἐσχάτας ἀπα-  
τεῖν· ἂν δὲ μηδὲν προσῆ τοῖς εἰρημένους ἀγῆτε,  
τῶν ἐγκλημάτων μὲν ἐκείνον ἀπολύεσθαι, τοῖς το-  
κοφάντας δὲ αὐτὸ τοῦδ' ὅπερ εἰσὶν ἀποδείκνυσθαι  
συκοφάντας. Νυνὶ δὲ πολλῶν ὄντων τῶν ἀπιστίας  
καὶ ἐπιτορκίας διωκόντων, οὐδένα δὲ ἀντικαταστῆναι  
πρὸς αὐτὸν ἐπὶ τῆς δίκης τολμήσει, ὥστ' ἐξελίγην  
ἀδικούντα. Οὐ μὴν, ἀλλ' οὐδὲ νῦν τινα διαβόητον  
ἐκείνου κατηγορεῖν, ὅτι πρᾶττων κακῶς ὄπται, καὶ  
προδότης περὶ ἐμῆ, ὥστ' ἐκ τῶν λεγομένων καὶ αὐ-  
τὴν ἔχειν συνορᾶν εἰ συκοφαντία τὰ εἰρημένα, ἢ  
ἀληθείας ἔχεται τίνος· ἀλλ' οὕτως ὡσπερ ἐκ συνή-  
ματος πάντες αὐτοῦ καταψηφίζονται τὴν βασίλειαν  
ἀρπυγῆν, μηδὲν πλέον προστιθέντες· οὐ δὲ δίκαιον,  
οὐτ' ἄλλω· εὐπερὲς ἐμοί, τοῖς παρὰ τῶν πολλῶν  
πεισθεῖσαν λόγους, οὐδὲν βέβαιον πρὸς ἀπόδειξιν  
ἔχουσι τῆς ἀληθείας, πόλεμον πρὸς ἐκείνον ἐμύλον  
κινεῖν. Οὐ γὰρ τῶν πολλῶν εἶς, ὥστ' αὐτοῦ βῆπι  
περιγενέσθαι· ἀλλὰ νῦν μὲν τῶν εἰρημένων ὄρων

416 CAPUT XXI.

*Probationibus et iudicio audito terretur patriarcha vicissimque a periculi gravitate imperatricem terret, et de domestico suspicionem auget vehementer, ejusque in curanda sua et liberorum salute negligentiam liberius coarquit. Ei Asanem pro optimo consiliario commendat, qui ejus animum callide subiens colo-phonem addit et magnifico promisso, ut alii quoque, orationem concludit.*

At enim patriarcha probationes et iudicium C  
audiens, conscientia suæ aliorumque sycophantiæ,  
et quidem multæ exitus, ad hæc cernens, quan-  
tum ipsis præter dedecus sycophantis debitum  
periculi crearetur, angebatur animi vehementer,  
et timoris magnitudine parum differebat a mortuis.  
Nondum tamen omnino ad male faciendum fessus,  
velut imperatricis cæcitatem miserans, Quibus in  
rebus, inquit, etiam de cælo Deus adjuvat, omnia  
velut ad cursum plane et expedita sunt, ac nullo  
labore feliciter geruntur: contra, quos idem  
sponte ad perniciem deserit, iis e diverso diffi-  
cultatis. et turbarum plena sunt omnia. Atqui ego  
quanquam me studio vestri summis periculis  
involvorum, non tanti æstimo calamitatem meam,  
usque ad sedis amissionem et carcerem processu-  
ram, quam vestram, quibus non solum Romanus  
principatus, sed ipsa quoque vita ignominiose ac  
nefarie eripietur. Te autem admiror magnopere,  
si nunc, dum abest Byzantio, et domari nullo  
labore potest (siquidem quæ in eum cuduntur  
ignorat), adeo ab armis in illum refugis. Post tan-  
tum vero spatium, in quo quæ nunc dicta sunt,  
eorum nihil nescire poterit, cum non pauci in hac

Ο πατριάρχης δὲ ἐλέγχους πυθόμενος καὶ δίκην  
πολλῶν τε αὐτοῦ καὶ τοῖς ἄλλοις συνειδῶς συκοφαν-  
τίαν, καὶ τὸν κίνδυνον συνορῶν ὅσος αὐτοῖς μετὰ τῆς  
συκοφάντας προτρυχούσης ἀλαχούνης παρίσταται, ἠνω-  
νία τε οὐ μετρίως, καὶ τῷ πλείστῳ μέρει ἦν ὑπὸ  
δέους ἀποτεθνηκώς. Ἐτε δὲ οὐ παντάπασι πρὸς τὸ  
κακούργεῖν ἀπειρηκώς, ὡσπερ τὴν ἀπόνοιαν βαι-  
λίδος οἰκτιρίζομενος. Ἐν οἷς, ἔφασκε, πράγματα καὶ ὁ  
θεὸς ἀνωθεν συνεφάπτεται, εὐδρομα πάντα καὶ λεία  
καὶ κατορθοῦμενα ἀπονηεῖ· ὧν δ' αὐτὸς ἐκὼν με-  
θίσταται πρὸς τὸ διαφθαρῆναι, τοῦναντίον ἅπαν, δυσκο-  
λίας γέμοντα καὶ ταραχῆς. Ἐγὼ δὲ καὶ τοὶ κινώ-  
νοισι τοῖς ἐσχάτοις διὰ τὴν εἰς ὑμᾶς εὐνοίαν ἐμμελῶν  
περιβαλὼν, οὐ τοσοῦτον ἐν δεινῷ τὴν κακοπραγίαν  
τίθεμαι τὴν ἐμαυτοῦ ἄχρι καθαιρέσεως τῶν ὀρώνων  
καὶ δεσποτηρίου ἐσομένην, ὅσῳ τὴν ὑμετέραν οὐκ  
ἀφαίρουν μόνον μέλλουσιν ὑφίστασθαι τῆς Ῥω-  
μαίων ἡγεμονίας, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς ζωῆς ἀκλειῶς ἅμα  
καὶ παρανόμως ἀποστερεῖσθαι. Θαυμάζειν δὲ μοι  
καὶ οὐ παρίσταται πολλὰ, εἰ νῦν ἀπόντος ἐκείνου  
Βυζαντίου, καὶ λίαν ὄντος εὐεπιχειρήτου διὰ τὸ μη-  
δὲν εἰδέναι τῶν πραττομένων, οὕτω πέφρικας τὸν  
πρὸς ἐκείνον πόλεμον· μετὰ δὲ χρόνον τοσοῦτον ἐν  
ᾧ τῶν τε εἰρημένων μηδὲν ἐκείνῳ ἐξέσται ἀγνοεῖν

οὐκ ὀλίγον ἐνταυθοῖ διατριβόντων τῶν ἡδέως ἂν ὑπὲρ A  
ἐκείνου καὶ τὰς ψυχὰς προσημομένων, καὶ παρα-  
σκευάσασθαι πρὸς ἕκαστα ὡς ἂν ἕριστα αὐτῷ δοκῆ,  
βιβλῖως ἠλπίσας περιγενήσεσθαι. Οὐ γὰρ ὡς αὐτὴ τε  
οἶ, κάκεινος φανακίζων ἡμᾶς ἀπεσεμνύνετο, οὕτω  
πρὸς Βυζάντιον ἐπανήξει τοὺς φίλους καταλιπών, καὶ  
τὴν πολλὴν θεραπείαν τὴν περὶ αὐτὸν ὥστε σε ἔχειν  
ὅ τι βούλῃ χρῆσασθαι αὐτῷ, ἀλλ' εἰδὼς ὡς ὑποπιπέυε-  
ται, οὐ τῶν εὐγενεστέρων μόνον πείσει πολλοὺς ὑπο-  
σχέσει καὶ δωραεῖς μεγάλων ἀγαθῶν, ἀλλὰ καὶ στρα-  
τιᾶν ἅπασαν αὐτῷ προσέχειν παρασκευάσει χρήμασι  
διαφθείρας· ἔχων δὲ μεγάλην δύναμιν περὶ αὐτὸν, οὐ  
μόνον ἡμᾶς τοὺς ἡρημένους ἐκείνῳ πολεμεῖν τῆς εἰς  
ὑμᾶς εὐνοίας ἔνθα διαφθερεῖ βραδίως, ἀλλὰ καὶ σοὶ  
καὶ τέκνοις, μηδεὶς τοῦ βοηθοῦντος· οὐτος, ὃν αὐτῷ  
τρόπον λυσitelήσειν χρήσεται οἴησεται, πᾶσιν ἐκεί- B  
νωις τοῖς σεμνολογήμασι, καὶ ταῖς ἀπάταις, καὶ  
ταῖς εἰρωνεαῖς χαίρειν εἰπὼν μακρὰ· ἃ οὐκ οἶδ'  
ἔπος οὐ συνορᾷς αὐτῇ, οὐδὲ σωτηρίαν ἑαυτῇ τε καὶ  
τέκνοις ἐκ τῶν ἐνότων ἐκπορίζειν βούλει, ἀλλὰ  
δικὰς ὀνειροπολεῖς, καὶ συκοφαντίας καὶ ἐλέγχους,  
οἷδ' αὐτὸ τοῦτο βουλομένη ἔννοει ὅτι φόβηται· ἂν  
διαφθαρεῖσα πρὶν εἰς ταῦτα ἦκειν. Ἐγὼ μὲν οὖν ἃ  
καὶ πρότερον ἐφθην εἰπὼν, οὐ πῆς βασιλείῳ μόνον  
εὐμενεῖας μεμνημένος ὑφ' οὐ πολλῶν ἀπῆλασσα καὶ  
μεγάλων εὐεργετημάτων, ἀλλὰ καὶ τῆς σῆς· ἄλλως  
θ' ἔτι καὶ νόμων αὐτῶν καὶ δικαίων προδεβλημένος,  
πᾶσιν ἀνάγκην ἔχων τοῖς ὄπισθεν ἀδικουμένοις  
συναίρεισθαι τὰ δυνατὰ, ἐκείνου τε ἀπεσπόμεν τῆς  
φιλίας, ἄδικα καὶ παράνομα διανοηθέντος, καὶ τοι C  
πολλὰς ἀφορμὰς τῆς εἰς ἐκείνον εὐνοίας ἐσχηκώς,  
καὶ σοὶ τὰ λυσitelῶντα συμβεβούλευκα, κύβον ὃ  
φασὶ ρίψας, καὶ σὺν ὑμῖν ἐλόμενος ἢ ζῆν νικῶντων,  
ἢ ἀποθνήσκειν ἂν τῆς ἐναντίας πειρᾶσθαι συμβαίνει  
τύχῃ. Θειοτέρα δὲ τινι καὶ τοῦδε παρόντος τύχῃ  
ὃς ἐκείνου τε οὐκ ἂν ποτε εἴλοιο καταψεύδεσθαι συ-  
νοικοῦντος θυγατρὶ, καὶ σοὶ βουλευσάτω τὰ δέοντα,  
οὐ μόνον διὰ τῶν πραγμάτων τὴν ἐμπειρίαν καὶ  
τὴν σύνεσιν ἦν ὃ πολὺς αὐτῷ τῆς ἡλικίας χρόνος  
ἔστι συνελοχῶς, ἀλλὰ καὶ τὴν εἰς βασιλεία καὶ τοὺς  
παῖδας τοὺς ἐκείνου· εὐνοίαν καὶ πίστιν ἄδολον καὶ  
καθαράν, ἄξιον πυνθάνεσθαι καὶ πισθεσθαι παρὰ-  
νοῦντι, οὐδὲν ἄδικον οὐδ' ἐπισφαλὲς βουλευσομένη  
συμβουλεύειν. Ἀσάντης δ' ὡς περ οἱ ἐν τοῖς γυμνι-  
κῶν ἀγῶσιν ἐφεδρεύοντες ὥστε τοῖς νικῶσιν αὐτοὶ  
συμπλέκεσθαι, πρὸς τοὺς λόγους παρεσκευασμένος  
ὢν, τὴν μὲν ἐμὴν, ἔφη, πρὸς τὸν μέγαν δομῆστικόν  
γνησιότησα καὶ πατρικὴν στοργὴν ἦν ἔχω πρὸς  
ἐκείνον ἐπὶ φιλετάτη συνοικούντα θυγατρὶ, οὐδεὶς ἄγνοεῖ  
δήπου· ἔθεν οὐδ' ἐξαρνεῖσθαι τὰ πᾶσι φανερὰ προ-  
σῆχον ἡγημαὶ ἐμοί. Εὐδελον οὖν ὡς ἐκείνου κατα-  
ρωχότος ἃ διανοεῖται, βασιλεὺς μὲν ἐκεῖνος· ἔσται,  
καὶ βασιλίδι τῇ ἐμῇ θυγατρὶ συνοικῶν, ἐγὼ δὲ  
πατὴρ βασιλέων, καὶ τὴν ἀρχὴν συμμετριζόμενος  
αὐτοῖς, καὶ ἐπὶ μέγα ἦκων καὶ δόξης καὶ πλοῦτου  
καὶ περιφανείας. Ἀλλὰ τὰ λαμπρὰ ταῦτα καὶ σεμνὰ  
ἄπερ ἑτέρῳ παντὶ τῷ ἦρκεσαν ἂν εἰς εὐδοξίαν, ἐμοὶ  
τῶν παρόντων ἀποδόντα φαίνεται πολλῷ. Τῇ γὰρ  
εἰς βασιλείας εὐνοία καὶ πίστις καθαρὰ ἐκ πρώτης

urbe degant, qui cum voluptate ejus causa sangui-  
nem profundent, et accingi parati sint, quibus ille  
potissimum eos accingi voluerit, non difficile te  
superiorem fore confidis. Non etenim ut et tu  
putas, et ille nos ludificans jactabat, sic Byzan-  
tium redibit amicis relictis, et quibus colitur  
obsequiis illis tam multis, ut eum pro arbitrio  
tractare possis. Sed cum se suspicione laborare  
sciat, non modo de nobilioribus complures donis  
et promissis magnificis, verum etiam totum exer-  
citus largitione corruptum, ad partes suas tuendas  
alliciet, et potentia ingenti præditus, non solum  
nos, qui cum eo, studio erga vos adducti, bello  
contendere dicemur, nullo negotio concidet, sed  
de te quoque et filiis, nemine contra operam  
ferente, omnibus illis gloriose dictis, et fallacis,  
et 417 simulationibus valedicens, pro commo-  
ditate sua statuet. Quæ nescio quomodo non vides,  
nec tibi liberisque salutem ex data opportunitate  
conciliare vis, sed judicia, et calumnias, et pro-  
bationes somnias, nec te citius occisum iri perspi-  
cis, quam ad eas veniat. Quare id quod etiam  
antea dixi, meæ cum in imperatorem, ejus  
multa eaque præclara constant in me officia, tum  
in te benevolentia memor (adde quod et legum ac  
justitiæ patronus, quomodocunque injuriam passis,  
quantum in me est, opitulari necesse habeo) et  
ab illius amicitia, iniqua legibusque adversantia  
parturientis, tametsi multis eum nominibus com-  
plecti deberem, me sejuncti, tibi que utile consilium  
dedi, et ut dicunt, aleam jeci, vobiscum præoptans  
aut vivere, si viceritis, aut interire, si in con-  
trarium fortuna ceciderit. Porro et hunc divina  
quadam sorte præsentem (qui nunquam in eum  
utpote generum mentiri velit, tibi que non tantum  
propter rerum usum atque prudentiam, quam ei  
ætas longinqua peperit, sed propter eam nihilo  
minus, qua in imperatorem fuit, et in liberos  
adhuc est, germana sinceraque charitate et fide,  
recte consulet) percontare licet, eique obtempe-  
res: nihil enim iniquum periculosumve suasurus  
est. Asanes autem perinde, ut qui in gymniciis  
ludis subsidunt, quo cum victoribus ipsi quoque  
congrudiantur, ad dicendum meditatus, Meam  
quidem, inquit, patriam et germanam charitatem  
erga magnum domesticum, charissimæ filia maritum  
nemo utique ignorat. Unde quæ omnibus nota  
sunt, negare me nor decet. Manifestum est itaque,  
si, quod cupit bene processerit, illum imperato-  
rem, gnatam meam imperatricem, me imperato-  
rum patrem, imperii consortem, et illustri gloria,  
magnis opibus ac splendore futurum. Atqui, ego  
claritates istas et augustos honores, qui cuivis  
alteri ad celebritatem sufficerent, hoc rerum statu  
nequaquam convenire arbitror. Nam cum a prima  
ætate fide non fucata imperatoribus studerim,  
malim illis adhærendo in miserias et ærumnas  
incidere, quam cum insidiatoribus faciendo am-  
plissimos honores et dona adipisci. De magna

itaque domestico quæ et patriarcha, et fratres A  
mei, et alii locuti sunt, omnia certa esse scio, et  
te nihil vocare in dubium, sed mihi, ut qui sin-  
gula penitus noverim, fidem adjungere par est.  
418 Quod si hæc ad demonstrandam veritatem  
infirma videntur, at illud tibi omnino persuadeat,  
hominem super te filiisque tuis aliquid monstri  
alere. Etenim cum tu sub discessum de filia  
ipsius filio tuo imperatori despondenda eum ur-  
geres, noluit, renique in reditum suum ab Occi-  
dente rejecit. Erubescbat enim post tot argu-  
menta tuæ in se tam effusæ voluntatis hostis  
apparere infensissimus, et cui paulo ante gnatam  
ad communionem thori junxisset, eum imperio et  
vita exuere. Illud namque nullus profecto dixerit,  
qui sapit, filiam clariori insigniorive copulandam  
existimasse. Quamobrem non tibi salus tua flocci-  
pendenda est, sed enitendum sedulo, ne te ejus  
insidiæ pessumdent. Ego, et quotquot ex nobilio-  
ribus nunc Byzantii adsunt, præter sumptus, etiam  
oppositus laterum nostrorum, et servos nostros,  
vitamque et sanguinem nostrum, si opus erit, tuæ  
ac liberorum tuorum tuendæ dignitati cupide pol-  
licemur.

περιγενέσθαι. Ἐγὼ δὲ καὶ ὅσοι τῶν ἐπιφανεστέρων νῦν ἐπιδημοῦσι Ἐυζαντίῳ, οὐ χρήματα μόνον καὶ σώματα καὶ ὀκέτας, ἀλλὰ καὶ ψυχὰς αὐτάς εἰ δέοι, ὑπὲρ τῶν σοὶ καὶ τέκνοις συμφερόντων προσησόμεθα.

## CAPUT XXII.

*Imperatrix ægritudo et anxia mens. Iterum accusationem repudiat, rursusque dubitans et credens, se illorum fidei tradit cum lacrymis. Mater domestici cum nepote et uxor Matthæi nepotis alterius, ut in carcere domi custodiuntur. Apocaukus fit præfectus urbis. Bellum inchoatur. Qualem militem collegerit. Domum magni domestici diripere ac disturbare non audent. Amici ex urbe propter periculum fugiunt. Veniam ab imperatrice petunt. Gabalas legatus prævaricator, alter in carcerem datur.*

Ob hæc imperatrix doloris veluti quibusdam de- C  
mersa fluctibus, cum non videret, quomodo pro  
falso repudiaret, quod a tam multis testibus iisque  
locupletibus asseveraretur, neque quomodo crede-  
ret supra modum improbis mortalibus, diu plorans  
largiter, ubi se ex mæore collegit. Adhuc, ait,  
in pristina opinione iudicio persisto, nec possum  
pro veris amplecti, quæ adversus magnum  
domesticum dicta sunt. Testor enim omnia, etiam  
antequam fiant, cognoscentem Deum, putavisse me  
ab ipso non secus quam matrem, aut sororem ger-  
manissimam semper dilectum et curatum iri, et  
orphanis imperatoris æque ut ipsum parentem,  
si superesset, prospecturum : dum non solum  
qui ipsi cum eodem imperatore fuit amor mutuus,  
isque ob excellentiam vix credibilis, sed nostrum  
quoque in ipsum amorem reputarem. Quia vero  
non nisi Deo permittente, ut Romani videlicet  
bellis intestinis inter se 419 mactent, tam ne-  
tandas cogitationes suscipit, et tam scelerata et  
tyrannica sibi propositit : illum cæleste Numen  
omnia e sublimi intuens, ut insidiosam judicet,  
et pro talibus ausis dignam mercedem retribuat.  
Ego me ipsam liberos, ut meos secundum Deum  
vobis commendo ; quo teste omnia pro nobis et  
cogitate et facite ; qui quo pacto vos me et filios

ἡλικίας συντραφεῖς, μᾶλλον ἂν βουλοίμην ἐκείνοις  
συνὼν κακοπραγεῖν, ἢ τοῖς ἐπιβουλεύουσι προσθέ-  
μενος, τῶν πρώτων τιμῶν καὶ δωρεῶν παρ' ἐκείνοις  
ἀπολαβεῖν. Περὶ μὲν οὖν τοῦ μεγάλου domestικοῦ  
ὅσα τε πατριάρχῃ καὶ τοῖς ἐμοῖς ἀδελφοῖς καὶ τοῖς  
ἄλλοις εἰρηται, πάντα σύνουκῃ ὡς ἀληθῆ, καὶ περὶ  
οὐδενὸς ἐκείνων σε προσήκον ἀμφιβάλλειν, ἀλλ' ἐμοὶ  
πέθεσθαι πάντα ἀκριβῶς ἐπισταμένῳ. Εἰ δέ σοι ταῦτα  
πρὸς ἀπόδειξιν τῶν εἰρημένων ἀσθενῆ δοκεῖ, ἀλλ'  
ἐκείνῳ σε πειθέτω πάντως, τὸ μὴ μέτριά τινα περὶ σοῦ  
καὶ τῶν παιδῶν τὸν ἄνθρωπον διανοεῖσθαι. Σοῦ γὰρ  
πρὶν ἐνθένδε ἀπελθεῖν τὴν θυγατέρα τῷ σὺ υἱῷ καὶ  
βασίλει πρὸς γάμου κοινωνίαν συνάπτειν καταναγ-  
καζούσης, οὐκ ἠθέλησεν ἐκείνος, ἀλλ' εἰς τὴν ἐκ  
τῆς ἐσπέρας ἐπάνοδον ἀνεβάλλετο τὴν προξενίαν. Ἡσχύ-  
νετο γὰρ, μετὰ τοσαύτας ἀποδείξεις τῆς εἰς ἐκείνῳ  
εὐμενείας παρὰ σοῦ, πολεμιώτατος ὄφθῆναι καὶ  
ἂν πρὸ μικροῦ τῇ θυγατρὶ πρὸς γάμου συνῆπτε κοι-  
νωνίαν, οὐ μόνον βασιλείας, ἀλλὰ καὶ ζωῆς ἀποστε-  
ρῶν. Οὐ γὰρ δὴ ἐκείνῳ φαῖη τις ἂν νοῦν ἔχων ὡς  
περιφανέστερον ἢ θαυμασιώτερον ἐκείνου νομίον  
ἀγαγέσθαι ποτε ψήθη τῇ θυγατρὶ ὅθεν οὐδὲ σὲ τῆς  
σωτηρίας χρὴ καταμελεῖν, ἀλλὰ πάντα πράττειν  
σὺν σπουδῇ, ὅθεν ἂν γένοιτο ἐπιβουλεύοντος ἐκείνου  
ἐπιβουλεύοντος ἐκείνου

Ἐπὶ τούτοις ὡς περ ὑπὸ λύπῃς ἡ βασιλεὺς κατα-  
δαπτισθεῖσα τὴν ψυχὴν, καὶ μὴ θ' ὡς ἀπιστεῖν τοῖς  
ὑπὸ πολλῶν καὶ οὕτως ἀξιώσεων πρὸς πίστιν εἰρη-  
μένους ἔχουσα, μὴ θ' ὡς πιστεύειν μηδεμίαν ἐλλεί-  
πουσι κακίας ὑπερβολὴν, ἐφικάνην πολλὰ τῶν ὀφθαλ-  
μῶν καταγαγούσα δάκρυα, ἐπειθ' ὡς περ ἐκ τῆς  
ἀθυμίας ἀνεγχοῦσα, Ἐγὼ μὲν, ἐφη, τῶν προτέρων  
ἔχουσι λογισμῶν, καὶ οὐ δύναμαι παραδέξασθαι ὡς  
ἀληθῆ τὰ κατὰ μέγαλον domesticoῦ εἰρημένα. Μαρ-  
τύρομαι γὰρ τὸν πάντα γινώσκοντα καὶ πρὶν γενέ-  
σθαι Θεόν, ὡς οὐδέποτε ψήθη ἄμελέστερον ἐκείνον  
διακείσεσθαι περὶ ἐμῆ, ἢ περὶ μητέρα τὴν ἰδίαν, ἢ  
γνησιωτάτην ἀδελφὴν, καὶ τῶν βασιλείως παίδων  
οὐχ ἧττον προνοήσεσθαι ἢ βασιλεὺς αὐτὸς, εἰ παρὴν,  
οὐ μόνον τὴν αὐτοῦ καὶ βασιλείως πρὸς ἀλλήλους  
μικροῦ καὶ ἀπιστουμένην φιλίαν ἐννοοῦσα, ἀλλὰ καὶ  
τὴν ἡμετέραν πρὸς αὐτόν. Ἐπειδ' αὐτὸς οὐκ ἄλλο-  
θέν ποθεν, ἢ Θεοῦ παραχωροῦντος ἐπὶ τῷ Ῥωμαίῳ  
ὑπὸ πολέμων ἐμφυλίων διαφθείρεσθαι, πρὸς τοιαύ-  
την ἀτοπίαν ἐξήχθη λογισμῶν, καὶ οὕτως ἄδικα καὶ  
βίαια διενόηθη, ἐκείνῳ μὲν Θεὸς ὁ πάντα ἀνοθεῖν  
ἐφορῶν τῆς ἐπιβουλῆς δικάσαι, καὶ τῶν πραττομέ-  
νων ἀξίας παράσχοιτο τῆς ἀντιδόσεως. Ἐγὼ δ' ὁμῶν  
ἐμαυτὴν καὶ τέκνα ἐπιτρέπω μετὰ Θεῶν, ἐν ὅπ'  
ἐκείνῳ μάρτυρι πάντα καὶ διανοήσθε καὶ πράττετε  
ὑπὲρ ἡμῶν, ὡς τὸν ἴσον τρόπον ἂν αὐτοὶ πρὸς ἐμῆ

καί τέκνα διαχειρισμένῳ πρὸς ὕμᾶς. Ἐκείνη μὲν οὖν περιθακρῶς τοιαῦτα εἶπεν, ἀγνοήσασα ὅτι κακῶν ὑπὸ συκοφαντίας κατηνέχθη καὶ διαβολῆς. Οἱ δ' ὑφ' ἠδονῆς οὐδὲ κατέχειν ἑαυτοὺς ἐπιπλέον δυνηθέντες, ἢ τάχους εἶχον, ἀναστάντες, καὶ τοῖς ἄλλοις οἱ τῶν ἀπερβήτων ἐκοινώνουν, πάντα ἀπαγγελλαντες. Ἐγνώσαν δὲ μὴ κέτι διαμέλλειν, ἀλλ' ὁμῶς πρὸς τὸν πόλεμον χωρεῖν, ἵνα μὴ τι συμβῆν τὰ μελετώμενα κωλύσῃ. Αὐτίκα δὲ τὴν μὲν μητέρα τοῦ μεγάλου δομestίκου, καὶ Ἀνδρόνικον τὴν υἱὸν, καὶ τὴν γυναικα Ματθαίου τοῦ πρώτου τῶν υἱῶν ἐν Βυζαντίῳ οὖσαν καὶ αὐτὴν, φρουρὰν περιστήσαντες, ἐφύλαττον οἱχοι διατρίβοντας. Ἀπόκαυχον δὲ τὸν παρακοιμώμενον ἄρχοντα Βυζαντίου ἀποδείξαντες, ἐκέλευον τὸν πόλεμον κινεῖν ὅθεν ἂν αὐτῷ δοκοῖη βέλτιον· καὶ ἤρχετο ὁ πόλεμος ἀρχομένου Ὁκτωβρίου. Ἀπόκαυχος δὲ τοὺς ἐν λόγῳ μάλιστα πάντας εἰδῶς οὐκ ἂν ἀνασχομένους ὑπ' ἐκείνου ἀγεσθαι, ἔγωγε δὲ τὸν δῆμον ἐρεθίζειν πρὸς τὸν πόλεμον· οὐ μόνον ἀλόγως πρὸς πᾶν ὅτιοῦν φερόμενον κέρδους ἕνεκα ὀλίγου, ἀλλὰ καὶ βλάβους ὑποκαιομένου τοῖς προστάγμασι, ἐκείνου. Καὶ πρῶτα μὲν ἀπόρους τινὰς καὶ ἄλλους περιέστησεν ἑαυτῷ, ἐτοιμῶς ἔχοντας ὑπὸ πείνᾳ; καὶ τῶν δεινωτάτων κατατολμᾶν. Ἐπειτα δὲ ἐκείνων τὸν δῆμον συνταράξας, καὶ πλῆθος ἐπαγαγόμενος πολὺ, πρὸς τὴν οἰκίαν ἀφίκτο τὴν μεγάλου δομestίκου, καὶ διεσπάρειν ἐκέλευε τὰ ὄντα, καὶ τὴν οἰκίαν καταστρέφειν. Οἱ δὲ, τῶν συνεσκευασμένων συνεδίτες μὴδὲν καὶ τὴν μεγάλου δομestίκου δύναμιν κατεπερχόμενοι ἔτι, μέχρι μὲν αὐλῆς προήλθον· ἐπειθ' ἔστασαν, ἀπορούμενοι πρὸς ὅτι τράπωναί. Τῆς μεγάλου δομestίκου δὲ μητρὸς ἄνωθεν ἐκ τῶν οἰκημάτων τὴν ἀφίξιν αὐτῶν πυθθαζομένης ὅτι εἴη, σωφρόνως ἐκείνοι καὶ συντεῶς, ἀγνοεῖν μὲν ἐφ' ὅτι ἐφασαν κληθεῖν· νυνὶ δὲ γνόντες, ἀναχωρεῖν, μὴ τοιοῦτοις ἐπιχειρεῖν τολμῶντες. Οἱ μὲν οὖν, τῆς μεγάλου δομestίκου μητρὸς χάριτας αὐτοῖς ὁμολογούσης τῆς εἰς αὐτὴν αἰδοῦς, ἐκείθεν ἀνεχώρουν, καὶ διελύοντο κατ' οἴκους. Πατριάρχης δὲ καὶ ἡ συνωμοσία, ἐπεὶ μὴ κατὰ νοῦν αὐτοῖς ἢ τοῦ δήμου κίνησις ἐπελευτά, πρὸς τοὺς ἐπιτηδείοις ἔχοντας ἐτρέποντο τῷ μεγάλῳ δομestίκῳ· καὶ τινὰς κρητῆσαντες αὐθημερὸν, ἐνέθεσαν φρουρὰ, καὶ διήρπαζον τὰς εὐσίας. Οἱ δὲ λοιποὶ σφᾶς αὐτοῖς ὀρώντες ἐν χροῖ κινδύνου καθεστῶτας ἦδη, καὶ δέισαντες μὴ καὶ αὐτοὶ κατασχεθέντες μυριοῖς προσπαλαίωσι κακοῖς (κοινὴ γὰρ εὐδὸς πανωλεθρία τῶν μεγάλου δομestίκου φίλων κατεψηφίσθη), τὴν τοῦ Πορφυρο-

meos habueritis, eodem pacto vos tractaverit. Hæc illa uberrimo cum fletu elocuta est, ignorans misera, quo malorum a sycophantis et calumniatoribus istis redigeretur; qui præ voluptate diutius non se tenentes, sed ut primum licuit exsurgentes, ad populares conspirationis omnia perferunt; non procrastinandum, sed bellum a proximo comparandum decernunt, ne quid interveniens cogitata dissipet. Mox magni domestici matrem cum Andronico nepote, et uxorem Matthæi nepotis senioris, quæ et ipsa tum erat Byzantii, circumjecta domui custodia inclusas detinent, Apocauchum urbi præficiunt, bellum, unde consultius pntet, auspicari jubent; quod etiam ante diem viii Idus Octobres ceptum est. Verum cum Apocauchus maxime cives primarios omnes ductum suum recusaturos sciret, vulgus ad arma concitandum censuit; quod et temere parvi compendii gratia quovis rapiatur, et facile etiam jussis ejus se subderet. Ac primum quidem quosdam egentes, et lingua nimium promptos, pro stipatoribus sibi delegit (73), paratos ad consolandam mendicantem suam nihil non audere, quantumvis scelestum ac nefarium. Deinde per eos plebe conterrita, cum magna multitudine ad ædes magni domestici progreditur, mandans, ut eas diripiant ac disturbent. Qui sutelarum et machinationum inter conspiratos nescii, et etiamnum domestici potentiam formidantes, atrio tenus processerunt; tum consisterunt, hærentes, quo se verterent. Matre magni domestici de conspectu sciscitante, quid adventus eorum sibi vellet, illi modestè ac prudenter se nescisse quam ad rem vocati essent, nunc cognovisse et recedere, quod tale facinus eorum audacia reformidet; qua gratias ob sui reverentiam agente, domum quisque suam abscesserunt. Patriarcha et conjurati, quia plebecula motus aliter exierat, quam volebant, ad magni domestici studiosos ac necessarios se converterunt: 420 et quosdam eodem die comprehensos, in custodiam immiserunt, eorum facultatibus (in prædam concessis. Cæteri se periculo jam proximos cernentes, timentesque ne et ipsi comprehensi, sexcentis malis exercebantur (statim enim consensu amicos magni domestici extremo exitio damnaverant), per portulam quæ Porphyrogeniti appellatur, viam secantes [74] (erant autem duo et quadraginta, Apelmene duce, magni domestici familiarissimo) Byzantio excesserunt. Securi jam

Jacobi Pontani notæ.

(73) Subit animo præclarum illud, et hæc simile Catilinæ satellitium, de quo ita Sallustius: *In tanta tamque corrupta civitate, Catilina, id quod facillimum erat, omnium flagitiosorum atque facinorosorum circum se, tanquam stipatorum, catervas habebat. Nam quicumque impudicus, adulter, ganeo, manu, ventre, pene boni patria lacerarat, quique alienum sibi grave confaverat, quo flagitium, aut facinus redimeret; præterea omnes undique paritiam, sacrilegi, convicti judiciis, aut pro factis judiciis timentes; ad hoc, quos manus atque lingua perjurio, aut sanguine civili alebat, postremo omnes*

quos flagitium, egestas, conscius animus exagitabat, hi Catilinæ proximi familiaresque erant.

(74) *Portulam secantes*, ad verbum. Euripides *Phænissis*, ὁ τὴν ἐν ἄστροις οὐρανοῦ τέμνων ὁδόν. *Qui in astris cæli viam secat*, Posidippus in epigramm. Ποτὴν τις βίβωτοιο τέμνοι τρίβον, quam viam secat quis. Virgil. vi *Æneid*.

.... Ille viam secat ad naves.

Et lib. xii.

*Sic Turno, quæcumque viam secat, agmina cedunt.*  
Dixit et scindere viam idem Maro.



malorum, legationem ad imperatricem destinandam censent, partim audaciæ culpam deprecaturi, quod solo timore periculi, non malo animo id fecissent, partim veniam ipsam rogaturi, qua domum redire liceret. Erant enim in metu, ne, quamvis istuc necessitate coacti fuissent, a magno domestico nihilo minus pro rerum novarum cupidis reprehenderentur. Hoc statuto Nicephorum Cantacuzenum, magni domestici patrum, et Galaham (qui nondum usque ad illam horam apertum se ejus inimicum declaraverat, sed adhuc amicus apparebat) ad imperatricem mittunt. Ibi Galahas, ut unus de conjuratis, omnium gnarus, et fugitivorum infidelitatem aperte accusare, et contra magnum domesticum eadem quæ cæteri effundere. Imperatrici fidem mereri videbatur: et omnino patriarchæ, aliisque palam se aggregans, nihil eorum quæ contra magnum domesticum agitantur, pro sua parte negligebat. Ex quo hujus sui erga imperatricem studii præmium protosebasti, postea magni logothetæ dignitatem accipit. Nicephorus autem Cantacuzenus carcere multatus est.

λέγων, ἔδωκε ἀξιόχρεως εἰς πίστιν βασιλίδι· καὶ πατριάρχῃ καὶ τοῖς ἄλλοις φανερώς συντεταγμένους, τὸ γὰρ εἰς αὐτὸν ἦσαν οὐδὲν ἡμέλει τῶν κατὰ μέγαλοιο δομεστικῶν πραττομένων. Ὅθεν καὶ τῆς εἰς βασιλίδα εὐνοίας ἄθλον τὸ πρωτοσεβαστοῦ ἀξίωμα εἰλήφει, χρόνῳ δὲ ὕστερον καὶ τὸ μέγαλοιο λογοθέτου. Νικηφόρος δὲ ὁ Καντακουζηνὸς ἐν δεσμοτηρίῳ κατακλείεται.

## CAPUT XXIII.

*Fugitivi Didymotichum perfugiunt; magno domestico acta narrant; qui aliud suspicans, Byzantium eos remittere vult. Post ad imperatricem legatos mittit, illum officii admonet; ad iudicium se offert. Legati a ministris Apocauchi spoliuntur, carceri traduntur. Turbantes ob id suos domesticus compescit. Legatis dicendi locus datur. Apocauchus impedit, ne iudicium domestico decernatur; cui contumelias dicit. Legati custodiuntur. Augetur belli societas. Domesticus hostis declaratur. Proceres eum ad moras tollendas sollicitans.*

Fugitivi porro, ut alterum legatorum custodiæ C mandatum, Galaham vero inter domestici hostes nomen suum palam prosteri audiverunt, reditione desperata, Didymotichum ad magnum domesticum profisciscuntur, acta omnia 421 et bellum in eum susceptum exponunt. Qui tam nova et inexpectata nolens credere, putabat eos offensa in quoriam Augusta periculum fugisse. Hæc de compacto contra eam confinxisse: nec enim tali tempore sic mutari potuisse. Quare eos Byzantium, quamquam invitos cogitabat remittere, ut si quid in imperatricem peccavissent, id debitis pœnis expiarent. Ipse vero ad expeditionem occidentalem jam instructus, ita volebat rem aggredi. Sed ubi post unum alterumve diem multi Byzantio supervenientes, eadem cum fugitivis retulerunt, paululum subsistendum, legationemque ad imperatricem mittendam iudicavit. Itaque præcæsum Gauræ monasterio, virum virtuti deditum et politicis negotiis obeundis idoneum delegit, eumque cum ministro ejus Sguropulo, homine non stulto, et qui legationem dextre ac diserte posset exponere et referre, ad imperatricem Byzantium legat. Ac primum quidem iurejurando affirmat, se nullius, quorum accusaretur, sibi esse conscium. Deinde orat, ne obliviscatur quæ nuper præsentē patriarcha

γεννήτου προσαγορευομένην πολίδα διατεμόντες (ἦσαν δὲ δύο καὶ τεσσαράκοντα τὸν ἀριθμὸν, Ἀπελμὰνὲ πρὸς τὴν πρᾶξιν ἡγουμένου ὅς τῶν οἰκειοτάτων τῷ μεγάλῳ δομεστικῷ ἦν), ἔξω τειχῶν ἐγένοντο Βυζαντίου. Ἐπεὶ δὲ τῶν προσδοκωμένων ἀπῆλλάτοντο δεσπῶν, ἔδωκε δεῖν πρᾶξιαν ποιεῖσθαι πρὸς τὴν βασιλίδα, τοῦτο μὲν ὑπὲρ τῶν τετολημμένων παρατούμενοι, ὡς οὐδὲ κακίαν, ἀλλὰ δεῖσαντες τὴν κίνδυνον τολμήσαιεν· τοῦτο δὲ καὶ δεόμενοι αὐτῇ; ὡς εἰ παράσχοιτο συγγνώμην, ἐπανήξοντες πρὸς τὰς οἰκίας. Ἐδέδειξαν γὰρ, μὴ καὶ τοὶ πρὸς ἀνάγκην εἰς τοιαῦτα συναλαθέντες, καὶ παρὰ μεγάλῳ δομεστικῷ τῶν τετολημμένων ἕνεκα ὡς νεωτερίζοντες εὐθύνοντο. Ἐπεὶ δὲ τοιαῦτα ἔδοξε, τὸν Καντακουζηνὸν ἀπολεξάμενοι Νικηφόρον, ὃς ἐξάδελφος τῷ μεγάλῳ δομεστικῷ ἦν, καὶ Γαθαλίῃ, οὕτω μέρῃ τότε τῷ μεγάλῳ δομεστικῷ πολέμιον φανερώς, ἀλλ' ἐτι τοῖς ἐκείνου φίλοις συνεξετάζεσθαι δοκοῦντα, πέμπουσι πρὸς βασιλίδα. Ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο, Γαθαλᾶς μὲν οἶα δὴ τὰ ἀπόβρῆτα ἐκείνοις συνειδὼς, τῶν τε διαδράκτων ἀπιστίαν κατηγορεῖ προφανῶς, καὶ κατὰ μέγαλοιο δομεστικῶν τὰ ἴσα τοῖς ἄλλοις

Οἱ φυγάδες μὲν τοῖς γὰρ ἐκείνοι, ἐπεὶ τῶν πρᾶξιων τὴν μὲν ἐπέθοντο ἐργόμενοι, Γαθαλᾶν δὲ τοῖς μεγάλῳ δομεστικῷ πολεμοῦσι συντεταγμένον φανερώς, ἀπογνόντες τὴν ἐπάνοδον, εἰς Διδυμότειχον παρὰ τὸν μέγαν δομεστικὸν ἀφικνοῦνται, καὶ τὰ γεγενημένα πάντα ἀπαγγέλλουσι, καὶ τὸν πόλεμον, τὸν κεινημένον πρὸς αὐτόν. Ὁ δὲ πιστεύειν οὐκ ἠβούλετο, διὰ τῶν ἀπαγγελομένων τὴν ἀτοπίαν· ἀλλ' ὤπιο αὐτοὺς τι βασιλίδι προσκεκρούκτας, διαδράναι, δεῖσαντας τὸν κίνδυνον, καὶ συνηγοροῦντας ἑαυτοῖς τοιαῦτα βασιλίδος καταφεύδουσαι· μηδὲ γὰρ ἂν ποτε ἐκείνην ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ τοιαύτην ὑποστῆναι τὴν μεταβολήν. Ὅθεν καὶ ἀνοείτο, τοὺς μὲν φυγάδας αὐθις εἰς Βυζαντίον καὶ ἄκοντας ἐκπέμπειν, εἰ τι βασιλίδι προσκεκρούκασι D δίκας ὑπέξοντες ἀξίας. Αὐτὸς δὲ πρὸς τὴν εἰς τὴν ἐσπέραν ἐκστρατείαν ἤδη παρεσκευασμένος ὢν, ἐμελλεν ἔργου ἤδη ἔχεσθαι. Ὡς δὲ μετὰ μίαν καὶ δευτέραν ἡμέραν, πολλοὶ ἐκ Βυζαντίου ἀφιγμένοι, τὰ ἴσα καὶ αὐτοὶ ἀπήγγελλον τοῖς φυγάσιν, ἔδωκε δεῖν περιμείναντα μικρὸν, πρᾶξιαν πρὸς βασιλίδα περὶ τῶν πραττομένων πέμπειν. Καὶ τὸν τῆς Γαυρᾶ μονῆς ἡγούμενον ἀπολεξάμενος, ἀνδρα ἀρετῆς ἀντιποιοῦμενον, καὶ πολιτικοῖς πράγμασιν ὀμιλεῖν ἔχοντα ἐπιτηδεύων, καὶ Σχυρόπουλον ἐκ τῶν οἰκετῶν αὐτοῦ, συντόν τε ὄμα καὶ δυνάμενον ἀπαισίστως τὰ παρ'

ἐκατέρων ἀπαγγέλλειν διαπρεσβευόμενα, πρὸς βασι-  
 λίδα εἰς Βυζάντιον ἐκπέμπει. Καὶ πρῶτα μὲν ὄρκους  
 ἰπιστοῦτο ὡς οὐδὲν αὐτῶ τῶν κατηγορημένων συνε-  
 δεῖν· ἔπειτα εἶδετο μὴ τῶν ὀλίγων πρότερον ἐπὶ τοῦ  
 πατριάρχου πρὸς ἀλλήλους αὐτοῖς γεγενημένων ὄρ-  
 κων ἐκλαθέσθαι, μηδὲ ἐρήμην αὐτοῦ καταψηφίσα-  
 σθαι τοῖς συκοφάνταις πειθομένην μόνοις, ἀλλ' ἐπὶ  
 δίκην καλεῖν, καὶ τῶν ἐγκλημάτων ἔλεγχον ποιέ-  
 σθαι. Αὐτὸν γὰρ εἶνα πρεσκευασμένον τῷ κατηγο-  
 ρῶντι παντὶ ἀντικαθίστασθαι πρὸς δίκην· τοῖς δὲ  
 ἐκπεμφθεῖσι πρέσβεισι προθεσμίαν ἡμερῶν παρελ-  
 χετο ὅσην ὤφειτο ἀρχέσειν βασιλίδι, ὥστε περὶ τῶν  
 παρόντων σκεψαμένην ἀκριβῶς ἀπολογίαν ἀποδοῦ-  
 ναι· ἴν' εἰ μὲν ὁμοῦ τὰ λυσitteλῆ καὶ δίκαια πράτ-  
 τειν ἡροημένη δικαστήριον καθίξοι, καὶ τὴν ἀπόδειξιν  
 τῶν λεγομένων ἀπαιτοῖη, στέργη τὰ ἐψηφισμένα  
 καὶ αὐτὸς ὁποῖά ποτ' ἂν ἦ πολυπραγμονῶν μηδὲν,  
 ἴν' ἡ προσδοκωμένη τοῦ συγγενικοῦ πολέμου φλὸξ  
 ἀπομαρυνθῇ· ἂν δ' ἀγνωμοσινῇ καὶ μὴ βούλοιο τὰ  
 δίκαια ποιεῖν, ἀλλ' ἡ μηδαμῶς τὴν ἐξέτασιν ἀνέχοιτο,  
 ἡ τὸν καιρὸν ὑπεριθεμένη, διακρούοιτο αὐτοὺς μετὰ  
 τὴν εἰρημένην προθεσμίαν, τὸν θεὸν τῆς ἀδικίας καὶ  
 αὐτὸν μάρτυρα προστησάμενος, ἃ ἂν αὐτῶ τε καὶ  
 τοῖς συνοῦσιν οἴοιτο λυσitteλῆσειν πράττειν· πρὶν δὲ  
 μηδὲν κινεῖν τῶν καθεστῶτων, καὶ πάντ' ἄνω καὶ  
 κάτω γινόμενα ὀρώη. Οἱ μὲν οὖν πρέσβεις οὕτω προσ-  
 τεταγμένοι πράττειν, ἐξήεσαν Διδυμοτείχου. Ἐπεὶ  
 δὲ εἰς Σηλυβρίαν ἦγον, οἱ ἐκ τῆς παρακοιμωμένου  
 οἰκίας ἐντυχόντες, καὶ ἵππους διαρπάσαντες καὶ τὴν  
 ἄλλην ἀποσκευὴν, αὐτοὺς εἶχον ἐν φρουρᾷ. Ἀγγελ-  
 οὖν δὲ τοῖς ἐν Διδυμοτείχῳ τῶν περὶ τοὺς πρέ-  
 σβεις τετολημμένων καὶ οὐδ' ἀνεκτὸν ἡγοῦντο, οὕτω  
 περὶ φαύλων ἐπὶ μηδεμιᾷ προφάσει προσηλακίζε-  
 σθαι ἀνθρώπων. Ὁ μέγας δὲ δομῆστικος παρήγει  
 μὴ μικροφυχεῖν· οἴσθαι μὲν γὰρ καὶ αὐτὸς οὐκ ἐπ'  
 ἀγαθῶ τὰ τοιαῦτα τελευτήσειν, ἀλλὰ μεγάλων ἔσε-  
 σθαι πραγμάτων ὑποθέσεις· δεῖν δὲ ὅμως τοῖς παρὰ  
 σφίσι αὐτοῖς ἐμμένειν ἐψηφισμένοις, καὶ μηδὲν νεω-  
 τερίζειν, πρὶν τὴν προθεσμίαν ἔχειν. Οὐ γὰρ ἀγα-  
 θὸν τοῖς παρὰ σφίσι κεκριμένοις ἐναντία πράττειν.  
 Ἄν δέ τι παρὰ δόξαν καὶ τοῖς ἡμετέροις πρέσβεισι  
 συμβέβηκε, θαυμαστὸν οὐδέν. Τῷ γὰρ πάντα τολ-  
 μῶντι παρακοιμωμένῳ καὶ οἰκέταις, οὐδὲ τὰ τοιαῦτα  
 εἶναι ἀνεπιχείρητα προσήκει· οὐ δὴ δίκαιον τὰ τοῖς  
 ἄλλοις ἀνοήτως καὶ θρασέως τολμηθέντα, τῇ βασι-  
 λίδι πρὸς ἡμῶς τὴν πρεσβείαν πεποιθημένα, λογι-  
 ζεσθαι. Ἄλλως τε, εἰ μὲν ἐκατέρη τὰ δέοντα ποιούσα  
 συμφερόντως βουλευσεται περὶ τῶν ὄλων, καὶ τὸν  
 προσδοκώμενον πόλεμον διαλύσει, ὡς μηδὲν ὄντα τὰ  
 γεγενημένα περιδεῖν προσήκει. Ἄν δ' ὁ μὴ γένοιτο,  
 πρὸς μεῖζονα τὴν ἀτοπίαν ἐξαχθῶσι, τὸς ἤδη περὶ  
 τῶν μεγίστων ἡμῶν, οὐ περὶ τοιούτων προκείμεται  
 σκοπεῖν· ὥστ' ἐξ ἀμφοτέρων δεῖ τῶν γεγενημένων  
 καταφρονεῖν, καὶ μὴ ὡς περὶ τινων ἀναγκαίων θο-  
 ρυβεῖσθαι. Ἐκείνος μὲν δὴ τοιαῦτα εἰπὼν, κατέπαυσε  
 τὴν παραχῆν, πάντων εὐχαμένων εἰς ἀγαθόν, ὡς περ  
 εἴρηκεν αὐτὸς, ἀποβαλεῖν τὰ παρόντα, καὶ μὴ  
 ὡς περ ἐκ τῶν πραττομένων ἀναγκάζονται στοχάζε-  
 σθαι αὐτοί. Οὕτω μὲν οὖν ἐκείνοι καταστέλλοντο τοῦ

A vicissim jurassent, neve se inauditum, sycophanta-  
 rum tantummodo vocibus permota, reum pronun-  
 tiet, sed in iudicium vocet, ubi crimina sibi imposita  
 demonstrarentur: se enim paratum, cuius accusatori  
 apud legitimos iudices respondere. Legatis certum  
 dierum numerum præfixit, quot imperatrici suffi-  
 cerent, ut re præsentī diligenter considerata ac  
 perpensa, responsum daret: ut si commode ac juste  
 secum agere volens, iudicium constitueret, et delat-  
 ionum probationes exigeret, sententiam iudicum  
 qualemcunque, absque omni curiositate boni con-  
 suleret, ne civilis belli quod exspectabatur, incen-  
 dium erumperet. Sin se improbum duceret, et  
 quod justitia postularet, facere nollet, et aut nul-  
 lam inquisitionem pateretur, aut tempus ducens,  
 ultra definitum eos moraretur, Deo injuriarum  
 teste appellato, quæ in rem suam suorumque fore  
 arbitraretur, ea transigeret; prius quæ constituta  
 aint, etiamsi omnia sursum ac deorsum misceren-  
 tur, non moturum. Cum his mandatis legati Didy-  
 motieho egredientes, ubi Selybriæ propinquarunt,  
 a domesticis Apocauchi, in quos inciderant, equis  
 sarcinisque spoliati, et in custodiam contrusi sunt.  
 Didymotichum tam nefario facinore nuntiato, cæteri  
 quidem omnes non parum indignari, 422 et mini-  
 me ferendum ducere, a vilissimis hominibus, tam  
 fœde sine ulla causa multari. At magnus domesticus  
 eos admonere, ne id imbecillius ferrent; se quoque  
 existimare, non bene illis id eventurum, et magna-  
 rum rerum esse quædam fundamenta ac præmia.  
 Perstandum tamen in his quæ ipsi decrevissent, et  
 donec dies præfinita illuxisset, nihil novaudum. Non  
 enim expedire, contra suam ipsius sententiam ve-  
 nire. Quod si quid præter opinionem etiam nostris  
 legatis accidit, nihil mirum. Nam præfecto cubi-  
 culi et servis ejus audentibus omnia, qui tandem  
 conveniebat non etiam hoc audere? Proinde quæ  
 alii stulte et confidenter admisserunt, ea impera-  
 trici, ad quam legatos misimus, ascribere injustum  
 est. Ad hæc, si ipsa pro munere suo summæ reipub-  
 licæ consuluerit, et bellum imminens discusserit,  
 tum quæ facta sunt, pro nullius momenti factis  
 habere decebit. Sin, quod absit, in majoribus im-  
 probi fuerint, tum non de parvis, sed de maximis  
 consultabimus. Quapropter tum hanc tum illam ob  
 causam, quæ facta sunt, contemnenda, nec tan-  
 quam de singularibus molestiam capiendam aio.  
 Hæc ubi dixit, tumultum sedavit, omnibus optan-  
 tibus, ut quemadmodum dixerat, res bene verteret:  
 non, ut ex anteactis conjectare ipsi cogebantur.  
 Tumultuantes ita compescuit. Imperatrix, ut pri-  
 mum legatos esse violatos didicit, graviter tulit,  
 jussitque raptiores spolia reddere, et ad se depor-  
 tare. Tum patriarcha, reliquisque optimatibus, et  
 Augusta coram præsentibus, legati suo munere  
 perfuncti sunt, cunctis quæ petebantur ut æqua  
 approbantibus. Rogabant autem illam et patriar-  
 cham legatī, ne in rebus tam magni momenti  
 tempus eximerent, sed celeriter emendationem

adhiberent. Si litteris magnum domesticum ad tribunal citarent, nisi simul atque eas accepisset, aivolaret, se quin capite punirentur, non recusaturos aiebant. Hic omnes conticuerunt. Apocauchus tamen sollicitus, ne imperatrix petitionem, ut æquam, respiciens, iudicium decerneret, et cum hoc, quod consiliorum suorum pravitate nihil promovisset, ipse etiam vita multaretur, temeritate et impudentia, quibus de pace sermones confundere atque evertere posset, opportune usurum se existimavit. Et illico in consessu surgens, manaque silentium indicens, priusquam præfaretur, aut causam adduceret, ob quam hoc ferretur, **423** multa adversus magnum domesticum maledicta congeriebat, communem hostem, imperatoribus infidum, perjurum, mendaciloquum nominans, tandemque in sæda et illiberalia convitia desinens. Et quæ comites habebat, sibi maledicentia similes, et ad omnem inverecundiam projectos, imperavit illis in legatos torquere scommata. Ac monarchum quidem impudentem lacerantes, acclamabant: Hic est Cantacuzeni patriarcha, illusor Christi, et hypocrita; et aliis demum contumeliosioribus vocabulis eum proscindebant. Sguropulum quoque variis probris perquam injuriose lacerabant. Deinde ambos in ædibus, ubi diversabantur, ita custodierunt, ut egredi nusquam possent. At imperatrix, an quia horum illi etiam nihil dolebat, an quia seditiosorum impetus jam reprimere et coercere non poterat, silentio ista ferebat. Archontes, seu primores illi, in quorum manibus jam erat respublica, matrem magni domestici cum nepote Andronico domi inclusam, aucta custodia tutius servabant. Ubi belli flamma Byzantii jam emicuit, alias quoque urbes, majores minoresque ad ejus societatem dedita opera traducere oportere iudicatum est. Ergo ad omnes imperatoris transmittuntur epistolæ, quibus præcipitur magnum domesticum hostis loco habeant, ad se venientem nulla excipiat, nervis omnibus ei resistent eumque disperdant. Hæc ut illi nuntiata sunt, et ad luculentam confirmationem aliquot hujusmodi epistolæ apportatæ, cum suis nimio opere conturbatus, curarum æstu fluctuavit: nihil tamen novi tentarunt, diem oratoribus reversuris præfinitam præstolantes, indecorum rati, prius quidquam inceptare. Ea ubi affuit, nec legati usquam comparerent, et neque litteris, neque internuntiis quæ acta essent significare possent, propterea quod caute custodiebantur, quotquot optimatos Didymotichi versabantur, et duces item exercitus simul ad magnum domesticum adeuntes, auctores erant, ne procrastinaret, omni jam prætextu sublato, et de ipsorum etiam salute incolumitateque cogitaret. Placuit consilium. Cum enim imperatrix eum factione sua utilitates suas curaret, haud ille sibi sedendum arbitrabatur. Nihilo minus aliquam adhuc conversionem bellique dissolutionem sperans, suos ne animis conciderent, neve bellum irritarent, hortabatur.

**A** θορυβεῖσθαι. Βασιλῆ; δ' ἐπεὶ μάθοι τὰ περὶ τοὺς πρέσβεις εἰργασμένα πρὸς ὄργην τε ἐποιεῖτο, καὶ ἐκίλευεν ἀποθόντας τὰ διεπραγμασμένα ἄγειν πρὸς αὐτήν. Ἐπεὶ δὲ ἤχθησαν, πατριάρχου τε καὶ τῶν λοιπῶν συγκαλητικῶν παρόντων ἐπὶ τῆς βασιλίδος τοῦ λόγου τῆς πρεσβείας ἐποιούντο· καὶ οὐδεὶς ἐπ' οὐδενὶ τῶν ἀξιομένων ἐπῆγε μέμψιν, ἀλλ' ἐδόκουν πάντι δίκαια πρεσβεύειν. Ἐδέοντό τε καὶ βασιλίδος καὶ πατριάρχου οἱ πρεσβευταί, μὴ μέλλειν περὶ πραγμάτων ἀναγκαίων, ἀλλὰ ταχέϊαν τὴν διόρθωσιν ποιεῖσθαι· ἡ δὲ ἦν, γράμμασι τὸν μέγαν δομέστικον εἰς δικαστήριον καλεῖν· ἐτιμῶντο τε θάνατον ἐκείνῳ, εἰ μὴ παρέσται ἅμα τῷ τὰ γράμματα λαβεῖν. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι πάντες ἡσύχαιον ἦγον. Ἄποκαυχος δὲ δαίσας μὴ ἡ βασιλῆ; πρὸς τὴν ἀξίωσιν ὡς δίκαιαν ἀπιδούσα ἐπιψηφίσῃται τὴν δίκην, καὶ πρὸς τῷ μηδὲν αὐτὸς ἠνυκνεῖται τῶν ἐσκαυρημένων, καὶ αὐτῆς σωτηρίας ἀποστερηθῆ, ἔγνω δεῖν ἰταμότῃτι χρῆσασθαι, ἐπικαιρὸν ὡς δι' ἐκείνης δυνήσμενος ἀνατρέψαι, καὶ συγχαῖε τὸς περὶ ἐρήνης λόγους, καὶ ἀναστά; εὐθὺς τοῦ συνεδρίου, καὶ τῆ χειρὶ κατατείσας σιωπῆν, πρὶν τι προαιπεῖν, ἢ τὴν αἰτίαν, ἐξ ἧς εἰς τοιαῦτα ὄρητο προσθεῖναι, πολλὰς κατὰ μέγαλου δομestικού ὕθρει; διεξῆξει, πολέμιον κοινὸν καὶ ἀπιστον βασιλεῦσιν, ἐπιλοκόν τε καὶ ψευδόμενον ὡς τὰ πολλὰ καλῶν, καὶ τελευταῖον, εἰς αἰσχρὰ; καὶ ἀνελευθέρους κατέληγεν ἐπιτιμίας. Ἐχων δὲ περὶ αὐτὸν πολλοὺς ὁμοίως τε ὕβριστάς, καὶ πρὸς πᾶν ἀναιδέας χωρεῖν ἐτοιμῶς παρεσκευασμένους, ἐκίλευεν ἐρεσχελεῖν τοὺς πρέσβεις· καὶ τοῦ μοναχοῦ ρὲν ἀπίτομοι θρασέως, Ὁ τοῦ Καντακουζηνοῦ πατριάρχης, ἐπέθων, οὐτοσι· χριστεμπαιχτην καὶ ὑποκριτήν, καὶ τοιαῦτα ἄττα δεινότερα προσαγορεύοντες· Σγουρόπουλόν τε ὁμοίως; πολλὰ περιυθρίσαντες καὶ λοιδορησάμενοι, εἶτα ἀμφοτέρους, εἰς ἣν ἐξέβιζοντο οἰκίαν, ἐφρούρου ἀπροίτους. Βασιλῆ; δὲ εἶπε καὶ αὐτῆ πρὸς τὰ πεπραγμένα μηδὲν ἀγανακτούσα, εἶτα ἦδη καὶ ἀναστέλλειν τὰς τῶν στασιαζόντων ἔρμας; οὐ δυναμένη, ἤνεγκε σιγῆ. Οἱ δὲ τῶν πραγμάτων ἀρχοντες τῆ; μεγάλου δομestικού μητρὶ κατὰ τὴν οἰκίαν διαγοῦση ἅμα τῷ ἐγγόνῳ Ἀνδρονίκῳ πλείονά τε φρουρᾶν ἐπίστων, καὶ ἀσφαλέστερον ἐτήρουν. Ἐπεὶ δὲ ὁ πόλεμος ἐν Βυζαντίῳ ἦδη λαμπρὸς ἀνήφθη, ἐδόκει δεῖν καὶ τὰς ἄλλας πόλεις, καὶ μείζους καὶ ἐλάττους προσεταιρίζεσθαι πειράσθαι. Γράφεται δὲ πρὸς πάσας γράμματα βασιλικὰ, κίλευοντα τὸν μέγαν δομestικὸν πολέμιον ἤξεισθαι, καὶ μηδεμίαν δέχεσθαι ἐπιδημοῦντα, ἀλλὰ παντὶ σθένει πολεμεῖν, καὶ διασφείρειν. Ὡς δὲ καὶ ταῦτα ἠγγέλλετο τῷ μεγάλῳ δομestικῷ, καὶ τινὰ τῶν πραγμάτων ἐκομίζετο εἰς ἀπόδειξιν ἐναργῆ τῶν λεγομένων, ἐθορυβεῖτο μὲν σφοδρῶς ἦδη καὶ ἐκυμαίετο τὴν ψυχὴν καὶ αὐτὸς, καὶ οἱ συνόντες· οὐδὲν μὲν τοι καὶ αὐτοὶ νεωτερίζειν ἐπεχείρουν, τὴν προθεσμίαν περιμένοντες, ἀποπον ἠγούμενοι πρὸ ἐκείνης τι τολμᾶν. Ἐπεὶ δὲ ἠκούσης, οἱ τε πρέσβεις παρῆσαν οὐδαμῶς, καὶ οὐτε γράμμασιν, οὐτε μὴν λόγοις ἠδυνήθησαν δῆλα θέσθαι τὰ γαγενημένα, ὑπὸ τοῦ φρουρεῖσθαι ἀσφαλῶς, ὅσοι τῶν συγκαλητικῶν παρῆ-

σαν ἐν Διδυμοτείχῳ, καὶ ἡγεμόνος τῆς στρατιᾶς ἅμα πρὸς τὸν μέγαν δομέστικον ἐλθόντες μηκέτι μίλλειν συνεβούλευον, ὡς πάσῃς προφάσεως ἦδη περιηρημένης· ἀλλὰ σκεψάμενους ἐξουρίσκειν ὅθεν ἂν εἴη καὶ αὐτοῖς πορίζεσθαι τὴν σωτηρίαν. Τῷ δ' ἰδόντων μὲν τὰ λυσिताλόντα συμβουλεύειν. Οὐδὲ γὰρ, βασιλῆος καὶ τῶν περὶ αὐτὴν ἄλυσिताλῶν αὐτοῖς ἐνόμιζον πραττόντων, αὐτοὺς ἀργοὺς προσήκειν ὦρετο καθῆσθαι· ἐτι γὰρ μὴ οἰόμενος ἕσσεσθαι τινα μεταβολὴν καὶ κατάλυσιν τοῦ πολέμου, παρεκάλει τοὺς συνόντας μὴ μικροῦχεῖν, μηδ' ἀφ' ἑαυτῶν παρέχειν τῷ πολέμῳ.

#### 424 CAPUT XXIV.

*Litteræ imperatricis de abdicatione ad domesticum. Acerbiores Apocauchi mitti vetat. Milites bellum flagitant; quaeritur in concilio quid agendum. Sequitur egregia domestici oratio, qua se suspicione affectati imperii liberare, et hoc nomine magnam a suis gratiam inire conatur. Consilium suum proponit, ut se in potestatem imperatricis ad eam ultro profectus, penitus tradat.*

Ἐπιτομὴ δὲ ὑστερον ἡμέρας, ἦκε πρὸς αὐτὸν ἐκ Αἰδουκυρίου ἐκ τῶν τῆς βασιλῆος οἰκετῶν ὁ Τζουράκης ὠνομασμένος, γράμματα φέρων ἃ ἐκέλευεν αὐτὸν ἀποτρίβειν τῶν πραγμάτων οἴκου διατρίβειν, καὶ μηδὲ τῆς Διδυμοτείχου πύλης ἐξίναίαι ἀρχὴς ἂν αὐτὴ ψηφισθῆται περὶ αὐτοῦ ὅ τι ἂν δοκῇ· τὴν αἰτίαν δὲ τῶν εἰρημένων, οὐκ ἐν τῷ παρόντι δὴλῆν εἶλεγε πειθισθῆναι, ἀλλ' ὑστερον ὀλίγη τε καὶ πᾶσι ἂν γενέσθαι φανεράν. Πρὶν δὲ τὰ γράμματα ταυτὶ γραφῆναι, ἕτερα ἐγράφοντο, τοῦ παρακοιμημένου ὑπαγορευόντος, πικρίας μεστὰ καὶ εἰρωνείας· ἃ ἐκώλυσε ἢ βασιλῆς πεμφθῆναι, μόλις πείσασα τοὺς ἀγοντας. Ἐπεὶ δὲ ἀνεγινώσκето ἐπ' ἐκκλησίας, οἱ μὲν ἅλλοι πάντες, τὴν τῶν γεγραμμένων ἀτοπίαν ἐκπεληγμένοι, ἀπίστευται ἦδη παρήνουν τοῦ πολέμου, καὶ μὴ διεφοροῦσιν ἀνθρώποις τὸν καιρὸν προέσθαι καθ' ὃν ἐξέσται διασώζειν ἑαυτοὺς. Ὁ μέγας δὲ δομέστικος ὁρῶν ἦδη τὰ πράγματα εἰς ἀκμὴν ἔχοντα κινδύνου, καὶ μηκέτι διαμέλλειν καὶ αὐτὸς οἰόμενος, ἐτρέπετο ἦδη πρὸς τὸ βουλευέσθαι καθ' ὅ τι χρηστέον ἂν εἴη τοῖς πράγμασι καὶ αὐτοῖς· καὶ πρῶτος αὐτὸς εἰς τὴν βουλὴν καταστάντων, εἶλε τοιαύδε· Ἄνδρες συστρατιώται, τὰ μὲν παρόντα πράγματα εἰς ὅσον δυσκολίας καὶ ταραχῆς νῦν τε ἔχουσι καὶ ἐτι μᾶλλον μέλλουσιν ἐπιδιδόναι, ὁμοίως ἐξέσται πᾶσι στοχάζεσθαι ἡμῖν. Ἐγὼ δ' εἰ μὲν ἢ νῦν ἐξ ἀλλοδαπῆς ἐλθὼν, ἢ διατρίβων παρ' ὑμῖν τῶν πολλῶν οὐδὲν ἀμεινον διακείμενος ἠγνούσην, εἶχον ἂν τινα λόγον ἴσως ὁποῖος τὸν τρόπον καὶ τὸ ἦθος ἐφ' ὑμῶν διεξέειπα. Ἐπεὶ δ' ἐκ πρώτης ἡλικίας ἀρχὴ νῦν, οὐ παρ' ὑμῖν ἐπολιτευόμενον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν διόκουν μετὰ βασιλέα, ἐξ ὅτου περ ἐκείνος κατέστη πρὸς αὐτὴν ὡς ἦς ἐμοῦ πᾶσιν ἢ βελτιόνοσ ἢ χειρόνοσ πειρᾶσθαι παρέχεσθαι ἠναγκαζόμεν, οὐκ ἦτρον ἂν μοι συνειδέητε καὶ αὐτοὶ τὸν τρόπον, ἢ αὐτὸς ἐμαυτῷ. Ὅθεν οὐδὲ τοῦ προτέρου βίου πλείονα ποιήσομαι τὸν λόγον, ὀρθῶσ καὶ δικαίωσ πεπολιτευμένον παρ' ὑμῖν ἐμαυτὸν ἀποδεικνύσ, πάντα σαφῶσ τὰ ἡμέτερα εἰδῶσιν. Ἔωσ μὲν οὖν περιῆν ὁ βασιλεὺσ, ἐκεῖνοσ τε ἐμοὶ πολλὴν ἐν τοῖσ πράγμασι παρεῖχετο τὴν βοήθη, καὶ πάντα οὐκ ἦτρον ἢ ἐμαυτῷ, καὶ τὰ μέγιστα ἐπέτροπε διοικεῖν· ἐγὼ τε τὴν ἴσην εὐνοίαν παρεῖχόμεν καὶ σπουδὴν, ὅσα προσῆκε τὸν φιλοῦμένον ποιεῖν, οὐδὲν ἐλλείπων. Ἐπεὶ δ' οὕτω δόξαν τῷ τὰ τῆδε πάντα διοικούντι ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο ἐκεῖνοσ, ἐγὼ μὲν οὐδὲν ἕτερον ἐλογιζόμεν προσήκειν ἐμαυτῷ, ἢ τῆσ εἰς ἐκεῖνον εὐνοίας δεῖγμα σα-

Paucis post diebus ex aulicis imperatricis Cyriacus Byzantio venit cum litteris, quibus imperabatur ut se abdicaret, ac domi suæ privatus viveret, neve extra portam Didymotichi pedem efferret, quoad ipsa de eo pro arbitrio statuisset. Causam mandati sui nolle in præsens patefacere, paulo post ipsi et omnibus manifestam fore. Antequam autem hæ litteræ conscriberentur, aliæ Apocaucho dictante exaratæ fuerant, felle contumeliarum et irrisionum plenæ, quas mitti imperatrix vetuit. Vix ejus auctoritate quiescentibus, a quibus ad mittendum impellebatur. Illis porro aliis in conventu apud Didymotichum recitatis, cæteri quidem omnes, scriptorum absurditate attoniti, bellum capessendum, nec perditis hominibus suæ salutis opportunitatem esse condonandam dicitare. At magnus domesticus jam se inter sacrum saxumque stare videns, et nec ipse ultra prolatandum censens, ad consilium refert, quid tali præsertim tempore faciendum sit, exquirat, ac princeps ipse consilii, hunc in modum disserit: Quæ nunc sit rerum difficultas perturbatioque, viri commilitones, et quanto afflictior status hic futurus sit, omnibus vobis sine discrimine exputare licitum est. Ego vero, si aut modo ex peregrina regione adventarem, aut apud vos degens, velut unus de media plebe ignorarer, esset fortasse cur mores ingeniumque meum vobis explicarem. Sed quoniam a primordio ætatis usque ad hoc tempus, non solum apud vos vestris legibus institutisque vixi, sed Romanum quoque imperium secundum imperatorem rexi, ex quo id ille accepit (in quo coactus sum, me aut benigniorem, aut severiorem experiendum præbere omnibus), non minus vos qualis sim, quam egomet ipse, cognitum perspectumque habetis. Quare nec de anteacta vita mea plura dicam: ut doceam nimirum, me honeste ac juste inter vos vixisse, quandoquidem nostra omnia perspicue nostis. Quandiu igitur superfuit imperator, multo me res imperii gubernantem amare prosecutus est, nec **425** magis sibi, quam mihi omnia, quanvis summi momenti regenda permisit: cui ego in amore ac studio respondebam, nec a me officium ullum desiderari patiebar, quod qui diligitur, se diligentem præstare debet. Postquam autem ille nutu ac voluntate universa moderantis Dei inter homines esse desiit, id solum negotii credebam mihi datum, ut evidentissimum mei erga

ipsum amoris argumentum, sollicitudinem atque A curam in liberos et conjugem ejus ederem. Et quidem ab ejus obitu usque huc nihil prætermisi, sed nec corpori meo pecuniisve peperci, nihilque non feci et tentavi, ut illis imperium conservarem. Neque vero, cum hactenus pro eo ac debui fideliter justeque præferim, demum magnitudine potestatis inflatus, mihi Romanum imperium asserturus, et personam istam in imperatoriam mutaturus eram. Nam qua de præterito, res ipsæ hoc testabuntur, super futuris non solum Deum cogitationum mearum testem do, sed etiam ex ipsis præteritis ea liquido probari posse dico. Si enim ista, ut sycophantæ prædicant, concupiscebam, quid prohibebat, quando imperatore moriente, illius filios habens, palatium custodibus munitum, et post diem tertium imperatrice accedente omnia erant in manu mea, ut iis ad arbitratum uterer, quin illos e medio tollerem, mihiq; imperium citra sudorem ac laborem relinerem, nullo jam relicto, qui se mihi auderet opponere? Atqui me non tantum nihil hujusmodi machinari apparuit, sed cum in novum diem a morte imperatoris omnia in tutissimo constituissem, custodiam deinde removi, et domi meæ, sicut antea, rem curare publicam perrexi, nihil novi incipiens, nequæ ad meum commodum ejus gubernationem dirigens, unde conari me imperium occupare quispiam jure putavisset. Qui vivo imperatore erant, eos provinciarum urbiumque præfectos reliqui: et ut exercitus non mihi bene vellet, sed communi plurimum prodesset, omnimodis elaboravi. Quin etiam dum fœdera cum Barbaris finitimis inivi, nemo est, qui me privatum aliquod compendium communibus emolumentis anteposuisse ostenderit. Sed cum illis quidem pacem reipublicæ salutarem confeci, pro filiis autem imperatoris de suorum fide securis ut pugnaretur, operam dedi. Ex quibus universe hac luce clarius est, me nullo dolo, et sinceriter eorum loco clavum tenuisse. 426 Si enim ea versabam animo, quæ calumniatores isti objiciunt, ut nihil aliud, certe toto Romano imperio sparsas, easque ut ipsi quoque scitis, immensas opes atque copias, mihiq; ad bellum opportunissimas colligere oportebat. Nunc videre est, præter pecorum greges et frugum ubertatem (quibus congregandis fortasse existimaret quispiam suspicionem vitæ ægre posse) magnam meam auti argentique vim ubique. Quanquam dum quiddam admirabile dico, quod admirabilius est præteritii. Non enim tantummodo sparsam pecuniam meam non contraxi, sed et presentem ac suppeditantem partim in usus communes liberaliter insumpsit, partim quam in manibus habebam, Byzanti libens reliqui. Paucis igitur ante profectionem meam diebus, cum indigentia in palatio exstitisset, e domo mea vasa argentea admodum pretiosa supra ducenta præbita sunt. Quorum custodes cum rogarent me, ut post usum ea reciperem, superva-

φίστατον τὴν εἰς τοὺς παῖδας πρόνοιαν καὶ βραχί-  
δα τὴν ἐκείνου γαμετὴν ἐξενεργεῖν· καὶ διετέλεσά  
γε μετὰ τὴν ἐκείνου τελευταίην ἀχρι νῦν, οὐδὲν τῶν  
δεόντων παραλείπων, ἀλλὰ καὶ σώματος καὶ χρη-  
μάτων ἀφειδῶν, καὶ πάντα πράττων καὶ μηχανώ-  
μενος ἐπὶ τῷ συνδιασῶζειν ἐκείνοις τὴν ἀρχήν. Οὐ  
μὴν, οὐδ' ἀχρι νῦν μὲν ὀρθῶς καὶ δικαίως ἐπολι-  
τευόμην, ὕστερον δὲ ὑπὸ τῶν πραγμάτων φωσθῆς,  
ἐμελλόν τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἐμαυτῷ περιποιεῖν,  
εἰς βασιλέως σχῆμα τὸ παρὸν μεταβαλῶν. Περὶ μὲν  
γὰρ τοῦ παρεληλυθότος, αὐτὰ τὰ πράγματα συμ-  
μαρτυροῦσιν ἂν ἐμοί· ἐπὶ δὲ τῶν ἐσομένων, οὐ  
θεδὸν μόνον τῶν βεβουλευμένων συνίστορα παρέχο-  
μαι, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν παρελθόντων, τῶν  
μελλόντων ἐξεστὶν ἀποδείξιν ποιῆσθαι ἐναργῆ. Εἰ  
B γὰρ τοιοῦτων οἶων φασὶν οἱ συκοφάνται ἐπιθύμουν,  
τί ἐκώλυεν, ἦνίκα βασιλέως τελευτῶντος τοὺς ἐκεί-  
νου παῖδας ἔχων, ἐποιοῦμην τὴν βασιλείαν ὑπὸ φρουρᾷ,  
καὶ μετὰ τρίτην ἡμέραν καὶ βασιλέως ἀφιγμένης,  
πάντα χρήματα ἦσαν ἐπ' ἐμοί, ὥσθ' ὅτι χρῆσθαι  
ἠθουλόμην, ἐκείλους μὲν ἀποκτινύνουσι, αὐτὸν δὲ  
τὴν βασιλείαν ἀνευ πόνων ἔχειν καὶ ἰδρώτων, οὐδε-  
νός ἐστι λειπομένου τοῦ τολμήσαντος ἀνθίστασθαι  
ἐμοί; Ἐγὼ δὲ οὐ μόνον τοιοῦτον οὐδὲν ὤφθην δια-  
νοηθεῖς, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐνάτην ἡμέραν ἐκ τῆς βασι-  
λέως τελευτῆς ἐν ἀσφαλείᾳ πάσῃ καταστήσας, τὴν  
τε φρουρὰν ἀπήγαγον ἐκείθεν. καὶ αὐτὸς οἴκῳ  
καταστάς, τῶν πραγμάτων, ὥσπερ καὶ πρότερον  
εἰχόμεν, οὐδὲν καινοτομῶν, οὐδὲ πρὸς τὸ λυσίτε-  
λοῦν ἐμοὶ τὰ πράγματα οἰκονομῶν, ἐξ ὧν ἂν τις  
C ᾤηθῃ δικαίως, εἰς ἐμαυτὸν μετὰγειν πειρασθαι τὴν  
ἀρχήν. Ἐπιτρόποις τε γὰρ ἐχρησάμην τῶν ἐπιρ-  
χιῶν καὶ τῶν πύλων οἱ καὶ πρότερον ἦσαν βασι-  
λέως τελευτῶντος καὶ τὴν στρατιάν οὐχ ὅπως εὐ-  
νοήσουσιν ἐμοί, ἀλλ' ὅπως; μάλιστα τῷ κοινῷ χρή-  
σιμοι ἔσονται πάντα ἐπραγματευόμεν. Οὐ μὴν  
ἀλλὰ καὶ τοῖς περιοίκις τῶν βαρβάρων σπονδὰς  
τιθέμενος, οὐκ ἔσθ' ὅστις ἂν ἐξελέγξειεν ὡς πρὸ τοῦ  
κοινῆ λυσίτελοῦντος τῶν ἰδίων τι εἰλόμην ἐμοὶ δια-  
φερόντων, ἀλλὰ τοῖς μὲν ἐσπενδόμην λυσίτελοῦν-  
τως τῷ κοινῷ· τοῖς δὲ παρσεναζόμην πολεμεῖν  
ὑπὲρ αὐτῶν, μηδένα κίνδυνον ἐκ τῶν οἰκείων ὑφο-  
ρώμενος· ἐξ ὧν ἀπάντων ἂν τις μάλιστα συνίδοι  
ὡς ἀδόλως καὶ καθαρῶς ὑπὲρ τῶν βασιλέως ἐπολι-  
D τευόμεν παίδων ἐγώ. Εἰ γὰρ οἷα διαβάλλουσιν οἱ  
κατηγοροῦντες διανοοῦμην, εἰ μὴ τι ἄλλο, τὸν γούν  
διεσκεδασμένον κατὰ πᾶσαν τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν  
πλοῦτον συνάγειν ἔδει, οὐδὲ βραδίῳ; ἀριθμητῶν,  
ὥσπερ ἴστε ὄντα καὶ αὐτοὶ, καὶ μάλιστα χρησι-  
μώτατον ἐσόμενον εἰς τὸν πόλεμον ἐμοί. Νυνὶ δὲ  
ἐξεστὶν ἔργον, οὐ βοσκημάτων μόνον πλῆθος καὶ  
κρηπῶν, ἅπερ ἂν τις ἴσως οἴησαστο δυσκόλιν τινὰ  
παρέχειν καὶ ὑποψίαν ἀβροζίζεμενα, ἀλλὰ καὶ χρυ-  
σὸν πολὺν καὶ ἀργυρὸν διεσκεδασμένον παντοχού-  
Καὶ τοὶ τὸ θαυμαστότερον παρῆλθον ὡς δὴ τι θαυ-  
μαστὸν λέγων. Οὐ μόνον γὰρ τὸν διεσκεδασμένον οὐ  
συνῆγον πλοῦτον, ἀλλὰ καὶ τὸν ὄντα, τὸν μὲν ἰδι-  
πάνων ἀφειδῶς ἐν ταῖς χρεῖαις ταῖς κοιναῖς, τὸν  
δ' ἐκὼν εἶναι κατελιμπαρὸν αὐτῆς ἐν Βυζαντίῳ,

ἔχον ἐν χερσίν. Ὀλίγαις γοῦν ἡμέραις πρότερον ἐν Α βασιλείοις χρείας γενομένης ἐκ τῆς ἐμῆς σκευῆ ἀργυρὰ ὑπὲρ διακόσια τῆνέθη οὐκ ὀλίγου ἀξιά τινο· Ἄ μετὰ τὴν χρείαν τῶν ἐπὶ τὴν φυλακὴν ἐκείνων τεταγμένων ἀπολαμβάνειν δεομένων, οὐκ ἀναγκαῖον ἠγησάμην· οὐδὲν διοίσειν φάμενος ἐν τοῖς βασιλικῶς τηρεῖσθαι ταμείοις, ἢ ἐν οἴκοις τοῖς ἐμοῖς. Ἔτι γε μὴν οὐδὲ νῆσον πολλῶν καὶ πόλεων, καὶ μειζόνων καὶ ἐλαττόνων, ἐχομένων ὑπ' ἐμοῦ, ὧν τὰς μὲν ἐκ τῶν οἰκείων δαπανῶν ἀποδόμησα αὐτὰς, τὰς δ' ἐκ βασιλέως ἔσχον δωρεάν, οὐδεμίαν οὐτε φρουρὰ κατέσχον, οὐτε τινὸς ἤξιωσα προνοίας ὥστε ἀσφαλῶς κατέχειν· οὐδὲ τι τῶν ὄσα λυσιτελήσειν ἐμῶν πρὸς τὴν διάνοιαν ἐμοί, οὐτε ἐπιγασμένος, οὐτε μελλήσας ὑπ' οὐδενὸς ἐξελεγχθεῖν ἄν. Οὐ γὰρ δήπου γε καὶ τοῦτο κατηγορήσουσιν ὡς ἀπραγμοσύνη καὶ πολέμων ἀπειρία εἰς οὐδὲν προῆγμα τῶν ἀέντων. Ἐγὼ δὲ οὐκ ἐξ ὧν αὐτὸς ἐπραγματευόμενος, ἀλλὰ καὶ παρὰ πάντων Ῥωμαίων οὐ τῶν νῦν ἐμοὶ συνόντων ὁμῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν Βυζαντίῳ, καὶ τῶν ἄλλοις που γῆς διατριβόντων ἀπόδειξι τῆς ἀληθείας ἐναργῆ περιάσσομαι ποιεῖσθαι. Πολλῶν γὰρ ὄντων καὶ μειζόνων καὶ ἐλαττόνων πάντες φιλικῶς ἐμοὶ διακειμένων, καὶ τῶν μὲν, ἐξ αἵματος προστηκόντων, τῶν δὲ φιλίας δεσμοῖς ἀλύτοις συνημμένων ἐκ πολλῶν ἐτῶν, ἐμοί, καὶ πολλὴν παρεσχήμενον πείραν ἐν πολλοῖς τῆς εἰς ἐμὲ στοργῆς, οὐδεὶς οὐτε τῶν παρόντων ὁμῶν, οὐτ' εἰ τις ἄλλοθι που διατρίβοι, δύναται ἄν ἐμοὶ τῶν κατηγορημένων ὡς τι συνοῖδεν ἐλέγχειν. Καὶ τοῖ γε πᾶς τις ἄν φαίη καὶ ὀλίγα μετασχῶν φρενῶν, ὡς οὐκ ἄν δυναίμην τοιοῦτοις μόνος ἐπιχειρῶν· ἀλλὰ καὶ στρατιᾶς ἐδέξασθαι ἄν πρὸς τὴν ἐπιχείρησιν συναιρομένης, καὶ φίλων τῶν γνησιωτάτων μάλιστα, καὶ πολλῆς παρασκευῆς, ἐξ ἧς οὐκ ἐνῆν εἰ μὴ τοὺς πολλοὺς, ἀλλὰ τοὺς γε ἐπιτηδειοτάτους μὴ τὴν διάνοιαν καταστοχάζεσθαι τῶν γιγνομένων. Εἰ δὲ τίς τι τοιοῦτον ἐξελέγχειν ἔχει, παρείτω, καὶ δεικνύτω. Ἄλλ' οὐκ ἄν ἔχοι. Ἐγὼ γὰρ ἀνδρίας μὲν καὶ συνέσεως καὶ ἐμπειρίας τῆς πρὸς τοὺς πολέμους πολλοῖς ἄν παριχωρήσαιμι καὶ τῶν πάλαι καὶ τῶν νῦν, τρόπων δὲ εὐθύτητος καὶ ἀληθείας, οὐδενί· οἷς μάλιστα νυνὶ θαρσύνεσθαι παρρησιάζομαι τοιαῦτα. Εἰ δὲ ἐκ τε ὧν ἐπραγματευόμενος αὐτὸς, ἐκ τε τῶν τὸν ἅπαντα χρόνον συνόντων ὁμῶν ἐμοί, μήτε ὑποπευθεὶς, μήτε ἐπιγασμένος φαίνομαι ὧν κατηγορημαί μηδὲν, οὐκ ἄν τις ἄν ἐμοὶ δικαίως ἐπενέγκοι μέμψιν, ὡς οὐ προστηκόντως πρὸς τὰ πραττόμενα ἐξαγομένη πρὸς ὄργην. Ἐδει γὰρ βασιλίδα τὸν τε τρόπον ἐμοὶ τὸν ἐξαρχῆς ὡς οὐ διεφθαρμένος συνειδύειν, καὶ τὴν ἐμοῦ καὶ βασιλέως ἀπαράμιλον ἐκείνου καὶ θαυμασιωτάτην φιλίαν, καὶ τὴν μετὰ τὴν ἐκείνου τελευταίην ὑπὲρ τῶν ἐκείνου παιδῶν καὶ αὐτῆς πολλὴν σπουδὴν καὶ προθυμίαν, μὴ συκοφάνταις ἀνθρώποις καὶ διεφθόροις πείθεσθαι, ἀλλὰ ἐμοὶ προσέχειν ὀρθῶς καὶ δικαίως ὑπὲρ αὐτοῖς πολιτευομένων. Ἐπει δὲ βᾶσανός τις δαίμων τῶν ἐξητασμένων ἐπὶ φοροῦ, τὰ μὲν ἀληθῆ καὶ δίκαια περὶ ἐμοῦ πεπεῖσθαι οὐκ ἀφῆκεν, ἐχθρὸν δὲ ἀντί φίλου, καὶ πολέμιον ἀντι

canenum duxi, affirmatique nihil interfuturum, utrum in ærario imperatoris, an in ædibus meis serventur. Præterea cum insulas et urbes majores minoresque obtinerem multas, quarum alias meis sumptibus ædificavi, alias dono ab imperatore accepi, nulli earum præsidium imposui, nec quo tutius eas possiderem, ulla cura dignatus sum. Nec me quisquam coarguerit, aut fecisse, aut facturum fuisse quippiam, quod mihi utile cum animo meo constituissem. Nec in hoc, credo, accusabunt, quod otio ac desidie deditus, et bellandi inscitia nullum operæ pretium fecerim. Ego vero non ex laboribus duntaxat meis, sed omnium Romanorum testimonio, non solum vestro, qui nunc mecum militatis, sed et qui Byzantii et alibi terrarum vivunt, veritatem evidentiter enitar demonstrare. Cum namque multi, summi atque infirmi, et omnes æque mei cupidi sint, aliique sanguine conjuncti, alii amicitie vinculis insolubilibus mecum copulati, quique multis jam annis et compluribus in rebus amoris erga me præcipui documenta dederunt, nullus neque vestrum qui adestis, neque alibi degentium docere possit, se ullum de me crimen nosse, quorum accursor. Et tamen unusquisque non plane stolidus confitebitur, me solum talia moliri non potuisse, sed et copiis, et amicis longe fidissimis, et apparatu plurimo indiguissis, ex quo si non vulgo, at mei amicissimis liceret colligere, quid sibi vellent quæ fierent. 427 Si quis tale aliquid probare potest, accedat licet, et probet. At non poterit. Equidem qua fortitudine, qua prudentia, usuque militari et superiorum et nostri sæculi multis concesserim, probatis autem moribus ac veritatis studio nemini, quibus potissimum nunc confusus, hæc libere sum prolocutus. Si igitur neque ex his quæ ipse efficere contendit, neque ex vobis, qui mecum semper fuistis, vel suspectus, vel reus, eorum videor, quorum in me adornata est accusatio, nemo me jure reprehendet, quasi injuria super his rebus succenseam. Decebat enim Augustam, testem ab initio integritatis meæ, et ejus quæ mihi cum imperatore intercessit inimitabilis et admiratione dignissimæ amicitie, ac post obitum illius pro filiis ipsaque curarum mearum et impigræ sollicitudinis, non credere sycophantis, perversisque hominibus, sed a me, legitime recteque pro ipsa imperium regente, rationes suas suspensas habere. At postquam dæmon quispiam invidus et in pernicie invehenda exercitatus vera et justa de me credere non sivit, magisque inimicum pro amico, hostem pro socio, et malevolum pro fidelissimo existimare persuasit, ego quidem in hac causa nihil agere, sed vestræ me sententiæ permittere, et quod judicaveritis, in eo alacriter vobis obsequi in animum induxi. Ino vero ego primus, quæ in præsentia mihi videntur expedire, edisseram. Vestrum erit aut suffragari dictis meis, si ea probaveritis, aut unumquemque sententiam proferre hujusmodi, quæ et præsentem miseriam tollat, et

futuram multo majorem impediatur, et cum vos, tum Romanum imperium universum conservet. Arbitror autem, omnibus nobis nihil vel utilius fore, vel salutaris, quam si ad imperatricem ultro profectus, ei me subjiciam, ut pro potestate et judicio suo de me statuatur. Et si quidem, ut patrona justitiæ, judicium constituere, tempusque defensionis præscribere voluerit, Deo veritatis præside, talique appellatione gaudente fretus, omnia, ut revera sunt, falsitatis et sycophantiæ, quod erit facillimum, convincam; et ita totius imperii moderationi valedicens, et sycophantiæ atque invidiæ occasione omni sublata, privatus vivam, publici muneris nihil geram, nec si quantum est mortalium eo me aut verbis inducere, aut vi impellere conitatur. Sin neque justitiæ neque honestatis ullam rationem ducens, obrectatorum sermonibus penitus capta **428** et occupata, inauditum me damnandum (quod est iniquissimum) decreverit, ut feram omnia hilariter, longaque malum vincula, et carcerem, et honorum publicationem, et si quid his etiam acerbis est, perpetui, quam civile bellum serere. Quis enim omnium certius me novit mala certissima quæ ex hoc bello profluxura sint? quorum tantum abest, ut auctor esse velim, ut non magis cupiam ea ab alio inducta vivus cognoscere, quam apud inferos eorum quæ hic agantur, sensum nullum habere. Quæ in commune Romanis lono fore judicavi, hæc sunt. Si quid his utilius excogitare potueritis, ego, ut dixi, vobis obsecundabo. Præstat enim, et amsi quid offendam fortasse, hoc mihi pluribus obtemperanti accidere, quam dum mea ipsius sententia nitor, magna quædam felicitate gerere.

εὐλόγηται ἀποθανῆσθαι ἐν ζωῶν ὧν, ἢ τοῖς ἐν ἄου συνῶν πρὸς τὰ πραττόμενα ἀναίσθηται; Ἄ μὲν οὖν ἐμογε πᾶσι Ῥωμαῖοις ἔδοξε κοινῇ λυσιτελεῖν τοιαῦτα ἔστιν. Ὑμῖν δὲ εἰ τι τούτων λυσιτελεσσέρον ἐξυρεθῆναι δυνατόν, ὡσπερ ἐφην, ἐμαυτὶν κειθόμενον παρεξομαι· βέλτιον γὰρ ἂν ἄρα καὶ ἡ σφάλματα, τοῖς πλείοσι κειθόμενον τοῦτο πάσχειν, ἢ τῇ σφετέρᾳ θαρρήσαντα συνέσει, τὰ μεγάλα κτηορθοῦν.

## CAPUT XXV.

*Responsum procerum, sæpius se de his rebus seorsum et communiter deliberasse. Præclare ipsum disseruisse; nec tamen si faciat, quod secum statuerit, bellum finitum, sed inceptum iri potius. Si purpuram induat, melius rebus communibus provisurum, et id omnes illustres approbaturus; ulioqui mala grandia secutura. Domesticum nomen et habitum imperatoris iterum rejicit, ac denuo suspicionem amolitur; tandemque eorum voluntati propter salutem reipublicæ parei; eosque ad fidem et constantiam sibi præstandam hortatur; et alia imperatoris disserit, ac legationem de pace mittendam censet.*

Hunc in modum magnus domesticus disseruit. D Quotquot autem aderant optimates et principes exercitus, velut ab una mente et lingua. Et prius quidem (dicebant), ex quo ipsa novitas per audaciam cœpit, bellumque civile exstitit, non solum quilibet separatim, sed et communiter omnes multum ac sæpe eadem in deliberationem adduximus, perinde ut de rebus necessariis, ac tantum non de anima unusquisque per se anxie solliciti. Quare nec jam quid opus sit, scrutari oportebit, cum propter sedulam et crebram hujus rei cogitationem pridem nos veritatem invenisse arbitremur. Oratio vero tua, quæ et necessaria, et omnibus

Ὁ μέγας μὲν οὖν δομῆστικός τοιαῦτα εἶπεν ὅτι δὲ κερήσαν τῶν συγκλητικῶν καὶ τῆς στρατιᾶς οἱ μάλιστα προέχοντες, ὡσπερ μᾶ καὶ γλιώτη χρώμενοι καὶ γνώμη, Καὶ πρότερον μὲν, ἔφασαν, ἐξ ὅτου τὰ καινὰ ταῦτα ἐτολμήθη, καὶ ἡ συγγενικὸς πόλεμος ἔρχε τὴν ἀρχὴν, οὐκ ἴδια μόνον ἕκαστος ἐφ' ἐχυτὸν, ἀλλὰ καὶ κοινῇ πάντες, πολλὰ πολλὰ καὶ περὶ τῶν αὐτῶν ἐβουλευσάμεθα, ὡς περὶ πραγμάτων ἀναγκαίων, καὶ σχεδὸν περὶ ψυχῆς ἕκαστος πολλὴν ποιοῦμενοι φροντίδα. Ὅθεν οὐδὲ νυνὶ ἐσῆσει τὰ δέοντα ἐξερευνᾶν, ὑπὸ τῆς πολλῆς περὶ αὐτὰ διατριβῆς ἐξυρηκέναι πάλα εἰσόμενος· οὐχ ἥμισυ δὲ καὶ ὑφ' ὧν αὐτὸς πρὸς ἡμᾶς διεξῆλθε; νῦν τὰ

τε ἔδοντα καὶ πᾶσιν ὁμοίως χρῆσιμα ἐσόμενα, καὶ ἄ  
 συνεῖναι παρεσκευάσθαι, καὶ τοῖς ἄλλοις συμβου-  
 λεύειν· καὶ γὰρ τὰ ἐκ τοῦ πολέμου κακὰ τοῦ ἐμ-  
 φυλλοῦ ἂν πεφρικέναι καὶ αὐτῆς ὡς δεινότατα εἰρή-  
 κεις, καὶ αὐτοὶ πεφρίκαμεν ὁμοίως, καὶ πάσῃ  
 χρῆστῆον εἶναι οἰόμεθα καὶ σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ,  
 ὅστε μὴ τοῖς τοιούτοις κακοῖς περιπεσεῖν· καὶ  
 ὁμοίως τὸν τε τὴν πόλεμον τοῦτον τὸν δεινότατον  
 ἀνάπτοντα ἡγούμεθα πολέμιον κοινὸν, καὶ πᾶσιν  
 ἐπιβουλεύοντα, καὶ τὸν δυνάμενον καταλύειν, εἰ  
 μεθίσιν ἐκῶν, προδότην τῶν κοινῶν καὶ βάσκανον  
 καὶ φθορερὸν, καὶ τῇ κοινῇ σωτηρίᾳ τῶν πραγμά-  
 των λυμαινόμενον. Σκεψόμεθα τοιγαροῦν εἰ, ταῦτα  
 πρᾶττοντος ἄπερ εἰρηκας, καταλύεται ὁ πόλεμος,  
 καὶ μὴ μᾶλλον ἐκ τούτων λήψεται ἀρχὴν· εἰ γὰρ  
 αὐτὸς ὡς περ ἰσχυρίζη πρὸς τὴν δίκην ἀπελθὼν ἢ  
 τῶν συκοφαντῶν περιγεγόμενος; ἀπόσχη τῶν πρα-  
 γμάτων, τὴν πολλὴν ἀγνωμοσύνην καὶ τὴν περὶ τὰ  
 καλὰ ἀχαριστίαν βδελυξάμενος, ἢ κατακρίθεις ἐρή-  
 μῃ τῶν ἀνηκέστων πάθους εἰ, ἄρ' εἰς τοσοῦτον οἴει  
 παρανοίας ἡμᾶς ἔχειν, ἢ οὕτω ταπεινὰ καὶ ἀνελεύ-  
 θηρα φρονήσιν καὶ τῆς εὐκλείας ἀνάξια τοῦ προτέ-  
 ρου βίου, ὡστ' ἐν ἀνδραπέδων μοίρᾳ δουλεύειν  
 ἄποκαύχῃ, πᾶν τὸ προσταττόμενον ποιῶντας, ἀν-  
 θρώπων μὲν δὲν ἄμεινον· διαχειμένω τῶν πολλῶν;  
 θάττον μὲν τ' ἂν ἡμῶν ἕκαστος οἴησεται προσήκειν  
 ζῶον μᾶλλον ὑποδύναται καὶ συνεῖναι τοῖς ἐν ᾧδου, ἢ  
 τοιαῦτα ἀνασχέσθαι. Ἄλλὰ οἱ μὲν αὐτίκα, ὅση δύ-  
 ναμις παρῆν, πολεμήσομεν ἀναφανδόν, ὧν ἀρχομεν  
 πύλων καὶ στρατιᾶς ἕκαστος ἰδίᾳ ποιούμενος· οἱ  
 δὲ, φέροντες ἑαυτοὺς ἅμα πόλεσιν, οἱ μὲν Ἀλεξάν-  
 δρῳ τῷ Μυσοῦν βασιλεῖ, ἄλλοι δὲ Στεφάνῳ ἐγχειρί-  
 σσομεν τῷ δυναστεύοντι Τριβαλῶν, βέλτιον ἡγού-  
 μενοι βαρβάρους ἀνθρώποις μᾶλλον, δυνάσταις δὲ  
 ἡμῶν, ἢ τοῖς χθῆς καὶ πρῶτῃν καταφρονουμένοις ὑφ'  
 ἡμῶν δουλεύειν· ὥστε συμβήσεται ἐκ τούτων οὐ  
 πόλεμος μόνον πρὸς ἀλλήλους ἡμῶν, πάντων ἀγόν-  
 των καὶ φερόντων τὰ ἀλλήλων, καὶ τῶν ἐξωθεν πη-  
 λεμιῶν οὐδὲν ἦντον εἰ μὴ καὶ μᾶλλον τὰ Ῥωμαίων  
 πράγματα διαφθειρόντων ὅσῃ καὶ τὰ ἀλλήλων ἀκρι-  
 βότερον ἴσμεν αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ συμπάσης; τῆς Ῥω-  
 μαίων κατάλυσις ἡγεμονίας, οὐ πόλεων μόνον πολ-  
 λῶν καὶ στρατιᾶς, ἀλλὰ καὶ προσόδων μεγάλων ἀπο-  
 τετμημένων, ἐξ ὧν τὰ πολεμίων μὲν αὖξιν, καὶ  
 τοῖς καὶ πρότερον ἀντιβρόπα τοῖς ἡμετέροις ὄντα,  
 τὰ Ῥωμαίων δὲ ἐλασσοῦσθαι περιέσται· εἰς δὲ μὴ  
 καὶ παντάπασι διαφθαρή, καὶ ἡ Ῥωμαίων περιμά-  
 χητος; καὶ διαβόητος βασιλεία, Μυσοῖς ἢ ἄλλοις δὴ  
 τισι χεῖροσι βαρβάρους δουλεύσει, τῶν ἐνδον μὲν  
 στασιαζόντων καὶ διαφθειρόντων ἀλλήλους ὡς ἐνδόν,  
 τῶν ἐξωθεν δὲ ἐπικειμένων πολεμίων, καὶ τῷ καιρῷ

atque utilia futura sint cum intelligere, tum aliis  
 suadere dedit. Etenim civilis belli detrimenta,  
 quæ et te horrere, ut gravissima, dixisti, nos si-  
 militer perhorrescimus, et toto pectore atque  
 omni provisione laborandum censemus, ne in illa  
 incurramus, quique hoc bellum dirissimum susci-  
 tavit, communem hostem et insidiatorem, quique  
 illud disturbare potest, si id negligat, 429 rei-  
 publicæ proditorem, malignum, invidum, commu-  
 nisque salutis pestem ducimus. Igitur utrum te  
 hæc faciente, quæ præ te tulisti, bellum tollatur,  
 an potius inde incipiatur, consideremus. Si nani-  
 que, ut affirmas, iudicibus te sistens, refutatis  
 sycophantis magistratum depones, tantam iniqui-  
 tatem et adversus merita tua ingratum animum  
 detestatus; aut indicta causa condemnatus, atro-  
 cius plectere, ecquid eo dementiæ nos venturos,  
 aut ita humiliter et iliberaliter, contraque gloriam  
 ex anteacta vita collectam de nobismet sensuros  
 putas, ut pro mancipiis Apocaucho homini igno-  
 bili prorsus ac plebeio ad nutum serviamus? Ci-  
 tius quisque nostrum inferorum caliginosa loca  
 subeunda (75), et cum mortuis habitandum sta-  
 tuerit. Sed alii quidem mox pro copia præsentē  
 Marte rebellabimus, unusquisque suam cui  
 præest urbem suo præsidio defensando: alii nos  
 Alexandro Mæsurum regi, alii Stephano Triballo-  
 rum principi dedemus, consultius rati, Barbaris  
 magis (regnantibus tamen), quam heri et nudius-  
 tertius in contemptu nostro versantibus servire.  
 Ergo hinc non solum bellam mutuum constabitur,  
 omnibus inter se populantibus, et instar hostium  
 exterorum, si non etiam amplius (quando scilicet  
 mutua nobis exploratiora sunt) Romanas provin-  
 cias devastantibus, sed totius quoque Romani im-  
 perii subversio consequetur, non modo multis  
 urbibus, sed exercitu etiam et amplissimis vecti-  
 galibus amissis. Ex quibus hostium potentia, quan-  
 quam et prius vestræ non impar, augetur, Ro-  
 manorum contra minuetur; timendumque ne in-  
 vidiosus ac declamatus ille Romanorum principatus  
 omnino pereat, Mæsisque aut deterioribus  
 Barbaris serviat; dum indigenæ intestinis discor-  
 diis ac seditionibus sese perdunt, quantum pos-  
 sunt, et hostes auxilio temporis utentes, quo nul-  
 lum est validius, foris incumbunt. Omnia porro  
 circumspectantes, imminentesque clades reformi-  
 dantes, nihil novi dicemus aut consulemus: ve-  
 rum quæ ipse imperator in rem communem fore  
 opinabatur, et superstes adhuc, ut faceres, insta-  
 bat, et moriens simul hortabatur, et in extremis

Jacobi Pontani notæ.

(75) Cicer. i Tuscul. ex antiqua tragœdia :  
 Adsum atque advento Acherontis via via alia atque  
 | iudua,  
 Per speluncas saxis structas asperis, pendentibus,  
 Muzimis, ubi rigida consistat, et crassa caligo in-  
 | ferum.  
 Qui loens ex principio Hecubæ Euripidæ: expres-  
 sus videtur.

Ἦξω νεκρῶν κευθμῶνα καὶ σκότου πύλας λιπῶν.  
 Adsum relictis mortuorum vallibus, et tenebrarum  
 portis, inquit umbra Polydori. Certe etiam divinæ  
 Litteræ, Job cap. x, illa loca nominant terram te-  
 nebrosam, et opertam mortis caligine, terram mise-  
 riæ et tenebrarum, ubi nullus ordo, sed sempiternus  
 horror inhabitat.



mandatis dabat, id est, ut ornatum imperatorum in te capias, et ad rerum moderamina impensius incumbas, in quo solo malorum sita est depulsio. Quippe non modo qui coram adsumus, sed et alibi degentes viri illustres ac potentes usque adeo hoc facto non indignabuntur, ut **430** etiam diem illum, quo civiles discordias sanare licebit, festum numeraturi sint, omnesque cupidissime te imperatorem salutabimus, cujus imperio non hodie, sed antehac semper regi consuevimus, et honorem benevolentiamque quantam imperatori debemus, aut ei proximo, tibi tribuimus: ipsique belli auctores, cum se nullo negotio superiores fore confiderent, si te imperatrici hostem factum ruiorem circumquaque spargerent, ubi res retro conversas et adversus animi sententiam evenisse viderint, levitatem ipsi suam accusantes, velint nolint ad pacem inclinabunt, si communis salutis vel tantilla cura tangantur, nec ad suum ipsorum aliorumque omnium exitium facere ac moliri omnia decreverunt. Quare cum et ex nostra, qui te sequimur, et ex hostium parte aliud reipublicæ salutære nihil appareat, æquus est nostro consilio, quemadmodum initio promisisti, quam tuæ ratiocinationi parere: unde nihil commodi in publicum redundet, sive te sycophantæ perdiderint, sive iræ indulgens, in otio vivere elegeris. E contrario omnino seditio, tumultus, fortunarum direptiones, mille cades, amissio libertatis, eversiones urbium, et quod apud prudentes est calamitatum caput horroisque plenissimum, sub Barbaris servitus, quam ipsi, civili hoc bello nostro adjuti, nobis imponere conabuntur. Quæ igitur nobis et cæteris universis visa sunt conducere, hæc fuerunt. Tibi utrumvis licebit, aut impendentes casus avertere, aut privata sectantem commoda, aliorum curam in postremis ponere, si commoda vocari queunt, quorumdam improbitate offensum, tantorum incommodorum solam et præcipuam causam Romanis exstitisse. Hæc optimates et exercitus principes magno domestico responderunt. Qui petitionem æquam, et eos vera et cum ratione congruentia conjectare cernens, ideoque tam claræ veritati nihil habens quod objiceret, et tamen mutationem admodum refugiens ac detrectans, quod plerumque ex hujusmodi mutationibus mala nasci solere haud nesciret, diu cunctatus, et quid potissimum diceret incertus animi, altoque silentio conventum detinens, omnibus ad audiendum aures arrigentibus, tandem vix, veluti fluctuantium cogitationum confusione pulsa, Prioris placiti mei, inquit, nihil de statu præsentis immutandum, neque novandum quidquam, nondum me prænitet, maloque non facultatibus modo spoliari, **431** sed si necesse erit, etiam cruciamenta in corpore meo perferre, quam bellum civile introducere. Mecum enim juxta nostis, quam ab adolescentulis oderim, aliena rapere, et lætari deprædandis, perdendis occidendisque hominibus.

συμμάχῳ χρωμένων δυνατιστάτῳ ἃ πάντα δὴ ἐνοοῦντες, καὶ τὰ προσδοκώμενα ὀρθωδοῦντες δεινῶς, καὶ τὸν μὲν οὐδὲν ἐροῦμεν οὐδὲ συμβουλευόμεν· ἃ δὲ καὶ αὐτὸς ἔπειτο βασιλεὺς κοινῇ λυσιτελεῖν καὶ περιῶν τε ἠνάγκαζε ποιεῖν, καὶ ἀποθησικῶν συμβούλευε τε ἅμα καὶ ἐπέστηκτε τελευταίας ἐντολάς, τοῦτο δὲ ἐστὶ, βασιλικὴν ἐσθλῆτά σε ἐνδοῦναι, καὶ τῶν πραγμάτων ἀνθἀπτεσθαι κραταιότερον, ὡς μόνου τοῦτου τὰς προσδοκώμενας οἴου τε ἐσομένου καταπαύειν συμφορὰς. Οὐ μόνον γὰρ ἡμεῖς ὅσοι πάρεσμεν νυνὶ, ἀλλὰ καὶ εἰ τις ἀλλοθὶ τοῦ τῶν περιήξων καὶ μέγα δυνάμενων διατρίβει, οὐ μόνον ἐπὶ τοῖς γινομένοις ἀγανακτήσει, ἀλλὰ καὶ ἐορτῆς ἡμέραν ἐκείνην ἐν ἣ τὰς ἐμφυλίου καταλύσθαι ἐξέσται στάσεις νομιεῖ· καὶ πάντες ἀνακηρύσσουμεν βασιλεῖα προθυμότατα, οὐ νυνὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν πρὸ τοῦ πάντα χρόνον ἀγασθαι εἰθιζμένοι παρὰ σοῦ καὶ τιμῆν καὶ εὐνοίαν ὅταν βασιλεὶ προσηκῆν, ἢ ὅτι ἐγγυτάτῳ παρεχόμενοι· αὐτοὶ τε οἱ τὸν πόλεμον κεκινήκοτε, ἐκ τοῦ νομιεῖν βῆστα περιγενήσασθαι, ἂν πολέμιον βασιλεὶ περιαγγελώσιν, ὀρώντες ἦδη τὰ πράγματα ἀντεστραζομένης, καὶ μὴ κατὰ νόον χωρήσαντα, πολλὰ τῆς ἀβουλίας αὐτοῖς καταμυθόμενοι, χωρήσουσι πρὸς τὴν εἰρήνην ἀναγκάως, ἢ γε καὶ ὀλίγα τῆς τῶν ὄλων σωτηρίας μέλει, καὶ μηπαντάπασιν ἐπὶ λύμῃ καὶ φθορᾷ σφῶν τε αὐτῶν καὶ τῶν πραγμάτων πάντι ποιεῖν καὶ πραγματεύεσθαι ἐγνώκασιν. Εἰ τοίνυν ἐκ τε ἡμῶν τῶν σοῦ συνόντων, καὶ αὐτῶν τῶν πολεμίων οἰδὲν ἕτερον ἀναφαίνεται σωτήριον τοῖς πάσι, βέλτιον ἡμῖν πειθόμενον, ἢ κοινῇ δοκεῖ λυσιτελοῦντα, ὡς περ τὴν ἀρχὴν ἐπηγγείλω πράττειν, ἢ τοῖς σφετέροις λογισμοῖς, ἐξ ὧν ὠφέλεια μὲν οὐδεμία, εἴτε ὑπὸ τῶν συκοφαντῶν διεφθαρμένου, εἴθ' ὅπ' ὀργῆς ἀπεργασούνη συζῆν προελομένου τοῖς πράγμασι παρίσται. Τοῦναντίον δ' ἅπαν, στάσις, καὶ ταρχαί, καὶ χρημάτων ἀρπαγαί, καὶ φόνοι μυρίοι, καὶ ἀνδραποδισμοί, καὶ ἀναστάσεις πόλεων· καὶ τὸ κακῶν ἔσχατον καὶ φοβερώτατον τοῖς γε νῦν ἔχουσιν, ἢ ὑπὸ βαρβάρους δουλεία, ἢ ἐπιχειρήσουσιν αὐτοὶ τῷ πρὸς ἀλλήλους ἡμῶν πολέμῳ χρώμενοι συνεργῶ καταδουλοῦν. Ἄ μὲν οὖν ἡμῖν σφίσι τε αὐτοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἔδοξε λυσιτελεῖν, εἰρήται. Σὺ δ' ὅπότῃ ἐξέσται ἐλομένῳ, ἢ τὰς προσδοκώμενας παύειν συμφορὰς, ἢ τὸ συνοῖσον ἴδια μηχανώμενον, μηδεμίαν περὶ τῶν ἄλλων τίθεσθαι φροντίδα, εἰ γε τοῦτο συνοῖσον ἔξεσται φάναι τοσοῦτων αἰτιώτατον κακῶν διὰ τὴν τῶν ἀγνωμοσύνην Ῥωμαίοις ἐβήναι ἔκοντι. Τεῖαῦτα μὲν καὶ οἱ τῆς συγκλήτου πρόχοντες, καὶ τῆς στρατιᾶς ἡγεμόνες, πρὸς τὸν μέγαν ἀπεκρίναντο δομῆστῆκον· ὃ δὲ τὴν μὲν ἀξίωσιν αὐτῶν ὁρῶν δικαίαν, συνειδῶς τε αὐτοῖς ὡς ἀληθῆ καὶ νῦν ἔχοντα στοχάζονται, καὶ διὰ τοῦτο μηδὲν ἀντιλέγειν ἔχων πρὸς οὕτως ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας ἐναργῆ, ὅμως δὲ πρὸς τὴν μεταβολὴν ἀκνῶν πᾶν καὶ ἀναδυόμενος, οἶα δὴ τὰς τοιαύτας μεταβολὰς κακῶν αἰτίας εἰδῶς ὡς ἐπίπαν γινομένης, ἐπιποῦ μὲν ἐπέσχε πρὸς ὃ τι τραπόμενος ἀποκρινεῖται στοχάζόμενος, καὶ σιωπῆ βαθεῖα τὸ θέατρον κατ-

εἶχε, πάντων πρὸς τὴν ἀκρόατιν τῶν λεχθησομένων μετεώρων ὑπαρχόντων, μόλις δὲ ὡσπερ τὴν ἐκ τῶν ἀμφιθόλων σύγχυσιν λογισμῶν ἀπακρουσάμενος, τῶν μὲν προτέρων, ἔφη, λογισμῶν περὶ τοῦ δεῖν μηδὲν τῶν θνῶτων μετακινεῖν, μηδὲ νεωτερίζειν, ἔτι ἔχομαι· καὶ μᾶλλον αὐτὸς αἰροῦμαι ὡς τῶν ὑπαρχόντων μόνον ἀποστερηθῆναι, ἀλλ' εἰ τι δεοὶ καὶ τῶν ἀνηκέστων ὑποστῆναι ἐν τῷ σώματι, ἢ πολέμου πρόφασιν ἐμφυλίου παρασχέσθαι. Τὴν γὰρ ἐκ πρώτης ἡλικίας αὐτοὶ μοι σύνοισε ἀπέχθειαν, ἣν ἔσχον περὶ τὸ τὰ ἀλλότρια διαρπάζειν, ἢ φόνους χαίρειν, καὶ λεηλασίαις, καὶ φθοραῖς ἀνθρώπων. Ἔτι δὲ οὐδὲ βαρβάρους καὶ Ἑλλήνας μόνον δεοὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἐμοῦ τε καὶ βασιλέως ἐπίθοντο φιλίαν, ἀλλὰ καὶ ἥλιον ἄν καὶ εἰ τι τῶν ἀψύχων ἕτερον αἰσχυνοίμην, εἰ τοῖς ἐκείνου παισὶ πολέμῳ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν φαινοίμην νῦν. Οὐ γὰρ μόνον ὑπὲρ τοῦ ζῆν ἐκείνον εὐδοκῶ ἀποθανεῖν αὐτὸς, εἰ γὰρ ἐξῆν, ὡς ἤβιστα ἄν εἰλόμην, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν, τὸν πάντα ἐφορῶντα μαρτύρομαι ὀφθαλμῶν, ὡς τὰ βέλτεστα καὶ λυσιτελέστατα περὶ τε γαμετῆς, καὶ τέκνων διεννοοῦμην, καὶ πάντα πράττειν, καὶ ὑφίστασθαι πάντα κίνδυνον, ἵν' ἐκείνων τε πᾶν ἀπειθὴ δυσχερῆς, καὶ τὰ Ῥωμαίων ἐπὶ μέγα καὶ εὐκλείας αἰροῦτο τύχης, μένων ἐπὶ τοῦ παρόντος σχήματος. Νῦν τε οὐχ ἤττον μετὰ τὸν κηρυχθέντα παρ' ἐκείνων πόλεμον ἐξ οὐδεμιᾶς αἰτίας, καὶ παρὰ πάνθ' ὡς ἄν ἐγὼ φρίην, τοῦ δικαίου λόγον, καὶ τὰ δεινότερα αἰροῦμαι ὑπομένειν ὑπὲρ τοῦ μὴ πόλεμον κινεῖν πρὸς βασιλίδαν ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς ὑπόληψιν παρέχειν τοῖς πολλοῖς. Ἐπει δὲ ὡσπερ αὐτὸς τε σύνοισα, καὶ ὑμῖν βουλευομένοις παῖθεσθαι προσήκει, μέλω καὶ δεινότερα προσδοκᾶται τὰ δεινὰ ἐκ τοῦ τῶν πραγμάτων αὐτῶν ὑποχωρεῖν, ἀκίων μὲν καὶ ὡσπερ εἰς κινδύνους προφανῶς αὐτομαλῶν· οὐτε γὰρ ἐπιθυμῶς θύξῃς, τῆς γὰρ ἀκροτάτης κἂν τῷ παρόντι σχήματι ἀπολαύω νῦν, οὐτε χρημάτων ἕνεκα· τὰ γὰρ παρόντα, καὶ ἀριθμοῦ σχεδὸν θνῶτα κρείττω, τοῖς διαρπάζειν προεἶμαι βουλομένοις· ὅμως τῶν τε εἰνεκα, καὶ τῆς κοινῆς τῶν Ῥωμαίων σωτηρίας, τοῖς προσδοκωμένοις μεγάλους καὶ πολλοὺς κινδύνους τῆς ἐν τῷ παρόντι ἀσφαλείας ἀνθαιροῦμαι. Καὶ ἃ ἐμοὶ λυσιτελέστατα ἐδόκει, οὐκ ἀπραγμόνως, οὐδ' ἀνοήτως, ἀλλὰ μηδεμίαν πρόφασιν παρέχειν τῷ πολέμῳ βουλομένην παρεῖ: ἐκὼν, ἐπὶ τὰ ὑμῖν δεδογμένα τῆς ὑμῶν ὠφελείας ἕνεκα, ὡσπερ Ἐφῆν, τρέψω ἐμπαυτόν. Οὐ μὴν, ἀλλ' ἐπειδὴ περ οὐκ ἰδίως πλεονεξίας, ἀλλ' ὁμῶν τε ἕνεκα καὶ τοῦ κοινῆ λυσιτελοῦντος τοιαῦτα προσειλόμην, οὐ δῆπου δίκαιον, οὐδὲ ἄλλως εὐτεδῆς, νῦν μὲν ὁμοίως ἐπιταῦτα πάντας ὑμᾶς παρακαλεῖν, καὶ μηδεμίαν ἄλλην ἢ ταύτην ὁδὸν ὑψηγείσθαι σωτηρίας· ὀλίγη δὲ ὑστερον εἰ μὴ κατὰ γνώμον ὑμῖν τὰ πράγματα ἐκβαίνοι, ἄλλον ἄλλοτε ἀφισταμένους, ἑαυτοῖς μὲν ἐκ τῶν ἐνόνητων ἐκπορίζειν τὴν δοκοῦσαν σωτηρίαν, ἐμὲ δὲ ἐν τοῖς κινδύνους καταλείπειν μόνον, ὃς ὑπὲρ ἀπάντων ὑμῶν αὐτοὺς ἀνεδεξάμην, ἐνὸν ἀκινδύνως σώσεσθαι. Τοῦτο γὰρ οὐκ ἐμοὶ μόνον, ἀλλὰ

Præterea non apud Barbaros et Græcos solum, quorum per aures necessitudinis meæ cum imperatore fama pervasit, sed et coram sole hoc, et si quid aliud inanimam nominandum est, erubescerem, si nunc post ejus obitum hostis viderer illius filiis. Non tantum enim pro ejus vita meam amittere, si licuisset, mirabiliter voluissem, sed et post ejus mortem (oculum omnia intuentem testor) uxori et liberis quam optime cupivi: omnia facere, ac subire omne periculum paratus, et ut ab illis abesset omnis molestia, et ut res Romana ad gloriam et felicitatem, me hunc cultum retinente, eximie proficeret. Nunc vero non minus post bellum ab ipsis nulla de causa et injustissime, ut ego dicere ausim, promulgatum, dirissima sustinere præopto, ne vulgus nos imperatrici ad imperium eripiendum arma inferre suspicetur. Quoniam vero scio, si me a gubernaculis subduxero, majora et sæviora mala impendere, nec auctoritatem vestram aspernari queo, invitus, et velut in manifestum discrimen me projiciens, nullo desiderio gloriæ, qua summa etiam in hoc habitu fruor, neque pecuniarum gratia (quas enim habui pene innumerabiles, diripere volentibus reliqui), sed vestri et communis Romanorum salutis gratia, quæ me manent multa et grandia pericula, præsentis securitati antefero: quæque mihi nec videbantur utilissima, non quasi a negotiis abhorrenti aut imprudenti, sed nullam bello ansam dare cupienti, ea libens dimittam: et quia sic vultis, et vestræ, ut dixi, utilitatis gratia, alius fiam. Verumenimvero, quia non ut opibus abundem, sed vobis et communi studens, hunc statum assumo, non utique justum neque pium esset, nunc vos omnes æqualiter ad hoc me cohortari, et docere, nullam aliam præter hanc salutis viam esse: paulo autem post, re secus quam velletis procedente, alium alio defugere, ac sibi quidem pro occasione et judicio salutem quaerere; me autem solum in iis periculis deserere, quæ ego, ut vobis omnibus lieret secure vivere, adierim, cum periculo omnino carere ac salvus esse potuerim. Hoc enim non tantum mihi, sed et vobis majorem in modum incommodaret.

**432** Haud enim gubernator navim servabit, si nauis ob discordiam cum adjuvare desierint, quibus ip-sis pereunte navi spes salutis nulla restat. Oportet enim nos omnes consentientes, et tolerantiam in adversis parem adhibentes, sic demum ardua feliciter gerere. Nam et veterum nullus cessando, desidendo, tardando, sed quemvis labore durando, menteque imperterrita adversa sufforendo de hostibus tropæum erexit. Jam si, cui ista non placent, nec studio mei hic perseverando discrimini se exponere vult, sed magis penates suos sibi servandos, quam relictis quæ sunt in manibus, vana spe pendendum existimat, et libero patefacto animo suo domum redeundum, nihil aliud mali metuat; æque enim alibi vivens mihi charus erit. Quod si post tantam æquitatem et datam

a me libertatem maleficis exstiterit quispiam, et ad cladem pestemque iuniorum se converterit, sciat se meritum supplicium non evasurum, sed exemplo suo docturum alios sapere, et talibus nequitiis abstinere. Ego itaque vestrae aliorumque salutis cupidus, consilio vestro sum obsecutus. Vos autem quaeso, ut vestrae majorumque gloriae memores, quam par est fortitudinem praestetis, et in hostes bello nos ultro et inique lacessentes, acriter dimicetis. Me autem animus admonet confidere, Deo omnia juste dispensante, intra breve tempus, et illorum qui per nefas ad arma prosilierunt improbitatem, et vestram contra probitatem atque iustitiam notam fore. Praeterea tametsi prior legatio adeo nefarie praeterque rationem injuriis affecta sit, nihilo minus alteram ad bellum auctores mittendam arbitror, ut quemadmodum caeteris omnibus, sic animi altitudine nos superemus, dum non solum ipsi bellum non ordimur, sed jam publice ab illis inchoatum aversamur, pacemque vehementer expetimus. Forsitan, etsi antea, cum facile se nos domituros sperarent, legationem repudiarunt, nunc cernentes contra expectatum sibi evenisse, meliora sanioraque consilia capessent, nosque multis laboribus, ac defatigationibus, et alios malis omnibus bello importandis absolvent. Ένεκα, ἄπερ αὐτοὶ ἐβουλεύσασθε εἰλημην. Ὑμῶν δὲ, παρακαλῶ, καὶ ὑμῶν αὐτῶν καὶ τῶν προγόνων εὐδοξίας ἕνεκα, τὴν προσήκουσαν ἀνδρίαν, ἐπιδεικνύσθαι, καὶ κρτερῶς ἀμύνεσθαι τοῖς πολεμίοις ἀδίκως ἐπιόντας, καὶ πρώτους πολέμου ἀρχομένους. Ἐπειεὶ δὲ μοι θαρρῆεῖν ἐπὶ τὸν πάντα δικαίως τολαντεύοντα Θεὸν, ὡς οὐκ εἰς μακρὰν ἢ τε τῶν ἀδίκως μοχθηρὰ πολεμησάντων, καὶ ἡ ὑμῶν εὐγνωμοσύνη, καὶ ἡ τοῦ δικαίου αἴρεσις ἔσται καταφανής· ἐπεὶ δὲ μοι δοκῶ πρὸς τῆ προτίρα πρσβεσία, καὶ τοὶ γε ἀδίκως οὕτω καὶ παρολόγως ὑβρισμένη, καὶ δευτέραν πρὸς τοὺς πολεμείνους ἡμεῖν ποιήσασθαι νυνί· ἐν ὧσπερ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασι, καὶ τῆ μεγαλοψυχία τὸ πλεόν έχωμεν αὐτῶν, ὡς μὴ μόνον οὐ κατέρχοντες· αὐτοὶ πολέμου, ἀλλ' ἤδη καὶ φανερώς ὑπ' ἐκείνων ἐξεφθίνεος, οὗτοι πολλὰ περὶ εἰρήνης δεθόντες, ἴσως δὲ εἰ καὶ πρότερον βραδίως ἡμῶν περιγενέσθαι οἰηθέντες τὴν πρσβεσίαν οὐκ ἐδέξαντο, νῦν ὄρωντες οὐ κατὰ γνώμην αὐτοῖς τὰ πράγματα ἐκδάντα, βέλτιόν τι βουλευσάιντο καὶ σωφρονέστερον· καὶ ἡμᾶς τε πολλῶν πραγμάτων ἀπαλλάξαιεν, καὶ τοὺς ἄλλους τῶν προσδοκωμένων δαινῶν ἐκ τοῦ πολέμου.

## 433 CAPUT XXVI.

*Proceres se persuasisse latantur, gaudet totus exercitus. Evocantur alii Didymotichum, ut ejus creationi intersint. Urbibus Thraciae et Macedoniae obedientiam imperat. Non idem omnium sensus. Litterae interceptae Byzantium feruntur; exsultant adversarii. Mittuntur quaedam matri domestici, et quid responderit. Facultatam proscriptio et direptio.*

Hæc ubi in concione disseruit magnus domesticus, praesentes omnes ejus orationem commendarunt, Deo gratias agentes, quod ei imperatorem esse persuadere potuissent, per quem se omnibus difficultatibus exemptum iri confidebant. Deinde e concione digressi, aliis quoque quid convenisset narrabant, communemque diem festum collatantes peragebant. Magnus autem domesticus ornatus imperatorii conficiendi negotium iis dedit, quorum erat ista provincia, et postridie juramento delato, omnes ei benevolentiam, germanamque et intaminatam fidem juraverunt. Caeterum antequam hoc bellum oriretur, cum expeditionem occidentalem adornaret, mercenarium militem praemittens usque ad Macedoniam processit. Quotquot praeterea

καὶ ὑμῖν ἀλυσιτελέσττον ἀν εἴη. Οὐτε γὰρ κυβερνήτη διασώζειν τὴν ναῦν ἐξέσται, ἀν πρὸς φιλονεικίαν οἱ ναῦται τοῦ συμπράττειν ἀφιστῶνται, τοῖς τε ναύταις οὐδεμία σωτηρίας ὑπολείπεται ἐλπίς τῆς νηὸς ἀπολλυμένης. Ἀλλὰ δεξί πάντα τὴν ὁμοίαν γνώμην έχοντας, καὶ τὴν κρτερίαν ἴσῃ ἐπιεικνυμένους ἐν τοῖς δαινοῖς, οὕτω τὰ μεγάλα κατορθοῦν. Οὐδὲ γὰρ, οὐδὲ τῶν παλαιῶν οὐδεὶς, ἀργῶν, καὶ βραθυμῶν, καὶ ἀμβλυνόμενος, τρόποιον ἀίστησεν ἀπὸ τῶν πολεμίων· ἀλλὰ πάντα πόνον ὑπομένων, καὶ ἀκατάπληκτος φαινόμενος ἐν τοῖς δαινοῖς. Εἰ δὲ τῶν τὰ πρατόμενα οὐκ ἀρεστά, οὐδὲ διακινδυνεύειν βούλεται τῆς εἰς ἐμὲ εὐνοίας ἕνεκα ἐνθάδε διακρτερῶν, ἀλλ' οἴεται δεῖν μᾶλλον τὰ οἰκοδιασώζειν, ἢ κεναῖς ἐλπίσιν αἰωρεῖσθαι ἐν χειρὶ καταλειπῶν, ἔλευθερα γλῶττη δέον χρησαμένους, καὶ τὴν γνώμην ἐκκαλύψαντας, οὕτως οἴκαδε ἀναχωρεῖν, μὴδὲν ὑποπτεύοντας διὰ ταῦτα δυσχερῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς ἴσῃς εὐμενείας ἀπολαύοντας· παρ' ἐμοὶ ἀν ἄλλοσέ πῃ διατρέβωσιν. Εἰ γὰρ μετὰ τὴν τοσαύτην εὐγνωμοσύνην καὶ τὴν ἀδειαν κακοουργῶν τις φαίνοιτο, καὶ πρὸς λύμην καὶ φθορὰν ἀποδιδράσκων τῶν πολλῶν, ἴστω μὴ ἀν τῆς προσήκουσας ἀνευ τιμωρίας ἀπαλλάξων, ἀλλ' αὐτὸς διδάξων τοὺς ἄλλους σωφρονεῖν, καὶ μὴ τοιαῦτα πανουργεῖσθαι.

Ἐγὼ μὲν οὖν τῆς ὑμῶν τε καὶ τῶν ἄλλων σωτηρίας ἕνεκα, ἄπερ αὐτοὶ ἐβουλεύσασθε εἰλημην. Ὑμῶν δὲ, παρακαλῶ, καὶ ὑμῶν αὐτῶν καὶ τῶν προγόνων εὐδοξίας ἕνεκα, τὴν προσήκουσαν ἀνδρίαν, ἐπιδεικνύσθαι, καὶ κρτερῶς ἀμύνεσθαι τοῖς πολεμίοις ἀδίκως ἐπιόντας, καὶ πρώτους πολέμου ἀρχομένους. Ἐπειεὶ δὲ μοι θαρρῆεῖν ἐπὶ τὸν πάντα δικαίως τολαντεύοντα Θεὸν, ὡς οὐκ εἰς μακρὰν ἢ τε τῶν ἀδίκως μοχθηρὰ πολεμησάντων, καὶ ἡ ὑμῶν εὐγνωμοσύνη, καὶ ἡ τοῦ δικαίου αἴρεσις ἔσται καταφανής· ἐπεὶ δὲ μοι δοκῶ πρὸς τῆ προτίρα πρσβεσία, καὶ τοὶ γε ἀδίκως οὕτω καὶ παρολόγως ὑβρισμένη, καὶ δευτέραν πρὸς τοὺς πολεμείνους ἡμεῖν ποιήσασθαι νυνί· ἐν ὧσπερ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασι, καὶ τῆ μεγαλοψυχία τὸ πλεόν έχωμεν αὐτῶν, ὡς μὴ μόνον οὐ κατέρχοντες· αὐτοὶ πολέμου, ἀλλ' ἤδη καὶ φανερώς ὑπ' ἐκείνων ἐξεφθίνεος, οὗτοι πολλὰ περὶ εἰρήνης δεθόντες, ἴσως δὲ εἰ καὶ πρότερον βραδίως ἡμῶν περιγενέσθαι οἰηθέντες τὴν πρσβεσίαν οὐκ ἐδέξαντο, νῦν ὄρωντες οὐ κατὰ γνώμην αὐτοῖς τὰ πράγματα ἐκδάντα, βέλτιόν τι βουλευσάιντο καὶ σωφρονέστερον· καὶ ἡμᾶς τε πολλῶν πραγμάτων ἀπαλλάξαιεν, καὶ τοὺς ἄλλους τῶν προσδοκωμένων δαινῶν ἐκ τοῦ πολέμου.

Τοιαῦτα καὶ μεγάλου δημοστικῆς εἰρηκότος, εἰ μὲν παρόντες πάντες ἐπήρουν τε τοὺς λόγους, καὶ Θεῷ χάριτας ὠμολόγουν, ὅτι πεπεισμένοι εἶχον ἐκεῖνον βασιλεῖα εἶναι· ὦντο γὰρ αὐτοῖς πάντα λύσειν τὰ δυσχερῆ γεγενημένον. Ἐξιδόντες τε ἐκείθεν καὶ τοῖς ἄλλοις ἀπήγγελλον τὰ ἐρηφισμένα, καὶ κοινήν ἤγον εὐρῆτην, καὶ συνήδοντο ἀλλήλοισι. Ὁ μέγα· δὲ δημοστικός ἐκέλευε σκευὴν παρασκευάζεσθαι βασιλικὴν τοῖς ἐπὶ ταῦτα τεταγμένοις· καὶ εἰς τὴν ὑστεραίαν ὄρκων προτεθέντων, πάντες ὠμνουν μεγάλῳ δημοστικῶ εὐνοί εἶναι μόνῳ, καὶ τὴν πίστιν ἀδολον αὐτῷ καὶ καθαρὰν τηρήσειν. Πρὶν δὲ τὸν πόλεμον κινηθῆναι τουτουί, ἐπεὶ παρεσκευάζετο, ὡς εἰς τὴν ἐσπέραν ἐστρατεύων, τὸ μισθοφορικὴν τῆς στρατιᾶς προέπειμην αὐτοῦ, καὶ

προῆλθεν ἄκρι Μακεδονίας. Οὐ μὲν, ἀλλὰ καὶ ὅσοι ἄλλοι πόλεις ἔσαν ὑπὸ τῆς Ῥωμαίων στρατιῶται πολλοὶ καὶ ἀγαθοί, ὑπὸ στρατηγῶν Μαθηαίω τῷ Καντακουζηνῶ τταταγμένοι, τῷ τοῦ μεγάλου δομεστικου προεσβυτέρῳ κῆρ κατὰ τὴν Χαλκιδικὴν τῆς Θράκης ἐστρατοπεδευμένοι ἅμα τῷ στρατηγῷ, οὕτω τοῦ πατρὸς κελεύσαντος, περιέμενον τὴν ἄφιξιν ἐκείνου· οὐδ' εὐθὺς ἐκέλευε διὰ γραμμάτων εἰς Διδυμοτείχον, ὡς εἰς τὴν ἀνάβρῃσιν αὐτοῦ παρεσομένους· καὶ παρήσαν μελλήσαντες οὐδέν. Ἐτι δὲ καὶ τῶν τῆς γυναικὸς ἀδελφῶν Ἰωάννου καὶ Μανουὴλ τῶν Ἀνδρονίκου τοῦ Ἀσάνη παίδων ὑπὸ κλοιοῖς, ὡς περ ἔφημεν, κατὰ τὴν Βήρην φρουρίῳν τῆς Θράκης εἰργομένων, πέμψας τὴν ἀδελφὴν ἅμα στρατιᾷ, ἐξῆγγέ τε του δεσποτηρίου, καὶ ἄγειν ἐκέλευε εἰς Διδυμοτείχον πρὸς αὐτὸν, φρουρᾷ τὸν πύργον καταχούσαν, καὶ ἄρχοντα τῶν εὐνων αὐτοῖς ἐπιστήσασάν τινα. Τριδομένου δὲ τοῦ χρόνου πρὸς τὴν τῶν βασιλικῶν παρασῆμων παρασκευὴν, ἐπεὶ ἰδόκει μὴ μέλλειν μὴδὲ προλεσθαι τὸν καιρὸν, τῶν κατὰ τὸ Βυζάντιον συντόμως πολεμούντων, καὶ μηδεμιᾶς ἀπεχομένων πείρας, ἔγραφε καὶ αὐτὸς ταῖς κατὰ τὴν Θράκην καὶ Μακεδονίαν ἀπάσαις πόλεσιν αὐτῷ προσέχειν, ὡς ἦδη Ῥωμαίων βασιλεὶ γεγενημένῳ, καὶ δυναμένῳ ὑπέεικουσέ τε εὖ ποιεῖν, καὶ τούναντιον, ἀνταρῶσιν ὄπλα, βλάπτειν ἰδίᾳ τε τοὺς δυνατοὺς τῶν πόλεων, καὶ τοὺς παρ' ἑκάστοις στρατιώτας γράμμασιν ὑπεποιεῖτο, τῶν τε πρότερον ἀναμνησκῶν εὐεργεσιῶν γεγενημένων εἰς αὐτοὺς, καὶ ὡς, ἢν εὖνοι φαίνωνται νοῦν καὶ τὰ αὐτοῦ προρημένοι πράττειν, μειζόνων ἀπολαύσονται καὶ θαυμασιωτέρων ἀγαθῶν· ὑπεσημαίνετό τε τὰ γράμματα ἐρυθροῖς, ὡς περ ἔθος βασιλευσι. γράμμασι προσετίθει τε τοῖς γράμμασι καὶ φρουρὰς ἐξ ὀπλιτῶν καὶ τοξωτῶν ψιλῶν πρὸς ἃς ἦδει τῶν πόλεων βῆβιας ἐσομένης κατέχεσθαι φρουροῖς. Ταῦτα δὲ τὰ γράμματα κομιζόμενα παρ' ἑκάστοις, οἱ μὲν ἰδέγοντο προθύμως, καὶ πᾶν τὸ προστατόμενον ἐπηγγέλλοντο ποιεῖν· οἱ δ' ἐδυσχέρινον μὲν, οἰόμενοι ἀποστασίαν βασιλεῶς· εἶναι τὰ πραττόμενα, εἶτι δὲ ὁμῶς τὴν τοῦ μέλλοντος βασιλείως δύναμιν ὑπεπηχότες, ἄλλως τε καὶ ὑπὸ τῶν παρ' αὐτοῖς μεγάλᾳ δυναμένων ἐναγόμενοι τὰ ἐκείνου πράττειν ἠρημένων, τὰ γράμματα ἰδέγοντο· δῆλοι δὲ ἦσαν εὐθὺς ἀπὸ γραμμῆς ὡς νεωτερίσοντας ἢν λάθονται καιροῦ. Ὅσοι δ' ἦσαν πρότερον τὰ βασιλείως τοῦ Παλαιολόγου δῆθεν αἰρεῖσθαι πεπεισμένοι, οἱ μὲν καὶ τοὺς χροίζοντας συλλαμβάνοντες ἅμα τοῖς γράμμασιν, ἐπεμπον εἰς Βυζάντιον δεσμώτας, πρότερον γυμνῶσαντες τῶν ὄντων. Ὅσοι δὲ μετριώτερα ἰδοκίμαζον ποιεῖν, τὰ μὲν γράμματα ἀπειθοῦντο, αὐτοὶ δὲ πρὸς τὸν πόλεμον παρεσκευάζοντο,

Jacobi Pontani notæ.

(76) *Sacræ lineæ talam moveo*, proverbium, de iis qui extrema parant experiri. Id Julius Pollux, lib. ix, exponens ait, a ludo quopiam tesserarum esse natum. Lignum autem fuisse hujusmodi, ut utrique ludentium essent calculi quinque, totidem impositi lineis: unde et Sophocles dixerit, πέσσα πέν-

τέγραμμα, id est, *tesseræ quinque linearum*. Integras eas lineas utrinque quinque, unam fuisse median quam sacram vocabant; unde qui talam movisset, is sacræ lineæ calculum movere dicebatur. Id vero non fiebat, nisi cum res posceret, ut ludens ad extrema confugeret auxilia. Vide plura apud Chiffastien.

vera locutos opere statim pulchre demonstravit; A-ώς ἦν ἐπὶ ἄμυνοῦμενοι. Ἐπέει δὲ τῶν γραμμάτων πολλά ἐκείνων εἰς Βυζάντιον ἀπεκρίσθη οἱ μὲν περὶ πατριάρχην ὅσοι πρότερον πρὸς βασιλῆα τοῦ μεγάλου δομestικοῦ ὡς βασιλειῶντος κατηγοροῦν, ἔχαιρόν τε καὶ παντοιοῦ ἦσαν ἐπ' ἡδ. νῆς· τὰ τε γράμματα ἐπίδεικνόντες, οὐκ ἔρα, ἔφασαν, ἡμεῖς τῶν μελλόντων κακοὶ κριταί· ἀλλ' αὐτοὶ τε εὐστόχως κατεστοχασάμεθα τῆς γνώμης· κάκεινος καλῶς ποιῶν ἐπὶ τῶν ἔργων εὐθὺς ἀπέδειξεν εἰρηκότας ἀληθῆ· πολλά τε εἰς ἐκείνον βλάσφημα ἀπέσκωπον ἀναίσθη, καὶ οὐδὲ τῶν αἰσχίστων ἀπεχόμενοι πρὸς ὕβριν. Καὶ ἡ βασις δὲ ἤδη πεπεισμένη πολέμιον γεγενῆσθαι τὸν μέγαν δομestικὸν φανερῶς, ἐκ τῶν γραμμάτων ἐκείνων ὀλίγα ἄττα ἐκεμπε τῆ μητρὶ κατὰ τὴν οἰκίαν φρουρουμένη, οἷα δρᾶσει κατηγοροῦσα ὁ υἱός· Ἐκείνη δὲ μὴδὲν ἔφασκε πρὸς αὐτὴν τοὺς λόγους εἶναι. Πρότερον γὰρ ἔχρη ἠνίκα τοῦ υἱοῦ κατηγοροῦν πρὸς αὐτὴν τὰ ἐγκλήματα ἐηλοῦν. Ἡ γὰρ ἂν τῶν γινομένων νῦν οὐδὲν συνέθη, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτῆς τε καὶ τῶν παίδων, ἐτι δὲ καὶ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ παντός, πάντα ἂν κατεπράξατο τὰ βέλτιστα πρὸς τὸν υἱόν· εἰδέναι γὰρ αὐτὴν σαφέστατα τὴν ἐκείνου γνώμην, ὡς πρὸς τὸ εὖ ποιεῖν μέλλον, ἢ τὸ κακοῦργεῖν ἐπιβραβεῖς· νυνὶ δὲ μετὰ τὴν ἀκριθεῖ φρουρὴν ἦν αὐτῆ φρουρεῖται ὑπ' αὐτῶν ἐπ' οὐδενὶ ἐγκλήματι, καὶ τὴν πρὸς τοὺς ἐκείνου πρέσβεις ὕβριν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης ἀφιγμένους, καὶ δεομένους καλεῖν ἐκείνον ἐπὶ δίκην, ὡς ἦν ἀλίσκεται ἐπιτορκῶν τὰ ἔσχατα πεισόμενον, τίνα ἂν ἀπολογίαν ἀποδίῃ περὶ τῶν ἐκείνῳ πραττομένων, ὡς ὁμεῖς φασε βασιλικῶς, εἰ γε καὶ ἐκείνου τὰ γράμματα εἶη, εἰ τε μὴ· Περὶ μὲν οὖν τῶν γραμμάτων ἔφη μὴδὲν ἀποκρινεῖσθαι· παραινέσειν δὲ τὰ βέλτιστα ὡς ἂν αὐτῆ δοκίη, εἰ γε παίθοντο. Ταῦτα δὲ ἐτι· μὴ τὸν υἱὸν περιορᾶν, μὴδ' ὡς μεγάλη κατὰφρονεῖν μὴ δυναμένου. Οὐ γὰρ Ῥωμαῖοι τὴν ἐκείνου μόνον δύναμιν, καὶ σῆσιν, καὶ ἐμπειρίαν, ἀλλὰ καὶ βαρβάρων οἱ Ῥωμαίων κατωκισμένοι πόρρω οὐκ ἀγνοοῦσιν· ἀλλ' ὡς τάχιστα πρέσβεις πέμπειν πρὸς ἐκείνον, οἱ περὶ εἰρήνης διαλέγονται· ἐκεῖνος δὲ οὐκ ἀπορήσει ἢ γρη' τὰ πεπραγμένα καὶ λόγοις καὶ πράξεσιν ἐπανορθοῦσθαι, εἰ τι συμβέηκε τῶν δοκούντων ἀνιάτων. Εἰ δ' ἄρα ἄλλως ἐγκώματα αὐτοῖ, ὁμῖν μελήσει, καὶ τὰ ἴδια εὖ τίθεσθαι καὶ τὰ κοινά· Ἡ μὲν οὖν μεγάλου δομestικοῦ μη-ηρ τοιαῦτα ἀπεκρίνατο πρὸς τὰς κατηγορίας. Οἱ πεμφθέντες δὲ οὕτω παρὰ βασιλῆος προσεταγμένοι, τῆς οἰκίας ἐκείνην ἐκβαλόντες, βασιλείων ἤγαγον ἐντός, καὶ εἴρξιν τῆ παρὰ Ἀνδρονίκου τοῦ πρώτου βασιλέως οἰκία κατασκευασθεῖση χρώμενοι ἀντὶ δεσμωτηρίου· τὴν οὐσίαν δὲ ἐδημοσίωσαν πλείστην οὐσαν, πλὴν εἰ ποῦ τε πρότερον ἀργύρου καὶ χρυσοῦ καὶ λίθων πολυτελῶν καὶ μαργάρων λάθρα ἔφασαν ἐξαγαοῦσα. Πυρρῶν δὲ, καὶ κριθῶν, καὶ καρπῶν τῶν ἐπιλοίπων, οὐκ ἐν ἢ διέτριβεν οἰκία μόνον ἐγγὺς τῶν βασιλείων κομιδῆ τι δυσαρθρατῶν χρήμα ἦν, ἀλλὰ καὶ Γοργεπηκίου τῆς μονῆς ἐγγὺς, ἕτεραι πυραμίδες ἦσαν πολλαπλασίου· ἐκείνων

συνήρουνται καρπύς· ἃ πάντα ἐξεφόρουν ἀφειδῶς, πρὸς οὐδὲν χρήσιμον τῷ κοινῷ, ἀλλὰ σφίσι τε αὐτοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις χαρίζομενοι, οἱ τὸν πόλεμον ἀνηρημένοι καὶ τὰ πράγματα ἐπιτετραμμένοι διοικεῖν. Μετὰ δὲ τοῦτο καὶ τοὺς φίλους καὶ συνήθεις διερευνώμενοι τοὺς μεγάλου δομαστικοῦ, πολὺ τι πλῆθος εὐρισκῶν χρημάτων, τὰ μὲν αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν προδιδόντων ἐλπιδί τοῦ καὶ αὐτούς τι τῶν χρημάτων παρακερδαίνειν, ἄτε πρὸς οὐδὲν εἰδότας παρεχόμενα ὅσα ἦσαν τὴν ἀρχὴν, τὰ δ' αἰκίαις καὶ σπρεβλώσεσι καὶ παντοίοις βασιανιστηρίων εἰδεσι καταναγκαζομένων φανεροῦν. Πολλοὶ δὲ καὶ μηδὲν τῶν ἐκείνου ἔχοντες, τὰ ἀνήκεστα ὑπέμενον ἐκ τῆς πρὸς ἐκεῖνον μόνον συνθηλαίας ὑποπτευόμενοι. Ἐν Βυζαντίῳ μὲν οὖν τοιαῦτα ἐτελεῖτο· καὶ κακῶν ἰλιθῶς περιεστῆκει τοὺς μεγάλου δομαστικοῦ φίλους.

## 436 CAPUT XXVII.

*Magnus domesticus Didymotichi ornatum imperatorium capit publice, eique tertio loco et ejus uxori acclamatur. Epulum imperatorium et dies festus. Mira quæ in Cantacuzeni inauguratione contigerunt, futurorum præsentia. Episcopo Didymotichi se commendat, cujus responsio et visum memoratur, additurque domestico animus. Laus illius episcopi a facultate vaticinandi, et exemplum vindictæ ab eo innocentie in femina.*

Ἐν Διδυμοτείχῳ δὲ ἐπεὶ τὰ βασιλικὰ ἐνδύματα ἅπαντα περισκευασμένα ἦν, ἣ τε προθεσμία τῆς τοῦ νέου βασιλέως ἦκει ἀναρρήσεως, πάντες μὲν παρήσαν ἐκείνου τῇ οἰκίᾳ ὅσοι διέτριβον ἐν Διδυμοτείχῳ τότε· οὐ τῶν εὖ γεγονότων μόνον καὶ καθ' αἶμα προσσηκόντων βασιλεῖ, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων συγκλητικῶν καὶ τῆς στρατιᾶς. Ὁ νέος δὲ βασιλεὺς πρότερον ἐσθῆτα βασιλικὴν ἐνδύς, ἔπειτα ὑπ' ὄψεσι ταῖς ἀπάντων ταῖς ἔρυθραῖς κρηπίσι τοὺς πόδας κατεκόσμη· τὸν ἕτερον μὲν ὑπὸ τῶν ἀγχιιστα καθ' οἶμα προσσηκόντων ὑποδύομενος, τὸν δὲ λοιπὸν, ὑπὸ τῶν τὰ πρῶτα φερομένων ἐπ' εὐγενεῖα καὶ λαμπρότητι μισθοφόρων Λατίνων. Τὸν δὲ βασιλικὸν πῖλον, πρὸ τῆς ἀχράντου καὶ θεομήτορος τῆς εἰκόνος κείμενον ἐπ' ἐδάφους, αὐτοχειρῶς λαθῶν αὐτὸς ἐπέθηκε τῇ κεφαλῇ· αὐτίκα δὲ οἱ τὰ τοιαῦτα ἔδει, ἐπισημοὶ, τῆς τῶν βασιλέων ἥρχον εὐφημίας. Καὶ πρῶτα μὲν ἡ βασιλις Ἄννα εὐφημεῖτο· καὶ μετ' ἐκείνην ὁ υἱὸς Ἰωάννης ὁ βασιλεὺς· τρίτος δὲ ὁ Καντακουζηνὸς Ἰωάννης ὁ βασιλεὺς ἅμα Εἰρήνη τῇ βασιλίδι· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ πρὸς τὰς ἱεροτελεστίας· τὴν τῶν βασιλέων μνήμην ἐποιεῖοντο, ὁμοίως καὶ πατριάρχου Ἰωάννου. Μετὰ δὲ τὴν εὐφημίαν ἐπιπνοῦς γενόμενος ὁ βασιλεὺς, καὶ τῶν ἄλλων πάντων ἐπομένον ἐφ' ἴπποις ὅσοι ἦσαν, πρὸς τὸν ναὸν τε τοῦ μεγαλομάρτυρος ἐγένετο Γεωργίου τοῦ Παλαιοκαστρίτου προσαγορευομένου, καὶ τὴν ποσειδώνου ἀπέδιδον· καὶ τισι τοῖς ἐκ τῆς Λατινι-

Didymotichi paratis indumentis imperatoris, et die novi imperatoris creangi præsentate, omnes qui in urbe erant, non modo nobiles et consanguinei, sed et proceres et milites ad ejus ædes confluxere. Tum novus imperator primum vestem imperatoriam induit; deinde in conspectu omnium pedes crepidis purpureis exornat, quarum dexteram ei sanguine proximi, sinistram ex conductitiis Latinis, nobilitate et splendore generis primi inducunt. Imperialem autem viaram ante immaculatæ Virginis Dri Mitris imaginem humi positam manu sua tollens, ipse capiti suo imponit. Mox præcones acclamationem imperatoriam prævent (77). Et primum quidem Annæ Augustæ acclamatum, tum Joanni filio imperatori, tertio loco Joanni Cantacuzeno imperatori, cum Irene conjugæ imperatrice. Eodem ordine in sacris, imperatorum et similiter Joannis patriarchæ sebat mentio. Post applanctum equo insidens imperator, aliis omnibus, quotquot erant, in equis prosequentibus, templum magni martyris Georgii Palæocastriæ (78) petivit, eunquæ precibus veneratus, gratias egit, et quibusdam de Latinis auxiliis cum solemnî cæremonia equestrem dignitatem contulit. Hinc in palatium reversus, cum uxore magnificentissimo accubuit epulo, frequenti corona, ut imperatoribus solet, circumstante. Epulantibus Joannes et Manuel fratres Irenæ imperatricis, et Joannes Angelus imperatoris consobrinus ministrabant. Itaque diem illum novi im-

## Jacobi Pontani notæ.

(77) Supra, lib. 1, cap 41, dictum de acclamationibus. Cui lubet, legat acclamationes senatus in Alexandrum Severum, apud Lampridium.

(78) Epitheton παλαιοκαστρίτης Græco Latinum Græsero nostro videtur. Nec mirandum, inquit, si παρὰ τὸ κάστρον, quod recentioribus Græcis in usu est, formavit καστρίτην, et composite παλαιοκαστρίτην, nihil enim in hoc genere non audent novi Græci. Hinc etiam καστροφύλαξ apud Europæiαν. Sed sanctum Georgium Græcis Latinisque tam celebrem nominari veterem aut antiquum militem, cum a Græcis τροπαιοφόρος, et aliis honestioribus multis epithetis ornatur, non placet, quo sit, ut alium Georgium fuisse existimem, et nomen Παλαιοκαστρίτης esse nomen ejus patriæ. Nam Παλοκαστρίτον vocatur a recentioribus Græcis, et ab aliis Paleocastro Itanus urbs Crætæ, idemque nomen habet Minoa portus Crætæ, ut tradit Ortelius

in synonymis orthographicis. Hinc istum Georgium natum, et ut ab illo veteri discriminaretur, Παλαιοκαστρίτην ab historico appellatum credo: sicut et alius quidam Georgius martyr nominatur a Græcis Limniota, de quo etiam *Martyrolog. Rom.* 24 Augusti. Nihil præterea de Georgio Παλοκαστρίτη hactenus comperi. Si quis tamen velit, celebratum illud apud omnes Georgium martyrem intelligi a Cantacuzeno, cum hoc non contendam. Hoc enim probabile esse, vel illud est argumento, quod Cantacuzenus multos in hoc templo equestri dignitate ornavit, fortassis, tanquam in æde generosi equitis, equestriumque ordinum patroni. Nec forsân a vero aberret, qui arbitretur, nomen hoc Paleocastriæ venisse sancto Georgio ab ipso loco, quo Didymotichi colebatur. Quid enim usitatus quam nomina indere divis a locis in quibus coluntur?

peratores in auro conspicui panegyrica celebritate insignem peregerunt; quique aderant et de procerebus, et de exercitu, nihil quod ad diei festi hilaritatem faceret, omitebant. Postridie vestes auri subtemine picturatas deponentes, candidas induerunt, lugentium imperatorum argumentum (79). Mutationis causam imperator presentibus aperuit. Pridie propter festum diem illas alias induisse, **437** nunc illo praeterito, rursum fratris et imperatoris mortem sibi lugendam. Sed operæ pretium nonnulla memorare, quæ in creatione imperatorum multi notare consueverunt, eorum in posterum fortunæ in utramque partem certissima signa existimantes: si modo talia a suprema Providentia manare, divina scilicet et occulta quadam vi, ac puris tantum mentibus cognita (quas Deus hujuscemodi donis dignari voluit) res humanas dirigente, et non per se ac fortuito accidere arbitramur. Hora enim inaugurationis, qua novum imperatorem cultum sumere imperatorum oportebat, interiore vestem plus æquo strictam esse contigit, ut quamvis multum distenta, operire corpus non posset, exteriorem plane contra, plus ju to laxam, tametsi ambas idem fecisset artifex qui antea multis æpe et habiles atque aptas confecerat. Tum assistens quidam familiarissimus praedixit, principia illi admodum arcta et difficultatis plena fore, quemadmodum nunc interius indumentum corpus nimium astringeret, subsequencia ex diametro opposita, nimium lata, remissionis et quietis abundantia. Eadem luce, dum missæ sacrificium confit, evenit ut in Evangelio illa sententia recitaretur, qua Salvator noster et Rex sæculorum Jesus Christus, ad discipulos de futuris eorum casibus disserens, ait: « Si me persecuti sunt, et vos persequentur; si sermonem meum servaverunt, et vestrum servabunt. » Quæ verba arripientes qui astabant, improbos ac perditos homines et calumniatores, quibus salutaria Christi mandata nimine cordi sint, imperatorem prodige exprompta in ipsum insaniam suam persecuturos aiebant, quomodo nimirum Judæi quoque Christum, bene de ipsis meritum, omnibus nervis persecuti sunt, et quidem a l tempus praevalituros, quemadmodum et illi praevaluisse visi sunt, cum Liberalorem occiderunt. Deinde vero honestos ac probos, ei mandatis Christi dignos, sermonemque ejus servantes, etiam imperatoris sermonem servaturos, ejusque jussa omnia complexuros. Hujusmodi ex his multi vaticinabantur, quæ postea eventus ferme comprobavit. Cæterum ipse imperator cum (A)

κτῆς στρατιᾶς τὴν καθιλαρίων παρῆχε τιμὴν, πάντα ἐπ' αὐτοῖς τὰ εἰθισμένα πράττων· ἐκεῖθεν δὲ εἰς τὰ βουλεύματα ἐπανελθὼν, ἄμα βασιλεὺς τῇ γαμετῇ λαμπρῶς εἰσιτάτο, πάντων παρισταμένων κατὰ τὰ νομοισμένα βασιλευσίν. Ὑπηρετοῦντο δὲ αὐτοῖς, πρὸς τὴν ἐστίασιν οἱ τε τῆς βασιλίδος ἀδελφοὶ Ἰωάννης καὶ Μανουὴλ, καὶ ὁ τοῦ βασιλέως ἀνεψιὸς ὁ Ἄγγελος Ἰωάννης. Τὴν μὲν οὖν ἡμέραν ἐκείνην οἱ τε νέοι βασιλεῖς λαμπρῶς ἐπανηγύριζον χρυσοφοροῦντες, καλοὶ συνόντες αὐτοῖς καὶ τῆς συγκλήτου καὶ τῆς στρατιᾶς οὐδὲν ἐνέλιπον ἐξ ὧν ἐνήν φαιρῶν εἶναι τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς. Εἰς τὴν ὑστερίαν δὲ τὰ χρυσοπάσια ἀπεδυσάμενοι λευκῆς περιεβάλλοντο ἐσθῆτας, ὅπερ ἐστὶ τεκμήριον πενθοῦντων βασιλέων· ἐδήλου δὲ καὶ τὴν αἰτίαν τῆς μεταβολῆς ὁ βασιλεὺς πρὸς τοὺς παρόντας, ὡς τῇ μὲν προτερῆ τῆς ἑορτῆς ἔνεκα τὰ λαμπρὰ ἐκεῖνα περιβάλλοιτο, νῦν δὲ ἐκείνης παρελθούσης, ἀναγκαῖον πάλιν τὴν ἀδελφοῦ καὶ βασιλέως τελευτῆν πενθεῖν. Ἄξιον δὲ καὶ τινῶν ἐπιμνησθῆναι ὧν πρὸς τὰς τῶν βασιλέων ἀναρρήσεις εἰώθασιν οἱ πολλοὶ ἐπισημαίνεσθαι, ἀψευδῆ τινα οἰόμενοι τεκμήρια τῆς εἰσέπειτα τῶν ἀναγορευομένων βασιλέων ἢ εὐτυχίας, ἢ κακοπραγίας· εἰ γὰρ χρὴ τοιαῦτα ἐκ τῆς ἀνωθεν Προνοίας οἰεσθαι οἰκονομεῖσθαι, ἀλλὰ μὴ αὐτόματα ἀμφιβαίνειν ὡς ἂν τύχη, τῆς περὶ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα τοῦ Θεοῦ προνοίας ἐν ἀπορρήτῳ κειμένης, καὶ μόνως οὐσης φανερᾶς τοῖς τὴν διάνοιαν κακαθαρμένις, καὶ τῶν τοιούτων δωρεῶν ἀξίους κεκριμένους παρὰ Θεοῦ. Ἐν γὰρ τῇ ἀναρρήσει ἡμέρα, ἥντεκα εἰς βασιλέα τὸν νέον τὴν βασιλικὴν ἐσθῆτα μεταμπίσσεισθαι, συνέβαινε, τὴν μὲν ἐνδότεραν μᾶλλον εἶναι τοῦ δέοντος στενήν, ὡς μετὰ τὸ σῶμα, καὶ τοὶ πολλοὶ κατατεινομένην δύνασθαι περικαλύπτειν, τὴν ἐξωτέραν δὲ, τοῦναντίον ἄπην, πολλῶ τοῦ δέοντος εὐρυτέραν, καὶ τοὶ γὰρ ἀμφοτέρως τοῦ πολλὰς καὶ πρότερον πολλάκις συμμετρους ἑβραφύτος δεδημιουργηκός. Ἐξ ὧν τῶν βασιλικῶν συνηθεστάτων τις παρῶν τὰ μὲν πρῶτα βασιλέως ἀπεφθέγγετο εἶσθαι κομιδῇ στενὰ, καὶ πολλὴν ἀπορίαν βασιλεῖ παρέχοντα, ὡς περὶ ἢ ἐσθῆς τὸ σῶμα πιεῖν νῦν, τὰ δ' ὑστερον ἐκ διμῆτρον εὐρυτέρα τοῦ δέοντος, καὶ πολλὴν παρεχόμενα τὴν ἀνεσίαν. Τῆς αὐτῆς δὲ ἡμέρας, καὶ τῆς θεῆας τελομένης ἱεροτελεστίας οὕτω συμβάν, ἢ τοῦ Εὐαγγελίου περιχοπῆ· ἐκείνη ἀνεγνωσκέτο, ἐν οἷς ὁ ἡμέτερος Σωτὴρ καὶ τῶν αἰώνων βασιλεὺς ὁ Χριστὸς Ἰησοῦς τοῖς ἰδίῳις μαθηταῖς περὶ τῶν εἰς αὐτοὺς συμβησομένων διαλεγόμενος. Εἰ ἐμὲ, ἔλεγεν, ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσιν· εἰ τὸν λόγον μου ἐτήρησαν, καὶ τὸν ὑμέτερον τηρήσουσιν· ἂ οὐ παρόντες ἐπισημαίνόμενοι, τοὺς μὲν φαίλους

#### Jacobi Pontani notæ.

(79) Nonne candida vestis potius gaudii et lætitiæ argumentum est? Sane est. Sed fuit cum apud Syracusanos viri feminæque, item apud Argivos candidis in luctu vestibus uterentur. Apud

Japones, ut scribunt Patres nostræ societatis, tristis color habetur albus, niger lætus. Iaque etiam dentes dant operam ut quam nigerrimos et splendentes præ nigrore sibi faciant.

#### Jacobi Gretsleri notæ.

(A) Episcopum Dilymotichensem commendat Cantacuzenus, tanquam miraculorum effectorem, et

prophetam futura prædicere gnarum. Diximus libro primo probabile esse alienis ab Ecclesia, ut schis-

ἔφησαν ἀνθρώπους καὶ διεφθοράς καὶ συκοφάν-  
τας, καὶ οὐδὲν τῶν σωτηρίων μ. λει. τοῦ Χριστοῦ

A Didymotichi episcopo multum tribueret, eique ut  
divino homini auscultaret (quippe qui alias multis

Jacobi Gretseri notæ.

maticis et hæreticis, aliquando gratiam miracula nonnulla patrandi conferri. Idem pari verisimilitudine affirmare licet de dono prophetiæ. Non igitur mirum, si quid etiam per hunc episcopum Deus supra naturæ vim et facultatem præstitit. Ascribam verba Euthymii, qui explicans illud Matth. vii: *Muli dicent mihi in illo die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, etc.*, quibus respondebitur: *Nunquam novi vos, ita scribit: Si indigni erant, quomodo eis operatur Spiritus sanctus? Omnino propter duo ista fiebant: nempe, ut gratiæ Dei liberalitas etiam in indignos diffundi demonstraretur, et ut per ipsos aliis beneficium conferretur, qui videlicet ab illis curabantur, vel qui opera illa admiranda intuentes credebant in Christum. Non ergo eos admirari oportet, qui miracula operabantur: neque enim a seipsis quidquam conferbant, sed Deum, qui cum illi tales essent, gratiam tamen illis præstiterat, etc.* Nam licet indigni essent, gratiam tamen acceperant. In veteri quoque Testamento in multis indignis gratia operabatur, ut per eos aliis beneficium præstaret. Sed hi quidem fidei interim habebant, licet vita reprehensibiles essent. Balaam autem cum a fide et conversatione bona esset alienus, prophetabat. Quin et Pharaoni et Nabuchodonosor et filio ejus Balthasar, cum a pietate alienissimi ac sceleratissimi essent, Deus intra demonstravit propter aliorum gubernationem. Sed quid de hominibus dico, cum et in asina Balaam suam demonstraverit virtutem, voce primum humana collata, ut eam ipsius ascensor intelligeret? Hæc Euthymius. Similia in eundem sancti Matthæi locum divus Hieronymus. *Prophetare, inquit, et virtutes facere, et dæmonia efferre interdum non ejus meriti est, qui operatur, sed vel invocatione nominis Christi hoc agit, vel ob condemnationem eorum qui invocant, et utilitatem eorum qui vident et audiunt conceditur, ut licet homines despiciant signa facientes, tamen Deum honorent, ad cujus invocationem sunt tanta miracula. Nam Saul et Balaam, et Caiphas prophetaverunt, nescientes quid dicerent; et Pharaon et Nabuchodonosor somniis futura cognoscunt. Idem docet de prophetis S. Thomas 2-2, q. 172, a. 6 ad 1 et 2. Apud Justinum Martyrem proponitur hæc quæstio lib. Quæst. et Respons. ad orthodoxos: Si res futuras, veluti bellorum victorias et tropeas, hostium incursiones, et urbium per eos qui illas oppugnauerunt, eversiones, prædixerunt prophetæ et apostoli, prædixerunt quoque Græcorum oraculorum responsa: unde cognosci potest, hos nostros alienis illis esse præstantiores, cum ab utraque parte futurorum prædictiones evenerint. Ad quam quæstionem hoc responsum datur: Ejusdem Dei hæc sunt omnia, tam prædictio verborum, quam eventus rerum: qui et per sanctios prophetas atque apostolos, quæ futura erant, prælocutus est, et per eos itidem, qui a vera religione sunt alieni, quæ facturus fuerat prænuuntiavit. Quemadmodum enim per vatem Balaam Israeli benedixit, hostibus autem ejus maledixit, utrumque vero per rerum futurarum prædictionem fecit: ita etiam per vaticinium regi Babylonis Nabuchodonosori capiendam esse Jerusalem præsignificavit, etc. Similiter et per vates Græcos, quæcunque eventu ad rem collata sunt, ipse præmonstravit. Pergit deinde pluribus ostendere, multum discriminis inter prophetas Dei, et reliquos vates esse, quæ ascribere nihil opus. Nobis satis est ex sententia seu Justinii, seu alterius antiqui scriptoris, donum vaticinandi etiam a vera fide alienis conferri posse, et solere.*

Verumenimvero tametsi hæc ita se habeant, non dubito tamen pleraque a schismaticis istis de mira-

culis et vaticiniis prodita, commentitia, vana, fanatica, malignique spiritus partim ludibria, partim artes et technas fuisse, ut istos in semel cepto et suscepto schismate per ludificationes istas retineret ac confirmaret. Certum enim est dæmones naturali vi et perspicacitate multa nosse, quæ hominum scientiam fugiunt, eaque famulis suis patefacere posse, ut prophete appareant cum veri prophetæ non sint, ut docet sanctus Thomas loco paulo ante nominato. Certum præterea est, dæmonem ob occultarum rerum vim et energiam sibi quam optime perspectam et exploratam, multa patrare posse, quæ miracula videntur, non quia talia sunt, sed quia hominibus ignota sunt: de quo copiose sanctus Thomas lib. iii *Contra Gent.* cap. 103, et nonnihil etiam i, p., q. 110, a. 4.

Nec male monent doctores, quod ad prophetias arcanorumque revelationes attinet, primo omnium considerandam esse fidem ejus qui sibi revelationem divinitus factam affirmat, num videlicet sit catholicus, num hæreticus, num ethnicus: et si quidem a vera fide sit alienus, magnam cautionem adhibendam, ne fallamur, ob decipulas hæreticorum et schismaticorum, quas incautis in hoc argumento parant: dum varias visiones, revelationes, divinos instinctus et impulsus comminiscuntur, cum non a Spiritu Dei, sed ab illo, qui omnis improbitatis auctor est et architectus agantur. Lege Delrium nostrum tom. II *Magicarum disquisitionum* cap. 1, q. 3, sect. 2.

Quis dubitet multos ex schismaticis istis fecisse, quod fecit olim presbyter Donatista, qui ut alium ad Donati castra traduceret, mentiebatur, angelum sibi apparuisse et imperasse, ut ipsum scripta epistola ad Donatistarum partes vocaret. In quem pulchre sanctus Augustinus scribens ad illum ipsum, ad quem presbyter Donatista litteras dederat: *Si tibi ipsi angelus astitisset, tunc sibi ille propter te astitisse, quantum arbitramur, astuta novitate confingit, et hæc ipsa tibi dixisset, quæ tunc mandato illius tibi se insinuare dicit: oporteret de apostolicæ sententiæ memorem fieri, quæ ait: « Licet nos, aut angelus de cælo vobis evangelizaverit præter id, quod evangelizavimus vobis, anathema sit. »* Hæc sanctus Augustinus, epist. 165.

Mira canit Philotheus de monachis montis Atho in oratione 12 *contra Gregoram*, quasi prophetiæ dono claruerint, et tam vivi, quam mortui miracula fecerint. Sed Philotheus fuit olim unus ex illis, non potuit minus facere, laudare debebat, ex quorum disciplina prodibat: *Ὁς καὶ αὐτοὶ δῆπου πέλρα μαθόντες ἔχομεν, παρ' ἐκείνοις ὄντες πάλα τοῖς μακαρίοις. Ὅτι nos ipsi experientia didicimus, cum beatis illis olim versati.* His tamen minime impeditus Gregoras et alii, quibus istorum vita non erat incognita, dicere solebant: *ψευδὸς εἶναι κενόν, καὶ πλάσματα, καὶ ὄχλον ῥημάτων ἀπλῶς τὰ περὶ ἐκείνων λεγόμενα πάντα.* *Omnia ista mera esse figmenta, et inania verba;* nec abs re ista dicebant, quocumque tandem animo hæc dicerent et spargerent; nam ex libro primo Cantacuzeni nostri planum sit, quam monachi isti et hesychastæ prope ad Massaliorum institutionem, cum suo nescio quo lumine precantibus et contemplantibus objici scilicet accesserint. Et quantæ fidei est tabella, quam Philotheus narrat de Palama Constantinopolim adventante, tantæ fidei, si et cætera Philothei lector arbitretur, nullam, opinor, auctori injuriam faciet. Ait, Palamam per mare ab angeli curiam non sine cælesti melodia: *Ὁς καὶ κατόντι παρὰ τοὺς τῆς βασιλείας τῶν πόλεων ταύτης λιμένας συνεζήκουσθαί τιτι τῶν εὐλαβῶν τότε τοὺς ὄμους, παρ' ἀγίαλας*



in rebus non se divinæ gratiæ expertem demonstraverat) eodem die post creationem ad illum misit : Α εντολών, τὸς βασιλέα διώζειν, καὶ πολλὴν ἐνεθίσθαι τὴν μάχην κατ' αὐτοῦ, οἷα δὲ καὶ Ἰουδαίαι

Jacobi Gretseri notæ.

ἑστηκόσι. Οἱ καὶ τὸ καινὸν ἐκεῖνο τῆς καινῆς φῶθς τὰ κοί τοῦ μέλου; ἀποθαυμάζοντες, καινὸν μὲν τι καὶ ἄπιστον ἔλεγον εἶνα, εἰ παρὰ τῆς αἰχμαλωσίας καὶ τῶν βαρβάρων μελωδῶν καὶ τοιοῦτοι κατάγονται παρ' αὐτοῖς. Ἐπεὶ δὲ τῆς νηθς εἰς τὴν γῆν κατ-ισίσης Γρηγόριος; ὁ θεῖος; σύγγε τῷ πληρώματι τῶν ναυτιῶν ἀποβαίνοντες καθωρῶντο μόνου, τότε δὲ καὶ οἱ τῆς ἑρῆς ἐκεῖνης φῶθς ἀχροαταὶ καὶ τῶν ὄντων συνήξαν ὡς οὐκ ἀνθρωπίνης, ἀλλ' ἀγγελικῆς ἦσαν ἐκεῖνα δυνάμειος ἔργα, τοῦ Θεοῦ θαυμαστῶς κἀνταῦθα τὴν ἑαυτοῦ βουλομένου δοξάζειν θερά-ποντα. Ita, ut cum ad portum imperatricis urbis properaret, quidam ex priorum numero in littore stantes concentum illum inaudirent. Cujus novitatem et insolentiam admirati, inauditum et supra fidem esse dicebant a Barbaris tales cantores ad ipsos adduci. Postquam vero navi ad terram appu'sa Gregorius (Palamas) inter nauticam turbam apparuit, tunc statim illi, qui cælestem symphoniam audierant, intellexerunt, non humanam sed angelicæ potestatis opus existisse, Deo mirabiliter etiam hic famulum suum honorare volente. Hæc Philotheus de Palama, quæ credat Judæus Apella, non ego, quia vel commenta, vel malorum spirituum schis maticis illudentium ludibria censo.

Ἰρæcis miracula jactantibus, et miraculis schisma suum tueri et excusare adnitentibus, idem respondendum est quod olim sanctus Augustinus respondit Petiliano in libro *De unitate Ecclesiæ* cap. 16 : *Omissis istis morarum tenticulis, ostendat (schismaticus) ecclesiam vel in sola Africa (Græcia) perditis tot gentibus retinendam : vel ex Africa (Græcia) in omnibus gentibus reparandam et adimplendam ; et si c ostendat, ut non dicat, Verum est, quia hoc ego dico, aut quia dixit ille collega meus, aut illi collega mei, aut illi episcopi, vel clerici, vel laici nostri, aut ideo verum est, quia illa et illa mirabilia fecit Donatus vel Pontius (Palamas vel Philotheus) vel quilibet alius ; aut quia homines ad memorias mortuorum nostrorum (mo : achorum montis Atho) orant et exaudiuntur ; aut quia illa et illa ibi contingunt, aut quia ille frater noster aut soror nostra tale visum vigilans vidit, vel tale visum dormiens somniavit. Removeantur ista vel figmenta mendacium hominum, vel portenta fallacium spirituum : aut enim non sunt vera, quæ dicuntur, aut si hereticorum (et schismaticorum) aliqua mira facta sunt, magis cavere debemus, etc. Porro si aliqui in hereticorum (et schismaticorum) memoriis orans exauditur, non pro merito loci, sed pro merito desiderii sui recipit sive malum sive bonum, etc. Nonne legimus ab ipso Domino Deo nonnullus exauditus in excelsis montium Judææ, quæ tamen excelsa ita displicebant Deo, ut jeges, qui ea non everterent susciperentur, et qui everterent, laudarentur? Unde intelligitur magis valere petentis affectum, quam petitionis locum. De visis autem fallacibus legant quæ scripta sunt, et quia ipse Satanas transfiguratur se tanquam angelum lucis, et quia multos seducunt somnia sua ; audiant etiam, quæ narrent pagani de templis et diis suis mirabiliter vel facta vel visa, et tamen dii gentium demonia, Dominus autem cælos fecit. Exaudiuntur ergo multi et multis locis, non solum Christiani catholici, sed et pagani, et Judæi ; et hæretici variis erroribus et superstitionibus dediti. Exaudiuntur autem vel a spiritibus seductoribus, qui tamen nihil faciunt, nisi permittantur, Deo sublimiter atque ineffabiliter judicante, quid cuique retribuendum sit, sive ab ipso Deo, vel ad pœnam malitiæ, vel ad solatium miseriæ, vel ad monitionem quærendæ salutis æternæ. Ad ipsam autem salutem ac vitam æternam nemo pervenit, nisi qui habet caput*

*Christum. Habere autem caput Christum nemo poterit, nisi qui in ej's corpore fuerit, quod est Ecclesia.* Hæc pulcherrime sanctus Augustinus, qui et tract. xiii in Evangelium divi Joannis, monens catholicos, ut Donatarum laqueos vitent, *Nemo vobis, inquit, fabulas vendat : Et Pontius fecit miraculum, et Donatus oravit, et respondit ei Deus de celo. Primo aut falluntur, aut fallunt. Postremo fac illum montes transferre. charitatem autem, inquit, non habeam, nihil sum. Videamus utrum habuerit charitatem. Credere, si non dirisisset unitatem : nam et contra istos, ut sic loquar, mirabilarios, cautum me fecit Deus meus, dicens : « In novissimis temporibus exsurgent pseudopropheta, facientes signa et portenta, ut in errorem inducant etiam electos. Ecce prædixi vobis. » Ergo cautus nos fecit Sponsus, quia et miraculosi decipi non debemus. Aliquando enim et desertor terret provinciam, sed utrum in castris sit, et aliquid illi prosit character ille, in quo signatus est, hoc attendit qui terret et seduci non vult. Teneamus ergo unitatem, fratres mei. Præter unitatem et qui facit miracula, nihil est. In unitate enim erat populus Israel, et non faciebat miracula. Præter unitatem erant magi Pharaonis, et faciebant similia Moysi. Hæc alia complura in eadem sententiam sanctus Augustinus, ad quæ, tanquam ad libellam examinanda sunt ea quæ schismatici jactant miracula suorumque vaticinia et oracula.*

Nec est, quod quis moveatur externa sanctitatis specie et austeritate vitæ eorum, qui talia vel vere vel fecte agunt : videndum enim ante omnia, non qui sint et appareant, sed ubi sint, et quid dogmatum proficiantur. Nam, ut præclare scribit auctor *Operis imperfecti*, homilia quarta in Matthæum sub finem, *Omnis species justitiæ, quas habent servi Dei in veritate, possunt habere et servi diaboli in simulatione. Habet enim diabolus et mansuetos, et humiles, habet castos et elemosynarios et jejunos ; et omnem speciem boni, quam creavit Deus ad salutem hominum, ipsam speciem et diabolus introduxit ad seductionem, ut inter bonum verum et simulatum confusio fiat ; ut simplices homines, qui boni veri et simulati differentiam intelligere caute non possunt, dum querunt bonos Dei viros, incurrant in seductores diaboli. Solam autem charitatem sancti Spiritus non potest immundus spiritus imitari. Omnis ergo species justitiæ in impostoribus invenitur, sola autem gratia veræ charitatis non invenitur, nisi in solis servis Dei.*

De purgatione per ferrum candens, cuius hic admirandum exemplum Cantacuzenus commemorat, dicere supersedeo post Delrium tom. II *Mag. disquisit.* lib. iy, cap. 4, quæst. 4, sect. 3, ne videar scribere velle *Iliadem* post Homerum. Satis est nosse, graviter, tanquam superstitionis, a saceris canonibus damnatam et interdictam esse. Vide cap. *Consultaisti*, cap. *Mennam*, 2, q. 5, et cap. *Dilecti* ext. de purgatione vulgari ; et cap. *Sententiam*, ext. ne clerici vel monachi sæcularibus negotiis se immisceant ; sanctum Thomam 2-2, q. 95, a. 8, ad 3, et Antonium Augustinum in notis ad caput primum *Pœnitentiæ Romani*.

Exemplum capiendi ominis de futuris, ex verbis fortuito prolatis auditisque, suppeditat etiam nobis hoc loco Cantacuzenus, referens, quosdam, ex dicto illo Evangelii in sacra Liturgia recitato : *Si me persecuti sunt, et vos persequentur, omen cepisse de bellis et calamitatibus, quibus postea imperator Cantacuzenus ab invidis et æmulis exagitatus est. Quæ conjectandi species nihil superstitionis continere videtur, si inodum teneat. Ejus passim fit mentio in historiis. Cum sanctus Anse-*

Χριστὸν τὸν εὐεργέτην πάση διώξαντες σπουδῆ, καὶ ἰσχύσειν κατ' αὐτοῦ ἐπὶ καιρὸν, ὡσπερ δὴ κλέπεινοι ἔδοξαν, ἀπακτονότας τὸν Αὐτρωτὴν. Ὅστερον δὲ οἱ καλοὶ καὶ ἀγαθοὶ καὶ ἀξιοὶ τῶν ἐντολῶν τοῦ Ἀριστοῦ καὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ τηροῦντες, καὶ τὸν βασιλέως λόγον τηρήσουσι, καὶ πάντα ποιήσουσι ἐκ προσταττόμενα ὑπ' αὐτοῦ. Τοιαῦτα μὲν ἐπεθείασαν ἐν τοῖς λόγοις οἱ πολλοὶ, ἃ καὶ εἰς ὑστερον ἐξέβη κατὰ τὴν ἐξηγησιν αὐτῶν σχεδόν. Αὐτὸς δὲ ὁ βασιλεὺς περὶ τὸν Διδυμοταίχου ἀρχιερεῖα πολλὴν τὴν πίστιν ἔχων, καὶ τῶν κραιτετόνων ὡς τιμῆ προσέχων, οἷα δὴ ἐν πολλοῖς ἀποδεικνύμενον πρότερον θείας χάριτος οὐκ ἀμοιρεῖν, τῆς αὐτῆς ἡμέρας μετὰ τὴν ἀνάρρησιν πέμψας πρὸς ἐκείνους, τὰ γεννημένα τε ἐδήλου, ὡς κοινῇ γνώμῃ λυσιτελεῖν ἐψηφισμένα τελεσθεῖη, καὶ προσάγειν εὐχὰς Θεῷ ὑπὲρ αὐτοῦ εἰδεῖτο, ὡστε γενέσθαι ἐπ' αὐτῷ τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάριστον· τούτου γὰρ εἰσθεῖ τὸν τρόπον τῶν τὰ τοιαῦτα δεῖσθαι ἠξιωμένων, εὐχὰς ὑπὲρ αὐτοῦ προσάγειν Θεῷ. Ὅδ' ἐφασκεν, ὡς οὐ καλὸν μετὰ τὴν πρᾶξιν ἀπαγγέλλειν. Πρότερον γὰρ ἐχρῆν ἡλίκα καὶ αὐτῷ τι τῶν δεόντων Θεοῦ διδόντος παραίνειν ἐξῆν. Νυνὶ δὲ οὐδὲν ἢ τοῦ Θεοῦ δεῖσθαι λοιπὸν ὑπὲρ τῶν κοινῇ λυσιτελούντων καὶ αὐτοῦ. Τὸ βασιλεύειν δὲ Ῥωμαίων, καὶ αὐτὸν μὲν εἰδέναι ὡς ἐπιψηφισθεῖη παρὰ Θεῷ. Πλὴν ἐξοιδήσουςε τὰ χεῖρη μήπω πεπανθὲν τὸ σῶμα καταραγόντος, ἀνιεντόμενος ἐκ τοῦ παραδείγματος, ὡς πολλοῖς πρότερον ἐκπεσεῖται κινδύνοις καὶ πειρασμοῖς. Θέλων δ' ὡσπερ καὶ τοὺς κινδύνους ἔθεν χάκ τίνος ἔσονται ἐδηλοῦν, ὁράσειως τινος ἀνεμίμησκεν αὐτὸν, ἧς ἔτι περιόντος Ἀνδρονίκου τοῦ βασιλέως ἠξίωτο περὶ τῶν ἐσομένων. Ἐφασκε δὲ βασιλεὺς ὁ νέος οὕτως, ὡς ἔτι περιόντος βασιλέως, αὐτοῦ δ' ἔτι τὴν ἰδιώτου στέργοντος τύχη, ὁμίλλαν τινὰ τοῦ ἀρχιερέως τούτου ποιούμενου πρὸς αὐτὸν, τὸν Ἀπόκαυχον φάναι οὕτω τῆς ἀξίας χωρὶς προσαγορεύσαντα, μὴ πάνυ ποιησῶμαι περὶ κλείστου, ἀλλὰ φυλάττεσθαι τὸν ἄνδρα, ὡς μεγάλης ἐπηρείας ἀτίον ἐσόμενον. Τοῦ δ' ἐν εὐτραπέλλας εἶδει, καὶ ποίαν λίθω ἐπηρείαν προσεξήσειεν ἀνῶν εἰπόντος, ὡς μέγα φάναι τὴν ἀρχιερεῖα τὴν ὑπερηφανίαν εἶναι κακὸν, μάλιστα τῶν τε τελείων τὴν ἀρετὴν, καὶ τῶν εἰς τὸ ἀκρότατον τῆς κοσμητικῆς ἐληλακότων εὐημερίας ἐφαπτομένην. Τοῦ δὲ, μὴ εἰς τοιαῦτα προάγεσθαι ἐξ ὑπερηφανίας εἰρηκότος, ἀλλ' ἐκ τοῦ μάλιστα συνειδέναί ἐαυτῷ μὲν δύναμιν πολλήν, ἐκεῖνον δὲ ἀδυναμίαν, πλὴν εἰ μὴ καὶ λύκον θρασυτήτος αἰτιώτῳ τις προβάτου ἰσχυρότερον νομίζεσθαι ἀξιοῦντα, καὶ τὸν λέοντα ἐλάφου τὴν βώμην κλείστων οἰόμενον διαφέρειν. Ἐτι δ' ἀξιοῦντος τὴν ὄρασιν δὴλην αὐτῷ ποιεῖν, ὡς δὴ κειομέ-

A 438 que facta essent, communi sententia, ut e re publica decreta fuisse significans, et rogans, Deum precibus sibi conciliaret, ut in se voluntas ejus bona et bene placens fieret; sic enim in tali gradu locatos rogare in more habebat, ut scilicet preces Deo pro se adhiberent. Respondit antistes, non esse pulchrum, hæc sibi post factum nuntiari; prius nuntiata oportuisse, quando et ipse, quod in rem esset, Dei concessu admonere potuisset. Nunc aliud nihil superesse quam ipsum et commune bonum Deo suppliciter commendare. Et nosse se quidem imperium Romanum illi a Deo decretum esse; verumtamen labra ejus extumescent, inquit, qui unam aeternam comederit. Qua parabola innuit, illum multis ante periculis et tentationibus circumventum iri. Cum vellet autem velut sub oculis subjicere, unde, et a quo pericula illa imminerent, visi cujusdam sui memorem fecit, quo vivente adhuc Andronico juniore super futuro rerum statu dignatus fuerat. Quod hunc in modum novus imperator uarrabat. Vivo adhuc imperatore Andronico, cum ipse privati sortem locumque teneret, et in eo plane acquiesceret, secum hunc episcopum aliquando congressum, monuisse, ne Apocauchum (quem citra honoris adjunctum sic nude appellasset) admodum magnificeret, sed ab homine ut ingens aliquando damnum invecturo caveret. Cum ipse jocahundus subjecisset, quale tandem damnum lapidi ovum importare possit, illum respondisse, superbiam ingens esse malum, quod præcipue omni virtute perfectos et ad summum felicitatis culmen evectos comitetur. Tum se ita occurrisse, non ex superbia hæc a se, sed ex certa tum suarum virium, tum Apocauchi imbecillitatis conscientia dicta esse: nisi quis lupum et leonem audaciæ accuset, quia ille ove, hic cervo multo se robustiorem judicet. Præterea orasse, ut visum sibi detegeret, creditorumque promississe; quoniam naturalia a Deo immutabilia fabricata sint, humana autem aliter alias ferri, varieque mutari. Et cum enixe orando eum vicisset, ita exorsum: Cum sacræ precectioni me dedissem quodam tempore, mecumque solo et cum Deo colloquerer, te videre coram me stantem videbar; statimque Apocauchum cum impetu supervenire, et te tanta violentia impellere, ut propemodum humi affligeret, certe in alterum genu te proci-dere, atteroque pede et sinistra manu terra contra impulsu niti, ipsumque quantumcunque conaretur, plus non posse. 439 Te a casu exsurgentem, crebrius illi in caput fustem impingere, et plagis non resistentem humi cadere: te jacenti novacula

Jacobi Gretseri notæ.

non consecraretur episcopus, cumque postea palium Romæ missum susceperet, lectum est in ecclesia publice evangelium illud: *Homo quidam fecit cenam magnam, et misit servum suum hora cenæ dicere invitatis, ut venirent, etc.*, in quo recusatio et inobedientia eorum qui ad cenam illam magnam invitati fuerant, depingitur. Omnis

loco habita est illa lectio. *Quod non casu factum, sed divino sensu putatur*, inquit Gulielmus Malmesburiensis, *De gestis pontificum Anglorum*, lib. 1; *in nullo enim ei efficaciter obtemperatum est, sed omnibus pene pretexta excusatio, quæ vel prædicando docuit, vel interminando prohibuit. Sed hæc hactenus.*

cervices repente præcidere. Speciem igitur visam A istiusmodi fuisse. Tum se apud animum suum inquisisse, quorsum hæc spectarent, et putare, illum mihi bellum facturum, gravisque et multa pericula creaturum, Deum autem mihi victoriam tandem concessurum. Ideo non pigrandum, sed cavendum ab hoc viro. Talia de episcopo imperator commemorabat; quibus qui intererant, audita etiam de sicu parabola (80), magis ad ea quæ tum ex Evangelii verbo, tum ex vestium proportione male respondente portendebantur credenda, confirmati sunt. Etenim si quando de futuris narraret ille episcopus, ejus sermonem non secus quam oracula attendebant: non solum quod sæpe ventura certo prænuptiasset, sed quod etiam mira quædam, et quæ solus Deus potest, quique puritate animorum, et sublimi vitæ instituto familiarem ejus amicitiam adepti sunt, effecisset. In iis et hoc fertur, quod animi gratia exponam. Didymotichi civis haud ignobilis uxorem adulterio pollutam suspicabatur, nec fallebatur. Eam suspicionem præ zelotypia celare non sustinens, probationes eam poscebat, quibus refutatus suspicari desineret: alioqui exemplo pessimo miseram cruciaturum minabatur, quæ tam petulantier matrimonii sacra contaminasset. Probatio hæc erat, ut ferrum candens in manus sumeret: aliter credere se non posse. Mulier intelligens quam periculosum esset, facinus admissum confiteri, quando huic in maritum injuriæ mors esset proposita, et ferri igniti contractationem intolerabilem manifestum fore indicium turpitudinis, atque ita utrimque ad unam consilii inopiam redacta, ad magnum illum episcopum sibi confugiendum statuit. Quem, re tota exposita, oravit, uti se tuendam susciperet, neve malo consilio in extremum prolapsam infortunium despiceret, sed virum ab hujus experimenti cupidine auctoritate sua averteret doceretque, de quo is suspicionem haberet, id illam non fecisse. Percunctatus episcopus, num libidinis pœniteret, et de cætero pudicitiam promitteret, ubi effusissime lacrymantem aspexit, et affirmantem audiit, nunquam similia perpetraturam, quin etiam delicti pœnas libenter subituram, cum prius de conjugali castitate et de fide legitima viro servanda disputasset, 440 deinde jussit ferrum ignitum, id quod maritus voluerat, fidenter contingere. Illa ad virum redit, explorationem adhiberi petit. Maritus quia facere non poterat, quin aliquo minime dubio argumento suspicione se exsolveret, solam in quoddam templum seducit, ferrumque quantum posset ignescere curans, et forcipe corripiens, manibus conjugis imponit, ac ter sacrum suggestum circumire jubet. Quod ut fecit, tamque illasa

νου οἷς εἰρήξει, ἐπειδὴ τὰ μὲν φυσικὰ ἀμετάβλητα δεδμημύρρηται παρὰ Θεοῦ, τὰ ἀνθρώπινα δὲ πρὸς ματα, ἄλλο τε ἄλλως φέρεται, καὶ πολλὴν ὑπομὴν τὴν μεταβολὴν, καὶ πολλὰ δεηθέντος ὥστε πείσαι διηγήσασθαι τὰ ἐραθέντα. Εὐχόμενός ποτε εἶπε, καὶ ἐμαυτῷ μόνῳ καὶ Θεῷ προσαδουλεσῶν, ἐδόκουν σε ὁρᾶν ἐστῶτα πρὸ ἐμοῦ, ἀφ᾽ ἧς δὲ Ἄποκαυχον ὡς βραγδαίως ἐπελθεῖν, καὶ ὠθισμῷ τοσοῦτω χρῆσασθαι καὶ βίᾳ. ὥστε μικροῦ μὲν δεῖσσαι ἀνατρέφαι ὅμως ὑπὸ ῥύμης καταναγκάσαι ἐπὶ γόνυ τε κλιθεῖναι θεῖρου τῶν ποδῶν, καὶ τὴν λαϊνὴν χεῖρα προσαρτείσαντα τῇ γῆ ἀντέχειν πρὸς τοὺς ὠθισμοὺς. Ἐκείνον δὲ καίτοι: πολλὰ μογήσαντα, μηδὲν πλέον δυνηθῆναι. Σὲ δὲ τοῦ πτώματος ἐξανστάντα, χρῆσασθαι ῥοπάλῳ, καὶ πολλὰκις αὐτοῦ τῆς κεφαλῆς κατενεγκεῖν, μὴ ἀντισχόντα δὲ πρὸς τὰς πληγὰς; εἰς τὴν γῆν καταβρῦθῆναι: ἐδὲ αὐθις ξυρῶ τὴν κεφαλὴν τοῦ σώματος ἀποταμεῖν. Ἡ μὲν οὖν ὄρασις, ἔφη, τοιαύτη ἦν. Ἐγὼ δ' ἐξετάζων ἐπ' ἐμαυτοῦ πρὸς ὃ τι τὰ ταῦτα φέρει, πόλεμόν τινα ἐκείνον ὀφθαί ἐνοστήσασθαι πρὸς σέ, καὶ κινδύνους μεγάλους καὶ πολλοὺς ἀν' ἐπενεγκεῖν: τὴν δὲ νίκην μετὰ τοὺς κινδύνους σὸς παρέρχασθαι τὸν Θεόν. Διὸ χρὴ μὴ βραβομεῖν, ἀλλὰ φυλάττεσθαι τὸν ἄνδρα. Τοιαῦτα μὲν περὶ τοῦ ἀρχιερέως διεξήλθεν ὁ βασιλεὺς. Οἱ παρόντες δὲ καὶ τοῦ περὶ τοῦ σύκου παραδείγματος ἀκούσαντες, μᾶλλον ἐπεβρόσθησαν πρὸς τὴν ἐπισημῆναντο ἐκ τῶν λογίων, καὶ τῆς τῶν ἐνδυμάτων ἀσυμμετρίας. Ὡσπερ γάρ τισι χρησμοῖς τοῖς ἐκείνου προσεῖχον λόγοις, ἤνικα περὶ τῶν μελλόντων διεξῆξι τι: οὐ μόνον δὲ τὸ πολλά πολλάκις τῶν ἐσομένων ἀπαιστώως προειπεῖν, ἀλλ' ὅτι καὶ τεράστια τινα εἰργασμένως ἦν, καὶ Θεῷ μόνῳ δυνατὰ, καὶ τοῖς ἐκείνῳ διὰ τὴν καθάρσιν καὶ πολιτείαν ὕψος φκεωμένοις. Ἐν οἷς τι φέρεται καὶ τοιοῦτον ὁ βρασιώνης χάριν διηγήσομαι. Τῶν παρὰ Διδυμοτείχῳ πολιτευομένων τις ὁ τῶν ἀσῆμων, ὁπώπτευσ παρὰ του τὸν γάμον διεφθάρθαι, καὶ οὐχ ἡμάρτανε τῶν λογισμῶν: διεφθαρτο γάρ. Τὴν ὑποψίαν δὲ μὴ φέρων ὑπὸ ζηλοτυπίας στέγειν σιγῇ, πίστεις ἦτις τὴν γυναῖκα, αἱ δυνήσσονται πείθειν ὡς μὴ εἴη ἀπερ ὑπενόει ἀληθῆ, ἢ τὰ δεινότερα ἠπειλαῖ διαθήσειν οὕτως ἐξυδρικυτῶν εἰς τοὺς γάμους. Αἱ πίστεις δὲ ἦσαν, σίδηρον αὐτῇ ἐπὶ τῷ χεῖρει δέξασθαι ἐκφυλοθθέντα: ἄλλως γὰρ πείθεσθαι μὴ δύνασθαι. Ἡ γυνὴ δὲ τό τε τὰ εἰργασμένα ἐξαγγέλλειν συνερῶσα ὡς δεινὸν (θῆνατος γὰρ ἦν ἡ ζημία τῆς εἰς τὸν ἄνδρα ἀδικίας), τό τε τοῦ σιδήρου ἄπτεσθαι ἔλεγχον τῆς ἀποπίας ὀλομένη φινερῶν, καὶ ἀμφοτέρωθεν εἰς ἀπορίαν ἐσχάτην συελαυνομένη, ἐπὶ τὸν μέγαν ἐκείνον ἀρχιερέα καταφυγεῖν ἔγνωκε δεῖν. Προσελοθῶσα δὲ καὶ πάντα ἀπαγγείλασα, ἐδεῖτο προστεῖναι οἱ, καὶ μὴ περιδεῖν ὑπὸ κακοβουλίας ἐσχάτοις κακοῖς περιπεσῶσαν, ἀλλὰ τὸν ἄνδρα πείθειν τῆς πείρας; ἀποστέσθαι, δ' ὁδᾶσκοντα ὑπὲρ αὐτῆς, ὡς οὐδὲν εἴη τῶν

Jacobi Pontani notæ.

(80) Μνημονικὸν ἀμάρτημα, nam supra de sicu immatura parabolam attulit. Sed hoc genus peccati

etiam magnis et notissimis scriptoribus solet accidere.

θροπευομένων εργασμένη. Τοῦ δὲ, εἰ μετάνοιά A  
 τις αὐτὴν εἰσὶ πρὸς τὴν ἀκολασίαν, καὶ εἰ σω-  
 φρονεῖν τὸν ἐπιλοιοπον βίον ἐπαγγέλλοιτο πυθθανο-  
 μένου, ὡς εἶδε πολλὰς δακρύων καταχέουσας πηγὰς,  
 καὶ μηδέποτε τοιαῦτα τολμήσειν αὐθι; ἰσχυρίζομέ-  
 νην, ἀλλὰ καὶ τῶν ἡμαρτημένων διδόναι δίκας ἀξιοῦ-  
 σαν, πολλὰ περὶ σωφροσύνης πρότερον διαλεχθεὶς,  
 καὶ τοῦ μὴ δεῖν εἰς τὸν ἄνδρα παρανομεῖν, ἔπειτα ἐκέλευεν ἄπεισθαι τοῦ σιδήρου, ὡς περὶ ὁ ἀνὴρ  
 ἤξιου καὶ τοῦ πυρὸς κατατολμᾶν. Ἡ δὲ ἐπανεληθούσα πρὸς τὸν ἄνδρα, εἶδετο τὴν βάσανον προσάγειν.  
 Ἐκεῖνος δὲ, καὶ γὰρ οὐκ ἠνείχετο μὴ ἔκ τινος ἀναμφιδόλου τὴν περὶ τὴν γυναῖκα ὑποψίαν ἀποτρέψε-  
 σθαι, μόνην ἔδων ἱεροῦ τινος παραλαβῶν, καὶ σιδήρον ὡς μάλιστα ἐντὴν ἀπηνθρακῶσθαι πυρὶ παρασκευά-  
 σας, ἔπειτα λαβόμενος διὰ πυράγρας, ἐπέθηκε ταῖς χερσὶ τῆς γυναίκος, καὶ τὸν ἱερὸν ἐκέλευε σκίμ-  
 ποδα περιῆλθαι τρίς. Ἐπεὶ δὲ περιήλθεν ἀπαθῶς κατέχουσα, ὡς μηδὲ τὴν ἀρχὴν προσομιλήσασα  
 πυρὶ τὴν δύναμιν τῆς ἀληθείας θαυμάσας ὁ ἀνὴρ, καὶ τὴν περὶ τὴν γυναῖκα ὑποψίαν ἀποσκευασάμε-  
 νο; ἐκέλευε τὸν σιδήρον ἐπὶ τοῦ σκίμποδος τιθέναι. Ἐπεὶ δὲ ἔκειτο, ὑπὸ τῆς ἀγαν πυρακτώσεως τὸν  
 σκίμποδα διατρήσας, κατέπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν. Τοιαύτης ἦν χάριτος ἤξιωμένος ὁ ἀνὴρ· καὶ πολλὰ  
 θαυμασιώτερα κατεπράξατο, ὡς ὕστερον ἐπιμνησόμεθα κατὰ καιρὸν.

## CAPUT XXVIII.

*Concio qua se novus imperator iterum de suspitione tyrannidis occupanda excusans, de injuria conqueritur. Missionem dat quibusdam militibus. Retentos in agrum Byzantinum mittit, ut copias inde exiturns arceant; urbem ipse post invadere cogitat. Adrianopolitanorum contraria studia et seditio; optimatum restitio et direptio. Quanta invidia Cantacuzenus passim flagrarit, et quibus calamitatibus ejus causa laboratum sit.*

Βασιλεὺς δὲ ὁ Καντακουζηνὸς εἰς τὴν ὕστεριαν B  
 μετὰ τὴν ἀνάρρησιν ἐκκλησίαν συναθροίσας ἔκ τε  
 τῆς στρατιδὸς καὶ τῶν συγκλητικῶν ὄσοι παρήσαν,  
 Ἄνδρες, εἶπε, Ῥωμαῖοι, καίτοι καὶ πρότερον πολ-  
 λάκι; τὴν περὶ βασιλίδα καὶ βασιλέα τὸν υἱὸν ἐμὴν  
 εὐνοίαν καὶ προθυμίαν καὶ σπουδὴν πρὸς ὑμᾶς διεξ-  
 ελιθῶν, οὐδέπω μέχρι νῦν ἔσχηκα χόρον τοῦ μὴ  
 περὶ τῶν αὐτῶν ἀεὶ διεξιέναι. Διὸ καὶ νῦν τὸν  
 πάντα πρὶν γενέσθαι σαφῶς εἰδὸτα τῶν λεγομένων  
 μάρτυρα ποιῶμαι, ὡς οὐδὲ μέχρι διανοίας ἐμυτῶ  
 τι σύννοια τῶν ὀρθῶν παρατραπέντι λογισμῶν, ἀλλὰ  
 πᾶσαν πρόνοιαν ἐποιούμην καὶ σπουδῆν, οὐ μόνον  
 τὰ Ῥωμαίων αὐξεῖν, ἀλλὰ καὶ βασιλίδι καὶ υἱῷ τὴν  
 ἀρχὴν διασώζειν, καὶ μηδένα, τό γε εἰς ἐμὲ ἤκον,  
 ἀδικεῖν ἐᾶν. Ἄ ἐχρῆν κάκεινην συνορῶσαν, τάληθῆ  
 καὶ δίκαια λογίζεσθαι περὶ ἐμοῦ, καὶ μὴ οὕτως C  
 ἐρήμην καταψηφίζεσθαι, ἀνθρώποις πεισθεῖσαν συ-  
 κοφάνταις. Ἐπεὶ δ' ἐκεῖνη τίληθῆς παραδραμοῦσα  
 προεῖλετο τὸ ψεῦδος, καὶ μηδὲν ἡβικηκότα, μήτε  
 πρόφασιν πολέμου παρεσχημένον οὐδεμίαν, πολέ-  
 μιον ἐψηφίσαστο αὐτῇ, καὶ πάσαι; πόλεσιν ἐκήρυξε  
 μὴ δέχεσθαι, ἀλλὰ παντὶ σθένει πολεμεῖν, ἃ ὑμῖν  
 λυσιτελεῖν πρὸς τὰ παρόντα καὶ ἐμοὶ συνέδοξεν  
 ἀνάγκη συνελαυνόμενοι ἐπράξαμεν. Τῆς μὲν οὖν  
 προθυμίας ἕνεκα καὶ τῆς περὶ ἐμὲ εὐνοίας, χάριτας  
 ὑμῖν πολλὰς ὁμολογῶ. Δίκαιον δὲ ἡγοῦμαι τὴν ἴσῃν  
 καὶ αὐτὸν περὶ ὑμᾶς ἐπιδεικνύμενον κηδεμονίαν, ἃ  
 συνοῦσαι; οἴομαι ὑμῖν ἐκάστω, καὶ παραινεῖν καὶ  
 ἐπιτρέπειν· οὐ γὰρ ἂν εἴη φιλοῦντος εἰ τῶν ἰδίᾳ τι  
 ἐμοὶ διαφερόντων ἕνεκα τῆς τῶν ἄλλων σωτηρίας D  
 ἀμελοῖν. Ὅσοις τοίνυν ὑμῶν ἐν αἷ; οὐχ ὑπόκεινται  
 πόλεσιν ἡμῖν ἢ κώμαις, οἰκίαι τέ εἰσι καὶ τέκνα καὶ  
 γυναῖκες, καὶ ἡ ἄλλη τοῦ βίου ἀφορμῆ, οὐ χρῆ τῆς  
 εἰς ὑμᾶς εὐνοίας ἕνεκα ἐνταῦθα κρητεροῦντας, τὰ  
 οἰκίαι ἀπολύειν. Ἄστοπον γὰρ τὴν εἰς ἐμὲ φιλίαν

mansit, quam si ignem nullum tetigisset, n̄ aritus  
 veritatis vim admiratus, abjecta suspitione, ferrum  
 super suggesto reponi mandat; quem quia nimium  
 candebat, ustulando penetravit, et in terram  
 decidit. Tali gratia Deus virum illum dignatus  
 fuerat, et longè mirabilia edidit, ut infra  
 opportune memorabimus.

Imperator Cantacuzenus postredio creationis suæ  
 ad concionem advocatis de primoribus et exercitu  
 qui aderant, sic locutus est: Quanquam et antea  
 frequenter, viri Romani, meam erga Augustam  
 ejusque filium imperatorem benevolentiam, alacritatem  
 atque studium apud vos testatus simi, tamen usque  
 hodie eadem semper testificandi  
 nondum me satietas cepit. Quare et in præsentia  
 eum, qui pervenit omnia priusquam fiant, testem  
 invoco, mihi ut ulla in re a curriculo rationis  
 deflecterem, ne in mentem quidem unquam venisse,  
 sed in id omnem curam diligentiamque contulisse,  
 non modo ut rem Romanam amplificarem, verum  
 etiam ut imperium imperatrici ejusque filio sartum  
 tectum conservarem, nec, quantum in me esset,  
 ulla eos affici injuria sinerem. Quæ cum et illam  
 non fugerent, vera et justa de me sentire, nec  
 adeo sycophantis credulam, indicta causa condem-  
 na: me oportebat. Quia vero postposita veritate  
 mendacium amplecti maluit, meque culpa omni  
 vacantem, et nullam bello ansam præbentem,  
 hostem suum declaravit, et edictum per omnes  
 urbes de me excludendo et quam acerrime op-  
 pugnando promulgavit, 441 quæ vobis et mihi  
 in præsens tempus conducibilia apparuerunt,  
 necessitate compulsi fecimus. Vestra: igitur erga  
 me promptæ ac studiosæ voluntati ingentes ago  
 gratias, et æquum arbitror, me pari pro vobis  
 cura sollicitum, quæ cum fructu vestro conjuncta  
 puto, ea cuique et suadere, et committere. Haud  
 enim amici fungerer officio, si commoda mea  
 privata aliorum salutem anteponerem. Quotquot  
 ergo in urbibus aut vicis nobis non subjectis  
 domicilium habetis, et uores cum liberis, aliaque  
 vitæ sul: dia, non necesse est hic apud me perdurare.

ac domestica dimittere. Iniquum enim et absurdum foret, amorem quo me diligitis, vobis magnam parare miseriam; nam audaces isti, et rerum novarum incredibiliter cupidi, nullo non maleficio in vos grassabuntur. Sed domos repetentes eundem adversus me animum retinete, et quando res admonuerit, facto ostendite. Dehinc quæstoribus mandavit, ut si quid stipendiorum deberetur, mercenariis persolverent cum aucario. Aliis quoque ex agris reditus capientibus, auro large distributo, omnes pro cura sui multis verbis egregie gratiis agentes, dataque occasione beneficium dignis datum esse demonstraturos pollicentes, domum dimisit. Qui uxoribus et liberis carerent, et si quis alius sponte sua remaneret, apud se retinuit. Postea ex præsentium delectu exercitum cohortium sedecim (81) comparavit, quibus Joannem Pincernam et Manuelem uxoris fratrem duces constituit: jussitque in agrum Byzantinum irrumperet, et castris ad Nigrum flumen positis, arcere quod erat Byzantii copiarum, ne contra urbes, que in ejus fidem transierant, egredi possent. Ipse vero se instruebat, ut cum reliqua manu per Perinthum et Selybriam (erant enim ancipites, neutrique imperatori penitus adhærebant) ubi transisset illasque subjugasset, cum Pincerna et Manuele Asane ducibus ad ipsa Byzantii mœnia accederet, experturus, ecquid frenum acciperet. Adrianopolin allatis ab imperatore Cantacuzeno litteris, quibus periinde ut aliis urbibus mandabatur, ut sibi de cætero jam imperatori renuntiato obtemperarent, potentiores cives libenter eas acceperunt, et in concione recitari jusserunt. At populus graviter tulit, et seditionem emersuram apparebat, quidam etiam manifeste repugnabant. Quos principes civitatis 442 ha commoti comprehendebant, eosque non verbis tantum, verum etiam sagris castigabant. Alii interim propter istam potentum contumeliam se sustinebant, et quod timerent ipsos (quippe non paucos), et quod tribuni, qui plebem concitarent nulli essent. Ut nox diem abstulit, Branus quidam vocabulo, homo plebeius, ligone victum ægre tolerans, duos sibi alios Mugduphem et Phrangopulum asciscit. Hi noctu infirmorum ædes obeuntes hortantesque ne desideret, sed in potentiores insurgerent, seseque et ab injuria vindicarent, et facultates eorum diriperent, cum multitudinem non modicam conflassent, optimates invadunt omnesque subjiciunt, extra paucos, qui insidias odorati, sese occultando periculum effugerant. Captis illis, et per turrets urbis distributis, custodibusque appositis, die jam claro certatim domos eorum concursant, fortunas diripiunt, ædificia diruunt, non tantum materiaturam et

A μεγάλων αἰτίων ὑμῖν ἐφθῆναι συμφορῶν. Οὐ γὰρ ἀποσχῆσονται οὐδενὸς δεινοῦ, οἱ πάντες οὗτοι τοιμηταί, καὶ πέρα τοῦ μετρίου νεωτεροποιοί. Ἄλλ' εἰς τὰς οἰκίας ἀπελθόντες, τὴν ἴσῃν εὐνοίαν διασώξετε ἡμῖν, καὶ καιροῦ καλοῦντος, ἐπιδείξασθε. Ἐπειὰ τοῖς τῶν χρημάτων ἐκέλευε ταμίαις, τοῖς μὲν μισθοφόροις, εἴ τι τοῦ μισθοῦ ὠφειλετο ἀποδιδόναι. Καὶ πρόσθεν ἐπεδειψάμετο τοῖς δ' ἄλλοις ὅσοι ἐκ χωρίων τὰς προσόδους εἶχον, καὶ αὐτοῖς χρυσίον διανείμας, ἀπέπεμπε πρὸς τὰς οἰκίας, πολλὰς καὶ μεγάλας τῆς κτεδεμονίας ἕνεκα τὰς χάριτας ὁμολογούντας, καὶ ὡς ἦν λάθονται καιροῦ, τῆς εὐεργεσίας ἐξῆι φανείσθαι ἐπαγγελομένους. Ὅσοις δὲ μὴ γυναικες ἦσαν καὶ τέκνα, κατεῖχε παρ' αὐτῶν, καὶ εἰ τις ἕτερος ἐκὼν εἶναι ὑπελείπετο. Μετὰ δὲ τοῦτο στρατῶν ἀπολεξάμενος ἐκ τῆς παρούσης εἰς τάγματα ἑκατάδεκα, καὶ στρατηγούς ἐπιστήσας τὸν τε πιγκέρην Ἰωάννην, καὶ τὸν γυναικὸς ἀδελφὸν Ἀσάνην τὸν Μανουῆλ, ἐκέλευεν εἰς Βυζάντιον ἐμβαλόντας καὶ περὶ τὴν μέλανα ποταμὴν στρατοπεδευσάμενους εἰργεῖν τὴν ἐκ Βυζαντίου στρατιάν, ὅπως μὴ ἐξίσουν ἐπὶ τὰς αὐτῶν προσχωρητάσας πόλεις· αὐτὸς δὲ παρεσκευάζετο ὡς ἅμα τοῖς ἐπιλοίτοις στρατιώταις ἐκ Παιρίνθου καὶ Σηλυβρίας, ἦσαν γὰρ ἐπαμφοτερίζουσαι, καὶ μηδετέρῳ βασιλέων καθαρῶς προσέχουσαι, διελθὼν καὶ ὑποποιησάμενος ἅμα πιγκέρην καὶ Ἀσάνην τοῖς στρατηγοῖς ἄχρι Βυζαντίου τῶν τευχῶν ἔλθῃ, ἀποπειρασόμενος εἰ προσχωροίη. Ἐν Ἀδριανουπόλει δὲ ἐπεὶ τοῦ Καντακουζηνοῦ βασιλέως ἦν γράμματα, ὡς περὶ κἀν ταῖς ἄλλαις πόλεσι κελύσσει αὐτῷ προσέχειν ἤδη βασιλεῖ γεγενημένῳ, οἱ δυνατοὶ μὲν τῶν πολιτῶν ἐδέξαντο προθύμως, καὶ ἐκέλευον τὰ γράμματα ἀναγινώσκεισθαι ἐπ' ἐκκλησίας. Ὁ δῆμος δὲ οὐχ ἠδέως εἶχε. Καὶ ἄλλοι ἦσαν ὡς νεωτέρισσες· οἱ δὲ τινες αὐτῶν καὶ φανερῶς ἀντίκριν. Οὐδὲ ἀπῆλθον πρὸς ὄργην οἱ δυνατοὶ οὐ λοιδορίας μόνον, ἀλλὰ καὶ μάστιγι χρυσάμενοι. Οἱ δὲ, τῶς μὲν πρὸς τὴν ὕβριν τῶν δυνατῶν διεκαρτέρουν, διδοῦτες τε αὐτοῦς οὐκ ὀλίγους δντας, καὶ δημαγωγῶν οὐκ δντων ἐτι οἱ πρὸς ὄργην διαβεθίσουσιν. Ἐπεὶ δὲ ἐπειγέμετο ἡ νύξ, βράνος τις τοῦνομα τοῦ δήμου εἰς σκαπάνη προσέειπεν καὶ χειρὸς καὶ γλίσχρους ἐκ τούτων ποριζόμενος τὸν βίον· καὶ δύο προσεταιρισάμενός τινας ἐτέρους· οἱ Μουγδουφῆς καὶ Φραγγόπουλος προσηγορεύοντο, νυκτὸς τε τῶν δημοτῶν τὰς οἰκίας περιϊόντες καὶ πείσαντες μὴ ἐφθυμεῖν, ἀλλ' ἐπανάστασθαι τοῖς δυνατοῖς, ὡς οὐκ ἀπαλλαξόμενοι μόνον τῆς ὕβρεως ἐκείνων, ἀλλὰ καὶ τὰς οὐσίας διαρπίσσοντες, καὶ χεῖρα οὐκ ὀλίγην συστησάμεναι δημῳχῆ ἐπιτίθενται τοῖς δυνατοῖς, καὶ πάντων κρατούσων, πλὴν ὀλίγων οἱ τὴν ἐπιθυσίην αἰσθόμενοι, τὸν κίνδυνον διέφυγον, κατακρύψαντες ἑαυτούς. Κατακλείσαντες δὲ ἐν τοῖς πύργοις τῆς πόλεως καὶ ἐπιστήσαντες φρουράς, ἐπεὶ καὶ ἡμέρα ἦδη ἦν, πανδημῶς

#### Jacobi Pontani notæ.

(81) Etsi τάγματα appellet, et τάγμα proprie legionem sonet, tamen malui cohortes vocare. Si enim in legione numeres saltem quatuor millia, confecisset exercitum 64 millium. quantum in his

libris nunquam est videre, propter imminutas opes Romani imperii, et alienis opibus tum valde indigentes.

ταῖς οἰκίαις τῶν ἐαλωκότων ἐπειθόντες, τὰς τε οὐ-  
 οἰκας διήρπασον, -ἐπειτα καὶ τὰς οἰκίας καθήρουν,  
 οὐ μόνον τὰς φυλάξεις περιειρούντες, ἀλλ' ὑπὸ μα-  
 νίας καὶ τοίχους ἄκρῃ θεμελίω διαλύοντες. Καὶ  
 οὐδὲν ἦν ὅ τι δεῖνὸν μὴ ἐτολμάτω κατὰ τῶν τὰ Καν-  
 τακουζηνῶ βασιλέως ἡγήμενων. Ἠλλοὶ δὲ καὶ ἰδίων  
 ἕνεκα διαφορῶν παραπήλαυσαν τῆς τοῦ δήμου φορᾶς.  
 Ἄλλοι δὲ καὶ, χρημάτων σφίσιν ὀφειλομένων, ὑπὸ  
 τῶν λαθόντων ἠτιάθησαν Καντακουζηνισμόν. Οὕτω  
 χαλεπὴ στάσις ἐξαρχῆς εὐθύς ἀνήφθη. Ἐβόξε δὲ καὶ  
 μῆλλον χαλεπωτέρα ἐκ τοῦ πρώτου παρ' αὐτοῖς γε-  
 νέσθαι, ἐπεὶ ὑστερόν γε καὶ πᾶν τὸ Ῥωμαϊκὸν εἰς  
 ὁμιόερα πολλῶ καὶ χαλεπώτερα ἐξετάπη, τῶν μὲν  
 ἐκσταχοῦ δῆμων, τὸν βασιλέα Παλαιόλογον δεῖν ὀλο-  
 μένων αὐτοῖς δεσπότην ἐπιφημίσειν τῶν ἀρίστων  
 δὲ ἢ τῆ ἀληθείᾳ, τῷ Καντακουζηνῷ προσκαίμενων  
 βασιλεῖ, ἢ τῶν ἀπόρων καὶ νεωτερίζειν βουλομένων  
 τὴν ἴσῃν αἰτίαν ἐπαγόντων οὐκ ἐκ τινος ἐλέγχου.  
 Ῥᾶστα δὲ αὐτοῖς ἐγίνοντο αἱ ἐπαγωγαί, χρήματά  
 τε ἔχουσι & ἔδει τοὺς ἀπόρους διαρπάζειν καὶ μὴ  
 βουλομένοις τοῖς ἄλλοις ὁμοίως συνασχημονεῖν. Καὶ  
 οἱ τε δῆμοι καὶ πρότερον πρὸς τοὺς ἀρίστους ἐκ τοῦ  
 παρ' αὐτῶν ἄγεσθαι καὶ φέρεσθαι ἐν τῆς εἰρήνης  
 τοῖς καροῖς πολλὴν ἔχοντες ἀπέχθειαν, ἄλλως τε  
 καὶ διαρπάζειν τὰς οὐσίας αὐτῶν ἐλπίζοντες; πολλὰς  
 ὄβριαι, ἔτοιμοι ἦσαν πρὸς τὰς στάσεις καὶ ἐξ ἐλα-  
 χίστης προφάσεως καὶ τὰ δεινότερα ἐτόλμων. Ὅς τε  
 στασιασταί, ὡς ἐπιπολὺ τῶν ἀπερωτάτων καὶ λωπο-  
 θυτῶν καὶ τοιχωρύχων ὄντες, αὐτοὶ τε ὑπὸ τῆς πε-  
 νίας ἀναγκάζομενοι, οὐδὲν εἴασαν ἀτόλμητον, καὶ  
 τοὺς δῆμους ἐνήγον πρὸς τὰ ἴσα, τὴν πρὸς βασιλέα  
 τὸν Παλαιόλογον εὐνοίαν ὑποκρινόμενοι, διὸ καὶ  
 πιστοτάτους ἑαυτοῖς προστηροῦσθεσαν. Ὑστερον δὲ  
 ὥσπερ τι νόσημα κακὸς ἦτο καὶ δεῖνὸν τὴν πᾶσαν  
 ἀρχὴν ἐπενεμόμενον Ῥωμαίων καὶ τῶν πρότερον  
 δοκούντων μετριῶν καὶ ἐπεικῶν πρὸς τὴν ὁμοίαν  
 ὄβριν ἐξεκαλέσαστο πολλοὺς. Ἐν μὲν γὰρ εἰρήνῃ καὶ  
 πολέμῳ ἀπουσία, αἱ τε πόλεις καὶ οἱ ἰδιῶται ἀμεί-  
 νους ἔχουσι τὰς γνώμας, καὶ πρὸς ἀσυχράς καὶ φαύ-  
 λας πράξεις ἤκιστα ἂν ἐξάγοντο, διὰ τὸ μὴ ἐς  
 ἀκουσίους ἀνάγκαις περιπίπτειν. Ὁ δὲ πόλεμος τὴν  
 καθήμεραν ἀπορίαν ὑφαιρούμενος, βίαιος διδάσκαλος  
 καὶ τῶν πρότερον δοκούντων ἀτολμήτων γίνεσθαι.  
 Ἔστασίαζον οὖν αἱ πόλεις πᾶσαι κοινῇ πρὸς τοὺς  
 ἀρίστους. Καὶ οἱ ὑστερίζοντές που πύσσει τῶν προ-  
 γεινημένων, πολλὴν ἐπεδείκνυντο ὑπερβολὴν, καὶ  
 μέχρι φόνων ἐχώρησαν, καὶ τούτων ἀπανθρώπων·  
 καὶ ἢ τε ἀλόγιστος ὄρμη ἀνδρῶ ἐνομισθη, καὶ ἢ  
 ἀνάλγησία πρὸς τὸ συγγενὲς καὶ ἀσυμπάθεια, βε-  
 βαιά πρὸς τὸν βασιλέα πίστις. Καὶ ὁ μὲν πρὸς βα-  
 σιλέα τὸν Καντακουζηνὸν χαλεπαίνων, καὶ πρὸς  
 ὄβριαι; ἐξαγόμενος; ἀσυχράς καὶ χαλεπὰς, πιστὸς  
 ἔδοκει, ὁ σωφρονῶν δὲ καὶ γνώσεως κρατῶν, καὶ  
 τὸ προσήκον ἦθος διασώζων, ὑποπτος ἦν εὐθύς.  
 Ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ἐπιβουλεύσαι, καὶ ψεῦδη καὶ συ-  
 κοφαντίας πλάσασθαι, δόκησιν συνέσεως παρεῖχε.  
 Καὶ ἢ προδοσία τῶν οἰκειοτάτων, ὥσπερ τι τῶν  
 αγαθῶν ἐπιτηδύεστο μετὰ ὀνόματος εὐπρεποῦς.  
 Οὕτω πᾶσα ἰδέα κακοτροπίας δ.δ. τὰς στάσεις ταῖς

A contabulata destruentes, sed præ furore etiam  
 inuros usque ad fundamenta evertentes, nec  
 erat quidquam adeo horribile quod illi contra  
 Cantacuzeni partium studiosos reformidarent.  
 Complures item propter privatas controversias  
 hoc furore populari ad suam utilitatem abusi  
 sunt. Alii præterea, cum ipsis pecunia deberetur,  
 a debitoribus Cantacuzenismi accusabantur. Ita  
 seditio a principio statim perniciose exstitit. Visa  
 est autem eo perniciosior, quod apud eos primum  
 facta esset; nam postea nomen totum Romanum  
 ad sævitiam multo immuniorem conversum est,  
 cum ubique populi omnes Palæologum sibi domi-  
 num promulgandum censerent, optimatibus vel  
 sincere a Cantacuzeno stantibus, vel agentibus, et  
 rerum novarum studiosis idem criminis loco, sed  
 nulla probatione illis objectantibus. Facillime  
 porro invadebantur, qui habebant pecunias, quas  
 pauperiores diriperent, et nolebant aliorum instar  
 et cum aliis indecenter ac turpiter se gerere.  
 Plebs quoque etiam ante optimatibus infensa erat,  
 eo quod tempore pacis prædæ ipsis ac popu-  
 lationi esset. Et cum spes diripiendorum bonorum,  
 nec exiguorum accederet, a tumultu seditioneque  
 haud abhorrebant, atque ex levissima occasione  
 audebant atrocissima; seditionumque auctores ple-  
 rique erant egestate perditæ, perfossores parietum,  
 et cum ipsi mendicitate coacti, nullum malum fa-  
 cinus detrectarent, vulgus ad similia inducebant,  
 C 443 interea se Palæologi imperatores cupidos  
 simulantés, et se ejus fidissimos appellantes. Tæ-  
 dem quasi morbus quidam gravis ac pestifer totum  
 Romanum depastus imperium, multos etiam qui  
 prius moderati et lenibus videbantur ingeniis, ad  
 similem insolentiam provocavit. Nam in pace, dum  
 bellum abest, cum urbes, tum privati probam  
 mentem possident, turpesque et vitiosas actiones  
 nequaquam suscipiunt, quia scilicet invitæ ad id  
 nulla necessitas urget. At verò bellum quotidianam  
 copiam subtrahens et imminuens, violentus ma-  
 gister fit etiam eorum quæ prius nefaria ducen-  
 tur. Universæ igitur urbes communiter contra op-  
 timates insurgent; et si quæ forte in eo tardiores  
 fuissent, auditione alibi gestorum, postea modum  
 omnem excedebant, et usque ad cædes quoque,  
 easque truculentas procedebant, impetusque ratio-  
 nis experts, fortitudo, indolentia erga amicos, et a  
 miseratione alienus animus, constans erga impe-  
 ratorem fides nominabatur; quique imperator in  
 Cantacuzenum odisset, et in eum cæda et acerba  
 maledicta jactaret, fidelis habebatur. Contra mo-  
 destus, et linguæ continens, et decorum in di-  
 ctis factisque observans, statim suspectus fiebat.  
 Eodem modo insidias tendere, mendicantque et  
 calumnias comminisci, opinionem prudentiæ con-  
 ciliabat, familiarissimorumque proditori, velut  
 bono alicui honorifici nominis consecrando opera  
 dabatur. Sic omne genus improbitatis et nequitiae  
 propter seditiones tunc per civitates usurpatum est,

nec erat quidquam incommoiorum, quod boni non perpetuerentur. Nam optimates mox e medio tollerantur, aut ob pristinam erga imperatorem Cantacuzenum voluntatem, aut quod tum arma pro illo caperent. Medii autem cives trucidabantur, aut quia seditiosos non adiuvarent, aut invidia, quod superessent. Et natura humana, quæ etiam contra leges semper peccare consuevit, tunc præcipue impotenter furere videtur, cum a magistratibus non coercetur: jureque ipso potentior, sublatis secundum id legitimis, etiam Deo, si vincere liceat, arma inferre non metuit

#### 444 CAPUT XXIX.

*Adrianopolitani conjecti in angustias, auxilium a rege Mæсорum flagitant, qui frustra Adrianopolim venit. Quantum adventus ejus Cantacuzeno obsuerit. Prædatores Mæσι male a Thracibus et Persis accipiuntur. Mæsus timens, pacem petit, quam suis licet invitis, concedit Cantacuzenus. Ipse quoque denuo ab imperatrice pacem petit. Ejus legati violantur. Syrales item familiarissimus incipitur et ignominiose vexatur.*

Populus Adrianopolitanus, postquam primores civitatis victos Byzantium misit, formidans ne imperator Cantacuzenus prope absens, cum universo exercitu urbem adoriretur, nec posset se defendere, quod milites omnes ferme partim capti essent, partim e domiciliis, ubi latebant, prospicere non auderent, ad hæc nullum Byzantio subsidium expectans (sciebat enim in ejus agris stativa habere Cantacuzenum), ad regem Mæсорum legatos, celeres suppetias oratum mittit. Alexander autem, ut erat verisimile, non propter seditionem tantummodo, sed etiam pecunia (si magistratus urbis videlicet corrupisset) deditio-nem civibus se persuasurum opinatus, citra prolationem Adrianopolim venit. Sed frustra fuit; urbis enim rectores socium se, non dominum vocasse aiebant. At enim Cantacuzeno ejus adventus non vulgariter nocuit, omnibus eum imperatricis causa advenisse existimantibus. Nam et missum ab illo agmen ad flumen Nigrum, et duces, rati non expedire illic manere cum periculo, imperatore a Mæσι obsesso, recesserunt: nonnullique primarii, ac bona pars militum relictis ducibus Byzantium autogerunt, e quibus erat Joannes Batatzes Achyraritarum aciei præpositus. Et Thraciæ Macedoniæque oppida, quotquot in Cantacuzeni ditionem se tradiderant, paucis admodum exceptis, ut Mæsos contra eum irruisse intellexerunt, simul ad Augustam defecerunt, locupletioresque cives cum præfectis vinculis constrictos, Byzantium deportarunt. Similia Rhodopes oppida designarunt, commu-neque adversus Cantacuzenum et potentiores cujusque oppidi cives bellum gerébatur. Ferme enim in duas factiones discesserant, paucisque a Cantacuzeno facientibus, plebs a seditiosis et egentibus sollicitata, imperatrici favebat potius; ubique autem popularis multitudo superior, ditiores interimebat, miseraque confusio ac perturbatio urbes occupabant. 445 Alexander cum Adrianopolim obtinere nequivisset, prope Didymotichum, Hebro

πόλει τότε ἐπεδείχθη· καὶ οὐδὲν ἦν ὁ τι μὴ οἱ ἐπιεικέστεροι ὑπέμενον. Οἱ μὲν γὰρ ἄριστοι αὐτίκα διεφθέρησαν, ἢ τὴν προτέραν πρὸς βασιλέα τὸν Καντακουζηνὸν εὐνοίαν ἐπικαλούμενοι, ἢ τὸ μὴ ἐν τῷ αὐτίκα ἐκεῖνῳ πολεμεῖν, οἱ μέσοι δὲ τῶν πολιτῶν, ἢ ὅτι οὐ συνηγωνίζοντο τοῖς στασιάζουσιν, ἢ ἐφ' ἧ τοῦ περιεῖναι. Καὶ ἡ ἀνθρωπεῖα φύσις εὐλοβία καὶ παρὰ τοὺς νόμους ἀδικεῖν ἀεὶ, τότε μᾶλλον ἐδείξεν ἀκρατῆς μὲν οὕσα πρὸς ἀρχὴν, ἢν μὴ ὑπὸ τῶν ἀρχόντων σωφρονίζηται, κρείσσων δὲ τοῦ δικαίου τῶν περὶ τοῦτου νομίμων ἀνηρημένων, πολεμῖα δὲ τοῦ κρείττονος ἀν περιγίνεσθαι ἐξῆ.

Ὁ μὲν τοι ἐν Ἀδριανουπόλει δῆμος, ἐπεὶ τοὺς δυνατοὺς αὐτῶν δεσμώτας εἰς Βυζάντιον παρέμψαν, δεισαντες μὴ ἐγγὺς βασιλεὺς διατρέθων ὁ Καντακουζηνός, ἀθρόον αὐτοῖς ἐπιστρατεύσῃ, καὶ οὐχ οἴοι τε ἀμύνεσθαι ὧσι διὰ τὸ τοὺς στρατευομένους μικροῦ δεῖν ἀπαντας τοὺς μὲν ἐαλωκέναι, τοὺς δὲ, μὴ δὲ τῶν οὐκ ἐπιεικῶν προκύπτειν ἐν αἰς κατακρύπτοντο τοῖσιν, ἄλλως τε μὴδ' ἐκ Βυζαντίου βοθηεῖαν τινα σφίσι προσδοκῶντες ἤξειν· ἤδεσαν γὰρ ἐκεῖ τὴν Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως στρατιάν ἐστρατοπεδευμένην· πρὸς βασιλέα τῶν Μυσῶν πέμπουσι προσεῖλιν, δεόμενοι σφίσι κατὰ τάχος βοθεῖν. Ἀλέξανδρος, ὡς ὡσπερ ἦν εὐκλεῖς, οὐ διὰ τὴν στάσιν μόνον, ἀλλὰ καὶ χρήμασι νομισίας εἰ διαφθείρει τοὺς ἀρχοντας τῆς πόλεως πείσειν αὐτῷ ῥαδίως προσχωρήσειν, ἤκεν εἰς Ἀδριανουπόλιν οὐδὲν μελλήσας. Τῶν μὲν οὖν μελετωμένων ἤγασεν οὐδέν. Οἱ γὰρ τὴν πόλιν ἀγοντες σύμμαχον ἔφασαν, οὐ δεσπότην κεκλιμένα. Βασιλέα δὲ τὸν Καντακουζηνὸν οὐ τὰ τυχόντα ἐδίδωκεν ἢ ἐκεῖνου ἀφίξει, νομισθεῖσα παρὰ πάντων, ὡς ὑπὲρ βασιλίδος ἐγερόναι. Ἡ τε γὰρ πρὸς τὸν Μέλαν ποταμὸν ἀπεσταλμένη παρ' ἐκεῖνου στρατιὰ καὶ οἱ στρατηγοί, μὴ νομισάντες λυσिताλεῖν ἐνταῦθα διακινδυνεύειν τοῦ βασιλέως σφίσι πολιορκουμένου παρὰ τῶν Μυσῶν, ἐπανεζύγγυον. Ἐν δὲ τῇ ἀναχωρήσει, τῶν τε συγκλητικῶν τινες καὶ οὐκ ὀλίγοι στρατιῶται, τοὺς στρατηγούς καταλιπόντες, διεδίδρασκον εἰς Βυζάντιον. Ὡν ἦν καὶ ὁ Βιζάντιος Ἰωάννης, τῆς ἀρχῆς τῆν Ἀχυραιτῶν προσαγορευομένην. Καὶ αἱ τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας πόλεις ὅσαι βασιλεῖ τῷ Καντακουζηνῷ ὑπήκοοι ἦσαν, τὴν ἐσβολὴν τῶν Μυσῶν πυθόμεναι, ὡς κατὰ βασιλέως γένοιτο, πῶν ὀλίγων λίαν, πρὸς βασιλέα συναπέστησαν, καὶ τοὺς τε ἀρχοντας αὐτῶν, καὶ τῶν πολιτῶν συλλαμβάνοντες τοὺς δυνατοὺς, ὑπὸ δεσμοῖς εἰς Βυζάντιον ἀπέμμιζον. Τὰ ἴσα δὲ καὶ αἱ κατὰ τὴν Ῥοδόπην πόλεις ἔδρων· καὶ κοινὸς ἦν ὁ πόλεμος πρὸς τε Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα καὶ τοὺς παρ' ἐκάστοις δυνατοὺς· σχεδὸν γὰρ τοι εἰς δύο διήρητο τὰ τῶν πολιτῶν ὧν· καὶ οἱ μὲν ὀλίγοι τὰ Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως

ἔδρων, οἱ δὲμοὶ δὲ ὑπὸ τῶν στασιαστῶν ἀγόμενοι· καὶ τῶν ἀπόρων, τὰ βασιλίδος ἤρουντο μᾶλλον· κρείττους δὲ οἱ πολλοὶ πανταχοῦ γινόμενοι, διέφθειρον τοὺς δυνατοὺς. Καὶ σύγχυσις δεινὴ καὶ ἀταξία τὰς πόλεις κατέειχεν. Ἀλέξανδρος δὲ ὁ Μυσῶν βασιλεὺς ἐπεί τὴν Ἀδριανοῦ κατασχεῖν οὐκ ἔδυνήθη, πρὸς Διδυμοτείχῃ ἐστρατοπέδευσεν ἐλθὼν, μήπω διαβάς τὸν Ἑβρον. Στρατιὰν δὲ ἀπολεξάμενος ἐκ τῆς ἰδίας οὐκ ὀλίγην, πρὸς τὰς κατὰ Θράκην ἐξαπέσταυλε πόλεις λητσομένους. Οὕτω δὲ συμβῆν ἡ ἐκ Βυζαντίου Ἀγγέλου τοῦ πιγκέρην ἀναστρέφουσα στρατιὰ, οὐκ ὀλίγοις αὐτῶν περιτυχοῦσα, καὶ κρείττων γενομένη, ἀπέκτεινε κατὰ τὴν μάχην. Ὀμοίως ἔδ' καὶ περὶ τὰ παράλια τῆς Θράκης χωρὶα στρατιὰ Περσικὴ ἐπὶ λείαν καὶ αὐτὴ περαιωθεῖσα, τοῖς ὑπολοίποις τῶν Μυσῶν κατὰ τύχην συντυχοῦσα, ἀπέκτεινε τε καὶ εἴλε ζῶντας ἐξ αὐτῶν πολλοὺς. Οἱ δὲ λοιποὶ πρὸς στρατοπέδον τὸ οἰκίον ἐπανήλθον, εὐ μόνον ἔχοντες μηδὲν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἰδίων πολλοὺς ἀποσβαλόντες. Ἀλέξανδρος δὲ καίτοι πρότερον καταφρονητικῶς πρὸς Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα διακειόμενος, οἷα δὲ οἰόμενος μηδὲ ὀλίγα δυνάμενον ἀντιτάττεσθαι πρὸς αὐτὸν, πρὸς τῷ πληγῆναι ἀμφοτέρωθεν ὑπὸ τε Ῥωμαίων καὶ Περσῶν, εἴτε καὶ τὸν βασιλέα πυθόμενος ἐν Διδυμοτείχῃ στρατιᾶς πολλῆς καὶ ἀγαθῆς εὐπορεῖν, ἔδεισε καὶ περὶ τῶν ὑπολοίπων μὴ οὐκ εἰς ἀγαθὸν αὐτῷ ἢ τὸλμα ἀποβῆ· καὶ πέμψας πρεσβείαν, διελέγετο περὶ εἰρήνης. Τῶν δὲ βασιλεῖ συνόντων οἱ ἐν ἡλικίᾳ καὶ θρασύτεροι τὰς ὁρμὰς μὴ δέχεσθαι παρήκουν τὴν εἰρήνην, ἀλλ' ἐξώρμουν βασιλέα μᾶλλον πρὸς τὴν μάχην. Ὁ δὲ οὐκ ἐπείθετο, πρὸς οὐδὲν οἰόμενος τὸν πόλεμον αὐτοῖς λυσιτελήσειν. Εἰ μὲν γὰρ πρὸς μόνους, ἔφασκε, Μυσοῦς ἦν ὁ ἀγὼν ἡμῖν, εἶχεν ἂν τινα ἢ τὸλμα λόγον· νυνὶ δὲ οὐ μᾶλλον τούτους ἡμᾶς, ἢ ὅπως Βυζαντίους ἀμυνοῦμεθα χρὴ σκοπεῖν. Ἄν τε γὰρ νικῆσωμεν Μυσοῦς, οὐδὲν ἔσται πλέον, ἢ ὅπως ἐνθένδε ἀπελάσομεν· ὅπερ αὐτοῖς ἀνάγκη πράττειν, ἂν τε ἤττηθῶσιν, ἂν τε μὴ. Ἐὰν δὲ ἤττώμεθα αὐτοὶ, ὡς περ καθ' ἡμῶν αὐτῶν ἐξεπίτηδες στρατηγήσομεν τοῖς πολεμίοις. Ὅστε τί ἂν εἴη μᾶλλον ἐκείνοις ἥδιον καὶ λυσιτελέστερον, ἢ ἡμᾶς; αὐτοὺς ὑπ' ἀβουλίᾳ δ' ἐκείνοις εὐχῆς ἄξια νομίζεται, ποιεῖν; Ἄλλως τε, οὐδὲ Ἀλεξάνδρου πρόφασιν ἡμῖν δικαίαν πρὸς τὸν πόλεμον παρεσχημένον, ἀδικοῖημεν ἂν εἰ μὴ διαλύεσθαι ἐθέλομεν. Οὐ γὰρ ἡμῖν γε ἐπεσεράτευσεν, ἀλλ' ἐφ' ἐτέρῃν πρόφασιν ἐλθὼν, ἄκων ἐδραψεν ἡμᾶς, ὥστε καὶ ἐκ τοῦ μὴ λυσιτελεῖν ἡμῖν τὸν πόλεμον, καὶ ἐκ τοῦ μὴ πρόφασιν δικαίαν εἰληφῆναι, τὴν εἰρήνην μᾶλλον αἰρετέον. Τοιαῦτα εἰπὼν, τοὺς πρέσβεις προσεκαλεῖτο, καὶ ἐχρημάτιζε περὶ σπουδῶν. Καὶ ἐπεί κάκεινοι διαλύεσθαι ἤταν ἔτοιμοι, αὐτοῖς μὲν δῶρα παρασχὼν, ἀπέπεμπεν εἰς τὸ στρατόπεδον. Πρεσβείαν δὲ πέμψας πρὸς Ἀλέξανδρον, καὶ αὐτὸς ἐδεβαίον τὰς σπονδὰς. Βουλομένων δὲ τῶν βασιλέων καὶ ἀλλήλους συναλθεῖν ἐπὶ φιλίας μᾶλλον βεβαιώσαι, διεκώλυσεν ὁ χειμῶν ἐπιγεγόμενος σφοδρὸς· ὑπ' οὗ μὴ δυνάμενον τὸ στρατεύμα Μυσῶν διακαρτερεῖν ἐπὶ σκηναῖς ἀνεζεύγυον εἰ;

non dum transito castra locavit, delectamque de exercitu manum non modicam ad urbes Thraciae depopulandas misit. Tum qui ex agro Byzantino cum Angelo pincernā revertebantur, plurimis eorum obvii, conflictu eos occidunt. Similiter circa maritima Thraciae loca Persae, cum et ipsi populatum transmisissent, reliquis Mæsis casu occurrentes, aliquot interfectis, complures capiunt: cæteri ad exercitum suum non modo sine præda, sed et multis suorum amissis se recipiunt. Alexander quanquam prius Cantacuzenum contemneret, quod sibi ne paulum quidem resistere posse opinaretur, cum præterquam quod utrinque et a Romanis et a Persis susus esset, audisset insuper, ipsum Didymotichi habere magnum numerum strenuorum militum, reliquis suis timuit, ne forte secus eveniret audacia, missisque oratoribus de pace egit. Quæ imperatori militabat juvenis, ætatis fervore animosior, pacem dissuadere, magisque ad prælium impellere. Ille repudiare consilium, ut parum utile. Si enim, inquebat, cum solis Mæsis certamen nobis esset, non sine aliqua ratione auderemus: nunc non magis quomodo horum, quam quomodo Byzantium a nobis vim prohibeamus, considerandum est. Sive enim Mæsos vicimus, nihil consequemur aliud, quam ut hinc abeant. quod quidem necessario jam facere debent; sive vincamur ipsi, velut de industria hostes contra nosmet, tanquam duces eorum, adducemus. Quid igitur illis jucundius atque fructuosius, quam nos ipsos stultitia quadam committere, quod ipsi ut difficile votis expetendum censent? Ad hæc cum Alexander justam nobis pugnae occasionem non obtulerit, injusti simus, nisi pacem cum eo conjungamus; non enim nos petivit, sed cum alia de causa huc venisset, nobis haud volens nocuit. Quare quia nec profutura est nobis dimicatio, nec idonea ejus causa offertur, pax amplectenda est. His dictis legatos accersit, de fœdere respondet, et ad illos promptos donis honorat, atque ad suos remittit, ipseque per suos ad Alexandrum legatos sædus confirmat. Dum autem reges ad constabiliendam amicitiam pararent convenire, hiemis intervenientis asperitas rem distinuit: 446 præ qua cum Mæsi in tabernaculis perdurare nequirent, militibus et equis aliquot enectis frigorum magnitudine domum revertuntur. Post hæc imperator Cantacuzenus Augustam de pace iterum appellat, petitque ne quæ prius temeritate, pariâ aut deteriora etiam in posterum aggrederetur. Quin potius cum ex anteactis jam cognoverit, bellum istuc Romanum imperium funditus perditurum, pacem admittat: se quoque, licet par pari referre possit, communis boni causa ab armis libentissime discessurum. Legatus erat qui et alias, Demetrius Sguroplus, et una Johannes Pothus ex Angeli pincernæ domesticis. Ad legationem qui Byzantii pro imperatrice tractabant imperium nihil respondent, sed legatum alterum multis aspersum convitiis in custodiam compingunt:



Sguropulum vero verberibus indignissime cooper-  
tum, pilisque barbæ et capitis nudatum in foro,  
ut in pompa, publice spectandum statuunt, deinde  
injectis collo vinculis, in carcerem trudent. Sup-  
plicii differentiam faciebat, quod hic esset ex im-  
peratoris familiaribus, in quos oporteret omnem  
acerbitatem effundere, nullamque quantumvis atro-  
cem injuriam non conferre, cum hoc modo se  
ipsum Cantacuzenam ignominia in illis multare  
arbitrarentur, simul ut eum ad ultionem, pacis cu-  
piditate abjecta, irriarent. Erant siquidem in ti-  
more, si imperatrix pacem non respiceret, ne ipsi  
ut malorum istorum capita et auctores, pessum  
irent. Pothum vero paulo post e carcere liberum,  
ad pincernam remittere decernebant, cum pollici-  
tationibus multis et eximiis, si se contra impera-  
torem vellet socium adjungere. Quare et mitius  
aliquanto eum habuerunt. Non diu post etiam  
Syralem, missu imperatoris in Chium navigantem,  
ut ejus familiarissimum interceperunt, ac Byzan-  
tium perductum, mento et capite rasis, asino im-  
posuerunt (82), sic ut facie ad clunes obversus ma-  
joris causa dedecoris caudam bestię pro freno te-  
nere cogeretur. Et ad hunc quidem modum isti  
triumpharunt.

ἄμυναν διερεθίζωσιν, ἀποθίμενον τοὺς περὶ τῆς εἰρήνης λογισμοὺς· ἐδεύσαν γὰρ μὴ καὶ τῆς βασι-  
λίδος τὴν εἰρήνην ἐλομένης ἀπόλωνται αὐτοί, τῶν παρόντων κακῶν αἰτιώτατοι ὀφθέντες. Τὸν Πόθου δὲ  
ἐσκέποντο; μετὰ μικρὸν τοῦ δεσμοτηρίου ἀπολύσαντες, Πιγκέρην προσπέμψαι, πολλὰ ἐπαγγελλόμε-  
νοι καὶ θαυμαστὰ, εἰ βασιλίδος ἀποστὰς ἔλοιτο μᾶλλον οὐν αὐτοῖς ἐκείνῳ πολεμεῖν. Διὸ καὶ προσηγό-  
στερόν πως προσηγέθησαν. Ὅλιγῳ δὲ ὕστερον καὶ Συραλὴν κρατήσαντες πρὸς Χίον διαπαραιούμενοι  
ἐπὶ βασιλίδος, ὅτι καὶ αὐτὸς τῶν οικειοτάτων ἐκείνῳ ἦν, ἀγαγόντες πρὸς Βυζάντιον, καὶ τρίχας καὶ γί-  
νειον περιελόντες, ὅπως τε ἐπιθόντες τετραμμένον ἐπὶ τὸν πρῶτον, ἠνάγκαζον τὴν θυο κατῆχειν οὐ-  
ρῶν, ἐπ' ὕβρις κλείονι. Καὶ τοῦτον ἐθράμβευον τὸν τρόπον.

#### 447 CAPUT XXX.

*Diritæ Cantacuzeni direptæ, et illarum immensitas, et quid doluerit. Andronicus Asanes Cantacuzeni socer  
contra generum exercitum ducit; et quomodo tota provincia devastata fuerit. Barbarorum depopulationes.  
E Zernomiano prædones cæduntur apud Didymotichum. Adrianopolim accedit. Pincernam Pamphilo  
evocat. Hebrææ congelascit. Pamphilenses præsidium arcis cum ducibus Byzantium mittunt. Byzantii  
Cantacuzenus probrosissime conscinditur, variis de causis. Accusatur vehementer. A patriarcha excom-  
municatur. Imperatricem et magistratus honorat. In convitiatore animadvertit.*

Postquam urbes omnes, præter Pamphilum, et  
Prinum in Thracia, et castellum quoddam Em-  
pythium nomine, quæ prope Didymotichum,  
multo antea a fundamentis Cantacuzenus ædificarat,  
ad imperatricem quasi per conjurationem descive-  
runt, ejus opes in singulis propemodum collocatæ  
diripiuntur, quæ etiam cuilibet eorum ad arma in  
eam capessenda incitamento erant, belli lucrum  
non exiguum cernenti; eorum item fortunæ, qui  
aut vere illi favebant, aut ob aliquam causam fa-  
voris et gratiæ suspecti erant. Quantum igitur pec-  
uniaz imperatori, et matri ejus Byzantii, et in aliis  
civitatibus ab imperatricis factione ablatum sit,

Ἐπεὶ δὲ αἱ πόλεις πάσαι, κτὴν Παμφίλου καὶ  
Κοπρίνου πόλεων κατὰ τὴν Θράκην καὶ φρουρίου  
τινὸς Ἐμπυθίου προσαγορευομένου, ὅπερ ἑγγὺς  
Διδυμοτείχου πολλοὶ πρότερον χρόνοις ἐξ αὐτῶν  
κρηπίδων ἰδέματος ὁ βασιλεὺς, πρὸς βασιλίδά συν-  
ἀπέστησαν, ὥσπερ ἐκ συνθήματος, τὰ τε βασιλίδος  
διηρπάξτετο ἐν πάσαις σχεδὸν διεσπαρμένα. Ἄ καὶ  
μᾶλλον ἐπεισε τοὺς ἑκασταχοῦ ἐκπολεμωθῆναι πρὸς  
αὐτὸν, ὀρῶντας οὐκ ὀλίγον τὸ κέρδος τοῦ πολέμου  
καὶ τὰ τῶν ἐκείνῳ προσεχόντων, ἢ ἀληθῶς, ἢ καὶ  
ὀποτηρομένων ἐκ τῶν αἰτίας. Τὸν μὲν οὐν τῶν  
χρημάτων ἀρθεῖν ὅσος ἐν Βυζαντίῳ καὶ ταῖς ἄλ-  
λαις πόλεσιν ὑπὸ τῶν τὰ βασιλίδος πραττόντων

#### Jacobi Pontani notæ.

(82) Genus summæ ignominiz, seu pœnæ igno-  
miniosissimæ. Quid enim villius et contemptius  
asino? et isto equitanti modo, ut caudam pro  
freno teneas, quid turpius, magisve ridiculum?  
sed et Anastasium patriarcham a Diiplo duci  
jubuit, asino insidentem, facie versus caudam con-

versa, et ignominiosum de eo triumphum egit.  
Zonaras in Copronymo, et Cedrenus, De Bestrice  
Augusta, Friderici Barbarossæ uxore scribit idem  
Gulielmus Paradinus *De antiquo statu Burgundiz*  
et Sigonius, *De regno Italiæ*, lib. xii. Affecta est  
autem hac ignominia a Mediolanensibus.

ἰσχυρὰ βασιλεύς τε καὶ τοῦ μητρὸς σάφεστατα  
 εἶπεν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ τῶν ἔχόντων αὐτῶν εἰδῶν  
 ὑπὸ πλείθους ἀκριβῶς. Βασκρημάτων δὲ βοῶν μὲν  
 ἀγέλαι πολλὰ, ἐς πεντακισχίλιας ἔχουσαι νομάδας·  
 ζιγγὴ δὲ οἱ ἐχρήτο πρὸς τὰς γεωργίας, γίλια.  
 Ἴπποι θήλειαι νομόμεναι πεντακίσαι πρὸς δισχι-  
 λίας, κάμηλοι διακόσιαι, ἡμίονοι τριακόσιαι, θνοὶ  
 δὲ πεντακόσιοι· σὺβώσιά τε ἐς πέντε μυριάδας  
 ἔχοντα σῶν, καὶ προβάτων μυριάδες ἑπτὰ. Καρπῶν  
 δὲ ἀπιστόν τι χρῆμα καὶ δυσαρθμητόν κομιδῆ, ὧν  
 ἀπάντων ἐν χρόνῳ ἀποσπηρεθῆς βραχεῖ, οὐδὲν  
 ἀγεννὲς ἢ μικροψύχον ἐφθέγγετο. Ἐκεῖνο δὲ ἡγία  
 μόνον οὐκ εἰς οὐδὲν χρῆσιμον ἀνάλωτο τῷ κοινῷ.  
 Αὐτὸς γὰρ ἰσχυρίζετο οὕτω διανοοῦσθαι, ὡς πάντα  
 ἀναλώσων τῆς Ῥωμαίων ὠφελείας· ἕνεκα. Ἐν Βυ-  
 ζαντίῳ δὲ τοῦ στρατεύματος ὁ τοῦ βασιλέως κηδεστής  
 Ἀνδρόνικος ὁ Ἀσάνης στρατηγὸς ἀποδειχθεὶς, καὶ  
 τὸν πρὸς τὸν γαμβρὸν πόλεμον ἀναδεξάμενος, ἀρας  
 ἐκαθῆεν, τὰς κατὰ Θράκην περιεῖχε πόλεις, πάντων  
 προθύμως ὑποδεχομένων, καὶ συναϊρομένων πρὸς  
 τὸν πόλεμον τὰ δυνατά. Βασιλεὺς δὲ ὁ Καντακου-  
 ζηνὸς, πολλῆς μὲν καὶ ἀγαθῆς εὐπύρου στρατιᾶς.  
 Στρατεύσασθαι δὲ ἀμήχανον ἦν διὰ τὴν ὥραν, κα-  
 ταρτυγὴν τῆς στρατιᾶς πρὸς τοὺς ὑατοὺς καὶ τὴν  
 χόνα οὐκ ἐχούσης, ἐκπεπολεμημένων ἦδη πάντων.  
 Ὅθεν εὐδίας μὲν οὐσης, τὰς παρακαίμενας κατέτρε-  
 χον πόλεις, καὶ κακῶς ἐποίουσιν, τῆς ἐκ Βυζαντίου  
 στρατιᾶς πρὸς τὰς πόλεις καταδουρομένης, καὶ οὐδ'  
 ἀντιβλέπειν οὐσης δυνατῆς. Ἐκεῖ δ' ἀναχωροῦσαν  
 ὑπὸ τοῦ χειμῶνος ἐκδιαιζόμενοι ἐκεῖνοι, αὐτοὶ οἱ  
 Βυζαντίοι ἀναθαρσοῦντες ταῖς πόλεσιν ἐπέκειντο,  
 αἱ πόλεμοι ἐδόκουν. Καὶ ἡ χώρα πᾶσα ὡσπερ ὑπὸ  
 πολεμίων θρουμένη, μετανίστατο τε εἰς τὰς πόλεις,  
 καὶ οὐδὲν ἦν ὅ τι οὐκ ἔπαρχε δεῖνόν, καὶ Σκυθικῆ  
 ἔρημία ἢ κατακράτος οἰκουμένη Θράκη ἀπειδείκνυτο  
 οὐκ ἐν μακρῷ, καὶ ἡ Ῥωμαίων ἰσχύς ὑφ' αὐτῆς  
 ἐπαπανᾶτο καὶ διεφείρετο. Οὐ μὴν οὐδὲ οἱ βάρ-  
 βαροι ἡμέλουν, ἀλλ' εἰδότες ὡς ἡ Ῥωμαίων στρα-  
 τία διήρηται, καὶ στασιάζει πρὸς αὐτήν, ἐκ τῆς  
 Ἀσίας περαιούμενοι καὶ Ἴπποισι καὶ πεζῇ τὰ μέ-  
 γιστα ἔχουσαν, οὐδενὸς ἀνδισταμένου. Καὶ τὰ παρ-  
 ἄλια κέντρα ἐν βραχεῖ ἀνὰ ἀνθρώπων ἀπεδείκνυ-  
 σαν πάντας ἐξανδραποδίζονοι, πλὴν ὅσοι πόλεις  
 ἢ φρούρια κατέκων. Ὑστερον δὲ ἐκεῖνων ἀναλω-  
 θέντων, καὶ πρὸς τὴν μεσόγειον ἐχώρησαν. Οἱ μὲν  
 οὖν Ῥωμαῖοι οὕτω τοῦ χειμῶνος διετέλεσαν ἀλλήλους  
 ἀντεπεξιόντες καὶ βλέπτοντες ὅσα δυνατά. Διδυμο-  
 τεῖχῳ δὲ ἡ ἐκ Βυζαντίου στρατιὰ οὐδέποτε ἐτόλ-  
 μησεν ἐπιστρατεύσαι παρόντος βασιλέως. Οἱ μὲνοι  
 ἐκ Τζερνομιάνου φρουρίου τινδὲ οὐ πόρρω Διδυμο-  
 τεῖχου ὤκισμένοι, οὐ φαῦλά τινα ληστεύοντες ἐκά-  
 χουν. Σχεδὸν γὰρ οὐ διέλιπον αἰεὶ νυκτὸς τὰ τελεῖα  
 περιιόντες καὶ ληστεύοντες οἷς ἂν ἐντύχουεν. Ἐλάν-  
 θανον δὲ οὐ δι' ἀλιγότητα μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' ἐμ-  
 πειρίαν· ἦσαν γὰρ περὶ ληστείας· κάλλιστα ἐξη-  
 σκημένοι. Προλογήσαντες δὲ οἱ ἐν Διδυμοτείχῳ  
 στρατεύωται, ἐκεῖ κατὰ τὸ εἰσθὲς εἰς ληστείαν αὐδῆς  
 ἦγον, πλείονες ὄντες τῶν ἐπιέναι εἰσθῶτων, οὐκ  
 ἀλλοῦς ἀπέκτειναν αὐτῶν, τοῦ λόγου ἀναστάντες.

A non potest ad unguem dici, cum nec ipsis, qui  
 eam asservabant, propter granditatem numerus  
 ejus plane constiterit. Pecorum autem, boum qui-  
 dem pascualium in multa armenia dispersit: rum  
 fuerunt ad quina millia, rucolarum juga mille:  
 equæ pascuales mille quingentæ, cameli ducenti,  
 muli trecenti, asini quingenti. Greges suilli ad quin-  
 quaginta millia porcorum continentes; ovium  
 septuaginta millia; frugum acervi incredibiles, et  
 omnino innumerabiles. Quibus omnibus brevi tem-  
 pore spoliatus, nihil inbelle aut pusillanimum  
 locutus est. Hinc duntaxat ei tristitiam movebat,  
 quod tantæ opes ad nullum reipublicæ commo-  
 tum (in cujus emolumentum ipse omnia impendere se  
 cogitasse affirmabat) converterentur. Byzantii  
 copiarum cum Andronicus Asanes, Cantacuzeni  
 socer declinatus, bello contra generum recepto inde  
 profectus, Thraciæ urbes obibat, omnibus eum  
 cupide excipientibus, et quantum poterant adju-  
 vantibus. Cantacuzenus cum numerosum haberet  
 fortemque exercitum, educere illum propter anni  
 tempestatem nequibat: quod militibus adversus  
 pluvias et nives nusquam pateret perfugium,  
 jam omnibus ut hostem aversantibus. 448 Unde  
 tranquillo cœlo urbes finitimas incursionibus laces-  
 seabant, cum interea Byzantinæ copiæ in civitates se  
 abderent, neque aspectum eorum ferrent. Quibus  
 cœli injuria cogante recedentibus, rursus Byzantii  
 receptis animis, urbes inimicas quæ videbantur  
 premebant, totaque regio velut ab hostibus vastata,  
 et nihil cladis non sustinens, in oppida commi-  
 grabat. Atque ita Thraciæ orbis parvo spatio vi  
 et grassationibus ad Scythicam solitudinem redi-  
 gebatur, Romanorumque vires semetipsas absum-  
 melant ac deperdebant. Nec tamen Barbari opor-  
 tunitatem negligebant, sed cum Romanorum exer-  
 citum divisum et discordiis intestinis laborantem  
 comperissent, cum equitatu et peditatu ex Asia  
 trajicientes, immania detrimenta nullo obsistente  
 dabant, locaque omnia mari vicina brevi tempore  
 hominibus vacuefaciebant: omnibus, nisi qui urbes  
 aut castella habitarent, in servitutem raptis. Tum  
 deinde etiam in mediterranea pergebant. Romani  
 vero tota hieme velitabantur, et damna vicissim quan-  
 tum poterant creabant. Ad Didymotichum, ubi erat  
 imperator, Byzantini nunquam se admovere  
 ausi sunt, quanquam, ex proximo castello, cui  
 nomen Zernomianum, directionibus non parum  
 infestabatur. Ferme enim in noctes singulas mœnia  
 obeuntes, quæ inveniebant, auferebant, nec propter  
 paucitatem modo, sed usum etiam fallebant;  
 erant siquidem in prædando multo exercitatissimi.  
 Ubi ad prædandum more suo, et quidem plures  
 solito redierunt, milites apud Didymotichum ex  
 insidiis prorumpentes, bonam partem occiderunt.  
 Imperator Cantacuzenus, etsi principio veris Con-  
 stantinopolim cogitabat invadere, tentareque an eam  
 posset subigere, nihilominus ipsa hieme ad ma-  
 gistratus Adrianopolim occulte mittit, et ad urbem

tradendam eos allectat. Dies quo veniat præfinitur. Ille assumpto exercitu ad alias Thraciæ urbes iturum illasque obsessurum fugens, ne qui ab Augusta stabant, infestum ejus accessum Adrianopolim nuntiarent, supra Hebrum, ut postridie nihil transducturus, castra facit. Mittit quoque ad Pincernam consobrinum, qui cum millenario Pamphilum servabat, et arcem cum aliis gravis armaturæ ac sagittariis centum: mandat, ut relicta arcis custodia, et ex equitatu trecentis, qui inferiorem urbem tuerentur, cum cætero agmine ad se veniat; **449** causam insuper addit, cur eum vocet. Pincerna opinatus solum arcis præsidium urbi servandæ sufficere, cum toto equitatu ædest. Cum autem per noctem illam Boreas spirasset vehementius, diluculo flumen conglaciare incipiens, intra breve tempus totum frigore constitit. Neque tamen adeo firma ac densa erat glacies, ut portare equitem posset, nec consuetis actuariolis transitum præbebat, sed ad istuc durior, ad equos vero sustinendos fragilior apparebat: quæ res multam transeundi dubitationem habebat. Per dies itaque duodecos imperator ibi in stativis mansit, exspectans si quo modo daretur Hebrum transmittere. In his Adrianopolim Byzantio supervenientes sexcenti milites, rem disturbarunt. At Pamphilus, quoniam Pincerna cum copiis non aderat, præ quibus oppidani quiippiam novi tentare metuebant, prius quibusdam æ præsidio pecunia numerata corruptis, et eo perpulsis, ut vasa clam evacuarent, in quibus aquam et vinum, et si quid aliud potabile, servabant (non enim ex puteo haurire licebat, postquam sibi factas insidias audierant), custodes arcis simul tota urbs oppugnat, expugnatosque et intoleranda siti oppressos ad deditionem adigit, ac tres eorum duces vincios, cum toto præsidio ad Augustam Byzantium mittit; quos Byzantii contumeliose tractatos et omnibus diceriis laceratos in carcerem dederunt. In imperatorem quoque Cantacuzenum se improbe gesserunt, a nulla verborum petulantia temperantes, eoque stoliditatis progressi sunt, ut si quando Joannes imperator adolescens e palatio ad animi oblectamentum quopiam prodiret (ob ætatem siquidem immaturam, publicæ rei nihil attingebat, quando patre moriente non plus novem annos natus erat), præmissi quidam ab illis qui ad clavum sedebant, feminas juxta ac viros incitabant, ut eo transeunte complura longèque turpissima in Cantacuzenum maledicta evomerent. Et hoc tanquam jucundum munus imperatori puero offerebant. In hisce porro contumeliis etiam hoc sibi volebant (ut populo majorem timorem ingenerarent), Cantacuzenum, si vinceret, atrociter injurias persecuturum, id quod illis ex sententia evenit. Omnis namque populus, quo magis insaniebat, hoc amplius metuebat, et cum sibi condignam mercedem repensum iri formidaret, audacius furebat, et a reconciliatione magis abhorrebat. **450** Nisi ille viribus omnino destitutus ac perditus esset, non se

**A** Βασιλεὺς δὲ ὁ Καντακουζηνὸς διενεῖτο μὲν ὡς ἄμα ἤρ: Βυζαντίῳ ἐπιστρατεύσων, καὶ πειρασόμενος εἰ δύνατο ἑαυτῷ ὑποποιεῖν ἄμωσ τοῦ χειμῶνος τοῖς ἐν Ἀδριανουπόλει ἀρχοῦσι προσπέμπων κρύφα καὶ διαλεγόμενος, ἔπεισε τὴν πόλιν ἐγχειρίζειν. Καὶ ἐπεὶ συντέθειτο ἡμέρα καθ' ἣν εἶδει ἐπελθεῖν, τὴν οὖσαν στρατιὰν παραλαβὼν, καὶ προσποιησάμενος ἐφ' ἑτέρας τῆς Θράκης βασιεῖσθαι πόλεις ὡς κολιουκῆσων ἵνα μὴ ὑπὸ τοῦ τῶν τὰ βασιλῆος ἠρημένων πρὸς τὴν Ἀδριανοῦ ἢ ἔφοδος μηνυθῆ, παρὰ τὸν Ἐβρον ἰστροποπέδευσε ὡς περαιωσόμενος εἰς τὴν ὕστεραίαν. Πέμφας δὲ καὶ πρὸς Πιγκέρνην τὸν ἀνεψιδόν, τὸ Πάμφυλον ἅμα χίλοις φρουροῦντα στρατιωταῖς, τὴν τε ἀκρόπολιν ἑτέροις ὀπίλταις καὶ ψιλοῖς τοξόταις ἑκατόν, ἐκέλευε τὴν ἐν τῇ ἀκροπόλει φρουρὰν καταλιπόντα, καὶ τῆς στρατιᾶς τῆς ἱππικῆς τριακοσίους, ὥστε φρουρεῖν τὴν κάτω πόλιν, τοὺς λοιποὺς ἀναλαβόντα, ἦκειν πρὸς αὐτόν, ἐδήλου δὲ καὶ τὴν αἰτίαν ἧς ἕνεκα καλοῖτο. Ὁ δ' ἠγησάμενος τὴν ἐν τῇ ἀκροπόλει μόνην φρουρὰν ἀρκέσειν πρὸς κατάσχεσιν τῆς πόλεως, τοὺς ἱππέας ἅπαντας παραλαβὼν, ἦκεν ὡς βασιλεῦς. Τῆς αὐτῆς δὲ νυκτὸς τοῦ Βορέα πνεύσαντος δριμύτερον, ἅμ' ἡμέρα κρυσταλοῦσθαι ἤρχετο ὁ ποταμὸς, καὶ ὀλίγῳ ὕστερον ἅπας διεφάνετο κρυσταλωθεὶς. Οὔτε δὲ τοσοῦτον εἶχε στερόττης ὁ πάγος, ὥστε στῆγειν τοὺς ἱππέας ἐπ' αὐτόν περαιουμένους, οὔτε τοῖς συνήθειον ἀκατοῖς πρὸς τὸν πόρον διόσον παρεῖχεν, ἀλλὰ τοῦ μὲν, στερότερος ἐφάνετο, τοῦ στῆγειν δὲ τοὺς ἵππους, ἀδρανέστερος. Διὸ καὶ ἀπορίαν πολλὴν παρεῖχε πρὸς τὸν πόρον. Δυσκαίδεκα μὲν οὖν ἰστροποπέδευτο ἐκεῖ ὁ βασιλεὺς ἡμέρας, περιμένων εἰ τρόπῳ δὴ τινὶ ἐγγίνοιτο τὸν Ἐβρον διαθῆναι. Ἐν ταύταις δὲ ἐκ Βυζαντίου τῇ Ἀδριανοῦ ἐπιγενομένοι στρατιώται ἐξακόσιοι τὴν ἐπιχείρησιν ἀπέλιοντο. Ἐν Παμφίῳ δὲ ἐπεὶ ὁ Πιγκέρνης οὐ παρήν, ἔχων τὴν στρατιὰν ἣν ἐκεῖνοι ἐδοδοίκεσαν νεωτερίζειν, πρότερον τῶν φρουρῶν τινὰς χρήμασι διαφθείραντες, καὶ πείσαντες τὰ ἀγγεῖα λίθρα ἔκκευον, ἐν οἷς ἕδωρ αὐτοῦς καὶ οἶνος, καὶ εἴ τι ἕτερον ὑγρὸν ἐνδὸς πόσιν ἐφυλάττετο, οὗ γὰρ ἐκ πηγῆς ἀρῦσθαι ἐνῆν, ὡς ἐκύθηοντο ἠγυσμῆν τὴν ἐπιβουλήν, πόλεμον πρὸς τοὺς ἐν ἀκροπόλει φρουροὺς κοινῇ πᾶσα ἡ πόλις ἀναιροῦνται. Καὶ ἐκπολιορκήσαντες ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις, παρεστῆσαντο μάλιστα δὲ τῆς πεισθέντας. Δήσαντες δὲ τοὺς τε ἠγυμένους αὐτῶν, οἱ ἦσαν τρεῖς, καὶ τὴν φρουρὰν, ἐπεμψαν εἰς βασιλῆα. Οὗς καὶ ἀτιμάσαντες οἱ ἐν Βυζαντίῳ καὶ πᾶν εἶδος ἐπιδειξάμενοι ἐρεσχέλιας, εἶχον ἐν δεσμωτηρίῳ. Ὁμοίως δὲ καὶ πρὸς βασιλῆα τὸν Καντακουζηνὸν πολλὴν ἐνεδείκνυντο ἀγνωμοσύνην, οὐδεμίαν ὕβρεως φειδόμενοι. Εἰς τοσοῦτον δὲ προήλθον ἀποκίας, ὡς εἴ ποτε καὶ βασιλεὺς ὁ νέος Ἰωάννης προῖοι τῶν βασιλείων ῥεστώνης εἶνεκα οὐ γὰρ δὴ αὐτῷ τι τῶν κοινῶν ἐπράτατο διὰ τὸ τῆς ἡλικίας πάνυ ἀτελεῖς, ἐννέα γὰρ ἦν ἔτη γεγονῶς τελευτῶντος τοῦ πατρὸς ὑπὸ τῶν τὰ πρᾶγματα ἐχόντων προπεμπόμενοι τινες, τὸν δῆμον διεθρέζον καὶ ἀνδρα, καὶ γυναῖκας, ὡς τε διτόντος.

πολλὰς Καντακουζηνού τοῦ βασιλέως καταχέειν Α  
 λοδορίας καὶ ὡς μάλιστα ἀσέμνους. Καὶ τοῦτο  
 ἦσαν ὡς τι δῶρον τῶν ἡδέων προσάγοντες τῷ νέῳ  
 βασιλεῖ. Σκοπὸς δὲ ἦν αὐτοῖς τῶν ὕδρων οὐδὲν  
 μὲν ἦν ὥστε καὶ τὸν δῆμον εἰς πλείονα ἐμβάλ-  
 λειν φόβον, ὡς εἰ περιγένοιτο ὁ βασιλεὺς πικρῶς  
 ἀμυνόμενος διὰ τὰς ὕδρεις. Ὁ καὶ κατὰ σκοπὸν  
 ἐξίδαινε αὐτοῖς. Πάντες γὰρ οἱ δῆμοι ὅσῳ μᾶλλον  
 ἐξομαίνοντο, τοσοῦτον ἐδέδιεσαν. Ἐκ τούτου δὲ ἀσύμ-  
 βατοι ἦσαν πρὸς ἐκείνους, καὶ μᾶλλον ἐξομαίνοντο  
 διὰ τὴν ἐκ τῆς ἀντιδόσεως πονηρὰν ἐλπίδα. Ἄλλως  
 δ' ὅπως καὶ πᾶσιν ὑπόνοιαν παρέχουσιν, ὡς εἰ μὴ  
 διέφθαρτο ἐκείνους καὶ ἐξησθένεια παντάπασιν, οὐκ  
 ἂν οὕτω κατεφρόνουν. Οὐδὲν οὖν ἦν καὶ διὰ τὰ  
 τοιαῦτα τὸ ὕβριζεν αὐτοῖς ἐπετηδεύετο, μάλιστα  
 δὲ ἐν ἐκείνους πυνθανόμενος, ἀπαγορεύῃ τὴν εἰρή-  
 νην, νομίζων κατὰ γνώμην τὰ τοιαῦτα πράττεσθαι Β  
 τῇ βασιλείῳ. Οὐδὲν γὰρ αὐτοῖς οὕτω δεινὸν ἐφαίνετο  
 τῶν πρὸς τὸν πόλεμον, ὅσον ἀγειν κίνδυνον ἢ εἰρήνην  
 ἐνομιζέτο. Διὸ καὶ πάντα ἐπενούουν καὶ ἐμηχανῶντο,  
 ὥστε μὴ γενέσθαι. Ἐπὶ τῆς βασιλείῳ μέντοι οὐκ  
 ἀσέμνως οὕτως ἐλοδοροῦντο· ὄργῃ γὰρ πρὸς τοὺς  
 οὕτως ἀσελγαίνοντας ἐφέρετο· ἀλλ' ἠρώντο μόνον  
 τὰ δεινότερα, καὶ πολλὴν κατεψηφίζοντο σκαιότητα  
 καὶ πονηρίαν τρόπων, ὅτι τοσοῦτων παρὰ βασιλέως  
 ἀπολελαυκῶς καὶ οὕτω φιληθεῖς, ἀχάριστος ἐκ δια-  
 μέτρου καὶ κακῆς περὶ τοὺς ἐκείνου παῖδας ὤπται.  
 Ἐκείνοι μὲν οὖν οὕτως ἠκολάσταντο περὶ τὴν  
 γλῶτταν. Καὶ ὁ πατριάρχης ὀλίγα ἢ οὐδὲν φροντί-  
 ζων τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν, αὐτὸν τε βασιλέα  
 μηδεμίαν πρόφασιν πρὸς τὸν πόλεμον παρεσχήμε-  
 νον, ἀλλὰ καὶ πολλὰ πολέμικα δεηθέντα διαλύσε-  
 σθαι, ἀφορισμῷ ὑπέβαλεν ὡς κακὸν ὀφθέντα περὶ  
 βασιλείῳ, καὶ εἰ τις αὐτῷ συνείη. Βασιλεὺς δὲ ὁ Καντακουζηνὸς οὐ μόνον αὐτὸς τάναντιώτατα ἐφαίνετο  
 ποιῶν, ἀλλὰ καὶ τοὺς συνόντας ἀναπειθῶν. Οὐ γὰρ μόνον βασιλεῖς εἰ ποτε εἶδει μνημονεύειν, διὰ πάσης  
 εὐφημίας ἦγεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους ἀπὸ τῶν ἀξιοματῶν μᾶλλον, ἢ τῶν ὀνομάτων προσηγόρευε,  
 τῶν ἐξ Ἀνδρονίκου μέντοι τοῦ βασιλέως ἐκάστῳ δεδωρημένων, ἐπὶ τῶν ὕστερον ὡς παρὰ δίκην  
 γεγενημένων τὰ πολλὰ ἀπέστεργε. Τῶν συνόντων δὲ ἐπ' αὐτοῦ τινος τὸν παρακοιμώμενον καὶ ἑτε-  
 ρὸν τινος τῶν ἐν Βυζαντίῳ ὕβρισαντος αἰσχυρῶς, ἐκέλευσε τυπτηθῆναι, γυναίξιν φάμενος πορνεο-  
 μέναις προσήκειν τὰ τοιαῦτα, ἀνδράσι δὲ τὸ μάχεσθαι.

## CAPUT XXXI.

*Tribus praefectis se purgat Cantacuzenus de accepto imperio et consilio non communicato. Omnes offensi, societatem recusant. Syrges iniquior, apud Pheras ejusdem facultates invadit. Ejus amicos fortunis spoliati et immaniter tractati. Protostrator mutat mentem; Thessalonicam se traditurum promittit. Chreles Triballus et amicus, Cantacuzenum ad Occidentem invitat. Consultatio quo eundem, et duplex sententia; posteriori assentitur imperator.*

Πρὸς μέντοι τὸν ἑπαρχὸν τὸν Μονομάχον ἐπιτρο-  
 πεύοντα Θεσσαλίας, καὶ Συναδηνὸν τὸν πρωτοστρά-  
 τορα Θεσσαλονικῆς τότε ἄρχοντα, καὶ Συργὴν  
 Ντελενουζίας τὸν βασιλέως Ἀνδρονίκου ἀνεψιὸν, τὸν  
 Κύπρου ῥηγὸς υἱὸν, Φερῶν καὶ αὐτὸν ἄρχοντα, οὗ  
 καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως Ἀνδρονίκου πε-  
 ριόντος ἔτι, τῷ υἱῷ Μανουῆλ ὁ τότε μέγας δομέστι-  
 κος κατηγγύησε, πρεσβείαν πέμπομεν ὁ βασιλεὺς,  
 αἰτίας ἑαυτὸν ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις ἀπολύων, ὡς  
 οὐκ ἀπὸ γνώμης ἐπιβούλου καὶ πονηρᾶς, οὐδ'  
 ἐπιθυμίας τιμῆς βασιλικῆς τὰ τοιαῦτα νεωτερισθεῖν,  
 ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἐν Βυζαντίῳ πόλεμον ἀκήρυκτον  
 ἐξεργάζοντων κατ' αὐτοῦ, καὶ ἄκων εἰς ταῦτα

ita eum contempturos. Et cum nibilo minus his de  
 causis studerent eum cumulare injuriis, maxime  
 tamen id faciebant ut his intellectis pacem despe-  
 rarent, ea imperatrice conscia et libente fieri opina-  
 tus. Etenim nihil ad bellum requisitum tam durum,  
 quam pacem istam periculosam constituebant.  
 Quare ad eam impediendam excogitabant machi-  
 nabanturque omnia. Verumtamen coram impera-  
 trice verecundius conviciabantur, quod illa ser-  
 monis proterviam ferret ægerrime, sed tantum  
 severissime accusabant, singularisque illum stuporis  
 et perversitatis condemnabant, quod summis ab  
 imperatore demortuo beneficiis ornatus, et tanto-  
 pere directus, ex diametro ingratus, et erga ejus li-  
 beros malivolus exstitisset. Atque illi quidem lingnas  
 ita liberales habebat, et patriarcha legum eccliesi-  
 sticarum securus, ipsum Cantacuzenum qui bellum  
 minime excitarat, sed multum ac sæpe pacem  
 expetiverat, anathemati cum sequacibus subje-  
 ctæ, quasi in imperatricem se nequam præstitisset: cum  
 tamen non ipse solum prorsus contrarium faceret,  
 sed et suos ad idem cohortaretur. Nec vero illam  
 duntaxat, si quando ejus erat habenda mentio,  
 perhonorifice, verum alios quoque magis a dignita-  
 tibus quas gerebant, quam propriis eorum nomini-  
 bus appellitabat. Multa tamen ex iis quæ Androni-  
 cus imperator cuique eorum donaverat, ut cum  
 injuria posterorum donata non probat. Et cum  
 quidam de suis coram ipso, Apocauchum cubiculi  
 sacri præfectum, et alium quemdam Byzantium  
 turpi convitio incessisset, eum præcepit vapulare,  
 dixitque mulieribus meretricibus levitatem hujus  
 cemodi convenire, viros pugnam decere.

C  
 Cæterum ad Thessaliæ prætorem Monomachum,  
 et protostratorem Synadenum, Thessalonicæ tum  
 præfectum, et Syrgem Ntelenuziam, imperatoris  
 Andronici consobrinum, Cypriorum regis filium,  
 Pherarum et ipsum præfectum, cujus etiam filiam  
 451 supersiite adhuc imperatore Manueli filio  
 magnus tum domesticus desponderat, legatos im-  
 perator misit, culpam factorum a se removens,  
 ista scilicet non insidiose et maligna mente, nec  
 cupiditate majestatis imperatoris molitum, sed  
 propter Byzantinos, bellum non ante denuntiatum  
 sibi inferentes, huc se compulsum: et rebus ita  
 postulantibus, antequam cum ipsis posset commu-

nicare consillum, quæ visa essent sibi et sociis omnibus conducere, confecta esse : orabatque, ne hicirco quasi despecti indignarentur, sed si quid factum, quod factum non oportuisset, rerum necessitati ascriberent. Prætor igitur nec legationem admisit, nec ad bellum prorapit, sed communio- nem tantummodo recusavit. Perinde protostrator imperatorem ut andcorum valde inmemorem insimulabat, quod nimirum se, qui tam multis annis tantam ei benevolentiam nāvasset, ut quempiam pene vulgarem ac plebeium contempsisset, idque cum rem tam arduam meditaretur : nihil tamen legato fecit mali, nisi quod mox ad dominum suum reverti jussit. At Syrges sive ex antiquiore quadam causa succensens, sive tum primum quod se contemptum suspicaretur, exandescens, et verba legatorum ut nihil sincerum continentia, sed dolose conficta rejectit, addens, etsi a Cantacuzeno iaster homines trioboli esset numeratus, tamen reipsa declaraturum, se cum amicis prodesse, tum inimicis obesse posse quamplurimum, et legatos in carcerem inclusit : Demetrium nempe Casandre- num, et Lascarim magnam chartularium. Cumque Cantacuzenus Pheris haberet non solum pecoris, sed et tritici aliarumque frugum ingentem nume- rum, propterea quod ampliores ac plures ei hic quam apud urbes alias possessiones erant, omnia statim ad se avertit. Quo firmior suspicio fuit, armis imperatorem appetiturum, quod sciret (ut est credibile) majores ex dissidio cum illo, quam ex concordia fructus sese percepturum, quantum- vis primis ab eo amplissimisque honoribus augeretur. Nec solum tam opulentum subito evadabat, sed insuper amicos ejus, qui permixti Pheras in- colebant, scrutabatur, bonisque omnibus nudatos immaniter puniebat. Et cum antea ad hoc esset propensissimus, tum præsertim nihil ad crudelita- tem reliqui facere contendebat, et Byzantinos longo intervallo superabat in omnibus, si verbo- rum contumelias excipias ; in 452 hoc quippe uno modestius se gerebat. Connubium autem filix, quod prius filio imperatoris promiserat, rescidit. Tunc igitur ob inclementiam hiemis, quæ Byzantio exierant et quæ Nidymotichi erant copix, con- currere nequiverunt. Interim protostrator facti pœnitens, quod legationem repulisset, per intimum quemdam occulte urbem Thessalonicam impera- tori se traditurum pollicetur ; esse enim illic, qui ei foverent, quam plurimos ; et monebat, ne cun- ciaretur, sed veris initio accederet, multum se ejus rationibus commodaturum. Similiter et Chre- les, qui aliquando ex Triballis ad Andronicum transfugerat, sese cum mille militibus, et tribus oppidis dederat : quæ Romanis subjecta, Andro- nicis inter se belligerantibus, Triballi incolis deditionem facientibus occuparant. Hic itaque Chre- les pecunia instructus, et exercitum sub se non aspernandum habens, et antea imperatori Canta- cuzeno amicissimus (per quem et Andronici ami-

ξενηγεμένος· ὄθεν καὶ τῶν πραγμάτων ἐπιγίν- των, καὶ πρὶν αὐτοῖς κοινώσασθαι τὴν γνώμην, ἀ αὐτῷ τε καὶ πᾶσι τοῖς συνοῦσι λυσιτελεῖν ἰδοὺαι καταπεπράχθαι. Ἦξίου τε μὴ διὰ τὰ τοιαῦτα δυσ- χεραίνεσθαι· περιοφθέντας· ἀλλ' εἰ τι καὶ τῶν μὴ διόντων γίνετο, ἀνάγκη τῶν πραγμάτων προσο- γίζεσθαι. Ἐπαρχος μὲν οὖν οὐτε τὴν πρεσβείαν προτεδίζατο, οὐτ' εὐθύς πρὸς πόλεμον ἐκινήθη, ἀλλὰ τὴν κοινωνίαν μόνον ἀπηγόρευεν. Ὁμοίως δὲ καὶ πρωτοστράτωρ πολλὴν τοῦ βασιλέως ἀνημο- σύνην τῶν φίλων κατηγορεῖ, ὅτι δὴ αὐτὸν πολλὴν τῆς εἰς ἐκεῖνον, εὐνοίας ἐκ πολλῶν ἐτῶν ἀπέδειξεν ἐπιδειγμένον, ὧς τινὰ τῶν πολλῶν ὀλίγον διαφέ- ροντα περιεῖθε καὶ ταῦτα τοιοῦτοις μέλλων ἰγχει- ρεῖν. Οὐδὲν μὲντοι δεινὸν εἰργαστο τὴν πρεσβευτὴν, ἀλλ' ἐκέλευεν αὐθις ἀναστρέφειν πρὸς τὸν πέμ- φαντα. Συργῆς δὲ, εἴτε καὶ ἐκ προφάσεως τινος ἀρχαιοτέρως μνησίων, εἴτε καὶ τότε πρῶτον ἐκ τοῦ παρεωρῆσθαι ὀπωπτευκέναι πρὸς ὄργην ἐξήγατο, τοῦς τε λόγους τῆς πρεσβείας ὧς ἔχοντας οὐδὲν ὀγίης, ἀλλ' ἀπάτη συνσκευασμένους, ἀπεπέμπετο, φάσκων ὧς εἰ καὶ παρ' ἐκεῖνῳ τῶν μηδεὸς ἀξίων ἐνομισθῆ, ἀλλ' αὐτὸς αὐτοῖς ἔργοις ποιήσῃν κατα- φανὲς, ὧς τοῦς τε φίλους ὠφελεῖν, καὶ τοῦς πολε- μίους βλάπτειν δύναίτο τὰ μέγιστα. καὶ τοῦς πρέσβεις εἰς τὸ δεσποτήριον εἰσήγεν· οἱ Δημητρίως τε ἦσαν ὁ Κασανδρηνὸς καὶ Λάσκαρ, ὃς ἦν μέγας χαρτουλάριος· τὴν ἀξίαν. Ὄντος δὲ ἐν Φεραῖς οὐ βοσκημάτων μόνον πλήθους Καντακουζηνῷ τῷ βασιλεῖ, ἀλλὰ καὶ πυρρῶν καὶ καρπῶν τῶν ἄλλων διὰ τὸ μεγάλας καὶ πλείστας κτήσεις μέλλον, ἢ κατὰ τὰς ἄλλας πόλεις ἐνταυθοῖ κεκτῆσθαι, πάντα ἐποιεῖτο ἴδια εὐθύς. Αἱ δὲ καὶ μάλλον ὀπωπτεύθη τὸν πρὸς ἐκεῖνον πόλεμον ἤρησθαι, συνιδῶν, ὧς ἴοικεν, ὧς ἐκ τῆς διαφορᾶς τῆς πρὸς ἐκεῖνον μίζω δύναίτο καρποῦσθαι, ἢ τῆς ὁμοιότητος, εἰ γε καὶ τῶν πρώτων καὶ μεγίστων ἀπολαύει παρ' αὐτῷ τιμῶν. Οὐ μόνον γὰρ ἐκεῖνων τοσοῦτων ὄντων κύριος ἦν εὐθύς, ἀλλὰ καὶ τοῦς φίλους διατρεῦσα, οἱ ἦσαν ἐν Φεραῖς πολλοί. Καὶ πάντων τὰς οὐσίας ἀφαιρού- μενος, ἐπόλεζεν ἀπανθρώπως· ἦν γὰρ δὴ πρὸς τοῦτο πρότερόν τε ἔχων μάλιστα ἐπιβρῆπῶς, καὶ τότε μάλιστα ἐφιλονεῖκῃσε μηδεμίαν ὠμότητος ὑπερβολὴν ἀπολιπεῖν. Πολλῷ γὰρ τῷ μέτρῳ τοῦς ἐν Βυζαντίῳ παρήλασεν ἐν πᾶσι, πλὴν τῆς ὕδρευς· ἐν τούτῳ γὰρ μόνῳ σωφρονούντα ἑαυτὸν παρέσχεται. Τὴν τε μνηστειαν τῆς θυγατρὸς ἦν πρότερον πρὸς τὸν βασιλέως υἱὸν πεποίητο, διέλυσε. Τότε μὲν οὖν χειμῶνος ἐξαισίῳ ἐπιγενομένου, ἢ τε ἐκ Βυζαντίου καὶ ἢ ἐκ Αἰδυμοτείου στρατιὰ ἡσύχαζον, μὴ δυ- νάμενοι ἀλλήλοισι ἀντεπέξιναι διὰ τὸν χειμῶνα. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ ὁ πρωτοστράτωρ ἐκ Θεσσαλονίκης, ὅτι τὴν βασιλέως ἀπέπατο πρεσβείαν μεταμεληθεῖς, τῶν οἰκειοτάτων πέμψας τινὰ, κρύφα διελέγετο ὧς Θεσσαλονικὴν παραδώσω· εἶναι γὰρ αὐτῷ τοῦς συμπράττοντας ἐκεῖ πολλοὺς. Συνεβούλευε τε μὴ μέλλειν, ἀλλ' ἅμα ἤρι ἦκεν πρὸς αὐτὸν, ὧς πολλῆς αὐτῷ ὠφελείας ἐσομένης ἐξ ἐκεῖνου. Ὁμοίως δὲ καὶ Χρέλης, ὃς ἦν πρότερον πρὸς Ἀνδρόνικον τὸν

βασιλέα ἠγόροληκῶς ἐκ Τριβαλῶν, στρατιώτας τε ἔχων χιλίους, καὶ πόλεις τρεῖς παραδεδωκῶς, κατὰ τὸν πρὸς ἀλλήλους τῶν Ἀνδρονίκων βασιλείων πόλεμον κατέσχον οἱ Τριβαλοὶ τῶν κατεχόντων Ῥωμαίων παραδόντων. Οὗτος δὴ οὖν ὁ Χρέλης χρημασί τε ἐβρωμένος, καὶ στρατιάν ἔχων ἀξιόλογον ὕψ' αὐτῷ, καὶ πρότερον βασιλεὶ τῷ Κιντακουζηνῷ ἐς τὰ μάλιστα φίλος ὢν, δι' αὐτοῦ γὰρ καὶ Ἀνδρονίκῳ προσῆλθε τῷ βασιλεῖ, πέμψας καὶ αὐτὸς, ὅτι τε αἰροῖτο ἐδῆλου τὰ ἐκείνου, καὶ παρῆναι καὶ αὐτὸς πρὸς τὴν ἐσπέραν μᾶλλον τρέπεσθαι, ὡς οὐ φαύλης τινὸς αὐτόθεν ἐσομένης ὠφελείας. Βασιλεὺς δὲ ὁ Καντακουζηνός, ἐπεὶ ἕαρος ὥρα ἦδη ἦν, ἐκκλησίαν συναγαγὼν ἐκ τῶν συνόντων, πρὸς ὃ τι χρῆ τρέπεσθαι ἐσκέπτοντο. Ὅσοι μὲν οὖν ἐκ Βυζαντίου ἦσαν, τὴν εἰς Βοζάντιον μᾶλλον συνεβούλευον αἰρεῖσθαι εἰςβολήν· ὅς ἦν κρατήσωσαν ἐκείνου, εἶναι ἐὲς οὐκ ἀγενναῖς ἐπιτίδας, πολλῶν ἐκεῖ τὰ βασιλέως ἡρημένων, μεγάλων ἀπαλλαξόμενοι καὶ πόνων καὶ κινδύνων. Οἱ δ' ἐσπέριοι τοῖς ἐκ τῆς ἐσπέρας προσέειπεν ὦντο μᾶλλον πράγμασι δεῖν, ὡς οὐκ ἐκπεπολεμημένοις βασιλεῖ, ἀλλὰ προσχωρήσουσι διὰ τὴν εὐνοίαν βαβίως. Τὰ δ' ἐν Βυζαντίῳ μεγάλης δεῖσθαι τῆς παρασκευῆς, πολλῶν ὄντων ἐκεῖ τῶν πολεμιωτίτων βασιλεῖ, καὶ τοὺς ἄλλους ἐναγόντων πρὸς τὸν πόλεμον. Οἷς δὲ ἐπιστρατεύειν ἐπανήκοντας ἐκ τῆς ἐσπέρας, καὶ μεγάλην ἐκείθεν περιβεβλημένους δύναμιν. Τὸ μόντοι μισθοφορικῶν τῆς στρατιᾶς, καὶ ὅσοι τῶν βασιλέως ἦσαν οἰκετῶν, ἐπαφίροντο πρὸς οὐδέν· ἀλλ' ἔτοιμοι ἦσαν πρὸς ὃ τι ἂν βασιλεὶ δοκῇ λυσισταλεῖν τρωτόμενοι καὶ αὐτοί. Βασιλεὺς δὲ οὐκ ἔρασκε δεῖν τοὺς ἐκ τῆς ἐσπέρας καλοῦντας ὅσας τηλικούτους περιορῆν· καὶ μὴ καλοῦντων γὰρ, εἰ μόνον ἐλπίς τις ὑπεφαίνετο βαβαία, τοῦ προσάξεσθαι αὐτοὺς ἐκεῖ παραγενομένους, ἦμεν ἂν οὐδεμιᾶς ἀπηλλαγμένοι μέμψως, εἰ τοιαύτην δύναμιν προσέμαθα ἐκόντες. Νυνὶ δὲ, καλοῦντων τε αὐτῶν, καὶ βαβαίαν τῶν ἐκεῖ πραγμάτων παρεχόντων πῆν περιάλγησιν, οὐτε λυσισταλεῖς, οὐτε σῶφρον παρῆσιν· ἀλλὰ δέον καὶ τὴν ἐκείνων προσλαβόντας δύναμιν, οὕτω χωρεῖν ἐπὶ τοὺς ἄλλους. Δέος γὰρ μὴ καὶ ταύτης ἀμαλήσαντας, ἀντὶ συμμάχου καὶ φίλης, πολεμίαν πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔχομεν. Οὕτως εἰπόντος βασιλέως, καὶ οἱ ἄλλοι ἐπέφηρίζοντο, οἱ μὲν ἐκόντες, οἱ δ' ἀνάγκη.

## CAPUT XXXII.

*Quos Didymotichi Cantacuzenus imperator duces equitum et suburbanorum reliquerit. Cum quibus exierit. Defectio Constantinii Palæologi. Bera castellum tentatur, et propter monachos ei parclitur. Joannes Batatzes id in fidem imperatricis redigit. Ejus timor. Obsidio Peritheorii. Batatzes promissa turpiter fallit.*

Πρὸς μὲν οὖν Αἰδυμοτείχῳ βασιλεὶς τὴν γυναῖκα κατέλειπεν ὁ βασιλεὺς ἕμα θυγατράσι τρισὶ, καὶ δουκὶ Νικηφόρῳ τῷ δεσπότῳ παιδί, ᾧ Μαρίαν συνῆκε τὴν θυγατέρα, ἀδυνάτως ἔχοντι στρατεύεσθαι διὰ τὴν ἡλικίαν, ἔτι γὰρ παρῆμειβε τὴν παιδικήν· στρατιάν τε ἱππικὴν ὄσσην ἔρετο ἀρκέσειν πρὸς τὰς ἐκ τῶν ἄλλων πόλεων, καὶ Βυζαντίου

citiam adeptus fuerat) misit ipse quoque significatum, se ejus partes sequi, cum cohortatione, uti ad Occidentem se converteret, utpote non minimos ibi utilitatis fructus inventurus. Cantacuzenus cum jam vernum tempus adesset, coacto suorum concilio, quo eundum esset, deliberabat. Byzantini omnes expeditionem Byzantinam antecapiendam decernebant; nam si ea urbe potirentur (esse autem potiundi præclaram spem), multis ibi imperatoris partes amplectentibus, magnis deinceps et laboribus et periculis fore liberos. Occidentales autem magis ad res Occidentis incumbendum censebant; quippe haud efferatis illic in imperatorem mortalibus, ac proinde ob benevolentiam non difficile ad ejus imperium accessuratis. Adversus Byzantinos opus fore magno apparatu, quando illic multi sint ejus hostes acerbissimi, qui et alios ad arma exsuscitent: in quos ab occidente auctos potentia reversos, movere oporteret. Mercenarii et domestici imperatoris nullum discrimen faciebant, parati ire quo ille consultum putaret. Cujus hæc fuit sententia: Occidentales ultro vocantes, et tam multi haud negligendi sunt; qui si vel non vocarent, et solum aliquid exploratæ spei substenderetur, ad nos se adfungerent, si ibi essemus. Tanta igitur accessione virium sponte dimissa, quam vituperationem non mereamur? 453 Nunc quoniam ipsi accersunt, et certum est, nos rerum illic potituros, non habet quidquam nec utilitatis, nec prudentiæ, tantæ opportunitati doesse, sed illorum quoque assumendæ vires, et sic demum alii subjugandi sunt. Timendum quippe, si eos non curaverimus, ne pro amicis et sociis, hostes una cum cæteris experiamur. His, et aliis pars volens, pars invita calculum adjecerunt.

καλοῦντων τε αὐτῶν, καὶ βαβαίαν τῶν ἐκεῖ πραγμάτων παρεχόντων πῆν περιάλγησιν, οὐτε λυσισταλεῖς, οὐτε σῶφρον παρῆσιν· ἀλλὰ δέον καὶ τὴν ἐκείνων προσλαβόντας δύναμιν, οὕτω χωρεῖν ἐπὶ τοὺς ἄλλους. Δέος γὰρ μὴ καὶ ταύτης ἀμαλήσαντας, ἀντὶ συμμάχου καὶ φίλης, πολεμίαν πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔχομεν. Οὕτως εἰπόντος βασιλέως, καὶ οἱ ἄλλοι ἐπέφηρίζοντο, οἱ μὲν ἐκόντες, οἱ δ' ἀνάγκη.

## Jacobi Pontani notæ.

(83) Apud Euripid. in *Hecuba* Polydorus, minimus natūrus Priami, de se:

Ν:ώτατος δ' ἦν Πριαμιδῶν· ὃ καὶ με γῆς  
Ἰπεξέπεμψεν, οὐτὰ γὰρ φέρειν ὄπλα,  
Οὐτ' ἔγχος οἶός τ' ἦν νέψ βραχίονι.

*Eramque natu Priamidum novissimus:  
Atque hac foras potissimum me gratia  
Submisit, ut cui nec ferunda lanceæ  
Et ad arma nondum tenera sufficeret manus.*

præter eos qui paulo post supervenerant, equites mille, quorum duces Manuel Tarchaniota, Georgius Phracases, Joannes Palæologus aulæ primicerius, et Georgius Glabas. Suburbania valde amplis præfectos octo, quorum quisque mille sagittarios regebat, et primum omnium ducem Manuelem Asanem, uxoris fratrem constituit. In Thracia urbes universæ simul, eo neglecto, ad Augustam se aggregarunt: castellum Empythium, quod ipse adhuc vivo imperatore a fundamentis exædificarat, in fide manebat. Ipse Matthæum et Manuelem filios, et uxoris germanum Joannem Asanem, nec non Angelum pincernam consobrinum, nobiliumque et consanguineorum multos secum habens, cum numero et forti exercitu Didymoticho egressus est tertio Nonas Maias, indictione decima, præmisso Constantino Palæologo, Michaelis ducis despotæ filio, cujus opera, quæ in rem essent, præpararet. Qui mox Pheris ad Syrgem defecit, sive quod domui suæ timeret (illic enim habitabat), sive quod ex urbium defectione Cantacuzeni fortunam afflictum iri augurabatur. Imperator tametsi ex anteacto tempore non bonæ spes affulgerent, ad Beram constitit. **454** Qui locus cum equis lætum pabulum affatim suppeditaret, non enim id ubique (ut vere adhuc recenti) suppetebat, dies ibidem non multos consumpsit, in quibus castellum tentavit, si per ditionem occupare posset; vi enim subigere propter monachos incolas nolebat. Videbat enim si vi caperetur, lege militari monasterium quoque diruendum (84). Quam ob causam nec assidue obsidendo oppugnabat, sed opinionem tantum præhebat, quasi se ad muros adoriundos compararet. Monachi vero qui intus erant, et alia turba ex agrestibus collecta, an propter defectionem trepidi (prius namque imperatoris præsidium, et præfectum ipsis datum fraude circumventos, vinculisque implicitos ad imperatricem miserant), an etiam alia quadam de causa, e muris structura validissimis animosissime se defendebant, nec de compositione verbum audire sustinebant. Interea Joannes Batatzes Byzantio noctu clam (propter causam enim jam expressam castellum certo constanterque non oppugnabatur), cum parva manu ingressus, id sub Augustæ imperium redegit, et Cantacuzeno ejus obtinendi spem abstulit. Moto igitur inde exercitu, Anastasiopolim (Andronicus Peritheorium appellavit) processit, quam per dies quatuor et viginti circumsidens oppugnavit. Etiam ad Chrelem et protostratorem Thessalonicensem de adventu suo miserat, et nosse aavebat, num idem esset eorum erga se animus, qui hactenus. Batatzes (porro cui ab imperatrice rerumque rectoribus belli contra Cantacuzenum administratio commissa erat) cum militibus quos Byzantio adducebat, et ex Thraciæ ac Rhodopes

A ἐφόδους ἰσομένας. Πρὸς γὰρ τοῖς ὑστερον ὀλίγῳ ἐπιγενομένοις, χίλιοι ἦσαν, ὧν ἤρχον Μανουὴλ ὁ Ταρχανειώτης, καὶ Φακρασῆς Γεώργιος, καὶ τρίτος ὁ τῆς ἀλλῆς πριμικηρίας Παλαιολόγος ὁ Ἰωάννης, καὶ ὁ Γλαβᾶς Γεώργιος σὺν τούτοις. Ἐπὶ δὲ τῆς ἔξω Διδυμοτείχου συνοικίας οὐσης πολλῆς, ἑτέρους ἐπέστησεν ἀρχοντας ὁκτώ, ὧν ἤρχον ἕκαστος· χιλίων τοξοτῶν. Στρατηγὸν δὲ ἐπὶ πᾶσι τῶν γυναικῆς ἀδελφῶν Ἀσάνην κατέλιπε τὸν Μανουὴλ. Πύλειον δὲ τῶν κατὰ τὴν Θράκην ἀπασῶν οὐδεμία αὐτῷ προσεῖχεν, ἀλλὰ πᾶσαι πρὸς βασιλῖδα συναπέστησαν, πλὴν τοῦ Ἐμπυθίου φρουρίου, ὃ αὐτῷ περιόντος ἐτι βασιλέως ψυχοδύμητο αὐταῖς κρηπίσιν. Αὐτὸς δὲ τοὺς τε υἱοὺς ἔχων Ματθαῖον καὶ Μανουὴλ, καὶ τὸν γυναικῆς ἀδελφὸν Ἀσάνην τὸν Ἰωάννην, ἐτι τε

B ἄγγελον πικρῆρην τὸν ἀνεψιὸν, καὶ τῶν εὐγενῶν καὶ καθ' αἶψα προσηκόντων οὐκ ὀλίγους, τὴν στρατιάν πολλὴν καὶ ἀγαθὴν οὔσαν παραλαβὼν, ἐξῆλθε Διδυμοτείχου πέμπτη Μαρτίου ἱσταμένου τῆς δεκάτης ἰνδικτιῶνος. Προῦπεμπέ τε αὐτοῦ Κωνσταντῖνον τὸν Παλαιολόγον, τὸν δεσπότη Μιχαὴλ τοῦ δουκῆς υἱόν, ὡς δεῖ αὐτοῦ τῶν δεκούντων λυσιστείν τινα προπαρασκευασμένους. Ὁ δ' αὐτίκα πρὸς Συργὴν ἀφίστατο ἐν Φεραίς, ἐτε περὶ τῆς οἰκίας δέλας, Φεραῖοι γὰρ συνώκει, ἐτε καὶ οἰωνοσάμενος ἐκ τῆς τῶν πόλεων ἀποστασίας, ὡς οὐ κατὰ βούλῃ βασιλέως Καντακουζηνοῦ τὰ πράγματα χωρήσει. Βασιλεὺς δὲ, καίτοι τῶν πρᾶττομένων οὐ πᾶν χρηστὰς ἐλπιδᾶς παρεχόντων, τὴν στρατιάν ἔχων, ἑστρατοπέδευσε ἐν Βήρξ. Ἀφθονίαν δὲ ἔχει τοῖς ἔκποις τοῦ τόπου παρέχοντος τροφῆς, οὐπω γὰρ ἦν ἀπολαύειν ἀφθόνου πανταχοῦ διὰ τὴν ὥραν ἄρτι ἀρχόμενος ἔαρος, παρέμεινε νῆμέρας οὐ πολλὰς. Ἐν ταῦταις δὲ τοῦ φρουρίου ἀπειρία, εἰ δύναίτο καταστῆναι ὁμολογῆ. Βία γὰρ παραστήσεσθαι οὐκ ἤθελε διὰ τὸ μοναχοῦς τὸ φρούριον κατοικεῖν· συνορῶν ὡς εἰ βία ἱερατῆσθαι, οὐδὲν ἔσται λοιπὸν, ἢ ἀνάστατον γίνεσθαι τὴν μονὴν πολέμου νόμῳ πορθουμένην. Οὐ δὲ ἔνεκα οὐδὲ συντόνω; ἐπολιόρκει, ἀλλὰ δόκησιν παρεῖχε μόνον, ὡς πρὸς τειχομαχίαν παρασκευαζόμενος. Μοναχοὶ δὲ οἱ ἔνδον ὄντες, καὶ ὁ ἄλλος ὄμιλος ἐξ ἀγροτῶν συνειλεγμένοι, ἐτε διὰ τὴν ἀποστασίαν δεδοικότες· τὴν γὰρ βασιλέως πρόταρον φρουρᾶν, καὶ τὸν ἀρχοντα δὲ ἐπέστησεν αὐτοῖς, ἀπάτη κατασχόντες δεσμότης ἐπεμψαν εἰς βασιλῖδα· ἐτε καὶ τρόπῳ δὴ τινι ἑτέρῳ, ἡμύνοντο καρτερώτατα ἀπὸ τῶν τειχῶν ὀχυρωτάτων ὄντων ἐκ κατασκευῆς, καὶ οὐδ' ἄρκους ὡς προσέλετο τοὺς περὶ συμβάσεως λόγους. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ ὁ Βατάτζης Ἰωάννης ἐκ Βυζαντίου νυκτὸς διαλαθὼν, οὐ γὰρ ἀφελῶς τὸ φρούριον ἐπολιόρκειτο διὰ τὴν εἰρημίνην αἰτίαν, ἅμα ὀλίγοις στρατιώταις εἰσελθὼν, περιεπέρισέ τε τὸ φρούριον βασιλῖδι, καὶ βασιλεὶ τῷ Καντακουζηνῷ τὴν ἐπιχειρήσιν ἀνέλπιστον ἐποίησε. Ἀναστῆσας τὸν ἐκεῖθεν τὴν στρατιάν, εἰς τὴν Ἀναστασίας πόλιν, ἢ Περιθεῶριον ὑπὸ βασιλέως

Jacobi Pontani notæ.

(84) Græcis μονή est monasterium, quasi dicas mansionem tuare etiam scriptoribus ecclesiasticis

Latinis mansionarius, mansionis incola, habitator, id est, monasterii.

Ἀνδρόνικου προσηγόρευτο, ἐγένετο, καὶ περιεκάθητο A  
 πολιορκῶν ἐν τέσσαρσι καὶ εἴκοσι ἡμέραις. Ἦν γὰρ δὴ καὶ πρὸς Χρίλην καὶ πρωτοστράτορα τὸν  
 Συναδηνὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ τοὺς μνηύσοντας τὴν  
 ἐκείνου ἄριζιν πεπομφῶς, καὶ περιέμενε μαθεῖν,  
 εἰ τὰ ἴσα ὡσπερ καὶ πρότερον περὶ αὐτοῦ διανοῦν-  
 ται. Βατάτζης δὲ τοὺς τε στρατιώτας οὐκ ἐκ Βυ-  
 ζαντίου ἦκεν ἔχων ἐπαγόμενος, καὶ ἐκ τῶν κατὰ  
 τὴν Θράκην καὶ Ῥοδόπην πόλεων οὐκ ὀλίγην στρα-  
 τιὰν συνειλογῶς, οὐκ ἀξιόμαχον δὲ ὁμῶς πρὸς τὴν  
 βασιλείῳ, ἦν γὰρ δὴ ἐκ βασιλείῳ καὶ τῶν ἄλλων  
 τῶν τὰ πράγματα ἀγόντων τὸν πρὸς ἐκεῖνον ἐπι-  
 τετραμμένος πόλεμον, ἐφείπετο οὐκ ἐγγύθειν, ἀλλὰ  
 μῆδ' ἡέρας ἰδὸν διέχων, διὰ πολλῆς ποιούμενος  
 σπουδῆς τὸ μὴ τῇ βασιλείῳ στρατιᾷ περιτυχεῖν·  
 ἦδαι γὰρ οὐ χωρὶς ζημίας ἀπαλλάξων. Περιθεωρίου  
 δ' ὑπὸ βασιλείῳ πολιορκουμένου ἀκριβῶς, πᾶσαν  
 μὲν ἐκίνει μηχανὴν, ὡς ἕματι τισὶν ὀλίγοις εἰ δύ-  
 ναίτο, πλείοσι γὰρ οὐκ ἐνῆν διαλαθεῖν, παρελευσό-  
 μενος εἰς τὴν πόλιν καὶ φυλάξων. Ἦνυε δὲ οὐδὲν,  
 βασιλείῳ τῆς πολιορκίας συντόνωσ ἐχομένου, καὶ  
 διὰ πάσης ποιουμένου φυλακῆς· μηχανήματα τε  
 γὰρ παντοθαπὰ καὶ κλίμακας πρὸς τὴν τειχομα-  
 χίαν παρεσκεύαζε. Βατάτζης δὲ οὐδενὶ τρόπῳ τοῖς  
 πολιορκουμένοις βοθεῖν δυνάμενος, πρὸς βασιλέα  
 κίψας, τὴν τε εὐνοίαν ὠμολογεῖ τὴν προτέραν,  
 καὶ ὡς οὐδὲν ἦτορ ἢ πρότερον, καὶ νῦν εὐνοὺς τέ  
 ἴσιν αὐτῷ καὶ τῶν μάλιστα φιλοῦντων. Ἀνάγκη  
 δὲ τὸν πόλεμον ὑπελθεῖν τοῦ μὴ παρὰ τοῖς ἄρχουσι  
 Ῥωμαίων ὑποκτεῦσθαι. Οὐ δὴ ἔνεκα καὶ νῦν τὰ  
 δοκοῦντα λυσιτελήσειν συμβουλεύειν. Κηδεσθαι γὰρ C  
 οὐ Ῥωμαίων μόνον τὰ ἔσχατα ἐκ τοῦ πολέμου περ-  
 σσόμενων, ἀλλὰ καὶ σοῦ διὰ τὴν φιλίαν. Ταῦτα δὲ  
 ἴσιν, τὸν πόλεμον καταθέμενον, σπονδὰς ποιήσασθαι  
 πρὸς βασιλῆα περὶ τῆς εἰρήνης. Καὶ εἶπε κατὰ  
 γνώμην αὐτῷ εἶπε, αὐτὸν πρὸς βασιλῆα ἢ τάχιστα  
 δύναίτο ἀπελθόντα διαλέξασθαι περὶ εἰρήνης· ὀλε-  
 σθαι δὲ καὶ κείσιν ῥῆστα, τὴν δύναμιν, ἣν ἔχεις  
 φανερὰν ποιήσαντα. Ἐκείνους γὰρ τῶν λίαν ὀλο-  
 μένους ἀσθενεστάτων προθύμως ὠρμηθεῖν πρὸς  
 τὸν πόλεμον. Ὁ μὲν οὖν Βατάτζης τοιαῦτα ἐπε-  
 σέειπε. Βασιλεὺς δὲ ἀσμένως τε ἐδέξατο τοὺς λό-  
 γους, καὶ πρὸς τινα ἐκέλευε τόπον συνελθεῖν αὐτῷ,  
 ἐν ᾧ περὶ τοῦ ἢ χρῆ γενέσθαι τὴν εἰρήνην διαλέ-  
 ζονται· μηδὲν τε μελλήσας, πρὸς τὸν συνθεθεῖμενον  
 ἦλθε τόπον, τὸν Βατάτζην περιμένων. Ὁ δ' εἶπε αὐ-  
 τῷ· ὕψ' αὐτοῦ, εἴθ' ἑτέρου συμβουλεύοντος· κείσθαι,  
 εἰς τὴν ὑστεραίαν ἀνεβάλλετο, τῆς μὲν εἰρήνης  
 ὤρων τῶν β. σ. λέων μάλιστα βούλεσθαι εἰπὼν αἰ-  
 τιώτατος γενέσθαι, δεδοικέναι δὲ μὴ οὐδεμίαν ἐνη-  
 σιν ἑκατέρου· παρασχόμενος αὐτῷ τῶν μεγίστων  
 συμφορῶν αἰτιώτατος κατασταίη. Αἰδ' οὐδὲ πρὸς  
 αὐτὸν τετολημῆναι νῦν ἔλθειν. Τοὺς γὰρ ἐν Βυζαν-  
 τῷ τῶν πραγμάτων ἄρχοντας, καί τοι μηδεμίαν ὑποφίας πρόφασιν παρασχομένῳ, ἀλλὰ καὶ τὰ  
 ἐκείνους δοκοῦντα πάσῃ πράττειν σπουδῇ, καὶ αὐτοῦ ἀφεστῆκότε διὰ τὸ μὴ τὴν τῶν ὄντων στέρησιν  
 καὶ φιλάτων καὶ γυναίκα φέρειν δύνασθαι, ὁμῶς οὐδὲν πεπεικέναι ὡς πιστῷ περὶ αὐτοῦ προσέ-  
 χειν, ἀλλὰ πρόφασιν τινα ζητεῖν ἐξ ἧς διαφθεροῦσιν. Ὁν ἔνεκα οὐδ' ὑπὲρ τῆς εἰρήνης ὡσπερ  
 εἶπεν εἰς Βυζάντιον δύνασθαι ἔλθειν. Βασιλεὺς δὲ εἰρήνης μὲν ἔρασκε καὶ μάλιστα ἐπ' ὀμείν οὐχ  
 αὐτοῦ μᾶλλον, ἢ τῶν ἄλλων ὡφέλεια· ἔνεκα. Εἰς πρ. οὐπτερον δὲ κίνδυνον ἐμβάλλειν αὐτὸν οὐδένα ἀναγ-

A urbibus non modica adjuncta manu, quia se impe-  
 ratori imparem cernebat, non prope, sed intervallo  
 unius diei insequabatur, perquam sollicitè cavens,  
 ne in ejus copias incideret; sciebat enim sine  
 clade se non evasurum. Peritheorio autem ab im-  
 peratore arcte obsesso, omnem rudentem move-  
 bat, ut cum paucis quibusdam (quia cum pluribus  
 non licebat) clandestine in urbem ejus tutandæ  
 causa irrumperet. Sed frustra. Nam imperator assi-  
 dua obsidione instabat, et omnes aditus custodia se-  
 piebat, machinasque omnigenas et scalas ad mœ-  
 nia conscendenda comparabat. 455 Batatzes cum  
 obsessis nulla via posset succurrere, ad imperato-  
 rem mittens, et pristinam benevolentiam profite-  
 tur, et æque ut prius studiosissimum illius fore  
 promittit; ad vitandam vero suspicionem apud  
 Romanorum archontas se huic bello submittere  
 debuisse. Quamobrem et nunc, quæ conductura  
 judicet, suasurum. Nam ut amicis, esse sollici-  
 tum, quod bellum hoc non Romanos modo, sed  
 ipsum quoque Cantacuzenum gravissime afflictu-  
 rum sit. Esse autem hæc quæ suadeat, ut positis  
 armis fœdus pacis cum imperatrice feriat et, si  
 placeat, ipse quam primum ad eam proficiscatur,  
 de pace cum eadem acturus: quam utique flexu-  
 rus sit, si suam illi potentiam declararit; nam  
 quod infirmissimum putarent, ideo adversarios  
 ejus ad arma provolasse. Talia Batatzes per inter-  
 ventum. Cujus consilium imperator libenter au-  
 divit, et seque certo loco conveniri jussit, ubi de  
 pacis conditionibus inter se colloquerentur. Et  
 ipse sine mora ad pactum locum venit, Batatzen  
 exspectans. Qui sive suoapte nutu, sive alterius  
 impulsu, adventum suum in diem posterum distu-  
 lit, affirmans velle se quidem pacis inter impera-  
 tores conciliandæ promum condum esse; timere  
 tamen, ne cum neutri parti commodarit, sibimet  
 maximarum calamitatum maximus auctor fiat.  
 Idcirco ad ipsum in præsens veritum accedere.  
 Nam qui Byzantii summæ rerum præsideant, quam-  
 vis nullam suspicionis occasionem dant, imo vero  
 quæ ipsis placent, perstudiose præstanti, et ab  
 eo deficienti (quod fortunarum, charissimorumque  
 liberorâm, et uxoris amissionem ferre non posset)  
 tamen nondum fidem habere, sed ipsius interi-  
 mendii prætextum quærere. Quocirca nec pro se-  
 questre pacis, ut dixerit, Byzantium ire posse.  
 Imperator pacis non tam suæ, quam alienæ utilita-  
 tis gratia se cupidissimum esse respondit; nihilo  
 minus haud quemquam in discrimen prævisum  
 adacturum, seseque neminem, quod ad ipsum at-  
 tineat, lædentem, Deo omnia inspectanti fortunas  
 suas commissurum.

D



κάσειν, βλέποντα δὲ ὑπὲρ αὐτῶν, τὸ γὰρ εἰς αὐτὸν ἦκον Θεῶ τῶ πάντα ἐφορῶντι ἐπιτρέψειν τὰ κατ' αὐτόν.

## 456 CAPUT XXXIII.

*Cant. cuzenum pacis cupidissimum fuisse etiam antea, ex ejus ad patriarcham epistola, plena Christianis sententiis ostenditur. Patriarcha tabellarium in carcerem tradit. Imperatricem facti pœnitet, et ab ea inter feminas honorarias innocentie Cantacuzeni testimonium. Apocauchi desperatio et sollicitudo in conjuratis calefuciendis. Eorum de imperatrice juramento obliganda consilium.*

Neque vero tunc tantummodo Cantacuzenus imperator ad pacificationem propensus ac facilis cernebatur, sed etiam Didymoticho ea per oratores ab imperatrice semel iterumque petita, postquam illis nihil pro æquo et bono factum audivit, ad patriarcham secreto litteras scripsit, eumque juramenti inter se et imperatricem coram eo concepti admonuit, quod ipse religiose servans, ab illa scœdifraga, sycophantis et pestilentibus quibusdam hominibus fidem habente, armis lacesseretur. Insuper in memoriam redigebat, quæ ipse patriarcha sibi cum sacramento promississet, non passurum calumniis opprimi, sed pro ipso, aut, ut verius dicam, pro justitia nullam contentionem defugiturum. Quæ in contrarium conversa esse, cum bellum ab eo exordium cepit, a quo id reprimi æquius fuisset. Obsecrabat item ne hæc permitteret, sed misericordia præter jus fasque pereuntium captus, calamitati occurreret, et quæ multo adhuc atrociora impenderent, bello dissipando averteret: quodque illi, ut communi parenti ac magistro justitiæ a Deo electo pulcherrimum esset, inter se et imperatricem concordiam instauraret. Omnino autem nihil fore negotii, neque multa illi verba ad eam facienda, sed solo aspectu arma statim revocatum iri. Sin horum nihil ei curæ fuerit, nec studio, quo decet, pacem curaverit, ipsum quidem vereri dicere, quod tamen vel tacente se notum sit omnibus, effusum sanguinem de manu ejus a justo iudice Deo requirendum. Rogabat etiam, ne timore aliquo hæc peti existimaret, quando eorum copias ipse multis partibus superaret: sed ideo, quia cum bellum hoc Romanis clades ingentes invecurum prospiciat et metuat, quam in futuro sæculum hominibus actionum suarum rationem reddendam sciat, malorum ingruentium ansam nullam, quantum maxime fieri possit, porrigere conetur. Quod autem se et suos anathemate inferis devoverit, sibi quidem horribile videri, et merito; verumtamen nihil ad se pertinere. **457** Si enim imperatoris defuncti liberis jurejurando violato insidias molitus sit, ut ipsi dicitant, accusationem aliquid valere potuisse. Si autem ejusmodi nihil neque fecerit, neque cogitarit, et ab initio constituta servaverit, constanterque ex juramento se gesserit, cum ipsi, invidia et obtrectatorum voculis commoti, universum Romanum imperium et nunc depascentem flammam et (nisi Deus de cœlo propitius respiciens eam restinxerit) magis depasturam excitaverint, videndum ecquid non magis ipsos, utpote malorum causas et originem, quam se a Deo secludi æquum sit. Nam divinum numen

Οὐ τότε δὲ μόνον περὶ τὴν διόλυσιν εὐχερῆς Καντοκουζηνὸς ὁ βασιλεὺς ὤρατο, ἀλλὰ καὶ Διδυμοτελεῖφ ἐνδιαιτριῶν ἔτι, μετὰ τὸ ἅπαξ καὶ δις πρὸς βασιλῖδα πρεσβεύεσθαι περὶ εἰρήνης, ἐπεὶ οὐδὲν ἐπιεικὲς περὶ τοῦς πρέσβεις ἠγγέλλετο εἰρηγασμένον, πρὸς τὸν πατριάρχην κρύφα γράμματα διεπέμπετο περὶ εἰρήνης, ἐν οἷς τῶν τε ἐπ' αὐτοῦ γεγενημένων ὅρων ἀνεμίμνησκε μεταξὺ βασιλῖδος καὶ αὐτοῦ. Ὅς] ἐφασκεν ἀκριβῶς αὐτὸς τηρῶν, ὅτι βασιλῖδος παρασπονδούσης πολεμείσθαι, συκοφάνταις ἀνθρώποις καὶ διεφθορῆσι πεπαισμένῃς. "Ἐτι δὲ καὶ τῶν αὐτῶ γεγενημένων ὅρων πρὸς αὐτόν, ὡς οὐ περιόφεται. Ὑπὸ συκοφαντῶν αὐτόν διαβαλλόμενον, ἀλλὰ πᾶσαν ἐνδείξεταὶ σπουδὴν ὑπὲρ αὐτοῦ, ἢ τάληθέστερον εἰπεῖν, ὑπὲρ αὐτοῦ δικαίου. "Α δὴ εἰς τοῦναντίον περιέστη, καὶ ὁ πόλεμος; ἐξ ἐκείνου ἔσχε τὴν ἀρχὴν ὑφ' οὗ κωλύεσθαι δικαιοτέρος μᾶλλον ἦν. "Ἐδείτό τε μὴ τοιαῦτα γινόμενα περιορῆν, ἀλλ' ἔλεον λαθόντα τῶν ἀπολυμένων ἀνθρώπων παρὰ πάντα τοῦ δικαίου λόγον στήναι πρὸς τὴν συμφορὰν, καὶ τὰ πολλὰ δεινότερα ἐσόμενα κωλύσαι καταλύσαντα τὸν πόλεμον, καὶ διαλλακτὴν γεγενημένον βασιλῖδος καὶ αὐτοῦ, ὅπερ μάλιστα αὐτῶ προσήκειν, πατρὶ κοινῶ καὶ διδασκάλῳ δικαιοσύνης ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χειροτονημένων. Πάντως δὲ οὐδὲν ἔργον ἔσται, οὐδὲ πολλῶν δεήσειται λόγων πρὸς αὐτόν, ἀλλ' ἀρκεῖ μόνον ὀφθῆναι, καὶ πᾶσα πρόφασις πολέμου περαιορεθήσεται. Εἰ δ' ἄρα τούτων μηδενὸς μελήσει, μὴδὲ τὴν προσήκουσαν περὶ τὴν εἰρήνην ἐνδείξεταὶ σπουδὴν, αὐτόν μὲν ὀκνεῖν εἰπεῖν, πᾶσι δὲ εἶναι καὶ σιγήσαντος καταφανῆς, ὡς ἐκ τῶν αὐτοῦ χειρῶν τὰ ἐκχυθσόμενα τῶν ἀνθρώπων αἱματα Θεὸς ὁ δικαίος ἐκχρητῆται κριτής. "Ἡξίον τε μὴ διὰ δειλίαν τὰ τοιαῦτα νομίζειν δεῖσθαι· τὴν γὰρ ἐκείνου στρατιᾶν πολλῶ τῶ μέτρῳ τῆς ἐκείνων ὑπερέχειν· ἀλλ' ὄρῶντα τὸν πόλεμον ὡς μεγάλων ἔσται συμφορῶν αἰτίας "Ῥωμαίους, καὶ δεδοκῆτα τὴν ἐκείθεν βεβιωμένων βάσανον ἀνθρώποις μηδεμίαν, ὡς οἶόν τε μάλιστα ἐν τοῖς προσδοκωμένοις κακοῖς αἰτίαν παρέχεσθαι πειρᾶσθαι. "Ὅν δὲ κατ' αὐτοῦ ἐξεῖπε καὶ τῶν συνόντων ἀφορισμὸν, ἠγεῖσθαι μὲν δεῖνόν, πῶς γὰρ οὐ; οὐδὲν δὲ εἶναι πρὸς αὐτόν· εἰ γὰρ βασιλεύς, ὡς περ αὐτοὶ φασιν, ἐπεθούλευσε τοῖς παισὶν ἐπιτορχήσας, εἶχεν ἂν τινα πρὸς ἐκείνον δύναμιν τὰ εἰρημένα· εἰ δὲ τούτων μὲν οὐδὲν οὕτε ἔργαστο, οὕτε ἐνεθυμήθη, ἐμμένοντος δὲ αὐτοῦ τοῖς ἐξ ἀρχῆς, καὶ τοῦς ὅρους τηροῦντος βεβλίως, ὑπὸ φθόνου καὶ συκοφαντίας αὐτοὶ κεννημένοι, τὴν πᾶσαν "Ῥωμαίων ἡγεμονίαν νῦν τε ἤδη νεμομένην, καὶ ἔτι μᾶλλον δαπανήσουσαν ἡγεῖραν φλόγα, ἢ μὴ Θεὸς ἄωθον ἐπιβλέψας ἴλεων κατα-

οβίασθ, σκοπητέον εἰ μὴ μᾶλλον τοῖς, ἢ ἐκείνῳ τὸ ἄπὸ θεοῦ χωρίζεσθαι προσήκει, τοῖς αἰτίοις τῶν κακῶν γεγενημένων. Οὐ γὰρ ἐπεσθαι τὸ θεῖον τὰς παραλόγοις τῶν ἀρχιερέων ὄμματι, Διονύσιος ὁ μέγας ἀπεφθέγγετο. Ἀβθίς τε εἰδεῖτο καὶ τε μέχρι νῦν τεσλαμημένα συνιδόντα ὡς θεινὰ, καὶ τὰ μέλλοντα ὡς πολλῶ τῷ μέτρῳ χεῖρω προσδοκᾶται, ἤκειν πρὸς αὐτὴν καὶ διαλύειν τὰς συμφορὰς Ῥωμαίοις, μόνον ὄντα δυνατόν τὰ τοιαῦτα καταπράττεσθαι. Εἰ δ' οὖν, ἀλλ' αὐτῷ μὲν ἅπαν εἰργασθαι τὸ δέον πρὸς τε θεὸν ὁμοῦ, καὶ πρὸς τοὺς τὰ Ῥωμαίων πράγματα ἄγοντας αὐτοὺς νυνί. Αὐτοὶ δ' ἂν εἴδωσαν εἰ χρὴ πρὸς τὴν εἰρήνην μᾶλλον, ἢ τὸν πόλεμον προθύμους παρῆγειν ἑαυτοῦς, ἐν τοῦτο σαφέστατα πεπεισμένους, ὡς τῶν τε πραττομένων ὅπ' αὐτῶν εὐθύνας αὐτοὶ εἰσοῦσι παρὰ θεῶν, καὶ εἰ τι παρὰ τὸ προσήκον, ὅπ' αὐτῶν συνελαυνόμενος εἰς ἀνάγκην, ὄρφη καὶ αὐτός. Τοιαῦτα μὲν τὰ βασιλέως γράμματα ἐδήλου. Ἐπέμπετο δὲ διὰ μοναχοῦ τινος ἀρετῆς ἀντιποιουμένου, καὶ ζήλω τῷ πρὸς τὰ καλὰ ἔκοντι τὸν κίνδυνον ὑπαθόντος. Πατριάρχης δὲ ἐπεὶ τὰ γράμματα ἀνέγνω, οὐδὲν μὲν πρὸς τὰ γεγραμμένα ἀπεκρίνατο, τὸν μοναχὸν δὲ ἐκέλευε δεσμοτηρίῳ κατακλείειν, ὡς περ τινὰ τῶν ἐπὶ δεινοτάτοις ἐπιλοκώτων ὡς περ ἔργου τὴν ἀπολογία πεποιημένος ὅτι μᾶλλον τὸν πόλεμον αἰροῖτο τῆς εἰρήνης. Ἡ βασιλεὺς δὲ ἐκ τῶν πραττομένων συνορῶσα τὸν τε πόλεμον, ὡς πολλῶν ἔσται κακῶν αἴτιος Ῥωμαίοις, τὸν τε βασιλεῖα Καντακουζηνὸν οὐδὲν παρὰ τὸν τοῦ πολέμου χρόνον εἰργασμένον ἐξ ὧν ἂν τις οἴησαιο ἀληθῆ τὰ εἰρημμένα εἶναι κατ' αὐτοῦ, ἐπιλήτετό τε τὴν ψυχὴν δεινῶς, καὶ μετέμαλεν αὐτῇ τῆς πρὸς τὸν πόλεμον ὀρμῆς. Ὅθεν καὶ ποτε, τῆς γυναικωνίτιδος συνοῦσης μόνης, ἀκχεῖ μοι, ἐρασκεν, ἀπάτην ἠπατήσθαι οὐ μετρίαν, τὰ οὐκ ὄντα πεισθεῖσαν περὶ Καντακουζηνοῦ. Ἐξετίζωσαν γὰρ ὅσα ἐκείνος παρὰ πάντα εἰργαστο τὸν τοῦ πολέμου χρόνον μηδὲν ἐδρίσκειν ᾧ πεισθεῖη, ὡς ἐπεβούλευε παῖσι τοῖς αὐτῆς ἐκείνος. Αὐτὴν δὲ τὴν ἐκ τῶν πραγμάτων ἀπίδαξιν ἐναργεστάτην οὖσαν παρεδούσαν, λόγος μὲν ἔχουσιν ὕγιᾶς προσχεῖν, ἐξ ὧν οὐχ ἑαυτὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ Ῥωμαίων βλάψετε πράγματα οὐ μετρία τινα. Ἐρομένον δὲ τῶν γυναικῶν, καὶ ποῖα ἂν τις ἐπινοήσῃ θεραπεῖα τῶν κακῶν βασιλέως ἐκείνου ἡδὴ γεγονότος. Ῥαδία, ἔρασκεν ἢ βασιλεῖς. Καντακουζηνὸν γὰρ καὶ βασιλέως ἔτι περιόντος, ἐσθῆτα μὲν οὐ περιβεβλησθαι βασιλικὴν, δύναμιν δὲ ἔχειν βασιλέως. Τί οὖν θαυμαστὸν εἰ ἂν ὑπὸ τὴν ἰδιωτικὴν ἐσθῆτα ἐπραττε, τὰ ἴσα νῦν καὶ τὴν βασιλικὴν ἔχων πράττοι; Εὐνόλας

Jacobi Pontani notæ.

(85) Non affert verba Dionysii Areopagitæ Cantacuzenus, sed sensum ac mentem ejusdem, ex epistola scilicet ad Demophilum, in qua nihil agit aliud, quam ut ostendat, Deo non placere, quæ gerentur aut præter potestatem ordinis, aut per animi impotentiam, aut fecerat Demophilus, quem Iudæo severius reprehendit.

(86) Γυναικῶν est conclave, contubernium mulierum, locus in ædibus, in quo mulieres scorsum a viris habitant. Idem, et quidem usitatus est γυναικωνίτις, quo et Latini usi sunt nonnunquam.

A non sequi episcoporum alienas a recta ratione affectiones, præclare dictum esse a magno Dionysio (85). Ad extremum petebat, ut quandoquidem nosset, et hucusque perpetrata quam essent gravia, et multis modis graviora exspectari, Augustam adiret, et ærumnis Romanorum finem imponeret, siquidem id efficere sulus posset. Si detrectet, eadem se quidquid debuerit cum erga Deum, tum erga eos qui nunc rem Romanam procurent, præstitisse. Ipsos scituros, ad pacemne, an ad bellum propendere plus debeant, credentes certissimo, et horum quæ sunt, et si quid etiam ipse, ab eis coactus, contra officium peccaverit, Deo pœnas persoluturos. Hæc erant, quæ litteris imperatoris perscribebantur, quas monachus quidam virtutis cultor, amore honesti sponte discrimini se objectans, pertulit. Patriarcha epistola perfecta tacet; monachum ut atrocissimi sceleris reum in custodiam mittit, et ita facto quodammodo respondet, se bellum paci anteponere. Imperatrix e rebus presentibus animadvertens, quam Romanis bellum istuc perniciosum accideret, et Cantacuzenum nihil adhuc designasse, unde quispiam oblatas ei criminationes veritati affines esse judicare posset, percussa mentem vehementer, se tam præcipitem ad arma fuisse indoluit. Hinc aliquando solis feminis presentibus (86) dixit, videri sibi in fraudem impulsam, eamque non mediocrem, cum de Cantacuzeno falsum crediderit. Indagantem quippe se, quæ toto belli tempore fecerit, nihil invenire, ex quo ipsum liberis suis insidias struxisse appareat. Et tamen se probationis, quæ ex factis evidentissima ducitur, negligentem, sermonibus maledicis aureæ dedi-se, indeque non sibi duntaxat, sed Romanæ quoque rei publicæ 458 majorem in modum nocuisse. Sciscitantibus feminis, ecqua medicina malis, ipso jam pro imperatore se gerente, excogitari queat, Facilis, inquit illa. Etenim Cantacuzenum etiam vivo imperatore vestem imperatoriam non induisse, potestate tamen usum imperatoria. Nihil ergo novum, si quæ in privata veste gesserit, eadem nunc in imperatoria gerat. Pro ejus porro in me aliumque meum imperatore benevolentia, bello necdum excitato, filiam ipsius Helenam eidem filio meo uxorem dandam inter nos convenit. Quod ubi nunc re perfectum fuerit, bellum parvo negotio sopietur, et respublica uti prius ab eodem administrabitur. Alioqui nihil obstat, quin Romanus principatus sibimet exitio sit. Fe-

Cornelius Nepos in præfat. *Aut cujus materfamilias non primum locum tenet ædium, atque in celebritate versatur? quod aliter multo fit in Græcia. Nam neque in convivium adhibetur, nisi propinquorum, neque sedet, nisi in interiore parte ædium. quæ gynæcontis appellatur, quo memo accedit, nisi propinqua cognatione conjunctus.* Est tamen quando ipsarum feminarum cœtum significat, ut etiam hoc loco. Ita apud Plutarchum de Herodoto, μετὰ τῆς γυναικωνίτιδος; ἐπὶ τοῦς Ἕλληνας ἐστράτευσεν.

mīnarum pars hæc ut recte utiliterque cogitata approbare, pars alia omnia sentire. Postridie diluculo hæc Apocaucho cubiculi sacri præfecto nuntiantur, qui extremum inde sibi sociisque periculum pertimescens, patriarchæ aliorumque conjuratorum ædes concursans, Actum est, inquit, nostraque illa magna felicitas ad ultimam miseriam simul tota recidit. Augusta enim, nescio unde excita, pacem cum Cantacuzeno facere in animo habet, quia et ipsum imperatorem esse pati potest, et quia Helenam ejus filiam imperatori filio nuptiis destinat conjungere. Quæ si fiant, nihil spei superest, quin ex hominibus exterminati, inaudito quodam modo cum tota stirpe intereamus. Recordamini enim vobiscum, quam multorum criminum reum pergerimus. Hæc omnia apud vos reputantes, intendere nervos oportet, ut non tantum sædus impediamus, sed ut bello quantum poterimus faces subjiciamus, quo nihil nobis utilius. Judicantur igitur et cæteri, imperatricem moliri tristissima. Quærentibus autem, qua ratione periculose eximerent, placuit imperatricem adeundam, et aut technis, aut minarum terrore adhibito, eam percellere, ut jurata promittat, de pace cum Cantacuzeno nec acturam quidquam, nec cogitaturam, nisi eorum quoque auctoritas accesserit.

σπονδὰς εἶν, ἀλλὰ καὶ τὸν πόλεμον, ὡς οἶόν τε, ἀνάπτειν. Οὐδὲν γὰρ ἢ τοῦτο λυσιτελέστερον ἦν. Ἐδόκει μὲν οὖν κάκεινοι; δεινότετα τὰ βασιλεῖ βεβουλευμένα, σκεπτομένοις δὲ ἢ χρῆ τὸν κίνδυνον διαφυγεῖν, ἐδόκει δεῖν πρὸς βασιλῖδα ἀπελθόντας, καὶ ἢ ἀπάταις χρησαμένους, ἢ φοβήσαντας ἀπειλαῖς, πείθειν αὐτὴν δι' ὄρκων ἐμπεδοῦν, ὡς εἰ μὴ πρότερον συνεπιψηφίζοντο καὶ αὐτοί, μήτε πράττειν, μήτε βουλευέσθαι τι περὶ τῆς πρὸς Καντακουζηνὸν εἰρήνης.

459 CAPUT XXXIV.

*Conjuratorum insidiosa contra Cantacuzenum oratio, qua imperatrix a pace deterretur. Quod liberius ac vehementius patriarcha reliquis secedentibus facit. Imperatrix ignara doli jurat. Custoditur a conjuratore per vices interdium, a famulabus noctu; et verba ejus observantur. Vocantur ex Atho monte sanctiores monachi, qui ei pacem persuadeant; quod diligenter conantur et nisi religio jurisjurandi obstiterit, conata perfecissent.*

Re sic composita, ad imperatricem gradiuntur, eaque consalutata, Nos, inquit, omnes, et potissimum patriarcha, inter Cantacuzeni amicos primum locum tenebamus, cui beneficia multa et excellentia in acceptis ferimus. Quandiu igitur et ipse vobis imperatoribus studuit, sensumque recte faciendi habuit, neco nostrum non dicam ferrum in illum corripere, sed nec verbo ei repugnare sustinuit. Ex quo autem mentero injustam et legibus adversantem induit, et cui charissimus fuit, ejus liberos trucidare, Romanumque imperium sibi asserere decrevit, nos hanc ejus voluntatem inhumanam sceleratamque censentes, et bellum ei vestra causa intulimus, et cum ipsum, tum genus ejus ac familiares summis incommodis affecimus. Et nunc tanta est animorum nostrorum conspiratio, ut non pecunias modo, sed vitam quoque ipsam pro vobis in illum bellando cupiamus prodigere. Itaque cum usque adeo promptos propensosque in vestra causa nos exhibeamus, iquissimum fuerit, si tu nobis desertis, et salute nostra despecta, privatim scelere compendium. et cum

δὲ ἐνεκα τῆς πρὸς ἐμὲ, καὶ βασιλέα τὸν υἱόν, καὶ μήπω τοῦ πολέμου κεκινημένου τὴν θυγατέρα Ἑλένην βασιλεῖ τῷ ἐμῷ υἱῷ συνεθέμεθα πρὸς; γάμον ἐγάγειν. Οὐ δὲ γεγενημένου νῦν, ὃ τε πόλεμος καταλύθησεται βραδίως, καὶ τὰ πράγματα ὑπ' ἐκείνῳ, ὡσπερ καὶ πρότερον, διοικηθήσεται. Εἰ δὲ, οὐδὲν ἔσται τὸ κωλύσον τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν αὐτῆς ὑφ' αὐτῆς διαφραγήνα. Αἱ μὲν οὖν τῶν γυναικῶν ἐπεψηφίσαντο τὰ εἰρημένα ὡς ὀρθοῦς καὶ λυσιτελεῖς βεβουλευμένα· ταῖς δὲ ἐδόκει μὴ λυσιτελεῖν· ἄρα δὲ ἡμέρα εἰς τὴν ὑστεραίαν Ἀποκαύχῳ ἐμνηστευτῷ παρακοιμωμένῳ τὰ εἰρημένα. Ἐκείνος δὲ νομισσας περὶ τῶν ἐσχάτων αὐτοῖς τὸν κίνδυνον τὰ εἰρημένα ἀγειν, πρὸς πατριάρχην καὶ τοῦς τῆς κατὰ βασιλείως συμμασχοῦντας ἐπιβουλῆς ἐλθὼν, Ἀπολάλαμεν, εἶπε, καὶ εἰς ἔσχατον κινδύνου ἐκ πολλῆς εὐτυχίας τὰ πράγματα ἡμῖν ἀθρόον περιέστη. Ἢ βασιλεῖς γὰρ, οὐκ οὐδ' ὄθεν ὀρηθηεῖσα, διαλύεσθαι πρὸς Καντακουζηνὸν διανοήθη ἐπὶ τῷ βασιλεῖ τε αὐτὸν στέργειν, καὶ Ἑλένην τὴν θυγατέρα βασιλεῖ πρὸς γάμον ἀρμόζειν τῷ υἱῷ. Ἄ εἰ γένοιτο, οὐδὲ μία τις ὑπολείπεται ἡμῖν ἐλπίς τοῦ μὴ ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθέντας καινῷ τινι τρόπῳ πανοικεσίῳ ἀπολίσθαι. Ἴστε γὰρ αὐτοὶ ὅσα ἡμῖν κατ' ἐκείνου κατηγορηται, ἃ πάντα χρῆ ἐνθυμουμένους; πᾶσαι ἐπιδείξεσθαι σπουδὴν, ὥστε μὴ μόνον γίνεσθαι

ὄβριον δὲ συνθέμενοι, πρὸς βασιλῖδα ἦγον· προσαγορεύσαντες δὲ, Ἡμεῖς, εἶπον, πάντες, καὶ μάλιστα πατριάρχης, ἐν τοῖς πρώτοις ἤμεν τῶν Καντακουζηνῶ τεταγαμένους φίλων, καὶ πολλῶν ἐκείνου καὶ μεγάλων ἀπελαύσαμεν τῶν εὐεργεσιῶν. Μέχρι μὲν οὖν κάκεινος εὐνοῦς τε ὑμῖν τοῖς βασιλευσίν ἦν, καὶ τὰ δίκαια διανοεῖτο πράττειν, οὐδ' ἡμῶν οὐδεὶς οὐχ ὅτι πολεμεῖν, ἀλλ' οὐδ' ἀντιφθέγγεσθαι ἐτόλμα. Ἐξ ὅτου δὲ ἀδίκῃ καὶ πρᾶνομα διανοήθη, καὶ τοῦ πολλὰ πεφιληκός βασιλεὺς κτείνειν ὄρητο τοὺς παῖδας, καὶ τὴν Ῥωμαίων βασιλείαν αὐτῷ περιποιεῖν, μισήσαντες τὴν γνώμην ὡς ἀπάνθρωπον καὶ πονηρὰν, πόλεμόν τε πρὸς ἐκείνον ἠράμεθα φανερώς ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ τὰ μέγιστα αὐτὸν καὶ γένος καὶ οἰκετοῦς ἐκαχώσαμεν. Καὶ νῦν εἰς τοσοῦτον ὁμονοίας ἤκομεν, ὡς οὐ χρήματα μόνον, ἀλλὰ καὶ ψυχὰς αὐτῶς ἤδεως; προσησόμενοι ποιεμοῦντες αὐτῷ ὑπὲρ ὑμῶν. Ὅτε οὖν ἡμεῖς τοσαύτην εὐνοίαν καὶ προθυμίαν πρὸς ὑμᾶς ἐνεδειξάμεθα τοὺς βασιλεῖς, τῶν ἀδικιωτάτων ἂν εἴη καταλιπούσαν αὐτὴν ἡμᾶς, καὶ παρ' οὐδὲν τὴν ἡμετέραν λογισαμένην σωτηρίαν, σπένδεσθαι τῷ πολεμιοτάτῳ

ὄβριον δὲ συνθέμενοι, πρὸς βασιλῖδα ἦγον· προσαγορεύσαντες δὲ, Ἡμεῖς, εἶπον, πάντες, καὶ μάλιστα πατριάρχης, ἐν τοῖς πρώτοις ἤμεν τῶν Καντακουζηνῶ τεταγαμένους φίλων, καὶ πολλῶν ἐκείνου καὶ μεγάλων ἀπελαύσαμεν τῶν εὐεργεσιῶν. Μέχρι μὲν οὖν κάκεινος εὐνοῦς τε ὑμῖν τοῖς βασιλευσίν ἦν, καὶ τὰ δίκαια διανοεῖτο πράττειν, οὐδ' ἡμῶν οὐδεὶς οὐχ ὅτι πολεμεῖν, ἀλλ' οὐδ' ἀντιφθέγγεσθαι ἐτόλμα. Ἐξ ὅτου δὲ ἀδίκῃ καὶ πρᾶνομα διανοήθη, καὶ τοῦ πολλὰ πεφιληκός βασιλεὺς κτείνειν ὄρητο τοὺς παῖδας, καὶ τὴν Ῥωμαίων βασιλείαν αὐτῷ περιποιεῖν, μισήσαντες τὴν γνώμην ὡς ἀπάνθρωπον καὶ πονηρὰν, πόλεμόν τε πρὸς ἐκείνον ἠράμεθα φανερώς ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ τὰ μέγιστα αὐτὸν καὶ γένος καὶ οἰκετοῦς ἐκαχώσαμεν. Καὶ νῦν εἰς τοσοῦτον ὁμονοίας ἤκομεν, ὡς οὐ χρήματα μόνον, ἀλλὰ καὶ ψυχὰς αὐτῶς ἤδεως; προσησόμενοι ποιεμοῦντες αὐτῷ ὑπὲρ ὑμῶν. Ὅτε οὖν ἡμεῖς τοσαύτην εὐνοίαν καὶ προθυμίαν πρὸς ὑμᾶς ἐνεδειξάμεθα τοὺς βασιλεῖς, τῶν ἀδικιωτάτων ἂν εἴη καταλιπούσαν αὐτὴν ἡμᾶς, καὶ παρ' οὐδὲν τὴν ἡμετέραν λογισαμένην σωτηρίαν, σπένδεσθαι τῷ πολεμιοτάτῳ

τῆς ἰδίας ὠφέλειας ενεκα, εἶγε καὶ ὠφέλειά τις ἐφέται ἐκ τῆς εἰρήνης, ἀλλὰ μὴ βλάβη δεινότερα ἐκ τῶν τοῦ πολέμου γεννησομένων ἀπασῶν. Ἄ γὰρ αὐτὴ περὶ τῆς πρὸς ἐκεῖνον εἰρήνης τῆς παρελθούσης διειλέχθης ὑκτὸς, οὐδ' ἡμᾶς διέλαθεν ἐπὶ πολλῶν εἰρημένα ἀκοαίς. Ἐκεῖνον μὲν οὖν ἡμεῖς, ὡς κατὰ σοῦ καὶ τῶν παίδων τὰ δεινότερα καὶ διανοούμενον καὶ ἤδη πράττοντα, ὡσπερ ἀπὸ μᾶς γνώμης πολέμιόν τε ἠγγασάμεθα, καὶ οὐδενός, τό γε εἰς ἡμᾶς ἦκον, ἠμελήσαμεν τῶν βλάπτειν δυναμένων. Εἰ δ' ἐκτινῶν αἰτιῶν ἡ εἰρήνη μᾶλλον συμφέρουσα νομίζεται νυνί, οὐδ' ἡμεῖς ἀναντιωσόμεθα πρὸς τὰ φαινόμενα λυσιτελεῖν, μόνον εἰ γνώμη κοινῇ πάντων ἡμῶν ἡ εἰρήνη ἐπιψηφισθεῖ. Τὰ γὰρ ὑπὸ πολλῶν δοκιμαζόμενα, ἔκιστα ἂν ἀμαρτηθεῖ. Εἰ μὲν οὖν ὡσπερ ἐγνώκαμεν αὐτὴ τε πεῖθη, καὶ τὴν ἀξίωσιν ἡμῶν ὡς δίκαιαν παραδέχη, πάντ' ἂν ἔχοι ἄριστα. Εἰ δ' ἄρα ἑτέροις ἔγνωκα; αὐτῆ, ἀλλ' ἡμῖν γε φράσον φανερώς, ἢ ἕκαστος; ὡς ἂν μάλιστα οἶός τε ἦ, τὴν σωτηρίαν ἐκπορίζῃ αὐτῷ. Πάντες δὲ οἷα πατρὶ πνευματικῷ τῷ πατριάρχῃ ἦν ἔχει γνώμην ἕκαστος; περὶ τὰ παρόντα ἀνεθέμεθα, ἐξ οὗ δυνήσῃ μαθεῖν σαφέστερον τὰ καθ' ἡμᾶς. Οὕτως εἰπόντας, ἐκλείουεν εὐθὺς ὁ πατριάρχης ὑποχωρεῖν· μόνος δὲ πρὸς μόνην τὴν βασιλίδα ὑπολειφθεὶς, Τίς, ἔφασκε, βασίλκενος δαίμων τοιαῦτα πέπεικε λογίζεσθαι, οὐκ ἀλυσιτελῆ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀδύνατα σχεδόν; Τίσι δὲ χρωμένη λογισμοῖς, Καντακουζηνὸν ψήθης εἶλα σοὶ τε καὶ παισὶ δύνασθαι ποτε φρονήσῃν; Ὅς γὰρ μὴ ὑπὸ βασιλέως, μήτε σοῦ πρότερον μὴδὲν ἀδικηθεὶς, ἀλλὰ πολλῶν ἐπὶ κλείστον χρόνον ἀπολαύσας ἀγαθῶν πάντων ἐπιλελησμένος ἐν βραχεῖ, οὐ περὶ τῆς ἀρχῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ σωτηρίας ἐπεβούλευσε, πῶς ἂν εἴη δίκαιος πιστεύεσθαι περὶ τῶν μελλόντων, καὶ ταῦτα οὐκ ὀλίγων παρὰ τὸν τοῦ πολέμου χρόνον τῶν δοκούστων ἐφουβριστῶν πρὸς αὐτὸν γεννημένων; Οἶσθα δ' ὡς τοῖς εἰθισμένοις ἄρχειν καὶ τιμᾶσθαι παρὰ πάντων τὰ τοιαῦτα μάλιστα οὐκ ἀνεκτά. Εἰ δ' ἄρα τοῦ χρόνου τριβομένου, ἡ πρὸς ἐκεῖνον φαίνοιο εἰρήνην ἀναγκαῖα, βέλτιον ταῖς ἀπάντων χρωμένην γνώμῃς πράττειν, ἢ κοινῇ δοκεῖ λυσιτελεῖν, ἢ τῶν ἄλλων ἀμελήσασαν, ἀπερισκέπτως; τὰ περιεστώμενα ποιεῖν. Εἰ μὲν οὖν πρὸς τὴν ἀξίωσιν αὐτῶν ἐπινεύσειας; καὶ αὐτῆ, καὶ πρὸς τὸ μέλλον πίστιν τινὰ παράσχοιο, ὡς οὐδὲν οὐδέποτε παρὰ τὰ ὑπεσχημένα δράσεις, καὶ αὐτεῖ σοὶ πρὸς πάντα καὶ χρήμασι καὶ σώμασι πρόθυμοι συναγωνισῶνται, καὶ οὐδ' αὐτῆς, εἰ δέοι, τῆς φίλης φείσονται ζωῆς, ὥστε προίεσθαι ὑπὲρ τῶν σοὶ λυσιστηλόντων. Ἄν δ' ἑτέρως ἀισθωνται βουλευομένην, ὅκνῳ μὲν εἰπεῖν, ἀποκρῦπτειν δὲ οὐ δίκαιον, ὡς μία κίσει παρῆστη γνώμη, καὶ ἄρκοις τὴν ὁμόνοιαν ἠσφαλίσαντο, σὲ μὲν καὶ παῖδας ἀποκτείνειν· αὐτοὺς δὲ Βυζάντιον κατέχοντας, ὄπλα Καντακουζηνῷ ἀνταβρεῖν μέχρι παντός τοῦ δυνατοῦ. Ἄν δ' ἀδύνατως ἔχωσι πρὸς τὸ ἀμύνεσθαι, μᾶλλον αἰρούνται Ἀλεξάνδρῳ τῷ Μυσῶν βασιλεῖ δουλεύειν τὴν πόλιν παραδόντας, ἢ τοῖς ἐκ Βενετίας, ἢ Γεννοῦσας Λατίνοις, ἢ Καντακουζηνῷ δεσπότη χρηθεῖν. Ὅτε οὖν ἦ τε

A hostile capitali foedus percutias : si tamen compendium, et non omnibus, quæ e bello existent, gravius dispendium pacem istam comitabitur. Quæ enim de pace cum ipso ineunda multis audientibus disseruisti, nec nos latent. Quare nos eum ut in te ac filios tuos teterrima parturientem, et jam designantem, unanimi consensu et hostem decernimus, et quantum in nobis est, nihil quod lædere possit, ab eo abstinebimus. Quod si quibusdam argumentis pax in præsens videtur conducere magis, nec nos adversabimur, si tantum communi omnium nostrum iudicio et sententia confirmetur : a multis enim approbata minime decipiunt. Ergo si quod nos sentimus, tu quoque senseris, petitionique nostræ, ut justæ, locum reliqueris, florebut omnia : sin forte aliud statuis, nobis aperte indica, ut quisque quam optime licebit, saluti suæ prospicere eat. 460 Omnes autem sensus nostros de præsentis rerum statu patriarchæ, tanquam patri spirituali commisimus, ex quo, clarius, quid velimus, percipere poteris. Hæc ubi dixerunt, patriarcha protinus alios abire jussit, solusque apud solam imperatricem remanens, Quis tam invidus dæmon, inquit, ad hæc non modo infructuosa, sed factu etiam propemodum impossibilia volvenda te induxit? Quænam rationes te movent, ut Cantacuzenum tibi ac liberis tuis unquam amicum esse posse existimes? Qui enim neque ab imperatore, neque abs te prius ulla in re offensus, sed diatissime multis bonis cumulatus, brevi omnium oblitus, non imperio solum, sed saluti etiam vestræ insidiatus est, quo pacto illi fides in futurum jure habebitur? idque cum non pauci per tempus belli in eum contumeliosi fuisse videantur. Non te autem fugit, quam iis qui alii imperitare et publice coli ac honorari consueverunt, hujusmodi injuriæ intolerabiles sint. Si tempore precedente pax cum illo necessaria judicabitur, præstabit de omnium nostrum sententia facere, quæ bono sint omnibus; quam aliis non appellatis, inconsulto quod in mentem venit exsequi. Quapropter si eorum postulatis annuens, contra promissa nihil unquam te facturam fidem dederis, ipsi vicissim pro dignitate, commodisque tuis et pecunias, et oppositus corporum suorum, et, si necesse erit, qua nil charius, animam sanguinemque suum pollicentur. Si aliud te velle cognorint, horreo dicere, quod iamen occultum haberi non debet, mens omnibus una est, et sacramentum inter se dixerunt, ut te cum liberis contraductata, Byzantium occupent, et Cantacuzeno, qua valuerint virtute resistent. Si id minus poterunt, Alexandro Mæсорum regi urbe tradita servire malunt, quam aut Venetos, aut Genuenses Latinos, aut Cantacuzenum dominos perpeti. Quia igitur justum petunt, eorumque petitionem despicere, non tibi solum ac liberis tuis periculosum est, sed et toti Romanorum imperio vastitatem ac perniciem extremam minitatur, quinam justum, aut utile, quæso, propter expectata ex paco bona,

præsentia, et in conspectu posita mala (si erit, ut A ominamur) non fugere? Sed si quid mihi a principio tuorum commodorum studio, et nunc nihilo minus bene consulenti credis, istis crede, et quibus circumdata es malis, te libera. **461** Tum Augusta metu auxia, et fallaciam non advertens, sed arbitrata, si pax bello melior esset, ipsos utique sibi eam suasuros fuisse, dictis suffragata est. Illico eam jurare hortantur, præter promissa nihil unquam facturam. Imposturæ ignara jurat, statimque patriarcha anathema acclamat, si contra agat, quam juraverit. Post id nunquam solam reliquerunt, ut per otium quid expediret, secum disquireret; sed diem totum inter se partiti, alius alium excipiendo cum ea versabantur. Noctu autem de famulabus ejusdem ad hoc ipsum erant selectæ, quibus non contemnendum prodicionis pretium dabatur a conjuratis, nummus aureus singulis videlicet. Eas cum imperatrice confabulantes, si quid secus loqueretur, ad patriarcham nuntiare oportebat: qui rursus dicta omnia ad sodalitium referret. Et is patriarcha plane deserto, in palatio habitabat, quasi audaciam cohibiturus, si quis insidiator novi aliquid moliretur, sed re ipsa imperatrici custos a conjuratis impositus, ne quid ipsis mescentibus faceret, quod eorum libidini adversaretur. Et hæc quidem Cantacuzeno Didymotichi morante agebantur. Sub tempus vero, quo Perithorium obsidebat, ad monachos in Atho monte, cæteris sanctimonia præstantes scripsit, eos quoque rogans, ne Christianum sanguinem quotidie fundi sinerent, sed veritatis zelum capessentes, Byzantium se conferrent, et imperatricem quam indigna facitarentur, edocerent: si fortasse ab illis saltem ad flammam imperium Romanum devorantem restinguendam adduceretur, quam non aliqua causa legitima, sed meræ sycophantiæ et obreclationes suscitassent: quod ipse frequenter irrito conatu tentaverit, cum, qui nunc gubernacula teneant, legis nihil respondentes, crudelissime eos pulsarint, et omni petulantia in illos debacchati sint, ac postremo vinculis et carceri tradiderint. Hæc ubi monachi apud Atho legerunt, in talibus, ut pro communi salute, nullam sibi molestiam recusandam suscepissent: et mutuo se exaceruerunt, electique ex omnibus, princeps Isaacius, vir venerabilis, summaque sanctitate præditus, et Lauræ præfectus Macarius, et alii deinceps monasteriorum ad montem illum præpositi non pauci; cum his etiam Callistus, qui postea Constantinopolitanæ Ecclesiæ patriarchatum gessit, et tum adhuc in sacerdotibus numerabatur; **462** et Sabas, qui in Batopedio monasterio religiosæ vitæ stadium decurrebat, multaque et egregia pro virtute certamina suscipiebat: hi, inquam, delecti, Byzantium venerunt, cumque imperatrice, et patriarcha, conjuratis item præsentibus congressi, ita locuti sunt: Cum cernere-

αξιωμας αὐτῶν δικαία, καὶ τὸ παρῖδειν αὐτὴν εὐκίνδυνον σοὶ τε μόνον καὶ παισίν, ἀλλὰ καὶ πάσῃ τῇ Ῥωμαίων ἡγεμονίᾳ, ἀνάστασιν καὶ φθορὰν τὴν ἐσχάτην ἀπειλεῖ, τοῦ δικαίου ἢ λυσιστράτης προσδοκίμων ἡμεῶν χάριν ἀγαθῶν, εἰ γὰρ καὶ ἔσται ὡς περ ὑποπεύομεν, ἐκ τῆς εἰρήνης; τὰ παρόντα καὶ φαινόμενα ἀνθαιρεῖσθαι δυσχερῆ; Ἄλλ' εἰ πὲρ πέποιθας ἐμῷ τί σοι λυσιστράτου ἐξαρχῆς τε ἡρημένῳ, καὶ νῦν οὐδὲν ἤτεον συμβουλεύοντι, τοῦτοι; κειθόμενῃ, τῶν ἤδη περιεστηκότων ἀπαλλάττου δυσχερῶν. Πρὸς ταῦτα ὑποπέψασα ἡ βασιλις, καὶ τῆς ἀπάτης ὡς περ οὐκ αἰσθομένη, ἀλλ' οἰηθεῖσα, εἰ βελτίων τοῦ παύμου ἡ εἰρήνη φείνοτο, πεισθῆσεσθαι καὶ αὐτοῖς, δέχεται τὰ εἰρημένα. Αὐτίκα τε ἐπέσειν ἄμυνεῖν, ὡς οὐδὲν οὐδέποτε παρὰ τὰ ὑπεσημένα πράξει. Ἡ δ' ἀγοήσασα τὴν ἐνέδραν, καὶ ὄρκους προσετίθει τοῖς εἰρημένοις, καὶ ὁ πατριάρχης ὡθίς ἀφορισμὸν ἐπέφωναί εἰ παραδαθείη τὰ ὁμωσμένα. Ἐξ ἐκείνου δὲ οὐδέποτε κατέλιπο τὴν βασιλῖδα μόνην, ὡς τε σχολὴν ἀγούσαν, τῶν δεόντων τι βουλεύσασθαι πρὸς ἐκέρτην· ἀλλ' ἡμέρας μὲν αὐτὴ συνῆσαν ἐκ διαδοχῆς ἄλλων ἄλλος διαδεχόμενοι, καὶ συμμεριζόμενοι τὸν χρόνον τῆς ἡμέρας· νυκτὸς δὲ τῶν τῆς βασιλίδος οἰκετιδῶν ἦσαν πρὸς τοῦτο τεταγμένοι, αἱ μισθὸν οὐ φαῦλον τῆς προδοσίας εἶλον χρυσίον παρὰ τῶν συνομοσῶν, ἃς εἶδει τῆ βασιλῖδος συνούσας, εἰ τε φθίγγατο, μὴνύειν πατριάρχῃ, ὡς τε δι' ἐκείνου καὶ τοῖς ἄλλοις πάντα δῆλα γίνεσθαι τὰ εἰρημένα. Ὁ πατριάρχης γὰρ τὴν οἰκὸν παντάπασιν διατριβὴν καταλιπὼν, βασιλεῖσις ἐδοξήσατο, πρόφασιν μὲν ὡς τῶν ἐπιβούλων καθέξων τὰς ὁρμὰς, εἰ τις βούλοιο νεωτερίζειν, τῇ δὲ ἀληθείᾳ βασιλῖδος φύλαξ ὑπὸ τῆς συνομοσίας τεταγμένος, ἵνα μὴ λαθεῖσθαι πράξει τῶν μὴ κατὰ γνώμην ἔστων ἐαυτοῖς. Ταῦτα μὲν οὖν Καντακουζηνῷ τοῦ βασιλέως διωμοτυλίχῳ ἐνδιατριβόντος ἐπράττετο. Ὅψ' ὅν δὲ χρόνον Περιθεωρίων ἐπολιάρχει, πρὸς τοὺς ἐν Ἀθῶν τῷ ὄρει τῶν ἄλλων ἀρετῇ προέχοντας γράψας μοναζῶντων, εἶδετα καὶ αὐτῶν, μὴ περιορᾶν τὸ τῶν χριστιανύμων αἷμα χέμενον ἡσμέραι, ἀλλὰ ζῆλον ἀληθείας ὑποδυσάμενους, πρὸς Βυζάντιον ἀφικέσθαι, καὶ βασιλῖδα διδάξει τὴν τῶν πραττομένων ἔσπασιν, εἰ πως κειθόμενῃ γούν αὐτοῖς τὴν νεομομένην τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν φλόγα κατασβέσει, ἐξ οὐδεμιᾶς προφάσεως ἀληθοῦς, ἀλλ' ὑπὸ συκοφαντίας καὶ ἐπιβολῆς κεινημένην. Αὐτὸν γὰρ ἐπιχειρήσαντα πολέμους ἠνυκέναι πλέον οὐδὲν, τῶν τῆν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν ἀρτι διοικούντων πρὸς μὲν τὴν προέσταν μὴδὲν ἀποκρινομένων, τοὺς πρέσβεις δὲ μόνον ὠμότατα αἰκίζομένων, καὶ πᾶσαν παροιμίαν ἐνδοκνυμένων πρὸς αὐτοὺς, καὶ τελευταίον ἐν δεσμοτηρίοις κατεχόντων ὑπὸ κλοισίς. Ἄ οἱ ἐν Ἀθῶν ἀναγνόντες, καὶ προσήκουσαν αὐτοῖς τὴν ὑπὲρ τῶν τοιούτων σπουδὴν καὶ προθυμίαν οἰηθέντας, οἷα δὲ ὑπὲρ τῆς κοινῆς ὠφελείας ἐσομένην, καὶ παρατίξαντες ἀλλήλους, ἐκ πάντων ὃ τε πρῶτος ἐκλεγέντες Ἰσαὰκ ἀνήρ τιμιος καὶ ἀρετῆς εἰς ἄκρον ἐληλακῶς, καὶ ὃ τῆς Δαύρας ἡγούμενος; Μακάριος, καὶ ἕτεροι τῶν κατὰ τὸ ὄρος φροντιστηρίων ἡγουμένων

οὐκ ὀλίγοι· σὺν τούτοις δὲ καὶ ὁ χρόνῳ ὑστερον τῆς Α  
 ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας πατριάρχης γεγο-  
 νώς, εἰς τὸν ἱερῶν ἐστὶ τότε χορὸν τετῶν Κάλλι-  
 στος, καὶ Σαβάς, θεὸς πρὸς τῇ Βατοπεδίου μονῇ τὸν  
 ἀσκητικὸν ἦεν δρόμον, καὶ πολλοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς  
 καὶ θαυμασίους ἐπαδείξατο ἀγῶνας, εἰς Βυζάντιον  
 ἀφίκοντο. Βασιλίδι τε συγγενόμενοι, καὶ πατριάρ-  
 χου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν συνομοτῶν παρόντων,  
 ἡμεῖς, ἔβασαν, τὴν κατασχούσαν Ῥωμαίους ὄρωντες  
 συμφορὰν, δεῖνὰ μὲν φρόμεθα τὰ πραττόμενα, καὶ  
 πέρα δεῖνῶν. Οὐδὲν δὲ πλέον πρὸς ἐπικουρίαν καὶ  
 ἀποτροπὴν τῶν δεῖνῶν δυνάμενοι συμβάλλεσθαι, τῶν  
 ἄλλων ἀμελήσαντες, ὑπὲρ τῶν κοινῇ συμφερόντων  
 ἰδέμεθα Θεοῦ, τοῦ μόνου στήσαι δυναμένου τὰς  
 προσδοκώμενας συμφοράς. Νυνὶ δὲ τὸ διεστηκὸς τῶν  
 Ῥωμαίων ἰδόντες μέρος ἀσμένως χωροῦν πρὸς τὴν  
 εἰρήνην, καὶ μάλιστα ὑπερ δόξηςιν παρεῖχε τὴν  
 αἰτίαν παρασχέσθαι τῆς διαφορᾶς, καὶ Θεῷ τῷ τῆς  
 εἰρήνης χορηγῷ πολλὰς χάριτας ὁμολογήσαντες, καὶ  
 γῆρας καὶ σωματικὴν ἀσθένειαν καὶ τοὺς πρὸς τὴν  
 ὀδοποιίαν πόνους παριδόντες, ἤχομεν δεησόμενοι  
 καὶ ὁμῶν, δεχεσθαι τὴν εἰρήνην, καὶ μὴ διὰ φιλο-  
 νεκίαν τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν νῦν τε διαφθειρο-  
 μένην περιορῶν, καὶ ἐστὶ δευνότερα προσδοκώμενην  
 πάσχειν, ἂν μὴ ταχέως ὁ πόλεμος καταλυθῇ. Ἐλεον  
 οὐν καὶ αὐτοὶ λαθόντες τῶν ὁσημέραι γεομένων αἰ-  
 μάτων, καὶ τῶν δεσπονηρίοις καταχομένων, καὶ  
 τῶν ἔλαυνομένων, καὶ ἀνήκεστα πασχόντων ἀνθρώ-  
 πων, κυρώσατε τὴν εἰρήνην, καὶ τῶν πολλῶν καὶ  
 χαλεπῶν κινδύνων ἀπαλλάξατε Ῥωμαίους· ὡς ἂν  
 Θεός τε ὁ τῆς εἰρήνης χορηγὸς δοξασθῇ, καὶ βασι-  
 λῆς τε καὶ πατριάρχης, καὶ ὑμεῖς ἡ σύγκλητος οὐ  
 παρὰ πάντων μόνον Ῥωμαίων, ἀλλὰ καὶ ἡμῶν τῶν  
 ταπεινῶν ἀξίας κομιζέσθε εὐχαριστίας τῆς προ-  
 θυμίας τῆς περὶ τὰ καλά, καὶ τῆς κηδεμονίας τῶν διὰ τὸν  
 πόλεμον ἀπανταχοῦ διαφθειρομένων  
 ἀνθρώπων ἀνατείλων. Πρὸς ταῦτα βασιλῆς μὲν οὐδὲν  
 ἔβασχε δεῖνόν, ἀλλὰ καὶ κατὰ γνώμην ἤρωτο εἰρήσθαι  
 αὐτῇ τοὺς λόγους. Πολλὴν γὰρ πατριάρχου καὶ τῶν ἄλλων  
 πανουργίαν καὶ ἀπάτην καταγνοῦσα, ἔσπευ-  
 δεν, εἰ δύναίτο τρόπῳ δὴ τινὶ τὸν πόλεμον καταλύσασα,  
 σπονδὰς πρὸς βασιλέα τὸν Καντακουζηνὸν  
 θέσθαι περὶ εἰρήνης. Εἰργομένη δὲ ὑπὸ τῶν ὄρων  
 οἷς ὑπήγαγον ἐξαπατήσαντες, ὡς εἰ μὴ πᾶσιν  
 αἰρετὰ εἶη ἡ εἰρήνη, μηδ' αὐτὴν ἐπιψηφίζεσθαι,  
 τὴν ἐκ τῆς βουλῆς ψῆφον ἀναγκαιῶς περιέμενε.

## 463 CAPUT XXXV.

*Patriarcha et socii monachis irascuntur. Quomodo eos ad discordiam redigere laborarint et quas ob causas. De primariis quasi in carcerem conclusis. Nuntii a protostratore reversi, imperatorem Thessalonicam vocant Peritheurii oppugnatio et quibus ibidem de muro probris lacessitus fuerit. Quomodo unum de convitiatoribus remuneratus sit. Oppidani se dedunt, et consilio malevoli cujusdam ex imperatoris, deditionem astu quodam retractant. Imperator Thessalonicam abit.*

Πατριάρχης δὲ καὶ ἡ συνομοσία ἐν δεῖνῳ μάλιστα D  
 ἐπιθεντο τὰ εἰρημένα, καὶ τὸν ἑσχατον φροντο κίν-  
 δυνον αὐτοῖς ἐπάγειν. Προφανῶς μὲν οὐν πρὸς τὴν  
 εἰρήνην ἀντιλέγειν οὐκ ἱταμὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ  
 φιλομύχθηρον ἰδέσκει. Ἐσκέψαντο δὲ εἰ δύναίτο  
 τρόπῳ δὴ τινὶ ἐτέρῳ τῶν μοναχῶν τὴν ὁμόνοιαν  
 περιᾶσθαι διαλύειν. Καὶ τότε μὲν ἐπαινέσαντες τὴν  
 ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ σπουδὴν, ἐκέλευον ἀναπαύλης τινὸς  
 τυγχάνειν, τὸν ἐκ τῆς ὀδοποιρίας πόνου ἀποτιθεμέ-  
 νους. Ὑστερον δὲ ἐπηγγέλλοντο σχεψαμένους περὶ  
 ὧν ἤκουσε τὴν ἀπολογίαν παρασχέειν, ξενίζεσθαι δὲ

tamen quia ad tantam vim mali depellendam nihil  
 auxilii offerre poteramus, reliquis posthabitis,  
 Deo, qui solus independentes ærumnas atque mi-  
 erias averruncare potest, communem salutem in-  
 columitatemque supplices commendabamus. Nunc  
 quia cognovimus, segregatam Romanorum par-  
 tem, quæ opinionem præbebat maxime incepti hu-  
 jus dissidii, pacis esse cupidam, Deo pacis largi-  
 tori immortales gratias egimus: nullaque senectutis  
 et imbecillitatis, ac laborum itinere ratione ducta,  
 et vos rogaturi advenimus, ut pacem complectamini,  
 ne ob discordias vestras et nunc laceretur  
 Romanum imperium, et nisi primo quoque tem-  
 pore bellum inhibeatur, atrociora formide. Quan-  
 obrem et vos qui in dies funditur sanguinem, et  
 in carcerem compactos, atque in exilium proje-  
 ctos, et sævissime afflictos miserati, pacem ratam  
 conficite, Romanosque multis ac nefandis cladibus  
 eximite, ut et Deus pacis donator celebretur, et  
 imperatrix, ac patriarcha, et vos senatus, non a  
 Romanis modo passim, sed etiam a nobis humili-  
 bus, propter facilitatem in rebus honestis, et sol-  
 licitudinem hominum insontium hoc bello ubique  
 pereuntium, dignis gratiarum actionibus collaudemini.  
 Hæc oratio Augustæ non molesta, sed grata  
 potius, et ab ejus mente haud aliena accidit. Nam  
 cum patriarcham, cæterosque sciret esse vaferri-  
 mos ac fraudulentissimos, studebat, si quo modo  
 posset, bello dissoluto, cum Cantacuzeno pacem  
 et fœdus constituere. Religione autem juramenti  
 impedita, qua per dolum ab illis obligata fuerat,  
 ut nempe, nisi omnibus expetenda pax videretur,  
 nec ipsa eam sanciret, concilii sententiam neces-  
 sario expectabat.

At patriarcha et conjurati monachorum dictis,  
 quibus sibi exitum parari ducebant, gravissime  
 offensi, pacem manifeste repudiare non audebant,  
 ne non impudentes modo, sed etiam de industria  
 improbi viderentur. Circumspiciebant autem, si  
 qua via eorumdem concordiam dirimere possent.  
 Ac tunc quidem laudato eorum officio pro repu-  
 blica, ut fessos de itinere, aliquantum requiescere  
 jusserunt, promittentes, postea se visuros, quid  
 eis responsi darent. Divertere porro omnes eodem  
 non sinentes, alium alibi collocabant, ut quem-

a. modum corporibus, sic animis quoque promissis, et blanditiis scorsum unusquisque corruptus separarentur. Fluebat igitur tempus, et dicta in ventos recesserant, neque monachi curæ erant. Qui cernentes, eos bello quam pace gaudere magis, cum toties super ea rogati, ad obtentus quosdam et causas commentitias confugerent, revertendi potestatem petiverunt. At istis nec hoc conducere visum est, ut digressi monachi ipsos belli, Cantacuzenum pacis auctorem prædicarent, testimoniumque ferrent, illum justitiæ consentanea et universitati fructuosa postulare. Non enim quibusdam levibus ratiunculis usuros arbitrabantur quibus populos perturbarent, atque ad arma incenderent, cum ipsi ex instituto blaterones quosdam subornatos per oppida dimisissent, qui proclamarent, Cantacuzenum ab auditione pacis abhorreere, et minari se relata victoria imperatoris liberos facturum mortales miserrimos, ac peræque alios, quotquot amore justitiæ pro ipsis contra se pugnaverint. Incitabant igitur populos, ut filiorum imperatoris jam orphanorum vicem dolentes, ab eorum capitibus hominis injurias propulsarent. Ob hoc itaque commentabantur, quomodo inter monachos litem et dissensionem sererent. Ac Macarium quidem Lauræ præfectum, metropolitam Thessalonicensem designantes, eo perdixerunt ut non tantum ab aliis monachis dissideret, **464** eosque Cantacuzenismi argueret (quia nimirum amicum ob arma communia periculo conflictantem **C** intuentes, et zelum meliusque consilium præferentes ei sic opitulatum venirent), verum etiam ut probris multis imperatorem Cantacuzenum inceseret, nec se ab ipsis conspiratis amarulentia in illum vinci pateretur. Unde et Thessalonicæ cum jam esset, nullum erat ibi tam nobile crudelitate et nequitia scelus ante perpetratum, cui ipse non par faceret. Isaacium vero, qui ordinem ducebatur, ad monasterium Petra dictum condemnant: ita, ut a nemine conveniretur, nulla tamen re ad curandum corpus necessaria egeret. Sabam, quod virtute cæteris antestaret, essetque imperatoris amicitia notissimus, et ab ipsis facere nollet, in alio monasterio, Chora appellato manere, nec eum a quoquam adiri decreverunt. Quem cum **D** sedulo curare vellent, non tulit: quod diceret, iniquum esse ab iis qui in cæde et sanguine voluptatem haberent, quidquam accipere. Hoc autem solo dicto, quem Deus tueretur, nulla eum machina ab ullo mortalium posse interimiri, deinceps tacuit. Cæteris porro omnibus, ut non tanti æstimandis, ad monasteria sua reversionem concesserunt. Legationem monachorum patriarcha et conjurati ad hunc modum exceperunt. Cantacuzenus, postquam Batatzes legatione de pace, metu eorum qui regnabant, fungi pertimuit, ad exercitum rediit: ubi reduces invenit, quos nuper ad protostratorem miserat, nuntiantes, veniret quam maturrime, omnia a protostratore illic bene

οὐκ εἶσαν ἐπὶ ταυτῶν, ἀλλ' ἄλλον ἄλλοις διέπειραν· ὡς ἂν τῇ διαστάσει τῶν σωμάτων καὶ ταῖς γνώμαις διαστῶσιν, ὑποσχέσασιν καὶ λόγοις ἰδίᾳ ἐκαστος διαφθαρέντες. Ἐτρίβεται μὲν οὖν ὁ χρόνος, καὶ οὐδεμία τῶν εἰρημένων ἦν φροντις, οὐδέ τις λόγος ἐγένετο τῶν μοναχῶν. Ἐκεῖνοι δὲ ἔρωτες ὡς μάλλον αὐτοῖς αἰρετός ἐστὶν ὁ πόλεμος, ἢ ἡ εἰρήνη, μετὰ τὸ πολλά δεηθῆναι περὶ αὐτῆς, ἐπεὶ πρὸς σκήψεις καὶ προφάσεις, καὶ οὐδὲν ὑγιᾶς ἔωρων καταφεύγοντας, τὴν ἐπάνοδον ἤτοῦντο. Τοῖς δὲ οὐδὲ τοῦτο λυσιτελεῖν ἔδοκει, ὥστε ἀπελθόντας τοῖς μοναχοῦς, αὐτοῖς μὲν ἀνατιθέναι τὴν αἰτίαν τοῦ πολέμου, Καντακουζηνῶν δὲ τῷ βασιλεῖ τὸ μᾶλλον αἰρεῖσθαι τὴν εἰρήνην, καὶ δίκαια καὶ συμφέροντα τοῖς πᾶσιν ἀξίῳν συμμαρτυρεῖν. Οὐδὲ γὰρ μέτριά τινα προστήσασθαι αὐτοῖς ἐνόμιζον πρὸς τὸ τοῦς δῆμους ἐκταράττειν, καὶ τὴν πόλιν κινεῖν. Ἐξέπιπτες γὰρ αὐτοὶ λάλους τινὰς καθέσασαν εἰς τὰς πόλεις· κηρύττοντας, ὡς Καντακουζηνὸς οὐδ' ἄρκουσι ὡς τὴν εἰρήνην παραδέχοιτο, ἀλλὰ τὰ δεινότερα τοῦς βασιλέως παῖδας διαθήσει ἀπειλεῖ, εἰ περιγένοιτο ἐν τῷ πολέμῳ, καὶ τοῦς ἄλλους, ὅσοι δίκαια ποιοῦντες ἐκείνῳ πεπολεμηκασιν ὑπὲρ αὐτῶν. Παρεκάλουν τε τοῦς δῆμους ὑπὲρ τῶν βασιλέως παίδων ὀρφανῶν ὄντων πατρὸς ἀγανακτεῖν, καὶ ἀμύνεσθαι τὸν ἀδικοῦντα. Οὐ δὲ ἔνεκα ἐσέψαντο συγκρούειν πρὸς ἑαυτοῦς τοῦς μοναχοῦς. Καὶ Μακάριον μὲν τὸν Λαύρα· ἡγούμενον, Θεσσαλονίκης μητροπολίτην ἀποδείξαντες, ἔπεισαν οὐ πρὸς τοῦς ἄλλους μόνον διενεχθῆναι μοναχοῦς, καὶ Καντακουζηνισμῶν αὐτῶν κατηγορεῖν, ὅτι δὴ τὸν φίλον ὄρῶντες ἀπολείπειν ὑπὸ τοῦ κοινοῦ πολέμου κινδυνεύοντα, ἐν ζήλῳ μοῖρα καὶ τῆς πρὸς τὰ βελτίω συμβουλιᾶς ἤκουσιν ἐκείνῳ βοηθήσοντες, ἀλλὰ καὶ βασιλέως πολλὰς καταχέειν λαισθηρίας, καὶ οὐδὲν ἐκείνων ἀπολείπεσθαι τὴν εἰς αὐτὸν πικρίαν. Ὅθεν καὶ γινόμενος ἐν Θεσσαλονίκῃ οὐδενὸς τῶν ἐκείσε τοληθέντων ἐπὶ ὠμότητι καὶ πονηρίᾳ βεβοημένων ἀπελείπετο. Πρῶτον δὲ, ἐν τῇ μονῇ τῇ προσαγορευομένῃ Πέτρα ἀπρόβιτον μένειν κατεδίκασαν, προνοίας τῆς εἰς τὸ σῶμα προσηκούσης οὐδεμιᾶς ἀποστερήσαντες. Σαβάν δὲ διὰ τὸ ἀρετῇ τῶν ἄλλων ὑπερέχειν, καὶ γνωριμώτατον τῶν βασιλέως φίλων εἶναι, ἐπεὶ μὴ συμφρονεῖν αὐτοῖς ἐβούλετο, ἐν ἐξέρῃ μονῇ τῇ Χώρα προσαγορευομένῃ μένειν καὶ αὐτὸν ἐψήφισαντο ἀπρόβιτον. Βουλομένων δὲ καὶ προνοίας· ἀξιοῦν πολλῆς, οὐ κατεδέξατο· μὴ δίκαιον εἶναι φάσκων ἐκ τῶν αἵμασι καὶ φόνους χαιρόντων τι λαβεῖν. Τοῦτο δὲ μόνον εἰπὼν, ὡς τὸν ὑπὸ Θεοῦ φρουρούμενον οὐδεμιᾶ τινι μηχανῇ δυνατὸν ὑπὸ οὐδενὸς διαφθαρῆναι, ἡσύχῃ ἦγε. Τοῖς δ' ἄλλοις ἄπασιν οὐ μάλιστα ἀξιολόγοις οὖσι, τὴν εἰς τὰς ἰδίας μονὰς ἐπέτρεπον ἐπάνοδον. Περὶ μὲν οὖν τῆς τῶν μοναχῶν πρεσβείαν, τοιοῦτα πατριάρχῃ καὶ τοῖς συνομόταις τελεῖται. Βασιλεὺς δὲ ὁ Καντακουζηνός, ὡς τὴν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης πρεσβείαν ὁ Βατάτζης· δέει τῶν τὰ πράγματα ἀρχόντων ἀπηγόρευεν, εἰς τὸ στρατόπεδον ἐπανήκεν· εὖρε δὲ ἐκ Θεσσαλονίκης ἀφιγμένους οὐκ αὐτὸς ὀλίγῳ πρότερον πρὸς

πρωτοστράτορα πέμφας ἦν, ἤκειν τὴν ταχίστην ἀπεγγέλλοντας, ὡς τῶν ἑκάστε πάντων ὑπὸ πρωτοστράτορος καλῶς διαφικημένων. Ἐδόκει μὲν οὖν καὶ βασιλεῖ μὴ μέλλειν δεῖν, ἀλλὰ πρὸς Θεσσαλονικὴν ἐπιγεσθαι οὖσαν ἀναγκαίαν τῶν πρὸς τὴν τειχομαχίαν δὲ πάντων ἤδη παρεσκευασμένων, ἐκέλευεν εἰς τὴν ὑστεραίαν ἅμα πρῶτῃ τῶν τειχῶν ἀποπειρασμένους, εἰ μὴ δύναίτο παραστήσασθαι, τῇ μετ' αὐτὴν, τῆς εἰς Θεσσαλονικὴς ἔχασθαι φερούσης. Οὕτω μὲν οὖν ἐδέδοκτο. Καὶ ἅμα πρῶτ' εἰς τὴν ὑστεραίαν ὀπλισάμενοι, προσέβαλον τοῖς τείχεσι προσάγοντες τὰς μηχανάς. Διὰ πάσης δὲ ἡμέρας τῆς τειχομαχίας καρτερωτάτης γεγενημένης, μικροῦ μὲν ἐδίησεν ἄλλωσι, τῶν τε κλιμάκων προτεραιθεισῶν τοῖς τείχεσι, καὶ μηχανήματός τινός ἐπὶ τροχῶν γελῶντις προσαφροσεύμενου. Ἡ γὰρ οὐδὲ ἀεὶ ἐπιγενομένη διεκώλυσε τὴν ἄλωσιν. Οἱ πολιορκούμενοι δὲ δεῖσαντες, μὴ εἰς τὴν ὑστεραίαν αὐθις μάχης ἄλλωσι γενομένης ἐβουλεύσαντο νυκτὸς πίστει λαθόντες παρὰ βασιλέως, ὁμολογίᾳ τὴν πόλιν παραδοῦναι. Καὶ ἅμα πρῶτ' ἐκ τῶν τειχῶν τοῖς εἰς τὸ στρατόπεδον ἐκέλευον μηνύειν βασιλεῖ, εἰ βούλοίτο ἐπὶ συμβάσει τὴν πόλιν παραλαμβάνειν. Ἡδέως δὲ βασιλέως τὸν λόγον δεξαμένου, καὶ κελεύοντος ἤκειν πρὸς αὐτὸν ὡς πάντα πράξοντος, αὐτοῖς τὰ κατὰ γνώμην, ἤκον τοῦ τε δήμου, καὶ τῶν παρ' αὐτοῖς θνατῶν ὀλίγοι, καὶ τῶν τῷ κλήρῳ τῆς παρ' αὐτοῖς ἐκκλησίας καταλειγμένων· αἰτίας δὲ ὡς περ' ἀπολύοντες ἑαυτοὺς ἐπὶ τῷ ὄπλι κεινηκένοι πρὸς αὐτὸν, τὸ δεῖν ἐφασαν πεποιθηκένοι, ὁμωμοκείναι γὰρ ὀλίγη πρότερον ἀντιστήσασθαι τοῖς βασιλεῖδι πολεμοῦσι μέχρι καὶ τοῦ θνατοῦ. Τοῦς τε ὄρκους τογαροῦν τετηρηκένοι ἀσφαλῶς, καὶ τὸ νῦν λυσίτελεῖν φαινόμενον ἐκ τῶν πραγμάτων πράττειν μετ' εὐγνωμοσύνης. Ὅθεν ἀξιοὶ συγγνώμης νομίζεσθαι εἶναι παρ' αὐτῷ. Δείσθαι μέντοι καὶ τῆς δι' ὄρκων ἀσφαλείας, ὡς οὐδὲν πείσονται τῶν κατὰ τὸν πόλεμον αὐτοῖς εἰργασμένων ἔνεκα, καὶ τῶν ὕβρεων, εἰ παρὰ φαύλων καὶ τοῦ μηδενὸς ἀξίων ἀνθρώπων εἰρηναίᾳ πρὸς αὐτὸν τῶν ἐν λόγῳ πάντων μάλιστα ἀνωμένων, καὶ τὴν ἀκολασίαν τῆς γλώττης τιθεμένων ἐν δεινῷ. Οὐδεμιὰς γὰρ ὕβρεως ἐφείδοντο ἰστώτας ἐπὶ τῶν τειχῶν. Ὅθεν καὶ ποτε βασιλέως ἐν ὄπλοις παρίοντος καὶ τὰ τείχη κατασκευασμένου διὰ τὴν τειχομαχίαν, τρεῖς τινὲς ἰστώτες ἐπὶ τῶν τειχῶν, μᾶλλον τῶν ὕβρεων ἠφείδον γνώριμου γινόμενου. Ὁ δὲ ἐγγὺς γενόμενος, ἠρώτα εἰ εἰδότες ὅς τις εἴη ὕβριζοῦσιν οὕτως ἀφειδῶς. Ἐνός δὲ ἀποκριναμένου : ὡς μάλιστα εἰδεῖεν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὕβριζεν πολλῶν ὄντα ἀξίων λοιδοριῶν, οὐτις ἀποστάτης γεγὼς τοῖς βασιλέως ἐπιβούλευσε παῖσι, καὶ οὐδεμιὰς ἀπέσχετο πείρας ἀποκτείνει τοὺς οὐδὲν ἠδικηκότας μηχανώμενος. Πότε δὲ, εἰρηκεν ὁ βασιλεὺς, ἐπὶ δίκην καταστάνα, οὐτις μὴ τὰ ἐγκλήματα ἠδυνήθη ἀπολύσασθαι, κατεψηφίσασθε ἀδικεῖν αὐτοὶ καὶ ἐπιρκεῖν, καὶ τοιαῦτα οἷα λέγετε τολμᾶν. Τῶν δὲ ἐναγχοῦν ἐκ Βυζαντίου ἐκπόντων ἤκειν ἐν ᾧ τὰ κατὰ βασιλέως ὕπ' αὐτοῦ ἐσκατωρημένα ἐμαθεῖν· οἷ' ἄ καὶ τοὺς ἑκαὶ τὰ βασιλέως

administrari. Ne imperator quidem cunctandum, sed Thessalonicam, ut ad urbem maximi momenti festinandum duxit; et omnibus jam ad moenia Peritheorii oppugnanda confectis, præcepit iis postridie die illucescente tentatis, si conatus non responderet, die tertio viam versus Thessalonicam arriperet. Sic censuit. Die exorto, muros, admotis etiam machinationibus, invadunt: quos cum toto die oppugnassent acerrime, parum abfuit quin eos acta jam testudine, et scalis applicitis conscenderent, sed noctis interventus rem impedit. Obsessi metuentes, ne die sequenti pugna instaurata caperentur, noctu decernunt, fide ab imperatore accepta, urbem dedere. Mane de monibus clamorem in castra dantes, imperatori renuntiari jubent, **465** si velit, ex pacto convento civitatem accipiat. Ille hoc nuntio gavisus, eos evocat, facturum se quæ optent, omnia. Veniunt de plebe, et optimatibus pauci, de clero item nonnulli. Atque ut se purgarent quodammodo, aliter se facere nequissis dixerunt, propterea quod nuperrime sacramento concepto sponderant, se imperatricis hostibus quantum valerent restituros. Quod jurassent, præstitisse hactenus fideliter: et quod nunc res ipsa utile futurum doceat, id æquo animo facturos. Putare igitur, se dignos esse veniam. Cupere tamen jurejurando sibi caveri, nil grave passuros ob ea quæ durantibus armis commisissent, ob convicia scilicet, quæ non sine summo dolore virorum gravium, abjecti, et nauci hominis procaci lingua in eum contorsissent. Nullis siquidem probris stantes in muris parcebant: ut etiam aliquando armato imperatore accedente, et moenia propter oppugnationem contemplante, tres quidam eo cognito effusius maledicerent. Qui propius accedens quærsivit, num scientes quis esset, adeo liberaliter contumelias dicerent. Eorum uno respondente, maxime et idcirco probra fundere, quibus ipse multis dignus esset, quod fracta fide, imperatoris liberis insidiaretur, omnesque vias indagaret, quo illos meditata ab se morti offerret, a quibus nullam unquam sensisset injuriam. Quando autem, excepit Cantacuzenus, in judicium me vocatum, quia dissolvere crimina non potui, et injuriæ, et perjuri, et hujus sceleris quod objicis, me condemnas? Respondentibus illis, paulo ante Byzantio venisse, a quo quæ ipse in imperatorem adolescentem perverse machinatus esset, didicissent: et idcirco qui illic imperatorem tuerentur, ipsum expulsi, quibus cum resistere nequeat huc venire, Recte, mi homo, occurrit Cantacuzenus, hæc vos Byzantio didicissis. Ego vero huc venio, ut cum te ob maledicam loquacitatem punivero, tuo exemplo ipsi protervire desinant. His per ludum dictis, præterit. Eadem nocte milites jussu imperatoris Insidias ad portas tendentes, ut oppidanum aliquem caperent, ex quo quid intus gereretur, exprimerent, casu ipsissimum conviciatorem multo mane, nescio cujus rei causa



egredientem rapiunt, imperatori assistunt. Qui se eum hanc nosse simulans, unde et qui sit percipiat. **408** Ille plane ignorari se opinatus, pro necessitate praesenti respondet. Sed ubi imperator persona deposita, hesternum esse conviatorum ostendit, caeteris quidem omnibus hoc eventum non modice delectationi, et mirifica hilaritati fuit: captum vero pavor ingens subit, de anima anxium, et jamjam se interficiendum arbitrantem. At imperator cum in aliis, tum praesertim in hujuscemodi rebus excelsum se et invictum animum decere ratus, oblectamenti gratia captivo dicta ipsius hesternum plene iteravit. Deinde stola majoris pretii, quam pro ejus conditione, et auro insuper donatam recedere, atque in futurum neminem inauditum damnare, alteramque aurem reo integram servare jussit (87). Ille ferme supra fidem felix pro contumellis imperatorem laudibus extollere. Sed haec prius acta sunt. Tunc vero, cum injuriarum oblivionem peterent, qui ex oppido in castra venerant, orantemque, ut qui a fronte se dederent, bene illis faceret, verbis blande compellatos, ne quid ab se infestum timerent hortatus est, et quae petebant, imperatorio diplomate confirmari mandavit. De exercitu porro imperatoris malignus quidam, ut apparet, et hostis occultus; furtim ad legatos adiens, ab urbe tradenda eos revocavit, imperatorem die postero, sive se dederent, sive non, Thessalonicam summa adactum necessitate constituisse discedere. Quibus

A ἡρημένους αὐτὸν ἐλάουσιν· πρὸς οὓς μὴ δυνάμενοι ἀντίστασθαι, ἐνθάδε ἤλθιν. Ἀληθῶς εἰρηκας· εἶπεν ὁ βασιλεὺς, ὡς ἔταίρε, ἐκ Βυζαντίου τὰ τοιαῦτα δευδάχα· ἀλλ' ἔγωγε αὐτοῦ τοῦτου ἐνεκα ἐνθάδε ἦκα, ἵνα σε τῆς γλωσσαλγίας τιμωρησάμενος, διὰ σοῦ κάκεινους δεδάξω μὴ τοιαῦτα ἀκαλοσταινέιν. Οὐ μὲν οὖν βασιλεὺς ἐν μέρει παιδίᾳ τοιαῦτα πρὸς ἐκείνους διαλεχθεὶς, παρήλαθ. Τῆς αὐτῆς δὲ νυκτὸς στρατιώται βασιλέως κελύσαντες ἐν ταῖς πόλει προλοχίσαντες ὡς τε τῶν ἐνδονεῖν ζωγρησάτω τὰ πραττόμενα ὅπ' ἐκείνου διδαχθῆναι, οὕτω συμβάν, αὐτὸν ἐκείνον τὸν ὄβριστην ἅμα ἐκ τῶν πολῶν πρὸς τινὰ χρεῖαν ἐξελεθόντα ἐξαρκάσαντες, παρέστησαν βασιλεῖ. **Β** "Ὁδ' ἀγνωστὸν ὑποκρινάμενος, ὅθεν τε εἶη καὶ ὅς τις ἤρῃτα. Νομισίας δὲ καὶ αὐτὸς ἀγνωσθῆναι, δεῖα ἔπεσθ' πρὸς τὴν παρούσαν λυσιστελεῖν ἀνάγκην ἀπεκρίνατο. Ἄς δ' ὁ βασιλεὺς τὴν ὑπόκρισιν ἀποθέμενος, αὐτὸν ἐκείνον ἀπεδείκνυε τὸν χθὲς εἶναι ὄβριστην, τοῖς μὲν ἄλλοις ἅπασι διατριβὴν οὐ μικρὰν ἐνεποιεῖ ἢ τοιαύτη συντυχία, καὶ ὡς ἥδιστα διετίθεντο· τὸν ἐαλωκότα δὲ θεός οὐ μικρὸν εἰσῆμι περὶ ψυχῆς ἀγωνιῶντα, καὶ ὅσον οὕτω νομίζοντα ἀποθανεσθῆαι. Βασιλεὺς δ' ὥσπερ ἐν τοῖς ἄλλοις μᾶλλον κὰν τοῖς τοιοῦτοις προσέκειν αὐτῶ νομίζων μεγαλοφυεῖν ἐπ' ἱκανῶν, παραφυχῆς ἐνεκα τὰ χθὲς εἰρημένα πρὸς τὸν ἐαλωκότα διαλεχθεὶς, ἔπειτα ἐκέλευε στολὴν παρέχειν πολυτελεστέραν, ἢ αὐτῶ προσῆκε· παρασχόμενος δὲ καὶ χρυσίον, ἐκέλευεν οἰκασίαν ἀναχωρεῖν, καὶ τὸ ἀπὸ τοῦδε μηδέου καταψηφισθῆναι πρὶν εἰς ἀπολογίαν καταστῆναι, ἀλλὰ τὴν εἴτην τῶν ἀκούων τῶ κατηγορουμένῳ φυλάττειν ἀκραιφνῆ. **Γ** "Ὁδ' ἀπιστὰ σκεδὸν εὐτυχίας, πρὶν γενέσθαι βασιλέως ἐπαινήτης ἦν ἀνεὶ τοῦ πρότερον ὄβριστοῦ. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν πρότερον. Τότε δὲ ἐπεὶ οἱ πρέσβεις ἀμνηστέαν τῶν ὄβριων ἠτοῦντο, καὶ ἰδέοντο βασιλέως εἰ ποτεῖν προσχωροῦντας ἐκεῖνι, προσήγγον αὐτοῖς διαλεχθεὶς, καὶ λόγοις πείσας μηδὲν ὑποπεύειν κατ' αὐτοῦ δεῖν, ἐκέλευε καὶ γράμματα βασιλικῶν, ἐαυτῶ ἠτοῦντο βέβαια ποιεῖν. Τῶν δὲ βασιλεῖ συνόντων τίς δύσους ὦν, ὡς ἔειπε, καὶ πολερῶν ἀφανῶς, κρύφα προσελθὼν τοῖς πρέσβεσι, συναβούλευε μὴ τὴν πόλιν παραδιδόναι. Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ αὐτοῖς ἀπολογίαν καταστῆναι, ἀλλὰ τὴν εἴτην τῶν ἀκούων τῶ κατηγορουμένῳ φυλάττειν ἀκραιφνῆ. **Γ** "Ὁδ' ἀπιστὰ σκεδὸν εὐτυχίας, πρὶν γενέσθαι βασιλέως ἐπαινήτης ἦν ἀνεὶ τοῦ πρότερον ὄβριστοῦ. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν πρότερον. Τότε δὲ ἐπεὶ οἱ πρέσβεις ἀμνηστέαν τῶν ὄβριων ἠτοῦντο, καὶ ἰδέοντο βασιλέως εἰ ποτεῖν προσχωροῦντας ἐκεῖνι, προσήγγον αὐτοῖς διαλεχθεὶς, καὶ λόγοις πείσας μηδὲν ὑποπεύειν κατ' αὐτοῦ δεῖν, ἐκέλευε καὶ γράμματα βασιλικῶν, ἐαυτῶ ἠτοῦντο βέβαια ποιεῖν. Τῶν δὲ βασιλεῖ συνόντων τίς δύσους ὦν, ὡς ἔειπε, καὶ πολερῶν ἀφανῶς, κρύφα προσελθὼν τοῖς πρέσβεσι, συναβούλευε μὴ τὴν πόλιν παραδιδόναι. Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ αὐτοῖς ἀπολογίαν καταστῆναι, ἀλλὰ τὴν εἴτην τῶν ἀκούων τῶ κατηγορουμένῳ φυλάττειν ἀκραιφνῆ.

#### Jacobi Pontani notae.

(87) Alexander Magnus accusatorem audiens, manu adnota alteram aurem occludebat, quod eam

reos se diceret servare. Infra eandem historiam denuo tangit. Cur enim non lris, quod pulchrum?

467 CAPUT XXXVI.

Joannes imperator coronatur Byzantii. Dignitates in conjuratos co...ate. Patriarchæ fastus in vestitu. Apocauclus persona deposita, summam auctoritatem vindicat, propinquos et necessarios Cantacuzeni interfecit; matrem ejus dirissime affligit. Misericordia imperatricis in illam, et rursus crudelitas Archontum quoad medicum. Mors ejus miserabilis, Charitas Theodoræ sororis Andronici junioris in moribundam atque mortuam. Imperatricis excusatio. Pecuniæ inventæ magnitudo et distributio. Horribilis calumnia in Cantacuzenorum conficta. Apocauclus classem contra Cantacuzeni terrestrem exercitum parat.

Ἐν Βοζαντίῳ δὲ ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ὁ τοῦ Α Ἀνδρονίκου βασιλέως πατρὸς, ψήφῳ βασιλέως τε καὶ τῆς συγκλήτου, στέφει τὴν κεφαλὴν ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ πατριάρχου κατασκευάζεται. Ἐν τῇ ἐορτῇ δὲ καὶ πῶν τῆς συγκλήτου πλὴν ὀλίγων ἀξιωματῶν πάντες ἔτυχον ὡς ἂν ἕκαστος παρὰ βασιλέως καὶ πατριάρχου καὶ πῆς βουλῆς ἀξίως ἐκρίθη. Καὶ Ἰσαάκιος μὲν Ἀσάνης, πανυπερσεβαστος ἀπεδείχθη· θεοῦ δὲ μέγας δὲ Ἀπόκευχος, καὶ ὁ Χοῦμνος μέγας στρατοπεδάρχης· Ἀνδρόνικός τε Παλατολόγος, ὃς ἦν γαμβρὸς Ἀποκαύχῃ τῷ μεγάλῳ δουκί, μέγας καὶ αὐτὸς στρατοπεδάρχης· ὃς τε Γαλάτης πρωτοσεβαστός, καὶ οἱ ἄλλοι ἅπαντες ὡς ἕκαστος. Πατριάρχης δὲ ἐπέειπεν τὴν ἀξίαν ἀμείβειν οὐκ ἐνῆν, εἰς σεμνικαρόν τι περιέσθησε τὸ σχῆμα· καὶ ἐν τε ταῖς ὑπογραφαῖς, ἡρανεῖον χρώματι ἐχρήσθη, καὶ τὴν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καλύπτραν, ἣν τοὺς πατριάρχας ἔθος φέρειν, ἂν μὴ τοῦ τάγματος ὦσι τῶν μοναζόντων, ὀθόνῃ λευκῇ περιεπιημέναν πρότερον, αὐτὸς κατακόσμησε χρυσοῦ, εἰκόνας πότῃ τοῦ σε Σεωτήρος ἡμῶν ἐγγράφας Χριστοῦ Ἰησοῦ καὶ τῆς τεκοῦσας αὐτὸν ἀχράντου θεοτόκου, καὶ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ. Ἀπόκευχος δὲ ὁ μέγας θεοῦ, ἀκρι μὲν ἐκείνου τοῦ χρόνου, μετρώμενός τε φρονεῖν ἰδοίκαί, καὶ τῆς βουλῆς εἶναι ὑπεκρίνετο εἰς, ἢ μάλλον καὶ πρὸ αὐτοῦ τοὺς ἄλλους ἦγε, μὴ τῆς κακουργίας ἀισθόμενος ὀφρῶδων ἐπὶ Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως ἐθελήσῃσι. μάλλον ἀρχεσθαι, ἢ ἐκείνου. Ἐπέειπεν δὲ ἀξιωματῶς τε μαιζονος ἐπράχθητο καὶ τὸν πόλεμον εἶδεν αὐξήθητα ἐπὶ μέγα, τὸ προσωπεῖον ἀποθέμενος· αὐτὸς, πάντα ἤμ. Καὶ πάντων ἤρχε καὶ μαιζόνων καὶ ἄλλοτων. Ἀλ' ἵτε γὰρ τῶν χρημάτων πρόσοδοι τῶν κοινῶν ὑπ' ἐκείνου διεκρούοντο· καὶ πώλων ἀρχαὶ καὶ στρατηγίαι οἷς αὐτὸς ἐκέλευεν ἰδίδοντο· καὶ εὖ ποιεῖν καὶ τοῦναντίον κύριος ἦν· καὶ πένθ' ὀφείως πρὸς Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα ἕως ἔτι μέγας· ἦν δομέστικος ἡμιλλᾶτο πάντα ὑπ' ἐκείνου ἀγεσθαι βουλόμενος. Συνιδὼν δὲ ὡς ἐπαχθῆς τοῖς εὐγεγετέρας ἢ ἐκείνου, ἔσεται ἀρχή, καὶ θείσας μήτι διὰ ταύτην ὑπ' ἐκείνων ἐπιβουλεύθῃ ἔγνω δεῖν πάντας διαφείρειν· ὡς εἰ τῆς φαύλης τύχης ὑπολειφθεῖεν ὄμοιοι, βλάβος αὐτῷ πρὸς ἅπαν εἰζόντας τὸ προσταττόμενον οὐκ· ἀνοήτως αἰσθηθείς. Καὶ πρῶτον μὲν ἀπὸ τῶν καθ' αἶμα προσσηκόντων καὶ μάλιστα γνησίων ἤρχετο Καντακουζηνῶ τῷ βασιλεῖ, ὅλης τε εὐπαρῶν πρὸς τὰς διαβολὰς, καὶ τῶν ἄλλων μάλλον ὡς δυνατωτέρους δεδοικώς. Ἐπειτα δὲ καὶ τοὺς ἄλλους ἐφεξῆς μετῆλθε μηδενὸς φεισά-

Byzantii Joannes imperator, Andronici filius, Augusta et consiliariis ita volentibus, a Joanne patriarcha corona exornatur : in qua festi diei celebritate, omnes pene proceres, ut quemque imperatrix, patriarcha et consilium esse dignum judicaret, dignitates adepti sunt. Et Isaacius quidem Asanes panhypersebastus declaratus est, Apocauclus magnus Jux, Chumnus magnus stratopedarcha : Andronicus Pakeologus, Apocauchi gener, etiam ipse magnus stratopedarcha designatur : Gabelas protosebastes, et ita alii omnes, eorum suffragiis, de quibus supra diximus. Patriarcha, quia gradum permutare non poterat, habitu se augustiorem fecit, et in subscriptionibus colore caeruleo est usus : flammeumque (88), seu tegmen capitis, quod antea patriarchas, si de monachis non essent, album ferre mos erat, ipse auro illustravit, Servatoris nostri, et infibatae ejus genitricis Deiparae ac Joannis Baptistae depictis in eo iconibus. Apocauclus magnus dux, qui usque ad id temporis modestam praese ferebat, et unum se de concilio simulabat, vel potius alios etiam sibi anteponebat, metuens ne aelus ejus olfactuantes, Cantacuzeni quam ipsius imperium marent, ubi et gradum excellentiorem est consecutus, et bellum in majus auctum vidit, larva deposita, factus est omnia, majorumque juxta ac minorum rerum arbitrium ditionemque usurpavit. Nam et communia vocationem ab eo procurabantur, et praefecti ac duces urbium ex ejus voluntate creabantur : beneque et male facere in illius manu erat ; ac per omnia nitebatur similis esse Cantacuzeno adhaec magno domestico, nihil non a se regi atque administrari desiderans. Sed enim perspiciciens imperia sua nobilioribus injucunda et onerosa fore, timensque, ne quid idcirco insidiarum sibi pararetur, omnium perdendorum consilium cepit, 468 ut humiles soli relictis, auctoritati suae in omnibus propensius parerent. Nec erat stulta cogitatio. Ac initium quidem a Cantacuzeni consanguineis et amicis germanissimis duxit, cum et materia ad calumniandum abundaret, et eos ut opulentiores amplius metueret. Beinde alios ordine aggressus, nulli pepercit ; specie quidem, quasi imperatricis, et optimatum ejus, praesertimque patriarchae decreto. poenas quibus illi vellem, inferret, re autem ipsa libidini suae obsecutus. Cantacuzeni porro matrem jam ante in carcerem

Jacobi Pontani notae.

(88) Καλύπτραν vocat Graecus : ἡ κομμο, ait Fesius, amicitur nubens boni ominis causa quod eo assidue utebatur flaminica, id est, Flaminis uxor,

eni non licet utere divorium. Quale videlicet velum sacratae ei velatae Deo virgines in captibus gestant (ut res melius intelligatur). Bix Wetted.

conditam de industria vexare instabat, nec ullum genus molestiæ ei non adhibebat. Nam et custodes illi dedit, homines impudentes, moribusque barbaros, quibus præcepit, omnem in illam diritatem expromere, et quam indignissime, contemplissimeque tractare. Hinc quamvis antea quoque victus ei maligne præberetur, tamen huiusmodi gustare maluit. Hieme autem acerrima ac perfrigida nec ex veste stragula ad corpus cooperiendum, nec ex accenso foco ullum ei solatium impertiebant, quamvis Augusta mandasset, ut in ea curanda nihil prætermitteretur. Quin etiam toto die custodes, ipsa audiente, in filium maledicta sine fronte jactare non cessabant, et tanquam si nuntios accepissent, illi narrabant: alias quidem, captum esse, et catenis injectis sæde raptari; alias, commisso prælio occisum, jamque caput afferri quod consolationis causa ad eam quoque se allaturos pollicebantur; aliaque demum crudeliora, et immaniora multo. Unde supra modum corde inflammata, et contabefacta, in rapidissimam febrem incidit. Fœminæ sociæ archontas sævissimos, aut medicum illam visitare paterentur, quamvis obstantes, inflectere non poterant, usque adeo improborum illorum, et consuetorum quotidie humana devorare viscera (89), ad miserationem viscera obduruerant. Omnem ei curacionem negarunt, quasi manibus suis eam jugulantes.

469 Imperatrix ubi per nescio quem illam ægrotare, nec ab archontibus, et a magistro orbis, atque discipulo mitis illius ac benigni præceptoris medicum ad eandem permissum ingredi rescivit, tantam feritatem, tamque alienos ab omni humanitate animos, verbis asperioribus ipsis exprobravit, et medicum summum misit, qui pro morbo ei medicinam faceret. At patriarcha, et reliquus ille bonorum virorum cœtus sacramento hominem adigere, ingressum nihil ad depellendam ægritudinem præscripturum. Quem accessum recusantem, si jacenti ac laboranti ex arte sua, nihil profuturus esset, coegerunt imperatrici obedire, ut et crudelitatem suam usque ab initio servarent, et auctoritatem Augustæ contempsisse ne viderentur, si accessu illum ad ægrotam prohibuissent. Si pertenderet, et quidpiam ad salutem male habentis dicerat, ne ipsos postea accusaret, cum semet in calamitatem præcipitasset; Cantacuzenisini enim

μενος. Τὸ δοκεῖν μὲν, ὅτι ψήφω τῆς συγλήτῳ βουλῆς καὶ βασιλίδος, καὶ μάλιστα πατριάρχου τὰς τιμωρίας οἷς ἂν ἐθελήσειεν ἐπάγειν. Τῇ δ' ἀληθείᾳ, τὰ δοκοῦντα ἑαυτῷ πρῶτον. Τὴν δὲ βασιλέως μητέρα Καντακουζηνοῦ, καὶ πρότερον ἐν δεσμοτηρίῳ κατακεκλεισμένην, μᾶλλον ἐκᾶκουν ἐξεπίτηδες, καὶ οὐδὲν εἶδος λύτης ἀπέλιπον ἐπιθεθειμένοι πρὸς ἐκείνην. Φύλακας τε γὰρ ἐπέστῃσαν ἀνθρώπους ἀναιδέας καὶ τὸν τρόπον βαρβάρους, καὶ πᾶσαν ἐπιθεῖνυσθαι προσέτατον πικρίαν πρὸς αὐτήν. Καὶ πάντα ποιεῖν ἐφ' ὕβρει καὶ καταφρονήσει. Τὰ τε ἀναγκαῖα πρὸς τροφήν, καὶ τοὶ καὶ πρότερον ἐνθεῶς παρέχοντες, ἐτι μᾶλλον γλισχροῦς ἐχορήγουν. Ἐὶ δὲ ποτε εἶδει καὶ ζῳμόν τινα παρέχειν, φιλοπρωπευσαμένους δῆθεν, εἰδότες ὡς πολυτελεῖα ἐντραφεῖη καὶ τρυφή, καὶ οὐδενὸς ἂν ἄψαιτο μεμελυσμένου τὰς χεῖρας ἀνίπτους καθιέντες, διπρῶτων δῆθεν τὸν ζῳμόν, εἰ μὴ τοὶ ἔνδον κρύπτοιο γράμματα παρὰ τοῦ υἱοῦ ἀπεσταλμένα, καὶ τοὶ γε αὐτοὶ τῶν προσαγομένων ὄντες μάγειροι. Ἐὶ ὄρῳσα, μᾶλλον ἤρετο λιμῷ βίαιως ἀποθνήσκαιν, ἢ τοιοῦτων γενέσθαι. Ἐν χειμῶνι τε σφοδρῶτά τε καὶ κρυμῶδι οὐδεμίαν, οὐτ' ἐκ τῶν ἄλλων ἐπιτηδείων, οὐτε ἐκ πυρὸς περιέλιγοντο παραμυθίαν. Καὶ τοὶ βασιλίδος μηδεμιὰς κατὰ τὸ σῶμα θεραπείας κελουούσης ἀποστερεῖν. Παρὰ πᾶσάν τε ἡμέραν οὐκ ἐνέλιπον οἱ φύλακες τὸν υἱὸν ἀσέμμως ὑβρίζειν ἐπ' αὐτῆς· καὶ ὡς ἀγγελάς δῆθεν πεπισμένοι ἀπήγγελλον, ποτὲ μὲν ὡς συλληφθεῖη ὁ υἱὸς, καὶ ἀτίμως ἄγοιτο περικείμενος κλοιῶ· ἄλλοτε δὲ ὡς μάχης γενομένης, ἐπ' αὐτῆς ἀποκτανθεῖη, καὶ ἄγοιτο ἡ κεφαλὴ, ἣν παραμυθίας ἕνεκα καὶ πρὸς αὐτὴν ἄγειν ὑπερσχοῦντο. Καὶ ἕτερα ὠμότερα καὶ ἀπανθρωπότερα πολλὰ, ἐξ ὧν ἐκείνη τὴν καρδίαν ὑπερξέσασα καὶ κατατακῶσα, πυρετοῦ ἐλήφθη σφοδρῶτά τοις. Αἱ δὲ περὶ αὐτὴν γυναῖκες, πολλὰ τῶν ὠμωτάτων ἐκείνων ἀρχόντων δεηθεῖσαι, ὥστ' ἐπιτρέψαι ἱατροῦν πρὸς αὐτὴν εἰσάγειν καὶ προνοίας εἰσῆσαι μικρὰς τινὰς, οὐκ ἠδυνήθησαν πρὸς ἔλεον ἐκκαλέσασθαι τὰ σπλάγγνα τῶν ἀγνωμόνων ἐκείνων, καὶ σπλάγγνα ἐσθλῶν ἀνθρώπων εἰθισμένων δσημεῖραι. Ἄλλ' ἀπέκον αὐτῇ πᾶσαν θεραπείαν, ὥσπερ αὐτοχειρῶς κατασφάττοντες. Ἡ βασιλὶς καὶ ὑπὸ τοῦ πυθομένη ὅτι νοσοῖη ἢ τοῦ βασιλέως μήτηρ, καὶ ὡς οὐκ ἐπιτραπέη παρὰ τῶν ἀρχόντων καὶ τοῦ διδασκάλου τῆς οἰκουμένης; καὶ μαθητοῦ τοῦ πρῶτου καὶ φιλοπρωπευτοῦ ἱατροῦ πρὸς αὐτὴν εἰσελθεῖν, ὡνεῖδισε μὲν αὐτοῖς πικρῶς τὴν ὠμότητα καὶ τὴν ἀναλγησίαν· τὸν δὲ ἱατροῦν ἐκέλευεν ὅς αὐτῇ πρὸς τὰς νόσους συνήθη ἦν, πρὸς ἐκείνην τε ἐλθεῖν, καὶ προνοίας εἰσῆσαι τῆς θαύσεως. Πατριάρχης δὲ καὶ ἡ λοιπὴ τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων ἀνδρῶν φατριὰ τὸν ἱατροῦν παραλαβόντες, ὄρκους ἀπήτηον, ὥστε ἐλθόντα πρὸς ἐκείνην, μηδὲν περὶ τῆς νόσου διατάξασθαι. Τοῦ δὲ καὶ τὴν ἐπιδημίαν ἀπαγορεύοντος, εἰ μέλλοι μηδὲν ἐκ τῆς

#### Jacobi Pontani notæ.

(89) Pulchra amplificatio filii in causa matris. Et miratur satis argute, quomodo, qui quotidie humana viscera comederent, tam duris potuerint

esse visceribus: siquidem omni sensu humanitatis carerent, et in figura humana belluarum sævittem imitarentur.

τέχνης ὠφέλειν, ἠνάγκαζον αὐτοὶ τὰ κελεύμενα ποιῆν, ἐν αὐτοῖς τε ἐξ ἀρχῆς ὠμότης διασώζοιτο, καὶ μηδὲ βασιλίδος καταφρονεῖν δοκοῖεν τὰ κελεύμενα μὴ ποιῶντες· εἰ δ' ἰσχυρογνωμονοῖη καὶ πρὸς ὠφέλειάν τε τῆς νοσοῦσης λέγοι, μὴ μέμφεσθαι αὐτοῖς ὡς αὐτοῦ τῶν ἐσομένων κακῶν αἰτίου ἑαυτῷ παρεσσομένου. Ἀῆλος γὰρ ἦδη εἶναι ἠρημένος τὰ Καντακουζηνῶ. Ὁ δὲ δαίσιος τὴν ἀπειλήν· οὐδὲν γὰρ ἦν τὸ μέσον τοῦ τε ὑποπευθῆναι καὶ τοῦ πάσχειν τὰ δεινότερα· πρότερον ἐπαγγειλάμενος μηδὲν τῶν γινόμενων μηνύσειν βασιλίδι, ἔπειτα πρὸς βασιλέως εἰσῆει τὴν μητέρα· μηδὲν δὲ δυνάμενος διὰ τὸ ἐκ τῶν ἀρχόντων δέος φθέγγεσθαι, τοὺς ἐπομένους φύλακας ὡς ἐνῆν διαλαθῶν, νεύματι ἐσήμαινε τὴν ἐν ἀγκῶνι φλέβα τέμνειν. Ἐπειτα ἐξῆει μηδὲν τὸ σύνολον φθεγγάμενος· αἱ γυναῖκες δὲ αὐτῆς τῶν ἀρχόντων δεηθεῖσαι τὸν τέμνειν φλέβας ἐπιστάμενον· εἰσάγειν οὐ συνεχωροῦντο. Ὅθεν ὑπὸ τοῦ πυρετοῦ καταρραγήσασα καὶ μηδεμιᾶς ὄλως προνοίας ἀξιωθεῖσα, ἐτελεύτησεν ἕκτη μηνὸς Ἰανουαρίου δεκάτης οὔσης Ἰνδικτιῶνος τοῦ Γ' ἔτους· τελευτώσης δὲ ἦδη, ἡ τοῦ βασιλέως Ἀνδρονίκου ἀδελφῆ ἡ πρότερον μὲν Μιχαὴλ τῷ Μυσῶν συνῴκει βασιλεῖ· ἔπειτα ἐκείνου τελευτήσαντος πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἐπανελοῦσα, καὶ τὴν ἐν βασιλείῳ διατριβὴν καταλιποῦσα μονάζειν εἴλετο, καὶ Θεοδοσία ἐκ Θεοδώρας μετωνομάσθη, τυβομένη περὶ τῆς βασιλέως μητρὸς οὗτε τελευτῆ καὶ ὡσπερ ἀμειβομένη τῶν ἐκείνης πρότερον ὑπηργμῶν ἀγαθῶν, πολλὴν γὰρ εἰς ἐκείνην ἐπαδείκνυτο τὴν εὐνοίαν, ἀφίκετό τε εἰς τὸ δεσποτήριον πρὸς αὐτήν, καὶ παρέμεινεν ἄχρι τελευτῆς. Ἐπειτα τὸν νεκρὸν ἐξαγαγοῦσα παρὰ τὴν μονὴν τῆς πρὸς μητρὸς ἐκείνης μάμης ἀδελφῆς τοῦ πρώτου τῶν Παλαιολόγων βασιλέως Μιχαὴλ τῆς Μάρθας προσαγορευομένην ἐν τοῖς πατρίοις κατέθηκε τάφοις. Ἐπειτα ἐκείθεν πρὸς βασιλίδαν ἀναστρέψασα, ἀπήγγειλε τὴν ὠμότητα καὶ τὴν ἀπανθρωπίαν τῶν ἀρχόντων, ἦν περὶ ἐκείνην ἐνεδείξαντο ἄχρι τελευτῆς. Ἡ δ' ὄρκοις διεβεβαίωτο, μηδὲν εἰδῆναι τῶν γεγενημένων, πλὴν οὗτις εἰργεσθαι προσετέτακτο παρ' αὐτῆς· κατεγίνωσκέ τε καὶ αὐτὴ πολλὴν ἐκείνων τὴν ἀπήνειαν. Μετὰ δὲ τὴν ἐκείνης τελευτὴν, τὰ χρήματα ἐκείνης τε καὶ τοῦ υἱοῦ διηρυνάτο, καὶ πολλὰ ἐκείνων ἐξευρίσκατο, μάλιστα δ' οὗτις καὶ πατριάρχης κατὰ τῶν ἐχόντων ἐξέπειν ἀφορισμὸν, ὃν εἶχεν ὡσπερ τινὰ δορυφόρον ταῖς παρανόμοις ἐπιθυμίαις· πάσαις ὀξύτατα ὑπηρετοῦντα· ὃν οἱ πολλοὶ τῶν ἐχόντων δέσαντες, φέροντες τὰ φυλακτέμενα παρεῖχον· οἱ δὲ καὶ ὡς παρὰ δίκην γινόμενον καταφρονοῦντες, τῶς μὲν κατεῖχον χρόνῳ δὲ ὑστερον ὑπὸ τῶν συνεϊδόντων μηνυόμενα πάντα ἀναλώθη. Οὕτω δὲ ἦσαν κλειστά τὰ ἐξευρισκόμενα,

## Jacobi Pontani notæ.

(90) Quod cum viri, tum feminae ad religiosum vitæ genus, seu statum monasticum transeuntes, nomen mutarent, inde factum credo, quod per monachismi professionem se velut iterum baptizari putarent, et esse secundum quemdam baptismum :

A jam manifestum fore. Medicus comminatione ter-  
ritus (nihil quippe inter suspectum esse et acer-  
bissima perpeti intererat) cum spondisset, nihil  
horum imperatrici indicaturum, ad Cantacuzeni  
matrem introiit. Cumque propter formidinem ar-  
chontum loqui non auderet, sequentes custodes,  
ut licebat, fallens e brachio mittendum sanguinem  
gestu significabat. Deinde mutus plane abibat. Mu-  
lieres iterum archontibus supplices, phlebotomum  
introducere non permittebantur. Sic omni prorsus  
evacuatione negata, et feбри consumpta, octavo Idus  
Januarias, indictione decima, anno ab orbe con-  
dito sexies millesimo octingentesimo quinquages-  
simo hanc lucem deserit. Imperatoris Andronici  
soror, quondam Michaeli Mæsorum regi nupta, et  
marito mortuo ad fratrem reversa, vitæque aulica  
relicta et monasticam complexa, ac Theodosia ex  
Theodora dicta (90), ubi eam animam agere intel-  
lexit, velut remunerans ejus in se merita (sui  
enim cupidissimam senserat) in carcerem venit,  
et usque ad ultimum spiritum ab ea non recessit,  
quam elatam in monasterio avia ipsius defunctæ  
matronæ, sororis inquam Michaelis primi Palæo-  
logi, Marthæ appellato, in paterno monumento  
composuit. Deinde Augustam adiens, crudelitatem  
inhumanam archontum nuntiavit, qua in eam  
usque ad mortem sæviissent. Illa Deum homines-  
que testari, nihil horum se scire; 470 tantum-  
modo jussisse in carcerem dari, et eorum barba-  
ram feritatem ipsa quoque execrari. Secundum  
obitum ejus, filii pecunia indagata et ingens in-  
venta est. Quia enim patriarcha adversus eam  
servantes anathematismum vibraverat (quem velut  
ministrum ac satellitem quemdam sceleratis cu-  
piditatis suis omnibus promptissime inservientem  
habebat), eum multi metuentes, custoditam a  
se pecuniam afferebant. Alii hoc fulmen velut in-  
justum despicientes, interim retinebant, donec a  
consciis prodita penitusque distracta et distributa  
est. Tam autem innumerabilis fuit, ut quanquam  
multi eam inter se partirentur, et pars Apocau-  
cho magno duci obtingeret, pars Gabalæ protose-  
basto (nam et is Apocaucho erat in republica re-  
genda socius, et imperatricis aulæ præfectus, sive  
curator), pars Cinnamo, comiti sacrarum largitio-  
num, multisque insuper eunuchis, qui simul domi-  
nabantur, nihilominus ex reliquis impensam in  
bellum contra Cantacuzenum tolerarent. Cæterum  
imperatrix multum ac sæpe cum patriarcha reli-  
quisque imperii gubernatoribus de pace agens,  
ipsis jam rerum potentibus, et a mentione pacis  
refugientibus, nihil æquum impetrabat. Tamen ut a  
justitia non recedere, et imperatrici ac sibimet

in baptismo autem nomen solet imponi, et quidem  
novum, si quis adultus, ac nondum Christianus  
aliud habuisset, ut omnes habent. Cujusdam igitur  
regenerationis signum nominis novitas fuit.

consultum velle existimarentur, exploratores ad Cantacuzenum mittunt, eosque reversos excipiunt, ad Augustam introducunt, cum alia multa in eum mentientes, tum quod palam inter suos ac magnifice jurasset, si vicisset, illam cum filio imperatore extra omne dedecus aliud occisurum tantummodo: patriarcham cum consortibus, qui hoc bellum contra se conflasset, fustibus prius ignominiose coopertos, contumeliosa et atrocissima morte interempturum. Qui narrationi huic ex composito statim praesentes, inde velamen maximum arripiebant, cur non possent in tanto discrimine sponte in ipsos adeo insanienti se subdere, et per pacem tradere. Statim omni conatu ac libentia illi armis occurrendum, et si quis de pace verbum ederet, similiter in hostis loco habendum edixerunt. Sed Cantacuzeno cum exercitu in Occidentem profecto, Apocauchos magnus dux totius imperii rector, ex continentis se posse resistere desperabat: quod ut tali adversario se minime parem, ita nullum quoque operæ pretium facturum sciret. Copiis autem Byzantinis et Threiciis non mediocribus 471 cum Andronicum Palæologum generum, et Thomam Palæologum duces dedisset, mandavit ut illum insequentes incommodarent, si quid possent, caventes magis, ne quid ipsi detrimenti acciperent. Ipse vero ne sedere videretur summus rerum princeps, sexaginta navium classem, velut e mari pugnaturus adornavit, in quas de pecunia Cantacuzeni Byzantii occultata sumptum fecit: iametsi illum omnes, ut valde vesanum reprehenderent, qui terrestri exercitui navalem opponere institueret, tantamque pecuniam nullo fructu insumeret. Aliter porro, quam quis ducta ex rebus conjectura putavisset, evenit; plurimum animi rei Cantacuzenicæ obsuit, Thessalonicam non dedita ab se opera, sed sortio quadam delatus, de quo postea disseretur.

ἴδου γὰρ λόγου ἄξιον διαπραξόμενος οὐδὲν, οὐδὲ πρὸς τοιοῦτον ἀνταγωνιστὴν ἐξίσχυρος ἐσόμενος αὐτός. Τῇ δὲ ἐκ Βυζαντίου καὶ Θράκης στρατιῆς οὐκ ὀλίγη οὐση Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου τῶν γαμβρῶν, καὶ Θωμᾶν τῶν Παλαιολόγων ἐπιστήσας στρατηγούς, ἐπέλευεν ἐκείνων ἐπομένους βλέπειν, εἴ τι δύναιντο, φυλαττομένους μᾶλλον μὴ κακῶς αὐτοὶ παθεῖν. Αὐτὸς δὲ τοῦ μὴ δοκεῖν ἀργὸς καθῆσθαι τῶν ὄλων ἔχων τὴν ἀρχήν, ἐβδομήκοντα νεῶν στόλον ἐξηρτύετο ὡς ἐκ θαλάσσης πολεμήσων. Δαπάνη δὲ ἦν αὐτῷ πρὸς τὰς τριήρεις τὰ βασιλέως χρήματα, ἃ ἐκρύπτετο ἐν Βυζαντίῳ· καὶ τοὶ γε αὐτοῦ πάντες πολλὴν κατεγίνωσκον ἀβελτηρίαν εἰ πρὸς ἡπειρώτιν στρατιὴν ἐκ θαλάττης αὐτὸς ἀντιτάττεσθαι παρασκευάζοιτο, καὶ χρήματα τοσαῦτα οὐκ εἰς ἔδον ἀναλίσκοι. Τὸ δ' ἀπέβαιεν ἐναντίας, ἢ ὅν τις ἐκ τῶν πραγμάτων στοχαζόμενος ψήθη. Πλεῖστα γὰρ ἔδραψε τὰ Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως πράγματα, εἰς Θεσσαλονίκην οὐκ ἐκ προνοίας ἰδίᾳ, ἀλλὰ κατὰ τύχην ἀφιγμένως. Ταῦτα μὲν οὖν ὕστερον εἰρήσεται.

## CAPUT XXXVII.

*Contra Syrgen vias obsidentem excogitata fraus. Polystylos munitur. Missi ad protostratorem, litteras referunt, prohibentes nunc venire, nisi Chreles adjunctio. Quid Chreles invitatus responderit; unde in angustias conjicitur imperator. Pheris exploratores mittuntur, captivique humaniter dimittuntur. Litteris se purgat Cantacuzenus. Rescribitur a Syrga, et sociis; fides ei denegatur. Respondetur, et de vi juramenti per exempla disseritur, iterumque innocentia juramento confirmatur.*

Cantacuzenus imperator, ubi Peritheorium adducere in potestatem nequivit, et Thessalonicam sibi necessario festinandum censuit, de adventu suo pro-

ᾧ ὤσται καὶ τοὶ πολλῶν αὐτὰ πρότερον συμμεριζόμενων, καὶ τὰ μὲν Ἀποκαύχου τοῦ μεγάλου δουκὸς παρακατέχοντες, ἕτερα δὲ Γαβαλά τοῦ πρωτοσεβαστοῦ, κἀκεῖνος γὰρ συνάρχων τῷ μεγάλῳ δουκὶ τὰ κοινὰ ἔμελλε, καὶ μεσάζων βασιλεῖς ἦν, καὶ Κιννάμω τοῦ μυσταικοῦ τῶν βασιλικῶν χρημάτων τότε ταμίου ὄντος, καὶ πολλῶν ἐτέρων εὐνοούχων, οἱ παρεδυνάστευον, ὁμοῦς ἐκ τῶν ὑπολειπομένων ἀναλίσκοντες, τὸν πρὸς βασιλέα πόλεμον συνεκρότου· οὕτως ἦσαν ἄπειρα τῷ κλήθει. Ἡ βασιλεὺς δὲ πολλὰ πολλὰς περὶ εἰρήνης πρὸς πατριάρχην καὶ τοὺς ἄλλους τῶν πραγμάτων ἀρχοντας διαλεχθεῖσα, οὐδὲν ἀνύσαι τῶν δεόντων ἠδυνήθη, ἐκείνων ἦδη κατὰ κράτος πάντων ἐσχηκότων τὴν ἀρχήν, καὶ οὐδ' ἄκροις ὡς τὴν εἰρήνην παραδεχομένων. Τοῦ δοκεῖν δὲ δικαῖά τε ὁμοῦ καὶ βασιλεῖς καὶ σφίσι αὐτοῖς συμφέροντα αἰρεῖσθαι, κατασκόπους δὴθεν προπέμποντας πρὸς Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα, ἔπειτα ὑποτάξιμον ἐπανιόντας, εἰσήγον πρὸς βασιλέα· ἄλλα τε πολλὰ ἐκείνῳ καταψευδομένου, καὶ ὡς ἀναφανθὸν πρὸς τοὺς συνόντας μεγάλῃ γοργαίῃ, ὡς εἰ περιγένοιτο ἐν τῷ πολέμῳ, βασιλεῖς μὲν καὶ βασιλεὺς τὸν υἱὸν ἀποκτενεῖ μόνον ἀτιμάσας μηδὲν· πατριάρχῃ δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις οἱ τὸν παρόντα πόλεμον ἤγειραν αὐτῷ, μετὰ πολλὰς αἰκίας, ἐφύδριστον καὶ βιαιότατον θάνατον ἐπέβη. Οἱ καὶ τοῖς λαγομένοις ἐκ συνθήματος εὐθύς παρόντες, μεγίστην πρόφασιν ἐποιούοντο τὸ μὴ δύνασθαι πρὸς κίνδυνον τοσοῦτον σφᾶς αὐταῖς ὑπάγειν ἔκοντι τῷ κατ' ἐκείνων οὕτω μαινομένῳ διὰ τῆς δοκούσης εἰρήνης ἐγγχειρίζοντες, αὐτίκα τε ἐψηφίζοντο τὸ δεῖν ἐκείνῳ πάσῃ σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ πολεμεῖν. Καὶ εἰ τις τὸ περὶ τῆς πρὸς ἐκείνον εἰρήνης φθέγγετο, πολέμῳ ἠγεῖσθαι καὶ αὐτόν. Ἐπεὶ δὲ βασιλεὺς ταῦτα ὁ Καντακουζηνὸς ἐξεστράτευσεν πρὸς τὴν ἑσπέραν, καὶ Ἀποκαύχος ὁ μέγας δούξ τὴν πᾶσαν ἤγε Ρωμῶνων ἡγεμονίαν, τὸ μὲν ἐκ τῆς ἡπείρου καὶ αὐτὸς ἀντιστρατεύεσθαι ἐκείνῳ ἀπεγίνωσκον· ἴδου γὰρ λόγου ἄξιον διαπραξόμενος οὐδὲν, οὐδὲ πρὸς τοιοῦτον ἀνταγωνιστὴν ἐξίσχυρος ἐσόμενος αὐτός. Τῇ δὲ ἐκ Βυζαντίου καὶ Θράκης στρατιῆς οὐκ ὀλίγη οὐση Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου τῶν γαμβρῶν, καὶ Θωμᾶν τῶν Παλαιολόγων ἐπιστήσας στρατηγούς, ἐπέλευεν ἐκείνων ἐπομένους βλέπειν, εἴ τι δύναιντο, φυλαττομένους μᾶλλον μὴ κακῶς αὐτοὶ παθεῖν. Αὐτὸς δὲ τοῦ μὴ δοκεῖν ἀργὸς καθῆσθαι τῶν ὄλων ἔχων τὴν ἀρχήν, ἐβδομήκοντα νεῶν στόλον ἐξηρτύετο ὡς ἐκ θαλάσσης πολεμήσων. Δαπάνη δὲ ἦν αὐτῷ πρὸς τὰς τριήρεις τὰ βασιλέως χρήματα, ἃ ἐκρύπτετο ἐν Βυζαντίῳ· καὶ τοὶ γε αὐτοῦ πάντες πολλὴν κατεγίνωσκον ἀβελτηρίαν εἰ πρὸς ἡπειρώτιν στρατιὴν ἐκ θαλάττης αὐτὸς ἀντιτάττεσθαι παρασκευάζοιτο, καὶ χρήματα τοσαῦτα οὐκ εἰς ἔδον ἀναλίσκοι. Τὸ δ' ἀπέβαιεν ἐναντίας, ἢ ὅν τις ἐκ τῶν πραγμάτων στοχαζόμενος ψήθη. Πλεῖστα γὰρ ἔδραψε τὰ Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως πράγματα, εἰς Θεσσαλονίκην οὐκ ἐκ προνοίας ἰδίᾳ, ἀλλὰ κατὰ τύχην ἀφιγμένως. Ταῦτα μὲν οὖν ὕστερον εἰρήσεται.

Βασιλεὺς δὲ ὁ Καντακουζηνὸς ἐπεὶ Περιθεώριον ἔλειν οὐκ ἠδυνήθη, ἀναγκαῖον δὴ ἤγειτο πρὸς Θεσσαλονίκην τὴν ταχίστην ἀφικέσθαι, δεῖν ἔγω πρό-

τερον πρωτοστράτορι μηνύειν τὴν ἐπιδημίαν. Εἰδὼς δὲ ὡς Χυργῆς στρατιώτης πέμφας φυλάττει τὰς ἰδοὺς τοῦ μὴ λαθόντα τινα, ἀγγελίας ἐκ τινων ἀπέψομιζει, τοιοῦτον τι πρὸς τὴν ἐκείνου πονηρίαν ἀντετεχνῶται τῶν στρατιωτῶν δυσί, τὸν μὲν, ἐκέλευεν ἀποδύθεντα καὶ περιαιγκωνίσαντα ἑαυτὸν, ἄγεσθαι δεσμώτην· τὸν ἕτερον δὲ ἄγειν. Εἰ δὲ οἱ τὰς ἰδοὺς τηροῦντες περιτύχοιεν, τὸν ἄγοντα φάσκαι ὡς τὸν ἵππον ἀπολλυμένω, τὸν μὲν, οὐχ εἶροι· τὸν χαλιῶν δὲ, παρὰ τάνδρῳ τουτωῖ· ἀπαιτοῦντα δὲ καὶ τὸν ἵππον μὴ ἀποδιδόναι· ἀλλὰ τὸν χαλιῶν μόνον εὐρηκεῖναι παρὰ τὴν ὁδὸν διςχυρίζεσθαι. Οὐδὲ δὴ χάριν δῆσαντα, ἄγειν πρὸς τὸν βασιλέως θάτον, ὅπως παρ' ἐκείνου βασιανίζόμενος ἀποδοίῃ καὶ τὸν ἵππον. Ἐκέλευε δὲ καὶ τὸν δεσμώτην εἰς ἄγοντα τὰ ἱερὰ συνομολογεῖν· τοῦτον δὲ τὸν τρώπαν παρελθόντα τοὺς φυλάσσοντας, ἐπειτὰ ἕκαστον αἰ προσετέτακτο ἀποχωρεῖν. Οἱ μὲν οὖν ἐποιοῦν κατὰ τὰ κεκελευσμένα, καὶ διαλαθόντες τοὺς ἐπὶ τὴν φυλακὴν τεταγμένους τῶν ὁδῶν, ἤκον πρὸς πρωτοστράτορα ἐν Θεσσαλονίκῃ, βασιλεὺς δὲ ὡς μάλιστα ἐνῆν, τὸ νῦν μὲν Πολύστυλον, ἐν τοῖς Ἑλλησπόντοις δὲ χρόνοις Ἀθήθραν ὠνομασμένον πολίχνιον παράλιον ἐν, ὅπ' αὐτοῦ τε ὠκοδομημένον πρότερον, καὶ τότε διὰ τὴν ἀρχαίαν εβνοίαν οὐκ ἀποστάν, πολλῆς προνοίας ἀξιώσας, αἴτον τε αὐτοῖς ἐπιχωρηθήσας, καὶ στρατιώτας πρὸς ἐπιχωρίαν, αὐτὸς τὴν ἄλλην ἔχων στρατιάν, τὸ παρὰ τὴν Χριστοπόλιν τεύχισμα διεληθῶν, ἱερατοπέδευεν ἐν Φιλίπποις. Ἐπειτα ὡς ἐκεῖθεν ἀναστὰς εἶχετο ὄψῳ, συντυγχάνει εἰς τὸ παρ' αὐτοῦ πρὸς πρωτοστράτορα ἀπεσταλμένῳ πρότερον, καὶ ἐτέρῳ τῶν ἐκείνου οἰκτιῶν, αἰ γράμματα ἐκ πρωτοστράτορος παρεῖχον, ἃ ἐμήνυε μὴ νῦν ἤκειν παρ' αὐτὸν ὡς Θεσσαλονίκην οὐδὲν δύναμιν παραδιδόναι· ἀλλὰ Κρέλλην πρότερον καὶ τὴν ἐκείνου δύναμιν προσεταίριζεσθαι· Ἐπειτα ἤκειν πρὸς αὐτόν. Βασιλεὺς δὲ εὐθύς μὲν ὡς οὐ κατὰ γνώμην τὰ πράγματα ἀπῆντα, δεῖναι σταθεῖν ὀποικτεύειν, ὁμῶς δὲ θναγκάτως προση χωρεῖν ἐκρίνε μᾶλλον δεῖν. Καὶ περὶ τὴν Δράμην ἑλθὼν, ἱερατοπέδευσε πρὸς τινα κόμητῃ Κωδωνιανῇ προσσηγορευμένῃ. Πρωτοστράτορ δὲ καὶ ἄλλως μὲν πρὸς τοὺς ἐν Θεσσαλονίκῃ Ζηλωτάς ὀφείρτετε, καὶ μελαχύτερον ἤπτετο τῶν πραγμάτων ἀμφίβολος ὢν· καὶ οὐκ ἐτόλμα καθαρῶς πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἀποδύεσθαι· τότε δὲ μάλιστα ἐκ Βυζαντίου πέμπουσα ἐθροβήθη ἡ γυνὴ, φάσκουσα, ὡς τοῖς ἐνταῦθα ἄρχουσι ἐπι Καντακουζηνῷ διαλέγοιτο πεπωσμένοις, δεῖνότερα αὐτῇ τε καὶ παισὶ καὶ οἰκείοις ἀπαληθεῖν, εἰ μὴ

Jacobi Pontani notæ.

(91) Θεῖος imperatoris protostrator proprie non fuit. Quare istud vocabulum hoc loco potius *affinem* revidendum fuit. Protostratoris enim ejus affinem Manuel Asanes frater uxoris Cantacuzeni habebat uxorem.

(92) Hi quod Palæologo contra Cantacuzenum studerent, ita nominantur. Eorum facinora mala deinceps exponuntur. Genus hominum sine re, et audacissimum, seditiosissimum, perditissimum.

(93) In certaminibus Olympicis athletæ prius ferebant subligacuta, quod læstantur Thecydides

tostratorem prius monenoum duxit. Cum autem comperisset, Syrgen missis militibus vias obsidere, ne quis ad eum fallens nuntios perferret, contra nequitiam illius artificium hujusmodi excoegitavit. Duobus militibus imperavit, uni quidem, ut vestibus exutus et manibus post terga revinctus duceretur, alteri vero ut duceret. Si qui vias insidebant occurrerent, affirmare ducentem, se equo perdito illum quidem non invenire, frenum autem apud hunc virum reperisse, qui equum sibi repositenti non reddat, sed frenum duntaxat in via sibi repertum affirmet. Quam ob causam se illum vincitum ad imperatoris affinem (91) ducere, ut ab ipso questioni subjectus, etiam equum restituat: quod et vincitum cum ductore affirmare jubebat. Hoc autem modo præteritis custodiis, utrumque quo mandatum erat abire. Illi mandatis morigeri, deceptis itineris custodibus ad protostratorem Thessalonicam veniunt. 472 Imperator autem, quam maxime poterat, hodie quidem Polystylon, temporibus Græcorum Abderam nominatam, oppidulum maritimum a se prius instauratum (quod tunc præ veteri in suum instauratorem benevolentia in fide manserat) multa cura dignatus, eique annona ad victum, et militibus ad præsidium suppeditatis, ipse cum reliquo exercitu, munitionem apud Christopolim transiens, apud Philippos castra posuit. Inde movens, in eos incidit, quos prius ad protostratorem miserat, et alium quemdam ejus famulum, litteras ab eodem afferentes, in quibus erat, ne nunc veniret, quod Thessalonicam transdere non posset: sed prius Chrelem cum ejus copiis sibi adjungeret, atque ita demum adveniret. Imperator quoniam res adversus voluntatem ibat, statim graviter suspicatus, nihilominus omnino procedendum judicavit. Cumque prope Dramam esset, apud vicum Codonianam appellatum castra metatus est. Protostrator et alioqui propter Zelotas, qui erant Thessalonicæ (92), non nihil horrebat, incertusque animi agebat languidius: nec simpliciter, ut generosus athleta in theatro vestem ad luctamen exuere (93) audebat: et tunc acceptis ab uxore Byzantio litteris, turbabatur maxime, in quibus erat scriptum, principes ibidem, quod audissent eum cum Cantacuzeno agere, sibi liberis ac domesticis immunia denuntiasse, nisi ipse a malo facinore temperarit. Quare orabat mulier, caveret ne ejus causa malis implicarentur gravissimis. Ideo se quoque ei obviam non venisse, et Chrelis societatem præ-

lib. m; August., *Civit.* lib. xiv, cap. 17; postea a Lacedæmonis institutum est, ut nudatis oleoque perfusis corporibus decerentur, nominaturque primus hujus rei auctor, Hecanius Lacedæmonius ab affis Neanthus. Hinc ipsa loca ludorum gymnasia, et ipsi ludi appellati sunt gymnici. Et verbum ἀποδύεσθαι, quod est *vestes exuere*, ad hujusmodi certaminum præparationem, exercitationemque accommodatur. Ante id tempus verecundiæ causa se nudare non audebant. Homerus quoque in ludis semper succinctos heroes inducit.

texuisse, ut interea loci quod in rem suam potissimum flet, considerare possit. Dum Codonianæ roraretur imperator, Chrelem ad se, qui ex pacto jam adesset, accersivit. Is et ante se illi fuisse et modo esse amicissimum constabat, timere autem ne Romani, quibuscum bellum haberet, facultates suas in locis nullo prorsus munimine tutis dispersas diripiant. Urbes enim, quibus adhuc principi Triballorum parens imperasset, demortuo imperatori, quod optime nosset, transdidisse, et fortunas suas in suburbano Melenici habere. Quare, nisi Melenicum ipse subegerit, accedere ad eum non posse: sic enim et se confisum de suis nihil amissurum, alacriter arma juncturum. Imperatori illico visa omnia impeditissima. Nam et ex Macedonia reverti haud sibi decorum, et pergere porro in occidentem, Chrelæ ac protostratoris societate destitutum, parum frugiferum sentiebat. 473 Libuit igitur experiri, num Melenicum ad deditionem voluntariam posset adducere; quam armis tum ob loci situm, tum ob munitionem validissimam cogere nequibat. Itaque clandestinis internuntiis cum amicis, quos ibi habebat, de proditione agit. At Pheris Syrges et metropolitanus urbis, qui æquali in imperatorem ferrebat odio, et Monomachus Thesaliæ prætor, qui ad Syrgen venerat, ad exercitum exploratores mittunt, per quos et quantus esset, et quid actitaret, discerent. Quos ille captos, circum exercitum duci, et moras ad contemplandum dari jussit; litteras insuper tradidit, quas iis redderent, quorum missu venerant. His litteris, quam Byzantii impie et malevole secum esset actum, enarrans sese tuebatur: non imperator is liberis insidiantem, nec imperium concupiscentem, sed necessitate sic urgente et spe potius belli componendi communiæque commoda amplificandi ad hæc aggressum. Addebat etiam juramentum, nihil se decipiendi causa dixisse. Lecta epistola illi rescribunt, non aliunde magis, quam unde is merito sibi credendum putet, ob juramentum videlicet se conjectare, falsa esse quæ dixerit. Quemadmodum enim antea, quando in veste privata Romanam rem administrarit, juramenti ad asseverandum non indiguerit, sed tantum dicere suffecerit, et ejus diata omni probatione firmiora fuerint, quod non modo ipsi, sed et qui longe extra urbem Romanam incolunt, haud nesciant: ita nunc, si se fide dignum consciret, non ad juramenta, quæ verbis ejus fidem adderent, confugiturum fuisse. Hinc quoque intelligi, ex quanta gloria in quantam ignominiam ob suum scelus erga imperatores deciderit. Hæc litteras iisdem exploratoribus ad eum portandas committunt. Ad eas respondens Cantacuzenus, mirari se dixit, cum docere prius debuerint, vera non esse quæ scripserit, deinde de juramentis disputare: illi eorum nihil confutantes, quasi præclare operam posituri, juramentum carpsent. Quoniam autem de aliis loqui, illaque seu tanquam vera credere, seu tanquam falsa refellere nolue-

Α παύοιτο τοιαῦτα κακούργων· ἀ φυλάττεσθαι ἔδειτο μὴ κακῶν αὐτοῖς ἀνηκέστων αἰτίος καταστῆ. Ἐν ἕνεκα καὶ αὐτὸς τὴν ἀφιξίν ἀπηγόρευε τῷ βασιλεῖ τὴν Χρῆλην προφασίζόμενος ἐταιρεῖσθαι, ὡς ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ τὰ μάλιστα λυσitteλοῦντα ἑαυτῷ σκεψόμενος. Ἐν ᾧ δὲ ὁ βασιλεὺς ἐστρατοπέδευεν ἐν Κωδωνιανῇ, πέμψας πρὸς Χρῆλην, ἐκέλευεν ἔχειν πρὸς αὐτὸν κατὰ τὸ σύνθημα ἔλθόντα. Ὁ δ' ὠμολόγει πρότερον τε καὶ νῦν οὐχ ἤκιστα εὐνοῦς εἶναι πρὸς αὐτόν· δεδοικέναι δὲ Ῥωμαίους τοὺς αὐτῷ πολεμοῦντας, μὴ διαρπάσωσι τὰ θντα ἐν χωρίοις ἀτειχίστοις διέσκαδαμένα. Τὰς γὰρ πόλεις ἐν ἤρχῃ πρότερον ὑπὸ τῷ Τριβαλλῶν ἄρχοντι τελῶν παραδεδωκέναι βασιλεῖ, ὡς καὶ αὐτὸς τῶν ἄλλων μᾶλλον σύνοιδεν· αὐτὸς δὲ τὴν οὐσίαν ἐν τῷ Μελνίκου προαστείῳ πᾶσαν ἔχειν. Δι' αὐτοῦ δὲ οὐ δύνασθαι ἔχειν πρὸς αὐτόν, εἰ μὴ Μελνικὸν πρότερον ὑποποιήσασθαι. Οὕτω γὰρ καὶ αὐτὸν θαρσῆσαντα ὡς οὐδὲν τῶν θντων ἀπολεῖ, συνέψεσθαι προθύμως. Βασιλεῖ μὲν οὖν εὐθύς ἔδοκει πάντα ἄπορα· τὸ τε γὰρ ἀναστρέφειν ἐκ Μακεδονίας, οὐ πρὸς αὐτοῦ ἐκκεῖσθαι ἐνόμιζε, καὶ τὸ προλέγειν πρὸς ἑσπέραν τὴν Χρῆλην, καὶ πρωτοστράτηρος καταλιπόντα συμμαχίαν οὐκ ἀγαθὴν. Ἐδόκει δὲ μᾶλλον Μελνίκου ἀποπειρᾶν εἰ δύναίτο προσάγεσθαι ὁμολογία. Ὅπλοις γὰρ βιάζεσθαι, ἀδύνατα ἦν, ἐκ τε θέσεως τοῦ τόπου, καὶ κατασκευῆς τῆς πόλεως ὀχυρωτάτης ὕψεως. Καὶ πέμψας, διελέγετο κρύφα τοῖς οὐσιν ἐνταῦθα φίλοις περὶ παραδόσεως. Συργῆς μὲν τοι ἐκ Φερῶν ἅμα μητροπόλει τῆς αὐτῆς πόλεως τὴν ἴσην ἀπέχθειαν πρὸς βασιλέα ἐπιδεικνυμένων, καὶ Μονομάχῳ, τῷ ἐπάρχῳ ἦκε γὰρ ἐκ Θεσσαλίας κάκεινος πρὸς αὐτόν, πέμπουσιν εἰς τὸ στρατόπεδον κατασκόπους, τὴν τε βασιλέως στρατιᾶν κατασκευάμενοι ὀπόση εἴη, καὶ ὅ τι ὄργῃ θέλοντες μαθεῖν. Ἐπεὶ δὲ ἐάλωσαν, τὴν τε στρατιᾶν ἐκέλευε περιάγοντας κατὰ σχολὴν παρέχειν κατακλιπτεσθαι, καὶ γράμματα πρὸς τοὺς πέμψαντας παρέχων, ἐκέλευεν ἀναστρέφειν, ἐν οἷς περὶ τῶν ἐν Βυζαντίῳ γεγενημένων ὡς ἀδίκῳ καὶ συκοφαντικῇ γνώμῃ πραχθεῖη κατ' αὐτοῦ διεξιῶν ἀπολογίαν ἐποίητο καὶ περὶ ἑαυτοῦ, ὡς οὐ βασιλέως τοῖς παισὶν ἐπιβουλεύων, οὐδὲ βασιλείας ἐρῶν τοιοῦτοις ἐπιχειροῖη, ἀλλ' ἀνάγκῃ συνλαθεὶς ἐλπίδει τοῦ καταλύειν μᾶλλον τὸν πόλεμον, καὶ τὰ λυσitteλοῦντα πᾶσι κοινῇ ποιεῖν. Προστίθει τε καὶ ὅρκους τοῖς λεγομένοις, ὡς οὐδὲν εἴη πρὸς ἀπάτην εἰρημένον. Οἱ δὲ, ἐπεὶ τὰ γράμματα ἀνέγνω, ἀντέγραψον καὶ αὐτοί, ὡς οὐκ ἄλλοθεν ποθεν μᾶλλον, ἢ ἐξ ὧν αὐτὸς ἴσται εἶναι δίκαιος πιστεῦσθαι τῶν ὅρκων δῆθεν αὐτοῦς καταστοχάζεσθαι, ὡς οὐκ ἂν εἴη τὰ εἰρημένα ἀληθῆ. Εἰ γὰρ ὡσπερ καὶ πρότερον ἦν ἰκα ἰδιωτικῆν ἐσθῆτα ἔχων, τὰ πράγματα Ῥωμαίοις διψῆκε, ὅρκων οὐκ ἔδειτο, ἐν οἷς ἰσχυρίζεσθαι ἐχρήν, ἀλλ' ἤρχε μόνον εἰπεῖν, καὶ πάσης ἀποδείξεως ἰσχυρότερα τὰ εἰρημένα εἶναι, ὡσπερ οὐ μόνον αὐτοῖς συνίσασιν, ἀλλὰ καὶ οἱ πόρρω τῆς Ῥωμαίων γῆς κατοικισμένοι· οὕτω καὶ νῦν, εἰ ἀξιοπιστίαν αὐτῷ συνῆδει, οὐκ ἂν ὅρκων ἔδειθη πρὸς τὸ πιστεῦσθαι συναιρομένων. Ὅθεν καὶ χρῆ συνορᾶν ἐξ ὅσας δόξης εἰς ὅσαν ἐκ τοῦ βασι-

λέσειν ἀγνώμων φαίνεσθαι ἀδοξίαν κατηνέχθη, καὶ τοῖς αὐτοῖς κατασκόποις παρασχόμενοι, ἀγειν αὐθις πρὸς αὐτὸν ἐκέλευον. Πρὸς δ', θαυμάζειν αὐτῶν ἀντέγραφεν ὁ βασιλεὺς, εἰ δὲν πρότερον τὰ εἰρημένα, εἰ οὐκ ἀληθῆ ἀποδεικνύναι, ἔπειτα καὶ περὶ τῶν ὀρκῶν διαλέγεσθαι· οἱ δ' ἐκείνων ἀποσχόμενοι καὶ ἀντειπόντες πρὸς μηδὲν, ἐπὶ τοὺς ὀρκούς καταφεύγουσιν, ὥσπερ τι προὔργου νομίζοντες ποιεῖν· ὅτι δ' αὐτοῖς περὶ τῶν ἄλλων διαλέγεσθαι καταλιποῦσι, καὶ ἡ πείθεσθαι ὡς ἀληθεῖσιν, ἢ ὡς ἐναντία ἔχουσιν, ἐλέγγειν, περὶ τῶν ὀρκῶν μόνων εἰπεῖν τι βέλτιον ἰνομίσθη, περὶ αὐτῶν ἀποκρινεῖσθαι, καὶ αὐτὸν ἐδῆλα ὑπερβάντα. Ἐγὼ τοίνυν, ἔγραφε, νομίζω τοὺς ὀρκούς, ἢ διὰ τὸ μὴ τοὺς ὀμνύοντας ἀξιοχρεῶς πρὸς πίστιν εἶναι γίνεσθαι, ἢ διὰ τὸ τοὺς δεχομένους ἢ φαύλους τοὺς τρόπους εἶναι, ἢ διὰ μέγεθος τῶν ἐπαγγελλομένων ἀδυνάτως· ἔχειν πείθεσθαι ὀρκῶν χωρὶς. Ὅτε τοίνυν ἐμοὶ τὴν ἀξιοπιστίαν οὐ μόνον ὁ παρελθὼν χρόνος τοσοῦτος ἂν ἐν ᾧ τὰ Ῥωμαίων πράγματα εἰσέχουσι· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ διὰ ταύτην ὀρκῶν ἐδεήθη ποτὲ συμμαρτυρεῖν· ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ μάλιστα πειρώμενοι διαβάλλειν, οὐ δύναντες συκρῦπτειν οὕτως οὕσαν καταφανῆ, οὐδὲν ἄλλο λείπεται, ἢ δι' ὕμῶς τοὺς χαίροντας ἐν ταῖς συκοφανταῖς γίνεσθαι, καὶ διὰ τοῦτο μὴδ' αὐτοῖς πιστεύειν δυναμένους, οἷς αὐτοὶ συμμαρτυρεῖτε τὸ μὴδὲ ποτὲ ἐψεύσθαι. Ὅτι δ' ὁ περὶ τῶν ὀρκῶν λόγος τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, ὥσπερ εἰρηται, καὶ αὐτόθεν μὲν καταφανές· πειράσμαι δὲ καὶ ἐκ παραδείγματος μάλιστα ἀληθεστάτου καταφανέστερον· ποιεῖν. Εἰ γὰρ ὁ θεὸς ἡμῶν, θεὸς ἐστὶν ἀληθινός, καὶ αὐτοαλήθεια καὶ καλεῖται, καὶ ἐστὶ, καὶ δίκαιός ἐστι πιστεύεσθαι καὶ ὀρκῶν χωρὶς· ὁ δὲ, οὐ τῷ Ἀβραάμ μόνον ὤμοσε καθ' ἑαυτοῦ ἡμῖν πληθυνεῖν αὐτοῦ τὸ σπέρμα· ἀλλὰ καὶ τῷ Δαυὶδ ὕστερον, « Ὅμοσε γὰρ, φησὶ, Κύριος τῷ Δαυὶδ ἀλήθειαν, καὶ οὐ μὴ ἀθετήσῃ αὐτήν, » ὅθλον οὐκ ἔαυτοῦ, τῆς μικροψυχίας δὲ τῶν ἀκούστων ἕνεκα, καὶ τῆς περὶ τὰ ἐπαγγελλόμενα ἀμφιβολίας τοὺς ὀρκούς ἐποιεῖτο. Καὶ Παῦλος δὲ ὕστερον ὁ τῆς ἀληθείας μαθητῆς καὶ κήρυξ περὶ ὧν εἰς τρίτον οὐρανὸν ἀρπάγεις εἶδες, μέλλων διηγεῖσθαι, καὶ τοὶ γε ἑαυτῷ πολλὴν συνειδώς ἀλήθειαν, ὅμως τῆς ὠφελείας ἕνεκα τῶν ἀκούστων· « Εὐλογητός, εἶπεν, ὁ θεὸς οὗ οὐ ψεύδομαι, » ὡς ἂν ὑπὸ μάρτυρι θεῷ ἰσχυρίζομενος λέγειν ἅ ἔρει, καὶ διὰ τοῦτο ἀξίων πιστεύεσθαι. Ἔθος γὰρ αἰετῆ ἀπιστία μεγάλα τοῖς πράγμασι λυμαίνεσθαι. Ἐξέστιν οὖν ὑμῖν σκοπεῖν ὡς σφίσι αὐτοῖς μάλλον, ἢ ἐμοὶ τῶν ὀρκῶν ἕνεκα μέμψεσθαι προσήκειν. Ὑμεῖς ὥσπερ ἐν τοῖς ἄλλοις ἀειφυγία τὸ δίκαιον καταδικάσαντες, καὶ τῆς Ῥωμαίων ἀπελάσαντες ἀρχῆς τῷ φησὶ ψεύδει κέχρησθε αἰετῶς, καὶ ταῖς συκοφανταῖς· οὐδὲν τοῦτο μεμνημένοι γοῦν ὅτι τῶν τῆδε βεβιωμένων ἅπαντες ὑφέξομεν εὐθύνας μετὰ τὴν ἐνθὲνδε ἀπαλλαγὴν. Ἐγὼ δ' ὥσπερ καὶ πρότερον, οὕτω καὶ νῦν, ὑπὸ μάρτυρι τῷ θεῷ λέγω, ὡς οὐδὲν ἕτερον εὐθὺς ἐξαρχῆς μετὰ τὴν βασιλείας τελευτήν, ἢ ὅσα βασιλίδι, καὶ παισὶ συμφέρει, καὶ πᾶσι κοινῇ Ῥωμαίοις διευοῦμην τε καὶ πράττειν εἶχον διὰ σπουδῆς. Ἐκείνων δὲ ἐξ' οὐδαμίδος αἰτίας ἀληθοῦς, ἀλλ' ὑπὸ συκοφαντίας πρὸς τὴν κατ' ἐμοῦ κεινημένων πόλεμον, ἀναγκαιῶς καὶ αὐτὸς ἐξ ὧν νομίζω ἑμαυτῷ τε καὶ τοῖς συνοῦσι τὴν σωτηρίαν ἐκπορίζειν πράττω.

rint, sed de juramentis duntaxat aliquid verborum facere melius existimarint, se quoque cæteris prætermisissis, de ipsis responsurum. Ego igitur, inquit, juramenta concipi arbitror, aut quia qui jurant, alioqui fidem non merentur, aut quia quibus juratur vel improbi sunt, 474 vel propter magnitudinem promissorum, nisi juramentum accesserit, credere non possunt. Cum itaque me citra jusjurandum fide dignum esse, non solum præteritum, tempus tam longum, quo rebus Romanis præfui, testetur, sed etiam vos ipsi, qui in primis calumniari me conamini, celare id, quia manifestissimum non possitis, relinquatur aliud nihil, quam me jurasse propter vos qui sycophantiis gaudetis : ideoque nec iis fidem commodare potestis, quos ipsemet nunquam esse mentitos testificamini. Sic autem se habere quæ de juramentis diximus, cum et hinc liqueat, uitar tamen exemplo verissimo reddere liquidius. Si enim Deus noster est Deus verax, et ipsa veritas vocatur et est, mereturque fidem etiam injuratus, et tamen non solum Abrahamo per semetipsum juravit, multiplicaturum ejus semen : sed Davidi quoque postea, « Juravit enim, inquit, Dominus David veritatem, et non frustrabitur eam : » patet, non propter se, sed propter imbecillitatem audientium, eorumque nutantem circa promissa fidem, juravisse. Et Paulus postmodum apostolus et præco veritatis, de iis quæ in tertium cælum raptus vidit, narraturus, tametsi veracissimum se esse nosset, nihilominus propter audientium utilitatem, « Deus, inquit, qui est benedictus in sæcula, scit, quia non mentior, » velut Deo teste confirmans se dicere, quæ dicebat, et ideo æquum censens, sibi credi. Semper enim incredulitati magnæ res elevare et extenuare mos est. Ergo magis vos ipsos, quam me propter juramentum reprehendendos fuisse perspiciatis licet. Vos vero, quomodo in aliis, justitia, damnata et ex imperio Romano ejecta, consuetudo et amico mendacio ac sycophantiis adhæretis, nec hoc saltem recordamini, quæ in hac vita gesserimus, eorum nos omnium post finem hujus lucis rationem reddituros. Ast ego, ut antea, sic hodie Deum testatus, aio me nihil aliud statim ab initio post obitum imperatoris, quam quæ imperatrici et liberis ejus, et communi Romanorum conducerent, cogitasse, facereque contendisse. Verum ubi illi nulla causa legitima, sed calumniis tantum eo impulsus sunt, ut me armis persequerentur, necessario et ipse ago, unde mihi et commilitonibus meis salus pariat.

D



## 475 CAPUT XXXVIII.

*Melenicus occupatur a Cantacuzeno. Chreles cunctatur, periculum fugiens. Ejus adventu in castra, miles Romanus latatur. Fluctuatio protostratoris Thessalonicae. Seditio zelotarum; expulsio civium et alia tetra facinora. Protostrator cum optimatibus pulsus Thessaloniceaem agrum deprædatur. Cantacuzenus afflictus, in Deo spem locat. Byzantini cum sociis Thessalonicam ingrediuntur. Deliberatio Cantacuzeni cum exsulibus.*

Cum sic demonstrasset, illos parum probe de se judicasse, amicorum qui Melenici erant accersitu, manum misit, urbemque occupavit, et Joannem Asanem uxoris fratrem præfectum declaravit. Quæ res vix sperari poterat antequam fieret, facta autem non mediocre dabat solatium; mox enim Chrelem utpote perfecto, quod desiderabatur, advoocat. Qui Melenicum ab imperatore obtineri lætus videbatur, sibi que omnem excusationem amputatam affirmabat. Verumtamen adhuc, quasi res suas, antequam bello se crederet, compositurus differabat: sed revera laborem detrectans, nullo cum periculo suo imperator amicitia perfrui cupiebat. Is ut hominem tempus ducere vidit, mentem ejus ex dictis auguratus, Melenici præfectum Joannem Asanem cum parte copiarum, quanta urbs defendenda indigeret, relinquit, et altera parte in castris manere jussa, Matthæo et Manuele filiis, trecentisque tantummodo comitatus, magnis itineribus postredie ad locum venit, ubi Chreles morabatur. A quo humaniter acceptus, diem et noctem cum eo transegit, postredieque in castra secum perduxit, ejusque conspectu exercitum mirabiliter recreavit. Quippe non armis solum, equis et pecunia valebat, sed erat præterea artibus imperatoris exercitissimus, noveratque cum amicis commodare, tum inimicis incommodare plurimum. Quocirca etiam societas ejus maximopere expectanda censebatur. Thessalonice autem protostrator, ut docuimus, animum huc illuc versans, et ab utro imperatorum palam staret deliberans, remissius ac socordius agebat, zelotasque qui pro imperatore Palæologi filio in Cantacuzenum se armabant, sensim augescere patiebatur: partim metuens, ne ejus studiosus publice haberetur, cum filia et conjux Byzantii habitantes, et amplæ ibidem facultates id non permetterent, sollicitumque et auxilium facerent, ne sua **476** causa multis ærumnis objicerentur, partim fretus Thessalonicensi non parvo præsidio, ac civibus copiosioribus, quibus quando vellet zelotas se oppressurum confidebat. At postquam illi ejus dilatione corroborati, plebem in primores concitarunt, protostratore jam in Cantacuzenicis numerato, agmine facto invadentes, civitate circum millenos expellunt, levique sagittarum certamine congressi, de famulis protostratoris aliquot convulnerant, primorum nonnullos capiunt, qui cum aliis primo impetu ejicere sese non potuerant. Zelotæ urbe suo se redacta, ad ædes exsulum conversi, eas directa suppellectili evertunt; alia item cum injuria et contumelia perpetrant, quæ homines egestate coactos, et abundantia facultatum alie-

A Ἐκείνους μὲν οὖν οὕτως ἀπεδείκνυε μὴδὲν ὄντας αὐτοῦ καταγνωκῶτας. Αὐτὸς δὲ ἐπεὶ οἱ ἐν Μελενίκῳ φίλοι ἐκάλουν ὡς παραληψόμενον τὴν πόλιν, πέμψας στρατιῶν κατέσχευαν. Ἐπειτα καὶ τὸν γυναικῆς ἀδελφὸν Ἰωάννην τὸν Ἀσάνην ἄρχοντα τῆς πόλεως καθίστη, πρῶγμα δυσέλπιστον πρὶν γενέσθαι· γενόμενον δὲ ὁμοῦ οὐ μετρίαν παρέσχε παραψυχὴν. Αὐτίκα γὰρ πρὸς Χρέλην πέμψας, ἐκέλευεν ἔχειν πρὸς αὐτὸν, ὡς ἤδη τοῦ ζητουμένου ἠνυσμένου. Ὁ δ' ἰδοὺ μὲν ἤδεσθαι τοῦ βασιλέως Μελενίκου ἔχειν, καὶ πᾶσαν εἴσχε πρόφασιν αὐτῷ περιηρησθαι. Ἐπι δ' ὁμοῦ ἀνεβάλλετο τὸ δοκεῖν μὲν ὡς τὰ ὄντα διαθησόμενος μέλλον ἤδη ἀπεσθαι πολέμου καὶ στρατείας· τῇ δ' ἀληθείᾳ, οὐκ ἐθέλων εἰς τοὺς κινδύνους ἐμβάλλειν ἑαυτὸν, ἀλλ' ἀνευ πάντων τὴν βασιλέως εὐνοίαν κάρπουσθαι. Β Βασιλεὺς δὲ ὡς εἶθε χωροῦντα πρὸς ἀναβολὰς, τῆς διανοίας ἐκ τῶν εἰρημένων σοχασάμενος, Μελενίκου μὲν ἄρχοντα τὸν γυναικῆς κατέλιπεν ἀδελφὸν Ἀσάνην τὸν Ἰωάννην μετὰ στρατιᾶς ὅσης ἤθετο ἀρξέσκειν εἰς φρουρὰν τῇ πόλει· αὐτὸς δὲ τὴν ἄλλην στρατιάν ἐν τῷ στρατοπέδῳ καλεύσας μένειν, ἅμα τοῖς υἱοῖσι Ματθαίῳ καὶ Μανουὴλ τριακοσίους μόνον παραλαβὼν, συντόμως τε ὀδεύσας, εἰς τὴν ὕστεραιαν, ἔνθα ὁ Χρέλης διατριβῶν ἦν ἀφίκετο. Ἐκείνου δὲ ἀσμένως ὑποδεξιόμενον συνδιημερεύσας αὐτῷ καὶ συνδιανυκτερεύσας, τῇ μετ' αὐτὴν ἔχων καὶ αὐτὴ μετὰ τῆς στρατιᾶς, αὐτὸς εἰς τὸ στρατοπέδον ἐπανῆκε, καὶ πολλῆς ἐνέπλησε τὴν στρατιάν ἡδονῆς μετὰ Χρέλης ἀφίγμενος. C Ἦν γὰρ οὐ δυνατὸς μόνον καὶ ὄπλοις καὶ ἵπποις καὶ χρήμασιν, ἀλλὰ καὶ περὶ στρατηγίας κάλλιστα ἐησκημένος, καὶ οἷος τοῖς τε φίλοις ὠφελεῖν καὶ τοῖς πολεμίοις βλάπτειν μάλιστα εἰδέναι. Δι' ἃ καὶ περιμάχης αὐτοῖς ἰδοὺ ἡ ἐκείνου συμμαχία. Ἐν Θεσσαλονίκῃ δὲ ὁ πρωτοστράτωρ ὡσπερ ἔφημεν, ἀμφίβολος ὢν, καὶ περὶ τῶν βασιλέων ὄντων πρόσθηται φανερώς διασκεπτόμενος, μαλακώτερόν τε τῶν πραγμάτων ἤπειτο, καὶ τοὺς λεγομένους Ζηλωτῆς, οἱ ὑπὲρ βασιλείως τοῦ Παλαιολόγου βασιλεῖ τῷ Καντακουζηνῷ ἤρουντο πολεμεῖν, αὐξάνομενος κατὰ μικρὸν περιεώρα· τοῦτο μὲν, μὴ φανερὸς γένοιτο Καντακουζηνῷ τὰ τοῦ βασιλέως ἤρημένος δεδοικώς· ἡ γὰρ θυγάτηρ αὐτῆς καὶ ἡ γυνὴ αἰψόσαν ἐν Βυζαντίῳ, καὶ ἡ ἄλλη περιουσία οὐκ ἔλων πράττειν ἃ ἤπρετο, ἐμβάλλουσαι εἰς ἀγωνίαν, αἷμα δὲ αὐτὸν πολλοῖς προσομιλήσωσι κακοῖς· τοῦτο δ' ὅτι καὶ Θεσσαλονικέων, οὐ μόνον ἡ στρατιᾶ, οἱ ἦσαν οὐκ ὀλίγοι, ἀλλὰ καὶ τῶν πολιτῶν οἱ δυνατοὶ τὰ βασιλέως τοῦ Καντακουζηνῷ ἤρημένοι πρὸς ἀμέλειαν ἐνήγον οἷς ἐδόξε· οἷς βούλοιο περιέσσεσθαι τῶν Ζηλωτῶν. Ἐπεὶ δὲ ἐκείνοι διὰ τὴν μέλλουσαν ἐκείνου ἦσαν οὐκ εὐκαταφρόνητοι, καὶ τὸν δῆμον ἀνηρέθισαν κατὰ τῶν δυνατῶν, τοῦ πρωτοστράτορος ἤδη ἔγνωσμένου τὰ

Καντακουζηνῶν τοῦ βασιλέως ὄντων, ἐπιθέμενοι ἄ-  
 θρόνον, ἐξελαύνουσι τῆς πόλεως περὶ χιλιούς ἄντας·  
 συμβολῆς ὀλίγης γενομένης δι' ἀκροβολισμῶν, ἐν ἧ  
 καὶ τῶν πρωτοστράτορος αἰκετῶν ἐγένοντο ὀλίγοι  
 τραυματῖαι· ἐάλωσαν δὲ καὶ τῶν δυνατῶν τινές, οἱ  
 οὐκ ἠδυνήθησαν τοῖς ἄλλοις τῇ πρώτῃ συνεκπιεσθῆναι  
 ὄρμη· ὅφ' ἑαυτοῖς δὲ οἱ Ζηλωταὶ τὴν πόλιν κωπησά-  
 μενοι, ἐτραπήσαν εἰς τὰς οἰκίας τῶν φυγάδων, καὶ  
 αὐτάς τε καθήρουν, καὶ τὰς οὐσίας διήρπαζον, καὶ  
 ἄλλα ἐπραττον, ὅσα ἦν εἰκὸς αὐτοῖς ἀνθρώπους  
 ὑπὸ πανίας συνελαυνομένους, καὶ εἰς ὕβριν ἐξεννε-  
 γμένους διὰ τὴν ἀθρόαν ἐσπορίαν. Εἰς τοσοῦτον δὲ  
 ἀπονοία, καὶ τόλμης ἤλθον, ὥστε καὶ τοὶ τὰ δευτέ-  
 ρα τολμῶντες, σταυρὸν ἐκ τῶν ἱερῶν ἐδύσαν ἀρ-  
 πάζοντες, ἐχρῶντο ὡσπερ σημαῖα, καὶ ὑπὸ τούτῳ  
 εἶπον στρατηγῆσθαι, οἱ τῷ πολεμῶ μᾶλλον τοῦ  
 σταυροῦ ἀγόμενοι· καὶ εἰ τις πρὸς τινα ἐκ τινῶν  
 ἰδίων ἐγκλημάτων διαφέρετο, τὸν σταυρὸν ἀρπάζων,  
 ἐχρῆε κατὰ τῆς οἰκίας, ὡς δὴ τοῦ σταυροῦ κελεύ-  
 οντος· καὶ ἦν εὐθύς ἀνάγκη ἐκ θεμελίων ἀναστῆ-  
 σθαι, ὄρμη τε ἀλογίστου καὶ κέρδους ἐπιθυμίας τοῦ  
 δήμου ἐπομένου· ἐπεὶ δύο μὲν αὖν καὶ τρισὶν ἡμέ-  
 ραις ἡ Θεσσαλονικὴ ὡσπερ ὑπὸ κλημίων ἐδοῦτο·  
 καὶ αὐδὲν ἦν ὁ τι μὴ τελοῦμενον ὄρατο τῶν ἐπι-  
 διώσει γινομένων πύλων· οἱ τε γὰρ κρατῆσαντες  
 νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν κατὰ συστάσεις διόντες,  
 βοαῖς ἐχρῶντο καὶ ἀλαλαγμοῖς, καὶ τὰ τῶν ἐαλωκό-  
 των ἤγον τε καὶ ἐφρον· καὶ οἱ νενικημένοι, στέ-  
 νοντες ἐν ἀδύτοις κατεκρύπτοντο, ἀγαπητὸν ἡγού-  
 μενοι οὐ μὴ αὐτίκῃ ἀποθνήσκειν. Ἐπεὶ δὲ ὧν ἔδει  
 διεφθαρμένων παύσαιτο ἡ ταραχὴ, οἱ Ζηλωταὶ αὐ-  
 εἰκα ἐκ πνευστῶν καὶ ἀτίμων πλούσιοι καὶ περι-  
 φανεῖς γεγεννημένοι πάντα ἤγον δι' ἑαυτῶν, καὶ  
 τοὺς μέσους μετήσαν τῶν πολιτῶν, ἢ συνασχημο-  
 νῶν ἀναγκάζοντες αὐτοῖς, ἢ τὴν σωφροσύνην, καὶ  
 τὴν ἐπιεικείαν ὡς Καντακουζηνισμὸν ἐπικαλοῦντες.  
 Ἐν Θεσσαλονικῇ μὲν οὖν τοιαῦτα ἐτελεῖτο. Πρωτο-  
 στράτωρ δὲ ἐπεὶ μετὰ τῆς στρατιᾶς καὶ τῶν ἀρίστων  
 ἐξηλαύνετο, εἰς Γυναικεῖακτρον ἀφικόμενος· κα-  
 τεῖχε γὰρ αὐτὸ καὶ πρότερον φρουρᾶ, οἷα δὴ ὑπὸ  
 τῷ Θεσσαλονικῆς ἀρχόντι εὐθεὶς τελεῖν, ἠύλιξετο  
 ἐκεῖ, καὶ κακῶς ἐπέλεῖ Θεσσαλονικῆν ληζόμενος, καὶ  
 πάσης ἐκράτει τῆς ἔξω τοιγῶν γῆς· ἀντικαταστήναι  
 γὰρ πρὸς τοὺς ἔξω οὐδαμῇ οἱ ἔνδον ἦσαν δυνατοί.  
 Ἐπεμπε δὲ καὶ πρὸς Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα  
 περὶ Χαλκηδίκην ἔτι διατρέθοντα, ἅμα μὲν μηνύων  
 ὡς ἐκδηθείη Θεσσαλονικῆς τοῦ δήμου καὶ τῶν Ζη-  
 λωτῶν αὐτῷ ἐπιθεμένων, ἅμα δὲ καὶ ἐλπιδας οὐ  
 ψάλλας ὑποφαίνων, ὡς εἰ παραγένοιτο ταχέως, τῶν  
 τε ἔνδον οὐκέτι παντάπασιν ἐκτεποιεμῶν· ἦσαν  
 γάρ ἐτι οἱ τὰ βασιλέως ἡρημένοι δέει συνειπνοῦντο τοῖς  
 Ζηλωταῖς καὶ τῶν ἔξω μέγα δυναμένων βδέλιως πα-  
 ραστῆσαι τὴν πόλιν. Βασιλεῖ μὲν αὖν ἰδοὺς πάν-  
 τοθεν περιεσπασθαι δευῖα, ὁμοῦς ἐπὶ τὸν πᾶντα  
 ἄγοντα θεὸν τὰς ἐλπιδας τῆς σωτηρίας καὶ τῆς νί-  
 κης ἀνατίθειε πρὸς Χρέην ὅσα ἔδει διαλεχθεῖς καὶ  
 προθεσμίαν συνθέμενος, καθ' ἣν ἔδει τὰ οἰκία δια-  
 θέμενον ἀφικέσθαι πρὸς αὐτόν· περὶ καὶ ἐκ τῆς  
 ἐκείνου στρατιᾶς οὐκ ὀλίγην παραλαβὴν ἅμα τοῖς

A natum irritatis perperaturus esse, fuit verisimile.  
 Eo autem audacia mentisque prodierunt, ut  
 etiam in primis nefanda committerent, crucem  
 ex sacra adytis raperent, eaque pro signo militari  
 uterentur, sub quo se militare autumabant, qui  
 potius ab inimico crucis possessi agitantur.  
 Quod si cui cum aliquo privata lis et controver-  
 sia intercederet, rapta cruce, velut ea iubante,  
 populoque inconsiderato impetu et lucri desiderio  
 prosequente, ad domum ejus tendebat, quam re-  
 pente dirui a fundamentis oportebat. Ad biquum  
 itaque triduumque Thessalonica non secus quam  
 ab hostibus vastabatur, nihilque quod captis ur-  
 bibus solet, non etiam illic fieri cernebatur. Nam  
 victores noctu et interdum gregatim obambula-  
 bant, et clamoribus sua gaudia testabantur, cap-  
 tiorumque res agebant ferebantque; et victi ge-  
 mentes in abstrusa loca se abdebant, hoc uno  
 contenti, quod non sine mora essent jugulati.  
 Interfectis etiam, quos visum est interfici, post-  
 quam tumultus conquievit, zelotæ ex mendicis et  
 obscuris divites, atque illustres repente facti, omnia  
 per se curabant: et tenuiores cives sollicitantes,  
 aut secum inhoneste vivere cogebant, aut eorum  
 moderationem, æquitatemque pro Cantacuzenismo  
 accusabant. Atque hæc Thessalonica. Protostrator  
 vero cum milite et optimatibus pulsus, Gynæ-  
 coastrum venit (quod ipsum prius collocato ibi-  
 dem præsidio, ut Thessalonica præfecto subje-  
 ctum tenebat) ibique manens, Thessalonicam præ-  
 dis agendis vexabat, et quantum erat agrus ejus  
 extra muros, infestum habebat; ad resistendum  
 enim incolæ nequaquam pares erant. 477 Can-  
 tacuzeno autem adhuc prope Chalcidicem hæ-  
 renti significat, se plebe et zelotis compellentibus  
 Thessalonica ejectum esse; simul etiam  
 spem non minimam subostendit, si acceleraret,  
 indigenis necdum omnibus efferatis (erant quippe,  
 qui ejus partium studiosi, zelotæ aversabantur,  
 et potentia eorum qui foris essent, levi negotio  
 civitatem subacturum. Imperator igitur infortu-  
 niis obrutus videbatur. Verumtamen in omnium  
 moderatore Deo salutis et victoriæ spe desita,  
 cum Chrele pro tempore collocatus, et cum eo  
 diem pactus, quo rebus domi dispositis atque  
 ordinatis ad se veniret; deinde ex manipulis  
 illius non paucis assumptis, quibus suam exerci-  
 tum auget, ad protostratorem festinavit. In  
 transitu oppidulum quoddam Rhentina; Thessalo-  
 nica unius diei itinere distans, ultro in ejus ditio-  
 nem venit; ubi præfecto cum ducentis militibus  
 præsidii causa relicta, pergens Langadæ hand  
 procul Thessalonica telendit. Manus porro By-  
 zantina, Andronico et Thoma Palæologis du-  
 cibus cum Pleras venisset, adjuncto Syрге qui  
 Macedonas ducebat, et præfecto Monomacho cum  
 Thessalis, præteritis Cantacuzeni stivis, Thes-  
 salonicam inivit. Imperator nocte ibi exacta, ne  
 illorum metu inde putaretur discedere, postridie

movens ad fluvium quendam Thessalonicae finitimum, nomine Galicum pervenit. ubi protostrator et exsules illi Thessalonicenses circiter mille ab equis descendentes (pro eo ac decet illos, qui ad imperatorem accedunt) eum sunt allocuti. Primus protostrator adiens, imperatoris pedem osculatus est: idem caeteri ordine praestiterunt. Imperator et ipse prono capite protostratorem ab equo resalutavit, alios autem dum proveheretur salute impertiit, omnibus mite animi sui ingenium ostendens, et cunctos amico vultu intuens (94). Ea nocte loco illo castra habuerunt. Imperator protostratorem et ejectitios, quorum insigne nomen erat, circum se habens, quid faciendum esset quaerebat: eos namque rem Thessalonicensem pernovisse, ipsis ex aliena regione venientibus, pro ductoribus esse posse. Tum protostrator et exsules responderunt quae ibidem contigissent, nec ipsum nescire; superesse autem, ut is, ubi secum dispexerit quid expediat, id exsequatur.

πρωτοστράτορα μὲν ἀπὸ τοῦ ἵππου κύψας, ἀνησπάζετο· τοὺς δ' ἄλλους προσηγόρευε παρῶν, πάλιν ἦθος χρηστὸν ἐμφαίνων, καὶ βλέπων εὐμενές. Ἡύλισαντό τε στρατοπεδευσάμενοι ἐκεῖ τὴν νύκτα. Βασιλεὺς δὲ πρωτοστράτορα καὶ τοὺς ἐν λόγῳ μάλιστα τῶν φυγάδων ἔχων περὶ ἑαυτὸν, ἠρώτα ὁ τι δέοι ποιῆν· αὐτοὺς γὰρ μάλιστα εἶδέναι τὰ ἐνταῦθα πράγματα, καὶ ἀγωγῶν τόπον ἐπέχειν πρὸς αὐτοὺς ἔρτι ἀφιγμένους ἐξ ἄλλοδαπῆς. Πρωτοστράτωρ δὲ καὶ οἱ φυγάδες, τὰ μὲν γεγενημένα ἐφησαν ἐνταῦθα, οὐδ' αὐτὸς ἀγνοεῖς· λείπεται δὲ αὐτὸν σκεψάμενον, ὁ τι ἂν δοχῆ συμφέρειν πράττειν.

#### 478 CAPUT XXXIX.

*Concionatur imperator facta prius cuique potestate dicendi quid sentiret, et cur respondere subterfugerit. Censet re desperata ab urbe discedendum, nec tamen ad caetera desperandum. Rhentinae praesidium augendum, quod Thessalonicam incurset, et quomodo Thessali, Acarnanes, et reliqua continens in potestatem ventura sit. Profectionem dissuadet protostrator, sed frustra; datur signum. Defectio Thessalonicenorum quorundam. Nobiles nituntur ejus iter impedire. Inundatio Axii fluminis, et reversio exercitus Cynecastrum.*

Postera luce imperator omnibus ad concionem convocatis, dicendae sententiae potestatem facit, et unumquemque quod animus suggereret, sine tergiversatione in medium proferre jubet, ut ex plurimum dictis, quid profuturum sit, facile appareat. Illi omnes deinceps cunctari, et quod occurreret, non audere palam proloqui. Byzantio namque profugi, qui cum imperatore venerant, frustrationem Thessalonicae ferebant molestissime, et quo se verterent aestuabant; reliquus autem miles, videns eidem coepit accus procedere, desperatione frangebatur. Protostrator quoque et exsules Thessalonicenses, urbem a Byzantinis ducibus occupatam, et ereptum illius aditum cernentes, dolebant acerbius, quam misera esset futura propinquorum suorum conditio cogitantes. Universi demum imperatoris sententiam exspectabant, eumque quibus essent cincti malorum remedium inventurum spem concipiebant. Ergo cum sensum suum aperire nemo vellet, sic ipse exorsus est: Contra quam sperabamus nobis accidisse omnes utique videtis. Nam et protostrator

οἰκείοις ἠπαίγετο πρὸς πρωτοστράτορα· ἐν τῷ μεταξὺ δὲ διερχομένῳ, ἡ Πεντίνια φρουρίον τι Θεσσαλονίκης ἡμέρας ὄδῳ διέχων, προσεχώρησεν ἔκοντι· καταλιπὼν δὲ αὐτοῖς ἄροντα καὶ δικασίους· στρατιώται φρουρᾶν, αὐτὸς ἔλθων, ἑστρατοπέδευσεν ἐν Λαγκαδᾷ οὐ μακρὰν Θεσσαλονίκης· ἡ δὲ ἐκ Βυζαντίου στρατιὰ, ἅμα στρατηγοῖς τοῖς Παλαιολόγοις Ἀνδρονίκῳ καὶ Θωμᾷ ἀφιγμένοι εἰς Φερὰς, παραλαβόντες· καὶ Συργῆν ἄγοντα τὴν ἐκ Μακεδονίας στρατιάν καὶ ἔπαρχον τὸν Μονομάχον συστρατεύμενον ἅμα τοῖς οἰκείοις, τὸ ἐκεῖνου παραμείψαντες στρατόπεδον, ἦγον εἰς Θεσσαλονίκην. Βασιλεὺς δὲ ἐκεῖ τὴν νύκτα αὐλισάμενος ὡς μὴ δοκοῖ ὅτι ἐν τῷ ἐκείνων ἀπανίστασθαι, εἰς τὴν ὑστεραίαν ἔρτι, ἦλθεν εἰς Γαλικὸν, ποταμὸν τινα ἐγγὺς Θεσσαλονίκης· ἐνθα ὁ πρωτοστράτωρ καὶ οἱ ἐκ Θεσσαλονίκης

φυγάδες περὶ χιλίους ὄντες, συνεγένοντο τῶν ἵππων ἀποθάντες, ὡς προσήκει βασιλεῦσι προαινίας πράττειν. Πρώτως τε ὁ πρωτοστράτωρ προσελθὼν περὶ, ἠσπάζετο τὸν βασιλέως πόδα. Ἐἶτ' ἐφεξῆς καὶ οἱ λοιποὶ προσέσαν ὁμοίως. Βασιλεὺς τε καὶ αὐτὸς πρωτοστράτορα μὲν ἀπὸ τοῦ ἵππου κύψας, ἀνησπάζετο· τοὺς δ' ἄλλους προσηγόρευε παρῶν, πάλιν ἦθος χρηστὸν ἐμφαίνων, καὶ βλέπων εὐμενές. Ἡύλισαντό τε στρατοπεδευσάμενοι ἐκεῖ τὴν νύκτα. Βασιλεὺς δὲ πρωτοστράτορα καὶ τοὺς ἐν λόγῳ μάλιστα τῶν φυγάδων ἔχων περὶ ἑαυτὸν, ἠρώτα ὁ τι δέοι ποιῆν· αὐτοὺς γὰρ μάλιστα εἶδέναι τὰ ἐνταῦθα πράγματα, καὶ ἀγωγῶν τόπον ἐπέχειν πρὸς αὐτοὺς ἔρτι ἀφιγμένους ἐξ ἄλλοδαπῆς. Πρωτοστράτωρ δὲ καὶ οἱ φυγάδες, τὰ μὲν γεγενημένα ἐφησαν ἐνταῦθα, οὐδ' αὐτὸς ἀγνοεῖς· λείπεται δὲ αὐτὸν σκεψάμενον, ὁ τι ἂν δοχῆ συμφέρειν πράττειν.

Βασιλεὺς δὲ ἐς τὴν ὑστεραίαν ἐκκλησίαν ἐκ πάντων συναθροίσας, γνώμην πᾶσι περὶ τῶν πρακτικῶν προὔθει, καὶ ἐκέλευε τὸ περιεστώμενον ἕκαστον μὴδὲν ἀναδυόμενον, εἰπεῖν, ὡς ἐκ πολλῶν τῶν λεγομένων, βῆσις ἡ τοῦ συνοίσοντος αἵρεσις γένοιτο αὐτοῖς. Οἱ δ' ἀνεβάλλοντο πάντες ἐφεξῆς, καὶ οὐδεὶς τὸ περιεστώμενον ἐτόλμα λέγειν φανερώς. Οἱ τε γὰρ ἐκ Βυζαντίου φυγάδες μετὰ βασιλέως ἀφιγμένοι, ἄγαν ἤχθοντο πρὸς τὴν ἀποτυχίαν τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ ἐν ἀπόρῳ εἶχοντο τοῦ τί χρὴ εἶλθαι· καὶ ἡ ἄλλη στρατιὰ ἐν ἀθυμίᾳ ἦσαν, οὐ κατὰ βούλην χωροῦντα τὰ πράγματα ὀρῶντες βασιλεῖ. Καὶ ὁ πρωτοστράτωρ ἅμα Θεσσαλονικέων τοῖς φυγάσιν, ὡς ἑσπερω τῶν ἐκ Βυζαντίου στρατηγῶν τὴν πόλιν καταχομένην, καὶ ἄπορα ἤδη ἦν προσάγειν, ἄλλω

ἐθαλόπαιγον, τοὺς οἰκείους ἐννοοῦντες οὕτως πείσονται. Καὶ πρὸς τὴν βασιλέως γνώμην πάντες ἀφώρων, οἰόμενοι τινα σφίσι τῶν περισσόντων κακῶν λύσιν ἐξευρήσειν. Βασιλεὺς δὲ ὧ· εἶδε μὴδεμίαν γνώμην μὴδένα βουλόμενον εἰσάγειν· Τὰ μὲν πράγματα, εἰπεν, ὡς ἐναντίας ἡ ψόμμεθα ἀπήνησεν ἡμῖν, πάντες ὁρᾶτε δήπου. Πρωτοστράτωρ τε γὰρ καὶ Θεσσαλονικ

Jacobi Pontani notæ.

(94) Vide quid de læto vultu imperatoris scribat in Strategico Onosander, cap. 13, quam multum is valeat apud milites.

κίων οἱ τὰ ἡμέτερα ἡρημένοι, οὓς εἶδε τὴν πόλιν ἔχοντα· εὐρεῖν, καὶ τὰ μέγιστα ὠφελεῖσθαι ὅπ' αὐτῶν, δυσκόλῃ τύχῃ χρησάμενοι, ἐξελέησαν· ὃ τε δῆμος, καὶ οἱ ἐναπολειφθέντες, οὓς ἠλπίζομεν ἢ πειθοῖ προσάξασθαι, ἢ βιάσασθαι τοῖς ὅπλοις, διὰ τε τὰς ἀρκαγὰς ἡμῖν ἐκ πεπολεμῶμενοι καὶ θαρβρόντες τῆ ἐκ Βυζαντίου στρατιᾶ, οὐ προχωρήσουσιν ἡμῖν. Εἰ γὰρ ἐμελλον, οὐκ ἂν ἐπὶ τῆς πύλης αὐτῶν σχεδὸν ἰστροπεδευμένοι ἡσύχαζον αὐτοί· ἀλλ' ἢ προσέβειαν ποιούμενοι κοινῇ, ἢ ἰδίᾳ κρύφα τινὲς αὐτῶν διαλεγόμενοι, παρῆσαν ἂν. Τὸ δὲ μηδένα ἐξελεῖν, τεκμήριον τοῦ τε τοὺς πολλοὺς ἐγνωκέναι πολεμεῖν ἡμῖν, καὶ τοῦ εἰ τινὰς καὶ εἰεν ἡρημένοι τὰ ἡμέτερα, δεῖ τοῦ μὴ κακῶς παθεῖν συμφέρεσθαι τοῖς ἄλλοις. Ὅθεν οὐδὲ ἐλπίδων ἀνονήτων ἕνεκα ἐνταῦθα οἴομαι παραμένειν δεῖν. Οὐ μὴν διὰ τὸ τῆς πόλεως ἀποτυχηκέναι, καὶ πρὸς τὰ λείποντα δίκαιον τοῦ πόλεμον μαλακίξασθαι. Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ πρὸς πάντα εὐτυχίσομεν αἰεὶ. Σωφρόνων δὲ ἔστιν ἀνθρώπων καὶ γενναίους χρωμένων, λογισμοῖς, μῆτε ἐν ταῖς αὐτυχίαις τοῦ μετρίου φαίνεσθαι ἐκπίπτοντας, μῆτ' ἐν ταῖς δυσπραγίαις καταπίπτειν ἀπαγορεύοντας τὸ ἀνορθοῦσθαι αὐθις· ἀλλὰ δεόν τὰ ἐνταῦθα ὡς προσήκων διοικησαμένους, χωρεῖν ἐπὶ τὰ πρόσω χρηστότερας ἡμῖν, καὶ ὡς μάλιστα ἀσφαλεῖς ὑποφαίνοντα ἐλπίδας. Δέον οὖν ἐγὼ νομίζω τῆ εἰς τὴν Ῥεντιαν καταλειγμένη φρουρᾷ δύναμιν προσθέντας μείζονα, ὡς κατατρέχειν Θεσσαλονίκης δύναιτο. Ἡ γὰρ ἐκ Βυζαντίου στρατιᾶ, οὐ πολλῷ ὕστερον ἀποχωρήσει, καὶ ἐν Γυναικοκαστρῷ δύναμιν ὁμοίαν καταλιπόντας τῆς αὐτῆς αἰτίας ἕνεκα τῆ ἄλλῃ στρατιᾷ διαβάνας αὐτοὺς τὸν Ἄξιον, εἰς Βιβρόϊαν γενέσθαι καὶ Ἐδεσσαν τὰ ἡμέτερα ἡρημένας πόλεις· ἐκείνων δὲ κρατήσασιν, οἷα Θεσσαλοὶ προσχωρήσουσιν αὐτίκα καὶ Ἀκαρνανία, καὶ τὸ ἄλλο ἡπειρωτικὸν, πάλαι τὴν ἐμὴν ἀφίξιν προσδεχόμενον. Τοιαύτην δὲ προσλαβοῦσι δύναμιν, οὐδεὶς ἀνθίστασθαι ἔτι ἀξιώσει, ἀλλ' ἢ ἐκόντες τῆς ἀρχῆς πάντες παραχωρήσουσιν ἡμῖν, ἢ τοῖς ὅπλοις βιασθέντες. Τοιαῦτα εἰπόντος βασιλέως, πρωτοστράτων τε ἕμα τοῖς συνοῦσι, καὶ οἱ ἀπὸ Βυζαντίου μάλιστα φυγάδας, ἐν δεινῷ τοῖς λόγους ἐποιούντο, καὶ φόβου ἦσαν μεστοὶ καὶ ἀγωνίας, τὸν πλάνον ὡς ἀπέραντον λογιζόμενοι, εἰ δεοὶ Ἀκαρνανίαν καὶ Ἡπειρον περιλέναι, τοῖς ἐκ τῆς στρατίας κακοῖς ταλαίπωροῦντας, τῶν οἰκῶν μάλιστα κακῶς διακειμένων, καὶ ταχέας τῆς ἐπικουρίας θεωμένων. Φανερώς μὲν οὖν ἀντίειπεν, καὶ τὴν οἰκίαν ὡς ἔχουσι περὶ τὰ εἰρημένα γνῶμην ἐκκαλύψαι, ἰδεδίεσαν· τὸ τε περὶ βασιλεία δυσουεῖν, καὶ τὸ ἡσῆσθαι κατάκρας ἐν τοῖς δεινοῖς ὡς φαῦλον αὐτοῖ· προστρέθειν οὐκ ἐθέλοντες· προφάσεις δὲ τινὰς συναίροντες οὐκ ἀναγκαίας, διεκώλυον τὴν πρόξιν. Ὡς δὲ ὁ βασιλεὺς ἐπέκειτο ταύτην εἶναι μόνον φάσκων, ὡς ἐν τοῖς παρούσι λυσitelosτάτην γνῶμην· Ἄλλ' εἰ μὲν τοῦτό σε λίληθεν, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ, ὁ πρωτοστράτωρ, ὡς στρατιᾶ Τριβαλῶν, πολὺν ἤδη χρόνον Ἐδεσσαν περικάθηται πολιορκουσα, ἣ δεῖ χωρήσαντας διὰ μάχης παρέρχεσθαι εἰς τὴν πόλιν, ἄλλος ἂν εἴη λόγος. Εἰ δ' οὐκ ἀγνοεῖς, μάλιστα θαυ-

tor, et qui nobiscum faciunt Thessalonicenses, quos oportebat nos urbem tenentes invenire, eorumque opibus in primis adjuvari, infesta quadam fortuna expulsi sumi; et populus atque inius relictus, quos aut verbis inflexos, aut armis compulsos ad nos accessuros spes erat, cum propter direptiones nostra causa toleratas nobis inimicissimi sunt, tum praesidio Byzantino confisi, se nequaquam dederunt. Quod si facere vellent, me ante portas propemodum castrametante, ipsi non quiescerent, sed aut missis legatis communiter aut privatim occulte quidam necum praesentes agerent. Quia vero nullus egreditur, indicium est, vulgus decertare nobiscum statuisse: et, si quidam etiam sint, quibus nostrae partes probentur, eos metu subeundae calamitatis uno veluti fluctu cum aliis abripi et involvi. Quare cum vana spe hic manendum non puto. Nec tamen quoniam una civitate frustramur, aequum est ad bellum de caetero enervari atque mollescere; nunquam enim profecto per omnia felices ac fortunati erimus. Prudentium porro et animosorum est, nec in prosperis modestiam deserere, nec in turbidis et adversis ita cadere ut se resurrecturos desperent. Sed ubi de his constituerimus quod opus est, ulterius, ubi melior ac certissima spes afulget, procedamus oportet. Quare augendum Rhentinae praesidium opinor, quo agrum Thessalonicensem incursare queat (miles enim Byzantinus non multo post discedet), et Gynaeocastri eadem de causa simili relicto numero, cum reliquo agmine Axio trajecto versus Berrhoeam et Edessam urbes amicas progrediendum: quibus acceptis, acutum Thessali, Acarnanes et caetera continens, a qua pridem expector, ad nos se transferent. Tali potentia confirmatis, nemo amplius resistere postulat: sed vel sponte, vel armis adacti, omnes imperio nobis cedent. Haec ubi imperator disseruit, protostrator cum suis, praecipueque Byzantio profugi in indignationem verti, timoreque et angore compleri, ob infinitam errationem scilicet, si Acarnaniam et continentem circumire, et expeditionis tam longae miseras atque aeternas perpeti necesse haberent, domesticis rebus tantopere afflictis, et celere auxilium flagitantibus. Libere igitur contradicere, et animum suum explicare verebantur: volentes sibi hanc maculam inurere, quasi imperatori male cuperent, duraeque et adversae sorti penitus cederent: sed praetextus quosdam haud necessarios conservantes, negotium impediabant. Perstante autem in sententia imperatore didenteque, hoc solum esse in praesentia consilium utilissimum, Atqui, si te hoc latet, inquit protostrator, Triballos jam pridem ad Edessam sedere, per quos conserta manu in oppidum nobis penetrandum est, nihil dico. Sin autem non latet, miror vehementer te talem virum, et tantum usum ductandis exercitiis adeptam, hoc civili bello non esse

contentum, sed velle nos etiam Triballis objectare, quibus vel solis laboriosissimum foret resistere. Tum imperator, de Edessena obsidione ne tendissimam quidem auditionem accepisse; Triballorum enim despotam ad se adhuc in Thracia legationem de foedere et societate misisse. Existimare igitur se illum nullam Romanorum urbem oppugnare. Sin temerato foedere in hostem mutatus sit, urbemque Romanam obsideat, eo ante omnia incumbendum, **480** ut hoc eam malo liberent, qui id maxime possunt: et cum illi salutem, tum sibi met Edessenorum aliorumque studia amoremque concilient. Ego vero, inquit, quamvis nullum nos lucrum hinc maneret, hoc solum, urbem Romanorum periculo exemisse, lucrum immensum dacerem. Quamobrem non jam consulo, ne arma alio convertamus, sed plane decerno. Si tibi tuisque pro Romanis obsessis cum Triballis confingere haud ingenuum videtur: at ego cum his, qui sponte me sequentur, in illos irruam; vos Gynaecocastri manentes, reditum nostrum operimini. Hæc locutus, extemplo tuba signum dari ad profectionem iussit. Protostrator et Byzantini exules, imperatoris comites, et relinqui turpe atque inliberale iudicabant, et sequi tam propter quamdam vagandi perpetuitatem, quam suspicione præcipiebant, non audebant. Idcirco et ipsi hoc imperatoris desiderium impedire nitentur: et furtivis sermonibus alios debortantur, inopiam rerum necessariorum, bella et pugnas crebras causantes, nullamque civilitatem vitro imperatorem intromissuram: et quæcumque demum ad alacritatem sequendi infringendam valebant, horum nihil intentatum sinebant: ex quo terrorem non levem exercipi injecerunt, et ad defectionem eum pellexerunt Coteanites namque, et alii centum ex Thessalonicensium agmine, quos ille corruerat, primi desciverunt, ac Thessalonicam redierunt: non quod imperatori se armis opponere constituissem, sed quod cogitationum vexationem et minas e Byzantio ferre non possent. Nam penes quos illic summa imperii erat, et adversus Cantacuzenum bellabant, non modo legationem nullam miserant, neque super hoc quidquam cum eo egerant: verum etiam his, ter, ut meminimus, ejus legatis nihil responderant, eosque variis injuriis quam potuerant contumeliosissime vexarant, carcereque multaverant. Præterea Byzantios imperatoris commilitones quotidie occultis internuntiis tentabant, et si delicerent, beneficia multa promittebant, contra nisi obsequerentur, non facultates duntaxat abluturos, et possessiones aliis addicturos, sed et liberos eorum et uxores in multis incommodis exagiaturos minabantur. Quæ nobilioribus præsertim amplius census amittentibus, horribilia videbantur: quorum et tunc memores, omni ope imperatorem cohibere tentabant, ne extra fines cum exercitu prorumperet, sperantes, **481** si id obtinuissem, eum

μάζειν ἔχω, ὅτι δὴ τοιοῦτος ὢν, καὶ πολλὴν πρὸς στρατηγίαν πείραν ἔσχηκώς, πρὸς τῶν παρόντων πολέμῳ, τῷ ἐκ τῶν ὁμοφύλων, καὶ πρὸς Τριβαλλῶν παραβάλλεσθαι ἡμᾶς κελαιεῖς: ὅτε εἰ καὶ μὴ οἴησαν, τῶν ἐργωδεστάτων ἦν ἀντιτάττεσθαι εἶνα. Ὁ βασιλεὺς δὲ μάλιστα μὲν οὐδὲν εἰδέναι περὶ τῆς πολιορκίας ἔρασκε. Τὸν γὰρ τῶν Τριβαλλῶν Δεσπότην πρὸς αὐτὸν, ἔτι περὶ Θράκης διατρίβοντα, σπονδὰς καὶ συμμαχίαν θέσθαι: δι' ἧ καὶ οὐλοῦντο αὐτὸν μαθεῖμι μὲν Ῥωμαίων πόλεις πολεμεῖν: εἰ δ' ἐκείνος λύσας τὰς σπονδὰς, πόλεμος ἀντὶ συμμαχῶν γένοιτο, καὶ πόλιν ἡμετέραν πέμψας πολιορκεῖ, τίμη μᾶλλον, ἢ τούτῳ προσέχειν χρῆ, ὥστε τὴν πόλιν ἀπαλλάττειν τῶν δεινῶν μάλιστα δυναμένων, καὶ ἐκεῖνος τε τὴν σωτηρίαν ἐκπορίζειν, καὶ ὑφ' ἑαυτοῦ τὴν τε ἐξ ἐκείνων καὶ τῶν ἄλλων εὐνοῖαν. Ἐγὼ δ' εἰ καὶ μὴδὲν ἡμῖν ἐφθεσθαι κέρως ἐμελλεν ἐκ τοῦ πολέμου, τοῦτ' αὐτὸ μόνον τὸ Ῥωμαίων πόλιν κινδυνεύουσαν ἐξατρεῖσθαι, τῶν μεγίστων τίθεμαι κερδῶν. Δι' ἧ οὐδὲ πρὸς ἄλλοις τρέπεσθαι οὐκέτι συμβουλεύω, ἀλλ' ἤδη φανερῶς ἐπιψηφίζομαι. Εἰ δὲ σοὶ τε καὶ τοῖς συνοῦσι, τὸ Τριβαλλῶν ὑπὲρ Ῥωμαίων πολιορκουμένων μάχεσθαι ἀγεννὲς δοκεῖ, ἀλλ' ὅμα τοῖς οἰκοῦσιν ἐπομένους αὐτῶν ἐπ' ἐκεῖνος βαδισοῦμαι: ἡμεῖς δ' ἐν Γυναεκαστρῷ μένοντες, τὴν ἐπάνοδον περιμένετε ἡμῶν. Ἐκείνῳ τε αὐτίκα τῇ σάλπιγγι τὴν ἐδοικασίαν τῇ στρατῷ σημαίνειν. Πρωτοστράτηγος δὲ καὶ οἱ ἐκ Βυζαντίου συνόντες βασιλεῖς φυγάδες, τότε ἀπολείπεσθαι ἐνόησαν ἀσπρῶν καὶ ἀγεννῶν, καὶ τὸ συνέπεσθαι ὑπέπεινον ὡς ἀπάρντο τῆς πλήνης ἐσομένης. Διὸ αὐτοὶ τε ὡς εἶχον τὴν ὁρμήν ἐπειρωμένοι κωλύειν βασιλεῖ, καὶ τοὺς ἄλλους κρύφα διαλεγόμενοι παρεκάλεον, ἐνόησαν τε τῶν ἀναγκαίων ὑποβάλλοντα: καὶ μάχας καὶ πολέμους, καὶ ὡς οὐδέματα τῶν πόλεων, εἰσδέξοιτο βασιλεῖς ἰκοντί: καὶ ὅσα ἐνῆν πρὸς τὸ μάλιστα αὐτοὺς μὴ βασιλεῖ προθύμους ἐπιθεῖν κωλύειν εἰς ἀνεπιχειρήτων οὐδὲν ἐξ ὧν οὐ μικρὴν εἶνα πλοῖαν εἰς τὸ στρατεύμα ἐνέβαλον, καὶ πρὸς ἀποστασίαν ἐκείθιν χωρεῖν. Κοσταντίνης γὰρ τις τῶν Θεσσαλονικέων ἐτέρους κρίσας περὶ ἐκείνων πρῶτος βασιλέως ἀποστάς, εἰς Θεσσαλονικίαν ἀπεχώρει: ταῦτα δὲ ἐπράττει, οὐ βασιλεῖ προσηρημένῳ πολεμεῖν, ἀλλὰ τῶν οἰκείων τὴν κάκωσιν καὶ τὰς ἐκ Βυζαντίου ἀπειλὰς οὐ φέρειν ὄντες δυνατοί. Οἱ γὰρ ἐκείσε ἀγοντες τὰ πράγματα καὶ πολεμοῦντες βασιλεῖ, πρὸς μὲν ἐκεῖνον οὐχ ὅτι γε πρὸς αὐτὸν ἐποήσαντο, ἢ διεαλέθησαν περὶ τοῦτο ἀσπράξαν: ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ καὶ δις, ὡσπερ ἐφημεν, καὶ τρίς πρὸς αὐτὸν ἐποήσαντο, ὥστε ἀσπρῶν οὐδὲν, ἀλλὰ καὶ τοὺς πρὸς αὐτὸν πολλὰ περὶ ὑβρίσας, ἐπέκειντο ἐν βασιλευσίν τοῖς ὅσα δυνατὰ: πρὸς δὲ τοὺς συνοῦς ὁσημέραι κρύφα διαλέγοντο, καὶ πλεῖστα τε ἐπηγγέλλοντο εἰ ποιήσεται ἐκεῖνον ἀποστάντα: καὶ τὸναντίον εἰ μὴ κείθιν, οὐ τὰ πάντα ἀπαρῆσθαι καὶ κτήσεις ἐτέροις παραδώσειν. ἀλλὰ καὶ τέκνα καὶ γυναῖκας εἰς πείρην ἀξίαν ἀλλογενῶν πολλῶν. Ἄ ἔδοκε φοβερὰ τοῖς εὐγενεστέροις μάλιστα προσδόντων μεγάλων ἀποστερουμένοι: ὧν καὶ τότε μεμνημένοι,

καλύειν διὰ πάντων ἐπιχειροῦν βασιλεῖα πρὸς Ἀ  
 ὑπεροχὰς ἐξορμῆν στρατείας· οἰόμενοι ἂν κωλύ-  
 σαι, πρὸς ἑτέρον τι τρέψεσθαι λυσιτελέστερον.  
 Βασιλεὺς δὲ τοῖς ἀπ' ἀρχῆς ἐμμένον ὡς καλῶς βε-  
 βουλευμένοι, ἄρως ἐκ τοῦ στρατοπέδου, ἤκε πρὸς  
 Ἄξιον ὡς διαθηθόμενος, συνείποντο δὲ καὶ οἱ ἄλλοι,  
 οἱ μὲν ἐκόντες, οἱ δ' ἀνάγκη. Συμβάν δὲ οὕτω περὶ  
 τῆ ὄρεινὰ θυβροῦν φαγδαίων καταβράγαντων, ἀπο-  
 ρας ἐφαίνετο ὁ ποταμὸς ὑπὸ πλημμύρας. Στρατοπε-  
 δευόμενοι δὲ ἐκαί, περιέμενον ὡς λωφησάντων  
 πραιωσόμενοι τῶν ὑδάτων· τὰ δὲ, οὐδὲν ἤττων  
 ἐληθύνετο· καὶ ὑποψίαν παρείχεν ὡς οὐκ ἐν ὀλίγῳ  
 ἰσοδον παρέξοντα. Ἐπιλείπει τε ἤδη καὶ ὁ σίτος  
 τῆν στρατιάν. Ὁρῶν δὲ ὁ βασιλεὺς ὡς ὁ τε πῶρος οὐ  
 ῥήθιος αὐτοῖς, καὶ τῶν ἐπιτηδελῶν δόοιτο ἢ στρατιὰ,  
 ἄκων μὲν καὶ δυσχεραίων οὐ μετρίως, καὶ τὴν γε-  
 γνημένην πρότερον ἐπὶ τὸν Ἔθρον κωλύμην στρέ-  
 φων ἐπὶ νοῦν· καὶ δεδοικὸς μὴ καὶ αὐθις τὰ παρ-  
 όντα κακῶν ἀττα μεγάλων καταστῆ, ἐπέλεγε τε  
 λαυτῶ, ὡς ἐν οἷς μὲν ὁ θεὸς εὐδοκεῖ, καὶ ἡ κτίσις  
 ἅπασα ὑπηρετεῖ· οἷς δὲ ἀντετάττεται, καὶ ἡ κτίσις  
 δύσκολον ὁμοίως εαυτὴν παρέχεται. Ἀνέστρεφε δ'  
 ὧν ὁμοῦ εἰς Γυναικόκαστρον, γνώμην ἔχων ὡς τῆ  
 στρατιᾶ σίτου πόρισθέντος, αὐθις· ἐπανελθοί. Ἡλίπιζε γὰρ ἄχρι τὸ τε, καὶ τὸν ποταμὸν ἐνώσειν πρὸς τὸν  
 πῶρον. Πρωτοστράτην δὲ καὶ οἱ λοιποὶ, ἤθοντο πρὸς τὴν ἀποτυχίαν, καὶ χαίροντες ἀπανήσαν.

## CAPUT XL.

*Apocauhus Thessalonicam appellitur, ut quemadmodum in insulis, potentiam suam ostendet. Protostrator  
 ad Apocauhum deficit; inde tumultus. Imperator in defectionem meditates, ut ignavos ac degeneres  
 inveniat; quales se ipsimet confitentur et nihilo minus abeunt. In Apelmenem beneficia, et ejus ingratus  
 animus ac superbia.*

Τῆς αὐτῆς δὲ ἡμέρας καὶ Ἀπόκαυχος ὁ μέγας C  
 δεῖξ ἑξομῆκοντα ναυσι πρὸς Θεσσαλονικίην ἤκεν ἐξ  
 Εὐβοίας. Πρὸς γὰρ τὴν βασιλείως πέλεμον οὐδὲν οἰό-  
 μενος λυσιτελήσειν οἶα δὴ ναυτικῆς οὐσης τῆς δυ-  
 ἄμειας αὐτῶ. Καντακουζηνῶ δὲ τοῦ βασιλείως ἐξ  
 ἡπείρου στρατευομένου, τὰς νήσους περιῶν, ἐπε-  
 δείκνυτο τὴν δύναμιν, καὶ προσήλθεν ἄχρι τῆς Εὐ-  
 βοίας. Ἐκείθεν δὲ ἐπεὶ ἀναστρέφειν ἦν καιρὸς,  
 ἰδοὺ δαῖν καὶ πρὸς Θεσσαλονικίην ἰλθεῖν, ἐπιδειξό-  
 μενος καὶ αὐτὴν τὴν δύναμιν. Ἐλθόντι δὲ εὐθύς ἡ περὶ  
 τῆν βασιλείως στρατιάν ἐμνηστέοι δι' ἰχθυοσασίαν· ὁ δ'  
 αὐτίκα πρωτοστράτην τε καὶ τοὺς ἄλλοις τὴν ἀρι-  
 ξίν αὐτοῦ ἐδήλου· καὶ ἐπηγγέλλετο πολλὰ εἰ βασι-  
 λέως ἀποσταίεν πρὸς αὐτόν· ἢ τὰ ἔσχατα ἡπειλεῖ  
 διαθέσειν τοὺς οἰκίους, καὶ κἄσαν ἐπιδειξέσθαι  
 ἀμύτητα. Πρωτοστράτην δὲ καὶ πρότερον τὴν μετὰ  
 βασιλείως ἄρρωδῶν στρατείαν διὰ τοὺς οἰκίους,  
 ὡσπερ ἐφημεν, καὶ τὸ μὴ βούλεσθαι ὑπεροχίαις καὶ  
 πόνους διὰ τὴν ἐκείνου χάριν προσομιλεῖν, ἀσμενός  
 τε εὐθύς ἰδέχετο τὴν λόγον, καὶ δουκούς ἦτοι παρὰ  
 μεγάλου δουκὸς ἐπὶ τοῖς ἐργασμένοις πρότερον. Ὁ  
 δὲ, παρείχε τότε χαίρων, καὶ πάντα ἐπηγγέλλετο  
 προθύμως. Τοῦ πεπραγμένου δὲ εὐθύς καὶ πρὸς τού-  
 τος διαδοθέντος, ὅσοι τὰ αὐτὰ ἤρουντο πρωτο-  
 στράτην, τάραχός τε ἦν εὐθύς οὐ μικρὸς κατὰ τὴν  
 στρατιάν, καὶ σύγχυσις δεινὴ καὶ ἀταξία· τῶν μὲν,  
 ἦδη πρὸς ἀποστασίαν χωρεῖν βεβουλευμένων, τῶν δ'  
 ἄλλων, ὡσπερ ἦν εἰκλ·, διὰ τὴν ἐκείνων ἀποχώρησιν  
 κλονουμένων, καὶ πονηρὰς περὶ τοῦ μέλλοντος τὰς

ad aliud quiddam fructuosius conversum iri. Im-  
 perator consilii semel capti, ut optimi, tenax,  
 motis castris ad Axium, copias transducturus ve-  
 nit. Pars volens; pars invita sequebantur. Forte  
 in montanis imbres abruptis nubibus ingemina-  
 verant, et fluvius super ripas stagnis effusus,  
 transmitti non poterat. Ibi igitur castris positus,  
 dum aquæ subsiderent exspectabant. Quibus ni-  
 hilo minus increscentibus, suspicio erat longius  
 extractum iri transitum: et jam commeatus exer-  
 citum defecerat. Quæ duo cum cerneret imperator  
 quanquam nolens, et magna cum molestia, recor-  
 datus quomodo alias Hebrum quoque transire suis-  
 set prohibitus: et formidans, ne hinc rursus  
 ingens malum oriretur, seque ipsum tacite admo-  
 nens, quibus Deus bene velit, iis res creatas  
 omnes inservire, quibus autem advesetur, huic  
 similiter creaturam se præbere difficilem, reversus  
 est tamen in Gynæocastrum, ea mente, ut con-  
 quisita exercitui annonæ rediret; alebatur enim  
 spe, flumen interea undis imminutis meabile fu-  
 turum. Protostrator cæterique eo impedimento  
 læti, nimium quantum libentes redibant.

Endem die etiam Apocauhus magnus dux cum  
 sexaginta navibus ex Eubœa Thessalonicam dela-  
 tus est. Nam cum ad bellum contra imperatorem  
 nihil se collaturum putaret, quod ipse navali po-  
 tentia valeret, Cantacuzenus autem in terra habe-  
 ret exercitum, insulas circumiens, et vires suas  
 ostentans, Eubœam pervenit. Inde quia abundi  
 tempus erat, visum Thessalonicam quoque navi-  
 gandum, et ibi similiter vires ostentandas. Eo ut  
 venit, protinus dissensio exercitus ei indicatur,  
 ipseque confestim protostratori et aliis adventum  
 suum significat, et promissis eos onerat, si ab im-  
 peratore ad se transeant; ni faxint, eorum cogna-  
 tos horrendis cruciatibus crudelissime perditurum.  
 Protostrator, qui et alioqui militare imperatori  
 propinquorum causa refugeret, ut demonstravi-  
 mus, et nollet per loca longinqua ejus gratia la-  
 borem capessere, 432 conditionem statim am-  
 plexus, juramenti cautionem pro præteritis pe-  
 tit; quo Apocauhus gaudens se obstringit, cu-  
 pideque spondet omnia. Eo facto per alios didito,  
 quotquot idem protostratori sentiebant, eos per-  
 turbatio repentina nec mediocris cepit, magnaque  
 rerum et ordinum confusio exercitum pervasit,  
 aliis desciscere jam deliberatum habentibus, aliis,  
 ut erat consequens, ob illorum secessionem tu-  
 multuantibus, maieque in posterum ominantibus.  
 Imperator ut exercitum confusum animadvertit,  
 auctoribus defectionis potissimum advocatis:

Amici, inquit, nihil ita, ut immodica vivendi cupiditate, et in amissione bonorum mollities trepidum angustumque reddit animum. Certe majores nostri Romani aliter affecti, orbem propemodum universum subegerunt: qui illecti dulcedine gloriæ, et ne hostibus inferiores viderentur, quemvis laborem perferebant. Nec solum fortuitos atque improvisos labores non detrectabant, sed et insignibus circumventi calamitatibus, et amissis in bello ductibus, totisque aliquando cæsis exercitibus, nihil de fortitudine et excelsitate animi remittebant, omnia prius, quam servitutem sibi patiendi arbitrantur (95). Vobis nescio quid acciderit, aut quæ fortuna tam sinistra vos aspexerit, qui cum antea hostibus terribiles fuissetis, et virga ferrea ab ipsis nominaremini (96), nunc timidi, degeneres parumque liberales simul omnes evasistis, et hostibus nullum ad vos devincendos conatum adhibentibus ultro tradidistis. Nec enim conflictu ullo nos superarunt, nec eo desperationis res nostræ ceciderunt, ut dubitemus, quoniam tandem modo salvimus, nisi nos hosti permiserimus. Atqui ego sic ab initio usque nunc me institui, ut nolim vos unquam deserere: sed vobiscum aut ex hoste devicto partem laudem utilitatemque dividere, aut si vincere contigerit, quod ingenuis et generosis pulchrum est, in acie mortem occumbere. Si ergo veteris gloriæ memores malis non cedere, sed contra audentius ire, nec tanquam mancipia percussis, incruentam hostibus victoriam dare volueritis, vestræ dignitati ut æquum est consulatis. Sin cognationis vestræ miseratio tantopere animos occupavit, ut pro iis vel sædissima et abjectissima pati cogitetis, nihil attinet ita se dubios gerere, affligi ac tumultuari, sed dicto vale, aperte quo voluntas fert abire. Nam ut repugnantes ad nobis serviendum **483** non traximus: sic modo, si sponte manere non vultis, non cogemus. Quin etiam si discesseritis, non minore vos benevolentia prosequemur, quandoquidem, ut video, non vitio aliquo transversim acti, sed necessariorum memoria languefacti, etiam quæ conducere non censetis, facere compellimini. Hæc, ut ille dixit, ipsi quoque publice graviter semet incusarunt, qui præ miseratione proximorum, timidos, ac degeneres se, dignitatis suæ oblitii, præstitissent. Deinde salutem apprecati, quæntesque ne differret diutius, sed sibi provideret, quocumque Deus illum duceret, valedicentes, et imperatoris pedem osculantes recedebant: qui abeuntes cum remanentibus misceri vetuit, ne turba et confusio existeret, dum qui manerent nesciretur: sed ad cohortem ipsius integram (nullus quippe ordinem reliquerat) et

ἐλπιδας λαμβανόντων. Βασιλεὺς δὲ ὡς τὸ στρατεύμα ἔώρα συγχυθὲν, τοὺς μάλιστα αἰτίους τῆς ἀποστασίας περιστησάμενος, "Ἄνδρες, εἶπε, φίλοι, οὐδὲν οὕτω πρὸς ἀνανδρίαν καὶ μικροψυχίαν ἐπαγωγὴν, ὡς τὸ φιλοψυχεῖν καὶ πρὸς τὴν ἀποθάλην τῶν βιῶν μαλακίζεσθαι. Ῥωμαῖοι δὲ οἱ πρὸ ἡμῶν οὐχ οὕτως διακαίμενοι, τὴν οἰκουμένην μικροῦ δεῖν πᾶσαν παρεστήσαντο· ἀλλὰ πάντα πόνον ὑπομένοντες; ὑπὲρ φιλοτιμίας καὶ τοῦ μὴ δοκεῖν ἥσους φαίνεσθαι τῶν πολεμίων. Ὅθεν οὐ μόνον ἐκ τοῦ συντυχόντος ἀκιδιδρασκόν τοῦ; πόνου, ἀλλὰ καὶ δυσπραγίαις χρώμενοι μεγάλας, καὶ στρατηγούς ἀποβάλλοντες, καὶ στρατόπεδα ὀλόκληρα ἐν τοῖς πολέμοις; οὐδὲν ὑφείσαν τῆς τόλμης, οὐδὲ τοῦ φρονήματος· ἀλλὰ πάντα μᾶλλον ζῶντο δεῖν πρότερον ὑπομένειν, ἢ δουλοῦν τοῖς πολεμοῖς ἑαυτοῦς. Ὑμεῖς δὲ οὐκ οἴδ' ἔτι παθόντες, ἢ τίσι χρησάμενοι ταῖς τύχαις, φοβεροὶ τοῖς πολεμοῖς ὄντες, καὶ ῥάβδος ὑπ' ἐκείνων κεκλιμένοι σιδηρᾷ, δειλοὶ καὶ ἀγενεῖς καὶ ἀνελεύθεροι ἀπὸ τῶν προτέρων ὤφθητε ἀθρόον, καὶ τοῖς πολεμοῖς ἐκόντες ὄντες ἐγγεμίζετε σφᾶς αὐτοῦς, μὴδὲνα πόνον περὶ τὸ χειρῶσασθαι ὁμᾶς εἰσενεγκούσιν. Οὕτως γὰρ ἐν μάχῃ ἠετήματα οὐδεμιᾶ αὐτῶν, οὐδ' εἰς τοσοῦτον ἡμῖν ἦκε τὰ πράγματα ἀνεπιστίας, ὥστε ἀπορεῖν ὅτι σωτήσμεθα, εἰ μὴ σφᾶς αὐτοῦς ἐγγεμίζομεν τοῖς πολεμοῖς. Ἐγὼ δὲ οὕτως ἐξαρχῆς καὶ νῦν οὐδὲν ἤετον πέπεικα ἑμαυτὸν, ὡς οὐδέποτε προησόμενος ὁμᾶς, ἀλλ' ἢ σὺν ὑμῖν παραστησάμενος τοῖς πολεμοῖς συμμερισσάσθαι καὶ τὴν δόξαν καὶ τὴν ὠφελίαν τὴν ἐκ τῆς νίκης, ἢ μαχόμενος πεσεῖσθαι ἐν ἠετήσθαι συμβαίνῃ. Ἐλευθέρους καὶ γενναίους ἀνδράσι προσηκόντως. Εἰ μὲν οὖν τὴν προτέραν εὐκλειαν ἐνθυμηθέντες ἀντιστήναι ἐθέλησεται πρὸς τὰ δεινὰ, καὶ μὴ ἐν ἀνδραπώδων μοίρῃ καταπλαγέντες τὴν νίκην παρέχειν ἀναιμωτῆ τοῖς πολεμοῖς, ἔριστα βουλεύσεσθε καὶ προσήκοντα ὑμῖν αὐτοῖς. Εἰ δ' ἄρα τοσοῦτον ἤετησθε πρὸς τῶν οικείων τὴν συμπάθειαν, ὥσθ' ὑπὲρ ἐκείνων καὶ τὰ αἰσχροτάτα καὶ ἀγεννέστατα ὑφίστασθαι, οὐ δέον οὕτως ἀμφιβόλους φέρεσθαι, καὶ δεινὰ πάσχειν κλονουμένους, ἀλλὰ συνταξαμένους φανερώς, ἐφ' ἃ προέλιθετε χωρεῖν. Οὕτως γὰρ ἄκοντας εἰλικύσαμεν ἡμῖν δουλεύειν, οὕτως νῦν κωλύομεν, εἰ μὴ ἐκόντες ὄντες ἀρτίστε τὴν μεθ' ἡμῶν διατριβὴν. Ἄλλὰ καὶ πρὸς ἀπόντας, τὴν Ἰσην καὶ ὁμοίαν ὁμᾶς διατηρήσομεν φιλίαν ἐρῶ γὰρ ὡς οὐ διὰ κακίαν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς τῶν οικείων μαλακισθέντες μνήμης, καὶ ἃ μὴ οἴεσθε λυσταλεῖν πράττειν ἀναγκάζεσθε. Τοιαῦτα εἰπόντος βασιλέως, καὶ αὐτοὶ πολλὰ ἐνυπνίως καταμυψάμενοι φανερώς ὡς διὰ τῶν οικείων τὴν συμπάθειαν δειλοὶ; καὶ ἀγενεῖς παρ' ἄξιαν φαινομένοις. Ἐπειτα καὶ σωτήριαν ἐπευξάμενοι, καὶ δεηθέντες μηκέτι μᾶλλον, ἀλλὰ πρόνοιάν τινά ποιεῖσθαι ἑαυτοῦ, ὅποι θεός

## Jacobi Pontani notæ.

(95) Nusquam hoc luculentius docet M. Tullius, quam in *Philippicis*, quam scilicet alienum et sit, et esse debeat a Romano nomine, servitutem pati, cui etiam ipsa mors anteferenda sit.

(96) Tamberlanes Scytharum imperator iram Dei, Attila Hunnorum rex flagellum Dei se nominabat, De rege Assyriorum Deus ipse per prophetam Isaiam, cap. 1: *Assur virga furoris mei.*

ἤγειτο, ἀνεχώρουν, προσαγορεύοντες, καὶ ἀσπαζόμενοι τὸν βασιλέω; πόδα· ἐκεῖνος δὲ μηκέτι ἀναβήνυσθαί ἐκέλευε τοὺς ἀπέντας τοῖς ὑπολειπομένοις, ἵνα μὴ ταραχὴ καὶ σύγχυσις ἦ, ἀγνοουμένων τῶν μενόντων· ἀλλὰ τὸ ὕπ' αὐτὸν τάγμα ἀκέραιον διαμένειν· οὐδεὶς γὰρ αὐτῶν ἐλειποτάκτησεν, ἀπῶθεν στὰν πρὸς ἐκείνο τοὺς μενούσας χωρεῖν· αὐτίκα τε οἱ μὲν ἐχώρουν πρὸς τὸ τάγμα, οἱ λοιποὶ δὲ περιέντες ἕκαστος καὶ προσαγορεύοντας βασιλεῖα, ἀπῆλλάττοντο· ὁ δ' ὡσπερ οὐθενὸς τινος γινομένου καινοῦ, ἴστατο ἀντασπαζόμενος; τοὺς παριόντας, οὐδὲ ἴχνος γούν τι λύπης ἢ ταρχῆς φαίνων ἐν τῷ προσωπῷ. Ἀπέστησαν δὲ οὐχ οἱ ἐκ Θεσσαλονίκης μόνον καὶ Βυζάντιοι, καὶ ἄλλοι ὅσοι πόλεων ἐτέρων ἦσαν πολῖται, οἷς πρόφασις εὐπρεπῆς οἱ οἰκεῖσι ἦσαν, ἀλλὰ καὶ τῶν διδουμότειχον οἰκούντων οὐ στρατιῶται μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν εὐγενῶν, καὶ μάλιστα εὐκων δοκούντων βασιλεῖ πολλοί, οἷς καὶ Ἀπελμενὲ συνεζητάζετο πολλὰ τῆς βασιλείας εὐμενείας ἀπολαύων; καὶ ἐκ μικροῦ καὶ τοῦ τυχόντος λαμπρὸς ἐστὶ μάλιστα γεγεννημένος καὶ περιφανής. Ἐτι γὰρ μειράκιον ἐκεῖνον ὄντα ὄρων ὁ βασιλεὺς φύσεως πρὸς τὰ κτλὰ ἐπιτηδείου, τετυχηκότα, καὶ δυνάμεων, εἰ ἀκρησιν προσλάβοι, ἄριστον παρέχειν πρὸς τὰ ἐπιτηδευόμενα ἑαυτὸν, ἐπιλονείκησε πρὸς πᾶσαν ἄριστον παιδείαν ἀποφαίνειν, καὶ πρὸς τὰ λόγους, καὶ πρὸς τὰς στρατείας; μάλιστα ἐξήσκησε· παρχόμενος δὲ καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ ῥοπήν, οὐ πλουσίον μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων οἰκετῶν ὑπερέχοντα ἀπέφαινε. Ὁ δ' ἐν τοῖς ἄλλοις μὲν ἅπασιν ἄριστον παρεῖχεν ἑαυτὸν καὶ τῆς βασιλείας ἀξίον φιλοτιμίας· κήρυξ δὲ φρονήματος; οὐδέποτε τῆς ἀξίας ἀπολαβεῖν ᾗετο, ἀλλ' ὅσων ἂν τύχοι, τῶν προστηκόντων ἐνόμιζεν ἐλάσσω. Ὅθεν καὶ ἀχάριστος ἐδοκίμυτο πρὸς τὸν δεσπότην, μεγάλων ἀξιοῦντα. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἐξ ἰδιώτου πρὸς βασιλεῖα κατὰβάλλοι, πάντα εἶναι παρ' αὐτῷ ἡξίου, καὶ ἄρχειν τῆς στρατιᾶς, καὶ πᾶσιν ἐπιτάττειν, καὶ μαίεσσι καὶ ἐλάττωσιν. Ὅν μὴ τυγχάνων, ἐδυσχέρανεν οὐκ ἀνεκτῶς. Βασιλεὺς γὰρ τοῖ; μάλιστα προσήκουσι καθ' αἶμα, καὶ τῶν ἄλλων τοῖς εὐγενεστέροις; τὰς τοιαύτας ᾗετο ἀρχὰς προσήκειν. Τότε δὲ ἐν Γυναϊκοκαστρῷ τῆς ἀποστασίας τῶν ἄλλων γινομένης, καὶ αὐτὸς μὲν ἐσκέφατο ἐκείνοις; εἰς Βυζάντιον συναπελθεῖν, ὡς ἐκεῖθεν ὦν ἦν ἀξίος τευξόμενος. Ἀισχυόμενος; δὲ ἐπὶ τοσοῦτοις ἀγαθοῖς ἀγνώμων φαίνεσθαι, κλέπτειν τὴν ἀποστασίαν ἐπιχείρει. Εἰσελθὼν γὰρ εἰς Γυναϊκοκαστρον, τὴν ἐκεῖθεν ἀναχώρησιν βασιλέω; περιέμενεν, ἵν' εὐπρόσωπος εἴη πρὸς; τοὺς κατηγοροῦντας ὕστερον ἀπολογία ὡς χρεῖας τινὸς ἕνεκα ὑπολειφθεῖς ἀνάγκη τοῖς ἄλλοις συναπελθεῖν βασιλέω; ἀναχωρήσαντος· οὐ τῆς ἐπινοίας στοχασόμενος; ὁ βασιλεὺς, οὐκ ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν, ἀλλὰ μετεκαλεῖτο πέμπων, ἄχρις οὗ φανερῶς ἀπέπατο.

## CAPUT XLI.

*Obiurgatur protostrator. Andronicus Asanes puer ei commendatur. Magnanimitas imperatoris et ejus oratio, qua difficultate rerum demonstrata, pulcherrimis argumentis erigit animos militum et exemplis ad virtutem confirmat. Suadet item iad principem Triballorum eundem, indeque ut ab amico petendum auxilium. Assentitur exercitus cum quibus. Dato signo discedunt. Apocauclus magnis copiis eos insequitur, nulla pugna, propter timorem videlicet. Quomodo redeuntes imperatoris transjugas exceperit.*

Ἐπεὶ δὲ καὶ πρωτοστράτωρ ἦκε συνταξόμενος, πρῶτα μὲν ὠνείδιζε τῆς ἀνανδρίας καὶ τῆς εἰς αὐτὸν

A procul stantem mansuri concederent. Subito alii eo ire, alii sigillatim prætereuntes et imperatorem salutantes discedere, qui quasi nihil factum esset novi, consistens præterredientes resalutabat, neque ullum tristitiæ aut turbati animi indicium vultu præferebat. Defecerunt autem non Thessalonicenses solum, et Byzantii, aliarumque civitatum cives, quos consanguineorum cura speciose excusabat, verum etiam Didymotichensium complures: nec milites tantum, sed nobiles quoque, qui imperatoris studiosissimi videbantur, quibus et Apelmenes ipsi egregie charus, et ab eo ex humili ac vulgari statu ad summam claritatem amplitudinemque evectus adnumerabatur. Et enim adhuc adolescentulum animadvertens natura ad res præclaras idoneum, et qui exercitatione adjuncta, in iis posset excellere, quibus operam daret, eum in omni disciplina perfectum reddere contendit, et ad eloquentiam artemque militarem in primis excoluit: favore item et gratia sua non tantum divitem, sed inter ministros etiam præcipuum effecit. Et is quidem in aliis omnibus eximium plane studioque imperatoris dignum se præstabat, præ fastu tamen nunquam se pro dignitate tractari putabat, sed quæ consequeretur, meritis suis inferiora ducebat. Atque ita in tam munificum ac liberalem dominum ingratus apparuit. Qui ut ex privato in familiam imperatoris ascitus est, omnia penes se esse postulavit, et imperare exercitui, et dominari majoribus juxta ac minoribus. Quarum rerum cum illi copia non fieret, mirandum in modum indignabatur. Imperator namque in sanguine conjunctissimos, et alios nobiliores hujusmodi honores quadrare existimabat. **484** Tum vero aliis apud Gynæocastrum deficiantibus, ipse etiam quomodo cum iisdem Byzantium profectus, illic pro dignitate haberetur, circumspeciebat. Veruntamen adversus tot beneficia ingratus videri erubescens, defectionem suam occultare conabatur. Cum enim Gynæocastrum venisset, usque dum imperator recederet expectabat, ut honesta esset postea contra accusatores defensio, quod negotii cujusdam gratia relictus, imperatore digresso, necessario cum aliis abiisset. D Cujus cogitata conjiciens imperator, inde non recessit, sed eum accersivit, donec manifeste abnuil.

Ubi autem et protostrator valedicturus venit, imbelliam ei et perfidiam expromavit, quod prin-



capituli deficiens alios secum traxisset, qui propter ipsum maxime trepidantes, quasi mancipia scese hostibus tradidissent, ac sibi (quod quidem ad ipsos attineret) ingenti malo fuissent. Deinde veniam tribuebat, quod naturæ imperare non potuisset. Talia quippe facinora non multorum infimorumque, sed paucorum et virtute robustorum esse. Qui idcirco etiam summe suspiciuntur, quoniam non solum in rerum commutationibus ac difficultatibus ipsi generosa mente manent immutabiles, sed et naturæ ipsius victores ac domini videri æquum censent. Adducto autem Andronico Asane, ex fratre uxoris genito, etiamnum puero (quem patre Manuele Asane apud Beram adhuc in vinculis detento sibi sumptum educabat, et pro ætate litterulis imbuendum, tanquam filium curabat), Hunc, inquit, adolescentulum tuæ filiæ gnatum accipiens, ob annos immaturos ad opera sudoresque militares nondum idoneum, tuæ fidei commendo; cui quam par est curam et institutionem omnem adhibeto. Quem ubi brevi ad vos rediero (spero autem) castissima Dei Matre confusus, et quod nihil me nefarium conscivisse scio, ob quod merito perire debeam, celerrime magnis cum viribus rediturum), ad me recipiam. **485** Sin aliud Deus de nobis staverit, patri restituere, siquidem quæ de illo facere in animo habebamus, ad lineam perducere nequiverimus. Secundum hæc protostatorem salutatum cum aliis dimisit; et ut magnum nimitatem suam demonstraret, doceretque in testæ fortunæ non esse succumbendum, prandium in ipso loco inivit, et ut idem cæteri facerent mandavit. Postea primoribus exercituque circumstantibus, sic eos est cohortatus: Quam multis difficultatibus atque turbis hic rerum status abundet, commilitones, nemo vestrum est, qui non explore noverit. Nam et spes, quas domo portantes ad arma aggrediebamur, effluxerunt, et de sociis complures amisimus: non quidem certamine victi, sed ab illis ipsis proditi, quos perpetuo militiam nobiscum toleraturos confidebamus. Atque ego sane cum et antea nunquam esse justum censuerim, equis, et armis, et copiis ingentibus, sed omnia potius continente et inexpugnabili dextra Dei fidere, cui facile est etiam parum potentis et infirmos hostibus superiores præstare, sibi que præfidentes reprimere; si opum exsuperantia limitem transierint, nunc potissimum ita censeo, quando in extrema consilii inopia, sola erga Deum fiducia nobis restat. Etsi nec humanorum quidquam neglectum, sed domo nos cum majoribus, et per omnia instructionibus copiis, quam hostium sunt, profectos, formidabiles illis et invictos adhuc apparuisse, hactenusque nihil temeritate aut imperitia a nobis peccatum esse negari non potest. Quod si nobis recte ratiocinantibus, et quod decebat facientibus, commilitones nostri misericordia erga propinquos emolliti, ut degeneres et minime ingenui, cum hostibus se conjunxerunt, non de-

αγνωμοσύνης, ὅτι πρῶτος αὐτὸς πρὸς τὴν ἀποστασίαν χωρήσας, καὶ τοὺς ἄλλους ἐπισπάσας, μάλιστα δι' αὐτὸν θορυβηθέντας, καὶ σφᾶς αὐτοὺς οὐδὲν ἀμεινον ἀνδραπόδων παρέδοσαν τοῖς πολεμίοις, καὶ αὐτῷ τότῃ εἰς αὐτοὺς ἤκον μεγάλων αἰτίων κατέστησαν δεινῶν. Ἐπειτα δὲ παρείχτο συγγνώμην, ὅτι μὴ πρὸς τὴν φύσιν ἀντιστῆναι δυνήθει. Οὐ γὰρ τῶν πολλῶν καὶ εὐκαταφρονήτων εἶναι τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ τῶν ὀλίγων καὶ μεγάλα δυναμένων, οἳ καὶ διὰ τὰυτὰ μάλιστα θαυμάζονται, ὡς οὐ μόνον πρὸς πραγμάτων μεταβολὰς καὶ καιροῦ δυσκολίας ἀντιστάμενοι γενναῖοι, ἀλλὰ καὶ φύσει αὐτῆς φαίνεσθαι κρείττους ἀξιούντες. Παραστησάμενος δὲ καὶ Ἀνδρόνικον Ἀσάνην τὸν γυναικῆς ἀδελφιδοῦν ἐτι παιδίον ὄντα, ὃν ἐτι τοῦ πατρὸς Ἀσάνη Μανουὴλ ἐν Βήρᾳ φρουρουμένου ὑπὸ κλεισῆς· παραλαβὼν αὐτόν, ἔτραφέ τε καὶ παιδείας ἔξισυ, τοῖς πασι δμοίως. Τοῦτον, ἐφη, πρῶτος ῥάτορι, τὸν νεανίσκον παραλαβὼν τῆς σῆς ὄντα παῖδα θυγατρὸς· οὐ γὰρ ἂν δύνατο διὰ τὴν ἡλικίαν πρὸς πόρους ἀντέχειν καὶ ταλικυρίαν τὴν ἐκ τῆς στρατείας· πάσης ἀξίου καὶ παιδείας καὶ προνοίας τῆς προσηκούσης. Κἂν μὲν αὐτὸς ταχέως ἐπανέλθω πρὸς ὑμᾶς, ὁλομαι δὲ τῆς πανάγων τοῦ Θεοῦ μητρὶς πεποιθῶς, καὶ τῷ μὲν ἑμαυτῷ συνειδέναι τῶν ἀτόπων εἰργασμένην δι' ὁκαίως ἀπολομένην ἂν, τάχιστα τε ἐπανήξειν καὶ δυναμὴν μεγάλην περιβεβλημένης, πάλιν ἀπολήσομαι τὸ μεράκιον. Εἰ δ' ἕτερον τι δέδοκται Θεῷ περὶ ἡμῶν, ἀπέδος τῷ πατρὶ, ἐπεὶ μὴ ἡμῖν γε Θεὸς τὰ περὶ αὐτοῦ ἐργασμένα ἄγειν ἐπέτρεψεν εἰς τέλος. Ἐπειτα καὶ πρῶτος ῥάτορα προσαγορεύσας, ἀπέπεμψε μετὰ τῶν ἄλλων. Αὐτὸς δὲ ὡσπερ ἐνδεικνύμενος τὴν μεγαλοφυλίαν, καὶ τὸ μὴ δεῖν καταπίπτειν ἐν ταῖς δυσπραγίαις, ἄριστον ἤρετο ἐπ' αὐτοῦ τοῦ τόπου, καὶ τοὺς ἄλλους τὰ ἴσα ἐκέλευε ποιεῖν. Μετὰ δὲ τοῦ οὐ τοὺς ἐν τέλει καὶ τὴν στρατιάν περιστησάμενος, παρακελεύετο τοιαῦτα: Ἄνδρες συστρατιῶται, τὰ μὲν παρόντα πράγματα, ὡς πολλῆς δυσκολίας ἐμπέμπησται καὶ ταραχῆς, πᾶσιν ὑμῖν καθέστηκε καταφρονέες. Αἱ τε γὰρ ἐλπίδες, ἃς οἰκοθεν ἔχοντες κενήμεθα, ἐξεβλήθησαν· καὶ τῶν συστριτευομένων ἀπεβόλομεν πολλοὺς, οὐ μάρη κρατηθέντες, ἀλλ' ὑπ' αὐτῶν κείνων προδοθέντες, οὓς ἡλπίζομεν ἄχρι παντὸς ἡμῖν συναγωνισέσθαι. Ἐγὼ δὲ καὶ πρότερον μὲν οὐδέποτε δίκαιον εἶναι ἡγησάμεν ὀπίσθαι καὶ ἵπποις καὶ πλήθει στρατιᾶς θάρσειν, ἀλλὰ τῆ πάντα συνεχούση τοῦ Θεοῦ ἀμάχῳ δεξιῇ, ᾧ ῥῥῆδιον καὶ τοῖς ὀλίγοις δυναμένους τῶν πολεμίων κρείττους ἀποκαταίνεω, καὶ τοὺς μέγα φασάντας καταστέλλειν, ἂν τῷ περιόντι τῆς δυνάμεως ἐξέγωνται τοῦ μέτρου, μάλιστα δὲ νυνί, ἡνίκα πάσης ἄλλης ἐπινοίας περιαιρεθείσης, μόνη καταλείπεται ἡμῖν ἡ περὶ τὸν Θεὸν ἐλπίς. Καίτοιγε φάη τις ἂν ὡς οὐδὲ τῶν ἀνθρωπίνων οὐδενὸς ἡμελήσαμεν αὐτοί, ἀλλὰ πᾶσθαι τε τῶν πολεμίων ὑπερέχουσιν ὀλοθεν ἔχοντες κενήμεθα στρατιάν, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀπασὶ βελτίω, καὶ φοβεροί τινες ἄχρι νῦν καὶ ἀμαχοὶ τοῖς πολεμίοις ἔδοκοῦμεν. Καὶ οὐδὲν οὐδέπω μέχρι νῦν ἐξ ἀβουλίας, ἢ ἀπειρίας ἡμάρτηται ἡμῖν. Εἰ δ' ἡμῶν τὰ δέοντα ποιούτων,

καὶ ὄρθοις χρωμένω λογισμοῖς, οἱ συστρατευόμενοι ἂν  
 τῆ περὶ τοὺς οἰκελοὺς συμπαθεία καταμαλακισθέντες  
 ἀγεννῶς καὶ ἀνελευθέρως προσεχώρησαν ταῖς πολε-  
 μίαις, οὐ χρῆ τὴν ἐκείνων κακίαν τῆ ἡμῶν εὐφυλίᾳ  
 καὶ τόλμῃ καὶ καρτερίᾳ περὶ τὰ δεινὰ λυμάνεσθαι.  
 Ἐκείνοι μὲν γὰρ πρὸς οἷς ὑποστῆσονται κακοῖς πε-  
 ριορῶμενοι καὶ προπηλακίζόμενοι, καὶ πάντα ὑπο-  
 μένοντες, ὅσα τοὺς ὀπλᾶ παραδεδοκίτας δίκαιον,  
 εἰ καὶ ἡμῖν ὀλίγῳ ὑστερον οὐ φαύλῳ δώσουσι τὴν  
 δίκην, εἰσχυρόμενοι τῆς προδοσίας ἕνεκα καὶ τῆς  
 φαυλότητος τῶν τρώων. Ὑμεῖς δὲ, νῦν τε ἀδρίας  
 καὶ καρτερίας δόξαν ἠνέγκασθε καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς  
 πολεμίοις, καὶ ὀλίγῳ ὑστερον οὐκ ἐγὼ μόνον ἀμει-  
 ψομαι ταῖς προσήκουσαις εὐεργεσίαις, ἀλλὰ καὶ πᾶ-  
 σιν ἰσοσθε περιβλεπτοὶ καὶ θαυμαστοὶ, ὅτι ἐν καιροῖς  
 μάλιστα δυναμένους βασιανίζειν γνώμας ἀνδρῶν, τῆ  
 προσήκουσαν ἐπεδείξασθε καὶ μεγαλοφυλίαν καὶ ἀν-  
 δρίαν. Οὐ δὴ διὰ τὴν ἐκείνων ὀβουλίαν καταπίπτειν  
 ὑμᾶς δίκαιον, οὐδ' ἐτι δυσπραγίαι; κεχρημέθα σκο-  
 πεῖν, ἀλλ' εἰ μὴδὲν αὐτοῖς ἀτόλμῳ πρὸς τὴ ἥττους  
 φαίνεσθαι συνεισηνέγκασμεν τῶν πολεμίων. Εἰ δ' ὅτι  
 κακῶς νῦν πεπράχασμεν προσίσταται ὑμῖν, ἀλλ'  
 ἐκεῖνο χρῆ σκοπεῖν, ὡς οὐδ' οἱ πάλοι Ῥωμαῖοι, περὶ  
 ἴων μεγάλα ἔδεσται καὶ θαυμαστά, ἀήτητοι πάντα-  
 κται διαμεμνήκασιν· ἀλλ' ἐν πολλοῖς κολλάκις σφα-  
 λέτες, καὶ δόλοισι στρατόπεδα μετὰ τῶν στρατη-  
 γῶν ἀποδαλόντες, ἀνδρία καὶ τλημοσύνη τῆ περὶ τὰ  
 ἔργα αὐτοῖς ἀνεμαχέσαντο τὴν ἥτταν, οὐ μᾶλλον κα-  
 τεπίσαντες, ἢ ὄργῃ τῆ πρὸς τοὺς πολεμίους σφοδρό-  
 τερον ἀψάμενοι μετὰ ταῦτα τοῦ πολέμου. Ἄν ἀπόγο-  
 νοι καὶ ἡμεῖς ἀγνοῦντες εἶναι, μιμώμεθα τὰς ἀρετὰς.  
 Καὶ νῦν μὲν ἠγνώμεθα τύχαις ἀνθρωπίναις χρητάμε-  
 νοι δυσπραγεῖν, μικρῶ δὲ ὑστερον πρὸς τὴν προτέ-  
 ραν αὔθις ἀφίξεσθαι εὐδαιμονίαν. Καὶ γὰρ καὶ τῶν  
 πρὸ ἡμῶν βασιλέων οὐκ ὀλίγοι, οἱ μὲν, βαρβάρους  
 πολεμοῦντες, ἀγχιμάχῳσι γεινῶσαι νικηθέντες· οἱ δὲ,  
 καὶ ὑπὸ πολέμων ἑμυλίων ἐπιβουλευθέντες, ἐξε-  
 κρούθησαν τῆ; ἀρχῆς· ἀλλ' αὐθις ἐκότεροι τὴν  
 σωτηρίαν οὐκ ἀπογνόντες τῆ; τὴ ἀρχῆς ἐπέτυχον,  
 καὶ τοὺς πολεμίους κλειῶ ἢ αὐτοὶ πεπόνθασι προσ-  
 ειργάσαντο κακὰ. Εἰ δὲ καὶ πρὸς θεοτέρα τινα πα-  
 ραδείγματα ἀνάγεσθαι δεήσει, τὸν Ἰωσήφ ἐνοήσωμεν  
 καὶ τὴν πικρὰν ἐκείνου δουλείαν, καὶ τὴν χρόνιον  
 κάθειρξιν, καὶ τὸν ἄλλον φορητὴν τῶν ἀλγεινῶν, καὶ  
 ὡς μετὰ ταῦτα πάντα, ἀντὶ δούλου καὶ ἑσμιότου,  
 βασιλεὺς ἀνεδείκνυτο Αἰγύπτου. Καὶ Δαβ.δ τὸν βα-  
 σιλέα μετὰ τὴν πλάνην τὴν μακρὰν καὶ τὴ μυρία  
 ὑπὸ τοῦ εφεργετηθέντος βασιλέως ὑποστῆναι τὰ  
 δεινὰ, ὑστερον εἰς τὴν οἰκίαν ἀναλωθέντα, καὶ βε-  
 βάλως βασιλεύσαντα τῶν δημοφύλων. Ἄ πάντα χρῆ  
 ἐνθυμούμενους μὴ ἀθυμαῖν, ἀλλὰ μᾶλλον τὰ χροστό-  
 τερα ἐλπίζειν, βουλευέσθαι δὲ καὶ ἀ χρῆ πράττοντας  
 νῦν μὴ τοῦ προσήκοντος διαμαρτάνειν. Ὅρῃτε γὰρ  
 ὡς περὶ γῆν ἀπολελείμεθα πολεμίαν, ἢ τό τε προσ-  
 εδρεῖν οὐκ ἀσφαλές, πολεμίων πάντοθεν ἐπιεικίμει-

bet ipsorum timiditas et ignavia imperterritami  
 animorum nostrorum magnitudinem et in asperis  
 tolerantiam depravare. Nam illi præter ea mala,  
 quæ sustinebunt, cum despicientur et contume-  
 liose irridebuntur, et omnia patientur, quæ non  
 injuria patiuntur, qui arma tradiderunt, insuper  
 vobis paulo post non vulgare dabunt supplicium,  
 de proditione et sinistris moribus erubescentes  
 videlicet : cum vos et nunc fortitudinis ac pa-  
 tientiæ laudem vel ab ipsismet hostibus tuleritis,  
 et non solum ego brevi debitis vos donis remunc-  
 raturus sim, sed ipsi quoque omnium in vos ora  
 cum admiratione conversuri sitis, quia tempori-  
 bus, quæ viros explorare maximo solent, **486**  
 invictam animi firmitudinem, ut dignum fuit, de-  
 monstraveritis. Profunde non propter illorum stul-  
 titiam vos aliquam desperationem suscipere con-  
 venit, neque sortem duriolem, quam experti su-  
 mus, considerare debetis, sed illud potius, nihil  
 nos per ignaviam ad hæc contulisse, ut hostibus  
 cedere videamur. Sin nobis molestum est, quod  
 nunc infortunati fuimus, at cogitemus licet, nec  
 veteres Romanos, quorum res gestæ eximia et  
 admirabiles hominum fama scriptisque celebra-  
 tur, semper invictos mansisse (97), sed sæpe mul-  
 tis locis offendisse, ac totis exercitiibus una cum  
 ducibus adverso Marte delotis, instauratis deinde  
 præliis, fortitudine et patientia bellica hostibus  
 par retulisse : nec magis timore perculsos, quam  
 iracundia in hostes incitatos, ad bellum postea  
 ærdentius incubuisse. Quorum nos posteri esse cu-  
 pientes, eorum virtutem imitemur. Et nunc qui-  
 dem quia homines sumus, nos miseros esse, brevi  
 autem iterum felices ac beatos fore arbitremur.  
 Etenim et majores nostri imperatores non pauci,  
 alii Barbaris bellum inferentes sperati et capti,  
 alii civilibus armis imperio depulsi sunt; sed rur-  
 sum utrique salute nequaquam in desperatis ha-  
 bita, et imperium recuperarunt, et graviores cla-  
 des quam acceperant, hostibus rependerunt. Quod  
 si diviniora quædam exempla requirimus, Jose-  
 phum, et acerbam illam servitutem, diuturnum-  
 que carcerem, et reliquam dolorum colluviem, et  
 quomodo post hæc omnia pro servo et victo  
 D Ægypti princeps declaratus sit, ante oculos pro-  
 ponamus. Et David regem, postquam diu fugiendo  
 oberravit, et sexcenta a Saule, cui benefecerat,  
 mala perpeusus fuit, tandem in patriam tellurem  
 salvum pervenisse, stabilemque in sua gente re-  
 gnum adeptum esse. Quæ omnia perpendentes,  
 sperare meliora oportet, cogitandoque et agendo  
 quæ nunc opus est, a recto tramite non aberrare.  
 Videtis enim quemadmodum in terra hostili relicti  
 simus, in qua nec hærare tutam, hostibus undique  
 urgentibus, et domum reverti, ibique inclusos

Jacobi Pontani notæ.

(97) Quingentorum annorum spatio, a pulsus vi-  
 delicet regibus ad obitum Augusti, quingenties  
 quinquages populus Romanus præhatus est : qua-

dringenties quadragies victor discessit. Et quamvis  
 aliquot præliis victi sint, bello tamen omni, ut  
 civilia sileantur, superiores fuere.

obsideri; non modo timiditatis et infamiae plenum est, sed et periculi suspiciorem non parvam habet, ne tam multi fame subacti, pristinam gloriam suam foedare compellantur. Melenicus enim nedum nos, sed nec incolas suos commode potest alere. **487** Quam ob causam cum id ante mihi persuaserim, nunc id vobis suadeo, ad Triballorum principem etiam olim mihi amicum, et nuper de integro foederatum concedamus: cujus adaucti viribus, Didymotichum mox redeuntibus, ad caetera belli non mediocrem ex ejus societate fructum capiemus. Haec mihi conducere in praesens visa sunt. Si quis meliora attulerit, et ipse libens obsequar, et alios ad obsequendum inducam. Hactenus imperator. Exercitus autem circiter duum millium et duces responderunt, non se vel admonitione, vel consilio indigere, sed quae Deo et imperatori placeant, omnia facere ac sustinere promptos esse: et sic comparatos, ipse quo consultius putaret, duceret. Hoc brevi responso exhilaratus imperator, tubarum clangore abscedendi signum dari jussit: jamque caeteris valedixerant, et viam carpebant. Thessalonicae autem Apocauclus magnus dux tumultum in exercitu imperatoris fore sciens (indicantibus id, qui clam cum eo de pace agebant), velut audacior factus, et aliquid contra eum se effecturum sperans, quotquot erant in triremibus armaturae graviss, et sagittarii, et ex Thessalonica quotquot poterat equitibus et utriusque armaturae peditibus eductis praeterea, Syrige (qui non diu post rex Armeniae renuntiatus est) et Monomacho praefecto, cum iis quos Pheris adduxerant, et insuper missis Byzantio, et e Thracia collectis copiis cum Thoma et Andronico Palaeologis ducibus assumptis, recta Gymnocastrum adversus imperatorem progrediebatur. Cum haud longe abessent, in protostratorem caeterosque desertores incidunt, et ita imperatorem numero vincentes, in eum vadunt. Non tamen ad pugnam expediti erant: norant siquidem, audacia, fortitudine et exercitatione militari magis se ab illis vinci, quam ipsi illos numero vincere: ideoque instructa acie ad manus venire consultum haud putabant: procul autem fremebant, clamoresque altos jactabant, confidentes, hoc modo ordines disturbatum, et ob id jam territum in fugam effusum iri. Cantacuzenus ne ipse quidem, nisi cogeretur, confidendum statuebat. Pro consuetudine autem veteri more exercitu disposito, et Angelo pincerna duce praefecto, ipse cum fortissimis extremum tenens agmen, sic instructos jubebat incedere, sine strepitu, **488** nec ad insequentes conversus, se quippe illos excepturum, si invaderent. Hostes lente insecuti, ut compositae abeuntes viderunt, nec dubitare potuerunt, vim a se propulsaturum, abjecta spe victoriae, Thessalonicae redierunt, gaudentes, et praena caentes, satisque magnam victoriam rati, quod Romano solo imperatorem expellere potuissent. Desertores imperatoris, ubi

Α νων. Καὶ τὸ εἰς τὴν οἰκίαν ἀναστρέφειν, καὶ ἐγκλι-  
σαμένους πλιθοκρεῖσθαι, οὐκ ἀγεννῆς καὶ ἀτιμον  
μόνον, ἀλλὰ καὶ κινδύνου ὑπόψιαν οὐ παρέχεται μι-  
κρὸν, εἰ δεήσει τοσοῦτους ἐνδείξει πεισθέντας ἀνάστα  
τῆς προτέρας δόξης ἀναγκασθήσασθαι ποιεῖν. Μελι-  
νίκος γὰρ οὐχ ὅτι γε ἡμᾶς, ἀλλ' οὐδὲ τοὺς οἰκούντας  
τρέφειν δύναται ἀνευδῶς. Οὐ δὴ ἕνεκα, αὐτῆς τε  
πρότερον ἑμαυτὸν πέπεικα, καὶ ὑμῖν συμβουλεύω  
νῦν, πρὸς τὸν Τριβαλῶν ἀρχοντα ἔλθειν, πάσαι τε  
φιλίως διακεῖμενον ἔμοι, καὶ νῦν ὀλίγω πρότερον  
σποδᾶς καὶ συμμαχίαν πεποιημένον. Οὐ χρησάμενοι  
τῇ δυνάμει, πρὸς τὴν Διδυμότειχον ἐπανήξομεν τα-  
χέως, καὶ πρὸς τὰ ἄλλα τοῦ πολέμου οὐ μέτρια τινα  
ὠφελούσαν ἔξομεν τὴν ἐκείνου συμμαχίαν. Ἐμοὶ μὲν  
ὄν τοιαῦτα ἔδοξε λυσιτελεῖν ἐν τῷ παρόντι. Εἰ δὲ  
τινα βελτίω γνώμην ἔτερον ἔχει τις εἰσενεγκεῖν,  
αὐτὸς τε πεισθήσομαι ἡδέως, καὶ τοῖς ἄλλοις συμβου-  
λεύσω. Ὁ μὲν ὄν βασιλεὺς τοιαῦτα εἶπεν. Ἡ  
στρατιὰ δὲ ἅμα τοῖς ἡγεμόσι περὶ δισχιλίους ὄσας,  
ὄσας παρανέστεων, εἶπον, χρεῖα πρὸς ἡμᾶς, ὠβασλευ,  
οὐτε βουλευμάτων· ἀλλ' ἂ θεῶ τε καὶ σοὶ δοκεῖ πάντα  
πράττειν καὶ ὑφίστασθαι παρεσκευάσμεθα. Ὡς εἰν  
οὕτω παρεσκευασμένους αὐτὸς ὅποι δοκεῖ βεῖτε  
ἡγοῦ. Πρὸς οὖν τὴν τοιαύτην βραχυλογίαν καὶ ὁ βα-  
σιλεὺς ἡσθεῖς, ἐκέλευε τῇ σάλπιγγι τὴν ἀναχώρησιν  
σημαίνειν, καὶ συνταξάμενοι ἐχώρουν. Ἀπόκαυχος  
δὲ ὁ μέγας δούξ ἐν Θεσσαλονίκῃ τὴν ἐσομένην παρα-  
χὴν περὶ τῆς βασιλέως στρατιᾶν εἰδὼς, οἱ γὰρ δια-  
λεγόμενοι κρύφα πρὸς τὸ διαλύσθαι ἐμήνουν· ὥστε  
ἀναθαρσήσας, καὶ τι κατὰ βασιλείω; δυήσασθαι ἐλ-  
πίσας διὰ τὴν προδοσίαν τῶν συνόντων, τοὺς ὀπίστας  
ὄσοι ἦσαν, καὶ ψιλοῦς τοξότας τῶν τριήρων ἐξαγα-  
γῶν, καὶ ἐκ Θεσσαλονίκης ὄσους μάλιστα ἐνήνη ἰππέας  
τε καὶ ὀπίστας, καὶ ψιλοῦς, καὶ Συργῆν δὲ καὶ μετὰ  
μικρὸν ῥῆξ ἀνεδείκνυτο Ἀρμενίας, καὶ τὸν Μονομάχον  
ἐπαρχὸν ἔχοντας, οὓς αὐτοὶ ἐκ Φερῶν ἦσαν ἄγοντες,  
ἔτι δὲ καὶ τὴν ἰκ Βυζαντίου καὶ Θράκης στρατιάν  
ἅμα στρατηγῶς Θωμᾶ καὶ Ἀνδρονίκου τοῖς Παλαι-  
ολόγοις παραλαβῶν, εὐθὺ Γυναικοκάστρου κατὰ βασι-  
λέως ἐχώρει. Οἱ δὲ ἐπεὶ ἦσαν ἐγγύς, πρωτοστράτορι  
καὶ τῇ συναποστάσει βασιλέω; ἄλλη στρατιὰ περιτυ-  
χόντες, καὶ πολλαπλάσιοι γενόμενοι τῶν συνόντων  
βασιλεῖ, ἤλαυνον ἐπ' ἐκείνους. Οὐ μέντοι ἦσαν περι-  
σκευασμένοι ὡς μαχοῦμενοι· ἤδεσαν γὰρ ἐκείνους  
τόλμη καὶ ἀνδρία καὶ τῇ περὶ τὰ πολέμια ἐμπειρᾶ  
μᾶλλον ὑπερέχοντας αὐτῶν, ἢ ὅσον ἐκείνων αὐτοὶ  
τῷ πλήθει. Καὶ διὰ τοῦτο συμπλέκεσθαι μὲν ἐκ  
παρατάξεως οὐκ ἔδοκίμαζον. Πόρρωθεν δὲ ἐθορύ-  
θουν καὶ βοᾶι; ἐχρῶντο καὶ ἀλαλαγμοῖς, οἰόμενοι  
τὴν ταξιν οὕτω διαλύσειν καὶ τρέφεσθαι πρὸς φυγὴν  
τεταραγμένους ὑπὸ διχοστασίας. Βασιλεὺς δὲ ὁ Καν-  
τακουζηνός, οὐδ' αὐτὸς μὲν φετο δεῖν συμπλέκεσθαι  
εἰ μὴ περ' ἐκείνων ἀναγκάζαιτο. Πρὸς ἔθος δὲ τὴν  
πᾶσαν στρατιάν συντάξας, καὶ ἡγεμόνα τοῦ παντός  
Ἄγγελον ἐπιστήσας, αὐτὸς τὴν οὐραγίαν ἔχων μετὰ  
τῶν ἀρίστων, ἐκέλευε βαλίζειν τεταγμένους, μὴτε  
θορυβοῦντας, μὴτε πρὸς τοὺς κατόπισιν ἐπιόντας; ἐπι-  
στροφομένους, ὡς αὐτοῦ ἀμυνομένου ἂν τινες  
ἐπίωσιν. Οἱ δὲ ἐπ' ὀλίγον ἀκολουθήσαντες ἐπὶ

ἔωρων τεταγμένως ἀπίνοντας καὶ δῆλους ὄντας, ὡς A in conspectum Apocauchi venerunt, paucos comiter admodum accipit, eosque in amicissimis habet; ex aliis nonnullos summo ore tenus salutat, cum quibusdam simulate agit, aliquibus etiam cum Cantacuzeno defectionem exprobrat, in omnes tamen exasperatum et vindicatum, si occasionem idoneam nancisceretur, planum erat.

ἀμυνοῦνται ἂν ἐπὶ τις αὐτοῖς, ἀπογόντες τὴν ἐλπίδα τοῦ περιγενέσθαι, ἀνέστρεφον εἰς Θεσσαλονίκην, χαίροντες ἑμοῦ καὶ πατανίζοντες, ἀρκοῦσαν ἡγοῦμενοι τὴν νίκην, ὅτι τῆς Ῥωμαίων γῆς βασιλεῖα ἐξελᾶσαι ἠδυνήθησαν. Ἐπεὶ δὲ οἱ βασιλεῖς ἀποστάντες ὠφθήσαν Ἀποκαύχῳ τῷ μεγάλῳ θουκί, ὀλίγοις μὲν πολλὴν ἐπεδείκνυτο φιλοφροσύνην, καὶ ἐν τοῖς μάλιστα τῶν φίλων ἦγε· τῶν δὲ ἄλλων τοὺς μὲν ἀρχοὺς χεῖρας μόνον προσηγόρευε, τοῖς ἄλλοις δὲ προσεφέρετο εἰρωνικῶς. Ἔστι δὲ οἱ καὶ ὠνείδιζε τὴν μετὰ Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλεῖος ἀποστασίαν. Δῆλος δὲ ἦν πᾶσιν ἐμπικραίνόμενος, καὶ κακῶς ποιῶν, ἂν λάβηται τινος προφάσεως εὐλόγου.

## CAPUT XLII.

*Equites ab Apocaucho missi Edessam obsidione Triballorum liberant, castra diripiunt. Zimpanus legatus imperatoris Apocaucho victos offert; quibus injuriis iidem vexati sint. Quam humaniter et liberaliter imperator a Prosaci domino tractatus fuerit; deinde a Libero Triballo, dynasta potentissimo, eodemque amico veteri, cujus item consilio fidei utitur.*

Πυθόμενος δὲ καὶ περὶ Ἑδεσσηῶν, ὅτι ὑπὸ Τριβαλῶν πολιορκιοῦνται χρόνον ἤδη, συχνὸν τοὺς ἱππίας, ὅσοι ἦσαν, ἅμα τοῖς στρατηγοῖς Παλαιολόγοις τοῖς δυσὶν, ἐκέλευε συμπλέκεσθαι τοῖς Τριβαλοῖς, καὶ τῆς πολιουρκίας Ἐδεσσηοῦς ἐλευθεροῦν. Ἡ μὲν οὖν στρατιὰ κατὰ τὸ ἐπίταγμα ἦκον ὡς μαχοῦμενοι. Τριβαλοὶ δὲ μέχρι μὲν ἀκροβολισμῶν ἐνέμειναν τῷ στρατοπέδῳ, οἴμενοι Ῥωμαίους οὐ δύνησθαι αὐτοὺς τῆς πολιουρκίας ἀναστῆσειν. Ὡς δὲ ἔωρων πλείους τε ὄντας, καὶ προθύμους μάχεσθαι, δεισαντες μὴ ὑπὸ φιλονεικίας ἀπόλωνται, ἔλασαν ἑμοῦ καὶ βελτίοσι μαχοῦμενοι, συνταξάμενοι ἀνεχώρουν τὸ στρατόπεδον καταλιπόντες, ὀλίγους στρατιώτας ἐν τοῖς ἀκροβολισμοῖς ἀποβαλόντες. Ῥωμαῖοι δὲ τὸ στρατόπεδον ἐπόρθησαν τῶν πολεμίων, καὶ ἱππων τε ἐκράτησαν οὐκ ὀλίγων, καὶ τῆς ἄλλης ἀποσκευῆς τῆς στρατιᾶς. Ἐλευθερώσαντες δὲ καὶ τῆς πολιουρκίας τοὺς ἐν Ἑδέσῃ, αὐθις ἀνεχώρουν εἰς Θεσσαλονίκην. Ἐν ᾧ δὲ τὰ τοιαῦτα ἐτελεῖτο, καὶ τῶν νομάδων Τριβαλῶν τις περὶ Πρόσοικον οἰκῶν ἐν κώμῃ τοῦ Λαθιδ προσαγορευομένη, Τζιπάνος ὄνομα, τὴ περὶ Καντακουζηνὸν τὸν βασιλεῖα ἐν Γυναικοκἀστρῳ συμβάντα πεπυσμένους, ἐπεὶ παρ' αὐτῷ οἱ πρόσβαι ἐξενίζοντο οὐς πρότερον ἐπεμψε πρὸς Κράλην, καλεῶν ἐμμένειν ταῖς σπονδαῖς ταῖς πρὸς αὐτὸν, οἱ Κωνσταντίνος τε ἦσαν ὁ Παλαιολόγος, τὴν ἀξίαν πρωτοσεβαστῆς, καὶ Ἀρσένιος ὁ Τζαμπλάκων, περὶ τοὺς δὴ ὁ Τζιπάνος βερβερικῶς διατεθεῖς, καὶ ἱππων τῶν ἀγόντων ἐπιθυμίας καὶ τῆς ἄλλης ἀποσκευῆς οὐσης οὐκ ὀλίγης, ἅμα κείνοις καὶ τέκνα καὶ γυναῖκα καὶ βοσκήματα, ἃ ἦν αὐτῷ περιουσία παραλαβὼν, ἠὲτομολῆσε πρὸς μέγαν δοῦκα ἐν Θεσσαλονίκῃ, καὶ τοὺς βασιλεῖος προσεβούτας, ὡσπερ τι δῶρον προσήγαγε δεσμώτας. Ὁ δὲ ἄγαν ὑπερήσθη, τὸν μὲν βέρβερρον ἡμέθετο φιλοσίμως, οἰκίων αὐτίκα καὶ κτήσεων μεγάλων, οἱ Τζαμπλάκωνι ἦσαν ἐν Θεσσαλονίκῃ, κύριον ἀποδείξας. Εἰς τοὺς δεσμώτας δὲ πρότερον αὐτὸς δ' αὐτοῦ πολλὰ ἐνυβρίτας, καὶ πᾶσαν ἐπιδειξάμενος πικρίαν, πρωτοσεβαστὸν μὲν ἐκέλευεν εἰς δεσμωτήριον ἀπάγειν· Τζαμπλάκωνα δὲ τοῖς τριηράρχαις παρείδδοτο ὡς ἓμα τοῖς ναύταις ἀτάκτω· ἐνυβρίσου-

Cum autem intellexisset, Edessenos a Triballis diu jam obsideri, equites quotquot erant, una cum binis ducibus Palæologis, collato cum obsidentibus prælio illos liberare jussit. Equitum turmæ pro mandato advenit. Triballi usque dum jaculis peterentur, castris se continuit, opinantes, non posse se a Romanis urbe submoveri. Verum ut perspexerunt plures esse et pugnandi cupidos, metu incessente, ne pluribus ac strenuioribus pugnantes occumberent, castris relictis ac paucis suororum ictu sagittarum amissis, dicta salute recedunt. Romani castra, equis non paucis et alia præda reperta, diripiunt. Liberatis ad hunc modum Edessensis, Thessalonicam reditum est. Interca pecuarius quidam Triballus, juxta Prosacum in vico Davidis nuncupato habitans, Zimpanus nomine, auditis quæ Cantacuzeno apud Gynæcoastrum contigissent, postquam ad se legati, quos ille ad Cralem fœderis servandi miserat, diverterunt (erant autem Constantinus Patæologus, honore protosebastus, et Arsenius Zamplaco), barbarico in eos furore correptus, 489 et eorum equos reliquumque apparatus non modicum sibi concupiscens, cum illis, item cum filiis, uxore et jumentis, quæ erant ejus divitiæ, ad magnum ducem Thessalonicam transfugit, Imperatoris legatos vinculis constrictos in muneris loco offert. Ea re vehementer exultans Apocauchus Barbarum honorifice donat, statimque ædium et possessionum, quas Thessalonicæ Zamplaco amplas habebat, dominum constituit. Et cum in victos prius ipsemet multa per summam contumeliam evomisset, protosebastum quidem in carcerem abduci præcepit, Zamplaconem trierarchis dedit, ut ab iis et remigibus insolenter vexaretur. Quem in unam trirēmem abductum, toto ferme Thessalonicensi populo spectante, monastica veste, ut consueverat, indutum, pileum Persicum vilem ac plebeium capitū ejus imponentes, accensasque lampadas ambabus manibus tenere cogentes, retro calcibus ejus sedem impetebant. Deinde prætereuntes, a fronte salutabant, sic acclamantes: En patriarcha Cantacuzeni!

Sic approve irrisum, et turpiter triumphatum, similiter raptari in carcerem jussit. Posthæc rebus Thessalonicensibus pro arbitratu digestis, omnibusque ad arma contra imperatorem instigatis, ipse mari, equitatus terra Byzantium se recepit. Cantacuzenus a Byzantino et Thessalonicensi subsidiiis, pugnam recusantibus ac discedentibus destitutus, reliquo diei iter agens, ad siccus angustiarum, juxta Prosiacum pernoctavit. Porto Prosiacum, sive Prosacum, castellum est munitissimum (98), in colle situm, quod quondam in ditioe Romanorum manebat, belloque Andronicorum, odio junioris Andrōnici, a præsidariis Triballorum principi ultro translitum fuerat, et per id tempus a quodam Michaele concessu principis possidebatur. Qui cum ex domesticis imperatoris esset (ut ipse postea narravit), ob nescio quam causam ad Crælem per fugerat. Tum vero exercitum castrametantem intuitus, et Romanos esse, ac depopulationis ergo advenire ratus, pedestri et equestri quanta maxima potuit coacta manu, noctu angustias illas præoccupavit, et prima luce ad eos transitu prohibendos acceingebatur. Imperator, ubi ipsos regionis tutissima insidere conspexit, ut impressionem facturū, 490 militem capere arma jussit; nihil enim melius dabatur. Cæterum Michael et exercitum qui esset, et ductorem nosse avens, propius ad castra ferens aditum, nonnullosque ex familiaribus et amicis procul conspiciens, nominatim eos appellat, et de duce percunctatur. Audit imperatorem Cantacuzenum esse: nec mora, illico accedit, pedem osculatus, seipsum indicat, et infortunio ejus doleus, atque ad cætera promptissimus, Deo uberes agit gratias, cum hoc tempore sibi occurrat, quo suum animum erga illum omnibus testatum facere queat. Transitum igitur sine difficultate permittens, pro copia exercitum hospitio accipit; quo usus est eo die imperator etiam illa de causa, ut nimirum de commentu suis prospiceretur, quo omnimodis egēbant. Postridie discedens, Axio transmisso iter Scopiam, et ipsam olim Romanis, nunc ab annis non paucis Triballorum ditioi subjectam intendit. Bessum progressuri (quam urbem Triballi æque ut cæteras occupant) globum ingentem trans flumen præterire conspiciunt. Conjectans autem imperator rem ipsam, esse scilicet Liberum Triballorum potentissimum (illie enim eum versari cognoverat) de suis equitem tranare (vado enim transiri fluvius non poterat) eique verbis suis salutem dicere, et simul exquirere jubet, quo pacto rebus suis ad hunc modum affectis succurrant. Liberus salutationem et petitionem imperatoris gratissimam habuit, deque domesticis suis unum cum internuntio remisit, eum resalutans, et rogans uti paulum

Α εν. Οι δε επι μιαν των τριηρων αναγαγόντες και του δήμου σχεδόν των Θεσσαλονικέων παντός παρόντος, τα μοναχών, ωσπερ ειθην ημφοισμένον, επιθηκαν τη κεφαλη πιδόν τι, δ τοις πολλοις και δημώδεσι των Περωών επι της κεφαλής φορειν ιθος, λαμπάδας τε ημμίνας; άμφοτέραις κατέχειν αναγκάζοντες ταις χερσίν, οπισθεν μὲν ελάττιζον επι τον πρωκτόν. Είτα παρόντες, εμπροσθεν ησπάζοντο, Ουτος, επιδωόντες, ο πατριάρχης Καντακουζηνού. Μετά δε την πολλήν εκείνην ερεσχελίαν και τον θρίαμβον τον άτιμον, εκέλευε και αυτόν εις δεσποτήριον άπάγειν. Μετά δε τουτο, τα εν Θεσσαλονίκη πράγματα ώ; αν αυφ' εδδοκει άριστα οικονομησαι, και προς τον προς βασιλέα πόλεμον πάντας παραθήξαι, αυτός μὲν εκ θαλάττης, η ζπος δε εκ της ήπειρου εις Βυζαντιον άνεστρεψε. Βασιλεύς δε ο Καντακουζηνός μετά την εκ Βυζαντιου και Θεσσαλονίκης στρατιάν αυτου άναχωρηται προς την μάχην άπειπούσαν, το επιλοιπον εδούτας της ημέρας, παρά των Προσοίκου στενωών την εισβολήν ηύλιστο την νύκτα. Ο δε Πρόσοικος ούτως φρούριόν εστι καρτερώτατον επι λόφου ιδρυμένον· ο πάλαι μὲν υπό των Ρωμάλων ηγεμονίαν διετέλει, κατά δε των βασιλέων Ανδρονίκων προς άλλήλους πόλεμον προς τον άρχοντα των Τριβαλών υπό των κτεχόντων εκόντων παρεδόθη μίσει τῷ προς τον νέον βασιλέα. Τότε δε υπό Μιχαήλ τιнос του Τριβαλών άρχοντος παραδόντος εκπρατετε, δε δη Μιχαήλ, τον βασιλέως οικειλος, ώ; υστερον αυτός επρακειν, ώ, προς Χράλην αυτομολήσειεν εκ τινος αιτίας. Τότε δη την στρατιάν ιδών εστρατοπεδουμένην, και νομίμας Ρωμάλων ούσαν επι λείαν ηκειν, πεζού; τε και ιππέας οσου; μάλιστα ηδύνατο άθροίσας, της νυκτός προκατέλαβε τα στενά· και άμα πρωτ' παρσεκουάζετο προς μάχην, ώς την διόδον τη στρατιῃ ούκ επιτρέψων. Βασιλεύς τε έμοίως επι έκείνους ειδς περι τα καρτερώτατα του χωρίου εγκαθιδρυμένους, την στρατιάν εκέλευεν επλίζεσθαι ώς βασίσμενος· προς έτερόν τι τρέπεσθαι γάρ βέλτιον ούκ ενήν. Μιχαήλ δε την τε στρατιάν εθέλων ζθεν εη μαθειν, και τον άγοντα στρατηγόν, πλησίον τε γεσόμενος του στρατοπέδου, και τινας των συνήθων και φίλων πόρρωθιν ιδών, εκάλει τε αυτούς όνομαστι, και επυθέβητο περι του στρατηγού. Έκείνων δε άπαγγειάντων, ώς εη βασιλεύς; ο Καντακουζηνός, μηδεν βελήσας, προσηει τε αυτίκα, και ησπάζετο τον ποτα. Έπειτα και έαυτον άναγνωρίσας, συνήλθη: ε τε προς την δυσπραγίαν βασιλει, και περι τα έλλα κρηθυμώτατόν έαυτον παρέσχετο, χάριν τῷ θῷ πολλήν όμολογών, ότι προς τουτο κειρου συντύχοι, εν ω την είνωσιαν εξέσται την προς εκείνον φανεράν ποιείν. Την τε ούν διόδον εύθις άπονηει παρείχετο, και εξένιζεν εκ των ενόντων την στρατιάν. Την μὲν ούν ήμέραν εκείνην εν Προσοίκω διετέλεσεν ο βασι-

Jacobi Pontani notæ.

(98) Descriptionem uberiozem hujus castelli lege apud Nicetam, principio lib. III *De rebus gestis Alexii Angeli.*

λαῖς ξενιζόμενος ὑπὸ Μιχαήλ ἄμα δ' ἵνα καὶ ἡ στρατιὰ κορίζοιτο τὰ ἐπιτεύχεια, ἦσαν γὰρ παντάπασιν τῶν ἀναγκαίων ἐνδεεῖς. Ἐς τὴν ὑστεραίαν δὲ ἄρα ἐκείθεν, καὶ Ἄξιόν διαβάς τὸν ποταμὸν, τῆς ἐπὶ Σκοπιᾶν πόλιν καὶ αὐτὴν πάλα μὲν Ῥωμαίων οὖσαν, ἔπει δὲ πολλοὺς πρότερον ὑπὸ Τριβαλῶν κατεχομένην εἶγτο φερούσης. Ἐπεὶ δὲ ἔδει περιεῖναι Βαλεσόν πόλιν καὶ αὐτὴν ταῖς ἄλλαις παραπλησίως, ὑπὸ Τριβαλῶν κατεχομένην, ἀθρόον ὠρᾶτο στρατιὰ τὴν πέραν τοῦ ποταμοῦ γῆν διερχομένην. Νομισίας δὲ ὁ βασιλεὺς ἄπερ ἦν, τὸν δυνατώτατον εἶναι τῶν Τριβαλῶν Λίβερρον ὠνόμασμένον, ἐκεῖ γὰρ ἐπίθεται ἐκεῖνον διατρέψαι, τῶν συνόντων ἐκέλευε τινα διανηξάμενον ἐπιπῶν, ἄπορο; γὰρ ἦν ὁ ποταμὸς ἐκεῖ, πρὸς ἐκείνον ἀρξέσθαι, προσαγορευόμενα δὲ αὐτὸν ἐκ βασιλείως, ἔπειτα καὶ γινώμην παρ' αὐτοῦ ζητεῖν ἢ χρηθιαλέσθαι τὰ κατ' αὐτούς, τοῦτον συνεσκευασμένα τὸν τρόπον ἦν ἐγένετο. Λίβερρος δὲ ἐπεὶ πύθοιτο τοὺς παρὰ βασιλέως λόγους, ἠδέως τε μάλιστα ἐδέξατο καὶ τῶν οἰκείων ἵνα ἄμα τῷ ἐκ βασιλείως ἤκοντι συνοπιστελλας, ἀντησάξενό τε καὶ αὐτὸς ἐκ τοῦ ὄμοιου, καὶ τὸν ποταμὸν εἶδεν μικρὸν ἀνωθιν περιόντα, ἔνθα εὐχερῆ μάλιστα πρὸς πέραν παρέχεται αὐτὸν, αὐτῷ συγγενέσθαι διαδόντα ἀνευ πόνου, ἔπειτα καὶ ἄπερ οἴεται λυσιτελῆσειν συμβουλεύσειν. Καὶ πρότερον μὲν γὰρ φιλίως διακεῖσθαι πρὸς αὐτὸν ἐξ ἔτου βασιλείως Ἀνδρονίκου τῷ Κράλῃ συγγνωμένου καὶ αὐτὸς ὠμίληκός αὐτῷ οὐ μικρὴν ἔσχε φιλίας ἀφορμὴν τὴν συντυχίαν. Νῦν δὲ δὴ μᾶλλον οὐ φίλος εἶναι μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν δουλεύοντων ἀκριβῶς εἶναι βούλεσθαι. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς κατὰ τὴν παραίνεσιν ἐκείνου μικρὸν ἀνωτέρω προσελθὼν, τὸν τε ποταμὸν διέβαιναν εὐχερῶς, καὶ Λιβέρῳ συνεμίγνυτο. Ὁ δὲ οἶα τε δεσπότη προσεφίετο τῷ βασιλεῖ, καὶ πᾶσαν παρείχετο τιμὴν πρὸς τὴν οἰκίαν τε ἀγαθῶν, ἐξένισεν ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις ἅμα πᾶσαν τὴν στρατιάν μᾶλα φιλοτίμως. Ἐπειτα συνίβουλε βασιλέα μὲν ἐλθεῖν εἰς Σκοπιάν, χάσει τὴν ἐκ Κράλῃ ἀγγελίαν περιμένειν, αὐτὸν δὲ πρότερον ἰθύνοντα πρὸς ἐκεῖνον πᾶση χρῆσασθαι σπουδῇ, ὥστε πείσαι τὴν βασιλείως ἀφίξιν ἠπίως δεξασθαι καὶ προσηνῶς. Ὁ δὲ καὶ κατὰ τὴν ἐκείνου παραίνεσιν ἐτελείτο. Καὶ βασιλεὺς μὲν ἀφίκετο εἰς Σκοπιάν.

## CAPUT XLIII.

*Liberus Cantacuzeno Cralem conciliat, qui e'dem cum uxore ad se venienti occurrit; et excipitur perhonorifice, tractaturque regaliter. Ab eo, calamitates suas enumerans, amicitiam et auxilium petit et se de dicto excusat. Crales mercedem societatis nimiam postulat, quam Cantacuzenus diserte, spiritu plane imperatorio negat.*

Λίβερρος δὲ συντόνῳ χρησάμενος ὁδοπορία ὀλίγῳ χρόνῳ περὶ τένα τόπον Μοράβαν ἐγγυρῶς προσαγορευόμενον ἐπὶ Κράλῃ συντυχάνει Ἑλένην προπέμποντι τὴν γυναῖκα, πρὸς τὸν βασιλέα Μουσῶν Ἀλέξανδρον, οὗτα ἀδελφὸν ἀφικνουμένην. Ἀπαγγέλλας δὲ αὐτοῖς τὰ περὶ βασιλέα τὸν Καντακουζηνὸν ὑπὸ τῶν ὁμοφύλων εἰργασμένα, καὶ ὡς προδοσίᾳ τῶν ἐπομένων, τῆς Ῥωμαίων γῆς ἀπελαθεῖς, ἀφίκετο παρ αὐτοῦς, ἔπειθε φιλοφρόνως λέξασθαι καὶ μεγαλοπρεπῶς, ὡς τῆς εἰς ἐκεῖνον φιλοτιμίας πολλῆς ἐκείνοις τε καὶ παιδὶ καὶ πᾶσιν τῇ Τριβαλῶν ἀρχῇ τὸν ἔπειτα πάντα χρόνον εὐδοξίας ἰσομένης ἐφορμῆς. Οἱ δ' αὐτίκα τε ἐπέθοντο, καὶ ἀνέστρεψον ἐκ τῆς ὁδοπορίας, ὡς ἀφιζόμενοι πρὸς βασιλέα. Περψαντες δὲ πρὸ αὐτῶν Μπογδάνον τὸν Λιβέρρου ἀδελφὸν, ἠσπάζοντό τε βασιλέα, καὶ ἐδήλουν ὡς ὀλίγῳ ὑστερον ἀφιζόμενοι πρὸς ἐκεῖνον. Ὁ δ' ἐκεῖ πύθοιτο Κράλῃ ἄμα γυναικὶ ἀφικνουμένης

Liberus properato itinere, brevi spatio Cralem loco quodam, Mora' a ab indigenis nuncupato, Helenam uxorem ad fratrem ejus Alexandrum Mæsurum regem deducentem offendit: quibus narrat, quæ Cantacuzenus imperator a civibus suis pertulerit, et quomodo suorum proditione Romano solo exactus, ad eorum opes confugiat, suadetque uti eum humaniter et magnifice accipiant, quod in ipsum collata merita magnæ illis, illorumque liberis, totique Triballorum genti aliquando gloriæ futura sint. Obtinuit rem statim. Jamque iter relegebant, ad imperatorem profecturi; cui per Bogdanum Liberi fratrem salutationem mittunt, et brevi se apud eum adfuturos certiore faciant. Qui ut Cralem cum conjuge ad se venturum didicit, eos resalutans, de amicitia gratias magnas agit, et Scopia recedens, ad locum Tao propter amoenitatem nominatum (99) venit; ibi prope vi-

Jacobi Pontani notæ.

(99) Ταῶς σive ταῶν, Græcis est *pavo*, ἀπὸ τῆς τίσσεως τῶν περῶν, ab *extensione pennarum* nominatus. Et quoniam pennis est pulcherrimis et splen-

didissimis, forsitan ab ea elegantia loco nomen Tao factum est. Tu vide quam vera sit conjectura nostra.

cum muris carentem, Pristenum vocabulo, cum Crale et regina concreditur, atque ab iis, adventu ejus lætantibus sibi gratulantibus, quanto maximo potuit honore ac studio excipitur, et summa veneratione colitur. In omnibus enim Crales illum sibi præponebat, et ut præstantiori primas cedebat. Nam et in accubatione epulari ornatiorum et altiorum ei sellam dabat, et in incessu aliisque singulis eum sibi anteferebat. Inveterarat apud Triballos consuetudo, ut si quis nobilium ac potentum longo intervallo temporis ad principem veniret, **492** ante primam salutationem ambo ab equis descenderent, et primum quidem inferior principis pectus, post ejusdem os, sive labra deoscularetur; altero congressu minor non descenderet amplius, sed et ipse in equo dominum salutaret. Mos cum ipso quidem rursus servabatur; Triballos autem morem Romanum erga imperatorem tenere volebat, et quoties eum convenirent, omnes ab equis descendere, ac primo præsertim remotius descendere, et pedibus accedere, et sic ejus genu exosculari: quodque mirabilis est, si quando una equitarent, oporteretque e Triballis quempiam nobiliorem accedere, Crales quidem pro recepto more faciens, ab equo ad salutationem illius descendebat, imperator autem de equo accedentem salutabat. Quoties porro regiam Cralis ingrediretur (et ingrediebatur pene quotidie: non enim manere in tentorio illum sinebat, quavis etiam jucunda occupatione illius colloquutionem jucundiorum ducens), extra portam adolescentulos nobiles honorarios (1) ei jubebat obviam ire: in atrio autem seniores, et qui honoribusungebantur, ipse post atrium in aditu domus se obvium ferens salutabat, aut etiam ad locum, ubi ab equo descenderet, procedebat. Non minus enim Cralæa honorabat, cuius contendens, ne quid a marito vinceretur. Atque hæc tandiu fiebant, quandiu apud eos imperator commorabatur. Cum autem primis ab adventu diebus, iisque non paucis, Triballorum princeps computando et amice propinando suam erga illum propensionem satis declarasset, quæsit tandem qua gratia venisset (2), et quid ab se peteret. Respondit amicitie causa venisse, qua vera et constanti apud homines recte sentientes nihil sit præstabilius. Deinde si modo velit et possit, cupere se ejus auxiliis ad reditum in imperium suum adjuvari. Putare autem nec ipsum latere, quæ jam totis novem mensibus post bellum inter Romanos excitatum perpessus sit, quantoque odio apud gentem suam nulla culpa sua laboret, quomodoque bellum sibi fecerint, nec iudixerint; et qua ratione ad extremum a militi-

πρὸς αὐτὸν, ἀντησπάζετο μὲν καὶ αὐτὸς αὐτοῖς. Καὶ πολλὴν ὠμολόγηε τῆς φιλίας χάριν, ἀναστὰς τε ἐκ Σκοπιᾶς, πρὸς τὴν τόπον ἦλθε, ταῦθ' ἐπὶ τὸ κάλλος ὠνομασμένον· ἔνθα περὶ κίωμην τινὰ ἀτελιστον Πρίστηνον προσαγορευομένην, συνελθόντων τῶ Κράλῃ ἀφιγμένῳ ἅμα γυναίκα. Οἱ δ' ἐβέβησαν μὲν βασιλεῖα μεθ' ἧς ἂν εἴποις φιλοτιμίας καὶ σπουδῆς. Οὐχ ἦττον δὲ καὶ αὐτοὶ διὰ τὴν ἐκείνου ἀφίξιν συνήδοντό τε καὶ συνῆχαιρον ἑαυτοῖς, τιμῆς τε ἤξιον μάλιστα πολλῆς. Ἐν ἅποις γὰρ αὐτὸν προήγειν ἑαυτοῦ, καὶ ὡς κρείττονι τῶν πρωτείων παρεχώρει. Ἐν τε γὰρ ταῖς ἀνακλίσεσι τὴν κρείττω καὶ ὑψηλοτέρην παρεῖχετο καθέδραν, καὶ ἐν ἑδοιοποιίᾳ καὶ ἐν ἅποις τοῖς ἄλλοις προετίθει ἑαυτοῦ. Ἔθους δὲ ἀρχαίου παρὰ Τριβαλοῖς κεκρατηκότος ἐπειδὴν τι τῶν εὐγενεστέρων καὶ μεγάλῃ δυναμένων Ἑλλήνων διὰ χρόνον πρὸς τὸν ἄρχοντα αὐτῶν, καὶ δέη ποιείσθαι τὴν πρώτην προσαγορευομένην, ἀμφοτέρους ὀπθαινοντάς τῶν ἵππων, πρῶτα μὲν τοῦ ἄρχοντος τὸ στόμα, καὶ δευτέρου ἀσπάζεσθαι ἔπειτα καὶ τὸ στόμα, καὶ μετὰ τὴν δευτέραν συντυχίαν ἀποβαίνειν τὸν δουλεύοντα τοῦ ἵππου, ἀλλ' ἐπιπρῶτον καὶ αὐτὸν προσαγορεύειν τὸν δεσπότην. Πρὸς μὲν ἐκείνον ἄλλιν τὰ εἰωθῆτα ἐπιλείπει· βασιλεῖ δὲ κατὰ τὸ Ῥωμαίων ἔθος ἐκέλευσε προσφέρεσθαι τοὺς Τριβαλοῖς, καὶ κατὰ πᾶσαν μὲν συντυχίαν τῶν ἵππων πάντας ἀποβαίνειν, κατὰ δὲ τὴν πρώτην μάλιστα καὶ πρῶτον ἀποβαίνοντας καὶ προσελθόντας περὶ οὕτως ἀσπάζεσθαι ἐπιπρῶτον βασιλεῖα. Καὶ τὸ δὴ θαυμαστότερον, ὅτι εἰ ποτε συνούσιν ἀμφοτέροις ἐδέχθη τινὰ τῶν εὐγενεστέρων Τριβαλῶν προσελθεῖν, Κράλης μὲν κατὰ τὸ εἰωθῆτα ἐπολεῖ, καὶ ἀπέβαινε τοῦ ἵππου πρὸς τὴν προσαγορευομένην βασιλεῖα δὲ μόνων ἐπιπρῶτον, ἡσπάζετο τὸν προσιόντα. Πρὸς δὲ τὴν οἰκίαν ἐκείνου εἰσόντα, εἰσῆει δὲ ἑσπέραι σχεδόν, οὐ γὰρ εἰς μένειν ἐπὶ τῆς σκηπῆς, πάσης ἡδὴ διατριβῆς τὴν πρὸς ἐκείνον τιθέμενος ὀμίλιαν, ἔξω μὲν τῆς πόλεως τοὺς νέους τῶν εὐγενεστέρων περὶ θένοντας ἐκέλευεν ὑπαντῆν, ἔνθεν δὲ τῆς αὐλῆς τοὺς πρεσβυτέρους καὶ ἄξιους ταῖς παρ' αὐτοῖς τιτιμημένους, αὐτὸς δὲ ἐπὶ τὴν πρῶτον μάλιστα τῶν οἰκῶν, κατὰ τὴν αὐλὴν προσηγόρευεν ὑπαντῶν, ἢ καὶ ἄχρι τοῦ τόπου ἔνθα τοῦ ἵππου ἀπέβαινε προήει. Οὐχ ἦττω δὲ φιλοτιμίαν καὶ ἢ τοῦ Κράλης γαμετῆ πρὸς βασιλεῖα ἐπεδείκνυτο, ἐν πᾶσι μάλιστα ἐκείνου οὐδαμῶς ἀπολείπεσθαι φιλονεικοῦσα. Ταῦτα μὲν οὖν παρὰ πάντα τὸν χρόνον ἐν ᾧ συνδιέτριβεν αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς ἐπράττετο· ἐν ἀρχαῖς δὲ τῆς ἐπιδημίας μάλιστα ἐν ἡμέραις οὐκ ὀλίγαις πότοις καὶ φιλοσησιαῖς ὁ τῶν Τριβαλῶν ἀρχῶν τὴν πρὸς βασιλεῖα εὖνοιαν ἐπιδειξάμενος, ἔπειτα ἐκυνθάνετο, ὅτου χάριν ἀφίκοιτο πρὸς αὐτὸν, καὶ εἰ δέοιτο παρ' αὐτοῦ τινας. Βασιλεὺς δὲ ἔχειν μὲν

Jacobi Pontani nota.

(1) Sic a quibusdam appellatos scio, quos Germani Edelknaben.

(2) Apud Græcos illos vetustissimos fuisse morem, ut legatos et advenas prius liberaliter tractarent, ac tum demum causam adventus eorum exquirent, cognoscitur ex Homero, apud quem

*Odyssee* lib. iii. excipitur a Nestore Telemachus cum Minerva sub forma Mentoris, et lib. iv. cum eodem Telemacho Pisistratus Nestoris filius a Menelao; et post epulas demum ac die altero causam adventus interrogatur.

ἔρασκε τῆς εἰς αὐτὸν φιλίας. Ἔνεκα. Οὐ γὰρ ἂν εἴη  
 εἰ βέλτιον καὶ σωφρονέστερον ἀνθρώποις ὀρθοῖς χρω-  
 μένοις λογισμοῖς τὴν βεβαίαν καὶ ἀληθῆ φιλίαν κτή-  
 σασθαι. Ἐπειτα δὲ εἰ γε βούλοιο καὶ δύναιτο καὶ  
 βοηθείας παρ' αὐτοῦ τυχεῖν, ὥστ' ἐπανελθεῖν  
 πρὸς τὴν οἰκίαν. Οἴεσθαι δὲ μὴδ' αὐτὸν ἀγοσῆν  
 τὰ αὐτῷ συμβεβηκότα ἐν ἑννέα μάλιστα μηνὶν  
 ἦδη τοῦ παρὰ Ῥωμαίοις πολέμου κεινημένου,  
 ὅπως τε φθονηθεῖη παρὰ τῶν ὁμοφύλων μὴδὲν  
 ἠδικηκῶς, καὶ ὡς κινήσειη παρ' ἐκείνων πό-  
 λεμος ἀκέρυκτος, καὶ τὰ τελευταία ταῦτα δὴ, ὡς  
 προδοθεῖη παρὰ τῶν συνόντων πρὸς τοὺς πολεμίους  
 ἀποστίντων. Εἰ δὲ μὴ βούλοιο βοηθεῖν, ἀπαγορεύ-  
 εῖν φανερώς, ὥστ' αὐτὸν διασχεφάμενον, ὃ τι ἂν  
 δοκῆ βέλτιον αὐτῷ τε καὶ τοῖς συνοῦσι πράττειν.  
 Μῆ θαυμάζειν δὲ ὡς, εἰ γε δύναιτο βοηθεῖν, εἰρήξει  
 οὐ γὰρ ἀδυναμίαν αὐτοῦ κατεγνωκῶς τοιαῦτα φά-  
 ναι· ἀλλ' εἰδῶς ὡς πᾶσιν ἀνθρώποις ἡ μὲν βού-  
 λησις ὁμοίως ἐπ' ἐξουσίᾳ κεῖται, τὸ δύνασθαι δὲ  
 οὐκ αἶτι. Ἐνίστε γὰρ καὶ αὐτοὶ οἱ μεγάλα δεκοῦντες  
 δύνασθαι ὑπὸ τινῶν κωλυμάτων τὴν τοῦ πράττειν  
 ἢ βούλονται δύναμιν ἀποστεροῦνται ἢ πολεμίων  
 ἔλλων δυνατωτέρων ἐπικειμένων, ἢ αὐτοὶ ὁμόροις  
 ἐθελῶσι τοῖς μέλλοντες ἐπιστρατεύειν, διὰ τοῦτο  
 ζῆναι τὸ, εἰ δύναιτο· ὃ δίκαιον αὐτὸν μὴ θεωρεῖν,  
 πολλῶν τοικύτων ἐν τῷ βίῳ συμβαίνοντων. Ἐφασκε  
 δὲ ὑπερὸν ἐξεπίτηδες τοιαῦτα πρὸς Κράλῃν εἰρη-  
 κίνειν, ὡς εἰ μὴ βούλοιο βοηθεῖν, προφάσεως εὐ-  
 προσώπου παρὰ τῶν ἐκείνων λόγων εὐποροῖη, ὥστε  
 τὴν μὲν βοηθεῖαν ἀπαγορεύειν, μηκέτι δὲ καὶ τὴν  
 φιλίαν τὴν πρὸς αὐτόν. Ἐδεδίει γὰρ μὴ ἐκπολε-  
 μωθεῖη πρὸς αὐτόν, εἰ μὴ βούλοιο βοηθεῖν, νομί-  
 σος ἦδη διὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπικουρίας εἰς  
 ὀργὴν ἐξάγεσθαι καὶ ἔχθραν. Ὁ Κράλης δὲ, Καλῶς  
 ἐποίησας, εἰρήκεν. Ὁ βασιλεὺς τὸν λόγον διασαφῆσας·  
 ὑπέραττε γὰρ οὐκ ὀλίγον καὶ ἐθορύβει τὴν διὰ-  
 νοίαν, ὡς ἀγοσῶν τὴν ἐμοὶ παρούσῃν δύναμιν  
 οἴμενον τοιαῦτα λέγεις. Ἐπειδὴ δὲ τῶν τοιούτων  
 ἀπήλλαξας ὑπονοίῶν, ἦδη σοὶ τὴν γνώμην καὶ αὐ-  
 τὸς ποιήσω φανεράν, ὡς δύναμιν τε ἔχω μάλιστα  
 ἀρκούσαν πρὸς τοὺς πολεμοῦντάς σοι, καὶ ἤδεως ἂν  
 ἐπικουροῖην εἰ γε βούλει καὶ αὐτός. Ἀποκρινά-  
 μενος δὲ τοῦ βασιλέως, ὡς τῆς μὲν φιλίας ἔνεκα  
 καὶ τῆς προθυμίας τῆς περὶ αὐτόν, πολλὰς ἂν  
 εἰδείη χάριτας, ἀγνοίη δὲ πρὸς ὃ τι φέροι τὸ, εἰ  
 βούλοιο καὶ αὐτός, μισθὸν τῆς συμμαχίας ὃ Κρά-  
 λης τὰς ἀπὸ Χριστουπόλεως πρὸς τὴν ἐσπέραν  
 ἀπάσας πόλεις Ῥωμαίοις ὑπήκους ἦται· εἰ δὲ  
 τοῦτο ἐπαχθὲς δοκῆ, τὰς γούν ἀπὸ Θεσσαλονίκης.  
 Οὐ γὰρ ἐπ' οὐδενὶ κέρδει χρήματά τε ἀναλώσουςι  
 πρὸς τὸν πόλεμον ὑπὲρ αὐτοῦ τοσαῦτα, καὶ διακιν-  
 δυεύσασσι πρὸς πᾶσαν τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν,  
 οἷς οὐδ' ὑπὲρ σφῶν αὐτῶν ποτε ἐτόλμησαν πόλεμον  
 ἀρασθαι τοσοῦτον, ὥστε πρὸς Θράκην, ἢ καὶ περαι-  
 τέρω προελθεῖν. Οἴεσθαι δὲ ἄριστά τε· καὶ λυσίτε-  
 λότατα αὐτῷ βουλεύεσθαι. Εἰ γὰρ ὦν οὐκ ἔστι  
 κύριος ἀποσχόμενος, οὐχ ἑαυτῷ καὶ τοῖς συνοῦσι  
 μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσι μεγάλῃ ἀφέλειαν πορίσαστο,  
 καὶ προσέτι τοὺς πολεμιωτάτους διαφθείρας, τῶν

bus suis ad hostes transeuntibus proditus sit. Si  
 auxiliari nolit, aperte recuset, ut cum deliberarit,  
 quid sibi suisque potius conducat, id agat. Non  
 debere porro mirari, quod dixerit, si possit auxi-  
 liari; **493** non enim quo eum imbecillitatis ar-  
 gueret, ita locutum. sed quia sciat, omnibus mor-  
 talibus ex æquo liberum esse velle, posse non  
 item. Interdum enim etiam qui videntur potentia  
 excellere, quibusdam impedimentis potestate fa-  
 ciendi quæ volunt, excluduntur; si aut hostes po-  
 tentiores urgeant, aut quosdam finitimos populos  
 armis appetituri sint; idcirco dixisse, si possit,  
 quod merito ipsum turbare non debeat, quando  
 hujuscemodi multa in hominum vita usu veniant.  
 Narrabat postea, scientem ac volentem sic locu-  
 tum, ut si optulari nollet, suppeticam desperan-  
 darum, vel ex ipsius verbis honesta sibi facultas  
 suppeditaret, non enim amicitie: metuebat siqui-  
 dem, ne hostile in se odium susciperet, si adjuvare  
 nollet, ratus Cantacuzenum spe auxilii lapsum,  
 iratum sibi et inimicum esse. Cralæ vero, Bene-  
 factum, inquit, cum verbum tuum exposuisti; haud enim  
 modice terrebar ac perturbabar, cum existimarem te  
 ignorantem quantum possem, ita loqui. Et quia talem  
 mihi suspicionem ademisti, ego nunc te vicissim sensum  
 meum non celabo. Virium adversus hostes tuos habeo plus  
 satis, teque si ipse vis, adjavabo libenter. Subjiciente  
 imperatore, se amicitie et promptæ voluntatis ergo  
 magnam illi habere gratiam, nescire autem, quid  
 illud sibi velit, (si ipse vis,) Cralæ præmium soci-  
 etatis omnes Romanorum urbes, a Christopoli us-  
 que in Occidentem poscit; si hoc nimium et into-  
 lerabile videatur, certe quidem a Thessalonica.  
 Non enim pecuniam tam grandem in bellum pro  
 ipso nulla spe lucri impensuros, totique imperio  
 Romano cum discrimine se opposituros, qui nec  
 pro seipsis unquam ad Thraciam, aut ultra, ar-  
 mati procedere ausi fuerint. Et arbitrari optimum  
 atque utilissimum hoc esse consilium. Si enim  
 illis urbibus, quarum dominus non sit, dimissis,  
 non sibi et exercitui solum, sed et liberis inagnum  
 emolumentum comparare, et insuper infensissimis  
 hostibus suis perditis, reliquarum potens evadere  
 queat, contentum hoc esse debere, nec ultra quam  
 opportunum est, et mediocritas postulat, laborare.  
 Recte, inquit imperator, de lucro ex societate, et  
 opera, et sumptibus in bellum ratiocinaris. Nemo  
 quippe cordatus, nisi prius commodum aliquod e-  
 faciepdis eluxerit, non gravate defatigari et æru-  
 nas perpeti velit. Tu vero si mihi gratificari non  
 vis, non injuria opis tuæ mercedem postules,  
**494** quam si dem, nullam tibi meriti gratiam  
 debuero. Nec enim qui argento quidpiam ab aliquo  
 emerit, venditori gratias agit. Sin ob solam ami-  
 citiam, et ut magno principi pulchrum est, hono-  
 ris studio gratis mihi optulabere, primum qui-  
 dem de teipso, ut decet, merebere: qui non  
 quæstus, ut ignobile vulgus, sed amicitie et gloria



causa milites : deinde multo plura quam desideras, habere licebit. Si enim me Romanorum principem germanum amicum habueris, non solum urbium a Christopholi et Thessalonica, usque ad fines tuos, sed et insularum, et Byzantii, et reliquæ Thraciæ imperium habere poteris, quandoquidem amicorum, ut aiunt sapientes, omnia sunt communia (3) : ac præter factorum decus, major atque insignior utilitatis fructus ad te confluet. Si itaque missa cupiditate hac illibera!i me audies, ut gratuito mihi succurras, quod te et nobis dignum est præstabis. Sin id facere nulla alia conditione statueris, nisi Romanorum civitates tibi prodiderimus, aperte elicitō, ut Deo nos adjuvante, aliam et commodam rationem ineamus. Plane enim scias velim, nos non multas et nobiles quas dixisti, verum nullam, quamvis abjectissimam volentes tradituros, et cum salute illius libenter aliorum salutem commutatu-

ros. πολλοῦ τοῦ περιόντος. Εἰ γὰρ ἐμὲ τὸν ἄρξοντα Ῥωμαίων, γνήσιον κτήση φίλον, οὐ τῶν ἐκ Χριστουπόλεως μόνον καὶ Θεσσαλονίκης ἀχρι τῆς σῆς ἡγεμονίας ὄρων πόλειον, ἀλλὰ καὶ νήσων καὶ Βυζαντίου καὶ τῆς ἄλλης Θράκης ἔχειν ἐξέσται τὴν ἀρχὴν· κοινὰ γὰρ οἱ σοφοὶ φασὶ τὰ φίλων, καὶ συμβήσεται σοι μετὰ τῆ, ἀπὸ τῶν ἔργων φιλοτιμίας, καὶ μεῖζον καὶ θαυμασιωτέραν τὴν ὠφέλειαν κατεποιῆσαι. Εἰ μὲν οὖν ἐμοὶ πισθόμενος, καὶ πᾶσαν ὑπεριδὼν μικρολογίαν, προῖκα βοηθήσεις, σαυτῶ τε καὶ ἡμῖν προστήκοντι βουλεύσῃ. Εἰ δ' ἄρα οὕτως ἐγνωκας ὡς οὐδενὶ τῶν τῶν ἑτέρων βοηθήσων, εἰ μὴ σοι καταπροδοίμεν τὰς Ῥωμαίων πόλεις, ἀλλ' ἡμῖν γε φράσον φανερώς, ὡς ἂν πρὸς ἑτέρον τι τῶν λυσιτελεῖν τρεπόμεθα δοκούντων Θεοῦ συναιρομένου. Ἴσθι γάρ, ἴσθι σαφῶς, ὡς οὐ πολλὰς καὶ θυμασίας, ἀς περ εἰρηκας αὐτὸς, ἀλλ' οὐδεμίαν καὶ τὴν φαυλοτάτην ἐκόντας ὄντας προηζόμεθα, οὐδ' ἀλλαξάμεν ἂν ἡδίως αὐτῆς τὴν σφετέραν καὶ τῶν παιδῶν σωτηρίαν.

## CAPUT XLIV.

*Dolet recusatione Crales. Helena uxor causam Cantacuzeni apud proceres agens, nullo modo interficiendum docet; nec vacuum dimittendum, sed adjuvandum, idque gratis, una tantum conditione posita, ut amicum se fore et ablatarum civitatum nullam repetitum iuret. Eam a prudentia laudat Liberus, et consilium cum Crale cæterisque amplectitur. Imperator suorum consilium de concedendis quæ Crales peteret, iratus repudiat.*

Crales ad spiritus tam excelsos, tantumque in adversa fortuna robur obstupescere, et dolere mirifice quod nihil impetrasset. Helena autem confix præsens, et cogitationes viri conjectans, nempe urbes sibi ab imperatore negatas ægre ferre, eum de sententia deductura, accersitis quatuor et viginti totius provinciæ potentissimis proceribus, sic eos affatur : In nostro situm esse arbitrio, præsentis Romanorum imperatori, aut bene facere, aut male, nemo utique inficiabitur. Videndum tamen, utram partem amplexi, prudentiam et utilitatem secuti videamur. Si igitur malefacere voluerimus, aut omnino eum occidemus, aut vacuis, ut aiunt, manibus dimitemus, nulla cura aut ope dignati videlicet. Quod ad cædem attinet, nescio num quis adeo crudeli et efferata natura sit, ut hanc ipsam velle et aliis suadere possit. Nam ut

Ὁ μὲν οὖν Κράλης ἐξέπληκτο μὲν τὴν τόλμην τοῦ φρονήματος, καὶ τὴν καρτερίαν τὴν ἐν τοῖς δεινοῖς, ἤχθετο δὲ οὐκ ἀνεκτῶς ὅτι μὴ πισθὲν εἶχεν. Ἐλένη δὲ ἡ γαμητὴ παροῦσα, καὶ τῆς διανοίας τοῦ ἀνδρὸς καταστοχαζομένη ὡς βρατῶς φέροι τὴν περὶ τῶν πόλεων ἀπαγόρευσιν τοῦ βασιλέως, μεταστῆρασα τὸν ἄνδρα, καὶ τοὺς ἐν τέλει καὶ μεγάλα δυναμένους παρ' αὐτοῖς προσπεμφθῆναι τέσσαρας ὄντας πρὸς τοὺς ἐκστῖν, Ὡς μὲν ἐφ' ἡμῖν ἔστιν, εἶπεν, ἀφ' ἡμῶν πρὸς ἡμᾶς τὸν Ῥωμαίων βασιλέα εὐ ποιεῖν, ἢ τὸ ἐναντίον, οὐδεὶς δὴ ποῦθεν ἀντιρεῖ. Σχεπτέον δὲ ὅποτέρῃ προσθεμένους νοῦν ἔχοντα καὶ λυσιτελοῦντα ὀδύμενον ἐλέσθαι ἑαυτοῖς· εἰ μὲν οὖν ἐλοίμεθα κακῶς ποιεῖν, ἢ ἀποκτενόμεν πάντως, ἢ κεναὶ ἀποπέμφομεν, ὃ φασὶ, χειρὸς μηδεμιᾶς προνοίας, ἢ ἐπικουρίας ἀξιῶσαντες. Τὸ μὲν οὖν ἀποκτείνεῖν, οὐκ οἶδα εἰ τις εἰς τοσοῦτον

## Jacobi Pontani notæ.

(3) Festive. Nihil hoc dicto vulgatius, quod ab Euripide profectum est. Perleptide hinc probabat Socrates, sapientum esse omnia, quod et alibi a me notatum memini. Quia, inquit, deorum sunt omnia. Sapientis amici sunt deorum. Amicorum omnia sunt communia. Ergo sapientum sunt omnia.

Verumtamen scimus multos sapientes hujus mundi, cum haberent deorum opes, inlucium multas, etiam necessariis eguisse. Christianis tantum sapientibus dicere cum Paulo licet, Nihil habentes, et omnia possidentes.

ἀπανθρωπίαις ἦκει καὶ ὠμότητος, ὡς αὐτός τε  
 εἰλόσθαι καὶ τοῖς ἄλλοις συμβουλεύεται. πρὸς γὰρ τῷ  
 θεῷ ἐχθίστην εἶναι τὴν τοιαύτην τόλμαν, καὶ πρὸς  
 πᾶσιν ἀνθρώποις σαφῆ παρέχεται κακίας καὶ  
 μοχθηρίας ἀπέδειξεν ὑπερβολῆς. Τὸ γὰρ νῦν τε  
 ὄντα Ῥωμαίων βασιλεία, καὶ πρὶν εἰς τοῦτο ἦκειν  
 σχήματος πολλοῖς πρότερον χρόνοι· ὁμοίως ἄρχοντα,  
 καὶ παρὰ πάντων καὶ Ἑλλήνων καὶ Βαρβάρων  
 ἀγαπώμενον καὶ περιεπούδαστον ὄντα διὰ τὴν προσ-  
 οῦσαν ἐπιείκειαν, καὶ σύνεσιν, καὶ φιλοτιμίαν ἐν  
 πᾶσιν ἀγαθοῖς, νῦν ἦκοντα παρ' ἡμᾶς· διὰ πραγμά-  
 των μεταβολῆν, πρὸς τῷ μὴ προστῆναι, καὶ ἀνή-  
 κιστα διαθέσθαι, οὐκ ὠμότητος καὶ ἀπανθρωπίαις  
 μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀσεβείας ἔγκλημα ἡμῖν δικαίως  
 περιάψαι. Οὐ δὲ ἕνεκα, τῶν τοιοῦτων αὐτῆ τε  
 ἔγνωκα, καὶ ὅμιν ἀποσχέσθαι παραινῶ· τὸ δ'  
 ἀποπέμπειν ἄπρακτον, ἀδούλλας ἂν τις τιθεῖται λογι-  
 ζόμενος ὀρθῶς· οὐ γὰρ μόνον ἀγνοῖας περὶ τὰ καλὰ  
 καὶ ἀφιλοτιμίαις δικαίως· ἂν ἀλοήμεν παρὰ τοῖς  
 κρίνειν τὰ τοιαῦτα δεῖνοίς, ὅτι ὅν ἐπεθύμουν πολλοὶ  
 τῶν δυναστῶν, καὶ πολλὰ ἐπραγματεύοντο φίλον  
 ἔχειν, τούτων ἔχοντες αὐτοὶ, καὶ δυνάμενοι τῶν  
 ἄλλων μᾶλλον τὴν παρ' αὐτοῦ φιλίαν καρποῦσθαι,  
 ἐκόντες ὄντες προηκάμεθα δι' ἀγροικίαν. Ἄλλ' εἰ  
 ποτε συμβαίη καὶ Ῥωμαίων ἄρξαι, μεμνημένος ὡς  
 οἰδεμῖα· ἐπικουρίας τύχοι παρ' ἡμῶν, ἀλλὰ τόγα  
 εἰς ἡμᾶς ἦκον, καὶ τοῖς πολεμίοις καταπροδοθαίη·  
 οὐδὲ γὰρ ἦττον τούτου νυνὶ τὸ ἀποπέμψαι δύναται·  
 ἀμυνεῖται δικαίως, καὶ κακῶς ποιήσει τὰ ἡμέτερα,  
 ἄλλων τε πολλῶν προφάσεων εὐπορήσας ἂν, καὶ τὴν  
 ἕντρον προδοσίαν ἐπικαλέσθαι. Δι' ἃ οὐδὲ ἀποπέμπειν  
 ἄπρακτον οἴομαι λυσιτελεῖν. Λεπίεται δὲ βοηθεῖν, ἢ  
 παραχωρήσαντι τῶν πλεον ὄν αἰτούμεν, ἢ προῖκα  
 καὶ διὰ φιλοτιμίαν. Τὸ μὲν οὖν τῶν πόλεων παρα-  
 χωρεῖν αὐτὸν, ἐμοὶ μὲν ἥδιστον, καὶ μάλιστα βου-  
 λοίμην ἂν· ἐκείνο· δὲ, ὡς ὀρώμεν, τοσοῦτον ἀπέχει  
 τοῦ διὰ τὴν παρούσαν δυσπραγίαν καταπετηκέναι  
 καὶ ταπεινά καὶ ἀνελευθερά φρονεῖν, ὥσθ' ἠδέως ἂν,  
 ὡσπερ ἔφη, τῆς αὐτοῦ καὶ παίδων καὶ πάντων τῶν  
 συνόντων σωτηρίας τὴν μεῖς καὶ φουλοτάτης πό-  
 λεως ἀλλάξαιτο. Ὅτε τοίνυν οὕτως ἔχει καὶ λευ-  
 θέριμν πρόποντα ἄνδρῶν καὶ βασιλεῖ προσήκοντα  
 ἀπερήνατο, βέλτιον ἐμοὶ τε ἔδοξε, καὶ ὅμιν πᾶσι  
 παραινῶ ἢ ἐκείνο· ἀξιοὶ ποιεῖν, καὶ πᾶσαν μικρο-  
 λογίαν καὶ ἀνελευθερίαν ἀπορρήψαντας, πάσῃ δυ-  
 νάμει βοηθεῖν, καὶ τὴν Ῥωμαίων αὐτῷ ἡγεμονίαν  
 κατακτάσθαι, οὐ μικρὰν ὠφέλειαν ἡγουμένους τὴν  
 παρὰ πάντων ἡμῖν εὐκλείαν ἐσομένην, καὶ τὴ φιλίαν  
 κτήσασθαι καὶ σύμμαχον τοιοῦτον, ὃν πολλοὶ μὲν  
 ἐπιθυμοῦσι, τυγχάνουσι δὲ οὐδὲ ὀλίγοι· καὶ ὃν οἱ  
 ἔχοντες, ἀγνωστῶντες αὐτοὶ, καὶ τὰ χεῖριστα καὶ  
 ἀλυσιτελέστατα βουλευσάμενοι, ἑαυτοῖς ἀπέωσαντο  
 ἐκόντες. Τοῦτο δὲ μόνον παρ' αὐτοῦ αἰτεῖν ὄρκοις  
 βεβαιούσθαι, ὥστε σύμμαχόν τε καὶ φίλον διὰ βίου  
 ἡμῖν εἶναι, καὶ ἄς ἔχομεν νυνὶ πόλεις αὐτοὶ τε καὶ  
 πατέρες οἱ ἡμέτεροι, τῆς Ῥωμαίων ἀφελόμενοι  
 ἡγεμονίας μηδεμίαν ἀπατεῖν, ὅταν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς  
 καταστῆ· μηδὲ πολεμὸν κινεῖν περὶ αὐτῶν ἐπιχει-  
 ρούν· ἀφελέσθαι. ἤ καὶ αὐτὸν οἴομαι συνθήσασθαι:

A taceam, tale scelus apud Deum esse odiosissimum,  
 apud homines quoque universos certum incredi-  
 bilis malitiae et improbitatis argumentum est.  
 Etenim eum qui nunc Romanorum imperator est,  
 et priusquam insignia accepit, diu imperatoris  
 munus gessit, et omnibus tum Graecis, tum Bar-  
 baris charum, et propter eam, qua praeditus est,  
 lenitatem, prudentiam, et omnis honestatis stu-  
 dium certatim expetendum, et nunc ad nos rebus  
 labefactatis confugientem, non tantum non tueri  
 ac tegere, sed etiam importunissime violare, non  
 crudelitatis solum et immanitatis, sed impietatis  
 quoque in crimine nos jure posuerit. Quare scelus  
 huiusmodi et ipsa fugere statui, et ut vos aequo  
 fugiatis, moneo. Re autem infecta eum dimittere,  
 id bonus rerum aestimator amentiae ascripserit.  
 Non enim solum ut honesti ignorantes, et ab omni  
 cogitatione laudis aversi, a peritis iudicibus me-  
 rito redarguemur, si cujus amicitiam multi prin-  
 cipes sollicito et laboriose quaesiverunt, hunc ipsi  
 nobiscum habentes, cum possemus ante alios ejus  
 amicitiam consequi, ex quadam rusticitate volen-  
 tes deseruerimus. Atqui si quando eum Romanis  
 jura dare contigerit, memor, se nullum hinc auxi-  
 lium abstulisse, sed quantum in nobis fuit, etiam  
 hostibus suis objectum (perinde enim est, nunc  
 ipsum inanem dimittere, atque hostibus prodero),  
 non injuria se ulciscetur, et nobis malum dabit,  
 cum ad alias causas non paucas haec etiam prohi-  
 tionis accesserit. Quocirca si rei nostrae consilium  
 cupimus, inanem dimitteendum non puto. Relinquitur  
 ergo adjuvandum, aut cedentem urbis quas  
 petimus, aut gratuito certe, ut istuc nobis honoris  
 sit. Si oppidis cederet, id mihi jucundissimum  
 atque optatissimum foret. At ille, quod videmus,  
 tantum abest, ut praesenti calamitate consternatus,  
 humile quidpiam abjectumque cogitet, ut libenter,  
 quemadmodum professus est, etiam filiorum et  
 qui cum eo sunt omnium salutem cum uno et  
 ignobilissimo oppidulo commutaverit. Quando igitur  
 res ita se habet, et ille homini ingenuo atque  
 imperatori decora affirmavit, praestare mihi visum  
 est, et ad idem vos omnes adhortor, ut quae vult  
 ei concedamus omnique illiberali et sordida cu-  
 piditate posita, **496** ad Romanum principatum  
 acquirendum totis viribus ei studeamus: non exigi-  
 um fructum arbitrati, quam apud omnes gloriam  
 adipiscemur, cum talem amicum nobis sociumque  
 paraverimus, qualem multi exoptantes, pauci in-  
 veniunt: et qualem qui habebant, nescientes qua-  
 lem haberent, rationibus suis longe pessime con-  
 sulentes, ultro repulerunt. Hoc solum ab eo  
 petendum ut se in omni vita amicum et socium  
 nobis fore, et quas nunc urbes, sive per nos,  
 sive per patres nostros a Romanorum principatu  
 divulsas tenemus, earum nullam repetiturum,  
 quando in imperium venerit, nec bellum ea gratia  
 moturum, sacramento confirmet. Quam conditio-  
 nem, ut justam, nec quasi idcirco republicam

Romanam prodat, maculae futuram, non illibenter accepturum confido. Talis fuit Helena Crakenae in conventu sententia. Quae ut contieuit, et maritus principibus dicendi copiam fecit, addendique, si eui melius aliquid in mentem veniret, Liberus procerum longe potentissimus, qui primus imperatori occurrerat, eumque unice diligebat, Si Crakena uxor tua, inquit, non satis, aut ad gloriam principatus Triballici parum pertinentia profata esset, liceret cuiquam quod deesset supplere. Nunc tanta inest in ejus oratione intelligentia et consilii bonitas, ut nec multo intelligentissimus meliora, nec benevolentissimus utiliora nobis suadere possit. Quare et ego idem cum ea sentio, teque hortor, ut amplius ne labores, sed hunc imperatoris ad nos adventum clarissimi nominis materiam ducentes, alacriter ei succurramus. Haec breviter Liberus, quae cuncti, nihil adjicientes, ut ex vero dicta approbarent. Crales quoque conjugii gratias agere, quod sibi, ut magno principi gloriosissima et excoitasset, et suasisset, consiliumque etiam ipse ratum habuit. At enim Crale, uxore et dynastis hunc in modum de imperatore consultantibus, quotquot cum eo Romani adveniant, anxii ne propter illius in recusando constantiam a Triballis malo mactarentur, adentes rogabant, ut tempori serviret, et quae tanti momenti non essent, ea ne tam praefracte alinueret, postulatque Barbarorum expleret, ne alioqui ira succensit, in eos acerbe saevirent. Ille torvum ac truculentum intuitus, facessero cum istoc consilio jubet, quod 497 vivo mortuoque magnum dedecus turpitudinemque afferret. Nolle enim imperium Romanum prodere, nec barbaris hominibus ultro in manus dare, quamvis longe majoribus ac dirioribus malis premeretur: verum ita pro eo pugnaturum, et ejus jura custoditurum, velut si eo fortissimil subiecto, ipse plenam ac summam statuendi auctoritatem habens, cum Triballis, Moesis, aut aliis vicinorum Barbarorum de foedere ageret. Illi severitate responsionis percussi, statim se subdixerunt. ανθρωποις εκιν ειναι εγχειρσαι, ει και μειζοσι πολλω και δεινότεροι περιεχοιτο κακοι: αιλ' ουτω περι αυτης ενστησεται, και το δικαιον αυτη φυλαξει, ωσπερ αν ει αυτοκράτωρ ων αυτης, και πασαν υπ' αυτω πεποιημένος, προς Τριβαλους, η τινας των ομόρων βαρβάρων διαλέγοιτο περι σπονδων. Οι μιν ουν αυτικα, προς το αυστηρον της αποκρισεως ενδόντες, υπεχώρουν.

## CAPUT XLV.

*Crales imperatori laeta nuntia et rogat, ne semel ablatas urbes repetat, quod ille promittit, si foedus servent. Praesente archiepiscopo inter Cralem et imperatorem juramenta dantur certis conditionibus de Chrele Triballo contentio. Quod honore adveniens archiepiscopus exceptus fuerit. Chreles quare au Cralem reverti voluerit. Helenicus Chreli traditur. Controversia propter eundem inter reges. Rhentina castellum Syrgi deditur; ejus in praesidiarios et cives quosdam tyrannis.*

Crales e consilio rediens, Vicisti, inquit, imperator, ac nobis persuasisti, ut amicitiam tuam grandi pecuniae et amplis urbibus anteponendam censeamus. Itaque omnes quasi quibusdam vinculis tibi astrictis trahis, et quasi de compacto sumptum facere, et quemvis tua causa laborem hilariter perferre constituimus. Proinde tu quae libet impera: nos imperata studiosissime liben-

α βελίως, δίκαιόν τε ον ομοῦ και μηδ' αυτω τινα αιτίαν επιφέρων, ως καταπροδοιή τα Ρωμαίων. 'Ελένη μιν ουν η Κράλη γαμετη τοιαυτα συνεβούλευεν επι εκκλησίας. Του δε ανδρος, και τα παύσασθαι εκείνην λέγουσαν τοις εν τέλει την βουλήν προτιθεμένου, και ει τις τι το βέλτιον έχει κελεύοντος τοις ειρημένοις προτιθέναι, Λίβερου, ο πρώτου βασιλει συντυχών, των άλλων των εν τέλει μάλιστα ων ο δυνατώτατος, και φιλως άγαν διακειμενος προς βασιλέα. 'Αλλ' ει μιν άτελη τινα, ειπεν, η προς εϋδοξίαν όλιγα συντεινοντα τη Τριβαλων αρχη, η ση γαμετη Κράλαινα εφθέγγετο, ειχεν αν τι προστιθέναι τα εγδέοντα. Νυν δ' εις τοσοϋτον ηκει και φρονήσεως και ευβουλας, ως μητε τον άγαν συνετώτατον δοκουντα ειναι, μητε τον εϋνοστάτον οϋτιν βελτίω και λυσ:τελέστερα δυνησεσθαι ποτε βουλεύσεσθαι. 'Οθεν αυτης το πεπεισμαι, και σοι παραινω μηδεν περύτερω πολυπραγμασειν, άλλ' ευδοξίας πρόφατιν λογιτάμενον ημιν ειναι την βασιλείω ενθάδε άριζιν προθύμως βοηθειν. Τοιαυτα μιν και Λίβερου ειπεν ως εν βραχει. Οι δ' άλλοι πάντες οϋδεν προσθεντο τοις ειρημένοις, άλλ' ως καλως έχουσιν επιψηφιζοντο. Κράλης δε και αυτός πολλάς ωμολογει χερίτας τη γυναικι ότι προσήκοντα τε αυτω αρχην μεγάλην περιβεβλημένην, και πολλήν οϋσοντα την ευκλειαν και εβουλεύεσθαι, και επεισε, και την βουλήν εκύρου και αυτός. 'Εν οσων δε τοιαυτα Κράλης τε και η γυνή, και οι εν τέλει περι βασιλέω εβουλεύοντο, δείσαντες μη διά την εκάινου ενστασιον υπδ Τριβαλων τι περι αυτου: κακουργηθη, προσειθόντες εδέοντο βασιλέω προσήκοντα πη καιρω ποιειν, και μη σφιδρα υπερ των μη λίαν ενίστασθαι προσηκόντων, αλλά προς την αξίωσιν ενδουνα τοις βαρβάροις, μη διά ταυτα εξαχθίντες προς όργην άνηκετα διάθωνται αυτους κακά. 'Ο δε, αυτός δριμυ και βλοσυρον ενιδών, αφίστασθαι εκλείπει, και μη τοιαυτα συμβουλεύειν, δ πολλήν ζωντι τε οϋσει την αδοξίαν, και μετα τελευτην. Ου γάρ αν καταπροδοιή την αρχην Ρωμαίων: οϋδε βαρβάρους οϋδ' άλλ' ουτω περι αυτης ενστησεται, και το δικαιον αυτη φυλαξει, ωσπερ αν ει αυτοκράτωρ ων αυτης, και πασαν υπ' αυτω πεποιημένος, προς Τριβαλους, η τινας των ομόρων βαρβάρων διαλέγοιτο περι σπονδων. Οι μιν ουν αυτικα, προς το αυστηρον της αποκρισεως ενδόντες, υπεχώρουν.

'Ο Κράλης δε εκ της βουλης προς βασιλέα επαήκων, Νενίκηκας, ειπεν υπομειδιών, ω βασιλεϋ, και πάντας επεισε: πολλών χρημάτων και πόλεων μεγάλων την σην ηγείσθαι φιλικαν προτιμοτέρων. 'Οθεν και πάντας τοις της σης φιλικας δήσεσ άπηγαγες δεσμοις, και πάντες ωσπερ εξ ενδ: συνθήματος, και χρήματα αναλοϋν, και πάντα πίνον υπερ του προθύμως ειλόμεθα ύφίστασθαι. Τοιγαρ-

οὖν σὲ μὲν χρῶν τὰ κατὰ γνώμην ἐπιτάττειν, ἡμᾶς δὲ τὰ ἐπιταταγμένα πράττειν πάσῃ προθυμίᾳ καὶ σπουδῇ. Ἡξίου τε, ὡσπερ ἐβουλεύσατο μετὰ γυναικὸς καὶ τῶν ἐν τέλει, ὄρκους παρασχέσθαι τοῦ τε σύμμαχον καὶ φίλον βέβαιον διὰ βίου παντὸς αὐτοῖς μνεῖν, καὶ τοῦ μηδεμίαν τῶν νυνὶ κατεχομένων πόλεων ὑπ' αὐτοῦ, ἃς αὐτὸς τε καὶ πατήρ, τοῦ τε Ῥωμαίων βασιλέων πρὸς ἀλλήλους πολέμου κεινημένου, καὶ ὑστερον Ἀνδρονίκου τοῦ νέου βασιλέως ἔτι περιόντος, αὐτὸς ἔχει ἀφελόμενος, ἀπαιτήσιν καταστάντα πρὸς τὴν ἀρχὴν, ὡς προσηκούσας τοῖς Ῥωμαίων βασιλεῦσιν. Ὁ βασιλεὺς δὲ πρὸς μὲν τὸ πεπεῖσθαι προῖκα, καὶ φιλοτιμίας μόνης ἕνεκα καὶ φιλίας τῆς εἰς αὐτὸν ἐπικουρεῖν ἐφασκεν, οὐκ αὐτῷ μόνον, ἀλλὰ καὶ γυναικί, καὶ τοῖς ἐν τέλει πολλὰς χάριτας ὁμολογεῖν, ὡς ψήφῳ κοινῇ τὰ τοιαῦτα ἐλομένοις. Περὶ γὰρ μὴν τῶν ὄρκων οὐς ἀξιοῦσιν ἐπὶ τῷ μὴ παρενοχλεῖν ὑπὲρ τῶν ἀκρι νυνὶ κατεχομένων ὑπ' ἐκείνων πόλεων παρασχέσθαι καταστάντα ἐπὶ τῆς ἀρχῆς, μάλιστα ποιήσει τὴν γνώμην φανεράν. Εἰ μὲν γὰρ ἔτι νῦν ὑπὸ Ῥωμαίοις ἦσαν, καὶ διασώζειν ἑαυτάς ἴδύναντο, οὐκ ἂν οὐδ' αὐτὸς προήκατο, ὡσπερ οὐδὲ τὰς ἄλλας· ἀλλ' ἔπειτο ἂν μᾶλλον πρότερον ἀποθανεῖν, ἢ ἀγεννὲς τι καὶ ἀνελεύθερον ἀνασχέσθαι. Εἰ δ' ἔτεσι πρότερον, αἱ μὲν πλείους, αἱ δ' ἐλάττωσι, βιτιλέων ἔτι τῶν Ῥωμαίων περιόντων ταύτας ἀφελόμενοι ἔχετε αὐτοί, οὐδ' αὐτῷ τινα μέμψιν τὸ προσθαι τὰς κατεχομένας ἐπαγάγει. Καὶ συνέθετο ὄρκους παρασχέσθαι, Ἐκείνο μὲν τοι, ἐφασκε, χρῆ σκοπεῖν, ὡς ἂν μὴ ἡ εἰρήνη διασώζοιτο καὶ αἱ σπονδαί, αὐτῶν μὴ παρασπονδούντων· αὐτὸς γὰρ παντὶ τρόπῳ τηρήσει τοὺς ὄρκους, οὐς ὁμόσεται, οὐδ' ὑπὲρ τῆς χώρας καὶ τῶν πόλεων, ἀλ' πρότερον ὑπὸ Ῥωμαίοις ἦσαν, οὐδὲν παρενοχλήσει καὶ αὐτὸς. Εἰ δ' αὐτοὶ πρὸς πόλεμον πρότεροι χωρήσουσιν ἀδικοῦντες καὶ παρασπονδοῦντες, οὐκ ἐκείνων μόνων ὑπὲρ ὧν οἱ ὄρκοι οὐκ ἀφέξεται εἰ δύναίτο, ἀλλὰ καὶ τὰς ἔνωθεν ὑπηκόους Τριβαλοῖς παραστήσεται ἂν ἐξῆ, ὡσπερ καὶ αὐτοὶ τὰς Ῥωμαίων πάσας, εἰ δύναμις πρὸς τὴν ὁρμὴν παρείη. Κράτης δὲ καὶ ὅσοι παρήσαν τῶν Τριβαλῶν, ἐξεκλήττο· τὸ τε, καὶ διὰ θαύματος ἦγον βασιλέα, ὅτι οὐδὲν ἀγεννὲς, οὐδὲ πεπλασμένον διὰ τὰς περισχούσας τύχας, ἀλλὰ πάντα ἀληθῶς, καὶ ὡς εἶχε διανοίας ἀπεφθέγγετο. Ἡ μὲν οὖν συμμαχία τοῦτον εἶχε τὸν τρόπον. Ὅρκοι δὲ ἦσαν οἱ ἐπὶ τούτοις, ὅστε βασιλέα Καντακουζηνὸν καὶ Κράτην φίλους εἶναι διὰ βίου καὶ συμάχους, καὶ μηδένα τῆς ἀλλήλων κακοῦν, μήτε τέχνην μήτε μηχανῇ μηδεμίαν, ἀλλὰ βασιλέα μὲν τὸν Καντακουζηνὸν, ὧν ὁ Κράτης γέγονε κύριος πόλεων Ῥωμαίοις ὑπηκόων, ἢ παρὰ πατρὸς παραλαβῶν, ἢ αὐτὸς ἀρπάσας ἔτι περιόντος βασιλέως Ἀνδρονίκου, μηδεμίαν μήτε ἀπαιτεῖν, μήτε πόλε-

missimeque conficiemus (4). Rogabat item, ut quemadmodum in concilio esset visum, sacramento perpetuam ac stabilem cum ipsis societatem amicitiamque sanciret, et nullam urbium, quas nunc ipse possideret, quasque ipse paterque Romanis imperatoribus inter se belligerantibus, et postea Andronico juniore adhuc spirante ipse abstulisset, adeptio imperio, tanquam Romanorum imperatorum propriam repetiturum. Imperator, quod gratia ductique honoris et amicitiae desiderio sibi opem ferre decrevissent, non ei solum, sed et uxori principibusque multas se gratias agere testatus est, ut qui communi calculo ita vellent. De juramento autem quod postularent, nempe cum in imperium venisset, de occupatis urbibus nullum negotium exhibiturum, quid sentiat, aperitissime ostensurum. Si etiamnum sub Romanis essent, seseque tueri possent, non se illas, quomodo nec alias neglecturum, **498** sed moriturum prius, quam imbelles aliquid parumque ingenuum commissurum. Quia vero alias multis, a ias paucioribus abhinc annis, Romanis imperatoribus adhuc superstitibus, ablatas tenerent, nec se reprehensionem incursum, si tandiu usurpatae dimiserit. Et pactus est juraturum; videndum ipsis, ut pacem ac foedus sancte teneatur, se omni ratione jurata praestitutum, nec pro regione et oppidis, quae Romanis antea paruisent, molestiam eis creaturum. Si priores per iniquitatem atque perjurium arma ceperint, non solum illis, quorum causa jurari recipiendis, si poterit, non temperaturum, sed etiam jam olim Triballorum peculiarem, si quiverit, subacturum, sicut et ipsi Romanorum omnes subigerent, si voluntati vires responderent. Crales, et qui aderant Triballi, admirari et obstupescere imperatorem, qui quantum exsul et miser, nihil tamen timidum neque fictum, sed sincere omnia et ex animo locutus esset. Ac de societate quidem actum est isto modo; in has autem condiciones juratum: Ut imperator Cantacuzenus et Crales amici ac socii essent in omne tempus, neuterque alterius provinciam infestaret ullis artibus, aut machinis: sed Cantacuzenus urbium Romanarum, quarum Crales esset dominus, sive eas a patre accepisset, sive ipse eas Andronico imperatore vivente sub se redegisset, nullam neque reposeret, neque ob eas ullum bellum intentaret: reliquae vero, quae nunc etiam sub Romano imperio censerentur, Cantacuzeni essent, nullamque Crales ullis artibus machinisve adimeret, sed imperatorem ad eas subjiciendas juvaret tantummodo. Et quotquot quidem aut armis caperentur, aut ex pacto se dedereut imperatori praesenti, has imperator haberet, Triballi

Jacobi Pontani notæ.

(4) Virgil. *Æneid.* 1:

— Tuus, o regina, quid optes  
Explorare labor, mihi jussa capessere fas est.

Affert ex epistola M. Antonii ad quemdam septemvirum, capitalem hominem, collegam ipsius hæc verba *Philipp.* v M. Tullius: *Quid concupiscus tu videris; quod concupiveris certe habebis.*

nihil injuriarum facerent. Sin absente imperatore, aut ipse Crales vel armis, vel deditione, vel pecunia incolis corruptis, aut dynastarum ei subjectorum aliquis urbem Romanam subegisset, hæc quoque imperatoris esset, et repositenti nihil causando redderetur. Item ut ipse Crales Annæ imperatrici et Joanni ejus filio imperatori hostis esset, nec unquam foedus cum illis ferret, s. d. incommo- daret pro viribus, Cantacuzenum imperatorem adjuvans quam posset strenuissime. Compos autem imperii Cantacuzenus, Cralem sua potentia lucratur, si quis eum invaderet, ac pro hoste duceret, qui in eum expeditionem pararet. **499** Multa etiam verba facta de Chrele Triballo: quem cum Crales sibi vindicaret, propter communionem gentis, imperator, quod adhuc vivente imperatore Andronico transfugisse ad Romanos affirmaret, et in præsens non solam sub imperio Romano adnumeraretur, sed etiam sibi peculiarem se addixisset: et insuper juramentum proferret, quo Chreles Cantacuzeno fidem obedientiamque suam obligasset, quoniam justa dicere videbatur, Crales annuit, et juramento subscripsit. Cum his igitur conditionibus regum sacramenta conscripta sunt. Cæterum et archiepiscopum Triballorum adesse oportebat, in ejus præsentia juraretur. Is a Crale evocatus, mox adfuit; cui ad medium atrii procedens obviam Crales, frenum equi quo vehebatur apprehendit, et ad locum, quo descendere solebat, perduxit. Quem deinde salutans, fausta ab eodem comprecatione lustratus est. Cantacuzenus ex ædibus prodire non est permissus, sed pro imperatorum Romanorum consuetudine intra ædes occurrens, et salutans, similiter bonis precibus ab eo dignatus est. Cum reges postero die sacramenta dicturi essent, Chreles ad Cralem mittens fidem petit ut ad ejus auctoritatem rediturns, Melenicumque traditurus. Chreles enim, tametsi Cantacuzenum Romano potiri imperio, et ei subesse mirabiliter cupiebat, non tamen etiam ejus causa objectare se periculis volebat. Ut autem post illa ad Gynacocastrum gesta imperator ad Triballos est profectus, opinatus a Crale coactum, tum alia quæ essent Romanorum, tum ipsum quoque illi dediturum (norat enim Cralem defectionem suam iniquè tulisse), timensque ne sibi propter conjunctionem cum imperatore una pereundum esset, considerabat qua ratione Melenicum occuparet: qua tradita Crales iram placaret. Sed cum armis haud expugnabilem cognosceret, quod natura et operibus esset munitissima, primum quidem alimenta importari vetabat, deinde aperta vi eam adoriebatur. Asanes et prasidiarii cernentes penuria commeatus obsidionem diutius sustineri non posse (imperator namque propter eventa, de quibus diximus, accurrere cum auxilio non licebat), et cum aliud præterea ipsis quiddam contigisset, Chrele urbem dederunt. Qui ad Cralem misso oratore, palam ei se adjunxit. Quo ille facto supra

μόν τινα κινεῖν περὶ αὐτῶν· τὰς δὲ ἐπιλοίπους, ὄσαι νῦν ἐστὶ ὑπὸ τὴν Ῥωμαίων τελοῦσιν ἡγεμονίαν, ἔχειν αὐτὸν, καὶ μηδεμίαν ἀφαιρεῖσθαι Κράλην μήτε τέχνη, μήτε μηχανῇ μη·εμῖ, ἀλλὰ συμμαχεῖν μόνον βασιλεῖ ἐπὶ τῷ ταύτας καταδουλοῦσθαι. Καὶ ὄσαι μὲν αὐτῶν ἢ ἔκλοις ἀλώσιν, ἢ ὁμολογῆσαι προσχωρήσουσι παρόντος βασιλέως, ταύτας ἔχειν βασιλέα, καὶ Τριβαλοὺς ἀδικεῖν μηδέν. Ἄν δ' ἀπόντος βασιλέως, ἢ αὐτὸς Κράλης, ἢ ἔκλοις, ἢ ὁμολογῆσαι, ἢ χολογῆσαι τοὺς κατοικοῦντας διαφθεῖρας, ἢ τῶν ὑπ' αὐτὸν δυνατῶν τι· πόλιν παραστήσεται τῶν Ῥωμαίων· ὑπηκόων, καὶ ταύτην εἶναι βασιλέως, καὶ ἀποδιδόναι ἀπειτοῦντι μηδὲν πολυπραγμονοῦντας. Αὐτὸν δὲ Κράλην πολέμιον εἶναι Ἄνην τε τῇ βασιλεῖ, καὶ τῷ υἱῷ Ἰωάννη τῷ βασιλεῖ· καὶ σπένδεισθαι μηδέποτε, ἀλλὰ κακοῦν κατὰ τὸ δυνατόν βοηθεῖντα Καντακουζηνῷ τῷ βασιλεῖ, τρόπον ὅποιον ἂν δύναίτο ἰσχυροτάτη· καταστάντος δὲ καὶ Καντακουζηνοῦ βασιλέως ἐπὶ τῆς ἀρχῆς, Κράλην συμμαχεῖν κατὰ τὸ δυνατόν, ἂν τις ἐπιῆ ἐπ' αὐτὸν, καὶ πολέμιον ἡγεῖσθαι τὸν αὐτῷ ἐπιστρατεύοντα. Γενομένου δὲ καὶ περὶ Χρέλης τοῦ Τριβαλοῦ λόγου οὐκ ὀλίγου, καὶ Κράλη μὲν αὐτὸν ἀντιποιούμενον διὰ τὸ ὁμόφυλον, βασιλέως δὲ ὡς ἐστὶ Ἀνδρονίκου περιόντος τοῦ βασιλέως αὐτομολήσεν ἰσχυροζόμενον, καὶ νῦν οὐ μόνον ὑπὸ τὴν Ῥωμαίων τελείῃ ἡγεμονίαν, ἀλλὰ καὶ ἰδίως αὐτῷ προσχωρήσει, καὶ εἰλοῖτο πράττειν τὰ αὐτοῦ, προσέτι δὲ καὶ ὄρκους ὑποδικαινύντος, δι' ὧν συνέθετο ὁ Χρέλης δουλεῖν Καντακουζηνῷ τῷ βασιλεῖ, ἐπεὶ δίκαια ἐδόκει λέγειν, συνέθετο καὶ ὁ Κράλης, καὶ προσεγράφετο καὶ αὐτὸς τοῖς ὄρκοις. Οἱ μὲν οὖν ὄρκοι οὕτως ἐγράφησαν. Ἔδει δὲ καὶ τὸν ἀρχιεπίσκοπον τῶν Τριβαλῶν παρεῖναι ὡς γεννησμένον ἐπ' αὐτοῦ τῶν ὄρκων· καὶ μεταπειμφαμένου τοῦ Κράλης, παρῆν καὶ αὐτὸς· οὐκ ἔν μακρῷ· ἐπεὶ δὲ παρῆν ἐν τῇ οἰκίᾳ Κράλη, ἐκείνος μὲν ἄχρι τοῦ μέσου προσιθῶν τῆς αἰλῆς, ἐπαλάθετο τῶν χαιρῶν τοῦ ἵππου, ᾧ ὡχεῖτο ὁ ἀρχιεπίσκοπος, καὶ προεήγαγεν ἄχρι οὗ εἰώθει ἀποβαίνειν. Ἐπειτα προσαγορεύσας, εὐλογεῖτο παρ' ἐκείνου. Βασιλέα δὲ οὐκ εἶσε τῶν οἰκημάτων προελθεῖν, ἀλλὰ κατὰ τὸ Ῥωμαίων βασιλέων εἶθος· ὑπήντα τε ἔνδον τοῦ οἰκήματος, καὶ προσαγορεύσας· εὐλογεῖτο καὶ αὐτὸς. Μελλόντων δὲ ἤδη εἰς τὴν ὑπεραίαν ὀμνύειν τοὺς ὄρκους, πέμψας ὁ Χρέλης πρὸς Κράλην, πίστει, ἦπει, ὡς αὐτὸς τε δουλεύσων αὐτῷ, καὶ Μελενίκον παραδώσων. Χρέλης γὰρ μάλιστα μὲν ἱερούλετο βασιλέα τὸν Καντακουζηνὸν τὴν Ῥωμαίων ἔχειν ἀρχὴν, καὶ ὑπ' ἐκείνου ἀγεσθαι· διακινδυνεύειν δὲ οὐκ ἤθελεν ὑπὲρ ἐκείνου. Ἐπεὶ δὲ συμβαῖη τὰ κατὰ Γυναϊκόκαστρον περὶ βασιλέα, καὶ ἀφίκοιτο εἰς Τριβαλοῦς, νομίμας ὀπὸ Κράλην βιαζόμενον ἑτέρων τῶν Ῥωμαίων· προσηκότων ἀνάγκη παραχωρήσειν, καὶ ἐκείνον παραδώσειν, ἤδη γὰρ οὐ περὶ ἐλάττονος τιθέμενον Κράλην τῆν αὐτοῦ ἀποστασίαν, καὶ δείσας μὴ καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς εἰς βασιλέα παραπόληται φιλίας, ἐσκέφατο εἰ δύναίτο Μελενίκον καταστρεῖν, ἐν αὐτῷ πρὸς Κράλην

ἀρχοῦσα παραίτησις εἴη τῆς ἀποστασίας παρα-  
 ὄντι. Συνιδῶν δὲ ὡς ὄπλοις μὲν οὐκ ἂν εἴη ἄλωτος  
 διὰ τὴν ἄταν φυσικὴν τε καὶ κατασκευασμένην ὀχυ-  
 ρότητα, οἷτου δὲ ἐνδεία μᾶλλον, πρῶτα μὲν ἐκώλυσε  
 αἶτον εἰσχομίζειν· ἔπειτα δὲ ἐπέκειτο καὶ φανερώς  
 πολεμῶν. Ἀσάνης δὲ καὶ ἡ περὶ αὐτὸν φρουρά,  
 ἰρῶντες ὡς οὐκ ἀντιστήσουσι πρὸς τὴν πολιορκίαν  
 διὰ οἷτου ἀπορίαν· βασιλεὺς γὰρ διὰ τὰ συμβεβηκότα  
 βῆθεῖν οὐκ ἐν τῷ συμβάν δέ τι καὶ ἕτερον περὶ  
 αὐτοῦς, παρέδοσαν τὴν πόλιν Χρῆλῃ· ὁ δὲ, πρὸς  
 Κράλῃν κέρψας, διελέγετο περὶ συμβάσεων, καὶ  
 προσεχώρει φανερώς. Κράλης μὲν οὖν ὑπερήσθη  
 τοῖς γενημένοις, καὶ ὄρκους παρείχετο αὐτίκα  
 Χρῆλῃ καὶ ὑπεποιεῖτο. Βασιλεὺς δὲ ἐλύπησεν οὐκ  
 ὀλίγα τὸ συμβάν. Εἰς τὴν ὑστεραίαν γὰρ ἐπεὶ ἤκου  
 ὁμόσοντας τοὺς ὄρκους κατὰ τὰς συνθήκας, Κράλης  
 μὲν ἤξiou Μελενίκου τε καὶ Χρῆλῃν τοῖς ὄρκους με-  
 τ'εγγραφήναι ὡς προσήκοντας αὐτῷ· πρὶν γὰρ τοὺς  
 ὄρκους γενέσθαι προσεχώρησαν. Βασιλεὺς δὲ ἀντί-  
 λεγεν, ἀδικεῖν φάσκων Κράλῃν καὶ παρασπονδαῖν.  
 Ἐξ ὅτου γὰρ ἐγένοντο αἱ συμβάσεις, δεῖν ἑκατέρους  
 στέργειν οἷς συνέθεντο. Εἰ δ' ἄρα καὶ μετρία τινα  
 ἰθὺλοι ἀδικεῖν, Χρῆλῃν μὲν ἔχειν ἐμόφυλον τε ὄντα,  
 καὶ ὀλίγῳ πρότερον αὐτομολήσαντα Ῥωμαίοις, Με-  
 λενίκου δὲ ἐξῆν, ἐξ ἐτῶν ἤδη παλαιῶν ὑπήκουον ὄντα  
 τοῖς Ῥωμαίων βασιλεῦσι. Κράλης δὲ οὐκ ἐτέρῳ  
 ἴφασκεν, ἀλλ' αὐτῷ χρῆσεσθαι διαίτητῃ περὶ ὧν  
 ἀμφισβητοῦσι. Τοῖς μὲν γὰρ ὄρκους τοῖς περὶ τῶν  
 σπονδῶν, τῇ προτερείᾳ γεγράφθαι· οἷς ἐγγράφα-  
 ται, τὸς μὲν ἠρασκόμενα· αὐτῷ ἐκ τῆς Ῥωμαίων  
 ἡγεμονίας· πόλεις ἔχειν, καὶ μηδεμίαν ἀπαιτεῖσθαι  
 παρ' αὐτοῦ· τὰς δ' ἐτι ταλοῦσας ὑπὸ Ῥωμαίοις,  
 βασιλεὺς ἔχειν· ὥστ' οὐκ ἂν ἀδικοῖη πολλαῖς πρότε-  
 ρον ἡμέραις ἢ γενέσθαι τὰς τοιαύτας συμβάσεις  
 Χρῆλῃ μετὰ Μελενίκου προσχωρήσαντος, ὡς ἐκ τῶν  
 ἐκείνου γραμμάτων ἐγένετο καταφανές. Βασιλεὺς  
 δὲ πρὸς ταὐτὸ κείθην ὁμοῦ διὰ τὰς τοιαύτας εὐρε-  
 σιλογίας, καὶ πρὸς τὸ βιάζεσθαι ἔχων ἀδυνάτως,  
 παρεχώρησε καὶ ἄκων, καὶ ἐγένοντο οἱ ὄρκοι ἐπὶ  
 τούτοις. Μετὰ δὲ τοῖς ὄρκου· ὁ Κράλης, τῶν ἐν τέ-  
 λει τοῖς δυνατωτάτους αὐτοῦ συναγαγὼν τέσσαρας  
 ὄντας· πρὸς τοῖς εἰκοσι, τέσσαρας μὲν αὐτὸς κα-  
 εἶχε, τοὺς δὲ εἰκοσι παραδίδου βασιλεὺς ἅμα ταῖς  
 ὑπ' ἐκείνου στρατιαῖς, ὡς πάντα προθύμως, ἄπερ  
 ἂν κελύθῃ βασιλεὺς ποιήσοντας. Ἐκεῖνος μὲν οὖν  
 Διδυμότειχον. Ἡ δὲ ἐν Θεσσαλονικῇ στρατιὰ ἐπεὶ ἀπῆραν ἡγουμένου Συργῆ, πρὸς Πεντιναν ἑστρατο-  
 πεδεύσαντο. Ὁ δὲ ἐν τῷ φρουρίῳ δῆμος, ἐπεὶ ἐπύθετο Καντακουζηνὸν τὸν βασιλεὺς πρὸς τὴν γῆν τῶν  
 Τριβαλῶν ἀφικόμενον κατὰ συμφορὰν. παρῆν δὲ καὶ Συργῆς μετὰ τῆς στρατιᾶς, ἐπιτίθενται τοῖς διακο-  
 οῖσις οὗς κατέλιπεν ὁ βασιλεὺς φρουρεῖν ἅμα ἡγεμόνι, καὶ κρατήσαντες, αὐτοῦς τε παρέδοσαν καὶ  
 τὸ φρούριον Συργῆ. Ὁ δὲ, τῇ συνήθει χρησάμενος ὠμότῃ, ἵππους τε καὶ ὄπλα ἀφελόμενος, καὶ τῶν  
 ἄλλων ὧν εἶχον ἀπογομνῶσας, ἔπειτα πληγὰς ἐκάστην διακοσίας ἐπιτίθει πάντων ὀρώντων, μηδένα  
 παραλιπῶν, τὸ ἀπ' ἐκείνου δὲ κατακλείσας ἐν δεσποτηρίῳ, καὶ τῶν πολιτῶν τοὺς δυνατούς, ὡς τὰ  
 Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως ἡρημένους, πάντων ἀποστερήσας τῶν ὄπλων, καὶ τιμωρησάμενος με-  
 τ' αὐτῶν, ἐνίων δὲ καὶ καταψήφισάμενος φυγῆν, ἤλθεν εἰς Φεράς.

modum letatus, statim ei juravit, atque in fidem  
 500 et clientelam suam recepit. Hic casus impe-  
 ratorum non parum doluit. Nam postridie, cum ex  
 condicto juraturi venissent, Crales Melenicum et  
 Chrelem ad juramentum ascribi, ut sibi debites  
 contendebat, quod antequam juraretur, ad se  
 accessissent. Imperator renitens, Cralem iniquita-  
 tis ac læsi fœderis argnebat. Ex quo enim fœdus  
 conceptum sit, utrumque pactis consentis stare  
 oportere. Quod si modestius injuriam facere velit,  
 Chrelem sibi habeat, quia et contribulis sit, et paulo  
 ante ad Romanos transfugerit: Melenicum relin-  
 quat, quæ inde a vetustis temporibus Romani  
 juris fuerit. Crales contra, non alio, sed ipsomet  
 judice in ista lite usurum. Nam juramenta fœderis  
 heri in tabellas relata esse, in quibus pateret, ut  
 quas a Romano principatu abstulisset orbes, sibi  
 haberet, nullamque repetere fas esset, quæ autem  
 adhuc in eo numerarentur, imperatoris essent.  
 Quare nihil hic adversus æquitatem peccari, cum  
 multis diebus ante isthæc pacta Chreles ad ejus  
 partes transierit, quod ex litteris ejusdem constat.  
 Imperator nec persuadere potis, ubi tam prompte  
 verba funditabantur, nec cogere, cessit invitus. Et  
 juratum utrimque dicitis supra conditionibus.  
 Postea Crales quatuor et viginti suorum dyna-  
 starum opulentissimis congregatis, et quatuor sibi  
 retentis, cæteros cum sua unumquemque copia  
 militari imperatori attribuit, facturos alacriter  
 omnia, quæ is velit. Cum Triballis igitur Didymo-  
 tichum iter adornabat. At qui Thessalonice erant,  
 Syрге ductore Rhentinam processerunt. Castelli  
 indigenæ ut Cantacuzenum ærumna cogente ad  
 Triballos abiisse acceperunt, et Syrges manum  
 adduxit, ducentos ad custodiam ab imperatore  
 relictos invadunt, victosque ipsos et castellum  
 Syrgi contradunt. Qui solita crudelitate equis, et  
 armis, et aliis quæ habebant primum spoliatos,  
 post in conspectu omnium singulis, nemine  
 excepto, ducentas plagas incutit, et in carceribus  
 eos includit. Potentiores autem civis, ut Cantacu-  
 zenicæ factionis, omnibus fortunis exiit, nec  
 medioeriter punit, et quosdam exilio damnavit,  
 atque ita Pheras venit.

ἅμα Τριβαλοῖς παρεσκευάζοντο ὡς ἀφικόμενον εἰς

## 501 CAPUT XLVI.

*Apocauchus quid Polystyli egerit; quid ad Didymotichenses scripserit, qui acerbis litteris respondent, ei genus vile et mores improbos exprobrantes, ac se in Cantacuzeni au toritate futuros testificantes et tabulariis sequentibus malum minitantes. Apocauchus Byzantii cum plausu excipitur et pro libidine imperat. Irenes uxoris et ejus fratris super Cantacuzeno metus.*

Magnus autem dux Apocauchus Polystylon navi-  
bus delatus, quoniam urbs libenter in potestatem  
veniebat, de civibus alios, quos in primis suspec-  
ctos habebat, in naves coniecit, Byzantium eos  
portaturus, alios secum facientes ibi reliquit,  
nec immerito, praefecto Gudele imperatricis pocil-  
latore imposito. Ad Didymotichenses porro scripsit  
in haec verba: Quae ob Cantacuzenum Thessalo-  
nicæ egerim, nec vobis clam esse opinor, cum  
propter magnitudinem omnibus sinu notissima.  
Quoniam igitur tota de illo spes vestra evanuit,  
nihil tergiversantes, ad Ænum (5) mihi vos oc-  
currere, et una fratrem meum (qui illic in  
custodia erat) adducere oportet. Si et Asanes  
vobiscum venerit, res suas fecerit meliusculas.  
Sin illic remanere maluerit, omnino vos Ænum  
cum fratre veniote. Asanem autem cum sorore  
ejusque liberis, ubi Didymotichi fuero, tali cura  
dignabor, quam et ipsi, ut pro tempore sufficien-  
tam judicabunt. Hac magnus dux ostentationis et  
fastus plena scripsit. Didymotichenses, quia nihil  
hactenus de imperatore audierant, primum, ut  
debuerunt, perturbati sunt, dein resumptis ani-  
mis, et existimantes aliquid imperatori contigisse  
hujusmodi, quale in exercitibus solent, quod cito  
emendari posset, Apocauchus his verbis rescri-  
bunt: Lectis litteris tuis tam vecordibus, tam  
stolidis et consentibus, principio admirati sumus,  
unde te atra bilis sic exagitet. Post cum perspexis-  
semus, te qui patrem tuum diabolium audacia  
æquasses, et imperatorem tam bene de te meritum  
læsisses, palamque oppugnasses, etiam arrogantia  
ac verborum ampullis eodem patre tuo inferiorem  
esse noluisse, nostrarum fore partium censuimus,  
si te alloqueremur. Tuam igitur ab initio obscuri-  
tatem, moresque vitiosos, et genus despiciabile  
nec nos nescimus, quæ nemo Romanorum nescit.  
Macreno enim primum, vectigalia a quibusdam  
agricolis cogenti, mercenariam 502 dedisti ope-  
ram: et post illum praefecto Nicolao, cujus idem  
institutum fuit, et tertio post illos Stratego  
appellato, salis curator: quem ut argento tuo, et  
calumniis ac sycophantiis, milleque mendaciis ac  
perjuriis tibi usitatis praefectura apud imperato-  
rem Andronicum seniore depulisti, ipse eam es  
consecutus. Atque ibi felices tui successus con-  
sistuerant. Cum jam propter mores agrestes et  
improbos, et infinita nomina quæ publice debebas,  
tibi pereundem esset, imperator noster Cantacu-

Α Ἀπόκαυχος δὲ ὁ μέγας δούξ ἄμα ταῖς ναυσὶν εἰς  
Πολύστυλον ἐλθὼν, ἐπὶ προσηχώρει ἔκουσῶς, τοῖς  
μὲν τῶν πολιτῶν ὄσους μάλιστα ὑπώπτειν, ἐν ταῖς  
ναυσὶν εἶχεν ὡς εἰς Βυζάντιον κομισῶν· τοῦ δὲ τὰ  
ἐκείνου ἤρημένους εὖ ποιήσας ἀπέλιπεν ἐκεῖ, ἀρ-  
χοντα ἐπιστήσας· Γουδέλην τὸν βασιλίδος οἰνοχόν.  
Πρὸς δὲ τοῖς ἐν Διδυμοτείχῳ πέμφσας, τὴ μὲν περὶ  
Καντακουζηνῶν εἰργασμένα, ἔγραφεν, ἐν Θεσσαλο-  
νίκῃ κ. ρ' ἐμοῦ, οὐδ' ὑμῖς οἴομαι ἀγνοεῖν, οὕτω  
πᾶσι γνωριμώτατα διὰ μέγεθος γεγανημένα. Τρίνου  
ἐπὶ πᾶσα ἢ περὶ ἐκείνου ἑλλπὶς περιήρηται ὑμῶν,  
ὄσον πᾶσαν πρόφραση καταλιπίντας εἰς Δῖνον ἤκειν  
ὑπαντήσοντας, ἄγοντα; καὶ τὸν ἀδελφόν· ἦν γὰρ ἐν  
δεσμοτηρίῳ φρουρούμενος ἐκεῖ. Εἰ μὲν οὖν καὶ  
Ἀσάνης βούλοιοτο συνελθεῖν ὑμῖν, ἀριστ' ἀν ἐαυτῷ  
βουλεύσαιο. Εἰ δ' αὐτόθι μένειν ἐθελήσει, ἀλλ' ὑμῶς  
γε πάντως μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ εἰς Δῖνον ἤκειν. Ἀ-  
σάνην δὲ καὶ τὴν ἀδελφὴν, καὶ παιδία τὰ ἐκείνης,  
ὄταν ἐν Διδυμοτείχῳ γένωμαι, προνοίας ἀξιώσει,  
ἤτις καὶ αὐτοῖς ἀν δόξειεν ἀρκούσα ὡς ἐν ταῖς πα-  
ροῦσιν. Ὁ μὲν οὖν μέγας δούξ, τοιαῦτα ἔγραψε  
κόμπου καὶ φρονήματος πεπληρωμένα. Οἱ ἐν δι-  
δυμοτείχῳ δὲ, ἐπὶ πρότερον οὐδὲν ἦσαν περὶ βα-  
σιλέως πεπυσμένοι, ἐθροβήθησαν μὲν ὡς περ εἰ-  
κό; τὸ πρῶτον. Ἐπειτα ἀναθαρσῆσαντες καὶ τι περὶ  
βασιλέα οἰηθέντες, ἀ περὶ στρατεύματα εἰσθε συμ-  
βεβημένα, ὃ ταχέως ἀν διορθοῖη, πρὸς μέγαν δούξ  
τὸν Ἀπόκαυχον καὶ αὐτοὶ ἀντέγραψαν τοιαῦτα· Τὴ  
παρὰ σοῦ γεγραμμένα ἀναγνόντες εἰς τοσοῦτον ἀπο-  
νείας καὶ μωρίας ἤκοντα καὶ θρασυτήτος, πρῶτα  
μὲν ἐθαυμάσαμεν, ὄθεν εἰς τοσοῦτον ἤκεις μελαγ-  
χολίας, ἔπειτα συνιδόντες, ὡς τὰ ἴσα τετολιμῆσι  
τῷ σὺ πατρὶ τῷ διὰ δόλιφ καὶ κατὰ βασιλέω; τοῦ  
πολλὰ εὐεργετήσαντο; ἀδικον χεῖρα κεικινῆσθαι, καὶ  
πολεμήσαντι φανερώς, οὐδὲ κατὰ τὴν ἀλαζονίαν  
καὶ τὸν κόμπου τῶν βῆμάτων τοῦ πατρὸς εἶδει ἀπο-  
λείπεσθαι, εἰκότα ἐνομίσαμεν ποιεῖν καὶ προσήκοντι  
φθέγγεσθαι σαυτῷ. Τὴν μὲν οὖν ἐξαρχῆς ἀφάνειαν  
τὴν σὴν, καὶ τὴν φαυλόγητα καὶ τῶν τρόπων, καὶ  
τοῦ γένους, οὐδ' ἀδοξ' ἀγνοοῦμεν, ὡς περ οὐδὲ τῶν  
λοιπῶν Ῥωμαίων οὐδὲ εἰς. Μακρονηῶ γὰρ πρῶτον  
χρήματά τινες εἰσπράττοντι γεωργούς, ὀλίγου ἔνεκα  
ἐδούλευσας μισθοῦ· καὶ μετ' ἐκείνου, ἀρχοντι τῷ  
Νικολάφ, τῶν αὐτῶν κἀκεῖνῳ ἐχομένῳ ἐπιτηδευμά-  
των· καὶ τρίτῳ μετ' ἐκείνου τῷ Στρατηγῷ ἄνομα-  
σμένῳ περὶ τοὺς ἑλλας καὶ τὴν ἐκείνων διάθεσιν ἡχο-  
λημένην τότε, ὃν καὶ τοῖς ἴδιοις χρήμασιν ἐξώσας  
τῆς ἀρχῆς, διαδοχὰς καὶ συκοφαντίας, καὶ ψεύδει  
μυροῖς καὶ ἐπιπορκίαι; ταῖς φίλαι; χρησάμενος πρὸς

## Jacobi Pontani notæ.

(5) Ænum urbem Æneas Trojanus exsul con-  
didit, ut est lib. III Æneida. Plinius Ænos vocat  
lib. IV, cap. 2; similiter Mela, lib. II, cap. 2: *Exi-  
mia est Ænos, inquit, ab Ænea profugo condita.*

Dionysius, lib. I, Æneam nominat. Juxta hoc op-  
pidium Hebrus fluvius non ignobilis in mare vol-  
vitur.

βασιλέα τὸν πρεσβύτερον Ἀνδρόνικον αὐτὸς ἄρχων ἀπεδείχθη τῶν ἁλῶν. Καὶ μέχρι τούτου σοὶ τὰ τῆς εὐημερίας ἔσται. Κινδυνεύοντι δὲ ἡδὴ ἀπολέσθαι διὰ τῶν ἐρώπων τὴν σκαιοτήτα καὶ μοχθηρίαν καὶ τὸ χρήματα μυρία τῷ δημοσίῳ ὄρειν, ὃ ἡμέτερος βασιλεὺς ὁ Καντακουζηνὸς Συργιάνῃ δεηθέντος παραλαβὼν, ἐξ ἀτίμου καὶ καταφρονουμένου περιβλεπτον πεποίηκεν οὐκ ἐν μακρῷ· δι' ἃ καὶ τῶν εὐγενεστέρων οὐκ ὀλίγοι ἤχοντο δικαίως καὶ ἰδυσχέριον ὅτι τὸν μηδενὸς ἄξιον μεγάλων τινῶν ἤξιωσε καὶ θαυμασίῳ ὧν τὴν ὑπερβολὴν οὐδὲ αὐτὸς φέρειν δυνηθεὶς κατὰ τοῦ μετὰ Θεὸν πλάσαντος καὶ ἐκ κοπρίας ἀναγαγόντος, ὡς περὶ ὁ Σατὰν κατὰ Θεοῦ πῶλεμον κακίηνας, τὸ ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἐκπολεμῶσας· προφάσει μὲν ὡς περὶ ἐκείνου τοῦ πρόνοιάν τινα αὐτῶν ποιῆσθαι, τῇ δ' ἀληθείᾳ φθονῶν αὐτοῖς τῆς σωτηρίας. Καὶ νῦν ἔξεστιν ὄρεῖν, ὡς αἱμάτων μὲν ἀνθρωπίνων ἐνέπλησας τὰς πόλεις πάσας Ῥωμαίων. Δεσποτήρια δὲ, καὶ τοὶ πρὸς τοῖς οὔσι πολλαπλασίῳ κατασκευασμένα ὑπὸ σοῦ, ἄλλοις ὑπὸ πλῆθους τῶν δεσποτῶν στενοχωροῦνται. Ἄρπαγαὶ δὲ καὶ λεηλασίαι καὶ μυρία ἕτερα θεία ὁσμηραὶ ἐν ταῖς πόλεσι τοιμῶνται, καὶ δάκρυα πανταχοῦ καὶ κωκυτοί, καὶ ὁ φειδόμενος οὐδὲ εἰς. Ἄλλ' ὡς περὶ ὁ Σατανᾶς τοῖς μάλιστα Θεῷ προσωκειωμένοις καὶ βελτίοσι τῶν ἄλλων δεῖν ἔγνωκε πολεμεῖν τῶν ἄλλων ἀμελῶν, οὕτω δὲ καὶ σὺ τοῖς ἀρίστοις τῶν ἑκασταχοῦ πύλων, καὶ δυναμένων τὰ δέοντα συνόρεῖν διαφθερίων, καὶ κατακόπτων ἀπανθρώπως, τῶν πολλῶν καὶ οὐδενὸς ἄξιον οὐδένα λόγον ποιῆ, ὡς ὕστερον ἢ δεῖλξ καὶ ἀπειρίξ τῇ πρὸς τοὺς πολέμους βαρβάρους παραδῶσων, ἢ αὐτὸς κατὰ σχολὴν διαφθερῶν· καὶ ὅλως κινήν παυλαθρίαν τοῦ Ῥωμαίων γένους διανοῆ, εἰ μὴ Θεὸς κωλύσει, τὴν μισανθρωπίαν βδελυξάμενος. Βασιλεὺς δὲ Καντακουζηνὸς ὃ ἡμέτερος καὶ σὸς δεσπότης, κἄν ἐτι πλείων οἱ θεινότερα ἀγνωμονήσῃ, ὡς περὶ τῶν θούλων οἱ κακοτροπώτατοι, τὴν ἐκ προγόνων εὐκλείαν ἔχει νῦν διασώζει, καὶ τὴν ἐπιεικείαν καὶ τὴν σεμνότητα τῶν ἐρώπων· καὶ Ῥωμαίων συμπάντων ἄρχων, καὶ βασιλέως ἐτι περιόντος οὐδὲν ἤττον καὶ νῦν ἐστι βασιλεὺς. Εἰ δὲ τι περὶ αὐτῶν συμβέβηκε καὶ δυσχερὲς, θαυμαστὸν οὐδὲν πολλὰ γὰρ ὁ παρεληλυθὸς τοιαῦτα χρόνος ἔσχηκε παραδείγματα. Ἡμεῖς δὲ ἐκείνῃ τὴν πίστιν ἔδολον φυλάξομεν καὶ καθάρᾳ, οὐ μόνον περιόντι, ἀλλὰ

A xerus Syrgianne parario, te inhonorum prorsus et contemptum, brevi conspicuum reddidit, non paucis de nobilitate id iniquissime ferentibus : et jure quidem, quod hominem nullius pretii amplis quibusdam et eximiis ornamentis cumlaret : quorum præstantiam cum nec ipse posses ferre, adversus eum qui te secundum Deum quodammodo sinit, et de stercore erexit, velut Satan contra Deum arma movisti, cum subjectos in illum exacerbasti, specie, quasi illis consuleres, cum revera salutem ipsis et incolumitatem invideres. Et nunc in propatulo est, quomodo humano sanguine omnes Romanorum civitates repleveris. Carceres, quamvis multo plures, quam erant, abs te constructi sint, vincitorum multitudinem non capiunt. Rapinæ et direptiones, aliaque mala innumera quotidie in urbibus nefarie perpetrantur. Ubique lacrymæ, ubique genitus, et qui his vacet, nullus reperitur. Sed quemadmodum cæcudæmon Deo deditissimos sanctimoniamque supra alios eminentes sibi oppugnandos sumit, cæteros negligit : ita sane tu quoque per omnes urbes optimum quemque et recti intelligentem disperdens, et inhumaniter concidens, vulgi, ut vills et abjecti, rationem nullam ducis : postea illud aut ex timiditate et imperitia bellandi tua Barbaris objecturus, aut ipse paulatim perditurus, omninoque communem Romani generis internecionem machinaris, nisi Deus misanthropiam tuam detestatus prohibuerit. Imperator autem Cantacuzenus, noster ac tuus dominus, quamvis plura et deteriora, ut servus sceleratissimus, designaris, acceptam a majoribus suis gloriam usque nunc cum modestia gravitateque morum conservat, et Romanorum universorum adhuc vivo imperatore princeps, nihilo minus etiam nunc imperator est. Cui si quid tristius accidit, nihil novum ; multa enim ex 503 antegresso tempore hujusmodi exempla colliguntur. Nos integram ac sinceram fidem non ipsi solum viventi, sed post obitum, item filiis ejus præstabimus : nec bonorum promissio, nec malorum inflictio, nec aliud quidquam omnium a fide et charitate illius nos abstraxerit. Tuus autem labor revertetur in caput tuum, et in verticem tuum iniquitas tua descendet. Habes dignum abs te scriptis responsum. Tabellarios nunc quidem intactos dimissimus, legum reverentia, quibus illis cavetur. Si alii supervenerint, scient se sine plagis supplicio condigno haud abituros. Hæc qui erant Didymotichi, Apocancho magno duci responderunt ; quibus ille perlectis, multa minatus Byzantium abnavigavit, ubi a patriarcha et conjuratis cum geminatis plausibus et præconiis, ut qui præclare implesset ducis officium Cantacuzenumque vicisset, exceptus est. Qui jam propter ductum exercitum superbia turgidus, rerum summæ sic præesse incipiebat, ut rationem nullam referret : simulareque amplius et consulari, ut inutilia, spernens, pro libidine faciebat,



et regebat omnia. Porro Irene Cantacuzena imperatrix, cum Manuele Asane fratre, ut ab Apocaucho nuntii venerunt, quid imperatori apud Gynaccocastrum fieret, quanquam non penitus vera esse suspicarentur, tamen vehementer conturbabantur, sollicitudinumque fluctibus aestuabant. Metuebant namque, ne quidam de illius exercitu clam negotium Annæ agentes, opportunitatem hanc et adversam sortem imperatoris quasi insperatum lucrum arripietes, seditionem inter populum ac militem concitarent, dareturque res pesti et exitio. Præcipue vero suspicionem Comitopulus et Batatzes movebant, qui imperatoris Palæologi domestici, tunc a Cantacuzeno in occidentem ducente. Didymotichi suburbanis fuerant præpositi, habebantque sub se uterque mille pedites sagittarios, et valebant gratia apud populum ac milites plurimum.

πραγίας βασιλέως, στασιάζειν πείσασι τὸν δῆμον καὶ τὴν στρατίαν, καὶ ἀπόληται αὐτοὺς παντάπει τὰ πράγματα διαφθαρέντα. Μάλιστα δὲ ἐν ὑποψίᾳ εἶχον τὸν τε Κομιστόπουλον καὶ Βατάτζην, οἱ τῶν Παλαιολόγου μὲν ἦσαν βασιλέως οικετῶν, τότε δὲ ὑπὸ Καντακουζηνοῦ βασιλέως εἰς ἐσπέραν ἐκστρατεύοντος, ἐπὶ τῆς Ἐξω Διδυμοτείχου συνοικίας ἦσαν τεταγμένοι, χιλίων ἕκαστος ἄρχοντες τοσοῦτων πεζῶν ἦσαν δὲ καὶ πρὸς τὸν δῆμον καὶ τὴν ἄλλην στρατιάν δυνάμενοι οὐ μικρά.

## 504 CAPUT XLVII.

*Tentantur ducum et militum animi de fide erga Cantacuzenum. Comitopulus dux se ab eo staturum profitetur et ad idem cæteros hortatur, vultque ipsum de eorum fidelitate certiore fieri. Batatzes ejus orationem approbat, juramentum urget, juratur. Nuntius ab imperatore cum ejus signo in cera; ani tamen de suo etiam addit et rem gestam, quominus audientes contristet, imperfecte narrat.*

His de causis timebant, et quomodo eos in officio ac subjectos tenerent circumspiciebant: simul et de aliis periculum facere cogitabant, eoque propter audita pristinam voluntatem immutassent. Placuit igitur, postridie, ubi omnes in palatium convenissent, Asanem audiente imperatrice duces ac milites pluribus alloqui, et cujusque animum pertentare. Ad hunc itaque modum Manuel Asanes orsus est: Quæ Apocaucho sacri cubiculi præfectus ad nos scripserit, commilitones, omnes intellexistis. Ita præsentem statum multis mutationibus obnoxium esse, levique momento vel prudentissimum et sagacissimum decipi, et improvidum atque a casu et fortuna pendentem, etiam præter opinionem beatum fieri, usu et experientia multa universi didicistis. Quod cum ita sit, non tanta fides Apocaucho habenda est. Cui enim vita semper simu-

Α ὁ δὲ, ἐπεὶ τὰ γράμματα ἀνέγνω, πολλὰ τοῖς γεγραφοῖσιν ἀπειλήσας, ἀπέπλευσεν εἰς Βυζάντιον, καὶ ἐδέξαντο αὐτὸν ὁ τε πατριάρχης καὶ ἡ συνομοσία μετὰ πολλῶν τῶν κρότων καὶ ἐπαίων, ὡς καλῶς ἐστρατηγηκότα καὶ νενικηκότα Καντακουζηνόν· καὶ αὐτὸς ἤδη φρονήματος ὦν ἀνάπλευς διὰ τὴν στρατηγίαν, ἀνυπεύθυνον ἑαυτῷ παρείχετο τῶν πραγμάτων τὴν ἀρχήν· καὶ πάντα ἐπραττε καὶ διώκει ἢ αὐτῷ ἐδόκει, τὴν ὑπόκρισιν καὶ τὸ βουλευέσθαι ἤδη ὡς ἀνόνητον ἀπορρίψας. Εἰρήνην δὲ βασιλεὺς ἡ Καντακουζηνῆ ἄμα Μανουὴλ Ἀσάνη τῷ ἀδελφῷ, ἐπεὶ οἱ παρὰ Ἀποκαύχου τοῦ μεγάλου ἔχοντες δουκὸς ἀπήγγαλλον τὰ περὶ βασιλέως οἷα συμβαίη ἐν Γυναϊκοκάστρῳ, ὑπόπτειον μὲν καὶ μὴ παντάπειν εἶναι ἀληθῆ· πλην ἐθόρυβουοντο σφοδρῶς καὶ ἐκυμαίνοντο. Ἐδέδοικεσαν γάρ μὴ τῶν αὐτοῖς τινας συνόντων κρύφα τὰ βασιλέως Ἀννης πράττοντες, ὡς περ ἔρμαιον λαβόμενοι τοῦ καιροῦ καὶ τῆς δυσ-

Β

Διὰ ταύτας γούν τὰς αἰτίας ἐδέδοικεσάν τε καὶ ἐσκέπτοντο ἢ χρῆ αὐτοῖς ὑποποιήσασθαι· ἅμα δὲ διανοοῦντο καὶ περὶ τῶν ἄλλων ὡς ἀποπειράσονται, εἰ διὰ τὰ ἀκουσθέντα μὴ παρετράπησαν τὰς γνώμας. Ἐδόκει δὲ οὖν εἰς τὴν ὑστεραίαν πάντων ἐν βασιλείῳ συνελθόντων ἐπὶ τῆς βασιλείδος, τὸν Ἀσάνην πρὸς τε τοὺς ἡγεμόνας καὶ τὴν στρατιάν λόγον ἀποτείνειν καὶ ἀποπειρᾶν τῆς ἐκείνου διανοίας· καὶ ἐς τὴν ὑστεραίαν ἐπεὶ ἦσαν ἐν βασιλείῳ πάντες, Ἀσάνης ὁ Μανουὴλ ἐπὶ τῆς βασιλίδος οὕτω τὸν λόγον ἐποίησατο· Ἄνδρες συστρατιῶται, τὰ μὲν ὑπὸ παρακοιμωμένου τοῦ Ἀποκαύχου πάντας ἀκηκόατε γεγραμμένα πρὸς ὑμᾶς. Τὰ μὲν οὖν παρόντα πράγματα ὡς πολλὰ ἐπιδέχεται μεταβολάς, καὶ βέβαιον καὶ ἐκ μικρᾶς αἰτίας καὶ τὸν συνετώτατον καὶ κατεστοχασμένον σφαλῆναι· καὶ τὸν ἀπερισκέπτως Δ καὶ ὡς ἔτυχε φερόμενον καὶ ἄπιστα εὐτυχῆσαι πάντες ἴστε πολλοὶ· ὁμιληκότας πράγμασιν. Οὐ μὴν διὰ τοῦτο πάντα χρῆ πιστεύειν παρακοιμωμένῳ. Ἢ γὰρ ὁ τε βίος ἐπίπλαστος ἀεὶ καὶ σκαιωρίας καὶ ἀπάτης γέμων, καὶ ὁ λόγος ἐψευσμένος, καὶ οὐδὲν οὐδέποτε ἔχων ὑγιές, πῶς ἂν τις πιστεύσειε νυνὶ εἰρηθεῖαι τάληθῆ; εἰ δὲ καὶ ἀληθῆ τὰ εἰρημένα, ἀλλ' οὐ παντάπειν, ἀλλὰ τοιαῦτα εἶναι τὰ γενημένα, οἷα βασιλεὶ μικρὰν δυσχέρειαν παρεσημένα, βέβαιος πάλιν ἐπανορθωθῆναι. Ὑμῶν δὲ ἕκαστος νῦν μὲν ἄχρι τῶν πραγμάτων ἐξουρίων φερομένων, οὐδεμίαν ἔσχε πρόφασιν τὴν τε εὐφυλίαν καὶ τόλμαν τὴν ἐν τοῖς δεσποῖς· καὶ τὴν σύνεσιν ἅμα ἐπιδείξασθαι, καὶ τὴν εὐνοίαν ἣν ἔχει περὶ βασιλείας καὶ τοῦ παιδᾶς. Νυνὶ δὲ ἤδη τῶν πραγμάτων παρασχόντων,

καὶ πάντας ἑμοῦ καὶ ἰδίᾳ ἕκαστον καὶ τὴν σύνεσιν καὶ τὴν εὐβουλίαν ἐπιδεικνύσθαι χρεῶν, καὶ ἐπὶ τοῖς ἔργοις φαίνεσθαι ὁμοίους ὡς ἂν ἀπῶσι τὰ πράγματα τῶν λόγων οὐδένων ὄντων. Τὰ μὲν οὖν ἔργα ὑστερον ἐπιδείξομεθα ἥνικα ἂν δέη. Νυνὶ δὲ ἀναγκαῖον γνώμην ἕκαστον εἰσάγειν ἢ χρῆ τραπομένουσ, σφᾶς τε αὐτοὺς καὶ τὴν ἄλλην πόλιν διασώζειν. Οὐ γὰρ ἡσχάσειν οἴομαι παρακοιμώμενον, ἀλλὰ ταχέως ἡμῖν ἐπιστρατεύσειν, εἴγε ὄντως ἀληθῆ τὰ περὶ βασιλέως εἶη εἰρημένα. Ἀσάνης μὲν οὖν τοιαῦτα ἐπαύσατο εἰπὼν. Κομιστόπουλος δὲ αὐτίκα ὑπὸ προθυμίας καὶ τῆς περὶ βασιλέα εὐνοίας κινήθεις, ἀναστὰς παρελθὼν εἰς μέσους, ἔλεξε τοιαῦτα Ὀυδένα ὑμῶν θεοὶ πάρεστε νῦν οἴομαι ἄγνοεῖν, ὡς βασιλέως ἔτι περιόντος τοῦ μακαρίου, τοῖς οἰκείοις συνεζηταζόμεν, καὶ τοῖς πολλῆς παρ' ἐκείνου καὶ τῆς εὐμενείας ἀπολαύουσι καὶ τῆς προνοίας· καὶ αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἀπέλιπον, τό γε εἰς ἐμὲ ἦκον, τοῦ μὴ τὴν προσήκουσαν εὐνοίαν εὐγνώμονι δοῦλω ἐπιδαίξνυσθαι. Οὐ μὴν διὰ τὸ ἐκείνον ἐξ ἀνθρώπων γεγρόναι νυνὶ μεταβαλὼν, τοῖς ἐκείνου παῖσι δαῖν ἔγνων πολεμεῖν· ἀλλὰ τὴν ὁμοίαν γνώμην καὶ νῦν ἐτι διατηρῶ. Ὅρων δὲ βασιλέα μὲν τὸν Καντακουζηνὸν δικαίᾳ καὶ λυσitelῆ τοῖς παῖσι βασιλέως ἡρημένον πράττειν, Ἀπόκαυχον δὲ τὸν παρακοιμώμενον πολλὰς κατ' αὐτοῦ διαβολὰς καὶ συκοφαντίας συνεσκευάστας, καὶ ἄλλους προσεταιρισάμενον πονηροτέρους ἀνθρώπους καὶ διεφθορτάς, καὶ βασιλῆα ἐξηπατχότας, καὶ τουτοῖσι τὸν πόλεμον τὸν μυρίων αἰτίων κακῶν νῦν τε ἄχρι γεγεννημένον, καὶ ἐτι πλείονων ἐσόμενον πολλῶ κακινήσοντας, εἰ μὴ θεὸς ἀνθεν κατασβάσει, ἐμίσησά τε τὴν πονηρίαν αὐτῶν, καὶ βασιλεῖ μᾶλλον ἔκρινα δίκαιον προσέχειν, ὡς δίκαιά τε ἅμα καὶ βασιλέως τοῖς παῖσι συμφέροντα, καὶ πᾶσιν ἑμοῦ Ῥωμαίοις διαγνομένω. Νυνὶ δὲ ὡς ἀκούομεν δυσκόλοις τύχαις ἐκείνου χρησαμένου διὰ τῶν συνόντων τὴν ἀποστασίαν καὶ πρὸς ἰὸν Τριβαλῶν θυνάστην ἀφιγμένον, οὐ δίκαιον ἡμᾶς καταπεσεῖν, οὐδὲ πρὸς στάσεις καὶ διαφορὰς χωρήσαντας, ἀνδραπέδων δίκην σφᾶς αὐτοὺς τοῖς πολεμίοις καταπροδοῦναι· ἀλλὰ συμφρονήσαντας, ὄρκους δοῦναι βασιλῆι καὶ ἀλλήλοις, ἢ μὴν μηδένα μήτε δι' ἀγαθῶν πολλῶν ἐπαγγεῖλαι, μήτε δι' ἐπαγωγῆν πολλῶν δεινῶν, ἢ βασιλῆι καὶ παῖσιν, ἢ ἀλλήλοις ἐπιδολεῦσαι· ἀλλ' ἀμύνεσθαι τρόπῳ παντὶ τοὺς πολεμίουσ μίαν γνώμην ἔχοντες, καὶ τὴν πίστιν ἄδολον καὶ καθαρὰν φυλάττειν βασιλεῖ, πέμπειν δὲ καὶ τὴν τυχίστην πρὸς ἐκείνον ἄνδρα, οἱ διδάξουσιν, ὡς ἡμεῖς ὑπὲρ ἐκείνου καὶ φιλάτων καὶ τῆς γυναικὸς, πάντα καὶ πράττειν καὶ ὑπομένειν ἔγνωκαμεν ἄχρι παντός· ἴν' αὐτός, τε ἤδοιτο τοιαῦτα περὶ ἡμῶν ἀκούων, καὶ ἡμῖν πολλὴν εἰδείη χάριν τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας. Οὐδὲ γὰρ μικρὰν τινα οἶεσθαι ἐκείνον τὴν περὶ ἡμῶν φρονίδα εἶχειν χρῆ· ἀλλὰ πολλοί, παλαίειν λογιμοῖς ὑποπεύοντα, ὡσπερ εἰκός, μὴ πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἀποκηθώμεν. Τοιαῦτα μὲν ὁ Κομιστόπουλος εἶπεν· εὐθύς δὲ μετ' ἐκείνον ὁ Βατάτζης ἐτήνηε τε τὰ εἰρημένα, καὶ ὡς μηδενὸς ἐνδέοντα μὲν πρὸς σύνεσιν μήτε πρὸς εὐβουλίαν, ἐπέφηφίζετο καὶ

consilioque possit, ipso etiam facto demonstrare oportet; verba enim, si facta desint, nihil valent. Sed ad facta postea, quando opus fuerit, veniemus. In praesens singuli sententiam explicare debent, quid agamus, ut nos ipsos reliquamque urbem conservemus. Etenim cubiculi praefectum non quod elurum, **505** sed propediem hostiliter in nos iturum existimo: modo plane certa sint, quae de imperatore narrantur. His dictis Asanes tacuit. Comitopulus, quo erat studio imperatoris incensus, in medium prodians, hunc in modum disseruit: Neminem ego vestrum, quotquot adestis, fugere arbitror, me imperatoris beatae recordationis domesticum, et quidem charum illi, acceptumque fuisse; nec vicissim a me ( quantum quidem praestare potui) quidquam in amore a probo fidelique servo domino suo remetiendo praetermissum memini. Nec quia ille ab hominibus abiit, ego alius factus, illius filii bellum inferre decrevi, sed eandem mentem etiam nunc gero. Cum autem animadvertam, Cantacuzeno propositum esse ea persequi, quae uoc a iustitia aliena, et illis utilia sint, contra Apocau-chum cubiculi praefectum multas in eum calumnias et sycophantias consuisse, aliosque impuros ac scelerosatos assumpsisse, qui et Augustam circumscripterunt, et hocce bellum incenderunt, unde jam mille calamitates natae, et plures his nascituras sunt, nisi Deus in caelo id restinxerit, eorum improbitatem execratus, Cantacuzenum potius et virum iustum, et defuncti imperatoris liberis Romanisque universis consulenti mihi sequendum censui. Quem cum modo in misera et acerba fortuna sua (utpote a suis proditum) ad Triballorum principem profectum audiamus, haud aequum est nos labascere, et ad seditiones atque dissidia conversos pro mancipiis nosmet hostibus turpiter dedere, sed animis consentientes imperatrici Irene ac nobis mutuo sacramenta dicere, nullum nostrum neque honorum multorum pollicitatione illectum, neque multorum malorum invectione compulsum, illi ejusque liberis, aut inter nos insidiaturos: sed omni ratione et una mente in hostem pugnaturos, fidemque germanam ac puram imperatori servaturos. Quin etiam certos homines ce-leriter ad eum mittendos judico, qui doceant nos pro ipso, charissimisque ejus filiis, et uxore omnia semper et facere et pati constituisse: ut de nobis haec audiens laetetur, deque tanta benevolentia gratias agat. Nec enim parum de nobis sollicitum esse credendum est, sed variis distractum cogitationibus suspicari, ut est verisimile, nos ignavia torpentes certare amplius non audere. Hac-tenus Comitopulus. Quem mox excipiens Batatzes, **506** et dicta laudare, et ut prudentissima atque consultiissima suffragio suo approbare, et juramenta urgere. Irene vero imperatrix, et Asanes frater, Comitopuli cohortationem ex divino afflatu exau-tissime rati, ut ad dimicandum omnes acuerent (pro- pterea quod qui prius suspecti erant, tantam nunc

erga imperatorem animorum inclinationem præferant) magnis levati angoribus, cum et cæteri item omnes sentirent, sacramenta concipi jussurunt; primusque se imperatricis frater obligavit. Interea quidam Bratilus nomine ab imperatore adveniens, non ille quidem litteras, sed ceram annulo ejus signatam, fidei causa afferebat. Ille primum imperatricem adiens, salutem dicit; deinde alios quoque verbis imperatoris salutatur, et de Gynæcostro narrat (cujus gratia se missum autumabat), non ut revera contigerant, sed obiter admodum, et quomodo non multum terroris sese daturum existimabat. Adiciebat, turbatione non modica inter milites suborta, post protostratoris, aliorumque secessionem, quod domestica damna ferre non potuissent, auditio Cralem haud procul abesse, imperatorem pro veteri amicitia ad eum profectum esse; ibi libenter, valdeque comiter et benevole susceptum, et auxiliariis copiis magnis ac fortibus auctum esse: putareque se, nunc iter versus Didymotichum tenere, et brevi coram affuturum, seque præmissum, ut gesta nuntiaret: ne, si aliter quam pro veritate et multis cum additamentis audirent, turbarentur. Nec cunctandum, sed datis sibi de statu ipsorum litteris, ad imperatorem se remittendum affirmabat, qui in multa de ipsis cura versetur, quippe cui in eo sint omnia, ut res eorum cognoscat. Aiebat item, epistolam se ab eodem accepisse, eadem quæ narrasset continentem. Cæterum multis per viam occurrentibus timuisse, ne interceptus, propter eam aliquid calamitatis perpeteretur, et negotium ad nihilum caderet, atque ideo concidisse; signum solum fidei faciendæ retinuisse, quod cavo oris inditum, scrutantes posset effugere. Ejus dictis solatii ac levamenti plenis adjuncta fides, quod scirent hominem nec alias ad mendacia ex levitate componenda ingeniosum fuisse. Res vero secus erat quam ille memoraverat. Quando enim Gynæcostro ab imperatore defectio, tantaque confusio ac perturbatio incidit, quoniam et ipse

**507** aderat, cum pluribus sui similibus ad hoc constitutus, ut si quo opus esset imperatori occulte mittere litteras, ipse ferret qui propter vilitatem suam facile lateret, accedens rogavit ut quoniam tempore exclusus scribere litteras non posset, signum ex annulo impressum daret, quo sibi gesta memoranti Didymotichenses crederent. Tempestive locutum arbitratus imperator ita fecit. Bratilus ergo his cæterisque accepta epistola ad imperatorem est reversus.

θῶν εἶδετο βασιλέως, ἐπεὶ μὴ γράφειν δύναιτο διὰ τὴν ἀκαιρίαν, ἐπράγιστα παρέχειν ἐκ τοῦ δακτυλίου ἐν ᾗ πιστεῖσθαι ἀπαγγέλλονται τοῖς ἐν Διδυμοτείχῳ περὶ τῶν γεγενημένων νομίσεως καὶ ὁ βασιλεὺς προσήκοντα εἰρηκέναι τῷ καιρῷ, παρέχε. Μπρατίλος μὲν οὖν τοιαῦτα τοῖς ἐν Διδυμοτείχῳ ἀπαγγέλλας, γράμματα τε αὐτῶν παρὰ βασιλέως καὶ τῶν ἄλλων λαθῶν, ἔρχετο πρὸς βασιλέα.

**A** αὐτὸς, καὶ ἐπέσπασε τοὺς ὄρκους. Εἰρήνη δὲ ἡ βασιλεὺς, καὶ ὁ ἀδελφεὸς Ἀπάνης, τὴν Κομιτοπολίτου παραίνεσιν νομίσαντες θεόθεν κεινησθαι, ἐν εἰρήνῃ πασι παράκλησις πρὸς τοὺς ἀγῶνας, τὸ τοὺς ὀπτευομένους τουτουοῖ, οὕτως ἔχοντας εὐνοίας φεινεσθαι πρὸς βασιλέα, τῶν πολλῶν ἀναπνεύσαντες; φροντίδων, καὶ ἐπιψηφισάμενοι τὴν βουλήν, ἐπειθὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐδόκει, τοὺς ὄρκους ἐκέλευον τελεῖσθαι· καὶ ἐτελοῦντο, πρώτου τοῦ τῆς βασιλέως ἀδελφοῦ ὁμομυκτός. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐτελείτο, ἦκαι τις ἐκ βασιλέως Μπρατίλος ἔνομα· ὃς γράμματα μὲν οὐκ εἶχε, κηρὶν δὲ ἐσφραγισμένον τῷ δακτυλίῳ τοῦ βασιλέως ἀξιοπιστίας ἕνεκα. Καὶ πρώτα μὲν προσηγόρευε βασιλέα παραστάς· ἔπειτα καὶ τοὺς ἄλλους ἐκ βασιλέως· διηγείτο δὲ καὶ περὶ Γυναικοκαστρον, οὗ ὃν ἐγένετο τρόπον, ἀλλ' ὀφειμένως μάλιστα, καὶ ὡς ἂν ἔρητο οὐ· σφόδρα θορυβῆσιν. Πρὸς τοῦτο γὰρ ἔβασκε παρὰ βασιλέως ἐκπεμφθῆναι. Ἐπειτα καὶ τοῦτο προσετίθει, ὡς παραγῆς οὐ μικρᾶς περὶ τὴν βασιλέως στρατιᾶν γεγενημένης, καὶ πρωτοστράτηρος τε καὶ ἄλλων ἀποστάντων διὰ τὸ μὴ τὴν οἴκου ζημίαν φέρειν δύνασθαι, περὶ Κρέτη πυθόμενος ὁ βασιλεὺς ὡς διακριτοὶ ἀγγίς, γένοιτο πρὸς αὐτὸν κατὰ φιλίαν παλαιάν. Ἐκείνου δὲ ἀρίμως ὑποδεξαμένου καὶ μετὰ πολλῆς φιλοφροσύνης καὶ εὐνοίας καὶ στρατιᾶν πολλῆν τε καὶ ἀγαθὴν παρεσχήμενος κατὰ συμμαχίαν, γὺν πρὸς ἰδιωπρίαν εἶναι εἰσέσθαι, καὶ ἀρίξεσθαι μετὰ μικρῶν· αὐτὸν δὲ κειμθῆναι πρότερον ἀπαγγελοῦντα τὰ γεγενημένα, ὡς ἂν μὴ διεσθαρμένως πυθόμενοι καὶ

**C** μετὰ πολλῆς προσθήκης θορυβῆσθε· ἤξετο τε μὴ μέλλειν, ἀλλὰ παραιομένους γράμματα, περὶ αὐτῶν ὅπως ἔχουσι δηλοῦντα, αὐτῶν εἰς βασιλέα ἀποπέμπειν. Πολλὴν γὰρ αὐτῷ περὶ αὐτῶν φροντίδα εἶναι, καὶ τοῦ παντός τιμᾶσθαι τὸ πυθέσθαι τι περὶ αὐτῶν. Ἐβασκε δὲ καὶ παρὰ βασιλέως γράμματα λαθεῖν, ἃ καὶ αὐτὸς εἶπε περιέχοντα· πρὸς τὴν ἰδιοπρίαν δὲ πολλῶν συντυγχανόντων, δείσα· μὴ ἄλλῳ καὶ αὐτῶς τε δι' ἐκείνα εἰς πείραν ἔλθῃ πολλῶν κακῶν, καὶ ἡ πράξις κωλυθῆ. τὰ γράμματα ἀφανίσαι, τὴν σφραγίδα δὲ μόνην ἀξιοπιστίας ἕνεκα φυλάξαι, δυναμένῃν ἐπὶ τὰ καλά τοῦ στόματος τοῖς ἐρμυνόντες διαδιδράσκειν. Ὅ μὲν οὖν τοιαῦτα λέγων ἐπιστάσθη, καὶ πολλὴν παρείχετο παραφυχὴν, καὶ ἐπὶ πολλῆς ἀθυμίας ἐπεκοῦφιζεν. Ἦθεισαν γὰρ αὐτὸν οὐδὲ πρότερον εὐφρῶς ἔχοντα διὰ κούφότητα περὶ τὸ πλάσματα συντεῖναι. Τὰ δὲ οὐκ ἦσαν, ὡς ἀπήγγελλον. Ἄλλ' ἦν ἵκα ἐν Γυναικοκαστρῷ ἡ περὶ βασιλέα ἐγένετο ἀποστασία, καὶ σύγχυσις θεινὴ, καὶ ἀταξία ἦν περὶ τὴν στρατιάν, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς παρῆν εἰς τοῦτο τεταγμένος σὺν πλείοσιν ἑτέροις τοιούτοις, ἐν εἰ τοῦ δέοιτο βασιλεὺς ἀγγεῖλαι κρύφα πέμπειν, αὐτὸς διακομίζοι διὰ τὴν εὐτέλειαν λανθάνων, προσεβῶν εἶδετο βασιλέως, ἐπεὶ μὴ γράφειν δύναιτο διὰ τὴν ἀκαιρίαν, ἐπράγιστα παρέχειν ἐκ τοῦ δακτυλίου ἐν ᾗ πιστεῖσθαι ἀπαγγέλλονται τοῖς ἐν Διδυμοτείχῳ περὶ τῶν γεγενημένων νομίσεως καὶ ὁ βασιλεὺς προσήκοντα εἰρηκέναι τῷ καιρῷ, παρέχε. Μπρατίλος μὲν οὖν τοιαῦτα τοῖς ἐν Διδυμοτείχῳ ἀπαγγέλλας, γράμματα τε αὐτῶν παρὰ βασιλέως καὶ τῶν ἄλλων λαθῶν, ἔρχετο πρὸς βασιλέα.

## CAPUT XLVIII.

*Suburbanus populus in oppidum insurgit : præsidium erumpit, hostem fugat, qui per varias urbes dispergitur. Edes destruntur. Episcopi vaticinium evenit. Proceres Triballos promissi auxilii pœnitet ; obsidem filium requirunt. Liberus filiam suam Manuclii Cantacuzeni filio desponderi cupit. Utrique petitioni imperator annuit. Liberus voto potitus lætatur.*

Ὁ δὲ ἐπὶ τῆς ἑξῆς Διδυμοτείχου συνοικίας ἤημος Α οὐ πολλῶ ὕστερον οὐκ ἀνεκτὸν ἠγοούμενοι, εἰ μὴ τὰ ἴσα καὶ αὐτοὶ τοῖς ἄλλοις δῆμοις δρῶεν καὶ διαφθειροῖεν τοὺς δυνατοὺς, τῶν ἀρχόντων αὐτοῖς μὴ συνειδόντων, νυκτὸς ἐπὶ τὴν στάσις ἀλλήλους παρορμησάντες καὶ καθοπλισόμενοι ὡς εἶχον πάντες ἅμα ἔω πρὸς τὰς πύλας ἔλθόντες, ἐπειχομάχουσι, καὶ πάντας ἠπειλοῦν ἀποκτείνειν τοὺς ἔνδον, εἰ μὴ ἐκόντες προσχωροῖεν· οὕτω γὰρ ἂν μόλις φείσεσθαι μὴ ἀποκτείνειν. Ἀσάνης δὲ καὶ ἡ ἔνδον στρατιὰ ἠγησάμενοι δεῖνδν εἰ μετὰ τῶν ἐκ Βυζαντίου καὶ τῆς ἐκ τῆς ἄλλης ἀρχῆς Ῥωμαίων στρατιᾶς καὶ πρὸς τῶν οἰκείων πολιορκούτο, ὀπλισάμενοι καὶ αὐτοὶ καὶ ἀνοίξαντες τὰς πύλας συνεπλέκοντο τῷ δήμῳ ἐξεληθόντες. Ἐκεῖνοι δὲ οὐδὲ πρὸς ὀλίγον ἀντισχόντες πρὸς τὴν μάχην, ἐφυσγον ὡς εἶχον, παῖδας καὶ γυναῖκας μόνως ἀναλαβόντες· καὶ διεσκεδάσθησαν κατὰ τὰς ἄλλας πόλεις μηδὲν ἐπιφερόμενοι ὧν εἶχον πλὴν τινῶν ὀλίγων, οἱ διὰ τὸ μὴ συμμετασχηκέναι τῆς στάσεως τοῖς ἄλλοις μένειν συνεχωρήθησαν ἐπὶ τῶν οἰκιῶν. Ἡ στρατιὰ δὲ τὰς οἰκίας τῶν φυγόντων διεπόρθουν, καὶ πάντα εἰσεκόμζον ἐντὸς τειχῶν. Ὀλίγη δὲ ὕστερον καὶ τὰς ξυλώσεις καθαιροῦντες· ἐχρῶντο πρὸς τὸ πῦρ ὑπὸ τῶν ἐν Βυζαντίῳ ἤδη κωλυοκούμενοι. Ἡ γὰρ ἐκ Βυζαντίου στρατιὰ ἄχρι μὲν οἱ ἑξῆς Διδυμοτείου πρὸς τοὺς ἔνδον ὠμοφρόνουν, οὐδὲ ἐγγὺς γενέσθαι ἐπεχέριον· ἄλλὰ εἰσβάλλοντες, τὰ πέρρω διεπόρθουν, καὶ ὡς τάχιστα ἀναχώρουν. Ἐπεὶ δὲ ἡ στάσις γένοιτο καὶ ἐκπολεμωθεῖεν τοῖς ἔνδον οἱ ἐκτὸς, αὐτοὶ τε ἐφθάρησαν παντάπασιν ἀνάστατοι γεγενημένοι, καὶ οἱ ἔνδον τὸ πολὺ τῆς θυνάμειως ὑφαιρέθεντες, ἀσθενεῖς τε ἦσαν, καὶ οὐκέτι πρὸς τοὺς πολεμίους ἀξίωμαχοι. Ὅθεν κἀκεῖνοι ἐπιόντες καὶ στρατοπεδούμενοι, ἐγγὺς διεκαρτέρουν. Οἱ μὲντοι ὀπολεπόμενοι τοῦ δήμου ἐν Διδυμοτείχῳ, τῶν οἰκημάτων ὑπὸ τῆς στρατιᾶς καθαιραθέντων, αὐτοὶ τοὺς λίθους ἐκκαθαίροντες, πρὸς λαχανισμὸν ἐχρῶντο τῷ χωρίῳ. Καὶ τέλος ἤδη εἶχε τὸ περὶ τοῦ χωρίου τούτου τῷ· μητροπολίτῃ τῆς αὐτῆς· πάλαι ὀλίγη πρότερον προσηρημένον. Ἐπεὶ γὰρ Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως πρὸς τὴν εἰς τὴν ἑσπέραν ἐκστρατεῖαν παρασκευαζομένου, ἐδόκει δεῖν διὰ τὸν πόλεμον περὶ τὴν ἑξῆς συνοικίαν τάφρον περιλαύνειν, ἵνα μὴ βλάβη ἡ εἰσοδος τοῖς πολεμίοις εἴη, εἰ ποτε ἐσβάλοιεν. Διαμνησθημένης δὲ τῆς τάφρου κατὰ πατρίας πᾶσι τῷ δήμῳ, ὥστε ἀνορύττειν, καὶ τοῖς ἐν τῷ κλήρῳ τῆς ἐκκλησίας πᾶσι παρείχετο μερὶς. Δυσχεραίνόντων δὲ ἐκαίμων διὰ τὸ πολεῖν, καὶ προσαγγελλόντων τῷ μητροπολίτῃ τοὺς ἐπὶ τὰ ἔργα ἀναγκάζοντας, Οὐδὲν μὲν, εἶπεν ἐκεῖνος, τὰ τοιαῦτα πρὸς τὸν πόλεμον λυσιτελήσει. Μετ' οὐ πολλῷ γὰρ ὁ περιποιούνται χωρίον, πρὸς λαχανισμὸν ἐπιτηθείως ἔξειν. Τοῦ δὲ μὴ δοκεῖν αὐτοὺς τοῦ κοινῆ λυσιτελοῦντος ἀμελεῖν, ἐκέλευε τὰ ἐπιτεταγμένα

Α At plebs suburbana Didymotichi non multo post minime ferendum putans, si non etiam alios populos æmulata, potentes interficeret, præfectis imprudentibus, noctu ad tumultum inter se cohortati, armatique ut poterant, omnes, bene mane ad portas procedunt, muris oppugnationem inferunt : minantur oppidanos omnes perempturos, ni se dederint : sic enim vix tamen manus a cæde cohibituros. Hic Asanes et præsidium rem periculosam rati, si præter Byzantios et alios aliunde ex imperio contractos etiam a domesticis obsiderentur, accincti et ipsi, portis apertis eum populo conflicturi erumpunt. Qui nec aliquand'u saltem impetum sustinens, fugit ut potuit, filiis et uxribus tantum assumptis ; nihilque aliud rerum suarum secum asportans, per alias urbes dissipatus est. Paucis, quod seditionis participes non fuissent, domicilia sua habitare permissum. Milites fugitivorum domibus direptis, totam prædam in urbem intulerunt. Brevi intervallo etiam materiationem destruentes, ea a Byzantiis jam obsessi, ad focum usi sunt. Nam Byzantii quandiu Didymotichenses suburbani cum oppidanis voluntatibus congruebant, ne pedem quidem propius ferre audebant, sed remotiora agri depopulantes, properato se in stativa recipiebant. Tumultu autem et seditione conflata suburbani urbanos hostilem in modum aggressi, et ipsi omnino sedibus suis pulsati perierunt, 508 et urbani imminutis magnopere viribus, pugna hostibus pares amplius non erant. Unde illi, Byzantii, inquam, propius accedere, et locatis castris perseverare non dubitarunt. Ex Didymotichensibus suburbanis restantes, vicinorum pedibus a milite eversis, ipsi lapides et rudera efferebant, et per areas illas oluscula serebant. Et jam evenerat, quod de hoc loco ipsius urbis metropolitæ non ita pridem vaticinatus fuerat. Nam dum se Cantacuzenus ad expeditionem occidentalem adhuc instrueret, suburbana ad hostem arcedendum fossa debere circumdari decernebat. Tributum igitur toti populo, et clericis Ecclesiæ ad fodendum pars describebatur. Quibus, clericis puta, laborem indignantibus, et exactores operum ad episcopum deferentibus, ille hanc fossam bello nihil profuturam prædixit. Quem enim locum servare et custodire iuterantur, brevi olerum sationi idoneum habituros. Verum enim vero ne commodum publicum parvipendere videretur, jussit imperata fieri. Cum non diu post eventus respondisset, Didymotichenses in memoriam prædictionis regressi, virum de ea suspexerunt. Porro a Crale Cantacuzeno adjuvando designati, jamque parati, et ad opus accessuri, dominum suum conveniunt, haud utile se et illum sibimetipsis consilium ini-

vissē autumant, quando tam incaute florem ac nervum potentiae suae Cantacuzeno tradidissent. Si enim pace cum Anna imperatrice clam composita ipsis insidiatur, nec insidias praesentientes occidat, quid reliquum, nisi ut regressus liberos et conjuges eorum in servitutem abripiat, unversumque Triballorum principatum sibi subjiciat? ideo tum deum juvandum (si ipsorum egeat auxilio) quando juniorem filium apud eos obsidem reliquerit: sine obsidibus non juvandum. Sic enim cupide una militaturos, nullamque in futurum malam spem de eo concepturos. Liberus autem privatim Cralem orare, imperatori auctor esset, ut is Manuelli juniore filio ipsius Liberi filiam desponderet: audisse enim Syrgen sponsalia inter ejus filiam et Manuelem hunc, cui eam, Andronico imperatore adhuc in vita manente, despondisset, belli causa rescidisse. Et videbantur Crali quoque duces aequum et bonum postulare. Quamobrem quid velint, imperatori renuntiat; hortatur ut eis obsecundet; **509** hac enim ratione impigre militaturos. Separatim vero de Liberi filia cum filio ejus nuptiis consocianda rogat, et monet, ne quod sit inter ambos ex generis claritate discrimen, sed quantum in praesens efficere hac via possit, intueatur. Nam praeterquam quod et aliis Triballis haec nuptiae jucundae sint futurae, etiam Liberum ipsum non solum modo et amicum, sed et servum plane ipsius fore, omniaque ejus utilitati prompte postpositurum, quod ipsemet polliceatur. Haec res, ut apparebat, magnam Crali aequitatis et candoris testimonium dabat, quod dynastarum suorum potentissimo cum imperatore se conjungente, adeoque manifeste omnia illius causa facturum pollicente, si is tantum filiam ipsius filio suo collocaret, nihil suspicaretur mali, nec praepeditere negotium tentaret, sed adjuvaret magis. Verum istuc non tam aequitati Cralis, quam Liberi opulentiae, magnaeque inter Triballos potentiae adscribendum, propter quam et ipse Crales eum offendere timebat. Haec igitur ille, cum et Liberus adesset, apud imperatorem disseruit: qui quod tum illud, tum hoc in praesentia conducere videbat, neutrum recusabat, et ita suspicionem de sociis aliquando ledendis, aut per insidias appetendis eximebat: nescire enim se amicos sic remunerari, quando constaret, nec apertis hostibus unquam insidiatum: et affinitatem cum Syрге non priorem disuisse; sed eo generum abdicante, causae nihil esse, cur non et ipse aliam filio suo uxorem jungeret; praesertim cum nondum sic astrictum fuerit matrimonium, ut dissolvere non liceret. Si juramentum intercessisset, nulla de causa id distracturum fuisse. Proinde dimittere se filium, simul generum futurum Libero, simul propter copias sociales, ut ne quid ab se insidarum metuat; non sic tamē, ut apud eos omnino semperque maneat, sed ubi pater revocaverit, redeat. Liberus ut imperatorem de connubio annuisse cognovit, eum ado-

**A** πράττειν. Ὡν δι. γ. ὕστερον ἐκθάντων, ἀνεμιμνήσκοντό τε οἱ ἐν Διδυμοτείχῃ, καὶ ἐθαύμαζον τὴν ἄνδρα τῆς προαγορεύσεως. Οἱ μέντοι παρὰ Κράτῃ βασιλεὶ τῷ Καντακουζηνῷ ἐπιτεταγμένοι συμμαχεῖν, ἐπεὶ παρεσκευασμένοι ἦδη ἦσαν, καὶ ἐμελλόν ἔργου ἔχεισθαι, τῷ σφετέρῃ δυνάστῃ προσελθόντες, οὐ λυσitteλούντα ἔφασαν σφᾶς· τε αὐτοὺς κάκεινον βεβουλεῦσθαι περὶ ἑαυτῶν, οὕτως· ἀπερισκέπτως τὸ κρίτιστον τῆς αὐτῶν δυνάμεως ἐγχειρίσαντας Καντακουζηνῷ τῷ βασιλεὶ. Εἰ γὰρ ἐκεῖνος διαλύσεις θέμενος πρὸς Ἄνναν τὴν βασιλῖδα κρύφα ἐπιβουλεύσειεν αὐτοῖς, καὶ διαφθερεῖ μὴ προαισθημένου; τὴν ἐπιβουλήν, τί λοιπὸν ἢ ἐπανελθόντα παῖδος καὶ γυναίκας ἄγειν ἐπὶ δουλείᾳ, καὶ τὴν ἄλλην ἄπασαν Τριβαλλῶν ἀρχὴν ὑποποιεῖσθαι; δι' ἃ οὐ χρεῖνα χωρὶς ὀμήρων ἐκείνῳ συμμαχεῖν· ἀλλ' εἴ τι δέοιτο τῆς αὐτῶν ἐπικουρίας, τὸν νεώτερον τῶν υἱῶν ὀμπεύουσα καταλιπεῖν παρ' αὐτοῖς· οὕτω γὰρ προθύμως συστρατεύσεσθαι, καὶ μηδεμίαν πρὸς τὸ μέλλον πονηρὰν ἐλπίδα σχήσειν. Λιβέρος δὲ ἰδὼς εἰς το Κράτῃ, πείθει βασιλέα τὴν ἐκείνου θυγατέρα Μανουήλ τῷ νεωτέρῳ υἱῷ κατεγγυᾶν· πυθέσθαι γὰρ περὶ Συργῆ, ὡς διαλύσειε τὸν γάμον θυγατρὸς; διὰ τὸν πόλεμον, ἦν ἐπιπερίοντος Ἀνδρονίκου βασιλέως· τούτῳ δὲ κατηγγύησε τῷ Μανουήλ· καὶ ἰδὼς καὶ ἐκείνῳ δίκαια καὶ συμφέροντα ἀξιῶν τοὺς στρατηγούς. Διὸ καὶ ἀτήγγελλε βασιλεὶ τὰ παρ' ἐκείνων εἰρημμένα, καὶ συνεβούλευε πείθεσθαι αὐτοῖς, τοῦτον τρόπον προθύμως συστρατεύσομενοις. Ἐδεῖτο τε **C** ἰδίᾳ καὶ περὶ Λιβέρου τῆς θυγατρὸς ἐπὶ γάμῳ συνάπτειν τῷ υἱῷ· καὶ μὴ τὸ διάφορον ἀμφοῖν τῆς εὐδοξίας, ἀλλὰ τὴν συντέλειαν ἦν πρὸς τὰ παρόντα συνελέσειε, σκοπεῖν. Πρὸς γὰρ τῷ καὶ τοῖς ἄλλοις Τριβαλοῖς πρὸς ἡδονὴν τὸν γάμον εἶναι τοῦ παιδός, ἐτι καὶ Λιβέρον αὐτὸν οὐ σύμμαχον ἔξειν ἐτι καὶ φίλον, ἀλλὰ δούλον ἀκριβῶς, καὶ πάντα προσηόμενον προθύμως ὑπὲρ τῶν αὐτῶν λυσitteλούντων, οὕτω γὰρ ἐπαγγέλλεσθαι καὶ αὐτόν. Ἐδόκει μὲν οὖν πολλὴν ἐπιεικείαν καὶ εὐγνωμοσύνην τὸ τοιοῦτο Κράτῃ συμμαρτυρεῖν, εἰ τοῦ παρ' αὐτῷ δυνατωτάτου βασιλεὶ προστιθεμένου, καὶ οὕτω φανερώς ὑπὲρ ἐκείνου πάντα ποιήσειν ἐπαγγελομένου, εἰ πείθοιτο μόνον τὴν ἐκείνου θυγατέρα συνοικίσειν τῷ υἱῷ, μὴ ὀποπεύσειε αὐτὸς, μήτε κωλύειν ἐπεχειρεῖ, συνέ- **D** πραττεῖ δὲ μᾶλλον. Τοῦτο δὲ οὐ μᾶλλον τῆς ἐπεικειας Κράτῃ ἦν, ἢ τῆς Λιβέρου περιουσίας καὶ τοῦ μεγάλα δύνασθαι παρὰ Τριβαλοῖς, ὥστε καὶ αὐτὴν προσκρούειν ὀρθῶς. Ὁ μὲν οὖν Κράτῃς τοιαῦτα πρὸς βασιλέα διεξήκει, παρόντος καὶ Λιβέρου. Βασιλεὺς δὲ ἐπειθετο πρὸς ἀμφοτέρας, λυσitteλούντα ὄντων ἐν τῷ παρόντι, καὶ τὴν τε ὑποψίαν ἀπωθεῖτο, ὡς ἀδικησάει ποτε καὶ ἐπιβουλεύσειε τοῖς συμμάχοις. Οὐ γὰρ τοιαύταις αὐτὸς ἐπίστασθαι τοὺς φίλους ἀμείβεσθαι εὐεργεσίαις, ὅπου γε καὶ τοῖς πολεμοῖσι φανερώς οὐδέποτε ἐπιβουλεύων ἐφάνη. Καὶ τὸ πρὸς Συργὴν κῆδος οὐκ αὐτὸς διαλύειν πρώτος ἔφασκεν· ἀλλ' ἐκεῖνον ἀπειπαμένον μηδεμίαν αἰτίαν εἶναι, εἰ καὶ αὐτὸς ἔτεραν τῷ υἱῷ ἄρμόσεται. Καίτοι γε οὐδ' εἰς τοιοῦτο δεσμῶν ἔκειν τὸν γάμον, ὥστε μὴ

ἐξείναι διαλύειν. Εἰ γὰρ μέχρι ὄρκων προσχώρει, ἐξ οὐδεμιᾶς ἂν αἰτίας ἐπεχείρησε διασπᾶν αὐτόν. Τοιγαροῦν ἀφίεναι τὸν υἱὸν ἅμα μὲν γαμβρὸν ἐσόμενον Λιβέρω, ἅμα δὲ καὶ τῆς στρατιᾶς ἕνεκα τοῦ θαρρῆν αὐτῷ, ὡς οὐδέποτε ἐπιβουλεύσεις, μὴ μέντοι παντάσῃ διατρίβειν παρ' αὐτοῖς, ἀλλ' ἐπανήκειν πρὸς αὐτὸν ἦνίκα ἂν καλοῖη. Λιβέρος δὲ ἐπεὶ ἀκούσας βασιλέα πεπεισμένον πρὸς τὸ τὴν ἐκείνου θυγατέρα ἄγειν τῷ υἱῷ, προσεκύνει τε καὶ ἠσπάζετο τὴν βασιλέως πόδα, καὶ πολλὰς ὠμολόγει χάριτας ἐκείνῳ τε τῆς εὐεργεσίας, καὶ Κράλῃ τοῦ συνεπιλαθῆσθαι πρὸς τὸ ἔργον. Τοῦτο δὲ λόγῳ μόνον συντεθῆτο φιλοῖς· ὄρκοις δὲ ἢ δεσμοῖς τισιν ἄλλοις πρὸς τὸν γάμον οὐκ ἐχρήσαντο.

### 510 CAPUT XLIX.

*Imperator cum auxiliis Pheras venit. Syrges fit Armeniorum rex jure paterno. Pheræi deditionem pertinaciter recusant. Ducum et exercitus morbi et funera. Apocauclus Christopolim præsidia mittit. Triballos abituriētes imperatoris pudor retinet. Romani tumultuantes ab eodem amice increpantur. Facta potestate plurimi ab eo Christopolim discedunt. Ducum ibidem perjurium. Transfugarum ad imperatorem reversio.*

Μετὰ δὲ τοῦτο τὴν στρατιάν παραλαβὼν ἦδη παρεσκευασμένην περὶ θέρους ἐκβολὰς ἅμα καὶ Κράλῃ μετὰ γυναικὸς παρεπομένου ἄχρι τῆς Ῥωμαίων ὄρων ἡγεμονίας. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν, ἀνεχώρουν συνταξάμενοι. Βασιλεὺς δὲ τὴν τεταγμένην ἔχων στρατιάν, ἐστρατοπέδευσεν ἐν Φεραῖς, καὶ διήγαγεν ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις διαλεγόμενος Φεραίοις περὶ τοῦ προσχωρεῖν αὐτῷ. Συργῆς γὰρ μετὰ τὴν ἐπάνοδον τὴν ἐκ Γυναικοκάστρου Φεραῖς ὀλίγον ἐνδιατρίψας, ἦλθε πρὸς Βυζάντιον. Κάκειθεν εἰς Ἀρμενίαν ἀπεχώρησεν, Ἀρμενίων ἐπὶ τὸ σφίσειν ἔργειν αὐτὸν πρῶτα-λεσαμένων ἐκ πατρῴου προσήκουσης αὐτῷ κλήρου τῆς ἀρχῆς. Φεραῖοι δὲ οὐδὲν μᾶλλον ἢ πρότερον ἦσαν βασιλεῖ τῷ Καντακουζηνῷ παρεσκευασμένοι πολεμεῖν, καὶ τοὺς προσιόντας ἐπὶ τῷ διαλέγεσθαι λίθοις ἐβαλλον καὶ βέλεσιν ἀπὸ τῶν τειχῶν. Ὅθεν καὶ ἡ στρατιὰ ὡς πολεμίων ἀδειῶς τὴν χώραν διεπόρθουν. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐτελεῖτο, Βράκτος τῶν ἡγεμόνων τῆς στρατιᾶς ὁ διαφορώτατος, ἐνόσησε, καὶ διεκατέστησεν ἐκεῖ ἡ στρατιὰ ἐστρατοπεδευμένη μίαν ἡμέραν ἐπὶ δέκα. Ἐπεὶ δ' ἐκεῖνος ῥάων ἦν, Λιβέρος κατέχευτο τῇ νόσῳ, καὶ ἔδει τοσοῦτον χρόνον περιμένειν, ἢ καὶ πλείω. Ῥαῖσαντος δὲ ἐκείνου, οἱ λοιποὶ ἐνόσουν τῶν ἀρχόντων, καὶ ἡ στρατιὰ σύμπασα σχεδόν. Μέλιτος γὰρ ἐμπορούμενοι καὶ κρεῶν, ὧν ἡ χώρα μάλιστα εὐπόρει, εἶτα ἀποθλιβόντες καὶ σταφυλάς, καὶ τοῦ ἀποθρόνοντος αὐτίκα ἐμπορούμενοι, εἰς πυρετῶς ἐνέπιπτον καὶ φθοράς. Ἐπειτα ἀπέθνησκον κατεργαζόμενοι ὑπὸ τῆς νόσου. Καὶ τῶν τε μάλιστα ἐν λόγῳ τεθνήκασαν οὐκ ὀλίγοι, καὶ τῆς στρατιᾶς ὑπὲρ πεντακοσίουσ καὶ χιλίουσ, Ῥωμαίων δὲ τῶν βασιλεῖ συνόντων οὐδὲ εἰς, οὔτε μὴν ἐνόσησεν. Ἀποκαυχὸς δὲ ὁ μέγας δοῦξ ἐπεὶ ἐπίθετο τὸν Καντακουζηνὸν βασιλέα στρατιᾶν ἔχοντα ἐκ Τριβαλῶν περὶ Φεράς ἐστρατοπεδευμένον εἶναι, μέλλοντα εἰς Διδυμότειον ἐπανήκειν, κατὰ τάχος ἐπεμπε τριήρεις εἰς Χριστοῦπολιν· ἅμα δὲ καὶ στρατιάν ἐκ τῆς ἠπείρου, ὡς τὸ ἐκεῖσε τελεχέμα φυλάξοντα· καὶ κωλύσοντας διαβαίνειν τὴν στρατιάν. Ἦν γὰρ ὁ τόπος ἐπιτηδείως ἔχων εἰς φυλακὴν τὴν ἐκ τῶν ὀπιλιῶν, οὐ διὰ τὸν ἐπιτειχισμὸν μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ κρημνώδης ὦν, δύσκολον τοῖς ἰππεῦσι παρείχετο τὴν διόδον, μάλιστα εἰ καὶ ὑπὸ τινῶν

Præcipiti æstate imperator, Cræle cum uxore usque ad confinia prosequentibus, ibique dicta salute recedentibus, cum paratis et attributis sibi copiis Pheras processit : ubi ad triduum manens . cum Pheræis de deditione egit. Syrges enim e Gynæocastro reversus, non diu Pheris subsistens , Byzantium petivit ; inde in Armeniam, ab Arnicnili ad sceptrum, ei ex paterna sorte debitum vocatus, discessit. Pheræi nihilo magis quam ante ad Cantacuzeni partes propendebant, et accedentes ad colloquendum saxis ac telis de muro repellabant ; quare exercitus agrum ut hostilem secure devastabat. Dum hæc aguntur, Bractus præstantissimus e ducibus morbo corripitur, mansitque eo loci exercitus dies undecim. Postquam ei melius est factum, Liberus ægrotare cepit, rursumque diebus totidem, aut etiam pluribus illic hærendum fuit. Ubi is quoque convaluit, reliquos duces ac totum ferme exercitum valetudinis incommoditas pervasit. Siquidem melle et carnibus, quibus regio maxime abundat, farii ac distenti, deinde ex uvis compressis musto defluente obruti, in febres et tabem incidebant : tum ita confecti interibant, præsertimque honoratorum non pauci moriebantur. De gregariis autem animas liquere supra mille quingentos : Romanorum nemo ne tentatus quidem est. Apocauclus magnus dux, ut Cantacuzenum cum copiis Triballicis, prope Pheras morantem, Didymotichum reversurum rescivit, subito trirèmes Christopolim, simulque ex continenti manum ad murum ibidem custodiendum, et transitu illum prohibendum misit. Erat enim locus defensionis idoneus gravis armaturæ militi, non propter muri altitudinem duntaxat, 511 sed quia propter præcipitia quoque (potissimum si prohibentium vis adesset) equiti perdifficilem transitum efficiebat. Triballi propter morbum et quotidiana multorum funera, ac præsertim, quod murum seu munitionem illam a Romanis occupatam intellexissent, Pheris in patriam redire statuerunt. Imperator cum eos a morbo tam male affectos ad manendum cogere non posset, omnibus proceribus ac ducibus convocatis, eos horta

tur, ne pusillo sint animo, neve hanc frustrationem in malis numerent; sed illud cogitantes, divina providentia universitatem administrari, et non posse a Deo quidquam fieri, quod non deceat fieri, boni consulerent, omniaque ab illo ad emolumentum suum fieri interpretarentur. Et nunc quidem, inquit, domum redibimus; non multo autem intercedente tempore rursus instructi, Didymotichum, si Deo placuerit, petemus. Triballi magnas imperatori de admonitione gratias agere. Etsi enim de reditu mire lætarentur, tamen imperatorem, si eo invito recedere viderentur, nolebant offendere. Romani stomachari, ac putare, se ad Acherontem ire compelli, tumultuantesque et seditione frementes Christopolim abire vellē. Imperator, eorum a se dissensionem meditatamque discessionem videns, advocata concione eos admonet, non avaritia aut ambitione, sed ipsorum causa, qui rogassent, ne se ab Apocancho sacri cubiculi præfecto ad servitutem et mortem rapi pateretur, hoc periculum subiisse. Deinde in memoriam eis redigit, quæ in ipso belli principio, dixerit: nec justum, nec pium videri, nunc quidem se ad imperium capessendum invitari, et hanc unicam salutis viam censei; postea vero, si res secus eant, se discriminibus circumventum deserere, uno quoque diffugiente, quo illum sperata vocet utilitas: rursusque admonet, ne trepident animis, neve ob labores et pericula desperationi cedant, sed pro eo ac ingenuos deceat, excelsa et interrita mente, mala istæc tolerent. Haud enim quidquam insigne, et laudabile citra laborem (6) a quoquam feliciter geri. Sin adversis amplius resistere nequeant, iisque penitus succubuerint, obliquique convitiorum ac reprehensionum, quibus Gynæocastri abeuntes insectati sint, idem modo ipsi cupiant, primum quidem etiam ipsos jure incusandos, qui promissa fefellerint, timidique et ignavi appareant, quando sibi opera sua plurimum prodesse debuerunt. 512 Deinde, se invitos non retenturum: nec enim inde ab initio se ullum coegisse, at se potius quæ nolisset, facere coactum. Sed quibus quidem suavè esset labores secum et pericula, et si necesse foret, mortem quoque præ bonis, quæ apud hostes apparent, amplecti, propius ad se accederent, ut scire posset, quorum operam suo tempore, ac Deo opitulante digna remuneratione compensaret. Qui discriminis societatem detrectarent, abirent. Secundum hæc statim in duas partes discessum est, et plures quidem imperatorem adorantes recesserunt; plus quingenti fortunam cum eo experiri constituerunt. Quibus de amore et fide germana erga se gratiis actis, cum illis reliquiis ad Triballos reversus est. Desertorum pars major du-

κωλυοιντο. Οἱ Τριβαλοὶ δὲ μάλιστα μὲν διὰ τὴν νόσον, καὶ τὸ πολλοὺς ἀποθνήσκειν καθ' ἡμέραν, οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ διὰ τὸ πυθέσθαι τὸ τεῖχος ἀπὸ Ῥωμαίων κατεχόμενον, ἀναστρέφειν ἐγνωσαν ἐκ τῶν Φερῶν πρὸς τὴν οἰκειαν. Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ βιάζεσθαι οὐκ ἐνῆν ὅτω πάσχοντες κακῶς ὑπὸ τῆς νόσου, τοὺς ἐν τέλει πάντας καὶ ἡγεμόνας συναγαγὼν, παρήνει μὴ ἄθουμειν, μηδὲ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην ὡς τι τῶν δεινῶν λογίζεσθαι· ἀλλ' ἐκεῖνο ἐγθιμουμένους, ὡς πάντα μὲν θεοῦ προνοίᾳ διοικεῖται. Ἀδύνατον δὲ τι τῶν μὴ δεόντων ὑπ' ἐκείνου πράττεσθαι πάντα στέργειν, ὡς μάλιστα λυσιστῶς ἡμῖν πραττόμενα παρὰ θεοῦ. Καὶ τὸ νῦν μὲν ἔχον, ἐπανελευσόμεθα πρὸς τὴν οἰκειαν. Ὀλίγω δὲ ὕστερον πάλιν παρασκευασάμενοι, ἐλευσόμεθα εἰς Λιδυμῶν τεῖχος, ἂν φιλον ἦ θεῶ. Οἱ μὲν οὖν Τριβαλοὶ πολλὰς χάριτας ὡμολόγουν βασιλεῖ πρὸς τὴν παραίνεσιν. Καὶ γὰρ τοὶ μάλιστα χαίροντες πρὸς τὴν ἐπάνοδον, ὅμως μὴ προσκροῦσιν βασιλεῖ ἐδούλοντο δοκούντες ἀκοντος ἀναχωρεῖν. Ῥωμαῖοι δὲ ἐν δεινῷ ἐτίθεντο, καὶ οὐδὲν ἐνόμιζον ἀπεικίνας τὴν ἑδὸν ἐκείνην, ἢ εἰ πρὸς Ἀχέροντα βαθίσειν ἠναγκάζοντο, καὶ δεινὸς ἐθορυβοῦντο καὶ ἐστασίαζον, πρὸς τοὺς ἐν Χριστοπόλει βουλόμενοι ἀποχωρεῖν. Ὅρων δὲ ὁ βασιλεὺς τὴν διχόνοιαν αὐτῶν, καὶ τὴν μελετωμένην ἀποστασίαν, περιστησάμενος ἐαυτῷ καὶ ὑπομνήσας, ὡς οὐκ ἰδίας πλεονεξίας, ἢ τιμῆς ἐπιθυμίας, ἀλλ' αὐτῶν ἕνεκα δεομένων μὴ περιιδεῖν, διασφαρέντας καὶ δουλωθέντας Ἀποκαύῳ τῷ παρακοιμημένῳ τὸν ἀγῶνα ὑπάλθειν. Ἐπειτα καὶ ὧν ἐν ἀρχῇ τοῦ κλέμου μάλιστα διαλεχθεῖη πρὸς αὐτοὺς, ὡς οὐτε δικαίον, οὐτε ἄλλως εὐσεβεῖς, νῦν μὲν πάντας πρὸς τὸ βασιλέα γίνεσθαι παρακαλεῖν, καὶ μίαν ταύτην ὁδὸν σωτηρίας συνορῶν, ὕστερον δὲ ἂν μὴ κατὰ γνώμην τὰ πράγματα ἐκθαίνῃ, καταλείποντας αὐτῶν ἐν τοῖς κινδύνοις ἕκαστον ἀναχωρεῖν ὅποι ἂν δοκῇ συμφέρειν, αὐτοὺς παρήνει μικρῶφυγεῖν, μὴ δ' ἀπαγορεύειν πρὸς τοὺς πόρους καὶ τοὺς κινδύνους, ἀλλ' ἀνδράσι πρέπουσαν γενναίους ἐπιδεικνυμένους εὐφυλίαν τε καὶ τόλμαν, καρτερεῖν ἐν τοῖς δεινοῖς. Οὐδὲ γὰρ τι τῶν μεγάλων καὶ ἐπαινουμένων ἀνευ πόνων ἔν κτί τινι κατορθωθείη. Εἰ δ' ἤτηνται παντάπασιν ἐν τοῖς δεινοῖς, καὶ ἀντέχειν πρὸς αὐτὰ οὐκέτι οἱοί τε εἶσιν, ἀλλὰ τῶν προτέρων ἐπιληθημένοι λουδοριῶν καὶ μέμφεων, αἶψ' αὐτοὺς ἐκ Γυναικοκαστροῦ ἀποστάντας ἐθαλλον, πρὸς τὰ ἴσα ὤρμηται καὶ αὐτοὶ νυκί, πρῶτα μὲν μέμφεσθαι αὐτοῖς δικαίως, ὡς τὰ ὑπεσχημένα παραβαίνουσι, καὶ φαινομένοις κακῶς περὶ αὐτῶν, ἠνίκα μάλιστα εἶδει συνόντας ὠφελεῖν. Ἐπειτα οὐ κατασχέσειν ἀκοντας· οὐδὲ γὰρ, οὐδ' ἐξαρχῆς αὐτῷ τι πρὸς ἀνάγκην τι εἰργάσασθαι· ἀλλ' αὐτὸς μᾶλλον καὶ ἂ μὴ κατὰ γνώμην ἦν πρὸς ἀνάγκην πράττειν ἤγετο. Ἀλλ' οἱ μὲν ἡδὺ τοὺς μετ' αὐτοῦ πόνους καὶ κινδύνους καὶ θάνατον εἰ δίοι, τῶν

Jacobi Pontani notæ.

(6) Terentius

Non fit sine periculo facinus magnam et memorabilem.

Laborem gloriæ patrem vocavit Euripides. Vide

symbolas nostras in illud ex Georg. lib. 1: Labor omnia vincit improbus, ubi laborem ex optimis scriptoribus laudavimus.

παρὰ τοῖς πολεμίοις δοκούτων ἀγαθῶν ἀλλάττεσθαι, ἄ  
 λεία πρὸς αὐτὸν, ἐν εἰδείῃ καὶ αὐτὸς τίσι τὰς ἀμοι-  
 βάς τῶν πόνων ἀξίας καιροῦ καλῶντο, καὶ Θεοῦ  
 συναερομένου ἀποδοῖη· τοῦ δ' αὐτῷ μὴ συγκιν-  
 δυνεύειν αἰρουμένους ἀποχωρεῖν. Αὐτίκα τε εἰς δύο  
 διηρῶντο· καὶ οἱ πλείους μὲν προσκυνήσαντες βα-  
 σιλία ἀπεχώρουν· ὑπὲρ πεντακοσίου δὲ συγκιν-  
 δυνεύειν εἶλοντο, οἷς καὶ πολλὴν ὀμολογήσας χάριν  
 τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας καὶ πίστεως ἀδόλου, ἀνέστρέφε  
 μετὰ τῆς ἄλλης στρατιᾶς. Τῶν δὲ ἀρεστηκῶτων οἱ  
 πλείους μὲν ὀμολογίας χωρὶς προσεχώρησαν τοῖς ἐν  
 Χριστουπόλει στρατῆροῖς καὶ προσεδίχθησαν ἀσμέ-  
 νως· παρ' αὐτῶν ὅσοι δὲ μάλιστα ἐν λόγῳ ἦσαν, πέμψαντες ἤρουντο πιστοῖς παρὰ τῶν ἀργόντων. Οἱ  
 δὲ ὄμνουν μὲν, γνώμην δὲ εἶχον ὡς καὶ μετὰ τοὺς ὅρκους εἰς πείραν ἄξοντες πλειστων ἀλγεῖων. Ὡς  
 εἶτε αὐτοὶ αἰσθόμενοι τῆς ἀπάτης ἐκ τῶν λόγων, εἶτε καὶ παρὰ τοῦ τῶν συνόντων μηνυθίσσης, τὸν  
 κίνδυνον διαδράντες αὐθις πρὸς βασιλέα ἐπανῆκον· βασιλεὺς δὲ αὐτοῖς τὸ ἄσφατον τῆς γνώμης καὶ  
 μικροψυχον ἐνείδισας, αὐθις ἐφῆκεν αὐτῷ συνδιατρίβειν.

## CAPUT L.

*Mendacium ducum apud Christopolim. Inde Byzantii publica letitia. Quod ibidem propter Cantacuzenum nulli perpassi. Itēque in aliis urbibus. Quae contra illi faverent. Inmanitas praefectorum per aliquot exempla, et eisdem Petre captivi humanitas in saeculatos. Impositor sacrae confessioni illudens. Iterum de victo Cantacuzeno gratias aguntur.*

Οἱ μέντοι ἐν Χριστουπόλει στρατῆροί, ἐπεὶ Τρι-  
 θαλῶν ἡ στρατιὰ καὶ ὁ βασιλεὺς ἀνεχώρησαν ἐκ  
 Φεραῶν πρὸς τὴν οὐκείαν, πέμψαντες ἐν Βυζαντίῳ,  
 βασιλεῖ ἀπήγγελλον καὶ μεγάλῳ δούλῳ, ὡς ἄχρι  
 τοῦ διατείχισματος μετὰ Τριθαλῶν ἐλθὼν ὁ Καντα-  
 κουζηνῶς, δελεεῖν μὲν οὐ δύνηθείη ἡμῶν ἰσχυρῶς  
 ἀμυνομένῳν. Ἀναστρεφύσης δὲ τῆς στρατιᾶς, ὅσοι  
 Ῥωμαίων αὐτῷ συνῆσαν, καταλιπόντες ἦσαν πρὸς  
 τὴν πόλιν, πληρὸν δέκα πάντες· αὐτὸς δὲ ὄν' αἰσχύνης  
 ἀμυθήτου, ὃ τι χρῆσάσθαι μὴ εἶχον ἐαυτῷ πρὸς  
 Ἄδῳ ἦλθε τὸ ἱερὸν ὄρος, ὡς ἐκείσε τὴν βασιλείαν,  
 ἣν ἀδικῶς ἤρπασε καὶ παρανόμως ἀποθησάμενός,  
 καὶ σχῆμα μοναζῶν περιησάμενος. Ἐδῶς μὲν ὄν  
 ἐν Βυζαντίῳ πανήγυρις ἦν λαμπρὰ καὶ ἐορῶν ἡ  
 χαρισεσάτη· καὶ ὁ δῆμος πρὸς τὸ θεομήτορος Ὁσί-  
 γητριᾶς τέμενος ἐχώρουν πανθημαί, εὐχαριστήρια  
 εἶτα καὶ οἱ ἄλλοι παρ' ἡ τοῖς πολλοῖς ὀμολογῶν. Καὶ  
 οὐδεὶς ἐτόλμα ἀπολείπεσθαι, ἀλλὰ καὶ οἱ μάλιστα  
 ἐνιῶντο καὶ ἐδυσχέραινον τὴν βασιλείας δυσπραγίαν,  
 κάκεῖνοι τοῖς ἄλλοις ὀμολογῶν ἀνάγκην εἶχον συνορ-  
 τάσειν, ἢ μᾶλλον συνασχημονεῖν, ἢ τῆς κατηφείας  
 χαλεπὰς καὶ ἀπαραιτήτους παρείχοντο εὐθύνας. Οὐ  
 γὰρ μόνον εἴ τις Καντακουζηνῷ τῷ βασιλεῖ συμ-  
 πράτων φωραθείη, ἐκολάζετο ὡμῶς, ἀλλὰ καὶ εἴ  
 τις πρὸς τὰ πραττόμενα μὴ ἠδέως διακαίμενος,  
 ἀλλὰ ἤθος ἐμφαίνων ἀποστρεφόμενου φωραθείη,  
 τὰς ὀμολογίας δίκας τοῖς ἐαλωκόσι ἐπὶ προδοσίᾳ φανε-  
 ρῶς διδοῖαι ἦν ἀνάγκη. Καὶ πολλοὶ ἐκ τειούτων  
 αἰτιῶν ἀπώλοντο, οὐκ ἐν Βυζαντίῳ μόνον, ἀλλὰ  
 καὶ παρὰ ταῖς ἄλλαις πόλιν ἀχρι Θεσσαλονίκης.  
 Τὰ γὰρ περαιτέρω καὶ πρὸς ἑστέραν κοινή, οἱ τε  
 δῆμοι καὶ οἱ δυνατοὶ τῶν πόλεων βασιλεῖ προσεῖχον  
 Καντακουζηνῷ. Ὅθεν οὐδὲ πρὸς στάσεις ἐχώρησαν  
 καὶ πολέμους ἐμφυλίου, ἀλλ' ἐν οἷς μάλιστα αἱ  
 ἄλλαι μεγάλας ἐχρήσαντο συμφοραῖς καιροῖς, ἐν  
 τούτοις αὐταὶ πρὸς εὐνομίαν καὶ εἰρήνην διεψεύοντο.

Verum enimvero duces Christopolis, postquam  
 Tribullis, et imperator Pheris retro redierunt, By-  
 zantium ad Augustam et magnum ducem nuntia-  
 tum mittunt, Cantacuzenum cum ad murum dis-  
 cidentem venisset, ipsis fortiter propellentibus,  
 transire non potuisse. Revertentibus autem in  
 suam provinciam Triballis, quotquot ei militarent  
 Romanos, omnes, extra decem, ad se transisse:  
 illum quid faceret nescientem, praë pudore incre-  
 dibili ad sacrum montem Atho, ibi imperium,  
 quod praeter sus et scelerate rapulisset depositu-  
 rum, et monachum indultorum concessisse. Con-  
 festim Byzantii dies festus publice agi splendidis-  
 simis, omniumque jucundissimis, et populus 513  
 certatim, in primisque principes, caeterique pe-  
 dibus, plebeium in morem, Delpharum Hodegetris  
 templum concurrare, eique victoriam gratulari.  
 Nec vero quisquam huic gratulationi deesse au-  
 debat. Quin etiam quos imperatoris adversa for-  
 tuna cruciabat maxime, festum diem simul cele-  
 brare, vel potius simul turpiter agere, aut ma-  
 roris sui pœnas immites ac indeprecabiles susti-  
 nere cogebantur. Non enim solum, si quis a  
 Cantacuzeno imperatore facere deprehendebatur,  
 crudeliter puniebatur; sed etiam si quis ad ea  
 quae fiebant non hilaritatis, verum aversionis si-  
 gnificationem vultu daret, perinde atque si esset  
 proditiionis convictus, sine misericordia multaba-  
 tur: multique tum Byzantii, tum aliis in urbibus,  
 Thessalonicam usque his de causis communi luce  
 privabantur: siquidem in ulterioribus versus oc-  
 cidentem, plebs et optimates promiscue imperatori  
 Cantacuzeno favebant. Quare in illis oppidis nec  
 ditioes, nec bellum civile existebat, sed dum  
 alia calamitatibus affigerentur, ipsa bonis legibus  
 pacifice gubernabantur. Quae a Thessalonica ad By-  
 zantium pertinebant, nihil grave non patiebantur.



Semel enim inducta discordia, præsidia quidem et A  
optimates Cantacuzeno studebant, illum incommo-  
dis mederi posse existimantes : at plebs impulsu  
sellitosorum ( quibus bello aliena involantibus  
ditescere licebat ), Cantacuzeno et optimatibus  
pariter adversabatur, iisque multis modis incom-  
modabat, non solum facultates diripiendo, et uno  
nomento ex divitibus pauperrimos efficiendo, sed  
et carceribus includendo, et omne genus vexa-  
tionis in illos conferendo. Quibus vero urbium  
præfecturæ commissæ erant, hi summum imperium  
habentibus quam simillimi, feros sese carnifices  
præstabant, et in humana figura belluarum imma-  
nitatem exercebant. Eo namque sævitie progressi  
sunt, ut præter alios complures crudeliter punitos,  
etiam Patricioteum funiculis suspensum, in tormen-  
tis mori siverint. Siderum autem usque ad defec-  
tionem animæ verberibus indigne contusum, in  
tenebricosum quemdam carcerem nudum, velut  
mortuum, nulla carimonia projecerunt. Quem sic  
instar exanimis ad dies aliquot jacentem, Persa  
quidam bello captus, et divinitus illo carcere de-  
tentus, non vulgari cura ex multis illis plagis  
recreavit. Parem curam idem 514 captivus in  
Synadenam, ipsam quoque inhumaniter ad mor-  
tem pene flagellatam, et nudam in eundem carce-  
rem detrusam usurpavit. Omnium commune crimen  
erat antiqua in Cantacuzenum benevolentia, et  
nosse occultatas ab eo pecunias, quas indicare  
compellebantur. Nec tamen a nobilioribus adeo  
atrociter flagellandis abstinebant. Asaninam enim,  
Michaelis Asanis, filiorum Asanis despotæ primo-  
geniti uxorem fiduculis attractam diu loris cecide-  
runt, ut consciam redarguentes quorundam litte-  
rarum, quæ a Cantacuzeno Byzantium super non-  
nullis interficiendis venissent, quas sibi exhiberi  
jubebant. Hæc pauca exempla de multis narra-  
vimus ; propter quæ tantus pavor injectus est omnibus  
per imperium Romanum optimatibus, ut nec  
necessitudine conjunctissimis siderent, ne forte ab  
iis proderentur. Tali autem quodam eventu majori  
terrore concussi sunt. Qui in Constantini magni  
palatio vincti attinebantur, cum jam dies jejuni-  
orum agerentur, et quemque de rebus suis ad patrem  
spiritualem referre, peccatorumque exomologo-  
sin (i) instituire oporteret; quandoquidem ipsis

Αι δὲ ἀπὸ Θεσσαλονικῆς ἄχρι Βυζαντίου, οὐδὲν ἦν  
ὁ τι μὴ ὑπέμενον. Καθάπαξ γὰρ εἰς δύο δια-  
θεῖσαι, στρατιὰ μὲν, καὶ οἱ ἄλλοι ἄριστοι τῶν πο-  
λιτῶν τὰ Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως ἤρουντο,  
ἐκεῖνοι οὐδέποτε δυνήσεσθαι τὰς κατασχούσας στή-  
σειν συμφορὰς· οἱ δὲ τῶν στασιαστῶν ἐναγόν-  
των, οἷς ἐκ τοῦ πολέμου τὰ ἐτέρων ἔγρουσι πλουτεῖν  
ἐνῆν, πρὸς τε βασιλεία Καντακουζηνὸν καὶ τοὺς παρ'  
ἐκάστοις δυνατοῦς ὁμοίως ἐπολέμουν, καὶ πολλὰ  
διετίθεισαν κακὰ, οὐ μόνον τὰς οὐσίας διαρπάζοντες,  
καὶ ἀπορωτάτους ἐκ πλουσιῶν ἀποδεικνύοντες ἐν μὲν  
καιρῷ ῥοπῆ, ἀλλὰ καὶ δεσποτικῶς κατακλείοντες,  
καὶ ἄλλην πᾶσαν εἰς αὐτοὺς κάκωσιν ἐπιδεικνύμε-  
νοι, οἷ τε τὰς ἀρχὰς τῶν πύλων ἐπιτετραμμένοι,  
τοῖς τῶν ὄλων ἄρχουσι πραγμάτων μάλιστα ἐφο-  
μοιοῦμενοι, κολαστικοὶ τινες καὶ ἀνήμεροι καὶ  
θηριώδεις ἐφιλοτιμοῦντο εἶναι. Ἐκεῖνοι γὰρ εἰς  
τοσοῦτον ὠμότητος προήλθον, ὥς ἄλλους τε πολλοὺς  
ἀπανθρώπως τιμωρήσασθαι, καὶ Πιτρικιώτην ταῖς  
βασάνοις ἐναποθανεῖν ἑάσαι καλλωδίους ἐξηρημέ-  
νον. Σιδηρᾶν δὲ μετὰ τὸ αἰκίσασθαι μέχρι ἄπνου  
εἶναι, ζοφώδει τιλὴ δεσμοτηρίῳ ἐναπέβρυσαν γυμ-  
νὸν οἷα δὴ νεκρὸν, οὐδὲ οὐσίας ἀξίωσαντες. Ὅν οὖ-  
τως ἄπνου ἀπεβρίμμενον ἐπὶ τινὰς ἡμέρας, τῶν  
Περσῶν τις δοριάλωτος θεῖα προνοία τῷ δεσμοτη-  
ρίῳ ἐκεῖνον καθείργχθεις, προνοίας τε ἤξιωσεν οὐ  
τῆς τυχοῦσης, καὶ τῶν πολλῶν ἐκεῖνων ἀνεκτήσασθαι  
αἰκισμῶν. Τὴν ὁμοίαν δὲ ὀδοιάλωτος ἐκεῖνος πρό-  
νοϊαν καὶ πρὸς Συναδηνὴν ἐπαδείξατο, ἀπανθρώπως  
κάκωσιν αἰκισθεῖσιν ἐγγὺς θανάτου, καὶ γυμνῆν  
εἰς ἐκεῖνο τὸ δεσμοτήριον ἀποβρίψασιν. Πᾶσι δὲ  
ἦν ἔγκλημα ἡ περὶ βασιλεία τὸν Καντακουζηνὸν  
προτέρα εὐνοία, καὶ τὸ χρήματα ἐκεῖνου κρυπτό-  
μενα εἶδέναι, ἃ ἠναγάζοντο φανεροῦν. Οὐ μὴν οὐδὲ  
τῶν εὐγενεστέρων ἀπέχοντο οὕτως αἰκίζεῖν ἀπαν-  
θρώπως. Ἀσανιναν γὰρ τὴν Ἀσάνη τοῦ Μιχαὴλ  
γαμετὴν τοῦ πρώτου τῶν Ἀσάνη τοῦ δεσπότη τοῦ νῦν,  
σχολινοῖς αἰωρήσαντες, ἐμάστιξαν ἐφ' ἱκανὸν ἐπι-  
καλοῦντες, ὥς συνειδὴ εἰς Βυζάντιον παρὰ Καν-  
τακουζηνοῦ ἐπὶ διαφθορᾷ τινῶν γράμματα ἀφικμένα,  
ἃ ἐκέλευον δῆλα καὶ αὐτοῖς ποιεῖν. Ταῦτα μὲν οὖν  
ἐκ πολλῶν ὀλίγα εἰρηται, δι' ἃ εἰς τοσοῦτον ἦλθον  
φρόβου οἱ ἀπανταχοῦ τῆς Ῥωμαίων γῆς ἄριστοι τῶν  
πόλεων, ὥς μηδὲ τοῖς οικειοτάτοις ἄγαν θαρρῆν  
τὴν προδοσίαν δεδοκίτες. Συμβᾶν δὲ τι καὶ τοιοῦτον  
μᾶλλον ἐξεφρόδησεν. Οἱ γὰρ ἐν Κωνσταντινου τοῦ

Jacobi Gretseri notæ.

(i) En usum annuæ confessionis in quadrage-  
sima apud Græcos, qui πατέρα πνευματικόν, vel  
absolute, sine adjuncto, πνευματικὸς vocant, quem  
nos Confessarium, seu patrem spirituales. Quo-  
modo autem Græci confitentur, explicavit Hieremi-  
as patriarcha Constantinopolitanus in sua cen-  
sura cap. 11, his verbis : Λέγομεν τοῖνον ἀποκρι-  
νόμενοι, ὅτι πρῶτον μὲν ὁ τοιοῦτος οἰκονόμος ὀφείλει  
εἶναι πνευματικὸς λατρός, ἀκριβῶς ἐπιστάμενος τὰ  
πνευματικά. Εἶτα ὁ ἐξομολογούμενος εἰς ὅσα δυνήσῃ  
καὶ ἐνθυμηθῇ κατ' εἶδος εἰπεῖν καὶ ἐξομολογήσασθαι  
μετὰ συντετριμμένης καρδίας καὶ τεταπεινωμέ-  
νης, etc. Respondemus primum quidem talem mi-  
nistrum (sacramenti pœnitentiæ) debere esse spi-

ritualem medicum, spiritualia accurate doctum.  
Deinde contentis munus est, ut quantum fieri et  
recordari potest, peccata in specie confiteatur cum  
corde contrito et humiliato. Capite sequenti fuit  
dissertit idem patriarcha περὶ τῶν ἱκανοποιῶν de  
satisfactionibus et pœnitentiis, a pneumatico seu  
spirituali patre imponi solitis. Mos hic instituta-  
rie confessionis Ecclesie Græcæ perpetuus fuit,  
nec a Nectario patriarcha Constantinopolitano ab-  
blatus; nam presbyter ille, cujus officium abro-  
gasse fertur, non privatus, sed publicæ pœnitentiæ  
præerat: de quo copiose cardinalis Bellarminus,  
lib. iii De pœnit. cap. 14, et Franciscus Turrianus,  
lib. iv De dogmaticis characteribus terbi Dei.

μεγάλου τοῖς βασιλεῖσι δυντες δεσμῶται, ἐπει τῶν Ἀ νησιῶν παρήσαν αἱ ἡμέραι, καὶ ἔδει ἀναθέσθαι τὰ κατ' αὐτοὺς ἀνδρὶ πνευματικῷ, καὶ ἐξομολόγησιν ποιήσασθαι τῶν πεπλημμελημένων, ἐπει μὴ ἐξῆν αὐτοῖς εἰσελθεῖν οἷς ἐθάβρουν, ἤτοι τὸν παρὰ τῶν ἀρχόντων εἰσελθεῖν, ὃν ἂν βούλοιντο αὐτοί. Οἱ δὲ τινα, Γλύκαν βνομα, φαῦλον ἀνθρώπον, καὶ περὶ μέγα: ἠσυχολημένον, καὶ ἕτερα ἀτοπώτερα τινα, ἰμάτια μοναχῶν ἐνδύσαντες, καὶ τὸ λεγόμενον μέγα σχῆμα περιθέντες, προσέπειπον τοῖς δεσμῶταις, οἷα πνευματικὸν ἐκλεῦσθαι τε τοὺς λογισμοὺς τῶν ἀνδρῶν ἀνερευνῆν, ὃ τι περὶ Καντακουζηνῷ διανοοῦνται, καὶ εἰ συνίσασί τινας καὶ ἄλλους τὰ αὐτὰ ἐκείνοις ἡρημένους. Ὁ δὲ, τὴν ὑπὸ κίρσιν κέρδους ἕνεκα ὑπελθὼν ἡδέως, καὶ γενόμενος πρὸς τοὺς δεσμῶτας, μετὰ τῶν πλημμελημάτων τὴν ἐξομολόγησιν, ἠρώτα ἕκαστον ἰδίᾳ καὶ περὶ Καντακουζηνῷ τοῦ βασιλέως, ὃ τι διανοοῦνται πράττειν. Ἐκεῖνοι δὲ ὑποπτεύσαντες οὐκ ὅπερ ἦν, ἀλλὰ πνευματικὸν μὲν εἶναι ἀληθῶς, τῷ μέρει δὲ προσέχειν τῆς περὶ πατριάρχῃν καὶ Ἀποκαυχον τὸν μέγαν δοῦκα φατριας, δαίσαντες, ἀπέσχοντο παντάπασιν τοῦ καὶ τὰ πεπλημμελημένα ἐξομολογεῖσθαι. Ὁ ἐμπαίκτης δὲ ἐκεῖνος ἐπει μὴδὲν ἀπώνατο τῆς πονηρίας, ἐκεῖθεν ἐξελθὼν, ἅ τε κακῶς ἐνέδου ἀπεδύσατο ἐνδύματα, καὶ κοσμικὴν ἔχων ἐσθῆτα, τὰ συνήθη πάλιν περιήει δρῶν. Τὸ δρᾶμα δὲ τοῦτο λίαν πάντας ἐξεφόδησε, καὶ πᾶσιν ἐπισσεγ ὁμοίως ἀπιστεῖν. Τοῦτων δὲ ἡ βασιλεὺς οὐδὲν τοῖς πράττουσι συνῆδει, ἀλλὰ πάντα διψείετο μάλιστα μὲν Ἀποκαυχου τοῦ μεγάλου ἐπιτάκτοτος δουκὸς, μετ' ἐκεῖνον δὲ καὶ τῶν ἄλλων τῶν συνομοστῶν. Πατριάρχης δὲ κατ' ἐκεῖνην τὴν περίοδον τῶν νησιῶν, τῆς μεγάλης ἐνσεσηκυίας παρασκευῆς, ἐν ἧ ὁ ἐμὸς Χριστὸς ὑπὸ Ἰουδαίων συνελαιμβάνετο, αὐτὸς πολλοὺς τοὺς τῷ νεῷ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας διὰ τὴν ἀσυλίαν πρόσπεφυγότας παρεδίδου, καὶ συλληφθέντες ἤγοντο εἰς δεσμοτήρια, καὶ πολλὰ καὶ δυσχερῆ ὑπέμενον. Αἱ δ' ἅθ' πάντα, ἐπει ἠγγέλλετο καὶ τότε Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα καταλειφθέντα μόνον ὑπὸ τῶν οικειῶν εἰς ὄρος ἔρχεσθαι τὸ ἱερὸν ἐπὶ τῷ μοναχῶν ὑποδύναι σχῆμα, πάντες ἔθειον περὶ παρὰ τὸ τῆς Ὀδηγητριας τέμενος, εὐχαριστία; ἀποδώσαντες τῆς ἐκεῖνου καταλύσεως.

## CAPUT LI.

*Imperator a Crale Edessam repetit et accipit statim; iterumque ob defectum praesidii imponendi eidem ad tempus relinquit. Apocauchus Didymotichium invadit, sed frustra. Emphythium castellum obsidet. Didymotichii ad verum nuntium colligunt animos. Emphythii obsidio solvitur. Didymotichi penuria victus laboratur; Scythae populatum venientes, vacui redeunt. Scopelenses Scythas temere aggressi, peccatum suum magno luunt. Apocauchus bellum protostratori genero committit, qui ab episcopo monetur, ut labore supervacaneo desistat.*

Βασιλεὺς δὲ ὁ Καντακουζηνὸς ἐπει ἐκ Φερῶν ἀν- ὀ ἔστρεψεν, εἰς Ἐδεσσαν ἐλθὼν, ἣν περιεστρατοπεδευ- μένος ὁ Κράλης ἐπολιόρκει, τὴν μὲν πολίχνην εὗρε προσχωρήσασαν ἐκεῖνην χρήμασι διαφθειραντι τοὺς ἔθου. Ἀναμνηστικῶν δὲ τῶν ὀρκων, καὶ τῶν συνθηκῶν τῶν πρὸς αὐτὸν, οἷς ἐνεγέγραπτο, εἰ πόλιν τινα τῶν Ῥωμαίοις ὑπέκων, καὶ ἀπόντος βασιλέως, ἡ ὀκλοις, ἡ τρώπῃ δὴ τινι ὑποποιήσαιτο ἀπιδιδῶναι βασιλεῖ, ἤτοι τὴν πολίχνην. Ὁ Κράλης τε παρεῖχετο ἐτοιμῶς, φάσκων πάντα τὰ ὑπέσχημένα πράξειν, καὶ ὀκλοις; καὶ χρήμασι καὶ πάσῃ δυνάμει συμμαχήσειν. Βασιλεὺς δὲ τότε πρὸ τὴν πολίχνην μέλειν πύργους ἀλυσσατελεῖς ὄρῳν, περὶ γὰρ τῆς; εἰς Διδυμοῦ ὅτι-

introducere cui fiderent non licebat, petierunt a magistratibus. ut eo mitterent quem vellent. Qui Glycan quemdam, hominem nequam, poculis et aliis inhonestioribus rebus vacantem, magno quod dicitur schemate (veste monastica) indutum, pro spiritali Patre mittunt: cui mandant, explorare illorum animos, quid de Cantacuzeno sentiant. num alios norint qui secum paria sentiant. Glycas personam hanc quæstus gratia libenter induit, et ad vinclos adiens, post admissorum confessionem, quemque sejunctim etiam de Cantacuzeno, quid meditaretur interrogat. At illi non quod erat, sed revera Patrem spiritualem, factioni autem patriarchæ et Apocauchi deditum suspicati, a peccatis detegendis omnino ex timore abstinerunt. Illus vero ille, cum nequitia sua nihil promovisset, inde exit, et quæ male induerat vestimenta exuens, cum sæculari cultu iterum artem consuetam facitans circumibat. Hoc drama valde omnes perterrui, et ad omnibus æque diffidendum incitavit. Atque horum nihil imperatrice conscia, sed omnia in primum Apocauchum magno dante, deinde reliquis conjuratis auctoribus agitabatur. 515 Patriarcha autem illa jejuniorum periodo, magna Parasceve instante in qua Christus meus a Judæis comprehensus est, ipse multos qui ad Dei Sapientie templum, ceu ad asylum confugerant, comprehendendos tradidit; comprehensisque, atque in vincula perducti, multos et diros cruciatus sustinebant. Ob hæc omnia, cum et tunc uuntiaretur, Cantacuzenum solum a domesticis suis derelictum, in sacrum montem ad monachi habitum capessendum discessisse, omnes pedibus ad templum Hodegetriae, gratias de illo victo et æverso acturi, convolarunt.

Cantacuzenus imperator, ut Pheris redeundo Edessam venit, quam Crales obsederat, corruptis pecunia civibus ad eum defecisse invenit. Recondatus ibi sanciti cum eo fœderis, in cujus conditionibus erat scriptum, si quam urbem Romanorum, et absente imperatore, aut armis, aut alio quodam modo subegisset, uti eam illi restitueret, oppidulum repetebat. Quod cum Crales sine dilatione redderet, affirmaretque præstiturum se quidquid promissum esset, armisque, et pecunia, et tota sua potentia illi adiutorem fore, cernens nullo se emolumento illic moraturum (nam in reditu Didymotichium tota mente et cogitatione versabatur), nec posse de

quis, quos ducebat, honestum praesidium relinquere, cum et numero exigui essent, et ut ibi sine eo manerent, adduci nequirent, quanquam ingratia (necessitate nimirum id extorquente) Crali oppidum ut proprium tuendum dimisit, donec se ejus recipiendi opportunitas ostenderet. Interea cum eodem in Triballos redit. Apocauclus magnus dux accepto nuntio imperatorum Pheris cum Triballis revertisse, opinans Didymotichenses eo casu vehementer percussos, facile inter se dissenzuros, atque eos se domiturum confidens, quotquot potuit Byzantii, et per urbes Thraciae peditum manipulos, equitumque catervas contrahens, eo venit, **516** et super deditione verba fecit. Illis sermonem aspernantibus, cum oppugnare mentia propter firmitatem non auderet, propugnatoresque magnanimos ac strenuos se expugnaturum desperaret, castellum Emphythium obsidione vallatum, machinis verberare institit, felicem se numeraturus, si caperet. Porro Didymotichense praesidium ad urbem sibi tradendam occulte sollicitabat; nullo tamen effectu. Nam cum quidam ab imperatore superveniens indicasset, falsa esse, quae de illo sparsa fuissent, sed propter morbum, qui exercitum pervasisset, eum redire, et adventum ad illos apparare, instaurarunt animos, pro eo quidvis facere ac perferre paratissimi. Magnus dux parvo tempore in Emphythii obsidione consumpto, ut allatum est, Scythas ingenti multitudine in fines Romanos se, infudisse, anxius obsidionem solvit, nulloque servato ordine, **C** Adrianopolim festinavit. Qui Didymotichi erant in praesidio, confusione animadversa, opinati que alicuius eis novi contigisse, unde tanta perturbatio extitisset, mox in castra irruentes, paucos occidunt: commeatum, pecora et impedimenta secum in urbem auferunt. Ex quo enim suburbani armis in urbanos expeditis victi vastatique sunt, nec urbani terram coluerant, cum scirent, nihil se inde utilitatis percepturos, si obsessi, hostem per se repellere non possent, sed vicinas urbes incursantes ac depraedantes vitam propagabant. Tum vero penitus ab hoste intra muros cohibiti, non mediocri penuria laborabant. Scythae totam Thraciam pervagati, quoniam populationi nihil restabat, quod bello intestino regio jam exinanita et exhausta esset, et quod superfuerat, se in urbes recepisset, vacui reversi, non procul a Scopelo tetenderunt. Scopelenses intellecto eos sine praeda domum remeare, consueta imprudentia temere concitati, armis ut quisque poterat correptis, etiam urbis praefectum Michaellem, praesidiarii quotquot erat assumptis, cum Barbaris cominus configere cogunt. Quo facinus tam audax detrectante, hortanteque ut conatu absisterent, quia certo perituri, non modo bene mumenti non obtemperarunt, verum etiam custodiendum quibusdam tradiderunt, supplicium proditiois in eum expensuri, ubi e pugna revertissent. Non enim quoniam eorum imbecillitatem nosset, ideo in hostes ire nolle: **517** sed

Αχον επανόδου πᾶσα ἡν αὐτῷ ἡ σκουδῆ, ἐκ τῶν οἰκείων φρουρᾶν ἀξιώλογον μὴ δυνάμενος καταλείπειν, ὀλίγων τε ὄντων τῶν συνεπομένων, καὶ μὴ πειθομένων χωρὶς ἐκείνου ἀπολείπεσθαι ἐκεῖ, τὴν μὲν πολίτην, ὡς ἴδιαν καὶ ἄκων κατέλιπε πρὸς Κράλην φυλάττειν ὑπ' ἀνάγκης· ὅχρις οὐ καιροῦ καλοῦντος, αὐθις ἀπελάθη. Αὐτὸς δὲ ἅμα Κράλη, πρὸς τὴν Τριβαλῶν ἀνεχώρου γῆν. Ἀπόκαυλος δὲ ὁμίγας δοῦξ ἐπεὶ πύθοιτο ἐκ Φερῶν ἀνακαχωρηκῶτα βασιλέα μετὰ Τριβαλῶν, ὑποπαύσας τοὺς ἐν Διδυμοτείχῳ ἀφῶδρα τεθορυβησῆαι, καὶ πρὸς διχοστασίαν ἕσασθαι βράδιους, καὶ διὰ ταῦτα παραστήσασθαι ἐλπίζας, στρατιᾶν ὄση ἦν ἐκ Βυζαντίου, καὶ τῶν κατὰ Θράκην πόλεων συναγαγῶν καὶ ζῆν τε καὶ ἰππικῆν, κατὰ Διδυμοτείχον τε ἐγένετο, καὶ προσῆγε λόγου· τοὺς παραδόσους. Ὡς δ' ἐκεῖνοι παρεδίχοντο εὐδαμῆ τούτῳ λόγου, τὸ μὲν τειχομαχεῖν ἀπειθήσανε διὰ τὴν καρτερότητα τειχῶν, καὶ εὐφυλίαν καὶ τόλμην τῶν ἐχθρῶν, ἀνάλιτον νομίζων, τὸ Ἐμπυθίου δὲ φρούριον περιστρατοπεδευσάμενος, ἐπολιόρχει καὶ μηχαναῖς ἐχρήτο καὶ τειχομαχίαις, περὶ πλείους τὸ παραστήσασθαι ποιούμενος. Ἐπιχειρεῖ δὲ κρύφτῃ καὶ τοῖς ἐν Διδυμοτείχῳ εἰ δύναιτο κείθειν τὴν πόλιν παραδοῦναι. Ἦνυσ δὲ εὐδὲν ἀγριμένου γὰρ τινος παρὰ βασιλέως καὶ μεμηνηκός, ὡς οὐκ ἄληθῆ τὰ περὶ ἐκείνου εἰρημένα εἶη, ἀλλ' ὑποστρέφει μὲν διὰ τὴν περὶ τὴν στρατιᾶν συμβῆσαν νόσον, αὐθις δὲ παρασκευάζεται ὡς ἀφιζόμενος, ἀνεθάρσησεν τε καὶ ἔτοιμοι ἦσαν, ὡς ὑπὲρ ἐκείνου πάντα καὶ πεισόμενοι καὶ ἀρέζοντες. Ὁ μέγας δὲ δοῦξ ὀλίγα τῆ τοῦ Ἐμπυθίου ἐνδιαιτρήσεως πολιορξίᾳ, ἐκεῖ πύθοιτο ἀθρόον στρατιᾶν Σκυθικὴν εἰς τὴν Ῥωμαίων ἐμβαδληκυῖαν, ἀνυπτάκτως ὑπὸ δέους τῆς πολιορξίας ἀπαναστάς, πρὸς Ἀδριανούπολιν ἐχώρει σπουδῆ πολλῇ. Οἱ δὲ ἐν Διδυμοτείχῳ τὴν ἀταξίαν ὄρῶντες τῆς τῶν Ῥωμαίων στρατιᾶς, καὶ νομίσαντες τι περὶ αὐτοὺς συμβεβηκέναι τὸ μάλιστα οὕτω θεορυβῆσαι, αὐτίκα τε ἐγένοντο εἰς τὸ στρατόπεδον, καὶ τιμῶν ἐκράτησαν ὀλίγων ἐπιθέμενοι, σίτον τε καὶ βοσκήματα καὶ ἄλλας διαρπάσαντες ἀποσκευὰς, εἰσήγον ἐντὸς τειχῶν. Ἐξ ὅτου γὰρ οἱ ἐκ τῆς ἔξωθεν συνουσίας πολέμων ἀράμενοι πρὸς τοὺς ἔνδον, ἀνόστῃσιν ἤττηθέντες, εὐδ' οἱ ἔνδον γεωργίας προσείχον, εἰσέτες ὡς ὀδεμία τις ὠφέλεια ἐκ τούτων ἔσται αὐτῶν **D** πολιορκουμένων, καὶ τοὺς ἐπιόντα; ἀμύνεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν οὐ δυνάμενων, ἀλλὰ τὰς πλησίον πόλεις κατατρέχοντες καὶ ληϊζόμενοι διεΐζων. Τότε δὲ παντάπασιν ὑπὸ τῆς στρατιᾶς εἰργόμενοι τειχῆρες, οὐ μετρίως ἐπέεζοντο ἔνδεια. Τὸ μέντοι Σκυθικῶν, πᾶσαν καταδραμὴν τὴν Θράκην, ἐπεὶ ληϊζέσθαι οὐδὲν ἐνῆν, πρότερον τε ὑπὸ τοῦ πολέμου τοῦ πρὸς ἀλλήλους τῆς χώρας διεφθαρμένης, καὶ τότε εἰ τι περιῆν ἐτι εἰς τὰς πόλεις καταφυγόντος, κεναῖς ἀνοστρέφαντες χερσίν, οὐ μακρὰν Σκοπέλου τὴν στρατοπεδείαν ἐποίησαντο. Ὁ δὲ ἐν Σκοπέλῳ δῆμος πυθόμενος, ὡς Σκυθαὶ ληϊσάμενοι μηδὲν, πρὸς τὴν οἰκίαν ἐπανάγονται, τῇ συνῆθει ἀσυνεσία παραδόλως ὀρημίνονται, ὅπλα ὡς εἶχον ἕκαστος, ἀράμενοι, ἡνάγκαστον καὶ τὸν τῆς πόλεως ἡγεμόνα Μιχαὴλ παραλαβόντα

καὶ τοὺς στρατιώτας οσοὶ ἦσαν παρ' αὐτοῖς, συμπλέεσθαι ἑγγύς ὡς τοῖς βαρβάροις. Τοῦ δὲ πρὸς τὸ τὸλημᾶ ἀπαγορεύοντος, καὶ παραινοῦντος ἀπέχεσθαι τῆς πάρας ὡς θανατοῦντας φανερώς, οὐ μόνον οὐκ ἐπιέθοντο τὰ βελτίω συμβουλευόντι, ἀλλὰ παρέδοσαν τισὶ φρουρεῖν, ὡς ἐπειδὴν ἐκ τῆς μάχης ἀναστρέψωσιν, ἀμνησούμενοι αὐτὸν τῆς προδοσίας. Οὐ γὰρ ἀδυναμίαν αὐτοῖς συνειδόμενα μὴ ἐθέλειν στρατηγεῖν ἐπὶ τοῖς πολεμίοις· ἀλλὰ χαριζόμενον αὐτοῖς ὡς ἐκ τῆς Διδυμοτείχου πολιορκίας τὸν μέγαν δοῦκα ἀναστήσασιν, ὅσον οὐδέπω μέλλουσα διὰ τὴν ἔνδειαν αὐτοῦ κρατεῖν. Αὐτοὺς δὲ ἐκείνοις ἐπελθεῖν τε καὶ κρατήσασιν οὐ τοῦ πολεμίου εἶναι μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν εἰς τὸν μέγαν δοῦκα εὐνοίαν. Τῷ γὰρ ἐκεῖνον δεῖ μὴδὲν λυμηναμένους τὴν Ἑωμαίων, πρὸς τὴν οἰκίαν ἀναστρέφειν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ. Τοιαῦτα οἱ κακοδαίμονες εἰπόντες καὶ νεανειουσάμενοι, ἐχώρουν κατὰ τῶν Σκυθῶν, κελύσαντες αὐτοῖς καὶ τοῖς στρατιώταις ἐπεσθαι. Οἱ δὲ εἶποντο ἀνάγκη, αἰρετώτερον ἡγούμενοι αὐτοῖς, εἰ θεοί, τοῖς βαρβάρους μαχομένους ἀποθνήσκουσιν, ἢ παντοκράτη διαφθεῖρεσθαι ὑπὸ τῶν θεμητῶν. Ἐπει δὲ ἑγγύς τοῦ στρατοπέδου ἦσαν τῶν Σκυθῶν, βῆ πόρρωθεν ἐχρῶντο καὶ ἀλλαγολοί, καὶ ἐχώρουν δρόμῳ κατ' αὐτῶν, οὐ γὰρ ᾔφροντο ἀντιστήσασιν οὐδὲ πρὸς βραχὺ· ἀλλ' ὑποπηξάντας, ἐτοίμους ἑαυτοῖς παρέχεσθαι ἀνδραποδίζεσθαι. Διὸ καὶ σχοινία ἑκαστος ἐπιφέροντο τοῦ τοῦ ἀλώσομένου· βαρβάρους ἔνεκα δεσμεῖν, ἵνα μὴ διαδιδράσκουσιν ἄδειοι ἀγόμενοι. Οἱ Σκύθαι δὲ νομίσαντες στρατιᾶν περὶ τὴν ἑλπίαν αὐτοῖς, τῶν ἵππων ἐπιθάντες, ἐξήγοντο τοῦ στρατοπέδου ὡς μαχομένοι. Οἱ δὲ, ὡς μόνον εἶδον τοῦ στρατοπέδου ἐξίστηντας, τοῦ προτέρου φουσηματος ἐπιλαθόμενοι ἐτρέποντο πρὸς φυγὴν. Ἐπίου δὲ ὁ τοῦ πεδίου καὶ διῆς παντάπασι φίλου, διαδράναι ἠδυνήθη οὐδὲ εἰς, ἀλλὰ πάντες κατεκόπησαν ὑπὸ τῶν Σκυθῶν πλὴν τῶν ἵππων. Οὗτοι γὰρ διὰ τε τὸ πολὺ αὐτῶν τοὺς Σκύθας εἰ ἀφεστάναι, ἤνικα ἡ τροπὴ ἐγένετο, ἄλλως ὅτι καὶ πρὸς τὸν περὶ τὴν ἠσυχίαν τοῖς βαρβάροις, διασωθῆναι εἰς τὴν πάλιν ἠδυνήθησαν. Οὕτως ἡ βία καὶ ἡ παράλογος ὀρμὴ πρὸς ἀνηπίστους ἐβάγει συμφοράς. Ἀπῆλαιχος δὲ ὁ μέγας δοῦξ, μετὰ τῶν Σκυθῶν τὴν εἰσβολὴν, Ἀνδρόνικον Παλαιολόγον τὸν πρωτοστράτην, ὃς ἦν γαμβρὸς αὐτοῦ, ἀρχοντα συμπάσης ἀποδείξας τῆς στρατιᾶς, καὶ τὸν πρὸς Διδυμοτείχου ἐπιτρέψας πόλεμον, αὐτὸς εἰς Βυζάντιον ἐπανῆκε. Πρωτοστράτην δὲ συγγὰς ἐπρωεῖτο κατὰ Διδυμοτείχου ἐκδρομὰς, καὶ πάλιν ἀνέστρεψε ταχέως. Οὐ γὰρ ἦν ὁ τι κακῶς διαφθείρας οὐδενὸς ἔντος ἐξω ταχέως. Οἱ δὲ ἔδον στρατιώται αὐτοῦ ἀναχωροῦντος, τοὺς περισσοὺς ληϊζόμενοι, καὶ τίθεν διαρκάζοντες καὶ βοσκήματα, διέφερον τὸν πόλεμον, οὐδὲν ἄγουν· οὕτε πράξαντες, οὕτε μελλήσαντες διὰ

A ipsis hostibus gratificari, ut qui ab obsidione Didymotichi Apocanchum magnum ducem jam urbem commeatu defectam occupaturum submovissent, quos invadere ac debellare non solum quia hostes sint, sed etiam studio magni Ducis debeant, cujus metu nulla Romanorum provinciae illata vastitate, brevi spatio se domum referant. Talia infelices illi novarumque rerum cupidi fabulati, contra Scythas militibus sequi jussis prodierunt. Qui invito sequebantur, optabilius rati, cum Barbaris, si opus esset, pugnando interfici, quam plebis furore cum tota domo deleri. Scytharum castris appropinquantibus, eminens subito clamore in eos incurrant; non enim vel parum se opposituros existimabant, sed timore exanimatos, pro captivis abduccendos se praebituros. Ideo fuit quilibet ad barbaros illos constringendos secum portabat: ne, si abaque vimque duceretur, auferent. Scythae credentes peditum agmen adventare, equos concesserunt; castris pugnaturo progrediuntur. Scopolienses simul atque illos castris viderunt egredi, oblitii prioris insolentiae, in fugam se penetrant. Sed per plana campi nullo promus obvius memore, praeter equites novo evasit: concisi ad unum omnes, illi enim, equites, inquam, quod Scythae adhuc longius distabant, quando fuga iniri coepta est, deinde quod idem in peditibus mactandis erant occupati, incolumes in urbem pervenere. Sic stultitia et expertis rationis impetus in mala praesentissima homines precipitavit (7). Apocanchus post Scytharum irruptionem Andronico Palaeologo protostratore, genero suo, supremo exercitus duce designato, et Didymotichensi bello ei commutato, Byzantium repetit. Palaeologus Didymotichum frequenter incursare, et subito se recipere: nec enim erat incolis nocendi occasio, cum extra muros nihil superesset. At praesidarii ipso recedente, vicinos depopulando, annonamque ac pecora diripiendo bellum tolerabant: nec ob inopiam victus quidquam parum virile aut faciebant, aut facturi erant. Cum aliquando adortus esset illos protostrator, per epistolam metropolitanae manavit, eos belligerando cum imperatore, in cuius potestate omnia, nec ita diu post futuri sint, inani labore defatigari: nec ad finem cogitata perducturos, cum interim laborare non desinant, et aliis magna detrimenta involvant. Hortabatur igitur, ut sibi obsequentes, maleficio emitterent. 518 Si enim non evenerint, quae ego dico, inquit, non est locutus in me Spiritus sanctus. Tabellario iter abnunte ob timorem, ne ista de causa haberetur male, episcopus jussit esse bono animo: tantummodo enim aliquot plagas

Jacobi Pontani notae.

(7) Horatius lib. III, ode 4.  
*Via consilii expertis mole ruit sua:*  
*Vim temperatam di quoque provehunt*  
*In majus: iidem odere viros*

*Omne nefas animo moventes.*  
 Hoc ipsum strophis sequentibus aliquot exemplis illustrat.

relaturum. Atque hæc ut prædicta fuerant, ita Α την ἔνδειαν. Ἐπελθόντος δὲ αὐτοῖς τοῦ πρωτοστράτορος ποτε, πέμψας ὁ μητροπολίτης; ἐδήλου διὰ γραμμάτων, ὡς ἀνόνητα κόπτονται καὶ ταιλαιπωροῦσι διὰ τὸν πρὸς βασιλέα πόλεμον, ἧ δουλεύουσιν πάντως; μετὰ μικρὸν, αὐτοὶ τε ἀπέραντα πονοῦντες, καὶ τοῖς ἄλλοις αἰτίοι γινόμενοι μεγάλων συμφορῶν. Παρήναι τε αὐτῷ πειθαμένους τῶν κακῶν ἀπέχεσθαι. Εἰ γὰρ οὐκ ἀποβαίη τοιαῦτα, ὅσα ἐγὼ λέγω, ἔφρασκεν, οὐ λελάληκε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν ἐμοί. Τοῦ πεπαγωμένου δὲ ἀπαγορευόντος τὴν ἄρξιν δὲ τὸ δεδοικέναι μὴ κακῶς ὑπ' ἐκείνων πάθῃ τοιαῦτα ἀπαγγέλλων, ἐκέλευε θαρβεῖν, ὡς οὐδὲν ὑποστρέμενον, ἢ πληγὰς ὀλγας. Ἄ καὶ ἀπέβαινεν ἢ ἐκεῖνος προηγόρευεν.

## CAPUT LII:

*Legatio Annæ ad Cralem cum promissis. Responso Cralis et fides. Item procerum Triballorum constantia erga imperatorem, quem Macarius episcopus de ingrato animo reprehendit. Legatum ad imperatricem mittendum suadet. Imperator acriter illum, ut hominem improbum, ambitiosum ac proditorem et homicidam insectatur.*

Anna vero imperatrix, ut Cantacuzenum apud B Cralem perquam gratiosum, cum exercitu reditum Didymotichum parare didicit, Georgium Lucam et Macarium metropolitam Thessalonicensem delectos, pro legatis ad eum mittit, spondens se urbes ei, de quot convenerit, donaturam, si tantum Cantacuzenum sibi vinctum mittat. Qui legatione reprehensa, recusavit libere; non solum enim propter paucas urbes, sed nee propter Romanum imperium universum tantum scelus edere velle. Proinde eos frustratos dimisit. Qui regressi Byzantium, brevi rursus adsunt; narrabatque Crales, in altera hac legatione urbes omnes occidentales, præter Thessalonicam, sibi oblatas, ut si Cantacuzenum transdere nolle, saltem in carcere detineret. Verum legatos denuo frustratos rejectit, affirmans, neutiquam fieri posse quæ peterent. Helena quoque Cralis conjux, ut iniqua et sibi ipsis probrosa petentes, acriter objurgatos, indignabunda repulit. Similiter omnes Triballi proceres in eos invehebantur, singularisque stultitiæ coarguebant, cum talia se impetraturos sperassent, quæ adeo omnem scelesti facinoris magnitudinem complecterentur. Universi quippe imperatorem diligentes, nihil ferebant, quod ei nocumento esset. Unde quidam de illis, vocabulo Cabazes, palam refragatos, mortem legatis minabatur, ni quam primum se auferrent. Eos denique multi stuporis damnabat, quod cum suis manibus oculum Romanorum eruisent, ut eum porro omnimodis extinguerent, et urbes, et imperium prodere non dubitarent: quasi formident, ne eo reverso, rursus aspiciant. Sic etiam ab illo stomachante repulsi sunt. At Macarius Thessalonicæ episcopus, ut se, quod aiunt, retia inflare songit, 519 Cantacuzenum invadens, primum ut erga anicum imperatorem defunctum omnino ingratum castigat, a quo tantopere amatus, tantisque beneficiis ejus apud se positæ, filiis ipsius dissimillima rependat, eorum imperio et sanguini moliens insidias: cujus facti diritatem Deum quoque ipsum execrantem, ad exitum eas conferri non permisisse, sed hujus in eum injuriæ pœnas repoposcisse: dum effecerit, ut per externas oras vagabundus, salutis suæ spem in aliis reponat. Deinde hortaba-

Ἄννα δὲ ἡ βασίλισ, ἐπεὶ πύθοιτο Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα πολλῆς εὐνοίας ἀπολαύοντα παρὰ Κράτῃ, κρατακχεύεσθαι. αὐθις ὡς εἰς Διδυμότειχον ἐπανήξοντα ἅμα στρατιᾷ, τὸν Λουκᾶν ἀπολεξαμένη Γεώργιον, καὶ Μακάριον τὸν μητροπολίτην Θεσσαλονίκης, πρεσβευτὰς ἔπεμπε εἰς Κράτην, καὶ ἐπηγγέλετο πόλεις παραδώσειν ὅσας ἂν συμδῶσιν, εἰ μόνον Καντακουζηνὸν πέμψειε δεσμώτην πρὸς αὐτήν. Ὅ δὲ ἐμμέμφοτό τε τὴν πρεσβείαν, καὶ ἀπηγόρευε φανερώς, ὡς οὐκ ὀλίγων μόνον πόλεων ἕνεκα, ἀλλ' οὐδὲ συμπάσης τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς τοιοῦτον τολμήσων ἄγος, καὶ ἀπέπεμπε ἀπράκτους. Οἱ δὲ εἰς Βυζάντιον ἐλθόντες, ὀλίγω ὕστερο, πάλιν ἐπανήκον. Ἐφρασκε δὲ ὁ Κράτης, ὡς κατὰ τὴν δευτέραν πρεσβείαν τὰ ἐκ Χριστουπόλεως ἀπάσας ἔσπεριους πόλεις παραδίδοιεν πλὴν Θεσσαλονίκης, ὡς εἰ μὴ Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα βούλοιο παραδιδόναι, ἀλλ' αὐτὸν γοῦν εἰρξάντα κατέχειν ἐν δεσμοτηρίῳ. Ὅ δὲ αὐθις ἀπέπεμπε ἀπράκτους, ἀδύνατα εἰπὼν αἰτεῖν. Ἐλένη δὲ ἡ τοῦ Κράτῃ γαμετὴ καὶ καθήφατο πικρῶς, καὶ ἀπέπεμπε πρὸς ὄργην ὡς ἄδικα πρεσβεύοντα, καὶ πολλὴν αὐτοῖς τὴν ἄδοξίαν οἴσονται. Ὅμοιος δὲ καὶ οἱ ἐν τέλει πάντες τῶν Τριβαλῶν ἐλοιδοροῦντό τε καὶ πολλὴν αὐτῶν κατεγίνωσκον μωρίαν, εἰ τοιαῦτα πείσειεν ἡλιπίαν, οὕτω μηδεμίαν ὑπερβολὴν ἐλλείποντα κακίας. Πάντες γὰρ ἐφίλου βασιλέα, καὶ οὐδὲν ἠείχοντο τῶν ἀγόντων βλάβην εἰς ἐκεῖνον. Ὄντε καὶ τις ἐξ αὐτῶν Κοβάτζης ὠνομασμένος φανερώς ἀντίπε καὶ ἠπειλήσε θάνατον τοῖς πρεσβευσιν, εἰ μὴ τάχιον ἀπαλλάττοιτο, πολλὴν τε αὐτῶν ἀναισθησίαν κατηγορεῖ, ὅτι τὸν Ῥωμαίων ὀφθαλμῶν οἰκείαις αὐτῶν χερσὶν ἐξορύξαντες αὐτοὶ, προσέτι καταπροδιδόασιν, καὶ πόλεις καὶ τὴν ἀρχὴν Ῥωμαίων, ἵνα τελείως καταστέψωσιν αὐτὸν, ὡς περ δεδοικότες μὴ ἐπανελθόντος αὐθις ἀναδιέψωσιν. Ὅ μὲν οὖν οὕτω πρὸς ὄργην ἀπέπεμπε. Μακάριος δὲ ὁ Θεσσαλονίκης ἐπίσκοπος, ἐπεὶ ἀνηγνύεις ἥσθεο ἐπιχειρῶν, βασιλεῖ τῷ Καντακουζηνῷ προσείθων, πρῶτα μὲν ἐμμέμφοτό τῆς περὶ βασιλέα τὴν φίλον ἀγνωμοσύνης, ὅτι τοσοῦτον φιληθεῖς, καὶ οὕτω μεγάλων εὐεργετημάτων ἀπολεστικῶς, τοῖς ἐναντιωτάτοις ἀμείψαιτο τοὺς παῖδας, τῆς ἀρχῆς ἕνεκα ἐπιβουλεύσας καὶ ἀποκτείνειν διανοηθεῖς. Ἐν τῇ ἀτοπιᾷ βεβουλεύμενον καὶ Θεὸν, μὴ μόνον οὐκ ἐστῆναι εἰς τέλος, τὰ βεβουλεύμενα ἀγαγεῖν, ἀλλὰ καὶ τῆς

περὶ βασιλεῖα ἀδικίας δίκαις εἰσπραττόμενον. ὕπερ-  
 ὄριον ἀποδείξαι καὶ πλανήτην περιιώντα, ἐπ' ἄλλοις  
 τὴν ἐλπίδα ἔχοντα τῆς σωτηρίας. Ἐπειτα συνεβού-  
 λευεν εἰ μὴ πρότερον, ἀλλὰ νῦν γε τὸ συνῆλθον συν-  
 ιδόντα, πρεσβείαν ποιήσασθαι πρὸς βασιλίδι, καὶ  
 ἐκέτην αὐτῆς τε καὶ πατριάρχου, καὶ τῆς συγκλήτου  
 βουλῆς γενέσθαι, ὥστε ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις συγ-  
 γνύμης ἀξιώσαντας, πρόνοιάν τινα ποιήσασθαι αὐ-  
 τοῦ, καὶ μὴ ὑπερόριος ἀπόληται, οὐδεμιᾶς ἢ φαύλης  
 τινὸς ἐλπίδος ἐστὶ ὑπολειπομένης. Βασιλεὺς δὲ, Οὐδὲν  
 θαυμαστὸν, εἶπεν, εἰ μεθύων τις καὶ παραφερόμενος  
 ὑπ' ἀναισθησίας οἴοιτο καὶ τοὺς ἄλλους τὰ ἴσα πά-  
 σχειν. Καὶ σὺ τοίνυν τῇ κενῇ δόξῃ καὶ φιλαρχίᾳ κα-  
 τάκρας ἀλοῦς, καὶ προδοσίαν τὴν ἐσχάτην εἰργασμέ-  
 νος, οὐδὲν θαυμαστὸν, εἰ τὰ ἴσα καὶ ἐμοῦ καταψη-  
 φίζῃ μηδὲν τοιοῦτον εἰργασμένου. Οἶσθα γάρ ὡς  
 ἐμοῦ τοῖς ἐν Ἄθῳ ἀρετῆς ἀντιποιοιμένοις, καὶ τοῦ  
 καλοῦ καὶ ἐρασταῖς ἐργαταῖς γεγραφότος, καὶ πολλὰ  
 δεηθέντος πρὸς Βυζάντιον ἔλθειν, καὶ βασιλίδι καὶ  
 πατριάρχῃ, καὶ οἷς αὐτὸς ὀνομάζεις σύγκλητον βου-  
 λῆν, διαλεχθῆναι περὶ εἰρήνης, καὶ πείσαι κατατί-  
 θεσθαι τὸν πόλεμον, ὃν ἀδίκως κεκινήκασι κατ' ἐμοῦ  
 μηδὲν ἡδικοκῶτος, συκοφαντίας πλασάμενοι καὶ δια-  
 βολὰς, μετὰ τῶν ἄλλων παρειλήφασι, καὶ σὲ ὡς  
 ἀρετῆς ἀντιποιοῦμενον δῆθεν, καὶ ὑπὲρ τοῦ καλοῦ,  
 καὶ τοῦ κοινῆ λυσιτελοῦντος βουλησόμενον διακιν-  
 δυνέουσιν. Ἄλλ' ἔχεινοι μὲν καλῶς ποιοῦντες, τὰ τε  
 δέοντα εἰρήκασι μετὰ παρρησίας, καὶ τῶν εἰς αὐτοὺς  
 ἡκόντων ἐνέλιπον οὐδὲν, καὶ τῶν διαφθεῖρειν βου-  
 λομένων καὶ διαστρέφειν ἀπὸ τῆς ἀληθείας, οὐδὲ  
 ἐπιστρέψασαν, πολλὰ ἐπαγγελομένων εὖ ποιήσειν,  
 ἀλλὰ τοῖς ἐξαρχῆς ἐνέμεναν λογισμοῖς, καὶ τῇ περὶ  
 τοῦ καλοῦ καὶ δικαίου κρίσει. Δι' ἃ καὶ μέχρι νῦν  
 πολλοῖς προταλαιπωροῦσιν ἀλγεينوῖς. Σὺ δ' ὑπὸ  
 φιλαρχίας καὶ τῆς κατὰ τὴν ἀρχιερωσύνην δόξης  
 ἡττηθεὶς αἰσχροῦς, καὶ τοὺς συμπεσθευτάς μετὰ  
 τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἀληθείας προῦδωκας· οἷς ἀρμό-  
 σει μικρὸν ὑπαλλάξαντας· τὸ ὑπὸ Παύλου τοῦ θεσπε-  
 σίου εἰρημένον περὶ Δημᾶ, καὶ περὶ σοῦ εἰπεῖν νυνί,  
 ὅτι· «Μακάριο· ἡμᾶς ἔγκατέλιπεν, ἀγαπήσας τὸν νῦν  
 αἰῶνα, καὶ ἐπορεύθη εἰς Θεσσαλονικίην.» Ἄ ἐχρῆν  
 μεμνημένον, καὶ ὡς νῦν ἀνοσιώτερα καὶ ἀδικώτερα  
 πολλῶν τολμᾶς, τὸν οὐδὲν ἐμὲ ἡδικοκῶτα αὐτοχειρῆ  
 μονοουχί πειρώμενος φονεύειν, χάριν ἄξιαν ἐν τούτῳ  
 κατατιθέμενος τοῖς τῆν ἀρχιερωσύνην ἐγχειρίσασιν,  
 αἵμασιν ἀδίκους μολύνων τὰς χεῖρας, μὴ ἐμοῦ κατα-  
 ψήφίζεσθαι ἀδικίαν καὶ ἀγνωμοσύνην περὶ βασιλεῖα  
 οὐδὲν οὔτε πρότερον, οὔτε μέχρι νῦν ἀνάξιον τῆς εἰς  
 ἐκείνον φιλίας εἰργασμένου. Περὶ μὲν οὖν τῆς εἰς  
 βασιλεῖα καὶ τοῦ παιδὸς ἐμοῦ εὐγνωμοσύνης, λόγον  
 οὐδένα πρὸς σὲ ποιήσομαι νυνὶ καθάπαξ τὰς φρένας  
 διεφθορότα, καὶ ἀδικα, καὶ παράνομα καὶ λέγοντα  
 καὶ διανοοῦμενον περὶ ἐμοῦ, ἀλλ' ὕστερον ἤνικα ἂν  
 ἐθέλῃ Θεός. Περὶ δὲ ὧν εἰρηκας, ὡς δεῖ βασιλίδος  
 ἐκέτην καὶ πατριάρχου γενέσθαι ὡς ἂν συγγνώμην  
 παρασχόμενοι πρόνοιάν τινα ποιήσωνται πρὶν πάν-  
 τάκασιν ἀπολέσθαι, ἐκείνο εὐκαίρον εἰπεῖν, ὅτι· «Μὴ χλαίετε ἐπ' ἐμὲ, θυγατέρες Ἱερουσαλήμ, ἀλλ' ἐπ'  
 ἑαυτάς, καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ὑμῶν.» Πρὸς μὲν οὖν ἐκείνον ὁ βασιλεὺς τοιαῦτα ἀπεκρίνατο.

A tur, ut nunc saltem se respiceret, missoque ad  
 Augustani legato, ipsam, patriarcham atque consi-  
 lium suppliciter oraret, ut data præteritis venia,  
 aliqua se cura dignarentur, nec ab omni bona spe  
 desertum, intirire extorrem paterent. Tum im-  
 perator : Ilaud mirum, ait, si ebrius quispiam, et  
 in orbem actus, sensu deficiente, terram stabilem  
 et inconcussam vacillare putet, nec, si insanita  
 correptus, alios quoque judicet insanire. Et tu  
 igitur inani gloria et amore dominandi subactus  
 plane, proditorque maximus, nihil mirum, si inson-  
 tem me eorumdem criminum condemnes. Meministi  
 quomodo cum ad virtutis alumnos, honestatisque  
 amatores, et cultores in Atho monte scribens,  
 eos enixe rogassem ut Byzantium venientes, cum  
 B imperatrice, patriarcha, et quod nominasti consi-  
 lio, de pace agerent, deponendique belli, quod  
 conflictis criminationibus, mihi immerenti intullis-  
 sent, auctores fierent, cum aliis te quoque, ut  
 sanctimonie studio flagrantem scilicet, et pro  
 tuenda honestate, communique fructu nullam  
 certamen detrectaturum assumpserint. Verum illi  
 recte sane, et quæ oportuit cum libertate dixe-  
 runt, suarumque partium nihil prætermiserunt, et  
 ab iis qui eorum integritatem corrumpere, atque  
 a veritate in diversum rapere magnis pollicitatio-  
 nibus conabantur, a primis cogitationibus suis,  
 atque ab eo quod semel honestum ac justum  
 judicassent, non sunt dimoti. Qua de causa usque  
 hodie in multa ærumna sunt. Tu autem imperandi  
 cupidine et episcopatus splendore turpiter sperat-  
 us, etiam legationis socios una cum justitia et  
 veritate prodidisti : qui illud divi Pauli de Dema  
 modice immutatum tibi possunt occinere : « Macarius  
 nos reliquit, diligens hoc sæculum, et profectus  
 est Thessalonicam. » Quorum te memorem esse  
 oportebat, et horum simul, quæ nunc sceleratiora,  
 magisque impia non reformidas : **520** dum me,  
 qui læsi neminem, tantum non per temet conaris  
 occidere (dignas videlicet isto modo gratias refe-  
 rendis iis, qui episcopatum tibi mandaverunt), et  
 nefarie effuso sanguine manus tuas scelerare : ita  
 me ingratae et improbae in imperatorem voluntatis  
 non accusasses, qui nihil iniquam ejus amicitia  
 D indiligam perpetravi. De mea igitur in illum et  
 liberos ejus pietate nullum nunc tecum semel de-  
 pravato, ac de me pessime existimante, loquente-  
 que verbum commutabo : sed cum Deus voluerit.  
 Quod autem injecisti in sermone, oportere vie  
 imperatrici ac patriarchæ supplicare, ut data  
 venia, salutis meæ prospectum velint, illud apposite  
 responderim, « Filiae Jerusalem, nolite flere super  
 me, sed super vos ipsas flete, et super filios ves-  
 troſ. » Hæc ad Macarium coram imperator.

<sup>1</sup> Luc. xiiii, 28.

## CAPUT LIII.

*Thessali se Cantacuzeno dedunt ultro. Narrat legatis fortunam suam. Causam edit, cur in Thessaliam venire per se nequeat, et Joannem Angelum praefectum designat. Thessali eum libenter accipiunt. Bulla quam Cantacuzenus eidem dedit pro auspicio tyrannidis affectate a se depellenda, ipsaque ejusdem bullae verba recitata, in qua multa Christiane et ad pios mores accommodata dicta. Commendatio Joannis Angeli ezimia, quem praefectum Blachiae et castellorum creat. Conditiones et impositas enumerat.*

Sub idem tempus etiam e Thessalia legati eum A ad se vocans, et orant, ut sibi praesit; nam et antea ejus potius, quam Augustae partes amplexi, principem suum esse cupiebant; et tunc concorditer mittentes, ad gubernacula eundem invitabant. Imperator cum pro veteri benevolentia, tum quod nunc ultro ei se subicerent, pluribus gratias agens periniquum esse dixit, si, cum ipsi tam incredibile impensamque sui studium demonstrarint, non pari eos amore prosequi videretur, neque aperiret, quid in corde suo voluaret. Quae enim Gynaecocastri sibi evenissent, quo pacto et ipse, et de suis amicissimi gravibus fuissent obsessi periculis, et domesticis desciscientibus, et hostibus instantibus ac prementibus, multaque in exercitu extinguisset tumultuatio et confusio, praeter quibus malis pereundum erat, nisi Deus de caelo salutarem manum extendisset, haec inquam, praesertim se ne ipsos quidem fallere. Cum autem ad Cracum Triballorum principem coactus confugisset, admodum magnifice ab eo tractatum, et auxilia praeter opinionem consecutum esse. **521** Itaque nuper cum copiis non parvis ac bellicosis Didymotichum cepisse contendere, ut rebus suis illic copatitatis, cum amicis sese conjungeret. Sed cum Pheris esset, duces ac milites periculose morbo fuisse implicitos, magnamque partem extinctos: ut proinde in Triballos iter remitti necesse habuerit. Nunc se comparare, ut cum exercitu deo Didymotichum proficiscatur: id enim sibi ad acquirendum, si Deo placuerit, totum Romanum imperium adjumento maximo futurum. Propterea in Thessaliam per id tempus venire non posse; magis enim molestia, quam laetitia eos affecturum, si brevi spatio illic degens, in Thraciam revertatur. Sed si vere et ex animo sibi parere velint, in praesens Joannem Angelum praetorem se illis praeficere, sanguine conjunctissimum, quique ad salutem ab hostibus defendendam et prudentia, et invicto animo, et peritia militari egregium se duce praestare queat. Sed, ubi Didymotichi fuerit, nec aliquis casus impediat, quanta maxima poterit diligentia alacritateque eorum res curaturum. Haec legatis respondit, et ea Thessalis renuntiare jussit: qui si annuerent, tum opere complerentur. Sic eos qua decebat committite, et una de domesticis suis Manuelem administratorem dimittit. Ad eos ut venerunt, militesque et optimates urbium responsum audierunt, de benevolentia ac de veritate, cujus a puero fuisset semper studiosissimus, amplissimas ei gratias agunt, quod nimirum nihil fictum ac timidum, quamvis afflicta et prostrata fortuna

Υπό δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους, καὶ ἐκ Θεσσαλίας ἤγον πρόσβεις, καλοῦντες βασιλεῖα, καὶ δεόμενοι ἄρχιν σφῶν. Καὶ πρότερόν τε γὰρ ἔτοιμοι ἦσαν ὑπακοίειν, καὶ τὰ ἐκείνου μᾶλλον ἠρώυντο, ἢ βασιλθεῖ, καὶ τότε δὲ ὁμοφῶσαντες, ἐπεμφαν πρὸς αὐτὴν, καλοῦντες ἐπὶ τὴν ἀρχήν. Βασιλεὺς δὲ αὐτοὺς πολλὰς ὁμολογήσας χάριτας τῆς τε προτέρας εὐνοίας, καὶ τοῦ νυνὶ προσχωρεῖν ἐκόντας, ἔπειτα ἐφασκεν ἄγνωμον εἶναι δεινῶς, εἰ αὐτῶν πᾶσαν εὐνοίας ὑπερβολὴν ἰνδοικενυμένην, ὁμοίως καὶ αὐτὸς φαίνοντο διακαίμενος περὶ αὐτούς, μὴδὲ τὴν διάνοιαν ἀποκαλύπτει. Ὅσα μὲν γὰρ ἐν Γυναικοκαστρῷ συμβαῖη περὶ αὐτὸν, καὶ ὡς αὐτὸς τε καὶ τῶν συνόντων οἱ μάλιστα φιλοῦντες μεγάλοις κινδύνοις περισχεθεῖεν, ἀριστάμενων μὲν τῶν οικείων, τῶν πολεμίων δὲ ἐπιχειμῶνων, καὶ ταραχῆς πολλῆς καὶ ἀταξίας τὸ στρατόπεδον κατεχοῦσης, εἰ μὴ θεὸς ἀνωθεν χεῖρα εὐψήσουσιν ὑπερίσχευεν, οὐδ' αὐτοὺς ἠγνοχέιναι οἰεσθαι. Ἀνάγκη δὲ ἐλθῶν πρὸς Κράλην τὸν ἄρχοντα Τριβαλιῶν, πολλῆς ἀπολελαυκέναι παρ' αὐτοῦ καὶ τιμῆς καὶ συμμάχιας παρὰ δόξαν. Ὀλίγω γοῦν πρότερον στρατιῆν παραλαβὼν πολλήν τε καὶ ἀγαθὴν, ἐπὶ Διδυμοτείχῳ σκαυθεῖν, ὡς τοὺς ἐκείσε φίλοις συνεσόμενος καὶ διαθισόμενος εὐ τὰ κατ' αὐτὸν. Γενομένου δὲ ἐν Θρακίᾳ, τοὺς τε ἠγεμόνας καὶ τὴν στρατιᾶν νόσῳ δεινῇ περισχεθῆναι καὶ ἀποθανεῖν αὐτῶν πολλοὺς, ὡς ἐκ τῆς νόσου καὶ πρὸς ἀνάγκην ἐλθεῖν αὐθις ἀναστρέφειν εἰς τὴν Τριβαλιῶν ἀρχήν. Νυνὶ δὲ παρασκευάζεσθαι, ὡς ἅμα στρατιᾷ εἰς Διδυμοτείχῳ αὐθις ἐπιεσόμενος. Τοῦτο γὰρ μάλιστα λυσιτελεῖν αὐτῷ πρὸς τὸ κτήσεσθαι, εἰ κατὰ γνώμην εἴη θεῶν, τὴν πόσιν Ῥωμαίων ἠγεμονίαν. Δι' οὐ δύνασθαι ἔχειν πρὸς Θεσσαλίαν νῦν. Μᾶλλον γὰρ ἀνίστηναι, συγγνώμους μὲν ἐπὶ μικρὸν, ἐν τάχει δὲ ἀπαίρων πρὸς Θράκην αὐθις. Ἄλλ' εἴγε κατὰ γνώμην αὐτοῖς; εἴη ὅπ' αὐτὸν εταλεῖν, νῦν μὲν ἄρχοντα αὐτοὺς εἶναι Ἄγγελον Ἰωάννην ἐπιστάτην, προσήκοντά τε μάλιστα ἐξ αἵματος, καὶ δυνάμενον ἐξηγεῖσθαι καὶ διασώζειν ἀπὸ τῶν πολεμίων ἂν τινες ἐπέλοι, καὶ συνέσαι καὶ εὐψυχίᾳ, καὶ ἐμπειρίᾳ τῇ πρὸς τοὺς πολέμους. Αὐτὸν δὲ γενόμενον ἐν Διδυμοτείχῳ, εἰ μὴ τι κωλύοι δυσχερῆ, πρῶτον αὐτῶν ποιήσεσθαι, ἔση δυνατῆ, καὶ πᾶσαν ἐκδείξεσθαι ὅπερ αὐτῶν καὶ προθυμίαν καὶ σπουδὴν. Τοιαῦτα μὲν πρὸς τοὺς πρόσβεις ἀπεκρίνατο. Ἐκείλευέ τε καὶ τοῖς ἐν Θεσσαλίᾳ ἀπαγγέλλαντας εἰ πείθοιντο, εἰς ἔργον ἔγειν. Φιλοφροσύνην τε αὐτῷ προσήκουσαν περὶ αὐτοὺς ἐπιδειξάμενος, συνεπέμπετα καὶ τῶν οικείων ἕνα Μανουὴλ τὸν διοικητὴν, ὡς τὰ εἰρημύγια παρ' αὐτοῦ καὶ τοῖς ἐν Θεσσαλίᾳ ἀπαγγελοῦντα, ὧν καὶ γενομένων ἐν Θεσσαλίᾳ, ἐπεὶ ἦ τε στρατιᾶ καὶ τῶν πόλεων οἱ ἀριστοὶ τὰ παρὰ βασιλείως εἰρημύγια ἐκυνθάνοντο, πρῶτα μὲν ὁμολογοῦν βασιλεῖ χάριτας πολλὰς πῆς εὐμενείας

της περι αὐτοῦς, καὶ τῆς συντρόφου καὶ φίλης ἀληθείας ἐκ πατρός, ὅτι καίτοι δοκῶν ἐν δυσπραγίαις εἶναι, οὐδὲν ὑπέμεινε πεπλασμένον φθέγγασθαι, οὐδ' ἀγεννές, ἀλλὰ δῆλυν αὐτοῖς πεποίηται τὴν διάνοιαν οὐκ ἦν. Αὐτοῦς δὲ τῷ περιόντι τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας, ἐπεὶ μὴ λυσιτελεῖν αὐτῷ δοκοῖη, τὸ νῦν ἔχον ἦκειν παρ' αὐτοῦς, οὐκ ἄγγελον μόνον κατὰ γένος αὐτῷ προσήκοντα, καὶ ἔργειν δυνάμενον αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ εἰ τινα ἐκείνου πέμποι πολλῶν καταδεέστερον δεῖσθαι προθύμως, καὶ πᾶσαν ἐπιδείξασθαι περὶ τὸν βασιλέα εὐνοίαν. Τοιαῦτα μὲν καὶ οἱ ἐν Θετταλίᾳ ἀπεκρίναντο. Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ πύθοιο ἀπὸ τῶν πρέσβειων ἐπαυελθόντων, ἔπεμπε τὸν ἀνεψιὸν Ἄγγελον Ἰωάννην, ἐπίτροπον εἶναι Θετταλίαν. Πᾶσι δὲ βουλόμενος καταφανές ποιεῖν, ὡς οὐ βασιλέως τοῖς παισὶν ἐπιδολεῶν ἤρατο τὸν πόλεμον, καὶ ὡς οὐδ' εἰ περιγένοιτο τῆς ἀρχῆς ἔγνωκεν ἀποστρεφῆναι, ἀλλ' ὑπὸ βασιλίδος μᾶλλον αὐτὸς ἐπολεμήθη ἀνθρώποις πειθόμενης συκοφάνταις, τῷ Ἄγγέλῳ πρὸς τὴν Θετταλίαν ἀρχὴν χρυσόβουλλον ποιῶν, βασιλίδα τε προσέγραψε, καὶ βασιλέα Ἰωάννην τὸν υἱὸν, ὥστε Ἄγγελόν τε καὶ Θετταλοῦς, τὴν δουλείαν τε κάκεινοις, ὡς περ καὶ αὐτῷ ἠμολογεῖν, καὶ μᾶλλον ἢ πρότερον ὑπέκειν. Ὁ καὶ ἐπὶ λέξεως εἶχεν οὕτως· Ὁ; ἀπόλοιο ὁ φθόνος τὸ πάντων τῶν κακῶν χειριστόν τε καὶ ἀδικώτατον, ὃ γε κακῶς ἡμᾶς ἀρχήθεν ἐξώσας τῆς ἀκηράτου τρυφῆς χειρὶ Θεοῦ πλασθέντας, καὶ λόγῳ τιμηθέντας, ὃ τῆς ὑπὲρ λόγον χάριτος, καίτοι μετὰ τὴν τοῦ χείρονος πείραν, ἵνα συνελθὼν εἴπω, εἰ τῆς ἐνδοῦκα καταδικῆς ἐκείνης ἤμεν ἐν συναισθησὶ, καὶ τὰ βελτίω ἐμελετῶμεν, κἂν συγγνώμης τυγχόντες αὐθις ἀν ἤμεν ἐν τοῖς προτέροις. Νυνὶ δ' ὡς περ μῆτι χαλεπὸν πεπραχότες, ἢ πεπονθότες ἐξ ἀβουλίας, ἢ γοῦν ὑπὸ τοῦ παθεῖν οὐ μόνον διδραχθέντες τὸ τὰ δέοντα φρονεῖν οἶονεῖ παρηρημέθαι, πῆματα πάσχειν αὐθαίρετα κακῶς αἰρηθέντες, καὶ δεινῶς ἐγκαλινδοῦσθαι διὰ βίου τοῖς μὴ καθήκουσι, καὶ τῆς ἰσῆς ἀξίας πρὸς Θεοῦ τυχόντες, καὶ τῆς αὐτῆς ἡξιωμένοι· σπουδῆς, μεμνηνότες δίκην, ταυτησί μὲν οἰκτρῶ; ἐκεπεπώκαμεν, ἀνιστότητα δὲ πεπόνθᾶμέν τε καὶ τετιμήκαμεν. Δέον γὰρ σπουδάσειν, ἢ τὸν αὐτὸν ἐπὶ τοῖς ἀμείνισι δρόμον, ἢ φιλοικεῖν ἄλλος ἄλλον ὑπερβαίνειν, ὅπως ἀν ἐπ' ἀγαθοῖς ἀλλήλους νικῶμεν, τούναντιον ἄπαν φαινόμεθα πράττοντες, καὶ συμβέδθηκεν ἡμῖν οἷόν τι πάθος ἀτεχνῶς ἄποπον, ὅτι κατὰ τοὺς τῆς μορφῆς χαρακτῆρας ἐπεστὶ διεννηοχέσθαι, καὶ ταῖς τῆς ψυχῆς ἔξεστι. Καὶ τὴν πρώτην ἐκείνην καὶ μακαριστὴν ὄντως εὐδαιμονίαν ἀποβαλοῦσιν ἡμῖν, δέδοκτο δεῖν ἐφ' ἐτέραν πολυαχιδῆ τραπέσθαι, ἀδύβαιοι πάντη καὶ καθ' ἑαυτὴν στασιάζουσιν. Ἦν εἰ τις οὐ καλοῖη τύρβην κομιδῆ ματαίαν, καὶ θόρυβον ἀκερδῆ, τοῦτον ἐγὼ νομίζω τελεῖν οὐκ εἰς τοὺς εἰς φρονούντας, οὐ φύσεως

A sua, ut apparet, loqui, sed mentem illis suam candidè declarare voluisset. Se autem abundantia quadam amoris erga illum, quandoquidem hoc tempore ad eos sibi veniendum non putet, non modo Angelum, ipsi genere conjunctum et ad regendum idoneum, sed et si quempiam illo multo inferiorem mittat, libenter suscepturos, imperatorisque semper fore cupidissimos. Talia Thessali responderunt; quæ ut a legatis reversis imperator audivit, consobrinum Joannem Anglum ad ineundam Thessaliæ præfecturam misit. Volens autem constare palam, non se insidiantem imperatoris liberis bellum suscepisse, nec, si vinceret, illos imperio privare statuisse, sed potius ab Augusta mendaciloquis hominibus fidem commo-dante se oppugnari, 522 Angelo propter Thessaliæ procuratoriam bullam auream faciendam, et imperatrici ac Joannis ejus filii imperatoris nomina ascribi curavit, ut et Angelus, et Thessali subjectionem æque ipsis, ut sibi profiterentur; magisque de cætero subessent. Bulla ad verbum hæc erat (8): Utinam malorum omnium pessimum nequissimumque invidia desperiret, quæ nos Dei manu factos, et intelligentia honoratos (o inexplicabile munus) male ab initio ab immortalibus illis deliciis expulit. Quanquam si post experta mala, ut breviter dicam, justiam illam damnationem simul agnosceremus, melioraque meditaremur; veniam adepti, in priorem statum restitueremur. At nunc, quasi ob amentiam nihil noxium operati, aut perpassi, sive ex eo quod passi sumus minimo docti, judicium veri propemodum amissimus, dum mala perpeti male eligimus, et accusare quærimus; quorum in vita nullum crimen reperitur. Et cum æqualem a Deo dignitatem inter nos sortiti, eademque ab ipso cura dignati sumus, ea furiosorum instar miserabiliter excidimus, et ad inæqualitatem redacti, eam in honore habuimus. Cum namque vel studere debuisse idem ingredi virtutis curriculum, vel contendere, ut alius alium antiret, et in bonis actionibus nos mutuo vinceremus, prorsus contra facimus, et tanquam morbo quodam absurdissimo occupamur. Nam ex formæ nostræ lineamentis sequitur, ut etiam habitibus animi excelluerimus. Et quia prima illa vereque beatissima felicitate orbati sumus, visum est oportere ad aliam multiplicem, inconstantem omnino et a seipsa dissidentem converti. Quam si quis non appellet turbas valde stolidas tumultumque, hunc ego in prudentibus haud numerandum, neque illi naturam, sed pravam aliquam voluntatem in hoc nocuisse opinor. Cum porro multi hujus dictæ et legitimæ felicitatis diversa ratione exsortes sint,

#### Jacobi Pontani notæ.

(8) De aurea bulla loquitur, de qua antea scripsimus; eam enim imperatores dabant, quibus dandam censebant. Nicetas lib. 1 vocat, γράμμα ἐρυθροσήμαντον, σφραγιδί τε χρυσεῖ, καὶ σφραγιδί νήματι

ἐμπέδον, κόγχης ἀναδευμένῳ αἵματι. litteras rubrica notatas, sigilloque aureo et serico filo munitas, quod conchas sanguine tinctum erat. Zonaras, tom. III, χρυσοσήμαντο; γραφῆ et χρυσόβουλλο; γραφῆ dicitur.



## CAPUT LIII.

*Thessali se Cantacuzeno dedunt ultro. Narrat legatis fortunam suam. Causam edit, cur in Thessaliam venire per se nequeat, et Joannem Angelum præfectum designat. Thessali eum libenter accipiunt. Bulla quam Cantacuzenus eidem dedit pro eversione tyrannidis affectatæ a se depellenda, ipsaque ejusdem bullæ verba recitata, in qua multa Christiane et ad pios mores accommodatè dicta. Commendatio Joannis Angeli ezimia, quem præfectum Blachie et castellorum creat. Conditiones ei impostas enumerat.*

Sub idem tempus etiam e Thessalia legati eum A ad se vocant, et orant, ut sibi præsit; nam et antea ejus potius, quam Augustæ partes amplexi, principem suum esse cupiebant; et tunc concorditer mittentes, ad gubernacula eundem invitabant. Imperator cum pro veteri benevolentia, tum quod nunc ultro ei se subicerent, pluribus gratias agens periniquum esse dixit, si, cum ipsi tam incredibile inmensumque sui studium demonstrarint, non pari eos amore prosequi videretur, neque aperiret, quid in corde suo voluaret. Quæ enim Gynæceastrî sibi evenissent, quo pacto et ipse, et de suis amicissimî gravibus fuissent obsessi periculis, et domesticis descendentibus, et hostibus instantibus ac presentibus, multaque in exercitu extitisset tumultuatio et confusio, præ quibus malis pereundum erat, nisi Deus de cælo salutarem manum extendisset, hæc inquam, putare se ne ipsos quidem fallere. Cum autem ad Crælium Triballorum principem coactus confugisset, admodum magnifico ab eo tractatum, et auxilia præter opinionem consecutum esse. 521 Itaque nuper cum copiis non parvis ac bellicosis Didymotichum cœpisse contendere, ut rebus suis illic copatitulis, cum amicis sese conjungeret. Sed cum Pheris esset, duces ac milites periculose morbo fuisse implicitos, magnamque partem extinctos: ut proinde in Triballos iter remittiri necesse habuerit. Nunc se comparare, ut cum exercitu denuo Didymotichum proficiscatur: id enim sibi ad acquirendum, si Deo placuerit, totum Romanum imperium adjumento maximo futurum. Propterea in Thessaliam per id tempus venire non posse; magis enim molestia, quam lætitia eos affecturum, si brevi spatio illic degens, in Thraciam revertatur. Sed si vere et ex animo sibi parere velint, in præsens Joannem Angelum prætorem se illis prædicere, sanguine conjunctissimum, quique ad salutem ab hostibus defendendam et prudentia, et invicto animo, et peritia militari egregium se ducem prætare queat. Sed, ubi Didymotichi fuerit, nec aliquis casus impediet, quanta maxima poterit diligentia alacritateque eorum res curaturum. Hæc legatis respondit, et ea Thessalis renuntiare jussit: qui si annuerent, tum opere complerentur. Sic eos qua decebat comitate, et ipsa de domesticis suis Manuelem administratorem dimittit. Ad eos ut venerunt, militaque et optimates urbium responsam audierunt, de benevolentia ac de veritate, cujus a puero fuisset semper studiosissimus, amplissimas ei gratias agunt, quod nimirum nihil fictum ac timidum, quamvis afflictis et prostrata fortuna

Υπό δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους, καὶ ἐκ Θεσσαλίας ἤκον πρέσβεις, καλοῦντες βασιλεῖα, καὶ δεόμενοι ἄρχειν σφῶν. Καὶ πρότερόν τε γὰρ ἔτοιμοι ἦσαν ὑπακοῦσιν, καὶ τὰ ἐκείνου μᾶλλον ἤρουντο, ἢ βασιλίδος, καὶ τότε δὲ ὁμοήσαντες, ἐπειψαν πρὸς αὐτὴν, καλοῦντες ἐπὶ τὴν ἀρχήν. Βασιλεὺς δὲ αὐτοῖς πολλὰς ὁμολογήσας χάριτας τῆς τε προτέρας εὐνοίας, καὶ τοῦ νυνὶ προσχωρεῖν ἐκόντας, ἔπειτα ἔφασκεν ἄγνωμον εἶναι δεινῶς, εἰ ἀπῶν πᾶσαν εὐνοίας ὑπερβολὴν ἐνδεικνυμένων, ὁμοίως καὶ αὐτὸς φαίνετο διακαίμωνος περὶ αὐτοῦς, μὴδὲ τὴν διανοίαν ἀποκαλύπτει. Ὅσα μὲν γὰρ ἐν Γυναικοκαστρῷ συμβαίη περὶ αὐτὸν, καὶ ὡς αὐτοῦ τε καὶ τῶν συνόντων οἱ μάλιστα φιλοῦντες μεγάλοις κινδύνοις περισχεθεῖεν, ἀρισταμένων μὲν τῶν οὐκείων, τῶν πολεμίων δὲ ἐπικειμένων, καὶ ταραχῆς πολλῆς καὶ ἀταξίας τὸ στρατόπεδον κατεχοῦσης, εἰ μὴ θεὸς ἀνωθεν χεῖρα σώζουσαν ὑπέσχετο, οὐδ' αὐτοῦς ἠγορηκεῖν οἴεσθαι. Ἀνάγκη δὲ ἔλθῶν πρὸς Κράλην τὸν ἄρχοντα Τριβαλῶν, πολλῆς ἀπολειψαμένῳ παρ' αὐτοῦ καὶ τιμῆς καὶ συμμαχίας παρὰ δόξαν. Ὅλιγῳ γοῦν πρότερον στρατιῶν παραλαβὴν πολλήν τε καὶ ἀγαθὴν, ἐπὶ Διδυμοτείχῳ σπαύδειν, ὡς τοῖς ἐκείσε φίλοις συνεσόμενος καὶ διαθησόμενος εὐ τὰ κατ' αὐτόν. Γενομένου δὲ ἐν Φεραίς, τοῦς τε ἠγεμόνας καὶ τὴν στρατιάν νόσῳ δεινῇ περισχεθῆναι καὶ ἀποθανεῖν αὐτῶν πολλοὺς, ὡς ἐκ τῆς νόσου καὶ πρὸς ἀνάγκην ἔλθειν αὐδὶς ἀναστρέφειν εἰς τὴν Τριβαλῶν ἀρχήν. Νυνὶ δὲ παρασκευάζεσθαι, ὡς ἅμα στρατιᾷ εἰς Διδυμοτείχῳ αὐδὶς ἀρῆξόμενος. Τοῦτο γὰρ μάλιστα λυσιστελεῖν αὐτῷ πρὸς τὸ κτήσεσθαι, εἰ κατὰ γνώμην εἴη θεῶν, τὴν πᾶσαν Ῥωμαίων ἠγεμονίαν. Δι' αὐτὸ δύνασθαι ἤκειν πρὸς Θεσσαλίαν νῦν. Μᾶλλον γὰρ ἀνιάσειν, συγγινώμενος μὲν ἐπὶ μικρὸν, ἐν τάχει δὲ ἀπαίρων πρὸς θράκη αὐδὶς. Ἄλλ' εἴγε κατὰ γνώμην αὐτοῖς; εἴη ὑπ' αὐτὴν τελεῖν, νῦν μὲν ἄρχοντα αὐτοῖς τὴν Ἀγγελῶν ἰσχύνην ἐπιστῆναι, προσήκοντά τε μάλιστα ἐξ αἵματος, καὶ δυναμένον ἐξηγεσθαι καὶ διασώζειν ἀπὸ τῶν πολεμίων ἂν τινες ἐπίκοσι, καὶ συνάσαι καὶ εὐφυχίᾳ, καὶ ἐμπειρίᾳ τῇ πρὸς τοὺς πολέμους. Αὐτῶν δὲ γενομένων ἐν Διδυμοτείχῳ, εἰ μὴ τι κωλύοι δυσχερῆς, κριτικῶν αὐτῶν ποιήσεσθαι, ἕση δυνατῆ, καὶ πᾶσαν ἐπιβεβεῆσθαι ὑπὲρ αὐτῶν καὶ προθυμίαν καὶ σπουδὴν. Τοιαῦτα μὲν πρὸς τοὺς πρέσβεις ἀπεκρίνατο. Ἐπίλευε τε καὶ τοῖς ἐν Θεσσαλίᾳ ἀπαγγελλάντας εἰ πείθοιντο, εἰς ἔργον ἄγειν. Φιλοφροσύνην τε αὐτῷ προσήκουσαν περὶ αὐτοῦς ἐπιδειξάμενος, συντίπτεται καὶ τῶν οὐκείων ἐν Ἀμανοῦλ τὸν διοικητὴν, ὡς τὰ εἰρημύγια παρ' αὐτοῦ καὶ τοῖς ἐν Θεσσαλίᾳ ἀπαγγελοῦντα. ὧν καὶ γενομένων ἐν Θεσσαλίᾳ, ἐπεὶ ἦ τε στρατιὰ καὶ τῶν πόλεων οἱ ἄριστοι τὰ παρὰ βασιλείως εἰρημύγια ἐκυνθάνοντο, πρῶτα μὲν ὁμολογοῦν βασιλεὶ χάριτας πολλὰς τῆς εὐμενίας

τῆς περὶ αὐτοῦς, καὶ τῆς συντροφῶν καὶ φιλῶν, ἀλη-  
 θείας ἐκ πατρὸς, ὅτι καίτοι δοκῶν ἐν δυσπραγίαις  
 εἶναι, οὐδὲν ὑπέμενε πεπλασμένον φθέγγεσθαι,  
 οὐδ' ἀγεννῆς, ἀλλὰ δῆλην αὐτοῖς πεποιθῆναι τὴν διά-  
 νουσαν οὐκ ἦν. Αὐτοῦς δὲ τῷ περιόντι τῆς εἰς αὐτὸν  
 εὐνοίας, ἐπεὶ μὴ λυσιτελεῖν αὐτῷ δοκοῖν, τὸ νῦν ἔχον  
 ἔχειν παρ' αὐτοῦς, οὐκ ἄγγελον μόνον κατὰ γένος  
 αὐτῷ προσήκοντα, καὶ ἄρχειν δυνάμενον αὐτῶν, ἀλλὰ  
 καὶ εἰ τινα ἐκείνου πέμπτοι πολλῶν καταβεβίωτον  
 δεξασθαι προθύμως, καὶ πᾶσαν ἐπιδειξασθαι περὶ  
 τὸν βασιλέα εὐνοίαν. Τοιαῦτα μὲν καὶ ἐν Θετταλίᾳ  
 ἀπεκρίναντο. Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ πύθοιτο ἀπὸ τῶν  
 πρέσβειων ἐπανελευθόντων, ἐπεμπε τὸν ἀνεψιὸν Ἄγγε-  
 λον Ἰωάννην, ἐπίτροπον εἶναι Θετταλίας. Πᾶσι δὲ  
 βουλόμενος καταφανῆς ποιεῖν, ὡς οὐ βασιλέως τοῖς  
 παισὶν ἐπιδοσεύων ἤρατο τὸν πόλεμον, καὶ ὡς οὐδ'  
 εἰ περιγένοιτο τῆς ἀρχῆς ἔγνωκεν ἀποστραφεῖν, ἀλλ'  
 ὑπὸ βασιλέως μᾶλλον αὐτὸς ἐπολεμήθη ἀνθρώποις  
 τειχομένης συκοφάνταις, τῷ Ἄγγέλῳ πρὸς τὴν  
 Θετταλίαν ἀρχὴν χρυσόβουλλον ποιῶν, βασιλέα τε  
 προσέγραψε, καὶ βασιλέα Ἰωάννην τὸν υἱόν, ὥστε  
 Ἄγγελόν τε καὶ Θετταλοῦς, τὴν δουλείαν τε κάκει-  
 νοις, ὡς περ καὶ αὐτῷ ἔμολογεῖν, καὶ μᾶλλον ἢ πρό-  
 τερον ὑπέκειναι. Ὁ καὶ ἐπὶ λέξεως εἶγεν οὕτως· Ὁ  
 ἀπόλιτο ὁ φθόνος τὸ πάντων τῶν κακῶν χειριστόν  
 τε καὶ ἀδικώτατον, ὃ γε κακῶς ἡμᾶς ἀρχήθεν ἐξώσας  
 τῆς ἀκράτου τρυφῆς χειρὶ Θεοῦ πλασθέντας, καὶ  
 λόγῳ τιμηθέντας, ὡς τῆς ὑπὲρ λόγον χάριτος, καίτοι  
 μετὰ τὴν τοῦ χειρονομίας πείραν, ἵνα συνελθὼν εἶπω,  
 εἰ τῆς ἐνδοῦ καταδικῆς ἐκείνης ἤμεν ἐν συναισθή-  
 σι, καὶ τὰ βέλτεω ἐμελετώμεν, κἂν συγγνώμης τυ-  
 χόντες αὐθις ἂν ἤμεν ἐν τοῖς προτέροις. Νυνὶ δ' ὡς  
 περ μήτι χαλεπὸν πεπραχότες, ἢ πεπονηότες ἐξ  
 ἀβουλίας, ἢ γούν ὑπὸ τοῦ παθεῖν οὐ μόνον διδραχθέν-  
 τες τὸ τὰ δέοντα φρονεῖν οἴοιτο παρηρημέα, πη-  
 ματα πάσχειν αὐθαίρετα κακῶς αἰρεθέντες, καὶ  
 λευῶς ἐγκλινομένους διὰ βίου τοῖς μὴ καθήκουσι,  
 καὶ τῆς ἰσῆς ἀξίας πρὸς Θεοῦ τυχόντες, καὶ τῆς αὐ-  
 τῆς ἡξιομένου· σπουδῆς, μεμνηνότες δικῆν, ταυτησί  
 μὲν οἰκτρῶ· ἐκπεπτώκαμεν, ἀνίστηται δὲ πεπνυμέν-  
 ῆν τε καὶ τετιμῆκαμεν. Δέον γὰρ σπουδάσειν, ἢ  
 τὸν αὐτὸν ἐπὶ τοῖς ἀμείνοσι δρόμον, ἢ φιλονεκεῖν  
 ἄλλος ἄλλον ὑπερβαίνειν, ὅπως ἂν ἐπ' ἀγαθοῖς ἀλλή-  
 λους νικῶμεν, τούναντιον ἅπαν φαινόμενα πράτ-  
 τόντες, καὶ συμβέβηκεν ἡμῖν οἷόν τι πάθος ἀτεχνῶς  
 ἔπεισι διεννηοχένας, καὶ ταῖς τῆς ψυχῆς ἔξεστι.  
 Καὶ τὴν πρώτην ἐκείνην καὶ μακαριστὴν ὄντως  
 εὐδαιμονίαν ἀποβαλοῦσιν ἡμῖν, δέδοκτο δεῖν ἐφ' ἐτέ-  
 ραν πολυσχιδῆ τραπέσθαι, ἀδέσθαιον πάντη καὶ καθ'  
 ἑαυτὴν στασιάζουσαν. Ἦν εἰ τις οὐ καλοῖ τὴν τύρβην  
 κομῆθι μεταίαν, καὶ θέρυθον ἀκέρδη, τοῦτον ἐγὼ  
 νομίζω τελεῖν οὐκ εἰς τοὺς εὐ φρονούντας, οὐ φύσεως

A sua, ut apparet, loqui, sed mentem illis suam  
 candidè declarare voluisset. Se autem abundantia  
 quadam amoris erga illum, quandoquidem hoc  
 tempore ad eos sibi veniendum non putet, non  
 modo Angelum, ipsi genere conjunctum et ad  
 regendum idoneum, sed et si, quempiam illo  
 multo inferiorem mittat, libenter suscepturos,  
 imperatorisque semper fore cupidissimos. Talia  
 Thessali responderunt; quæ ut a legatis reversis  
 imperator audivit, consobrinum Joannem Anglum  
 ad ineundam Thessaliæ præfecturam misit. Volens  
 autem constare palam, non se insidiantem impe-  
 ratoris liberis bellum suscepisse, nec, si vinceret,  
 illos imperio privare statuisset, sed potius ab  
 Augusta mendaciloquis hominibus fidem commo-  
 dante se oppugnari, 522 Angelo propter Thessa-  
 liæ procuratorem bullam auream faciendam, et  
 imperatricis ac Joannis ejus filii imperatoris  
 nomina ascribi curavit, ut et Angelus, et Thes-  
 sali subjectionem æque ipsis, ut sibi profiterentur,  
 magisque de cætero subessent. Bulla ad verbum  
 hæc erat (8): Unam malorum omnium pessimum  
 nequissimumque invidia disperiret, quæ nos Dei  
 manu factos, et intelligentia honoratos (o inexplicabile munus) male ab initio ab immortalibus illis  
 deliciis expulit. Quanquam si post experta mala,  
 ut breviter dicam, justam illam damnationem  
 simul agnosceremus, melioraque meditaremur,  
 veniam adepti, in priorem statum restitueremur.  
 At nunc, quasi ob amantiam nihil noxius operati,  
 aut perpassi, sive ex eo quod passi sumus minime  
 docti, judicium veri propemodum amissimus, dum  
 mala perpeti male eligimus, et accusare quærimus,  
 quorum in vita nullum crimen reperitur. Et cum  
 æqualem a Deo dignitatem inter nos sortiti, eadem-  
 que ab ipso cura dignati sumus, ea furiosorum  
 instar miserabiliter excidimus, et ad inæqualita-  
 tem redacti, eam in honore habuimus. Cum nam-  
 que vel studere debuissēmus idem ingredi virtutis  
 curriculum, vel contendere, ut alius alium antiret,  
 et in bonis actionibus nos mutuo vinceremus,  
 prorsus contra facimus, et tanquam morbo quodam  
 absurdissimo occupamur. Nam ex formæ nostræ  
 lineamentis sequitur, ut etiam habitibus animi  
 excelluerimus. Et quia prima illa vereque beatis-  
 sima felicitate orbati sumus, visum est oportere  
 ad aliam multiplicem, inconstantem omnino et a  
 seipsa dissidentem converti. Quam si quis non  
 appellet turbas valde stolidas tumultumque, hunc  
 ego in prudentibus haud numerandum, neque illi  
 naturam, sed pravam aliquam voluntatem in hoc  
 nocuisse opinor. Cum porro multi hujus dictæ et  
 legitimæ felicitatis diversa ratione exsortes sint,

## Jacobi Pontani notæ.

(8) De aurea bulla loquitur, de qua antea sæ-  
 pius; eam enim imperatores dabant, quibus dandam  
 censebant. Nicetas lib. 1 vocali, γράμμα τρυφρο-  
 σήμαντον, σφραγίδι τε χρυσεῖα, καὶ σφρικῶ νήματι

ἐμπειδόν, κόγχης ἀναδευόμενῳ αἵματι. litteras ru-  
 brica notatas, sigilloque aureo et serico filo munitas.  
 quod conchas sanguine tinctum erat. Zonaræ, tom. III,  
 χρυσοτήμαντο; γραφῆ ἐι χρυσοβούλλο; γραφῆ dicitur.

et homines partim majorum claritudine, partim pecuniarum thesauris, partim gloria et multorum erga se observantia, partim arte ac munere imperatorio, partim vita, ordine et modo laudabili instituta, partim felicitate liberorum, illustriumque cognatorum, et amicorum tribu superbire et lætari consueverint, hæc omnia, et alia quæ vulgo beatitates habentur (quæ prætereo, ne nominibus hujuscemodi proferendis nimium videar delectari), plus satis ubertimque, citra laborem, et ut ita dicam, facili ac secundo quodam cursu experiri a Deo mihi concessum est. Et si cui, qui nunc **523** vivunt mortalium, aut qui olim vixerunt in uno horum quomodocunque gloriari, seseque circumspicere fas est aut fuit, omnes mihi hoc utique concedendum fatebuntur, his omnibus per omnia gloriari. Equidem felicitate multa, et omnigenis opibus, sine malo quotidiano aliquo circumfluxi: quod quidam antiquorum sapientum laudavit (9). Contemplabar autem velut e specula ista, quæ temere honorantur, et studiosè quærentur, ac facillime dilabuntur: utpote quæ de foris hominibus affluunt, fortunæ cujusdam inconstanti fluxu, hæc in trutina præbentis, cujus lancium altera levior ascendit (10), altera contra gravitate ponderis deprimitur. Et omnia quidem alia facile mutatum iri putabam, utpote ab his sponte discessurus: ab illis non semper fortasse honoris appellatione, quemadmodum fieri solet. Quam autem supra amicorum tribum nominavi, cum rebus ipsis et temporibus mutatum iri non sperabam. Sed ut ego me ab illis non eram quadamtenus sejuncturus, sic ipsos non aliter facturos existimabam. Fatenda veritas, difficillimum credidi, ut illi mihi adversarentur, quibus undecunque benefacere non cessavi. Si autem ab his ipsis potius infanda passi, et proh dolor! calumniis vehementissime oppugnati sumus, quid attinet plura dicere? Sed oportebat, oportebat inquam, omnes cognoscere, et ante oculos ponere, nihil esse firmum ac permanentem. Qui porro nos autecessit dominus imperator divinissimus, et generosus mihi frater, ac ei olim injuriosissime tractato, et in periculis versanti (dissimulandum et parcendum in præsens iis qui injuriam intulerunt, nisi hoc, quod illustris-

A εἰς τοῦτο, φαύλης δὲ τινος αἰρέσεως ζημιώσεως αὐτόν. Πολλῶν δὲ ταύτης, δὴ τῆς λεγομένης τε καὶ νομιζομένης εὐδαιμονίας διαφύρας εὐμοιροτάτων, καὶ τῷ μὲν ἀπὸ γένους οἶον τιμᾶν εὐλόγησιν ἀνθρώποι, τὸ βρενθῦσθαι τε καὶ ἡθεσθαι προτυπάρχοντο, τῷ δ' ἀπὸ χρημάτων, τῷ δ' ἀπὸ δόξης καὶ θεραπείας; οὗ πολλῆς, ἐτέρῳ δ' ἀπὸ στρατηγίας, βίου τε καὶ κόσμον ἐπαινετοῦ, ἀλλ' ὁ δ' ἀπ' εὐτεχνίας καὶ φαρίας; λαμπρᾶς συγγενῶν καὶ φίλων, τούτων ἀπάντων καὶ τῶν ἄλλων ὅσα τοῖς πολλοῖς μακαρίζεται; πρὸς ἴσμι γὰρ τὸ δεκτικὴν περαιτέρω τῆς τῶν τοιούτων ἐλομάτων προφορᾶ φαιδρύνεσθαι, λαν ἱκανῶ; ἐμοὶ παρὰ βῆθαι, καὶ θαφιλῶ; εὐμαρῶ; πως ἂν τις εἶποι καταρῶν θεῶν καχορήγεται. Καὶ εἰ τῶ τῶν νῦν ἢ τῶν πάλαι ἐν τῶν λεγομένων αὐχεῖν ὅπως οὖν ἐχρῶ, ἢ μέγα φρονεῖν, φαίεν ἅπαντες ἂν ἐμοὶ χρῶναι; τὸ τοῦτοις ἅπασι διὰ πάντων σεμνύνεσθαι. Ἄμελει καὶ ἦν μὲν ἐμοὶ πολλῆ τις εὐδαιμονίας σύβρις, καὶ διδοῦ παντοῦ, μηδενὸς τυγχάνοντος; κακοῦ κατ' ἡμᾶρ, ὡς τινε τῶν πάλαι σοφῶν ἐπηρέθη. Ἐθεώμην δ' ὡς περ ἐξ ἀπόπτου τινὸς εἰκῆ ταῦτα τιμώμενά τε καὶ σεουδαζόμενα, καὶ βῆστα λυόμενα, ὡ; ἐξωθεν ἀνθρώποι, περιβρέόμενα τύχης τινὸς ἀστῆτε φορᾶ, καὶ τὸ τῆς τρυάνης πατρουῶς, ἢ; τῶν πλαστῆγων ἢ μὲν ἀνεῖσι κουφιζομένη, ἢ δ' αὖ καθέλικται, βαρυτέρας ἐπεντεθεισης; ὀλκῆς. Καὶ πάντων μὲν τῶν ἄλλων ὤμην βῆδιν τινὰ τῆν μεταβολῆν, ὡ; ἀπὸ μὲν τῶν ἀφιζόμενος οἰκοθεν, ὑπὸ δὲ τῶν ἰσῶ; οὐκ αἰε; καλοῦμενος, οἶα συμβαίνεῖν εἴωθεν. Ἦν δ' ἐφθακῶς ὠνόμοσα φατριαν φίλων, οὐποτ' ὤμην τοῖς πράγμασι συμμεταβληθῆναι, μηδὲ τοῖς τοῦ βίου καιροῖς; ἀλλ' ὡς περ οὐκ αὐτὸ; ἐμελλον ἀμωτῆπως; ἐκείνων ἀφέξεσθαι, οὐτω; οὐδὲ σφᾶ; ἄλλο παρὰ τοῦτο παθεῖν ὕπελθῶν. Εἰρήσεται γὰρ τῆλῆθῆ; παγγάλεπον ἐνόμισα ἐκείνων κατ' ἐμοῦ γενέσθαι, οὐ; εἰ ποῶν οὐκ ἐπαυσάμην ἐν πάσιν. Εἰ δὲ καὶ ὅτ' αὐτῶν τούτων μᾶλλον ἡμεῖς ἀνίκεστα ἐπιπόνθαιμεν, καὶ τὰ δεινότατα, φεῦ, σεουκοφαντήμεθα καὶ διαβεβλήμεθα, τί χρῆ καὶ λέγεις; Ἄλλ' ἐχρῶν, ἀρ' ἐχρῶν κατελιγφῆναι πάντας ἀπλανῶ; καὶ ἐ; προῦπτου κείσθαι, ὡ; οὐδὲν μόνιμον, οὐδὲ βῆδιον. Τῷ μὲντοι πρὸ ἡμῶν διεσπῆτε τε καὶ βασίλει, τῷ θεοτάτῳ καὶ γενναῖῳ μοι ἀδελφῷ πάλαι τὰ μέγιστ' ἀδικουμένῳ καὶ κινδυνεύοντι, παροπτέον ἐ; τὰ νῦν

## Jacobi Pontani notæ.

(9) Felicissimum esse ait Euripides in *Hecuba*, cui nihil in diem obtingit mali, his verbis, Ἐξεῖνος δ' ἄλλῶστετος, ὅτῳ κατ' ἡμᾶρ τυγχάνει μηδὲν κακόν. Cum ergo nec unum diem vita nostra a malis sit libera (quæ quam multa sint, resensere nihil attinet), quid tota vita, quam erit misera? Sed Cantacuzenus fuit homo paucissimorum hominum. Merito autem sapientiam nuncupat; Euripides siquidem propter sapientiam, ὁ σκηναῖκός φιλόσοφος, scenicus, seu *theatralis philosophus*, dictus est.

(10) Antiqui res hominum a Jove velut libra quadam pensitari censebant, unde et ὀψίζυγος dicitur est poëtis, utpote qui ex alto cælo omnia libret ac ponderet. Homerus *Ihad.* Ἰ' Achillis et Hectoris lata libræ, seu lancibus imposuisse, et Hectoris descendisse, seu præponderasse ait. Id

D' voit Maro de *Enea* et Turno, *Æneid.* lib. xii: *Juppiter ipse duas æquato examine lances Sustinet, et facta imponit diversa duorum, Quem damnet labor, et quo vergat pendere Leibum.*

Quam diversis simulacris olim efficta fuerit Fortuna, docet Alexand. Neapolit. lib. i, cap. 13, inter quæ tamen eam cum libra, seu trutina effictam fuisse, non invenio. Hac autem potius justa judicaretur, cum accusetur ut injustissima, et cæca plane. Verumtamen per lances ejus, alteram ascendentem, alteram descendentem, non aliud, quam ipsius mobilitatem et inconstantiam significare historicus voluit, quæ nunc exaltet, nunc deprimat, nunc det, nunc auferat.

φειδοί τῶν ἀδικούντων, πλὴν τούτου πάνυ θαυμα-  
σῶν ὄντων, προστεθέντες ἡμεῖς, καὶ πάντα μὲν  
παρ' οὐδὲν θέμενοι, συγκινδυνεύσαι δ' ἐκείνῳ κα-  
λῶς ἐδόμενοι, καὶ μυριοὶς ὑπὲρ ἐκείνου συμπε-  
σθέντες δεινοῖς, φίλας ὄρω καὶ νόμοις δικαίου χρέους  
πειθόμενοι, περιγενέσθαι λαμπρῶς τῶν ἀδικούντων  
τούτου πεποιθήκαμεν Θεοῦ τυχόντες. Ὡς. Καὶ ἤμεν  
αὖθις ἐν παντὶ βίῳ τοῦ ζῆν καὶ βασιλεύειν ἐκείνον  
κτθόμενί τε καὶ περὶ πλείστον ποιούμενοι, ὡς  
ἴασαι ταῦτα πάντες καὶ ἡμῶν τὸ σιγᾶν αἰρουμέ-  
νων. Ἐγὼ μὲν οὖν ὡς καὶ πλειστάκις αὐτοῖς ἔργοις  
ἐπεδείξαμην ὑπὸ Θεῶ, καὶ τὰ νῦν δι᾽ ἰσχυρίζομαι  
μάρτυρι, ὡς ῥᾶστ' ἂν καὶ οὖν εὐχῇ τὴν ἐμὴν  
ἀπεδόμην ζωὴν, εἰ γε ἐξὶν ἦν ἐκείνον οὐκ ἐς ᾄδου  
ἵναί. Ἐπει δὲ τοῦτ' ἐβουλόμην μὲν, καὶ ὅσον τὸ  
ἀπ' ἐμαυτοῦ εἶχον ἐκ τοῦ ῥάστου πεποιηθέναι, τῷ  
Θεῷ δ' οὕτω κέκριται, καὶ τέθηκεν, ὡς μὴ ὥφελε,  
βίον ἀδίωτον ἐμοὶ καταλελοιπῶς, τοῦ ζῆν καὶ ἀρχειν  
τὴν ἐκείνου σύζυγον καὶ τὰ φίλτατα παντὶ σθένει  
καλῶς ἐγὼ ἴαν ἐπιμερῆλθαι, ψήφῳ τοῦ θεοτάτου  
βασιλέως καὶ πάντων ἐφεξῆς ὑστερον τὴν τῶν κοι-  
νῶν, ὡς καὶ πρὶν ἐγκαιρησιμῶς διοικῆσιν. Καλῶς  
τοίνυν καὶ κατ' εὐχὴν καὶ ἐπὶ τὸ βέλτιον τῶν πραγ-  
μάτων ἡκόντων, καὶ ἤξειν ἐτι βελτίως ἐπαγγελόμε-  
νων, τῷ ἐξώλει καὶ κακίστῳ πάθει δὴ φημι τῷ  
φθόνῳ τρωθέντες, οἱ μᾶλλον, ὡς εἴρηται, παθόντες εὖ  
παρ' ἡμῶν, ὧν Ἐξαρχος ὁ κάκιστος ἀπολούμενος ἦν  
Ἀπόκαυχος, δικὴν ὄψεως ὑπεψιθύρισαν τῇ βασιλίδι,  
καὶ τοῦ ὄρθου ταύτην ἐκπεπτωκέναι παρεσκευάσασαι  
κακῶς τὴν αὐτῆς διαστρέψαντες γνώμην. οὐ γὰρ  
ἂν εἴποιμι γνώσιν καθ' ἡμῶν, βαβαί, καὶ ταῦτα  
σκουδαζόντων ὑπὲρ ἐκείνης καὶ τοῦ παιδῆ; καὶ βα-  
σιλέως, καὶ μυριοὶς ὑπὲρ ἀμφοῖν ὑφισταμένων  
κμάτους, μέντοι γε καὶ κακοῖς ἐπεχείρησεν ἀμεί-  
ψασθαι με, μᾶλλον δὲ θανάτῳ τὸν ὄσφ περὶ ἐκείνην  
καὶ τὰ κοινὰ ἀγαθὸν τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι, ἀλλ'  
οἷα ἀνθ' ὅλων κεκόμισμαι! Ὅτινίκα γὰρ με ἐχρῆν  
εἰπεῖν τὸ τοῦ ἀποστόλου, τὸ « Τὴν πίστιν τετήρηκα,  
τὸν δρόμον τετέλεκα, » καὶ τὸ ἐξῆς τοῦ ῥητοῦ λοιπὸν,  
εἰληφέναι θαρβύν, τότε ἄρα ἐμοῦ μὲν σιγῶντος, αὐτὸ  
τοῦργον ἐβόα τοὺς ἄθλους, καὶ μεγάλα ἀντὶ μεγά-  
λων εἰσέπραττεν. Οἱ δ' ὄφελοντες (ὡ τῆς τῶν συκο-  
φαντηράντων παραπληξίας,) εἰρήνην ἡμᾶς κατεδί-  
κσαν, καὶ ἐγράψαντο πλάσαντες καθ' ἡμῶν, ὁ πρὸς  
βουλῆς καὶ μελέτης ἡμῖν οὐκ ἦν. οὐ τοι μὰ τὸν καὶ  
λογισμοῦ; καρδιῶν ἀκριβῶς ἐπιστάμενον. Ἀλλὰ  
ταῦτα μὲν εἰς ἑτερόν μοι τεταμειύσθω κάρην, ἡνίκα  
καὶ φανήσεται τέληθῆ; καλῶς Θεοῦ δίδόντος. Νῦν δ'  
ὡ; μὴ τῇ τοῦ λόγου βύμη συνεσχημένοι, κάνεσθῆεν  
ταῖς τοαύταις ἐμφιλοχωρεῖν ὑποθήσασιν ἐπειγόμε-

simi fuerunt), nos sociati, ejus causa omnia con-  
tempsumus, et cum eo pericula libenter subeuntes,  
milleque malis propter illum exerciti, amicitiae ac  
justae necessitatis legibus inducti effecimus, Deum  
sortiti propitium, ut is persecutores suos praecclare  
superaret. Et eramus postea in omni ejus vita  
solliciti, maximeque ejusdem boni loco optaba-  
mus, ut ille viveret et imperaret: id quod vel  
tacentibus nobis nemo non novit. Ego igitur, quod  
factis ipsis saepissime praeme tui, nunc quoque  
Deo teste affirmo, si fieri potuisset, ut ille non  
moreretur, me cupidissime pro eo moriturum  
fuisse. Quoniam autem ego istuc volui, et quod  
ad me attinet, facillime potui, Deo tamen aliter  
visum est, et ille obiens (qui utinam superasset) vi-  
tam minime vitalem mihi reliquit (11), 524 et ejus  
conjug et liberi viverent atque imperarent, omni  
cura et ope elaboravi, auctoritate sacratissimi impe-  
ratoris et omnium deinceps, rursus, ut ante, rerum  
summæ administrandæ praepositus. Cum omnia  
belle, et ad votum, rectissimeque procederent, et  
ita processura spes bona daretur, exitiali et  
pessimo sane morbo, invidia inquam, correpti,  
quos praes aliis beneficentia nostra extuleramus,  
duce et auctore Apocaucho perditissimo, qui ser-  
pentis instar imperatrici inibilabat, a recto tra-  
mite eam detorserunt, et voluntatem ejus (non  
enim dicam intelligentiam) erga nos, mirabile  
dictu, perverterunt (12); idque cum pro ipso et  
ejus filio imperatori tantum contenderemus, et  
sexcentos pro ambobus labores hauriremus, nihilo  
minus malis, vel morte potius, me Christo  
favente, de ipsa et communi tam bene merentem,  
remunerare conata est. Hem qualia pro quolibet  
recepti! Quando enim me illud Pauli divini apostoli  
dicere convenisset, « Fidem servavi, cursum con-  
summavi, » et confidere, quod in sententia sequi-  
tur, me accepturum (tunc siquidem me tacente  
res ipsa certamina mea proclamabat, et pro ma-  
gnis magna reposebat), qui nobis debebant (o  
sycophantarum vesaniam), nos accusantes, indicta  
causa damnarunt, adversum nos comminiscentes,  
quod in mentem nobis nunquam venerat: ita nos  
amet, qui cordium cogitationes perfecte cognoscit.  
Verum haec in aliud tempus differam, quando divino  
munere veritas clare apparebit. Nunc ne impetu  
orationis abrupti, in hoc argumento cogamur  
immorari, ac proinde inepti existimemur, dum  
parvo sermone haud parva complecti nitimur, recta  
ad propositum aggrediendum est. Postquam igitur

\* II Tim. II, 7.

Jacobi Pontani notæ.

(11) Talia sunt apud Græcos item νόμῳ ἀνομο-  
φος, παρθένος ἀπαρθένος, δούρα ἄδωρα, γάμοι ἀγαμοί,  
μητρὸ ἀμήτωρ, χάρις ἀχαρίς, et quæ notat Victo-  
rius lib. X, cap. 12. Ἐργ' ἀνεργα, πότμος ἀποτμος.  
Et Græcorum imitatione apud Latinos, inseputa  
sepultura, inuptæ nuptiæ, ars iners, funeria  
nec funera, insaniens sapientia, disciplina indocili-  
lis, etc.

(12) Græce sic, cum quadam jucunda paronomasia,  
τὴν αὐτῆς διαστρέψαντες γνώμην. οὐ γὰρ ἂν  
εἴποιμι γνώσιν. Hoc vult: Non potuerunt illi syco-  
phantæ efficere, ut imperatrix desineret nosse me  
qui essem, id est, quam integer, quam fidus, etc.,  
nec enim hoc poterat, tot experimentis edocta, sed  
ut non amplius bene cuperet mihi, ut me vellet  
persequi, qua jure, qua injuria, hoc effecerunt.

invidia dæmonis, ut expliatum est, contra nos iniique furentes. quos longo tempore nobis devin-xeramus, felicitatisque nostræ participes feceramus, horribilia in nos perverse moliti sunt, directaque et ad commune bonum pertinente via, Deo adjuvante incedentes, improbi improbe criminando malefaciendoque cum amicorum reliquiis funditus perdere studuerunt ac tentaverunt, interea nos urgente discrimine, frequenter de salute consultavimus: nihilo minus coram Deo trementes, et sollicitè considerantes quomodo salvi esse possent, qui nos prodidissent. Atque ut multa, quæ sunt in medio, ad fugiendam satietatem sileam, cum amici ferme omnes in duris periculisque temporibus meis alii alia de causa mutatis voluntatibus me desertum ivissent, ipsique cognati **525** ac ministri, quo eadem, vel plura potius officia mihi debebant, in sexcentis me discriminibus arcano Dei iudicio destituisent, ipsam et solam Dei dexteram manifestam mihi subvenire, fortiterque jela in me contorta, et murales, ut sic loquar, machinas retundere sensi. lila tunc omnium minis et tam multis terriculamentis potentio-riorem se declaravit. Et charissimus frater majestatis nostræ (15), dominus Joannes Angelus, eamdem generis radicem mecum sortitus, et imperatorio sanguine florens, cum sua eximia laude omnes magis nobilitate animi vincere contendit, quam eos corporis nobilitate antecellit. Hanc enim nasci minuique, illam incorruptam perseverare novit. Animi igitur ejus fortitudinem, stabilemque prudentiam, et in amicis diligendis constantiam, pro quibus nullum discrimen reformidet, corporisque habilitatem, et velut concinnitudinem ac robur, longuam esset in præsentia commemorare. Quia vero hostium testimonia, ut aiunt, fide digniora sunt, norunt ista, faterenturque et Illyrii ex quibus hic insignem gloriam reportavit: tota item continens, et ipsi Persæ, qui sæpe in hunc impetu facto, omnibus modis inferiores ac nulli evidentè apparuerunt. Quæ autem mea causa viriliter sustinuerit, universæ scilicet pecuniæ spoliationem, facultatumque omnium proscriptionem, famulorum amissum gregem, privationem aliarum rerum omnium, quibus homines fractos succumbere videmus: ut necum exsul ad Triballos abierit, animamque ipsam, si opus fuisset, pro me depositurus fuerit, quomodo mihi unus instar omnium fuerit, quales quantasque mecum perpessus sit miseria, mitto dicere, ne ineptus audiam, cum commiseratione ipse enarrans, quæ tunc Numinis auxilio generosa mente pertulimus. Volo igitur res ejus longiori narrationi reservare. Et quoniam vero minora habebuntur, plane quæ disseruimus, poterit quis e paucis admodum et velut in transitu

**A** νοι, ἀτοπόν τι ποιεῖν ὑποληφθεῖσθαι, μικροῖς λόγοις τὰ μὴ μικρὰ παραδοῦναι πειρώμενοι, ἰστέον εἶδέν τοῦ προκειμένου. Ἐπειδὴ ποτε βασκανία δαίμονος, ὡς διεληπται, καθ' ἡμῶν μανέντες οὐκ ἐνδίκαι ὡς διὰ χρόνον μακροῦ φίλους συνεστησάμεθα καὶ κοινωνοῦς· ἡμῖν ἐποησάμεθα τῆς εὐπραγίας, ἐσκαυήρσαν τὰ δεινότερα, καὶ ἦν ἐπορευόμεθα σὺν θεῷ περιεὶαν ὁρθῆν τε καὶ τῷ κοινῷ συντείνουσαν κακῶς διαβεβληκότες τε καὶ κακαουργηκότες παντάπασι προτεθύμνηται καὶ ἐπιχειρήσασιν ἡμᾶς ὄλεσαι σὺν τοῖς ὑπολειφθεῖσι φίλοις, τοῦ κινδύνου τῶος ἔφεστώτος ἡμῖν, τὰ πρὸς σωτηρίαν ἀθρόον βεβουλεύμεθα· οὐδὲν ἦν ττον ἐπὶ θεῷ μάρτυρι πεφρικότες καὶ συνδιασχεψάμενοι, καὶ ἐτι φρονίζοντες, καὶ πῶς ἂν ἐκείνοι σωθεῖεν οἱ καταπερόντες ἡμᾶς, καὶ ἵνα τὰ ἐν μέσῳ πλεῖστά γε ὄντα, καὶ κόρον ὡς παρέχοντα παρῶ, πάντων σχεδὸν ἐν ἀνάγκῃ καὶ καιρῷ κίνδυνον ἀπειλοῦντι διαφόρως, ἀπειπόντων τε καὶ καταλειποτότων με φίλων, συγγενῶν γνησίων καὶ θεραπόντων ταῦτά μοι τούτοις, ὀφειλόντων, μᾶλλον δ' εἰπεῖν καὶ πλείω καὶ μυριοῖς καταπροῖσθαι με κινδύνοις πολλάκις ἡρημένων, κρίμασι θεοῖς καὶ λόγοις ἀρήτοις αὐτῆς καὶ μόνῃ, τῆς τοῦ Θεοῦ δεξιᾶς ἡσθόμην λαμπρῶς ἀντιλαμβανομένης μου καὶ ἀντιωθουμένης ἰσχυρῶς τοῦ καθ' ἡμῶν, ὡς ἂν τις φαίη, ἐπεντηγμένους ἀκροβόλους καὶ τὰς ἐλεπόλεις τῆνικαῦτα πέφηνε κρείττων τῶν ἀπειλούντων πάντων, καὶ σφόδρα δεινῶν τοσούτων. Καὶ ὁ περιπόθητος αὐτάδελφος τῆς βασιλείας μου κύριος Ἰωάννης ὁ Ἄγγελος, δεῖ τῆς αὐτῆς ἡμῖν τοῦ γένους ῥίξης τετυχηκῶς, καὶ βασιτικοῖς βρύων αἵμασι, λαν ἐπαινετῶς ἀντεπιλονείκισε περιγεγενησθαι μᾶλλον ἀπάντων τῆ τῆς ψυχῆς εὐγενείῃ, ἢ ὅσα περιγίνεται τῆ τοῦ σώματος. Τῆν μὲν γὰρ οἶδε φύουσάν τε καὶ αὐθις μείουσαν, τῆν δ' ἀφθιτον ἀεὶ μίμουσαν. Ψυχῆς μὲν οὖν ἀνδρίαν, ἢ φρονήσεως ἐδραϊότητα, καὶ περὶ τοὺς φίλους στέφροβότητα, ὥστε προκινδυνεύειν αὐτῶν ἀλρεῖσθαι, σώματός τε εὐφυλίαν, καὶ ὡσπερ εὐαρμοσίαν καὶ ῥομήν, μακρὸν ἂν εἴη τὰ νῦν διεξέρχουσαι. Ἐπει δὲ τὰς παρ' αὐτῶν φασὶ τῶν ἐχθρῶν ὄξιοπιστοτέραις γίνεσθαι μαρτυρίας, εἶδεεν ἂν καὶ φαίεν ταῦτα Ἰλλυριοὶ τε καθ' ὧν οὐτεσὶ μέγα κακλείσται καὶ πάσα ἡπειρος, καὶ αὐτοὶ Πέρσαι, οἱ πολλάκις τούτῳ προσβάλλοντες παντελῶς ἦντους, ὡς μηδένας ἰναρῶς ἀπηλέγχθησαν. Ἄ δ' ὑπήνεγκεν ἀνδρείω· καὶ πίπτονθεν ἐμὴν χάριν, χρημάτων ἀφαίρεσιν παντελῆ, καὶ πλοῦτου παντὸς δήμευσιν, θεραπόντων πλῆθος, στέρησιν τε τῶν ἄλλων ἀπάντων, ὧν ἡτημένους ὀρῶμεν ἀνθρώπους· ὅπως τέ μοι συνεξώκισται ἐς Τριβαλοῦς, καὶ ψυχῆν αὐτὴν ἐτοίμως εἶχεν ὑπερ ἐμοῦ θείναι ὁπότε εἶδει, καὶ ὅπως ἐγίνετό μοι ἀντι πάντων, ὅποιον τέ μοι καὶ ὁπόσων κακοκινήσασιν τῶν ἀναρῶν, ἐὼ λέγειν, ὡς μὴ ἀνάξια ὄξω πρᾶντων ἐκλιγγόμενος· σὺν οἴκτῳ δὲ ἑμαυτοῦ, ἃ τότε

#### Jacobi Pontani notæ.

(15) Vocem Græcam αὐτάδελφος accipio quasi dixisset, tanquam frater, fuit enim ἀνεψιός, et ita sæpe illum vocat. Non igitur frater, iisdem parentibus, aut altero natus: quamvis ex eadem radice

generis cum Cantacuzeno prodiisse mox dicitur, filius scilicet materteræ, aut alicujus consanguineæ ipsius.

γενναίως ἠνέγκαμεν ἀρωγῇ τοῦ Κρείττονος. Βούλομαι μὲν οὖν μακροτέρω διηγήσει δοῦναι τὰ τούτου. Ἐπειδὴ δ' ἐλάττω τῆς ἀληθείας ἴσται πάντως ἄτι' ἀν εἰποιμεν, ἔχει τις ἐξ ὀλίγων πάνυ τῶν ῥηθέντων, ὡς περ ἐν ἐπιδρομῇ ἐς βαθεῖαν τῶν αὐτοῦ πρακτέων ἐηλυθῆναι κατάληψιν. Παρεῖσθω γὰρ τὰ πλείω οἷς ἔργον αὐτὸ τοῦτο μόνον τὸ γραφῆς ταῦτ' ἀξιοῦν καὶ λόγους τιμῆν. Ἡμῖν δὲ πρὸ τούτου μελήσει καὶ αὐτοῖς ἔργοις ἀμείβεσθαι τούτον τὸν περιπόθητον αὐτάδελφον τῆς βασιλείας μου τὸν φερωνύμως χάριαι βρόντα. Δικαιοτάτον γὰρ εὐεργετῆσθαι παρ' ἡμῖν καὶ μεγάλων ἀμοιβῶν ἀξιοῦσθαι, οὐχ ὅτι μόνον ἐστὶν οἷος δέδεικται, καὶ φορυτὸν δυσχερῶν σὺν ἡμῖν ὑπὲρ ἡμῶν μάλα ἀσμένως ὑπήνεγκεν· ἀλλ' ὅτι καὶ διὰ πάντων τῶν αὐτῷ πεπραγμένων τριπλῶς ἐπαγγέλλεται συνοίσειν, ὃ τι βέλτιον τῷ κοινῷ, καὶ νίκας ἄρασθαι κατ' ἐχθρῶν τὰ Ῥωμαίων νεμομένων ἀναίδη. Διὰ τοι τοῦτο καὶ χάριτας ἀποχωρήσας ἡ βασιλεία μου τῷδε βουλομένη ἄει, ἐπιχορηγεῖ, καὶ ἐπιθραβεύει, νῦν καὶ τὸν παρόντα χρυσόβουλλον λόγον, δι' οὗ προτάσσει καὶ θεσπίζει καὶ διορίζεται εἶναι τὸν διαληφθέντα περιπόθητον αὐτάδελφον τῆς βασιλείας μου κύριον, Ἰωάννην τὸν Ἄγγελον εἰς κεφαλὴν τῶν κάστρων καὶ χωρῶν Βλαχίας ἐφ' ὅσῳ τῆς ζωῆς αὐτοῦ, καὶ ἐπιμελεῖσθαι καὶ σπουδεῖν καὶ φροντίζειν τῆς ἐπὶ τὸ κρείττον ἐπιδόσεως καὶ βελτιώσεως αὐτῶν, ὁφείλοντα διατηρεῖν ἀπαρατάλυτα καὶ ἀπερ ἐνόρκως ὅτι: σχέθη τῇ βασιλείᾳ μου· ἃ περιττὸν μὲν ἴσως ἀν δόξειε κατὰ μέρος δηλοῦμενα, καὶ ἀνοικεῖα τάχα τῷ τούτου τρόπῳ ἀγαθῷ γε ὄντι καὶ περὶ ἡμᾶς εὐνουστάτῳ. Ἐπειδὴ ἴκαινετόν τι χρῆμα πολλῶν ἕνεκα τὸν τρίβον ἀσφαλῆ καὶ λείαν πορεύεσθαι μηδὲν προσιστάμενον ἔχουσαν, ἦτοι γε ἀπειλοῦσαν τὰ παρ' ἡμῖν μὲν ἐκτεθέντα, ὄρκους δὲ παρὰ τούτου βεβαιωθέντα, κατὰ μέρος ταῦτα καὶ λεχθήτω διὰ τὸ ἀσφαλέστερον. Ἔστι δὲ τάδε· Ἴνα ἢ ὁ περιπόθητος αὐτάδελφος τῆς βασιλείας μου κύριος Ἰωάννης ὁ Ἄγγελος, φίλος τοῦ φίλου αὐτῆς, καὶ τοῦ ἐχθροῦ αὐτῆς ἐχθρός· ἦγγουν καὶ ὅποιον ἀρα πρὸσωπον εἴη, εἰ μὲν ἔχει φιλίαν καὶ ἀγάπην ἡ βασιλεία μου μετ' ἐκείνου, ἔχη καὶ αὐτὸς οὕτως· εἰ δ' οὖν, διακρίθεται ἀναμφιβόλως καὶ ἀπολυπραγμονήτως εἰς αὐτὸ, ὡς καὶ ἡ βασιλεία μου. Ἴνα μὲν τὸ τοιοῦτο τῆς Βλαχίας Κεφαλατικῶν ἐφ' ὅσῳ παντὶ τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἔχη, οὐ μὴν δὲ ἔχη ἐπ' ἀδείας οὕτως τοῦτο δοῦναι καὶ πρὸς παῖδρον αὐτοῦ, εἰ μήπως τάξῃ τούτο καὶ στέρη ἡ βασιλεία μου, ὡς ἐξ ἄλλης ἀρχῆς, ἵνα οὐ μόνον χρεωστῇ τοιαύτην δουλοσύνην εἰς τὴν βασιλείαν μου, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν

A a me dictis, in factorum ejus penitioem cognitionem venire. Relinquantur enim plura iis, quibus unum hoc opus, talia litteris consignare, et verborum luminibus illustrare. Nobis potius curæ erit etiam rebus desiderabilem hunc majestatis nostræ fratrem remunerare, qui suo nomini convenienter (14) gratis circumfuit. Meritissimo enim officia in illum conferemus, et amplissima ei dona rependemus non solum quia talis est, qualem prædicavimus, et acervum quemdam difficultatium nobiscum toleravit libentissime: 526 sed quia etiam per omnia quæ præstitit, reipublicæ profuturum sese victoriamque de hostibus. Romanorum terras impudenter occupantibus, manifeste relatumque promittit. Idcirco cum eum potentia nostra digne remuneratum semper velit, nunc insuper ei hoc in aurea bulla testimonium præbet, et veluti certaminis præmium donat, per quam jubet, sancti et decernit, dictum hunc peramabilem majestatis nostræ fratrem dominum Joannem Angelum, caput seu præfectum castellorum et regionis Blachia (15), quandiu vixerit, ut quæ ad eorum felicitia incrementa statumque meliorem faciunt, ea omni studio, acceleratione et sollicitudine exsequatur: obligatum inconcussa servare, quæ juratus majestati nostræ promisit: quæ particulatim hic exponere, otiosum fortasse, et contra dignitatem viri tam boni nostrique amicissimi existimetur. Quia vero nullis de causis laudi datur, viam tutam, planam, ac nullis obstaculis impeditam, et nihil minantem adversi ambulare, quæ a nobis explicata, et ab hoc suscepta, et jurejurando confirmata sunt, securitatis gratia distincte per capita disserantur. Sunt autem hæc: Ut optatissimus frater meus, dominus Joannes Angelus, amicus sit majestati nostræ amicis, et inimicis nostris inimicus: id est, qualiscunque persona fuerit, siquidem majestas nostra eam dilexerit, idem ipse faciat; sin minus, libere et incuriose erga eam, ut nos quoque afficiatur. Ut hujusmodi Blachia præfecturam usque ad extremum vitæ suæ retineat, non tamen libertatem ad filium transferendi habeat, nisi id majestas nostra de integro jusserit et approbarit. Ut non solum majestati nostræ, sed et domino Joanni Palæologo imperatori, si eam successorem in imperio constituerimus, eandem subjectionem debeat. Sin autem Dei permissu imperator Palæologus moriatur, tum ei, quem majestas nostra successorem et hæredem imperio Romano, Deo volente, dederit, eodem modo

## Jacobi Pontani notæ.

(14) Joannes Angelus videlicet. Est autem Joannes Hebræis *gratia Dei*, et potest dici *gratiosus*.

(15) Nominis hoc non aliud puto velle, quam prædictum æe ducem. Dacia quondam appellabatur amplissima regio, quæ Transylvania cum utraque Valachia continebat: et cingunt ambæ Valachia Transylvaniam, quarum una major, altera minor dicitur. Major ad Euxinum mare se porrigit, et nostris est Moldavia: minor propter Danubium ipsas extenditur, et plerumque Transalpina Bou-

anio montana, sicut et aliis nominatur. Valachiam vocaverit Græci, et incolas Vlachos, pro quibus interpretes Zonaræ, Cedreni, et aliorum historicorum, Blachiam, et Blachos, contra molliorem pronuntiandi rationem Græcorum, quos imitantes Turcæ nou Iblach, sed Ibach dicunt. Hæc Leunclavius. Verumtamen hic Thessalia, seu pars Thessalæ, nomine Blachia significari videtur; Thessalis enim Angelum prætorem mittit. Ejus montana Magna Blachia vocantur.

suhesse teneatur. Promulgetur vero, et mentio fiat A per totam Blachiae regionem etiam dominiæ Annæ Palæologe et imperatoris ejus filii juxta consuetudinem, quæ in palatio nostro, a Deo custodito, et in ipsa regione observatur. Ut et illic sive metropoles, sive episcopatus, sive monasteria, sive ecclesiastica jura subjiciantur, ut ab initio, sanctissimæ Dei magnæ Ecclesiæ, et quæ variis ac justis rationibus capiunt vectigalia, ea auferre illis non liceat. **527** Ut si ad summum despotam a nobis gener noster charissimus Nicophorus ducas, aut alius defecerit, cum eo amicitiam colat, et jus suum uterque teneatur. Sin aliqua forte inter utrumque dissensio ac discrepantia exstiterit, de ea re ad majestatem nostram referatur, et ab ea pro suppeditata illi a Deo intelligentia corrigatur. Serventur autem confinia Blachiae et despotatus, ut prius, ne offensio oriatur, ut cum in circuitu Blachiae castella acceperit, ea ad præfecturam suam, quomodo et reliquam Blachiam habeat, ut supra dictum est. Propter alia autem, quæ post Patram sunt, si majestati nostræ cum Catalanis convenierit, conveniat etiam ipsi; si bellum nobis cum iisdem fuerit, sit etiam illi. Et quæcunque ad subjectionem et obedientiam majestatis nostræ sive alio modo, sive etiam per hunc ipsum fratrem nostrum accesserint, habeamus potestatem constituendi præfectum nostro more, quem voluerimus. Ut si quidam fratrem Blachiorum præsidum officia a majestate nostra consequi volent, et ad illam adorandam venire, possint hoc secure, nec ab ipso prohibeantur. Ut in quavis parte occidentali, ubi indiguerimus ipsis, cum omni fossato Romano et Albano serviat. Supra Christopolim autem, si opus habuerimus, præsto sit cum fossato quanto poterit. Itaque Joanni Angelo cum istiusmodi conditionibus Thessaliæ imperium addidit imperator, quem Thessali gaudentes acceperunt, ut ab imperatore missum scilicet, et constituta omnia se facturos sponderunt.

τῆς δυστικοῦς μέρεσιν ἔνθα ἂν χρῆξη αὐτῶν ἡ βασιλεῖα μου, δουλεύη μεθ' αὐτοῦ τε καὶ παντὸς τοῦ φωσσάτου, Ῥωμαϊκοῦ τε καὶ Ἀθανιτικοῦ. Ἀνωτέρω δὲ τῆς Χριστουπόλεως ἔάν χρῆξη ἡ βασιλεῖα μου, δουλεύη μὲν μεθ' αὐτοῦ, φωσσάτου δὲ ὅσου ἂν δύνηται. Ἀγγέλῳ μὲν οὖν τῷ Ἰωάννῃ ἐπὶ τοιαύταις συνθήκαις παραδίδου Θεσσαλίας τὴν ἀρχὴν ὁ βασιλεὺς. Θεσσαλοὶ τε τὸν τα Ἄγγελον ἐδέχοντο προθύμως, ὡς παρὰ βασιλέως ἤκοντα, καὶ τὰ προστεταγμένα πάντα ἐπηγγέλλοντο ποιεῖν.

## CAPUT LIV.

Ventur Didymotichum ab obsessis imperator, venturum se promittit. Apocauclus Cralem convenit. Utriusque scopus et Apocaucli in Cantacuzenicis servitia. Stratopedarcha eum de inani sumptu in classem accusat et pacem cum Cantacuzeno suadet. Cur ab eo consilio abhorreret imperatrix. Crales imperatorem Pheras usque comitatur.

Didymotichenses, quoniam eos bellum ur- D gebat undique, nec ulla affulgebat remissio, nisi ad eos celeriter rediret imperator, Michaellem Tarchaniotam mittunt, partim ut eum de statu præsentis doceat, partim ut ad reditum, quem necessitas flagitet, amplius impellat. Imperator et antea magnopere Didymotichum cogitabat. **528**

βασιλεῖα κύριον Ἰωάννην τὸν Παλαιολόγον, ἐν καταστάσει αὐτῆ τοῦτον διάδοχον τῆς βασιλείας. Ἐάν δὲ παραχωρήσει Θεοῦ ἀποθάνῃ ὁ βασιλεὺς ὁ Παλαιολόγος, χρεωσθῆ τὴν τοιαύτην ὑποταχθῆν, εἰς δὲ ἂν καταστήσῃ ἡ βασιλεῖα μου, σὺν Θεῷ διάδοχον καὶ κληρονόμον τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς, φημιζῆται δὲ καὶ μνημονεύεται ἐν πάσῃ τῇ χώρᾳ τῆς Βλαχίας, ἡ δέσποινα Ἄννα ἡ Παλαιολογίνα καὶ βασιλεὺς ὁ υἱὸς αὐτῆς κατὰ τὴν ἐνεργουμένην συνθήειαν, ἔν τε τῷ θεοφρουρῆτι παλατίῳ τῆς βασιλείας μου, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ χώρᾳ, ἵνα καὶ ἐκεῖσε εἴτε μητροπόλεις εἴεν, εἴτε ἐπισκοπαί, εἴτε μοναστήρια, εἴτε ἐκκλησιαστικά δίκαια, ὡς ἐν ὑποκειμένα ὡς ἀρχῆθεν τῇ ἀγνωτῆτῃ τοῦ Θεοῦ μεγάλη Ἐκκλησία, νέμονται τε ἀναφαιρέτως καὶ τὰ προσόντα αὐτοῖς διὰ διαφορῶν δικαιωμάτων, ἵνα ἔάν ἀποσταλῆ παρὰ τῆς βασιλείας μου εἰς τὸ δεσποτάτον, ἢ ὁ περιπόθητος Ἰαμβρόδης αὐτῆς κύριος Νικηφόρος ὁ δούκας, ἢ ἑτερος, ἔξη φίλιαν μετ' ἐκείνου, καὶ χωρήται ἐκότερος εἰς τὰ δίκαια αὐτοῦ. Εἰ δ' ἴσως συμβαλῆ διαφορὰ τις καὶ ἐνεξῆς ἀνά μέσον ἀμφοτέρων, ἀκουσθήσῃ τὰ περὶ τούτου εἰς τὴν βασιλείαν μου, καὶ διορθοῖτο τοῦτο αὐτῇ, καθάπερ ἂν χορηγήσῃ ἑθεὸς τῇ ταύτης γνώσει. Περισεύεται δὲ καὶ τὰ σύνορα τῆς Βλαχίας καὶ τοῦ δεσποτάτου, ὡς τὸ πρότερον διὰ τὸ ἀσκανδάλιστον, ἵνα ἔάν παραλάβῃ τὰ ἐν τῷ περιορισμῷ τῆς Βλαχίας κάστρα, ἔξη καὶ ταῦτα εἰς τὸ Κεφαλατικίον αὐτοῦ, ὡς καὶ τὴν λοιπὴν Βλαχίαν, καθὶ δεδῆλωται. Εἰς δὲ τὰ ἄλλα κάστρα τὰ μετὰ τὴν Πάτραν διακείμενα, εἰ μὲν ἔχει ἀγάπην ἡ βασιλεῖα μου μετὰ τῶν Κατελώνων, ἔξη καὶ αὐτὸς εἰ ἐ μάχην, μάχεται καὶ αὐτός, καὶ ὅσα ἂν προσέβῃ εἰς τὴν δουλοσύνην τῆς βασιλείας μου, εἴτε ἀλλοτρόπως, εἴτε καὶ δ' αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀδελφοῦ τῆς βασιλείας μου, ἔξη ἄδειαν αὐτῇ τάττειν εἰς κεφαλῆν ἰδιορθύθμους, ὃν ἂν ἐθελήσειεν. Ἴνα ἔάν θέλωσι τινες τῶν ἐν τῇ Βλαχίᾳ ἀρχόντων τυγχάνειν ὀφφικίαν παρὰ τῆς βασιλείας μου ἔρχεσθαι τε καὶ εἰς προκύρησιν αὐτῆς, ἔχωσι τοῦτο ἐπ' ἀδείας, καὶ οὐδὲν κωλύονται παρ' αὐτοῦ, ἵνα ἐπὶ μὲν ἄκται

Οἱ ἐν Διδυμοτείχῳ δὲ, ἐπὶ πανταχόθεν αὐτοῦς ἐ πόλεμος περιεστῆκει, οὐδεμία τις ἐφαίντο ἀναχωρή, εἰ μὴ πρὸς αὐτοὺς ταχέως ἐπανέλθῃ βασιλεὺς, τὸν Ταρχανειώτην Μανουὴλ πέμπουσι πρὸς αὐτὸν, τοῦτο μὲν καὶ τὰ κατ' αὐτοὺς διδάξοντα ὡς εἶχε, τοῦτο δὲ καὶ μᾶλλον ἐξορμήσοντα πρὸς τὴν ἐπάνοδον, ὡς τῶν κατὰ Διδυμοτείχου πραγμάτων

ἐκείνου πᾶν δομένον. Βασιλεὺς δὲ καὶ πρότερον μὲν ἐν μεγάλῃ ἐβλήθη φροντίδι τὸ πρὸς ἀδιδυμότεχον ἀπαίρειν, καὶ τότε δὲ ὑπὸ τοῦ Ταρχανειώτου παρακληθεὶς, μᾶλλον τὴν ἐπάνοδον ἐπέσπευθε, καὶ Κράλην ἐπὶ τὰ ἴσα παρεκάλεε· καὶ παρεσκευάστο ἤδη ἡ στρατιὰ ἢ μέλλουσα συναίρεσθαι τῷ βασιλεὶ πρὸς τὴν ἐπάνοδον. Καὶ Ταρχανειώτης μὲν βασιλέα τε καὶ τοὺς περὶ αὐτὴν πολλῆς ἐμπλήσας ἰδρυῆς καὶ προθυμίας, οὐδὲ γὰρ ἐξ ὅτου βασιλεὺς εἰς Τριβαλοὺς ἦεν, ἀξιοχρεῶς τις οἴκθην ἀπῆκτο πρὸς αὐτόν, οἷον τῶν κατεχόντων τὰς ἐδοῦς, αὐτοῖς ἐπανήκα πρὸς ἀδιδυμότεχον, διαλαθὼν τοὺς πολεμίους, καὶ ἀπῆγγελλε σαφέστερον τὰ περὶ βασιλείας· καὶ ὡς εἴη παρεσκευασμένος ἐπανήκειν ἅμα στρατιᾷ ὀλίγῳ ἕστερον. Ἀποκαυχος δὲ ὁ μέγας δοῦξ πρὸς Κράλην πέμψας ἐδήλου τε, ὅτι ἤξει ναυτὶ πρὸς τὴν Μακεδονίαν, καὶ ὡς βούλοιο συντυχεῖν αὐτῷ συνέτῃκας ποιησόμενος, αἱ μάλιστα ἔσονται αὐτῷ καθ' ἑσθῆν. Κράλης δὲ περὶ τῆς συντυχίας πρότερον ἐρόμενος, εἰ ἐπιτρέψει, βασιλέα, ὡς οὐκ ἐκώλυεν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐνεδίδου, πρὸς Ἀμφίπολιν συντέθειτο ἀλλήλοισιν συντυχεῖν, ὁ μὲν ναυσὶν ἐκ θαλάττης. Ἰσπῶ δὲ ὁ Κράλης ἐξ ἠπειρου. Σκοπὸς δὲ ἦν τῆς συντυχίας ἀμφοτέροις, Κράλῃ μὲν εἰ δύναίτο Ἀποκαυχον τὸν μέγαν δοῦκα ζωγρεῖν ἀμυνομένῳ τοῦ πρὸς βασιλέα ἕνεκα πολέμου· Ἀποκίχῳ δὲ ὥστε Κράλην πείθειν πόλεμόν τε μὴ πρὸς αὐτὸν κινεῖν, Παλαιολόγῳ Ἀνδρονίκῳ τὸν γαμβρὸν βουλόμενον βασιλέα Ῥωμαίων ἀποφάσκειν, καὶ βασιλέα εἰργεῖν Καντακουζηνόν, καὶ μὴ εἶναι εἰς τὴν Ῥωμίων ἐπανήκειν, κώλυμα ἐσόμενον γαμβρῷ πρὸς τὴν ἀρχήν. Τῶν ἄλλων γὰρ οὐδένα ἐποίησε λόγον. Τοῦτο μὲν οὖν, εἴτε ἀληθῶς ἐβούλοτο ὁ μέγας δοῦξ, εἴτε μὴ, φανερὸν οὐκ ἐξεγένετο, τοῦ περὶ ταῦτα διακονομένου καὶ τὰ ἀπῆρξατο συνεδότης Χρέλῃ πρότερον ἀπο' ἀνότου. Πρὸς γὰρ τὸν Ἀνδρονίκου τοῦ γαμβροῦ πατέρα ἐν Φεραίς ὁ μέγας δοῦξ τὰ τοιαῦτα διὰ τινῶν τῶν μάλιστα εὐνοουστῶν ἀπαγγέλλον, κάλεινον Χρέλῃ διαλεγόμενον περὶ Μελενίκου διατρίβοντι, καὶ δι' ἐκείνου τὰς Κράλῃ λαμβάνοντος ἀπολογίας, αὐτοῖς ὁ μέγας δοῦξ ἐπυθάνετό τε περὶ ὧν ἐδίδετο, καὶ ὅσα ἦν κατὰ γνώμην αὐτοῖς ἀπεκρίνετο. Κράλης δὲ ὡς ἀληθῶς τοιαύτην διεθεθαίνετο πρὸς Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα τὴν μεγάλου δουκὸς ἀξίωσιν εἶναι, καὶ ἐβουλεύετο, ὅτι ἐέοι πρὸς ταῦτα κρίνεσθαι, βασιλεὺς τε μὴ κωλύειν συνεβούλευεν, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ συμπράττειν, ἵνα μᾶλλον ὁ περὶ αὐτὸν Ἀποκίχου φύβος γίνετο φανερός· καὶ ὡς οὐκ εὐνοία τῇ πρὸς βασιλέα καὶ βασιλέα τὸν υἱόν, τὸν ἐμφύλιον κινεῖν πόλεμον, ἀλλ' αὐτῷ τὴν Ῥωμαίων ἐκ παντὸς τρόπου περιποιούμενος ἡγεμονίαν. Κράλης μὲν οὖν ἅμα βασιλεὶ τῷ Καντακουζηνῷ ἐν τοῖς Ἄλμοις προσαγορευομένοις λάκκοις ἐστρατοπεδεύετο ἐλθῶν, καὶ περιέμενε τὸν εἰς Ἀμφίπολιν τοῦ μεγάλου δουκὸς κατέπλουν ὡς ἐκείσε συνεσόμενος. Ἐν Βυζαντίῳ δὲ οἱ μὲν ἄλλοι τῶν εὐγενεστέρων καὶ μάλιστα ἐν λόγῳ, Καντακουζηνισμόν ὑπὸ μεγάλου δουκὸς ἐπικληθέντες, δεσπομωτήρια τε ὤκουν, καὶ οὐδεμίαν ἀπειρατοί

et tunc a Tarchaniota inflammatus multo magis. Cratemque de subsidio hortabatur : jamque copia quæ cum illo abirent instruebantur. Et Tarchaniota quidem, imperatore quique cum eo erant plurimum exhibitaratis et excitatis (nec enim quisquam, ex quo ad Triballos abierat, alicujus nominis domo ad eum, timore vias obsidentium, venerat), Didymotichum repetivit, hostes latens, et quo loco res imperatoris sitæ essent, pauloque post cum auxiliis adfuturum certo nuntiavit. Apocauchus missis legatis Crali significat, se in Macedoniam navigaturum, cuporeque foederis sibi quidem optatissimum faciendi causa cum eo colloqui. Crates ex imperatore prius quærit, an se cum illo congregari permittat. Quo non dissuadente, imo annuente potius, Amphipolis consensu deligitur, quo ille navibus e mari, hic equitatu ex continente veniat. Scopus in hoc congressu erat utriusque, Crali nempe, ut Apocauchum vivum caperet, si posset, eumque propter bellum adversus imperatorem ulcisceretur : Apocauchus, ut Crali persuaderet, ne se, volentem Andronicum Palæologum generum suum imperatorem declarare, armis impediret, et Cantacuzenum coerceret, nec in Romanorum provinciam reverti sineret, impedimento videlicet futurum genero ad imperium; alios enim parvipendebat. Hoc utrum magnum dux revera desiderarit, necne, Chrele in hoc subserviente, secretorumque conscio prius mortuo, incompertum mansit. Patri quippe Andronici generi Pheras magnus dux talia per quosdam amicissimos nuntians, eoque cum Chrele, qui apud Melenicum manebat, agente, et per illum Cralis responsa accipiente, rursus magnus dux quæ opus erat interrogabat, et ille quæ sentiret, denuo respondebat. Ut autem confirmavit Crates, magnum ducem contra imperatorem Cantacuzenum vere istuc petere, et quid respondendum cæset quæsit, imperator hortatus est, ut se ab illo conveniri pateretur, quo ejus in se invidia testator evaderet : nimirum non benevolentia erga Augustam et imperatorem filium civile hoc bellum ab eo inflammari, sed ut sibi per fas et nefas imperium acquireret. Ita Crates una cum Cantacuzeno ad Salsos lacus, ut appellantur, veniens, castra facit, magni ducis appulsum ad Amphipolim, ut ibi eum conventurus, exspectans. 529 Byzantii vero alii de nobilitate et viri honoratissimi a magno duce Cantacuzenismi postulati, carceribus tenebantur, et incommotis vexabantur omnibus. Qui autem ad bellum ei adjumento fuerant, quique faciebant, ut crederet imperatrix, Cantacuzenum sibi moliri insidias, eorum partim mediocriter tangelat, et a gubernaculis dejiciebat, litis contra se materiam subministrans, ut cum illos perdidisset, reprehensione careret, quasi juste eos punivisset, cum sibi male voluissent. Quæ et ipsi cernentes, maleque jam in futurum ovinantes, sibi ipsis et alijs



ingentes creasse calamitates intelligebant : juvare autem semet, magno duce omnia jam suo dominatu tenente, non poterant. Cæterum Georgius Chumnus, magnus stratopedarcha, unus de belli auctoribus, ad imperatricem adiens, magnum ducem clam accusavit, qui opes reipublicæ inutiliter dissiparet, et ad bellum terrestre classem nihil profuturam instrueret. Qui enim classis contra Cantacuzenum cum apud Triballos manentem, tum Didymotichum urbem procul a mari semotam obtinentem dimicaret? Dabat itaque consilium, ut impensis infructuosas abstinere, et excogitaretur quidpiam, quod ad totius reipublicæ emolumentum redundaret : id esse pacem et sædus cum Cantacuzeno, quod utilitatem summam polliceretur. Tam importuno namque bello adversus illum suscitato, inquit, et studiosissime illato nihil nos profecisse, sed eum damni expertem apud Tribalorum principem adhuc hære, esseque in multa gratia : et exercitum conscribi, quicum, ut audimus, Didymotichum revertatur : et Didymotichense de animo erga illum suo nihil remittere, neque bello tam propinquo cruciari, sed potius Thraciæ urbibus universis nocerè immittius quam Cerberum, omnia deprædantes, funditusque devastantes : hæc mihi nequaquam e re nostra, neque in finem bonum desitura videntur. Quare pacem cum illo suscipiendam sentio. Nunc enim in aliena regione profugus, et opem externam exposcens, obvisi eam ulnis amplectetur, si moderata petiverimus. Si domi fuerit, seseque corroboraverit, metuo ne nobis eam flagitantibus ipse neget, explorata spe victoriæ confusus videlicet. Imperatrix cum cum ratione consentientia suadere, et postea quod consultantibus e republica visum fuerit facturos dixit; **530** hoc tempore, impensa jam facta, solutoque classariis stipendio, abnavigationem justam videri. Hæc illa affirmavit, quod ei magnus dux receperat, si in Macedoniam navigasset, Cantacuzenum vincitum adducturum, perinde quasi Crales se illum traditurum promisisset, si ipsemet ad se venisset : et quod Cantacuzenum tempore belli multis attritum difficultatibus, et matre in carcere exstincta, filioque Andronicō dia jam vinculis et aliis incommodis afflicto, immensaque vi pecuniæ spoliatum ; pluribus præterea cum insolentia et contumelia in illum designatis, et amicissimis cognatisque, aliis vita fortunisque simul expulsis, aliis ex illustrissimis et opulentis ad paupertatem redactis, et in custodiam detrusis, non facile ad pacem inclinaturum, sed vindicaturum se modis omnibus, et par pari relaturum cogitaret. Hinc ad consilia pacis agitanda lenta esse ac torpere, quod laborem inanem putaret. Nam priusquam ad tantam indignitatem veniretur, et sui omni crudelitate contumeliaque in eum debarcharentur, præ aliis pacem sese concupiscere complura dabat indicia : ita prorsus existimans, ejus odio bellum istuc a principio concitatum fuisse, nec eum sibi ac filiis

κακοπραγίας ἦσαν. Τῶν δὲ αὐτῶ συναραμένων πρὸς τὸν πόλεμον, καὶ πεπεισῶτων βασιλίδι, ὡς ἐπιβουλεύοιτο παρὰ Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως, τῶν μὲν ἤδη παρήτετο μετρίως, καὶ καθήρει τῶν ἀρχῶν, ἀφορμὴν παρέχων τῆς πρὸς αὐτὸν διαφορᾶς· ἢ εἰ διαφθεῖραι μηδεμίαν μέψιν ἔχοι, ὡς οὐ δικαίως ἀμύνοιτο αὐτοὺς, κακοὺς περὶ αὐτὸν γεγεννημένους. Τῶν δὲ ἐμελλεν, ἃ συνορῶντες καὶ αὐτοὶ καὶ ποιηρὰν περὶ τῶν μελλόντων ἤδη ἔχοντες ἐλπίδα, ἠθάβοντο μὲν ὡς σφισι τε αὐτοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις· αἵτιοι κατέστησαν μεγάλων συμφορῶν, βοηθεῖν δὲ οὐκ εἶχον ἑαυτοῖς, πάντα ἤδη μεγάλου δουκὸς ὑφ' ἐκείνῳ πεποιημένου. Κοῦμος δὲ Γεώργιος ὁ μέγας στρατοπαδάρχης, εἰς ὧν τῶν τὸν πόλεμον κεινηκῶτων, βασιλίδι προσελθὼν, ἠρέμα κατεμέμφετο μεγάλῳ δουκὶ, ὡς εἰς οὐδὲν δέον τὰ κοινὰ καταναλίσκοντι, καὶ πρὸς πόλεμον ἡπειρώτην στόλους ἐξαρτυομένῳ μὲν ὄνησοντας. Πρὸς τί γὰρ ὁ στόλος ἐναντιώσεται Καντακουζηνῷ αὐτῷ τε παρὰ Τριβαλοῖς ὄντι καὶ Διδυμοτείχῳ κατέχοντι πόλιν μακρὰν θαλάσσης ὕψισμένην; συνεδούλευε τε μᾶλλον τῶν τοιούτων ἀπέχεσθαι ἀνονήτων δαπανῶν, πρὸς τινὰ δὲ χωρεῖν ἐπίνοιαν τοῖς ὄλοις πράγμασι συνοίσουσαν. Τοῦτο δὲ εἶναι, εἰρήνην τιθεσθαι πρὸς Καντακουζηνῶν καὶ σπονδὰς, αἱ μάλιστα δόξειεν λυσιτελεῖν. Τὸ γὰρ τοσοῦτου πολέμου πρὸς αὐτὸν κεινημένου, καὶ πάσης σπουδῆς εἰσανηγεμένης, μὲν ἡμᾶς δυνήθηναι πλέον, ἀλλ' ἐκείνῳ τε ἀπαθὴ κακῶν, καὶ πολλῆς εὐνοίας ἀπολαύοντα παρὰ τῷ Τριβαλῶν δυνάτῃ εἰ διαμένειν, παρασκευαζόμενόν τε ὡς ἀκούομεν εἰ; Διδυμοτείχῳ ἐπανάκειν μετὰ στρατιᾶς. Τοῖς τε ἐν Διδυμοτείχῳ μὲν ὑφείναι τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας, μὴ δ' ὑπὸ τοῦ περιεστηκῶτος πολέμου πεισθῆναι, ἀλλὰ μᾶλλον αὐτοῖς ταῖς κατὰ Θράκην πάσαις πύλεσι, κερθέρων εἶναι χαλεπωτέρους, πάντα διαφθεύροντας ἄρῃν καὶ λητίζομένους, οὐ πρὸς ἡμῶν εἰμογιεῖν εἶναι φαίνεται, οὐδὲ πρὸς τι τέλος λήξειν ἀγαθόν. Διὸ μοι καὶ παραινέειν ἐπήλθε, τιθεσθαι τὴν πρὸς αὐτὸν εἰρήνην. Νῦν μὲν γὰρ ὑπερόριος ἐν ἀλλοτρίῃ διατρίβων καὶ τῆς παρ' ἐτέρων δέμενος· ἐπικουρίας, ἐτοίμῳ; ἀν' ὑπακούσειε πρὸς τὴν εἰρήνην, εἰ μέτρια αἰτοίημεν. Εἰ δ' οἴκοι τι γένοιτο καὶ τινος εὐπρόσσειε δυνάμειως, δέδοικα μὴ δεομένων ἡμῶν ἀπαναίνοιτο αὐτὸς, οἷα δὴ βεβαίως ἤδη τοῦ περιγενήσεσθαι ἡμῶν ἐλπίδας ἔχων. Βασιλεὺς δὲ λόγον μὲν ἔχοντα εἶπε παραινέειν, καὶ ὕστερον ὅ τι ἂν δοκῆ λυσιτελεῖν κοινῇ σχεψάμενους πράττειν· τὸ δὲ νῦν ἔχον, τῆς δαπάνης ἤδη γεγεννημένης καὶ τὸν μισθὸν ἔχοντων τῶν τριημερῶν, δίκαιον ποιέσθαι τὸν ἀπόπλουον. Ταῦτα δὲ αὐτῇ εἰρηται, ὅτι τε ἐπηγγέλετο ὁ μέγας δοῦξ, εἰ πρὸς Μακεδονίαν ἀποκλυέσειε Καντακουζηνῶν ἄξειν δεσμώτην, ὡς παραδώσειεν ἐπαγγελομένου Κράλη; εἰ πρὸς αὐτὸν ἀφίκοιτο αὐτό;. Καὶ ὅτι πολλῶν ἤδη τῶν πρὸς βασιλεῖα Καντακουζηνῶν ὑπὸ τῷ τοῦ πολέμου χρόνῳ γεγεννημένων δυσχερῶν, καὶ τῆς τε μετῴρους δεσμοτηρίῃ ἐναποθανούσης, καὶ Ἀνδρονίκου τοῦ υἱοῦ πολλῶν ἤδη χρόνων δεσμοῖς προσταλαιπωρητῆαντος, καὶ ἀλλῇ κακῶσει χρημάτων τε ἀπέρων ἡρασμένων, καὶ πολλῶν ἀτόπων ἄλλων

ἐφ' ὕβρει ἐκείνου εἰργασμένων, καὶ τῶν ἐπιτιθεμένων ἄσινδίας meditatam, cujus sceleris a sycophantibus insimulabatur. Tunc tamen de pace deliberationem differebat. Apocauchus instructis triremibus Amphipolim navigavit, præ se ferens acturum apud Cralem contra Cantacuzenum, et ut is sibi traderetur, effecturum, ut autem Crales ausumavit, ne genero imperatori Romanorum designando armis obsisteret. Hoc itaque in apertam evadere non potuit; intercedente enim tempore Chreles arcanorum utrique conscius decessit, et magnus dux Amphipoli Byzantium renavigavit, nemini quæ tacita vellet committens; Crales vero in procurandis urbibus, quarum possessionem defuncto Chrele adierat occupatus, delectis optimis ex decreto imperatori subsidio, eos in præsiidiis reliquit. Ipse cum cæteris eundem Pheras est prosecutus. ὅμως τὴν περὶ τῆς εἰρήνης ὑπερέθετο διάσχεψιν. Ἀπόκαυχος δὲ ὁ μέγας δούξ, ἐπὶ ἐφωπλισμέναι ἦσαν αἱ τριήρεις, ἀπέπλευσεν εἰς Ἀμφίπολιν, τὸ μὲν δοκεῖν ὡς κατὰ βασιλέως Καντακουζηνοῦ τῷ Κράλῃ διαλεξόμενος, καὶ παίσων προδιδόναι· ὡς δὲ διττυχορίζετο ὁ Κράλης, ἵνα μὴ πολεμοῖ τῷ γαμβρῷ βασιλεὶ μέλλοντι Ῥωμαίων ἀναδεικνυσθαι. Τοῦτο μὲν οὖν εἰς τι προφανές· οὐκ ἠδυνήθη προελθεῖν· μεταξὺ γὰρ τοῦ χρόνου τριβομένου, ἐτελεύτησεν ὁ Χρέλης, ὃς αὐτοῖς τῶν ἀπορρήτων ἐκοινωνεῖ. Καὶ ὁ μέγας τε δούξ εἰς Βυζάντιον ἐξ Ἀμφιπόλεως ἀπῆρε μηδὲν θαρρήσας ἐτέρῳ τὰ ἀπορρήτα. Καὶ ὁ Κράλης περὶ τῶν πόλεων ἠοχόλητο τὴν ἐπιμέλειαν, ὃς Χρέλη κατέχοντος ἐλάμβανεν αὐτὸς μετὰ τὴν τελευτὴν καὶ ἐκ τῶν πρὸς ἐπικουριαν βασιλέως· τεταγμένων τοὺς βελτίστους ἀπολεγόμενος, κατέλιπεν αὐταῖς φρουράν. Αὐτὸς δὲ τοὺς ἐπιλοῖτους, ἔχων, μετὰ βασιλέως ἦκεν εἰς Φεράς.

## 531 CAPUT LV.

*Crales Pheræos ad deditonem imperatori faciendam hortatur. Recusant pertinaciter, præcipue Constantinus Palæologus et metropolitanus. Conditio eis oblata ab imperatore et repudiata, interfecto etiam legato crudelissime. Miles Romanus desperans, Didymotichum redire percipit; sequitur consilium imperator. Crales Pheræis vastitatem injert. Triballi imperatorem in Thraciam sequentes, quales fuerint. Ad Cralem pro majiori auxilio redire decernit: dissentientibus Romanis ac nolentibus, cogitur parere imperator et Didymotichum tendere. Monet a Didymotichenisibus de periculo. Miraculum circa litteras ad imperatorem et reversio ad Triballos. Protostrator suis fit suspectus. Apocauchus Byzantii cum gratulationibus excipitur. Falsus de Cantacuzeno rumor. Apocauchus quosdam custodia multat.*

Καὶ πρὶν τι κακοῦν τὴν χώραν, πρεσβείαν πρὸς C Φεραίους πέμψας, παρήγει βασιλεὶ τὴν πόλιν ἐγγεῖρειν. Ὅρκους γὰρ αὐτοῖς πρὸς ἀλλήλους γεγενῆσθαι, σύμμαχον καὶ αὐτὸν καὶ φίλον εἶναι τῶν πόλεων, αἱ περὶ σωρήσουσι βασιλεῖ, πολέμιον δὲ ταῖς ἡρημέναις πολεμεῖν. Εἰ μὲν οὖν καὶ αὐτοὶ πεσόμενοι προσχωρήσουσιν ἐκόντες βασιλεῖ, νῦν τε ὡς τάχιστα ἀναχωρεῖν αὐτῶν, καὶ ὕστερον μηδέποτε κακώσειν ἐπηγγέλετο. Εἰ δ' ἀγνωμονεῖεν καὶ μὴ πείθοιντο, τεμεῖν αὐτοῖς τὴν γῆν ἠπέλει, καὶ τὰ ἔσχατα διαθήσειν. Φεραῖοι δὲ τὴν πρεσβείαν ἀπεπέμψαντο, πάντα ὁρᾶν πρότερον εἰπόντες, ἢ Καντακουζηνῷ δουλεύουσιν. Ἐνῆγε δὲ αὐτοὺς πρὸς τοῦτο οὐχ ἦττον μὲν καὶ ἡ ἀλογία καὶ ἡ ἀκρισία διὰ τὸ πρὸς βασιλέα ἔχθος τὰ ἔσχατα αἰρουμένους ὑπομένειν, ἐνὸν ἀποθεμένους σώζεσθαι. Μάλιστα δὲ ὁ Παλαιολόγος· Κωνσταντίνος, ὃς ἦγε τὴν πόλιν τότε, Ἀποκαύχῳ τε ἐς τὰ μάλιστα φίλος ὢν, καὶ τῶν ἀπορρήτων καινότης, καὶ τὴν πίστιν ἀκραιφνῆ καὶ τὴν εὐνοίαν αὐτῷ τῶν ὄντι κηδεστῆ Ἀνδρονίκῳ τῷ υἱῷ· καὶ ὁ μητροπολίτης, πόλεμον ἀσπονδὸν πρὸς βασιλέα ἐξαρχῆς εὐθύς ἀνηρημένος ἐξ οὐδεμιᾶς αἰτίας. Βασιλεὺς δὲ, ἐπὶ ἐκείνοις τὴν πρεσβείαν ἀπεπέμψαντο, συνορῶν οἱ κακῶν ὑπ' ἀναισθησίας συνελαύνονται, καὶ ὡς Ῥωμαίων τῆς ἀρχῆς πόλις

Priusquam autem agro populationem inferret, oppidanos per internuntios est cohortatus ut imperatori urbem dederent, cui ipse juraverit, urbium se illi permittentium amicum et socium, contra pugnantium hostem fore. Quamobrem si consilio suo obsequentes in ejus potestatem libentes concederent, et modo ocysime discessurum, et in posterum nunquam eos infestaturum. Si ad hæc ingrati, moesta sua aspernentur, corruptis segetibus et excisis arboribus omnia miserrime vastaturum, et extremas clades illaturum. Pheræi fanda nefandacitius se passuros, quam Cantacuzeno servitutem servituros legatis respondent. Iluc eos non minus rationis et judicii egestas agebat, ut propter odium in imperatore conceptum, ultima perpeti, quam eo ejecto salvi esse mallent. Præcipue tamen Constantinus Palæologus, qui tunc urbem moderabatur, et Apocauchum, filii sui Andronici socerum singulariter diligebat, integramque fidem secretorum conscius ei præstabat. Insuper metropolitanus, qui nulla injuria lacesitus, a principio statim bellum implacabile in imperatorem susceperat. Imperator legatione sic dimissa prospiciens, quo miseriarum inconsideratissimi mortales semet præcipitarent, et civitatem amplam atque foren-

tem Romano ademptam imperio Triballis obses- A  
suris necessario servitutam, de familiaribus unum  
rogatum misit, ut sibi ipsis parcerent, nec odio  
in illum semet atrocissime militarent: sed nunc  
sibi providerent, et neque se, neque praesidium,  
neque praefectum reciperent: tantummodo impe-  
ratrice Anna, et ejus filio imperatore nominatis, se  
quoque eadem honoris appellatione cum illis di-  
gnarentur, perindeque sui in solemnibus sacrificiis  
meminissent, 532 atque hac demum via obsi-  
dione se eximerent: Triballos quippe propter sae-  
dus et jusjurandum, quo se illi obstrinxissent, eos  
de caetero non lrsuros. Ubi in Thraciam redierit,  
et reliquo imperio Romano potitus fuerit, tum  
ipsi quoque subesse velint. Si aliquid de se Deus  
statuerit, et inter homines agere desierit, tum vel  
ad imperatorem Romanum se applicent (si forte  
ab hostibus eos liberare queat), aut frumento  
et reliquo commeatu suppeditante, obsidionem  
tolerent. Nunc ne adeo de semet mercantur male,  
ut cum salvis et incolentibus per prudentiam et  
solertiam esse liceat, ultro perniciem suam cum  
hostium armis ad se attrahant. Haec imperator  
Pheræis suadebat, et ut iis tanquam valde condu-  
cibilibus parerent, rogabat. Quibus illi auditis,  
contumelias et maledicta in eum affatim evomunt  
aiuntque, magis eum sui ipsius suorumque, quam  
Pheræorum saluti debere prospicere. Quin et le-  
gatum interficiunt, corpus quadrifariam immanis  
belluæ dissecant; partes funibus per turrets sus-  
pendunt. Indigne tulit imperator, fessisque rem  
crudelitatis et incogitantiae penam judicavit. Per  
quemdam Georgium quoque foris interceptum liti-  
teras ad eos misit, quibus immanitatem eis et consi-  
lii pravitatem exprobravit, calamitatesque multas  
ipsis importandas praenuntiavit, et tunc ab se im-  
ploraturos auxilium, quando sibi aliud, quam eo-  
rum vicem dolere, fas non erit. Romani summa  
desperatione conflictabantur, sic secum ratiocin-  
antes. Quia Pheræi tam nefandum scelus essent  
ausi, ad aliam urbem imperatori viam prorsus  
jam praclusam esse. Unde eum adeuntes obsecra-  
nt ne diutius cunctetur, neve frustra laborantes  
tempus conterere patiat, sed Didymotichum festi-  
nent ut cum suis commilitonibus aut aliquid nanci-  
santur boni, si res felicius ibunt, aut si ita ne-  
cesse fuerit, simul occumbant. Quoniam igitur  
reversionem summopere concupiscebant, placuit  
imperatoris quoque eorum sequi consilium; et salu-  
tato Crale, assumptisque quas dabat copiis, iter  
capessit. Crales Pheris relictus, agrum deforma-  
bat, et flamma ferroque devastabat, ac perdebat  
omnia penitus. Imperator procul Pheris animad-  
vertens, sequentes se Triballos nihil esse praeter  
turbam inutilem (fortissimos siquidem Crales an-  
tea segregatos, urbibus quas Chrcle mortuo ac-  
ceperat, pro praesidiariis attribuerat, 533 adhuc  
diuturna expeditione exhaustos ac maceratos  
(Cralem quippe plus duobus menses secuti fuerant),

μεγάλη και καλή μέλλει ἀφαιρεῖσθαι ὑπὲρ τῆς πολι-  
ορκίας ἀνάγκη Τριβαλοῖς δουλεῦσθαι, τῶν οικειῶν  
κίμψος ἓνα, παρεκάλει φείδεσθαι αὐτῶν, και μὴ μίσει τῷ εἰς ἐκείνων, τὰ ἀήκεστα σπᾶς  
αὐτοῦς διαπιθῆναι· ἀλλὰ νῦν μὲν πρόνοιάν τινα  
αὐτῶν ποιεῖσθαι, και μήτε δέχεσθαι εἰς τὴν πόλιν,  
μήτ' αὐτῶν, μήτε φρουρᾶν, μήτε ἡγεμόνα, ἀλλὰ  
μόνον τῆς βασιλείας· Ἄννης και βασιλείως τοῦ υἱοῦ  
φριζομένων, εὐφημίας και αὐτῶν ἅμα ἐκείνοις  
ἀξιῶν και μνημονεύειν ἐν τελεταῖς ταῖς ἱεραῖς,  
και τοῦτον τὸν τρόπον τῶν ἐκ τῆς πολιορκίας ἀ-  
λλάττεσθαι κακῶν· οὐκ εἶ γὰρ ἀδικήσουσιν οὐδὲν  
αὐτοῦς· οἱ Τριβαλοὶ διὰ τοὺς ἔρκους και σπονδὰς τῆς  
πρὸς αὐτόν. Ἀναχωρήσαντος δὲ αὐτοῦ πρὸς Θρά-  
κην, ἂν μὲν και τῆς ἄλλης ἀρχῆς φαίνετο Ῥω-  
μαίων ἔγκρατης, ὑπέκειν και αὐτοῦς. Εἰ δέ τι περι-  
οῦτο ὑστερον βουλευσαίτο ὁ Θεὸς και ἀπλόιοτο εἰς  
ἀνθρώπων, τότε ἦδη ἢ τῷ βασιλεύοντι Ῥωμαίων  
προσέχειν, ἂν δύνηται ἐλευθεροῦν ἀπὸ τῶν πολεμίων,  
ἢ εἶπον ἔχοντας και ἄλλην ἀφθονίαν, ὑπομένειν τὴν  
πολιορκίαν. Νυνὶ δὲ μὴ οὕτω κακῶς περισπῶν  
αὐτῶν βουλευέσθαι, ὥστε ἐκοντὶ ἐλθεῖν τὰ δεινὰ,  
και τὸν πόλεμον ἐκῦσαι κατ' αὐτῶν ἔνδον συνέσει  
και ἀγχιολοῖα διασωῖεσθαι. Βασίλειος μὲν οὖν τοιαῦτα  
Φεραλοῖς συνεβούλευε, και πείθεσθαι ἐδειτο ὡς συ-  
ουσοῖσι μεγάλως. Ἐκείνοι δὲ ἐπεὶ ἀκούσειαν, βα-  
σιλείως μὲν πολλὰς ὑδρεῖς κατέχεον και λοιδορίας·  
και μᾶλλον ἔρασαν ἐκείνῳ περι ἑαυτοῦ, και τῶν  
συνόντων βουλευτέον ἂν εἴη ἔπη σωθήσεται, ἢ περι  
ἡμῶν. Τῶν δὲ προσβευτῆν ἀποσφάζαντες και δι-  
λόντες τετραπῆ Ἰθρηωδῶς και ἀπανθρώπως, τὰ  
τμήματα ἀνήσαν καλλυδοῖς ἐν τοῖς κύρροις. Ἄ  
βασιλεὺς μὲν δεινὰ ἤγειτο, και πολλὴν τῶν ἀνθρώπων  
ἀπανθρωπίαν κατεγίνωσκε και ἀβουλίαν, ἔπεμπε δὲ  
και γράμματα αὐτοῖς διὰ τινος Γεωργίου ἔξω συλ-  
ληφθέντος, τὴν τε ὠμότητα και τὴν κακοβουλίαν  
ὀνειδίζοντα, και πολλῶν προανοφωοῦντα δεινῶν  
ἐπαγωγῆν, και ὡς τότε τῆς παρ' αὐτοῦ δεήσονται  
ἐπικουρίας, ἦνικα μὴδ' αὐτῷ τοῦ ὑπὲρ αὐτῶν  
ἀνιδεσθαι πλέον τι ἐξίσταται. Οἱ δὲ συνότρεις Ῥωμαῖοι  
ἐν πάσῃ ἦδη καθίστασαν ἀμηχανία, και ἀπυρον  
παντάπασιν ἤγουντο πόλιν βασιλεῖ ἐτέραν προσελ-  
θεῖν, Φεραίων τοιαῦτα τετοληκότων. Ὅθεν και  
ἐδέοντο βασιλεῶς συνελθόντες μηκέτι μέλλειν, μηδὲ  
κατατρίβειν τὸν καιρὸν ἀήγνητα πονοῦντας, ἀλλ' εἰς  
Διδυμοῦτειχον ἐπέγεισθαι, ὡς ἅμα τοῖς οἰκείοις ἢ  
τινὸς τυγχάνειν ἀγαθοῦ, εἰ πρὸς τὸ βέλτιον αὐτοῖς  
τὰ πράγματα χωροῖη, ἢ ἀποθνήσκειν εἰ δεήσειεν.  
Ἐδόκει μὲν οὖν και βασιλεῖ τοῖς ἐκείνων πείθεσθαι  
βουλευμασιν οὕτω περιπλεῖστου ποιουμένων τὴν  
ἐπάνοδον. Καὶ συναξάμενος Κράλης, παραλαβὼν τε  
τὴν στρατιάν ὁσην αὐτὸς παρείχετο συνέπεσθαι,  
εἶχοντο ἑδοῦ. Κράλης δὲ ἐν Φεραῖς· ὑπολειπόμενος  
ἔτεμνε τὴν γῆν, και ἐδῆου πάντα ἄρδην διαφθεῖρων.  
Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ γένοιτο μακρὰν Φερῶν, συνδῶν,  
ὡς ἡ ἐπιμένῃ στρατιᾷ τῶν Τριβαλῶν ὄχλος μόνον  
ἀνδρητῶς εἴσι, τοὺς ἀρίστου; γὰρ αὐτῶν ἀπολεξά-  
μενος πρότερον ὁ Κράλης, φρουρᾶν κατέλειπε ταῖς  
πόλεσιν, ἃς Χρῆνη ἔχοντος μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτῆν

ελαβεν αὐτὸς, ἄλλω; τε καὶ τῶν ὑπολειφθέντων ἄ  
 χρονώ τε στρατιᾷ τεταλαιπωρηκότων ἦσαν γὰρ  
 πλέον ἢ δυοὶ πρότερον μισὶ Κράλη ἐπίμενοι στρα-  
 τευομένων· ἄλλως τε καὶ δέει ἀσχήτω κατεχομένων,  
 καὶ νομιζόντων οὐκ εἰς Θράκην, ἀλλ' εἰς Πάρθους  
 ἢ Ἰνδοὺς στρατεύεσθαι, ὅθεν οὐκ ἐξέσται μηχανῇ  
 οὐδεμιᾷ οἰκαδὲ ἐπανελθεῖν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἱπ-  
 πους πολεμιστηρίους, καὶ ὄπλα, καὶ εἰ τι ἐκφε-  
 ροντο χρήσιμον πρὸς τὸν πόλεμον, οἰκαδὲ ἀποπεμ-  
 πόντων, ἵνα ταῦτα γούν τοῖς πασιὶν ὑπολειφθεῖη,  
 ὡς ἐκείνων ἀπολουμένων πάντως· ταῦτα δὲ συνορῶν  
 ὁ βασιλεὺς, καὶ βουλόμενος εἰς Διδυμοτείχον μὴ  
 οὕτως ἀφιέσθαι ἀσθενῆς, ὥσθ' ὅπ' Βυζαντιῶν καὶ  
 αὐτὸς πολιορκεῖσθαι· οὗτ' αὐτῷ γὰρ οὕτε τοῖς συν-  
 οῦσι τοῦτο μάλιστα συνοίσειν· ἐσκέφατο εἰς Κράλην  
 ἀναστρέφειν, καὶ στρατιὰν ἀξιόχρεων αἰτεῖν, ὥστε  
 εἰς Διδυμοτείχον φοβερὸν τοῖς πολεμίοις ἐλθόντα  
 εἶναι, ἀλλὰ μὴ καταφρονεῖσθαι διὰ τὴν ἀδυναμίαν.  
 Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῖς συνοῦσι Ἰωμαίοις ἔκοινοῦτο τὴν  
 βουλὴν, πάντες ὡσπερ εἰ συνθήματα πάντα μᾶλλον  
 ἐφασιν αἰρεῖσθαι ὑπομίμενοι, καὶ μυρῖων θανάτων  
 κατατολμᾶν, ἢ εἰς τὴν γῆν αὐτῆς ἀναστρέφειν Τρι-  
 δαλῶν. Οὐ γὰρ ἐνόμιζον εἰς γῆν πορεύεσθαι ἡλικῶ  
 περιλαμπομένην, καὶ ὑπὸ ἀνθρώπων οἰκουμένην,  
 ἀλλ' εἰς ἕδου κευθμῶνας, καὶ νεκρῶν διατριβᾶς,  
 καὶ ἄλλο εἰ τι δυσχερέστερον. Παλλὰ δὲ βασιλεὺς  
 παραινούντος, ὡς βαλτιῶ καὶ λυσιτελέστερα βου-  
 λεύοιτο καὶ δεομένου πειθεσθαι, οὐδ' ἄκροις παρεδέ-  
 χοντο ὧσιν, ἀλλὰ πάνθ' ὅσα ἂν τις εἴποι δεινὰ  
 φορητότερα ἤγούοντο, ἢ εἰς Τριδαλοῦς αὐτῆς ἀνα-  
 στρέφειν. Βασιλεὺς δὲ, τὸν τε κίνδυνον ἑρῶν, ὡς οὐ  
 μικρὸς ἐκ τοῦ πειθεσθαι τοῖς συνοῦσιν οὕτως ἀλυσι-  
 τιλῆ, καὶ βουλευομένου; καὶ πράττειν ἤδη ὠμη-  
 μένοις ἀλογίστως, ὃ τί τε χρήσαιτο τοῖς πράγμασιν  
 οὐκ ἔχων, τῶν συνόντων πείθεσθαι μὴ δυναμένον,  
 πρότερον αὐτοῖς πολλὰ διαλεχθεὶς, καὶ φανερὸν  
 ποιήσας, ὡς διὰ τὴν αὐτῶν μικροψυχίαν καὶ ἀβου-  
 λίαν ἀνάξια ἑαυτοῦ, καὶ τῆς στρατηγίας καὶ τῆς  
 πίστεως; πράττει, ἐπειθετὸ τε ἄκων αὐτοῖς πρὸς τὴν  
 βουλὴν, καὶ παρεκλεύετο θαρρῆναι, ὡς τοῦ Θεοῦ  
 προστησομένου, ὡσπερ δὴ καὶ ἄλλοτε πολλάκις ἐν  
 κινδύνοις οὐ μικροῖς, καὶ εἶχοντο ὀδοῦ. Ἐπεὶ δὲ  
 ἦσαν Χριστουπόλει; οὐ μακρὰν, περιτυγχάνουσι  
 Ῥακοδυτοῦντι ἐκ Διδυμοτείχου ἀφιγμένην, ὃς παρ-  
 εἶχε γράμματα βασιλεῖ παρὰ βασιλέος; τῆς γυναι-  
 κὸς, καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐν Διδυμοτείχῳ, φιλάττε-  
 σθαι παραινούντα, καὶ μὴ ἀπερισκέπτως; πρὸς  
 αὐτοὺς χωρεῖν, εἰ μὴ δύναμιν ἄγει μεγάλην, καὶ  
 πρὸς τοιοῦτους ἀξιόχρεων πολεμίοις. Πρωτοστρά-  
 τωρ γὰρ ὁ Παλαιολόγος, πολλὴν ἄγων στρατιὰν πεζὴν  
 τε καὶ ἱπτικὴν ἐν Περιθεωρίῳ στρατοπεδευόμενος,  
 τὴν αὐτοῦ ἀφιξιν περιμένει ὡς μαχομένου;· Ἀπό-  
 καυχὸς τε ὁ παρακοιμώμενος; ἔχων ἑβδομήκοντα  
 τριῆρεις ἐν αἷ; κατέπλευσεν εἰς Ἀμφίπολιν, ἐν-  
 ταῦθα καὶ οὕτως ἐφορμεῖ· περὶ ὧν δέον βουλευσά-  
 μενον αὐτὸν πράττειν, ὃ τί ἂν δοκῆ συμπερίειν.  
 Συμβέβηκε δὲ τι περὶ τὰ γράμματα ἔπειτα θαυμα-  
 στὴν καὶ τῆς Θεοῦ περὶ τὸν βασιλέα κηδεμονίας  
 μακρῶς· Ὡς γὰρ ἐν Βυζαντίῳ ἐμύνηθη, ὡς στρα-

præterea immensa quadam formidine attonitos,  
 nec in Thraciam, verum ad Parthos aut Indos,  
 unde nullis artibus unquam ad patrios lares re-  
 pedare possent, militatum se proficisci arbitantes  
 (quam ob causam et equos militares, et arma, et  
 si quid aliud militiæ idoneum portabant, domum  
 remittebant, ut ipsis omnino perituris, ea saltem  
 sibi haberent liberi); hæc, inquam, animadver-  
 tens imperator, nolensque Didymotichum sic infir-  
 mus accedere, ut ipse quoque a Byzantiis obside-  
 retur (nec enim sibi suisque id multum profu-  
 turum), ad Cralem redire et a Crale sufficiens au-  
 xilium petere cogitavit, ut cum Didymotichum  
 venisset, hostibus terrori, non contemptui esset.  
 Communicata re cum Romanis, omnes velut de  
 compacto quæcunque, potius se perpeßuros, et  
 mille mortibus caput objecturos, quam ad Tribal-  
 los redituros confirmarunt. Non enim ad terram  
 quæ solis radiis vestiretur, et ab hominibus Inco-  
 leretur, sed ad inferiorum valles, vitamque cum  
 mortuis agendam, et si quid inamœnium ac tri-  
 stiatum est, se reversuros credebant. Impensius au-  
 tem hortante imperatore, ut melius et utilius sa-  
 pere vellent, roganteque ut parerent, eas voces  
 auribus aversantes, omnia gravia quæ dici possunt,  
 isthoc in Triballos reditu leviora ducebant. Impe-  
 rator cum periculum non modicum provideret, si  
 suis tam parum frugifera volventibus, et tam in-  
 consulto aggredi parantibus obsequeretur, et quid  
 ageret nesciret, quandoquidem flectere milites non  
 poterat, multa præfatus, quibus planum fecit, se  
 propter illorum imbelles animos et temeritatem,  
 indigna suo nomine, auctoritateque imperatoria,  
 et usu militari committere, eorum desiderio in-  
 vitus paruit, cohortans, uti Deo fiderent, qui  
 quomodo antehac sæpe in periculis non parvis,  
 tutorem se præbiturus esset. Atque his dictis,  
 cæpto itinere perrexerunt. Non longe a Christo-  
 poli in peditem Rhacidytuntem vocabulo, Didymo-  
 ticho cum litteris ab imperatrice uxore et præsi-  
 dio ad imperatorem missum incidunt: quibus li-  
 teris eum admonebant, caute ageret, et ne incon-  
 siderate ad eos veniret, nisi magnas totque ho-  
 stibus pares copias adduceret. Palæologum enim  
 protostratorem cum peditatu 534 et equitatu non  
 medioeri ad Peritheorium sedere, et adventum  
 ejus ad confidendum expectare. Ibi etiam Apo-  
 cauchum cum tremeibus septuaginta, quibus Am-  
 phipolim navigaverat, in portu stare, de quibus  
 capto consilio facere debeat, quod prodesse vide-  
 bitur. Circa litteras autem illas admirabile quid-  
 piam, et quam imperator Deo curæ esset, mani-  
 festum indicium evenit. Ut enim Byzantii intel-  
 lectum est, ipsum cum exercitu ex Triballis Didymo-  
 tichum revenire; et protostrator universum pedita-  
 tum equitatumque ducens, magnis utique cum  
 viribus Peritheorium devenit; et Apocauchus eo-  
 dem Amphipoli cum septuaginta navibus eadem  
 de causa appulsus, cum aliis copiis sibi exsi-

ciandum, reditumque imperatoris intercludendum censuit. Dispositis autem per viam, ut mos est, custodibus ad intercipiendos qui inter Didymotichenses et imperatorem commearent, qui hanc epistolam ferebat comprehensus, et ad prolostratorem perductus deque litteris examinatus, habere se litteras confessus est, statimque porrexit, quibus imperator rogabatur, ne qua illum moraretur segnitias, sed ad eos advolaret. Nam qui essent Didymotichi in praesidio equites et pedites, loca Thraciae depopulatos victum sibi comparasse. Similiter opifices et alios, quotquot manuum labore vitam transigerent, alimonia abundare: mediis civibus nihil quo se alant undecunque suppetere, et eos inopia supra modum premi. Precabantur igitur imperatorem imperatrix conjux et alii, citissime rediret, quo adventus ejus cives tanto malo levaret. Lectis litteris protostrator, curioso nimirum et solerti facinore, auro dato et promissis, se in illum et domum ejus (Selybrianus autem erat) beneficium futurum, persuadet tabellario, ut epistolam illam suo arbitrato et modo transcriptam, pro vera et germana uxoris epistola ad Cantacuzenum apporet, ac de facto nihil dicat. Facit ille quod petebatur, et protostrator quanquam nolens imperatori ejusque exercitui commodat. Ut enim recitata est, et Cantacuzenci de insidiantibus sibi copiis cognoverunt, esse multis partibus suis majores, modisque omnibus valentes, militibus veteranis constantes scilicet, Deo de cura erga se et aversione mali, atque etiam imperatrici de studio et sollicitudine erga ipsos gratias ingentes egerunt, et ob majus periculum, **535** quae prius odiosa et invida erant, facillima et utilissima judicantes, haud aegre retro redierunt. Sic imperator cum suis improvise discrimini ereptus, ex hostium nequitia fructum cepit uberrimum. At magnus dux, ut accepit eum ducentem manum admodum despicabilem, et superata facillimam, propter litteras a genero suo immutatas revertisse, aperte succensuit, acriterque hominem increpuit, qui per stultitiam suam hosti profuisset. Ac multi de Apocauchi factione etiam in crimen violatae fidei protostratorem vocabant, scientem volentemque Cantacuzeno, cui occulte studeret, profuisse confirmantes. Is vero juramento interposito, nihil ejusmodi se voluisse asserebat, sed velut caelesti quadam vi eo impulsus esse, cum putaret se Cantacuzenum cum numeroso adventantem exercitu decepturum, si ei terrefacto reversionem persuasisset. Haec ad hunc modum acta sunt, et Cantacuzenus ad Cralem se recepit. Apocauchus Byzantium cursum reflexit, quem incolae multis plausibus et encomiis admirandis, servatorem, propugnatorem, liberatorem vocitantes exceperunt. Circumquaque tum fama percrebuit, Cantacuzenum ne audentem quidem obtueri magnum ducem, desperata salute revertisse, et ad sanctum montem ibi revera monachum professurum abire

τιὰν ἔχων ἐκ Τριβαλῶν βασιλεὺς ὁ Καντακουζηνὸς αὐτῆς ἐπανερχοῖτο εἰς Διδυμότηϊχον, πρωτοστράτην τε συμπάσης πατρῆς καὶ ἰππικῆς δυνάμει· στρατηγῶν πολλῶν ἔχων δύναμιν εἰς Περωθεώριον ἀφικτο, καὶ Ἀποκαυχὸς ὁ μέγας δοῦξ ἐξ Ἀμφιπολεως ταῖς ἐδοξομήκοντα ναυσὶν ἀναστρέφων τῆς αἰτῆς ἕνεκα κίτλας, ἔγνω δεῖν περιμένειν καὶ αὐτὸς μετὰ τῆς ἄλλης στρατιᾶς, καὶ βασιλεὶ τὴν ἐπάνοδοσιν κωλύειν. Τῶν δῶν δὲ ὡς ἔθος φυλαττομένων, ἵνα μὴ λανθάνοιεν ἐκ Διδυμοστῆχου ἢ βασιλείως πρὸς ἀλλήλους ἀφικνούμενοι τινες, ὁ τὰ γράμματα κατέχων ταῦτα, συνελήφθη καὶ ἤχθη πρὸς πρωτοστράτην· ἀνερευνόμενος δὲ περὶ γραμμάτων, ὡμολόγηε ἔχειν, καὶ παρείχετο εὐθύς· τὰ δὲ εἶδειτο βασιλείως τάχιστα ἤκειν πρὸς αὐτοὺς καὶ μὴ ῥαθυμεῖν. Τῶν γὰρ ἐν Διδυμοστῆχῳ τὸ μὲν στρατιωτικὸν ἰππικεῖ τε καὶ παρῶν τὰ κατὰ Θράκην χωρία ληϊζόμενοι ἀφορμὰς τοῦ βίου ἐποιούοντο. Ὁμοίως δὲ καὶ χειροτέχναι καὶ ἄλλοι ἔσοις ὁ βίος ἦν ἐκ τῶν χειρῶν ποιοῦντες καὶ ἐργαζόμενοι, διέζων τῶν ἀναγκαίων εὐποροῦντες. Οἱ μέσοι δὲ τῶν πολιτῶν πᾶν κραταιῶς ἐπιέζοντο ὑπὸ ἐνδεΐας μηδεμίαν οὐδαμῶθεν εὐπορίαν ἔχοντες. Διὰ ταῦτα οὖν ἐδέοντο βασιλείως βασιλεὶς τε ἢ γυνὴ ὁμοίως· καὶ οἱ ἄλλοι, τάχιστα ἐπανήκειν, ὡς τῆς αὐτοῦ ἐπαδημίας τοῖς πολιταῖς ἐσομένης μεγάλων συμφορῶν ἀπαλλαγῆς. Πρωτοστράτην δὲ ἐπὶ τὰ γράμματα ἀνέγνω, περιεργὸν τι δῆθεν ποιῶν καὶ ἀγχινοίας ἄξιον, ἐπειθε τὸν ἄγοντα, χρυσοῖν παρασχόμενος, καὶ αὐτὸν ἐπαγγεϊλάμενος καὶ οἰκείους εὐ ποιήσειν· Σηλυβριανὸς γὰρ ἦν· ὥστε τὰ γράμματα μεταγραφέντα ἢ αὐτῷ ἰδοῦκε, Καντακουζηνῷ ἀγαγόντα παρασχεῖν, μηδὲν ἀπαγγεϊλαντα τῶν εἰρηγασμένων, ἀλλ' ὡς οὐτα βασιλῆδος τῆς γυναικός. Ὁ μὲν οὖν ἐποίηε κατὰ τὰ κεκλευσμένα, καὶ πρωτοστράτην ἄκων ὠφέλιος βασιλεῖα τε καὶ τοὺς περὶ αὐτόν. Ὡς γὰρ τὰ τε γράμματα ἀνεγινώσκετο καὶ ἤκουον περὶ τῆς ἐνεδρευούσης στρατιᾶς οἱ περὶ βασιλεῖα, ὡς πολλαπλασίωσιν τε αὐτῶν εἴη καὶ τοῖς πᾶσιν ἐβρωμένη, οἷα δὴ οὐκω χθῆς καὶ πρῶν τῶν οἰκιῶν εἰς τὴν στρατείαν ἐξεληθόντες, θεῶν τε πολλὰς ὡμολόγουν χάριτας τῆς εἰς αὐτοὺς προνοίας καὶ τῶν κινδύνων τῆς ἀπαλλαγῆς, καὶ βασιλίδι τῆς σπουδῆς καὶ τῆς φροντίδος τῆς· περὶ αὐτοὺς, καὶ ἄσμενοι ὑπέστρεφον, τοῦ μείζονος κινδύνου τὰ δυσχερῆ πρότερον καὶ δυσάρεστα, ῥῆστα καὶ λυσιτελέστα φαίνεσθαι ποιοῦντες. Οὕτω μὲν οὖν βασιλεὺς τε καὶ οἱ ἄμφ' αὐτὸν ἀπροσδοκῆτων ἐβρῶσαντο κινδύνων, ἐκ τῆς παρὰ τῶν πολεμίων κνηρίας μέγιστα ὠφελῆθάντες. Ὁ μέγας δὲ δοῦξ πυθόμενος, ὡς πᾶν φαύλην ἄγων στρατιάν, καὶ ἐς τὰ μάλιστα εὐεπιχειρητοῦ ὦν, ἀναστρέψειεν ἐκ τῶν γραμμάτων, ἀ μεταποιήσειεν ὁ γαμβρὸς, πολλὴν αὐτῷ ἐπήγε μέψιν, καὶ ὠργίζετο φανερώς, ὅτι τὸν ἐχθρὸν ἐξ ἀβουλίας ὠφελήσασα. Πολλοὶ δὲ καὶ τῶν τὰ ἴσα ἡρημένων Ἀποκαύχῳ, καὶ ἀπιστίας πρωτοστράτην ἐγράφοντο, ὡς ἔκων εἶναι Καντακουζηνὸν ὠφελήσειεν ἰσχυριζόμενοι κρύφα τὰ ἐκείνου ἡρημένους. Ὁ δ' ὄρκους δεδεδαιούτο, ὡς οὐδὲν αὐτῷ το. οὐτον συνειδίη, ἀλλ' ὡσπερ ὑπὸ τινος ἀγέμενος δυνάμειος κρείττονος

εις τούτο προαχθεί· νομίζων σφάλλειν Καντακουζηνόν μετὰ βαρείας ἤκοντα δυνάμει, εἰ πείσειν ἀναστρέφειν ἐκφοβήσας. Ταῦτα μὲν ὄν τούτων ἐπέπρακτο τὸν τρόπον, καὶ Καντακουζηνὸς ὁ βασιλεὺς αὐθις εἰς Κράλην ἐπανήκεν. Ἀπόκαυχος δὲ ὁ μέγας δούξ εἰς Βυζάντιον ἀπέπλευσε, καὶ ὑπεδέχοντο αὐτὸν οἱ ἐν Βυζαντίῳ μετὰ πρώτων πολλῶν καὶ θαυμασιῶν τῶν ἐγκωμίων, σωτήρα, καὶ πρόμαχον, καὶ ἐλευθερωτὴν ἀποκαλοῦντες. Περιηγγελητό τε πανταχόθεν, ὡς Καντακουζηνὸς οὐδ' ἀντιθέλει δυνηθεὶς πρὸς μέγαν δούκα, ὑπέστρεψε τῆς οικείας σωτηρίας ἀπογνοῦς, καὶ ἐπὶ τὸ ἱερὸν ὄρος ἀφίξεται ὄντως μοναχῶν σχῆμα ἐνδυσόμενος· ἄλλως γὰρ οὐκ ἂν ἐξέσται περιεῖναι. Καὶ ἑορταὶ πανταχοῦ συνεκροτοῦντο τῶν εὐαγγελίων ἕνεκα. Ὁ μέγας δὲ δούξ ὀλίγω ὑστερον μεγάλῳ στρατοπεδάρχῃ τῷ Κούμῳ τὴν πρὸς Καντακουζηνὸν βουλευθεῖσαν εἰρήνην, ὡς τι ἐγκλημα ἐπικαλέσας· οὐ γὰρ διέλαθεν αὐτὸν, ἀ πρὸς βασιλῖδα πρότερον εἰρήκει περὶ τῆς εἰρήμης· κατέκλεισεν αὐτὸν τε καὶ τὸν υἱὸν ἀπρόττον εἰς τὴν οἰκίαν. Μετ' ἐκείνον δὲ καὶ Ἀσάνην τὸν Κωνσταντῖνον καὶ τὸν υἱόν· καὶ ἀξίας ἀπεινῶν αὐτοῖς ἀντιμισθίας τοῦ πρὸς τὴν τοσαύτην τῶν Ῥωμαίων φθορᾶν αὐτῷ συνάρασθαι. Εἶτα καὶ τοὺς ἄλλους ἐπέκει, ὥσπερ φλόξ ἀεὶ τῶν προσαπτομένων ἐπιλαμβανομένη.

## 536 CAPŪT LVI.

*Concio Irenes imperatricis magnanimitatis plena. Ad Alexandrum Mæсорum regem de societate legatio et falsa promissio, certis de causis. Alexander Cantacuzeni reditum impedire, eumque occidere conatur. Calliditas in copiis Didymotichum missis. Fames oppidanorum. Mæсорum ducum fraus. Mæси nolunt ab urbe recedere. Episcopi cohortatio et predictio; item epistola ad Apocauchum pro Cantacuzeno et quedam ualentinia. Mæси Persarum adventum territi fugiunt. Eorum satrapam Amurium ut Irens imperatrix acciperit. Ejusdem amor in Cantacuzenum et moderatio. Transitus per murum apud Christopolim.*

Οἱ ἐν Αἰδυμοτείῳ δὲ πυθόμενοι, ὡς αὐθις ὑποστρέψειεν ὁ βασιλεὺς εἰς Τριβαλούς, δεῖνὰ ἐποιούντο, καὶ θορόθου ἦσαν μεστοὶ καὶ ταραχῆς. Αἰσθομένη δὲ ἡ βασίλισς Εἰρήνη, καὶ μελίων ἐπιδειξαμένη, ἡ κατὰ γυναικεῖον φρόνημα, συνεκάλει πάντας, καὶ παρήκει μὴ τὰ πραττόμενα ἡγεῖσθαι τῶν ἀγαν δεινοτάτων· ἴσως γάρ τοι μᾶλλον ἂν οὕτω λυσιτελεῖν δόξειε Θεῷ, ἐκέλευε τε διανίστασθαι, καὶ μὴ καταπίπτειν, ὡς πολλῶν καὶ μεγάλων ἐλπίδων ἐπὶ ὑπολειπομένων. Βασιλεία γὰρ πρὸς τὴν ἐπάνοδον οὐκ ἀπαγορεύσειν, ἀλλ' ἤκειν τε μετὰ μικρὸν, καὶ τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας, καὶ τῆς ἀνδρίας, καὶ τῆς καρτερίας ἀμειψέσθαι ἀξίως. Καὶ τούτοις τοῖς λόγοις ἀνεκτάτῳ τε οὐ μετρίως, καὶ χρηστότερα ἐπίκειντο ἐπειθεῖν. Ἐδόκει δὲ δεῖν κοινῇ βουλευομένους, καὶ προσβαλεῖν πρὸς Ἀλέξανδρον τὸν βασιλέα Μυσῶν ποιεῖσθαι, καὶ συνθήκας τίθεσθαι ἐπὶ τούτοις πρὸς αὐτὸν, ὥστε σύμμαχον αὐτοῖς εἶναι καὶ φίλον, καὶ βοηθεῖν ἐπὶ τοῖς πολεμίοις, καὶ μηδενὸς ἀμελεῖν ὧν προσήκει φίλῳ πρὸς αὐτούς· κἂν μὲν ἐπανάβη βασιλεὺς ὁ Καντακουζηνός, αὐτὸν αὐτῷ τῆς συμμαχίας καὶ τῆς φιλίας τὰς χάριτας ἐκτίνειν. Εἰ δὲ συμβαίη, ἢ πολέμῳ ἢ ἑτέρῳ τρόπῳ πρὶν ἐπανήκειν τελευτᾶν, αὐτῷ τὴν πόλιν παραδίδόναι, καὶ τῆς ἀρχῆς ἀφίστασθαι Ῥωμαίων. Τούτῳ δὲ οὐχ οὕτω καὶ ἀληθῶς αὐτοῖς ἐδέδοκτο ποιεῖν· ἀλλὰ φανακίζειν ἐπερωῶντο τὸν Μυσὸν ἕνεκα θυοῖν· τοῦ τε αὐτὸν τῆς ἐλπίδος ἕνεκα αὐτοῖς ὠφέλειάν τινα παρέχειν, καὶ τοῦ βασιλῖδα τὴν Ἄνναν καὶ Ῥωμαίους τοὺς αὐτοῖς πολιορκοῦντας πυθομένους, ὡς συμβάσεις περὶ παραδόσεως ποιῶνται πρὸς Μυσούς, μὴ λίαν ἐπιτίθεσθαι, ἀλλ' ἀναχωρῆν τινα παρέχειν, δεδιότας μὴ δι' ὀργὴν σφᾶς τε

A constituisse : alioqui secure non victurum. Ubique item festi dies ob tam lætos nuntios, indicebantur. Porro magnus dux non multo post Chumno magno stratopedarchæ datum pacis consilium ut crimen exprobrans (nec enim ignorabat quid cum Augusta egisset), in ejus ipsius domo cum filio eum inclusit, et adiri vetuit. Deinde Constantinum quoque Asanem cum filio, dignam illam illis mercedem rependens, quod ad tantam Romanorum perniciem ministros se ipsi præbuisent. Post alios, veluti flamma, quæ semper quidquid attingit, depascitur et consumit.

B Qui Didymotichi erant, ubi cognoverunt imperatorem denuo ad Triballos rediisse, moleste tulerunt, tumultus ac trepidationis pleni. Id sentiens Irene imperatrix, animumque ac spiritum supra sexum gerens, concione advocata hortatur, ne præsentem statum pro deploratissimo habeant; fortassis enim Deo videri sic magis conducere; non demittendos, sed erigendos animos, utpote multa et magna spe adhuc reliqua. Imperatorem enim non tardaturum in reditu, pauloque post affuturum, et eorum in se benevolentiam, fortitudinem ac tolerantiam pro dignitate compensaturum. Istiusmodi verbis milites illa mirifice recreabat, et ad feliciora speranda exsuscitabat. Decretum est porro communi sententia, Alexandrum regem Mæсорum per legatos appellandum, et cum eo sædus ita feriendum, ut ipsorum socius et amicus esset, arma conjungeret, et nullum amicitie munus officiumque non præstaret: et ut Cantacuzenus imperator redux ipse ei hujus amicitie societatisque præmium persolveret. Sin eum aut in pugna, aut aliter ante reditum emori contigisset, ipsi urbs Didymotichum, ab imperio Romano segregata, traderetur. Quod quidem revera facere inter se non statuerant; sed eum ludificari duabus de causis attentabant, tum ut hac spe illectus, aliquo ipsis auxilio succurreret, tum ut Anna Augusta, et Romani qui obsidebant, obsessos de urbe tradenda cum Mæsis pacisci audientes, segnius instarent, induciasque concederent, timentes ne ira stimulante, seque et oppidum Mæsis dederent. Hac illi mente sædus libente Mæso-

rum rege, et omnimodam opem pollicente iciebant. Atqui contra opinionem cecidit. Alexander enim percusso foedere in eam conditionem, ut si Cantacuzenus non rediret, ei civitas transferretur, ratus si quo modo illum de medio sustulisset, pro certo **537** eam habiturum, nihil inausum reliquit, quo reditionem ejus impediret, aut etiam si posset, illum interimeret, crebrisque legationibus Cralem et Helenam sororem suam, illius conjugem sollicitabat, ne Cantacuzenum dimitterent, sed vincitum in carcere custodirent, vel potius occiderent: sic enim posse eos imperium Romanum citra laborem adipisci. Crales cohortationes ejus ut nefarias, uxore potissimum adnente, et in eo fratri adversante repudiavit. Mæsis copiis, quantas urbi obsidendæ putabat sufficere, missis, prope muros castris positus servare jussit, perinde quasi pro obsessis contra Romanos propugnatorios: reipsa, ut oppidum ipsimet commodius obsiderent et oppugnarent. Factum. Nam Romanis sæpe quidem incursantibus, sed festine recedentibus, Didymotichenses licentiam nacti, Thraciæ urbes noctu diuque depopulantes, inde victum sibi quaeritabant. Mæsis autem postea invadentibus, assidueque per dies plurimos incumbentibus, res eorum vehementer in angustum redactæ sunt, omnibus jam ob famem de vita periclitantibus, siquidem Mæsi peræque et Romanos urbem adoriri, et urbanos urbe exire prohibebant. Quod si qui de more ad prædandum egredierentur (hæc enim erat ipsis maxime necessaria ad vitam sustentandam excogitata ratio), occurrentes Mæsi (quorum in hoc providentiam et sollicitudinem magnam latere utique non poterant) equis et armis nudatos in urbem regredi sinebant. Si Didymotichenes hujusmodi prædones apud duces exercitus deferrent, asseverantissime respondebant, se facti inscios, nec suos esse tam audaces, sed Romanos, qui ipsi quoque prædatum circumirent, jubebantque castra perambulantes, a raptoribus sua auferre, si quo signo eos cognoscerent, et extrema supplicia minabantur, si quis talis repertus fuisset. Sed hi nulli cernebantur; nam duces hujusmodi prædatores cum præda statim in Mæsiam mittebant. Hoc igitur modo Didymotichenses in maximas difficultates rei que cibariæ penuriam adducti sunt. Tum animadverso periculo, Irene imperatrici Mæsis præcepit uti ab urbe abscederent, amplius eorum auxilio opus non esse, quod satis præstitissent, atque idcirco se non tantum ipsorum regi, verum etiam ipsismet multas gratias agere. Mæsi neutiquam se recessuros, sed continenter ibidem pro imperio regis ad opem ipsis ferendam mansuros affirmare. **538** Eo responso Didymotichenses nimio opere perturbati ac territi, nihil jam sibi decesse ad exitum arbitrabantur. At episcopus urbis hosce motus, tamque atroci calamitati se submittentem animos intuens, progressus in medium labantes erigit et confirmat: quæ

**A** αὐτοῦς Μυσοῖς καὶ τὴν πόλιν παραδῶσιν. Οἱ μὲν οὖν τοιαύτη γνώμη τὰς συνθήκας ἐποιούνοτο, ἀμύνω; καὶ τοῦ Μυσῶν βασιλέως, ἑξαμένου, καὶ παντὶ τρόπῳ συμμαχῆσειν ἀπαγγελλομένου. Τὸ δ' ἀπίθαιεν ἀναντίως, ἢ ψήθησαν αὐτοί. Ἀλέξανδρος γὰρ, ἐπεὶ οἱ ἐν Διδυμοτείχῳ τὰς συνθήκας ἐποίησαντο, ὡς εἰ μὴ Καντακουζηνὸς ὁ βασιλεὺς ἐπανίξει, παραδῶσειν αὐτῷ τὴν πόλιν νομίσα;ς, εἰ τρόπῳ δὴ τινι ἐκείνον διαφθεύρει, βεβαίως τὴν πόλιν ἤδη ἔχειν, πάντα κάλων ἐκίνει κωλύειν τὴν ἐπάνοδον αὐτῷ, ἢ εἰ δύναίτο καὶ διαφθεύρειν· καὶ προσθείας πρὸς Κράλῃν πέμπων συχνά;ς, καὶ Ἑλένην τὴν ἀδελφὴν Κράλῃ συνοικοῦσαν, παρήνει Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα μὴ ἀνέναι, ἀλλὰ δέσασθαι ἐν δεσποτηρίῳ φρουρεῖν, ἢ καὶ ἀποκτείνειν· οὕτω γὰρ ἂν ἐξέσται **B** τὴν Ῥωμαίων ἔχειν ἀρχὴν ἀπονησί. Κράλῃς μὲν οὖν αὐτοῦ τὰς παραινήσεις φαύλα;ς ἡγοούμενος, οὐ παρεδέξατο, μάλα;στα εἰς τοῦτο ἐναγοῦσης καὶ τῆ;ς γυναικός. Ἐκεῖνος δὲ καὶ στρατιὰν πέμφας ὅσῃν ἤμετε ἀρκεῖν τοῖ;ς ἐν Διδυμοτείχῳ πρὸ;ς πολιορκίαν, ἐκέλευε φυλάττειν παραστρατοπεδευσταμένου, πρῶφασιν μὲν ὡ;ς βοηθήσοντας ἐπὶ Ῥωμαίους τοῖ;ς πολιορκούοντας, τῇ δ' ἀλτρίβει, ἔν' αὐταῖ; μᾶλλον ἀκριβέστερον πολιορκοῖεν. Ὅσπερ δὴ καὶ κατὰ τὴν ἐκείνου γνώμην ἐταλεῖτο. Τῶν γὰρ Ῥωμαίων, συχνά;ς μὲν ποιουμένων τὰς καταδρομὰ;ς, τάχι;τα δὲ ἀναχωρούντων, ἀδείας οἱ ἐν Διδυμοτείχῳ τυγχάνοντες, τὰς κατὰ θράκη;ν ἐληΐζοντο πόλεις καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν, καὶ ἐκ τῆ; ἀρπιαγῆ; καὶ λεηλασίας ἐποιούνοτο τὰ;ς τοῦ βίου ἀφορμὰ;ς. Τῶν **C** Μυσῶν δὲ ἐπελθόντων, καὶ συνεχῶ; ἐπικαιμένων ἐφ' ἡμέραι, πλείστα;ς, εἰς στενὸν κομιδὴ περιέστη τὰ πράγματα αὐτοῖ;ς, πάντων ἤδη κινδυνευόντων ὑπὸ τοῦ λιμοῦ διαφθαρήναι· Μυσοὶ γὰρ ἰσχυροῖ;ς Ῥωμαίους τε ἐκώλυον τῆ;ς ἐν Διδυμοτείχῳ ἐπιέναι, καὶ αὐτοῖ; τῆ;ς πόλεω; μὴ ἐξέναι. Εἰ γὰρ τινε; ἐξέσιεν ἐφ' ἀρπιαγῆν, ὡ;σπερ· εἰώθεσαν· (οὕτω; γὰρ ἦν αὐτοῖ; ἀναγκαιότατος πόρος πρὸ;ς τὸ ζῆν) προστυγχάνοντες οἱ Μυσοὶ, πάντως δὲ οὐκ ἐνὴν διαλαθεῖν κίλην πρόβουαν τοῦτοῦ;ς καὶ φροντίδα ποιουμένου, ἵππους τε ἀπειστέρου;ς, καὶ ὄπλα, καὶ γυμνοῖ;ς ἤριστα;ν ἐπανήκειν πρὸ;ς τὴν πόλιν. Εἰ δὲ προσγγέλοισιν τοῖ;ς ταῦτα πρᾶττοντα;ς οἱ ἐκ Διδυμοτείχου πρὸ;ς τῆ;ς στρατιᾶ;ς τοῖ;ς ἡγοούμενο;ς, οἱ δὲ μὴδὲν εἰδέναι διετείνο;ντο, μὴδὲ τῆ;ς σφετέρη;ς εἶναι στρατιᾶ;ς τοῖ;ς τολμώντα;ς τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ Ῥωμαίους; καὶ αὐτοῖ;ς ἐπιληστέλα; περιττόντα;ς, ἐκέλευον τε τὸ στρατόπεδον περιέναι, εἰ τι γένοιτο γνώρισμα λαβεῖν ἐκ τῶν ἀπολομένων, καὶ τὰ ἔσχατα ἡπειλοῦν διαθῆσειν, εἰ τινα τοιοῦτον λάβοισιν. Τὰ δὲ ἦσαν οὐδαμοῦ· πρότερον γὰρ ἐξέπεμπον αὐτοὶ πρὸ;ς Μυσίαν τοῖ;ς τοιαῦτα εἰργασμένους. Τοῦτον μὲν οὖν τὸν τρόπον ἐν στενῷ κατέστησαν κομιδὴ τοῖ;ς ἐν Διδυμοτείχῳ· πίνω γὰρ ὑπὸ ἐνδεῶ;ς ἐπέεσθησαν. Συνορώσα δὲ ἤδη τὸν κίνδυνον ἢ βασιλῆ;ς Εἰρήνην, ἀπανίστασθαι ἐκέλευε τῆ;ς πόλεω;ς, ὡ;ς οὐκέτι δεομένη;ς τῆ;ς παρ' αὐτῶν ἐπικουρίας, ἀρκούσης ἤδη γεγενημένη;ς· δι' ἣν οὐ βασιλεὶ μόνον τῷ αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖ; χάριν ὁμολογεῖν πολλήν. Οἱ δὲ οὐδέν τι τρόπον ἐγασσ

ἀναστροφῆσθαι, ἀλλὰ διηγεῖται αὐτῶν ἐπικου- A  
 ρούντας· οὕτω γὰρ αὐτοῖς εἶναι προσταταμένον  
 παρὰ βασιλέως τοῦ σφετέρου. Ἡ τοιαύτη δὲ ἀπολο-  
 γία πολλὴν ἐπέβαλε ταραχὴν καὶ πτοίαν τοῖς ἐν  
 Διδυμοτείχῳ· ἥδη γὰρ αὐτοῖς ἐφαίνετο ὁ ὕληρος  
 ἐλλείπων κατ' οὐδέν. Ὁ δὲ τῆς πόλεως ἀρχιερεὺς  
 ἑρῶν ἤδη κλονουμένους, καὶ πρὸς τὴν ὑπερβολὴν τῆς  
 δυσπραγίας ἐνδιδόντας, πα. εἰδὼν εἰς μέσους,  
 παρεθάρβυσε, καὶ οὐκ εἰς καταπίπτειν, κατὰ γνώ-  
 μην Θεοῦ πάντα τὰ τῆδε πράττεσθαι εἰπὼν, καὶ τὰς  
 τοιαύτας ἐτηρείας ὑπ' ἐκείνου παροχωρεῖσθαι, ἵνα  
 τὸ πρὸς βασιλέα φίλτρον ὁμῶν δοκιμασθῆ· ὅς ἤξει  
 τε μετὰ μικρὸν, καὶ πάντας ἀμείψεται ταῖς προση-  
 κούσαις εὐεργεσίαις. Μηδὲ γὰρ οἴσθε ἐκείνον μὴ  
 κατὰ γνώμην βασιλεύειν Θεῷ· τοῦτο γὰρ αὐτὸς  
 σαφέστατα εἶδεναι. Ἀμφισθητῶν γὰρ ἔφρασκεν ἐν  
 ἀρχῇ περὶ ἐκείνου, εἰ μὴ κατ' εὐδοκίαν, ἀλλὰ μᾶλλον  
 κατὰ παραχώρησιν Θεοῦ εἰς τοῦτο ἤλθε στήματος  
 ἰδίᾳ πειθόμενος ἐπιθυμίᾳ καὶ ὀρμῇ, καὶ δεδοκῶς  
 μὴ καὶ αὐτὸς συναπολοῖτο, τοῖς Θεῷ συνὼν βουλευ-  
 σαμένοις ἔναντι εὐχαῖς προσανέειν, καὶ δεῖξαι  
 τὸ Θεῖον ἐκκαλεῖσθαι, ὥστε διδαχθῆναι περὶ αὐτοῦ,  
 εἰ μὴ ὀργίζοιτο περὶ τῶν γινομένων. Ἐκκαλυφθῆναι  
 δὲ αὐτῷ περὶ τοῦ πνεύματος ὅτι κατ' εὐδοκίαν  
 μᾶλλον εἶη τὸ βασιλεύειν Καντακουζηνόν, ἢ καὶ  
 πεισθέντα καὶ πᾶσαν ἀμφιβολίαν ἀποθέμενον ἐν  
 Διδυμοτείχῳ μένειν τῇ βουλήσει τοῦ Θεοῦ συναίρο-  
 μενον τὰ δυνατὰ. Οὐ γὰρ ἂν τις αὐτοῦ κατηγοροῖη,  
 ὅτι τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ τινὸς δέοιτο παρὰ βασι-  
 λέως· οὔτε γὰρ πρότερον, οὔτε μέχρι νῦν τοιοῦτου  
 τινὸς παρά τιος ἰδεῖσθαι καὶ αὐτοῖς παραινεῖν νυνὶ  
 γενναίως ἵστασθαι πρὸς τῶν δεινῶν τὰς ἐπιχωγὰς,  
 ὡς οὐ μέχρι πολλοῦ τινος ἐσομένας, ἀλλ' ὄλιγῳ  
 ὑστερον λυθησομένας ἴστων αὐτοῖς ἐπιβλέψαντος  
 Θεοῦ· τοὺς γὰρ πολιορκούντας τοῦτοις Μουσῶν ἐν  
 προσήματι φιλίας καὶ τὴν παρούσαν ἐνδειαν ἐπαγα-  
 γόντας ἐν ἑπτὰ ταῖς ἐσομέναις μάλιστα ἡμέραις  
 συμπατοῦντας ὄψεσθε ἀλλήλους, καὶ φυγῇ τὴν σωτη-  
 ρίαν ποριζομένους, καὶ τῶν περισσόντων ἀπαλλά-  
 ξεσθε δεινῶν. Ὁ μὲν οὖν μητροπολίτης τοιαῦτα  
 εἶπε, πᾶσι δὲ εὐθύς ἐπήλθε βελτίᾳ προσδοκᾶν, καὶ  
 τῆς ἀθυμίας ἀπηλλάττοντο. Ἦσαν γὰρ αὐτὸν τὰ  
 μέλλοντα εἶδέναι μᾶλλον, ἢ τὰ παρεληλυθότα ἕτερον,  
 καὶ ὡς προφητεύοντι προσεῖχον φανερώς. Διηπόρουν  
 δὲ ὅτι ἂν εἶη τὸ Μουσῶν αἰτιον ἐσόμενον φυγῆς. Ὁ  
 δ' αὐτὸς ἀρχιερεὺς καὶ Ἀποκαύχῳ τῷ μεγάλῳ δουκὶ  
 ἔγραψε τοιαῦτα· ὡς ἀποροῖη ὅτου ἕνεκα πείραν  
 αὐτοῦ πολλάκις ἐν πολλοῖς πρότερον ἐσχηκῶς, καὶ  
 τῶν εἰρημένων τὴν ἔκβασιν οὐκ εἰς μακρὰν, οὐδ'  
 εἰς ἕτερόν τινα, ἀλλ' εἰς ἐκπύον ἰδῶν σαφέστατα  
 γεγεννημένην, νῦν ἀπιστολῇ παντάπασι, καὶ λόγους  
 οἴοιτο εἰκῆ λεγομένους τὰ εἰρημένα ὑπ' αὐτοῦ.  
 Αὐτὸς δὲ καίτοι μὴ βουλομένην πείρασθαι, οὐκ ἔν  
 ἤττον συμβουλεύσειν, ἀ αὐτῷ τε καὶ Ῥωμαίοις  
 ἅπασι λυσιτελήσειν εἰσται· ἐκκαλυφθῆναι γὰρ αὐτῷ  
 παρὰ Θεοῦ, ὡς οὐκ ἐκείνῳ μᾶλλον, ἀλλὰ Καντακου-  
 ζηνῷ τῷ πρὶν μὲν μεγάλῳ δομαστικῷ, νυνὶ δὲ βα-  
 σιλεὶ γεγεννημένῳ, τὸ τοῖς βασιλέως παισὶν ἐπιτρο-  
 πεύειν καὶ συμβασιλεύειν προσήκει. Διὸ καὶ δεδ-

hic sunt, omnia divino nutu fieri, et hujusmodi  
 miseriae atque clades Deum permittente, ut eorum  
 erga imperatorem amor illustretur, qui propediem  
 venturus et pro eo ac mereatur, unumquemque  
 remuneraturus sit. Non enim putandum, eum Deo  
 nolente imperare, imo volente, quod ipse norit  
 certissimo. Nam cum principio dubitaret num divi-  
 vina voluntate, an indulgentiae potius et cupiditati  
 suae ac lubrici obsecutus, purpuram assumpsisset,  
 timeretque ne si ab illis esset, quorum cogitationes  
 Deo contrariae sunt, una cum illis etiam  
 periret, ad preces et vota incubuisse, divinumquo  
 numen fatigasse ut se doceret, equid sibi ista  
 probarentur. Tum sibi per spiritum revelatum  
 placere Deo, Cantacuzenum imperare. Se vero  
 B  
 citra haesitationem credidisse, et Didymotichi  
 manere, ut quantum possit, operam ac studia sua  
 cum divina voluntate conjungat. Neque enim a  
 quoquam se accusari posse, quasi quidpiam rerum  
 humanarum ab imperatore sibi quaerat: usque  
 nunc enim nihil tale ab ullo quaesivisse. Et se illos  
 hortari, ut hoc tempore viriliter malis praesentibus  
 resistent, quae Deo propitiis oculis respiciente,  
 brevi in nihilum casura sint. Mores quippe istos  
 obsessores, et obtentu amicitiae praesentis auctores  
 inopiae, septem omnino diebus futuris fuga salutem  
 petentes, atque inter se conculcantes visuros, et  
 quibus nunc circumdentur malis, fore liberos.  
 Haec ut metropolita disseruit, omnes confestim  
 posita tristitia spem fortunae melioris ingressi sunt.  
 C  
 Norant siquidem, perspectiora esse illi futura,  
 quam aliis praeterita, et tanquam vati animos  
 eidem palam attendebant. Cur vero Maeli fugam  
 facturi essent, de hoc ambigebant. Idem antistes  
 Apocaucho magno duci in hanc sententiam scripsit:  
 Non videre se, quamobrem cui sui documenta saepe  
 in multis habuisset, dictorumque suorum  
 eventum non in longum dilatatum, nec ad alios,  
 sed ad se pertinuisse manifestissime sciret, nunc  
 penitus fidem sibi denegaret, et pro verbis inani-  
 bus duceret, quae dicerentur. Porro se, quan-  
 quam refraganti, nihilominus quae cum ipsi, tum  
 Romano 539 imperio universo conducere senti-  
 ret, suadere velle. Sibi enim a Deo indicatum,  
 non ipsi, verum Cantacuzeno, qui prius magnum  
 domesticum munus gessisset, nunc imperatori re-  
 nuntiato convenire imperatoris defuncti liberis  
 tutorem esse, et una cum illis imperare. Unde et  
 hoc ei divinitus datum: ipsi autem eidem sub-  
 esse, et rem navalem curare ac mari praesidere.  
 Monebatque ut datis contentus, septa ne trans-  
 siliret, atque ut se audiret, rogabat: haud enim  
 bene eventurum si contra divinum consilium  
 venerit. Se quoque principio potissimum creationis  
 Cantacuzeni factum aegrius ferentem, et cogitantem  
 ne forte aliud Deo videretur, precibus operam  
 dedisse et ab ipso his verbis doctum fuisse: Sic volo,  
 sic complacitum est, sic decerno, imperare  
 Joannem Cantacuzenum, fiat. Quae igitur Deo



complacuerunt, mortaliū nemini fas esse irrita reddere conari, quia nec potest. Precabatur in super, ne ista cuidam gloriationi et ostentationi virtutis ascriberet; non enim in id superbiæ barathrum decidisse, ut talia adversus Deum mentiat, sed ad fructum multorum, inique adeo et contra omnem justitiæ legem bello pereuntium, et ad ipsum errore liberandum, dum se Cantacuzeno imperatore superiorem fore confidit, hæc dicta esse: quibus si paruerit, quantum operæ pretium fecerit, brevi intellecturum. Sin minus, tamen plane cogniturum, se amicū esse veritatis, a qua ista didicerit. Hactenus litteræ metropolitani Didymotichensis ad magnum ducem, quibus perspicue Cantacuzenum inimicos superaturum prænuñtiavit. His ille perfectis nihil respondit. Cæterum non de imperatore solo multa istiusmodi, sed de privatis quoque nonnullis haud pauca vaticinatus est. Cum enim Michael Bryennius Pamphili præfectus, insidiis a populo esset appetitus, et Byzantium in vinculis adductus, et ab archontibus carcere damnatus, pauloque post a præfecto custodiæ parva de causa per insanum furorem adeo flagellis laceratus, ut pro mortuo haberetur, fama Didymotichum ad ejus propinquos volante, et illis episcopum rogitantibus, ut uxori necem mariti aperiret, quo reverentia et pudore illius cohibita, vitam sibi ad nuntium tam funestum ne abrumperet, episcopus Bryennium non esse mortuum dixit, 540 cæsum tam atrociter, ut ad saniam et inflammationes ex flagellatione coercendas, sale opus fuerit. Verumtamen adhuc vivere, et tam inhumaniter aliis de causis quibusdam secretioribus flagellatum esse, reditusque ad uxorem et liberos illam præcipue causam fore. Dimissum enim e carcere ad plagas curandas, Didymotichum fugam arrepturum. Tempore autem procedente et imperatore præsentis, pro ipso in acie occubiturum. Quæ omnia exitus docuit. Absolutus namque a carcere Bryennius, ut a medicis curaretur, opportunitatem fugiendi nactus, domum incolomis pervenit; postea in pugna contra Momitzilum ante pedes imperatoris oppetiit. Tali gratia ille a Deo dignatus erat, et futura quasi que oculis conspiciuntur, præsciebat. Mæsi, qui ad Didymotichum castra habebant, haud diu post intelligentes e suis exploratoribus, Persas classem ad Hebrî ostia appulisse, præ tumultu trepidi, invicem conculcantes (quod episcopus prædixerat) aufugiebant, nec ubi terrarum se abscondissent, apparebat. Didymotichenses fugæ causam ignorant, mirari quid ita turbarent Mæsi. Parvo temporis intervallo nuntiat, Amurium filium Aitina, Cantacuzeni longe amantissimum, qui multa antea suæ in illum voluntatis charitatisque argumenta dederat (ob illum quippe etiam imperatorem Andromacum juniorem bello adversus Phocæam et Lesbum juverat), cum accepisset gravibus conflictantem infortuniis, totoque Romano imperio

σθαι παρὰ Θεοῦ· ἐκείνω δὲ ὑπ' ἐκείνων εἶναι καὶ περὶ ναῦς ἀσχολεῖσθαι καὶ θαλασσοκρατεῖν. Συνεβούλευέ τε ἔχεσθαι τῶν δεδομένων, καὶ μὴ ὑπερτὰ ἐσχαμμένα πηδᾶν, καὶ εἶδετο τειθεσθαι· μηδὲ γὰρ ἂν εἰς τέλος ἤξειν ἀγαθὸν αὐτῷ τὸ τοῖς βεβουλευμένους ἀνθίστασθαι Θεῷ. Καὶ αὐτὸς γὰρ ἐν ἀρχῇ μάλιστα ἔφασκε τῆς ἀναρρήσεως Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως περὶ τῶν πραττομένων δυσχεραίνων, καὶ λογιζόμενος, εἰ μὴ κατὰ γνώμην εἴη Θεῷ τὰ ἐργασμένα, καὶ διὰ τοῦτο δεήσει προσκειμένος καὶ ἰευσταῖς, ἐκδιδαχθῆναι παρὰ Θεοῦ αὐταῖς λέγειν, ὡς Θέλω, εὐδοκῶ, ὀρίζω βασιλεύειν Ἰωάννην τὸν Καντακουζηνὸν, καὶ γενέσθω. Ἄ τούτων ὁ Θεὸς εὐδόκησεν, οὐδένα δίκαιον ἀνθρώπων πειρᾶσθαι καταλείπειν, οὔτε μὴδὲ δυνατόν· ἤξιόν τε μὴ κόμπων τὰ τοιαῦτα οἰεσθαι καὶ ἄλλως ἐπιδειξιν ἀρετῆς· μηδὲ γὰρ ἂν εἰς τοσοῦτον ἀπονοίας βάραθρον ἐληλακέναι, ὡς τοιαῦτα καταψεύδεσθαι Θεοῦ· ἀλλὰ τῆς τε ὠφελείας τῶν πολλῶν, ἀδίκως οὕτω καὶ παρὰ πάντα τοῦ δικαίου νόμον ἀπολλυμένων ὑπὸ τοῦ πολέμου, καὶ τοῦ αὐτὸν ἐξελέσθαι, ὅψ' ἤς κατέχεται ἀπάτης, οἰόμενον Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως περιγενήσεσθαι εἰρησθαι τὰ τοιαῦτα· οἷς εἰ πεισθῆι, εἴσεται τὴν ὠφέλειαν οὐκ ἐν μακρῷ· εἰ δ' οὐ πεισθῆι, πάντως εἴσεται ὡς ἀληθείας φίλος αὐτὸς καὶ παρ' ἐκείνης τὰ τοιαῦτα δεδοαγμένος. Τοιαῦτα μὲν ὁ Διδυμοτείου ἔγραψε πρὸς μέγαν δούκα, διαρρήδην περὶ Καντακουζηνῶ τοῦ βασιλέως προλέγων, ὡς τῶν ἀδικούντων περιέσται. Ἐκεῖνος δὲ ἐπεὶ τὰ γράμματα ἀνέγνω, οὐδὲν πλέον ἀπεκρίνατο. Οὐ περὶ βασιλέως δὲ μόνον ἐκείνος πολλὰ τοιαῦτα προηγόρευεν, ἀλλὰ καὶ περὶ ἰδιωτῶν τινῶν οὐκ ὀλίγα. Βρυεννίου γὰρ τοῦ Μιχαήλ, Παμφίλου ἀρχοντος, ἐπιβουλεύθεντο; τε ὑπὸ τοῦ δήμου, καὶ δεσμῶτος εἰς Βυζάντιον ἀπαχθέντος, δεσμοτηρίον τε ὑπὸ τῶν ἀρχόντων οἰκεῖν κατεψηφισμένου, ἐπεὶ χρόνῳ ὑστερον μικρὰς τινας ἔνεκα αἰτίας ὁ τῆς φρουρᾶς ἀρχων, ὑπὸ μανίας ἀλόγου καὶ θυμοῦ, εἰς τοσοῦτον ἠκίσαστο σφοδρῶς, ὡς νομισθῆναι καὶ ἀποθανεῖν, πρὸς τοῖς οἰκείοις ἐν Διδυμοτείῳ τῆς φήμης διαδραμούσης, κακείνων τοῦ ἀρχιερέως δεδομένων ἀπαγγέλλειν τῇ γυναικὶ τοῦ ἀνδρὸς τὴν τελευτήν, ἐν ὑπὸ τῆς πρὸς ἐκείνον αἰδοῦς κατεγομένη, μὴ τὴν ψυχὴν ἀπορρήξῃ πρὸς τὴν ἀγγελίαν, ἐκείνος οὕτε τετελευτησθῆναι ἔφασκε Βρυέννιον, ἀλλὰ ζῆν· τετύφθαι μέντοι εἰς τοσοῦτον ἀπανθρωπίαις, ὡς καὶ ἄλῶν δεθῆναι τὰς σηπεδῶνας καὶ φλεγμονὰς τὰς ἐκ τῶν μαστίγων καταστούντων· μὴ μὲν τοῖ γε ἀποθανεῖν, ἀλλὰ ζῆν, καὶ τὴν ἀπανθρωπίαν τῶν αἰκισαμένων, ἄλλων τε τινῶν ἀπορρήτοτερον ἔνεκα αὐτῷ ἐπενεχθῆναι, καὶ τῆς εἰς παῖδας καὶ γυναῖκα ἀπανόσου αἰτία μάλιστα ἐκείνη εἶσται. Τοῦ δεσμοτηρίου γὰρ ἀπολυθεὶς ἐπὶ τῷ ἴσθαι τὰς πληγὰς, διαδρᾶς ἀφίξεται ἐνθάδε· χρόνῳ δὲ ὑστερον καὶ βασιλέως παρόντος, πεσεῖται μαχόμενος ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἄ πάντα ὑστερον κατὰ τὴν ἐκείνου πρόβησιν ἐπιθαίνεν. Ἀφθεῖς γὰρ τοῦ δεσμοτηρίου ὁ Βρυέννιος ἐπὶ τῷ προνοίας τινὸς τυχεῖν παρὰ τῶν ἰατρῶν, καιροῦ τυχῶν διεσώζετο, οἰκαδὲ διαδρᾶναι δυναθείς· ὑστερον δὲ, ἐν τῇ πρὸς Μομιτζίλον μάχῃ ἔπεσε μα-

χόμενος ἐπιπροσθεν βασιλέως. Τοιαύτης ἦν ἐκείνος ἅξιος ἡμέτερος ἡξιομένους παρὰ θεῶν, καὶ τὰ ἐδόμενα ὡς ἐρώμενα προφήτει. Οἱ μὲν τοὶ Μυσοὶ οἱ περὶ Διδυμῆταιχον ἐστρατοπεδευμένοι μετὰ μικρὸν παρὰ τῶν σφετέρων πυθόμενοι σκοπῶν, ὡς πλῆθος Περσικῶν νεῶν τῆ τοῦ Ἐθρου προσέσχεν ἐκβολῆ, ὑπὸ τοῦ θορύβου καὶ τῆς παραχῆς ἀλλήλους συμπατοῦντες τὴν ἀρχιερῆως πρόβῃσιν τάχιστα ἀνεχώρουν, καὶ ὅποι γῆς κατεδύοντο ἀγνοοῦμενοι. Οἱ δὲ ἐν Διδυμοταίχῃ τὴν αἰτίαν ἀγνοοῦντες τῆς φυγῆς, ἐθαύμαζον ὅτι ποτ' ἂν εἴη τὸ οὕτω θορυβῆσαν τοὺς Μυσοὺς. Μετὰ μικρὸν δὲ ἠγγέλλετο ὡς Ἀμούρῳ ὁ τοῦ Αἰτίνης φίλος ὢν ἐς τὰ μάλιστα Καντακουζηνῶ τῷ βασιλεῖ, καὶ πολλὰς ἀποδείξεις τῆς εἰς αὐτὸν ἐνοχίας καὶ πρῶτερον παρεσχημένος, δι' ἐκείνον γὰρ καὶ βασιλεῖ τῷ νέῳ Ἀνδρονίκῳ πρὸς τὴν κατὰ Φωκαίας καὶ Λέσβου πόλεμον συνεπολέμησε, πεπυσμένος περὶ αὐτοῦ, ὡς μεγάλας χρήσαιτο κακοπραγίας, κοινῇ τῶν Ῥωμαίων αὐτῷ πάντων ἐκπολεμηθέντων, καὶ αὐτὸς μὲν ἔρχετο ἐς Τριβαλοὺς φυγὰς, Διδυμῆταιχον δὲ ὁ μόνον καταλλεῖσθετο γυναικί τε καὶ τέκνοις καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ὁπολιφθεῖσι φίλοις καταφυγῆ, δεινῶς ὑπὸ τῆς συγχῆς πολιορκίας ὑπὸ ἐνδείας ἐπιπέθη, καὶ κινδυνεύει τὸ τοῦ φίλου σκάφος αὐτανδρὸν ἀπολωλέναι, ἠγδοήκοντα καὶ τριακοσίας ναῦς τὰς συμπάσας ὁμοῦ παραλαβῶν, καὶ μείζους καὶ ἐλάσσους, ἐν αἷ; ἐνακισχιλίῳ πρὸ; δισμυρίους ἐπιπέθαι; κατελέγοντο, παρὰ τὸ τοῦ Ἐθρου στόμα προσέσχε. Πέμπας δὲ καὶ ἐκείνος πρῆσθεις πρὸς Εἰρήνην τὴν βασιλῆα, ἀπήγγελλε τὰ ἴσα ἑδῆλου τε οὗ ἤξει καὶ αὐτὸς μετὰ μικρὸν. Εἰρήνην δὲ ἡ βασιλεῖς, τοὺς τε στρατιώτας ἐπεμπευ, ὅσοι ἦσαν καὶ τοὺς ἄλλους; τῶν εὐγενεστέρων εἰς ὑπάντησιν ἐκείνου, καὶ ἵππους ἑκατὸν, ὡς ἂν αὐτὸς τε χρήσαιτο, καὶ μὴ περὶ βαδίσει, καὶ τοῖς ἄλλοις διαδῶ. Ἀπήγγελλον τε οἱ κεκομικότες, μὴ μέμφεσθαι τῆς ἀλιότητος, ὡς διὰ τὸν περισχόντα πόλεμον, αὐτῶν μᾶλλον ἵππων δεομένων, καὶ διὰ τοῦτο τῶν παρόντων οὐ πλείους παρέχεσθαι δεδυνημένων. Τοὺς μὲν οὖν ἵππους; ἐδέξατο ἀμέμως, καὶ βασιλῆι χάριτας τῆς εὐεργεσίας ὡμολόγη; διέδωκε δὲ τοῖς; εὐγενεστέρους τῶν Περσῶν, καὶ μάλιστα προφῆκους; καθ' ἡλικίαν. Ἐρόμενος δὲ περὶ τοῦ φίλου βασιλέως; εἰ ζῆ, πολλὰ στενάζων, καὶ δάκρυα τῶν ὀφθαλμῶν ὑπὸ συμπαθείας; ἀφείας, ἐπεὶ ἐπέθετο ζῆν Θεοῦ βουλο-

eidem infesto ad Triballos profugisse, et Didymotichum, quæ sola uxori, liberis, amicorumque reliquiis per fugium relinquebatur, propter obsidionem extrema inopia premi, parumque abesse; quin navis amici cum ipsis vectoribus submergatur (16), deductis numero trecentis octoginta navibus majoribus, et minoribus, et in undetriginta millibus impositis (17), ad Hebri ostia applicuit: atque hæc missis ad Irenen imperatricem nuntiis, simulque semet mox affuturum significavit. Irene omnes præsidarios et nobiles ei obviam mittit; equos præterea centum, quorum uno ipse uteretur, ne pedibus incederet, reliquos comitibus distribueret. Renuntiabant autem qui illos ducebant, non debere ea paucitate offendi; nam propter præsens bellum equorum raritate laborari, atque ideo plures his suppeditare nequivisse. 541 Equos Amurii non invitatus accepit, et imperatrici pro ista gratia grates egit, interque Persas nobiliores, ac præsertim ætate proveciores dispersit. Percunctatus autem de charo sibi Imperatore num viveret, idque multa gemens, et lacrymans, ex commiseratione videlicet, ubi audivit eum Dei beneficio superstitem esse, primum quidem Numini laudes dixit, cujus ope ad tuendum illum ipse cum suis tam prompti ac magnanimi essent; deinde illis quoque eadem de causa gratias egit, et se multa atque eximia debere pronuntiavit, qui tam variis et ingentibus sese pro illo discriminibus obtulissent, stipatusque bis mille selectis militibus ad urbem pedibus et ipse processit. Orantibus qui Didymoticho obviam prodierant, ut equo uteretur, et alios insuper extra centum illos subministrantibus, non est motus, duo millia nobiliorum esse dicens, dignos in primis qui equarent. Quia vero qui in tantum numerum distribuere non sufficerent, præstare, et se peditem incedere, laboremque communicantem, viæ molestiam illis leviolem reddere (18). Ita Didymotichum venit, ubi paucos dies moratus, quibus Didymotichenses Thraciæ pagos deprædantes sibi victum conquirere oportebat, postquam negotium ex sententia transegerunt, magnumque frumenti numerum, et alia ad victum idonea cum pecore

## Jacobi Pontani notæ.

(16) Id est, quin Cantacuzenus una cum suis omnibus intereat. Conditionem ac statum suum navi seu navigationi, et adversam conditionem sive sortem infelicem navigationi, ac tempestati naufragioque comparare, usitatum est bonis scriptoribus tum poetis, tum oratoribus, quod hic Anurius Cantacuzeno facit. Naves porro quæ cum vectoribus aut deprimuntur, aut capiuntur, Græcos nunc voce juncta αὐτανδρῶν dixisse, ostendit Victorius lib. xxy, cap. 8.

(17) Trecentis navibus tantum numerum imposuit. Sed ex sequentibus triginta unum millia colliguntur. Si enim jussit sequi se viginti millia, cum selectis mille quingentis, et novem millia quingentis ad navium custodiam reliquit, ergo summa consistit triginta unum. Sed vel erratum librarii

D est in numero, vel auctor lapsus est memoria.

(18) Laudabile factum Amurii, exæquantis se militibus suis, dum equo repudiat, una cum illis peibus incedit. In vi *Æneid.* poeta *Æneam* cum Trojanis suis arbores cedentem, et ad Miseni cadaver cremandum advolentem facit:

*Necnon Æneus opera in er talia primus*

*Hortatur socios, paribusque accingitur armis.*

In quem locum sat multa adduximus in symbolis nostris, quibus demonstrarem, duces et imperatores, qui sese militibus nonnumquam, velut oblitii, atque immemores sue personæ ac dignitatis, ferendis laboribus, atque oneribus, aliisque rebus vilibus obeundis ac patiundis exæquassent, magnam laudem adeptos.

in urbem intulerunt, mandavit ut quidquid in tentoriis suis prædarum esset, Didymotichensibus donaretur. Curatum ut mandarat. Præterea quingentos ex selectis illis duorum millium segregatos, et de reliquo exercitu novem millia ad naves in reditu suum custodiendos misit: cæteros ad vicena millia, præter mille quingentos selectos, æqui jussit, ad imperatorem profecturus. Ambulabat igitur ipse, et reliqui universi, demptis centum illis, qui senectutis imbecillitate pedibus ingredi non poterant. Cumque ad murum juxta Christopolim venissent, quoniam qui illic in præsidio erant, adversus tantas copias nil valebant, stationem ipsis deserentibus, Persæ multis locis eo perfo. o transierunt, et non procul inde noctem duxerunt.

μαίνας οὐ πολλὰς ἐν αἰ. ἔδει τοὺς εἰς Διδυμοτείχον, τὰς κατὰ Θράκην πορθοῦσι κόμας εἶτον πορθεῖν ἑαυτοῖς, ἐπεὶ ἐπράττετο αὐτοῖς τὰ κατὰ γνώμην, καὶ εἶτον εἰσεκομίζοντο πολὺν, καὶ τὰ ἄλλα ἐπιτήδειε, καὶ βοσκήματα ἐκέλευεν, ὅσα ἦσαν ἐν τῇ στρατοπέδῳ τῷ σφετέρῳ ἐκ τῆς λείας τοῖς ἐν Διδυμοτείχῳ παρέχειν· καὶ ἐπράττετο ἢ προσέταττεν ἐκείνους. Πεντακοσίου; τε ἐκ δυσχιλίων ἐκείνων λογάδων ἀπολεξάμενος, καὶ ἐννακισχιλίου ἐκ τῆς ἄλλης στρατιᾶς, ἔπειπεν εἰς τὰς σαῖς, φρουρησέντας ἄχρις ἐπανήξει· τὸ δὲ λοιπὸν στρατόπεδον εἰς διαμυρίους δυοὺς ἐπὶ πεντακοσίου καὶ χίλιος τοῖς λογάδοι, ἐπισθαι ἐκέλευεν, ὡς ἐκείσε ἀφιζόμενος ἐνθα διατρίβει βασιλεὺς. Ἦσαν οὖν ἄπαντες καὶ αὐτὸς πεζῆ, πλὴν τῶν τῶν ἑκατῶν ἐκείνων, ἀδυνάτων δυοῶν πεζεύειν διὰ γῆρας. Καὶ γενόμενοι παρὰ τὸ ἐν Χριστουπόλει τείχος, ἐπεὶ ἀντέχει οὐχ οἷοι τε ἦσαν οἱ φρουρούμενοι πρὸς τοσαύτην δύναμιν, πολλὰ τοῦ διατεμόμενος ἐκείνων ἐκλιπόντων, διέθυσάν τε, καὶ ἠύλισαν. ο ἐγγὺς τῇ νύκτα.

## 542 CAPUT LVII.

*Pheræi Amurium commentitiis litteris circumscribunt. Quingenti Persæ mortui frigore præter captivos. Amurium domum redit. Didymotichenses prædones præ frigore ad hostes confugientes quomodo lubili. Oppida se imperatrici dedere cupientia, cur non recipiantur. Angores et sollicitudines Cantacuzeni, cui Arbenus homo obacrus auxilium spondet et de Verrhæa arquirenda consilium dat. Cralis in ea te gratificandi propensio voluntas. Quibus de causis facta deditio. Ad imperatorem legati, qui eum avertant. Admonitio Cralenæ de non cunctando.*

Pheræi, postquam nuntiatum est, Persarum copias per ipsos transituras, vastitatem agro suo motuentes, adhæc odio in imperatorem id inique ferentes (ne quid videlicet a Persis adjuvaretur), summo duci verba danda censuerunt, litterasque commentitias sub persona imperatoris ad eum miserunt. His secundum salutationem gratiæ Amurio singulares de studio erga se agebantur, ex quo multos ejus causa labores, ac sumptus tolerasset. Deinde hortabatur, uti ex eo loco, in quo epistolam acciperet, retro abiret, ne imprudens noceret, dum prodesse cuperet. Se enim in extimis Triballorum finibus versari, unde jam redire non sit proclive. Si ipsi per mediam Pheræorum regionem proficiscantur, timendum, ne princeps Triballus præsentem amicitiam in iram, et odium vertens, male sibi faciat, ut qui bellum cum barbaris, ac pestem ei crearit. Hæc litteris præscribebantur. Quas cum Amurium legisset, nihil subesse fraudis suspicans, sed veram ab imperatore missam existimans, huc illuc perplexus versabat animum, revertereturne, sicut monebatur, an ad Cantacuzenum porro pergeret, quem cum tam ingenti agmine perquirere, rursus difficile, et operosum esset. Hæc illum per noctem sæcum volutantem, exorta subito frigoris immensitas, ducentis per

Α μένου, πρῶτα μὲν ὠμολόγει χάριτας Θεῷ, πολλὴν αὐτοῖς τὴν πρόνοιαν καὶ τόλμαν ὑπὲρ βασιλείας παρεσχημένῳ. Ἐπειτα δὲ καὶ αὐτοῖς τῶν αὐτῶν ἕνεκα καὶ χάριτας ὠμολόγει, καὶ πολλῶν καὶ μεγάλων ἐφελήτην ἑαυτὸν ἀπέφαινε, ὡς κινδύνους μεγάλους καὶ πολλοὺς ὑπὲρ ἐκείνου ἐνεγκοῦσαι· τὴν στρατὸν τε παραλαβὼν, πεζὸς ἔχρωρει καὶ αὐτὸς; εἰς Διδυμοτείχον, δυσχιλίους λογάδας ἔχων περὶ ἑαυτὸν. Διομένῳ δὲ τῶν ἐκ Διδυμοτείχου ἵππων χρῆσθαι, καὶ παρεχομένων καὶ ἐτέρους πρὸς τοὺς ἑκατὸν οὐκ ἐπιθετο αὐτὸς, δυσχιλίους εἶναι φάμενος τοὺς εὐγενεστέρους, καὶ μάλιστα ἀξίους ἵπποι; χρῆσθαι. Ἐπεὶ δὲ μὴ εὐποροῖη πᾶσι διαδοῦναι, βέλτερον πεζεύειν καὶ αὐτὸν, ἐν τῷ συμπονεῖν αὐτοῖς βῆω καὶ φορητοῖραν τὴν ἐκ τῆς ἐδοῦ ποιοῦντα ταλαιπωρεῖν. Οὕτω μὲν οὖν μέχρι καὶ Διδυμοτείχου ἦλθεν· ἡμέρα, δὲ περιμαίνας οὐ πολλὰς ἐν αἰ. ἔδει τοὺς εἰς Διδυμοτείχον, τὰς κατὰ Θράκην πορθοῦσι κόμας εἶτον πορθεῖν ἑαυτοῖς, ἐπεὶ ἐπράττετο αὐτοῖς τὰ κατὰ γνώμην, καὶ εἶτον εἰσεκομίζοντο πολὺν, καὶ τὰ ἄλλα ἐπιτήδειε, καὶ βοσκήματα ἐκέλευεν, ὅσα ἦσαν ἐν τῇ στρατοπέδῳ τῷ σφετέρῳ ἐκ τῆς λείας τοῖς ἐν Διδυμοτείχῳ παρέχειν· καὶ ἐπράττετο ἢ προσέταττεν ἐκείνους. Πεντακοσίου; τε ἐκ δυσχιλίων ἐκείνων λογάδων ἀπολεξάμενος, καὶ ἐννακισχιλίου ἐκ τῆς ἄλλης στρατιᾶς, ἔπειπεν εἰς τὰς σαῖς, φρουρησέντας ἄχρις ἐπανήξει· τὸ δὲ λοιπὸν στρατόπεδον εἰς διαμυρίους δυοὺς ἐπὶ πεντακοσίου καὶ χίλιος τοῖς λογάδοι, ἐπισθαι ἐκέλευεν, ὡς ἐκείσε ἀφιζόμενος ἐνθα διατρίβει βασιλεὺς. Ἦσαν οὖν ἄπαντες καὶ αὐτὸς πεζῆ, πλὴν τῶν τῶν ἑκατῶν ἐκείνων, ἀδυνάτων δυοῶν πεζεύειν διὰ γῆρας. Καὶ γενόμενοι παρὰ τὸ ἐν Χριστουπόλει τείχος, ἐπεὶ ἀντέχει οὐχ οἷοι τε ἦσαν οἱ φρουρούμενοι πρὸς τοσαύτην δύναμιν, πολλὰ τοῦ διατεμόμενος ἐκείνων ἐκλιπόντων, διέθυσάν τε, καὶ ἠύλισαν. ο ἐγγὺς τῇ νύκτα.

B Φεραῖοι δὲ πυθόμενοι περὶ τῆς στρατιᾶς τῆς Περιοικῆς ὅτι μέλλει διέλαινα κατ' αὐτοὺς, καὶ τὴν τε βλάβην δεισαντες, ἦν κακώσειν ἐμελλεν αὐτοῖς τὴν χώραν, ἄλλως τε καὶ μίσει τῷ πρὸς βασιλεὺς δυσχεραίνοντες μὴ ὑπὸ τῶν Περωῶν ὠφειλθῆ, ἔγνωσαν δεῖν παράγειν τὴν ἀρχοντα τῆς στρατιᾶς, καὶ γράμματα πλασάμενοι ὡς ἐκ βασιλείας ἐπιπὸν πρὸς αὐτὸν. Ἄ μετὰ τὸ προσαγορεύειν, πολλὴν ὁμολογοῦντα χάριν τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας, ὅτι πολλὴν ὑπέμεινε καὶ κόνον καὶ δαπάνην δι' αὐτὸν, ἔπειτα ἐκέλευεν ἀναστρέφειν· ἐξ οὐπερ ἂν ἐγγίνοιτο τοῖς γράμμασι τόπου περιτυχεῖν, μὴ καὶ ἄκων βλάβῃ νομίζων ὠφελεῖν. Ἐκείνου γὰρ ἐν ἐσχάταις τῆς Τριβαλῶν διατρίβειν γῆς, ὅθεν οὐ βῆδιον ἐπανελθεῖν νυκί. Εἰ δ' αὐτοὶ χωροῖεν πρὸς ἐκείνου διὰ μέσης τῆς γῆς τῶν Τριβαλῶν, δεῖο μὴ αὐτῶν ὁ ἀρχων ἀντὶ φιλίας, ἦν ἐνδείκνυνται πρὸς αὐτὸν νυκί, πρὸς ἔχθραν καὶ ὀργὴν μεταστρεφῆ, καὶ διέθῃται κακῶς, ὡς αἰτίον παλέμου βαρβαρικοῦ, καὶ φθορᾶς αὐτῷ γεγενημένον. Τοιαῦτα μὲν οὖν τὰ γράμματα ἐκέλευεν. Ἀμοῦρ δὲ ἐπὶ ἀνέγνω, τῶν μὲν συνασκευασμένων ὑπὸ πτεταῶν οὐδὲν· νομίνας δὲ ἐκ βασιλείας εἶναι ἀληθῶς, ἀμφιβολίας λογισμοῖς ἐπάλαυν, εἰ δεῖ ἀναστρέφειν κατὰ τὰ κεκελευσμένα, ἢ ἦκειν πρὸς αὐτὸν, ὡς δυσχερὲς δεῖ αὐτοῖς εἰς ἀναζήτησιν ἐκείνου μετὰ τοσαύτης στρα-

τις· ἐλθεῖν. Τοιαῦτα δὲ αὐτῷ λογιζομένης τῆς νυκτὸς, χειμῶν ἐξαισῶς ἐπιγενομένης, ὡς καὶ διακοσίους τῷ στρατοπέδῳ ὑπὸ κρούου ἐναποθανεῖν, ἠνάγκασεν ἀναστρέφειν, πολλὰ καὶ τῶν γραμμάτων πρὸς τὴν ἐπάνωδον συναραμένωσαν. Ἐλθὼν δὲ εἰς Βῆραν, ἐθα αὐτῷ ὠρμιζογτο αἱ νῆες κατὰ ἐὸν Ἐβρον π. τιμὸν, εὔρε κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα καὶ τῶν ἐν ταῖς ναυαῖς τριακοσίους ἀποθανόντας· αἰχμαλώτων δὲ πλὴν ὀλίγων, πάντας, ὀλίγους θύτας καὶ αὐτοὺς διὰ τὸ μὴ τὴν στρατιάν πρὸς λείαν ἐπιπλέον διασκαδασθῆναι τῆς προχειμένης ἕνεκα στρατείας Ἀμοῦρ τὴν σατραπην οὐκ ἔβν. Εἰς Διδυμότειχον δὲ πρὸς βασιλίδα τὴν Εἰρήνην γράμμασι δηλώσας τῆς ἐπάνωδου τὴν ἀνάγκην, καὶ παραιτησάμενος, ὡς δὲ τὸν χειμῶνα μὴ πρὸς αὐτὴν ἐπανῆκει προσκυνήσων, ἀπέπλευσεν εἰς τὴν οἰκίαν. Μετὰ δὲ τοῦτο, ἐπεὶ ὁ χειμῶν ἐπεκράτει σφοδρότατος κατ' ἐκείνο τοῦ ἔτους, οἱ ἐκ Βυζαντίου, καὶ τῆς ἄλλης Θράκης ἠσύραζον, καὶ οὐκ ἔφησαν ταῖς ἐν Διδυμοτείχῳ· ἀλλ' ἀναγκαίως διεχαιμάζον ἐν ταῖς οἰκίαις. Ἐκείνοι δὲ ὑπ' ἐνδείας ἀναγκαζόμενοι καὶ τῶν ἄλλοις φοβερωτάτων κατατολμῶν, πεσοὶ τε ὀλίγω πλείους διακοσίοι, καὶ ἱππεῖς ἐλάττους τούτων, πρὸς ἀρπαγὴν, τῆς πόλεως ἐξελθόντες, οὕτως ὑπὸ σφοδρῷ καταλήφθησαν χειμῶνος, ὡς ἀναγκασθῆναι αὐτόμολοι πρὸς τοὺς πολεμίους ἀφικέσθαι, ἐκλείποντες ἤδη ὑπὸ κρούου. Οἱ μὲν οὖν πεσοὶ πάντες, ἁμοῦ πρὸς Λιτιτζαν πολυχτὴν ἐλθόντες, ἐπεὶ ὁ τῆς πόλεως ἄρχων, τὰ βασιλείως κρῦφα ἤρημνος ἦν, ἐν μιᾷ οἰκίᾳ τοὺς ἀνδρας κατακλείσας, ὡς φρουρεῖσθαι δὴεν πυρὶ τε ἀνακτητάμενοι, καὶ τῇ ἄλλῃ τῶν ἀναγκαίων χορηγίᾳ, μετὰ τρίτην ἡμέραν, ἐκὼν εἰδάν, ἐνεδίδου αὐτοῖς πρὸς τὸν δρασμὸν· καὶ διαδράντες ἁμοῦ πάντες σῆθις εἰς Διδυμότειχον ἐπανῆκον. Ὅθεν καὶ αἰτίαν ἔσχε παρὰ τοῖς πολεμοῦσι βασιλεῖ. Οἱ μὲν τοῖ γε ἱππεῖς ἄλλοι ἄλλοις διασκαδασθέντες, οἱ μὲν, καὶ φιλοῦθρώπου τινὸς ἐπέτυχον ξενίας, καὶ ἀπαθεῖς κακῶν πρὸς τὰς οἰκίας ἐπανῆκον, τῶν βασιλείως φίλων πρὸς τὴν σωτηρίαν συναραμένων· οἱ πλείους δὲ αὐτῶν, ὀλίγω πρῶτον ἔσθησαν παρὰ τῶν ὑποδεξαμένων, ἢ οἱ περὶ Ὀδυσσεά παρὰ Κύκλωπος. Ἀπέθανε μὲν τοῖ ἐξ αὐτῶν οὐδεὶς, ἀλλὰ χρόνον ὕστερον κατ' ὀλίγους εἰς Διδυμότειχον αὔθις ἐπανῆκον γυμνοὶ μετὰ πείραν ἀλγεινῶν πολλῶν. Ἐαρο; δὲ ἤδη ἀρχομένου, οἱ τε ἐκ Διδυμοτείχου ἐπέησαν ταῖς κατὰ Θράκην πόλεσι, καὶ κακῶς ἐποιοῦν ληζόμενοι, ὡς καὶ πολλὰς αὐτῶν πρὸς τὰς συνεχεῖς ἐφόδους καὶ τὰς ληστείας ἀπειρηκυίας, τῇ βασιλίδι Εἰρήνῃ ἐθέλειν προσχωρεῖν· κἄν οἱ ἐν Διδυμοτείχῳ μὴ ἐδέχοντο, ἀπολεισθαι φάσκοντες εἰ κελθόντο. Οὕτε γὰρ εὐπόρεῖν φρουρῶν οἱ αὐτὰς φυλάξουσιν, αὐτοὶ τε λιμῷ τάλαιπῶρσεν

A castra enectis, ad reversionem compulsi, eodem litteris eum vehementer incitantibus. Ut Beram attigit, ubi naves subductae stabant in Hebro flumine, invenit eadem nocte mortuos vectores trecentos captivosque demptis paucis, omnes: quoniam et ipsi erant pauci numero, quod Amurrius ipse militum propter propositam expeditionem praedabundem amplius discurrere non pateretur. Exarata porro ad Irenem imperatricem epistola qua necessitatem reditus sui declarabat, et simul veniam petebat, quo asperitate frigoris impeditus, ad ei valedicendum non reverteretur, pelago remense domum discessit. Post quia illo anno hiems intoleranda saeviebat, Byzantii, et reliqui Thraciae Didymotichensibus incursum abstinentes, volentes volentes in sua loca hiematum recesserunt. At illi rerum egestate coacti, quamvis maxime caeteris formidanda audere peditesque aliquando plures ducentis, et equites his pauciores ad praedandum egressi, frigerum vi sic afflicti sunt, ut jam viriliter desidentes, ulro ad hostes confugere compellerentur. Cum itaque pedites simul in oppidulum Lititzam venissent, quoniam praefectus occulte Cantacuzeno faverat, in omni arduis, quasi in custodia conclusis, et luculento loco aliisque necessariis recreatis, post diem tertium libens fugiendi copiam fecit; qui simul omnes Didymotichum redierunt. Inde hospes ille apud inimicos imperatoris in erimias fuit. Verum equitibus aliis alio dispersis, nonnulli et benignam hospitium repererunt, at sine noxia domum reverserunt, amicis imperatoris eorum salutem optulantes: plures autem paulo humanius, quam illi in Olyseae a Cyclope accepti sunt (19). Nemo quidem ab iis jugulatus est; sed post aliquod tempus pauci, nudi, et multa perperu acerba experti, Didymotichum revererunt. Vere jam ridente, Didymotichenses Thraciae oppida adoriri ac depopulari, ut eorum complura assiduis impressionibus ac depradationibus fatigata ac desperantia ad imperatricem Irenem transire vellent, etsi a Didymotichensibus non reciperentur, sibi pereundum dicentibus, si annuerent. Non enim abundare praesidiariis, quos ipsis tutandis darent, et se fame cruciatum iri, nisi vicinos depradari liceret; aliud enim nullum suppetere ad vitam tolerandam subsidium. Byzantii vero urbem, quantum poterant, affligebant, et Cantacuzenus imperator iterum eodem redire parabat, cui Crales auxilium, sed nec magnum et ignavum adungebat. Quare variis distractis cogitationibus, plenus erat dubitationis, ecquid reformata Romanorum potentia in Triballios rediret, an cum tam exiguo timi-

#### Jacobi Pontani notæ.

(19) Vide *Odys.* η, quemadmodum tractentur a Polyphemo Ulyssis socii. Vide etiam extremum tertium *Aeneid.* et, si placebit, Ovid. xiv *Metamorph.* ab eo loco, *Quid mihi tunc animi*, etc.

Paulo humanius fuisse habitos dicit, quasi diceret,

tantum non etiam ab illis devorati sunt, quod sociis Ulyssis faciebat illud monstrum horrendum, informe, ingens. Visceribus enim miserorum, et sanguine atro vescabatur.

dorum numero toti se imperio objectaret. Sed præcipua quam sentiebat difficultas erat, quod absorpta jam, quam domo attulerat pecunia, in tam multos, quos ducebat (omnes enim ejus impensa vixerant, ad duos annos quibus Romanorum pulsi finibus exsularant), et honoris causa **544** etiam in Triballorum duces, quid ageret non videbat, si per hostium loca Didymothicum petere non liceret. Nec enim inde dabatur afferendam curare pecuniam, nec a Triballis scænoris sumere: quorum pars omnimodis servirent, pars et in summa paupertate viverent, et si non egerent, mutuum dare nolent, quod imperatorem majoribus semper cumulari miseriis aspicerent, metuerentque, ne in ipso itinere penitus interiret. Quocirca curis gravissimis jactabatur, inopiam et inevitabile periculum reputans, quæ se, et suos oppressura essent. Verumtamen nulli se aperiens, Deum solum precabatur, qui hujusmodi rebus finem dare potis est. Ecce autem quidam Arbenus nomine, Clereno, antea Romanis subjecto oppido, oriendus, accedit, patrisque sui erga imperatorem benevolentiam rememorans, nihil minus et se aiebat velle illi inservire, cique prodesse quantum maxime posset. Nec mirandum, si tam claro genere prognato, tam admirabili et magno viro, ipse homo abjectus, et perobscurus opem promitteret: siquidem, et ius aliquando, ut esset in fabulis (20), leonem multis, durisque vinculis liberasset. Suadebat igitur, ut quoniam a Crale missus esset, ut cum Berrhæotis de urbe tradenda ageret, et multis promissis eo induceret, si vellet ipse etiam amicis scriberet, et per illos cæteris quoque persuaderet, uti se in urbem reciperent: quæ ampla et populosa, et præsidio militari, rebusque omnibus firma et munita, in præsentibus malis non mediocri solatio esse queat. Se enim quamvis Crale subjectum, male Berrhæam aliasque occidentales urbes ipsam quam Cralem dominum agnoscere, cui nolentes parituræ sint, cum contra in eum propendeant. Hæc audiens imperator, gaudio exsiliit, et a tot sollicitudinibus respiravit, divinum Numen se respexisse et hominem instinctu suo concitasse ratus. Quærebat autem, num primarios nosset, et ad quos scribendum hortaretur. Eo affirmante, se omnes nosse, et optimos quosque nominante, ei imperator ut probe consulenti obsequens, sine mora scripsit. Suasit præterea Arbenus, Cralem quoque, si possit, eo permoveat, ut sibi eam cedat, aperteque causam ejus apud Berrhæotas agat. Hoc namque et imperatori fore utilissimum, et congressum hunc sibi periculum nullum creaturum, si urbs ei

A εἰ μὴ ληζέσθαι ἐξέσται τοὺς περιούκους· ἐτέρα γὰρ αὐτοῖς πρὸς τὸ ζῆν εὐπορία οὐδεμία ἔν. Οἱ τε ἐκ Βυζαντίου, Διδυμότειχον ἐκάκουν ὅσα δυνατὰ βασιλεὺς τε ὁ Καντακουζηνὸς παρεσκευάζετο αὐθις, ὡς εἰς Διδυμότειχον ἐπανήξων καὶ ὁ Κράλης, περιείχετο μὲν στρατιᾶν ἐπικουρήσουσαν, ὄλιγην δὲ καὶ φαύλην. Καὶ διὰ τοῦτο βασιλεὺς, πολλοὺς ἐστρέφετο λογισμοί, καὶ φροντίδων ἦν ἀνάπλευς εἰ δεήσει πάλιν ἢ τὴν Ῥωμαίων δεισαντας δύναμιν, αὐθις ἀναστρέφειν εἰς Τριβαλοὺς, ἢ μετὰ τοσούτων καὶ οὕτω φαύλων πρὸς πᾶσαν τὴν ἀρχὴν Ῥωμαίων διακινδυνεύειν. Μεγίστη δὲ ἦν αὐτῷ τῶν δυσχερειῶν, ὅτι τῶν χρημάτων, ἃ οἰκοθεν ἔλθεν ἔχων ἀναλωθέντων πρὸς τε τοὺς συνόντας ὄντας τοσούτους, πάντες γὰρ διετρίβοντο ἐκ τῶν βασιλικῶν **B** ἐπὶ δυσίαν ἑτασίαν, ἐν οἷς τῆς Ῥωμαίων γῆς ἀπειθόντες ἦσαν ὑπερήριοι, καὶ πρὸς Τριβαλοὺς τοῖς τῶν στρατοπέδων ἡγουμένους διὰ φιλοτιμίαν, ἐν ἀπόρῳ εἶχετο τοῦ τί χρὴ ὄρῃν, εἰ μὴ ἐξέσται τὴν πολεμίαν διελθόντας εἰς Διδυμότειχον ἐλθεῖν. Ὅτι γὰρ ἐξῆν ἐκείθεν χρήματα μεταπέμπεσθαι, ὅτι περὶ Τριβαλῶν δανειζέσθαι, τῶν μὲν, πάντη δεδουλωμένων καὶ συζώντων ἐσχάτη ἀπορίᾳ τῶν ἐχόντων δὲ, δανείζειν οὐ βουλομένων, διὰ τὸ βασιλεὺς ὄρῃν μείζουσι ἀεὶ ταῖς δυσπραγίαις κεχρημένον, καὶ ὑποπτεύειν μὴ παντάπασι διαφθαρείη πρὶν οἰκαδε ἐπανήκειν· οὐ δὴ ἕνεκα πολλῆ μὲν ἐκυμαίνετο τρικυμῆ λογισμῶν τὴν ἔνδειαν ἐννοῶν, ὄφ' ἣς περισχέθησεται καὶ τὸν ἀφυκτον κίνησων **C** αὐτὸς, καὶ οἱ περὶ αὐτόν. Ἐξέφαινε δὲ πρὸς οὐδένα τὰ ἀπόρρητα, καὶ μόνου Θεοῦ ἰδέετο, τοῦ λύνειν τὰ τοιαῦτα δυναμένου. Αὐτίκα δὲ τις προσελθὼν Ἄρμπενος ὀνομασμένος, ἐκ Κληρηνοῦ πρότερον Ῥωμαίους ὑπάρχου πόλεως, πατρίαν τε ὠμοίωται εὐνοίαν τῷ βασιλεῖ, καὶ αὐτὸς οὐδὲν ἤττον ἔρασε βούλεσθαι νυνὶ χρησίμων ἑαυτὸν αὐτῷ παρέχειν, καὶ βοηθεῖν τρόπῳ ὁποῖῳ ἂν δύναίτο δυνατωτάτῃ· θαυμαστὸν δὲ οὐδὲν εἰ τηλικούτῳ ὄντι καὶ θαυμασίῳ καὶ μεγάλῳ, οὐδεὶς ἐξίς, ὧν αὐτὸς καὶ ἀφανεία πολλῆ συζῶν, ἐπιγγέλεσθαι βοηθεῖν, εἰ καὶ μῦς ποτε, κατὰ τὸν μῦθον, λέοντα ἐβρύσατο πολλῶν καὶ χαλεπῶν δεσμῶν. Συμβουλεύει τε ὡς εἰ βούλοίτο, ἐπεὶ πρὸς Κράλην προσπεμφθεῖη, Βεβρωῦταις διελθεῖν αὐτοῖς περὶ παραδόσεως τῆς πόλεως καὶ πείσων ὑποσχέσασαι πολλαῖς, γράφειν καὶ αὐτὸν τοῖς φίλοις, καὶ δεῖ ἐκείνων καὶ τοὺς ἄλλους πείθειν δεχέσθαι εἰς τὴν πόλιν, ἢ μεγάλῃ τε οὔσα καὶ πολυάνθρωπος, καὶ στρατιᾷ καὶ ταῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐβρωμένη, οὐ μετρία γένοιτ' ἂν παραψυχὴ πρὸς τὰς περιεχούσας δυσπραγίας. Αὐτὸς γὰρ καὶ τοὶ ὑπὸ Κράλην κατελθόντων, μᾶλλον βούλοίτο Βεβρωῖαν τε καὶ τὰς ἄλλας ἐπιπερούσας πόλεις, αὐτῷ μᾶλλον ἢ Κράλην προσχωρεῖν· ἐκείνῳ γὰρ ἀνάγκη

Jacobi Pontani notæ.

(20) Hæc fabula, ut arbitror, nec apud Æsopum, nec apud C. Iulium, ullumve alium mythographum reperitur. Est tamen ad docendum idonea, quod homines potentes aliquando

parvarum rerum, et hominum minime potentiam auxilio egere. Quid enim mure abjectus, invalidus? quid leone nobilitus, robustius?

δουλεύειν, βασιλεῖ δὲ μάλλον εὐνοεῖν. Βασιλεὺς δὲ ἄκουσας, ὑπερήσθη μὲν ἐπὶ τοῖς εἰρημμένοις, καὶ τῶν πολλῶν ἀνέπνευσε φροντίδων, τὸ θεῖον αὐτοῦ πρόνοιάν τινα πεποίησθαι οἴηθείς, καὶ τὸν ἄνδρα πρὸς τοιαῦτα κεκινήσθαι. Ἦρατό τε εἰ τοῦς ἐν λόγῳ μάλιστα εἰδείη. Βεῤῥοιωτῶν καὶ πρὸς οὓς εἶνας αὐτῶν συμβουλεύει γράφειν, τοῦ δὲ πάντας μὲν εἰδέναι εἰρηκότος, τοὺς ἀρίστους δὲ ἐκλεξαμένου, ἐπιθετό τε ὁ βασιλεὺς, ὡς καλῶς βεβουλευμένων, καὶ ἔγραψεν αὐτίκα Ἄρμπενος δὲ συμβουλεύειν εἰ δύνατο καὶ Κράλην πεθεῖν ἐνδοῦναι αὐτῷ καὶ φανερώς ὑπὲρ αὐτοῦ διαλεχθῆναι Βεῤῥοιώταις· βασιλεῖ τε γὰρ τὰ μέγιστα λυσιτελήσειν τὸ τοιοῦτον, καὶ αὐτῷ τὴν συντυχίαν μηδὲνα κίνδυνον ἕσπερον ἀν ἐπιγαγεῖν, εἰ ἢ πόλις προσχωροῖ βασιλεῖ. Ἐπειθετό τε ὁ βασιλεὺς αὐτίκα, καὶ πρὸς Κράλην ἐλθὼν, ἐπισυθάνετο, εἰ βούλοιο πρὸς Βεῤῥοίαις πέμπειν Ἄρμπενον. Τοῦ δὲ συνθεμένου, Ἐβουλόμην, εἶπε γράφειν καὶ αὐτὸς καὶ παραίνειν εἰς τὴν πόλιν δεχέσθαι. Ἐνωῶν δὲ οἷα ὁράσειαν φερατοὶ τὸν προσθεύοντα ἀπεκτονότες, πρὸς τὴν ἐπιχείρησιν ἀμβλύνεσθαι, δεδοκῶς μὴ καὶ ἄλλω τῶν κακῶν ὁμοίων αἴτιος κατατεῖ. Συνθεύουσι τε μάλλον γράφειν αὐτὸς ὑπὲρ αὐτοῦ· ἅμα δὲ καὶ Ἄρμπενῶν ἐπιτρέπειν Βεῤῥοιώταις τὰς πρὸς ἀλλήλους αὐτῶν συνθήκας καὶ τοὺς ὅρκους φανεροῦς ποιεῖν, καὶ ὡς εἴη καὶ σοὶ πρὸς ἡθονὴν τὸ προσχωρεῖν αὐτοὺς αὐτῷ. Ὅ δὲ, τὰ μὲν γράμματα ἐπιτρέπεν αὐτὸν ὑπαγορεύοντα γράφεσθαι, οἷα ἂν δοκῆ αὐτῷ συμφέρειν. Ἄρμπενον δὲ ἐκέλευεν ὑπὲρ βασιλέως Βεῤῥοιώταις διαλέγεσθαι, καὶ φανερὸν αὐτοῖς ποιεῖν, ὡς οὐδὲν ἡγοῖτο διαφέρειν αὐτῷ τε προσχωρεῖν καὶ βασιλεῖ. Οὕτω μὲν οὖν ἡ ἐπίνοια αὐτοῖς· εἰς τέλος ἦκει. Ἄρμπενος δὲ εἰς Βεῤῥοίαν ἐλθὼν, τὰ τε Κράλη γράμματα παραίχεται ἀναγινώσκεισθαι ἐπὶ ἐκκλησίας, καὶ τὰ βασιλέως τοῖς ἐπιτηδείοις κρύφα διεδίδου. Βεῤῥοιωτῶν δὲ καὶ πρότερον μὲν τὰ βασιλέως ἡρημένοι, οἳ τε ἀριστοὶ ὁμοίως καὶ ὁ δῆμος ἦσαν, καὶ τότε δὲ ὑπὸ τοῦ Τριβαλῶν πολέμου πιεζόμενοι, πολλὰς γὰρ αὐτοῖς καὶ συνεχεῖς ἐποιῶντο τὰς ἐφόδους, καὶ κακῶς ἐποίουν τὴν χώραν λιγυόμενοι, καὶ συνορῶντες ἤδη, ὡς ἐν χρεῷ κίνδυνου καθεστῶσι δουλεύειν Τριβαλοῖς ἀναγκαζόμενοι, ἄλλως τε καὶ ὑπὸ τῶν ἀρίστων ἐναγόμενοι, πλὴν γὰρ ὀλίγων τὰ βασιλέως ἦσαν πάντες ἡρημένοι, ἐψηφίσαντο τὴν βασιλέως ἀπόδοσιν· αὐτίκα τε ἡροῦντο πρόσβεις, ἐκ μὲν τῶν ἀρίστων, Ἀστραπήρην, τοῦ δήμου δὲ, Ἀλληλοῦσαν ἐκ τῶν κατειλεγμένων δὲ τῷ κλήρω τῆς ἐκκλησίας, Σύρον ὀνομασμένον· καὶ ἔμπεινον πρὸς βασιλέα, τάχιστα δεόμενοι ἦκειν πρὸς αὐτούς. Οἱ πρόσβεις δὲ ἐπεὶ ἦγον, τὴν τε ἀρχαίαν εὐνοίαν τῆς πόλεως ἐδήλουν βασιλεῖ, καὶ ὡς τοῦ πολέμου τοῦδε τοῦ συγγενικοῦ Ῥωμαίοις κεκινήμενου, μετέωροι αὐτοὶ ἦσαν, καὶ τὴν αὐτοῦ ἐπιδημίαν ἦγον δι' εὐχῆς, καὶ πρόθυμοι ἦσαν αὐτῷ προσνέμειν ἐαυτούς, καὶ τὸν πόλεμον συγκατεργάζεσθαι. Ἐπεὶ δὲ ἐκ προδοσίας τῶν συνόντων συμβαῖη περὶ αὐτὸν τὰ δυσχερῆ, καὶ εἶθι ὑπερόριος πρὸς Τριβαλοῦς, μάλιστα μὲν βεβουλιθῆναι εὐθὺς ἐξαρχῆς εἰς τὴν πόλιν προκαλεῖσθαι, δεδοκῶτας δὲ μὴ διὰ ταῦτα

se adunxerit. Amplectens consilium imperator statim ad Cralem adit, num **545** Arbenum. Berrhæam mittere velit percunctatur. Quo aiente, Voleram et ipse ad eos scribere, inquit, eosque orare, uti me in urbem admitterent. Sed necum repetens, quo pacto legatum meum Pheræi ante tractaverint, quem contrucidarunt, cœpto destitit, timuique ne alium in simile malum conjicerem. Hortabatur itaque Cralem, ut ipse potius pro se scriberet, et nihilo minus Arbeno manderet, ut is amborum inter se fœdera sancita palam indicaret, et ipsi etiam voluptati futurum, si ad Cantacuzenum se aggregarint. Crales eo dictante, quas sibi commodas duceret, exarari litteras permisit, Arbenoque præcepit, pro imperatore apud Berrhæotas dissereret, illosque doceret, Cralem arbitrari, nihil interesse, ad ipsum, an ad illum se conferrent. Sic illis commentum ex animi sententia processit. Arbenus Berrhæam ingresses, Crales litteras in conventu recitandas exhibet et alias imperatoris occulte per ejus fautores spargit. Berrhæotæ et antea ab imperatore minime alieni, optimates æque ac vulgus et tunc a Triballis pressi (crebro enim, continenterque eos incursabant, et agrum populationibus infestum reddebant), et intelligentes præterea, nihil propius esse, quam ut Triballorum jugum, quamvis nolentes perferant: ad hæc ab optimatibus impulsus (præter paucos, siquidem omnes imperatori adhærebant), et reditum decernunt: illicoque legatos, de primoribus quidem Alteroperem, de plebe Al-lulium, de ordine clericorum Syrum deligunt, ac per eos rogant uti ad se appropere. Legati antiquam civitatis in illum benevolentiam exponunt et eam inter hæc arma civilia animi pendisse ejusque adventum exoptasse, cui se dedere, et ad bellum adjumento esse percupierint. Quoniam autem suorum proditione in hæc infortunia incidisset, et exsul ad Triballos abiisset, cogitasse statim a principio ad urbem suam illum accersere, sed timore, ne ob id in calamitatem miserabiliorem devolveretur, Crale propter invidiam, et occupatam civitatem insidias ei instructuro, hætenus quiescisse. Nunc, quia occasio venerit, et Crales id approbare videatur, venire ipsos, ut eum multo eum gaudio, lætitiisque accipiant. Proinde moveat ab se moras, neve in aliud tempus differat, ne quis casus rem totam disturbet atque evertat. Imperator civitati de hac erga se **546** voluntate, et separatim legatis de ipsorum erga se studio honorifice gratias agit, Cralesque summam legationis renuntiat: qui admiratus, non etiam Berrhæam, ut reliquas urbes, verba de imperatore fieri vetuisse, ipse quoque rem ad exitum deducendam judicavit. Helena vero conjux mire sollicita, imperatorem admonere, ne opportunitati decisset, sed omnibus postpositis, Berrhæam sui juris facere solum contenderet. Didymotichum redire, esse id quidem necessarium: verumtamen

Berhœsam, quæ multum bello conductura sit, A obtinere, haud minus profuturum : suadebatque ne exercitum ad sequendum se comparantem expectaret, sed assumptis Germanis, quos Crates, et ipsa darent, semper ad expeditionem paratis (quod meritorii essent), una cum propriis Berhœsam festinaret. Et si quidem promissis stantes eum acceperint, et reliqui exercitus ope indigerint, postea jam instructum, paratumque venturum esse. Sin immutatis eum rejecerint, paratis cum copulis uti, et cum eis reditum periclitari posse. Hæc imperatorem Cratis uxor adponebat, ipsaque mercenarios suos Latinos suppeditabat et virum ideam ut faceret permovebat.

Ἀναγκάσαν μὲν γὰρ καὶ τὴν εἰς Διδυμότειχον ἐπάνοσον εἶναι, εὐχ ἤσαν δὲ λυσιτελήσειν καὶ τὸ Βέρροισιν κατασχεῖν, πολλὰ δυνάμειν πρὸς τὸν πόλεμον συνάρασθαι. Συνεβούλευε τὸ μὴ τὴν παρασκευασομένην αὐτῷ ἔκασθαι περιμένειν στρατιῶν· ἀλλὰ Γερμανοὺς παραλαβόντα, ὅσους Κράτης τε παρέβηται καὶ αὐτῆ. ἔειπεν πρὸς τὰς στρατείας παρεσκευασμένους ὄντας, διὰ τὸ μισθοφορεῖν, ἅμα τοὺς οἰκείους, ἀπειθεῖν ἐπὶ Βέρροισιν. Ἐξὼ μὲν δέχονται ὡπερ ἐπαγγέλλονται, εἰ δέοιτο καὶ τῆς στρατιᾶς ἐκείνης πρὸς ἐπικουρίαν, ὑστέρου ἤξειν παρασκευασθεῖσαν. Ἐὶ δὲ μεταβαλόντες ἀποπέμποιεν, ἀναστρέψαντα χρῆσθαι τῇ στρατιᾷ ἤδη παρεσκευασμένῃ καὶ ἀποπειρῆν πρὸς τὴν ἐπάνοσον. Τοιαῦτα μὲν ἡ Κράτης ἀπαίτησε γαμετῆ τῷ βασιλεῖ, καὶ αὐτῆ παραίχεται τοὺς ἰδίους μισθοφόρους Λατίνοισι, καὶ οὐκ ἔτι ἄλλοις ἐπιπέδω.

Β μαναι, μόνου ἔκασθαι τοῦ Βέρροισιν ὀποποιείσθαι.

## CAPUT LVIII.

*Imperatorem Berhœsenses latii accipiunt. Thessalonicam invadit, a qua occupanda per zelotas et populum impeditum. Cratis perfidia, qui et Thessalonicensem præfectum in imperatorem exsimulavit. Germani eum deserere nolunt, quibus obsequens Berhœsam cedit. Naves maximas Thessalonicam appellantur. Propter exundantem Axiem imperator affigitur. Tribulorum dolus. Ex consultatione decernitur tentandum transiium. Filii duo imperatoris commendantur.*

Imperator Crati de amicitia, ejusque conjugi, C tom de illa, tom de sollicitudine erga se gratiis amplectens, cum mercenariis et Romanis suis Berhœsam veniens, portis apertis hilariter exceptus est, obtuleruntque se cives ad militandum suis stipendiis, desiderio quodam laudis et gloria, promptissime. Mox item Servia ultro se dedit, urbs ad confinia Thessaliæ posita, et Platamon, urbs maxime : oppidula præterea non pauca, ut Fota, Sosque, Staridola. Imperator ex deditis urbibus pro temporis brevitate collectis copiis non mediocribus, advocatoque nihilominus consobriño Joanne Angelo cum equitatu Thessalico, Thessalonicam se convertens, castraque ad Galycum flumen 547 non procul ab urbe locavit : quod speraret sui studiosos introitum sibi, de quo jam secum per internuntios egerant, confecturos : id quod aliter evenit. Zelotæ namque, et populus superbiat non illum absque colloquio cum quibusdam super urbe tradenda habito adventare, diligentissime eam custodiebant, ut amici imperatoris, eorum que volebant agere nihil possent. Ergo receptio Thessalonicæ ad hanc modum impedi-

Βασιλεὺς δὲ Κράτης τε πολλὰς τῆς φιλίας χάριτας ὁμολογῆσας, καὶ γαμετῆ, καὶ τῆς φιλίας ἅμα καὶ τῆς περὶ αὐτὸν σπουδῆς, τοὺς μισθοφόρους ἔχειν ἅμα τοὺς συνοῦσι Ῥωμαίους, ἤκειν εἰς τὴν Βέρροισιν, καὶ ἐδέξαντο προθύμως ἀνοίξαντες τὰς πύλας παρεῖχοντο τε ἐκαστοῖς πρὸς τὰς στρατείας ὑπὸ φιλιτιμίας προθυμοτάτους καὶ χωρὶς ἀναλωμάτων. Αὐτίκα δὲ Σέρβια τε προσεχώρουσιν ἐκοντὶ, περὶ τὰ μεθόρια Θεσσαλίας κειμένη πόλις, καὶ Πλαταμών, ἑτέρα παραθαλασσία· καὶ φρούρια οὐκ ὀλίγα· τὴ μὲν, Πέτρα προσαγορευόμενον, ἕτερον δὲ Σωσκής, καὶ Σταριδίω τρίτον. Βασιλεὺς δὲ ὡς ἐν βραχεῖ ἐκ τῶν προσθεμένων πόλεων στρατιῶν οὐκ ὀλίγην συναγαγὼν, μεταπεμφάμενος δὲ καὶ τὸν ἀνεψιδὸν Ἄγγελον Ἰωάννην, τὴν Θεσσαλικὴν ἵππον ἔχοντα, ἐπιστρέψουσε Θεσσαλονικῆ, καὶ ἐστρατοπέδευσεν ἐν Γαλυκῷ, οὐ πολὺ ἀπὸθεν τῆς πόλεως· ἤλιπιζε γὰρ αὐτῷ τοὺς ἐπιτιθείωσιν ἔχοντας καταπρόξασθαι τὴν εἰς Θεσσαλονικῆν εἴσοδον, ἦσαν γὰρ αὐτῷ διελεγμένοι περὶ τούτου· τὸ δὲ οὐκ ἀπῆντα ὡπερ ἤλιπιζεν. Οἱ ζηλωταὶ γὰρ καὶ ὁ δῆμος, ὑποπέψαντες μὴ ἄνευ τῶν ἐπιπαρόδοσι διαλεγόμενων ἀφικέσθαι, πολλὴν ἐπιπέδου σπουδὴν περὶ τῆς πόλεως τὴν φυλακὴν δι' ἃ οὐκ εἶχον οἱ τὰ βασιλεῶσιν ἠρημένοι τῶν δοκούντων πράττειν τί. Ἢ μὲν οὖν Θεσσαλονικῆς ἄλωσι· οὕτως ἐκώλυετο. Βασιλεὺς δὲ παρέμενεν ἐπὶ ἐν τῷ στρατοπέδῳ πρὸς τὴν πρόξιν οὐκ ἐπιπέδου ἀπειρηκώς. Κράτης δὲ ἐπὶ Βέρροισι τε καὶ αἱ ἄλλαι πόλεις προ-

εχώρησαν βασιλεῖ, καὶ ἤδη ταυτῶ ἀμύνειν ὥρα  
 δυνατὸν, ἐξ οὐδεμιᾶ μεταβαλὼν αἰτία, τὴν προτί-  
 ραν φίλαν εἰς πικρὰν μεταμίψα, ταυτῶ τε ἐμέμ-  
 φετο τοῦ μὴ βασιλέα παρακατέχειν, καὶ πάντα τρέ-  
 πον τὴν δύναμιν ἐπειράτο καταλείπειν καὶ πέμψας,  
 ἀνεκαίειτο τοὺς ἰδίους μισθοφόρους οὐ τὴν ἀπέχθειαν  
 ἐκφαίνων, ἀλλ' ἐτέρως τινὰς προφασίζόμενος αἰτία·  
 Μιχαὴλ τε Μονομάχῳ, μεγάλῳ κονοσταύλῳ τὴν  
 ἀξίαν ἔντι, Θεσσαλονίκης τότε ἀρχόντι συνεβούλευε  
 πέμψας κατὰ βασιλέως χωρεῖν καὶ μὴ σφόδρα δεδι-  
 ναι, ἄλλως τε ἐτι δλίγην κεκτημένον δύναμιν, καὶ  
 τὸ κράτιστον τῆς παρούσης; ὑφαρμόμενον ὅπ' αὐτοῦ  
 νυνί. Τοὺς γὰρ καταφράκτους Λατινοὺς οὗς ἄγει  
 ἀνακεκλήσθαι ὅπ' αὐτοῦ ἰδίου; ὄντας, καὶ μὴ αὐξά-  
 νεσθαι ἔξιν, ἀλλὰ προεπιχειρεῖν ἕως ἐστὶν ἀδύνατος·  
 εἰ γὰρ μὴ κωλύοιτο ὅπ' αὐτῶν, ἀλλὰ σωζόμενοι μό-  
 νον ἀγαπῶν, τάχιστα ἐπάξεσθαι αὐτὸν, μεγάλην  
 περιβεβλημένον δύναμιν. Μονομάχῳ; δὲ καὶ οἱ ἐν  
 Θεσσαλονικῇ τοιαῦτα πεπυσμένοι, καὶ οἰόμενοι βα-  
 σιλεῖ συνεπιθέσεσθαι αὐτοῖς; καὶ Κράλῃ, ἐσκέπτοντο  
 εἰ χρὴ ἐπὶ μάχῃν ἐξίναί. Γερμανοὶ δὲ ἐπεὶ τὰ παρὰ  
 Κράλῃ ἀκούσειαν προστεταγμένα, πολλὴν μὲν ἐκεί-  
 νου κακοήθειαν κατεγίνωσκον καὶ τρόπων εὐκολίαν.  
 Βασιλεῖ δὲ προσελθόντες ἀπήγγελλον τε ὅσα προστα-  
 χθεῖεν, καὶ ἔδεικτον μὴ θορυβεῖσθαι; ἀλλὰ θαρρῆν  
 ὡς καὶ αὐτῷ Κράλῃ, ἂν ἐπίῃ, μαχεσομένῳ; ὑπὲρ  
 αὐτοῦ, οὕτω γὰρ εἶναι νόμιμον αὐτοῖς; καὶ εἰ πράτ-  
 τειεν, οὐ κακῶς ἀκούσειν παρὰ τοῖς οὐκείοις. Εἰ γὰρ  
 ἐπὶ τοῦ τὸν μισθὸν παρέχοντος, ἔφασαν, ἐτέρῳ τῶ  
 προσταχθεῖται ἐπικουρεῖν, οἴκοι μὲν καὶ ἐν ἀσφα-  
 λείῳ καθεστῶτι, βράδιως ἀποστατήμεν ἂν, τοῦ τὸν  
 μισθὸν παρέχοντος κελεύοντος; στρατευομένην δὲ  
 καὶ πρὸς μάχῃν παρατεταγμένην, οὐχ ἡμῶν εἶναι  
 ἀπολείπειν; προδοσίαν γὰρ ἀντικρυς τὸ πρᾶγμα εἶ-  
 ναι; οὐ τῶν πάντων, οὐδὲν ἀτολητέρον ἡμῖν,  
 οὐδὲ μείζω φέροι τὴν αἰσχύνῃν. Δι' ἃ οὐδὲ σὲ κατα-  
 λείφομεν ἐνθάδε, ὡς περ ἐκέλευσεν ἐκείνος; ἀλλ' ἐν  
 ἀσφαλείῳ οἴκοι καταστήσαντες ἀναχωρήσομεν. Συν-  
 εβούλευόν τε μὴ μέλλειν, ἀλλ' εἰς Βέρροϊαν τάχιστα  
 ἐπιπυῆκειν; Κράλῃν γὰρ δῆλον ἤδη εἶναι ἡρημένον  
 πολέμῳ. Βασιλεὺς δὲ αὐτοῖς τῆς εἰς αὐτὸν ἐνόησας  
 καὶ τῶν τρόπων τῆς εὐγενείας ἐπαινέσας, ἐπιβετό  
 τε καὶ ἀνέστρεφεν ἢ ἐκείνοι συνεβούλευον, μηδὲν  
 τῶν μελετημένων πράξαι δυνήσεις διὰ τὴν Κράλῃ  
 μάλιστα μεταβολήν. Ἡ δὲ ἐν Θεσσαλονικῇ στρατιά,  
 ὡς ἐπίθοντο βασιλέα ἀναστρέφοντα, τῆς πόλεως  
 ἐξεληθόντες, εἶποντο μὲν, καὶ παρεῖχον δόκῃσιν ὡς  
 προσβαλῶντες; οὐκ ἐτόλμων δὲ συμμίγυσθαι. Τῆς  
 αὐτῆς δὲ ἡμέρας, καὶ ἐκ τῶν ἐν Θεσσαλονικῇ φίλων  
 γράμματα πρὸς βασιλέα ἤκε, μηνύοντα ὡς τῆς αὐ-  
 τῆς ἡμέρας; Ἀπόκαυχος ὁ μέγας; δοῦξ, ναυτῶν ἑβδο-  
 μήκοντα; Ῥωμαίων Θεσσαλονικῆ προχοῆ, καὶ συμ-  
 μαχίδας; ἄγων Περιοικῆς δύο καὶ τριάκοντα; καὶ τοὺς  
 ἐκ Βυζαντίου, καὶ Θράκης καὶ Μακεδονίας ἱππέας οὐ  
 πολλῶ ὕστερον προσδοκίμους εἶναι ἤξειν. Τοὺς μὲν  
 οὖν φίλους, τῆς ἀγγελίας; ἕνεκα, ἐπήνεσεν ὁ βασιλεὺς.  
 Αὐτὸς δὲ παρὰ τὸν Ἄξειδον ἐλθὼν, καὶ πειρώμενος  
 διαθεῖναι, οὐ συνεχωρεῖτο πλημμυρόντος τοῦ πο-  
 ταμοῦ ἐξ ὑβέρων βράχων ἀθρόον κατενεχθέντων.

A in amaritudinem conversa, semet incusat, quod  
 eam non retinuerit: comaturque modis omnibus  
 ejus potentiam evētere. Mercenarios etiam, eclato  
 odio, et aliis quibusdam prætextis rationibus re-  
 vocat: et Michaëlem Monomachum connotatum  
 Thessalonice tum præfectum incitat, uti eum in-  
 vadat, neu pertimescat, cum præsertim adhuc in-  
 validus sit, et ipse illi robur, ac nervum sustu-  
 lerit. (Latinos enim cataphractos a se ut suos revo-  
 catos), non opes illius crescere sinat, sed adhuc  
 infirmum aggrediator. Nisi enim eum prætrun-  
 caverint quoddam modo, sed se salvos esse contenti  
 fuerint, brevissimo intervallo magnis auctum vi-  
 ribus eos oppressurum. Monomachus et Thessa-  
 lonicenses hæc audientes, opinantesque Cralum una  
 imperatorem invasurum, num ad prælium exēn-  
 dum esset, consultationi permittunt. Germani  
 mandata Cralis accipientes, insignis illum malevo-  
 lentie, levitatisque condemnant; atque ad impera-  
 torem accedentes, quid ipsis imperatum sit nar-  
 rant, rogant ne angatur, sed adversus ipsum  
 Cralem etiam, si adoriatur, pro ipso dimicatures  
 eonfidat. Hoc enim sibi patriam esse, imperato-  
 res defendere: et si fecerint, non male apud gen-  
 tem suam audituros. Si enim ab eo qui stipendia  
 numerat, inquietabant, alterum quempiam domi se-  
 care sedentem adjuvare ac defendere jussi esse-  
 mus, facile ad ejus imperium desisteremus: ab  
 eo autem qui exercitum ducat, et ad pugnam  
 acies disposuerit deficere, a nostris moribus at-  
 horret, cum sit manifesta proditio: ut præinde  
 nihil ex omnibus minus commissuri simus, quan-  
 doquidem non aliud nobis foediorum dedecoris no-  
 tam inusserit. 548 Quod cum ita sit, nec te hic  
 deseremus, ut ille jussit: sed cum te domi in tuto  
 constituerimus, recedemus. Addebant, ne procras-  
 tinaret, sed, Berrhœam primo quoque tempore  
 rediret; jam enim satis liquere, Cralem arma co-  
 gitare. Imperator eos de egregia in se humanitate,  
 morumque ingenuitate collaudans, quo suadebunt  
 redit, propter Cralis mobilitatem nihil eorum ex-  
 secutus quæ statuerat. Qui erant Thessalonici  
 milites, ut imperatorem recessisse acceperunt,  
 foras se educentes, recedentem insecuti sunt, im-  
 pressionem, ut apparebat, facturi. Cæterum ceteri  
 pugnam non audebant. Eodem die ab amicis Thes-  
 salonica scriptum est, eadem luce Apoehauchum  
 septuaginta Romanorum, et Persicis subsidiariis  
 duabus et triginta navibus Thessaloniceam appu-  
 lisse: Byzantios item, Thracas et Macedonias  
 equites non multo post venturos exspectari. Imp-  
 perator amicos de nuntio laudavit, et ad Axium  
 flumen appropinquans, quod ex largissimis imbri-  
 bus restagnaret, transitum frustra tentavit. Quod  
 illi grave ac molestum accidit. Nam præterire flu-  
 vium per provinciam Cralis labentem, non modicam  
 suspicionem dabat, quasi hostiles cum eo  
 inimicitias generet, præsertim cum etiam prope  
 alicubi castra haberet, et delitere in entoriis;



osque dum aquæ subsedissent, id vero ne ipsa A  
obesset, verebatur. Timebat enim ne, quod erat  
probabile, cum ex Thracia, et Madedonia equita-  
tus longe major suo, et ex triremibus gravis et  
levis armaturæ, et socii Persæ supervenissent,  
ipse tantam paucitatem adversa acie illis opponere  
non posset. Sed casus quidam alius perturbationem  
graviorem attulit. Nam versus ulteriorem ripam  
Triballorum globus se ferens, ad imperatorem  
mittit: socia arma spondet, si contra Thessaloni-  
censes imminentes eorum auxilio indigeat. At qui  
nihil æquum cudebant; sed sive a Cræle clam sub-  
missi, sive per se despotæ sui mentem conjectan-  
tes (bellum scilicet imperatori cogitare) eo animo  
veniebant, ut conserta jam pugna, victrici parti  
se adjungerent, victamque diriperent: quod impe-  
ratori peracerbum videbatur, si in ipso certamine  
ad Romanos simul et Triballos utrinque consti-  
tutos attendere cogeretur. Verumtamen difficul-  
tate ista, et anxia cura quid ageret distracto, vi-  
sum ibi 549 noctem agere. Proceres autem, et  
Angelum consobrinum, præterea Matthæum et Ma-  
nuelem filios cogens (qui quanquam juvenilibus  
annis nondum exactis, intelligentia, et consilio  
propter ingenii magnitudinem, virtutisque indolem  
cedebant nemini. Præterea quod cum patre diu  
jam militaverant, non solum erant bello egregii,  
nihilque magnanimitatis, fortitudinis, et in rebus  
arduis tolerantia: a se desiderari patiebantur: sed  
etiam ad recta perspicienda, eademque periculo-  
sis temporibus perficienda expediti, et ad alios  
consilio juvandos erant idonei. Hinc et pater in  
deliberationibus gravioribus, maximeque seriis  
eorum sententias audiebat, easque sæpenumero  
æquebatur: non quod his gratificaretur, neque  
enim id rerum necessitas sinebat, sed quod ita in  
primis conducere existimaret); cum his itaque, et  
reliquis deliberatione in multam noctem producta  
visum primum imperatori, deinde aliis omnibus  
non illic manendum et periculum minus majori  
autefendum, aditoque Axio flumine transitum  
explorandum: reputando, præstare utique rursum  
in Triballos (quos forsitan modo aliquo propulsare  
poterunt) quam in Romanos et socios eorum bar-  
baros incidere. Hæc igitur illi sentiebant.

τῶν ἐπιλοιπῶν ἄχρι πόρρω βουλευόμενοι νυκτῶν, ἐδόκει βασιλεῖ τε πρῶτον, ἐπειτα καὶ τοῖς ἄλλοις  
ἅπασιν, μὴ μένειν· ἀλλὰ τὸν κορυφότερον τῶν κινδύνων προτιμᾶν, καὶ παριόντας τὸν Ἀξίον ἀγχοῖς ἐν  
ἐξῆ, πόρον ζητεῖν ἢ διαβατὸς· ἔσται· βέλτερον λογισαμένους αὐθις Τριβαλοῖς περιτυχεῖν, οὗ ἴσως ἂν καὶ  
δύναιντο τρόπῳ δὴ τιμὴ ἀποσκευάζεσθαι, ἢ Ῥωμαίοις καὶ βερβάροις τοῖς συμμάχοις. Τοῖς μὲν οὖν  
ἐβέδοκτο τοιαῦτα.

## CAPUT LIX.

*Rusticus imperatori insidias Triballorum detegit, cujus indicio flumen vado transeunt. Berrhæam veniunt, ubi Germani congiarium accipiunt. Insidiatores ad Crælem deferuntur. Duces ei ad supplicium deduntur, quibus ignoscit. Apocauchus Crælem in imperatorem incendit. Ejusdem simulatio et imperatoris responsum acre, atque ex parte ironicum. Cum ex tribus unum ei faciendum sit, demonstrat nullum profuturum. Periculum ejusdem eleganti sabella declarat. Sibi illa tria facilia ostendit et ejus imbelliam, ut supra irridet.*

Ad tabernaculum autem accedens quidam natus  
in vico Gaurobo trans Axium, e regione loci, ubi

Ἐδόκει δὲ δεῖν τὴν βασιλεῖ καὶ πολλῆς ἀξίον προ-  
τίδος· τὸ τε γὰρ παρῆναι τὸν ποταμὸν διὰ τῆς  
Κράλη ὑψηλοῦ ῥέοντα, οὐ μικρὰν παρεῖχεν ὑπ-  
οψίαν, ἐκείνου δοκοῦντος· ἐκπεπολεμῶσθαι· ἄλλως  
τε, καὶ οὐ μακρὰν, ἀλλ' ἐγγύς που μετὰ στρατιᾶς  
ἑσρατοπεδευμένου, καὶ τὸ μένειν ἑσρατοπεδευμέ-  
νου, τῶν ὑδάτων περιμένοντας ἀμβλυθῆναι τὴν  
ὀρμὴν, οὐ πρὸς αὐτῶν ἕσεσθαι ὑπόπτειν· ἐδεῖ  
γὰρ μὴ ὡσπερ ἦν εἰκὸς τῶν τε ἐκ Θράκης καὶ  
Μακεδονίας ἱππέων πολλαπλασιῶνων ὄντων, ἢ ὧν  
ἦγεν αὐτὸς, καὶ τῶν ἐκ τῶν τριήρων ὀπλιτῶν καὶ  
ψιλῶν, καὶ Περσῶν τῶν συμμάχων ἐπελθόντων οὐχ  
οἶός· τε ἢ ἀμύνεσθαι ἐκ παρατάξεως πολλῶ τῆ μί-  
τρω καταδεεστέρους ἄγων. Συμβῆν δέ τι καὶ ἕτερον,  
μᾶλλον ἐθοροῦσι. Πρὸς γὰρ τὴν Ἀξίου περὶ αἰῶν στρα-  
τιὰ ἐλθοῦσα Τριβαλῶν, πέμποντες πρὸς βασιλέα,  
κατὰ συμμαχίαν μὲν ἔφρασκον ἦκειν τὴν αὐτοῦ εἰ δέοιτο  
αὐτῶν τῆς ἐκ Θεσσαλονίκης στρατιᾶς ἐπιθεμένης.  
Ἦσαν δὲ οὐδὲν ἔγνωσσαν δίκαιον· ἀλλ' εἶθ' ὑπὸ Κράλη  
λάθρα προσπεμφθέντες, εἶτε καὶ παρ' αὐτῶν αὐτοῦ  
τῆς τοῦ δεσπότης γνώμης στοχασάμενοι, ὡς πολεμῆν  
ἔγνω βασιλεῖ γνώμην ἦσαν ἔχοντες, ὡς εἰ μάχη συν-  
αφθεῖη, προσθησόμενοι τοῖς ἔχουσι τὸ πλεόν, καὶ  
τοὺς νεκιστημένους διαρπάσσοντας, ὅπερ καὶ μᾶλλον  
ἐδόκει τῶν δευνοτάτων βασιλεῖ, εἰ παρ' αὐτῆς τὴν  
συμβολὴν Ῥωμαίοις τε ὁμοῦ καὶ Τριβαλοῖς προσ-  
έχειν ἀναγκάστο ἐκατέρωθεν παρατεταγμένους,  
ὁμοῦ οὕτως ἔχοντι δυσκολίας καὶ φροντίδος· περὶ τῶν  
πραπτῶν, ἐδόκει δεῖν αὐτοῦ αὐλίσασθαι τὴν νύκτα.

Τοὺς ἐν τέλει δὲ μάλιστα, καὶ Ἄγγελον τὸν ἀνεψιόν,  
προσέτι δὲ καὶ τοὺς υἱοὺς Ματθαῖον καὶ Μανουῆλ  
συναγαγὼν, ἦσαν γὰρ οὐδεὶς λειπόμενοι πρὸς σύ-  
νεσιν καὶ εὐβουλίαν, καὶ τοὶ μὴ πῶ τὴν μετράκην  
ὑπερβάντες ἠλικίαν, διὰ φύσεως μέγεθος, καὶ εὐ-  
φυλίαν τὴν πρὸς τὰ καλὰ, ἄλλως θ' ὅτι καὶ βασιλεῖ  
τῷ πατρὶ κολῶν ἦδη συστρατεύμενοι χρόνον, οὐ  
περὶ τὸ πολέμια μόνον ἀγαθοὶ καὶ εὐψυχῆς· καὶ  
τόλμης καὶ καρτερίας τῆς πρὸς τὰ δεῖνά οὐδὲν ἐλ-  
λείποντες, ἀλλὰ καὶ νοῦσαι τὰ δέοντα καὶ κτα-  
πράσασθαι ἐν καιρῷ κινδύνων ὀρεῖς, καὶ βουλευσα-  
σθαι ἑτέροις ἦσαν ἱκανοί, δι' ἃ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῖς  
πρὸς τῶν βουλευμάτων τὰ μάλιστα σπουδῆς δέοντα  
ἐχρήστο, καὶ ἐπίθετο οὐκ ὀλιγάκις· οὐ χαρίζομενος,  
οὐ γὰρ εἶα τῶν πραγμάτων ἢ ἀνάγκη· ἀλλὰ νομί-  
ζων μάλιστα λυσιστελεῖν. Μετ' ἐκείνων δ' οὖν, καὶ

τῶν μάλιστα λυσιστελεῖν. Μετ' ἐκείνων δ' οὖν, καὶ

Ἐῶν δὲ τῆ· σκηρῆς προελθὼν τις ἐκ τῆς κατὰ  
τὸν περὶ αἰῶν Ἀξίου κόμης, κτηντικρὺ οὐ πύλλιον

το, ἐνθα καὶ ἡ Τριβαλῶν διενυκτίρευε στρατιὰ, Α Γαυρόβου προσαγορευομένης, ἐδεῖτο βασιλεὶ συντυχεῖν, ὡς περὶ τῶν ἀναγκαίων διαλεξόμενος. Ἐπεὶ δὲ εἰσήγετο πρὸς βασιλέα, πρῶτα μὲν ἀρχαίως τινὸς εὐεργετίας χάριτας ὀφείλειν ὠμολόγει βασιλεῖ. Ἐπειτα ἐμήνυσεν ὡς ἡ στρατιὰ Τριβαλῶν ἤς ἵγείται Μποζίκης τις προσαγορευόμενος, καὶ Στέφανο; δευτέρως, ἐκ πεζῶν καὶ ἱππέων ἠθροισμένη, πεμφθεῖη μὲν πρὸς Κράλη ἐπὶ τῷ βλάπτειν βασιλέα, ὅσα δύναται. Αὐτοὶ δὲ οὕτως εἶναι παρεσκευασμένοι, ὡς εἰ ἀνατίοις χροῖτο ἡ βασιλέως στρατιὰ πρὸς τὴν μάχασιν, τοῖς πρῶτως διαβάσιν ἐπιτίθεσθαι καὶ διαφθεῖρειν. Ἐπειτα ἀνεργώντας τοὺς ἄλλου; πρὸς τὸν πόρον, αὐτοὺς μὲν διαμένειν ἀπαθεῖς κακῶν· βασιλέα δὲ μετὰ τῶν συνόντων, ὑπὸ τῆς ἐκ Θεσσαλονίκης στρατιᾶς διαφθεῖρεσθαι βρδῖως εὐεπιχείρητον γενομένον. Τὴν μὲν οὖν ἐπιβουλήν, οὕτως ἐφασκεν εἶναι συνεσκευασμένην παρὰ Τριβαλῶν· αὐτὸν δὲ εἰδέναι πόρον ἀγνοούμενον τοῖς πολλοῖς, ἧ διαβατὴς ὁ ποταμὸς βρδῖως ἔσται· ἔν ἐφασκεν ὑποδείξειν χάριν βασιλεῖ κατατιθέμενος. Ἐπαινέσας δὲ ὁ βασιλεὺς τὸν ἀνθρώπων, καὶ ἐπαγγελάμενος εὐ ποιήσῃν, ἔπει καὶ ἡ ἡμέρα ἤδη διεφαίνετο, ἄραντες ἐκ τῆς στρατοπέδου, διήεσαν τοῦ ποταμοῦ τὴν ὄχθην· ὁ δὲ ἀνθρώπος ἤγειτο. Ὁμοίως δὲ καὶ οἱ Τριβαλοὶ ἐκ τῆς περαιᾶς ἀντιπαρήρχοντο καὶ αὐτοὶ τὸν ποταμὸν· ἔπει δὲ εἰς τὸν πόρον ἤλθον, Τριβαλοὶ μὲν ἐκ τῆς περαιᾶς παρετάσσοντο ὡς κωλύσοντες· καὶ βέλεις ἐχρῶντο πόρῳθεν. Βασιλεὺς δὲ μετὰ τῶν ἀρίστων, ὄρη χρησάμενοι παραβῶλη, καὶ σωματῶν ἀφειδήσαντες, διέβαινον βαλλόμενοι καὶ κωλυόμενοι, ὡς ἐντὴν ὑπὸ τῶν Τριβαλῶν· διαβάντας δὲ ὑπέμειναν οὐδ' ἐπὶ μικρὸν· ἀλλ' ἐφυσγον τραπέμενοι κατὰ κράτος. Βασιλεὺς δὲ οὐτ' ἐπιδιώκειν εἶα, οὕτε ἀποκτείνεσθαι, ἀγνοίαν τῆς ἐπιβουλῆς ὑποκρινάμενος. Ἐβούλετο γὰρ μηδεμίαν Κράλην πρὸς τὸν πόλεμον πρόφασιν παρέχειν. Ἡ δὲ ἄλλη στρατιὰ, διέβαινε κατὰ σχολὴν μηδὲν ζημιωθεῖσα. Βασιλεὺς δὲ φιλοτίμως ἀμειψάμενος τὸν ἠγησάμενον πρὸς τὸν πόρον, πρὸς Βέρβοιαν ἐπανήει, πολλὰς αὐτοῦ τε καὶ τῆς στρατιᾶς τῆς σωτηρίας Θεῷ χάριτας ὁμολογῶν· ἐν χροῖ γὰρ εἴπερ ποτὲ κατέστησαν κινδύνου. Τῆς αὐτῆς δὲ ἡμέρας καὶ ἡ ἐκ Θράκης καὶ Μακεδονίας; στρατιὰ ἅμα τοῖς ἐκ τῶν τριήρων ὀπίσται καὶ ψιλοῖ; καὶ Πέρσαι; τοῖς συμμάχοις, πρὸς Ἄξειον ἦγον ἐπὶ βασιλέα. Πυθόμενοι δὲ ὡς διαβὰς πρὸς Βέρβοιαν ἐπανάλθοι, ὑπέστρεφον εἰς Θεσσαλονικίαν ἀνώμενοι, ὅτι ὑπερῆρξαν. Βασιλεὺς τε τότε μᾶλλον ἀκριδέστερον συνεώρα τὴν περὶ αὐτὸν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ. Ἐπεὶ δὲ ἐγένετο ἐν Βέρβοιαι, Γερμανὸς τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας ἀμειψάμενος εὐεργεσία;· ἀπέπεμπεν εἰς Κράλην· καὶ τοὺς περὶ τὴν μάχασιν Ἄξειου κωλύοντας, προσήγγειλεν ὡς ἀδικήσαντας, καὶ πρὸς τὰς σπονδὰς καὶ τοὺς ὄρκους αὐτῶν τοὺς εἰς ἀλλήλους εἰργασμένου. Κράλης δὲ οὕτω φανερῶς ἐξηνεγγεμένος πρὸς τὸν πόλεμον, θέλων βασιλέα θεραπεύειν, ἔπει μὴ διὰ τῆς ἐπιβουλῆς ἐξεγένετο διαφθεῖρειν, Μποζίκην καὶ Στέφανον τοὺς ἠγούμενους τῆς στρατιᾶς; ἐπεμπε πρὸς βασιλέα, ὡς δίκας

pernoctabant, ad quem vicum etiam Triballi manebant, rogabat, ut sibi imperatoris conveniendi copia fieret, de re necessaria cum eo collocuturo. Ad quem introductus, primum quidem antiqui cujusdam beneficii gratiam se illi debere condebat. Post indicat, Triballorum manum Bozice, et Stephano ducibus, ex pedibus et equitibus constantem, missam a Crale, ut imperatori nocerent, quantum possent. Ipsos autem sic esse paratos, ut si imperatoris cohortes actuariis minutis ad transficiendum uterentur, 550 qui primi transierint, eos adorti interficiant : deinde alios transitu arcentes nullo præterea malo afficiant : imperatorem cum reliquis superato jam facilem, levi opera ab exercitu Thessalonica affuturo concisum iri. Triballos itaque isto modo insidias instituisse aiebat ; se vero scire, quod multi nesciant, qua fluvius vado transiri commodè queat. Id vadam se gratiæ referendæ demonstraturum. Laudat hominem imperator, et merito responsurum promittit. Ubi diluxit, castris egressi, juxta fluminis ripam, qua vir ille ducebat, incedunt. Pariter Triballi e regione vicissim ad flumen gradiuntur. Ubi ad transitum est perventum, Triballi trans fluvium ad prohibendum se instruebant, et tela procul spargebant. At imperator cum fortissimis audaci impetu, contemptisque corporibus, Triballis jaculantibus, quantumque poterant prohibentibus, transiit : quos hostes nec ad punctum temporis sustinentes, in fugam se omnibus nervis tradiderunt. Imperator, insidiarum ignoratione simulata, nec insequi suos, nec occidere fugientes sinebat, quod nullam Crali armorum occasionem dare vellet. Reliquum agmen paulatim, et nullo cum damno transibat. Tum imperator indicem vadi honorifice remuneratus, Berrhœam se retulit, ob suam militumque salutem Deo gratias agens : periculo enim, si unquam alias, proximi fuerant. Eodem die etiam e Thracia et Macedonia conscripti, simul cum classariis utriusque armaturæ, et Persis auxiliariis ad Axium adveniunt, imperatorem aggressuri. Quem flumine transito Berrhœam reversum audientes, Thessalonicam mœsti, quod serius affuissent, retrorsum abierunt. Imperator tum a Deo se non negligi, manifestius cognovit, et Berrhœæ Germanos pro eorum in se benevolentia congario donatos, ad Cralem dimisit : quique Axium transituris obstitissent, eos pro injuriis fœderisque inter ambos sanciti violatoribus detulit. Crates nondum aperte bellum capessens, imperatoremque aliquo officio sibi obligare volens, quandoquidem insidiæ, quibus illum perdere moliebatur, non processerant, Bozicen, et Stephanum duces, pœnas improbitatis, quod nimirum se nesciente cum amico suo bellum gerent, luituros ad eum transmisit, permittens ut quam liberet supplicii sententiam in eos pronuntiaret ; non enim posse, nisi justum pronuntiare. 551 Quibus imperator scelus exprobraus, quod nefaria, et Cralis erga se amici-

tia indigna perpetrasset, veniam dedit, atque ita laudabili facto missos fecit. Apocauclus magnus dux, ubi pugna frustratus est, et Berrhæam imperatorem infestus sequi non potuit, Cralem multa munera partim dando, partim pollicendo adversus eum irritare, jam sua sponte eo incitatum studuit: cum interim Synadenum quemdam nomine, ad imperatorem legaret, tremendoque sacramento confirmaret, nullum se ejus odium concepisso, nec ferre illi perniciem, nec velle istuc, nec ullo modo querere: sed quodam impetu, atque æstu regum simul se ad hoc bellum abreptum esse. Quia vero nunc is status sit, cupere nosse, quid de se ipse constituat, aut quo se convertere decreverit. Imperator hominis impudentiam obstupescens, sic respondit: Juramentis, præfecte cubiculi, velle fidem facere in re qualibet, non est hujus temporis. Fuit, quando ego tui cupidissimus, sermonibus tuis tam injurati, quam jurati fidens, gladium in memet imprudens exacui, magnoque illi adjumento ac præsidio fui, qui aliquando potentia sua contra optime de se meritum abusus erat. Quamquam et jam tum non semel, sed bis ter pejerasse, et pericula ei architectari deprehensus es, qui solo aspectu nequillum tuam digne ulcisci potuisset. Ex quo autem tempus nactus opportunum, omnino et Dei timorem, et hominum reverentiam abjecisti, multisque ementitis in me criminibus hoc bellum commovisti, unde hæcenus tot calamitates existerant, et plures gravioreque, ut video, existent, non est quod tam frequenter, quam mendacium, atque perjurium usurpaveris: quibus prudentiores etiam in errorem induxisti multos, et persuasione falsa delasisti, ut deserta veritate tibi auscultarent: quibus ut et tua perversitate, et illorum vecordia dignissimum fuit, bonam profecto mercedem tribuisti. Jam quod dicis, non odio in me aliquo, nec ut male sit mihi, aut ut vitam, si fieri possit, amittam, te omnia cogitare et facere, nescio num tanto stupore oppressus sis, ut post tot tamque evidentia argumenta, quibus mihi hostis deterrimus apparuisti, te moderatum quemdam hominem, ac totum existimes: an ita veteratorie egisse, et sic hominum oculos fascinasse, ut tam multa et tam insignia scelera tua omnes latere credas. Verum pro istis aliud tribunal nos manet. 552 et iudex integerrimus ac terribilis, et testes angeli, omnia mortalium facta perspicientes (21), etsi mille parietibus, aut peripetasmatis, aut caligine tenebrosa, aut densa nebula circumtegantur: coram quibus de amara delictis et offensis iudicium subimus. In arte vero tua imperatoria, sane admirabili, illud ridiculum, quod præteritis universis, etiam olim

της ἀγνωμοσύνης δώσοντας, δεῖ βασιλεὶ τῷ φίλῳ αὐτοῦ μὴ συνειδότες πολεμοῦν: καὶ ἐπέτρπε βασιλεὶ τὴν ψῆφον τὴν κατ' αὐτῶν, ὡς δικαίως πᾶν ὀτιοῦν καταψηφίζομεν. Βασιλεὺς δὲ αὐταῖς τὴν ἀγνωμοσύνην ὀνειδίσας, καὶ ὡς ἀδικὰ τε ὀμοῦ καὶ ἀνάξια τῆς Κράλης πρὸς αὐτὸν τολμήσαιεν φιλίας, ἔπειτα συγκνώμην τε παρῆχετο, καὶ ἀπέλευεν, εὖ ποιήσας. Ἀπόκαυχο: δὲ ὁ μέγας δούξ, ἐπεί τῆς μάχης τε ὀστέρει, καὶ πρὸς Βέρροϊαν ἔλθειν ἐπὶ βασιλέα τὴν ἀδύνατον, Κράλην μὲν πολλὰ τὰ μὲν, πέμπτον ὄρωρα, τὰ δὲ ὑποσχόμενος, ἐκπολεμοῦν ἐκείνῳ ἐπαχίρει, καὶ ὀκλοῦεν ἤδη πρὸς τοῦτο ὀρμημένον: πρὸς βασιλέα δὲ, Συνιδρυθὼν τινα πέμπας ὄνομα, ὄρωροι τοῖς φρικτωσεστάτοις διεβεβαιοῦτο, μηδεμίαν ἔχειν πρὸς αὐτὸν ἀπέχθειαν, μηδὲ ὁ τι φέρει πρὸς αὐτὸν φθῶραν, μήτε βούλεισθαι, μήτε ζητεῖν ἐκ τρώπου παντός, ἀλλὰ φροῦ τιλ τῶν πραγμάτων καὶ αὐτὸν συνενεχθῆναι πρὸς τὴν πόλεμον. Τῶν πραγμάτων δὲ εἰς τοῦτο νῦν ἤκιντων, μαθεῖν ἐθέλειν ὁ τι βούλειται περὶ ἑαυτοῦ: ἢ πρὸς ὁ τι τρέψασθαι ὀκείψασθαι. Βασιλεὺς δὲ αὐτὸν τῆς ἀναίδειας ἐκπλάγεις, τοιαῦτην ἐποιεῖτο τὴν ἀπολογία πρὸς τοὺς λόγους: Τὸ μὲν ὄρωροι, ὡ παρακοιμώμενος, πείθειν κερὶ πράγματός ὄτονόν, ὄ τοῦ παρόντος καιροῦ. Ἴν γάρ ποτε χρόνος ὄ: ἐγὼ πολλὴν περὶ σὲ τὴν αὐμένειαν ἐκδεικνύμενος, καὶ μὴ μόνον τοῖς δὲ ὄρωρων γινομένους λόγους, ἀλλὰ καὶ τοῖς χωρὶς τούτων ὄαῖσιν, ἐλάνθανον ἰκονῶν κατ' ἑμαυτοῦ, καὶ βῶπην μεγάλην προστιθεῖς: τῷ μέλλοντι τῆς δυνάμει χρῆσθαι κατὰ τῷ πολλὰ εὐρηγητῶτος: καὶ τοῖ γε καὶ κατ' ἐκείνους τοὺς καιροῦς, ὄχ ἄπιξ, ἀλλὰ καὶ δις καὶ τρίς ἐπιροχῶν ἔλλου: καὶ δεινὰ συσκευαζόμενος κατὰ τοῦ καὶ βλέμματι μόνῳ δυναμένου τῆς μοχθηρίας κοῦάξασθαι ἀξίως: ἐξ ὄτου δὲ καιροῦ τυχιῶν ἐπιτῆδαιου, καὶ πάντα καὶ θεοῦ ὄφθον καὶ ἀνθρωπίνην ἀπερῶψις αἰδῶ, καὶ πολλὰς πλάσάμενος διεβῶλας, τὸν πόλεμον τοῦτον κεννημάς, καὶ πολλῶν ὄλιων κακῶν νῦν τα ἔχρη: γαγενημένον, καὶ ἔτε πλειόνων ἐστῶμενον καὶ δεινότερον, ὡς ὄρω, ὄχ ἔστιν ὄση κέρησαι μᾶλλον, ἢ φεῦδαι καὶ ἐπιροχίαι: εἰς καὶ τῶν συνεπιωτέρων ἐξηπάτησας πολλοὺς, καὶ ὄσὺν παρέπεισας προσίχεν τῆς ἀληθείας ἀποπτάνας: ὄς καλῶς ποιῶν, τῆς τε ὄσὺν προσῶσης πονηρίας καὶ τῆς ἐκείνους ἀθεληθείας ἀξιώτατα ἡμεῖσιν: ὄτι ὄ ὄστε πρὸς ἀπέχθειαν ἔμοι, ὄστε πρὸς τὸ κακῶς παθεῖν, ἢ καὶ ἀποθανεῖν: εἰ ὄδῶν τε, πάντα καὶ διανοῆ καὶ πράττει, ὄχ ὄδα εἰτ' αὐτοῖς εἰς τοσοῦτον ἀνασθεσίαις ἤκει, ὡς μετὰ τοσαῦτα: ἄναργεῖς τῶν πραγμάτων ἀποδείξει, δὲ ἴν ἔμοι: πολεμιώτατος ἐφάνης, ὄσεσθαι καὶ μέτριός τες εἶναι καὶ ἐπιεικής, εἰτε τοσαῦτη νομίζεις κερῆσθαι πονηρίαι καὶ ὄφθαλμῶν ἀπάταις, καὶ φανακισμῶς, ὡς πάντα ὄσεσθαι λανθάνειν, τοσαῦτα καὶ τῆλικαῦτα κακουφ-

#### Jacobi Pontani notæ.

(21) Sæpius in Scriptura divina angeli testes citantur. Lucæ xii: Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor et ego eum coram angelis Dei. I Corinth. iv: Spectaculum facti sumus coram Deo, angelis et hominibus. Psal. cxxxvii: In conspectu

angelorum psallam tibi. Mitto locos alios. Sed ut angeli omnia mortalium facta perspiciant, cogitata quidem non perspiciunt: Deus solus hæreticorum

γῶν. Περὶ μὲν δὴ τῶν τοιούτων, ἔστι δικαστήριον ἄ-  
 ἔτερον, καὶ χρητὴς ἀδέκαστος, καὶ φοβερός, καὶ μάρ-  
 τυρος ἀγγελοῦ πάντα τὰ πρατόμενα ἀνθρώποις εἰ-  
 δίτες φανερώς, κλν μυρίαὶ τοίχοι, ἢ παραπετά-  
 σμασιν, ἢ ζόφῳ σκοτεινῷ, ἢ βαθεῖα περικαλύπτωνται  
 ἐμίχλη, ἐφ' ὧν ὑπὲρ τῶν πρὸς ἀλλήλους δικασόμεθα  
 ὀδύκημάτων. Ἐκείνα δὲ μοι τῆς θαυμαστῆς σου  
 στρατηγίας ἔπειτα γέλασθαι, ὅτι πάντας καὶ τοὺς πάλαι  
 βεδοημένους ἐπὶ στρατηγίας περιῶν καινὴν τινα,  
 καὶ θαυμασίαν καὶ σὸλ προσήκουσαν ἐπίνοιαν ἐξεύ-  
 ρεις, δι' ἧς σοὶ τῶν πολεμίων ὀλίγα πυνήσαντι κρι-  
 τεῖν ἐξέσται, ἢν εἰ Σικηπλίῳ Ἀφρικανῷ καὶ Πομπη-  
 κῆτος ὁ Μάγνος καὶ Σύλλας, καὶ εἰ τις ὄλιος ὀμνεῖται  
 στρατηγός, ἤδρασαν Ῥωμαίων, οὐκ ἂν ἐκίπτοντο  
 ταῦτα, καὶ πολλοὺς ὑπέμενον πόνους καὶ κινδύνους, ἔθνη  
 μεγάλα καὶ πολυάνθρωπα καταδουλούμενοι. Εἰ γὰρ  
 ἐξέσται σοὶ τὴν διάνοιν τῶν πολεμίων ἐξ αὐτῶν  
 καταμανθάνειν, αὐτὸς τε ἀήτητος μέχρι παντός  
 διαμεινῆς, καὶ τὴν Ῥωμαίων βασιλείαν οὐκ ἐν πολλῷ  
 τῷ χρόνῳ μεγάλην τιὰ καὶ θαυμασίαν ἀποδείξεις,  
 ὡς περὶ δὴ καὶ ποιεῖς. Ἐδει μὲν οὖν πρὸς τασαύτην  
 ἄνοιαν μηδένα ποιεῖσθαι λόγον. Ἐγὼ δὲ σοὶ τὴν ἀρ-  
 χαιάν τάξιν τηρῶν, καὶ χαριζόμενος ἐν πᾶσιν, εἰ  
 μέλλοιμι καὶ αὐδὴς τῆς εὐεργεσίας ἀμοιβᾶς τῆς  
 πρότερον ὁμοίας δέχεσθαι, τὴν ἐμὴν ἄνοιαν ποιήσω  
 φανεράν. Ἐγὼ νομίζω οὐδὲν εἶναι σοὶ σπουδαιότα-  
 ρον καὶ λόγου ὀξύτερον, πολλοῦ, ἢ τοῦ πρὸς ἐμὲ  
 πολέμου. Τριῶν δὲ ὄντων οἷς ἂν τις ἐπιχειρήσειε,  
 τούτων οὐδὲν ὀφθαί σοὶ λυσιτελεῖν. Ἡ γὰρ εἰς Βυ-  
 ζάντιον ἀνάγκη ἀναστρέφειν, ἢ μένειν ἐν Θεσσαλο-  
 νίκῃ, ἢ ἦκειν πρὸς ἐμὲ μαχοῦμενον. Τοῦ μὲν οὖν  
 τασαύτα χρήματα ἀναλωκῆτα, καὶ πολλὰ ψυθῆσαντα  
 καὶ νεανειουόμενον, καὶ τὴν Ῥωμαίων πᾶσαν ἡγε-  
 μονίαν συγκυκλήσαντα παρὰ τασαύτων ἐγγύς ἔλθειν  
 τῶν πολεμίων, ἔπειτα ὡς περὶ ἐπιλαθόμενον τῶν  
 κόμπων τῶν προτέρων, κενὰς ἐπιπύργεσθαι χερσὶ  
 μηδὲ θέαν γούν τῶν πολεμίων ὀπομείναντα, καὶ  
 ταῦτα στρατιᾶν ἄγοντα πολλὴν καὶ ἀγαθὴν, καὶ τῶν  
 πολεμίων πολλὰ πλοσσία, οὐδὲν ἂν εἴη καταγελαστό-  
 τερον, οὐδὲ μᾶλλον ἀδοξίαν οὐ Ῥωμαίοις οἶσον· ἐκεῖ-  
 νοι γὰρ ἀεὶ γαυνοῖσι πρὸς τὰς μάχας, καὶ τάλμης καὶ  
 εὐψυχίας οὐδὲν ἔλλείποντες, ἀλλὰ σοὶ τῷ στρατηγῷ,  
 καὶ πάντες αὐτοὺς τὸ Χαθρίου τοῦ τῶν Ἀθηναίων  
 στρατηγῶ ἔρουσιν, ὡς φοβερώτερον ἔστιν ἐλάφῳ  
 στρατόπεδον ἡγουμένου λέοντος, ἢ λέοντων ἡγουμέ-  
 νου ἐλάφου. Εἰ δὲ μένειν ἐν Θεσσαλονίκῃ διανοήσῃ,  
 πρῶτον μὲν τὸ κέρδος οὐχ ὀρῶ τῆς διατριβῆς. Ἐπει-  
 τα μεγάλων ἀναλωμάτων χρεῖας πρὸς τασαύτην  
 στρατιάν, καὶ ταῦτα ναυτικῆν, ἢν ἐκ τῶν δημοσίων  
 τρέφεσθαι ἀνάγκη. Καὶ τῆς ἡπειρώτιδος δὲ στρατιᾶς  
 τοὺς ἐκ Βυζαντίου καὶ τῆς ἄλλης Θράκης τρέφειν  
 ἐξέσται μεθοφόρους τε οὐκ ὀλίγους ὄντας καὶ τοὺς  
 ἔλους, ἂν τῶν οἰκίων ἐξω χρόνον διατριβῶν πολὺν  
 ἐκτετρασπασθῆσονται σου ὡς ἐκοντὶ βυλούμενοι δια-  
 τριβεῖν ἢ τὰ γε δεύτερα, ἂν μέτρια δοκιμάζωσι

fama notissimis belli duribus, novam quendam et  
 eximiam, tibi que convenientem rationem commen-  
 turus es, qua parvo labore victoriam de hostibus re-  
 feras; quam si cognovissent Scipio Africanus,  
 Pompeius Magnus, Sulla, et qui præterea e du-  
 cibus Romanis prædicantur, non adeo semet defa-  
 tigassent: nec in magnis ac periculosis gentibus  
 subigendis, tot et tam periculosos labores exan-  
 lassent. Si enim hostium sensa ex ipsis licebit tibi  
 percipere, et tu invictus semper eris, et Romani  
 imperii terminos ac majestatem brevi tempore ad-  
 mirabiliter proferos augebisque, quemadmodum  
 et nunc facis videlicet. Oportebat igitur ad istane  
 stultitiam tuam nec verbum respondere. Ego ta-  
 men pristinum tibi locum servans, et gratificans  
 in omnibus, si rursus pro beneficio pares priori-  
 bus gratias expectare debeo, cogitationes meas  
 te non ceclabo. Equidem bello contra me, nihil abs  
 te studiosius expeti, nihil tanti abs te fieri opinor.  
 Cum porro tria sint, quæ facias, eorum nullam  
 rationibus tuis conducere statuo. Aut enim Byzan-  
 tium reverti necesse est, aut manere Thessalonice,  
 aut necum armis decertare. Eum igitur, qui tan-  
 tam pecuniæ vim impenderit, qui tanta inflatus su-  
 perbia tam juveniliber exsultarit, qui totum Ro-  
 manum imperium permiscuerit atque conjuderit,  
 tam prope ad hostes accessisse: deinde prioris  
 jactantiæ velut oblitum, vacuis manibus recessisse,  
 nec aspectum ealtem hostium pertulisse, idque  
 ducentem exercitum frequentem ac bellicosum, et  
 hostili multo numerosiorum, nihil hoc magis ri-  
 dendum; neque aliud nomini Romanorum tant  
 ignominiosum fieri potest: quorum semper fuit  
 al pugnandum generosus, imperterritus et excelsus  
 animus. Veram tibi tam egregio ducei omnes statim  
 illud Chabrim Athenensium imperatoris occident,  
 formidabiliorum esse cervorum exercitum duce  
 leone, quam leonum corve duce (22). Sin apud  
 Thessalonicam residere præoptabis, primum qui-  
 dem quid ex ista commemoratioe lucrifacias, non  
 intolligo. Accedit impensarum ingentium, ad tan-  
 tam multitudinem, eamque navalem alendam ne-  
 cessitas, 553 quam de publico ali oportebit. Item  
 e Byzantio, et reliqua Thracia, continentis, in-  
 quam, militibus inægenariis permultis, nec non  
 aliis, sed diutius a sedibus suis absuecint, de  
 victu providendum erit: alioqui adversum te, ut  
 eos perdere volentem insurgent, aut certe si mitius  
 egerint, deserto te abibunt, sacculos ianes oster-  
 tantes, et egestatem præ se ferentes. Nec istuc so-  
 lum, sed insuper Macedones et Thessalonicenses  
 singuli stipendia, et donativa flagitabunt, quæ in  
 militem distribuere Romani principatus gubernato-  
 rem æquum est. Ad Cralem insuper contra me  
 concitandum multis muneribus et pecuniis indige-

Jacobi Pontani notæ.

(22) Hoc dicto quantum in virtute ducis situm videatur, præclare ostenditur. Leo fortitudinis, cervus timiditatis symbolum seu hieroglyphicum.

his: haud enim oppida, quae illi dabis, sufficient. Haec omnia te intelligentem (nisi prorsus deliras) Thessalonicæ, cum præsertim egregium nihil feliciter gesturus sis, diutius mansurum non credo. Superest proinde tertium, ut instructus contra me venias, jaeta alea pro summa rerum dimicaturus. Quo quid mihi optatius jucundiusque acciderit, si tantummodo juxta Berrhœam triduo substiteris, donec et ipse comparatus ad conflictum occurram? Nam si post diem tertium castrâ tua præliabundus non invasero, dedecus admisisse merito judicabor, quod quidem mihi quovis detrimento intolerabilis est: tantum, quod te oratum volo, tu ipse ducem te ad pugnam præbeas, non alios discrimini exponens, ipse extra certamen, ut qui ludos gymnicos instituunt (23), otiosus spectator selesas. Tu itaque hunc in modum undique urgeris ac premeris, et quod est in fabella tibi usu venit. Aiunt enim passerem captum aucupi dixisse, in fatis illi esse si se ligatum retineret, mori filium; si liberum dimitteret, interire uxorem; si per summam temeritatem se occideret, ipsum continuo morte extinguere. Aucupem ex omni parte difficultatem intuentein, altum dedisse gemitum et execratum diem illum, quo passerem cepisset, quippe qui singulares sibi calamitates apportasset. Hoc autem puto auctorem hujus spologi docere voluisse, multos mortales majora viribus suis audentes, per imprudentiam ad inevitabiles necessitates redigi; quod tibi similiter e simili vitio contigit. Mihi vero contra plane omnia hæc facilia et expedita sunt. Sive enim Byzantium redis, te eodem sequar, sive Thessalonicæ manes, nullum inde damnum faciam ex inopia, cum milites mei domi degentes de annuis redditibus vivant. 554 Quod si ad manus mecum venire libet, nihil hoc mihi gratius, aut expetendum magis; modo tu ipse dux simul venias. Tu ergo quid me facere meditarer interrogabas; ego vero quæ te facere justum, imo necessarium est (præter hæc enim nihil aliud licebit facere) tibi explicavi. Hæc imperator ad Apocauchi interrogationem respondit.

τις ἔμοι γε ἔσται βλάβη ἢ ἀπορία, τῆς ἔμοι συνούσης στρατιᾶς ἐν οἰκίαις διαγούσης, καὶ τραπεζιῆς ἐκ τῶν προσόδων, ἃς ἐτησίως ἔχουσιν. Εἰ δὲ καὶ εἰ; χεῖρας ἔμοι εἶναι σοὶ φίλον, κάμοι φίλτερον εὐδὲν ἔσται, οὐδὲ μᾶλλον αἰρετόν· μόνον εἰ αὐτὸς στρατηγός τις πρὸς τὸν πόλεμον. Σὺ μὲν οὖν, ὃ ἐδιδασκόμεθα πράττειν ἤρην περὶ ἑμαυτοῦ· ἐγὼ δὲ σοὶ καὶ ἅ σε δίκαιον ποιεῖν προσέθηκα, μᾶλλον δὲ ἀναγκαῖον. Τούτων γὰρ χωρὶς, οὐδὲν ἕτερον ἐξέσται πράττειν. Τοιαῦτα μὲν ὁ βασιλεὺς πρὸς τὴν ἐρώτησιν ἐκείνου ἀπεκρίνατο.

## CAPUT LX.

Quærit e suis optimatibus consilium Apocauchus. Monachus assentatores reprehendit; Cantacuzenum a constantia in rebus adversis commendat, et felicitatem prædicat, pacemque cum eo suadet, semet pro legato Byzantium offert. Approbatur ejus sententia a cæteris; Apocauchus solus repudiat.

Hæc ut Synadeno referente magnus dux audivit, D Δουξ δὲ ὁ μέγας ἐπεὶ πύθοιτο παρὰ Συναδηνῶν

Jacobi Pontani notæ.

(23) *Gymnicus ludus*, inquit Isidorus, *Etymol. lib. xviii, cap. 17, est velocitatis ac virium gloria. Cujus locus gymnasium dicitur, ubi exercentur athletæ, et cursorum velocitas comprobatur, etc.*

Crotoniatas palæstra et gymnicæ certamine in priinis, et supra alios valuisse, proditum est literis.

ποιεῖν, οὐχ ἔχονται ἀπολιπόντες, βελάντια κενὰ ἐπιδεικνύντες, καὶ τῆς ἀπορίας προβαλλόμενοι· οὐ μὴν δὲ, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐκ Μακεδονίας καὶ Θεσσαλονίκης πάντες, χρήματα αἰτήσουσι καὶ ἄλλας δωρεάς, ἃς δίκαιον παρέχειν τὸν τὴν Ῥωμαίων ἀγῶνα ἡγεμονίαν. Πρὸς τούτοις δὲ καὶ πρὸς Κράλην πολλῶν δεήσει δῶρων καὶ χρημάτων, ὥστε κελθεῖν πῶλεμον ἀφ' ἑσθαι ἔμοι. Οὐ γὰρ ἀρκέσουσιν αἱ πόλεις ἃς προσήσῃ· ἅ πάντα ὀλομαι συνωρῶντα, εἰ μὴ παντάπασιν ἔξω καθέστηκας φρενῶν, οὐκ ἂν ἐλθεῖται τὴν ἐπιπλεῖον ἐν Θεσσαλονικῇ διατριβῇ, καὶ ταῦτα μηδὲν μέγα μέλλοντα κατορθοῦν. Λείπεται δὲ τὴ τρίτον, παρασκευαστέμενον ἦκειν ἐπ' ἐμὲ, ὡς περὶ τῶν ἄλλων διακινδυνεύοντα. Τοῦτο δ' εὐχῆς ἔργον εἴη ἂν ἔμοι, καὶ μάλιστα καθ' ἑδῶν, εἰ μόνον περὶ Βέρροισιν τρεῖς ἡμέρας διατρίψεις, ἄχρις ἂν παρασκευαστέμενος καὶ αὐτὸς ἀπαντήσω πρὸς τὴν μάχην. Εἰ γὰρ μετὰ ταῦτα τῆς ἡμέρας οὐ μαχέσομαι ἑλθὼν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον τὸ σὺν, αἰσχρῆν· ἄξιος ἂν εἴην, ὃ πάσης ἄλλης ἔμοι βαρύτερον ζημίας· μόνον δεομαί σου στρατηγεῖν αὐτὸν ἐπὶ τὸν πόλεμον, καὶ μὴ ἄλλους ὠθήσαντα πρὸς τοὺς κινδύνους, αὐτὸν ἔξω καθέσθαι τῶν ἀγῶνων θεατὴν, ὥσπερ οἱ τοὺς γυμνικούς ἀγῶνας διατιθέντες. Σοὶ μὲν οὖν οὕτω πανταχόθεν περιέσθηκε τὰ πράγματα στενὰ, καὶ συμβέηκε σοὶ τὸ τοῦ μύθου. Ἰξευτῆ γὰρ φασὶ τινὲς στρουθίου κεκρατηκότι, φωνῆ χρηστέμενον τὸ στρουθίον ἀνθρωπίνῃ, προσεπειν, ὡς ἄρα πέπρωται αὐτῷ, δῆσαντι μὲν καὶ κατέχοντι, τὸν παῖδα ἀποθήσαντι· ἀπολειυκότι δὲ, τὴν γυναῖκα· ἀβουλία δὲ τῆ μεγίστη χρησατέμενον καὶ κτείναντι, αὐτὸν αὐτίκα ἀποθήσαντι. Τὸν Ἰξευτὴν δὲ πανταχόθεν ἰσπορίαν συνιδόντα, μέγα ἀνοιμῶξαι, καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐπαράσασθαι, ἐν ἣ τὸ στρουθίον εἶλεν, ὡς μεγάλων αἰτίων αὐτῷ συμφορῶν γεγεννημένην. Τοῦτο δ' οἶμαι τὸν συντελεχότα τὸν μῦθον διὰ τούτου βούλεσθαι δηλοῦν, ὡς πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, ἐκ τοῦ μαζῶσιν ἢ καθ' ἑαυτοὺς πράγμασιν ἐπιχειρεῖν, ἀκουσίως καὶ μεγάλας περιπέπτουσιν ἀνάγκαις· αἱ καὶ σοὶ μάλιστα συνέδησαν ἐκ τοῦ τοιούτου. Ἐμοὶ δὲ τούναντιον ἅπαν, πάντα εὐπορα καθέστηκεν. Ἄν τε πρὸς Βυζάντιον ἐπανήσῃ, σοὶ κατόπιον καὶ αὐτὸς ἐπ' ἐκεῖνο βαδιοῦμαι, ἂν τε μένης ἐν Θεσσαλονικῇ, οὐδὲμία

εἰρημένα ἔδυσχέρανε μὲν ἐπιπολῶν, τὴν ἀπορίαν ἤδη καὶ αὐτὸς τὴν πανταχόθεν συγορῶν. Ὅμως τῶν περὶ αὐτὸν τοὺς μάλιστα ἐν λόγῳ συναγαγῶν, καὶ πάντα ἔκφορα θέμενος ὅσα ὁ βασιλεὺς διαλεχθεῖη, ἐπέτρεπεν ἕκαστον ὃ τι ἂν δοκῆ συνοίσειν λέγειν. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι, καὶ πρὶν Καντακουζηνὸν ἔφρασαν τοιαῦτα εἰρηκέναι, αὐτοῦ; πρὸς ἀλλήλους περὶ ὧν πράττειν δεόν νυκὶ βουλευόμενοι; , πρὸς τὴν Ἰσθμὴν ἀπορίαν πανταχόθεν ἀγεσθαι. Πολλῶν γὰρ ἀναλωμάτων χρεῖα πρὸς τοσαύτην στρατιὴν καὶ οὕτω πολυδάπανον, εἰ μέλλοιμεν ἐνταῦθα διακαρτερεῖν· πρὸς ἃ οὐκ ἐξαρκέσειν τὰ κοινὰ ἤμιν χρήματα οἴομεθα. Μονομάχος δὲ ὁ μέγας κονωσταύλος συνέσειε τε τῶν ἄλλων ὀπερῶν, καὶ πρὸς στατηγίας οὐδενὸς λειπόμενος τῶν τότε, καὶ διὰ ταῦτα καὶ παρὰ βασιλέως Ἀνδρονίκου πολλῆς ἀπολαύων εὐμενείας, καὶ πόλεων διοικήσεις, καὶ στρατοπέδων ἡγεμονίας πιστευόμενος ἀσπί. Τὸ κολακείαις, εἶπε, καὶ ἀπάταις χρῆσθαι, καὶ ἕτερα μὲν φρονεῖν περὶ τῶν πραγμάτων, ἄλλα δὲ λέγειν· χαριζόμενον τοῖς ἀρχουσιν, οὐ μόνον ἀγεννῶν καὶ ἀνελευθέρων εἶναι νενομίκα ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ τοῖς πράγμασι τὰ ἔσχατα λυμαινέσθαι. Πολλοὶ γοῦν Ῥωμαῖοι καὶ βασιλεῖς καὶ στρατηγοὶ πολλοὺς καὶ μεγάλους συνεσχέθησαν δεῖνοι; διὰ τὴν νόσον ταύτην, καὶ τῷ ὑπηκόῳ προσδιέφθειραν, καὶ ἑαυτούς. Ὅτε τοίνυν οὕτω δεινὴ ἢ ἐκ τῆς κολακείας βλάβη, δεόν αὐτὴν καὶ ἡμᾶς ἀποθεμένους, ἀνευ τινὸς περικαλύμματος, ἃ σφίσι τε αὐτοῖς, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀπασιν Ῥωμαίοις οἴομεθα συμφέρειν λέγειν. Εἰ δὲ τις ἐκ τῶν λόγων ἔχεται ἀνία, οὐ χρὴ τοῖς λόγοις προσλογίζεσθαι, οὐδὲ τῇ γνώμῃ τοῦ εἰπόντος, ἀλλ' αὐτῇ τῇ φύσει τῶν πραγμάτων. Οὐ γὰρ τὰ πράγματα πέφυκε γίνεσθαι ὅσπερ οἱ λόγοι. Ἀλλὰ τῇ τῶν πραγμάτων φύσει ἐξ ἀνάγκης καὶ οἱ λόγοι συνεφομοιοῦνται. Εἰ γὰρ ἐξῆν πρὸς ἡδονὴν τῶν λόγων γινόμενων, καὶ τὰ πράγματα συμμεταβάλλεσθαι, οὐδὲν ἂν ἦν ἀνοητέτερον τοῦ μὴ τοῦτον τὸν τρόπον αἰρουμένου συμβουλευέειν. Νυκὶ δὲ ὡς δρώμεν, οὐ μικρὰ τις ἢ ζημία ταύτης τῆς ἡδονῆς, ἀλλὰ θάνατος τῶν ἰλομένων. Τοῦ πολέμου τοίνυν τοῦ ἐμφυλίου τούτου κεννημένου δύναμιν μεγάλην περιβεβλημένος ὁ Καντακουζηνὸς ἐνθάδε ἤκεν εὐθύς· ἐξαρχῆς, πρὸς ἣν οὐδὲ ἀντιβλέπειν σύμπαντες ἠδυνήθημεν ἡμεῖς. Ἐν Γυναικοκίστρῳ δὲ τῆς περὶ αὐτὸν συμβάσεως ἀποστασίας, καὶ τοιαύτης περισχούσης κακοπραγίας, οἷα καὶ τὸν μάλιστα καρτερικώτατον ἐθορύθησαν ἂν δικαίως, ἐκαίνο; οὐκ ἀπέλιπε πρὸς τὴν συμφορὰν οὐδὲ ἐνέδωκε· ἀλλ' ἅμα τοῖς περιλειφθεῖσιν ἀπεχώρει πρὸς Τριβαλοὺς συνταταγμένος, ὥσπερ μὴδὲνδ καίνου

A perinique tulit, videns ipsemet quibus undique laqueis ac periculis cinctus esset. Nihilominus honestissimis comitum suorum convocatis, et imperatoris responso exposito, unumquemque quid expedire arbitretur, ediaserere iussit. Tum alii affirmare, etiam antequam Cantacuzenus ista diceret, inter se quid nunc agenda foret, quavisisse. et aequè in re tam perplexa consilium reperire nullum potuisse. Tantas quippe copias, si hic perduret, sine magno sumptu ali non posse: nec illis alendis ex aërio pecuniarum aasis suppeditaturum. At Monomachus, magnus constaulus, prudentia cæteris antecellens, et illius memorie ducum nulli postponendus, atque Idcirco imperatori Andronico eximie charus, cuique urbes semper et exercitus committebantur: Assentari, inquit, et in fraudem impellere, et aliud conditum in pectore, aliud in lingua promptum habere, gratiam principum aucupantem, non solum hominum parum ingenuorum ac liberalium, sed rebus etiam ipsis perniciosissimum esse duco. Qui morbus (24) complures Romanorum imperatores, ac duces inultis nec levibus malis implicuit: unde enim iis quos in ditione ac potestate habebant, se ipsos quoque perdidit. Quoniam igitur tam noxia est assentatio, oportet et nos illa ommissa, citra velamentum quæ nobis aliisque Romanis omnibus conducere putamus, in medium proferre: et si dicta nostra duriora minusque jucunda fuerint, non dicitis id neque voluntati dicentis, sed ipsi rerum conditioni ascribere; non etenim rerum natura sermonem, 555 sed naturam rerum sermo necessario imitatur (25). Nam si ad voluptatem orationis etiam res immutare et accommodare liceret, nihil esset insipientius quam nolle hac ratione consulere. Atqui videmus, qui se hac suavitate passi sunt deliniri, eam non quavis pœma sed ipso interitù expiare. Bello igitur hoc civili exortio, Cantacuzenus cum non mediocri potentia huc statim a principio veniebat, quam omnes nos nec intueri sustinebamus. Gynæocastri autem cum a suis desertus, tali ærumna fatigaretur, quæ etiam longe patientissimum de gradu merito dejecisset, ille infractus et immutabilis cum reliquiis in Triballos ordinato agmine discessit, perinde ac si nihil novi accidisset: nobis post tantam perturbationem, et secessionem militum a tergo enixe instantibus ac tumultuantibus. Jam vero apud Triballos sic omnes sibi devinxit, tan-

#### Jacobi Pontani notæ.

(24) Animi vitia, pravitates et consuetudines parum bonas ac laudabiles, latinitatis auctores vocant morbos, imitati Græcos videlicet: et animum his affectibus, ægrotare dicunt, et ægrotum animum. Proinde etiam medicinam animi, et curari animum. Pro multis unus testis sufficiat Cicero, cujus hæc sunt verba Tusculan. 2: *Quid qui pecuniæ cupiditate, qui voluptatum libidine feruntur, quorumque ita perturbantur animi, ut non multum absint ab insania, quod insipientibus omni-*

*bus contingit: his nullane est adhibenda curatio? utrum quod mirus noceant animi ægrotationes quam corporis, an quod corpora curari possint, animorum nulla medicina sit? At et morbi perniciosiores pluresque sunt animi, quam corporis, etc.*

(25) Verba sunt signa et notæ rerum, non autem res signa et notæ verborum. Et res verbis priores sunt. Itaque sentientum et loquendum ut rerum natura fert.

taque benevolentia principes eum coluerunt, ut non peregrinus et calamitosus ad eos confugisse, sed principatus illi tanquam paterna hereditas deberi videretur omnesque ut ipsi despota obtinerent, et ejus causa nihil non facerent. Quod vel inde patet. Nam cum nos legatos eo semel iterumque misissemus, multisque oppidis cedere vellemus, si illum e medio sustulissent, petitionem repudiarunt: et velut de compacto salutem ejus principatus suo dilatando praelulerunt. Nuper a Berrhoeotis receptus, brevi tempore adeo crevit, ut, nisi tu opportunissime nobis affuisses cursumque felicitatis ejus represisses, multarum urbium dominus usque hodie evasisset. Nam occidentales omnes ei diligenter parent, et jam quoque Thessalia, et circum Berrhoeam oppidula, atque castella ei se subdiderunt. Quod si tu coactus discesseris (difficultas enim sumptuaria te dia admodum manere non sinet), Acarnania et alia contuens nullo labore accedent. Nam et pridem adventum illi us miro in eum affectu expectant, quod ipse diutius apud eos habitando certo comperi. Sive igitur in Cantacuzeni, non in Triballi fidem ac ditioem sese contulerint (alterum enim horum oportebit), juris illius factæ, rursus in Romano imperio numerabuntur: sive Crales eas domuerit, partem maximam Romanus principatus se ipso minor erit. Altamen etiam si istuc fiat, quod optimum apparet, gravissimo nostro incommodo fiet. Jam enim amplificata potentia, magnas inde copias ducens, 556 non solum brevi Macedoniam tenebit, sed etiam formido, ne et nos horribiliter invadat. Complures enim, qui nunc in Augustiam videntur propendere, ad illum deficient, cui exercitus pene totus, et fortissimi quique Romanorum additissimi sunt, quod nec nos latet. Quæ perpendenda, et non expectata necessitate, cum eo de pace agendum belloque finem imponendum sentio. Nunc siquidem rebus adhuc utroque versum inclinantibus, et qui futurum sit, utrisque nescientibus, nullo negotio flectetur: quanquam et ante hoc tempus, ut accepi, suo sponte impulsu a pace non abhorruit. Quod si virium accessione corroboratus, omnino bello se potioem futurum speraverit, timeo ne tunc pace desideranda frustra laboremus, et cum nobismet ipsis, tum Romanis cæteris cladem non medioerem invexisse judicemur. Seu enim nos vincat, id omnibus jam ad eum adjunctis, præter dedecus, etiam non vulgare periculum habebit: seu armis resistamus, urbes ab utrisque obsessæ graviter afflictabuntur, in servitute redactæ scilicet, ultimisque cumulatæ mæris, et Romanum imperium ipsum in se corruet, atque ab isto infrugifero dissidio pessumdabitur. Si itaque ab imperatrice, patriarcha et aliis, in quorum auctoritate tota est respublica, sic habes imperium, ut rationem non reoscaris, et quæ censeas utilia licet tibi statuere, legationem ad eum de pace securus mitte; nam et imperatrici, et reliquis

γεγεννημένου, ἡμῶν μάλιστα ἐπιχειρήσαντων καὶ δορυ-  
 βούτων μετὰ τὴν τοσαύτην ταραχὴν, καὶ τοῦ παρ'  
 αὐτὸν στρατοπέδου τὴν διχοστασίαν. Ἐπεί δὲ ἐτί-  
 νετο ἐν Τριβαλοῖς, οὕτω πάντας ἐξήρτησεν αὐτοῦ,  
 καὶ τοσαύτην ἐπεδείξαντο τὴν εὐνοίαν οἱ δυνατοὶ  
 τῶν Τριβαλῶν, ὡς δοκεῖν οὐκ ἐπὶ τὸν εἶναι καὶ  
 συμφοραῖς χρησάμενον πρὸς αὐτοῦ, καταφυγεῖν, ἀλλ'  
 ἐκ πατρίδου κλήρου τὴν ἀρχὴν αὐτῷ προσήκειν  
 ἐκείνων, καὶ πάντας ὡς δεσπότη προσεῖχον, καὶ πάντα  
 ἔπραττον ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τὸν εἶναι καὶ  
 οὐβίαν καὶ ἀπαξ καὶ δις πρὸς αὐτοῦς παροικημάτων,  
 καὶ πολλῶν παραχωρούμενων πόλεων ὑπὲρ τοῦ τῷ-  
 τον διαφθεῖρειν, οὐκ ἐδέξαντο· ἀλλ' ὡς περ ἐκ συν-  
 θήματος κοινού τὴν ἐκείνου σωτηρίαν τοῦ τὴν σφε-  
 τέρην ἀνεξίτητον ἀρχὴν προσέλεοντο. Νυνὶ τε ἀλλοῦ πρό-  
 τερον, ἐπεί Βεβροιώται εἰσιδέξαντο, οὕτω; ἤδη τὸν  
 χρόνον βραχέως, ὡς εἰ μὴ εὖ ἐπιμακρότατα ἐγένου  
 πρὸς ἡμᾶς, καὶ τὴν φορὰν ἀνέσταλας τῆς εὐνοίας,  
 πολλῶν ἀντὶ τὴν κύριον πόλεων ἔχει νῦν. Αἱ γὰρ κατὰ  
 τὴν ἐπιπέραν γὰρ μάλιστα αὐτῷ προσέχουσι· καὶ  
 νῦν μὲν θετταλία τέ ἐστιν αὐτῷ ὑπήκοος, καὶ εἰ  
 περὶ Βεβροίαν πολέμους, καὶ τὰ προύρικα· ἀντὶ αὐτῶν  
 ὑπ' ἀνάγκης ἀνχωρήσας, μένειν γὰρ τῆς διαπίνης οὐκ  
 ἔσται ἐπιπλεῖστον, Ἀκαρνανία βραχέως προσχωρήσει,  
 καὶ ἡ ἄλλη ἡπειρος. Πάλαι γὰρ προαδέχονται αὐτῷ  
 τὴν ἀφίξιν, καὶ πολλὴν περὶ αὐτὸν ἐνδείκνυνται τὴν  
 εὐνοίαν, ὡς περ οἶδα σαφῶς αὐτῶν πολλὴν παρ' ἐκεί-  
 νοις διατριψὰς χρόνον. Εἶθε μὲν οὖν ἐκείνῳ προσχο-  
 ρήσας, καὶ μὴ Τριβαλοῖς· οὐδὲν γὰρ ὄναρον ἀνά-  
 γκη· καὶ ὑπ' ἐκείνῳ μὲν γεγεννημένοι, ὑπὸ τὴν  
 Ῥωμαίων αὐτῶν; τελέσουσιν ἡγεμονίαν· ἀντὶ δὲ Κρά-  
 λης αὐτῶν ὑποποιήσεται, τῷ μεγίστῳ μέρει ἡ Ῥω-  
 μαίων ἀρχὴ ἐλάττω ἐστὶ αὐτῶν. Ὅμως εἰ καὶ  
 τούτο γένοιτο τὸ βέλτιστον δοκοῦν, ἀλλοσιτελέστατον  
 ἡμῶν φανέεται· μέγας γὰρ ἦδη γεγεννημένος, καὶ πολ-  
 λὴν ἐκείθεν ἀγων δυνάμιν, οὐ μόνον Μακεδονία;  
 ἐστὶ ἀρχῶν ἐν ὀλίγῳ, ἀλλὰ δέδοικα μὴ καὶ ἡμῶν  
 ἐπέλθῃ φοβερός. Πολλοὶ γὰρ τῶν δοκούστων εὐνοῶν  
 εἶναι βασιλίδι νῦν, ἐκείνῳ προσχωρήσουσι· στρατιάς  
 τε γὰρ τὸ πλεῖστον καὶ οἱ ἄλλοι τῶν Ῥωμαίων ἀρι-  
 στοί, ἐκείνῳ μάλιστα προσέχουσιν, ὡς περ ἀγνοοῦμεν  
 οὐδ' αὐτοί. Ἄ προσήκειν οἴομαι σκοπεῖν, καὶ μὴ  
 περιμένειν τὴν ἀνάγκην· ἀλλὰ διαλέγεσθαι αὐτῷ  
 περὶ εἰρήνης, καὶ τὸν πόλεμον καταλύειν. Νῦν μὲν  
 γὰρ ἐπι τῶν πραγμάτων ἐπαμφοτερίζοντων, καὶ  
 ἀδύλῳ τοῦ μέλλοντος βυτοῦ ἐκατέρω, πεσθήσεται  
 βραδίως· καὶ τοὶ καὶ πρότερον, ὡς ἀκούω, πρὸς τούτο  
 καὶ οἰκοθεν κεκινημένοι. Ἄν δὲ δυνάμιν τινα προ-  
 λάβῃται, καὶ ἐν ἐλπίσι γένηται τοῦ πάντως περιέ-  
 σταθαι ἐν τῷ πολέμῳ, δέδοικα μὴ ζητοῦντες τότε  
 τὴν εἰρήνην, ἀνήνυτα πονῶμεν, καὶ σφίσι τε αὐτοῖς  
 μεγάλων αἰτίων κινδύνων καὶ τοῖς ἄλλοις φαινόμεθα  
 Ῥωμαίοις. Ἄν τε γὰρ ἡμῶν περιγένηται πάντων  
 αὐτῷ προσχωρησάντων, πρὸς τῷ μισθῷ, καὶ κινδύ-  
 νον οὐ τὸν τυχόντα ἔχει, ἀντὶ τὸ πρὸς τὸν πόλεμον  
 ἀντίσχωμα, μεγάλας ὑποσθῆσονται συμφορὰς εἰ  
 πόλις ὑφ' ἐκατέρω πολιτοκρούμενα, καὶ ἐξαπὸ  
 ποδίζμενα, καὶ τὰ ἔσχατα ὑπομένουσα, καὶ ἡ  
 Ῥωμαίων ἀρχὴ, αὐτῇ ἐλευθῆ περιπεσείται, καὶ δια-

φθάρησται ὅπ' ἀνοήτου φιλοεικίας. Εἰ μὲν οὖν παρὰ βασιλίδος καὶ πατριάρχου, καὶ τῶν ἄλλων, ὅσοι τῶν πραγμάτων ἀρχοῦσιν ἀνυπεύθυνον ἔχεις τὴν ἀρχήν, καὶ πρὸς τὰ φαινόμενα λυσitteλεῖν ἔξεστι βουλευέσθαι, πρεσβεῖαν ἤδη πρὸς ἐκεῖνον ποιῶσι περὶ εἰρήνης, καὶ μηδὲν σε θορυβεῖτω. Βέλτιστά τε γὰρ ὁμοῦ καὶ λυσitteλέστατα καὶ βασιλίδι, καὶ πᾶσι τοῖς ἄλλοις κοινῇ βουλευέσθαι. Εἰ δὲ προτικροῦσιν ἐκεῖνοις οὐκ ἰδίαις, τὴν περὶ τῆς εἰρήνης ἦν ἔχουσι γνώμην ἀγνοοῦν, ἀλλ' ἐμοὶ δοῦμαι τριττῆρ μίαν παρασχεῖν, ὡς ἂν γινόμενος ἐν Βυζαντίῳ, καὶ συμβουλεύσας ὅσα μοι δοκῶ βελτίω εἶναι, ἀλίγαν εἰσὼ ἡμερῶν τῆν περὶ τῆς εἰρήνης ἐκεῖνον ψῆφον φέρων ἐπανήξω. Μονομάχος μὲν οὖν τοιαῦτα περὶ τῆς εἰρήνης διελέχθη μετὰ παρρησίας ἦν γὰρ ἐκ τῶν τρόπων πλεῖστην παρὰ πᾶσι τὴν αἰδῶν καρπούμενος, καὶ εἰ μὲν ἄλλοι οἱ παρόντες, εὐ μὲν ἔφρασαν ἐκεῖνον βεβουλεύσασθαι, καὶ ἐπειθόντο τὴν δὲ τοῦ δεχέσθαι ἢ μὴ τὴν εἰρήνην, δύναμιν τῷ μεγάλῳ ἀντιθέσαν δοῦναι. Ἐκεῖνος δὲ, ἦθος μόνον τοῦς λόγους ἀποσειομένου δείξας, καὶ, ἵστιά τις ἀν εἰρήνην γένοιτο πρὸς Καντακουζηνῶν; εἰπὼν, ἄλλο δὲ μηδὲν προσθεῖς, διέλυσε τὸν σύλλογον, μηδὲν πρὸς Μονομάχον μήτε πρὸς ὀργῆν, μήτε πρὸς ὕβριν φάμενος, ὥσπερ εἰώθει πρὸς τοῦς ἄλλους, εἰ τις περὶ τοιαύτων ποιοῖτο λόγους πρὸς αὐτόν.

557 CAPUT LXI.

*Apocauchus Cralem ad arma sollicitat. Crales dolose obsides a Berrhoeitis petit. Imperatorem ad consultationem insidiosè evocat, et quomodo ab eo sit delusus. Laus divinæ providentiæ erga imperatorem. Apocauchus Berrhoeotas ad defectionem hortatur, cui aculeatissime rescribens, eumque contemnunt et in fide imperatoris permanentes ostendunt. Miraculum de imperatore a sagittario non læso, etiã tertium. Petit veniam sagittarius. Aguntur Deo gratiæ.*

Ἐπρὸς Κράλην δὲ πρεσβεῖας ποιούμενος συχνὰς, ἔπεισε καὶ φανερώς χρήματα πολλὰ τὰ μὲν δόδους, τὰ δὲ ἐπαγγελλόμενος, πόλεμον ἀρᾶσθαι πρὸς Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα. Καὶ πρῶτα μὲν πρὸςθεῖς πέμψας εἰς Βεβροῖαν, ὁμήρους ἦρει τοῦς παῖδας τῶν ἀριστῶν πρόφασιν μὲν, ὡς σπουδάζων ὅπερ βασιλέως, μὴ παρ' ἐκεῖνων ἐπιθουλεύσῃ, τῇ δ' ἀληθείᾳ Βεβροῖώτας αὐτῷ ἐκπολεμῶσαι διανοηθεῖς, ὡς κακῶς περὶ αὐτῶν βουλευσαμένῳ, καὶ τοῦς παῖδας ἰδίως ἐνεκα ὠφελείας καταπροεμένῳ Τριβαλλοῖς. Βασιλέως δὲ πρὸς μὲν τοῦς ὁμήρους φανερώς ἀπαγορεύσαντος, τῆς δὲ περὶ αὐτὸν εὐνοίας καὶ προνοίας ὠμολογηκότος χάριτας πολλὰς, θαρβῆναι τε εἰπόντος, ὡς οὐδὲν αὐτῷ ἐκ Βεβροῖωτῶν ἀπαντήσῃ δυσχερὲς, μᾶλλον γνῶμῃ σπουδαζόντων ὅπερ αὐτοῦ, καὶ πᾶσαν ἐνδεικνυμένων εὐνοίαν, ἐκεῖνος ἐτρέπετο πρὸς δευτέραν πείραν, καὶ μετεκαλεῖτο βασιλέα πρὸς αὐτόν, ὡς περὶ τινῶν ἀναγκαίων βουλευσόμενον μάλιστα διατρέποντα ἐγγύς. Ἔφασκε γὰρ ἐκ Παιδῶν τῆς ἀρχῆς νεώτερά τινα κεκινήσθαι, καὶ πολλὸν αὐτῷ τὸν θορυθὸν παρέχειν. Αἰ' ἢ φήθη ἀναγκαῖον κοινῇ σκεψαμένους, οὐδὲ γὰρ ἑτέρῳ μᾶλλον πεποιθῆναι βασιλέως διὰ τε τὴν προσοῦσαν εὐνοίαν, καὶ τὴν περὶ τὰ τοιαῦτα σύνεσιν πολλήν καὶ ἐμπειρίαν, ἃ δοκεῖ λυσitteλεῖν ἐλέσθαι. Βασιλέως δὲ οἱ φίλοι, κρύφα τὴν ἐπιθουλίην ἐμήνυσον ἐβουλεύσατο γὰρ εἰ δύναίτο συλλαμβάνειν, καὶ κερήνουν φυλάττεσθαι ὡς δύσνοον. Βασιλεὺς δὲ ἵνα μηδεμίαν πρόφασιν δοκῇ παρεῖχειν πρὸς τὸν πόλεμον, ἄγνοιαν ἀπάντων ὕπερκεῖνετο. Πέμψας δὲ Μανουὴλ τὸν νεώτερον τῶν υἱῶν, καὶ Ἄγγελον τὴν ἀνεψιὸν, ἐξήλου ὡς αὐτὸς ἀδύνατος

A communiter nulla re inelius utilitasque constuleris. Sin apud eos offendere non vis, quia quo animo ad pacem sint ignotas, at mihi, amabo, unam tritemem indulge, ut cum Byzantium excurrero, et quod in rem sicut persuasero, paucis diebus eorum calculum reportans, revertar. Monomachus ad hunc modum, et cum libertate locutus est; erat enim propter merum integritatem venerationi omnibus. Et alii quidem consilium laudabant, ibantque pedibus in ejus sententiam; pacis autem complectendæ aut aversandæ arbitrium magno duci deferrebant. Qui duntaxat abnutans (qui mos est orationem alicujus repellentium), et nihil addens præter hæc verba, Et quæ tandem pax cum Cantacuzeno? conventum solvit, nec quidquam iracundiæ, aut contumeliosius in Monomachum jecit, ut in alios solebat, si quis super re hujusmodi mentionem apud se intulisset.

Ἐκεῖνος δὲ, ἦθος μόνον τοῦς λόγους ἀποσειομένου δείξας, καὶ, ἵστιά τις ἀν εἰρήνην γένοιτο πρὸς Καντακουζηνῶν; εἰπὼν, ἄλλο δὲ μηδὲν προσθεῖς, διέλυσε τὸν σύλλογον, μηδὲν πρὸς Μονομάχον μήτε πρὸς ὀργῆν, μήτε πρὸς ὕβριν φάμενος, ὥσπερ εἰώθει πρὸς τοῦς ἄλλους, εἰ τις περὶ τοιαύτων ποιοῖτο λόγους πρὸς αὐτόν.

Ad Cralem porro oratores missitans, ingentem que pecuniam partim dans, partim pollicens, eum ad bellum adversus Cantacuzenum palam suscipiendum inflammat. Crales primum Berrhoeam legatos mittens, filios optimatum obsides postulat, simulans, se curare sedulo ne quid imperatori ab ipsis insidiarum streretur, cum revera Berrhoeotas ei inimicos, et infestos reddere studeret ut qui male de illis mereretur, quandoquidem eorumdem filios ad privatam utilitatem suam Triballis tradi nihil penes haberet. Imperatore obsides diserte recusante, gratiasque de benevola sollicitudine sui amplas agente, juventeque confidere, nihil sibi a Berrhoeotis oriturum incommodi, quibus omnibus perinde charissimus esset, aliam instat viam. Imperatorem, velut de quibusdam magni momenti cum eo disquisiturus, ad se in propinquum accersit. Dicebat enim, Pæonias res novas molitos, inde se magnopere turbari. Quare necessarium dixisse, cum eo consultare; nemini enim plus fidere, et propter eam qua ipsum prosequatur benevolentiam, et propter eximiam in hoc genere prudentiam, exercitationemque videndi et eligendi quod in talibus negotiis expediat. Cæterum amici clam detectis ejus insidiis (cogitaverat enim illum capere, si posset) ut pro malevolo hominem caveret, admonebant. Imperator, ne causa et origo belli ullo modo a se profecta videatur, ignorantiam omnium simulando, Manuelem junio-rem filium, et Angelum consobrinum mittit, perque eos significat, se urbem deditione adhuc re-



centi, et nondum confirmatis civium erga se studiis relinquere non posse, præsertim cum hostes vicini sint, et obsidio timeatur. Mittere autem filium, et consobrinum, ut ubi per eos resciverit, de quibus suum expetat consilium, sententiam illi utilissimam proferat. Cræles, quoniam quid in consultatione poneret, non habebat (hoc enim tegumentum, et involucrum quoddam tantummodo insidiarum erat), **558** de aliis nonnullis, prioribus nequaquam consentaneis collocutus, domum eos remittit. Breve intercescit spatium, cum, quod insidiis nihil promovisset, persona abjecta manifestum illi bellum denuntiat. Missis namque legatis, pacem et fœdus rescindit: Augustæ, se, si quid posset, opem laturum; ipse, quid sibi conduceret, apud ænimum cogitaret. Hac denuntiatione belli Triballici plebe non leviter perterrefacta, imperator et optimates ejus de providentia Deo gratias egerunt. Nisi enim is desuper extenta manu eos servasset, quid tandem Crælem, cum eos in inanibus haberet, interficereque facillime posset, quid, inquam, prohibuisset? Enimvero, cum ab imperii administratoribus multo plus pecuniarum, et urbium ei offerretur (quas namque nunc ipsi teneant, iis plures citra ullam sollicitudinem, laboremque ab eis accipere licebat), tum quidem nihil factum hujusmodi, sed semel iterumque eorum legationem rejecisse: nunc autem quando nocere nequit, tota mente, et cogitatione illa moliri, quæ tunc dicto citius efficere potuisset. Unde constare, quam tunc probitatem, candoremque in ipsos præ se tulisset, non ejus ingenii, sed cœlestis auxilii fuisse. Nunc quando ipsi securitatem invenerint, illum cogitationes suas aperire. Apocauchus bello contra imperatorem desperato, cuniculos agere, ut antea, et varie insidias tendere instituit; ad Berrhœotas enim latenter ita scripsit, Scire se, ipsos non suo pte nutu ad Cantacuzenum, communem Romanorum hostem declaratum, et filiorum imperatoris insidiatorem, sed quia Tribalorum armis premebantur, necessitate adacios accessisse: aliquid inde emolumentum sibi promittentes, quod audissent Crælem fœdus cum eo, societatemque pepigisse. Verum istuc merum errorem, ac ludibrium fuisse; illum quippe jam non dissimulante a se stantem, Cantacuzenum oppugnare decrevisse. Quare, si mutata mente communitati, et privatim sibi quisque prospectum velint (nempe ut ipsum detineant, nec discrimen effugere sinant; se enim brevi cum totis copiis in illum moturum), consultissime facturos; multa enim, et exquisita tum ab adolescente imperatore Joanne, tum a se beneficia relatu-ros. Si obtemperare detrectent, illumque animis complexi, secum pugnare voluerint, utique eo amantissimè progressuros, **559** ut demum post multarum acerbatarum experientiam discant, melius fuisse auscultare quam eo miseriarum devenire. Berrhœotæ epistola prius imperatori ostensa, sic rescripserunt: Haud mirum, Apocauche, quod contra

εἶη τὴν πόλιν ἄρτι προσχωρήσασαν καὶ ὄπισθ' αὐτῆς τὴν αὐτοῦ εὐνοίαν βεβαίως ἡδρασμένῃν καταλείπειν. Ἄλλως τε καὶ τῶν πολεμίων ἐπιχειρήματα, καὶ προσδοκίμων ἔντων αὐτοῖς ἐπιστρατεύσεων. Τὸν υἱὸν δὲ πέμψεις, καὶ τὸν ἀνεψιὸν, ἵνα δι' αὐτῶν πυθόμενος περὶ ὧν θέοι συμβουλεύειν γνώμην ἐξεύξη τὴν μάλιστα αὐτῷ συνοίσουσαν. Ὅθ' ἐπιβουλεύσασθαι εἶχε περὶ οὐδενός, σκίψεις γὰρ καὶ προφάσεις τὰ τοιαῦτα ἦσαν, καὶ τῆς ἐβουλεύσεως περικαλύμματα, περὶ ἄλλων τινῶν αὐτοῖς διαλεχθεῖς ἤμιστα συμβαινόντων οἷς ἰξίου πρότερον, οἷα δὲ ἀπέπεμπεν. Ὑστερον δὲ ὄλιγω, ἐπεὶ ἐπιβουλεύων ἀνύειν ἡδύνατο οὐδέν, τὸ προσωπεῖον ἀποθέμενος, κατήγγελλε φανερώς τὸν πόλειμον πέμψας γὰρ πρεσβείαν πρὸς βασιλέα, τὴν πρὸς αὐτὸν εἰρήνην καὶ τὰς σπονδὰς διδύαι, καὶ τοὺς ἄρκουσι βασιλεὺς φάσκων συμμαχῆσαι, εἴ τι δύναίτο, αὐτὸν δὲ περὶ ἑαυτοῦ βουλεύσασθαι ἄττα ἂν λυσιτελεῖν δοκῆ. Οἱ μὲν οὖν πρὸς τὴν ἀγγελίαν πολλοὶ τοῦ Τριβαλικῆς πολεμοῦ ἐθορυβοῦντο οὐ μετρίως. Βασιλεὺς δὲ καὶ τῶν περὶ αὐτὸν οἱ ἄριστοι πολλὰς ὠμολόγουν χάριτας Θεῷ τῆς προνοίας τῆς περὶ αὐτούς. Εἰ μὴ γὰρ αὐτὸς ἀνωθεν διέσωζε χεῖρα ὑπερέχων, τί ἐκώλυε Κράλην ἡνίκα ἔχων ἐν χερσίν αὐτούς, καὶ ῥῆστα δυνάμενος, διαφθεῖρειν; καίτοι γε πολλῶν κλειῶν ὑπὸ τῶν τῶν Ῥωμαίων διοικούντων καὶ χρημάτων καὶ πόλεων παρεχομένων, ἃ γὰρ αὐτοὶ νυνὶ κατέχουσι, καὶ εἰ πολλῶν πλείων ἔχειν ἐξῆν, πολυπραγμονήσαντα μὲν, τότε μὲν οὐδὲν εἰργαστο τοιοῦτον, ἀλλὰ καὶ ἀπαρὶ καὶ δις πρὸς τὴν πρεσβείαν ἀπηγόρευε τὴν παρ' αὐτῶν, νυνὶ δὲ ὅτε βλάπτειν δύναίτο ἐκεῖνα πράττειν ἐπιχειρεῖ πᾶσαν ἐπίνοιαν κινῶν, ἃ τότε θάπτον ἢ λόγο, αὐτῷ ἐξῆν ἀνύττειν. Ὅθεν δῆλον εἶναι ἔφασκον, ὡς οὐδὲ τότε τοῦ ἐκείνου ἤθους ἢ περὶ αὐτούς εὐγνωμοσύνη ἦν, ἀλλὰ τῆς τοῦ Κραίττονος ἐπικουρίας. Νυνὶ δὲ οἷς ἐν ἀσφαλείᾳ καθέστασαν αὐτοὶ τὴν οἰκείαν γνώμην φανεράν ποιεῖν. Ἀποκαυχῶς δὲ ὁ μέγας δοῦξ, ἐπεὶ τὴν πρὸς βασιλέα μάχην ἀπηγόρευεν, ἀφανίς ἐπιβουλεύειν, ὡπερ καὶ πρότερον ἐπιχειρεῖ, καὶ παντοίας συνήρπαπτεν ἐπιβουλάς. Πρὸς γὰρ Βερβροῖωτας κρύφα πέμψας, ἔγραφε τοιαῦτα. Ὅς εἰδείη μὲν οὐτόστις οὐχ ἔκοντι προσκεχωρηκότας Καντακουζηνῶν, κοινῶν πολεμῶν τῶν Ῥωμαίων ἀναφανέντι καὶ τῶν βασιλέων ἐπιβουλῶν παιδῶν ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Τριβαλῶν πολεμοῦ πιεζομένους ὡσθῆναι ἐπὶ τοῦτο δι' ἀνάγκην, νομίσαντά, τι ὑπὸ τούτου ὠφελείσθαι, διὰ τὸ Κράλην πυνθάνεσθαι σπονδὰς ἔχειν πρὸς αὐτὸν καὶ συμμαχίαν. Τοῦτο δὲ οὐδὲν ἕτερον ἦν, ἢ ἀπάτη, καὶ φανακισμός. Κράλη γὰρ ἦδη φανερώς ἡμῖν προσθέμενος, ἐκείνῳ ἔγνωκε πολεμεῖν. Εἰ μὲν οὖν μεταβαλόντες τὰ κοινῆ τε πᾶσι καὶ σφίσι αὐτοῖς λυσιστῶντα ἔλοισθε, ταῦτα δὲ ἐστὶ, κατέχειν τούτον, καὶ τὸν κίνδυνον μὴ ἐξῆν διαδιδράσκειν, οὐ πολλῶν γὰρ ὕστερον ἀφιζόμεθα ἐπ' αὐτὸν πανστρατιᾶ, ἄριστα βουλεύσεσθε ὑπὲρ ὑμῶν αὐτῶν. πολλῶν γὰρ ἀπολαύσετε καὶ μεγάλων τῶν παρὰ βασιλείως τε τοῦ νέου καὶ ἐμῶν εὐεργεσιῶν. Ἦν δ' ἀπειθῆτε, καὶ ἐκείνῳ προστιθέμενοι ταῖς γνώμας, γνώσεσθε πο-

λεμὲν ἡμῖν, εἰς τοσοῦτον ἀβουλίας ἤξετε, ὡς μετὰ Ἀ  
πειραν πολλῶν ἀνταρῶν ἐσεσθε, ὡς βέλτιον ἦν πεί-  
θεσθαι ἡμῖν, πρὶν εἰς ταῦτα ἕκειν. Βεβρωῖται δὲ  
φανερὰ τῷ βασιλεὶ πρότερον ποιήσαντες τὰ γράμ-  
ματα, Οὐδὲν θαυμαστὸν, ἀντίγραφον, Ἐπόκουχε, εἰ  
τοῦ πολλὰ εὐρηγητέκτος, καὶ τρόπον τινὰ δεδηται-  
ουρηγηκότος καὶ αὐτὸς κατεξαναστάς, ὡσπερ ὁ τοῦ  
ψεύδους πατήρ καὶ οὗς διδάσκαλος, κατὰ Θεοῦ τοῦ  
πεπειηκότος, καὶ βλασφημίας, ἀφίης κατ' αὐτοῦ  
πολλὰς. Καὶ γὰρ κάκεινος κατὰ Θεοῦ. Οὐδὲ γὰρ  
κατὰ ἄλλα βασίανου καὶ πονηροῦ δαιμονίος τινος  
ἀποδέεις τῶν ἐξητασμένων ἐπὶ φόρῃ, αἰμασιν ἀν-  
θρώπων χαίρων καὶ στρεβλώσει, καὶ τρυφήν ποι-  
οῦμενος τὰς ἐπέρων συμφορὰς. Ἄ μὲν οὖν γέγραφας,  
ἀκριδῶς ἔχεται τοῦ φίλου ψεύδους· καὶ τοῦτου χά-  
ριν, ὡς πολλῶν ἔξια βαρῶν, ἀπεβρίψαμεν. Ἐν  
δὲ μόνον πεισθησόμεθα ἀκριδῶς, οὐ κατὰ τὴν σὴν  
διάνοιαν, ἀλλ' ὡς ἡμῖν προσήκει. Βασιλέα γὰρ οὐ  
μόνον πάσῃ δυνάμει καθέξομεν παρ' αὐτοῖς, ἀλλὰ  
καὶ ὑπὲρ δύναμιν, εἰ ἴδὼν τε εἰπεῖν δεῖσαν δὲ στρα-  
τεύειν ἐπ' ὑμᾶς, καὶ αὐτοὶ συνεφέμεθα καὶ συνα-  
γωνοῦμεθα κροθῶμας. Εἰ δὲ ποτε συμβαίη δια-  
στήνα· καὶ τοῖς σώμασιν, ἀλλ' οὐ τὰς διανοίας καὶ  
τῷ βουλομένῳ τῆς ψυχῆς. Ἐκεῖνοις γὰρ οὕτω συν-  
εσόμεθα, ὡς καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν οὐδὲν  
ἄλλο μᾶλλον προὔργου ποιησόμενοι, ἢ τῆς ἐκείνου  
πρὸς ἡμᾶς εὐμενείας ἔξιοι φανῆναι. Τῶν ἀπειλῶν  
δὲ τῶν ὧν τοσοῦτον ἀπέχομεν ἐπιστρέφεται, ὡστ' αὐτῷ σοὶ  
παραίνουμεν μᾶλλον τὴν ἀπὸ Θεοῦ  
δίκην δεδοικέναι, καὶ νῦν τε μεγάλας συμφορὰς  
ἐκδέχεσθαι σαυτῷ τε καὶ παισίν, οὕτως ἀδικώτατα  
οὐ περὶ βασιλέα μόνον, ἀλλὰ κοινή περὶ Ῥωμαίους  
καὶ διανοηθέντι, καὶ πράττοντι ὄχι νῦν, καὶ μετὰ  
τελευτήν, τὴν ἐν ἔθου καταδίκην, ἢ λησταίς, καὶ ἀν-  
δραποδισταίς, καὶ φονεῦσιν, οἷος σὺ, ἠτοίμασαι.  
Οὐ γὰρ ἐπιλήσεται Κύριος τοῦ ποιῆσαι ἐκδίκησιν  
ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ἐλεγμοὺς ἐν τοῖς λαοῖς, ἡμεῖς δὲ ὡς  
δικαῖα τε ὁμοῦ καὶ συμφέροντα πᾶσιν ἡρημένοι,  
οὐχ ὅτι τιμωρίας, ἀλλὰ καὶ ἀμοιβὰς τῶν τρόπων  
ἐκδεχόμεθα παρὰ Θεοῦ. Ταῦτα μὲν ἀντίγραφον  
αὐτῷ οἱ Βεβρωῖται. Ἐκεῖνος δὲ ἐπὶ τῆς πρώτης  
πέρας ἀπετόγγανεν, ἐπάρατο ἐπὶ δευτέραν, καὶ  
Ἄλουσιανόν τινα δεσμῶτην κατεχόμενον, ὡς τὰ  
Καντακουζηνῶ τοῦ βασιλέως ἡρημένον, ἀγαθὸν  
περὶ τοξείας ὄντα, θήραιο γὰρ ἠσχόλητο, καὶ ἀκρι-  
δῶς ἐξήσκητο περὶ ταῦτα, ἐπεισεν εὖ ποιήσιν πολ-  
λὰ ἐπαγγειλάμενος αὐτὸν καὶ γένος, εἰ βέλει τρώ-  
σσει λάθρα βασιλέα δηλητηρίῳ κεχρισμένῳ, εἰς  
χρησθαι εἰσθεν ἐπὶ θηρίῳ. Παρήγει τε θαρβεῖν, ὡς  
ῥᾶστα καὶ σὺν οὐδανὶ κόπον τὸ πρᾶγμα διανύσαντα.  
Ἦκουσ γὰρ βασιλέα Καντακουζηνὸν εἰσθῆνα: μά-

tam bene de te meritum et quodammodo condito-  
rem tuum et ipse, sicut mendacii pater et magister  
tuus contra Deum fabricatorem suum, insurgis,  
tamque immodice maledictis cum incessis; nam  
et ille Deum. Neque vero cætera invidio aliquo et  
maligno dæmone, ex iis qui ad exitium mortalibus  
importandum exercitii sunt, inferior es, sanguine,  
tortuosis fallaciis gaudens, et aliorum calamitates  
pro deliciis habens. Quæ igitur scripsi tibi, expresse  
cum mendacio, quod tibi amicum est, conjuncta  
sunt: ideoque ea, ut multis digna barathris, abje-  
cimus. Unum tantummodo, non quidem ex mente  
tua, sed ut nos decet, præstabimus. Imperatorem  
siquidem non solum pro viribus, sed et supra  
vires, si dici potest, apud nos retinebimus. Qui si  
in vos arma moverit, una sequemur, pugnamque  
cupide capessemus. Quod si quando corporibus  
nos disjungi contigerit, sententiis certe et volun-  
tatis non continget: quibus adeo copulabimur,  
ut dies noctesque nullum majus operæ pretium  
facturos existimemus, quam si nos ejus amore  
dignos præbeamus. Tuis autem minis usque eo non  
movemur, ut te ipsum hortemur potius, divinam  
ultionem metuas, et tibi ac filiis tuis insignes in  
hæc vita ærumnas exspectes: qui non modo in  
imperatorem, sed in Romanos universos usque  
hodie accleratissimus exstiteris, et post mortem  
tormenta apud inferos, quæ latronibus, plagariis  
et homicidis, qualis tu es, constituta sunt. Nec  
enim obliviscetur Dominus facere vindictam in na-  
tionibus, et fustigationes in populis. Nos contra,  
qui justitiam cum utilitate spectamus in omnibus,  
non solum posnam nullam, sed recte factorum re-  
munerationem potius a Deo exspectamus. Hactenus  
Berrhæotæ. Apocæuchus primo conatu frustratus,  
alterum adhibuit, et Alusianum quemdam, ut Can-  
tacuzeni partium, vinculis detentum, probatum  
sagittarium, venationi deditum, et in ea arte fa-  
cienda excellentem, montes aureos ipsi et generi  
ejus pollicitus induxit, ut furtim sagitta veneno  
illita (26), qualibus inter venandum uti consueve-  
rat, imperatorem vulneraret, jubens confidere, se  
negotium sine negotio confecturum. 560 Audie-  
rat enim Cantacuzenum sub noctem in loco quo-  
dam aperto solere consistere, ibique veste posita  
ab æstivo calore corpus refrigerare, in quo posset  
commode peti. Atque hæc sagittarium, nec ipsum  
loci ignarum, docebat. Qui carcere levati vehe-  
menter cupiens, promissorumque præstantiam be-  
neficiorum reputans, operam condixit. Berrhæam  
ingressus, nocte ingruente ad locum accedit, im-

## Jacobi Pontani notæ.

(26) Fuit hoc olim in more quibusdam gentibus.  
De Hibis Æthiopiæ populis Silius libro III :

scelerataque succis

Spicula dirigere, et ferrum infamare veneno.

Virgilius, 11, Æneid :

Vasatorem Amycum : quo non felicior alter

Ungere tela manu, ferrumque armare veneno.

PATROL. GR. CLIII.

Et libro x :

Te quoque magnanimæ viderunt, Ismare, gentes  
Vulnera dirigere, et calamos armare veneno.

Adde Horatium, ode 22, lib. 1 :

Non eget Mauri jaculis, nec arcu,

Nec venenatis gravida sagittis

Fusce pharetra.

34

peratorem pro consuetudine illic stantem, et praesentes alloquentem tangere parat. Jamque arcum curvato, sagitta nervo, imprudente illo excidit. Cum qui delapsam toileret non haberet (stabat namque super muro urbis, et telum intra ceciderat) timeret autem, ne in talis machinatione sceleris deprehenderetur, exspectans, quoad imperator praeteriisset, sublata sagitta domum concessit, eo animo ut sequenti nocte facinus iteraret. Adest nox, opus rursus aggreditur, cum telum similiter manu elapsam, re infecta, hominem remittit. Tertia nocte rediens, studiosissime cavet, ne idem sibi, quod antegressis noctibus accidat. Tendenti arcem, nervus totus ita aequaliter dirumpitur, ut si cultro esset dissectus, et erat, ut affirmabat ille, novus plane raptuque difficillimus. Hic cogitare coepit, inaniter se laborare, divinam quamdam esse virtutem; quae imperatorem lueret, quaeque ipsum tam impia audentem frustraretur; moxque cum telo et arcu ejus pedibus advolutus, rem omnem ab initio constitetur, multis promissis a magno duce male persuasum esse, ut eum, si posset, interficeret, quo pacto telum his manu exciderit, et ad extremum nunc nervus diruptus sit, cujus ratio nulla pateat, veniamque rogat, quandoquidem non magis contra imperatorem quam contra ipsum Deum manus impie moverit. Si etiam supplicio damnetur, laturum quidquid imperator meruisse statuerit. Haec illo narrante, cum alii astantes pro imperatore admirabiliter conservato immensas Numini gratias agebant, tum multi etiam in lacrymas erumpiebant, recogitantes justam Dei judicium, et quam nihil lateat ejusdem providentiam; ipse quoque imperator suspirans eum laudabat, quod se tam benigne ab improbis insidiatoribus tutatus esset. Nominem autem non venia solum, **561** sed insuper denis compluribus donavit, quod admiranda Dei opera, multis utilitatem inde percipiendam invidendo non celasset.

Βασιλεύς μάλον, ἢ κατὰ Θεοῦ χεῖρα ἀδικον κεννηκώς. Ἐὶ δὲ καὶ τιμωρίας ἀξίως κριθεῖν, πάντα οἴσειν ὅσα ἂν βασιλεὺς ἐπιψηφίσαιτο ὡς δίκαια. Τοιαῦτα διηγούμενου τοῦ ἀνθρώπου, οἱ τε ἄλλοι οἱ παρόντες πολλὰς ἠφίεσαν φωνὰς εὐχαριστηρίους Θεῷ ἐπὶ τῇ παραδόξῳ τοῦ βασιλέως σωτηρίᾳ, πολλοὶ δὲ καὶ εἰς δάκρυα φανερώς ἐνήγοντο, εἰς ἔννοιαν ἐρχόμενοι τῆς δικαιοκρίσιος τοῦ Θεοῦ, καὶ ὡς οὐδὲν τῶν ὄντων ἐλέηθη τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ καὶ βασιλεὺς αὐτὸς μετὰ στεναγμῶν ὠμολόγηε χάριτας πολλὰς Θεῷ, ὅτι οὕτω φιλανθρώπου ῥύεται ἐκ τῶν ἀδίκως ἐπιβουλευόντων. Τὸν δὲ ἀνθρώπον οὐ συγγνώμης ἤξιον μόνον, ἀλλὰ καὶ δωρεῶν πολλῶν, ὅτι μὴ συνέκρυπτε τὰ τοῦ Θεοῦ παράδοξα, φρονήσας τοῖς πολλοῖς τῆς ὠφελείας.

## CAPUT LXII.

*Consultatio Apocauchi. Duplex sententia Monomachi. Hæret magnus dux, et revertendum statuit. Vajrum denus Monomachi consilium. Persarum apud Berrhæam latrocinia. Cantacuzenus ductibus stoliditatem objicit. Castellum captum. Crudelitas Apocauchi in Theodorum Pepagomenum. Obscurus a Cantacuzeno dicti expositio. Mare custoditur.*

Magnus dux ut et has ab se perverse excogitatas insidias in irritum cecidisse vidit, cum familiaribus quid faceret, consilium habuit. Magnus contostaulus, quoniam quæ de pace ante disputarat, parum illi arrisisse intelligebat, ultra ejus meminisse supersevit, auctorque fuit, ut vel Thessalonice sedentes occulte cum optimatibus imperatoris agerent,

Α λιστα ἀρχομένης τῆς νυκτὸς ἐπὶ τινος ἐστάνου τόπου τὴν ἐσθῆτα ἀποδύοντα, εὐφυῶς πρὸς τὴν ἀπὸ τοῦ θέρους ἀλέαν καταβύχειν ἔχοντα, ἐπ' οὗ δύναται ἂν βάλ्लεσθαι βραβίως. Ἐὰ ἐδίδασκε τὸν τοῦ τὴν ἔκλεινον, οὐδὲ αὐτὸν τὸν τόπον ἀγνοοῦντα. Ὁ δὲ, τὸ ἀπολύεσθαι τῶν δεσμῶν ποιούμενος περὶ πλείστου, καὶ τῶν εὐεργεσιῶν τὸ μέγεθος ἐννοῶν, ἀ; αὐτῷ ἐπηγγέλλετο ὁ μέγας δοῦξ, ὅπως τὴν ἐπιχειρήσιν. Καὶ γενόμενος ἐν Βερρόβοις, νυκτὸς ἤδη ἐπιγενομένης, παρὰ τὸν τόπον τε ἐγένετο, καὶ βάλ्लειν ἐπιχειρεῖ βασιλεὺς συνήθως ἐστώτα καὶ τοῖς συνοῦσι προσδιαλεγόμενος, καὶ μέλλοντι ἤδη ἔργου ἔχεσθαι, καὶ ταίνειν τὸ τόξον, τὸ βέλος ἐξέπιπτε τῆς νευρᾶς λαθόν. Ἐκείνος δὲ μὴ ἔχων ὅπως ἀνέλοιτὸ τὸ βέλος, ἐπὶ τοῦ τείχους γὰρ τῆς πόλεως ἦν ἐστώς, τὸ δὲ κατέπιπτεν ἐντός, ἔδεδίει δὲ μὴ φωραθεῖν τοιαῦτα κακουργῶν, περιμεινας ἄχρι παραλαβεῖν τὸν βασιλέα, τὸ βέλος ἐνέλεμνος, οἴκαδε ἀνεχώρει, γνώμην ἔχων ἀσθίς εἰς τὴν ὑπεραιὴν ἐπιχειρήσων. Ἐπιγενομένης δὲ καὶ τῆς δευτέρας νυκτὸς, ἐκείνός τε ἀσθίς τοῖς ἰσοῖς ἐπιχειρεῖ. Καὶ τὸ βέλος τῶν χειρῶν ὁμοίως ἐκπεσὼν ἀπρακτὸν ἐποίησε ἐπανήκειν. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἡ τρίτη ἦκει, ὁ μὲν ἔχωρει πρὸς τὸ ἔργον ἀσθίς, καὶ σπουδῆ ἐποιεῖτο πλείστην, μὴ τὰ ἴσα ταῖς προτέροις νυξὶ παθεῖν, ἔλκοντι δὲ τὸ τόξον ἤδη ἐρβήγγυτο ἀθρόον ἡ νευρά, ὡς περ τινὸς αὐτὴν διατεκμόντο; ἦν δὲ, ὡς ἔφασκε, καινὴ ἔτι καὶ δυσπαθεστάτη. Τοῦτου διγεγεννημένου, ἐννοιά τις αὐτὸν εἰσήει, μὴ μάτην τὰ τε νῦν καὶ τὰ πρότερα γεγενῆσθαι, ἀλλὰ θεῖα τινὰ δύναμιν εἶναι τὴν φρουροῦσαν βασιλέα, ὅφ' ἡ; σφάλλεται αὐτὸς, τοιούτοις ἀνοστοῖς ἔργους ἔχειρων, αὐτίκα τε τὸ βέλος ἔχων καὶ τὸ τόξον, τοῖς βασιλεύς προσέπιπτε ποσὶ, καὶ πάντα ὅσα συμβαλεῖ διηγεῖτο ἀπαρχῆς· τὸ παραπεπίσθαι πολλὰς ὑποσχέσεις παρὰ μεγάλου δουκὸς, εἰ δυνηθεῖ ἀναλεῖν τὸ βέλο; ὡς οἱς ἐκπέσοι τῶν χειρῶν, καὶ τὰ τελευταῖα νῦν τῆς νευρᾶς τὴν ῥῆξιν ἦν ὑποσταῖν κατ' οὐδένα λόγον, καὶ ἔδειτο συγγνώμης τινὸς τυχεῖν, ὡς οὐ κατὰ

Δοῦξ δὲ ὁ μέγας ἐπεὶ μάθοι καὶ ταύτην ἐσκαιωρημένην τὴν ἐπιβουλήν, ἐβουλεύετο μετὰ τῶν συνόντων, ὅ τι δεοὶ πράττειν. Μονομάχος δὲ ὁ μέγας κοντοσταυλός, ἐπεὶ πρότερον περὶ εἰρήνης πολλὰ διαλεχθεῖς, ἔγνω μὴ καθ' ἡδονὴν τοὺς λόγους δουκὶ τῷ μεγάλῳ γεγενῆσθαι, περὶ εἰρήνης μὲν τὸ δεῦτερον οὐδὲ ἐπεμνήσθη, συνεβούλευε δὲ ἡ καθημέριος

ἐν Θεσσαλονικῇ κρύφα διαλέγεσθαι, καὶ διαφθεῖρουν A  
 τοὺς συνόντας βασιλεῖ, ἐφ' οὓς πολλοῦ τε χρόνου  
 καὶ μεγάλων δεήσονται ἀναλωμάτων, ἢ εἰ ταῦτα  
 δυσχερῆ διὰ τὴν ἐνδειαν τῶν χρημάτων, παρασκευ-  
 ασαμένους ἰέναι ἐπ' ἐκεῖνον, ὡς ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ  
 περὶ τῶν δίων διαφθοισθένους πρὸς αὐτόν. Ἐκεί-  
 νόν γὰρ εἶδέναι οὐκ ἂν ἀποστησάμενον τῆς μάχης,  
 οὐδὲ ὑπομενούντα τειχῶν ἐνεδεῖ πολιορκεῖσθαι,  
 καὶ εἰδῆναι καὶ σαφέστατα ἐκείνην τὴν ἡμέραν μα-  
 χόμενος ποιεῖσθαι, μάλιστα ἐπαγγελάμενον μετὰ  
 τρίτην ἡμέραν ἐπὶ τὸ ἡμέτερον ἦξειν στρατοπέδον  
 μαχόμενον. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι πάντες συνεπεψηφι-  
 ζοντο, καὶ οὐδ' αὐτοὶ τι τούτων χωρὶς πράττειν ἐπα-  
 σαν προσηκόν εἶναι. Τῷ μεγάλῳ δὲ δουκὶ ἦ τε μά-  
 χῃ φοβερὰ ἐδόκει, καὶ τὸ διατρέβειν ἐν Θεσσαλονικῇ  
 χρόνον πολὺν διὰ τὸ τῶν ἀναλωμάτων, ὧν ἴδετο B  
 πλῆθος οὐκ ἀνεκτόν, καὶ τὸ μηδὲν ὄλωσ' δοκοῦντας  
 ἀξίον λόγου παρηγόρας ἀναστρέφειν ἀσχετόν.  
 Ἐβούλετο δὲ μάλιστα τὸ τε διακινδυνεύειν πρὸς βα-  
 σιλεῖα παραιτεῖσθαι, καὶ πρόσχημά τι εὐδοξίας ἔχον-  
 τα ἐπαυελθεῖν. Μονομάχος δὲ τῆς αὐτοῦ διανοίας  
 καταστοχασάμενος καλῶς, ἤρετο εἰ καὶ αὐτὸς αὐ-  
 τοῖς βούλοισι συναίει καὶ στρατηγεῖν, τοῦ δὲ ἀπει-  
 παμένου, Οδοκῶν, ἔφασκεν, εἰ καὶ σοὶ συνδοκαί, τὴν  
 στρατιάν ἔχων αὐτὸς, ἔλευσόμεθα ἄχρι Βεβροίας,  
 καὶ μήτε στρατοπεδεύσάμενοι ἔγγυς, μήτε τῶν Ἰπ-  
 πίων ἀποδάντες, ἀλλὰ μικρὸν ἐνδιατρίψαντες, τάχι-  
 στα ἀναχωρήσομεν. Οὕτω γὰρ τὴν τε μάχην ἡμῖν  
 ἐκκλίνας περικταί· οὐ γὰρ ἀρκέσει γὰρ ὁ χρόνος  
 τοῖς πολεμίοις παρασκευασάμενοις ἐπιέναι, τὴν τε C  
 ἀδοξίαν ἀποτρέψασθαι τοῖς πολεμίοις ἐπαλθοῦσι,  
 καὶ ποιήσασι τειχίηται. Οὕτω μὲν οὖν ὁ Μονομάχος  
 εἶπεν· ἀρίστη δὲ τῷ μεγάλῳ δουκὶ ἐφαίνετο ἡ γνώ-  
 μη, καὶ ἐπεψηφίζετο αὐτίκα, καὶ ἐχειροτονεῖτο ὁ  
 Μονομάχος ἐπὶ πᾶσι στρατηγός. Ὅς τὴν τε περὶ τὴν  
 ἄμα καὶ τὴν Ἰππικὴν Ῥωμαίων ἔχων δύναμιν, ἔγ-  
 γυς εἰσῶν ἐγένετο Βεβροίας, ὅσον μὴ ἀπὸ τοῦ τεί-  
 χους βάλλεσθαι· τὸ Περσικὸν δὲ διεσκέδαστο ἐπὶ  
 λεηλασίαν· καὶ ἐν ἡμέρᾳ μίᾳ τὴν περὶ Βεβροίαν  
 ἀπασαν ἐπήλαθε γῆν, καὶ τὰ μέγιστα ἐκάκωσεν·  
 ἀνθρώπους τε γὰρ ἠνδραποδίσαντο καὶ ἀπέκτειναν  
 πολλοὺς, καὶ βοσκημάτων ἤλασαν ἀγέλας, καὶ οἰ-  
 κίας ἐνέπρησαν τὰς ἐπὶ τὰς κόμας, καὶ τῶν ἄλλων  
 ὅσα προσέκειαι πολεμίοις, οὐδενὸς ἡμέλουν. Βασιλεὺς  
 δὲ ἐκ Βεβροίας πρὸς Μονομάχον πέμψας πρεσβευ-  
 τὴν, πολλὴν αὐτῶν ἀγνωμοσύνην κατηγορεῖ, ὅτι  
 τοσαύτην ἄγοντες Ῥωμαίων στρατιάν καὶ καθ' ἑαυ-  
 τὴν δυναμένην ἀντιτάττεσθαι αὐτῷ, οἱ δ' ὡσπερ  
 οὐκ ἐκείνης ἐξαρκούσης πρὸς τὸν πόλεμον, ἐπήγα-  
 γον αὐτῷ καὶ τοὺς βαρβάρους, ἵνα μᾶλλον τὰ Ῥω-  
 μαίων διαφθείρωσιν. Ἐκείνο μόντοι χρή σκοπεῖν,  
 ὅπως μηδεμίαν αὐτῷ μέμψιν ὑστερον ἐπάγωσιν, ἀν-  
 τοῖς παρ' αὐτῶν ἠργημένοις τέλος ἐπιθήσειεν αὐτός.  
 Ἐπηγγέλλετό τε παρασκευασάμενος εἶναι πρὸς τὴν μά-  
 χην ἢν μόνον ἢ προθεσμία ἦξει. Ὁ δ' ἀπεκρίνατο,  
 παρ' αὐτῷ εἶναι πράττειν ὅσα ἂν δοκῇ λυσιτελεῖν,  
 ὡσπερ ὅητα καὶ αὐτοὶ ποιούσιν· ἄχρη δὲ μέσης ἡμέ-  
 ρας ἐκεῖ περιμένειν, ἰστάμενος πρὸ τῶν τειχῶν,  
 ἀναστρέψας ἤλαυνεν ὀπίσω τῆς ἡμέρας τὸ λοιπόν·

enaeque corrumpent, quod alioqui longi temporis  
 et immodici sumptus res futura sit, vel si hoc  
 difficile videatur, cum pecuniis ipsi destituantur,  
 sese in eum comparent, et uno praelio de summa  
 imperii cum eo dimicent. Nosse enim se, illum  
 pugnam non subterfugiturum, neque se intra mu-  
 ros obsideri passurum, etiamsi illo ipso die se ca-  
 surum exploratissime sciat, maxime cum post diem  
 tertium ad eorum castra venturum conflicturum-  
 que promiserit. Hic alii omnes assentiri et confir-  
 mare, aliter quidquam agi minime convenire.  
 Magno autem duci et armis concurrere horribile,  
 et Thessalonicae diu haerere, magnis ac necessariis  
 defectum sumptibus intolerabile, et nulla re penitus  
 alicujus momenti perpetrata reverti, infamiam ple-  
 num videbatur. Potius tamen declinandum ex  
 conflictu periculum, et cum obtentu quodam glo-  
 riae revertendum constituebat. Monomachus ejus  
 cogitationes conjectura bene assecutus, ocquid ipsis  
 adesse et manus ducis longi vellet, percontaba-  
 tur. Quo adnuente, igitur si prebas, inquit, ego  
 exercitum ducam, et ubi Berrhoeam venerimus,  
 neque propius castra locabimus, neque ab equis  
 desoedemus, sed paulum ibidem morati, statim  
 recedemus: sic enim dabitur nobis praelium decli-  
 nare (non enim tempus hosti ad se instruendum  
 nosque invadendos sufficet) et ignominiae labem  
 repellere, utpote qui ad hostes accesserimus, et  
 intra muros se tenere coegerimus. 562 Sic Mono-  
 machus, cujus sententia delectatus magnus dux, eam  
 protinus approbavit, et declaratus est ipse copiarum  
 imperator, Berrhoeamque compeditam simul equi-  
 tatumque Romano tendens, eo usque appropinquavit,  
 ut extra teli jactum esset. Persae continuo ad praedam  
 conversi, uno die totum agrum circum Ber-  
 rhoeam maximis cum detrimentis devastarunt. Nam  
 et multis jugulatis, magnos captivorum pecudum-  
 que greges abegerunt, et aedibus pagatim incendium  
 intulerunt, reliquorum denique omnium, quae hostes  
 solent, nihil neglexerunt. Imperator Berrhoea ad  
 Monomachum et duces misso legato, stultitiam  
 illis exprobravit, quod cum tantum e Romanis solis  
 haberent exercitum, quique per se ipsis opponi  
 posset, quasi eo haud sufficiente, etiam Barbaros,  
 ad atrociorum Romanis rebus cladem injungendam,  
 sibi adduxissent. Illud tamen viderent, ne se postea  
 criminarentur, si ipse ab illis inchoata absolverit,  
 promittebatque ad certamen paratum fore, cum  
 primum dies praestituta adfuisset. Respondit Mono-  
 machus, in ejus arbitrato situm esse, facere quae  
 sibi conducere putet, quomodo nimirum et ipsi  
 faciant. Porro cum illic usque in meridiem ante  
 muros constitissent, reliquum diei in redeundo  
 posuerunt, et nocte illa quieverunt, simul Barbaros  
 a populatione redituros praestolantes. Post diei  
 castellum juxta Pydnam, cui imperator praesidium  
 imposuerat, primo impetu capiunt, in quo repertus  
 est etiam Theodoros Pepagomenus et ministris im-  
 peratoris, quem jussu magni ducis vestibus exutum,

et vulneribus concisum, sub die media æstate al-  
ligarunt. Eidem solis ardore nimio tabescenti, et  
ad sitim intolerabilem restinguendam haustum frigi-  
dæ petenti, magnus dux dari præcepit, si in  
dominum coram omnibus probra jaceret. Qui mori,  
quam velut per temulentiam temere ac stollide  
contra imperatorem loqui maluit. Monomachus  
reversus, et cætera magno duci renuntiavit, et  
quemadmodum Cantacuzenus ipsi ante Berrhææ  
moenia stanti, cum alia exprobratum miserit, tum  
quod Persas quoque socios in illum adhibuerint,  
minatumque se absoluturum, quæ ipsi inceptas-  
sent. Quæ perpendenda sint, non enim hæc illum  
frustra sub quodam verborum velamine dixisse.  
Executientibus autem verba illa, nihil apparuit aliud,  
quam ipsam quoque **563** velle Amurium amicum  
suum vocare auxilio, ac propterea prædixisse, ut  
postmodum scilicet perfugium habeat, si propter  
Barbaros contra suæ gentis homines superinduclos  
reprehendatur, quoniam ipsi prius eorumdem opera  
adversus illum usi fuerint. Ob hanc causam missis  
triremibus quæ littora legerant, mare custodiend-  
um videbatur (defecerant autem et Platamonenses  
ab imperatore, quod timerent ne a magno duce  
cum classe superveniente subigerentur), ne posset  
Cantacuzenus legationem ad Amurium mittere. At-  
que ita factum, ut complacuerat.

εὐλαώς ὑποτασσάμενος μὴ ὑπὸ μεγάλου δουκὸς ἀλύσει σὸς ὄψω ἐπιβλήντος· ἵνα μὴ ἐξῆ Καντακουζηνῶν πρεσβείαν  
πέμψειν πρὸς Ἀμούρ· καὶ ἐταλείτο κατὰ τὰ βεβουλευμένα.

## CAPUT LXIII.

*Cantacuzenus Amurium ex Asia evocat. Apocachus eum numeribus pervertere conatur, et Byzantium  
fugit. Tristitia Amurii ex falso nuntio. Eiusdem oratio, qua causam expeditionis, studium Cantacuzeni  
juvandi, et amorem erga eum incredibilem sollicitudinemque magnam demonstrat. Suadet exustis na-  
vibus per continentem ad imperatorem contendendum. Præclare item suos ad laborem non refugiendum  
exuscitat. Navigatio in Macedoniam.*

Imperator ubi oras legi a triremibus cognovit, C  
cuidam Principi nomine legationem ad Amurium  
mandans, nemine præterea conscio, eum domesti-  
cos intra parietes, quo res magis lateret, parvam  
naviculam compingere, et cum litteris, quibus  
Amurium cum paratis copiis celerrime adesse roga-  
batur, Smyrnam navigare. Facit imperatorem Princeps,  
fabricatoque domi suæ navigiolo, et velis atque aliis  
armamentis impositis noctu id in curru ad mare de-  
vehit, quam longissime ab illis triremibus custodibus,  
eoque conscenso clam iisdem vento secundo, et a  
puppi semper prosequente, paulo post Smyrnam  
allabitur. Amurium, acceptis litteris, pulverem de  
capite excussit (27), Deoque ob nuntium gratias  
prolixè egit. Audierat siquidem Cantacuzenum in  
Triballis vita excessisse: quia videlicet a magno D

Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ πύθοιτο τὰς τριῆρεις παραπλε-  
ούσας, Πρίγκιπι τινὶ ὀνομασμένῳ τὴν πρὸς Ἀμούρ  
πρεσβείαν ἀναθεῖς, μηθενὸς ἐτέρου συνειδότης, καὶ  
κελεύσας οἰκίας ἔνδον ἀκάτιον κατασκευασάμενος,  
ἵνα μὴ πολλοὶ συνειδέων, εἰς Σμύρνην ἀποπλέειν ἐξ-  
έπεμπε, γράμμασι κελεύσας Ἀμούρ τάχιστα παρα-  
σκευασάμενος ἔχειν πρὸς αὐτόν. Πρίγκιψ μὲν οὖν  
ἐποίησε κατὰ τὰ κεκελευσμένα, καὶ τὸ ἀκάτιον ἔνδον  
οἰκίας κατασκευασάμενος, ἰστία τε ἐνθήμενος καὶ  
τὴν ἄλλην ἀποσκευὴν, ἔπειτα νυκτὸς ἐφ' ἀμέλειας  
ἐπὶ θάλασσαν καταγαγὼν, ὡς πορρωτάτω μάλιστα  
τῶν φρουρῶν νεῶν, καὶ τῶν αὐτῶν κατειλεγμένων  
ἀνήγετο ἐμβάς· καὶ πνεύματι χρησάμενος ἐπιφόρω,  
τὰς τε φρουρούσας διέλαθε τριῆρεις, καὶ εἰς Σμύρ-  
νην κατήγετο ὀλίγῳ ὕστερον, τοῦ πνεύματος ἐπὶ κα-  
τὰ πρύμνην ἰσταμένου. Ἀμούρ δὲ ἐπεὶ τὰ βασιλέ-

## Jacobi Pontani notæ.

(27) Veteribus in luctu, præsertim funebri, mos  
fuit capiti cinere aut pulvere aspergere: quem  
habes etiam apud Maronem, lib. xii, ubi de Latino  
rege sic est, postquam Amata uxor se suspendit,  
et urbs venire cœpit in potestatem hostis:

— — — — — *It scissa veste Latinius*

*Conjugis attonitus fati, urbisque ruina,*

*Canitiem immundo perfusam pulvere turpans.*

Et libro x, de Mezentio propter occisum ab Ænea  
Lausum filium.

*Agnovit longe gemitum præsaga mali mens.*

*Canitiem immundo deformat pulvere.*

In quem locum vide, si lubet, symbolas nostras.  
Sane in sacris Litteris exempla moris hujus fre-  
quentia sunt.

ως γράμματα δέξαιτο και την πρεσβειαν, κόνιν μὲν κατασχάτο της κεφαλῆς, και Θεῶ πολλὰς ὠμολόγει χάριτας της ἀγγελίας· ἦν γὰρ πρότερον ἀκηκώς ὡς Καντακουζηνός ὁ βασιλεὺς τελευταίως διατρίβων παρὶ Τριβαλῶς· οὐδὲν γὰρ ἦν προσταταγμένον ὑπὸ μεγάλου δουκός, τοὺς ἐπὶ τὴν Ἀσίαν διαβαίνοντας· ἐκ συνθήματος πάντας λέγειν αὐτίκα τε παρασκευάζετο στόλον νεῶν, ὀλίγων δευσιῶν διαποσιῶν. Καὶ ὁ μέγας δούξ ἐπεὶ ἀγνοεῖν τὰ γεγενημένα οὐκ ἐβήν, πολλῶν Ἀσιαθῶν τὴν παρασκευὴν τοῦ στόλου ἀγγελῶντων, πρεσβείαν ἐκ Θεσσαλονίκης ἐποίητο πρὸς Ἀρούρ, καὶ χρήματα τὰ μὲν ἰδίου, τὰ δὲ και ἐπηγγέλλετο, εἰ μὴ πόλεμον κινεῖται πρὸς αὐτὸν, μηδὲ συμμαχίᾳ Καντακουζηνῶ. Ὁ δ' ἀπεπέμφετο τὴν πρεσβείαν, ἀδύνατα φάμενος αἰτεῖν· αὐτὸν γὰρ παντὶ σθένει συμμαχῆσαι βασιλεῖ. Δεομένων δὲ τῶν πρεσβῶν τὰ δῶρα δεχέσθαι, οὐ καταδέξατο, ἀνελευθέρου φήσας εἶναι και χρήμασι δεδουλωμένου, νῦν μὲν φίλιος ἔνεκα δῶρα φαίνεσθαι δεχόμενος, ὕστερον δὲ ὀλίγων πολεμοῦντα. Παρασκευασάμενος δὲ ἐν βραχεῖ, και χρήματα τε πολλὰ ταῖς ναυσὶν ἐνέθεμενος, και τὰ ἄλλα ἐπίθετος, ὡς χρονίσαν εἰς τὴν βασιλείᾳ συμμαχίαν, ἀήγητο ἐκ Σμύρνης, και προῆλθεν ἄκρις Εὐβοίας, καιροῦ τυχὼν ἐπιτηδείου· ἀνέμων δὲ ἐκαὶ κνευσάντων ἐναντιῶν, ἔμεινεν ἐπὶ συχνὰς ἡμέρας. Δούξ δὲ ὁ μέγας· ἐκαὶ μάθοι τοὺς βαρβάρους· ἐκινώντας, οὗτε τῶν ἐρηθρῶν ἐν Θεσσαλονικῆ καταλιπὼν, ἀπέπλευσε ταῖς ἐπιλοίποις εἰς Βυζάντιον, δεῖσας μὴ οὐδὲ τῶν βαρβάρων και βασιλέως ἐν Θεσσαλονικῆ κολιωροῦτο. Ἀρούρ δὲ Εὐβοίᾳ ἐνδιατρίβων διὰ τῶν ἀνέμων τὴν ἀντιποσίαν, ἐδυσχεραίνεν οὐκ ἀνεκτῶς· συμβᾶν δὲ τι και ἕτερον, οὐ μετρίως ἐπειθεν ἀγαγεῖν. Ἐκ γὰρ Πτελεοῦ πλοίου συληφθέντος, και τῶν αἰχμαλώτων ἀγομένων πρὸς αὐτὸν, ἐπυθάνετο εἰ τι εἶδεν περὶ βασιλείας· οἱ δ' ἔφασαν, ὅτι τινὼν ἐκ Θεσσαλονικῆς ἀφιγμένων πρὸς αὐτὸν και πύθοιντο, ὡς ὁ μέγας δούξ, πολλὴν ἀγων δύναμιν ἱππικὴν τε ἕκκα και πεζὴν, και Πέρσας κατὰ συμμαχίαν, βασιλεῖ τῷ Καντακουζηνῶ ἐπιστρατεύσειεν οὐκ ἐν Βεργίᾳ· πλέον δὲ μὴδὲν εἶδεναι. Ὁ δὲ, ἐκ τῶν λεγομένων στοχαζόμενος ἐν ἀγῶνι εἶναι βασιλεῖα, μᾶλλον ἐδυσχεραίνεν, ὅτι μὴ ταχέως εἶχε βοθεῖν· ἐκ τῶν ἀρίστων δὲ τῶν Περσῶν ἐκκλησίαν συναθροίσας, και παρελθὼν αὐτὸς εἰς μέσους, εἶλε τοιαῦτα· Πολλὴν ἀνοιαν ἐγὼ και ἀνδρείαν ἐκείνου καταψηφισαίμην ἂν, ὅστις ἐπὶ τι ὤρμημένος, μὴ πάντα δεύτερα ἦγοτο, μηδὲ πᾶσαν φαίνοιτο σπουδὴν ἐπιδεικνύμενος, ὥστε ἀγειν εἰς ἔργον τὰ βεβουλευμένα· εἰ γὰρ μέλλοι τοῖς μὲν ἐκ τοῦ βῆστος περιγινόμενος ἐπιχειρεῖν, ἂν δὲ τι συμβαίῃ κώλυμα, ἢ παντάπασιν ἀπαγορεύειν, ἢ ἀμελεῖν μαλακίζόμενος, και περιμένειν τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων ἐκβασιν ἀποκινῶντα πρὸς τοὺς πόρους, οὐδὲν βλοῖσει τῶν πολλῶν, οὐδὲ μέγα τι και λόγου ἄξιον κατορθώσειεν ἂν ποτε· ἂν δὲ και περὶ τῶν μεγάλων ἢ ἢ ἐπιχειρήσει, και ἢ παρασκευὴ θαυμασία, και μεγάλη ἢ δαπάνη, ἔπειτα ἀβουλίᾳ τοῦ στρατηγῶ και ἀτολίᾳ, μηδὲν ἄξιον ἑαυτῆς ἢ στρατιᾶ ἐκείνῃ πράττει. οὐ πρὸς τῶν ἄλλων μόνον,

A duce imperatum erat, ut qui in Asiam transirent, ex composito omnes eum ritmorem spargerent. Mox paulo minus ducentas naves instruit atque ornat. Magnus dux, quod latere non poterant quæ fiebant, cum multi ex Asia venientes, de apparatu illo narrarent, Thessalonica legatos ad Amurium mittit, pecunias alias in præsens offert, alias in futurum spondet, si armis contra se et societate cum Cantacuzeno abstineat. **564** Respondet Persa, petere illos quæ seri nequeant, se omnibus nervis imperatorem adiuturam. Rogantibus legatis, ut munera acciperet, recusavit, quod hominis esse illiberalis et pecuniæ servientis diceret, nunc quidem amicitia causa dona accipere, et non multo post donantem armis petere. Brevi autem instructus, grandique pecunia et comessu in naves impositis, utpote diu cum imperatore opis forendæ permansurus, Smyrna solvit, et secunda tempestate Eubœam devenit, ubi ventis contrariis surgentibus, per dies non paucos subsistit. Magnus dux, infesto Barbarorum adventu ad se perlato, formidans ne et ab illis, et ab imperatore Thessalonicae obsideretur, duabus illis tremibus relictis, cum cæteris Byzantium trajecit. Amurium vero ventis adversis in Eubœa retentus, mirificam animo tristitiam capiebat, quem eventum quoddam non medioeri indignatione complevit. E Poleo namque capta nave, et captivis ad eum adductis, sciscitatus est si quid de imperatore nossent. Illi memorant, se de adventis Thessalonicensibus audisse, magnum ducem ingenti equitum pedumque numero, adjunctis item Persis, in Cantacuzenum apud Berrhœam profecturum, nihil amplius comperisse. Amurium hinc colligens, jam eum in medio versari certamine, vehementius indoluit, quod ei mature succurrere non posset. Deinde optimatum suorum conventum egit, atque in medium progressus, hæc oratione usus est. Meo quidem judicio perquam amens et ignavus sit, quod rei cuiuspiam suscepta voluntate, non omnia ei postponit, neque ad deliberata perficienda summam contentionem adhibet. Nam si facta quidem facillimè aggressurus sit, impedimento aliquo oblato, aut omnino desperet, aut emollius negligat, et rerum exitum exspectans, laboreum reformidet, nihil a vulgo differet, neque magna quidpiam et memorabile unquam prospere geret. Si vero ardua quædam, insigni apparatu, nec parva impensa tentanda sint, et stultitia ac timiditate ducis nihil se dignum exercitus ille faciat, non ab aliis modo, sed ab ipsis etiam militibus conviciis atque probris multis non immerito appetatur, quod imbecilis et effeminatus, et laudibus, et præmiis factorum eos privaverit. Materia igitur, et quasi argumentum **565** hujus nostræ expeditionis alia nulla est, quam imperatori Cantacuzeno communibus armis ex invidia a Romanis oppugnato, et ante diu apud Triballos profugo, nunc divina adjuvante potentia in solum Romanum,

multis tribibus, et spatio non modico, ut fertur, in potestatem suam redactis revertenti, subvenire atque opitulari. Contigit autem quod videamus, illum e nostra virtute nullum cepisse subsidium, et nos incassum ac frustra tantam navigationem cum tanto impendio instituisse. Pro illo igitur dimicare, quomodo quavis animi remissione jucundius, et egregium decus nobis admirationemque longe lateque conciliaturum sit, vos quoque facto ipso attestamini; cupidissime enim haud coactu meo profecti mecum, imo ut majus quid dicam, me ad hanc profectioem ipsi cohortati estis. Equidem quod ad me attinet, neque gloriae causa, neque amore questus pro eo labores ac pericula adire volo: sed me potentissima quaedam necessitudo urget, ut ab eo non secus atque a me ipso hostes propulsem, et quantum in me est, pro illius vita mihi charissima propugnem. Non enim ut multi, imperatoris amicus audire contentus sum, sed ita sum ei conglutinatus, ut si eum quidpiam infandum pati contingeret, vitam ego quoque sine illo iusavem mihi et acerbam putarem. Atque hujus amoris ergo imperatori Andronico, bello Lesbio et Phocæoni, non paucio tempore cum auxiliis adfui, et anno proximo superiore trecentis octoginta navibus in Thraciam transmisi, bellaturas quibusvis mortalibus, et damna illaturus omnia, quoad illum in sedes suas reducerem, quem admodum vos recordamini, quos tunc commilitones ducebam. Nunc ea est rerum conditio ut nos quidem a ventis hic detenti feriemur, ille a Romanis, ut aiunt, obsideatur. Vereor autem, ne quod ei valium insanabile contingat. Credibile enim est, illum et pecunia egere, et hosibus imprem esse, quippe qui recens vagus et exsul esse desiderit, et cui ad contrahendas copias genere numeroque firmas spatium sufficiens non concedatur. Hostes autem propter multitudinem et armis eum possunt egere, et pecunia exercitum ejus transversum agere, cum ærarium in Apocauchi manibus sit, qui ut imperatorem evertat, profuse largitiones faciet: **568** novit siquidem exploratissime, illo salvo infidum et incertum sibi Romanorum dominatum fore, quod optimates universi ab illo quam ab se regi mavolent. Sin ille quacunque tandem ratione e vivis sublatus fuerit, firmum et stabile se regnum de cætero habiturum, qua de causa totum ærarium prodige exhauriet. Quæ omnia nos ante oculos ponentes, auxilium maturare par est. Sive enim hostibus cinctus perierit imperator, nihil erit quod ad tristitiam doloremque nostrum addi possit, præter hoc quod passim nobis male dicitabitur, quasi ignavia et effeminata quadam mollitie ad labores sufferendos, amicam inimicis prodiderimus: sive siue nobis victor evaserit, majorem gloriae partem amittemus. Cum ventis itaque contrariis, et tumido insanienteque pelago pugnare, aperte furentium et mortem ingloriam querentium est. Quocirca nec

A ἄλλῃ καὶ παρ' αὐτῶν ὧν ἀγχι, πολλὰ δίκαιοι λειψοῦνται καὶ περιουριζοῦνται, ὅτι τῇ σφετέρῃ ἀτολίᾳ τῶν ἐκ τῶν ἔργων ἐπαίνων καὶ τῶν ἀδίκων τῶν ἀπὸ τῶν πόνων αὐτοῦς ἀποστρεφῆ. Ἡ μὲν οὖν ὑπόθεσις; τῆς ἡμετέρας στρατείας ταυτησὶ οὐδεμία τις ἐστὶν ἕτέρα, ἢ βασιλεὶ τῷ Καντακουζηνῷ ἔχειν ἐπὶ συμμαχίᾳ ὑπὸ Ῥωμαίων κοινῇ πολεμουμένων διὰ φθόνου, καὶ πρότερον μὲν χρόνον ἤδη πολλὸν ἐπὶ Τριβαλοῦς ὑπερορίῳ διατριψάντι, νυνὶ δὲ ἤδη Θεοῦ τοῦ μεγάλου πρὸς τὴν Ῥωμαίων ἐπανάγκην συναιρομένου, καὶ πόλεις πολλὰς καὶ χώραν οὐκ ὀλίγην, ὡς ἀκούομεν, ὑφ' αὐτοῦ παποημένῳ. Συμβαίνει δὲ, ὡσπερ ὀρώμεν, ἐκείνῳ τε οὐδὲν ἡμῶν ἀπολελαυκῆναι τῆς δυνάμεως, καὶ ἡμᾶς εἰκῆ καὶ μάτην τὸν τοσοῦτον πλοῦν καὶ τὴν δαπάνην παποηθῆναι. Τὸ μὲν οὖν ὑπὲρ ἐκείνου κινδυνεύειν, ὡς βραστάνης πάσης ἤβιον, καὶ πολλὴν ἡμῖν οἶσαι τὴν εὐδοξίαν, καὶ τὸ θαυμάζεσθαι παρὰ πάντων, καὶ ὑμεῖς ἔργοις αὐτοῦ ἐμοὶ συμμυρτυρεῖται. Προθυμώτατα γὰρ συνεστρατεύσατε, καὶ οὐκ ἀναγκαζόμενοι ὑπ' ἐμοῦ, ἀλλ' εἰ δεῖ τι καὶ μεῖζον εἰπεῖν, ἐπὶ τούτῳ με αὐτοὶ παρακαλοῦντας. Ἐγὼ δὲ, τό γε εἰς ἐμὲ ἔχον, οὐτε εὐδοξίας χάριν, οὐτε κέρους τινὸς ἐπιθυμίᾳ τὸ ὑπὲρ ἐκείνου πονεῖν καὶ κινδυνεύειν ἤσημαι· ἀλλ' ἀνίγκην ἔχω πάσης βρασιότεραν, ὡσπερ ὑπὲρ ἐμαυτοῦ ἀμύνεσθαι τοὺς ἐπιόντας, καὶ τῆς φίλης ἀντιχεσθαι ζωῆς μέχρι καὶ τοῦ δυνατοῦ. Οὐ γὰρ ὡσπερ οἱ πολλοὶ τὸ βασιλείως φίλος προσπαρορεύεσθαι εἰλημὴν μόνον, ἀλλ' οὕτως αὐτῷ συντέτηκα, ὡστ' εἰ συμβεβητῶν ἀνηκέστων ἐκείνῳ τι παθεῖν, ἀδίκωτον ἤγησόμενος τὸν βίον καὶ αὐτόν. Καὶ διὰ ταύτην τὴν φίλιν βασιλεὶ τε τῷ Ἀνδρονίκῳ πρὸς τὸν κατὰ Λέσθου καὶ Φωκαίας πόλιμον συνεπολέμησα χρόνον οὐκ ὀλίγον· καὶ πρότερον ἐνὸς ἔτους ὀγδοήκοντα καὶ τριακοσαίαις ναυσὶ διέβην ἐπὶ Θράκην, γυνώμην ἔχων ὡς πᾶσι μαχοῦμενος ἀνθρώποις, καὶ πᾶσαν κάκωσιν οἶσων καὶ αὐτῶν, ἀχρις ἂν πρὸς τὴν οἰκίαν ἐπαναγάγῃ, ὡσπερ ἴστα καὶ αὐτοὶ στρατευόμενοι. Νυνὶ δὲ ἐν τούτῳ καθέστηκε τὸ παράγωγα ἡμῖν, ὡσθ' ἡμᾶς μὲν ὑπὸ τῶν ἀνέμων ἐνταῦθα κατεχομένους ἀπράκτους· εἶναι, ἐκείνῳ δὲ ὑπὸ Ῥωμαίων, ὡς ἀκούομεν, πολιορκεῖσθαι. Δέδοκα δὲ μὴ καὶ τι τῶν ἀνηκέστων συμβῆθαι περὶ αὐτόν. Εἰκόσ γὰρ καὶ χρημάτων ἀπορεῖν, καὶ στρατιᾶς ἀξιωμαχοῦ πρὸς τοὺς πολεμίουσ ἀρτι ἐκ τῆς πλάνης ἐπανάγκοντα, καὶ οὐκ ἐξαρκούντος τοῦ καιροῦ πρὸς τὸ δύναμιν κτήσασθαι βεβαίαν. Οἱ πολέριοι δὲ καὶ ὅποιοι βιάζεσθαι δύνανται ἂν ὄντες, πολλοὶ, καὶ χρήμασι τοὺς συνόντας διαφθεῖρουν, τῶν κινῶν Ῥωμαίοις χρημάτων ὑπ' ἐξουσίαν Ἀποκαύχῃ τῷ μεγάλῳ δουκὶ κειμένων, καὶ πάντα ἀναλώσονται ἀφειδῶς, ἵνα μόνον βασιλείωσ περιγένοιο· εἶδε γὰρ σαφίστατα, ὡς ἔως μὲν ἂν ἐκείνος περιῆ, ἀπιστος αὐτῷ τῶν Ῥωμαίων ἢ ἡγεμονία καὶ ἀμφίβολος, πάντων τῶν ἀρίστων ὑπ' ἐκείνου μᾶλλον αἰρουμένων ἀρχεσθαι. Ἄν δ' ἐκείνος τρόπῳ δὴ τινὶ ἐξ ἀνθρώπων οἴχοιτο, βεβαίαν εἰς τὸν ἔπειτα αὐτῷ ἐσομένην χρόνον τὴν ἀρχὴν, δι' ἃ συμπάντων χρημάτων ἀφειδήσει. Ἄ πάντα ἐνοοῦντας, τυχῆϊαν ποιεῖσθαι τὴν βοήθειαν προσῆχον. Ἄν τε

γὰρ ἀπλόγηται βασιλεὺς ὑπὸ τῶν πολεμίων περισχόντων, οὐδεμίαν ἡμῖν ἀθυρίας καὶ λύπης ὑπερβολὴν ἐλλείψει πρὸς τῷ καὶ κακῶς ἀκούειν ὑπὸ πάντων, ἔτι ἀνανδρία καὶ μαλακία τῇ περὶ τοὺς πόνους καταπροδίδεται τοῖς πολεμίοις ἡμῖν ὁ φίλος. Ἄν τε περιγένηται: ἡμῶν χωρὶς, τὸ μείζον τῆς φιλοτιμίας περιηρήμεθα. Τὸ μὲν οὖν πρὸς ἀνέμους ἀντιπνέοντας, καὶ θάλασσαν ἐξοιδούσαν καὶ μαινομένην ἀπομάχεσθαι, μελαγχολῶντων σαφῶς καὶ θανατῶντων ἐπ' οὐδεμιᾷ φιλοτιμίᾳ. Ὅθεν οὐδὲ πρὸς τοσοῦτον κίνδυνον ἀποδύεσθαι ὁμᾶς κελεύω, ἕτεραν δὲ ὑφηγήσομαι αὐτοῖς, πόνον μὲν ὄλιγον ἔχουσαν, εὐκλειαν δὲ καὶ εὐδοξίαν ἀκροατέην. Τριῶν γὰρ τῶν μεγίστων δείγματα ἡμῖν ἐξενεγκεῖν ἐξέσται, ἀνδρίας καὶ δικαιοσύνης καὶ φρονήσεως. Τὸ μὲν γὰρ ὑπὸ τῶν ἀνέμων καὶ θαλάσσης κωλυόμενος; ἕτεραν ἐξευρεῖν ὄδον δι' ἧς ἡμῖν ἀνυσθεῖη τὸ προκαίμενον, φρονήσεως δικαίως ἂν τις τιθεῖη. Δικαιοσύνης δὲ, τὸ πάντα χρήματα ἠγήσασθαι δεύτερα τῆς τοῦ φίλου σωτηρίας. Ἀνδρίας δ' εἶ, οὐ τῇ περὶ τὴν ὀδοπορίαν ὄσαν μακρὰν ταιλαιπωρία, οὐθ' εἶ διὰ πολλῶν ἔθνων, οἱ μέλλουσιν ἡμῖν μαχεῖσθαι, διέναι μέλλοντες, ἀπίεστημεν τοῦ δέοντος; καταπλαγέντας. Τί οὖν ἔστιν ὃ λέγω; Ὡς ἐπεὶ ταῖς ναυσὶν ἀδυνατοῦμεν εἰς Μακεδονίαν ἐρχεσθαι, ταῦτα; μὲν ὡς ἀχρήστους ἐνταυθοὶ πυρὶ καταπιμπρᾶν· αὐτοῖς δὲ τὰ ὅπλα ἔχοντας ἵναί τε διὰ τῆς ἠπείρου πρὸς βασιλεία. Τοῦτο γὰρ ἐκείνη τε μεγάλην ὀσει τὴν ὠφέλειαν, καὶ ἡμῖν τὴν εὐδοξίαν οὐ μικράν. Οὐ χρὴ δὲ τὰ ἐν μέσῳ σκῶλα καὶ προσκόμματα λογιζομένους ἀποκνεῖν πρὸς τὸν ἀγῶνα· οὐδεὶς γὰρ ποτε ἀνακαίμενος καὶ βέγγων τρόποιον ἔστησεν ἀπὸ τῶν πολεμίων· ἀλλὰ πρὸς τὸ τῶν πόνων τέλος ἀφορᾶν, ὡς πολλὴν ὀσει καὶ μεγάλην τὴν φιλοτιμίαν. Ταῦτα μὲν οὖν ἐμοὶ δίκαιά τε ἔδοξε καὶ συμφέροντα ὁμοῦ. Καὶ αὐτὸς; τε ποιῆσω πρῶτος, καὶ τοῖς ἄλλοις συμβουλεύσω. Εἰ δὲ τίτιν ὁμῶν, πρὸς τὸ τῶν πόνων καὶ τῶν κινδύνων ἀφορῶσι μέγεθος, οὐ μάλιστα δοκεῖ τοιοῦτοις ἐπιχειρητέον εἶναι, ἀλλ' ἐγὼ πρῶτος τῆν τε ναῦν ἐμπρήσω, καὶ τὰ ὅπλα ἔχων βαθεῖομαι· συνέψεται δὲ καὶ ὅστις εἴλετο ἔμοι συγκινδυνεύειν. Οἱ δὲ λοιποὶ, τὰς ναῦς ἔχοντες, ὅ τι φίλον ὁμῖν καὶ λυσιτελεῖς δοκεῖ, ποιήτε. Οὕτω πρὸς τοῦ; ἐν τέλει τῶν Περσῶν Ἀμοῦρ διαλεχθεῖς, πάντας μὲν ἔπεισεν ὡς δίκαιά τε ὁμοῦ καὶ λυσιτελοῦντα συμβουλεύει. Ἐπύοντο δὲ ἐξήκοντα μόνον ναύαρχοι συγκινδυνεύειν μετὰ τῶν πηρωμάτων. Οἱ δὲ ἄλλοι ἰσχυρίζοντο, ὡς ὀλίγη ὕστερον οὐρίων τυχόντες τῶν ἀνέμων ἐλεύσονται εἰς τὴν Μακεδονίαν, αὐθις τῷ σατράπῃ συνεσόμενοι. Οὕτω μὲν οὖν ἐδίδοκτο κοινῇ, καὶ ἐκ τῆς Εὐβοίας εἰς τὴν Λοκρίδος παράλιον ἐλθόντες, οἱ ἄλλοι μὲν ἠσυχάζον ἐν ταῖς ναυσὶν, Ἀμοῦρ δὲ καὶ οἱ ἐξήκοντα ναύαρχοι, οὓς ἔδει πρὸς τὸ τόλμημα συναίρεσθαι ἐκείνην, ἀνελκύσαντες τὰς ναῦς, καὶ ὅπλα τε ἀναλαβόντες, καὶ ἄλευρα ἐπιφορμένοι οἓς; ἐμελλον διατραφήσεσθαι πρὸς τὴν ὄδον· καὶ Ἀμοῦρ αὐτοῖς τοῖς ἄλλοις ἡμίως πᾶσιν, ἠύλλισαντο αὐτοῦ τὴν νύκτα παρὰ τὸν αἰγιαλόν· ὡς ἄμα ἔω τὰς ναῦς; ἐμπρήσαντες, τῆς εἰς Βέρροϊαν ἔχοντα φορούσης. Τῆς; νυκτὸς δὲ ἐκείνης τῶν ἐναντίων πνευμάτων παυσασμένων, οὐρίων δὲ ἐπιπνευσάντων, τὰς ἀνελκυσμένας καθελκύσαντες, καὶ ἄμα πάσας ἄραντες ἰστέλα, εἰς τὴν ὕστεραν

vos ad tantum periculum adendum adhortor, sed allam demonstrabo viam, qua; cum parvo labore summam nominis celebritatem splendoremque continet, Trium namque virtutum maximarum documenta nobis edere licebit, fortitudinis, justitiae atque prudentiae. Nam a ventis et mari interclusos aliud iter invenisse, quo ad finem nobis propositum perveniamus, prudentiae optimo jure ascribitur. Justitiae autem, res omnes pra; salute amici contempsisse; fortitudini, quod nec itineris longi molestia ac defatigatione, nec transitu per multas gentes, quae nobis se oppositurae essent, percussi atque consternati, a recto tramite officioque deflexerimus. Quid igitur tibi vis? dicit quispiam. Ut quoniam in oras Macedoniae navibus deferri non possumus, eas hic tanquam inutiles concrememus, ipsi cum armis per continentem ad imperatorem gradiamur, quod illi perquam fructuosum, nobis vero gloriosum acciderit. Nec impedimenta et offendicula in medio occurrentia perpendiculariter, ab hoc labore deterri oportet; quis enim unquam recubans supinus, et atertens, de hostibus tropaeum erexit? sed finis laborum ante oculos habendus est, quem plurimus et eximius honos comitabitur. Haec ego justa et utilia censeo, factoque ipso me ducem et suasorem aliis exhibebo. Quod si quibusdam vestrum magnitudinem laborum periculorumque considerantibus, minime istuc aggrediendum videtur, ego sane primus navim flammis exuram, et arreptis armis iter invadam; sequetur, 567 quicumque adversus casus participare mecum voluerit; caeteri salvis navibus quod placuerit, et ex usu judicaverint, faciant licet. Sic Persas primos affatus Amurius, fidem fecit se aequum et utile consulere. At enim non plus sexaginta navarchi cum classiariis remigibus illi se associare instituerunt; reliqui brevissimo spatio ubi ventum proplium essent nati, in Macedoniae cursum directuros, rursusque cum eorum futuros asseverarunt. Postquam inter illos communiter ita convenit, ex Euboea ad Locridis littora delati, alii in navibus permanserunt, Amurius autem, et sexaginta navarchi, quos tanti facinoris consortes illi esse oportebat, subductis navigiis et armis assumptis, comiteaque in viam deprompto, juxta littus pernoctarunt, ut mane exustis illis Berrhoeam iter caperent. Nocte porro illa, cum venti luctantes cessissent, et secundi spirarent, deductis denuo, quas subdixerant navibus, et sublatis velis, omnes simul die sequenti, portum non procul Thessalonica Clopan appellatum, tenuerunt, partim quod magnum ducem Thessalonicae degere arbitrentur, vellentque cum eo, si possent, navale praelium miscere, partim quod adversa ora Boeotiae importuosa esset, tantumque classem eodem loco nequiret recipere.



προπέσυχον οὐ μακρὰν Θεσσαλονίκης· ἐν λιμένι τοῦ Κλάπα προσπαρορευμένῃ· τοῦτο μὲν οἰόμενοι καὶ μέγαν δούκα ἐν Θεσσαλονίῃ εἶναι, καὶ βουλόμενοι εἰ τύχοι πρὸς ἐκεῖνον ναυμαχεῖν, τοῦτο δ' ὅτι καὶ ἡ ἀντιπέραν παράλιος τῆς Βασιλέως ἀλιμευρὸς τὰ καλλὰ ἐστὶ, καὶ τεσσάρων ἐν ταυτῷ στόλον ὑποβέχθησθαι μὴ δυναμένην.

## CAPUT. LXIV.

*Persæ circa Thessaloniam loca deprædantur. Imperator curat ne Crallis regio incursetur. Ad eundem legatio, qua fides ei promittitur. Thessalonicam venit cum copiis. Amurii occurrunt. Zelotiarum sævitia in imperatoria studiosos. In Thraciam cum Amurio discedit. Peritheorium obsidetur. Humanitas imperatoris in captivam. Legatio de pace ad imperatricem. Rapitur in odium Apocauchas. Amurius quoque separatim eam ad pacem impellit, et a sua cum Cantacuzeno amicitia terret.*

Persæ, simul ut magnum ducem Byzantium A vela fecisse audierunt, Thessalonicensem agrum universum incursantes, magnas hominum pecorumque prædas egerunt. Amurius altero die delectas naves quinquagenas Pydnam mittit, ut inde pars militum dimidia Berrhœam vadat, et cum imperatore Thessalonicam proficiscatur, altera pars cum navibus redeat. Imperator Barbaris Pydnam appulsis, diligentissime cavit, ne quid Crallis provincia detrimenti acciperet, circummissisque nuntiis infestum eorum adventum significavit, 568 et monuit ut in urbes et castella se omnes reciperent. Nemo tamen inde, ut neque e locis imperatori subjectis, in servitutum abreptus est. Qui Thessalorum et Berrhœotarum optimates pro studio erga se dignitatibus, et donis remuneratus, et exercitum qua par erat cura dignatus, et Manuele filio Juniore Berrhœæ aliisque oppidulis recenter ad auctoritatem suam adjunctis præfecto, eique Angelo comobrinno, cui ante Thessaliæ gubernatio commissæ fuerat, commendato, cum mandatis, ut si opus esset, alter alterum defenderent, forma insuper mansueti ac minime molesti imperii præscripta, et cæteris quoque probe constitutis, oratores ad Crakem misit, qui indicarent, quamvis fœdus secum percussum et inita societas ab eo dissoluta esset, nihilominus memorem se honoris et humanitatis quam apud ipsum commorans expertus esset, neque ad iram commotum esse, neque fœdus temerasse, quod absurdum duceret, non opere ipso palam ostendere quem in gratia amicis referenda virum ipse tam benevole tractare voverit. Et nunc missa sibi Persarum auxilia, quæ damnum dare possint, ab ejus regione, ut amica et sociæ, vexanda prohibuisse, et de cætero quoque quantum efficere possit, ei commodaturum. In eo autem situm, aut bonam fidem optimi et constantis amici agnoscere, aut rationi et justitiæ adversantem, bellum facere. Posthæc ipsum et conjugem Helenam, ut cum Persicis copiis Didymotichum abiturus, valere jubet. His igitur omnibus quindecim dierum spatio transactis, cum Thessalico et Berrhœensi delectu, et quos prius habebat, et cum Persis præterea Thessalonicam venit. Per dies illos Persæ qui in navibus erant, cum aliis modis Thessalonicæ vicina deformatunt, ut Barbari nimirum iidemque hostes, tum vicos duos munitos cum turribus devastarunt, agricolis qui se præ metu dedebant, servitute multatis. Amu-

Τὸ μὲν οὖν Περσικὸν αὐτίκα, ἐπεὶ ἐπύθοντο τὸ μέγαν δούκα ἀποπεπλευκέναι εἰς Βυζάντιον, τὰ περὶ Θεσσαλονίκην ἅπαντα ἐπιβραμόντες χωρὶς ἐληλίζοντο, καὶ ἠδραπέδισαν εὐκ οὐλίγου. Ἀμοῦρ δὲ εἰς τὴν ὑστερίαν πεντήκοντα ναῦς ἀπολεξάμενος, ἐπεμψεν εἰς Πύδναν, ὡς ἐκεῖθεν τοὺς μὲν ἡμίσει· ἤξοντα; εἰς Βέρροισιν, ὡς ἅμα βασιλεῖ ἐλευσομένους εἰς Θεσσαλονίκην, τοὺς ἐπιλαίτους δὲ ἐπανήξοντα; ταί; ναυσί. Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ πύθοιτο τοὺς βαρβάρους Πύδνα προσσχόντας, διὰ σπουδῆς μὲν ἐποίησατο πάσης τὴν ὑπὸ Κράλην τελοῦσαν χώραν μηδὲν ζημωθῆναι· καὶ πέμψας ἐκέλευε πάντας εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ φρούρια εἰσάγεσθαι τὴν ἐφοδὸν μηνύων τῶν βαρβάρων. Καὶ ἠδραπέδισθη γὰρ ἐξ ἐκεῖνων οὐδὲ εἰς, οὔτε μὴν ἐκ τῆς ὑπὸ βασιλείᾳ τελοῦσης χώρας. B Αὐτὸς δὲ, Θετταλῶν τε τοὺς ἀρίστους καὶ Βέρροισι τῶν τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας ἀξίαις τε ἀμειψάμενος καὶ εὐεργεσίαις ταῖς προσηκούσαις, ἔπειτα καὶ τὴν ἄλλην στρατιάν προνοίας τῆς θεούσης ἀξιώσας, καὶ τῶν Μανουὴλ τὴν νεώτερον τῶν υἱῶν Βερρόλιας καὶ τῶν ἄλλων πολιχνίων, ἃ προσεχώρησαν αὐτῷ, ἀποδείξας ἄρχοντα, συστήσας δὲ αὐτῷ καὶ Ἄγγελον τὸν ἀνεψιὸν, δὲ Θετταλίας πρότερον ἐνεχειρίσθη τὴν ἀρχὴν, καὶ κελεύσας, ἦν τι δέονται, ἐκάτερος ἀλλήλοι; ἐπιμαχεῖν, τύπον τε ἐκθέμενος αὐτοῖς ἡμέρου καὶ ἀνεπαχθοῦς ἀρχῆς, καὶ τὰ ἄλλα εὐ διοικησάμενος, πρεσβείαν ἐποιεῖτο καὶ πρὸς Κράλην, ἐδήλου τε ὡς εἰ καὶ ἐκεῖνος αἰ πρὸ; αὐτὸν ἀπαγορευθεῖσιν σπονδαὶ καὶ ἡ συμμαχία, ἀλλ' αὐτὸς μεμνημένος τῆς τιμῆς καὶ τῆς φιλίας ἧ; ἀπέλαυσε διέγων παρ' αὐτῷ, μήτε C κακινήσθαι πρὸ; ὀργὴν, μήτε διαλευκέναι τὰς σπονδάς· ἀποπον εἶναι ἠγησάμενος μὴ ἔργοις αὐτοῖς θέσθαι φανερόν εἰ, ὅσον ὄντα περὶ τὸ ἀμειβεσθαι τοὺς φίλους, εἴλετο αὐτὸ; ἐπιδείξασθαι τοσαύτην εὐνοίαν. Καὶ νῦν μὲν τῆς Περσικῆς στρατιᾶς ἐλθούσης πρὸς αὐτὸν καὶ δυναμένης βλάπτειν, αὐτοῦ; τε κωλύσαι κελεύσας μὴ κακοῦν τὴν χώραν, ὡς φιλίαν οὔσαν καὶ συμμαχίδα, καὶ ὑστερον, ὅ τι ἀνδύναίτο ὠφελῆσθαι. Ἐπ' αὐτῷ δὲ εἶναι ἡ εὐγνωμοσύνη περὶ αὐτὸν φίλον ἀγαθὸν μάλιστα ἐσόμενον, ἡ αἰρεῖσθαι πειθεῖσθαι ἐπ' οὐδεμιᾷ προφάσει εὐλόγῃ καὶ δικαίᾳ. Ἐπὶ τοῦτοι; δὲ καὶ προσηγόρευεν αὐτὸν τε καὶ Ἑλένην τὴν γυναῖκα, ὡς ἅμα στρατιᾷ τῇ Περσικῇ βεβούμενος εἰς Διδυμοσίχον. Ταῦτα δὲ πάντα ἐφ' ἡμέραι; πεντακαίδεκα διαπραξάμενος, τὴν ἐκ Θετταλίας καὶ Βερρόλιας ἔχων στρατιάν ἅμα τοῖς ἄλλοι;ς, οἱ αὐτῷ συνῆσαν πρότερον, καὶ τῶν Περσῶν συνεπομένων, ἤκεν εἰς Θεσσαλονίκην. Ἐν δὲ ταῦται; ταῖς ἡμέραι;ς, ἡ ἐν ταῖς ναυσί τῶν Περσῶν οὔσα στρατιὰ, ἄλλα τε

ἐκάκου τῆν χώραν, ὅσα εἰκὸς βαρβάρους καὶ πολέμους, καὶ δύο κόμας τετειχισμένας καὶ πύργους ἔχουσας διαπύρθησε, τῶν ἔχόντων ταύτας γεωργῶν ὑπὸ δίου, παραδεδωκότων σφᾶς αὐτοῦς καὶ ἀνδραποδισθέντων. Ἀμούρ δὲ ἐπεὶ ἐπέβητο ἐγγὺς εἶναι βασιλέα, αὐτὸς μὲν ἐπιππος μετὰ ὀλίγων τῶν ἀρίστον (οὐ γὰρ εὐπόρου ἱππων), πᾶσα δὲ ἡ στρατιὰ περὶ ἑπόμενοι, εἰς ὑπάντησιν βασιλέως ἦσαν. Ἐπεὶ δὲ ἦσαν ἤδη οὐ μακρὰν ἀλλήλων, τοῦ ἱπποῦ ἀποβάς ὁ Ἀμούρ, προσκύνει τε τὴν βασιλέα, καὶ ἐβάδιζε πρὸς αὐτὸν περὶ. Πέμψας δὲ ὁ βασιλεὺς, ἐκέλευε τοῦ ἱπποῦ ἐπιβαίνειν, καὶ ἐπιβῆτο πολλὰ πρότερον περὶ τοῦ περὶ ἐλθεῖν φιλονεικίας. Προσαγορευόμενοι δὲ ἀλλήλους, ἦσαν εἰς τὰς σκηνάς, καὶ ἐστρατοπεδεύσαντο οὐ κατὰ ἀπῶθεν Θεσσαλονίκης ἐν ἐπέτῃ ἡμέραις. Προσέειπεν δὲ Ἀμούρ πρὸς τοὺς ἐν Θεσσαλονίκη πεποιτημένους, καὶ παραινούντους προσχωρεῖν ἐκόντας· βασιλεῖ, καὶ τὴν πόλιν παραδίδόναι, τοὺς τε αἰχμαλώτους ἀπολύσειεν αὐτοῖς, εἰ πείθονται ἐπαγγελλομένους, ἀπεκρίναντο οὐδὲν ἐπιεικὲς. Δείσαντες δὲ οἱ Ζηλωταὶ μὴ οἱ τὰ βασιλέως ἔνδον ἡρημίνου, καιροῦ λαθρόναι· ἐπιτηδελου, καὶ τὸν δῆμον ἀναπαίσαντες θεοβουθημένον ὑπὸ τῶν βαρβάρων, ἄλλως τε καὶ ἐλπίζοντες τοὺς αἰχμαλώτους αὐτοῖς ἀπολυθῆσθαι ἐπιθῶνται καὶ κρατήσωσιν αὐτῶν, ἔγνωσαν ἐπι ἀμύθητα καὶ φόνους χωρεῖν, ἵνα δι' αὐτῶν καὶ τοὺς ἄλλους ἐκφοβῶσι. Καὶ Παλαιολόγον τέ τινα ἐκ τῶν ἀρίστον, οἴκοι σχολάζοντα διὰ τὸ ὑποπεύεσθαι, μηδεμίαν αἰτίαν τοῦ ἀποθανεῖν παρεσημένον, ἐξαρπάσαντες ἀποσφαζαν ἐπὶ τῆς δημοσίας ἀγορᾷ, καὶ τὴν κεφαλὴν ἀποτερόντες, ἔπειτα καὶ τὸ σῶμα διελόντες τετραχῆ, τὰ μὲν τμήματα ἐν ταῖς πόλεως πύλαις ἀπὴρώρησαν ἐκάστη τμήμα· τὴν κεφαλὴν δὲ δέρας ἐνθάμενοι, καὶ τὰ ἔγκυα σύροντες ἀνηλεῶς περιήσαν τὴν πόλιν. Γαβαλῶν δὲ τινα ἐκ τῶν μέσων πολιτῶν, τὰ ὅσα πρότερον ἐκτεμόντες καὶ τὴν βίβλα, καὶ τὰ ἄλλα μέλη διαλυθῆσάμενοι, ἔπειτα ἀπέκτειναν. Ἐτέρων δὲ οὐκ ὀλίγων τοιοῦτων βίβλας καὶ ὅσα ἐκτεμόντες, ἔπειτα κατεδίκασαν ἀειφυγίαν, καὶ ἀνοίξαντες τὰς πύλας, ἐξήλαυον τῆς πόλεως. Τῶν δὲ ὀδυρομένων καὶ τὴν αἰτίαν θεομένων κιδιάσασθαι, δι' ἣν τοιαῦτα ὑπομένειν κατεκρίθησαν, οὐδὲν πλέον ἀπεκρίναντο οἱ Ζηλωταί, ἢ ὅτι εἰδῆσαν αὐτοῦς τὰ Καντακουζηνῶν σφείστατα ἡρημένους. Οἱ μὲν οὖν οὕτω· ὀδυρόμενοι, ἐπεὶ πρὸς οὐδὲν ἕτερον εἶχον χρῆσθαι ἑαυτοῖς, εἰς τὸ τῶν βαρβάρων ἀπεχώρου στρατόπεδον πρὸς βασιλέα. Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ τὸ προσάγεσθαι τὴν πόλιν ἀπορον ἐώρα, Μανουὴλ μὲν τὸν υἱὸν καὶ Ἀγγελὸν τὸν ἀνεψιὸν τὴν τε ἐκ Θεσσαλίας· καὶ Βερβήνας ἔχοντας σφραγίδας, ἐκέλευεν εἰς τὰς ἰδίας ἀρχὰς ἀποχωρεῖν. Αὐτὸς δὲ ἀπολειφθεὶς μεθ' ὧν ἦγεν οἴκοθεν, καὶ Περσῶν τοῖς ἀρίστοις διακοσίοις ἱπποῦς παρεσχόμενος καὶ ἐκ τῆς ἄλλης στρατιᾶς ἑξακισχιλίους ἐπιλέκτους περὶ πύλας παραλαβὼν, ἅμα Ἀμούρ ἐκ τῆς ἡπείρου εἰς Θράκην ἀπεχώρου, τὴν δὲ ἄλλην στρατιάν ἐκέλευεν ἐν ταῖς ναυσὶν εἰς Περθεωρίον ἐλθεῖν, ὡς ἐκεῖ συμμιζόντας ἀλλήλους. Ἐπεὶ δ' οἱ μὲν ἐκ θαλάττης, οἱ δ' ἐκ τῆς ἡπείρου πάλιν ἐν ταυτῷ ἐγένοντο, Περθεωρίου

Arius ut imperatorem appropinquare cognovit, cum paucis optimatibus in equis (non enim his abundabant), toto agmine pedibus prosequente, ei se fert obviam. Parum inter se distantibus, Amurius ab equo descendens eum adorat, et pedibus propius accedit, quem imperator per nuntium rursus equum conscendere jubet. 569 Consulatio peracta, in tabernacula concedunt, castraque non procul Thessalonica diebus septem locant. Amurius per legatos hortatur oppidanos, ut imperatori urbem seque tradant. Si faxint, captivos donaturum pollicetur. Illi æqui bonique nihil respondent. Zelotæ metuentes, ne qui intra mœnia erant imperatoris partium, tam bella occasione. utentibus, incitatoque ab iisdem populo a Barbaris turbato, et captivos sibi dimissum iri sperante invaderentur opprimerenturque, ad sævitiam et cædes procedendum consuerunt, quo per illos aliis quoque terrorem incuterent. Et Palæologum quemdam ex optimatibus domi delitentem, quod in suspicionem venerat, et qui cur moreretur nihil meruerat, raptum in foro publice peremerunt, amputatoque capite, et corpore in partem dissecto, eas per portas suspendunt. Caput autem hastili præfixum gestantes, et viscera crudelem in modum distrabentes, urbem obambulant. Tum Gabalam quemdam sortis modicæ ei emiprius, auribus naso, cæterisque membris mutilatum occiderunt. Alios item complures eisdem ordinis naribus, et auribus truncatis, urbe in sempiternum exsiliū expulerunt. Quibus lamentantibus, causamque sciscitantibus, ob quam talibus suppliciis damnati essent, hoc tantum zelotæ responderunt, constare sibi, ipsos apertissime Cantacuzeno favere. Sic igitur lamentantes, quoniam se inutiles jam videbant, ad Barbarorum castra, imperatorem conventuri, adierunt. Is cum non videret quo pacto urbem in potestatem adduceret, Manuelem filium et Angelum consobrimum, cum copiis quas e Thessalia et Berrhosa ducebant, ad illorum præfecturas remisit: ipse relictus cum his quos per se adduxerat, ducentis Persarum optimatibus equis suppeditatis, et de reliquo exercitu sex electorum peditum millibus ascitis, socio Amurio e continenti in Thraciam recessit; reliquum copiarum navibus Peritheorium venire, ut ibi conjungerentur, præcepit. Navali jam pedestrique in unum conflatō exercitu, Peritheorium obsidione circumdederunt. Abderitis autem sponte se dederunt, Gudelem, qui erat Annæ imperatrici ad cyathum, simul vincitum adducentes, quem magnus flux post imperatoris ad Triballus discessum, in exsiliū timore sese tradentibus præfectum attribuerat. 570 Laudatos imperator, tum quod tentori se accommodassent et supra vires quidquam audere noluisent, tum quod ad redueem sine cunctatione aliqua se adjunxissent, præfecto illis creato, domum dimisit, Gudelem sua restitui jubens, et ultro ei plura suppeditans. Deinde Jacobus

Brulam e ministris domesticis, et Salatinen e Persis Byzantium ad imperatricem de pace legat. Ac primum quidem Deum testatur, se non solum illi aut filio imperatori non insidiatum re, sed nec cogitatione tenus in eum collata alicujus offensionis sibi esse conscium, verum ipsam a calumniatoribus, qui neque facere, neque dicere quicquam probum ac sincerum statuisent circumventam, hoc civile bellum excitavisse, quod hactenus multas et savas clades Romanis peperisset, et nisi finiretur,æviores pariturum esset. Et se quidem hujus belli causa gravibus infortunis pressum, periculisque horribilibus et mortem ipsam intentantibus cinctum fuisse, verumtamen Deo bene favente et illa depulisse, et nunc eodem bene javante, postliminio reverti. Cum autem perspiciat, quæ mala ex bello istoc emanatura sint, modum nullum habitura, et vicissim bona ingentia ex pace oritura quæque ægram ac labantem Romanam rempublicam sustentare ac recreare possint, hanc legationem de pace mittere voluisse, rogareque ne eam propter nonnullorum malignitatem atque stultitiam, imperium Romanum evententem despiciat. Nam et a principio usque ad illum diem multa dira et acerba evenisse, totamque regionem et urbes alternis obsidibus, impressionibus ac depopulationibus afflictatas esse, attamen censenda videri mediocria (utpote Romanis in Romanos incurrentibus, et aliquando miseris misericordiam tribuentibus) præ illis quæ tanto tetriora et horribiliora erunt, ut propter eorum immensitatem præterita cum ipsis comparata felicitatis nomen obtinere queant. Barbaros enim Persas, ut socios suos, contra Romanos esse præliaturos, quibus homines jugulare ludus, et captos abducere atque in servitutem vendere quovis luero dulcius: nec in ærumnosos ullus humanitatis sensus, ullave commiseratio, natura nimirum hostibus, propter summam in divino numine colendo discrepantiam. Atque illius mali non se, verum sacri cubiculi præfectum Apocauchum auctorem existisse, qui Berrhæam adversus illum Romanos multos 571 ac strenuos ductare non satis existimasset, nisi et Persas adjecisset, qui loca illa latrocinis implevisent, obvios partim trucidantes, partim captivos abripietes, et omnes vicos in cineres redigentes. Eo magistro se tale quidpiam experiri, nec culpam committeri, si cum Barbaris et Romanis simul resistere non possit, similes et ipse socios asciverit. Quæ quoniam et ipsa intelligat quam atrociam et imperio pestifera, quamque gravem damnationem ei apud futurum tribunal illud allatura sint, si nempo propter contentionem, falsasque calumnias, et obtræctationes Christianorum sanguinem a Barbaris effundi patiat, ad pacem inlecti debere, priusquam perniciës ab illis importetur tantisper enim nulli Romano illaturos injuriam, dum legati revertantur. In quas porro condiciones pacem fieri oporteat, non esse præsentis temporis indicare:

ἂ ἐπολιάρκουν ἐπιστρατοπεδευόμενοι. Ἄδδθρηται δὲ προσῆλθον ἔκοντι, δεσμώντην ἀγαγόντες καὶ Γουδέλην τὴν τῆς βασιλῆος Ἄννης οἰνοχόον, ὃν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς αὐτῶν κατέστησεν ὁ μέγας δοῦς μετὰ τὴν βασιλείαν εἰς Τριβαλοῦς ὑπερορίαν προσκεχωρηκότων δέει. Ἐπαινέσας δὲ αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς, καὶ τοῦτό τε τῷ καιρῷ προσήκοντα πεποιηκέναι μὴ φιλονεικῆσαντας ἐπιχειρεῖν τοῖς ὑπὲρ δύναμιν, καὶ τοῦ αὐθις ἐπανήκοντι προσκεχωρηκέναι μελλήσαντας μὴδὲν, ἐκείνοισ μὲν ἄρχοντα ἐπιστήσας, οὐκαδὲ ἀπέπεμπι. Γουδέλη δὲ τὰ τε ἴδια κελύους ἀποδοθῆναι, καὶ οὐκοῦν πλείω παρασχόν, ἔπειτα καὶ Ἰάκωβον τὸν Βρουλῶν ὄντα ἐκ τῶν οἰκιστῶν, καὶ Σαλατινήν ἑκ τῶν Περσῶν ἕνα ἕκασον ἐξέπεμπεν εἰς Βυζάντιον πρὸς βασιλεῖδᾶ πρέσβεις. Ἡ πρεσβεία δὲ ἦν περὶ εἰρήνης. Καὶ πρῶτα μὲν ἐμαρτύρητο Θεὸν, ὡς οὐ μόνον αὐτῇ οὐκ ἐπιβουλευσείεν ἔργῳ ἢ βασιλεὶ τῷ υἱῷ, ἀλλ' οὐδὲ μέχρι λογισμῶν αὐτῷ τῷ περὶ αὐτὴν προσκεκρουκῶσι συνευθεῖν. Αὐτῇ δὲ ὑπὸ συκοφαντῶν ἀνθρώπων, καὶ οὐδὲ ὕγιε, ὅστε ποιεῖν, ὅτε λέγειν μεμελετηκότων παραχθείσαν ἐφασκε τὸν ἐμφύλιον τουτοῦ πόλεμον κεινηκέναι, ὃς ἄχρι νῦν πολλῶν τε καὶ μεγάλων αἰτίας Ῥωμαίοις κατέστη συμφυρῶν, καὶ ἐτι μειζρόνων ἔσται ἂν μὴ καταλυθῆ. Καὶ αὐτὸν δὲ μεγάλας μὲν χρῆσασθαι συμφοραῖς διὰ τὸν πόλεμον, καὶ κινδύνους φοβεροὺς περισσεῖσθαι θάνατον ἀπειλοῦσι. Τοῦ Θεοῦ δὲ ὁμοῦς ἴλω τυχόντα, τῶν κινδύνων τε ἐκείνων ἀπηλλάχθαι, καὶ νῦν ἐπανήκειν τοῦ, Κρείττονος συναιρομένου. Συνορῶντα δὲ ὡς τὰ τε μέλλοντα κακὰ ἐκ τοῦ πολέμου πᾶσαν ὑπερβήσεται ὑπερβολῆν, καὶ τὰ ἐκ τῆς εἰρήνης ἀγαθὰ ὁμοῦς μεγάλα τε καὶ δυνάμενα τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν κινδυνεύουσιν ἀνακτῆσθαι, τὴν πρεσβείαν πεποιῆσθαι τὴν περὶ τῆς εἰρήνης ταύτης, καὶ δεῖσθαι αὐτῆς μὴ περιορῆν διὰ τὴν τινων μοχθηρίαν καὶ ἀγνωμοσύνην τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν διαφθειρομένην. Καὶ ἐξαρχῆς γὰρ ἄχρι νῦν πολλὰ συμβεβηκέναι τὰ δεινὰ καὶ χαλεπὰ, καὶ τὴν χώραν ἄπειν, καὶ τὰς πόλεις διεφθάρθαι ὑπ' ἀλλήλων πολιορκουμένας καὶ διαφθειρομένας ἐπιδρομαῖς καὶ λεηλασίαις, μέτρια δὲ ὁμοῦς εἶναι οἷα δὴ Ῥωμαίων Ῥωμαίοις ἐπίοντων, καὶ οἰκτόν τινα ποτα καὶ τῶν ἀτυχούντων λαμβανόντων. Τὰ προσδοκώμενα δὲ τοσοῦτω καὶ δεινότερα καὶ φοβερώτερα, ὡς τὰ παρελθόντα πρὸς αὐτὰ παραβαλλόμενα, εὐτυχίας τόπον ἐπέχειν πρὸς ἀκροτάτην κακοπραγίαν. Βάρβαροι γὰρ ἤδη εἶναι Πέρσαι· εἰ τὸν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιτετραμμένοι πόλεμον ἀκείνῳ συμμαχῆσαντες, οἷς τὸ φονεῖν τρυφή, καὶ τὸ ἐξανδραποδίζεσθαι καὶ ἀποδίδοσθαι ἐπιδουλεῖ κέρδους ἡδίων παντός, καὶ οἰκτο· οὐδὲ εἷς, οὐδὲ εἷσος τῶν ἀτυχούντων, οἷα δὴ φύσει πολεμίων ὄντων διὰ τὴν περὶ τὸ σέβας ἀκροτάτην ἐναντιότητη. Καὶ τοῦτου εἷλες τοῦ κακοῦ οὐκ ἐκείνον ἤρχθαι πρῶτον, ἀλλ' Ἀπόκαυγον τὸν παρακοιμώμενον. Ὅς αὐτῷ εἰς Βέρβοιαν ἐπιστρατεύσας, καὶ πολλῆν καὶ ἀγαθὴν ἄγων στρατιάν Ῥωμαίων, οὐκ ἀγαπητὸν γιῆθη, εἰ μὴ καὶ Πέρσαις ἐπαγάγοι, οἱ πολλὰ ἐκώσασαν τὴν χώραν ἐκείνην, κτείνοντες καὶ ἐξανδραποδίζόμενοι τοὺς προστυχόντας, καὶ πυρὸς ἔργον εἰσας

κώμας πεποιημένοι. Ἡ διδασκαλὴ καχημένος ἐπι  
 τὴν τοιαύτην τετράχθαι πείραν, καὶ μηδεμίαν διὰ  
 ταύτην εἶναι ἄξιον αἰτίας, εἰ μὴ δυνάμενος πρὸς τοὺς  
 βαρβάρους ὁμοῦ καὶ Ῥωμαίους ἀντιτάττεσθαι, τοῖς  
 ὁμοίοις· καὶ αὐτὸς ἐχρήσατο συμμάχοις. Ἄ συνωρῶ-  
 σαν καὶ αὐτὴν ὡς δεινὰ, καὶ τὴν τε ἀρχὴν διαφθε-  
 ροῦντα καὶ πρὸς τὸ μέλλον ἐκαὶ κριτήριον μεγάλην  
 οἴσονται τὴν καταδίχην, εἰ διὰ φιλονεικίαν καὶ ψευ-  
 δεῖ· συκοφαντίας καὶ διαβολᾶς τὸ Χριστιανῶν αἶμα  
 περιεμένη φαίνοιντο χεῖσθαι ὑπὸ τῶν βαρβάρων,  
 πισθῆναι πρὸς τὴν εἰρήνην, πρὶν ὑπὸ τῶν βαρβάρων  
 διεφθάρθαι. Περιμενοῦσι γὰρ Ῥωμαίων οὐδένα  
 ἀδικούντες, ἀλλ' ἐκπαύουσι οἱ πρέσβεις. Τὸ δὲ  
 ἐφ' ὁποίοις βεῖ γέσθαι, οὐ τοῦ παρόντος εἶναι και-  
 ροῦ δηλοῦν· ἀλλ' εἰ μόνον πειθοῖτο, πρέσβεις πέμ-  
 πειν πρὸς αὐτὸν οἱ διαλέξονται ὅσα ἂν αὐτῇ καὶ  
 πατριάρχῃ καὶ τοῖς ὑπολειφθεῖσιν ἔτι τῶν πραγμά-  
 των ἀρχουσι, βέλτιστά τε εἶναι δοκῆ καὶ λυσιτελέ-  
 στατα ἑαυτοῖς, πεποιθῆναι δὲ αὐτὸν ὡς τοῦ Θεοῦ  
 δίδόντος· χαίροντες ἐκπαύουσι, καὶ τὰ πᾶσι κοινῇ  
 Ῥωμαίοις συνοίσοντα κατορθώκοις. Τοιαύτη μὲν  
 ἦν ἡ βασιλεία τοῦ Καντακουζηνοῦ πρὸς τὴν  
 Ἄνναν τὴν βασιλίδα. Ἄμουρ δὲ καὶ αὐτὸς ἰδίᾳ συν-  
 εβούλευεν ἔχεσθαι τῆς εἰρήνης, ὡς τὰ μέγιστα λυσι-  
 τελοῦσα. Αὐτὸς μὲν γὰρ καὶ πρότερον φίλος εἶναι  
 βρασιλεῖ τῷ Καντακουζηνῷ ἐκ πολλῶν ἐτῶν, καὶ διὰ  
 τὴν αὐτοῦ φίλαν βρασιλεῖ τε τῷ Ἀνδρονίκῳ, οὐ μόνον  
 εἰς τὸν κατὰ Φωκαίας πόλεμον συμμαχίαν παρεσχῆ-  
 σθαι, ἀλλὰ καὶ ὕστερον ἐπὶ Ἀλβανού. Καὶ ἐξ ἐκα-  
 ντων τῶν χρόνων εἰς τὴν Ῥωμαίων, οὐδέποτε ἐμβε-  
 ρηκέναι Ῥωμαίους πάντας ἡγούμενος ὑπὸ Καντακουζηνὸν  
 τελεῖν τὸν βασιλεῖα, καὶ εἰς τὴν ἰδιούτου  
 τύχην στέργοντα. Νυνὶ δὲ, οὐκέτι φίλος εἶναι βασιλεῖ,  
 ἀλλὰ δοῦλος, καὶ οὕτω κεραισθεῖσθαι, ὡς οὐ  
 πέμπων στρατιὴν βοηθεῖν, ἀλλ' αὐτὸς παρῆναι, καὶ  
 τὴν ἴσῃν ἐπιδείκνυσθαι σπουδῆν, ἣν ἂν καὶ ὕπερ  
 ἑαυτοῦ τὸν πόλεμον αἰρούμενος ἐποιεῖτο. Δι' αὐτὸ  
 συνεβούλευεν αἰρεῖσθαι μᾶλλον τὴν εἰρήνην, τοῦ  
 βασιλεῖος μάλιστα τὰ εἰς αὐτὸν γεγενημένα πρότερον  
 διὰ τῶν ἀρχόντων τὴν ἀγνωμοσύνην ἀφιέντος, καὶ  
 τὸν πόλεμον κατατεθεσθαι ἐθέλοντος. Οὐ μόνον γὰρ  
 εἰ τι τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας καταλίπετο ἀκέραιον  
 διασωθήσεται, ἀλλὰ καὶ τὰ διεφθόρτα ὑπὸ τοῦ  
 πολέμου δυνατὸν πάλιν ἀνακτασθαι. Αὐτὸν δὲ ἐντὶ  
 πολέμου σύμμαχον ἐξέσται καὶ φίλον ἔχειν. Τοιαῦτα  
 μὲν καὶ ὁ Ἄμουρ διεπρεσβεύετο.

## 572 CAPUT LXV.

*Legatus Cantacuzeni crudeliter et ignominiose habetur. Maledicta Apocauchi in imperatorem et ejus scopus. Litteras sibi missas ab Apocaucho Amurium non operas imperatori deseri, facti consilium offert. Episcopi Didymotichensis divini nuntius. Lætitia de reditu imperatoris et feriæ. Quid Glabæ cuidam prædixerit idem episcopus. Castella duo et agrestes se dedunt, quibus Momitailus præficitur, cæjus mores describuntur.*

Ὁ μέγας δὲ δοῦξ ἐπὶ πύθοιτο τὰ τῆς πρεσβείας,  
 Σαλατινὴν μὲν τὸν Ἄμουρ πρεσβεύτην φιλοτίμως τε  
 ὑπεδέξατο, καὶ μετὰ μικρὸν ἐξέπεμψε δῶρα παρα-  
 σχῶν. Βρουλιὰ δὲ τὸ γένειον περικαίρας καὶ τὴν κε-  
 φαλήν, ἔπειτα καὶ τοὺς μυκτῆρας διαβρήξας καὶ τὰς  
 κνήμας, ἀσθλῶν τε τὸ πρόσωπον περιχρίσας ἐλκυσσε  
 διὰ τῆς· ἀγορᾶς οὕτως ὑφαίμον. Πρὸς δὲ τὴν πρε-  
 σβείαν οὕτως ἀπεκρίνατο. Ἄμουρ μὲν ἔγραψε πολ-  
 λὰς κατὰ βασιλεῖος ὑβρεῖς καὶ χυλεπὰς. Αὐτοῦ δὲ  
 καθήκτετο μετρίως ὅτι Καντακουζηνῷ ἀκολουθεῖναι  
 αἰροῖτο ἀνάξια ποιῶν τῆς σφετέρας εὐδοξίας. Πλέον  
 δὲ οὐδέν. Βρασιλεῖ δὲ ἔρασκεν ὡς οὐ δέοντο αὐτοῦ,  
 οὕτως συμβασιλεύειν τοῖς βασιλεῖος παισὶ καὶ Ῥω-  
 μαίων ἀρχεῖν, οὗτ' αὐτοῖς ὁμοίως δοῦλον εἶναι, ἢ

seu si modo inducat in animum per legatos ad se  
 missos exponere sibi quæ illa, et patriarcha, cæte-  
 rique archontes ut optima atque commodissima  
 probent, considere se eos divino munere cum gau-  
 dio reversuros, feliciter confectis, quæ Romanis  
 omnibus in commune conducant. Hujuscemodi  
 fuit Cantacuzeni ad Annam imperatricem legatio,  
 quam seorsum Amurius quoque hortabatur, uti  
 pacem acciperet, quo nihil posset facere utilius.  
 Nam et alioqui pluribus ab hinc annis sibi cum  
 Cantacuzeno amicitiam intercedere, in ejus gra-  
 tiam Andronico imperatori non solum bello contra  
 Phocæam auxilium tulerit, sed etiam postea con-  
 tra Albanos, et ex illo Romano nunquam incur-  
 sarit, cum omnes Cantacuzeno, quamvis adhuc  
 privati fortuna contentio, subesse arbitraretur.  
 Nunc ejusdem imperatoris non amicum modo,  
 sed insuper servum profiteri, et sic animo affe-  
 ctum, ut non alios ei auxilium mittat, sed ip-  
 semet coram præsens adsit, nec minus studii  
 ac diligentie pro eo usurpet, quam si pro se ac  
 fortunis suis bellum gereret. Quare tanto magis  
 pacem admittendam, maxime cum et imperator  
 principum iniquitate in se commissa condonare,  
 et ab armis discedere paratus sit. Non enim tan-  
 tummodo si quid rei Romanæ supersit, integrum  
 et incolume permansurum, sed et bello imminuta  
 ac devastata reparari atque instaurari, et se pro-  
 hoste socium et amicum haberi posse. Hæc per  
 C legatum etiam Amurius.

Cæterum magnus dux audita legatione, Salati-  
 nen Amurii legatum honorifice accepit, pauloque  
 post donatum dimisit. Brulam mento et capita  
 rasis, naribusque et tibiis contractis, feligine op-  
 pleta facie, sic cruentatus per forum trahendum  
 curavit. Ad legationem autem sic respondit. Dedit  
 ad Amurium litteras, quibus acerbas in imperato-  
 rem contumelias acervavit; ipsum Persam mode-  
 rate objurgavit, cum aliud non scriberet, quam  
 sua claritate rem indignam committere, qui Can-  
 tacuzenum sequeretur; ast in imperatorem hæc  
 illius inaledicentia fuit, haud opus esse illo, neque  
 ut locis collegæ cum liberis imperatoris Romanos  
 moderetur, neque ut cum ipsis æque subtilis sit.

Quin etiam si ipsis servire velit, quanquam in ministerio sordidissimo et abjectissimo, inter equisones et cocos videlicet, nolle ejus operam, sed oppugnatos eum semper, et brevi admodum ad eorum demissuros. Nam quod usque in hunc diem fruatur spiritu, non prudentia aut arte imperatoria servatum esse, verum quia procul apud Triballos erro vixerit. Nunc quia propius adsit, primo quoque tempore experturum, melius ipsi fuisse apud eosdem Triballos mercedi dare operas, quam regressum in fines Romani imperii, illud sibi asserere. Brulam autem post immania illa supplicia in carcerem, in Constantini Magni palatio incluserunt, qui et paulo post cum aliis vivetis populo Byzantino post mortem Apocauchi, ut infra non longe docebimus, irruente interfectus est. Hac ille agebat ut modis omnibus bellum strueret, et imperatricem hujusmodi facinorum terculamentis a cogitationibus pacis avocaret, Cantacuzenum vero ad implacabile odium ultionemque provocaret. Noverat siquidem planissime, si pax iniretur, se amissis rerum gubernaculis non solum primum Romanorum, sed nec a primo quotumcunque tandem futurum. Idcirco per multum sanguinem, quem fundebat, per plagiatum, et quanta dici non potest, Romanorum labem atque perniciem, ad excelsum hunc gradum grassabatur. 573 At imperatorem nihil horum nefariorum operum a desiderio pacis abstinebat, qui totam mentem in eo defixerat, quomodo bellum exterminaretur, cum ex eo ad Romanos nihil æqui redundaturum sciret. Ubi legatus Amurii rediit, et quid de Brula factum esset renuntiavit, archontum responsum exposuit, litterasque ad Amurium conscriptas porrexit, ille obsignatas ut erant ad imperatorem detulit. Quo factum ejus culpante, interroganteque num sinistram aliquid de se suspicaturum putavisset, subjicit Amurii non ea de causa epistolam se non resignasse, stultum enim fore prorsus si ejus de se judicium ac voluntatem nondum perspectam et exploratam haberet, sed cum non ignoret archontas Romano imperatore conviciis et maledictis laceraudo perinde atque negotio cuiquam etiam aique etiam necessario deditos, idcirco non alteri legendam tradidisse, ne probra illa ad multorum aures pervenirent, sed ad ipsum obsignatam afferre, ut si quid nulle ibi scriptum fuerit, id minime parvi ducat; sin consueta, puta contumelias et maledicta, in eorum qui scripserunt capita recidant (28). Commendat consilium imperator, leguntur litteræ, nihil ibi probum, sed adversus imperatorem turpia et infanda convicia, Amuriique reprehensio, quod non sine summo dedecore nobilitatis suæ cum illo se conjunxisset. Imperator quoniam Byzantii nul-

A γε μήν οὐδ' αὐτῶν εἰ βούλοιο δοῦλον εἶναι, καὶ δουλείαν τὴν αἰσχίστην εἰς ἱπποκόμους καὶ μαγειροὺς τεταγμένον, ἀλλὰ πολεμήσειν ἄχρι παντός, καὶ τάχιστα διαφθερεῖν. Καὶ γὰρ τὸ περιεῖναι μέχρι νῦν οὐχ ἡ σύνεσις· οὐδ' ἡ στρατηγία περιέσωσεν, ἀλλὰ τὸ πῶρῳ που ἐν Τριβαλλοῖς πλανήτην διατρέθειν. Νυνὶ δ' ἐπεὶ ἐγένετο ἰγγύς, εἰσεσθαι τὴν ταχίστην, οὗ βέλτιον ἦν αὐτῷ θητεύειν παρὰ Τριβαλλοῖς, ἢ ἰγγύς τῆς Ῥωμαίων γενόμενον βασιλείας, ἀμφισθετεῖν περὶ αὐτῆς. Βρουλᾶν δὲ μετὰ τὰς ποινας ἐκείνας τὰς ἀνημέρους, τῷ ἐν τοῖς Κωνσταντινῶν βασιλεῖσι τοῦ μεγάλου δεσμοτηρῆϊ καθέτρξαν. Ὁ καὶ μικρὸν ὑστερον ἀνηρέθη μετὰ τῶν ἄλλων συνδεσμοτῶν, τοῦ δήμου τῶν Βυζαντιῶν ἐπιθεμένου μετὰ τὴν Ἀποκαύχου τελευτήν, ὡς περ ὑστερον εἰρήσεται· ὀλίγη ταῦτα δὲ αὐτῷ ἐπράττετο, ἐκ παντὸς τρόπου τὸν πόλεμον κατασκευάζοντι, καὶ βουλομένῳ βασιλεῖα τε ὁμοῦ διὰ τὸν φόβον τῶν τολμομένων ἀπάγειν τῆς εἰρήνης, καὶ Καντακουζηνῶν τὴν βασιλεία πρὸς ἔχθραν ἄσπονδον καὶ ἀμυναν ἐκκαλεῖσθαι. Ἦδει γὰρ σφαιέστατα τὴν εἰρήνην αὐτὸν ἀπέξουσαν τῶν πραγμάτων τῆς ἀρχῆς, καὶ οὐχ οἷο πρότερον εἶναι συγχωρήσουσαν Ῥωμαίων, ἀλλ' οὐδὲ πολλοστὸν ἀπὸ τοῦ πρώτου. Διὲ καὶ πολλῶν αἱμάτων, καὶ ἀνδραποδισμῶν, καὶ φθορᾶς ἀμυθήτου τῶν Ῥωμαίων τὴν τιαυτήν ἠλλάττετο ἀρχῆν. Βασιλεὺς δὲ οὐδὲν ἐκώλυσε τῶν παρανόμων ἔργων τουτουῖ τῆς εἰρήνης ἀποσχέσθαι· ἀλλὰ πᾶσαν ἐπίνοιαν ἐκίνοι, ὥστε κατατίθεσθαι τὸν πόλεμον· ἦδει γὰρ οὐδὲν ἐπιεικὲς ἐκ τούτου συμβησόμενον Ῥωμαίοις. Ἐπεὶ δὲ ὁ Ἀμούρ ἐπανῆκε πρεσβυτῆς, ἀπήγγελλε μὲν ὅσα συμβαῖη περὶ Βρουλᾶν καὶ τὰς παρὰ τῶν ἀρχόντων Ῥωμαίοις πρὸς τὴν πρεσβείαν ἀποκρίσεις, παρεχόμενον δὲ καὶ τὰ γράμματα τὰ πρὸς Ἀμούρ· ὁ δὲ, ὡς ἦσαν ἐσφραγισμένα, ταῦτα ἔχων, ἤκεν ὡς βασιλεῖα· μεμφομένου δὲ ἐκείνου εἰ περὶ αὐτοῦ τι φαῦλον φήθη ὑποπτεύειν, οὐ τοιαύτην ἐφασκεν ἐκείνος γνώμην ἔχων μὴ λευκῆναι τὴν σφραγίδα. Ἀνόητος γὰρ ἂν εἴη παντάπασιν εἰ τὴν βασιλείαν περὶ αὐτοῦ δέοντιον ἀναγοῖν· εἰδῶς δὲ ὡς τοῖς παρὰ Ῥωμαίοις ἀρχουσιν, ὡς περ τι τῶν ἀναγκασιότων αἰ πρὸς βασιλεία ὑβρεις ἐπιτηδεύονται· τούτου χάριν μὴ ἐτέρῳ παρασχέσθαι ἀναγινώσκειν· ἵνα μὴ εἰς πολλῶν ἐμπόση τὰ βλάσφημα ἀκοῆς, ἀλλ' ἀγαγεῖν πρὸς αὐτὸν, ἵν' εἰ μὲν τι χρήσιμον ἔγγεγραμμένον ἦ, λόγον τινα ποιήσωσιν αὐτοῦ. Εἰ δὲ τὰ συνήθη ταῦτα, ὑβρεις καὶ λοιδορίαι, ἐπὶ τὰς τῶν γεγραμμένων ἐρέπονται κεφαλὰς. Ἐπαινέσαντος δὲ αὐτὸν τοῦ βασιλέως ἐπὶ τούτῳ, ἔπειτα ἀνεγινώσκειτο τὰ γράμματα, καὶ ἦν οὐδὲν ὄχιτὸς ἔγγεγραμμένον, ἀλλὰ πρὸς τε βασιλεία ὑβρεις αἰσχρὰ καὶ ἀγενεῖς, καὶ μὲμφεις πρὸς Ἀμούρ, οὗ αὐτῷ ἀνεχόμο ἀκολούθειν καὶ τὴν εὐγένειαν περιουρῆζειν. Βασιλεὺς δ' ἐπεὶ οἱ ἐν Βυζαντιῶν οὐδεμίαν ἐλπίδα παρεῖχοντο εἰρήνης,

## Jacobi Pontani notæ.

(28) Aliter Græci etiam hoc modo Εἰς κεφαλῆν σοί, circa adjectionem verbi. Subaudiunt τρέποντο. Dicunt etiam Latini, quod in caput tuum recidat, quod in caput tuum vertatur, quod illorum capiti sit.

Apud Virgilium Evander Mezontium tyrannum execrans lib. viii :

Quid memorem infandas cædes, quid facta tyranni Effera? di capiti ipsius generique reserrent.

ἀναγκαίως καὶ αὐτὸς ἐχέουσι πρὸς τὸν πόλεμον, καὶ ἄντιπαρῶν αὐτῶν τὰς πόλεις προσχωρεῖν ἢ ἐκούσας ἢ βιαζομένας. Βασιλίδι δὲ Εἰρήνῃ ἐν Διδυμοτείχῳ μὴδὲν ἕτερον περὶ βασιλείας πεπισυμένη, ὅτι μὴ πρὸς Βέρροαν διατρίβει προσχωρήσασαν, ἀπήγγελλεν ὁ ἀρχιερεὺς Διδυμοτείου, ὅτι βασιλεὺς εἶη τῆς Καλκιδέων ἐπιθάς, καὶ ἐπιστεύετο αὐτίκα. Ἦσαν γὰρ οὐδὲν μικρὸν περὶ ἐκείνου πεπισυμένοι, ἀλλ' ὡς πάντα τὰ ἐσόμενα εἰδοὶ προσερχοῦν ἀκριβῶς. Καὶ ἦσαν εὐθύς ἐν χροίοις καὶ ἑορταῖς, καὶ τῆς ἐπανόδου βασιλέως; πολλὰς Θεῶν προσήγον τὰς εὐχαριστίας. Μετὰ τρίτην δὲ ἡμέραν ἐξ ἐκείνου, καὶ ὁ Μουζάλων ἦκε παρὰ βασιλέως καὶ ἀπήγγελλε πάντα ὡς ἐγένετο· καὶ πάλιν ἦσαν ἐν ταῖς ὁμοίαις ἑορταῖς ἡδὴ βεβαιότερον. Γλάβας δὲ Γεώργιος ὁς τῶν εἰς Διδυμοτείχον τεταγμένων ἀρχεῖν εἰς ἦν, ἐλθὼν πρὸς τὸν ἀρχιερέα, εὐχὴν ἤται παρ' αὐτοῦ, ὡς εἰς βασιλέα ἀφιξιόμενος· δοδοικέναι γὰρ μὴ πρὶν ἐκεῖνον ἐπανήκειν τελευτήσας, τῆς ἡδίστης ὕψους βασιλείας ἀποστρηθῆναι· ὁ δ' ἐπέτρεπε μὴ πρὸς ἐκεῖνον ἀφικέσθαι, παρήκει δὲ θαρβείν, ὡς ἐβηται βασιλέως, καὶ εἰς τῆνδε τὴν πόλιν ἐπανήκοντα, καὶ πρὸς τινὰς ὑπηρεσίας χροίσιμος ἐκεῖνω ἔσται. Μετὰ δὲ τινὰς χρόνους ἡνίκα καὶ αὐτὸν ἦδη, πρὸς τὰ ἐκεῖθεν δεκαετήρια κληθέντα, παρασκευάζεσθαι καὶ αὐτὸν, ὡς μετὰ μικρὸν ἀπολείφοντα τὸ ζῆν· οὕτω γὰρ εἶναι δελογμένον παρὰ Θεῶν. Ταῦτα μὲν οὖν, ὡς περ εἰρηται, ὕστερον ἀπέδινε. Βασιλέως δὲ Περιθεώριον πολιτοκοῦντο; καὶ κλιμακας καὶ μηχανὰς κατασκευάζοντες πρὸς τὴν τειχομαχίαν, τὰ ἐν τῇ Μερὸπῃ φρούρια προσεχώρησαν, ἢ τε Ἁγία εἰρήνην προσαγορευόμενον, καὶ ὁ Ποδισδός. Καὶ ἐλθόντες πρὸς βασιλέα, ἡγεμόνα ἰδέοντο αὐτοῖς παρασχεθῆναι, σὺν τούτοις δὲ καὶ ἕτεροι νομάδες; τὸ αὐτὸ οἰκοῦντες ὄρος ἐν κώμαις ἀτειχίστοις· οἱ δὲ τὴν πρὸς Βασιλέα εὐνοίαν (ἦσαν γὰρ καὶ πρότερον ὑπ' ἐκεῖνον τεταγμένοι βασιλέως Ἀνδρονίκου ἐπιπεπόντες), τῶν ἄλλων πρώτοι παρεγένοντο, καὶ παρεῖχον ἑαυτοὺς ἐκόντες βασιλεῖ. Σκεπτομένῳ δὲ περὶ αὐτῶν πρὸς ὃ τι χρῆσασαι, καὶ τίνα ἐπιστήσειεν ἄρχοντα αὐτοῖς, ἐδόκει δεῖν Μομιτίαν τὴν ἀρχὴν αὐτῶν παρέχειν, οὐ μόνον διὰ τὸ ὁμόφυλον νομίαν διακρίνεσθαι αὐτῶν εὐνοικῶς τοῦ νομίαν; ἐκείνου, ἀλλ' ὅτι καὶ εὐφυχίας καὶ τόλμης πρὸς τὰς μάχας οὐδὲν ἐνέλειπε· καὶ πρὸς ληστείας καὶ ἀρπαγὰς ἄριστα ἐξήσκητο. Ἦν γὰρ δὴ ὁ Μομιτίαν οὗτος τὸ γένος μὲν Μυσοῦς, διὰ δὲ ληστείας καὶ ἀρπαγὰς ἐκεῖθεν ἐλαθεῖς, πρὸς Ῥωμαίους τε ἐγένετο, καὶ ὑπὸ βασιλέως Ἀνδρονίκου τῶν στρατιώταις κατελέγη. Χαίρων δὲ ἀεὶ ληστείας καὶ πολλὰ τὴν Μυσίαν κακουργῶν διὰ τὸ μέγιστα ἔμπειρον τῶν τόπων εἶναι, παρηναίσι μὲν πολλὰ ὑπὸ τῶν τὰ μεθόρια τῆς Μυσῶν καὶ Ῥωμαίων ἡγεμόνων ἀρχόντων μὴ τσαῦτα κακουργεῖν σπονδῶν οὐσῶν, καὶ πόλεμον κινεῖν. Ὅ δὲ οὐ πᾶν πείθεσθαι ἠδύνατο· ἀλλ' ἐπὶ τίνα χρόνον ἡσυχάζων, τοῖς ὁμοίοις πάλιν ἐπεχειρεῖ. Μέλλων δὲ ἦδη τῆς κακουργίας

lam spem pacis faciebant, necessario et ipse ad bellum administrandum incumbere, et urbes ad deditonem volentes nolentesque cogere. Imperatrici vero Didymotichi cum aliud de imperatore marito nihil comperisset, nisi apud Berrhœam urbem dedititiam esse, episcopus nuntiavit jam Chalcidicen pervenisse, cui statim adjuncta fides, quandoquidem nihil non magnum de eo sentiebant, et ut venturorum omnium provido diligenter attendebant. Aguntur mox feriæ, plusus edunt, et reditum imperatoris Deo impensæ gratulantur. Post diem tertium Muzalon ab imperatore adveniens, omnia ut gesta erant recensuit; rursumque feriæ et quidem constantins celebratæ. Georgius autem Glabas, unus præfectorum præsidii Didymotichensis, episcopum conveniens, ut sibi ad imperatorem profecturo bene precaretur petebat, quod se timere diceret ne ante illius reditum mortuus, suavissimo ejus aspectu privaretur. Episcopus eum proficisci permisit, hortatus bono esset animo, visurum imperatorem, et quidem in ea ipsa urbe. et in quibusdam functionibus utiliter ei 574 inservitutum. Interjecto autem nonnullo tempore, ubi se viderit ad illud cœlestis tribunal evocatum, præparet animum ut paulo post ipse quoque mortalitatem expleturus: sic enim visum Deo. Hæc ut pronuntiata sunt, ita evenerunt. Imperatore autem Peritheorium obsidente, scalasque et machinas ad muros oppugnandos comparante, Sancta Pax et Pobisudus castella Meropes (29) se tradiderunt, quorum incolæ venientes præfectum sibi dari rogabant. Dediturunt se cum illis et alii quidam agrestes, ad eundem montem vicos sine muris habitantes, qui propter propensionem erga imperatorem (sub eo enim antea, vivo adhuc Andronico imperatore, militaverant) præ cæteris ad eum venerunt. Cui cogitanti quid eis negotii imponeret, et quem præficeret, Momizilum præfere placuit, non solum quia propter communionem gentis rusticani illi eum complexuri essent, sed quod etiam in prælio nullum a se magnanimitatis ac fortitudinis officium desiderari pateretur, ad prædandam, rapiendumque exercitatissimus. Erat enim genere Mæsus, et propter eas quas dixi artes profligatus, ad Romanos se applicaverat, eumque Andronicus imperator in album militum retulerat. Qui cum prædis agundis semper delectaretur, et Mæsiæ, utpote locorum peritissimus, non parum incommodaret, sæpe monebatur ab his qui Mæsorum Romanorumque confiniis tuendis præcarent, ne in fœdere hujusmodi maleficia designaret, et bellum irritaret. Quorum vocibus ille non penitus expugnabatur, sed ad tempus quiescens, intermissa repetebat. Jamque scelerum suorum pretium laturus, quoniam et Mæsiæ propter atrocitatem invisus erat, et Romanis eum comprehendere volentibus

Jacobi Pontani notæ.

(29) *Merops fuit una ex provinciis, seu regionibus Thraciæ sicut Rhodope.*

non sudebat, in Triballos secessit, ubi diu vitam egit. Postea Cantacuzeno Peritheorium Berrhœa redeunte nuper a Cræle cum descivisset, ad eum se contulit. Sciens igitur illum huic præfecturæ idoneum, et castella, et vicos præterea Meropes non paucos ei commendavit, e quibus non exigua prædonum manus colligebatur. Numerabantur etenim equites paulo amplius trecenti, pedites supra quina millia, quorum omnium præfecturam tunc illi comisit, cum mandatis, ut urbes, quæ se Cantacuzeno dedere nolent, infestas haberet.

πλείους, πᾶσι δὲ ὑπὲρ τοὺς πενταχιλίους· ὧν ἀπάντων αὐτῷ ἐνεχείρισε τὸ τε τὴν ἀρχὴν, καὶ προέταττε κακοῦν τὰς πόλεις, αἷ μὴ προσχωροῖεν βασιλεῖ.

## 575 CAPUT LXVI.

*Didymotichum imperator cum Amurio venit. Thraciæ urbes imperium recusantes, rænas lunt. Invis urbes occupat Morbus Amurii. Præsidium missum Adrianopolim. Prædones apud Didymotichum cæduntur et capiuntur. Amurius mortem evadit, consilio imperatoris obsecutus. Petitur auxilium ab Mæzorom rege, et dantur ei urbes novem. Quomodo conjurati Persæ e Thracia educere conati sint, per quemdam Mauromatem, a quo annonam accipiebant. Amurius suos retinere in Thracia nequit, et de eo apud*

Quis porro Peritheorium frustra obsidebatur, B machinas fabricatas incendit, totaque classe in Asiam reversa, ipse et Amurius sex millia selectorum Persarum ducentes, Didymotichum ingrediuntur. Didymotichenses publice diem festum agitare, et variis jucunditatibus sese cedere, quod sibi ab inferis redivivum imperatorem excipere viderentur. Aliquot diebus Didymotichi consumptis, Rhodopen exiit, omniaque Morrhæ oppidula confestim se subjecerunt, uno exempto, Ephræm nomine. Persæ illis, aliis nihil molesti fuerunt, Ephræm misere afflixerunt. Cæteris Joanne Asane uxoris fratre præposito, Didymotichum se recepit, et adversus Thraciæ urbes ex Romanis Persisque confectum agmen mittens, postulabat uti se dominum agnoscerent: detrectantes, quantum poterat male multabat. Vici omnes diripiebantur, capti propinquis suis pretio reddebantur. Plurimi occidebantur. Imperator hinc mirum in modum contristabatur, nec ullum mali se remedium ostendebat: neque enim urbes in di-

Ἐκεῖνος δὲ ἐπὶ Περίθεωριον οὐδὲν ἦνυε πολιωρῶν, τὰς μὲν παρεσκευασμένας μηχανὰς ἐνέπρησε πυρὸς τοῦ δὲ στόλου παντὸς εἰς τὴν οἰκίαν ἀποκλείσαντος, αὐτὸς ἄμα Ἀμουρ ἑξαχιλίους ἐπιέκτους ἄγοντας, Περσῶν, ἦγον εἰς Διδυμοτείχων· οἱ δὲ ἐν Διδυμοτείχῳ ἑρπύτας ἦγον δημοσίας τῆς βασιλείας ἐπανόδου, καὶ παντοιοὶ ἦσαν ὄψ' ἡδονῆς. Ἐδόκουν γὰρ ὡς ἐξ ἄδου τοὺς περὶ βασιλεία αἰθῆς εἰς τὸν βίον ὑποδέχεσθαι. Ὀλίγας δὲ ἡμέρας ἐνδιατίφας Διδυμοτείχῳ, ἐξῆλθεν εἰς Ῥοδόπην· καὶ τὰ κατὰ τὴν Μόρραν πολίχνια πάντα προσεχώρησαν εὐθύς, πληρῆς Ἐφραῖμ προσαγορευομένου. Τὰ μὲν οὖν προσχωρήσαντα οὐδὲν δυσχερὲς ὑπέμενον παρὰ Περσῶν, Ἐφραῖμ δὲ ἐκάκωσαν οὐκ ὀλίγα· οἱς ἐπιστήσας ἄρχοντες τὴν γυναικὸς ἀδελφὸν Ἀσάνην τὴν Ἰωάννην, αὐτῷ ἀνέστρεψαν εἰς Διδυμοτείχων· πρὸς δὲ τὰς ἐν τῇ Θράκῃ πόλεις πέμψας στρατιᾶν ἄμα Ῥωμαίων καὶ Περσῶν, ἤξισον προσχωροῦν· ὡς δ' οὐ προσεχώρου, ἐκάκωσαν ὅσα δυνατὰ, καὶ κώμαι πᾶσαι ἐπορθοῦντο, καὶ οἱ ἀνδραποδιζόμενοι ἐπιπράττοντο πρὸς τοὺς οἰκίους· ἀπέθνησκον δὲ καὶ πλείστοι. Βασίλειος δὲ ἠνέκτο μὲν πρὸς τὰ τοιαῦτα οὐκ ἀνεκτῶς, θεραπεύει δὲ τοῦ κακοῦ οὐδέμῃ ἐξευρίσκατο. Οὕτως γὰρ αἱ πόλεις προσεχώρου, ὥστε αὐτῶν ἀποσχέσθαι τοὺς βαρβάρους, οὐτε ἀποχωρῶσαν πρὸς τοὺς πασιμῶν εἶχε δύναμιν ἐκ Ῥωμαίων, ὥστε ἀποπέμπεσθαι τοὺς Πέρσας, ὡς ἄμα τοῖς συνοῦσι Ῥωμαῖοι τὸν πόλεμον διοίτων. Διὸ καὶ ἄκων μὲν καὶ ἀχθόμενος ἐπὶ τῇ τῶν Ῥωμαίων συμφορᾷ, κατείχε δὲ ὅμως δι' ἀνάγκην. Ἐτι δὲ ἐν Ῥοδόπῃ ἐτέρας οὕτως ἐπαρχίας Ῥωμαῖοις ὑπὸ Στενιμάχου καὶ Τζεπαλῆς προσαγορευομένης, αἷς ἦσαν ἰππέις χιλίων οὐκ ἐάσους μαχηώτατοι, καὶ πλήθος παζῶν, ἔδοκει εἶναι στρατεύειν ἐπ' αὐτούς· καὶ ἄρα ντες ἐκ Διδυμοτείχου, ἤλθον ἀχρι Μόρρας. Ἐκεῖ δὲ νοσήσαντο; Ἀμουρ, περιέμενον εἰ πως γένοιτο βαττας. Ὡς δὲ ἐφαίνετο αὐξάνειν μᾶλλον τὸ κακὸν, καὶ ἀπορία ἦν οὐκ ἰατρῶν μόρον, ἀλλὰ καὶ τῶν πρὸς τὴν νόσον ἀναγκαίων, ἀνέστρεψον εἰς Διδυμοτείχων. Οἱ δὲ ἐν Βυζαντίῳ φαν-

ρῶς μὲν ἀντιτάττεσθαι πρὸς τὴν στρατιάν τὴν Περ-  
 σικὴν οὐκ ἦσαν δυνατοί. Πέμφαντες δὲ στρατιάν  
 πρὸς τὴν Ἀδριανού, ἐφρούρουσαν ὧν ἦρχεν ὁ Σφραν-  
 τῆς, μάλιστα τῶν ἰὲν τῇ Θράκῃ πόλεων μείζω  
 καὶ ἀναγκαιοτέραν ὄσαν· καὶ τῶν ἄλλων ἐποιούοντο  
 πρόνοιαν ὅση δυνατῇ, ὥστε μὴ ἀποστῆναι πρὸς  
 Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα ἀπ' αὐτῶν. Σφραντῆς  
 οὖν πυθόμενος περὶ βασιλέως, ὡς ἐπιστρατεύσειε  
 Στενιμάχῳ, καὶ νομίσας ὡς εἴη δυνατόν ἐκείνου  
 ἀπόντος, ἄχρις ἐπανήξῃ τὰ περὶ Διδυμότειχον κα-  
 κώσαντα αὐθις εἰς Ἀδριανούπολιν ἔλθειν, παραλα-  
 βῶν ὄσους ἦγεν, ἦλθεν ἐπὶ Διδυμότειχον. Συνέβη δὲ  
 τῆς αὐτῆς ὥρας καὶ βασιλέα ἐκ τῆς Μόρρας ἐπανή-  
 κειν μετὰ τῆς στρατιᾶς, καὶ γενομένης συμπλοκῆς,  
 οἱ πλείους μὲν τῶν ἐπελθόντων ἔπεσον, καὶ ἐάλω-  
 σάν τινες ὀλίγοι· ἀπέθανε δὲ καὶ στρατηγός· Ἀμούρ-  
 βῆ δὲ καὶ αὐτὸς ἦλθεν ἐν χρωῖ κινδύνου κατ' ἐκείνην  
 τὴν μάχην. Ἐκεῖνος γάρ, καίτοι μικρὸν τῆς νόσου  
 βραχέα, ὡς ἐγένετο ἡ συμπλοκὴ τῶν στρατοπέδων,  
 ἐπιλάσμενος, ἐχίρει μετὰ τῶν προτάκτων· κοντοί-  
 ζα τῶν πολεμίων τριτὴν περιτυχῶν, περὶ δόξαν  
 διεσώθη, πρὸς τὰς πληγὰς τῶν ὀπλων ἀντισχύοντων,  
 καὶ πολλὰς ὠμολόγει βασιλεῖ χάριτας τῆς σωτηρίας.  
 Εὐθότα γὰρ ὀπλων μάχεσθαι χωρὶς, ὁ βασιλεὺς  
 ἡμέραις ὀλίγαις πρότερον τῆς μάχης, παρήναι μὴ  
 ἀφρακτον εἰσεῖναι εἰς τὰς μάχας, εἰ μὴ βούλοιο  
 θανάτου αἰτίας καταστῆναι ἐαυτῷ· ὅσῳ γὰρ ἂν τις  
 ἀγωνίζοιτο εὐψύχως, τοσούτῳ πεσεται βραχέα  
 πλὴν τινὶ περιτυχῶν, καὶ κατεργασθεὶς βραβείω·  
 ὃ καὶ περὶ ὁμιλόμενος, καίτοι ἀνοπλος τὸν ἵππον ἐπι-  
 βῆς, οὐθις ἀναστρέψας, ἀνελάμβανε τὰ ὄπλα, τῶν  
 βασιλέως παραίνεσων μνησθεὶς. Βασιλεῖ δὲ τῇ  
 Ἄνῃ, καὶ πατριάρχῃ, καὶ μεγάλῳ δουκὶ καὶ τοῖς  
 ἄλλοις τοῖς ἐν τέλει, ἐδόκει δεῖν πρὸς Ἀλέξανδρον  
 πρεσβεῖαν ποιεῖσθαι τὸν Μυσῶν βασιλέα, ὥστε συμ-  
 μαχεῖν αὐτοῖς ἐπὶ Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα.  
 Ἐκάκου γὰρ ἡ τῶν Περσῶν στρατιὰ καὶ τὴν ἐκεί-  
 νου· ὁ δὲ ὑπέσχετο, ἂν μισθὸν αὐτῷ παρέχωσι τῆς  
 συμμαχίας τὰς κατὰ Στενιμάχον καὶ Τζέπαιναν  
 πόλεις καὶ μείζους καὶ ἑλάττους, καὶ τὴν ταύταις  
 ἐγκαθιδρυμένην στρατιάν. Ἦσαν δὲ ἐνθάδε, ἡ Τζέ-  
 παйна καὶ ὁ Κροζιμός, ἡ Περισιτίτσα, ἡ ἁγία  
 Ἰουστίνια, ἡ Φιλιππούπολις, πόλις θαυμασία καὶ  
 μεγάλη, ὁ Στενιμάχος, ὁ Ἀετὸς, ὁ Μπέαδνος, ὁ  
 Κόσνικος. Στρατιὰ δὲ πρότερον μὲν ὑπὲρ τοὺς  
 πεντακισσίους καὶ χιλίους ἦσαν· τότε δὲ ὑπὸ τοῦ  
 Ῥωμαϊκοῦ πολέμου κάκεινων διεσπαρμένων, ὀλίγοι  
 πλείους· χιλίων ἦσαν, πίντες μαχιμώτατοι, καὶ  
 οὐδέινων ἄλλων τῶν παρὰ Ῥωμαίους στρατευομένων  
 λειπόμενοι εἰς εὐψυχίαν. Οἱ δὲ, ὡς ἐκύβητο τὴν  
 ἀξίωσιν Ἀλεξάνδρου, πρὸς ἔχοντο πρὸς οὐμύτατα τὰς  
 πόλεις, δεῖσαντες, ὡς εἶκοι, μὴ Καντακουζηνῷ τῷ  
 βασιλεῖ κάκεινων προσθεμένων, πολεμίους ἔχωντι  
 ἀντὶ συμμαχῶν καὶ ὑπηκόων· καὶ ὡς ἐν συγ-  
 κρίσει προτιμῆοντες, Ἀλέξανδρον μᾶλλον ἔχειν  
 σύμμαχον ἐσόμενον, ἢ τὸν πολεμοῦντα Καντακου-  
 ζηνὸν τὸν βασιλέα. Οὕτω πᾶσαν ἐπεδείκνυον σπου-  
 δὴν καὶ προθυμίαν ὑπὲρ τῶν Ῥωμαίων τὴν ἀρχὴν  
 μὴ ἐλασσοῦσθαι. Ἐπει μὲν τοὶ τὰς πόλεις εἶχεν ὁ

bant, aliis pro facultate consulebant, ne ab ipsis ad  
 Cantacuzenum desicerent. Spbranzes itaque, ut im-  
 peratorem Stenimachum tendere intellexit, ratus  
 se posse, eo absente, agrum Didymotichensem de-  
 prædari, et Adrianopolim reverti, eo quantum  
 quantum habebat militum adduxit. Eadem hora  
 imperator fortuito ex Morra cum suis redit, facto-  
 que conflicto, plures de prædatoribus cæduntur,  
 aliquot capiuntur, dux ipse interficitur. Amurius  
 tum in extremo discrimine versatus est. Nam etsi  
 e morbo parum adhuc se confirmasset, pugna cœpta  
 arma induit, et in primam aciem processit, ac tri-  
 bus contis petitus, præter opinionem, ærnis vide-  
 licet vulneri resistentibus, servatus est, singulares  
 que imperatori de salute gratias egit. Solitum  
 enim pugnare non obarmatum, imperator paucis  
 ante diebus admonuerat, ne non munitus certamini  
 se crederet, nisi mortem sibi accersere vellet.  
 Quanto enim quis armis non tectus generosius di-  
 micaverit, tanto facilius lethali plaga occuliturum.  
 Cujus admonitionis memor, tametsi equum nudus  
 ascendisset, reversus sese obarmavit. Anna vero  
 imperatrix, et patriarcha, item magnus dux, reli-  
 quique principes legatos ad Alexandrum Mœsorum  
 regem mittendos, eumque ad suppetias contra Can-  
 tacuzenum ferendas invitandum judicarunt. Persæ  
 siquidem etiam illorum fines incursabant. Spon-  
 dit, si sibi Stenimachi et Zepænæ majores mino-  
 resque urbes cum earum præsidiiis mercedem da-  
 rent, erant autem novem: Zepæna, Croetizimus,  
 Peristitza, sancta Justina, Philippopolis (urbs exi-  
 nia et ampla), Stenimachus, Aetus, Beadaus, Co-  
 smicus. Numerus militum per hoc dispartitorum  
 prius fuit mille quingenti; tum vero bello Romano  
 plurimis deletis, paulo infra mille numerabantur,  
 omnes viri fortissimi, qui nullis Romanis, quotquot  
 militarent, animi magnitudinē quidquam concederent.  
 Petitioni Alexandri promptissime satisfactum  
 est: timebatur enim, ne et illis oppidis Cantacuzeno  
 adhærentibus, hostes pro adjuncticulis et subjectis  
 paterentur; et velut ex comparatione Alexandrum  
 socium, quam bellantem adversus se Cantacuzæ-  
 num imperatorem futurum malebant. 577 Sic  
 etiam atque etiam laborabant, si superis placet, ne  
 de imperio Romano diminutio fieret. Postquam  
 Alexander urbes accepit, illi eum ex pactis conven-  
 tis operi poscunt. Rex affirmare se non posse suc-  
 currere, quandiu Persæ in Thracia versarentur,  
 quos si quo modo ad Asiam repetendam perpulis-  
 sent, tum demum infestis signis in Cantacuzenum  
 cupidissime iturum. Hoc porro aliam molitionem  
 et non vulgare studium postulabat. Verumtamen  
 cum quid aliud agerent non viderent, in ejus vo-  
 luntate conquieverunt, et clam submisserunt, per  
 quos cum Amurio colloquentes, immanem ei pecu-  
 niam polliciti sunt, si ipsis obsecutus domum rena-  
 vigaret. Ubi quod volebant non impetrarunt, illo  
 talia promissa inanes verborum strepitus reputante,  
 alias insidias occiperunt, et Maurommaten quæ-



dam Philadelphiensem, quem Cantacuzenus ad di-  
mensum in dies Amurio præbendum constituerat,  
promissis uberrimis aggressi sunt, ut aliqua rati-  
one Persis reditionem in Asiam persuaderet, cum  
propter eam functionem ipsis jam familiaris videretur,  
et quod Persice loquebatur, etiam ab iisdem  
pro benevolo haberetur. Hic diuturnam a patria  
absentiam illis molestam esse coniciens, ducibus  
potissimum exercitus consilium dat non oportere  
tam longinquo tempore domesticis neglectis, pere-  
gre vitam miseram exigere, sed simul omnes Amu-  
rium convenire, ab eoque reditum flagitare, asse-  
verareque se in exteris locis ultra non posse vi-  
vere, cum domestica procuratione maxime indi-  
geant. Hæc enim ea conditione huc profectos, ut  
imperatorem perpetuo asseclarentur, sed ut cum  
ei quantum liceret subsidio fuissent, domum re-  
mearent. Nunc non parum diu totos scilicet decem  
menses in solo Romano hæsisse. Quod si eos diu-  
tius retinere conaretur, ne obtemperarent, ulterio-  
remque moram litere aversarentur. Amurium  
quippe statuisse tandiu hic apud imperatorem per-  
severare, quoad eum hostibus superiorem effecerit,  
et in hoc solo multam curam consumere, salutem  
suorum militum laborumque levationem nihil  
pensi habere. Si penuriam navium quibus in Asi-  
am trajiciant obtendat, se illos ex ista difficultate  
explicaturum, Byzantio etenim complures affore,  
quibus mare transmittant. Ad hæc gratiam illis hæ-  
bitum, et pecuniam quanto opus sit suppeditatum  
iri. Hierant hortatus Maurommatis, qui nec Persis  
displicebant. **578** Ad satrapam igitur suum  
adeunt, super reditu suo quemadmodum a Mau-  
rommate edocti fuerant, verba faciunt. Amurios  
principio eo sermone vehementer obstupescere, et  
mirari, qui ista eos cogitatio subsisset. Deinde eniti  
ut illos ad imperatorem porro adjuvandum retine-  
ret: necessariam enim eorum esse presentiam,  
qui si recesserint, per quos præcipue defenderetur,  
hostes mox confertim impetum in eum facturos.  
Sed hoc erat nebulas diverberare; palam namque  
prostitabantur, nisi cum ipsis patriam repeteret, se  
Byzantium profectos (unde jam accepissent fidem  
publicam, quo securi essent) inde in Bithyniam  
soluturos, post per Phrygiam, et Carliam in Ioniam  
venturos. Interrogati quoniam usi arbitro, seu paci-  
ficatore cum Byzantiis fœdus pepigissent, ejus nomen  
se edituros negaverunt, quando ei silentium  
juraverint. Ad quindenos omnino dies Amurios,  
cum Persis continenter agendo laborandoque ne  
in Asiam cogitarent, consumpsit. Ubi se mortuis  
concionatum vidit, perquam tristis imperatori omnia  
exposuit, Deum testatur se quidem ad ipsum eo  
sæpe venisse, ut ante exitum belli hujus ab eo non  
discederet, et eos delegisse, quos in primis pro-  
pter animorum in se propensionem cuivis periculo  
pares futuros speravisset. Nunc prorsus contra eve-  
nisse. Exercitum enim a clandestinis quibusdam  
imperatricis fautoribus corruptum, et ad patrias

A Ἀλέξανδρος, ἀπῆθουν οὗτοι τὴν συμμαχίαν κατὰ τὰς  
συνθήκας. Ὁ δ' ἔφασκε μὴ δύνασθαι, ἄχρις ἂν οἱ  
Πέρσαι ἐνδιατρίθωσι τῇ Θράκῃ· ἂν δέ τινι τρόπῳ  
δύνωνται πείθειν ἀποχωρεῖν εἰς τὴν Ἀσίαν, τότε ἤδη  
Καντακουζηνῶ ἐπιστρατεύσειν προθυμώτατα. Τοῦτο  
μὲν οὖν ἑτέρας εἶδειτο παρασκευῆς, καὶ πραγμα-  
τείας οὐ τῆς τυχοῦσης. Ὅμως οὐκ ἔχοντες ὅτῳ χρή-  
σσονται ἑτέρῳ, ἐτρέπησαν ἐπὶ τοῦτο, καὶ κρῖνα  
προσπέμποντες, διελέγοντο Ἀμοῦρ, χρήματα δώσειν  
ἐπαγγελλόμενοι πολλά, εἰ πειθόμενος αὐτοῖς οἴκαδε  
ἀναχωρήσειεν. Ὡς δὲ οὐδὲν τῶν βεβουλευμένων ἠβου-  
ναντο ἀνεῖναι, τὰς τοιαύτας ὑποσχέσεις ψόφους κε-  
νοῦς ἐκείνου λογιζομένου, ἐπ' ἑτέραν ἐτρέποντο ἐπι-  
βουλῆν. Καὶ Μαυρομάτην τινὰ ἐκ Φιλαδελφείας  
ὄντα, δὲ ὑπὸ Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως προσετέ-  
τακτο τὴν καθ' ἡμέραν τῶν ἐπιτηδίων χρεῖαν τῷ  
Ἀμοῦρ ἀποπληροῦν, τοῦτον δὲ ἔπεισαν ὑποσχέσει  
μεγάλας τὴν Περσῶν στρατιάν τρόπῳ δὴ τινι πεί-  
θειν ἀναχωρεῖν πρὸς τὴν οἰκίαν. Ὁ δὲ, ἤδη ἐπιτη-  
δειὸς τε εἶναι Πέρσαις δοκῶν διὰ τὴν ὑπηρεσίαν,  
ἄλλως θ' ὅτι καὶ περὶ αὐτὸν διαλεγόμενος, εὖλους  
αὐτοῖς ἐδόκει, στοχαζόμενος ὡς ἀχθόντο εἰς τὴν  
χρονίαν τῶν οἰκίων ἀποδημίαν, συνεβούλευε τὰς  
ἡγουμένους μάλιστα τοῖς στρατιῶται, ὡς οὐ δεόν  
οὕτω τοσοῦτον χρόνον ταλαιπωρεῖν ἐπὶ τῆς ξείνης,  
ἀμελήσαντας τῶν οἰκῶν, ἀλλ' ἅμα πάντας προσελ-  
θόντας τῷ Ἀμοῦρ δεῖσθαι περὶ ἐπανόδου· ἰσχυρί-  
ζεσθαι τε ὡς οὐκέτι δύνανται ἂν ἐπὶ τῆς ξείνης δια-  
τρίθειν, τῶν οἰκῶν μάλιστα ἐπιμελείας δεομένων.  
Οὐ γὰρ ἐπὶ τοῦτοις ἐνταῦθα ἀρκεῖσθαι, ὥστε μέγα  
C παντὸς συνεῖναι βασιλεῖ, ἀλλ' ἐπιμαχήσαντας ὅσον  
ἔξεστιν, αὐθις ἀναστρέφειν. Νυνὶ δὲ εἶναι οὐ με-  
τρίαν τὴν διατριβὴν ἐπὶ δέκα μηνσὶν ἐν τῇ Ῥωμαίων  
γεγεννημένῃ· ἦν δ' ἐπιχειρήσῃ καὶ αὐθις, ἔρασκε, κα-  
τέχου· ἀλλ' ἡμεῖς μὴ πείθεισθε, ἀλλ' ἀπαγορεύετε  
φανερῶς τὴν ἐπιπέδον διατριβὴν. Ἀμοῦρ γὰρ οὕτως  
ἔγνωκεν, ὡς ἐνταῦθα συνεσόμενος βασιλεῖ, ὥς ἂν  
τῶν πολεμίων παρασκευῆσθαι περιγενέσθαι, καὶ τού-  
του μόνου πολλὴν κοιτεῖται τὴν φροντίδα. Σωτηρίας  
θὲ ὁμῶν καὶ ἀναχωρῆς τῶν πόων λόγος οὐκ εἶναι·  
ἂν δὲ νεῶν ἀπορίαν προφασιζῆται ἐν αἷς ἀπολεί-  
σῃτε εἰς Ἀσίαν, ἐγὼ θμὴν καὶ ταύτην τὴν ἀπορίαν  
λύσω. Ἐκ Βυζαντίου γὰρ ἐλεύσονται πολλὰ, ἐν  
αἷς περαιώσεσθε, πρὸς τῷ καὶ χάριν ἐκείνους ὁμῶν  
D εἰδέναι, καὶ χρήματα παρασχέσθαι τῆς ἀνι-  
χωρήσεως. Τοιαῦτά τε παρῆνε καὶ ἐπειθε, κατὰ  
γνώμην ὄντα καὶ αὐτοῖς. Καὶ τῷ σφετέρῳ σατράπῃ  
προσελθόντες Ἀμοῦρ, περὶ τῆς ἐπανόδου διελέγοντο,  
ὥστερ ὑπὸ Μαυρομάτου ἐδιδάχθησαν. Ἀμοῦρ δὲ  
πρῶτα μὲν ἐξέπληκτο δεινῶς τοὺς λόγους, καὶ  
ἐθαύμαζεν ὅθῃ εἰς τοιαῦτα προαχθεῖεν. Ἐπειτα ἐπι-  
χείρει πείθειν, ὡς δεόν ἐτι περιμένειν ἐπικουρού-  
τας βασιλεῖ· ἀναγκαίαν γὰρ εἶναι τὴν αὐτῶν πα-  
ρουσίαν, πολλῶν αὐτίκα ἐπικεισομένων πολεμίων,  
ἂν αὐτοὶ ἀναχωρῶσι, μάλιστα δὲ αὐτοὺς ἀμυνομέ-  
νων· ἦνευ δὲ οὐδέν. Ἐφασαν γὰρ ἀναφανθόν, ὡς  
εἰ μὴ βούλοιο σὺν αὐτοῖς κίχτειος οἴκαδε ἀναχω-  
ρεῖν, ἀλλ' αὐτοὶ πρὸς Βυζάντιον ἐλθόντες· πίστει  
γὰρ λαθεῖν ἐκεῖθεν τοῦ μὴ ἐπιβουλευθῆναι ὑπ'

αὐτῶν, περαιώσονται πρὸς Ἰουλίαν· εἶτα διὰ Φρυγίας καὶ Καρίας ἀφίξονται εἰς Ἰωνίαν. Ἐρομένου δὲ αὐτοῦ τίνι χρώμενοι διαλλακῆ τὰς πρὸς Βυζαντίους ποιήσαιντο συνθήκας, οὐκ ἔφασαν κατάδηλον ποιήσαιν ὁμομοχότους ἀποκρύπτειν. Ἐπὶ πεντεκαίδεκα μὲν οὖν ἡμέραις ὁ Ἀμούρ τοῖς Πέρταις διετέλεσε διαλεγόμενος, καὶ πείθειν ἐπιχειρῶν μὴ ἀπαίρειν εἰς Ἀσίαν. Ἐπει δὲ ἀνήνυτα πόνων ἑώρα, ἀπήγγελλε πάντα βασιλεῖ μετὰ πολλῆς τῆς ἀθυμίας· καὶ ἐμάρτυρετο Θεόν, ὡς αὐτὸς μὲν τοιαύτη γνώμη πρὸς αὐτὸν ἀφίκοιτο, ὡς αὐτῷ συνδιατρίψων ἄχρις ἂν τι τοῦ νυκτὶ πολλέμου πέρασ γένοιτο, καὶ ὡς ἐκείνους ἐκλίξοιτο συνεῖναι οἷς μάλιστα ἐθάρρει, ὅτι πάντα κίνδυνον ὑποστήσονται τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας. Νυκτὶ δὲ τούναντιον ἅπαν γεγενῆσθαι. Τὸ γὰρ στρατόπεδον ὑπὸ τινῶν ἐνταῦθα τὰ βασιλίδος φρονούστων διεφθάρθαι, καὶ πρὸς τὴν οἰκίαν ἀναχωρεῖν κατείσθαι. Πολλὰ δὲ ἐν πεντεκαίδεκα ἡμέραις περὶ τοῦ μένειν αὐτοῖς διαλεχθέντα, μηδὲν πλεον ἠνυκῆναι, πάντων ὁμοῦ πρὸς τὴν ἐπάνοδον ὁρμῇ τινι κατασχεθέντων παραδόλῳ· ἐξετάσαντα δὲ πολλὰ περὶ τοῦ τοιαῦτα παπεικότος, μηδαμῶς δυνηθῆναι ἐξυρεῖν. Τὸ μὲν οὖν αὐτὸν μόνον παραμένειν ἀπειλούσης τῆς στρατιᾶς, ἀσύμφορον ἠγέσθαι. Οὐδεμία γὰρ ὠφέλειά τις ἔσται τῆς παρουσίας τῆς αὐτοῦ. Εἰ δ' αὐτῷ λύσιτελέστερον δοκεῖ, καὶ ἐπιψηφίσαιτο καὶ αὐτὸς τὸ νῦν μὲν ἔχον, εἰς τὴν οἰκίαν ἐπανελθεῖν μετὰ τῆς στρατιᾶς· ἐκεῖ δὲ δίκας τὰς ἰσάχτας παρ' αὐτῶν τῆς εἰς αὐτὸν καὶ βασιλεῖα λαθόντια προδοσίας· μάλιστα γὰρ ἐκεῖ τοῦτο εἶναι ἀνυστὴν αὐτῷ, ἔπειτα ἑτέρους ἔχοντα τοὺς μάλιστα πιστοτάτους, καὶ μέχρι παντὸς αὐτῷ βουλευσόμενους συγκινδυνεύειν, κατὰ τάχος ἐπανήκειν εὐ διαθέμενον τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν, ἐπατρόπου, καταστήσαντα τῆς ἀρχῆς, καὶ διαδόχους μετὰ τελευτῆν, ὡς οὐ ταχέως αὐτὸς ἐπανήξοντα, ἢ ἢ συγκαιτέρωσόμενον τὸν πόλεμον, ἢ ἐν τῷ μάχεσθαι πεσοῦμενον.

## 579 CAPUT LXVII.

*Amurzio gratias agit imperator, legationem de pace Byzantium mittendam suadet, quo ad discessum necessaria suppetant. Reprehenditur Constantinopoli Amuriz, quo se apud Cantacuzenum nimis abjiciat et abjecerit. Naves et pecuniam ei promittunt. Is se et imperatorem defendit. Locus elegans de discrimine servitutis. Petitur ab eo discessus.*

Βασιλεὺς δὲ ἠνιάτο μὲν πρὸς τὴν ἀναχωρησιν C ἐκείνου, ἥδει γὰρ ἐπιθησόμενους πανταχόθεν πάντας. Ὅρων δὲ ὡς ἀδύνατον τὴν Περσῶν παρακατέχειν στρατιάν, πρὸς τὴν ἐπάνοδον ἤδη ὠρμημένην, Ἀμούρ μὲν τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας πολλὰς ὠμολόγει χάριτας, συνεβούλευε δὲ ἐπεὶ μὴ πείθειν οἷός τε ἐγένετο, πρὸς βασιλεῖα πέμπειν εἰς Βυζάντιον, καὶ ὁμοίους τοῖς προτέροις περὶ τῆς εἰρήνης ποιῆσθαι λόγους, καὶ τὴν ἀβουλίαν ὀνειδίζειν αὐτοῖς, ὅτι διὰ ταύτην τῇ Ῥωμαίων ἡγεμονίᾳ πολλοῖς αἴτιοι γεγίνηται φθορᾶς· καὶ ἐπὶ πλειονός, ἂν μὴ πείθωνται, γενήσονται· παρανεῖν τε αὐτὸς τὸν πόλεμον καταλύειν, καὶ μὴ διὰ φιλονεικίαν ἔχουσαν οὐδὲν ὕγιες, περιορᾶν ὁσμήραι τοὺς ὁμοφύλους ἐξανδραποδίζομένους, καὶ κτείνωμένους, καὶ τὰ ἰσάχτα ὑπομένοντας. Ἐκεῖνοι δὲ, καὶ γὰρ οὐδένα αὐτῷ D ὡσπερ καὶ πρότερον ποιήσονται τῆς εἰρήνης λόγον, ἐπὶ τὸ πείθειν αὐτὸν αὐτίκα τρέφονται ἀφίστασθαι ἐκείνου· καὶ πέμψαντες ἀξιόχρεῶν τινα, ὃν οἴησονται τοῦτο κατεργάσθαι δύνησθαι παρέξονται καὶ χρήματα πολλὰ τῆς ἀναχωρήσεως μισθόν, καὶ ναῦς αἷς χρῆσεται πρὸς τὴν διάβασιν· καὶ τῇ τε στρατιᾷ τὸ σπουδάζομενον ἔσται ἠνυκῶς, καὶ τὰ χρήματα λαθὼν ἀμείψεται τοὺς προθύμους συστρατευσόμενους. Οὐ γὰρ δίκαιον ὁμοίως πᾶσιν ὀργίζε-

Imperator de hoc discessu indoluit, quod se undique appetitum iri cerneret. Intelligens autem Persas ad reditum tantopere inflammatos ut cohiberi non possent, Amurzio de tam proluxa erga se voluntate gratias agit amplissimas, suasitque ut, quoniam militem suum flectere nequisset, oratores Byzantium ad imperatricem mitteret, qui similiter, ut antehac, de pace dissererent, illisque de mentiam exprobrarent, per quam Romano principatui exitium magnum invexerint, ac nisi in viam redeant, majus invecturi sint. Mortarentur autem rursus bellum missum facerent, neu ob insipientem istam contentionem, quotidie suæ gentis mortales in servitutem abripi, trucidari, et ad ærumnas redigi sinnerent. Illos vero, ut alias nullam de pace verbum locuturos, sed persuadere enixuros uti quamprimum a Cantacuzeno se disjungat, et misso quopiam huic muneri idoneo, magnam pecuniam vim, discessus mercedem, ac præterea classem suppeditaturus. Sic et quod exercitus usque adeo contenderet, perfectum fore, et illum accepta pecunia libenter sub se militantes remunerari posse. Non enim æquum Irasci pariter omnibus, sed superbiam et contumaciam incentores modicè puniendos. ne alios impudentiam exemplo suo do-

dam Philadelphicensem, quem Cantacuzenus ad diem in dies Amurio præbendum constituerat, promissis uberrimis aggressi sunt, ut aliqua ratione Persis reditionem in Asiam persuaderet, cum propter eam functionem ipsis jam familiaris videretur, et quod Persice loquebatur, etiam ab iisdem pro benevolo haberetur. Hic diuturnam a patria absentiam illis molestam esse coniciens, ducibus potissimum exercitus consilium dat non oportere tam longinquo tempore domesticis neglectis, peregre vitam miseram exigere, sed simul omnes Amurium convenire, ab eoque reditum flagitare, asseverareque se in exteris locis ultra non posse vivere, cum domestica procuratione maxime indignant. Haud enim ea conditione huc profectos, ut imperatorem perpetuo asseclarentur, sed ut cum ei quantum liceret subsidio fuissent, domum remearent. Nunc non parum diu totos scilicet decem menses in solo Romano hæsisse. Quod si eos diutius retinere conaretur, ne obtemperarent, ulterio-remque moram litere aversarentur. Amurium quippe statuisse tandiu hic apud imperatorem perseverare, quoad eum hostibus superiorem effecerit, et in hoc solo multam curam consumere, salutem suorum militum laborumque levationem nihil pensi habere. Si penuriam navium quibus in Asiam trajiciant obtendat, se illos ex ista difficultate explicaturum, Byzantio etenim complures affore, quibus mare transmittant. Ad hæc gratiam illis habitum, et pecuniam quanto opus sit suppeditatum iri. Hierant hortatus Maurommatis, qui nec Persis displicebant. **578** Ad satrapam igitur suum adeunt, super reditu suo quemadmodum a Maurommate edocti fuerant, verba faciunt. Amurios principio eo sermone vehementer obstupescere, et mirari, qui ista eos cogitatio subisset. Deinde eniti ut illos ad imperatorem porro adjuvandum retineret: necessariam enim eorum esse presentiam, qui si recesserint, per quos præcipue defenderetur, hostes mox confertim impetum in eum facturos. Sed hoc erat nebulas diverberare; palam namque profitebantur, nisi cum ipsis patriam repeteret, se Byzantium profectos (unde jam accepissent fidem publicam, quo securi essent) inde in Bithyniam soluturos, post per Phrygiam, et Cariam in Ioniam venturos. Interrogati quoniam usi arbitri, seu pacificatore cum Byzantiis fœdus pepigissent, ejus nomen se edituros negaverunt, quando ei silentium juraverint. Ad quindenos omnino dies Amurium, cum Persis continenter agendo laborandoque ne in Asiam cogitarent, consumpsit. Ubi se mortuis concionatum vidit, perquam tristis Imperatori omnia exposuit, Deum testatur se quidem ad ipsum eo scôpo venisse, ut ante exitum belli hujus ab eo non discederet, et eos delegisse, quos in primis propter animorum in se propensionem cuivis periculo pares futuros speravisset. Nunc prorsus contra evenisse. Exercitum enim a clandestinis quibusdam imperatricis fautoribus corruptum, et ad patrias

A Ἀλέξανδρος, ἀπῆλθον οὗτοι τὴν συμμαχίαν κατὰ τὰς συνθήκας. Ὁ δ' ἔφασκε μὴ δύνασθαι, ἄχρις ἂν οἱ Πέρσαι ἐνδιατρίθωσι τῇ Θράκῃ· ἂν δέ τι τι τρόπος δύνανται πείθειν ἀποχωρεῖν εἰς τὴν Ἀσίαν, τότε ἤδη Καντακουζηνῷ ἐπιστρατεύσειεν προθυμότερα. Τοῦτο μὲν οὖν ἑτέρας ἰδέετο παρασκευῆς, καὶ πραγματείας οὐ τῆς τυχοῦσης. Ὅμως οὐκ ἔχοντας ὅτι χρήσονται ἑτέρῳ, ἐτρέπησαν ἐπὶ τοῦτο, καὶ κρῖνα προσπέμποντες, διελέγοντο Ἀμοῦρ, χρήματα δώσειν ἐπαγγελλόμενοι πολλά, εἰ πειθόμενος αὐτοῖς οἴκαδε ἀναχωρήσειεν. Ὡς δὲ οὐδὲν τῶν βεβουλευμένων ἠδύναντο ἀνεῖναι, τὰς τοιαύτας ὑποσχέσεις ὑφ' οὓς κενούς ἐκεῖνου λογισσόμενου, ἐπ' ἑτέραν ἐτρέποντο ἐπιβουλῆν. Καὶ Μαυρομάτην τινὰ ἐκ Φιλαδελφείας ὄντα, δὲ ὑπὸ Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως προσετέτακτο τὴν καθ' ἡμέραν τῶν ἐπιτηδίων χρεῖαν τῷ Ἀμοῦρ ἀποπληρῶν, τοῦτον δὲ ἔπεισαν ὑποσχέσασθαι μεγάλας τὴν Περσῶν στρατιάν τρόπον δὲ τι πείθειν ἀναχωρεῖν πρὸς τὴν οἴκελάν. Ὁ δὲ, ἤδη ἐπιτηδίδος τε εἶναι Πέρσαις δοκῶν διὰ τὴν ὑπηρεσίαν, ἄλλως θ' ὅτι καὶ περὶ ἐπὶ διαλεγόμενος, εὖλους αὐτοῖς ἰδοῦναι, στοχαζόμενος ὡς ἀχθόντο εἰς τὴν χρολίαν τῶν οἰκίων ἀποδημίαν, συνεβούλευε τοῖς ἡγουμένοις· μάλιστα τοῖς στρατιῶται, ὡς οὐ ἔστιν οὕτω τοσοῦτον χρόνον ταλαιπωρεῖν ἐπὶ τῆς ξείνης, ἀμελήσαντας τῶν οἰκῶν, ἀλλ' ἅμα πάντας προσελθόντας τῷ Ἀμοῦρ δεῖσθαι περὶ ἐπανόδου· ἰσχυρίζεσθαι τε ὡς οὐκέτι δύνανται· ἂν ἐπὶ τῆς ξείνης διατρίβειν, τῶν οἰκῶν μάλιστα ἐπιμελείας δεομένων. Οὐ γὰρ ἐπὶ τοῦτοις ἐνταῦθα ἀρκεῖσθαι, ὥστε μέχρι

C παντός συνεῖναι βασιλεῖ, ἀλλ' ἐπιμαχήσαντας ὅσον ἔξεστιν, αὐθις ἀναστρέφειν. Νυνὶ δὲ εἶναι οὐ μετρίαν τὴν διατριβὴν ἐπὶ δέκα μηνσὶν ἐν τῇ Ῥωμαίων γεγενημένην· ἦν δ' ἐπιχειρήσῃ καὶ αὐθις, ἔφασκε, κατέχειν, ἀλλ' ἄμειζον μὴ πείθεσθε, ἀλλ' ἀπαγορεύσατε φανερώς τὴν ἐπιπέδον διατριβὴν. Ἀμοῦρ γὰρ οὕτως ἔγνωκεν, ὡς ἐνταῦθα συνεσόμενος βασιλεῖ, ὡς ἂν τῶν πολεμίων παρασκευῆσθαι περιγενέσθαι, καὶ τοῦτου μόνου πολλὴν κοιτεῖται τὴν φροντίδα. Σωτηρίας δὲ ὁμῶν καὶ ἀναχωρήσεως τῶν πόγων λόγος οὐκ εἶναι· ἂν δὲ νεῶν ἀπορίαν προφασίζηται ἐν αἰς ἀποπλεύσητε εἰς Ἀσίαν, ἐγὼ ὁμῶν καὶ ταύτην τὴν ἀπορίαν λύσω. Ἐκ Βυζαντίου γὰρ ἐλεύσονται πολλοὶ, ἐν αἰς περαιώσεσθε, πρὸς τῷ καὶ χάριν ἐκείνου ὁμῶν

D εἰδέναι, καὶ χρήματα παρασχέσθαι τῆς ἀναχωρήσεως. Τοιαῦτά τε παρήγει καὶ ἐπειθε, κατὰ γνώμην ὄντα καὶ αὐτοῖς. Καὶ τῷ σφετέρῳ σατράπῃ προσελθόντες· Ἀμοῦρ, περὶ τῆς ἐπανόδου διελέγοντο, ὅτι περὶ ὑπὸ Μαυρομάτου ἐδιδάχθησαν. Ἀμοῦρ δὲ πρῶτα μὲν ἐξέπληκτο δεινῶς τοῖς λόγοις, καὶ ἐθαύμαζεν ὅθεν εἰς τοιαῦτα προαχθεῖεν. Ἐπειτα ἐπιχειρεῖ πείθειν, ὡς δέον ἐστὶ περιμένειν ἐπικουρῶν βασιλεῖ· ἀναγκαίαν γὰρ εἶναι τὴν αὐτῶν παρουσίαν, πολλῶν αὐτίκα ἐπικεισομένων πολεμίων, ἂν αὐτοὶ ἀναχωρῶσι, μάλιστα δὲ αὐτοῖς ἀμυνομένων· ἦνευ δὲ οὐδέν. Ἐφασαν γὰρ ἀναφανδόν, ὡς εἰ μὴ βούλοιο σὺν αὐτοῖς κικεῖνος οἴκαδε ἀναχωρεῖν, ἀλλ' αὐτοὶ πρὸς Βυζάντιον ἐλθόντες· πίστις γὰρ λαβεῖν ἐκείθεν τοῦ μὴ ἐπιβουλεύηται ὑπ'

αὐτῶν, περαιώσονται πρὸς Ἰουλίαν· εἶτα διὰ Φρυγίας καὶ Καρίας ἀφίξονται εἰς Ἰωνίαν. Ἐρομένου δὲ αὐτοῦ τίνι χρώμενοι διαλλακτῆ τὰς πρὸς Βυζαντίους ποιήσαιντο συνθήκας, οὐκ ἔφασαν κατάδηλον ποιήσκειν ὁμομοχάτους ἀποκρύπτειν. Ἐπὶ πεντεκαίδεκα μὲν οὖν ἡμέραις ὁ Ἀμούρ τοῖς Πέρταις διετέλεσε διαλεγόμενος, καὶ πείθειν ἐπιχειρῶν μὴ ἀπαλεῖρειν εἰς Ἀσίαν. Ἐπειδὴ ἀνήγνυτα πόνων ἑώρα, ἀπήγγελλε πάντα βραβίλει μετὰ πολλῆς τῆς ἀθυμίας· καὶ ἐμπρόσθε Θεόν, ὡς αὐτὸς μὲν τοιαύτη γκώμη πρὸς αὐτὸν ἀφίκοιτο, ὡς αὐτῷ συνδιατρίψων ἄχρισ ἂν τι τοῦ νυκτὶ πολέμου πέρας γένοιτο, καὶ ὡς ἐκείνους ἐκλέξειτο συνεῖναι οἷς μάλιστα ἐθάρρει, ὅτι πάντα κίνδυνον ὑποστήσονται τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας. Νυκτὶ δὲ τοῦναντίον ἅπαν γεγενῆσθαι. Τὸ γὰρ στρατόπεδον ὑπὸ τινῶν ἐνταῦθα τὰ βασιλίδος φρονούντων διεφθάρθαι, καὶ πρὸς τὴν οἰκίαν ἀναχωρεῖν πεπεισθαι. Πολλὰ δὲ ἐν πεντεκαίδεκα ἡμέραις περὶ τοῦ μένειν αὐτοῖς διαλεχθέντα, μηδὲν πλέον ἤνυκέναι, πάντων ὁμοῦ πρὸς τὴν ἐπάνοδον ὁρμῇ τινι κατασχεθέντων παραδόλῳ· ἐξετάσαντα δὲ πολλὰ περὶ τοῦ τοιαῦτα πεπεισῶτος, μηδαμῶς δυνήθηται ἐξευρεῖν. Τὸ μὲν οὖν αὐτὸν μόνον παραμένειν ἀπειλούσης τῆς στρατιᾶς, ἀσύμφορον ἠγέσθαι. Οὐδέμια γὰρ ὠφέλειά τις ἔσται τῆς παρουσίας τῆς αὐτοῦ. Εἰ δ' αὐτῷ λυσιτελέστερον δοκεῖ, καὶ ἐπιψηφίσαιτο καὶ αὐτὸς τὸ νῦν μὲν ἔχον, εἰς τὴν οἰκίαν ἐπανελθεῖν μετὰ τῆς στρατιᾶς· ἐκεῖ δὲ δίκας τὰς ἐσχάτας παρ' αὐτῶν τῆς εἰς αὐτὸν καὶ βασιλέα λαθόνια προδοσίας· μάλιστα γὰρ ἐκεῖ τοῦτο εἶναι ἀνυσθὴν αὐτῷ, ἔπειτα ἐτέρους ἔχοντα τοὺς μάλιστα πιστοτάτους, καὶ μέχρι παντὸς ἐπ' αὐτῷ βουλευσόμενους συγκινδυνεύειν, κατὰ τάχος ἐπανήκειν εἰς τὴν οἰκίαν, ἐπιτρόπου, καταστήσαντα τῆς ἀρχῆς, καὶ διαδόχους μετὰ τελευτῆς, ὡς οὐ ταχέως αὐθις ἐπανήξοντα, ἀλλ' ἢ συγκατέρρασόμενον τὸν πόλεμον, ἢ ἐν τῷ μάχεσθαι πεσοῦμενον.

## 579 CAPUT LXVII.

*Amurio gratias agit imperator, legationem de pace Byzantium mittendam suadet, quo ad discessum necessaria suppetant. Reprehenditur Constantino Amurium, quo se apud Cantacuzenum nimis abjiciat et abjecerit. Naves et pecuniam ei promittunt. Is se et imperatorem defendit. Locus elegans de discrimine servitutis. Petitur ab eo discessus.*

Βασιλεὺς δὲ ἠνείκετον μὲν πρὸς τὴν ἀναχωρεῖσιν C  
ἐκείνου, ἥδει γὰρ ἐπιθησόμενους πανταχόθεν πάντας. Ὁρῶν δὲ ὡς ἀδύνατον τὴν Περσῶν παρακατέχειν στρατιάν, πρὸς τὴν ἐπάνοδον ἤδη ὠρμημένην, Ἀμούρ μὲν τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας πολλὰς ὠμολόγει χάριτας, συνεβούλευε δὲ ἐπεὶ μὴ πείθειν οἷός τε ἐγένετο, πρεσβεῖαν πρὸς βασιλέα πέμπειν εἰς Βυζάντιον, καὶ ὁμοίους τοῖς προτέροις περὶ τῆς εἰρήνης ποιῆσθαι λόγους, καὶ τὴν ἀβουλίαν ὀνειδίξειν αὐτοῖς, ὅτι διὰ ταύτην τῇ Ῥωμαίων ἡγεμονίᾳ πολλοῖς αἰτίοι γεγενῆσθαι φθορᾶς· καὶ ἐτι πλείονος, ἂν μὴ πείθωνται, γενήσονται· παραινέειν τε αὐθις τὸν πόλεμον καταλύειν, καὶ μὴ διὰ φιλονεικίαν ἔχουσαν οὐδὲν ὄφελος, περιορῆν ἡμέρας τοὺς ὁμοφύλους ἐξανδραποδίζομένους, καὶ κτενομένους, καὶ τὰ ἐσχάτα ὑπομένοντας. Ἐκεῖνοι δὲ, καὶ γὰρ οὐδένα αὐθις D  
ὡς περ καὶ πρότερον ποιήσονται τῆς εἰρήνης λόγον, ἐπὶ τὸ πείθειν αὐτὸν αὐτίκα τρέφονται ἀφίστασθαι ἐκείνου· καὶ πέμφαντες ἀξιώχρεῶν τινα, ὃν οἴησονται τοῦτο κατεργάσασθαι δυνήσασθαι παρέξοντα καὶ χρήματα πολλὰ τῆς ἀναχωρήσεως μισθόν, καὶ ναῦς αἷς χρήσεται πρὸς τὴν διάβασιν· καὶ τῇ τε στρατιᾷ τὸ σπουδαζόμενον ἔσται ἡνυκῶς, καὶ τὰ χρήματα λαθὼν ἀμείψεται τοὺς προθύμους συστρατευσαμένους. Οὐ γὰρ δίκαιον ὁμοίως πᾶσιν ὀργίζε-

A sedes repetendas impulsim esse. Cumque per dies quindecim eos retinere annixus fuerit, satius nihilo fecisse, universis ad reditum audaci quodam ac temerario impetu concitatis, nec se auctorem hujus consilii, quantumvis serio inquirentem, invenire ullo modo potuisse. Se itaque solum restare, carentem exercitu, ineptum negotium existinare. Quid enim sua unius praesentia condaxerit? Sin ipse utillus censeat, suoque suffragio approbet, se domum in praesens cum copiis discessurum, ibique quod facillime possit, pœnas sui et imperatoris proditioni quam severissimas expetiturum. Postea domo sua habere composita, et ordinata, praefectis provinciae et successoribus post mortem suam institutis (non enim intra breve tempus in Asiam reversurum, sed aut bellum cum eo confecturum, aut hic in acie occubiturum), cum aliis longe fidelissimis, semperque secum militare volentibus, celeriter revertenturum.

Β surum, sed aut bellum cum eo confecturum, aut hic in acie occubiturum), cum aliis longe fidelissimis, semperque secum militare volentibus, celeriter revertenturum.

Imperator de hoc discessu indoluit, quod se undique appetitum iri cerneret. Intelligens autem Persas ad reditum tantopere inflammatos ut cohiberi non possent, Amurio de tam proluxa erga se voluntate gratias agit amplissimas, suasitque ut, quoniam militem suum flectere nequivisset, oratores Byzantium ad imperatricem mitteret, qui similiter, ut antehac, de pace dissererent, illisque demerentiam exprobrarent, per quam Romano principati exitium magnum invexerint, ac nisi in viam redeant, majus invecturi sint. Hortarentur autem rursus bellum missum facerent, neu ob insipientem istam contentionem, quotidie suae gentis mortales in servitutem abripi, trucidari, et ad ærumnas redigi sinerent. Illos vero, ut alias nullum de pace verbum locuturos, sed persuadere enixuros uti quamprimum a Cantacuzeno se disjungat, et misso quopiam huic muneri idoneo, magnam pecuniae vim, discessus mercedem, ac praeterea classem suppeditaturus. Sic et quod exercitus usquo adeo contenderet, perfectum fore, et illum accepta pecunia libenter sub se militantes remunerari posse. Non enim æquum irasci pariter omnibus, sed superbiae et contumaciae incitiores modice puniendos. ne alios impudentiam exemplo suo do-

ceant : reliquis convenienter laborum meritis præmia persolvenila, ut et supplicio improborum terreat, et beneficentiæ studio alios ad se diligendum alliciat. Amurius extemplo paret, et de admonitione imperatori gratias agit, legatos ad imperatricem denovo de pace actum mittit. Apocauchus magnus dux et collegæ de pace silent penitus, Amuriumque primum reprehendunt, quod satrapa, et tam potens, atque apud Romanos juxta ac barbaros in tanta admiratione, mancipii instar Cantacuzenum sequatur, tamdiu in terris peregrinis miser, nullo lucro, cum ignominia autem summa, quæ illum scientem volentemque cooperuit. Jam illud turpissimum esse **580** quod et satellitis locum apud Cantacuzenum tenere non erubuerit, ad cujus prætorium noctu excubarit, ut ipse omni metu solutus sterteret. Hæc igitur tanti plena dedecoris si ipsi grata sint, nec sibi, quid ei fœdum atque indignum accidat curæ futurum. Nunc si tam longi temporis in extero solo incommodis satiat, ad sedes suas reverti concupiscat, se quoque ipsum in hoc non leviter adjuturos. Sive enim per Bithyniam et Phrygiam in Ioniam ire paret, tutum iter per Hellespontum, aut per fretum Byzantinum præstiturus; sive recta in suam provinciam abnavigare, Irimes et alia navigia daturus, quæ exercitum deportent. Et quia necesse habeat, etiam stipendia suis tam diu militibus solvere, quantum debeatur largituros. Hæc magnus dux legato respondit. Verumenimvero barbarus domini reprehensionem non ferens, Videmini mihi, inquit, tantum odisse multos, diligere neminem. Quod si secus esset, non ita ad machinas et insidias contra hostes excogitandas expediti essetis, lingua largi ad contumelias, ac si ideo eam possideretis, et omne genus nequitiarum exercentes, amicorum autem officia funditus nescientes. Præ horum magna imperitia dominum meum rei cujusdam servilis et ingloriæ accusastis, quod imperatorem ante ejus tabernaculum excubans, ab insidiatoribus, qui multi erant custodierit, victus scilicet amore illius, et affectione sola omnium affectionum jucundissima, et ab omnibus expetenda subactus. Interrogabo autem vos uter melius de decoro, et de justo et honorifico sensit, satrapa dominus meus, qui ex amicitia tantum pro imperatore laborem et dedecus capessivit, ut dicitis, an vos qui compluribus et excellentibus beneficiis ab eo affecti, deinde omnium velut obliti, per improbitatem et ingrati animi vitium, imo et per calumnias et sycophantias bellum excitastis, quod usque hodie tot malis vos cumulavit, et quantum auguror, pluribus cumulabit. Nec hoc saltem animadvertitis, ut insani videlicet, quomodo carnes vestras ipsi devoretis. An clarum est, ipsum quidem ingenuum et magnanimum, gerendæque amicitia non imperitum imitari voluisse, vos autem improbissimorum ac stolidorum mores, et unum duntaxat non male scientes, quosvis oppugnare et interficere, nulli autem prodesse? Hic magnus dux

σθαι καὶ δίκαι; ἀπαιτεῖν, ἀλλὰ τοὺς μὲν αἰτίους τῆς ἀσθαθείας μέτρια κολάζειν, ἵνα μὴ παράδειγμα τοῖς ἄλλοις γίνωνται ἀναίσχυντίας, τοὺς δὲ λοιποὺς ἀξίως ἀμειβεσθαι τῶν πόνων, ἵνα τῇ τε κολάζει τῶν ἀγνωμῶνων ἐκφοβῆ, καὶ τῇ περὶ τὰς εὐεργεσίας φιλοτιμίᾳ πρὸς εὐνοίαν ἐφέληται. Ὁ μὲν οὖν ἐπειθετο αὐτίκα, καὶ τῆς παραινήσεως εὐχαριστίας βασιλέα, πρεσβείαν ἔπεμπε πρὸς βασιλῆα, καὶ διελέγετο περὶ εἰρήνης αἰθῆς. Ἀπόκαυχο; δὲ ὁ μέγας δούξ μετὰ τῶν συναρχόντων περὶ μὲν τῆς εἰρήνης οὐδένα λόγον ἐποίησαντο, ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἐκείνου κατηγοροῦν, ὅτι σατράπης ὢν, καὶ δύναμιν τοιαύτην κεκτημένος, καὶ παρὰ Ῥωμαίων καὶ βαρβάρων τιμώμενος τοσοῦτον, ὥσπερ ἀνδράποδον ἔποιτο Καντακουζηνῶ, τοσοῦτον χρόνον ἐπὶ ξένης τλαιπωρῶν, ἐπὶ κέρδει μὲν οὐδενί, ἀδοξίᾳ δὲ ἰσχάρι ἢ περιβίβληκον αὐτὸν ἔκων. Ἴδὲ δὲ δὴ μέγιστον οὐκ ἐπὶ καὶ δορυφόρον τάξιν ἐπέχεν οὐκ ἠσχύνθη πρὸς Καντακουζηνὸν, ἀλλ' ἐπὶ τὴν ἐκείνου σκηνὴν ἐρχόμενος, ἀγρυπνοῖη νύκτωρ, ὡς ἂν ἐκεῖνος βέγγη μὲδὲν ὑφορώμενος δεινόν. Ταῦτα μὲν οὖν εἰς τοσοῦτον ἀδοξίας ἄγοντα αὐτὸν, εἰ φίλον ἐκαίην τοιαῦτα ὑπομένειν, οὐδ' αὐτοῖς μελήσειν περὶ τῆς ἐκείνου ὑδρείως. Νυνὶ δὲ εἰ ἀρκοῦσα ἔδοξεν ἢ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἐπὶ τῆς ξένης τλαιπωρία καὶ δόξου ἐκαταελθεῖν πρὸς τὴν οἰκίαν, ξυλληψέσθαι οὐκ ὀλίγα καὶ αὐτούς. Ἐἴτε γὰρ διὰ Βιθύνιας καὶ Φρυγίας ἐπὶ τὴν Ἰωνίαν βούλοιο ἐλθεῖν, ἀεὶ τὸν πόρον παρασχέειν αὐτούς ἐπὶ τὸν Ἑλλησποντον, ἢ τὸν κατὰ τὸ Βυζάντιον πορθμόν· εἴτε ναοὶ πρὸς τὴν οἰκίαν ἀππλεῦσαι, τριήρεις παρασχέσθαι καὶ ναῦς ἑτέρας; τὴν στρατιάν δυνησομένους ὑποδέξασθαι. Ἐπεὶ δὲ χρεῖα καὶ χρημάτων αὐτῶ ἀμειβεσθαι τοὺς ἐπὶ τοσοῦτον αὐτῶ χρόνον συστρατευομένους, παρέξεν ὅσα ἂ συμῶσι. Τοιαῦτα μὲν ὁ μέγας δούξ ἀπεκρίνατο πρὸς τὴν πρεσβείαν. Ὁ βάρβαρος δὲ πρὸς τὴν κατὰ τοῦ δεσπότου κατηγορίαν βουλόμενος ἐνίστασθαι, λαοεῖτε μοι, ἔφη, πολέμιοι μόνον εἶναι πολλῶν, φίλοι δὲ οὐδενός. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν ὅσως ἦτε πόριμοι μηχανὰς μὲν καὶ ἐπιβουλὰς ἐξευρίσκειν κατὰ τῶν πολεμίων, τῇ τε γλώττῃ χρώμενοι ἀπειδῶς πρὸς ὑβρείς, ὥσπερ διὰ τοῦτο ταύτην κεκτημένοι; καὶ πᾶσαν ἄλλην ἐπιδεικνύμενοι πονηρίαν, τῶν δὲ φίλοις προσήκόντων ἐπιστάμενοι οὐδέν. Ὅθεν ὑπὸ τῆς ἄγαν περὶ ταῦτα ἀπειρίας καὶ τοῦ ἐμοῦ δεσπότου κατηγορηχάτε ἀδοξίαν. Ὅτι πρὸς τὴν βασιλείως σκηνὴν ἔλθων, ἀπὸ τῶν ἐπιβουλεύόντων πολλῶν ὄντων ἀγρυπνῶν ἐφύλαττεν, ὑπὸ τῆς περὶ βασιλέα ἠττώμενος εὐνοίας, καὶ πάθει μόνῳ τῶν πάντων παθῶν ἠδίστη τε ἄμα καὶ ζηλωτῶ δεδουλωμένος. Ἐρωτήσω δὲ ὑμᾶς, τίς βέλτερον περὶ τε τὸ προσήκον καὶ τὸ δίκαιον καὶ πρὸς φιλοτιμίαν εἰσούλευσατο, σατράπης ὁ ἐμὸς δεσπότης, ὅς τῆς εἰς βασιλέα ἔνεκα φιλίας τοσοῦτον εἴλετο πόνον καὶ ἀδοξίαν, ὡς ὑμεῖς φαστε, ἢ ὑμεῖς οἱ πολλῶν καὶ μεγάλων ἀπολελαυκότες βασιλείως εὐεργετημάτων· ἐπειτα πάντων ὥσπερ ἐπιλεησμένοι, καὶ πολλῆν ἐπιδειχάμενοι ἀγνωμοσύνην καὶ ἀχαριστίαν, διαβολαῖς χρυσάμενοι καὶ συκοφαντίας, τὸν πόλεμον

κινῆκατε τὸν μέχρι τε νῦν πολλῶν κακῶν αἰτιον **A 581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 τερνόμενον ὄμειν, καὶ ἐτι μειζόνων, ὡς ὄρω, ἐσόμενον· **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 καὶ οὐδ' αὐτὸ τοῦτο ἔγωγον αἰσθανόμενοι, ὥσπερ οἱ **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 κινῶμενοι ὄμιτι τὰ, ἰδίαις σάρκασι κατεσθίετε· ἢ δὴλον **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 ὡς ἐκεῖνος μὲν γενναίου καὶ μεγαλόφρονος, καὶ νό- **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 μους φίλιας ἀνδρῶς εἰδότος ἔργα εἰλετο ποιεῖν, ὁμοίως **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 δὲ πονηροτάτων καὶ σκεπῶν τοῦς τρόπους, καὶ ἐν **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 τοῦτο μόνον καλῶς εἰδόντων, πολεμεῖν καὶ διαφθεῖ- **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 ρειν τοῦς προστυχόντας. Ὁ μέγας δὲ δοῦξ ἐξ ἀγχι- **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 νοῖα; δῆθεν συγγέειν τὴν βάρβαρον ἐθέλων, Οὐκοῦν **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 ὁμολογεῖς, εἶπε, τὸν ἀνδραποδῆν, δούλον εἶναι Καν- **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 τακουζηνῶ; Ὁ δὲ, καὶ μάλιστα, εἶπε· καὶ τὴν **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 ἀκριθεῖ δουλείαν κατ' ἦν οἱ ἀγαθοὶ τοῦς τρόπους **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 ἠτιῶνται τῶν κελῶν, καὶ ἄχθονται ἀποσπώμενοι **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 τοῦ δουλεύειν τοῖς τοιοῦτοις, ὥσπερ καὶ ὁμοίως **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 μοχθηρίας καὶ φθόρου καὶ πανουργίας πεφύκατε δου- **B**  
 λοὶ ἀκριθῶς. Ταύτην γὰρ κατὰ δουλείαν ὁμολογῶ **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 εἶναι ἀληθῶς κατ' ἦν δουλοῦται ἡ ψυχὴ, τὴν δὲ ἐκ **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 τῶν χρημάτων καὶ αἰχμαλωσίας, οὐ ψυχῆς εἶναι, **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 ἀλλὰ σώματος βιαζομένου ἀκουσίως. Διόπερ ἐκείνην **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 πάντες τε μισοῦμεν ἐπίσης, καὶ παντὶ τρόπῳ ἐπι- **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 χειροῦμεν διαφεύγειν. Θαυμάσαντες δὲ ἐκεῖνοι τῆς **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 συνέσεως τὸν βάρβαρον, Ἄλλὰ ταῦτα μὲν, εἶπον, ἐῷ- **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 μεν. Οὐ γὰρ αὐτοῦ δεῖσθαι τῆς πρὸς τὰ βελτίω παρ- **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 αινείσεως· ἐφ' ἃ δὲ μάλιστα τρεψόμεθα ἡ σπουδῆ, **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 καὶ αὐτίκα τὸν Λουκᾶν Γεώργιον ἤρουντο πρεσβευ- **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 τὴν πρὸς τὸν Ἄμοῦρ, εὐφῶς τε ἔχοντα πρὸς τὰ; **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 πρεσβεῖα, καὶ ἄλλως ἐπιτήδειον ὄντα τῷ σατραπῆ· **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 ἦν γὰρ καὶ πρότερον ὁμιληκῶς καὶ δοκῶν ἐν συνη- **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 θεῖα εἶναι. Ἐπει δὲ ἦγον πρὸς ἐκεῖνον, καὶ ἀπήγ- **C**  
 γέλλον τὰ τῆς πρεσβεῖας, Ἄμοῦρ μὲν ἀκχιζέσθαι **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 ἐδίκει, καὶ ἀπηγόρευεν ἐπιπολύ. Ἐπειτα ὡς ἐπι- **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 πλείον ἐγένοντο οἱ λόγοι, καὶ ἰδεῖτο ὁ Λουκᾶς, ἐπηγ- **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 γέλλετο ἀναχωρήσειν, βασιλίδι τε χάριν πολλὴν **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 κατατιθέμενος ἐν τούτῳ καὶ αὐτῷ, ὄντι τῶν ἐπι- **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 τηδείων, ἄλλου γὰρ πρεσβεύοντος ἐφασκεν οὐκ ἂν **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 πεισθῆναι· καὶ συνέθησαν εἰ; Αἶνον τὰς τριήρεις **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 ἔλαθιν, αἶ; χρήσεται πρὸς τὸν ἀπόπλου ἀγούσας **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 καὶ τὰ χρήματα, ἃ ἐπηγγέλιαντο αὐτῷ. Λουκᾶς μὲν οὖν τὰ μέγιστα κατεργασάμενος, ὡς ἐδίκει, ἐπανή- **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 κεν εἰς Βυζάντιον, Ἄμοῦρ δὲ μετὰ Καντακουζηνῶ τοῦ βασιλέως εἰς Τραϊανούπολιν κατεσκαμμένην **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 οὔσαν ἐκ πολλῶν ἐτῶν στρατοπεδευσάμενος, τὰς ἐκ Βυζαντίου περιέμενε τριήρεις. Βασιλεὺς δὲ ὀλίγω **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 πρότερον τῶν Κουμουζηνῶν προσχωρησάντων, Ματθαῖον ἐπεμφε τὸν πρεσβύτερον τῶν υἱῶν κατ- **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 ἔχειν τὴν πολίχνην· ἐλθόντι δὲ, καὶ ἄλλα φρούρια προσεχώρησαν περὶ ἐκείνην φικισμένα, τό τε προσ- **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 αγορευόμενον Ἀσώματος καὶ ἡ Παραδημῶ, τό τε Κρανοδοῦνιον καὶ Στυλάριον, ἃ καὶ μεγάλην ὕστε- **581** argulari volens, et barbaro pudorem inen-  
 ρον πρὸς τὸν πόλεμον ὠφέλειαν εἰσήνεγκε.

## 582 CAPUT LXVIII. .

*Imperator filium ægrotum visitat. Miraculum circa imperatorem et comites a Persis conservatos. Duo Persæ exploratores a prædonibus male accipiuntur. Pugna inter imperatorios et Byzantios apud Asomatium. Stratagemata imperialioris et victoria. Reditus in castra. Gratiarum actio pro ejus et comitum incolumitate. Hortatio de vigiliis nunquam omittendis. Discessus Amurii in Asiam et ejus promissa. Quomodo idem discessus imperatori commodavit. A quibus illi statim bellum. Gratianopolis obsidio, et pactum cum captivis. Smyrna capta, naves Persicæ incensæ.*

Τότε δὲ νοσηλευόμενου τοῦ υἱοῦ, ἐδόκει δεῖν ἐν **D**  
 ὄτῳ διαμέλλουσιν αἱ τριήρεις παραγίνεσθαι πρὸς **D**  
 ἐκεῖνον, καὶ τῆς τε νόσου ἕνεκα ἐπισκεψάμενον, καὶ **D**  
 περὶ ἄλλων ὧν ἰδεῖτο ὁμιλήσαντα, αὐθις ἀναστρέ- **D**  
 φειν. Καταλείπων οὖν τὴν στρατιάν ἐπὶ τοῦ στρατο- **D**  
 πέδου, πεντήκοντα μόνους ἔχων Ἰωμαίων καὶ δύο **D**  
 Filium ægrotantem sententia fuit interea dum **D**  
 naves in expectatione sunt, visere, habitisque cum **D**  
 eo sermonibus necessariis reverti. Relicto igitur **D**  
 in castris exercitu, cum solis quinquaginta Roma- **D**  
 nis, et duobus Persis Cumutzena versus abiit, **D**  
 quod nihil hostilis incursionis per viam metue-

ret. Nocte in vico deserto paucis adhuc victiarum parietinis exstantibus manserunt. Eadem nocte Persarum pedum manus ex Asia ad eadem littora populationis ergo appellitur. Egreddentes ad custodiam navium centenos relinquunt, alii circiter mille raptum vadunt. Cum eo processissent, ubi imperator pernoctabat, foco luculento procul conspecto, propius ad locum pededentim et summo silentio, ut laterent, accedunt, speculatum videlicet, quinam ad pyram illam mortales essent, id quod ipsi postea narraverunt. Et ecce vident exercitum, suo, ut putabant, multo numerosiorem. Illico timore corripiuntur, ne illis tanto pluribus rem sentientibus, cum ipsi ad resistendum infirmi essent, victi conciderentur. Post ubi se nondum sentiri animadverterunt, quadripartito agmine castris circumdatis, undique de improvise in illos irruere constituunt. Credebant enim impetu inopinato consternatos, quavis plures forent, superaturos. Barbari igitur consilium explicantes, castra cingunt, ad invadendi signum intenti. At vero dux arbitrari, cum tantis copiis non ita temere dimicandum, quando nec unde, nec quantæ tandem sint, satis constat. Duos ad propinquum et notum illis fontem aquatum mittit, simulque mandat ut e castris aliquem, si possint, captivum adducant, ex quo certi quippiam de eo exercitu exsculpant. Militis cujusdam servulus ad hauriendum accedit, barbari propter fontem in insidiis latentes ad eum tenendum 583 prosiliunt. Quo fuga elapso, duci quod acciderat, ut jam proditi membraut. Tum vero barbaris multis partibus numero superiores, et solo aspectu formidabiles apparuerunt. Quare etiam nequaquam adoriundos sentiebant, boni consulti, si inde corpora integra auferrent. Itaque nihil attentantes, abitum Romanorum exspectabant. Imperator caculam illum metu attonitum occurrentem, et quo pacto apud fontem ipsum quidam insecuti essent referentem, affirmantemque Persas esse, ut spectro aliquo exagitatum dimisit, jubens Deo matutinos hymnos depromere (50), aliquid jam dilucescebat. Iis absolutis equos conscendunt, loco excedunt, quibus malis proximi fuissent prorsus ignorant. Haud multum progressi tumultum clamoresque Persarum e tentoriis exaudiunt. Imperator de comitatu suo duos Persas mittit, qui propius pedem ferant, et quinam sint, ex ipsis cognoscant. Illis in hos incurrentibus, alter capitur, alter vulneratus redit, ac nuntiat multitudinem esse Persas, et quidem magnam, quod nescissent. Barbari, cum de captivo didicissent Cantacuzenum illic quinquaginta duntaxat militibus stipatum fuisse,

A τῶν Περσῶν, ἐβάδιζεν εἰς Κουμουτζηνά, διὰ τὸ μηδεμίαν ἐν τῷ μεταξύ πολεμίων ὑποπτεύειν ἔσθον. Ἐπει δὲ ἐπεγένετο ἡ νύξ, ἠύλισαντο ἐπὶ τῶν κώρη ἀοικίῳ, λεῖψανα τῆς ἀρχαίας συνοικίας διὰ τὰ τινὰ ἔχουσι. Συνέβη δὲ τῆς αὐτῆς νυκτὸς στρατιᾶν Περσῶν παρὲν ἀρτι περαιοθεῖσαν ἐκ τῆς Ἀσίας ἐπιλεῖαν, τοῖς ἐκεῖ ἀγχιαιεῖς προαχθὲν ἀπεδοσαν ἐπὶ μὲν τῶν νεῶν τὴν φυλακὴν ἑκατὸν καταλεπεῖν, τοὺς ἐπιλοῖτους δὲ ὄντας περὶ χιλοῦς, ἐπὶ τὴν λεηλασίαν ἐξελεῖν γενομένους δὲ ἐνθα ἠύλιξτο ὁ βασιλεὺς, καὶ πῶρβουθεν ἡμέτερον πυρὰν ἰδόντας, ἔλθειν ἐπὶ τὸ χωρίον, πᾶσαν ποιουμένους πρόνοιαν ἀγνοηθῆναι, ὥστε κατασκέψασθαι, οἵτινες εἰαν οἱ χρώμενοι ἐκείνῳ τῷ πυρὶ, οὕτω γὰρ αὐτοὶ ἀγγούνη ὕστερον. Ἐπει δὲ ἐγένοντο ἐγγύς, στρατιᾶν ἰεῖν πλῆθει ὑπερέχουσαν, ὡς ἔδοξεν αὐτῶν πολὺ. Εὐθύς μὲν οὖν ἐσφειθεὶς δὲ μὴ αἰσθημένοις αὐτοῖς τοσοῦτοι οὖσιν, οὐχ οἷοι τε ὤσιν ἀντισχεῖν, ἀλλὰ διαφθαρεῖσι κρατηθέντες. Ἐπειτα ὡς ἠσθάνοντο ἀγνοηθέντες, ἐβουλεύσαντο διελόμενοι τετραχῆ καὶ περιελόντες, τὸ στρατοπέδον, προσθάλλειν ἀπροσδοκῆτοις πανεχθόν. Οἰθηθῆναι γὰρ διὰ τὸ ἀπροσδόκητον καταπλήξαντας περιγενέσθαι καὶ πλειόνων ὄντων. Οἱ βάρβαροι μὲν οὖν ἐποιοῦν κατὰ τὰ βεβουλευμένα, καὶ περιεκάθητο τὸ στρατοπέδον, ἀναμένοντες τὸ σῆμα. Τῷ στρατηγούντι δὲ αὐτῶν ἰδοὺς μὴ πρὸς τοσαύτην στρατιᾶν, οὕτω διακινδυνεύειν ἀγνούμενα, ὄθεν τε εἴη καὶ τὸν ἀριθμὸν, καὶ πέμψας δύο τῶν βαρβάρων πρὸς τὸ ὕδωρ (ἤδεσαν γὰρ οὖσαν ἐκεῖ πηγὴν), ἐκέλευον εἰ δύναιτο τῶν ἐκ τοῦ στρατοπέδου συλλεμβάνειν τινὰ, ὥστε παρ' αὐτοῦ τι βίβωσι πρὸς τῆς στρατιδὸς μαθεῖν. Οἱ μὲν οὖν οὕτως ἐνέβρουν ἐλθόντες ἐπὶ τὸ ἀρύσασθαι, ὥρμησαν μὲν οἱ βάρβαροι κατασχεῖν. Μὴ δυνηθέντες δὲ διὰ τὸ διαδράναι φυγῆ χρυσάμενον, πρὸς τὸν στρατηγὸν ἐλθόντες, ἀπήγγελλον τὸ συμβάν ὡς ἦδη ἐγνωσμένον. Τὰς βαρβάρους δὲ τότε μᾶλλον ἔδοξεν ἡ στρατιὰ πλῆθει τε αὐτῶν ὑπερέχουσα πολλῶ καὶ ἀπὸ μόνης φοβερῆ τῆς ὕψεως, ὥστε καὶ ἀπεγίνωσκον τὸ διὰ μάχης αὐτοῖς ἰέναι, ἀγαπητὸν ἡγούμενοι ἂν ἐκείθεν ἀπαθεῖς κακῶν ἀκαλλάγῳσι, καὶ ἡσύχαζον, τὴν ἀναχώρησιν περιμένοντες τῆς στρατιδὸς. Βασιλεὺς δὲ ἐπὶ τὸ καίριον τεθορυβημένον ἐλθὼν ἀπήγγελλον, ὡς πρὸς τῆς πηγῆς διέκωικο ὑπὸ τινῶν, Πέρσας δὲ τοὺς δώκοντας εἶναι οἰθηθῆναι, τὸ μὲν ἀπαπέμψατο ὡς ὑπὸ φάσματός τινος ἐκπεπληγμένον. Ἐκέλευε δὲ τοῖς ἐκωθινοῦς ὕμνους φθεῖν Θεῶν, ἦδη γὰρ περὶ ἄρβρον ἦν ἡ νύξ. Ἐπει δὲ ἐκείνοι ἐτελοῦντο, τῶν ἰσπῶν ἐπιβάντες ἀναχώρουσαν τοῦ χωρίου, μηδὲν τῶν προσχόντων κακῶν εἰδότες. Ἦδη δὲ ὄντας οὐ μακρὴν, θορύβου ἤκουον καὶ ἀλαλαγμοῦ Περσῶν ἐφ' οὐ ἰσπρατοπεδεύοντο χωρίου. Βασιλεὺς δὲ πέμψας τοὺς συνών-

#### Jacobi Pontani notæ.

(50) Nusquam minor hodie, quam in castris pietatis ducitur ratio: nec ullum pene genus hominum minus Deum colit, aut gravius offendit, quam milites.

*Nulla fides pietasque viris, qui castra sequuntur.*

At olim dabant operam duces, ut cœlestem operam precibus imploraret exercitus, et omnem victoriæ spem in Deo poneret, non in viribus et armis suis, quo pertinent etiam hynni matutini.

τας δύο Πέρσας, ἐκέλευε πλησίον γενομένους μαν-  
 θάνειν, οἷνες εἶεν παρ' αὐτῶν. Τῶν δὲ ἐπίδρα-  
 μόντων, ὁ ἕτερος μὲν ἐάλω τῶν πεμφθέντων· ὁ δὲ  
 λοιπὸς τετραυματισμένος ἐπανελθὼν, ἀπήγγαλλον  
 ὡς εἶη στρατιὰ Περσῶν πολλή, ἀγνοουμένη ὅτ' αὐ-  
 τῶν· οἱ μὲν τοὶ βίρβαροι παρὰ τοῦ κρατηθέντος  
 γνόντες, ὡς εἶη βασιλεὺς ὁ Καντακουζηνὸς κεντή-  
 κοντα μόνους ἄγων στρατιώτας, ἐξέπιήττο· τὸ τε τὸ  
 γενημένον, καὶ θεῶν ἕροντο αὐτοῦ χεῖρα ὑπερέχειν  
 καὶ ρύεσθαι οὕτω κινδύων χαλεπῶν. Βασιλεὺς δὲ  
 οὐδὲν πλέον μαθεῖν δεδυνημένος, ἣ ὅτι Περσικὴ  
 στρατιὰ ἢ ἐπιλθοῦσα ἦν, ἤλθεν εἰς Κουμουτζηνᾶ  
 πρὸς τὸν υἱόν. Καὶ ὁμιλήσας ὅσα εἶδει, ταχέως  
 ἐπανέστρεφεν εἰς τὸ στρατόπεδον. Ἐπανίοντι δὲ  
 ἠγγέλλετο ὡς ἐκ Βυζαντίου φίλοι τοξόται ἐν πεντη-  
 κοντόροις τέσσαρσιν ἐλθόντες, καὶ ἐτέρων ἐκ τῆς  
 Θράκης ἐπιγενομένων πεζῶν, Ἀσώματων τὸ φρούριον  
 πολιορκοῦσιν. Ἐδόκει δὲ οὖν ἅμα τοῖς συνοῦσι πεν-  
 τήκοντα, βοηθεῖν ἐπὶ τοὺς τὸ φρούριον πολιορκού-  
 ντας. Ἐκείνοι δὲ ἐπει ἐπιούσαν εἶδον τὴν στρατιάν,  
 ἐπὶ γεωλόφου τινὸς ἡμύοντο ἀναλθόντες· καὶ οἱ περὶ  
 βασιλεία δις καὶ τρις ἐπιχειρήσαντες, ἐκείνου ἀπα-  
 γορεύοντος διὰ τὸ μὴ μάχεσθαι μετὰ συνέσεως προ-  
 πύσης στρατιώτῃ, οὐκ ἠδυνήθησαν κρατῆσαι διὰ  
 τὴν ἐκ τοῦ τόπου ὀχυρότητα, καὶ τὸ ἀμύνεσθαι αὐ-  
 τοῦς τοῖς βέλαισι συχνοῖς. Ὡς δὲ ἐτραυματίζοντο εἰ  
 τε ἵπποι καὶ οἱ στρατιῶται, ἐκέλευτο ὁ βασιλεὺς  
 ἐπεσθαι αὐτῶ, εἰ βούλοντο κρατεῖν τῶν ἀντιτε-  
 ταγμένων· καὶ ἐδόκουν ἀναχωρεῖν καταλιπόντας.  
 Ἐκείνοι δὲ οὐ συνιδόντες τὴν ἀπάτην, καὶ νομίσαν-  
 τες ἀπειπόντας τὴν πρὸς αὐτοῦς μάχην ἀναχωρεῖν,  
 τοῦ λόφου κτελθόντες, ἐχώρουν ἐπὶ τὰς νύκτας· οἱ δὲ  
 ὕτικα ἐπίδραμόντες, ἐπει πρὸς τὸ πεδίον ἦσαν,  
 ἀπέκτεινάν τε οὐκ ὀλίγους, καὶ τοὺς πλείους αὐ-  
 τῶν εἶλον, ὀλίγων τινῶν διαφυγῆν δεδυνημένων.  
 Βασιλεὺς δὲ εἰς τὸ στρατόπεδον πρὸς Τραϊανούπολιν  
 ἐπανελθὼν, ἐπει καὶ ἡ στρατιὰ ἐκείνη ἢ περικαθη-  
 μένη τῆς νύκτος, ὡσπερ εἰρητο, ἦκε πρὸς Ἀμούρ,  
 γνωρίσας εἶς συμβαῖν περὶ αὐτῶν, καὶ ὅπως ἐκ κιν-  
 δύων φανερῶν ὑπὸ θεοῦ ρυσθεῖν αὐτοῖς τε καὶ οἱ  
 περὶ αὐτῶν ἄπαντες, πολλὰς ψυχολόγων χάριτας θεῶν  
 τῆς σωτηρίας καὶ τῆς προνοίας τῆς περὶ αὐτοῦς.  
 Παρήγει τε ὁ βασιλεὺς τοῖς συνοῦσι μηδέποτε ἀμε-  
 λεῖν τῆς φυλακῆς, μάλιστα νυκτὸς, τοῖς συμβεβη-  
 κόσι παραδείγμασι χρωμένους. Εἰ γὰρ μὴ θαρροῦν-  
 τες αὐτοὶ τοῖς τε ἐν Τραϊανῷ στρατοπεδουμένοις  
 καὶ τοῖς ἐν Κουμουτζηνοῖς μετὰ τοῦ υἱοῦ τὴν προσή-  
 κουσιν ἑαυτῶν ἐποιούσης φυλακῆν, οὐκ ἂν τοιούτους  
 περιέπιπτον κινδύους, ὧν εἰ μὴ θεὸς ἐβρόύετο φιλαν-  
 θρώπως, κἂν πεπονητότε ἦσαν ἀξία διακρούων. Ταῦτα  
 μὲν οὖν τὸν τρόπον τοῦτον συνηνέχθη. Ἀμούρ δὲ  
 ἐπει αἰετὸν Βυζαντιῆδον τριήρεις ἦγον, καὶ τριά-  
 κοντα ἐκ τῶν σφετέρων εἰς τὴν Ἄνον, βασιλεὶ  
 ἐπαγγεῖλάμενος ἐν πεντεκαίδεκα ἡμέραις πέμψειν

Abstupescentes, divina eum protegente dextera tam  
 exitiali periculo ereptum consuerunt. Imperator  
 cum plus comperire non potuisset, quam Persas  
 et prædones esse, Cumutzena ad filium venit,  
 quocum quæ tempus monobat collocutus, castra  
 mox repetiit. In itinere certior fit, Byzantio levis  
 armaturæ sagittarios, Threicko adjuncto peditatu  
 ad Asomatum castellum expugnandum quinquaginta  
 remorum actuariis quatuor advenisse.  
 Statuit igitur Asomatensibus cum suis quin-  
 quaginta comitibus succurrere. Hostes viso ap-  
 propinquantium globo in collem confugientes  
 se tuebantur. Imperatoria cohors bis et ter impetu  
 facto (illo vetante, quod adversus prudentiam  
 militarem pugnarent, quoniam adversarii natura  
 loci muniebantur (31), et subeuntes crebris telorum  
 jactibus repellabant) iis potiri non valebant. Cum  
 igitur et equi, et milites vulnerarentur, edixit  
 imperator se sequerentur, si vellent vincere.  
 Ergo se illis relictis abire simulant. Hostes non in-  
 tellecta fallacia, ratiq̄ue eos pugnae desperantes  
 discedere, colle degressi naves petant. Tum qui  
 abibant conversi in eos æquo campo statim incur-  
 runt, multos occidunt, paucis terga dantibus, ma-  
 jorem partem capiunt. 584 Imperator in castra  
 Trajanopolim reversus, postquam et manus illa, a  
 qua noctu, ut dictum est, obsessi fuerant ad  
 Amurium se contulit, quæ sibi evenissent, et quo-  
 modo cum suis universis, Deo secundo, manife-  
 stum discrimen evasisset, narravit. Omnes pro  
 eorum salute divinæ providentiæ gratias egerunt.  
 Hortabatur autem suos imperator ne unquam vigi-  
 lias, præsertim nocturnas negligenter, recentissi-  
 moque exemplo ad confirmationem utebatur. Nam si  
 ipsi non confisi ad Trajanopolim metantibus, noque  
 iis qui Cumutzensis erant cum filio, pro se, ut par  
 fuerat, excubias egissent, in casum hujuscemodi  
 deventuros non fuisse, quo nisi Deus benigne eos  
 respexisset, digna lacrymis pertulissent. Atque  
 hæc isto modo contigerunt. Amurium ut Byzantio  
 triremes ad Ænum cum triginta de suis affuerunt,  
 pollicitus imperatori, quindecim diebus subsidium  
 miserum, et se quosque brevi, domesticis ordina-  
 tis atque compositis, reversurum, semperque cum  
 eo, donec bellum finiatur, mansurum, dictaque  
 salute, illico solvit. Intra dies tredecim adsunt  
 copiæ quas promiserat. Amurii discessio multa im-  
 peratori incommoda generasse visa est, quæ tamen  
 ipsa postmodum, quam is Deo curæ esset, non  
 levi documento fuit. Triremes namque quatuor  
 supra viginti Latinæ cum Rhodiorum et aliorum  
 quorundam instructæ Smyrnam adnavigarunt,  
 castellumque in portu ceperunt, et naves Persicas  
 complures exusserunt. Amurium præsens, ac totis

## Jacobi Pontani notæ.

(31) Docuimus alibi, quantam commoditatem  
 haberet in prælio locus superior. Livius lib. vii :  
 Praeter virtutem locus quoque adjuvit, ut pila omnia

hæcæque non tanquam ex æquo missa, vana (quod  
 plerumque fit) caderent : sed omnia librata ponderi-  
 bus figerentur.



viribus propugnans, Latinos depellere nequivit, A qui usque hodie Smyrnæ portum obtinent. Aiebat autem imperator, si Amurio in Thracia versante Smyrnam occupari contigisset, non semet tantummodo, sed omnes mortales Amurium præ nimio erga imperatorem amore eam perdidisse suspicatos fuisse. Nunc quoniam ipse cum suis copiis præsto fuerit, nullum se captæ civitatis culpam sustinere. Quocirca Deo expertæ procarationis gratias singulares agebat, qui etiam quæ molesta atque odiosa videntur accidere, tempore labente ad utilitatem constituta et administrata fuisse demonstrat. Sed de his paulo post dicemus. Post dicessum Amurii ab omnibus finitimis gravi et periculoso bello urgetur. Nam Crales cum robore exercitus sui Zichnas usque progressus est, eo consilio, ut eum in Thracia adoriretur, et Mæorum rex Alexander, quidquid habebat copiarum, Siilbnum adduxit, 585 Palæologo juveni imperatori, id quod sponderat, auxilio futurus. Patriarcha autem, vocato in concionem universo populo, in Cantacuzenum, ut filiis defuncti imperatoris, a quo plurimis amplissimisque beneficiis ornatus esset, impie et scelerate insidiantem invectus est. Deinde seipsum et tutorem adolescentis imperatoris promulgans, et pro ejus salute nulla discrimina, nullas dimicationes declinatorum, bellumque commune finiturum proflens, omnes ad arma contra Cantacuzenum extimulavit, alios quidem per se propensos, alios necessitate eodem trahente, C quippe qui alioqui suspicionem non evitarent. Et omnes se expeditioni pedites equitesque accingebant. Dabant item nomina proceres, quotquot adhuc a vinculis immunes erant : partem enim majorem magnus dux alios in carceribus attinebat, collaris injectis, in quibus et de Andronico Asane Cantacuzeni acerè questio habebatur, quosdam in ipsorum ædibus interdieto aditu custodiebat, eratque cum plena et absoluta potestate summus exercitus imperator. Atque hi adolescentem Joannem, imperatorem secum ducentes, Heracleam Thraciæ venerunt, mittentesque etiam ad Momitzilum, castellorum Meropes et aliorum agrestium a Cantacuzeno commissam præfecturam gerentem, multis promissis ad arma in eundem capessenda pellexerunt. Jam enim ora hominum pervolabat, nec illi potentia deerat. Sic itaque Cantacuzenus bello ex omni parte petebatur, et metuere cogebatur. Nihilominus pro perpetua consuetudine sua in periculis mentem excelsam retinens, et Ingruentiæ mala æquabili ac leni animo tolerans, ad Alexandrum Mæorum regem legatos mittit, eum hortans uti hoc negotio supersedeat, quandoquidem hoc adversus se comparatum bellum brevi multas ei clades daturum sit. Ipse in Chalcidica Gratianopolim, non illam quidem amplam, ceterum cum natura loci, tum mœnibus munitissimam urbem et alioqui omnimodis commodam, et Chalcidices tanquam metropolim obsidet. Ab oppugna-

στρατιάν, αὐτός τε ἐπανήξεν μετ' ὀλίγον κατατη-  
σάμενος τὰ οἴκοι, καὶ μέχρι παντός αὐτῷ συνδι-  
τρίψειν ἀρχὴς ἂν ὁ πόλεμος καταλυθῆ, καὶ συναζά-  
μενος εὐθύς ἀπέπλευσεν. Εἶπω δὲ τριῶν καὶ ἑκα-  
ήμερῶν, ἦν ἐπηγγελίατο στρατιάν, ἐπεμφε πρὸς  
βασιλέα. Τότε μὲν οὖν δυσχερείας ἔδοξε πολλῆς ἢ  
ἀναχώρησις Ἀμοῦρ αἰτία γεγενῆσθαι βασιλεῖ. Τότε-  
ρον μὲντοι, τῆς περὶ αὐτὸν τοῦ Θεοῦ κηδεμονίας οὐ  
μικρὸν καὶ αὕτη δειγµα ἐφαίνετο γεγεννηµένη. Τριή-  
ρεις γὰρ τέτταρες καὶ εἰκοσι Λατινικαὶ ἔχ τε Ῥο-  
δίων καὶ τινων ἐτέρων παρεσκευασµένα, ἐπέπλευ-  
σαν τῇ Σιχύρῃ, καὶ τὸ πρὸς τῷ λιµένι φρούρων  
εἶλον, καὶ ναῦς ἐνέπηρσαν οὐκ ὀλίγας Περσικὰς.  
Ἀμοῦρ δὲ παρῶν καὶ ἄµυρόµενος, ὡς µάλιστα ἐνῆν,  
οὐκ ἰσχυσε περιγενέσθαι τῆς Λατινικῆς δυνάµεως.  
B Ἀχρὶ γὰρ νυκτὶ ὑπὲρ ἐκείνων ὁ Σιχύρῃς ἔχεται λι-  
µήν. Ἔλεγε δὲ ὁ βασιλεὺς, ὡς εἰ συνέβαιεν Ἀμοῦρ  
κατὰ τὴν Θράκην διατρίβοντος ἀλῶναι Σιχύρῃν,  
οὐκ αὐτὸς µόνον, ἀλλὰ καὶ πάντες ἄνθρωποι τῆς εἰς  
βασιλέα ἕνεκα εὐνοίας τὴν πόλιν Ἀμοῦρ ἀπολω-  
κένας ἂν ὑπόπτεισαν. Νυκτὶ δὲ ἐκείνου μετὰ τῆς  
στρατιᾶς ἐκείνου, κηδεµονίας πρὸς αὐτὸν αἰτίαν  
εἶναι τῆς ἀλώσεως. Δι' αὐτὰς πολλὰς ἀπεδίδου Θεῷ εὐ-  
χριστίας· τῆς περὶ αὐτὸν κηδεμονίας, ὅτι καὶ ἔ-  
δοκεῖ συμβαίνειν δυσχερῆ, πρὸς τὸ λυσιτελεῖν  
ὑστερον ἀποδεικνύεται οἰκονοµούµενα. Ἀλλὰ ταῦτα  
µὲν ὀλίγῳ ὑστερον. Τότε δὲ Ἀμοῦρ ἀναχωρήσαν-  
τος, εὐθύς ὑπὸ πάντων τῶν περιόρων πόλεμος  
δεινὸς βασιλέα περιέτατο· ὃ τε γὰρ Κράλης, τὸ  
C κρᾶτιστον ἔγων τῆς οἰκείας στρατιᾶς, ἔχρη Ζιχῶν  
ἀρίστον, γνώµην ἔχων, ὡς κατὰ Θράκην ἐπιθῆ-  
σόμενος βασιλεῖ, καὶ ὁ τῶν Μυσῶν βασιλεὺς  
Ἀλέξανδρος ἦκεν ἐπὶ Σιλιπνον πανστρατιᾶ, Πα-  
λαιολόγῳ τῷ νέῳ συμμαχήσαντος βασιλεῖ, ὡς περ ἦν  
ὑπεσχηµένος. Πατριάρχης τε ἐκκλησίαν ἀπὸ πάν-  
των Βυζαντιῶν ποιησάµενος, καὶ πολλὰ Καντακου-  
ζηνοῦ τοῦ βασιλέως καθασφάµενος, ὡς ἀδίκως καὶ  
παρὰ νόµον τοῖς παισὶν ἐπιβουλεύοντος βασιλέως,  
οὗ πολλῶν ἀπέλαυσε καὶ µεγίστων εὐεργεσιῶν,  
ἔπειτα ἑαυτὸν πατέρα καὶ κηδεµόνα τοῦ νέου βασι-  
λέως ἀνακρίψας, καὶ ὡς διὰ τὴν ἐκείνου σωτηρίαν  
κινδύνοισι καὶ μάχαις καὶ αὐτὸς ἔγνω παραβάλλε-  
σθαι, καὶ καταλύειν τὸν κοινὸν πολέµιον, πάντας  
παρῴρησε πρὸς τὸν Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως  
D πόλεµον, τοὺς μὲν ἐκόντας, ἔστι δ' οὐδ'· καὶ δι' ἀνάγκην  
δαίσαντας τὸ ὑποπτέυσθαι. Καὶ πάντες κινήν  
ἐκστρατείας ἐποίησαντο περὶ τὸ καὶ ἰππεῖς· παρῴ-  
σαν δὲ καὶ τῶν συγκλητικῶν, ὅσοι ἦσαν ἐπὶ ἀδελτοῖ·  
τοὺς πλείους γὰρ αὐτῶν ὁ μέγας δοῦξ, τοὺς μὲν ἐν  
δεσποτηρίοις ἔχεν ὑπὸ κλειοῖς, ἐν οἷς καὶ Ἀνδρό-  
νικος Ἀσάνης ὁ Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως ἐξη-  
τάζετο πενθερός, ἔστι δ' οὐδ'· καὶ ἐν ταῖς οἰκείαις  
ἐφρουρεῖ ἀπρόιτους. Αὐτὸς δὲ ἦν τῆς στρατιᾶς αὐ-  
τοκράτωρ στρατηγός. Οὐ καὶ βασιλέα τὸν νέον ἔχον-  
τες Ἰωάννην, ἦγον εἰς Ἡράκλειαν τῆς Θράκης·  
πέµψαντες δὲ καὶ πρὸς Μομιτζίλον, ὃς τῶν κατὰ  
Μερῶπην φρουρίων καὶ τῶν ἄλλων νοµάδων ὑπὸ  
Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως ἐνεχειρίσθη τὴν ἀρ-  
χήν, ἔπειτα ὑποσχέεται πολλὰς, πόλεμον πρὸς

ἐκείνον ἀρατῆσαι. Ἦν γὰρ ἦδη ἐν λόγῳ τινὶ ὁ Μομτζίλος, καὶ δύναμιν περιβεβλημένος ἱκανῆν. Οὕτω μὲν οὖν ὁ πόλεμος πανταχόθεν βασιλεία περιέσταντο, καὶ ὑποπεύσειν δεινὰ εἰσῆται. Αὐτὸς δὲ ὡσαυτελευθεν, ἀεὶ πρὸς τοὺς κινδύνους μεγαλοψυχῶν, καὶ τῶν δεινῶν τὰς ἐπιφορὰς ὁμαλῶς καὶ πρῶως διαφέρων, πρὸς μὲν Ἀλέξανδρον τὸν Μουσῶν βασιλεῖα κρεσβαίαν ἐποιεῖτο, καὶ παρήνει ἡσυχίαν ἀγειν, ὡς οὐ πολλῶ ὕστερον ἐκείνῳ συμφορῶν πολλῶν τοῦ πρὸς αὐτὸν πολέμου γεννησομένου. Αὐτὸς δὲ γενόμενος πρὸς τὴν Χαλκηδικήν, τὴν Γρατιανοῦ πόλιν ἐπολιέρκει οὖσαν οὐ μεγάλην, ὄχυρωτάτην δὲ, ἐκ τε φύσεως τοῦ τόπου καὶ τῶν τειχῶν τῆς κατασκευῆς· ἄλλως δὲ εὐφυῶς πρὸς πάντα ἔχουσαν, καὶ ὡσαυτε μητροπόλιν οὖσαν τῆς Χαλκηδικῆς. Πρὸς μὲν οὖν τειχομαχίαν οὐκ ἐπεχειρεῖ· ἦδει γὰρ ἀνάλωτον δπλοῖς καὶ χειρῶν βία ἐσομένην· δεσμοτῶν δὲ οὐκ ὀλίγων ἐκ τῶν πολιτῶν ἐν τῇ ταύτης ἀκροπόλει φρουρουμένων διὰ τὴν πρὸς ἐκείνον εὐνοίαν, πέμψα· κρύφα, διελέγετο αὐτοῖς, εἰ δύναιτο, κρατήσαντες τῆς ἀκροπόλεως, παραδιδόναι τὴν πόλιν· καὶ ἐπιγγέλλοντο καὶ αὐτοὶ προθύμως ὁπελθεῖν τὴν ἐπιχειρησιν, καὶ σύστημα τῆς ἐφόδου ἔδοσαν, νυκτὸς μὲν φρυκτὸν ἀνίσχειν, ἡμέρας δὲ καπνὸν δεικνύειν τῆς ἐπιχειρήσεως σημεῖον. Διὰ ταύτην μὲν οὖν τὴν αἰτίαν ὁ βασιλεὺς, καίτοι περιβρέμενος πανταχόθεν ὑπὸ τοῦ πολέμου, οὐκ ἀνίστατο ἐκ τῆς πολιορκίας, ἀλλ' ἐφιλονεικεῖ πρὸς πάντα ἀντικαθίστασθαι ὁμοίως. Ὑφ' οὗ δὲ ταῦτα χρόνον ἔτελετο, καὶ ἡ Λατινικὴ δύναμις ἡ ὀλίγη ὕστερον ἐπαλθοῦσα ἐκράτησε τειχομαχίαν, ἐν τέσσαρσι καὶ εἰκοσι τριήρεσι παρὶ Παλλήνην πεπευσμένοι πρὸς τινὰ λιμένα Λογγίην ἐγγυρῶς προσαγορευόμενον ναῦς ἐξήκοντα ἐφορμαῖν Περσικὰς, ἐπέθεντό τε καὶ ἐκράτησαν αὐτῶν κενῶν. Τὸ γὰρ Περσικόν, μὴ δυνάμενον ἀντικαθίστασθαι πρὸς ναυμαχίαν, τὰς ναῦς καταλιπόντες, διεσώζοντο εἰς τὴν γῆν. Λατῖνοι δὲ ἀνελκύσαντες τὰς ναῦς καὶ πυρὶ παραδόντες, ἀνεχώρουν. Οἱ Πέρσαι δὲ ἀπολιφθέντες ἀπορίαν νεῶν, ἔργωσαν δεῖν ἐπὶ Χερρόνησον τῆς Θράκης διὰ τῆς ἡπείρου ἀναχωρεῖν, ὡς ἐκείθεν εἰς Ἀσίαν περαιωσόμενοι εὐπορήσαντες νεῶν.

## CAPUT LXIX.

*Persarum et Triballorum certamen. Persæ asiæ quodam vincunt, et pacta mercede Cantacuzeno serviunt. Gratianopolis capitur. Quomodo Angelitzes præfectus pecuniam suppeditari non modicam. Obitus episcopi Didymotichensis. Alexander Mæsus Morrham ingressus, imperatoris adventu audito, trans Hebrum fugit. Legatis respondet*

Κράτης δὲ ἐν Ζίχνη ἐστρατοπεδευόμενος, ὡσαυτε C ἔφημεν, ἐπὶ τῷ Καντακουζηνῷ τῷ βασιλεῖ πολεμεῖν, ἐπεὶ πύθοιτο τὸ περὶ τοὺς Πέρσας συμβάν, καὶ ὡς διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ ἐπὶ Χερρόνησον μέλλουσιν ἵναί, τὸ κράτιστον τῆς περὶ αὐτὸν ἀπολεξίμενος στρατιᾶς, καὶ στρατηγὸν αὐτοῖς ἐπιστήσας τὸν εὐφυχίαν καὶ τίλμη καὶ ἐμπειρίαν τῶν παρ' αὐτῷ δυνατῶν δοκοῦντα ὑπερέχειν Πρεσλίμπον ὠνομασμένον ἐκέλευσε συμπλέεσθαι τοῖς βαρβάροις, ὅπως ἂν συντύχῃσι, καὶ πρὸς τινὰ τόπον Στεφανιανὰ λε-

Jam vero Crales fixis apud Zichnas tentoriis, quo cum Cantacuzeno confliceret, ut demonstratum est, ut de Persarum eventu, et illac in Cherronesum iter facturos audivit, delectis de exercitu suo fortissimis, datoque illis duce, qui præstanti animo et usu inter proceres Triballorum emineret videbatur, Prealimpum vocabulo, cum barbaris obviiis pugna decertare jussit. Itaque loco quodam Stephaniana dicto in eos incidentes, ad pugnam aggrediuntur. Persæ, ut in planitie equitum si-

## Jacobi Pontani notæ.

(32) Dari noctu signum ignibus jactis, aut facibus elatis usitatum est militiæ. Sic Sinoneus et Helenam Græcis dedisse signum navibus redeundi, et Trojam occupandi, auctor est Tryphiodorus, his versibus, ut quidem a Xylandro Latine sunt redditii:

*Hicet Æacidæ juxta sublime sepulcrum  
Exhibuit signum lucenti lampade Graiis  
Æsonides, tacita monuitque recurrere classe.*

*Pervigil ipsa etiam e celso formosa cubili  
Purpureo socios hortata est Tyndaris igni  
De Helena expresse affirmat etiam Maro libro vi:  
Annham media ipsa tenebat*

*Ingentem, et summa Danaos ex arce vocabat.*  
Arabes quoque adventum hostium interlitium fumo, noctu igne significasse testatur Frontinus lib. ii, cap. 5.

mentes incursum, in montem vicinum et loca impedita secedunt. Triballi difficiles aditus cernentes, ratiq̄ue, si per angustias penetrando sese impellerent et coarctarent, equos complures hinc inde sagittis confixos a barbaris perituros, seque nihil nisi vulnera reportaturos, de equis descendentes, pedibus per acclivia operose ac difficulter, armorum pondere retardati, in hostes ibant. Videntes Persæ Triballos adeo per invia eluctantes, quiddam curiosum magis quam generosum facere decernunt, et fuga simulata montis ulteriora petunt. Triballi fraudis ignari sequuntur. Qui postquam ab equis, iisque non paucis destiterunt, Persæ denuo agglomerati, directe quidem **587** contra eos non contenderunt, sed ab altera parte circumventis, ad equos illorum cucurrerunt, et quia armis non gravabantur, antevertentes Triballos conscenderunt: qui equis spoliati ad cædem opportuni erant, cecideruntque complures, nec pauci capti sunt, reliqui per montem huc illos fugientes, ægre se morti subdixerunt. Crales de suorum clade accepto nuntio, etiam ipso recessit, propter calamitatem, belli in imperatorem immemor. Non tamen rem penitus negligebat, sed et domi sedens bellaturiebat. Persæ victores ad Cantacuzenum Gratianopolim obsidentem legatos mittunt, naves suas inflammatas, et Triballos ab se victos indicant, et se illius cupidos Cheronensum petere, ut inde in Asiam navigent. Orant etiam ne quid sibi per ejus regionem ambulatoris molestiarum exhibeatur. Quod si quid ipsis contra hostes egeret, promittere se promptam operam, si stipendia pacta numerentur: erant autem ter mille et centum. Imperatori subsidium hoc perquam opportunum, summopereque necessarium videri, cum hostes tam multi, tamque potentæ incumberent: nondum enim Crales Zichnis domum discesserat. Pecunia autem non suppetente, haud parum cruciabatur. Attamen donatis legatis eos adduxit, ut in stipendium certum exercitus illius commilitium secum paciscerentur, usque ad dies quadraginta. Quod ne statim peterent, sed post lucem decimam quintam, ex quo ad se accessissent: volebat etiam interea Didymoticho curare pecuniam. Sic igitur cum legatis pactione confecta, eos ad castra remisit, cumque iis unum de suis, qui illas copias celeriter adduceret. Postridie in arce Gratianopolitana vineti, custodibus meridie impetu facto jugulatis, imperatorem fumi signo ex composito advocant, quo viso confestim cum auxilio accurrens, arcem totamque urbem capit, et cætera lætatus quod urbem tam pulchram nullo labore periculoque obtinisset, etiam grandem pecuniam, quam maxime indigebat, invenit. Angelitzes enim quidam, abjectus et obscurus civis, antea thesauri reperti suspicione laborabat, cui, re nondum certa, negotium nemo facessebat. At vero tempore hujus sævi belli rebus omnibus in contrarium mu-

A γόμενον περιτυχόντες, καθίσταντο πρὸς μάχην. Οἱ Πέρσαι δὲ ἐπὶ πῶδον ἦν ἐφ' οὗ Τριβαλοῖς ἐμῆλλον ἵνα εἰς τὰς χεῖρας, δεισαντες τὴν ἐφοδὸν τῶν ἰππέων, ἀνεχώρουν πρὸς τὸ ὄρος καὶ τὰς δυσχωρίας· ἦν γὰρ ἑγγύς. Ὅρωντες δὲ οἱ Τριβαλοὶ δυσπρόσδοτον τὸ χωρίον, καὶ νομισαντες εἰ διὰ τῶν στενῶν εἰσθῶσιν αὐτούς, ἰπποὺς τε ἀπαλεῖν πολλοὺς περὶ τοξευομένους ὑπὸ τῶν βαρβάρων, καὶ αὐτοὺς τραυματισθῆσθαι, ἀποδόντες τῶν ἰππέων, ἐβάδιζον περὶ ἐπὶ τοὺς ποταμούς, δυσέρως καὶ μετὰ βίας ἐπὶ τὸ ἄναπτε· ἴοντες διὰ βαρῦτητα τῶν ὄπλων. Οἱ Πέρσαι δὲ ἰδόντες οὕτω περὶ ἐπὶ τῶν ἀνοδῶν βιαζομένους, περιεργότερον τι μᾶλλον ἐγνώσαν, ἢ ἀνδραϊότερον ποιεῖν· καὶ ὑποκρινάμενοι φυγῆν, μᾶλλον ἀνεχώρουν πρὸς τὸ ὄρος, οἱ δ' ἐφαίποντο, μὴ συνιδόντες τὴν ἀπάτην. Ἐπει δὲ ἀπέστησαν ἑκάτεροι τῶν ἰππέων οὐκ ὀλίγον, οἱ Πέρσαι συστραφέντες, ἐναντίον μὲν οὐκ ἔχωρουν Τριβαλῶν, ἀλλ' ἐκπεριελθόντες ἑκατέρωθεν, ἔθεον ἐπὶ τοὺς ἰπποὺς· ἔνοπλοι δὲ καὶ κῶφοι ὄντες, φθάσαντες τοὺς Τριβαλοὺς, ἐκράτησαν τῶν ἰππέων, καὶ ἐπέδησαν αὐτοὶ· Τριβαλοὶ δὲ τῶν ἰππέων ἀφηρημένων ἔτοιμαί ἦσαν πρὸς σφαγῆν. Ἔπεισον γὰρ οἱ πλείους κτεινόμενοι ὑπὸ τῶν Περσῶν, ἐλάωσάν τε οὐκ ὀλίγοι· οἱ λοιποὶ δὲ μόλις διασώθησαν περὶ ἐπὶ τὸ ὄρος διασκευασθέντες. Κράλην δὲ ἐπὶ ἐπύθετο τὴν ἦταν τῆς οἰκείας στρατιᾶς, δεισας, ἀνεχώρει καὶ αὐτὸς, τοῦ πρὸς βασιλέα πολέμου ἐπιληλημένος διὰ τὴν συμβῆσαν συμφορὰν. Οὐ μὴν ἡμίλει γε, ἀλλὰ καὶ οἰκτιρῶν κατῆμενος ἐπολέμει. Οἱ Πέρσαι δὲ μετὰ τὴν νίκην πυθόμενοι Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα τὴν Γρατιανοῦ πολιορχεῖν, πρῶσθειαν πέμφσαντες, τὸν τε ἐμπρησμένων τῶν ναῶν ἐδήλουν τῶν σφετέρων, καὶ τὴν ἦταν Τριβαλῶν, καὶ ὡς αὐτοὶ φιλίως διακείμενοι πρὸς αὐτὸν, ἐπὶ Χερσόνησον ἐγνώκασιν χωρεῖν, ἵ' ἐκεῖθεν περαιωθῶσιν εἰς Ἀσίαν· ἤξιουν τε μηδὲν αὐτοῖς παρενοχλεῖν μέλλουσι διὰ τῆς ἐκείνων ὑπηρεσίας διέναι. Εἰ δὲ τι δεῖοτο αὐτῶν κατὰ τῶν πολεμίων προθύμως εἶναι συμμαχεῖν, εἰρηγήματα παράσχοιτο, ὅσα ἂν συμβῶσιν· ἦσαν δὲ τρισχίλιοι καὶ ἑκατόν. Βασίλει μὲν οὖν ἔδοκει ἀναγκασιότατή εἶναι ἡ τῆς Περσικῆς συμμαχία στρατιᾶς, καὶ μάλιστα ἐπὶ καιρὸν γεγεννημένη, τοσοῦτων πολεμίων ἐπὶ τῶν πάντοθεν καὶ οὕτω δυνατῶν· οὐδέπω γὰρ ἦδεν Κράλην πρὸς τὴν οἰκείαν ἐν Ζιχνῶν ἀνακεχωρηκότα· χρημάτων δὲ οὐκ εὐπορῶν, οὐ μετρίως ἦν ἔδοξεν· ὅμως τοῖς πρῶσθευσοῖσι δῶρα παρασχομενος, ἐπισπευσθῆσαι ἐπὶ χρήμασι ῥητοῖς συμμαχεῖν αὐτῷ τῆς στρατιᾶς ἡμέρας τεσσαράκοντα, τὰ χρήματα δὲ μὴ αὐτίκα ἀπαιτεῖν, ἀλλὰ μετὰ πεντεκαίδεκάτην τῆς ἀπίξεως ἡμέραν· γνώμην δὲ εἶχεν ὡς ἐν ταύταις ἐκ Διδυμοτείου μεταπερφόμενος. Οὕτω μὲν οὖν μετὰ τῶν πρῶσθεων συμβάσεις θέμενος, ἔπειμπεν εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ τῶν οἰκείων συνεκπέμφας ἕνα, ὥστε κατὰ τάχος ἀγαγεῖν πρὸς αὐτὸν τὴν στρατιάν· εἰς τὴν ὑστερίαν δὲ μετὰ τῶν πρῶσθεων τὴν ἐκ βασιλέως ἀναχώρησιν οἱ ἐν ἀκροπόλει τῆς Γρατιανοῦ δεσμῶται τοῖς φυλάττουσι μέσης ἡμέρας ἐπιθέμενοι καὶ κρατήσαντες ἐκάδουν βασιλέα κειμένον

ἐπιδεικνύοντες, ὡσπερ ἦν συντεθειμένον. Βασιλεὺς ἄ  
 ἔπει τὸ σύνθημα εἶδεν, ὀξέως ἐπιβοηθήσας, εἰλε  
 τὴν πόλιν ἐκ τῆς ἀκρας· καὶ τὰ τε ἄλλα ἤσθη, οὕτω  
 πλιν καλῆν ἀπονητὴ καὶ χωρὶς κινδύνων κατασχών,  
 καὶ χρημάτων εὐπόρησεν οὐκ ὀλίγων, ὧν μάλιστα  
 εἶδετο. Ἀγγελιτζῆς γὰρ τις ἐκ τῶν φαύλων καὶ ἀση-  
 μων πολιτῶν, πρότερον ὑπωπτεύετο θησαυρὸν χρη-  
 μάτων εὐρηκέναι· ἀδήλου δὲ ὄντος τοῦ πράγματος,  
 οἰδὴς ἠνώχλει· κατὰ δὲ τὸν χρόνον τούτου τοῦ δει-  
 νοῦ πολέμου, εἰς τούναντιον ἔπαν τῶν πραγμάτων  
 περιτραπέντων, καὶ τῶν μὲν ἀρίστων ἐκδηθέντων  
 καὶ εἰργομένων ἀπανταχοῦ, ἀρχόντων δὲ τῶν φαύ-  
 λων, καὶ οὐδὲ ἄμεινον τῶν πολλῶν διακειμένων, καὶ  
 ὁ Ἀγγελιτζῆς οὗτος ἄρχων ἀπεδείχθη τῆς Γρατια-  
 νοῦ διὰ τὸ πρὸς Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα ἔθος.  
 Καιροῦ δὲ τυχὼν, ἐχρήτο τῷ πλοῦτι, καὶ φανερὸς ἔ-  
 ἦν ἔχων, ὡσπερ ὑπωπτεύετο τὸν θησαυρὸν. Κατα-  
 σχόντος δὲ τὴν πόλιν βασιλέως, ἐπεὶ μὴ ἐξῆν ἀρνεῖ-  
 σθαι, τοῦ πράγματος οὕτω φανεροῦ γεγενημένου,  
 μετὰ τὸ πάντα ὅσα ἦν ἐν τῇ οἰκίᾳ ἀφαιρεθῆναι ὄντα  
 οὐκ ὀλίγα, καὶ περὶ τῶν χρυπτῶν ἡρευνᾶτο, καὶ  
 παρέσχετο πολλὰ. Ἄ ἐξήρχετο βασιλεὶ πρὸς τε ἄλ-  
 λας δαπάνας ἀναγκαίας, καὶ πρὸς τὸ Πέρσαις τοῖς  
 συμμάχοις ἀποδοῦναι ὃν ὑπέσχετο μισθόν. Ὑπὸ δὲ  
 τὸν χρόνον τούτου, καὶ ὁ Διδυμοτείχου ἐτεθνήκει  
 ἀρχιερεὺς. Πέμπτη δὲ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν ἐκείνου τε-  
 λευτῆν, καὶ Γραβᾶς ὁ Σκουτέριος ἐτεθνήκει, ὡσπερ  
 ἦν ὁ ἀρχιερεὺς προεირηκώς, ὁ μάλιστα ἐλύπησε τὸν  
 βασιλέα. Ἦν γὰρ περὶ ἐκεῖνον πολλὴν τὴν αἰδῶ καὶ  
 τὸ σέβας κακτετημένος. Ἀλέξανδρος δὲ ὁ Μυσῶν βα-  
 σιλεὺς, ἐπεὶ οἱ Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως πρέσβεις  
 ἦγον πρὸς αὐτὸν, καὶ ἀπήγγελλον τὰ τῆς πρεσβείας,  
 λόγον μὲν οὐδένα ἐποίησατο πρὸς τὰ εἰρημῆνα·  
 στρατιᾶν δὲ ἔχων, ἦλθεν ἄχρι Μόρρας, τὰ ἐκεῖ πο-  
 λίχνια, εἰ δύνατο, παραστησόμενος ὑπήκοα ὄντα  
 βασιλεῖ. Ἐν δὲ αὐτῶν Ἰπερπυράκιον ὠνεμασμένον,  
 καὶ πρὶν ἐκεῖνον ἦκειν, ἄρχοντα εἰσεδέξαντο πεμ-  
 φθέντα παρὰ Ἀλεξάνδρου, ἑμῆλλον δὲ καὶ φρουράν·  
 ἃ παρὰ τῶν πρέσβεων μαθὼν ὁ βασιλεὺς, ἐπεὶ καὶ  
 ἡ στρατιὰ παρῆν ἡ Περσική, καὶ περὶ τοῦ Κράλη  
 ἐπυθάνετο, ὡς ἀναστρέψειεν εἰς τὴν οἰκίαν διὰ τὴν  
 πηγὴν τῆς στρατιᾶς, εὐθυμος γενόμενος, καὶ Μα-  
 θαιὸν τὸν υἱὸν ἄρχοντα τῆς τε Γρατιανοῦ καὶ τῶν  
 ἄλλων, αἱ ὑπήκοοι ἦσαν ἐν τῇ Χαλκηδικῇ κατὰ πλῆθος,  
 ὡς εἶχε τάχους, πρὸς Μόρραν ἐπὶ τοῖς Μυσσοῦς ἔχου-  
 ραι. Αἰσθόμενος δὲ Ἀλέξανδρος, ἐπεὶ μὴ ἀντικαθί-  
 στασθαι ἠδύνατο πρὸς μάχην, σπουδῆ πολλῇ διέ-  
 βαινε τὸν Ἐβρον ἀτάκτως καὶ περφυρμένος, καὶ  
 ἐστρατοπεδεύετο ἐκεῖ, ὡς τοῦ ποταμοῦ κωλύσαντος  
 βασιλέα μὴ συμπλέκεσθαι αὐτοῖς. Ἀπώλοντο δὲ  
 κατὰ τὸν πόρον, στρατιῶται τε ὀλίγοι, καὶ ἵπποι πλείστοι, καὶ ἀποσκευαί· οὐ μόνον ὑπὸ τοῦ βέθρου,  
 ἀλλ' ὅτι καὶ οἱ ἐν προτάκτοις ὑπὸ βασιλέως τεταγμένοι ἔτι τῶν Μυσῶν διαβαινόντων. ἐπέκειντο αὐτοῖς.  
 Ἰπερπυράκιον δὲ αὐθις ἀνεσώσατο ὁ βασιλεὺς, τοῦ παρὰ Ἀλεξάνδρου ἄρχοντος διαδράναι δυνηθέντος  
 ὅμα τῷ πυθέσθαι βασιλέα ἦγοντα. Ἀλέξανδρος δὲ τοῖς βασιλέως πρέσβεσιν αὐτίκα χρηματίσας, καὶ  
 ὕμνοιο, σπονδὰς, ἐξέπεμψε μηδὲν ἰδικηκέναι εἰρηκώς, δι' ὃ δικαίως ἀμυνεῖται βασιλεὺς, καὶ ἀνέστραφεν  
 εἰς τὴν οἰκίαν.

tatis, et optimatibus quidem ubique pulsus, in car-  
 ceremque conjectis, 588 præfectis autem im-  
 probis ac nihil a vulgi conditione differentibus,  
 etiam Angelitzes iste præfectus Gratianopolis, pro-  
 pter odium quod in Cantacuzenum gerebat, desi-  
 gnatus est. Tum occasionem nactus, divitiis suis  
 uti frui cœpit, et quod prius suspiciosum erat de  
 thesauro, tunc plane verum apparuit. Imperatore  
 autem urbe potito, quia rem adeo jam vulgatam  
 negare non licebat, ablatiis omnibus copiis ejus fa-  
 miliaribus, iisque non modicis, insuper de occultata  
 pecunia examinatus, eam et multam quidem  
 protulit : quæ imperatori, tum ad alias impensas  
 necessarias, tum ad solvenda Persis promissa stipen-  
 ditia suffecit. Sub idem tempus episcopus Didy-  
 motichensis animam amisit, et die quinto post  
 Glabas Senterius, ut ille prædixerat. Ex obitu epi-  
 scopi imperator magnum animo dolorem accepit,  
 plurimum enim virum verebatur et sancte vene-  
 nerabatur. Alexander Mœsorum rex, aut oratores  
 Cantacuzeni quid venissent exposuerunt, nihil res-  
 pondit : cum exercitu autem Morrham ingressus  
 est, oppidula illic imperatori subjecta, si posset,  
 subacturus. Unum porro de illis, Hyperpyracium  
 nomine, etiam ante Alexandri adventum præfectum  
 nomine ab eo missum susceperat, et erat quoque  
 præsidium suscepturum. Imperator, ut hoc ex le-  
 gatis didicit, quia et Persicum subsidium habebat,  
 et Cralem propter plagam acceptam in provinciam  
 reversum audierat, hilaratus, Matthæo filio Gratia-  
 nopolis aliarumque urbium in Chalcidica sibi pa-  
 rentium præfecto relicto, in Morrham contra  
 Mœsos quantum potuit, properavit. Eo intellecto  
 Alexander, quoniam acie resistere nequibat, mira  
 festinatione et incomposite atque confuse Hebro  
 transito, castra fecit, tanquam flumine imperato-  
 rem impedituro scilicet, ne illos secum conserere  
 manus compelleret. Submersi sunt in transitu  
 milites aliquot et equi complures : sarcinæ item  
 et impedimenta non in flumine modo, sed hæc  
 etiam de cæusa amissa, quod in principiis ab im-  
 peratore locali, Mœsos adhuc transeuntes, a tergo  
 ipsis instantes perurgebant. Hyperpyracium autem,  
 præfecto, quem Alexander instituerat, simul ac  
 imperatoris adventum audivit fugæ, quia poterat, se  
 mandante, receptum est. Alexander porro legatos  
 mox responso dato, factoque foedere dimittens,  
 addensque nihil se per injuriam commisisse, quod  
 imperator merito ulciscatur, in regnum suum se  
 recepit.

latis, et optimatibus quidem ubique pulsus, in car-  
 ceremque conjectis, 588 præfectis autem im-  
 probis ac nihil a vulgi conditione differentibus,  
 etiam Angelitzes iste præfectus Gratianopolis, pro-  
 pter odium quod in Cantacuzenum gerebat, desi-  
 gnatus est. Tum occasionem nactus, divitiis suis  
 uti frui cœpit, et quod prius suspiciosum erat de  
 thesauro, tunc plane verum apparuit. Imperatore  
 autem urbe potito, quia rem adeo jam vulgatam  
 negare non licebat, ablatiis omnibus copiis ejus fa-  
 miliaribus, iisque non modicis, insuper de occultata  
 pecunia examinatus, eam et multam quidem  
 protulit : quæ imperatori, tum ad alias impensas  
 necessarias, tum ad solvenda Persis promissa stipen-  
 ditia suffecit. Sub idem tempus episcopus Didy-  
 motichensis animam amisit, et die quinto post  
 Glabas Senterius, ut ille prædixerat. Ex obitu epi-  
 scopi imperator magnum animo dolorem accepit,  
 plurimum enim virum verebatur et sancte vene-  
 nerabatur. Alexander Mœsorum rex, aut oratores  
 Cantacuzeni quid venissent exposuerunt, nihil res-  
 pondit : cum exercitu autem Morrham ingressus  
 est, oppidula illic imperatori subjecta, si posset,  
 subacturus. Unum porro de illis, Hyperpyracium  
 nomine, etiam ante Alexandri adventum præfectum  
 nomine ab eo missum susceperat, et erat quoque  
 præsidium suscepturum. Imperator, ut hoc ex le-  
 gatis didicit, quia et Persicum subsidium habebat,  
 et Cralem propter plagam acceptam in provinciam  
 reversum audierat, hilaratus, Matthæo filio Gratia-  
 nopolis aliarumque urbium in Chalcidica sibi pa-  
 rentium præfecto relicto, in Morrham contra  
 Mœsos quantum potuit, properavit. Eo intellecto  
 Alexander, quoniam acie resistere nequibat, mira  
 festinatione et incomposite atque confuse Hebro  
 transito, castra fecit, tanquam flumine imperato-  
 rem impedituro scilicet, ne illos secum conserere  
 manus compelleret. Submersi sunt in transitu  
 milites aliquot et equi complures : sarcinæ item  
 et impedimenta non in flumine modo, sed hæc  
 etiam de cæusa amissa, quod in principiis ab im-  
 peratore locali, Mœsos adhuc transeuntes, a tergo  
 ipsis instantes perurgebant. Hyperpyracium autem,  
 præfecto, quem Alexander instituerat, simul ac  
 imperatoris adventum audivit fugæ, quia poterat, se  
 mandante, receptum est. Alexander porro legatos  
 mox responso dato, factoque foedere dimittens,  
 addensque nihil se per injuriam commisisse, quod  
 imperator merito ulciscatur, in regnum suum se  
 recepit.

## 589 CAPUT LXX.

*Momitzilus tres naves Persicas exurit. Persæ reliqui socios, quos ab eodem occisos falso intellexerant, ulcisci ardent. Imperator de improvviso superveniente Momitzilo, magnum adit periculum, et suis fugientibus, contra inaequentes strenue se defendit. Lantzareti fidelitas erga dominum quam fideliter retinebatur imperator. Momitzilus despota ab imperatrice creatur, cui veniam petenti imperator ignoscit, et ejus dignitatem auget. Persæ ex pacto missionem petunt, et in Asiam revertantur.*

Imperator cum et Alexandrum submotum esse a gauderet, Heracleenses, imperatoris adolescentis studiosos invadere parabat, cum Momitzilus a Byzantiis in eum irritatus, ut Didymotichum revenisse cognovit, Abderitas invasit, ubi quindecim naves ab Amorio ad imperatorem suppetias missæ stabant in littore, quas ducenti quinquaginta Persæ custodiebant, reliquis imperatorem sequentibus. Ex his Momitzilus illo impetu hostili tres incendit, nemo tamen Persarum interiiit. Tam reliquis, qui apud imperatorem erant Persis, nescio quis nuntiavit, Momitzilus naves ad unam exussisse, et custodes ad unum obruncasse, neminem effugere potuisse. Qui protinus arma capientes eum adoriri gestiebant, et imperatori contra venienti, dicentique post reditum ab Heraclea in eum qua par esset cura et studio pugnari posse, et expeditionem Heracleensem multis de causis magis videri necessariam ostendenti, illi contra respondebant nihil tam necessarium se putare quam suorum civium necem ulcisci. Perspiciens imperator eos cohiberi non posse, una manipulos Romanos mittit, simul ut regiunculam Momitzili velut aperti desertoris deprædarentur, simul quia barbaris metuebat, ne ab illo justum jam habenti exercitum, et ducibus illius ætatis audacia et animi celsitudine nihil concedente, delerentur. Momitzilus id quod evenit suspicione præcipiens, eam nimirum injuriam imperatorem inultam non passurum, sed manum contra se missurum, sparsos per regionem agrestes in oppida et castella contraxit, seseque ad præliandum instruxit. Verum ubi animadvertit ex Persis et Romanis constantem exercitum validiorem esse, quam ut ei se deberet cum periculo objicere, in præsentia cæptis persuedendum, eorumque direptioni indulgendum, recedentibus autem inharendum, et si quo possit damno mactandos duxit. Cum suis porro copiis Peritheorium, 590 quæ adhuc in fide imperatoris manebat, illic hostium discessum exspectaturus concessit. Cæterum imperatori et ipsi Camutzenis reditum suorum præstolanti, visum aliquantum progrediendum, si forte quampiam de illis auditionem acciperet, et usque ad urbem antiquam Mese-nen, jam olim dirutam, cum comitatu circiter sexaginta militum vectus est. Ibi cum ab equis descendissent, missis prius speculatoribus, qui procul observarent, somno obrepente dormivit aliquandiu, atque inter dormiendum hanc vocem audiit, « Expergiscere, qui dormis, et resurge a mortuis, et illuminabit te Christus. » Qua voce confusus animi, repente surrexit, et rem præsentibus indicavit. Adsunt item speculatores, narrantes exerci-

Βασίλειος δὲ ἀσμένως ἀποσκευασμένος καὶ Ἀλεξανδρον, παρεσκευάζετο ὡς τοῖς εἰς Ἡράκλειαν ἐστρατεύσων ἅμα τῷ νέῳ συνοῦσι βασιλεῖ· Μομιτζίλος δὲ ὑπὸ τῶν ἐν Βυζαντίῳ πεπυσμένος, πλεῖστον κερσθαι πρὸς βασιλέα, ἐπέειπε· Διδυμότειχον ἤθετο ἀφιγμένον, Αὐδηρίταις ἐπεστράτευσεν, ἐν οἷς ὤρμιζοντο αἱ πρότερον παρ' Ἀμοῦρ πεντεκαίδεκα νῆες· πρὸς βασιλέα κατὰ συμμαχίαν ἀφιγμένα, ἃς ἐϋλαττον πεντήκοντα καὶ διακόσιοι Περσῶν· οἱ λοιποὶ δὲ συγγενῶν βασιλεῖ· ἐξ ὧν ὁ Μομιτζίλος κατὰ τὴν ἔσθον ἐκείνην ἐνέπρησε τρεῖς, τῶν ἄλλων περιουθειῶν, Περσῶν δὲ ἀπόλετο εὐθείς. Πρὸς δὲ τοῖς βασιλεῖ συνόντας τις ἐλθὼν, ὡς ναῦ· τε συμπίσας ἐμπρήσειε Μομιτζίλος ἐπελθὼν καὶ τοὺς φύλακας ἀποκτείνε, διαδρόναι δυνήθεντος μηδενὸς ἀπήγγειλεν. Οἱ δ' ἦσαν ἐν τοῖς ὄπλοις εὐθύς, καὶ ὄρμητο Μομιτζίλῳ ἐπιάναι· βασιλέως δὲ κωλύειν περιωμίτου, ὡς μετὰ τὴν ἐξ Ἡρακλείας ἐπάνοδον ἐπιστρατεύσοντας ἐκείνην μετὰ τῆς προσήκουσας ἐπιμελείας, καὶ σπουδῆς, καὶ ἀναγκαιοτέρων τὴν εἰς Ἡράκλειαν στρατείαν ἐκ πολλῶν ἀποδεικνύντος, οὐδὲ ἀναγκαίτερον ἔφασαν ἐκείνου τοῦ ἀμύνεσθαι ὑπὲρ τοῦ φόνου τῶν ἐμοφύλων. Ὅρων δὲ ὁ βασιλεὺς, ὡς μὴ δύνατο κατέχειν, καὶ τὴν Ῥωμαίων συνεξέπεμπε στρατιάν, ἅμα μὲν κακώουσαν τὰ Μομιτζίλου ἤδη φανερώς ἀπεστηκίτος, ἅμα δὲ καὶ περὶ τῶν βαρβάρων δεδιώς· μὴ διαφθαρήσιν ὑπ' ἐκείνου, ἀξιόμαχον στρατόπεδον ἤδη κακτημένον καὶ πρὸς τόλμαν καὶ εὐφυλίαν οὐδενὸς τῶν τότε λειπομένου. Μομιτζίλος δὲ ὅπερ ἐγένετο ὑπωπτευκώς, ὡς οὐκ ἂν ἀνάσχοιτο τὴν ὕβριν ὁ βασιλεὺς, ἀλλ' ἐπ' αὐτὸν πέμψοι στρατιάν, τὴν τε χῶραν συνέσειλεν εἰς τὰς πόλεις, καὶ τὰ φρούρια καὶ αὐτὸς παρεσκευάστω, ὡς ἐπὶ μάχῃ. Ὅρων δὲ τὴν Περσῶν καὶ Ῥωμαίων στρατιάν δυνατώτεραν εὗσαν, ἣ ὥστε διακινδυνεύειν πρὸς αὐτὴν, τὸ νῦν μὲν ἔχον, ἔγνω ἡσυχάζειν, καὶ ἐπὶ λεηλασίαν τρέπεσθαι ἔξω, ἀναστρέφουσι δὲ ἐπιτίθεσθαι καὶ βλάπτειν, ἥ τι δύνηται· καὶ τὴν στρατιάν ἔχων, κατὰ τὸ Περιθεώριον ὑπὸ βασιλίδι ἐπιτελοῦν διετέρεον ἐλθὼν, καὶ τὴν ἀνάξουσαν περιέμενε τῆς στρατιᾶς. Βασίλει δὲ τῷ Καντακουζηνῷ ἐν Κουμουζηνῶν· τὴν ἐπάνοδον τῆς στρατιᾶς καὶ αὐτῷ ἐκδεχομένῳ ἔδδοκε δεῖν προελθεῖν ἐπὶ μικρὸν, εἰ πως ἐγένοντο παρὰ τοῦ ἐπὶ τῆς στρατιᾶς τυθέσθαι· καὶ προῆλθεν ἄχρι πόλεως Μεσσηνῆς· παλαιὰς ἐκ πολλῶν ἐτῶν κατεσκαμμένης, ὅσον ἐξήκοντα ἔχων ἐπομένους στρατιώτας. Ἐκεῖ δὲ τοῦ ἵππου μετὰ τῶν συνόντων ἀποδῆς, σκοπὸς μὲν ἐπεμπε πρότερον φυλάττειν πόρρωθεν· νυσταγμῷ δὲ ληφθεὶς, ὑπνώττειν ἐπὶ μικρὸν· ὑπνώττειν δὲ ἤκουετο λέγουσα φωνή· « Ἐγειραι, ὁ καθέσθων, καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφάσει σοὶ ὁ Χριστός. » Ἀνέστη μὲν οὖν αὐτίκα, ὑπὸ τῆς φωνῆς θορυβηθεὶς, καὶ τοῖς παροῦσι διηγεῖτο. Ἄμα δὲ καὶ οἱ σκοπῆ

ἀπήγγελλον ἐλθόντες, ὡς προσελεύθει στρατία· ἄκριθῶς δὲ οὐκ εἶχον εἰδέναι ὅθεν εἴη. Βασιλεὺς δὲ καὶ οἱ περὶ αὐτῶν· ψήθησαν μὲν εἶναι τὴν οἰκίαν ὀποτρύφουσαν ἐκ τῆς λεηλασίας. Ὅμως ὑπὸ τῆς κατὰ τοὺς ὑπνοὺς τεθορυβημένου φωνῆς, τοὺς τε νεμομένους ἱπποὺς ἐκεῖ τῆς στρατιᾶς ἐκέλευε τοὺς νομέας ἀπάγειν εἰς Κουμουτζηνά, καὶ Μανουὴλ τὸν Ταρχα εἰώτην ἐκ τῶν παρόντων ὀλίγους ἐκέλευεν ἀπολεξάμενον, εὐθὺς τῆς ἐρχομένης στρατιᾶς χωρεῖν, καὶ κατασκέπτεσθαι ὅθεν εἴη· αὐτὸς δὲ ἀναλαμβάνει τὰ ὄπλα μετὰ τῶν συνόντων. Ὀβῶπ δὲ ὠκλισμένων παντελῶς τεθορυβημένος ἐπικνήκεν ὁ Ταρχανεώτης, πλεμῖους, εἶναι φάσκων τοὺς ἐπιόντας. Ὀβῶπ δὲ πῖν εἰρητο ἱππος, καὶ οἱ πολέμιοι παρήσαν. Ἦν δὲ ὁ Μομιτζῖλος, χιλιῶν ἄγων ἐπιλέκτους, παρὰ τῶν κατασκόπων, οὓς ἐπεψεν αὐτὸς περὶ βασιλέως πεποιμένος, οἷ ἐν Μεσῆνῃ τὸ νῦν ἔχον διατρέθει. Ἦν γὰρ ὀλίγον ἐν ᾧ διεῖχε Περιθεώριον Μεσῆνης. Βασιλεὺς μὲν οὖν τοὺς περὶ αὐτὸν συναγαγὼν, ἐβάδιζεν εὐτάκτως διὰ Μεσῆνης τὴν ἀγούσαν εἰς Κουμουτζηνά. Ὅρων δὲ ὁ Μομιτζῖλος οὐκ εὐθὺς ἐπὶ φυγὴν τραπέντας, ἀλλὰ βάδην καὶ τεταγμένως ἀπίνοντας, ἔδεισε μὴ τῶν ἐνεδρευόντων ἐν τοῖς ἐρειπίοις τῆς πόλεως τροπὴ γένηται περὶ αὐτὸν, ἀτάκτους καὶ διεσκεδασμένους ἀθρόον ἐπελθόντων, καὶ συνεχῆς καὶ αὐτὸς τὴν στρατιάν σχολαίως πορευομένην ἐν λόγοις τρισίν. Ἐπει δὲ βασιλεὺς καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἔξω τῶν ἐρειπίων ἦσαν, καὶ ἐνέδρας ὑπερὶ οὐθεμίτα ἦν, ἤλαυνον οἱ περὶ Μομιτζῖλον ἐπ' ἐκείνους ἀκρατῶς. Τραπομένων δὲ ἀπάντων εἰς φυγὴν, ἐπει οἱ προδραμόντες τῶν πολεμίων ἐγγύς ἦσαν βασιλέως, τῶν ἄλλων γὰρ αὐτὸς τελευταῖος ὑπελείπετο, ευστραφεὶς ἡμύνητο τοῖς πρώτους φθάσασιν, καὶ ἐπιπτεν ὁ βασιλεὺς ἱππος τοῖς πόλεμοις συμβαλόντος. Τῶν οἰκετῶν δὲ εἰς παρῶν, Λαντζαρέτος ὄνομα, τοῦ ἱπποῦ ἀποβάς παρείχεται τὸν ἱππον βασιλεῖ· ἅμα δὲ καὶ συνήρατο ἐπιθῆναι. Ἐπιθαλιόντα δὲ εἴπει τις ἐπληξεν ἐπιστάς κατὰ τῆς κεφαλῆς, ἔβλαπτε δὲ οὐδὲν, τοῦ κράτους πρὸς τὴν πληγὴν γενναίως ἀντισχόντος. Ἐξ ἐκείνου δὲ διὰ πάσης ἀμυνόμενος τῆς ὁδοῦ καὶ πληττόμενος (παρήλθον γὰρ αὐτὸν πολλοὶ τῶν πολεμίων), ἤλθεν εἰς Κουμουτζηνά, παραδόξως διασωθείς. Λαντζαρέτον δὲ εἴφεται καὶ δόρασι κατατραυματίσαντες καὶ νομίσαντες ἀπεκτονέαι (δεχάκι· γὰρ ἐτραυματίσαν πρὸς τοῖς ὀκτώ), ἀπέλιπον ἐμπνέοντα. Βασιλεὺς μὲν οὖν οὕτως ἐκ τοῦ τοσοῦτου κινδύνου μηδενὸς ἂν προσδοκῆσαντος διεσώζετο. Καὶ ὁ Μομιτζῖλος οὐδὲ βραχὺ προσμείνας, ἀνεχώρει. Λαντζαρέτον δὲ πέμψας ὁ βασιλεὺς, ἤγαγεν εἰς Κουμουτζηνά ἐμπνέοντα ἐτι· καὶ πολλῆς ἀξιώθεις ἐπιμελείας, ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ ὑγιῆς τε καὶ σώως αὐθις ἦν, μηδὲν τῶν μελῶν ὑπὸ τῶν πληγῶν ἀποβαλῶν, πολλῆς τε εὐμενείας καὶ τιμῆς ἀπέλαυε παρὰ βασιλέως, καὶ μαιζόνων ἢ ἐτύγχανε δοκῶν εἶναι ἀξιώτερος, διὰ τὴν ἐπιδεδειγμένην πρὸς ἐκείνον εὐνοίαν. Ἔπεισον δὲ καὶ τῶν ἄλλων τέτταρες, ὧν εἰς ὁ Βρυέννιος Μιχαὴλ ἦν, ᾧ πεσεῖν μαχόμενον ἐμπροσθεν βασιλέως ὁ Διδυμοτελίου ἀρχιερεὺς πολλῶν χρόνῳ πρότερον προεῖπεν· ἐλάωσαν δὲ καὶ ἔτεροι

tum adventare, nec certo noscere potuisse undenam adventet. Imperator cum comitibus proprium esse, et a populatione redire censet: verumtamen voce in somnis audita turbatus, et equos praesidiariorum illic pascentes reducere Cumutzena pastoribus mandavit, et Manuelem Tarchanotiam ex praesentibus paucos deligere, venientibus recta occurrere, unde venirent speculari jussit; ipse interim arma cum sociis induit. Sed necdum his plane armatis, Tarchaniota trepidus revertitur, hostes advenire ait. Vix fuierat, et ecce adsunt. Ducebat autem Momitzilus selectos mille, per exploratores suos certior factus, imperatorem in praesentia ad Mesenen sederet, siquidem Peritheorio Mesene parvo intervallo aberat. Collectis igitur suis, ordinatoque agmine via per Mesenen ducente Cumutzena redit. Cernens Momitzilus non extemplo fugi-se, sed gradatim et ordinatim discedere, timensque ne quibusdam inter rudera et parietinas urbis insidiose latentibus, densataque caterva in suos nec ordinatos et sparsos irruentibus fuga fieret, eos etiam ipse tripartito distributos, lento passu incedere fecit. Ast ubi insidiarum suspicio cessavit, impotenter se in recedentes intulerunt. Quibus omnibus in fugam se effundentibus, cum qui ex hostibus primi accurrebant, imperatori appropinquarent (ultimum enim agmen clauderat), agglomeratus cum paucis se tuebatur. Cumque sub eo equus confossus cecidisset, unus e famulis Lantzaretus vocabulo, suum praebuit, atque in eum sustulit. Ascendentem 591 quidam advolans ense in caput ferit, sed firmitate galeae ictus inanis fuit. Inde toto itinere multis irruentibus et caedens et caesus Cumutzena mirabiliter servatus venit. Lantzaretum vero gladiis et hastis occidendi causa consociatum (octodecim enim vulnera ei inflixerunt) spirantem adhuc reliquerunt. Imperator itaque e tanto discrimine praeter omnium expectationem emersit, et Momitzilus sine mora discessit. Lantzaretum imperator seminecnam Cumutzena vehendum curavit, qui brevi tempore sedulitate medicorum sospes et incolumis, nulla parte corporis amissa, esse redditus, et majore etiam quam ob declaratum erga dominum amorem meruisse videbatur, apud eum gratia honoreque floruit. Ceciderunt autem quatuor, quorum unus Michael Bryennius, cui ante imperatoris pedes pugnantem occubiturum, multo ante Didymotichi episcopus praedixerat, totidem capti. Momitzilus paulo post quam manus illa praedatoria, de qua supra, discessit, duos de captivis, Apelmenem et Theodorum Caballarium ad Annam imperatricem legat, societatis et praelii cum ejus hoste commissi praemium petit. Quae petitione libenter admissa, despotam illum creat. Ipse quoque misso ad imperatorem oratore, hujus stoliditatis suae ad imperatorem oratore, hujus stoliditatis suae et male bene merito suo relate gratiae veniam petit, ac de caetero meliora promittit. Imperator intelligens et vindicta punire Momitzikum quam es-

sic difficile, et hostem habere, qui obesse graviter A  
posset, quam parum utile, tempus idoneum  
expectans, se reconciliari passus est, et ignovit,  
audiensque ab imperatrice renuntiatum despotam,  
sebastocratoris honore ejus dignitatem cumulavit.  
Et visus est hujus quam imperatricis studiosior,  
bonique consilere, sub imperatorem redactum esse,  
sed non diu, ut mox dicitur. Elapso interea spatio,  
quo se barbari imperatori militaturos sponde-  
rant, mentionem reditus fecerunt. Quibus impe-  
rator ut ultra manerent cum non persuaderet,  
operamque luderet, eos dimisit, et ita per Helle-  
spontum in Asiam renavigarunt.

καὶ παρεῖχτο συγγνώμην, προσήκοντα ὑπομένειν τῷ καιρῷ, πεπυσμένοι δὲ αὐτὸν καὶ παρὰ βασιλ-  
δος δεσπότην γεγονέναι, τὴν σεβαστοκράτορος αὐτοῦ παρεῖχτο ἀξίαν, καὶ ἔδοξε τὰ τοῦτου μᾶλλον ἢ τὰ  
βασιλίδος προελίσθαι, καὶ ἔσπεργε τὸ ὑπὸ βασιλεὶ τετάχθαι δῆθεν ἐπ' ὀλίγον χρόνον. Τοῦ χρόνου δὲ ἐν  
τούτοις περὶ πωληκτός, ὃν οἱ βάρβαροι ἐπηγγέλλαντο συμμαχῆσαι βασιλεῖ, ἐμμένητο ἐπανόδου. Βασιλεὺς  
δὲ καὶ αὐθις ἐπιχειρεῖ συνεῖναι πείθειν, μὴ πειθομένους δὲ ἀπέλυε, καὶ ἐπεραιούντο εἰς Ἀσίαν δι'  
Ἑλλησπόντου.

## 592 CAPUT LXXI.

*Imperator Palaeologus agrotus Byzantium redit. Mæsus scædfragus Apocauchus auxilium mittit. Em-  
pythium obsidetur frustra. Ab imperatore ut versipellis et mendax reprehenditur. Callidum imperatoris  
consilium. Gener Apocauchi in Hebro submergitur. Profectio ejusdem Didymotichum cum exercitu. Im-  
perator ex composito cataphractus exspectat. Repelluntur qui oppugnatum venerant. Apocauchus Morrhæam  
vastat. Momitzilus ab imperatrice et imperatore deficit, ac proprium principatum molitur.*

Per idem tempus imperator Palaeologus Hera- C  
cleæ morbo ancipiti laborabat, quem patriarcha et  
nonnulli proceres Byzantium redexerunt. Apocau-  
chus autem magnus dux cum exercitu summus  
ejusdem imperator relictus ad Didymotichenses  
oppugnandos sese comparabat, siquidem Persas  
Cantacuzenum deseruisse acceperat. Mæso-  
rum item rex soluto fœdere auxilium ei pollicitus, non  
multo post misit. Imperator nihil horum nesciens,  
pro facultate se quoque ad hostem excipiendum  
præparabat, relictoque in Chalcidice Matthæo filio  
cum manu quantam rebatur satis esse, Joanne au-  
tem Asane uxoris fratre oppidulis in Morrhæa dedi-  
titulis præfecto instituto cum præsidis, ipse cum  
cæteris Didymotichum inivit. Magnus dux potens  
totius Romani exercitus, Heraclea excedens, Em-  
pythium castellum obsidione circumdedit, et muris  
tormenta machinasque admovit, in qua oppugna-  
tione multos suorum amisit. Erat siquidem castel-  
lum illud murorum structura longe monitissimum.  
Videns igitur vi capi non posse (nam et vietus ob-  
sessis abunde suppetebat), obsidionem solvit. Dum  
hæc geruntur, Momitzilus dignitatem, qua ab im-  
peratrice insignitus fuerat, potio-rem ducens, et  
despotam se nominans, instaurato adversus impe-  
ratorem bello, urbes in Chalcidice vexat pro vir-  
tibus. Magnus autem dux Synadæum legatum ad  
imperatorem mittens, quem et antea Berrhæam ad  
eundem miserat, significat, tametsi Emphythium  
castellum obsidere et oppugnare cogitarit, pos-  
sitque si velit occupare facillime, tamen veteris  
adhuc benevolentiae in illum memorem nolle.  
Nunc si etiam ipsi probetur, velle eum convenire,  
et 593 de quibusdam secretioribus acminique

τοσοῦτοι. Μομιτζῆλος δὲ μετὰ μικρὸν τῆς αὐτῷ ἐπι-  
λοῦσης στρατιᾶς ἀνακεχωρηκίας, τῶν ἐλευκότεων  
δύο, τὸν τε Ἀπελμενὲ, καὶ Θεόδωρον τὸν Κεβαλλά-  
ριον πρὸς βασιλῆα τὴν Ἄνναν πέμφας, μισθοῦς  
ἦται τῆς συμμαχίας, καὶ τῆς πρὸς τὸν πολέμιον  
αὐτῷ γεγενημένης μάχης. Ἡ δὲ ἀσμένως τε ἰδέ-  
χεται τὴν αἰτησιν καὶ δεσπότην ἀπεδείκνυε. Προ-  
δείαν δὲ καὶ πρὸς βασιλῆα πέμφας ἰδεῖτο τυχεῖν  
συγγνώμης, ἀγνώμων οὕτω φανεῖς, καὶ κακῶς ἀμ-  
φάμενος τὸν εὐεργετὴν· ἐπηγγέλλετο τε μὴδὲν  
ἀγνομήσειν ἐτι. Βασιλεὺς δὲ τὸ τε τιμωρεῖσθαι ὡς  
ἀμήχανον ὄρων, καὶ τὸ πολέμιον ἔχειν Μομιτζῆλον

B βλάπτειν δυνάμενον ἦδη ἀλυσταλὲς, διελλάττετό τε  
καὶ βασιλεὺς ὁ νέος Παλαεολόγος ἐνόσησεν ἐν  
τούτῳ τῷ χρόνῳ κατὰ τὴν Ἡράκλειαν νόσημα δεινὸν,  
ὃν ἔχων ὁ πατριάρχης μετὰ τινων συγκλητικῶν,  
εἰς Βυζάντιον ἀνίστραφεν. Ἀπόκαυχος δὲ ὁ μέγας  
δοῦξ μετὰ τῆς στρατιᾶς ὑπελείπετο αὐτοκράτωρ  
στρατηγός· καὶ παρεσκευάζετο ὡς εἰς Διδυμότειχον  
ἐμβαλῶν. Ἐπύθετο γάρ Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως  
ἀποχωρῆσαν τὴν Περσικόν. Ἄμα δὲ καὶ ὁ τῶν Μυσῶν  
βασιλεὺς ὑπέσχετο συμμαχῆσαι, τὰς πρὸς βασιλῆα  
διαλύσας σπονδὰς, καὶ ἔπεμπε μετ' οὐ πολὺ τὴν  
συμμαχίαν. Βασιλεὺς δὲ τῶν γιγνομένων ἀγῶν  
οὐδὲν, ὡς ἐνῆν καὶ αὐτὸς πρὸς τὴν ἐφοδὸν παρεσκευά-  
ζετο, καὶ Ματθαῖον μὲν τὸν υἱὸν ἐπὶ τῆς Χαλκηδι-  
κῆς καταλιπὼν μετὰ στρατιᾶς ὄσης· ὤφειτο ἀρκεῖσαι,  
εἰ τινες αὐτῷ ἐπίοιεν, Ἰωάννην δὲ Ἀσάνην τὸν  
D γυναϊκ' ἀδελφὸν τοῖς ἐν Μόρρῃ προσχωρήσασαι  
πολιχνίοις ἄρχοντα ἐπιστήσας, καὶ φρουρὰς ἀφεί-  
αὐτὸς εἰς Διδυμότειχον μετὰ τῶν ἐπιλοιπῶν ἐπανῆκε.  
Δοῦξ δὲ ὁ μέγας, σύμπασαν ἔχων τὴν Ῥωμῶν  
στρατιάν, εἰς Ἡρακλείας εἰς Ἐμπυθίου τὸ φρούριον  
ἦκε, καὶ περιστρατοπεδευσάμενος, ἐπολιόρκει· καὶ  
τειχομαχίας ἐποιεῖτο, καὶ προσῆγε μηχανάς. Ἐν  
αἷς πολλοὶ τῶν ἐξωθεν μαχομένων ἐπιπτον· ἦν γὰρ  
καρτερώτατον τὸ φρούριον ἐκ τῶν τειχῶν τῆς κατα-  
σκευῆς. Ὅρων δὲ ὡς οὐκ ἂν εἴη βίβ' ἄλλωτων, ἀπεγι-  
νωσκε καὶ τὴν πολιορκίαν. Τῶν γὰρ ἐπιτηδεῶν οἱ  
πολιορκούμενοι εὐπόρου. Τούτων δὲ πραττομένων,  
καὶ ὁ Μομιτζῆλος· αὐθις ἐπολέμησε πρὸς βασιλῆα,  
καὶ τὰς ἐν Χαλκηδικῇ ἐκάκου πόλεις, ὅσα δυνατὰ  
τὴν ἐκ βασιλίδος προελόμενος ἀξίαν, καὶ δεσπότην  
ἐαυτὸν προσαγορεύσας. Ὁ μέγας δὲ δοῦξ πέμφας  
πρὸς βασιλῆα τὸν Συναδητὸν πρεσβευτήν, ὃς πρό-  
τερον καὶ Βερόλιε ἐνδιατρέβοντι ἐπέμφθη, ἐμήνυσεν,  
ὡς εἰ καὶ δοκίμη πολιορκεῖν, καὶ τειχομαχίας ποιεί-

σθαι πρὸς τὸ Ἐμπτυθίου φρούριον· ἄλλ' οὐ βούλεσθαι λαβεῖν ἐπι τῆς ἀρχαίας εὐνοίας· ἰσχυρὰ ἀποσώζων, βουλομένῳ γὰρ ῥῆστα ἀν ἡλίσκετο. Νοῦν δὲ βούλεσθαι αὐτῷ συγγίνεσθαι, καὶ περὶ τινῶν διαλέγεσθαι ἀπορρήτων, ὧν οὐκ ἐξεσι χρῆσασθαι ἐτέροις μνησταί, εἴγε καὶ αὐτῷ βέλτιον δοκοίη. Τὸ μὲν οὖν οὕτως ὡς ἔχει βασιλικῶς ἐσκευασμένῳ συντυχεῖν, οὐ ῥῆδιον αὐτῷ· τὸ δ' αὖθις ἰδιωτικῆν μεταλαβεῖν ἐσθῆτα, οὐκ ἂν αὐτὸν οἴεσθαι βουλήσεσθαι. Περὶ ὧν σκέπτεσθαι ἐδήλου ὅπως ἐκάτερα ἔσται. Βασιλεὺς δὲ πρὸς τὰ τοιαῦτα πλάσματα ἀχθεσθεῖς, ἀντεμῆνυεν, ὡς οὐ δέον πρὸς αὐτὸν ἐπιπλεῖον ψεύδει χρῆσθαι καὶ ἀπάταις· παῖραν γὰρ αὐτοῦ ἦδη ἐσχρκεῖναι ἐν πολλοῖς, ὅθεν καὶ παντάπασιν ἀπιστεῖν. Ἄλλ' εἰ μᾶλλον δύναιτο ἐλεῖν τὸ φρούριον, μὴ ἀμελεῖν· οὐ γὰρ ἂν εἴη λυσιτελεῶς βεβαυλευμένος τῇ ἀρχῇ, εἰ, παρὸν τοὺς πολεμίους βλάπτειν, ἀπόσχοιτο ἐκῶν. Ἄλλ' οὐκ ἂν οἴεσθαι τοῖς συνοῦσι φῆλον εἶναι τὸ τειχομαχεῖν, πολλοῖς ἡμέραι ἀποθνήσκουσιν. Ὅτι δὲ βουλομένῳ συντυχεῖν οὐ ῥῆδιόν ἐστι βασιλικῶς ἐσκευασμένον, καὶ αὐτὸν εἰδέναι μάλιστα· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τοῖς ὀφθαλμῶσιν εὐκαλοῦν πρὸς ἡλίον ἀτενίζειν, ἀλλ' ὁ ζῶρος ἡδὺ καὶ τὸ καμυῦεν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀδυνάτως ἔχουσιν ὄραν τὸ φῶς· τοῦ δὲ μάλιστα ἐν ἐπιθυμίᾳ εἶναι τῆς εἰρήνης ἔρωντα τὰς περισχούσας τοὺς Ῥωμαίους συμφοράς, οἴεσθαι ἐκ μῆν πρὸς μηδὲν τὴν συντυχίαν φέρειν ἄλλο τὴν αὐτῶν, ἐπινοῖαν τινα ἐξευρήσειν, δι' ἧς αὐτὸς τε οὐκ ὄφεται αὐτὸν βασιλικῶς ἐσκευασμένον, καὶ αὐτὸς οὐδὲν ἤττον ἢ πρότερον ἔσται βασιλεύς. Ταύτην δὲ εἶναι τὸ καταφράτου· ἀλλήλοις συντυχεῖν, ὥστε τοῖς ποσὶ μὲν κνημίδας περικίεσθαι, κράνει δὲ τὴν κεφαλὴν περικαλύπτειν, καὶ τὸ ἄλλο εἶναι ὠπλισμένον σῶμα, ὥστε ἀγνοῖσθαι εἴτε βασιλικῆν ἐσθῆτα ἔχον ἔχει, ἢ ἰδιωτικῆν. Ἐπῆναι μὲν οὖν ὁ μέγας δοῦξ τὴν γνώμην, καὶ ἐπιγγέλλετο ποιήσειν κατὰ τὰ συνθεθεμένα. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ χρόνῳ καὶ πρωτοστράτην ὁ γαμβρὸς ἀπεπνίγη πρὸς τῷ Ἐβρω πολιορκουσί πρὸ Ἐμπτυθίου φρούριον· κατὰ γὰρ μεσημέριαν ἕρους ἦδη λήγοντος, διαναχόμενος τὸν ποταμὸν ἐν παιδαίᾳ, ἀπεπνίγη τῷ ῥέματι συναρπασθεῖς. Μεγίστην μὲν οὖν ἐνόμιζε συμφορὰν τοῦ γαμβροῦ τὴν τελευτήν, καὶ ἐπέκνησεν ἐφ' ἱκανόν. Ὀλίγη δὲ ὕστερον ἀναστήσας τὴν στρατιάν, ἐπορεύετο εἰς Διδυμότειχον. Πρὶν δὲ ἐγγυς εἶναι, τὸν Μάκρης ἀρχιερέα πρὸς βασιλέα πέμψας, ἐδήλου οὕτως ἀξίξοιτε μετὰ μικρὸν, οὐ μᾶλλον πολέμιος ἢ φίλος, καὶ διαλεξόμενος, περὶ ὧν πρότερον μνηύσειεν· Ἐπεμπεῖτε καὶ κηρὸν ἐσφραγισμένον τῷ βασιλεῶς δακτυλίῳ, ὃν ἔχεν ἀφελόμενος αὐτὸς μετὰ τῶν ἄλλων ἐν τῷ τοῦ πολέμου χρόνῳ· ὥσπερ τι ἐνέχυρον ἐκαχειρίας καὶ ἀναχωρῆς πολέμου. Βασιλεὺς δὲ ἀληθεύειν ἐκαίνοι οἰηθεῖς, ὠπλίστατα μὲν, ὥσπερ ἦν συνθεθεμένοι, καὶ περιέμενος τὴν ἐκαίνοι συντυχίαν, ὀλίγους τινας· ἔξω καταλειπὼν, τῆς δ' ἄλλης στρατιᾶς μηδένα ταχυῶν ἐκίλευεν ἔξω εἶναι, διδῶς μὴ παρά τινός τι τῶν νεωτέρων τολμηθῆναι, καὶ πρόσφασις γένοιτο τοῦ μὴ τὸν πόλεμον καταλυθῆναι. Ὁ μέγας δὲ δοῦξ, πρὶν τῆς πάλευς ἐγγυς ἔλθεῖν τῶν

A committendis sermonem conferre. Verumtamen imperatorio schemate, ut erat, præditum convenire sibi esse difficile; cultum vero privati sumpturum non putare. Consideraret igitur utrumque. Imperator commentum istuc indigne ferens, contra illi renuntiari jubet, nihil esse, cur apud se frandibus et mendaciis de cætero uteretur: jam enim multoties ingenium ejus cognovi se, quare nec tantillam ei fidem habere. Si castellum subigere possit, ne omittat; non enim melius imperio consulturum, si cum hostium lædendorum facultas sit, ipse illis sciens ac volens parcat. Sed putare se illam oppugnationem, militibus ejus compluribus quotiæ interuentibus, parum gratam esse. Porro illi secum colloqui volenti, difficile case imperatoriis ornamentis nitentem aspicere, se quoque minime ignorare; neque enim facile esse lippien-tibus solem ac lucem obtueri, sed jucundum potius connivere, et in tenebris versari. Quoniam vero pacis conciliendæ desiderio incredibili captus sit, cum aspiciat, quæ calamitates Romanos inundent, opineturque ipsorum congressum non aliorum, quam ad pacem spectare, excogitasse rationem, qua ab illo sine imperatorio ornatu conspiciatur, insequere nihilo minus, ut ante, imperator maneat. Ease autem hanc, ut cataphracti conveniant, et pedes quidem ocreis ferreis, caput galea contegant, reliquumque corpus similiter communi-ent, ut nesciatur, imperatoriane an privata vestis intus geratur. Probato consilio magnus dux ita se ex compacto facturum promisit. Per idem tempus quo Emphythium obsidebatur, etiam gener ejus protostrator in Hebro præfocatus est. Extrema namque æstate, dum meridie per ludum flumen tranat, undarum impetu abreptus interit. Ob hanc generi mortem ut sibi vehementer calamitosam, ille diu in luctu et squalore fuit. Non multum effluxit temporis, cum exercitum Didymotichum adduxit. Priusquam ad oppidum appropinquaret, Macræ antisitem ad imperatorem mitti, qui duceat, ipsum brevi affuturum, non magis hostem quam amicum, et collocaturum, de quibus antea significarit. Mittebat insuper ceram annulo imperatoris impressam (quam inter alia bellî tempore abstulerat), ceu pignus quoddam vacationis et induciarum videlicet. 504 Imperator opinatus illum vera loqui, secundum conventa se ornabat, ejusque congressum exspectabat, militibusque paucis quibusdam foris relictis, ne quis cæterorum extra muros prodiret edicebat, metuens nimirum, ne quippiam rerum novarum designaretur ab aliquo, unde occasio belli nondum finiendi nasceretur. Porro magnus dux, aut equam urbem attingeret, missis sagittariis aliquot et manipulis, Didymotichi propugnatores adoriri jussit. Qui confertim iastantes, tela crebra jaciebant. Præterea suburbana ædificia conjectis ignibus incendebant. Hunc in modum facto ab illis pugnandi initio, Didymotichenses erumpunt, multisque convulceratis a mæ-



nibus eos frustratos repellunt. Imperator Macrae A episcopo ad magnum ducem remisso, solennem illi calliditatem et mendacium exprobrat : qui cum fraude ac dolo nihil profecisset, secundum meridiem inde castra movens, non procul pernoctavit. Postridie cum equitatu et utriusque armaturæ militibus Morrham invadit, regionemque sædissime devastans, omnia flammis implet. Oppidorum autem nullo subacto, quod singula imperator præsiidiis impositis communierat, Byzantium rediit. Momitzelus ex intestino Romanorum bello opibus auctus, et clarum nomen famamque consecutus, et arbitratus ad principatum separatim condendum sua sibi sufficere, a Cantacuzeno et Anna imperatrice (quamquam insignia despotæ, quibus illum donaverat, indutus incederet) pariter abhorrebat, et æque utrisque arma inferebat, urbesque et vicos occupabat. Præcipue tamen Matthæo imperatoris filio crebris excursionibus et direptionibus importunus atque molestus erat. Collegerat autem equitum paulo minus quatuor millia, omnes fortissimos, ac propter animi robur et quos possidebat locos natura munitissimos, insuperabilis habebatur.

παρ' ἐκείνης πεμφθέντα τοῦ δεσπότη ἐπίσημα ἠμφισβητούμενος, καὶ ὁμοίως ἐκκετόροις ἐπολέμει, καὶ πύλεις καὶ κώμας ὑπεποιεῖτο. Μάλιστα δὲ Ματθαίῳ λυπηρὸς ἦν τῷ βασιλείῳ υἱῷ, ἐπεκδρομάς καὶ λεηλασίας ποιοῦμενος συχνὰς. Ἥθροισε γὰρ ἱππέας ἐξειλεγμένους, καὶ ἀνυπόστατός τις ἐδόκει εἶναι διὰ τὴν εὐψυχίαν, καὶ τὴν αὐτορῆ τῶν χωρίων ὑχυρώτατα ὦν ἦρχεν.

ἄλλην στρατιάν, ἐκέλευε τοῖς κατὰ τὸ Διδυμοταίχον ἐπιέναι. Οἱ δὲ ἐπέκειντο ἀθρόον, καὶ ἐβάλλον συχοῖς τοῖς βέλεσιν, ἔπειτα καὶ πῦρ ἐνίσταν ἐν ταῖς οἰκίαις ταῖς πρὸ τῆς πόλεως Ἐπεὶ δὲ ἐκείνοι μάχης ἤρχον, καὶ οἱ ἐκ Διδυμοταίχου ἠμύοντο ἐξελθόντες, καὶ τραυματίους ἀπυθείζοντες πολλοὺς, ἀπεσκευάσαντο μηδὲν πλέον δυνηθέντας. Βασιλεὺς δὲ τὸν Μάκρη ἀρχιερέα πρὸς τὸν μέγαν δοῦκα αὐτοῦ πέμψας, ὠνείδιζεν αὐτῷ τὴν φίλου πανουργίαν καὶ τὸ ψεύδος· ἐκεῖνος δὲ ἐπὶ τῆς ἀπάτης ἀπάνωτο οὐδὲν, μετὰ μέσῃ ἡμέρᾳ ἐκείθεν ἀνεχώρει, καὶ ἠύλιστο τὴν νύκτα οὐ μακρὰν· εἰς τὴν ὑστεραίαν δὲ τοὺς ἱππέας αὐτοῦ ἔχων καὶ τὸ ὀπλιτικὸν καὶ τὸν ψιλὸν, ἔχωρει κατὰ Μόρβας, καὶ ἐκάκωσε τὰ μέγιστα τῆς χώρας, πάντα πυρὶ παραδιδούς. Τῶν πολυχίτων ἐξ ἰσχυρῶν οὐδενὸς περιγενέσθαι, φρουροὶς ὑπὸ βασιλείῳ πάντων κατεχομέγων, ἐκείθεν δὲ εἰς Βυζάντιον ἀνεχώρει. Μομιτζῆλος δὲ ἐκ τοῦ πρὸς ἀλλήλους τῶν Ῥωμαίων πολέμου ἠξημένος καὶ μέγας ἦδη γεγενημένος, καὶ νομίσας ἐκτυτῶ ἀρκεῖν πρὸς τὸ συστήσασθαι ἡγεμονίαν ἰδίαν, ὁμοίως Καντακουζηνῷ τε ἀφίστατο τοῦ βασιλέως, καὶ Ἄννης τῆς βασιλίδος· καὶ τοὶ τὰ ἡμφισβητούμενος, καὶ ὁμοίως ἐκκετόροις ἐπολέμει, καὶ λυπηρὸς ἦν τῷ βασιλείῳ υἱῷ, ἐπεκδρομάς καὶ λεηλασίας ποιοῦμενος συχνὰς. Ἥθροισε γὰρ ἱππέας ἐξειλεγμένους, καὶ ἀνυπόστατός τις ἐδόκει εἶναι διὰ τὴν εὐψυχίαν, καὶ τὴν αὐτορῆ τῶν χωρίων ὑχυρώτατα ὦν ἦρχεν.

## CAPUT LXXII.

*Præsides imperii statum illius miserum dolent, et imperatrici pacem suadent. Apocauchus Byzantium veniens, insalvata imperatrice in arcem suam concedit. Patriarcha inconstantiam objicit, in quanto periculo sit, docet, secum ad implacabiles inimicitias in imperatorem hortatur. Quid in imperatrice et liberum gratiam fecerit, prædicat. Gabalam quoque objurgatum, ad suas partes reducit, et ei filiam suam uxorem dat, eumque et socios archontas de impudentia reprehendit.*

Veremeniavero Byzantii post magnum ducem C Ephori seu inspectores 595 (33), cernentes ægram, et in sexcentas partes divisam, distractamque Romanam rempublicam, urbesque complures et magnas Mæsurum ac Triballorum ditionis esse factas, adhæc Thraciam omnem a Persis in servitutem redactam, solis urbium relictis, et illas tamen neutiquam mitiora, quam vici pertuerint, exspectare, tam ærumnoso statu indignati, ultra non ferendum existimabant. Ergo imperatrici pacis ac fœderis cum Cantacuzeno iocendi auctores suat. Sive enim, inquebant, illum vicerimus, quibus imperemus non habebimus, funditus amissis omnibus, sive victi fuerimus, cum aliis nosmet etiam perdemus; Amplexa est consilium imperatrix, ut justum et utile, eoque ipsam et alios præsertim magnus logotheta Gabalas impulit. At magnus dux, quoniam ista eum latere non poterant, posthabitis aliis omnibus, Byzantium festinavit. Ubi non prius more

Οἱ ἐν Βυζαντίῳ δὲ μετὰ τὴν μέγαν δοῦκα τῶν πραγμάτων Ἐφοροί, ὄρωντες ἦδη τῶν Ῥωμαίων κινδυνεύουσαν ἡγεμονίαν, καὶ διηρημένην εἰς μυρία τμήματα, καὶ πόλεις μὲν μεγάλας, καὶ πολλὰς ὑπὸ Μουσῶν καὶ Τριβαλιῶν γεγενημένας, θράκη δὲ πᾶσαν ἀνδραποδισθεῖσαν ὑπὸ τῶν Περσῶν, καὶ πόλεις μόνας περιλειπομένας, καὶ αὐτὰς οὐδαμῶς ἐπιεικέστερα τῶν ἐν ταῖς κώμαις προσδοκώσας πείσασθαι, καὶ ἐν δεινῷ τὴν τηλικαύτην συμφορὴν τιθέμενοι, οὐκέτι ἀνεκτὸν ἠγοῦντο. Ἄλλὰ βασιλίδι συνεβούλευον σπονδὰς τίθεσθαι, καὶ εἰρήνην πρὸς Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα. Ἄν τε γὰρ, ἔφασαν, ἐκείνου περιγενόμεθα, οὐχ ἔξομεν ὦν ἄρξομεν, πάντων ἄρδην ἀπολωλότων· ἂν τε ἡττηθῶμεν, πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἑαυτοῖς συναπολούμεν. Καὶ ἐδίκουν δίκαια καὶ λυσitelῆ βουλευέσθαι καὶ βασιλίδι· μάλιστα δὲ πρὸς τοῦτο Γαβαλιᾶς ὁ μέγας ἐνήγιστο λογοθέτης, καὶ τοὺς ἄλλους ἐπέσειθεν. Ὁ μέγας δὲ δοῦξ, ἐπεὶ ταῦτα ἀγνοεῖν οὐκ ἦν, σπουδῆ πολλῇ

## Jacobi Pontani notæ.

(33) Quos sæpius appellavit διοικοῦντας τὰ πράγματα, ὀρχοντας τῶν πραγμάτων, nunc a Lacædæmoniis sumpto vocabulo, Ephoros appellat. Ἐφόρους, inquit Suidas, ἐκάλούν διὰ τὸ ἐφορᾶν τὰ τῆς πόλεως πράγματα. Ephoros vocabant, quod reipublicæ

negotia inspicerent. De hujus magistratus origine et qualitate, numero ac tempore, quo sine creati, quanta evaserit tandem eorum potentia, eruditè disserit Nicolaus Cragus de Lacædæmoniorum reipublica libro II, cap. 4.

ἐχώρει πρὸς Βυζάντιον, τῶν ἄλλων ἀπάντων ἀμ-  
 λήσας. Ἐπαί δὲ ἦν ἐντέος, οὐ πρὸς βασιλῖδα ἤκειν,  
 ὡς περ εἰώθε προσαγορεύσαν, ἀλλ' ἐν Ὀδηγηγρίας  
 τῆς θεομήτορος γενόμενος τῷ τεμένει καὶ προσ-  
 κυνῆσας, ἔπειτα εἰς τὸν ἐν Μαγγάνοις ἤκει πύργον,  
 ὃν περιόντος μὲν Ἀνδρονίκου τοῦ βασιλέως εἶχε,  
 τοῦ Βυζαντίου περιβόλου ὄντα ἕνα, ἐν δὲ τοῖς τοῦ  
 ἐμφυλίου πολέμου χρόνοις ἐπισκευάσας, καὶ ὄχυ-  
 ρώτατον ἀπεργασάμενος, ὡς μάλιστα ἐνῆν, ὄπλα τε  
 ἐνθήμενος καὶ τὰ ἄλλα ἐπιτήδεια, ὥστε δυνήσεσθαι  
 καὶ πρὸς πολιορκίαν καὶ τειχομαχίας ἀντιστήσασθαι  
 κατεῖχε φρουρὰν εἰσαγαγῶν· τότε δὲ εἰς ἐκεῖνον  
 ἔλθων, διήγαγε τὴν νύκτα. Εἰς τὴν ὑστεραίαν δὲ  
 τοῦ πατριάρχου πρὸς αὐτὸν ἔλθόντος, πρῶτα μὲν  
 ὠνείδιζε τὴν εὐκολίαν καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν μεταθε-  
 λήν. Οἴεσθαι γὰρ ἔφασκε τὰς ἀμφοτέρων συντα-  
 κείσας ψυχὰς ἑκατέρων τὰ σώματα κινεῖν, καὶ  
 ταυτὰ καὶ ἴσα ἀμφοτέρους καὶ βουλεύεσθαι καὶ  
 αἰρεῖσθαι· νυνὶ δὲ τούναντιον ἅπαν πεφηνέναι· ἀκη-  
 κόναι γὰρ πεπεσθαι καὶ αὐτὴν τοῖς περὶ τῆς  
 πρὸς Καντακουζηνὸν εἰρήνης διαλεγόμενος, ἄπερ  
 οὐκ ἔχρησεν ποιεῖν, εἰδέναι γὰρ σαφέστατα αὐτὸν,  
 ὡς εἰ μὴ ἐκεῖνος τοῦ πρὸς Καντακουζηνὸν πολέμου  
 ἤρχετο, πολλὰ πραγμτευσάμενος, καὶ πᾶσαν μη-  
 χανὴν κεινικῶς, πάσαι δὲ ἐπεκράθητο Παλαμᾶς  
 τοῖς πατριαρχικοῖς θρόνοις, αὐτοῦ ἐκβεβλημένου.  
 Νυνὶ δὲ πρὸς τῷ τῆς Ἐκκλησίας ἄρχειν, καὶ τῶν  
 πολιτικῶν πραγμάτων οὐδὲν ἤττον ἔστι κύριος,  
 περίδλεπτος ἐν πᾶσι Ῥωμαίοις γαγενημένος, καὶ  
 πατήρ· καὶ κηδεμῶν βασιλέως προσαγορευόμενος, C  
 ἃ ἔχρησεν σκοπεῖν, καὶ μὴ προσδοκώμενης ἄλλων  
 ὠφελείας, τὴν οἰκίαν προλεσθαι σωτηρίαν. Πρὶν  
 μὲν γὰρ τὸν πόλεμον κεινήσθαι, μέχρι καθαιρέ-  
 σεως ἔστησεν αὐ τὴν ὄργην ὁ Καντακουζηνός. Νυνὶ  
 δὲ μετὰ τὸ τούαντα ἐκεῖνον ἐφύδριστα καὶ δευτὴ  
 ὑπομεμενηκέναι, ὧν, ἔφασκεν, οὐδὲν ἤττον αἰτιος  
 ἦσθα καὶ αὐτός, μὴ φιλόανθρωπόν τινα καὶ ἀνεκτὴν  
 οἴου τῶν τούτων κακῶν ἔσσεσθαι τὴν τιμωρίαν,  
 ἀλλὰ θάνατόν τε ἐφύδριστον σαυτοῦ, καὶ τοῦ γένους  
 ἐξώλειαν παντός. Οὕτω γὰρ ἀκηκόσμεν ἐκ πολλῶν  
 τῶν ἐκεῖθεν ἀφιγμένων, ὡς μεγάλην καθ' ἡμῶν  
 τῶν πεπολεμηκότων ἔχει τὴν ἀπάθειαν. Δι' ἃ αὐ-  
 τός τε ἔγνωκα μέχρι παντός ἐκεῖνος πολεμεῖν, καὶ  
 σοὶ τὰ ἴσα συμβουλεύω, καὶ μὴ τὰ πόρρω καὶ  
 μηδὲν ὀνήσοντα πολυπραγμανεῖν, ἀλλ' ἡμῶν αὐτῶν  
 πρόνοιαν ποιεῖσθαι ὅπως σωθῆσόμεθα· τοῦτο δὲ  
 κατ' οὐδένα τρόπον ἕτερον περιέσται, ἢ ἀεὶ σπου-  
 δάζουσι τὸν πρὸς ἐκεῖνον εἶναι πόλεμον. Τὴν γὰρ  
 λεγομένην εἰρήνην, μηδὲν ἕτερον οἴου εἶναι, ἢ φα-  
 νεράν ἡμῶν τε αὐτῶν καὶ παιδῶν καὶ οἰκείων  
 διασφοράν. Τοιαῦτα μὲν ἔλεγε πρὸς πατριάρχην,  
 καὶ ἐπεῖθεν, οὐδ' αὐτὴν πρὸς τὴν εἰρήνην πᾶν  
 ὠρμημένον, ἀλλὰ λέγουσι τοῖς ἄλλοις ἀναγκάτως  
 συνεπόμενον. Ἐπειτα ἐλθόντος καὶ πρὸς βασιλῖδα  
 πρεσβυτεῖ, ἐμήνυε τε βασιλῖδι δι' αὐτοῦ, ὡς ἀπο-  
 ροίη ὅτου ἕνεκα αὐτός μὲν ὑπὲρ αὐτῆς καὶ παιδῶν  
 ἔλοιτο πάντα κίνδυνον καὶ πόνον, αὐτοῖς δὲ μὴ τὴν  
 ἴσπην ἔδοξε σπουδὴν ἐπιδείκνυσθαι περὶ ἑαυτῶν.  
 Αὐτός γὰρ εὐθύς μετὰ τὴν βασιλέως τελευτήν,

A solito in peratricem salutarem accessit, sed in  
 Hodegetriae Deiparae templo fuis precibus in pro-  
 pugnaculum seu castellum in Manganis (planities  
 est extra Byzantium) quod superstitie etiam An-  
 dronico imperatore habebat, durante autem bello  
 hoc instaurarat, et magnis operibus communiverat,  
 armaque et alia obsidioni sustinendae idonea cum  
 praesidio ibi collocarat. In hoc, inquam, castellum  
 concessit, et illic noctem exegit. Postridie se  
 visenti patriarchae levitatem et inconstantiam erga  
 se vitio dat. Credidisse coalitas anborum animas  
 utriusque corpus regere eademque ambas et moliri,  
 et sequi; nunc contra prorsus evenisse. Sibi enim  
 nuntiatum, ipsum quoque assensum iis, quae de  
 pace cum Cantacuzeno suscipienda disputata fue-  
 rint. Id quod non debuerit, cum indubitato sciat,  
 nisi ipse bellum adversus Cantacuzenum, multis  
 idcirco negotiis implicitus, et omnibus machinis  
 tentatis introduxisset, et, Iampridem eo eiectione, Pala-  
 mam in ejus throno patriarchico collocandum  
 fuisse. Nunc praeterquam quod Ecclesiae praesideat,  
 etiam reipublicae esse dominum spectatum inter  
 Romanos omnes, patremque ac tutorem imperatoris  
 appellatum, quae perpendere, nec dum aliorum  
 quaeritur utilitas, salutem propriam in postremis  
 numerare oportuerit. Nam ante bellum, inquit,  
 usque ad exaurationem tuam Cantacuzenus iram  
 extendisset. Jam, quia tam **596** multa contumeliosa  
 et gravia te quoque allaborante passus est, cave  
 existimes, tantarum injuriarum humanam  
 aliquam ac tolerabilem, quin potius tuam ipsius  
 ignominiosam necem, et generis totius exsilium  
 poenam fore. Sic enim multi inde ad nos venientes  
 narrant eum in nos, a quibus est bello lacessitus,  
 immani odio flagrare. Quamobrem mihi sententia  
 est illum oppugnare perpetuo, et te idem facere  
 cupio moneoque, ne longe positus nihilque profu-  
 turus curiose te immisceas, sed quomodo nosmetipsi  
 servemur provideas, quod quidem aliter non  
 licebit, nisi bellum istud continuum esse studueri-  
 mus. Nam pax ista quae dicitur, mihi crede, nihil  
 est aliud quam et nostra, et filiorum propinquorum-  
 que nostrorum certissima perditio. Hoc sermone  
 patriarcham nec ipsum pacem valde suspirantem,  
 sed aliorum placitis necessario suffragantem cepit.  
 Deinde imperatricem quoque per legatum appellans,  
 vehementer se mirari dixit, quid hoc esset, quod  
 cum ipse pro illa et liberis ejus nullum periculum  
 molestiamque detrectasset, non ipsis visum sit,  
 pro se et patriarcha tutandis vicissim eniti. Sed  
 quippe statim ut observavit, Cantacuzenum impe-  
 ratore mortuo, iniqua et violenta coquere consilia,  
 velleque ipsam cum illis non imperio tantum  
 dejicere, sed vita quoque exuere, tametsi multis  
 antea beneficiis ab eo affectum, atque ad gratiam  
 quovis discrimine ejus causa subeundo referendam  
 obligatum, maluisse pro ipsis periculose facere,  
 quam primos apud illum honores adipisci, execra-  
 tum scilicet improborum communionem factorum,

aliisque omnibus metu ac horrore ejus potentiae A  
 deterritis, palam ei bellum indixisse, coque angu-  
 stiarum compulsi, ut prius Triballorum, nunc  
 tandem Persarum auxilia implorarit. Se autem  
 diligentia et solertia sua factum infectum illi, et  
 pro sociis hostes reddidisse, jamque ad eas difficul-  
 tates hominem adegisse, ut imperio se abiturum,  
 privatamque vitam victurum promiserit. Quando  
 autem ipse post tot labores, tantasque contentiones,  
 et tanta discrimina conatus suos bono sine conclusse-  
 rit, tum ipsos incogitantia sua omnia evertisse.  
 Nam ubi cognovit illos de pace et foedere cum eo  
 ineundo deliberare, ut imperator sit nihilo minus,  
 abjectis omnibus huc advolasse, et domi jam  
 futuras miseras secum commentari. Timuisse porro  
 ad eam accedere, ne, quae absente se verbis de-  
 creverint, 597 praesente re compleant, et quia  
 dissentiat, ideo pereat. Quare si isthaec ut plurimum  
 detrimentosa omiserint, bellumque ut a principio  
 contra Cantacuzenum persequi veluerint (hoc enim  
 utilissimum fore), et se paratum esse, fide ab illa  
 data, nihil adversi passurum, cum aliis moliri  
 quaecunque conducere judicarint. Si aliter animata  
 sit pacemque multarum ipsis et insignium calamita-  
 tum futuram seminarium bello praetulerit, re  
 discussa, se quoque utilitatibus suis minime defu-  
 turum: omnino enim se quoque, et facilius quam  
 alios posse rebus suis bene consulere. Haec ille per  
 patriaricham ad imperatricem. Postea cum ut  
 magnus logotheta Gabalas enim viseret, mirifice in  
 eo se deceptum dixit, arbitratus intelligendi ac-  
 tamine rerumque magnarum usu ipsum alios an-  
 cellere. Nam quod nunc opinetur, cum Cantacuzeno  
 tantis meritis obstrictus, bellum eidem et insidias  
 molitus sit, eique plurima et gravissima, si quis-  
 quam alius, incommoda creaverit, nunc facia pace  
 mansuetum atque clementem experturum, et non  
 potius seque suamque familiam inaudito quodam  
 modo et ut factis illi contumeliis dignum est,  
 periturum, parum sapere, neque bene ratiocinari;  
 longe enim amplius bellum ipsis, quam pacem  
 commodaturum. Nam si bellum gerant, salvos sem-  
 per et imperaturos fore. Quod si ob id imperii  
 immutationem patientur, non ideo salutem negli-  
 gendam, quandoquidem satius sit imperare paucis,  
 quam eo amplificato subesse aliis, et in gloria morte  
 defungi. Etenim si pacem cum illo paciscuntur,  
 non esse quod illos a periculo tutos praestet et inco-  
 lumes. Hortabatur itaque Gabalam se denuo  
 secum conjungeret, bellum resuscitaret, et mutuum  
 sacramentum renovaret; filiam ejus uxorem duc-  
 ceret; pariter ad bellum incumbere, et Romanum  
 imperium administrarent. His verbis illum irretivit  
 et concorditer bellum decreverunt. Jurabant autem,  
 Gabalas quidem ad bellum magno duci opem laturum,  
 et de pace nec se aliquo modo cogitaturum,  
 nec aliis de ea disserentibus assensurum; Apo-  
 cauchus vero, filiam ei uxorem daturum nulloque  
 praetextu nuptias impeditum iri, quamvis sacer

ιδών τὸν Καντακουζηνὸν ἔδικα καὶ βίαια διανοο-  
 μενον, καὶ οὐ μόνον βασιλείας, ἀλλὰ καὶ ζωῆς αὐ-  
 τῆς ἀποστρεφῆν βουλόμενον αὐτὴν καὶ παῖδας, καί  
 τοὶ πολλὰ πρότερον ὑπ' ἐκείνου εὐεργετηθεὶς, καὶ  
 δίκαιος ὢν ὑπὲρ ἐκείνου πάντα κίνδυνον αἰρεῖσθαι,  
 ἀμειδόμενος τῆς εὐπορίας, ὃ δὲ μᾶλλον εἴλετο  
 ὑπὲρ αὐτῶν διακινδυνεύειν, ἢ τιμὰς τὰς πρώτας  
 καρποῦσθαι παρ' αὐτῷ, τῶν ἀτόπων ἔργων βελυ-  
 τόμενος; τὴν κοινωλίαν πόλεμόν τε ἤρτο πρὸς  
 ἐκείνον φανερώς, τῶν ἄλλων πάντων ἀποκονύων  
 καὶ τὴν δύναμιν πεφρικτότων, καὶ ἐς τοσαύτην συν-  
 ἤλασεν ἀπορίαν, ὥστε πρότερόν τε Τριβαλῶν πρὸς  
 ἐπικουρίαν δεηθῆναι, καὶ τὰ τελευταῖα νῦν Περ-  
 σῶν. Αὐτὸς δὲ σπουδῇ πολλῇ καὶ ἀγγινοίᾳ, εἰ  
 τούναντιον αὐτῷ ἅπαντα περιτρέψαι, καὶ πολεμίους  
 B αὐτῷ ἀντὶ συμμάχων πάντας ἀποδείξει, καὶ νῦν  
 εἰς τοσοῦτον ἀπορίας ἀγαγεῖν, ὥστε ἐπαγγελιασθαι  
 τὴν βασιλείαν ἀποθέμενον, βίον ἰδιώτου ζῆν. Ὅτι  
 δὲ πολλὰ καμῶν καὶ ἀγωνισάμενος, καὶ κίνδυνος  
 τοσοῦτους ὑπομείνας ἤγαγεν εἰς τέλος ἀγαθὸν τὴν  
 ἐπιχείρησιν, τότε αὐτοῖ ὑπ' ἀβουλίας ἅπαντα ἀνι-  
 στραψαν. Πυθόμενον γὰρ αὐτὸν, ὡς βουλεύσαιντο  
 εἰρήνην εἶθεσθαι πρὸς ἐκείνον καὶ σπονδὰς, ἐπὶ τῷ  
 βασιλεῖ εἶναι, πάντα καταλιπόντα ἐνθάδε ἤκειν,  
 καὶ οἰκίαι γινόμενον τὸ μέλλον ἀποσκοπεῖν. Δεδίειναι  
 γὰρ πρὸς αὐτὴν εἶθεῖν, μὴ, ἂ αὐτοῦ ἀπόντος  
 λόγοι; ἐψήφισαντο, ἔργοις παρόντος; τελεσθῆ, καί  
 ἀπόληται αὐτὸς, τὴν ἐναντίαν γνώμην ἔχων. Εἰ μὲν  
 οἶν, ἔρασκε, τῶν ποιούτων ὡς ἀλυσιτελεστάτων  
 ἀπόσχησθε καὶ αὐτοὶ, καὶ τὴν πόλεμον, ὥστερ  
 C ἐξαρχῆς, εἰλοσθε πρὸς Καντακουζηνὸν (τοῦτο γὰρ  
 ἦμῖν λυσιτελεστάτων ἔστι), καὶ αὐτὸν ἔτοιμον εἶναι  
 πιστεῖ; παρ' αὐτῆς δεξάμενον, ὡς οὐδὲν αὐτῷ  
 ἀπαντῆσαι δυσχερὲς, πράττειν μετὰ τῶν ἄλλων ὅσα  
 ἂν οἴωνται συμφέρειν. Εἰ δ' ἄρα ἄλλως ἔργωκεν  
 αὐτῆ, καὶ τὴν εἰρήνην αἰροῖτο μᾶλλον, ἢ πολλῶν  
 ἡμῖν ἔσται καὶ μεγάλων αἰτίαι συμφορῶν, σκεψί-  
 μων καὶ αὐτὸν, πράττειν ὃ τι ἂν δοκῇ λυσιτελεῖν  
 πάντως; δὲ δύνασθαι καὶ αὐτὸν μᾶλλον τῶν ἄλλων  
 εὐ διαθέσθαι τὰ καθ' ἑαυτόν. Τοιαῦτα μὲν καὶ πρὸς  
 βασιλῆα διὰ τοῦ κατρίάρχου ἐπροσθεύετο. Παρ-  
 γενομένου δὲ καὶ Γαβαλά τοῦ μεγάλου λογοθέτου  
 πρὸς αὐτὸν, τὰ μέγιστα ἔρασκεν ἐξηπατησθαι περὶ  
 αὐτοῦ, νομίζων πολὺ τοὺς ἄλλους παρελασθεῖν συν-  
 ἔσει τε καὶ τῇ περὶ τὸ πράγμασι μεγάλους χρῆσθαι  
 D ἐμπειρίᾳ. Τὸ γὰρ αὐτὸν ὑπὸ Καντακουζηνοῦ το-  
 σαῦτα εὐεργετηθέντα, ἔπειτα τὸν κατ' ἐκείνου πό-  
 λεμον συσχεασάμενον, καὶ τὴν ἐπιβουλήν καὶ πολ-  
 λῶν αὐτῷ, καὶ μεγάλων αἰτιώτατων συμφορῶν καὶ  
 ὕβρεων γεγεννημένον, ἔπειτα νῦν οἴεσθαι, εἰ γίνοιτο  
 εἰρήνη πρὸς αὐτόν, ἡμέρου πειράσσεσθαι καὶ προσ-  
 γνοῦς, ἀλλὰ τῆς πρὸς ἐκείνον ὕβρεως διαφθερεῖν, οὐ  
 συμφρονούντος ἂν τις τιθεῖν, οὐδὲ ὀρθῶ; τὰ πράγ-  
 ματα λογιζομένου. Πολὺ γὰρ μᾶλλον αὐτοῖς τὸν  
 πόλεμον λυσιτελεῖν, ἢ τὴν εἰρήνην. Πολεμοῦσι μὲν  
 γὰρ ἐξέσται διασώζεσθαι μέχρι παντός, καὶ ἀρχεῖν  
 τῶν πραγμάτων. Ἄνδ' ἐλάσσω γίνωντα; τῶν δυνα-  
 οῦ γρη διὰ τοῦτο τὴν οἰκίαν αὐτοῦ καταπροσέσθαι

σωτηρίαν. Βέλτιον γὰρ ὄλιγων ἄρχειν, ἢ ἐκείνων *A morbus membra depasceretur* (34), aut epilepsia, αὐξανομένων ὅπ' ἄλλοις εἶναι, αὐτοὺς δὲ ἀποθνή- aut insanis, aut quaecumque demum iuvaletadinis σκειν ἀκλεῶς. Εἰρήνην δὲ πρὸς ἐκείνον ποιούμενους, genus se invaderet.

οὐκ ἔσθ' ὅ τι τῶν κινδύνων ἐξαιρήσεται. Συνεβούλευε τε αὐτῷ προσθέμενον αὖθις τὸν πόλεμον ἀνακινεῖν, καὶ τοὺς ὄρκους ἀνανεοῦν τοὺς πρὸς ἀλλήλους· λαμβάνειν τε τὴν αὐτοῦ θυγατέρα πρὸς γάμον, κοινῇ τὸν τε πόλεμον ἀναδέχεσθαι, καὶ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἰθύνειν. Ἐπὶ τοῦτοις ἐπειθε, καὶ ἐψηφίσαντο κοινῇ τὸν πόλεμον. Ὀμνύον τε τοὺς ὄρκους, ὥστε Γαβαλῶν μὲν πρὸς τὸν πόλεμον τῷ μεγάλῳ συναίρεσθαι δουκί, καὶ μηδέποτε περὶ εἰρήνης μῆτ' αὐτὸν βουλευέσθαι, μῆθ' ἐτέρῳ λέγοντι πεισθήσεσθαι. Ἐκεῖνον δὲ αὐτῷ ἐκδοῦναι τὴν θυγατέρα, καὶ κατὰ μηδεμίαν πρόφασιν τὸν γάμον κωλυθῆναι· ἀλλὰ κἂν ὑπὸ τῆς ἱερᾶς νόσου τὰ μέλη διαλωθῆθῃ, κἂν ἐπιληψία ἢ μελαγχολία, ἢ ὅποιαδήποτε νόσος ἐπιγένηται αὐτῷ, μηδὲν εἶναι τῶν τοιούτων κώλυμα τῷ γάμῳ.

## 598 CAPUT LXXIII.

*Legatio Apocauchi ad imperatricem, qua in Cantacuzenum de integro inflammat. Apocauchus iterum dominatur, quanquam modestius, et legationem suadet, quo sibi consulat. Mittitur legatio cum binis epistolis, quæ recitantur. Continent autem lætitiā de abdicatione Cantacuzeni, quam eum meditari, Apocauchus mentitus fuerat. Legati cum conditione se venturos præsignificant. Imperatoris æquanimitas.*

Ἐπει δὲ καὶ τὰ κατὰ Γαβαλῶν διώκει ἢ μάλιστα **B** ἐβούλετο, συστήσας τῷ πατριάρχῃ, ἔπειπε πρὸς βασιλῖδα. Οἱ δὲ ἐλθόντες, πρῶτα μὲν ἀπήγγελλον τοὺς ἐκείνου λόγους βασιλῖδι· ἔπειτα συνεβούλευον ὡς δικαία εἴη ἡ ἀξίωσις, καὶ ὁ πόλεμος μᾶλλον αἰρετέος. Καντακουζηνῷ δὲ οὐδένα ἕτερον δυνῆσθαι ἀντιστήσεσθαι ἢ τὸν μέγαν δοῦκα, ὡς ἐκ τῶν πραγμάτων γέγονε καταφανές. Ὅθεν δίκαιον ἐκείνον εὐνοοῦντα ἑαυτῇ καὶ συναιρόμενον ἔχειν πρὸς τὸν πόλεμον. Τοῦτο δ' οὐκ ἂν γένοιτο ἐτέρως, εἰ μὴ ὁ πόλεμος αὖθις ἐπιψηφισθῆι. Ἄσυμ- δάτως γὰρ ἐκείνον πρὸς Καντακουζηνὸν ἔχειν διαθεβαῖσθαι. Εἰ μὲν οὖν πεῖθεται καὶ αὕτη, εὖ ἂν ἔχοι· εἰ δὲ μὴ, σκεπτόεν μὴ ἀθρόον ἔνδον Βυζαντιοῦ ὁ Καντακουζηνὸς ἀναφανῆ ὑπὸ μεγάλου δουκὸς προσκεκλημένος. Τοῦτο γὰρ ἂν εἴη μόνον ἀντιβόσκον τῶν πρὸς ἐκείνον ὕβρειν, καὶ τῶν ἄλλων κακῶν, ὧν κατὰ τὸν τοῦ πολέμου χρόνον πρὸς ἐκείνον ἐνεδείξατο. Ἡ βασιλῖς δὲ καὶ πρότερον μὲν ἐκ πολλῶν τῶν ἀνδρῶν στοχαζομένη τὴν κακοβουλίαν, καὶ τὴν μεγάλου δουκὸς κακοτεχνίαν, καὶ τὸ περὶ μηδενὸς ἐκείνῳ μέλειν, ἢ ὅπως αὐτὸς ἀρχῇ τῶν πραγμάτων, τότε δὲ καὶ μάλιστα τὴν ἀτοπίαν ἐκ τῶν λόγων συνιδοῦσα (μὴ ἔχουσα δὲ ὁσίστιν ἐτέροις χρῆσαιτο, οἱ γὰρ ἄλλοι τῶν εὐγενῶν καὶ καθ' αἶμα προσηκόντων βασιλεῖ δεσπομητορικοῖς πάντες, ἢ ἐν ταῖς οἰκίαις ἦσαν κατακεχειμένοι, οἷς αὕτη οὐκ ἐθάρρει εὐνοήσκειν, εἰ ἀπολυθεῖεν τῶν δεσμῶν, συνετίθετο καὶ αὖθις καὶ ἄκουσα πρὸς τὸν πόλεμον. Μάλιστα δὲ ἀκούσασα Καντακουζηνὸν ἠναγκάσθαι παρὰ μεγάλου δουκὸς ἀποθέσθαι τὴν βασιλείαν, καὶ ἰδιώτου σχῆμα ἀναλαβεῖν, ἠρέμα ἐθέληγετο, καὶ πρὸς τὸ ἐξαπατάσθαι μάλιστα ἐνήγετο. Ἐψηφίζεται δὴ καὶ αὖθις ὁ πρὸς βασιλῆα πόλεμος, καὶ ὁ μέγας δοῦξ ἤπειτο πάλιν τῶν πραγμάτων· οὐ μὴν ὡσπερ πρότερον μοναρχικῶς, ἀλλὰ μετριώτερον πως. Ἐδεῖε γὰρ ἡδὲ τοῖς συνάρχουσι

**Ut cum Gabala quoque res ei ad voluntatem successit, eum patriarchæ commendat, ambosque ad imperatricem mittit. Qui primum verba Apocauchi referunt; mox rem justam ab eodem peti, et bellum paci anteponendum docent. Cantacuzeno etenim extra magnum ducem, quod experientia constiterit, neminem posse resistere. Proinde æquum videri, ut illum sibi amicum, et belli adiutorem habeat. At istuc aliter non futurum, quam si serua de integro decernantur. Confirmasse enim illum, sibi cum Cantacuzeno pacem nunquam intercessuram. Quæpropter si ipsa etiam obsequatur, bene habitum. Sin autem, videndum ne Cantacuzenus cum totis copiis suis intra Byzantium accessitu magni ducis appareat. Hac enim via tantummodo contumelias, et incommoda, quibus eum per belli tempus vexaverit pensaturum. Cæterum imperatrix, quæ jam ante multis indicibus hominum istorum perversitatem, et malas artes magni ducis conjectasset, nihilque aliud illum curare, quam ut solus in republica dominaretur, ex his autem verbis ejus insolentiam clarissime perspiceret, cum non haberet quibuscum sensa sua communicaret (alii enim nobiles, et consanguinei Cantacuzeni imperatoris carceribus omnes, aut domibus suis inclusi tenebantur, quos e vinculis emissos, benevolos sibi fore non confidebat), rursus bello, quamvis invita, subscripsit. Potissimum autem, quod Cantacuzenum a magno duce imperio se abdicare, et privati habitum resumere coactum audierat, sensim annuebat, et in fraudem maxime illiciebatur. Ergo rursus bellum sumitur, et magnus dux iterum gubernacula capessit; non tamen monarchæ instar, ut antea, sed aliquanto moderatius. Timebat enim jam collegas offendere, videns illis paulatim res submitti, et Cantacuzenum crescere, ne, si asperius**

## Jacobi Pontani notæ.

(34) Sacer ignis est, quem vulgus Italicum *il foco del sant Antonio* vocat, de quo diximus in symbolis nostris in ultimum versum 5 *Georg.*

nempe in hunc.

— contractos artus sacer ignis edebat.

imperaret, in oilium caderet, et illi imperatori quam sibi subesse præoptarent. Porro cum de pristina auctoritate non parum se amisisse cerneret, 599 et se in posterum aut pace conciliata, aut aliis suo loco imperantibus damnatum, funditus periturum formidaret, imperatrici, patriarchæ, et aliis persuadere constituit uti legationem ad imperatorem super imperio deponendo (quod videlicet ipsi promississet) mitterent; quo interea temporis, tanquam in induciis cum quibusdam pro imperatore victis ageret de conditionibus, ut si post legationem rursus summa rerum ei, et una bellum committeretur (norat enim nihil se sanum dixisse), nihil moveretur eorum quæ constituta essent, sed bello ut ab initio daret operam; sin autem ludibrium fieret, et administratione imperii spoliaretur, imperatori studeret. Tali consilio dicta confirmabat, et imperatricem ac proceres ad legationem inflectebat. Defecti legati ab iisdem Georgius Pepagomenus, et Synadenus, qui antea item Didymotichum a magno duce ad Cantacuzenum missus fuerat: ab Ecclesia autem et patriarcha metropolitanus Philippopolis, et sacellii curator Cabasilas (35), scripseruntque separatim quæ vellent collegæ et magnus dux, separatim patriarcha, et ad eas epistolas in extremo fidei causa sua nomina subscripserunt. Archontum quidem concepta erat in hæc verba: Posteaquam temetipsum damnavisti, et recte quidem, quod ita impossibilia, et nefanda aggressus sis, pestisque tua opera Romanis comparata magnitudinem reputans, petisti Imperium deponere, et privati habitum resumere, ut nobis magnus dux optimo et sacratissimo imperatori nostro charissimus et fidelissimus indicavit, rem justam, et cum tibi metipso, tum aliis fructuosam te propositam habere existimantes, de tam bono consilio te commendavimus, et hanc legationem misimus, ut quod ipse petivisti, id fiat. Ne autem post privati conditionem repetitam, molestum aut triste aliquid tibi eventurum suspicere, hasce litteras mittimus; quibus, quo rata essent, et tu securum te fore confidere posses, nomina nostra subscripsimus. Deinde et pensiones notarunt, quas ipse cum filiis, et propinquis de publicis vectigalibus caperet. Atque ista Archontum litteris continebantur. Patriarchæ epistola hoc exemplo conscripta erat: Benedictus Deus, qui non vult mortem peccatoris, sed ut magis convertatur, et vivat. Quam male de te, aliisque merueris, bello in hac una eademque gente excitato, violando juramentum imperatori mortuo datum, 600 et ami-

A προσκρούειν ὀρώων αὐτοῖς; τὰ πράγματα ὑπεβό-  
δόντα, καὶ Καντακουζηνὸν αὐξανόμενον τὸν βασι-  
λέα, μὴ τραχύτερον χρώμενος τῇ ἀρχῇ, ἐπαχθῆ;  
εἶη, καὶ βουλευθεῖεν ὑπὸ βασιλέως μᾶλλον ἀρχεσθαι  
ἢ αὐτοῦ. Ἐκεῖνος δὲ ἐπεὶ εἴωρα οὐκ ὀλίγον τῆς  
πρὶν ἀφηρημένος ἐξουσίας, καὶ περὶ τῶν μελλόντων  
δεδιώς μὴ παντάπασι καταγκουσθεῖς ἀπόληται, ἢ  
εἰρήνης πρὸς βασιλέα γενομένης, ἢ ἐτέρων ἀντ'  
αὐτοῦ ἀρχόντων, ἐσκέψατο βασιλῆα καὶ πατριάρ-  
χην πείθειν, καὶ τοὺς ἄλλους πρεσβείαν ποιεῖσθαι  
πρὸς βασιλέα περὶ τοῦ ἀποθέσθαι τὴν βασιλείαν,  
ὡςπερ ἔβθεν πρὸς αὐτὸν ὑπέσχετο, ὡς ἐν τῷ με-  
ταξὺ τῆς πρεσβείας χρόνῳ, ὡςπερ τινὸς ἐκχειρίας  
οὐσης, τισὶ τῶν ὑπὲρ βασιλέως δεδεμένων περὶ συμ-  
βάσεων διαλεχθῆ, ὡς ἦν μὲν μετὰ τὴν πρεσβείαν  
B πάλιν αὐτῷ τὰ πράγματα ἐγχειρισθῆ, καὶ ὁ πρὸς  
βασιλέα πόλεμος; (ἦδει γὰρ οὐδὲν ὄγιος εἰπῶν), μτ-  
δὲν κινεῖται τῶν δεδογμένων, ἀλλ' ἔχοιτο τοῦ πολέμου  
ὡςπερ ἐξαρχῆς ἦν δὲ προπηλακίζηται καὶ ἀφαι-  
ρῆται τὴν ἀρχὴν, τὰ βασιλέως πράττοι. Τελευτή  
μὲν δὴ γνώμη ἐσθεαίου τὰ εἰρημένα, καὶ ἐπειθε  
βασιλῆα καὶ τοὺς ἄλλους πρεσβείαν ποιεῖσθαι πρὸς  
τὸν βασιλέα. Καὶ ἤρουντο πρέσβεις ἐκ βασιλῆος  
μὲν καὶ τῆς συγκλήτου- Γεώργιος τε ὁ Παπαγαμι-  
νος καὶ ὁ Συναδηνός, ὃς καὶ πρότερον πρὸς διδυ-  
μότειχον εἰς βασιλέα ἤχε παρὰ τοῦ μεγάλου δου-  
κὸς πεμφθεῖς; παρὰ δὲ τῆς Ἐκκλησίας καὶ πατριάρ-  
χου ὁ τῆς Φιλίππου μητροπολίτης, καὶ ὁ σκελλίου  
Καθάσιλας. Ἐγραφοῦν τε καὶ τὰ πρεσβευόμενα ἐν  
C γράμμασιν ἰδίᾳ μὲν συνάρχοντες μετὰ τοῦ μεγάλου  
δουκὸς, ἰδίᾳ δὲ οὐ πατριάρχης. Καὶ ὑπεσημήναντο  
οἰκειαῖς ὑπογραφαῖς τὰ γράμματα, ἴν' ἢ πιστά.  
Ἦσαν δὲ τὰ μὲν τῶν ἀρχόντων οὕτως ἔχοντα: Ὁ;  
ἐπεὶ καλῶς ποιῶν αὐτὸς, ὡς ἀδυνάτοις ἐπιχει-  
ροῦντας καὶ ἀθεμίτοις, κατέγνωσ σαυτοῦ καὶ τῆς  
γεγενημένης διὰ σὲ φθορᾶς ἐν τοῖς Ῥωμαίοις  
ἐννοῶν τὸ μέγεθος, ἤτησας τὴν βασιλείαν ἀποθε-  
σθαι, καὶ εἰς ἰδιώτου σχῆμα μεταβάλλειν, ὡςπερ  
ἡμῖν ἐγνώρισε σαφῶς ὁ περιπόθητος καὶ γνησιώ-  
τατος τῆ κρατίστῳ καὶ ἀγιῶ βασιλεῖ ἡμῶν ὁ μέγας  
δοῦξ, δικάιᾳ τε ὀμοῦ καὶ συμφέροντα καὶ σαυτῶ  
καὶ τοῖς ἄλλοις βεβουλεύσθαι κρίναντες, ἐπρη-  
σαμέν τε τῆς εὐθουρίας, καὶ τὴν πρεσβείαν πε-  
D πρήμεθα ταύτην ἴν' ὅπερ ἤτησας αὐτὸς, τὸ πέρας  
λάβῃ. Ἴνα δὲ μηδὲμίαν ἔχη; ὑποψίαν, ὡς τι μετὰ  
τὴν ἰδιωτείαν ἀπαντήσῃ δυσχερὲς, ἢ δυνάμεων  
λυπεῖν, τὰ γράμματα ταῦτα ἀπεστάλαχμεν, καὶ  
ταῖς ἡμετέραις ὑπογραφαῖς ἐπὶ βεβαιωθέντα ἀσφα-  
λείας ἕνεκα καὶ τοῦ θαρβεῖν αὐτοῖς ὡς ἀκίνητα  
ρενεῖ. Ἐπειτα, καὶ συντάξεις ἐκ τῶν δημοσίων  
ἐγγραφῶν, οἷς χρῆσεται αὐτὸς καὶ παῖδες, καὶ οἰκείοι.

#### Jacobi Pontani notæ.

(35) Curator sacellii est, qui præest curando sacello, quo verbo res sacræ, et loca sacræ, ut domus, et templa, et monasteria intelliguntur, diciturque ὁ τοῦ σκελλίου, sine adjectione, quæ tamen subauditur, et Latine sacellarius. Vocatur eodem nomine qui sacræ, et Deo dicatis hominibus præfectus est. In codice Augustano Pachymerii histo-

riam continente ita scriptum est: Σκελλάρης ὁ παιδεύων τοὺς ἀτακτοῦντας τῶν μοναχῶν, καὶ ἱερῶν καὶ ἐπιστατῶν μοναστηρίοις τοῖς ἀνδράσι, καὶ γυναικείοις. Sacellarius, qui compescit petulantiales monachos, et sacerdotes, et præest monasteriis utriusque sexus.

Τοιαῦτα μὲν τὰ τῶν ἀρχόντων περιεῖχε γράμματα. Τοῦ πατριάρχου δὲ ἦσαν οὕτως· Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ μὴ θέλων θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι, καὶ ζῆν αὐτόν. Ὅτι μὲν γὰρ κακῶς σεαυτῷ ὁμοίως καὶ τοῖς ἄλλοις ἐβουλεύσω τὸν ἐμφύλιον πόλεμον κεκινηκῶς, ἀθετήσας μὲν ὄρκους τοὺς πρὸς βασιλέα, καὶ τὴν φιλίαν ἐκείνην τὴν θαυμαστὴν, ὑφ' ἧς παρ' ὄλον τὸν ἐκείνου βίον πολλῶν ἀπέλαυσας καὶ μεγάλων ἀγαθῶν, καὶ τοῖς πασιῖν ἐπιβουλεύσας περὶ τῆς ἀρχῆς, τοῖς Ῥωμαίοις δὲ πολλῶν καὶ μεγάλων αἰτίων κατέστης συμφορῶν, ὧν διὰ μέγεθος οὐδ' οἱ ἐν ἐσχάταις οἰκοῦντες γῆς ἀνήκοοι εἰσιν, οὐδ' αὐτὸς ἀγνοεῖς. Ἐπειδὴ δὲ τῶν τετολημμένων εἰς συναίσθησιν ἔλθῶν, καὶ τῶν ἀτόπων ἐπιχειρήσεων σεαυτοῦ κατεγνωκῶς μετεμέληθης, καὶ ὑποστρέφεις καλῶς, ὅθεν ἐξηλθες κακῶς τὴν βασιλείαν αἰτῶν ἀποσκευάσασθαι, καὶ εἰς ἰδιώτου σχῆμα μεταβαλεῖν, ὥσπερ ἀκριβῶς ἐξεγένετο μαθεῖν παρὰ τοῦ περιποθήτου καὶ γνησιωτάτου τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου αὐτοκράτορι τοῦ μεγάλου δουκὸς, αὐτὸς τε ἠδονῆς ἐπλήσθη, ὄσης ἐπὶ τοῖς τοιούτοις εἰκδῆς, καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία τὰς ἀγκάλας αὐτῆς διανοίξασα, δέχεται σε μετὰ πάσης πνευματικῆς ἀγάπης καὶ ἠδονῆς, καὶ ὅσον οὐπω ἤξεις καὶ σὲ προσδοκῶμεν εἰς ἡμᾶς, ἐν ὁμοῦ τε ἡ τοῦ ἐπιτιμίου λύσις γένηται ᾧ καθυπεβλήθης, καὶ ἄλλοις συνησθῶμεν κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθος ἐμίλησαντες. Τοιαῦτα μὲν ἔγραφε καὶ ὁ πατριάρχης. Οἱ πρέσβεις δὲ ἐπὶ Παμφύλου ἄχρι ἤλθον, πέμφαντες ἰδῆλον βασιλεῖ, ὡς ἤκοιεν μὲν ἐπὶ πρεσβείᾳ, προεταχθεῖν δὲ παρὰ τῶν πεπομφότων, μὴ βασιλεία προσαγορεύειν ἐν ταῖς διαλέξεσιν αὐτῶν. Εἰ μὲν οὖν τὸ τοιοῦτον ἀνεκτὸν αὐτῷ, δῆλον ποιεῖν, ἐν ἔλθόντες ἀπαγγέλλωσι τὰ τῆς πρεσβείας· εἰ δὲ μέλλοι διὰ τὴν ὑπεροψίαν ἀπελαύνειν πρὸς ὄργην, μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἀφικνεῖσθαι πρὸς αὐτόν, ἀλλ' ἀναστρέφειν ἐκ Παμφύλου. Ὁ βασιλεὺς δὲ ποιούμενος περὶ πλείστον τὸ ἐκ Βυζαντίου τισὶν ἀξιολόγοις συντυχεῖν καὶ διαλεχθῆναι περὶ τῶν κατ' αὐτὸν ἀπάντων, ὅτι τε ὑπὸ συκοφαντῶν διαβληθῆι, καὶ οὐδεμίαν πρόφασιν αὐτὸς παράσχοι τῷ πολέμῳ, ἀλλ' ἐκ πρώτης ἡμέρας ἄχρι νῦν ἀναγκαίως ὑπὲρ σωτηρίας αὐτοῦ τε ἀμύνεται καὶ τῶν συνόντων, ἅμα δὲ καὶ ἐλπίσας εἰρήνης· ἕνεκα ἤκειν, ἐκέλευεν ἀφικέσθαι πρὸς αὐτόν, ὡς οὐδένα λόγον τῆς προσηγορίας ποιησόμενος. Τοῦ γὰρ κοινῆ λυσιτελοῦντος ἕνεκα οὐ τοιαῦτα μόνον ἔτοιμος εἶναι ὑπομένειν, ἀλλὰ καὶ λοιδορίας, καὶ εἰ τι χυλεπώτερον ἕτερον δοκεῖ. Εἰ μὲν γὰρ ἀπὸ τῶν τοιούτων ὀφελὸς τι γένοιτο Ῥωμαίοις, καὶ πολλὴν αὐτοῖς εἰδήσειν χάριν ὑπὲρ τούτων· εἰ δ' ἄρα καὶ τὰ δευτέρα νικῆ καὶ ἀσύμβατοι ἀναχωρῶσιν, οὐδ' οὕτως αὐτῷ τινα ἀδοξίαν ἀπὸ τῆς προσηγορίας ἀπολείψειν. Ἦκον μὲν οὖν οἱ πρέσβεις ἐπὶ τούτοις, καὶ ἀπήγγελλον τὰ κατὰ τὴν πρεσβείαν· ἅμα δὲ καὶ τὰ γράμματα παρεῖχον, παρετήρουν τε τὸ μὴ βασιλεία ἐν ταῖς διαλέξεσι προσαγορεύειν.

## 601 CAPUT LXXIV.

*In acta imperatoris inquiritur, et bene gessisse rempublicam ostenditur: adversarii confutantur. Responsum imperatoris ad legatos. Exprobrat principibus ignobilitatem et imprudentiam; statum reipublicæ deplorat. Apocauzum exagitat, et objecta sibi crimini diluit, cum recriminatione in patriarcham. Repetuntur quæ inter ipsum et imperatricem super imperio deponendo, ac recipiendo eodem patriarcha internuntio acta sunt. Item quæ inter ipsum et patriarcham, ut ejus perfidia pateat. Queritur etiam de legatis suis Constantinopoli injuriosissime habitis, et de iniquitate in se demonstrata. Separatim Apocauzum insectatur. Patriarcham cum suis auctorem esse calamitatis bello acceptæ probat, et quam multiplex ea fuerit, docet. Rejicit etiam quod patriarcha scripserat, abdicanti se, et pœnitenti viscera Ecclesiæ aperta esse*

et pœnam condonandam. Item de vi excommunicationis disserit. Concludit eos malorum omnium causam extitisse, et imperium ambire, pacisque summum desiderium denuo significat.

Αυδίτις legatorum verbis, perfectisque litteris, ad nagas illic positas in risu solutus imperator, tum quidem eos ad corpus cibo, ac somno in diversorio reficiendum dimittit. Die altero concilio presentibus suis coacto, legatos etiam advocat, ac priusquam eis respondet, causam suam, ad quaestionem de ea exercendam in medium proponit. Inquiritur in acta ejus omnia, post Andronici imperatoris obitum: et legatis ostenditur, probe, juste, et cum summa tum filiorum imperatoris, tum Romanorum omnium utilitate reipublicae praefuisse. Jubet item eos intrepide proferre, si quid haberent reprehendere, ut rationem omnium redditurus, ad singula responderet. In ista actione sex definceps dies contriti sunt; pluribusque argumentis et probationibus demonstratum injurias imperatorem accepisse longe indignissimas, et magnum ducem, aliosque belli satores non sycophantas solum, et in eum vehementer ingratos, et quantum dici non potest sceleratos; sed caedium quoque, et servitutis, et ærumiarum ingentium, quae belli tempore Romanos obruerunt, primariam causam extitisse. Post diem sextum legatis responsum dare instituens, ita orsus est. Nulla res et urbe populari utentem potestate, et regnum, seu monarchiam in primis tam facile evertit, quam a prudentibus, et opportune consulentibus solitudo. Etenim si talibus aut civibus civitas, aut praefectis regnum abundaverit, quamvis casu quodam offenderint, parvo negotio ad pristinam felicitatem revocari poterunt. Sin autem tales viros semel amiserint, nihil profecto celerem, et extremam eorum miseriam remorabitur. Quocirca Romanum imperium ego maximopere lugeo, quod multis antea viris admirabilibus abundans, modo omnia conficiens, et consumens vetustas eo redegit, ut summam ejus teneant, quos e medio imperitiae plebeculae prodiisse dicas. Nani super talibus legationem mittere, et ad me mittere, qui ipsis diu jam imperavi, et cujus (absit verbo invidia) vel placidiore aspectu dignati, in caelo sibi esse videbantur: deinde nihil neque anquirentes, neque circumspicientes, adeo inconsulto, et confidenter quidquid in buccam venit scribere, non tam illis, quod se dignum est facientibus, quispiam reprehenderit, quam illustre prius, et beatum Romanorum imperium nunc ab hujusmodi, proh Deum immortalem, uanicipiis gubernatum desleverit. Sed de illis nihil dicam amplius, quos talis conditio, et pejor etiam decet: Apocauchi praefecti cubiculi non improbitatem modo, mentiendique libidinem, sed temeritatem quoque et impudentiam admiror; qui, quamvis non paucis et apertissimis exemplis mendaciorum convinci possit, tamen ne frustra ac sine causa bellum commovisse, neque inaniter laborare videatur, fluxam gloriam dedecore in om-

Βασιλεύ; δὲ ἐπεὶ τῶν τε λόγων ἤκουε, καὶ τὰ γράμματα ἀνέγνω, πρὸς τοὺς ἐγγεγραμμένους λήρους διαχυθεὶς, νῦν μὲν ἀπέλυε τοὺς πρέσβεις ἀναπαύλης τιῆς τυχεῖν ἐφ' ἧς ἐξενίζοντο οἰκία· εἰς τὴν ὑστεραίαν δὲ ἐκκλησίαν ἐκ τῶν παρόντων ποιησάμενος, μετεκαλεῖτο καὶ τοὺς πρέσβεις. Καὶ πρὶν ἀπολογίαν τινὰ περὶ ὧν ἐπρέσθευον ποιήσασθαι, τὰ κατ' αὐτὸν εἰς μέσον προϋτίθει· ἐρευνᾶν. Καὶ πάντα ἐξητάζετο μετὰ τὴν βασιλέως τελευτήν, ἐφ' οἷς ἀπεδείκνυεν αὐτὸν ἐπὶ τῶν πρέσβειων ὀρθῶς καὶ δικαίως, καὶ τοῖς τε βασιλέως παῖσι, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν Ῥωμαίοις μάλιστα λυσitelῶς πεπολιτευμένοι. Ἐκέλευε τε καὶ τοὺς πρέσβεις ἀδεῶς λέγειν, εἴ τι ἔχοιαν κατηγορεῖν, ὡς λόγον ὑπὲρ πάντων ποιησόμενος. Καὶ ἐπ' ἐνίοις ἀντιλεγόντων καὶ ἐγκαλοῦντων, ἃ ἐνόμιζον ἀδικεῖν, ὑπὲρ πάντων ἐποιεῖτο λόγον. Τοῦτο μὲν οὖν εἰς ἕκτην ἡμέραν ἐτελεῖτο, καὶ δεκά πολλῶν τῶν ἀποδείξεων τὰ ἔσχιτα ἡδικοημένοι ἀπεδείκνυτο ὁ βασιλεὺς. Δούξ δὲ ὁ μέγας, καὶ οἱ ἄλλοι οἱ τὸν πόλεμον κεινηκότας οὐ σκυφάνται μόνον καὶ ἀγνώμονες δεινῶς περὶ αὐτῶν, καὶ μοχθηρίας ὑπερβολῆν ἐλλειλοῖπότης οὐδεμίαν, ἀλλὰ καὶ τῶν φόνων καὶ τῶν ἀνδραποδισμῶν, καὶ τῶν μεγάλων συμφορῶν, αἱ Ῥωμαίους κατέσχοι ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ πολέμου μάλιστα αἰτιώτατοι γεγενημένοι. Μετὰ δὲ τὴν ἕκτην πρὸς τὴν ἀπολογίαν καθίστατο τὴν περὶ τῆς πρεσβείας, καὶ εἶπε τοιάδε· Οὐδὲν οὕτω καὶ πᾶν δημοκρατουμένην καὶ βασιλείαν μάλιστα ἂν βραδίως καταλείπειν δύναται, ὡς ἀνδρῶν ἀπουσία συνेतῶν καὶ τὰ θέοντα βουλευομένων. Εἰ μὲν γὰρ τοιούτων ἢ πολιτῶν ἢ πόλεως, ἢ ἀρχόντων ἢ βασιλεία εὐποροῖ, κἄν τύχη τινὶ σφαλῶσι, βραδίως δύναται ἂν ἐπανασῶζειν τὴν πρῶτην τύχην· ἂν δ' ἅπαξ ἀποστερηθῶσι τῶν τοιούτων, οὐδὲν ἔσται κἄλυμα μὴ εἰς ἔσχατον κακοπραγίας τέχιστα ἀφίχθαι. Ὁ νῦν ἐγὼ τὴν Ῥωμαίων μάλιστα ὀδύρομαι ἡγεμονίαν, ὅτι πολλῶν καὶ θαυμασίων ἀνδρῶν πρότερον εὐποροῦσαν, νῦν εἰς τοῦτο περιέστησεν ὁ πάντα καταλύων χρόνος, ὥστε ἡγεμόνας τῶν πραγμάτων ἔχειν μηδὲν ἀμεινον τῶν πολλῶν διακειμένων. Τὸ γὰρ ὑπὲρ τηλικούτων πρεσβείαν ποιούμενος, καὶ πρὸς ἐμὲ τὸν πολὺν ἤδη χρόνον ἀρξάντα αὐτῶν, καὶ οὐ εἰ μὴ ἐπίσθονον εἶπειν, καὶ βλέμματος ἀπολαύειν προσηνοῦς ἐν μεγίστη; ἦγον εὐτυχίας μέρει, ἔπειτα μηδὲν μῆτε ἐρευνήσαντας, μῆτε σκεψόμενους οὕτως ἀπερισκέπτως καὶ θρασέως τὰ ἐπελθόντα γράφειν, οὐκ ἐκείνων μάλιστα ἂν τις κατηγορήσειε προσήκοντα εἰργασμένων ἑαυτοῖς, ἢ ὅσῃ τὴν περιφανῆ πρότερον καὶ εὐτυχῆ Ῥωμαίων θρηνήσειν ἡγεμονίαν, ὑπὸ τοιούτοις, φεῦ, ἀνδραπόδοις ἀγομένην. Περὶ μὲν οὖν ἐκείνων ὀλίγος ἐμοὶ λόγος· γένοιτ' ἂν, τοιαῦτα καὶ φαιλότερα πράττειν οὐδὲν ἀξίους· Ἀποκαύχου δὲ τοῦ παρακοιμωμένου, οὐ τὴν μοχθηρίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἰταμότητα καὶ τὴν ἀναισχυντίαν ἔπεισι θαυμάζειν, ὅτι καί τι μέλλων ἐπὶ τοσοῦτων ἐλέγχεσθαι σαφέστατα ψευδόμενος, ὅμως ἐπὶ τῷ μὴ δοκεῖν εἰκῆ καὶ μάτην

τὸν πόλεμον κεινηκέναι, μηδ' ἀνήνυτα πονεῖν, εἴλετο τῆς ἐπ' ὄλιγον εὐδοξίας τὴν διὰ βίου αἰσχύνην ἀνταλλάττεσθαι. Δέον μὲντοι μηδὲ τὸ ἐκείνου πᾶν θαυμαστὸν ἠγεῖσθαι. Ὁ γὰρ ὁ βίος ὅλος πανουργία καὶ ἐπιτορκία καὶ ἀπάτη, καὶ ῥῆθον ἂν ἀναπνεύσειε χωρὶς ἀέρος, ἢ τούτων, οὐδὲν θαυμαστὸν εἰ θεὸν ψευδόμενος διηνεκῶς, εἴλετο καὶ πρὸς ἀνθρώπους τῷ ψεύδει χρῆσθαι. Ἐμοὶ δ' ἐξαρχῆς τε ἡρημένῃ τὴν ἀλήθειαν, καὶ εἰς τὸδε χρόνον περὶ πλείστου ποιουμένων, καὶ πάσης ἄλλης ἀνθρωπίνης εὐημερίας προτιμῶντι, τὰ ληθῆς εἰρήσεται. Συμμαρτυρήσει δὲ καὶ Συναδηνὸς οὗτος, ὃς ἐμοὶ τοὺς λόγους σύνοιδεν, ἀξιώχρεως ὢν πρὸς πίστιν, παρ' ἐκείνου γὰρ ἀφίκτο. Τὸ γὰρ Ἐμπυθίου φρούριον πολιορκῶν, πρεσβείαν τε πρὸς με διὰ τούτου ἐποιεῖτο, καὶ βούλεσθαι ἐλεγε συντυχεῖν περὶ τινῶν διαλεζόμενος, κακούργως καὶ ταῦτα καὶ ἀξίως ἑαυτοῦ ὑποκρινόμενος, ὡς ἐδείκνυτο σαφῶς ἀπὸ τῶν πραττομένων. Συνθεμένου δὲ ἐμοῦ (φῆθη γὰρ αὐτὸν περὶ εἰρήνης ἐθέλειν διαλέγεσθαι, ἧς ἐγὼ μάλιστα ἐπιθυμῶ καὶ τῶν περὶ ἐκείνης λόγων, κἂν ὡς πρὸς ἀπάτην συνεσκευασμένοι, ὀλίγα πολυπραγμονῶν ἐξέξομαι) μὴ δύνασθαι αὐτὸς ἔλγε βασιλικῶς ἐσκευασμένῃ συντυχεῖν· ἀδυνατώτερον δὲ εἶναι πάλιν τὴν βασιλικὴν σκευὴν ἀποτίθεσθαι ἐμέ· πρὸς δ' ἐπινοίαν τινα ἐδείτο ἐξευρίσκειν. Ἐγὼ δ' ὑπερέφην τῆς εἰρήνης τῆς ἐπιθυμίας ἕνεκα, Ἄλλὰ τὴν ἀπορίαν, εἰπον, ῥῆστα λασιμῆν ἂν ἐγὼ. Ὀπλισμένοι γὰρ συμμίσσομεν ἀλλήλοις ἀγνοοῦμενοι εἰ βασιλικῶς ἢ ἰδιωτικῶς ἔνδον ἔχομεν ἐσθῆτας. Εἰ οὖν τοῦτο συνθήκη τοῦ τὴν βασιλείαν ἐστὶν ἀποθέμενον ἰδιωτικῶς ἔσῃ, ὡσπερ ἐκεῖνος καταψεύδεται, κρινατε ὑμεῖς. Εἰ δ' ἐτέρως ἢ ὡσπερ αὐτὸς εἰρήκειν ἔχει, ὁ Συναδηνὸς παρῶν ἐξελεγχέτω· ἀλλ' οὐκ ἂν δύναιτο. Πρὸς μὲν οὖν τοὺς ὀνομαζομένους ἄρχοντας, οἱ δικαιοῦτερον ἂν μᾶλλον ἀνδράποδα καὶ δούλοι καλοῖντο, καὶ τὴν παρακοιμωμένου ψευδολογίαν, ἀρκέσει καὶ τὰ εἰρημένα τὴν τε ἀνοίαν ἐκείνων καὶ φαυλότητα, καὶ τὴν ἐκείνου μοχθηρίαν ἀπέλεγχειν. Πρὸς δὲ τὴν πρὸς πατριάρχην ἀπολογίαν ἤδη τρέφομαι. Ἄν δ' ὑπὸ τῶν λόγων ἀπέλεγχῆται ψευδόμενος καὶ ἐπιτορκῶν αὐτὸς, καὶ τῶν αἱμάτων καὶ τῶν φόνων αἴτιος καὶ τῶν μυρίων κακῶν, ἃ τοὺς τλαιπύρους Ῥωμαίους τοσοῦτον ἤδη κατέχει χρόνον, ὢν αὐτὸς ἐν τοῖς γράμμασιν αἴτιον ἐμέ γεγενησθαι λέγει ἐπιθυμήσαντα τῆς βασιλείας, μὴ ἐμοὶ τὸν ἔλεγχον προσλογίζεσθαι καὶ τὴν αἰσχύνην τὴν ἀπὸ τῶν λόγων, ἀλλ' ἐκείνῃ τῷ πρὸς τούτους καταστήσαντι. Λέγει τολνυ, ὡς ἐγὼ τοὺς πρὸς βασιλέα ὄρκους παραβάς, καὶ τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην φίλαν ἀθετήσας, ὑπ' ἧς παρὰ πάντα τὸν ἐκείνου βίον πολλῶν ἀπέλαυσα καὶ μεγάλων ἀγαθῶν, ἐπεθούλευσα τοῖς παισὶ καὶ βασιλίδι τῇ γαμετῇ μετὰ τὴν τελευταίην. Εἰ μὲν οὖν ἀκλασίαν κατηγορεῖ, ἢ ἀσυνεσίαν, ἢ δαιλίαν, ἢ τι τῶν ὅσα πρὸς καιρὸν ἔχει τὴν μέμψιν, καὶ ἢ ὑβρις εἰς τὸ σῶμα διαβαίνει, ἤνεγκα ἂν σιγῆ τὴν κατηγορίαν αἰδοῖ τῇ πρὸς αὐτὸν· εἰ δ' ἐπιτορκίας δῶκει, ἢ οὐδὲν ἀσεβείας διενήνοχεν (ἐπιτορκία γὰρ,

A nem vitam durature redimere voluit. Verum neque hoc illius facinus tam valde mirandum censeo. Cuius enim vita omnis nihil est, nisi vafrities, perjurium, impostura, quique facilius sine aspiratione aeris, quam sine his spiritum duxerit, haud mirum si Deo mentiēns assidue, apud homines quoque vanitatem usurpare statuerit. Ego vero a puero veritatis amans, et usque hodie tanti eam faciens, ut nullam ei humanam prosperitatem antepōnam, quod verum est eloquar. Testimonium mihi dicet etiam Synadenus hic, meorum verborum conscius, et testis fide dignus, qui ab illo ad me venit. Nam dum castellum Empythium obsideret, legatum hunc ad me misit : et affirmavit se colloquendi gratia me conventum cupere, nequiter et istuc, atque ut suis moribus dignum erat simulans, quod facto clare patuit. Annuente autem me (cogitabam enim de pace mecum acturum, cujus me cupidissimum, et sermonum de ea licet ad fraudem compositorum parum curiosum scrutatorem fuisse constitor) atque in lætitiā effuso, ipse me alloqui in veste imperiali posse negavit ; mihi autem fore multo difficilium ornatum hunc deponere 603 ideoque rationem aliquam novam inveniri desiderabat, qua congregeremur. Tum ego cupiditate pacis inflammatus, ut dicebam, atque hanc difficultatem, inquam, non difficile sustulero : armati enim convenimus, ut imperatorione, an privato vestitu intus tecti simus, ignoretur. Utrum igitur hoc pactum sit aliquod, imperio deposito privatorum more vivendi, ut ille mentitur, vos judicato. Si aliter est ac dico, Synadenus hic præsens me refellat, quod non poterit. Ad eos igitur, qui archontes vocantur (melius mancipia, et servi nominarentur) et ad mendaciloquum præfectum cubiculi, ad illorum, inquam, stoliditatem, et inscitiam, et hujus perversitatem coarguendam, satis dictum est. Sequitur ut patriarchæ respondeam : quem si mendacem, ac perjurum, cædiumque, et effusi sanguinis, et mille malorum, quæ infelices Romanos tandiu opprimunt (quorum me propter imperii cupidinem causam fuisse in litteris autumat), eum probavero, ne ob eam probationem, ignominiamque ad se ex verbis meis redundantem mihi, sed illi a quo huc deductus est, irascatur. At igitur, me juramento Andronico imperatori concepto deficientem, et memorabilem illam amicitiam, ex qua quoad ille superstes fuit, complura, et singularia bona sim adeptus, dissuentem, post obitum uxori, et liberis ejus insidias paravisse. Si me intemperantiæ, stuporis, timiditatis, aut alicujus eorum, quæ temporariam habent reprehensionem, et quorum contumelia ad corpus transit, accusaret, ego accusationem reverentia illius tulissem tacitus. Quia vero perjuri in simulat, quæ nihil ab impietate differt (perjurium enim, inquit, est negatio Dei [36]), quid restat, nisi

Jacobi Pontani notæ.

(36) Est in sententiis Nazianzeni tetrastichis tetrametris :

Ὁρκον δὲ ψεύγῃ πάντα· πῶς οὖν πισόμεν ;



ut objecta crimina refellam libere, ipsumque tantum esse perjurio implicitum, quantum me ab eo sejunctum demonstrat? Quod igitur attinet ad beatæ memoriæ imperatorem illum, omnium mihi charissimum, et ipsa anima mea pretiosiore (quem et viventem complectabar, et quemvis pro eo laborem delicias reputabam, cujusque defuncti indelebilem memoriam circumfero) neque jurasse me illi dixerim, neque pejerasse; siquidem ne quid de me sinistrum suspicaretur, juramentis meis nunquam indiguit, cum quotidianæ actiones meæ ad fidem, et germanum amorem meum erga illum prodendum, mille juramentis antecellerent. Etenim non eos, a quibus grave nil timemus, sed **604** quibus maxime diffidimus ad jurandum cogere consuevimus. Non tamen propterea criminibus me absolvi volo, si interim illius filiis post ejus e vita discessum insidiatus videar. Peræque enim injustitiæ culpa tenetur, si quis injuratus, ut si juratus injuste egerit. Sed hoc quale sit, post refutationem objecti juramenti considerabimus: nunc hoc ipsum patriarcham calumniose mentiri aio, quod me datum imperatori juramentum habuisse irritum asserit. Si juramenta intelligit, quæ imperatrici et imperatori filio juraverim, primum quidem nec ipsis juravi, cum id nulla necessitas requireret, et ad me defendendum eandem orationem valere oportere dico, qua de imperatore usus sum: quod nempe etiam sine juramento nec illis quisquam insidiari queat, neque imperio eos movere, nisi manifestum scelus designare voluerit. Sin de juramentis loquitur, quæ ipsi postea (patriarchæ inquam) dederim, equidem hominem reveritus, nullum super illis verbum edere cogitaveram. Quia vero ipse ea in examen cogit deducere, si magis inde ipsum pejerasse docuero, in bonam partem accipiat. Ego namque recenti imperatoris obitu, cum viderem eum ad rempublicam tractandam se ingerere, et ambitione atque imperandi gloria prurire; nec ignorarem, quam nihil prodesset hujusmodi appetitioni indulgere (multam enim inde discordiarum ac seditionum materiam exorituram præsentiebam), palam autem ejus conatum infringere invidiosum, ac tyrannicæ cujusdam affectationis videri, istiusmodi incertis ac dubiis cogitationibus diu luctatus, tandem si non reipublicæ, at certe mihi met prospiciendum, et vitam meam a publicorum negotiorum strepitu remotam, otio honesto, tranquillitati que mandare decrevi, ne Romanis telcrrimorum incommodorum caput, et origo exstitisse putarer. Quare eodem usus legato ad Augustam, imperii procuratione me abdicavi. Quæ auditione improvisa obtupefacta, abdicationemque meam communem interpretata miseriam, in omnia se vertens,

Α φησίν, ἄρνησις Θεοῦ), τί λοιπόν, ἢ μετὰ παρήσιας ἀπολύεσθαι τὰ ἐγκλήματα, καὶ αὐτὸν ἀποδεικνύει τοσοῦτον τῇ ἐπιτορκίᾳ ἐνεχόμενον, ἢ ὅσον ἑμαυτὸν μάλιστα ἀφεστηχότα; Πρὸς μὲν οὖν βασιλέα τὸν μακάριον ἐκείνον τὸν πάντ' ἐμοὶ φίλιατον καὶ κεφαλῆς τιμιώτερον αὐτῆς, οὗ καὶ ζώντος μάλιστα περιειχόμεν, καὶ πάντα πόνον ὑπὲρ ἐκείνου τρυφήν ἠγούμην, καὶ μετὰ τὴν τελευταίην ἀνεπιληστον τὴν μνήμην περιφέρω, οὗτ' ὀμωμοκῆναι φαίην ἂν, οὐτ' ἐπιωρκηκῆναι· οὐδὲ γὰρ ὀρκων ἐδεθήθῃ ποτὲ τοῦ μηδὲν φαῦλον ὑποπτεῦειν ἕνεκα περὶ ἐμοῦ. Αἱ γὰρ καθημέραν πράξεις μυρίων ὀρκων ἦσαν ἰσχυρόταται, τὴν πρὸς ἐκείνον ἐμοῦ πίστιν καὶ φίλιαν καθαράν ἀποδεικνύσαι. Τοὺς γὰρ ὀρκους, οὐ παρ' ὧν δυσχερῆς ὑποπτεῦομεν οὐδὲν, ἀλλ' οἷς μάλιστα ἀπιστοῦμεν εἰώθαμεν ποιεῖσθαι προσαναγκάζειν. Οὐ μὴν διὰ τοῦτο ἐγκλημάτων ἀπολύεσθαι δικαίῳ, ἂν τοῖς ἐκείνου φαίνωμαι παῖσι μετὰ τὴν τελευταίην ἐπισκεδουλευκῶς. Ὁμοίως γὰρ ἂν τις ἐνέχοιτο τοῖς ἐγκλημασι τῆς ἀδικίας ἂν τ' ὀμωμοκῶς, ἂν τε χωρὶς ὀρκων ἀδικολῆ. Τοῦτο μὲν οὖν μετὰ τῶν ὀρκων τὴν ἀποδείξιν ἐξετάσομεν. Νυνὶ δ' αὐτὸ τοῦτο ψεῦδεσθαι καὶ συκοφαντεῖν τὸν πατριάρχην φαίην ἂν φάσκοντα ἠθετηκῆναι τοὺς πρὸς βασιλέα ὀρκους. Εἰ δὲ τοὺς πρὸς βασιλῆα λέγει καὶ βασιλέα τὸν υἱὸν, πρῶτον μὲν οὐδ' αὐτοῖς πρότερον ὀμώμοκα. Οὐδὲ γὰρ ἐκάλει χρεῖα τις. Τὸν ἴσον δὲ λόγον καὶ περὶ αὐτῶν ὡσπερ καὶ περὶ βασιλέως φημὶ δίκαιον εἶναι σῶζεσθαι, τὸ καὶ χωρὶς ὀρκων τινὰ μηδὲ αὐτοῖς ἐξεῖναι ἐπιδολεῦειν, μηδὲ παραιρεῖσθαι τὴν ἀρχήν, εἰ μὴ φανερώς αἰρεῖτο ἀδικεῖν. Εἰ δὲ τοὺς ὑστερον ἐπ' αὐτοῦ γεγενημένους λέγει, ἐγὼ μὲν οὐδένα περὶ ἐκείνων ποιῆσαι λόγον ἐβουλόμην αἰδοῖ τῇ πρὸς αὐτόν· εἰ δ' ἐκείνος ἀναγκάζει τῶν τοιούτων τὴν ἐξέτασιν εἰ μᾶλλον ἐκείνος ἀπὸ τῶν τοιούτων φαίνονται ἐπιτορκῶν, στέργειν δίκαιον. Ἐγὼ γὰρ μετὰ τὴν βασιλέως τελευταίην ὀλίγω ὑστερον, ὄρων αὐτὸν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἄρχειν ἐπιχειροῦντα, καὶ ὑποκινζόμενον εἰς φιλοτιμίαν καὶ δόξαν ἀρχικὴν, τὸ τε ἐνδιδόντα πρὸς τὴν ἔφεσιν ὡς ἀλυσιστελεῖς ὄρων (ὑπώπτευσον γὰρ ἐκ τοῦτου πολλὰς ἀναφυῆσεσθαι διχοστασίας, καὶ στάσεως ἀφορμὰς) τὸ τε καλύειν φανερώς τὴν ἐπιχείρησιν φθονερῶν καὶ μοναρχικῶν δοκῶν, καὶ τοιούτοις ἀμφιβάλοις λογισμοῖς ἐπιπολιπαλαίσας, τέλος ἔδοξα μᾶλλον εἰ καὶ μὴ τοῖς πράγμασιν, ἀλλ' ἑμαυτῷ λυσιστελεῖν, ἀποσχεῖσθαι τῶν πραγμάτων τῆς ἀρχῆς, καὶ διάγειν κατ' ἑμαυτὸν, καὶ μὴ τοῖς Ῥωμαίοις αἰτίας κακῶν ὀφθῆναι ἀνηκίστων. Καὶ αὐτῷ χρησάμενος πρεσβευτῇ πρὸς βασιλῆα, ἀπειπάμην τὴν ἀρχήν. Ἡ δὲ, τῷ ἀδοκίῳ τὴν ἀκοήν καταπλαγεῖσα, καὶ τῆς κατεχούσης συμφορᾶς οὐκ ἀποδέουσαν νομισασα τὴν ἐμοῦ ἐκ τῶν πραγμάτων ἀναχώρησιν, παντοία ἦν δεομένη, οὐκ ἐδίξουσα, παρακαλοῦσα, πάντα κινουσα κάλων, ὡστε

Jacobi Pontani notæ.

Ἄδω γὰρ τρέπω τε τὸν λόγον πιστουμένῳ,  
Ἄρνησις ἐστὶ τοῦ Θεοῦ ψευδορκία.

Cantacuzenus ἐπιτορκία posuit pro ψευδορκία, secus quam versus requirebat; et idem est.

πειθῆναι τῶν πραγμάτων αὐθις ἔχεισθαι. Καὶ τῶν τοιούτων πάντων αὐτὸς ἦν παρ' ἀφροτέρων πρῆσθευτής. Ἐπει δὲ ὑπὲρ τῶν πολλῶν ἐκείνης λόγων ἐπιπλασθεὶς, καὶ πρὸς τὴν ὀρφανίαν τῶν παίδων βασιλέως ἀπιδῶν, καὶ χηρείαν τὴν ἐκείνης, καὶ ὡς μάλιστα πολλῆς δόσεται τῆς προστασίας ἦν ἐμὲ δίκαιον ἐπιδείκνυσθαι ἀξίας βασιλεῖ τῆς φιλίας χάριτας τὴν εἰς τοὺς παῖδας ἀποδιδόντα κηδεμονίαν, κἄν εἰ μέλλοιμι κινδύνοις περιπέπτωι, ὡσθ' ὑστερον τινὰ καταγινώσκω εἶναι ἄδουλιαν. Ἀλλὰ καὶ πατριάρχου συμπρόντος, πολλὰ πρότερον διειλέχθη βασιλεῖ περὶ τοῦ μὴ εἶναι προσέχειν συκοφάνταις, οἳ πολλοὶ φησόνται διαβολὰς καὶ συκοφαντίας κατ' ἐμοῦ συβράπτοντες. Οὐ γὰρ ἔασαι γε ὁ φθόνος ἡρεμεῖν, ἀλλ' εἰ μὲν τι τοιούτον κατηγοροῖεν, ὅποιον ἂν καὶ αὐτὴν ἐκ τῶν λεγομένων τὸ ψεῦδος συνιδεῖν, ἀποπέμπεσθαι πρὸς ὄργην, καὶ μισεῖν τοὺς συκοφάντας. Ἄν δ' ἐφάπτηται τῆς ψυχῆς καὶ ἀμφοβολίαν ἐμποῖσθι, μὴ ἄρα ἀληθῆ τὰ κατηγορημένα εἶη, μὴ καταψηφίζεσθαι αὐτίκα, μηδὲ πρὸς τὸ ἀμύνεσθαι χωρεῖν, ἀλλὰ καλεῖν ἐπὶ τὴν δίκην, καὶ καιρὸν παρέχειν πρὸς ἀπολογίαν. Κἄν μὲν ἀδικῶν καὶ ἐπιτοκῶν ἐλέγχωμαι, δίδόναι δίκας· ἂν δ' ἀπολύωμαι τὰ ἐγκλήματα, τοὺς κατηγοροὺς τοῦτ' ὅπερ εἰσὶν ἡγεῖσθαι συκοφάντας. Ἡ βασιλεῖς μὲν οὖν πρὸς τοὺς λόγους οὐκ ἐπέθετο, οὐδὲ δικῶν ἔφασκε καὶ ἐλέγχων πρὸς ἐμὲ δεήσεσθαι, ἀλλ' ἀνυπεύθυνον παρείχετο τὴν ἀρχήν. Ἐμοῦ δὲ οὐκ ἀνέντος, ἀλλὰ βιαζομένου τὴν περὶ τῆς δίκης ἐπαγγελίαν, ἐπέθετο ἀναγκασθεῖσα, καὶ δροκοῦς ἀλλήλοισι· παρειχόμεθα ἐπὶ τοῦ πατριάρχου, τὴν μὲν μηδεμίαν κατ' ἐμοῦ ἀπόφασιν ἐξενεγκεῖν ποτε πεισθεῖσαν συκοφάνταις, ἀλλ' ἐπὶ τὴν δίκην καλεῖν, καὶ ἐλέγχους ποιεῖσθαι τῶν ἀδικημάτων· ἐμὲ δὲ μηδέποτε περὶ αὐτὴν ἀγνωμονῆσειν, μηδ' ἐπιβουλεύσειν αὐτῇ καὶ τοῖς παισὶ πρὸς τὴν ἀρχήν· ἀλλὰ πᾶν ὄτιον ὑπὲρ τε αὐτῶν καὶ τῆς κοινῆς Ῥωμαίων ὠφελείας πράττειν. Ἐγὼ δὲ καὶ τούτων οὕτω κατεσχευασμένων, εἴ τι τὴν γυναικείαν δεδιώ; ἀσθένειαν, μὴ οὐχ οἴατε ἢ οὕτω μεγαλοφροσύνην καὶ λογισμῶν ἐπιδείκνυσθαι περιουσίαν, ἀλλ' ἀπατηλοῖς καὶ περιέργοις λόγοις, καὶ συκοφανταῖς παραχθῆσα πρὸς τὸν κατ' ἐμοῦ πόλεμον ὀρμηθῆ ἢ βασιλεῖς, τὸν πατριάρχην μόνον παραλαβῶν, καὶ πολλῶν ὑπομνήσας εὐεργετημάτων ὑπηργμένων παρ' ἐμοῦ, ἔπειτα ἐδεόμην τῶν ὑπὲρ ἐμοῦ δικαίων ἔχεισθαι· καὶ βασιλεῖς παραινεῖν, ἐπεὶ συνείνει τὸν πάντα χρόνον μέλλει Βυζαντίῳ ἐνδιατρίβων, μὴ πείθεσθαι τοῖς συκοφάνταις, μηδὲ πρὸ δίκης ἐμοῦ καταψηφίζεσθαι, ὡς τῆς ἐκ τούτου ὠφελείας οὐκ εἰς μόνον ἐμὲ διαβαιούσης, ἀλλ' εἰς ἅπαντας κοινῇ Ῥωμαίους. Ἄν δίκαιον αὐτὸν ἀπάντων προνοεῖν, ποιμένα καὶ κηδεμόνα καὶ διδάσκαλον ὑπὸ θεοῦ χειροτονημένον. Ὁ δ' αὐτίκα ὤμυεν ἀναστὰς, ὡς οὐδὲν ἤττον ἢ πατὴρ παιδὸς προνοήσῃ γνησίου· καὶ τῶν ὑπὲρ ἐμοῦ δικαίων οὕτως ἀνθέξεται, ὡσπερ ἂν εἰ αὐτὸς παρῆν, καὶ τοὺς συκοφάντας, εἰ τινες ὀφθεῖεν, μάλιστα μὲν ἀπειλέξειν ψευδομένους, καὶ παντὶ σέ.εἰ τῆς ἐκ τούτων βλάβης ἀπειράτον διατηρήσειν. Εἰ δ' οὖν,

A nunc rogare, nunc exprobrare, et ut brevis sim, omnem rudentem movere, quoq; me ad imperii moderamen revocaret. Atque istarum rerum omnium ipse erat internuntius. Postremo multis sermonibus ejus expugnatus, filiorumque orbitate, et illius viduitate considerata, quibus utrisque curator, et patronus magnopere esset necessarius, quem me illis præstare æquum foret, **605** si vellem sollicitudinem, et curam istam erga filios, amicitiae gratias imperatori mortuo persolvere: quanquam cerererem quibus me periculis objectarem, manus dedi, etsi non ita improvide ut quisquam postea inconsiderantiæ me arguere posset. Quin et audiente patriarcha verbis pluribus imperatricem monui ne calumniatoribus, qui non pauci essent emersuri, et mendacia contra me consuturi (quia videlicet invidia non eos sineret quiescere) aures daret. Sed si quid ejusmodi in me accusarent, quod et illa dictu falsum intelligeret, cum stomacho accusationem rejiceret, ac sycophantas odisset. Sin autem penetraret ejus animum, et dubitationem haberet, an verum esset, quod deferretur, ne illico damnaret, neu ad ultionem progrediretur; sed judicio arcesseret, tempestusque ad defensionem præscriberet. Ac si quidem improbus, ac perjurus inveniret, pœnas darem; sin criminationes dissolverem, accusatores id quod essent, sycophantæ nimirum, haberentur. Imperatrix hac oratione nihil mota, haud judicio et probationibus adversum me opus esse dixit; et imperii gubernationem ita reddidit, ut a referendis rationibus penitus me absolveret. Me vero perseverante et urgente, ut judicium promitteret, nolens annuit; et vicissim præsentem patriarcha juravimus, ipsa quidem, nunquam impulsu sycophantarum contra me sententiam pronuntiaturam, sed probationes criminum requisituram, et judicibus rem integram reservaturam; ego autem nunquam ei iniquum futurum, neque ipsi et liberis ejus propter imperium insidias moliturum; sed quidvis, quod ex ejus usu, et republica sit, suscepiurum. His ita gestis, adhuc muliebrem illius infirmitatem veritus, ne scilicet parum præstans excelsitate animi, et maturitate consilii, fallacibus et artificiosis calumniatorum delusa sermonibus, ad bellum contra me insurgeret, cum patriarcha seorsum egi; meritorum a me ultro illi præstitorum memoriam ei renovans, et orans uti causam meam tueretur; et Augustam, qua cum Byzantii semper esset victurus, admoneret ne sycophantis crederet, neve ante judicium me condemnaret, quando id non mihi soli, sed Romanorum universitati quoque profuturum esset; quibus omnibus ille ut pastor, et tutor, et magister a Deo electus, providere atque consulere deberet. Ille e throno surgens, mox vicissim jurabat non minus quam parentem pro germano filio sollicitum fore, **606** et jus meum ita defensurum, ut si ipse adessent, melius non possem; sycophantasque, si qui prodirent, ut mendaces manifestarios egrégio confuta-

turum Si id non possit, hoc quidem plane obtenturum, ne indicta causa condemnarer. Cumque de iisdem etiam secundum, et tertium inter nos necessario colloqueremur, toties idem, non solum ut sacerdos, sed ut profanus quoque jurabat. Hic igitur suspiciendus justitiæ patronus, et custos, priusquam dies decem post meum Byzantio discessum effluerent, a præfecto cubiculi persuasus me ipsum de throno deturbare velle, et Palamiam subintroducere; quanquam luculenter sciret esse meram calumniam, bello huic principium attulit. Ut autem meam in se, quam putabat, iniquitatem puniretur, imperatricem quoque (id quod alius nemo potuisset) decipit, et arma suscitavit, proh dolor, is, qui aliis pacem curat, pacifici et mansueti magistri discipulus; neque jusjurandum toties nuperrime juratum reveritus, neque Romanorum calamitatem, quam bello perpessuri essent secum cogitans; sed unum hoc duntaxat sibi proponens, ut me innoxium e medio tolleret: nec usque hodie insidiarum et obtreccionum satietas illum capit, quin post tantam effusionem sanguinis, post miseros Romanos in servitutem abstractos, post direptiones, ac populationes, communeque et ultimum, prope dixerim, exitium non ad commiserationem flexus est; non aliquam humanitatis significationem erga perditos dedit, sed omnia illi, quam pax mecum, tolerabiliora fuerunt. Atqui dicit fortasse (quemadmodum dicere illum audio, ut imperatrici ad bellum calcar addat) se quandiu recta, et justa cogitantem, et filiis imperatoris studentem viderit, mihi favisse, et jurata factitasse. Ab officii autem semita detorto me, et in scelus abeunte, jure ac merito imperatoris filios contra me defendere. Verum, o bone vir, quoniam istuc argumento? Si enim sufficit tantum affirmare, et hoc ad rem demonstrandam satis esse existimari debet, næ tu homo insignis, longaque felicissimus es, qui adeo citra laborem hostibus tuis evadas superior. At enim quotidiana signenta tua, et perversæ actiones, in quibus deprehensus es, apud nullo hanc te habere opinionem non sinent. Sin autem istuc non solum loqui, sed et putare insanorum est, relinquitur, ut probationes afferendæ sint. Quare si quidpiam hujuscemodi de me novit, palam me redarguat: **607** sin ab alio se accepisse dicat, testes producat, quod non poterit: nisi rursus non argumentari, sed sycophantari tantummodo velit. Ego vero et ipsa re firmamentum petam evidentissimum. Neque enim antequam bellum illi excitarunt, neque statim ut excitarunt, vel meditatam esse, vel fecisse quidquam insidiarum filiis imperatoris ostendi potest: sed post matris meæ filiiquæ carcerem; post mearum fortunarum despoliationem; post amicorum, cognatorumque proscriptionem, non ad ulciscendum sum aggressus, sed aspiciens, quo malorum bellum mutuum evaderet, dolui quidem ab initio natum esse, et illud quasi flammam irritantes graviter peccare duxi: Ipse vero, quantum in me fuit

Α ἀλλὰ τοῦτό γε πάντως ἐμοὶ φυλάξειν, τὸ μὴ πρὸ δίκης καταψηφισθῆναι. Διῆσαν δὲ καὶ δις καὶ τρίς περὶ τῶν αὐτῶν διαλεχθῆναι, τοσαύτας ὤμους τὰ ἴσα οὐχ ἱερῶσι μόνον κέροντα, ἀλλὰ καὶ ἰδιώταις ὄρκων. Ὁ οὖν θαυμαστὸς οὗτος κηδεμῶν καὶ τοῦ δικαίου φίλας, πρὶν δέκα ἐξῆκειν ἡμέρας, μετὰ τὴν ἐμὴν ἐκ Βυζαντίου ἀναχώρησιν τῷ παρκοιμωμένῳ πεισθεὶς συκοφαντήσαντι, ὅτι βούλομαι κατάγειν αὐτὸν τοῦ θρόνου, καὶ ἀντεισάγειν Παλαμῶν, ἐκίνει τὸν ἐμφύλιον πόλεμον αὐτὸς· σαφέστατα εἰδὼς ὡς συκοφαντεῖ. Ἀμυνόμενος δὲ ἐμὲ τῆς εἰς αὐτὸν, ὡς ᾤετο, ἀγνωμοσύνης, καὶ βασιλῖδα ἐξηπάτα ὑπὲρ οὐδενὸς ἐτέρου δυναμένην τοῦτο πάσχειν, καὶ τὴν πόλεμον ἐκίνει, φεῦ, ὃ τὴν εἰρήνην τοῖς ἄλλοις παρέχων, καὶ τοῦ εἰρηνοῦ καὶ πράου μαθητῆ· **B** μήτε ὄρκους εἰδεσθεῖς, οὐς χθὲς καὶ πρόωγν ὁμωμόκει, μήτε τῆς Ῥωμαίων συμφορᾶς, ἧς ἐμελλον διὰ τὸν πόλεμον πειράσσεσθαι εἰς ἔννοιαν ἑλθόν· ἀλλὰ πρὸς ἓν μόνον βλέπων, ὅπως ἐμὲ ἀνέη τὸν οὐδὲν ἡδικηκότα. Καὶ οὐδὲ μέχρι νῦν κόρον ἐσχίσα τῶν ἐπιβουλῶν καὶ συκοφαντιῶν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν τοσαύτην τῶν αἱμάτων χύσιν, καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν δυστυχῶν Ῥωμαίων, καὶ τὰς διαρπυγὰς, καὶ τὰς λεηλασίας, καὶ τὴν κοινὴν πανωλεθρίαν, ὡς εἶπειν, οὐ πρὸς ἔλεον κατεκάμφθη· οὐδὲ οἰκτον εἰσθε τινὰ τῶν ἀτυχοῦντων, ἀλλὰ πάντα μᾶλλον φορητέερα αὐτῷ, ἢ ἡ πρὸς ἐμὲ εἰρήνην. Ἄλλ' ἴσως ἐρεῖ ὡς περ ὅτι κενυθάνομαι καὶ λέγειν βουλόμενος βασιλῖδα μᾶλλον ἐρεθίζειν πρὸς τὸν πόλεμον, ὡς ἔω; μὲν ὀρθοῖς ἔωρα καὶ δικαίοις ἐμὲ χρώμενον λογισμοῖς, καὶ τὰ συνοίσειν· **C** τοῖς βασιλέωσ βουλευόμενον παίσιν, εὐνοῦς ἦν καὶ αὐτῶν; καὶ ἐνέμενε τοῖς ὄρκοις· ἐπειδ' ἐξετράπη τῶν δεόντων καὶ εὐλόγην ἀδικεῖν, δίκαια ποιῶν αὐτὸς ἀμύνεται ὑπὲρ τῶν βασιλέωσ παίδων. Καὶ τίς τούτων ἢ ἀπόδειξις, ὧ γὰθῆ; Εἰ μὲν γὰρ ἀρκεῖ μόνον εἶπειν, καὶ τοῦτ' ἀρκεῖν ἡγεῖσθαι πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ πράγματος, ὡς λαμπρὸς εἶ, καὶ τὰ μέγιστα εὐτύχησας, οὕτω; ἀπόνως τῶν ἐχθρῶν περιγιγόμενος. Ἄλλ' οὐ συγχωρήσουσι τὰ καθόμενὰ πλάσματα, καὶ τὸ πρὸς τὰ φαῦλα κατάφωρον τῶν ἔργων τοιαύτην ἔχειν δόξαν παρὰ τοῖς πολλοῖς. Εἰ δὲ τοῦτο μὲν μελαγχολῶντος οὐχ ὅτι λέγειν, ἀλλὰ καὶ οἶσθαι, λοιπὸν τοίνυν χωρεῖν πρὸς τοὺς ἐλέγχους. Εἰ μὲν οὖν ἐμοὶ τι συνοίδεν αὐτῶς τοιοῦτον, ἐξελεγχέτω φανερώς· εἰ δ' ἐτέρων φησὶν ἀκηκοέναι, παραγέτω τοὺς μάρτυρας· **D** ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοι, εἰ μὴ συκοφαντεῖν αὐθις ἀνεξέλεγκτα θέλοι. Ἐγὼ δὲ τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων παρέξομαι ἐναργεστάτην μαρτυρίαν. Οὐτε γὰρ πρὶν τὸν πόλεμον κινήθῆναι παρ' αὐτῶν, οὕτε βεβουλευμένος, οὕτε πράξας τι πρὸς ἐπιβουλήν τῶν βασιλέωσ παίδων ἂν φανείην, οὐτ' εὐθὺς ἡργμένου· ἀλλὰ μετὰ τὴν τῆς μητρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ εἰρκτήν, καὶ τὴν ἀποστέρησιν τῶν θυτῶν, καὶ τὴν δήμευσιν τῶν φίλων, καὶ τῶν συγγενῶν, οὐ πρὸς τὸ ἀμύνεσθαι ἐτραπύμην, ἀλλ' ὄρων οἱ κακῶν ὃ πρὸς ἀλλήλους τελευτήσει πόλεμος, ἡχθόμεν μὲν κινουμένου, καὶ τοῦ παροξύνοντος ἐν αἰτίαις ἦγον· αὐτὸς δὲ ὡς εἶχον μάλιστα ἐσπούδαζον καταλύειν, καὶ πρεσβεῖαν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης ἐποιούμην. Καὶ τὴν δίκην ἀπῆτον,

καὶ οὐ παρηγοῦμην τὸ μὴ δίδόναι δίκας, ἂν ἐλέγχω-  
μαι ἐπιπορκῶν. Αὐτοῖς δὲ τοσοῦτον ἐμέλησε τοῦ τὰ  
δίκαια ποιεῖν, ἢ πρόνοιάν τινα ποιησθαι τοῦ κατα-  
λύσθαι τὴν πόλεμον, ὥστε ἐπὶ τοῖς πρότερον γε-  
γεννημένοις ἐμὲ πολλὰ περιουθρίσαντες, καὶ λοιδορη-  
σάμενοι ἐπ' ἐκκλησίας, ἔπειτα ἐρεσχελήσαντες, καὶ  
τοὺς πρέσβεις κακῶσαντες, ὡς μάλιστα ἀπέπεμψαν  
ἀπράκτους. Μετὰ τοῦτο δὲ ὡς περ ἐργοῖς αὐτοῖς  
βουλόμενοι καταφανῆς ποιεῖν, ὅτι τοῦ δικαίου μὲν  
οὐδένα ποιοῦνται λόγον, οὐδὲ προφάσεως τινὸς ἕνεκα  
εὐπροσώπου εἶλοντο τὸν πόλεμον, ἀλλ' ἐμὲ ἀποκτείν-  
ειν ἐκ παντὸς τρόπου ἤρημένοι, πρόσχημα τοῦ  
πλέμου τὸν ὑπὲρ βασιλίδος ποιοῦνται ζῆλον, θε-  
σκίσματα πεπομφάσι πανταχῇ τῶν πόλεων πᾶσαν  
εἰσοδὸν ἐμὸι πρὸς αὐτάς ἀπαγορευόντα, καὶ κοινὸν  
πολέμιον ἀποδεικνύοντα. Καὶ οὐ μέχρι τούτου ἔστη-  
σαν τὴν ἀτοπίαν, ἀλλὰ καὶ ἐνθάδε διατρέθοντι, ἐκέ-  
λευον τῆς πύλης μὴ προβαίνειν· ἀλλὰ οἱκοι καθή-  
μενον, τὴν ἀναιροῦσαν ψῆφον περιμένειν. Τί οὖν  
με πρὸς ταῦτα ποιεῖν ἐχρῆν πρὸς αὐτῆς τῆς ἀλη-  
θείας; συγκαλυφόμενον περιμένειν τὴν σφαγὴν;  
'Ἄλλ' οὐκ ἂν ἔδοξεν σωφρονούντος, χρῆσθαι λογισμοῖς  
οὕτως ἀκλεῶς καὶ ἀτίμως ἀποθνήσκων· ἀλλὰ κατα-  
πλαγέντα πρὸς τὴν ἀθρόαν τῶν πραγμάτων μετα-  
βολὴν, δοῦλα φρονεῖν καὶ ἀνελεύθερα, καὶ παραδι-  
δόναι παρακοιμωμένῳ ἑμαυτὸν, ὥστ' ἐπ' ἐξουσίας  
ἔχειν κακῶς ποιεῖν, καὶ εἰς δεσποτήρια ἄγειν,  
ὡς περ τὰ ἀνδράποδα ἐκεῖνα, οἱ σφᾶς αὐτοὺς ἐκείνῳ  
παραδεδωκότες, οἱ μὲν οἰκοῦσι δεσποτήρια δη-  
μεύσεις πρότερον ὑπομείναντες, καὶ ἄλλων πείραν  
δυσχερῶν πολλῶν· οἱ δ' ἐν Κάρδος μοίρᾳ ἄγονται  
καὶ φέρονται, πᾶν τὸ προσταττόμενον ὑπ' ἐκείνου  
ποιεῖν ἔχοντες ἀνάγκην. Καὶ πόλιν οὐ θανάτων  
ἀντάξια μυρίων ταῦτα; ἢ πότε ἂν ὁ ἥλιος ἐπέλθῃ  
μειζόνια καὶ παραδοξότεραν ἀτοπίαν, ὥστε τὸν ἐκ  
κωπρίας, ὃ φασι, ἀνθρώπων ὑπ' ἐμοῦ γεγεννημένον,  
καὶ μέγα σεμνυνόμενον, ἂν καὶ βλέμματος ἐτύγχανε  
προσηνοῦς, ἢ λόγου τινὸς δοκοῦντος εὐμενῶς εἰ-  
ρηῆσθαι, τοῦτον ὑβρίζειν ἔχειν εἰς ἐμὲ, καὶ τῇ αὐ-  
θαδείᾳ, καὶ κακοτροπῇ χρῆσθαι; Δι' ἃ δὴ πάντα  
σώζειν ἑμαυτὸν εἰλόμην, καὶ τοὺς συνόντας· καὶ ὁ  
πολλάκις ὁ μακάριος τῷ ὄντι βασιλεὺς ἐκείνος  
ἠνάγκαζε ποιεῖν, ὡς περ πάντες ἴσασι σαφῶς, τοῦτ'  
ἔπραττον ὑπ' ἐκείνων μάλιστα εἰς τοιαύτην ἀνάγ-  
κην συνενηνεγμένους, τῆς κοινῆς ἑμαυτοῦ τε καὶ τῶν  
ἄλλων σωτηρίας ἕνεκα. Καὶ ἐξ ἐκείνου ἄχρι νῦν  
οὐδέποτε ἐπαυσάμην περὶ εἰρήνης δεόμενος αὐτῶν.  
'Ἄλλ' ἀνθήρικον δοκῶ θερίζειν· πάντα γὰρ αὐτοῖς  
μᾶλλον ἢ ἡ εἰρήνη ἀνεκτά. Σκεψώμεθα δὴ πότερος  
ἀδικῶν φαίνεται καὶ ἐπιπορκῶν· ὁ τὴν τε ἀρχὴν τοῖς  
ἄλλοις ἐπιμείνας ἄχρις οὗ κατὰ κράτος κατέλυθησαν  
ὑπὸ τῶν πολεμούντων, καὶ μέχρι νῦν δεόμενος περὶ  
εἰρήνης, καὶ τὸν πόλεμον ἐθέλων καταθέσθαι, ἢ ὁ

A id extinguere laboravi, et legationem de pace misi;  
et iudicium petivi, nec pœnas, si perjurii convincerem,  
deprecatus sum. At ipsis adeo curæ non fuit servire  
justitiæ, aut cogitationem aliquam belli comprimendi  
suscipere, ut supra priores injurias, et maleficta,  
multo majoribus in conventu me onerarint, et le-  
gatos comminatis illusos insigniterque vexatos, sine  
responso dimiserint. Ad hæc velut opere ipso vo-  
lentes declarare se contemnere justitiam, ne colo-  
rem tum quidem, seu velamentum belli honestum  
quæsierunt, sed ut me quoquo modo jugularent,  
ardens imperatricis tuendæ studium simulantes,  
edicta circumquaque per urbes missitarunt, quibus  
et commune bellum significarent, et omni ad eam  
B altu mihi interdicerent. Neque intra hos limites  
se continuit eorum improbitas: quin etiam hic  
(Didymotichi) versanti mihi imperarunt, ne pe-  
dem extra portam urbis efferrem, sed domi sedens,  
sententiam capitalem expectarem. Quid (per ip-  
sam veritatem quæso vos) hic me facere oportuit?  
intra parietes latere, et necem expectare? Quis  
me non fatuum numeraret, si sic, nulla cum laude,  
quin potius cum dedecore, morerer? An percussum  
tam repentina rerum conversione illiberalem, ac  
servilem gerere animum, tradereque me præfecto  
cubiculi, qui jure suo mihi facere male posset et  
in carcerem trudere, ut alia mancipia, quæ ultro  
se illi tradiderunt, quorum quidam bonis suis ante  
sub præconis vocem subjectis, et variis acerbita-  
C tibus afflictati, carceres incolunt, alii non secus  
quam Cares aguntur, raptanturque necesse ha-  
bentes exsequi quodcumque ille mandaverit. Et qui-  
bus tandem, ac mille mortibus hæc æquiparanda  
non sunt? 608 aut quando sol hac insolentia  
quidquam videt insolentius atque inusitatus, ut ex  
stercore, quod aiunt, homo servus meus, qui mul-  
tum gloriaretur, si a me placido vultu dignatus,  
aut verbo amiciores appellatus esset, nunc petulan-  
ter in me insultare, suumque fastum et maligni-  
tatem expromere possit? Ob hæc causas me,  
meosque servare volui: et quod sæpenumero  
vere beatus ille imperator urgebat, quodque om-  
nes norunt, inimicis potissimum eo necessitatis  
me adigentibus, facere, et ita meam privatam inco-  
lunitatem cum totius reipublicæ salute incolumi-  
tateque conjungere. Atque ex illo usque nunc pa-  
cem eos poscere nunquam destiti. Sed antihericum  
metere videor (37): omnia enim illis facilia sunt,  
ferrosque possunt, pacem solam pati non possunt.  
Intricicium igitur uter læsisse ac pejerasse vi-  
deatur; isne qui a principio jurata servavit,  
donec hostes per vim fidem fregerunt, et adhuc  
pacem petit, paratus arma ponere; an quem nec

## Jacobi Pontani notæ.

(37) Proverbium, de eo quod fieri non potest, sen quod ineniter, inutiliter fit, de labore sterili. 'Ανθήρικον quidam fructum asphodeli, quidam caulem tantum esse scribit. Hesychius ἀνθήρικον

et asphodeli fructum, et herbæ quoddam genus esse vult, fortasse illud, quod aiunt quidam morti non posse, sed ut linum, manibus velli debere, et hinc factum proverbium ἀνθήρικον θερίζειν.

ante nec post quidquam probabile acitasse constat. Et quoniam patriarcha mihi cladem belli adscribit, et hoc me crimine aspergit, age, uter e duobus istius cladis potius auctor sit, consideremus. Primum enim opinor, unumquemque culpam incommo-  
 commodorum belli in eum transferre, a quo bellum profectum est: nam salutis causa sese tuenti, nemo adhuc dicam scripsit. Deinde sigillatim inquiramus, a quibus honorum publicationes, cædes, exsilia, carceres, eculei. Nonne ab ipsis? nonne lacrymis, nonne cruoribus universas civitates repleverunt? Nonne ceu communes Romanorum hostes impune volitantes, ubique optimates contrucidarunt? nonne publicam, privatamque Romanorum pecuniam in res nihili profuderunt? Mitto enim dicere nostram, adeo immanem, quam nisi ipsi bello commoto dissipasset (Cum inspectorem occultorum, abditorumque omnium testem laudo) in communi utilitate collocare statueram. Nonne urbes, alias quidem Mæsis tradiderunt, alias libentes Triballis permiserunt? Nonne Barbaros ipsi primi Romanis induxerunt, Macedoniamque incursarunt, et in servitatem plurimos abduxerunt? Nonne Thraciam totam crebris expeditionibus velut hostium provinciam vastam, ac desertam reddiderunt? Nonne recentissime Morrham, ut a me stantem, deformarunt? Nonne communia vegetigalia omnia sustulerunt? Nonne exercitus partem qui lem ut adversariam ipsi contriverunt, **609** partem ut suspectam reliquerunt: quæ autem adhuc restat, ea et numero, et genere infirma est? Quid ego simile? nisi quod Mæsos et Triballos invadentes repello: cumque istas Romanorum reliquias eorum copiis non possim opponere, necessario Barbaros, illorum imitatus exemplum, socios mihi adjungo. Utri igitur populationum istarum, ac pestis causa exstiterunt: vel potius utri populatores fuerunt, ac pestem ipsimet dederunt? Nonne ipsi? quibus perinde contingit, ut si quis in cælum jaculans, postea telis in se decidentibus vulneratus, non sibi, sed cælo causam plagarum tribueret. Eos igitur Romanis oppidatim, quanta verbis explicari nequit, calamitatem invexisse, totque captivorum, tamque direptæ regionis maxime reos esse, pacem auri-  
 bus respicientes, tantum ut me perderent, ex his liquet. Subit autem patriarchæ nequitiam magis (sic enim magis vocanda est) quam incuriositatem in negotiis admirari, quod cum sæpe ac multum pacem rogaverim, et ipsum præsertim ut præsidem ac patronum pacis, et quotidie pacem apprecantem omnibus, tum quidem precibus nunquam cessavit, neque viscera Ecclesiam aperire dixerit, sed erant duriora chalybe, nunc ubi commenta et mendacia præfecti cubiculi audivit, quibus ipsi nihil est jucundius, repente mitis ac mansuetus apparuerit. Tametsi interrogare libenter, quamnam hanc Ecclesiam dicat. Si enim universam episcoporum fraternitatem, sciat illam nunquam viscera clausisse, sed aperta hucusque a

A μήτε πρότερον, μήθ' ὕστερον τῶν δεόντων μὲν φαινόμενος ποιεῖν. Ἐπεὶ δὲ μοι καὶ τὴν γεγενημένην φθορὰν ὑπὸ τοῦ πολέμου προστρέβεται ὁ πατριάρχης, σκεψώμεθα τίς αἰτιὸς αὐτῆς. Πρῶτον μὲν γὰρ οἶμαι πάντα ὄντινον τῷ ἀρχόντι πολέμου τὴν αἰτίαν τῶν γινομένων ἀναθῆσιν· ἀμυνομένην γὰρ οὐδέποτε οὐδεὶς ἐνεκάλεισεν, ὅτι διασώζει ἑαυτὸν· ἔπειτα ἐξετάσωμεν καὶ τὰ κατὰ μέρος, παρὰ τίνων δημύσει; καὶ σφαγαί, καὶ ἐξορίαι, καὶ δεσμοσφραγίαι, καὶ στρεβλώσεις. Οὐχὶ παρ' αὐτῶν; οὐ δακρύων ἐνέπλησαν τὰς πόλεις πάσας, οὐχ αἱμάτων; οὐχ ὥσπερ κοινοὶ τῶν Ῥωμαίων πολέμοι περιόντες τοὺς ἑκασταχοῦ ἀρίστους διασθέρουσιν; οὐ τὰ τε κοινὰ καὶ τὰ ἴδια τῶν Ῥωμαίων χρήματα ἀνάλωσαν, εἰς οὐδὲν δέον; Ἐγὼ γὰρ λέγειν τὰ ἡμέτερα τσαυτὰ ἔντα, ἃ εἰ μὴ αὐτοὶ διέφθειρον τὸν πόλεμον κεκινηκότες, ὑπὲρ τῆς κοινῆς ὠφελείας ἂν ἀνάλωτο, ὥσπερ παρεσκευαζόμεν, ἴστω θεὸς ὁ πάντων τῶν ἀδελῶν καὶ κρυφίων γνώστης. Οὐ πόλεις, τὰ μὲν αὐτοὶ παραδεδώκασι Μυσοῖς, τὰς δ' ἐκόντι προῖντο Τριβαλοῖς; Οὐ βαρβάρους αὐτοὶ πρῶτοι τοῖς Ῥωμαίοις ἐπήγαγον Μακεδονίαν κατατρέχοντας, καὶ ἐξανδραποδίζόμενοι ὡς πολέμιαν; Οὐ θράκην πᾶσαν ταῖς συχναῖς αὐτοὶ στραταιαῖς ἀνίκητον ἀπέδειξαν; Οὐ χθὲς καὶ πρῶην Μόρραν διέφθειρον, ὡς ὑπ' ἐμοὶ τελοῦσαν; οὐ τὰς κοινὰς προσόδους; πάσας ἐποίησαν ἀπολιπεῖν; Οὐ τῆς στρατιᾶς τὸ μὲν ὡς πολέμιον αὐτοὶ διέφθειραν, τοῦ δὲ ἡμέτερον ὡς ὑπόπτον ὄλιγον δὲ εἶ: τὸ λοιπόμενον καὶ φαῦλον; Ἐμοὶ δὲ τί τοιοῦτον εἰργασται; πλὴν ὅτι ἀμύνομαι ἐπιόντας καὶ Μυσοῦ; καὶ Τριβαλοῦ; καὶ τὴν Ῥωμαίων ὑπολειπομένην ἐπάγουσι δύναμιν μὴ δυνάμενος ἀντακαθίστασθαι, ἐξ ἀνάγκης βαρβάρους συμμάχους προσκαλοῦμαι, ὥσπερ ἐδιδάχθη ὑπ' αὐτῶν. Ὅποτερος οὖν τῆς φθορᾶς καὶ τῆς λεηλασίας αἰτιὸς, μᾶλλον δὲ αὐτουργός; Οὐχ οὗτοι; Συμβαίνει δὲ αὐτοῖς ὥσπερ ἂν εἴ τις εἰς οὐρανὸν τοξέωσιν, ἔπειτα περιπειρόμενος ὑπὸ κατιόντων τῶν βελῶν, οὐχ ἑαυτῷ, ἀλλ' οὐρανῷ προσλογίζοιτο τὴν αἰτίαν τῆς πληγῆς. Ὅτι μὲν οὖν τὴν τε κατὰ τὰς πόλεις ἀμύθητον Ῥωμαίων δυστυχίαν αὐτοὶ εἰργάσαντο, καὶ τοῦ ἀνδραποδισμοῦ, καὶ τῆς λεηλασίας τῆς ἄλλης χώρας αἰτιώτατοι αὐτοὶ, μήθ' ἄκριος ὡς παραβεγχόμενοι τὴν εἰρήνην, ἴν' ἐμὲ ἀνέλωσι μόνον, ἐκ τούτων ἠγλῶν. Ἐπεί μοι τοῦ πατριάρχου, εἰ δεῖ μὴ μάλιν τὴν πονηρίαν ἢ ἀπραγμοσύνην λέγειν, θαυμάζειν, ὅτι πολλὰ πολλάκις ἐμοὶ περὶ εἰρήνης διεθῆντο, καὶ μάλιστα αὐτοῦ οἷα δὴ προστάτου τῆς εἰρήνης, καὶ καθημέραν εἰρήνην πᾶσιν ἐπιλέγοντος, τότε μὲν οὐδέποτε ἐκάρθη, οὐδὲ τὰ σπλάγχνα ἐφασκεν ἀνοιγῆναι τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλ' ἦσαν σκληρότερα χαλκοῦ, νοὺν δ' ὅτε τῶν πλάσματων καὶ ψευδολογιῶν ἀκήκοι παρακοιμημένου, ὅτι καθ' ἡθὴν μάλιστα εἰσιν αὐτῷ, ἐξάλφνης πρῶτος καὶ ἡμερος ἀνεφάνη. Καί τοι γε ἐρομένη αὐτὸν ὁποῖον τινὰ λέγει τὴν Ἐκκλησίαν ταύτην. Εἰ μὲν γὰρ τὴν καθόλου τῶν ἐπισκόπων ἀδελφότητα, ἴστω μηδέποτε ἐμοὶ τὰ σπλάγχνα κλείσασαν ἐκείνην, ἀλλ' ἀνεψυγμένα μοι εἰς τὸδε ἐξαρχῆς διατηροῦσαν· οἱ πλείους

γάρ ἐμοὶ φρονούσιν Ἰσα, καὶ πολλὴν αὐτῶν ὠμότητα Ἀ καταγινώσκουσι τῶν πολέμων καὶ τῶν φόνων ἕνεκα· εἰ δ' αὐτῶν καὶ τοὺς σγρόντας τινὰς λέγει, πρῶτα μὲν οὐδ' αὐτοὶ τοῖς γινομένοις πάντες ἤδονται· ἀλλὰ τῆς ἀπάτης καὶ τῆς εἰς τὰ φαῦλα συναρπαγῆς θρηνοῦσιν ἑαυτούς· ἔπειτα, οὐδ' Ἐκκλησία εἰσὶν οὗτοι· ἀλλὰ τὸ κοινὸν τῶν πεπιστευκότων ἄθροισμα Ἐκκλησία προσηγόρευται· ὡν ὡσπερ ἐξείρεται οἱ τε ἐπίσκοποι εἰσι καὶ τῶν μοναζόντων οἱ λογάδες. Ἄν μάλιστα τὸ ἄριστον καὶ τῶν ὀρθῶν ἐχόμενον λογισμῶν ἐμοὶ προσέχουσιν, ὡς δίκαια καὶ λυσιτελοῦντα τῶν Χριστιανῶν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ προηρημένῳ ἐξαρχῆς καὶ πράττοντι. Ὅστε γοῦν μοι πρότερον κέλευσε τὰ σπλάγχνα ἢ Ἐκκλησία, οὕτε νῦν ἀνοίγουσιν, ἀλλ' αὐτὸς ἐπιορκήσας καὶ συκοφαντήσας, καὶ τὸν πόλεμον κεκινηκώς, ἃ πρότερον οὐκ ἤδυνήθη διὰ τῶν πολλῶν αἱμάτων καὶ τῶν ἀνηκέστων καταπράξασθαι κακῶν, τὸ ἐμὲ διαφθεῖραι, ταῦτα νῦν ἐπίσης ἐκ τῶν ψευδολογιῶν τοῦ φίλου, ἤνοιξεν, ὡς φησι, τὰ σπλάγχνα, οὐχ ἵνα φιλανθρωπῶς δέξῃται; (τοῦτο γὰρ ἐκ πολλοῦ δεόμενος αὐτὸς οὐκ εἰσακούομαι), ἀλλ' ἵνα καταπιῇ. Ταῦτα μὲν οὔν, εἰ καὶ τραχύτερόν πως; δοκεῖ εἰρηθῆαι, συγγνώμη τῷ πάθει. Ψυχὴ γὰρ ὑπὸ πολλῶν ἀδικημάτων πιεσθεῖσα καὶ κατώδυνος τοιαῦτα ἀν' ἐξενέγκοι καὶ πολλῶν τραχύτερα. Πρὸς τοῖς ἄλλοις δὲ καὶ τὸ ἐπιτίμιον φησὶν ἐμοὶ λύσειν χαριζόμενος. Εἰ μὲν οὖν εἰδῶς ἃ δεῖ περὶ τῶν ἐπιτιμιῶν τοιαῦτα πλάττεται, καὶ οἷεται ἐξαπατᾶν, συγγνώμη πολλὴ τὸ εἰωθὸς ποιοῦντι· εἰ δ' ἄγνοεῖ τὴν δύναμιν ἣν ἔχει περὶ τὰ τοιαῦτα, ὅπερ οἴομαι καὶ μάλιστα, ἐγὼ διδάξω. Τῶν ἀνθρώπων, οἱ μὲν ὀρθῶς βίωσι, καὶ νόμοις προσέχουσι Θεοῦ, καὶ περὶ τὴν πίστιν ἀσφαλεῖς εἰσιν· οἱ δὲ τούναντιον ἄπαν. Ὅσοις οὖν ἢ ἐπιορκίαι ἢ φῶνοι ἢ τι τῶν ἀπηγορευμένων ἕτερον τολμᾶται, ἢ περὶ τὴν πίστιν σφάλονται δόγμασι προσέχοντες πονηροῖς καὶ διεφθαρμένοις, οὗτοι τῆς μερίδος ἑαυτοῦς ἠλλοτριώκασι τοῦ Χριστοῦ. Οὐδεμία γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος. Οἱ ἀρχιερεῖς δὲ τῶν θείων θελημάτων εἰσὶν ἐκφάντορες καὶ διδακτικοὶ καὶ προνοητικοὶ τῶν ἄλλων. Πρῶτοι οὖν ἐκείνοι παρὰ τοῦ Πνεύματος διδασκόμενοι, τοὺς ἀπὸ Θεοῦ κεχωρισμένους διὰ τὴν περὶ τὰ φαῦλα ἐπιμονὴν διδάσκουσι τοὺς ἄλλους μὴ αὐτοῖς συναναμίγνυσθαι, μὴδὲ συνεσθῆναι, μὴδὲ συνεύχεσθαι, ὡς ἀπὸ Θεοῦ κεχωρισμένοις· ἐν ᾧ ἔκεινοι ἐπιστρέφουσιν ἀπὸ τῶν φαύλων ἀίσχυνόμενοι τὸν χωρισμὸν, ἢ οὔτοι μὴ βλάπτωνται ἐκ τῆς ἐκείνων συνδιαγωγῆς. Ῥῆον γὰρ ἂν τις μεταλάβοι κακίας, ἢ μεταδῶν τῆς ἀρετῆς. Ἐἴ δ' ἔκεινο. προβάλλεται, τί οὖν ὁ Χριστὸς εἶπε· « Πάντα ὅσα ἂν δῆσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδωμένα ἐν τῷ οὐρανῷ; » ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ μακρῆρου Πέτρου ἀκούετω, πρὸς ὃν ἡ ἐξουσία δέδοται, Κλη-

principio tenuisse : plures quippe eorum mecum sentiunt, eosque propter bella et caedes multae crudelitatis condemnant. Sin autem se et satellite suos, primum quidem nec ipsi omnes approbant quæ sunt, sed sese circumventos, et eodem scelere implicatos deplorant. Deinde non conficiunt ipsi Ecclesiam; verum tota fidelium frequentia Ecclesia vocatur : cujus velut præcipuæ, et eximiae partes sunt episcopi, et monachorum cætus lectissimi; quorum ut quisque est optimus, et rectissime sentiens, ita maxime idem quod ego sentit, ut qui Ecclesie Christianæ inde ab initio æquum, et utilem me voluntate, et opere exhibeam. Non igitur mihi prius viscera clausit Ecclesia, neque nunc reserat; sed ipse perjurus et calumniator, et belli incentor, quod antea per multas caedes et injurias atrocissimas effecere nequivit, ut me **610** interimeret, id nunc ex mendaciis amici se assecuturum confisus, viscera aperit, ut ait, non ut humaniter me accipiat (hoc enim pridem ipse obsecrans non exaudior), sed ut me devoret. Hæc si aliquanto aculeatius dicta videantur, affectus meretur veniam. Animus enim pluribus pressus, et exulceratus injuriis, talia et multo etiam asperiora solet edere. Præter cætera etiam pœnam anathematis mihi condonaturum pollicetur. Si igitur de pœnis rem tenens, ut debet, hæc fingit et me deceptorum sperat, volens antiquum obtinenti ignosco. Sin autem quid sibi in his liceat ignorat, ut equidem reor, ego ipsum docebo. Homines quidam vitam sancte, et divinis legibus convenienter instituunt, atque in religione firmi, ac stabiles sunt : quidam prorsus contraria via gradiuntur. Quotcunque igitur aut libidine, aut perjurio, aut homicidio, aut alio quopiam interdictorum se contaminant, aut in fidei doctrina errore aliquo ducuntur, hi sese a Christi parte abalienarunt : nulla quippe societas luci ad tenebras. Episcopi autem divinæ voluntatis interpretes et doctores sunt. Itaque illi primi a Spiritu docti, quinam propter pertinaciam in malo a Deo præcisi sint, alios docent; ne cum ipsis commisceantur, neque cibum simul capiant, neque ipsis, ut a Deo separatis, adhæreant : quo separatione ista pud facti aut respiscant, aut alii ex eorum consuetudine nihil detrimenti accipiant : proclivius enim est a vitio quam a virtute similitudinem trahere (58). Quod si objiciat, quorsum igitur Christus dixit, « Omnia quæcunque ligaveritis super terram, erunt ligata et in cælis ? » at sanctum Petrum ipsum audiat, cujus gratia potestas data sit. Is Clementi successori suo perspicue ita præcipit : Solve, et ligabis, quæ fas est (59). Ut

<sup>1</sup> Matth. xviii, 18.

Jacobi Pontani notæ.

(58) *Vitia etiam sine magistro discuntur*, inquit Seneca. At virtus institutionem, præcepta, laborem, exercitationemque desiderat. *Sensus enim, et cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab*

*adolescencia sua.* Genesis 8.

(59) Hæc verba Cantacuzenus legit apud sanctum Clementem epistola 1, ad Jacobum fratrem Domini, non procul a principio. Rufini translatio sic habet

Christus quidem Petro absolute mandet, utpote sciens, neminem immerentem ligaturum: Petrus autem postea, a magistro ipso instinctus, certos terminos constituat. Timuit, ut videtur, ne o'ium morbus talis irreperet, putarentque episcopi, propter privatas querimonias, et animorum suorum perturbaciones auctoritatem se habere a Deo separandi quos luberet: quod in præsens isti usum potestatis suæ nescienti accidit. Patet itaque, si quis a divina communione secludatur commuerit, etiam antequam id episcopi aliis palam faciant, a Deo abjectum, et seclusum esse: quemadmodum

**611** divo Petro Alexandrino pontifici de Ario contra Christum furente (40) prius etiam quam a sacra synodo præscinderetur, a reliquo Ecclesiæ corpore a Deo amputatum, et gehenna, inferorumque suppliciis dignum esse, divinitus demonstratum est. Si vero nihil tale fecisse certum sit, sed cum divinis parere præceptis, quæ maxime efficiunt, ut in membris Christi numeremur, non utique ab illo separabitur, si motu aliquo turbido, et a ratione averso, episcopi illum fidelium communione prohibuerint. Magnum enim orbis terrarum lumen, Joannes ille oris aurei, per nefas a grege suo episcoporum sententia inique depulsus, ac pluribus miseriis opertus, et anathemate percussus, de gloria sua nec hilum amisit. Verum is quidem cum Christo semper vivit, et cum eodem honoratur: qui autem illum communione multarunt, magis semetipsos a Dei gloria alienarunt, invidia, sycophantia, obtractatione, et aliis vitiosis motionibus, quibus se subjecerant vel trecentis. Ergo si ipse quidpiam hujusmodi mihi potest obijcere, quod me a Deo jure separet, proferat, ostendat, et pœnam modice feram, atque ad emendationem peccatorum incedrum omnem diligentiam adhibebo. Si autem sua ipseus dementia, invidia et sycophantia incitatus, quia me illi juglandum tradere nolui, a Deo separare me statuit, videat ne in se potius quam in me gladium desixerit. Nam

μεντι τῶν διαδόχῳ παραγγέλλοντος διαβήδη, ὅτι Λύσεις ἔ προσήκον, ὁμοίως καὶ δῆσεις· ὡς τὸν μὲν Χριστὸν πρὸς ἐκείνου ἀπολύτως εἶπειν τὸν λόγον, εἰδὸτα ἀκριβῶς ὡς οὐδὲν δῆσει τῶν ἀξίων μὴ δεῖσθαι· Πέτρον δὲ αὐτὸς παρ' αὐτοῦ τοῦ διδασκάλου ἐμπνεόμενον, καὶ τὸν διορισμὸν προσθεῖναι τοῦ ἔσα δεῖ, δεῖσαντα, ὡς εἰκε, μὴ ὑστερὸν ποτε ἢ τοιαύτη ἐπεισέλθῃ νύσος, καὶ νομίσωσιν οἱ ἄρχιερεῖς ἐξουσίαν ἔχειν χωρίζειν οὓς ἂν ἐθέλωσιν ἀπὸ Θεοῦ ἰδίῳ ἐνεκα ἐγκλημάτων καὶ παθῶν· ὁ γὰρ πέπονθα καὶ οὗτος τὴν οἰκείαν ἀγνοήσας δύναμιν. Δῆλον οὖν ὡς, ἂν τις ἀξία ποιῆ χωρισμοῦ Θεοῦ, καὶ πρὶν τοὺς ἀρχιερεῖς φανερόν ποιῆν τοῖς ἄλλοις, ἐκεῖνος ἀπὸ Θεοῦ κενώριται, ὡσπερ τῷ τῆς Ἀλεξανδρέων ἡγουμένῳ Ἐκκλησίας Πέτρῳ τῷ μακαρίῳ Ἀρειος ὁ κατὰ Χριστοῦ μανεῖς καὶ πρὸ τῆς συνόδου τῆς Ἱερᾶ· καὶ τῆς ἐκτροπῆς τοῦ λοιποῦ τῆς Ἐκκλησίας σώματος ἐκτετρημένος παρὰ Θεοῦ ἀπεκαλύφθη, καὶ γέννης ἄξιος καὶ τῆς ἐν ἔθῳ καταβίτης· ἂν τε μηδὲν τοιοῦτον ἐργασμένος φαίνεται, ἀλλὰ νόμοις Θεοῦ προσέχων καὶ ταῖς ἐντολαῖς, αἱ μάλιστα μέλος εἶναι Χριστοῦ ποιοῦσιν, οὐκ ἂν ἀπ' ἐκείνου χωριθῆν, ἂν πάθους ἐνεκα ἰδίου ὀρχιερεῖς χωρίζωσιν. Ὁ γὰρ μέγας λαμπτήρ τῆς οἰκουμένης Ἰωάννης· ὁ χρυσοῦς τὴν γλῶτταν, τῆς ποιμνῆς ἀδίκως ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων ἀπελαθεῖς, καὶ πολλοῖς κακοῖς προσομιλήσας, καὶ ἀφορισμῷ καὶ ἀναθήρατι ὑποβλήθεις, οὐδὲν ἀπέβαλε τῆς δόξης· ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν εἰς αἰὲ Χριστῷ σύνεστι συνοδοξάζομενος· οἱ ἐκτεμόντες δὲ μᾶλλον ἑαυτοῦς τῆς δόξης ἡλλοτριώσαν τοῦ Θεοῦ, φθόνῳ, καὶ συκοφαντίᾳ, καὶ δεσβολῇ, καὶ μυσροῖς ἄλλοις πάθεισιν ἐκδότου· ἑαυτοῦς πεποιηκότες. Εἰ μὲν οὖν τι καὶ αὐτὸς ἐμοῦ τοιοῦτον ἔχει κατηγορεῖν οἷον εἶναι ἀξίον ἀπὸ Θεοῦ χωρίζειν, λεγέτω, καὶ δεικνύτω, καὶ τὴν τε ἐπιτιμήσιν εἴσω πρῶως, καὶ πρὸς τῶν ἡμαρτημένων τὴν ἐπανόρθωσιν πᾶσαν ἐπιδείξομαι σπουδὴν εἰ δ' αὖτις ἀβουλλας ἐνεκα καὶ φθόνου, καὶ συκοφαντίας, ὅτι μὴ παρέσχον κατασφάττειν ἑμαυτὸν, ἀπὸ Θεοῦ χωρίζειν ἔγνω, σκοπεῖτω μὴ οὐ δι' ἐμοῦ μᾶλλον ἢ ἐαυ-

#### Jacobi Pontani notæ.

(narrat autem Clemens, quibus verbis ipsum sanctus Petrus sub mortem, seu martyrimum suum Ecclesiæ astanti pro successore commendavit): *Propter quod ipsi trado a Domino mihi traditam potestatem ligandi et solvendi, ut de omnibus quibuscunque decreverit in terris, hoc decretum sit et in cælis. Ligabit enim quod oportet ligari, et solvet, quod expedit solvi, tanquam qui ad liquidum Ecclesiæ regulam noverit.*

(40) Historia legitur apud Surium, tomo VI, in martyrio ejusdem sancti Petri Alexandrini episcopi, de quo scripserunt Eusebius libro IX *Historiæ ecclesiasticæ*, auctores tripartitæ historiæ, et alii. In additionibus autem Joannis Molani ad Martyrologium Usuarli sic est ad verbum: *Adversus eum (Petrum Alexandria episcopum) cognita Maximini sententia, Arius infelix, qui ab ipso excommunicatus, et degradatus propter dogma erroris habebatur, festine pervenit ad ecclesiam, obsecrans ut pro eo ceterus et populus apud episcopum intercederet, putans quod post decessum ejus ipse levaretur episcopus. Quibus sanctorum consensibus eum magno suspicio*

**D** *respondit, quia jam Arius Deo mortuus, a facie Dei projectus esset. Et apprehendens duos presbyteros de turba seorsum, ait illis: Ego, etsi peccator sum, tamen scio me cælesti vocatione ad agonem martyrii vocatum. Vos post martyrimum meum sedem et episcopatum meum consecuturi estis. Et tu quidem prior Achilla, post te vero Alexander. In hac enim hora noctis, ut vobis lotum de Ario aperiam, cum solemnî consuetudine Deo sacrificium orationem consummassem, ecce subito apparuit mihi Christus Dominus, indutus colobio candido, quod conscisum a summo usque deorsum, conjungebat circa pectus, quodammodo cooperiens nuditatem suam. Quem ut vidi, aio: Quid est, Domine, quod video tunicam tuam scissam a summo usque deorsum? Qui dixit, Arius hoc fecit, qui separavit a me populum hæreditatis meæ, comparatum sanguine meo. Præcipio nunc, et moneo, ne eum recipias in communionem, nec rogantibus his qui venturi sunt ad te, quos ille direxerit. Hæc que tibi manifestavi, duobus presbyteris tu nota facies, ut ipsi post te eum anathematizansdo abjiciant, ne populus illius errore decipiatur.*

τοῦ τὸ ξίφος ὤθησεν. Οὐ γὰρ Διονύσιος ὁ μέγας ἄ  
 ξεσθαι φησὶ τὸ θεῖον ταῖς παραλόγοις τῶν ἀρ-  
 χιερέων ὀρμαῖς. Εἰ δέ τις δέον εἶναι λέγοι, κἄν ὅπως  
 ποτὲ εἶχε τὰ τοῦ πράγματος, φροντίδος ἀξίαν ἠγή-  
 σασθαι τὴν ἐπιτίμησιν, καὶ περὶ τὴν διάλυσιν σπου-  
 δὴν πολλὴν εἰσενεγκεῖν, ἀλλ' ἐμοὶ κἄν τούτῳ τῶν  
 δεόντων παραλείπεται οὐδέν· ἀλλὰ πολλὰ πολλὰ-  
 κίς περὶ τῶν τοιούτων δεηθέντι, οὐδὲν οὐδέπω οὕ-  
 τε πρότερον οὕτε νῦν ἐπιεικῆς ἐλέγηθαι. Ὡς μὲν οὖν  
 εὐθύς ἐξαρχῆς ἐγὼ τε τὰ δίκαια εἰλόμην, καὶ τὰ  
 κοινῇ λυσιτελοῦντα ἐπραττον, καὶ οὗτοι πολλὰς συ-  
 κοφαντίας καὶ διαβολὰς πλασάμενοι τὸν πόλεμον  
 γενεήσασιν, καὶ πολλὰ Ῥωμαίους ἐργάζαντο κακὰ,  
 ἄλλων δὲ συμπάντων αἰτίου κατέστησαν, τὰ μὲν  
 αὐτοχειρῶς πεποιηκότες αὐτοὶ, τὰ δ' ἐμὲ ἀναγκάζον-  
 τε· οὐκ ἐθέλοντα, μάλιστα· ἂν τις ἐκ τῶν εἰρημένων  
 σαφέστατα κατῆλοι. Ὅτι δὲ καὶ νῦν οὐ τὴν εἰρήνην  
 ἠροημένοι, οἱ δ' Ἐλεὸν τινα λαβόντες τῶν πιπτόντων  
 καθημέραν, ἀλλ' ἐμὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις ὑποχείριον  
 λαβεῖν βουλόμενοι, καὶ τὴν σύμπασαν αὐτοὶ Ῥω-  
 μαίων ἀρχὴν ἔχειν (τοῦτο γὰρ αὐτοῖς σπουδάζεται  
 περὶ πλείστου, ἕτερον δὲ οὐδέν), τὴν πρᾶξιαν ταυ-  
 τηὶ πεποιήσασιν, ἐκ τῶν πρᾶξιμων αὐτῶν δή-  
 λων. Εἰ γὰρ τι ἐπιεικῆς καὶ λυσιτελεῖς ἐνενοῦσιν τῷ  
 κοινῷ, οὐκ ἂν οὕτως ἐκείνῳ τῷ συκοφάντῃ καὶ ἀεὶ  
 καταφευδομένῳ βῆσται πεθόμενοι ὑπάγειν ἐπεχεί-  
 ρουν ἑαυτοῖς, καὶ καταδουλοῦν ἐμὲ· ὅς ἐι μὴ τί ἄλλο,  
 διὰ τὸ γούν ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον τὰ Ῥωμαίων διο-  
 κεῖν, βέλτιον ἂν ταῖς πράγμασι χρῆσάμην καὶ  
 λυσιτελέστερον αὐτῶν. Πατριάρχῃ μὲν οὖν καὶ τοῖς  
 ἄλλοις οὐδένης ἐμέλησεν ἑτέρου, ἢ ὁ προϋθεντο  
 ἐξαρχῆς εὐθύς, τὸ διαφθεῖρῃν ἐμὲ καὶ ποιεῖν ἐκ  
 μέσου, ἐν ἄρχῃν ἀδεῶς ἔχουσιν αὐτοί. Ἐγὼ δὲ τοῦ  
 κοινῇ λυσιτελοῦντος ἕνεκα ὥσπερ καὶ ἀεὶ καὶ βού-  
 λομαι τε καὶ περὶ πλείστου ἄγω τὴν εἰρήνην, εἴ γε  
 βούλοιντο καὶ αὐτοὶ τῶν πλασμάτων καὶ ψευδολογιῶν  
 ἀποστάντες παρακοιμημένους διαλύσεις τίθεσθαι. Εἰ  
 δ' αὐθις αὐτοὶ τὸν πόλεμον κινεῖν, μὴ ἐμοὶ τὰ ἐσό-  
 μενα κακὰ ἐκ τοῦ πολέμου προσλογίζεσθαι, ἀλλ'  
 ἑαυτοῖς, πολλῷ τῶν προὔπηργμένων δεινότερα, ὡς  
 ὄρω, ἐσόμενα. Ἐκείνοι μὲν γὰρ Μυσοὶ καὶ Τρι-  
 βάλιοι πόλεις καὶ χώρας καταπροϊόμενοι συμμαχοῦς  
 ἐποίησαντο, οἷς ἐπ' ἐμὲ διανέουνται χρῆσθαι· οἷς  
 ἀνθίστασθαι οὐκ ἂν δυναίμην μετὰ Ῥωμαίων τῶν  
 πρῶτον· λείπεται δὴ καμὲ συμμαχίαν ἑαυτῷ πο-  
 ρίζειν, ἢ τοῖς πολεμοῦσιν ἀντιστήσασθαι καὶ διαφθερεῖ.  
 Οὐ γὰρ ἐκὼν εἶναι προήσομαι τὴν ἑμαυτοῦ καὶ τῶν  
 συνόντων σωτηρίαν. Αὕτη δὲ οὐδαμῶθεν ἄλλοθεν  
 παρέσται ἢ ἐξ Ἀσίας Περσικῆ· οἱ Βάρβαροι τε ὄντες  
 καὶ ἀπειραντίας ἡμῖν περὶ τὸ σέβας διακελμένοι,  
 οὐδεμίαν φρεῖδῶ ποιήσονται τῶν ἐμπιπτόντων ταῖς  
 χερσίν, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἀποκτενοῦσι, τοὺς δὲ ἐπὶ  
 δουλείᾳ ἀποδώσονται. Εἰ μὲν τινα τῶν μελλόντων  
 διαφθεῖρεσθαι ἔλεον λαβόντες πρὸς τὴν εἰρήνην ἐθέ-  
 λωσι χωρεῖν, καὶ γὰρ μάλιστα βουλομένη ἂν, καὶ ἐν  
 ἡμέραις πεντεκαίδεκα πεμπέτωσαν τοὺς ἔρουντας,  
 ὅτι διαλύεσθαι συνέθεντο, ὡς ἂν πέμψας καὶ γὰρ κω-  
 λύσω τοὺς Βαρβάρους μὴ περαιουῖσθαι πρὸς τὴν Θρά-  
 κην· παρεσκευατμένοι γὰρ εἰσιν. Ὑστερον δὲ ἐφ'

ut praeclare scriptum exstat apud magnum Dio-  
 nysium, divinum numen cum ratione pugnantes  
 episcoporum affectiones non sequitur. Si quis oc-  
 currat, ut ut se res habeat, non esse parvi pen-  
 dendam illam poenam ecclesiasticam, sed ut ea sol-  
 vare, multum in eo studii ponendum, aio, etiam  
 in hoc mearum partium nihil praetermississe : sed  
 saepe, et impense id orantem, nullum unquam hu-  
 cusque responsum ex aequo et bono impetrasse.  
 Quenam modum igitur ego inde usque a principio  
 a justitia non deflexerim, et quae ad commune  
 emolumentum spectarent fecerim, isti vero sycophan-  
 tiis, et obtreclationibus tam crebris bellum con-  
 flaverint, Romanosque malis plurimis involverint,  
 in eo vero malorum omnium fontes, et radices fuerint,  
 et alia quidem per se intulerint, alia me inferre cog-  
 gerint, ex dictis perspicere facillimum est. Quod au-  
 tem nunc quoque haud pacem cupiant, nec quotidie  
 pereuntium misericordia tangantur : sed me praeter  
 caeteras injurias in potestatem redigere deside-  
 rent ut ipsi in totum imperium Romanum domi-  
 nentur (hoc enim 612 etiam atque etiam contende-  
 runt) ex iis quae postulant planum evadit. Nam si  
 quid moderatum, et reipublicae fructuosum medi-  
 tarentur, non tam prompte illi vanissimum crimi-  
 natori obsequentes, me sibi subjicere, atque ut  
 servum subjugare tentavissent : qui si non aliud,  
 certe quidem quod tandiu rem Romanam admini-  
 stravi, melius, et utilius quam ipsi hoc munus obi-  
 rent. Patriarchae igitur, et sociis nihil aliud in  
 studio fuit, quam quod sibi a principio proposue-  
 runt, me nimirum hac luce privare, quo ipsi  
 securius imperare queant. Ast ego boni communis  
 gratia, quod spectavi semper, pacis sum percipi-  
 tidus, eamque facio maximi : si modo et ipsa  
 a signentis, et mendacis praefecti cubiculi rece-  
 dentes, eam complecti velint. Si bellum iustaura-  
 rint, ne mihi emersura inde mala praecedentibus,  
 ut auguror, longe graviora, sed sibi tribuant :  
 quando ipsi Moesis et Triballis urbes et regiones  
 quasi praedam objecerunt : et adversum me auxilia-  
 res asciverunt : quibus quia resistere cum Roma-  
 nis quos duco non valeo, superest ut et mihi au-  
 xilia ad hostes meos debellandos firma comparem ;  
 nolo quippe meam, meorumque salutem prodere.  
 Ea vero auxilia non aliunde quam Persarum ex  
 Asia suppeditabunt : qui et Barbari, et sacrorum  
 cultu nobis dissimiles, obviis non parcent, sed  
 alios qui em trucidabunt, alios in servitutum  
 vendent. Quare si periturorum miseratione com-  
 moti, ad pacem dare se volent, id ego quoque sum-  
 mopere, vehementerque velim, et diebus quindecim  
 mittant, qui me de consensu illorum super hac  
 re certiore faciat : ut ipse similiter mittam, Bar-  
 barosque jam paratos, in Thraciam transmittere  
 non sinam. De conditionibus postea inter nos con-  
 veniet. Sin renovare bellum mavolent, ac nihil  
 respondebunt, equidem post diem praestitutum,



quod in rem meam siet, nihil omittam : Deum hominesque testatus, me ad arma ingratis redire, et imminentium cladum, quod ad me attinet, nullius causam esse : ipsi vero saltem urbibus suis caveant, ne a Barbaris penitus conquassentur, quarum calamitas non minus quam mearum mihi curæ ac sollicitudini est. Hæc ubi imperator legatis super criminationibus patriarchæ respondit, ad eundem, et alios de iisdem rebus litteras dedit, ac Joannem Chrysobergem una cum legatis ad imperatricem misit

ὅπ' ἐμέ. Τοιαύτην ὁ βασιλεὺς πρὸς τοὺς πρέσβεις ὑπὲρ ὧν ὁ πατριάρχης κατηγορεῖ τὴν ἀπολογία ἐκέλευσε. Ἐπειτα γράφας καὶ τὰ ἴσα πρὸς τὴν πατριάρχην καὶ τοὺς ἄλλους, καὶ Χρυσοβέργην τὸν Ἰωάννην συνεξέπεμπεν αὐτοῖς εἰς βασιλίδα πρεσβευτήν.

## CAPUT LXXV.

**613** Legati Pheræi veniam et opem flagitant, consilio Triballorum principum. Documentum inconstantis fortuna Pheræi. Legatos recreat imperator humanissimus. Byzantinos legatos illorum exemplo terret, imperium defendi non posse per inductionem docet. Contra legatorum affirmationem imperatricem sui juris non esse ostenditur. Bona cum spe dimittuntur Pheræi et a Momitazili militibus spoliuntur. Chrysobergis legati constantia in arcibus reticendis. Garella deditur. Iterum pax per ministrum imperatricis rogatur.

Legati Didymoticho nondum excesserant, cum alii Pheris superveniunt, qui ante omnia veniam sceleris sui imperatorem rogant, quod non solum meliora consulenti non paruisent, sed insuper legatum ejus mactavissent. Deinde miserias, in quas stultitia sua præcipitassent, tragice commemorant : opem flagitant, quam nisi ab ipso consequantur, funditus perituros. Etenim postquam inde discesserit, Cralem ipsos cinxisse, regionemque ferro, et igni hostiliter devastasse : urbem continenti, ac longinqua obsidione ad eam alimentorum penuriam redegisso, ut jam periculum sit, ne fame ad extremum consumpti intereant (41). Ita Pheræi medio jam in discrimine vix tandem quid expediret videbant : malo enim accepto stultus sapientem se conferrent : utpote Crale ob amicitiam, qua cum illo devinctus esset, obsidionem laxaturo ; id quod est factum. Nam ut ei tanquam imperatori faustum acclamarunt, ejusque in sacris meminerunt, Crales inducias aliquantas fecit, et nonnihil ab urbe recedens, castra posuit. Quicumque vero de Triballis proceribus imperatori bene volebant, Pheræos monebant, ut quam citissime eum adirent, præfectumque ab eo acciperent : sic namque Cralem omnimodis obsidionem soluturum. Veniunt Pheræi, et stentes imperatorem obsecrant, ut præfecto dato, periculo eos liberet. Imperator humanæ

ἔτι δ' ἐν Διδυμοτείχῳ τῶν πρέσβων διατριβόντων, ἤκον ἐκ Φερῶν πρὸς βασιλέα πρεσβεύει, πρῶτα μὲν παραιτούμενοι ἐφ' οἷς πρὸς αὐτὸν ἠγνωμονήκασι, μὴ μόνον οὐ παιθόμενοι τὰ βελτίω συμβουλεύοντες, ἀλλὰ καὶ τὸν ἤκοντα παρ' αὐτοῦ πρεσβευτὴν ἀπακτονότας. Ἐπειτα δὲ καὶ τὰς συμφορὰς ἐξετραγῶδου αἷς περιπετώκασι ἐξ ἀβουλίας· καὶ ἐίδοντο σφίσι βοῦθῆν, ὡς εἰ μὴ παρ' αὐτοῦ τινος ἐπιουρίας τύχοιεν, ἄρδην ἀπολούμενοι. Μετὰ γὰρ τὴν βασιλείω· ἐκείθεν ἀναχώρησιν, περιστρατοπεδευσάμενος ὁ Κράλης, τὴν μὲν χύραν ἔτεμε καὶ ἐδήμωσα κατὰ κράτος· τὴν πόλιν δὲ εἰς τοσοῦτον ἤγαγεν ἀπορίας πολιορκῶν ἐπὶ συχρῆν τινὰ χρόνον ἐφεξῆς, ὡς κινδυνεύειν ἤδη παρανάλωμα λιμοῦ γενέσθαι. Φεραῖοι δὲ ἐν χρῆν κινδύνου ἤδη κινδυνώσαντες, μάλιστὰ λυσιστελοῦντα συνεώρων. Παθῶν γὰρ νήπιος ἔγωγε, καὶ ἐπεψηφίσαντο Καντακουζηνῶ τῷ βασιλεῖ προχωρεῖν, ὡς τῆς εἰς ἐκείνον φιλίας ἀνήκοντα Κράλην τὴν πολιορκίαν· ὅπερ καὶ ἐγένετο. Μετὰ γὰρ τὴν βασιλείω· εὐφημίαν καὶ τὴν μνήμην τὴν ἐν τοῖς ἱεροῖς ἀνακωχὴν τινὰ παρίσχετο ὁ Κράλης τοῦ πολέμου, καὶ οὐ πολὺ τῆς πόλεως ἔκπῳθεν ἑστρατοπεδεύετο ἐλθῶν. Ὅσοι δὲ βασιλείω· ἦσαν φίλοι τῶν ἐν τέλει Τριβαλῶν, συνεβούλευον Φεραῖοις τήχιστα ἐλθόντας πρὸς ἐκείνον ἔρχοντα τῇ πόλει δέχεσθαι, ὡς ἀφεζομένου παντάπασιν τοῦ Κράλη, εἰ ταυτα γένοιτο. Τούτου μὲν οὖν ἕνεκα ἤκον οἱ Φεραῖοι, καὶ ἐίδοντο βασιλείω· δεδακρυμένοι πέμπειν σφίσι ἔρχοντα, καὶ ἀπαλλάττειν τοῦ κινδύνου. Βασιλεὺς δὲ

## Jacobi Pontani notæ.

(41) Præterquam quod sumptum supervacaneum, et inutilem in ensium significat παρανάλωμα, exponitur etiam a Budeo additamentum, et velut appendix impensæ destinata, citaturque illud Basilii, τάχος ποδῶν, καὶ σώματος εὐμορφία, νόσων παρανάλωματα, quæ obiter a morbis consumuntur, qui alios effectus habent. Febris enim hominem torrens una etiam decorem et colorem delet. Sensus igitur Græcorum verborum, et loci totius est, periculum esse, ne ad mala vastationis etiam fa-

mes, tanquam additamentum accedat : et quidem tanta, ut ea penitus contabescant, et intereant. Ne famæ quoque mortem eorum corporibus, ut reliquis malis appendicem adiciat.

(42) Παθῶν δὲ τε νήπιος ἔγωγε, ex Hesiodo. Hæmerus pene iisdem verbis, βεχθὲν δὲ τε νήπιος ἔγωγε. Vide Ciliad. Factum stultus cognoscit ; et quod continenter sequitur, malo accepto stultus supit.

τό τε ἄστατον τῆς τῶν ἀνθρώπων τύχης συνορῶν (οἱ γάρ πρὶν μέγала φυσῶντες, καὶ οὐδ' ἄκροις ὡς δεχόμενοι τὴν ἐπὶ βασιλεῖ δουλείαν, ἀλλὰ καὶ τὸν περὶ αὐτὴν ὠμῶς καὶ ἀπανθρώπως κατατερόντες, καὶ πολλὴν ἐπιβέβημένοι αὐθάδειαν καὶ θρασυτέτα, νῦν ἤκουσι ταπεινοὶ καὶ δεδακρυμένοι ὑπὸ μεγάλων πιεσθέντες συμφορῶν καὶ δεδμένοι ἐκεῖνα, & εἰ τότε αὐτοῦ συμβουλευόντος ἐπέθοντο, οὐκ ἂν εἰς τοιαύτας κατέστησαν ἀνάγκας)· ἔπειτα ἐννοῶν καὶ οἴας πῶλεως πάντα ἀρίστης ἢ Ῥωμαίων ἡγεμονία ἀποστρεφίσθαι μέλλει, ἐδάκρυσε μὲν ἐπὶ μικρῶν· εἶτα ἐχρημάτισε τοῖς πρέσβεισι, καὶ τῶν τε ἡμαρτημένων παρείχετο συγγνώμην, καὶ χρηστότερα ἐπίειξεν ὑπειθῆαι, ὡς πᾶν ὅτιοῦν ὑπὲρ αὐτῶν ποιήσων. Ἐκείνους μὲν οὖν οὕτως ἐψυχαγωγῆσι λόγοις ἐκ τῆς πολλῆς ἀθυμίας ἀνακτώμενος. Τούς ἐκ Βυζαντίου δὲ αὐθις πρέσβεις μετακαλεσάμενος; Ὅρατε, εἶπεν, ὅσων συμφορῶν ἀτιος Ῥωμαῖοις ὁ πόλεμος κατέστη; τὰς γὰρ ἐσπερίους ἤδη πάσας πόλεις ἐποίησαντο ὑφ' ἑαυτοῖς οἱ Τριβαλοί. Δέδοικα δὲ μὴ τούτου μηχανομένω, καὶ Μακεδονίας ἀρξῶσι παντάπασιν. Ἦδη γὰρ οὐκ ὀλίγας ἔχουσι. Φεραῖοι δὲ, ὡσπερ ἠκούσατε παρὰ τῶν πρέσβων, εἰ μὴ τινος παρ' ἡμῶν ἐπικουρίας τύχουσιν, οὐκ ἂν ἔτι πρὸς τὸν πόλεμον ἀντέχειν δύναιτο, λιμῶ καὶ πειλορχία πιεσθέντες. Ἐξέστιν οὖν ὑμῖν ἤδη τὸ τοῦ πολέμου κέρδος συνορᾶν. Ἐγὼ δὲ ὑμῶν θαυμάζω, ὅθεν οἴσθε δύσασθαι βασιλείαν ἔχειν, τῶν συγχόντων αὐτὴν εὐπόρουντες οὐδενός. Οὐτε γὰρ ἐστὶν ἐν ὑμῖν, ὅς ἂν τῶν ἄλλων ἀρχεῖν δύναιτο, καὶ πρῶτον ποιῆσθαι τῶν κοινῶν, εἰ μὴ ποῦ γε φαίτε παρακοιμώμενον. Οὐτε γὰρ βασιλεὺς διὰ τὴν ἡλικίαν τὴν Ῥωμαίων ἀγεῖν δύναιται ἀρχὴν, ἥ τε βασιλεὺς ἢ τοῦτου μήτηρ οὐ διὰ τὴν γυναικείαν ἀσθένειαν μόνον, οὐ γὰρ ἂν ἐξαρκοίη πρὸς τοσοῦτον πραγμάτων ἔργον, ἀλλὰ καὶ τὸ τὴν ἐξουσίαν ὑπὸ τῶν ἀρχόντων περιηρησθαι, ὡσπερ ἐν φρουρᾷ διάγει τοῖς βασιλεῖσι, ὀλίγον ἀποδέουσα τῶν ἐν δεσμοτηρίῳ διαγόντων. Τί γὰρ ἐκαίνων διενήνοχεν, εἰ μὴδὲν μῆτε βουλευσασθαι, μῆτε πρῆξι τῶν δεόντων δύναιται, ἀλλὰ τοῖς ἐψηφισμένοις ὑπὸ τῶν ἀρχόντων ἐπείσθαι ἀνάγκην ἔχει; Τὰς τε πόλεις ἀπολούεκατε, τὰς μὲν αὐτοῖς; Μυστοὶ παραδεδωκότες, ἐν' ἔχοι τε συμμάχους ἐπ' ἑμὲ, τῶν δ' ὑπὸ Τριβαλοῖς δεδουλωμένων. Καὶ αἰλειπόμενοι δὲ, ἔτι πρὸς ἑμὲ τε καὶ ὑμᾶς διηρημένοι, τὰ μὲν αὐτὰ ἐφ' ἑαυτὰς στασιάζουσαι καὶ διαφθειρόμεναι, τὰ δ' ὑφ' ἡμῶν ἐξῶθεν πολιορκούμεναι καὶ ἐξανδραποδιζόμεναι, καὶ τὰ δεινότατα ὑπομένουσαι, εἰς ἐσχάτην ἀπορίαν ἤλασαν, καὶ ὀλίγου ἀποδέουσι τῶν ὑπὸ πολεμίοις γενομένων. Χρημάτων τε πόρος οὐδαμῶθεν· τὰ τε γὰρ ἀποκείμενα ἀνάλωται, καὶ τὰ κειμήλια ἀποδέδοται βασιρικά εἰς τοὺς καλοὺς ἀποστόλους, ὅθεν ὕλησις οὐδεμίαν περιγίνεται (ἐγὼ γάρ

A fortunæ mutabilitatem perpendens (qui enim prius superbia inflati, nec verbum audire de subjectione sustinuerant, quin etiam legatum crudeliter, immatuerque dissecuerant, et se perquam conuincunt, ac praefidentes ostenderant, 614 ii nunc humiles, et perfusi lacrymis, pressi calamitatibus veniebant, et illa petebant, in quibus si tunc utiliter suadenti obtemperassent, in tam acerbos casus nunquam incidissent), deinde considerans qualem urbem, nempe modis omnibus praestantissimam, Romanum imperium amitteret, continere lacrymas non potuit. Tum legatis respondens, veniam commissorum dedit, bonoque animo esse iussit, se eorum causa facturum omnia. Istiusmodi verbis eos deliniebat, et ex magnis angoribus ac desperatione recreabat; iterumque Byzantinos legatos accersens: Videtis, inquit, quas ærumnas Romanis bellum hoc generarit? occidentales enim urbes universas suæ ditioris ac potestatis Triballi fecerunt; timeo, ne etiam tota Macedonia potiantur, cujus oppida in præsens non pauca obtinent. At Pheræi, quod ex ore legatorum percepistis, a fame et hoste simul obsessi, nisi a nobis succurratur, diutius se tueri non poterunt. Licet igitur jam, quantum lucri e bello factum sit, discere. Equidem miror unde putetis posse vos imperium retinere, cum qui ipsum defendat, et conservet, habeatis neminem; neque enim inter vos est, qui præesse aliis, et communi providere sciat, nisi fortasse præfectum cubicularii nominetis. Nam nec imperator propter impubertatem ætatem Romanum principatum rexerit et Augusta ejus mater non solum propter feminæ imbecillitatem tantæ rerum moli sustinendæ impar est, sed etiam potestate ab archontibus spoliata, in palatio non secus atque in custodia manet, parumque ab iis differt, qui in carcere victitant. Quid enim differat, amabo, si ei nihil neque consultare, neque agere quod opus sit conceditur, vel illorum decreta probare et sequi cogitur? Urbes autem perdidistis; nam alias ipsi Mœsis pretium societatis contra me didistis, alias Triballi subegerunt, reliquis inter me vosque divisit, earum partim intestinis agitantur discordiis, et sibimet exitio sunt; partim a nobis foris obsessæ, jugum accipere coactæ, gravissimisque atriæ incommodis, in extremas difficultates conjectæ sunt: nec alia fere conditione sunt, quam si ab hostibus subjugatæ forent. Pecuniæ facultas nulla. Nam et ærarium est exinanitum: et thesauri absumpti, ornamentaque imperatoria divendita (43), et in egregias istas classes, unde nulla rediit utilitas, impensa sunt (de nostra enim tam immensa pecunia taceo) 615 et

#### Jacobi Pontani notæ.

(43) Κειμήλια βασιρικά, quæ ab imperatoribus in thesauris reponuntur, peculiaria quedam, ut sunt gemmæ, et quæ Germanicolatini vocant clenodia. Dicuntur item ἐπίσημα vel σύμβολα. Sic Græciæ prætor, quem Leunclavius sæpe producit, ait, recepta Constantinopoli venisse in manus

Græcorum imperatoria. Balduini II symbola, quæ quidem hæc fuerint: Calyptra, formæ Latine usitata, et unionibus distincta, cum lapillo rubri coloris in vertice capitis; calceamenta cocco tincta; gladius, vagina de coccinei coloris serico facta, vestitus.

publica vectigalia vastata regione defecerunt. Adde-  
 nuc, quod opulenti, et imperatoris defuncti in go-  
 bernando administri, alii quod nihi vellent, pecu-  
 niis spoliati, et variis antea vexati modis, nunc  
 carceres incolunt: alii quoniam cernentes quan-  
 tam vim incommodorum hoc bellum esset paritu-  
 rum (quanquam ejusdem priorarii auctores lidem  
 ipsi fuissent) pacis mentionem intulissent, domi  
 nunc, jussu præfecti cubiculi sedent, quod et pro-  
 tostratori modo contigisse intelligo; et pars exer-  
 citus, quæ mihi favere visa est, perii; altera pars,  
 ut suspecta, contemnitur; quæ restat, modica est.  
 Unde igitur, quæso, imperium constituētis ac fir-  
 mabitis, cum quod vos tueri ac servare possit nihil  
 habeatis? Quæ omnia et vos ponderare, et impera-  
 trici, ac patriarchæ, cæterisque nuntiare, commu-  
 niterque pacem decernere, nec insano consilio  
 etiam parvas istas principatus Romani reliquias  
 disperdere oportet. Cum legati in uno tantum con-  
 tradixissent, affirmassentque, imperatricem non  
 ut ei renuntiatum esset, ab archontum judicio ac  
 sententia pendere: sed per se esse rerum domi-  
 nam, quæque sibi viderentur, ea facere, omnibus  
 ei accurate obedientibus: At ego, inquit, nisi liqui-  
 dissimè scivissem quid dicerem, nihil frustra teme-  
 reque protulissem. Quod si vos ignoratis, rei peri-  
 culum faciam. Chrysobergi enim legato meo com-  
 mittam, quæ solus soli imperatrici iudicet, quod et  
 alias consuevi. Si ea facere ab ipsis archontibus  
 permittetur, certum erit, licere ei quæ velit. Sin  
 ad se referri jusserint, non alia probatio require-  
 tur, qua me verum de illa dixisse cognoscatis. Hæc  
 locutus, simul cum illis Chrysobergem mittit, die-  
 bus quindecim ad deliberandum præfinitis; dein  
 Pheris præfectum designat, et Cralem per oratores  
 fœderis juramentorumque admonet; se ea servare  
 docet, ipse ne violet, rogat: sed a Pheræorum jam  
 sibi deditorum oppugnatione desinat, et bello at-  
 teneatis, pro eo ac possit, opituletur: Pheræos spe  
 bona implet, dum se brevi ad eos venturum, et  
 quatenus habeant, iis consulturum spondet. At-  
 que cum hac sponse et illos legatos dimittit.  
 Momitziji autem milites abeuntibus occurrentes, par-  
 tem eorum ceperunt, ac rebus ablatis postea nudos  
 dimiserunt: pars altera omnibus relictis impedi-  
 mentis, cum vix effugisset, ad imperatorem reversa  
 est. **616** Qui majorem in modum irascens, quod  
 urbis periculum videbat, quomodo injuriam maxi-  
 mam a Momitzilo persequeretur quærebatur. Byzanti-  
 ni legati ad Augustam reversi, archontibus lega-  
 tionem renuntiaverunt, atque etiam litteras patriar-  
 chæ reddiderunt. Qui se felici quem sperabant  
 successu frustratos doluerunt. Chrysobergem porro  
 advocatum interrogarunt, si quos nuntios ferret.  
 Respondit ille, de communi eorum legatione non  
 plus habere se quod nuntiaret, quam in litteris po-  
 situm esset: separatim habere, quæ imperatrici  
 dicat, quæ jussu sit soli, nemine alio præsentē  
 dicere. Illi instant, ut sibi ea arcana detegat: et

τὰ ἡμέτερα τοσαῦτα δευτα λέγειν, καὶ αἱ πρόσδοι  
 ἐκλελοιπάσι τῶν κοινῶν τῆς χώρας διεφθαρμένῃς.  
 Πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ οἱ μέγα δυνάμενοι καὶ βασιλεῖ  
 συμπράττοντες πρὸς τὴν ἀρχὴν, οἱ μὲν, διὰ τὴν εἰς  
 ἐμὲ εὐνοίαν χρημάτων ἀποστερηθέντες, καὶ πρὸς  
 πείραν πολλῶν πρότερον κακῶν ἐλθόντες, νῦν οἰκοῦσι  
 δεσμοτήρια· οἱ δ' εἶ ἐμνήσθησαν εἰρήνης, ὁρῶντες  
 οἱ κακῶν ὁ πόλεμος χωρήσει, καίτοι γε κάκεινοι  
 τοῦτου αἰτιώτατοι γεγενημένοι, ἀπρακτοὶ κἀθηνται  
 ἐν ταῖς οἰκίαις, οὕτω προστεταγμένοι ὑπὸ περιχο-  
 μωμένου ὡς περ ἀκούω καὶ πρωτοστράτορα τὸν  
 Συναδηνὸν πέπονθέναι νῦν. Καὶ ἡ στρατιὰ δὲ, ἡ μὲν  
 διεφθαρτο δοκοῦσα εὐνοεῖν ἐμοί, ἡ δὲ ὑποπτευομένη  
 ἀμελεῖται. Τὸ λοιπόμενον δὲ ὀλίγον. Πόθεν οὖν οἴεσθε  
 τὴν ἀρχὴν συστήσασθαι ὑμῖν μηδὲν ἔχοντες τῶν σώ-  
 ζειν δυναμένων; Ἄ πάντα χρὴ καὶ ὑμᾶς, σκεψάμενους,  
 καὶ βασιλίδι, καὶ πατριάρχῃ, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀπαγ-  
 γειλαντας, τὴν εἰρήνην ψηφίσασθαι κοινῇ, καὶ μὴ  
 διὰ κακοβουλίαν καὶ τὰ μικρὰ λείψανα ταῦτα, ἀ τῆς  
 Ῥωμαίων ὑπολείπειται ἡγεμονίας, διαφθεῖραι. Τῶν  
 πρέσβεων δὲ, πρὸς οὐδὲν ἕτερον ἀντιπρόντων τῶν  
 εἰρημένων, ἡ δὲ ἡ βασιλὶς οὐχ ὡς περ ἠγγελοῦ αὐτῶν,  
 τοῖς βουλευμασι τῶν ἀρχόντων ἐπεσθαι ἀ ἀρχὴν ἔχει,  
 ἀλλ' αὐτῆ τῶν πραγμάτων οὐσα κυρία, τὰ δοκούντα  
 πράττει, πάντων δουλευόντων ἀκριθῶς, οὐδὲν ἄν,  
 εἶπεν εἰκῆ καὶ μάτην ἐξενήνεκτο παρ' ἐμοῦ, εἰ μὴ  
 σαφέστατα ἦδεν ὡς περ ἔχει εἰρησόμενον. Εἰ δ' αὐτοὶ  
 ἀγνοεῖτε, πείραν ἐγὼ ποιήσομαι τοῦ πράγματος, εἴ  
 ἤς ἔσται καὶ ὑμῖν καταφανὲς εἰρημένον ὡς περ ἔχει.  
 Χρυσοβέργῃ γάρ τῷ παρ' ἐμοῦ πρεσβεύοντι λόγους  
 ἀναθήσω τινας, ὡς τ' αὐτοῦς μόνος μόνῃ βασιλίδι  
 ἀπαγγέλλειν, ὡς περ εἶωθα καὶ πρότερον ποιεῖν. Εἰ  
 μὲν οὖν ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦτο πράττειν συγχε-  
 ρηθῆ, εὐδὴλον ὡς ἐξεστὶν αὐτῇ πράττειν ἅτινα ἂν  
 ἐθέλῃ· ἂν δ' ἐπ' αὐτῶν κελεύσῃ τοὺς λόγους ἀπαγ-  
 γέλλειν, μηδεμίαν ἐτ' ἔραν ἀπόδειξιζιν ζητεῖν τοῦ τλήθῃ  
 περὶ αὐτῆς εἰρήσθαι. Τοιαῦτα εἰπὼν, συνεξέπεμπε  
 αὐτοῖς ἅμα καὶ τὸν Χρυσοβέργῃν, πεντεκαίδεκα προ-  
 θεσμῶν ἡμερῶν πρὸς διάσκεψιν διδούς. Ἐκεῖνοι δὲ  
 Φεραῖοι; τε ἀρχοντα ἐπίστη, καὶ πρεσβεῖαν ἐπέμπε  
 πρὸς Κράλην, καὶ ὑπεμίμησε τῶν ὄρκων καὶ τῶν  
 συνθηκῶν τῶν πρὸς αὐτὸν. Οἷς αὐτὸς ἐμμένων, ἔξῃου  
 κάκεινον μὴ διαλύειν, ἀλλ' ἀφίστασθαι Φεραίων αὐτῷ  
 προσχωρησάντων, καὶ μήτε πολεμεῖν, ἀλλὰ καὶ ὅσα  
 δυνατὰ συναίρεσθαι πολλά κεκαχωμένοις ὑπὸ τοῦ  
 πολέμου· αὐτοῖς τε Φεραίοις ἐλπίδας ὑπετίθει χρη-  
 στοτέρως, ὡς τάχιστα ἀφείξομενος παρ' αὐτοῦ, καὶ  
 προνοίας τῆς δεούσης ἀξιώσων. Τοιαῦτα μὲν ἐπαγ-  
 γεῖλαμενος ἐξέπεμπε κάκεινους. Οἱ ἐκ τοῦ Μομιτζί-  
 λου δὲ ἀκούσας συντυχόντες, τοὺς μὲν καὶ συνδραβῶν  
 αὐτῶν, οὐς ὑστερον ἀπέλευσαν γυμνοῦς· οἱ δὲ, μῶϊς  
 διαδρῶναι δυνηθέντες, αὐτοῖς πρὸς βασιλέα ἐπανήκον,  
 πᾶσαν ἀπολέσαντες ἀποσκευὴν, ἐφ' οἷς ἄγαν ἤχθετο  
 ὁ βασιλεὺς ὁρῶν τὴν πόλιν κινδυνεύουσαν, καὶ ἐξίτη  
 ὅπως ἀμύνουτο Μομιτζίλιον βιάπτοντα τὰ μέγιστα.  
 Οἱ ἐκ Βυζαντίου δὲ πρεσβεύται, ἐπεὶ πρὸς βασιλίδι  
 ἐπανήκον, ἀπήγγελλον δὲ τοὺς ἀρχουσι ἐκ περὶ τῆς  
 πρεσβεῖας, καὶ τὰ πρὸς πατριάρχῃν γράμματα πα-  
 ρείχοντο. Οἱ δὲ ἤχθετο ἀποτυχόντες ὧν ἐνόμιζον

κατωρθωμένα. Μεταπαραμύθενοι δὲ καὶ Χρυσόθερος ἄνεπτε conetur, quod obtineri non possit. Eo asseverante, nulli alteri enuntiaturum, flagellis secreta illa expressuros interminantur. Cum ad minas staret imperterritus, plagas incutiunt. Is nihilominus, quamvis acerbiora auderent, se arcana celatum affirmabat: scientemque probe quæ in Brulam de pace legatum antea designassent, ad qualemcunque eorum vexationem petulantiamque sufferendam promptum et alacrem venire. Chrysoberges adeo intrepidus et ad horribilia quæque excipienda paratus erat. Archontes ut in aere se piscari viderunt, ipsum, et a quo veniebat, multis probris considerunt: homineque eodem die civitate pulso, de eo legato apud imperatricem ne mutiverunt quidem. Ille ad imperatorem reversus, quid sibi accidisset narravit. Qui pacis spe projecta, Garelam cum copijs abiit, cujus præfectus Contostephanus non illibenter ei se cum oppido tradidit, in quo et Joannes Cantabolenus unus e domesticis Augustæ ministris adductus est. Quem subito, nulla re spoliatum, Byzantium mittens, rursus rogat bellum sedari, et ne per mutuum eorum contentionem Romani damnis macentur irreparabilibus. Cæterum patriarcha et reliqui bellum, ut semper, malebant.

κατωρθωμένα. Μεταπαραμύθενοι δὲ καὶ Χρυσόθερος ἄνεπτε conetur, quod obtineri non possit. Eo asseverante, nulli alteri enuntiaturum, flagellis secreta illa expressuros interminantur. Cum ad minas staret imperterritus, plagas incutiunt. Is nihilominus, quamvis acerbiora auderent, se arcana celatum affirmabat: scientemque probe quæ in Brulam de pace legatum antea designassent, ad qualemcunque eorum vexationem petulantiamque sufferendam promptum et alacrem venire. Chrysoberges adeo intrepidus et ad horribilia quæque excipienda paratus erat. Archontes ut in aere se piscari viderunt, ipsum, et a quo veniebat, multis probris considerunt: homineque eodem die civitate pulso, de eo legato apud imperatricem ne mutiverunt quidem. Ille ad imperatorem reversus, quid sibi accidisset narravit. Qui pacis spe projecta, Garelam cum copijs abiit, cujus præfectus Contostephanus non illibenter ei se cum oppido tradidit, in quo et Joannes Cantabolenus unus e domesticis Augustæ ministris adductus est. Quem subito, nulla re spoliatum, Byzantium mittens, rursus rogat bellum sedari, et ne per mutuum eorum contentionem Romani damnis macentur irreparabilibus. Cæterum patriarcha et reliqui bellum, ut semper, malebant.

κατωρθωμένα. Μεταπαραμύθενοι δὲ καὶ Χρυσόθερος ἄνεπτε conetur, quod obtineri non possit. Eo asseverante, nulli alteri enuntiaturum, flagellis secreta illa expressuros interminantur. Cum ad minas staret imperterritus, plagas incutiunt. Is nihilominus, quamvis acerbiora auderent, se arcana celatum affirmabat: scientemque probe quæ in Brulam de pace legatum antea designassent, ad qualemcunque eorum vexationem petulantiamque sufferendam promptum et alacrem venire. Chrysoberges adeo intrepidus et ad horribilia quæque excipienda paratus erat. Archontes ut in aere se piscari viderunt, ipsum, et a quo veniebat, multis probris considerunt: homineque eodem die civitate pulso, de eo legato apud imperatricem ne mutiverunt quidem. Ille ad imperatorem reversus, quid sibi accidisset narravit. Qui pacis spe projecta, Garelam cum copijs abiit, cujus præfectus Contostephanus non illibenter ei se cum oppido tradidit, in quo et Joannes Cantabolenus unus e domesticis Augustæ ministris adductus est. Quem subito, nulla re spoliatum, Byzantium mittens, rursus rogat bellum sedari, et ne per mutuum eorum contentionem Romani damnis macentur irreparabilibus. Cæterum patriarcha et reliqui bellum, ut semper, malebant.

## CAPUT LXXVI.

*Castella dedita. Causa defectionis et deditiois Batatzæ. Remuneratio illius et cognatorum. Sultani satrapæ beneficentia. Obsuetudo diliculo prandendi. Chores cives terræ motu ob maledicentiam puniuntur. Ignoscitur iis ab imperatore. Muri Choræ reedificantur. Studiosi imperatoris exterminantur, et ad imperatricem reditur.*

Βασιλεὺς δὲ καὶ τὴν μεγάλην εἰς Καρύαν φρούριον τι ὀμολογῆσαι. Ἐνθα διατριβόντι καὶ πρωτοκυνηγὸς ὁ Βασιλεὺς πρόσχωρησε μετὰ τῶν συγγενῶν ὄντων οὐκ ἄλλων· καὶ τότε Πολύβοτον πόλιν Θρακικὴν ὑπὸ τῶν συγγενῶν κατεχομένην προσῆγε βασιλεῖ, καὶ Τηρίστασιν τὸ φρούριον ὁ πρότερον αὐτὸς, ἐτι βασιλέως Ἀνδρονικοῦ περιόντος, οἰκαίους ἀναλώμασιν ἐτελείετο· ἐρασκέ τε ὡς ἐν μὲν ταῖς ἀρχαῖς τοῦ πολέμου μάστιγας, νομισσας περὶ βασιλέα ἠγνωμονημέναι, καὶ τοῖς ἐκείνου παισὶν ἀδικῶς ἐπιβουλεύειν, καὶ παραιρησθαι τὴν ἀρχὴν, ἀποστῆναι τε αὐτοῦ διὰ τῶν νομιζομένων ἀδικιῶν, καὶ πολεμεῖν ἀπάσῃ δυνάμει· τοῦ χρόνου δὲ τριβομένου καὶ τῶν Ῥωμαίων ἀπολλυμένων ἀκλεῶς ὑπὸ τοῦ πολέμου, ὄρων ὡς βασιλεῖ μὲν τὰ τε Ῥωμαίους κοινῇ συνοίσοντα, καὶ τοῖς βασιλέως σπουδάζεσθαι παισὶ, παρακοιμωμένῳ δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἀγούσι τῶν Ῥωμαίων τὴν ἡγεμονίαν, οὐδὲν ἐστι προὔργου, ἢ πάντα διαφθειραντας ἐκείνους ἀρχεῖν, βασιλέως δὲ τοῦ παιδὸς ὀλίγα, ἢ οὐδὲν φροντίζοντας, καὶ τῆς τῶν ἄλλων σωτηρίας, συνιδὼν τε ἐκ τῶν γενομένων, ὡς ἐκείνοι ἀδικοῦσιν καὶ διαφθεροῦσιν φαυλότῃ τροπῶν τὴν ἀρχὴν Ῥωμαίων, ἀποστῆναι τε ἐκείνων, καὶ προσχωρῆσαι βασιλεῖ· καί τοι γε με-

Imperator castellum quoddam magnam Caryam deditioe acquirit. Illic versanti et venatorum princeps Batatzes cum cognatis 617 non paucis se permisit: et Polybotum urbem Thraciam a necessariis suis occupatam, in ejusdem silem adduxit: et Teristasin oppidulum, quod ipse prius imperator, vivo Andronico, suo sumptu muris circumdederat. Hic Batatzes fatebatur, se in primordio belli hujus, cum putaret eum in imperatorem demortuum esse ingratisimum, et ejus filiis scelerate insidiari, iisque imperium eripere, se ab eo defecisse, et contra quantum valuisset pugnavisse. Tempore autem labente, et Romanis nulla cum laude bello intereuntibus, cum observaret, ipsi communes Romanorum et liberorum imperatorum rationes cordi ac studio esse; præfecto autem cubiculi, et aliis, in quorum manu esset imperium, nihil esse tam optatum, quam ut occisis omnibus ipsi regnarent, imperatoris vero pueri et cæterorum salutem eos parvi aut nihili pendere: cum item ex factis notaret, esse homines improbos, et jvitiiositate sua imperium Romanum perdere, ab illis ad ipsum transiisse, quamvis causas ipsis studendi non leve haberet. Nam et filio suo patriarchæ filiam despon-

derat, et suam magni ducis filio conjunxerat. Sed quamvis affinitate et necessitudine cum iis ita copulatus esset, tamen mores eorum detestatum, facere ab imperatore inalle. Imperator virum libenter accipit, et tum de oratione hac, tum de iudicio gratias agit, eumque pro isto erga se animo, et quod ad suas partes accessisset, remunerans, magnum stratopedarcham creat; cognatis aliis cuique pro portione honores et annuas mercedes attribuit. Post cum illo Teristasin veniens, castellum eo tradente occupat. Finitima quoque castella et oppidula se dedunt. Calliopolis et Hexamilium, qualemcumque potius obsidionem sustinendam, quam deditionem ei faciendam arbitrantia, resistunt. Adhuc in Chersoneso manebat, cum Sulimanus unus ex Asiæ satrapis, qui in eam peninsulam cum exercitu trajecerat, Ægospotami in colloquium veniens, equos, arma et non exiguum militum manum ad auxilium ei donavit. A quo vicissim comiter acceptus, in Asiam rediit. Imperator reliqua oppida in potestatem adduxit, et Myriophyti in amplis ædibus, duas contignationes habentibus pernoctavit. Consueverat autem propter brevitatem diei (ut hibernis mensibus) et quod necesse erat usque ad noctem equo insidere **618** (non enim inveniebant, ubi descendentes pranderent, tota Thracia in solitudinem, præter urbes, bello relecta), mox ipso diluculo pragdere, et sic diem traducere. Comitibus itaque ad observandam consuetudinem impellentibus, non parvi, cibo se quidem indigere affirmans, a semetipso autem ad discessum urgeri: statimque jussi equos conscenderunt, et ad oppidulum aliud, Choram dictum, Myriophyto non procul remotum, quod nondum se dediderat, venerunt. Imperator per caduceatorem cives salutavit, eosque ad deditionem hortatur. Illi pro eo, ut resalutarent, malo fato ipsum advenisse aiunt: si eos oppugnet, a muris impigerrime se defensuros. Caduceatori eos reprehendenti, quod imprudenter atque confidenter imperatori salutanti responderent, alium se habere imperatorem inquirunt, Cantacuzenum nullo loco ducere: moxque contumelias in illum ingeminant. Quas cum adhuc funderent, terra tremuit horribiliter: quo tremore mœnia oppidi procubuerunt, domorumque amplius duæ partes, et sepulti ruina ædium ac mœnium plures trecentis. Qui salvi restabant, extra oppidum accurrere obtestantur ne se cum liberis in servitute a Barbaris abripiendos deserat. Eadem hora, eodem terræ motu ædes in quibus pernoctarat, a fundamentis corruerunt, divinaque providentia circa imperatorem eluxit, quæ certo periculo ipsum liberavit. Si enim comites hortantes audiens, illic cibo corpus refecisset, cum non paucis de suis procul dubio obritus periisset; adeo breve tempus intercesserat. Jam vero cum miles oppidum Choram ut hostile vellet diripere, et Persæ quod reliquum erat civium captivum ducere aggredierentur, imperator superveniens vetuit, oppidumque intactum serva-

γάλας ἀφορμὰς ἔχων τῆς πρὸς αὐτοὺς εὐνοίας· τῷ τε γὰρ υἱῷ συνῴκισε τοῦ πατριάρχου θυγατέρα, καὶ τὴν αὐτοῦ τῷ μεγάλῳ δουκὶ υἱῷ ἐξέδωκε πρὸς γάμον, ἀλλὰ καὶ οὕτω; ἔχων συγγενείας πρὸς αὐτοὺς καὶ οικειότητος, βδελύξασθαι τε τοὺς τρόπους, καὶ τὴν παρὰ βασιλεῖ διατροφὴν ἐλεῖσθαι μᾶλλον. Βασιλεὺς δὲ ἀσμένως τε εἰδέετο, καὶ τῶν τε λόγων καὶ τῆς χρίσεως χάριν ὠμολόγει· καὶ τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας καὶ τοῦ προσεχωρηθῆναι ἀμειδόμενος, αὐτῷ μὲν τὴν μεγάλου στρατοπεδάρχου παρῆγο ἀξίαν· τοῖς ἄλλοις δὲ τῶν συγγενῶν, ἐκάστῳ ἀνὰ λόγως καὶ τιμὰς παρῆγο, καὶ προσόδους ἐτησίους. εἶτα σὺν ἐκείνῳ εἰς Τηρρίστασιν ἐλθὼν, ἐκεῖνον τε παρελάμβανεν, ἐκεῖνου παραδιδόντος, καὶ τὰ περὶ αὐτὴν πόλιν καὶ τὰ φρούρια προσεχώρουν. Καλλιούπολις δὲ καὶ Ἑξαμίλιον ἀντείχον, καὶ πᾶσαν δεινῶντο μᾶλλον ὑπομένειν πολιορκίαν, ἣ προσχωρεῖν τῷ βασιλεῖ. Ἔτι δὲ αὐτῷ περὶ Κερρρόνησον διατρέβοντι, Σουλμάν τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν σατραπῶν εἰς, εἰς Κερρρόνησον μετὰ στρατιᾶς περαιωθεὶς, συνείνετο τῷ βασιλεῖ ἐν Αἰγῶς ποταμοῖς, καὶ ἵππους τε παρῆγο, καὶ ὄπλα δῶρα καὶ στρατιᾶν οὐκ ὀλίγην συμμαχεῖν· φιλοφρονηθεὶς δὲ ὑπὸ βασιλέως καὶ αὐτῶς, ἀνέστρεφεν εἰς τὴν Ἀσίαν. Βασιλεὺς δὲ ἐκ μήπω προσχωρήσαντα πόλιν ἐπέκει, καὶ κατεδουλοῦτο, καὶ πρὸς Μυριόφυτον ἐλθὼν, ἠύλισατο τὴν νύκτα ἐν οἰκίᾳ μεγάλῃ διωρόφῳ· εἴβιστο δὲ διὰ τὴν βραχύτητα τῆς ἡμέρας, χειμῶν γὰρ ἦν, καὶ τὸ ἀνάγκην ἔχειν ἀκρι νυκτὸς ἐπιπικνον εἶναι, οὐ γὰρ ἦν ὅσοι τῶν ἵππων ἀποθάντας ἀριστον αἰρεῖσθαι, τῆς Θράκης ἀπάσης ὑπὸ τοῦ πολέμου ἀοικήτου γενομένης πλὴν τῶν πόλεως, ἀρχομένης εὐθύς ἡμέρας ἀριστῆν, καὶ οὕτω διημερεύειν· οἱ περὶ αὐτὸν δὲ κατὰ τὸ ἔθος ἀναγκάζοντες ποιεῖν, οὐκ ἠθέλησε δεῖσθαι μὲν τροφῆς εἰπὼν, ἀναχωρεῖν δὲ ἐπιγεῖσθαι οὕτως αὐτομάτως· αὐτίκα τε ἐπέδησαν τῶν ἵππων κελύσαντος ἐκεῖνου, καὶ πρὸς ἑτέραν πόλιν οὐ πολὺ διέχουσαν Μυριόφυτου, Χώραν προσαγορευομένην ἦλθον· ἔτι μήπω προσχωρήσαντα· πῆμψας τε ὁ βασιλεὺς, προσηγῆρευε τοὺς πολίτας, καὶ παρήγειν προσχωρεῖν εἰ δ' ἀντὶ προσγορίας, κακῶς ἦκειν ἔφασαν αὐτῶν αὐτοὺς δὲ ἀμυνεῖσθαι προθυμότερα ἂν ἐπὶ ἀπὸ τῶν τειχῶν. Τοῦ προσθευμένου δὲ κατηγοροῦντος, δι' ἀνοήτως καὶ θρασείως ἀποκρίνοντο βασιλεῖ προτιγαγορεύοντι, ἕτερον ἔφασαν ἐκεῖνο βασιλεία ἔχειν, αὐτὸν δὲ ἐν οὐδένω ἀγειν μοῖρα, καὶ ὕβρεις αὐτίκα κατέχεον αὐτοῦ πάλλας. Ἔτι δὲ περὶ τὰς ὕβρεις ἐκείνων ὄντων, σεισμὸς ἐγένετο ἐξαισιος οἶος, καὶ τὰ τε τείχη κατέπεπτε τῆς πόλεως, καὶ τῶν οἰκῶν ὑπὲρ τὰς δύο μοῖρας, καὶ κατεχώθησαν ὑπὲρ τῶν τειχῶν καὶ τῶν οἰκιῶν ὑπὲρ τριακοσίους. Ὅσοι δὲ διέφυγον τὸν κίνδυνον, βασιλεῖ προσέδραμον ἐλιθόντες, καὶ ἔδόντο μὴ σφὰς καὶ τέκνα περιδεῖν ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἀνδραποδισθέντας ἂν. Τῆς αὐτῆς δὲ ὥρας, ὑπὸ τοῦ σεισμοῦ ἐκεῖνου καὶ ἡ οἰκία εἰς ἣν ἠύλισατο ὁ βασιλεὺς τὴν νύκτα, κατέπεσεν ἐκ θεμελίων, καὶ ἡ περὶ βασιλεία τοῦ Θεοῦ πρόνοια ἐγένετο καταφανής, οὕτως ἐκ προδήλου κινδύνου βυσαμένον· εἰ γὰρ ἥσπερ οἱ περὶ αὐτὸν παρήγον, ἀριστῶν

ἐπιθετο ἐκεῖ, οὐδὲν ἂν ἐκώλυε μὴ πύτὸν τε καὶ τῶν Ἀ  
 συνόντων οὐκ ὀλίγους ὑπὸ τῆς οἰκίας καταχωσθῆ-  
 ναι· οὕτως ἦν βραχὺς ὁ μεταξὺ χρόνος· παραηλυθῶς.  
 Τῆς δὲ περὶ αὐτὸν στρατιᾶς ὠρμημένης τὴν πολί-  
 χνην ὡς πολεμίαν διαρπάζειν, καὶ τῶν Περσῶν τοὺς  
 ὑπολειπομένους ἀνδραποδίζειν ἐπιχειρούντων, ἐκώ-  
 λυσεν ὁ βασιλεὺς ἐλθὼν, καὶ περιέσωσε τὴν πολίχνην·  
 καὶ διπλᾶς ἀπέδιδου τὰς εὐχαριστίας τῷ Θεῷ, τοῦ τε  
 ἀπὸ τῆς καταπεσοῦσης οἰκίας αὐτὸν καὶ τοὺς συν-  
 όντας περισωθῆναι, καὶ τοῦ τὴν Χώραν οὕτως·  
 ἐτοίμην προκειμένην ἐπὶ τὴν διαρπαγὴν περιέσωσι  
 δυναθῆναι. Ἐπειτα αὐτοῖς τῶν εἰς ἐκεῖνον ὕδρων  
 συγγνώμην παρασχόμενος, καὶ ἄρχοντας ἐπιστήσας,  
 οἱ τὰ τελεῖα ἀναστήσουσιν, ἀπῆρην ἐκείθεν πρὸς τὰς  
 ἄλλας πόλεις. Οἱ δὲ ἐπιτεταγμένοι πρὸς τὸν τειχισμὸν κατὰ τὸ βασιλεῖ· πρόσταγμα πολλὴν εἰσνευ-  
 κάμενοι σπουδῆν, ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τῶν προτέρων ἀνέστησαν βελτίῳ καὶ ἐρρωμενέστερον. Ἐπεὶ δὲ οὐδε-  
 νὸς ἀνέδει πρὸς ἀπαρτισμὸν αὐτοῖς, ἐπιβουλεύσαντες οἱ κατὰ τὴν πολίχνην, ἐξήλασαν τοὺς βασιλέως  
 αὐτίς, καὶ βασιλεῖ προσεχώρησαν· καὶ πρὸς πολλῶν δυσχερῶν ἐλθόντες πείραν ἔχρισ οὐ καὶ Βυζαν-  
 τίου βασιλεὺς ἐκράτησε, διέμειναν πολιορκούμεγοι, καὶ κακῶς πάσχοντες ὑπὸ τῶν περιοικίδων πό-  
 λεων.

## CAPUT LXXVII.

*Magnus aux eum iterum exercitui praefectus. Per insidias Cantacuzenum conatur occidere. Minaces ad eum  
 litteras dat. Respondet acriter, eique sua merita ut ingratisimo, et summam improbitatem objicit. In  
 voce oikia arguitur; Apocauzum ut senem imbellem irridet. Heracleam venit, inde alio procedit. Persae  
 auxiliares loca circa Byzantium devastant. Fastus Apocauchi intolerabilis. Thraciae urbes se imperatori  
 dedunt; ejus in praefectis dimittendis humanitas. Comparatio imperatoris cum conjuratis, et ex horum  
 vituperatione illius laus eximia.*

Βασίλης δὲ ἡ Ἄννα καὶ ὁ πατριάρχης, ἠύξημένον β  
 ὄρωντες ἦδη Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα, καὶ πό-  
 λεις τε ὑποποιεσάμενον πολλὰς, καὶ στρατιὰν οὐκ  
 ὀλίγην ἔχοντα, νομίσαντες ἀπορία τοῦ κωλύσαντος  
 αὐτὸν ἠύξησθαι, τὸν μέγαν δοῦκα στρατηγὸν αὐτίς  
 ἐψηφίσαντο, καὶ ἐπέτρεψαν τὸν πρὸς ἐκεῖνον πόλε-  
 μον. Ὁ δ' εὐθύς τὴν στρατιὰν ὅση ἦν παραλαβὼν,  
 ἔλθεν εἰς Ἡράκλειαν· πυθόμενος δὲ περὶ βασιλέως  
 ὡς Χαριουπόλει ἐνδιατρίβει ὀλίγῳ πρότερον προσ-  
 χωρησάσῃ, λογιζόμενος τινὰ τοῦ δεσμοτηρίου ἐξαγα-  
 γῶν, ὃς τῆς εἰς βασιλέα ἕνεκα ἰδέετο εὐνοίας, καὶ  
 μετεωρίσας, πολλὰς ἐπαγγελλίας, εἰ δυναθῆναι βασι-  
 λέα ἀνελεῖν, ἔπειτα προφάσας ἕνεκα εὐπροσώπου,  
 καὶ γράμματα παρέσχετο πρὸς βασιλέα. Ἐδῆλου δὲ  
 τὰ γράμματα τοιαῦτα· ὡς πρότερον μὲν αὐτῷ  
 Αἰδυμοτείῳ ἐνδιατρίβοντι ἐπιστρατεύσας, συντεθειῆ  
 συγγενέσθαι· τοῦ καιροῦ δὲ κωλύσαντος τὴν συντυ-  
 χίαν, ἐκεῖνον μὲν οἴκαδ ἐπινεληθεῖν· αὐτὸν δὲ και-  
 ροῦ λαβόμενον ταῖς ὑπὸ βασιλέα τελοῦσας πόλεσιν  
 ἐπιστρατεύσαι, ἃ οὐκ ἐχρῆν ποιεῖν· ὅφ' ὦν ἀναγκα-  
 σθέντα καὶ αὐτὸν, καίτοι βουλόμενον οἴκοι διατρί-  
 βειν, εἰς Ἡράκλειαν ἰλθεῖν μετὰ τῆς στρατιᾶς. Εἰ  
 μὲν οὖν αὐτῷ πειθόμενος εἰς τὴν οἰκίαν ἐπανέλθοι,  
 κάλλιστ' ἂν ἔχοι· παύσαιτο γὰρ ἂν καὶ αὐτὸς τὴν  
 στρατιὰν ἀνονήτοις πόνοις κατατείνων· εἰ δ' ἑτέρως  
 ἔγνωκε, πλέον μὲν οὐδὲν εἶρεν· αὐτὸν δὲ εἰδέναι

vit, et duplicatas Deo gratias egit, tum quod a lapsu  
 domus ipsum cum suis asseruisset, tum quod Cho-  
 ram ita direptioni expositam ab ea servare potuis-  
 set. Posthæc conviciis ignovit, et ædilibus designa-  
 tis, qui muros reedificarent, ad alias urbes inde  
 progressus est. Porro fabri cementarii, pro mandato  
 imperatoris impigre laborantes, brevi spatio melio-  
 res ac validiores prioribus exstruxerunt: quibus  
 extrema jam manu imposita, incolæ comparatis in-  
 sidis, 619 imperatoris factionem rursus expule-  
 runt, et ad partes Augustæ defecerunt, atque in  
 multas difficultates et infortunia adducti, donec im-  
 perator Byzantium occupavit, obsidionem vicina-  
 rumque urbium injurias perpassi sunt.

Cæterum Anna imperatrix et patriarcha Canta-  
 cuzeni opes plurimum oppidorum copiarumque ac-  
 cessione crevisse animadvertentes, cum ideo fac-  
 tum arbitrarentur, quia defuisset, qui ejus incre-  
 menta impediret, magnum ducem exercitui de-  
 integro præficiunt, eique belli rationes commit-  
 tunt. Is nil cunctatus, cum totis copiis Heracleam  
 contendit. Audiens autem imperatorem esse Cha-  
 riopoli (44), quæ se nuper illi tradidisset, Longino  
 quodam e carcere (quo, ut Cantacuzeno amicus,  
 conjectus fuerat) educto, multisque promissis ere-  
 cto, si posset illi vitam adimere, honesti prætextas  
 gratia litteras quoque eidem ad eundem perferen-  
 das dedit. Earum hæc erat sententia: Se alias,  
 cum in illum Didymotichi degentem moveret,  
 colloctionem cum eo pepigisse, quam quia tem-  
 pus negaret, domum revertisse. Ipsum interea  
 opportunitate arrepta, urbes imperatori Joanni  
 subjectas, armis per nefas invasisse. Unde quan-  
 quam cæteroqui manere domi voluerit, cum  
 agmine militari Heracleam proficisci debuisset.  
 Quamobrem si sibi obsecutus, domum redeat,  
 rectissime facturum, et se quoque cessaturum ni-  
 lites suos inutilibus delassare laboribus. Si aliter  
 censeat, nihil se dicturum amplius, ipsum satis  
 scire, cui se statuat opponere; eundem enim esse,

## Jacobi Pontani notæ.

(44) Turcæ vocant hodie Cherepolin. Ab Athe-  
 niensi Charia dicta fuit. Nam præpotens mari po-  
 pulus Atheniensis ante bellum Peloponnesiacum,  
 propter amplitudinem classis et usum rerum  
 navalium, Cherronesum cum majori parte maritimæ

Thraciæ ac Macedoniæ, cum Perintho (nunc  
 Arachlea, quod idem est cum Heraclea), cum Sely-  
 bria, cum ipso Byzantio præsidebat: in eaque loca  
 semel occupata, colonias deducebat, Thucydidæ  
 Xenophonte, atque alijs testibus, etc. (Leunclavius).

quem pridem expertus fuerit. Imperator lecta epistola praefectum Apriorum, qui forte urbe jam dedita aderat, ad illum mittit, cum litteris hujusmodi: Legi quae scripsisti, praefecte cubiculi, et elucentem ex iis ostentationem atque arrogantiam tuam magnopere admiratus sum; valde **620** enim aetatem tuam dedecoras. Nam ut senex, de audacia pugnandi et spiritibus debebas remittere; tu vero juvenis timidior lepore, nunc aevi maturus velut aper furens ac violentos habes impetus. Nisi hoc dicas, te juvenem militem, etiam juvenili, ut conveniebat, fastu et confidentia fuisse. Macte virtute ob veritatem. Etenim cum tota vita mentiri consueveris, et sis concretus ex mendacio, nunc, cum dixisti me nosse qui tu sis, veritatem tam clare elocutus es, ut nihil supra. Scio enim optime, ex quali te conditione extulerim, et quod majora multo quam decuit in te merita contulerim. Cum vero imperator ob nequitiam tuam et mores vitiosos in carcerem te iratus conclusisset, ego te venia impetrata exemi, et in pristina fortuna collocavi: nec semel postea, sed saepe, cum ille debita scelerebus tuis supplicia irrogare vellet, ego illa, ejus ira mitigata a capite tuo averti, teque compluribus nec vulgaribus ornamentis auxi. Et cum me toties offenderes imperatore vivo atque mortuo (quod nec te oblitum, puto) omnes offensiones floccipendi, et sicut animali dossuario ad onera tantum portanda te usus, in reliquis, si quid perversitatis adhiberes, non curavi. Te autem adeo insigniter improbum futurum, hoc solum explorato non scivi. Existimabam enim, si occasio data foret, recordantem beneficiorum tam multorum magnorumque, ne corpori quidem tuo mea causa parsurum. At tu omnimodis contrariam institisti viam, et hominibus pravis ac perniciosis, sermonibus fraudulentis et callide meditatis obrepando, et pollicitationibus eos maximis circumducendo, hoc bellum non minus in commune Romanorum, quam in meum unius exitium induxisti: quos ut eorum recordia, et tua in amicos infidelitate dignissimum fuit, tenebris nimirum, quas merebantur, damnatis omnibus remuneratus es. Te igitur novi, ut ais, et ita quidem novi, ut nemo melius. Tu contra parum me videris nosse. Si enim scires qui ego sim, non adeo te mihi iniquum praeberes. Et quoniam inter alia etiam hortaris, ut domum revertar, propter veterem amicitiam tibi obtemperare certum est, nec prius quiescere, quam intra domum sim. Qui autem divino jussu Romanorum est imperator, eum nulla domus magis quam Romanorum imperium decet; quam ut ingrediar, sicut amicus tu bene mones, ipso pectore contendam, **621** captusque multa poenitudine, quod te effractum scio tam laboriose feci Heracleam petere, levandum te laboribus censeo, et die abhinc quarto ipse ad te veniam. Tum, si tibi placuerit post longiusculam quietem mecum configere, neque hanc tibi gratiam tardabo

ἄτω ἔγνωκεν ἀντικ' θίστασθαι· τὸν αὐτὸν γὰρ εἶναι ὄν παλαί· οἶδε· Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ τὰ γράμματα ἀνέγνω, τὸν ἀρχόντα Ἀπρίων, δεῖ παρ' οὐτῶ ἦν τῆς πόλεως προσχωρησάτης, ἔεμπε πρὸς αὐτὸν, τοιαῦτα ἀντεπιστείας· Ἀνέγνων σου τὰ γράμματα, παρακοιμώμενε· καὶ τὴν μὲν ἔγκειμένην μεγαλαυχίαν καὶ τὸν τύπον θαυμάζειν μάλιστα ἐπέπλε· πάνυ γὰρ ἀνάρμοστα τῇ ηλικίᾳ πράττεις· δέον γὰρ, διὰ τὸ γῆρας, τοῦ τολμήματος καὶ τῆς εἰς τὰς μάχας εὐψυχίας ὑφιέναι, σὺ δ' ἐν ἡβῃ μὲν ἦσθα δειλότερος· λαγῶ, νυκὶ δ' ἐν βαθεῖ γῆρξ οὐδενὸς τῶν ἐν ηλικίᾳ δοκεῖς ἀμειλιότερον ἔχειν τὴν ὁρμήν· εἰ μὴ τοῦτο φαίης, ὡς νέος στρατιώτης ὢν, ὥσπερ εἰκὸς ἐκτίσῃ καὶ νέον τύπον. Τῆς ἀληθείας δὲ σε καὶ πάνυ ἐπαινῶ· ἀεὶ γὰρ εἰλωθὸς παρὰ τὸν βίον καταψεύδεσθαι καὶ αὐτοψεύδους ὢν, νῦν με μάλιστα εἰδέναι σε εἰπὼν, πάνυ μάλιστα ἐφθέγγω τάληθες· οἶδα γὰρ σαφῶς ἐξ οἴας τύχης ἀνεκλόμην, καὶ ὡς ἤξιώσα μειζρόνων ἢ προσήκε· βασιλέως δὲ διὰ τὴν προσοῦσαν μοχθηρίαν καὶ τῶν τρόπων τὴν φαυλοτήτα, δεσμοτηρίῳ κατακλείσαντος πρὸς ὄργην, αὐτὸς ἐξήγαγον παραιτησάμενος, καὶ πρὸς τὴν προτέραν τύχην ἐπανήγαγον· καὶ οὐχ ἄπαξ, ἀλλὰ καὶ πολλάκις ὑστερον βουλομένου τοῦ βασιλέως τῆς πονηρίας κολάζεσθαι ἀξίως, αὐτὸς παρητούμην, διαλύων τὴν ὄργην, καὶ πολλῶν καὶ μεγάλων ἤξιόν ἀγαθῶν. Καὶ πολλάκις, καὶ βασιλέως περιόντος, καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν προσκακροῦκός, ὢν οὐδὲ σὲ ὀλομαι ἐπιελθῆσθαι, οὐδὲνα τῶν προσκαρούσεων λόγον ἐποιούμην, οἶόν τιμι ζῶψ τῶν ἀθροφῶρων πρὸς μὲν τὸ ἀχθοφορεῖν κεχρημένος· μόνον, τῶν δ' ἄλλων εἰ τι πρῆσσει δυστροπίας ἀμειλῶν. Ὅτι δὲ εἰς τσοῦτον ἐμελλες ἀτοπίας ἐκπεσεῖσθαι, τοῦτο μόνον σαφῶς οὐκ ἤδειν ὄμην γὰρ σε οὐδὲ σαρκῶν φείσεσθαι, καιροῦ καλοῦντος, ὑπὲρ ἐμοῦ, τὸ πληθὺς μεμνημένον καὶ τὸ μέγεθος τῶν εὐεργεσιῶν· σὺ δ' ἀντὶ τούτων ἐχρήσω τοῖς ἐναντιωτάτοις, καὶ μοχθηροῖς ἀνθρώποις καὶ τὰς γνώμας διεστραμμένους ἀπατηλαῖς καὶ περιέργοις λόγοις ὑπελθῶν, καὶ ταῖς τῶν μεγίστων ἐπαγγελίαις ἐξαπατήσας τουτονὶ τὸν πόλεμον, οὐδὲν ἦτον κοινῇ κατὰ Ῥωμαίων, ἢ κατ' ἐμοῦ κεικίηκα· οὐ; ἀξιώτατα ἡμείψω τῆς τε ἐκείνων ἀδειότητος, καὶ τῆς σοι προσοῦσης πρὸς τοὺς φίλους ἀπιστίας· ζῶπον πάντων καταψηφισάμενος, ὥσπερ ἦσαν ἀξιοί. **D** Σὲ μὲν οὖν, ὥσπερ ἔφη, πάντων μάλιστα ἐγὼ γινώσκω· σὺ δ' ἐμὲ πάνυ μοι δοκεῖς ἠγνωσμένα· εἰ γὰρ ὅστις ἤδεις ἐγὼ, οὐκ ἂν οὕτως ἠγνωσμένος· Ἐπεὶ δὲ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ οἰκადὲ παραινεῖς ἐπανελθεῖν, δοκῶ μοι διὰ τὴν ἀρχαίαν φιλίαν σοι πισθῆσεσθαι, καὶ μὴ πρὶν παύσεσθαι πρὶν ἐντὸς γενέσθαι τῆς οἰκίας. Ῥωμαίων δὲ ἔντι βασιλεῖ κελύσματι Θεοῦ οὐδεμία μᾶλλον ἐτέρα, ἢ ἡ Ῥωμαίων ἡγεμονία οἰκία προπρωδεστέρα· ἦν εἰσελθεῖν πᾶσαν ἐπιδείξομαι σπουδὴν, ἢ αὐτὸς τῶν φίλων ὢν παραινεῖς· πολλὰ δὲ μεταμελήσεις, ὅτι σε ὄντα γέροντα προσκευῶνα τσοῦτον πόνον ὑπομείναι, καὶ πρὸς Ἡράκλειαν ἐλθεῖν, ἔγνων δεῖν τε τῶν πόνων ἀναπαύειν, καὶ εἰς τετάρτην ἡμέραν αὐτὸς ἀφίξομαι πρὸς σέ. Καὶ εἰ σοι βέλτιον δοκεῖ διαγωνίσασθαι πολλῆς

ἀναπαύλης ἀπολαύσαντι, οὐδὲ ταύτην σοι τὴν χάριν ἀποκλήσω καταθεῖναι. Τοιαῦτα μὲν ἀντέγραψε καὶ βασιλεὺς· μετὰ δὲ τετάρτην ἐξ ἑκείνης ἦλθεν εἰς Ἡράκλειαν, καὶ περιέμεινε πρὸ τῶν πυλῶν ἐστῶς ἐφ' ἱκανόν· ἐπεὶ δὲ οὐδεὶς ἀντεπεξῆει, τὸ λοιπὸν ὀδεύσας τῆς ἡμέρας, ἠύλισατο τὴν νύκτα παρὰ ποταμὸν προσαγορευόμενον Ἄλμυρον, μεταξὺ Σηλυμβρίας καὶ Ἡρακλείας. Εἰς τὴν ὑστεραίαν δὲ ἐστρατοπέδευσαν παρὰ τὸ Δαφνίδιον λεγόμενον, ἐνθα βασιλεὺς μὲν ἔμεινε παρὰ τὸ στρατόπεδον ἅμυ ὀλίγων τῶν Ῥωμαίων· ἡ λοιπὴ δὲ στρατιὰ μετὰ τῆς Περισιχρῆς τὰ περὶ Βυζάντιον κατέδραμον πάντα ὄχι περιποντίδος, καὶ ἐκάκωσαν ἐς τὰ μάλιστα. Ἀπέκτεινάν τε γὰρ οἱ βάρβαροι πλείστους καὶ ἠδραποδίσαντο. Φεύγοντες τε πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ πλείους ἐμπύπτοντες ἐν τοῖς λέμβοις, ἢ ὄσους φέρειν ἦσαν δυνατοί, ἀλλως τε καὶ ὑπὸ τοῦ θορύβου ἀτακτοῦντες, ἀπεπνίγοντο ἀνατρεπόμενοι· καὶ παντοίως ἦν ὁ ὄλεθρος κατὰ τὴν ἐφοδὸν ἑκείνην· βοσκημάτων τε γὰρ ἤλασαν πλῆθος οὐκ ὀλίγον καὶ ἀνθρώπους αἰχμαλώτους τὸ βαρβαρικόν· καὶ τὰς πλείστας τῶν κωμῶν ἐνέπερσαν. Αἰτία δὲ μάλιστα τῆς τοσαύτης φθορᾶς ἐγένετο ὁ μέγας δούξ. Πολλὰ γὰρ μεγαλαυχῆσας καὶ φουσησας ὅτε ἐξήλαυνε Βυζάντιον, καὶ θαρρῆειν κελεύσας, ὡς οὐδεὶς ἀντιστήσεται τῶν πολεμίων, ἀλλὰ πάντας ἄρδην ἐπιφανεῖς διαφθερεῖ, ἐπεὶ ἐναντίως, ἢ αὐτὸς ἐπηγγέλλετο ἀπέβαινε, καὶ τειχῆρης κατὰ τὴν Ἡράκλειαν ἐγένετο, καίτοι δυνάμενος τὴν προσήκουσαν περὶ τὴν χώραν πρόνοιαν ποιεῖσθαι τὴν ἐφοδὸν ἀπαγγέλλων, ὁ δ' οὐδὲν ἐποίει τῶν δεόντων, ὡσπερ δεδοικῶς· μὴ τῶν πολεμίων ἤττων γεγονέναι ὑποπτεύοιτο· καὶ διὰ τὴν τοιαύτην ἄνοιαν πολλοῖς αἰτίως ἐγένετο μεγάλων συμφορῶν. Ἐκεῖνος δὲ τὴν μὲν εἰς Βυζάντιον αὐτοῦ ἐπάνοδον νομίζων ἀναγκαίαν εἶναι, ὑποπτεύων δὲ τὴν ἡπειρον, ὡς μεστὴν κινδύνων διὰ τὸ ἐπικρατεῖν τοὺς πολεμίους, διὰ τῆς θαλάσσης ἀνέστρεψε τριηρεῖ, τὴν στρατιὰν ἐκεῖ καταλιπὼν· καὶ αἰσχίστη ἔδοξεν ἡ ἀναχώρησις, καὶ ἀποδέουσα πολλῶν τῶν ἀπειλῶν. Βασιλεὺς δὲ ὁκτὴ ἡμέρας περὶ τὸ Βυζάντιον διατρέψας, καὶ κακώσας ἐς τὰ μάλιστα, ἀνέστρεφεν εἰς Θράκη, καὶ πᾶσαι πόλεις αὐτίκα προσεχώρου, τὴν ἐκ Βυζαντίου βοήθειαν ἀπογινώσκουσαι, πλὴν Αἴνου καὶ Ἑξαμίλου καὶ Καλλίου πόλεως. Τοὺς ἐν Αἰναῖσι δὲ ἄρχοντας συναγαγῶν, οἱ παρὰ βασιλίδος ἦσαν ἐπιτετραμμένοι τὰς ἀρχάς, καὶ πολλὴν περὶ αὐτοὺς ἐπιείκειαν καὶ ἡμερότητα ἐπιδείξαι μιν, κελεύσας τε μηδενὸς ἀποστρεφθῆναι τῶν ἐνόητων, ἐνίοις δὲ καὶ ἀναλώματα καὶ ἵππους παρασχόμενος· ὅσοι μὴ εὐπόρου εἰς Βυζάντιον ἀπέπεμπε, περὶ τῆς εἰρήνης αὐθις οὐ βασιλίδος μόνον, ἀλλὰ καὶ πατριάρχου καὶ ἄλλων δεόμενος ἀρχόντων, τάναντιώτατα τοῖς ἐκεῖσε ἄρχουσι διὰ σπουδῆς πολλῆς τιθέμενος ποιεῖν. Ἐκείνων γὰρ οὐ μόνον τοὺς φανερωῶς τάκεινου ἠρημένους, ἀλλὰ καὶ εἰ τις ἦθος ὑποφαίνει πρὸς τὰ πρᾶττόμενα ἀγανακτοῦντος, πικρῶς καὶ ἀπανθρώπως κολαζόντων, οὗτο· τοῖς συλλαμβανομένοις ἐκ τῶν προσκειμένων βασιλίδι, παρείχετο καὶ δῶρα, καὶ πρὸς ὕβρεις αἰσχρὰ· καὶ ἀνε-

præstare. Hæc rescripsit, et quarta luce Heracleæ ante portas constitit, ibique dlu hostem expectavit. Nemine ad pugnam prodeunte, reliquum diei in itinere ponens, nocte ad fluvium Halmyrum, Selybriam inter et Heracleam consedit. Postridie in loco Daphnidium appellato telendit, ubi ipse cum paucis Romanis se castris continuit : reliquus exercitus ex Persis auxiliariibus loca omnia Byzantio finitima usque ad Propontidem cum extremis cladibus incursovavit. Occiderunt enim et captivos rapuerunt illi Barbari mortales quam plurimos : pecoris quoque vim ingentem abegerunt, et vicus magno numero exusserunt. Qui ad mare fugiebant, cum in lembos insilirent plures, quam ferri poterant, ad hæc etiam præ tumultu ac trepidatione ordinem nullum tenerent, illis eversis submergebantur, licebatque ea incursione aspicere varianæ sævissimæ calamitatis imaginem. Hujus tantæ perditionis culpa penes magnum ducem fuit. Cum enim Byzantio egrediens, superbia tumidus Thraconica verba jaclaret, juberetque confidere nullum hostium se oppositurum, sed suo tantum conspectu omnes se ad unum perditurum, postquam secus evenit, quam promiserat, et Heracleæ muris se textit (quamvis posset convenienter regioni providere, et hostilem adventum denuntiare) nihilque ex officio suo fecit (utpote timens, -us hostibus inferior videretur), et per eam amentiam plurimos reddidit miserrimos. Cum judicaret autem, reversionem suam Byzantium esse necessariam, et continentem ut infestissimam propter hostes metueret, copiis ibi relictis, per mare trimi rediit : visaque reditio turpissima, et minarum illarum terroribus longe dissimilis. Imperator octo diebus prope Byzantium consumptis, et detrimentis immanibus illatis, in Thraciam regressus, continuo omnes urbes, auxiliis e Byzantio desperatis, præter Anum et Hexamilium et Calliopolim se subjicientis accepit. Convocatis porro omnium prefectis **622** ab Augusta institutis, multaue lenitate ac mansuetudine exceptis, mandatorum ne quam rerum suarum jacturam paterentur, quibusdam item tenuioribus viatico et equis suppeditalis, Byzantium eos dimisit, etiam tum pacem rogans non imperatricem solum, sed et patriarcham et archontas alios, ex diametro diversa ab illis facere maximopere enitens. Nam cum illi non modo eos qui aperte Cantacuzeno faverent, sed si quis vel affectum tantummodo ob illa quæ sebant dolentis subostendisset, indignantes atrociter illum et inhumaniter punirent : hinc captis qui ab imperatrice starent, etiam dona largiebatur. Cumque illi ad scæda et illiberalia convicia et ipsi converterentur, et alios omnes, incitarent : hunc, si quis aut in patriarcham aut in magnum ducem, aut alium de archontibus contumeliosius quidpiam dixisset, severissimum experiebatur. Imperatricem quoque et ejus filium imperatorem, ipso jubente, semper honorificentis-



sime appellabant, veluti si non contra illos, sed A λευτέρους; οὐ μόνον ἐκείνων τετραμμένων, ἀλλὰ καὶ pro illis in eorum exercitu militarent. τοὺς ἄλλους ἅπαντας ἐκκαλούμενων, οὗτος πᾶσαν αὐστηρίαν ἐπεδείκνυτο, εἰ τις πατριάρχῃ ἢ μεγάλῳ δουκί, ἢ ἐτέρῳ τῶν ἀρχόντων ὕβριν ἐπενέγκοι. Βασιλίδα γὰρ αἰεὶ καὶ βασιλέα τὸν υἱὸν διὰ πάσης ἤγον εὐφημίας αὐτοῦ κελεύοντα; ὡσπερ ἂν εἰ μὴ πρὸς ἐκείνους ἐπολέμουν, ἀλλ' ὕπ' ἐκείνους ἦσαν τεταγμένοι.

## CAPUT LXXVIIH.

*Urbes ad Pontum incursantur ab imperatore. Accersitur ab amicis Adrianopolim. Eorum contra velitum temeritas. Imperatrici pars urbem recuperat. Manuel Apocauchi filius, praefectus urbis ad Cantacuzenum deficit, humaniter occiditur et honoratur. Apud Byziam quid actum, et qua arte eos ad deditionem permoveere conatus sit imperator.*

Imperator Thraciae urbibus praeter paucas sub ditionem redactis, versus Adrianopolim, et Byziam, quaeque ad Pontum pertinent profectus, quotquot se dedere nollent praedabundus incursabat. Praemissis vero occulte internuntiis, cum amicis negotium suum agebat, quorum et antea Adrianopoli non pauci erant, et tum, quod imperium Romanum ad illum inclinare animadvertent, plures exstiterunt. Quin imo accersebant eum, ut qui possent, si modo appareret, una portarum occupata et aperta, illum in civitatem introducere. Imperator praedicata eorum propensa voluntate, acisique gratis, hortatur, ne quid prius inceptum, quam ipsum ad moenia conspiciant. Formidabat namque ne deprehensi seque negotiumque perderent; et simul de die convenit, quo et ipse adesset, et qui de urbe capienda secum agebant, ad opus aggrediendum parati essent. 623 Verum enim vero, antequam imperator adveniret, illi turmatim obambulant, postquam eorum quidam in Branum forte inciderunt, cui urbis custodia statim ab initio propter optimates trucidatis ab imperatrice credita fuerat: is enim seditionis princeps plebem in eos concitaverat: cum igitur accedentem aspicerent, et impetum cohibere non possent (etenim ob injurias et caedes facilitas cane et angue pesus illum oderant), neglecta hortatione imperatoris in hominem invadunt. Proditione jam manifesta, reliqui item timore periculi jungunt operas. Cum frequentes essent, et plebs conniveret (quod bello premebatur), hostibus praevalentes, alios comprehendunt, alii fuga clandestina libentes se periculo subdlexerant. Manuel Apocauchus magni ducis filius, urbis praefectus, ut imperatoris fautores victoriam consecutos vidit, urbe relicta, in castellum non procul situm, nomine Buccellum confugit. Branus captivus claves urbis porrigere, ac supplicare ne occideretur. Illi civitatis jam sine controversia compotes ad directionem converti, et cum Brani tum aliorum domos expilare. Deinde ob adeptam victoriam comptare, et poculis inter se invitare. Victi ebrios et gressu vacillantes cum intuerentur, redeunte virtute in praecordia, armis eos adorti, facillime vincunt; multos orco demittunt; quosdam urbe pellunt; reliquos in carcerem collaris injectis contrudunt; rursusque Brano et Augustae studiosis urbem obtinentibus. Apocauchus praefectus Buccello reducit. Haec ut accepit imperator,

Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ τὰς κατὰ τὴν κάτω Θράκην πόλεις πλὴν ὀλίγων ὑπεποίησθε ἀπάσας, ἐπὶ τὴν Ἄδριανου ἐχώρει, καὶ Βιζύην, καὶ τὰς μέχρι Πόντου καὶ ἐκάκου κατατρέχων, καὶ ληϊζόμενος μὴ προσχωρούσας· προπέμπων δὲ καὶ κρύφα, διελέγετο τοῖς οὖσι φίλοις, ἐν τῇ Ἄδριανου δὲ πρότερον τε ἦσαν οὐκ ὀλίγοι, καὶ τότε ἐπαγγέλλοντο ὀρώντες ἤδη τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν πρὸς ἐκείνον ἀποκλίνας, οἱ καὶ πέμψαντες ἐκάλου, ὡς δυνάμενοι, εἰ μόνον ὀφείη, μὲν τῶν πυλῶν κρατήσαντες, εἰσάγειν εἰς τὴν πόλιν. Βασιλεὺς δὲ αὐτοὺς τῆς προθυμίας ἐπαινεσας, καὶ τῆς εὐνοίας τῆς περὶ αὐτὸν, ἐκέλευε μὴ πρότερον ἐπιχειρεῖν, πρὶν ἐκείνον ἴδωσι τοῖς τελεσῶν ἐφεστηκότα. Ἐδεῖκε γὰρ μὴ κατάφωροι γεγεννημένοι, σφᾶς τε αὐτοὺς καὶ τὴν πρᾶξιν ἀπολέσωσιν. Ἄμα δὲ καὶ ἡμέραν συντίθετο ἐν ἧ αὐτὸν τε παρεῖναι εἶδει, καὶ τοὺς πρᾶττοντας τὴν ἄλωσιν πρὸς τὸ ἔργον εἶναι παρεσκευασμένους. Ἐκείνοι δὲ πρὶν βασιλέα ἴδειν, κατὰ συστήματα περιιόντες, ἐπεὶ τισὶν αὐτῶν συνέβη Βράνῳ περιτυχεῖν, ὃς τὴν φυλακὴν τῆς πόλεως εὐθύς; ἐξαρχῆς διὰ τῶν ἀρίστων τὴν φθορὰν παρὰ βασιλίδος ἐπιστεύθη, ἐκείνος γὰρ τῆς στάσεως ἤρξε τὸν δῆμον τοῖς ἀρίστοις ἐπαγαγῶν τοῦτον οὖν ἰδόντες παριόντα καὶ κατασχέειν μὴ δυναθέντες τὴν ὀργὴν, ἀκρατον γὰρ ἐκείνῳ τὴν ὀργὴν ἐφύλαττον διὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς γεγεννημένην ὕβριν καὶ φθορὰν, ἀμελήσαντες τῶν βασιλέως παραινέσεων ἐπέθεντο, ἤδη δὲ τῆς προδοσίας φανερᾶς γεγεννημένης, καὶ οἱ λοιποὶ προσεδόθηον δεισαντες τὸν κίνδυνον. Πολλοὶ δὲ ὄντες ἅμα καὶ τοῦ δήμου ἐνδιδόντες, ἐπιέζοντο γὰρ ὑπὸ τοῦ πολέμου, κραταιῶς περιεγένοντο τῶν πολεμίων, καὶ τοὺς μὲν συνελόμενον αὐτῶν, οἱ δὲ ἦσαν ἀφανεῖς, ἄσμενοι τὸν κίνδυνον διαφυγόντες. Ἀπόκρυχος δὲ Μανουὴλ ὁ τοῦ μεγάλου δουκὸς υἱὸς, τῆς πόλεως ἔχων τὴν ἀρχὴν, ὡς εἴρωα τοὺς τὰ βασιλέως πρᾶττοντας περιγενομένους, ἐκλιπῶν τὴν πόλιν, ἦλθεν εἰς Βουκέλλου φρουρίον οὐ μακρὸν ἐκείνης ὄπισθεν. Ὁ Βράνος δὲ συλληφθεὶς, τὰ τε κλειθρα παρείχετο τῆς πόλεως, καὶ εἰδεῖτο μὴ ἀποθνεῖν. Οἱ δὲ, ὡς ἤδη καθαρῶς τῆς πόλεως ἦσαν ἐγκρατεῖς, ἐγράποντο ἐφ' ἀρπαγῆν, καὶ τὴν τε Βράνου, καὶ τὰς ἄλλων διήρπαζον οικίας. Ἐπειτα καὶ πρὸς πότους καὶ φιλοτησίας διὰ τὴν νίκην αὐτοῦ; ἐξέδωκαν. Οἱ νενικημένοι δὲ μεθύοντας καὶ παραφερομένους αὐτοὺς ὀρώντες, ἀναθαρσῆσαντες καὶ ἐπιθέμενοι ἀόπλοις καὶ μεθύουσιν, ἐκράτησάν τε ῥᾶστα, καὶ ἀπέκτειναν αὐτῶν πολλοὺς, ἐνίους δὲ ἐξήλασαν τῆς πόλεως, τοὺς δὲ λοιποὺς ἤγαγον εἰς δεσμωτήρια ὑπὸ κλοιῶς; καὶ ἡ πόλις εὐθὺς

ὁπὸ Βράνῃ ἦν, καὶ τοῖς πρᾶττουσι τὰ βασιλείας. **A** non solum propter frustrationem civitatis, sed etiam propter amicos ipsorummet stultitia perditos summopere doluit. Ad quem Manuel Apocachus misit, qui ei suis verbis diceret, se quoque tum patrem ipsum, tum alios multum et graviter illum accusantes audientem credidisse, ac vera illos loqui putavisse. Cæterum jampridem causis rerum accurate discussis, invenisse ipsum nulla sua culpa bello laccessi: illos autem longe iniquissimos, ob amorem dominandi, et improbitatem suam non ipsum modo, sed Romanos omnes in servitutem et extremum exitium conari præcipitare. Ex quo tam nefario eorum conatu sibi stomachum moveri vehementissime. **624** Quia vero confidisset, cito malis finem futurum, in eorum sodalio perseverasse. Nunc quia eorum recordiam perspiciat, qui neque malis jam supra caput astantibus sibi aliisque consulendum statuerint, sed pacem repudient, ab eo potissimum invitati, qui tam multas et graves injurias hucusque sibi impositas perpetua oblivione deleturum promittat, et eorum scelus exsecratum, et ejus excelsum animum ac tolerantiam admiratum, et quod boni communis gratia res suas adeo non invite projiciat, non posse de cætero imperatrici favere, sed ejus partes amplexum potius, ab hac ipsa hora illi opera inservitutum, proque illo et justitia nullum discrimen recusaturum. Hæc ille clanculum. Cui imperator et de nutato consilio laudem impertivit, et de animo erga se tam egregio gratias egit, et quod posset pro se impigre faciendi occasionem præstitit. Diebus aliquot intermissis, cum ad eum transiret, simul autem urbem tradere nequiret, quod administris hujus operis careret (nuper siquidem omnes imperatoris amici per insipientiam interierant), libenter illum accepit, summoque honore et gratia dignatus est. Deinde quoniam Adrianopolis invadenda non videbatur, Bizyam movit, agrumque vastavit. Legatione porro ad cives missa, hortatus est eos, ut sese dederent, neve propter inanem spem tanta agris detrimenta inferri sustinerent: eo enim compulsus iri, ut etiam post vastationem se dederent. Bizyenses neque se urbem dedituros spondere, neque ad solemnem impudentiam et contumelias confugere, sed legationem honeste modesteque rejicere. Ratus autem imperator agnitionem beneficii principium dedicationis fore (observabat enim propter assiduitatem incursionum vexationumque paulatim eos de pertinacia remittere ac cedere), exercitum quam celerissime removendum censuit, ut neque regio vastaretur, paulo post in suam ditionem ventura, et ipsi securitatem adepti, salubria sibi meditentur, et Apros revertit.

Ἐπιπλέον δὲ ἐπεὶ ἡ Ἄδριανου ἀνεπιχείρητος ἐδόκει, Βιζύῃ ἐπεστράτευσεν ὁ βασιλεὺς, καὶ ἐπύρθευεν τὴν χώραν πρεσβείαν δὲ ἔπεμπε πρὸς τὴν πόλιν, παραινῶν αὐτῷ παραδίδόναι, καὶ μὴ κενῆς ἐλπίδος ἕνεκα τοσαύτην ζημίαν ὑπομένειν διαφθειρομένων τῶν ἀγρῶν· μετὰ γὰρ τῶν κακῶν τὴν ἐπιφορὰν, παραδύσουσιν ἀνάγκη πεισθέντες. Βιζύτιοι δὲ, οὕτε ἐπηγγέλλοντο σφᾶς αὐτοὺς καὶ τὴν πόλιν παραδίδόναι, οὕτε πρὸς τὴν εὐθυσίαν ἀναισχυντίαν ἐτρέποντο καὶ τὰς ὕβρεις· ἀλλ' εὐφῆμως καὶ σωφρόνως ἀπέπειναντο τὴν πρεσβείαν. Νομίσας δὲ ὁ βασιλεὺς ἀρχὴν προσχωρήσεως εἶναι τὴν εὐγνωμοσύνην, συνείρα γὰρ ὑπερδιδόντας πρὸς τὰς συνεχεῖς ἐφόδους καὶ τὴν κάκωσιν, ἔγνω δεῖν τὴν στρατιάν ἀπάγειν τὴν ταχίστην, ἵνα μήτε ἡ χώρα διαφθειροίτο, μέλλουσα γίνεσθαι μετ' ὀλίγον ὑπ' αὐτῶν, αὐτοὶ τε τυχόντες ἀδείας, τὰ δέοντα βουλεύσαιντο περὶ σφῶν, καὶ ἀνέστρεψεν εἰς Ἀπρῶν.

## 625 CAPUT LXXIX.

*Amzas Persa socium ad imperatorem occidendum subornatum prodit. Eum occidi imperator velat, liberumque dimittit. Bizyenses habita consultatione se dedunt. Acclamatur Anna imperatrici et filio, deinde Cantacuzeno et uxori. Deditio plurium oppidorum. Manuel Asanes fit praefectus Bizyae. Miserabilis exitus protostratoris, et aliorum amicorum Apocauchi. Eiusdem astus, quo ignavia opinionem effugeret; et ejus non insulsa irrisio, gravisque reprehensio.*

Apris degentem Amzas quidam adiens, se cum quodam Scarano appellato paulo ante Byzantio profugisse nuntiat. Ac se quidem citra dolum et calliditatem advenire, Scaranum non item, sed multis pollicitationibus ac muneribus a magno duce illectum, si ipsum imperatorem occidisset. Eumdem Scaranum sperantem ipsum sibi ad caedem intrepide obeundam, propter generis communionem (erat enim Amzas quoque Persa), adiutorem fore, arcanum aperuisse. Se, quod insidias contra imperatorem intentatas habere tacitas periculosum iudicaret, hominem et machinationem ejus indicare voluisse. Scaranus imperatoris jussu extemplo comprehenditur: qui cum duceretur, qui astabant ad eum trucidandum prosiliunt. Tum imperator interfectorem hostis sui loco habiturum minatur, id enim argumento fore communicati cum eo consilii, et propterea miserum occidere, ne ab eo prodatur. Illi timore minarum hominem missum faciunt: ita Scaranus mortem effugit. Productum porro in medium imperator interrogavit, verane essent, quae Amzas detulisset. Reus promissis ac donis plurimis se ad ipsum occidendum a magno duce male impulsus constitetur, et hujus ergo adventasse. Erat enim animo nobili ac militari, et viribus robustissimis. Mandat eum custodiri imperator, ut diligentius postridie inquisiturus. Noctu interim ministris fidelissimis dat negotium, ut illum e castris eductum dimittant: Amzam ob insidias patefactus honorifice donat. Rursus Bizyam expeditione parata, visum incolas ante per legatos appellare: per quos hortatur uti sponte se dedant, necessitatem ne operiantur; tum enim non ipsis, sed necessitati subactionis gratiam habiturum. Nam et prius cum sibi oppugnatura bonis verbis respondissent, mox recessisse, tempusque ad solutare consilium capiendum indulsisse: et nunc si se volentes dedant, agrum eorum nihil incommodi passurum; **626** si adhuc insipienter detrectaverint, ne suam postmodum, quam sensuri sint, calamitatem sibi ascribant. Bizyenses auditis oratoribus in caetum coeunt, quid agant, deliberant. Una est omnium et concors sententia ad imperatorem transeundum, qui praeter jus et fas armis appetitus, et Romano imperio pulsus esset, quique adversariis suis nocere posset. Georgium Palaeologum praefectum, nisi sequatur, cum tota re familiari Byzantium remigrare jubent. Is imperatori se submittere nolens, humanitatem istam multa gratiarum actione prosecutus, discedit, cui se metropolitae, patriarchae timens, adjungit. Bizyenses duos de optinatis, totidem de populo et ecclesiasticis, omnes numero sex deligunt, quos ad

ἔνθα διατρίβοντι Ἀμζᾶς τις θνομα προσελθὼν, ἐμήνυεν ὡς ἅμα τινὲ ἐτέρῳ Σκαράνῳ προσαγορευμένῳ ὀλίγῳ πρότερον ἐκ Βυζαντίου προσέλθειν φυγάδες. Αὐτὸν μὲν οὖν ἀδδῶς προσελθεῖν καὶ ἀπανούργως, Σκαράνον δὲ οὐχ ὁμοίως, ἀλλὰ πολλαῖς ὑποσχέσεσι καὶ δωρεαῖς παρὰ μεγάλου δουκὸς πεισθέντα, εἰ αὐτὸν ἀνέλοι· νομίσαντα δὲ Σκαράνον ξυλλήψεσθαι αὐτῷ διὰ τοῦ γένους τὴν πρὸς τὰς σφαγὰς καὶ τοὺς φόβους ἐτοιμότητα, ἐκ Περσῶν γὰρ Ἀμζᾶς τὸ γένος ἦν, ἐκκαλύψαι τὸ ἀπόρρητον. Τὸν δὲ, ἡγησάμενον δεινὸν τὴν κατὰ βασιλέως συγχρύπτειν ἐπιβουλήν, τὸν τε ἀνθρωπον μὴ γυῖεν καὶ τὴν γνώμην. Σκαράνος μὲν οὖν αὐτίκα συναλαμβάνετο κελεύσαντος βασιλέως· ἀγόμενον δὲ οἱ περὶ βασιλέα ὤρμητο ἀνελεῖν. Βασιλεὺς δὲ ἠπειλησεν, ἀπιστίας εἰς αὐτὸν τὸν φονεύσαντα κρινεῖν· ἀπόδειξις γὰρ ἂν εἴη τοῦ ἑαυτῷ τὴν πρᾶξιν συνειδέναι τὸ τοῦτον ἀνελεῖν, ἵνα διαφύγῃ τοὺς ἐλέγχους. Οἱ μὲν οὖν οὕτως ἀνεχώρουν, δείσαντες τὴν ἀπειλήν. Σκαράνος δὲ ὅμως ἐβόηε τοῦ θανάτου. Παραστησάμενος δὲ ὁ βασιλεὺς ἡρώτα εἰ εἴη ἀληθῆ, ἔσα Ἀμζᾶς αὐτοῦ κατηγοροῖη. Ὁ δὲ συνωμολόγει, πολλαῖς ὑποσχέσεσι καὶ δωρεαῖς ὑπὸ μεγάλου δουκὸς παραπεισθεὶς πρὸς τὸ ἀνελεῖν αὐτὸν, καὶ ἐπὶ τούτῳ ἔκειν· ἦν γὰρ γενναῖός τε τὴν ψυχὴν καὶ πολεμικός, καὶ τὴν βώμην τοὺς ἄλλους ὑπερέχων. Τὸν μὲν οὖν ἐκέλευεν ὁ βασιλεὺς φυλάττεσθαι, ὡς ἐς τὴν ὑστεραίαν πλεῖω ποιησόμενος· ἐξέτασεν περὶ αὐτοῦ. Νυκτὸς δὲ ἐκέλευε τῶν οἰκετῶν τοὺς πιστοτάτους τοῦ στρατοπέδου ἐξιγαγόντας ἀπολύειν· Ἀμζᾶν δὲ φιλοτίμως ἡμέψατο ὁ βασιλεὺς τῆς μὴνύσεως τῆς ἐπιβουλῆς. Παρασκευαζομένην δὲ αὐθις Βιζύην ἐπιστρατεύειν, ἐδίδκε δεῖν πρότερον πρεσβείαν ποιῆσθαι πρὸς αὐτοὺς, καὶ παρῆνε ἔκουσίως προσχωρεῖν, καὶ μὴ τὴν ἀνάγκην περιμένειν· τότε γὰρ οὐκ αὐτοί, τῇ ἀνάγκῃ δὲ τὴν χάριν εἰδήσειν τῆς αὐτῶν καταδουλώσεως. Καὶ πρότερον γὰρ ἐπιστρατεύσας, ὅτι σωφρόνως ἀπεκρίναντο, ταχέως ἀπεχώρησε, καιρὸν αὐτοῖς παρέχων τοῦ τὰ δέοντα συμβουλεύεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν· καὶ νῦν εἰ προσχωροῖεν ἔκουσίως, οὐδεμίαν ὑποστήσεται κάκωσιν ἢ χῶρα· εἰ δ' ἀγνωμονοῦεν ἔτι, τὴν ἐπαγωγὴν αὐτῷ μὴ προσλογίζεσθαι τῶν κακῶν. Βιζύτιοι δὲ ἐπὶ ἐδέξαντο τὴν πρεσβείαν, ἐκκλησίαν συναθροίσαντες, ἐβουλεύοντο ὅ τι δέοι πράττειν. Καὶ ἐδίδκε πᾶσι ψήφῳ κοινῇ προσχωρεῖν τῷ βασιλεῖ, ἀδίκως τε πολεμουμένῳ, καὶ ἀπελευνομένῳ τῶν Ῥωμαίων τῆς ἀρχῆς καὶ δυναμένῳ βλάπτειν· καὶ Παλαιολόγον Γεώργιον τὸν ἄρχοντα αὐτῶν ἐκέλευον, εἰ μὴ βούλοιο οὖν αὐτοῖς προσεῖναι βασιλεῖ, πᾶσαν ἔχοντα τὴν ἀποσκευὴν εἰς Βυζάντιον ἀποχωρεῖν. Κάκεινος αὐτοῖς πολλὴν ὁμολογήσας τῆς εὐγνωμοσύνης χάριν, ἀπεχώρει, μὴ βουλόμενος προσεῖναι βασιλεῖ, συνεπέτο δὲ καὶ ὁ μητροπολίτης, δείσας πατριάρχην. Βιζύτιοι δὲ

ἔδο τα τῶν ἀρίστων ἀπολεξάμενοι, καὶ τοῦ δήμου  
καὶ τῆς Ἐκκλησίας τοσοῦτους ἐτέρους, πρὸς βασιλέα  
πρέσβεις ἔπεμπον, καὶ τὴν πόλιν παρεδίδουσαν· ἔφα-  
σαν δὲ καὶ αὐτοὶ πρότερον μὲν ὑπὸ τῶν ἀρχόντων  
ἐξηπατημένοι, ἀγωνοσύνην τε αὐτοῦ κατηγορεῖν,  
καὶ ἐπιβουλήν καὶ προδοσίαν ἐγκαλεῖν τῶν βασιλέως  
παίδων. Ἐπει δὲ τοῦ χρόνου τριβομένου, ἐκείνοι  
συκοφαντοῦντες ἀπεδείκνυντο καὶ τὰ μέγιστα ἡδι-  
κηκότες, αὐτὸς δὲ ἀδικούμενος καὶ ἐπιβουλεύμενος,  
καὶ οὐδὲν ἐπιεικῆς ἀκούων, ἔπειτα καὶ τὴν κοινήν  
ἐρώωντες πανωλεθρίαν, ἣ ὀλίγου δαῖν Ῥωμαίους  
ἅπαντας διέφθειρεν, ἀκούοντές τε καὶ αὐτὸν αἰεὶ δού-  
μενον περὶ εἰρήνης, ἐκείνους δὲ αἰρουμένους τὸν  
τοσοῦτων αἴτιον πόλεμον κακῶν, δεῖνὰ μὲν ἡγεῖσθαι  
τὰ πραττόμενα, καὶ προθυμείσθαι, εἰ τις δύναμις  
ἔνῃν, λύσιν τινὰ ἐξευρίσκειν τῶν κακῶν. Ἐπει δ'  
αὐτοῖς τοῦτο οὐκ ἐν ἐφικτῷ, τοὺς μὲν ἄλλους ἅπαν-  
τας τῆς συμφορᾶς οἰκτεῖρειν, αὐτοὺς δὲ τὰ λυσιστελῆ  
βουλευομένους ἑαυτοῖς, ψήφισμα ποιήσασθαι προ-  
χωρεῖν ἐκόντας, καὶ τὴν πόλιν παραδίδουσαν, καὶ μὴ  
τῆς ἐτέρων ἀνοίας ἀποκρίνειν αὐτοὺς ὄξικας. Τοιαῦτα  
μὲν οἱ Βιζύιοι ἐπρέσβευον. Βασιλεὺς δὲ τῆς εὐδου-  
λίας ἐπαινέσας, τοῖς τε πρέσβεσι δῶρα παρασχὼν,  
ἦλθε πρὸς τὴν πόλιν, ἐπομένους ἔχων καὶ τοὺς  
πρέσβεις, καὶ ὁ δῆμος ἅπας μετὰ τῶν ἀρίστων ἐξῆλ-  
θεν ὑπαντίστων. Ἐπεὶ δὲ ἐγένετο ἐγγὺς πυλῶν,  
πρῶτα μὲν ἐκέλευεν Ἄνναν τὴν βασιλίδι εὐφημεῖν,  
καὶ μετ' ἐκείνην βασιλέα τὸν υἱὸν, τρίτους δὲ μετ'  
ἐκείνους, αὐτὸν τε καὶ Εἰρήνην βασιλίδι τὴν γυναῖ-  
κα· καὶ ἐτελείτο ἡ εὐφημία κατὰ τὰ κεκελευσμένα.  
Τὸν Ἰσον δὲ τρόπον κἂν ταῖς ἄλλαις πόλεσιν ἐποίη-  
σεν καὶ μετὰ τὰς ἱερὰς μυσταγωγίας ὁμοίως τὴν τῶν  
βασιλέων μνήμην ἐκέλευε ποιηθῆναι. Εὐθύς μὲν οὖν  
προσεχώρουσαν καὶ τὰ περὶ Βιζύην πολέμια οὐκ ὄντα  
ὀλίγα, καὶ πᾶσιν ὁ βασιλεὺς ἐφίστη ἡγεμόνα καὶ  
διώκει, ἢ αὐτῷ δόδοι ἀριστα. Βιζύης δὲ ἀρχοντα  
κατέστησε τὸν γυναικὸς ἀδελφὸν Ἀσάνην τὸν Μα-  
νουήλ. Ἦν γὰρ τινα καὶ οἰκειότητα πρὸς τὴν πόλιν  
ἀρχαίαν ἔχων. Πρωτοστράτην γὰρ ὁ τοῦτου πενθερὸς  
ἔκει τὴν οἰκίαν ἔχων ἐξαρχῆς, κτήσεις τε πλείστας·  
καὶ μεγάλας εἶχεν ἐν αὐτῇ, καὶ τῶν συγγενῶν, καὶ  
τῶν οἰκείων ἔκει πολλοὶ κατώκουν, ὅφ' ὦν ἤγετο  
σχεδὸν ἡ πόλις. Διὰ ταύτην δὲ τὴν οἰκειότητα πρὸς  
πρωτοστράτορα, τὸν γαμβρὸν αὐτοῖς ἐπέστησεν ἀρ-  
χειν Ἀσάνην τὸν Μανουήλ. Πρωτοστράτην γὰρ μετὰ  
τὴν ἐν Γυναικοκἀστρῷ τοῦ βασιλέως ἀναχώρησιν  
ὑπὸ μεγάλου δουκὸς πολλὰ φενακισθεῖς, καὶ εἰς  
τοὺς πρῶτους τῶν φίλων τεταγμένος, πρωτοβεστιά-  
ρις τε ὀλίγῳ ἕστερον ἀναδειχθεὶς, ἔπειτα εἰς τὴν  
οἰκίαν κατακλείσθη, καὶ ζῶπον κατακρίθη τοῖς ἄλλοις  
ὁμοίως φίλοις, καὶ χρόνον οὕτω συχνὸν διανύσας  
φρουρούμενος ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἕστερον ἐτελεύτησε, πέ-  
νης καὶ ἄτιμος ἐξ εὐπόρου καὶ περιφανοῦς γεγενη-  
μένος. Πατριάρχῃ δὲ τῷ Ἱεροσολύμων ἀρτι τότε ἐκ  
Βυζαντίου διαδράντι, ὑποπτευομένῳ καὶ πάσχειν  
μέλλοντι κακῶς, καὶ ἀφιγμένῳ πρὸς αὐτὸν, ὁ βασι-  
λεὺς τὴν Βιζύης ἐνεχείρησεν Ἐκκλησίαν, ὥστε τὰ  
τοῖς ἱεροῖς κανόσιν ἐνδοδεκόμενα πράττειν, ἐπεὶ ταύ-  
της ὁ ἀρχιερεὺς ἀπεχώρει τὴν βασιλέως ἀποσειόμε-

imperatorem mittunt, et urbem tradunt: salentre-  
que et ipsi, se prius a praefectis illum pro improbo,  
et insidiatore, et imperatoris filiorum proditore  
accusantibus delusos esse. At postquam tempore  
precedente illos calumniatores fuisse iniquissimos,  
ipsumque injuriose et insidiosae tractatum et male-  
dictis confixum apparuisset, cumque vidissent  
communem pestem, qua Romani pene omnes in-  
terierint, et audissent ipsum pacem sine intermis-  
sione flagitare, illos contra bellum tot malorum  
causam praeferre, graviter tulisse, paratosque  
ad remedium tantis ærumnis afferendum fuisse, si  
modo ullum invenire potuissent. Sed quoniam non  
ea esset ipsorum facultas, aliorum omnium ita  
afflictorum misericordia commoveri: et ut sibi nec  
uluro cum urbe tradere, ne alienae amentiae poenas  
luant. Haec Bizyenses. Imperator probato tam lau-  
dabili consilio legatos muneratur, et iis prosequen-  
tibus ad urbem fertur: cui plebs universa cum  
optimatibus se obviam effundit. Ubi ad portas fuit,  
primum quidem Annae imperatrici, deinde filio  
ejus imperatori, postremo sibi et uxori suae Irenae  
faustum acclamari jussit, quod fecerunt. Eodem  
modo per alias urbes fieri, et inter sacrificandum  
similiter Imperatorum mentionem celebrari voluit.  
Statim igitur non pauca in circuitu oppida accesserunt,  
quibus singulis imperator praefectos dedit,  
earumque statum quae optima visa est ratione for-  
mavit. Byziae Manuelem Asanem, uxoris suae fra-  
trem praefectum delegit, cui vetus quaedam cum  
civibus illis conjunctio consuetudinis intercadebat.  
627 Protostrator quippe ejus socer illic domici-  
lium ab initio, multasque et amplas possessiones  
habebat. Praeterea cognatorum et familiarium ejus  
complures ibi incolebant, a quibus ferme civitas  
administrabatur. Ob hanc igitur familiaritatem  
conjugis suae germanum Manuelem Asanem praefectum  
ipsis, ut dicebamus, constituit. Nam protostrator  
post secessionem ab imperatore apud  
Gynaecocastrum a magno duce egregie ludificatus,  
et inter principes amicorum cooptatus, pauloque  
post protovestiarius declaratus, postea domi suae  
inclusus, et tenebris similiter ut alii ejusdem ducis  
amici damnatus, ita perdit in aedibus suis custo-  
ditus, tandem egens et infamis ex copioso et illu-  
stri mortuus est. Patriarchae autem Hierosolymorum,  
qui suspectus et poenas daturus recens Byzantio  
ad se confugerat, imperator Bizyensem Ecclesiam  
sacrorum canonum concessu regendam commenda-  
vit: quandoquidem ejus episcopus, adventum  
ipsius aversatus, aufugerat. Toto orbis statu com-  
posito, Chariopolim se recepit, et oppida restantia  
ad deditionem parim armis coegit, partim ora-  
tione ad persuadendum accommodata invitavit.  
Jam vero magnus dux captus intra urbem latendi  
fastidio (alii siquidem Cantacuzeno se permiserant,  
alii obsesse et quotidianis populationibus divexa-  
te nutabant, cum subsidium ab illo nullum, quatu-

vis crebro et cum lamentatione sua: um ærumna-  
rum expetitur consequerentur) ne, ut in turbu-  
lenta tempestate relicto imperii clavo otiosus  
sedere, ac salutem desperare vulgo videretur,  
quiddam singulare instituit, ut quibusdam By-  
zantio necessariis distineri crederetur. Et qui ante  
id tempus bonum et justum nunquam pili fecerat,  
justum et rectum in causis et litibus observandum,  
præconis voce promulgavit: sedensque in mona-  
stério Christi Servatoris et benefici, toto die forum  
agere. In contractibus et privatis controversiis  
occupatus. Nec erat Rhadamantho inferior, qui  
quod fuisset in vita justissimus, apud inferos ar-  
bitria facere dictus est: ignorans miser, nihil esse  
tam ignavum tamque ridiculum, quam ducem, tanto  
bello urgente, disceptandis vacare litibus, et dum  
prodesse vult privatis singulis, omittere communia.  
ρῦζε καὶ εὐθύτητα περὶ τὰς δίκας· καὶ καθήμενος ἐν τῇ μονῇ Χριστοῦ τοῦ Σωτῆρος καὶ εὐεργίτου,  
ἐδίδαξε διὰ πάσης τῆς ἡμέρας, περὶ συμβόλαια, καὶ ιδιωτικὰς ἀμφισθητήσεις ἀσκολούμενος. Ἐφρόνει δὲ  
Ῥαδαμάνθους οὐδὲν ἦττον ἐπὶ τούτοις, ἔθ: καὶ τὴν νεκρῶν δίκην ἐλέγετο ἐπιτετραῖσθαι διὰ τὴν δικαιο-  
σύνην· ἀγνοῶν ὡς οὐδὲν ἀγενέστερον καὶ καταγελαστότερον στρατηγοῦ ὑπὸ πολέμου τοσοῦτου περιβ-  
ρεομένου, καὶ συμβολαίοις σχολάζοντος, ἵνα τοὺς καθ' ἕνα καὶ ἑκάστον ἰδιώτας ὠφελοῖ, τῶν κοινῶν καταμε-  
λῶν.

## 628 CAPUT LXXX.

*Lepide et nequiter deceptus Gabalas homo corpulentus et obesus, super ducenda Apocauchi filia. Et quo-  
modo Apocauchus eum conatus sit vita privare, imposturis admirabilibus et simulationibus vaserrimis.  
Notandum hoc exemplum, si ullum aliud hujus generis.*

Gabalas autem logotheta, quoniam tempus lon-  
gum jam abierat, cum magnus dux filiam suam  
secus quam jurarat, nuptum sibi non daret, moram  
valde indignatus, de matrimonio eum appellat,  
orans ut quod jurasset aliquando re præstaret.  
Respondet ille, se quoque id percipere, nec ei rei  
quidquam prævertendum ducere, sed sponsam et  
matrem ejus ab eo ut nimium corpulento atque  
obeso abhorrere. Proinde medicamentis utendum, si  
forte contractis visceribus gracilior, et sponsæ suæ  
amabilis redderetur: propter vastitatem enim  
illam, et proportionem non bene respondentem,  
nihil esse eo deformius atque injucundius. Gabalas  
hoc verum esse signum et astutum dissimula-  
tionem suspicabatur. Quia vero amoris puellæ veni-  
tus succubuerat (45), quæ quis vel paulum prudens  
non ignorasset, ipse nescire volebat, et ejus causa  
etiam risu dignissima sibi experiunda censebat.

Α νος ἐπιδημίαν. Ἐπεὶ δὲ πάντα διψήκτο τὰ κατὰ τὴν  
πόλιν βασιλεῖ, αὐθις ἀνέστρεφεν εἰς Χαριόπολιν,  
καὶ τὰς μήπω προσχωρησάσας πόλεις τοῖς τε ὄκλας  
ἐβιάζετο, καὶ λόγοις πιθανοῖς ἐπέχειρει πείθειν προσ-  
χωρεῖν αὐτῷ. Δουξ δὲ ὁ μέγας, ἐπεὶ τὸ διατρίβειν  
τειχῶν ἐξω ἀπηγόρευεν· αἱ μὲν γὰρ τῶν πόλεων  
Καντακουζηνῶ προσεχώρησαν τῷ βασιλεῖ, εἰ δὲ,  
πολιορκούμεναι καὶ κακῶς πάσχουσαι θαῖς καθημε-  
ριναῖς ἐφόδοις, ἀμφίβολοι ἤδη ἦσαν, ἐπικουρίας γὰρ  
οὐδεμιᾶς παρ' αὐτοῦ ἐτύγχανον, συχνὰς ποιούμενοι  
τὰς προσβείας, καὶ τὴν κακοπραγίαν ὀδυρόμενοι,  
ἵνα μὴ δοκοῖη, ὥσπερ ἐν μεγάλῳ κλύδωνι τούσθιας  
τῆς ἀρχῆς καταλιπῶν, ἀργὸς καθῆσθαι πρὸς τὸ δια-  
σῶζειν ἀπειπῶν, ἐσκέπαστό τι περιεργότερον, ἵνα τοῖς  
πολλοῖς δοκοῖη ἀναγκαίων τινῶν περὶ Βυζαντίου ἐν-  
διατρίβειν· καὶ ὅς οὐδέπω πρότερον οὐδένα τοῦ ἀγα-  
θοῦ καὶ δικαίου λόγον ἐποίησατο, δ: καιοσύνην ἐκ-  
φάνει.

Γαθάλας δὲ ὁ μέγας λογοθέτης τοῦ χρόνου τριβ-  
μένου, ἐπεὶ τὸν γάμον τῆς θυγατρὸς ὁ μέγας δοῦξ  
κατὰ τοὺς ὅρκους οὐκ ἀπέδιδου, ἔδυσχεραίνε τε ὡ  
μετρίως τὴν τριβὴν, καὶ μεγάλῳ δουκὶ περὶ τοῦ γά-  
μου διαλέγετο, ἀξιῶν ποιεῖν κατὰ τοὺς ὅρκους. Ὁ  
δ' ἔφρασκε, καὶ αὐτῷ διὰ σπουδῆς εἶναι, καὶ προὔργου  
παντὸς, τὴν νόμφην δὲ καὶ τὴν μητέρα ἀπαναίνε-  
σθαι διὰ τὴν πολυσαρκίαν. Συνεβούλευε τε φαρμα-  
κελαῖς χρῆσασθαι τισιν, εἰ πως γένοιτο τῶν ἐγκάτων  
συνεσταλμένων, λεπτότερον φανῆναι, καὶ ἐπέραιστον  
τῇ νόμφῃ· πᾶν γὰρ ἔχειν ἀπὸ τῆς πρὸς τὴν ἀσυμμε-  
τρίαν τῶν σαρκῶν. Ὁ δ' ὀπίσπευε μὲν σκήψεις εἶ-  
ναι καὶ προφάσεις τὰ τοιαῦτα, καὶ εἰρωνεῖαν ἀκρι-  
βῶς· τῷ δὲ κατάκρας ἠετήσθαι τῷ τῆς κόρης ἔρωτι,  
ἃ καὶ ὀλίγα φρενῶν μετέχων συνῆκεν ἂν τις, αὐτὸς  
ἐβούλετο ἀγνοεῖν· καὶ ἔδοκει δεῖν τοῖς καταγελαστο-  
τάτοις ἐπιχειρητέα εἶναι διὰ τὴν κόρην· διαλεχθεῖς  
δὲ τινι λατρῷ ἐξ Ἰταλίας ἀφιγμένῳ περὶ τῆς πολυ-

## Jacobi Pontani notæ.

(45) O miserum Gabalam, ut se excarnificari  
frustra sinit! Mira sunt, quæ quidam ob amorem  
mulierum puellarumve leguntur fecisse, seu ho-  
neatum et licitum, quod eas uxores cuperent, seu  
turpe et vetitum. Caput est apud Jovianum Pon-  
tanum libro priore *De fortitudine*, quo docet, qui ob  
amorem pugnant, fortes non esse: *Sed nec in or-  
dine fortium collocandi videntur*, inquit, *qui ob libi-  
dinem amoresque vel adoriuntur periculosa, vel per-  
petiuntur tristia. Nam et amantes multa audent,  
plura etiam, quamvis gravia, æquo animo ferunt:*  
*in eo tamen peccant, quod vel aggrediuntur, quæ ag-  
gredienda non sunt, vel tolerant, quæ tolerari nullo  
modo debent, nec quam ob causam debent; quippe*

*quibus proposita sit voluptas ea quæ homini cum bel-  
luis est communis, indignum sane pretium. Mox sub-  
jicit exemplum de quodam Galeatio Mantuano, qui  
Papiae in ponte puellam, quam unice amabat, ob-  
viam habuit. Ea ut per blandam aliquam jocandi  
speciem amantem ad colloquium invitaret. Quin in-  
iungit, bellissime amator, qui tantum tibi armatus  
in acie places e ponte in amnem amoris gratia desi-  
lis? Hoc ille audito, concitato repente equo sese de-  
misit in fluvium, quo exanimato, viz Ticino nata-  
bundus emerit. An hic tibi magnus videbitur? cui  
nihil aliud tanto fuerit quæsitum periculo, quam ut  
mulierculæ, et quidem jocanti satisfaceres, quæ solæ,  
ne id aspiceret, avertisse dicitur.*

σαρκίας, ἔπειθε μεγάλοις μισθοῖς ἐπαγγελλόμενον καὶ αὐτὸν, εὐσταλὲς τὸ σῶμα καὶ σύμμετρόν τισι ποιήσῃν φαρμακείαις, καὶ δὴ τὰλλα πάντα δευτέρα ἡγούμενος, λουτροῖς ἐσχόλαζε καὶ ἐμέτοις καὶ κενώσσει γαστρὸς ἢ τῷ λατρῷ ἰδοῖκε, ὀλιγοσιτία τε προσείχε, καὶ τὰλλα πάντα ἐπετήδευεν, ὅσα πρὸς λεπτότητα συναίρετα. Ἐξ ὧν ἠτόνευε μὲν καὶ ἀδρανῆς ἦν, καὶ παρελύετο τὴν ῥώμην, ἡ γαστήρ δὲ ὀλίγα πρὸς τὸν θύκον ἐνεδίδου. Ὑποπτέουσα δὲ ὁ μέγας δούξ, ὡς ὑστερόν ποτε ἀπαγορεύσας πρὸς τὰς φαρμακείας εἴσεται σαφῶς τὴν εἰρωσιαν, καὶ δάσας μὴ διὰ τὸ περιορᾶσθαι πρὸς τὸν κατ' αὐτοῦ πόλεμον αὐθις ἐκτραπῆ καὶ πείσῃ βασιλιδα τίθεσθαι σπονδὰς πρὸς Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα περὶ εἰρήνης, ὁ τῶν κινδύνων αὐτῷ ὁ φοβερώτατος ἰδοῖκε, ἐσκέψατο τρόπῳ δὲ τινι διαφθεῖραι καὶ αὐτόν· καὶ τῶν συνειδότητων τὰ ἀπόρρητα αὐτῷ τινὰς προσέπεμπε μνηνύοντα· δι' εὐνοίαν δὴθεν τῷ μεγάλῳ λογοθέτῃ, οἷ βασιλῆς μάλιστα ὀργίζοιτο αὐτῷ, τὴν δὲ αἰτίαν ἀγνοεῖν· οἱ καὶ τοιαῦτα προσαγγέλλοντες ἐξεφθόβουν. Ἐπειτα καὶ ἄρκους ἠτοῦντο δὴθεν ὑπὲρ τοῦ μηθευῖ καταδήλους ποιεῖν τοὺς τὰ ἀπόρρητα μνηύσαντας. Οὕτω μὲν οὖν ἐκαίνοι ἐκακουρῶν τὴν πεπλασμένην δῆλωσιν τῶν ἀπορρήτων. Γαβαλάς δὲ οἰόμενος εἶναι ἀληθῆ τὰ εἰρημένα, πανταχόθεν ἐκυμαίνεται καὶ περιηγεῖτο λογισμοῖς, καὶ σύννου καὶ ὠχρὸς ἐφαίγετο, καὶ ταῖς φροντίσι συντετηκός. Δούξ δὲ ὁ μέγας, τῶν πραττομένων ἀγνοίαν ὑποκρινόμενος, ἠρώτα τὴν αἰτίαν τῆς συννοῆς καὶ τῆς ὠχρίσεως. Ὁ δὲ, οὐδὲν ὑποπτεικῶς περὶ ἐκείνου φαῦλον, εἶα δὴ κηδεσθῆ καὶ ἀλήγησαντι ὑπὲρ ἐκείνου, πᾶν τὸ ἀπόρρητον ἐξέφαινε, καὶ ἐπικουρίας τυχεῖν τινος εἶδειτο, καὶ γνώμην εἰσηγεῖσθαι, ἢ χρησάμενος ἕξω εἶσται τῶν κινδύνων. Οὐδὲν γὰρ ἦν τὸ μέσον τοῦ ὑποπτευθῆναι τότε καὶ διαφθαρῆναι. Δούξ δὲ ὁ μέγας ἐφασκε μὲν τοιαῦτα καὶ αὐτὸς ἀκηκοέναι περὶ αὐτοῦ, ἡγεῖσθαι δὲ μὴ ἀληθῆ, ὁμῶς ὑπατίθει τὴν οὐσίαν παρὰ τῶν φίλοις ἐκτιθέναι. Τὴν γὰρ πολιτευομένην νυκτὶ παραῖ Ῥωμαίοις ἐφασκε συκοφαντίαν καὶ διαβολὴν, πάντα ὄντινον φυλάττεσθαι χρεῶν. Καὶ γὰρ αὐτὸς τῶν κοινῶν ἀπάντων ἄρκων, καὶ τῆς πρώτης παρὰ Ῥωμαίοις ἀπολαύων τιμῆ, καὶ εὐπραγίας, οὐ μάλιστα αὐτοῖς θαρρεῖν, ἀλλὰ τὰ πλείω καὶ πολυτελέστερα τῶν ὄντων, ἐν τε Ἐπιβάταις τῷ φρουρίῳ, καὶ πρὸς τῷ ἐν Μαγκάνοις πύργῳ ἔχειν. Αὐτὸν δὲ ἐπεὶ μὴ συμβαίη φρουρίῳ τι ἔχειν, ᾧ χρῆσαιτο πρὸς τοιαύτας τῶν πραγμάτων μεταβολὰς, ἑτέρῳ τρόπῳ τινὶ τῆς οὐσίας προνοεῖν, ἐν εἰ τι συμβαίη δυσχερὲς, οὐ γὰρ μάτην παρὰ βασιλῆδος ὑποπτεῦσθαι, τὴν γοῦν οὐσίαν ἔχειν, καὶ μὴ ἀμφοτέρων οὐσίας τε ἅμα καὶ ἀρχῆς τῶν πραγμάτων ἀποστερηθῆ. Ὁ μὲν οὖν τοιαῦτα συνεβούλευε. Λογοθέτης δὲ ὁ μέγας τὴν ἐπιβουλήν μὴ συνιδῶν, ἐπαίθετό τε, καὶ τὰ ὄντα πρὸς τοὺς φίλους ἐξετίθει. Ὁ δ' αὐτίκα προσέπεμπε τοὺς βασιλίδι τὰ πραττόμενα μνηύσοντας, ὡς αὐτοῦ μὴ συνειδότας. Παρήνουν τε οἱ προσαγγέλλοντες, μὴ τοιαῦτα περιορᾶν· οὐ γὰρ ἐπ' ἀγαθῷ τὴν οὐσίαν τὸν μέγαν λογοθέτην ἐκτιθέναι· ἀλλ' ἢ στάσιν βουλεύεσθαι πειεῖν ἐπὶ τῷ Καντακουζηνὸν βασιλέα δέχε-

Collocutus igitur cum quodam medico, qui ex Italia nuper venerat, de ista corpulentia, ingenti mercede eum demulsit, et is se corpus ejus quibusdam medicinis ad decorem et gracilitatem tradendum spopondit. Mox posthabitis omnibus, ad præscriptum medici balneis, vomitionibus, crebris alvi ductionibus dat operam, parum cibi et potionis adhibet; cæteraque omnia ad corporis extenuationem valentia sedulo usurpat. Ex quibus languor, imbecillitas, nervorumque dissolutio exsistebat, at ventris moles parum imminuebatur. Veritus autem magnus dux, ne tandem pharmacis defatigatus, technam perspiceret: et timens ne, quia contemptus esset, rursus arma contra ipsum ferret, atque imperatricem ad fœdus cum Cantacuzeno patrandum impelleret, quo nullum periculum impensius metuebat, illius quoque interficiendi rationem excogitavit. Nam quosdam sibi a secretis misit, qui, ut magno logothetæ, benevolò animo indicarent, Augustam ei iratam esse vehementer: causam se nescire. Talibus nuntiis hominem exterebant. Deinde et juramentum exigebant, horum arcanorum indices nemini proditurum. Sic **629** illi in commentitiis secretis significandis se malitiose gerebant. Gabalas mendacium minime olfaciens, undique cogitationum fluctibus jactabatur, meditabundus, pallidus et præ sollicitudinibus contabescens. Magnus autem dux, rei gestæ ignorantem præ se ferens, tristitiæ et palloris hujus causam exquirebat. Tum Gabalas candidè, tanquam socero et vicem suam dolituro, arcanum, ut erat, reserat, ejusque opem aliquam et consilium implorat, quo usus discrimen evadat; nam tunc inter suspectum esse et jugulari nihil erat medium. Hic magnus dux, se quoque hæc de illo audivisse; putare tamen vera non esse. Nihilominus uti facultates suas amicis concederet, monere. Quæ enim nunc apud Romanos regnum tenerent sycophantia et calumnia, eas cavere unumquemque oportere. Nam et se, totius reipublicæ caput ac principem, honoribusque ac felicitate inter Romanos præcipuum, neutiquam illis fidere, sed majorem ac pretiosiore partem rerum suarum Epibatis in castello; et arce in Manganis recondidisse. Ipsi vero **D** quoniam castello careret, quo in istiusmodi rerum commutationibus uteretur, alio quodammodo facultates suas tuendas: ut si quid adversum acciderat (non enim frustra apud imperatricem in suspicionem cecidisset), saltem sua retineat, ne simul illis tamquam amplo magistratu privetur. Magnus logotheta non intellectis insidiis paret, et fortunas suas apud amicos collocat. Quid multa? Subito magnus dux mittit, qui, quod agebatur, imperatrici, quasi se minime conscio, patefaceret: et hortabantur qui nuntiabant, ne rem istam negligeret; non enim magnum logothetam sincero fine res suas apud amicos deposuisse, sed aut seditionem ad Cantacuzenum recipiendum machinari, aut ad illum cogitare deficere. Imperatrix dicta exanimans, ut a

multis vera esse audivit (clam siquidem a consulis magni ducis, eo id struente, in multos secretum disseminatum fuerat), acerbè tulit, manifestamque defectionem rata, quid pœnarum in eum statueret, deliberabat. Cum insidiæ processissent, et magnus logotheta Gabalas facultatibus alibi depositis sederet, carceremque expectaret, et Augusta ut perfido irasceretur, magnus dux simulata necessitate quadam publica, Hierum, quod est oppidum ad ostia Ponti, 630 triremi conscensa navigavit, quique primum logothetæ iram imperatricis indicarant, eos ad finem negotio imponendum reliquit. Rursum igitur accedentes illi, perfusique lacrymis, et dejectis humi vultibus, certiores faciunt, illa nocte in summo discrimine futurum, Imperatrice scilicet iracundia effervescente : et hortantur, ut sibi provideat. Subornant interim ex alia conspiratione, qui eadem hora ad ejus ædes venirent, et sine nomine, num ipse esset intus sciscitarent, velut his verbis horrible quiddam præsignificantibus; non enim altas sic tractare illum Romani, sed multa cum observantia et assentatione consueverant. Gabalas omnibus iudiciis necem sibi in foribus esse conjiciens, et formidans ne quibusdam ex odio in se irruentibus male periret, cum tremore ac pavore magno in templum Sophiæ, tanquam ad asylum facta fuga, quoniam ne sic quidem se salvum fore credebat, et producere vitam non mediocriter cupiebat, monachi habitum induit, vix etiam hac ratione se servatum iri sperans; adeo minus attonitus et concussus erat medullifus. Magnus dux totum maleficiū ex sententia evenisse postquam intellexit, Hiero reversus, illicet eandem Sophiæ petit, inventoque ibi logotheta cum vestitu monastico, plangit mirum in modum, et viduitatem filix lamentatur (46), doletque dolorem inconsolabilem. Logotheta ejus luctum levare multis verbis nititur, aitque, nihil contigisse novi, si humanis rebus semper aliter et aliter volventibus et inconstantibus, nunc quidem meliora, nunc deteriora et ipse expertus esset. Et apparebat Apocauchum ad hæc aliquantum acquiescere. Paulo post magnus logotheta imperatricis jussu ad monasterium sanctissimæ Virginis abiit. In fuga autem, abjecto monachi cultu, adornanda deprehensus, in carcerem datur. Sic igitur et hunc ex medio magnus dux removit, qui bellum contra Cantacuzenum non vulgariter promoverat : condignam nimirum mercedem pro pestiferis cladibus eo bello investis ei rependens.

ἀπεσκευάσατο ὁ μέγας δούξ, μέγала μὲν πρὸς τὸν ἀπεσκευάσατο ὁ μέγας δούξ, μέγала μὲν πρὸς τὸν ἀξίω·ν δὲ ἀπολειλαυκότα παρ' ἐκείνου ἀμοιβῶν, ἧ;

σθαι, ἢ ἀπίστασθαι διανοεῖσθαι πρὸς ἐκεῖνον. Ἡ βασιλις δὲ τὰ περὶ μεγάλου λογοθέτου εἰρημένα ἐξετάζουσα, ὡς ἐπινοήσαντο παρὰ πολλῶν εἶναι ἀληθῆ, κρύφα γὰρ παρὰ τῶν συνειδῶτων πρὸς πολλοὺς διεδόθη τὸ ἀπόρρητον, τοῦ μεγάλου δουκὸς οὕτω ἀσκευάσαντος, ἠγανάκτει, καὶ ἀποστασίαν εἶναι φησι τὸ πρῶμα φανερώς· καὶ ἐδουλεύετο ὁ τι δέοι χροῖσθαι τῷ μεγάλῳ λογοθέτῃ. Ἐπει δὲ ἤδη πέρασ εἶχεν ἡ ἐπιβουλῆ, καὶ λογοθέτης τε ὁ μέγας πᾶσαν ἐκθέμενος τὴν οὐσίαν, ἐκάθητο δεσμοτήριον περιμένων, καὶ ἡ βασιλις ὠργίζετο πρὸς τὴν ἀποστασίαν, πλαστῆμενος ὁ μέγας δούξ τινα τῶν δημοσίων χρεῖαν, εἰς Ἴερὸν τὸ πρὸς ἐμβολὰς τοῦ Πόντου ἀπέπλεε τρίηρει, τοὺς δὲ πρῶτον τὴν βασιλίδος δῆθεν ὀργὴν μὴνύσαντας, τῷ μεγάλῳ λογοθέτῃ κατέλιπεν ἐπιθεῖναι τέλος τῇ ἐπιβουλῇ· προσελθόντες γὰρ ἐκεῖνοι αὐθις δεδακρυμένοι καὶ κατηφείς, ἐμήνυσον ὡς ἐκαίην τῇ νυκτὶ πρὸς ἔσχατον κινδύνου ἦξει, βασιλίδος μάλιστα ἐξωργισμένης, καὶ πρόνοιάν τινα αὐτοῦ ἐκέλευον ποιέσθαι· τῆς αὐτῆς δὲ ὥρας καὶ ἑτέρους ἐκ ἀνωθέτατος παρεσκευάζον ἀφικνουμένους παρὰ τὴν οἰκίαν τὴν ἐκείνου, ἀνωθῶμος οὕτως εἰ αὐτὸς αὐτόθι εἰη ἔρωσ τῶν, ὡς τι δεῖνόν τοῦ λόγου προσημαίνοντος. Οὐ γὰρ εἰώθεσαν ἐκεῖνοι πρότερον οὕτω προσφέρεσθαι Ῥωμαῖοι, ἀλλὰ πολλὴν τὴν θεραπείαν προσήγον καὶ τὴν κολακείαν. Γαθαλὰς δὲ ἤδη τὸν βλεθρον ἐκ πάντων τεκμαιρόμενος, καὶ δείσας μὴ καὶ παραπλοῖστο, τινῶν πρὸς ἔθρον ἐπελθόντων, ὑπότρομος καὶ περιδεής εἰς τὸν τῆς Θεοῦ Σοφίας γενόμενος νεῶν, οὐδ' οὕτω σώζεσθαι ἐπιθετο· ἀλλὰ φιλοφυχῶν πολλά, τῆς ἐσθῆτα ἀποδύς, σχῆμα μοναχῶν περιβάλετο, οὕτως οἰόμενος μόλις ἑαυτῷ τὴν σωτηρίαν ἐκπορίσειν· τοσοῦτον ἐξέπληκτο ταῖς ἀπειλαῖς καὶ τὰς φρένας κατεσεῖσθη. Ὁ μέγας δὲ δούξ ἐπει πύθοιτο πᾶσαν κατὰ νοῦν κακουργίαν ἀποδᾶσαν, ἐκ τοῦ Ἴεροῦ ἐπανελθὼν, αὐτίκα πρὸς τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας τῶν νεῶν ἀφίκετο, καὶ τὸν μέγαν λογοθέτην ἐδρηκῶς τὰ μοναχῶν ἡμφιεσμένον, ἐκόπτετο πολλά, καὶ τὴν χηρείαν ἀπωδύρετο τῆς θυγατρὸς, καὶ ἀπαρამύθητα ἐπέθηκε. Λογοθέτης δὲ ὁ μέγας πολλοῖς παρεμυθεῖτο λόγοις, οὐδὲν καινὸν συμβεβηκέναι φάσκων, εἰ τῶν ἀνθρωπίνων ἀεὶ πραγμάτων ἄλλοτε ἄλλως φερομένων καὶ ἀστατούντων, νῦν μὲν βελτιόνων, νῦν δὲ χειρόνων ἐπειράθη καὶ αὐτός· καὶ ἔδοκει τὸ πολὺ τῆς λύπης διὰ τὴν ἐκείνου παραμυθίαν ἀποτίθεσθαι. Ἰστέρον δὲ ὀλίγῳ πρὸς τὴν τῆς παμμακαρίστου μονῆν ὁ μέγας ἀφίκετο λογοθέτης, τῆς βασιλίδος κελουούσης· φωραθείς δὲ διαδιδράσκειν μέλλων, καὶ τὰ μοναχῶν ἀπαμφιένυσθαι, εἰς δεσμοτήριον ἐνεβλήθη. Οὕτω μὲν οὖν καὶ τοῦτον Καντακουζηνῷ συναράμενον τοῦ βασιλέως· πόλεμον, ἐπήγαγεν ἀμυθητῶ φθορᾶς ὁ πόλεμος· Ῥωμαῖος.

#### Jacobi Pontani notæ.

(46) Cur viduitatem, cum non esset vidua? nec enim cum quoquam nupta fuerat. Sed jureconsulti etiam nondum nuptam appellare solent viduam.

Quoniam scilicet vidua dicta sit ut vecors, vesanus qui sine corde, sine sanitate esset: et illa sine duitate.

## 631 CAPUT LXXXI.

*Orchanis Persæ societatem præ imperatrice Cantacuzenus obtinet. Capta ab eo oppida ad Pontum. Mirabile somnium Manuelis ejus filii. Imperator ad portas Byzantii venit. Apocauclus cum paucis eærens refugit. Romani et Persæ agrum, imperatore et Romanis commiserantibus, depouulantur.*

Βασιλεὺς δὲ ὁ Καντακουζηνὸς πυθόμενος, ὡς βασιλλίαν πρεσβεΐαν ποιεῖτο πρὸς Ὀρχάνην ἐπὶ συμμαχίᾳ, πέμψας καὶ αὐτὸς ἔπραττεν, ὅπως αὐτῷ μᾶλλον, καὶ μὴ Βυζαντινοῖς πρόσθοιτο. Καὶ εἴλετο Ὀρχάνης εἶναι πρὸς Καντακουζηνὸν τὸν βασιλεῖα μᾶλλον συμμαχίαν. Καὶ πέμψας Κατζήν, τὸν εὐνούχον, ἐτέλει τὰς σπονδὰς. Ὅντος δὲ οὐ μακρὰν αὐτοῦ, ἀλλὰ τῆς ἐκ Παφλαγονίας ἄγρι Φρυγίας πικρῶν ἀρχοντος, βραδίως μεταπέμπετο Καντακουζηνὸς ὁ βασιλεὺς τὴν συμμαχίαν ἡνίκα εἶδε· ὁ καὶ μάλιστα ἐκάκωσε τὰ πράγματα Ῥωμαίων ὡς ἐπιπλεῖον γὰρ καὶ βασιλέως μὴ δεομένου περαιούμενοι οἱ Πέρσαι, τὰς μήπω βασιλεῖ πρόσχωρησάσας πόλεις ἐκάκουν, ὡς πελευσίας. Τότε δὲ ἐκ τῆς Ὀρχάνης στρατιᾶς ἔχων συμμαχίαν, ταῖς πρὸς τὸν Πόντον πόλεις ἐπεστράτευσεν, καὶ εἴλε πάσας πῆν Σωζοπόλεως. Εἴλε δὲ καὶ τὴν ἐν τῇ Ἀέρκῃ τῇ λίμνῃ πόλιν· καὶ φρούριόν τι ἕτερον οὐ μακρὰν Βυζαντίου, Ἐμπυρίτην προσαγορευόμενον· εἶτα ἀνέστρεφεν εἰς τὴν οἰκίαν. Ὑπὸ δὲ τοῦς αὐτοῦς χρόνους, καὶ Μανουὴλ ὁ νεώτερος τῶν βασιλέως υἱῶν Βεῤῥόλα ἐνδιαριθῶν, ὄναρ ἔγραφεν ἰδεῖν τοιοῦτον. Ἐδόκει ἐπὶ κλίνης αὐτὸς ἐπτάνα· βασιλεῖα δὲ τὸν πατέρα τῆθεννον ἔχοντα καὶ χιτῶνα περιπόρφυρ, καὶ ἰεραικὸν ἐπιτραχήλιον χρυσοῦν, πρὸς αὐτὸν ἔλθειν, δύο δὲ ἑτέρους ἐκατέρωθεν αὐτῷ παρέπεσθαι, ὧν ἕτερος μὲν οὐ γνώριμος ἦν, εἶχε δὲ τὸ προφήτου Ἡσαίου βιβλίον ἀνεψυμένον· Λαντζαρέτος δὲ ὁ δεύτερος τὸ βασιλέως φίλος εἶχεν ἐν χερσίν. Βασιλεῖα δὲ κερὸν αὐτῷ παρεσχημένον, καὶ σφραγίδα, ἀμφὶ ἐρυθρᾷ, σφράγισσον, πρὸς τὸν υἱὸν εἶπειν. Τοῦ δὲ σφραγίσσαντος, ζῶντα λέοντα ἐντυπωθῆναι τῷ κερῷ, ἄστρον λαμπρότατον τῷ δεξιῷ κατέχοντα ποδί, καὶ πρὸς τῷ ἄστρον ἕτερον μικρὸν ἔχοντα ἐγκοκαλαμμένον ἄστρον. Βασιλεῖα δὲ εἶπειν, Ἄναστησον αὐτὸν· ἀναστήσαντος δὲ τοῦ υἱοῦ, τὸν τὸ βιβλίον Ἡσαίου κατέχοντα εἶπειν, « Ὁ Θεὸς ὠδήγησεν αὐτὸν ἐξ Αἰγύπτου, ὡς ὄξυν μονοκέρως αὐτοῦ, ἔδρασαι ἔθνη ἐχθρῶν αὐτοῦ, καὶ ταῖς βολαῖς αὐτῶν κατατοξεύσει, καὶ τὰ πάχη αὐτῶν ἐκμυσαίει. Ἀνακλιθεὶς ἀνεπαύσαο ὡς λέων, καὶ ὡς ἀκύμνος· τίς ἔγερει αὐτόν; Οἱ εὐλογοῦντές σε εὐλογημένοι, καὶ οἱ καταρώμενοί σε κεκατήρανται. » Ταῦτα δὲ ἔδοκει τῷ βιβλίῳ ὄντα ἐγγεγραμμένα ἀναγινώσκειν. Βασιλεὺς δὲ αὐθις τῷ υἱῷ προσέτατε σφραγίσαι. Σφραγίσαντος δὲ πάρδαλις ἐξῆλθε ζῶσα, καὶ χάρτην εἶχε θατέρω τῶν ποδῶν; ᾧ ἐνεγέγραπτο, Ἰδοὺ θηρίον ἕτερον ὡσεὶ πάρδαλις· καὶ ἐξουσία ἐδόθη αὐτῷ. » Καλεῖσαντος δὲ βασιλέως;

A Imperator ut rescivit imperatricem missa legatione Orchanis societatem expetere, missis et ipse oratoribus id egit, ut ad se, non ad Byzantios auxilia mitteret. Qui legato Chatze eunucho fœdus cum Cantacuzeno iniit. Cumque non longe distaret, sed a Paphlagonia mariitima usque in Phrygiam imperitaret, facile Cantacuzenus quoties indigebat Persarum manum accersebat, qui Romanas regiones infestabant plurimum; nam sæpius, imperatore etiam non rogante, trajicientes, quæ nondum se dederant urbes, ut hostiles direptionibus affligebant. Tunc vero ab Orchanis exercitu habens subsidium, contra oppida ad oram Ponti sita profectus, omnia præter Sozopolim subegit. Cepit item oppidum in Derce palude, et castellum B quoddam non procul Byzantio, Empyrîten vocabulo: deinde in provinciam rediit. Sub idem tempus Manuel junior filius ejus Berrhœæ manens, tale visum per somnum sibi oblatum scripsit. Videbatur sibi sedere super lectulo (47), patrem autem togam et tunicam purpura prætextas indutum, gestantemque a collo pendens monile sacerdotale aureum accedere, dextra lævaque stipatum duobus, quorum alter ignotus prophetæ Isaiæ volumen apertum tenebat; alter Lantzaretus gladium imperatoris manu portabat; et ipsum imperatorem ceram et sigillum, ambo rubra, porrigentem dicentemque: Signa. Cum signasset, vivum leonem in dera impressum apparere, dextro pede stellam tenentem lucidissimam, et juxta armum aliam stellam modicam, velut insculptam habentem. Tum imperatorem dicere, Excita ipsum. Quod cum faceret, qui librum Isaiæ tenebat, hæc inde videbatur recitare, « Dominus dux ejus fuit ex Ægypto, ut gloriam unicornis ejus, ut comedat gentes inimicorum ejus, et jaculis eorum jaculabitur, et crassitiem eorum emedullabit. Recubuit et quievit ut leo, et ut catulus leonis, quis excitabit illum? Qui benedicunt tibi, sunt benedicti, et qui maledicunt, maledicti. » 632 Hæc ille libro inscripta recitare videbatur. Imperator rursus filium signare jussit. Cum signasset, expressa est viva pardalis, altero pede chartam sustinens cum hac inscriptione: « Ecce fera altera ut pardus, et potestas ei data est. » Cumque imperator ei qui librum tenebat præcepisset, ut feræ prophetiam legeret, eadem legebat. Tertium signare jussit; Cumque signasset, felis etiam viva exivit, quæ

<sup>1</sup> Num. xxiv, 8, 9. <sup>2</sup> Dan vii, 6.

## Jacobi Pontani notæ.

(47) De hoc somnio viderit lector quid sentiat, et quomodo verum sit, quod ait postea sic evenisse. Commista sunt autem verba Scripturæ san-

ctæ, et consarcinata aliquoties, ut nescias quid ex quo loco adducatur.



lingua extra dentes ejecta, terram lambere videbatur. Quam cum filius in sublime extulisset, lingua felis extendi, et terram similiter circumlingere visa est. Tum qui librum ferebat, jussu imperatoris prophetiam legit: « Ecce fera altera, et dixerunt ei: Ascende, comedere carnes multas<sup>3</sup>. » Post hæc imperator sigillum altud viride filio dans, in ceram imprimere jussit, cumque impressisset, exivit viva ciconia, scyphum vitreum pede sustentans, in quo acetum inesse apparebat. Tenens autem libram legebat: « Dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto<sup>4</sup>. Videbunt in quem transflexerunt. » Adhuc jussus signavit, et hippocentaurus exivit, dextra manu hastam gestans. Qui autem vaticinia legebat: « Ecce, inquit, aliud animal præcellens, et validum vehementer<sup>5</sup>. » Ad extremum imperator: Benedictus Deus noster, ait, omni tempore, nunc et semper, et in sæcula seculorum. Amen. Gloria tibi Domine, quia vivi adhuc vidimus vaticinia hæc evenisse (48). Videbatur porro mandare filio, ut occultaret animalia, quæ mox in cerea sigilla convertebantur: quæ manibus ut poterat occultans, cum patre, deposito monili sacro, exivit, et in eo articulo somno solutus est. Talis species filio imperatoris dormienti obtigit. Ad quem autem pertinuerit, usque hodie latet. Et hæc is secundum quietem se vidisse (j), ad patrem scripsit. Imperator paulum Didymotichi hærens, collectis omnibus quas habebat copiis Romanis, paucisque Persarum adjunctis, rursum in Byzantii fines irrupit, et ad portam Gyrolymnes bonam diei partem constitit. Ex urbe egressus est nemo; verumtamen in mœnibus instructi visabantur, qui hostem accedentem repellerent. Magnus dux solus cum paucis exiens, pro portis stetit. Imperator, ut ipsum esse cognovit, caduceatores misit. Ille se cognitum intelligens, in urbem recessit, et qui missi fuerant, inanes reverterunt.

**633** Imperator, quoniam advesperascebat, ad portam Cameli castra fecit; postridieque exiguo numero secum in castris manente, major pars Romani Persæque prædatum discurrerunt. Et Romani quidem pecora et alia agebant ferebantque; Persæ etiam homines captivos ducebant. Nec

A τῷ κατέχοντι τὸ βιβλίον τοῦ θηρίου τὴν προφητείαν λέγειν, τὰ ἴσα εἶπε. Βασιλεὺς δὲ καὶ τρίτον ἐκέλευε σφραγίσαι τὸν υἱὸν. Καὶ σφραγίσαντος, ἐξῆλθε γαλῆ ζωσα καὶ αὐτῆ. Τὴν γλῶτταν δὲ τῶν ὀδόντων περιέβλημένῃ, ἐδόκει λείχειν τὴν γῆν· τοῦ βασιλέως δὲ υἱοῦ εἰς ὕψος ἀφροντος, ἡ γλῶσσα τῆς γαλῆς κηκίνοσθαι ἐδόκει, καὶ τὴν γῆν ὡσαύτως περιλείχειν. Ὁ τὸ βιβλίον δὲ κατέχων, βασιλέως κελεύοντος, τὴν προφητείαν λέγειν· Ἴδού θηρίον, εἰπεῖν, ἕτερον, καὶ εἶπον αὐτῷ· Ἀνάσθη, φάγε σάρκα πολλὰς. Μετὰ τοῦτο δὲ ὁ βασιλεὺς, σφραγίδα πράξινον ἕτεραν παρέχε τῷ υἱῷ, καὶ ἐκέλευε ταύτη σφραγίζειν τὸν κηρὸν, καὶ σφραγίσαντος, ἐξῆλθε πελαργὸς ζῶν, σκύρον ἔχων ὑέλινον τῷ ποδί. Ἐδόκει δὲ ὁ σκύρος ἕξος ἔχειν· ὁ τὸ βιβλίον δὲ κατέχων, εἶπεν· Ἐβῶκαν εἰς τὸ βρῶμα μου χολήν, καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπέτησάν με ἕξος· ὕφονται εἰς ὃν ἐξεκένθησαν· Ἀυθις δὲ ὁ τοῦ βασιλέως υἱὸς σφραγίσσε κελεύσθείς· καὶ ἱπποκένταυρος ἐξῆλθε, τῆ δεξιᾷ χειρὶ δόρυ κατέχων. Ὁ δὲ τὰς προφητείας λέγων, Ἴδού καὶ ἕτερον θηρίον, εἶπεν, ἐκθαμβῶν καὶ περισσῶς ἰσχυρόν. Μετὰ τοῦτο δὲ ὁ βασιλεὺς, Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, εἶπε, πάντοτε, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων, ἀμήν. Δόξα σοι ὁ Θεὸς, ὅτι ζῶντες εἶδομεν τὰς προφητείας ἀποδόσας. Ἐδόκει δὲ κελεύειν τῷ υἱῷ συγκρῦπτειν τὰ ζωα. Τὰ δὲ εὐθὺς ἐδόκουν σφραγίδες γεγενησθαι ἐκ κηροῦ, ὡς ὡς ἐνῆν συγκρῦπτων ταῖς χεῖραι, μετὰ βασιλέως ἐξῆι τοῦ πατρὸς, τὸ ἱερατικὸν ἐπιτραχήλιον ἀποθεμένου· ἐν τούτοις δὲ τοῦ ὕπνου ἀποστήναι. Τοιαῦτα μὲν ἡ ὕψις τῷ βασιλέως υἱῷ ἐδόκουν. Περὶ οὗ δὲ ἦν, οὐδέπω μέχρι νῦν ἐγένετο φανερόν. Ταῦτα μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς υἱὸς πρὸς τὸν πατέρα ἔγραψεν ἑωρακίαναι κατὰ τοὺς ὕπνους. Βασιλεὺς δὲ ὀλίγον Διδυμοταίχῳ ἐνηθητριψας, ὅμπασαν Ῥωμαίων δοιοὺν ὑπ' αὐτῷ ἦσαν στρατιᾶν συναγαγὼν καὶ Περιοικὴν ὀλίγην ἐπιγρόμνος, ἐπιστράτευσεν αὐθις Βυζαντίῳ, καὶ πρὸς τὴν Γυρολίμνης λεγομένην πόλιν ἐλθὼν, οὐκ ὀλίγον μέρος τῆς ἡμέρας διατέλεσεν· ἐκ Βυζαντίου δὲ οὐδεὶς ἐξῆλθε τῶν πυλῶν· ἀλλ' ἐπὶ τῶν ταίχων ἦσαν παρατεταγμένοι, ὡς ἀμυνόμενοι ἀν' ἐπίωσι. Δουῖς δὲ ὁ μέγας μόνος ἄμα ὀλίγοις πρὸ τῶν πυλῶν ἔστη ἐξελθὼν. Γνωρίσας δὲ ὁ βασιλεὺς ὡς ἐκεῖνος εἶη, ἐπέμπε τὸς διαλεξομένους. Ὁ δ' εἰσῆι πρὸς τὴν πόλιν ἀσθόμενος, ὡς ἐγνωρίσθη, καὶ οἱ πρὸς αὐτὸν ἐργόμε-

<sup>3</sup> Dan. vii, 7. <sup>4</sup> Psal. lxxviii, 22. <sup>5</sup> Isa. xxviii, 2.

#### Jacobi Pontani notæ.

(48) Infra mox dicit, *ad quem autem pertinuerit hoc somnium usque hodie latet*. Hæc pugnantia sunt.

#### Jacobi Gretseri notæ.

(j) Somniorum observationibus dediti fuerunt recentiores Græci, non modo intra, sed et ferme supra modum, obliti illius Ecclesiast. v: *Ubi multa sunt somnia, plurimæ sunt vanitates*; et illius Ecclesiastici, cap. xxxiv: *Somnia extollunt imprudentes; quasi qui apprehendit umbram, et persequitur ventum, sic et qui attendit ad insomnia. Multos errare fecerunt somnia, et exciderunt sperantes*

*in illis*. Et totum somnium, quod hoc loco narrat Cantacuzenus, quid nisi somnium fuit? Sed an somniis habenda sit fides, deque causis verorum somniorum, et quibus signis dignosci queant somnia divina a non divinis, copiose docuit Benedictus Pererius noster libro secundo adversus fallaces et superstitionios artes, quo lectorem remitto, ut de hoc Manuelis somnio iudicium faciat.

νοι ἀνέστραφον. Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ περὶ δεδιῆν ἡ ἡμέρα ἤδη ἦν, παρὰ τὴν τῆς Καμήλου καλουμένην γέφυραν ἑστρατοπεδεύσατο ἄλλων, καὶ εἰς τὴν ὑστεραίαν ἔλιγοι μὲν εἰς τὸ στρατόπεδον μετὰ βασιλείῳ ὑπελείποντο· τὸ πολὺ δὲ τῆς στρατιᾶς καὶ Ῥωμαίων, καὶ Περσῶν ἐτρέποντο ἐπὶ ληλασίας. Καὶ Ῥωμαῖοι μὲν βοσκήματα καὶ ἄλλην λείαν ἤλαυνον· τὸ Περσικὸν δὲ ἠνδραπόδιζον καὶ τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ ἦν οὐ τοῖς πάσχοισι μόνον τὸ κακὸν ἀπαρμύθητον· ἀλλὰ καὶ βασιλεῖ, καὶ τοῖς συνοῦσιν ἅπασιν Ῥωμαίοις ἔλεος δεινὸς εἰσήει, τοιαῦτα τῶν ὁμοφύλων δυστυχοῦντων. Ἀναγκαιῶς δὲ τοῦ πολέμου εἶχοντο. Πράττειν γὰρ ἐτέρως οὐκ ἔστιν, τῶν ἐν Βυζαντίῳ τὴν εἰρήσιν οὐ παραδεχομένων.

## CAPIT LXXXII.

*Galatæ cupientes de auctore belli et causis cognoscere, legatos ad Cantacuzenum sciscitatum mittunt. Hi sunt duo monachi, quorum alter Annæ imperatricis cognatus. Respondens imperator rem a capite accessit, et quam indigna perpressus sit docet. De Persis etiam advocatis se defendit, et adversarios eorum opem frustra implorasse docet. Quantum temporis in hoc colloquio consumptum fuerit.*

Οἱ ἐν Γαλατῇ δὲ τῷ φρουρίῳ ὄντες Λατίνοι, ἑρῶν-  
 τας μὲν τὴν ὑπὸ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου τοῖς Ῥω-  
 μαίοις ἐγγινομένην ἀμύθητον φθορὰν, ἀγνοοῦντες δὲ  
 εἰ μᾶλλον οἱ ἐν Βυζαντίῳ, ἢ Καντακουζηνὸς ὁ βασι-  
 λεὺς παρέχεται τὰς αἰτίας τοῦ πολέμου, καὶ τοῖς  
 μὲν ἐν Βυζαντίῳ συνόντες ὁσμέραι, καὶ πολλὰ Καν-  
 τακουζηνῷ τοῦ βασιλέως ἀκούοντες· κατηγοροῦντων,  
 ὅτι βασιλεύειν ἐπιθυμήσας τοῖς βασιλείῳ ἐπιβουλεύ-  
 σαι παῖδι, πατριάρχῃ δὲ μετὰ τῶν ἐπιλοπίων ἀν-  
 τισταίῃ καὶ κωλύσει μὴ τὸν παῖδα διαφθεῖρειν  
 πολεμήσας, ἢ οὐδὲν ἂν ἐκείνον ἐκώλυε πάλαι διε-  
 φθάρθαι, Καντακουζηνῷ δὲ τοῦ βασιλέως οὐ μόνον  
 τὴν πρὸς βασιλέα τὸν Ἀνδρόνικον ἔνοουντες σύμ-  
 πνοιαν, ἀλλὰ καὶ τὴν προσοῦσαν ἐπιείκειαν καὶ  
 ἡμερότητα, καὶ τὸ πᾶν ἐαυτὸν παρέχεσθαι ἡδὺν τε  
 ἐν ὁμιλίαις καὶ φιλότιμον πρὸς τὰς εὐεργεσίας, καὶ  
 τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας τῶν φίλων μνημονευτικὸν,  
 καὶ νομιζόντες, οὐκ ἂν οὕτω ῥαδίως περὶ βασιλέα  
 τὸν φίλον ἠγνωμονηκέναι, πιστεύειν μὲν οὐκ εἶχον  
 τοῖς αὐτοῦ κατηγοροῦσι τὰ τοιαῦτα, οὔτε μὴ παν-  
 τάπασι ἀπιστεῖν τοῖς θρυλλουμένοις οὕτως ὑπὸ  
 πολλῶν. Διὰ δὲ ταῦτα περὶ πλείστου τιθέμενοι σα-  
 φές τι περὶ τοῦ παρὰ Ῥωμαίοις κεκινήμενου πολέ-  
 μου γινῶναι, δεῖν ἐγνώσαν, ἐπεὶ ἐγγὺς ἦν ἑστρατο-  
 πεδευμένους, πέμπειν πρὸς αὐτὸν τινὰς, οἱ διαλεξέ-  
 μενοι τὰς αἰτίας εἴσονται σαφῶς, ἐξ ὧν ὁ πόλεμος  
 κινήθη. Καὶ πέμπουσι δύο τινὰς τῆς τῶν μένου-  
 ρίων τάξεως μοναχοῦς, συνετοῦς μὲν καὶ ἄλλως, οὐ  
 μὴν ἀλλὰ καὶ σοφίας τῆς παρὰ Ῥωμαίοις εἰς ἄκρον  
 ἐληλακότας, καὶ τὰ Ἀριστοτέλους κάλλιστα ἐξησηκ-  
 μένους. Ἦν δὲ ὁ μὲν ἕτερος αὐτῶν ἐκ Σαθωῆς· τῆς  
 πατρῴας οἰκίας Ἄννη τῆ βασιλίδι, τῶν μενουρῶν  
 ἡγούμενος. Διὸ καὶ τότε πρὸς βασιλέα παρὰ τῶν  
 ὁμοφύλων ἐπέμφθη, ἵν' ὡς μάλιστα τὰς αἰτίας ἐξε-  
 τάσῃ τοῦ πολέμου, τῇ πρὸς βασιλίδι τὴν Ἄνναν  
 οἰκειότητι οὐ μόνον βασιλεῖ μὴ χαριζόμενος, ἀλλὰ  
 καὶ ἀντιλέγων καὶ ἀπελέγγων, ὅσα δυνατὰ. Ὁ δὲ  
 λοιπὸς τῶν ἐξεταζομένων ἀκροατῆς ἐσόμενος μόνον  
 ἤκει· ἵνα μὴ ἐκεῖνος αὐθις χαριζόμενος ἐαυτῷ, ἀπο-  
 κρύπτειν ἐβέλθη τήληθ. Ἐλθόντες δὲ εἰς τὸ στρα-  
 τόπεδον, καὶ βασιλέα προσαγορεύσαντες, ἤκει μὲν  
 ἐφασαν καὶ ὁμιλίαις ἕνεκα καὶ συντυχίας τῆς πρὸς  
 αὐτὸν, οὕτως ἐγγὺς ἑστρατοπεδευμένου. Τὸ μάλιστα

Verum enim vero in oppido Galata Latini',  
 cum hoc civili bello Romanos incredibiles calami-  
 tates pertulisses cernerent, et ignorarent, magisne  
 a Byzantinis, an a Cantacuzeno datum esset ini-  
 tium : et quotidiana cum illis commercia habentes,  
 eos Cantacuzenum multis accusantes audirent  
 (quod nimirum regnandi cupiditate liberis impera-  
 toris insidiaretur : patriarcham cum ceteris obsi-  
 stere, ne puerum bello victor occideret, alioqui  
 pridem occisum fuisse), præterea cum Cantacuzeni  
 non solum cum defuncto imperatore Andronico  
 voluntatum studiorumque consensum, sed et mo-  
 res placidissimos reputarent, et quomodo se om-  
 nibus in congressu suavem, ac benefaciendi cupi-  
 dum, benevolentiaque amicorum erga se memo-  
 rem præberet ; arbitrantur etiam non tam facile  
 in imperatorem ingratum atque improbum repe-  
 riri potuisse : cum hæc, inquam, cogitarent, nec  
 fidem accusatoribus adjungere, nec prorsus detra-  
 here poterant, quod adgo a multis prædicarentur.  
 Quæcirca certum aliquid de belli causa et initiis  
 cognoscere nimio opere cupientes, quandoquidem is  
 prope castra haberet, quosdam eum percunctatum  
 mittendos statuerunt, ut quod volebant, explore  
 discerent. Mittunt igitur duos Minorum instituti  
 monachos, ceteroqui prudentes, et Latinis litteris  
 exercitatissimos, 634 et in Aristotelea philosophia  
 exercitatissimos. Horum unus erat Sabaudus, pa-  
 terna cognatione Annæ imperatrici junctus, mo-  
 nachorum minorum antistes. Quapropter et tum  
 ab homophylis ad imperatorem missus est, ut ori-  
 ginem belli accurate indagaret, et ratione propin-  
 quitatis cum imperatrice, non modo imperatori  
 nihil concederet, sed etiam contradiceret, quan-  
 tumque posset, cum refelleret. Alter tantum : ut  
 hujus indagationis auscultator ac testis veniret,  
 ne postea socius imperatori gratificatus, veritatem  
 celaret. Ingressi igitur castra, se ejus conveniendi  
 et alloquendi causa, quando tam prope tenderet,  
 advenisse dixerunt. Potissimum autem idcirco ve-  
 nisse, quod diu jam bello hoc inter Romanos du-  
 rante, et vastatis quotidie urbibus inter se dissi-  
 dentibus, reliquisque regione a Romanis et barba-

ris prædatoribus, qui pluribus et irreparabilibus eam detrimentis affecissent, multisque assidue captis et interemptis nullus adhuc malorum finis appareat: neque hoc saltem vere cognoscere liceat, unde bellum primum coeperit, et quas ob causas usque hodie sedari nequiverit, sed non secus quam furens flamma omnia pervadat et absumat. Et quanquam ex aliis multis aliter audierint, ut quisque aut bene aut male in imperatorem animatus est, tamen iis credendum non censuisse: qui, quomodo ipsi sensus et cogitationes suas mutant, sic etiam res mutari debere opinantur. Quare se rogare magnopere ut ipse memoret quo pacto singula se habuerint, qui ea præ omnibus certissimo norit, et veritatem occultare nolet, utpote ejusdem inde a puero, sicut acceperint, tenacissimus: idque eo minus, quod exstant plurimi qui vera subitcentem possint redarguere. Imperator non de adventu tantummodo, sed etiam de petitione eos laudat, gratiasque magnas agit, affirmans pridem optasse tales sibi contingere, qui ad veritatem, non ad litem et altercationem audire vellent, Præter alia quippe mala quæ sibi bellum hoc inflixerit, et hoc molestum accidisse, quod nondum viros aliquos prudentes invenerit, qui justam de armis istis sententiam pronuntiarent. Nunc ipsis improviso advenientibus et rem exponi rogantibus, quos ipse nancisci votis summis optaverit, et qui insuper apud se non solum ob eruditionem atque prudentiam judicium munus fungi possint, sed ob id ipsam venerint, ut ex ejus ore veritatem de **635** hoc bello perciperent, libentissime omnia explicaturum, et petitionem hanc in memoria habiturum. Orabat simul, ne se reprehendere vererentur, si se aut pejerasse, aut injurium fuisse, aut imperatoris amici filii insidias composuisse, aut bello commoto calamitates inexplicabiles invexisse deprehenderent. Exorsus igitur a principio, ordine singula recensuit, quam perfecte ipse et Andronicus inter se dilexissent: et quomodo eo mortuo non liberi solum, et conjux, et respublica tantæ sibi curæ fuerint, ut eorum causa non modo pecuniam, sed, si opus foret, vitam quoque impendere paratus esset: quomodo item præfecti cubiculi insidias immerito perpessus sit, qui ex invidia necem sibi parare quæsierit, ut ipse rerum principatum obtineret; quo etiam pacto commentis ac sycophantiis suis, imponendo sibi, quod nunquam cogitarat, patriarcham aliosque deceperit: qua ratione illi, quamvis se mentiri et calumniari scirent manifestissime, verbo pro imperatrice et filiis ejus, reipsa pro commodis suis (ut putabant) multa cum fallacia bellum concitarint: quamque improbi et inhumani cum in se, tum in matrem suam et propinquos exstiterint, injuriis eos insolenter, illiberaliter et nefarie exagitant, et divitias suas per ultimas mundi gentes auditas, ad nullum operæ pretium temereque consumpscrint: sed et ami-

δὲ πᾶσαν εἶναι ἀφικέσθαι, ὅτι χρόνον ἤδη συχρὸν τοῦ πρὸς ἀλλήλους Ῥωμαίους πολέμου τούτου κεινημένους, καὶ διαφθέρομένους ὀσημέραι τῶν πόλεων ὅπ' ἀλλήλων στασιαζόντων, καὶ τῆς ἑλλης χώρας ὀπὸ Ῥωμαίων καὶ βαρβάρων τῶν κατατρεχόντων, καὶ πλείστων καὶ ἀνηκέστων τελομένων, καὶ πολλῶν καθ' ἡμέραν κτεινομένων καὶ ἐξανδραποδιζομένων, οὔτε λύσις τῶν κακῶν οὐδεμία ἐξευρίσκαται, οὐδ' αὐτὸ τοῦτο ἐξεσι τάληθες μαθεῖν, ὅθεν τε ἤρξατο ὁ πόλεμος, τὸ πρῶτον, καὶ τίνων τῶν αἰτίων οὕτω μέχρι γῦν καταλυθῆναι ἡδυνήθη, ἀλλ' οὕτως ἔπεισι πάντα, ὡσπερ φλόξ καταναλίσκων. Καίτοι γε ἀκηκόεαι ἐκ πολλῶν, ἀλλων ἄλλως, ὡς ἕκαστος ἀπεχθείας ἢ εὐνοίας πρὸς ὑμᾶς, τοὺς βασιλέας ἔχουσι διηγουμένων, ὅς οὐ δίκαιον πιστεύει κεκριέναι τοὺς σφετέρους αὐτῶν πάθει συμμεταβάλλεσθαι ἀξιοῦσι καὶ τὰ πράγματα. Διὸ καὶ δεῖσθαι μάλιστα αὐτοῦ αὐτὸν ἐξηγήσασθαι, ὡς ἐσ, ἐν ἕκαστα σφειστάτα τε εἰδότες τῶν ἄλλων μᾶλλον, καὶ τάληθες οὐ βουλησόμενον ἀποκρύπτειν, οἷα δὴ ἀληθείας τε ἔχόμενον, ὡσπερ ἀκούομεν ἐξ ἀρχῆς, ἄλλως τε καὶ πολλῶν ὄντων τῶν δυνασομένων ἀπελέγγειν, ἂν φαίνηται μὴ λέγειν ἡρημένος τάληθῃ. Βασιλεῦ, δὲ, οὐ τοῦ παρ' αὐτὸν ἀφιχθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς αἰτήσεως ἐπῆνει, καὶ χάριτας οὐ τὰς τυχοῦσας ἐμολόγει. Πάλαι γὰρ ἔφασκον ἐπιθυμεῖν τῶν πρὸς ἀλήθειαν, ἀλλ' οὐ πρὸς ἔριν καὶ φιλονεικίαν ἀκούειν βουλησομένων. Πρὸς γὰρ τοὺς ἄλλοις ὅς ἐπῆνεγεν ὁ πόλεμος αὐτῷ κακοῖς, καὶ τοῦτο τῶν ἐπαχθῶν ἠγέσθαι, τὸ μηδέποτε συνετῶν τινῶν ἀκραστῶν τυχεῖν οἷ δικάσουσιν αὐτῷ περὶ τοῦδε τοῦ πολέμου. Νυνὶ δὲ αὐτοῖς κατὰ τύχην ἀφιγμένοις, παρέχεσθαι τε δεομένοις, ὧν αὐτὸς τυχεῖν ἐν μεγίστης εὐχῆς ἦγε μέρει, ἄλλως τε καὶ δυναμένοις τόπον δικαστῶν κατέχειν παρ' αὐτῷ, οὐ μόνον διὰ τὴν σοφίαν καὶ τὴν σύνεσιν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐπ' αὐτῷ τούτῳ ἦκοιεν, ἐν' ἐκ τῶν λεγομένων τάληθῃ περὶ τοῦ πολέμου γνοίεν, ἥκιστα τε ἄπαντι αὐτὸν ἐκθήσεσθαι, καὶ χάριν εἰδῆσειν τῆς αἰτήσεως. Ἐδεῖτό τε αὐτῶν μηδὲν ὑποστείλαμένους ἐξελέγγειν ἂν φαίνηται ἐπιπορῶν καὶ ἀδικῶν, καὶ ἢ τοὺς βασιλέως παῖσι τοῦ φίλου ἐπιβουλεύων, ἢ τοῦ πολέμου αἴτιος, καὶ τῆς Ῥωμαίων ἀμυθῆτου φθορᾶς γεγενημένους. Ἀρξάμενός τε ἀπ' ἀρχῆς εὐθύς διεγέτο ἕκαστα, τὴν τε αὐτοῦ καὶ βασιλέως Ἀνδρονίκου εὐνοίαν καὶ φιλίαν πρὸς ἀλλήλους ἀκριδῆ, καὶ ὡς μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτήν, πολλὴν πρόνοιαν αὐτὸς ποιῆσαιτο, οὐ τῶν βασιλέως μόνον παῖδων καὶ γυναικῶν τῆς βασιλείδος, ἀλλὰ καὶ τῆς Ῥωμαίων ὠφελείας, οὐ χρήματα μόνον ἔτοιμος ὑπὲρ ἐκείνων ἀναλίσκειν ὦν, ἀλλὰ καὶ ζῶην τὴν φίλην, εἰ καιρὸς καλοῖτ' ἔβστα προησόμενος, ὅπως τε ὑπὸ παρακοιμωμένου ἐπιβουλεύει οὐδαμῆ, αἰτίας ἕνεκα, ἢ φθορήσαντος αὐτῷ καὶ φθειρῆν διανοηθέντος, ἐν' αὐτὸς ἀρχῆ τῶν πραγμάτων, καὶ ὡς πατρὸς ἀρχὴν καὶ τοὺς ἄλλου, ἐξαπατήσειε, ψεύδη πλασσαμένους, καὶ συκοφαντίας, ἃ οὐδὲ ἐνεθυμήθη, καὶ ὡς ἐκείνοι τῶν ἰδίων ἕνεκα, ὡς ὦντο διαφορῶν σαφέστατα εἰδότες, ὅτι ψεύδονται καὶ συκοφαντοῦσιν, ὑπὲρ βασιλείδος ὄθεν καὶ τῶν παῖδων τὴν πόλεμον κινοῖεν, πολλὰ ἐφα-

πατήσαντες, καὶ ὅταν ἀγνωμοσύνην καὶ ἀπανθρωπίαν, οὐ περι αὐτὸν μόνον καὶ μητέρα καὶ τοὺς οἰκεῖους ἐπιδείξαιτο, ὕβρεσιν ἀτόποις, καὶ φαύλοις προσήκουσι· καὶ ἀνελευθερίους χρησάμενοι ἀνθρώποις, καὶ τὸν οὐδ' ἐν ἰσχυαταῖς γῆ; ἀγνοούμενον αὐτοῦ πλοῦτον, εἰς ἀξιώχρεων οὐδὲν, ἀλλ' εἰκῆ καὶ μάτην διαφθείραντες, ἀλλὰ καὶ περὶ τοὺς φίλους, καὶ τοὺς ὁπωσδήποτε ἐπιτηδείους, καὶ ὄτους αὐτῶν ἀπέκτειναν, τοὺς δὲ ἐν δεσποτηρίοις ἔχουσιν ἀχρι νῦν, μεγάλην δυσπραγίαν καὶ δεσμοῖς; ἀφύκτοις προσταλαιπωροῦντας; καὶ ὡς κοινὸι πολέμοιοι φανείναι αὐτοῦ τε καὶ τῶν παρὰ Ῥωμαίοις ἀρίστων πάντων, οὐ μόνον ὅσον ἐν εὐγενείῳ ἦν, ἀλλὰ καὶ μονάζουσι, καὶ ἐπισκόποις, ἔτι δὲ καὶ στρατιώταις, καὶ τοῖς τῶν πολιτειῶν ἐκάστης πόλεως προέχουσιν. Ἦν δὲ τάντων ἔφασκεν αὐτοῦ διὰ τὴν περισχούσαν τοῦ; Ῥωμαίους συμφορὰν ἀμνημονούντος, καὶ ἐπιθεμένου παρ' οὐδὲν, καὶ οὐχ ἄπαξ οὐδὲ θίς καὶ τρίς, ἀλλὰ καὶ πολλάκις τοσαυτάκις, ἔξαρχῆς τε εὐθύς καὶ μέχρι νῦν πρεσβεῖα; ποιούμενον, καὶ δεομένου περὶ εἰρήνην; οὐ μόνον ἐπικεικῆ; οὐδὲν ἀποκρίνασθαι ἐκείνου, ἀλλὰ τοὺς τε πρόσβαις αἰκίζεσθαι καὶ ἀτιμοῦν, καὶ ἐσμοῖς κατέχειν, καὶ αὐτοῦ πολλάς καταχέειν ὕβρεις, καὶ διὰ τοιούτων τὴς ἀπολογίας ποιείσθαι πρὸς τοὺς πρόσβαις, πάντα μᾶλλον ἀνεκτῆ ἡγούμενους, ἢ περὶ εἰρήνης διαλέγεσθαι, ἢ ἀκούειν. Τῆς τε βαρβαρικῆς πρὸς τοὺς ὁμοφύλους ἔφασκεν ἐπιγωγῆς οὐκ ἐκείνον ἤρχθαι, ἀλλ' αὐτοῦς, πρώτους; ἐπ' αὐτὸν ἐπενεγκόντας; καὶ οὐ μόνον τούτου ἕνεκα, ἀλλὰ καὶ τρόποις ἑτέροις χρῆσθαι τοῖς βαρβάρους; καταναγκάζοντας. Χρήματα γὰρ ἐκείνιοι παρεχόμενοι, καὶ πόλεις προίεμενοι, καὶ τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν μεγάλην καὶ θαυμασίαν τινῶν ἀποστεροῦντες, οὐ Κράτην μόνον ἐπεισαν τὴν Τριβαλῶν δυνάστην, ἀλλὰ καὶ Ἀλέξανδρον τὸν βασιλέα Μυσῶν αὐτῷ πολεμίους εἶναι, ἕκαστον καθ' ἑαυτὸν ἀξιώχρεων πρὸς μάχην ἐνταῦθα σύμπασιν ὁμοῦ Ῥωμαίοις, θφ' ὧν πρὸς ἀνάγκην καὶ αὐτὸν συναλαυνόμενον, τῇ συμμαχίᾳ χρῆσθαι τῇ βαρβαρικῇ· ἀλλ' ὡς τε σαφῶς εἶδότες, ὡς εἰ ἀπώσοιτο αὐτὸς, ἐκείνους χρησομένους ἐπ' αὐτόν. Οὐ γὰρ διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι ἐκείνους; μὴ χρῆσθαι τοῖς βαρβάροις, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ πεθεῖν δύνασθαι μᾶλλον ἐκείνῳ αἰρουμένους συμμαχεῖν. Οὐπω γὰρ χθὲς καὶ πρώην πρὸς Ὀρχάνην τὸν Πέρσην πρεσβεῖαν πεποιημένοι, ἰδόντο σφίσι συμμαχεῖν, πολλὰ ἐπαγγελλόμενοι παρέξειν χρήματα. Τὸν δὲ μᾶλλον ἐλεῖσθαι τὸ ἐκείνῳ προῖκα συμμαχεῖν, ἢ πολλὰ παρ' ἐκείνων χρήματα λαμβάνειν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρότερον ὀλίγον τὸν Ἀσάνην Ἰσαάκιον τὸν πανυπερδάστων πρὸς Σουλμῶν τὸν Καρασῆ Φρυγίας σατράπην ἀπικέσθαι καὶ εἰσθαι αὐτοῦ χρήματα πολλὰ λαθόντα· συμμαχεῖν ἐπ' ἐκείνον· τὸν δὲ μὴδὲ αὐτὸν πεπεισθαι. Καὶ αὖθις τὸν παρακοιμώμενον τῆς αὐτῆς ἕνεκα αἰτίας ἐπὶ τὸν αὐτὸν ἐλθεῖν· τὸν δὲ τοσοῦτον δεῖξαι πεθεῖσθαι αὐτῷ, ὥστ' οὐδὲ θέας γούν ψιλῆς ἤξιωκίναί. Ἐκείνη μὲν οὖν ἡ ἡμέρα καὶ οὐκ ὀλίγον τῆς νυκτὸς, καὶ ἡ ἐπιούσα ἡμέρα καὶ νύξ ὁμοίως ἀνάλωτο ἐν τοῖς τοιοῦτοις, βασιλέως μὲν τὰ κατ' αὐτὸν διηγουμένου, καὶ ἀποδεικνύοντος ἑαυτὸν, ἀνάγκη πρὸς τὸν πόλεμον φερόμενον, τῶν Λατινῶν δὲ ἀντιλεγόντων ὡπ' ἐνίαις, καὶ ἃ οἱ ἐν Βυζαντίῳ ἐγκαλοῦσιν ἐπαχόντων, καὶ γυμναζόντων, ὡς μάλιστα τὴν λόγον, ἵνα ἐλάθηθες μὴ διαδρᾶναι δυναθῆι.

A corum, et quoquo modo sibi deditorum quot occiderint, et quot usque nunc dirissime et vinculis insolubilibus maceratos in custodia detineant: et quomodo communes inimici fuerint, tum sui, tum optimatis ejusque Romani: nec solum nobilitum, sed et monachorum, et episcoporum, et militum, et in quaque republica excellentium. Quae omnia propter praesentes Romanorum miseras oblitus sit, ac pro nihilo putarit, pacemque non semel, aut iterum, ac tertio, sed saepissime, mox a principio usque nunc per legatos petiverit. Illos non modo nihil aequitati consentaneum respondisse, verum legatos insuper verberibus pulsasse et ignominiose tractasse; in se autem plaustris conciviorum invectos, isto potius modo ad legationem respondisse; nihil non patientium prius, quam de pace loquendum audiendumve arbitrantis. Quod autem barbaros adversus nationem suam induxisset, ita se tuebatur, non se compisso, illos adversum se prius induxisse, nec isto tantum, 636 sed et aliis modis barbarorum ope uti coegisse. Nam illos data pecunia, et urbibus propinatis, et Romano imperio ingentibus et admirandis quibusdam hostis spoliato, non Cratem duntaxat Triballorum principem, sed et Alexandrum Maesorum regem, utrumvis per se universis Romanis simul parem permovisse, ut sibi hostes fierent. Hinc se quoque coactum barbaricum invocare auxilium, cum praesertim sciret, illos adversum se eo usuros, si ipse uti noluisset. Non enim nunc ideo barbarorum opera eos non uti quia nolint, sed quod iis Cantacuzeno militare malentibus, societatem persuadere nequeant. Recentissime enim ad Orchanem Persam legationem misisse, oravisseque supplicas, pecuniam praegrandem pollicentes. Verum ipsum sibi gratis, quam illis immani mercede socium esse praeligere. Neque istuc solum, quia et paulo ante Isaacium Asanem pantiypersebastum ad Sulimanum Ceraeae Phrygiae satrapam rogatum abiisse, ut accepto ingenti pretio sibi contra Cantacuzenum ferret subsidium. Nec hunc flexum esse. Ad quem praefectus cubiculi eadem de causa profectus sit, tantumque abfuisse. ut se exorari pateretur, ut ne in conspectum quidem illum admisisset. His sermonibus dies D illa, et plerumque noctis, cum luce ac nocte sequentibus consumpta sunt, imperatore quidem narrante probanteque se ad arma necessitate adductum: Latinis ad quaedam occurrentibus, et quae Byzantii in crimen vocarent, producentibus, deditaque opera facundioribus, ut liquidius veritas comperiretur.

## CAPUT LXXXIII.

*A loco communi exordium Aregi monachi, non esse ferendam sententiam altera parte inaudita. Se imperatorem odisse prius ex auditis, postea factum amicissimum, ejusque laudes etiam in Italia prædicaturam. Quærit quid de pace cogitet. Imperator se ipsius amantem demonstrat. De adversariorum scelere conqueritur. Si imperatorem esse sinant et collegam imperatoris, quid facturus sit. Ejus amor erga commune mirificus. Qua conditione imperio cedere velit.*

Hoc colloquio finito, mimorum rector Aregus nomine, Æquum est, inquit, eum qui sibi vitam cum virtute conjunctam proposuit, cuique veritatis et justitiæ vel modica cura est, nunquam prius ullum condemnare, quam ejus ad objecta responsionem audierit. Et quidam de vetustis regibus aiebat, alteram aurem **637** reo integram servare oportere. Quod ego mortalibus in commune præceptum, et vitæ humanæ in primis conducibile opinor. Nam cum multa et pessimi exempli tibi objiciantur : quod nimirum admirabilis illius amicitia, quæ tibi cum imperatore fuit, oblitus, filiis ejus, a quibus nunquam violatus es, insidias feceris, et cum Romanum imperium privati habitu administrares, id tibi ad gloriam sufficere non putaris, nisi illis interemptis, totum ad te attraheres : quodque patriarcha, et aliis conatui tuo adversantibus, propter repulsam insanus et bellum hoc texueris, et barbaros in fines Romanos induxeris, et de pace ne audire quidem verbum sustinueris : sed quia non statim ab initio cedentes se tibi subjecerint, omnia evertere ac disperdere constitueris, et cædes servitutesque nihili pendas : his omnibus cognitis, tam hostili odio tui incensus suus, ut multorum servatorem, ac de republica bene meritum existimaturus, eidemque manum osculaturus fuerim, qui te jugulare potuisset : non solum propter cladem ac pestem tanto bellii tempore Romanis importatam, ejus te prinigeniam causam credebant, sed quod et ipse, cum Sabaudus sim, e paterno scilicet principatu imperatricis, ob communionem generis, ipsam et ejus liberos amo, eorumque infortunis similiter doleo. Tametsi non ab amicis tantum, sed et infestissimis hostibus multas eximiasque laudes tuas audiui, cum et naturæ præstantiam, et honestarum rerum exercitationem, quibus Romanis nullo modo longo intervallo anteires, in te existerent. Quibus nihilominus ideo non sum assensus, quod utrosque, et illos ex amore, et istos ex odio mentiri existimarem. Est enim quando et hostes hostibus illustre præconium impertiunt, ut aut vioti a magnis, aut victores magnorum beati ac felices habeantur (49). Nunc mihi prorsus contra contingit : nam et illis laudantibus non medioeriter succenseo, tam multa quæ in te sunt bona tantibus, et mihi imperitiam tenertatemque ju-

**A** Μετὰ δὲ καύσασθαι τῶν περὶ τούτων λόγων, ὁ τῶν μινουρίων ἡγούμενος Ἀρήγος ὀνομασμένος, δίκαιον εἶπε τὴν ὀρθῶς βιοῦν προφητημένον, καὶ ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης καὶ ὀλίγου γοῦν πεποιημένον λόγον, μηδέποτε καταψηφίζεσθαι μηδενός, πρὶν ἂν αὐτοῦ περὶ τῶν κατηγορουμένων τὴν ἀπολογίαν ἐγγένηται ἀκούειν ποιουμένου. Καὶ ὁ τῶν παλαιῶν τῆς βασιλείων ἐφασκε, τὸ δεῖν τὴν ἑτέραν τῶν ἀποῶν ἀκεραίαν μάλιστα ἐπὶ κατηγορουμένῳ διασώζειν, τοῦθ' ἡγεσθαι εἶναι κοινὸν παράγγελμα ἀνθρώποις τὰ μέγιστα λυσιστελοῦν κατὰ τὸν βίον. Ἐγὼ γάρ σου πολλὰ καὶ δεῖνὰ κατηγορούντων τενῶν ἀκηκοῶς, διὰ τε τῆς θαυμαστῆς ἐκείνης βασιλείως πρὸς σὲ φιλίας ἀμνημονήσας, ἐπεθύλευσας μηδὲν ἀδικουσί τοῖς παισὶ, καὶ τὴν Ῥωμαίων ἀγων αὐτὸς ἡγεμονίαν ἐν ἰδίουτου σχήματι, οὐκ ἐνόμισας τὴν δόξαν ἐξαρκεῖν, εἰ μὴ ἐκεῖνους ἀποκτείνεις τὸ κράτος ἅπαν περιστήσεις εἰς σεαυτὸν, καὶ ὡς πατριάρχου καὶ τῶν ἄλλων πρὸς τὴν ἐπιχειρήσιν ἐναντίων γενομένων, ἐκμανεῖς πρὸς τὴν ἀποτυχίαν, τὸν τε πόλεμον κεκίνησας τουτοῖ καὶ τοὺς βαρβάρους ἐπήγαγες Ῥωμαίους, καὶ τὴν εἰρήνην οὐδ' ἄκροισ καταδέχῃ τοῖς ὤσιν, ἀλλ' ὅτι μὴ εὐθύς ἐξαρχῆς ὑπέβην δουλωθέντες, πάντα ἀνατρέπειν καὶ διαφθεῖρειν ἔγνωσ, καὶ τῶν φθῶν καὶ τῶν ἀνδραποδισμῶν οὐδένα ποιῆ λόγον, οὕτως ἐκπεπολέμωμαι καὶ αὐτὸς, καὶ πρὸς τοσοῦτον ἔχθος ἐξηγόμεν, ὡσθ' ἡδέως ἂν εἰ τις ἀποσφάττειν ἔδυνήθη, τὴν χεῖρα κατεφίλων, καὶ πολλῶν σωτήρα καὶ εὐεργετήν ἂν ἐνόμιζον, οὐ μόνον διὰ τὴν γενημένην ὑπὸ τοῦ πολέμου φθορὰν ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ, καὶ τὴν μεγάλην κακοπραγίαν τῶν Ῥωμαίων ἧς αἰτιώτατον εἶναι ὑπελάμβανον, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτὸς ἐκ Σαβωίας ὦν τῆς πατρῷας ἀρχῆς τῆ βασιλείας, φίλτρον τι τρέφω πρὸς τοὺς ἐκείνης πατῶς διὰ τὴν ἐκ τοῦ γένους κοινωσίαν, καὶ πρὸς τὴν κακοπραγίαν καὶ αὐτὸς συνάχθομαι. Καίτοι γε οὐ παρὰ τῶν φίλων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν μάλιστα σοὶ πολεμούντων, πολλοὺς καὶ θαυμαστοὺς ἐπαίνους ἤκουον διεζώντων, καὶ τὴν τε φύσιν ὡς θαυμασίαν, καὶ τὴν ἀσκησιν ἐξαρόντων τὴν πρὸς τὰ καλά, ὡς πολὺ ἐπὶ μέσῳ τοὺς ἄλλους ὑπερέβηκε Ῥωμαίους, οἷς οὐκ ἐνόμιζον προσέχειν δεῖν, τοῖς μὲν διὰ φίλων τοῖς δὲ δι' ἔχθραν ἀμφοτέροις ψευδομένοις. Ἔστε γὰρ ὅτε καὶ αὐτοὶ οἱ πολεμούντες ἀξιοῦσι τοῖς ἔγκωμοῖς τοὺς ἐχθροῦς, ἐν ἧ ἡττηθέντες ὑπὸ μεγάλων, ἢ νικήσαντες, μέγιστα δόξωσι καταρωθῆναι.

## Jacobi Pontani notæ.

(49) Vicisse magnos cur andem pariat, manifestum est cui libet, sed victum esse a magnis cur honori est? Quia videntur ipsi non qualescunque fuisse, qui non a qualicunque aut potuerunt, aut debuerunt vinci atque occidi. Itaque putat Lauso gloriæ apud posteros fore Æneas lib. x. *Æneid.*

quod ab Ænea interemptus sit :

*Hos tamen infelix miseram solabere mortem :  
Æneæ magni dextra cadis.*

In quibus versum lege quæ multa in symbolis nostris adduximus.

Νυνὶ δὲ μοι τούναντιόν ἅπαν περιέστη. Τοῖς τε γὰρ ἄδικαι ἐγκωμιάζουσιν ἐκεῖνοις οὐκ ὀλίγα μέφομαι, ὡς τὸ πολὺ συγκρούησιν τῶν ἀγαθῶν, καὶ ἑμαυτῷ τῆς ἀκρισίας. Καὶ δὴ μεταβαλὼν ἀντὶ ἔχθρου καὶ κατηγόρου, τῶν τε μάλιστα γεγέννηται φιλοῦντων, καὶ πολλῶν καὶ θαυμασιῶν τῶν ἑπαινῶν κρήνων ἄξιον, οὐ παρὰ Ῥωμαίοις διατρέβων, ἀλλὰ καὶ γενόμενος εἰς Ἰταλίαν, ὡσπερ μετ' ὀλίγον ὀλομαι, τὴν προσούσαν μεγαλοφυῶν, καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην, καὶ τὴν ἐπιτηδεύματα πρὸς τὰ καλὰ κηρύξω πᾶσι φανερώς. Περὶ μὲν οὖν τῶν κατὰ τὸν πόλεμον ἀπάντων ὡς εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἄχρι νῦν οὐδεμίαν πρόφασιν αὐτὸς παρέσχε, ἀλλ' ἄκων ἐπὶ ταῦτα πρὸς τῶν πολεμούντων συνωθῆ, πέπεισμαί τε ἀκριθῶς, καὶ πρὸς ἄλλους ὑπὲρ σοῦ διαλεχθεῖην ἂν αὐτός. Ἐπει δ' αὐτὸς ἐκέλευσας περὶ πάντων, ὧν ἂν θέλοιμεν πυνθάνεσθαί σου ὁδῶς, τί περὶ τῆς εἰρήνης νῦν διανοή; ἄρ' ἐτούμιως ἔχεις πρὸς αὐτήν, εἰ τινοσ ἐπεικοῦς ἀπολογίαί τύχοις, ἢ πρὸς τὴν ἐκείνων ἀγνωμοσύνην παντάπασιν ἀπέγνω; πρὸς τὰ διαλύσεις καὶ αὐτός; Βασιλεὺς δὲ αὐτὸν τῆς τε παρθήσιας ἑπαινεσας, καὶ τῆς περὶ τὰ πράγματα ἀδόλου διαίτης καὶ δικαίας, καὶ ἀντιφιλεῖν αὐτὸν καὶ αὐτὸς εἰπῶν διὰ τὴν προσούσαν σύνεσιν καὶ τὴν εὐφυῶν τὴν πρὸς τὰ καλὰ, εἶτα ἀπεκρίνατο καὶ περὶ τῆς εἰρήνης, ὡς ἐπ' ἐκείνοις εἴη τοῖς πολεμοῦσι καὶ ἡ τοῦ πολέμου καὶ τῆς εἰρήνης αἴρεσις. Αὐτὸν τε γὰρ συνθήσεσθαι βῆστα πρὸς τὰς διαλύσεις ἂν ἐθέλωσιν ἐκεῖνοι, καὶ πολεμήσειν κατὰ δύναμιν, ἂν ἐκεῖνοι τὰ δίκαια μὴ θέλωσι ποιεῖν. Ἐκεῖνοι γὰρ πρότεροι πολέμου ἤρξαν διαβαλλόντες καὶ συκοφαντήσαντες, καὶ τὴν τε μητέρα ὀλίγου δεῖν ἀπέκτειναν αὐτοχειρίζ, ἐν δεσμοτηρίῳ νοσοῦσαν προνοίας ἀξιώσαντες μηδεμίαν, καὶ τὸν υἱὸν οὐκ ὀλίγον εἰρηγεγονότα, καὶ μηδὲν αὐτοῦς ἡδίκηκέτα, διὰ τὴν πρὸς ἐμὲ ἀπέχθειαν, ὑπὸ δεσμοῖς κἀτίσθησαν τοσοῦτον χρόνον, καὶ τοὺς φίλους ἅπαντας διέφθειραν καὶ τοὺς οἰκείους, καὶ οὐδὲν ἀπέλιπον παροινίας οὐδὲ ὑβρεως. Ἐγὼ γὰρ λέγειν τὴν τοσοῦτου κλοῦτου διαρπαγὴν ἐμοῦ τε καὶ τῶν συγγενῶν, οὐς ἔδει τοσαύτην κακίαν συνειδόμενος ἑαυτοῖς, καὶ ὡς τῆς ἀμυθῆτου φθορᾶς Ῥωμαίων αἰτιώτατοι γεγέννηται, ἔλεον τῶν ἡμετέρων διὰ τὴν αὐτῶν κακίαν καὶ μοχθηρίαν λαβόντας κτεινομένων, πρῶτους τῆ εἰρήνην προσδραμεῖν, καὶ τὸν πόλεμον σπουδάζειν καταλύειν. Ἐπει δ' ἐκείνοις οὐδενὸς ἑτέρου μέλει, ἢ τοῦ τῶν πραγμάτων μόνων ἀρχῆν ἂν τινα περιλειφθῶσι, τῶν δ' ἀρχομένων οὐδεμίαν πρόνοιαν ποιοῦνται, ὡσπερ ἐξαρχῆς αὐτὸς ὑπὲρ τῆς κοινῆς σωτηρίας πάντα ἐπραγματεύομενη, οὕτω καὶ νῦν ἂ πᾶσι μέλλει κοινῆ συνείσειν πάντα ἐρῶ. Ἐξέσται δὲ αὐτοῖς, ἢ αἰρεσθαι τὰ βελτίω ἂν πρόνοιάν τινα ποιῶνται τοῦ κοινοῦ, ἢ τὸν πόλεμον ἀσπάζεσθαι ἂν τῶν ἄλλων πάντων ἂ νομίζουσιν αὐτοῖς ἰδίᾳ διαφέρειν προτιμῶσι. Φημί τοίνυν, ὡς ἂν μὲν ἐθελήσωσι βασιλεῖα δεχέσθαι, καὶ τοῖς παῖσι συνάρχοντα βασιλεύειν, οὐδ' αὐτὸν πολυπραγμονήσειν μηδὲν περὶ τῶν κατὰ τὸν πόλεμον γεγεννημένων· ἀλλ' ἀμνηστῆσαι τε αὐτοῖς παρέξειν τῶν κακῶν, καὶ τῶν ἠρπαζμένων μηδενὸς ἀποστέρησειν, ἂν τε τῶν οἰκείων ὧσιν ἢ τῶν φίλων,

A dicit exprobro. Et jam immutatus, ex inimico et accusatore evasi amicissimus, teque praclaris dignum laudibus judico: nec solum quandiu apud Romanos sum, sed in Italia quoque, quo brevi me profecturum opinor, altitudinem et æquitatem animi tui, et ad res egregias naturam idoneam apud omnes palam deprædicabo. Quod igitur ad bellum attinet, a principio hucusque nullam penitus causam ipse præbui, 638 sed invitus ab hostibus ad arma compulsus es; quod mihi plane persuadeo, et id apud alios pro te confiteri non dubitabo. Quia vero de omnibus quæ vellemus libere interrogari te jussisti, quis est, quæso, tuus nunc de pace consensus? an si illi æquum respondeant, prompte eam coles? an eorum improbitas facit, ut pacificationis spem omnem repudiet? Imperator libertatem viri, integrumque ac verum de rebus judicium laudans, et se propter prudentiam et ingenium ad virtutem natum redamare illum testificans, respondet, belli et pacis electionem in arbitrio bellantium consistere. Nam se quidem facillime ad compositionem consensus, si ipsis libeat, et pugnaturum pro viribus, si iidem jus fasque contempserint. Ipsos quippe, calumniis et mendaciis indulgentes, bellum orsos, matremque suam in carcere ægrotantem nulla cura dignatos, tantum non suamet manu occidisse: et filium duodennem, qui nihil in eos peccaverat, odio patris tandiu in vinculis retinuisse: et amicos ac propinquos omnes sustulisse, quamque potuerint, crudelitissime et contumeliosissime se gessisse. Taceo enim, inquit, tantarum opum, et mearum, et cognatorum direptionem. Quos oportebat tantorum scelerum conscientia stimulos, eorum opera illatas (propter quorum æquitatem et improbitatem quot-die trucidantur), miseratus, primos pacem amplecti, et studere bellum disjicere. Quoniam autem aliud non cogitant, quam ut soli rerum dominantur (si modo aliquid rerum relictum est), subditosque nullo loco ducunt, ego quemadmodum inde a primordio ad communem salutem omne meum studium laboreque contuli: sic et nunc quæ omnibus profutura sint, omnia edicam. E quibus liceat illis aut meliora eligere, si universitati consultum velint, aut bellum accipere, si id privatis utilitatibus suis omnibus anteponendum sentiunt. Aio itaque, si voluerint me imperatorem et filiorum defuncti collegam pati, non sollicitè inquisitionum in ea, quæ bello præterito commissæ sunt, sed injurias oblivione sempiterna delenturum, et spoliis suis ac præda nullum privaturum, sive ea familiarium, sive amicorum, sive cognatorum fuerit; neque ablatum, quæ ipsis bello ardente Augusta donaverit, vel honores, si præter dignitatem ac meritum collati videantur, vel possessiones, 639 sive illæ publicæ erant, sive ad me privatim pertinebant: verum æqui bonique facturum omnia, neque unquam cum eorum damno bellicas offensiones vindicaturum. Quod si hoc nec justum nec seren-

dum censuerint, totum negotium iudicio permissurum. Iudicibus autem aliis non utar, nisi ipsa imperatrice, patriarcha, monachis et delectis episcopis, et Romanis, si qui supersunt, optimatibus: imo vero etiam cujuscunque reipublice viris prudentioribus. Et si quidem iniquus, perjurus et insidiator comperiar, quod isti dicunt, sceleribus meis non aliud supplicium, quam mortem ingloriam et infamem irrogari volo. Si hanc damnationem aversantur, crudele ducentes, in hominem sententiam capitalem ferre: at ego ipse ante iudicium atrum adversus me calculum dabo, ut ipsi, postquam convictus fuero, supplicii hujus reprehensione vacent. Sin autem potius alia omnia constiterint, non me simpli citer ac temere affirmante, sed dicta mea evidentibus testimoniis confirmante, non quidem petitis a meorum partium studiosis (ne mihi gratificari existimentur), verum ab illis, quos ipsi toto bello adjuutores habuerunt, imo vero ab ipsa imperatrice et patriarcha, qui cum pluribus mihi testes erunt (non enim negare poterunt, quæ mihi perspicue commandaverunt), justitiæ consentaneum erit, ut qui criminationibus et insidiis nefarie me appetiverunt, easdem poenas suscipiant. Veruntamen ego quemadmodum in aliis, sic in his desiderio quodam gloriæ me quidem causa cadentem morte multandum pronuntio: sin ipsi litem perdidierint, nihil eos molestum pati postulo, nisi hoc unum, ut sycophantæ et criminatores cognoscantur, et me absolutum, imperatorem, filiorumque defuncti collegam a Romanis palam proclamari. Sin autem vel cum veste imperatoria ad iudicium occursum metuunt, vel cum exercitu Byzantium ingressurum suspicantur, ego illos hoc angore liberabo. Nam positus insignibus imperatoris, ornatu privati, denis duntaxat comitibus intrabo. Communis enim boni causa, et ut Romanos, qui mihi sunt charissimi, a belli detrimentis vindicem (quanquam sycophantæ isti et hic obtrecent, dicantque me ipsorum hostem et perditorem esse), non italia modo, sed longe etiam odiosiora acriter decrevi sustinere: præsertim cum id celebritati meæ nec tantillum nociturum sit. **640** Si enim iudicio victus occidar, nulla ad me ex imperatorio schemate redibit utilitas. Sin accusatores pessum dederō, nihil triste erit, cum ad breve tempus deposuisse, quem mox majore cum honore, et applausu, omniumque suffragiis recepturus sim. Neque enim noctibus singulis, quando cubitum concedo, ex ejus depositione aut tristitiam aut dedecus aliquod sentio. Idcirco nec modo super amicitia plura loquar, paratus facere quod illis placuerit. Quod si semel invidia et odio mei præpediti, horum nihil putant sufficere, neque ulla sponsione conditione me imperatorem esse sinunt, sed semel statuerunt me rejicere, perdereque omnia, quam mihi subesse malunt: eisi ita insanientes contemnere oportebat, tamen ne comunem salutem studio vitæ meæ servandæ neglexisse videar,

A ἢ τῶν συγγενῶν. Ἐτι τε οὐδ' ὦν αὐτοῖς ἡ βασις παρέσχετο κατὰ τὸν τοῦ πολέμου χρόνον, οὔτε τῶν τιμῶν ἂν δοκῶσι παρ' ἀξίαν, οὔτε τῶν κτήσεων, εἴτε ἐκ τῶν δημοσίων ἦσαν, ἢ τῶν ἐμοὶ προσήκουσῶν· ἀλλὰ πάντα στέργειν, καὶ μηδεμίαν αὐτοῖς μηδέποτε βλάβην ἐπάγειν, ἀμυνόμενον τῶν κατὰ τὸν πόλεμον κακίων. Εἰ δὲ τοῦτ' αὐτοῖς μήτε δικαίον εἶναι φαίνεται, μήτε ἀνεκτὸν, πάντα ἐπιτρέφομεν τῇ δίκῃ. Χρήσομαι δὲ οὐχ ἑτέροις δικασταῖς τισιν, ἀλλ' αὐτῇ βασιλίδι καὶ πατριάρχῃ, καὶ τῶν τε μοναχῶν καὶ ἐπισκόπων τοῖς λογάσι, καὶ τῶν Ῥωμαίων, εἴ τις ἐτι κατελείφθησαν, τοῖς ἀρίστοις, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν ἑκασταχοῦ πολιτευῶν τοῖς συνετωτέροις. Κἂν μὲν αὐτοῖς ἀδικῶν καὶ ἐπιτορκῶν, καὶ βασιλέω; τοῖς παισὶ φαίνωμαι ἐπιθυλούσων, ὡσπερ οὗτοι κατηγορήσαν, μηδεμίαν ἄλλην εἴνεο τῆς ἀδικίας τιμωρίαν, ἢ θάνατον ἀτιμον καὶ ἀκλεῖ. Εἰ δ' αὐτοὶ τὴν τοιαύτην καταδίκην παραιτοῦνται, ἀπηνὲς εἶναι νομίζοντες ἀνθρώπου θάνατον καταψηφίζεσθαι, ἀλλ' αὐτὸς κατ' ἐμαυτοῦ καὶ πρὶν γενέσθαι τὴν δίκην, κυρώσω τὴν ψῆφον, ἵν' αὐτοὶ μετὰ τῶ ἀδικήμασιν ἀλῶνται, μηδεμίαν περὶ τῆς τιμωρίας μέψιν ἔχωσιν. Ἄν δ' αὐτοὶ τάναντία πάντα φαίνωνται, οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ εἰκῆ, ἀλλὰ τῶν λεγομένων μαρτυρίας ἐναργεῖς ἐμοῦ παράγοντος, οὐ παρὰ τῶν ἡρημένων τὰ ἡμέτερα, ἵνα μὴ χριζέσθαι ἐμοὶ δοκῶσιν, ἀλλ' οἷς αὐτοὶ συνεργοί; παρὰ πάντα τὸν πόλεμον ἐχρῶντο, μᾶλλον δὲ αὐτῆς βασιλίδος καὶ πατριάρχου τοῖς πλείοσιν ἐμοὶ συμμαρτυροῦντων. Οὐ γὰρ ἂν δύναιντο ἔξαρνοι γίνεσθαι πρὸς ἃ ἐμοὶ συνίσασι σαφῶς, δίκαιον μὲν τοῖς σεσυκοφαντητάς καὶ ἐπιθυλούσαντας ἀδικίας, καὶ τοσοῦτων κακῶν αἰτίους Ῥωμαίους γενομένους, τὰ ἴσα πάσχειν ἂν ἤττωνται. Ἐγὼ δὲ ὡσπερ ἐν τοῖς ἄλλοις κινούτοις φιλοτιμίαν τινὰ ἐπιδεικνύμενος, ἐμὲ μὴ ἤττώμενον τιμῶμαι ἀποθνήσκειν· ἂν δ' αὐτοὶ εἰσχωνται, μὴδὲν ὑπομένειν ἀπῆδες· ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο μόνον συκοφάνται; ἀποδεικνύσθαι ὑπὸ Ῥωμαίων, καὶ συνάργοντα βασιλέω; τοῖς παισίν. Εἰ δὲ τὸ βασιλικὴν ἐσθῆτα ἔχοντα δεδοίκασι πρὸς τὴν δίκην ἀπαντᾶν, ἢ τὸ στρατιᾶν ἔχοντα ὑποπεύουσι εἰ; Βυζάντιον ἐλθ. ἐγὼ καὶ ταύτας ἴασμαι τὰ ἀπορίας. Οὐ πλείους γὰρ ἔχων εἰτελεύσομαι τῶν δέκα, τὰ τε βασιλικὰ ἐπίσημα ἀποθέμενος, ἰδιωτικὴν μεταμφιάσομαι σκευήν. Τοῦ κοινῆ γὰρ ἕνεκα λυσελοῦντος, καὶ τοῦ Ῥωμαίου, τῶν ἐκ τοῦ πολέμου δεινῶν ἀπαλλαγῆναι, οὐ; ἐγὼ μάλιστα φιλῶ, κιν εἰ συκοφάνται οὗτοι καὶ πρὸς τοῦτο διαβάλλουσι, μισεῖν φάσκοντες καὶ πολεμεῖν αὐτοῖς καὶ διαφθεῖρην, οὐ μόνον τοιαῦτα καὶ ἐπαχθέτερα δὲ πολλῶ κριθύμενος ὑπομένειν ἔγνωκα· ἄλλως θ' οἷσι οὐδὲ πρὸς τὴν εὐδοξίαν ἐμοὶ τοῦτο οὐδ' ὀλίγα λυμνεῖται. Ἄν μὲν γὰρ ἤττώμενος; ἀποθνήσκω, οὐδεμία ἔνησις ἐκ τοῦ βασιλικῆν ἐσθῆτα ἔχειν περιέσται· ἂν δὲ τῶν κατηγοροῦντων κρεττων φαίνωμαι, οὐδὲν λυπησὶ τὸ ἀποθέσθαι πρὸς βραχὺ, μέλλοντα ὀλίγω ὕστερον αὐθις ἀναλαμβάνειν μετὰ πλείονος τῆς δόξης, καὶ τῆς εὐφροίας, καὶ τῆς ψῆφου τῆς κοινῆς. Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ

νοκτὸς ἐκάστης ἀποτιθέμενος ἐπὶ τῷ κατακλίνεσθαι, ἄνίας οὐτε ἀδοξίας αἰσθάνομαι τινος. Διόπερ οὐδὲ νῦν περὶ τῆς ἀπειθῆς μακρὸν ποιήσομαι: τὸν λόγον ἄλλ' ὡς ἂν αὐτοῖς ἀρῆσκη πράττειν ἔτοιμος ἔγωγε. Εἰ δὲ καθάπαξ ἄλόντες τῷ φθόνῳ καὶ τῷ ἔχθει τῷ πρὸς ἐμὲ, τούτων μὲν οὐδὲν ἤγούναται ἐξερκαίειν, οὐδὲ ἐπ' οὐδεμίᾳ προκλήσει βασιλέα δέχονται, ἀλλὰ καθάπαξ ἀπεγνώκασιν πρὸς τοῦτο, καὶ πάντων μᾶλλον ἀπέβλειαν καταφρίξασθαι αἰροῦνται, ἢ ἔμοι δουλεύειν ὑπομένειν, ἐκείνων μὲν οὐδένα λόγον ἔχουσαν ποιῆσθαι οὕτω μαινομένων. Τῆς δὲ κοινῆς τῶν ἄλλων σωτηρίας ἕνεκα, ἵνα μὴ δικῶ καταπροῖσθαι φιλοψυχῶν αὐτῶς, ἐκοντὶ αἰροῦμαι ἀποθνήσκειν. Οὐδὲ γὰρ ἀποδέει τούτου τὸ τὴν ἀρχὴν ἀποθέμενον ἔσθην ἔγωγε, καὶ τὰς πόλεις παραδόντα καὶ τὴν στρατιάν, αὐτὸν ἐν ἰδιούτου σχήματι ἀφανεία πολλῇ συζῆν ἐν γωνίᾳ παραθύσαντά τινα. Πλὴν οὐχ ἁπλῶς καὶ τοῦτο, οὐδὲ λόγου τοῦ προσήκοντος ἐκτὸς, ὡς δοκαίει τοῖς τε Ῥωμαίοις, καὶ τοῖς ἄλλοις Ἕλλησι καὶ βαρβάροις, οἱ ἀδικῶν καὶ ἐπιτορκῶν, καὶ μὴ δυνάμενος ἀντέχειν πρὸς τὸν πόλεμον, δέισα; παρεχώρησα τῆς ἀρχῆς αὐτοῖς, τὸ ζῆν ἀκλειῶς τῆς μετ' εὐκλείας προσημῆσας τελευτῆς ἄλλὰ πρῶτον μὲν ψέφισμα βούλομαι γενέσθαι καὶ πρόβλημα κοινὸν τῆς τε Ἐκκλησίας καὶ συγκλήτου, καὶ συμπάντων κοινῇ Ῥωμαίων, ὡς οὐκ ἀδικῶν οὐδὲ ἐπιτορκῶν, οὐδὲ κακῶς περὶ τοὺς βασιλέως τοῦ φίλου παῖδας ἐλεγχθεῖς, ἀλλὰ τοῦ κοινῇ τῆς σωτηρίας ἕνεκα ἀπέστην τῆς ἀρχῆς, καὶ τοῦ λελύσθαι τοὺς ἐμφυλίους ὑφ' ὧν διαφύερονται πολέμοις. Ἐπειτα τοὺς ἐν δεσμωτηρίοις πάντας διὰ τὴν εἰς ἐμὲ κατεχομένους εὐνοίαν ἀφῆναι τῶν δεσμῶν, καὶ τὴν οὐσίαν ἀποδοῦναι ὅσας ἀπεστέρησαν, καὶ πρὸς τοὺς παῖδας τῶν ἀποθανόντων ποιεῖν ὁμοίως. Ἄστοπον γὰρ τῶν μὲν συμφορῶν καὶ τῶν δυστυχημάτων αἰτίον αὐτοῖς ὀφῆναι, πρὸς δὲ τὸ πρὸς τὴν ἀρχαίαν μηδὲν φροντίσαι τύχην ἐπανελθεῖν. Πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ τοῖς συνοῦσι, καὶ συγκλητικῶς καὶ στρατιώταις, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς προσήκουσιν ἔμοι καθ' αἶμα, πρῶτον μὲν πίστει δὲ ὄρκιον δοῦναι, ὡς οὐδὲν κακώσουσιν, ἀμυνόμενοι τῆς εἰς ἐμὲ εὐνοίας. Ἐπειτα δὲ καὶ τούτοις ἀποδοῦναι ἀφήρηται καὶ χρήματα καὶ κτήσεις: πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ προνοίας ἕκαστον ἀξιῶσαι πρὸς ἀξίαν. Εἰ μὲν γὰρ ἐμελλον εἶναι βασιλεὺς αὐτῶς, ἀξίως ἂν τῶν πόνων ἡμειψάμην, καὶ οὐκ ἂν ἐκείνων ἐδεσθην προνοεῖν αὐτῶν: ἐπεὶ δ' ἐκὼν εἶναι παραιτούμαι, δίκαιον αὐτοῖς ἐν ἀσφαλείᾳ τε ἑμοῦ καὶ εὐπορίᾳ τῶν πρὸς τὸν βίον ἀπολιπεῖν: καὶ ταῦτα γένηται ὡσπερ ἀξίως, τὴν βασιλείαν ἀποθέμενος αὐτῶς, καὶ τὴν ἀρχὴν, καὶ τὰς πόλεις παραδούς, ἢ πρὸς Ἄθην τῷ Ἰερῷ, ἢ πρὸς ἑτέραν μέρος τῆς Ῥωμαίων γῆς: οὐ γὰρ αἰροῦμαι ὑπερβόριος εἶναι ἐφ' ἑτέρας: ἀφανείᾳ συζήσω τὸν πάντα βίον κατ' ἑμαυτὸν διέγων, ὅπως ἂν οἶός τε ᾶ.

## CAPUT LXXXIV.

*Orationem imperatoris laudat Aregus, responsumque accipit, Byzantium dicta renuntianda. Ejus precibus imperator cum exercitu recedit. Aregus Byzantiæ litteras reddit, de pace principes appellat. Apocauchus arma Byzantiis et preces indicit, se cum Cantacuzeno congressurum simulat, re infecta in urbem redit. Oppida quædam capit imperator. Prædiariorum excursiones. Epistola Apocauchi et patriarchæ ad Cantacuzenum, de abdicatione et servando promissio. Aregus monachus Græci sermonis ignarus deluditur. Imperator epistolam quam ferebat ei interpretatur: ille stomachatur. Imperator quoque in illos ut mendaces et sycophantas invehitur, caelestemque illis vindictam minatur.*

Τοιαῦτα μὲν βασιλεὺς πρὸς τὸν Ἀρήγον διελέχθη περὶ τῆς εἰρήνης. Ἐκείνος δὲ μέχρι πολλοῦ κάτω νεύων, ἐθαύμαζε σιγῇ τὴν καλοκαγαθίαν βασιλέως, καὶ ὡσπερ ἐξέπληκτο πρὸς τὸ μέγεθος τῶν εἰρημάνων. Ἐπειτα ἀνενεγκῶν, ὧς μὲν οὐδὲν ἐνέλειπες,

A mortem ultro eligo; nihilo enim minus est quam mori, deposito imperio quantum ego habeo, et urbibus exercituque traditis, privato habitu obscurum plane et in angulum quempiam se compingentem vivere. Cæterum non itac absolute, ac præter rationem, ut scilicet a Romanis, et Græcis, ac barbaris (tanquam injuriis, ac perjurus, belloque impotens, imperium reliquisset, et vitam inhonoram gloriosæ morti antetulisse existimer: sed primum quidem decretum fieri postulo, tabulasque proponi publicas, Ecclesiæ, senatus, Romanorumque omnium nomine, non me ut improbum, neque perjurum, neque insidiatorem imperatoris, amici mei, liberorum, sed ut bellum civile communi saluti tam perniciosum tolleretur, abdicasse. Deinde omnes, qui quod mihi favent, carcere detinentur, dimittit, et ablatas facultates ipsis eorumque liberis restitui. Absurdum enim, cum te illis miseriarum et incommodorum causam inficiari nequeas, quo pristinum statum recuperari, nihil laborare. Præterea iis qui mecum sunt et illustribus, et militibus, et aliis consanguineis meis juramento fidem dari, propter studium in me nihil adversum perpressuros: atque etiam his et pecunias et possessiones ereptas reddi. Ad hæc quemque pro dignitate curari. Si enim imperator fleam, ipse eos pro eo ac mererentur munerarem, nec eorum curam haberi peterem. **641** Quia vero de jure meo sponte decedo, eos securos, cum abundantiam rerum ad vitam degendam necessariorum subsidio, relinquere justum est. Hæc si fiant (et ea fieri æquum judico), imperio et administratione depositis, et civitatibus restitutis, aut ad sanctum montem Atho, aut ad aliam partem Romani soli (nolo enim in peregrina terra exsulare), quod reliquum est annorum meorum, obscurus et ignotus, mihi soli, quantum poterō, vivens traducam.

Hæc imperator Arego de pace sciscitanti. Ille diu terram intuens, tacitasque integritatem ejus admirans, tam singulari oratione velut attonitus, sic deinde ora resolvit: Quam nulla pars neque humanitatis, neque justitiæ sermoni huic tuo defuit.



adeo, ut nec impudentissimus quidquam possit A  
carpere! Quæ autem de pace disseruisti, scire  
aveo, nobisne tantum ut amicis dixeris, an etiam  
ad aures Byzantium perferri velis, si forte et  
illos utile consilium suscipere, et tantis populi Ro-  
mani calamitatibus finem imponere contingat. Im-  
perator dicta ab se Constantinopolim renuntiari  
in rem fore censet; quæ ut ad fidem plus ponderis  
habeant, litteris quoque comprehendi mandat, qui-  
bus rubrica subscribit, et sigillum aureum, pro ar-  
gumento, se ibi scripta constanter sineque ulla  
dubitatione, servaturum, appendi jubet. Aregus  
instrumentum manu tenens, et amplas imperatori,  
ut maximo beneficio ornatus, gratias agens, jamque  
abituens, ut abducat exercitum rogat: pacem  
enim ad deliberationem non paucos dies requirere,  
et militem non posse quiescere, sed omnia interea  
incursionibus vastaturum. Quod si ipse responsio-  
nem opperens illic sedeat, periculum fore, ne pace  
confecta, nihil eorum restet, quorum gratia pacem  
feri concupiverit. Imperator et hoc et si quid 642  
etiam majus peteret, prompte facturum recepit, et  
tertio post die collecto in unum milite (erat enim  
ad prædas agendas dispersus), castra moturum. Sic  
Aregus ei valelicens, cum litteris discessit, quas in  
palatio patriarchæ magnoque duci reddidit: ac de  
pace eos allocutus, monuit, imperatori et Romanis  
iniquissimos fore, nisi una aliqua conditione ad  
compositionem moverentur. Verum illi hominem  
dextre submovent, paulo post ad legationem ejus  
responsuros autumantes. Magnus dux intelligens ex  
Arego, imperatorem luce tertia abducatum copias,  
Byzantiis promiscue bellum in Cantacuzenum den-  
tuntiat, ipseque se comparat, et exercitum conser-  
vabit. Omnibus autem sacris domibus et mona-  
steriis, omnique generi et gradui sacerdotum pre-  
ces ad divinum Numen cum perfido desertore  
conflicturis placandum indicit. Et ille quidem diem  
illum et insequentem totum se comparando con-  
sumpsit. Tertio die, hora prandii, ut a speculato-  
ribus imperatorem desperandum discedere audi-  
vit (stabat enim promissis), portis reclusis, cum  
effrenato ac temerario impetu se effundens, equi-  
tatum ac peditatum ante muros disponit. Ubi spe-  
culatores quos ad speculandum miserat reversi,  
diluculo illos ultra abiisse retulerunt, se frustratum  
doliuit, valdeque ob tarditatem et moram se incu-  
sans, et incredibiliter indignans, patriarchæ signi-  
ficat, Cantacuzenum, præcipientem adventum suum,  
et illi se imparem scientem, multo mane aufugisse,  
quæritque quid fieri placeat, quandoquidem hostes  
supam arripuissent. Respondet patriarcha: Fugit  
impudens, nemine persequente; vince, et amplius  
vince; jubetque, ut hostibus longe superiores re-  
verti: et ille læstus, quia conflictu exciderat,  
revertitur. Imperator, quia quod gerebatur latere  
eam non poterat, multis Byzantio in dies nuntian-  
tibus, Rhegium et Athyræ, et Damocraniam, et

εἶπεν, οὕτε ἀγνωμοσύνης, οὕτε δικαιοσύνης ἐν τοῖς  
εἰρημένοις, οὐδὲ τὸν σφόδρα ἀναισχυνοῦντα οἰσθαι  
δυνήσεσθαι ἀντιπεῖν. Ἄ δὲ αὐτῷ περὶ τῆς εἰρήνης  
εἰρηται εἰδέναι βούλεσθαι, εἰ πρὸς αὐτοὺς ὡς ἐπι-  
τηδεῖος μόνον διετέλεθθαι, ἢ εἰ βούλοιο μὴνέσθαι  
καὶ τοῖς ἐν Βυζαντίῳ, εἰ πως γένοιτο κάκεινους τῶν  
δεόντων σκεψαμένους τι, τῶν μεγάλων συμφερῶν  
Ῥωμαίους ἀπαλλάττειν. Βασιλεὺς δὲ ἀπαγγέλλειν  
τε ἐκέλευε καὶ προύργου παντός· ἵνα δὲ μᾶλλον  
βέβηχα δοκῇ τὰ εἰρημένα καὶ πιστὰ, ἐκέλευε καὶ  
γράφειν· καὶ ἐπεὶ γεγραμμένα ἦσαν πάντα ὅσα  
διετέλεθθαι, ἐρυθραῖς ὑπεσημαίνετο ὑπογραφαῖς, καὶ  
σφραγίδι χρυσοῦν ἐκέλευεν αἰωρεῖν, δειγμα τοῦ φυ-  
λίξιν τὰ γεγραμμένα βεβαίως καὶ ἀναμφιβόλως.  
Ἄρῃος δὲ ἐπεὶ τὰ γράμματα εἶχεν ἐν χερσὶ, πολ-  
λὰ βασιλεῖ χάριτας ὁμολογῶν, ὡς τὰ μέγιστα εὐφρ-  
γετημένος, καὶ μᾶλλον ἤδη ἀπεινῶν, ἰδεῖτο βασιλέως  
ἀπαγαγεῖν τὴν στρατιάν· τὴν μὲν γὰρ εἰρήνην οὐκ  
ὀλίγων ἡμῶν δεήσει πρὸς διάσπεψιν· τὴν στρα-  
τιάν δὲ ἡρεμεῖν μὴ δύνασθαι, ἀλλὰ πάντα ἐπέναι καὶ  
διαφθεῖρειν. Εἰ δὴ αὐτὸς τὴν ἀπολογίαν περιμένον  
ἐνταῦθα καθέδεται, κινδυνεύσει μετὰ τὴν εἰρήνην  
ὑπολείπεσθαι οὐδὲν περὶ οὗ ἂν δόξει γενέσθαι ἢ  
εἰρήνη. Βασιλεὺς δὲ τοῦτό τε καὶ εἰ τι μείζον ἕτερον  
αὐτοῦ αἰτοῦντος πρόθυμος εἶναι ἔφασκε ποιεῖν, καὶ  
ἐπηγγέλλετο ὡς ἐς τρίτην ἐξ ἐκείνης πάσης γενο-  
μένης ἐν ταυτῷ τῆς στρατιᾶς (διεσκέδαστο γὰρ ἐπὶ  
τὴν λείαν), ἀναστήσω τὸ στρατοπέδον. Οὕτω μὲν οὖν  
Ἄρῃος βασιλεῖ συνταξάμενος, ἔχων καὶ τὰ γράμ-  
ματα, ἀπεχώρει. Καὶ γενόμενος ἐν βασιλείῳ, τὰ τε  
γράμματα παρέλατο πατριάρχῃ καὶ μεγάλῳ δουκί,  
καὶ περὶ εἰρήνης διετέλεθθαι πρὸς αὐτοὺς, πολλὰ ἀδι-  
κῆσειν φάσκων καὶ βασιλεῖ· Ῥωμαίους, εἰ μὴ  
ἐπὶ μὲν τινι προκλήσει πεισθεῖεν διαλύεσθαι. Ἐκεί-  
νον μὲν οὖν εὐφῶς ἀπεσκευάσαντο, φάμενοι ὀλίγω  
ὑστερον ἀποκρινεῖσθαι περὶ ὧν ἐπέσβεσε. Αὐτὸς δὲ  
ὁ μέγας, ἐπεὶ πύθοιο βασιλέα παρὰ Ἄρῃου εἰς  
τρίτην ἡμέραν ἀπάξοντα τὴν στρατιάν, πᾶσι Βυζαν-  
τίοις πόλεμον κατήγγελλε πρὸς Καντακουζηνόν.  
Καὶ αὐτὸς παρεσκευάζετο δῆθεν, καὶ κατέλεγε τοὺς  
στρατιώτας, πᾶσι δὲ θείοις οἴκοις, καὶ φροντιστη-  
ριοῖς ἱεροῖς, καὶ παντὶ γένει καὶ ἀξιώματι ἱερῶν,  
κατήγγελλε λιτὰς ὡς τὸ θεῖον ἠλωσομένους τῷ ἀπο-  
στάτῃ συμβαλοῦσιν. Ἐκείνην μὲν οὖν τὴν ἡμέραν,  
καὶ τὴν ἐπιούσαν πᾶσαν, παρασκευαζόμενος διήγα-  
γεν. Ἐς τὴν τρίτην δὲ ἐν ἀρίστου τῆ ὥρῃ, ἐπεὶ πύ-  
θοιο παρὰ τῶν σκοπῶν βασιλέα ἀπηρκότα· ἐπιήρου  
γὰρ ἔκεινος τὰ ὑπεσχημένα· τὰς πύλας ἀνοίξας, ἐξε-  
χεῖτο μεθ' ἑρμῆς τινος ἀσκέτου καὶ παραδόλου, καὶ  
συνέταττε τὴν τε ἱππικὴν καὶ τὴν πεζὴν δύνα-  
μιν πρὸ τῶν τειχῶν. Ἄ· δὲ ἐπανῆκον οἱ σκοποὶ  
οὗ· αὐτὸς προέπεμπε τοὺς πολεμίους· δῆθεν κατα-  
καφεμένους, καὶ ἀπήγγελλον ἅμα πρῶτ' ἐκείνους ὀλο-  
μένους, ἠνιάτο μὲν πρὸς τὴν ἀποτυχίαν, καὶ πολλὰ  
καυτὸν τῆς βραδυτῆτος κατεμέμφετο καὶ τῆς τρι-  
θῆς, καὶ ἐδυσχεραίνεν οὐκ ἀνεκτῶς. Πέμψας δὲ καὶ  
πρὸς πατριάρχῃν, ἐμήνυεν ὡς Καντακουζηνὸς αἰ-  
σθόμενος τὴν ἐφοδὸν, καὶ συνιδὼν ὡς οὐκ ἂν ὑπο-  
στησόμενος τὴν δύναμιν, ὤχετο ἀπὸ τῆς ἅμα πρῶτ',

εἰ οὖν προσήκει πράττειν φυγῇ τῶν πολεμίων χρη-  
 σαμένον. Πατριάρχης δὲ ἐμήνυε, Φεύγει ὁ ἄσθεθς  
 μηδενὸς δυνάκοντος· νικᾷ καὶ μὴ ὑπερνηκῆς, καὶ  
 ἐκέλευεν ἀναστρέφειν πολλῶν τῶν πολεμίων κρείττους  
 γενομένους. Καὶ ἀνίστρεφε λυπούμενος, ὅτι μὴ  
 συμβαλεῖν ἐξεγένετο τοῖς πολεμίοις. Βασιλεὺς δὲ  
 ἐπέει μὴ ἀγνοεῖν τὰ πραττόμενα ἐνῆν, πολλῶν ἐκ  
 Βυζαντίου ἡμετέροις μηνυόντων, τότε Ῥήγιον εἶλεν  
 ἐξ ἐφόδου ἐπελθῶν καὶ Ἀθύραν, καὶ Δαμοκράνειαν,  
 καὶ Σηλυμβρίαν. Κελεύσας δὲ Ἀπάμειαν φρουρίον  
 τι κατεσκευασμένον τειχιοθῆναι, καὶ στρατιάν κατα-  
 λιπὼν ἐν Ῥηγίῳ καὶ Ἀπαμείῳ καὶ Ἐμπυρίῳ, καὶ  
 τῇ πρὸς τῇ Δέρκῃ λίμνῃ πόλει, ὡς ἂν ταῦτά τε φρου-  
 ροῖεν ἐγγυτέρω Βυζαντίου τῶν ἄλλων ὄντα, καὶ  
 ἐπεκδρομὰς ποιοῖντο συνεχεῖς κατὰ τοῦ Βυζαντίου  
 καὶ ληστείας, τὴν ἄλλην ἔχων στρατιάν αὐτὸς ἀνε-  
 χώρησεν εἰς Διδυμοτείχον. Ἡ δὲ ἐν τοῖς φρουρίοις  
 τούτοις στρατιὰ τὰ μέγιστα ἐκάκωσε Βυζαντίους,  
 καὶ ὀλίγη οὔσα. Ἐχέδον γὰρ νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν  
 πάντα διεφθείρον καὶ ἐληθίζοντο, ἔχοντας καὶ  
 Περσικὴν ὀλίγην δυνάμει ἀναμειγμένην μετ' αὐ-  
 τῶν, οἱ πολλοὺς ἀπέκτενον καὶ ἐξηνδρακοδίζοντο,  
 καὶ πρὸς τῷ ἀπεδίδοντο ἐπὶ δουλείᾳ, καὶ σχεδὸν ἐν  
 ὀλίγῳ χρόνῳ πάντα τὰ περὶ Βυζαντίου ἀόκητα ὑπ' ἐκείνων  
 ἀπεδείχθη. Πατριάρχης δὲ καὶ ὁ μέγας δούξ, εἰδότες ὡς Ἀρῆγο; ἀπαίτηται λόγον περὶ τῆς πρε-  
 σβεσίας, καὶ τὴν μὲν εἰρήνην ἀναφανδὸν αἰδοῦμενοι  
 ἀπαγορεύειν, τρόπῳ δὲ τινὶ σκεψάμενοι τὸν Λατίνον  
 ἀπατῆν, ἵνα μὴ δοκοῖεν ἔκοντι τοῖς Ῥωμαίοις αἰτιοῦ  
 αὐτοὶ καθίστασθαι τοσαύτης συμφορᾶς, πρὸς βασι-  
 λέα τὸν Καντακουζηνὸν ἐγραψάν τοιαύτης· Ὡς ἡμεῖς  
 πολὺν τινα λόγον περὶ τοῦ μὴ Ῥωμαίου; ὑπὸ τοῦ  
 πολέμου διαφθεῖρεσθαι ποιούμενοι, ὀλίγῳ πρότερον  
 ἐπέμψαμεν πρὸς σὲ πρεσβείαν, ἅπερ αὐτὸς πρὸς  
 τὸν περιπόθητον καὶ γνησιώτατον τῷ βασιλεῖ τὸν  
 μέγαν δοῦκα ἤσθασας ἐπαγγελλόμενοι ποιήσειν. Ταῦτά  
 δε ἦν, ἀποδέμενον τὴν βασιλείαν, ἐν ἀσφαλείᾳ εἶναι,  
 καὶ μηδὲν προδοκῆν πεισσοθαι δεῖνὸν διὰ τὴν ἀγνω-  
 μοσύνην τὴν πρὸς βασιλίδαν, καὶ τὰς συμφορὰς ἃς  
 ἐπήγαγες Ῥωμαίοις πολεμῶν. Σὺ δὲ, ὡς εἶπεν, ἔτι  
 φόβων καὶ αἱμάτων ὀρεγόμενος πλειόνων, καὶ τὰς  
 συμφορὰς τοῖς ταλαιπώροις Ῥωμαίοις αἰξεν, ἵν' ἂ  
 προελθῶ ἐξαρχῆς ἡγετηθεῖς ὑπ' οὐδενός, εἰ; τέλος  
 δόξης ἀγαγεῖν, μεταβαλὼν, ἀπράκτου; ἀπέπεμψας  
 τοὺς πρέσβεις, ἡρνημένος ἂ ἐφθέγγω τότε μὲν οὖν  
 ἀνεξέλεγκτα ὑψέσω φάσκων τὸν μέγαν δοῦκα εἰρη-  
 κέναι περὶ σοῦ μὴ ἀληθῆ. Νυνὶ δὲ οὐδεμίαν σοι τοιαύ-  
 την ἔξεστι καταφυγὴν εὑρεῖν, καὶ πρὸς ἀναβολὰς  
 χωρεῖν τῶν εἰρημένων. Τὰ τε γὰρ γράμματα ἐλέγ-  
 ξουσι τὰ σὰ ὄντα παρ' ἡμῖν, καὶ ὁ πρεσβευτῆς; Λα-  
 τίνος, ἀξιόχρεως ὢν πρὸς πίστιν· ἂ τοῖσιν ἐγραψας  
 αὐτὸς ὡς ἀποθήσῃ τε τὴν βασιλείαν καὶ τὴν ἀρχὴν,  
 καὶ τὰς ἀδίκως κατεχομένας καὶ τυραννομένας πό-  
 λεις παραδώσεις, αὐτὸς δὲ μονάζοντος βίον ζήσεις  
 ἐν Ἀθῶν τῷ ἱερῷ, ἢ ἄλλοθί που ὅπῃ ἂν δοκῇ καθ-

Selybriam primo impetu cepit (50). Cumque Apa-  
 meam castellum eversum reparari jussisset, et  
 prædiariam manum Rhegio, Apameæ, Emphyritæ,  
 et urbi apud Dercen lacum, his, inquam, locis  
 Byzantio vicinioribus custodiendis, et excursioni-  
 bus in agrum Byzantinum frequenter faciendis rell-  
 quisset, cum cætero agnime Didymotichum profe-  
 ctus est. Horum oppidorum prædiarii, 643 etsi  
 numero paucissimi, Byzantios tamen vexabant im-  
 portunissime, omnia fere noctu et interdum depo-  
 pulantes ac devastantes: habebantque sibi admi-  
 stos Persarum aliquot manipulos, qui multos occi-  
 debant, multos capiebant, et in Orientem pro  
 servis vendebant, brevique tota pene Byzantium  
 circumjacens regio in solitudinem ab illis redacta  
 est. Porro patriarcha et magnus dux, non igno-  
 rantes Aregum responsum requisiturum, cum pa-  
 cem aperte detrectare vererentur, via quadam per  
 consultationem inventa, qua Latinum fallerent, ne  
 Romanis scientes ac volentes arumnas tam multas  
 creare viderentur, Cantacuzeno in hæc verba scri-  
 pserunt: Quandoquidem nobis vehementer curæ  
 ac sollicitudini est, ne Romanis bello plurimum  
 detrimentorum imponatur, pronuper ad te legatos  
 misimus, pollicentes facturos, quæ tu a magno duce,  
 imperatori dilectissimo fidelissimoque petivisti.  
 Erant autem hæc, ut abdicato imperio tutus esses,  
 et nihil pœnarum formidares, quod erga impera-  
 tricem tam infidus existisses, et bello Romanos  
 tantopere afflixisses. Tu vero adhuc fundendi san-  
 guinis, et calamitatum miseris Romanis augenda-  
 rum cupidus, ut apparet, quo, quæ a principio  
 inopte impulsu constituisti, ad finem perduxisse  
 videaris, legatos mutata mente, et inficiatus quæ  
 dixeras, infecta re dimisisti. Tum igitur improba-  
 bili mendacio magnum ducem non vera de te lo-  
 cutum affirmasti. Nunc autem tale effugium repe-  
 rire, et dicta longius differre tibi non conceditur.  
 Tuæ enim ad nos litteræ et legatus Latinus fide  
 dignus te redarguent. Quæ ergo scripsisti, te imperio  
 et administratione abiturum, oppidaque  
 contra fas ac tyrannice occupata redditurum, et  
 quietam monachi vitam in sacro monte Atho, aut  
 ubi placuerit exacturum, ea et nos probamus;  
 nihilque restat, nisi diem præsnire tibi, quo urbes  
 restituas. De republica autem, et de judicio consti-  
 tuendo, et de cura tuorum, tu sine cura esto; nos  
 quippe ad hæc et perspicienda, et facienda quate-  
 nus commoda et justa sint, satis valemus. Scripta  
 hæc epistola, et subscriptionibus adjectis, Latino  
 accersito, omnia quæque ipsi voluisset, quæque  
 Cantacuzenus orasset, se præstitisse memorant,  
 easque litteras, quibus tota pacis tractatio continere-  
 tur, exhibitas ei tradunt. 644 Ille litterarum  
 Græcarum ac sermonis omnino expertus, verbis eo-

## Jacobi Pontani notæ.

(50) Post hæc verba in Græco codice parva lacuna est; fortasse plura oppida, aut unum saltem alterumve nominabantur.

rum ac subscriptionibus contentus, de æquitate Romanorum et sollicitudine multis verbis gratias agit, et cum epistola Didymotichum festinat. Convento salutatoque imperatore: En, inquit, advenio, de pace ferens tibi evangelia. Omnia enim quæ tute petebas, patriarcha, et magnus dux, cum cæteris optimalibus libenter annuerunt, et litteris ipsi quoque pacem firmam ratamque fecerunt. Quibus dictis epistolam porrexit. Qua lecta, imperator renidens: Legistine, inquit, litteras, cum quibus tantum iter confecisti, an ita candide et incuriose amica tibi et a natura ingenita simplicitate usus, nesciens quid complecterentur, ad me illas attulisti? Nullo respondente, non se rem altius discussisse, nec sibi suspectas fuisse, sed citra curiositatem, simpliciter verbis patriarchæ, ejusque et magni ducis et aliorum procerum subscriptionibus credidisse (quomodo etiam papæ merito faceret), cupidissime ac latissime ad eum venisse, ut omnibus jam, quæ ille ardentissime optasset, consummatis atque perfectis, imperator cuncta sigillatim recenset, et scriptorum sententiam interpretatur. Monacho ad fallaciam stomachante, et illorum impudentiam malignitatemque obstupescente, non oportere admirari, ait imperator, neque dolere, se delusum, si ipse quidem veritatem in vita colere statuerit, illi vero mentiri, sycophantari, et fraudes componere tota vita studeant, sed ex his paucis maxime, etiam alia, quæ belli tempore contigissent, qualia sint, cognoscere; neque enim ab obitu imperatoris hucusque ab ulla, quantumvis enormi impostura mendacique illos abstinuisse. Unde, inquit, imperatricem ab initio ad arma impulerunt, et usque hodie os ei sublinentes, pacem mecum facere non patiuntur. Illis itaque sic affectis, et bellum accendentibus, Deus tali proposito digna feret præmia, et Romani omnes non a me, sed ab illis bellum, interitum, servitutem manasse comperient. Gratiam autem veteratoribus illis habeo, cum te ad nos miserunt. Hæc ad Aregum super litteris imperator. Deinde iis quæ sunt amicorum inter se, vacatum est.

ων ἀναισχυντίαν καὶ τὸ κακῆθες τῶν τρόπων ἐκπλητομένου, οὐ χρὴ θαυμάζειν, εἶπαν ὁ βασιλεὺς, οὐδ' ἀνιδῆσθαι ἀπατώμενον, εἰ αὐτὸς μὲν πρὸς ἀλήθειαν εἴλετο ζῆν, ἐκείνοις δὲ ψεύδους καὶ συκοφαντίας καὶ ἀπάτης ἐμέλησε παρὰ τὸν βίον· ἀλλ' ἐκ τούτων μάλιστα τῶν ὀλίγων καὶ περὶ τῶν ἄλλων τῶν κατὰ τὴν τοῦ πόλεμου χρόνον ἐργασμένων συνορᾶν ὅποια ἦν. Οὐδὲ γὰρ οὐδέμιᾳς ἐφείσαντο ὑπερβολῆς ἀπάτης καὶ ψεύδους εἰς δεῦρο ἐκ τῆς βασιλέως τελευτῆς, ἐξ ὧν βασιλίδα τε ἔπαισαν τὸν πόλεμον εἰδῆσθαι τὴν ἀρχὴν, καὶ μέχρι νῦν ἐξαπατώντες οὐκ ἔωσι διαλύεσθαι ἔμοι. Ἐκείνοις μὲν οὖν τοιαῦτα ἤρημένοις, καὶ τὸν πόλεμον ἀνάπτουσι, Θεὸς τε τὰς ἀμοιβὰς ἀντιμετρήσειε τῆς προαιρέσεως· ἀξίας, καὶ Ῥωμαῖοι πάντες εἰσονται, ὡς οὐ δι' αὐτὸν ὁ πόλεμος, καὶ ἡ φθορά, καὶ οἱ ἀνδραποδισμοὶ, ἀλλὰ δι' ἐκείνους γίνεται· αὐτὸν δὲ καὶ χάριν αὐτοῖς ἐξαπατήσασιν εἰδέναι, ὅτι πρὸς ἡμᾶς ἀφικέσθαι παρεσκευάσαν. Τοιαῦτα πρὸς Ἀρήγον περὶ τῶν γραμμάτων ὁ βασιλεὺς διαλεχθεὶς, ἐτράπετο ἐφ' ἑτέρα, ἃ προσήκει φίλοις πρὸς ἀλλήλους.

## 645 CAPUT LXXXV.

*Apocauchus frustra Empyriten oppugnat, portoria exigit; sed res non procedit, quia potentia deest. Quomodo dissimulante irrisus fuerit a proceribus. Exprobratur Apocauchus per Aregum fraudulentia, ignavia et timiditas. Vocatus Aregus venire contemnit, et Apocauchum cum sociis palam de impietate et impudentia accusat. Byzantium infestus venit imperator et recedit. Adrianopolis et oppidula circumcirca se dedunt. Cum tribus dedititiis quid egerit imperator, et quomodo ad ejus partes accesserint, intellecto*

ἡμενος, στεργόμεν καὶ αὐτοί, καὶ οὐδὲν ἄλλο λέι-  
πεται, ἢ διδόναι προθεσμίαν καθ' ἣν ἡμῖν τὰς πό-  
λεις παραδώσεις. Περὶ δὲ προγραμμάτων καὶ δικαιο-  
μάτων, καὶ τῶν ἐν δεσποτηρίοις κατεχομένων εἰ  
ἀπολυθήσονται, ἢ εἰ ἀποδώσομεν αὐτοῖς τὰ δικαίως  
ἀφρημένα, καὶ περὶ προνοίας τῶν σοι συνόντων  
μηδὲνα λόγον σὺ ποιοῦ. Ἡμεῖς γὰρ ἱκανοὶ περὶ τῶν  
τοιούτων σέπτεσθαι, καὶ ποιεῖν ἅττα ἂν δοκῆ λυ-  
σιτελῆ καὶ δίκαια. Τοιαῦτα γράψαντες, καὶ σικεῖαι·  
καὶ αὐτοὶ ὑποσημνημένοι ὑπογραφαί, τὸν Λατίνον  
μεταπεμφθέντες, πάντα ἔφρασαν, ἃ τε αὐτὸς ἤξιοι,  
καὶ Καντακουζηνὸς· ἰκέτευε, παποικῆναι, καὶ ἰδει-  
κυσαν τὰ γράμματα ὑπογεγραμμένα, ὡς αὐτοῖς  
τῶν περὶ τῆς εἰρήνης λόγων πάντων περιειλημμέ-  
νων· ἅμα δὲ καὶ παρείχοντο αὐτῷ. Ὁ δὲ διαλέ-  
κτου τε τῆς Ἑλληνικῆς καὶ γραμμάτων ὧν ἀπειρος  
παντάπασι, τοῖς λόγοις ἀρκεσθεῖς καὶ ταῖς ὑπογρα-  
φαῖς, πολλὰς αὐτῷ· ὁμολογήσας χάριτας· τῆς εὐ-  
γνωμοσύνης, καὶ τῶν Ῥωμαίων τῆς κηδεμονίας,  
ἀπεχώρει, καὶ σπουδῆ κολλῆ πρὸς Διδυμότιχον  
ἦκεν, ἔχων καὶ τὰ γράμματα. Συντυχῶν δὲ βασιλεὶ  
καὶ προσφθεγξάμενος, Ἰδοῦ σοι, εἶπεν, εὐαγγέλια κο-  
μίζων ἦκα περὶ τῆς εἰρήνης. Πάντα γὰρ ὁσπερ  
αὐτὸς ἦτο, πατριάρχης τε καὶ ὁ μέγας δούξ μετὰ  
τῶν ἄλλων τῆς συγκλήτου κατεπράξιντο προθύμως,  
καὶ γράμμασι καὶ αὐτοὶ τὴν διάλυσιν βεβαίαν τοῦ  
πολέμου μάλιστα πεποιήνται. Παρείχετό τε καὶ τὰ  
γράμματα αὐτίκα. Βασίλευς δὲ ἐπεὶ ἀνέγνω, μικρὴν  
ὀπομειδιάσας, Ἀνέγνως, εἶπε, τὰ γράμματα, ἃ τῷ  
σαύτην ἔχων ἤνυσας εἶδν, ἢ ἀπλῶς οὕτω καὶ ἀπερι-  
έργως τῇ φιλῆ καὶ συντρόφῳ χρώμενος ἀπλότῃτι,  
μηδὲν εἰδῶς τῶν ἐγγεγραμμένων ἦκας ἔχων; Τοῦ  
δὲ, μηδὲν περινενομημένον μηδὲ φαῦλον περὶ αὐτῶν  
εἰπόντος οἰηθῆναι· ἀλλ' ἀπεριέργως καὶ ἀπλῶς τοῖς  
τε λόγοις, καὶ ταῖς ὑπογραφαῖς πεισθῆναι πατριάρ-  
χου, ὡσπερ ἂν δικαίως· ἐποιεῖ καὶ πρὸς πάμπαν, καὶ  
ταῖς μεγάλου δουκὸς καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐν τέλει,  
καὶ πάση σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ πρὸς αὐτὸν ἰλθεῖν  
ὡς πάντων ἤδη ἠνυσμένων, ἃ αὐτὸς ἠγεῖτο περὶ  
πλείστου, πάντα ὁ βασιλεὺς καθ' ἕναστον ἐξηγεῖτο,  
καὶ τὴν δύναμιν ἠρμήνευε τῶν γεγραμμένων. Τοῦ  
δὲ πρὸς τὴν ἀπάτην ἀγανακτοῦντος, καὶ τὴν ἐκει-  
νων ἀναισχυντίαν καὶ τὸ κακῆθες τῶν τρόπων ἐκπλητομένου, οὐ χρὴ θαυμάζειν, εἶπαν ὁ βασιλεὺς, οὐδ' ἀνιδῆσθαι ἀπατώμενον, εἰ αὐτὸς μὲν πρὸς ἀλήθειαν εἴλετο ζῆν, ἐκείνοις δὲ ψεύδους καὶ συκοφαντίας καὶ ἀπάτης ἐμέλησε παρὰ τὸν βίον· ἀλλ' ἐκ τούτων μάλιστα τῶν ὀλίγων καὶ περὶ τῶν ἄλλων τῶν κατὰ τὴν τοῦ πόλεμου χρόνον ἐργασμένων συνορᾶν ὅποια ἦν. Οὐδὲ γὰρ οὐδέμιᾳς ἐφείσαντο ὑπερβολῆς ἀπάτης καὶ ψεύδους εἰς δεῦρο ἐκ τῆς βασιλέως τελευτῆς, ἐξ ὧν βασιλίδα τε ἔπαισαν τὸν πόλεμον εἰδῆσθαι τὴν ἀρχὴν, καὶ μέχρι νῦν ἐξαπατώντες οὐκ ἔωσι διαλύεσθαι ἔμοι. Ἐκείνοις μὲν οὖν τοιαῦτα ἤρημένοις, καὶ τὸν πόλεμον ἀνάπτουσι, Θεὸς τε τὰς ἀμοιβὰς ἀντιμετρήσειε τῆς προαιρέσεως· ἀξίας, καὶ Ῥωμαῖοι πάντες εἰσονται, ὡς οὐ δι' αὐτὸν ὁ πόλεμος, καὶ ἡ φθορά, καὶ οἱ ἀνδραποδισμοὶ, ἀλλὰ δι' ἐκείνους γίνεται· αὐτὸν δὲ καὶ χάριν αὐτοῖς ἐξαπατήσασιν εἰδέναι, ὅτι πρὸς ἡμᾶς ἀφικέσθαι παρεσκευάσαν. Τοιαῦτα πρὸς Ἀρήγον περὶ τῶν γραμμάτων ὁ βασιλεὺς διαλεχθεὶς, ἐτράπετο ἐφ' ἑτέρα, ἃ προσήκει φίλοις πρὸς ἀλλήλους.

*eiusdem proposito in imperio retinendo. Juramento fidem obligant. Præfetti tres quamvis discedendi potestate liberaliter facta, fidem ei jurant, praefecturasque recipiunt.*

Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐτάλειτο, καὶ ὁ μέγας δούξ ἐστρά-  
τευσε κατὰ Ἐμπυρίτου τοῦ φρουρίου, καὶ πολιορ-  
κήσας ἐν τρισὶν ἡμέραις, καὶ ἀποπειράσας τῶν  
τειχῶν, ἐπεὶ μὴδὲν ἦνυσ, τῶν ἐνδὸν εὐρώστως ἀμυ-  
νομένων, αὐθις εἰς Βυζάντιον ἀπήγχετο. Καὶ πρὸς τῷ  
Ἱερῷ γενόμενος κατὰ τὸ στόμα τοῦ πόντου κειμένη  
πόλει, ἐπεχειρεῖ, ὥσπερ ἐφασκε, τοὺς κατ' ἐμπορίαν  
πλείοντας· ἐπὶ τὸν πόντον πάντας φόρους ἀπαιτεῖν.  
Τοῦτο δὲ ἦν ἀδύνατον μὴ θαλασσοκρατοῦντα. Ἐκεῖνος  
δὲ ἤδη συνορῶν, ὡς τὰς μὲν κατὰ τὴν ἡπειρὸν πάσαι  
πόλεις ὑπεποιήσατο πλὴν ὀλίγων ὁ βασιλεὺς, ἐμελλε  
δὲ μετὰ μικρὴν κἀκείνας, καὶ Βυζάντιον πολιορκοῖ  
ταῖς συχναῖς ἐφόδοις, καὶ δεδοικῶς μὴ βασιλεὺς τε  
καὶ οἱ ἄλλοι τὴν ἀνάγκην συνιδόντες, ὡς οὔτε στρα-  
τιᾶς δύναιεν ἂν εἶτι εὐπορεῖν, οὔτε χρημάτων οἷς  
χρῶμενοι πολεμοῖεν βασιλεῖ, τρέφονται πρὸς τὴν  
εἰρήνην, ἐσκέψατο ἐξαπατῆν καὶ φενακίζεσθαι. Καὶ  
ἀναφανδὸν ἐδημηγόρει, ὡς πόνον χρημάτων μέγι-  
στον ἐξεύροι ἐξ ὧν οὐ Καντακουζηνῷ μόνον, ἀλλὰ  
καὶ πᾶσι πολεμοῖς ἀντιτάξαιτο. Πᾶσι γὰρ τοῖς  
ὀβριθέσσι ἐμποροῖς· φόρους ἐπιθήσειν πρὸς ἀνάγκην,  
ἐξ ὧν ἔσονται Ῥωμαίοις πρόσοδοι πολλαπλα-  
σίους τῶν πώποτε οὐσῶν. Καὶ ἀρξόμενος πρὸς  
Ἱερὸν, ἵνα διαπλέειν μὴδὲν ἐξῆ, ἂν μὴ παρέχη  
χρήματα, ὀκνάδα μυριοφόρον ἐπ' ἀγκυρῶν ὀρμίσας,  
κατὰ μέσον τὸ ρεῦμα ὀπλίτας ἐγκαθίδρυσε πολλοὺς,  
καὶ ἐκέλευε χρήματα λαμβάνειν παρὰ τῶν ἐμπόρων.  
Οἱ δ' οὐδὲν μᾶλλον ἢ πρότερον ἐλάβανον. Ἀναλω-  
μάτων γὰρ πρότερον πολλῶν καὶ τριήρων ἢ ἐπι-  
χειρήσει· εἶδετο, ὥστε ἄρχειν τῆς θαλάσσης μέγα  
δυσνηθέτα, καὶ κρείττους γενομένους τῶν πλεόντων·  
μὴ βράδια δὲ οὐσης πρὸς ταῦτα τῆς παρασκευῆς,  
καὶ οἱ θαυμαστοὶ ἐκεῖνοι πόροι, καὶ αἱ πρόσοδοι ἀπ-  
ώλλυντο. Τῶν συγκλητικῶν δὲ οἱ πολλοὶ ὅσοι μὴ  
διὰ τὸ πρὸς βασιλέα ἔχθος ὥσπερ ἐν οὐσίροις ἐπι-  
θοντο πλουτεῖν, εἰδότες ὡς ἀνηνύτοις ἐπιχειρεῖ, τὴν  
μεγαλοφυῖαν ἐθαύμαζον πρὸς εἰρωνάειαν· καὶ τῶν  
πάλαι βασιλέων κατεγίνωσκον πολλὴν κούφτητα,  
ὅτι τοσοῦτον ἐν χερσὶ πλοῦτον ἔχοντες ἠγνόουν. Βα-  
σιλεὺς δὲ ὁ Καντακουζηνὸς οὐκ ὀλίγας διατριψάντα  
ἡμέρας παρ' αὐτῷ, Ἀρῆγον αὐθις οἰκαδε ἀπέπεμπε,  
κελεύσας ἀποκρίνεσθαι μὴδὲν τοῖς πέμψασιν· μόνον δὲ  
τῷ μεγάλῳ δουκὶ εἰπεῖν, ὡς οὔτε πρότερον, οὔτε νῦν  
ἐπιλάθοιτο τῆς φιλῆς ἀπάτης, καὶ πανουργίας, καὶ  
στρεβλότητος· ἀλλὰ τῷ περιόντι τῆς περὶ ταῦτα σχέ-  
σεως, καὶ θεῶν νομίζοι· δύνασθαι ἐξαπατῆν. Καὶ γὰρ  
πάντα μᾶλλον διανοούμενος, ἢ ἐκ παρατάξεως μάχε-  
σθαι πρὸς αὐτὸν, ἰκεσίας καὶ ἱλασμοὺς παραγγέλλειν  
πρὸς θεῶν τοῖς ἱερεῦσιν ὑπὲρ αὐτοῦ, ὡς μέλλοντος μα-  
χεῖσθαι. Ἄλλ' εἰδέναι σαφῶς ὡς οὔτε θεός, ἢ πρᾶτ-  
τει καὶ διανοεῖται ἀγνοεῖ, καὶ οἱ ἄνθρωποι δὲ, εἰ  
μὴ πρότερον, ἀλλ' ὑστερὸν γε τὰς ἀπάτας αὐτοῦ  
καὶ τὰς πανουργίας πάσας συνορῶσι. Τί γὰρ μὴ τῇ  
προτεροτέρῃ τὴν στρατιάν ἐξῆγε πρὸς τὴν μάχην,  
ἀλλὰ μετὰ τὸ πωθίσθαι αὐτὸν ἀπάγοντα τὴν στρα-  
τιάν; Τότε μὲν οὖν λελυπημέναι εἶπεν αὐτὸν φυγο-  
μαχῆσας οὐκ ὀλίγα· ἵνα δὲ μὴ ἐπιπλέον διὰ τὴν

A Interea magnus dux castellum Emphyriten inva-  
sit, quod ubi triduo obsedit, murorumque facto  
periculo nihil profecit, fortiter qui intus erant pro-  
pugnabantibus, Byzantium rediit, et Hiero, urbe ad  
ostium ponti sita, aggressus est, ut aiebat, ab om-  
nibus mercatoribus pontum sulcantibus portoria  
exigere: id quod, nisi mare teneret, fieri non po-  
terat. Vident enim imperatorem continentis urbes,  
præter paucas, omnes subegisse, et illas quoque  
paulo post subacturum esse, et Byzantium ab eod-  
em crebris irruptionibus quodammodo obsideri:  
timensque, ne imperatrix et consilium necessitate  
perspecta, quod neque copias habere possent, ne-  
que pecunias, quibus adversus eum uterentur, ad  
pacem inclinarent, modum commentus est, quo  
B eos circumduceret ac ludificaret. Nam palam con-  
cionabatur, rationem pecuniæ conficiendæ cum-  
modiassimam se invenisse, qua non Cantacuzeno  
solum, sed universis hostibus resisterent. Omnibus  
enim undecumque mercatoribus tributa necessaria  
impositurum. Ex quo Romanos vectigalia majora,  
quam unquam antehac percepturos: profectusque  
Hierum, ut nemini nisi portorium solventi liceret  
trajicere, onerariam grandem et in anchoris  
stantem, multis ei gravis armaturæ militibus im-  
positis, in medios fluctus provezit, jussitque a ne-  
gotiatoribus pecuniam accipere. Verum nihilo  
magis quam ante accipiebant. Sumptu magno et  
triremibus multis opus erat, ut domini maris et  
potentiores iis essent qui navigarent. Ob cujus  
apparatus difficultatem admirabiles illi reditus et  
vectigalia evanescebant. Complures porro proceres,  
qui non credebant, propter odium in imperatore  
velut in somnis ei divitias affluxuras, cum scir-  
rent conatus fore irritos, per simulationem ejus  
animi magnitudinem admirabantur: **666** vet-  
resque imperatores levitatis et incogitantiae non  
parvæ coarguebant, qui se tantos thesauros in ma-  
nibus habere nescivissent. Cantacuzenus Aregum  
non paucis diebus apud se diversatum dimisit,  
cum mandato, ut iis, a quibus venisset, nihil re-  
sponderet: solum magno duci diceret, illum nec  
antea, nec modo familiaris sibi imposturæ, callidi-  
tatis ac pravitatis oblivisci posse, putareque se  
propter suam in his excellentiam etiam ipsi Deo se-  
se fucum facturum. Nam cum quidvis in animo  
haberet potius, quam acie opposita secum congredi,  
tamen supplicationes et placamina sacerdotibus  
pro se, ut pugnaturo, indixisse. Interim se certo  
scire, neque Deum latere, quid ipse agat et cogi-  
tet, et homines si non ante, at certe post, fraudes  
ejus versutiasque omnes cognituros. Cur enim non  
pridie, sed postquam discessisse adversarium exer-  
citurum audierit, copias suas ad prælium eduxerit?  
Tum se ipsa fuga contritatum dixisse, cum ipse  
met pugnam vehementer sageret. Ne porro diutius  
ejus fuga doleat, primo quoque tempore rursus

auturum : et ob id præmonere, ut nec mœreat A amplius, et se ad certamen expellat. Aregus Galatam venit, nec eos a quibus missus fuerat, verbo dignatus est. Magnus dixit ut Aregum reversum accepit. Illico renavigans, eum de legatione obita percunctaturus accersit : qui nullus venit, et ipsum ac satellites ejus palam reprehendit, quod omni timore Dei hominumque reverentia soluti, ea designarent, quæ quisquis sciret, detestaretur ; aiebatque ad defensiones tales, quales ipsi pro se perfricta fronte afferrent, imperatorem solum pro eo ac deceret respondere idoneum, et propediem adfuturum, opereque ipso responsurum. Quare se instruerent ; ante ipsa enim mœnia configendum. Illi, quia quod solerent fecerant, nihil se novi fecisse opinabantur. Imperator denuo toto cum exercitu Byzantium venit, et ad portam Charsiam non parum diu præstolatus, cum nemo pugnaturus exiret, retrocedens, ad Petrogephyram (loci nomen est) castrametatus est, ubi præterlabente fluvio, irrigua prata abundantem pabuli copiam equis sufficiant. Ac milites quidem quantum valebant, Byzantio incommodabant. Aregus vero ad imperatorem rediens, Augustam purgabat, nequaquam ab illa, sed a patriarcha, et aliis bellum profluxisse : qui ipsam volentem amplecti pacem, non sinerent, eique persuadere niterentur, si quo modo Cantacuzenus prævaluerit, statim ipsam cum liberis recaturum. **647** Quæ cum audiat (quanquam nec alioqui ita sui ipsius sit, ut quæ probat, efficere possit), omnis in illorum arbitratu necessario ponat. Imperator cum amicis quos Byzantii habebat occulte agens, quoniam illis ejus adjuvandi deerat opportunitas, et quod extra mœnia occuparetur nihil erat, inde iterum discessit. Adrianopolim venienti etiam illa urbs, Paraspondylo præfecto interprete, se dedit ; aliaque item castella circum ipsam veluti circa matrem sita. Præterea Tzernomianus, quæ se defendere non poterat : cujus præfecturam obtinebat Hierax imperatoris Andronici domesticus, quique bello adversus Cantacuzenum qua dictis, qua factis non parum monumenti attulerat. Adrianopoli alius erat ex ejusdem Andronici domesticis, Mancaphas nomine. Hos igitur tres, Mancapham, Hieracem et Paraspondylum advocans imperator, non se clam esse ait, eos quandiu bellum fuerit, summa cupiditate, flagrantique studio pro juvene imperatore contra se decertasse, nec tamen idcirco succensere : laudare etiam, quod se pro officio famulorum strenuos in eo præbissent. Neque enim vel præfecto cubiculi, atque cæteris quod belligerassent iratum esse, sed quod a principio usque nunc sycophantias fabricantes, mendacium mendacio assuerent, pacique obniterentur. Verumtamen si illi, qui tam improbi in se fuissent, a dolis et calumniis temperantes, inire secum concordiam voluissent, nec in commune, nec in ipso quidquam acerbitalis ostensuram, neque lot miseriarum bello ab iis invectarum recordaturum, sed

φυγήν λυπή, ὅσον οὐκ ἔτι πάλιν ἐπιλεύσεσθαι, καὶ μνησθῆναι διὰ τοῦτο, ἵνα μὴτε λυποῖτο ἐπιπλέον, καὶ παρασκευάζοιτο πρὸς μάχην. Ἀρήγος μὲν οὖν ἦλθεν εἰς Γαλατάν, καὶ οὐδὲ λόγου τιῶς ἤξιώσατο τοὺς πύμψαντας. Δούξ δὲ ὁ μέγας ἐπεὶ πύθοιτο ἐπανήκοντα, κατέπλεεν ἐξ Ἱερου, καὶ μετακαλεῖτο τὸν Ἀρήγον, ὡς περὶ τῆς πρεσβείας ἐρωτήσων. Ὁ δ' οὕτως παρεγένετο, καὶ κατηγορεῖ φανερώς, ὅτι καὶ φόβον πάντα Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἀποθέμενος αἰδῶ, ταῦτα πράττεισιν, ὅσα πᾶς τις ἂν μισοῖη συνιδῶν, ἔφασι τέ, ὡς πρὸς τὰς τοιαύτας ἀπολογίας αἷα αὐτοὶ ποιοῦνται ἀνευθριάστως, βασιλεῖα μόνον ἐξαρκεῖν θεόντως ἀποκρίνεσθαι, διὰ καὶ μετ' ὀλίγον ἤξει ἔργω τὰς ἀποκρίσεις δώσω. Παρήγγελλέ τε αὐτοὺς παρασκευάζεσθαι, ὡς μαχομένους πρὸς τοὺς τεύχεσιν. Ἐκείνοι μὲν οὖν τὰ εἰωθότα πράξαντες, οὐδὲν καιρὸν ἐνόμιζον ποιεῖν. Βασιλεὺς δὲ αὐθις ἤκειν εἰς Βυζάντιον πανστρατιᾷ, καὶ πρὸς τῆς Χαρσίας πόλης οὐκ ὀλίγον διετέλεσεν ἐστῶς. Ἐπεὶ δὲ οὐδεὶς ἀντιπέφκει, ἀναστρέψας, ἐστρατοπέδευσεν ἐν τῇ Πετρογεφύρῃ καλουμένῃ τόπῳ, ποταμοῦ τε παραρρέοντος, καὶ ἀφθονοῦ τροφῆν τοῖς ἵπποις παρέχοντος τοῦ τόπου. Καὶ ἡ στρατιὰ ἐκάκου ἐν Βυζάντιον ὅσα μάλιστα ἐνῆν. Ἀρήγος δὲ αὐθις ἐλθὼν πρὸς βασιλεῖα ὑπὲρ βασιλέως λόγους ἐποιεῖτο, ὡς οὐδαμῶς αἰτία τοῦ πολέμου εἴη, ἀλλὰ περιεργῆς καὶ οἱ ἄλλοι οὐ ταύτην βουλομένην οὐκ ἔωσι χωρεῖν πρὸς τὴν εἰρήνην, πείθοντες ὡς ἂν ἐνὶ γῆ τῷ τρόπῳ περιεστῆ, ἐκείνην τε ἀποκτενεῖς αὐτίκα καὶ τὰ τέκνα. Ὡς ἀκούουσαν, καίτοι καὶ ἄλλως οὐχ ἑαυτῆς κυρίαν οὔσαν, ὥστε πράττειν αὐτὰ ἂν δοκῆ συμφέρειν, πάντα ἐκείνους ἐπιτρέπειν πρὸς ἀνάγκην. Βασιλεὺς δὲ τοὺς ἐν Βυζαντίῳ φίλους κρῦψα διαλεχθεὶς, ἐπεὶ οὐκ ἦν αὐτοῖς εὐκαιρὸν πράττειν τι ὑπὲρ αὐτοῦ, αὐθις ἀνεχώρει. Οὐδὲν γὰρ ἦν ὃ λήφεται ἐκτὸς ταυχῶν. Καὶ πρὸς τὴν Ἀδριανοῦ ἐλθόντι, ἐκείνην τε ἡ πόλις προσεχώρει, τοῦ ταύτης ἄρχοντος Παρασπονδύλου πράττοντος, καὶ τὰ ἄλλα φρούρια, ἃ περὶ αὐτὴν ὡς περὶ μητέρα φικουν. Καὶ ἡ Τζερνομάκου δὲ καὶ αὐτὴ προσεχώρησεν, ἀντέχειν πρὸς τὸν πᾶσιμον μὴ δυναμένη, ἥ; ἤρξεν ὁ Ἰέραξ, τῶν οἰκτετῶν ὢν βασιλέως Ἀνδρονίκου, καὶ πολλὰ πρὸς τὸν πᾶσιμον κατὰ Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως πράξας καὶ εἰπῶν. Ἐν τῇ Ἀδριανῷ δὲ καὶ ἱερός τις ἦν τῶν βασιλέως Ἀνδρονίκου οἰκτετῶν Μαγκαφᾶς ὀνομασμένος. Τούτους δὲ οὖν τοὺς τρεῖς, Μαγκαφᾶν τε καὶ Ἰέρακα καὶ Παρασπονδύλον ὁ βασιλεὺς μεταπεμφάμενος, οὐκ ἄγνωστον μὲν ἔφασκεν ὡς παρὰ τὸν τῷ πολέμῳ χρόνον πάντα πάσῃ προθυμίᾳ καὶ σπουδῇ πρὸς αὐτὸν ὑπὲρ βασιλέως ἐπολέμησαν. Οὐ μόνον διὰ τοῦτο πρὸς αὐτοὺς ὀργίζεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἐπαινεῖν, τὴν προσήκουσαν οἰκτείαις ἐπιθεδεγμένους προθυμίαν. Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ παρακοιμωμένω καὶ τοῖς ἄλλοις ὅτι ἐπολέμησαν ὀργίζεσθαι, ἀλλ' ὅτι σεσυκοφαντήκασι τε ἐξαρχῆς καὶ ἀχρι νῦν συκοφαντοῦσι, ψεύδει ψεύδος συρράπτοντες, καὶ τὸν πόλεμον οὐκ ἔδωκε καταλύεσθαι. Οὐ μὴν ἀλλὰ κακείνοις τοσαύτην πρὸς αὐτὸν ἀγνωμοσύνην ἐπιθεδεγμένους, εἰ τῶν ὀλίγων καὶ τῶν συκοφαντιῶν ἠθέλησαν ἀποστάντας διαλύ-

σθαι πρὸς αὐτὴν περὶ τὰ τῶν κοινῶν καὶ τῶν καθ' ἑαυτοὺς, οὐδεμίαν ἂν ἐνεδειξάτο πικρίαν· οὐδὲ ἐπιμνήσθη τῶν κατὰ τὸν πόλεμον γεγενημένων παρ' αὐτῶν τοσοῦτων ἀλαγειῶν· ἀλλ' ἠδέως ἂν εἶδε καὶ εὐμενῶς, καὶ τῆς ἀρχαίας ἤξιωσε φιλίας καὶ συνηθείας πρὸς αὐτὸν. Πρὸς δὲ αὐτοὺς οὐδὲ ἔγχο; μὴνιδος φέρειν ἢ ὀργῆς, οὐδὲ προσκεκρουκέναι αὐτῷ νομίζειν, ὅτι ὑπὲρ βασιλείας αὐτῷ τοσαῦτα ἐπολέμησαν. Τὰ γὰρ δίκαια καὶ τὰ προσήκοντα δοῦλοι εὐγνώμοσι πεποιημένοι. Ἄλλως θ' ὅτι οὐδ' αὐτὸς ἐστὶ πολέμιος τῶν βασιλείως παίδων, καὶ διαφθεῖρειν ἐκείνους ἐκ παντὸς τρόπου ἡρημένος· ἀλλὰ πρότερόν τε τὰ μάλιστα ἐκείνοι; καὶ Ῥωμαίοι; συνόσονται σπουδάζειν, καὶ νῦν οὐδὲν ἤττον μετὰ τὸν τοσοῦτον πόλεμον καὶ τὴν ἀπυρην ἀγνωμοσύνην καὶ μανίαν, ἣν οἱ ὑπὲρ ἐκείνων διῆθεν, τῇ δ' ἀληθείᾳ κατ' ἐκείνων τὸν πόλεμον κεκινηκότας ἐνεδειξάντο. Ἐκκαλύψειν γὰρ ἤδη τὸ ἀπόρρητον αὐτοῖς, ὡς εἴη βεβουλευμένος, εἴ γε καὶ κατὰ γνώμην εἴη Τεψ, εἰ περιγένοιτο τῶν πολεμούντων, καὶ χύριος τῶν βασιλείω; παίδων κατασταίη, πᾶσαν τὴν ἀρχὴν Ῥωμαίων ὑφ' ἑαυτὸν πεποιημένος, μὴ τῆς πατρῴας ἀρχῆς ἀποστερεῖν· ἀλλὰ διοικήσαντα τὰ πράγματα ἄχρι; ἂν βασιλεὺς ὁ νέος; Ἰωάννης πρὸς ἡλικίαν εὐφρονα ἀφίκηται, καὶ δυναμένην ἀγειν τὴν ἀρχήν· ἔπειτα αὐτῷ παραδίδονται τὴν ἡγεμονίαν. Τούτου γούν ἀληθῶς οὕτω κεκρυμένον ὑπάρ' αὐτῷ, οὔτε τοῖ; πρότερον ὀργίζεσθε ὑπὲρ ἐκείνου πεπολεμηκόσιν, οὔτε τοῖ; συνόντας καὶ συγκατακτωμένους; τὴν ἀρχὴν πρὸς βασιλέα τὸν νέον οἰεσθαι ἐξαμαρτάνειν, εἰ μέλλουσιν ἐκείνῳ μᾶλλον τὴν ἀρχὴν συνδραστήσειν. Ὡν ἕνεκα καὶ πρὸς αὐτοὺς οὔτε περὶ τῶν πρὶν γεγενημένων ἀπεχθάνεσθαι, οὔτε τὴν ἔπειτα χρόνον, ἂν αὐτῷ βούλωνται συνεῖναι βασιλεὶ τῷ νέῳ, οἰεσθαι πολεμίου; γεγενῆσθαι, ἀλλ' ἐπ' αὐτοῖ; τὴν αἰρεσιν εἶναι ἐκατέρου. Ἄν τε γὰρ βούλωνται συνεῖναι, ἠδέως ἔχειν ἂν τε πρὸς Βυζάντιον ἀναχωρεῖν, οὐδὲν κωλύσειν, ἀλλὰ καὶ δῶρα παρασχόμενον, μετ' εὐμενείας ἀποπέμψειν. Τοιαῦτα μὲν ὁ βασιλεὺς πρὸς ἐκείνους διεπέλεξε, καὶ τριῶν ἡμερῶν παρεῖχετο προθεσμίαν, ὡς ἐν ταῦται; διασκευάζοντο τὰ δοκοῦντα ἔλοιτο λυσιτελεῖν. Οἱ δὲ πολλὰς ὁμολογοῦντες χάριτας τῆς εὐμενείας βασιλεὶ, καὶ τῆς περὶ αὐτοὺς προνοίας, ἐπισκεψάμενοι; ἐδέδοκτο μᾶλλον συνεῖναι βασιλεὶ, μετὰ τὴν τρίτην προσελθόντες, ἀπήγγελλον τὴν γνώμην, ὡς μᾶλλον αἰροῦνται τὸ αὐτῷ συνδιατρίβειν, καὶ πρόθυμοι εἶναι πάντα κίνδυνον ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ κόνον ὑπομένειν, ὡς τὰ βελτίω καὶ λυσιτελοῦντα, καὶ Ῥωμαίοι; κοινῶν, καὶ τοῖ; βασιλείω; παισὶ, καὶ πράττοντι καὶ βουλομένοι;. Τοῦ; γὰρ ἐν Βυζαντίῳ τῶν πραγμάτων ἀρχοντας εἰδέναι καὶ αὐτοῖ, οὐδὲν ὕγιᾶ; διανενοημένους, ἀλλ' ἐπὶ κοινῇ κακοπραγίᾳ πάντα πράττοντας καὶ φθορᾶ. Τοῦ δὲ μηδὲν δεῖνον περὶ αὐτῶν ὑπονοεῖν, ἐδέοντο βασιλέω; καὶ πιστεῖ; δι' ὄρκων παρασχέσθαι, ὡς οὔτε ἀποστήσονται, οὔτε ἐπιβουλεύουσιν αὐτῷ συνόντες· ἀλλὰ πᾶσαν ἐπιδειξόνται εὐνοίαν καὶ κπουθὴν περὶ αὐτόν. Βασιλεὺς δὲ αὐτοῖ; τὴν αἰρεσιν αὐθιγῶ; προσεθεῖ, ὡς οὐ κωλύσων ἂν πρὸς Βυζάντιον βῦλωνται ἀποχωρεῖν ἅμα γυναίξῃ καὶ τέχνου;. Συνῆ-

A amice et iucunde eos visurum, veterisque necessitudine ac familiaritate dignaturum fuisse. Contra ipsos autem nullum esse in se odii aut iræ vestigium; neque putare se offensum, cum pro imperatore suo ita depugnarint: fecisse enim quæ probos ac fideles servos facere justum ac decorum sit; præsertim cum nec ipse liberos imperatoris persequatur, eosque quo jure, qua injuria perditos velit, sed et antea quæ eorum ac Romanorum rationibus conducerent, diligenter curarit, et modo nihilo minus curet, post tam atrox bellum, et infandum scelus ac furorcm: quem, qui verbo pro illis, re autem vera contra illos bellum moverent, declararint. Detreturum enim ipsis mysterium. Voluisse se, si Deo approbante, hostibus debellatis, totoque imperio Romano sibi subjuncto imperatoris filiorum dominus efficeretur, non eos paterno principatu depellere, 648 sed administratione retenta, usque dum adolescentulum Joannes ævi florem contingeret, possetque suo Marte populos regere, tum denique ei rerum habenas contradere. Hoc igitur cum ex animo vereque statuerit, neque irasci illis qui prius pro illo arma tulerint, neque arbitrari, eos qui secum sint, et in imperio acquirendo simul navent operam, peccare in imperatorem juvenem, si illi potius hac ratione servent, quam adimant imperium. Quare nec illis infensum esse propter præterita: nec si in posterum sibi militare voluerint, imperatori adolescenti existimare hostes esse factos, sed penes ipsos optionem esse. Sive enim suam militiam elegerint, libenter suis annumeraturum; sive Byzantium redire maluerint, nihil impediturum, quin et cum muneribus dimissurum. Hæc ad illos imperator, triduum præstiturus, quo excussis omnibus, id quod e re sua judicassent, sequerentur. Illi imperatori, ut sui amanti ac sollicito gratias agunt verbis amplissimis, reque delibata, potius ab Cantacuzeno standum decernunt, et die tertio accedunt, sententiam suam renuntiant, malle nimirum pro ipso stare, et ejus causa periculum quodvis et laborem quemvis subire: quippe qui et Romanorum communiter, et filiorum imperatoris dignitatem utilitatemque et consiliis, et actione semper quærat. Nam nec se nescire, qui Byzantii gubernacula summa teneant, eos nihil cogitare laudabile, sed quæ agant, omnia ad publicam cladem perniciosamque dirigere. Ne quando autem in suspitionem apud eum venirent, rogabant, ut liceret ipsis cum sacramento fidem obligare, nunquam ob eo defecturos, neque insidias molituros, sed omni eum benevolentia studiisque omnibus prosecuturos. Imperator de integro eis potestatem facit, Byzantium cum uxoribus et liberis, quos secum haberent in urbibus quibus præfuerant, se conferre, si volint. Sin et hoc relinquere, solique Byzantium abire optarent, nihil rei familiaris, nihil possessionum ablaturum, sed uxoribus omnia permissurum. Illis idem quod ante

asseverantibus, jurare jussit : scirent tamen, si A pejerassent, non impune laturos : quando non cusquam coactu, sed sponte sua se illi subjecissent. Juratum, Imperator ut accepto fidei pignore suspicionem deposuit, Hieraci Tzernominiani praefecturam reddidit, cum collocato ibidem praesidio, viro bellicoso, 649 et usu atque strenuitate nemini secundo. Paraspondylo Adrianopolis praefecturam confirmavit. Hæc fere hunc in modum gesta sunt, et Thracias urbes pene omnes imperator in ditionem suam adduxit.

ἡγεμονίαν, καὶ τῆς ἐγκαθιδρυμένης στρατιᾶς, μαχημῶ τε ὄντι καὶ αὐτῷ, καὶ πρὸς ἐμπειρίαν καὶ τόλμην λειπομένη οὐδενός. Παρασπόνδυλον δὲ, τῆς Ἀδριανουῦ καὶ αὐτὸν αὐθις ἄρχοντα καθίστη. Ταῦτα μὲν οὖν ὧδε πη εἶχε, καὶ τὰς κατὰ Θράκην πάσας πόλεις σχεδὸν ὑπήγαγεν ἑαυτῷ ὁ βασιλεὺς.

## CAPUT LXXXVI.

*Cnr Amurius ad imperatorem redire non potuerit. Legatio de Sarchanem de transitu per Lydiam. Persæ in Mæsiam irruunt; cum Romanis Momitzilum petunt, qui bellum frustra deprecatur. A Peritheoricensibus cum quinquaginta intronitur; in pugna occumbit. Ejus exercitus fortissime dimicans partim caditur, partim capitur. Huic fortunæ illucrymat imperator. Locus communis de mutabilitate fortunæ. Xanthiensis suos interfectos lugent, urbem dedunt. Mira imperatoris in conjugem Momitzili humanitas.*

Amurius porro Ioniæ satrapa rursam se in- B peratori adjuungere cupiens, uti promiserat, ideo nequibat, quod navale ejus una cum navibus Smyræ Latini cremaverant, castelloque ad lacum occupato, triremes habebant, quæ illic discurrentes, classem ædificari et instrui, exercitumque in Thraciam transportari impediabant. Per continentem vero transitu ad Hellespontum non dabantur Sarchanæ Lydiæ satrapæ de finibus quibusdam bellum ei meditati, et prohibito si per suam provinciam eo viam capesseret. Propter profectionem igitur ad imperatorem, qui iam sibi omnino suscipiendam sentiebat, per legatos Sarchanem appellandum, cedendumque loco, de quo controversabantur, existimabat, si modo usque ad Hellespontum transire se pateretur. Sarchanes legatos comiter excipit, accessioneque illa soli Amurio reconciliatus, transitum impune concedit : simul ei filium una imperatori militaturum commendat. Sic per Hellespontum cum vicenis equitum millibus in Thraciam Oppuli, Didymotichum ad imperatorem adeunt, ei dona offerunt : quem Amurius rogat, uti Momitzilum citra procrastinationem invadat; oderat enim illum acerbè barbarus, ob ea quæ in imperatorem audacissime commiserat. Quia vero Romanus exercitus nondum paratus erat, Persæ in Mæsiam irruunt, promittentes excessuros, quam primum se copiæ imperatoris instruxissent : quem conantem prohibere, sedusque et societatem cum Alexandro opponentem, audire noluerunt, cum dicerent, se Mæsorum esse hostes; et agros percursantes, cum opima hominum pecorumque præda reverterunt. Post Romanis jam instructis Momitzilum petunt. 650 Qui copias non spernendas habens, et principatum sibi constituens, Xanthiam adortus ceperat, et oppidula Meropes tenebat omnia, atque ad Morrhæ fines usque pervaserat. Audiens autem imperatorem Persis adjuvantibus expeditioni contra se accingi, legatione

Ἀμοῦρ δὲ ὁ σατράπης; Ἰωνία; αὐθις; μὲν ἐβούλετο πρὸς βασιλέα κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν εἰσεῖν, εἶχε δὲ ἀδύνατως· τό τε γὰρ αὐτοῦ κατὰ τὴν Σμύρνην νηώριον ἐνέπρησαν οἱ Λατῖνοι καὶ τὰς ναῦς, καὶ τὸ πρὸς τῷ λιμένι φρούριον κατασχόντες, τρέφεις τε ἔχοντες ἐκεῖ παραπλεύσασα, ἐκώλυον στόλον ἐξερτύειν, καὶ ταῖς ναυσὶ πρὸς Θράκην περαιτοῦν τὴν στρατιάν. Ἐκ τε τῆς ἡπειροῦ διόδοσ αὐτῷ οὐκ ἦν πρὸς τὸν Ἑλλησποντον Σαρχάνη τοῦ Λυδία; σατράπου περὶ τινων ὄρων γῆς ἐκπεπολεμημένου πρὸς αὐτὸν, καὶ μέλλοντος κωλύειν, εἰ διὰ τῆς αὐτοῦ πρὸς Ἑλλησποντον ἐρχεσθαι ἐπιχειροίη. Ὅθεν διὰ τὴν πρὸς βασιλέα ἀφιξίν ἀναγκαίαν αὐτῷ νομιζομένην, ἐγνω δεῖν πρεσβείαν ποιῆσθαι πρὸς Σαρχάνην, καὶ παραχωρεῖν αὐτῷ τῆς χώρας ὑπὲρ ἧς ἦν αὐτοῖς ἡ διαφθορά, εἰ μόνον πρὸς Ἑλλησποντον διόδον παρέχοιτο. Σαρχάνης δὲ ἀσμενός τε εἰδέχετο τὴν πρεσβείαν, καὶ τὴν χώραν ἔχων, φίλος τε ἦν Ἀμοῦρ, καὶ τὴν διόδον ἀεὼς παρέχετο, ἅμα δὲ καὶ τὸν υἱὸν συστραταυσόμενον αὐτῷ πρὸς βασιλέα μετὰ στρατιᾶς. Καὶ πρὸς Ἑλλησποντον εἰσόντες, ἐπεναιῶντο πρὸς Θράκην, ἰππέας δισμυρλοῦς ἔχοντας· αὐτίκα τε εἰς Διδυμότειχον ἀφίκοντο πρὸς βασιλέα φέροντες καὶ δῶρα. Ἀμοῦρ δὲ εἰδέτο βασιλέω; μὴ μέλλειν, ἀλλὰ χωρεῖν κατὰ τοῦ Μομιτζίλου. Ἐμήνη γὰρ ὁ βάρβαρος ἐς τὰ μάλιστα ἐκεῖνον τῶν κατὰ βασιλέω; ἐνεκα τετολημένων. Ἐπει δὲ ἀπαράσκευος ἦν ἡ Ῥωμαίων στρατιὰ, κατὰ Μυσίας τὸ βαρβαρικὸν ἐχώρει, ἐπανήξαι τάχιστα εἰπόντες ἄχρις οὗ παρασκευασοίτο ἡ στρατιὰ. Βασιλέω; δὲ κωλύειν πειρωμένου καὶ φάσκοντος σπονδᾶς καὶ συμμυχίας ἔχειν πρὸς Ἀλέξανδρον, οὐκ ἐπειθοντο, πολέμιοι αὐτοῖς Μυσίας εἰπόντες εἶναι. Καὶ καταδραμόντες, ἀνδραπέδων τε καὶ βοσκημάτων ἐπανήκον λίαν ἔχοντες πολλήν. Μετὰ δὲ τοῦτο, καὶ τῆς Ῥωμαίων παρασκευασμένης στρατιᾶς, ἐχώρουν κατὰ Μομιτζίλου. Ἐκεῖνος δὲ ἤδη δύναμιν μεγάλην ἔχων, καὶ ἰδίαν ἡγεμονίαν ἑαυτῷ περιποιούμενος, Ἐάνθεον τε εἶλεν ἐπιθέμενος, καὶ τῶν κατὰ Μερ-

πην φρουρίων ἤρχε πάντων, καὶ μέχρι Μόρδας  
 προεχώρησε. Πυθόμενος δὲ ὡς παρασκευάζοιτο ἐπ'  
 αὐτὸν ὁ βασιλεὺς μετὰ τῆς Περσικῆς ἦκειν στρατιᾶς,  
 πρεσβείας πέμπων, παράγειν ἐπειράτο, & καὶ πρό-  
 τερον ἐξαπατῶν, ὡς αὐτῷ πολλὰ μεταμέλαιοι τῆς  
 πρὸς αὐτὸν ἀγνωμοσύνης, ὅτι τοσαῦτα εὖ παθὼν,  
 κακῶς ὀφθειῖ καὶ ἀμνήμων τῶν καλῶν, καὶ ὡς εἰ  
 συγγνώμην αὐτῷ παράσχοιτο, μηδέποτε ὕστερον  
 ἀγνωμονήσων, ἀλλὰ δουλεύσων ἀκριβῶς. Ἐπει δὲ ἐκ  
 τούτων αὐτῷ ἠνέστο οὐδὲν, ἀλλ' ἐπυνθάνετο σαφῶς  
 ἐπιούσαν τὴν στρατιάν, πᾶσαν ὅση δύναμις ἦν περὶ  
 αὐτὸν ἀθροίσας, καὶ αὐτὸς ἐχώρει ὡς μαχοῦμενος  
 πᾶσιν ὁμοῦ καὶ Ῥωμαίοις καὶ βαρβάροις· εἰς  
 τοσαύτην γὰρ αὐτὸν παραπληξίαν ἡ ἀνοία ἐξήγαγε  
 καὶ ἡ θρασύτης. Γενομένου δὲ ἐν Περιθεωρίῳ, καὶ ἡ  
 Περσικὴ στρατιὰ ἐφαίνετο ἐπιούσα. Ἐπει δὲ πρότερον  
 τε ἐπέκειτο τοῖς ἐν Περιθεωρίῳ, καὶ τότε ἠνάγκαζεν  
 εἰσδέχεσθαι, ἐκείνων μὲν οὐκ εἰδέχοντο, ἀλλ' ἀπέ-  
 κλεισαν αὐτῷ τὰς πύλας, τοὺς βαρβάρους ἐπιδεικνύ-  
 ντες, καὶ καλεῖοντες εἰς χεῖρας αὐτοῖς ἰέναι, ὡς τοῖς  
 νικῶσιν ἄθλον τὴν πύλιν ἐσομένην τῆς ἀνδραγαθίας.  
 Ἴνα δὲ μὴ δοκοῖεν παντάπασιν αὐτοῦ ἀφίστασθαι,  
 ἐδοδοκίμασαν γὰρ μὴ τὸν κίνδυνον διαδιδράσκων,  
 πικρῶς κολάζῃ τῆς προδοσίας· ἦν γὰρ ἀπαραίτητος  
 πρὸς ὄργας, καὶ ὡμῶς καὶ ἀπανθρώπως ἀποκτείνων  
 τοὺς προσκρούοντας, καὶ ἐπὶ μικροῖς καὶ μεῖζουσιν  
 ἐγκλήμασι θάνατον τὴν ζήμιαν καταψηφίζόμενος·  
 τὸν ἀδελφιδοῦν Πάϊκον ὄνομα εἰσδέξαντο, πεντή-  
 κοντα μόνον στρατιώτας ἔχοντα, ἵν' εἰ μὲν νικήσῃ,  
 παραλήσις πρὸς ὄργην εἴη ὁ ἀδελφιδοῦς εἰσδεγμέ-  
 νος, εἰ δὲ ἠττώμενος διαφθείροιτο, μηδὲν εἰεν  
 κώλυμα ἐκείνοι ὀλίγοι ὄντες πρὸς τὸ πράττειν ἅτα  
 ἂν δοκῇ συμφέρειν. Μομιτζίλος δὲ πρὸς τὸ τεύχισμα  
 τὸ πρὸ τῆς πόλεως παρέταττε τὴν στρατιάν, οἰόμενος  
 ἀντιστῆσαι καὶ τὸ τεύχισμα ἔχων οὐκ ὀλίγα συνα-  
 ρόμενον. Πέρσαι μὲν οὖν ἐπεὶ προσέβαλον οἱ πρῶ-  
 τως φθάσαντες, ὡσαντες τὸ Μομιτζίλου στρατεύμα  
 περὶ πεντακοσίους χιλίους ὄντας, τὸ τε τεύχισμα  
 καθήρουν, καὶ διεσκέδάννυτο ἐπὶ λεηλασίαν τῆς  
 στρατιᾶς τὸ πλεῖον, καὶ πάντα κατέδραμον αὐθη-  
 μερῶν, καὶ ἐλησαντο ἄχρι Μυθονίας. Βασιλεὺς  
 δὲ, κατόπισιν μετὰ Ἀμοῦρ καὶ τῆς ἄλλης στρατιᾶς  
 ἐρχόμενος, συνέωρα τὸ μετὰ Μομιτζίλου στρατεύ-  
 μα οὐκ ἠττημένον, ἀλλὰ μόνως ἐδοῦ παραχωρήσαν  
 τοῖς βαρβάροις· ἔωρα γὰρ εὐτάκτως, καὶ μετὰ κί-  
 ομου τεταγμένον. Διόπερ καὶ ἐδόκει ὁ ἀγὼν εἶναι  
 ὑπολείπεσθαι. Καὶ συνέταττε τὴν στρατιάν καὶ  
 τὴν Ῥωμαίων καὶ βαρβάρων ἐπὶ τάγμασι τρισὶ  
 καὶ τὸ μὲν δεξιὸν κέρασ Ἀμοῦρ ἔχε μετὰ τῶν  
 Περσῶν, ἵνα βάλλοιεν τοὺς πολεμίους τοῖς ἄνω-  
 τας, καὶ προσπίπτοντες ἐπὶ τὰ γυμνά. Τὸ δὲ ἀρι-  
 στερὸν Ἀσάνης εἶχεν Ἰωάννης, ὁ τῆς βασιλίδος  
 Εἰρήνης ἀδελφός, μετὰ Ῥωμαίων καταφράκτων,  
 κοντοῖς εἰωθῶτων μάχεσθαι· τὸ μέσον δὲ αὐτὸς  
 ἐπέχευ ὁ βασιλεὺς, τῶν τε Ῥωμαίων τοὺς λογά-  
 δας ἔχων καὶ Περσῶν. Μομιτζίλος δὲ καὶ αὐτὸς  
 ὁμοίως ἀντιτεταγμένος ἦεν πρὸς τὴν μάχην. Ἐπει  
 δὲ ἦσαν ἐς τὰς χεῖρας, μάχη μὲν ἀνήπτετο σφό-  
 δρα, καὶ ἀντέσχον τὰ στρατόπεδα ἐπιπολὺ ἀλλήλοισ.

A missa, tentat cum, ut alias. ductare dolis et a  
 proposito avertere. Cruciari se vehementer de-  
 malevolis in ipsum animo, cum, tot affectus ab eo  
 beneficiis, inimicum se immemoremque praeberit.  
 Si veniam sibi det, nunquam de caetero aliquid  
 sceleris in eum attentaturum, sed adamusium ei  
 pariturum. Postquam irritis precibus certo intel-  
 lexit, exercitum adventare, contractis et ipse  
 quantis quantis valebat copiis, ad pugnam cum  
 Romanis atque barbaris simul pugnandam pro-  
 cessit: eo namque recordiae stulta illum confi-  
 dentia deduxerat. Ubi ad Peritheorium fuit, et  
 Persicum agmen apparuit, cum et prius ad eam  
 urbem capiendam incubuisset, et tum vi civibus  
 instaret, ut intro reciperetur, illi portis oclusis  
 se recepturos negarunt, barbaros ei ostentantes,  
 et ad praelium cum iis conserendum invitantes:  
 utpote civitatem virtutis praemium habiturus, qui  
 vicissent. Tamen, ne prorsus ipsum viderentur  
 deserere (metuebant quippe, ne si salvus evasisset,  
 crudeles proditoris poenas sumeret, quod erat  
 iracundia implacabili, seseque laedentes cura sae-  
 vitia et immanitate interfecit, et in minora  
 perinde ut in majora delicta capitale supplicium  
 statuebat), ex fratre nepotem, Raicum vocabulo,  
 quinquagenis duntaxat militibus stipatum intro-  
 mittunt, ut si vinceret, nepotis susceptio fieret  
 veniae ab irato impetratio: sin victus caderet,  
 pauci illi nullo sibi essent obstaculo, quominus  
 utilitati suae servirent. Itaque Momitzilus ad pro-  
 pugnaculum ante urbem expugnandum aciem  
 dirigit, sperans, si illud occupasset, quia non  
 parum adjuvaret, se posse resistere. Persae, cum  
 primi impressionem fecissent, repulso Momitzili  
 circiter quatuor millium exercitu, propugnaculum  
 diruerunt, et plures ad praedandum dispersi, ipso  
 die omnia usque Mygdoniam incursarunt. Imper-  
 ator, cum Amurio et reliquo agmine sequens,  
 non esse victas, sed via solum barbaris cecidisse  
 Momitzili copias, beneque ordinatas et dispositas  
 animadvertibat. Quocirca adhuc conflictus restare  
 videbatur. Hinc Romanos et barbaros tripartito  
 dividit. **651** Dextrum cornu Amurio cum Persis  
 committit; qui quod sagittarii essent, in hostes  
 levis armaturae irruentes, telis eos conficerent;  
 sinistrum Joasini Asani, uxoris fratri, cum Romanis  
 gravis armaturae, qui contis pugnare consueve-  
 rant; in medio ipse selectos Romanos atque Per-  
 sas duceus curabat. Momitzilus similiter contra  
 directa acie progrediebatur. Ubi inter se propin-  
 quarunt, utrinque concursus est infestissime. Ad  
 extremum Momitzilus superatus, complures amisit.  
 Cumque ad muros urbis reliqui pellerentur, quia  
 ob exiguam spatii inter hostes et moenia inter-  
 jecti, equitatum convertere non poterant, et Pe-  
 ritheorienses illos accepturi non exspectabantur,  
 primus Momitzilus, deinde reliqui omnes ab equis  
 descendunt, hostibus se objectant, dimicantque  
 alacriter, et resistunt validissime: partim ex vir-



tate, partim quod urbis vicinitas eos circumdari, et in medium concludi non sinebat, caduntque multi admodum. Quandiu igitur dux supererat, ipsi neque de ardore pugnandi remittebant, neque arma tradebant. Simul autem is concidit, reliqui continuo deditis armis, Romanorum Persarumque captivi sunt, cum effugere nullus potuisset; quodque in magnis infortuniis proverbio jactatur (51), neque ignifer evaserit, hoc ipsum et Momitzili exercitui contigit. Alii enim in acie oppetiverunt, alii in hostium potestatem venerunt. Qui vero Peritheorii erant in moenibus, neque Momitzilium trebantur, neque certamini desuper se immiscebant, sed tantummodo spectatores illic sedebant. Huic calamitati hostium illacrymavit imperator (52), non solum propter commutatam rerum sortem, quod qui paulo ante magnifice de se sentiebat, et eximius atque invictus dux apparebat, uno temporis momento despiciabilis jacebat, et hostium pedibus conculebatur, sed etiam quod qui ceciderant tam multi cum tanta fortitudine, Romani erant: quos bellum istuc civile, plurimarum lacrymarum parens velut auctarium quoddam ad summam calamitatem adjecisset. Momitzilus ad breve tempus sic floruit, et visus est fortunam amplissimam consecutus, citiusque defloruit ac defluxit. Imperator secundum praelium Xanthiam, sedem Momitzili contendit, ubi uxor, et Xanthienses, quod nihil super Momitzilo comperissent, primum querere, ubinam esset. **652** Quem ut cum exercitu toto fusum acceperunt, propinquorum ac necessariorum suorum interitum lamentantes, urbem imperatori dedunt: qui in Momitzili conjugem mirifica usus clementia, jussit ei relinqui omnia, et aut in solo Romano in posterum quiescere, si velit, aut in patriam (nam e Mæsia erat oriunda) reverti: id quod etiam fecit, sublatisque secum rebus suis, discessit.

περὶ ἐκείνου ἔπη εἶη. Ἐπεὶ δὲ κατὰ τὴν μάχην δυν, τῶν μὲν οἰκείων ἀπωδύροντο τὴν τελευταίην, πολλὴν περὶ τὴν Μομιτζίλου γυναῖκα ἐπεδείκνυτο τὴν ἐπισκίαν· ἐπέλεγε γὰρ μηδέντων ὄντων ἀφαιρῆν αὐτῆς, ἀλλὰ πάντα ἔχουσαν, ἢ μένειν ἐπὶ τῆς ἔρχεσθαι, ἐκ Μυσίας γὰρ ἦν. Ἡ δὲ μᾶλλον εἶλετο ἀπῆρην εἰς Μυσούς.

Ἄσως ἤτατο τὸ Μομιτζίλου, καὶ ἐπιπτον πολλοὶ αὐτῶν. Ὀθουμένων δὲ πρὸς τὰ τεῖχη τῆς πόλεως, ἐπὶ διέξοδος καὶ ἀντεπεξαιγωγή οὐκ ἦν τοῖς Ἰπποῖς, ὀλίγου τοῦ χωρίου ὑποκαλειμένου μεταξὺ τῶν πολεμίων καὶ τῶν τευχῶν, οἳ τε ἐν Περιθεωρίῳ ἦσαν οὐ προσδόκιμοι εἰσδέξασθαι, πρῶτος αὐτῆς ἀπέθανε τοῦ Ἰππου, εἶτα καὶ οἱ ἄλλοι ἅπαντες, καὶ προέβητο τοῖς πολεμίοις. Οἱ δ' ἐμάχοντο πεζοί, ἀγωνιζόμενοι ἐκθύμως, καὶ ἀντείχον ἐπιπλεῖστον, τοῦτο μὲν διὰ τὴν εὐψυχίαν, τοῦτο δ' ὅτι καὶ ἡ πόλις αὐτοὺς ἐκώλυε μὴ κυκλωθῆναι, καὶ ἐπιπτον πολλοὶ μαχόμενοι. Μέχρι μὲν οὖν ἐκείνος περιῆν, οὐδὲ αὐτὸς ὄφρασαν τῆς τόλμης, οὐδὲ ὅπια παρεδίδου· ἐπεὶ δὲ ἐπιπτε καὶ αὐτὸς κατὰ τὴν μάχην, οἱ περιλιπόμενοι εὐθύς παρέδωσαν τὰ ὅπλα, καὶ ἠνδραποδίσθησαν ὑπὸ Ῥωμαίων καὶ Περσῶν, διαδράναι δυνθέντος μηδενός. Καὶ ὁ φασὶν ἐπὶ τῶν μεγάλων ἀτυχημάτων, ὡς οὐδὲ πυρφόρος ὑπολείπειτο, τοῦτ' αὐτὸ συνέβη καὶ τῷ Μομιτζίλου στρατοπέδῳ. Οἱ μὲν γὰρ ἔπεσον κατὰ τὴν μάχην, οἱ δ' ἐάλωσαν· οἱ δὲ ἐν Περιθεωρίῳ ἔστωτες· ἐπὶ τῶν τευχῶν, οὗτ' ἠμύοντο ὑπὲρ τοῦ Μομιτζίλου, οὗτ' ἐπέκλειντο καὶ αὐτοί· ἀλλὰ μόνον θεαταὶ τῶν ἀγῶνων ἐπὶ τῶν τευχῶν ἐκάθητο. Βασιλεὺς δὲ ἐδάκρυεν ἐπὶ τῇ συμφορᾷ, οὐ μόνον διὰ τῶν πραγμάτων τὴν μεταβολὴν, ὅτι ὁ πρότερον ὀλίγῳ μέγала περὶ αὐτοῦ οἰόμενος, καὶ ἀήτητος τις εἶναι δοκῶν, καὶ θεῖνος περὶ στρατηγίας, ἐν μῆ καίρου βροτῇ, ἀτιμὸς ἔκειτο συμπατούμενος ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἀλλ' ὅτι καὶ οἱ πεσόντες ὄντες τοσοῦτοι, καὶ τοιαύτην ἐπιδεδειγμένοι ἀρετὴν καὶ ἀνδραγαθίαν, Ῥωμαῖοι ἦσαν, οὗς ὁ πολλῶν δακρύων αἰτίας ἐμφύλιος πόλεμος παρανάλωσεν. Οὕτω μὲν οὖν ὁ Μομιτζίλος ἠνθησέ τε ἐν ὀλίγῳ, καὶ ἐπὶ μέγα ἔδοξε τύχης ἀρεθεῖν, καὶ τάχιον ἀπῆνθηκε καὶ κατεβύθη. Βασιλεὺς δὲ μετὰ τὴν μάχην εἰς Ξάνθου ἀφίκετο, ἐνθα ἡ οἰκία Μομιτζίλου ἦν καὶ ἡ γυνή. Ξανθιοὶ δὲ πρῶτα μὲν οὐδὲν εἰδότες περὶ Μομιτζίλου, ἐκυνθάνοντο ἐπύθοντο πεσόντα αὐτὸν καὶ σύμπαν τὸ στρατόπεδον, βασιλεὶ δὲ τὴν πόλιν παρεδίδου. Καὶ ὁ βασιλεὺς Ῥωμαίων ἂν ἐθέλη γῆς, ἢ πρὸς τὴν οἰκίαν ἐσαντὴν ἐπὶ τῆς οἰκίας ἀναχώρησιν, καὶ πάντα ἔχουσα.

## Jacobi Pontani notæ.

(51) Etiam qui in acie ignem præferabant, πυρφόροι dicebantur. Nam in more fuit priscis, ut vates exercitui præiret, lauro coronatus, ac facem gestans: in quem ferrum stringere, ut hominem sacrum, nefas habebatur. Unde paræmia, οὐδὲ πυρφόρος· εὐεῖθη, quo significatur, omnes in prælio trucidatos fuisse ad unum, adeo, ut ne ei quidem pepercerint, qui ignem præferabat. Plura *Thesaurus Stephani* in voce πυρφόρος. Ad alias porro insignes calamitates, quibus aliquis in eo genere funditus periret translatum fuisse adagium, historicus indicat, dum ait, ὁ φασὶν ἐπὶ τῶν μεγάλων ἀτυχημάτων.

(52) Mitis animi argumentum, etiam hostium

D calamitate aut morte dolere, imo et lacrymis super ea non posse abstinere. Fecit hoc Alexander Magnus in morte uxoris Darii hostis: Curtius lib. iv. Fecit Marcellus captis Syracusis. Hannibal super nocte Marcelli. Zonaras de Constante imperatore III *Annal.* Cum tumultu quodam conscenso subjectam planitiem, et præcipientem animum cadaveribus plena vidisset, in manifestas erupit lacrymas, non tam victoria (contra Magnentium tyrannum) lætatus, quam ob casorum interitum mæstus. Nam cum ad octoginta millia haberet, ad triginta milia cecidisse: de Magnentii triginta sex millibus viginti quatuor milia periisse.

## CAPUT LXXXVII.

*De Crate ut sœdifrago ulciscendo. Pheræ ad defectionem a Romanis sollicitantur. Factio imperatoris auxilium petit. Minatur Crati, ni discedat, et sœdus frangere desinat. Repetuntur imposturæ Apocauchi. Ejus consilium de reliquenda continenti, et mari habitando. Tyrannis ejusdem in Byzantiis carcere et pecunia multandis ac spoliandis. De carcere quem œdificare cogitabat. Quomodo cum imperatrice affinitatem per filie matrimonium quæsierit, et litteris supposititiis et periculum crearit. Responsum Clementis patris; et quid facturus Apocauchus, si dolus non procederet.*

Βασιλεὺς δὲ ἐπὶ ἀπεσκευάστο Μομιτζίλον, ἐδόκει  
 εἶναι καὶ Κράλην μετιέναι ἀδικούντα καὶ παρασπον-  
 δούντα. Ἐκεῖνος γὰρ τὸν παρὰ Ῥωμαίους πόλεμον  
 ὄρων πάντα τὰ αὐτῶν διαφθεροῦντα ἄρδην, ὀλίγα  
 τῶν πρὸς βασιλεία συνθηκῶν φροντίζων, ἄλλα τε  
 πόλεις τῶν Ῥωμαίων ὑπὸ κλίματι, καὶ Φερὰς ἐπὶ  
 χρόνον συχνὸν πολιορκῶν, ἐν μεγάλῃ κατέστησεν  
 ἐνδοξῇ. Καὶ ἤδη ἐν ἑλλήσιν ἦν μετὰ μικρὸν ἐλεῖν.  
 ἅμα δὲ καὶ ἐκ τῶν ἑνδον ἑπραττόν τινες, ὡς Φεραῖοι  
 τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας ἀποστάνας, προσχωρή-  
 σουσιν ἐκόντες Τριβαλοῖς, τοῦ Κράλη αὐτοῖς ὑπο-  
 σχομένου τῆς πόλεως ἀποδείξειν ἄρχοντας, ἂν τοιαῦτα  
 τοὺς πολίτας πείθωσιν, ὧν ἦν καφάλιον Ἀσάνης ὁ  
 Μανουήλ, θεῖος πρὸς πατρός Εἰρήνην τῆ βασιλίδι.  
 Παλαιολόγος δὲ Κωνσταντῖνος ὁ τοῦ βασιλέως Ἀνδρό-  
 νίκου θεῖος, καὶ Τζαμπλάκων Δημήτριος μέγας  
 στρατοπεδάρχης, ὁ τοῦτου γαμβρός, τὰ Ῥωμαίων  
 φρονούντες, ἀντέπραττον τε τοὺς πράττουσι τὰ  
 Τριβαλῶν, καὶ πᾶσαν σπουδὴν εἰσήγον, ὥστε μὴ  
 τοιαύτην πόλιν τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας ἀπολέσθαι,  
 καὶ πρὸς βασιλεία ἑπεμπον δεόμενοι βοηθεῖν. Ἄ-  
 εἰδὼς ὁ βασιλεὺς ἔκρινε δεῖν προσελάν ποιησθαι  
 πρὸς Κράλην, κἂν μὲν ἀπόσχηται Φερῶν, τηρεῖν  
 καὶ αὐτὸν τοὺς ὄρκους καὶ τὰς σπονδὰς ἂν δ'  
 ἐκεῖνος διαλύη πρότερος, χωρεῖν ἐπ' αὐτὸν ἅμα  
 στρατιᾷ τῆ Περσικῆ. Καὶ ἐπὶ ἐδέδοκτο, πέμψας  
 Ἰωάννην τὸν Βρυέννιον, ἐκέλευεν ἀναχωρεῖν Φερῶν,  
 ὡς αὐτῷ τῆς πόλεως διαφερούσης, καὶ τοῦ λοιποῦ  
 μῆδὲν παρενοχλεῖν, μῆτ' αὐτήν, μῆτ' ἄλλην τῶν  
 Ῥωμαίων ὑπὸ κλίματι πόλεων. Αὐτὸν μὲν γὰρ ἀεὶ  
 μεμνησθαι τῆς εὐνοίας καὶ τιμῆς ἧς ἀπέλαυσε δια-  
 τριβῶν παρ' αὐτῷ, καὶ δίκαιον εἶναι οἴεσθαι τῆς  
 εὐποίας ἀπομνημονεύειν. Διόπερ αὐτοῦ καὶ πρὸς  
 Βεβροῖα τὰς σπονδὰς ἀπειπαμένου, καὶ ὕστερον  
 πεπολεμηκότος φανερώς, καὶ τοὺς ὄρκους καταλε-  
 λυκότος, προφανῶς καὶ τὰς σπονδὰς, αὐτὸν μὴ  
 κεινῆσθαι πρὸς ὄργην, μῆδὲ ἀμύνεσθαι ἐθέλειν.  
 ἀλλὰ τὰς σπονδὰς καὶ τοὺς ὄρκους ἀνανεοῦν, καὶ  
 χάριν ἀποδιδόναι τῆς φιλίας ὅση δυνατῆ. Ἄν δὲ μὴ  
 πείθεται αὐτός, μῆδὲ ἀφίστασθαι ἐθέλῃ τοῦ παρα-  
 σπονδεῖν καὶ ἀδικεῖν, ἀλλὰ πολιορκῆ τὰς πόλεις, μὴ  
 αὐτῷ ἐπιγείναι αἰτίαν ἂν ἀμύνεται, ὡς παραβεθηκότι  
 τὰς σπονδὰς, καὶ ἀγνωμονοῦντι πρὸς τὸν εὐ πεποιθ-  
 κότα ἦνικα μάλιστα ἐδείκτο. Τοιαῦτα μὲν ὁ βασιλεὺς  
 ἐπροσέθετο πρὸς Κράλην. Ἄμα δὲ ἔχων τὴν στρα-  
 τιάν, πρὸς Χριστούπολιν ἐχώρει, καὶ ἐστρατοπεδεύετο  
 ἐν κώμῃ τοῦ Γαβριήλ προσαγορευομένη, ὡς ἀφικέ-  
 μενος εἰς Φερὰς, καὶ τῶν ἄλλων πόλεων πρόνοϊαν  
 ποιησόμενος ὅσα ὑπὸ τοῦ Τριβαλικοῦ πολέμου  
 ἑπραττον κακῶς. Τοῦτων δὲ πραττομένων, Ἄπο-  
 καυχοῖ, ὁ μέγας δούξ, ὄρων ἤδη τὰς μὲν ἡπειρωτικὰς  
 πόλεις πάσας Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα ὑφ' αὐτὸν

Momitzilo e medio jam sublato, Cratem quoque,  
 ut juris violatorem et sœdifragum, sibi ulciscendum  
 decrevit. Qui dum cerneret bello Romanorum  
 mutuo vastari funditus omnia, securus percussus  
 cum eo sœderis, et alias urbes Romanæ ditionis  
 occuparat, et Pheras diutina obsidione premens,  
 ad miserabilem victus inopiam redegerat, ut  
 post illa se positurum consideret. Simul porro ex  
 incolis quidam laborabant, ut civis desertis Ro-  
 manis, ad Triballos ultro descenderent: quibus Crati,  
 si populo id persuasissent, magistratus urbis de-  
 sponderat, quorum antesignans erat Manuel  
 Asanes, Irenes imperatricis patruus. Constantinus  
 autem Paleologus, Andronici imperatoris patruus,  
 et Demetrius Zamplaco magnus stratopedarcha  
 ejus gener, factioni Triballicæ adversantibus, Ro-  
 manis favebant: nihilque non experiebantur, ne  
 talis civitas a Romano imperio avelleretur, et ab  
 imperatore auxilium flagitabant. Horum conscius  
 imperator, Cratem per legatos conveniendum  
 existimavit, et si quidem Pheris absisteret, sibi  
 quoque sœdera et juramenta servanda: siu ille  
 prior ea profanaret, Persis quoque adiutoribus  
 invadendum. Quando igitur visum est maturum,  
 misso Joanne Bryennio, ut Pheras relinquere  
 hortatus est, urbem sua interesse, ac de cætero  
 nec illi, nec cuiquam Romanæ urbi negotium  
 exhiberet. **653** Apud se quidem illius benevolentia  
 ho orumque quibus præsentem domi suæ cohonestasset,  
 nunquam intermorituram esse memoriã, et æquum  
 arbitrari, beneficentiæ meminisse. Quare cum ille  
 apud Berrhœam sœdus retractasset, ac postea  
 manifeste arma movisset, sanctaque sœdera aperte  
 violasset, non se ira exarsisse, neque ad vindictam  
 incumbere, sed ea renovare voluisse, et amicitia  
 quantam potuerit gratiam retulisse. Quod si obsequi  
 recuset, contraque sœdus agere, et injuriam inferre  
 non desinat, sed urbes obsidere pergat, ne se in  
 culpa ponat, tanquam sœdifragum et ingratum in  
 bene merentem suum, quo tempore potissimum re  
 aliena egebat, si armis pœnas repoposcerit. Hæc per  
 oratores ad Cratem imperator, simulque cum exercitu  
 Christopholum iter intendit, et ad vicum Gabrielis  
 castra locat, ut Pheras venturus, et aliis civitatibus  
 bello Triballico vexatis provisorus. Dum hæc geruntur,  
 magnus dux Apocauchus videns jam urbes continen-  
 tis omnes Cantacuzenum ad imperium suum traduxisse,  
 Romanumque exercitum propemodum unversum,  
 et nihilominus non modica a barbaris auxilia habere,  
 eique in continente haudquaquam resisti posse.  
 primum quidem per diligentem juris

late, partim quod urbis vicinitas eos circumdari, et in medium concludi non sinebat, caduntque multi admodum. Quamdiu igitur dux supererat, ipsi neque de ardore pugnandi remittebant, neque arma tradebant. Simul autem is concidit, reliqui continuo deditis armis, Romanorum Persarumque captivi sunt, cum effugere nullus potuisset; quodque in magnis infortuniis proverbio jactatur (51), neque ignifer evaserit, hoc ipsum et Momitzili exercitui contigit. Alii enim in acie oppetiverunt, alii in hostium potestatem venerunt. Qui vero Peritheorii erant in moenibus, neque Momitzilum trebantur, neque certamini desuper se immiscebant, sed tantummodo spectatores illic sedebant. Huic calamitati hostium illacrymavit imperator (52), non solum propter commutatam rerum sortem, quod qui paulo ante magnifice de se sentiebat, et eximius atque invictus dux apparebat, uno temporis momento despiciabilis jacebat, et hostium pedibus conculcabatur, sed etiam quod qui ceciderant tam multi cum tanta fortitudine, Romani erant: quos bellum istuc civile, plurimarum lacrymarum parens velut auctarium quoddam ad summam calamitatem adjecisset. Momitzilus ad breve tempus sic floruit, et visus est fortunam amplissimam consecutus, citiusque defloruit ac defluxit. Imperator secundum praelium Xanthiam, sedem Momitzili contendit, ubi uxor, et Xanthienses, quod nihil super Momitzilo comperissent, primum querere, ubinam esset. **652** Quem ut cum exercitu toto solum acceperunt, propinquorum ac necessariorum suorum interitum lamentantes, urbem Imperatori dedunt: qui in Momitzili conjugem mirifica usus clementia, jussit ei relinqui omnia, et aut in solo Romano in posterum quoque degere, si velit, aut in patriam (nam e Moesia erat oriunda) reverti: id quod etiam fecit, sublatisque secum rebus suis, discessit.

περὶ ἐκείνου ἦν εἴη. Ἐπεὶ δὲ κατὰ τὴν μάχην τῶν μὲν οἰκείων ἀπωδύροντο τὴν τελευταίην, πολλὴν περὶ τὴν Μομιτζίλου γυναῖκα ἐπεδείκνυτο εἶναι αὐτῆς, ἀλλὰ πάντα ἔχουσαν, ἣ μένειν ἐπὶ τῆς ἐρχεσθαι, ἐκ Μυσίας γὰρ ἦν. Ἡ δὲ μᾶλλον εἰλετο ἀπῆρην εἰς Μυσούς.

Ἵσως ἤτατο τὸ Μομιτζίλου, καὶ ἐπιπτον πολλοὶ αὐτῶν. Ὀθουμένων δὲ πρὸς τὰ τεῖχη τῆς πόλεως, ἐκαὶ διέξοδος καὶ ἀντεπεξαιγωγή οὐκ ἦν, μεταξὺ τῶν πολεμίων καὶ τῶν τειχῶν, οἳ τε ἐν Περιθεωρίῳ ἦσαν οὐ προσδέκσιμοι εἰσδέξασθαι, πρῶτος αὐτοὺς ἀπέδαινε τοῦ Ἰππου, εἶτα καὶ οἱ ἄλλοι ἅπαντες, καὶ προεῖντο τοῖς πολεμίοις. Οἱ δ' ἐμάχοντο παῖσι, ἀγωνιζόμενοι ἐκθύμως, καὶ ἀντεῖχον ἐπιπλιστον, τοῦτο μὲν διὰ τὴν εὐψυχίαν, τοῦτο δ' ὅτι καὶ ἡ πόλις αὐτοὺς ἐκάλυε μὴ κυκλωθῆναι, καὶ ἐπιπτον πολλοὶ μαχόμενοι. Μέχρι μὲν οὖν ἐκεῖνος περιῆν, οὐδὲ αὐτοὶ ὕφισαν τῆς τόλμης, οὐδὲ ὄπλα παρεδίδουν· ἐπεὶ δὲ ἐπιπτε καὶ αὐτὸς κατὰ τὴν μάχην, οἱ περιλειπόμενοι εὐθύς παρέδωκαν τὰ ὄπλα, καὶ ἠδραποδίσθησαν ὑπὸ Ῥωμαίων καὶ Περσῶν, διαδράναι δυνηθέντος μηδενός. Καὶ ὄφρα σιν ἐπὶ τῶν μεγάλων ἀτυχημάτων, ὡς οὐδὲ πυρφόρος ὑπολείπειτο, τοῦτ' αὐτὸ συνέβη καὶ τῷ Μομιτζίλου στρατοπέδῳ. Οἱ μὲν γὰρ ἔπεσον κατὰ τὴν μάχην, οἱ δ' ἐάλωσαν· οἱ δὲ ἐν Περιθεωρίῳ ἐστῶτες ἐπὶ τῶν τειχῶν, οὐτ' ἠμύνοντο ὑπὲρ τοῦ Μομιτζίλου, οὐτ' ἐπέκειντο καὶ αὐτοὶ· ἀλλὰ μόνον θεαταὶ τῶν ἀγώνων ἐπὶ τῶν τειχῶν ἐκάθητο. Βασιλεὺς δὲ ἰδὼν ἄκρυσεν ἐπὶ τῇ συμφορᾷ, οὐ μόνον διὰ τῶν πραγμάτων τὴν μεταβολὴν, ὅτι ὁ πρότερον ὀλίγη μὲν ἔλαυτο οἰόμενος, καὶ ἀήτητός τις εἶναι δοκῶν, καὶ θεῖος περὶ στρατηγίας, ἐν μίᾳ καιροῦ ῥοπῇ, ἄτιμος· ἔκειτο συμπατούμενος ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἀλλ' ὅτι καὶ οἱ πεσόντες ὄντες τοσοῦτοι, καὶ τοιαύτην ἐπιδειγμένοι ἀρετὴν καὶ ἀνδραγαθίαν, Ῥωμαῖοι ἦσαν, οὓς ὁ πολλῶν θαυμάσιος αἰτίας ἐμφύλιος πόλεμος παρανόλωσεν. Οὕτω μὲν οὖν ὁ Μομιτζίλος ἠνθησά τε ἐν ὀλίγῳ, καὶ ἐπὶ μέγα ἔδοξε τύχης ἀρῶν ελθεῖν, καὶ τάχιον ἀπῆνθη καὶ καταβύθη. Βασιλεὺς δὲ μετὰ τὴν μάχην εἰς Ξίνθειαν ἀφίκετο, ἐνθα ἡ οἰκία Μομιτζίλου ἦν καὶ ἡ γυνὴ. Σανθιεὶ δὲ πρῶτα μὲν οὐδὲν εἰδότες περὶ Μομιτζίλου, ἐκνυθάνοντο ἐπύθοντο πεσόντα αὐτὸν καὶ σύμπαν τὸ στρατόπεδον, βασιλεὶ δὲ τὴν πόλιν παρεδίδουν. Καὶ ὁ βασιλεὺς τὴν ἐπισείκειαν· ἐκέλευε γὰρ μηδὲν τῶν ὄντων ἀφαιρῆναι τῶν Ῥωμαίων ἀν' ἐθέλη γῆς, ἢ πρὸς τὴν οἰκίαν ἐπανεστῆναι ἐπὶ τῆς οἰκίας ἀναχώρησιν, καὶ πάντα ἔχουσα.

#### Jacobi Pontani notæ.

(51) Etiam qui in acie ignem præferabant, πυρφόροι dicebantur. Nam in more fuit priscis, ut vates exercitui præiret, lauro coronatus, ac facem gestans: in quem ferrum stringere, ut hominem sacrum, nefas habebatur. Unde parcemia, οὐδὲ πυρφόρος; εὐψύχη, quo significatur, omnes in prælio trucidatos fuisse ad unum, adeo, ut ne ei quidem pepercerint, qui ignem præferabat. Plura *Thesaurus Stephani* in voce πυρφόρος. Ad alias porro insignes calamitates, quibus aliquis in eo genere funditus periret translatum fuisse adagium, historicus indicat, dum ait, ὄφρα σιν ἐπὶ τῶν μεγάλων ἀτυχημάτων.

(52) Mitis animi argumentum, etiam hostium

calamitate aut morte dolere, imo et lacrymis super ea non posse abstinere. Fecit hoc Alexander Magnus in morte uxoris Harii hostis: Curtius lib. iv. Fecit Marcellus captis Syracusis. Hannibal super nece Marcelli. Zonaras de Constante imperatore III *Annal.* Cum tumultu quodam consensu subjectam planitiem, et præterfluentem animam cadaveribus plena vidisset, in manifestas erupit lacrymas, non tam victoria (contra Magnentium tyrannum) lætatus, quam ob exorum interitum moestus. Nam cum ad octoginta millia haberet, ad triginta millia cecidisset: de Magnentii triginta sex millibus viginti quatuor millia periisse.

## CAPUT LXXXVII.

*De Crate ut sœdifrago ulciscendo. Pheræi ad defectionem a Romanis sollicitantur. Factio imperatoris auxilium petit. Minatur Crati, ni diacedat, et sœdus frangere desinat. Repetuntur imposturæ Apocauchi. Ejus consilium de reliquenda continenti, et mari habitando. Tyrannis ejusdem in Byzantiis carcere et pecunia multandis ac spoliandis. De carcere quem œdificare cogitabat. Quomodo cum imperatrice affinitatem per filia matrimonium quaesierit, et litteris supposititiis et periculum crearit. Responsum Clementis papæ; et quid facturus Apocauchus, si dolus non procederet.*

Βασιλεὺς δὲ ἐπὶ ἀπεσκευάστο Μομιτζίλον, ἐδόκει  
 εἶναι καὶ Κράλην μετρίαια ἀδικούντα καὶ παρασπον-  
 δούντα. Ἐκείνος γὰρ τὴν παρὰ Ῥωμαίους πόλεμον  
 ὄρων πάντα τὰ αὐτῶν διαφθερόντα ἄρδην, ὅλγα  
 τὴν πρὸς βασιλέα συνθηκῶν φροντίζων, ἄλλα; τὸ  
 πόλεις τῶν Ῥωμαίων ὑπηκῶν εἶλε, καὶ Φερὰς ἐπὶ  
 χρόνον συχνὸν πολιορκῶν, ἐν μεγάλῃ κατέστησεν  
 ἐνόηξ. Καὶ ἤδη ἐν ἐλπίσιν ἦν μετὰ μικρὸν εἰλεῖν·  
 ἅμα δὲ καὶ ἐκ τῶν ἐνδον ἑπραττόν τινες, ὡς Φεραῖοι  
 τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας ἀποστάντες, προσχωρή-  
 σουσιν ἐκόντες Τριβαλοῖς, τοῦ Κράλη αὐτοῖς ὑπο-  
 σχομένου τῆς πόλεως ἀποδείξειν ἄρχοντας, ἀν τοιαῦτα  
 τοὺς πολίτας πείθουσιν, ὧν ἦν καφάλιον Ἀσάνης ὁ  
 Μανουήλ, θεῖος πρὸς πατρός Εἰρήνη τῆ βασιλίδι.  
 Παλαιολόγος δὲ Κωνσταντῖνος ὁ τοῦ βασιλέως Ἀνδρο-  
 νίκου θεῖος, καὶ Τζαμπλάκων Δημήτριος μέγας  
 στρατοπεδάρχης, ὁ τοῦτο γαμβρός, τὰ Ῥωμαίων  
 φρονούντες, ἀντέπραττόν τε τοῖς πράττουσι τὰ  
 Τριβαλῶν, καὶ πᾶσαν σπουδὴν εἰσήγον, ὥστε μὴ  
 τοιαύτην πόλιν τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας ἀπολέσθαι,  
 καὶ πρὸς βασιλέα ἑπεμπον δεόμενοι βοηθεῖν. Ἄ  
 εἰδὼς ὁ βασιλεὺς ἔκρινε δεῖν πρεσβεῖαν πεισιθεῖναι  
 πρὸς Κράλην, καὶ μὲν ἀπόσχεται Φερῶν, τηρεῖν  
 καὶ αὐτὸν τοὺς ὅρκους καὶ τὰς σπονδὰς ἀν δ'  
 ἐκείνος διαλύη πρότερος, χωρεῖν ἐπ' αὐτὸν ἅμα  
 στρατῶ τῆ Περσικῆ. Καὶ ἐπὶ ἐδόδοκτο, πέμψας  
 Ἰωάννην τὸν Βρυέννιον, ἐκέλευεν ἀναχωρεῖν Φερῶν,  
 ὡς αὐτῷ τῆς πόλεως διαφερούσης, καὶ τοῦ λοιποῦ  
 μηδὲν παρενοχλεῖν, μήτ' αὐτὴν, μήτ' ἄλλην τῶν  
 Ῥωμαίων ὑπηκῶν πόλεων. Αὐτὸν μὲν γὰρ ἀεὶ  
 μεμνησθαι τῆς εὐνοίας καὶ τιμῆς ἧ; ἀπέλαυσε δια-  
 τρεῖσθαι παρ' αὐτῷ, καὶ δικαίον εἶναι ὀφείσθαι τῆς  
 εὐποίας ἀπομνημονεύειν. Διόπερ αὐτοῦ καὶ πρὸς  
 Βεβροῖς τὰς σπονδὰς ἀπειπαμένου, καὶ ὑστερον  
 πεπολεμηκότος φανερώς, καὶ τοὺς ὅρκους καταλε-  
 λυκότος; προφανῶς καὶ τὰς σπονδὰς, αὐτὸν μὴ  
 κεινησθαι πρὸς ὀργήν, μηδὲ ἀμύνεσθαι ἐθέλειν·  
 ἀλλὰ τὰς σπονδὰς καὶ τοὺς ὅρκους ἀνάεου, καὶ  
 χάριν ἀποδιδόναι τῆς φιλίας ὅση δυνατή. Ἄν δὲ μὴ  
 πειθῆται αὐτός, μηδὲ ἀφίστασθαι ἐθέλη τοῦ παρα-  
 σπονδεῖν καὶ ἀδικεῖν, ἀλλὰ πολιορκῆ τὰς πόλεις, μὴ  
 αὐτῷ ἐπίγειν αἰτίαν ἀν ἀμύνηται, ὡς παραβεθηκότι  
 τὰς σπονδὰς, καὶ ἀγνωμονούτι πρὸς τὸν εὐ πεποι-  
 τῶτα φίλικα μάλιστα ἐθεῖτο. Τοιαῦτα μὲν ὁ βασιλεὺς  
 ἐπρεσβεύετο πρὸς Κράλην. Ἄμα δὲ ἔχων τὴν στρα-  
 τιάν, πρὸς Χριστοῦπολιν ἰχώρει, καὶ ἐστρατοπεδεύετο  
 ἐν κώμῃ τοῦ Γαβριήλ προσχωρομένου, ὡς ἀφισ-  
 μενος εἰς Φερὰς, καὶ τῶν ἄλλων πόλεων πρόνοιαν  
 ποιησόμενος; ὅσαι ὑπὸ τοῦ Τριβαλικοῦ πολέμου  
 ἑπραττον κακῶς. Τοῦτων δὲ πραττομένων, Ἄπο-  
 καυχος, ὁ μέγας δοῦξ, ὄρων ἤδη τὰς μὲν ἡπειρωτικὰς  
 πόλεις πᾶσας; Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα ὑφ' ἑαυτὸν

Momitzilo e medio jam sublato, Cratem quoque,  
 ut juris violatorem et sœdifragum, sibi ulciscendum  
 decrevit. Qui dum cerneret bello Romanorum  
 mutuo vastari funditus omnia, securus percussus  
 cum eo sœderis, et alias urbes Romanæ ditionis  
 occuparat, et Pheras diutina obsidione premens,  
 ad miserabilem victus inopiam redegerat, ut  
 post illa se potiturum consideret. Simul porro ex  
 incolis quidam laborabant, ut cives desertis Ro-  
 manis, ad Triballos ultro descenderent: quibus Crates,  
 si populo id persuasissent, magistratus urbis de-  
 sponderat, quorum antesignanus erat Manuel  
 Asanes, Irenes imperatricis patruus. Constantinus  
 autem Paleologus, Andronici imperatoris patruus,  
 et Demetrius Zamplaco magnus stratopedarcha  
 ejus gener, factioni Triballicæ adversantes, Ro-  
 manis favebant: nihilque non experiebantur, nec  
 talis civitas a Romano imperio avelleretur, et ab  
 imperatore auxilium flagitabant. Horum conscius  
 imperator, Cratem per legatos conveniendum  
 existimavit, et si quidem Pheris absisteret, sibi  
 quoque sœdera et juramenta servanda: siu ille  
 prior ea profanaret, Persis quoque adjutoribus  
 invadendum. Quando igitur visum est maturum,  
 misso Joanne Bryennio, ut Pheras relinquere  
 hortatus est, urbem sua interesse, ac de cætero  
 nec illi, nec cuiquam Romanæ urbi negotium  
 exhiberet. 653 Apud se quidem illius benevolentia  
 horumque quibus præsentem domi suæ cohonestasset,  
 nunquam intermorituram esse memoriam,  
 et æquum arbitrari, beneficentiæ meminisse.  
 Quare cum ille apud Berrhæam sœdus retractasset,  
 ac postea manifeste arma movisset, sanctaque  
 sœdera aperte violasset, non se ira exarsisse, ne-  
 que ad vindictam incumbere, sed ea renovare  
 voluisse, et amicitia quantam potuerit gratiam  
 retulisse. Quod si obsequi recuset, contraque sœdus  
 agere, et injuriam inferre non desinat, sed urbes  
 obsidere pergat, ne se in culpa ponat, tanquam  
 sœdifragum et ingratum in bene merentem suum,  
 quo tempore potissimum re aliena egebat, si armis  
 pœnas reposerit. Hæc per oratores ad Cratem  
 imperator, simulque cum exercitu Christopolim  
 iter intendit, et ad vicum Gabrielis castra locat,  
 ut Pheras venturus, et aliis civitatibus bello Tri-  
 ballico vexatis provisorus. Dum hæc geruntur,  
 magnus dux Apocauchus videns jam urbes conti-  
 nentis omnes Cantacuzenum ad imperium suum  
 traduxisse, Romanumque exercitum propemodum  
 universum, et nihilominus non modica a barbaris  
 auxilia habere, eique in continente haudquaquam  
 resisti posse. primum quidem per diligentem juris

ac justitiæ custodiam Byzantios ad sibi obtinendam allicere deliberavit: deinde spe vana eos delusit, velut per somnium ex pauperibus ditissimos effecturum pollicens, ubi onerariam a mercatoribus pensiones exacturam firmasset. Ast ubi omnia fraudes et ludibria reperta sunt, et vulgi jam fabula fuit, formidans ne quid adversum se rerum novarum oriretur, potentiam suam omnem in mare transferre, et politiam in tyrannidem mutare constituit. Ac primum (quidem classem et cataphractos comparare, eorumque operam et in trirenibus, et ad corpus suum contra insidiatores tutandum adhibere: continentem penitus penitusque negligere, seseque in mari et insulis tenere, et ad Byzantios per mare alendos, nauticas negotiationes inducere. Adhæc et qui nummati essent Byzantii, et quotquot restarent proceres, in carcerem contrudere, ut et timore vacaret (metuebat namque, ne cum Cantacuzeno pacem inirent), et ipsis spoliatis, pecunia ad stipendia in cataphractos et triremes suppetere. **654** Quin etiam aliorum omnium, quotquot alias mentione pacis facta aut in domibus propriis, ab ipso inclusi essent, aut monasteriorum septis, interdicto ad eos aditu, coercerentur, iis prius in carcerem datis facultates auferre; nam ante pauxillo eos privaverat. Insuper cæteris omnibus annuas pensiones præscribere, e quibus questum colligens, classem sustentaret. Carcerem autem in palatio Constantini magni communem ædificare cogitabat. Nam cum esset ibi domus, magnum Justinianeam appellata, tecto vetustate consumpto, destructis conclavibus ipse domunculas plurimas sub terra ab utraque parte inædificare volebat, et in his reos funibus demissos condere, ut noctibus quidem in domunculis manerent, diebus ad mediocrem remissionem area in medio relicta uterentur, illosque supra muros vigilibus constitutis, totum diem ac noctem custodiri. Quod si qua re indigerent vigiles illi, ut inferioribus custodibus clare et aperte dicerent, omnibus audientibus, quo insidiarum vitaretur suspicio, si clam cum quibusdam illorum fabularentur. Posthæc, ut referebant qui norant, et imperatricem aggredi cogitavit, et tentare, an vellet ipsius filiam despondere filio suo imperatori, si paratus sit ipse, velut pro filii decertans, omnes opes suas in bellum contra Cantacuzenum impendere. Nam et antehac nunquam non alacrem fuisse, et omne studium suum ad eum evertendum contulisse: et cum publicam pecuniam omnem, tum quam Cantacuzeni amicis abstulerit, in eo collocasse. Nunc cum res omnino secus, quam sperabatur, acciderint, et ille totam continentem occupari, se mari dominaturum, sumptum de suo facturum, et Byzantii insularumque imperium secure retenturum. Et si quidem illa connubio annuat, se patrem imperatorum esse velle, habereque totum imperium in manu sua, et facere quae libuerit. Sin propter ignobilitatem suam conditio-

A πεποιημένον, καὶ τὴν τε Ῥωμαίων στρατιὴν οὕτως δεινὴν ἅπασαν ἔχοντα αὐτὸν, καὶ τοσαύτην ὑπὸ τῶν βαρβάρων συμμαχίαν, καὶ ὡς ἀδύνατον αὐτῷ ἀντικαθίστασθαι ἐκ τῆς ἡπείρου, πρῶτα μὲν ἐσκέψατο διὰ τῆς πρὸς τὰς δίκας ἀκριβείας καὶ δικαιοσύνης, πείθειν Βυζαντιοὺς αὐτῷ προσέχειν ἔπειτα κενῆς ἐλπίσιν ἐξηπάτα, ὥσπερ ἐν οὐνεροῖς κλουσιωτάτους ἐξ ἀπόρων ἐπαγγελλόμενος ποιήσῃν, ἀν τὴν ὀλιγάκις στήτην τὴν ἀργυρολογήσουσαν τοὺς ἐμπόρους. Ὡς δὲ πάντα ἐξηλέγχοντο ἀπάτη καὶ φανακισμοί, καὶ πάντες ἤδη πρὸς αὐτὸν ἀπέσκαυτον ὁδοῦς, δείξας μὴ τι νεωτεριεῖσθαι περὶ αὐτὸν, ἐσκέφατο πᾶσαν τὴν ἕνναμιν εἰς τὴν Θάλασσαν μεταγεῖν, καὶ πρὸς τυρρανίδα τὴν πολιτείαν μεταστῆναι· καὶ πρῶτα μὲν ναυτικὴν συστήσασθαι· καὶ ὀπίστας, καὶ τοῦτοις· πρὸς τὰς τριήρεις χρῆσθαι, καὶ πρὸς φρουρὰν οἰκείαν, ἵνα μὴ ἐπιβουλεύουσι· καὶ ἀμελεῖν μὲν παντάπασιν τῆς ἡπείρου, νήσων δὲ ἔχουσαι καὶ θαλάσσης, καὶ Βυζαντιοὺς ἐκ θαλάσσης τρέφασθαι καθιστῆναι ἐμπορευομένους ταῖς ναυσί. Πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ τοὺς γρήματα ἔχοντας ἐν Βυζαντίῳ καὶ τῶν συγκατακτικῶν ὅσοι ἐτι ὑπελείποντο, ἐν δεσμοῦσιν κατακλείειν· ἵν' ὁμοῦ τε ἀπαλλάττοιο τοῦ θένους (ἐδέδεικε γὰρ μὴ ἀπολέσθαι εἰρήνην τίθεσθαι πρὸς Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα) καὶ χρημάτων εὐποροῖα πρὸς τὰ ὀλιγίτικὸν καὶ τὰς τριήρεις, τὰ ἐκείνων ἀφελόμενος. Οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ὅσοι μνησθέντες πρῶτον εἰρήνης ἐν ταῖς οἰκίαις ὑπ' ἐκείνου κατέκλεισθησαν, ἧ ἐν φροντιστηρίοις ἀπερίδοιο καθιέρωντο, πάντων τὰς οὐσίας ἀφελίσθαι μετὰ τῆς δεσμοτήριον ἀγαγεῖν· πρῶτον γὰρ ἐκείνους ὄντων τινῶν ἀπεστέρησεν ἐκ τῆς οὐσίας· εἶτα καὶ τοῖς ἄλλοις ἀπὸ φόρου τάξει ἐτήσιους· ἐξ ὧν χρηματιζόμενος διαθρέψει τὸ ναυτικόν. Δεσμοτήριον δὲ ἐν τοῖς βασιλείοις Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου κοινὸν ποιεῖν διανοεῖτο. Οἴκου γὰρ ὄντος ἐκεῖ μεγάλου Ἰουστινιανείου προσταγορευμένου, τὴν στήτην ὑπὸ τοῦ χρόνου διεφθαρμένου, πᾶσαν εἰσοδὸν ἀναφράξας, οἰκίσκους ἔνδον ἐκείνου πλείστου, διαλεῖν ἐφ' ἑκατέρῳ μέρει, καὶ τοῦτοις κατακλείσαι τοὺς δεσμοῦσας ἀνωθεν καλυψίαις καθεῖς, ὥστε νυκτὸς μὲν τοῖς οἰκίσκοις χρῆσθαι, ἡμέρας δὲ πρὸς μετρίαν ἀνεῖσιν τῷ ὑπολειμμένῳ μεταξὺ χωρῶν. Τὴν δὲ φρουρὰν ἀνωθεν ἐγκαθιδρυμένην ἐπὶ τῶν ταίχων διὰ πάσης νυκτὸς τε καὶ ἡμέρας τὴν φυλακτὴν τῶν δεσμοτῶν ποιῆσθαι, κἂν τινοὶ δέοιτο, κάτωθεν πρὸς τοὺς φρουροὺς ποιῆσθαι τοὺς λόγους φανερώς, ὥστε ἅπαντας εἰδέναι, ἵνα μὴ λάθουεν ἐπιβουλήν τινα συσκευασάμενοι, κρύφα τῶν φυλίων τισὶ διαλεχθέντες. Μετὰ τοῦτο δὲ ἔρασαν οἱ συνειδότες, καὶ ἐπὶ βασιλῆα χωρεῖν διανοεῖσθαι, καὶ ἀποπειρῆσαι βούλοιο τὴν ἐκείνου θυγατέρα βασιλεὶ τῷ υἱῷ πρὸς γάμον συνάπτειν, εἴ γε βούλοιο αὐτὸν ὡς ὑπερτέκνων ἀγωνιζόμενον, πάντα πλοῦτον τὸν αὐτοῦ πρὸς τὸν ἐκεῖ Καντακουζηνὸν ἀναλίσκειν πόλεμον. Καὶ πρῶτον μὲν γὰρ οὐδὲν ἔλλοιοπέναι προθυμίας, καὶ πᾶσαν σπουδὴν πρὸς τὴν ἐκείνου κατάλυσιν ἐπιδεικῆσθαι, καὶ πάντα ἀνολωκέναι τὰ κοινὰ, καὶ ἂ ἀφείλτο ἐκ τῶν ἐκείνου προσεχόντων. Νυκτὶ δὲ εἰς τὸν ἄντικυτον ἀπὸ τῶν πραγμάτων περιελθόν-

των, καὶ πᾶσαν ἐκείνου τὴν ἡπειρον ἀφελόμενον, αὐτὸν κρατῆσειν τῆς θαλάσσης ἀναλίσκοντα ἐκ τῶν ἰδίων. Καὶ Βυζαντίου, καὶ τῶν νήσων ἀσφαλῶς καθέξειν τὴν ἀρχὴν, κἄν μὲν ἐκείνη πείθοιτο τὴν θυγατέρα προσαμύζειν βασιλεῖ τῷ υἱῷ, καὶ αὐτὸν εἶναι πατέρα βασιλέων, καὶ πᾶσαν ἔχειν ἀρχὴν, καὶ πράττειν ἅττα ἂν δοκῆ· ἂν δ' ἀπαναίνηται τὴν δυσγένειαν, ἐπ' αὐτὴν χωρεῖν. Δήλην γὰρ ἤδη εἶναι κακὰ βουλευομένην περὶ αὐτοῦ. Συνεσκεύακε δὲ καὶ κατ' αὐτῆς ἐπιβουλὴν τοιαύτην. Γράμματα πρὸς πᾶσαν ἔγραψε ὡς ἐξ αὐτῆς. Ἐδήλου δὲ τὰ γράμματα, ὡς αὐτὴ μὲν ἐντραφέει ἔθεισι καὶ νόμοις τοῖς Ῥωμαίων, καὶ δόγματα πρεσβεῦσι, ἃ καὶ ἡ Ῥωμαίων ἐκκλησία. Βασιλεῖ δὲ ὑπὸ τῶν νικησίων ἐκδοθεῖσα ἀνάγκη τὰ ἐκείνου ὑποκρίνεσθαι· τὴν μὲν τοι πρώτῃν εὐλάβειαν καὶ πίστιν καὶ ὁμοιοίαν τῇ Ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ περισώζειν. Καὶ αὐτὸν ἡγεῖσθαι πατέρα καὶ διδάσκαλον, καὶ πρὸς τὴν πίστιν ὁδηγόν· καὶ βούλεσθαι μὲν καὶ μετὰ τὴν ἀνδρὸς αὐτίκα τελευτῆν δὴλα πάντα καθιστᾶν αὐτῷ, καὶ πειρᾶσθαι, καὶ πᾶσαν τὴν ἀρχὴν, τὰ ἴσα ἢ πείθειν, ἢ καταναγκάζειν περὶ τῶν τῆς πίστεως δογμάτων αὐτῇ φρονεῖν. Κωλυθῆναι δὲ ὑπὸ τῶν περισχόντων πολέμων τῶν μάλιστα παρὰ Ῥωμαίους δυνατωτάτων πρὸς αὐτὴν ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς· πολεμησάντων, καὶ ἔτι μέχρι νῦν ἐπιχειμένων. Ὅθεν αὐτοῦ δεῖσθαι πρῶτα μὲν αὐτῇ τὸ θεῖον ἰλεοῦσθαι διὰ τὴν δοκοῦσαν τῶν διεστραμμένων δογμάτων αἰρεσιν. Ἐπειτα δὲ καὶ βοηθεῖν ἐπὶ τοῖς πολεμοῦντας, ὅπως ἂν δύναιτο, ὡς εἰ ἐκείνοι καταστραφεῖν, αὐτῆς αὐτίκα τὰ τῆς Ῥωμαίων ἀποστολικῆς ἐκκλησίας πρεσβευσούσης φανερώς, καὶ τοῖς ἄλλοις ὑφηγησομένης. Τοιαῦτα μὲν τὰ πρὸς πάπαν τῆς βασιλίδος δῆθεν γράμματα ἐδήλου. Ἦν δὲ Κλήμης τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας τότε προεστώς. Καὶ ζυγράφων τιμὴ Πραιποσίτω καλουμένῃ ἔχειρίσας, ἐξέπεμπε πρὸς πάπαν μηδὲν ἐξείπειν κελεύσας τὸ ἀπόρρητον βασιλίδος. Οὐδὲν δὲ ἐκείνος ἤδει πλέον, εἰ μὴ ὅτι πέμποιτο πρὸς πάπαν. Κλήμης δὲ ὁ πάπας, ἐπεὶ δέξαιτο τὰ βασιλίδος γράμματα, ὑπερησθεὶς ὅτι καὶ ἡ βασιλὶς αἰροῖτο τὰ ἐκείνων, καὶ ὡς εἰ τῶν πολέμων ἀπαλλαγίῃ, φανερώς αὐτοῖς προσθήσεται, ἀντέγραψε καὶ αὐτῷ, πρῶτα μὲν ἐπαίνων τῆς προαιρέσεως, ὃ τι καίτοι τυραννομένη τῶν ὀρθῶν δογμάτων οὐκ ἀπέστη, ἀλλὰ τῇ Ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ συμφρονοῖ. Ἐπειτα καὶ ἐδίδασκεν ὡς χρὴ τῶν ἴσων ἔχεισθαι ἀεὶ, καὶ τοὺς ἄλλους ἐνάγειν ἡπατημένους, καὶ τῆς ἀληθείας ἐκπεσόντας. Τελευταῖον δὲ ἐπηύχετο, καὶ χρηστάς ὑπετίθει τὰς ἐλπίδας ὡς βοηθήσων ὅτι ἂν δύναιτο. Ταῦτα τὰ γράμματα ἐνεγκόντος Πραιποσίτου, ἐφύλαττεν αὐτῷς ἐν ἀπόρρητῷ. Διανοεῖτο τε ὡς εἰ μὲν πείθοιτο ἡ βασιλὶς αὐτῷ ἐφ' οἷς ἂν ἀξιοῖη μηδὲν κινεῖν. Εἰ δὲ μὴ, ταῦτα ἐπ' ἐκκλησίας ἀναγνόντα, Βυζαντίους ἐπ' αὐτὴν παρορμηθῆναι, καὶ διαφθεῖρειν αὐτὴν καὶ παῖδας· ἦδει γὰρ πρὸς τοῦτο πᾶν δυσανασχετοῦντας, καὶ ῥᾶστα κατὰ παντὸς οὐτεινοσοῦν χωρήσοντος, ἂν πύθωνται τὰ Λατίνων ἡρημένην· καὶ οὕτω πᾶσαν αὐτὸν Βυζαντίου, καὶ τῶν νήσων ἔχειν τὴν ἀρχὴν. Εἰ δὲ μὴ προχωροῖ, ῥηδὲ πείθοιτο οἱ Βυζάντιοι βασιλίδι, καὶ τὰ

nem hanc recuset, eam oppugnaturum; indicium quippe haud dubium fore, eam sibi malum machinari. Excogitavit etiam nequiter ac subdole hujusmodi contra eam insidias. Litteras in ejus persona ad papam scripsit hoc exemplo: Se meritis, ac legibus Romanorum educatam, eadem cum Romana Ecclesia dogmata colere ac venerari. A suis autem consanguineis imperatori locatam, velit nolit, ejus religionem simulare. **655** Verumtamen quam ab infantia imbibere religionem, fidem, concordiam, Romanæ Ecclesiæ integram inviolatamque custodire, et ipsum parentem, magistrum ac duce[m] fidei agnoscere: voluisseque mox post mariti obitum statum ei suum exponere, et conari, ut totum quoque imperium, seu voluntarium, seu coactum eandem secum religionem profiteretur, sed bellis urgentibus, et usque hodie durantibus, quibus apud Romanos potentissimi super imperio secum dimissent, impeditam fuisse. Unde se precari illum, primum quidem uti Numen sibi propitiet, quod perversitatem istam dogmatum sectata videatur; deinde contra hostes eam pro viribus adjuvet: quibus subversis, statim Romanæ apostolicæ Ecclesiæ doctrinam, et ritus publicæ celebraturam, et aliis exemplo præsturam. Imperatrix litteræ ad papam, qui ea tempestate Clemens erat, hujus nominis sextus, hujusmodi fuerunt. Eas pictori cuidam, cui nomen Præpositus, cum tradidisset Apocauchus, ad papam misit, mandans, ne cui arcanum Augustæ patefaceret. Qui, nisi quod ad papam mitteretur, præterea nihil sciebat. Clemens litteris acceptis, omnibus incessit lætitiis, imperatricem secum communicare, et, si bello defungeretur, palam id facturam, rescribit. Ac principio eam de constanti voluntate laudat, quod quamvis sub iniquo domino, a legitimis dogmatibus non discesserit, sed cum Romana Ecclesia consentiat. Deinde quomodo iisdem perpetuo adhærere, et alios in fraudem inductos, atque a veritate devios eodem reducere debeat, edocet. Tandem bene precatus, et bene sperare jubens, quantum in se esset, opem laturum pollicetur. Hæc litteras cum Præpositus attulisset, ipse Apocauchus arcane servabat, ut si quidem petita sibi concederetur, nihil moveret; sin minus, per eas in conventu læfas, plebem ad ipsam una cum liberis interimendam concitaret. Sciebat enim id ægerrime laturam, facillimeque cuivis se opposituram, si eam Latinorum decreta complexam intelligeret: sic totum se Byzantii, insularumque imperium adepturum. Quod si id secus eveniret, neque Byzantii ad imperatricem cum liberis trucidandam adducerentur, tum rebus desperatis, aut in arce Magnacensi munitissima, et quæ toti Constantino-poli posset resistere, se includeret: **656** aut triremi ad Epibatas secederet, ibique liber ac suus, reliquum ævi perageret.

εἴκνα διαφθεῖρσιν, πάντων ἤδη ἀπογνόντα, ἢ τῷ ἐν Μαγκάνοις πύργῳ κατακλείειν ἑαυτὸν, ὀχυρωτάτῳ ὄντι, καὶ δυναμένῳ πρὸς πάντας Βυζαντίους ἀντέχειν πολιορκούντας, ἢ τριήρει πρὸς Ἐπιβάτας ἀναχωρεῖν, κάκει τὸν ἐπιλοιπον βίον διανύειν, ἀρχόμενον ὑπ' οὐδενός.

## CAPUT LXXXVIII.

*Custodia se munit Apocauchus; triremem ad fugam paratam habet. Laborat summa invidia. Urget aedificationem carceris. De compacto a vinculis occiditur. Ejus cadaver, et caput re ectum de muro orientantur. Interfectores a populo paucis effugientibus obtruncantur. Amicorum et uxoris litteræ ad Cantacuzenum super morte Apocauchi, et invitatio Byzantium, ejusque occupandi commoditas.*

Talia volvebat animo, et jam ordiebatur. Ac primo quidem se armatis custodibus circumsepibat, sine quibus nunquam foras egrederetur, nemoque invocatus propius propter eos auderet accedere. Præterea ad eundem finem triremem quoque paratam habebat, semper stantem ad portam Ligneam, ut appellatur, ubi et domicilium ei de industria ædificatum. Semper enim studebat, ut prope muros esset, ad mare potissimum, ut si quid novi capiti suo immineret, expedite elapsus se conservaret. At tunc quidem et de custodia corporis, et de facili effugio, si quid sentiret impendere mali, mire erat sollicitus; videbat enim omnes jam, non alieno modo, verum etiam propinquitate conjunctissimos propter scelera sua, et tantas Romanorum elades sibi infensissimos. Duo quippe ejus filii, stoliditatem patris, moresque improbissimos detestantes, ad imperatorem transierant: ut et quibusdam, quibus arcana sua credere solitus erat, non semel et iterum, sed crebrius diceret, Quam nunc potentem cernimus Cantacuzenum! timendum, ne et Byzantio potiat. At enim si id contigerit, sola terra, et cælo positurum: cætera se bello cum ipso, quantum possit, perditurum, etiam si cum illis ipse perendus sit. De stipatoribus igitur sedulo sibi providebat, et in palatio Constantiniano carcerem, ut statuerat, opere artificibus locato ædificabat, sæpiusque accedens, labores per se inspiciebat, ac fabros perurgebat. At vincitum, carcerem adeo tetrum parumque a sepulcris differentem constructi cernentes, et scopum minime ignorantes, redeuntem mactare cogitant, utrovis modo cadem ipsius sibi profuturam rati. Sive enim quod destabant animis, assequerentur, a tanto malo immunes fore, sive exoderent, morte luituros, **657** et ita rursum magno malo, ne scilicet vivi sepelirentur, cariuos. Hoc illi consilium capiebant, et tempus autem dux cum alias magni Constantini palatium ingressurus, sollicite sibi caveat (semper namque armatorum satellitum caterva eum sequebatur, et vincitos, prius in ergastulis claudi jubebat, quoad abiret) tunc quo facto maxime usus erat, prætermisit, a Deo, ut conjicimus, mente privatus, et ad cadem desertus (53). Cæterum captivi atrium palatii spar-

Τοιαῦτα μὲν ἐκεῖνος διανοεῖτο, καὶ ἤδη ἤρχετο αὐτῶν, καὶ πρῶτα μὲν περιέστησεν ἑαυτῷ φρουρὰν ὀπλιτικὴν, ἢ προΐοντι τῆς οἰκίας συνείπετο ἀεὶ, καὶ οὐδεὶς ἐτόλμα τῶν ἄλλων ἐγγὺς εἶδελν, εἰ μὴ ὑπ' ἐκείνου προσκληθεῖ. Ἐπειτα καὶ τριήρη παρεσκευασμένη εἶχε πρὸς τοῦτο τὸν πάντα χρόνον ἐπὶ τῆς Ἐυλίνης λεγομένης πύλης ἐφορμοῦσαν, ἕνα δὲ αὐτῷ καὶ ἡ οἰκία ἐξεπίτηδες ἐκεῖ κατασκευασμένη. Ἄεὶ γὰρ ἐποιεῖτο πρόνοιαν ἐγγὺς εἶναι τῶν τειχῶν μάλιστα τῶν πρὸς θάλασσαν· ἐν εἰσι περὶ αὐτὴν νεωτερίζοιτο, ῥαδίως διεκπίπτη, καὶ διασώζῃ αὐτὸν. Τότε δὲ μάλιστα σπουδὴν ἐποιεῖτο πλείστην εἰς τὴν περὶ αὐτὸν φρουρὰν, καὶ πρὸς τὸ ἔξοδον αὐτῷ ῥαδίαν εἶναι εἰ τις αἰσθοῖτο κακοῦ. Ἐώρα γὰρ ἤδη πάντας πρὸς αὐτὸν κακῶς διαχειμένους, καὶ μισούντας τῆς πονηρίας, καὶ τῆς τσαύτης τῶν Ῥωμαίων φθορᾶς, οὐ τοὺς ἔξωθεν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς οἰκειοτάτους αὐτοῦ. Οἱ δὲ οὖν τῶν υἱῶν πολλὴν αὐτοῦ καταγνόντες σκαλιότητα, καὶ μὲν ἠγροῦσαν τρέπων, ἀπέστησαν πρὸς βασιλεῖα. Ὄστε καὶ πρὸς τινὰς αὐτῷ τῶν ἀπορρήτων κοινωνοῦντας λέγειν, οὐ δὲς καὶ τρεῖς, ἀλλὰ καὶ πολλὰκις, ὡς Ὁρῶ μὲν ἤδη Καντακουζηνὸν ἰσχύοντα μεγάλα· καὶ δέδοικα μὴ καὶ Βυζαντίου περιχένηται· ἀλλ' εἰ γε καὶ τοιοῦτο συμβαλεῖ, γῆς μόνῃ κρατῆσι καὶ οὐρανῷ. Τάλλα δὲ αὐτὸς διαφθερεῖ πολέμων αὐτῷ μέχρι, καὶ τοῦ δυνατοῦ, εἰ μέλλει καὶ αὐτὸς συνδιαφθεῖρσθαι αὐτοῖς. Τῆς τε οὖν φρουρᾶς τῆς περὶ αὐτὸν πολλὴν ἐποιεῖτο πρόνοιαν, καὶ τὸ ἐν βασιλείᾳ τῆς Κωνσταντίνου δεσμοτήριον κατασκευάζειν ἢ διανοεῖτο, δημιουργοῖς τισὶ τὸ ἔργον ἐπιτρέψας. Συχνῶς δὲ καὶ αὐτὸς ἐπιφροῦν, ἐπεσκέπτετο τὸ ἔργον, καὶ προσηνάγκαζε τάχῃ κατασκευάζειν. Οἱ δεσμῶται δὲ τὸ τε δεσμοτήριον ὀρῶντες κατασκευαζόμενοι, οὕτω δεινὸν, καὶ ὀλίγα τάφων ἀποδόν, καὶ τὴν διάνοιαν οὐκ ἀγνοοῦντες, ἐσκέψαντο αὐτὸν ἀποκτείνειν ὅταν γένηται ἐκεῖ, ἀμφοτέρωθεν αὐτοῖς οἴμενοι: τὸν ἐκεῖνου λυσιστῆσαι φρόνῳ· ἂν τε γὰρ ἐπιτυγχάνωσιν, ἀπαλλάξασθαι θεινοῦ τοσοῦτου, καὶ ζῆσαι ἐλευθέρως· ἂν τε ἡττώσιν, ἀποθνήσκειν, καὶ αὐτὸς ἀπαλλάττεσθαι τοῦ ζῶντος κατορωρύχθαι. Τοιαῦτα μὲν οἱ δεσμῶται ἐβουλεύσαντο, καὶ πειρηθῆσαν καιρὸν ἐν ᾧ ἀποκτενοῦσιν ἐπιθέμενοι. Δοῦξ δὲ ὁ μέγας τὸν ἄλλον χρόνον ἤνικα εἶδε πρὸς τὰ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου βασιλεία εἰσερχεσθαι, πολλὴν πρόνοιαν

## Jacobi Pontani notæ.

(53) Apud veteres ut quisque deus cuique nomini bene, aut male consultum cuperet, ita ei bonum, aut malum consilium dare putabatur, profuturasque, aut nocituras cupiditates in ejus animum

immittere. Ex qua opinione est illud Æneæ apud Maronem 2. Æneid. *Hic mihi nescio quod trepido male numen avicium Confusam eripuit mentem.*

αυτοῦ ποιοῦμενος, ἐπομένους τε γὰρ εἶχεν ἀεὶ τῶν Ἀ  
 δουροφόρων ὀπλιτῶν πολλοὺς, καὶ τοὺς δεσμώτας  
 πέμπων κατέκλειεν ἐν ταῖς εἰρηταῖς, ἄχρις ἂν ἐκεῖ-  
 θεν ἀπαλλάττοιο, τό τε των δεσόντων οὐδὲν ἐποίει,  
 τὸ φρονεῖν ὑπὸ Θεοῦ, ὡς εἶκοι παραρηρημένος, καὶ  
 ἐγκαταλειφθεὶς πρὸς τὸ ἀποθανεῖν· ἀλλὰ οἱ τε δεσ-  
 μῶται διεσκεδασμένοι, περιήσαν τῶν βασιλείων τὴν  
 αὐλήν, καὶ αὐτὸς τὴν περὶ αὐτὸν δουροφορίαν ἐξω  
 καταλιπὼν, εἰσῆει ἐνὸς παρεπομένου μόνου. Οἱ δεσ-  
 μῶται δὲ ὡς εἶδον οὕτως ἀφύλακτον εἰσιόντα, και-  
 ρὸν ἐπιθέσεως νομίσαντες, ὤρμησαν ἐπ' αὐτὸν, ὀλί-  
 γοι τινὲς πρῶτον, οἱ ἔτυχον ὄντες ἐν ταυτῷ. Ἐν οἷς  
 καὶ ὁ ἀνεψιὸς ἦν αὐτῷ Ἀλέξιος ὁ δούξ ὑπὲρ Καντα-  
 κουζηνοῦ τοῦ βασιλέως τὸ δεσμωτήριον κατακεκρι-  
 μένος καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ θεοῦ. Πρῶτα μὲν οὖν  
 ἐχρῶντο λίθοις ἐπ' αὐτῷ· οὐ γὰρ εὐπόρουσιν τινὲς Β  
 σιδήρου. Ἐπειτὰ τὶς αὐτῶν ροπάλῳ κατὰ τύχην εὐ-  
 ρημένῳ ἐπληξῆς κατὰ τῆς κεφαλῆς πολλαῖς καὶ  
 κατήνεγκε. Μετὰ τοῦτο δὲ χρυσάμενοι σκεπάρνῳ  
 τῶν τὸ δεσμωτήριον οἰκοδομούντων τεκτόνων, ἀπέ-  
 τεμον αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν. Ἡ δὲ περὶ μέγαν δοῦκα  
 φρουρὰ, καὶ οἱ ἄλλοι ὅσοι εἶποντο, ὡς ἠσθάνοντο  
 ἐκεῖνον τεθνεῶτα, οὐ πρὸς ἀμυναν ἐτρέποντο ὑπὲρ  
 ἐκεῖνου, ἀλλὰ καταπλαγέντες πρὸς τὴν τόλμαν, ἄλ-  
 λοι ἄλλοσε διεσκεδάσθησαν. Οἱ δεσμῶται δὲ, πρῶτα  
 μὲν πρὸς τὴν παραχὴν συνέδραμον πάντες. Ἦγνόουν  
 γὰρ αὐτῶν οἱ πλείστοι, ὅ τι εἶη. Ὡς δὲ ἔγνωσαν τὸν  
 μέγαν δοῦκα τεθνηκότα, τὸ σῶμα μὲν ἀνήρτησαν  
 ἐπὶ τῶν τειχῶν τῶν θραυτετέρων τινέσ· τὴν κεφαλὴν  
 δὲ περιπεύραντες ἀκοντῶ, καὶ αὐτὴν ὁμοίως ἐπέ-  
 στησαν τοῖς τεύχεσιν, ἴν' εἴη πᾶσι καταφανής. Ἦνον-  
 το γὰρ μᾶλλον χαρισίμενα τῷ δήμῳ δρᾶν, πολέ-  
 μιον κοινὸν τὸν μέγαν δοῦκα ἠγούμενῳ οἷα δὴ τοῦ  
 ἐμφυλλίου πολέμου ὄντα αἰτιώτατον. Πάντες γὰρ ἤδη  
 ἐκ γεγενημένα οὐκ ἠγνόουν. Αὐτοὶ δὲ παρεσκευά-  
 ζοντο ἐκ τῶν ἐνότων, ὡς ἀμυνοῦμενοι ἂν ἐπίωσι  
 τινες, τοῖς τεύχεσιν τῶν βασιλείων μάλιστα θαρρόυν-  
 τες οὖσιν ὑψηλοῖς· ἀμα δὲ καὶ ὑπέσαινέ τις αὐτοὺς  
 ἐλπὶς, ὡς οὐδεὶς ὑπὲρ ἐκεῖνου ἀμυνεῖν πάντων  
 ἐχθραίνοντων· καὶ ἡ βασιλὶς δὲ δεῖσασα μή τι νεω-  
 τερῶσι πλέον περὶ αὐτῶν, οὐ μόνον ἀμνηστίας  
 ὄρκους παρέξει καὶ ἀπαθείας, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἔτε-  
 ρα τινα αἰτήματα ὑπέξει. Ἡ μὲν οὖν βασιλὶς αὐ-  
 τίκα ὡς ἐπύθετο, πανυπερσέβαστον Ἰσαάκιον ἐκέ-  
 λτευε τὸν Ἀσανῆν (οὗτος γὰρ αὐτίκα διεδέχετο τῶν  
 πραγμάτων τὴν ἀρχὴν) πᾶσαν πρόνοιαν ποιήσασθαι,  
 καὶ ὄρκους παρέχειν τοῖς δεσμώταις, ὥστε τῶν βα-  
 σιλείων ἐξελεῖν. Ἐβεισε γὰρ περὶ αὐτῶν ἄπερ κά-  
 κεινοὶ ὑπενόουν. Ἐκεῖνος δὲ ὄχλου πολλοῦ πραγμά-

sim obambulant, et ipse satellitio suo foris re-  
 licto, uno tantum comite ingrediebatur. Tum illi,  
 ut ita incustoditum aspexerunt, tempus adesse rati,  
 insiliunt, pauci, quidam primum, qui forte simul  
 erant, in quibus et Alexius dux, Cantacuzeni causa  
 et ipse damnatus carcere, sororis filius ab avun-  
 culo suo. Ergo lapidibus eum initio insectantur,  
 quod ferrum in promptu non erat. Post quidam  
 sustem fortuito repertum, sæpius in caput impin-  
 git. Ad extremum arrepta bipenni a fæbris mate-  
 riaris, qui carcerem exstruebant, caput illi ampu-  
 tant. Tum custodia, et quidquid satellitum seque-  
 batur, ut eum interfectum audierunt, ultione  
 prætermissa, tanta audacia attoniti, alius alio dif-  
 fugerunt. Captivi ad tumultum omnes concurrentes  
 B (major enim pars eorum quid esset nesciebat) ut  
 magnum ducem occisum cognoverunt, quidam au-  
 daciores, cadaver de muro suspendunt, caputque  
 telo præfixum similiter in muro pro spectaculo sta-  
 tuunt. Gratum enim populo facere se arbitrabantur,  
 qui illum pro communi hoste haberet, tanquam  
 hujus belli civilis fontem scilicet, primamque origi-  
 nem; nemo enim jam quæ contigerant non scie-  
 bat. Ipsi vero pro copia præseui, si qui eos aggre-  
 derentur, defensionem parabant: sublimibus pala-  
 tii muris potissimum fidentes. Simul etiam spes  
 quædam illis subblandiebatur, neminem ejus u'to-  
 rem proditurum, in quem omnium odia conspira-  
 vissent: et Augustam meuentem ne quid amplius  
 novarent, non solum oblivionem facti, et impuni-  
 tatem illis juraturam, verum etiam aliis quibusdam  
 petitionibus satisfacturam. Imperatrix accepto ca-  
 dis nuntio, statim Isaacium Asanem panhyperse-  
 bastum (hic enim mox summæ rerum præpositus  
 est) 658 videre jubet, ne quid respublica detri-  
 menti capiat (54): et fidem dare publicam captivis  
 illis, ut palatio exirent; ea enim illis timebat, quæ  
 et ipsi suspitione præcipiebant. Verum Asanes  
 sexcentis simul negotiis obrutus, captivos postha-  
 buit; qui diem illum et noctem consequentem ne-  
 mine invadente illa si transegerunt; quo tempore,  
 si veluissent, vel in ædem Sophiæ, vel alio quorūdam  
 dissipati confugientes, cum non custodirentur,  
 servati fuissent. Sed quia magna præmia insipienter  
 sperabant, etiam charas sibi animas suas perdidere-  
 runt. Postridie siquidem Zephrætis e famulis magni  
 ducis, homo sanguinarius, sævusque, et immanis  
 (carnificinam enim domino superstite, faciebat) ad  
 vindicandam interfecti cædem populū concitat;

#### Jacobi Pontani notæ.

Et Ciceronis pro Milone: *Hic dii immortales, ut supra dixi, mentem dederunt illi perditio ac furioso, ut huic faceret insidias: aliter pestis illa perire non poterat.* Nos Christiani homines sceleratos aliquanto excecari a Deo, et bona mente consilioque spoliari credimus, ut ad pœnas, quas meruerunt deveniant, et eas præcavere non possint. In quo se divina tandem justitia exeret.

(54) Sic reddo quod ait Græcus, jussisse Imperatricem Isaacium Asanem πᾶσαν πρόνοιαν ποιήσασθαι.

Quid autem sit, et quando juberetur, bene indicat Sallustius in bello Catilinario, his verbis: *Itaque quod plerumque in atroci negotio solet, senatus decrevit, darent operam consules ne quid respublica detrimenti caperet. Ea potestas per senatum, more Romano magistratui maximo permittitur, exercitum parare, bellum gerere, coercere omnibus modis socios, atque cives, domi militiaque imperium, atque judicium summum habere. Aliis, sine populi jussu, nulli earum rerum consuli jus est.*



classarios imprimis, quibus quod assiduo inservi- A  
ret, perbenevolis utebatur. Quannobrem sumptis  
armis in miseros vadunt. Qui destituti omnibus ad  
pugnam requisitis (nam et armis carebant, quibus  
tecti in muris starent, et majus erat palatium,  
quam ut a paucis defendi posset, cum innumeri  
essent qui adorirentur, et undique se circumfun-  
derent) ut muros perfodi, et se capiendos sense-  
runt, relicto palatio, sive castello, ad templum in  
proximo, Novem ordinum cognominatum, perfu-  
giunt. Et alii quidem adyta subeunt; alii in cuni-  
culis (qui plurimi ibidem, et tortuosi erant) sese  
occultant. At populus superveniens, præcipiti, et  
insano furore quosdam eorum intra ipsa adyta,  
alios ubi eos comprehendebat, jugulat; paucique  
admodum effugerunt; et illi præsertim, qui magnum  
ducem peremerant; reliqui omnes, hique frequentes  
necati sunt; quorum numerus, quod ex diversis  
urbibus erant collecti, ad liquidum iniri non potuit.  
Atque hi quidem hoc modo magnum ducem occi-  
derunt, et ipsi vicissim per imprudentiam suam  
occisi sunt. Porro amici imperatoris qui erant By-  
zantii, simul necem magni ducis fama vulgavit,  
rem gestam ad eum perscribunt: admonentes, ut  
omnibus intermissis Byzantium advolet, captivis  
quippe Constantini palatium obtentaris, si celer-  
rime affuerit: inde urbem occupaturum. Hæ littoræ  
apud vicum Gabrielis castrametanti venerunt, et  
Didymoticho ab uxore eadem nuntiabantur.

καὶ μάλιστα οἱ τὸν μέγαν δοῦκα ἀπεκτονότες. Οἱ δ' ἄλλοι πάντες ἀπεσφάγησαν ὄντες οὐκ ὀλίγοι. Σα-  
φέστατα γὰρ τὸν ἀριθμὸν οὐκ ἐξεγένετο μαθεῖν, οἷα δὴ ἐκ διαφόρων πόλεων συνειλεγμένων. Ἐκείνοι  
μὲν οὖν οὕτω τὸν τε μέγαν δοῦκα ἐπιθέμενοι ἀπέκτειναν, καὶ αὐτοὶ ἀπώλλοντο ὑπ' ἀβουλίας. Οἱ δὲ ἐν  
Βυζαντίῳ φίλοι βασιλεῖ, ὡς ἐγένετο αὐτίκα φανερὸς τεθηκώς; ὁ μέγας δοῦξ, γράμματα πρὸς βασιλέα  
ἔγραφον περὶ τῶν γεγενημένων. Καὶ παρήνουν πάντα ἐν ὑστερίῳ θέμενον, τάχιστα ἦκειν πρὸς Βυ-  
ζάντιον, ὡς τῶν δεσποτῶν τὰ Κωνσταντινου τοῦ μεγάλου βασιλεία κατασχησόντων, καὶ εἰ τάχιστα  
παραγένοιτο, Βυζάντιον παραληφόμενος ἐκείθεν. Τὰ μὲν οὖν τῶν φίλων γράμματα, ἐν τῇ τοῦ Γαβριὴλ  
προσαγορευομένη κώμῃ ἐστρατοπεδευμένη ἦγον βασιλεῖ. Ἄμα δὲ καὶ ἐκ Διδυμοτῆου παρὰ γυναίκεϊς  
τῆς βασιλίδος ἀπηγγέλλετ τὰ ἴσα.

## 659 CAPUT LXXXIX.

*Legationis ad Cralem relatio; consilium de factione illius Pheris exigenda. Suadent in concilio proceres eundem Byzantium sine mora, quos imperator resellit. Potius Pheras sibi prius eundem. Persæ duces vincunt, statim cum omnibus copiis Byzantium redeundum; uxor Apocauchi Epibatas cecedit. Imperator culpam amissarum Pherarum, et urbium Macedoniæ in Persas duces conjicit, quibus persuadet, uti secum in Macedoniam revertantur. Sulimanus Persa moritur. Amuritus ad suam provinciam defendendam rediit domum: Sarchani innocentia sua vix fidem facit. Crales Pheras occupat: se Romanorum et Triballorum imperatorem proclamari jubet. Filium Cralem appellat.*

Eadem luce legati a Crale redeunt, renuntiantes, D  
antequam eo venissent eum Pheras relinquentem  
reces-isse: Persarum videlicet adventum, de quo  
audierat, metuentem. Sed cum illum eo loco in  
quo tunc erat convenissent, legatione percepta re-  
spondisse se quoque quid justum sit scire: atque  
idcirco Pheris abiisse, qua urbe imperator tanquam  
sua nisi posset. Referebant item legati, Pheras alio-  
qui curam ꝑ providentiam non minimam deside-  
rare, et factionem Cralis expellendam, non enim  
passuram plebem quiescere, sed ubi licentiam  
adepta fuerit, ad dedicationem Crali faciendam sol-  
licitaturam. Imperator utramque rem multo egere

Τῆς αὐτῆς δὲ ἡμέρας, καὶ οἱ πρὸς Κράλην  
πεμφθέντες πρέσβεις ἐπανήκον ἀπήγγελλον τε ὡς  
Κράλης μὲν καὶ πρὶν αὐτοὺς ἦκειν, ἀποσταλὴ  
Φερῶν πρὸς τὴν οἰκίαν δαΐσας τῶν Περσῶν τὴν  
ἐφοδόν, ὡς ἠγγέλλοντο ἐπιόντες. Αὐτῶν τε ἐνθα ἦν  
παραγενομένων, καὶ ἀπαγγειλάντων τὴν πρεσβείαν,  
ἀποκρίνασθαι, ὡς εἶδει καὶ αὐτὸς τὰ δίκαια,  
διὰ τοῦτο ἀποσταλὴ καὶ Φερῶν, οἷς ἐξέσται βα-  
σιλεῖ χρῆσθαι ὡς οἰκείοις. Ἔλεγον δὲ οἱ πρέσβεις  
τοὺς Φερσίους δεῖσθαι πολλῆς προνοίας, τῆς τε  
ἄλλης, καὶ τοὺς τὰ Κράλην πράσσοντας ἐξελαθῆναι·  
οὐ γὰρ ἐάσουσιν ἐκεῖνοι τὸν ὄχλον ἡρμεῖν ἀλλὰ  
ἀναπέσουσι Κράλην προσχωρεῖν, ἂν ἀπολαῶσιν

ἀδείας. Βασιλεῖ μὲν οὖν ἐδόκει ἀμφοτέροις δεῖν σπουδῆς πολλῆς, καὶ τῶν ἀναγκασιωτάτων ἀμφοῖν εἶναι, καὶ ἑμερίζετο τοῖς λογισμοῖς. Ἐκκλησίαν δὲ ἐκ τῶν ἐν τέλει ποιησάμενος, καὶ Ἄμουρ παρόντος τοῦ σατραπίου καὶ Σουλμάν τοῦ Σαρχάνου παίδος, εἰς κοινὸν προτίθει τὴν βουλήν. Καὶ ἐκέλευε γνώμην ἐκείτων εἰσάγειν, ἣ ἂν ἐν τοῖς παροῦσι δοκοίη λυσιτελεστέρα εἶναι, ἐδόκει μὲν οὖν πᾶσι κοινῇ πρὸς Βυζάντιον ἰτέον εἶναι καὶ μὴ μέλλειν· οὐ γὰρ τὰ πράγματα αὐτοῖς ἀναμενοῦσιν ἂν τρίβωσι τὸν καιρὸν καὶ διαμέλωσι. Βασιλεὺς δὲ οὐκ ὀρθῶν ἔχουσαι λογισμῶν τὰ εἰρημμένα ἀπεδείκνυε. Τοῖς μὲν γὰρ φθούροις γεγραφέναι, ὡς παρρησιώμενον ἀπεκτονότες οἱ δεσπῶνται, τὰ Κωνσταντινου βασιλεία αὐτοῦ κατέσχον ἄδηλον δὲ εἶναι εἰ κατέχουσι καὶ μέχρι νῦν. Εἰ μὲν γὰρ ἄποια ἡ πόλις προσεχώρησεν ἡμῖν, καὶ οὐδὲν ἐκείνοιο ἐνοχλοῦσι διὰ τὴν εὐνοίαν τὴν πρὸς ἡμᾶς, τί δεῖ ταχυτῆτος πρὸς ἐκείνους, μήτ' αὐτῶν οὐδένα κίνδυνον ὑποπευόντων, καὶ ἡμῶν ζημιουμένων διὰ τὴν μέλλουσιν μηδέν; εἰ δ' ὡσπερ πρότερον αὐθις πολεμοῦσι, καὶ τειχομαχίας πρὸς αὐτοὺς ὁ δῆμος ποιοῦνται ἐπιόντες, οὐχ ἔρω τὴν δύναμιν, ὅφ' ἤς αὐτοὶ περιποιήσονται τὸ φρούριον· οὔτε γὰρ ὀπλων εὐποροῦσιν ἄοπλοι καὶ δεσπῶνται ὄντες, οὔτε τῶν ἐπιτηδείων πρὸς τροφήν· τὰ γὰρ ἀναγκαῖα μόλις ἐχορηγοῦντο παρὰ τῶν φυλάκων γλίσχως. Ἰ. πρὸς τούτοις δὲ, οὐ πρὸς τὸ τοῦ φρουρίου μέγεθος ἐξαρξέσουσιν ὀλίγοι ὄντες; αὐτὸ τε τὸ φρούριον ἡμετημένον ἐκ πολλῶν ἐτῶν, ῥῆστα προδώσει τοὺς ἐνότας· ὥστε ἐμοίγε ἐκ πάντων ἄπορα εἶναι δοκεῖ, δυνήσεσθαι αὐτοῖς πρὸς τοσοῦτον πόλεμον ἀντιστήσιν. Εἰ δ' ὀθανόηποθεν ἐπικουρία; ἀπὸ Κωνσταντινου, καὶ εὐπορήσαντες τῶν πρὸς τὴν χρεῖαν ἀπέσχον ἔχρι νῦν, καὶ μέχρι πολλοῦ δυνήσονται ἀντικαθίστασθαι, οὐ δὴ δι' ἐλπίδα ἄδηλον τῶν ἐν χερσὶν ἀγαθῶν ἀποσχέσθαι δεόν. Φεραί γὰρ οὐ φαύλη πόλις καὶ οἷα καταφρονηθῆναι, ἀλλὰ μεγάλη τε καὶ θαυμασία, καὶ ἀναγκαῖα τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ παρεῖναι. Δι' ἃ δεῖν ὁμοίαι τὴν μὲν ἄλλην ἅπασαν στρατιάν ἐπὶ Βυζάντιον χωρεῖν αὐτίκα, ἐμὲ δὲ τρισχιλίους παραλαβόντα στρατιώτας, ἀφικέσθαι εἰς Φεράς· καὶ μίαν ἡμέραν ἐκείνοις συγγεγόμενον, καὶ προνοίας ἀξιώσαντά τινας, ἔπειτα καὶ τοὺς τὰ Κράλη ἡρημένους ἐκείθεν ἐξελάσαντα, αὐθις ἀναστρέφειν. Τῆς ἄλλης δὲ στρατιᾶς διὰ βαρύτητα, καὶ πλῆθος πυκνοτέρας τὰς στρατοπεδείας; ποιουμένης, ὕστερῆσομεν οὐδὲ αὐτοὶ εὐστατεῖς τε ὄντες καὶ ὀλίγοι, καὶ ῥῆπον τὴν ὁδοπορίαν διανύοντες· καὶ τὴν τε πρόνοιαν ποιησάμεθα Φερῶν τηλικαύτης πόλεως, καὶ πρὸς τὴν εἰς Βυζάντιον ὁδοπορίαν ζημιωσόμεθα οὐδέν. Εἰ δὲ τινας ἀπολειπόμενοι καὶ τῶν δεόντων, οὐ περιγενοίμεθα τοῦ Βυζαντιοῦ νῦν, ἀλλ' εἰσιβύθις ἔξεστιν οὐκ ἀγενεῖς περὶ αὐτοῦ ἐλπίδας ἔχειν. Φεραί δὲ εἰ ἀμεληθεῖσαι ὑπὸ Κράλην γένοιτο, αὐτὰς τε ἀναυξέσθαι ἐλπίς οὐκέτι οὐδεμία, καὶ τὰς ἄλλας τῆς Μακεδονίας πόλεις, ὡσπερ μεθύριον κειμένη τῆς ἄλλης ἀρχῆς Ῥωμαίων διατέμνεται. Ἄ χρῆ συνορᾶν, καὶ μὴ ἀδύλων ἕνεκα, τὰ

A studio, et ambas esse summe necessarias judica- s. buc illuc cogitationes dividebat. Convocatis igitur primoribus, praesentibus item. Amurio satrapa, et Sulimano Sarchanis filio, rem in: disceptationem adducit, et quod cuique pro tempore utilius videretur, proferre in medium jubet. Placuit ad unum omnibus, citra cunctationem petendum Byzantium; non enim res ipsas expectaturas, si ipsi cessando diem exemerint. At imperator dicta cum recta ratione haud consentire ostendit. Amicos scripsisse quidem, praefecto cubicu'i occiso, victos Constantini palatium tenere: esse tamen in ambiguo, utrum adhuc teneant. Si enim, inquit, universa civitas nostra, neque illis propter studium nostri quidquam molestum est, cur ad illos festinemus, quando nec ipsi periculum ullum metuunt, et nos ex dilatione detrimentum nullum capimus? Sin, ut ante hac, rursus in armis sunt, et populus palatium oppugnat, non video, qua vi id servaturi sint; nec enim armorum facultas est, cum sint inermes et cum catenis; neque victus, quem custodes vix ad necessitatem tenuiter suppeditabant. 660 Adde quod ad amplitudinem palatii tutandam ipsi pauci non sufficiunt, quod jam pridem neglectum, et desertum, facillime qui intus sunt prodent: ut mihi quidem quacunquē intuenti, difficile videatur, posse illos contra tantam vim resistere. Si vero unde unde auxilium consecuti, et rebus necessariis abundantes, usque nunc se defendunt, et diutius se defendere poterunt, non sane propter incertam spem bona, quae in manibus sunt, abjicere oportet. Non enim exigua, et contempta urbs Pherae, sed ampla et illustris, et a qua Romanum imperium valde pendeat. Quare reliquo exercitui nulla interposita mora Byzantium contendendum, mihi vero cum tribus millibus Pheras proficiscendum: ibi unum diem cum civibus ponendum, rebusque utcumque inspectis, et compositis, et Cralianis expulsis, revertendum opinor. Alias autem copias, propter multitudinem, armorumque pondus crebrius castrametantes, nos pauci, et leviter armati, atque idcirco expedite ambulantes, facile assequemur: et ita Pheris tantae urbi consulamus, et profectionem Byzantinam nihil morabimur. Quod si re quapiam necessaria defecti, Byzantium nunc non obtinuerimus, tamen ingenuam spem ejus adhuc obtinendi habere liceat. Sin Pherae negligentia nostra sub Cralis potestatem venerint, ipsas recuperandi nulla spes supererit; nec alias urbes Macedoniae, inter quas velut confinium sita, a caetero imperio Romano eas dividit. Quae aestimanda sunt, nec pro incertis certa dimittenda. Talia imperator in consilio procerum suadebat, et persuadebat plurimis. Amurios vero, et Sulimanus, aliique Persae palata responsantes, parum utiliter consuluisse asserunt: cum de Byzantio agatur, et tanta spes affulgeat, illo neglecto ad aliud, quamvis optimum converti. Non enim illi cum caeteris Romanis, de una aut duabus urbibus, sed de toto simul impe-

rio litem esse, ejus velut caput, et summa Byzantium : quam nisi subjecerit, nunquam stabilem principatum habiturum. Pheras, si nunc ad Triballos defecerint, non multo post, ubi illic moverit, et se pro sociis ac servis secum duxerit, recuperari posse. Sic Persarum ductores adversantes imperatorem rogabant ut sibi obsecundaret, simulque exercitus eo redire gestiebat. **661** Imperator ut vidit aliter fieri nequire, manus dedit. Eo ut venerunt, captivos illos oeciosis, et quietum civitatis statum invenerunt. Nam cum post mortem magni ducis ad biduum triiduumve tumultuam fuisset, Isacio panhypersebaste, collega Cinnamo mystico summam capessente rempublicam tranquillitas consecuta est. Atque hi, patriarcha, ut prius socio, administrabant omnia. Post obitum mariti, magni ducis uxor cum pecuniarum vi immodica, conscia etiam imperatrice, nec eam quidquam earum gratia obturbante, Epibalas secessit. Dicebatur autem Apocauclus paulo ante necem, quidquid ubicunque haberet pecuniarum, Byzantium contulisse : eo fine, ut cum ostendisset imperatrici quantas opes pro ipsa, et filiis ejus impensurus esset, ad filium cum filia sua matrimonii vinculo copulandum eam pelliceret. Imperator Cantacuzenus, postquam Byzantii nihil quale sperabat, evenit, non mediocriter mæstus, culpam in duces Persarum conjiciebat : ob quorum imprudentiam, languoremque Pheras cum Macedonicis urbibus amisisset. Suspicionem enim movebatur, post eorum discessum levi eas negotio, imperatoris auxilia desperantes, Cralem subegisse : hortabaturque, uti secum in Macedoniam redirent. Qui quod et ipsi videbant, nullum se Byzantii operæ pretium facturos (omnia quippe jam ordinata, et pacata intus erant) et expedire in Macedoniam rursus cum imperatore proficisci quanquam tristiores, attamen in ejus sententiam ierunt. Ut convenit occidentem denuo petere, Apameam veniunt, ubi castris positus Sulimanus Sarchanis filium repente rapidissima febris arripit. Quem ejus comites diu frigidissima curantes, contrarium ei morbum creaverunt, febrique desinente extreme refrigeratus, syncope occisus erat (55), cum sanguis circa cor ad mortem arcendam imbecillus esset. Amurius causa conjecta, malo depellendo quantum poterat faciebat. Nam et theriacam, et vinum meracum vetus dabat bibere (56). Febribus

A πρόδηλα προτεσθαι καλά. Τοιαυτα μὲν ὁ βασιλεὺς ἐπὶ ἐκκλησίας συνεβούλευε, καὶ ἐπίσθοντο οἱ κλειστοὶ Ῥωμαίων τῶν ἐν τέλει. Ἀμοῦρ δὲ μετὰ Σουλιμάν καὶ τῶν ἄλλων Περσῶν, ἀντίειπον φανερώς, οὐ λυσιτελοῦντα εἰπόντες βασιλέα βεβουλεύσθαι λόγων ἠκόντων περὶ Βυζαντίου, καὶ τοσαύτης ἐλπίδος ὑποφαινομένης, ἐκείνων μὲν ἀμελεῖν, πρὸς ἕτερον δὲ τι τρέπεσθαι, κἂν πᾶν τῶν βελτίστων ἦ. Οὐ γὰρ περὶ μιᾶς καὶ δύο πόλεων τὴν διαφορὰν αὐτῷ πρὸς τοὺς ἄλλους Ῥωμαίους εἶναι, ἀλλὰ κινήη περὶ συμπάσης τῆς ἀρχῆς, ἥς ὡσπερ εἰ κεφάλαιον ἐστὶ Βυζάντιον κἂν μὴ ἐκείνου περιγένηται, οὐδέποτε βεβαίως τὴν ἡγεμονίαν ἔξειν. Φεραὶ δὲ εἰ νῦν προσχωρήσουσι Τριβαλοῖς, οὐ μακρῶ ὕστερον ἀνασώθῃσονται αὐτοῖς ἐπιτρατεύσαντος, καὶ αὐτοὺς ἐπαγομένον καὶ δούλους καὶ συμμάχους. Οἱ μὲν οὖν Περσῶν ἄρχοντες, τοιαῦτα ἀντίειπον, καὶ ἐδίοντο βασιλέως σφίσι πείθεσθαι· ἅμα δὲ καὶ ὤρμητο ἡ στρατιὰ ἀναζευγνύειν. Βασιλεὺς δὲ ἐπὶ ἑώρα πράττειν ἐτέρως ἀδυνάτως ἔχων, ἐπέτρεπε τὴν ἐς Βυζάντιον ἐπάνδον. Ἐπεὶ δὲ ἤκον, τοὺς τε δεσμώτας· εὗρον ἀποτεθνηκότας, καὶ τὰ ἄλλα πράγματα ἐν ἡσυχίᾳ. Μετὰ γὰρ τὴν μεγάλου δουκὸς τελευτὴν, ἐπὶ δύο καὶ τρισὶν ἡμέραις ταραχῆς, καὶ συγχύσεως γεγενημένης, ἔπειτα ἡρέμει, Ἰσακίου τοῦ πινυπερσεβάστου τὴν ἀρχὴν τῶν ὅλων διαδέξασμένου, συνάροντος αὐτῷ καὶ Κινάρου τοῦ μουσικιοῦ, καὶ πάντα ἐκρατουν αὐτοὶ, καὶ πατριάρχου, ὡσπερ πρότερον συμμετέχοντος τῆς διοικήσεως. Μετὰ δὲ τὴν μεγάλου τελευτὴν δουκὸς, ἡ γυνὴ τὸν πλοῦτον πάντα ἔχουσα ὄντα οὐκ ὀλίγον, συνειδυῖα· καὶ τῆς βασιλίδος, καὶ μηδὲ περὶ τῶν χρημάτων ἐνοχλοῦσας, ἀνεχώρησεν εἰς Ἐπιδάττα. Ἐλέγετο δὲ πρὸ τῆς τελευτῆς μικρὴν, πάντα ὅσα εἶχεν ὀπουθῆποτε, εἰς Βυζάντιον ἀγαγεῖν· σκοπὸς δὲ ἦν αὐτῷ ὡς βασιλίδι τὸν πλοῦτον ποιῆσαι· δῆλον, ὅν ὑπὲρ αὐτῆς καὶ τέκνων ἀναλώσει, οὕτω πείθειν αὐτὴν θυγατέρα τὴν ἐκείνου βασιλεῖ προσαρμόζει τῷ υἱῷ. Βασιλεὺς δὲ ὁ Καντακουζηνὸς, ἐπεὶ ἐκ Βυζαντίου οὐδὲν ἀπήντα κατ' ἐλπίδας, οὐ μετρίως ἠνιάτο, καὶ τοὺς ἄρχοντας Περσῶν, καὶ τοὺς ἐν τέλει ἐν αἰτίας εἶχεν, ὅτι διὰ τῶν αὐτῶν ἀβουλίαν, καὶ μικροψυχίαν, φερῶν τε καὶ τῶν κατὰ Μακεδονίαν πόλεων ἀποστεροῖτο. Ὑπώπτει γὰρ μετὰ τὴν ἐκείνων ἀναχώρησιν βραδίως παραστήσεσθαι τὸν Κράλην ἀπειρηκίας ἦδη πρὸς τὴν ἐκ βασιλείου ἐπικουρίαν, καὶ παρῆναι τοῖς ἄρχουσι Περσῶν, αὐθις εἶναι δεόν εἰς Μακεδονίαν ἀναστρέφειν. Σὺν

#### Jacobi Pontani notæ.

(55) Ex Gorræo illustri medico hæc refert Stephanus in Thesouro. Syncope est præcep omnium virium lapsus, ut Galenus ante se a veteribus medicis definitum esse prodidit. Ergo cum essentia virium, quibus regitur corpus, tum in spiritu, tum in solidorum corporum temperamento consistat, palam est, nihil horum per syncopen manere integrum, sed cum ta collabi ac dissipari : cum spiritu quidem calorem nativum, ita cum eo mistum atque confusum, ut nunquam ab invicem separari possint : cum solidorum autem corporum temperamento,

tum eum ipsum calorem singulis a natura partibus insitum, tum humidum illud primigenium, et radicale, quo uno velut glutino quodam robur earum continetur.

(56) Vinum vetus esse melius ac salubrius novo, idque multis de causis, docent medici, et judicat sensus communis, judicantque omnes populi semper. Ex quo sensu dictum est a Salvatore Lucæ v : *Nemo videns vinum vetus, statim vult novum : dicit enim : Vetus melius est.* Hinc et Plantus Casina : *Qui utuntur vino veteri, sapientes putat.*

ορωντες δε ηση και αυτω, ως εκ Βυζαντιου μεν A  
ουδεν εσται πλεον. Απαντα γαρ ηδη εν τάξει ησαν,  
και ουδεν ενδον εταράττετο, λυσιστοιχη δε αυθις  
προς Μακεδονίαν συνεστρατεύειν βασιλει, επει-  
θοντα ανωμενω δια την επάνοδον. Και επει εδέ-  
δοκτο προς την εσπεραν αυθις εκστρατεύειν, εις  
'Απάμειαν εστρατοπεδεύσαντο ελθόντες· εστρατο-  
πεδευμένοις δε εκει, ο του Σαρχάνη υιδς Σουλιμάν,  
αθρόον υπό λαυροτάτων κατεσχέθη πυρετών, οι περι  
αυτον δε ακροτάτως χρητάμενοι ψυχρά διαίτη, εις  
τουναντίον περιέστησαν το νόσημα· και των πυρε-  
τών επιλειπόντων, άκρωσ καταψυχθεις, εμελλεν  
εκλείπειν υπό συγκοπήσ, του περικαρδίου αιματος  
ούκ εξαρκούντος· αντέχειν προς την νέκρωσιν.  
'Αμούρ δε της αιτίας στοχαζόμενος του κινδύνου,  
αντέπρατταν οσα εζην προς το κακόν. Θηριακήν τε B  
γάρ παρείχετο πίνειν, και άκρατον οίνον παλαιόν.  
Των πυρετών δε αυθις ισχύν λαθόντων, οι περι  
Σουλιμάν εχρώντο τοις προτέροις αυθις, άπειρίαν  
πολλήν 'Αμούρ κατεγνωκότες. Νεκρωθείσης δε  
αυθις της καρδίας, απέθανε παραχρήμα· οι δε περι  
εκεινον, ουκ αυτους του θανάτου φροντο αιτίους  
είναι, αλλά 'Αμούρ κατηγορουσαν φανερώσ, ως άπε-  
κτονότος δηλητηρίω ηνίκα παρείχετο τον οίνον. Α  
πυθόμενος, ο 'Αμούρ, εδειςσεν περι της άρχης, μη  
Σαρχάνησ ο πατήρ περι της τελευτατης πυθόμενος  
του υιου, και πιστεύσας τη διαβολή ως παρ' αυτου  
άναιρεθείη, επιθήται, αυτου άπόντος μετά της  
στρατιάσ, και υπαγάγηται τάσ πόλεισ άμυνόμενος,  
δι' α εδόνκει δείν την ταχίστην οικασθε άναχωρείν πριν  
εκπυστα γενέσθαι τα κατά τον Σουλιμάν· 'Αμούρ,  
μεν ουν εκ ταιαύτης αιτίας αυθις εις 'Ιωνίαν άπεχώρει,  
και τοι γνώμην εχων άχρισ αν ο πόλεμος  
καταλυθή συνέσεσθαι τῷ βασιλει. Και μόλισ επειθε  
Σαρχάνην, πίστεισ μεγάλασ παρεχόμενος, ως ουδεν  
αυτο, περι τον υιόν εκεινου κακουργήσειεν, αλλά  
συκοφαντοίτο υπό των ειπόντων. Βασιλεύσ δε εις  
Διδυμότειχον ηκεν, ανιύμενος πολλά περι Φερών,  
και των άλλων των κατά Μακεδονίαν πόλεων.  
'Εδεδίει γάρ μη άλλωσ Τριβαλοίσ, όπερ δη εγένετο  
όλιγω υστερον. 'Επει γάρ επιύθετο ο Κράλησ  
εις την εω διαδών το Περσικόν, αυθις επιθέμενος  
Φεραίσ, ειλε, των τα εκεινου ήρημένων ενδον  
πραξάντων, ως ελάθοντο καιρου. Και μετά τουτο  
εκεινοσ ηδη μέγα φρονών, και του πλειονοσ  
μέρουσ της 'Ρωμαίων άρχησ επιειλημμένος,  
βασιλέα αυτον άνηγόρευε 'Ρωμαίων και Τριβαλών,  
τῷ δε υιῷ, την του Κράλησ παρείχετο  
προσηγορίαν.

## CAPUT XC.

*Batatzes ab imperatore relictus, agrum Byzantinum vastat. Ad imperatricem ex ambitione deficit. Quare  
imperatrix a pace tan opere abhorruerit. Imperator Batatzen ad fidem servandam hortatur. Eius simu-  
lacio. Imperatorem ad arma contra se cogit. Somnium imperatoris. A Persis propter Cantacuzenum  
Batatzes occiditur. Empryrite oppidulum imperatrici deditur. Imperator Byzantium cogitat, quem Hierax,  
et Paraspondylus cum cohortibus sequuntur. Phrangopulus aegrotus, contraque voluntatem imperatoris in  
castra adductus, proditiis insidiis eum servat.*

Βατάτζησ δε ο μέγασ στρατοπεδάρχησ, υπό βρι- D  
λέτωσ καταλειμμένος μετά στρατιάσ, ώστε κατα-  
τρέχειν Βυζάντιον και κακοῦν, πρώτα μεν έποίει  
κλιώσ την χύραν, και ελιζέτο συχνάισ εφόδοισ.  
'Επιστρατεύσαντων δε αυτῷ των Βυζαντιών, ών  
εστρατήγει 'Απλησφάρησ, ενίκησε συμβαλών, και  
ζώντάσ τε εκράτησε πολλούσ και άπέκτεινε κατά  
την μάχην, έάλω δε και ο στρατηγόσ. Μετά δε την  
Βυζαντιών ηταν, ο Βατάτζησ οηθείσ ει προσγω-

## Jacobi Pontani notæ.

Verumtamen insipientes isti medici, dum calorem frigore volunt pellerē, et frigus calore (calescit autem vinum, et quo meracius, eo magis) miserum

patientem snum (ut πατρῶν παίδεσ male habentes vocant) perdidērunt.

doquidem alii bello, et pugna nihil valerent, et præsertim, quod ei patriarcha quoque propter conjunctionem affinitatis (ejus enim filium ipsius filius duxerat) ad fastigium hoc summo adjumento futurus esset, **663** ad imperatricem mittens, de conditionibus eam ea egit, promittens Cantacuzenum domitutum, cum et ipse posset Persas in illum ducere; intercedebat siquidem illi cum quibusdam satrapis amicitia, tum quod Persice loqueretur, tum vero magis, quod et imperator per belli tempus, hanc ob causam cum Persis eum versari semper voluisset; unde nata deinde familiaritas. Imperatrix læta audivit, et quæ peteret, omnia se perlibenter præstituram spondit. Gaudebat enim etiam atque etiam, inventos esse, qui Cantacuzeno audent possentque obsistere. Patriarcha enim, aliique archontes multa in illum mentientes, vehementissime eam terrebant, et persuadebant, si quo modo Byzantium ille subjugaret, ad ulciscendas contumelias, atque injurias in se cognatosque collatas, continuo ipsam cum liberis perempturum. Idcirco quamvis pacem semper peteret, et ob id ad patriarcham scriberet, ipsa tamen jam præ timore ab ea paciscenda abhorrebat. Eas litteras qui ferebant, principio juxta patriarchæ thronum, aut alibi, ubi minime latere poterant, clam projiciebant. Quod enim præmia parum mitia exspectabant, palam eas reddere non audebant. Semper, inquam, ille ad patriarcham scribens pacem petebat: etsi ille contra perpetuo faceret, bellumque quam maxime poterat, accenderet. Batatzes igitur cum ad spes ita ingentes exarsisset, iterum, cum imperatore armis contendere instituens, a satrapa Lydiæ auxilium petebat. Imperator quoniam quid euderet Batatzes, multis nuntiantibus, non ignorabat, per Caloethum profosebastum ingratum animum, et defectionem ei exprobrat, et a scelere detertere nititur, hortans ut quæ sibi jurasset, ea servaret, et ad se veniret, facturum, quæ rogaret omnia. Batatzes se excusare, quod inconsiderate, et sine cautione juramenti illius venire metueret; nam cum imperatrice de sua ad illum transitione egisse haud negabat: pauloque post ad imperatorem missurum, et sacramentum super oblivione discessionis suæ petiturum promittebat. Verum hic tantum fucus erat; etenim e Lydia copias præstolans, verba ei dare conabatur, donec certo conflato exercitu, bello cum eo aperto decerneret. Imperator nihil tam cupiens, quam Batatzem secum habere (erat siquidem vir ille non prudentia modo, sed experientia, item et bellica fortitudine memorabilis, **664** et omni diligentia curandum censens, ne cum hostibus sese conjungeret (qui enim erant Byzantii administratores imperii, eos timidos, et rei militaris rudes esse cognoverat) Nicephorum Metochiten, qui magni logothetæ postea dignitatem obtinuit, rursus misit, juramentum æμνηστίας, et alia promittentem, quæ ille petiturum se confirmarat. At Metochites, quod perspicue sciebat,

**A** ρήσει βασιλίδι, πρῶτος εἶσεσθαι αὐτὸς, καὶ πρῶτος βαβαίως ἀρξείν, τῶν ἄλλων περὶ μάχης καὶ πολέμου οὐδενὸς ἀξίωμ δυντων, ἄλλως θ' ὅτι καὶ πατριάρχη; κατὰ γένος αὐτῷ προσήκων, τὴν γὰρ ἐκεῖνον θυγατέρα ὁ Βατάτζη ἔγημεν υἱός, πρὸς τὴν ἀρχὴν αὐτῷ μάλιστα συμπράξει, πέμψας πρὸς βασιλίδα, διελέγετο περὶ συμβάσεων, καὶ ἐπηγγέλλετο Καντακουζηνῷ τῷ βασιλεῖ ἀντιτάξασθαι, αὐτὸς δυνάμενος ἐκ Περσῶν στρατιῶν ἐκ ἐκεῖνον ἀγαγεῖν· ἦν γὰρ πρὸς τινὰς τῶν σατραπῶν φίλλαν ἔχων, τῷ τε τὴν φωνὴν αὐτῶν εἰδέναι καὶ διαλέγεσθαι Περσιστὶ· ἄλλως θ' ὅτι καὶ βασιλεὺς παρὰ τὸν τοῦ πολέμου χρόνον διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν τοῖς Πέρσαις ἐκέλευεν ἀεὶ συνείναι· ἐξ ὧν ἐγίνετο ἐν συνηθείᾳ πρὸς αὐτοῦς. Ἡ βασιλεὺς δὲ ἀσμένως τε ἐδέξατο τὸν λόγον, καὶ πάντα προθύμως ἐπηγγέλλετο ποιήσων, ὅσα ὁ Βατάτζη; ἤτει· περὶ πλείστων γὰρ ἐποιεῖτο τὸ τῶν ἀνθισταμένων εἶναι βασιλεῖ. Ἐξεφόδουν γὰρ κατακράσας, πατριάρχης τε καὶ οἱ ἄλλοι τῶν πραγμάτων ἀρχοντες, πολλὰ καταφρονέμενοι βασιλεὺς, καὶ ἐπειθον ἐκείνην, ὡς εἰ τρόπον δὴ τινὶ Βυζάντιον ἐκεῖνος ὑποποιήσαιτο, αὐτὴν αὐτίκα καὶ παῖδας ἀποκτενεῖ, τῶν ὕδρων ἕνεκα καὶ τῶν ἄλλων κακῶν τῶν εἰς ἐκεῖνον καὶ τοὺς συγγενεῖς; γεγενημένων ἀμυνόμενος. Διὰ πρὸς τὴν εἰρήνην ἦδη, καὶ αὐτὴ ὑπὸ δειλίας ἀσυμμάτως εἶχε, καὶ τοὶ βασιλεὺς ἀεὶ δεομένου, κατῳγράμματα πατριάρχη περὶ τῆς εἰρήνης πέμποντος· ἃ οἱ ἔγοντες, παρὰ τὸν τοῦ πατριάρχου θρόνον, ἢ ἄλλοθι **C** που ἐθα μάλιστα οὐκ ἐνῆν λαθεῖν, λάθρα ἐβρίπτον ἐρχόμενοι. Ἐβέβλεσαν γὰρ φανερώς παρεχέσθαι, οὐκ ἠμέρους ἀμοιβὰς; δεχόμενοι τῶν προσβείων, πᾶν ἐκεῖνος; τάναντία ἐπραττεν ἀεὶ, τὸν πόλεμον ὡς μάλιστα ἐνῆν ἀνάπτων. Βατάτζης μὲν οὐκ ἐνὶ ἐπιπέδων οὕτω μεγάλων ἕνεκα, πολεμεῖν αὐθις ἤπειθ βασιλεῖ, καὶ πρὸς τὸν Λυδίας σατράπην πέμψας, ἤτει κατὰ συμμαχίαν στρατιάν. Βασιλεὺς δὲ ἐπειτὰ κατὰ Βατάτζην οὐκ ἠγνόει, πολλῶν ἀπαγγελλόντων, Καλόθετον τὸν πρωτοσεβαστὸν πέμψας, κατηγορεῖ τὴν ἀγνωμοσύνην, καὶ τὴν ἀποστασίαν, ἐπεχείρει τε πείθειν, μὴ τοιαῦτα κακουργεῖν, ἀλλὰ τηρεῖν τοὺς ὅρκους τοὺς πρὸς αὐτὸν καὶ τὰς συνθήκας, ἦκειν τε πρὸς αὐτὸν ἐκέλευεν, ὡς πάντα πράξων ἂν δέοιτο. Βατάτζης δὲ ἀπηγόρευε τὸ νῦν ἔχον ἔχειν πρὸς αὐτὸν; δεδοικέναι γὰρ ἀπερισκέπτως οὕτω καὶ χωρὶς ὄρκων πρὸς αὐτὸν ἔλθειν· οὐδὲ γὰρ ἐξήρνετο τὸ τῇ βασιλίδι περὶ τοῦ προσχωρεῖν αὐτῇ διαλεχθῆναι, μετὰ μικρὸν δὲ ἐπηγγέλλετο πρὸς βασιλέα πέμψειν, ὅρκους αἰτήσων ἀμνηστίας, περὶ τῆς ἀποστασίας. Ταῦτα δὲ σκήψεις καὶ προφάσεις ἤσαν· ἀλλὰ τὴν ἐκ Λυδίας; περιμένων στρατιάν, φενακίζεῖν ἐπεχείρει, ἀχρις οὐ δύναμιν κτιστάμενος βεβαίαν, πολεμήσει πρὸς ἐκεῖνον φανερώς. Βασιλεὺς δὲ ποιούμενος; περὶ πλείστου Βατάτζην ἔχειν, ἦν γὰρ λόγου ἀξίος ὁ ἀνὴρ, οὐ συνείσει μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐμπειρίᾳ καὶ τόλμῃ τῇ κατὰ τὰς μάχας, καὶ πᾶσαν σπουδὴν ἐπιδείκνυσθαι δεῖν οἰόμενος τοῦ μὴ Βατάτζην πρὸς τοὺς πολεμίους ἀποστῆναι. Τοῖς γὰρ ἐν Βυζαντίῳ οὕσιν ἀρχοῦσι πολλὴν συνήθει ἀτολίαν,

καὶ ἀπερίαν κατὰ τὰς μάχαις, Νικηφόρον ἐπεμπεν αὐθις τὸν Μετοχίτην, ὃς τὴν μεγάλου λογοθέτου ὕστερον τετμήτο ἀξίαν, ὄρκους κομίζοντα ἀμνηστῆς, καὶ ἕτερα ἄλλα ἐπαγγελλόμενον, ἃ ἐκεῖνος ἔφασκε βούλεσθαι πέμψας αἰτεῖν πρὸς βασιλέα. Μετοχίτης δὲ ἐπεὶ σαφῶς ἔγνω Βατάτζην ἀποστάντα βασιλεύει, ἥδη γὰρ καὶ ἡ Περσικὴ στρατιὰ κατὰ τὴν Τηρρίστασιν διέβαιναν ἐκ τῆς Ἀσίας, ἣν Βατάτζης ἐπὶ συμμαχίᾳ μετεπέμπετο, τάχιστα ἀναστρέψας, ἀπήγγελλε τὴν ἀποστασίαν βασιλεῖ· καὶ ὡς ἦδη καὶ συμμαχίαν ἔχων Περσικήν, τοῦ πολεμοῦ ἄσπιτο. Βασιλεῖ δὲ ἰδὼς μὲν αὐθις ἀναφαίνεσθαι δευῖν· συναπέστησαν γὰρ αὐτίκα Βατάτζη καὶ πόλεις οὐκ ὀλίγαι Θρακικαί, ὧν οἱ ἐκεῖνου ἦρχον συγγενεῖς βασιλέως ἐγκχευριχότος τὰς ἀρχάς. Ὅμως ἀναγκαιῶς καὶ αὐτὸς παρεσκευάζετο πρὸς μάχην, καὶ πέμψας μετεκαλεῖτο τοὺς στρατιώτας ἐκ τῶν πόλεων, αἷς ἦσαν ἐγκαθιδρυμένοι· αὐτὸς δὲ ἐσκέπτετο, ἥ ἤδη εἰσθέσθαι τὰ κατὰ τὸν πρὸς Βατάτζην πόλεμον, καὶ τῷ πεπεσθευκότι πρὸς ἐκεῖνον διελέγετο Νικηφόρῳ τῷ Μετοχίτῃ ἐπὶ κλίνης ἀνακειμένος, νυστάξας δὲ ἐπὶ μικρὸν, ὕπνῳ κατελήφθη μεταξὺ διαλεγόμενος περὶ Βατάτζης· ἰδὼς δὲ ὄρνεν κατὰ τοὺς ὕπνους, νεανίσκουσ δύο τινὰς καλλίστους κάλλει, πέλτον φοινικοῦν ἔχειν, ἣ χρυσοῦς ἐντετύπωτο σταυρὸς ἐπὶ τὰ τέσσαρα διήκων ἄκρα. Ἐγγράπτο δὲ καὶ περὶ τὸν σταυρὸν γράμμασι καὶ αὐτοῖς χρυσοῖς, Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ. Ὡς φέροντες οἱ νεανίσκοι, περιεκάλυπτον τὸν βασιλέα. Ταῦτα μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς ἰδὼρα κατὰ τοὺς ὕπνους· καὶ ἐξυπνος γενόμενος, διηγείτο τοῖς παροῦσιν· ἰδὼς δὲ αὐτοῖς τε καὶ βασιλεῖ, ἀγαθοῦ τινος τὸν δνειρον εἶναι μηνυτήν· ἐλέγετο δὲ ὡς τῆς αὐτῆς ὥρας Βατάτζης ἀνήρητο ὑπὸ Περσῶν· οὕτω γὰρ ἐξετάζοντι ἐμνηνύστο ὕστερον τῷ βασιλεῖ. Ὁ γὰρ Βατάτζης ἐπεὶ οἱ Πέρσαι παρήσαν, ὅτι μὲν πρὸς Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα πόλεμον ἀνήρητο, οὐκ ἰδέσθαι· τοῦτο δὲ μόνον ἔφασκεν, ὡς ἠγγήσοιτο ἐπὶ λεηλασίᾳ· οἰόμενος εἰ ἐπαγάγοι ταῖς ὑπὸ βασιλέα πόλεσι καὶ ἐπιδειξίῃ διεσκεδασμένους· ἀνθρώπους, καὶ βοσκήματα πολλὰ, ἐπιθυμίᾳ κέρδους αἰρήσεσθαι καὶ τοὺς βαρβάρους τὸν πρὸς βασιλέα πόλεμον. Τοῦτο δ' ἐναντίως ἀπέβαιναν ἢ ἐκεῖνος ὤτετο. Ὡς γὰρ ἐγένετο ἐπὶ Γαρέλλαν, καὶ ἐπέτρεπε τὴν λείαν πολλὴν ὄρωμένην ἀνθρώπων ὁμοῦ καὶ βοσκημάτων, οἱ Πέρσαι μὲν ἠρώτων, εἰ μὴ ὑπὸ Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα ἡ χώρα εἴη. Τοῦ δὲ ἐξειπόντος· τὸ ἀπόβρῆτον καὶ παραινούντος πολυπραγματεῖν μηδὲν ἄλλ' ἐμπίπασσαι τῶν ἀνδραπέδων, οἱ βάρβαροι ἀγανακτήσαντες πρὸς τὴν ἀπάτην, ὅτι μηδὲν εἰδότες ἐπὶ βασιλέα ἦγαγε, καὶ δυσχεράναντες ὑπὲρ ἐκείνου, Βατάτζην μὲν ἀποκτείνουσι αὐτίκα· τοὺς ἄλλους δὲ Ῥωμαίους ὅσοι συνῆσαν ἐξανδραποδίσαντες, καὶ τὸν υἱὸν, ἀνεχώρησαν ἐπ' οἴκου μηδὲν ταῖς ὑπὸ βασιλέα πόλεσι τελοῦσας λυμηνάμενοι. Βατάτζης μὲν οὖν τοιαύτην ἔδωκε δίκην τῆς ἀγνωμοσύνης. Αἱ δὲ συναποστᾶσαι πρότερον ἐκείνῳ πόλεις, καὶ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτήν οὐ προσεχώρησαν τῷ βασιλεῖ, ἀλλὰ μέχρι πολλοῦ ἐπολέμησαν ἀντέχουσαι. Ἐξ ἐκείνων τε τῶν

Batatzem ab imperatore descivisse (jam enim maius Persica pro subsidio ab illo evocata, Teristasin ex Asia transierat) citissime reversus ei defectio- nem narrat, et jam Persico fidenter auxilio, ad bellum aggredi. Imperatori calamitas redintegrari videbatur; una enim cum Batatze non paucae urbes Thraciae (quas imperatoris auctoritate ejus cognati regebant) desciverant. Nihilominus se quoque bello necessario instruebat, militesque e praesidiis advocabat, et qua ratione id bellum administraret, tacitus secum volutabat; cumque Nicephoro Metochite, qui legationem obierat, in grabatulo requiescens disserebat. Aliquandiu autem inter colloquendum dormitans, somno consopitus est; quo visus est videre duos adolescentes pulcherrimos, tenentes vestem stragulam, colore Phoeniceam, super qua expressa crux aurea, ad quatuor ejus angulos pertingens. Circum crucem scriptum erat litteris aureis, Jesus Christus vincit. Eam vestem affrentes illi adolescentes, imperatorem dormientem cooperiebant. Hoc visum experrectus astantibus refert, qui (ut etiam ipse) boni quippiam portendere hoc somnium conjectarunt. Ferebatur porro, Batatzen ea ipsa hora a Persis interfectum, ut indaganti postea imperatori significatum est. Etenim ille Persis jam praesentibus, se bello Cantacuzenum persequi non indicarat; hoc solum dixerat, eos ad populandum velle ducere; putans, si ad urbes imperatoris illos admovisset, hominesque, et pecora sparsa ostentasset, cupiditate praedarum etiam Barbaros in imperatorem pugnatu- ros. Qua in re eum sefellit opinio. Ut enim apud Garellam opimam hominum pecorumque pradam eis concessit, Persae quaesierunt, eequid sub Cantacuzeno esset illa regio. Batatze quod cecelarat aperiente hortante que ne essent curiosi, sed quantum liberet mancipiorum raperent, Barbari ob fraudem stomacho exardescentes, quod inscios contra imperatorem duxisset, et propter eum indignati, homini mox ferro vitam eripiant. **665** et Romanos ejus milites ad unum, simulque filium captivos abducentes, subjectisque imperatori oppidis nihil damnorum dantes, domum recedunt. Batatzes igitur tali poena scelus suum expiavit. Civitates apostatrices post ejus quoque mortem diu restiterunt. In his qui Emphyriten tenebant praesidiarii, praefectum suum Archontitzen nomine comprehendunt, et cum ipso castello imperatrici dedunt, adeptique impunitatem, domos abeunt. At Joannes Apocuchus magui duris frater, nocte praeter opinionem adveniens, Rhegium produione capit, et imperatoris praesidium ejicit. Idem congregato jam qui adversus Batatzen colligebatur exercitu, Byzantios adoriundos deerevit. Sequebantur illum Hierax, cohortem praesidiariam Tzernomiano adducens, et Paraspondylus: cui mandavit imperator, ut quantum esset militum Adrianopoli, duceret, praeter Branum, Mugdupham, et Phrangopolium, primus ibidem seditionis auctores, multorum-

que imperatoris studiosorum interemptores. Consilium fuit, ne timore tantum, frustra que ac temere non tam duci, quam trahi viderentur : nam ad militiam omnino inexercitati erant : nec multum eorum dissimiles, qui nec sciunt quidem aliquando arma exstitisse. Hac itaque mente imperator tres illos relinquere Paraspondylo præcepit. Is ignorans ut aiebat unde insinctus, Phrangopulum tametsi gravi morbo, nempe sacro igni totum, sequi cogit. Quem in castris intuitus imperator, Paraspondylum non de inobedientia solum, sed insuper de crudelitate objurgavit, qui hominem tam vehementer ægrotum, et quidem jussus nihil ei molestiarum exhibere, in castra deduxisset. Paraspondylus et inobedientiam confiteri, et veniam precari ; neque enim scire, quomodo hæc sibi mens injecta fuerit, sed quamvis expeditionem multis deprecantem, sequi compulsius. Imperator Phrangopulum morbi causa miseratus, medicis præsentibus curandum commisit : ipse ad pontem Cameli procedens, rursum ibi castra fecit, et cum amicis qui erant Byzantii, de urbe sibi tradenda, si fieri posset, occulte egit. Illi portam Xylocerci dictam (57), multis abhinc annis obstructam perfossuros, eumque introducturos receperunt. Post intervallum temporis quemdam familiarem suum Byzantinum in castris conspicatus Phrangopulus, quid **666** eo venisset, et quandiu esset, ex quo Byzantio discessisset, sciscitatur. Ille et pristinum Phrangopuli odium in imperatorem, et egregiam erga se fidem haud nesciens, existimansque manibus et pedibus conatus suos adjuturum, statim arcanum cum eo communicat. Ab archontibus qui essent Byzantii promissis uberimis illectum, huc se contulisse, habereque beneficium, quod si posset imperatori admovere, eum enecaret. Sextum jam mensem in hoc misere laborare, nec unquam perficiendi occasionem invenire. Nunc autem perseverantiam ac tolerantiam suam, quæ in coquos imperatoris eum allegerit, ad rem tanto studio quesitam semel transigendam occasionem offerre. Ideo sibi gratulari vehementer cum ita occiderit, ut ipse sibi subservire queat, et paria apud Archontas promereri beneficia, ac paratum esse, vel illa ipsa vespera pharmacum imperatori in cæna miscere. Velle deinde Byzantium fugam capessere, et admonebat, uti secum aufugeret. Sic ille secreta sua enuntiabat, quod Phrangopulum odio imperatoris affectum crederet. Phrangopulus simulare rogareque, ut et sibi venenum ostenderet : qui confestim nihil infidum suspicans ostendit. Phrangopulus ubi pharmacum in manibus habuit, reposcenti non reddidit. Veneficus ratus id quod erat, se deceptum, et timens ne caperetur, exemplo fuga se subduxit. Phrangopulus venenum im-

A πόλεων καὶ τῶν Ἐμπυρίτην ὄντες κατέχουσα φρουρά, τὸν ἄρχοντα συλλαβόντες· σφῶν Ἀρχοντίεζην προσαγρευόμενον, αὐτὸν τε παρέδοσαν βασιλεῖ· καὶ τὸ φρούριον. Καὶ τυχόντες ἀδείας, εἰς τὰς οὐκίας ἐπανήλθον. Ἰωάννης τε Ἀπόκαυχος, ὁ τοῦ μεγάλου δουκὸς ἀδελφός, ωκτὸς ἐπελθὼν, τὸ Ἔγγιον εἰς προδοσίαν, καὶ τὴν βασιλείαν ἐξήλασε φρουράν, Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ ἡ στρατιὰ διὰ τὸν πρὸς Βατάτζην πύλεμον ἤδη ἠθροισμένη ἦν, ἐδόκει δεῖν Βυζαντίου· ἐπεθεῖν· συνείποντο δὲ αὐτῷ Ἰέραξ τε τὸν Ἐκτζερνομιάνου λόχον ἄγων, καὶ Παρξσπονδύλος· ὃ προσέταττεν ὁ βασιλεὺς, τοὺς στρατευομένους· κατὰ τὴν Ἀδριανοῦ πάντας ἄγειν πλὴν Ἡράνου, καὶ Μουγδουφῆ, καὶ Φραγγοπούλου, οἱ τῆς ἐν αὐτῇ στάσεως ἦρξαν πρώτως, καὶ πολλοὺς διέφθειραν τῶν προσεχόντων βασιλεῖ· σκοπὸς δὲ ἦν αὐτῷ, ἵνα μὴ δοκῆ διὰ φόβον ἐφέλκεσθαι εἰς ἡμῶν καὶ μάτην· πρὸς γὰρ στρατείας παντάπασιν ἀνάσχητοι ἐκείνοι ἦσαν· καὶ οὐδενὸς ἄμενον διακαίμενοι τῶν οὐδὲ ὃ τί ποτε εἰσιν εἰδῶτων ὄπλα. Βασιλεὺς μὲν οὖν τοιαύτην γνώμην ἔχων, ἐκέλευε Παρασπονδύλῳ μηδεὶνα τῶν τριῶν ἐκείνων ἄγειν· ἐκεῖνος δὲ ὡς ἔλεγεν ἀγνοῶν ὄθεν εἰς τοῦτο ἀναχθεῖν, τὸν Φραγγόπουλον καὶ τοινοῦντα νόσον δεινὴν· ἐρυσίπτελας γὰρ ἦν, ἠνάγκασε συνέπεσθαι. Ὅν ἰδὼν ὁ βασιλεὺς ἐνδοατρίβοντα τῷ στρατοπέδῳ Παρασπονδύλου κατηγόρει πρὸς ὀργήν, οὐκ ἀπίθειαν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὠμότητα, ὅτι νοσοῦντα ἀνθρώπον οὕτω δεινῶς ἄγει πρὸς τὸ στρατόπεδον, καὶ τοὶ κλεισεθεῖς μὴδὲν παρενοχλεῖν· ὁ δὲ, τὴν τε ἀπίθειαν ὠμολόγει, καὶ συγγνώμης τυχεῖν ἐδείκτο· μὴδὲ γὰρ εἰλέναι ὄθεν κινήσειν πρὸς τὸ τοιοῦτον· καὶ τοὶ τῆς στρατείας ἀρεθῆναι πολλὰ δεδόμενον ἐπίσθαι καταναγκάζειν. Βασιλεὺς δὲ τῆς νόσου τὸν Φραγγόπουλον οἰκτείρας, ἐκέλευε τοῖς συνοῦσιν ἰατροῖς πρόνοιαν αὐτῷ ποιῆσθαι, αὐτὸς δὲ παρὰ τὴν τοῦ Καμήλου γέφυραν ἐλθὼν, αὐδὲ ἐστρατοπεδεύετο, καὶ διελέγετο κρύφα τοῖς ἐν Βυζαντίῳ φίλοις, εἰ δύναιντο τὴν πόλιν αὐτῷ παραιδόναι, ἐπηγγέλλοντό τε καὶ αὐτοὶ τὴν τῆς Εὐλοκέρκου λεγομένην πύλιν ἐκ πολλῶν ἐτῶν ἀπυροδομημένην διορύξαντες εἰσάγειν. Οὕτω καὶ τοῦ χρόνου τριβορένου τινὰ τῶν ἐκ Βυζαντίου γνωρίμων ὁ Φραγγόπουλος ἰδὼν ἐν στρατοπέδῳ διατρίβοντα, ἠρώτα τὴν αἰτίαν, καὶ ἦν ἀφίκοιτο, καὶ εἰ πολὺς εἴη χρόνος, ὅσος ἀποσταίη Βυζαντίου. Ὁ δὲ, τὸ τε πρὸς βασιλέα ἔχθος Φραγγοπούλου πρότερον εἰδὼς, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν φιλίαν, καὶ νομίμας προθυμότητας συναγωνεῖσθαι πρὸς τὴν ἐπιχειρήσιν αὐτῷ, ἀπεκάλυπτεν αὐτίκα τὸ ἀπόρρητον· καὶ παρὰ μὲν τῶν ἐν Βυζαντίῳ ἔλεγεν ἀρχόντων πεπεισθαι ἐνθάδε ἔχειν μεγάλη εὐποίησιν ἐπιγγελαμένων· δηλητήριον δὲ ἔχειν, ἵν' εἰ δύναίτο ἀνέλοι βασιλεὺς προσαγαγῶν· ἔκρινε δὲ ἡδὴ μῆνα ἐπὶ τούτῳ προσταλαίπωρόντα, μὴδέποτε καιροῦ ἐπιτυχεῖν. Νυνὶ

#### Jacobi Pontani notæ.

(57) Ex viginti tribus portis Constantinopolis, ut refert Leunclavius, undecima nominatur Xylocercos, sic dicta, quod artifices eam sruentes, magna in fundamento aquæ reperta copia, lignis plurimis, et

palis in aqua defixis, lapides injecerint, atque ita demum ædificii fundamentum firmum effecerunt, ut est in libro *De ædificiis urbis*.

δε αὐτὸν ἢ προσεδρία καὶ ἡ καρτερία, τοῖς μαγε-  
ροις ἐντάξασα τοῦ βασιλέως καιρὸν παρέχειν τὸ  
σπουδαζόμενον ἀνύειν. Διὸ καὶ μάλιστα συνήδασθαι  
αὐτῷ, ὅτι οὕτω συντυχόν, συγκατεργάζεται αὐτῷ  
ἓνα καὶ τῶν ἰσῶν εὐεργετημάτων τύχη παρὰ τῶν  
ἀρχόντων· Ἐλεγε τε παρεσκευασμένους εἶναι ὡς τῆς  
ἑσπέρας ἦδη ταύτης τῷ βασιλέως δειπνῶ τὰ φάρ-  
μακα κεράτων. Ἄμα δὲ βούλεσθαι, καὶ πρὸς  
Βυζάντιον ἀποδιδράσκειν, παρήναι τὴν συνέπρασθαι  
καὶ αὐτόν. Οὕτω μὲν οὖν ἐκεῖνος ἐξείπε τὸ ἀπόρ-  
ρητον, ἐθραίνειν οἰηθεὶς Φραγγόπουλον τῷ βασιλεῖ· ὁ δὲ,  
ἰδοὺς πρὸς τὴν πράξιν ἦδεσθαι, καὶ βούλε-  
σθαι καὶ συνεργεῖν· ἰδεῖτό τε καὶ αὐτῷ τὰ φάρμακα ἐπιδεικνύ-  
ναι, ὃ δ' ἐπεδείκνυεν αὐτίκα, οὐδὲν  
περὶ ἐκείνου φαῦλον ὕπαιπτετικῶς. Ἐπει δὲ εἶχεν ἐν  
χερσὶν ὁ Φραγγόπουλος τὰ φάρμακα, οὐκ  
ἀπέδιδου ἀπαιτοῦντι· νομισας, δὲ ὅπερ ἦν, ἐξηπατήσθαι,  
καὶ δεῖσας μὴ ἄλλῳ, ἀπεδίδρασκεν αὐτίκα.  
Φραγγόπουλος δὲ τὰ φάρμακα ἔχων, ἦκε πρὸς βασιλέα,  
καὶ ἐπεδείκνυέ τε καὶ διηγείτο οἷα περὶ τοῦ  
πράγματος συμβαίη, ἰσχυρίζετό τε, ὡς ἀσχηθῆναι  
περὶ τὰ φάρμακα, τὸν ἐπιβουλεύοντα ἐφῆ διαδρά-  
ναι. Βασιλεὺς δὲ τὴν περὶ αὐτὸν κηδεμονίαν τοῦ  
θεοῦ θαυμάσας, ὅτι καὶ ἔδδοκει Παρασπόνδουλος  
δεδρακέναι ἀπειθῶν, ταῦθ' ὑπὸ θεοῦ τῆς εἰς αὐτὸν  
ἐνεκα προνοίας ὑπόνομητο, καὶ πολλὰς τῆς σωτηρίας  
χάριτας ὁμολογήσας, τὰ φάρμακα μὲν ἐκέλευε  
κατορύττειν, ἓνα μὴ τις ἀνθρώποις, ἢ κτήνεσιν  
ὑπ' αὐτοῦ βλάβη προστριβαίη. Φραγγόπουλος δὲ  
ἡμεῖθεο εὐεργετήσα· ἀξίως τῆς εὐνοίας.

## 667 CAPUT XCI.

*Hierax necem imperatoris promittit. Ejus rei nuntiis non credit imperator. Postea credens, Hieracem officii admonet. Negat ille factum. Creditur. Denuo cum Byzantiis agit perfidus, et idem facit quidam Paraspondylus, qui Hieracem prodiit duabus de causis. Hierax in pugna vulneratur, ab imperatore visitur; molliter reprehensus iterum se innocentem esse mentitur. Byzantium fugit. Quomodo se Byzantiis de caede non obita excusarit. Paraspondylus ad imperatorem transfugit. Amici imperatoris prodiit, ad eum se recipiunt. Imperator Selybriam rediit. Hierum pene occupatum, ac mox per negligentiam amissum.*

Ἰέραξ δὲ, ἣν μὲν αἱ δύσσοις βασιλεῖ. Τότε δὲ τὴν  
στρατοπέδου ἐπιτετραμμένους φυλαχῆν, ἔπει μετὰ τοῦ  
ὕπ' αὐτὸν λόχου ἔγγυς διενυκτέρας Βυζαντίου, τοὺς  
μὲν ἄλλους ἀφῆκε στρατιωτῶν φυλάττειν ἀγρυπνοῦν-  
τας· αὐτὸς δὲ ἓνα τῶν οἰκετῶν ἔχων ὅστις τὰ ἀπόρ-  
ρητα αὐτῷ συνῆδει, Βυζαντίου τε ἐγένετο ἐντὸς, καὶ  
διαλεχθεὶς τοῖς ἀρχουσι, καὶ ἐπαγγεῖλάμενος ἀπο-  
κτείνειν βασιλέα, αὐθις ἐξελθὼν, μετὰ τῶν ἄλλων  
ἦκε στρατιωτῶν εἰς τὸ στρατόπεδον. Βασιλεῖ δὲ οἱ  
φίλοι, τὰ περὶ Ἰέρακος αὐτίκα ἐποίησαν ὄνεια· ὡς  
ταύτης τῆς νυκτὸς ἐντὸς γένοιτο Βυζαντίου καὶ τοῖς  
ἀρχουσι διαλεχθείη, παρήνουν τε φυλάττεσθαι τὸν  
ἀνδρα. Βασιλεὺς δὲ ᾤετο αὐτοὺς ἐξηπατήσθαι· ἔφα-  
σκε τε πρὸς οὓς ἐθάρρει τὰ τοιαῦτα, ὡς τοῖς ἀρχουσι  
πρὸς ἀπάτην ὁ περὶ Ἰέρακος διαδοθείη λόγος, ἕτερόν  
τινα εἰσαγοῦσιν, ἵν' ἢ αὐτὸν ἐγὼ διὰ θωμάς κακῶς  
πυθόμενος, ἢ ἐκεῖνος δεῖσας περὶ αὐτοῦ, ἀποσταίη  
πρὸς ἐκεῖνους. Ὅς δὲ οἱ φίλοι ἰσχυρίζοντο εἶναι  
ἀληθῆ τὰ εἰρημῆνα, τῶν προτέρων λόγων ἀνεμίμνη-  
σκεν ὁ βασιλεὺς μεταπεμψάμενος Ἰέρακα, καὶ τῶν  
συνθηκῶν, καὶ τῶν ὀρκῶν, οὓς παρείχετο μηδέποτε  
ἀγνωμονῆσειν· αὐθις τε τὴν ἰσην αἴρσαν προὔθειε,  
καὶ παρήναι εἶπε βούλοιο βασιλεῖδι προσχωρεῖν μὴ  
λάθρα, ἀλλὰ φανερῶς συνταξάμενον ἀναχωρεῖν· οὐ  
γὰρ αὐτὸν κωλύσειν πρὸς οὐδέν. Αὐτίκα δὲ ἐκεῖνος  
ὤμνυε φρικώδεις ὄρκους μηδὲν αὐτῷ τῶν κατηγορου-  
μένων συνεῖναι, ἀλλὰ τοῖς τε προτέροις ὄρκοις ἐμ-  
μένειν ἀκριβῶς καὶ ταῖς συνθήκαις, καὶ τὸ αὐτῷ  
συνεῖναι τοῦ παντός· τιμᾶσθαι· πλειονός δὲ ἀσφαλείας

At vero Hierax perpetua quadam in imperato-  
rem mal-volentia suffusus, tum mandatis sibi  
castrorum excubiis, quoniam cum agmine suo  
prope Byzantium pernociabat, excubitoribus reli-  
ctis, ipse uno famulo secretorum conscio prose-  
quente, urbem subiit, et collocutus cum archontibus,  
pollicitusque imperatorem necaturum regres-  
sus inde, cum aliis militibus suis in castra venit.  
Imperatori quid Hierax fecerit, amici ex urbe pro-  
tinus significavit: quemadmodum scilicet nocte  
præcedente intus cum archontibus sermonem con-  
tulerit, monentes, ut caveret sibi ab homine. Im-  
perator illos falli ratus, ait iis, quorum in talibus  
fidem expioraverat, ab archontibus versute rumo-  
rem sursum esse, ut eo audito, ipse in illum  
exempla ederet, aut ut ille sibi timens, ad eorum  
partes transiret. Sed postquam amici eadem con-  
firmarunt, imperator Hierace accito, dictorum  
paeticque, ac juramenti quod dedisset, nihil se sce-  
leris de cætero facturum admonuit, eandemque  
quam prius optionem proposuit, hortatus, si vellet  
imperatrici militare, ne furtim a se, sed palam  
valedicens recederet; nullo enim modo impeditu-  
rum. Statim ille tremendum sacramentum dicit,  
nihil ejus sibi esse conscium, quod objiceretur,  
pactumque ac juramentum prius servare sedulo, et  
si imperatori adhæreat, in eo sibi esse omnia.  
Hinc imaginem præclari martyris Christi Georgii  
(58) fidei suæ, sinceræque erga imperatorem volun-

Jacobi Pontani notæ.

(58) Nota ritum, et simul venerationem sancti Georgii, qui et apud nos Germanos magno in ho-  
nore est.



tatis quoddam pignus dedit. Hinc imperator mox auspicionem deposuit. Hierax non diu post iterum captata occasione Byzantium cum archontibus denuo colloquendi causa intravit. Eadem nocte Paraspondylus alius a praefecto Adrianopolis, ob similem causam verba cum iisdem habiturus, in urbem venit; nam et antea clandestine **668** de nece imperatori inferenda cum illis egerat. Ubi autem fortuito et Hierax affuit, portis adhuc clausis, inter alios multos Paraspondylum non agnovit. Is vero Hieraci simile facinus molienti invidens, illumque prodere statuens, clam accedit: pilos de cauda ejus equi praescindit, ut sic hominem apud imperatorem signum facinoris conspicuum pilos illos proferendo, manifeste coargueret, cujus proditionem sibi bifariam commodaturam credebat, nempe ut Hieracem in re tanti momenti, tamque ardua amplius antagonistam non haberet, ab imperatore vita multatam scilicet; et ob tam insigne benevolentiae suae documentum liberius securum adire, atque ita facilius eum jugulare posset; cogitabat enim, ut perhibebant, in dormientem stricto ense irruere. Prima luce amici iterum imperatorem faciunt certiozem, Hieracem noctu ingressum denuo Byzantium, cum Archontibus sermonem miscuisse. Paraspondylus ipse quoque defectionem Hieracis, et insidias nuntiat, et pilos caudae equinae ostentans affirmat, se etiam prius suspectum habuisse: sed ne forte ex falsa suspicione mentiretur, timuisse, ideoque ad portam Byzantii abiisse, et inter alios ignotum latuisse. Eodem Hieracem venisse seque pilos caudae jumentum ejus pro evidenti indicio, ita ut non animadverteretur, abstulisse, in sum portis reclusis, cum intus fuisset, rursum exivisse. His auditis, quid Hieraci faceret apud animum disquirebat imperator. Disquirenti nuntiatur, globum Byzantio erupisse, qui cum aliquot de ejus exercitu confligat. Latini siquidem ex Germanis quidam pauci, Byzantii manentes, in quosdam imperatorios egressi inciderant, in quibus et Hierax: consertiusque manibus, nec de Romanis, nec de Latinis quisquam, aut cecidit, aut vulneratus est, solus Hierax duobus acceptis vulneribus equum amisit, et quin caperetur, parum absuit, quem postea supervenientes imperatorii servarunt, sauciumque in castra perduxerunt. Ad cujus tabernaculum accedens imperator, videret, monebat, ne forte Georgius Christi martyr ejus in se insolentem temeritatem castigans (quod cum sponso-rem dedisset, rursum se vitiose, et improbe factis astringeret) vulnerari permisisset. Ille idem quod ante affirmare, injuria in se suspicionem commoveri. Nocte sequenti, quoniam se proditionis manifestum videbat, Byzantium aufugit; ubi interrogatus, cur promissa non perfecisset, respondit, **669** conatum quidem nunquam, opportunitatem semper sibi defuisse, imperatore non secus sibi cavente, quam si cogitata ejus perspiceret: et metuisse, ne deprehensus, sanguine donnas daret.

Ἐνεκα ἐν τῷ παρόντι, καὶ τοῦ μεγάλου τοῦ Χριστοῦ μάρτυρος εἰκόνα παραίχεται Γεωργίου πίστεως; ἐνεχυρον καὶ τῆς περὶ αὐτὸν ἀδύλου γνώμης. Βασιλεὺς μὲν οὖν ἐπαύσατο αὐτίκα ὑποπτέων. Ἴεραξ δὲ μετὰ μικρὸν αὖθις; καιρὸν ἐπιτηρήσας, ἤλθε πρὸς Βυζάντιον, ὡς αὖθις τοὶ ἄρχουσι διαλεξόμενος. Τῆς αὐτῆς δὲ νυκτὸς, καὶ Παρασπόνδουλος τις ἕτερος; παρὰ τὸν ἄρχοντα τῆς Ἀδριανουῦ, τῆς ὁμοίας ἔνεκα αἰτίας πρὸς Βυζάντιον ἀφίκτο τοῖς ἄρχουσι διαλεξόμενος· ἦν γὰρ καὶ πρότερον διειλεγμένος κρύφα περὶ τοῦ βασιλέα ἀποκτείνειν. Ἐπεὶ δὲ καὶ Ἴεραξ ἀφίκτο κατὰ τύχην, καὶ ἔτι αἱ πύλαι ἦσαν κεκλεισμέναι, Ἴεραξ μὲν καὶ ἄλλων πολλῶν παρόντων οὐ διέγνω Παρασπόνδουλον. Ἐκείνος δὲ φθονήσας Ἴερακι τοῦ τοῖς ὁμοίοις ἔγχειρῆν, καὶ προδίδόναι διανοηθεὶς, λάθρα προσελθὼν τῆς οὐρᾶς ἀπέτεμε τοῦ ἵππου τρίχας, ἵ' εἴη σαφῶς ἐλέγχειν ἐπὶ τοῦ βασιλέως δείγμα φανερὸν τῆς κακουργίας τὰς τρίχας παρεχόμενος· ὤρετο γὰρ πρὸς ἀμφοτέρω αὐτῷ λυσιστελεῖσιν τὴν ἐκείνου προδοσίαν· Ἴερακά τε γὰρ οὐκέτι ἔξαι ἀνταγωνιστὴν περὶ πράγματος οὕτω μεγάλου, διεφθαρμένον ὑπὸ βασιλέως· καὶ αὐτὸς ἀφυλακτοτέρῳ μᾶλλον ἐντυχεῖν τῷ βασιλεὶ διὰ τὴν δοκοῦσαν εὐνοίαν, καὶ ῥᾶν κατεργάσασθαι τὸν φόνον· διανοεῖτο γὰρ, ὡς ἐλέγχετο, ὑπνοῦντι ἐπιτίθεσθαι βασιλεὶ καὶ ἀποκτείνειν· ἄμα δὲ ἡμέρᾳ, οἱ τε φίλοι βασιλεὶ ἐμήνουν, ὡς αὖθις Ἴεραξ εἰσέλθοι Βυζάντιον τῆς νυκτὸς, καὶ τοῖς ἄρχουσι διαλεχθεῖη. Καὶ Παρασπόνδουλος ὁμοίως; τὴν τε ἀποστασίαν ἐμήνυεν Ἴερακος, καὶ τὴν ἐπιβουλήν, καὶ τὰς τρίχας ἐπεδείκνυε τοῦ ἵππου, ἔφρασε δὲ ὡς ὑποπτέουσι μὲν καὶ πρότερον αὐτὸν, δεῖσας δὲ μὴ καταψεύδοιτο αὐτοῦ μὴ ὑποπτέων ἀληθῆ παρὰ τὴν Βυζαντίου πύλῃν ἀφικέσθαι, καὶ τοῖς ἄλλοις συνεῖναι ἀγνοούμενον· ἀφικομένου δὲ Ἴερακος, αὐτὸν μὲν ἀνεπαίσθητος τοῦ ἵππου τὰς τρίχας ἀφείλεσθαι, ἵ' εἴη τεκμήριον ἔναργές· Ἐκείνον δὲ τῶν πυλῶν ἀνοιχθεῖσων, ἐντὸς γενόμενον, αὖθις ἐξελεῖν. Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ τοιαῦτα ἤκουσεν, ἐσκέπτετο περὶ Ἴερακος; ὅ τι γρήσαιο. Σκεπτικμένῳ δὲ αὐτῷ; ἠγγέλλετο, ὡς Βυζαντίου ἐξελθόντα στρατιὰ, συμπλακείη· τιτὶ τῶν βασιλέως. Λατῖνοι γὰρ ὄλλοι τινὲς ἐκ Γερμανῶν ἐν Βυζαντίῳ διατρέποντες, ἐξελεθόντες; τιτὶ τῶν βασιλέως περιέτυχον, ἐν οἷς καὶ Ἴεραξ ἦν· καὶ μάχης συναφθείσης, οὐτε τῶν Ῥωμαίων, οὐτε τῶν Λατίνων πίπτωκεν οὐδεὶς, οὐτε μὴν ἐτραυματίσθη· Ἴεραξ δὲ μόνον δις τραυματισθεὶς, ἀπέβαλε τε τὸν ἵππον, καὶ αὐτὸς ἤλθεν ἐγγὺς ἀλῶναι· αὖθις δὲ ἐπελθόντες οἱ βασιλικοὶ, ἀνεσώσαντό τε, καὶ πρὸς τὸ στρατόπεδον ἤγον τραυματίαν. Βασιλεὺς δὲ πρὸς τὴν σκηνὴν ἐλθὼν ἐν ἧ διήγε, σκοπεῖν ἐκέλευε μὴ Γεώργιος ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς τῆς εἰς αὐτὸν παροιτίας σωφρονίζων, ὅτι περ ἐγγυθητὴν παρεσχημένος, αὖθις τῆς φάουλαις καὶ πονηροῖς ἔργου ἐκδίδοι ἐαυτὸν, εἴσε τραυματισθῆναι· ὁ δ' αὖθις τὰ ἴσα τοῖς πρότεροις ἰσχυρίζετο, ὡς ἀδίκως ὑποπτέουτο. Νυκτὸς δὲ ἐπέλθούσης, ἐπεὶ ἠσθάνετο οὐκ ἀγνοούμενος, ἤγετο εἰς Βυζάντιον ἀποδρά· ἐρωτώμενος δὲ τὴν αἰτίαν, εἶπεν οὐ τελείσει τὰ ὑπεσχημένα, ἀεὶ μὲν ἔφρασεν ἐπινοεῖσιν, καιροῦ δὲ οὐδέποτε τετυχημένα, φυλάττω-

μένου βασιλέως, ὡσπερ ἂν εἰ συνῆδει αὐτῷ τοὺς λο-  
γισμοὺς, καὶ δεδοικέναι μὴ κατάρωρος γινόμενος  
ἀπόληται· ἐδέχθη μὲν τοι παρὰ βασιλῆος μάλιστα  
ἠδῶς, καὶ τῶν κατὰ Θράκην πόλεων αἱ Βατάτζη  
συναπέστησαν, ἄρχων ἀπεδείχθη. Μετὰ μικρὸν δὲ  
φωραθεὶς καὶ Παρασπόνδυλος ἐπιβουλεύων βασιλεῖ,  
ἀπεδίδρασκε πρὸς βασιλῆα, καὶ οἱ τὰ βασιλείω; ἔν-  
δον πρᾶσσοντες, μηνυθείσης τῆς ἐπιβουλῆς, δεήσαν-  
τες καὶ αὐτοὶ ἀπεδίδρασκον πρὸς βασιλῆα. Βασιλεὺς  
δὲ ἐπεὶ ἦ τε ἔνδον πεφώρατο ἐργασία, καὶ ἐκτὸς οὐ-  
δὲν ἦν, ὃ τε λυπήσει Βυζαντίους, ἀνεξεύγουν εἰς  
Φηλυμβρίαν. Ἐκεῖσε δὲ παρασκευασάμενος, καὶ στρα-  
τιώτας τριακοσίους ἔχων ἐπιλέκτους, νυκτὸς ἀφίκετο  
πρὸς Ἱερὸν, τὴν κατὰ τὸ στόμα τοῦ Πόντου κειμέ-  
νην πόλιν ἐπαχόμενος, καὶ κλίμακας, τῶν ἔνδον μὲν  
τοὶ οὐδαίς συνέρραττον αὐτοῖς· ἀλλὰ καθ' ἑαυτοῦς  
ἐπεχείρουν τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως. Λαθόντες δὲ τοὺς  
ἔνδον, τὰς τε κλίμακας προσηρέιδον τοῖς τείχεσι,  
καὶ αὐτῶν ἀνέβαινον οὐκ ὀλίγοι. Ἐπεὶ δὲ ἔνδον ἦσαν,  
τὴν νίκην διεφθειραν ὑπ' ἀβουλίας. Οὕτε γὰρ ἐφι-  
σταντο τοῖς τείχεσιν ἄδειαν παρεχόμενοι καὶ τοῖς  
ἄλλοις ἀναβαίνειν, οὐτ' ἐπεὶ κατέβαινον ἔνδον ἀπὸ  
τῶν τειχῶν, διανοιγνύναί τὰς πύλας καὶ τοῖς ἄλλοις  
στρατιώταις ἔθεντο διὰ σπουδῆς· ἀλλὰ πάντων τῶν  
δεόντων ἀμελήσαντες ἐτρέποντο ἐφ' ἄρπαγὰς, οἴμε-  
νοι βεβαίως ἤδη τὴν πόλιν ἔχειν· οἱ ἔνδον δὲ ἐπεὶ  
ἤσθάνοντο τοὺς πορθοῦντας, ἠμύοντο ἀναθαρσῆσαν-  
τες, καὶ ἀναβάντες ἐπὶ τῶν τειχῶν, τὰς τε κλίμακας  
ἀπεσκευάζοντο συνθλῶντες, πλείους τε ὀλίγοις ἐπιόν-  
τες, καὶ ἐγχώριοι πρὸς ξένους κατέστησάν ἐν χρῶ-  
κινδύνου, ὅμως οἱ βασιλεὺς εὐρώστως ἀμυνόμενοι,  
ἐδιάσαντό τε τοὺς Ἱερεῖους πρὸς τὴν ἀνοδὸν, καὶ  
διεξέπιπτον ἀπὸ τῶν τειχῶν, ἧ ἕκατος συντύχη  
διακινδυνεύοντες, καὶ ἡ πόλις μὲν τοῦτον τὸν τρόπον  
διεσώθη. Τῶν βασιλικῶν δὲ, εἰς μὲν ἔνδον ἔπεσε  
μαχόμενος· ἕτερος δὲ τοῖς ἄλλοις συνεχισσών, τὸ  
σκέλος ἐτελεύτησε συνθλάσας· οἱ δ' ἄλλοι πάντες  
διεσώθησαν. Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ διεψυγεν ἡ πόλις,  
οὕτω ἐγγὺς ἄλωσαι γενομένη, ἐκείθεν ἀναστρέψας,  
ἐπανῆκεν εἰς Ἀδριανούπολιν.

Augusta illum cupilissime suscepit, urbiumque  
Thraciæ, quæ eum Batazæ ab imperatore descive-  
rant, præfectum declaravit. Non multum interces-  
sit spatium, cum et Paraspondylus insidiarum in  
imperatorem compertus, ad imperatricem transfugit.  
Qui vero intra mœnia erant, ab imperatore stan-  
tes, detectis vicissim eorum machinis, perculsi ad  
eum confugerant: quid quod intus parabatur intel-  
lecto, quia foris, unde Byzantiis ægre cesseret fieri  
nihil poterat, Selybriam est reversus. Illic instruc-  
tus cum trecentis electis, et scalis, noctu Hie um ad  
Ponti fauces situm pervenit: oppidanorumque adju-  
vante nemine, per se urbem capere aggrediuntur:  
ac latenter scalis ad muros applicitis, non pauci  
ascendunt. Intus jam cum essent, victoriam stulte  
perdiderunt. Neque enim in mœnibus tantisper  
consistebant, dum et alii tuto ascendissent: neque  
cum in oppidum descendissent, poras sociis resc-  
rare laborabant: sed partibus suis neglectis, pu-  
tantes se urbem pro certo jam obtinere ad præ-  
dam discurrebant. Indigenæ ammadversa præda-  
torum paucitate, ad defensionem recipiunt animos:  
conscensisque muris, scalas contractas dejiciunt,  
ac plures in paucos, incelsæque in advenas irruen-  
tes, ad præsentissimum eos diserimen dirigunt.  
Nihilominus imperatorii resistentes fortiter, ad  
muros repellendis Hierensibus pervenerunt: inde  
se qua cuique sors oblitig, non sine periculo deje-  
cerunt. Urbs hoc modo servata est. Ex imperato-  
riis unus pugando intus occubuit; alter cum aliis  
desiliens, diffracto crure perit: reliqui omnes in-  
columes evaserunt. Imperator ut vidit urbem pene  
cæptam non potuisse capi, Adrianopolim se rec-  
cepit.

### 670 CAPUT XCII.

*Imperator Cantacuzenus coronatur ab Hierosolymitano patriarcha, uxorem coronat. Constantinopolitanus patriarcha ab episcopis excommunicatur. Imperator filium designare imperatorem recusat. Quo animo ad imperium accesserit; in qua oratione suam causam de non affectata tyrannide præclare agit, ut ante hæc sævius, et integritatem suam declarat.*

Ἐδόκει δὲ ἤδη καὶ τὸν τῶν βασιλέων τρόπον στέ-  
φασθαι, ἐπεὶ καὶ πατριάρχης ὁ τῶν Ἱεροσολύμων  
παρῆν αὐτῷ, καὶ τῶν ἀρχιερέων ἄλλοι οὐκ ὀλίγοι,  
καὶ χρυσοκόμοις ἐπιτρέψας στέμματα κατασκευάζειν,  
καὶ τ' ἄλλα ὅσα ἐπιτήδεια πρὸς τὴν τελετὴν, ἐπεὶ  
πάντα ἦσαν ἤδη παρεσκευασμένα, ἐστέφετο ὑπὸ Λα-  
ζάρου τοῦ τῶν Ἱεροσολύμων πατριάρχου κατὰ μῆνα  
Μαΐου, ἡνίκα καὶ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου καὶ

Jam vero placuit etiam imperatorum more co-  
ronari, quandoquidem et patriarcha Hierosoly-  
morum, et episcopi complures coram adessent. Cumque  
mandasset artificibus, ut coronam, et aliis ut aia  
ad eam celebritatem cæremoniamque accommodata  
conficerent, paratis omnibus a Lazaro patriarcha  
Hierosolymitano, mense Maio, quando Constantini  
magni et Helenæ matris ejus (59), apolis com-

### Jacobi Pontani notæ.

(59) Nimirum 21 die Maii, eni in Menologio seu  
μηνολογίῳ hæc verba præscribuntur: Τῶν ἁγίων μεγά-  
λων βασιλέων, καὶ ἰσαποστόλων Κωνσταντίνου καὶ  
Ἐλένης: Rursus infra, libro IV, cap. 4, meminit,  
et diem ipsimum exprimit, nempe 11 Kalend. Junias,  
qui est dies Maii primus et vicinus omnino. Duo  
cantica in eosdem ex eodem Menologio facere non  
possuum quin adscribam. Prius hoc est, in Constan-

tinum solium: Τοῦ σταυροῦ σου τὸν τύπον ἐν οὐρανῷ  
θεασάμενος, καὶ ὡς ὁ Παῦλος τὴν κλῆσιν οὐκ ἐξ  
ἀνθρώπων δεξάμενος, ὁ ἐν βασιλεύσειν ἀπόστολός  
σου, Κύριε, βασιλεύουσαν πόλιν τῇ χειρὶ σου παρέ-  
θετο. Ἦν περὶ σωζε διὰ παντὸς ἐν εἰρήνῃ, πρε-  
βεταίς τῆς Θεοτόκου, μόνη φιλόνηρωπε· Qui in celo  
crucis tue formam aspexit, et ut Paulus, non ab ho-  
minibus vocatus est, ille inter imperatores apostolus

parandorum memoria colitur, corona induitur. Coronat autem et ipse, ut mos tenebat, Irenen conjugem suam, omniaque solitis ritibus quam maxime fieri potuit, peracta sunt. Nam et argentea atque aurea numismata spargebantur; et convivia, poculorumque invitationes ad dies plurimos frequentabantur. Congregatis illic propter diem festum hunc episcopis, de Joanne patriarcha quasitum est, equid ejus sacerdotium revereri, et cum illo communicare oporteret: quando tam scelerate egisset, et ab episcopis etiam, qui Byzantii in ædibus interdito accessu coercebantur, ab ejus communionem abstinendi potestas jam ante concessa esset. Postquam visum universis, ab ejus societate penitentiis recedendum, eamque sententiam suffragio suo imperator comprobavit, e sacris omnibus ejus nomen expunctum est, et decretum factum, ut ne quis de cæteris illum pro patriarcha agnosceret. E palatio similiter ejus profligata memoria. His actis proceres, et duces omnes, atque adeo totus exercitus imperatorem orare uti Matthæum filium imperatorem designaret, ut si quid ipsi humanitus accideret, ab eo regerentur; non enim fidendum hostibus, qui ab initio non vulgare illius odium præ se tulissent, et nunc eodem essent animo. Imperator de amica in se voluntate gratias agit, petendoque filium imperatorem declarari, eos haud justa, nec convenientia petere ait, et istuc a cogitationibus suis esse remotissimum. Neque enim ab initio, quod illis imperatoris insidiaretur, arma sumpsisse; neque usque ad illum 671 diem, quamvis adeo dira ab inimicis perpressum, benignum erga eos animum exuisse. Sed tum quidem illis multa mendacia, calumniasque commincentibus, et imperatricem ad bellum exstimulantibus, ac se insontem perimere querentibus, nec desiderio augustæ majestatis (qua adhuc vivo imperatore frui potuisset, si voluisset) nec inexplebili opum cupiditate ad imperandum accessisse: verum ipsis impense rogantibus, ne periculosis temporibus procuratore abiret: nec ut infidus gubernator, in fluctibus et salo clavum dimitteret, non magis suæ, quam ipsorum salutis causa ad hoc munus aggressum, cum intelligeret, aliter eos servari non posse. Jam, quoniam divino concessu hostes debellavit, antiquam erga liberos imperatoris conservandam esse pietatem: ne fraude usus videatur, cum tunc professus sit, non se bellum adversus imperatoris filios gerere, sed ob eorumdem, Romanorumque communem utilitatem potius imperare velle, quando adhuc in incerto erat spes victoriæ, nunc vero cum facultas sit, reipsa hujus propositi palam

Ἐλένης τῆς μητρὸς τῶν ἰσαποστόλων βασιλέων ἡ μνήμη γίνεται. Ἔσπερε δὲ καὶ αὐτὸς κατὰ τὸ ἔθος Εἰρήνην βασιλίδεα τὴν γαμετὴν, καὶ πάντα ὅσα εἰσθεὺν ἐτέλειτο ὅσον μάλιστα ἐξῆν. Ἀπόδεσμοὶ τε γὰρ ἐβρίβοντο ἀργύρου καὶ χρυσοῦ, καὶ πότοι καὶ φιλοτησία ἐπὶ πλείστας ἡμέρας ἐτελοῦντο. Ὅντων δ' ἐκεῖ δὲ τὴν ἑορτὴν συνειλεγμένων τῶν ἀρχιερέων, καὶ λόγου περὶ πατριάρχου τοῦ Ἰωάννου γεγεννημένου, εἰ γὰρ αὐτῶν κατὰ τὰ τὴν ἱερωσύνην εἶναι κοινωνοῦς τοιαῦτα τοῦ μῶντι, ἐπεὶ καὶ παρὰ τῶν ἐν Βυζαντίῳ ἀρχιερέων οἱ ἐν ταῖς οἰκίαις ἀπρότοιτοι διῆγον, ἐπὶ τρέποντο πρότερον ἀποσχέσθαι τῆς ἐκείνου κοινωνίας· ἐπεὶ δὲ ἰδοὺ καλῶς ἔχειν ἀφίστασθαι ἐκείνου, καὶ ἐπεψηφίζετο καὶ ὁ βασιλεὺς, τῶν ἱερῶν ἀπάντων ἐξῆγον τὴν ἐκείνου μνήμην, καὶ πᾶν ἀπέρητο ἐκεῖνον ἡγεῖσθαι πατριάρχην, καὶ ἐκ τῶν βασιλείων ὁμοίως ἡ ἐκείνου μνήμη ἐξεβάλλετο. Μετὰ τοῦτο δὲ οἱ ἐν τέλει πάντες, καὶ τῆς στρατιᾶς οἱ ἡγεμόνες, ἀμα δὲ καὶ ἡ στρατιὰ, προσελθόντες βασιλεῖ, ἐδόντο καὶ Μαθθίῳ τὸν υἱὸν ἀποδεικνύειν βασιλεῖα, ἵν' εἴ τι περὶ αὐτὸν συμβαίη, καὶ τρόπω δὴ τινὶ ἐξ ἀνθρώπων γένοιτο, βασιλεύουσιν οὐκ αὐτοῦ· τοῖς γὰρ πολεμίοις οὐ θαρραίν, ἐξαρχῆς τε πρὸς αὐτοὺς θυμώμεναι οὐ τὴν τυχοῦσαν ἐπιδειχόμενοι, καὶ μέχρι νῦν τὴν ἴτην γνώμην διατηροῦσι. Βασιλεὺς δὲ αὐτοῖς τῆς μὲν εὐνοίας ἕνεκα τῆς εἰς αὐτὸν χάριν ὠμολόγει, δικαίᾳ τε ἐπραξε καὶ προσήκοντα αἰτεῖν· δεομένους τὸν υἱὸν ἀποδεικνύειν βασιλεῖα, πόρρω δὲ παντάπασιν εἶναι τῆς ἐκείνου διανοίας. Ὅτε γὰρ ἐξαρχῆς τοῖς βασιλέως πασι ἐπιβουλεύου εἴλετο τὸν πόλεμον· οὕτως μὲν ἔστιν. Καὶ τοι τοσαῦτα παρὰ τῶν πεπολεμηκότων ὑπομείνας τὰ δεινὰ, τὴν πρὸς τοὺς παῖδας βασιλέως εὐνοίαν ἀπέλαθεν. Ἀλλὰ τότε μὲν ἐκείνων πολλὰς συκοφαντίας, πλασαμένων καὶ διαβολῶν, καὶ βασιλίδεα πρὸς τὸν πόλεμον κεινηκότων, καὶ ζητούντων ἀναρῆναι ἐξ οὐδεμιᾶς αἰτίας, οὐτ' ἐπιθυμῆα δόξης βασιλικῆς, καὶ βασιλέως γὰρ εἶπε περιόντος, ἔχειν, εἰ ἐβούλετο ἐξῆν, οὐτ' ἀπληστία καὶ πλεονεξία γνώμης ἐπὶ τὸ βασιλεύειν ἔκει· ἀλλ' αὐτῶν πολλὰ δεηθέντων μὴ καταλιπεῖν ἐν καιροῖς κινδύνων τὴν προστασίαν· μηδ' ὡς περὶ κυβερνήτην ἐν κλύδωνι καὶ σάλῳ τῶν οἰάκων ἀποστῆναι, οὐ μᾶλλον τῆς αὐτοῦ σωτηρίας ἕνεκα, ἢ ἐκείνων πρὸς ταύτην τὴν ἐλθεῖν τὴν ἐπιχειρήσιν συνωρῶντα, ὡς ἐτέρως οὐκ ἔστι διασωθῆσθαι. Νυνὶ δ' ἐπεὶ θεὸς παρέσχετο τῶν πεπολεμηκότων ὀρθῆναι κρείττους, δεόν τὴν ἀρχαίαν γνώμην, περὶ τοῦ βασιλέως παῖδας διασωθῆναι· ἵνα μὴ δοκῶμεν τότε μὲν ἐξαπατᾶν μὴ πολεμεῖν τοῖς βασιλέως· λέγοντες πασι, ἀλλὰ τῆς ἐκείνων μᾶλλον καὶ κοινῆ τῶν ἄλλων Ῥωμαίων ὠφελείας ἕνεκα ἐλθεῖν τὸ βασιλεύειν· ἡνίκα εἴ τι τὸν περιέσσεσθαι ἄθλον ἐλπίζαμεν. Νυνὶ δὲ τὸ ἡμῶν

#### Jacobi Pontani nota

tuns, Domine, imperatricem urbem in manus tuas tradidit. Quam tu, qui solus benignus es, precibus Deiparæ semper conserva. Posterius est in filium et matrem communiter: Κωνσταντῖνος· σημερον οὖν τῆ μητρὶ τῆ Ἐλένη τὸν σταυρὸν ἐμφαίνουσι, τὸ πασεθάσμιον ξύλον, ἀπαντας τοὺς Ἰουδαίους συναγαγόντες. Τοῦτους οὖν ἀνευφημήσωμεν ἐπεξίως. Δι'

αὐτῶν γὰρ ἀνεδείχθη σημεῖον μέγα τὸ πρὸ αἰώνων φοικτόν. Hodie Constantinus ejusque mater Uclena Judæis omnibus congregatis cruceam, lignum omnimodis venerandum proferunt. Nos igitur pro eo ac merentur collaudemus. Per illos enim ostensum est signum magnum, ante sæcula tremendum.

περιεστιν ἐκ των πραγμάτων ἑλεγχον διδόναι τῆς ἁ  
 γνώμης ἐναργῆ, τάναντία τοῖς πρότερον ἐλέσθαι.  
 Τοιγαρὸν οὕτε πρότερον τῆς ἀρχῆς ἀποστερεῖν τὸν  
 βασιλέως εἰλόμην παῖδα, οὕτε νῦν αἰρήσομαι, ἀλλὰ  
 πάντα τρόπον ἐπιχειρήτω συνδιατώζειν ἐκείνω τὴν  
 ἀρχήν. Εἰ τε γὰρ πολέμῳ Βυζαντιοῦ τε κρατήσω,  
 καὶ αὐτοῦ βασιλέως, εἴτε πρὸς εἰρήνην χωρήσωσιν  
 ἐμοὶ συμβάσεις θέμενοι ἐπὶ τῷ βασιλεῖ στέργειν,  
 εἴθ' ἐτέρῳ τρόπῳ δὴ τινι περιγένωμαι, τῆς πατρῴας  
 ἀρχῆς οὐκ ἀποστερήσω· ἀλλ' αὖθις μετ' ἐμὲ Ῥω-  
 μαίων εἶναι βασιλεῖα καταστήσω, θυγατέρα τὴν  
 ἐμὴν ἐκδοῦς πρὸς γάμον· οὐ μὴν, ἀλλ' εἰ καὶ πρό-  
 τερον συμβαίη, ἢ ἑτέραν ἐκείνον ἀγαγέσθαι τοῦ  
 πολέμου παρατεινομένου, ἢ παῖδα τὴν ἐμὴν πρὸ  
 τοῦ γάμου τελευτᾶν, οὐδ' οὕτω πράττειν ἐτέρως  
 ἔγνωκα· οὐδὲ διὰ τὴν ἑτέρως ἀγνωμοσύνην, κακῶς  
 αὐτῆς καὶ ἀχάριστο; περὶ τὸν ἐμοὶ φιλιτατον ἐκείνον  
 βασιλεῖα, καὶ τοὺς παῖδας ἀποδεικνύσθαι. Οὕτω δὲ  
 τοῦτων κεκριμένων παρ' ἐμοὶ, ὡς ἀδύνατα αἰτεῖτε  
 συνορᾶν ἤδη καὶ ἡμῖν ἐξέσται. Οὐ γὰρ δὴ λήθιον,  
 ὡσπερ βασιλέων ἀποδείξομεν· ἀλλ' ἢ μηδένα ἑτερον  
 εἶναι βασιλεῖα δέον, ἢ καὶ τὸν θνατὸν ἀποκτινύναι.  
 Τοῦτο δὲ ὡς ἀδύνατον ἐμὲ ποιεῖν, οὐδ' ἀποδείξεως  
 δομαὶ δεήσεισθαι· ἴσate γὰρ σαφῶς ὡς εἰ πάντες,  
 ὅσοι καὶ Ἑλλήνων, καὶ βαρβάρων ἄρχουσι κατὰ τὴν  
 οἰκουμένην κοινῇ ψήφῳ δουλεύουσιν ἐπηγγέλλοντο  
 ἐλθόντες, καὶ κοινὸν ἀπάντων ἀνθρώπων ἀποδείξειν  
 βασιλεῖα, ἐπὶ τῷ βασιλεῖ τὸν νέον Ἰωάννην ἀπο-  
 κτείνειν, μᾶλλον ἂν εἰλόμην ἐσχάτη συζῆν πενία καὶ  
 ἀφανεία πολλῇ, ἢ οὕτω φαῦλα, καὶ παράνομα προε-  
 λόμενος συμπάντων ἀνθρώπων ἄρχειν· οὐ μόνον διὰ  
 βασιλεῖα τὸν πατέρα, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸν, οὐδεμίαν  
 αἰτίαν πρὸς τὸν πρὸς ἐμὲ κεκινημένον πόλεμον  
 παρεσχημένον. Διὰ γὰρ τὴν ἡλικίαν, οὐδεμίαν οὐ-  
 δέπω διοικήσεως πραγμάτων ἦπται, ὥστε καὶ αἰ-  
 τίαν παρασχεῖν. Ὡς οὖν οὕτω γνώμης ἔχοντα,  
 μήδ' αὐτοὶ πειρᾶσθε τῶν δεδογμένων ἀπιστᾶν, εἰ  
 δ' ἄρα ἄλλως ἐγνώκατε ὑμεῖς, καὶ μηκέτι δουλεύειν  
 ἐκεῖνῳ βούλεσθε, ἀλλ' ἑτερόν τινα τὸν ἄρξοντα ὁμῶν  
 ἐπιζητεῖτε, παρ' ἐμοὶ μὲν οὐ βῆδιον εὔρειν, μᾶλ-  
 λον δὲ ἀδύνατον. Ἀποστᾶει δὲ ἐμοῦ, τὰ κατὰ γνώ-  
 μην ἐξέσται πράττειν· αὐτὸς γὰρ οὐ μόνον οὐ  
 συνέφομαι πρὸς τὴν ἐπιχειρεῖν ὑμῖν, ἀλλὰ κω-  
 λύσω καὶ τὰ θυατά. Τοιαῦτα μὲν ὁ βασιλεὺς, πρὸς  
 τοὺς ἐν τέλει διεiléθη καὶ τὴν στρατιάν, ἀξιοῦντας  
 τὸν υἱὸν ἀποδεικνύει βασιλεῖα. Ἐκείνοι δὲ ἐπὶ μὴ  
 κείθειν εἶχον, ἡσύχαταν, θαυμάσαντες τὴν βασιλέως  
 ἐπεικείαν, καὶ μεγαλοψυχίαν, ὅτι μετὰ τοὺς τοσοῦ-  
 τούς πόνους καὶ κινδύνους, οὐ τοῖς οἰκταῖς μᾶλλον,  
 ἀλλὰ τοῖς βασιλέως βούλοιο παισὶ τὴν Ῥωμαίων ἀρ-  
 χὴν παραδίδόναι.

testificandi, contra quam pollicitus sit, faciat.  
 Proinde neque antea filium imperatoris imperio  
 spoliare cogitasse, neque nunc spoliaturum: sed id  
 omnimodis ei conservaturum. Sive enim armis By-  
 zantium cum ipso imperatore capiat, sive pacem  
 illi accipiant, seque certis conditionibus imperato-  
 ris collegam patiantur: sive alio quodam modo  
 vincat, paterno eum principatu non depulsurum,  
 sed rursus imperatorem Romanum, filia sua in  
 matrimonium ei data secum esse permissurum.  
 Nec istuc solum, sed etsi contigerit illum aliam du-  
 cere (bello longius extenso scilicet), aut filiam suam  
 ante nuptias in fata abire, non aliter facere, nec  
 propter aliorum improbitatem nequam se, et in-  
 gratum erga imperatorem demortuum, sibi charis-  
 simum, ejusque filios ostendere decrevisse. His  
 apud se fixis, illos posse cognoscere, quomodo  
 petant, quæ ipse prestare nequeat. Non enim pro-  
 fecto instar segetum creandos imperatores, sed  
 aut nullum alium esse imperatorem: aut qui est,  
 eum occidi oportere. Hoc autem se facere neuti-  
 quam posse, demonstratione non egere. Certo  
 enim sibi persuadeant, si onnes, quotquot Græcis  
 et Barbaris per orbem terrarum imperitant, veni-  
 rent, unanimesque promitterent, se ipsi subjectos  
 fore, **672** et communem omnium mortalium re-  
 gem saluturos, sub ea conditione, ut Joannem  
 imperatorem adolescentem interficeret, electurum  
 potius vitam perpetuo pauperrimam obscurissi-  
 mamque degere, quam adeo infamam, et scelerata  
 in animum inducentem, omnibus hominibus jura  
 dare; idque non solum propter patrem ejus impe-  
 ratorem, sed etiam propter ipsum, qui in causa  
 belli adversum se suscepti nullo modo fuerit. Ob  
 ætatem enim infirmioreni nihil adhuc publici mu-  
 neris administrasse, ut id facere potuerit. Quia  
 igitur ita ipse statuerit, ne se a sententia detor-  
 quere conentur, si forte aliter ipsi sentiant, nec  
 hæredi legitimo subesse in futurum velint, alium  
 autem querant qui ipsis imperet, apud se quidem,  
 illum haud facile, aut omnino nunquam inventum  
 iri. Si a se desciscant, potestatem habituros faciendi  
 quæ libuerit: se tamen molitionem illorum non  
 modo non secuturum, sed quantum in se sit, etiam  
 prohibiturum. Hæc ad proceres, et exercitum in-  
 perator, cum filium ejus imperatorem designari  
 peterent. Quem ut permovere nequiverunt, peti-  
 tione destiterunt, ejus modestiam, animique præ-  
 stantiam suspicientes, quod post tot casus, et  
 discrimina rerum non magis consanguineis, quam  
 imperatoris defuncti liberis imperium tradere  
 cuperet.

## CAPUT XCIII.

*Cædis Thessalonicensium causa exponitur, quam Palæologus Joannis Apocauchi in præfectura collega præbuit, dum potestate abutitur; quem Apocauchus occidit. Zelotarum scelus et impietas. A populo quidam trucidantur. Unus per forum trahitur, lapidibusque et lignis impetitus occiditur. Apocauchus se pro Cantacuzenico gerit, Zelotas punit, defectionem ad imperatricem simulat, patre occiso Cantacuzenismum aperte profitetur, et Thessalonicam ei tradit, concilio approbante. Georgius Cocalas, et Andreus Palaologus laudantur.*

Sub idem tempus populus Thessalonicensis multos cives occidit, ex tali quadam causa. Magni ducis filius Joannes Apocauchus, dignitate magnus promicerius, et præfectus Thessalonica, neque sic erat comparatus, ut contra eos, qui Cantacuzeni partium videbantur fureret: neque tamen aperte eorum studia adjuvabat. Cernens porro, non modicam Zelotarum potentiam, et eos urbem totam per se gubernantes, sibi inane **673** præfecti nomen relicto, inique secebat, nec leviter indignabatur. Mihael enim Palæologus, zelotarum caput, ejusque in præfectura collega, æqualitate magistratus minime contentus, sed plus sibi arrogans, vehementer eum cruciabat: cui vi et armis resistendum non putabat, cum zelotas tam multos et plebem quæ ab illis regebatur, pertimesceret. Accedebat, quod pater adhuc vivebat. Alium itaque modum circumspiciebat, quo illo disperdit, præfecturam solus obtineret. Ob id optimates potissimum, et qui Cantacuzeno studere videbantur, ad auctoritatem suam alliciebat, sibi que socios adjuugebat, jucunde cum illis confabulans, seque eorumdem esse partium subinsinuans. Ubi illi nullo negotio in ejus fidem concesserunt, et honorato eum comitatu cluxerunt, statim collegæ per insidias eadem moliri instituit. Quo eum simul amici, Palæologum capitali odio prosequentes maxime incitabant, quod per tempus belli omne in eos acerbitatis ac petulantia suæ virus effuderat, facultates eorum publicando, ipsos in carcerem compingendo, multos in exsilium ejiciendo, et omnem denique sceleris modum exsuperando. Erat enim ad male faciendum natus, et levi de causa, atque ob suspicionem duntaxat atroces pœnas exigebat. Postquam de eo interimendo convenit, et quidam de iis, quos mire vexaverat, hoc sibi muneris deposcit, Apocauchus cum stipatoribus suis, omnibus intrinsecus armis connectis, ne quasi res novas molirentur, deprehendi possent, ad regionem civitatis in primis solitariam secedit, populimotum ac tumultum ex cæde oriturum veritus: simulataque deliberatione de republica collegam, ut cum eo sententiam collaturus accersit. Qui meditata sibi necis ignarus, paucis comitantibus accedit. Cum ambiguus sermo texeretur, Palæologus antea in congressione ob magistratum fastuosior, tunc quoque asperius respondit. Illi de industria conviciis hominem magis irritare. Tum rem ipsam suspicione attingens, eos videlicet novi quippiam machinari, ad fugam cum minis dirissimis effertur. Quem præveniens qui cædem susceperat, gladio in viscera adacto eum interficit. Zelotæ subito e

Υπό δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους, καὶ ὁ ἐν Θεσσαλονίκη δῆμος ἀνεῖλε πολλοὺς τῶν πολιτῶν ἐξ αἰτίας ταύτης. Ὁ τοῦ μεγάλου δουκὸς υἱὸς Ἀπόκαυχος ὁ Ἰωάννης, μέγας ὢν πριμικήριος, τὴν ἀξίαν, τὴν ἀρχὴν Θεσσαλονίκης ἐπιτετραμμένος, οὐθ' οὕτως εἶχεν, ὥστε μαρνεσθαι κατὰ τῶν ἡρησθαι δοκούντων τὰ Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως, οὕτε φανερώς συνεπραττεν αὐτοῖς. Ὁρῶν δὲ τοὺς Ζηλωτὰς, ἐπιπλοῦ, καὶ τὴν πόλιν πᾶσαν ἀγοντας δι' αὐτῶν, ἐκείνῳ δὲ κενὸν ὄνομα τῆς ἀρχῆς περιλειπούμενον, δεινὰ ἐποιεῖτο καὶ ἡγανάκτει οὐ μετρίως. Παλαιολόγος γὰρ Μιχαήλ, κεφάλαιον ὢν τῶν Ζηλωτῶν, καὶ συναρχεῖν ἐκείνῳ τεταγμένος, λυπηρὸς ἦν μάλιστα τῇ ἐξουσίᾳ χρώμενος οὐκ ἴσως. Τὸ μὲν οὖν φανερώς ἀντικαθίστασθαι πρὸς πόλεμον, οὐκ ἐδοκίμαζεν. Ἐδεδείκε γὰρ πολλοὺς ὄντας τοῦ Ζηλωτᾶ καὶ τὸν δῆμον ἀγόμενον ὑπ' ἐκείνων ἄλλως ἢ ὅτι κα' ὁ πατὴρ ἐκείνῳ ἐτι ἔζη. Ἐσκέψατο δὲ τρέπων δὴ τινι ἐτέρῳ διαφθεῖρειν, καὶ τὴν ἀρχὴν ἄψασαν ἐφ' αὐτὸν μεταγγεῖν τῶν πραγμάτων, καὶ τοὺς μάλιστα ὀριστοὺς, καὶ τὰ Καντακουζηνοῦ διοκύντας ἡρησθεῖ τοῦ βασιλέως ὑπεποιεῖτο, καὶ προσηταιρίζετο συνομιλῶν ἡδέως καὶ παραφαίων ἀμυδρῶς, ὡς τὰ ἴσα καὶ αὐτὸς αὐτοῖς αἰροῖτο. Ἐπεὶ δ' ἐκείνοι βῆστα προσεχώρουσαν, καὶ σύστημα ἦν περὶ αὐτὸν οὐκ ἀγεννὲς, ἐπεδοῦλεν εὐθέως ἀποκτείνειν τὸν συνάρχοντα Συναξώρων δὲ μάλιστα καὶ οἱ φίλοι, ἀπεχθῶς περὶ ἐκείνου μετὰ πάσης ἔχοντες ὑπεβολῆς. Οὐδὲν γὰρ πειροίας καὶ πικρίας ἐκείνος πρὸς αὐτοὺς ἐνέλιπε κατὰ τὸν πόλεμον χρόνον, τὰς τε οὐσίας δημεύων, καὶ δεσμοτηρίους κατακλείων, καὶ ὑπεροφίους ποιῶν τοὺς πλείους, καὶ πᾶσαν κακίας ἐνδείκνυμενος ὑπεβολὴν ἦν γὰρ μάλιστα ἔχων εὐφροῦς περὶ τὸ κακοῦργεῖν, καὶ μικρὰς ἕνεκα αἰτίας καὶ ὑποψίας μόνης μεγάλας δίκας ἀπαιτῶν. Ἐπεὶ δὲ ἐδέδοκτο ἀποκτείνειν, καὶ ὑφίστατο τὸ ἔργον τὶς τῶν πρέτερον ὑπ' ἐκείνου πολλὰ κεκακωμένων, Ἀπόκαυχος τοὺς περὶ αὐτὸν ἔχων πάντας ἔνδον ὠπλισμένους, ἵνα μὴ ὡς κατάφωροι νεωτερίζοντες, πρὸς τὰ τῆς πόλεως μάλιστα ἀσκήτητα μέρη ὑπεχώρει, τοῦ δήμου τὴν κίνησιν ὑποπτεύων, καὶ τὴν ἐκ τοῦ χρόνου τετραχὴν, σκηφάμενος δὲ τι βουλευέσθαι τῶν κοινῶν, μετεκαλεῖτο καὶ τὸν συνάρχοντα, ὡς κοινωνήσοι τῆς βουλῆς ὁ δὲ, μηδὲν εἰδὼς τῶν ἐσκαλωρημένων ὀλίγους ἔχων περὶ αὐτὸν, ἦκε πρὸς ἐκείνον. Λόγῳ δὲ ἀμφιβόλων κεινημένων, ὁ Παλαιολόγος οἷα οὐ πρότερον ἐκ τοῦ ὑπερέχοντος τοῖς ἄλλοις εἰθισμένος ὀμιλεῖν καὶ τότε τραχυτέρας τὰς ἀποκρίσεις ἐποιεῖτο ὁ δὲ, μάλλον ἐξεπίτηδες ἡρέθιζον τρεπόμενοι πρὸς ὕβρεις. Ὁ δὲ, ὑποπτεύσας, ὅπερ ἦν, νεωτερίζειν βούλεσθαι ἐκείνους, ὠρμητο μὲν πρὸς φυγὴν, τὰ ἔργα διαθήσειν ἀπειλῶν. Φθάσας δὲ ἐκείνος, ὁ

τὸ ἔργον ὑπόστασιν, ὥσπερ τὸ ξίφος κατὰ τῶν σπλάγχων, καὶ ἀπέκτεινεν. Εὐθύς μὲν οὖν οἱ Ζηλωταὶ ὑπεχώρουν, καὶ κατεδύνοντο εἰς χλαμαύς· ὃ τε δῆμος οὐδὲν ὑπὲρ τοῦ παρόντος ἠγανάκτησεν. Ἦν γὰρ οὐδὲ πρότερον καλῶς διακείμενος περὶ τοὺς Ζηλωτάς· ἦσαν γὰρ ὁμοίως καὶ περὶ τὰ θεῖα, ὥσπερ καὶ περὶ τὰ ἀνθρώπινα ὑβρίζοντες, καὶ πολλῆν ἐπιδεικνύμενοι τὴν μοχθηρίαν. Οὐ μόνον γὰρ ἡδέικουν ἀδώς, καὶ διεπύρθουν τὴν χώραν ἐπιόντες, καὶ τὰς κοινὰς συμφορὰς ἀφορμὰς ποιούμενοι ἰδίας εὐπραγίας; ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς ἀγυῖας δεξαμενάς τινὰς ὕδατος πληροῦντες, εἶτα καὶ ὑφάπτοντες κηρούς, τινὰς τῶν τὰ Καντακουζηνῶ ἠρῆσθαι δοκούντων βασιλέως, συλλαμβάνοντες ὄντας ἐκ τοῦ δήμου, ἀνεδάπτειζον ὡς ἀπαμοσαμένους τὸ βάπτισμα διὰ τὴν ἐκείνου κοινωνίαν· τοὺς τε παριόντας ἐκέλευον ἀργύριον ῥῆτὸν κατατίθεσθαι εἰς τὴν ἑορτήν· καὶ ἦν ἀνάγκη πράττειν κατὰ τὸ ἐκείνων κέλευσμα, ἢ ὑποπιεῦσθαι αὐτίκα ἦν, ὡς τὰ Καντακουζηνῶ τοῦ βασιλέως ἠρημένον, καὶ ἀχθόμενον πρὸς τὴν ἐρεσχειλίαν. Μετὰ τοῦτο δὲ μεθύοντες ἐν καπηλείοις καὶ τὰ ἄλλα ἐξωρχοῦντο τῶν Χριστιανῶν μυστήρια, τῆς δίκης ἀνεχομένης, καὶ ἀμελοῦντων τῶν κερζυνοῦν. Ὡν τὴν ἀτοκίαν μισήσας καὶ ὁ δῆμος, πρότερόν τε ἐκ τινῶν αἰτιῶν κεννημένος, τῶν Ζηλωτῶν τινὰς ἐν τῷ τῆς Θεοτόκου τῆς ἀχειροποιήτου τεμένει τοὺς μὲν ἀπέσφαζαν ἀνηλώως, ἕνα δὲ καὶ διὰ τῆς ἀγορᾶς κατέσυραν, λίθοις βάλλοντες καὶ ξύλοις τοῖς προστυχοῦσιν, ἕως ἀπέπνευσε συρόμενος, καὶ τότε οὐδὲ ἠγανάκτησε διὰ τὸν Παλατιολόγου φόνον· ἀλλὰ δῆλος ἦν ἡδόμενος ἐπὶ τῷ ἀποσκευάζεσθαι τοὺς Ζηλωτάς. Ἀπόκαυχος δὲ ἦδη πᾶσαν ἔχων τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ, παρήρησας τε μετέδωκεν οὐ τῆς τυχοῦσης τοῖς τὰ βασιλέως πράττουσι, καὶ αὐτὸς ἦν φανερός τὰ ἐκείνου ἠρημένους, καὶ τῶν Ζηλωτῶν, ὅτοι μὲν ἐν λόγῳ ἦσαν, κατέκλεισεν ἐν δεσμωτηρίῳ πρὸς Πλαταμῶνα πέμψας, καὶ τὰς ἄλλας πολλύνας ὄσας ὑπ' αὐτῷ ἐτέλειον. Τὸν δὲ ἄλλων συρφετὸν ἐξήλασε τῆς πόλεως· ἐκεῖνος εἶτε τὸν πατέρα δεδοικώς, εἶτε τοῖς συνοῦσιν ἀπιστῶν, πρὸς τὴν ἀκρόπολιν ἐλθὼν διῆγε· καὶ Θεσσαλονικέων ὄσας τὰ βασιλέως ἐξτραχῆς ἠρούντο, οὐκέτι ὑπεστέλλοντο, ἀλλὰ μετὰ παρήρησας προσέειπεν ἐκείνῳ, καὶ αὐτοῦ ὑποποιούμενου μάλιστα καὶ παρασκευάζοντος, ἦν ἔχει περὶ βασιλέα γνώμην ἕκαστος ἐκφράνειν. Ἐπεὶ δὲ πάντας ἦδει ἀκριβῶς, μεταβαλὼν ἀθρόον, ἠργυρολόγει τοὺς πλουσίους, Καντακουζηνισμὸν ἐπικαλῶν. Οἱ δὲ, ἐπεὶ ἀδύνατοι ἦσαν ἐξαρνεῖσθαι, αὐτοὶ γὰρ ἐξηλέγχθησαν ὑφ' αὐτῶν, ῥῆτὸν ἀργύριον κατέββαλον ἐπὶ τῷ

A medio recedentes, latibulis se condunt. Ejus morte populus nihil doluit, alioqui etiam a zelotis alienus, **674** siquidem divina et humana jura contumeliose ac scelestè violabant. Non enim duntaxat absque ullo metu irrogabant injurias, regionemque devastabant, et ex communibus miseriis suas sibi felicitates comparabant: sed et per vicus urbis, solis aqua repletis et cereis accensis, quosdam de plebe, qui Cantacuzeno favere videbantur, comprehensos, velut qui per ejus communionem baptismum ejurassent, denuo lustrabant, ac prættereuntes constitutum pretium ad ferias agitandas jubebant persolvere. Qui si abnuerent, statim in suspicionem Cantacuzenisimi incidebant, et ludibriis illis offendi putabantur. Præterea in cauponis usque ad ebrietatem perpotantes, Christianis mysteriis illudebant, patiente et fulmina continente divina justitia. Quorum nefanda scelera populus exosus, et antehac quasdam ob causas exacerbatus, zelotas nonnullos in Deiparæ non manufacto templo (60) absque misericordia occidit: unum per forum traxit, lapidibusque et lignis obviis tandiu impetivit ac contudit, donec animam expiraret, Tunc itaque ob occisum Palæologum haud irascebatur, sed libere et palam propter submotos Zelotas lætitiis incedebat. Apocauhus solus jam præfectus, amicis imperatoris non parvam libertatem impertiebat, ipseque earumdem se partium esse non dissimulabat, et Zelotas insigniores ad Platonem atque ad alia oppidula juris sui mittens, in carcerem tradebat, reliquam colluviem ex urbe exterminabat. Deinde vero sive patrem timens, sive diffidens suis, arci se credit: et Thessalonicensis, quotquot ab initio ab imperatore faciebant nihil jam reformidantes, secure se illi jungebant: cujus auctoritate et opera, quid quisque de imperatore sentiret, publicè ostendebat. Cum jam omnes explorete nosset, repente mutatus, divites objecto Cantacuzenismo pecuniam pascit. Qui cum negare non possent, quod semetipsi prodiderant, quo a culpa absolverentur, multam definitam pendebant: tenuioribus molestus non erat. Et cum tantummodo priorem de imperatore sententiam mutasce videretur, id secus erat. Etenim patrem metuens, ne illo sibi propter Zelotas occisos, et quam sequeretur imperatoris factionem irato, urbe per aliquem submissum pelleretur, aut dirum aliquid pateretur, **675** rursus se imperatrici addictum fingebat, ut eodem negotio et pecuniam tum acqui-

## Jacobi Pontani notæ.

(60) Forsitan tale istuc templum: fuit Thessalonica; quale sancti Michaelis in monte Gargano, quod et ipsum ἀχειροποιήτων dici poterat, et quod locum illum non hominum ars et industria, sed ipsa natura ad templi speciem commo- dumque usum aptasset. Qua notione nympharum domus, vinoque sedilia saxo i *Æneid.* dicuntur. Et recte quidem ἀχειροποιήτα, quia non ars, sed ipsa natura efformarat. Simile quid persuadeo mihi de illo templo, ex ipso epitheto. Non enim arbitror

vocabulum ἀχειροποιήτων nec velle, quod non precibus episcoporum, sed angelorum consecratum et dedicatum esset, quod fama fert de sacello Deiparæ Eiusidleni: nam hæc notio nimis violenta, et a communi ratione abhorrens esset, nisi quis philosophari vellet, de formali esse et constitutione templi. Hæc conjectura est Jacobi Gretseri, quam tibi lector proponendam duxi. Mihi quidem probabilis videtur.

reret, et iram ejus propter commissam mitigaret. A Ceterum ubi tempore intermisso nuntius illi de patre in Constantini palatio a vinculis interempto venit, omni simulatione deposita, se ab imperatore esse, factis propalam declarat, atque ad eum mittit indicatum, se ejus partes jam pridem amplexum, non solum ob morum ipsius aequitatem ac mansuetudinem, quodque unum illum Romano imperio dignum arbitraretur, sed etiam, quod multis calumniis ac bello injusto a patre exagitationum sciret, cum protostratore socero eadem sentiente pridem ad eum transire voluisse: verum a patre prohibitum, qui istuc olfaciens, Thessalonicam se misisset. Nunc quoniam præclara se occasio obtulerit, quæ dia jam apud animum proposuerit, opere exsequi, cum præstanti ac nobili auctario: secum enim adducere et illi subdero Thessalonicam, qua post Constantinopolim Romani urbem majorem et illustriorem non habeant. Quocirca hoc ei significare, ut et ipse citra molestias et pugnas tantam se civitatem accipere lætetur. Palam porro exercitum et primariorum civium principes in concilium vocans, num ad Cantacuzenum e se transeundum quæsit, suamque primus sententiam dixit, præstare illi subesse, quam parere Byzantiis, qui nec semet possint defendere. Omnibus una mente assentientibus, Georgius Cocalas, qui ipse quoque bello hoc varia sorte usus, tamen imperatori magis adhærebat, hunc consensum suffragio suo etiam confirmavit: similiter et Andreas Palæologus, qui antea inter Zelotas numeratus, summopere eos adjuvabat, sed quia moderatior, et virtutis amantior, atque a credibus et rapinis abhorrentior apparebat, idcirco alia expulsi, veniam obtinuerat, propter eam qua valebat intelligentiam humanosque mores, nihil communi judicio repugnans subscripsit. Dubium tamen non erat, illum quæ agerentur ægre ferre.

χειν, οὐδὲ ταυτοῖς πρὸς ἄμυναν ἐφαρκοῦσι. Καὶ πάντες ὡσπερ ἐκ συνθήματος ἐπεψηφίζοντο. Κωκαλάς δὲ Γεώργιος, πολλὰς μὲν καὶ αὐτὸς ὑποστάς μεταβολὰς παρὰ τὸν τοῦ πολέμου χρόνον, ὁμῶς δὲ τὰ βασιλέως μᾶλλον ἤρημένος, ἐπεψηφίζετο καὶ αὐτὸς τότε τὴν βουλὴν ὁμοίως δὲ καὶ Παλαιολόγος Ἀνδρέας, τοῖς Ζηλωταῖς μὲν πρότερον συνῶν, καὶ συμπράττων ὅσα μάλιστα ἐνῆν· μέτριος δὲ εἶναι δοκεῖν, καὶ ἀρετῆς ἀντιποιεῖσθαι, καὶ φόβων ἀπέχεσθαι καὶ ἀρπαγῶν, διὰ καὶ τῶν ἄλλων Ζηλωτῶν ἐλαυνομένων, ἔξιοστο φειδοῦς αὐτὸς διὰ τὴν προσοῦσαν εὐνοσίαν, καὶ τὴν ἐπιεικίαν τῶν τρόπων, οὐδὲν πρὸς τὴν βουλὴν ἀντίειπεν, ἀλλὰ συνεπεψηφίζετο. Δῆλος δὲ ἦν ἀχθόμενος πρὸς τὰ πραττόμενα.

#### 676 CAPUT XCIV.

*Legati ad Cantacuzenum tres. Quæ Thessalonicenses a filio ejus petiverint; lætitia de impetratis; Andreas Palæologus turbas facit ex ambitione, pro quo certare parati sunt classarii et gravis armaturæ milites. Zelotæ populum rursus concitant, Apocauchi legatus ad Palæologum cum vulnere effugit. Cocalas eum decipi. Causæ cur optime sperarent, qui ante arcem sedebant. Cocalæ fraudulentia et perversitas. Militum Apocauchi timiditas et perfidia. Arx a Palæologo occupatur. Apocauchus cum centum prope civibus carceri traditur. Falsus rumor de vincitiis. Apocauchus de muro præcipitatus, capite truncatur. Idem fit aliis. De esu humani adipis. Matthæus imperatoris filius in Thracia rem bene gerit.*

Postquam placuit omnibus, Cantacuzenum imperatorem complectendum, ad Marituelem Cantacuzenum ejus filium Berrhææ morantem, Nicolaum Cabasilam et Pharmacen legatos deligunt. Dederat porro filio potestatem pater, ut si qua urbium se dederet, et ab eo aliquid beneficii rogaret, præ-

αἰτίας ἀπολύεσθαι· πρὸς δὲ τοὺς ἐπιλοίπους οὐκ ἦν βαρὺς· ἀλλὰ μόνον ἰδῶκει τὴν προτέραν περὶ βασιλέα γνώμην μεταβάλλειν· τὸ δὲ οὐκ ἦν ὡσπερ ὑπωπτεύετο, ἀλλὰ τὸν πατέρα δεδοικώς μὴ διὰ τὸ Ζηλωτὴς καθηρημέναι, καὶ τὰ βασιλέως δοκεῖν ἡρῆσθαι, ἔξελαύνετο τῆς πόλεως πέμψαντος· ἐκείνου πρὸς ὄργην, ἢ καὶ δεινὸν τι ἕτερον ὑποσταίη, ὑπεκρίνετο αὐθις φρονεῖν τὰ βασιλέως. Ἐν' ἐν ταυτῷ χρηματίζοιτο τε καὶ παραιτοῖτο τὴν ὄργην ὑπερῶν ἰδῶκει προσεκρυκνέει. Ἐπει δὲ μεταξὺ τοῦ χρόνου τριδομένου ἠγγέλιτο αὐτῷ ὁ πατήρ ἐν τοῖς Κωνσταντινέου βασιλείοις ὑπὸ τῶν δεσμοτῶν ἀνηρημένος, οὐκέτι ὑπεκρίνετο αὐδέν· ἀλλὰ φανερῶς τὰ βασιλέως ἔπραττε, καὶ πρὸς τε ἐκείνον ἐπιματεῖτο μὲν ὑπόσπονδος, ὡς αὐτὸς ἐκ πολλοῦ τὰ ἐκείνου ἤρημένος, οὐ μόνον διὰ τὴν ἐπιεικίαν τῶν τρόπων, καὶ τὴν ἡμερότητα, καὶ τὸ μόνον ἀξιὸν ἡγεῖσθαι Ῥωμαίων βασιλεύειν, ἀλλ' ὅτι καὶ τῷ πατρὶ πολλὰ συνήθει σεσυκοφανηκότης, καὶ ἀδίκως πολεμήσαντι, κάλαι μὲν βουλευθεῖ ἀποστῆναι πρὸς αὐτὸν μετὰ πρωτοστράτορος τοῦ γαμβροῦ τὴν Ἰσθμὴν καὶ ὁμοίαν καὶ ἐκείνου γνώμην ἔχοντος, κωλυθεῖ δὲ ὑπὸ τοῦ πατρὸς ὑπωπτευόμενος, καὶ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν πρὸς Θεσσαλονικὴν πέμψαντος. Νυνὶ δὲ τοῦ καιροῦ καλῶς παρασχομένου, τὰ πάλαι κατὰ γνώμην εἰς ἔργον ἄγειν μετὰ πάνυ καλῆς καὶ θαυμασίας τῆς προσθήκης· ἄγειν γὰρ μετὰ αὐτοῦ καὶ Θεσσαλονικὴν, μετὰ τὴν μεγάλην παρὰ Ῥωμαίους πρώτην πόλιν, καὶ ὑποχείριον αὐτῷ ποιεῖν, οὐ μικρὸν τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας μέρος οὔσαν· οὐ δὲ ἕνεκα καὶ αὐτῷ μεμνησκέαι, ἵνα καὶ αὐτὸς συνήθοιτο, ὡς χωρὶς πραγμάτων καὶ πολέμων τληκαύτην πόλιν ἔχων· καὶ αὐτὸς ἐκκλησίαν φανερῶς· συναγαγῶν ἐκ τῶν ἀρίστων καὶ στρατιῶν, καὶ τῶν ἄλλων κοινῶν τῶν μάλιστα ἐν λόγῳ, ἐβουλεύετο φανερῶς, εἰ δεῖ βασιλεῖ προσχωρεῖν τῷ Καντακουζηνῷ, καὶ αὐτὸς τὴν οικίαν γνῶμην προτεῖναι, ὡς εἴη λυσitteλὲς ὑπ' ἐκείνῳ μᾶλλον εἶναι, ἢ Βυζαντίοις προσέ-

Ἐπει δὲ ἰδῶδοκτο πᾶσι κοινῇ προσχωρεῖν τῷ βασιλεῖ, προσθευτὰς ἤρουντο πρὸς Καντακουζηνὸν Μανουὴλ τὸν βασιλέως υἱὸν ἐν Βεββόλῳ διατρίβοντα, Νικόλαόν τε τὸν Καδάσιαν, καὶ Θεορμύκην. Ἦν γὰρ ἐξουσίαν βασιλεὺς τῷ υἱῷ παρεσχήμενος, εἰ τις τῶν πόλεων προσίει, καὶ δέοιτο αὐτοῦ εὐεργεσιῶν τιῶν

τυχαῖν, παρέχειν μὲν ἐκείνον ὅσα νομίζοι προσήκοντα ἅ  
 καὶ δυνατὰ· στέργειν δὲ αὐτὸν, καὶ κατὰ μὴδὲνα  
 τρόπον πειρᾶσθαι καταλύειν. Ἄ καὶ Θεσσαλονικεῖς  
 εἰδότες, ἐπεμύον τοὺς πρέσβεις πρὸς ἐκεῖνον, καὶ  
 ἤτοῦντο οὐ μόνον ἀτέλειαν κληθῆ τῇ πόλει, ἀλλὰ  
 καὶ πριμικηρίῳ τε τῷ μεγάλῳ, καὶ τοῖς ἄλλοις  
 τῶν δυνατωτέρων ἰδίᾳ τιμᾶς καὶ προσόδου τὰς  
 προσηκούσας, καὶ τῆ στρατιᾶς, καὶ τοῖς ἄλλοις μετ'  
 ἐκείνους ἐκάστω κατὰ τὴν ἀναλογίαν. Ὁ τοῦ βασι-  
 λέως δὲ υἱὸς δίκαιον νομίσας μὴδὲν μικρολογεῖν  
 τηλικαύτην γε πόλιν μέλλων προσάγειν πατρὶ τῷ βα-  
 σιλεῖ, πάντα ὅσα ἤτοῦντο παρείχετο οἱ πρέσβεις,  
 καὶ πολλὴν τὴν φιλοτιμίαν περὶ τὰς ἐπιτελείας  
 ἐπέδεικνυτο. Ἐπαὶ δὲ εἰς Θεσσαλονικίην οἱ πρέσβεις  
 ἐπανῆκον, φέροντες καὶ τὰς βασιλέως ἐπιτελείας,  
 ἣ πόλις μὲν ἦδη πᾶσα φανερώς εὐφῆμει βασιλεύει,  
 καὶ διὰ πάσης γλώσσης ἤδετο, καὶ ἡ στρατιὰ, καὶ  
 οἱ ἄλλοι πάντες ταῖς δεδομέναις τιμαῖς ἠρκούντο.  
 Ἀνδρέας δὲ ὁ Παλαιολόγος ἐδυσχέρατιεν ἄλλων προ-  
 τιμωμένων, ὧν ἦτο αὐτὸς δίκαιος εἶναι ὑπερέχειν,  
 καὶ ἀνεῖπε φανερώς πάντων ἠθροισμένων ἐν τῇ  
 Ἀποκαύχου οἰκίᾳ καὶ διχοστασίας γενομένης, ἀσυν-  
 τάκτως ἀνεχώρει. Ἐκείνοι δὲ ὑπολειφθέντες, ἐθο-  
 ρύθουσαν μόνον καὶ τῶν δεόντων οὐδὲν ἐποίουν δεισῶς  
 δὲ ὁ Παλαιολόγος μὴ ὑπ' ἐκείνων διαφερομένων  
 παρῆπτόληται, αὐτίκα τὴν πρὸς θάλασσαν πόλιν  
 ὕσπερ εἰνὴ καταλαμβάνει φυλῆν περὶ τὴν οἰκοῦσι  
 πᾶν τὸ ναυτικόν, οἱ πλείστοι τε ὄντες καὶ πρὸς φό-  
 βου εὐχρηεῖς· ἄλλως τε καὶ ὠπλισμένοι πάντες  
 ὡσπερ τὸ κράτιστόν εἰσι τοῦ δήμου καὶ οὐδὲν ἐν  
 ταῖς στάσεσι πάσαις αὐτοὶ τοῦ παντός πλήθους  
 ἐξηγούνται προθύμως ἐκόμενοι, ἢ ἂν ἀγωνοῖεν αὐτοί.  
 Ἐχουσι δὲ καὶ ἰδιάζουσαν ἀρχὴν αὐτοὶ παρὰ τὴν  
 τῆς ἄλλης πόλεως, ὧν ἐκεῖνος τότε ἦρχε. Διὰ τε οὖν  
 τὸ ἀρχεῖν, καὶ τὴν ἄλλην εὐνοίαν, ἣν εἶχον πρὸς  
 αὐτὸν, προθύμως ὑπὲρ ἐκείνου ἀνελάμβανον τὰ  
 ὄπλα, καὶ ἀνύεσθαι ἦσαν ἔτοιμοι παντὶ τῷ ἐπιόν-  
 τι. Κωκαλὰς δὲ οὐδ' αὐτὸς μὲν ἠσυχάζειν ἐγίνω-  
 σκεν ἐν τοῖς παροῦσιν, ἀλλὰ περὶ τῆς ἀρχῆς ἐπεβού-  
 λησεν Ἀποκαύχῳ· μᾶλλον γὰρ αὐτῷ ἢ ἐκείνῳ ἦτο  
 προσήκειν. Ἐλέγετο δὲ καὶ ὕπνω· εὐκέναι ἠδικη-  
 σθαι παρ' ἐκεῖνον πρὸς τὸν γάμον, δι' ἃ ἐβούλετο  
 εἰ δύναίτο διαφθεῖραι. Φανερώς μὲν οὖν ἐκεῖνος  
 οὐκ ἀνθίστασθαι ἐδόκει, ἀλλὰ πρὸς ἐκείνων παρ'  
 ἐκατέρω ἐπὶ τῷ διαλύειν, μᾶλλον συνέκρουε καὶ παρῶ-  
 ξους τὸν πόλεμον. Παλαιολόγος δὲ τοὺς Ζηλωτὰς,  
 ὅσοι περὶ Θεσσαλο ἦσαν ἦσαν μετακαλεῖτο· ἔνιοι δὲ  
 καὶ κατακρυπτόμενοι ἐν ἀδύτοι·, ἐξαίφνης ἀνεφαί-  
 νοντο, καὶ ὁ δῆμος ἅπας ἐξεκυμαίνετο ὑπ' αὐτῶν,  
 καὶ δῆλοι ἦσαν οὐδὲ χωρήσοντες ἐπὶ τοὺς ἀριστούς.  
 Ὁ μέγας δὲ πριμικηρίος μετὰ τῶν ἄλλων πολι-  
 τῶν καὶ τῆς στρατιᾶς ὑπὲρ ὀκτακοσίους ὄντες ὡς  
 ἐλέγετο, δεινὰ ἐποίουντο, εἰ Παλαιολόγου μόνου  
 μετὰ τῶν παραθαλασσίων (ὁ γὰρ ἄλλος δῆμος οὐδέ-  
 πω οὐδετέρους καθαρῶς προσέκειτο), τοσοῦτοι ὄντες  
 ἤττι· θεῖον δ' ἄρα Ἀποκαύχου οὐκ ἠμέλει τοῦ μὴ χω-  
 ρεῖν πρὸς τὰς συμπάσεις, ἀλλὰ πρὸς τὸν Παλαιολό-  
 γον ἔπαμπε τὸν Κοτανίτην πρὸς αὐτὸν τῆς  
 στρατιᾶς ὄντα ἡγεμόνα, διαλεξόμενον περὶ εἰρήνης.

staret quæ decere et fieri posse existimaret; se,  
 quæ egisset, firma et rata in perpetuum habitu-  
 rum. Quod cum Thessalonicenses minime fugeret,  
 per oratores non solum vectigalium immunitatem  
 urbi in commune, verum et magno primicerio et  
 aliis potentioribus separatim honores redditusque  
 honestos, similiterque præsidio et aliis, unicuique  
 pro portione, commoda petunt. Imperatoris filius  
 non sibi scrupulosius causandum putans, ut am-  
 plissimam civitatem patri liceret acquirere, conce-  
 dit omnia, seque illis gratificandi cupidissimum  
 ostendit. Legatis Thessalonicam reversis cum be-  
 neficiis impetratis, tota urbs imperatori omnia  
 fœntia ac felicia commprecari, eumque omni-um  
 linguis in cœlum ferre, militesque et alii omnes  
 concessis honoribus contenti esse. Solus Andreas  
 Palæologus alios sibi prælatos, quibus jure præfe-  
 rendus fuisset, moleste patiebatur, totique con-  
 ventui in ædibus Apocauchi se opponebat, natisque  
 discordiis, indicta salute abscedebat. Tum cæteri  
 fremere tantum, et nihil quod officium poscebat,  
 facere. Timens autem Palæologus, ne illorum a se  
 discrepantia malam sibi mortem afferret, statim  
 portam versus mare, ut aliquam custodiam occu-  
 pavit: circum quam habitant omnes classarii,  
 quorum magna est et ad trucidationes obeundas  
 haud impigra multitudo. Adhæc gravis armaturæ  
 omnes, tanquam robur populi: 677 cui sermo  
 in cunctis seditionibus præeunt, alacriter sequenti,  
 quo ipsi duxerint. Habent vero suum proprium  
 magistratum, cui tunc Palæologus præerat. Quam  
 ob causam, et quia cæteroque illum diligebant,  
 prompti pro eo arma capessabant, et cuilibet con-  
 tra se ferenti resistere parati erant. Coccalas in  
 præsentem nec sibi otium agendum, sed de præfe-  
 ctura Apocaucho, quam sibi, non illi convenire  
 opinabatur, insidiandum duxit. Dicebatur etiam  
 suspicatum esse, sibi ab eo factam injuriam pro-  
 pter nuptias. Quamobrem occidere hominem cu-  
 piebat, si posset. Apocanchus igitur aperto Marte  
 resistendum non existimans, ad utrumque de  
 compositione mittendo, bellum magis irritavit et  
 incendit. Palæologus Zelotas, quotquot Thessali-  
 nicæ erant, coegit: nonnulli etiam in adytis ab-  
 conditi, repente prodierunt, a quibus populus  
 omnis instar fluctuum est concitatus; et appare-  
 bat eos rursus in optimates ituros. Magus porro  
 primicerius et alii cives, et præsidium (quorum  
 omnium numerus ad octingentesimum putabatur  
 ascendere) pro indigno habebant, si a Palæologo  
 solo cum maritimis seu classariis (populus enim  
 nondum alterutri parti liquido adhererat) ipsi tam  
 multi vincerentur. Tamen Apocanchus pactorum  
 haud negligens, Theanitzen præsidii decem pacis  
 conficiendæ mittebat. Quem priusquam orationem  
 inciperet, Zelotæ, quibus pax parum videbatur  
 conducere, irruentes, gladiis et hastis appetive-  
 runt, multosque ictus incusserunt: prosternere  
 tamen, intus thorce ferreo munitum, non potue-



runt, sed in vela tantum vulneratus effugit. Apocau-  
 chum, audita eorum insolentia, maritimos et  
 Zelotas, qui a Palæologo serviebant, invadendi  
 impetus cepit; et facile adhuc imparatos, populo-  
 que nondum illis succenturiato oppressisset, nisi  
 Cocalas specie consilii eum deludens cohibuisset.  
 Promittebat enim, citra sanguinem se a Palæologo  
 concordiam societatemque persuasurum. Noctu  
 Apocauclus, et præsidium, alique cives ante arcem  
 in armis manent. Palæologus iterum ad portam  
 versus mare cum maritimis et Zelotis pernoctat;  
 confusio ac tumultus ingens civitatem occupat;  
 imperatoris Cantacuzeni appellatio rursus evanescit,  
 et amicos ejus undique metus et horror circumstat.  
 Et juxta mare quidem faces crebræ sustollebantur,  
 strepitus terribilis, 678 et obscurum murmur,  
 et buccina per totam noctem insomans, plebemque  
 contra optimates convocans exaudiebatur. At illi alii  
 ante arcem quieti et dispositi sedebant, ad pugnam cum  
 plebe committendam alacres; sperabant enim etiam  
 illius partem aliquam sibi auxilio fore. Præterea cum  
 et arcem tenerent, quamvis adversarii succubuis-  
 sent, nihil singulare passuros, sed in eam confugi-  
 turos vehementer confidebant. Berrhœa insuper  
 subsidium expectabant. Simul enim Palæologus  
 bellum orsus erat, ad filium imperatoris miserant,  
 rogantes, ut vel ipse cum militari manu adveniret,  
 vel copias auxiliatum mitteret. Sic ambobus sibi  
 castris oppositis, et utrisque ad præliandum para-  
 tis, noctis tempus exactum est. Claro jam die  
 Apocauclus cum suis pugnaturus descendit: et  
 Cocalas denuo utrosque separatim adiens, specie  
 quidem de pace disserebat, re autem ipsa ad dimi-  
 cationem eos inflammabat. Duces item allocutus,  
 clam eos corrumpebat, et a conflictu debortaba-  
 tur, suadebatque, ut eo cæpto, primi terga darent.  
 His ita compositis, populum in eos ducit. Ac tum  
 primum hostem esse patuit. Cum propiores jam  
 jacula torquerent, milites dicere, contra populares  
 non pugnandum, neque domesticos occidendos,  
 sed in arcem, ut in tutum perfugium recedendum,  
 ac simul recedere, quos alii, vellent nolent, seque-  
 bantur. Ad eam ut venerunt, Apocauclus orare,  
 uti ante maros obversis, hostem pugnando sustine-  
 rent; erat namque locus equestri prælio idoneus.  
 Milites detrectare, affirmareque ingrediendum, et  
 muris conscensis inde hostem propellendum; ubi  
 intus fuerunt, rogati ut muros ascenderent, im-  
 petumque hostilem inde arcerent, noluerunt, di-  
 cantes nescire se de muro pugnare, neque cives  
 suos sine ulla causa velle occidere, aut ab illis oc-  
 cidi. Apocauclus et cæteri, cum proditorem  
 perspicere, periculumque præsens animadvertent,  
 fugam extra arcem arripere cogitabant. Forte  
 fortuna claves arcis penes Zelotam erant, qui ut  
 dissidium et ad fugam inclinatos vidit, futuri  
 providus eas abscondit. Duabus autem portis arcis  
 longius inter se distantibus, Apocauclus cum aliis

Ἀ Πρὶν δὲ τι πρὸς ἐκεῖνον εἰπεῖν, οἱ Ζηλωταὶ προστε-  
 σόντες, οὐ γὰρ ἐδόκει ἡ εἰρήνη αὐτοῖς αὐστητελεῖν, πολ-  
 λὲς μὲν προσήνεγκαν πληγὰς, καὶ ἕξφεσι καὶ δορα-  
 τίοις, καταβαλεῖν δὲ οὐκ ἠδυνήθησαν τεθωρακισμένον  
 ἔνδον ὄντα· ἀλλ' ἐξέφυγε, τὴν χεῖρα μόνην ἐπὶ τῷ  
 καρπῷ τραυματίσθεις. Ἀπόκαυχος δὲ ἐπεὶ τὴν αὐ-  
 θάδειαν ἐπόθετο, ὤρμησε μὲν ἐπελθεῖν τοὺς παρα-  
 θαλασσίους καὶ τοὺς Ζηλωταῖς ὑπὸ Παλαιολόγον τε-  
 ταγμένους, καὶ ῥαδίως ἂν ἐκρήτησεν εἰς ἀπαρα-  
 σκεύους ἐπελθῶν, τοῦ τε δήμου μήπω παντὸς αὐτοῖς  
 συντεταγμένου, ἐπέτρεξε δὲ ὁ Κωκαλᾶς, ἀπατήσας ἐν  
 προσχήματι βουλήν. Ἐπιγγέλλεται γὰρ αὐτὸς χωρὶς  
 αἰμάτων Παλαιολόγον κείσσειν πρὸς αὐτοῦς ἔλθειν καὶ  
 συμφρονῆσαι. Ἄμα δὲ ἐπεὶ ἦδη ἐκατένετο καὶ ἡ νύξ,  
 Ἄπόκαυχος μετὰ τῆς στρατιᾶς καὶ τῶν ἄλλων πολι-  
 τῶν πρὸς τῆς ἀκροπόλεως ἠύλισαντο τὴν νύκτα ὡ-  
 κλισμένοι. Παλαιολόγος δὲ αὖθις ἐπὶ τῆς πρὸς θάλασ-  
 σαν πύλης μετὰ τῶν παραθαλασίων καὶ τῶν Ζη-  
 λωτῶν διενυκτέρευε, καὶ σύγχυσις δεινὴ καὶ ἀταξία  
 τὴν πόλιν εἶχε, καὶ ἡ μετὰ βασιλείως τοῦ Καντακου-  
 ζηνοῦ προσήγορία αὖθις ἀπεσθίνοντο· φόβος δὲ πε-  
 ριεστήκει πανταχόθεν τοὺς τάκτεινου ἡρημένους.  
 Καὶ ἦν ὄρν πρὸς μὲν θάλασσαν, φρυκτοὺς τε συχ-  
 νοὺς ἀνιχομένους, καὶ πάταγον δεινὸν, καὶ θροῶν  
 ἄσημον ἐξακουόμενον, καὶ τὴν σάλπιγγα διὰ πάσης  
 τῆς νυκτὸς βοῶσαν καὶ συγκαλουμένην τὸν δῆμον  
 ἐπὶ τοὺς δυνατοῦς· ἐκεῖνους δὲ πρὸς τῆς ἀκροπό-  
 λεως ἐστρατοπεδευμένους ἀθορύβως μὲν καὶ τεταγ-  
 μένως, προθύμους δὲ ὁμως συμπλέκεσθαι τῷ δήμῳ  
 ὄντας· ἤλπιζον γὰρ τι καὶ μέρος αὐτοῖς συνέσεσθαι  
 τοῦ δήμου. Ἄλλως δ' ὅτι καὶ τῆς ἄκρας ὑπ' αὐτῶν  
 κατεχομένης, ἐλπίδας εἶχον οὐκ ἀγενεῖς, εἰ καὶ  
 ἤττους φαίνοντο τῶν ἀντιτεταγμένων, οὐδὲν κείσε-  
 σθαι δεινόν, ἀλλ' ἀναχωρήσειν πρὸς τὴν ἄκραν.  
 Πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἐκ Βερρόλιας ἤξειν ἤλπισαν  
 συμμαχήσουσαν στρατιάν. Ἄμα γὰρ τῷ Παλαιολό-  
 γον ἤρχθαι τοῦ πολέμου, πρὸς τὸν βασιλέως οὔτοι  
 πέμπαντες υἱὸν, ἢ αὐτὸν ἕκκειν ἐδέοντο μετὰ τῆς  
 στρατιᾶς, ἢ πέμπειν συμμαχίαν. Οὕτω μὲν οὖν  
 διήλθεν ἡ νύξ, ἀμφοτέρων ἀλλήλοισι ἀντιστρατευομέ-  
 νων, καὶ παρασκευαζομένων πρὸς τὸν πόλεμον.  
 Ἐπεὶ δὲ ἡμέρα ἦδη ἦν, Ἀπόκαυχος μὲν μετὰ τῆς  
 στρατιᾶς κατέβαινε διαγωνισόμενος· Κωκαλᾶς δὲ  
 αὖθις πρὸς ἑκατέρους ἐπιφοιτῶν, τὸ δοκεῖν μὲν  
 περὶ εἰρήνης διελέγετο, τῇ δ' ἀληθείᾳ παρώξυνε  
 πρὸς μάχην, διαλεχθεὶς δὲ καὶ τοῖς ἡγεμόσι τῶν  
 λόγων κρύφα διέφθερε, καὶ κατέπειθε μὴ μάχεσθαι,  
 ἀλλὰ γενομένης συμβολῆς, πρώτους καθ' αὐτοὺς  
 θέσθαι τὴν τροπὴν. Ἐπεὶ δὲ τοιαῦτα ψυκονόμητο,  
 τὸν δῆμον αὐτοῖς ἐπήγεν, ἄχρι τότε μήπω φανερὸς  
 γεγενημένο; οἱ πολεμεῖ. Ἐπεὶ δὲ ἐγγύς ἦσαν καὶ  
 ἠκροβολίζοντο, οἱ στρατιῶται οὐκ ἔφασαν λείν πρὸς  
 ὁμοφύλους μάχεσθαι, οὐδὲ τοὺς οἰκείους ἀποκτείν-  
 νειν, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἄκραν ἀναχωρεῖν, ἐνδὸν ἀκινδύ-  
 νως ὤζεσθαι, καὶ ἅμα ἀνεχώρουν, συνείποντο δὲ  
 ἀνάγκη καὶ οἱ ἄλλοι. Ἐπεὶ δὲ ἐγένοντο πρὸς τῇ  
 ἄκρῃ, Ἀπόκαυχος μὲν εἶδειτο πρὸς τῶν τειχῶν ἀμύ-  
 νεσθαι καρτεροῦντας· ἦν γὰρ καὶ τὸ χωρίον ἐπι-  
 τηδείως ἔχον πρὸς ἱππηλασίς. Ἡ στρατιὰ δὲ οὐκ

ἔφασαν δεῖν, ἀλλ' ἔνδον εἰσεῖναι, καὶ ἀμύνεσθαι ἅπαντας ἀπὸ τῶν τειχῶν. Ἐπεὶ δὲ ἔνδον ἦσαν, παρακαλούμενοι αὐθις ἐπὶ τὰ τεῖχη ἀναβαίνειν καὶ ἀμύνεσθαι, οὐκ ἠθέλησαν, μὴ εἰδέναι φάσκοντες· τειχομαχεῖν, μηδὲ κτείνειν τοὺς οικεῖλους, ἢ κτείνεσθαι, ἀνάγκης μῆθεμιδῆς ὑπόουσης. Ἀπόκαυχος δὲ μετὰ τῶν ἄλλων ἐπεὶ τὴν προδοσίαν κατενόουν, καὶ τὸν κίνδυνον περιστηχότα συνεώρων, ὤρμητο φεύγειν ἔξω τειχῶν· συνέθη δὲ τὸν τὰ κλειθρα τῆς ἄκρας κατέχοντα, τῶν Ζηλωτῶν ἕνα εἶναι· ὃς ἐπεὶ διχοστατοῦντας εἶδε καὶ ὤρμημένους φεύγειν, συνείς τὸ μέλλον, ἀπεκρύπτετο τὰ κλειθρα ἔχων. Πολὺ δὲ τῶν πυλῶν ἐκατέρωθεν τῆς ἄκρας ἀλλήλων διεχουσῶν, Ἀπόκαυχος μὲν μετὰ τῶν ἄλλων ἔχώρου ἐπὶ τὴν ἐξάγουσαν τῶν τειχῶν. Ἐπεὶ δὲ ἦν κακισμένη, ἐπεχείρουν διακόπτειν· ὁ δὲ δημοῦς δὲ ὁ τῆς ἄκρας (πόλει γάρ τινι εἴκοι μικρῆ, καὶ οἰκητορας ἰδίους ἔχει) οὐκ εἶον διαδιδράσκειν ἐπαγαγόντας αὐτοῖς τὸν δῆμον, ἀλλ' ἔνδον μένοντες, ἀμύνεσθαι τοὺς ἐπιόντας μετ' αὐτῶν. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐτελείτο, ὁ δῆμος πῦρ ἐνέεισαν ταῖς πύλαις· τῆς ἄκρας ταῖς πρὸς τῇ πόλει, ἐπεὶ μηδεὶς ἡμόνετο. Στρατήγιος δὲ ὁ τὰ κλειθρα ἔχων· οὕτω γὰρ ὠνόμαζτο· ἦτο· γ· ν ἐλθῶν, καὶ ὁ δῆμος· εἰσερχέτο· καὶ αὐτίκα μὲν πρὸς ταῖς πύλαις δύο τῶν πολιτῶν ἀπέσφαξαν· ἕπειτα πρὸς ἀρπαγὴν ἐτρέπαντο ὄπλων τε καὶ ἵππων. Ἀπόκαυχος· γὰρ καὶ οἱ ἄλλοι, ὅτι ἐάλωσαν ἰδόντες, ἐπεὶ μὴ φεύγειν ἦν, τῶν ἵππων ἀποβαίνοντες καὶ ἀποθυόμενοι τὰ ὄπλα κατεκρύπτοντο, ἐλάνθανον δὲ ὀλίγοι, τοὺς πλείους δὲ ἀποδύοντες κατέλειπον γυμνοὺς. Κωκαλᾶς δὲ καὶ Παλαιολόγος περισποιούντο τοὺς στρατιώτας, καὶ ἐκέλευον μὴ ἀποδύειν· ἅμα δὲ καὶ τοὺς ἵππους εὐρίσκοντες, παρείχοντο ἐκάστω, ἀμειβόμενοι τῆς προδοσίας, ἅμα δ' ὅτι καὶ ὄρκους αὐτοῖς πρότερον παρείχοντο, ὡς οὐδὲν πείσονται δεῖν ἂν τοῦς ἄλλους προδιδώσιν. Οὕτω μὲν οὖν τὸ Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως μέρος προδοθῆν ὑπὸ τῆς στρατιᾶς, ἠτετέτο κατὰ κράτος. Κωκαλᾶς δὲ καὶ Παλαιολόγος τὸν μὲν δῆμον ἐξήλανον τῆς ἄκρας· ἤδη γὰρ διήρπαζον καὶ τὰ τῶν ἐγχωρίων· αὐτοὶ δὲ περιμειναντες ἄχρι νυκτός, τοὺς μὲν στρατιώτας πάντας ὄκαδὲ ἀπέπεμπον, καὶ τινὰς τῶν φίλων αὐτοὶ διάσωζον, Ἀπόκαυχον δὲ καὶ τῶν πολιτῶν ὀλίγους ἐλάσσους ἑκατὸν κατέκλεισαν ἐν δεσμοτηρίῳ πρὸς τῇ ἀκροπόλει, καὶ φρουρὰν ἐπέστησαν αὐτοῖς. Ἄμα δὲ ἔω εἰς τὴν ἐπιούσαν καὶ ἡ ἐκ Βερρόλιας στρατιὰ παρήν. Ἐπεὶ δὲ ἐπύθοντο ὡς ἀλοῖεν οἷς ἦγον συμμαχεῖν, καταδραμόντες ἐληθισαντὸ τινα ὀλίγα, καὶ ἀνέστρεφον εἰς τὴν οἰκίαν. Περὶ μέσσην δὲ ἡμέραν φῆμη τις προσέπιπτεν ἀθροῦν πρὸς τὴν πλιν ὡς οἱ δεσμῶνται πάλιν τὴν ἄκραν κατασχόντες, τὴν ἐκ Βερρόλιας στρατιὰν εἰσδέχονται. Ἐλέγεται δὲ ὡς τῶν Ζηλωτῶν τινες τὰ τοιαῦτα καταφεύσαιντο ἐπὶ τῷ ἀποκτείνειν τοὺς δεσμῶντας. Καὶ ὁ δῆμος αὐθις τὰ ὄπλα ἀναλαβόντες, ἔχώρου πρὸς τὴν ἄκραν ὑπὸ τε θυμοῦ καὶ οἴνου στρατηγούμενοι· οἱ πρὸς τῇ ἄκρᾳ δὲ δεῖσαντες τὴν ἐφοδὸν τοῦ δήμου, μὴ τὰ ὄντα ἔνδον διαρπάσασαι γενόμενοι, ἀπέκλεισαν τὰς πύλας· ἀναβάντες δὲ ἐπὶ τῶν τειχῶν ἐδέοντο μὴ διαφθεῖρειν

sociis ad eam, qua e mœnibus egressus est accessit : quam cum clausam invenirent, diffindere tentaverunt. At populus arcis (erat siquidem instar parvæ urbis, propriosque **679** habebat incolas) fugam eos capessere, et se populo urbano quem superduxissent, prodi non sinebat, sed oppugnantis intus eos secum resistere volebat. Hæc dum fiunt, populus urbanus foris ignem portæ arcis, versus urbem, quandoquidem nemo propugnabat, implicat. Claviger Strategius (hoc enim illi nomen) accurrens aperit, populus se infundit, subitoque in ipso aditu cives duos trucidat, deinde ad arma equosque diripiendos convertitur. Apocau-chus et socii captos se aspicientes, quoniam fuga excluderentur, de equis descendunt, armis depositis se occultant ; pauci tamen latuerunt, plures ab hostibus despoliati armis, nudi relicti sunt. Cocalas et Palæologus milites tuebantur, et eos vetabant spoliari, quosque inveniebant equos, singulis donabant, tum ut pretium prodicionis, tum quod jurassent ipsis nihil mali illaturos, si cæteros prodidissent. Sic itaque Cantacuzeni pars a militibus prodita, vi devicta est. Cocalas et Palæologus populum jam etiam incolas arcis diripientem expulerunt ; ipsi usque ad noctem exspectantes, dimissis domum militibus, amicos quosdam servarunt : Apocau-chum et cives paulo infra centum in arcis carcere, apposita custodia, clauserunt. Sequenti diluculo auxiliarii Berhœa adfuerunt, qui, ut acceperunt captos esse, quorum gratia veniebant, cum mediocri populatione domum redierunt. Circa meridiem rumor quidam urbem afflavit, vinetos rursus arce occupata, Berhœense subsidium intromittere : quem Zelotæ ad necem illis curandam ementitū ferebantur. Populus de integro ad arma ire, atque ad arcem vino ac furore ducibus procedere. Arcis indigenæ impetum ac directionem rebus suis inuentes, portas occludunt, in muros ascendunt, misericordiam rogant, facturi quidquid tandem juberentur. Jussi vinetos adducere, et ad ipsos præcipites dare. Protinus nudi adjuvantur. Ac primus quidem Apocau-chus præcipitatur, qui forte quadam erectus stetit, ac nemine audente illum contingere, diu sic mansit. Postea unus de Zelotis, molliorem aliis exprobrans accedit, caput ei a cervicibus gladio abscindit. Deinde cæteri quoque circumfusi, totum corpus vulneribus consanciant. Post hæc non uno, sed pluribus locis reliqui, **680** Zelotis nominatim petentibus, de muro præcipites aguntur : quos circumsisitens populus, ferina quadam immanitate sagittis configit, quorumdam etiam capita præcidit. Ita omnes crudelem in modum, præter paucos, quos incolæ arcis absconderant, interierunt : quorum neci Cocalas et Palæologus præsentibus, se rem ægrius ferre, furorem tamen populi cohibere ac reprimere haud posse simulabant, qui deinde in ædes involans, alios insuper cives contrucidavit. Cum ad domum Cocalæ Zelotis præsentibus ve-

nissent, Pharmacem (quicum nupta erat soror uxoris ejus, quemque ipse occultaverat, et qui apud Apocauchum præfectum auctoritate multum valuerat, et Zelotas mire afflicta) sibi dedi postulant. Cocalas vitæ suæ timens, affinem tradit, quem continuo interficiunt. Aiebant tum plebeios quosdam humanum adipem gustavisse. Nam cum dissectis occisorum corporibus viscera effunderentur, quidam summo stupore et indolentia, collectum adipem domum portavit. Uxor ignorans unde, et alterius animantis esse opinata, ad cibum suaviter condicandum in ollam injicit, ac post epulas demum viro narrante, humanum adipem se comedisce discit. Sic Thessalonica se imperatori volens adjunxit, iterumque Palæologus et Cocala auctoribus ad arma rediit, et hæc ibidem omni crudelitate crudeliora designata sunt, navisque Cantacuzeni cum ipsis vectoribus submersa periit: qui post coronationis suæ apud Adrianopolim diem festum, Matthæum filium in Thracia cum copiis, urbes, quæ cum Batatzæ defecerant obsessurum, et Hieraci Byzantio cum parva manu ad illos venienti se oppositurum reliquit. Eum Matthæus congressus devicit, militibus ejus universis partim concisis, partim captis: nec multum absuit, quin ipse quoque dux caperetur. Insuper oppida armorum terrore ad deditionem cogit, ac patri subjocil.

δῆμου. Ἐλέγτο δὲ καὶ στέατος ἀνθρωπίνου ἄψαθαί τινος τῶν τοῦ δῆμου τῆς. Ἀναγενομένων γὰρ τῶν ἀποκτεινομένων, τὰ ἔγκυρα ἐξεγέτο· ὡς τις ὑπ' ἄκρας ἀνατιθησῆς καὶ ἀναλησῆς στέαρ συναγαγῶν, οἰκαδὲ ἀπήγαγε. Τὴν γυναῖκα δὲ μὴ εἶδεν ὄθεν εἶη, νομισαζάν τινος ἑτέρου εἶναι ζῶου, ἤδυσμα τῆ χύτρα προσεβαλεῖν, μετὰ δὲ τὸ φαγεῖν αἰσθῆσθαι, τοῦ ἀνδρός ὡς εἶη ἀνθρώπινα εἰκόντος. Οὕτω μὲν ἡ Θεσσαλονικὴ προσεχώρησε βασιλεῖ ἐκούσῃ, καὶ πάλιν εἰς τὴν πόλιν ἐξεστράτη ὑπὸ Παλαιολόγου καὶ Κωνσταντίνου, καὶ τοιαῦτα ἐτολήθη πᾶσαν ὑπερβαίνοντα ὠμότητα, καὶ τὸ Καντακουζηνῶ τοῦ βασιλέως σκάφος εὐτανδρον κατέδου· ἐκείνος δὲ μετὰ τὴν ἐν Ἀδριανουπόλει τῆς Ἰδίας στεφηφορίας ἐορτήν, Ματθαῖον μὲν τὴν υἱὸν κατέλειπεν ἐπὶ τῆς Θράκης ἔχοντα στρατιάν, τὰς τε πόλεις πολιορκήσοντα τὰς Βατάτζης συναποστάσεως, καὶ Τέρακι ἀντιστησόμενον. Ἦχε γὰρ ἐκ Βυζαντίου στρατιώτας ὀλίγους ἔχων ἐπ' ἐκείνας τὰς πόλεις στρατηγός· ἧ καὶ συμβαλὼν ὁ τοῦ βασιλέως ἐνίκησεν υἱὸς μόλις διαδράντα τὸ ἀλῶναι· οἱ γὰρ συνόντες πάντες, οἱ μὲν ἔπεσον, οἱ δ' ἐάλωσαν παρὰ τὴν μάχην. Ἐπειτα δὲ καὶ τὰς πόλεις παρεστήσατο, καὶ ὑπήγαγε τῷ πατρὶ βιασάμενος τοὺς ὅπλους.

### 681 CAPUT XCV.

*Imperator frustra cum amicis Byzantii clam agit. Patriarcha Constantinopolitanus, a papa electus, Smyrnæ in templo a Persis occiditur cum aliquot nobilibus. Chii Genuesibus coacti se dedunt. Phaceolatus cum suis triremibus capta Chio Byzantium redit; onerariam Genuesensem capit et spoliat; vectores interficit; a Galataeis sacer fit. Imperatrix Mpalicis Carbonæ principis opem invocat. Ejus fratrem exercitus ducem facit. Phacerasis victoria de Tomprotitza. Orchanes filiam imperatoris uxorem petit, responsum differtur. Proceres et Amurius dandam quærent. Apud Selybriam sponsa populo cum singulari cæremonia ostentatur. Extimia laus ejusdem.*

imperator Selybriam cum venisset, cum amicis qui erant Byzantii arcane suum negotium agebat, sed nihil efficiens, Adrianopolim rediit. Sub idem tempus Martinus cum patriarcha Constantinopolitano (quem papa eligere consuevit, post div'isam Ecclesiam (61), velut urbe ad Latinos adhuc per-

σφᾶς, ὡς πλὴν ποιήζοντες τὸ κελαιόμενον· οἱ δ' ἐκέλευον τοὺς δεσμῶτας ἀγειν καὶ κατακρημνίζειν πρὸς αὐτοὺς, καὶ αὐτίκα οἱ δεσμῶται ἤγοντο γυμνοί. Καὶ πρῶτον μὲν Ἀπόκαυχος κατακρημνίσθη· οὕτω δὲ συμβῆν ἄρθος ἔστη, καὶ ἔμεινεν ἐπιπολὺ, μηδενὶς προσάπτεσθαι τολμῶντος. Ἐπειτὰ τὶς προσελθὼν τῶν Ζηλωτῶν, καὶ μαλακίαν τῶν ἄλλων καταγορήσας, ἀπέπειθεν αὐτοὺς τὴν κεφαλὴν μαχαίρῃ. Ἔβη καὶ οἱ ἄλλοι περιστάντες, κατέτριψαν τὸ σῶμα ὄθεν, Ἐπειτα καὶ τοὺς ἄλλους ἐβρίπτουν ἀπὸ τῶν τειχῶν, ἀπαιτούντων ὀνομασί τῶν Ζηλωτῶν, οὐκ ἐφ' ἓνα τόπον, ἀλλ' ἐπὶ πλείους· καὶ ὁ δῆμος θηριωδῶς καὶ ἀπανθρώπως κατηκόντιζον περιστάμενοι. Ἐνίων δὲ ἀπέπειμον, καὶ κεφαλὰς, καὶ πάντας οὕτως ὠμῶς ἀπέκτειναν, πλὴν ἁλίγων λίαν, οἱ ὑπὸ τῶν τῆν ἄκραν οἰκούντων κατακρύπτοντο· κωλύσαν δὲ καὶ Κωνσταντίνου καὶ Παλαιολόγου ἀποσφαττομένων, καὶ ἰδύκουν μὲν πρὸς τὰ πραττόμενα δυσχεραίνειν, ἀνακόπειν μὲν τὴν ὁρμὴν τοῦ δῆμου ὑπεκρίνοντο μὴ δύνασθαι. Ἐπειτα ἐκείθεν ὁ δῆμος ἐστράτευτο πρὸς τὰς οἰκίας, καὶ ἀπέκτειναν καὶ ἄλλους τινὰς τῶν πτωχῶν. Ἐλθόντες δὲ καὶ πρὸς τὴν οἰκίαν Κωνσταντίνου, τῶν Ζηλωτῶν ἐναγόντων, τὴν Φαρμάκην ἤτουν ἐκεῖ κατακρυπτόμενον ὑπ' ἐκείνου· ὁ Κωνσταντίνος τῆς γυναῖκος ἀδελφῆ συνώκει, μέγα δὲ ἰδυνήθη παρὰ Ἀπακαύχῃ ἀρχοντι, καὶ πλείστα ἐκάκωσε τοὺς Ζηλωτῆς. Δείσας δὲ ἐκείνος μὴ ὑπὸ τοῦ δῆμου διαφθορῆς, κηρέδωκε τὴν συγγενή, καὶ ἀνηρέθη εὐθύς ὑπὸ τοῦ δῆμου.

Βασιλεὺς δὲ εἰς Σηλυμβρίαν ἔλθων, τοῖς ἐν Βυζαντίῳ φίλοις κρύφα διαλέγεται· ἐπεὶ δὲ οὐδὲν ἤσεν ὡς ἐβούλετο, αὐθὺς ἀνέστρεφεν εἰς τὴν Ἀδριανουπόλιν. Ὑπὸ δὲ τοῦ αὐτοῦ χρόνου, καὶ Μερτίνο μετὰ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχου, ὃν ὁ πάπας εὐθεῖ χειροτονεῖν μετὰ τὴν διαίρεσιν τῆς Ἐκκλησίας, οἷα

### Jacobi Pontani notæ.

(61) Nota, etiam schismate divulsa Orientali Ecclesia a Romana, pontificem Romanum nihilo minus solitum eligere patriarcham, quia videlicet ju-

risdictionem potestatemque sibi a Christo traditam non amiserat.

δὴ τῆς πόλεως; Λατίνους προσηκούσης, δέτρον ἂν αὐτοῖς ἄγινετό ποτε, ἅμα δυσκαίθεκα τριήρεσιν, ἤλθον εἰς Σμύρνην, καὶ πρότερον ὑπὸ τῶν Λατίνων κατεχομένην. Πατριάρχῃ δὲ ἐδόκει δεῖν εἰς τὸν κατὰ Σμύρναν ἐξεληθόντα ναὸν ἐν ᾧ πάλαι ἡ μητρόπολις ἦν, τὴν θείαν μυσταγωγίαν ἐκτελέσαι, καὶ ἐκέλευε τὴν στρατιάν ὀπλισαμένην ἔπασθαι. Μαρτίνος δὲ ἐκώλυε, καὶ οἱ ἄλλοι τῶν ναυάρχων, διακακινδυνευμένα τολμῆν ἰσχυρίζομενοι. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἐπειθετο, εἰποντο ἀνάγκη. Καὶ γενομένην πρὸς τὸν ναὸν καὶ τὴν μυσταγωγίαν τὴν θείαν ἐκτελοῦντι, ἐπιήλθεν Ἄμουρ μετὰ τῆς στρατιᾶς. Καὶ τὸ μὲν ἄλλο στρατεύμα τῶν Λατίνων διεσώθη ἀναχωρήσαν πρὸς τὸ φρούριον, ὃ κατεῖχον, ἐπεὶ τοὺς Πέρσας εἶδον ἐπιόντας· πατριάρχῃ δὲ τὴν ἱερὰν στολὴν ἐνδεδυμένος, ἀπεσφάγη ὑπὸ τῶν Περσῶν, καὶ Μαρτίνος, καὶ ἄλλοι τῶν ἐπιφανῶν ὀλίγοι. Ἐν δὲ τοῖς χρόνοις τούτοις, καὶ τῶν ἐν Γεννοῦφ εὐγενῶν τινες δύο καὶ τριάκοντα πληρώσαντες οἰκειοῖς ἀναλώμασι τριήρεις, ἐπέπλευσαν τῇ Χίῳ, καὶ ἐπολιόρησαν χρόνον οὐκ ὀλίγον, καὶ τειχομαχίας τε πολλὰς ἐποίησαντο καὶ καρτερὰς, καὶ μηχανήματα προσῆγον. Ἦνουν δὲ ἀπὸ τῶν τοιούτων ὀλίγα ἢ οὐδέν. Οἱ γὰρ Χίοι ἡμύοντο τοὺς Λατίνους καρτερῶς, ἔνδειξά δὲ πεισθέντες καὶ λιμώξαντες, ἐπεὶ ἐπικουρίας οὐδεμιᾶς ἐτύχασαν παρὰ Ῥωμαίων, προσεχώρουν τοῖς Λατίνοις, καὶ παρέδωσαν τὴν πόλιν ὑπ' ἀνάγκης. Ἡ βασιλεὺς δὲ ἠνίδρο μὲν δεινῶς τῆς Χίου πολιορκουμένης, βοηθεῖν δὲ οὐκ εἶχε· χρημάτων τε γὰρ οὐκ εὐπόρει πρὸς τοσαύτην δύναμιν, ὥστε στόλον ἀντίβροπον τῶν Λατίνων ἐξάρτυεν· καὶ τὸν διοικήσοντα κλιῶς καὶ ὡς προσῆκε τὰ πράγματα οὐκ εἶχε· πάντες γὰρ ὅσοι ἦσαν ἀξιόλογοι Ῥωμαίων, ἐν δεσποτηρίοις κατεκλείοντο. Ὅμως τινὰς ὀλίγους ἐποπλίσαντες οἱ ἄρχοντες τριήρεις, Φακεωλάτων ἐπιμψαν συνάρχοντα τότε τοῖς ἄλλοις. (ἦν γὰρ Κιννάμου τοῦ μυστικοῦ συνοικῶν ἀδελφῆ τῆς γυναίκος) οὐχ ὥστε ἀντιτάττεσθαι Λατίνοις· οὐκ ὀλίγον γὰρ ἀπή' εἰ πρὸς τὴν ἐκείνων δύναμιν· ἀλλ' εἰ δύνατο τρόπω δὴ τινι σίτον εἰσάγειν εἰς τὴν Χίον. Φακεωλάτος δὲ ἐπεὶ καταπλέων ἐπέθετο τὴν Χίον ἐαλωκυῖαν, ἀνέστρεψεν εὐθύς· καὶ ὀκλάδι ἐκ Γεννοῦφας περιτυχῶν μεγάλῃ, ἐκράτης μάχῃ, καὶ ἀπέκτεινεν οὐκ ὀλίγους τῶν Λατίνων μαχομένους, καὶ διήρπασε τὰ χρήματα. Πυθόμενοι δὲ οἱ ἐν Γαλατῇ ὀμόφυλοι, ψήφισμα ἔγραψαν ἀποκτινύναι Φακεωλάτων ἢ ἂν τις συντύχοι, καὶ μηδένα κρίνειν φόνου, καὶ διέμενεν αὐτοῖς ἡ πρὸς ἐκεῖνον ἔχθρα ἄχρι τελευτῆς. Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ ἑώρα μόνην τὴν Κωνσταντινου πόλιν αὐτῇ περιλειπομένην· αἱ γὰρ ἄλλαι σχεδὸν πᾶσαι προσεχώρησαν βασιλεὶ τῶν Καντακουζηνῶν· πρὸς Μπαλλικαν τινὰ τοῦ Καρθωνῶ ἀρχοντα πέμψασα πρεσβείαν ἔδειτο βοηθεῖν. Ὅ δὲ ἀσμένως τε ἐδέξατο τὴν πρεσβείαν, καὶ Θεόδωρον καὶ Τομπροτίτζαν τοὺς ἀδελφοὺς, χιλίους στρατιώτας ἄγοντας ἐπιλέκτους, κατὰ συμμαχίαν ἔπεμπε τῇ βασιλεῖ· οἱ καὶ τὰς κατὰ τὸν πόν-

tinie, quia sub ipsis aliquando fuit [62] duodecim triremibus Smyrnam appulsus est, quam et prius Latini possederant. Patriarchæ placuit in Smyrnenſe templum (olim metropolitanum) ingredi, et illic sacris operari, jussitque milites armatos sequi. Martinus et alii navarchi factum hoc, ut periculo non carens dissuadebant. Dum necessitati parere non vult, et in æde sacrificium facit, Amurius cum armatis supervenit. Et milites quidem Latini, ceruentes Persas invadere, ad castellum suum confugientes, mortem evaserunt, patriarcha vero sacris indutus vestibus una cum Martino paucisque nobilibus a Persis obtruncatus est. Per idem tempus Genuenses nonnulli nobili loco nati, duabus et triginta triremibus sua impensa instructis, Chium navigarunt, eamque non parum diu obsederunt, et muros sæpe, adnotis etiam machinis, valide oppugnarunt. Verumtamen Chiis fortiter se tuentibus, nihil aut parum profecerunt. Cum autem victus inopia premerentur, nullumque a Romanis auxilium adventaret, Latinorum se potestati permittentes, urbem coacti tradiderunt. Imperatrix quanquam Chio obsessa mirifice angeretur, ferre tamen opem nequibat; nam nec pecunia contra tantas vires in promptu erat, ut classem Latinorum classi æqualem compararet, et bonum ac peritum ejus ductorem non habebat; omnes siquidem qui inter Romanos eminebant, carceribus atquebantur. 682 Nihilominus archonates aliquot triremes armantes Phaceolatium collegam (qui Cinnani mystici uxoris sororem habebat in matrimonio) iis præferunt: non quidem ut se Latinis, quibus longe esset inferior, objiceret, sed ut commeatum in insulam, si quo modo posset, importaret. Phaceolatus ut Chium captam audivit, illico iter legens, et onerariæ Genuensi occurrens, acri pugna eam vicit, et complures Latinos occidit, pecuniamque diripuit. Fama Galatam ad hoinophylos perlata, publico decreto impunitatem proposuerunt, si quis eum ubicunque jugularet, et usque ad mortem ejus tanquam hostem oderunt. Augusta ut solam Constantinopolim sibi relictam vidit (aliæ namque urbes ferme ad unam in Cantacuzeni auctoritate erant), a quodam Mpalice Carbonæ principe per legatos auxilium petit. Is legatione benigne admissa, Theodorum et Tomprotitzam fratres cum mille selectis militibus suppetias mittit: qui et maritimas ad pontum urbes transeuntes, eas ab imperatore ad Augustam monitis et consiliis suis revocabant; sperabant enim illos nescio quid magnum felici successu præstiuuros. Imperatrix eos admodum benevole et honorifice excepit, et Apocauchi magni ducis filia Tomprotitzæ in conjugium sociata, ducem eum Romani exercitus creavit, qui suas copias cum Romanis conjunctas, imperatore Didymotichi de-

Jacobi Pontani notæ.

(62) Sub quibus Latinis, et quandiu fuerit Constantinopolis, docuimus Notis in lib. II, cap. 36.

gente, in Selybrianos duxit. Phacrases autem pro-  
tostrator ab imperatore Selybriae cum praesidio  
relictus, Selybrianis adjunctis, egressus oppido,  
Tomprotitzam eximia virtute devicit. Imperitus  
enim ille locorum, equitatum per fossas, et angu-  
stias, et vineta ducebat: unde superati, in con-  
flictu pauci cadebant, multi capiebantur, et vix  
aliqui effugiebant. Captorum illustriores vinciti  
custodiis mandabantur, alii spoliati dimitteban-  
tur, propemodumque et Tomprotitzas ipse captus  
est. Sed fugae commoditatem nactus, cum igno-  
minia rediit. Post eam cladem ipse Byzantii, iam  
uxore Romana potitus subsedit, ac pro dignitate  
ab imperatrice tractatus est: Theodorus frater  
cum reliquiis militum domum remigravit. Sec-  
undum haec Orchanes ad imperatorem missis  
oratoribus, ejus filiam uxorem poscit: quam si  
libenter dederit, **683** contra quemvis Romano-  
rum hostem auxilia promittit: nec tam de caetero  
fore socium et amicum, quam filium, impigreque  
illi cum omnibus copiis suis ubi voluerit, inservit-  
urum. Imperator neque legationem sprevit, neque  
extemplo affinitatem amplexus est, sed leniter ac  
placide legatos allocutus, ac donis etiam prosecu-  
tus, paulo post missa legatione Orchanem se respon-  
surum promisit. Sic legati abierunt. Imperatore  
familiares et proceres super connubio filiae  
consulente, omnes quasi ex composito Orchanem  
socium et amicum fidelem habere, permagni  
interesse dixerunt. Id ipsum dein per legatos ex  
Amurio quaesivit, qui matrimonium istuc, ut  
optimum, approbavit, affinitatemque minime repu-  
diandam censuit. Amicitiam enim et propinquitatem  
istam Barbari, qui adversus hostes Romanorum  
multum posset, maximopere ipsi profuturam. Eisi  
enim in praesentia ad bellum contra homophylos  
jam depressos, et ad resistendum imbecilles,  
Barbarorum ope non egeret: at certe si totius  
imperii Romani potens fuerit, contra vicinos  
dynastas, qui tanta ultro detrimenta dederint,  
multasque urbes ac regiones a principatu Romano  
avulserint, Persico robore opus habiturum. Affirma-  
bat igitur, scire se, Orchanem neququam omnino  
tam effusam in imperatorem benevolentiam nava-  
turum, quam ipse navasset: caeteroqui illum non  
difficiliter posse succurrere, cum sibi per alienam  
provinciam multa cum difficultate ad eum venien-  
dum sit; et qui sibi continentem, e regione  
Thraciam respicientem subdidisset, pullo labore,  
quando vellet, opem allaturum. Has ob causas,  
quamvis alioqui non ita liberet, affinitatem, ut  
Romanis utilissimam, cum eo jungendam suadebat,  
addens, in nullum crimen ideo incursurum,  
siquidem non pauci superiorum temporum impera-  
tores, quo subditorum rationibus providerent,  
Scythiis et aliis quibusdam Barbaris filias suas  
despondissent. Hoc fuit Amurii consilium. Cujus  
animi modestiam admiratus est imperator, quod  
conpiteretur, Orchanem se ipso amplius profutu-

Α τον περιθαλασσιους πόλεις δίδοντας, έπεισαν απο-  
στηναι βασιλέως, και τῆ βασιλίδι προσχωρησιν·  
ήλπισαν γάρ αυτούς τι μέγα κατορθώσιν. Καί η  
βασιλις έδέξατο τους άνδρας, μετά πολλής τής εύμε-  
νείας και τιμής. και τήν τε Άποκαύχων του μεγάλου  
δουκῆς θυγατέρα συνήκισε τῷ Τομπροτίτζα, και  
στρατηγόν απέδειξε τής Ρωμαίων στρατιδς. Ο  
δὲ, τήν τε οικειαν έχων και τήν Ρωμαίων, έπιστρά-  
τευσε Σηλυμβριανούς, βασιλέως Διθυμοτείχω ενδία-  
τριδοντος. Φακρατής δὲ ο πρωτοστράτωρ υπό βασι-  
λέως εν Σηλυμβρία καταλειμμένος μετά στρατιδς,  
έχων και τους Σηλυμβριανούς, ανειλέκετο τοίς  
περι Τομπροτίτζαν έξελθόν, και ένίκα κατά κράτος.  
Απειρος γάρ ών ο Τομπροτίτζας τών χωρίων,  
έστρατήγησε κακώς, εις τάφρους και στενοχωρίας  
B και άμπελους τους Ιππέας έμβάλων· όθεν ήττηθέν-  
τες, όλίγοι μὲν απέθανον κατά τήν μάχην, έάλωσαν  
δὲ πολλοί, όλίγων διαδρῶναι δυνηθέντων· ών τοίς  
επιφανέστερους δήσαντες είχαν εν φρουραίς, τους  
δ' άλλους αποδύσαντες, απέλυον. Ηίθε δὲ και ο Τομ-  
προτίτζας έγγη; άλλων, όμως διαδρῶναι δυνηθείς  
άνεστρεφε κατησχυμμένος· μετά τήν ήτταν δὲ  
έκεινην, Τομπροτίτζας μὲν υπελείπετο εν Βυζαντιω,  
ήδη γυναίκα έχων, εν Ρωμαίων, και τιμής απέλασε  
C παρά βασιλίδος τής αξίας· Θεόδωρος δὲ ο αδελφός  
άνεστρεφεν εις τήν οικίαν, τήν υπολειμμένην έχων  
στρατιάν. Μετά τουτο Όρχάνης, προς Καντακουζην-  
ών τον βασιλέα πρεσβειαν πέμφας, ήξιου εκδούναί  
οι προς γάμον τήν θυγατέρα· έπηγγέλλετό τε ει  
D παράσχοιτο, προθύμως συμμαχήσειν κατά παντός  
πολεμίου τοίς Ρωμαίοις· ουκέτι γάρ έσεσθαι σύμ-  
μαχον και φίλον, αλλά υιδν, και προθύμως δουλεύ-  
σειν αυτόν τε και τήν σύμπασαν στρατιάν οί αν  
κελεύοι. Βασιλεύς δὲ ούτε άπειπατο τήν πρεσβειαν,  
ουτ' εύθις συνέθετο προς τήν έπιγαμίαν· άλλδ  
προσηνώς τε και ήμέρους τοίς πρέσβεσι χρηματίας,  
και δώρα παρασχομένος, νυν μὲν έλεγε μηδεν απο-  
κρινεσθαι, υστερον δὲ όλίγη πέμφας πρεσβειαν, τήν  
άπόκρισιν ποιήσεσθαι. Οί μὲν ουν Όρχάνη πρέσβε-  
ις άνεστρεφον εις τήν οικίαν. Βασιλεύς δὲ μετά τών  
εικειών και τών εν τέλει έδουλεύετο περι του γάμου,  
ει χρή τήν θυγατέρα τῷ Όρχάνη εκδιδόναι, και  
πάντες ώσπερ εκ συνθήματος, κράτιστον είναι έλε-  
γον Όρχάνην έχειν σύμμαχον και φίλον βέβαιον.  
D Βασιλεύς δὲ και προς Αμύρ πρεσβειαν πέμφας ει  
δοκοίη βέλτιον είναι και αυτόν τήν θυγατέρα συνοχι-  
ζειν ενυθάνετο Όρχάνη. Ο δὲ άριστον ήγειτο, και  
συνεβούλευε δέχεσθαι τδ χήδος. Μάλιστα γάρ αυτόν  
λυοιτελεζν τήν φιλίαν και τήν οικειότητα του βαρ-  
δάρου μεγάλη δυναμένου ώφελειν κατά τών Ρω-  
μαίοις πολεμίω. Ει γάρ και μη δέοιτο νυν βαρδάρων  
προς τον τών δυσφύλων πόλεμον, τεταπεινωμένων  
ήδη και μη δυναμένων άντικαθίστασθαι αυτόν, άλλ  
ουν ει πάσα η Ρωμαίων ύπ' αυτόν γένοιτο ήγεμονία,  
προς τους όμόρους δυνάστας δέχεσθαι τής Περ-  
σικής δυνάμεως, πολλά ήδικηκότας και χώρας τής  
Ρωμαίων παρασπασαμένους. Ειδέναι μὲν ουν έφα-  
σκεν, ως ούδ' αν ει τι γένοιτο τοσαύτην Όρχάνη;  
εύνοιαν επιδειξεσθαι δύναιτο, όσην αυτός προς βασι-

λέα. Ἄλλ' οὖν εὐχερῶς ἐκείνον ἔχειν βοηθεῖν· αὐτὸν δὲ πολλῆς δεῖσθαι πραγματείας, διὰ ἀλλοτριᾶς πρὸς αὐτὸν ἰονταΐτης· Ὀρχάνη δὲ τὴν ἀντιπέραν Ἐρφέκης ἤπειρον ὑφ' ἑαυτὸν πεποιτημένῃ, βῆδιον εἶναι ὅτε βούλοιο βῆδιαν ποιῆσθαι τὴν ἐπικουρίαν· δι' ἃ συνέβουλεψε τὸ κῆδος ἐκτελεῖν, ὡς τὰ κράτιστα λυσιστελήσον τοῖς Ῥωμαίοις, κἄν μὴ καὶ πάνυ κατὰ γνώμην ἦ, οὐδὲν δὲ ποιήσειν ἀξίον αἰτίας, εἰ καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ βεβασιλευκότων οὐκ ὀλίγοι Σκύθαις καὶ ἄλλοις τισὶ βαρβάραις τὰς θυγατέρας ἐξέδωκαν τὰς ἑαυτῶν πρὸς τὸ λυσιστελοῦν τοῖς ὑπηκόοις. Τοιαῦτα μὲν ὁ Ἄμουρ παρῆναι. Βασιλεὺς δὲ τὸ τε μέτριον τοῦ φρονήματος ἐθαύμαζεν Ἄμουρ ὅτι Ὀρχάνην αὐτοῦ μᾶλλον ὠμολόγει λυσιστελεῖν, καὶ τὸ ἄδολον καὶ καθαρὸν τῆς γνώμης, ὅτι ἃ ἐδόκει λυσιστελεῖν, οὐκ ἀπεκρύπτετο, καὶ ἐπέθετο πρὸς τὴν παραίνεσιν. Πέμψας δὲ προσέβηαι πρὸς Ὀρχάνην, τὴν τε θυγατέρα κατηγγυᾶτο, καὶ στρατιᾶν ἐκέλευε πέμπειν, ἧτις ἄξει τὴν γυναῖκα πρὸς αὐτόν. Ὅ δ' ἐπεμπεν αὐτίκα αὐτῆς τε τριάκοντα, καὶ ἰππέας οὐκ ὀλίγους, καὶ τοὺς ἐπιφανεστέρους τῶν ὑπ' αὐτόν. Βασιλεὺς τε μετὰ τῆς στρατιᾶς Ῥωμαίων ὄση ἦν, ἦκεν εἰς Σηλυμβρίαν μετὰ γυναικὸς τῆς βασιλίδος· καὶ τῶν θυγατέρων, καὶ ἐκέλευε πρὸς τῆς πόλεως ἐν τῷ πεδίῳ πρόκυψιν ποιεῖν ἐκ ξύλων, ἓν ἐπ' αὐτὴν ἢ βασιλέως νυμφευομένη θυγάτηρ σταῖσα, πᾶσι γένοιτο καταφανῆς. Ὀύτω γὰρ ἔθος εἶναι τοῖς βασιλεῦσι ποιεῖν ἐπὶ ταῖς θυγατράσι πρὸς γάμον ἀγομέναις. Ἐπειτα ἐκέλευε καὶ τὴν βασιλικὴν σκηρὴν ἐγγυῶσθαι. Ἐπεὶ δὲ ἦσαν παρεσκευασμένα, ἢ βασιλίδος μὲν μετὰ τῶν θυγατέρων ἐπὶ τῆς σκηρῆς ἠύλισσαστο τὴν νύκτα, καὶ ὁ βασιλεὺς μετὰ τῆς στρατιᾶς. Εἰς τὴν ὑστεριαν δὲ βασιλὶς μὲν ἔμεινεν ἐπὶ τῆς σκηρῆς μετὰ τῶν ἐπιλοπίων δύο θυγατέρων, Θεοδώρα δὲ ἢ νυμφευομένη, ἐπὶ τὴν πρόκυψιν ἀνῆλθε. Βασιλεὺς δὲ εἰστήκει ἐπιπικρὸς μόνος· οἱ δὲ ἄλλοι ἀπαντες περὶ. Οὕτω δὲ τῶν παραπετασμάτων περιαιρεθέντων (περικεκάλυπτο γὰρ ἢ πρόκυψις πανταχόθεν ὑφ' ἀσπίδος σηρικῶς καὶ διαχρύσειος), ἀνεφάνετο ἢ νύμφη, καὶ λαμπάδες ἦσαν περὶ αὐτὴν ἡμέμειναι ἑκατέρωθεν· ὡς εὐνοῦχοι κατέχοντες ἐπὶ γίνυ κελκλιμένοι, οὐκ ἐφαίνοντο. Σάλπιγγες δὲ ἤχησαν ἐπιπλεῖστον, καὶ αὐλοὶ καὶ σύριγγες, καὶ ὅσα πρὸς τέρψιν ἐξεύρηται ἀνθρώποις. Πausαμένων δὲ ἐκείνων, ἐγκώμια ἦδον οἱ μελωδοὶ ὑπὲρ τινων λογίῳ πρὸς τὴν νύμφην πεποιημένα. Ἐπεὶ δὲ πάντα ἐτελείτο τὰ βασιλέως προσήκοντα θυγατράσιν νυμφευομέναις, τὴν τε στρατιᾶν, καὶ τοὺς ἐν τέλει πάντας καὶ Ῥωμαίων καὶ βαρβάρων ὁ βασιλεὺς εἰστία ἐφ' ἡμέρας οὐκ ὀλίγας. Ἐπειτα ἐξέπεμπε τὴν θυγατέρα πρὸς τὸν ἄνδρα μετὰ πολλῆς ὑποδεξόμενον τῆς ἡδονῆς, ἢ καὶ τῷ βαρβάρῳ συνοικοῦσα, τῆς εὐκλείας τῶν πατέρων ἀξίαν ἑαυτὴν ἐν τῷ πολιτεῦσθαι παρέλκετο. Οὐ μόνον γὰρ ἐκ τῆς συνδιατριβῆς ἐκαίνων παρεβλάθη κατὰ τὴν πίστιν οὐδὲν, καίτοι γε πολλὰ πολλάκις ἐπιχειροῦντων μεταπειθεῖν, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς τῶν πρὸς τὴν ἀσέβειαν ὑπαχθέντων ἀνεκκέλα-

rum, et sincerum candidumque pectus, quod quæ conducere putabat, non tacuisset. Itaque completens ejus sententiam, per legatos Orchani filiam despondet, hortaturque uti numerum militarem mitteret, quæ sponsam adduceret. Qui naves triginta, et equitum magnam vim, atque e provinciâ sua viros nobilissimos illico misit. 684 Imperator cum toto exercitu Romano, cumque uxore et filiabus Selybriam profectus, in planitie anto urbem tabulatum ligneum excitari jussit, super quo nuptura filia consistens, conspiceretur ab omnibus. Hanc enim morem imperatores servabant in filiabus, cum ad nuptias abducendæ essent (65). Deinde et imperatorium tabernaculum prope statui mandavit. Quibus paratis, imperatrix et filia ibidem, imperator in castris noctem egit. Postridie imperatrice cum binis filiabus in tentorio manente, sponsa Theodora tabulatum conscendit, solo imperatore equo insidente, cæteris ad unum astantibus. Tum peripetasmatis in circuitu abtatis (erat enim tabulatum appensis ex omni parte aulæis sericis, et auro intertextis ornatum), sponsa conspecta est, dextra lævaque arcensis lampadibus, quas eunuchi in genua subsidentes tenebant. Resonabant tubæ et tibiæ ac fistulæ plurimum, et quæcumque ad aures oblectandas ab hominibus instrumenta musica excogitata sunt. Iis tacentibus, cantores a poetis laudes in sponsam compositas modulabantur. Finitis solemnibus universis, quæ imperatorum filibus, cum nuptum darentur, fiebant, imperator militibus et proceribus Romanis ac Barbaris omnibus ad dies complures epulatum dedit, atque ita demum filiam ad sponsum multo gaudio eam suscepturum misit. Quæ quanquam Barbaro nupta, sic vitam suam instituit, ut a majorum suorum gloria non degeneraret. Nec enim solum ex illorum hominum convictu consuetudineque nullum in religione damnum fecit, licet multum ac sæpe aliud ei persuadere conarentur, sed et multos ad impietatis diverticula impulsos, ad veritatis semitam argumentorum vi revocavit. Cum autem quod ad fidei mysteria attinet, tam constanter se gereret, ac pro sua parte frequenter cum periculo pro ea propugnaret, alia interim virtutis decora non negligebat, sed omnes delicias ac magnificentiam valere jubens, facultates egentibus distribuebat: multosque Barbaris in servitutem venditos, lytro persoluto ipsa redimebat; et Romanis omnibus incommoda fortuna utentibus, atque in servitutem a Barbaris Deo permittente redactis, portus salutis erat. Sic igitur illa quandiu inter Barbaros vixit, vitam suam ad omne genus virtutis composuit.

Jacobi Pontani notes.

(65) Exempla moris hujus ego nulla hactenus legi: nec tamen historicum istuc temere affirmasse puto.

το, λόγος παύσασα πρὸς τὴν αἴρσειν τῆς ἀληθείας. Οὕτω δὲ περὶ πίστιν ἀσφαλῶς πολιτευσάμενη, καὶ τὸ γε εἰς αὐτὴν ἦγον, ὑπὲρ αὐτῆς προκινδυνεύουσα οὐδὲ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν ἡμέλει, ἀλλὰ πάτη τρυφή καὶ πολυτελεῖα χαίρειν εἰπούσα, τὰ ὄντα τοῖς πένησι διείδου· καὶ πολλοὺς τῶν ἐπὶ δουλείᾳ παρὰ τῶν βαρβάρων ἀποδοκίμων ἐβύβουτο, χρυσίον αὐτῇ παρέχουσα, καὶ πᾶσι σωτηρίας ἦν λιμὴν τοῖς δυστυχούσι Ῥωμαίων, καὶ δεδουλωμένοις ὑπὸ τῶν βαρβάρων κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ. Ἐκαίη μὲν οὖν οὕτω πρὸς ἅπασαν ἰδίαν ἐναρίτου βίου παρ' ὅσον συνδίηγε τοῖς βαρβάρους χρόνον ἐβύβουθησεν ἐαυτήν.

## 685 CAPUT XCVI.

*Ex urbibus duabus ad Pontum missi speculatores. quorum indicio sicarius deprehenditur, qui se a facinore imperatoris voce deterritum narrat. Imperatrix cum optimatibus suis Sarchanis satrapæ Lydiæ opem querit. Amurrii techna ad Cantacuzenum adjuvandum. Sarchanis copiæ ad imperatorem deficiunt; potestatem orant eundi Byzantium, pro donis et pecunia accipiendis. Cum iis præsides paciscuntur. Deterrentur per Cantacuzenum Persæ a perfidioso facto. Obvios capiunt et spoliant. Conspitio ab imperatore duces accipiuntur: qui Byzantiam præternavigantes sagittis petunt. Donatis ducibus, domum remittuntur Persæ. Mæsiam depræciantur. Imperator excusatur. Ejus querela de Romanis hostibus, ut auctoribus malorum omnium*

Paulo post ex urbibus Romanorum ad Pontum, A Heraclea et Amastride sacerdos quidam cum monacho ad exercitum imperatoris speculandum, quantum tandem esset, qui Byzantium sic arcuissime obsidere posset, emissi sunt. Hi ut Selybriam venerunt, a Contophræ cui cum protosebaste amicitia intercedebat, hospitio sunt accepti, isque ad imperatorem eos adduxit, et quamobrem a civibus nisi essent indicavit. Cum imperator benigne ipsis respondisset et benefecisset, jam palatio egredientes, ut domum redirent, quemdam illic conspiciunt, quicum aliquando Byzantii Cinnamum mystirum ex archontibus unum secreto loqui viderunt, moxque ad Contophræ de homine retulerunt, hortantes uti causam adventus ejus exquireret. Quem Contophræ perterrere volens, statim B et audacius pallio apprehensum huc illuc rapit. Et ecce sub ejus veste sica, ipsa acie et cusptide longe omnium acutissima, in lateribus quædam cavitates et ansas habens, quibus venenum erat allitum, quo qui eas contigisset, celerrime Interiret. Examinatus autem, quid sibi cum sica vellet, respondit, se a quodam archonte Byzantii inductum, ad imperatorem ea vulnerandum adventasse. Et jam quintum decimum Ire diem, ex quo venisset: quo tempore semel nactum occasionem perpetrandi facinoris, metu tamen minarum imperatoris abstipuisse. Media enim nocte dicebat, cum imperator in palatio præsens adesset, et lumina per tempestatem ventus exstinxisset, alios quidem Iis reaccedendis studiosius et tumultuosius occupatos fuisse. Tunc se ratum venisse tempus propter tenebras accessisse; imperatorem contra exclamasse, ne quis sibi appropinquaret, se quoque sicam habere. Quam vocem ubi audiverit, et extimuerit, insidias omisisset. 686 Interrogatus porro imperator, æquid tum de insidiis quidquam suspicatus esset, Nihil, inquit; sed aliis turbantibus, et quasi ejus causa metuentibus, jocabundum dixisse, confiderent, sibi quoque sicam esse. Insidiæ hoc modo in apertum prolatae sunt, et imperator cum comitatu suo magnas Deo gratias egit, qui e tam gravi periculo se liberavisset. Cæterum Anna imperatrix, quique apud ipsam erant administratores ejus, postquam Mæso-

ὑπὸ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ ἐκ τῶν κατὰ Πόντον πόλεων Ῥωμαίοις ὑπὸ κίων Ἡρακλείας, καὶ Ἀμάστριδος κατάσκοποι ἐπέμφθησαν, ἱερεὺς τις καὶ μοναχός, τὴν βασιλείᾳ δύναμιν κατασχεψόμενοι, ὁπόση τις οὔσα οὕτω; ἀκριβέστατα Βυζάντιον δύναται κολορκεῖν. Οἱ δὲ, ἐπιπρὶ εἰς Σηλυμβρίαν ἦγον, Κοτοφραὶ ἐξευζίζοντο τῷ πρωτοσεβαστῷ ὄντι ἐπιτηδεῖα. Ὁ δὲ αὐτοὺς προσήγε βασιλεῖ, καὶ τὴν αἰτίαν ἀπηγγέλλον δι' ἣν τοῖς σφετέροις ἐπέμφθησαν πολιταῖς. Βασιλεὺς δὲ ἡμέρας χρηματίσαντος αὐτοῖς καὶ ἐνηργετηκότος, ἐπὶ ἀναχωρεῖν πρὸς τὴν οἰκίαν ἐμῆλον τῶν βασιλείων ἐξιόντες, ὁρῶσι τινα ἐν βασιλείᾳ διατριβόντα, ᾧ ἐν Βυζαντίῳ μυστικῶν ἐώρων τὸν Κίνναμον ἀρχόντα τότε τῶν πραγμάτων, ὁ αἰετόμενον ἐν ἀπορρήτῳ. Καὶ αὐτίκα Κοτοφραὶ ἐδήλουν B περὶ τοῦ ἀνθρώπου, παρήνουν τε ἀνακρίνειν τὴν αἰτίαν τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ. Κοτοφραὶ δὲ τὸν ἀνθρώπον ἐκπλήττειν βουλομένου εὐθὺς, καὶ θραυτέρον τῶν ἱματίων ἀποτιμένου καὶ περιέλεκτος, μάχαιρα εὐρητο ὑπὸ θοιμάτιον κρυπτομένη, ὁζύτητος μὲν καὶ ἀκμῆς οὐδεμίαν ἀπολείπουσα ὑπερβολὴν, κοιλότητος δὲ τ.να. καὶ ἀντιλαθῆς ἔχουσα κατὰ τὰ κλάγια, αἷς φάρμακα ἐνέκειτο τάχιστα διαφθεῖρειν τὸν προσομιλησόντα δυνάμενα. Ἀνακρινόμενος ἐκ δὲ ἀνθρώπος, ὁ τι βούλοιο αὐτῷ ἢ μάχαιρα, ἐκ τῶν ἐν Βυζαντίῳ ἔφασκεν ἀρχόντων ἐπὶ τῷ βασιλεῖ ταύτῃ τιτρώσκων τῇ μάχαιρᾳ πεπεισμένον ἦκειν. Πέντε δὲ ἡμέρας ἐπὶ δέκα ἔχειν ἀφιγμένον, ἐν αἷς ἅπαξ εὐπορήσαντα ἐπιτηδεῖου πρὸς τὸ ἔργον χρόνου, εὐθὺς ἀποσχέσθαι δεῖσαντα τὴν βασιλείᾳ ἀπειλήν. Μέσης γὰρ ἔφασκε νυκτὸς, βασιλείᾳ ἐπιβέημηκότος βασιλείᾳ, καὶ τῶν φώτων ὑπ' ἀνέμων ἐν χειμῶνος ὥρᾳ ἐθεασμένων, τοὺς ἄλλους μὲν περὶ φώτων ἡσχολῆσθαι κομιδῆν, καὶ θορυβεῖν, αὐτὴν δὲ καιρὸν νομίσαντα διὰ τὸ σκότος καὶ προσπίοντα, βασιλέα μηδένα προσεγγίζειν προσεπειν, ὡς καὶ αὐτὸν τὴν μάχαιραν κατέχοντα· ὁ πυθόμενον αὐτὸν, καὶ δεῖσαντα ἀποσχέσθαι τῆς ἐπιβουλῆς. Ἐρωτωμένου δὲ βασιλέως, εἰ τι τότε περὶ τῆς ἐπιβουλῆς ὑπώπτεσκεν, οὐδὲν εἶπεν· ἀλλὰ τῶν ἄλλων θορυβοῦντων, καὶ ὡς περ δεδοικότων περὶ αὐτοῦ, ἐν εὐτραπέλεις εἶδει θαρβεῖν πρὸς αὐτοὺς εἶπειν, καὶ μὴ δεδοικέναι· μάχαιραν γὰρ κατέχειν καὶ αὐτὸν. Ἡ μὲν οὖν ἐπιβουλή οὕτως ἐμηνύθη. Ὁ βασιλεὺς τε αὐτὸς καὶ

οι περι αυτων πολλης ωμολόγουσ χάριτας Θεω, ου-  
 τως εκ χαλεπων κινδύνων θυομένησ βασιλέα. Βασιλεύς  
 δὲ ἡ Ἄννα καὶ οἱ περι αὐτὴν τῶν πραγμάτων ἀρ-  
 χοντες, ἐπει παρὰ τε τῆς Μυσῶν συμμαχίας καὶ  
 τῶν ἄλλων ὤνηστο οὐδὲν, Ὀρχάνην τε ἀδύναστον  
 ἐώρων μεταπειθεῖν πρὸς Καντακουζηνὸν τὸν βασι-  
 λέα πολεμεῖν διὰ τὸ κῆδος, ἐπράποντο ἐπὶ τὸ πείθειν  
 ἑτερόν τινα τῶν βαρβάρων συμμαχεῖν αὐτοῖς. Καὶ  
 πέμφαντες Τάγαριν Γεώργιον τὸν μέγαν στρατοπε-  
 δάρχην πρὸς Σαρχάνην τὸν Αὐδίας σατράπην· ἦν  
 γὰρ αὐτῷ καὶ συνήθος πρότερον ἐπὶ Φιλαδέλφειαν  
 πολλὸν χρόνον τῷ πατρὶ συνδιατριψάντι· ἐδόστο σφίσι  
 βοηθεῖν καὶ κέμπειν κατὰ βασιλέωσ στρατιάν. Ὁ  
 δὲ αὐτίκα τε ἐπίβητο, καὶ συνεξέπεμπε τῷ Τάγαρι  
 τὴν δύναμιν. Ἄμουρ δὲ ὡς ἐπύθετο τὴν Σαρχάνη  
 στρατιάν φεροῦσαν κατὰ βασιλέωσ, δευτὰ ἐποιεῖτο,  
 καὶ ἐπινοίαν τινα ἐσκέπτετο δι' ἧς ἐξέσται τῷ φίλῳ  
 βοηθεῖν. Καὶ ἀπολεξάμενος δύο τῶν παρ' αὐτῷ ἐπι-  
 φανῶν, οὓς ἤδει μάλιστα τὰ κατὰ γνώμην πράξον-  
 τας, ἐξέπεμπε καὶ δισχιλλοὺσ στρατιώτασ παρασχό-  
 μενοσ, ὡσ ἅμα τῇ Σαρχάνη στρατιᾷ περαιωθησομέ-  
 νοσ πρὸς τὴν Θράκην. Ἔθοσ γὰρ τούτοισ τοῖσ  
 βαρβάροισ, ὅταν ἐπὶ λεηλασίαν ἴωσιν, ἂν τινεσ ἐξ  
 ἐτέρασ σατραπείασ ἐθέλωσι συνέπεσθαι, μὴ κωλύειν,  
 ἀλλὰ καὶ εἰδῶναι χάριν ὡσ φίλοισ καὶ συμάχοισ.  
 Ἐκέλευε δὲ Ἄμουρ τοῖσ παρ' αὐτοῦ πεμφθεῖσιν  
 ἀρχουσιν, ὡσ ἂν μὲν διαλλάττοιτο πρὸς βασιλέα ἡ  
 Σαρχάνη στρατιὰ· οἰεσθαι γὰρ αὐτοῖσ βασιλέα ἡ  
 Σαρχάνη στρατιὰ· οἰεσθαι γὰρ αὐτοῖσ βασιλέα  
 πείθειν κατατίθεσθαι τὸν πρὸς ἐκεῖνον πόλεμον καὶ  
 συμμαχεῖν μηδ' αὐτοῖσ ἀποκαλύπτειν τὸ ἀπόρρη-  
 τον, ἀλλὰ μετὰ τῶν ἄλλων πρὸς τὸν βασιλέα ἦκειν.  
 Ἄν δ' ἐθέλωσιν ἐκεῖνοι πολεμεῖν ὡσ ἀλλῶσ, κρύφα  
 πέμφαντασ πρὸς βασιλέα, παραινέειν αὐτῷ ἀντικα-  
 θίστασθαι πρὸς μάχην τοῖσ βαρβάροισ. Ἐπειδὴν δὲ  
 ὡσὶ παραταγμένοι, καὶ ἤδη μέλλωσι συμπλέκεσθαι,  
 μεθίστασθαι πρὸς βασιλέα, καὶ χωρεῖν κατὰ τῶν  
 βαρβάρων μετὰ τῆσ ἐκεῖνοσ στρατιᾷσ. Τοῖσ μὲν οὖν  
 ἀρχουσι τῆσ στρατιᾷσ οὕτω προσέταττεν Ἄμουρ,  
 μηδενοσ αὐτοῖσ ἐτέροσ συνευδοτοσ τὸ ἀπόρρητον. Τοῖσ  
 στρατιώταισ δὲ ἐκέλευε πάντα πείθεσθαι τοῖσ ἀρχου-  
 σι, καὶ μηδένα πολυπραγμανεῖν, ὡσ εἰ τις μὴ πείθοι-  
 το, αὐτοῦ καὶ γένουσ εἰσφθαρησομένου. Τοιαῦτα μὲν  
 ὁ Ἄμουρ συσκευάσα, μετὰ τῶν ἄλλων συνεξέπεμπε  
 τὴν στρατιάν. Τάγαρισ δὲ ὁ μέγασ στρατοπεδάρχησ  
 πάντασ ἔχων ἑμοῦ, ἐπραιούτο τὸν Ἑλλήσποντον.  
 Καὶ ὁ βασιλεύσ ἐπει τὴν στρατιάν ἐπύθετο παραι-  
 οῦσασ, ἅμα δὲ ὡσ οἱ ταύτην ἀγοντεσ στρατηγολ,  
 τῶν φίλων εἰσὶ καὶ τῶν συνήθων, τὸν Λοιδορίτην  
 καὶ Ἀθιανὸν κέμψασ πρὸς αὐτοῖσ, παρήνει κατα-  
 τίθεσθαι τὸν πόλεμον τὸν πρὸς αὐτόν· καὶ πάντα  
 τόπον ἐπιχειρεῖ πείθειν ἀφίστασθαι τοῦ κατ' αὐτοῦ  
 χωρεῖν. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι τῶν ἡγεμόνων οὐκ ἀφι-  
 σταντο τοῦ πράττειν τὰ κατὰ γνώμην τῷ σφῶν σα-  
 τράπῃ· ἀλλῶσ γὰρ ἐπέμφθησιν κατ' αὐτοῦ. Ὅμοσ  
 δὲ τινεσ καὶ χρηστοτέρασ παρεῖχοντο ἐπίδασ. Οἱ  
 τῆσ Ἄμουρ δὲ στρατιᾷσ ἡγούμενοι ἐμήνυον τὸ  
 ἀπόρρητον τῷ βασιλεῖ, καὶ παρήνουσ τε θαρρείν,  
 καὶ παρασκευάζεσθαι πρὸς μάχην ἂν ἐπίωσιν. Οἱ  
 μὲν οὖν πρέσβεισ τάχιστα ἐπανελθόντεσ, ἀπήγγελλον

A  
 rum et aliorum auxilia nihil profuerunt, vide-  
 runtque nunquam fore, ut Orchani aliud persua-  
 derent, eumque ad Cantacuzenum socerum oppu-  
 gnandum inducerent, ad alius Barbari societatem  
 et auxilium implorandum sese converterunt. Ita-  
 que Georgium Tagarin, magnum stratopedarcham,  
 ad Sarchanem Lydiæ satrapam ei familiarem (quippe  
 qui cum patre ipsius Sarchanis Philadelphię diu  
 versatus fuerat) mittunt, et opem adversus impe-  
 ratorem flagitant. Is festim flexus, Tagari copias  
 tradit. Amurius ut ad ejus aures venit, Sarchanem  
 contra imperatorem mittere militem, iniqua mente  
 tulit, et quiddam commentus est, quo amico opitu-  
 laretur. Delectis enim de suis duobus illustribus,  
 quos sibi in primis obsecuturos norat, iisque attri-  
 butis duobus millibus, simul cum Sarchanis cohortibus  
 in Thraciam trajecturos misit. Erat enim apud Bar-  
 baros istos solemnne, cum populatum irent, si ex  
 alia satrapia essent qui sequi cuperent, ne prohibe-  
 rentur, quin et gratiæ ut amicis et sociis habe-  
 rentur. Imperavit autem ducibus suis, ut si Sar-  
 chanis copiæ Imperatori reconciliarentur (arbitrari  
 enim se, cum ex hostibus sibi amicos et auxiliares  
 redditurum), nec ipsi arcanum enuntiarent, sed  
 cum aliis ad imperatorem transirent. Sin illum  
 serio oppugnare vellent, clam mitterent, et ad Bar-  
 baris resistendum hortarentur. Dispartitis porro  
 ordinibus, ingruente jam conflictu, ad imperatorem  
 transfugerent, et cum illius agmine in Barbaros  
 impressionem facerent. Talia ducibus præcepit  
 Amurius, quæ reliquos fallebant omnes. Milites  
 vero ommissa curiositate ducibus per omnia obtem-  
 perare jussit. Qui secus fecisset, cum genere suo  
 periturum. Hujuscemodi dolum machinatus Amu-  
 rius, cum aliis suos emisit. Tagaris cum omnibus  
 Persis Hellespontum trajecit. **687** Imperator ubi  
 exercitum transvectum, et simul ductores amicos æc  
 familiares esse accepit, per Lædoritem et Athianum  
 monuit, uti bello contra se supersederent; quod  
 ut ab illis obtineret, tentabat omnia. Alii igitur  
 duces, quæ cupere satrapam suum nossent, non  
 prætermittabant, vere siquidem contra Cantacuze-  
 num missi erant. Verumtamen spem bonam da-  
 bant. At duces copiarum Amurii et secretum im-  
 peratori reserabant, et si peteretur, ad pugnam  
 vicissim accingi hortabantur. Legati ocysstime re-  
 versi, statum rerum apud Persas exponunt. Tum  
 ipæ quoque dimicationi, si opus sit, se instrui,  
 alios floccipendit, Amurianis ex ipsa acie ad se  
 transituris. Paulo post et Sarchaniani conspirantes,  
 communem legationem ad imperatorem mittunt,  
 bono animo esse jubent: se deinceps socios illius  
 et amicos fore. Rogabant tamen, ne in præsens ad  
 se venire cogeret, sed Byzantium abire sineret,  
 illic acceptis donis et promissis satrapæ suo pe-  
 cuniis reversuros, et quæ imperaret, effecturos  
 omnia. Tali scopo Barbari Byzantium venerunt,  
 ingressique ad imperatricem duces, eam adorarunt,  
 honorificaque dona acceperunt. Convenit porro



inter archontas et Persas, ut ipsi quidem missis A  
trirenibus e mari Orchanem imperatori succursu-  
rum impedirent: hi a continenti Selybriam tandiu  
obsiderent, quoad ipsam cum adventitiis expugnas-  
sent. Sperabant enim et Selybrianos, si magnas  
terra marique copias vidissent, dissidio ab impera-  
tore, urbem ipsis tradituros. Trirenes sine mora  
instruebantur: Persæ, si ipsos Romani equites se-  
querentur, omnes facere servos cogitabant. Qua  
de re Cantacuzenum certiore facientes querebant  
ecquid probaret istuc consilium; qui quasi injuriam  
suam id fieri vetuit, illos siquidem Romanos non  
multo post suos fore milites. Eo igitur facinore  
temperarunt, nec, quamvis paratos, secum profi-  
cisci sustinuerunt: redeuntesque Byzantio Sely-  
briam, obvios omnes ceperunt, nec parum multa-  
runt, quod tanquam sociis et amicis fiderent iis  
qui prope Byzantium incolebant. Selybriam ut ve-  
nerunt, exercitu foris relicto, centuriones, tribuni  
et duces non pauci imperatorem conveniunt, a quo  
splendido apparatu epulari accipiuntur. Domus in  
qua diversabatur imperator sic constructa erat,  
688 ut sedentes possent mare conspiceri, et  
conspici a præternavigantibus. Persæ igitur con-  
vivialantur: et ecce Byzantio adsunt triremes non  
paucæ, cum quinquaginta remorum prædatoriis,  
prætereuntesque (sciebant enim illic imperatorem  
habitare) verborum contumelias cum minis affatim  
jactant. Persæ statim consurgentes, ex ædibus sa-  
gittas in vectores ingeminant, et aliquot vulne-  
rant. Navarchi cernentes Persas arma capere, pri-  
mum quidem admirari, et dubitare quid hoc esset.  
Ut autem intellexerunt, Persicum agmen se cum  
imperatore conjunxisse, omni spe perditâ, statim  
revertunt. Imperator donatis ducibus, Persas,  
quod tunc eorum opera non egeret, domum re-  
misit. Qui non mediocre damnum interpretantes,  
vacuos discedere, in Mæsos irruptione facta, mul-  
tos occidunt, multos captivos cum pecudum gre-  
gibus abducunt, et Mæsiam, si unquam alias, de-  
formant. Rumor spargebatur, imperatorem ad  
gratiam pro societate rependendam hanc illis im-  
pressionem permississe: sed illi fabularum archi-  
tecti merissimum mendacium garriebant. Impera-  
tor enim non modo tunc, sed nec unquam ante  
id tempus sciens et volens Barbaros Mæsis induxit,  
sed cum essent plures, quam Romani opus habe-  
rent, per se emolumenti sui causa irruerunt. A  
Romanis quippe auferre nihil licebat: quorum alii  
jam ad incitas erant redacti, alii parebant impe-  
ratori, cujus Persæ socios se et amicos profite-  
bantur. Imo vero de Barbarorum incursionibus  
eos præmoneri semper diligentissime curabat: et  
sæpe hac ratione in oppida ex agris commigrantes,  
aut in silvis opacis latitantes conservati sunt. Nec  
hoc tantum, sed etiam inter amicos frequentissime  
multa de Romanis captivis verba faciebat, indigne  
ferens, quod quæ minime vellet, et super quibus  
doleret potius non mediocriter, ea facere ab ha-

A βασιλεὶ τὰ παρὰ τῶν Περσῶν. Καὶ παρεσκευάζετο  
καὶ αὐτὸς, ὡς μαχοῦμενος, ἦν δέη. Οὐδένα γὰρ ἤδη  
τῶν ἄλλων ἐποιεῖτο λόγον, μελλόντων ἐκείνων πρὸς  
αὐτὸν μεθίστασθαι ἐπὶ τῆς παρατάξεως. Μετὰ μι-  
κρὸν δὲ καὶ οἱ ἄλλοι συμφωνήσαντες, κοινήν ἐποίη-  
σαντο πρεσβίαν πρὸς τὸν βασιλέα, φάσκοντες θαρ-  
βεῖν ὡς ἔσονται σύμμαχοι καὶ φίλοι. Ἐδέοντο δὲ  
αὐτοῦ μὴ τὸ νῦν ἔχον ἀναγκάζειν ἔχειν πρὸς αὐτὸν,  
ἀλλ' ἀπειθόντας εἰς Βυζάντιον πρὸς βασιλέα καὶ  
δῶρα δεξαμένους, καὶ τὰ ἐπηγγελμένα χρήματα  
τῶ σπῶν σατραπῆ ἐπανήκειν πρὸς αὐτὸν, καὶ πάντα  
τὰ κελεύόμενα ποιεῖν. Οἱ μὲν οὖν βάρβαροι γνώμην  
ἔχοντες τοιαύτην ἦγον εἰς Βυζάντιον. Καὶ οἱ στρα-  
τηγοὶ πρὸς βασιλέα εἰσελθόντες, προσεκύουον τε  
καὶ ἐδέχοντο δῶρα παρ' ἐκείνης φιλοτίμως, συνέβαι-  
νόν τε οἱ τῶν Βυζαντίων ἄρχοντες τοῖς Πέρσαις, ἐν  
αὐτοῖς μὲν ἐκ θαλάσσης τριήρεις πέμφαντες κωλύ-  
σασιν Ὀρχάνην βασιλεὶ μὴ βοηθεῖν, αὐτοὶ δὲ ἐκ  
τῆς ἡπείρου περιστρατοπεδευσάμενοι Σηλυμβρίαν  
πολεμῶσιν ἄχρις ἂν ἐκπολιορκήσωσιν αὐτήν καὶ  
τοὺς συνόντας. Ἠλπίζον γὰρ καὶ Σηλυμβριανούς,  
ἂν μεγάλην δύναμιν ἐκ γῆς καὶ θαλάττης ἴδωσι,  
διαστασιάσειν πρὸς βασιλέα, καὶ τὴν πόλιν ἐκείνοις  
παραδώσειν. Καὶ ὠμίζοντο αὐτίκα αἱ τριήρεις. Τὸ  
Περσικὸν δὲ διενουῦντο εἰ καὶ Ῥωμαίων ἱππικῆ  
στρατιὰ συνέποιτο αὐτοῖς πάντας ἐξανδραποδίξειν.  
Ἐμῆνυόν τε βασιλεὶ τῶ Καντακουζηνῶ, εἰ καθ'  
ἤθον τὸ τοιοῦτον εἰη πράττειν. Ὁ δ' ἐκώλυεν,  
αὐτὸς ἰσχυριζόμενος ἀδικεῖσθαι, ἂν τοιαῦτα τολ-  
μῶσιν ὀλίγη γὰρ ὑστερον, αὐτοῦ τοὺς στρατιώτας  
ἔσεσθαι ἐκείνους. Ἐκείνοι μὲν οὖν ἀπέσχοντο, καὶ  
οὐδὲ ἐνμείναν παρασκευασμένους σὺν αὐτοῖς ἔλ-  
θειν. Ἀναστρέφοντες δὲ ἐκ Βυζαντίου πρὸς Σηλυμ-  
βρίαν, πάντας ἠνδραποδίζον τοὺς προστυχόντας,  
καὶ ἐζημίωσαν οὐκ ὀλίγα διὰ τὸ θάρρειν αὐτοῖς.  
τοὺς περὶ τὸ Βυζάντιον, ὡς φίλους καὶ συμμαχοῖς.  
Ἐπεὶ δὲ εἰς Σηλυμβρίαν ἦσαν, ἡ στρατιὰ μὲν ἐξω  
κατελείπετο. Λογαγοὶ δὲ καὶ ἡγεμόνες καὶ στρατη-  
γοὶ, οὐκ ὀλίγοι ὄντες, πρὸς βασιλέα ἦλθον. Καὶ ὁ  
βασιλεὺς εἰστικὴ φιλοτίμως ἐπ' αὐτοῦ. Οὕτω δὲ ἦν  
ἡ οἰκία κατεσκευασμένη ἐν ἣ ἠύλιζετο ὁ βασιλεὺς,  
ὥστε καθήμενος ὄρᾶν τε τὴν θάλασσαν, καὶ ὄρᾶσθαι  
ὁμοίως ὑπὸ τῶν παριόντων. Εἰστικῶν μὲν οὖν οἱ  
Πέρσαι, καὶ αἱ ἐκ Βυζαντίου παρήσαν αὐτίκα τριή-  
ρεις οὐκ ὀλίγαι, καὶ πενηκόντοροι ληστικαὶ, καὶ  
παραπλέοντες, ἤδεσαν γὰρ ἐκεῖ βασιλέα διατρίβοντα,  
τῶν ὑβρεῶν ἠφείδουσαν καὶ τῶν ἀπειλῶν. Οἱ Πέρσαι  
δὲ αὐτίκα ἀναστάντες, ἐβαλλόν τοὺς τριηρίτας ἀπὸ  
τῆς οἰκίας συχοῖς τοῖς βέλεσι, καὶ ἐτραυματίσαν  
τινας. Οἱ νυδᾶρχοι δὲ τοὺς Πέρσας ὄρωντες μαχομέ-  
νους, πρότα μὲν ἐθαύμαζον, καὶ διηπόρουσαν, ὅ τι  
εἴη. Ἐπεὶ δὲ ἐπίθοντο τὸ Περσικὸν προσεχωρηκό-  
τας βασιλεὶ, ἀνέστρεφον αὐτίκα, πάσης αὐτοῖς ἐλπί-  
δος περιαιρεθείσης, καὶ ὁ βασιλεὺς τοῖς ἄρχουσι  
τῆς στρατιᾶς δῶρα παρασχόμενος, ἀπέπεμπε πρὸς  
τὴν οἰκίαν οὐ γὰρ αὐτῶν ἔδειτο τότε. Ἐκείνοι δὲ  
ζημίαν οὐ μικρὰν ἠγούμενοι τὸ κεναῖς ἀναχωρεῖν  
χερσίν, ἐπιστράτευσαν Μυσοῖς, καὶ ἀπέκτειναν πολ-  
λοῦς κατὰ τὴν ἔφοδον ἐκείνην, καὶ ἠνδραποδίσαντες,

καὶ βασικημάτων ἐκρίτησαν παμπόλων, καὶ εἴπερ ἄ ποτὲ ἐκάκωσαν Μυσίαν. Ἐλέγτο δὲ ὡς βασιλεὺς αὐτοῖς ἐπιτρέψει τὴν ἐφοδον, ἀμειδόμενος τῆς συμμαχίας· ἐπεύδοντο δὲ ἀκράτως οἱ λογοποιούντες. Οὐχ ὅτι τότε γὰρ ὁ βασιλεὺς, ἀλλ' οὐδὲ ἄλλοτε ποτὲ ἐκὼν εἶναι πρὸς βαρβάρους ἐπήγαγε Μυσοῖς· ἀλλὰ πλείους ὄντες, ἢ ὥστε ἀγασθαι ὑπὸ Ῥωμαίων, ἀρ' αὐτῶν αὐτοὶ ἐπῆσαν κέρδους ἕνεκα. Λαμβάνειν γὰρ παρὰ Ῥωμαίων οὐδὲν ἐξῆν, τῶν μὲν ἤδη διεσθαρμένων, τῶν ὑπολοίπων δὲ τελούντων ὑπὸ βασιλείᾳ ἢ σύμμαχοι καὶ φίλοι εἶναι ἔλεγον. Μᾶλλον μὲν οὖν καὶ πρόνοιον ἐποιεῖτο πλείστην τοῖς Μυσοῖς τὴν τῶν βαρβάρων ἐφοδον ἀεὶ μῆνῃσιν· καὶ πολλὰς ἀπὸ τούτου τοῦ τρόπου διεσώθησαν, ἐπὶ τὰς πόλεις καὶ τὰς λόχμας καταδύντες. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς φίλους ἀεὶ πολὺν τινα λόγον ἐποιεῖτο, περὶ Ῥωμαίων τῶν ἐξανδραποδισζομένων ἀγανακτῶν, ὅτι ἂ μὴ βούλοίτο, ἀλλὰ καὶ ἀχθοίτο γινομένων οὐ μετρίως, ταῦτα ὑπὸ τῶν πολεμούντων πράττειν ἀναγκάζοιτο· καὶ πρὸς μὲν ἐκείνους ἐφασκεν ἀμύνεσθαι δίκαιον ἡγεῖσθαι, οὐ μόνον διὰ τὸ μὴ καταδέχεσθαι τὴν εἰρήνην, ἀλλ' ὅτι εἰ καὶ τρόπῳ δὴ τινι περιγένοιτο αὐτῶν, πάντας ὡμῶς ἀποκτενοῦσιν, ὡς ἐκ τῶν γεγενημένων εἰκάζειν ἔξεστι τὰ μέλλοντα. Δι' ἃ καὶ τὴν τῶν βαρβάρων αἰρεῖσθαι συμμαχίαν, ἵνα μὴ αὐτοὶ χρησάμενοι, ὥσπερ πολλὰς ἐπεχείρησαν, διαφθείρωσιν αὐτὸν καὶ τοὺς συνόντας. Πρὸς δὲ τοὺς κτεινομένους, ἐξανδραποδισζομένους, καὶ τὰ ἔσχατα ὑπομένοντας, οὐδεμίαν εὐπρόσωπον ἀπολογίαν ἔχειν· τί γὰρ ἡδικήκασιν ἀνθρώποι γεωργοὶ καὶ γυναῖκες, καὶ βρέφη νήπια, ἃ καθημέραν κατασφάττεται, καὶ πρὸς δουλείαν ἀποδίδοται, καὶ ἦθεσι καὶ νόμοις ἐντρέπεται βαρβαρικοῖς, καὶ πρὸς τὸ ἀφίστασθαι ἐνάγεται Θεοῦ τοῦ πλάσαντος; ἢ γυναῖκες αἰσχυνόμεναι παρθένοι, καὶ ναοὶ καταστρεφόμενοι, καὶ τὰ ἅγια συμπατούμενα, καὶ περιυβριζόμενα, καὶ ἀθέων χειρὶ παραδιδόμενα παρὰ πάντα τοῦ δικαίου καὶ εὐλόγου λόγον; ἐφ' οἷς; καὶ ἐπεδστήριον τὰς πόλεις τοῦ διναίου Κριτοῦ περὶ τούτων ἰνοῦν εὐθύνας, καὶ τὸ ἀπαρλόγιστον ἐκεῖνο δικαστήριον καὶ φοβερόν. Ὅμως τῶν αὐτῶν πάλιν ἀναγκαιῶς εἴχετο, τῶν γινομένων τὴν αἰτίαν εἰς τοὺς μὴ καταλείβειν τὸν πόλεμον ἐθέλοντας ἀνατιθεῖς, ἀλλ' ἐπιβουλεύοντας ἀεὶ καὶ μὴδένα τῶν κτεινομένων ἔλεον λαμβάνοντας, καὶ ταῦτα ὑπ' αὐτοῖς τελούντων. Οἱ μὲν οὖν βάρβαροι, πολλὴν αἰχμαλωσίαν ἀγοντες ἀπὸ Μυσῶν, ἐπεραιώθησαν εἰς τὴν Ἀσίαν.

## CAPUT XCVII.

*Monomachus quidam ad occidendum imperatorem submittitur. Dolus ejus et insidiæ. Veneni præsentia notabilis. Imperator ab amicis præmonetur; insidiator impune dimittitur. Zyraces domesticus imperatricis Constantinopolis sub imperatorem redigendæ consilia agit. Odium Galatarum in Phæcolium, et illius occidendi studium. Imperatricis pro eo sollicitudo. Ejus satellitium, et cogitatio de via imperatori in urbem paranda, ac super ea re cum Zyrace pactum. Microcephalus ad imperatorem legatus deligitur. Eumdem adversarii deliquit, ut quosdam interimant de imperatoriis. Imperator ad suspicionem vitandam Adrianopolim abit.*

Οἱ ἐν Βυζαντίῳ δὲ ἐπὶ φανερώς ἀπέγνωσαν πολεμῆν πρὸς βασιλείᾳ, ἐπεδούλευον αὐτῆς ἀφανῶς, καὶ Μονομάχον τινὰ, ἀδελφιδοῦν ὄντα Τάγαρι τῷ μεγάλῳ στρατοπεδάρχη, δηλητήριον ἔχοντα ἀπομολεῖν ἐκέλευον πρὸς βασιλείᾳ, εἶτα μῆνῃσιν δῆθεν τὴν ἐπιβουλήν, καὶ τὰ φάρμακα φανεροῦν. Ἐπειδὴν δὲ ἀδείας λάβηται, καὶ παρρησίας διὰ τὴν δοκοῦσαν εὐνοίαν, τότε ἤδη τῇ ἐπιβουλῇ ἠρῆσθαι ἀδεῶς, καὶ φάρμακα ἔχοντα προσάγειν βασιλεῖ. Ἦ μὲν οὖν ἐπιβουλή τοιαύτη ἦν. Καὶ ὁ Μονομάχος ἐποίησεν κατὰ τὰ κεκελευσμένα, καὶ τὴν τῆς ἐπιβουλήν ἐμήνυε, τὴν ἀπανθρωπίαν καὶ μοχθηρίαν τῶν πεμφάντων φάσκων βδελύξασθαι οὐκ ἀνεκτῶς, καὶ μᾶλλον βούλεσθαι συνείναι βασιλεῖ διὰ τὴν ἡμερότητα, καὶ

stibus compelleretur. Et quidem in illos pugnare justum se arbitrari autumabat, non solum quod pacem repudiarent, sed etiam, quod si qua via victores evaderent, omnes (ut ex præteritis futura liceret colligere) crudeliter interfectori essent. Quapropter et Barbarorum arma socia expetere, ne illi ipsis usi, se cum suis, quod sæpius conati sint, perimant. Quod vero tam multos occiderint, ceperint, dirissime cruciarint, id eos nullo honesto nomine posse defendere. 689 Quid enim eos læserunt homines agricolæ, et mulieres, et infantes, qui quotidie jugulantur, et in servitatem pretio divenduntur, legibusque et institutis barbaricis viventes, ad Deum procreatorem suum deserendum impelluntur? Aut virgines, quibus erepta est pudicitia, aut templa eversa, et sancta indignissime conculcata, manibusque impiorum iniquissime tradita? Hæc inter verba fluebant ei lacrymæ, cum justi Judicis super his examen ac tribunal illud formidabile, quod decipi non potest, reputaret. Verumtamen ad eadem rursus necessario aggrediebatur, causam iis ascribens, qui bellum finiri noluissent, sed insidiarentur sibi perpetuo, nihil eos qui trucidarentur, quanquam suæ ditionis, miserantes. Barbari igitur onusti præda Mæsiaca in Asiam renavigarunt.

Byzantii, victoria contra imperatorem proorsu desperata, rursus occulte struxerunt insidias, et Monomachum quemdam ex sorore Tagaris stratopedarchæ natum, cum veneno transfugere ad illum jusserunt; deinde de insidiis et veneno illi confiteri. Ubi pro benevolenti habitus, securitatem libertatemque agendi adeptus fuerit, tum citra metum imitari venenum admove. Insidiæ tales fuerunt. Et Monomachus jussa peragens, insidias detegebat, inhumanitatem et scelus eorum, a quibus esset missus, mirabiliter se exsecrari, ac malle cum imperatore propter suavitatem bonitatemque morum versari testificans; simulque venenum in vasculo

vitreο exhibebat. Quem ob aequitatem et indicium A insidiarum laudavit et muneratus est imperator, majora adhuc in eum collaturus. Veni porro sub terram defodiendi negotium Potamiatæ delit, qui id extra urbem defodit. 690 Reversus, non ante lotis manibus cibum cepit (64) : neque enim tam presentem illi inesse vim suspicabatur, ut vitro inclusum, ac multis insuper involucris circumdatum, solo contactu etiam sic nocere posset. Atqui adeo magnam vim et efficacitatem habebat, ut Potamiatæ tantum non interitum attulerit : quem diarrhœa frequens, et dolor stomachi vehemens arripuit, et toto ore pustulæ erumpébant, ac dentes gingivis emarcentibus, propemodum excidebant. Theriacæ autem, aliorumque antidotorum usu vitam servavit ille quidem, quanquam vix, sed in morbo longinquo fuit. Sic autem palatum et lingua obstupescant, ut diu nullum cibi potionisque saporem perciperent. Venenum itaque istanc efficacitatem habuit. Verum amici ex Byzantio imperatorem monebant, Monomacho ne fideret, sed hominem derideret : sic enim ab its qui misissent, per nequitiam et dolum instructum, ut principio quidem ultro venenum offerret, quo bene velle putaretur, post, aliud illo exitiusius admoveret. Imperator subito accersitum percunctatur, verane sint, quæ de illo ab amicis scribantur. Negat, et frivolis quibusdam suspectisque ratiunculis se tuetur. Imperator nulla pœna imposita, eum apud se pati noluit, atque ut se amoliretur jussit, quod continuo fecit. Imperator itaque ut cum amicis Byzantii literis et internuntiis commodius ageret, diutius Selybriæ se continuit. Porro Zyraçes et famulatio imperatricis, cui dolori erant quæ agebantur, quique Romanos de tanta ærumna miserans, et intelligens archontas nec resistere imperatori posse, nec pacem illi facere : sed unum hoc tantum statuisse, in imperio dominari, cætera in postremis ponere : et opinatus, si quo modo Cantacuzenus principatum adipisceretur, Romanos præteritarum calamitatum immemores fore, et imperium continentibus bellis tantopere attritum divexatumque aliquando recreatum iri : hæc, inquam, intelligens, aliosque non paucos eadem sententia secum devinciens, id agebat, ut Byzantium sub potestatem imperatoris veniret, et Selybriam eidem suam mentem significabat. Qui quod agerent, probabat, quæque peterent, omnia se præstiturum promittebat. Latini apud Galatam in Phaceolatam, ut diximus, odio capitali ardebant, quod homophylos occidisset, ipsumque spiritu privare cupientes, 691 crebro ab imperatrice deposcebant, hostes futuri, nisi impetrassent. Augusta Phaceolatam abjicere nolens

χρηστότητα τῶν τρόπων, καὶ τὸ φάρμακον παρείχεν ἐν ἀγγελίῳ δελίῳ. Τὸν μὲν οὖν Μονομάχον ὁ βασιλεὺς ἐπήγει τῆς ἐπιχειρίας, καὶ αὐτίκα ἡμετέροιο δουρατὸς διὰ τὴν μήνην τῆς ἐπιβουλῆς· καὶ ἐτι ἐμελλε μῆλλον εὐ ποιήσειν. Τὸ δὲ φάρμακον τὸν Ποταμιάτην ἐκέλευε λαβόντα κατορούσσειν, καὶ κατορούσσει τῆς πόλεως ἐξελθόν. Ἀναστρέψας δὲ ἤπειτο τροφῆς, μὴ νιψάμενος τὰς χεῖρας· οὐ γὰρ ὑπόπτεισας τοσαύτην ἔχειν δύναμιν, ὥστε ἐν δελίῳ κατακλεισμένον, καὶ ὑπὸ πολλῶν ἐτέρων περιεχόμενον ἐπιβλημάτων, ἀπὸ μῆνης βλίπτειν δύνασθαι ἀφῆς. Τὸ δὲ οὕτως ἄρα ἐνεργὸν καὶ δραστήριον ἦν, ὡς μάλιστα δυναθῆναι Ποταμιάτην τὸν παρ' ἐκείνου κίνδυνον διαφυγεῖν. Διάβροιαί τε γὰρ κοιλίας κατέσχον συνεχεῖς, καὶ περιωδυνάει τοῦ στομάχου, καὶ ἅπαν τὸ στόμα φυλκτιδὰς ἦν ἐξηυθηκός. Καὶ οἱ ὀδόντες ἐδόκουν καταπίπτειν, τῶν περιεχόντων ὑμένων νεκρωθέντων. Θηριακάς δὲ χρῆσάμενος· καὶ ἐτέρας ἀντιδότους, μόλις τὸ ἀποθανεῖν διέφυγεν· ἐνόσησε δὲ οὐκ ὀλίγον χρόνον οὕτω δὲ νενάρκωτο τὰ περὶ τὸ στόμα πάντα, ὡς ἐπιπολὺ μηδεμιὰς αἰσθάνεσθαι ποιότητος. Τὸ μὲν οὖν δηλητήριον τοιαύτην εἶχε τὴν δύναμιν. Οἱ φίλοι δὲ ἐκ Βυζαντίου βασιλεὶ μὴ θαρρεῖν πάρρητον Μονομάχῳ, ἀλλὰ φυλάττεσθαι τὸν ἄνδρα· οὕτω γὰρ εἶναι συνεσκευασμένον παρὰ τῶν πεμφάντων, ὥστ' αὐτὸν μὲν πρότερον ἐκόντα παρασχεῖν τὸ φάρμακον, ὡς ἂν νομιζοῖτο εὖνους εἶναι, ὕστερον μὲντοι προσάγειν ἕτερον ἐκείνου χαλεπώτερον. Ὅν αὐτίκα μεταπεμφάμενος ὁ βασιλεὺς, εἰ ἀληθῆ τὰ περὶ ἐκείνου γεγραμμένα ἐκυνθάνετο παρὰ τῶν φίλων εἰη. Ὁ δ' ἤρνετο μὲν, σαθρὰς δὲ παρίεχετο ἀπολογίας καὶ οἷας ὑποκτεῦσθαι. Βασιλεὺς δὲ κακῶς μὲν οὐδὲν ἐποίησε, ἀναχωρεῖν δὲ μόνον ἐκέλευε καὶ μὴ αὐτῷ συναίτιαι, καὶ αὐτίκα ἀνεχώρει. Βασιλεὺς μὲν οὖν τὸν πλείων χρόνον διέτριβεν ἐν Σηλυμβρία, ἢν' εἴη τοῖς ἐν Βυζαντίῳ φίλοις διαλέγεσθαι. Τζυράκης δὲ τις τῶν βασιλέως οἰκετῶν, δυσανασχέτων πρὸς τὰ πραττόμενα, καὶ τὴν τριαύτην Ῥωμαίων οἰκτερίων παροπραγίαν, συνορῶν τε ὡς οἱ μὲν ἐν Βυζαντίῳ ἄρχοντες, οὕτ' ἀντέχειν πρὸς βασιλεῖα οἷοί τε εἰσιν, οὕτε περὶ εἰρήνης οὐδένα ποιοῦνται λόγον, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο μόνον ἐγνώκασιν τὸ τῶν πραγμάτων αὐτοὶ ἄρχειν, τῶν δ' ἄλλων οὐδεὶς πρόνοιαν ποιοῦνται, καὶ νομίσα· εἰ Καντακουζηνὸς ὁ βασιλεὺς τρόπῳ δὴ τινὶ τῶν πραγμάτων συμπάντων ἄρξει, λυθῆσοσθαι Ῥωμαίους τὰς συμφοράς, καὶ ἐπί τε βέλτερον χωρήσειν τὴν ἡγεμονίαν, ὑπὸ τῶν συνεχῶν πολέμων τοσοῦτον μεγέθει χρησαμένην συμφορῶν, καὶ ἄλλου· οὐκ ὀλίγους προσεταιρισάμενος, ἐπραττεν ὅπως ὑπὸ βασιλεῖα γένοιτο Βυζάντιον, καὶ πέμψας ἐδήλωσε βασιλεὶ κατὰ Σηλυμβρίαν διατρίβοντι. Ὁ δὲ ἐδέχετό τε τὴν πρᾶξιν, καὶ πάντα ὅσα ἤτοῦντο ἐπηγγέλλετο

## Jacobi Pontani notæ.

(64) Nota veneni genus præsentissimum ex sequentiibus. De veneno per filios ab Antipatro, regi Alexandro dato in poculo, Justinus lib. xii, tantam ejus fuisse vim, ut non ære, non ferro, non testa contineretur : nec aliter ferri, nisi in ungula equi

potuerit. Et sane Alexander accepto poculo, media potione repente veluti telo confusus ingemuit : elatusque e convivio semianimis, tanto dolore cruciatus est, ut ferrum in remedia posceret, tactumque hominum velut vulnera indolesceret.

ποιήσῃν, Οἱ ἐν Γαλατῇ δὲ, ὡς περ ἐφημεν, Λατίνοι **A** (erat enim tum ipse quoque de collegio archontum, et cum Cinnamo mystico atque Asane panhypersæbastro ad Cantacuzenum bello persequendum incumbebat), et cum Latinis belligerare sibi ad imperii incolumitatem haud quidquam commodaturum providens, nec manifeste legatos dimittebat, quasi iniqua peterent, nec mollescebat, ut Phaceolatum laderet, sed clementer ac benigne volebat controversiam decidere, et Latinis se responsuram aiebat, si prius eorum postulata apud animum bene perpenderit. Phaceolatum interea monebat, videret etiam atque etiam, quomodo Latinorum insidias, quas ei diu noctuque pararent, effugeret. Ille statim custodes corporis sibi adhibuit. Et cum per palatium perque urbem, armatos circum se habens **B** ambularet, nulli tamen suspectus erat. Verum cum jam ante malis e bello existentibus ingemiseret, neque nescius esset quanta improbitate, quibus calumniis magnus dux et patriarcha Cantacuzenum ad extremas miserias devolvissent, quem jure oporteret præ aliis eunim tum tenere imperium, illo autem tempore ob timorem quo obsidebatur, clarius quid communi ac sibi privatim posset conducere animadverteret, ipse similiter, quando hæc una et sola via e multis malis emergendi relinqueretur, de imperatore in urbem recipiendo cogitavit. Ut porro accepit Zyracem eadem moliri, cum eo collocutus, et de civitate concorditer imperatori dedenda pactus est; cui denuo significarunt, etiam Phaceolatum ad ipsius partium studiosos accessisse. **C** Ut autem e primariis quempiam ad eum mitti necesse fuit, cum quo de tempore decerneretur, quo veniret, ipsique urbem transerent, placitum est, re considerata, mittere quemdam nomine Microcephalum, quem accitum, secretorum faciunt conscium, suadentique ad imperatorem ultro confugiat, eique aperiens omnia, de tempore adventus Byzantium cum eo conveniat. Microcephalus negotio suscepto, Petrogurguro cuidam naviculariam facienti, et Phaceolato amicissimo, Selybriam deducendus committitur: erant siquidem in lucis Selybriani cum Byzantiis, ac mercimoniorum gratia æque præsentē ut absente imperatore inter se cominebant. Nam continentem **692** Barbari **D** incursabant ac deprædabant assidue, nec ulla aberat malorum facies. Unde via omnimodis in via reddebatur. Sic illi Microcephalum ad imperatorem profecturum adornabant. Neque tamen archontes Byzantiis dormiebant, quibus visum est propositis imperatricis nomine præmiis non vulgaribus mittere, ac nonnullos de imperatoris familiaribus morti offerre, cui operi, re circumspæcta, Microcephalum accommodatissimum judicabant. Quæ advocantes, cogitata illi sua explanant, et exquisita beneficia spondent. Is primum hoc accitum timere, ac de urbe tradenda laborantes deprehensos existimare. Verum ut negotii ignarus censisset, quod jubebatur, promptissimè curaturum recepit. Tum illi litteras conseribunt ad quos volunt, cumque illis

Petrogurguro Microcephalum (cui et Phaceolatus A cumdem tradiderat) lembo Selybriam perducendum committunt. Quod Phaceolatus divinæ providentiæ artificium interpretatus, velut ipso adjunctante Numine ad opus consiciendum fiebat alacrior. Sic Microcephalus ad imperatorem jucunde profectus, Phaceol. ti mandata omnia peregit. Imperator condicta die, qua ad Auream portam noctu adesset (inde enim facilis ingressus videbatur) Adrianopolim, ne quam suspicionem archontibus moveret, concessit.

μᾶλλον ἔδοξε τοῖς περὶ Φακεωλάτου ὑπὸ τῆς Προνοίας συνεσκευάσθαι. Καὶ προθυμότεροι ἦσαν πρὸς τὸ πράττειν, ἅτε δὴ συνχιρομένου καὶ τοῦ Θεοῦ. Οὕτω μὲν οὖν Μικροκέφαλος παρεγένετό τε πρὸς βασιλεῖα σὺν ῥαστώῃ, καὶ πάντα ἔπραξε τὰ παρὰ Φακεωλάτου. Βασιλεὺς δὲ συνθέμενος ἡμέραν ἐν ἧ ἔδει πρὸς τὴν Χρυστὴν καλουμένην πύλην εἶναι νυκτὸς, ἐκεῖθεν γὰρ ἔδοκει ῥάβδιον εἰσάγειν εἶναι, ἀπῆραν εἰς τὴν Ἀδριανοῦ, ἵνα μηδεμίαν ὑποψίαν παρέχοιτο τοῖς Ἀρχουσιν ἐν Βυζαντίῳ.

## CAPUT XCVIII.

*Causa, cur imperatrix a patriarcha alienata sit. Res a capite atcessitur. Furor et insaniam patriarchæ in damnandis et puniendis recte de religione sentientibus. Apud imperatricem ab episcopis de moribus et religione accusatur. Ejusdem imperatricis diligentia in Ecclesia tuenda, et indicta synodus.*

Interea etiam imperatrix sua sponte de patriarcha male sentire coepit, etsi belli tempore singulari cum studio et inclinatione animi fecerat, ut archontium princeps esset. Causa hæc erat, quod simul bellum esset natum, Palamam sibi ob cathedram patriarchalem insidiari suspicatus, ei ex invidia nocere contendisset. Nam primum quidem in Cantacuzenum una persequeretur, et ad illius excommunicationem assentiretur postulabat. Eo tam nefariam assensionem communionemque repudiante, perspicuus ille virum virtute et sapientia conspicuum nihil læsura crimina publica, mutata **693** ratione, impietatis ei dicam scripsit. Acindyuo enim cuidam monacho, postquam Barlaamus omnibus calculis, sanctorum scitis de recta et sana fide pugnancia docere et sapere convictus est, rursus illius causam in iudicium adducendi, affirmantique injuria damnatum esse, cum recte ac vere sentiret; Palamam autem et socios de prava religione accusanti, assentientis patriarcha (neque enim vel Deo parcebat, propter odium quo in Cantacuzenum ardebat: tametsi ipse, Palamas, inquam, Barlaamum velut pestem ac perniciem gregis repulerat, illique actionem intenderat, adhuc vivo beatæ memoriæ Andronico imperatore, nec solum condemnarat, sed et probationibus e sacra Scriptura, et ratione conclusis, ac necessariis demonstrationibus perversi erroris redarguerat) eum, et quicumque eandem de fide tuebantur sententiam, in carcere detinebat, quantumque poterat affligebat: ac bellum imperatorio simile contra Ecclesiam commovebat. Nec enim iudicium ullum, nec argumentorum firmanienta requirens, multos episcopos et præcipuos de monachis indicta causa damnabat, ac per omne belli tempus spirabat contra pietatem ferociter, archontibus ejus amentiam non parum adjuvantibus, quod et istuc bello adversus Cantacuzenum momento haud mediocri futurum cernerent.

Β Τούτων δὲ πραττομένων, αὐτομάτως καὶ ἡ βασιλὶς διετίθετο κακῶς πρὸς πατριάρχην, καίτοι παρὰ πάντα τὸν τοῦ πολέμου χρόνον πολλὴν τὴν εὐμένειαν παρεχομένη καὶ τὴν ῥοπήν, ὡς ἀρχοντα Ἀρχόντων εἶναι. Αἰτία δὲ ἦν, ὅτι μετὰ τὸ κεκινήσθαι τὸν πόλεμον εὐθύς φθονερῶς ὁ πατριάρχης ἔχων πρὸς Παλαμᾶν, οἷα δὴ ὑπεκτετακῶς ἐπεδρεύειν αὐτῷ πρὸς τὴν καθέδραν τὴν ἀρχιεπὶν, ἐπεχειρεῖ κακουργεῖν. Καὶ πρῶτα μὲν ἐκέλευε βασιλεὶ τῷ Καντακουζηνῷ συμπολεμεῖν, καὶ πρὸς τὰς ἐπιτιμήσεις καὶ τοὺς ἀφορισμοὺς συγκαίνομεναι. Ὡς δ' ἀπέπατο ἐκεῖνος φανερώς πρὸς τὴν τῶν ἀτόπων κοινωνίαν, συνιδὼν ὡς οὐδὲν ἂν ἐκεῖνον βλέπτειν δύναιτο δημόσια ἐγκλήματα, ἐπίσημον ὄντα δι' ἀρετὴν καὶ φιλοσοφίαν, δυσσεβείας ἐδίωκε μεταβαλὼν. Ἀκινδύνῳ γάρ τινι μοναχῷ μετὰ τὸ Βαρλαᾶμ ἀπάσαις ἀλώμασι ψῆφοι, ἐναντία τοῖς ἁγίοις καὶ λέγοντα, καὶ φρονούντα περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ ὁγιοῦς, αὐτὸς τὰ ἐκείνου ἐκδικοῦντι, καὶ ἠδικησθαι φάσκοντι περὶ τὴν δίκην ὀρθὰ καὶ ἀληθῆ φρονούντα, Παλαμᾶ δὲ καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν κακοδοξίαν ἐγκαλοῦντι, προσθέμενος καὶ ὁ πατριάρχης (οὐδὲ γὰρ οὐδὲ Θεοῦ ἀπίσχετο διὰ τὸ πρὸς Καντακουζηνὸν τὸν βασιλεῖα ἔχθος, καίτοι γε αὐτὸς ὢν ὁ Βαρλαᾶμ τῆς ποίμνης οἷα λύμην ἀπελάσας καὶ φθορὰν, καὶ δίκην κατ' ἐκείνου πεποιημένος, ἔτι καὶ βασιλέως Ἀνδρονίκου τοῦ μακαρίου περιόντος, καὶ Βαρλαᾶμ οὐ μόνον καταψηφισαμένου, ἀλλὰ καὶ Γραφικαῖς ἀποδείξεισι, καὶ ἀνάγκαις λογικαῖς ἀπελέγξαντος κακοδοξεῖν), Παλαμᾶν τε ἐμοίως καὶ ὅσοι τὰ αὐτὰ ἐκείνῳ περὶ τῆς πίστεως ἐφρόνον, ἐν δεσμοτηρίοις εἶχε, καὶ ἐκάκου ὅσα δυνατὰ· καὶ πόλεμον ἐκίνει κατὰ τῆς Ἐκκλησίας τῷ βασιλικῷ παρόμοιον. Δίκης γὰρ οὐδεμιᾶς οὐδ' ἐλέγχων, οὐδ' ἀποδείξεως δεόμενος, τῶν τε ἐπισκόπων οὐκ ὀλίγων, καὶ τῶν λογίδων τῶν μοναχῶν κατεψήφίζετο ἔρημην, καὶ πολὺς ἔπνευε παρὰ πάντα τὸν τοῦ πολέμου χρόνον κατὰ τῆς εὐσεβείας, καὶ τῶν ἀρχόντων ἐν τοῖς πράγμασιν οὐκ

ὀλίγα συναϊρμένον. Ἐώρων γὰρ οὐδὲ τοῦτο τὸ μέ- A  
ρος ὀλίγα συναϊρόμεον πρὸς τὸν πρὸς βασιλέα πό-  
λεμον. Πᾶσι γὰρ εὐμοίως ἀδικεῖσθαι Καντακουζηνὸς  
ὁ βασιλεὺς ἐδόκει, καὶ διὰ σπουδῆς ἦγον τὸ κατα-  
λύσθαι τὸν ἀναβρῆπισθέντα πόλεμον συγγενικόν, ὡς  
αἰτίον ἐτόμενον πολλῶν κακῶν· ἃ τοῖς ἄρχουσιν τοῦ  
λυσιτελεῖν οὔτε πρὸς βασιλίδα, οὔτε πρὸς ἄλλους  
Ῥωμαίους ἀκούεσθαι ἐδόκει. Πολλὴν μὲν οὖν κατὰ  
τὸν τοῦ πολέμου χρόνον κατὰ τῶν μὴ τὰ Ἀκινδύνου  
ἠρημένων τὴν μακίαν ἐπεδείκνυτο ὁ πατριάρχης ὁ-  
μοίως κατὰ τὰ μοναχῶν καὶ ἐπισκόπων. Ἡ βασιλεὺς  
δὲ ἀνήκουστος μὲν εἰς παντάπασιν τῶν τολμωμένων ἦν·  
ᾤετο δὲ τοὺς μοναχοὺς διὰ τὸ τὰ Καντακουζηνοῦ ἠ-  
ρῆσθαι, τοιαῦτα ὑπομένειν. Ἐπεὶ δὲ ἠβήτητο ἐπὶ  
μέγα τὸ κακόν, ὅσοι τῶν ἐπισκόπων μὴ καὶ αὐτοὶ  
διαφθαρμένοι ἦσαν ἐν τοῖς δόγμασι, τὰ κατὰ τὸν  
πατριάρχην γράμμασιν ἐποίουν βασιλίδι δῆλα, καὶ  
πολλὴν τὴν κακοῦθειαν καὶ τὴν διαστροφὴν τῶν  
ἐρώων δογμάτων ἐνεκάλυον. Ἡ δὲ ὡς ἐπύθετο μό-  
νον, εὐ πρὸς ἀναβολὰς ἐχώρησεν, οὐδὲ ὀλίγης ἀξία  
ζηροῦτιδος ἠγήσατο εἶναι τὰ περὶ Θεοῦ· ἀλλὰ πᾶσαν  
ἄλλην σπουδὴν ἐν δευτέρῳ τιθεμένη, ἐν τούτῳ προσ-  
εἶχε μόνον, τῇ Ἐκκλησίᾳ κακῶς πασχούσῃ καὶ π-  
λεμουμένη στήσῃ τὸ κακόν. Καὶ τοὺς ἐπιφέροντας  
τὴν γραφὴν μεταπεμφαμένη ἐπισκόπους, ἐπεὶ δευτέ-  
ρα ἔκουε κατηγορούντων, ἐδόκει δεῖν σύνδοον ἐκ τῶν  
ἐνόνητων συναθροῖσιν, καὶ τὸν πατριάρχην καλεῖν  
πρὸς τὴν ἀπολογία. Ἐγένοντο μὲν οὖν ἐν βασιλείῳ  
οἱ ἐπίσκοποι κελευούσης βασιλίδος, πλην τῶν ὅσοι  
ἦσαν φανερῶς τὰ Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως ἠρημένοι·  
ἐκεῖνοι γὰρ ἀπρόσδοτοι ἐν οὐκίῃσιν κτετεκλείοντο·  
πλην καὶ ἀπόντες, τὴν γνώμην ἦν ἔχουσι περὶ τοῦ  
πράγματος ἐδόχον. Ἡ σύνδοσ, δὲ, προκαθημένης  
βασιλίδος, καὶ τοῦ υἱοῦ βασιλέως, τὴν ἐξέτασιν τῶν  
δογμάτων ἐποίητο.

## CAPUT XCIX.

*Nuntiatur adventus Cantacuzeni Byzantium. Cur non crediderit statim imperatrix. Cur imperator non plus  
militum adduxerit. Ejus sollicitudo et dolor. Amici eum timore portam Auream perfodiunt. Patriarcha  
exaucloratur. Imperator cum plausu populi urbem ingreditur, direptiones interdicat. Imperatrix valatium  
communis; ei Galatæi invitati succurrunt, sed a populo repelluntur. Imperator apud episcopos et cleri  
principes pro se causam dicit. Imperatrici minatur, nisi ad pacta veniat. Ad eam legatos mittit; quanto  
in periculo sit, ostendit.*

Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐτελεῖτο, ἐκ Σηλυμβρίας τις ἐλθὼν C  
ἐμήνυεν, ὡς ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ ἐγγύς εἴη Βυζαντίου

Interim Selybria quidam nuntius adest, ea nocte  
Cantacuzenum ante mœnia Byzantii aditurum, cui

Jacobi Gretseri notæ:

(k) Scilicet hoc supererat ad perituræ Græciæ  
fœditatem, ut femina cum filio quindecim anno-  
rum præsideret synodo, et episcopis jura daret.  
Quis vel fando talia audivit? Neque enim tantum  
præsedit, hoc est, primo loco, ante episcopos sedit,  
ut Martianus olim in concilio Chalcedonensi, et  
Constantinus in concilio sexto; hæc præsedit tan-  
tum, ut Patres synodi ab omni violentia tutos  
præstaret, curaretque ut omnia legitime, sine vi,  
fraude et tumultibus peragerentur, sed præsedit ut  
controversiarum et questionum iudex: hanc enim  
potestatem recentior et imperitior Græcia suis impe-  
ratoribus detulerat inaudito a Christianæ fidei incu-  
nabilis exemplo, ut docet cardinalis Bellarminus lib. 1  
*De conciliis et Ecclesia*, cap. 19 et 20. Quocirca primi  
etiam subscribebant æque inusitato exemplo. Cum  
octo fuerint olim generales atque œcumenicæ syn-  
dov i in Græcia celebratæ, duabus tantum imperato-  
res subscripserunt, inquit Villalpandæus disput. 2,  
pro concil. Trident., nimirum sextæ et octavæ. Sed  
in sexta imperator Constantinus ultimus omnium

subscripsit, non desinens, sed consentiens. Et  
Basiliius imperator in octava synodo subscripsit  
post omnes patriarchas, similiter non desinens,  
sed suscipiens et consentiens, prius etiam præla-  
tus, se debuisse subscribere post omnes episco-  
pos, ut olim fecerant Constantinus, Theodosius et  
Martianus, tamen se subscripsisse immediate post  
patriarchas, quia tali eum honore episcopi afficer-  
e voluerint. Quare falsum videtur, quod Villalpan-  
dæus dicit, duos duntaxat imperatores subscripsisse,  
cum testetur imperator Basilus, subscripsisse etiam  
Constantinum Magnum, Theodosium et Martia-  
num, licet postremo loco. Non exstant tamen hujus  
hujusmodi subscriptiones. In concilio Florentino  
subscripsit ante omnes Græcos et Latinos præsules  
(excepto summo pontifice) Joannes Paleologus  
imperator Constantinopolitanus; sed tolerandum et  
dissimulandum fuit, tum ob Græcorum morem et  
genium, tum ne concordia inter orientalem et oc-  
cidentalem Ecclesiam tantopere desiderata impe-  
diretur.

malo Augustam occurrere oporteat; affirmabatque id se exploratissime nosse, utpote missum ab his, quibuscum ipse arcanis sua communicaret. Imperatrix rata fraudem ab amicis patriarchæ fabricatam, ut ipsa ad nuntium consternata, ille supplicium admixtæ in Deo impietatis evaderet, non se loco discessuram asseverabat, quamvis plane sciret, ea ipsa nocte Cantacuzenum intra mœnia fore. Hæc illa, cum falsum apportari nuntium arbitraretur, qui erat utique verissimus. Ut enim cum illis, a quibus ad urbem capiendam adjuvabatur, diem constituit, quo die et ipse adesset, et illi Auream portam obstructam perforarent, Selybria Adrianopolim discessit, cum amplius mille e toto exercitu delectis militibus (ne proderetur videlicet, si magnam multitudinem duceret), perque deserta et avia iter faciens, necessitate quadam præpeditus, die uno tardius venit, quam præfinitum erat; cum interea cogitationibus distraberetur, metuens, ne pars ejus ipso adhuc absente, ex conventis portarum perfosso muro aperiens, flagrante delicto a populo necaretur: dolebaturque incredibiliter, non solum quod Byzantio frustraretur, sed etiam quod bonum numerum amicorum amissurus esset. Attamen non funditus abjecta spe eodem gradiebatur. Amici et ipsi necessitate quadam illo die retardati, die altero, quo in palatio contra patriarcham conventus agebatur, convenientes, portam Auream cum trepidatione et anxia cura aperiunt. Timebant siquidem, ne præcedente nocte veniens imperator, et ex pactis nihil dum factum inveniens, recessisset, ipsique prodiiti, ejus causa, neci dederentur. Tamen nec ipsi salutem in desperatis ducentes, portam perrumpunt; erat enim peditum equitumque haud contemnendum agmen, et si qua vis ingrueret, se defendere illam posse confidebant. Si perfossa porta imperatorem non invenirent, ad eum abire statuebant. Hac mente opus inceptant. Synodus autem in palatio, postquam copiose docuit, patriarcham ipsum in germanis Ecclesiæ dogmatis desipere, et alios ad sibi assentiendum cogere, concordibus eum sententiis exactoravit: Quam ob causam maxime, imperatorem et qui urbi ab eo capiendæ studebant, die præstituto convenire fuisse prohibitos, postea judicatum est: ne scilicet imperator injuriarum memor, de throno illum deturbasse videretur, sed ut eum propter adulteratam doctrinam veritatem his pœnas pendere omnes perspicue intelligerent. Episcopi cum suffragiis aliorum episcoporum, qui ut suspecti in consilium adhibiti non fuerant, his ita peractis, multa jam nocte in sua quisque tecta recesserunt. Imperator ubi adfuit, et ejus factio intus aditum per portam Auream patefecit, resistente nemine, cum totius populi applausu et gratulatione urbem ingressus est, militibusque interdixit, ne ad cives diripiendos discurrerent; et quantum potuit, idem plebi vetuit. Ita in pace fuerunt, qui ab Augusta stabant, nisi si forte quidam a vicinis multati sunt,

Α τειχῶν ὁ Καντακουζηνός, ὃ φυλάξασθαι δέον βασιλίδι· ἰσχυρίζετό τε σαφέστατα εἶδέναι παρὰ τῶν τὰ ἀπόρρητα κοινωνοῦντων αὐτῷ πεμφθεῖς. Βασιλις δὲ ἐπεὶ ἐπίθετο, ἀπάτην εἶναι οἰηθεῖσα ὑπὸ τῶν πατριάρχου φίλων συνεσκευασμένην, ἴν' αὐτῆς πρὸς τὴν ἀγγελίαν θορυβηθείσης, τὸ δοῦναι δίκην ἐκεῖνος διαδρῆν ἐφ' οἷς ἐτόλμησε κατὰ Θεοῦ, οὐκ ἔφη ἀναστήσεσθαι, εἰ καὶ σαφῶς εἶδειν ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ Καντακουζηνὸν ἐσόμενον ἐντὸς τειχῶν. Ἡ μὲν οὖν τοιαῦτα ἀπεφθέγγετο μὴ εἶναι ἀληθῆ τὴν ἀγγελίαν οἰηθεῖσα. Τὸ δὲ ἦν ἄρα ἀληθές· ὡς γὰρ ἐκ Σηλυμβρίας μετὰ τὸ προθεσμίαν συνθέσθαι πρὸς τοὺς πράττοντας τὴν ἄλωσιν, ἐν ἧ αὐτὸν τε παρσίνετ εἶδει, κάκεινους τὴν Χρυσὴν πύλην διορύττειν ἀποκοδομημένην, εἰς Ἀδριανούπολιν ἀπήρε, τὸ κάλλιστον ἀπολεξάμενος· τῆς στρατιᾶς ὑπὲρ χιλίους ὄντας, ἵνα μὴ κατάφωρος εἴη ἐπαγόμενος πολλούς· καὶ διὰ τῶν δοικῆτων καὶ ἀτρεῖδων ἰδέσθας, ὑπέστη μὲν τῆς προθεσμίας ὑπὸ τινος ἀνάγκης· κωλυθεὶς ἡμέρη μίαν· καὶ πολλοὺς ἐπάλαιε λογισμοῖς, διδοκῶν· μὴ διορύξαντες οἱ τὰ ἐκείνου πράττοντες κατὰ τὸ σύστημα τὴν πύλην, αὐτὸς μὲν ἀπῆ, ἐκεῖνοι δὲ ὑπὸ τοῦ δήμου διαφθαρώσιν ἀλόντες ἐκ' αὐτοφώρου. Καὶ ἰδυσχέραϊνον οὐκ ἀνεκτίσας, οὐ μόνον διὰ τὴν ἀποτυχίαν Βυζαντίου, ἀλλ' ὅτι καὶ τῶν φίλων ἐμελλεν οὐκ ὀλίγους ἀπολεῖν. Ὅμως δὲ οὐ παντάπασιν τῶν ἐλπιδῶν ἀπογνοῦς, ἐχῶραι ἐπὶ τὸ Βυζάντειον νυκτός. Οἱ προδιδόντες δὲ καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τινος ἀνάγκης κωλυθέντες τοῖς τείχεσιν ἐπιχειρεῖν κατὰ τὴν προθεσμίαν, εἰς τὴν ὑστεραίαν καθ' ἣν ἐν βασιλείῳ ἢ κατὰ πατριάρχου σύνδοξ συνεκροτεῖτο, διώρυκτον τὴν Χρυσὴν πύλην συνελθόντες, ἐν πολλῇ ταραχῇ καὶ σάλῳ ὄντες καὶ αὐτοί. Ἐδεήσαν γὰρ μὴ τῇ προγενομένῃ νυκτὶ ἐλθῶν ὁ βασιλεὺς, καὶ τῶν συνεθειμένων ἠνυσμένων εὐρηκῶς μετῴν, αὐτὸς μὲν ἀθις ἀνεχώρησεν, αὐτοὶ δὲ ὑφ' αὐτῶν καταπροβλόντες διαφθαρώσιν. Ὅμως οὐδ' αὐτοὶ τὰς τοῦ σωζέσθαι ἐλπίδας ἀπογνόντες, διώρυκτον τὴν πύλην, ἤσαν γὰρ σύστημα οὐκ ἀγγενὲς ἐκ πεζῶν τε καὶ ἰσπέων, καὶ ἐθάβρουν σφίσι ἐαυτοῖς ὡς ἀμυνουμένοις, ἂν τις ἐπιή· κἂν διορύξαντες μὴ εὐρωσι παρόντα τὸν βασιλέα, πρὸς αὐτὸν ἀποχωρεῖν. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν τοιαύτῃ γνώμῃ διώρυκτον. Ἡ δὲ ἐν βασιλείῳ σύνδοξ, ἐπεὶ ἐκ πολλῶν ἀπειδείκνυ πατριάρχην αὐτὸν τε περὶ τὰ ἑρθὰ τῆς Ἐκκλησίας δόγματα ἔχοντα οὐκ ὑγιῶς, καὶ τοὺς ἄλλους ἀναγκάζοντα κεινῶ συμφρονεῖν, γνώμῃ κοινῇ καθαιρεσιν αὐτοῦ καταφριζόνται. Δι' αὐτὴν καὶ μάλιστα ἰδοῦσεν ὑστερον. Βασιλεὺς τε καὶ οἱ πράττοντες τὴν ἄλωσιν συνελθὲν κατὰ τὴν προθεσμίαν κωλυθῆναι, ἵνα μὴ μνησικακῶν αὐτὸς δοκοῖ τῶν θρόνων καθαιρεῖν· ἀλλ' ἀκριβῶς εἴη τῶν ἑρθῶν δογμάτων τῆ· εἰστροφῆς εὐθύνη. Οἱ μὲν οὖν ἀρχιερεῖς ἐπεὶ ταῦτα ἐπραξαν, καὶ τῶν ἀπόντων διὰ τὸ ὑποκτεῖσθαι ἀρχιερίων συνεπιψηφισαμένων, ἀνεχώρουν ἕκαστος πρὸς τὰς οἰκῆσιν· ἤδη πῶρῳ νυκτῶν. Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ παρήν, τῶν ἐνδον τὰ ἐκείνου πραττόντων τὴν Χρυσὴν διορύξαντων πύλην εἰσῆλθαι οὐδενὸς ἀνθισταμένου, ἀλλὰ δι' εὐφημίας αὐτὸν ἀγόντων παντὸς τοῦ δήμου, καὶ τοῖς

τα στρατιώταις ἀπέπειε μὴ χωρεῖν πρὸς ἀρπαγὰς· καὶ τὸν δῆμον ἐκώλυεν ὅσα δυνατὰ. Ὅθεν οὐδὲ ἐγένετό τις κίνησις ἐπὶ τοῖς δοκοῦντας ἠρῆσθαι τὰ βασιλίδος, πλὴν εἰ ποῦ τινὰς αὐτῶν ἐζυμῶσαν οἱ γείτονες. Καὶ τῶν στρατιωτῶν δε ὀλίγοι ἐπὶ τὰς οἰκίας τῶν πολεμίων, βασιλίδος μὴ εἰδότος ἐπαλθόντες, ἐποίησαντο τινὰ μετρίαν ἀρπαγὴν. Βασιλεὺς δὲ ἀκριτῆς Πορφυρογεννήτου καλουμένης οἰκίας προσελθὼν, πρῶτα μὲν ἐκέλευε μηδένα χωρεῖν κατὰ τῶν βασιλείων, ἀλλὰ ἀτρεμεῖν, ὡς αὐτὸς διαθησόμενος τὰ κατὰ βασιλίδος ἢ δοκαί ἔχειν ἄριστα. Ἐπει δὲ διέφυκον ἕδη ἡμέρα, διὰ μέσης τῆς ἀγορᾶς ἐβάδιζεν ἐπὶ θεομήτορος τὸ τῆς Ὀδηγητρίας τέμενος, τὴν ὀφειλομένην προσκύνειν καὶ τὴν εὐχαριστίαν τῆς νίκης ἀποδώσων τῇ Μήτρει τοῦ Θεοῦ. Αὐθις δὲ διὰ τῆς αὐτῆς ἐκانهῶν ἐπὶ τὴν τοῦ Πορφυρογεννήτου κατέλυσεν οἰκίαν. Βασιλεὺς δὲ ὡς εἶχε τὰ τε βασιλεία ἠσφαλιζέτο, τοῖς οἰκαίοις καὶ μάλιστα δοκοῦσιν εὐνοίαις ἐπιτρέπουσα τὴν φυλακὴν, καὶ ἐκ τῶν ἐν Γαλατῆ βοήθειαν μετεκαλεῖτο. Οἱ δὲ αὐτίκα ἦσαν ἐν τοῖς ὄπλοις, καὶ ὤρμητο προθύμως βοηθεῖν· τριήρεις τε πληρώσαντες ὅσαι ἦσαν αὐθωρον, καὶ λέμβους ἐφοπλίσαντες, πρὸς τὰ βασιλεία ἐπαραίουντο. Ἀντιταξάμενοι δὲ αὐτοῖς ἐκ τῶν μετὰ βασιλίδος στρατιωτῶν τινες, ἄμα καὶ τοῦ δήμου προσεπιβοηθούοντες, οὐκ εἶον τῇ γῇ προσχεῖν, ἀλλ' ἀπεπέμποντο βάλαντας· συγχρῆς τοῖς βέλεσιν. Ὅρῶντες δὲ καὶ ἐκεῖνοι, ὡς οὐκ ἀντιστήσουσι πρὸς τοσοῦτους, πρότερον γὰρ ὄντο ὑπὲρ βασιλίδος αὐτοῖς, καὶ τὸν δῆμον συμπεροσθήσεσθαι, ἀνεχώρουν τε καὶ οὐκέτι ὕστερον ἐπεσθῆθον. Βασιλεὺς δὲ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν μηδὲν κλέον μήτε πράξας, μήτε εἰπὼν εἰς τὴν ὕστεραιαν τοῦς τε ἐπισκόπους, ὅσοι ἦσαν μεταπεμφθέντες ἐν Βυζαντίῳ, καὶ τῶν τῷ κλήρῳ κατειλεγμένων τῆς Ἐκκλησίας τοῦς μάλιστα ἐν λόγῳ, πρῶτον μὲν περὶ τῶν κατὰ τὸν πόλεμον συμβεβηκότων διετέλεστο, ὡς οὕτως ἐξαρχῆς ἔλιτο αὐτὸς, οὕτως τοῖς βασιλίδος ἐπιβουλεύσειαι παισὶν, ὥσπερ ὑπὸ τῶν συκοφαντῶν κατηγορεῖτο· ἀλλ' ὑπ' ἐκείνων διὰ φόβον κεννημένου ἐπιβουλεύσαντων, ἀναγκάως τῆς αὐτοῦ καὶ τῶν συνόντων σωτηρίας ἕνεκα ἡμύνητο. Εἰς ἀνάγκην δὲ ἐλθὼν, καὶ βαρβάρους χρήσαιτο συμμάχοις, Μυσοὺς καὶ Τριβαλλοὺς, καὶ αὐτοὺς τοῦς βαρβάρους ἐκείνων ἐπαγότων. Καὶ τῆς γεγεννημένης φθορᾶς καὶ αἰχμαλωσίας τῶν Ῥωμαίων ἐκείνους ἀπεδείκνυσεν αἰτίους. Ἐπειτα καὶ τῶν γιγνομένων ἐποίητο μάρτυρας, ὡς αὐτὸς μὲν οὕτως πρότερον, οὕτως νῦν δυσχερῆς τι περὶ βασιλίδος διανοοῖτο καὶ τῶν παλίων, ἀλλ' ὅσα μάλιστα ἔστι πρὸς σωτηρίαν καὶ λυσιτελείαν τῆς ἀρχῆς. Ἄν δ' ἐκείνη ἐτι τὴν προτέραν δυσμένειαν ἐκδεικνυμένη, ἀνθίστασθαι ἐπιχειροίη, καὶ σώζειν ἑαυτὴν καὶ τέκνα διὰ τοῦ πολέμου, μὴ αὐτῷ προσλογίζεσθαι τὴν αἰτίαν. εἰ τι περὶ αὐτῆν καὶ τέκνα συμβαίη δυσχερῆς. Οὐ γὰρ αὐτῷ λυσιτελεῖν δοκεῖν, οὐδὲ ἄλλως σῶφρον, ἔφην αὐτὴν ἐν βασιλείῳ καθημένην, τὸν πόλεμον αὐθις τὸν συγγενικὸν ἀνακινούσαν, καὶ περιορᾶν τοῦς ὑπολειπομένους Ῥωμαίους ὑπ' ἀλλήλων διαφθειρομένους· ἀλλ' εἰ μὴ κείνοιτο χωρεῖν πρὸς τὰς

A et milites aliquot in domus hostium, imperatore ignorante, penetrantes, prædas mediocres fecerunt. Imperator usque ad ædes Porphyrogeniti appellatas cum processisset, edixit, ne quis contra palatium tenderet, sed quieti manerent : se quod optimum censisset, de imperatrice constituturum. Die jam terris reddita, per medium forum ad Deiparæ Hodegetriæ templum, debita ejusdem adoratione, ac de præstita victoria gratiarum actione functurus petiit : eademque via rediens, in Porphyrogeniti domum divertit. Augusta ut potest, palatium communis ; domesticis, et quorum benevolentie plurimum fidebat, custodiam committit ; a Galatæis item auxilium accersit ; qui repente ad arma convolantes, subsidio ferendo alacriter se comparant, eademque hora impletis quoique in promptu erant triremibus, et lembis armatis, ad palatium trajiciunt. Sed eos nonnulli de militibus imperatoris, populo adjuvante, crebris jaculis ad terram appellere prohibebant. Videntes Galatæi se contra tantam multitudinem invalidos (speraverant enim populum pro imperatrice tuenda ad ipsos accessurum), retro abeunt, nec deinde subsidio venire audent. Imperator die illo nihil præterea nec fecit, nec locutus est. Sequenti episcopus, quicumque Constantinopoli reperiebantur, et cleri principes cogit, ac primum quidem de iis quæ bello accidissent disserit, quod neque a principio ipse suscitavit, neque liberis imperatoris (quemadmodum ejus obtretractores garrunt) insidias molitus sit. Sed cum illi capiti suo insidiantes, ex invidia illud excitassent, facere non potuisse, quia pro sua suorumque salute propugnaret, et Barbarorum quoque auxilia, quoniam necessitas ita flagitaret, sibi adjunxisse : quando et ipsi Mæsos ac Triballos similiter barbaros induxerint. Quod autem tanta labe facta, tot Romanorum capti sint, eos in causa esse docet. Tum ex ipsis actis testimonium affert, se nec al'as, nec in præsens adversus Augustam ejusque liberos quidquam hostile meditatum esse, aut meditari, sed quæcunq; imperio salutaria in primis forent atque utilia. Sin illa inimicum retineat animum, et resistere, seque cum filiis armorum vi defendere nitatur, ne sibi ascribat, si quid ipsi et filiis ejus odiosius contigerit. Non enim conducibile, neque cum prudeat a conjunctum videri, illam in palatio sedentem, et inter cives cognatosque bellum redintegrantem relinquere, Romanorum vero reliquias, mutuo se devorantes negligere. Sed si al' condiciones descendere nolit, se quidem in eam durius nihil decreturum : metuere autem, ne simul omnibus suis in ipsam, et qui cum ipsa sunt inuentibus, ipse eorum impetum compescere nequeat, et aliquid patiaturo ejusmodi, quod medicinæ faciendæ locum nullum relinquat. 697 His dictis delecto metropolitano Philippopolis, et sacellii curatore Cabasila (qui et prius Didymoticum legati venerant), ad eam de pace illos mittit. Ac primum quidem immensa Deo gratias agit, quod diem aspexis-



set, qui sole clarius et ca'umniatorum suorum A scelis atque odium honestatis, et imperatoris liberis ab initio lucusque a se praestitam aequitatem ac moderationem, et nihil illiberale aut indignum imperatoris Audronici amicitia post illius obitum a se designatum possit ostendere. Deinde suadet ut pacis conditionibus se submittat; nec vana spe suspensa, aut etiam ab optimatibus suis decepta, adhuc armis contra eundem putet; neque enim aliunde externum ipsi exspectandum auxilium: non enim esse profecto, qui venturus sit auxilio: et ex te praesenti nullam spem salutis affulgere, cum munitiones et propugnacula ut instaurentur et tempore aliquo, et sumptu, et materia indigeant, quae nunc comparari non possint. Quos autem nunc secum habeat, nec pares esse ejus copiis, nec abundare comiteatu, ut obsessionem facile ferant. Ob haec omnia, ut secum paciscatur monet, ne sibi ac liberis per dementia immanc malum confluet, et illi pulcherrimam gloriae occasionem praecidat. Hoc enim bello et voluisse semper, et a Deo optimo maximo precatum esse, uti aliquam sibi ansam daret, unde bonitatem et clementiam in vivos, et amorem in defunctum demonstrare posset, quem usque nunc integrum sincerumque conservet; nec se minus modo quam antea de procuratore liberorum ejus cogitare, nihil pendentem, quae per bellum adversus se improbe patrata sint.

την πολιορκίαν εὐμαρῶς. Δι' ἅ πάντα πρὸς συμβάσεις αὐτῇ συνεβούλευε χωρεῖν, καὶ μὴ αὐτῇ μὲν καὶ τέκνοις τὰ ἀνήκεστα προσξενεῖν ἐξ ἀβουλλίας, αὐτοῦ δὲ μεγίστην πρόφασιν εὐδοξίας ἀφαιρεῖν. Τοῦτο γὰρ κατὰ τὸν τοῦ πολέμου χρόνον καὶ βούλεσθαι αἰεὶ, καὶ εὐχεσθαι πρόφασιν τινα τὸ θεῖον παρσχεῖν, ἐξ ἧς αὐτὸς τὴν ἐπιείκειαν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην ἐπιδειξεται, καὶ τὸ πρὸς βασιλέα φίλτρον, ὡς ἀκέραιον νῦν ἄχρι διασώζει, καὶ οὐδὲν ἥττον ἢ πρότερον κήδεσθαι τῶν παιδῶν διανοεῖται, λόγον ποιούμενος οὐδένα τῶν ὄσα πρὸς αὐτὸν κατὰ τὸν πόλεμον ἔγγυμωνῆθη.

## CAPUT C.

*Laudatur virtus imperatoris. Imperatrix legationem contemnit. Imperator summo opere contristatur. Curae cur vehementer imperatrici timeat. Castellum in Blachernis expugnatur. Propugnatores palatii defectio-nem meditantur. Joannes imperator adolescens matri auctor fit compositionis. Legatio ad imperatorem, qua se imperatrix submittit. Asanes socer legatus ut ingratus reprehenditur. Palamas alter legatus de constantia commendatur. Conditiones pacis aliquot, et utrinque juramenta. Imperator in palatium ingreditur.*

Legati caeterique praesentes verba Imperatoris C et postulationem audientes, propter admirabilitatem vix fidem commodabant. Nam adeo multa antehac ab hostibus perpressum esse, et plus milles inter sacrum saxumque 698 stetisse, postea armis adepta victoria non ad caedes maectationesque procedere, pariaque paribus remetiri iis qui priores lacessiverant, sed victorem victos ad pacta conventa invitare, tametsi eos brevi spatio desere funditus liceret, excellentius quiddam, quam pro humana natura videbatur. Gaudebant igitur tanta lenitate, et suspiciebant tam praestantis animi magnitudinem. Imperatrix suorum consiliariorum impulsu legationem prorsus aspernata, oratores re infecta dimittit, ex quo imperatorem tristitia molestiaque intolerabilis occupavit, sexcentisque cogitationibus in diversa rapuit. Augurabatur enim, pertinaciam istam non bene eventuram, sed

συμβάσεις αὐτῷ μὲν περὶ αὐτῆς οὐδὲν βουλευέσασθαι δεῖνόν. Δεδοικέναι δὲ μὴ συμπάντων ὀρημένων ἐπ' αὐτοῦς, μὴ δύναιται αὐτὸς ἀνέχειν τὴν ὄρμη, ἀλλὰ τι τολμηθῆ περὶ αὐτοῦς τῶν ἀνηκέστων. Ἐπειτα τὸν τῆς Φιλίππου μητροπολίτην ἀπολεξάμενος, καὶ Καβάσιλαν τὸν σακελλίου, εἰ καὶ πρότερον εἰς Διδυμότειχον ἦγον πρὸς ἐκεῖνον πρεσβεύται, ἔπειτα πρὸς βασιλέα. Ἡ πρεσβεία δὲ ἦν περὶ εἰρήνης. Καὶ πρῶτα μὲν πολλὰς ὠμολόγει χάριτας θεῶ, ὅτι πρὸς ταύτην ἤγγχε τὴν ἡμέραν, ἣ λαμπρότερον ἦ- λίου πᾶσι δύναιται καταφανῆ ποιεῖν, καὶ τὴν μοχθηρίαν τῶν σεσοχοφανηκότων, καὶ τὴν ἀπέχθειαν πρὸς τὰ καλὰ, καὶ τὴν αὐτοῦ πρὸς τε τοὺς βασιλέως παῖδας ἐξαρχῆς ἄχρι νῦν ἐπιείκειαν δε- σευωσμένην, καὶ τὸ μηδὲν ἀγενεῖς μηδὲ ἀνάξιον τῆς βασιλείως πρὸς αὐτὴν φιλίας μετὰ τὴν ἐκεῖνου τελευτὴν φανῆναι διαπεπραγμένον. Ἐπειτα συνεβούλευε χωρεῖν πρὸς τὰς συμβάσεις, καὶ μὴ κεναῖς ἐλπίσιν αἰωρουμένην, ἣ καὶ ὑπὸ τῶν συνόντων ἐξαπατωμένην, οἰεσθαι ἀντιστήσιν ἐτι πρὸς τὸν πόλεμον· οὐτε γὰρ ἐξωθέν ποθεν ἤξειν χρῆσιν συμμαχίαν προσδοκᾶν. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστι οὐδεὶς, ὃς ἀφίξεται ἐπικουρήσων, ἐκ τε τῶν παρόντων ἐλπίς οὐδεμία σώζεσθαι, τοῦ φρουρίου μὲν καὶ χρόνου τινὸς καὶ ἀναλωμάτων δεομένου, καὶ ὅλων πρὸς ἐπισκευὴν, ἃ οὐκ ἔξοσι πορίζεσθαι· τῶν συνόντων δὲ οὐτε ἀξιωμαχῶν ὄντων πρὸς τοσαύτην δύναμιν, οὐτε τῶν ἐπιτηδείων εὐπορούντων, ὥστε διαφέρειν

Οἱ μὲν οὖν πρέσβεις καὶ οἱ ἄλλοι οἱ παρόντες, τοὺς βασιλέως λόγους καὶ τὴν ἀξίωσιν ἀκούοντες, ὀλίγου δεῖν καὶ ἠπίστου διὰ τὴν ὑπερβολὴν. Τὸ γὰρ τοσαῦτα πρότερον ὑπὸ τῶν πολεμούντων ὑπομείναντα, καὶ μυριάκις ἐν ἀμῆ κινδύνου καταστάνα, ἔπειτα κρατήσαντα τοῖς ὀπλοῖς, καὶ περιγεγόμενον τῶν πολεμίων, μὴ πρὸς φόρους καὶ σφαγὰς χωρεῖν, καὶ ἴσ' ἀν' ἴσων ἀποδιδοῖναι τοῖς πρώτοις ἄρξασιν, ἀλλὰ μετὰ τὴν νίκην ἐπι συμβάσεις προκαλεῖσθαι, καίτοι δυνάμενον ὀλίγῳ χρόνῳ διαφθεῖρειν, κρεῖττον εἶναι καὶ ἀνθρωπίνης φύσεως ἰδοῦναι. Ἦθοντό τε οὖν ὁμοῦ διὰ τὴν βασιλείως ἐπιείκειαν, καὶ ἰθαύμαζον τὴν μεγαλοφυλίαν. Βασιλεὺς δὲ παντάπασιν οὐ προσεδέχετο τὴν πρεσβείαν, ἀλλ' ἀπράκτους ἀπέπεμπε τοὺς πρέσβεις ὑπὸ τῶν συνόντων πειθομένη. Καὶ ὁ βασιλεὺς ἠγιάτω καὶ ἰδυτῆραιεν οὐκ ἀνεκτῶς μυριοῖς προσπαλαίων λογισμοῖς. Συνέωρα γὰρ τὴν ἔνστασιν οὐ τελευτήσουσαν ἐπ' ἀγαθῷ, ἀλλ' ἐκείνοι;

τε ἀνηκίστων κακῶν, καὶ τούτῳ μείζονας, ἢ καὶ ἄλλοι ὅσον χρόνον ἦν πόλεμος λύπης αἰτίαν ἐσομένην. Οἱ τε γὰρ συνόντες ἅπαντες εἰς πολλῶν πείραν ἀλγεῖν ἔλθόντες, καὶ οἱ ἔνδον ὁμοίως Βυζαντίου τῶν δεσποτηρίων ἐξελθόντες, καὶ μυησικακοῦτες ἐσχάτως τοῖς συνοῦσι βασιλίδι, αὐτοὶ τε διαπρίοντο ὑπ' ὀργῆς, καὶ τὸν δῆμον ἐξηρέθιζον, καὶ ἔνδοξοι ἦσαν, ὡς καὶ βασιλέως ἄκοντος ἐπιθησόμενοι τοῖς ἐν βασιλείῳ. Καὶ ἰδεοῖσι μὴ περὶ τὴν βασιλίδαν καὶ τοὺς παῖδας ἀνηκιστόν τι τολμηθῆναι, καὶ οἱ συνόντες πάντες ὑπὸ τῶν ἐχθραίνοντων διαφθάρωσιν· ὁ δὲ ὀλίγῳ ὑστερον μικροῦ ἐδέησε γενέσθαι. Ὡς γὰρ ἐπύθοντο, ὅτι μὴ τὴν πρεσβείαν δέχοιτο ἡ βασιλὶς μηδὲ χωροῖη πρὸς αὐτάς, τὸ ἐν Βλαχέρναις φρούριον, μέρος καὶ αὐτὸ τοῦ περὶ τὰ βασιλείαν φρουρίου ὄν, καστέλιον προσαγορευόμενον, ἐξέπαρθήσαν τε καὶ διήρπασαν βασιλέως ἀγνοῦντος, καὶ τοὶ γε τῶν ἔνδον ἀπὸ τῶν τειχῶν ἀμυνομένων κραταῖως. Καὶ οἱ δοκούντες δὲ περὶ βασιλίδαν εὐνοεῖναι πρότερον, καὶ τὴν φυλακὴν τῶν βασιλείων ἐπιτετραμμένοι, ἐπεὶ τὸν κίνδυνον ἅπανταχόθεν περιτάμενον ἑώραν, βασιλίδαν δὲ μὴ χωροῦσαν πρὸς αὐτάς, ἀλλὰ μᾶλλον αἰρουμένην αὐτὴν τε ἀποθῆσκαι κακείνους συναπόλλυσθαι, ἐσκέψαντο κοινῇ τῆς σφετέρως σωτηρίας ἕνεκα καταπροεσθαι ἐκεῖνους, καὶ παραδιδόναι βασιλεῖ τὸ φρούριον, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν λόγῳ μάλιστα τινες πρὸς βασιλίδαν πέμπαντες, περὶ προδοσίας διελέγοντο, καὶ δωρεὰς ἤθουν καὶ τιμὰς, εἰ παραδίδοιεν τὰ βασιλείαν αὐτῇ βασιλίδι καὶ τοῖς τέκνοις. Βασιλεὺς δ' οὐδ' ἄκροισι ἠνέσχετο ὧσιν, ἀλλ' ἀπέπεμπε σώζεσθαι μᾶλλον βασιλίδαν καὶ τοὺς παῖδας ἐπιπῶν ποιεῖσθαι περὶ πλείστου. Βασιλεὺς δὲ ὁ νέος· Ἰωάννης ἕτος πεντακαίδεκατον τότε ὢν, μείζον ἢ κατὰ τὴν ἡλικίαν ἐφαινετο φρονῶν, καὶ τῷ καιρῷ προσήκοντα βουλευόμενος. Ὡς γὰρ ἠεθέλητο θορυβουμένους τοὺς ἐν βασιλείῳ, στασιάζειν τε ἦδη ἀρχομένους, καὶ περὶ αὐτῶν ἐπεικτικῶς οὐδὲν βουλευόμενος, δραμῶν πρὸς τὴν μητέρα, τὸν τε θόρυβον ἀπήγγελλε καὶ τὴν ἐπιβουλήν. Καὶ ἰδεῖτο πρὸς βασιλίδαν τάχιστα πρεσβείαν πέμπειν, καὶ τίθεσθαι συμβάσεις περὶ τῆς εἰρήνης· μάλιστα μὲν γὰρ ἐφασκεν ἐκεῖνον οὐδὲν περὶ αὐτῶν βουλεύεσθαι δεῖν. Εἰ δ' ἄρα καὶ τὰ δεύτερα νικῆναι, βέλτιον ὑπ' ἐκεῖνον κακῶς παθεῖν, ἢ ἀλογίᾳ δήμου καὶ στρατιωτῶν ὄρμη περιπεσεῖν. Αὐτίκα τε ἐπέθετο ἡ μήτηρ, καὶ τὸν Ἀνδρόνικον Ἀσάνην τὸν βασιλέως πενθερὸν, καὶ τὸν Παλαμῶν Γρηγόριον αὐτοῦ που κατακεκλεισμένους ἐν δεσποτηρίῳ ἔνδον βασιλείων ἀγεσθαι ἐκέλευε πρὸς αὐτὴν· καὶ περὶ τῆς πρὸς βασιλίδαν διαλεχθεῖσα πρὸς αὐτοὺς εἰρήνης, ἐπέμπε πρὸς ἐκεῖνον πρεσβευτάς. Οἱ δὲ νομίσαντες βασιλίδαν οἰδαίνειν τε τῷ θυμῷ, καὶ πρὸς ἄμυναν τῶν κατὰ τὸν πόλεμον γεγενημένων παρεσκευασμένον εἶναι, πρῶτα μὲν ἐπὶ δεήσεις ἐτρέποντο, καὶ ἰκεσίας ἀφείναι τὴν ὀργὴν τοῖς ἀμαρτήσασιν, καὶ μηδὲν πλέον ἐπιζητεῖν

A ipsis mala deterrima, majoremque luctum, quam idō belli tempore experti essent, parituros. Nam et illi omnes, qui cum imperatore erant, cum multa adversa pertulissent, et similiter qui Byzantii in carceribus fuerant, extreme se a proceribus Augustæ veratos meminissent, ira æstuabant, populūque irritabant : et apparebat, vel invito imperatore, in eos qui essent in palatio impetum facturos. Verebatur insuper, ne imperatrici ac liberis aliquid atrocius fieret, quique cum ea versarentur, omnes hostium gladiis conficerentur : id quod paulo post propemodum accidisset. Ut enim intellexerunt eam legatū rejecisse ac pacem nolle, castellum in Blachernis appellatum, partem munitiōis et propugnaculorum quibus palatium circumdatur, imperatore nesciente expugnarunt ac diriperunt, cum qui intus erant e muris fortiter se defenderent. Qui [porro antehac Augustæ bene cupere putabantur, quibusque custodia palatii commissa erat, postquam undique periculum, et eam a pacificatione refugientem, mori ipsosque secum perdere malle viderunt, unanimi consensu ipsius et liberorum defensionem propriæ salutis jam postponentes, imperatori palatium tradere constituerunt. Quin etiam honoratissimos quosdam ad eum mittendō, dona et honoresquererant, si regiam cum imperatrice et liberis dedidissent. Quos imperator auribus ista respiciens dimisit, testatus, eam cum liberis servatam potius velle maximopere. Ecce autem imperator Juannes tum quindecim natus annos, supra ætatem sapere, et tempori opportuna consulerivus est. Ut enim tumultuantes sensit, qui in palatio erant, et jam dissidere incipientes, de quematro cum filiis nihil æquum animis agitantēs, ad parentem accurrens, **699** tumultum et insidias nuntiat ; orans celerrime ad imperatorem mitti, et cum eo decidi, affirmansque, nihil ab eo grave timendum. Sin secus res eat, præstare illam inclementem experiri, quam in populi dementia ac militum furem incidere. Illico persuasa mater, Andronicum Asanem imperatoris socerum, et Gregorium Palamam illic carcere detentos (6) ad se adduci jussit : quibuscum de pace locuta, eos ad imperatorem legat. Qui illum tumere iracundia, et ad persequendas bello acceptas injurias paratum esse opinantes, primum preces et supplicationes adhibent, ut reis placaretur, et hostes domuisse penitusque subjocissæ contentus esset ; et quemadmodum eos armis vicisset, sic et injuriarum contemptu et altitudine animi se ipsum vinceret : quæ nimirum maxima illique convenientissimavictoria esset. Deinde legationem exponentes petunt, ut pietatem erga defuncti imperatoris liberos, clementiæ, excelsæ mentis ac prudentiæ suæ æternum monumentum relinqueret. At enim ne-

#### Jacobi Pontani notæ.

(65) Quare in carcerem traditus Andronicus Asanes, qui tamen genitor adversatus legitur, perinde

ut ceteri? Sed hoc Apocauclus fecit; causa indicata est supra.

sciebant se novaculam acueri, et equum cursorem A  
i.) campum provocare. Cum primum namque ea  
verba audivit, omnia se illorum causa velle ostendit,  
perinde ac ipse non daret, sed acciperet beneficium.  
Legatum vero socerum de ingrata voluntate blanda oratione increpuit, quod nulla in re  
offensus, sed, si verum fatendum, mille beneficiis  
cumulatus, tam male gratiam retulisset, et bellum  
contra se concitasset. Palamam contra laudavit,  
et gratias egit, quod pro Justitia veritateque gravissime  
afflictus, usque ad extremum nihil abiectum aut fecerit  
aut dixerit. Tum præcepit jura-  
menta ad Augustam et imperatorem filium conscribi;  
et conscripta sunt cum his conditionibus:  
Ut neque ipse vindicaret in eos qui se læsissent,  
et tum in palatio cum imperatrice degerent; neque  
multaret ullo modo, sed omnia præterita oblivione  
sepeliret; neque imperatrix, aut filius imperator in  
eos, a quibus ipse Cantacuzenus bello adjutus esset,  
inimicum retineret animum; nec illis vel arte,  
vel ulla machina nocere conarentur, sed utrinque  
adversum socios utrorumque odia deponerentur,  
omnesque quas ab initio habuissent, fortunas suas  
retinerent; Imperarent autem ambo, Cantacuzenus et  
Joannes adolescens Palæologus; seque eam invicem  
700 benevolentia complecterentur, qua patres et filii  
solent; juniorque seniori potiores deferret in omnibus,  
ac propter ætatem nondum firmatam, decem annos  
administratione cederet: quibus exactis, equali auctoritate  
cum eo imperaret. In his conditiones et ipse imperator,  
et Anna Augusta cum filio imperatore, ut in perpetuum  
servandas juraverunt. Secundum jura-  
menta, qui in palatio erant, portis reclusis, Cantacuzenum  
imperatorem acceperunt, sexto idus  
Februarias, anno orbis conditi sexies millesimo  
octingentesimo quinquagesimo quinto, indictione  
quinta decima,

αὐτῷ παραχωρεῖν ἐπὶ δέκα ἔτεσι διὰ τὴν ἡλικίαν· μετὰ τοῦτο δὲ τῆς ἀρχῆς συμμετέχειν. Τοιοῦτοι μὲν  
οἱ ὄρκοι ἐγγένηντο, καὶ αὐτὸς τε ὤμνησεν ὁ βασιλεὺς, καὶ ἡ βασίλη; Ἄννα μετὰ βασιλέως τοῦ υἱοῦ,  
ὥστε παραθήσασθαι μηδέποτε. Τεταλεσμένων δὲ τῶν ὄρκων, τὰς πόλεις οἱ ἐν βασιλείῳ ὁπανοίξαντες,  
εἰσεδύοντο τὸν βασιλέα, ὀγδόῃ Φεβρουαρίου Ἰσααμίου, ἐπὶ τοῖς πέντε καὶ πενήκοντα ἔτεσι πρὸς  
ἑξακισχίλοις καὶ ὀκτακισίοις, ἐν ἰνδίκτῳ πεντακαδικάτῃ.

τοῦ τῶν πολεμίων κρείττω εἶναι, καὶ πάντας ὑποχει-  
ρίους ἑμοῦ λαβεῖν· ἀλλ' ὡςπερ τοῖς ὄπλοις, οὕτω δὴ  
καὶ τῇ μεγαλοφυλίᾳ φαίνεσθαι νικῶντα, ἤπερ δὴ  
μεγίστη νίκη, καὶ μάλιστα προσήκουσα αὐτῷ.  
Ἐπειτα ἀπήγγελλον καὶ τὴν πρεσβείαν βασιλέως·  
καὶ ἐθέοντο μνημεῖον τῆς αὐτοῦ ἐπιχειρήσεως, καὶ  
μεγαλοφυλίας, καὶ συνέσεως, τὴν περὶ τοὺς βασιλέως  
εὐγνωμοσύνην παῖδας ἀνεξέλεστον τοῖς εἰς ὑστερον  
καταλιπεῖν. Ἐλάθησαν δὲ ξυρὸν ἀκονῶντες, καὶ  
ἴσπον θείην ἀγαθὸν ἐπὶ κεδίον προκαλούμενοι. Ὡς  
γὰρ μόνον ἤκουε τοὺς λόγους βασιλεὺς, πάντα τῶν  
ἔτοιμος ὑπὲρ τῶν βασιλέως παίδων πράττειν, ὡςπερ  
αὐτὸς εὐεργετούμενος, ἀλλ' οὐ παρέχων τὰς εὐεργε-  
σίας. Τῶν μὲν οὖν πρέσβεων, τῷ πενθερῷ μὲν  
ὠνεῖδιζεν ἠπίως τὴν πρὸς αὐτὸν εὐγνωμοσύνην ὁ  
βασιλεὺς, ὅτι πρότερον ὅπ' ἐκείνου μηδὲν ἀδικηθεῖς,  
ἀλλ' εἰ θεὸς εἰ τάληθός εἶπεν, καὶ μορῆα εὐ παθῶν, ὁ  
δ' ἠμεψάτο τοῖς ἐναντίοις, καὶ τὸν πόλεμον κεκίνηκε  
κατ' αὐτοῦ. Παλαμῶν δὲ ἐπήνη, καὶ πολλὰς ὠμολόγησι  
χάριτας, ὅτι πολλὴν ὑπὲρ αὐτοῦ δικαίου καὶ τῆς  
ἀληθείας ἀπέκωσιν ὁπανεγκῶν, οὐδὲν ἀγενεῖς οὐτε  
ἐκραξεν, ὅτ' ἐπὶ ἐγγέζατο ἀχρι τίλους. Ἐπειτα ἐκέ-  
λευε τοὺς πρὸς βασιλέα καὶ βασίλειαν τὸν υἱὸν γράφειν  
ὄρκους. Καὶ ἐγράφοντο ἐπὶ τούτοις, ὥστε μήτ' αὐτὸν  
ἀμύνησθαι τοὺς λελυπηκότας, καὶ συνήκτας ἐν βασι-  
λείῃ; βασιλίδι τότε, μήτε ζημιούην μηδέν· ἀλλὰ  
πέσαν ἀμνηστίαν παρέχεσθαι τῶν πεπραγμένων·  
μήτε βασιλέα καὶ βασίλειαν τὸν υἱὸν τοῖς ἐκείνων  
συμπράξασιν κατὰ τὸν πόλεμον μνησικακεῖν, μήτ'  
ἐπιχειρεῖν βλάπτειν, μήτε τέχνη, μήτε μηχανῇ  
μηδεμιᾶ· ἀλλ' ἀμφοτέροις διαλελύσθαι τὸ πρὸς τοῖς  
ἐκατέρωθεν προσκαιμένους ἔχθος· κτήσεις δὲ ἔχειν  
πάντας τὰς ἐκάστω προσήκουσας ἀπ' ἀρχῆς. Συμ-  
βασιλεύειν δὲ ἀμφοτέροις βασίλειαν τε τὸν Καντακου-  
ζηνόν, καὶ τὸν Παλαιολόγον Ἰωάννην τὸν νέον βασι-  
λέα· καὶ ἀλλήλους εὐνεεῖν τὴν προσήκουσαν εὐνοίαν,  
πατράσι καὶ πασι πρὸς ἐκατέρωθεν. Ἐπίκεινται δὲ τὸν  
νέον τῷ πρεσβυτέρῳ κατὰ πάντα· καὶ τοῦ πράττειν

# ORDO RERUM

## QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

\*IOANNES CANTACUZENUS IMP.

Notitia.	9
JOANNIS CANTACUZENI HISTORIARUM LIBRI IV.	17
Prolegomena.	<i>ibid.</i>
<b>LIBER PRIMUS.</b>	41
<b>NILUS CHRISTODULO.</b>	41
CAP. I.—Michaelis Palæologi II obitus, avi in nepotem impietas, et in spurium filii propensissima voluntas. 59	
CAP. II.—Origo dissidii inter Andronicos Imperatores. Cantacuzeni in recusatione juramenti libertas. Nepotem cum Syrgianne colloquium de salute et dignitate retinenda, motuque inter nepotem et Cantacuzenum amor, Hujus et Syrgiannis in Thracia consultatio. 63	
CAP. III.—Cantacuzeni ad Syrgianem oratio. Dolet de re tam ancipiti et periculosa dicendam sententiam; nepotem laudat et miseratur: futuram calamitatem præsentit: amicitiam justitiæ se præstaturum negat; elabendum potius aliquo, quam armis, citra ultimam necessitatem, decernendum affirmat. 69	
CAP. IV.—Syrgiannes magni domestici consilium probat. Dux urbes ad fugam deliguntur: Christophis Adrianopoli præferret. Cantacuzenus uxore Calliopoli relicta Byzantium venit, Andronico Juniori, quid decreverint, renuntiat: Alexium Apocuchum, obscurum hominem, sed prædentem, in gratiam Syrgianni ei commendat. Andronicus consulta amplectitur, magnanimitatemque et æquitatem suam ostendit. 75	
CAP. V.—Dirus ab avo nuntius. Altera, et antiqua causa inter imperatores dissidit, solutio videlicet vita nepotis, et avi in illum contumelia. 77	
CAP. VI.—Mittit legatum ad avum nepos: ejus viri virtus prædicatur. Summa legationis, secum atrocius agi, quam delicta mereantur; et illum oblitisci se patrem esse. Si pergat odisse, alium imperatorem designet. Avus memorans, quanto amore nondum etiam natum dilexerit, severitatem et rigorem excusat. Ad superiorem narrationem redit, et interrupta contextuatur. 81	
CAP. VII.—Purgat se de verbo suo nepos; dulem et contrahatum dixisse, sperantemque paternum animum ad misericordiam ita commoveri posse. Veniam petit. Magnus domesticus et Thracia reversus acta cognoscit: fidem et operam suam usque ad arsa spondet. De perfugii loco delibatur. A Crate Triballorum principe legatio, et Callinici legati astus. 87	
CAP. VIII.—Callinicus ad Cratem de societate legatus, rem feliciter conficit. Andronicus junioris propositum Theodorus Synadenus protostrator consiliorum periculorumque socius asciscitur. De trium Genuensium fide ac promissa. Adrianopoli ad fugam denuo eligitur. Avi in nepotem inhumanitas et importunitas. A magno domestico solatium. Syrgiannis et Thracia revocatio. De ratione Byzantio se educendi consultatio. 93	
CAP. IX.—Protostrator imperatorem seniore in custodiam dandum, Syrgiannes interficiendum, magnus domesticus in priore sententiis consistendum suadet. Reprehensus a Syrgianna de pertinacia, sapienter se tuetur, et utrumque refellit. 99	
CAP. X.—Nepos isognem observantiam in avum ostendit, et crudelia potius ab ipso pati, quam in eum facere paratus est. Quæ fortuna dabitur, ea se usurum. Si se deserant socii, acerbe laturum. Ejus voluntate colludata, protostrator et Syrgiannes, dum Ucet, Byzantio discedendum statuunt. Queritur equid imperatorem assumenda, an Constantinopoli relinquenda sit. 107	
CAP. XI.—Cantacuzeni rationes, cur Imperatrix Constantinopoli relinquenda. Syrgianne ad præfecturam suam in Thraciam dimisso reliqui hærent Byzantii. Magnus contostaulus, et magnus logotheta Metochites viri clarissimi imperatorem senem frustra ab incepto dimovere nituntur. 111	
CAP. XII.—Ab avo citatur nepos, et a protostratore	

de illius versutia monetur. Iterum citatus, in palatium vadit, protostratore prosequente et foris expectante. Supervenit magnus domesticus; quid actum sit cognoscit; consilium suum edicit. Mos Genuensium et Venetorum, Dominico die imperatorem venerandi. Genuenses teras triremes celeriter armant. Protostratoris ad pugnam ardor. 113

CAP. XIII.—Junior imperator egressus, magnum domesticum requirit. Quid utriusque actum mutuo indicant. Historia inseritur de dilato senioris consilio. Denuo per eunuchum, et ad judicium quidem, cum magna vocantis miseratione et lacrymis accessit nepos. Ad officium, tali tempore sibi præstandum socios cohortatur. Promittunt omnia, ipsumque ad palatium comitantur. 123

CAP. XIV.—Enumerant assessores Andronici senioris in judicio. Positur ejus in juniorem accusatio, et hujus defensio. Status est absolutus; negat enim se objecta crimina conscivisse; leviora commississe fatetur. Acerbitatem in se nimiam avo exprobat. Ille in contumeliam prorumpit, quam nepos repellit. 129

CAP. XV.—Magnus domesticus et protostrator nepoti volunt opem ferre, et frustra placantur. De instanti periculo avus monetur, qui juveni quatuor condiciones proponit, si veniam impetrare velit; ille omnes præter duas recusat. 133

CAP. XVI.—Invehitur in nepotem senex cum minis. Nepos veniam petit delictis suis; pedem illi, quantum relictenti, exosculatur, et osculum ab eo recipit. Ficta reconciliatio, et ob id iuane gaudium. Magnus domesticus in Peloponnesum ire jussus, nepotem et protostratorem certiores facit. De ea re consultant. 139

CAP. XVII.—Magnus logotheta nepotis pro impunitate sociorum ejus recusat: causam addit, quam nepos, melius sentiens (ut postea intellectum est) refellit. Magnus domesticus Peloponnesum ne petat, confectam et ianem causam obtundit. Ab imperatore pusilli animi reprehensus in Thessalam jubetur ire: sufficientes copias, et pecuniam postulat. Protostratori Prillapi præfectura committitur. 145

CAP. XVIII.—Cunctatur Byzantio exire magnus domesticus, et ad urbem postea manens, pecuniam et militem exspectat. Protostrator quoque discedere cogitur. Libellus ad lectulum junioris imperatoris inventus. Eiusdem ex urbe egressus; Adrianopolin fustus ingressus. Mandat duos suo senior, fugitores insectatus, nepotem vincitum adducat. Ille vanam fore persecutionem docet. 151

CAP. XIX.—Andronicus minor imperatoris nomine privatur, hostis iudicatur, crescit potentia. Legati ad eum de pace. Miles tumultuatur. Præclarum fortitudinis, et excelsi animi exemplum in Theolepto episcopo. Iterum testatus innocentiam suam juvenis, legatos cum spe pacis dimittit. Senis potentia extenuatur. 159

CAP. XX.—Nepos in consilio de besterno tumultu conquiretur: petitionem avi proponit, quam omnes uno ore repunt. Et quoniam avus facturum spondeat quæ nepos velit, velle debet, sibi imperio cedi, aut armis Byzantium invadendum. Concio dimittitur, et cum tribus amicis amplius deliberatur. Placet seni dare spatium, quo se ad resistendum comparet, ne improvise opprimatur. Junior exercitui protectionem in occidentem persuadere nequit. 163

CAP. XXI.—Magnus domesticus quoque, oppugnationem Byzantii dissuadens, ad occidentalem expeditionem hortatur. Quare uterque simulaverit, in extremo capite causa disseritur. Exercitus se ex parte aliqua pariturum, sed ingratis ostendit. Permittuntur ire Constantinopolin. Occulte mittitur epistola purgatoria ad avum a nepote, qua etiam monet, uti se communit. 169

CAP. XXII.—Insidiæ in Andronicum minorem a Sphensithlabo Mæssorum rege. Legatio avi de adventu ad urbem paulum differendo. Concio nepotis ad exercitum de armis deponendis, et pace complectenda. Omnium assensus. 173

CAP. XXIII.—Responsum nepotis ad avum plenum officii. Partem imperii ab eo petit, et juramentum. Jurat

senex, anathema rescindit, nomen imperatoris ei restituit, ejus virtutem magnifice commendat. Quod Apocau-  
pium ad juramentum exigendum ad se miserit, id fert  
ægrius, et hominem illum vituperat. Excusat factum  
Palæologina; excusat etiam nepos, se hominem illum  
obscurum non pro legato, sed pro tabellario misisse afir-  
mans. 183

CAP. XXIV. — Junior imperator Adrianopolin rever-  
sus, eo uxorem vocat. Æstatem in lustrandis et ordi-  
nandis urbibus ponit. Syrgiannes ad senem perfidiose  
dilecti. Eam defectionem nepos illi exprobrans, ad fidem  
porro colendam hortatur. Negat Syrgiannes objecta;  
sed litteris Byzantinis convincitur. Iterum de officio mo-  
netur, Peneget, et Byzantium profisciscitur. Bellum re-  
rudescit, nepos exercitum ad arma in adversarios exsu-  
scitat. Mira omnium pugnandi cupiditas. 189

CAP. XXV. — Imperator junior Theodoræ matri magni  
domestici feminæ prudentissimæ administratione urbium  
commendata, Byzantium movet. Nobiles, et duces exer-  
citus, eodem non repugnante, epistolam ad seniore[m]  
mittunt, pacemque exposcunt. Trinitus in palatio. 195

CAP. XXVI. — Xena Andronici junioris mater Thessa-  
lonica Byzantium captiva adducitur. Calochæretes se-  
niori pacem vehementer atque etiam suppliciter suscit.  
199

CAP. XXVII. — Legatio nepotis ad avum de pace;  
quam rursus non procul a menibus Byzantii petit, sed  
frustra. Ejus febris, et profusum sanguinis e naribus.  
Magni stratopedarchæ defectio. Syrgiannis factio. 205

CAP. XXVIII. — Sollicitudo Andronici minoris. Magni  
domestici et matris ejus in eundem benelientia præ-  
clara omnino et singularis. Ejusdem matronæ prudens  
et festiva oratio. 209

CAP. XXIX. — Apri obsidentur et expugnantur. Ad  
captivos nullites almonitoria imperatoris oratio, et  
in eosdem humanitas. Rursus ad suos, de moderanda  
victoria et misericordia in victos, Christiana conlucula.  
211

CAP. XXX. — Garella, Rhædestum, Sergentium oppi-  
da deditionem faciunt. A Saccensibus rusticanis male-  
dictis laceratur imperator; ipsam castellum miserabili  
incendio consumit. Insigne exemplum fidelitatis in do-  
minum, et charitatis in hostem ejusdem pastoris, per  
quod stratopedarcha reus majestatis absolvitur. 215

CAP. XXXI. — De Thessalonica et Constantino despotæ  
felices nuntii. Ad imperatorem monachi habitu indutus  
perducitur; in carcerem datur. Qui Xenam imperatricem  
violaverant, puniuntur publice. Læmnia ad juniorem  
deficit. Persæ seniori auxilio venientes, metu junioris  
perculsi, domum turpiter revertuntur. Fugiant etiam  
Byzantii. 221

CAP. XXXII. — Legatio senioris ad nepotem. Dolet  
se delusum; ad pacem inclinat. Respondetur pacem cordi  
futuram. Cum magno domestico decernitur ad oburan-  
dum os sycophantis omnia in manus avi tradenda. Qua de  
re cum principibus totoque exercitu agit imperator,  
magno domestico et protostratore palam approbantibus  
ejus sententiam; in quam tamen nobilitas et duces ægre  
concedunt. 227

CAP. XXXIII. — Responsum nepotis ad avum de pace  
admissa, et deditione in ejus potestatem, sui, rerumque  
omnium. De agro militibus assignato. De stipendio illis  
persolvendo. De domo sua. De patrio despotæ. Admira-  
tio senis, et communis lætitia Constantinopoli, de lega-  
tionis eventu felicissimo. 240

CAP. XXXIV. — Xena mater ad filium Andronicum gra-  
tias actura, et juramentum delatura, mittitur. Jurat in  
conditiones etiam senex. Nepos ad avum salutandum  
Constantinopolin progreditur. Occurrit avus. Indicatur  
consuetudo salutandi inter imperatores obvios. Ad visen-  
dum juvenem nondique concursus fit. 241

CAP. XXXV. — Senioris imperatoris providentia ac  
diligentia in constituendis magistratibus. Sphenistihabo  
Mæsurum regi Terteres filius succedens, Philippopolin  
capit; oppida quædam incursum. Andronicus junior Mæsiæ  
duces depredatur. Judicium Syrgiannis, ut rei majestatis.  
245

CAP. XXXVI. — Terteres Mæsurum rex moritur. Multi  
oppida Mæsiæ se Romano dedunt; quædam Boesilas  
sibi vindicat. Philippopolis frustra obsidetur. Cujusdam  
machinæ oppugnatoris descriptio. Mæsurum principes  
Michaelæm dynastæ ejusdem illum regem creant. Boe-  
silæ dynastæ Mæsi et Romanorum amici mors falso  
nuntata. Causæ cur conflictu cum Michaelæ abstinendum.  
249

CAP. XXXVII. — Philippopolis casu recuperatur. Mi-  
chael Boesilam obsidet, qui a suis proditor. Michael Ro-  
manorum fines depopulatur; ei imperator duellum offert;

quod facere abnuit. Veniens Constantinopolim imperator,  
avum ad bellum Barbaris inferendum sollicitat; cuius  
consilium magnus domesticus confirmat, et contra Mæsiæ  
omnia sua pollicetur. 253

CAP. XXXVIII. — Consultatio de bello in barbaros  
susciendo. Præclara magni domestici oratio, quæbellum  
a necessario, ab honesto et facili sua etur. Adhuc  
pro epologo liberalissima promissio. Protostrator, et  
comites junioris imperatoris idem sentiunt (consilii).  
senioris dissentiunt, privatam utilitatem præ communi  
spectantes. Laudat alteram partem, et magnum dome-  
sticum senior; suos vituperat, et cum nepote porro deli-  
berat. 259

CAP. XXXIX. — Legatio Mæsurum regis ad Androni-  
cum juniorem de amicitia ob ductam ejus uxorem iusti-  
tenda. Mittuntur vicissim legati, qui pacem confirmant.  
Mos imperatorum, quo Scytharum satrapas sibi devinci-  
rent. De aliquot eorum incurionibus in Thraciam, et  
felici cum iisdem conflictu. Alios persequitur impera-  
tor; et summe intercedente ab utraque ripa fit collo-  
quium. 263

CAP. XL. — Obitus Irænes imperatricis, conjugis An-  
dronici minoris. Consultatio avi cum nepote de a tera  
ducenda. Legatio ad Sabaudiam comitem pro Anna sorore  
ejus, quam frater, præterito rege Franciæ, imperato-  
ri despondet, et desponsam honorificentissime tractat.  
271

CAP. XLI. — Hoc capite coronatio junioris Andronici  
describitur, et tota illa cæremonia, Constantinopoli in  
coronandis imperatoribus servari se ita, diligentissime  
explicatur; etque res ad cognoscendum perducenda, nec  
insurgens. 275

CAP. XLII. — Cum magno et nobili comitatu Anna im-  
peratrix adducitur Byzantium. Nuptiæ sunt; ipsa coro-  
natur. Sabaudi nobiles commendantur; imperatorem  
ludicras artes ducunt. Cum Persis prælombus dimica. Ur-  
cum victoris. Imperator in pede vulneratur. Cum Mi-  
chæle Mæsurum rege colloquium. Senioris imperatoris  
ira et attentio a nepote recrudescit. 289

CAP. XLIII. — Joannes Palæologus panhyperbæstus  
tyrannidem affectat. Litteræ filiorum magni logothetæ ad  
eundem panhyperbæstam interceptæ. Andronico ju-  
niori redduntur, a quo logothetæ officii admoneatur; cuius  
responsum arrogans refertur. Protevegiarii unius in lo-  
gothetam a juniore imperatore coercentur; quem apud  
iratum avum excusat, et pœnam ejus deprecatur. Utiusque  
in benemeritum ingrattissimus animus. Bellum se  
aperit. Andronicus et socii ex innocentiæ sua spem vi-  
cendi concipiunt. 293

CAP. XLIV. — Per legatos avus nepotem monet, ne  
Byzantium ingrediatur. Ille dolens ea deessentia, Deum  
testem innocentie sue appellat; nec recusat, si  
legitime accusatus se defendere nequeerit, qui pœnas  
det. Ejus memoriam e sacris per omnia templa tolli  
vult avus; patriarcha diserte nepoti patrocinatus, restra-  
gatur. 301

CAP. XLV. — Rogat avum nepos, ne novo istoc he-  
o imperium Romanum claudibus cumulet, iturumque se ad  
dicendum causam offert. Magnus domesticus per litte-  
ras idem contendit, nepotem tuetur, ab audientibus syc-  
phantis dehortatur. Terrorem in extremo adjungit, si  
secus fecerit. 305

CAP. XLVI. — Responso avi contristatur nepos. Pa-  
triarchæ calamitatem suam per litteras exponit; sua et  
episcoporum opem ad conciliandam pacem implorat.  
Faciunt illi quod rogantur. Quatuor et viginti diversum  
ordinum ad eum mittuntur, a quibus quid ei obji-  
citur intelligat, quique controversiam didicereat. Ar-  
chiepiscopus quo sine adrenerit edicitur. 309

CAP. XLVII. — Oratio junioris ad synodum. Adver-  
sarium avum rapit in ædium; iudices sibi benevolos  
facit; fiduciam causæ præ se fert; et est hoc velut ju-  
dicii præmium. Deinde breviter quædam objecta dicit.  
315

CAP. XLVIII. — Culpam omnem calamitatis in avum  
confert, non sine commendatione sui. Nititur probare se  
fides sanctum habuisse, avum non habuisse; cuius lit-  
teræ hujus rei testes ad protevestarium, et alios cu us-  
dam Cocalæ recitantur. Doceat etiam, non idcirco furus  
se rupisse, nec perjurium incurrisse, quamvis pecuniam  
acceperit. 317

CAP. XLIX. — Cocalas impudens calumniator aperte  
cuarguitur. Jocus amariore in eundem. Episcopi impera-  
torem juniorem damnare non audent, republicam ei  
commendant. In avi pertinaciam accusans, medicinam  
quamdam majorum proponit, ac de jure suo nullam  
remittit. Ejus ad senem responsum officii sui commem-  
orationem, senis modestam reprehensionem, pacis petiti-

nem, subjectionem humilem plane, et terrorem, ni cedit, complectitur. 327

**CAP. L.** — Cocilas narrat seniori omnia; episcopi, et ceteri tacere jubentur. Patriarchas urgenti audientiam, durius respondetur. Sequitur ejus oratio, qua cum summa libertate se nepotis patronum contra avi iniquitatem fore pollicetur. Internuntii patriarchæ in carcerem traduntur; ipse in monasterio, episcopi in ædibus suis includuntur. Magnus domesticus pace desperata, non ultra desidentium suadet. Item sentit protostatorem. Junioris imperatoris consilium a domestico improbat. 335

**CAP. LI.** — Rhegio Byzantium iter intendunt. Litteræ amicorum, acta nuntiantes. Imperator paucis comitibus ad mœnia procedens, avum ad colloquium invitât: si nolit, marchionem Montisferrati, patrum ad se mitti rogat. Jubetur ab urbe discedere. Marci Caballarii de muro in imperatorem convicia. Rursum de officio suo, cum insectatione inexpugnabilis avi pertinaciæ. Selybriæ rebus constitutis Apocancham relinquit. Copiæ ad Didymotichum convenire jussæ. Andronicus Tornices, et Manuel Lacaris de proditiõe insinulati, Thracia in exsilium pulsi. 343

**CAP. LII.** — Protostrator Thraciæ prætor creatur. Andronicus nepos cum magno domestico et parte copiarum in Macedoniam cum hostibus conflicturns abijt. Matrem apud Gratianopolin invenit. In hostes itur: qui timentes sibi, Pheras concedunt. Zichnam deditio. Hostes Pheris ad pugnam elici non possunt. De postulatis præstandis se excusant; Domesticus recedendum suadet. Zichnam redeunt. 349

**CAP. LIII.** — Ad occupandam Thessalonicam imperator nepos vocatur. Partium studia et consatus. Portis apertis recipitur. Pherenses subsidium ad arcis propugnationem mittunt; sed cœduntur fuganturque subsidiarii. Miraculum de sanato pede imperatoris ope sancti Demetrii martyris. In arce factiones duæ, quæ impudite concessa imperatori transiit. 355

**CAP. LIV.** — Quæritur quo sit eundum. Magnus domesticus Edessam et Castrorum suadet. Omnes approbant consilium. Mittuntur litteræ; promptas veniunt ad dedicationem. Quid senioris duces egerint. Ingens Occidentalium ad juniorem defectio. Protovestiarius, et despota, alique ad Triballum confugiunt; sed intercepti ad imperatorem adducuntur. Pecunia omnis uxoris eorum donatur, ut sit quod in viros exules impendant. 363

**CAP. LV.** — Castoria et Achris se dedunt; protovestiarius et alii Crælem adversus imperatorem ad bellum extimulant. Dolus uxoris protovestiarii in mundo muliebri celando. Proditur protovestiarii supellex aurea et argentea. Donat eam imperator magno domestico; sed ab eo contempta, in militem distribuitur, quoad nummos aureos; reliqua nobilibus et ærario donantur. Agrestes Albani se dedunt ultro. Chreles Triballo pacem suadet. Romani fugitivi tertio Crælem ad arma sollicitant, et a proceribus Triballis increpantur. Variæ rationes, quibus juvenat, a Cræle eis proponuntur. 371

**CAP. LVI.** — Protovestiarius moritur, Prillapus deditur, Asauus Proscio spoliatur. Imperator Strumbitza et Melencio frustra tentatis, Thessalonicam redit. De victoria nuntius a protostratore; quo se parum lætari imperator pro concione testatur; victores remuneratur. Alius nuntius de fœdere a seniore cum Mœsorum rege inito. Denuo Byzantium movet; pacem ut antea sæpius, petit; jubetur abscedere. Abscedit, ac rediens eandem petit. Duo Byzantii occasionem urbis capiendæ ostendunt, et suam in id operam pollicentur. 379

**CAP. LVII.** — Illustre exemplum mansuetudinis Andronici junioris. Proditores pene coacti, petunt viginti jugera; majora promittuntur. Mœsorum rex adest cum copiis. Logos abire decernunt. Quæritur quo fine idem rex ter mille equitum Byzantium miserit. Ibanes, dux Mœsus, a finibus jubetur recedere. Ejus responsum fraudulentum. Monetur avus a nepote de periculo a Mœsis vitando; monitionem contemnit. 383

**CAP. LVIII.** — Legatio junioris Andronici ad Mœsorum regem, qua quæritur, quid veniat; et minæ intulantur. Mœsus jurat, non se contra illum venisse, et ad confirmandum et sacris reliquiis crucem de collo mittit. Timet pe suis neceatur; Ibanem revocat. Scala et reliqua ad urbem occupandam parantur. Die Pentecostes Logis abeunt versus Byzantium. Sequitur magni domestici et imperatoris in milite digerendo et præcipiendo labor. 391

**CAP. LIX.** — Ostenditur explicitate, quo pacto Constantinopoli capta sit. Portis apertis ingreditur imperator, et post eum protostrator cum reliquis copiis. Mira humanitas nepotis in avum. Patriarcha e monasterio tanquam carcere liberatur. 397

Argumentum libri secundi.

401

## LIBER SECUNDUS.

407

**CAP. I.** — Post transitionem docet, quam avo provident, et quam reverenter eum tractarit. Magnum logothetam venis, protostratorem urbis præfectura donat. A patriarcha ut episcopis adversariis offensam remittat, obtinere nequit. A liis de se bene meritis gratias agit. De Marco Caballario quæstio, et in conspectum imperatoris adducto, historia; ex qua et vis consuetudinæ in illo, et in imperatore divina quamlibet elementia elucet. 407

**CAP. II.** — Magnus domesticus ad patriarcham episcopis reconciliandum missus, nihil agit: dies iudicio præstituitur. De mente domesticæ quæstio inter episcopos. Pro rebus ipse orationem habet deprecatoriam, et patriarcham flectit. Absoluti gratias imperatori agunt, qui amicos separatim remuneratos, communiter civitati beneficit. 415

**CAP. III.** — Mœsorum rex Thraciam superiorem devastat. Imperator cum eo depugnaturus Bizam abijt. Mœsus clam domum recedit, usus strategemate. Imperator incursans Morsiam, Diampolim capit. Iterum irrupens in Thraciam Mœsus Bucelum occupat, Probatum obsidet. Exprobrator ei perfidia cum minis, Causam præterdit, uxoris jus in paternum imperium. Prolata lege refutatur, territusque magnitudine et sidentia Romani exercitus, Bucelum redditurum, pacemque servaturum promittit. Causa audaciæ Mœsorum. Milites se spoliis privati dolent. Amicilia renovatur. Uterque domum redit. 419

**CAP. IV.** — Magnus domesticus Syrgianni mitiorem carcerem impetrat. Postea libertatem eidem petit. Imperator miratur eam non statim petivisse, cum ejus amori daturus sit omnia, cuius magnitudinem declarat. Domesticus ipse quoque suum amorem in imperatorem prædicat, et rationem facili reddit. Angelus magnus stratonarchia pro egregio duce commendatur. Imperatoris malis Xena se de Syrgianne celatam a domestico irascitur. Syrgiannes et custodia dimittitur. 427

**CAP. V.** — Germani jure hospitii ab imperatore pecunia adjuvari petunt. Magnus domesticus respondet ærarium exhaustum esse, militem illis suppeditaturus. Germani recusant; abundare se militibus. Dimittuntur cum honore. Exponitur caliditas domesticæ. Item quomodo approbante imperatore partem onerum et curarum suarum in humeros Apocanchi rejecerit. Causæ quare imperator Cyzicum profectus sit. Cum Zamerchane satrapa, qui Orientales Romanorum urbes vexabat, pacem facit. Mœsus cum imperatore perenne fœdus legit. 435

**CAP. VI.** — Imperator Barbaros in Bithynia invadere cogitans. Contophris præfecti consilio incitatur, et docetur. Barbari ad editoria loca se recipiunt. Orchanes satrapa in locis montosis et impeditis tendit. Quibus conspectis, placet Romanis non ultra progressi. Postridie tamen acie in campo instructa eos expectant. Orchanes contra suos instruit, partemque in insidiis collocat. Describitur pugna, cuius mira varietas; victoria penes Romanos stat: ad quam plurimum egregia imperatoris concio valuit. 441

**CAP. VII.** — Consilium magni domesticæ, quia hostes se victos fatebantur, in castra redeundum, et Byzantium postridie revertendum. Placet; in castra reditur; triumphus canitur. Pars Persarum insequitur abeuntes; confligitur in via, cum quidam ordines suos deseruissent; quos et domesticus, et imperator reductum eunt; sed uterque summo cum periculo. Sebastopulus cum trecentis fugatur. Byzantium nuntius ad protostratorem mittitur; castra custodiuntur. 451

**CAP. VIII.** — Laudat pro concione Romanos Orchanes vel hostis; in locum tutiorem abscedendum suadet. Dissuadet senes, et qua ratione in eodem loco manendum sit, edocent. Duplex de imperatore per castra rumor et militum trepidatio; quorum fugam domesticus inhibere nequit. Imperatorem lembo vectum Constantinopoli frustra quærit. Exercitus fugiens in quatuor oppida se disperlit. Apud Philocrenen accepta calamitas. 457

**CAP. IX.** — Amor imperatoris in magnum domesticum incredibilis exprimitur diuino. Docetur quantopere contenderit, ut eum imperii consortem haberet; quem tamen honorem ille constanter toties repudiavit, cum aliqui re ipsa parum omnino ab imperatore differret, quandoquidem penes eum erat tota imperii administratio. Sed certis de causis a nomine et insignibus abstulit; quæ tamen, ut videbimus libro tertio, etiam certas ob causas postea admisit. 465

**CAP. X.** — Quomodo Benedictus Zacharias Genuensis, posterique Chiam insulam sibi propriam fecerit. Ejus recuperandæ occasione Calothetus dynasta Chius, matre magni domesticæ conventa, ostendit; a qua filius et imperator Didymotichum ob id Byzantio evocantur. Cum Calotheto presentes colloquantur. Consilium magni do-

mestici, quo pacto cum Martino, qui tum Chium obtinebat, agendum sit. 473

**CAP. XI.** — Numerus navium in Chium proficiscendum : trierarcharum ambitiosa contentio. Qua conditione Imperator Martino insulae praefecturam relinquere statuerit. Ejus contumacia. Calothero adjuvare Romanos metuit. Benedictus castellum imperatori tradit. Martinus rebus desperatis se dedit, et Chiorum manibus a magno domestico eripitur. Martinus in vincula ducitur : uxor, liberi, famuli exilio multantur. Ejus militibus duplex conditio proponitur. Imperatoris non tam in bene mereri cupientes gratus animus. 473

**CAP. XII.** — Imperator ad gratiam Benedicto referendam. Chii praefectura tum ornare vult, cum redivitibus amplissimis. Homo avarus et ambitiosus totam insulam pro peculio audent petere. Conatur eum sanare imperator. Datur spatium ad deliberandum. Manet in sententia pertinaciter. Galatam triremes petit, quas illi negat imperator. Iterum spatium deliberandi datur, et Benedictus pro fatuo habetur. Consilium magni domestici de infamia imperatori effugienda. A Lattiorum conventu Benedictus pro insano damnatur. Honores illi exquisitissimi, cum viginti aureorum millibus promittuntur : spernit omnia. Imperatoris virtus laudatur : Benedictus Galatam navigat. 485

**CAP. XIII.** — Imperator Phocæam veterem veniens, a duobus Persarum satrapis colitur. Phocæam novam in dedicationem accipit, quam Arego Genuensi ut praefecto committit. Persæ, Trajanopolin et Boren depopulatas, partim occidunt, partim capiunt. Benedictus cum octo triremibus Chium ultionis ergo, et insulae subigendæ infelicis eventu appellitur. 493

**CAP. XIV.** — Periculose ægrotus imperator tertium magno domestico consilium desertit; tertium recusat. Oratio imperatoris jam morituri, ut putabat, sane pathetica; qua convocatis ordinibus præsentæ etiam uxore valedicit, et preces expletorias petit. Magnum domesticum pro se administratorem nominat, cui imperatricem commendat. Excitantur omnibus lacrymæ, laniantur crines, feriuntur pectora. Fientes ei valedicunt. De populo cui libet palatium ingredi eique salve et vale licet dicere. Medicos obtestatur, uti se ante mortem cucullo Isonachi induant. 497

**CAP. XV.** — De Xena matre imperator nihil statuit. Magnus domesticus juramenta excipit; praefectos urbium Jecernit; insignia imperatoria quartum repudiat; ut Constantinum despotam occidat, aut oculos ei eruat, ad duellum nequit, eumque occulte liberum dimittit. Protostrator Byzantii praefectus de statu imperatoris sit certior; jubetur ipse jurare, et aliis juramentum deferre. 501

**CAP. XVI.** — Andronicus senior vitæ suæ timens, ut monachus, Junior iterum flagitat monasticum habitum, et cum ingenti gaudio impetrat. Domestico subirasculitur, per quem stet quominus pater spiritualis, quod maxime cupiebat, ad se in tali tempore veniat. Domestici lacrymæ. Medicus quoque ejus strophiam ægre fert; et domesticum cum eodem exposulato. Nolebat enim cucullo indui imperatorem quod eum speraret posse convalescere, timeretque ne oppressus gaudio, quod quibusdam accidit, moreretur, aut in posterum inter monachos vivere obstinaret. Quomodo eundem medicum terruerit. Mandatum ultimum imperatoris de corpore suo exanimi. 505

**CAP. XVII.** — Miseratur magnum domesticum, jamjam moriturus, ut putabat, imperator ob molestias ex imperio illi suboriturus. Amorem suum rursus testatur. Effusa domestici lamentatio et lacrymæ. Nocte proxima moriturum respondet medici. Adsumt mortis omnia indicia; Libitina paratur; aqua de fonte Matris Dei sanatur. Omnes miraculum agnoscunt, Deoque factis se gratos demonstrant. 515

**CAP. XVIII.** — Magnus domesticus gestorum rationem reddit. Syrgianum cum copis in Occidentem missum non probat; revocari tamen vetat. Qui delatorum litteris a domestico alienatur. Despotæ tragœdia narratur, et is e carcere liberatur. Avum monachum factum cognoscit imperator. Causam quaerit : Domesticus quid timore ferreque indicat, doloremque imperatoris consolatur. Eum imperator præteritæ cogitationis admouet, de qua sequenti capite. 521

**CAP. XIX.** — Andronicus minor avo Imperium redditurus, rem cum magno domestico communicat; qui postquam intellexit voluntatem esse seriam, monet ut prius secum diligenter cogitet quid agat. Proponuntur causæ tres quæ moverent imperatorem, et refutantur. Ipse imperator negans se illis motum, duas alias assert, quibus impellitur. 525

**CAP. XX.** — Hac oratione domesticus duas causas ab

imperatore allatas, quibus ad imperium avo reddendum moveretur, confutare nititur; obiretationem improborum, et honorem ac voluptatem avi. Agit autem vasile oratorie. Byzantium se confert imperator divæ Matri pro recepta sanitate gratias acturus. Homium ad eum visendum concursus. Thraciæ urbes instrat. 529

**CAP. XXI.** — Persæ prædatores cæduntur; Achris Triballorum obsidione liberatur. Mæsorum rex, et imperator pacta societate in Triballorum regionem irruunt. Tribalius Mæso copis integris occurrit, hostes partim credit, partim fugat. Rex vulneratus moritur. In imperatorem Crates nihil molitur. Michaelis conjux, soror imperatoris, cum liberis pelitur. In concilio dæcernitur in Mæsiam proficiscendum, ubi magnæ spes ostentarentur, et expulsa imperatoris soror justa esset belli occasio. Vastatur Mæsia; aliquot oppida se dedant. In locum isaiæ patriarchæ magnus domesticus Joannem presbyterum subrogandum suadet, et episcopos quodam callido commento ad id permovet. 537

**CAP. XXII.** — Persæ prædones occidunt, fugant, capiunt. Pars his auditis in orientem refugit. Syrgianes contra domesticum conjurationem faciunt. Equanimitas domestici. Zamploco Syrgianem apud imperatorem accusat; ille infucatione se defendit. 551

**CAP. XXIII.** — In discrimine suo magni domestici opem salutarem Syrgianes implorat, culpamque confitens, meliora pollicetur. Domesticus enumerans sua in illum merita, Ingratissimum fuisse convincit, et cum conditione promittit auxilium. Præterea quid fecerit Syrgianes, et quid nunc facere debeat, eleganti apologetico ducatur. 557

**CAP. XXIV.** — Testibus jam præsentibus, Nicææ obsidio nuntiatur. Cum classe eo proficiscitur imperator. Ad pugnam non venit, sed pax certis conditionibus componitur. Judicium Syrgianis exerceret; ampliationem petit : magni domestici opem denuo flagitat, et Byzantio clandestina fuga se Galatam proripit. Ab ipso imperatore quaesitos non invenitur. Rubicam inde, postmodum ad Cratem fugit, eique contra Romanos operam parat. Imperator exercitum adversus illum conscribit. 561

**CAP. XXV.** — Sphranzes quidam ad referendam imperatori pro meritis gratiam, se illi adversus Syrgianem offert. Cum domestico consultat, quo pacto siue pugna hostem vivum, et vinetum adipiscantur : Sphranzi res mandatur, et praefectura eidem committitur. Imperator in Macedoniam ducit, Persarum incursio, et infortunium. Dolus, quo Sphranzes Syrgianem jugulavit. Præmia in eum collata. Pax cum Crate. Urbes a Syrgianne subactæ ad fidem imperatoris redeunt. Crati adversus Ungrosum regem mittuntur auxilia, et cum honore domum remittuntur. 567

**CAP. XXVI.** — Factione duorum principum regina, Michaelis prima conjux, regno pelitur, Alexander Stranzimeri filius rex creatus, cum Mæsiæ et Scythiæ auxiliariis urbes imperatori deditas recuperat. Protostrator praefectus Mesembriam mittitur. Persæ Nicomediam obsessuri, imperatoris adventu, audito domum refugium. In Mæsiam irruptio. Mæsorum ignavia. Pax ea conditione fit, ut Romani pro recipienda Auchiajo Diamopolin Mæso reddant. 577

**CAP. XXVII.** — Scythæ venient Alexandro contra patrum suppetias, quos per fraudem in imperatorem immittit; quibuscum et una cum Mæsiæ prælio scerrime contenditur. Mæsiæ superiores sunt. Alexander fedus et filiam imperatoris filio suo uxorem petit. Dissertur amicitias, fedus patrat, Compranditur, et a Mæsiæ Romani egregie predicantur. 583

**CAP. XXVIII.** — Amurios satrapa Persicus in Thraciam irruit. Romanus occurrit : a neutris tamen pugnae sit initium. Persæ domum abeunt. Andronicus senior, et Xena imperatoris mater vita decedunt. Monachus Thessaliæ gubernator ad principatum grassatur. Thessali montani imperatori obedientiam deserunt. Ad Cratem, ut amicus, inopinatio venit, quicum dies septem jurande exigit. 593

**CAP. XXIX.** — Dominicus quidam Genuensis Lesbum insulam occupat. Facinus Galatensibus imperator exprobrans cum classe eo contendit. Delii a Dominico deficiunt; reliqui configere cum Romanis pertimescunt. Pincerna ad Mitylenen oppugnandam relinquunt; cætera oppida se Romanis dedunt. A Sarchane Satrapa ad Phocæam et Mitylenen obsidendas petitur auxilium, cum promissione liberandorum obsidum. Phocæenses acerrime se defendunt. Cheter, Amur et Salsimass filii satrapæ loniæ fidem et suam pollicentur. Nobilium Romanorum clandestina perfidia. 593

**CAP. XXX.** — Ingens Persarum auxilium Magni domestici et Amurii Persæ satrapæ colloquium et amicitia, et illius apud hunc auctoritas. Domesticus invitatum in ta-

vernaculum suum quemdam nobilissimam, Joannem Spinulam Latinum, longiore oratione allocutus, deditionem urbis suadere conatur. 601

Cap. XXXI. — Spinula culpam fatetur, consilium a domestico petit. Scadet, venium ab imperatore petendam, et obsides Persæ ei condonandos; Mitylenam et Phocæam restituendas. Quam nullis bonis eos remuneraturns sit imperator docet, et, ut maturent, hortatur. Phocæam et Mitylenam reddunt. Filios obsides Persæ lahi accipiunt: Le-bos tota recuperatur. 609

Cap. XXXII. — Albanorum rebellio et incursiones. Spes Acarnaniæ recuperanda. In Albanos cum Persico supplemento expeditio; victoria et præcæ immensitas. Civitates ante ab Albanis vexatæ, diem festum agunt. Persæ domum redeunt. Acarnanum procerum de imperatore admittendo pugnantem sententiæ; ipsius reginæ consilium. 613

Cap. XXXIII. — Approbatum reginæ consilium. Legati ad imperatorem mittuntur. De nuptiis cum domestico filia assentitur; *ἀνδογία* recensat. Deditur Acarnania. Mansuetudo et munificentia imperatoris in dedititios, ac providentia oppidatim. Puer Nicephorus a malevolis Tarentum traducitur. Imperator constitutus præfectis et prætore, et Deo recuperatam tandem aliquando provinciam gratulans, Thessalonicam abit. Filiam Alexandro Mæsurum regi, despondet. 621

Cap. XXXIV. — Persarum incursio, et in illis trucidandis, capiendis fugandisque magno domestico, ipsius imperatoris præclara virtus. Nuptiæ apud Adrianopolim filia Mariæ cum Michaelæ Alexandri filio. Ducitur nova nopta in Mesiam. Acarnanes deficiunt; protostratorem in carcerem trudent; Nicephorum a principe Tarentina repelunt, et ab ea auxilium petunt. Quem illa libenter e duabus filiabus altera ei desponsa dimittit. Quenam hæc mulier, et quam ambitiosa fuerit, Joannes Angelus Pincherus, et Monomachus cum copiis in Acarnaniam mittuntur. Eodem postea veniens imperator res memorabiles gerit. 625

Cap. XXXV. — Magnus domesticus ægre colloquium Cabasilæ impetrat. Defectionem urbium illi exprobat. Tertio die reversus, ad deditionem flectere frustra conatur. Demum persuadet, ac lætum nuntium imperatori Artam allaturus, in itinere ad fontem prædet. Eo venit Cabasilas, consilium quaerens. Quem eductum dimittit, et postridie nomine imperatoris urbem accipit. Cabasilas cum primoribus ad imperatorem a magno domestico adducitur, fidem constantem promittit. Imperator illum, cæterosque collaudat et munerat. Artæi Rhogios maledictis prosequunt, et obdurant. 633

Cap. XXXVI. — Artæorum pertinaciam castigat magnus domesticus: quæ bona perdiderint, quæ mala passuri sint, ostendit. Eorum in Rhogios contumelias ægre fert. Quam inique resistant, et quomodo Acarnania Romanis debeatur, docet. Hortatur, ut se illius fidei permittant. Artæi deditionem decernunt; præteritam pertinaciam excusant. Laudat eos, et gratias agit magnus domesticus, Imperatoris et exercitus invaluendo. 637

Cap. XXXVII. — Thomocastrenses a magno domestico obsidentur. Quare essent tam superbi et refractarii. Ad deditionem exstimulantur. Eodem scope et cum pedagogo Nicephori nullis agitur. I.e. rein ad primores refert et renuntiat; concilio visum deditionem imperatori faciendam. Laudat factum domesticus; pedagogum cum Nicephoro et optimatibus ad se redire jubet. 645

Cap. XXXVIII. — Nicephorus cum primoribus a domestico ad imperatorem deductus, humaniter et munifice accipitur. Mathæus Cantacuzenus magni domestici filius, Demetrii despote filiam ducit domum. Enixe contendit Apocauchus, ut sibi monachum fieri liceat. Ejus preces imperatori suspectæ sunt. Exploratur animus. Iterum instat, et classis contra Barbaros præfecturam, ut sibi et reipublicæ salutarem petit et impetrat. Imperator Apocauchum pro ignavo et improbo habet. Recensentur castella quæ ædificavit, et urbes quas instauravit. 653

Cap. XXXIX. — De Barlaamo monacho Latino, quomodo turbas in ecclesia Constantinopolitana exorsus sit. Laus Gregorii Palamæ, et duorum ejus fratrum, propter monachismum. Monetur Barlaamus, ut genus vitæ τὸν ζωυζῶντων lacerare conviciis desinat. De lumine, quod sanctos circumfulsit. Divinum et increatum lumen videri posse oculis corporeis. De lumine in monte Thabor, quod Barlaamus increatum negat. 661

Cap. XL. — Synodus in Sopolis templo. Causam prior agit Barlaamus. Respondet ei pro omnibus Palamas et lumen in Thabor quod fuerit, docet. Barlaamus magni domestici opem supplicat orat. Ejus prudens consilium. Oppositio Barlaami. Responsio domestici. qua notus

ille, culpam suam confitetur in synodo. Datur amanter venia. Relabitur Barlaamus et in Italiam aufugiens, ut episcopus. De novis turbis quas Gregorius Acindynus Barlaami discipulus concitavit. Imperatoris morbus. Apocauchus magno domestico suadet imperii insignia sumere, sed rejicitur. Eandem et mater rejicit. Consilium domestici ad imperatricem, et mors imperatoris. 671

Argumentum libri tertii.

LIBER TERTIUS.

705

Cap. I. — Transitio, breviter narrata repelens, et narranda promittens. Narrandi causæ duæ. Comparat se cum aliis harum rerum scriptoribus et veritatem sinceram promittit. Luctus imperatoris ob defunctum imperatorem. Magni domestici diligens custodia et vigiliæ: et in procurando imperio sollicitudo. Funus imperatoris magnificentum et sacra piacularia. 705

Cap. II. — Ambitio patriarchæ. Consilium magni domestici de excommunicandis insidiatoribus filiorum imperatoris. Pia imperatoris recusatio. Tandem importunitas domestici ab invito assensum extorquet. Patriarcha regnare contendit. Sismanus exsul ab imperatrice petitur. Ejus fratrisque ac matris conditio. Consultatur de reddendo. Chummi in domesticum conviciam. Imperatrix litem præcidit. Binæ sententiæ de Sismano. Patriarchæ sententia laudatur vehementer. Domesticus imprudentiam consultantium reprehendit, rectius suadet. Patriarcha culpam agnoscit. Ex Chummi dicerio civilis seditiosus angurium, et domestico se abdicandi renovatum desiderium. 707

Cap. III. — Amor in imperatorem mortuum. Fastidium potestatis et causa nova. Chummi contumeliosum dictum non vindicatur. Excusant se patriarcha et imperatrix. Domesticus multis studium et fidelitatem in imperatorem vivum declaratum significat, et imperii administrationem in concilio deponit, obscure patriarchæ ambitionem hujus rei causam indicans. 717

Cap. IV. — Dolor et lacrymæ imperatricis, ob inexpectatum nuntium. Item querela miserabilis de viduitate sua, et puerorum orbitate, neglectoque a domestico amici officio. Eam porro amicitiam exaggerat, et miris modis ad mutandum consilium inflectere virum conatur. 723

Cap. V. — Responsum magni domestici præsentem patriarchæ, ad imperatricem. Mos honorum virorum in pacificatione. Exponit quid ejus nomine patriarcha sibi dixerit, et non vera stat intelligit. Deinde suspicionem affectati imperii a se removet; etiam divini judicii metu adducto, et a calumniatoribus cavendum monet. Conditionem proponit, qua servata, ad imperium demum regendum se revocari patietur. 729

Cap. VI. — Laudat orationem domestici imperatricis. Pollicetur, quæ ille voluit. Magnus domesticus mentem suam interpretatur, et judicium adversum se postulat, si peccare videatur. Jusjurandum utrinque datur. Domesticus imperatricis fidem, ut mulieris, suspectam habet. Patriarcham pro beneficia in illum collata ostenditur, ne calumniatoribus suis credat, causam suam tueatur. Patriarcha omnem operam suam spondet et sponsonem juramento sancit. 735

Cap. VII. — Sismanus a legatis Alexandri regis petitur. Magnus domesticus reprehendit, quod ideo bellum intenderit et transfugam reddere recusat, proque eo Mæsis bellum grave minatur. Legati fractis spiritibus triginta dies ad redditum responsumque regis renuntiam impetrant. Imperatrix et proceres de prudentia domestici gratis animis lætantur. 741

Cap. VIII. — Cur incillites ad arma tardiores. Patriarchæ ejusdem professionum scribæ desiderium juveniæ reipublicæ. Eiusdem pecunia, quam liberaliter ad usum reipublicæ domestico defert. Ille de facto hominem commendat. Antiquum munus et deoovo mandat, idque ipsum extollit; obtinuit accipere pecuniam in tempus necessariam differt; militum reditus cum insigni eorumdem lætitia exquantur et augentur. 749

Cap. IX. — De coronando Joanne imperatore domestico consilium et refutatio adversariorum. Imperatricis concitatio. Classis contra satrapam Lydiæ, populatum venientem. Pedestrus exercitus a domestico in Occidentem ducendus. Iterum a patriarcha fidem exigit, quam sancte pollicetur. Ab imperatrice et laudatur et suaviter monetur ne se laboribus conficiat, et pecuniæ suæ pareat. Respondet admodum ingenue et liberaliter, et se rebelles coerciturum atque in ordinem redacturum promittit. Byzantioque cum exercitu discedit. 753

Cap. X. — Ex urbibus Thraciæ senatores et presidia ad expeditionem assumuntur. Mæsus renovato federe discedit. Abud Chersonesum Persæ caduntur et fugantur



mestici, quo pacto cum Martino, qui tum Chium obtinebat, agendum sit. 473

CAP. XI. — Numerus navium in Chium proficiscendum: trierarcharum ambitiosa contentio. Qua conditione Imperator Martino insulae praefecturam relinquere staverit. Ejus contumacia. Calothesus adjuvare Romanos metu. Benedictus castellum imperatori tradit. Martinus rebus desperatis se dedit, et Chiorum manibus a magno domestico eripitur. Martinus in vincula ducitur: uxor, liberi, famuli exsilio mutantur. Ejus militibus duplex conditio proponitur. Imperatoris non tam in bene mereri cupientes gratus animus. 479

CAP. XII. — Imperator ad gratiam Benedicto referendam, Chii praefectura tum ornare vult, cum reditibus amplissimis. Homo avarus et ambitiosus totam insulam pro peculo audeat petere. Cenatur eum sanare imperator. Datur spatium ad deliberandum. Manet in sententiis pertinaciter. Galatam trimeres petit, quas illi negat imperator. Iterum spatium deliberandi datur, et Benedictus profatuo habetur. Consilium magni domestici de infamia imperatori effugienda. A lattorum conventu Benedictus pro insano damnatur. Honores illi exquisitissimi, cum viginti aureorum milibus promittuntur: spernit omnia. Imperatoris virtus laudatur: Benedictus Galatam navigat. 485

CAP. XIII. — Imperator Phocæam veterem veniens, a duobus Persarum satrapis colitur. Phocæam novam in dedicationem accipit, quam Arego Genuensis ut praefectio committit. Persæ, Trajanopolin et Baren depopulantes, partim occidunt, partim capiuntur. Benedictus cum octo tremibus Chium ultionis ergo, et insulae subigendæ infelici eventu appellitur. 493

CAP. XIV. — Periculose egrotus imperator tertium magno domestico imperium deserit; tertium recusat. Oratio imperatoris jam morituri, ut putabat, sane pathetica; qua convocatis ordinibus praesente etiam uxore valedicit, et preces exploratorias petit. Maximum domesticum pro se administratorem nominat, cui imperatricem commendat. Excitantur omnibus lacrymæ, laniantur crines, feriuntur pectora. Fientes ei valedicunt. De populo cui libet palatium ingredi eique salve et vale licet dicere. Medicus obtestatur, uti se ante mortem cucullo monachi induant. 497

CAP. XV. — De Xena matre imperator nihil statuit. Magnus domesticus juramenta excipit; praefectos urbium decernit; insignia imperatoria quartum repudiat; ut Constantinum despotam occidat, aut oculos ei eruat, ad quod nequit, eumque occulte liberum dimittit. Protostrator Byzantii praefectus de statu imperatoris sit certior; jubetur ipse jurare, et aliis juramentum deferre. 501

CAP. XVI. — Andronicus senior vitæ suæ timens, ut monachus. Junior iterum flagitat monasticum habitum, et cum ingenti gaudio impetrat. Domestico subiraecitur, per quem stet quomodo pater spiritualis, quod maxime cupiebat, ad se in tali tempore veniat. Domestici lacrymæ. Medicus quoque ejus stropham ægre ferri; et domesticum cum eodem exposulatum. Nolebat enim cucullo ludul imperatorem quod eum speraret posse convalescere, timeretque ne oppressus gaudio, quod quibusdam accidit, moreretur, aut in posterum inter monachos vivere obstinaret. Quomodo eundem medicum terruerit. Mandatum ultimum imperatoris de corpore suo exanimi. 505

CAP. XVII. — Miseratur magnum domesticum, jamjam moriturus, ut putabat, imperator ob molestias ex imperio illi subornatas. Amorem suum fursum testatur. Effusa domestici lamentatio et lacrymæ. Nocte proxima moriturum respondent medici. Adsunt mortis omnia indicia; Libitina paratur; aqua de fonte Matris Dei sanatur. Omnes miraculum agnoscunt, Deoque factis se gratos demonstrant. 515

CAP. XVIII. — Magnus domesticus gestorum rationem reddit. Syrgiannem cum Æopis in Occidentem missum non probat; revocari tamen vetat. Qui delatorum litteris a domestico alienatur. Despotæ tragœdia narratur, et is e carcere liberatur. Avam monachum factum cognoscit imperator. Causam quærit: Domesticus quid timore feratur indicat, doloremque imperatoris consolatur. Eum imperator præteritis cogitationis admonet, de qua sequenti capite. 521

CAP. XIX. — Andronicus minor avo imperium redditurus, rem cum magno domestico communicat; qui postquam intellexit voluntatem esse seriam, monet ut prius secum diligenter cogitet quid agat. Proponitur causa tres quæ moverint imperatorem, et refutantur. Ipse imperator negans se illis motum, duas alias asserit, quibus impellitur. 525

CAP. XX. — Hac oratione domesticus duas causas ab

imperatore allatas, quibus ad imperium avo reddendum moveretur, confutare nititur; obreclamationem improborum, et honorem ac voluptatem avi. Agit autem valde oratorie. Byzantium se confert Imperator divæ Matri pro recepta sanitate gratias acturus. Homium ad eum visendum concursus. Thraciæ urbes instrat. 529

CAP. XXI. — Persæ prædatores cæduntur; Achris Tribalorum obsidione liberatur. Mæzorum rex, et imperator pacta societate in Tribalorum regionem irruunt. Tribalus Mæso copiis integris occurrit, hostes partim cædit, partim fugat. Rex vulneratus moritur. In imperatorem Crates nihil molitur. Michaelis conjux, soror imperatoris, cum liberis pellitur. In concilio decernitur in Mæsiam proficiscendum, ubi magnæ spes ostentarentur, et expulsa imperatoris soror justa esset belli occasio. Vastatur Mæsia; aliquot oppida se dedunt. In locum Isaiæ patriarchæ magnus domesticus Joannem presbyterum subrogandum suadet, et episcopos quodam callido commento ad id permoveat. 537

CAP. XXII. — Persæ prædones occidunt, fugantur, capiuntur. Pars his auditis in orientem refugit. Syrgiannes contra domesticum conjurationem facit. Equanimitas domestici. Zamplaco Syrgiannem apud imperatorem accusat; ille inficiatione se defendit. 551

CAP. XXIII. — In discrimine suo magni domestici opem salutarem Syrgiannes implorat, culpamque confitens, meliora pollicetur. Domesticus enervatus sua in illum merita, ingratisimum fuisse convincit, et cum conditione promittit auxilium. Præterea quid fecerit Syrgiannes, et quid nunc facere debeat, eleganti apologo docetur. 557

CAP. XXIV. — Testibus jam presentibus, Nicææ obsidio nuntiatur. Cum classe eo proficiscitur imperator. Ad pugnam non venit, sed pax certis conditionibus componitur. Judicium Syrgiannis exercetur; ampliationem petit: magni domestici opem denuo flagitat, et Byzantio clandestina fuga se Galatam proripit. Ab ipso imperatore quæsitus non invenitur. Eubœam inde, postmodum ad Cratem fugit, etque contra Romanos operam navat. Imperator exercitum adversus illum conscribit. 561

CAP. XXV. — Sphranzes quidam ad referendam imperatori pro meritis gratiam, se illi adversus Syrgiannem offert. Cum domestico consultat, quo pacto siue pugna hostem vivum, et victum adipiscatur: Sphranzi res mandat, et praefectura eidem committitur. Imperator in Macedoniam duct, Persarum incursio, et infortunium. Dolus, quo Sphranzes Syrgiannem jugulavit. Præmia in eum collata. Pax cum Crate. Urbes a Syrgianne subactæ ad fidem imperatoris redeunt. Crati adversus Ungrorum regem mittitur auxilia, et cum honore domum remittuntur. 567

CAP. XXVI. — Factione duorum principum regina, Michaelis prima conjux, regno pellitur, Alexander Stranzimeri filius rex creatus, cum Mæsia et Scythis auxiliariis urbes imperatori deditas recuperat. Protostrator praefectus Mesembriam mittitur. Persæ Nicomediam obsessuri, imperatoris adventu, audito domum refugiunt. In Mæsiam irruptio. Mæzorum ignavia. Pax ea conditione fit, ut Romani pro recipienda Anchialo Diamopolin Mæso reddant. 577

CAP. XXVII. — Scythæ veniunt Alexandro contra patruum suppetas, quos per fraudem in imperatorem immittit; quibuscum et una cum Mæsia prælio acerrimo contenditur. Mæsi superiores sunt. Alexander fœdus et filiam imperatoris filio suo uxorem petit. Dissertur animas, fœdus patris, Compranditur, et a Mæsiæ Romani egregie prædicantur. 583

CAP. XXVIII. — Amurius satrapa Persicus in Thraciam irruit. Romanus occurrit: a neutris tamen pugnae sit initium. Persæ domum abeunt. Andronicus senior, et Xena imperatoris mater vita decedunt. Monomachus Thessaliæ gubernator ad principatum grassatur. Thessali montani imperatori obedientiam deserunt. Ad Cratem, ut amicus, inopinato venit, quicum dies septem jucunde exigit. 589

CAP. XXIX. — Dominicus quidam Genuensis Lesbum insulam occupat. Facinus Galatensibus imperator exprobrans cum classe eo contendit. Delit a Dominico deficiunt; reliqui confligere cum Romanis pertinescunt. Pincerna ad Mitylenam oppugnandam relinquuntur; cætera oppida se Romanis dedunt. A Sarchane Satrapa ad Phocæam et Mitylenam obsidendas petitur auxilium, cum promissione liberandorum obsidum. Phocæenses acerrime se defendunt. Cheter, Amur et Subimmas filii satrapæ lonæ fidem ei suam pollicentur. Nobilium Romanorum clandestina perfidia. 595

CAP. XXX. — Ingens Persarum auxilium. Magni domestici et Amurii Persæ satrapæ colloquium et amicitia, et illius apud hunc auctoritas. Domesticus civitatum in ta-

vernaculum suum quemdam nobilissimum, Joannem Spinulam Latinum, longiore oratione allocutus, dedicationem urbis suadere conatur. 601

CAP. XXXI. — Spinula culpam fatetur, consilium a domestico petit. Suadet, veniunt ab imperatore petendam, et obsides Persas ei condonandos; Mityleneum et Phocæam restituendas. Quam multis bonis eos remunerandos sit imperator docet, et, ut maturent, hortatur. Phocæam et Mitylene redduntur. Filios obsides Persæ huius accipiunt: Lesbos tota recuperatur. 609

CAP. XXXII. — Albanorum rebellio et incursiones. Spes Acarnaniæ recuperanda. In Albanis cum Persico supplemento expeditio; victoria et præda immensitas. Civitates ante ab Albanis vexatæ, diem festum agunt. Persæ domum redeunt. Acarnanum procerum de imperatore admittendo pugnantem sententiæ; ipsius reginæ consilium. 613

CAP. XXXIII. — Approbatur reginæ consilium. Legati ad imperatorem mittuntur. De nuptiis cum domestico illa assentitur; *αὐτονομία* recensat. Deditur Acarnania. Mansuetudo et munificentia imperatoris in deditis, ac providentia oppidatim. Puer Nicephorus a malevolis Tarentum traducitur. Imperator constitutus præfectis et prætoribus, et Deo recuperatam tandem aliquando provinciam gratulans, Thessalonicam abit. Filiam Alexandro Mæssorum regi, despondit. 621

CAP. XXXIV. — Persarum incursio, et in illis trucidandis, capiendis fugandisque magni domestici, ipsius imperatoris præclara virtus. Nuptiæ apud Adrianopolim illiæ Mariæ cum Michaele Alexandri filio. Ducitur nova nuptia in Mæsiam. Acarnanes deficiunt; prostratores in carcerem trudent; Nicephorus a principe Tarentina repetunt, et ab ea auxilium petunt. Quem illa libenter et duabus siliabus altera et desponsa dimittit. Quenam hæc mulier, et quam ambitiosa fuerit, Joannes Angelus Pincerna, et Monomachus cum copulis in Acarnaniam mittuntur. Eodem postea veniens imperator res memorabiles gerit. 625

CAP. XXXV. — Magnus domesticus segre colloquium Cabasilæ impetrat. Defectionem urbium illi exprobat. Tertio die reversus, ad dedicationem flectere frustra conatur. Demum persuadet, ac lætum nuntium imperatori Artas salutaris, in itinere ad fontem prædat. Eo venit Cabasilas, consilium quaerens. Quem edoctum dimittit, et postridie nomine imperatoris urbem accipit. Cabasilas cum primoribus ad imperatorem a magno domestico adducitur, fidem constantem promittit. Imperator illum, cæterosque collaudat et muneratur. Artas Rhogios maledictis procedunt, et obdurant. 633

CAP. XXXVI. — Artæorum pertinaciam castigat magnus domesticus: quæ bona perdidissent, quæ mala passuri sint, ostendit. Eorum in Rhogios contumellas segre fert. Quam inique resistant, et quomodo Acarnania Romanis debeatur, docet. Hortatur, ut se illius fidei permittant. Artas dedicationem decernunt; præteritam pertinaciam excusant. Laudat eos, et gratias agit magnus domesticus. Imperatoris et exercitus inavaleto. 637

CAP. XXXVII. — Thomocastrenses a magno domestico obidentur. Quare essent tam superbi et refractarii. Ad dedicationem extimulantur. Eodem scope et cum pædago Nicephori multis agitur. Ille rem ad primores refert et renuntiat; concilio visum dedicationem imperatori faciendam. Laudat factum domesticus; pædagogum cum Nicephoro et optimatibus ad se redire jubat. 645

CAP. XXXVIII. — Nicephorus cum primoribus a domestico ad imperatorem deductus, humaniter et munifice accipitur. Matthæus Cantacuzenus magni domestici filius, Demetrii despotæ filiam ducit dômum. Enixe contendit Apocæchus, ut sibi monachum fieri liceat. Ejus preces imperatori suspectæ sunt. Exploratur animus. Iterum instat, et classis contra Barbaros præfecturam, ut sibi et reipublicæ salutarem petit et impetrat. Imperator Apocæchum pro ignavo et improbo habet. Recensentur castella quæ edificavit, et urbes quæ instauravit. 653

CAP. XXXIX. — De Barlaamo monacho Latino, quomodo turbas in ecclesia Constantinopolitana exorsus sit. Laus Gregorii Palamæ, et duorum ejus fratrum, propter monachismum. Monetur Barlaamus, ut genus vitæ τὸν τοῦ αὐτοῦ ἕκαστος. lacerare conviciis desinat. De lumine, quod sanctos circumfulsit. Divinum et increatum lumen videri posse oculis corporeis. De lumine in monte Thabor, quod Barlaamus increatum negat. 661

CAP. XL. — Synodus in Sophia templo. Causam prior agit Barlaamus. Respondet ei per omnes Palamas et lumen in Thabor quid fuerit, docet. Barlaamus magni domestici opem supplicat orat. Ejus prudens consilium. Oppositio Barlaami. Responsio domestici, qua notus

ille, culpam suam constetur in synodo. Datur amanter venia. Relabatur Barlaamus et in Italiam aufugiens, ut episcopus. De novis turbis quas Gregorius Acindynus Barlaami discipulus concitavit. Imperatoris morbus. Apocæchus magno domestico suadet imperii insignia sumere, sed rejicitur. Eundem et mater rejicit. Consilium domestici ad imperatricem, et mors imperatoris. 671

Argumentum libri tertii. 693

LIBER TERTIUS. 705

CAP. I. — Transitio, breviter narrata repetens, et mandanda promittens. Narrandi causæ duæ. Comparat se cum aliis harum rerum scriptoribus et veritatem sinceram promittit. Luctus imperatoris ob defunctum imperatorem. Magni domestici diligens custodia et vigiliæ: et in procurando imperio sollicitudo. Funus imperatoris magnificentum et sacra piscularia. 705

CAP. II. — Ambitio patriarchæ. Consilium magni domestici de excommunicandis insidiatoribus illorum imperatoris. Pia imperatoris recusatio. Tandem importunitas domestici ab invito assensum extorquet. Patriarcha regnare contendit. Sismanus exul ab imperatrice petitur. Ejus fratrisque ac matris conditio. Consultatur de reddendo. Chumui in domesticam conviciam. Imperatrix item præcedit. Binæ sententiæ de Sismano. Patriarchæ sententiæ laudatur vehementer. Domesticus imprudentiam consultatum reprehendit, recius suadet. Patriarchæ culpam agnoscit. Ex Chumui dicerio civilis seditionis angurium, et domestico se abdicandi renovatum desiderium. 707

CAP. III. — Amor in imperatorem mortuum. Fastidium potestatis et causa nova. Chumui contumeliosum dictum non vindicatur. Excusant se patriarcha et imperatrix. Domesticus multis verbis studium et fidelitatem in imperatorem vivum declaratum significat, et imperii administrationem in concilio deponit, obscure patriarchæ ambitionem hujus rei causam indicans. 717

CAP. IV. — Dolor et lacrymæ imperatricis, ob inexpectatum nuntium. Item querela miserabilis de viduitate sua, et puerorum orbitate, neglectoque a domestico amici officio. Eam porro amicitiam exaggerat, et miris modis ad mutandum consilium inducere virum conatur. 723

CAP. V. — Responsum magni domestici præsentæ patriarchæ, ad imperatricem. Mos bonorum virorum in pacificatione. Exponit quid ejus nomine patriarcha sibi dixerit, et num vera sint intelligat. Deinde suspicionem affectat imperii a se removel; etiam divini iudicii metu adducto, et a calumniatoribus cavendum monet. Conditionem proponit, qua servata, ad imperium demum regendum se revocari patitur. 730

CAP. VI. — Laudat orationem domestici imperatrici. Pollicetur, quæ ille voluit. Magnus domesticus mentem suam interpretatur, et iudicium adversum se postulat, si peccare videatur. Jusjurandum utrinque datur. Domesticus imperatricis fidem, ut mulieris, suspectam habet. Patriarcham per beneficia in illum collata ostentat, ne calumniatoribus suis credat, causam suam tuesur. Patriarcha omnem operam suam spondet et sponsonem juramento sancit. 735

CAP. VII. — Sismanus a legatis Alexandri regis petitur. Magnus domesticus reprehendit, quot ideo bellum intenet et transfugam reddere recusat, proque eo Mæsis bellum grave minatur. Legati fractis spiritibus triginta dies ad redditum responsumque regis renuntiandum impetrant. Imperatrix et proceres de prudentia domestici gratis animis lætantur. 741

CAP. VIII. — Cur utilites ad arma tardiores. Patriæ ejusdem professionum scribæ desiderium juvenis reipublicæ domestico defert. Ille de facto hominem commendat. Antiquum munus ei de suo mandat, idque ipsum extollit; oblatum accipere pecuniam in tempus necessarium differt; militum reditus cum iusignis eorumdem lætitia exquantur et augentur. 749

CAP. IX. — De coronando Joanne imperatore domestici consilium et refutatio adversariorum. Imperatricis enucleatio. Classis contra satrapam Lydiæ, populatum venientem. Pedestris exercitus a domestico in Occidentem ducendus. Iterum a patriarcha fidem exigit, quam sancte pollicetur. Ab imperatrice et laudatur et suaviter monetur ne se laboribus conficiat, et pecuniæ causæ parcat. Respondet admodum ingenue et liberaliter, et se rebelles coerciturum atque in ortum redacturum promittit. Byzantioque cum exercitu discedit. 753

CAP. X. — Ex urbebus Thraciæ senatores et præsidia ad expeditionem assumuntur. Mæsus renovato federe discedit. Apud Chersonesum Persæ cæduntur et fugantur

semel et iterum Apocaucho capere imperatorem adolescentem et regnare meditatur. Deprehensus in arceam suam confugit, atque ut mortem effugiat, domesticum inconstantiam rerum humanarum monet, a quo vicissim monentur perspiciunt et Deo in primis nitendum ostenditur. 759

Cap. XI. — Peloponneses Latini se Imperatori certis conditionibus subieciunt. Eorundem litteræ ad magnum domesticum plenæ humanitatis ac benevolentiam. Legati tractantur magnifice, et cum promissis ac muneribus dimittuntur. Apocaucho Senacherimus substituitur, et ejus facinora. Conspiratio et legatio præfactorum Occidentis; et cur sibi occurrere voluerint magum domesticum. 765.

Cap. XII. — Crales fracto fœdere Macedoniam populatur. Consultatio de eo reprimendo. Sententia magni domesticæ de expeditione Peloponnesica præponenda, ob quam Byzantium revertendum, et quid ibi faciendum, et quo omnibus comparatis eundem Byzantium veniens, honorifice excipitur. Imperatricem ægrotam salutat, et ingentem adhuc consolat, cum eademque cogitationes suas communicat, quas illa probat. 769

Cap. XIII. — Clamor confusus ante palatium; causam ejus litem aliquam censet magnus domesticus; discit se causam esse, pro cujus honore milites et nobiles contra patriarcham linguas pugnabant. Rem imperatrici narrat, monens ut homines protervos castiget, quod facit castigatione in partes certas distributa. 773

Cap. XIV. — Pœna in Apocaucho, et ejus opera rursus utendum absente domestico. Imperatrix plane abiit. Improbitas et scelus Apocaucho in magnum domesticum, (sed prius ejus natales et conditio) per Xenam imperatoris matrem, a qua apud filium affectatæ tyrannidis vehementer accusatur et ab eo defenditur, atque ad purpuram rursus invitatur et recusat. Abhorret etiam plane a secunda inter filium et matrem discordia, quod quidam suadebant. 777

Cap. XV. — Obtractatores et inimici se in gratiam conantur reducere timore mali. Apocaucho præcipue in eo laborat. Litteras scribit, merita in se locata enumerat; se pro ingrato secutus; veniam orat; gratum et bonum virum fore promittit. Domesticus ingratum animum ei exprobrat, veniam donat. Quomodo propter fœci præfecturam tumultuosus sit idem Apocaucho, quem imperatrix ut confidentem ac superbum severe objurgat. 785

Cap. XVI. — Apocaucho a domestico collata dignitate privatur, et contemnitur; eum per ejus amicos et patriarcham placat. Imperatricem ei reconciliat. Mittuntur qui Epibatis filium adducant, sed ventre abnegat. Domesticus cohortatis omnes ad concordiam et pacem, Byzantio discedit. Filiam suam imperatori juveni despondere differt. Apocaucho in itinere se illi ultro tradit et de juramentis ante rejectis sese purgat. Ejus cum matre magni domesticæ colloquium; a qua admonetur, ut factis magis, quam juramentis se amicum præstat. 791

Cap. XVII. — Ab officio suo incipit Apocaucho disserere, ut animum patriarchæ præparet. Deinde domesticum falso crimine in odium ejus rapit. Hortatur ut periculo obviam eat. Filiam suam ejus filio uxorem offert. Fiant sponsalia. Occulte oppugnandum domesticum et imperatricem in eum per dolum ac mendacium irritandum suadet, ejusque rei modum præscribit. Quid domesticus suocero suo pro filiorum liberatione et vinculis supplicanti responderit. 795

Cap. XVIII. — Eodem blandimento Andronicum Asanem, domesticus suoceram, tentat Apocaucho, eumque adversus generum irratat suis mendaciis, dum filios ejus revera nolle et custodia liberare fingit, cum tamen possit; et ipsum Asanem ad imperii cupidinem excitulat, quod etiam patriarchæ faciebat. Suadet item ut imperatricem to domesticum exulceret et imperii spe hominem demulcet. Operam suam spondet. Veritatis et mendacii nolum faciendum disorimen, quod et antea monuerat. 801

Cap. XIX. — Expugnato Andronico Asane, duos fratres ejus aggreditur; fingit se eorum vicem dolere; segnitiam in quaerenda libertate accusat. Demum similibus sententiis, quibus priores adversus domesticum eos incendit; nec est quidquam hoc homine audeat, impudentius et sceleratius. Tandem etiam Gabalam magnum drungarium, magnum stratopedarcham, et Zampœ filium dolis suis capit et in perniciem domesticæ concitat. 805

Cap. XX. — Conjuratorum aetas in imperatrice convenienda. Accusatio magni domesticæ. Imperatrici vera suspicio et interdictum. Asani Artotus cum Zampœ matre succedit. His Chumnos cum filio, et Manuele Cantacuzeno genero. Omnes rejiciuntur, quos Apocaucho audentiores facit. Postremi patriarcha, et Andronicus Asanes quasi triarii cum imperatrice decernant et eam vincunt; ita

tamen, ut ex Occidente reversum judicio arcessendum decernat. 813

Cap. XXI. — Prohationibus et judicio audito terretur patriarcha vicissimque a periculo gravitate imperatricem terret, et da domestico suspicionem anget vehementer, ejusque in coram sua et liberorum salute negligentiam liberius coarguit. Et Asanem pro optimo consiliario commendat, qui ejus animum callide subiens colophonem addit et magnifico promisso, ut alii quoque, orationem concludit. 819

Cap. XXII. — Imperatricis ægrotudo et anxia mens. Iterum accusationem repudiat, rursusque dubitans et credens, se illorum fidei tradit cum lacrynis. Mater domesticæ cum nepote et uxor Matthæi nepotis alterius, ut in carcere domi custodiuntur. Apocaucho sit præfectus urbis. Bellum inchoatur. Qualem militem collegerit. Domum magni domesticæ diripere ac disturbare non audent. Amici ex urbe propter periculum fugiunt. Veniam ab imperatrice petant. Gabalias legatus prævaricatur, alter in carcerem datur. 825

Cap. XXIII. — Fugitivi Didymotichum perfugiunt; magno domestico acta narrant; qui aliud suspicans, Byzantium eos remittere vult. Post ad imperatricem legatos mittit, illam officii admonet; ad judicium se offert. Legati a ministris Apocaucho spoliantur, carceri traduntur. Turbantes ob id suos domesticus compeccit. Legatis dicendi locus datur. Apocaucho impedit, ne judicium domesticum decerneretur; cui contumelias dicit. Legati custodiuntur. Angerit belli societas. Domesticus hostis decernatur. Proceres eum ad moras tollendas sollicitant. 827

Cap. XXIV. — Litteræ imperatricis de abdicatione ad domesticum. Acerbiores Apocaucho mitti vetat. Milites bellum flagitant; queritur in concilio quid agendum. Sequitur egregia domesticæ oratio, qua se suspicione affectati imperii liberare, et hoc nomine magnam a suis gratiam inire conatur. Consilium suum proponit, ut se in potestatem imperatricis ad eam ultro profectus, penitus tradat. 833

Cap. XXV. — Responsum procerum, sæpius se de his rebus seorsum et communiter deliberasse. Præclare ipsum disseruisse; nec tamen si faciat, quod secum stauerit, bellum finitum, sed inceptum iri potius. Si purpuram induat, mellis rebus communibus provisurum, et id omnes illustres approbaturus; alioqui mala grandis secutura. Domesticas nomen et habitum imperatoris iterum rejicit, ac denno suspicionem amolitur; tandemque eorum voluntati propter salutem reipublice pareat; eosque ad fidem et constantiam sibi præstandam hortatur; et alia imperatorie disserit, ac legationem de pace mittendam censet. 839

Cap. XXVI. — Proceres se persuasisse lætantur, gaudet totus exercitus. Evocantur aii Didymotichum, ut ejus creationi intersint. Urbibus Thraciæ et Macedoniæ obedientiam imperat. Non idem omnium sensus. Litteræ interceptæ Byzantium feruntur; exultant adversarii. Mittuntur quedam matri domesticæ, et quid responderit. Facultatim proscriptio et direptio. 847

Cap. XXVII. — Magnus domesticus Didymotichi ornatum imperatorium capit publice, eique tertio loco et ejus uxori acclamatur. Epulum imperatorum et dies festus. Mira quæ in Cantacuzeni inauguratione contigerunt, futurorum præsignia. Episcopo Didymotichi se commendat, cujus responsio et visum memoratur, additurque domesticæ animus. Laus illius episcopi a facultate vaticinandi, et exemplum vindicæ ab eo innocentis in femina. 853

Cap. XXVIII. — Concio qua se novus imperator iterum de suspicione tyrannidis occupandæ excusans, de injuria conqueritur. Missionem dat quibusdam militibus. Retentis in agrum Byzantium mittit, ut copias inde exituras arceant; urbem ipse post invadere cogitat. Adrianopolitanorum contraria studia et seditio; optatum veratio et direptio. Contra invidia Cantacuzeni pœsim flagrant, et quibus calamitatibus ejus causa laboratum sit. 865

Cap. XXIX. — Adrianopolitanam conjecti in angustias, auxilium a rege Mæsurum flagitant, qui frustra Adrianopolim venit. Quantum adventus ejus Cantacuzeno obfuerit. Prædatores Moesi male a Thracibus et Persis accipiuntur. Mæsus timens, pacem petit, quam suis licet invitis, concedit Cantacuzenus. Ipse quoque denno ab imperatrice pacem petit. Ejus legati violantur. Syrales item familiarissimus interceptur et ignominiose vexatur. 871

Cap. XXX. — Divitiæ Cantacuzeni direptæ, et illarum immensitas, et quid doluerit. Andronicus Asanes Cantacuzeni socer contra generum exercitum ducit; et quomodo tota provincia devastata fuerit. Barbarorum depopulationes. E Zernomiano prædones eaduntur spud Didymotichum. Adrianopolim accedit. Pinceram Pamphiliam evocat. Hebrus congelascit. Pamphileuses præsidium

arcis cum ducibus Byzantium mittunt. Byzantii Cantacuzenus probrosissime concluditur, variis de causis. Accusatur vehementer. A patriarcha excommunicatur. Imperatricem et magistratus honorat. In convitiatore autmadverit. 875

Cap. XXXI. — Tribus præfectis se purgat Cantacuzenus de accepto imperio et consilio non communicato. Omnes offensi, societatem recusant. Syrges iniquior, apud Pheras ejusdem facultate invadit. Ejus amicos fortunis spoliat et immaniter tractat. Protostrator mutat mentem; Thessalonicam se traditurum promittit. Chreles Triballus et amicus, Cantacuzenum ad Occidentem invitat. Consultatio quo eundem, et duplex sententia; posteriori assentitur imperator. 881

Cap. XXXII. — Quos Didymotichi Cantacuzenus imperator duces equitum et suburbanorum reliquerit. Cum quibus exierit. Defectio Constantini Palæologi. Bera castellum tentatur, et propter monachos ei paritur. Joannes Balatzes id in fidem Imperatricis redigit. Ejus timor. Obsidio Peritheorii. Balatzes promissa turpiter fallit. 885

Cap. XXXIII. — Cantacuzenum pacis cupidissimum fuisse etiam antea, ex ejus ad patriarcham epistola, plena Christianis sententiis ostenditur. Patriarcha tabellarium in carcerem tradit. Imperatricem facti pœnitet, et ab ea inter feminas honorarias innocentis Cantacuzeni testimonium. Apocaucho desperatio et sollicitudo in conjuratis calefaciendis. Eorum de Imperatrice juramento obliganda consilium. 891

Cap. XXXIV. — Conjuratorum insidiosa contra Cantacuzenum oratio, qua imperatrix a pace deterreretur. Quod liberius ac vehementius patriarcha reliquis secedentibus facit. Imperatrix ignara doli jurat. Custoditur a conjuratis per vices interdu, a famulibus nocto; et verba ejus observantur. Vocatur ex Athomonte sanctiores monachi, qui ei pacem persuadeant; quod diligenter conantur et nisi religiojurisjurandi obtulisset, conata perfecissent. 895

Cap. XXXV. — Patriarcha et socii monachis irascuntur. Quomodo eos ad discordiam redigere laborarint, et quas ob causas. De primariis quasi in carcerem conclusis. Nuntia protostratore reversi, imperatorem Thessalonicam vocant Peritheorii oppugnatio et quibus ibidem de muro probris lacessitus fuerit. Quomodo unum de convitiatoribus remuneratus sit. Oppidani se dedunt, et consilio malevoli cujusdam ex imperatoris, dedicationem astu quodam retrahant. Imperator Thessalonicam abit. 901

Cap. XXXVI. — Joannes imperator coronatur Byzantii. Dignitates in conjuratos collatas. Patriarcha factus in vestitu. Apocaucho persona deposita, summam auctoritatem vindicat, propinquos et necessarios Cantacuzeni interficit; matrem ejus dirissime affligit. Misericordia imperatricis in illam, et rursum crudelitas Archontum quod medicum. Mors ejus miserabilis. Charitas Theodora sororis Andronici junioris in moribundam atque mortuam. Imperatricis excusatio. Pecuniæ inventæ magnitudo et distributio. Horribilis calumnia in Cantacuzenum conficta. Apocaucho classem contra Cantacuzeni terrestrem exercitum parat. 909

Cap. XXXVII. — Contra Syrgen vias obsidentem excogitata fraus. Polystylus munitur. Missi ad protostratorem, litteras referunt, prohibentes nunc venire, nisi Chrele adjuncto. Quid Chreles invitatus responderit; unde in angustias conjicitur imperator. Phæris exploratores mittuntur, captique humaniter dimittuntur. Litteris se purgat Cantacuzenus. Rescribitur a Syрге, et sociis; fides ei denegatur. Respondetur, et de vi juramenti per exempla disseritur, iterumque innocentia juramento confirmatur. 915

Cap. XXXVIII. — Melenicus occupatur a Cantacuzeno. Chreles cunctatur, periculum fugiens. Ejus adventu in castra, miles Romanus lætatur. Fluctuatio protostratoris Thessalonicæ. Seditio zelotarum; expulsi civium et alia tetra factura. Protostrator cum optimatibus pulsus Thessalonicensem agrum deprædat. Cantacuzenus afflictus, in Deo spem locat. Byzantii cum sociis Thessalonicam ingrediuntur. Deliberatio Cantacuzeni cum exsiliis. 923

Cap. XXXIX. — Concionatur imperator facta prius cuique potestate dicendi quid sentiret, et cur respondere subterfugerint. Censet re desperata ab urbe discedendum, nec tamen ad cætera desperandum. Rhentina præsidium augendum, quod Thessalonicam incurset, et quomodo Thessali, Acarnanes, et reliqua contiens in potestatem ventura sit. Perfektionem dissuadet protostrator, sed frustra; datur signum. Defectio Thessalonicensium quorundam. Nobiles nituntur ejus iter impedire. Inundatio Axii fluminis, et reversio exercitus Cantacuzeni. 927

Cap. XL. — Apocaucho Thessalonicam appellitur, ut quemadmodum in insulis, potentiam suam ostentet. Protostrator ad Apocaucho deficit; inde tumultus. Imperator in defectionem meditante, ut ignavos ac degeneres invehitur: quales se ipsimet confitentur et nibilo minus abeunt. In Apelmenem beneficis, et ejus ingratus animus ac superbis. 935

Cap. XLI. — Ohjurgatur protostrator. Andronicus Asanes puer ei commendatur. Magnanimitas imperatoris et ejus oratio, qua difficultate rerum demonstrata, pulcherrimis argumentis erigit animos militum et exemplis ad virtutem confirmat. Suadet item ad principem Triballorum eundem, indeque ut ab amico petendum auxilium. Assentitur exercitus cum ducibus. Dato signo discedunt, Apocaucho magnis copiis eos insequitur, nulla pugna, propter timorem vide licet. Quomodo redeuntes imperatoris transfugas exceperit. 937

Cap. XLII. — Equites ab Apocaucho missi Edessam obsidione Triballorum liberant, castra diripiunt. Zimpanus legatos imperatoris Apocaucho vinclos offert; quibus injuriis iidem vexati sint. Quam humaniter et liberaliter imperator a Prosci domio tractatus fuerit; deinde a Libero Triballo, dyuasta potentissimo, eodemque amico veteri, cujus item consilio fidei utitur. 945

Cap. XLIII. — Liberus Cantacuzeno Cralem conciliat, qui eidem cum uxore ad se venientem occurrit; et excipitur perhonorifice, tractaturque regaliter. Ab eo, calamitates suas enumerans, amicitiam et auxilium petit et se de dicto excusat. Crales mercedem societatis nimiam postulat, quam Cantacuzenus diserte, spiritu plane imperatorio negat. 949

Cap. XLIV. — Dolet recusatione Crales. Helena uxor causam Cantacuzeni apud proceres agens, nullo modo interficiendum docet; nec vacuum dimitendum, sed adjuvandum, idque gratis, una tantum conditione posita, ut amicum se fore et ablatarum civitatum nullam repetitionem juret. Eam a prudentia laudat Liberus, et consilium cum Crale cæterisque amplectitur. Imperator suorum consilium de concedendis quæ Crales peteret, iratus repudiat. 955

Cap. XLV. — Crales imperatori læta nuntiat et rogat, ne semel ablatas urbes repetat, quod ille promittit, si fedus servent. Præsentem archiepiscopo inter Cralem et imperatorem juramenta datur certis conditionibus. De Chrele Triballo contentio. Quo honore adveniens archiepiscopus exceptus fuerit. Chreles quare ad Cralem reverti voluerit. Melenicus Chreli traditur. Controversia propter eundem inter reges. Rhentina castellum Syrgi deditur; ejus in præsidarios et cives quosdam tyrannus. 959

Cap. XLVI. — Apocaucho quid Polystyli egerit; quid ad Didymotichenses scripserit, qui acerbis litteris respondet, et genus vile et mores improbos exprobrantes, ac se in Cantacuzeni auctoritate futuros testificantes et tabellaris sequentibus malum imitantibus. Apocaucho Byzantii cum plausu excipitur et pro libidine imperat. Irenes uxoris et ejus fratris super Cantacuzeno motus. 967

Cap. XLVII. — Tentantur ducum et militum animi de fide erga Cantacuzenum. Comitopulus dux se ab eo statum proficitur et ad idem cæteros hortatur, vultque ipsum de eorum fidelitate certiore fieri. Balatzes ejus orationem approbat, juramentum urget, juratur. Nuntius ab imperatore cum ejus signo in cera; qui tamen de suo etiam addit et rem gestam, quominus audientes contristet, imperfecte narrat. 971

Cap. XLVIII. — Suburbanus populus in oppidum insurgit: præsidium erumpit, hostem fugat, qui per varias urbes dispergitur. Edes destruuuntur. Episcopi vaticinium evenit. Proceres Triballos promissi auxilii pœnitent; obsidem filium requirunt. Liberus illam suam Manueli Cantacuzeni filio desponderi cupit. Utrique petitioni imperator annuit. Liberus voto positus læta ur. 977

Cap. XLIX. — Imperator cum auxiliis Pheras venit. Syrges et Armeniorum rex jure paterno. Phæriæ oedtionem pertinaciter recusant. Ducum et exercitus morbi et funera. Apocaucho Christopholum præsidium mittit. Triballos abiturientes imperatoris pudor retinet. Romani tumultuantes ab eodem amice increpantur. Facta potestate plurimi ab eo Christopholum discedunt. Ducum interdum perjuriis. Transfugas ad imperatorem reversi. 981

Cap. L. — Mendacium ducum apud Christopholum. Inle Byzantii publica lætitia. Quod ibidem propter Cantacuzenum multi perpepsi, itemque in aliis urbibus. Quæ contra illi faverent. Inhumanitas præfectorum per aliquot

exempla, et cujusdam Persæ captivi humanitas in flagellatos Impostor sacræ confessioni illudens. Iterum de victo Cantacuzeno gratiæ aguntur. 983

Cap. LI. — Imperator a Crale Edessam repaſit et accipit statim; iterumque ob defectum præsidii imponendi eidem ad tempus relinquit. Apocauchus Didymotichum invadit, sed frustra. Empythium castellum obidet. Didymotichii ad verum nuntium colligunt animos. Empythii obsidio solvitur. Didymotichii penuria victus laboratur; Seythæ populatum venientes, vacui redeunt. Scopelenses Seythas temere aggressi, peccatum suum magno luunt. Apocauchus bellum protositorum genero committit, qui ab episcopo monetur, ut labore supervacaneo desistat. 989

Cap. LII. — Legatio Annæ ad Cralem cum promissis. Responsio Cralis et fides. Item procerum Triballorum constantia erga imperatorem, quem Macarius episcopus de ingrato animo reprehendit. Legatum ad imperatorem mittendum suadet. Imperator acriter illum, ut hominem improbum, ambitiosum ac proditorem et homicidam insuetur. 993

Cap. LIII. — Thessali se Cantacuzeno dedunt ultro. Narrat legatis fortunam suam. Causam edit, cur in Thessaliam venire per se nequeat, et Joannem Angelum præfectum designat. Thessali eum libenter accipiunt. Nulla quam Cantacuzenus eidem dedit pro suspitione tyrannidis affectatæ a se depellenda, ipsaque ejusdem bullæ verba recitata, in qua multa Christiane et ad pios mores accomodate dicta. Commendatio Joannis Angeli eximia, quem præfectum Blachias et castellorum creat. Conditiones ei impositas enumerat. 999

Cap. LIV. — Vocatur Didymotichum ab obsessis imperator; venturum se promittit. Apocauchus Cralem convenit. Utriusque scopus et Apocauchi in Cantacuzenicos seruitus. Stratopedarcha eum de iuani sumptu in classem accusat et pacem cum Cantacuzeno suadet. (Cæ ab eo consilio abhorret imperatrix. Crales imperatorem Pheras usque comitatur. 1011

Cap. LV. — Crales Pheræos ad deditionem imperatori faciendam hortatur. Recusant pertinaciter, præcipue Constantinus Paleologus et metropolitani. Conditio eis oblata ab imperatore et repudiata, interfecto etiam legato crudelissime. Miles Romanus desperans, Didymotichum redire percipit; sequitur consilium imperator. Crales Pheræis vastitatem inferi. Triballi imperatorem in Thraciam sequentes, quales fuerint. Ad Cralem pro majori auxilio redire decernit; dissentientibus Romanis ac nolentibus, cogitur parere imperator et Didymotichum tendere. Monetur a Didymotichensibus de periculo. Miraculum circa iteras ad imperatorem et reverso ad Tribalios. Protositor suis fit suspectus. Apocauchus Byzantii cum gratulationibus excipitur. Falsus de Cantacuzeno rumor. Apocauchus quosdam custodia multat. 1017

Cap. LVI. — Concio irones imperatricis magnanimitatis plena. Ad Alexandrum Mæsurum regem de societate legato et falsa promissio, certis de causis. Alexander Cantacuzeni reditum impedire, eumque occidere conatur. Calliditas in copis Didymotichum missis. Fames oppidanorum. Mæsurum ducum fraus. Mæsi nolunt ab urbe recedere. Episcopi cohortatio et prædicio; item epistola ad Apocauchum pro Cantacuzeno et quædam vaticinia. Mæsi Persarum adventu terrent fugiunt. Eorum satrapam Amurium ut Irene imperatrix acceperit. Ejusdem amor in Cantacuzeno et moderatio. Transitus per murum apud Christopolim. 1025

Cap. LVII. — Pheræ Amurium commentitiis literis circumscribunt. Quingenti Persæ mortui frigore præter captivos. Amurium domum redit. Didymotichenses prædones præ frigore ad hostes confugientes quomodo habuit. Oppida se imperatrici dedere cupientia, cur non recipiantur. Angores et solitudines Cantacuzeni, cui Ardenus homo obscurus auxilium spondet et de Berthæa acquienda consilium data. Cralis in ea re gratificandi propensa voluntas. Quibus de causis facta deditio. Ad imperatorem legati, qui eum avertant. Admonitio Cralens de non cunctando. 1035

Cap. LVIII. — Imperator Berrhœenses læti accipiunt. Thessalonicam invadit, a qua occupanda per zelotas et populum impeditur. Cralis perfidia, qui et Thessalonicensem præfectum in imperatorem exstimulat. Germani eum deserere nolunt, quibus obsequens Berrhœam redit. Naves plurimæ Thessalonicam appellantur. Propter exundantem Axiu imperator affligitur. Triballorum dolus. Ex consultatione decernitur tentandum transilium. Filii duo imperatoris commendantur. 1043

Cap. LIX. — Rusticus imperatori insidias Triballorum

delegit, cujus indicio flumen vado transeunt. Berrhœam veniunt, ubi Germani congiarium accipiunt. Insidiatores ad Cralem deferuntur. Duces ei ad supplicium deduntur, quibus ignoscit. Apocauchus Cralem in imperatorem incendit. Ejusdem simulatio et imperatoris responsum acre, atque ex parte ironicum. Cum ex tribus unum ei faciendum sit, demonstrat nullum profuturum. Periculum ejusdem eleganti fabella declarat. Sibi illa ulla facilia ostendit et ejus imbelliam, ut supra irridet. 1047

Cap. LX. — Querit e suis optimatibus consilium Apocauchus. Monomachus assentatoris reprehendit; Cantacuzenum a constantia in rebus adversis commendat; et felicitatem prædicat, pacemque cum eo suadet, semat pro legato Byzantium offert. Approbatur ejus sententia a cæteris; Apocauchus solus repudiat. 1053

Cap. LXI. — Apocauchus Cralem ad arma sollicitat. Crales dolose obsides a Berrhœis petit. Imperatorem ad consultationem insidiose evocat, et quomodo ab eo sit delusus. Laus divini providentia erga imperatorem. Apocauchus Berrhœotas ad defectionem hortatur, cui aculeatissime rescribunt, eumque contemunt et in fide imperatoris permensuros ostendunt. Miraculum de imperatore a sagittario non læso, etiam tertium. Petit veniam sagittarius. Aguntur Deo gratiæ. 1061

Cap. LXII. — Consultatio Apocauchi. Duplex sententia Monomachi. Hæret magnus dux, et revertendum statat. Vastrum dento Monomachi consilium. Persarum apud Berrhœam atrocitas. Cantacuzenus ducibus stoliditatem objicit. Castellum captum. Crudelitas Apocauchi in Theodorum Pæpagomenum. Obscurus a Cantacuzeno dicti expositio. Mare custoditur. 1067

Cap. LXIII. — Cantacuzenus Amurium ex Asia evocat. Apocauchus eum muneribus pervertere conatur, et Byzantium fugit. Tristitia Amurii ex falso nuntio. Ejusdem oratio, qua causam expeditionis, studium Cantacuzeni juvandi, et amoris erga eum incredibilem sollicitudinemque magnum demonstrat. Suadet exustis arvis per continentem ad imperatorem contendendum. Præclare item suus ad laborem non refugiendum exarscit. Navigatio in Macedoniam. 1071

Cap. LXIV. — Persæ circa Thessalonicam loca depradantur. Imperator curat ne Cralis regio incursetur. Ad eundem legatio, qua fides ei promittitur. Thessalonicam venit cum copiis. Amurii occursum. Zelotarum sævitia in imperatoris studiosos. In Thraciam cum Amurio discedit. Peritheorium obsidet. Humanitas imperatoris in captivum. Legatio de pace ad imperatorem. Rapitur in oñium Apocauchus. Amurius quoque cooperationem eam ad pacem impellit, et a sua cum Cantacuzeno amicitia terret. 1079

Cap. LXV. — Legatus Cantacuzeni crudeliter et ignominiose habetur. Maledicta Apocauchi in imperatorem et ejus scopus. Litteras sibi missas ab Apocaucho Amurii non operas imperatori detert, facti consilium offert. Episcopi Didymotichensis divinus nuntius. Lætitia de reditu imperatoris et feriæ. Quid Glorbæ cuidam prædixerit idem episcopus. Castella duo et agrætes se dedunt, quibus Momitizius prædicatur, cujus mores describuntur. 1085

Cap. LXVI. — Didymotichum imperator cum Amurio venit. Thraciæ urbes imperium recusantes, pœnas luunt. Invitus urbes occupat. Morbus Amurii. Præsidium missum Adrianopolim. Prædones apud Didymotichum cæduntur et capiuntur. Amurii mortem evadit, consilio imperatoris obsecutus. Petitur auxilium ab Mæsurum rege, et dantur ei urbes novem. Quomodo conjurati Persæ et Thraciæ educere conati sint, per quemdam Mauromatem, a quo anonnam accipiebant. Amurii suos retinere in Thracia nequit, et de eo apud imperatorem ejus querimonia. 1091

Cap. LXVII. — Amurio gratias agit imperator, legationem de pace Byzantium mittendam suadet, quo ad discessum necessaria suppetant. Reprehenditur Constantinopoli Amurius, quo se apud Cantacuzenum nimis abijcit et abjecerit. Naves et pecuniam ei promittunt. Is se et imperatorem defendit. Locus elegans de discrimine servitutis. Petitur ab eo discessus. 1097

Cap. LXVIII. — Imperator filium ægrotum visitat. Miraculum circa imperatorem et comites a Persis conservatos. Duo Persæ exploratores a prædionibus male accipiuntur. Pugna inter imperatoris et Byzantios apud Asomatium. Stratagema imperatoris et victoria. Reditus in castra. Gratiarum actio pro ejus et comitum incoluntate. Hortatio de vigilis nunquam omittendis. Discessus Amurii in Asiam et ejus præmissa. Quomodo idem discessus imperatori commodarit. A quibus illi statim bellum. Gratianopolis obsidio, et pactum cum captivis. Smyrna capta, naves Persicæ incense. 1101

**CAP. LXXIX.** — Persarum et Tribalorum certamen. Persæ astu quodam vincunt, et pacta mercede Cantacuzeno seruiunt. Gratianopolis capitur. Quomodo Ange-izes præfectus pecuniam suppeditavit non modicam. Obitus episcopi Didymotichensis. Alexander Mœsus Morriam ingressus, imperatoris adventu audit, trans Hebrum fugit. Legatis respondet. 1109

**CAP. LXX.** — Momitizilus tres naves Persicas exurit. Persæ reliqui socios, quos ab eodem occisos falso intellexerant, uticel ardent. Imperator de improvise superveniente Momitizilo, magnum adit periculum, et suis fugientibus, contra insequentes strenue se defendit. Lantzareti fidelitas erga dominum quam fideliter remuneratur imperator. Momitizilus despota ab imperatrice creatur, cui veniam petenti imperator ignoscit, et ejus dignitatem auget. Persæ ex pacto missionem petunt, et in Asiam revertuntur. 1115

**CAP. LXXI.** — Imperator Palæologus ægrotus Byzantium redit. Mœsus fedifragus Apocauchus auxilium mittit. Eupythium obsidet frustra. Ab imperatore ut versipellis et mendax reprehenditur. Callidum imperatoris consilium. Gener Apocauchi in Hebro submergitur. Profectio ejusdem Didymotichum cum exercitu. Imperator ex composito cataphractus exspectat. Repelluntur qui oppugnatum venerant. Apocauchus Morriam vastat. Momitizilus ab imperatrice et imperatore deficit, ac proprium principatum molitur. 1119

**CAP. LXXII.** — Præsides imperii statum illius miserum dolent, et imperatricis pacem suadent. Apocauchus Byzantium veniens, insaluta imperatrice in arcem suam concedit. Patriarchæ inconstantiam objicit, in quanto periculo sit docet, secum ad implacabiles inimicitias in imperatorem hortatur. Quid in imperatrice et liberum gratiam fecerit, prædicat. Gabalam quoque objugatur, ad suas partes reducit, et et filiam suam uxorem dat, eumque et socios archontes de impudentia reprehendit. 1123

**CAP. LXXIII.** — Legatio Apocauchi ad imperatricem, qua in Cantacuzenum de integro inflammatur. Apocauchus iterum dominatur, quanquam modestius, et legationem suadet, quo sibi consulat. Mittitur legatio cum bis epistolis, quæ recitantur. Continentem autem lætitiæ de abdicatione Cantacuzeni, quam eum meditari, Apocauchus mentitus fuerat. Legati cum conditione se venturos præsignificant. Imperatoris æquanimis. 1129

**CAP. LXXIV.** — In acta imperatoris inquiritur, et bene gessisse rempublicam ostenditur: adversarii conantur. Responsum imperatoris ad legatos. Exprobrat principibus ignobilitatem et imprudentiam; statum rempublicæ deporat. Apocauchum exagitat, et objecta sibi crimina diluit, cum recriminatione in patriarcham. Repetuntur quæ inter ipsum et imperatricem super imperio deponendo, ac recipiendo eodem patriarcha interuentio acta sint. Item quæ inter ipsum et patriarcham, ut ejus perfidia pateat. Queritur etiam de legatis suis Constantiopolim iniquissimè habitis, et de iniquitate in se demonstrata. Separatim Apocauchum insectatur. Patriarcham cum suis auctorem esse calamitatis bello acceptæ probat, et quam multiplex ea fuerit, docet. Rejicit etiam quod patriarcha scripserat, abdicanti se, et penitenti viscera Ecclesiæ aperta esse et penam condonandam. Item de vi excommunicationis disserit. Concludit eos natorum omnium causam extitisse, et imperium ambire, pacisque summum desiderium denuo significat. 1133

**CAP. LXXV.** — Legati Pheræi veniam et opem flagitant, consilio Tribalorum principum. Documentum inconstantis fortunæ Pheræi. Legatos recreat imperator humanissimus. Byzantinos legatos ilorum exemplo terret, imperium defendi non posse per incitationem docet. Contra legatorum affirmationem imperatricem sui juris non esse ostenditur. Bona cum spe dimittuntur Pheræi et a Momitizili militibus spoliantur. Chrysobergis legati constantia in arcibus reticendis. Garella dicitur. Iterum pax per ministrum imperatricis rogatur. 1155

**CAP. LXXVI.** — Castella dedita. Causa defectiois et deditiois Batazæ. Remuneratio illius et cognatorum. Sultani Satrapæ beneficentia. Consuetudo diluculo prandendi. Chores cives terræ motu ob maledicentiam puniuntur. Ignoscitur his ab imperatore. Muri Choræ recedificantur. Studiosi imperatoris exterminantur, et ad imperatricem reditur. 1161

**CAP. LXXVII.** — Magnus dux cur iterum exercitui præfectus. Per insidias Cantacuzenum conatur occidere. Minaces ad eum litteras dat. Respondet acriter, eique sua merita ut ingrattissimo, et summam improbitatem

objicit. In voce olivæ arguitur: Apocauchum ut senem imbellem irridet. Heracleam venit, inde alio procedit. Persæ auxiliares loca circa Byzantium devastant. Fugus Apocauchi intolerabilis. Thracia urbes se imperatori dedunt; ejus in præfectis dimittendis humanitas. Comparatio imperatoris cum conjuralis, et ex horum vituperatione illius laus eximita. 1165

**CAP. LXXVIII.** — Urbes ad Pontum incursantur ab imperatore. Accersitur ab amicis Adrianopolim. Eorum contra vetitum temeritas. Imperatricis pars urbem recuperat. Manuel Apocauchi filius, præfectus urbis ad Cantacuzenum deficit, humaniter accipitur et honoratur. Apud Byziam quid actum, et quæ arte eos ad deditioem permovere conatus sit imperator. 1171

**CAP. LXXIX.** — Amzus Persa socium ad imperatorem occidendum subornatum prodit. Eum occidi imperator vetat, liberumque dimittit. Bizyenses habita consultiati ne se dedunt. Aclanætur Annæ imperatrici et filio, deinde Cantacuzeno et uxori. Deditio plurimum oppidorum. Manuel Asanes sit præfectus Bizyæ. Miserabilis exitus protostatoris, et aliorum amicorum Apocauchi. Eiusdem astutus, quo ignavis opinionem effugeret; et ejus non insula irrisio, gravisque reprehensio. 1175

**CAP. LXXX.** — Lepide et nequiter deceptus Gabalas homo corpulentus et obesus, super ducenda Apocauchi filia. Et quomodo Apocauchus eum conatus sit vita privare, imposturis admirabilibus et simulationibus vaferimis. Notandum hoc exemplum, si ullum aliud hujus generis. 1179

**CAP. LXXXI.** — Orehanis Persæ societatem præ imperatrice Cantacuzenum obtinet. Capta ab eo oppida ad Pontum. Mirabile somnium Manuelis ejus filii. Imperator ad portas Byzanti venit. Apocauchus cum paucis egressus refugit. Romani et Persæ agrum, imperatore et Romanis commiserantibus, depopulantur. 1185

**CAP. LXXXII.** — Galatæ cupientes de auctore belli et causis cognoscere, legatos ad Cantacuzenum sceltatum mittunt. In sunt duo monachi, quorum alter Annæ imperatrici cognatus. Respondens imperator rem a capite accessit, et quam indigna perpeusus sit docet. De Persis etiam advocatus se defendit, et adversarios eorum opem frustra implorasse docet. Quantum temporis in hoc colloquio consumptum fuerit. 1189

**CAP. LXXXIII.** — A loco communi exordium Aregi monachi, non esse ferendam sententiam altera parte inaudita. Se imperatorem videri prius ex auditu, postea factum amicissimum, ejusque laudes etiam in Italia prædicaturum. Querit quid de pace cogitet. Imperator se ipsius amantem demonstrat. De adversariorum scelere conquaretur. Si imperatorem esse sinant et collegam imperatoris, quid facturus sit. Ejus amor erga commune misericors. Qua conditione imperio cedere velit. 1193

**CAP. LXXXIV.** — Orationem imperatoris laudat Aregus, responsumque accipit. Byzantium dicta renuntianda. Ejus precibus imperator cum exercitu recedit. Aregus Byzantii litteras reddit, de pace principes appellat. Apocauchus arma Byzantiis et preces indicit, se cum Cantacuzeno congressurum simulat, re infecta in urbem redit. Oppida quædam capit imperator. Præsidiariorum excursions. Epistola Apocauchi et patriarchæ ad Cantacuzenum, de abdicatione et servando promissa. Aregus monachus Græci sermonis ignarus deluditur. Imperator epistolam quam ferebat ei interpretatur: ille stomachatur. Imperator quoque in illos ut mendaces et sycophantas invehitur, caelestemque illis vindictam minatur. 1201

**CAP. LXXXV.** — Apocauchus frustra Emphyriten oppugnat, portoria exigit; sed res non procedit, quia potentia deest. Quomodo dissimulante irrisus fuerit a proceribus. Exprobratur Apocauchus per Aregum fraudulentia, ignavia et timiditas. Vocatus Aregus venire contumit, et Apocauchum cum sociis palam de impietate et impudentia accusat. Byzantium infestus venit imperator et recedit. Adrianopolis et oppidula circumcirca se dedunt. Cum tribus deditiis quid egerit imperator, et quomodo ad ejus partes accesserint, intellecto ejusdem proposito in imperio retinendo. Juramento fidem obligant. Præfecti tres quamvis discedendi potestate liberaliter facta, fidem ei jurant, præcæturæque recipiunt. 1209

**CAP. LXXXVI.** — Cur Amurias ad imperatorem redire non potuerit. Legatio ad Sarclanem de transitu per Lydiam. Persæ in Mœsiam irruunt; cum Romanis Momitizilum petunt, qui bellum frustra deprecatur. A Peritheuriensibus cum quinquaingenta intronititur; in pugna occumbit. Eus exercitus fortissime dimicans partim cæditur, partim capitur. Huic fortunæ illacrymat impera-

tor. Locus communis de mutabilitate fortuna. Xanthien-  
ses suos interfectos lugent, urbem dedunt. Mira Impera-  
trix in conjugem Momizili humanitas. 1215

CAP. LXXXVII. — De Crate ut fœdifrago ulciscendo. Pheras ad defectionem a Romanis sollicitantur. Pactio Imperatricis auxilium petit. Minatur Crati, ni discedat, et œdus frangere desinat. Repetuntur imposturæ Apocau-  
chi. Ejus consilium de relinquenda continenti, et mari habi-  
tando. Tyrannus ejusdem in Byzantiis carere et pecu-  
nia mutandis ac spoliandis. De carcere quem ædifi-  
care cogitabat. Quomodo cum imperatrice affinitatem per  
sine matrimonium quæsierit, et litteris suppositivis ei  
periculum creavit. Responsum Clementis papæ; et  
quid facturus Apocachus si dolus non procederet. 1221.

CAP. LXXXVIII. — Custodia se mutat Apocachus; triremem ad fugam paratam habet. Laborat summa invidi-  
a. Urget ædificationem carceris. De compacto a victis occiditur. Ejus cadaver, et caput resectum de muro ostentantur. Interfectores a populo paucis effugientibus obtruncantur. Amicorum et uxoris litteræ ad Cantacuzenum super morte Apocachi, et invitatio Byzantium, ejusque occupandi committuntur. 1227.

CAP. LXXXIX. — Legationis ad Cratem relatio; consilium de factione illius Pheris exigenda. Sudent in concilio proceres eundem Byzantium sine mora, quos imperator retellit. Potius Pheras sibi prius eundem. Persæ duces viuunt, statim cum omnibus copiis Byzantium redeunt; uxor Apocachi Epibatas secedit. Imperator culpam amissuram Pherarum, et urbium Macedoniæ in Persas duces conjicit, quibus persuadet, ut secum in Macedoniam revertantur. Sullimanus Persa moritur. Amurius ad suam provinciam defendendam redit domum: Sarchani innocentis suæ vix fidem fecit. Crates Pheras occupat: se Romanorum et Triballorum imperatorem proclamari jubet. Filium Cratem appellat. 1231.

CAP. XC. — Batatzes ab imperatore relictus, agrum Byzantium vastat. Ad imperatricem ex ambitione desinit. Quare Imperatrix a pace tantopere abhorruerit. Imperator Batatzen ad fidem servandam hortatur. Ejus simulatio. Imperatorem ad arma contra se cogit. Somnium imperatoris. A Persis propter Cantacuzenum Batatzes occiditur. Empyrite oppidulum imperatrici deditur. Imperator Byzantium cogitat, quem Hierax, et Paraspondylus cum cohortibus sequuntur. Phraugopolus ægrotus, contraque voluntatem imperatoris in castra adductus, proditiis insidiis eum serrat. 1237.

CAP. XCI. — Hierax necem imperatoris promittit. Ejus rei nuntius non creditur imperator. Postea credens. Hieracem officii admonet. Negat ille factum. Creditur. Denovo cum Byzantiis agit perfidus, et idem facit quidam Paraspondylus, qui Hieracem prodit duabus de causis. Hierax in pugna vulneratur, ab imperatore visitur; molliter reprehensus iterum se innocentem esse mentitur. Byzantium fugit. Quomodo se Byzantiis de cæde non obita excusavit. Paraspondylus ad imperatorem transfugit. Amici imperatoris proditi, ad eum se recipiunt. Imperator Selybriam redit. Hierum pene occupatum, ac mox per negligentiam amissum. 1245.

CAP. XCII. — Imperator Cantacuzenus coronatur ab Hierosolymitano patriarcha, uxorem coronat. Constantinopolitanus patriarcha ab episcopis excommunicatur. Imperator filium designare imperatorem recusat. Quo animo ad imperium accesserit; in qua oratione suam causam de non affectata tyrannide præclare agit, ut ante hac sæpius, et integritatem suam declarat. 1249.

CAP. XCIII. — Cædis Thessalonicensium causa exponitur. quam Palæologus Joannis Apocachi in præfectura collega præbuit, dum potestate abutitur; quem Apocachus occidit. Zelotarum scelus et impletas. A populo quidam trucidantur. Unus per forum trahitur, lapidibusque et lignis impetitus occiditur. Apocachus se pro Cantacuzeno gerit, Zelotas punit, defectionem ad imperatricem simulat, patre occiso Cantacuzenismum aperte proletritur, et Thessalonicam ei tradit, concilio approbante. Georgius Cocalas, et Andreas Palæologus laudantur. 1255.

CAP. XCIV. — Legati ad Cantacuzenum tres. Quas Thessalonicenses a filio ejus petiverunt; lætitia de imperatrice; Andreas Palæologus turbas facit ex ambitione,

pro quo cerare parati sunt clasarii et gravis armaturæ milites. Zelotæ populum rursus coeunt. Apocachi legatus ad Palæologum cum vulnere effugit. Cocalas eum decipit. Causæ cur optime sperarent, qui ante arcem sedebant. Cocalas fraudulenta et perversitas. Militem Apocachi timiditas et perditia. Arx a Palæologo occupatur. Apocachus cum centum prope civibus carceri traditur. Falsus rumor de victis. Apocachus de muro præcipitatus, capite truncatur. Idem fit aliis. De esu humani adipis. Matthæus imperatoris filius in Thracia rem bene gerit. 1259.

CAP. XCV. — Imperator frustra cum amicis Byzantii clam agit. Patriarcha Constantinopolitanus, a papa electus, Smyrnæ in templo a Persis occiditur cum aliquot nobilibus. Chii Genuensibus coacti se dedunt. Phæcolatus cum suis triremibus capta Chio Byzantium redit; onerariam Genuensem capit et spoliat; vectores interficit; a Galatais sacer fit. Imperatrix Mpalicis Carbonas principis opem invocat. Ejus fratrem exercitus ducem facit. Phacerasis victoria de Tomprolita. Orchanes filiam imperatoris uxorem petit, responsum disfertur. Proceres et Amurius dandam suadent. Apud Selybriam sponsa populo cum singulari cæremonia ostentatur. Eximia laus ejusdem. 1267.

CAP. XCVI. — Ex urbibus duabus ad Pontum missi speculatores, quorum indicio sicarios deprehenditur, qui se a facinore imperatoris voce deterritum narrat. Imperatrix cum optimatibus suis Sarchanis satrapæ Lydiæ opem quærit. Amurii technæ ad Cantacuzenum adjuvandum. Sarchanis copiæ ad imperatorem deficiunt; potestatem orant eundem Byzantium, pro donis et pecunia accipiendis. Cum iis præsidis paciscuntur. Deterrentur per Cantacuzenum Persæ a perdidioso facto. Obvios capiunt et spoliant Convivio ab imperatore duces accipiuntur; qui Byzantios præternavigantes sagittas petunt. Donatis ducibus domum remittuntur Persæ. Mæsiam deprædantur. Imperator excusatur. Ejus querela de Romanis hostibus, ut auctoribus malorum omnium. 1275.

CAP. XCVII. — Monomachus quidam ad occidendum imperatorem submittitur. Dolus ejus et insidiæ. Veneni præsentia notabilis. Imperator ab amicis præmonetur; insidiator impune dimittitur. Zyrares domesticus imperatrici Constantinopoli sub imperatorem redigendæ consilia agit. Odium Galatarum in Phæcolatum, et illius occidendi studium. Imperatrici pro eo sollicitudo. Ejus satellitum, et cogitatio de via imperatori in urbem paranda, ac super ea re cum Zyraçe pactum. Microcephalus ad imperatorem legatus deligitur. Eumdem adversarii delignant, ut quosdam interimant de imperatoris. Imperator ad suspitionem vitandam Adrianopolim abiit. 1281.

CAP. XCVIII. — Causa, cur imperatrix a patriarcha alienata sit. Res a capite accessit. Furor et insaniam patriarchæ in damnandis et puniendis recte de religione sentientibus. Apud imperatricem ab episcopis de moribus et religione accusatur. Ejusdem imperatrici diligentia in Ecclesia tuenda, et indicta synodus. 1287.

CAP. XCIX. — Nuntiatur adventus Cantacuzeni Byzantiæ. Cur non crediderit statim imperatrix. Cur imperator non plus militum adduxerit. Ejus sollicitudo et dolor. Amici cum timore portam Auream perfodiunt. Patriarcha exautoratur. Imperator cum plausu populi urbem ingrediens, direptiones interdicit. Imperatrix palatium communit; ei Galatæi invitati succurrunt, sed a populo repelluntur. Imperator apud episcopos et cleri principes pro se causam dicit. Imperatrici minatur, nisi ad pacta veniat. Ad eam legatos mittit; quanto in periculo sit, ostendit. 1289.

CAP. C. — Laudatur virtus imperatoris. Imperatrix legationem contemnit. Imperator summopere contristatur. Causa cur vehementer imperatrici timeat. Castellum in Blachernis expugnatur. Propugnatores palatii defectionem meditantur. Joannes imperator adolescens patri auctor fit compositionis. Legatio ad imperatorem, qua se imperatrix submittit. Asanes socer legatus ut ingratus reprehenditur. Pa amas alter legatus de constantia commendatur. Conditiones pacis aliquot, et utrinque juramenta. Imperator in palatium ingreditur. 1295.

FINIS TOMI CENTESIMI QUINQUAGESIMI TERTII.

15  
16  
17  
18  
19  
20  
21  
22  
23  
24  
25  
26  
27  
28  
29  
30  
31  
32  
33  
34  
35  
36  
37  
38  
39  
40  
41  
42  
43  
44  
45  
46  
47  
48  
49  
50  
51  
52  
53  
54  
55  
56  
57  
58  
59  
60  
61  
62  
63  
64  
65  
66  
67  
68  
69  
70  
71  
72  
73  
74  
75  
76  
77  
78  
79  
80  
81  
82  
83  
84  
85  
86  
87  
88  
89  
90  
91  
92  
93  
94  
95  
96  
97  
98  
99  
100  
101  
102  
103  
104  
105  
106  
107  
108  
109  
110  
111  
112  
113  
114  
115  
116  
117  
118  
119  
120  
121  
122  
123  
124  
125  
126  
127  
128  
129  
130  
131  
132  
133  
134  
135  
136  
137  
138  
139  
140  
141  
142  
143  
144  
145  
146  
147  
148  
149  
150  
151  
152  
153  
154  
155  
156  
157  
158  
159  
160  
161  
162  
163  
164  
165  
166  
167  
168  
169  
170  
171  
172  
173  
174  
175  
176  
177  
178  
179  
180  
181  
182  
183  
184  
185  
186  
187  
188  
189  
190  
191  
192  
193  
194  
195  
196  
197  
198  
199  
200  
201  
202  
203  
204  
205  
206  
207  
208  
209  
210  
211  
212  
213  
214  
215  
216  
217  
218  
219  
220  
221  
222  
223  
224  
225  
226  
227  
228  
229  
230  
231  
232  
233  
234  
235  
236  
237  
238  
239  
240  
241  
242  
243  
244  
245  
246  
247  
248  
249  
250  
251  
252  
253  
254  
255  
256  
257  
258  
259  
260  
261  
262  
263  
264  
265  
266  
267  
268  
269  
270  
271  
272  
273  
274  
275  
276  
277  
278  
279  
280  
281  
282  
283  
284  
285  
286  
287  
288  
289  
290  
291  
292  
293  
294  
295  
296  
297  
298  
299  
300  
301  
302  
303  
304  
305  
306  
307  
308  
309  
310  
311  
312  
313  
314  
315  
316  
317  
318  
319  
320  
321  
322  
323  
324  
325  
326  
327  
328  
329  
330  
331  
332  
333  
334  
335  
336  
337  
338  
339  
340  
341  
342  
343  
344  
345  
346  
347  
348  
349  
350  
351  
352  
353  
354  
355  
356  
357  
358  
359  
360  
361  
362  
363  
364  
365  
366  
367  
368  
369  
370  
371  
372  
373  
374  
375  
376  
377  
378  
379  
380  
381  
382  
383  
384  
385  
386  
387  
388  
389  
390  
391  
392  
393  
394  
395  
396  
397  
398  
399  
400  
401  
402  
403  
404  
405  
406  
407  
408  
409  
410  
411  
412  
413  
414  
415  
416  
417  
418  
419  
420  
421  
422  
423  
424  
425  
426  
427  
428  
429  
430  
431  
432  
433  
434  
435  
436  
437  
438  
439  
440  
441  
442  
443  
444  
445  
446  
447  
448  
449  
450  
451  
452  
453  
454  
455  
456  
457  
458  
459  
460  
461  
462  
463  
464  
465  
466  
467  
468  
469  
470  
471  
472  
473  
474  
475  
476  
477  
478  
479  
480  
481  
482  
483  
484  
485  
486  
487  
488  
489  
490  
491  
492  
493  
494  
495  
496  
497  
498  
499  
500  
501  
502  
503  
504  
505  
506  
507  
508  
509  
510  
511  
512  
513  
514  
515  
516  
517  
518  
519  
520  
521  
522  
523  
524  
525  
526  
527  
528  
529  
530  
531  
532  
533  
534  
535  
536  
537  
538  
539  
540  
541  
542  
543  
544  
545  
546  
547  
548  
549  
550  
551  
552  
553  
554  
555  
556  
557  
558  
559  
560  
561  
562  
563  
564  
565  
566  
567  
568  
569  
570  
571  
572  
573  
574  
575  
576  
577  
578  
579  
580  
581  
582  
583  
584  
585  
586  
587  
588  
589  
590  
591  
592  
593  
594  
595  
596  
597  
598  
599  
600  
601  
602  
603  
604  
605  
606  
607  
608  
609  
610  
611  
612  
613  
614  
615  
616  
617  
618  
619  
620  
621  
622  
623  
624  
625  
626  
627  
628  
629  
630  
631  
632  
633  
634  
635  
636  
637  
638  
639  
640  
641  
642  
643  
644  
645  
646  
647  
648  
649  
650  
651  
652  
653  
654  
655  
656  
657  
658  
659  
660  
661  
662  
663  
664  
665  
666  
667  
668  
669  
670  
671  
672  
673  
674  
675  
676  
677  
678  
679  
680  
681  
682  
683  
684  
685  
686  
687  
688  
689  
690  
691  
692  
693  
694  
695  
696  
697  
698  
699  
700  
701  
702  
703  
704  
705  
706  
707  
708  
709  
710  
711  
712  
713  
714  
715  
716  
717  
718  
719  
720  
721  
722  
723  
724  
725  
726  
727  
728  
729  
730  
731  
732  
733  
734  
735  
736  
737  
738  
739  
740  
741  
742  
743  
744  
745  
746  
747  
748  
749  
750  
751  
752  
753  
754  
755  
756  
757  
758  
759  
760  
761  
762  
763  
764  
765  
766  
767  
768  
769  
770  
771  
772  
773  
774  
775  
776  
777  
778  
779  
780  
781  
782  
783  
784  
785  
786  
787  
788  
789  
790  
791  
792  
793  
794  
795  
796  
797  
798  
799  
800  
801  
802  
803  
804  
805  
806  
807  
808  
809  
810  
811  
812  
813  
814  
815  
816  
817  
818  
819  
820  
821  
822  
823  
824  
825  
826  
827  
828  
829  
830  
831  
832  
833  
834  
835  
836  
837  
838  
839  
840  
841  
842  
843  
844  
845  
846  
847  
848  
849  
850  
851  
852  
853  
854  
855  
856  
857  
858  
859  
860  
861  
862  
863  
864  
865  
866  
867  
868  
869  
870  
871  
872  
873  
874  
875  
876  
877  
878  
879  
880  
881  
882  
883  
884  
885  
886  
887  
888  
889  
890  
891  
892  
893  
894  
895  
896  
897  
898  
899  
900  
901  
902  
903  
904  
905  
906  
907  
908  
909  
910  
911  
912  
913  
914  
915  
916  
917  
918  
919  
920  
921  
922  
923  
924  
925  
926  
927  
928  
929  
930  
931  
932  
933  
934  
935  
936  
937  
938  
939  
940  
941  
942  
943  
944  
945  
946  
947  
948  
949  
950  
951  
952  
953  
954  
955  
956  
957  
958  
959  
960  
961  
962  
963  
964  
965  
966  
967  
968  
969  
970  
971  
972  
973  
974  
975  
976  
977  
978  
979  
980  
981  
982  
983  
984  
985  
986  
987  
988  
989  
990  
991  
992  
993  
994  
995  
996  
997  
998  
999  
1000



